

Fondazione Diabete To
Museo del Diabete
Libri Antichi

PRACTICA MEDICINA
SEV METHODVS COGNOSCEN-
DORVM ET CVRANDORVM OMNIVM
humani Corporis Affectuum,

Ab

HIERONYMO CAPIVACCIO,
Medico excellentissimo, Patauii Venetorum
publice olim proposita,

NUNC VERO RECENS ELIMATA,
Librisq; septem & capitibus interstructa,

STUDIO ET OPERA
IOHANNISHARTMANNI BEYERI. P.
& M.D. Reiq; publ. Francofurtensis ad Mœ-
num Medici Ordinarii.

ACCÉSSIT *Index librorum & capitum bigeminus.*
Cum Priuilegio S. Cæs. Maiest. decennali.

FRANCOFVRTI
Ex Officina Paltheniana, Sumtibus Petri Fischeri.

M. D. XCIIII.

AMPLISSIMIS ET PRU-
DENTISSIMIS VIRIS, DD. CON-
SVLIBVS ET CONSVLARIBVS INCLYTÆ
REIPVBL. FRANCOVRTENSIS AD
*Mænum Dominis & Mæcenatibus suis obser-
uandis, S. P. D.*

Vo sunt, Viri Amplissimi & Prudentissi-
mi, ad morbos recte curandū instrumen-
ta peræque necessaria; Ratio scilicet &
Experientia: quæ ceu crura & fulcimenta
quædam medicinæ sustentandæ haud abs-
re statui posse videtur. Quemadmodum
enim corpus humanum ad integram ab-
solutamq; sui perfectionem gemino ab opifice Deo crure
donatum est; quorum cōiuncto ministerio varie corpus pro-
libitu vsuq; exigēte verti, moueri, ac transportari solet; quo-
rumq; alterum alterius carere ope & auxilio minime potest;
imo solitarium socioq; destitutum, non modo nulli vsui, sed
impedimento potius & oneri est naturæ: ita propemodum
medicina ratione duce, magistra vero experientia nititur,
tanquam fulcris, ad consummatam artis præstantissimæ di-
gnitatem obtinendū necessariis. Horum tam recta sunt vin-
cula, tam stricti nexus amicitiae, vt re ipsa vere neutiquam se-
iungi; imo ne cogitatione quidem separari commode pos-
sint. Conspirant quippe in vnum eundemq; finem, sanita-

E P I S T O L A

tem nimirum hominis, tum conseruandā, si præsens est, tum reparandam, si deperdita: ad quæ præstandum mutuas tradunt operas; dum causas affectuum omnium, medendiq; ordinem ac rationem altera rimatur & exquirat; auxilia experta & comprobata confert altera.

Ratione instructum ad morbos expugnandos accedere Medicū debere, libello Galenus integro demonstrat; optimum medicum eundē & philosophum esse docens. Simul quoq; experientiam ibidem commendat, qua τὸ ἱερωτικὸν μέγας præcepta confirmari asserit.

*Affectuum
difficilior
quam auxi-
liorum co-
gnitio.*

Equidem partem vtramq; facienti medicinam diligenter commendatam velim: nec vllum sine clade mortalium funesta hoc ad munus adhiberi posse statuo, nisi sufficienter veniat ab vtraq; paratus. Quod si tamen alterutri palma sit deferenda: potius rationem experientiæ, quam hanc illi nostro hoc seculo prætulerim. Quid enim quæso vilius medicis est experimētis hoc tempore? Scatent formulis probatis omnia: nec angulus mundi vllus est, qui non receptas oleat. Vetulas videas vefanas, surdas, edentulas, sagas, sacerdotes, rases, lictores, ludæos, parricidas, facinorosos quosvis crucem meritos, imo & mentis inopes, omnes ad vnum tam remediis diuites, & copiosos, vt Rhenum aquæ facilius, quam πειραθήειν hoc genus hominū deficere queant. Sunt & Medicis veris ratione atq; experientia conquiriti thesauri: vnde tot præstātia de simplicium & compositorum medicamentorum viribus volumina exstant; vt hac fertilior in agro medico segetem nullam sit cernere.

Hæc ergo multo vsu ac diutina experientia reperta ac comprobata, e monimentis maiorum mutuari & addiscere haud est difficile: ita vt anus etiam vilissima hanc locupletare syluam possit. At vero eadem indiuiduis accommodare, & præsidii inuentis secundum rationem & apposite ad sanan-

D E D I C A T O R I A.

sanandum vti; hoc opus, hic labor; hic Rhodus est, vbi sal-
tent Empeirici. Nec enim remediorum administratio, seu
medicus eorundem vsus, experientia est: quam vltra histo-
ricas empeirias, & auxiliorum siue simplicium siue compo-
sitorum facultates minime surgere constat. Ratio autem
longe diuinior in amplissimum se diffundit cāpum. Primum
enim humani corporis elementa, principia & proprietates
quæ secundum naturam insunt, exactissime scrutatur: vt hac
subiecti cognitione, ad sanitatis tutelam quæ faciunt inue-
nire, & recessum a naturali statu æstimare valeat. Deinde af-
fectus præter naturam vel toti, vel partibus inhærentes, ho-
rumque causas ad amussim omnes studio accuratissimo e si-
gnis propriis inuestigat. Quæ Speculatricis medicinæ pars,
vt præstantissima, ita difficilima est: eo quod morbi cum suis
causis sæpenumero certis sese indiciis non produnt: inter-
dum quoque ita varie miscentur & confunduntur, vt sum-
ma etiam adhibita diligentia, internosci tamen perfecte &
suffICIENTER nequeant: sitque ob id lapsus nullibi magis præ-
ceps, quam hac ipsa in parte. Vnde & *τοχαρις* medicinæ est
opprobrium. His iactis fundamentis, in quibus totius nego-
tii veluti cardo vertitur: ratio porro e Logica contrariorum
lege, physicomedice adhibita, de præsidiis decernit: oppo-
sitorum quippe eadem disciplina est; vnoquoq; rite cogni-
to, alterum etiam cognoscitur. Hinc tandem remediorum
materiæ non magno negotio ex empeiriis decerpi, & me-
thodice accommodari possunt.

Quamobrem ex iis quæ hucusque attulimus patet ad be-
ne medendum, cognitionem & morbi, & remedii, non su-
perficiariam, sed plenam requiri: & cum primis fructuosam
hanc, illam difficilimam, vtramque pernecessariam esse.

Verum quod seculo hoc deprauato aliis in rebus vsuue-
nire solet, vt optimorum abusus sit pessimus: id vel maxime

*Abusus &
contemptus
potissimum*

E P I S T O L A

*cognitionis
affectuum,
seu theoricæ
partis me-
dicinæ.*

in medicina est frequens. Fraudes enim, imposturæ & cæ-
des Pseudomedicorum eo usque auctæ sunt: ut plures, reme-
diis perperam adhibitis, quam vi malignitateque morbo-
rum, iugulari sit certissimum. Notitiam comparare omnium
eorum, quæ vero Medico ad artem exercendum sunt ne-
cessaria, arduum est: vitæ ergo breuitas, quæ arti longæ ca-
piendæ satis non est, diligentia, industria, sobrietate, pietate
compensanda: studio indefesso literis humanioribus inui-
gilandum: pernoscenda omnis macro & microcosmi ratio:
opera inspiciunda Medicorum præstantium. Dura verba
hæc plærisque sunt: qui avaritiæ sordibus pollutum geren-
tes animum, non ægri salutem, sed crumenæ suæ lucrum
quærunt. Vnde artis difficultate deterriti, laborumque per-
tæsi, quæ ad affectuum notitiam faciunt, penitus spernunt;
morborumque catalogo contenti, in remediorum farragi-
ne & vbertate confidunt; satis suo se functos munere existi-
mantes, si chartas sesquipedales temere descriptis remediis
impleant. Hanc in rem experimenta ad varios morbos va-
ria secum portant: unde, si datur occasio (: quam miris stro-
phis captare solent :) nullis ducti medicis indicationibus,
sed codicilli sui fiducia & præconio, transcribere formulas
possint. Continentur vero (: ut obiter hoc aspergam :) in hu-
iuscemodi empeiricis libellis non raro exitiosa multa, & hu-
manæ salutis neque certam allatura. Quali a memini haud ita
pridem me in quodam huius farinae libro vernacula nostra
lingua euulgato deprehendisse: qui ad conuulsiones epile-
pticas stibium octo continuis diebus femiscriptuli pondo &
quotidie exhibendum suadebat: &, ad vesicæ calculum,
cantharidum quoque in vicem vnam femiscriptulum. O
tempora! o mores! Taliane Christianus pro experimentis
diuendat? Periculosum certe nauigat mare, qui medicinæ
ignarus in eiusmodi libros incidit: & nonnunquam temeri-
tatis poe-

DEDICATORIA.

tatis pœnas haud immerito luit grauissimas. Velim igitur eos qui experimentis tument, in edendis iis cautiore & magis circumspectos esse: nec mortem pro salute miseris ægris verborum lenocinio offerre: ne quem seruare promiserunt, nefarie & crudeliter iugulent. Fraus hæc e promptuariis est expertorum remediorum. Alii vero aliter pecuniam emungunt: nam, dum exarandis, transcribendisque receptis non sat lucelli ad se redundare vident; ipsi domi parant euporista, pulueres, electaria, sales, vnguentum, terras sigillatas, panaceas, &c. quæ ad omnia corporis incommoda miris modis deprædicant, magnoque nullius pretii merces vendunt: quibus sæpe ita valetudo affligitur, vt ad excutiendum ab impostoriis illis remediis illatâ noxam vix integrum pharmacopolium sufficiat. Dolendum certe hominem homini Dæmonem esse: & argenti causa tot innocentes perimere. Iure ergo Poeta: NB.

---quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames? ---

Sed de abusu satis: in cuius locum vt verus & genuinus medicinæ vsus restituatur, opus hoc practicum incomparabile Hieronymi Capiuaccii, præceptoris olim mei, in apertum proferre decreui. Continet enim rationem & cognoscendi & curandi omnes totius humani corporis affectus; mira breuitate, & perspicuitate comprehensam. Auctor vt vir fuit generis splendore, nominis celebritate, eruditione, rerumque vsu nemini secundus: ita multis qui hac de re posteritati monimenta scripta reliquerunt, palmam præripuisse videtur. Methodi ac ordinis studiosissimus est: solidisque philosophiæ fundamentis ubiq; innititur. Qua in re nescio sane, an parē habeat inter eos, qui artē nostram scriptis hætenus locupletarunt. Nemini tamen quicquam detractum cupio. Experimenta crepare non solet: iis tamen, ad principia singula reuocās, adhibita ratione vtitur. Non tam

EPISTOLA DEDICATORIA.

gaudet portentose & numerose compositis, quam apte & ere præsente deductis formulis. Methodicus enim totus est: qui temere nihil tentans, ex artis præscripto agere omnia proposuit. Hunc Viri Clarissimi laborem, ut medicinæ Candidati beneuole complectantur, oro: nec tamen ob hoc magnopere laboro; cum vino vendibili hedera suspensa minime sit opus.

*Dedicatio-
nis causa.*

Vobis autem, viri Amplissimi, Patriæ patres honorandi, hunc Præceptoris mei foetum, quem partim docentis ore excepi, partim collegi, varie sectum sparsumque disposui, & multis mendis liberaui; quantum horis succisiuis per negotia fieri potuit: vobis, inquam, Commentarium hunc grati animi symbolum, & perpetuæ obseruantiae monimentum, summis offero, dono, dico, consecro. Sunt certe, quod ingenue fateor, ab A. & P. V. in me beneficia plurima collata; dum in præstantissimis Germaniæ ac Italiæ gymnasiis me aluistis, studiorumque meorum fautores ac promotores exististis. Pro quibus cum referre quas debeo grates nequeam; offero quas possum. Rogoque ut A. & P. V. chartaceum hoc clientis *μνημόσυλον* æqui boni consulere, & sibi porro me commendatum habere velint. Francofurti ad Mœnum. Prid. Kal. Septembr. Ann. 1594.

A. & P. V.

Studiose colens

Iohannes hartmannus Beyer. D.

IN OPERA

EXCELLENTIS MEDICI HIERONY- mi Capiuaccii, collecta a viro clarissimo & doctissimo D. Iohannehartmanno Beyero, Med. D. & Phyfico Francof. ad Moenum

POEonia: 1 damnare fidem, mundoque coæua,
Et Coo quondam lecta magisteria,
Ebria Thessalici properarunt ausa furoris
De Celsa qui se prædicat isē domo.
Nec nihil annisa e tumulo reuocata fauilla est,
Et lateri agglomerans fex furibunda malo.
Vnus amor cunctis, Acheronta mouere, Galeni
Diues in ingenium, quando superna sedent.
Sed nihil aduersum armatas adamante cohortes
Proficiunt rudium iunceæ tela virum.
Vix auris tactis recidunt, & terga suorum,
Vulnificis alte morsibus vsque bibunt.
Scilicet in vana nulla est fiducia fraude:
Profilit ex fumo; fumi vt imago perit.
Desinite igniuori fuligineique ministri
Polluere inuictum Philyriæ artis opus.
Non modo Sulphurei vis cruda atque aspera flatus,
Vos coquet, atque aciem quam lacrymosa teret;
Emicat infestum veluti mortalibus astrum
BVCEPHALVS grandi robore & arte minax.
Ille vehit vestris Neptunia munera prunis,
Funesta & claudi vibrat in ora DEI.
DVRI VIRI latus hinc atque hinc stipant comitatus;
Quin itis celeres, corripitisque fugam?
Tu veri Studiosa manus, Asclepiæ pubes
Excipe BVCEPHALI munus amore tui.
Asserit hic veteris splendorem sobrius artis,
Vtque queas tuto & rite iuuare docet.
Si quod onus capiti molitur funera læso;
Illud agit præceptis, atque nocere vetat.

I. Liber.

- II. Si quid thoracem pulmonesque vrget anhelos;
Non patitur; celeri fert medicamen ope.
- III. Non minus artis habet graue cum quid viscera rodit,
Omnia quæ promo condita ventre latent,
- III. Afflictis solers succurrit matribus, atque
Hystericis affert mortibus auxilium.
- V. Cum grauat articulos, & crux lacrymabilis vrit;
Non sine consilio, non sine mente vir est.
- VI. Tostorum flammæ membrorum, ignesque voraces
Aestus dediscunt hoc medicante suos.
- VII. Toxicamirantur Mithridatem impune bibentem;
Hic quid maius adest. Pontica fama sile.
BYCEPHALVS medios ita alexeierus in angues,
Neque nouercarum barbarâ intra timet.
Huius perge sequi vestigia, quisquis ad artem
Aspiras medicam. Diues abibis ope.
Si modo BYCEPHALI tractasse scienter habenas
Noueris, & docta tangere calce latus.
Nam, nisi pelleo, generosus origine, loro
Et duce ALEXANDRO, fortiter ire nequit.
Si rudis accedes, sessorque audaculus; ausus
Lugebis stolidos, nec tetigisse volēs.
Hunc igitur varie ditatum more medendi.
Nosse probe haud cessa, nilque furenter age;
Quo gaudebis erit Panacean habebis ad omnes;
Tutam languores, fata morantē DEO.
Quanta tibi gentes debent Capiuaccia virtus?
Amplificas medicas ingeniosus opes.
Sed nec vile tibi, IANNESHARTMINNE repostum est
Tantæ operæ pretium. Dissita membra viri
Tu legis, & pulcra redigis compage figuram
In solidam, vt constet vitrida forma sibi.
Perge, vir, egregiis ditasse laboribus orbem:
Innumeros viues post tua fata dies.

Andreas Libanius M. D.

& P. Cas.

IN LAUDEM AVCTORIS M. ZA-
charias Palthenius Typographus.

Πάντας ὅσους θνητῶν πάχει χόρος ἀγλαὸς ἀνδρῶν
Φρεσὶ μαθεῖν ἔσσης, αἶνον ἄπειρον ἔχει.
Τὶς πηγὴ κρυερῇ; τίς αἶψα πρῶτα νόσοιο
Καρπαλίμως γνῶναι, αἶνον ἄπειρον ἔχει.
Ελκεσιν ἐσθλὰ δόναι ὅτι φάρμακα, δεινὸν ἀμύνειν
Λοιγὸν ὅτις αὖτις, πᾶμπλεον ὅτι κλέος.
Ευμεθόδῳ τὰδε πάντα βίβλω συκλείεμεν ὀρθῶς,
Αἶνον ἄπειρον ἔχει, παμμεγέθες τε κλέος.
Ταῦτα σμικρῇ πολλοῖσι τετιμένος ἀνθρώποισι
Πρῶτος Βυκέφαλος πάντα δίδαξε βίβλω.
Πάντας ὅσους θνητῶν πάχει χόρος ἀγλαὸς ἀνδρῶν
Φρεσὶ μαθεῖν ἔσσης τῇδε δίδαξε βίβλω.
Τὶς πηγὴ κρυερῇ; τίς αἶψα πρῶτα νόσοιο
Καρπαλίμως γνῶναι τῇδε δίδαξε βίβλω.
Ελκεσιν ἐσθλὰ δόναι ὅτι φάρμακα, δεινὸν ἀμύνειν
Λοιγὸν ὅτις αὖτις, τῇδε δίδαξε βίβλω.
Ἡμέγα θαῦμα πέλει τὰδε πάντα διδάσκεμεν ἄλλος,
Εντε σμικρῇ βίβλω, ἐντ' ὀλίγῳ τε χρόνῳ.
Τῷδε Βυκέφαλος μέγα κεν κλέος αἶνέ στείται,
Εἰσόκε φῶς λαμπρὸν ἠελίοιο μιν εἶ.
Δεῦτε νέοι πάντες, δευκαλλέα δέξατε χερσίν,
Ἡν μήπω πύσει γαῖα μέλαινα, βίβλον.

ALIVD.

Morborum curas multi scripsere, sed omnes,
Quippe vel inuitis pandere vera libet,
Vincit Bucephalus, quem sunt mirata docentem
Oretenus, Venetæ pulpita culta scholæ,
Non eget hæc vllis res testibus, inspice saltem
Qui nunc de morbis prostat in orbe, librum.
Cuius seu methodi formam seu stamina spectem,
Morborum curas cernere siue velim,
Succinctæ stamen methodi discantibus aptum est,
Et quoque morborum docta medela placet.
Vnde viri laudes & nomina celsa manebunt,
Dum morbi vires corpora nostra prement.

Palthenius F.

LIBER PRIMVS.

De Capitis, & Partium huic annexarum affectibus.

- A**p. 1. De differentiis Externorum capitis affectuum: & speciatim de capillorum Defectu: ubi comprehenduntur Arcea, Capillorū defluuium, Caluitium, Tardiusque pilorum, in mento præsertim, ortus. 1.
2. De capillorū Excessu; tam in copioso prouentu, quam in indecora durtis. 12.
3. De præcauenda Canitie, pilisque tingendis. 13.
4. De Achoribus, siue capitis vlcusculis manantibus. 15.
5. De Pityriasi, seu fursuribus & squamulis capitis. 18.
6. De Phtheiriasi, seu pediculatone. 20.
7. Enumeratio capitis Internorum affectuum: & primū de Capitis dolore: ubi cōmunia quedā tum theorica, tum practica, fusius explicantur. 23.
8. De Phrenitide. 66.
9. De Lethargo, seu veterno. 87.
10. De Melancholia, tam ea quæ accidit primario affecto cerebro, quā quæ ob consensum vela toto, vel ab hypochondriis. 94.
11. De Mania, seu furore. 120.
12. De Obluione, & Fatuitate: seu de Memoria mentisque detrimento. 125.
13. De Vertigine. 131.
14. De Incubo, seu Ephialte. 141.
15. De Comitiali morbo. 145.
16. De Apoplexia. 164.
17. De Comate: si in somnium delatione: ubi Digressio physiologica, de Somni natura & causis. 175.
18. De Caro exquisito. 179.
19. De Vigilis præternaturam. 181.
20. De Comate vigili, seu catochospurio. 185.
21. De Catocho exquisito, seu catalepsi. 186.
22. De Tremore. 189.
23. De Torpore, seu stupore. 196.
24. De Resolutione, seu paralyfi. 200.
25. De Convulsione, seu spasmo. 211.
26. De oris tortura. 221.
27. De Catarrho, seu destillatione. 225.
28. De Sternutatione. 240.
29. De Hydrocephalo, seu capitis hydrope. 244.
30. Enumeratio affectuum oculorū: & primum de Lippitudine, seu ophthalmia: ubi Digressio pathologica, de Signorum medicorum natura. 247.
31. De Phlyctanis, seu pustulis corneæ. 263.
32. De Vlceribus corneæ. 265.
33. De Procidencia tunice rhagoeidis seu corneæ ruptura. 273.
34. De Suppuratione, seu hypopyo. 274.
35. De Effusione pupillæ, seu mydriasi. 276.
36. De Tabæ pupillæ. 279.
37. De Suffusione. 280.
38. De Sugillatione, seu macula oculi. 296.
39. De Pterygio, seu vngue oculi. 299.

40. De

40. De Albugine, & cicatricibus oculorum. 302.

41. De Epiphora, seu lacrymarum effluxu. 305.

42. De Rhœade, seu imminutione carnis lacrymalis. 308.

43. De Encanthide, seu nimia carnis lacrymalis eminentia. 310.

44. De Aegilope, & Anchilope. 311.

45. De Macie oculi, seu atrophia. 314.

46. De Expressione oculi. 315.

47. De Strabismo. 317.

48. De Visione leſa, ſitra morbum foris apparentem. 318.

49. De Leſo auditu. 328.

50. De Leſo olfactu. 337.

51. De Sanguinis e naribus eruptione. 341.

52. De Affectibus dentium precipuis. 344.

53. De Faucium affectu, qui Angina dicitur. 352.

LIBER SECVNDVS.

De Medii Ventris, id est, Thoracis, Pulmonum, & Cordis affectibus.

CAp. 1. De Tussi morbosa. ubi Digressio pathologica; de Morbi natura, in genere; quibus nim. in categoriis sit reponendus. 359.

2. De Respiratione deprauata: nim. de Dyspnoea, Asthmate, & Orthopnoea. 373.

3. De Doloꝛe thoracis: potissimum de Pleuritide. 381.

4. De Empyemate, vel Suppuratione. 400.

5. De Inſlāmatione pulmonis. 403.

6. De Sputione cruenta. 405.

7. De Phthiſi, ſeu tabe ex ulcere pulmonis. 417.

8. De Cordis palpitacione. 425.

9. De Virium lapsu; nimirum de Syncope, & Leipothymia. 431.

LIBER TERTIVS.

De partium imo ventre contentarum affectibus.

I. Oesophagi affectus.

1. De leſa Deglutitione. 438.

II. Ventriculi affectus.

2. Enumeratio affectuum ventriculi: & primum de Intemperie ventriculi. 447.

3. De Imminuta ventriculi magnitudine. 483.

4. De Tumore ventriculi. 488.

5. De Ulcere ventriculi. 513.

6. De Oris ventriculi dolore. 517.

7. De Fame morbosa: nim. de Inappetentia, Fame canina, Pica, & Bulimo. 528.

8. De Siti morbosa deprauata. 548.

9. De Leſa alimenti in ventriculo conſeſſione, quæ eſt ἀνψία, & ἀδυναψία, & διαφθορά. 554.

10. De Singultu. 565.

11. De Vomitu, & Nausea. 576.

12. De Cholera, seu bilis inferna seu pernae eruptione. 588.

III. Intestinorum affectus.

13. Enumeratio affectuum intestinorum: & primum de Doloꝛe intestinorum tam Colico, quam Ilia-
co: ubi & de Alui constipatione. 595.

14. De Lumbricis, seu vermibus intestinorum. 626.

15. De Profluxio alui, in genere. 640.

16. De Fluxu leienterico, seu leuitate intestinorum. 649.

17. De Sanguinolento alui fluxu, v

defluxu hepatico, dysenteria, & teinesmo. 653.

IV. Hepatis affectus.

18. De Hydrope, seu aqua inter cutem. 661.

19. Jecinoris affectuum magis accurata tractatio, & 1. de morbis, hepatis ut membrum simile infestantibus: qui sunt, Intemperies, Imbecillitas, Cachexia, & Hydrops. 668.

20. De Obstructione iecoris. 691.

21. De Regis morbo, seu arquato, tum flauo, tum nigro. 700.

22. De Scirrho, seu duro hepatis tumore. 708.

23. De Ulcere iecoris. 712.

24. De inflammatione iecoris. 713.

V. Lienis affectus.

25. De Vitiis lienis in genere, quatenus ab hepatis distant affectibus: & speciatim de Scirrho, qui frequenter splenem obsidere solet. 724.

26. Plenior de Duro lienis tumore dissertatio. 727.

VI. Renum affectus.

27. De Urina profluvio, seu passione diabetica. 732.

28. De Lithiasi, seu calculo renum. 746.

29. De Renum exulceratione, seu abscessu. 746.

VII. Vesicæ affectus.

30. De Mictione imminuta & ablata: sine de Dysuria, & Ischuria. 749.

31. De Retentione urine paulo copiosior tractatio. 754.

32. De Mictione depravata, seu Stranguria. 759.

IX. Partium genitalium affectus.

33. De Gonorrhoea, seu inuito seminis profluvio. 760.

34. De Exstincta virilitate, seu impotentia rei Venerea. 763.

35. De Priapismo, seu colis præternaturâ incremento & tetigine. 769.

LIBER QVARTVS.

De Matricis affectibus.

I. Mensium purgationem concernentes affectus.

1. De differentiis affectuum mulierum: & 1. de Suppressione mensium: ubi etiam de sanguine menstruo nonnulla cognita digna asferuntur. 775.

2. De Menstruæ purgationis exsuperantia. 796.

3. De Vteri stillicidio. 805.

4. De Fluore muliebri, seu uterino. 810.

II. Spectantes conceptum.

5. De Sterilitate: ubi de Conceptione, seminis natura & potentia, fetusque conformatione agitur. 818.

6. De Fœtu monstroso, sine irritato & inutili conceptu. 835.

7. De Mola, seu rudi carne in utero concepta. 839.

III. Parturitionem attinentes.

8. De Aborsu: seu parturitione ablata & corrupta: ubi etiam causa partus secundum naturam explicantur. 842.

9. De Partu laborioso ac difficili. 848.

IV. Symptomata vteri, quatenus hic consideratur ut pars seruiens individuo, non speciei.

10. De Strangulatu ab utero. 851.

V. Appendix.

11. De Virginitatis probabilibus indiciis: ubi de floracione non posse certis signis deprehendi docetur. 858.

LIBER QUINTVS.

De Arthritide, & Lue Venerea.

SECTIO PRIOR

De Articulorum doloribus. 860.

SECTIO POSTERIOR

De Venerea virulentia.

Cap. 1. De Nomine, Definitione
& Causis Luis Venerea 870.

2. De Differentiis. 873.

3. De Signis. 874.

4. De Indicationibus. 877.

5. De Prasagiis. 878.

6. De Curationis parte qua Chei-
rurgia absoluitur. 879.

7. De Parte curationis Pharma-
centica, totum corpus respicien-
te. 880.

De Medicamentis magis specia-
libus ad ipsam luem directis, tū
alterantibus tū Vacuantibus: &
primum de eorum viribus. 881.

9. De usu Guaiaci, seu ligni Indici:
& quomodo Sarsaparilla, china,
Sassifragia Indica, cum guai-
co, tanquā alexipharmaco prin-
cipali, miscenda & artificiose
temperanda veniant: quomodo
item modo dicta seorsim vsur-
panda. 884.

10. De administratione Hydrargyri,
forma litus & suffumigii: deque
noxis emendandis, qua argen-
tū viuum comitari solent. 890.

11. De Curatione morborum & sym-
ptomatum, qua occasione Luis Ve-
nerea suboriuntur. 894.

12. De Victus ratione in morbo Gal-
lico observanda. 898.

LIBER SEXTVS.

De Febris.

Cap. 1. De Definitione Febris: deq;
proprietatibus eius essentiam con-
sequentibus, qua signorum communium
loco sunt. Dissoluantur etiam nonnul-
la circa finitionem difficultates. 900.

2. De Causis februm euidentibus
seu externis. 904.

3. De Differentiis februm princi-
palibus, ab essentia seu calore de-
sumtis. 905.

4. Digressio pathologica, de Morbi
natura ac definitione: ad sequen-
tem doctrinā de differentiis fe-
brum intelligendam, necessa-
saria. 908.

5. De communibus seu non princi-
palibus februm differentiis. 910.

6. Omnes febres ad propositarū ali-
quam speciem seu differentiam
referri posse, exemplis aliquot
docetur. 912.

7. De Corporibus ad febres disposi-
tis. 914.

8. De Temporibus februm uniuersa-
libus & particularibus: quo-
modo in singulis ea observari &
cognosci debeant. 914.

9. De febre Ephemera: seu Diaria:
1. quid sit, qua eius causa & in-
dicia: tum quomodo alias non-
nunquā in febres trāseat: Obiter
digressio de Pulsibus asspergitur
certe luculentissima. 927.

10. De Indicationibus, Prasagio, &
Remediorum materiis in febre
Diaria. 936.

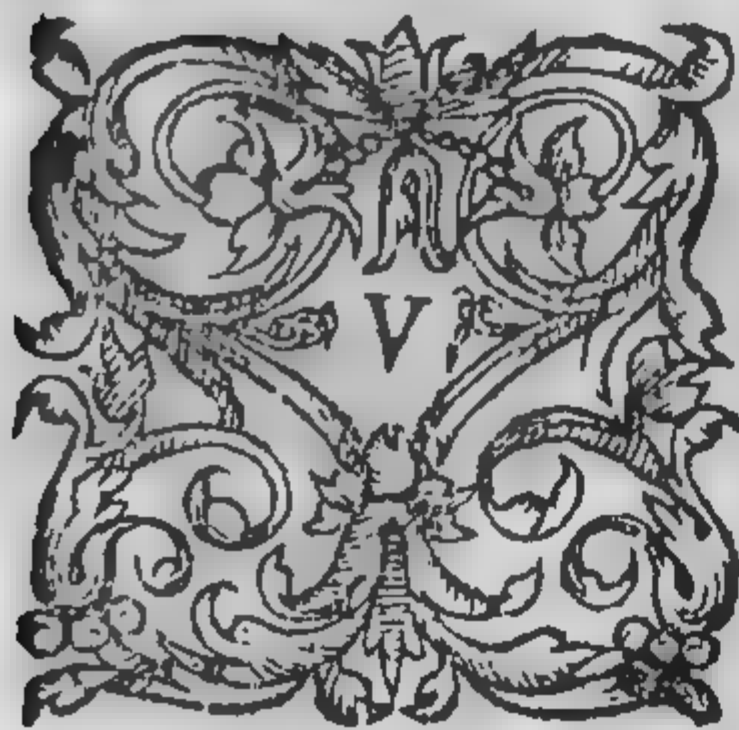
11. De Putrida febris Definitione &
Causis: ubi quoq; uniuersim de Ge-
neratione & Corruptione misto-

- rum corporū agitur, putredinis-
que natura explicatur. 940.
12. De Differentiis febrū putridarū. Simul de Inuasionū & Circui-
tum causis: deq, vera intermit-
tentis febris origine, contra vete-
rē opinionē, & Fernelium. 947.
 13. De Signis febrū putridarū dia-
gnosticis: deq, signorum usu, seu
applicatione. 954.
 14. Digressio, qua Rigoris & cognato-
rum symptomatum natura ex-
plicatur. 959.
 15. De Curatiōe febris putridae in ge-
nere: & 1. de Indicationibus. 963.
 16. De Materia curationis cheiur-
gica, Venesectione scilicet, cucur-
bitulis & hirudinibus: ubi quoq,
de hemorrhoidibus. 965.
 17. De Pharmaceia: & primum de
clementer vacuantibus, tum per
Os, tum per Aluum. 974.
 18. De Medicamentis materiā mor-
bificam preparantibus, qua vul-
go Concoquentia dicuntur. Vbi
de Coctionis & Cruditatis natu-
ra ac differentiis, discursus phy-
sicus. 981.
 19. De medicamentis, ore, aluo, uri-
na, per cutis meatus purgantib.
Cum Digressione, de tepore ex-
hibendorum catharticoꝝ. 987.
 20. De usu medicamentorū Alteran-
tium. 995.
 21. De Victus ratione, in febris pu-
tridis obseruanda. 996.
 22. De Putridis febrib⁹ in specie: & 1.
de febre Biliosa seu tertiana inter-
mittente, tam exquisita, quā no-
tha 1007.
 23. De Tertianā continua exquisita
& notha. 1012.
 24. De Sanguinea febre, id est de Syno-
cho putrida, & ex parte putredi-
nis, deq, sanguinea biliosa finitima.
1017.
 25. De febre Phlegmatica. 1019.
 26. De febre Syncopali, seu cū oris vē-
triculi offensione; tum Humoro-
sa e crudorum succorum copia;
tum Minuta, e succis valde te-
nuibus. 1023.
 27. De febre Quartana, & cognatis
Quintana, Sextana, Septimana,
Nonana. 1025.
 28. De Hecticis febribus. 1029.
 29. De Pestilentis febris Definitione,
Causis, Differentiis, & Signis. 1034.
 30. De Preservatione a febre pestilenti.
1039.
 31. De ratione Curandi febrē pestiferā.
1043.
- LIBER SEPTIMVS.**
De Venenis.
- C**Ap. 1. Quid sit Venenum: & qua
ratione in corpus agat. 1048.
2. De Differentiis Venenorum. 1056.
 3. De Indicis, 1062.
 4. De Indicationibus, 1064.
 5. De Presagiis, 1066.
 6. Quomodo venenis in genere chei-
rurgia, pharmaceia, & diata sit
occurrendum. 1068.
 7. Specialis quorundam venenorum
tractatio: & 1. de Napello. 1075.
 8. De Anacardo. 1078.
 9. De Opio & Meconio. 1079.
 10. De Helleboro albo. 1081.
 11. De Cantharidibus. 1083.
 12. De Canina arabie. 1085.

PRACTICÆ MEDICINÆ
 Liber Primus;
 DE CAPITIS, ET PARTIVM
 HVIC ANNEXARVM
 AFFECTIBVS.
 CAPVT PRIMVM.

*Enumeratio Capitis affectuum externorum: & primum de
 Capillorum defectu: nimirum, areis, defluvio capillorum,
 caluitio, tardoque pilorum ortu.*

ITIA alia dicuntur ratione Sanitatis, alia ratione
 Pulcritudinis naturalis. Vitia ratione sanitatis læsæ,
 sunt affectus præter naturam partium viuentium,
 lædentes operationes: & sunt morbi, proprie ita di-
 cti. Vitia autem ratione pulcritudinis naturalis,
 sunt affectus partium non viuentium, non lædentes
 operationes, sed pulcritudinem naturalem: ideo-
 que morbi sunt, sed non proprie ac simpliciter, ve-
 rum in parte exornatoria (: quam ita Galenus vocat c. 2. l. 1. κ. τὸ π.) seu in
 parte, quæ agit de decoratione. Facultas autem Comtoria, quæ versatur
circa pulcritudinem, non naturalem, sed fucaram, non est pars artis me-
dicæ. Oportet tamen medicum & hanc artem callere, propter fœminas
regias, vt Galenus ait, quibus obedire oportet; ea tamen ratione, vt dum
 exercemus artem istam, hoc faciamus citra detrimentum sanitatis.

*Exornato-
ria pars me-
dicina.*

*Comtoria
facultas.*

Externica-
pitis affe-
ctus præci-
pui.

Nos autem in præsentia agemus de affectibus partium capitis non viuentium, vsum tamen præstantium: & proinde ratione Capillorum loquemur de horum defectu, id est, de alopecia, de ophiasis, de defluuium capillorum, de caluitio: item de capillorum excessu: tandem de vitiato capillorum colore, id est, de canitie. Ratione Cutis, loquemur de furfuribus, seu de porrigine: de pediculis: de vlceribus, siue sint achores, siue faui.

ab humi. l. in
a h' u. b. b.

DE DEFECTV CAPILLORVM.

Nomen.

SVb capillorum defectu comprehendimus areas, id est, alopeciam & ophiasin: item defluuium capillorum, caluitium, tardum pilorum ortum, nam quidam, annum agentes vigesimum quartum pilos in mento desiderant.

Definitio.

Defectus autem capillorum est affectio, qua cutis capitis glabra redditur. Affectio dicitur, non morbus, c. i. l. i. x. τὸ π. Est enim symptoma, quod non necessario in morbum refertur: licet enim aliquando pili deficient ob morbum, vt in lue Gallica: possunt tamen etiam citra morbum deficere, dum alimenti est vitium. (: sic etiam mala coctio dari potest, quæ in morbum non refertur.) In affectione de qua loquimur, non læditur actio, sed decorus aspectus. Et affectio, qua cutis capitis glabra redditur: sicut contra, in excessu capillorum, cutis capitis hirsuta & hispida redditur.

Defectum
pilorum cau-
sa.

I. Cutis vi-
tia.

II. Materia
vitia.

Porro ad generationem & conseruationem pilorum tria requiruntur: cutis, cui capillorum radices inhaerent: materia ipsa: & calor agens. Cutis requiritur, quæ nec sit humidior, nec siccior, nec densior, nec laxior; sed in horum medio sita. Quod si vitium sit cutis, pili deficient: & si consistat in nimia humidate, vel laxitate, est defectus, qui dicitur Defluuium capillorum. Si cutis siccior & aridior sit, fit defectus qui Caluities dicitur. Hoc habetur è Galen. aph. 28. sect. 6. aph. 69. sect. 5. vbi Hippocr. dicit, eunuchos non caluescere: nam propter testium abscissionem similes redduntur fœminis, quæ ob nimiam humiditatem non possunt caluescere. Materix vitium est defectus, vel corruptio. Si materia deficiat, fit defectus capillorum, qui modo caluitium, modo defluuium capillorum dicitur: defluuium, quando per vniuersam capitis cutim adest materix defectus: caluitium, quando defectus est potissimum in syneipite. Si materia corrumpitur, radices pilorum necessario cadunt. Hæc materia corrupta, si aliquas tantum capitis partes occupat, fit defectus capillorum qui est cum areis, & tunc est alopecia, aut ophiasis: si omnes partes indifferenter occupat, fit defectus, qui defluuium capillorum dicitur. Quidam asserunt alopeciam, & ophiasin fieri a mate-

riæ defectu. Sed longe falluntur: primo enim adest materia, sed corrupta. Deinde in iis, qui lue Venerea laborant, ob materiam corruptam omnes capilli defluunt. Tertio hoc aduersatur auctoribus: nam præter Alexand. & Auicennam, Galenus aph. 11. sect. 5. dicit, in tabidis fieri defluuium capillorum, ob materiæ vel defectum, vel prauitatem. Et aph. 34. sect. 6. aperte dicit, sicut alopecia & ophiafis fiunt a prauis succis, ita & defluuium capillorum ab iisdem oriri. Nec illi se tueri possunt Galeni auctoritate, dum c. 2. l. 1. *α τὸ π.* ait, defluuium capillorum fieri ob defectum materiæ: sic enim ait Galenus: est autem alia pilorum affectio, quæ defluuium capillorum dicitur. Per aliam, intelligit diuersam ab ea affectione, de qua c. 1. egit. locutus autem est ibi de defectu capillorum ob prauos succos: ergo hic loquitur de alia affectione, quæ fit ob defectum materiæ. Non igitur valet illorum consequentia; quoddam defluuium capillorum fit ab alimenti defectu; ergo omne defluuium capillorum fit a defectu alimenti. Quare concludendum, tum ophiasin & alopeciam, tum etiam, quandoque defluuium capillorum fieri a materia corrupta. Materia hæc corrupta, seu prauus succus, est bilis, pituita falsa, vel atra bilis. Auicennas etiam proponit sanguinem corruptum: nec tamen dissentit a Græcis: nam per sanguinem corruptum, intelligit ita corruptum, vt non seruet amplius naturam & formam sanguinis; si enim forma sanguinis persisteret, non possent abradi radices capillorum. Quod si ergo corruptio accadat secundum partem tenuem, degenerat in bilem: si secundum partem crassam, degenerat in atram bilem: & sic cum Græcis sentit. Causæ propter quas generantur hi succi, aliæ sunt internæ, aliæ externæ. Internæ sunt vel ratione totius, vel ratione partis. Ratione totius, quando corpus est cacochymum, id est, totum refertum prauis succis, qui facile capiti communicantur. Concurrunt vitia alicuius partis, vt cerebri, ventriculi, iecoris, & lienis, itemque vteri: quæ partes dum afficiuntur intemperie, vel obstructione, facile prauis humores generantur, qui in caput delati, pilorum radices depascunt, præcipue dum iecur lue gallica laborat. Causæ externæ nõ necessario occurrentes, sunt percussiones capitis, quibus caput ita debile redditur, vt alimentum delatum non possit regere: & sic corruptum alimentum deinde depascit radices capillorum. Causæ necessario occurrentes, sunt res non naturales: vnde adulescens ille boni habitus, alopecia tamen affectus fuit, quia in esu fungorum deliquerat, cap. 1. lib. 1. *α τὸ π.*

Tandem ad pilos producendum, requiritur calor agens validus, coniunctam potius habens siccitatem, quam humiditatem. Vnde corpora calida & sicca magis sunt pilosa: calore enim diminuto, pili deficiunt: defe-

III. Caloris vitia.

Etus autem hic calor aliquando est cum intemperie in passivis, scilicet cum humiditate, vel siccitate.

Differentia.

Si ergo vitium est vel Cutis, vel Materiæ, vel Caloris agentis, prodit defectus pilorum; ut quandoque sit Area, quandoque Defluuium capillorum, interdum Caluitium, aliquando Tardus pilorum ortus. Area vel sunt secundum formam Rotundam, & dicitur alopecia, quia vulpes sæpe hac affectione laborat: vel secundum formam Oblongam, & dicitur ophiasis, quia serpens hac sæpe afficitur, Arabibus tyria dicitur, quia serpentes his vocantur tyræ. In ophiasis non est æqualitas, sicut in alopecia: unde Auenzoar c. 4. tractatu 1. l. 1. querit, cur in ophiasis non cadant pili æqualiter secundum rectum & rotundum, sed secundum oblongum & obliquum! Causam esse dicit, quia ophiasis pendet a materia acri & tenui, quæ non est vndique æqualis, sed inæqualis, ita ut alia sit tenuior, alia crassior. Dat exemplum, si aqua pura, inquit, in terram decidat, parat sibi iter rectum: quod si quis super aquam proiciat terram, vel lutum, aqua non amplius facit iter rectum, sed obliquum. Sic in ophiasis est inæqualitas arearum, quia materia est inæqualis.

Signa.

In defluvio capillorum pili deficiunt indifferenter, secundum omnes partes cutis capitis. Area oculis patent. Si caluitium est, pili deficiunt in syncipite. Si fuerit tardus ortus pilorum, cognoscitur, quod non assunt pili in ea quantitate, quæ requiritur pro ratione ætatis. Cognito capillorum defluvio; advertendum, an sit ratione cutis, an ratione materiæ. Si ratione cutis; hæc est rarior, humidior, vel densior, siccior. Si rarior & humidior, cognoscitur, quia præcesserunt causæ humectantes & rarefacientes cutim, item frequens usus balnei aquæ dulcis, seu lotio frequens capitis cum aqua dulcis tepida: adest mollities cutis & capillorum: & ab humectantibus ac rarefacientibus maxime læditur æger. Quod si cutis sit densa & sicca, præcessere contraria: oppositorum enim eadem doctrina. Si fiat ob materiæ vitiū, materia vel deficit, vel corrupta est. Si deficiat materia, necessario præcessit aliqua immodica euacuatio alicuius humoris, præcipue vero sanguinis: præcessit coitus immodicus, vel morbus diuturnus; unde conualascentes interdum depilantur, ob defectum materiæ. Et tunc ægri non percipiunt ullam acrimoniam, vel pruritum, quia materia non est corrupta. At, si materia fuerit corrupta, non præcesserunt proposita: percipiunt ægri pruritum: assunt morbi, qui possunt hoc præstare, verbi gratia, si fuerit morbus gallicus, aut si fuerit aliquis morbus, qui cessauit citra euacuationem, & ei succedat capillorum defluuium, nemini dubium esse potest, hoc defluuium pendere a praua illa materia, quæ morbum causauit.

DE AFFECT. CAPITIS.

nit. Hoc declaro ex Aph. 3. 4. sect. 6. vbi Galenus dicit, nos non debere appellare caluitium, sed defluuium capillorum: dum enim sunt varices, & nulla apparet sequens euacuatio, & sequitur defluuium capillorum; certe hoc dependet ab illa materia, quæ causabat varices. Sic cognoscuntur aræ, quæ necessario pendent a prauis succis. Hic enim succus, num sit bilis, pituita, vel atra bilis, facile cognoscitur. Nam l. 1. x. τὶπ. si cutis fuerit albicans, vitium pendet a pituita: si pallida, a bile: si nigra, a melancholia. Addit Galenus c. 18. l. 14. meth. prægressam viuendi rationem. Si quis enim fuerit vsus biliosis cibis, a bile pendeat, &c. Et ne erremus in hoc signo, ratione coloris cutis, monet Auicennas, vt fricemus aliquantum cutim capitis, quia per frictionem materia illa corrupta petit superficiem cutis. Sed modica sit frictio, non violenta; alias etiam sanguis attrahitur, & cutis fit rubicunda. Alexander addit, cognosci hæc vitia e colore capillorum, non defluxorum (:quia hi non assunt:) sed illorum qui assunt(:non omnium, quia quidam non sunt vitiiati, alias & hi defluerent:) & sunt in confinio aræ, qui aliquo modo contaminati sunt. Tardus pilorum ortus facile cognoscitur; fit enim ob vitium agentis caloris, aut ob vitium cutis. Si sit vitium caloris; cognoscitur, quia corpus est frigidum, languidum. Si autem corpus fuerit robustum & calidum, vitium in cutem referri debet. Vtrum porro cutis sit humidior & laxior, vel siccior & densior, id supra tradidimus.

Si cutis fuerit siccior, humectanda: si humidior, exsiccanda: si densior, rarefacienda: si rarior, densanda. Quoad materiam, si hæc deficiat, est addendum. Si corrupta sit; vel vndique corrupta est, vel imminet, ne corrumpatur. Si est corrupta, tunc est cruda, vel cocta. Si cruda, est coquenda: si cocta, euacuanda. Si imminet, ne materia corrumpatur; imminet vel ratione totius, vel ratione partis. Si ratione totius, totum est corroborandum: si ratione partis, pars est corroboranda. Exempli gratia, si hoc imminet ratione caliditatis iecoris, corroboratio consistit in iecoris refrigeratione. Si sit ob malam proprietatem iecoris, vt in lue gallica; corroboratio est in depulso malæ proprietatis iecoris. Denique si sit vitium ratione debilitatis caloris, corroboratio consistit in augendo calorem.

Hic autem dubitatio quædam tollenda: Cur Galenus cap. 1. l. 1. x. τὶπ. dicat, principium alopecię, non esse alopeciam: & cur reprimentia conueniant, non in alopecia, sed in principio alopecię? Quoad primum: res quæ fiunt, sunt similes, aut dissimiles. cap. 2. l. 1. loc. aff. Similaris rei principium, habet eandem essentiam cum similari re perfecta: sic intemperies, cum sit quiddam simile, fit vt principium intemperiei sit intem-

Indicationes.

Dubitatio.

Principium alopecię non est alopecia

*In principio
alopecia lo-
cum habet
repercussio.*

peries. At rei dissimilariis principium, non habet eandem naturam cum re perfecta: vt, principium domus, non est domus, quia hæc est quid dissimilare. Alopecia igitur est vitium, quod necessario formam aliquam requirit, necessario est area: & quia est aliquid dissimilare, ideo principium alopeciae non est alopecia. Quoad secundum: in principio alopeciae materia est in fluxu, nondum firmata & impacta, quia nondum pilorum radices sunt deuasatae: ob id, cum materia sit in fluxu, licet reprimere. At, cum adest alopecia, iam radices capillorum sunt corruptae, quod significat materiam esse fluxam & firmatam, quæ non cedit reprimentibus. Et sic patet cur in principio alopeciae conueniant reprimentia, non autem in alopecia ipsa.

Prognostica.

Areae curari possunt: quia succus vitiosus, & materia in cute impacta, potest eradicari. Sed notandum, hæc vitia quandoque facilius & citius remoueri, quandoque difficilius & serius: pro discrimine & progressu arearum. Alopecia enim facilius euellitur, quam ophiasis, secundum Auicenn. & Alexand. quia in ophiasis non modo abraduntur pilorum radices, sed etiam abraditur cuticula: & ita ophiasis est affectus sauior. Celsus & Auenzoar dicunt ophiasin facilius curari. Pro quorum salute dicendum, eos loqui de ophiasis, non absolute, sed quatenus est affectus puerilis: & quia pueri facilius sanantur, hi auctores (: respicientes ad hanc facilitatem curationis, quæ habetur ratione ætatis :) dixerunt, ophiasin facilius curari, scilicet in pueris, quam alopeciam in iuvene adulto. Sed cæteris paribus, ophiasis difficilius curatur. Augetur etiam & minuitur curandi difficultas pro arearum progressu: recentes enim areae facilius tolluntur: sic alopecia recēs facile tollitur, antiqua difficulter, vel nūquam. Præterea, si per modicā frictionem cutis capitis, mutetur color cutis; cito & facile vitium illud depellitur: at, si per modicam, vel mediocrem frictionem, non mutetur color cutis, vel vix mutetur; vitium illud non nisi difficulter, & longo temporis spatio tolli poterit. Si medio modo se habeat, medio etiam tempore tolletur. Quoad defluuium capillorum, hoc fit, vel ratione cutis, vel ratione materiae. Si ratione cutis, si sit laxior, vel humidior, possunt indicationes expleri. Si deficiat materia, possumus addere. Si materia corrupta sit, idem est dicendum, quod diximus de areis. Si defluuium capillorum sit e morbo Gallico, non possumus curationem polliceri, nisi prauideamus, num possit auferri morbus Gallicus. In caluitio non possumus audacter curationem polliceri: est enim insanabile, aph. 34. sect. 6. si fiat ratione ætatis; quia ætate ita siccatur cutis, vt non possit laxari, nec possit restitui humiditas. Auicennas dicit, caluitium (: quod scilicet accidit ante debitum tempus:)

pus: posse remoueri, & retardari. Quoad tardum pilorum ortum: si in causa sit vitium agentis, vt si corpus est frigidum; possumus calefacere & curare. Si fiat vitio cutis, si hæc sit laxior & humidior, possumus promittere salutem, quia possumus densare & siccare. Si vero cutis sit densior & siccior, non possumus ita polliceri salutem: vnde quidam calidi temperamenti extremam attigerunt senectutem sine pilis in mento.

Dictorum affectuum curatio.

QVOD AREAS: & primum quoad cheirurgiam, hæc respicit totum, vel caput. Cheirurgia merito totius, consistit in venæ sectione, quæ locum non habet, nisi peccet sanguis, id est, nisi redundet. Euacuatio sanguinis potest fieri duplici præsidio; vel debili, vt frictionibus; vel valido, vt sectione venæ. Si morbus est debilis, vtendum auxilio debili: valido, si validus. At areæ non sunt morbus validus; imò ne morbus quidem, nisi in parte exornatoria: Ergo non videntur egere sectione venæ. Dico in venæ sectione considerandam esse, non tantum vehementiam morbi præsentem, sed etiam imminet. In areis imminet vehemens morbus, cuius ratione vacuandus est sanguis valido auxilio. Nam in areis vtendum est topicis remediis calefacientibus, discutientibus, & attrahentibus a centro ad circumferentiam. Si his medicamentis vteremur sine euacuatione sanguinis, ad caput sanguis attraheretur, & attractus posset causa esse phlegmonis cerebri, vel meningum. Quare, ratione huius maximi morbi imminet, dum sanguis redundat, vena secanda. Galenus in cura alopecie, c. 1. l. 1. $\alpha. \pi \pi$ non meminit venæ sectionis, quia ibi non tradit curationem morborum, sed rationem componendorum medicamentorum, desumptis indicationibus a locis affectis. Ideo non loquitur de omnibus indicationibus, seu instrumentis. Circa quantitatem. Non est vacuandus sanguis in multa copia: dum enim adest area, impossibile est, vt corpus sit exquisitè plethoricum; quia area pendet a cacochymia, non tamen exquisitè, id est, non adest sanguinis redundantia, sed notha cacochymia: non excedamus igitur ζvj , vel vij . Quo tempore? Lenita aluo. Quæ venæ secandæ? Variæ, pro varia dispositione ægri. Si enim affectio pendebit e iecore, aperietur basilica dextri brachii: si aliene, basilica sinistri: si ex hæmorrhoidibus, his applicabuntur hirudines. Si e mensibus suppressis, saphena secabitur. Quod si ætas, timiditas, aut vires debiles non possunt ferre sectionem venæ, accedendum ad auxilia quæ gerunt vicem sectionis venæ, ad cucurbitulas videlicet, quæ modo dorso, *Cucurbitula*

Arearum curatio.

Obiectio soluitur,

Vena section.

Cucurbitula

modo popliti, modo cubito sunt applicandæ, pro varia ægri dispositione. Cheirurgia vero, quæ respicit caput, duplex est, & proponitur ab Auicenn. Alia euacuat caput, alia potius euacuat materiam existentem in cute capitis. Pro euacuatione capitis, dicit Auicennas, caput esse fricandum, & si per frictionem illam insigniter rubicundum fiat caput, ita ut turgidæ conspiciantur venæ circa frontem & tempora; tunc secandam esse venam frontis: ut postea capiti tuto remedia queant applicari. Quod si non appareat illa rubedo, desistendum a sectione illarum venarum. Notandum tamen, prius secandam esse venam cubiti, deinde venam frontis. Cheirurgia, qua euacuatur materia existens in cute capitis, proponitur ab Alexandro & Auicenna: Et est hæc. Si area sit contumax, cutis capitis scarificanda est, sic enim euacuantur serosæ illæ materiæ, quæ abradunt radices capillorum. Prius tamen totum euacuari debet, pharmaco, aut venæ incisione, ne attrahatur materia.

sectio vena
frontis.

Scarificatio
cutis capi-
tis.

Medicamē-
ta commu-
nia,

De lenientibus, præparantibus, purgantibus, & totum, & caput, dicemus infra cap. 7. de dolore capitis. Auicennas monet, si infans areis corripiatur, sufficere abstinentiam: non danda pharmaca. Si puer fuerit decem annorum, possumus dare *pillularum cochiarum* ℞j. Si fuerit in ætate pubere, ascendimus ad ℞ss.

Topica.

Quoad localia, secundum Gal. c. 1. l. 1. x. ππ. conueniunt attenuantia, discutientia, & gignentia bonum alimentum. Debent ergo calida esse, & tenuium partium: quare vitentur adstringentia. Auicennas, ob materiæ confluxum ad caput, permiscit aliqua corroborantia, quæ non sunt valde stiptica, ut ol. ros. compl. Ego tantum tres formulas proponam, debilem, mediocre, validam: quibus vtendum, prout area facile, vel difficulter cedunt. Debile medicamentum, hoc est: ℞ cineris amygd. amar. persicorum, radicum cannarum, abrotani, thuris in aceto macerati, ana ℥ss. ol. amygd. amar. adipis anseris ana ℥ss. Misce, fiat linimentum. Mediocre: ℞ pulv. staphidis ag. in aceto acerrimo macerata ℥ss. spuma maris, seu alcyonii, sulphuris igne non experti, sem. eruce, utriusque veratri ana ℥j. ol. de Kerua, fellis taurini, resina terebinth. ana ℥j. Mis. pro linimento. Resina pini est in communi usu: multo tamen valentior est resina therebinthina, quæ est magis tenuium partium. Validissimum: ℞ euphorbii, sinapis, piperis albi, nasturtiana ℞j. adipis vrsi, si haberi posset, sin minus, adipis anseris sylvestris ℥ss. stercoris capra combusti ℥ij. succi cepæ ℥ij. ol. laurini, vel cestini ℥vj. Mis. pro linimento. Si malum vrget, Auicennas ascendit ad cantharides, quæ possunt macerari in aceto, vel in decocto staphidis agrie. Possumus, vsu postulante, vti catharidibus, cū pice liquida. Auicennas etiam vtitur lacte tithymali. Prout enim rebellis est affectus, pro

tus, pro eo ad valentia ascendendum. Hinc Galenus, c. 1. l. 1. x. π. & c. 18. l. 14. meth. monet, ut quandoque incipiamus a valentioribus, non semper a debilioribus: si enim malum rebelle, non est æger debilibus frustra cruciandus. Num autem malum rebelle sit, cognoscitur hoc modo. Antequam adhibeantur medicamenta proposita, fricanda cutis est panno aspero, vel radice bryoniæ, vel foliis ficuum, vel, si homines delicati hanc frictionem non ferant, caput fouendum spongiâ, in tepida imbutâ; ut his rationibus laxentur pori cutis, quo medicamenta penetrare & operari queant. Quo ad vtendi tempus: Post euacuationem totius, & capitis, abradendi pili, idque sæpius, quoties renascuntur: deinde præscriptis medicamentis fricanda est cutis: tum medicamenta proposita adhibenda. Ut autem in alopecia & ophiafi sciamus, an vtendum sit leuioribus vel fortioribus, fricanda est cutis: si enim per frictionem moderatam mutatur, ut calida reddatur, & secundum calorem fiat rubicunda, vel citrina; tunc debemus applicare medicamenta debilia; quia hinc cognoscimus, affectionem esse debilem, non contumacem. Si vero per frictiones insignes non mutatur cutis, vel vix mutatur; debemus auspicari a valentioribus; quia indicium est admodum rebellis affectionis. Deinde sciendum, num in medicamentis, quæ primum applicauimus, sit insistendum, an vero transcendendum ad alia, vel debiliora, vel calidiora. Si ergo post remotionem medicamentorum, cutis facta sit calidior ad tactum, item rubicundior, & tumidior, & si adsit indicium aliquod exulcerationis, tunc descendendum ad debiliora; alias fierent vlcera & inflammationes in capite. Si non fiat mutatio proposita, ascendendum ad validiora. Hinc monet Galenus, c. 18. l. 14. meth. ut non semel, sed bis, & sæpius quotidie aduertamus, quomodo se habeat cutis, post remotionem medicamentorum. Si enim levis sit mutatio, debemus in illis progredi: si nulla sit mutatio, ascendendum ad validiora: si multa sit mutatio, descendendum ad debilia, & partes oblinendæ, *adipe anserino, & gallinae*; mitigant enim feruorem & acrimoniam, introductam a validis medicamentis, & simul attenuant: non autem vtendum anodynis crasse facientibus, quia astringunt.

Quoad diætam in areis. Aer erit calidus, ut succi adhærentes radicibus capillorum, euocentur a centro ad circumferentiam. Auicennas præcipit, ut pileus conficiatur e pellibus, ut fiat sudor, & per sudorem euacuatione: quod potiss. hyeme fieri debet. Galenus dicit, in æstate adhibenda esse medicamenta sub radiis solaribus, quia aer ille adiuuat: in hyeme vtendum his medicamentis in balneis, vel in hypocaustis. Sit ergo semper aer calidus. Cibi sint boni succi: victus mediocris. A vino abstinendum, quia

*Victus in
areis.*

caput petit. Quod si consuetudo vinum poscat, id erit pauciferum & sub-
astringens.

Curatio defluuii capillorum.

*Defluuium
capillorum.
Si a praua
materia.*

*Defluuium
in lue Vene-
rea.*

CAPILLORVM defluuium pender a vitio materiæ, vel cutis. Vitium materiæ est corruptio, vel defectus. Si praua sit materia, iisdem occurrendum, quibus vsi sumus in curatione arearum. Quod si peculiaris aliqua sit deprauatio succorum, vt in morbo gallico; non vtendum propositis medicamentis, sed adhibenda ea, quæ priuatim luem gallicam respiciunt. Si ergo in morbo Gallico pili defluant, non debemus curare, vt pili derineantur, quod quidam faciunt, ad motis astringentibus, ladanum, oleo mastichino, rosis, myrto, hæc enim in causa sunt, vt morbus Gallicus sæuissimus fiat, quia succus vitiosus, impactus radicibus capillorum, adhuc magis figitur, & lues illa in corpus retrocedit. Quare post euacuationem totius & capitis, cum bibunt decoctum guaiaci, Luna augescente capilli abradendi, & his euulsis, quotidie caput sequenti vnguine vngendum, ter, quater, & quinquies: renascuntur enim pili celerrime, & admodum firmi.

℞ pul. corticis guaiaci, abrotani combusti, vel rad. canne, ana ℥ss. decocti guaiaci, quo pro syrupo ager vtitur ℥ij. olei caryophyllorum vnguentariorum ℥j. ol. amygd. ℥ss. vini albi montani subdulcis ℥ss. Misc. fiat decoctio in duplici vase, per 12. vel 14. horas, seruetur ad vsum.

*Si ab inopia
materia.*

Si pendeat defluuium ab inopia materiæ: secundum Alexandrum & Galenum, vtendum medicamentis, quæ habent vim attrahendi materiam; item attractam conseruandi, non absumendi; tertio quæ habent vim, vt materia attracta in cute derineatur & hæreat, non defluat. Quare debent esse calida, vt attrahant: item humida, ne absumant, quia siccitas consumeret: item astringentia, densantia, vt materia hæreat, non defluat. Alexander ergo caput fouet aqua tepida, quæ calfacit, & humectat: & inungit caput hydreleo, ad materiam attrahendum & conseruandum: præterea vtitur aliquo cōdensante, vt oleo rosato, mastichino, myrtino, vino stiptico, & admiscet ladanum. Sic his astringentibus vtitur: quibus non debemus vti in defluuiio capillorum e praua materia oborto. Quoad quantitatem: pro ℥j. calefacientis & humectantis, misceri debet ℥j. condensantis & astringentis: verbi gratia, pro ℥j. hydrelæi, imponatur ℥j. ladani, vel alterius astringentis. Viæus his respondeat. Aër temperatus. Cibus mediocris, optime nutriens, humectans, quia materia deficit, Vinum vinosum desiccet: quare mediocre esto.

Si deflu-

Si defluuium capillorum fiat vitio cutis: fit quia cutis est rarior, vel densior. Si sit rarior, vtendum condensantibus & astringentibus: ideo Auicennas probat *baccas & folia myrti, corticas nucum vstos, gallas immaturas cum vino stiptico, myrobalanos chebulas, emblicas. Vti etiam possumus oleo lentiscino & myrtino.* Alexander caput fouet frigida, vt densetur cutis. Aër sit frigidus: cibus crassefaciens, vt caro bubula, pedes vituli: vinum granatorum restringentium.

Si a cutis
raritate.

Si defluuium fiat ob densitatem cutis: contrariis occurrendum. Ideo Auicennas vtitur attenuantibus validis, vt *cinere ranarum, sinapi, calamintha, ruta, euphorbio: abluat caput aqua alterata cum alcyonio, aqua salita.* Aër sit calidus: victus extenuans; condiantur cibi cinamomo, feniculo & calefacientibus. Porus sit vini vinosi, tenuis, & antiqui, quoniam extenuare volumus: vel aquæ alteratæ cinamomo, feniculo, &c.

Si a cutis
densa.

Curatio Caluitij.

Si fiat ratione defectus, occurrendum *oleo amygd. & hydreleo.* Auicennas infantes suscipit curandos, & qui non deueniunt ad senectutem: de senibus enim actum est, quia materia in illis non potest refici.

Caluitium.

Si fiat ratione densitatis cutis, conueniunt extenuantia, quæ proposita sunt in arcis.

Curatio tardi pilorum ortus.

Si fiat ratione caloris agentis, vtendum caloricis, verbi gratia expurgato corpore exhibendæ sunt *aqua Aponenses, & medicamenta calefacientia: vt corpus quod est frigidum, calidum reddatur.* Optimæ etiam sunt confectiones calefacientes. Si fiat ob vitium cutis: si cutis sit humidior, rarior, siccior: e propositis patet quid sit agendum. Si non oriantur pili, vt oriri deberent, ob densitatem cutis; difficilime tollitur affectio. Tunc ergo Auicennas accipit *cantharides, ablatis alis & pedibus, exsiccat in umbra: deinde conterit & decoquit in ol. amygd. vel viol. vel in oleo communi: his mentum inungit, quia hoc modo fiunt crustæ, quibus decidentibus nascuntur pili.* Mentum etiam inungi debet *melle anacardino. Ungula etiam asini combusta & trita, permiscenda oleo sesamino; & pars ungenda. Sic oua formicarum, permiscenda oleo de been; & pars ea ungenda.* Possumus etiam accipere *auellanarum medullam, contritamque miscere cum oleo raphani.*

Tardus or-
tus pilorum.

Ungatur etiam mentum cum cinere abrotani, & oleo antiquissimo. Præstantiss. est secretum aqua e fauo mellis destillata. Si enim ungatur ea mentum in vitio ob cutis densitatem, mirabiliter pili erumpunt: sumatur mel sicuti extrahitur, vna cum cera & apibus, id est, fauus mellis, & totum destilletur,

CAPVT II.

De excessu Capillorum.

Nomen.

PER excessum capillorum intelligimus, tum nimiam pilorum longitudinem, tum duritiem pilorum nimiam, quidam enim pilos ita duros habent, vt videantur pili suum cap. 3. lib. 1. κ. τὸ π. Si pili sunt prolixiores, impediunt, quo minus partibus medicamenta admo- ueri queant: vnde hi demendi. Durities vero pilorum, tum indecoros red- dit homines, tum infensa & molesta est.

Remouen-
tia pilos.

Sed primo loquemur de primo excessu: & proponemus remouentia pilos: & prohibentia nouā generationem pilorum. Remouētia pilos sunt duplicia, alia dicunt Psilothra, quæ a pilis cutem denudant: nō tamen inde pilorum radices absumuntur, sed cutis tantum redditur depilis. Alia sunt, quorum vis intro magis penetrat, ita vt radices pilorum tollantur: & hæc dicuntur exstirpantia pilos. Psilothra pertinent ad partem exornato- riam: exstirpantia ad facultatem comitoriam. Psilothra sunt calida, & ha- bent vim abradendi. At ne exulceretur cutis, mitiora miscenda sunt cum validioribus. Galenus ergo probat *pumicem vstum*. *Præstantissimum est medicamentum, quod recipit calcem viuam & auripigmentum, commista cum amylo, cum farina hordei, cum succo ptisane.* Aëtius permiscet cum succo ory- zæ, & contundit omnia, ad inhibendum exulcerationem, in mortario plumbeo. Aequa erit portio calcis & auripigmenti, si volumus medicamentum non multum validum: at, si volumus validius, imponemus auripigmentum in maiori copia, verbi gratia. *℞ auripigmentum zj. calcis viuæ zj. ptisanæ cola- tæ q. s. misce, & in mortario plumbeo fiat linimentum.* Auicennas monet, si forsan institutum nostrum sit, tollere pilos, vt pili qui renascuntur sint mol- les, non duri, & teneriores, non asperi; in psilothro imponendos cineres vitis, verbi gratia, ad ziiij. & locum diligenter esse fricandum post remotio- nem medicamenti, deliniendum locum *cum farina hordei, fabarum, & se- minum melonum*. Sic enim pili nascuntur molles & tenues. Auicennas et- iam, si imminet excoariatio (: quod e dolore cognoscitur:) auellit medica- mentum: & si leuis est excoariatio, *lentes ex corticatas tritas cum aq. ros. mi- sce*

cap. 64. l. 6.

*scet cum modico ol. ros. compl. & oblinat locum. Si excoriatio sit insignior, confugiendum ad medicamentum validius, ad unguentum rosatum, & in-
frigidans Galeni, sed sine aceto. Ratione mali odoris, Auicenn. miscet odora-
ta: hinc probat cretam permissis aromatibus, ut caryophyllis, cinamom. maci:
si homines ditiores fuerint, addetur aliquid moschi, vel ambra.*

Quoad medicamenta penitus extirpantia: proponit Galenus leporem *Exstirpan-*
marinum, qui ignotus est nobis: item hepar thynni putrefactum, qui magnus *tia pilos.*
est piscis, & haberi potest: probat cedriam, sandaradam, urticam marinam,
lacrymam hederae, bryonia, vitis alba. Hinc Aëtius dicit, si pubes puerorum
inungatur cum lacryma vitis albae, tardissime nasci pilos in pube. Eandem
vim habet succus exsudans e viridibus sarmentis, dum ad ignem comburuntur, His pili tolluntur.

Prohibentia, ne pili tam facile pullulent, habent vim densandi cutem: *Prohibentia*
pili enim per apertos poros egrediuntur. Oportet etiam, ut habeant vim *pilorum in-*
propellendi materias ad partes internas, ideo debent esse frigida & repri- *crementum.*
mentia. Hinc Auicennas probat succum hyoscyami, mandragora: ascendit
ad opiū, permixtum cum aceto: utitur cinere ranarum lacustriū, quem permi-
scet cum macilagine psyllii, cum hyoscyamo. Sed aduertendum, ne mulieres
vtantur istis in tempore purgationis menstruum, vel imminentibus
menstruis: maxime enim hoc obesset.

Quoad pilos duriores, ut reddantur molliores & tenues: oportet uti iis, *Pili crassi*
quæ habent vim deterforiam, & ex Aëtio sunt tenuium partium. Galenus *ut reddan-*
probat farinam hordei, fabarum, erui seu orobi, aristolochias, utrumque ve- *tur tenues.*
ratrum, cinerem sepiarum, & animalium quæ ostrealia sunt, in quibus est vis
attenuandi & detergendi, absque erosione. Et hæc possent misceri cum
succo ptisanæ, id est, cum aliquo detergente, & attenuante. Si volumus odo-
rata reddere, miscemus melissam, schoenanthum, moschum, &c.

CAPUT III.

De vitio colore capillorum.

DE tinctura capillorum agentes, paucis prosequimur Canitiem, quia *Tinctura*
est vitium turpe, præcipue in fœminis. Sed e pilorum tinctura, fœ- *capillorum*
minæ interdum labuntur in apoplexiam, epilepsiam, veternum, *caute uten-*
catochum, in destillationes periculosas, in mortem, cap. 3. l. 1. x. ππ. Qua- *dum.*
re his prudenter vtendum. Canities fit ex humore pituitoso, lento, visci- *Canities*
do, qui languide a calore propellitur. c. 5. l. 2. de temperament. Quare hæc *causa.*

pituita est serum pituitæ, id est, corruptio quædam, contracta e pituita, quæ temporis progressu putrescit. Tempora potiss. canescunt, quia ibi est musculus carnosus & humidus. Canities ergo secundum Galenum, indicat temperiem, frigidam & humidam. Adest putredo, e materia humida, diu detenta, & non transpirata.

Ad canitiem imminuentem.

Quoad imminuentem igitur canitiem, cum fiat propter imbecillitatem caloris, & ratione illius materiæ pituitosæ putrescentis; oritur indicatio, vt pituita collecta & putrescens euacuetur; prohibeaturq; ne amplius gignatur, coaceruetur & putrescat. Et hinc recte Auicennas occurrit medicamentis purgantibus totum & caput, vt pituita euacuet: de quibus nos agemus c. 7. de dolore capitis. Ad prohibendum autem, ne materia pituitosa generetur, oportet siccare, calfacere, roborare caput & ventericulum: quod fit magnis antidotis, de quibus cap. de dolore capitis. Ne vero hæc materia colligatur, cum id fiat ob cutis densitatem; oritur indicatio aperiendi poros cutis, vt exhalet materia. Debemus ergo vti oleis calidis, ab Auicenna propositis, vt oleo de been, de costo, oleo quod fit e medulla colocynthidis, oleo e sinapi, e caryophyllis unguent. cuius frequenti usu homines a canitie præseruantur.

Tingentia pilos.

Denigratio capillorum.

Dum autem pili iam cani facti sunt, vt edum tingentibus pilos. Quæ tingunt pilos nigro colore, non debent esse stiptica, aut permiscenda iis, quæ sunt tenuium partium, ne stiptica noceant. Galenus & Auicenn. multa proponunt. Ad nigros capillos sequens medicamentum expertum est, & per mensem nigros seruat, sine detrimento: ℞ gallarum immatur. ℥iij. (optima sunt, quæ ex Istria deferuntur.) decoquantur in sartagine cum ol. com. muni, tandiu, donec fere omnes gallæ disruptæ sint: tum imponatur super pannum lineum, qui ligno incumbat, & sic detineantur per noctem: post coituse in mortario confecto e cupro, religantur in puluerem, & exsiccentur. Addantur deinde squamæ aris ℥j. alcanna, id est, foliorum ligustri ℥ij. folia hæc pulueri sentur: caryophyllorum puluerisatorum ℥ij. Hic puluis proiciatur in vas figulinum non magnum, quale Patanii solido emitur: & vas repleatur vino aromatico, vel montano generoso. Post addatur aluminis roche ℥ij. corticum granatorum, corticum nucum viridum ana ℥j. roris marini, salvia ana Manip. ℔. Omnia misceantur, & decoquantur ad consumptionem medietatis vini. Quod si ergo tingere volumus capillos, oportet accipere vini & pulueris eā quantitatem, quæ sufficiens esse videtur pro illa vice: misceri autem puluis cum vino debet, vt ea oriatur consistentia, quæ in ptisana colata requiritur. Capillis oblitis, locus inuoluatur panno lineo, & maneat inuolutus per 2. vel 3. horas: dein tollantur petiæ istę lineæ, & abluatur locus æquali portione aquæ & lixiuii, ita vt caput mundum reddatur. Et, si forte post ablutionem aliquid medicamenti re-

maneat,

maneat, vel in barba, vel in capite: sumatur pannus, immersus aquæ, quæ sit referta copioso sapone, & eo optime fricetur ac detergeatur caput, & undique exsicceetur. Deterfa autem materia medicamenti, caput siccandum: postea inungendum oleo caryophyllorum vnguentariorum. Durat hoc donec augentur pili; interdum mensem integrum. Sed faciendum est Luna decreſcente, vt diutius detineatur. Et notandum, quod illæ petiæ ſeruari poſſunt, ad eundem uſum, pro aliis vicibus.

Sequenti medicamento pili redduntur nitidiſſimi, fului, & ſplendentes: *Ut capilli ſiant fului, nitidi.*
 ℞ rad. cannarum, faui mellis, ana ℥ij. lupinorum in ſucco herba lanaria maceratorum ℥iſ. ſol. liguſtri ℥j. fl. verbaſci albi maceratorum in aceto ℥vj. macis ℥ij. ſalis communis ℥iſ. croci ℥j. Miſc. & deſtillentur omnia in alembico vitreo: & ſub radius ſolaribus inungantur radices capillorum. Vel fauus mellis deſtilletur, & primo aqua exhibit, deinde oleum: quod oleum erit admirabile, ad reddendum capillos nitidos & ſplendentes.

Faciei cutis ſplendens & nitida reddetur, hoc medicamēto: ℞ aq. cochlearum, limoniorum, florum fabarum, polygonati, ſive ſigilli Salomonis, maluarum (:intelligo ſemper flores:) ana ℥ij. Miſc. & hæc aqua erit optima. Verum, vt ſit magis efficax, ſimplicia propoſita imponantur in aqua polygonati, & deſtillentur in alembico vitreo: & erit aqua ad faciei nitorem comparandum valde idonea, ſi moderate facies inungatur. *Facies vt nitida fiat.*

CAPUT IV.

De Tineis, ſeu de Achoribus, & Fauis.

HAC TENVS de capillorum vitiis: ſequuntur affectus ad Cutem capitis *Transitio.*
 pertinentes, vt ſunt Tinea, Porrigo, & Pedicularis morbus.

Tinea dicitur a ſimilitudine illius vermis, qui abradit veſtes. Dicitur etiam ulcuſculum capitis. Eſt ergo tinea ulcuſculū capitis, curim depaſcens. *Definitio.*
 c. 8. l. 1. κ. τὸ π. Ulcus eſt ſoluta vnitās, cum deperditione cutis capitis, a mordente ſucco excitata. Dicitur, cum deperditione cutis, ad differentiam vulneris.

Fit a mordaci ſucco: qui talis eſt, vel natura, vt bilis ichor; vel talis eſt *Cauſa.*
 ratione putredinis, vt alii humores, & præcipue ſalfa pituita: nec tantum a ſalfa pituita fit tinea, ſed ab aliis etiam, cum Alexandro. Cauſæ huius ſucci mordacis vel ſunt internæ, vt mala viſcerum diſpoſitio: vel externæ, vt mala diæta, eſus ciborum acrium & ſalſorum.

Tineæ ſex ſpecies ſunt. 1. Pydracia, in quibus cutis ſecundum ſuperficiem exulceratur, nec admodum eius mutatur color. 2. Exanthemata, id

est efflorescentiae, quæ ad cranium penetrant, cutim mutant in colore, & eam reddunt asperiores: Alexander dicit, ea esse subrubicunda & aspera.

3. Exulceratio papillaris, sunt vlcuscula magis penetrantia, in quibus fit
4. attractio materiei, & tumor quidam instar papillæ. 4. Ficus; quando magis mordax est succus, fit dolor, & maior materiæ attractio; oritur tumor
5. instar papillæ ficus. c. 2. l. 2. meth. 5. Si adhuc maior est acrimonia succi, non tantum fit tumor, sed foramina quædam exigua, e quibus tenuis materia prodit, qui dicitur ichor: vnde hæc affectio vocatur Achor. c. 8. l. 1. x. τὸ π. Arabes vocant saphari: nam Auicennas ait saphari esse pustulam humidam, a qua ichor emanat: item, esse exulcerationem, habentem foramina plura exigua, e quibus aqua emanat, in qua est nonnihil visciditatis.
6. Postremo, si adhuc magis vigeat vis succi abradentis, maxima fiunt foramina, e quibus emanat materia instar mellis; vnde Fauus dicitur, & meliceris. Hæ sunt differentie tineæ: quæ omnes in hoc conueniunt, quod ratione putredinis sunt contagiosæ. II. A loco affecto sumuntur differentie; prout Magis vel Minus penetrant. Ab efficientibus causis; vt prodeunt ab Ichore, Pituita salsa, Flaua bile, vel Melancholia.

Tinea omnis est contagiosa.

III.

Signa.

Cognoscitur hæc affectio, quia homines ratione pruritus coguntur ad scalpendum. Apparet etiam indicium in cute. Succedit dolor, tumor, apparent foramina. Quæ autem sit differentia huius affectionis, facile cognoscitur e materia ipsarum declarata. An vero prodeat magis ab hoc, quam alio succo, docet Alexander, dicens: si exiens est tenue pallidum, erit humor biliosus; si viscidum, pituitosus; si exiguum, & vix exit, indicium est succi melancholici. Cognoscimus etiam e signis indicantibus hunc vel illum humorem.

Indicationes.

Cum soluta sit vnitas, oritur indicatio vniendi. Vnionem autem impediunt, dolor, inflammatio, & succus deprauatus: ratione doloris, oritur indicatio mitigandi; ratione phlegmones, oritur indicatio remouendi: (: de speciebus inflammationis agemus cap. 8. vbi de phrenitide :) ratione succorum, si sunt fixi & impacti, discutiendum & abstergendum, præcipue si crassi sunt; si sunt in fluxu, est reperiendum; si sunt fluxuri, est diuertendum, & toti corpori prouidendum.

Prognostica.

Hi scopi absolui possunt, quia est vlcusculum: si tamen affectio sit inueterata, difficilis est curationis.

Topica.

1. Galenus in achoribus proponit discutientia: quæ leuiora sunt, aut fortiora: illa conueniunt, si affectus est in superficie: hæc, si in profundo. Cum cutis bonum alimentum attrahere non possit, conueniunt reprimentia, quoties habemus materiam, quæ in fluxu est, citra corporis repletionem.

Discu-

Discutientia & reprimentia conueniunt simul, quoties habemus materiam impactam, & imminet malū aliquod, vt inflammatio. Sed abstinendum a frigidioribus, & ab obturantibus, & ab ingratis: vnde Archigenes male proponit ſemperuiuum, quod nimis refrigerat; ceruſſam, quæ obturat; vrinam tauri, quæ ingratum facit medicamentum. Reprimentia ſecūdum Galenum ſunt, *bacca myrti, cortex pini, rubus canis, ſycomorus, oleum myrtinum, de rubo canis, de ſycomoro: oleum obliniſcit & diſcutit, myrtus reprimiſcit.* Conueniunt etiam *lentiscus, fructus & radix cyperi, cupreſſi, lentes.* Diſcutientia alia leuiora, vt *hordeum, oleum vetus, beta folium & radix, bryonia, ſpuma argenti, cadmia, manna thuris, lupini, concha uſta.* Fortiſſima ſunt: *ſal, ſex uſta, chalcitis, calx vina, fel, potiſſ. calidorum & ſiccorum animalium;* vnde fel ſuillum omniū eſt moderatiſſimū, quia humidum. Addit etiam Galenus *ſulphur, rad. cucum. ſylueſtris, rad. aſparagorum, rad. lilij, rad. veratri utriuſque, folia ſici, ſuccum ireos, ſuccum ſcillæ decocta in fornace, medicamentum e charta combuſta, quamuis veram chartam non habeamus.* Excipi hæc poſſunt, *oleo veteri, oleo lucernæ, oleo amygd. amararum, melle, vino, & aceto: non tamen indiſcriminatim.* Excipienda ſunt melle & oleo, cum diſcutere volumus. Vino excipimus, acri quidem, ſi volumus diſcutere, aſtero, ſi volumus reprimere. Aceto excipimus, ſiue repellamus, ſiue diſcutiamus; eſt enim tenuis ſubſtantie, & habet partem calidam, ac frigidam. Ex his formulæ præſtituentur: vt in achoribus incipientibus ratione materiæ in fluxu: *℞ baccarum myrti, rubi canini, ſycomori ana ℥ij. vini aſteri ℔ij. fiat decoctio ad tertias.* Diſcutiens leue: *℞ hordei integri, rad. beta, bryonia ana Man. ſ. olei veteris. ℔ ſ. vini acris ℥iij. fiat decoctio ad tertias: Deinde facta expreſſione adde pulueris cadmiæ, lithargyri, lupinorum ana ℥j. cochlearum uſtarum ℥j. Miſc.* Reprimens ſimul & diſcutiens: *℞ fol. lentis P. j. fructuum cyperi, cupreſſi, lentis ana ℥ſ. aceti mediocris ℔ ſ. Miſc. & fiat infuſio in aceto feruente per 24. horas: dein facta expreſſione, adde olei myrtini, ol. roſ. compl. ana ℥j. Miſc.* Validum medicamentum, quò tinea quæcunque eradicatur, multis ſecretum: *℞ rad. cucum. agreſt. utriuſque helleb. aſparagorum ana ℥j. Macerentur omnia in aceto acerrimo feruente per 24 horas: dein facta expreſſione adde ſuccorum ireos, ſcillæ decocta in fornace, ſulphuris ignem non experti, calcis vini ana ℥iij. ol. laurini ℥j. reſina terebinth. ℥ij. Miſc. fiat unguentum.* Quoad vtendi modum, actu calida admoueantur. Tempus applicandi eſt poſt corporis purgationem.

Notandum circa Pharmacum, & venæ ſectionem in his morbis. Hæc duo valida auxilia ſunt, quæ in morbis vehementiſſimis conueniunt, aph. *Purgatio & phlebotomia.* 29. ſect. 2. Sed ſciendum, his vtendum eſſe, non ratione morbi præſentis,

quia hic est leuis, sed ratione morbi imminentis: cum enim debeamus uti localibus medicamentis calidis, periculum est, ne ratione caliditatis attrahatur materia in caput, & fiat inflammatio, &c.

CAPVT V.

De porrigine, seu furfuribus.

Nomen.

FURFVRES, ita dicuntur, quia e capite decedit materia quædam, quæ similis est furfuribus. Porrigo autem dicitur, quasi prurigo, quia in hoc affectu homines infestantur pruritu quodam.

Definitio.

Est autem porrigio solutio vnitatis, in superficie cutis capitis a materia furfurea pendens. Hæc definitio tradita est per causam effectiuam, non per causam formalem: quia porrigio est tristis sensus pruriginosus, ideo ad dolorem refertur: vnde quæ causa formalis est doloris, ea etiam causa formalis est porriginis. Solutio ergo vnitatis est causa efficiens: a qua pendet hic sensus tristis pruriginosus; ita ut solutio vnitatis sit causa immediata sensus pruriginosi. Hæc solutio vnitatis residet in superficie cutis capitis. Idem dicit Auicennas; in affectu furfuraceo adesse leuem excoarationem in superiori cutis superficie. Postremo diximus, pendens a materia furfuracea. Diximus, pendens; non causata. Nam effectus a causa sua dupliciter producitur: primo, ut non dependeat in esse & conseruari a suo producente; vnde fit, ut remoto efficiente, permaneat effectus. Secundo producitur effectus a suo producente, ea ratione, ut, quamprimum tollitur producens, ilico euanescat effectus, quoniam effectus in esse, & conseruari pendet a suo producente. In proposita ergo finitione diximus, pendens: quia solutio vnitatis, quæ est causa affectus furfuracei; in esse & conseruari pendet a materia furfuracea: vnde materia hac ablata, ilico cessat solutio vnitatis. Hinc colligitur illam solutionem vnitatis non esse morbum, sed affectionem, quia de ratione huius affectionis est, ut ad remotionem causæ, remoueatur etiam ipsa affectio.

At secus est loquendum de ipso morbo: quia morbus necessario habet permanentiam. Hinc colligitur materiam hanc furfuraceam sibi vendicare locum causæ efficientis, & quandoque locum exeuntis mutati, quando extra caput egreditur, quia egreditur id, quod non deberet egredi: habet autem locum efficientis, quatenus est causa soluens continuum.

Causa.

Porro hæc materia furfuracea producitur e corruptis ichoribus: per hos autem ichores intelligo tenuem portionem excrementitiam succi alimentalis,

ialis, quæ tenuis portio est vehiculum succi alimentalis. Et hæc portio est ea, quæ concessit in tenue excrementum tertiæ concoctionis. Cum ergo ichor sit tenuis portio excrementitia succi alimentalis; necessario ichor proportionem habet cum succo alimentali. Hinc fit, ut sanguis ichorem habeat mitem; bilis & melancholia immitem; quia tales sunt eorum succi. Porrigo igitur fit a corruptis ichoribus sanguinis, bilis flauæ, pituitæ, melancholiæ. Et hoc accidit, aut vitio capitis, aut vitio partium subiectarum, aut vitio totius. Vitio capitis, ubi caput calidius & humidius est; vel, ubi calidius & siccus. Auicennas dicit, hunc affectum fieri a nuda siccitate. Nos ichores necessarios esse dicimus. Sed Auicennas sic est intelligendus, ut voluerit ratione siccitatis nudæ ichores adeo excrecere, ut in materiam furfuraceam abeant: loquitur de causa efficiente ichores similes furfuribus, non quod hic affectus prodeat e siccitate tantum. Concurrent præterea vitia partium, ubi iecur est calidum, ventriculus frigidus: ubi deprauati sunt succi, ubi præcessit mala viuendi ratio.

*Auicenna
conciliatio.*

Porrigo causatur ab ichore vel pituitoso, vel melancholico, vel bilioso, vel sanguineo. Et vitiatum hic ichor vel in capite, vel in aliis corporis partibus.

Differentia.

Facile cognoscitur hæc affectio, e furfuribus decidentibus: conquerruntur homines de sensu tristi pruriginoso. Differentiæ facile cognoscuntur: quia, e Celso, si malum pendet ab ichore pituitoso, materia furfuracea decedens, aliqua e parte madida erit: si ex ichore bilioso & melancholico, siccitas apparebit. Et, si e bile, citrinus erit color: si e melancholia, niger. Vtrum autem hæc materia sit genita vitio capitis, vel partium infernarum: recurrendum ad signa, indicantia intemperiem capitis & aliarum partium.

Signa.

Cum affectus hic originem ducat e materia furfuracea, illa depellenda est. Cum autem causetur vitio ichoris, oportet perpendere, an ichores geniti sint, an vero metus sit ne gignantur.

Indicationes.

Si geniti sunt; vel fluxerunt ad caput, vel sunt in fluxu. Si fluxerunt, oritur indicatio euacuandi eos. Si sunt in fluxu, oritur indicatio reprimendi. Si metuitur ne gignantur; periculum illud imminet, vel propter vitium capitis, vel aliarum partium.

Si vitio capitis, caput est corroborandum: si calidius & humidius, refrigerandum & siccandum: si frigidius, calefaciendum, &c. Si procedat vitio aliarum partium, illarum vitiis occurrendum. Hæ indicationes facile absolui possunt: nec opus est, ut in prognostico tempus teramus.

Curatio.

Quoad cheirurgiam: sanguis vacuandus, si in toto redundet sanguis. Et quia hic affectus levis est, nec morbus dici potest, ideo hac ratione leui præsidio sanguis demendus. Cum autem ratione topicorum, quæ calida sunt, periculum inflammationis capitis, ideoque morbus magnus imminet, vtendum validq auxilio: & proinde, si velimus cito curare, & totum corpus sit refertum sanguine, vena secanda est, vt sanguis cito remoueat. At, si velimus longo tempore furfures remouere, possumus vti debili auxilio, vt inedia, frictione, balneo, qui sanguinē longo tēpore euacuant.

Topica.

Medicamenta ε.Ϟ.ι.ι.κ.τόπ. debent esse detergentia, attenuantia, astringentia: abstergentia, ratione materiæ impactæ: attenuantia, vt materia, quæ resolui debet, attrahatur a centro ad circumferentiā: at ratione ichorum qui sunt in fluxu, ne tam facile suscipiantur, oportet vti reprimentibus, vt ichores fluentes recedant: & astringentibus, vt partes corroborentur, ne ita facile suscipiant. Hinc Archigenes probat medicamentum confectum *ex atramento sutorio, id est, chalcantho*, in hoc enim sunt partes nitrosæ, quæ detergant; item calidæ ac tenues quæ discutiunt, & robur addunt. Sed hoc medicamentum nimis vehemens est. Quare ita in curatione progrediendū. Expurgato corpore & capite, abluatur caput *mediocri lixiuo*, & addantur *lixiuo furfures, fumaria, beta, radices oxylapathi*; & ita abluatur caput: ablutum & siccatum caput, oblinatur cum *farina fabarum, lupinorum, orobi*, & addatur *aliquid salis mineralis*, & subigatur cum *aceto*, & cum *oleo amygdal. amaro*. Et hoc medicamentum detineatur in capite, per 2. 3. vel 4. horas, vel per totam noctem. Rursus deinde abluatur caput, urgente necessitate, *lixiuo valentiore*: unde *lixiuo addatur staphisagria, medulla colocynthidis, agaricus, rad. cucum. agrestis*, & ita abluatur caput. Si his non tollatur malum, deueniendum ad medicamentum validissimum Aui-cennæ, quod efficitur æquali portione *calcanthi, salis mineralis, & sulphuris ignem non experti*, & hæc cum *ladano permiscentur, dissoluto in oleo mastichino*, ratione corroborationis. Terram Cimoliam non propono, quia nos ea caremus. Nos medicamentis propositis addere possumus *terram illam, quæ proxima est thermis Aponensibus, vel aliis thermis sulphureis, quæ terra redolet naturam sulphuris*.

CAPVT VI.

De Phtheiriasi, seu morbo pediculari.

Definitio.

Hic affectus est solutio vnitatis in profundo curis capitis, a pediculo dependens. Dicitur solutio vnitatis, quia qui patiuntur hunc affectum, porri-

porrigine & dolore afficiuntur: & vbi dolor, ibi necessario solutio vnitatis. Hæc vnitatis solutio, ad differentiam porriginis, est in profundo cutis capitis. c. 7. l. 1. κ. π. Hæc solutio vnitatis non causatur, sed dependet a pediculo: vnde ablato pediculo, non est amplius affectus: ideo hæc affectio non est morbus. Et pediculus non est morbus, sed causa efficiens morbi, quatenus efficit solutionem vnitatis, a qua pendet tristis ille sensus, qui est causa doloris.

Est enim pediculus quoddam animal, toto genere præter naturam, quia *De ortu, cau* maxime infestum est naturæ humanæ: vnde homines interdum moriuntur *sisque pedi-* ex hoc affectu. Generantur in cutis profundo: quia in superficie, & par- *culorum.* te exteriori cutis non ita viget calor, vt possit animal procreare. Gignitur e succis modice calidis, & modice putrescentibus. Sunt modice calidi succi: nam calidiores ad totam deueniunt amaritudinem, vel acrimoniam, vt non sint apti ad vitam suscipiendum. Sunt etiam putrescentes modice: nam vbi putredo est insignis, materia non potest vitam suscipere, sed fit ophiasis, aut alopecia. Porro hæc materia modice calida, modiceque putrida; sunt reliquæ tertiæ coctionis, & perinde reliquæ materiæ sanguineæ, pituitosæ, melancholicæ; raro autem materiæ biliosæ, propter amaritudinem bilis; quamuis materia biliosa permixta esse potest cum reliquis aliorum humorum. Causæ sunt internæ, & externæ. Internæ, discrasia capitis calida & humida, item humida tantum: densitas cutis capitis, ratione cuius materia detinetur, & non potest euaporare: intemperies etiam calida & humida cerebri: & intemperantia aliorum viscerum, præcipue intemperantia in humido: vnde in pueris, fœminis, eunuchis, vigent pediculi, propter eorum humiditatem. Causæ externæ non necessario occurrentes sunt, commercium cum pediculosis, vt in præliis & nauibus. Causæ necessario occurrentes sunt, aer frigidus, & præcipue vbi occurrit capiti rariori, quia ratione raritatis repletur caput, frigiditas densat, & etiam est in causa, vt materia detenta aliquantulum putrescat, & ita fiat idonea ad vitam suscipiendum. Præterea sunt cibi prauis, vt esus fungorum, ficuum, &c. Intermissio solitæ lotionis capitis: euacuatio solita suppressa, vt suppressa cauteria; vel remissæ purgationes, quæ quotannis fieri solent. Est etiam exercitium a cibo, vnde caput crudis vaporibus repletur, & potiss. post coitum solent pediculi multiplicari, secundum Auicennam, quia præter illud exercitium, adest vapor ille spermaticus, qui conducit ad multiplicandos pediculos. Hoc animal producitur e virtute calidi viuidi, vnde concurrit etiam Sol: sicut enim Sol & homo generant hominem; ita Sol & aliquid proportionatum pediculis, generant pediculos.

- Differentia.** Oritur pediculus e sanguine, pituita, vel melancholia, &c.
- Signa.** Facile cognoscitur ex egressu, e colore, & e progressa diata.
- Indicationes,** Geniti pediculi, sunt interficiendi. Si respiciemus ad nondum genitos, occurrendum causis: & ideo considerare oportet succum vitiosum, qui vel actu reperitur in cute capitis, vel imminet vt reperiatur. Si actu adest, oritur indicatio euacuandi. Si imminet, vel est ratione capitis, vel aliarum partium. Si ratione capitis; si est humidius, est siccandum; si frigidius, calfaciendū, &c. Si vitio totius, vel aliarū partium; illis vitiis est occurrendum.
- Prognostica.** Si pediculi orti sunt a commercio, & affectus nouus est, facile curatur: contra, si inueteratus, & si ortum ducit e cacochymia. Hinc Sylla Dictator ex hoc affectu mortuus est. nam adest assidua illa afflictio, adest cacochymia in corpore: vigiliis continuis, propter illam afflictionem, intenditur cacochymia; & huius ratione vires dissoluuntur. Malignitas huius affectus, secundum Auicennam, elucet ex inappetentia, dum emaciantur homines, & color corporis vitiatur, dum abraduntur venæ.
- Localia.** Medicamenta esse debent interficientia pediculos, & dissoluentia pediculorum materiam, de qua illi generantur. Interficientia pediculos, debent esse frigida, quia pediculi calido fouentur: debent esse sicca, quia humido aluntur: debent esse amara, quia dulcibus oblectantur. Ratione materiae, quæ nutrit pediculos, debent medicamenta esse calida, & discutientia, extirpantia, & euocantia a centro ad circumferentiam illos ichores semicorruptos, qui generant pediculos. Inde debent esse medicamenta inuicem permista, quæ habeant contrarias vires. Plurima Galenus proponit: c. 7. l. 1. x. π. π. *potiff. staphidem agriam, quæ pedicularis herba dicitur: semina huius herba macerantur aceto acerrimo. Proponit etiam sandaracham, auripigmentum* (: sandaracha est auripigmentum magis coctum:) Hæc applicanda sunt, si pediculi sint sub axillis; & circa pubem, & infernas partes. At si sint in mento & capillis, circa caput, non debemus his vti, quia sunt depilatoria. Sed aliis tuto vti possumus: vt sunt, *radix oxylapathi, radix betæ, quæ ratione nitrositatis confert, alumen rotundum, sal minerale, muria, aqua marina, fel tauri, oleum amygd. amar. abrotanum, absinthium, brassica, folia psica, & alia amara.* Delicatiores ita præscribatur: *℞ rad. oxylapathi ℥j. oleum amygd. am. decoquantur in s. q. aceti.* Validius: *℞ aluminis rotundi ℥ij. rad. betæ ℥ss. fellis taurini ℥ij. ol. amygd. amar. ℥j. Misc. fiat linimentum.* Hoc approbatum in vsu est: *℞ sem. staphidis agriæ ℥ij. infunde in aceti acerrimi. ℥ss. per noctem; deinde colentur, & locus inungatur.* Est in vsu etiam; *hydrargyrum cum pomo cocto: & vnica vice depellit pediculos.*

CAPVT

CAPVT VII.

*De differentiis interiorum Capitis affectuum.**Et primum de Capitis dolore.*

EXPLICATIS affectibus capitis Externis: ad Interiores deinceps nos *Transitio.*
 vertemus: ut sunt, dolor capitis, phrenitis, lethargus, melancholia,
mania, læsa memoria, vertigo, catochus, incubus, epilepsia, apople-
xia, carus, stupor, tremor, paralysis, convulsio, somnus immoderatus, vigi-
liæ superflue, destillatio. Hæc vitia omnia pertinent ad functionem ani- *Collatio af-*
 malæ, vnica destillatione excepta. Porro, quoniam actio animalis pertinet *fectuum ca-*
 ad facultatem vel cognoscentem, vel mouentem; & si ad cognoscentem, *pitis inter-*
 vel non principalem, id est, ad tactricem: vel principalem, id est, imagina- *norum.*
 tricem, ratiocinatricem, & memoratricem: sciendum igitur, prædicta vi-
 tia, vel vnâ ledere actionem, vel plures, vel omnes; item, interdum cum in-
 flammatione, interdum citra inflammationem; propterea, aliquândo cum
 angustia, aliquando citra angustiam. Verbi gratia, dolor capitis ad tactum
pertinet; mania ad principem facultatem; tremor ad motum volunta-
rium; stupor ad sensum & motum; apoplexia & soporosi affectus ad o-
mnès functiones: phrenitis & lethargus vitia sunt inflammatoria; epile-
psia & melancholia carent inflammatione: tandem mania & melanco-
lia sunt vitia citra angustiam; vertigo & epilepsia cum angustia.

In his autem tractandis vitiis septem capita explicabimus: nomen, de- *Methodus*
 finitionem, differentias, signa, præsidia, prognosticum, & tandem præsi- *in explican-*
 diorum materias. Ratio huius ordinis est: quod medici finis est, morbum *dis singulis*
 expugnare: expugnatur autem præsidiorum materiis. Num vero ad ha- *affectibus*
 rum vsum descendere oporteat, præscire oportet per prognosticum. Ad *inuenta per*
 prognosticum necessaria est cognitio indicationum & præsidiorum: ut pa- *analysin.*
 teat, num ad illa accedendum sit præsidia. Sed quoniam indicatio sumitur
 a cognita essentia indicantis, & cognitio fit per signa, idcirco de signis et-
 iam agendum. Quoniam autem indicans vtile & artificiosum indicat per
 essentiam specificam & determinatam, & hæc constituuntur a differentiis:
 iure de differentiis dicendum. Et cum vtraque essentia specifica, & deter-
 minata, supponat essentiam genericam; ideo dicendum est de definitio-
 ne: definitio autem rei, supponit etiam nominis definitionem. Huic insi-
 stentes methodo, internos deinceps capitis affectus persequemur.

*De dolore Capitis: primumque de definitio-
ne, & causis.*

Nomen.

INTELLIGIMVS hic dolorem, quo homo secundum caput in sensu tactus cruciatur.

*Doloris ge-
neratio.*

Definitio autem vt pateat, primum oportet proponere modum, secundum quem generatur dolor. Vt enim dolor excitetur, necessarium est qualitatem tactilem, primam, vel secundam, occurrere corpori nervoso, inque id ea violentia agere, vt soluat continuum. Hæc solutio continui, quoniam agit, non quando facta est, sed dum fit; ideo sub ratione motus euadit sensus obiectum commune, non proprium, sed impropportionatum; & ita agit in corpus nervosum, vt huius tum perceptio, tum affectio, corrumpatur: vnde obiectum impropportionatum in instanti impertitum cerebro, a sensorio interno iudicatur disproportionatum, & diuersum ab obiecto iucundo. Deprauata ergo est sensus interni actio: & hinc, ad differentiam voluptatis malæ, vis appetens: vnde emergit dolor, ceu affectio appetitus, contraria voluptati.

*Definitio
Φαλαγγίας.*

Hæc igitur doloris capitis esto definitio: quod sit sensatio corrupta, partium nervosarum capitis, dependens a solutione unitatis.

*Finis, quan-
do ponendus
in definitio-
nibus.*

Pauca hic de definitionibus medicis dicenda. Definitum igitur, si est secundum naturam, in huius definitione finis proponi potest, qui habet rationem boni: at si definitum est præter naturam, finalis causa non proponitur; vnde & in cephalalgia definienda finis est omissus. Præterea in de-

*Quando cau-
sa efficiens
locum habet
in definitio-
ne.*

finiendi substantia & accidente, duplex est discrimen: nam substantia per solam formam & materiam, sine causa efficiente definitur; accidens vero etiam per causam efficientem definiri oportet, si modo intellectus debet acquiescere: ratio est, quoniam substantia constat e materia & forma, cumque forma materiæ insit sine medio, sit vt & essentia & causa sit: contra in accidere, forma inest subiecto ope causæ efficiētis, verbi gratia, priuatio luminis inest Lunæ, virtute interpositionis terræ inter Solem & Lunam: & hinc merito in definitione cephalalgias proposuimus causam ef-

*Genus quā-
do forma, et
quando ma-
teria ratio-
nem habeat.*

ficientem. Alterum discrimen est, quod in definitione substantiæ, genus habet rationem materiæ, differentia formæ, quia hæc rei dat esse: contra in accidente, forma est genus; materia & efficiens differentia; cum enim accidens insit subiecto, ideo per subiectum vnum accidens ab alio distinguitur; & cum a causa efficiente, pendeat essentia accidentis, ideo hæc locum formæ tenet, ultimæque differentiæ.

Quoad

Quoad igitur formam capitis doloris, diximus κεφαλαλγίαν esse sensationem corruptam: ut hinc intelligatur dolorem esse symptoma non morbum; & in genere læsæ actionis, ad differentiam symptomatum, quæ sunt ex euntia mutata, vel qualitates mutatae. Diximus etiā dolorem esse actionem corruptam, ad differentiam actionis imminutæ & ablatae. Cæterum, tria hic explicanda: primum, qua ratione dolor sit actio: deinde quomodo sit actio corrupta: tum quomodo actio corrupta sit forma doloris. Quoad primum: dolor & actio est & passio: dicitur enim passio, seu affectio, primum ratione corporis nervosi, nimirum membranarum cerebri, quæ suscipiunt obiectū dolorificum, & quidem receptione violenta: cum igitur omnis sensatio posita sit in affectione seu receptione, etiam dolor erit affectio. Deinde etiam dolor dicitur affectio ratione appetitus sensitivi (: non enim est discordia inter philosophos & medicos:) qui in dolore non iudicat, non agit, sed male afficitur & paritur; quemadmodum bene afficitur in voluptate. Dolor autem est actio, quatenus positus est in iudicio, & quatenus pertinet ad cerebrum organum iudicans, a quo fit iudicium; non ad corpus nervosum, cuius sola est receptio, ut in methodo anatomica docuimus. Obiici autē potest e c. 75. artis medicæ, quod dolor omnino a læsa actione differat. Responsio. Galenus eo loci de actione tantum propria loquitur: ubi verum est, quod dolor non sit actio propria, sed communis tamen est, quod ibi nō negatur: verbi gratia, delirium est actio propria capitis, dolor autem non est propria capitis actio, quia etiam ad alias partes spectat. Dicitur autem hæc actio corrupta, seu deprauata, non quatenus affectus dolorificus seu impropportionatus iudicatur, is enim recte iudicatur dolorificus; sed quatenus fit cum violentia. Ita, si fel admoveatur linguae, & hæc amarum sentiat; in hoc non est error; sed quia fel agit cum violentia. Sic in cholericâ passione, ventriculi expulsio est deprauata; nam fit cum violentia. Explicandum denique restat, quomodo sensatio corrupta sit causa formalis. Dicimus igitur secundum medicos hoc verum esse, qui sunt artifices sensati, & respiciunt ad id, quod est in sensu, seu ad id quod indicat, cuius gratia medicamentis debent uti. Secundum philosophos vero sensatio corrupta potius habet rationem causæ efficientis: unde philosophus cap. 4. lib. 10. eth. statuit, dolorem esse affectionem, cuius affectionis causa efficiens, sit sensatio corrupta: nam in generatione doloris (: ut supra etiam docuimus:) postremo occurrit affectio appetitus sensitivi: unde philosophus libro 2. de anima ait, ubi dolor & voluptas, ibi appetitus: & Hippocrates ait, qui dolent, dolorem tamen non sentiunt, his mens ægrotat: necessario igitur in dolore

*Explicatur
definitio
κεφαλαλ-
γίας.*

*Quomodo
dolor sit a-
ctio, & pas-
sio.*

*Quomodo
dolor sit a-
ctio deprau-
ata.*

*Quomodo
doloris for-
ma, sit sen-
satio corru-
pta.*

etiam afficitur sensorium internum. At medici, vt sensati artifices, pro forma accipiunt causam efficientem, præsertim spectantem ad receptionem obiecti dolorifici: si enim, verbi gratia, dolor fiat, e neruo pedis puncto, aut vulnerato, medicamenta pedi applicantur, non capiri, seu menti. Huc respiciens Galen, c. 2. l. 2. de loc. aff. ait: dolorem esse tristem sensum, sicuti voluptas est sensus iucundus. In exquisito enim dolore nulla prorsus est voluptas: licet spurius dolor voluptatis sit particeps, non tamẽ eodem tempore, quemadmodum in dolore pruriginoso, seu mordicante, in quo primum est voluptas, mox tristis sensus. Hæc de causa formali dicta sint.

Subiectum.

Subiectum doloris capitis, est corpus neruosum, c. 7. l. 12. meth. c. 6. l. 3. de plac. c. 5. l. 7. de plac. c. 9. l. 3. de vs. p.

Causa efficiens.

Huius autem doloris causa, dependet a solutione vnitatis: qua dolor in sensu tactus, a dolore reliquorum sensuum distinguitur: cum enim in omni sensu & dolor sit & voluptas (c. 3. l. de simp. diff. c. 6. l. 1. de simp. caus.) solus tamen dolor in sensu tactus fit a solutione vnitatis. Per hanc etiam solutionem vnitatis, distinguitur dolor a grauitate, quæ etiam est sensatio corrupta partium neruosarum, sed citra solutionem cõtinui. c. 1. l. 2. κ. τόπ.

Doloris proxima causa, est cõtinui solutio.

c. 5. l. 3. de loc. aff. Cõtinui ergo solutio est causa proxima doloris: (quia vnus effectus, vnica tantum est proxima causa:) vnde Hippocrates in l. de homine, vt Galenus refert c. 6. l. de rig. inquit, quando natura mutatur & corrumpitur, id est, vnitas soluitur, dolorem accidere. Hæc solutio vnitatis, quatenus causa doloris dicitur, est obiectum tactus improporionatũ, & quidem obiectum commune (nimirum motus violentus: vnde Auicenna. veritate coactus, 3. coll. 1. ait, dolorem fieri cum solutione vnitatis, e malo motu:) & per se sensibile, quod propria ratione agit in sensum, ad differentiam sensibilis per accidens: non tamen potest hoc obiectum commune agere, sine proprio obiecto, id est, sine qualitate tactili, vel prima, vel secunda, ad differentiam proprii sensibilis, quod & per se agit, & sine motu.

Solutio cõtinui duplex

Porro hæc solutio vnitatis est realis, com. 34. l. 3. de fract. quamvis modo Euidens sit, modo Ratione contẽplabilis, de qua postrema & Galenus loquitur, c. 6. l. de inæq. intemp. Hæc ambæ vnitatis solutiones, id est, tam euidens, quam ratione contẽplabilis, differunt, & cõueniunt. Conueniunt quidem, quod neutra est morbus, sed tantum causa, vtraque enim est in fieri: siquidem Galenus c. 6. l. 1. de sym. caus. dicit, doloris causam esse in fieri, non in facto esse: vnde dolor, siue capiatur vt actio, siue vt passio, fit, quia facultas, vel iudicans, vel recipiens frustratur, ob errorem externum, id est, solutionem vnitatis, non ob morbum: sicut in passione cholericæ expultrix leditur ob errorem externum, id est ob causam morbificam.

Differunt

Differunt etiam prædictæ vnitatis solutiones, quia evidens degenerat in morbum. Solutio enim vnitatis quæ fit a gladio, & est in fieri, degenerat in solutam vnitatem, quæ in facto est, id est, in morbū, a quo tamē morbo nequaquā fit dolor. At continui solutio ratione contēplabilis, non mutatur in morbū: vnde Gal. ait, inflammationē citra vlcus, licet cū dolore sit coniūcta, nō tamen esse morbū in soluta vnitatem. Quoniā autem solutio vnitatis dolorē excitat, quatenus est motus violētus, id est, obiectū commune, q̄ sine proprio agere nequit: sciendū, necessario aliquod obiectū propriū concurrere; q̄, si secundū naturā est, sensum facit; si præter naturā, dolorem. In sensu igitur tactus, obiectū illud proprium cōcurrēns cū motu, est qualitas tactilis, tū prima, calor, frigus, hum. siccitas; tū secunda, graue, leue, durum, molle, lubricum, aridum, asperum, læue, crassum, tenue, acutū, obtusum.

Obiectum proprium concurrens in excitando dolore.

Licet ergo vna sit immediata doloris causa, nimirum solutio continui: tres tamen sunt causæ principales, nim. copia, qualitas prima, qualitas secunda; a qualitate enim prima fit solutio vnitatis, ratione contēplabilis: a reliquis causis evidens fieri potest solutio continui. Proinde, cum Galenus ait, doloris causas esse intemperie, & vnitatis solutionem, loquitur de causis principalibus, non autem de immediata, quam vnionis solutionem appellauimus. c. 1. l. 2. de ratione vict. acut. c. 7. l. 12. meth. c. 80. artis medicinalis. Præterea cum Galenus c. 12. l. 2. simp. ait, dolorem fieri ab intemperie, vel a cacochoymia, vel ab vtraque simul: non in genere ibi Galenus loquitur, sed ad mordicationem respicit, quæ producitur vel ab intemperie continentis, vt opus sit alteratione; vel ab intemperie & copia contenti, seu materiæ, vt non tantum alteratione, sed etiam vacuatione opus sit.

Doloris causa, vna immediata, tres principales.

Intemperies in genere sumpta, potest esse causa doloris, quatenus est inæqualis, id est, prout partim est in fieri, partim in facto esse; dolor enim existit, dum fit mutatio, non dum est facta. Id tamen notandum, intemperiem inæqualem hic sumi ratione partis nervosæ: nam id quod hanc inæqualem dyscrasiam producit, est intemperies in facto esse. Verbi gratia; bilis caliditas est in facto esse, sed agēs in partem nervosam afficit, illam partem caliditate inæquali, vt vna portio sit magis calefacta, quam reliqua; sicut in musculi inflammatione est intemperies inæqualis. Intemperies igitur in genere est causa doloris, quatenus inæqualis existit.

Intemperies est doloris causa, quæ inæqualis.

Porro intemperies speciatim cōsiderata, omnis potest dolorē excitare, siue cōposita sit, siue simplex: sola humiditas excipitur c. 1. l. 2. x. τὸ π. adeo enim hæc agit debiliter, vt vnitatem soluere nequeat; imo humiditas etiam vnitatem fouet. Obicitur autē c. 1. l. de ratione vict. vbi ait Gal. dolorem fieri, dum pars subito alteratur & simul, id est, cum violentia; id quod ab

Quæ intemperies dolorem excitare queat. Obiectio de humiditate,

humiditate quoque fieri posse Gale.asserit. Respondeo violentam alterationem, a qualibet prima qualitate fieri posse, & proinde etiam ab humiditate, verum non sola, sed coniuncta, cū caliditate aut frigiditate. Eodemque prorsus modo intelligendus est Galenus c. 3. l. de inæq. intemp. vbi ait dolorem fieri, dum alteratur & corrumpitur natura, id quod ab humiditate quoque fieri affirmat. Dolorem quoque fieri ab humiditate, ait Galen, c. 6. l. 1. de natura hum. vbi tamen loquitur de qualitate cum substantia, quæ copia sua est causa doloris: ait enim dolorem fieri ab humido, dum quis nimio potu repletur. Dolor ergo excitatur a caliditate, frigiditate, & siccitate: ab hac quidem remissus, ab illis vero, quæ maximæ sunt actiuitatis, vehementissimus, c. 1. l. 2. x. τὸ π. Calor dolorem excitat, quatenus fundit & liquat, tanta violentia & immoderantia, vt solvatur continuum: frigus autem, quatenus partem contrahit, condensat, astringit, vt humidum exprimatur: vnde partes diuelluntur, vt fiant spatia vacua, tum quia humor exprimitur, tum quia mollis partis substantia contrahitur; vnde cum spatia fiant vacua, non seruetur continuitas, dolorque oritur. Quoad tempus, calidum citius agit, quam frigidum, quia promptius penetrat. Siccitas moderatos facit dolores, cap. 1. lib. 2. x. τὸ π. quia enim minoris est actiuitatis, minori etiam cum vehementia continuum soluit. Cum ergo Galenus dicit, c. 7. l. 12. meth. dolores vehementes fieri a sicco; non puram ibi intelligit qualitatem, sed materiam siccam. Siccitatem, ait Auicennas, per accidens efficere dolorem: calor enim & frigus, quia maximæ sunt actiuitatis, non solum continuum soluunt, sed etiam sensum prauum imprimunt: siccitas vero, quæ minoris est actiuitatis, continuum quidem soluit, sed violentum sensum non imprimit, quare per accidens, id est, per solutionem vnitatis causat dolorem. l. 1. fen. 2. doc. 2. c. 19. Et hinc Auerrhoës 3. coll. c. 31. proponens dolorem, vt fit ab intemperie, tanquam a causa essentiali, proponit calorem & frigus, non siccitatem. Hæc de qualitatibus primis.

*Cur secunda
qualitas a
Galeno ex-
primatur
per vnitatis
solutionem.*

*Quando se-
cunda qua-
litas faciat
dolorem.*

Secundam qualitatem Galenus & Auicennas exprimunt per solutionem vnitatis, non per durum, vel mollem, &c. sicut prima qualitas expressa est per cal. frigus, &c. Causa autem huius discriminis est, quia dum dolor fit a calido vel frigido: solutio vnitatis est causa immediata, sed nō principalis: at, dum fit a secunda qualitate, solutio vnitatis est causa & immediata & essentialis; nam euidenter soluitur vnitas: nec pars dolens afficitur a secūda qualitate, vt a prima; pars enim a caliditate dolorifica incalcescit, a materia autem dura, dolorem inferente, non euadit dura. Porro non omnis secunda qualitas potest esse causa doloris, sed illa tantum, quæ potest soluere continuum, vt durties, non mollities: hinc Galenus ait, fieri dolorem

dolorem a causa erodente, excedente, quassante, siccante, distendente, diuellente, rumpente, c. 2. l. 1. de fac. natural. c. 6. l. 2. de caus. sym. c. 3. l. de in-
æq. intemp. c. 7. l. 12. meth.

Vt autem hæc omnia memoriæ mādari queant; causa doloris perpen-
denda erit secundum Speciem, & secundum Vitium speciei. Si secundum
speciē; causa est Interna, vel Externa. Interna est contentū: & potis. vel Va-
por, vel Minera: & minera, vel est Ichor, vel Humor: & humor, vel Sanguis,
Pituita, Bilis, vel Melancholia; adhuc humor vel Alimētalis, vel excremen-
titius. Externa causa potissime capitur ab Assumendis, & Foris incidenti-
bus: Assumenda, sunt cibi, potiones, medicamenta, venena: Foris inciden-
tia etiam sunt medicamenta, venena, præterea lapides, ligna, &c. Vitium
speciei, quamuis esse possit secundum Substantiam, Quantitatem, Quali-
tatem, & Vbi: hoc tamen in loco vitium tantum petendum est a copia &
qualitate. Vitium pertinens ad substantiam, non est hoc in loco perpen-
dendum: etsi enim materia aliqua toto sit genere præter naturam, & pro-
inde peccet secundum substantiam, vt est virulentia Gallica, & materia pu-
trida: doloris tamen causa est per copiam, aut qualitatem, non per substan-
tiam: sic verbi gratia, virulentia Gallica dolorem excitat, non ratione for-
mæ, sed qualitate tactili secunda, nim. acrimonia. Illud interim non nega-
mus, vitium in substantia esse causam doloris intensioris, verbi gratia, si do-
lor fiat a bile, lue venerea infecta, intensior erit dolor, quam a bile simplici,
quia tunc caliditas, a qua fit dolor, est organum formæ magnæ actiuitatis.
Quoad vitium in Quantitate, patet copiam esse doloris causam: vnde ple-
nitudo quoad vasa, excitat dolorem, non quoad vires. Non autem vitium
in copia est idem cum grauitate: nam & flatus copiosus vnitatem soluere
potest, qui tamen grauitatis est expers. Materia ergo copiosa soluit conti-
num, per tensionem, vel ruptionem, siue sit humor, siue flatus copio-
sus. Sed oritur dubium: cum enim solutio vnitatis in dolore, sit obiectum
commune, itidemque copia & magnitudo sit obiectum commune, vide-
ri posset ex iis quæ diximus, commune sensibile sine proprio agere, quod
est contra philosophos. Respondemus, quod materia peccans secundum
quantitatem, necessario afficiatur prima qualitate: quæ si non est vitiosa,
tantū fit sensus; si vitiosa, non modo fit sensus, sed sensus tristis. Notandum
autem materiam copiosam efficere dolorem per tensionem & ruptionem
si intrinseca sit materia; per contusionis modum, si extra est materia, c. 2.
l. 14. meth. Vitium secundum qualitatem, pertinet ad primam & secun-
dam qualitatem. Ad primam, vt si materia est siccior: vnde Galenus c. 7.
l. 12. meth. ait; distensionem fieri a materia, quæ copia, aut siccitate disten-

*Causarum
dolorifica-
rum consi-
deratio me-
dica.*

*Species cau-
sa doloris.*

*Vitium spe-
ciei.*

*1. Substantia
vitium.*

*2. Quanti-
tatis.*

*3. Qualita-
tis vitia.*

dit: ideoque is dolor insignis est, cum fiat per distensionem; nam si aliter capietur siccitas, remissum potius efficit dolorem, ut supra diximus. Quo-
ad secundam qualitatem: si materia sit intra corpus, causa doloris est, mate-
ria dura, grauis, acris; si autem externa est, etiam acuta materia. Excipitur
scabrities, tenuitas, crassities. Nam scabrities, nisi cum duritie sit coniuncta,
non soluit continuū: aut duritie iuncta, acerbioris doloris est causa; ut cal-
culus asperior magis cruciat. Sic tenuitas non facit dolorē, nisi iungatur cū
calore, acrimonia, vel aliis qualitatibus, quæ tunc citius & maiori agunt
impetu. Sic crassities non nisi per grauitatem agit. Si materia sit externa,
soluit continuum per duritiem, grauitatem, acrimoniam (: ut fieri solet a
caustico medicamento:) sed præterea accedit acuties: hinc a materia gra-
ui & dura, fit contusio, seu pressio; ab acri, erosio; ab acuta, incisio. Quo-
ad motum: motus est vitium adiuuans, non principale, verbi gratia, bilis,
habens impetum in caput, est doloris causa, non ut mouetur, sed ut pec-
cat vel copia, vel qualitate.

4. Motus.

ἀνακεφα-
λαλῆσις.

Ex his concludendum; dolorem capitis esse sensationem corruptam
partium neruolarum capitis: quæ sensatio corrupta pendet a solutione vi-
tutis; cuius causa efficiens peccat copia vel qualitate: & genita est vel in
corpore, vel extra corpus: si in corpore, vel extra, vel intra caput; siue ge-
neretur ob læsam facultatem, siue ob errorem externum.

De differentiis dolorum capitis.

Differentia.

1. Formales
differentia,
trium gene-
rum.

Primo a sub-
iecto, seu par-
te dolente.

HACTENVS de nomine & definitione τῆς κεφαλαλγίας: sequuntur dif-
ferentia. Est autem distinctio doloris capitis sumenda ab essentia: id est, a
definitione; nimirum a forma, a subiecto, & efficiente. Forma doloris est
tristis sensatio: a qua nos in genere sumemus differentias, non doloris tan-
tum capitis, sed & aliarum partium, e. l. 2. de loc. aff. Tristis autem sensatio
multiplex est, prout multiplex subiectum afficitur, & vario modo causa ef-
ficiens agit: ideoque necessario distinctio hæc sumitur, vel a subiecto, vel
a causa efficiente, vel ab utroque. A subiecto dolor prodit Pungitiuus,
Frangitiuus, Tensiuus, Laxatiuus, Grauatiuus, aliquo modo Stupidus, &
Pulsatiuus. Dolor pungitiuus dicitur, quia sentitur sensus punctorius: e-
iusque subiectum proprium est membrana; corpus nimirum densum &
solidum; ut sic causa dolorifica adhæreat loco, qui minorem habet resi-
stentiam. Frangitiuus pertinet ad periostrium, seu membranam ossi adhæ-
rentem: & hic dolor producitur a materia, quæ residet inter os & perio-
strium, ut periostrium rumpi, seu frangi videatur. Tensiuus, tractiuus, seu
conuul-

conuulsiuus proprius est neruorum & tendinum: fitque a causa cum re-
plente, tum inaniente. Laxatiuus, diuulsiuus, seu laceratiuus, spectat ad 4.
carnem musculosam & neruosam: & producitur a materia, carnem ex-
tendente. Grauiatiuus spectat ad viscera, sensus exquisiti expertia, vt sunt 5.
renes, lien, hepar, pulmones, cerebrum: producitur a materia, quæ replet
viscus *αναίσθητον*, ita vt soluatur vnitas membranæ ambientis illud viscus;
vnde dolor. Dolor veluti stupidus pertinet ad dentes, quorum substantia 6.
radios spiritus animalis admittit; & hic dolor fit ab acidis & astringen-
tibus. Pulsatiuus pertinet ad arterias, quæ pulsant; non tamen dolent: 7.
nam dolor, seu doloris causa, est in partibus vicinis arteriarum, quæ pul-
sant vi inflammationis. Hæ sunt formales differentię, a subiecto de-
sumptæ.

Si capiantur formales differentię a causa efficiente: oportet causam
efficientem perpendere secundum Speciem, & secundum Vitium speciei. *Secundo a*
Species est Vapor, vel Minera. Si vapor, fit dolor Expers grauitatis: si mi- *specie causa*
nera, fit dolor Particeps grauitatis. Si perpendatur causa efficiens secun- *efficientis.*
dum eius vitium, quamuis solutio vnitatis fiat a quantitate & qualitate,
non autem a motu & quiete: motus tamen & quies, vt coniunguntur cum
vitio quantitatis vel qualitatis, sunt in causa vt dolor secundum formam
differat: vnde differentię formales sumendæ sunt a quantitate, qualitate,
& vbi. Quoad vitium secundum copiam, fit dolor Extensiuus, cum pars *A copia.*
extenditur secundum profunditatem; vt vesica a lotio copioso. Vitium *A qualita-*
in qualitate, pertinet ad qualitatem primam vel secundam: in prima est vi- *te.*
tium secundum Cal. frigus, siccitatem. Si secundum caliditatem; fit do-
lor Mordicatiuus, sed cum sensu caliditatis. Si secundum frigiditatem, ori-
tur dolor Mordicatiuus, sed cum sensu frigoris, nisi vi frigiditatis, vel causæ
refrigerantis, sensus vel imminuatur, vel auferatur: dolor enim fit, si cau-
sa refrigerans agat in partem, sed resistentem; quod si pars non resistat,
non fit dolor, sed potius stupor, qui admodum improprie dicitur dolor
stupefactiuus, cum potius sit remedium doloris, & via ad sensum abla-
tum, id est, ad paralyfin: fit autem dum frigus est intensum, & pars debi-
lior, vt quamuis soluatur vnitas, obiectum tamen hoc dolorificum, &
solutio vnitatis sensorio iudicanti offerri nequeat. Si vitium est secundum
siccitatem, fit dolor Exasperatiuus. Si causa efficiens peccet secundum
qualitatem secundam: hæc qualitas est durities, grauitas, acrimonia, & a-
cuties. Si peccatum sit secundum duritiem, fit dolor Compressiuus. Si
secundum grauitatem, fit dolor cum sensu Grauitatis: vt hic dolor dif-
ferat a dolore grauiatuo, qui est proprius viscerum. Si secundum

*A motu, &
quiete.*

acrimoniā fit peccatum, fit dolor nomine carēs, quem tamen vocare possumus Mordicatum, cum propensione ad scalpum. Si peccet secundum acutiem, fit dolor cum sensu Punctionis, vel incisionis. Si vitium sit secundum motū, fit dolor Turgidus, vel Errans, quæ fit a materia errante. Quod si materia quæ mouetur, sit dura, oritur dolor contusius: cuiusmodi oriri solet, dum calculus renalis mouetur in vesicam. Si vitium sit secundum quietem, fit dolor stabilis. Hæ sunt differentiæ formales, quæ sumuntur ab efficiente.

*Tertio a
subiecto &
causa effici-
ente simul.*

Si differentiæ formales simul capiantur & a subiecto, & a causa efficiente: subiectum potest esse vel Totum corpus, vel Pars eius aliqua. Si totum corpus, dolor erit Lassitudinalis, seu Fatigatorius: cuius species sunt, dolor Tensius & Inflatius, Vlcerosus, Extensius, Apostemosus seu inflammatorius. Hæ species conueniunt, quod omnes totum corpus respiciunt: differunt autem ratione causæ efficientis; nam dolor lassitudinalis, inflatius, producitur a vapore, a flatu; vlcerosus a materia acri; extensius a materia copiosa; inflammatorius a materia & copia & qualitate peccante. Si subiectum non sit totum, sed pars; hæc afficitur a causa peccante in quanto, vel quali, vel simul in quanto & quali. Si materia peccat secundum quantitatem: fit dolor Extensius, qui tamen extensius dolor est determinatus, ad differentiam doloris lassitudinalis. Si materia peccet in quali, & quidem sit calidior: fit dolor Mordicatus, cum sensu acrimoniæ, seu sensu vlceroso: est autem dolor cum sensu vlceroso, si materia acris agit in peristia, vt in lue venerea; si enim ea materia in cutim agat, oritur dolor pruriginosus. Si materia sit crassa, & affligatur etiā membrana crassa, cuiusmodi est crassities intestinorum; si quidem materia cum magno impetu agat, fit dolor Perforatiuus: si minori agat impetu, fit dolor Aqualis Auicennæ dictus. Tandem si vitium sit & in quanto, & in quali, vt si materia sit copiosa & calidior: fit dolor Extensius inflammatorius, non lassitudinalis. Hæc de differentiis formalibus.

*II. Differen-
tia a subie-
cto.*

A subiecto duobus modis accipi possunt differentiæ: primum, vt est subiectum causæ principalis ratione partis, quæ afficitur ab obiecto tactili: secundo, vt est subiectum affectionis, quæ fit pariter ab obiecto tactili. Si primo modo: subiectum est parstium Nervosa, tum Expers nervositatis; quæadmodum est arteria, vena, cerebrum: ideo Galen. c. 1. l. 2. κ. τὸ π. proponēs differentias a subiecto, proponit etiam cerebrū. Si secundo modo capiatur subiectum: pertinet solum ad partem nervosam. Et sic facile intelligi potest Galenus loco citato. Præterea dolor pertinet vel ad Totum caput, vel ad Partem: & si ad partem, vel Dextram, vel Sinistram; vel Anteriorem;

riorem, vel Posteriolem; vel Externam, vel Internam. Vnde sciendum ad partem, tam internam, quam externam, pertinere membranas, nervos, arterias & venas: ad externam autem cutim & carnem: ad internam, cerebri substantiam.

Restant differentiae, quæ sumuntur a causa efficiente. Cum ergo dolor fiat a solutione unitatis, & hæc solvatur a causa morbifica: perpendenda est hæc causa, vel secundum speciem, vel secundum vitium. Secundum speciem, dolor fit a causa Interna, vel Externa. Interna est in corpore: & est Continens, vel Contentum. Contentum est Vapor, aut Minera: vapor quilibet esse potest: minera potest esse quilibet tum Ichor, tum Humor. Vitium causæ, est Copia, vel Qualitas, si qualitas, est Prima, vel Secunda: si prima, intemperies Simplex, vel Composita: si secunda, est durities, gravitas, acrimonia, & acuries.

Non autem dissentit a nobis Galenus, inter initial. 2. κ. τ. π. vbi sex tantum differentias seu species κεφαλαλγίας proponit. Prima est simplex qualitas, sine materia: altera est humorum qualitas: tertia, humorum copia: quarta est, dum humor transitum spirituum & liquorum prohibet: quinta, cum in parte propter imbecillitatem generantur flatus: sexta est causa externa. Et hæ differentiae omnes propriam postulant curationem. Ratio autem horum sex ita potest elici. Dolor fit a causa externa & interna. Causa interna, id est, principalis est mediata, vel immediata. Immediata, est qualitas, vel quantitas. Quare hætenus duæ sunt differentiae doloris. Qualitas porro pertinet, & ad partes similes, & ad humores. Si ad partes similes, oritur prima species doloris: si ad humores, oritur secunda, proposita a Galeno: si quantitas sit causa, oritur tertia species. Causa mediata pertinet & ad contenta, & continentia. Si ad contenta, oritur quarta species doloris, in qua humores prohibent transitum liquorum & vaporum: vnde liquores qui non possunt pertransire, sunt causæ immediate solutionis unitatis: at humor prohibens transitum, est causa mediata, sed principalis; quia vbi medicus occurrit humori impediendi transitum, tunc humores transeunt, & non retinentur, sicut etiam vapores; ideoque tunc non fit solutio unitatis, vel dolor. Si causa mediata pertineat ad continentia, oritur quinta doloris species, in qua generantur flatus, ob partis, & proinde continentis imbecillitatem: vnde flatus sunt causa proxima solutionis unitatis; imbecillitas partis causa principalis: quia vbi occurrimus imbecillitati, non generatur flatus, nec solvitur unitas, neque dolor oritur. Causa externa, est sexta doloris species, a Galeno proposita.

III. Differentia a causa efficiente.

Affectiones sex, ob quas caput dolet: secundum Galenum.

De signis.

Signa.

Signa subie-
cti.

Hæc de differentiis: sequuntur Signa. Primum ergo si in genere capiatur dolor, æger eum significat, dum de dolore cōqueritur, nisi mens ægrotet. Quoad signa differentiarum quæ a forma sumuntur; has differentias similiter patefacit æger, cōqueritur enim modo de dolore pungituo, modo de frangituo, &c. Si differentia sumantur a subiecto, harum quædam significantur ab ægrotante, verbi gratia, si conqueratur de dolore, vel secundum totum caput, vel secundum partem; eamque dextram vel sinistram; anteriorem vel posteriorem. Vtrū autem affecta sit pars interna, vel externa, sic cognoscitur, e.c.1.1.2.κ.π. Si enim dolor accedat ad radices oculorū, afficitur pars interna; præsertim si per contactum non exacerbetur dolor: si contra, pars externa afficitur. Ceterum, particulæ affectæ, aliæ sunt communes parti internæ & externæ: aliæ pertinent solum ad partes vel internas, vel externas. Particulæ communes sunt, membranæ, nervi, arteriæ, & venæ. Membrana affecta cognoscitur e dolore pungituo: nervus e tensiuo: arteria, e pulsatiuo: venâ affici, docent plenitudinis signa, de quibus alias, & præterea dolor extensiuus. Particulæ, quæ sedes occupant determinatas, sunt, cutis, caro, & cerebri substantia. Si cutis lædatur, cognoscitur, quia etiam leuem contactum ægre fert patiens: præterea caloris & coloris accidit mutatio. Si caro afficiatur, cognoscitur e dolore laxatiuo, & præsertim e dolore, qui cruciat secundum frontem & tempora: nam in his partibus caro residet. Cerebrum læsum esse cognoscitur e dolore grauatiuo.

Signa causa
efficientis.Causa ex-
terna.Pars dūc-
tor.

Vapor.

Minera.

Sequuntur signa differentiarum, quæ sumuntur a causa efficiente. Causa efficiens perpenditur secundum speciem, & secundum vitium speciei. Quoad speciem: causa est interna, vel externa. Num externa causa sit prægressa, facile ægri vel astantes referre possunt. Causa interna, est continens, vel contentum. Si est pars continens, id est, si pars affecta est intemperie, cognoscitur, quia dolor non erit cum sensu gravitatis; præterea non erit dolor errans, seu turgidus; aderunt etiam signa huius vel illius partis, intemperie affectæ. Si causa sit contentū, opposita aderunt indicantia. Contentum potest esse vapor, vel minera. Vapor cognoscitur ex absentia gravitatis, e leuitate, e dolore tensiuo, & præterea e iuuamento dum flatus exeūt, adhæc e tinnitu aurium, e prægressis causis, quæ possunt flatus producere. Minera cognoscitur e gravitate, e causis quæ humores generare possunt, e iuuamento, quod sequitur humoris euacuationem. Mineræ species sunt, sanguis, bilis, pituita, & melancholia. Si sanguis sit causa, indicatur e signis plenitudinis, e dolore tensiuo, rubedine, calore miri, e iuuamento, quod

quod sequitur sanguinis euacuationem. Bilis indicatur e dolore mordicatio, e vigiliis, excrementis amaris reiectis per os, e pallore, e calore mordaci, e causis prægressis, quæ possunt bilem generare, tandem e iuuamento, quod sequitur bilis euacuationem. Pituita indicatur e dolore, cum insigni grauitate, e somno, e pituitosis excrementis, e faciei decoloratione, e calore remisso, e causis prægressis, quæ potuerunt pituitam generare, e iuuamento quod sequitur vacuationem pituitæ. Melancholia cognoscitur e dolore remisso, exasperatio, stabili, citra insignem grauitatem, e vigiliis, e carentia excrementorum, vel si sunt excrementa, sunt sicca, crassa, arida, nigricantia; indicatur præterea e calore remisso, & colore obscuriore, e causis quæ melancholiam generare potuerunt, & e iuuamento, quod melancholiæ euacuationem sequitur. Signa quæ indicant vitia specierum, pertinent ad quantitatem, qualitatem, motum & quietem. Copia cognoscitur e dolore extensiuo, e causis, quæ copiosam materiam generare possunt. Verbi gratia, e cibis pituitosis, in magna copia assumtis, indicatur pituita copiosa, &c. Vitium in qualitate, est qualitas prima, vel secunda. Prima, est intemperies simplex, vel composita. Simplex est caliditas, frigiditas, siccitas. Caliditas igitur indicatur e dolore mordicatio, cum sensu caliditatis, calorifica sunt prægressa, & refrigerantia iuuant. Quod si caliditas est putrefactiua, indicatur e fœtore narium & oris, item e febre: quando autem caliditas est organum luis venereæ, signa assunt luis venereæ, de quibus suo loco. Frigiditas indicatur e dolore mordicatio, cum sensu frigiditatis, causæ refrigerantes sunt prægressæ, frigida nocent, calida iuuant. Siccitas cognoscitur e dolore exasperatio, citra sensum caloris vel frigoris, siccantia præcessere, & humida iuuant. Composita qualitas, indicatur e signis iam propositis, sed complicatis. Secunda qualitas est durities, grauitas, acrimonia, & acuties. Durities cognoscitur e dolore compressiuo, prægressæ sunt causæ magna violentia resoluentes, vel etiam prægressæ sunt causæ refrigerantes & crassefacientes; quin etiam dolor est cum sensu grauitatis, nec cedit medicamentis, quia est durities. Acrimonia cognoscitur e dolore mordicatio, cum sensu caliditatis; item e dolore vel vlceroso, vel pruriginoso, e vigiliis, vel ex indicibus bilis. Grauitas indicatur e dolore cum sensu punctionis. Vitium secundum motum cognoscitur e dolore errante: vitium secundum quietem, e dolore stabili.

*Quæ indicent
vitia specierum.*

1.

2.

Iam etiã cognoscendũ est, nũ materia reperiatur in capite, vel per detentionẽ, vel per generationẽ: & si per generationem, num generetur in capite, vel extra; si extra, nũ fluat in caput per transmissionẽ, vel receptionẽ;

*Indicantia
materia
morbifica
generationẽ.*

Num materia retineatur in capite per detentionem; vel generationem.

Num caput afficiatur per ἰδιόπαθειαν, aut συμπαθειαν.

Materia attractio, vel transmissio.

Materia fluxus criticus vel symptomaticus.

item, per motum vel criticum, vel symptomaticum. Detentio enim cognoscitur ex excrementis, non amplius exeuntibus. Vtrum autem causa detentionis sit error externus, vel morbus, sic cognoscitur: si enim sit error, præcellere, verbi gratia, copiosi cibi, potus copiosus, item astringentia, crasse facientia, siue sint esculenta, siue medicamenta. Si hæc non sint prægressa, iudicare licet, detentionem prodire e morbo: Et si morbus sit obstructio, cognoscitur, quia subito fit detentio; si intemperies, paulatim. Quoad generationem, cognoscere oportet, num materia generetur in capite, vel extra caput: id quod nihil est aliud, quam cognoscere, an dolor capitis sit per essentiam, vel per consensum. Non est dicendum (c. ult. l. 2. de loc. aff.) sicuti aliqui dicunt, dolorem assiduum esse per essentiam; interpolatum, per consensum: hoc enim est falsum. Etenim dolor continuus potest esse per consensum, si semper materia extra caput genita, in caput euaporet: potest etiam per intervalla dolor affligere, etiam si sit per essentiam, si nimirum per intervalla materia generetur in capite. Quare cum Galeno alio modo dicendum, dolorem esse per essentiam, si nullum extra caput sit vitium, & sint indicia capitis male affecti: per consensum autem, si nullus morbus sit in capite, sed extra caput, vnde & materia extra caput generatur. Porro, si vitium sit tam in capite, quam extra caput; per consensum tunc erit dolor, si morbus extra caput primo fuerit obortus, post morbus in capite: item si morbus extra caput sit intensior illo, qui est in capite: præterea si capitis dolor ad incrementum & decrementum vitii extra caput augeatur & minuatur: si contra fiat, dolor est per essentiam. Cum autem materia fluat in caput vel attracta, vel transmissa: hæc discernenda erunt. Attractio indicatur e caliditate capitis. Susceptio indicatur ex humiditate capitis, vel frigiditate. Rursus dignoscendum, num materia fluat per motum criticum, vel symptomaticum. Criticus fluxus, cognoscitur e signis coctionis, e facili ægrotantis tolerantia, e dolore qui non potest esse vehemens ratione facultatis. Motus symptomaticus cognoscitur e signis contrariis, id est, e cruditate, e mala tolerantia, e dolore qui potest esse vehemens, ratione facultatis,

De Scôpis, seu Indicationibus.

Indicationes.

SEQUUNTUR indicationes: de quibus in genere hic agemus, quatenus cuiuslibet partis dolorem spectent. Supponemus autem præsidia, quæ requirit determinata cerebri proportio: & indicationes quæ capiuntur a virtute. Indicationes sumuntur ab essentia: doloris autem essentia

sentia est tristis sensatio, procedens a causa morbifica, solvente cōtinuum.

Tristis sensatio, itemque causa adiuuans, indicant remedium anodynum, *I. Anodynū
presidium.* quod dolorem mitigat, non autem prohibet ne reuertatur: at causa prin-
cipalis indicat remedium sanans, prohibensque dolorem redire, cap. 18.

lib. 5. simp. Cum autem tristis sensatio pertinere queat ad iudicium & re- *I. Anody-
num perti-
nens ad iu-
diciū.* ceptionem: anodynum, causa iudicii indicatur a vehemētia sensorii iudi-
cantis, id est, cerebri, quæ vehementia pertinet ad affectionem cerebri,
productam ab obiecto tactus improporportionato. Cum ergo vere indicans,

indiget contrarium in eodem genere, vt calidum indicat frigidum: patet

quod in dolore affectio sensifica, indicet contrariam affectionem sensifi-
ficam, quæ tamen vim habeat vehementiorem (: cum indicatum vehe-

mentius esse debeat indicante:) vt tanta in sensorio iudicante exciteretur

passio, quo affectio præcedens, nimirum dolorifica, remittatur. Quod si

organum iudicans ab affectione indicata magis afficitur, quam a dolorifi-

ca: etiam facultas iudicans ab eadem magis afficietur, & propterea dere-

linquet obiectum dolorificum, ceu id, quod minus agit in organum iudi-

cans. Eodem enim modo fieri solet, vt fortibus imaginationibus detenti,

non intueantur ea, quæ ante oculos feruntur; quia sensorium iudicans ma-

gis afficitur a fortibus imaginationibus, quam ab obiecto visus, vt sic ob-

iectum visus, vincatur ab affectione organi imaginatricis. Constat igitur,

quod indicans sit affectio sensifica præter naturam; eius subiectum, est

organum iudicans, id est, cerebrum, & producitur hæc affectio a motu do-

lorifico & vehementi: patet etiam, quod indicatum sit affectio sensifica,

organi iudicantis, quæ vehementior sit affectione indicante, & proinde ab

obiecto vehementiori producat, quam sit obiectum dolorificum. Po

test autem hoc obiectum, quod affectionem dolorificam dissipat, tum iu-

cundum esse, tum iniucundum: iucundum, quatenus obiectum verbi gra-

tia, dulce, mitigat dolorem: iniucundū, quatenus dolor vehementior mi-

nozem sedat. Porro idem obiectum potest esse Proprium, vel Commune.

Proprium pertinet ad quemlibet sensum: pertinet enim, verbi gratia, ad

visum, dum aspicimus obiectum aliquod vehementer vel iucundum, vel

iniucundum: ad auditum, cum aliquid audimus cum voluptate, vel cum

dolore, ira, timore; nempe si quis verbis indignis reprehensus turbetur &

irascatur; aut si minis alicui metus iniiciatur: ad odoratum, dum olfactui

offertur aliquid vehementer iucundum, vel iniucundum: ad gustum, dum

quid gratum offertur, vt dulce: ad tactum, dum occurrit obiectum solum-

modo iucundum, quod sensorium tactus ea voluptate afficiat, vt iudicans

sensorium auertatur ab obiecto dolorifico: non autem in tactu locum ha-

*Obiectum
dolorificam
affectionem
obscurans,
seuiudiciū
auertens.*

Proprium.

bet obiectum iniucundum, quia non potest in sensorio iudicante imprimi affectio, quæ sit efficacior affectione dolorifica, nisi per unitatis solutionem, & hinc per medium obiectum commune. Obiectum commune, licet sit magnitudo, numerus, figura, motus & quies: potiss. tamen locum habet figura & motus. Figura quidem, si per eam imprimatur vel timor, vel voluptas: sicut voluptas imprimi solet e figura rei amatae. Motus etiam concurret in ratione iniucundi, & tum causa doloris a motu sedari solet.

Materia auertens iudiciū in dolore.

Materia, produciens in sensorio iudicante affectionem, quæ sit vehementior dolorifica, potest esse cheirurgica, medicinalis, diætetica. Cheirurgica est, dum scarificamus, dum administramus ligaturas dolorificas. Medicinalis est, dum utimur acribus, in quibus est vis exulcerandi. Diætetica potest esse simpliciter & medicinalis: simpliciter, ut sunt cibi & potiones suaves, motus corporis mediocris, intuitus & auditio rerum iucundarum, quæ ad animi accidentia reducuntur: diætetica medicinalis, ut esculenta amara, visio & auditio obiectorum iucundorum. Ad tale igitur anodynum respiciens Galenus, c. 7. l. 1. de tuend. val. ait, infantium dolores mitigari papilla nutricis ori indita, & motu mediocri, voce cantuque suavi.

II. Anodynū pertinens ad receptionē. Calidum.

Anodynum, quod pertinet ad receptionem, quæ quantum fit in parte nervosa, est duplex, Calidum, & Frigidum, c. 18. l. 5. simp. Calidum reuera & proprie est anodynum, estque calidum in eo gradu, in quo est caliditas corporis patientis, quemadmodum etiam suppurans; vnde est calidum & humidum, sed non in vno tantum gradu, verum modo temperatum, modo temperato calidius, prout est corpus patientis. Est præterea hoc anodynum emplasticum & viscidum, ut poris occlusis, halituosi spiritus detineantur, conserueturque & temperamentum corporis patientis, & substantia, quantitasque calidi innati. Indicatur hoc anodynum a calore naturali, & temperamento partis: dum enim hæc seruantur, seruatur etiam virtus robusta, ut citra noxam tristem illā sensationem possit fugare, quo mitior euadat dolor. Est ergo hoc anodynum indicatum vitale, quia indicatio fit a simili, & sic fit conseruatio. Frigidum anodynum, non reuera, sed tantum secundum dici est anodynum, quia partē quasi sensu priuat, & stupore afficit. Frigidū ergo hoc necessario indicatur a calido, quod est organum tactus: nā quo pars calidior, eo etiā sensum habet magis exquisitum. Proinde ne obiectum violentia sua afficiat partē nervosam: oportet removere naturalem caliditatem partis nervosæ, quæ caliditas naturalis, rationem habens causæ morbificæ, indicat frigidum vehemens, quod dum applicatur parti affectæ nervosæ, inhibeat receptionem obiecti disproportionati; vel etiam dum assumitur, refrigeret organum tum recipiens, tum iudicans.

Frigidum, & vniuersale.

iudicans: nam opium exhibitū, non tātum agit in partem recipientem, sed etiam in cerebrum iudicans. Est ergo medicamentum hoc frigidum materia præsidii, indicati a calore naturali, & temperatura organi, tum recipientis, tum iudicantis.

Anodynum, quod indicatur a causa adiuuante (c. 18. l. 5. simp.) est calidum in primo, & tenuis substantiæ, vacuans, digerens, rarefaciens, concoquens, reddens æquabilem materiam illam, quæ reperitur in parte dolente, siue sit humor, siue flatus; & si humor, siue copiosus, siue acris, siue lentus, siue crassus; & si spiritus seu flatus, siue crassus, siue frigidus. Anodynum ergo calidius esse oportet temperato: & indicatur ab humore, vel vapore, qui causæ sunt doloris non principales, sed adiuuantes: potest enim dolor fieri a sanguine, tanquam a causa principali, interimque etiam fieri potest, ut vapor vel humor parti dolenti adhæreat, quorum vi dolor augeatur. Sedatur ergo hic dolor, dum hæc materiæ vacuantur & attemperantur, cutisque densitas rarefit: quod consequimur anodyno calido in primo, & tenuis substantiæ. Hæc de anodynis, quæ dolorem mitigant: quæ tamen non sunt sanantia, quia non prohibent doloris reditum, nec diriguntur ad causam principalem, verbi gratia, ad sanguinem, dum hic est causa principalis.

Præsidium sanans est, quod causam doloris aufert, ita ut nō amplius reuertatur. Indicatur autē a causa principali; quæ cōsideranda est secundum speciem, & secundum speciei vitium. Quoad speciem, causa est Externa, vel Interna. Ab externa causa nō sumitur indicatio; licet capiatur indicatio ab affectu, quæ causa externa produxit, verbi gratia, in dolore a Solis ardore, oritur indicatio refrigerandi partem calefactam, &c. A causa interna determinata sumitur indicatio (:ad differentiā genericæ, & specificæ:) siue causa interna sit continens, siue contentum, verbi gratia, si causa sit sanguis, sanguinis vitium est adimendum; si pituita, pituitæ, &c. Quoad vitium speciei, ab hoc vitio generico, generica sumitur indicatio, a vitio specifico specifica, a determinato determinata. Verbi gratia, si dolor fiat a sanguine, sanguinis vitium in genere, ut est sanguis præter naturā, indicat remediū remouens. Si perpendamus sanguinis vitium specificum, ut v. g. peccat in quāto; indicat remediū remouens, quod cōtrahitur, & fit specificum minuēs, ad differentiā alterantis. Si deniq; perpendamus sanguinē peccantē in quantitate determinata, v. g. ad librā; indicatur remediū determinatum, minuens ad librā. Vitium ergo speciei, vel pertinet ad causam principalem, vel ad causam causæ principalis. Quantū ad causam principalem, licet huius vitium tantum pertineat ad copiam & qualitatem; quia tamē hæc ipsa vitia connectuntur cum substantia, motu, & quiete: ob id indicationes sumendæ sunt a quolibet vitio,

III.

Anodynum,
indicatum
a causa ad-
iuuante.

II. Præsidium sanans,
quod indicatur a causa principali: eius nimirum.

1. Specie.

2. Vitio speciei.

Si igitur vitium sit secundum substantiam, oritur indicatio eradicandi: si secundum copiam, minuendi: si secundum qualitatem, alterandi per contrarium: si vitium sit secundum motum, si quidem hic sit criticus, non est prohibendus; & propterea in febricitantibus reprimentia capiti applicata nocent, vbi dolor est criticus: si autem motus non sit criticus, inhibendus: Modus autem inhibitionis varius est; fieri enim potest, per attractionem, impulsionem, vel interceptionem: si vitium sit secundum quietem, indicatur remedium discutiens, seu minuens. Causa autem, quæ auctor est causæ principalis, est membrum generans: vt, si gignit per intemperiem, oritur indicatio alterandi. Verbi gratia, si dolor capitis fiat a pituita, genita in ventriculo frigidiori, indicatur remedium calefaciens ventriculum. Hæc de indicationibus. Vbi notandum, Platonem & omnes medicos, recte statuere, non esse alterandum, nisi prius vacuatum sit corpus: nos tamen, licet hæc non proposuerimus, accusari non possumus; quia tantum loquimur de quid agendo, non autem de quando agendo.

Cur vacuatum non sit facta mentio.

De Prognosticis.

Prognostica.

1. a dolore.

Vt autem sciamus, num ad præsidiorum materias descendere debeamus; considerare nos oportet Prognosticum: quod non aliunde petitur, quam e victoria vel virtutis, vel rerum præter naturam. Virtus generalem quædam discursum postulat, omnibus vitiis applicabilē, de quo alias dicemus. In præsentia autem tantum digrediemur circa res præter naturam, id est, circa tristem sensationem, & circa causas effectrices principales: in quibus considerabimus, num sint vehementes, ratione essentia, dignitatis, vel facultatis. Quantum igitur ad tristem sensationem in dolore capitis, non est insignis vehementia ratione essentia, nec enim quisquam ob capitis dolorem mortuus est, aut seipsum interfecit, sicut euenire consuevit in dolore colico, in dolore aurium, oculorum, dentium, quia capitis partes sensum obtinēt minus exquisitum: Galenus c. 1. l. 2. κ. ππ. Licet autem capitis dolor non sit vehementissimus: aliqua tamen e parte est vehemens; & propterea quo est vehementior (: habet enim latitudinem quandam :) eo magis sit periculosus. Quoad vehementiam dignitatis, dolor est vehementior, si afficiatur pars interna, quam si externa: imo interna parte affecta, tanta est vehementia ratione dignitatis, vt immineat phrenitis, lethargus, apoplexia, cæcitas. Quantum ad vehementiam ratione facultatis, exigua est vehementia, si ægrotantes leuiter ferant dolores, nec vitia periculosa sint annexa: contra, dolor est vehemens ratione facultatis, si patiens difficulter

difficulter toleret dolorem, si oboriatur animi deliquium, si vigiliæ sint pertinaces, si annectatur delirium. Hæc de dolore: sequitur causa efficiens, in qua oportet perpendere vehementiam & secundum speciem, & secundum speciei vitium. Quoad speciem, causa est externa, vel interna: *2. A dolore. Secundum speciem.* de quibus non statuendum, vnam semper magis vel minus esse periculosam: Fieri enim potest, ut dolor producat a causa externa, qui tamē summe sit periculosus; ut dolor a magno ictu factus, magis est periculosus, quam si fiat a pituita dulci. Quandoque contingit oppositum, exempli gratia, dolor factus a bile insigniter putrescente, est periculosior, quam si fiat a Solis ardore. Quare necessarium est, ut cuiuslibet causæ vehementia perpendatur. Interna igitur causa, est intemperies, vel materia: materia, est vapor, vel minera: minera, est sanguis, bilis, pituita, vel melancholia. Facilius quidem occurri potest sanguini & bili, quam pituitæ & melancholiæ: attamen, ut vitium est vehementius, pro eo periculum intenditur. *Secundum vitium.* Verbi gratia, dolor qui producit a sanguine putrescente, est periculosior, quam si fiat a pituita dulci. Breuiter ergo dicendum de vitiis cuiuslibet speciei. Et primum quoad vitium continentis, id est, partis similis, quod vitium est qualitas, nimirum intemperies: hæc est Simplex, vel Composita: simplex, est calida, frigida, sicca. Si igitur in his dyscrasiis reliqua sint paria, calida magis est periculosa, quia frigidis tollenda est, quæ non agunt citra noxam: sicca autem difficilioris est curationis, quia pertinaciter siccitas resistit humido. Si non seruetur paritas, magis periculosus est dolor, qui est vehemens, secundum essentiam, dignitatem & facultatem. Verbi gratia, si frigiditas sit in habitu, si pertineat ad cerebrum, si denique officiat coctioni ipsius cerebri. Contentorum vitium pertinet ad formam, quantitatem, qualitatem, & vbi: ac proinde quo vitium est vehementius, eo dolor est periculosior, verbi gratia, si dolor fiat a materia corrupta, venefica, admodum copiosa, acri, viscida, crassa, impacta: item ratione dignitatis, a materia occupante cerebrum: tandem si ratione vehementiæ facultatis, assint vigiliæ, immineat animi deliquium. Quoad causam externam, similiter pro huius vehementia statuere oportet. Exempli gratia, si dolor fiat ab insigni contusione, ut consequatur delirium, succedat vomitus, quia triplex adest vehementia, dolor est admodum periculosus: contra, si causa externa sit debilis, secundum propositas vehementias.

De curationis parte, quæ manus fit opera.

QVOD AD materias Cheirurgicas agendum est de Venæsectione, de hirudinibus, de cucurbitulis, de frictionibus, de ligaturis, de fonticulis & ve-

Venasectio. **ficatoriis.** VENA in eo capitis dolore secanda est, in quo sanguis habet rationem causæ principalis, vel sine qua non: dummodo virtus & in præsentia, & in futurum ita possit esse robusta, vt phlebotomiam perferat.

1. Quoad rectam administrationem: si dolor sit vehementior, in quo sanguinis actio est summa, vnica vice tantum sanguinis emittendum, quantum sufficit, si virtus sit robusta: si secus, partiri detractionem oportet. Hinc in dolore a sanguine, si immineat inflammatio, & vitium maximi momenti, & proinde sanguis sit summæ actiuitatis vnica vice sanguis euacuandus. De modo: prout sanguis est tenuior vel crassior, pro eo foramen
2. modo angustius, modo amplius est faciendum. Quando agendum: Si sanguis præsens est vehementior aliis indicantibus, est in causa, vt ilico aperiatur vena, citra moram: si contra, primum licet medicamentum exhibere, mox venam secare. Quoad vbi agendum: pro sanguinis varia subsistentia, variæ venæ secandæ. Si enim sanguis euacuandus sit in capite, vena capitis tundenda; sique dolor occupet partem capitis posteriorem, vena frontis est aperienda, per quam fit & euacuatio & reuulsio. Si sanguis euacuandus sit infra caput: tum sanguinis subsistentia pertinet ad locos vel supra renes, vel infra renes; si supra, aperienda basilica; si infra, venæ crurum tundendæ. Si sanguis euacuandus subsistat partim in capite, partim infra caput: tunc, si magis potest sanguis in capite existens, aperienda est cephalica: si magis potest sanguis extra caput, aperienda est cubiti vena media, vel cephalica (: non basilica:) per quas vacuatur sanguis existens in capite, & extra caput, quamuis per cephalicam euacuetur magis caput, quam thorax. Porro sanguis infra caput, modo pertinet magis ad dextram partem, modo ad sinistram: & hinc cubiti pedumque venæ secandæ, modo dextræ, modo sinistræ; dextræ, si dolor sit in dextra parte; & similiter.

Arteriarum sectio.

Quoad sectionem arteriarum, cum non reperiantur, qui audeant secare; ne ægri prorsus deferantur, optimum est occurrere medicamentis siccantibus & astringentibus arterias, vt inhibeatur fluxus. de quibus medicamentis suo loco.

Hirudines.

Hirudines sanguinem vacuant, minus vehementer, quam venæ sectio. Prout autem actio sanguinis indicantis est vehementior, pro eo etiam oportet hirudinibus vti vicibus paucioribus: nam prima statim vice euacuabitur sanguis copiosus, si insignis erit actio. Quoad modum, si sanguis euacuandus erit crassior; prius aqua tepida locus diutius foueri debet, vt sanguis fundatur, cedat, & egrediatur. Tempus vtendi est, dum sanguis indicans, sua præsentia vincit alia indicantia. Verbi gratia, hirudines sunt applicandæ capiti, per sectionem venæ cubiti. Quoad vbi: pro varia subsistentia

stentia sanguinis, variis etiam locis applicandæ sunt hirudines; nimirum cruribus, hæmorrhoidibus, brachiis, post aures, temporibus, fronti, & naribus: nam & Galenus in dolore capitis antiquo narium venas aperiebat. c. 2. l. 2. κ. π.

Cucurbitulæ scarificatæ, vel sunt materia principalis, dum indicans non admodum est vehemens: vel non principalis, dum sanguis vehementer peccans est euacuandus, virtusque interim materiam principalem, id est, venæ sectionem prohibet. Præterea cucurbitulæ scarificatæ sunt materia remedii anodynæ, ratione iudicii; causant enim dolorem; ut sic dolor dolorem sedet. Quoad usum: si sanguinis actio sit vehementior, applicandæ plures cucurbitulæ, & ea vice sæpius sunt repetendæ, ut sanguis insignis actiuitatis vnica vice euacuetur. De modo: si sanguis ægre exeat, propter crassitiem: oportet foramina esse laxiora, & scarificationem profundiorum. De quando & ubi, idem dicendum, quod de Hirudinibus diximus.

Non scarificatæ cucurbitulæ, vacuant tum Sensibiliter, tum Insensibiliter. Sensibiliter, dum, verbi gratia, post sectam venam frontis, vel post hirudines admotas, cucurbitula applicatur, sine scarificatione, ut adiuuet venæ sectionem & hirudines, sanguinemque non egredientem educat. Sed hæc doctrina est extra methodum medendi: nam hoc in loco indicās est venæ sectio, ut est debilis, &c. Proinde si hoc modo sumatur cucurbitula; non est, cur eius usus proponatur. Insensibiliter vacuantes cucurbitulæ non scarificatæ, vires habent varias. Excitant enim dolorem, & ea ratione, sunt materia remedii anodynæ, ratione iudicii. Præterea, quatenus vel reuellendo, vel deriuando, commouent naturam morbificam, id est, vaporem, vel mineram, sunt materia remedii non anodynæ, sed indicantur a causa principali, & sine qua non. *Usus* harum cucurbitularum præscribi debet e consequentibus vehementiam, tum tristis sensationis, ratione iudicii, tum vaporis, tum mineræ; siue sint causæ principales, vel sine quibus non: quemadmodum dictum est de cucurbitulis scarificatis. Verbi gratia, si cucurbitula vsurpetur causa iudicii dolorificæ; ut dolor maioris erit actiuitatis, ita maior probatur cucurbitula; a maiore enim dolor excitatur vehementior, qui minorem remittit. Prout etiam maior est dolor, pro eo cucurbitula maiori cum flamma est administranda. Præterea eo tempore est applicanda, quo tristis sensatio, seu affectio illa sensifica, est vehementior aliis indicantibus. Tandem cucurbitula adhibenda est parti, in qua subsistit vis, cuius causa sit receptio: ut propterea sit applicanda parti nervosæ.

Frictiones, & Ligaturæ, quamuis possint reuellere deriuareque mate-

*Frictiones
& ligaturæ.*

riam cum principalem, tum sine qua non: tamen quatenus hæ materiæ sunt dolorificæ, id est, vehementes, sunt materia anodynæ, ratione iudicii: probantur ergo satis vehementes. In vsu, omnia obseruanda, quæ de cucurbitulis diximus.

Fonticuli.

Fonticulus est vlcus, quod fit a causa comburente, vel ignea, actu aut potentia: produciturque per mediâ crustam, seu escharam, qua decedente, vlcus fit cauum, cum cutis amissione, vt egrediatur materia morbifica, quæ & suscipitur, propter imbecillitatem, & quandoque attrahitur propter dolorem, si nimirum fonticulus est cum dolore. Est ergo fonticulus materia remedii ficcantis, indicati a causa principali, & sine qua non. *De vsu.* Prout materia morbifica est maioris actiuitatis; ita fonticuli & maiores, & plures fieri possunt. *Quomodo:* vt causa morbifica minus cedit; pro eo etiâ fonticulus est efficiendus, vt non modo cutis absumatur, sed etiam caro: & si aliquando vsque ad ossa fonticulus est perducendus. *Quando:* vt materia morbifica præsens vincit alia indicantia; ita eo tempore vsurpandi fonticuli. Interdum ergo diutius sunt seruandi, imo quandoque toto vitæ tempore, ob præsentiam materiæ morbificæ. *Vbi:* pro varia subsistentia materiæ morbificæ, fonticuli sunt inurendi, modo in capite, modo infra caput: & si infra caput, modo sub occipitio, modo artubus. Variat tamen locus administrandi fonticulos in dolore capitis, prout materia morbifica, vel est vacuanda, vel reuellenda, vel deriuanda. Si simpliciter est materia vacuanda, administratur fonticulus futuræ coronali. Si materia sit reuellenda, infigitur artubus inferioribus, id est, cruribus, femoribus. Si materia sit deriuanda, id est, vacuanda, & reuellenda (: nam hanc esse deriuationis naturam, in cap. de phrenitide docebimus :) si quidem magis videatur vacuanda, oportet inurere locum infra occipitium; si magis sit reuellenda, inurendæ spatulæ; & si adhuc magis videatur vacuanda materia, brachium inurendum: ratio est; nam quo propior fonticulus est capiti, eo promptius materiâ suscipit. Porro in loco, cui applicatur fonticulus, virtus est perpendenda: si enim pars alias vulnere fuerit affecta, si doleat, si plus iusto sit emaciata, signum est imbecillitatis, & virtutis prohibentis fonticulos: ita, si in hydropico tumida appareant crura, non debent fonticuli applicari cruribus, quia virtus ita prohibet, vt æger moreretur, si applicarentur.

Vesicatorium.

Vesicatorium est vlcus, cum amissione cuticulæ, productum a materia acri & mordaci, quæ cuticulam penetrat, & hanc a cute separat, vt excite-
tur vesica, qua remota permanet vlcus: vnde pars hoc vlcere affecta, attrahit propter caliditatem & dolorem, recipitque propter imbecillita-
tem. Ve-

tem. Vesicatorium, igitur, prout dolorificum, est materia anodynī, ratione iudicii: prout autem habet vim calefaciendi & exulcerandi partem, est materia remedii sanantis; quia ratione caliditatis & doloris fit attractio materiæ morbificæ; ratione imbecillitatis, fit eiusdem receptio; vesicatorium enim partem reddit debilem. Differentia autem est inter vesicatorium & fonticulum: nam vesicatorium citius agit, quia citius dissolvitur vesica, quam eschara: & proinde dum materia morbifica euacuanda est maligna, quæ celerissime est educenda, magis probantur vesicatoria, quam fonticuli. Materiæ autem e quibus fit vesicatorium, sunt acres: vt *cantharides, sinapi, euphorbiā, fermentum, acetum scilliticum, flammula Iouis, batrachium, ranunculus, allium, &c.* Verbi gratia, *℞ canthar. preparat. ℥iij. sinapi ℥ss. fermenti ℥ij. aceti scillitici parum. fiat pasta pro vesicatorio.* Hæc tamen pertinent ad methodum componendi, non ad medendi methodum. *De usu.* Prout affectio organi iudicantis, & actio materiæ morbificæ erit vehemens; pro eo & maiora & plura erunt adhibenda vesicatoria. *Quomodo.* Prout maior est resistentia & affectionis propositæ, & materiæ morbificæ; pro eo, vel parum detinendum est vesicatorium, vt solum absumatur cuticula; vel diutius, vt etiam cutis absumatur. *Quando.* Vsurpanda sunt vesicatoria, dum indicans hoc dominatur reliquis indicantibus: imo, perseuerante præsentia indicantis, quandoque longiori tempore sunt seruanda. Solent autem conseruari *beneficio cerati sacri, beneficio diachylon simplicis, vel cum gummis; errant enim qui semper utuntur cerato diapalma.* Vbi agendum sumitur a substantia indicantis, quemadmodum in fonticulis dictum. Id tamen notandum, virtutem partis robustiorem requiri in fonticulis, quam in vesicatoriis. Cæterum Galenus cap. 1. l. 4. κ. π. dum emplastro vtitur, pilos deradit, vel pro inunctionibus, breuiiores reddit, vt *derasio pilorum.* medicamenta efficacius operentur. Nos tamen huius deraſionis pilorum non meminimus: quia hæc materia cheirurgica, est extra methodum medendi, & pertinet ad materiam secundam: nam pilorum remotio respicit medicamenti applicandi imbecillitatem, non respicit corpus nostrum; pili enim impediunt operationem medicamenti: vnde id quod indicat, non est in corpore, sed est ceratum, &c.

De curatione per medicamenta.

MATERIA medicinalis in capitis dolore est triplex. 1. Materia remedii anodynī. 2. Materia remedii sanantis. 3. Materia remedii requisiti a proportionē cerebri. Materia igitur remedii anodynī, respicit, vel iudi-

Pharmacia.

1. Anodynū.

*r. Anodynū
ratione iu-
dicii.*

Dolorificū.

*Soporifera,
& opiatā.*

*Quando uti
possumus o-
piatis.*

*Vsus opia-
torum.*

cium, vel violentam receptionem, vel causam adiuuantem. Anodynū ratione iudicii est duplex, vel est enim dolorificum, vehementius affectione sensifica: vel dirigitur ad sensorium diiudicans, vt eius caliditas naturalis veluti exstinguatur. Dolorificum est, si aliquod acre medicamentum parti applicetur, quod eam exulceret, vt *veratrum album vel nigrum, cantharides, flammula Iouis, colocynthis, euphorbium, scammonium, sinapi, piper, zinziber, & alia dolorifica*: his enim dolor extra caput excitatur, vt capitis dolor mitigetur. Vnde notandum, cantharides, verbi gratia, esse materiam remedii indicati in methodo medendi, dum iis vtimur ad excitandum dolorem; sunt enim tunc materia remedii indicati ab affectione organi iudicantis: dum autem iisdem vtimur, ad efficiendum vesicatorium, cantharides sunt extra methodum medendi. *Vsus* est euidentissimus e superius traditis. Illud saltem notetur, parti exulcerandæ admouendos esse pulueres propositorum medicamentorum, ad ῥβ . & dum capitis dolor sedatur, excitatum iam dolorem extra caput, rursus adimendum esse butyro.

Medicamentum autem quod natium calorem sensorii iudicantis dissipat, est soporiferum: vt *succus lactuca, nymphae, solani, mandragora, capita papaueris, opium, magna antidoti, philonium Roman. diaspermation, requies Nicol. pilula de cynoglossa*. Opium tutius datur in medicamentis compositis: vis enim opii, & fermentationis, & calidorum medicamentorum viminuitur; vnde *misceri cum opio debet, crocus, castorium, &c.* Galenus c. r. l. 2. $\kappa. \tau \pi$. improbare videtur opiatā: quia dolor capitis secundum essentiam non est admodum vehemens: paullo tamen post, in dolore a bile, probat pastillum opiatum. Auicennas quoque cap. 10. & 29. eadem probat. Responsio: si vehementia $\kappa \epsilon \phi \alpha \lambda \alpha \lambda \gamma \iota \alpha \varsigma$ consideretur secundum essentiam, non probantur opiatā; at si capiatur secundum facultatem, dolor ita vehemens esse potest, vt opiatis uti cogamur: si nimirum dolor a causa calida oriatur, vnde vigiliæ existunt, quæ vehementer deiciunt vires; vnde vtendum opiatis, quæ torporem inducunt, & bilem refrigerant. De vsu opiatorum. Prout maior est actiuitas indicantis, pro eo dosis opiati augeri debet, dummodo virtus ferat: vnde in insigni dolore, licet exhibere ῥj . vel ῡβ . Philonii Rom. id quod virtus perferre solet in capite calido, in corpore temperamenti calidioris, in florida ætate, in dolore recenti (: nam in antiquo vires languent.) Si virtus sit debilis, minuenda est dosis, vt sufficiat exhibere a ῥβ . ad ḡ xv . *Quomodo*. Opiatā non debet actu frigida administrari, sed calida vel tepida. *Quando*. Debemus autem ea uti, cum indicans superat reliqua indicantia. Post vsurpationem vero opiatæ, secundum Galenum loco citato applicari debāt calorifica, vt anethum, cinnamomum, &c. quæ corrigunt

corrīgunt nocumentum, quod ab opiato potest excitari. *Vbi* agendum, indicatur a subsistentia indicantis: cum ergo materia in capite subsistere queat, opiata administranda per os, applicanda naribus, fronti, &c. Notandum tamen melius esse, ut opiata applicentur, quam ut exhibeantur, nam exhibita nocent hepati & ventriculo: præterea tutius applicantur fronti, quam suturæ coronali, vel parti capitis posteriori, quoniam virtus talia frigida non sustinet: oxyrrhodina tamen coronali suturæ possunt applicari.

Anodynum causa receptionis, est calidum & frigidum. De frigido nihil dicemus: quia eius materia iam est proposita, nimirum soporifera medicamenta & opiata; quæ ratione iudicii, agunt in cerebrum iudicans; ratione receptionis, agunt in partem nervosam, cuius unitas soluitur. Porro, calidum oportet esse simile corpori affecto, & emplasticum. Huius remedii materia proponitur cap. 8. lib. 5. simp. nim. *hydrelæum, farina tritici, panis e tritico modice coctus, adeps porcinus, butyrum, las bubulum, caprillum, ouillum, amygdala dulces, mucilago malvæ, omenta animalium pinguium.* *V s v s.* Pro maiori molestia receptionis, maior dosis usurpari debet. Verbi gratia, *℞ panis e tritico modice cocti, & optime triti ℥j. adipis suilli ℥ss. butyri ℥jss. Mis. ad ignem. Possumus etiam uti pane, decocto in lacte.* Si indicans sit vehemens, medicamentum iam præscriptum satis crassum, id est, in magna copia adhibebitur. *Quomodo.* Est autem hoc medicamentum actu calidum applicandum, determinate, ut est pars affecta; sic enim crassis conservatur. *Quando.* Applicandum est hoc medicamentum, dum dominatur receptio. *Vbi.* Est applicandum parti, cuius unitas soluitur.

2. *Anodynum, ratione receptionis.*

Anodynum ratione causæ adiuuantis, est calidum in ordine primo, & tenuis substantiæ. Cuius materia est *oleum anethinum, cap. 18. lib. 5. simp. item chamamelinum, oleum commune cum vino albo tenui, flores chamameli, vinum cum fœnugraco, oleum cum cymino, &c.* Hæ materiæ cutim rarefaciunt, & vapores, humoresque ad superficiem euocando, materiam morificam euacuant. *V s v s: Quantum.* Si causa adiuuans sit insignis actiuitatis: proposita administrentur in magna dosi. *Quomodo:* administrentur actu calida. Tempus opportunum sit, dum causa adiuuans vincit alia indicantia: dum enim vincitur ab aliis indicantibus, non debetis hæc applicare. Verbi gratia, cum adiuuans vincitur a copiosa materia, replente totum corpus; primo totum est vacuandum, deinde anodynum usurpandum. *Vbi:* applicandum est parti recipienti.

3. *Anodynum ratione causæ adiuuantis.*

Dictum hæcenus de anodyno: sequitur materia remedii sanantis. Hæc materia respicit causam principalem, cum internam, tum externam. In-

1. *Intemperies.* terna est, tum Dyscrasia partium similarium, tum materia morbifica. Quoad dyscrasias proponemus medicamenta, quæ simplices tollunt: unde & patebunt medicamenta, quibus compositæ curantur. Simplex intemperies, quæ dolorem facit capitis, est calida, frigida, vel sicca. In calida probatur *oleum rosaceum, succus mori, folia portulacæ, & potiss. cum flore polentæ, id est, cum flore farina, confecta ex hordeo viridi asso. c. i. l. 2. x. ππ.* Probatur etiam *succus portulacæ, polygoni, pampinorum vitis, endiviæ; item omphacium, aqua rosacea, folia vitis cocta & trita, cum mulsâ diluta; item sponsia imbuta in aqua simplici vel rosacea.* Alexander, si calor non est ingens, utitur rosaceo cum aceto; si ingens, addit *lactucam*. Cum his frigidis, licet commiscere calida, quæ sint instar vehiculorum: nimirum, *ol. chamæmelin. & anethinum*, sicut etiam Aëtius facit: imo hæc etiam calida seruant calorem natium, ne a frigidis sinceris lædatur: tum hæc calida, materiam adiuuantem euocant.
- Frigida intemperies.* In frigida intemperie probatur *oleum irinum, laurinum*, cui propter odorem ingratum miscere licet *macim, cinnamomum, & folia odorata.* Galenus probat *farinam coctam, cum mulsâ, sed præterea cum vino, cum maiorana, serpillio, origano, calamintha: licet etiam uti cypero, cum adipe anserino: probatur sponsia, cum vino aromatico.* Si frigida intemperies sit in habitu; ascendere licet ad *euphorbium, cum oleo & cera.* Hoc modo: ℞ *euphorbii zij. olei communis, vel anethini ziiij. cera, liquefacta in prædicto oleo zvj. Misc.* Sed præterea Galenus in cap. de Hemicrania, ut strenuum medicamentum hoc probat: ℞ *crocomagmatis, piperis albi, ana zij. euphorbii, si recens est zß. si non est recens zj. stercoris columbini, atramenti scriptorii, ana zß. Terantur cum aceto acerrimo, & vino generoso: & pars affecta primum fricetur; deinde hoc medicamentum applicetur.* Alexander prudentissimus, c. i. o. lib. i. monebat, ut, si forsan validius hoc medicamentum videretur, ei commisceatur modicum *vel amyli, vel lactis.* Crocomagma, etsi varie paretur, hic tamen modus secundum Aëtium est optimus: ℞ *croci ðij. myrrhæ el. ros. sic. amyli, gummi ana ðj terantur cū vino.* Rosæ hic permiscantur, non ut refrigerent partem affectam, quæ antea frigida laborat intemperie; sed ut mitigent medicamenta calidiora, & astrictione sua conferuent robur calidorum medicamentorum. Stercus columbinum monet Galenus capiendum esse, e columbis montanis, nam est medicamentum magis valens. Atramentum scriptorium, admodum turpe reddit caput: adeoque in huius medicamenti compositione omitti potest. Præter hæc, in dolore capitis ab intemperie frigida, probantur *aqua sulphurea naturales.* At si harum aquarum sit penuria, sic possumus præscribere: ℞ *sulphuris vini lbj. salis lbß. maiorana, serpilli, stœchadis, calaminthæ mon. salvia, beton. rosmar. pulegii, melissa,*
- Efficacissimum medicamentum, Gal. c. 3. l. 2. x. ππ.*
- Aet. c. 169. l. 2. c. 50. l. 6. at paullo aliter cap. 50. l. 14.*
- Therma fistula subphurea: ad imitationem naturalium ad caput directæ.*

lissa, ana M. j. aqua communis lb c. fiat decoctio ad consumt. $\frac{1}{4}$ pro stillicidio. Cum hac aqua conficere possumus stillicidium per plures vices: secus autem fieri solet, dum est copia aquarum sulphurearum sponte scaturientium. Tandem in dolore contumaci, Rhasis hoc utitur medicamento: *℞ euphorbi, sinapis, castorii, piperis albi styracis, calamita, ruta, marrubii, ana ℥ j. redigantur in pulverem, & vino generoso aspergantur, & formentur trochisci: & dum usurpantur, excipiantur vel vino odorato, vel oleo de costo, vel simili medicamento calefaciente.* Nostri temporibus nullo alio medicamento uti solent, quam oleo chamamelino: probatur etiam, tamquam strenuum, *oleum destillatum ex aniso, e feniculo, ex aromatibus, e magnis antidotis, & oleum magni Hetruria Ducis, quod veluti miracula facere videtur: probatur etiam oleum destillatum e guaiaco, & admirabile est oleum destillatum e sassafras.* In sicca intemperie utimur, *malua, althæa, amygdalis dulcibus, oleo communi, Siccâ in-*
aqua tepida, lacte, medullis, pinguedinibus potiss' gallinæ. His igitur medica- *temperies.*
 mentis utimur, ad remouendum dyscrasias, quæ dolorem excitant. *Vsus* *Vsus.*
 horum medicamentorū. *Quantum:* Quo maioris actiuitatis est intemperies; eo maior probatur dosis. *Quomodo:* In hoc cōueniunt omnes dyscrasix, ut, quando sunt difficilis passionis, id est, quando sunt in habitu, indicent, medicamentum secundum eum modum esse administrandum, quo efficacissime agat, nimirum in modum stillicidii, in substantia solida; vnde Galenus in calida intemperie probat assiduam irrigationem cum oleis, non enim sufficit simplex inunctio. Cæterum in frigida intemperie stillicidium probatur vehementius; nam propter motum excitatur calor. Dissident autem dyscrasix; nam prout vario modo resistunt, pro eo etiam medicamenta vario modo sunt administranda. Quia igitur intemperies calida, melius vincitur frigido actu; idcirco expedit uti medicamentis actu frigidis. Contra, in frigida intemperie, actu calidis: in sicca, moderate calidis. In intemperie igitur calida probatur rosaceum frigidissimum. Ne autem medicamentum a corpore calefiat, & hinc rursus corpus calefaciat, Rhases superponit pannū, infusum aqua & aceto, actu frigidis. *Quando* agendum; indicatur ab intemperie præsentis, sed vincente alia indicantia. Quod si dyscrasia vincatur a materia, existente vel in toto, vel in capite; oportet prius euacuare & totum, & caput, antequam applicentur medicamenta causa intemperiei. Quod etiam in alopecia Galenus obseruat, cap. 2. l. 1. c. 10. *Vbi* agendum: si dyscrasia sit extra cranium, medicamenta sunt applicanda: si in cranio, medicamenta sunt applicanda, & exhibenda per os. Applicantur autem suturæ coronali & naribus: nam per has vias facile medicamentorum vis in cerebrum producit. Cæterum quæ ap-

plicantur naribus, sint suavis odoris; quæ exhibentur, suavis saporis: ut iucunda fiat curatio. Hæc de medicamentis, respicientibus intemperiem.

2. *Materia morbilica.*

Sequuntur medicamenta, quæ respiciunt materiam morbilicam. Hæc materia multiplex est: vel enim reperitur Extra caput, & est admodum mediata: vel In capite, & tunc est aut Intra, aut Extra cranium: si intra cranium, dolorque etiam cruciet intra cranium, materia est causa immediata; si vero dolor cruciet extra craniū, eadem materia residens intra cranium, est causa mediata, immediata autem quæ extra cranium subsistit. Nos confusionem fugientes, primum loquemur de materia extra caput, deinde de materia existente in capite. Materia igitur existens extra caput, vel residet Citra iecur, & dicitur prima superfluitas, vel Ultra, & dicitur cacochymia.

Prima superfluitas. Tenuis.

Prima superfluitas, vel est Tenuis, ut serosa & biliosa; vel Crassa, ut melancholica & pituitosa. Tenuis vacuatur, vel per Os, vel per Aluum. Per os vacuatur beneficio vomitorii, quod conficitur ex aqua hordeacea tepida, cum iulapio acetoso simplici, vel syrupo acetoso simplici, vel etiam cum aceto.

Crassa.

Per aluum vacuatur, vel exhibitis per os, vel immixtis per sedem. Per os: ℞ manna el. syr. ros. sol. ana ℥ijss cum aqua endiuia, fiat potio brevis. Vel, ℞ floris cassia rec. extr. ℥x. manna el. ℥ij. specierum diarhodon Abb. ℞. M. & cum saccharo fiat bolus. Per sedem euacuans, iniicitur clysmi modo: ℞ cremoris hordei ℥j. sacchari rubri ℥ij. olei vel communis vel violacei ℥ij. oui vitellum, salis communis ℞j. *Misc. pro clystere.* Si crassa fuerit superfluitas, vomitoriū erit tale: ℞ succi raphani ℥jss. oxymellis simpl. ℥ij. iuris pinguis tepidi ℥x. *Misc. pro vomitorio.* Aluum subducet hoc sequens, per os exhibitum. ℞ mellis ros. sol. ℥v. iuris pulli parū. fiat potio brevis. Si patiens forsitan nō admittet syrupum rosaceum, nec medicamentum in bolo, sed solum in portione, cuperetque mannam, hæc quia non euacuat superfluitates crassas, sed renues, iccirco adiungenda sunt ea, quæ mannam adiuuant: ℞ manna el. ℥iiij. oxymellis simpl. ℥ijss. cum iure pulli. fiat potio brevis. Hic oxymelatenuat & abstergit materiam, quam deterfam facilius manna educit. Si patiens desideret bolum: ℞ specierum hieræ simpl. ℥ij. cum melle ros. fiant boli. Vel: ℞ flor. cassia, nouiter extracta ℥j. manna el. ℥ij. specierum hieræ simpl. ℥ijss. *Misce cum saccharo. fiant boli.* Per sedem immitti potest sequens: ℞ hieræ picra ℥ij. mellis rosati ℥ij. olei vel communis, vel charnemelini ℥ijss. salis communis ℥j. iuris alterati cum fufuribus ℥x. succi beta, vel mercurialis ℥ij. *Misce pro clysmo.*

Vsus medicamentorū in prima superfluitate.

Vsus. Quantum. Prout maior est actiuitas primæ superfluitatis, pro eo etiam maior erit dosis euacuantium. Verbi gratia dare licet cassiam ad ℥ij. mel ros. sol. ad ℥ss. syr. ros. sol. & mannam ad

℥v. spe-

3v. species hieræ ad 3ij. & ultra: vnde Galenus cap. 11: lib. 7. meth. præbebat duo magna cochlearia; sed nos possumus exhibere ultra duo cochlearia magna, ob penuriam bonæ aloës. Dubitari autem potest, cur Galenus cap. 1. lib. 2. *κ. ππ.* statuatur summam dosim specierum hieræ esse 3j. *Nota.* Responsio: Galenus ibi respicit ad hieram, ut attenuat pituitam impactam in tunicis ventriculi, ideoque in minore copia sumit, ut diutius manens in ventriculo, magis attenuet; si enim in maiori dosi exhiberetur, non derineretur in vetriculo, & sic non attenuaret impactam materiam. At lib. 7. meth. Galenus proponit hieram, quatenus sensibiliter euacuat, ideoque maiorem aloës copiam sumit. *Quomodo:* Si prima superfluitas ægre patiatur, exhibeatur medicamentum in bolo; si facile, in portione. Item in difficili passione primæ superfluitatis, clysmi confici debent e copiosis electariis, & exigua portione iuris, ut sic detineantur & magis operentur. Ad vires tamen semper nos respicere oportet: quæ si non admittant medicamentum in forma pilularum, exhiberi debet in portione. Nihil nos diximus de medicamentis, quæ cum cassia miscentur, ut sunt semina anisi, quæ ruditer oportet esse contusa: hæc enim non pertinent ad præsens negotium, sed ad methodum componendi. *Quando:* medicamenta hæc usurpanda sunt, dum prima superfluitas vincit alia indicantia, nimirum ante præparationem materiæ. Et cum prima superfluitas quotidie generetur, saltem alternis diebus uti oportet lenientibus, id est, clysmis, nisi sponte fluat aluus. *Vbi:* Euacuare licet per vomitum, si prima superfluitas subsistentiam habeat circa os supernum: per sedem, si subsistat circa fundum, aut secundum tenuia intestina, ubi quidam medicamentum per os exhiberi dicunt: si materia subsistit in crassis intestinis, per sedem oportet immittere medicamentum.

Sequuntur medicamenta, quæ respiciunt cacochymiam. Est autem cacochymia, materia biliosa, pituitosa & melancholica: ideoque primum dicendum de præparantibus, deinde de purgantibus: idque generaliter, ut ad omnes morbos accommodari queat. *Cacochymia.*

Præparantia igitur bilem, pro huius varietate varia sunt. In bile enim pallida, utimur *Syrupos. recent. de acetosa, citri, de succo acetosa, de cich. de end. quibus syrupis additur decoctum e cichoraceis, ex hordeo.* Si bilis sit flavua, & præsertim si vitellina; ascendere licet ad *Syrupum viol. nenaph. de papau.* ob insignem huius bilis caliditatem: decocta fieri poterunt e *latuca.* Quod si bilis sit particeps alicuius visciditatis; permiscere licet *Syrupum acetosum simpl.* Notandum vero, cum in corpore bilioso dulcia facile in bilem mutantur; syrupos præscribendos esse in parva *Præparantia materiam biliosam.*

Preparātia
materiam
pituitosam.

quantitate, diluta in magna dosi: vt ℥ Syr. de soncho, de succo acetoso, ana ℥℥. decocti endiu. lact. hord. ℥℥. Si materia sit pituitosa, & quidem salsa: ℥ Syr. de beton. oxym. simpl. de cich. simp. ana ℥℥. decoct. beton. cichor. ℥iij. Mis. pro syrupo. Betonica hic vtimur, propter materiam pituitosam; sed quia est salsa & calida, addimus cichoracea. Si pituita non sit salsa, sed moderate frigida, vt dulcis, & potissimum insipida: hunc syrupum possumus præscribere: ℥ Syrup. de beton. mellis ros. col. oxymel. simp. ana ℥vj. decocti beton. petroselin. ℥iij. Mis. pro syrupo. Si pituita sit frigidior, cuiusmodi est acida: ℥ Syr. de beton. compos. de stæch. de hyssopo, oxym. compos. ana ℥℥. decocti salvia, beton. stæch. hyssopi ℥v. Mis. hoc pro syr. Gratia huius pituita, licet etiam uti syrupo de corticibus cytri, de menta, de duab. & quinque rad. cum decocto maiorana, ro-

Preparan-
tia melan-
cholicam.

rismar. origani, &c. Si materia sit melancholica, sicque exusta: ℥ Syr. viol. de succo borrag. de fum. ana ℥℥. decocti lupul. borag. capill. Veneris viridium ℥iij. Mis. Probatum etiam syrupus de pomis simplex, de succo buglossæ, de lupulis. Sin autem materia melancholica non sit exusta: ℥ Syr. de corticibus citri, de fumaria ana ℥j. decocti melissa, fumaria, sem. citri ℥iij. Mis. pro syrupo.

Vtendi ra-
tio.

Vsus præparantium e superioribus patet: illud saltem notetur circa modum, vt causa materiæ biliosæ exhibeantur syrupi actu frigidi, & præsertim si bilis sit calidior, vt vitellina: in reliquis licet uti syrupis actu calidis.

Purgantia.

Quantum ad medicamenta, quæ cacochymiam præparatam purgant: notandum, purgantia aliquando probari in cephalalgia a causa primitiua, Verbi gratia, si capitis dolor fiat ob Solis ardorem, ita vt Solis ardor tantum calefaciat, purgantia non probantur, quia non adest materia purganda: si autem Solis ardor non modo calefaciat caput, verum etiam commoueat materiam, purgantia probantur, secundum Auicennam. In materia ergo

Cholagoga.

biliosa, ℥ rhab. electi ℥iij. infunde s. a. in decocto end. & facta diligenti expressione adde elect. de succo ros. ℥ij. manna el. syrupi ros. sol. ana ℥j℥. Mis. & fiat potio brevis. Vel, si patiens bolum optet: ℥ pulu. rhabarb. el. ℥j. elect. de succo ros. ℥j℥. trochiscorum de violis cum scammon. ℥j. floris cass. nou. extr. ℥℥. Mis. & cum saccharo fiat bolus. Licet etiam hoc medicamentum præscribere in dolore capitis. ℥ Masse pil. aur. ℥iij. dacrydi ℥iij. cum syrupo de soncho, fiat pillula n°. V.

Phlegmago-
ga.

Si materia pituitosa sit purganda: ℥ Masse pil. coch. ℥j℥. mastichin. ℥℥. cum syrupo de beton. fiant pil. V. Probatum etiam agaricus, hiera Pachii, diaphænicōn. & in centumaci dolore a pituita, probantur pil. fœtida. pi-

Melanago-
ge.

lula de euph. trochisci albandal In materia melancholica: ℥ Masse pil. coch. cum helleboro præparatarum ℥j℥. de fumaria ℥℥. cum syrupo de pomis, fiat pillula n°. V. Licet etiam uti sena, polypodio, epithymo, veratro nigro: unde probatur syrupus de polyp. de epith. de pomis comp. de fumaria comp. confectio Hamech.

Id tamen

Id tamen maxime notandum, e c. 2. l. 1. κ. ππ. in omni capitis morbo, siue **NB.** a bile fiat, siue a melancholia, semper phlegmagoga esse miscenda: & ob id Galenus semper purgat *cum hiera e colocynthide, addito scammonio, propter materiam biliosam; helleboro nigro, propter melancholiam.* *Vsus. Quantam.* *Vsus purgantium.* Pro maiori actiuitate materiæ, vt pendet a maiori quantitate, probatur etiam maior dosis purgantium. Sed notandum, cum materia in dolore capitis expurganda sit satis distans, augendam esse dosin medicamenti, ne facultas in longo itinere hebescat. Sed hoc nō pertinet ad methodū medendi, verum ad methodū componendi: quæ docet, ne medicamentorum vires in itinere frangantur, opus esse medicamento vehementiori, vel in dosi maiori. *Quomodo.* Probantur pilulæ, præsertim in materia pituitosa & melancholica, quæ non ita cedunt, sicut biliosa. *Quando.* Exhibenda sunt medicamenta, dum materia purganda vincit alia indicantia, vt si sit concocta; item si cruda, sed turgens interim, aut venefica, aut petens cerebrum, præsertim vbi imminet epilepsia, vel apoplexia, vel phrenitis. *Vbi* agendum. Subsistentia huius materiæ indicat, medicamenta per os esse exhibenda. Si fortasse prohibeat ventriculus; applicanda sunt medicamenta proposita vmbilico, sunt immittenda per sedem: vnde probantur clysmiacres, præsertim quia hi (: teste Galeno c. 1. l. 2. κ. ππ.) vacuant, quæ sunt circa ventrem, circa mesenterium, & quæ circa sima hepatis sunt; vt sic per partem, post partem fiat vacuatio etiam a remotis. Hæc de materia, quæ extra caput consistit.

Materia mediata residens in capite, vel generatur **In capite, vel Extra** caput. Si in capite generetur, residet vel **In venis, vel Extra venas.** Si in venis, hæc materia vacuatur soluentibus, de quibus dictum. Si reperiatur extra cerebri venas, vacuatur præsertim per os; dein etiam per nares: hæc enim materia nihil aliud est, quam crassum excrementum, quod necessario generatur in capite, & perducitur in infundibulum, & hinc ad glandulam, vt postea per foramina, & ea quidem ampla, ad palatum pertinentia, per os expurgetur. Verum perducitur etiam aliqua portio excrementi ad carunculas mamillares, & hinc ad nares, & proinde ad narium foramina, quæ perducuntur ad internas partes ipsius palati. Vnde hæc materia modo per os, modo per nares est euacuanda. Fit autem vacuatio capitis (: secundum Galenum, c. 2. l. 2. κ. ππ. & c. 1. l. 6. κ. ππ.) per medicamenta calida, tenuis substantiæ, acria, detergentia, suauis & odoris, & saporis, & quantum fieri potest non venefica. Calida enim attrahunt materiam, in intimo capitis existentem: tenuia penetrant: acria per medium tactum irritant expultricem: detergentia faciunt, ne materia viscida ita hæreat; suauitas saporis

Materia morbifica consistens in capite: mediata tamen.

Qualitates eorum medicamento- rum, quibus vacuatur materia in capite existens.

& odoris, facit, vt medicamenta cum iucunditate operentur: non debent esse venenata hæc medicamenta, quia petunt organum olfactus, linguam, œsophagum, tracheiam, vētriculum, pulmones. Medici tamen interdum venenatis vti coguntur, dum materia ad summum vehementiæ ascendit: vtuntur enim *felle, colocynthide, c. 2. l. 2. κ. π. scammonio, oxymelle cum turbith, & cum scammonio*, dum sc. respiciunt ad pituitam cum bile permistam, sicut Auicenn. c. 29. tract. 1. licet etiam vti *hiera Archigenis cum colocynth*. Verum hæc omnia probantur, non quatenus sunt venenata, sed quoniam attrahunt determinatos humores.

Quomodo
medica-
menta ore
detenta, in
actum du-
cantur.

Dubitare autem quis posset, quomodo hæc medicamenta deducantur de potentia in actum, cum non ingrediantur ventriculum, nec longo tempore in ore detineantur, sicut alia in ventriculo? Dicendum est: medicamenta quæ agunt a proprietate occulta, non egere adeo multo tempore, vt ad actum deducantur, sicuti requirunt ea, quæ manifestis agunt qualitatibus: ambra enim festucas trahit, si solum calefiat; & magnes ferrum, si solum fricetur. Accedit etiā, quod medicamenta, quæ applicantur ori, vel naribus, minore cum difficultate materiam determinatam attrahant, ob vicinitatem; quam ea, quæ ingrediuntur ventriculum, quippe quæ materiam magis remotam, in artubus, venisque distantibus, hærentem, debeant attrahere. Ex his ergo patet, eos decipi, qui nō probant hæc medicamenta vehementia, quod putent ea nō deduci de potentia in actum. Illud tamen obseruandum, vt, quantum fieri potest, minus vehementia administrentur: nisi materia sit contumax, nimirum frigida, crassa, viscida, impacta.

Ordines me-
dicamento-
rum quibus
caput pur-
gatur.

Porro horum medicamentorum, quæ purgant materiam in capite existentem, certi quidam sunt gradus: alia enim sunt debilia, alia mediocria, alia fortiora. Debilia sunt, *mastiche, thus, origanum, pulegium, beta, manna, oxymel simplex*. Mediocria: *hyssopus, folia & rad. capp. sal. nigella, sapa, maiorana, struthium, eruca, nasturtium, cuminum, calamintha mont. dictamnium Cret. acorus, bacca lauri, folia lauri, piper, Zinziber, pyrethrum, succus cyclaminis, succus iridis, oxymel simpl. alliū, cepa, sinapi, confectio illa, quam vulgo appellant mustardam*. Vehementia sunt: *rhab. agaricus, sena, epithym. polypod.* Adhuc vehementiora sunt *scammonium, turbith, colocynthis, tithymalius, euphor. elater, utrumque veratrum*. Sed quia hæc medicamenta nocere possunt, vel acrimonia, vel iniucunditate odoris & saporis, in medicamentis componendis oportet addere corrigentia: propter acrimoniam, *fcenum græcum, caricæ pingues, passulas dulces, oleum viol. oleum amygd. dulcium*: propter odorem, aromata, *ambra, moschum, galliam odoratam, styracem calamitam, asam odoratam*: propter ingratum saporem miscenda sunt

da sunt dulcia, ut saccharum, mel, vinum dulce, passula, carica, & cetera.

Vsvs. *Quantum.* Summa dosis probatur, vbi summa est materiæ actiui- *Ratio vten-*
tas. *Quomodo.* Si materia maxime resistat, forma medicamentorum erit so- *di caputpur-*
lida, ut sunt turundæ, linimenta, & masticatoria: sin minus medicamētis li- *giis.*

quidis vti possumus, ut sunt decocta, seu gargarisimi. *Quando.* Oportet his vti, dum materia vincit alia indicantia, & non vincitur a materia existente in toto, vel in ventriculo. Vincit autem materia hæc expurgāda materiam actu soluentem continuum. Quare caputpurgia sunt administranda post vacuationem totius & ventriculi, nimirum ante cibum, & ante topica medicamenta. *Vbi.* Cum materia subsistat intra cranium: iure hæc medicamenta applicantur naribus & ori, nisi sit prohibens. Purgantia quidem per nares prohibentur, dum nares afficiuntur vlcere, vel aliquo tumore, dum nares obtinent venas cum orificiis laxis, ut periculum imminet hæmorrhagiæ narium: item dum vitiū aliquod oculorum adest; quæ enim per nares purgāt, facile oculis possunt officere. Præterea dum cerebrum, vel vertigini, vel epilepsiæ est obnoxium, fugienda sunt ea, quæ per nares purgant; sternutamento quippe insigniter cerebrum agitur, ut facile vertigo, aut epilepsia oriatur. Purgantia per os prohibentur, si adest vitium palati, gingivarum, dentium, linguæ, item vitia vētriculi, tracheiæ, pulmonum, dum hæ partes facile suscipiunt cerebri excrementa, secundum Auicem. cap. 29. tractat. 1.

Cautiones.

Iam formulas aliquot trademus, purgantium tum per os, tum per nares. *Formula.*
Purgantia per os, sunt masticatoria, gargarisimi, & inunctiones. Masticato- *Masticato-*
riū debile hoc erit: ℞ thuris ℥j. mastiches ℥ij. cera, caricarum pinguium ana *ria.*
℥jss. Mis. pro masticatorio. Mediore erit: ℞ sinapi, piperis albi, pyrethri, salis communis ana ℥j. cum melle. fiat masticatorium. Vehemens erit: ℞ euphor-
bii, elaterii ana ℥ss. staphisagriæ ℥ss. moschi odorati ḡiij. cera, ladani ana ℥ij.
Mis. pro masticatorio. Gargarisimus debilis erit: ℞ caricarum pinus, origani, *Gargarismi.*
foliorum lappathi, foliorum hedera, fol. beta, ana P. j. aqua communis ℔ iij. fiat decoctio ad cōsumtionem $\frac{1}{4}$: deinde ℞ prædictæ decoctionis ℔ ss. oxymelit. simp-
pl. ℥jss. Mis. pro gargarismo. Mediocris: ℞ cumini, calamintha mont. hyssopi, rad. & fol. capp. ana P. j. sinapi, piperis, pyrethri, ana ℥j. omnia ruditer con-
iundantur: deinde recipe aqua salvia ℔ iijss. fiat decoctio ad cōsumtionem
partis tertiæ: deinde recipe prædictæ decoctionis ℔ ss. oxymellis scillit. ℥jss. Mis.
pro gargarismo. Vehemens gargarisimus: ℞ euphorb. ℥ss. colocynth. a-
gar. ana ℥j. foliorum cucumeris agrest. P. j. aqua calamintha ℔ iij. fiat deco-
ctio ad cōsumtionem dimidii: deinde recipe prædicti decocti ℔ ss. oxymel.
scill. ℥ij. Misce pro gargarismo. Linimentum palati debile erit: ℞ succi *Linimenta.*

*beta, malua, lapathi, ana ℥℥. oxym. simpl. ℥j. Mis. pro linimento. Mediocre: ℥ pulueris sinapi, nasturtij, piperis albi, ameos, ana ℥j. macerentur in aceto ac-
cri, deinde recipe succi ireos, cyclam. bryoniae ana ℥℥. mellis ℥j. fiat linimentum.
Huius classis etiam erit mustarda. Vehemens erit linimentum: ℥ sapon. eu-
phorb. staphisagr. scammonii ana ℥j. oxymel. scillit. ℥j℥. Misc. Licebit etiam
theriaca & mithridatio palatum inungere.*

Liquida.

Purgantia per nares, sunt liquida, pulueres, turundæ. Liquida sunt ad-
ministranda, vt operentur sine detrimento: æger ergo declinabit caput
suum ad posteriora, & violentia aliqua liquor immittatur intra nares, inte-
rim æger os repleat aqua vel vino, maxime dum vehementiora naribus
admonentur; sic enim medicamentum non ingredietur os, quod iam re-
pletum est, aut ingressi vires venenatæ frangentur, ne ori, subiectisque
partibus obesse queat. Hæc tamen admonitio est extra methodum. Li-
quidum autem debile, naribus applicandum, sic potest præscribi: ℥ succi
*beta, fol. hederae ana ℥j. manna el. ℥j℥. Mis. pro naribus. Mediocre: ℥ pulu.
pyrethri, piperis sinapi ana ℥℥. suc. cyclam. ireos, ana ℥j℥. olei liliorum alb. cum
aromat. oxym. scill. ana ℥vj. Misc. Vehemens erit: ℥ elaterii ḡ vij. dacrydi
℥j. pulu. utriusque veratri ḡ xv. Misc. His vehementioribus dolores con-
tumacissimi superantur. Pulueres per arundinem in nares sunt insufflan-
di. Debilis hic erit: ℞ beta, maioran. fol. hederae, manna el. ana ℥j. fiat puluis.
Mediocris: ℞ pyrethri, pulu. albi sinapi, caryophyll. ana ℥j. Mis. & fiat puluis.
Vehemens: ℞ colocynth. staphisagriae, utriusque veratri ana ḡ xv. moschi ḡ
iij. Mis. & fiat puluis. Turunda debilis erit: ℞ succi beta, fol. hederae ana ℥j.
cera ℥j℥. Mis. & fiat turunda. Mediocris: ℞ pulu. sinapi, nasturtii, prassii, py-
rethri, piperis albi ana ℥j. ladani, cera ana ℥j. Mis. & fiat turunda. Vehe-
mens erit: ℞ euphorbi, elaterii, colocynth. ana ℥℥. moschi ḡ iij. styr. calamit.
ḡ iij. ladani ℥j. Mis. & fiat turunda.*

Pulueresi.**Turunda.****Materia
mediata**

*extra caput
genita, in ca-
pite tamen
consistens.*

Deriuatio.**Repercussio.**

Haftenus de medicamentis, quæ respiciunt materiam mediatam intra
cranium contentam, & quidem in capite genitam. Sequuntur ea, quæ re-
spiciunt materiam intra cranium contentam, quæ tamen extra caput ge-
nita, in hoc confluit. Hæc igitur materia, quæ in caput fluxit; inque venis
residet, non extra venas; & præterea nondum est impacta; retrahitur vel
Deriuatione, vel Repercussione (: reuulsio enim spectat materiam, quæ
nondum fluxit: de qua in c. de phrenitide:) Deriuatio fit per nares, per os,
per brachia: & vel materia cheirurgica, vel medicinali, de quibus omni-
bus iam dictum est. Reprimentia probantur in qualibet cephalalgia, quæ
fouetur a materia fluxa, vel calida, vel frigida, c. 21. l. 13. meth. tam enim fri-
gidus, quam calidus humor est repellendus, modo non moueatur motu

critico, l. 1. ad Glauc. Reprimentia aut debet esse frigida, & crassæ substan- c. 16. l. 5. simp.
 tiæ, contraria enim sunt attrahentibus, calidis & tenuis substantiæ. Debent
 etiam reprimentia esse astringentia, ut partem cui applicatur possint den-
 sificare, ne propter laxitatem facile suscipiat. Porro notandum (: quod tamen
 ad methodum componendi pertinet:) astringentia non posse penetrare,
 ideoque imbecillitati eorum esse occurrendum, per ea quæ reprimentia
 vehunt, nec tamen eorum vim frangunt, ut sunt tenuia & frigida. Reprim-
 mentia debilia sunt, c. 1. l. 2. κ. π. *oleum chamamelinum* (: sed confectum erit Materia re-
ol. ex oliuis immaturis, alias non esset reprimens.) *ol. rosat. completum*: medio- primetium.
 cria, *ol. rosat. omphacinum, aqua ros. valentiora, succus semperuiui, portula-*
ca, lactuca, psyllii, polygoni, pampinorum vitis, uuarum immaturarum, mororum
immaturorum, myrtillarum, granatorum acerb. arantiorum acerborum. Hæc va-
 lidiora probantur, dum materiæ morbificæ impetus est admodum vehe-
 mens, id est, si materia est calidior. Probantur, inquam, si modo virtus ra-
 tione qualitatis calidi innati id permittit: si enim remissa sit caliditas inn-
 ti calidi, valde frigida, seu vehementer repellentia non admittuntur: &
 hinc Galenus probat *oleum chamameli*, si corpus non tolerat vehementer
 frigida; ut in fœminis, eunuchis, pueris, & in iis, qui sunt albicantis colo-
 ris. Cæterum in dolore particulari ex ebrietate, probatur *oleum ros. cum suc-* //
co hedera, & potiss. cum succo brassicæ, qui naturaliter ebrietati aduersatur, //
 vinique vapores reprimat; unde Theophrastus memorat, si prope vitem //
 plantetur brassica, eam a vite recedere, & remotiorem apparere. Quoad ὀχνηα reprim-
 vehiculum reprimentium, Galenus *acetum* omnibus aliis anteposit, quia mentium.
 ob exiguum calorem, multam frigiditatem, & tenuem substantiam, inci-
 dit, discutit, reprimat. c. 8. l. 1. κ. π. siccat etiam, c. 20. l. 1. simp. Dubitatur
 autem de aceto, quomodo in cephalalgia usurpetur, cum tamen dolorem
 excitet, c. 19. l. 2. simp. acrimonia enim sua morsum excitat: præterea cum
 ea, quæ contra dolorem valeant, sint mitigantia, aut laxantia, quorum hæc sunt
 anodyna ratione causæ adiuuantis, illa sunt anodyna suppurantia; acetum
 vero neutro modo concurrat, est enim frigidum, & non emplasticum, sed
 potius tenuis substantiæ. Respondeo: Si acetum sumatur ut medicamen-
 tum principale, id est, copiosum, agit cum vehementia & soluit unitatem,
 doloremque intendit. Si autem sumatur, ut medicamentum non princi-
 pale, sed ut secundarium, quod saltem deferat reprimens & principale me-
 dicamentum; tunc administratur in exigua copia, nec soluit continuum,
 quo modo & nos sumimus. Ut autem sciatur, qua proportionem acetum sit
 permiscendum, oportet ad tria respicere; nimirum ad vim aceti, ad imbe-
 cillitatem reprimentis, ad permittentia ac prohibentia. Quoad vim aceti,

vt acetum est acrius, ita in minori copia miscendum. Imbecillitas reprimentium cognoscitur e materia reprimenda, & parte cui reprimens applicatur. In materia perpendimus motum & quietem: dum enim materia mouetur maiori impetu, opus est copiosiore aceto; dum quiescit in parte profundiore, similiter opus est copiosiore vehiculo: pars densior, copiosius exigit acetum. Permittentia & prohibentia, sunt res secundum & præter naturam. Secundum naturam est virtus: quæ si bona, acetum ea copia miscendum, quæ indicatur ab imbecillitate reprimentis: sin contra, in minori copia acetum est miscendum. Res præter naturam, sunt materia morbifica, vis doloris, vigilæ. Materia morbifica, si fuerit sicca, vt biliosa, vel melancholica, prohibetur acetum copiosum, quia exsiccat. Doloris vehementia, quia anodynum indicat, prohibet acetum copiosum, quod continuum soluit. Vigilæ si assint vehementes, prohibent acetum: ideoque si hæ sint vehementissima, loco aceti misceri potest acidum citri, vel limonis, vel arantiorum, ita tamen vt hi fructus sint maturi; misceri etiam potest succus acetosæ. Proportio autem aceti ad reprimentia debet esse a suboctupla, ad subquadruplam: vt pro reprimentis ℥j misceri debet acetum ℥j. ad minimum, vel ℥ij. ad summum.

*Oxyrhodini-
norum for-
mula.*

Restat vt formulas quasdam reprimentium tradamus. Sanguinem reprimat sequens: ℥ ol. ros. omphac. ℥ij. aqua rosat. ℥j. aceti ℥vj. *Misce, & concutiantur omnia in mortario plumbeo, pro oxyrhodino.* Sequenti reprimatur bilis, si vigilæ non sint intensæ. ℥ olei rosati omphac. aqua rosac. ana ℥j β. succi endiuia, omphacini, ana ℥v. aceti ℥vj. *Misce pro oxyrhodino.* Si vigilæ sint intensiores, biliosa materia hoc medicamento est reprimenda: ℥ ol. rosati omph. ℥j. aqua ros. ℥j β. olei viol. ℥j. succi lact. ℥ β. aceti ℥iij β. vel, aceti loco, acidi citri ℥j. *Misce.* Pituitam hoc reprimat. ℥ oleum ros. compl. ℥ij. olei chamam. confecti cum oliuis immaturis ℥j. aceti ℥vj. *Misce pro oxyrhodino.* Melancholia hoc reprimatur: ℥ oleum ros. compl. ℥j β. chamamel. ℥ β. succi malua ℥j. aceti ℥v. *Misce.*

*Ammini-
stratio re-
pellentium.*

V s v s. *Quantum.* Dosis compositi (: simplicium enim dosis pertinet ad artem componendi :) maior erit, pro maiori actiuitate materiæ reprimendæ: vnde dum applicatur reprimens cum linteo, exigua debet fieri expressio, si magna sit materiæ actiuitas: contra, si exigua actiuitas materiæ, pannus valenter debet exprimi. *Quomodo.* Reprimentia actu frigida sunt amministranda, nisi prohibeat vel materia repellenda, vel virtus. Materia. n. repellenda, si est calida, tunc consentiunt indicationes, quoniam & vt calida, & vt repellenda, indicat frigidum; ideoque reprimens magis actu frigidum esse debet. At materia frigida, vt frigida, indicat calida; vt reprimenda, indicat

indicat frigida: ideoque cum dissentiant indicationes, reprimens actu nec calidum, nec frigidum, sed tepidum debet administrari, c. 15. l. 1. ad Glaucon. Si virtus constet, id est, si calor innatus capitis vigeat, si caput calidum est, reprimens actu frigidum potest administrari: sin minus, tepidum, vt eunuchis, fœminis, puerulis, senibus, in ambiente frigido. *Quando.* Reprimens est amministrandum, dum materia reprimenda alia indicantia vincit: non vero habet locum, cum materia repellenda vincitur a materia existente in toto, vel destillante in pulmones, præcipue si acris sit, aut maligna: tunc enim antequam vtamur repellentibus, vacuandum totum corpus, destillationis materia minuenda & attemperanda. Et quoniam materia repellenda, vincit materiam resoluendam: ideo primum repellentibus, deinde resoluentibus vti oportet. *Vbi.* Cum materia repellenda sit in capite: reprimens applicandum capiti. Eligenda autem est capitis pars, per quam reprimentia promptius permeent ad materiam repellendam: vt sunt partes circa nares, & circa futuram coronalem.

Haftenus de materia Mediata. Sequuntur medicamenta, quæ respi-
ciunt materiam Immediatam, residentem in parte neruosa. Et hæc mate-
ria, siue vapor sit, siue humor, euacuatur medicamentis superius propo-
tis, in dyscrasia frigida. Quibus quædæ adiicienda. Si ergo materia sit vapor,
probatum medicamentum confectum *feniculo, cumino, aniso, chamamelo, anetho, dauco, betonica, &c. cuiusmodi est etiam ceratum sacrum, ceratum de betonica.* *Vsus* patet e superius propositis: quib. saltem duo addemus: primum, his actu calidis esse vtendum: alterum, hæc esse vsurpanda post totius & capitis euacuationem. Si materia sit humorosa & impacta; dissoluenda est medicamentis propositis, quæ calida sunt, & tenuis substantiæ, quibus etiam vti licet in phrenitide & lethargo: quamuis mitiora probentur ad bilem & sanguinē; vehementiora ad pituitam & melancholiam. Verum
notandum, vt, si materia fuerit sicca, cum resoluentibus misceantur emollientia: alias materia crassa & scirrhusa euaderet, & curationem non admitteret; cuiusmodi est pituita & melancholia. Notetur etiam in compositione medicamentorum resoluentium, vt, si humor infectus fuerit lue venerea, misceantur alexipharmaca. Resoluentia sunt, & quidem mitiora, chamamel. anethum, beton. salvia, maioran. rosmarinus: mediocria, origanum, puleg. serpillum, nardus, fenic. nigella, calamintha mont. dictamnium Creticum: fortiora, piper, sinapi, euphorbium, scammoniū, colocynthis, veratrum, radix cucum. agrestis, simus columbinus, thapsia, &c. Emollientia sunt: ammoniacum, adeps anserinus, medulla vituli, malua, althaa, emplastrū de meliloto, diachylō: quæ vt reddatur odorata, misceri oportet, macē, aromata, moschū.

*Materia
morbifica
immediata.*

1.

2.

NB.

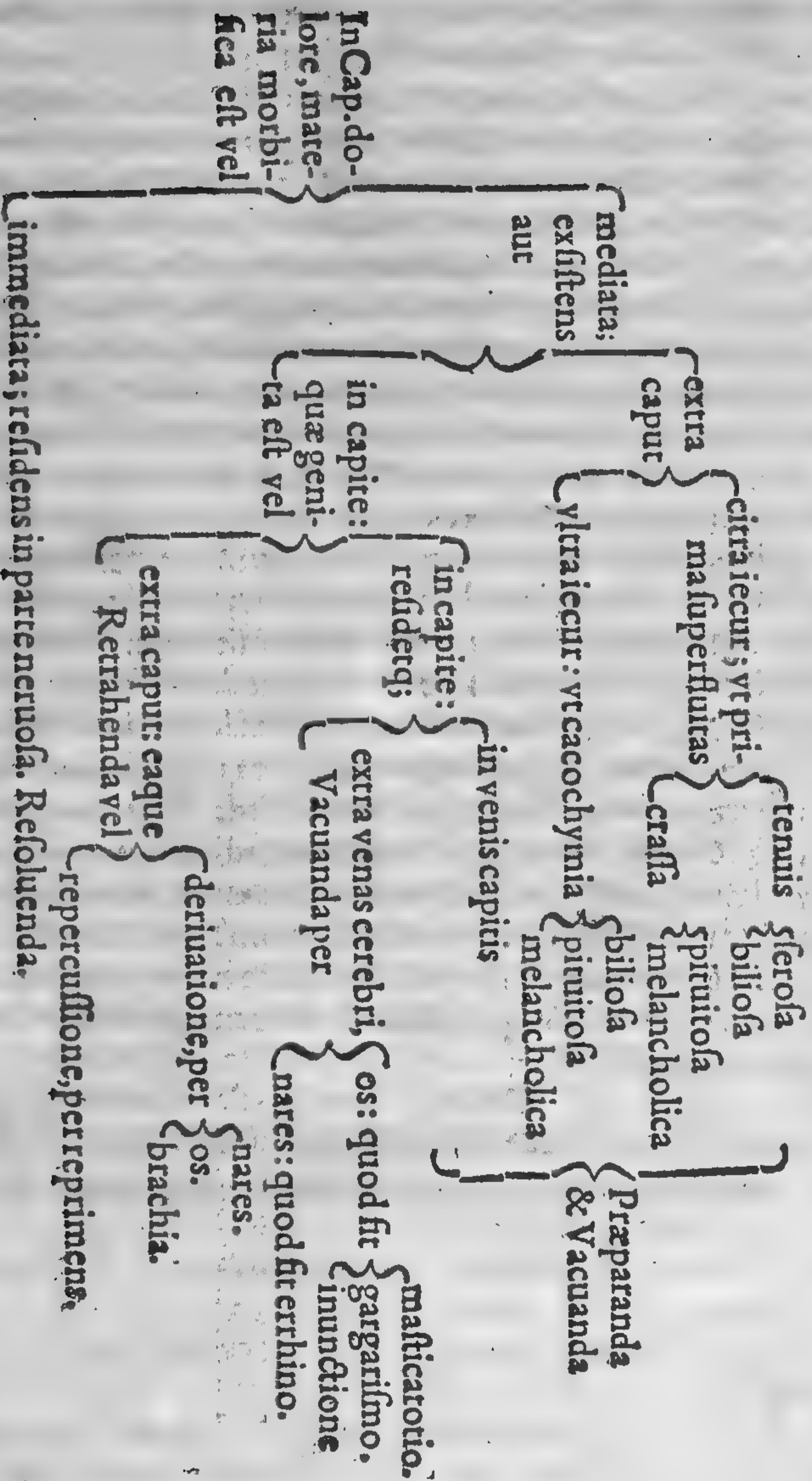
Usus resolu-
entium.

Inter alexipharmaca huc faciunt, *china, salsa parilla, guaiacum, sassafras*. Notetur Galenum addere *acetum*, reprimentibus, non autem resoluentibus; quia hæc tanquam, calida & tenuis substantiæ, non egent vehiculo. Facultas autem medicamentorum resoluentium excipitur *modo aqua, modo vino, modo oleo*: vnde formæ variæ horum medicamentorū solent præscribi, verbi gratia, si solidum fiat medicamentum, tunc fieri solent trochisci, pulueres, pilulæ odoratæ, linimenta, emplastra, cerata. Sed obiter animaduertenda est differentia inter inunctionem, vnguentum, linimentum, emplastrum, & ceratum: inunctio fit e solo oleo, sine odoramentis & cera: vnguentum fit ex odoratis, sed sine cera, verbi gratia, si componatur medicamentum, ex oleo lil. alb. cum aromat. & ol. chamæme. linimentum fit ex oleo & cera, vt pro olei ℥j. sufficiant ceræ ℥ij. emplastrum recipit ceram & farinam, qualis in resolvente medicamento est farina orobi: ceratum fit e cera admodum copiosa, vt pro olei ℥j. sumantur ceræ ℥iij. iiij. vel vj. Recta administratio resoluentium, pater e propositis. *Quantum*. Magna dosis indicatur, si materia impacta sit magnæ actiuitatis. *Quomodo*. Resoluens est administrandum actu calidum: magis quidem, si materia fuerit frigidior, & si virtus ferat: minus, si materia calidior, & si æger nō queat perferre vehementer actu calida. Præterea, si materia magis resistat, resoluentia debent vsurpari in forma solida, vt magis agant: si contra, in liquida. *Quando*. Resoluentibus vtendum est, quando materia impacta vincit alia indicantia: non autem iis vtendum, si materia impacta vincitur a materia redundante in toto, vel in cerebro: vnde ante resoluentia, & totum, & caput vacuari debent. *Vbi*. Cum materia impacta subsistentiam habeat in capite, huic applicandum est ceratum sacrum & exhibendum decoctum guaiaci.

Vt vero, quæ hætenus de materia morbifica dicta sunt, rectius intelligantur, subiectum σχηματισμὸν addidi.

In cap.

DE AFFECT. CAPITIS.

**Causa ex-
terna.**

Aer.

Ventus.

Ebrietas.

**Causa exter-
na: non neces-
sario occur-
rentes.
Odores.**

**3. Cephal-
ica medica-
mentum.**

Hucusq; de remedio sanante, quod respicit causam internam: sequitur remedium sanans, respiciens causam principalem externam. Causæ igitur externæ, vel Necessario occurrunt, vel non Necessario. Necessario, aer, potus. Ab aeris caliditate dum fit dolor; probantur refrigerantia, proposita supra in calida intemperie, sed remissiora. Si dolor fit ab aere frigidior, probatur calida, proposita in dyscrasia frigida. Si dolor prodeat a ventis, oportet cum Auicenna considerare, num ventus sit Calidus, ut æstiuus & austrinus: vel Frigidus, ut hyemalis, & aquilonaris. Si ventus calidus, perpendendum, num introierit, vel per nares, vel per aures, vel per utrumq;: Si enim per aures ingressus fuerit, oportet in aures instillare, vel *oleum chamamelinum, vel methinum*. Hæc olea, licet ventus sit calidus, probantur tamen propter dissolutionem; unde tepida sunt amministranda. Si per nares ventus introierit, medicamentum etiam per nares immittendum. Sed licebit etiam medicamentum applicare suturæ coronali. Et si contingat, ut imprimatur intemperies calida; licet postea refrigerantibus uti. Si dolor fiat a vento frigidus: utendum est medicamentis calfacientibus & resolventibus propositis, modo per nares, modo per aures, prout introiuit ventus frigidus. Si ab immodico potu fiat dolor, nimirum ex ebrietate; vacuatio debet fieri, secundum Auicennam. vel per vomitum, vel per aluum: optimumq; est, ut dormiant, quia somnus sæpe e toto vapores resoluit, & dolorem tollit: sin hæc minus conducant, ad ea confugiendum, quæ possunt vini vapores reprimere, ut *oleum rosæ cum succo brassica*. Causæ externæ non necessario occurrentes, sunt contusio, plaga &c. in quibus recurrendum est potius ad propria capita. Postremo breuiter quoq; dicendum est de cephalalgia, quæ producitur ex odoribus. Si enim dolor capitis fiat a malis odoribus, secundum Auicennam occurrendum est contrariis, nimirum bonis: Contra, si fiat a bonis, occurrendum etiam est odoribus contrariis, non quidem foetidis, sed in qualitate contrariis; ut si dolor fiat ab odore calido, remoueatur per rem odoratam frigidam, boni odoris, verbi gratia si dolor fiat a moscho, (sunt enim qui huius odorem ferre nequeunt) occurrendum est *violis, rosis*: & contra, si dolor fiat ob odorem frigidum, occurrendum calidis, ut *ambra*. Hoc licet quidam in scholis proponant, non tamen a me, ut verum fatear, admodum probatur.

Hactenus de medicamento anodyno & sanante. Sequuntur medicamenta, quæ respiciunt proportionem cerebri, quæ capitalia dicuntur. Hæc medicamenta tria in se continent: primum enim non iuuant in omni affectu capitis: si enim verbi gratia capitis affectus sit calidus, & medica-
mentum

imentum cephalicum sit calidum, nocebit. Secundo, cephalica etiam possunt prodesse in vitiis aliarum partium: calida enim cephalica, etiam prodesse possunt in ventriculi affectu frigido. Tertio, dicuntur cephalica, quia maiori cum utilitate affectibus capitis amministrantur. Non enim dicuntur cephalica, quod conueniant in omni affectu capitis, quia in aliquibus nocent: nec quod prosint solum in capitis affectibus. Cur autem cephalica magis iuuant caput, quam aliam partem, nulla alia ratio reddi potest, quam quod habeant proportionem, quæ eius sit naturæ, ut limitet contrahatque facultatem medicamenti, quo maioris sit actiuitatis & utilitatis ratione capitis, quam ratione aliarum partium. Cephalica, alia sunt Calida, alia Frigida, alia Temperata. Calida probantur in dolore capitis, a causa frigida: frigida, a causa calida: temperata in omni dolore. Calida sunt, *stæchas, rosmarinus, maiorana, salvia, hyssopus, calamintha mont. magna antidoti*; quæ non tantum sunt capitalia, verum etiam cordialia, splenetica. Frigida sunt *rosa, saccharum rosæ, viol. santali, diarhodon Abb.* Temperata sunt, potissimum *cranium humanum, quod desumetur aut ex homine viuente (nimirum vulnerato) aut e cadauere iam defuncto, item paonia mas, non fœmina.* *Vsus. Quantum.* Hoc desumitur a proportionem capitis, quatenus *vsus cephalicorum.* est maioris, vel minoris actiuitatis: cum autem cerebri proportio non agat, sed limitet facultatem agendi; ob id, ut facultatis actio erit vehementior, ita capitalia in maiori dosi erunt amministranda; ut pro maiori robore cerebri, seu facultatis, opus sit maiori quantitate medicamentorum. *Quomodo.* Cum proportio seruetur calidis; hæc medicamenta moderate calida sunt amministranda. *Quando.* Cum proportio præsens vincit alia indicantia, sunt vsurpanda cephalica: non autem quando vincitur a materia replente vel totum, vel caput: Ante enim vsu capitalium, prius totum & caput vacuare oportet. *Vbi.* Cum proportio subsistentiam habeat in cerebro; propterea hæc medicamenta capiti sunt applicanda, & naribus, & suturæ coronali, & per os exhibenda.

De Victu in cephalalgia instituendo.

DE MATERIA medicinali diximus. Restat materia diætetica: quam ita explicabimus, ut ad quodlibet capitis vitium queat accommodari. Aer, quatenus est materia alimenti, erit, expers fumi, pulueris, venti, & cuiuslibet vaporis noxii; sed purus, odoris suauis, ut probe alat spiritus. Quatenus autem aer est materia remedii, pro varia doloris causa varius probatur: in causa calida, alterabitur *Vi&us tra-*
Act.

potis, rosis, foliis vitis, aquarof. erit etiam aer lucidus, non obscurus: & si vigiliæ infestent, alterandus est aer *lactuca, nymphaea*. In causa frigida, aer alterabitur *origano, pulegio, salvia, maiorana, caryophyllis*: & si contingat somnum esse coniunctum, debet etiam alterari *aceto acri*.

Cibus.

Cibus, vt est materia alimenti, erit boni succi, paucorum excrementorum, *εὐπίπλος*, & *εὐαρώδης*, suavis odoris & saporis: vt carnes optimæ, pisces, panis probus, &c. Cibus autem vt est materia remedii, vel est materia anodynæ, vel sanantis. Cibus habens rationem anodynæ, erit suavis, dulcis, vt patiens oblectetur: vnde infantum dolores lacte mitigat Galenus cap. 7. lib. 1. de tu. san. Cibus, vt est materia remedii sanantis, varius probatur, vt varium est vitium causæ principalis: quod pertinet ad substantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Vitium secundum substantiam est, si verbi gratia materia sit putrida; vnde probatur cibus conditus *aceto, acetosa, acido citri*: & si assit virulentia venerea, licet cibum alterare *salsa, china, potest etiam lignum guaiacum cum cibus misceri*. In vitio secundum quantitatem, probatur victus minuens, vt *cremor hordei, panatella liquidior*. In vitio secundum qualitatem ita procedendum; Si vitium in frigiditate sit positum, tunc cibus est condiendus *feniculo, melissa, pulegio, aromatibus, melle, saccharo, rore marino, probanturque calida tum condimenta, tum opsonia*. Si in caliditate consistat vitium, cibi condiendi *lactuca, acetosa, endivia, soncho, hordeo, &c.* & si forsan vigiliæ sint annexæ, præstat cibum præbere ex *amygdalis, quandoque etiam danda emulsio sem. papau. albi*. Si vitium ad siccitatem pertineat; cibi condiendi sunt *boragine, buglossa, malua, amygd. butyro, adipe etiã gallinae aut vituli*. Si vitium sit in materiæ tenuitate, condiuntur cibi *omphacio, granatis acerbis, cerasiis acerbis, cydoniis*. Si materia sit crassior, & quidem calida, cibi condiendi *acetosa, aceto, semin. melon.* Si materia sit crassa & frigida, cibus permiscenda aromata. Si materia sit viscida & calida: condiatur cibus *hordeo*: si frigida, *melle, oxymelle, saccharo*. Quoad vitium secundum vbi: si spectet ad motum, condiantur cibi incrassantibus propositis in materia tenui: si spectet ad quietem, condiantur cibi alterantibus, propositis in crassa materia. Recta administratio ciborum. Quantum agendum, indicatur ab indicante vt agit: indicans est virtus, ratione alimenti: affectio cerebri & tristis sensatio, est indicans ratione anodynæ: materia morbifica principalis, est indicans ratione remedii sanantis. Vnde si intensior est actio virtutis, id est, si virtus est debilis, non fert in ediam, probanturque cibi copiosi. Si dolor sit intensior, materia remedii anodynæ dicitur esse copiosior; vnde cibi condiendi materia dulci, & copiosa. Præterea, si sum-

ma sit

Vsus ciborum.

ma tractio materiæ principalis, verbi gratia calidæ, cibi condiendi, exempli gratia endiuiæ copiosa, & sic de aliis. *Quomodo.* Si virtus debilis est & facile labitur, probantur cibi liquidi, quia facilius corpora potu, quam cibo implentur. Causa autem materiæ, si materia fuerit frigida, actu calidis vtimur. *Quando.* Cibandum, dum indicans vincit: non autem dum vincitur, quod fit, si cibus in ventriculo existat: vnde hic primo concoquendus est.

Potus omnis debet esse cibi vehiculum: interdum tamen etiam est alimentum. Varius autem administrandus est potus, prout est materia vel alimenti, vel anodynæ, vel sanantis, ita tamen vt semper sit cibi vehiculum. Potus, vt est alimentum, eius materia est *vinum, aqua cum saccharo, melle, carne*, (caro tamen non debet esse copiosa, alias potius esset cibus, non cibi vehiculum, vt ius consummatum, destillatum.) Potus, vt est materia anodynæ, debet esse suavis, vt *vinum dulce, aqua saccharata, mulsæ*. Potus deniq; vt est materia sanantis, debet varius esse: oportet enim vt respiciat vitium secundum substantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Si enim materia est putrida; probatur *aqua cum aceto, vel cum syrupo acetoso simp. vel cum iulepo*. Et si coniuncta sit lues venerea; aqua alterabitur *salsa: vel vinum fiat e salsa medicatum*. Si peccatum sit secundum quantitatem; probatur *aqua simplex*, quia non egemus potu nutriente. Si materia sit calidior; non probatur vinum, sed *aqua vel simplex, vel alterata endiuiæ, aut alio refrigerante*. Si materia sit frigida; probatur *vinum, vel aqua alterata saccharo, saluia, roremarino; vel etiam imponenda sunt aromata*. Si materia est sicca; conuenit *vinum dulce, aqua cum lacte, cum amygdalis*. *Vsus.* Idem dicendum, quod de cibo: præterquam circa Quando agendum explicari oportet, quando aqua, & quando vino vtendum. De aqua. Materia morbifica non prohibet aquam, siue sit copiosa, siue calida: frigida etiam & cruda materia non prohibet aquam, modo calidis corrigatur: crassa item viscidaq; non prohibet aquam, dum corrigitur attenuantibus & detergentibus. Aqua vero prohibetur a virtute, quando imbecillis est, non secundum solida, sed secundum spiritus, vt in syncope; tunc enim illico est roboranda, id quod per aquam fieri nequit, sed per vinum, quod valenter restaurat, l. de marcore. Vinum prohibetur a materia cruda, copiosa, calida, & a materia quæ in caput mouetur: materia enim cruda & copiosa, agitata a vino, in caput fertur: calida vino redditur calidior: & quæ in caput habet impetum, adhuc magis in caput ducitur, cum tamen sit retrahenda. Quare dum materia est concocta, dum copia minuta, caliditasq; remissa, & motus in caput refractus; cum magis possit virtus ad indican-

Potus.

Recta administratio potus.

dum vinum, quam materia morbifica ad prohibendum, ideo est exhibendum.

*Cetera res
non natu-
rales.*

Reliquæ res non naturales respiciunt facultatis custodiam, potissimum coctricis, & hinc etiam aliarum facultatum: ideoq; in his modus est seruandus. verbi gratia in cephalalgia, si magis coctio desideretur, quam distributio; somnus superabit vigiliam, repletio inanitionem, quies motum: contra, si magis exoptetur distributio. Si proba sit concoctio & distributio, omnia hæc erunt mediocria, nullum excedet. Quod si ob malam dispositionem corporis, proportio mutetur, vt somnus plus iusto vigiliis excedat: tunc somnus excedens non est amplius materia diætetica, sed facta est mutatio in causam morbificam, vt in sermone de somno dicemus. Motus erit mediocris: Sunt etiam materiæ remedii anodynæ ratione iudicii, quæ pertinent ad animi accidentia, vt visus & auditus rerum iucundarum, cap. 7. lib. 1. de tuen. san. Hæc de cap. dolore.

CAPVT VIII.

DE PHRENITIDE: ET PRIMUM de Definitione, & Causis.

Transitio.

Voniam sæpe in cephalalgia per modum attractionis caput ita repletur, vt oboriatur affectio putrida, & hinc inflammatoria, a sanguine vel calidior, vt fiat Phrenitis; vel frigido, vt fiat Lethargus: merito iam de Phrenitide & Lethargo est dicendum.

Nomen.

Phrenitidem Auicennas vocat Sirsen calidum, id est, apostema capitis calidum, voce Persica; & Karabitum, voce Arabica, quod significat, delirium perpetuum. Nec *ἄντολογία* Auicennas, dum proponit Sibare: per hoc enim non intelligit Karabitum in genere, sed in specie delirium atrabilarium, quod Alexander vocat phrenitidem ferinam. Galenus *φρενίτιδα* vocat, 1. prorhet. 4. Loquemur autem nos de phrenitide exquilita; in qua necessario adest delirium perpetuum, & febris secundaria. Hæc ita generatur. Succus vehementer calidus, procedens a toto, vel a parte, si vel transmissus, vel attractus caput petat, & ita per cerebrum eiusq; membranas excurrat, vt & membrana potissimum tenuis, tumore calido; cerebrum autem intemperie calida cum materia afficiatur: fit Phrenitis. Si membranae primæ afficiantur, præcedit dolor. Et cum cerebrum calido morbo afficiatur: ita labefactatur princeps cerebri facultas, vt eius actio necessario corrumpatur, hincq; fiat delirium assiduum.

*Generatio
phreniti-
dis.*

Phrenitis

Phrenitis ergo seu delirium phreniticum, est actio deprauata principalis cerebri, dependens ab intemperie calida cum materia, coniuncta cum tumore calido membranarum. In hac doctrina sequimur Galenum, in commentar. lib. 1. prorrh. cap. 8. lib. 4. de præf. puls. cap. 7. lib. 2. de caus. symp. cap. 7. lib. 3. de loc. aff. com. 73. sect. 2. lib. 1. epid.

Forma est functio principalis deprauata; non morbus, causa, vel symptoma excrementorum aut affectus mutati: ideoq; dum Auicennas ait, phrenitidem esse apostema calidum, tradit definitionem non per causam formalem, sed per efficientem. Per deprauatam etiam actionem, distinguitur phrenitis, ab actione imminuta & ablata, id est, a fatuitate & amentia. cap. ult. lib. 2. de caus. symp. Vt phrenitis est functio deprauata principalis: distinguitur ab eo vitio, in quo læditur actio non principalis. Vbi notandum in instrumento actionem principalem, vel simpliciter, vel secundum quid esse principalem. Simpliciter principalis est *vnica*: nam vni instrumento tribuitur vnica actio principalis, vt cerebro ratiocinatio. Actio principalis secundum quid, dicitur principalis, ratione actionum inferiorum: vt imaginatio, non est actio cerebri principalis, ratione discursus; sed si referatur ad actiones cerebri naturales, est principalis. In præsentia nos intelligimus deprauatam actionem principalem, & simpliciter, & secundum quid, id est, imaginationem, & discursum.

Subiectum phrenitidis est cerebrum. cap. ult. lib. 2. de loc. aff. Sed notandum, cum ad facultatem cerebri principalem pertineat discursus, imaginatrix, & memoria: in phrenitide deprauari discursum & imaginationem; memoriam non deprauari, sed auferri; vnde matulam petūt, vt mingant, mingere tamen obliuiscuntur.

Quæ in definitione sequuntur (nimirum dependens ab intemperie calida, &c.) spectant causam efficientem. Dependens, dicimus: quia forma phrenitidis est actio, & quid in fieri. Addimus, ab intemperie calida, cum materia: ad differentiam lethargi, in quo cerebri morbus est tumor. Præterea dicimus, cum tumore calido membranarum, ad differentiam mania, & assidui delirii e septo transuerso. Nam in mania functio princeps deprauata, dependet ab intemperie calida, vel sine, vel cum materia: sed citra tumorem membranarum. Sic in delirio perpetuo e diaphragmate, non est tumor in membranis, licet cerebri functio princeps deprauetur, sed in transuerso septo est vitium. Hinc Galenus capite 14. libro quarto, de caus. puls. respiciens ad causam, vt est tumor, ait, lethargum fieri ex affecto cerebro; phrenitidem, ex affecta pia matre, & ex affecto diaphragmate: respicit enim ad tumorem inflammatorium,

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Causa efficiens, vt in definitione exprimitur.

qui in lethargo pertinet ad cerebrum, in phrenitide exquisita ad membranas, in spuria ad diaphragma. Quare in phrenitide legitima, subiectum causæ formalis, est cerebrum, ratione tumoris: subiectum autem causæ efficientis, est cerebrum, ratione intemperiei. Hæc superficietenus de causa efficiente.

Plenior causæ eff. declaratio.

*1.
Calida intemperies cerebri.*

Intemperies cerebri æqualis, vel inæqualis.

Phrenitis tumultuosa, & hæctica.

Verum cum tota pene curatio ex his dependeat: exactius singula erunt explicanda. In phrenitide igitur, ratione causæ efficientis, duo sunt morbi: Calida dyscrasia cum materia: & tumor calidus membranarum. Calida est dyscrasia cum materia: nam in phrenitide non abundat humor in cerebri ventriculis, alias cerebrum afficeretur ut pars instrumentalis; sed abundat in cerebri substantia, cum cerebrum afficiatur ut simile. cap. 7. lib. 3. de loc. aff. Porro intemperies hæc est calida, quia actio deprauatur; non frigida, quia nec imminuitur, nec aboletur. Calida autem hæc intemperies, modo Humidam, modo Siccam dyscrasiam habet coniunctam: quia materia illa calida vel est Sanguis, vel sanguinis Ichor, & Bilis. Dum enim sanguis exsuperat, citra tumorem, parit intemperiem calidam & humidam: quæ, cum habeat annexam inflammationem membranarum, fit ut oriatur delirium assiduum. Et talis phrenitis est exquisita, sed non exacte: ad differentiam phrenitidis exquisitissimæ, quæ fit ab intemperie calida & sicca, de qua tit. 3. lib. 1. prophetorum. Intemperies hæc morbofa, occupat cerebrum, vel secundum Partem, vel secundum Totum. Si secundum partem, est intemperies inæqualis, quæ in vna parte est intensior, in alia remissior: ita ut etiam in vna parte intemperies possit esse morbofa; in alia intra sanitatis latitudinem. Et ex hac intemperie fit phrenitis tumultuosa. Si dyscrasia ad totum pertingat cerebrum, est intemperies æqualis, excitans phrenitidem hæcticam, quæ primum est in habitudine, mox in habitu. Æqualis quidem fit intemperies, si materia morbifica occupat totum cerebrum: inæqualis, si partem. tit. 33. lib. 1. prophet. Est etiam alia differentia dyscrasie æqualis & inæqualis: nam in inæquali cerebrum non afficitur tumore, cap. 8. lib. 4. de præf. e puls. ut enim tumore afficiatur cerebri substantia, necesse est, ut materia morbifica prius occupet totum cerebrum. Materia ergo in phrenitide primum fluit, secundo hæret secundum partem cerebri, tertio hæret secundum totum cerebrum. com. 73. sect. 2. lib. 1. epid. & tandem fit tumor etiam in substantia cerebri: vnde Auicennas ait, phrenitidem interdum fieri ex apostemate cerebri; & Paullus inquit, in phrenitide cerebrum modo caliditate affici, modo inflammari. Et hæc de intemperie, ad cerebri substantiam pertinente.

Tumor

Tumor membranarum in phrenitide necessarius est, c. 14. l. 4. de caus. *Tumor meningum.*
 puls. aph. 73. sect. 2. l. 1. epid. c. ult. l. 2. de caus. symp. Cum autem omnis tu-
 mor sit morbus in intemperie, non autem necessario in mala compositio-
 ne: quæritur, cur in phrenitidis finitione propositus sit membranarum
 tumor, non autem intemperies calida, cum materia tendente. Sciendum
 igitur inflammationem dupliciter sumi posse: primum, ut est morbus, se-
 paratus ab alio quocunque morbo: secundo, ut est tumor, separatus, non
 ab aliis morbis, sed ab aliis tumoribus. Primo modo, inflammatio est in-
 temperies calida & humida, cum sanguine tendente. cap. 12. & 13. l. de
 morb. differ. cap. 3. lib. de inæq. intemp. & hoc modo, inflammationis ge-
 nus est intemperies (: quæ in inflammatione semper est morbus:) non tu-
 mor, qui non semper morbus est, sed interdum morbus, interdum sympto-
 ma, secundum Galenum locis citatis. Si inflammatio sumatur secundo mo-
 do, pro tumore separato ab aliis tumoribus, ut sumit Galenus in l. de tu-
 moribus præter naturam, definitur; quod sit tumor præter naturam, cum
 intemperie calida, & materia sanguinea. Per tumorem enim ceu per ge-
 nus, conuenit inflammatio cum reliquis tumoribus: Additur cum in-
 temperie calida, ad differentiam scirrhi, œdematis: Additur etiam cum
 materia sanguinea, ad differentiam erysipelatis & cancri; Secundum prio-
 rem modum, intemperies in inflammatione primum locum obtinet; tu-
 mor secundum, quia non semper est morbus. Secundum posteriorem mo-
 dum, primum locum obtinet magnitudo aucta, quia tumor est morbus
 partis instrumentalis, ad differentiam similis; secundo, est morbus in
 intemperie. Soluta vnitas excluditur in inflammatione, nisi coniungatur
 vlcus: ut enim Galenus ait, c. 11. l. de differ. morb. si membrum inflam-
 metur citra vlcus, tres sunt morbi, vnus in mala compositione, alter mor-
 bus calidus, tertius humidus: at si membrum sit inflammatum & exulce-
 ratum, tunc sunt quatuor morbi. Notandum quoque in inflammatione
 ante suppurationem tres solum esse morbos; suppuratione autem acce-
 dente, addi quartum morbum: vnde Auicennas dixit, in tumore præter
 intemperiem & malam compositionem esse etiam morbum in soluta cō-
 tinuitate. Cum ergo in membranis cerebri sit tumor, qui necessario est
 morbus, propterea in definitione propositus est potius tumor, quam in-
 temperies. Hic autem tumor cum sit calidus, potest esse inflammatorius,
 erysipelaceus, & canerosus. Inflammatorius fit a sanguine feruente, qui *Inflamma-
tio.*
 est in confinio bilis flauæ, vnde excitat delirium perpetuum, causatque
 phrenitidem exquisitam. Erysipelas exquisitum dupliciter sumitur: vel e- *Erysipelas
externum.*
 nim simpliciter est exquisitum, vel secundum quid. Exquisitum simplici-

ter in cute tantum consistit, non in partibus profundioribus. cap. 1. & 3. l. 14. meth. & producit ab ichore sanguinis, vel etiam a flaua bile, sed mista cum serositate, aut cum ichore sanguinis. Quod fiat ab ichore sanguinis, testatur Galenus cap. 1. lib. 2. ad Glauc. vbi ait, erysipelas fieri a sanguine tenuissimo & calidissimo, id est, ex ichore sanguinis, quem Galenus interdum vocat *bilem rubram*. Quod autem erysipelas etiam fiat a bile flaua, testatur Galenus comm. aph. 2. l. 1. aphorismorum, & cap. 5. l. 2. de diff. febri. & l. de atra bile. Sed notandum, quod Galenus locis citatis, per bilem flauam intelligat, separatam a sanguine, pituita, & melancholia, mistam tamen cum ichore sanguinis, vel cum serositate, non cum humore. Flaua bilis sincera, exulcerat: ideoque non producit erysipelas, sed herpetem: necesse igitur est, vt misceatur cum ichore sanguinis, vel cum serositate, in producendo erysipelate. Hinc, cum Galenus cap. 10. lib. de tumoribus præter naturam, ait, causam erysipelatis esse bilem, mistam vel sanguini, vel aquoso sanguini: hic per sanguinem non intelligit humorem sanguineum, sed ichorem sanguinis: si enim bilis misceatur cum succo sanguineo, non ichoroso, non seroso, fit erysipelas phlegmonodes: at ibi Galenus loquitur de erysipelate exquisito, quod non est particeps inflammationis. His consentit, quod scribit Galenus cap. vlt. l. de plen. solum bilem nec tumorem, nec pondus producere: nam antequam fiat tumor & sensus ponderis, bilis hæc exulcerat. Cum autem Galenus cap. 12. lib. de cris. ait, bilem impermistam & copiosam, facere erysipelata & herpetes, id oportet intelligere hoc modo, vt bilis separata ab humoribus, mista autem ichori sanguinis, vel serositati, producat erysipelas; separata vero etiam ab ichore sanguinis, producat herpetes. Eodemque prorsus modo intelligendus est Galenus cap. 5. l. de different. febri. Dubitatur autem, quomodo Galenus dicat, erysipelas indicari e colore pallido, vel flauo, vel misto, cap. 1. & 9. lib. 14. method. Responsio: erysipelas fit a flaua bile, mista cum serositate. Hæc autem mistio triplex esse potest: aut enim portio serosa dominatur, vnde color pallidus: aut flaua bilis dominatur, vnde color flauus: aut æquales vtriusque sunt portiones, vnde color medius inter flauum & pallidum. Hæc de erysipelate externo exquisitissimo.

*Erysipelas
internum.*

Erysipelas exquisitum, producit ab ichore sanguinis, & e flaua bile, mista vel cum ichore sanguinis, vel cum serositate: sicuti dictum est de erysipelate externo: sed præterea erysipelas internum, fit etiam a flaua bile, quæ serositatis expers est, ad differentiam externi erysipelatis. Hinc Galenus cap. 7. l. 3. de loc. aff. ait, phrenitidem exquisitam mitiorem fieri a bile pallida.

pallida, id est, a bile flava, permista cum serositate: vehementiorem, a bile flava, separata a serositate. Hac de causa etiam vehementior phrenitis produci potest a bile æruginosa, com. 10. lib. 1. prorhet. Si enim phrenitis fit ab atra bile, id est, a flava præallata, cap. 7. lib. 3. de loc. affect. multo magis fieri potest phrenitis a bile æruginosa, quæ minus prava est, quam atra.

Quæri autem potest, cur erysipelas cutaneum non possit fieri a flava bile sincera, sicut internum; sed necessario permistum habeat sanguinis ichorem, vel serum? Responsio. Allium appositum exulcerat, per os assumptum non exulcerat, quia partes externæ promptius patiuntur quam internæ: præterea allium appositum non refringitur a cibo, quemadmodum si assumitur. *Cur erysipelas externum non fiat a sincera bile flava.*

Similiter de flava bile statuendum: nam cum sincera est, exulcerat partes externas, non internas, quia partes externæ, ut imbecilliores, facilius patiuntur: præterea bilis sincera, in partes externas producta, si separata sit a sanguine ichoroso & sero, facile exulcerat, cum non assit, quod bilem flavam possit corrigere; at dum flava bilis ad internas fluit partes, non prorsus expers esse potest sanguinis & serositatis, & propterea ab his mitigatur acrimonia, ne exulceret, ut hinc fiat erysipelas: licet autem miscantur sanguis & serum, hæc tamen non sunt causa principalis, quia non sunt in magna copia. Ex his concludendum in phrenitide exquisita, tumorem esse erysipelaceum: qui produci potest ab ichore sanguinis, a bile pallida, flava, & æruginosa.

Tandem phrenitis etiam producitur a tumore cancroso, qui fit a flava bile præallata, & in atram versa. cap. 10. lib. 1. prorhet. c. 7. l. 3. de loc. aff. *Cancrosum tumor.*

Ex his ergo patet, quicumque tumor sit in phrenitide, materias morificas esse vehementer calidas. Generantur hæc materiæ extra caput, non in capite, sed hepate: idque vel ob Errorem externum, ut e medicamentis calidis, victu calido; vel Læsa hepatis facultate; quæ vel Impeditur ob angustiam, vel Labefactatur ob intemperiem calidiorem; siue sit nativa, siue asscinitia; siue in habitudine, siue in habitu. Materia autem genita in hepate, fluit ab Hepate, vel a Toto corpore, & fluit, vel Transmissa, vel Attracta. Hæc ad explicationem definitionis.

Porro e proposita definitione colligitur, phrenitidem esse morbum compositum, & quidem primum (non ex accidente:) totius instrumenti, id est, cerebri, quatenus hoc est compositum e propria substantia & membranis, est enim intemperies calida cerebri, est morbus in magni *Phrenitis est morbus compositus primotivus cerebri.*

tudine est intemperies calida meningum. Hæc demonstrari possunt e. c. vlt. l. de morb. diff. Morbus enim; vel est Simplex, vel Compositus. Simplex est intemperies, aut mala compositio. Intemperies est morbus per se partis similis, ex accidente totius instrumenti, quatenus singulæ instrumenti partes intēperie laborant. Mala cōpositio est morbus, primo totius instrumenti: vnde Galen. ait, c. 6. l. 2. meth. si hepatis vena afficiatur intemperie, morbum esse ex accidente hepatis; at si vena hepatis afficiatur obstructione, morbum esse primo totius hepatis. Et c. vlt. l. de diff. morb. si membrum luxatur, & inflammatur, luxatio est morbus primum totius instrumenti, inflammatio autem, id est, intemperies ex accidente est morbus totius instrumenti. Morbus compositus, occupat vel vnam instrumenti partem, vel plures. Si vnam, est morbus compositus, ex accidente totius instrumenti: vt si oculi sola tunica annata afficiatur inflammatione & vlcere; item si vena hepatis afficiatur & obstructione & intemperie. Quod si morbus compositus occupat plures instrumenti partes: tunc primo, non ex accidente, est morbus totius instrumenti. Recte ergo phrenitidem diximus morbum compositum primo totius instrumenti.

De differentiis.

Differentia. DIFFERENTIÆ phrenitidis, sumuntur a Forma, Subiecto, & Efficiente. **a. a forma.** Forma est functio principalis deprauata. Hinc tres species oriuntur: aut enim deprauatur Imaginatio, aut Ratio, aut vtraque actio. c. 2. l. 4. de loc. aff. c. 3. lib. de diff. simp. Excluditur memoria, nam hæc imminuitur, vel aufertur, non deprauatur: læditur autem, quia in phrenitide phantasmata plus iusto numerosa memoriæ offeruntur.

2. a Subiecto.

Differentiæ a subiecto. Cerebrum in phrenitide afficitur, secundum sedem vel Anteriorem, vel Mediam, vel Vtramque: ventriculus enim anterior est locus apprehensionis interioris, postremus memoriæ, medius cogitationis. Nec obstat, quod in phrenitide lædatur totum cerebrum: quatenus enim cerebrum secundum se totum afficitur, nō est subiectum

Anima sensitivæ interiores facultates sedibus esse distinctas.

formæ, sed est subiectum causæ efficientis. Quare statuendum est cum Avicenna in c. de anat. cerebri, & cum omnibus Græcis, principes cerebri facultates diuersas sedes obtinere: quatenus enim sunt facultates determinatæ, postulant sedes donatas peculiari proportionem; sicut facultas *χλωρική* & *αἷματοποιοτική*. Stabilire hoc videtur Galenus comment. c. 27. l. 1. prorrh. inquit, si humor in vna aliqua cerebri parte firmetur, consequi symptomatis speciem, quæ peculiaris & affinis sit, tum naturæ partis,

tum

tum humori, verbi gratia, si humor firmetur in parte anteriore, oboritur phrenitidis species, in qua læditur imaginatio; item, si humor sit sanguineus, oritur phrenitidis species, quæ est cum risu, ratione sanguinis. Addit Galenus: dum materia transfluit in cerebro, de vna parte in aliam, seruari speciem affectionis, id est, manere vitium phreniticum, ab aliis affectibus separatum (: non enim ita debent hæc intelligi, vt a multis eo rapiuntur, quasi tunc seruentur species, seu differentia phrenitidis eadem: sic enim Galenus sibi ipsi contradiceret:) sed pro parte affecta symptomata permutari, vt modo imaginatio, modo ratio lædatur. Aduersarii ex hoc loco concludunt: si, dum materia sedem in cerebro mutat, eadem tamen species phrenitidis manet, permutatis solum symptomatis; facultates sane principes non differunt loco subiecto. Responsio. Non manet eadem species phrenitidis, sed eadem species morbi.

Differentia a causa efficiente. Causa efficiens est vel in Cerebro, vel in Membranis. Causa efficiens, residens in cerebro, semper est intemperies calida cum materia: eaque modo Humida, modo Sicca: præterea modo Æqualis, modo Inæqualis: & si æqualis, vel in Habitudoine vel in Habitu. Porro, quoniam intemperies est cum materia; etiam materia subdiuidi potest. Consideratur enim vel secundum Speciem, vel secundum speciei Vitium. Quoad speciem: est quidem materia calida; sed hæc potest esse, vel Ichor sanguinis, vel Humor: si humor, Sanguis, vel Bilis: bilis, Mista, vel Sincera: mista, cum Ichore sanguinis, vel cum Serositate: si bilis flaua est sincera, est vel Exusta, vel Non exusta: si non exusta, vocatur bilis flaua: si exusta, hæc mutatur vel in Æruginosam, vel Attrā, a qua producitur phrenitis ferina. Vitium materiae, pertinet ad Copiam, vel ad Vbi. Ad copiam, vt vel Non tendit, vel Tendit, cum nimirum est in summa copia. At ubi vitium pertinet, vt materia occupat cerebrum, vel secundum Partem, vel secundum Totum. Causa efficiens, residens in membranis, est tumor calidus: qui est, vel Inflammatorius, vel Erysipelaceus, vel Cácrofus. Causæ autem horum tumorum fuere propositæ a Galeno, lib. 1. prorhet. ab initio vsque ad com. 33. & com. 73. sect. 2. l. 1. epid. c. 3. lib. de different. sym. cap. 2. l. 4. de loc. aff. cap. 4. l. 5. de loc. aff. cap. 10. l. 3. de caus. puls. c. 14. l. 4. de caus. puls.

De signis.

SIGNA phrenitidis, alia Imminentem indicant, alia Præsentem. Imminens indicatur e vigiliis, e somno turbulento, sermone immodico, dolore

Signa imminens phrenitidis.

*Horsl. in Afric. l. 2.
de morbo Cap. 1. 4.
in.*

Signa praesentis phrenitidis in genere.

occipitis, ex vrina primum crassa & opaca, mox tenui & diaphana, e calore capitis, ex oculorum mutatione, conspiciuntur enim squalentes, & color eorum mutatur. His symptomatis significatur, materiam calidam caput petere: vnde laeso cerebro, oculi magna e parte spiritu animali destituuntur, vt propterea secundum colorem mutantur. Quod autem imminente phrenitide, dolor occiput tenet, causa est, quia vena circa iugulum in duos ramos diuiditur, qui per vertebrae retro ascendunt ad caput. Phrenitis praesens in genere indicatur e delirio assiduo, quod ad remissionem malorum extra caput non remittitur, quoniam videlicet cerebrum primaria affectione laborat. Indicatur praeterea e vigiliis turbulentis, quia calor naturalis quasi inflammatus, foras mouetur. Indicatur a respiratione magna & rara; nam phrenitici respirare obliuiscuntur. c. 3. l. 2. de diff. respir. vnde cum per obliuionem rara fiat respiratio, magnitudine raritas suppletur. Potest etiam alia causa reddi; nam quia facultas morrix a cerebro prodit, beneficio spirituum animalium; sane dum cerebrum laesum est, facultas morrix non ita petit musculos, & hinc rara fit respiratio: cum autem propter febrem augeatur necessitas auentandi calorem cordis, hinc magna fit respiratio. Et per hanc respirationem phrenitis distinguitur ab inflammatione diaphragmatis: tunc enim respiratio modo est exigua & frequens, modo magna & angustosa. Indicatur etiam phrenitis e siti non multa, quamuis praesentes sint intensae sitis, causae: ratio est, quia mens aegrotat: item quia animales spiritus ob laesum cerebrum, non mittunt radios sufficientes ad os ventriculi superius, ad quod sitis pertinet. Pulsus in phrenitide, est paruus, c. 14. l. 4. de caus. puls. quia cor compatitur: itemque durus, ob membranam cerebri inflammata: item celer & creber, quia summa adest necessitas propter febrem: non nihil vndosus est, quia afficitur cerebrum, quod est membrum molle: interdum est subremulus, dum virtus languet, & syncope imminet: pulsus est praecisus, cum conuulsione quadam; nam ob necessitatem natura nititur extendere arteriam, quae tamen duritiae sua obstat. Praesens etiam phrenitis indicatur e febre continua, & saepe continente: meningum enim tumor calidus est continuus: indicatur e continente febre, quia propter tumorem calidum meningum, saepe putredo in magnis vasis oritur; ideoque si phrenitis sit mitior, & fiat transmissio a venis magnis ad paruas, tunc accessiones magna e parte sunt de tertio in tertium, com. aph. 12. sect. 1. magna e parte, ait Galenus, quia interdum accessiones fiunt de quarto in quartum, dum scilicet tumor est atrabilarius. Indicatur etiam praesens phrenitis, e lingua aspera, modo nigra, modo citrina; quia vapo-

res lin-

res linguam petentes, primum absumunt humiditatem linguæ extimam, ut sicca fiat, deinde etiam interiorem, ut lingua fiat aspera seu inæqualis: & si vapor sit simpliciter biliosus, lingua apparet citrina; si vehementer exustus & fuliginosus, nigra; quamvis etiam nigredo fiat a calore vehementi, qui partes diaphanas absumit.

Signa differentiarum a Forma, sunt facilima: hæ enim differentia cognoscuntur e modo delirii. cap. 2. lib. 4. de loc. aff. cap. 3. lib. de sym. diff. Verbi gratia, si quis phreniticus imaginetur strepitum fieri in suo cubiculo, & iubeat expelli strepitus auctores; læsa sane est imaginatio, non ratiocinatio. Sed hæc facilia.

Differentia etiam a subiecto facile cognoscuntur: si enim totum cerebrum afficiatur, ut Aëtius monet, omnis cerebri actio principalis erit læsa: si sola imaginatio, læsa est pars anterior, &c. Signa causæ efficientis sequuntur. Causa efficiens spectat ad cerebrum, vel ad membranas. Quantum ad cerebrum, causa efficiens est intemperies calida cum materia: (: de materia dicendum, ubi sermo erit de causa efficiente, residente in membranis :) ideoque circa intemperiem cognoscendum, num sit humida, an sicca; secundo an æqualis. Intemperies calida & humida cognoscitur e signis indicantibus sanguinem: de quibus infra. Præterea e delirio cum risu. Intemperies calida & sicca cognoscitur, quia symptomata sunt fortiora, nec deliria fiunt cum risu, quia ipsorum causa est ichor sanguinis, bili admodum confinis. Si intemperies sit inæqualis, ægri exclamant, loco consistere nequeunt; unde phrenitis hæc tumultuosa vocatur, com. 33. lib. 1. prophet. Si æqualis est intemperies, non ita patet phrenitis, sed est obscura & blanda: unde vocatur phrenitis hæctica: quam prudens medicus cognoscet, quia prægressa est phrenitis tumultuosa, quæ postea ita delitescit, ut dormire ægri videantur, cum tamen non dormiant: præterea ægri manus mouent citra impetum, ac si quid quærere aut tangere velint; nec mouent manus citra tremorem, qui tamen tremor solum apparet medico diligenti. Horum signorum ratio est hæc: cum enim afficiatur cerebrum, & secundum hanc intemperiem, & secundum calidum innatum, & secundum spiritus animales; fit ut omnes facultates lædantur: unde licet aliquid inuenire studeant, quia tamen motrix languet, manuum motus est debilis, & cum tremore, & ideo cum vigilandi impotentia. Pulsus est parvus, quia cor læditur. Dignoscenda etiam est intemperies in habitudine, & in habitu: in habitudine est, si desierunt symptomata phrenitidis tumultuosa: in habitu, si contra: sciendum tamen intemperiem æqua-

Signa differentiarum.

1. *A forma.*

2. *A subiecto.*

3. *A causa*

eff.

Intemperies cerebri si-

gna.

1.

2.

3.

Vitii materia signa,

Tumoris meningum signa.

lem in habitudine cito deduci in habitum. Cæterum intemperies cerebri coniunctam habet materiam, cuius vitium cognoscendum est, quatenus pertinet ad copiam, & vbi. Quoad copiam, si materia sit admodum copiosa, ut tendat; cognoscitur, quia sutura coronalis veluti disrumpi videtur, oculorum venæ maxime turgent, & sunt signa phrenitidis hæcticæ in habitu. Quoad vbi oportet cognoscere, materiam, ut occupat vel totum cerebrum, vel partem. Si pars occupatur, erunt signa phrenitidis tumultuosæ: si totum, erunt signa phrenitidis hæcticæ. Causa efficiens, pertinens ad membranas, est tumor inflammatorius, erysipelaceus, canerosus. Inflammatorius cognoscitur e signis indicantibus sanguinem, e delirio cum risu, e rubore oculorum, e plenitudine venarum capitis, e dolore non admodum vehementi & mordaci. Erysipelaceus, fit ab ichore sanguinis, a bile pallida flava, æruginosa. Si ab ichore sanguinis, signa aderunt copiosi sanguinis in toto redundantis: & cum ichor sanguinis accedat ad naturam bilis; indicatur e delirio sine risu, e deliriis molestis, ex oculorum rubedine tendente ad flauitiam. Si fiat a bile pallida; cognoscitur e delirio sine risu, e vigiliis adhuc magis assiduïs, ex oculorum rubedine remissa, & vergente ad flauitiam satis remissam, præterea e calore acri. Si fiat a flava bile; omnia sunt deteriora, & oculi sunt flauï, caliditas est admodum acris in capite, allunt signa flauæ bilis in toto exsuperantis.

Si fiat a bile æruginosa; tunc omnia symptomata adhuc sunt deteriora, delirium nequaquam cum risu, & ægrotantes sunt propensi ad percutiendum, vigilie sunt pertinacissimæ, oculorum color flauus, cum obscuritate, & calor acerrimus, delirium est ferinum, & si sunt accessiones inuadunt de quarto in quartum.

De Indicationibus.

Indicationes,

INDICATIONES sumuntur a Virtute, & Rebus præter naturam. Virtus totius languens, indicat alimentum, cuius beneficio custoditur quantitas & qualitas partium viuientium, & spiritus. Virtus partium capitis, capitalia requirit: Res præter naturam, pertinent vel ad Caput, vel ad ea quæ sunt Infra caput. Quæ pertinet ad caput, sunt Dyscrasia cerebri calida cum materia, & Tumor calidus meningū. Omittimus causas fluxionis. Si enim fluxio fiat per attractionē, & primum propter dolorem; in phrenitide non habet locum, quia mens ægrotat; si fiat attractio propter calorē, hic corrigitur

gitur ut intemperies calida. Si fluxio fiat per receptionem; ut per unitatem, & humiditatem; hæc vitia coniunguntur reprimentibus & astringentibus, & siccantibus. Quare ratione capitis indicatio desumitur, ab intemperie cal. cum materia, & a tumore calido. Quoad res præter naturam, infra caput existentes, vel sunt Contenta, vel Continentia. Contenta, ut materiae morbigicae: continentia, ut febris, quæ semper pertinet ad putredinem: & quandoq; est intemperies calida iecoris. Ab his ergo indicationes sunt delumendæ. Intemperies calida indicat refrigerantia: si sicca, *Dyscrasia calida.* etiam humectantia; si humida, siccantia. In omni quidem phrenitide est refrigerandum, magis tamen ubi dyscrasia est calida & sicca: unde in phrenitide erysipelacea magis refrigerandum, quam in sanguinea. Hinc Galenus cap. 8. lib. 13. meth. ait, in erysipelate magis refrigerantia; in inflammatione magis euacuantia indicari. Notandum obiter, intemperiem, quatenus ut morbosa consideratur, esse indicans curatorium: at si capiatur intemperies verbi gratia meningum, uti causa est intemperiei cerebri, indicatio statui potest præservatoria. Hæc intemperies indicat. Quoad materiam; tam ea quæ tumoris est causa, quam quæ coniuncta est cum intemperie calida in substantia cerebri, est indicans curatorium: eæ enim *Materia morbigica.* materiae sunt causæ continentes ex usu: remota enim materia, quæ tumorem meningum efficit, remouetur etiam tumor: idem dicendum de materia, quæ fouet cerebri dyscrasiam. Materiae igitur varia species, indicat remedia determinata. verbi gratia sanguis, ut est species huius materiae, indicat remedium, quod dirigitur ad sanguinem, id est, ad hanc speciem tumoris, &c. Item pro vario vitio specierum, varia etiam indicantur præsidia; prout vitium est in substantia, quantitate, qualitate, & ubi. Si vitium est in substantia, id est, si materia feruens computruit, quod semper fit; indicatur præsidium et toto euacuans, seu eradicans: modo magis, modo minus, pro materiae copia. Eradicatio enim materiae in tumoribus, secundum Galenum cap. 9. lib. 13. meth. fit vel per Translationem a capite ad alias partes: vel per Expulsionem extra corpus. Translatio fit per Impulsionem, vel Attractionem. Impulsio fit, dum partes repletæ materiam expellunt, ope reprimentium. Attractio fit, dum partes sanæ attrahunt a læsa parte, ope caloris & doloris. Expulsio extra corpus, fit per effluxus Sensibiles, vel Insensibiles. Effluxus sensibilis fit, vel per meatus capitis, tumore affectos, vel per meatus partium vicinarum, quarum dum meatus aperiuntur, etiam aperiuntur meatus partis affectæ: & hæc vacuatio fit per modum derivationis. Effluxus insensibilis, fit per poros cutis capitis, quæ vacuatio dicitur resolutio, discussio & relaxatio. Hi ergo sunt modi eradicationis mate-

*Reprimens
non esse in-
dicatum.*

riæ, tum fluxilis, tum impactæ: fluxilis enim cedit remediis repellentibus, attrahentibus etiam ad partes sanas, & euacuantibus per meatus sensibiles; impacta tantum cedit digerentibus. Vnde obiter contra nonnullos, notandum, reprimens non esse indicatum, quia respicit materiam & fluentem, & fluxam: quæ cum duo sint indicantia, non possunt vnum indicare. Quod autem reprimens dirigatur ad materiam fluentem & fluxam, colligitur e cap. 17. lib. 14. method. vbi asseritur, quod in generatione vlceris, dum materia fluit, reprimentibus in maiori copia vti debeamus, quam dum materia non fluit. Quod etiam colligitur e ca. 16. li. 13. meth. cap. 15. lib. 11. meth. cap. 2. lib. de tum. præter naturam. Verum dubitare quis posset, cur digerentia & reprimentia, non indicata, sed modi vacationis, seu eradicationis dicantur: cum tamen methodus docere videatur, materiam impactam esse digerendam, fluentem & fluxam, sed nondum impactam, esse reprimendam: id quod methodus per indicationes docere videtur. Respondendum: hanc doctrinam pertinere non ad methodum in edendi, sed ad methodum medicamentorum, quæ nos docet, eam esse vim in medicamentis reprimentibus, vt vacuent materiam tam fluentem, quam fluxam, sed nondum impactam: medicamentorum etiam methodus docet, digerentia non obtinere facultatem, vt vacuent materiam impactam. Haftenus de indicationibus, quæ sumuntur a rebus præter naturam, in capite existentibus. Res præter naturam, quæ sunt infra caput, sunt Contenta, vel Continentia. Contenta vt varia sunt specie, ita etiam determinata indicant remedia. Contentorum autem vitia in phrenitide, ad quæ indicationes diriguntur, pertinent ad Formam, Quantitatem, Qualitatem, & Motum: ad formam, quia materia putrescit: ad copiam, quia fieri vix potest, vt in corpore non peccet, humor vel principalis, vel non principalis: ad qualitatem, quia contenta sunt calidiora, & adhuc calidiora redduntur, ratione febris: ad motum, nam materia infra caput existens, caput petit. Hinc oriuntur indicationes: nam materia putrida est eradicanda, copiosa minuenda, calidior refrigeranda, & quæ mouetur retrahenda. Retractio fit per impulsionem, vel per attractionem a capite infra caput, vel per interceptionem. Retrahens enim est indicatum, quod indicatur a motu vitioso materiæ morbificæ: impulsio, attractio, interceptio, non sunt indicata, sed sunt modi retractionis. Impulsio, seu repercussio, est modus retractionis, quo materia habens impetum in caput in phrenitide, retrahitur, vt acquirat motum deorsum: & sic repercussio, ratione materiæ fluentis, est modus retractionis: interim tamen ratione materiæ fluxæ, est modus euacuationis. Attractio, est modus retractionis, ad partes

*Retractionis
modi.*

inferio-

Inferiores, a capite: attractionis autem modus est duplex, deriuatio, & reuulsio: deriuatio dicitur, dum fit attractio ad partē loco affecto vicinam: reuulsio dicitur, dum fit attractio ad partes remotas. c. 6. & c. 11. l. 1. meth. & hæc reuulsio spectat materiam fluentem tantum, deriuatio respicit & fluentem proximam, & fluxam, sed non impactam, c. 2. l. 2. ad Glau. Interceptio est, qua materia retrahitur, sed citra impulsionem, & citra attractionem a parte affecta: si enim quis verbi gratia frigida abluat os, fit retractio materiæ, quæ caput petit; citra tamen impulsionem & attractionem. Hæc de indicationibus Contentorū. Continentia in phrenitide sunt partes similes corporis totius, ratione febris: & præterea ratione iecinoris, est intemperies calidior: vnde oritur indicatio refrigerandi & humectandi totum corpus, sicut & iecur; præterquam in phrenitide sanguinea, in qua iecur refrigerandum & exsiccandum est, cum ob caliditatem & humiditatem, copiosum generet sanguinem.

De Prasagiis.

ARS prognosticandi in duobus posita est: primum, vt prænoscamus, an victoria sit futura, vel e parte morbi, vel e parte virtutis: secundo, vt prænoscamus, nū victoria cito vel tarde sit futura. Num victoria sit futura e parte morbi, vel virtutis, cognoscitur e vehementia rerum præter naturā, & virtutis. Virtus postulat discursum generalem, de quo in præsentia non est agendum. In rebus præter naturā, perpendenda est vehementia triplex; essentia, dignitatis, & facultatis, idq; & secundum morbum in genere, & secundum differētiās. Num autē victoria cito vel tarde sit futura, cognoscere oportet e motu morbi tardo, vel veloci, in quam sententiam Galenus cap. 4. lib. 3. de crisi bus ait, in morbis considerari debere, speciem, vehementia, mores, & motum: quibus verbis auctor respicit, tum ad victoriam futuram, tum ad victoriæ tempus. Hanc prognosticandi artem iam applicabimus phrenitidi.

Phrenitis ergo est vitium admodum periculosum, vt passim lib. 1. propher. docetur, nulla enim insignis vehementia desideratur. Essentia enim vehementia insignis est; quia est insignis recessus a naturali statu, secundū causas, morbos, & symptomata: Capitis intemperies calida est admodum vehemens, febris est assidua, causa etiam huius vehementia est insignis, materia enim est putrida & acris: symptomata quoq; sunt vehemētia, nam functiones principales corrumpuntur, vigiliæ sunt insignes. Vehementia dignitatis adest maxima, nam intemperies propria ratione est vehemens, ratione dignitatis; quæ vehemētia intenditur, quod in phrenitide occupatur cerebrū, cruciantur membranae, offenditur totū corpus. Vehemētia tandē

Continentia.

Artis prognostica, duo capita.

1.

2.

Generale prasagiū, de magnitudine huius affectus.

ratione facultatis est insignis in phrenitide: nam pulsus in hac vt plurimum sunt parui, vnde vitalis facultas debilis arguitur, cap. 14. li. 4. de caus. puls. cap. 14. lib. 1. ad Glaucon. Phrenitis ergo vt plurimum est inortalis, non tamen perpetuo, com. 73. sect. 2. lib. 1. epid. vnde & Alexander gloriatur, se aliquos liberaſſe. Hæc de prognostico in genere.

Differentiarum prognostica.

Iam de prognosticis differentiarum: cuius generis varia a Galeno proponuntur, lib. 1. prorrh. a com. 1. vsq; ad com. 33. & lib. 1. epid. 2. 73. & lib. 3. epid. 3. 75. & aphor. 72. sect. 4. & aphor. 12. sect. 7. Versabimur autem circa differentias, quæ sumuntur a forma, & a causa efficiente: differentias a subiecto omittemus. nam dum perpendimus vehementiam dignitatis differentiarum, quæ sumuntur a forma & efficiente, patet etiam vehementia differentiarum a subiecto. In differentiis a forma insignis est vehementia secundum essentiam, si delirium est multum. Insignis etiam vehementia ratione dignitatis, si lædatur & imaginatio & ratio: minor est vehementia, si sola ratio lædatur: adhuc minor, si sola imaginatio: vtrisque enim læsis, cerebrum afficitur secundum partem anteriorem & mediam, vna læsa, secundum vnā tantum. Omittitur vehementia facultatis, quia hæc a causa efficiente potissimum dependet.

Prognostica differentiarum a forma.

Prognostica differentiarum a causa efficiente.
1. Ab intemperie.

Quoad differentias, quæ sumuntur a causa efficiente: perpendere oportet vehementiam intemperiei & materiæ. Quantum ad intemperiem: vehementia essentiæ est insignis, quia maximus recessus a naturali statu, & intemperies in summo gradu, vnde assiduæ sunt vigiliæ: est etiam vehementia secundum essentiam, dum intemperies est in habitu, ad differentiam intemperiei, quæ est in habitudine: vnde Galenus dixit, in fine lib. 12. meth. dum conuulsio succedit phrenitidi exitiali, actum esse; hæc enim phrenitis habet intemperiem in habitu. Ratione dignitatis vehementia est insignis, dum intemperies est æqualis, quæ occupat omnes cerebri partes. com. 33. lib. 1. prorrh. vnde si intemperies in phrenitide est æqualis & in habitu, mors est prædicenda. Ratione facultatis vehementia est insignis, si symptomata sunt vehementiora: vt si motus voluntarius fiat debilis; si phrenitici admodum debiliter se moueant; si vox amittatur; si pulsus debilis; si alius affatim excernat. cap. 14. lib. 1. ad Glaucon. (non enim sumitur prognosticum a voce amissa, &c. sed hæc tantum sunt signa, quæ patefaciunt vehementiam insignem ratione facultatis.) Quoad materiam; in hac considerantur species, & vitium. Quoad speciem: si phrenitis fiat a sanguine, vehementia erit remissa: si ab ichore, intensior: si a bile flaua, adhuc intensior: ab æruginosa, adhuc intensior: si ab atra, intensissima. cap. 7. lib. 3. de loc. aff. atra enim bilis maxime a naturali statu recedit: at non prorsus de-

2. Amateria.

sus desperandum: nam Alexander facetur, se liberasse phreniticum ex atrabile. Vitium materiæ pertinet ad substantiam, quantitatem, qualitatem, & ubi. Prout igitur materia magis erit putrida, copiosa, calida, & prout ea quæ fluit, maiori cum impetu caput petit, quæ autem fluxit prout magis quiescit: pro eo maior est vehementia secundum essentiam. Hinc febris verbi gratia in phrenitide, quo vehementior, eo vehementius materiæ vitium significat, secundum essentiam substantiæ, quantitatis, qualitatis: in febre enim vehementiore, materia magis est putrida, copiosa, calida. Adhæc si extensio obseruetur in cerebro, ut contingere solet in phrenitide hæctica; insignis est recessus secundum copiam, ut phrenitis sit statuenda lethalis. Quod si materiæ vitium est vehemens secundum essentiam; ita lædi solet cerebrum, ut & ventriculus compatiatur, vomitusque fiat: quæ de causa, com. 10. lib. 1. prorhet. scribitur; vomitum in phrenitide pessimum esse, si fiat citra læsionem ventriculi. Facit quoque ad essentiam vehementiam, aphor. 72. sect. 4. vrina enim alba & perspicua in phrenitide, significat magnam cruditatem, & insignem vehementiam materiæ, ut etiam facultas naturalis compatiatur: præterea hæc vrina significat flauam bilem in caput rapi, ideoque materiam esse vehementem secundum motum. Hæc de vehementia materiæ secundum essentiam. Ratione dignitatis, insignior est materiæ vehementia, quatenus materia occupat plures capitis partes. Ratione facultatis, materiæ vehementia est maior, ut eius vis est vehementior. Si ergo rigor in phrenitide sit criticus, manifeste indicat remissionem vehementiam ratione facultatis, ut per sudorem liberetur phreniticus, & tunc sunt signa coctionis: contra indicatur insignis vehementia facultatis, si rigor sit symptomaticus; com. 13. lib. 1. prorhet. si etiam sudor sit frigidus, & extrema frigida, com. 75. sect. 3. epid. nam hæc symptomata significant vehementiam facultatis in materia morbifica admodum insignem, quia calor, una cum spiritu cor petit, & externa derelinquit. Adest etiam insignis vehementia ratione facultatis, dum phrenitis succedit inflammationi pulmonis, com. aph. 12. sect. 7. nisi enim cerebri facultas esset imbecillis, non admitteret materiam morificam. Ex his ergo patet, phrenitidem ut plurimum esse lethalem, raro salubrem.

Num autem cito sit futura mors vel salus, prædici potest e motu morbi. Phrenitis enim ut plurimum velocis est motus, nec septimum pertransit, sed in sexto etiam intermittit. Quod si autem phrenitis non sit exacte exquisita; non est ita celeris motus, sed terminatur 11. 12. vel etiam 20. com. 75. sect. 2. lib. 1. epid. Maxime autem motus velocioris aut tardioris signum esse solet febris: ardens enim est signum motus velocioris; non ardens, non ita velocis.

Quando salus, aut mors sit futura.

*De Curatione.**Curatio.**Vena sectio
cōmune re-
mediū, om-
nium specie-
rum phreni-
tis, secundū
Auicennā.**Recta ammi-
nistratio ve-
nae sectionis.*

DE prognosticis haecenus egimus. Sequuntur remediorum materiae. Quoad cheirurgiam, in omni phrenitide vena est secunda. cap. 21. lib. 13. meth. quia in omni specie phrenitidis est vitium vehemens in sanguine. In sanguinea quidem phrenitide, sanguis habet rationem causae principalis: in biliosa & atrabilaria, habet sanguis rationem causae adiuvantis, vel causae sine qua non: nisi enim sanguis misceretur cum bile, non fieret tumor, sed exulceratio: & sic sanguis habet rationem causae adiuvantis. Nec repugnat Galenus cap. 2. lib. 2. ad Glauco. dum ait, in erysipellate non esse secandam venam; loquitur enim de erysipellate externo: at phrenitis est erysipelas internus. Sanguis etiam interdum habet rationem causae sine qua non: nam interdum sanguis infra caput abundat, ut sit impedimento, quo minus capiti possimus occurrere. Quoniam ergo in phrenitide sanguinea, sanguis habet rationem causae principalis: merito in hac specie maior sanguinis copia est educenda, quia tunc quoque maior ipsius copia in toto abundat. Considerandum autem num virtus venae sectionem permittat: proinde in hectica phrenitide, non est vena secanda: in tumultuosa licet secare, nisi haec aliis morbis successerit, nam virtus est debilis; propterea in tumultuosa incipiente vena aperiatur. Si igitur virtus prohibeat phlebotomiam, huius loco vicaria usurpanda, de quibus in doctrina de dolore capitis egimus. *Vsus. Quantum?* Cum summa sit sanguinis actio, sanguis vnica vice est euacuandus: vnde Auicennas ad animi defectum euacuabat, in sanguinea tantum, non in biliosa. *Quomodo?* in biliosa phrenitide, foramen angustius, in atrabilaria latius esse debet, in sanguinea mediocre, quia sanguis in tenuitate medio modo se habet. *Quando?* Si sanguis vincit alia indicantia, statim eadem hora vena secanda. cap. 21. lib. 13. method. Et Rhases aperit venam, antequam symptomata phrenitidis complicantur, id est, antequam materia copiosa in caput fluat. Praeterea statim vena secanda, quia cito virtus succumbit. Galenus cap. 14. lib. 4. de caus. puls. ait, rarissime pulsus esse magnum in phrenitide, ut plurimum paruum, scilicet respectu ad maximum, ideo statim tundenda vena. Et hinc Auicennas primum secat venam, deinde clysmo utitur. Caeterum, si plures in phrenitide venae sint secandae: primum est secanda vena, ratione sanguinis existentis infra caput; secundo, ratione sanguinis in capite: quam primum vena cubiti, deinde frontis: ratio est, quia magis potest sanguis infra caput; si enim primum vena frontis secetur, sanguis infra existens, caput petens, magis repletur. *Vbi?* Auicennas secat cephalicam, per quam

& caput & totum vacuatur, magis, quam per basilicam & communem. Monent Auicennas & Alexander si non sit possibile, habere manus phrenitici, secundam esse venam in fronte, ut sanguis e capite vacuetur: id quod intelligendum de phrenitide biliosa & atrabilaria, in qua non est copiosus, in toto sanguis, & ægri sunt admodum inobedientes: at in sanguinea hoc præceptum nequaquam habet locum, quia sanguis copiosior facit delirium mitius, ut ægri brachia porrigant, possimusq; cephalicam aperire. Addit etiam Auicennas si virtus non permittat, ut vena brachii sece-
tur; aperiendam esse frontis venam, e qua, utpote minore, sanguis in minore copia effluit, unde minor iactura & dissipatio spirituum. Hoc documentum non solum in phrenitide, sed in quolibet etiam morbo longo seruandum, ut, si vires non sint admodum robustæ, tutius sit minores venas aperire. Non ergo sunt reprehendendi practici, qui in diuturnis morbis secant saluatellam.

Cautiones.

Quod si in sanguinea phrenitide, virtus non ferat venæ sectionem: oportet cucurbitulis scarificatis uti: quæ non possunt applicari dorso, ratione dispositionis febrilis; nec applicari possunt partibus inferioribus, ut naribus & cruribus, sed cubito applicari debent: ratio est, quia dum applicantur infernis partibus, vicem gerunt venæ sectionis, potissimum basilicæ; at si brachiis applicentur in summitate, vicem gerunt sectionis venæ cephalicæ: Et propterea, cum in phrenitide sit aperienda cephalica, per quā etiam caput euacuatur; ideo dum non possumus aperire cephalicā, cucurbitulas brachiis applicare debemus. Possunt etiā cucurbitulæ scarificatæ prodesse, propter materiam impactā. In usu quædam notanda sunt circa tempus, & locū: reliqua enim patent, e doctrina de dolore capitis. Quoad tempus: cucurbitulæ scarificatæ, quæ administrantur propter materiam impactam, debent adhiberi post totius corporis euacuationē, & post euacuationē materiæ existentis in capite, sed nondū impactæ. Gal. enim c. 2 l. 13. meth. ait: in phrenitide cucurbitula capiti admota, & scarificata, quādoq; reuocauit phreniticū a morte. Miror equidē his temporibus præceptū hoc nō usurpari: ideoq; hortor vos, ut urgēte necessitate, id est, in pertinaci phrenitide, hanc cucurbitulā usurpetis, sicut & nos aliquādo vī sumus. Quoad locum, adhiberi debet futuræ coronali: oportetq; magnā esse cucurbitulam.

Cucurbitula.

Recta administratio cucurbit.

NB. !

In phrenitide probantur medicamenta, proposita in dolore capitis, ab intēperie calida cum materia: addemus saltem quædā notatu digna. Circa medicamēta igitur gratia totius, id est, circa soluentia, duo sunt explicāda: primū, an in phrenitide sint usurpāda: deinde, quo tempore sint usurpāda. Nū usurpāda sint, dubitatur: Auic. enim improbat soluentia medicamenta,

Materia medicinalis.

Num soluentia locū habeāt in phrenitide.

quia nimium calefaciunt. Et tamen idem Auicennas proponit *scammonium*. Pro solutione dicendum, Auicennam improbare scammonium, quando virtus non ferat; admittere autem si virtus possit sustinere. Vtitur autem Auicennas scammonio non sincero, neque etiam misto cum aliis soluentibus, sed cum lubricantibus, & his quidem frigidis: vnde probat lubricantia, quæ sanguinis feruorem extinguunt, vt sunt, *serum lactis, pruna, tamarindi, cassia, manna*: quæ medicamenta in sero sunt dissoluenda. Notandum igitur soluentia cum lenientibus duobus modis posse misceri: primo vt electiue educant: secundo, vt instar stimuli & calcarium, adiuuent facultatem lenientium. Si primo modo vsurpentur lenientia, oportet vt in minima dosi exhibeantur; verbi gratia *℥. flor. cass. nou. extr. 3x. manna el. 3ij. dacrydii ḡ v.* hæc enim minima est dosi dacrydii. Si secundo modo soluentia administrentur, vt scilicet adiuuent lenientia, oportet soluentia miscere infra minimam dosin, verbi gratia dacrydium ad ḡ iij. Pro vi igitur materiæ biliôsæ, dacrydium misceri debet, modo in dosi minima, modo citra hanc. Et sicut Auicennas miscet scammonium seu dacrydium: ita nos possumus miscere, *elect. de succo ros. diaprun. solut. cum scammo. & multo magis rhab.* Quod si phrenitis sit atrabilaria, possumus miscere *senam, polypodium, epithymum, imo etiam helleborum nigrum*. Secundo explicandum, quando soluentia sint exhibenda? Videtur Auicennas, & ante, & post concoctionem soluentia probare. Sed sciendū, Quando agendum sumi ab indicante præsentem, vincente alia indicantia: ideoq; si contingat, vt bilis admodum vehementer, & insigni impetu moueatur in caput, magis potest ad indicandum, quam cruditas ad prohibendum; imo magis potest, quam materia turgens. Quare tunc ante coctionem in phrenitide soluentia sunt exhibenda. Si autem bilis non sit tantæ vehementiæ: propinanda sunt soluentia post concoctionem.

Quando utrum
aut purgā-
ribus in phre-
nitide.

Caput pur-
gia, per os,
& nares.

Hæc de medicamentis ratione totius. Quoad medicamenta ratione capitis: hæc euacuant caput per meatus vel sensibiles, vel Insensibiles. Vacuantia per meatus sensibiles, id est, per os, per nares, probantur citra masticationem, nam phreniticus non obtemperat. ca. 21. l. 13. meth. Vnde Galenus ungebat palatum, medicamentis propositis in dolore capitis. Licet etiam euacuare per nares sternutatoriis: vt autem hæc efficacius operentur, ante sternutatoria parabitur euaporatio, seu suffumigium, cum *thymo, pulegio, origano, coctis in aceto*: si enim per nares fiat euaporatio in caput, materia præparabitur, vt promte sternutatoriis cedat.

Topica.
1. Repercus-
sionis: vi-

Vacuātia per meatus insensibiles, euacuant per modū vel percussio-
nis, vel digestionis, prout materia vel impacta est, vel non impacta. Quo-
ad re-

ad reprimentia, Galenus c. 2 i. l. 13. meth. probat oxyrhodinum. Sed cum *depræcedens caput.* phrenitis sit multiplex: ideo in sanguinea phrenitide: $\mathcal{L}$ ole. ros. completi, ole. rosati omphiac. ana $\mathfrak{z}$ j β . aceti $\mathfrak{z}$ β . Misc. Si phrenitis producat vel a bile pallida, vel ab ichore sanguinis, ita parabitur reprimens: $\mathcal{L}$ ol. omphac. $\mathfrak{z}$ ij. olei ros. compl. $\mathfrak{z}$ j. aceti $\mathfrak{z}$ ij. Misc. hic minor est quantitas ol. ros. compl. & aceti, quia hæc phrenitis est calidior, quam superior. Si fiat a bile flava. $\mathcal{L}$ ol. ros. omphac. $\mathfrak{z}$ ij. aceti $\mathfrak{z}$ ij. Misc. non miscetur ol. ros. compl. quoniam hæc phrenitis est calidior. Si phrenitis fiat a bile æruginosa: $\mathcal{L}$ ol. ros. omphac. $\mathfrak{z}$ j β . ol. violati $\mathfrak{z}$ β . succi lactuc. $\mathfrak{z}$ ij. acidi citri $\mathfrak{z}$ β . Misc. Postremo in calidissima phrenitide, quæ fit ab atra bile: $\mathcal{L}$ ol. ros. omphac. $\mathfrak{z}$ ij. olei nenuph. $\mathfrak{z}$ vj. succi lactuc. $\mathfrak{z}$ β . acidi citri $\mathfrak{z}$ β . Misc. Quoad dirigentia: primum applicanda sunt minus vehementia, deinde ascendendum ad vehementiora. c. 2 i. l. 13. method. Minus vehementia sunt, ol. anethinum, chamamelin. columba viuentes dissecta, omenta animalium, melilotus, mucilago sem. lini: vehementiora sunt, origanum, puleg. thym. ruta, mētha, stæchas, hyssopus, castorium, sinapi. Digerens igitur mite, erit tale: $\mathcal{L}$ ol. chamam. aneth. ana $\mathfrak{z}$ j β . mucilag. sem. lini $\mathfrak{z}$ j. aceti $\mathfrak{z}$ ij. Misc. Mediocre erit: $\mathcal{L}$ ol. rutacei, lil. alb. cum aromatibus, ana $\mathfrak{z}$ ij. orig. puleg. stæchad. ana P. β . vini generosi $\mathfrak{z}$ ij. fiat decoctio in duplici vase, ad consumpt. tertia partis vini. deinde cola, & utere. Vehemens erit: $\mathcal{L}$ pulu. diætamni Cret. colocynth. castorii, sinap. ana $\mathfrak{z}$ j. olei de costo, de euphorb. ana $\mathfrak{z}$ β . ol. lil. alb. cum aromatibus $\mathfrak{z}$ j β . Misc. Vfus horum medicamentorum, patet e sermone de dol. cap. Vnum monebimus circa Quando agendum, in omni inflammatione observandum. In principio enim phlegmones, probantur refrigerantia & astringentia: in incremento tepida, & mediocriter astringentia: in statu moderate calefacientia & laxantia: in declinatione, calefacientia, & valenter discutientia. c. 16. l. 3. simp. Ratio talis est: Quando agendum, sumitur ab indicante præsentē, dum vincit alia indicantia. Quoniam igitur materia morbifica in principio magis potest, quatenus mouetur; igitur in principio opus est reprimentibus: In augmento materia fluxa vincit, quatenus fluxit, sed nondum impacta est; vnde cedit moderate reprimentibus & digerētibus: In statu vincit materia impacta; igitur solis digerentibus tunc vtendum: In declinatione maxime impacta est materia; proinde applicanda sunt valenter discutientia. Sicuti igitur probantur reprimentia in principio & augmento, sed valentiora in principio: ita dirigentia applicabuntur in statu & declinatione, sed valentiora in declinatione. Reprimentia valentiora sunt, oleum rosatum omphacinum, &c. non ita potens est, oleum rosatum completum. Quoad dirigētia, in augmento probantur tepida, id est, remisse calida, in vigore, moderate calefacien-

2. Dirigētia.

Vfus medicamentorum in phrenitide.

tia & laxantia, id est, quæ moderata sint, & secundum caliditatem, & tenuitatem partium: tandem in declinatione, adhibentur calefacientia, & vehementer discutientia, id est, quæ vehementia sunt, & secundum caliditatem & tenuitatem. Notandum vero, in phrenitide probari admodum valentia, & valentiora, quã indicet materia morbifica; nã materia morbifica est intra cranium: vnde Gal. c. 18. l. ii. meth. in inflammatione intra cranium probat *castorium*, quamuis sit calidius, quam cõueniat materiæ phlegmonen producenti: & hoc fit quia vis medicamenti in transitu frangitur.

Diat.

Aër.

*Gib. te-
nuis.*

Quoad diætã, Auicennas probat aërem purum & frigidum, sine pituitis: quoniam in phrenitide mens & spiritus plus iusto agitantur. Cibi debent esse contrarii materiæ morbificæ, præsertim secundum vitium in quãtitate & qualitate. Quoad vitium materiæ in quanto, probatur victus minuens, prout materia copiosa caput petens, maioris est actiuitatis: quia ergo in statu phrenitidis summa est actiuitas; ideo tunc victu tenuissimo vti oportet. Actiuitas e motu morbi cognoscitur: proinde cum in phrenitide motus sit velox, victus tenuis requiritur. Si phrenitidis terminus futurus est in quarto die, opus est victu tenuissimo: si quartum excedet, minus tenui vtendum. Notandum, si inflammatio teneat ventriculum, aut iecur, probari victum magis tenuem, quam in inflammatione aliarum partium, & quam in phrenitide: nam in ventriculo & iecore, alimentum pro toto corpore concoquitur, vt metus sit, ne alimentum male concoctum

Gib. refig.

inflammationẽ augeat. c. 17. l. ii. meth. Quoad vitium materiæ in qualitate: probat victus refrigerans in phrenitide, modo magis, modo minus. Vnde in phrenitide sanguinea, cibi sunt paradi cum *endiuia*, *acetosa*, *sem. mal. hordeo*. In biliosa addere oportet *lactucã*. Et si a bile æruginosa vel atra fiat, addantur in cibis, *emulsio seminũ melon. papau. alibi, nymphaa, &c.* Quoad potum, in phrenitide, sit aqua vel simplex, vel hordeacea, vel alterata cum *acetosa & endiuia*. Quoad modum, Alexander probat tepidam, non actu frigidam potionem: quamuis enim potio actu frigida, feruorem mitigare videatur, inflammationẽ tamen reddit crudiores, & hac ratione magis eam accendit, vnde & febris & deliriũ augetur. Vinum Alexander probat pauciferum, dilutum: vinum enim phreniticorum ferocitatem mitigat, & ferinos mores ad hilaritatẽ transfert: vinũ etiã somnũ conciliat, coctionẽ & distributionẽ iuuat, vires reficit, si modo recte vsurpetur. *Vfus.* Vnde cum Alex. in parua copia vino vti oportet, & tẽpore oportuno, id est, dũ magis vinum indicatur, quam prohibetur: indicatur autem vinum a virtute imbecilli, cuius imbecillitatis signũ sunt multæ vigiliæ, cum pulsu debili, *leithymia*, oris, ventriculi imbecillitas, corporis frigiditas, vini cõsuetudo.

Potum.

Cæterum.

Cæterum videndum, nū quod virtus postulat, res præter naturam permittant: id quod faciunt, febris remissa, calor præcordiorum debilis, materia cōcocta: ideoque, cū materia in septimo concoquatur rationabiliter, Aui-cennas post septimum, non ante, pauxillum vini admittit. Somnus etiam est conciliandus. Aluus quotidie sit lubrica. Arceatur omnis motus, & vr-gente necessitate, etiam ligetur æger, sed citra vnitatis solutionem, nam hæc esset materia cheirurgica, non diætetica. Quoad animi æcidentia, Alexander probat ad reuocandum mentem, vt pauci amici affideant, pruden-tes, grati & venerabiles ægro.

Cætera res non natura-les.

CAPVT IX.

De Lethargo.

LETHARGVS conuenit cum phrenitide, quatenus est malum in-flammatoriū: cōuenit etiam cum cephalalgia a pituita, quatenus producitur a sanguine pituitoso. Vocatur lethargus & veternus. Loquimur autem de Lethargo exquisito, in quo omnes pene anima functiones, potiss. memoria, veluti aboleri videtur; & ad differētiam spurii lethargi, malū est inflāmatorium, ac proinde febribus particeps. Vt autē generetur lethargus, necessariū est, sanguinē pituitosum ita caput pe-tere, vt cerebrū inflāmetur & subsequatur febris, omnisq; functio anima-lis fere deficiat. Definitur lethargus exquisitus, quod sit functio deficiens principalis cerebri, depēdens ab inflāmatione pituitosa. Pro cuius defini-tionis intelligētia, legatur Gal.com. 1. sect. 1. l. 1. prorrh. com. aph. 3. sect. 2. com. aph. 30. sect. 3. c. 5. l. 3. de loc. aff. c. 3. l. de sym. diff. c. 3. l. quod animi mo-res, & c. c. 8. l. 4. de prælag. e puls. c. 13. & 14. l. 4. de caus. puls. c. 21. l. 13. meth. Forma est functio deficiens principalis. Si enim formaliter accipiatur le-thargus, est symptoma, in genere actionis (: principalis:) imminutæ. Sub-iectum est cerebrum, ad differentiam functionum principalium aliorum viscerum: vnde admodum imminuitur imaginatio, discursus, memoria. Qua de causa Gal. c. 5. l. 3. de loc. aff. ait, in lethargo memoriam & rationem perire: & c. 3. l. de diff. sym. dicit, imaginationem veluti deficere.

Nomen.

Generatio.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Causa efficiens, a qua lethargus dependet, est inflammatio pituitosa: qua lethargus verus a notho distinguitur: qui fieri potest a vaporibus pi-tuitosis, prodeuntibus a febre pituitosa principali, nō symptomatica. Præ-terea spurius lethargus fieri potest a pituita copiosiore, quæ vel in capite detinetur ob angustia, vel generatur ob frigiditatem. At exquisitus lethar-gus fit ab inflammatione, quam necessario sequitur febris: quæ tamē non

Causa effi-ciens.

Inflamma-tio est in le-thargo.

accidit in mania, in morbo bilioso, quia in eo non fit inflammatio. Nec sufficit ad febrim excitandam, ut materia putrescat: nam in dolore capitis a pituita, excernitur quandoque putrida pituita, non tamen est febris, quia non est inflammatio. Adhæc lethargus secundum speciem contrarius quodammodo est phrenitidi, cap. 21. l. 13. meth. genere ergo cum phrenitide conueniat oportet; ideoque utrumque vitium est inflammatorium. Dixit autem Galenus, quodammodo hæc esse contraria secundum speciem: nam utrumque vitium est calidum, quia inflammatorium: at phrenitis est inflammatio vehementer calida; lethargus autem est inflammatio admodum remissa calida. Nec his repugnat Galenus, dum l. i. i. simpl. c. de castorio scribit, in lethargo, si absit febris, probari castorium: de notho enim lethargo ibi loquitur. Sed notandum, inflammationem lethargicam differre a phrenitica, & materia, & loco. Materia enim in phrenitide est admodum calida, in lethargo est exiguae caliditatis. Et in hac materia vitium esse potest in substantia, quantitate, qualitate, & ubi: in substantia, nam in lethargo materia pituitosa putrescit: in quantitate, nam fit morbus in magnitudine aucta: in qualitate, nam sanguis, pituitosus est aliquantisper calidus, crassus, viscidus: est etiam vitium secundum motum, ut fluit in caput: secundum quietem, ut in cerebro hæret. Loco etiam lethargus distat a phrenitide: in hac enim membranae inflammantur, in lethargo cerebri substantia c. 13. & 14. l. 4. de caus. puls. com. aph. 30. sect. 3. com. 1. l. 1. pro her. Materia quidem in cerebro residet, non autem in ventriculis, sed in poris cerebri, secundum Auicennam. Lethargus ergo auctore Auicenna, fit a causa & Refrigerante, & Calefaciente. A refrigerante, ut dum generatur pituita; de qua causa alibi diximus. A calefaciente, ut dum causa agit in sanguinem pituitosum, hunc putrefaciendo. Causa autem illa calefaciens, vel per se calefacit, vel per Accidens. Per se, ut dum post generationem sanguinis pituitosi, calefit sanguis: ut sunt cepæ. Per accidens calefacit, frigus constipans.

*enDiscrim
lethargi &
phrenitidis.
1. In mate-
ria-*

*2. In loco af-
fecto.*

*Causarum
lethargi sub
diuisione.*

*Vnde in le-
thargo so-
mnus & ob-
liuio oria-
tur.*

Dubitarum autem cum in lethargo vigeat somnus & obliuio: quomodo ab inflammatione fieri queat? Pro solutione dicendum, somnum fieri posse etiam a sola humiditate: vnde Galenus c. 8. l. 4. de præfag. & puls. ait, coma fieri propter humiditas dyscrasias. Neque in lethargo somnus est ita profundus, ut in comate, & caro. Quoad obliuionem, & inertiam imaginationis, seu discursus; scire oportet cum Galeno in arte med. cerebrum esse aptum, ad actiones obeundum, dum substantiam obtinet tenuem, ac stabilem, quæ formas facile suscipit: hæc autem in lethargo desiderantur: nam in eo cerebrum ita se habet, ut spongia, aqua repleta, vnde instar spon-

giæ, in

giæ in tumorem attollitur: sicut igitur spongia ita repleta humiditates non suscipit, ita cerebrum repletum non suscipit, aut vix suscipit; ut imaginatio veluti deficiat. Præterea, ut spongia repleta, non finit humiditatem per suos poros penetrare: ita species permeare non possunt per cerebrum, unde discursus & imaginatio læduntur.

Sed quædam loca Galeni, non omnino iam dictis consentire videntur. *Loca quædam Galeni explicantur.* Nam c. 21. l. 13. ineth. ait lethargum fieri ab humore frigido. Responsio: Loquitur ibi Galenus, in respectu ad phrenitidem: huius enim ratione humor in lethargo est frigidus, non tamen absolute est frigidus: eodemque respectu Avicennas ait, lethargum esse apostema frigidum, cum tamen assit inflammatio. Ait etiam Galenus com. aph. 3. sect. 2. lethargum fieri a forti refrigeratione, coniuncta cum humiditate. Dicendum quod Galenus eo in loco respiciat ad lethargum nothum, non ad exquisitum. Porro & hoc est animaduertendum, quod Avicennas dicit, medicos nominare lethargum apostema frigidum, siue sit melancholicum, siue phlegmaticum. Hinc quis colligere posset, lethargum fieri a melancholia, quod tamen falsum est. Sed Avicennas, parum curans voces, admittit, apostema melancholicum posse nominari lethargum. Hæc de definitione.

Differentiæ a forma, nullæ sunt, nisi secundum magis & minus. Differentiæ a subiecto nullæ sunt; subiectum enim semper est cerebrum, secundum omnes partes: nisi quis dicat, inflammationis materiam, occupare vel Cerebrum; vel Cerebrum, & membranas. Quoad differentias a causa efficiente, cum inflammatio semper sit pituitosa, differentiæ tantum sunt secundum magis & minus: nam inflammationis materia est magis vel minus putrida, copiosa, humida, crassa, viscida; item, magis vel minus mouetur, magis vel minus est impacta, magis vel minus hæret in cerebro, aut in membranis.

Lethargus imminens, indicatur e sensu grauitatis secundum caput & totum corpus, ex inertia secundum omnes functiones, e tremore: hæc n. symptomata arguunt caput repleti sanguine pituitoso. Præsens autem lethargus in genere indicatur, ex actione animali principe deficiente, & potiss. memoria: item e somno præternaturæ, c. 10. l. 3. de caus. puls. at in lethargo minus est profundus somnus, quam in caro: nam in lethargo ægri interrogati respondent, non autem in caro; & ratio est, quia in lethargo pituita putrescit, & materia est particeps alicuius caliditatis. Indicatur etiam e tremore, e decubitu supino, cum iaceant lethargici dissentiis manibus & cruribus: indicatur ex anhelitu tardo & debili; nam facultas motrix non potest mouere: at anhelitus non est inæqualis, sicuti in affecto diaphragmate: in-

dicatur etiam cum Galeno c. 13. l. 4. de caus. puls. e pulsū magno, nam fluxio irritat facultatem, sed hic pulsus est remittens, non potest perseverare in magnitudine, nam facultas, frangitur: indicatur e pulsū molli, quia cerebrum est viscus molle: præterea indicatur e pulsū minus veloci & frequenti, quam in peripneumonia, nam cerebrum a corde magis distat, quam pulmo: sed in lethargo pulsus est magis imbecillis, quam in peripneumonia, quia cerebrum est pars magis principalis. Indicatur ab excrementis pituitosis. Et cum Auicen. e lotio quandoque retento propter obliuionem, & muscoli sphincteris imbecillitatem, ob quam imbecillitatem non fit integra vrinæ excretio. Indicatur etiam e febre, quæ inflammationem sequitur, ideoque secundaria est, cum in caro sit principalis. c. 21. l. 13. meth. c. 5. l. 3. de loc. aff. Quoad signa differentiarum, & primum earum, quæ a forma sumuntur; e vehementia & remissione symptomatum cognoscitur lethargum magis vel minus esse vehementem. Differentiæ e subiecto, cognoscuntur e vehementia symptomatum. V. g. ex obliuione magis læsa, cognoscitis potiss. esse læsum cerebrum secundum partem posteriorem. Quoad differentias quæ sumuntur ab efficiente, oportet cognoscere sanguinem pituitosum, secundum eius vitium, & locum. Quoad vitium, quodcunque sit, cognoscitur e signis, traditis in sermone de dol. cap. Quoad sedem sanguinis pituitosi, si occupetur tantum cerebrum, prægressa est sola grauitas: si etiam pertineat ad membranas, vt monet Auicennas, præcessit dolor punctorius.

Signa differentiarum.

Indicationes.

Præsidia sumuntur ab essentia rei, id est, a forma, a subiecto, & efficiente. Forma est functio deficiens, vt prodit a facultate veluti ob dormiente: Obdormit autem facultas ob cerebri affectionem morbificam. Hinc oritur indicatio extinguendi vehementiam affectionis morbificæ, per aliam affectionem vehementiorem, qua imminuatur prior affectio, vt mens sopita agat. Indicationes, quæ sumuntur a subiecto, id est, a cerebro, patent e cephalalgia. Causa efficiens est inflammatio pituitosa: quid indicet inflammatio, docetur in capite de l'hrenitide: quid pituita possit indicare & secundum speciem, & secundum vitiū, in sermone de cephalalgia docuimus.

Prognostica.

Lethargus est malum summe periculosum, & quidem maiori periculo iunctum, quam inflammatio pulmonis, cap. 13. lib. 4. de caus. puls. Nam quoad morbum, quia est tumor calidus; est insignis vehementia essentia. Causa est sanguis pituitosus, putridus, copiosus, viscidus, crassus, impactus; quare est summa vehementia essentia. Sicut etiam ratione symptomatum; nam functio principalis quasi deficit. Si perpendamus vehementiam ratione dignitatis, ea certe summa est: primum enim est morbus in-

bus in intemperie: quare est vehementia, ratione dignitatis. Adhæc deti-
 netur cerebrum, quare augetur vehemētia dignitatis: augetur etiam, quia
 annexa est febris, morbus vehemens ratione dignitatis. Nec desideratur
 vehementia facultatis: nam in lethargo motus voluntarius totius corpo-
 ris veluti deficit. Quamvis autem lethargus sit vitiū periculosum; non ta-
 men est prorsus mortale: vnde Hippoc. l. 2. de morbis ait; lethargū inter-
 ficere in septimo, & si hunc pertranseat, hominem sanitati posse restitui: si
 enim in lethargo affectio protrahitur, tunc vis mali minuitur, & virtus est
 constans, com. aph. 50. sect. 7. Proinde perpendenda est vehementia diffe-
 rentiarum. Quoad formā igitur, lethargus est insignis vehemētiæ secun-
 dum essentiā, si plane abolita sit actio. Ratione dignitatis, maior est vehe-
 mētia, si insignior est noxa secundū omnes actiones; hoc enim significabit
 cerebrū esse vehementer læsum, secundū omnes partes, & propterea sum-
 mā esse vehemētiā ratione dignitatis. Ratione facultatis, omittitur vehe-
 mentia, nā pertinet ad causam efficientem. Causa igitur efficiēs est sanguis
 pituitosus: & proinde insignior vehementia erit ratione essentiæ, si vehe-
 mentior erit putredo, si materia erit copiosior, crassior, viscidior, admodū
 impacta. Ratione dignitatis summa erit vehemētia, si magis a materia oc-
 cupetur cerebrū, quam eius mēbranæ. Ratione facultatis, cum Auic. si ac-
 cidentia sint fortiora, sudor sit admodū copiosus, vt recedat a vehementia
 facultatis, si anhelitus sit facilis, & symptomata declinēt, & parotides erū-
 pant. Quoad euentum lethargi, an sit futurus vel cito, vel tarde; cū lethar-
 gus sit velocis motus, ideo cum Hipp. l. 2. de morbis, interficit in septimo:
 & si protrahitur lethargus, bonus sequitur euentus. Vnde colligitur, mor-
 tem cito contingere: salutem tarde: nam motus velox pendet a materia
 morbifica ratione dignitatis, & ideo cito interficit, quia occupatur cere-
 brum: non enim is motus velox prodit a vehementia essentiæ, & præser-
 tim secundum vitium materiæ in qualitate, & vbi, quia materia secundum
 hæc vitia accepta, est crassa, viscida, hærens, ideoque tardi motus.

*Prognostica
e differētiis.*

*Euentus le-
thargi quis
sperandus.*

Galenus cap. 21. lib. 13. meth. iubet statim venam esse secandam, quia
 dum vehementer sanguis peccat, vincit reliqua indicantia. Vñs pater ex
 alibi dictis. Probantur cucurbitulæ scarificatæ, interdum quatenus sunt
 non principales, id est, quatenus gerunt vicem sectionis venæ, quando
 scilicet virtus non tolerat venæsectionem: interdum etiam probantur
 vt materiæ principales, causā sanguinis in capite collecti. Probantur et-
 iam cucurbitulæ non scarificatæ, quatenus minuunt affectionem mor-
 bificam cerebri, vt facultas veluti dormiens excitetur: & sic concurrunt
 cucurbitulæ non scarificatæ, vt materiæ dolorificæ. Laudantur et-

*Curatio:
Venæsectio.
Cucurbit.*

*Frictiones,
& ligatura.*

dem quoque, vt euacuant per modum attractionis, propter calorem & & dolorem. *Vsus* patet e sermone de dolore capitis: Frictiones & ligaturæ conueniunt, quatenus dolorificæ sunt, & materiã a capite retrahunt. *Vsus* patet e serm. de dol. cap. Vbi quoque de vesicantibus & fonticulis locuti sumus. Et quoniam in lethargo hæc materiæ probantur, quatenus sunt dolorificæ; curandum, vt perseueret dolor; hoc enim cessante, cessat etiam utilitas. Proinde ferro candente inurendum est caput infra occipitium, eschara excitata incidenda, & vi euellenda: prodest etiam circa peripheriam escharæ applicare vesicatorium, præsertim, quod conficitur ex alio crasse contuso & applicito, quod admodum est strenuum & efficax vesicatorium. Hæc igitur medicus prudens cheirurgis imperabit.

Pharmaceutica.

Clysmi acres.

Vomitoria.

Soluentia.

Medicamenta probantur eadem, quæ proposita sunt, in dol. cap. a pituita. Satis igitur sit peculiaria quædam annotare In euacuatione igitur totius, obseruandū, vt pro alui lenitione vtamur clysmis acribus, & similibus suppositoriis. E quibus hæc conficiantur; supra est traditū. Addit Auicen. si ventriculus repletus esse videatur, probari vomitoriū ex oxymelle scillit. *Verbi gratia, ℥ oxym. scill. ʒj β. succi raphani ʒij. iuris tepidi ʒviij. M. pro vomitorio.* Quoad ea quæ per os exhibentur, & per aluum purgant; Auicen. hæc non exhibet, nisi propter morbi longitudinē, & dum febris sua caliditate non prohibet. Per morbi longitudinē, videtur intelligere lethargum, qui septimū pertransierit, vt sit expectanda salus: sed, vt supra diximus, mors succedit cito, salus autem lōgo temporis spatio, propter visciditatē & crassitiem pituitæ: & propterea non est præter rationē soluens exhibere. Præterea, si contingat vt sit admodū vehemens lethargus, & totum sit repletū; non abs re purgatiã propinat, si febris non sit admodū vehemens. Exhibet autem *modo castoriū cum scammonio, modo solū castorium, modo hieram cum colocynthide.* Si. u. Lethargus sit particeps tremoris, & febris fuerit remissa, probatur castoriū cum scāmonio: si febris sit intensa, probatur castorium sine scāmonio: hæc deinceps, purgationis gratia, clysmis acribus supplere oportet. Si lethargus tremore sit expers, pbatur hiera cū colocynth. Ratio horū est: nam dū lethargus est particeps tremoris, sanguis pituitosus maxime cū impetu petit caput, vt neruorum principia angustentur, & hinc fiat tremor. At pituita non potest cū impetu caput petere, nisi habeat vehiculū, quod est bilis: & hinc Auicen. vitur scammon. vt vehiculū detrahat: vitur etiã castorio, vt attenuet & abstergat materiã pituitosam, quo neruorum principia ab angustia liberentur, & hinc tollatur tremor. Si lethargus particeps sit tremoris, sed febris vehemēs; exhibet Auic. solū castoriū: nam febris phibet scammoniū, nō prohibet castoriū, quia magis potest pituita, ad in-

*Ratio medicamentorum
Auicenna.*

ad indicandum attenuantia ac detergentia, quam febris ad prohibendum castorii calorem: pituita deinde attenuata & deterfa clysinis acribus vacuanda. Sed oritur dubitatio, quia Galenus lib. 11. simpl. cap. de cast. probat castorium si non assit febris, aut si non admodum calida: cur igitur Auicennas idem probat in febre intensa? Dicendum, quod Galenus ibi loquatur de castorio cum pipere: at nos castorium hic possumus medicamentis frigidis corrigere; unde loco piperis immiscere possumus cichoracea. Si cum lethargo non aderat tremor, Auicennas exhibebat hieram cum colocynthide, cuius loco nos exhibere possumus, *pil. coch. dissolutas in decocto cichoru.* Ratio est: quia, ubi tremor non adest in lethargo, materia pituitosa sensim caput petit, ideoque sine bile est: unde solum pituita est euacuanda; sed cito, ne figatur. Et hinc Auicennas probat acres clysmos.

Sequuntur ea, quae insensibiliter euacuant. Auicennas igitur cum Alexandro, si febris non sit vehemens, probat castorium solum; cum oxymelle probat etiam castorium, si sit vehemens. Exhiberi ergo poterit castorium ad ʒj. oxymel, ad ʒij. cum iure, alterato cum cich. & beton. ad ʒiiij. Quae applicantur, sic possunt praescribi: ℞. olei anethini ʒij. vini aromatici ʒj. nitri ʒij. sem. urtica, piperis albi, pyrethri, an. ʒss. fiat inunctio: & hac inunctione fricetur totum corpus. Insensibiliter vacuantia. Totum.

Ratione capitis, quae sensibiliter vacuant, fuere proposita in dol. cap. a pituita. Auicennas potissimum probat hyssopum, calamintham, origanum, & mel scilliticum. Sed hoc maxime in lethargo est notandum, ut amministrentur ingrata per os, & per nares, ut excitetur facultas. Potissimum probantur sternutatoria, quia lethargici non masticant, auctore Galeno, in fine lib. de org. odoratus. Porro, quae materiam a capite vacuant insensibiliter, patent e serm. de cephalalgia. Notandum autem hoc loco cum Galeno, cap. 21. lib. 13. meth. probari reprimentia; sed mitiora, ut sufficiat uti oleo ros. compl. non omphacino cum aceto: & Auicennas prudentissimus post duos dies miscet castorium. Quoad resoluentia, hic multo magis quam in phrenitide valida ea esse oportet. Alexander maxime probat pilos humanos crematos & lauigatos. Nos hoc uti possumus resolvente: ℞. sinap. ʒss. piperis albi, pyrethri, nigellae, an. ʒjss. ammoniaci, opopanacis, an. ʒij. resina quantum sufficit. fiat dropax. Licet etiam hoc uti medicamento: ℞. castorii ʒij. pilorum humanorum cremat. ʒij. succi scillae ʒss. mithridatii antiqui ʒiiij. aceti scillit. ʒss. Mis. & applicetur hoc medicamentum capiti, fronti, & collo. Caput vacuantia. Reprimentia. Resoluentia.

Quoad dietam, Auicennas probat, aerem calidum, siccum, luminoso-
sum, id est, contrarium aeri phrenitidis. Cibus sit minuens & attenuans: Dietam.

equibus conficiatur, nouistis. Alexander, vbi somnus est, miscet amygdalas, quibus vtitur caulā vehiculi aliorum ciborum. Potus, sit aqua hordei, cum cinnamomo: sit etiā vinum tenue. Non autem dabitur potus actu frigidus. Quoad tempus: aqua est exhibenda vsq; ad statum, inclusiue: vinum in declinatione: ratio e dictis patet. Quoad somnum, non permittatis, vt assiduo dormiant. Quoad inanitionem & repletionem, si contingat, vt lotium retineatur: ℞. rad. raph. apii, an. ℥j. pariet. malu. althæa, an. p. j. contritis adde, ol. aneth. butyri, an. ℥jss. ol. de scorp. ℥ss. Mis. & hoc medicamentum actu calidum applicetur pectini & perinæo. Manibus etiam, secundum Auicennam comprimere possumus vesicam, & musculos abdominis. Reliqua patent. Et hæc de lethargo sufficiant.

*Ad urine
retentionē.*

CAPVT X.

DE MELANCHOLIA: ET PRIMO de Definitione, & Causis.

Nomen.

PER delirium melancholicum, intelligimus illud vitium, in quo corrumpitur imaginatio, cum timore & mœrore. cap. 7. lib. 3. de loc. aff. vnde si contingat, vt maniacus timeat & tristetur, duplex est delirium, scilicet maniacum, & melancholicum. Generatur autem delirium melancholicum hoc modo. Oportet vt capiti occurrat causa morbifica,

Generatio.

vi cuius, producat phantasma tenebricosum, quod ita afficiat cerebrum, saltem secundum sedem imaginatricis, & quandoque secundum sedem etiam ratiocinatricis, vt harum facultatum functio deprauetur.

Definitio.

Quamobrem delirium melancholicum est functio corrupta principalis, cum timore & mœrore, cerebri anterioris, dependens ab affectione tenebricosa.

Forma.

Forma, est functio corrupta principalis, cum timore & mœrore: sic enim distinguitur melancholicum delirium, ab atrabilario; in quo functio principalis corrupta est, & cum mœrore, sed non cum timore.

Subiectum.

Subiectum est cerebrum anterius; vnde necessario corrumpitur imaginatio; interdum etiam ratio, sed non perpetuo. Hinc Galenus cap. vlt. lib. 2. de caus. sympt. ait, delirium melancholicum esse multarum specierum, e corruptis speciatim imaginationibus: sique malum intendatur, corrumpi etiam rationem, vt melancholici interdum seipsos interficiant.

Causa efficiens.

Causa efficiens, est affectio tenebricosa. Hinc Galenus cap. vlt. lib. 2. de caus. sympt. & cap. 7. lib. 3. de loc. aff. ait: sicuti externæ tenebræ pauorem inducunt;

Inducunt; sic attrabilis color timorem efficit, dum cerebri substantiam affectione veluti tenebricosa afficit. Porro causa immediata affectionis tenebricolæ, est phantasma tenebricosum; quod, ad differentiam probi phantasmatis, male afficit cerebrum. Sicuti enim in sensu externo, obiectum improporcionatum male afficit: ita in functionibus internis idem contingit. Tenebricosi phantasmatis causa, est Externa, vel Interna. Externa pertinet ad immoderata animi accidentia, quæ ad metum & mœstorem attinent: nam ab his excitatur phantasma tenebricosum, ut homo sine causa & tristetur & timeat. Hinc Galenus ait, capite septimo, libro tertio, de loc. aff. externas tenebras omnibus fere hominibus pauiorem inducere, nisi vel admodum audaces sint, vel docti. Et Hippocrates aphorismo 23. sectio. 6. inquit: Si metus & mœstiria longo tempore perseverent, melancholicum esse affectum. Metus autem & mœstiria diuturna duobus modis sumi possunt; primum, ut ratione horum viscera refrigerantur, & de his suo loco dicemus; secundo hæc sumuntur, ut procreant phantasma tenebricosum, quod afficit cerebrum citra præsentiam & materiæ melancholicæ, & intemperiei, verbi gratia si melancholicus imaginetur, se esse capite destitutum, & ratione pilei plumbei liberetur: cui dubium, esse affectum melancholicum, citra materiæ, citra intemperiem.

*Tenebricosi
phantasma-
tis causa ex-
terna.*

Causa interna immediata, est calor naturalis cerebri, prout mistum habet spiritum animale tenebricosum, vi cuius omnia phantasmata tenebricosa euadunt. At spiritus animalis tenebricosus redditur propter materiam melancholicam, teste Galeno, cap. ultim. lib. de usu respir. Ad bonam enim actionem opus est spiritu copioso & puro: si ergo impurus sit spiritus, functio corrumpitur. Causa autem impuritatis spiritus animalis, hoc in loco, est materia melancholica, etiam secundum Alexandrum, capite decimo septimo, libro primo. Per spiritum autem hic intelligimus spiritum, pertinentem ad cerebrum anterius. Neque obstat, quamvis dicat Galenus cap. 7. lib. 3. de loc. aff. spiritum animale non reperiri in anteriori cerebro: nam loquitur ibi de spiritu animali, ut est organum sensus & motus: secus enim statuendum est, si spiritus animalis sumitur pro organo principum facultatum. Vnde Galenus cap. 4. lib. 1. de caus. sympt. ait, dum prior ventriculus repletur, intemperies accidit cerebro, & spiritui in ventriculis anterioribus. Item, cap. penultim. libro 7. de plac. ait, spiritum animale per totum cerebrum esse diffusum. Spiritus ergo animalis, pertinens ad cerebrum anterius, dum euadit tenebricosus, est in causa corruptæ imaginationis, cum timore & mœrore.

*Interna causa
tenebri-
cosi phantasma-
tis, est
impuritas
spiritus ani-
malis.
Melancholi-
ca materia
est impuri-
tatis causa.*

Notandum autem cum spiritus animalis sit organum facultatis animalis; sicut facultas animalis dupliciter se habet; ita & spiritus animalis bifariam concurret. Declaro, propter aduersarios. Facultas vel influit, ut est facultas sensitiva & motrix; vel non influit, ut facultas principalis. Influens eget spiritu animali, ut per ipsum vel substantiam; vel radios influens, in parte agat, ut verbi gratia est vis motrix in oculis; in artubus: hic spiritus potissimum pertinet ad postremum ventriculum; diciturq; primum organum sensus & motus: primum quidem organum dicitur, ratione temporis, nam facultas primo influit, deinde influxa operatur, & quidem alio instrumento præcipuo, quod est constitutio illius partis; & calidum insitum. Facultas non influens, id est principalis, eget spiritu animali, ut coniungitur cum calido innato cerebri, & residet in poris cerebri. Quod si ergo materia melancholica petat cerebri ventriculos; non oritur melancholia, sed necessarium est, ut materia occupet poros. Quo sensu Hippocrates par. 7. lib. 6. epid. circa finem; inquit: si melancholia repat in corpus cerebri, fieri epilepsiam; si in mentem, oboriri melancholicum affectum: ubi per corpus cerebri intelligit totum cerebrum, ut dissimulare; nam in epilepsia cerebrum ut dissimulare afficitur: per mentem intelligit substantiam similem, quæ est sedes mentis.

NB.

*In melan-
cholia: cor-
rumpitur i-
maginatio
ob errorem
externum.
David. 15.*

Ex his ergo colligere possumus, in affectu melancholico corrumpi imaginationem; ob errorem externum; nam pendet ab affectione tenebricosa cerebri; cuius causa est phantasma tenebricosum; quod produci-
tur a causa externa, vel interna, ut spiritus animalis fiat tenebricosus, quem Syluestrem vocat Auicennas: Horum nullum est in orbus. Sed confirma-
ri etiam potest idem, hac ratione. Si enim imaginatio læderetur læsa facul-
tate: id contingeret, quia facultas vel impediretur, vel labefactaretur. Non
impeditur; alias enim cerebrum afficeretur ut dissimulare; cum tamen
Galenus dicat affici ut simile. cap. 7. lib. 3. de loc. aff. Non labefactatur;
alias enim necessario cerebrum afficeretur intemperie, vi cuius imagina-
tio corrumpereetur; quod falsum est: nam si esset intemperies, vel esset ca-
lida vel frigida: non potest esse calida, quia delirium esset maniacum, cum
furore: neq; potest esse frigida intemperies, nam actio non corrumpere-
tur, sed imminueretur, aut auferretur. Hic tamen quis dicere posset, ab
intemperie frigida deprauari actionem, si frigida intemperies est coniu-
cta cum materia. Sed *αποφύλατος* hoc est: nam dum intemperies frigida con-
iungitur cum materia melancholica; corrumpitur imaginatio a sola ma-
teria: si enim vacuetur materia melancholica, & relinquatur intemperies
frigida; imaginatio non amplius corrumpitur, sed imminuitur, aut aufer-

Obiectio.

tur, ut:

tur, vt non sit affectus melancholicus, sed potius fatuitas, amentia. Idem enim hoc loco statuendum est, quod statui potest de ventriculo frigido, cum materia acri: nam propter materiam acrem corrumpitur ventriculi actio: qua materia euacuata, cum relinquatur frigida intemperies, hæc actionem imminuet, non corrumpet. Dubitare autem quis posset, e cap. 7. *Alia ob-*
lib. 3. de loc. aff. vbi Galenus inquit, in melancholico affectu cerebrum *lio.*
affici vt simile: ac proinde affici intemperie, lædiq; facultatem. Respon-
deo: licet multis modis intelligi queat, cerebrum affici vt simile: in nul-
lo tamen illorum modorum vi frigiditatis corrumpetur imaginatio. Pri-
mum enim si intelligamus cerebrum affici vt simile, id est, vt materia, in-
greditur in substantiam similem cerebri, non in ventriculos; tunc ima-
ginatio corrumpitur a materia, non ab intemperie. Secundo modo, si in-
telligatur, cerebrum affici vt simile, vi caliditatis, vt in phrenitide, vi cu-
ius caliditatis generatur materia melancholica; tunc imaginatio corrup-
pitur a materia, non autem ab intemperie calida. Tertio modo, si intelli-
gatur affici cerebrum vt simile, quatenus afficitur intemperie frigida:
tunc intemperies hæc frigida cerebrumprehendit, vel ante delirium me-
lancholicum, vel post: si ante, tunc delirium non fit immediate propter
frigiditatem cerebri, sed quatenus ob cerebri frigiditatem cor in consen-
sum trahitur, vt ob cordis vitium gignatur materia melancholica; quæ
dum cerebrum occupat, fit delirium: si intemperies frigida occurrat post
melancholiam; tunc a materia melancholica refrigeratur cerebrum, de-
lirii autem causa est materia, non intemperies frigida. Quare causa interna
immediata phantasmatis tenebricosi, est calor naturalis cerebri, vt ha-
bet mistum spiritum animale, tenebricosum redditum a materia me-
lancholica.

Porro spiritus animalis dupliciter redditur tenebricosus: primo se-
cundum propriam substantiam; secundo ob missionem materiæ melan-
cholicæ. Secundum propriam substantiam redditur tenebricosus, in me-
lancholia per Essentiam, in qua læditur coctio cerebri ob errorem exter-
num; qui est materia e qua; nimirum vel aer impurus, vt euenire solet in
peste; vel spiritus vitalis cordis tenebricosus: spiritus enim animalis ex æ-
re, & spiritu vitali generatur. Excluditur autem læsio facultatis: nam si in
caput feratur spiritus vitalis bonus, quamuis cerebrum sit intemperatum;
non tamen ille mutatur in animale tenebricosum: nam si cerebrum sit
calidius, fiet spiritus animalis calidior, & delirium maniacum: si autem ce-
rebrum sit frigidius, e bono spiritu vitali generabitur animalis vel exiguus,
vel frigidior; vnde functio imminuitur, vt fiat fatuitas; non autem melan-

*Spiritus a-
nimalis im-
puritas du-
plex. 1. in
propria sub-
stantia.*

*Spiritus vi-
talis quibus
de causis red-
datur tene-
bricosus.*

I.

cholia, quoniam videlicet hic spiritus vitalis non fit tenebricosus. Licet autem e spiritu bono vitali, a capite intemperato non possit generari spiritus animalis tenebricosus: nihilominus e probo sanguine in iecore genito, a corde distemperato generari potest spiritus vitalis tenebricolus. Hoc vt intelligatur, supponendum est, maximum esse discrimen inter sanguinem & spiritum: nam spiritus est mistum a prædominio igneum, ratione vigoris; a prædominio aereum, ratione molis. Spiritus ergo ratione ignis, obtinet partes luminosas, ratione aeris diaphanas: vt spiritus quasi sit expers portionis terrestris & opacæ, quæ diaphanum terminat, ideoque sit inuisibilis: sanguis autem partes opacas obtinet, vt sit visibilis. Vnde, dum spiritus vitalis probus fertur in caput intemperatum, non fit tenebricosus, quia partes opacæ desiderantur: at dum cor intemperie affectum agit in probum sanguinem, potest hunc mutare in spiritum vitalem tenebricosum, propter partes quas habet opacas. Constitutum igitur sit, spiritum animale secundum propriam substantiam tenebricosum fieri, ob errorem externum; qui est vel aer impurus, vel spiritus vitalis tenebricosus. Iam etiam intelligenda est causa spiritus vitalis tenebricosi. Spiritus ergo vitalis tenebricosus, est opus præter naturam genitum in corde, quod sequitur læsam coctionem cordis: læditur autem coctio cordis, vel læsa facultate, vel ob errorem externum, vel vtroq; modo. Læditur facultas ob intemperiem calidam, item ob intemperiem frigidam, quæ efficacior est, si etiam sit sicca. Intemperies enim calida, dum agit in sanguinem etiam bonum, resoluit portiones diaphanas & luminosas, quæ facilius resoluuntur, vnde opacus redditur sanguis. Idem efficit intemperies frigida & sicca, exprimendo portiones diaphanas & luminosas. Diximus autem intemperiem frigidam & siccam potissimum consumere partes diaphanas: nam intemperies calida reddit spiritum tenebricosum, sed feruentem, vt fiat delirium ferinum. Intemperies autem frigida & sicca, originem ducit vel a capite, vel ab alia causa. A capite, dum caput, seu cerebrum est affectum intemperie frigida & sicca, sine materia, vi cuius cor refrigeratur, vt gignat spiritum vitalem tenebricosum; qui delatus in caput, mutatur in animale spiritum tenebricosum; nam summus inter viscera consensus est. Hinc Auicennas dixit, melancholiam fieri ab intemperie frigida & sicca, sine materia; sed ea ratione, vt compatiatur cor, frigidumq; & siccum euadat. Caput etiam refrigeratur & siccatur ab aere septentrionali. Refrigeratur etiam cerebrum, a solitudine, & mœstitia cum vigiliis, cap. 7. lib. 3. de loc. aff. aphor. 23. sect. 6. dum enim cerebrum refrigeratur, etiam cor compatiatur, vt spiritum vitalem gignat tenebricosum,

cosum, qui in cerebro in animale tenebricosum mutatur. Potest etiam frigiditas & siccitas fieri ex aliis causis: ut e medicamentis applicitis, de quibus in malis cordis. Si autem spiritus in corde tenebricosus fiat ob errorem externum: hic error est praesertim sanguis melancholicus, genitus in hepate, siue gignatur laesa facultate, siue alio modo. Generatur denique spiritus vitalis tenebricosus, simul & facultate laesa, & ob errorem externum: id quod euenire solet in febribus pestiferis, in febribus prope mortem: nam spiritus vitalis generatur e materia febrili, ab intemperie cordis, ut delatus in caput, mutetur in spiritum animale, adeo syluestrem, ut patientes mortuorum recordentur, maximeque timeant & mæsti sint. Et hæc de spiritu animali, quatenus secundum propriam substantiam redditur tenebricosus.

Verum spiritus animalis etiam redditur tenebricosus, ob permistionem materiae melancholicæ. Circa hanc materiam intelligere oportet, Speciem, Vitium, Causas Generantes, & causas Detinentes. Species materiae, potest esse vapor melancholicus, vel Minera, seu humor. Si vapor sit; cerebrum non afficitur primaria affectione, si autem sit minera, cerebrum afficitur primaria affectione. capite septimo, libro tertio, de locis aff. Per primariam autem affectionem non intelligimus cerebrum affici per essentiam; ut quidam nugantur. Nam Galenus loco cit. in melancholia per consensum a toto, statuit cerebrum affici primaria affectione: quare per hanc intelligimus affectionem ex usu, quæ utile indicat. Hinc in melancholia hypochondriaca, quæ fit e flatu, satis est si occurramus mineræ: at si affectus melancholicus sit ex humore, oportet occurrere humori, non modo extra caput, verum etiam in capite esistenti. Porro minera est Legitima, vel Spuria. Legitima, est humor, obtinens formam & accidentia humoris melancholici: ut, si materia sit frigida, sicca, nigra, crassa. Spuria, est humor, sola nigredine similis melancholiæ.

Vitium materiae, pertinet ad Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad quantitatem; nam etsi melancholia in exigua copia mista sit, cum spiritu animali, tamen nocet. In qualitate etiam vitium est, quia materia praeter naturam est frigida & sicca, quare non exusta, teste Galeno cap. 7. lib. 3. de loc. aff. distinguiturque hæc materia a naturali, tum alimentali, tum excrementitia: nam alimentalis est expers aciditatis: excrementitia quidem est acida, cap. 4. lib. 5. de vs. p. verum quæ est praeter naturam, multo est acidior, & propterea frigidior, siccior, & crassior. Vitium quod ad vbi spectat, locum habet in melancholia per consensum, secundum mo-

2.

3.

2. Impuritas
spiritus ani-
malis ob per-
mistionem
materiae.

1. Materia
species.

2. Vitium
materiae.

tum. In melancholia per consensum materia peccat secundū motum: in qualibet autem melancholia, siue per essentiam, siue per consensum, materia melancholica peccat secundum quietem; nam præter naturam quiescit in cerebro. Quoad motum igitur, cum pateat quod nam sit mobile, digredi oportet, circa terminum a quo, & circa terminum ad quem: vnde etiam patebit spatium per quod. Terminus a quo potest esse totū, in melancholia per consensum a toto: totum autem est frigidum & siccum, frigiditate non natua, sed assciritia. Nam cum Galeno cap. vlt. lib. 2. de temperā. si quis a principiis generationis sit frigidus & siccus; hic non est melancholicus, sed pituitosus. Vnde in affectu melancholico totum corpus ante vitium melancholicum est calidum & siccum: vi autem materiæ melancholicæ postea euadit totum corpus frigidum & siccum, nam refrigeratur & siccatur a materia melancholica, quæ frigida est & sicca. Hinc Galenus cap. 59. art. med. ait, dum corpus calidum & siccum, euadit frigidum & siccum, melancholia dominatur. Terminus a quo, in affectu melancholico, potest etiam esse corporis pars: & tunc fit melancholia Hypochondriaca, originem ducens a ventre inferiori. Quamvis autem plures partes sint in ventre inferiori, Galenus tamen saltem ventriculum & lienem proponit, cap. 7. lib. 3. de loc. aff. cap. 6. lib. 5. de loc. aff. Auicennas addit mesenterium, hepar, & vterum. Cuius discriminis causa fuit, quod Galenus non e proposito, sed exempli tantum gratia sermonem habuit de affectu melancholico; Auicennas vero e proposito de hoc malo verba facit. Sed hic obseruandum, quamuis in melancholia hypochondriaca materia pendeat a pluribus partibus: necessario tamen affici os ventriculi superum. Hinc Galenus dicit, cap. 6. lib. 5. de loc. aff. si patiens sit spleneticus, & accidat vt melancholia hypochondriaca afficiatur; coniiciendum est, quod e splene vitiosa sanies, id est, materia melancholica vitiosa in ventriculum irruat; vt, quamuis hypochondriaca fiat a liene, accidat tamen, quia materia impertitur ventriculo, id est, orificio superno. Hinc etiam Galenus capite septimo, libro tertio, de loc. aff. asserit, tertium melancholiæ genus oriri a ventriculo: & medicos hoc tertium genus vocare melancholiam hypochondriacam. Insignis enim est inter os ventriculi & cerebrum consensus. Dicit etiam Galenus cap. vlt. lib. de plenit. si melancholia infestet os ventriculi; homines fieri morosos & tristes. Terminus ad quem, semper est cerebrum: quod tamen diuersimode concurrat: nam interdum Attrahit, interdum Suscipit. Attrahit ratione doloris, & præcipue dum calidius est: vbi notandum, caliditatem cerebri, quæ tractionis causa est, semper excedere caliditatem loci, a quo caput trahit:

terminus

terminus enim ad quē, semper est calidior termino a quo: Sic caput trahere potest a toto, a liene; quia caput esse potest calidius liene: non autē trahit caput a corde: Vnde Auicennas loquens de melancholia a corde, non proponit caput calidum. Suscipit etiam caput, ob frigiditatem & humiditatem: ac perinde non semper in melancholia caput est humectandum, sed interdum etiam siccandum. Hinc Auicennas ait, melancholiam quandoque fieri a corde calido & capite humido. Et hæc de vitio materiæ.

Sequuntur causæ generantes materiam melancholicam tum Spuriam tum Legitimam. Spuria materia tantum est melancholica ratione nigredinis: & generatur a causa refrigerante. Vnde Auicennas & Aëtius scribunt, quod frigiditas clarum sanguinis colorem reddat nigrum. Sumserunt hoc a Galeno, qui c. 2. l. 3. de caus. sym. inquit: sanguinem nigrescere a frigidityte; partes enim diaphanæ & luminosæ exprimuntur, ut sanguis magis reddatur opacus. Hæc autem causa refrigerans, si pertineat ad caput, fit melancholia, per essentiam: ad quam respiciens Galenus, c. 7. l. 3. de loc. aff. ait, melancholiam per essentiam fieri e solitudinibus, e mœstitia, cum vigiliis; nam ex his caput refrigerari potest. Si autem frigiditas spectet ad partes infra caput: tunc fit melācholia per consensum a toto, repleto sanguine nigricāte. Materia melancholica exquisita, secundum Galen. c. 10. l. 2. ad Glauc, c. ult. l. 2. de temperam. c. 7. l. 3. de loc. aff. producitur vitio vel Alimenti, vel Agentis. Alimenti vitio; ut si quis alatur carnibus suillis, brastica, lente, pane furfuraceo, caseo antiquo, & aliis a Galeno propositis, c. 7. l. 3. de loc. aff. Agentis vitio producitur; dum calor est intensus, ut dissipatis partibus tenuioribus, materia reddatur crassa & nigra: vnde Galenus loc. cit. ait, melancholiam per morbos febriles generari. Porro hic calor intensus, viget vel In capite, vel Extra caput. Si in capite; fit melancholia per essentiam: nam c. 7. l. 3. de loc. aff. caput ante affectum melancholicum, si detineatur calida aliqua dispositione, ut inflammatione, phrenitide, &c. generat materiam frigidam & siccam; a qua postea ipsum quoque caput frigidum & siccum euadit. Caput igitur ante morbum fuit calidum: sequente morbo fit frigidum. Si calor vigeat infra caput, potest esse membrū, generationi humorum vel Destinātū, ut hepar; vel Non destinatum, ut ventriculus secundum fundum, mesenterium, lien, & vterus. Si iecur generet melancholiam copiosam; hæc toti per venas impertitur: vnde fit melancholia per consensum a toto. Hic autem affectus potissimum viget in ætate declinante, in qua iecur ita calidum esse potest, ut generet melancholiam. Et in hac ætate declinante, cum in toto caliditas marcescat: facile corpus totum a melācholia redditur frigidum & siccum. Secus statuen-

3. Causæ generantes melancholicam materiam spuriam.

Melancholica materia exquisita a quibus causis oritur.

dum de senibus, propter frigiditatem hepatis; ob quam non generatur melancholia. At in ætate florente, licet maxime vigeat caliditas iecoris; quia tamen in hac ætate, etiam totum corpus vehementer est calidum; non ita facile a materia melancholica frigidum & siccum reddi potest. His fundamentis adductus Galenus c. 7. l. 3. de loc. aff. ait, homines colore rufo donatos, promte incidere in intemperiem melancholicam, flauos non item; qui enim colorem habent rufum, assimilantur hominibus ætatis declinantis; qui flauum, hominibus florentis ætatis. Quoad reliquas partes abdominis; eæ concurrunt suo calore, qui intensus est redditus propter obstructionem & angustiam: vnde hæ partes inflammatione veluti affici videntur. c. 7. l. 3. de loc. affect.

4. *Causa detinētes materiam melancholicam.*

Causæ detinētes, secundum Galenum c. 10. l. 2. ad Glauc. c. 7. l. 3. de loc. aff. pertinent ad melancholiam per consensum a toto; quatenus vi harum causarum, in venis totius corporis colligitur materia melancholica. Vnde causa interna esse potest lienis vitium, vt vel non Attrahat excrementum melancholicum, vel non Suscipiat, vel non Expellat. Non attrahit; si lien sit frigidior: non suscipit, si afficiatur lien vel tumore, vel angustia: non expellit, ob frigiditatem, ob angustiam: vt propterea in toto colligatur materia melancholica. Huius classis est mensium suppressio, ob venarum vteri angustiam, & præsertim in mulieribus, generantibus sanguinem melancholicum. Causæ externæ sunt causæ astringentes; siue sint cibi, siue medicamenta astringentia, & præsertim post vsum ciborum melancholicorum. Præterea huc facit, consueta vacuatio suppressa, vt hæmorrhoidum, vteri (notandum obiter: mensium suppressionem, vt refertur in suam causam internam, verbi gratia, in angustiam venarum vteri, numerari inter causas internas: Si autem capiatur, vt consueta vacuatio cohibita, recensetur inter causas externas, quæ pertinent ad inanitionem & repletionem.)

De differentiis.

Differentia.
2. *A forma.*

IN melacholia corrumpitur imaginatio cum timore & mœrore: & corrumpitur vel Sola, vel Simul cum ratione. Galenus c. 7. l. 3. de loc. aff. c. vlt. l. 2. de caus. symp. ait, delirium melancholicum multiplex esse, prout speciatim imaginatio corrumpitur: alius enim imaginatur, se esse factum testaceum, alius Atlantem non sustinere mundum. Causa autem variæ imaginationis est affectio tenebricosa varia, vnde & phantasma tenebricosum est varium. Diuersa autem sunt phantasmata, pro varietate causæ Externæ, & Internæ. Quoad causam externam; vt varia fuit cuiusque vitæ conditio, ita

varium producitur phantasma. Verbi gratia, si quis imaginetur se esse prophetam, ante astronomiæ studuit: si quis imaginetur se esse regem, ante cum principibus vixit, &c. Quoad causam internā, pro varia corporis dispositione, varię fiunt imaginationes: V. g. si aliquis sit siccioris habitus, putabit se esse testaceum: si patiens flatus copiosos obtineat, imaginabitur se esse capite destitutum, &c. Quoad differentias a subiecto: cerebrum afficitur, vel tantum secundum Anteriorem partem, vel etiam secundum Mediam. Sumuntur etiā differentię ab efficiente, id est, a causa phantasmatis. Hęc causa est Externa, vel Interna. Externa pertinet ad Animi accidentia, & nō ulterius subdividitur. Causa interna est spiritus tenebricosus. Est autem spiritus tenebricosus, vel secundum Propriam substantiā, vel ob Mistionem materiæ melācholicæ. Si secundum propriam substantiā; tunc genitus est, ex impuro vel Aëre, vel Spiritu vitali. Aër nō subdividitur. Spiritus vitalis procreatur a corde. Causa aut cur vitiosus & impurus procreetur, est Simplex vel Cōposita. Simplex est Lęsa facultas, vel Error externus. Cōposita est simul lęsa facultas, & error externus. Lęsio facultatis est vel intemperies Calida, vel potiss. Frigida. Frigida producitur, vel a Frigiditate, vel a Siccitate capitis, vel Citra hęc. Error, & causa composita, nō subdividuntur. Si altera e parte spiritus reddatur tenebricosus, ob misionem materię melācholicæ, diuisionē admittit. Et primū, quoad speciē, materia est Vapor, vel Minera. Minera est Legitima, vel Spuria. Vitium materiæ, ratione quantitatis, & qualitatis, habet differētiam secundum Magis & Minus. V. g. materia est, magis vel minus frigida, sicca, crassa. Quoad vitiū secundum vbi; ratione quietis, est differētia secundum Magis & Minus. Ratione motus, & primū causa termini a quo mouetur materia; dicēdum, moueri vel a Toto, vnde est melācholia per consensum a toto: vel a Parte, vnde est melācholia per consensum ab hypochondriis. Et, si a parte mouetur materia, mouetur vel a Fundo ventriculi, vel a Mesenterio, vel ab Hepate, vel a Liene, vel ab Utero. Terminus ad quē est cerebrū: quod vel Attrahit, vel Suscipit. Quoad causas generātes; cū generetur materia melācholica, modo Spuria, modo Legitima: ideo & causa generans est duplex. Causa generans spuriam materiā, est causa refrigerans, quæ diuisionem admittit secundum Magis & Minus: & præterea diuisioni subiicit, vt ratione loci pertinet vel Ad caput, vel Infra caput. Causa generās legitimā melācholiā, subdividitur: est. n. vel Intēperies, vel Victus melācholicus. Si intēperies est calida, differre potest secundum Magis & Minus: & præterea differre potest ratione loci: & est vel in Capite, vel in Toto, vel in Iecore, Liene, in Fundo vētriculi, in Mesenterio &c. Cā detinēs est Interna, vel Externa. Interna est vitiū Lienis, vel Venarū

2. A subie-
cto.3. Ab effi-
cientia.

sedis, vel Vteri. Externa causa est astringens: & hæc differre potest secundum Magis & Minus; & præterea secundum speciem, vt pertinere potest ad materiam specificam, vel Medicinalem, vel Diætericam.

De Signis.

Signa melancholia imminens.

IMMINENS melancholia indicatur e præsentia causarum, e vigiliis, e somno turbulento, cum tristibus imaginibus, ex inertia totius corporis: & sermonis, ex oculorum lumine obtenebrato: hæc enim omnia indicant imminere phantasma tenebricosum, a quo postea cerebrum afficitur.

Signa præsentis: in genere.

Quoad melancholiam præsentem, cum Galeno c. 3. l. quod animi mores, c. vlt. l. 2. de caus. symp. c. 7. l. 3. de loc. aff. indicatur e timore & mœrore, sine causa: nam, prout cerebrum afficitur affectione simili tenebris, ita fit timor & mœror. Producitur autem hæc affectio, non a colore nigro, vt Galeno ascribit Auerrhoës; sed a phantasmate tenebricoso, quod in cerebrum agit, vt in organum imaginatricis. Notandum Hippocratem aph. 40. sect. 7. dixisse; si lingua repente incontinens fiat, vt aliqua pars corporis stupore afficiatur, esse id melancholicum. Galenus in commento inquit, se ignorare, cur hæc sint melancholica: quoniam linguæ paralytis & stupor sunt vitia, quæ potius fiunt a pituita, quam a melancholia: Cum hoc ignorarit Galenus, nos forsitan magis id ignoramus. Dicendum tamen fortassis, Hippocratem per melancholiam, non intelligere eam, de qua in præsentia est sermo: sed loqui de paralyti linguæ, & de stupore alicuius partis, vt fiunt potius a melancholia, quam a pituita. Paralytis enim & stupor capiuntur, vel vt simpliciter generantur, vel vt respiciunt subiectum, quod afficitur. Si capiantur primo modo, vt simpliciter generantur, paralytis & stupor potius fiunt a pituita. Si autem capiantur vt respiciunt subiectum, cum hoc possit esse vel totum, vel pars: rationabile est, totum affici a materia copiosa, partem a minus copiosa: & præterea cum melancholia sit in minori copia, quam pituita; ob id, dum afficitur vel lingua, vel alia corporis pars, ad differentiam totius; dicendum, hanc affectionem prodire a melancholia, vt a materia minus copiosa.

Signa differentiarum.

1. A forma,

2. A subiecto,

3. A causa eff.

Quoad cognitionem differentiarum; & primum ratione formæ: hæc manifestabit sermo ægri. Differentiæ a subiecto etiam facile cognoscuntur: nam, verbi gratia, si obseruemus solam imaginationem esse corruptam; statuendum cerebrum secundum partem tantum anteriorem esse affectum: si etiam ratio afficiatur; cerebrum etiam secundum mediam partem est affectum. Quoad differentias a causa efficiente: cum fiat hoc vitium

vitium ab affectione tenebricosa, cuius causa est phantasma tenebricosum, quod producitur a causa externa, vel interna; nam difficulter hæc distinguuntur, ex origine & curatione: Ex origine, si, verbi gratia, originem duxerit ex animi accidentibus: e curatione, ut si remoueat ex impositione pilei plumbei, iudicabitur malum oriri a causa externa; contra, si ab interna. Quoad internam, cum sit spiritus tenebricosus redditus, vel secundum propriam substantiam, vel mixturem materiæ melancholicæ: iudicabitur tenebricosus esse redditus, secundum propriam substantiam, si delirium sit assiduum: si præsentis, vel prægressæ sint huius causæ, de quibus loco suo dictum est. Si enim fiat tenebricosus ob mixturem materiæ melancholicæ; pariter causæ aderunt, vel præcesserunt. Vnde, quoad spiritum tenebricosum secundum substantiam, cum causa sit, vel aer, vel spiritus vitalis; aer facile cognoscetur. Si nullum sit vitium in aëre, iudicandum est, malum prodire e spiritu vitali. Verum spiritus vitalis gignitur, vel læsa facultate, vel ob errorem externum, vel utroque modo. Si gignatur læsa facultate; cognoscitur e signis indicantibus cor vel calidius, vel frigidius; de quibus in propriis locis. At, cum frigiditas producat vel a cerebro, vel ab alia causa: Si producat cordis frigiditas a frigido cerebro, signa erunt frigidi cerebri, & præcessere causæ refrigerantes, ut animi accidentia: Si vero non prodeat a capite, præcesserunt causæ refrigerantes cor. Et si fiat ob errorem externum, id est, ob sanguinem melancholicum, erunt signa hepatis calidioris, neque signa erunt totius corporis frigidi & sicci. Si generetur & læsa facultate, & ob errorem externum: cognoscitur facillime e signis febris pestilentis, & mortiferæ. Si generetur spiritus tenebricosus ob mixturem materiæ melancholicæ; cognoscenda sunt signa speciei, vitii, causarum generantium, & detinentium. Quoad speciem; vapor cognoscitur, quia symptomata sunt mitiora, delirium est per intervalla, non adest gravitas, & signa assunt hypochondriacæ. Si minera, seu humor est causa; omnia erunt graviora. At minera, si sit spuria; cognoscitur e causis refrigerantibus: si legitima; e signis causarum calefacientium. Quoad vitium: & primum in quanto; cognoscitur materia esse in maiori copia, e vehementia symptomatum, e gravitate. Vitium in qualitate, pertinet ad frigiditatem, siccitatem, & crassitiem, sed secundum magis & minus: id quod cognoscitur ex intensione & remissione symptomatum. Quoad ubi, cum respiciat motum, & quietem: materia quiescens cognoscitur e perseverantia symptomatum. Quoad motum; & primum quantum ad terminum a quo; esse totum corpus cognoscitur, e cap. 7. lib. 3. loc. aff. si corporis habitus antea fuerit calidus,

Causa interna signa.

Spiritus tenebricosi, secundum substantiam, signa.

Signa tenebricosi spiritus, ob mixturem melancholicæ.

Species materia ut cognoscatur.

Vitii signa.

Hypochondriaca signa

Causa generantis indicia.

Signa detinentium causarum.

nunc autem sit frigidus & siccus: præterea cognoscitur e suppressa aliqua vacuatione consueta sanguinis melancholici: præterea e vitio melancholico prægresso. Partem autem esse terminum a quo; cognoscitur e signis melancholiæ hypochondriacæ; nimirum, quod prius oriuntur symptomata circa ventriculum, quam circa caput: adhuc, ut ventriculi symptomata intenduntur, ita etiam delirium melancholicum intenditur, & ut illa remittuntur, ita etiam minuitur delirium. Cum autem in hypochondriaca possit affici, fundus ventriculi, lien, iecur, &c. singula e propriis capitibus cognoscuntur. Facile etiam cognoscitur terminus ad quem, id est, num caput attrahat, vel suscipiat. Si attrahit; cognoscitur e calore & dolore. Si suscipit; cognoscitur e signis frigiditatis, vel humiditatis cerebri: de quibus in dol. cap. Facile cognoscitur, an causa generans, sit causa melancholiæ, vel spuria, vel legitima, e signis caliditatis aut frigiditatis. Causæ detinentes admodum facile cognoscuntur e sermone ægri, & assidentium. Et quotiescunque sunt internæ; an pertineant, vel ad lienem, vel ad hæmorrhoidas, vel ad vterum: e propriis locis petendum.

De Indicationibus.

Indicationes.

A Subiecto.

A causa effici.

Ab affectione tenebri-

PRÆSIDIA sumuntur ab essentia: essentia autem pertinet ad formam, subiectum, & causam efficientem. Forma non est ex usu: nam pendet ab affectione. Quoad subiectum, cum sit cerebrum & calidum innatum: oportet conseruare & fouere proportionem cerebri, ut in sermone de dolore cap. Quoad causam efficientem; cum sit affectio tenebri-
cosa, cuius causa est phantasma tenebricosum, quod producit a causa externa, vel interna: si capiatur causa efficiens, ut affectio tenebri-
cosa morbosa; indicat affectionem contrariam tenebri- & morbosam: unde Paullus huc respiciens, dicit, mentem ad alia esse diuertendam. Verbi gratia, phantasma quod imprimit in cerebro affectionem, est usurpandum, ut imprimat affectionem, quæ sit efficacior, quam tenebri-
cosa. Hoc remedium in affectu melancholico quandoque est sanans, quandoque anodynum. Si enim affectio tenebri-
cosa pendeat a causa externa; est sanans, quia malum non amplius redit; verbi gratia, cum per pileum plumbeum, homo prorsus liberatur: At si melancholia produci-
tur a causa interna; erit remedium anodynum, non sanans; nam huius beneficio, inquit Paullus, mens ad alia deducitur; at non prohibet hoc remedium mali reditum, quoniam adest causa interna. Quare indicatio
est hau-

est haurienda a causa interna, & proinde a spiritu animali tenebricoso. Hic autem est tenebricosus, vel secundum propriam substantiam, vel ob mistionem materiæ melancholicæ. Si sit tenebricosus secundum propriam substantiam, non videtur pertinere ad methodum medendi, & videtur esse indicans inutile; quia remouetur ad remotionem materiæ: ablatum enim impuro aëre, vel spiritu vitali, ilico spiritus animalis purus euadit: unde in id incumbendum esse videtur, quo aër, spiritusque vitalis cito puri reddantur. Quod si ergo, verbi gratia, spiritus animalis tenebricosus fiat e prauo aëre, & pro remedio vsurpetur bonus aër; certe hæc materia remedii supponit indicans; de quo tamen, quodnam sit, ambigitur? Spiritus enim animalis tenebricosus non indicat vtile; aër autem non indicat, quia est causa externa.

*A defectu
puri aliment-
i, spiritus
animalis.
Dubium.*

Pro resolutione scire oportet, spiritum tenebricosum, ea ratione qua est morbificus, indicare remouens: minus genericum est spiritus vitalis, ut vel excedit, vel deficit: in præsentia, vitium in excessu non est ex usu, dum enim aufertur alimentum impurum, ilico cessat excessus prauitatis: quare indicans est vitium secundum defectum; defectus enim puri alimentari, indicat purum alimentum: unde indicatio est a præsentis vitio, cuius essentia est defectus puri alimentari: at defectus puri alimentari, si est aëris, indicat purum alimentum aëreum, si spirituum, indicat alimentum spiritale: ut alimentum aëreum, ceu indicatum, pro materia habeat aërem bonum, qui non est indicans; alimentum autem spiritale pro materia habeat spiritum vitalem purum.

λύσις.

Cum ergo opus sit puro velaëre, vel spiritu: Quoad aërem, huius inuentio est extra methodum medendi. Quoad spiritum vitalem, cum sit causa morbifica interna, ideo habet rationem indicantis: spiritus enim vitalis purus, est materia remedii; impurus est indicans. Cum autem spiritus vitalis impurus pendeat, a vitio vel Generantis, vel Materiæ, vel a vitio Vtriusque: ob id indicans vtile capi debet a vitio propositorum. Vitium agentis pertinet ad cor; ideoque remedia sunt referenda ad cor, quæ foueant vel proportionem cordis, ut cordialia; vel dirigantur ad cordis vitia dissipanda. Verbi gratia, si intemperies calida est, indicantur frigida; & si frigida, indicantur calida. Et si contingat, ut intemperies cordis frigida, foueatur a frigidityte & siccitate cerebri; oritur indicatio calefaciendi & humectandi cerebrum.

*Ab impuri-
tate spiritus
vitalis.*

Materia e qua, est sanguis melancholicus, genitus a iecinore calidior: unde oritur indicatio vacuandi sanguinem melancholicum, & refrigerandi iecur. Si producatur ratione vtriusque, id est, & ratione vitii.

*A mistione
materia me-
lancholica,
cum spiritu
animali.*

*1. A specie
materia.*

*2. A vitio
materia.*

agentis, & materiæ opus est & cor refrigerare, & materiam febrilem euacuare. Quatenus spiritus animalis tenebricosus redditur, propter mistionem materiæ melancholicæ; sumendæ sunt indicationes a materia melancholica: & quidem a specie, a vitio, a causa generante, & detinente. Quoad speciem, siue sit vapor, siue minera, tam spuria, quam legitima; prodit remedium determinatum, quod alias docuimus. Verbi gratia, si melancholia copia peccet, erit minuenda materia, sed melancholica, unde euadit remedium determinatum causa speciei. Quoad vitium quantitatis, indicatur minuens. Quoad vitium qualitatis, cum sit materia frigida, sicca, crassa; oritur indicatio calefaciendi, humectandi, & attenuandi. Quoad vitium secundum vbi, & primum ratione quietis; vt materia melancholica quiescit, est dimouenda & discutienda: vt autem est in capite, est discutienda in capite, vt sit indicans determinatum. Quoad motum, in hoc oportet perpendere tum fluxum, tum fluxus terminum. Fluxus, vt est præter naturam, indicat remedium retrahens: quod contrahitur a termino morbifico motus, nimirum a termino a quo, & ad quem. Hi autem termini possunt bifariam perpendi, Simul, & Seorsim. Si simul perpendantur, motus vitiosus est, vel ab ante ad post, aut contra: vel a dextro ad sinistrum, & contra: vel a supra ad infra, & contra: & propterea indicatur remedium retrahens, vel ad anteriora, vel posteriora; vel dextrorsum, vel sinistrorsum; vel sursum, vel deorsum. Cum ergo in melancholico affectu materiæ motio sit ab inferioribus ad superiora: indicatur retrahens ad inferiora. Si seorsim perpendantur termini; quantum ad terminum a quo, cum sit infra in affectu melancholico: hic terminus vel est communis, vel determinatus. Communis terminus in melancholia est totum: determinatus terminus, in melancholia scilicet hypochondriaca, sunt hypochondria. Si ergo melancholia fiat per consensum a toto, vt terminus a quo sit communis; indicatur remedium retrahens infra, sed ad omnes partes, non modo ad brachia, sed etiã ad crura, non modo ad dextrum latus, sed etiam ad sinistrum. Si autem terminus a quo sit determinatus; indicatur remedium retrahens infra, sed ad partes determinatas, verbi gratia, cum in melancholia hypochondriaca, terminus a quo sit regio abdominis; est vel media, vel dextra, vel sinistra: si media, vt si melancholia fiat per consensum a fundo ventriculi, a mesenterio, & iis partibus quæ pertinent ad mediam regionem abdominis; indicatur remedium retrahens infra abdomen, ad vtramq; partem, id est, ad crus & dextrum, & sinistrum. Si autem fiat ab hepate; tunc indicatur remedium retrahens infra iecur, ad dextrum crus. Si fiat a liene, indicat remedium re-

trahens

trahens infra lienem, ad crus sinistrum. Notandum harum propositarum partium situm, non indicare retrahens, cum a situ non capiatur indicatio: sed situm esse signum termini morbifici a quo. Secundo notandum, differentiam esse inter retrahens infra, ad dextrum vel sinistrum, ut indicatur a motu, ratione vel utriusque termini, vel ratione solius termini a quo: nam primum remedium, respicit utrumque terminum indifferenter, id est, ad dextrum & sinistrum; præterea indicat remedium retrahens ad terminum oppositum termino a quo, verbi gratia, si materia fluat ad dextrum, indicatur retrahens ad sinistrum. At si remedium respiciat solum terminum a quo; remedium non est indifferens, verbi gratia si sursum moueatur materia in liene, indicatur retrahens infra ad partem sinistram. Terminus ad quem, indicat vel ut attrahit, vel ut suscipit. Si attrahat, causa doloris; indicat remedium vel sanans, vel anodynum: Si attrahat causa caloris, indicat refrigerans. Si indicat terminus ad quem, ut suscipit, causa frigiditatis, vel humiditatis; semper contrarium indicat. Quodlibet autem horum remediorum est retrahens, verbi gratia si terminus ad quem, sit calidus, indicat frigidum retrahens, cuius beneficio retrahitur materia, ut non amplius fluat. Causæ etiā generantes suas habent indicationes. Cum igitur materia melancholica sit spuria, vel legitima: si fuerit spuria, oritur 3. *A causa generante.* indicatio calefaciendi, modo cerebrum, modo cor, prout causa generans materiam spuriam frigidam, pertinet ad cor, vel ad cerebrum. Si legitima sit materia, si generetur vitio agentis, sique ad caput pertineat; non indicat: nam causa generans legitimam melancholiam in capite, est intemperies calida, quæ præcessit; indicatio autem non sumitur a præterito. Si pertineat ad iecur, oritur indicatio refrigerandi iecur. Et si materiæ melancholicæ causa generans, est calor auctus ratione angustiae, quemadmodum contingere solet in melancholia hypochondriaca: indicatio utilis non ab angustia, sed a materia obstruente capitur, ut copiosa materia, sit euacuanda, viscida detergenda, &c. Quoad vitium melancholicum, ab hoc non sumitur indicatio: si enim usurpentur cibi, qui sunt materia alimentari indicati a virtute, malum evanescit. Quoad causas detinentes, cum sint vitia lienis, sedis, vel uteri; siue sint dyscrasie, siue obstructions: desumentur indicationes e propriis capitibus. 4. *A causa detinente.*

De Prognosticis.

VITIVM hoc non est contemnendum, quia læditur actio principalis; ut propterea vitium sit vehemens ratione dignitatis, saltem causa melioris

*Prognostica
differentia-
rum.*

*A forma &
subiecto.*

*A causa ef-
ficiente.*

*A causa ex-
terna.*

*Ab impuri-
tate spiritus
animalis se-
cundū sub-
stantiam.*

vitæ. Vnde cum Hippocrates ait, aphor. 53. sect. 6. desipientiam cum risu
esse bonam, cum studio periculosam: Galenus in com. addit, nullam desi-
pientiam esse securam. Patet igitur non esse vitium despiciendum. Quo-
ad vñ differentiarum, & primum quoad differentias a forma: si imagina-
tio tantum corrumpatur; non adeo insignis est vehementia: Si autem cum
imaginatione corrumpatur etiam ratio; est vitium magis vehemens ratione
essentiæ & dignitatis, quia imaginatio in priori est cerebri parte, ratio in
media. Quoad differentias a causa efficiente: cum melancholia fiat ab af-
fectione tenebricosa, cuius causa est φάντασμα, cuius phantasmatis causa
est externa, vel interna: Si causa sit externa, malum est admodum remis-
sum: nam causa externa est minimæ vehementiæ, ratione essentiæ: vnde
cum Alexandro hæc melancholia solo artificio curatur. Causa interna est
spiritus animalis tenebricosus: qui, si talis reddatur secundum propriam
substantiam; si quidem hoc fiat ratione aeris impuri, hæc melancholia fa-
cile curatur, aeris mutatione. Maior est difficultas in curatione, si fiat a spi-
ritu vitali; tunc enim spiritus animalis magis recedit a naturali statu, vn-
de maior est vehementia essentiæ: adhæc, aer solum pertinet ad cere-
brum, spiritus autem vitalis & ad cor, & ad cerebrum, vnde etiam est ve-
hementia dignitatis. Cæterum, cum spiritus vitalis tenebricosus gene-
retur in corde ob varias causas: si gignatur vitio agentis, tunc cor est ca-
lidum, vel frigidum; dyscrasia frigida vehementior est ratione essentiæ;
quam calida: nam frigida potest esse intensa, calida non, quia esset deli-
rium ferinum: præterea, quoniam cor suapte natura est calidum, fit vt fri-
gida intemperie existente maior sit recessus. Frigiditas cordis produci
potest, vel a frigido & sicco cerebro, vel ab alia causa: dum paritas serua-
tur, vitium est peius, si fiat a cerebro frigido & sicco; nam malum est ge-
minatum, quia adest morbus frigidus & in corde & in cerebro; & præ-
terea additur vehementia dignitatis, cum lædatur cor & cerebrum. Ve-
rum, si ante cor non lædatur cerebrum, malum est remissius. Quod si
contingat, cerebri frigiditatem esse vehementem, & in habitu; necessa-
rio malum melancholicum vsque ad mortem comitatur: vnde est com.
aphorif. 56. sect. 6. talis melancholia minatur stuporem, conuulsionem,
cæcitatem. Si spiritus vitalis tenebricosus producitur ob errorem exter-
num, nimirum vitio materiæ melancholicæ, id est, sanguinis melancholi-
ci in hepate geniti; curari potest, euacuando sanguinem, & iecur refrige-
rando, si huius ratione spiritus vitalis reddatur tenebricosus. Hoc autem
modo facilius fieri potest, modo difficilius, pro diuersitate causæ gene-
rantis, de qua paullo post. Si fiat spiritus vitalis tenebricosus, vitio & agen-
tis &

tis & materiæ, vt in febribus prope mortem; patet vitium esse lethale: Sed hæc melancholia potius est secundaria, quam principalis, nam pendet a vitio febris: est autem prorsus mortalis hæc melancholia: nam & agentis & materiæ omnis vehementia est in summo; Agens enim est cordis intemperies febrilis, maxime recedens a statu naturali, vt insignis sit vehementia essentia: est intemperies cordis, quare summa vehementia dignitatis & facultatis, morsque est proxima. Materia e qua, est vapor febrilis, maxime recedens a statu naturali, vnde summa vehementia secundum essentiam: nocet cordi, quare vehemens, ratione dignitatis: deicit facultates, quare vehemens, ratione facultatis. Quod si spiritus animalis (non vitalis) fiat tenebricosus ratione permistæ materiæ; oportet perpendere in materia, vehementiam speciei, vitii, causæ generantis, & causæ detinentis. Quoad speciem, vapor citius vincitur; quia minus recedit a spiritu, quam minera. Et minera spuria facilius curatur, nam recedit solum per colorem: exquisita difficilius, quia etiam recedit secundum alia vitia. Quoad vitium materiæ: ratione quantitatis, vt materia est copiosior, ita difficilius est curationis, vt immineat epilepsia, stupor, cæcitas, ob copiosam materiam, com. aphor. 56. sect. 6. Ratione qualitatis, quo materia frigidior, siccior, crassior, eo erit difficilius curationis, nam adest maior vehementia ratione essentia. Ratione quietis, quo materia magis quiescit, eo malum difficilius est curationis. Ratione motus, & primum ratione fluxus, prout materia maiori cum impetu mouetur in caput, malum magis redditur periculosum, nam est maior vehementia ratione essentia. Quoad terminos, a quo, & ad quem: si simul perpendantur, si materia prorsus moueatur ab infra ad supra, malum magis est periculosum; minus autem periculosum, si materia incipiat moueri infra: Quod cognoscens Hippocrates, ait aphor. 11. sect. 6. atra bile vexatis, hæmorrhoides superuenientes, bonum. Si termini motus seorsim perpendantur: quantum ad terminum a quo, vt pertinet ad partes magis præcipuas, ita etiam augetur periculum, ob vehementiam dignitatis: vnde malum peius est; si prodeat a iecinore, quam si aliene, cæteris paribus. Quoad terminum ad quem, minus periculi est, si fiat modo attractionis, quam receptionis. Quoad causas generantes, si perpendatur causa generans, ratione materiæ spuria, si fuerit frigiditas, siquidem hæc ad cor pertineat, deterior est; nam magis recedit a naturali statu, & præterea insignis est vehementia, ratione dignitatis, quia in corde. Si hæc intemperies frigida pertineat ad cerebrum, cum Galeno capite septimo, lib. tertio, de loc. aff. si recens sit, facile curatur. Ratione exquisitæ materiæ melancholicæ,

Ab impuritate spiritus animalis obmisionem melancholia.

1.

2.

3.

si fiat vitio alimenti, facile tollitur. Si fiat vitio agentis, cum sit calor intensior; difficultas curationis pendet a vehementia essentiae, & potissimum materiae: nam caliditas, quæ ad caput pertinet, iam desit ante affectum melancholicum; vt curatio dirigatur ad materiam, quæ magis vel minus vincitur, pro ratione vehementiæ, vt dictum est. Si autem caliditas sit infra caput, ratione essentiae non est admodum vehemens, alias enim generaretur materia exusta, vnde delirium fieret ferinum, non melancholicum. Curationis ergo difficultas posita est in materia obstruente; quæ interdum ita est crassa & viscida, vt non possit expugnari: & vos in praxi obseruabitis, melancholiam hypochondriacam quandoq; non posse curari.

4. Detinentes causæ attinent ad lienem, hæmorrhoidas, vterum. Vnde malum difficilius; quo lien frigidior, quo lienis obstructio vehementior, quo lienis tumor maior: & si tumor sit scirrhus, melancholia est incurabilis: idem dicendum de hæmorrhoidibus, & de vitiis vteri.

De Curatione.

Curatio.

Vena sectio in melancholia per essentiam.

GALENVS cap. 7. lib. 3. de locis aff. non proponit, phlebotomiam in melancholia per essentiam, quamuis malum sit vehemens saltem ratione dignitatis, & virtus robusta. Non autem probat, quia in hac melancholia per essentiam, adest materia melancholica excrementitia, genita a procedente caliditate capitis: ideoq; cum alia sit a sanguine, nec sanguis in toto redundet, Galenus venam non secat. At si contingat, melancholiam esse per essentiam in capite, & a iecinore generetur sanguis copiosus, vena erit secanda. Galenus ergo non admittit venæ sectionem, dum respicit ad materiam quæ est principalis, siue sit immediata, siue mediata. Verum si respiciamus ad causam sine qua non, Galenus non improbaret venæ sectionem; non enim licet caput euacuare, nisi totum euacuetur. Præterea Galenus loc. cit. respicit ad melancholiam recentem, quæ, vt ipse ait, leuioribus tollitur: at si producat longius, requirit fortiora, vt totum sit

Vena sectio in melancholia per consensum a toto.

euacuandum. In melancholia autem per consensum a toto, vena est secanda: nam e necessitate in toto peccat sanguis vehemens secundum essentiam, cum caput petat; vt vena secta necessario egrediatur sanguis melancholicus, non tenuis. Ideoq; recte intelligendus est Galenus cap. 7. lib. 3. de loc. aff. dum ait, in melancholia si aperiatur vena cubiti, inspiciendum esse sanguinem, & si egrediatur sanguis tenuis, ilico esse supprimendum; si autem crassus & melancholicus, esse permittendum vt exeat. Galenus hoc in loco respicit ad melancholiam, quatenus fit per consensum vena a toto
vela

vel a parte: & secatur venam ratione cognitionis, ut scire queat, an sit melancholia per consensum a toto, an per consensum ab hypochondriis. Sic venæ sectio Galeno est signum: siquidem in opere de locis affectis circa signa versatur; nec ibi proponitur ut materia remedii. Quod si ergo sanguis egrediatur non melancholicus: oportet iudicare, melancholiam non esse per consensum a toto. Recte ergo diximus in omni melancholia per consensum a toto, in venis totius redundare sanguinem melancholicum. Hæc de venæ sectione gratia melancholiæ per consensum a toto. Quoad melancholiam hypochondriacam; in hac probatur venæ sectio, quia in hypochondriis generatur materia, cum sanguine mista: adhæc ob materiam obstruentem caliditas intenditur: insuper, nisi sanguis euacuetur, tuto non possumus uti calidis medicamentis, ad materiam melancholicam obstruentem: adhæc, hypochondriaca affectio est veluti inflammatio, quare conuenit venæ sectio, ut ex accidenti refrigeret. Licet ergo sanguinem euacuare in qualibet melancholia: sed copiosiore in melancholia per consensum a toto. Quoad rectam amministrationem: pro vehementia sanguinis, quandoq; confertim licet euacuare sanguinem. Vnde Auicennas in illa melancholia, quam vocat Alchâtrab, vnica vice sanguinem euacuat, & iubet detineri foramen apertum ad leipothymiam. Quoad modum; amplius seu maius foramen faciendum. Quoad tempus, cum sanguis vincit alia indicantia: ideo cum Auicenna a venæ sectione est incipiendum, nisi virtus prohibeat: nam si sit debilis, reficienda virtus, mox vena secanda. Et, si virtus non permittat venæ sectionem, ad cucurbitulas confugiendum, & ad hirudines. Quoad Vbi, hoc indicatur a subsistentia sanguinis: Si ergo sanguis in capite contineatur, vena frontis secanda; si in toto, vena cubiti; si intra hypochondria, venæ crurum: & in melancholia a toto, si sanguis subsistat & in toto, & in capite, secanda est vena cubiti, & frontis. Cæterum in melancholia per consensum a toto, si totum est repletum causa hepatis; secanda vena dextri cubiti: si autem sanguis detineatur in toto, causa lienis; secanda vena cubiti sinistri. Et hoc monere volui, eo quod supra dixi, in melancholia locum habere causas generantes, ut est hepar, & causas detinentes, ut est lien. In melancholia hypochondriaca, nunquam est secanda vena brachii, licet practici hoc non obseruent: fundamentum est, nam sanguis subsistit infra iecur; & præterea sanguis ille sursum mittit vapores, ut oporteat deorsum retrahere, non ad brachia. Adhæc, cum sanguis vitiosus pertineat ad hypochondria, & bonus sanguis attineat ad totum (non enim est melancholia per consensum a toto, sed per consensum ab hypochondriis) per se-

*In melâcho-
lia hypochō-
driaca.*

*Vsus venæ
sectionis.*

*In melâcho-
lia hypochō-
driaca non
esse secandam
venam cu-
biti.*

ctionem venæ cubiti, vacuatur sanguis bonus, & non melancholicus: & facta hac euacuatione, ne detur vacuum, fit attractio ad superiora sanguinis melancholici. Hinc Galenus capite septimo, libro tertio, de loc. aff. iubebat, ut in melancholia vena cubiti secetur, & si sanguis non melancholicus egrediatur, ilico esse supprimendum: at in venis totius dum sanguis est melancholicus, est melancholia per consensum a toto: dum autem in toto sanguis non est melancholicus, si est melancholia per consensum, necessario est melancholia hypochondriaca. Quare in omni melancholia hypochondriaca hoc observandum, dum sanguis est euacuandus, ut euacuetur per venas crurum, vel per venas hæmorrhoidum, sic enim sanguis melancholicus euacuabitur & reuelletur ad inferiora: id quod per sectam cubiti venam nunquam assequemur.

Hirudines.

Quoad Hirudines, quamvis possint applicari hæmorrhoidibus in melancholia per consensum a toto: potissimum tamen probantur in hypochondriaca. Sed de his, & aliis, in sermone de dolore capitis egimus.

Pharmacia.

Medicamenta sunt Vacuantia, & Alterantia. Vacuantia, vacuant per meatus Sensibiles, vel Insensibiles. Alterantia respiciunt vel Indicantia, vel Proportionem tum Cerebri, tum Cordis. Cum autem triplex sit melancholia; videndum, quæ medicamenta magis in vna, quam in alia specie probentur. Itaque quoad vacuantia per sensibiles meatus, & primo in melancholia per essentiam: si hæc materia genita est e spiritu vitali tenebricoso; causa sanguinis melancholici probatur medicamentum mite, ut *sena, polypodium, epithymus, cum sero lactis*, propter iecoris caliditatem, ob quam genita est materia melancholica. At si melancholia per essentiam facta sit ob mitionem materiæ melancholicæ, genitæ in capite: hæc melancholia est vel recens, vel antiqua: Si recens; purgantia medicamenta vehementiora non probantur; ratio est, quia materia solum abundat in capite, unde exigua est materia nec pertinaciter hæret: & Galenus capite septimo, libro tertio, de loc. aff. gloriatur, se recentem melancholiam per essentiam curasse solo balneo, & victu euchymo. Si inueterata sit; fortiora sunt usurpanda, ait Galenus loc. cit. ubi per fortiora, non intelligit vehementer soluentia, sed loquitur in respectu ad balneum, & victum euchymum; quibus medicamentum leniens est fortius. Ad hæc in ea melancholia materia est genita in capite, ut in toto alii succi possint dominari, nimirum pituitosus & biliosus succus; qui quibus medicamentis purgandi sint, in sermon. de dol. cap. diximus.

Quare

Quare per fortia, intelligemus medicamenta, quæ melancholiam in capite existentem strenue possunt euacuare: humor enim in capite existens, maxime vacuationi resistit. Sunt autem hæc medicamenta quæ valide vacuant per os & nares, vt per meatus sensibiles; & quæ vacuant per futuras, vt per meatus insensibiles: de quibus medicamentis omnibus in sermon. de cephalalgia. Si melancholia sit per consensum a toto: quoad medicamenta quæ euacuant per meatus sensibiles, probantur vacuantia & primas superfluitates, & purgantia materiam melancholicam, in toto existentem: quæ medicamenta modo leuiora, modo fortiora sunt amministranda, pro vehementia materiæ. Quæ sint hæc medicamenta, patet ex alibi dictis. At propter iuniores quædam monere oportet. Primum si materia melancholica fiat vitio iecoris calidioris, generantis melancholiam: cum soluentibus miscenda sunt frigida. Si autem melancholica materia reperiatur in toto, causa lienis detinentis; miscenda sunt potius calida cum soluentibus. Vnde Galenus capite nono, libro decimoquarto, method. cum epithymo miscet modo serum, modo mulsam; serum ratione iecineris; mulsam ratione cause detinentis, nimirum lienis. Secundo: cum vti debeamus leuioribus & fortioribus soluentibus, & vitium quandoque sit diuturnum: formulas quasdam, seu receptas trademus: præsertim modum explicabimus ordinandi passulas, de quo medicamento in sermon. de dol. cap. nihil diximus. Quare ℞. fol. sene ℥ij. opithymi minutim incisi ℥j. infundantur in infusione solutiva rosarum per 24. horas: deinde facta diligenti expressione, adde passul. dul. lb. j. & fiat infusio in prædicta infusione, & immittantur in vas, addito saccharo, & seruentur ad usum. Et hoc erit satis mite medicamentum, quo poteritis vti ab ℥ss, ad ℥ij. & si volueritis, vt efficacius operetur; addetis mel ros. solutivum. Medicamentum autem forte erit: ℞. cort. helleb. nigri ℥iiij. sem. anisi, citri, cinnamomi, an. ḡ viij. passul. d. ℥ij. fiat infusio in sero lactis: deinde facta diligenti expressione, adde manna el. ℥ij. Mis. & fiat potio brevis. Hic helleborus niger est basis: serum, frigiditate sua helleborum corrigit, & detergendo adiuuat: semina cum cinnamom. corrigunt vim hellebori nigri deleteriam, vt sunt medicamenta cordialia; sua etiam caliditate & tenuitate adiuuant: passule autem vt dulces, corrigunt amaritudinem; vt habent vim lubricandi, adiuuant: manna, vt dulcis, corrigit amaritudinem; vt habet vim leniendi, adiuuat.

2. In melancholia per consensum a toto.

Notanda in usu soluentium.

2.

Passula lactativa.

Tertio notandum circa Quando, in melancholia per consensum a toto, circa vacuantia leuiora & fortiora. Hæc melancholia correspondet quartanæ exquisitæ: in qua Galenus libro primo, ad Glaucon. capite pro-

prio præcepit, primum vtendum esse leuioribus, mox fortioribus: nam materia melancholica in principio indicat leuiora, & prohibet fortiora, quoniam in principio est crassa, & non est æqualis: vnde leuiora medicamenta alliciunt portionem minus crassam, nec agitant crassiorem; nam sunt debilia: at fortiora agitant illam materiam, ideoque primum leuioribus vtendum. Præterea medicamenta leuiora sæpius sunt exhibenda, fortiora raro: vnde Aetius probat *epithymū* quotidie, & Auicennas singulis mensibus, non quotidie, vacuat cum fortibus: fundamentum sumitur a virtute, quia virtus non perfert fortia ita frequenter vsurpata. Notandum quarto de medicamentis lenientibus, quod interdum sint prætermittenda: quod præceptum colligitur a Galeno in libro de melancholia secundum Ruffi sententiam: vbi inquit, melancholicos quandoque ad sanitatem perducere, dum dimittuntur medicamenta; nam virtus assiduo vsu medicamentorum languet. Verum tum a medicamentis desistendum est, cum maiori difficultate ægri ea perferunt: Hoc autem tempus est æstiuum, & hyemale; vnde Galenus cap. 1. lib. quos & quando, &c. ait, purgandos esse melancholicos, & melancholiæ obnoxios, autumno, & vere ineunte; ad differentiam illorum corporum, quæ sunt obnoxia biliosis morbis. Nam materia melancholica, & similiter pituitosa, in veris initio magis possunt, quam materia biliosa: etenim per hyemem humor genitus & collectus ita vrget, vt, nisi veris initio purgetur, procedente vere moueatur, & morbos efficiat. At materia biliosa, cum exigua sit in principio veris, & copiosior vere gignetur magis, quam hyeme; cum periculum sit ne agat ineunte æstate; in fine veris est purganda. Verum cum Galenus loc. cit. respiciat ad præseruationem, si contingat vt malum melancholicum sit admodum vehemens, vel æstate, vel hyeme; his etiam temporibus oportet purgare materiam, quia tum maxime potest ad indicandum. Quinto notandum, materiam melancholicam interdum adeo esse contumacem, vt medici *antimonio* vt cogantur, & quandoque *veratro albo*. Hæc dicta sint causa melancholiæ per consensum a toto. Quod si melancholia fuerit hypochondriaca; secundum Auicennam, antiqua multoties indiget vomitu, cum *veratro albo*. Cæterum, cum in melancholia hypochondriaca etiam pituita peccet: propterea hic probantur purgantia, quæ non modo melancholiam, sed etiam pituitam educunt; eaque cum leuiora, tum fortiora, quæ in dolore capitis fuerè proposita. Verum Auicennas in malo pettinaci probat *album veratrum*; sicut & Græci. Sed consulo vt ab eius vsu caueatis: nam insigne detrimentum potest afferre: de quo Oribasius diligenter & prolixè.

3. In melan-
cholia hypo-
chondriaca.

Medica-

Medicamenta vacuantia per insensibiles meatus, siue citra sudorem, siue cum sudore; sunt debilia, mediocria, & vehementia. Debilia etiam inter diæteticas materias recenseri possunt, vacuantque excrementa tertiæ concoctionis: inter quæ præcipuum est *balneum aquæ dulcis*; quod probatur in qualibet melancholiæ specie, at diuersâ ratione. Breuiter ergo sciendum, balneum pertinere ad solium frigidæ, ad aërem, ad solium calidæ. Solium frigidæ in nulla melancholia probatur: prohibetur enim a materia melancholica frigida, ab intemperie frigida nondum morbosa, & morbosa in melancholia per essentiam; hæc enim a solio frigidæ intenderentur: Nec conuenit in melancholia per consensum a toto, prohibet etenim frigiditas totius: In melancholia denique hypochondriaca, cum incipiat totum refrigerari, frigidum etiam balneum improbat. Præterea in affectu melancholico (: ad differentiam febris hæcticæ cui solium frigidæ conuenit :) nec febris adest, nec virtus debilis, cuius ratione opus videatur aqua frigida, calidum insitum yniente. Aër balnei est calidus, & habet vim euacuandi: vnde probatur magis in melancholia per consensum a toto; minus in melancholia per essentiam; adhuc minus in melancholia hypochondriaca. Ratio est, quia in melancholia per consensum a toto, aër balnei vacuat materiam melancholicam in toto existentem, in melancholia per essentiam, materia est solum in capite, vt vacuari possit solio calidæ, aëreque balnei exiguo sit opus: in melancholia hypochondriaca, cum materia resideat in hypochondriis, aër non ita agit in illas partes; & excrementa totius corporis, tertiæ scilicet concoctionis, solio calidæ euacuantur, vt non ita egeamus aëre balnei. Solium calidæ, mediocriter excedentis, cum sit insignis caliditatis, calefacit & euacuat: ideoque probatur in affectione melancholica, in qua agemus euacuatione. At solium modo debet esse calidius, modo minus calidum: in melancholia per consensum a toto probatur calidius: minus calidum in melancholia per essentiam: & in melancholia hypochondriaca sufficit caliditas ad excrementa tertiæ concoctionis euocanda. Varius ergo balnei vsus est. Quoad quantum, cum actio sit vehementior in melancholia per consensum a toto: ob id æger in hac melancholia diutius debet detineri, & in aëre, & in solio, quam in reliquis melancholiæ speciebus. De modo: Et aër, & solium calidæ, in melancholia per consensum a toto, debent esse actu magis calida. Quoad quando: sunt administranda balnea, dum materia vincit alia indicantia: non autem dum vincitur a materia replente partes internas: quare est administrandum balneum post medicamenta vacuantia per sensibiles meatus. Quoad vbi agendum: ratione subsistentiæ excrementorum tertiæ concoctionis, in

II.
Diaphoretica.
I. Debilia.
Balneum.

Vsus balnei.

2. Medio-
cria dia-
phoretica.
Externa.

Interna.

3. Fortiora
diaphoreti-
ca.

Vide Aëtii
e. 11. l. 2. itē
que de hac
metallorum
elaboratio-
ne lege Gal.
e. 2. l. 2. c. 3.
l. 3. c. 7. l. 4.
c. 2. 2. 2.

qualibet melancholiæ specie, balneum est toti corpori adhibendum. Et ratione materiæ melancholicæ, si melancholia sit per essentiam in capite, balneum præsertim circa caput vsurpandum: si melancholia sit per consensum a toto, toti adhibendum: in hypochondriaca, hypochondriis; vt hypochondria foueri possint spongia, aqua calida madefacta; at propter calidum innatum, *aliquid mastiches* miscendum. Hæc ergo mitis est materia, vacuans per meatus insensibiles. Mediocris materia potest esse inunctio, quæ sæpius cum balneo administratur. Vnde cum Aëtio probatur inunctio *e nitro, & oleo non astringente, & proinde communi, vel chamamelino, vel anethino*; vt liceat pro qualibet vñcia olei, immiscere nitri ℥j. vsque ad ℥iiij. Et probatur hæc inunctio potiss. in melancholia per consensum a toto. Quoad vsum, quædam admonebimus, circa modum, & vbi. Quoad modum, inunctio adhibeatur calide & fricando: quia frictio, vt magis potest exercitatione, ita est in causa, vt melior fiat euacuatio materiæ melancholicæ: vt aliqua e parte, com. aph. 15. sect. 3. colligitur. Quoad Vbi, in melancholia per essentiam inunctio secundum caput probatur: in melancholia per consensum a toto, toti applicanda: in melancholia hypochondriaca, hypochondriis. Adhæc inter mediocriter vacuantia per meatus insensibiles, connumerare licet calida, infra quartum gradum, quæ sint tenuia, & expertia formæ summæ actiuitatis, vt est *ruta, anethum, chamamelum, serpillum, puleg. cuminum, feniculum, daucus; ius galli, ius columba, quorum animalium ventres sunt replendi iam propositis medicamentis*: Sed inter hæc licet etiam recensere aromaticum rosat. diacuminum, quæ medicamenta potiss. probantur in melancholia hypochondriaca, in qua generatur materia melancholica visceris caliditate accidentali; nam, vt suo loco audiuitis, intenditur caliditas, propter obstructionem. Quoad fortiora vacuantia per insensibiles meatus, Auicennas probat *scillā, magnas antidotos*, quemadmodum etiam Galenus *theriacam* probat in quartana. Monebat Aëtius, theriacam hyeme & vere incoante esse exhibendam, in affectu melancholico frigido. Valeant igitur, qui in febribus quolibet tempore, etiam æstiuo, exhibent theriacam, & sic ægros interficiunt. Inter fortiora in melancholia hypochondriaca, probantur medicamenta *e chalybe, e guaiaco, e synapi*. Medicamentum e chalybe erit proponendum in malis lienis, infra cap. 26. lib. 3. Nunc notandum, *chalybis limaturam optime esse contereendam, & detinendam per plures dies in aceto*; metalla enim ita sunt tenuiore, & minus mordacia: acetum autem debet esse antiquum & acerrimum, & confectum e vino non astringente. Ponatur autem hoc medicamentum ad ignem per plures dies: sed melius est vt præparetur in diebus canicularibus Solis.

de illo feruido: & oportet miscere attenuantia & dissoluentia proposita, & cordialia cito proponenda. Quoad *guaiacum*, cum hoc etiam oportet miscere resoluentia, cordialia, capitalia, & potissimum *sassafras*. Quoad *sinapi*; est medicamentum rubrificans, quod conficitur secundum Aëtium c. 10. l. 6. *e sinapi & ficibus siccis*: & hoc medicamentum applicatur parti hypochondriorum affectæ.

Alterantia, respiciunt Indicantia, & Proportionem. Indicantia sunt vel *III. Alterantia.*
 vel Contenta, vel Continentia. Causa contenti, conueniunt in omni me-
 lancholia alterantia; nam in omni melancholia adest materia melanco-
 lica contenta: sed in hypochondriaca, respicere etiam oportet ad pitui-
 tam. Quæ autem sint alterantia pituitam & melancholiam; diximus in
 serm. de dol. cap. Verum, in iuniorum gratiam, cum materia melancholica
 sit frigida, sicca, crassa, & quâdoque dura: causa calefaciendi & humectan-
 di licet uti *borag. buglosso. liquiritia*, causa attenuationis, licet uti *melissa, ruta,*
aristol. scilla; oportet miscere *acetum*, & præsertim si pituita sit permista.
 De aceto dubitatur, quia Auicennas ait, timorem esse propter malitiam:
 quod etiam insinuasse videtur Hippocrates, com. 3 8. l. 3. de vict. acut. Di-
 cendum, improbari acetum simplex, quod vim habet siccandi, & refrige-
 randi: nō autem improbari acetum mistum. Vnde Aëtius probat acetum
 acre, vinosum, miscēda autē sunt calida, & ratione siccitatis etiā humida, ut
borag. insculum: & Aëtius dabat post cibum, nam ob cibi præsentiam non
 ita cito agit in vētriculum, corrigiturq; a cibo. Postremo in affectu melan-
 cholico, propter duritiē materiæ, probatur, *malua, althæa, passula dulc. amy-*
gdala, &c. Vnus horū ex alibi dictis patet. Restāt eā, quæ continētia alterāt: *2. Quæ alte-*
 Cōtinentia sunt Totū, vel Pars. Causa totius, solū in melācholia per con-
 sensum a toto refrigerato & exsiccato, probatur *balneum aqua dulcis, citra*
sudorem; nā ubi est sudor, materia medicinalis est vacuās, de qua in præsen-
 tia nō loquimur. Et in administratione huius balnei, in melācholia scil. per
 cōsensum a toto, misceatur *malua, althæa, borago, decoquātur carnes pingues,*
 & præterea totum corpus inungatur *ol. amygd. vel adipe gallinaceo*, addito,
 causa penetrationis, exiguo vino tenuis substantiæ. Causa partis, id est, ca-
 pitis, cordis, ventriculi, iecoris, lienis, & vteri; ut partes afficiuntur morbis
 calidis vel frigidis, ita variis oportet uti medicamentis: de quibus in pro-
 priis capitibus. Propter iuniores: Si, verbi gratia, pars sit calidior, uti licet
sero caprino, thermis refrigerantibus, ut est balneum B. Maria virginis in agro
Patauino; aqua refrigerans; licet etiam uti cōseruis refrigerātibus. Si pars sit
 frigidior, pbat *aqua Aponēsis*; bibita ratione partis frigidæ: nā secus inter-
 ficietis agrotātes. Extra sint ol. calefaciētia, cōseruæ, de quib. in prop. cap.

3. Cephali-
ca.
4. Cordia-
lia latifi-
cantia.

Quoad alterantia, respicientia Proportionem: quæ respiciunt capitis proportionem, fuere proposita in sermone de dolore capitis. Quæ respiciunt proportionem Cordis, proponuntur a Rhase in cap. de melancholia, vbi probat *medicamentum Latificans*, quod cum admodum sit compositum, si quis desideret latificans minus compositum, ita poterit præscribere: *℞ succi melissa, cum saccharo depurati ℥ss. sem. citri mundator. cortic. citri ana ℥j. croci ḡv. dianthos ℥j. cum syrupo de corticibus citri fiat electarium: cuius dosis sit a ℥j. usque ad ℥ss.* Adhuc minus compositum latificans esse potest: *℞ succi melissa ℥ss. sem. citri ℥j. conservæ melissa, dianthos, ana ℥j. Mis. & fiat electarium. Dos is a ℥j. ad ℥vj.* Adhæc licet vti *diambra, diamoschu, gallia moschata, magnis antidotis.* Hæc ergo sunt latificantia calida. Latificantia frigida sunt *acetosa, acidum citri, caphura, santali, margarita*: De quibus infra c. 8. l. 2. vbi de cordis *παλμῶς*. In affectu ergo melancholico, pro vario corporis statu, vtendum, modo calidis, modo frigidis, modo mistis. Vsus patet ex alibi dictis.

Dieta.

Materia diæterica erit eadem, quæ in dolore cap. a melancholia est præscripta. Sed primum notandum, cum melancholia sit malum diuturnum, probari victum conseruantem, non minuentem, nec augentem. Et si contingat, vt corpus euadat siccius; probatur victus augens. Secundo notandum, cum alimentis miscenda esse latificantia: & condienda cibaria, *boragine, buglossa, & melissa etiam*, nisi calor partis prohibeat. Et in melancholia hypochondriaca probatur etiam *acetum acre*, cuius cochlear vnum dabat Aëtius, post omnem cibum; hoc enim minus siccatur, & attenuatur, & (:quod maioris est vtilitatis:) reddit cibum attenuantem, vt in hypochondriaca materia crassa obstruens vincatur. Vltimo ea probantur animi accidentia, quibus minuitur affectio tenebricosa, vnde Paullus ait, mentem ad alia esse auertendam; quod fieri potest verbis, & proinde per medium sensum auditus; item operibus, & per medium sensum tactus; verbis, vt cantu, fabulis, operibus, vt imponendo capiti pileum grauem, vt melancholicus non amplius imaginetur, se esse sine capite, &c.

CAPVT XI.

De Mania.

Nomen.

Generatio.

ELANCHOLIA affinis est Mania, seu furor; nimirum delirium citra timorem, cum exandescencia, vt sæpenumero assidentes percutere tentent. Generatur hoc malum, dum capiti occurrit causa calefactiua ex vlu, citra tumorem, vt cerebrum afficiatur secundum

cundum substantiam; & ita afficiatur, ut generetur spiritus animalis non tenebricosus, sed igneus; ut phantasma igneum euadat; cerebrumque afficiat veluti ignea affectione; ut corrumpatur actio cerebri principalis, nempe vel imaginatio, vel ratio, vel utraque. Delirium igitur maniacum *Definitio.* est functio corrupta principalis cerebri, dependens ab affectione ignea, ex usu affecto capite, citra tumorem. Forma & subiectum colliguntur e *Forma* Galeno, cap. ult. lib. 2. de caus. sym. dum ait, in mania deprauari principes *Subiect.* facultates cerebri. Aëtius hanc functionem dicit esse imaginationem.

Causa efficiens est affectio ignea: per quam mania distinguitur a delirio melancholico, in quo affectio est tenebricosa. In hunc sensum Galenus scribit, cap. penult. lib. de usu respirat. maniam produci a spiritu igneo. Sicut enim spiritus animalis tenebricosus, producit phantasma tenebricosum, ut cerebrum afficiatur affectione tenebricosa: ita spiritus animalis igneus, producit phantasma igneum, & hinc affectionem igneam. Ad- *Causa effic.* dimus: ex usu affecto capite; ut hoc delirium maniacum distingueretur, a delirio maniaco quod fit in accessionibus febrium biliosarum: nam in his febribus spiritus animales ignei euadunt, propter vapores, qui non sunt ex usu; unde sponte dissipantur. At in mania, spiritus animalis red- *Causa sub-* ditur igneus, affecto capite ex usu, id est, affecto capite a causa morbifica, *diuisio.* quæ utile indicat, ad differentiam vaporum. Hæc causa morbifica duplex est: aut enim mania fit e Mordacibus succis, aut e Calida intemperie, com. aph. 53. sect. 6. cap. ult. lib. 2. de caus. sym. Spiritus ergo animalis igneus, est opus præter naturam; quod modo fit ob errorem externum, qui est mordax succus; modo labefactata facultate cerebri, ob calidam intemperiem. Similiter functiones principales in hoc malo leduntur, modo ob errorem externum, modo ob læsam facultatem: nam cerebri calida intemperies, & generare potest spiritum igneum, & esse in causa functionis corruptæ: vehementior tamen est, ratione læsionis functionum principum, quam ratione generationis spiritus ignei. Itaque cum duo sint ex usu, videlicet, calida intemperies, & mordax succus: Quoad calidam intemperiem, causas habet, de quibus dictum in sermone de dolo. cap. Quoad succum mordacem, ut colligitur e com. aph. 56. sect. 6. hic succus est sanguineus, biliosus, atrabilarius. Sanguinem proponit Galenus, aph. 40. sect. 5. succum biliosum & atrabilarium, aph. 56. sect. 6. Hic succus gignitur in iecore, vel Læsa facultate, ob caliditatem iecoris, vel etiam propter obstructionem: sed præterea generari potest ob Errorem externum, id est, ob chylum calidiorem in ventriculo genitum, e victu calidiore. Postremo dictum fuit in definitione, citra tumorem: ut mania distingueretur a phre- *Mania, non est cum tumore.*

nitide: nam in phrenitide est corrupta functio principalis cerebri, dependens ab affectione ignea; affecto capite ex usu; sed cum tensione, cum tumore. Hanc ob causam in phrenitide necessario coniungitur febris: mania sæpe est sine febre.

Differentia.

Quoad differentias, & primum a forma; dicendum, actionem læsam corruptam, esse vel Imaginationem, vel Rationem, vel Vtrāque. Ratione subiecti: cerebrum afficitur, secundum partem vel Anteriorem, vel Mediam, vel Vtramque. Ratione causæ efficientis: hæc est, vel Intemperies calida, vel Succus mordax: & hic succus, vel est Sanguineus, vel Biliolus, vel Attribilarius.

Signa.

Mania in genere leuissimo negotio cognoscitur: videlicet ex imaginatione corrupta, cum excandescencia, cum procliuitate ad percutiendum. Facile etiam cognoscuntur differentia a forma, & subiecto, e traditis in doctrina de phrenitide. Quoad differentias a causa efficiente: Si causa efficiens sit intemperies; cognoscitur e delirio perpetuo vniiformi, quod simile est delirio ebriorum, secundum Galenum aph. 53. sect. 6. Si autem causa sit succus, cognoscetur e delirio nec assiduo, nec vniiformi: nam succus modo non fluit, modo fluit: & fluens, modo fluit in maiori copia, modo in minori; vt propterea non sit vniiforme delirium. Quis autem sit succus, cognosci potest ex Aëtio, & e Galeno aph. 53. sect. 6. si enim succus fuerit sanguineus, cum excandescencia erit risus: si biliosus, cum excandescencia erit studium: si atrabilarius, & quidem per putrefactionem, cum excandescencia erit fletus, si per adustionem, alios æger percutit, & proprias carnes mordet, &c. Præsidia haurienda sunt e Subiecto & Causa efficiente.

Indicationes.

Quoad subiectum, cerebri proportio cum calido innato seruanda. Causa efficiens, est affectio ignea; & quod in cerebro est ex usu. Ab affectione ignea, indicatur anodynum. A causa ex usu, indicatur præsidium sanans. Nam ab affectione ignea, dum mens ad alia adducitur, solummodo mitigatur delirium, potestque redire: & ideo præsidium hoc non est sanans, sed anodynum. Causa ex usu, secundum Alexandrum, si est intemperies, indicat alterans per contrarium, id est, refrigerans: Si succus mordax; hic succus indicat & secundum speciem, & secundum vitium. Species succi triplex est: ideoque triplex prodit præsidium determinatum. Quoad vitium: si in mania succus putrescat, est eradicandus. Et quia copia peccat, est minuendus. Et quia est calidus & siccus, per contrarium est alterandus. Et quia in mania peccat, ratione motus, & quietis: ratione motus, indicat retrahens ad inferiora; & cum terminus a quo sit iecur, indicat retrahens deorsum & dextorsum, sicut docuimus in doctrina de melancholia: ratione quie-

ne quietis, indicat discutiens; quatenus in capite, indicat discutiens materiam quiescentem in capite.

Malum hoc periculosum est: nec enim vlla desipientia est secura. aph. *Prognostica in genere.* 53. sect. 6. quia semper adest vehementia, ratione essentiae, & dignitatis.

Ratione essentiae; & ratione symptomatis, quia est functio principalis corrupta, est magnus recessus a naturali statu; & ratione causae; haec enim ipsa quoque multum recedit a naturali statu. Dignitatis est vehementia; quia malum pertinet ad cerebrum. Periculum autem varium est, pro vehementia differentiarum. Vnde quoad formam, vitium hoc maniacum est magis periculosum, si duae laedantur functiones: quia insignior est vehementia ratione dignitatis, cum cerebrum secundum duas partes afficiatur. Quoad causam efficiētem, malum peius est, si intemperies simul cum succo mordaci vigeat. At si causa seorsim perpēdatur, intēperies in habitu est pessima; nam vitium ratione essentiae est maximum. Quoad succum; prout hic varius est, ratione speciei, & vitii: ita vario modo prognosticandum. Quantum ad speciem; mania est minus periculosa, si fiat a sanguine; magis periculosa, si fiat a bile; maxime periculosa, si ab atra bile, & praesertim si succus atrabilarius genitus est per adustionem; nam hic succus in capite exsuperans, maxime recedit a naturali statu. Quoad vitium succi; delirium maniacum est magis periculosum, dum materia morbifica magis putrescit, vel magis est copiosa, vel magis acris, vel magis cum impetu in caput mouetur, nam magis haeret & figitur: haec enim vitia magis sunt vehementia secundum essentiam. Hippocrates aphorismo 5. sect. 7. *Explicatio aphorismi. 5. sect. 7.*

ait a furore difficultas intestinorum, vel hydrops, vel mentis alienatio, bonum. Difficultas enim intestinorum & hydrops, sunt signa, quae significant materiam morbificam deorsum retrahi; nec ita esse vehementem secundum essentiam, secundum vitium in motu, quia materia retrahitur infra. Per mentis alienationem Galenus intelligit delirium, quando in furore delirium fit vehementius: hoc enim est bonum signum, quod dirigitur ad materiam, ut peccat secundum quietem; significat enim materiam pertinaciter quiescentem iam incipere moueri; ut minor sit vehementia ratione essentiae;

Quoad materias cheirurgicas, probatur venæsectio in furore, si sanguis, *Curatio: Venæsectio.* peccet, vel ut causa principalis, vel ut adiuuans, vel sine qua non. Sanguis principaliter, concurrit; si mania fiat a sanguine: est causa adiuuans, si mania fiat a materia mista cum sanguine: concurrit, ut sine qua non, si in mania sanguis abundat extra caput. Vnde Aetius ad hoc postremum respiciens, dicebat, venam esse secandam, ut aliis auxiliis detur locus. Notandum,

Si in hoc malo sanguis peccet, verbi gratia, vsque ad libram; potius libram esse vacuandam, quam $\frac{3}{4}$ xj. nam præter vitium in copia, in mania etiam adest vitium in caliditate: beneficio venæsectionis, principaliter euacuatur sanguinis copia; secundario feruor exstinguitur. In recta administratione, digrediemur circa Quantum, & Vbi. Quoad Quantum; cum sanguis sit summæ actiuitatis, in hoc malo: expedit vna vice euacuare, si vires tolerant. Quoad Vbi; si sanguis subsistat in toto, & in capite; cum Aëtio tundenda cephalica: Si in toto saltem redundet sanguis; tunc sanguinis subsistentia sequitur vel copiam, vel motum: si copiam, aperiatis venam cubiti vel communem, vel internam: si sequatur motum, aperiatis venâ crurum. Si sanguis tantum reperiatur in capite; cum Aëtio aperienda vena frontis; & cum Auicenna possunt etiam aperiri venæ sub lingua. Alexander addit cucurbitulas, hirudines, puluerem acrem: vt cruentum & sanguinolentum reddatur caput. Notandum autem circa puluerem acriorem, quod numerari possit inter materias medicinales, dum puluis agit citra solutionem vnitatis: inter cheirurgicas, dum agit cum solutione vnitatis, sicut hoc in loco, dum caput reddit cruentum. Ad has tamen materias non est confugiendum, nisi materia pertinaciter sit impacta.

Alia præstidia cheirurgica.

Pharmacica.

Vacuantia.

Medicamēta probātur, vt in phrenitide, & vt in dolore capitis a sanguine, & a bile. Quædam tamen hic notanda. Quoad vacuantia per meatus sensibiles, probantur vehemētia in mania, nam materia morbifica est vehemens; & maniacus non admittit medicamenta copiosa; & præsertim vsurpari possunt, cū non sit febris. Causa igitur bilis, detur *dacrydium*: propter atram bilem, detur *veratrum nigrum*. Et quoniam maniacy non sunt obedientes, secundum Paullum exhibebuntur medicamenta *cum placētis, cum sicubus, cum passulis*; Alexander etiā dabat *cum ouis*. Medicamenta autem hæc vehementer soluentia, quamprimum sunt exhibenda; materia. n. 1. magis est potens, quam materia furiosa. Medicamenta, caput vacuantia, 2. etiam sint fortiora: & propterea Aëtius ascēdebat *ad Elaterium, ad album veratrum*. Quoad euacuantia per insensibiles meatus: Alexander probat *balneū aqua dulcis*, & iubet, vt patiens longo tēpore in solio calidæ detineatur, quo vapor acris euocetur. Alterantia eadem conueniunt, quæ in dolore cap. a materia acri. Quoad continens autem, cum sit vel totum, vel pars: ratione totius, probat Alexander, vt post balneum totū corpus inungatur *hydreleo, aqua, & oleo*. Ratione capitis, quod debet refrigerari, Aëtius frigida applicat capiti: Paullus admouet *oxyrhod. ol. ros.* Auic. si calori iungatur siccitas, addit *lactuc. papau.* & ratione caloris naturalis cerebri, cū frigidis miscet *chamemelū*. Causa iecoris, probātur frigida, de quib. in mal. iecoris,

Alterantia.

Dietæ

Diæta ita est instituenda, vt fuit propositum, in dol. cap. & phrenitide. *Vitæ ratio.*
 Notandum igitur cum Aetio in hoc malo improbari dulcia, nam bile-
 scunt. Auicennas improbat obstruentia; nam materia morbifica non est
 detinenda. Probat autem quæ mouent vrinam: vnde in mania vtendum
 diureticis validis, & in magna dosi, vt materia cito euacuetur, & non co-
 gamur frequenter vti diureticis. Quoad potum; Aetius suadet, vt a vino *Potus.*
 penitus abstineamus: aut si exhibendum sit vinum, raro exhibeamus. Ale-
 xander vsu postulante, modicum vini exhibet, quod caput non petat. Aui-
 cennas dicit, vinum esse exhibendum in declinatione, sed admista plurima
 aqua. Ratio horum omnium dictorum est; quia vinum dum calefacit, &
 materias in caput ducit, habet rationē causæ morbificæ; quatenus autem
 nutrit, habet rationē alimenti; quare probatur solum vt materia alimen-
 ti. Vnde in mania, si magis potest virtus quam materia morbifica; probatur
 vinum: ante declinationem magis potest materia; in declinatione magis
 potest virtus: vinum ergo in declinatione est exhibendum. Vigiliæ in hoc *Somnus.*
 malo superant: ideo somnus conciliandus, cibiq; condiendi *papauere.*
 Quoad inanitionem, si alius sit stiptica; opus est vti clysmo, secundum *Inanitio.*
 Auicennam. Quoad motum & quietem, cum agitentur maniacy, quies *Quies.*
 debet superare motum: vnde cum Paulo interdum in lecto sunt ligandi.
 Postremo, quoad animi accidentia: cum Galeno aphor. 23. sect. 6. quia ma- *Animi ac-*
 niacy promptissime incidunt in furorem, occasione causæ externæ; ob id *cidentia.*
 studendum, vt vsurpentur animi accidentia, quæ furorem mitigare pos-
 sunt: & hoc tum verbis, tum operibus est efficiendum, & ita operibus, vt
 interdum etiam verbera adhibeantur.

CAPVT XII.

De memoria, & ratiocinatione læsis.

Ne eodem capite, de labefactata memoria, & ratione verba facie-
 mus: nam Galenus cap. 5. lib. 3. de loc. aff. voluit vtrumq; malum
 a simili morbo proficisci: vt, si vna vehementer lædatur, necessa-
 rium sit vtramq; facultatem lædi, cum vna alteri compatiatur.
 Quoad Nomen, læsa memoria, dicitur obliuio morbosa exquisita: obli- *Nomen.*
 uio enim quid commune est, memoriæ & imminutæ & ablatae. Dicitur
 autem morbosa, ad differentiam non morbosa, de qua Galenus cap. 12.
 lib. art. med. loquitur, inquiens, obliuionem indicare humidam cerebri
 substantiam. Obliuio autem morbosa fit, vitio vel Obiecti, vel Organi, id

est, aut ob errorem externum, aut labefactata facultate. Si ob errorem externum, est obliuio morbosa, sed non exquisita, vt in phrenitide, de qua in præsentia non loquimur: Si fiat læsa facultate; hæc vel Impeditur, vel Labefactatur: impeditur in epilepsia, apoplexia, & de hac non loquimur: si labefactatur, est obliuio morbosa exquisita, de qua nos in præsentia, & Galenus cap. 5. lib. 3. de loc. aff. Vitium ratiocinatricis, dicitur discursus morbosus, vt quid commune diminutæ & ablatae rationis. Vnde Galenus dicit; cap. vlt. lib. 2. de sympt. caus. cap. 5. lib. 3. de loc. aff. si ratio imminuatur, vitium vocatur *μωρία*, & *μωρωσις*: si auferatur, dicitur amentia, fatuitas, stultitia, stoliditas. Intelligitur autem stultitia morbosa exquisita, quæ fit non impedita facultate, vt in epilepsia, sed labefactata ob intemperiem. Eadem igitur dyscrasia in posteriori cerebri parte est causa obliuionis; in media parte est causa discursus morborum exquisiti. Quod si ergo diligenter sermo fiat de obliuione, nihil desiderari poterit circa læsionem discursus.

Transitio.

Ad functiones principes obeundum, tria necessaria. Agens.

Vt autem intelligatur generatio obliuionis morbosæ exquisitæ, primum intelligendum, quomodo memoria fiat secundum naturam: hinc enim patebit etiam, quomodo & ratio & imaginatio secundum naturam obeantur. Breuiter ergo sciendum, ad functiones principes obeundum, tria esse necessaria: videlicet agens, instrumentum, & obiectum. Agens est anima, & proinde substantia inuisibilis, quæ nec intensiori, nec remissioni est subiecta; vnde si senex haberet oculum iuuenis, videret instar iuuenis. In anima autem reperitur facultas, ad omnes animæ functiones obeundas instituta. Facultas vero non operatur, nisi euadat determinata; cum vnius facultatis vnica tantum sit functio. Hinc in cerebro triplex est principalis actio, quia tres sunt in cerebro facultates determinatæ. Cæterum, cum facultas communis & indifferens degeneret in determinatam, sciendum, determinari eam beneficio proportionis sui instrumenti; quæ proportio in cerebro, vt cerebrum est simile, pendet a determinata proportionem substantiarum elementorum: vt autem proportio reperitur in cerebro, quatenus est dissimilare, pendet a proportionem eorum, e quibus constituitur compositio, id est, a cōformatione, magnitudine, numero, & compositione; vnde proprietas compositionis nominari potest. Instrumentum est cerebrum, sed præditum & calore innato, & constitutione. Per calidum innatum, intelligimus calidum ingenitum in cerebro, sed mixtum cum spiritu animali, qui spiritus non pertinet ad ventriculos cerebri, sed ad propriam cerebri substantiam. Per constitutionem intelligimus temperiem cerebri, compositionem, & vnitatem. Si hæc duo instrumenta, id

Instrumentum.

ta, id est, calidum innatum, & constitutio, inuicem conferantur; tunc ratione conseruationis facultatum, primum locum tenet calidum innatum; ratione autem functionum, constitutio. Verum, quantum ad constitutionem, cum ea triplex sit, primum locū obtinet temperatura, respectu compositionis, & vnitatis; vt si vitium sit in intemperie, facultas labefactetur, si in compositione, vel vnitatem, impediatur; si in calido innato sit vitium, lædatur actio ob errorem externum.

Obiectum est, in quod agit facultas, & a quo facultatis organum afficitur. Hoc autem obiectum cum esse possit vel corpulentum, vel spiritale: in præsentia locum habet obiectum spiritale; vt si lædatur obiectum, lædatur actio ob errorem externum. Cum igitur, e traditis, anima agat virtute facultatis determinati organi, & obiecti: certe anima in cerebro residens, memoriæ munia obire potest, per facultatem memoratricem, quæ contrahitur a cerebri proportionem, secundum partem posteriorem. Hæc facultas bene agit, si nullum sit vitium in calido innato, nullum in constitutione, nullum in obiecto. Cæterum cum Aristotele libello de mem.* facultas memoratrix bene agit, si phantasmata recipiat, conseruet, ac (dicant alii quicquid velint) iudicet. Vnde Aristoteles respiciens ad receptionem, inquit; hebeti ingenio esse immemores, quorum cerebrum ita sit crassum, vt non permittat infigi imagines: ad retentionem respiciens, dicit, cerebrum humidius nihil retinere, instar aquarum vehementer & cum impetu fluentium: tandem insinuans iudicium, (vbi respicit non ad facultatem, sed ad facultatis opus) dicit, memoriam, id est, memoriæ opus esse habitum phantasmatis, tanquam imaginis. Quare, si est habitus animi; igitur est cognitio, igitur est iudicium: vnde subdit Philosophus, memoriam contemplari phantasmatis impressionem. Vnde obiter colligere potestis, etiam imaginatricem iudicare & contemplari: & hac de causa in vertigine patientes se errare cognoscunt, quia non est vitium secundum iudicium: in affectu autem melancholico non cognoscunt se decipi, quia in eo est error secundum iudicium.

Obiectum.

* *Facultas memoratrix citra discursum recipit, conseruat, & iudicat.*

Obiici autem solet e Galeno in libro de offic. med. ad artes constituendum, memoriam concurrere, vt conseruat: sensum autem & mentem, inuenire & iudicare. Quare secundum Galenum memoria non iudicat! Pro solutione scire oportet; dari cognitionem integram, quæ in suo genere ad aliud non refertur; & hæc cognitio fit, vel sine discursu, vel cum discursu: Si sine discursu, sufficit sensus, vt recipit & iudicat, vt fiat ille habitus, seu illa cognitio, quæ vocatur

Obiectio soluitur.

*Aliud du-
bium.*

peritia: si autem cum discursu fiat cognitio, ad edendum integram cognitionem, id est, scientiam, necessario etiam concurret ratiocinatrix, nam hæc perfecte potest inuenire & iudicare, nec eius iudicium refertur in iudicium vel imaginatricis, vel memoratricis; sed contra, imaginatricis & memoratricis iudicium famulatur ratiocinatrici. Galenus igitur respiciens ad iudicium integrum, & ad integram cognitionem, proponit solum sensum & mentem. Posset quoque alia esse dubitatio: nam Galenus cap. 6. lib. 2. de mot. musc. ait, imaginatricem imaginari, & recordari: nihil autem de memoratrice agit? Responsio. Anima est vnica substantia, quæ tamen plures habet partes; & vnica pars plures habet facultates; vnica autem facultas, vnicam tantum habet operationem. Vnde Galenus loc. cit. respiciens ad animæ partem in cerebro, hanc vocat imaginatricem, sicut etiam lib. 6. de placit. Quare imaginatrix accepta non pro facultate, sed pro parte animæ, imaginatur & recordatur. Constitutum igitur sit, facultatem memoratricem, in cerebro posteriori residentem, recipere, conseruare, & iudicare, citra compositionem & diuisionem, id est, citra discursum.

*Generatio
huius mali.*

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Causa efficiens.

Differentia.

Quare ad producendum obliuionem morbosam exquisitam, necessarium est, vt causa morbifica agat in cerebrum, secundum partem posteriorem, vt cerebrum ita afficiatur frigida intemperie, vt memoria secundum iudicium lædatur. Obliuio igitur morbosa, est functio vehementer læsa principalis, cerebri posterioris, dependens ab intemperie frigida. Forma est functio læsa vehementer principalis. Galenus enim cap. 5. lib. 3. de loc. aff. ait, in hoc malo memoriam vel aboleri, vel saltem grauiter lædi. Subiectum est cerebrum posterius, ad quod memoria attinet, vt alibi a nobis est demonstratum.

Efficiens causa, est frigida dyscrasia: per quam hæc obliuio distinguitur, & a non morbosa, & a morbosa non exquisita, qualis est in epilepsia ob angustiam. Hinc Galenus cap. 5. lib. 3. de loc. aff. proponit frigidam omnino intemperiem: ratio est, nam receptio læditur a sicco, retentio ab humido, iudicium a frigido; & cum in obliuione læsio sit secundum iudicium, necessario dependet a frigida intemperie. Hæc intemperies frigida, est Cum materia, vel Sine materia. Sine materia, vel Simplex, vel Composita; id est, vel frigida & sicca; vel frigida & humida. Materia, quæ est cum intemperie, est vel Pituita, vel Melancholia. Causæ autem intemperierum & materierum traditæ sunt in doctrina de dol. cap. 1.

Quoad differentias, & primum a forma: obliuio est Imminuta, vel Ab-
lata. Præterea actio principalis læsa, pertinet vel ad Solam memoriam, &
dicitur

dicatur obliuio; vel ad Memoriam simul cum ratione, & dicatur stultitia. Differentiæ a subiecto: cerebrum posterius vel Solum afficitur, vel Simul etiam medium cerebrum. Differentiæ a causa efficiente: dyscrasia frigida, vel est Sine materia, vel Cum materia, &c.

Obliuio in genere, vt actio animalis læsa, est nota, & potius rationem signi habet, quam signati, quia offertur sensui, dum audimus patientem conqueri de obliuione, & de læsa memoria: Operatio læsa naturalis, ignota est, & cognoscitur per excrementa; at obliuio non est actio naturalis læsa, sed animalis; quæ cum seipsam patefaciat, non eget signis. Quod autem obliuio sit exquisita, cognoscitur inde quod sensim inuadit, non repente, vt in epilepsia. Quoad differentias, & primum a forma: num memoria sit imminuta, vel ablata; manifestum est, & e verbis ægri intelligitur. Num læsa sit, vel solum memoria, vel etiam ratiocinatio; & hoc quoque verba patientis manifestabunt: si enim memoria solū læsa est, non recordatur, sed discurrit: si etiam ratiocinatio, nō discurrit eger, sed perpetuo vel affirmat, vel negat, nec verbum verbo componit. Quoad subiectum, num afficiatur pars cerebri posterior, an media quoque, cognoscitur ab operatione, quæ pertinet ad differentias formales; si enim læsio tantum est in memoria, laborat pars posterior; si etiam in ratione & discursu, media quoque pars afficitur. Quoad differentias a causa efficiente, num sit intemperies sine materia, aut cum materia, simplex, aut composita, item num materia sit pituitosa, aut melancholica; horum omnium signa in sermone de dol. cap. tradidimus, & possunt etiam peti e cap. 5. lib. 3. de loc. affect. aliisque locis Galeni sæpius citatis.

Signa in genere.

Signa differentiarum.

Quoad præsidia; intemperies contrarium indicat. Materia morbifica secundum speciem, indicat remedia determinata, id est, respicientia vel pituitam, vel melancholiam. Quoad vitium materierum; hoc attinet ad quantitatem, qualitatem, & vbi: (non ad substantiam:) propterea oportet euacuare & calefacere vtramque materiam; pituitam siccare & detergere; melancholiam humectare, tandem oportet materiam & retrahere, & discutere.

Indicationes.

Malum periculosum est, nam insignis est vehementia essentiae & dignitatis. Vehementia autem facultatis, non necessario est in hoc malo: ideoque in eo, homo non moritur, sed malum comitatur hominem vsque ad mortem. Essentiae est vehementia, quia est intemperies frigida, admodum recedens a naturali statu. Vehementia dignitatis est, quod dyscrasia est in cerebro, parte principali: vnde, etiam si obliuio non sit exquisita, periculosa tamen est ob vehementiam dignitatis; nam cum Auicenna & Aetio,

Prognostica.

*Prognostica
different.*

minatur paralyfin, epilepsiam, apoplexiam, & quandoq; etiam mortem: nam materiæ morbificæ interdum additur vehementia facultatis. Periculum augetur vel minuitur, pro vehementia differentiarum. Quoad differentias a forma: obliuio minus est periculosa, dum imminuta est actio, quam dum ablata; propter vehementiam essentiae: item minus periculosa, si tantum afficiatur memoria, quam si etiam discursus, propter vehementiam dignitatis. Quoad differentias a causa efficiente, incurabile est malum, si frigiditas sit in habitu; & præsertim si coniuncta sit siccitas. Præterea, minoris est discriminis, si procedat a pituita, quam si a melancholia, propter vehementiam essentiae; nam dum in cerebro redundat melancholia, maior est recessus a naturali statu, quam dum redundat pituita.

Curatio.

*Vena sectio
nō probatur
in obliuione
exquisita.*

Quoad materiam cheirurgicam, licet affectus hic sit vehemens, & vires ita robustæ, vt sustineant album veratrum; a nemine tamen probatur venæ sectio; quia in obliuione morbosa exquisita sanguinis vitium vehemens desideratur; nec enim in hac obliuione, sanguis habet rationem causæ principalis, quia non fit a sanguine, sed a pituita, &c. non concurrit etiam sanguis vt adiuuans, nam sincera est vel pituita, vel melancholia: denique non concurrit, vt causa sine qua non, nam dum cerebrum afficitur morbo frigido, necessario etiam reliqua viscera compatiuntur, vt sanguis copiosus generari nequeat, qui curationem impediat. At si obliuio sit non exquisita, vena secari potest; nam sanguis potest habere rationem causæ adiuuantis, si misceatur cum pituita, aut melancholia; & talis obliuio coniuncta est cum risu. Præterea in obliuione non exquisita, sanguis potest habere rationem causæ sine qua non; vtpote, si iccur non compatiatur.

*Pharma-
cua.*

*Vacuante.
Cap. 23. li. 6.*

Quoad medicamenta, Auicennas probat vehementer vacuante & alterantia: vnde Aetius confugit quandoq; ad *helleborum album*, maximeq; probat *hieram Rusi. & colocynth. ex agarico, cum veratro nigro*, si coniungatur melancholia. Hieræ illius dosis est, causa purgationis $\mathfrak{z}$ β . causa discussionis flatuum $\mathfrak{z}$ β . vel magnitudo fabæ. cap. 115. lib. 3. Admonet Aetius circa album veratrum, vt exhibeatur, dum necessitas vrget: non enim expectandum, donec morbus ad tantam vehementiam perducatur, vt non cedat. Medicamenta alterantia, quæ etiam insensibiliter vacuare possunt secundum Aetium ita habent; *applicetur calamintha cocta in aceto acerrimo, cum nitro, pipere albo, castorio & sinapi: intro exhibeantur, castorii $\mathfrak{z}$ j. fragmenta item cornu cerui*. Auicennas probat *acorum conditum*. Probatur etiam medicamentum confectum *ex equali portione olibani, cyperi, piperis, croci, myrrhæ;*

myrrha; quod exhibetur ad 3j. singulis diebus. Quidam etiam ascendunt ad *confectionem anacardinam*. Sed notandum, his potissimum utendum esse, in obliuione morboſa exquiſita exacte, quæ fit ab intemperie frigida, coniuncta cum humiditate, vel etiam cum pituita: non enim probantur, ſi ſit coniuncta ſiccitas, vel materia melancholica.

Extreme ſenes medicamentis curandi non ſunt, ſed ſola diæta. Aer igitur ſit luminosus: iuſto nec frigidior, nec calidior. Cibus ſit mediocris & attenuans, quia vitium eſt diuturnum; & ſi materia adeſt, ea eſt craſſa. Vinum ſit tenue, album, non admodum vetus. Reliqua ad viuendi rationem pertinentia ſint moderata. Prodeſt in hoc malo ſpes; interdum & ira prodeſt, quia facultas animalis excitatur: nam per iram vitalis ſpiritus efferueſcit, qui poſtea petens caput, huic refrigerato prodeſſe poteſt. Hæc de læſa memoria & fatuitate.

Diæta.

CAPVT XIII.

De Vertigine.

QUONIAM vertigo etiam pertinet ad facultates principales: ideo de hac dicendum: poſtea enim loquemur de incubo, epilepſia, apoplexia, & caro. Per vertiginem autem intelligimus illud vitium, in quo obieſta circumduci videntur: at patientes agnoſcunt falſam eſſe & viſionem, & imaginationem. Vertigo alia eſt Morboſa, alia Non morboſa. cap. 8. lib. 3. de loc. aff. Morboſa originem habere poteſt, vel citra externam cauſam, vel cum parua occasione. Vertigo autem non morboſa eſt, cuius origo eſt occaſio inſignis. Vnde vertigo morboſa, non oritur tantum, ob vnicam, ſeu plures rotationes, ſed facile & leuiſſime: de qua morboſa nos in præſentia loquemur. In hac vertigine oportet vt cauſa morboſa occurrat capiti, & ita agat, vt caput ſecundum ventriculos lædatur; vt vel citra externam occaſionem, vel leui occaſione, ſpiritus animalis, in ventriculis cerebri reſidens, motu morboſo afficiatur; vt cum hic motus morbificus ad circularem vergat, afficiatur cerebrum ſecundum ſedem facultatis imaginatricis; vt cerebri ſubſtantia afficiatur affectione, non tenebriſoſa, vt in melancholia; non ignea, vt in mania, ſed circulari; vt hinc corrumpatur imaginatio, vt patiens imaginetur obieſta circumagi. Et cum ſpiritus animalis ita agitetur, & non distribuatur in oculos ſecundum naturæ leges, læditur etiam viſio. Et tandem, cum ſpiritus agitentur in parte cerebri anteriore, vitium impertitur ventriculis etiam poſtremis, vt non prodeant in vniuerſum corpus

Nomen.

Generatio.

radii spiritus animalis, quemadmodum opus esset: vnde etiam detrimentum fit secundum motum voluntarium.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Causa efficiens.

Imaginatio laesa an vertigine.

Visio laesa.

Motus voluntarius laesus.

Vertigo igitur est functio corrupta principalis, cerebri anterioris, cum læsione visus & motus totius corporis, dependens ab affectione cerebri circulari. Functio corrupta dicitur, ad differentiam imminutæ & ablatæ: principalis, ad differentiam non principalis: cerebri, ad differentiam functionis principalis aliorum viscerum: anterioris, ad differentiam corruptæ rationis, nam in vertigine corrumpitur imaginatio: sed præterea corrumpitur imaginatio, cum læsione visus & motus, ad differentiam delirii melancholici: dependens ab affectione circulari & morbosa, ad differentiam vertiginis non morbosæ, item ad differentiam epilepsiæ & apoplexiæ; nam in vertigine affectio hæc circularis, immediate producitur a spiritu animali, qui circumducitur præter naturam; quod locum non habet in vertigine non morbosa, neq; in epilepsia, vel apoplexia. Forma igitur vertiginis, est corrupta imaginatio, cum læsione visus & motus. Subiectum præsertim est cerebrum, secundum partem anteriorem: aliquo modo etiam oculi. Efficiens, est affectio circularis, vt producitur a spiritu animali, quatenus præter naturam circumducitur.

Hæc iam singula, plenius confirmabimus. Formalis causa igitur pertinet ad imaginationem, visionem, & motum voluntarium. Ad imaginationem: nam, teste Galeno com. 42. lib. 4. de ratione victus; vertiginosi sibi imaginantur, vel caput proprium circumduci, vel exteriora: spiritus enim animalis, vt circumducitur, producit phantasma: quod ita cerebrum afficit, vt obiecta circumduci ægri imaginentur. Ad hanc ergo imaginationem confert obiectum, quod extra circumagitur, quales sunt rotæ molendinorum: sensatum enim secundum Auicennam, efficit in organo sensitivo formam, seu speciem sibi similem, vt reliqua etiam visibilia circumduci videantur: quemadmodum & lingua, amaritudine affecta, etiam dulcia iudicat amara. Adhæc obiectum externum, quod circumducitur, est causa corruptæ imaginationis, quatenus vi obiecti, spiritus præter naturam mouetur, capite 8. lib. 3. l. aff. Quoad visionem, hæc quandoque corrumpitur, quandoque imminuitur, & quandoque repente destruitur, comm. aphor. 17. sect. 4. Ratio est: nam si spiritus solum afficiatur motu; tunc, si fieri potest, vt transmittatur ad oculos, non destruitur visio; si autem non transmittatur, destruitur. Quoad motum voluntarium, cum Galeno cap. 8. lib. 3. l. aff. vertiginosi interdum cadunt: nam ob morbificum motum spirituum animalium, desiderantur radii, qui per totum corpus distribuuntur.

Quoad

Quoad subiectum, est cerebrum anterius potissimum: unde Galenus *Subiectum.* c.8.l.3.l.affait; in vertigine etiam per consensum, affectionem cerebro esse ascribendam: multo ergo magis in vertigine per essentiam, cerebrum subiecti habebit rationem.

Causa efficiens, est affectio illa circularis, ut producitur a spiritu animali, qui præter naturam circumducitur. Sicut enim vertigo non morbosa fit, cum quid crebro vertitur, quoniam inordinatus fit motus tum humorum, tum spirituum: ita in vertigine morbosa, malum producitur ob inordinatum motum. c.8.l.3.loc.aff. Hinc Auic. proponit, spirituum animalium motum circularem & vndosum. Vertiginis igitur causa efficiens, est spiritus animalis, vitiosus redditus. Fundamentum colligitur ex Auicenna; nam ad edendum functiones sensitivas, spiritus animalis concurrat ut instrumentum corporeum & patiens, sed primum, & dignius. Dicit Auicennas, spiritum esse instrumentum corporeum; ad differentiam facultatis animæ, quæ est organum incorporeum & spiritale: constitutio autem partis viuentis, est organum corporeum, sed materiale, non spiritale: organum autem corporeum, quod proinde est substantia, est spiritus animalis, & calidum insitum in substantia cerebri, mistum cum spiritu animali. Dixit etiam, spiritum esse organum passibile; ad differentiam facultatis, quæ non patitur, non suscipit magis & minus. Dixit quoque hunc spiritum animale esse organum primum, & dignius: primum, ratione temporis, quia famulatur facultati, antequam transmittatur; dignius, ob præstantiam substantiæ. Spiritus animalis in ventriculis existens (:de quo Auicennas loquitur:) est primus, ratione temporis: nam phantasmata primum recipiuntur in spiritu ventriculorum, deinde in calido innato cerebri. Idem spiritus, est instrumentum dignius, ob præstantiam substantiæ: nam si spiritus animalis, in ventriculis existens, conferatur cum temperatura, spiritus dignior est, quia temperatura saltem est qualitas: Si conferatur cum calido insito, adhuc dignior est spiritus animalis, in ventriculis residens, nam ab hoc perficitur calidum insitum. Notandum tamen, spiritum animale in ventriculis existentem, esse digniorem, ratione dignitatis substantiæ, non autem ratione operationis, nam ad edendum functionem, temperatura est dignior, secundum locum tenet calidum innatum, & postremo spiritus animalis ventriculorum. Constitutum igitur sit omnem vertiginem produci a spiritu animali, residente in ventriculis cerebri, ut hic spiritus affectus est motu vitioso, inordinato, & veluti circulari. *Vertigo fit tantum ob errorem externum.* Quamobrem vertiginis forma, ut est functio læsa, necessario fit ob errorem externum, non læsa facultate: dicant alii quicquid velint. Neque obstat,

*In vertigine
læditur re-
tentrix ce-
rebr.*

quamuis in vertigine interdum cerebrum afficiatur morbo; hic enim morbus est causa vitii spiritus animalis, non autem est causa actionis læsæ. Est autem hic error externus, animalis spiritus. Hic spiritus est opus quoddam præter naturam, quod sequitur læsam cerebri retentionem, non attractionem, non expulsionem, non alterationem. Si enim esset alteratio læsa, produceretur spiritus vel impurus, vel calidior, vel frigidior: at vitium est solum secundum motum, quare non sequitur alterationem. Neque sequitur læsam attractionem, quia hic spiritus iam est genitus, & residet in ventriculis. Tandem non sequitur expulsionem læsam; quamuis enim interdum impediatur transitus ad oculos; vertigo tamen fit, quia in ventriculis præter naturam mouetur. Sequitur ergo retentionem, dum retentrix ita est debilis, vt si quid præter naturam contingat, non possit seruare

*I.
Quando re-
tentio læda-
tur læsa fa-
cultate.*

1. Ob dyscrasiam.

spiritum, quin præter naturam moueatur. Verum retentio læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Facultas læditur, primum, vt labefactatur, c. 8. l. 3. l. aff. dum videlicet, fit vertigo propter intemperiem inæqualem, id est, secundum Auicem. dum intemperies diuersa est a naturali temperamento, cuius origo est e caliditate, vel frigiditate; siue hæc calefacientia & refrigerantia admoueantur, siue assumantur; vt repente præter naturam, cerebrum vel calefiat, vel refrigeretur; vt motus morbificus in spiritu exciteretur, citra motorem corporeum: nam cum sit intemperies contraria temperaturæ cerebri & spirituum, fit agitatio in spiritu, quemadmodum, dum aqua & ignis aggregantur. Et ideo non est dicendum, ob intemperiem inæqualem generari vapores, sed produci motum prauum in spiritu animali. Præterea læditur retentrix, vt impeditur ob semiangustiam ventriculorum anteriorum cerebri: angustia autem illa non est coalescentia, nam cerebrum non sustinet vlcus: non est constipatio, nam intra ventriculos cerebri, non potest colligi caro, vel materia, quæ constiper: non est subsidencia, quia hæc fit a materia, praua qualitate affecta, & proinde non citra conuulsionem, vnde potius fieret epilepsia, quam vertigo.

2. Ob angustiam.

Compressio.

Quare hæc angustia potest esse compressio: vnde Paullus c. 12. l. 3. dicit, vertiginem fieri a confracta caluaria, vt comprimantur ventriculi anteriores cerebri. Est autem hæc compressio semiangustia: nam si integra esset angustia, esset caros. Et hæc compressio pertinet ad partem anteriorem: nam si fieret in parte posteriore, accideret obstupescencia, non vertigo.

Obstructio.

Præterea semiangustia potest esse obstructio: vnde Galenus cap. 8. lib. 3. loc. aff. vt & Auicem. inquiunt, fieri vertiginem propter multitudinem vaporis. Oportet ergo intelligere vaporis Speciem, Vitium, & Causam generantem. Quoad speciem, vapor est Sanguineus, Bilius, Pituitosus, vel

*Materia ob-
struentis cō-
sideratio.*

Melan-

M. lancholicus. Vitium in vertigine, pertinere potest ad Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad substantiam, vt si homo, qui vertigine afficitur, afficiatur in febre pestilenti; vnde vapor procul dubio est putridus: similiter, si prodeat a lue venerea. Pertinet ad quantitatem, quoniam vapor residens in ventriculis cerebri, etiam in parua copia obest. Pertinet vitium ad qualitatem, vt vapor est calidior, vel frigidior. Vaporem calidum tangit Galenus, c. 8. l. 3. l. aff. vbi non proponit vaporem frigidum, quia solum, exempli gratia, loquitur de vertigine; non e proposito. Vaporem autem frigidum proponit, com. 23. l. 3. aphorismorum. Vitium etiam spectat ad vbi; primum, vt vapor præter naturam quiescit in ventriculis: deinde secundum motum, vt vapor mouetur, ab infernis ad caput, modo per viam crisis, modo sine crisi, siue per vasa, siue per alios ductus. Causa generans est multiplex; prout varios humores, & hinc varios vapores generare potest. Vnde notandum cum Galeno c. 8. l. 3. de loc. aff. si vapor generetur In capite, vertiginem esse per essentiam: si Extra caput, per consensum; & tunc materia vel in Toto gignitur, vel in Parte: si in parte, vel in Ventriculo, vel in Intestinis, Iecore, Liene, Thorace, Vtero. Notandum autem differentiam esse inter vaporem melancholix, & vertiginis: nam vapor in melancholia non est ex usu, non indicat vtile, nam a vapore in melancholia non producit angustia: contra in vertigine vapor est ex usu, quia causa est morbi, nimirum obstructionis. Cæterum, cum facultas retentrix in vertigine, impediatur ob compressionem & obstructionem: compressio non eget aliqua occasione; & ideo secundum Auicennam, dum causa externa percutit, simul fit compressio, & spiritus agitatur. Obstructio vero postulat occasionem, sed leuem: vnde Galenus cap. 8. lib. 3. l. aff. ait, vertiginosos e parua occasione obtenebrari. Leuis igitur occasio, non est causa disponens, sed corpus dispositum, seu cerebrum impellens in vertiginem, vt, verbi gratia, est mora sub radiis solaribus, balneum post repletionem, motus a cibo & corporis & animi, motus in gyrum, prospectus ab alto, intuitus obiectorum, quæ vel velociter, vel circulariter mouentur. Alia autem e parte retentio læditur in vertigine ob errorem externum, cap. 8. lib. 3. loc. aff. aph. 17. l. 4. aphorismorum, vertigo nimirum quæ fit per consensum a ventriculi ore superiore, demorso ab humore. Paullus proponit inter vertiginis causas, vehementes cruciatus. Auicennas dicit, vertiginem fieri ob famem, in his, qui famem facile non tolerant; vt secundum Auicennam, vertigo fiat, propter rem, incipientem continuari cum cerebro sua qualitate non substantia, vt lædatur os superius ventriculi, & ita lædatur, vt cerebrum

Vapor, in melancholia & vertigine ut differat. Occasio vertiginis.

II. Quomodo retentio lædatur ob errorem externum.

compatiatur. Vnde non fit, quia per famem vapores petunt cerebrum, sed impertitur qualitas: nam per sentitur morsus oris ventriculi, propter magnitudinem neruorum, qui a cerebro ad os ventriculi perducuntur, per quos impertitur non materia, sed qualitas realis, quæ dolorifica est, & causa symptomatis. Dum ergo qualitas dolorifica impertitur spiritui animali, ut est aduersaria spiritui, ita agit, ut spiritus secundum naturam detineri non possit: Et proinde fit vertigo, citra morbum, citra angustiam, & ob errorem externum.

Differentia.

Sequuntur differentia: & primum a forma, quæ posita est in læsa imaginatione, visione, & motu voluntario. Imaginatio læditur, cum Galeno com. 42. l. 4. de ratione vict. ut patientes imaginentur, circumduci vel Caput, vel Exteriora: si enim spiritus animales agitur solum in cerebro: imaginantur caput circumduci; si secundum oculos, exteriora circumagi videntur. Quoad visionem, cum Galeno loc. cit. visio vel Non aufertur, & tunc vertigo seruat nomen generis; vel Aufertur, & dicitur vertigo tenebricosa, *σκότωμα*: si enim non prohibeatur transitus spirituum animalium ad oculos, non aufertur visio. Quoad motum voluntarium, differentia est secundum Magis & Minus; prout motus spirituum, magis vel minus est vehemens: nam in motu vehementiori, radii spiritus animalis minus distribuuntur, ut propterea patientes concidant. Ratione autem causæ efficientis dicendum, spiritum animale præter naturam moueri, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Si læsa facultate; vel Labefactata ob intemperiem inæqualem, vel Impedita, aut ob Compressionem, aut Obstructionem: obstructio autem cum fiat a vapore, differentia sumendæ sunt, a vaporis specie, vitio & causâ generante; ut in explicatione definitionis diximus. Si ob errorem externum; hic nil aliud est, quam qualitas dolorifica. A subiecto non sumuntur differentia: quia semper est idem.

Signa.

Vertigo in genere, & secundum differentias a forma facile cognoscitur e verbis patientis. Sufficiat ergo proponere signa ratione causæ efficientis. Num igitur spiritus animalis præter naturam moueatur, vel læsa facultate; vel ob errorem externum; distinguitur e præsentia & absentia, vel læsionis facultatis, vel erroris. Si fiat læsa facultate; hæc læditur ob intemperiem, compressionem, & obstructionem. Intemperies cum Auicenna cognoscitur e leuitate capitis, & e prægressis causis quæ alterare possunt, vel adhibitis, vel assumtis. Compressio nota est per seipsum. Obstructio cognoscitur ex absentia aliarum causarum, & e signis indicantibus vaporis speciem, vitium, & causam generantem. Quoad speciem, an vapor sit sanguis, bilis, &c. cognoscitur e traditis de dol. cap. Quoad vitium, & quidem in substantia;

1. Læsa facultatis signa.

Signa omnium, quæ in materia obstruente considerantur.

substantia; cognoscitur, si febris sit putrida, si assit lues venerea: vitium in quantitate vaporum, cognoscitur e vehementia & remissione symptomatum; nam si vehementiora sint symptomata, significat maiorem copiam. Quoad vitium in qualitate: primum, vapor calidus, cognoscitur e vigiliis, sensu caliditatis, e signis mineræ calidæ. Vapor frigidus, cognoscitur e privatione sensus caliditatis, e somno, e signis mineræ frigidæ. Quoad vitium secundum vbi; an sit vitium, vel solum in quiere, vel etiâ in motu; cognoscitur e signis, indicantibus vertiginem per essentiam, & per consensum. Quoad motum, oportet cognoscere modum motus, spatium & terminum a quo. Modus motus, num sit criticus, vel symptomaticus, cognoscitur in febribus, e signis cruditatis, vel coctionis. Spatiū cognoscitur; quia si per venas fluit, causa generans pertinet ad hepar; si per arterias, pertinet ad cor, & sunt signa vaporis admodum calidi. Cognoscere etiam oportet, num vapor caput petat per vasa exteriora, vel interna. Si per exteriora; vasa colli & capitis turgent; idem cognoscitur e pulsu arteriarum, & tandem ex astringentibus applicitis, si iuvant; si enim non iuvant, statuendum, vaporem per interna spatia caput petere. Quoad terminum a quo, an sit vel totum, vel pars; cognoscitur e signis indicantibus vitia vel totius, vel partis. Quoad causam generantem; cognoscere oportet, an vapor sit genitus in capite, vel extra: & hinc an vertigo sit per essentiam, an per consensum. cap. 8. lib. 3. l. aff. Si vapor in capite gignatur, præcesserunt, vel etiam sunt præsentia symptomata, ad caput attinentia. Verbi gratia, dolor capitis, læsio in sensibus externis, tinnitus aurium, &c. Si vapor generetur extra caput; symptomata pertinebunt ad locum extra caput. Verbi gratia, si generetur in vetriculo, cognoscetur e læsa ventriculi coctione, ex inappetentia, e gravitate secundum ventriculum, &c. Quoad errorem externum, cum sit qualitas dolorifica, facile cognoscetur; verbi gratia, e fame, e morfu oris ventriculi, c. 8. l. 3. l. aff.

2. Erroris
externi si-
gna.

Præsidia sumuntur a causa efficiente, id est, a spiritu animali, qui præter naturā mouetur, vel læsa retētrice, vel ob errorem externum. Si lædatur facultas, & quidem ob intemperiem; indicatur alterans per contrarium. Si morbus sit compressio; est negotium quod pertinet ad cheirurgos. Si obstructio; indicatio capitur a vapore, qui cum emanet a minera; ob id indicationes sunt potiss. capiendæ a vaporis & humoris specie, vitio, & causâ generante, de quibus in cephalalgia. Si malum fiat ob errorem externum, cum sit qualitas spiritalis, quæ producitur ab affectione dolorifica, quid indicet dolorifica affectio, patet e superius traditis.

Indicatio-
nes.

Vertigo est malum, proximum epilepsiæ & apoplexiæ, com. aph. 17. *Pregnostica.*

sect. 3. & proinde non est despicienda; cum in ea sit vehementia essentiæ & dignitatis; nam insignis est recessus secundum imaginationem, secundum visum, secundum motum voluntarium. Et præterea adest dignitatis vehementia, quia cerebrum afficitur. Verum discriminē occurrit pro vehementia differentiarum. Vnde si perpendantur differentiæ, quæ a forma sumuntur; vertigo est magis periculosa, si caput circumduci videatur, quam si solum exteriora. Similiter magis periculosa est vertigo, ut vehementior est lē-
sio, & in visione, & in motu voluntario; nam sunt effectus causæ magis vehementis. Quoad differentias a causâ efficiente; Si causâ efficiens sit morbus, & primum si intemperies inæqualis; non admodum periculosa est vertigo, quia dyscrasia inæqualis non difficulter tollitur. Si morbus sit cōpressio, est vertigo admodum periculosa: quod tamen periculum intēditur, prout cōpressio vehementior est ratione essentiæ, ratione dignitatis, ratione facultatis. V. g. si causâ comprimens multum angustet, erit insignis vehementia ratione essentiæ: si cōprimatur magnum capitis spatium, erit vehementia dignitatis: si cōpatiatur venterculus, a percussione capitis, erit vehementia facultatis: Vnde cum triplex hæc vehementia coniungitur, vertigo est lethalis. Si morbus sit obstructio, diuersimode prognosticandum, prout obstructio est magis, vel minus vehemens. Et cum pendeat obstructio a vapore; prognosticum petendum a vehementia vaporis, secundum speciem, vitium, & causam generantem. Quoad speciem, si vapor sit sanguineus, est vertigo, quæ minatur delirium. Si vapor melancholicus, vertigo minatur epilepsiam: quod insinuauit Aëtius, dicens, vertiginosos esse insanie obnoxios, si ante oculos obuersentur sanguinolēta; imminere autem epilepsiam, si purpurea appareant: Et ratio esse potest: sanguis enim fluxilis existens, ratione humiditatis non ita facile hære potest parietibus venterculorum, ut potius fiat delirium: at melancholica materia, cum sit sicca, magis hæret, magis figitur, ut possit esse causâ epilepsiæ. Quoad vitium speciei; patet, vertiginem esse magis periculosam, si vapor sit putridus, si sit admodum copiosus, si sit insignis caliditatis & frigiditatis, si velocioris motus, & præsertim si motus non sit criticus, si generetur in capite. Vnde, cæteris paribus, vertigo per essentiam magis est periculosa, quam quæ est per consensum.

Curatio.
Extra ac-
cessionem.
Vena sectio.

Materiæ administrandæ sunt, vel Extra accessionem, vel In accessione. Extra accessionem, Rhases & Auicennas venam secant. Auicennas enim ait, si vertigo fiat a sanguine, aut ab humore contento in corpore, venam esse secandam: si autem cum sanguine fuerint humores diuersi, aut vertiginis causâ humor præter sanguinem, purgationibus vtendum. Sic autem

Auicenn.

Auicenna est intelligendus: Si vertigo fiat a sanguine, id est, a vapore sanguineo, qui prodit vel ab humore sanguineo existente in capite, vel ab humore sanguineo existente in toto; vena est secanda, nam adest sanguis: at si fiat vertigo a vapore sanguineo, prodeunte a sanguine existente in capite, diuersi autem humores fuerint in toto corpore, id est, si humores in toto maxime recedant a natura sanguinis: ut si vertigo fiat a vapore, prodeunte ab humore non sanguineo; utendum est purgantibus; quia humores recedunt a natura sanguinis. Perpetuo ergo secanda vena, si sanguis abundet, vel ut causa principalis, vel ut causa adiuuans, vel ut causa sine qua non. *Usus. Quantum.* Quamuis propter sanguinem vehementis actiuitatis, in vertigine sanguis ellet euacuandus; non tamen id, propter virtutem, acuatim fieri debet; nam vertiginosi e qualibet occasione concidunt: vena igitur potius in vertigine iteratis vicibus est secanda. *Quomodo.* Foramen fiet angustum, propter virtutem, ne si amplum sit, confertim spiritus egrediantur: & vena rundatur ægris decumbentibus, non sedentibus; & expedit munire caput cum oxyrhodino. *Quando.* Causa virtutis vena secanda extra paroxysmum. Vnde dum Aëtius inquit, secandam esse venam, siue sit principium accessionis, siue post; respexit ad vertiginem, in qua accessio accessioni succedit: in qua vertigine, propter tam frequentes accessiones, sanguis est ita vehemens, ut magis possit ad indicandum, quam virtus ad prohibendum. At si vertigo non habeat tam frequentes & continuas accessiones, vena extra accessionem est secanda. *Vbi;* pater: pro varia enim subsistentia, variae venae sunt secandae. Addit Galenus c. 9. l. 6. de tuen. san. etiam arteriarum capitis sectionem, si vapor caput petat per arterias externas: quæ materia est remedii retrahentis, per modum interceptionis.

Quoad medicamenta. Si vertigo fiat ab intemperie calida, siue frigida, patent medicamenta, e dol. cap. Si morbus sit compressio, tollitur his, quæ traduntur in cap. de percussione capitis. Si morbus sit obstructio, cum obstructio fiat a vapore, cuius varia species, varium vitium, varia causa generans: requiruntur diuersa medicamenta, quæ omnia sunt proposita. Satis sit hoc loco notare: si vapor ducatur per vasa exteriora, cum non ita liceat vasa dissecare, nos uti posse hoc medicamento: ℞ boli Armen. sang. Dracon. gall. immatur. corall. rub. acacia, balaust. hypocist. ana ℥j. aquæ rosac. vel plantarum ℥ij. Misc. & applicetur hoc medicamentum actu frigidum, & seruetur etiam actu frigidum. Si tandem vertigo fiat ob errorem externum: error externus, est causa, vel intrinseca, ut in vertigine morbofa, vel extrinseca, ut in vertigine non morbofa, quam abundantis doctrinæ gratia proponimus. Si causa fuerit interna est causa dolorifica,

Pharmacia.

cuius medicamenta patent e dol. cap. Notandum autem, si forte vertigo fiat a causa dolorifica, prodeunte ab ore ventriculi, vt e fame; cum Auic. probatur *panis buccella, seu mica, infusa in succis astringentib. vt in succo granatorum acidorum, omphacio*; sic enim excrementa, quæ propter famem peccant os ventriculi, expelluntur ad fundum. Si vertigo fiat a causa dolorifica, id est, ab humoribus mordacibus; exhiberi debet *syrupus ros. sol. vel cassia cum hieræ speciebus*, vt humores euacuentur: postea ad roborandū os ventriculi exhibebitur *diarhod. Abb. diatrion santal. ad ʒj. sacchari ros. ad ʒß.*

Vertigo non morboſa.

Si error externus fuerit causa vertiginis non morboſæ, Auicennas probat somnum, & quietem corporis ac animi: Quod si non remoueatur vertigo, dat *buccellas, in succis stipticis propositis*. Quibus verbis Auicennas respicit ad accessionem vertiginis.

*Dietæ.
Aër.
Cibus.*

Aër non sit luminosus & splendens: & si vertigo prodeat ab intemperie calida, sit aër frigidus, si contra, calidus. Cibus, vt respicit motum spiritus animalis, debet esse crassefaciens, modo calefaciēs, modo refrigerans. Si autem dispositio frigida fuerit, in vltima mensa exhibere licet *diacydoniten cum melle, pulu. coriandri*. Si dispositio vergat ad calidum, probantur *pyra cydonia cum saccharo*. Si cibus respiciat causas, ob quas mouetur spiritus animalis, vt variæ sunt causæ, ita varii cibi dandi, sicut docuimus in dol. cap. In vertigine ex affectione dolorifica, id est, e fame, probantur cibi astringentes, propositi, ratione spirituum animalium: at notandum discrimen esse; nam cibus qui datur causa motus, debet exhiberi in altera mensa, post alios cibos: si autem exhibetur causa effectiōis dolorificæ, exhibendus ante omnes cibos. Potus non sit vinum, quia in vertigine caput facile repletur. Quod si vertigo a frigiditate ortum trahat; cum Aëtio quidem vinum potest exhiberi, sed album, tenue, non vinosum, non valde vetus, & moderatum, id est, in moderata copia. In vertigine a causa dolorifica, vinum probatur astringens. Motus fiat citra inclinationem capitis & dorsi. c. 3. l. 5. de ruen. san. Et quoad motum oculorum, oportet vt vertiginosi inspiciant obiecta non profunda, non quæ vehementer agitantur, aut quæ circulo mouentur, nec luminosa; nam facile agitantur spiritus.

Potus.

Motus.

In paroxysmo quæ vrsurpanda.

Accessio in vertigine sponte euanescit. Quod si tamen pertinax esse videtur, probatur materiæ diuertētes, intercipientes, & roborātes spiritus. Diuertunt, suppositoria acria, ligaturæ, frictiones. Intercipiunt, vt in vertigine a fame, *mica panis, infusa in liquore astringente*. Roborantur spiritus secundum Paullum, odoratis: vnde in vertigine a causa calida, odorata fiant ex *aqua ros. ex aceto*, si prodeat a causa frigida, *cum moscho, ambra, asa odorata, &c.* Hæc ergo de vertigine.

CAPVT

CAPVT XIII.

De Incubo.

DE incubo iam agemus, quia est malum quodammodo medium inter vertiginem & epilepsiam, estq; via ad epilepsiam. Per incubum autem intelligimus illud malum, quod in iis dicitur, in quo patientes tempore somni imaginantur se suffocari: & dum a somno ilico excitantur, vix assurgunt, sed loquuntur, & mox recordantur affectionis, & falsam imaginationem fuisse agnoscunt. Quomodo generetur hoc malum, difficile est intellectu. Ego tamen dicerem incubum generari, dum vapor crassus, replet ventriculos cerebri, & potissimum postremum, ut radii spiritus animalis non possint prodire, qui radii gratia respirationis in somno, impertiuntur musculis, respirationi destinatis; unde fit ut laxa respiratione, tristis sensus oboriatur grauitatis & suffocationis, qui dum offertur sedi sensus communis & imaginatricis, fit ut patiens imaginetur, obiectum graue ita comprimere thoracem, ut veluti suffocari videatur. Incubus ergo est functio corrupta principalis cerebri anterioris, dependens ab affectione phantasmatis, grauitatis & praefocationis auctoris. Forma est functio corrupta principalis. Subiectum, est cerebrum anterius, quod sedes est imaginatricis.

Nomen.

*Phialtes.
Incubg.*

Generatio.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Causa efficiens.

Causa efficiens est affectio phantasmatis, grauitatis & suffocationis auctoris: qua delirium in incubo distinguitur ab omni delirio: a delirio quidem melancholico, nam in incubo, non est affectio tenebricosa: a maniaco, quia non est affectio ignea: a delirio in vertigine, quia non est affectio circularis; sed est affectio aggrauans, comprimens. Et patientes in incubo cognoscunt, falsam esse imaginationem, quia spiritus animalis non redditur impurus, sicuti in delirio melancholico. Verum cum affectio prodeat a phantasmate, ut est auctor imaginationis, grauitatis & suffocationis: explicanda est huius phantasmatis causa. Producitur ergo hoc phantasma ab obiecto, quod procedit e noxa, attinente ad thoracem, ut est organum respirationis: nam, cum patiens nitatur thoracem mouere causa respirationis, & non possit; ilico thorax grauitatis & suffocationis sensum generat; quæ tristis sensatio dum offertur cerebro, prodit phantasma, quod, ut originem duxit a tristi sensu grauitatis & suffocationis, ita in cerebro imprimit affectionem, ut imaginatio fiat grauitatis & suffocationis. Sed forte quis quæret, quam ob causam thoraci occurrat noxa grauitatis & suffocationis? Sciendum, causam esse penuriam radiorum spiritus animalis, propter oppilationem cere-

Causa phantasmatis in incubo.

Obstructio cerebri.

bri, secundum Auicennam: vt remota oppilatione, homo subito liberetur. Intelligere ergo oportet, oppilationis essentiam, sedem, tempus, & causam efficientem. Essentia est obstructio: fit enim hoc malum a vapore crasso, intra meatus incluso: non autem est integra obstructio, alias radii prorsus detinerentur. Quoad sedem, hæc obstructio attinet ad cerebrum posterius, non ad ventriculos anteriores; nam a parte posteriori prodeunt radii spiritus animalis, causa motus voluntarii; vt sedes & locus affectus functionis corruptæ, sit cerebri anterioris substantia, sedes autem obstructionis, sit ventriculus posterior, non substantia cerebri, nam alias læderetur memoria. Quoad tempus obstructionis, dicit Auicennas, oriri tempore somni, dum motus vigiliarum cessat, id est, in principio somni: nam in vigiliis, vapores vel caput non petunt, vel si caput petunt, resoluuntur: Contra, in principio somni, vapores petunt capitis interna, nec resoluuntur: vnde si vapores sint copiosi & crassi, vt repleantur ventriculi, ita impediuntur radii, vt cum Aetio & Paulo, quamuis patientes surgere velint & clamare, non tamen possint: quod in somno secundum naturam non euenit, siquidem sensus in somno non prorsus otiantur. cap. i. lib. 5. de gen. animal. Quoad causam obstructionis, omnes dicunt communem causam esse vaporem. Quare intelligenda est vaporis species, vitium, & causa generans. Quoad speciem, secundum Auicennam vt plurimum est vapor crassus, sanguineus, pituitosus, aut melancholicus, quandoq; vapor alimenti cerebri. Auicen. per materias sanguineas intelligit tum sanguinem crassum, tum sanguinem mutatum in semen crassum, a quo prodeunt vapores. Per vaporem autem alimenti intelligit excrementum tenue coctionis cerebri, quod excrementum potest degenerare in vaporem. Quare quoad speciem attinet, est vapor sanguinis, pituitæ, melancholiæ, seminis, & alimenti cerebri. Vitium spectat ad substantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Vitium in substantia excluditur; nam vapor putridus sua acrimonia non potest ita aggregari, vt causa sit incubi. Vitium in quanto locum habet: nam in incubo vapor insigni copia exuberat. Locum etiam habet vitium in qualitate, nam vapor est frigidus, crassus: vnde vapor ex alimento cerebri prodiens, secundum Auicennam incrassatur. Quoad vitium secundum vbi; in quolibet incubo est vitium secundum quietem, nam vapor præter naturam quiescit: in aliquo autem incubo vapor peccat etiam secundum motum, vt est vapor prodiens e suis mineris, qui in caput eleuatur & mouetur. Quoad causam generantem, vapor in incubo vt plurimum extra caput generatur e suis mineris: quandoq; autem generatur in capite, dum frigus externum vehemens repente occurrit capiti in principio somni, nam hoc frigus prohibet alimenti vaporem difflari, & impellit intus & incrassat.

Quoad

*Vapor, ob-
structionis
causa.*

Quoad differentias desumptas a forma: cum forma sit functio corrupta *Differentia.*
 imaginatricis, phantasmatis grauis & suffocantis: differentia prodit, prout
 patiens imaginatur phantasma vel Variorum colorum, vel phantasma Ve-
 nereum. Harum differentiarum causa, est vis varia mineræ, vel ratione co-
 loris, vel vt potest veneris cupiditatem promouere: A subiecto nõ sumun-
 tur differentiæ. A causa effc. sumuntur differentiæ, & potissimum a vapore,
 secundum speciẽ, vitium, & causam generantẽ. Quoad speciem, vapor est
 vel Sanguineus, vel Pituitosus, vel Melancholicus, vel Seminalis, vel Excre-
 mentũ tenue cerebri. A vitio sumuntur differentiæ, secundum quantitatem
 & qualitatem, secundum Magis & Minus. Quoad vbi, dicendũ, peccare va-
 pore, vel Motu & quiete, vel Quiete tantũ. A causa generante, vt gene-
 ratur vel In capite, vel Extra: & si extra, vel in Ventriculo, vel Hepate, vel
 Testibus. Incubus in genere, & secundũ differentias a forma, patet e ver- *Signa.*
 bis patientis. Quoad differentias, quæ sumuntur a causa effc. oportet co-
 gnoscere vaporis speciẽ, vitium, & causam generantem. Species cognosci-
 tur e signis, indicantibus humores, seu mineras, a quibus eleuantur vapo-
 res: de quibus signis alias. Auicenn. ait, dum humor causat φάντασμα suo co-
 lore, si phantasma rubedinẽ præ se ferat, indicari vaporem sanguineum: si
 præ se ferat albedinẽ, indicari vaporem pituitosum: si nigredinem, melan-
 cholicum: si venerem, seminalem. Verum, cum phantasma albicans possit
 esse indicatiũ, & vaporis pituitosi, & vaporis excrementi cerebri: vos suo lo-
 co distinguetis, e signis indicantibus causas generantes. Quoad vitium & se-
 cundum quantitatem, & secundum qualitatem, vt hæc vitia differant secun-
 dum magis & minus, cognoscetis e vehemẽtia & perseuerantia symptoma-
 tũ: si symptomata erũt vehemẽtia vehemẽs etiã vitiũ indicatur. Quoad vbi,
 an vitium sit solum secundum quietẽ, nec ne: cognoscitur e signis indican-
 tibus causas generantes. Vnde, quoad cognitionem causæ generantis, cum
 possit generari vapor, vel in capite, vel extra: cognoscetis in capite genera-
 ri, si homo dormiat in aere frigido, ita vt tempore somni aliquod refrige-
 rans extrinsecus capiti occurrat. Sin minus, statuendum, vaporem extra
 caput generari. Vtrum autem generetur in ventriculo, hepate, vel testi-
 bus, e propriis capitibus petendum.

Præsidia quæ ex usu sunt, capiuntur a minera, & causa generante. Quo-
 ad mineram e qua; species mineræ indicat remedium determinatum: vi-
 tium, indicat contrarium; verbi gratia si minera sit sanguis copiosus, indi-
 catur præsidium minuens sanguinem. Causa generans, vel generat mine-
 ram, vel vaporem refrigerat & incrassat. Causa generans minerã, vt varia
 est, ita variè sumuntur indicationes, verbi gratia si causa generans pituitã sit

Indicationes.

ventriculus frigidior, oritur indicatio calefaciendi ventriculum, &c. Causa generans, quæ vaporem refrigerat & incrassat, nil aliud indicat, quam remedium calefaciens.

Prognostica.

Malum hoc, secundum Rhases, diligenter est tractandum, nam minatur epilepsiam, apoplexiam, melancholiam: etenim si eueniat, ut vapor hæreat in ventriculis cerebri, fit epilepsia: si vapor adeat totam cerebri substantiam, fit apoplexia: si vapor misceatur cum spiritibus animalibus, fit melancholia. Viget autem vehementia essentiae & dignitatis, secundum causam, morbum, & symptomata. Nam quoad causam, vapor est copiosus, crassus, frigidus; unde vehemens secundum essentiam. Obstructio, seu morbus est insignis; quare vehemens secundum essentiam. Symptomata & ipsa vehementia; nam attinent ad imaginatricem, ad respirationem. Dignitatis vehementia adest, quia morbi, causæ & symptomata attinent ad cerebrum, partem præstantem. Ceterum augetur periculum, pro vi differentiarum, earum potissimum quæ sumuntur a causa efficiente, siquidem forma pendet ab efficiente. Unde, cum causa efficiens sit vapor: quoad speciem; morbus est magis periculosus, si vapor sit melancholicus, quia maior est recessus a naturali statu. Quoad vitium; incubus est periculosior, si vapor sit copiosior, frigidior, crassior, magis quiescens: ut propterea cum Paulo & Aetio, incubus sit magis periculosus, dum diuturnus est, dum frequens, & æger stupidus permanet: nam hæc significant vaporem admodum copiosum, frigidum, crassum, & quiescentem. Et, ut incubus est frequens, significat causam generantem esse magis vehementem; verbi gratia si generetur a ventriculo frigido, quo frigidior erit ventriculus, eo etiam incubus erit magis periculosus. Quoniam autem vapor potest esse causa incubi, modo per essentiam, modo per consensum: ut plurimum incubus per essentiam est minus periculosus, quia producit a frigore externo, caput refrigerante: magisq; recedit a naturali statu frigiditas ventriculi, quam capitis, producta ab ambiente frigido, & præsertim quia ventriculi frigiditas potest esse in habitu.

Curatio.

Vena secanda est, si incubus fiat a vapore sanguineo, ut Rhases iubet.

Medicamenta communia pro toto.

Quoad medicamenta in incubo per consensum, Auicennas probat medicamenta causa totius: in incubo per essentiam, probat medicamenta causa capitis: & in quolibet incubo, siue per essentiam, siue per consensum probat capitalia. Causa igitur totius probantur validiora: cuiusmodi sunt *pilula cochie*: & causa melancholice, *cochia cum veratro*. Auicennas propter humorem copiosum & crassum, proponit hoc medicamentum: *℞. euphorbii, in alio exemplari legitur, hellebori nigri ʒj. scammonii ʒj. pulpa colocynth.*

Scorodanth. ꝑ xv. seminum anisorum ꝑ j. Misce. Hoc medicamentum dirigitur ad incubum e melancholia: unde recipit helleborum nigrum in maiore dosi: scammonium additur propter bilem, quæ habet rationem vehiculî; & præterea potest crassos humores attenuare, & expultricem sopitam excitare: colocynthis additur, quia in omni malo capitis putida est purganda: anisum additur, ut soluentium facultas deleteria frangatur. Huius medicamenti summa dosis crit ꝑ j. & dabitur, si virtus sit fortis, quia est medicamentum satis potens. Quoad Topica pro medicamenta causa capitis: in incubo per essentiam probatur oleum lil. capite. alb. oleum anethinum, cum nucibus cupressi, si coquantur in vino astringente, ad consumptionem vini. Probantur etiam emplastra rubrificantia, quæ conficiuntur e sinapi. Nam olea proposita, calefaciunt caput refrigeratum; & præterea virtute astrictionis repellunt vapores, qui possunt reprimi. Emplastra autem rubrificantia, capitis frigiditatem prorsus superant, & vapores, qui non cedunt reprimentibus medicamentis, discutunt. Quoad medicamenta capitalia, Auicennas cum Græcis probat nigrum paonia maris Cephatica. Aet. cap. 12. lib. 6. fructum, si ꝑ xv. trita cum aqua in potu exhibeantur per plures dies, ut cerebri proportio foueatur.

Diæta ex alibi dictis patet. Id notandum, improbari in somno decubitam supinum: nam est in causa, ut caput repleatur. *Vicius.*

CAPUT XV.

De Epilepsia. In falluntur iussu ad vltimam.

EPILEPSIA, alias dicitur, morbus sacer, Herculeus, comitialis, ab Hippocrate in lib. de morb. sacro, & Galeno lib. 6. epid. circa finem. Per epilepsiam intelligimus illud malum, quo infelices correpti, etiam stantes ilico in terram collabuntur, secundum totum corpus conuelluntur, omni sensu priuantur, & omni principali functione cerebri destituuntur. *Nomen.*

Generatur malum hoc dum causa morbifica occurrit cerebro, ut cerebrum lædatur & secundum ventriculos, & secundum poros. Vnde dum læditur secundum ventriculos, id est, secundum ventriculorum parietes; cerebrum contrahitur, ut quod noxium est expellat, unde & nerui contrahuntur, & hinc corpus musculorum, ut totum corpus conuulsione afficiatur. Dum autem cerebrum efficitur secundum poros, omnis animalis functio aboletur, etiam extra cerebrum: nam vis animalis non influit. Sed præterea alifertur vis etiam animalis in cerebro: nam cerebrum secundum poros ita afficitur, ut spiritus animalis mistus cum calido innato afficiatur, ut citra intemperiem functio principalis aboleatur. *Generatio.*

T

Definitio.

Definitio hæc esse potest: epilepsia est functio ablata principalis totius cerebri, cum amissione motus & sensus partium neruolarum, & conuulsione totius corporis, dependens a causa morbifica, cerebrum secundum ventriculos & poros lædente. Colligitur hæc definitio e com. 45. sect. 2. & aphor. 29. sect. 3. & lib. 6. epid. circa finem, & cap. 2. lib. 4. de loc. aff. sed potissimum e capite 7. libro 3. l. affect. nec minus ex Auicenna in capite proprio.

*Forma.**Ablatio functionis principalis.*

Forma completur symptomatum triplici genere: vt propterea & triplex esse debeat subiectum. Primum symptomatis genus fuit functio abolita principalis: secundum, amissio motus & sensus: tertium, conuulsio. Notandum, cur primo loco in definitione proponatur functio principalis, deinde functio ablata motus & sensus, tertio, functio corrupta secundum motum, id est, conuulsio: & præsertim hoc est intelligendum, quia Galenus cap. 7. lib. 3. l. aff. dicit, epilepsiam esse conuulsionem. Vnde ferme omnes moderni, vt Altimarus & alii, ducti non ratione, sed nuda Galeni auctoritate in superficie intellecta, dicunt epilepsiam esse conuulsionem. Sciendum ergo causam fuisse, quoniam conuulsionis subiectum est totum corpus, quatenus conuellitur: motus autem & sensus subiectum, sunt partes neruosæ: functionis autem principalis subiectum est cerebrum. Vnde, cum epilepsia sit vitium, quod principaliter attinet ad cerebrum, non ad totum: ob id nos in definitione primum symptoma statuimus esse functionem principalem abolitam, quia functionis principalis subiectum est cerebrum: secundo loco proposuimus motum & sensum, quia subiectum sunt partes neruosæ, quæ prodeunt a cerebro: tertio proposuimus conuulsionem, quoniam pertinet ad musculos, qui ad differentiam neruorum non prodeunt a cerebro, nec a spinali medulla. Hæc ergo fuit causa, ob quam symptomata, in definitione ita disposuimus. Galenus autem cap. 7. lib. 3. loc. aff. ait, epilepsiam esse conuulsionem, quia cap. 6. lib. ej. locutus est de conuulsione, & propterea pergens in sermone de conuulsione, dicit epilepsiam esse conuulsionem. Vnde etiam Auicennas, cum locutus esset de incubo, in quo motus totius corporis læditur, dicit, epilepsiam esse vitium, in quo prohibentur membra animata a sensu & motu. Nos autem respicientes ad formam, vt attinet ad subiectum principale, primo loco proposuimus functionem principalem, cuius subiectum est totum cerebrum, vt aboleatur omnis functio principalis: vt conuulsio epileptica distinguatur a tetano, & reliquis conuulsionibus, in quibus principalis functio non deperditur. Deinde dictum est, cum amissione motus & sensus, partium neruo-

neruofarum. Vnde cum Auicenna in epilepsia prohibentur membra animata neruofa a motu & sensu, vt motus voluntarius auferatur. Si aboletur sensus: ergo multo magis motus voluntarius. Nam sensus causa receptionis in patiando constituitur; motus autem voluntarius est prorsus actiuus. Notandum, nos intelligere motum voluntarium esse ablatum, vt procedit a facultate, quæ non influit. Et tandem diximus: cum conuulsione totius corporis, e capite septimo, libro tertio. l. aff. Propterea sciendum, quantum attinet ad conuulsionem, hanc esse motum prauum non ablatum, retractionis partium, dependentem a musculis præter naturam contractis: nam in spasmo retrahitur pars, id est, totum membrum, vt spasmus sit affectio præter naturam membri; cum etiam in motu secundum naturam membrum patiatur. Verum, vt conuulsio est motus prauus, & hinc dependet a musculis violenter retractis: secundum hanc rationem non est functio abolita, sed praua & corrupta. Et propterea scire oportet, si verbi gratia brachium conuellatur, quod ossa patiantur, muscoli vero agant, e comm. aphorism. 42. sectio. 2. At in conuulsione muscoli concurrunt præter naturam, citra influxum facultatis, quia facultas non influit. Vnde in epilepsia motus voluntarius est, ablatum ratione facultatis; corruptus causa muscutorum: Verum omnia dependent a causa morbifica, cerebrum secundum ventriculos & poros lædente. Postremo, cerebrum affici secundum ventriculos & poros colligitur e capite secundo, libro quarto. l. aff. vbi ait, in epilepsia cerebrum affici magis secundum ventriculos, quam secundum corpus: contra in apoplexia, cerebrum magis affici secundum corpus. Per corpus autem Galenus intelligit cerebrum, vt instrumentale, non vt simile; quare secundum poros, non secundum temperiem: nam epilepsia cito fit & cito desinit. Per ventriculos intelligit Galenus omnes ventriculos, vnde cap. 2. libro 4. l. aff. ait: vt in caro cerebrum magis afficitur secundum partes anteriores; ita in apoplexia & epilepsia, affici secundum vtramque partem: quamuis cum Auicenna primum lædantur partes anteriores. Sciatis autem quod quamuis epilepsiæ causa sit multiplex; & quælibet earum sit causa conuulsionis secundum ventriculos cerebri; non tamen esse conuulsionem legitimam, id est, solius morbi: cum hæc conuulsio neque ex inanitione sit, neque ex repletionem. Non est ex inanitione: nam cum Galeno capite septimo, libro tertio. l. aff. epilepsia cito fit, & cito desinit. Vnde notandum, Galeni syllogismum hunc fuisse: conuulsio quæ cito fit, & cito desinit, non fit ex inanitione: at conuulsio epileptica cito fit, & cito desinit. Ergo non est ex inanitione. Decipiuntur

Sensus, & motus amissio.

Motus corruptus, seu conuulsio.

Subiectum.

Epilepsia non est conuulsio legitima. 1. Ratio.

igitur, qui putant hoc loco maiorem propositionem esse, quod cito fit, & cito desinit, non refertur in intemperiem: nam maior est hæc conuulsio, quæ cito fit & cito desinit, non est ex inanitione. Hanc probat Galenus, nam inquit: vt vel cerebrum, vel tenuis eius membrana ad ariditatem corio similem perueniat, hoc nequaquam cito fieri potest: at epilepsia cito fit, & cito desinit: Ergo non est ex inanitione. Verum, quamuis maior a Galeno proposita, cap. 7. lib. 3. l. aff. non sit, quod cito fit, & cito desinit, non refertur in intemperiem; tamen hæc maior proponitur a Galeno cap. vlt. lib. 2. de caus. symp. siquidem ait, epilepsiam & apoplexiam cito generari & discuti, quod in corporum dyscrasia non potest accidere. Vt hæc sit vera propositio cum Galeno, quod cito fit, & cito desinit, non referri in intemperiem. Quod dictum ita intelligendum, vt Galenus per intemperiem intelligat intemperiem ex usu, e qua sumitur indicatio utilis. Hoc verum esse, colligitur quia ipsam comparat succo pituitoso, collecto in ventriculis cerebri, qui succus ita est ex usu, vt hoc euacuato ilico cesseret malum. Vt verum sit, quod cito fit, & cito desinit, non referri in intemperiem ex usu. Vt secus sit statuendum, de intemperie non ex usu. Dyscrasia ex usu, est intemperies in febre hectica: non ex usu, in ephamera: vt ephamera cito fiat, & cito desinat: quod non esset statuendum, si esset intemperies ex usu. Sed ad rem redeamus. Probauimus hucusque in epilepsia conuulsionem non esse ex inanitione; iam docebimus eam etiam non esse ex repletionem: nam conuulsio e repletionem est motus prauus, cuius causa est solum materia morbifica, non facultas: at in epilepsia, etiam per essentiam, facultas concurrir: qua de causa Galenus cap. 7. lib. 3. l. aff. ait, in epilepsia cerebrum se ipsum quatere, vt expellat noxia. & cap. vlt. lib. 1. de symp. caus. ait, in epilepsia conuulsionem esse motum vitiosum cerebri: vnde patet concurrere expultricem facultatem cerebri. Præterea & aliud est argumentum, quo conuulsio legitima excluditur, ab epilepsia: Nam conuulsio epileptica pertinet ad cerebrum: at, secundum Galenum com. 1. lib. 5. aphor. conuulsio legitima fit vel inanitis, vel repletis corporibus nervosis, a quibus motus voluntarius perficitur. Vnde consequens est, cum cerebrum nec sit nervosum, nec perficiat motum voluntarium; ob id conuulsionis legitimæ subiectum esse non posse. Dictum autem fuit epilepsiam non esse conuulsionem legitimam, vt pertinet ad cerebrum: nam cum Galeno cap. 7. lib. 3. de loc. aff. in epilepsia præter spuriam conuulsionem potest interpretari coniungi legitimam conuulsionem e repletionem, quemadmodum colligitur e lib. 6. epid. circa finem, utpote si irrigentur nervorum exortus. Itaque in epilepsia, vt læditur cerebrum secundum ventriculos, conuulsio

2. Ratio.

Conuulsio in epilepsia est spuria, ratione cerebri.

necessa-

necessario est spuria, ut sit motus prauus solius expultricis: nam causa morbifica ita parietibus ventriculorum cerebri adhæret, ut e c. 7. l. 3. loc. aff. cerebrum contrahatur, quo noxam expellat. Vnde & Auicennas ait, cerebrum in epilepsia expellere id, quod nocet; Quemadmodum ventriculus expellit in singultu. Singultus autem e l. 2. de caus. sym. est motus solius expultricis. Quare conuulsio epileptica erit motus prauus expultricis cerebri, irritatæ a causa morbifica: sicuti enim in singultu impacta est materia in ore ventriculi; ita etiam in epilepsia impacta est parietibus ventriculorum cerebri. Et hinc est, quod dicit Galenus c. 2. l. 5. loc. aff. epilepsiam mediam esse inter carum & apoplexiam: nam in caro, cum obstructio sit integra, materia occupat ventriculos cerebri, non impacta est, ut in epilepsia, & in singultu.

Haftenus patet, epilepsiam produci a causa morbifica, ut est causa conuulsionis, quæ est motus solius expultricis: restat modo inquirendum, quænam sit causa mouens. Ut autem pateat quæ sit causa interna & principalis, statuendum cum Galeno cap. 7. lib. 3. loc. aff. epilepsiam fieri, vel per Essentiam, vel per Consensum ab ore ventriculi, aut ab aliis partibus. Primum digrediemur circa epilepsiam per essentiam: secundo circa epilepsiam per consensum ab ore ventriculi; tertio ab aliis partibus. Quantum ad epilepsiam per essentiam; causa est Vapor, non minera. Ratio est: nam, ut testatur Auerrhoes (: quamuis impudenter in medicos inueharur;) si causa epilepsiæ per essentiam esset minera frigida, seu humor crassus, viscidus, hærens in ventriculis cerebri; nequaquam fieri posset, ut epilepsia tam cito fieret, & tam cito euanesceret. Argumentum Auerrhois instar est ἀποδείξις, ut puto. Adhæc e Galeno c. 7. l. 3. loc. aff. in epilepsia causa est quandoque pituita, quandoque melancholia, quæ melancholia quia non generatur in capite, non potest esse causa epilepsiæ per essentiam. Verissimum enim est in epilepsia per essentiam materiam generari in capite. Quare epilepsiæ causa immediata est vapor. Vnde Auicennas ait, epilepsiam fieri a materia, a minera; sed addit, ut ab hac materia procedit vapor. Ut, quamuis melancholia non generetur in capite, generari tamen possit in capite vapor; ut sit epilepsia per essentiam. Cum ergo causa sit vapor; necessarium est intelligere & vaporis speciem, & vitium, & causam generantem. Quoad speciem, cum Auicen. ut plurimum est vapor pituitosus, quandoque melancholicus, quandoque sanguineus: cuius tamen vaporis sanguinei minera, est sanguis, vergens vel ad pituitosum sanguinem, vel ad melancholicum. Quoad Vitium, Vapor in epilepsia per essentiam, peccat copia, qualitate, & quiete. Copia; nam secus vapor non læderet cerebrum

Causa efficiens: primum interna, seu principalis.

Causa epilepsiæ per essentiam est Vapor.

Vaporis consideratio: quatenus causa est epilepsiæ.

& secundum ventriculos, & secundum poros. Peccat qualitate; ut est frigidus, crassus: unde cum sit proportio inter vaporem & mineram, rationaliter dixit Galenus c. 7. l. 3. loc. aff. epilepsiam per essentiam, semper fieri a crasso humore, quatenus scilicet ab hoc eleuatur vapor: & hic vapor necesse est ut sit frigidus, nam vapor calidus non posset ea copia aggregari, ut esset epilepsiae causa. Quare peccat; nam praeter naturam in capite detinetur. Quoad causam generantem, est calor debilis, pertinet ad cerebrum: quare tum intemperies frigida, tum calidum innatum imbecille, vi quorum praesertim generatur pituita. Et hinc corpora obnoxia sunt epilepsiae, in quibus potiss. pituita viget: tum quoad aetates, tum quoad sexum. Quoad aetates, cum Paullo, epilepsiae obnoxii sunt senes, & pueri paruuli. Senes, quia frigidi & sicci: in frigido autem & sicco intemperamento multiplicatur pituita: & potiss. sunt senes non vsque adeo decrepiti: nam in decrepitis fit potius apoplexia; nisi contingat, ut in decrepita aetate homines sint robusti, seu minus imbecilles, qui solent obnoxii esse epilepsiae. Pueri sunt obnoxii: nam & humidi sunt, & alimento humido vtuntur. Unde quemadmodum admonet Hippocrates in l. de morb. sacro, si foetus in utero vel non purgetur, vel diminuitur; in cerebro colligitur pituita: quaedam foetus in lucem editur, nisi vel per vlcera, vel per saliuam expurgetur, causare solet epilepsiam Galen. addit, com. aph. 29. sect. 3. iuuenes etiam subiectos esse epilepsiae; verum non vi aetatis, sed ob errores frequentes & vehementes, qui in iuuenili aetate committuntur. Quoad sexum, Celsus ait, mares frequentius corripitur epilepsia: nam foeminae quamuis frigidioris sint craseos, tamen & minus delinquant, in viuendi ratione; & si delinquant, beneficio purgationis menstruae non ita facile corripuntur. Est porro hoc loco explicandum, quae sit vis tum vaporis, tum minerae, a quibus prodit epilepsia. Quoad vaporem, ut adharet parietibus ventriculorum cerebri, causat conuulsionem: unde quamprimum transponuntur vapores, id est, a parietibus ad cauitatem, ilico cessat conuulsio, & patientes immoti iacent. Ut autem vapor laedit cerebrum secundum poros; est in causa ablatae functionis & principalis, & sensus motusque voluntarii. Neque obstat, quod dicit Galenus com. aph. 45. sect. 2. apoplexiam fieri ob immodicam priuationem virtutis motiuae, epilepsiam autem propter motum vitiosum: hoc non obstat; nam motus vitiosus intelligendus est, non ut procedit a facultate, quia non influit; sed ut procedit a musculis praeter naturam contractis. Humor autem est in causa obstructionis, siquidem cum Galeno cap. 7. lib. 3. loc. aff. in epilepsia cerebri ventriculi obstruuntur: sed cum Auicenna obstructio non est integra; nam

non fieret conuulsio; quemadmodum etiam non fit in apoplexia & caro.

Verum si epilepsia fiat per consensum ab ore ventriculi & aliis partibus; notandum fieri epilepsiam per consensum non modo ab ore ventriculi, & a parte externa, verum etiam ab alia parte interna, & a toto corpore. Nec propterea improbatus Galenus: quia non loquitur de epilepsia e proposito, sed respicit solum ad cognationem locorum affectorum. Auic. autem e proposito loquitur: vnde omnes epilepsiae species proponit. Ob id in epilepsia per consensum breuiter intelligere oportet causae speciem, vitium, & causam generantem. Quoad speciem, c. 7. l. 3. l. aff. c. 6. l. 5. l. aff. causa haec est vel Vaporosa substantia, vel Qualitas. Quoad vaporosam substantiam, ea est multiplex, vt minera est multiplex: est enim chylus morbosus, e lacte productus in pueris; item est succus pituitosus, biliosus, melancholicus, sanguineus, vt esse possit & sanguis non menstruus & menstruus: est etiam semen: vermis quoque defunctus; nam viuens mortuus, non autem vapore in causa est. Quoad qualitatem; haec specie duplex est, nimirum spiritalis, vt dolorifica; Materialis, vt venefica. Vitium & vaporis & qualitatis sequitur. Vitium vaporis pertinet ad substantiam, quantitatem, qualitatem, & motum; non dico vbi, sed motum. Auicennas proponit malitiam substantiae, id est, vitium in substantia, cuiusmodi est vapor putridus, prodiens e succis putrescentibus, id est, chylo vel lacte putrescente, e verme mortuo: proponit etiam vaporem laedentem quantitate & copia, verbi gratia, dum vapor prodit a pituita non admodum frigida, sed a subdulci: tertio proponit qualitatem euidentem, dum ait in epilepsia vapores agere congelatione, frigiditate: quarto proponit vitium secundum qualitatem receditam, inquiens, vaporem magis agere venenositate, verbi gratia, qualitate euidente agit vapor frigidior, prodiens a pituita acida; & vapor calidior, procedens a bile aciore; venefica qualitate agit vapor procedens ab excremento venefico: proponit denique vitium secundum motum, inquiens, epilepsiam fieri a vapore, qui in caput mouetur. Et cum in hoc vitioso motu mobile pateat, sat erit digredi circa terminum a quo, spatium per quod, & terminum ad quem. Terminus a quo, secundum Auic. est Totum, & Pars. Totum Galenus non ignorat, licet non proponat, c. 7. l. 3. l. aff. Ait enim Galenus, com. 27. l. 4. de ratione vict. fieri epilepsiam, dum spiritus non potest pertransire meatus, ob sanguinem venas supramodum opplentem: & dum hoc contingit (vt addit Auicen.) vapor quandoq; attinet ad digitos pedis, quandoq; ad digitos manus: cum enim sanguis venas ita replet, vt spiritus penetrare non permittat, fit vt veluti in mortuo corpore concreascit sanguis; & cum Auic. a sanguine abscindatur

Causa epilepsia per consensum.

1. Species. Substantia vaporosa & Qualitas.

2. Vitium primum vaporis.

*Vitium
qualitatis.*

calor natiuus; vt ita corrūpatur sanguis, vt prodeat vapor vel qualitas venefica; cuius vis dum perducitur in cerebri ventriculos, fiat epilepsia. Hæc igitur epilepsia fit a vapore sanguineo, pdeūte a toto corpore, a venis totius; vt propterea sit epilepsia etiā per consensum a toto. Quoad epilepsiam, quæ fit per consensum a parte: hæc pars est Externa, vel Interna. Si externa, necessario est pars neruosa, vt iure attineat ad omnes artus super-nos & infernos. Si interna, secundum Auicem: est stomachus, mesenterium, splen, testes, vterus. Quoad spatium per quod; Auicem. proponit vasa, id est, venas & arterias: proponit spatia insensibilia, proponit neruos. Sed sciendum, moueri vaporem per neruorum circumferentiam. Terminus ad quem, est cerebrum: præsertim quia suscipit, ob imbecillitatem, vel Proportionis, vel Constitutionis. Proportio est contracta a parentibus, vel in conceptione, vel in formatione. Constitutio autem est intemperies cerebri frigida, vel humida, itemque raritas. Verum vt raritas est effectus vitiosæ formatricis; ita intemperies potest esse quandoque natiua, quandoque ascititia. Quoad vitium qualitatis; ad substantiam & quantitatem non attinet, quia sermo est de qualitate: eius ergo vitium pertinet solum ad qualitatem, & ad motum, sed metaphoricum (: id est; quia corpus proprie mouetur, non qualitas:) ideoque Auicennas respiciens ad hunc motum, inquit; ad cerebrum eleuari qualitatem puram, sine substantia. Quod si igitur qualitas est spiritalis, vitium est, quia hæc qualitas est dolorifica; si materialis, quia venefica. Quoad dolorificam qualitatem; hæc lædit os superius ventriculi: ratio est, c. 6. l. 5. loc. aff. nam ventriculi os superum ob *ἐν αὐτῷ νοτίαν* in consensum ducit cerebrum. Vnde Grammaticus: ille, cogitans, vel in ediam sustinens, &c. epilepsia corripiebatur. Causa horum est: quia ob immodicam cogitationem, & iram, compatitur ventriculus: & per in ediam proprie afficitur ventriculus: vt in ventriculi affectione quomodocunque afficiatur, succi prauī, excrementitii & acres (: si quando hos in corpore abundare contingat:) petant os ventriculi, & soluant continuum, vt cerebrum in consensum ducatur. Quoad qualitatem materialem, hæc est venefica: quemadmodum tradit Galenus c. 7. l. 3. loc. aff. Neque obstat, quamuis adolescens ille sensu frigiditatis persentiret: nam frigiditas erat affectus a veneno procedens. Quoad vitium secundum motum metaphoricum; sufficiat perpendere terminum a quo, & spiritū. Terminus a quo, primum qualitatis dolorificæ, est os ventriculi superius, ob sensum exquisitum: qualitas enim dolorifica aliarū partium, non est æque potens ad efficiendum epilepsiam. Qualitatis autem veneficæ terminus a quo, c. 7. l. 3. loc. aff. est pars neruosa; ad differentiam vaporis venefici,

venefici; qui potest etiā prodire a parte non nervosa. Qualitatis igitur veneficæ terminus a quo, est pars nervosa, & præsertim externa: unde, cum Galeno, in adolescente e tibia oriebatur: sed attinere etiam potest ad omnes artus. Spatium per quod, & qualitatis spiritalis, & veneficæ, est idem; nimirum nervus, per quem fit ascensus, & motus ille metaphoricus; ut cum Galeno alteratis per continuitatem partibus, qualitas sine substantia cerebro impertiatur. At solum nervi per continuitatem alterantur: ut propterea terminus a quo sit pars nervosa; spatium sit nervus. Causa autem quæ generat vaporem; cum fiat, quoniam facultas non potest mineram regere; propterea oportet intelligere, quis sit mineræ auctor. Minera autem cum sit vel Non venefica, vel Venefica: quoad non veneficam; patet quis huius sit auctor, ex alibi propositis. Verbi gratia, pituita generatur vel a vetriculo frigidiori, vel e cibis pituitosis, & sic de reliquis. Verum, si minera sit venefica, cum Galeno, cap. ult. lib. 2. de diff. feb. & lib. 6. loc. aff. circa finem, non generatur a facultate partis: verbi gratia, semen veneficum non generatur a facultate testium: quo fit, ut venena quandoque sola vacuatione superentur, citra alterationem partium. Quare minera euadit venefica, quoniam vel suapte natura est prava, vel quia ob longam detentionem prauitatem consequitur. Quia enim hæc minera prava est excrementitia, parti non amica, expultrici non cedit, & derelicta est ab alteratrice, ut in alimentum mutari nequeat: non potest in eodem consistere, sed semper deterior redditur, præsertim cum sui præsentia reddat calidum insitū imbecillum. Etenim si venenum sit calidum; minuit substantiam calidi innati, & complexionem reddit igneam, estque in causa ut calidum moueatur, & feratur ad circumferentiam. Si autem materia prava sit frigida; efficit intemperamentum frigidum, & motum calidi innati ad circumferentiam quasi aufert. Cum ergo calidum innatum ob præsentiam materiæ prauioris, patiatur secundum quāritatem, qualitatem & motum: fit ut venenum, quo diutius detinetur, eo peius euadat, eoque copiosius: humores enim vitiosi, sua alteratione vicinos inficiunt, & in suam naturam mutant: quod si verum est de succis vitiosis, multo magis de veneno, utpote succo vitiosissimo, cap. 99. art. med. Videre hoc est in veneno canino: nam ubi homines sunt demorsi a cane rabido, primis diebus & mensibus ab omni labe immunes esse videntur; sed postea, cum venenum caninum seipsum multiplicat, symptomata illa erumpunt. Sequitur causa generans Qualitatem dolorificam, vel veneficam. Doloris causa est, quæ in orificio ventriculi vnitatem soluit. Veneficæ qualitatis causa Interna, vel Externa est. Interna, modo est proposita. Externa est; veluti dum ani-

3. Causa generans.

mal veneficum pungit, vt Scorpio. Hæc de causis epilepsiæ per consensum: circa quas notandum, in epilepsia per consensum, ventriculos cerebri non obstrui, nisi vapor peccet copia; non autem obstrui, si sola peccet qualitate: ideoque falsum esse, omnem epilepsiam fieri ab obstructione. Hæc de causis principalibus.

Causa externa epilepsia.

Causæ non principales, secundum Auicennam, sunt causæ Externæ, quæ plerunque adiuuāt principales: & sumuntur a rebus non naturalibus, vel necessario vel non necessario occurrentibus. Necesario occurrit aër: de quo loquens Hippocrates in l. de morb. sacro dicit, aërem & in pueris, & in senibus, esse posse in causa epilepsiæ: in pueris quidem, vt vi aëris pituita fluit in ventriculos cerebri, cum caput vel calefit, vel refrigeratur; aër enim calidus pituitam liquat; frigidus autem exprimit causam principalem in cerebri ventriculos. Quoad senes, ait Hippocrates, hyemē his esse infensissimā, vt aliquo modo: hyems est infestissima; si enim in hyeme caput vi ignis calefiat primū, dū deinde homo in aëre frigido versatur, & post e frigiditate ad teporem accedit, seu ad aërem calidum, tunc pituita, causa principalis epilepsiæ frigiditate exprimitur, calidate liquatur, vt promptissime in cerebri ventriculos fluat. Verno tempore fit epilepsia, vbi caput est insolatū, inquit Hippocrates, non ita in æstate; nam in æstate non vigent repentinæ mutationes, vt in vere. Et propterea dicit Hippocrates aph. 20. sect. 3. vere epilepsias fieri. Et aph. 4. sect. 3. ait, quando eadem die aër modo est calidus, modo frigidus, expectare oportet morbos autumnales: inter morbos autē autumnales narrat epilepsiam, aph. 22. sect. 3. Quoad cibum, hic secundum Auicennam est causa mouens, id est, non principalis, quatenus est immodicus; præsertim si fiet ex apio, quod a proprietate impellit materiam ad ventriculos cerebri. Huius classis est hirci hepar comestum. Adhæc immoderata potio vini: vnde Galenus cap. 2. lib. 3. de temp. ait, epilepsiam fieri e vino. Item, somnus, præsertim post cibum copiosum. Euigilatio repentina. Coitus plurimus. Immoderata repletio. Alui constipatio. Immodicus motus a cibo. Timor, siue et tumultu, siue vocis repentinæ. Quoad causas non necessario occurrentes, Auicennas proponit Corium caprinum, recens ex corticatum indutum: adhæc suffumigium e cornu caprino, e myrrha, e marrubio, ex hepate hirci tosto, e lapide Gagatæ, e bitumine: His enim epilepsiæ causa principalis mouetur, & impellitur in ventriculos cerebri.

Refutat Hippoc. 1. de morb. sacro.

Differentia a forma.

Differentiæ si sumantur a forma; cum forma sit functio ablata principalis, cum amissione motus & sensus, & conuulsione: differentia capitur solum ratione conuulsionis, secundum Magis & Minus: vnde interdum conuul-

convulsio adeo est exigua, vt Auicennas vocet spasmum non sensatum.

A subiecto non sumuntur differentiae: semper enim est idem. Causa efficiens, vel est Principalis, vel Excitans principalem. Causa principalis; est *Differentia a causa eff.*

causa epilepsiae, vel per Essentiam, vel per Consensum. Quoad epilepsiam *Epilepsia per essentiam.*

per essentiam; differentiae sumuntur a vapore: quare a specie, vitio & causa generante. A specie: Vapor est Pituitosus, Melancholicus, vel Sanguineus: & si sanguineus, vergit vel ad Pituitosum, vel ad Melancholicum.

Quoad vitium: quilibet vapor peccat Copia, Frigiditate, Crassitie, & Quiete; quare differentiae sumuntur secundum Magis & Minus. Quo-

ad causam generantem, cum vapor generetur in capite, a calore imbecillo, e materia: differentiae sumuntur ab Agente, & a Materia. Ab agente, vt est vel Intemperies cerebri frigida; vel Calidum innatum refrigeratum.

A materia, vt est vel Pituita, vel Melancholia, vel Sanguis. Quoad causam epilepsiae per consensum: causa vel est Vapor, vel Qualitas. Vapor, est *Epilepsia per consensum.*

specie multiplex, vt minera est multiplex: vnde vapor est vel Chylosus, vel Pituitosus, vel Biliosus, vel Melancholicus, vel Sanguineus, vel Seminalis, vel Verminosus. Vaporis vitium, pertinet ad Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, vel Evidentem, vel Reconditam. Secundum motum:

autem vapor cum semper peccet, a motu simpliciter accepto non sumuntur differentiae: sed sumuntur a termino a quo, a spatio, a termino ad quem. A termino a quo, vt est Totum, vel Pars: & si pars, vel Externa, vel Interna: & si interna, vel Ventriculus, vel Mesenterium, vel Testes, Vterus, &c. Spatium, est Vena, Arteria, aut Nervus. Terminus ad quem, est causa Proportionis, vel Constitutionis: & si causa est constitutionis, est vel Intemperies, vel Raritas. Quoad causam generantem, vt hic vapor

prodit e varia minera, varia etiam est causa generans: potissimum tamen causa generans est venenositatis, vel Expers, vel Particeps. Sed qualitas etiam causa est epilepsiae per consensum. Quoad speciem igitur, qualitas vel est Dolorifica, vel Venefica. Quoad vitium, differentia est secundum Magis & Minus: nam dolor semper fit a causa dolorifica; qualitas venefica a causa venefica. Caeterum, ratione motus metaphorici; qualitas dolorifica pro termino a quo semper habet os ventriculi; vnde non oriuntur differentiae: qualitas venefica, pro termino a quo habet partem nervosam externam; & haec admittit differentias, vt pertinere potest ad artus vel Infernos, vel Supernos. A spatio non sumuntur differentiae; nam semper est nervus. Causa generans est, vel Soluens continuum, vel Venefica. Postremo, quoad causas non principales, haec causae sunt externae, & occurrunt Necessario, vel Non necessario.

prodit e varia minera, varia etiam est causa generans: potissimum tamen causa generans est venenositatis, vel Expers, vel Particeps. Sed qualitas etiam causa est epilepsiae per consensum. Quoad speciem igitur, qualitas vel est Dolorifica, vel Venefica. Quoad vitium, differentia est secundum Magis & Minus: nam dolor semper fit a causa dolorifica; qualitas venefica a causa venefica. Caeterum, ratione motus metaphorici; qualitas dolorifica pro termino a quo semper habet os ventriculi; vnde non oriuntur differentiae: qualitas venefica, pro termino a quo habet partem nervosam externam; & haec admittit differentias, vt pertinere potest ad artus vel Infernos, vel Supernos. A spatio non sumuntur differentiae; nam semper est nervus. Causa generans est, vel Soluens continuum, vel Venefica. Postremo, quoad causas non principales, haec causae sunt externae, & occurrunt Necessario, vel Non necessario.

prodit e varia minera, varia etiam est causa generans: potissimum tamen causa generans est venenositatis, vel Expers, vel Particeps. Sed qualitas etiam causa est epilepsiae per consensum. Quoad speciem igitur, qualitas vel est Dolorifica, vel Venefica. Quoad vitium, differentia est secundum Magis & Minus: nam dolor semper fit a causa dolorifica; qualitas venefica a causa venefica. Caeterum, ratione motus metaphorici; qualitas dolorifica pro termino a quo semper habet os ventriculi; vnde non oriuntur differentiae: qualitas venefica, pro termino a quo habet partem nervosam externam; & haec admittit differentias, vt pertinere potest ad artus vel Infernos, vel Supernos. A spatio non sumuntur differentiae; nam semper est nervus. Causa generans est, vel Soluens continuum, vel Venefica. Postremo, quoad causas non principales, haec causae sunt externae, & occurrunt Necessario, vel Non necessario.

prodit e varia minera, varia etiam est causa generans: potissimum tamen causa generans est venenositatis, vel Expers, vel Particeps. Sed qualitas etiam causa est epilepsiae per consensum. Quoad speciem igitur, qualitas vel est Dolorifica, vel Venefica. Quoad vitium, differentia est secundum Magis & Minus: nam dolor semper fit a causa dolorifica; qualitas venefica a causa venefica. Caeterum, ratione motus metaphorici; qualitas dolorifica pro termino a quo semper habet os ventriculi; vnde non oriuntur differentiae: qualitas venefica, pro termino a quo habet partem nervosam externam; & haec admittit differentias, vt pertinere potest ad artus vel Infernos, vel Supernos. A spatio non sumuntur differentiae; nam semper est nervus. Causa generans est, vel Soluens continuum, vel Venefica. Postremo, quoad causas non principales, haec causae sunt externae, & occurrunt Necessario, vel Non necessario.

prodit e varia minera, varia etiam est causa generans: potissimum tamen causa generans est venenositatis, vel Expers, vel Particeps. Sed qualitas etiam causa est epilepsiae per consensum. Quoad speciem igitur, qualitas vel est Dolorifica, vel Venefica. Quoad vitium, differentia est secundum Magis & Minus: nam dolor semper fit a causa dolorifica; qualitas venefica a causa venefica. Caeterum, ratione motus metaphorici; qualitas dolorifica pro termino a quo semper habet os ventriculi; vnde non oriuntur differentiae: qualitas venefica, pro termino a quo habet partem nervosam externam; & haec admittit differentias, vt pertinere potest ad artus vel Infernos, vel Supernos. A spatio non sumuntur differentiae; nam semper est nervus. Causa generans est, vel Soluens continuum, vel Venefica. Postremo, quoad causas non principales, haec causae sunt externae, & occurrunt Necessario, vel Non necessario.

prodit e varia minera, varia etiam est causa generans: potissimum tamen causa generans est venenositatis, vel Expers, vel Particeps. Sed qualitas etiam causa est epilepsiae per consensum. Quoad speciem igitur, qualitas vel est Dolorifica, vel Venefica. Quoad vitium, differentia est secundum Magis & Minus: nam dolor semper fit a causa dolorifica; qualitas venefica a causa venefica. Caeterum, ratione motus metaphorici; qualitas dolorifica pro termino a quo semper habet os ventriculi; vnde non oriuntur differentiae: qualitas venefica, pro termino a quo habet partem nervosam externam; & haec admittit differentias, vt pertinere potest ad artus vel Infernos, vel Supernos. A spatio non sumuntur differentiae; nam semper est nervus. Causa generans est, vel Soluens continuum, vel Venefica. Postremo, quoad causas non principales, haec causae sunt externae, & occurrunt Necessario, vel Non necessario.

prodit e varia minera, varia etiam est causa generans: potissimum tamen causa generans est venenositatis, vel Expers, vel Particeps. Sed qualitas etiam causa est epilepsiae per consensum. Quoad speciem igitur, qualitas vel est Dolorifica, vel Venefica. Quoad vitium, differentia est secundum Magis & Minus: nam dolor semper fit a causa dolorifica; qualitas venefica a causa venefica. Caeterum, ratione motus metaphorici; qualitas dolorifica pro termino a quo semper habet os ventriculi; vnde non oriuntur differentiae: qualitas venefica, pro termino a quo habet partem nervosam externam; & haec admittit differentias, vt pertinere potest ad artus vel Infernos, vel Supernos. A spatio non sumuntur differentiae; nam semper est nervus. Causa generans est, vel Soluens continuum, vel Venefica. Postremo, quoad causas non principales, haec causae sunt externae, & occurrunt Necessario, vel Non necessario.

Causa non princip.

*Signa im-
minentis
epilepsia.*

Epilepsia imminens cognoscitur, ratione causę principalis e notha obliuione, e malis somnis & insomniis, e debili motu, quandoque e morfu linguę, e præcedenti vertigine, e prægresso incubo: hæc enim significant caput lædi. Si coniungatur his, capitis grauitas, faciei pallor, & mutatio complexionis totius: indicia sunt, non modo imminens epilepsia, sed etiam per essentiam. Oportet etiam præcognoscere epilepsiam imminentem, vi causę non principalis: quia dum aggressi sumus curationem epilepsia, oportet scire, an sit absoluta curatio, nec ne; nisi enim sit absoluta, nos oportet pergere. Cognoscitur autem e præsentia causarum, nõ necessario occurrentium. Verbi gratia, si fiat suffumigium e bitumine, & patiens non corripiatur epilepsia; iudicandum est superatam esse causam principalem; sin minus, oppositum statuendum.

*Num epile-
psia sit per
essentiam,
an per con-
sensum.*

Epilepsia præsens in genere seipsam patefacit, cadit enim homo in terram & conuellitur. Differentiæ etiam a forma notissimæ sunt. Causa autem efficiens, & primum principalis, vtrum sit causa epilepsia per essentiam, an per consensum, cognoscitur e symptomatis, & in paroxysmo, & extra paroxysmum, cap. 7. lib. 3. loc. aff. In paroxysmo, si epilepsia sit per essentiam, cognoscitur e conuulsione vehementi & longa, e spuma copiosa: si per consensum, conuulsio est debilis, vt quandoque fiat sine spasmus sensato, secundum Auicennam; præterea, spuma vel exigua, vel nulla. Causa huius discriminis est: nam in epilepsia per essentiam caput repletur & vaporibus & humoribus. Sed cur fiat spuma, in sermone de apoplexia explicabimus. Extra paroxysmum, si epilepsia sit per essentiam, tunc ante paroxysmum fuit capitis grauitas, capitis dolor, assunt signa intemperari cerebri: Si contra, cognoscetis esse epilepsiam per consensum.

*Epilepsia
per essen-
tiam.*

In epilepsia per essentiam, cum huius causa sit vapor; cognoscitur species vaporis, id est, num vapor sit pituitosus, melancholicus, vel sanguineus; e signis indicantibus mineras, de quibus in dolore cap. Quoad vitium, cum differentia sit secundum magis & minus; cognoscetur e vehementia & debilitate symptomatum. Causa generans, est agens, & materia e qua. Agens vtrum sit vel calidum innatum cerebri, vel intemperies; cognoscitur hoc modo. Si vitium fuerit in calido innato; minera est genita extra caput: si agens sit intemperies; minera est genita in capite. Ideoque cum in epilepsia melancholica & sanguinea, minera generetur extra caput; iudicandum est inter initia vaporem generari ab imbecillo calido innato: & ratio est; quoniam ob præsentiam materiæ morbificæ magis patitur calidum innatum, quam temperies.

Si epi-

Si epilepsia sit pituitosa; an pituita generetur in capite, vel in ventriculo, cognoscetis e propriis capitibus. Quoad materiam e qua; quæ nam sit hæc materia, patet e signis, traditis in sermon. de dol. capitis. Quoad epilepsiam per consensum, cum huius causa sit vapor, vel qualitas; hæc q; dolorifica, aut venefica: Si nulla præcessit causa dolorifica, nec signa sint veneni; iudicandum causam esse vaporem. At cum vapor interdum possit esse veneficus, distinguetur a sola qualitate venefica: vt, si malum procedat a parte interna, sit vapor; si a parte externa, potest esse qualitas, & vapor; at patiens referet, se sentire vel auram quandam, vel puram frigiditatem. Cæterum, si causa epilepsiæ per consensum sit vapor; oportet cognoscere vaporis speciem, vitium & causam generantem. Species cognoscitur e cognitione mineræ, de qua in propriis capitibus, verbi gratia si procedat a verme, in doctrina de vermibus, &c. Quoad vitium & causam generantem; hæc cognoscuntur e signis, indicantibus vitia & causas generantes mineratum, de quibus in dol. cap. Quoad signa qualitatis in epilepsia per consensum: & primum quoad speciem; si qualitas sit dolorifica, cognoscetis e causis agentibus in os ventriculi, verbi gratia e fame, e morfu ventriculi a verme, sed non mortuo. Si qualitas sit venefica, signa iam proposita non aderunt. Quoad vitium in qualitate secundum magis & minus; cognoscetis e vehementia & imbecillitate symptomatum. Ratione motus metaphorici; terminum a quo, & spatium, manifestabit patiens. Quoad causam generantem, an generetur in ventriculo, vel in alia parte nervosa, facile etiam audietis ab ægrotante. Quoad signa causæ non principalis, quæ potius est dicenda occasio quam causa, cum sit externa; ab ægro & affidentibus declarabitur, siue necessario, siue non necessario occurrat.

*Epilepsia
per consen-
sum.*

*Causa non
principalis.*

Præsidia sumuntur, causa tum Accessionis, tum Totius epilepsiæ. Ratione accessionis, vt sciamus quid agendum sit tempore accessionis, præsidia sumuntur a sensu ablato, a conuulsione, & a causa efficiente principali. A sensu ablato indicatur remedium dolorificum, vt pars nervosa ita afficiatur, vt obiectum dolorificum impertiatur cerebro, vt cerebrum ad iudicandum excitetur. A conuulsione sumitur præsidium, vt cum vi conuulsionis partes sursum trahantur, oriatur indicatio retrahendi deorsum. Quoad causam efficientem, ab hac sumitur indicatio, vt residet in capite, in qualibet epilepsiæ accessione; quandoq; autem vt impetum habet in caput, atq; secundum hanc rationem fouet materiam residentem in capite. Vnde causa materiæ residentis in capite, oritur indicatio vacuandi materiam in capite existentem. Ratione autem causæ habentis impetum in caput, oritur indicatio retrahendi deorsum. Notandum, nos nihil dixisse

*Indicatio-
nes, in paro-
xysmo.*

*Extra paro-
xyfimum*

*Epilepfia per
effentiam.*

*Epilepfia
per confen-
fum.*

de ablatione principum facultatum, nec de motu ablato, quæ tamen symptomata locum habent in accessione epilepsiæ: ratio est, quia hæ functiones ablatae ilico resurgunt, solum detracta causa residente in cerebro: ideoque non sunt ex usu. Iudicium autem tangibilis qualitatis, excitatur præsidio dolorifico. Quoad indicationes hauriendas extra paroxysmum, non sumuntur a forma; nam forma non est præsens; sed sumuntur a subiecto & efficiente. A subiecto; ut cerebri calidum innatum seruetur, & proportio foueatur. Quoad causam efficientem; & primum in epilepsia per essentiam: cum causa sit vapor genitus in capite, a calore imbecillo, e materia copiosa, frigida, crassa, viscida, genita vel in capite, vel extra caput: Primum ratione copiae materiae, oportet vacuare, sed præterea calefacere, attenuare, detergere. Ratione materiae extra caput, oritur indicatio retrahendi. Ratione imbecillitatis caloris, oritur indicatio calefaciendi. Ratione membri generantis, oritur indicatio per contrarium alterandi, verbi gratia si generetur pituita in ventriculo frigidior, oritur indicatio calefaciendi ventriculum. Quoad epilepsiam per consensum; cum huius causa efficiens sit vapor, vel qualitas: quoad vaporem; ratione motus, indicat retrahens ad infra: & quoad reliqua vitia vaporis, hæc non indicant; nam dum occurrimus mineræ, vapor sponte delitescit. Vnde, quoad mineram, ut varia est specie, varia indicat & ea determinata, exempli gratia si pituita sit copiosa, frigida, viscida; indicat vacuans, refrigerans, detergens, sed pituitam; & ita euadit indicatum determinatum. Similiter e varia causa generante mineras, variæ oriuntur indicationes, verbi gratia si bilis generetur a iecore calidior, iecur refrigerandum. Quoad qualitatem, si sit dolorifica, patet quid dolor indicet e sermon. de dol. capitis. Si qualitas sit venefica, postulat bezoarticum. Si qualitas procedat a bestia, postulat bezoarticum theriacale: Si non a bestia, postulat bezoarticum alexipharmacum.

Prognostica.

*Differentia
a forma.*

*Differentia
a causa effi-
ciente in epi-
lepfia per ef-
sentiam.*

Malum hoc in genere non est exigui momenti, nam symptomata sunt vehementia secundum essentiam & dignitatem: sed perpendenda est vis differentiarum. Quoad differentias a forma; epilepsia periculosior est, si functiones ablatae, diutius ablatae manent: præterea, si conuulsio est vehementior & diuturnior: nam hæc indicant causæ efficientis insignem vehementia. Quoad causas efficientes & primo, quoad epilepsiam per essentiam, cum causa efficiens sit vapor, genitus in cerebro, e minera, existente in capite; perpendenda est vis vaporis, secundum speciem, vitium, & causam generantem. Quoad speciem, vapor est pituitosus, melancholicus vel sanguineus: cæteris paribus, magis est periculosa epilepsia, si causa sit va-

fit vapor melancholicus, nam dum hic peccat in capite, est maior recessus a naturali statu, maiorq; vehementia secundum essentiam. Caterum, ut vapor secundum speciem differt, ita conuenit secundū vitium, & causam generantem: quo igitur hæc erunt vehementiora, eo periculosior est epilepsia: & si hæc ad summum vehementiæ attollantur, epilepsia est incurabilis. Sed propter iuniores digrediemur circa epilepsiam per essentiam, ut sit a pituita, vel a melancholia. Quoad epilepsiam quæ fit a pituita; ut spuma oris erit copiosior, ita periculosior est epilepsia: indicatur enim pituita admodum copiosa. Periculosa etiam epilepsia est, si mutetur in paralylin, secundum Auicennam; indicat enim pituitā copiosam. Adhuc peior epilepsia est, si mutetur in apoplexiā: indicatur enim pituita ad summum copiosa. Adhæc inueterata epilepsia, est incurabilis, & producitur vsque ad mortē, secundum Hipp. in l. de morb. sacro: nam in epilepsia rectē minor est vehementia secundū vitium & materiæ, & causę generantis: in antiqua, contra: tempus ergo hoc in loco est signum vehementiæ. Insuper cum Hippocrate eodem in loco, pueri & decrepiti vix euadunt: nam puerilis ætas indicat copiosam materiam, quæ præsertim copiosa est statuenda, si referatur in vias, quæ in puerulis sunt angustæ. Ætas senilis indicat vehementiam & ratione copiæ, & ratione frigiditatis, & ratione visciditatis: id eoq; denotat insignem essentiæ vehementiam. Vnde ad ætates respiciens Hippocrates aphor. 7. sect. 5. ait: quibus epilepsia occurrit ante pubertatem, mutationē accipit; quibus post 25. annū, fere commoriuntur. Galenus in com. ait, qui ultra pubertatem procedunt magna e parte moriuntur; ut, quo magis ultra procedunt, periculum euadat maius. Hippocrates respexit ad pituitam, ut copia peccat: Quod si vitium sit exiguum; mutatione aeris, cibi, & ætatis, liberantur, aphor. 45. sect. 2. propterea quod pituita non est admodum copiosa. Hic ætas concurret in ratione signi. Quod de ætate dictum, idem de febre statuendum. Galenus circa finem lib. 6. epid. ait; quartana laborantes, epilepsia non capiuntur; & si prius capiantur, quartana superueniente liberantur. His verbis Galenus respicit ad materiam non copiosam; nam vi quartanæ absumitur, siquidem vi rigoris discutitur, & vi caloris febrilis attenuatur, & hinc vacuatur. Quoad epilepsiam per essentiam a melancholia, similiter dicendum, verbi gratia pro vario motu mutatur in melancholiam; ut si materia petat cerebrum secundum ventriculos, fit epilepsia; si misceatur cum spiritibus animalibus, fit melancholia. Vnde Galenus ca. 7. li. 3. de loc. aff. & circa finem li. 6. epid. ait, epilepticos euadere melancholicos ratione motus materiæ. His iam propositis, si addatur vehementia facultatis, epilepsia redditur magis periculosa.

*Epilepsia
a pituita.*

*Epilepsia
melancholia.*

*De epilepsia
per consen-
sum.*

*Motus epile-
psia velox,
vel tardus.*

Vnde Galenus cap. 19. lib. 4. de caus. puls. ait, si modice natura infestetur, nulla fit in pulsu mutatio; si natura, siue facultas vehementer angatur, fit in pulsu mutatio. Hic pulsus est signum vehementiæ facultatis: non sumitur prognosticum a pulsu, sed a vehementia. Quoad epilepsiam per consensum: huius causa est vapor: vel qualitas. Quoad vaporem, pro varia vehementia vaporis, vario modo prognosticandum; verbi gratia, Si fiat epilepsia a toto, est utilis & salutaris epilepsia, comm. 27. lib. 4. de ratione victus, nam in epilepsia per conuulsionem corpus incalescit, vnde sanguis digeritur, & in partes non principales expellitur, vt sanguinis vitium adimatur. Præterea epilepsia quandoq; non difficulter tollitur: vt si fiat a vapore sanguinis menstrui: nam, cum Paulo & Auicenna, si mulier concipiat, dum deponit foetum, materiam, epilepsiæ causam vacuat. Epilepsia etiam interdum difficulter expugnatur; vt si fiat a vermibus; nam quandoq; vix hi superari possunt. Epilepsia interdum est incurabilis: vt si fiat a vapore, in cuius motu terminus ad quem sit cerebrum, per proportionem vitiosam, quæ natura est. Si causa sit qualitas dolorifica: est curabilis, modo facile, modo difficulter, cap. 6. lib. 5. l. aff. Difficultas & facilitas pendent a dispositione superioris ventriculi, vt hæc est vel vehemens, vel remissa. Vnde interdum homines per solum vomitum liberantur. Ceterum animaduertatis, quandoq; negotium non esse ita facile: nam Grammaticus, qui liber euaserat beneficio victus & aloes; solum vi inedia quandoq; correptus est epilepsia; vnde prorsus ille Grammaticus liberari non potuit, propter ventriculi malam dispositionem. Si causa sit qualitas venefica, quandoq; vincitur; ratio est, quia generatur in parte externa: vt mirum non sit, puerum a Galeno esse liberatum. cap. 7. lib. 3. de loc. aff. Si qualitas venefica e morfu bestię procedit: periculum intenditur pro vehementia qualitatis. Hæc de prognostico, ratione euentus in epilepsia. Vtrum autem cito vel tarde futurus sit euentus; sumitur a motu morbi, vt est velox, vel tardus. Epilepsia statuitur tardi motus a Galeno, aphor. 7. sect. 5. & cap. 4. lib. 1. de cris. Statuitur autem velocis motus, & proinde vitium acutum, cap. 21. lib. 4. de caus. puls. & ab Auicenna in tractatu de horis febriū. Si enim epilepsia sumitur pro vitio, quod completur e pluribus accessionibus; si accessiones sint raræ, cum debilibus symptomatibus, epilepsia statuitur chronica: contra, acuta, si accessiones sint frequentes & vehementes, vt cum Auicenna & Paulo hæc epilepsia euentum non modo cito habeat, sed statim iugulet: nam accessionum raritas, cum imbecillitate symptomatum significat morum tardum: contra velocem indicant accessiones frequentes, & cum vehementibus symptomatis.

Quoad

Quoad materias præsidiorum, & primum ratione accessionis, si accessio sit vehemens & diuturna; probatur materia Chæirurgica, & Medicinalis. Quoad chæirurgicam; Aetius cap. 15. lib. 6. e sententia Didymi, scarificabat, seu pungebat magnum digitum pedis, & *destillantem sanguinem* labiis admouebat. Hæc materia, vt ego arbitror respicit tactum deperditum, & materiam morbificam, caput petentem: est enim materia dolorifica, ideoq; fit attractio ad partem punctam: Quemadmodum etiam fieri potest virtute ferri candentis, quod infra occipitium apponitur. Admouebat autem labiis sanguinem, forte ob consensum, qui est inter labia, & os ventriculi; hinc enim tremor labii solet esse indicium futuri vomitus: vnde cum huius causa afficiatur os ventriculi, vi huius potest etiam facultas cerebri excitari. Paullus præterea partes conuulsas in rectum dirigebat, & fricabat cum vehementia: non ergo est abs re, frictiones moliri cum pannis asperis, manibus inunctis *oleo de costo, & permisto etiã sinapi*. Quoad medicamenta, Paullus probabat *oleum* in gulam immissum cum penna, vt os ventriculi irritaretur: Et applicabat naribus *peucedanum, bitumen, pisem, castorium*. Vnde probantur etiam *magna antidoti*, vt applicentur & naribus & palato. At corpus ante accessionem sit vacuatum: nam si repletum sit, ab his abstinere oportet, & vtendum clysmis acribus. Si accessio non cedat, cum Paulo, est minima spes salutis.

Curatio.
In paroxysmo.
Chæirurgia.

Medicamenta.
N.B.

Iam etiam breuiter proponenda, quæ extra accessionem sint vsurpanda. Galenus cap. vlt. l. de venæ sectio. aduersus Erasistr. secat venam in epileptico sanguine repleto: nam & tempus veris erat, nec corpus exercitiis destinatum, nec in ediam sustinuerat; quare erat copiosus sanguis. Vtus patet. Notandum tamen circa quando agendum, dixisse Celsum, in venæ sectione expectandum esse diem, quo æger prolabitur. His enim verbis insinuat secandam esse venam imminente accessione, vt vacuetur sanguis, & fiat reuulsio a capite. Cucurbitulæ & fonticuli patent ex alibi dictis. Notetur tamen cum Galeno cap. 7. lib. 3. l. aff. & cum Rhasi, si epilepsiæ causa sit qualitas venefica, cucurbitulas scarificatas & vesicantia, etiam esse applicanda parti primo affectæ, e qua procedit aura, vel qualitas.

Curatio, extra paroxysmum.
Vena sectio.

Quoad medicamenta, & primum in infantibus, cum sit epilepsia potissimum per essentiam; nutrici danda medicamenta, quæ pituitam euacuent, attenuent & detergant: de quibus in dol. cap. a pituita. Notetur autem cum Alexandro, acria esse vitanda, nam menses mouent, & lac minuunt: vt si verbi gratia vti velimus *rorem marino, feniculo, &c.* debeamus exhibere viridia, non sicca. Causa autem corporis infantis, Aetius probat *mel de spumatum* ad lingendum: probat odoramenta *e ruta*. Vngit etiam

Medicamenta, si infans laboret.

caput infantis *oleo anethino, oleo irino*; & capiti admouet puluerem confectum *e cypero, adianto, iride*: præterea caput lauat *aqua calida* & sordes *melle* detergit. Applicat collo *radicem paoniae*, vt stomachum tangat.

Curatio adultorum.

Vacuantia insensibiliter, in epilepsia per essentiam.

Eodem modo in adultis vti oportet Vacuantibus, & Alterantibus. Vacuantia, vacuant Sensibiliter, aut Insensibiliter. Quoad vacuantia sensibiliter, probantur Lenientia, Purgantia totum & caput; de quibus in dol. capitis. Quoad vacuantia insensibiliter, quædam monebimus. Vnde si epilepsia sit per essentiam, & potissimum si pituitosa; cum Galeno in documento pro puero epileptico, probatur *medicamentum e scilla*: quare probatur *oxymel scilliticum, mel scilliticum, saccharum scilliticum. Oxymel tamen scilliticum, efficacius est melle scillitico: at cum Galeno est noxium nervis; quare tutius est, uti melle scillitico: & si hoc medicamentum conficiatur cum saccharo, minus etiam calefaciet.* Quoad vsum medicamenti e scilla: dosis est a $\mathfrak{z}\text{ij}$. vsque ad $\mathfrak{z}\text{j}$. Quomodo: dabitur actu calidum hoc medicamentum. Tempus: per 40. dies: nam materia morbifica per tot dies solet esse præsens. Aduertendum autem tempus esse opportunum, nisi prohibeat vel materia in toto existens, vel cibus ventriculum replens. Rhasis cum melle scillitico addit species, paratas *e pyrethro, e stœchade, ex agarico, & aliis*, &c. quorum plurima proponuntur a Paulo, & Aetio, quæ vim habent calefaciendi, attenuandi, & hinc insensibiliter euacuandi. Addit Alexander *hyssopi decoctum*, & testatur huius solius beneficio se pluresq; sanasse: sed præterea dat hoc decoctum modo sincerum, modo cum oxymelite. Quoad insensibiliter vacuantia in epilepsia per consensum: circa hæc primo notandum cum Rhasi, probari vacuantia per modum repercussionis; nam probat *oxyrhodinum*, non in epilepsia quacunq;, sed in epilepsia per consensum a vapore calido; vt nullo pacto probetur in epilepsia per essentiam. Secundo notandum, Galeni auctoritate cap. 7. lib. 3. l. aff. in epilepsia per consensum a parte externa probari *medicamenta e thapsia, & sinapi*; quæ sunt applicanda parti primo affectæ. Cæterum, vt in hac epilepsia fiat etiam retractio per modum interceptionis: expedit inter partem affectam, & caput, loco videlicet qui superior est parte affecta, imponere medicamentum, *confectum e sanguine Dracon. bolo Armen. hypocistide. gallis immat. malicorio, &c.*

In epilepsia per consensum.

Alterantia.

Quoad alterantia, probantur quæ fuere proposita in dol. cap. Satis sit quædam peculiaria notare. Probatur ergo *cranium humanum puluerisatum*: maxime etiam iuuat *oleum destillatum ex hoc cranio*. Alexander probat *cranium asini*, & prius dat $\mathfrak{z}\text{ij}$. *sabinae cum aqua*; vt hoc medicamentum sit *vehiculum cranii*. Galenus lib. 6. simpl. probat *paoniam*. Alexander cap.

15. lib.

℥.lib. i. plura habet. Probant aliqui *ungulam magna bestia, id est, alcis, & portant in annulis.* Optimum medicamentum, cuius beneficio cerebri proportio maxime foueri potest, hoc esse puto: ℥. pulueris radicis *paonia maris, sem. nigrorum paonia, pyrethri, hyssopi, ruta syluestris, polii montani an. ʒj. succi ruta, sampsuchi, an. ʒ. ʒ. crani humani pulueris satv, & asinini cremati, an. ʒij. olei destillati e fecibus canis ʒj ʒ. radicis eryngii melle condita ʒj. theriaca antiqua, mithridatii antiqui an. ʒ ʒ, conseru. beton. roris mar. an. ʒ. ij. cum oxymelle, vel melle, vel saccharo scillitico, fiat electarium: cuius dosis sit a ʒj. vsq; ad ʒ ʒ. & exhibeatur post totius & capitis euacuationem, ieiuno ventriculo, per 50. aut 60. dies.*

Victus ratio patere debet, e traditis in dol. cap. in epilepsia ergo per essentiam probatur victus attenuans: e principio l. de victu atten. At pueris concedendi quandoq; fructus, ne clam copiose comedant: vt docet Gal. in docum. pro puero epileptico. Alexander *apium* vt noxiū improbat: est autem nostrum petroselinum. Notandum præterea cum Auic. vt in epilepsia cœna sit parciore prandio; nam est capitis vitiū. Galenus in c. consilio pro puero epileptico iubet oppositū. Ideoq; sciendum, eo tempore exstitisse consuetudinē, vt homines cubitum non irent, nisi post multas a cœna horas: insuper respicit Gal. ad pueros, qui interdium dormiunt. Notandū præterea in epilepsia per essentia, esse expectandam horā prandii: non autē in epilepsia per consensum ab ore ventriculi: in fin. l. 6. de tuen. sanit. c. 9. l. de venæ sect. aduers. Erasist. c. 6. l. 5. l. aff. nam non expectata hora prandii, illico post cibum semiconcoctū exhibendus est cibus: vt exempli gratia cibus sit exhibendus quarta hora diei, quamuis hora prandii sit hora sexta. Potus sit compar. Gal. in doc. pro pue. epil. exhibet *oxymel aqua dilutū*; hyeme calidum, æstate frigidū: nam respicit ad epilepsia per essentiam. Quare potus erit attenuans; hyeme actu calidus, nam hyeme calidū innatum non dissipatur, non mouetur ad circumferentiā, sicut in æstate. Quoad vinū in epilepsia per essentiam, Alex. & Auic. non probant vinum, nam caput replet, præcipue si sit antiquum. Verum cum hoc vitium sit diuturnum, & affligat ultra puerilem ætatem, potest etiam vinum concedi, sed pauciferum, subastringens, medicatum, non antiquum, & moderata copia sumtū. Nam cum Auicenna & reliquis, tale vinum roborat, animam dilatat, spiritus fouet; & excusat a copiosa aqua, quæ refrigerando nocet; excusat ab aqua cinnamomi, quæ in caput euaporat; excusat a mulsa, quæ in iuuenibus bilefcit. Ad hæc vinum vt medicatum, materias morbificas minuit, dum paratur *guaiaco, hyssopo, &c.* de quibus in dol. cap. a materia frigida. Nec noceat hoc vinū: nam accipitur in parua copia, vt propterea non petat caput.

*Diatari
Cibus.*

*Quidā apio
palustri hoc
tribuunt, nō
hortensi.*

Potus.

Vinum.

*Balneum,
num in epi-
lepsia locum
habeat.*

Quoad epilepsiam per consensum, probatur vinum, nisi causa sit calidior: vnde Galenus cap. 6. lib. 5. l. aff. in epilepsia per consensum ab ore ventriculi, dicit; si patiens sit sitibundus, panem esse exhibendum, cum vino diluto, albo, subastringente; nam ventriculum roborat, & caput non petit. Probat autem in sitibundo: nam sitis est affectio dolorifica, cui occurrendum. Quoad inanitionem; probatur vt excrementa non colligantur, in corpore. Vnde, cum per *balneum aque dulcis* fiat inanitio excrementorum tertiæ coctionis, cum Auicenna non est malum balneum; & Auicennas loquitur de epilepsia per essentiã, a pituita: si ergo probatur balneum in epilepsia pituitosa, multo magis probatur in melancholica. Sed notandum ex Auicenna cap. 10. noxium esse, diu morari in balneo, & ante coctionem cibi: vnde cap. 11. idem Auicen. probat balneum, post solutionem ventris, & euacuationem materierum cum citra hepar, tum vltra hepar; & vbi patiens quieuerit aliquot dies a medicamentis. Nam balneum ita administratum vacuat excrementa tertiæ coctionis: nec periculum est vel obstructionis, vel repletionis capitis, quæ nocumenta imminet, si homo diutius moretur in balneo; & vsurpetur balneum, ventriculo & toto repletis. Vnde Galenus cap. vlt. l. de venæ sectio aduers. Erasistr. in epilepsia improbat balneum, quoniam loquitur de epilepsia, corpore existente repleto: in quo corpore opus est venæ sectione, alias enim balneum non potest hoc corpus euacuare, quemadmodum oportet.

CAPVT XVI.

De Apoplexia.

Nomen.

Generatio.

Definitio.

EPILEPSIA affinis est apoplexia aphor. 45. sect. 2. & cap. 2. lib. 4. de loc. aff. Per apoplexiam autem intelligimus illud malum, in quo patiens prorsus omnibus functionibus animalibus priuatur, vt etiam respiratio vehementer lædatur. Generatur hoc malum, dum causa morbifica occurrens capiti, angustat ferme e toto cerebrum, & secundum ventriculos, & secundum poros; vt cerebri spiritus insitus, & spiritus animalis, adeo destituantur motu ad circumferentiam, vt quilibet spiritus ad centrum ita impellatur, vt functio omnis animalis, saltem quo ad sensum, aboleatur. Apoplexia ergo est functio ablata animalis cerebri, & totius corporis, dependens a facultate impedita secundum totum cerebrum. Colligitur hæc definitio e Galeno, aphor. 42. sect. 2. aphor. 45. sectio. eiusdem aphor. vlt. sectio. 3. aphor. 56. sectio. 6. & potissimum capite 7. & 10. libro 3. de loc. aff. & capite 2. libro 4. de loc. aff.

Forma

Forma apoplexiæ, est functio ablata animalis. Vnde apoplexia formaliter, *Forma.* est symptoma, in functione ablata animali, & principali, & non principali. Vnde Galenus c. 3. l. de diff. sym. respiciens ad facultates principales, ait, in apoplexia rectoris facultatis functiones aboleri. Et aph. 42. sect. 2. dicit, in apoplexia respirationem repente lædi, & repente sensum motumque auferri. Respiratio ad sensum quandoque deficere videtur: & inter motus voluntarios, sola respiratio seruatur, propter maximam eius necessitatem, ob quam natura, facultatem animalem, seu radios spiritus animalis, in apoplexia impertitur musculis respirationis. Cerebrum & totum corpus *Subiectum.* sunt subiectum apoplexiæ. Dum igitur proponitur cerebrum; facile colligere licet, ablatam esse functionem naturalem principalem: dum proponitur totum corpus; facile colligitur, functionem animalem ablatam pertinere ad sensum & motum voluntarium; vnde Galenus ait, in apoplexia totum corpus repente sensu & motu priuari, aph. 42. sect. 2. & cap. 3. de diff. sym.

Causa, est facultas impedita, secundum totum cerebrum. In apoplexia *Causa efficiens est angustia; non dyscrasia.* enim læditur functio animalis, non ob errorem externum, sed ob morbum, qui facultatem non labefactat, sed impedit. Est autem morbus in mala compositione: vnde Auicenna dicit, apoplexiam fieri propter oppilationem: & Galenus inquit, apoplexiam subito fieri, & subito desinere, c. 7. l. 2. loc. aff. c. ult. l. de caus. symp. id quod euenit ob malam compositionem. Et aph. 42. sec. 2. apoplexiã fieri, quoniã prohibetur transitus virtutis animalis. Quo sensu aph. 45. sect. 2. addit, apoplexiã fieri ob omnimodam carẽtiam potentiæ motiue. Angustia autem est integra: vnde inquit, apoplexiam fieri a succis, qui ventriculos cerebri abunde, id est, e toto implent. c. 7. l. 3. loc. aff. Notandum tamen, in quadam apoplexia angustiam esse integrã; *Angustia est integra, vel non.* in quadam non integram, in qua scilicet seruatur respiratio. Diximus autem facultatem impediari secundum totum cerebrum, id est, secundum partem anteriorem & posteriorem; præterea secundum ventriculos, & secundum poros; ad differentiam cari, in quo angustia est solum secundum ventriculos. Hinc Galenus c. 2. l. 4. l. aff. dixit, in apoplexia & epilepsia lædi cerebrum, & secundum ventriculos, & secundum corpus, hoc est, secundum poros: differentiam autem esse, quoniam in epilepsia cerebrum magis afficitur secundum ventriculos, minus secundum corpus; in apoplexia, contra. His verbis significat; in apoplexia lædi cerebrum magis, & secundum ventres, & secundum corpus, id est, omnibus modis, quam in epilepsia: ita tamen, vt si in apoplexia conferamus nocumentum, & ventriculorum & pororum, maius sit nocumentum secundum poros, id est, se-

*Angustia
causa ex-
terna.*

*Causa in-
terna.*

*Qualitas
spiritalis.*

*Qualitas
materialis.*

*Materia
causans an-
gustiam.*

*Materia
particeps
inflammationis.*

*Sanguis: &
φλεγμώ-
δης αἷμας.*

cundum corpus, vt docetur c. 5. l. 3. l. aff. Cum igitur cerebrum lædatur secundum poros, non secundum substantiam; morbus sane non est intēperies, sed mala compositio in vētriculis & poris cerebri: quæ mala compositio est angustia. Angustia hæc secundū poros est Densitas; secundum vētriculos est Subsidentia, Compressio, & Obstructio. Apoplectica angustia, secundū Auicennam, fit aut propter Clausionem, aut propter Repletionē, id est, fit a causa Externa, vel Interna. Causa externa est ictus, percussio: vt si ventriculi cerebri ob ictum comprimantur, fit angustia, quæ dicitur compressio. Si autem ob angustiam, ob compressionem, seu ob ictum, dolor impertitur cerebro; angustia illa non est compressio, sed subsidentia. Causa interna, est qualitas vel materia. Si apoplexia fiat a qualitate, fit propter clausionem, ratione sc. qualitatis: si fiat a materia, fit propter repletionem. Qualitas est Spiritalis, & Materialis. Spiritalis, est qualitas dolorifica: vnde fit apoplexia propter clausionē, dum ad cerebrū peruenit, quod dolorem facit: & hæc angustia est subsidentia. Et, cum qualitas dolorifica quandoque vigeat extra caput; Auicennas c. 13. dixit, apoplexiam procreari a communitate alicuius membri: vnde datur apoplexia per consensum. Potest etiam qualitas dolorifica interdum primo attinere ad caput, vt in apoplexia ex ictu: si enim ictu comprimantur ventriculi, est cōpressio; sed si propter ictum fiat dolor, est subsidentia. Qualitas materialis est frigiditas fortis; qualis esse solet venefica, a qua fit angustia, quæ est subsidentia; & oritur, dum stipantur viæ cerebri, a vehementi frigiditate. Notandum quod Auicennas dicit, apoplexiam raro fieri a caliditate; raro enim accidit, vt a calida materia fiat apoplexia, quia sæpenumero fit a pituita. Quo loco auctor, per caliditatem, non intelligit simplicem caliditatem, sed calidā materiā, id est, sanguinem. Sequitur de materia, quæ angustia causa est: vnde fit apoplexia propter repletionem. Materia ergo hæc, vel est facultatis inflāmatoriæ Particeps, vel Expers. Si particeps, est materia vel Admodum calida, vt in phrenitide; vel Remisse calida, vt in lethargo. Et hæc est angustia, quæ dicitur compressio: quia materia phrenitidis vel lethargi, comprimit ventriculos & poros cerebri. Si materia sit expers facultatis inflāmatoriæ; humor est vel Calidus, vel Frigidus. Si humor calidus, est sanguis: ad quem respiciens Galenus, aph. 42. sect. 2. ait, apoplexiam fieri a dispositione simili inflammationi: nam vt interpretatur Auicennas, hæc apoplexia fit a sanguine, qui non egreditur vasa, id est, venas & arterias; tunc enim fieret inflammatio, nec esset dispositio similis inflammationi. Dum ergo sanguis vasa non egreditur, sed ea vehementer replet; fit affectus similis inflammationi, & fit angustia, quæ est compressio: & ideo necessarium

cessarium est, ut sanguis sit copiosus. Testatur etiam Galenus c. 7. l. de cur. per venæsectionem, homines propter redundantem sanguinem apoplexia corripi. Si frigidus humor sit in causa, tunc fit angustia, quæ est obstructio. Hinc Galen. ait, apoplexiam fieri a frigido crasso & lento humore, c. 2. l. 4. loc. aff. c. 5. l. de atra bile. Et addit, aph. 5 6. sect. 6. fieri etiam propter humorem melancholicum. At apoplexia dubio procul sæpius fit a pituita: ideoque dicit Hipp. aph. ult. sect. 3. senes apoplexia corripiri. unde & Gal. c. 2. l. 2. de temp. testatur, senes facile corripiri morbis frigidis, & perinde apoplexia. Quæ autem sint causæ generantes horum humorum, patet aliunde.

Pituita & melancholia.

Differentiæ primum sumuntur a forma, ut forma attinet ad motum voluntarium, causa respirationis. Respiratio ergo vel ad sensum aufertur, vel imminuitur: & si imminuitur, vel Magis vel Minus, com. aph. 42. sect. 2. A subiecto non sumuntur differentiæ: nam in omni apoplexia ratione principum functionum, subiectum semper est cerebrum; ratione sensus & motus, totum corpus. Causa effectrix angustiae apoplecticæ, est Qualitas, vel Substantia. Qualitas est vel Dolorifica, vel Frigiditas. Substantia, vel est Particeps inflammationis, vel Expers. Si particeps inflammationis; materia est vel Phrenitica, vel Lethargica. Si expers; humor est vel Calidus, ut sanguis: vel Frigidus, ut pituita, aut melancholia.

Differentia a forma.

A causa efficiente.

Apoplexia imminens indicatur e dolore capitis, e dentium stridore in somno, e motu corporis pigro, ex inflatione venarum colli, e frequenti vertigine, incubo, epilepsia, & præsertim si fuerit senex: nam hæc significant vigere in corpore, & potiss. in capite vehementiam causæ efficientis, & summam dispositionem patientis. Præsens apoplexia in genere facile secundum Rhasin cognoscitur: homo enim quasi dormiens iacet, & sine somno stertit, & cum pungitur, non sentit; quatenus enim iacet sine somno, patet motum esse ablatum: dum stertit, manifestum est, læsam esse respirationem: dum pungitur, & non sentit, constat sensum esse ablatum: aboletur etiam princeps functio, nam patiens extra paroxysmum fatetur, se non recordari. Ex his signis cognoscitur apoplexia distincta a syncope, præfocatione, caro. Distinguitur enim a syncope & præfocatione vteri; nam apoplecticus quasi dormiens iacet, & (:quemadmodum dormiens:) seruat colorem suum, satis diuersum a colore cadaueris: at in syncope & præfocatione, color faciei, est similis colori cadaueris. Distinguitur a caro; quia primū apoplecticus sine somno stertit; præterea cū pungitur nō sentit: at in caro, quāuis homo iaceat ut dormiens, non tamen stertit, maxime in caro leuiori; & si cōtingat, in caro esse stertorē, non est sine somno, sed cū somno profundo: & in caro si homo pungatur, sentit; quāuis .n. non

Signa imminentis apoplexia.

Præsentis apoplexia signa, in genere.

Signa differentiarum.

loquatur homo punctus, cognoscimus tamen eum sentire, quia vi punctationis mouetur. Quoad differentias, & primum a forma: respiratio modo magis, modo minus læditur, quod manifestum est, ideoque signis non est opus. Quoad causam eff. Si, verbi gratia, qualitas sit dolorifica, cognoscitur e prægressis causis dolorificis, vel in capite, vel infra. Vt hinc etiam pateat apoplexia, quando fit per consensum. Et si causa sit frigiditas, ante accessionem est sensus frigoris in mēbro. Si humor fuerit; si quidem particeps sit inflammationis, cognoscitur e febre, e signis vel phrenitidis, vel lethargi præcedentis. Si humor inflammationis sit expers; num sit sanguis, pituita, an melācholia, cognoscitur e signis humorū, de quibus alibi.

Indicationes.

Præsidia primum sumuntur a forma. Sensus ergo ablatus, indicat præsidium dolorificum. Quoad causam eff. hæc est qualitas, vel humor: ideoque in accessione materiæ retrahere oportet, vt dictum est in sermone de epilepsia. Extra autem accessionem, suppositis indicantibus vitalibus; si causa sit qualitas, & quidem dolorifica; patet quid dolor indicet e superioribus capitibus: si qualitas sit frigiditas, oritur indicatio calefaciendi: & si foueatur a veneno, requirit bezoarticum, quod alexipharmacum vocatur. Humor, apoplexiæ causa, si particeps est inflammationis; quidnam indicet, patet e propositis e sermone de phrenit. & de lethargo. Si sit expers inflammationis, vt humor est varius specie, ita indicat præsidium determinatum: & pro vitio vario, & pro causa generante varia, etiam præsidia varia haurienda. Verbi gratia, si apoplexia fiat a pituita copiosa, frigida, crassa, viscida, in capite residente, & genita in capite frigido humidoque; oritur indicatio vacuandi, calefaciendi, attenuandi, detergendi pituitam in capite existentem, calefaciēdi atque exsiccandi caput, & sic de reliquis.

Prognostica in genere.

Apoplexia magna e parte est incurabilis, aph. 42. sect. 2. ideoque narratur inter morbos exitiales c. 10. l. 9. meth. quia omnis ferme vehementia adest. Nam insignis est recessus a naturali statu, secundum symptomata, morbum & causas. Secundum symptomata; nam omnis functio animalis est ablata, & respiratio insigniter est læsa, licet quandoque seruetur. Est vehementia secundum morbum; quia insignis est angustia. Est vehementia secundum causas; quia vigent causæ, quæ insignem angustiam promouēt. Dignitatis vehementia est etiam in apoplexia; nam afficitur cerebrum, & secundum ventriculos, & secundum poros. Neque prorsus abest vehementia facultatis, cum patiens necessario iaceat. At apoplexia quandoque

Prognostica differentiarum.

lethalis est, quandoque curabilis, pro vi differentiarum. Quantum igitur ad differentias a forma; præsertim perpendenda est respirationis vehementia: vnde Galenus ait, apoplexiam vt plurimum esse incurabilem,

pro-

pter respirationis lētionem, aph. 42. sect. 2. nam respiratio vehementer lēsa, significatur vehementer lēdi cerebrum, cap. 7. l. 3. l. aff. Hinc quatuor constituuntur differentiæ lēsæ respirationis, aph. 42. sect. 2. Aut enim respiratio ordinem seruat & apoplexia est debilis, id est, minus vehemens; aut respiratio est, inæqualis, inordinata, intermittens, & fit apoplexia vehementior; aut respiratio est magna & violenta, vnde apoplexia adhuc fortior; aut denique respiratio ad sensum aufertur, & est apoplexia fortissima. Galenus ergo aphorismo 42. sect. 2. respiciens ad vehementiam harum differentiarum, statuit apoplexiam debilem, non solui facile, id est, leuioribus medicamentis; vnde vt plurimum in paralyin terminatur, c. 2. l. 4. l. aff. statuit etiam apoplexiam fortem, id est, in qua respiratio est inordinata, esse incurabilem. Quod si ergo apoplexia curari nequit, si inordinata sit respiratio, multo minus curabitur si sit deperdita. Porro apoplexiam cum respiratione inordinata, vt plurimum esse incurabilem constat ex aph. 51. sect. 6. vbi sermo fit de apoplexia, in qua est respiratio cum stertore, id est, de apoplexia forti. Stertor autem interdum est intensus, interdum remissus: vnde significat apoplexiam fortem, sed modo magis, modo minus fortem; Rhasis vocat lægtitudinem leuiorem, si homo parum sterterit. Stertorem autem esse comitem fortis apoplexiæ, inde facile colligipotes: quoniam stertor fit, musculis gutturis ad expirationem concurrentibus: dum ergo stertor fit, signum est respirationis admodum difficilis, & potissimum signum imbecillitatis musculorum faucium: Nam in, stertore sonus ille editur, quoniam spiritus, seu aër, diu in gutture moratur nec expelli potest, citra magnum musculorum conatum, vt in hunc spiritum muscoli agant, dum extrema adest necessitas, quæ viget in apoplexia forti, in qua radii spiritus animalis, vix ad thora cis musculos permeant. Verum, licet stertor pertineat ad fortem apoplexiam; non tamen omnis apoplexia in qua est stertor, est statuenda incurabilis. Apoplectici enim stertentes, intra septem dies moriuntur, nisi febris apprehendat, aph. 51. sect. 6. Quare, cum Hippocrate, apoplexia fortis, insolubilis quidem est, sed vt plurimum: nam hic mos loquendi fuit Hippocratis, vt in com. aph. 43. sect. 2. notat Galenus. Concludamus igitur apoplexiam fortem, in qua respiratio est inordinata, & cum stertore, vt plurimum esse incurabilem. Quod si vero in apoplexia respiratio auferatur; insinuare videtur Hippocrates, aph. 52. sect. 2. nunquam homines posse liberari: ratio patet e iam dictis. Dubitatur autem contra: quia fœminæ præfocatae non respirant, & tamen reuiuiscunt. Item Auicennas ait; si contingat, vt in apoplexia respiratio auferatur, fieri posse vt homo restituatur. Responsio. Mulier præ-

Si respiratio inordinata; vt plurimum incurabilis est apoplexia.

Apoplexia cum respiratione ablata est incurabilis.

focata viuere potest sine respiratione; nam in hoc vitio totum feminæ corpus ita refrigeratur, vt sufficiat sola transpiratio. Quantum autem ad Auicennæ dictum; sciendum est, apoplexiam fieri vel a materia, vel a qualitate. Si fiat a materia, & adimatur respiratio, apoplexia semper est incurabilis; quia tunc corpus non est refrigeratum, vt sola transpiratio sufficere queat: & huc respicit Hippocrates. At si apoplexia fiat a qualitate, quamuis adimatur respiratio, non tamen necessario est incurabilis; nam pro vitæ conseruatione sufficit transpiratio; nimirum, si oriatur a qualitate frigida: tunc enim calidum innatum, secundum Auicennam, non vehementi eget euentatione, & expulsionem: ideoque in tali apoplexia tardāda est sepultura, non minus 72. horis. Hæc de prognostico differentiarum a forma. Quoad causam efficientem; cum hæc sit qualitas, vel substantia: si fuerit qualitas, verbi gratia, dolorifica, pro vehemētia caule soluentis continuūm, intenditur periculum: vt si percutiatur alicui caput, vt in terram cadat, & euomat, subsequaturque apoplexia; hæc magis est periculosa: at si non fiat vomitus, minus est periculosa; quia vomitus est signum vehemētiæ causæ morbificæ. Si apoplexia fiat a qualitate frigida, quo frigiditas intensior, & venenositatis particeps, ita apoplexia in suo genere magis erit periculosa: non tamen prorsus est lethalis, quamuis respiratio aboleatur; nisi coniungatur vehemētia facultatis, præsertim vitalis: hinc Auicennas ait, in apoplexia e frigiditate, cum respiratione ablata, hominem sanari; sed

2. a causa eff. Aqualitate. addit, si pulsus non cadat. Quod si apoplexiæ causa sit materia, si fuerit particeps inflammationis, est prauissima, nam summa est vehementia ratione essentia; quia in phrenitide & lethargo, materia, quæ causa est apoplexiæ, est putrida, & admodum copiosa, vt cōprimat: Et additur in hac apoplexia vehementia facultatis, nam omnis facultas languet, vi præcedentis inflammationis; siue phreniticæ, siue lethargicæ, vt prorsus de salute sit desperandum. Secus autem prædicendum, si materia non sit particeps inflammationis. Vnde, si causa fuerit sanguis, est curabilis: nam sanguis sola copia peccat, & in vasis detinetur. A materia melancholica raro fit apoplexia, sed si fiat, est admodum periculosa; quia in hac materia maximus est recessus a naturali statu, præsertim cum in cerebro ita copiosa resideat, vt efficiat apoplexiam. Si pituita fuerit in causa: prout vitium pituitæ magis est vehemens; pro eo etiam apoplexia vehementior; ideoque apoplexia pituitosa est periculosior, quo pituita est magis copiosa, magis frigida, crassa, viscida. Quoniam autem apoplexia pituitosa frequentius contingit: circa eius prognosticum necesse est, vt cognoscamus vitia pituitæ, eorumque vitiorum vehemētiā. Non ergo abs re erit, proponere signa, desumpta a

A materia, qua particeps est inflammationis.

A sanguine.

A melancholia.

A pituita, et huius vitii.

Vitia pituitæ vt cognoscantur.

febre

febre, ab oris spuma, a temperatura corporis, & ab ætate. Quoad febrem, *A febribus.* dicit Hippocrates, aph. 51. sect. 6. apoplecticos stertentes intra septem dies mori, nisi febris apprehenderit: nam febris vim habet calefaciendi, extenuandi, & dissipandi materiam pituitosam, dummodo pituita non sit admodum copiosa. Hæc ergo febris est indicium pituitæ, non admodum vehementis: Vnde, si non vincatur pituita a febre, signum est summæ vehementiæ, & perinde futuræ mortis. Spuma oris, est signum pituitæ vehementissimæ: vnde Rhasis dicit, si spuma in ore apparuerit, non esse mendum. *A spuma.* Vt autem pateat ratio huius dicti, oportet intelligere differentiam inter spumam apoplectici, & epileptici. Sciendū igitur, cum Galeno, aph. 42. & 43. sect. 2. spumam generari e materia humida & spiritali: agens autem esse, vel motum, vel calorem, vel vtrumque. Vnde, quoad spumam epileptiæ; huius materia humida est saliva oris; materia spiritalis est vapor, qui e pulmone effertur; agens autem motus vehemens. In apoplexia autem spumæ materia humida, est propria pulmonis humiditas, non saliva; materia spiritalis est fuligo a corde prodiens; causa efficiens, est cordis caliditas, & motus violentus spiritus, & vehementissimus pulmonis conatus, ut pulmones veluti comprimantur. Quare in apoplexia, dum spuma generatur, comprimuntur pulmones, ut calor cordis priuatur euentatione, & fuliginum expulsionem, & hinc sequatur mors: Verum, cum spuma fiat, quoniam summa cum violētia pituita lædit cerebrum: ideo spuma est signum summæ vehementiæ pituitæ. Quoad temperaturam; Auicennas *A crassi.* ait, apoplexiam in corpore calido & sicco esse prauam: in tali enim corpore non generatur pituita, nisi a causa vehementi: quare crasis calida & sicca; est signum vehementiæ pituitæ. Quoad ætatem; cum Paulo, apo- *Ab ætate.* plexia in iuuenibus est periculosior, & præsertim ætate: nam ætas iuuenilis & æstas, ad similitudinem craseos calidæ & siccæ, sunt signa vehementiæ pituitæ. Hæc de prognostico, quantum attinet ad futurum euentum simpliciter. Num autem euentus cito vel tarde sit expectandus; dicendum, eum cito esse expectandum. Et ob id Rhasis, respiciens ad apoplexiam pituitosam, ait, eum vel cito interficere, vel degenerare in paralylin: nam apoplexia, cum Galeno aph. 42. sect. 2. est vitium acutissimum, *Apoplexia est morbus acutus.* & velocis motus: ratio est, quia partes principes non possunt perferre passiones fortes, & simul diuturnas.

Quoad materias, & primum ratione accessionis. Venæsectio probatur *Curatio in* in apoplexia sanguinea, & in pituitosa quoque secundum Auicennam, si *paroxysmo.* assint signa sanguinis: ibi enim sanguis habet rationem causæ principalis; *i. Cheirurgia.* hic, sine qua non. Sic in apoplexia a qualitate dolorifica, vi percussione & *Venæsectio.*

doloris fluit sanguis, ideoque peccat, & habet rationem causæ adiuuantis: unde & in hac apoplexia vena est secanda. Nec virtus in apoplexia prohibet venæsectionē, quia non resoluitur virtus, secundum spiritus, sed opprimitur saltem; & virtus secundum solida atque carnes non deficit. Quare in apoplexia secanda vena, si sanguis peccet: vbi notandum, vt, prout sanguis peccās erit, magis vel minus copiosus; ita etiam magis vel minus euacuetur. Et quoniam sanguis potiss. excedit in apoplexia sanguinea, secundum Auicenn. multum sanguinis vacuare oportet: secus in pituitosa, in qua sanguis non habet rationem causæ principalis. Quoad *usum*: *Quantum*. Rhasis ter & quater secat venam: neque obstat, quamuis sanguis sit summæ actiuitatis, vt propterea potius vnica vice & confertim euacuandus esse videatur: nā cum Aëtio per iteratā venæsectionē mouetur materia, nec virtus ita dissoluitur: addimus nos, iterata venæsectione, etiā cōfertim sanguinem euacuari, nam exiguum est spatium inter vnā & alteram detractionem. Modus ex alibi dictis patet. *Quando*. Rhasis venam secat ilico: Auicennas eam aperit hora accessionis; & iubet etiam in apoplexia pituitosa esse secandam venam ante acres clysteres; quia sanguis tempore accessionis vincit alia indicātia, vt, nisi subito vacuetur, homo moriatur: nec virtus prohibet, nam in accessione potius suffocatur. Sed quæ vena prius, quæ posterius tundenda? Rhasis primo secat venas medias, secundo remotas a capite, tertio proximas: respicit enim ad apoplexiā, in qua sanguis abundat & in toto, & in capite: propter sanguinem igitur, qui simul replet totum & caput, primum secāda vena media, id est, cephalica, quia ille sanguis vincit alia indicantia; nisi enim subito minuatur sanguis in capite existens, homo moritur; nisi etiam subito minuatur sanguis in toto existēs, hic per capitis venam apertā in caput trahetur, vt homo similiter moriatur. Secundo loco, secātur venę remotæ: nam magis potest sanguis in toto peccans, quā in capite: peccans enim in toto, habet impetum in caput, qui in petus augeretur, si primum vena capitis secaretur. Quare vltimo loco vena proxima secāda, siue sit vena narium, siue frontis, siue colli. Tempore igitur accessionis, spatio 12. horarum, tres venæ aperientur. Quoad *vbi*: Auicennas secat venas colli, cephalicā, pedum & nariū; quia respicit ad varias subsistentias. Præterea Auicennas inter materias cheirurgicas, addit ferrū candens; quod prodest vt materia dolorifica, sensum ablatū reuocās: Confert etiam, vt materia quæ attrahit, ratione doloris & caloris. At hoc ferrū candens probatur in apoplexia pituitosa, nō in sanguinea: & ad moueri potest futuræ coronali, & infra occipitiū. Rhasis probat & sartaginem ferream calefactam, multoties prope caput appositam, vt capilli vrantur. Adhæc

*Ferrum
candens.*

Adhæc probatur cucurbitula magna cum insigni flamma; & citra scarificationem, & cum scarificatione. Probantur ligaturæ & frictiones dolorificæ: quæ administrentur manibus inunctis *castorio, euphorbio, sinapi, aqua etiam ardente.* *Cucurbitula.*
Ligatura friciones.

Si apoplexia prodeat a qualitate, siue fiat e percussione, siue alio modo; *2. Pharmacia.*
Auicennas nos remittit ad propria capita.

Si apoplexia fuerit sanguinea, sed citra inflammationem (nam si adest inflammatio, confugiendum ad sermon. de phrenit. & lethargo) probantur medicamenta retrahentia, per modum Reuulsionis & Repercussionis. Reuulsionis gratia, probantur clysmi acres; quoniam & in sanguinea apoplexia viget pituita; præsertim cum vi clysterum etiam sanguis retrahatur. Quoad vsum: probantur hi clysteres post venam sectam; nam magis potest sanguis. Sed obiiciat quis: in apoplexiæ accessione sensus tactus est ablati: Ergo clysmi acres non possunt expultricem irritare. Respondeo: probari clysmos tempore accessionis: nam attrahunt ad intestina, & ratione caloris, quia sunt calidi; & ratione similitudinis, quia verbi gratia componuntur e colocynthide, quæ similitudine pituitam attrahit, & ne detur vacuum. Vnde, vt facultas alteratrix in intestinis operetur, clysmi diu sunt detinendi: & ob id iubebat Rhasis, repetendos esse clysteres. Quoad expulsionem: hæc fit ab expultrice, adiuta a motrice. Expultrici auxiliantur nerui, per sensum tactus, causa commodioris vitæ, cap. 9. lib. 5. vs. part. Cæterum, cum expultrix sit necessaria causa vitæ, ideo assiduo agit, dum superuacaneum quiddam est præsens, & agit etiam citra sensum tactus; ideo ipsum quoque cerebrum, expers sensus, expellit. Quare, vt simpliciter expultrix excitetur, sufficit præsentia superuacanei; quemadmodum etiam plantæ superuacaneæ expellunt citra sensum tactus: at causa vitæ commodioris, necessarium est, vt sit sensus tactus. Motrix quoque facultas ad expulsionem concurrat: ideoque, cum motus voluntarius sit ablati, iubet Aetius, abdominis musculos esse fricandos, & comprimendos. Sic ergo reuulsionis gratia clysmis Auicennas vtitur. Gratia repercussionis Auicennas probat odoramenta, non calefacientia, sed roborantia, id est, leuiter astringentia, verba gratia si odoramenta fiant e pomis, ex aceto, ex aqua rosacea. Rhasis probat *oxyrhodinum, confectum ex ol. ros. completo, & aceto.* Sed notandum hæc reprimentia probari, in accessione apoplexiæ sanguineæ, non pituitosæ. *Apoplexia sanguinea.*
Reuellentia.
Qua ratione clysmis acubus vti queamus in apoplexia.

Quantum autem ad accessionem apoplexiæ pituitosæ; Auicennas probat vacuantia per meatus sensibiles & insensibiles. Quoad vacuantia per sensibiles meatus, & primum ratione totius corporis; primo vtitur clyf-

mis acrioribus: secundo medicamentis, quæ per os exhibita aluum sol-
uunt: tertio, vomitoriis. Ratio est: si quis enim ante clysmos uti voluerit
purgantibus per os exhibitis; materia copiosa non cedit purgantibus. Si
quis utatur vomitoriis ante purgantia per aluum; cum totum corpus &
caput sint repleta; caput vomitorio medicamento magis replebitur.

*Clysmi a-
eres.*

Quantum igitur ad clysmos acres, probantur qui fuere propositi, in dol.
cap. a pituita, verbi gratia. ℞. colocynthidis, albi veratri, an. ʒj. aristol. rot.
centaur. min. cyclamin. an. P. B. aquæ ℥. iij. fiat decoctio sufficiens: & ℞. præ-
dicti decocti ℥. j. olei rutacei ʒj. salis communis ℥. iij. Mis. & sine oui vitello

Purgantia.

fiat clyster. Quoad vsum: cum Rhasi licet uti & bis, & ter. Purgantia, quæ per
os assumuntur, sunt pilula foetida, pil. cochia, etiam cum helleboro, præsertim
si apoplexia sit melancholica. Sed quoniam pilula in accessione non pos-
sunt deuorari, ideo sunt dissoluendæ. Quoad quando: exhibendæ sunt
tempore accessionis; nam magis potest materia quæ caput petit, quam
possit cruditas: additq; Aetius; Apoplexiam nos cogere, ut temere omnia

Vomitoria.

tentemus, quia mors imminet. Quoad vomitoria, Auicennas exhibet ʒij.

*Vacuantia
per os & na-
res.*

olei de Kerna, & exhibet cum succo raphani. Recte etiam ab omnibus pro-
bantur vacuantia per os & nares, quæ debent esse valentia & amara; de
quibus in dol. cap. Vacuantia per insensibiles meatus, debent esse vehe-
mentia, proposita in dol. cap. vnde recte Auicennas utitur oleo rutaceo,
cum pyrethro & castorio: utitur oleo antiquo cum cucumere agresti, cum scilla:
ascendit ad euphorbium & sinapi. Possumus etiam ascendere ad magnas anti-
dotos. Auicennas applicat capiti, & principio spinalis medullæ. Sed ma-
gnæ antidoti etiam intra os immitti possunt. Studendum autem secun-
dum Rhasin, ut medicamenta in ventriculum descendant; quare miscen-
da sunt dulcia: & exhibenda medicamenta liquida: & debent imponi in
vase obtinente canalem perforatum, ut ad œsophagum perueniant; nam
hoc modo ægris inuitis medicamenta in ventriculum descendunt.

Dieta.

Quoad dietam. Aer in sanguinea apoplexia sit temperatus: in pituitosa
& melancholica parum vergat ad calidum: nam aer frigidior, prohibet
dissolutionem materiæ; calidior liquat. Cibus sit tenuissimus. Cauendum
a vino: vnde in apoplexia sanguinea, probatur aqua hord. cum exiguo sac-
charo: in pituitosa, mulsæ cum hyss. salvia, pulegio: in melancholica, mulsæ
cum melissa, & boragine.

Materiæ administrandæ extra accessionem, patente dol. capitis.

CAPVT XVII.

De Somno præter naturam; seu Comate, proprie ita dicto; vel Caro, communiter sumto.

ABSOLUTA apoplexia dicendum est de Somno præter naturam, *Transitio.* de vigiliis, de catochia, stupore, tremore, paralyfi, & conuulsione: vt sunt vitia ad animalem facultatem attinentia. Primum autem dicendum de somno & vigilia, quia magis spectant ad cerebrum; cum reliqui affectus magis ad nervos pertineant. Et prius de somno agendum, quam de vigilia; quia somnus magis affinis est apoplexiæ. Somnus ergo præter naturam, alias dicitur Subeth, coma, cataphora somnolenta, & communiter carus. Per hunc somnum præter naturam intelligimus somnum profundum, citra inflammationem cerebri, ad differentiam somni in lethargo; & citra angustiam morbificam, ad differentiam somni in apoplexia, & caro exquisito. Hic autem notandum, carum dupliciter sumi; communiter, & proprie. Si communiter accipiatur; coincidit cum comate, cum somno profundo, e com. 28. sect. 2. l. 1. prophet. Si proprie sumatur; est somnus profundus, in quo aufertur sensus & motus, vt ibidem testatur Galenus. Nos ergo in præsentia per somnum profundum intelligimus affectum, distinctum a somno lethargi, apoplexiæ, & cari, proprie accepti. *Nomen.*

Vt autem intelligatur generatio somni præter naturam prius digredi oportet circa somnum secundum naturam. Sciendum igitur somnum & vigiliam, esse quidem proprietates, quæ communiter ad corpus & animam pertinent, magis tamen ad corpus. Somnus igitur est proprietas, corpori & animæ communis, sensuum opera cōsequens. Quare somnus est proprietas, seu affectio partis, vt pars est sensitiva, quatenus nimirum eo tempore ab opere desistit, post somnum tamen rursus sentire & operari potest: vnde somnus secundum naturam est vt ita dicam experfectilis. Cum autem somnus secundum naturam sit affectio: quæ nam est hæc affectio? Respondet philosophus in l. de somno & vigilia, esse copulam, seu immobilitatem partis sensitivæ. Forma ergo somni secundum naturam est copula: subiectum est pars sensitiva. Cum enim somnus non sit actio, sed affectio: (nam subiectum patitur) affectio hæc pertinet potius ad quietem, quam ad motum, cum actiones intermittantur, cap. 9. lib. 3. de caus. puls. iure ergo philosophus statuit, hanc affectionem esse copulam, seu immobilitatem. Subiectum est pars sensitiva, quæ primum (: vt quod :) concurrat ad obeundum functiones, *Digressio physiologica. Forma somni. Somnus est affectio partis sensitivæ. Copula, seu immobilitas. Subiectum somni est cerebrum.*

*Cor est som-
ni radix: ce-
rebrum, est
primum in-
strumentū.*

*Efficiens cau-
sa somni, va-
por conden-
satus angu-
stans.*

*Quomodo
fiat recipro-
catio spiri-
tuum, & ca-
loris.*

quarum in somno est intermissio. Vnde, cum in somno intermittantur principes functiones, nimirum sensus, & motus voluntarius; somnus debet esse affectio illius partis, quæ harum functionum est principium: hoc autem principium est ipsum cerebrum, quippe quod est sedes facultatis communissimæ, quatenus hæc ad animale contrahitur. Hinc Auicennas dicit; somnum esse cerebri affectionem, qua instrumenta, actiones animales intermittunt, respiratione excepta. Neq; obstat, quamuis Philosophus statuatur, functionum animalium originem esse cor: nam Philosophus respicit ad principium facultatis communissimæ, ut alibi docuimus. Non negasset tamen Aristoteles, facultatem communissimam, a corde prodeuntem, contrahi in cerebro, ut euadat animalis: ut cerebrum secundum hanc rationem sit somni subiectum. Vnde & Auerrhoes cap. 41. lib. 3. collectam statuit, cor esse radicem somni, cerebrum autem esse primum instrumentum: nam cerebrum, ait, est frigidissimum membrorum principalium. Cor radix somni dicitur, prout est sedes facultatis communissimæ: cerebrum autem concurrit ut primum instrumentum, id est, ut in cerebro facultas communissima euadat animalis; nam propterea cerebrum est frigidius, ut spiritum vitalem attemperet, & immutet in animale. Porro efficiens causa somni, secundum Aristotelem, Galenum, & Auicennam, est reciprocatio spirituum & caloris ad interiora: ideoq; Auicennas, definiens somnum effectiue, dicit: quod somnus secundum naturam sit reditus spiritus animalis ad cerebrum, cum profundatione spiritus vitalis ad cor. Cum spiritu autem vitali etiam calor intro repit, ac profundatur; unde dormientes interiorius sunt calidiores, quam extra; secus autem in vigiliis, aphor. 1. sect. 2. Quare causa efficiens somni secundum naturam, est reciprocatio spiritus & caloris. Cum autem somnus sit affectio, & proinde quid in fieri: ita pendet a reciprocatione, ut reciprocatio vicem gerat causæ formalis, secundum Auerrhoem. Cæterum intelligere oportet a quo fiat hæc reciprocatio. Aristoteles inquit, eam fieri ab agente secundum naturam; ad differentiam somni præter naturam: sicut contra, teste Galeno, cap. 10. lib. 3. caus. puls. somnus præter naturam fit a causa violenta. Fit autem somnus a natura, quando se conuertit ad alimentum. Vnde, si somnus durat post succos confectos, est morbificus somnus, & via ad mortem. Quomodo autem fit hæc reciprocatio a natura? Secundum Aristotelem fit vi vaporis (hæc est causa communis) qui prodit ex alimento, cerebrumq; petit. Prodit autem vapor ex alimento vel colliquato, quando somnus fit post cibum, vel post vigilias, citra corporis laborem; quamuis homo non concedat post vigilias: nam ut assiduo nutritur corpus, ita assiduo ex-

dūo ex alimento fit euaporatio in caput: vnde Galenus ait, cap. vlt. l. de vtil. respir. euaporationem fieri e sanguine, ex alimento, in cerebrum. At vapor prodiens ex alimento in caput, non est causa reciprocationis spirituum, nisi condensetur, ob frigiditatem cerebri; sic enim condensatus, prohibet egressum spirituum & radiorum, & proinde influxum facultatis animalis. Durat igitur somnus, quandiu durat vapor condensatus angustans. Causa finalis somni, secundum Aristotelem duplex est: præcipua est munus vigiliarum: homo enim dormit, vt commodè per vigilias propria munia obeat, id est, munia quæ attinent ad facultatem animalem, non autem ad naturalem: nam facultas naturalis non cessat ab opere suo vnquam, quia dum operatur, parat sibi alimentum, quo fouetur; contra facultas animalis, quoniam actione propria non fouetur, propterea actionē suam quandoq; intermittit. Causa finalis secundaria, est propria requies facultatis animalis: & hic finis secundarius ad præcipuum refertur; nam facultas quiescit vt operetur. Ex his ergo quæ hætenus dicta sunt, possumus colligere τῇ ἀναλύσει, definitionem somni secundum naturam; quod sit copula cerebri, dependens a retractione naturali spiritus animalis, vt homo functiones animales obire possit. Porro somnus hic naturalis, secundum Auicennam, vel Absolute est naturalis, vel Non absolute. Absolute naturalis est qui fit post vigilias, a cibo, vt spiritus in vigiliis dissipatus restituatur: huiusq; reciprocatio fit a vapore, ex alimento non colliquato. Somnus naturalis non absolute, quem Auicennas vocat somnum non naturalem, fit post insignem laborem, vt spiritus plus iusto dissipatus reparetur: & in hoc somno fit reciprocatio a vapore alimenti colliquati.

Finis somni.

Definitio somni secundū naturam.

Diuisio somni naturalis.

His explicatis, quantum ad generationem somni præter naturam: sciendum, somnum præter naturam fieri, dum cerebro occurrit causa morbifica, ita agens, vt spiritus animalis præter naturam retrahatur in cerebrum, vt cerebrum ita afficiatur, vt difficulter homo expergiscatur. Dependet autem a reciprocatione præter naturam spiritus animalis. Quare Somnus præter naturam est copula morbifica cerebri, dependens a reciprocatione præter naturam spiritus animalis. Forma somni præter naturam, est copula, qua veluti ligatur subiectum, nimirum cerebrum.

Generatio somni præter naturam.

Definitio. Forma subiectum.

Causa efficiens.

Causa efficiens, est reciprocatio præter naturam spiritus animalis. Porro, causa, a qua fit reciprocatio hæc præter naturam, est vel Intemperies, vel Materia: cap. 10. lib. 3. de caus. puls. cap. 8. lib. 4. de præfag. puls. cap. 5. lib. 3. de loc. aff. cap. 2. lib. 4. loc. aff. com. 28. sect. 2. lib. 1. prorhet. & Auicennas cap. de suberh. Quoad intemperiem, est intemperies cerebri vel frigida, vel humida, vel frigida & humida. At potior intemperies est frigi-

Dyscrasia.

Materia.

*Coma fit a
vapore, sola
copia pec-
cante.*

da: nam Frigiditas strenue condensat vaporem alimenti: humiditas autem vaporem condensatum a naturali frigiditate, conseruat. Quæ autem causæ sint intemperierum, patet alibi. Quoad materiam; est vapor, qui copia, & motu peccat: copia obstruit, motu fertur in caput. Vnde Aetius dicit, Coma, id est, somnum præter naturam fieri, e vapore calido, & humido. Vt comatis causa immediata, prohibens spirituum egressum, non sit vapor, peccans vel qualitate tantum, vel qualitate & copia: nec possit esse humor, peccans vel qualitate, vel copia, vel simul & copia & qualitate. Declaro. Si enim vapor peccet sola qualitate, nimirum frigiditate, causa est comatis, sed mediata, quatenus cerebrum refrigerat, quod refrigeratum deinde vapores densat. Si vapor peccet copia & qualitate; copia sane obstruet, sed non erit coma, verum caros exquisitus. Si humor sola copia peccet, pariter fiet caros exquisitus, non coma de quo nunc loquimur. Si humor peccet sola qualitate, erit causa comatis, sed mediata, quatenus sua qualitate frigida cerebrum refrigerat. Si peccet humor & copia & qualitate, fiet caros exquisitus. Constitutum igitur sit, coma fieri a vapore, sola copia peccante. Hic vapor, secundum Auicennam prodit modo a Toto, modo a Parte. A toto, etiam cum Aetio, vt in febribus e vaporibus calidis & humidis. A parte, vt a ventriculo, per crapulas & ebrietates: & cum Auicenna prodire etiam potest, a pulmone, & aliis partibus.

Differentia.

Quoad differentias, ratione formæ: Si copula cerebri sit remissior, fit somnus præter naturam, quem vocant Coma, seu cataphoram: si copula sit intensior, fit somnus præter naturam quem vocant Coma somnolentum, seu cataphoram somnolentam: & si adhuc sit copula intensior, fit somnus præter naturam quem vocant carum. A subiecto non sumuntur differentia, nam semper est cerebrum. Ratione causæ effectricis: Reciprocatio spiritus animalis fit, vel ab Intemperie, quæ est aut Frigida, aut Humida, aut Frigida & Humida: vel a Vapore copioso obstruente; qui, vt peccat secundum motum, prodit vel a Toto, vel a Parte.

Signa.

Hoc malum in genere est notum; nam æger expergiscitur quidem, sed difficulter. Quoad differentias: coma cognoscitur cum Rhasi, quia patiens quasi dormiens iacet, sentit, mouetur, oculos vt plurimum clausos habet; at vi clamoris oculos aperit, sed statim claudit; in summa, ingens ad somnum est inclinatio, vt patiens nisi excitetur dormiat. Coma somnolentum cognoscitur, secundum Galenum in libr. de comate; quia ægri dormiunt diu & profunde, non loquuntur, difficul-

ter sentiunt: & hæc cataphora somnolenta propria est lethargicorum. Causa efficiens, si sit intemperies, ægri non loquuntur: si vapor, cum Aetio, peregrina loquuntur, ac veluti delirant.

Indicationes ex usu sunt; ut si somnus fiat ab intemperie, oriatur in- *Præsidia.*
dicatio alterandi per contrarium: si causa sit vapor, est vacuandus & retra-
hendus; occurrendumq; causæ generanti, ut alibi diximus.

Vitium hoc despiciendum non est: nam somnus profundus potest *Prognostica.*
mutari in coma somnolentum, in carum, in apoplexiam. Sed pericu-
lum pro vi differentiarum intenditur, verbi gratia coma est minus pe-
riculosum, comate somnolento; cum in hoc maior sit vehemen-
tia ratione essentiae. Causa efficiens, potest esse intemperies, & va-
por: quæ autem horum sit vehementia, patet e sermone de dolore
capitis.

Quæ materiæ sint administrandæ, constat e dolore capitis. Breuiter *Curatio.*
saltem quædam monebimus. Materia igitur cheirurgica probatur dor-
lorifica: ut ligaturæ, frictiones, ferrum candens, præsertim in comate
somnolento. Medicamenta probantur, quæ agunt in sensorium tactus,
& in organum facultatis expultricis: ut sunt clysmi acres, suppositoria a-
cridia, sternutatoria. Si opus sit uti *oxyrhodino*, conficiatur ex *aceto co-*
pioso, & oleo exiguo: nam oleum, secundum Avicennam, dormire facit. Aer
sit luminosus. Cibus, *mulsa cum aceto.* Et in hoc malo probantur animi *Diata.*
accidentia, quæ possunt animam agitare, ut tristitia, ira, &c.

CAPVT XVIII.

*De Caro exquisito; seu proprie ita
dicto.*

PER Carum intelligimus exquisitum: nothus enim coincidit cum *Nomen.*
comate, de quo sumus locuti: intelligimus ergo carum exquisi-
tum, cum Galen. capite secundo, libro quarto, de loc. affect. &
comm. 21. lib. 2. de articul. in quo malo homo neque sentit, neque
mouetur, non intelligit, non recordatur; respiratio non aufertur, sed
quandoq; læditur.

Generatur hoc malum, dum causa angustat ventriculos cerebri, ut *Generatio.*
ea fiat reciprocatio spiritus animalis, ut omnis functio animalis abolea-

*Definitio.**Forma.**Subiectum.**Causa efficiens.**Angustia causa.*

1.

2.

3.

tur, excepto tactu, & respiratione, vt tactus imminuatur, & respiratio quandoq; lædatur. Caros igitur est functio ablata animalis, (respiratione excepta,) cerebri, & totius corporis, dependens a facultate impedita, secundum cerebri ventriculos. Forma, est functio ablata animalis, respiratione excepta: vt caros distinguatur ab epilepsia, in qua est conuulsio: & distinguatur ab aliqua apoplexia, in qua respiratio aufertur. cap. 2. lib. 4. loc. aff. At notandum circa tactum, & respirationem. Circatactum: statuit enim Galenus loc. cit. in caro hominem non sentire. Aetius autem inquit, in caro hominem, dum pungitur, sentire. Responsio. Tactus dupliciter potest considerari: quatenus scilicet in sensu tactus occurrit obiectum proportionatum, vel improportionatum: Si occurrat obiectum proportionatum, homo detentus caro non sentit, cum Galeno: si improportionatum, sentit, cum Aetio. Quoad respirationem, Galenus cap. 2. lib. 4. l. aff. dicit, in caro non lædi respirationem: vbi per carum intelligit carum remissiolem: nam in vehementiori læditur respiratio. capite primo, libro quinto. loc. affect. Subiectum, est cerebrum, causa functionum principalium; est quoq; totum, causa motus; nam homo iacet, nec potest surgere.

Causa efficiens est facultas impedita secundum ventriculos cerebri: qua caros distinguitur ab apoplexia, in qua facultas impeditur etiam secundum poros. Cum igitur in caro impediatur facultas secundum ventriculos: morbus in hoc vitio est angustia ventriculorum cerebri. Per ventriculos, Galenus cap. 2. lib. 4. l. aff. intelligit, non modo anteriores, sed etiam potissimum medium; ait enim carum fieri, dum cranium comprimit ventriculos, & potissimum medium. Angustia in caro, est compressio, Subsidentia, & Obstructio. Compressio fieri potest a causa Externa, & Interna. Externa, est causa percutiens, capite secundo, libro quarto, loc. affect. Interna, est affectus similis inflammationi, vt colligitur ex aphorism. 42. sectio. 2. ad similitudinem apoplexiæ. Subsidentia quoque produci potest a causa externa, & interna. Subsidentia enim fit a qualitate dolorifica, vel a frigiditate. Si fiat a qualitate dolorifica, vt voluit Galenus capite secundo, libro quarto. loc. affect. dolor fieri potest a causa externa, vt ab ictu: vel ab interna, vt si aliqua corporis pars vi causæ internæ doleat, vt fiat caros per consensum, quemadmodum & apoplexia fieri solet. Si fuerit qualitas frigida, fieri potest a causa vel extrâ caput refrigerante, vel a frigiditate genita in aliqua corporis parte, & proinde a causa interna. Obstructionis causa est Vapor, vel Menera. Vapor copiosus requiritur: vnde Paullus voluit in augmento & vigo-

& vigore accessionum febrilium fieri carum. Minera, est pituita copiosa, frigida, humida, obstruens quidem ventriculos cerebri, sed non hærens in parietibus ventriculorum, quemadmodum in epilepsia & apoplexia.

Quoad differentias, a forma: In caro respiratio vel est Inculcata, vel Culcata. A subiecto non sumuntur differentiæ, quia idem. A causa efficiente, angustia est, vel Compressio, vel Subsidentia, vel Obstructio. *Differentia.*

Quoad signa. Aëtius statuit, carum distinctum cognosci ab apoplexia: *Signa.* nam dum patiens pungitur sentit, & corpus retrahit. Quoad signa differentiarum, & primum ratione formæ: respiratio an sit inculcata, nec ne, per se patet. Quoad causam efficientem, & primum si fuerit compressio, cognoscitur e causis comprimantibus, ut ex ictu, e signis copiosi sanguinis. Subsidentia similiter cognoscitur e cognitione causarum. Causæ externæ, manifestæ redduntur ab assidentibus. Causa interna, an prodeat ab aliqua parte; patiens manifestabit se per sensisse dolorem, vel frigiditatem in aliqua parte: unde assidentes referent, patientem ante paroxysmum esse conquestum de dolore alicuius partis. Obstructio, num fiat a vapore, an a pituita, patet e dolore capitis.

Quid indicet quælibet angustia; patet e sermone de apoplexia.

Præsidium.

Malum hoc semper magni est momenti, com. 28. sect. 2. l. 2. prorhet. nam symptomatum adest insignis vehementia ratione essentia; quia functio animalis est abolita: adest vehementia dignitatis, nam & symptomata, & causæ pertinent ad cerebrum. Varie autem prognosticandum, pro vi differentiarum. Ratione formæ, carus magis est periculosus, si lædatur respiratio. Ratione causæ efficientis, si fuerit compressio ex ictu, est vitium ferme incurabile. Si compressio fiat a sanguine, curari potest, quia sanguis sola copia peccat, & in propriis vasis detinetur. Si angustia fuerit subsidentia; augetur & minuitur periculum, ut in sermone de apoplexia diximus. Si angustia fuerit obstructio, est malum curabile: potest enim superari & vapor, & minera. Unde plerique gloriantur se curasse apoplexiam, cum tamen carus fuerit. Euentus cito expectandus est: carus enim est vitium velocis motus.

Prognostica.

Materiæ patent, e traditis in serm. de Apoplexia, & de dolore capitis. *Curatio.*

CAPUT XIX.

De vigilia morbosa.

Somno præternaturam, opponitur illud vitium, quod Auicennas *Nomen.*

*Generatio
vigiliae secun-
dum natu-
ram.*

Zaara vocat, id est, morbosam vigiliam. Huius generatio vt pateat, intelli-
genda est essentia vigiliae secundum naturam. Vigilia igitur secundum na-
turam, cum philosopho, est affectio cerebri, sicut & somnus: differentia
autem est, quia in somno affectio est copula, in vigilia, affectio est relaxa-
tio. Sicut igitur copula pendet a reciprocatione spiritus animalis: ita rela-
xatio pendet a naturali effusione spiritus, ad instrumenta sensus & motus:
Præterea, vt reciprocatio fit ab alimentis vapore condensato a cerebri fri-
gidityte, secundum naturam, & conseruato a moderata humiditate: ita in
vigiliis spiritus effusio fit, dum vapor condensatus est resolutus, vt spiritus
animalis per radios instrumentis motus & sensus impertiatur, vt homo
his vti valeat. Vigilia ergo secundum naturam est relaxatio cerebri, depen-
dēs a naturali effusione spiritus animalis, gratia obsecundarū operationum.

*Generatio
vigiliae præ-
ter naturā.*

Hinc facile colligi potest, vigiliam præter naturam fieri, quotiescunque
cerebro occurrit causa morifica, cuius vi alimentis vapor, vel in cerebrum
non fertur; vel si deferatur, nec condensatur, nec conseruatur, sed potius
rarefit & absumitur, vt importuna fiat egressio spiritus animalis. Vigilia
ergo morbosa, est relaxatio cerebri, dependens ab effusione præter natu-
ram spiritus animalis. Forma est relaxatio. Subiectum est cerebrum.

Definitio.

*Forma sub-
iecti.*

*Causa effi-
ciens.*

Causa efficiens, est effusio spiritus animalis præter naturam. Vnde Gal.
c. 10. l. 3. de caus. puls. ait; in vigiliis morificis calorem naturalem foras mo-
ueri inmodice: sicut enim spiritus animalis præter naturam egreditur, ita
calidum innatum inmodice præter naturam mouetur ad circumferentiam. Spi-
ritus autem animalis egreditur propter causam morificam, quæ multiplex
esse potest. Ideoque cum vigilia fiat, quoniam in cerebro desideratur alimentis
vapor condensatus: sciendum, quod cerebrum hoc vaporem priuetur propter
duas causas: prima causa morifica est, quæ prohibet alimentis vaporem in
caput deferri: altera est, quando causa morifica vaporem in caput delatum,
non densat, nec conseruat. Declarato, discurrendo per causas & internas, & ex-
ternas. Causa interna est Qualitas & Materia. Qualitas est Materialis, vel
Spiritalis. Materialis proponitur a Gal. c. 5. l. 3. l. aff. vbi vult, vigiliarum cau-
sam esse intemperiem cerebri sine materia: quæ intemperies, vel est calida, vel
sicca, vel calida & sicca: sed caliditas obtinet potiores partes, nam est maioris
actiuitatis, unde rarefacit & absumit vaporem, nec permittit, vt in caput de-
feratur: siccitas vero solum absumit. Qualitas spiritalis, est qualitas dolori-
fica. At quomodo hæc qualitas vigiliarum est causa? Sciendum dolorem
duo efficere: primum enim soluit unitatem, vt obiectum impropportionatum
in instanti agat in cerebrum, & cerebrum hoc obiectum vt dolorificum iu-
dicet. Secundo causa dolorifica qualitatem noxiam introducit, quam insi-

*Causa in-
terna.*

1. Qualitas.

*Quomodo
qualitas do-
lorifica, exci-
tet vigilias.*

nuauit.

nuavit Galenus aph. 50. sect. 6. dum ait, in magnis doloribus ad ventricu-
 lum fluere biliosas superfluitates; ut si dolor vigeat in intestinis, qualitas
 dolorifica impertiatur ori ventriculi: quemadmodum & vulnus capitis est
 causa vomitus, caput enim ventriculo communicat passionem, quæ passio
 nihil aliud est, quam qualitas spiritalis. Adhæc, c. 6. l. 5. loc. aff. Galen. dicit,
 syncopen fieri vitio stomachi, ob proprietatem doloris, id est, ob qualita-
 tem dolorificam, quæ longe alia est ab intemperie. Si ergo causa dolorifica
 tribuat cerebro qualitatem dolorificam, est causa vigiliarum; non tamen
 semper; nam quandoque est causa reciprocationis caloris, ut fiat carus. Si
 causa dolorifica tribuat solum obiectum improporcionatum, tunc causa
 est, non somni, sed vigiliarum: non enim permittit alimentum vaporem in ca-
 put ferri: quia materia, propter dolorem, fluit in partem quæ primo affici-
 tur, c. 3. & 5. l. 13. meth. Hæc de qualitate. Quoad materiam, oportet intel- *Materia.*
 ligere speciem, vitium, & causam generantem. Species: est Vapor, vel Mi-
 nera. Vaporis species tot sunt, quot sunt species mineræ. Minera igitur est
 vel sanguis, vel bilis, vel pituita, vel melancholia. Quoad vitium, est mate-
 ria putrida, calida, sicca: putrida & calida, prohibet condensari vaporem
 alimenti: materia sicca alimenti vaporem absument. Sanguis concurrit ut
 putridus, & calidus: bilis, ut calida, sicca: pituita, ut salsa, & proinde ut pu-
 trida calida: melancholia, si sit exusta, ut calida, sicca; si non exusta, ut sicca.
 Causa generans quænam sit, alibi diximus. Causæ externæ vigiliarum, se- *Causa ex-*
 cundum Auicennam possunt esse aer luminosus, secundum Paullum inedia, *terna.*
 & cibus nimis copiosus, qui dum ob copiam non coquitur, facit, ut desi-
 deretur alimenti vapor: præterea est cibus pariens insomnia, ut fabæ: ad-
 hæc sunt cogitationes, mægrores, strepitus, & reliqui animi motus immo-
 dici; propterea quod magis possunt ad efficiendum egressum spiritus ani-
 malis, quam possit alimenti vapor ad reciprocationem spirituum.

Differentiæ non sumuntur a forma, nisi ut relaxatio est Intensior, vel *Differentia.*
 Remissior: Neque a subiecto. Sed ab efficiente: ut causa est Interna, vel
 Externa. Interna, est Qualitas, vel Materia.

Patet autem hoc vitium in genere, & secundum differentias a forma; *Signa.*
 num scilicet relaxatio sit magis vel minus intensa. Num causa efficiens sit
 interna, vel externa, facile cognoscitur. Si autem causa interna sit; quæ-
 nam hæc sit causa, patet e traditis in sermone de dol. cap.

Si vigilia fiat ob vaporem non condensatum, idque ob intemperiem; *Indicatio-*
 oritur indicatio alterandi per contrarium; quare modo refrigerandum, *nes.*
 modo humectandum. Si hoc fiat a materia; quid indicet materiæ species,
 vitium, causa generans, etiam patet. Si fiat vigilia, quoniam vapor conden-

satus absumitur, a siccitate; oritur indicatio humectandi. Si vigilia fiat, quoniam vapor alimenti in caput non trahitur; & si id fiat, quoniam retrahitur a dolore; patet, quid dolor indicet: Si autem fiat quoniam vapor alimenti simpliciter deficit; indicatur præsidium generans vaporem alimentalem.

*Prognostica
in genere.*

Vigilia est vitium vehemens ratione dignitatis, quia pertinet ad cerebrum: & si vigilia producat, accedit vehementia facultatis: vnde vigiliæ homines reddunt graciles, c. 12. l. 3. de tuen. sanit. aph. 20. sect. 4. l. 6. epid. corpus enim dissoluitur, dum caliditas euaporans secum ducit non exiguas particulas corporeæ substantiæ. c. 6. l. 7. meth. com. vlt. l. 2. de ratione vict. vnde rationabiliter dicitur, quæ vigiliæ vires lædant, cap. 1. & 5. lib. 12. meth. Et additur aph. 18. sect. 7. vigiliis succedere vel conuulsionem, vel desipientiam: conuulsio quidem succedit ex inanitione, nam vigiliæ vacuando siccant: desipientia succedit, quia in vigiliis sanguis redditur biliosus. Verum periculum intenditur pro vi differentiarum. Primum ergo ratione formæ, ut relaxatio est intensior, ita vigiliæ magis sunt periculosæ: & addit Auicennas, si tussis subsequatur, homo moritur; nam tussis est signum vehementissimæ vigiliæ, qui sua vehementia ita siccatur & exasperat laryngem, ut tussis oriatur. Ratione causæ efficientis; si prodeat a causa externa, minus est periculosa, & satis remissa vigilia. Si causa sit interna; est qualitas, vel materia. Qualitas est intemperies, vel dolor. Intemperies si sit in habitu; est incurabilis, quemadmodum siccitas in sene. Si causa sit dolor; pro vi doloris varie prognosticandum. Si vigilia ratione materiæ, fiat in phrenitide, in febribus; prognosticum est petendum e vehementia morborum. Si in causa fuerit materia simpliciter, siue sit materia biliosa, siue melancholica, siue salsa pituita; prognosticum est sumendum a vehementia materiæ, ut alias docuimus. Vtrum autem euentus cito vel tarde sit futurus, cognoscitur e motu causæ: verbi gratia, causæ phrenitidis sunt velocis motus, pituita salsa, melancholia, tardi motus. At quamuis longa sit vigilia, non tamen est assidua, sed habet interualla: nam secus patiens obiret.

Curatio.

Venesectio.

Pharmacia.

Intemperies.

Quoad materias. Venesectio non probatur, nisi vigilia comitetur morbum, cuius causa vena sit secanda; ut in phrenitide, in febribus. Quoad medicamenta: vigilia, cum procedat vel ab intemperie, vel a dolore, vel a materia: si ab intemperie, si quidem hæc sit calida; secundum Auicenn. probantur *rasura curcubitæ, mucilago psyllii, virga pastoris, semperuiuum, lactuca, mandragora, capita papaueris*. Si intemperies sit sicca; uti licet, *oleo amygd. dul. lacte, butyro*. Verum siccitati si coniuncta sit frigiditas, prædictis addantur:

addantur *chamamelum, fœnumgracum, melil. malua, althæa*. Si siccitati sit cōiuncta caliditas; prædictis addatur frigida iā superius proposita. Si vigiliæ causa sit dolor; secundum Auicennam, cura erit doloris mitigatio, de *2. Dolor.* qua alibi. Si causa sit materia; si materia agat per mediam phrenitidem; *3. Materia.* patet quibus medicamentis sit vtendum. Si agat materia citra mediam phrenitidem, cum esse possit, vel pituita, vel melancholia, vel bilis: si fuerit pituita falsa; Auicennas probat *ol. amygd. dulcium, oleum commune, & decoctum in duplici vase, cum aqua hordei, & cum vino albo subdulci, cum pauco chamamelo, meliloto & serpillio*: respicit enim ad pituitam falsam, quæ viscida est & crassa, vt detergentibus & attenuantibus opus sit. Si materia sit melancholica; cum sit frigida & sicca, oportet calida miscere humidis: vt sunt *malua, althæa, oleum amygdal. adeps gallina, &c.* Si materia fuerit biliosa; vt licet *violis, lactuca, cucurbita, nymphaea, mandragora, foliis & capitibus papaveris, hyoscyamo, diacodeio, philenio Romano, syrupo de papau. requie Nicolai, pilulis de cynoglossa*. His tamen frigidis calida sunt miscenda, & quædam etiam corrigentia, quæ dent penetrationem. Aëtius proponit odoramenta *e papauere, & mandragora, cum vino*. *Vsus* patet: monere tamen quædam licet, circa quando & vbi: *Quando*. Cum Paulo, oportet hæc administrare, si adest febris, in declinatione accessionis: adhuc, primo ea sunt applicanda, deinde exhibenda. *Vbi*: cum bilis subsistentiam habeat & in toto, & in capite; medicamenta & per os exhibenda, & capiti applicanda; nimirum, futuræ coronali, temporibus, naribus; at opium non applicetur futuræ.

Quoad diætam, probatur aer obscurus, & alteratus medicamentis soporiferis, id est, *lactuca, papauere, &c.* Probatur puluinar, si conficiatur *e capitibus papaveris, e radice papaveris nigri, &c.* Cibus sit varius, pro causæ varietate: & cum Paulo miscenda sunt soporifera, dum vigilia vrget. Paulus probat validum exercitium, a quo scilicet fit insignis colliquatio alimenti, vnde ex hoc vapor copiosus petit caput, & somnum excitat. *Diætā.*

CAPVT XX.

De comate vigili.

PER Coma vigil, intelligimus malum, mistum e somno & vigilia præ- *Nomen.*
ter naturam. Generatur hoc malum, dum causa contraria agit in ce- *Generatio.*
rebrum, vt cerebrum afficiatur modo copulâ, modo relaxatione. Co-
ma vigil igitur est affectio mista e copula & relaxatione cerebri, dependens

- Forma.** a quiete & motu præter naturam spiritus animalis. Forma est, quid mixtum e copula & relaxatione: e copula, vt est coma; e relaxatione, vt est vigil. Subiectum est cerebrum. Causa efficiens, est spiritus animalis, quies seu reciprocatio, & motus, siue egressus. Quæ causæ sint reciprocationis & egressus spirituum, patet e superius propositis. Quoad differentias, & primum a forma: vel Copula vincit, vel Relaxatio: vnde cum Galeno in l. de comate, datur cataphora vigil pigra, dum copula vincit; datur cataphora vigil non pigra, dum relaxatio vincit. Ratione causæ efficientis dicendum; materiam vel esse Participem inflammationis, vnde prodit cataphora vigil phrenitica; vel exparte inflammationis, vnde producit, cataphora vigil non phrenitica a Galeno dicta. In genere hoc malum patet: nam cū Galen. loc. cit. æger vigilat, nec tamen surgere potest. Quoad differentias ratione formæ: cataphora vigil non pigra, cognoscitur e motu facili corporis & copioso: pigra contra. Ratione causæ efficientis; cataphora vigil phrenitica, cognoscitur e delirio; non phrenitica, ex absentia delirii, nisi hæc cataphora fiat e vino; si autem fiat e vino, cognoscitur inde, quod febris non adest, & præcessit potio vini copiosi. Indicationes, prognosticum, materiæ; patent e traditis de simplici tum somno, tum vigilia.
- Signa.**
- Præsidia.**

CAPVT XXI.

De catocho exquisito.

- Transitio.** **H**ACTENVS dictum est de vitiis, attinentibus ad corpus & ventriculos cerebri. Iam dicendum de malis neruorum: nimirum, de catocho, tremore, stupore, paralyfi, & conuulsione. Et primum de catocho dicendum; quia in hoc vitio cerebrum per essentiam afficitur. Per catochum intelligimus malum, quod vocant catalepsin, detentionem, conge-
Nomen. lationem. Non explico causam harum vocum: videte Altimarum. Intelligimus autem catochum exquisitum, in quo patientes seruant eundem situm, quem antea obtinebant; præterea audiunt, vident, imaginantur, recordantur; sed immoti instar statuæ manent, sensuque tactus orbantur, cap. 16. lib. 4. de caus. puls. Excluditur ergo catochus nothus, quem
NB. interdum Galenus coma vigil vocat: vt cap. 21. lib. 13. meth. cap. 2. lib. 4. de loc. aff. cap. 3. l. de diff. symp. Quibus locis nonnulli, putantes Galenum loqui de catocho exquisito, vehementer sunt alucinati. Catochus
Generatio. exquisitus generatur, dum a cerebro frigido & sicco, e materia melancholica, pro-

lica, producitur vapor frigidus & siccus, ut illico expellatur in nervos; unde nervi motui, qui aliis duriores sunt, a vapore frigido & sicco afficiuntur, & secundum partem internam condensantur, ut radios spiritus animalis non admittant; ideoque motus voluntarius una cum tactu perditur: afficiuntur etiam nervi secundum partem externam, secundum quam ita refrigerantur, ut rigidi, seu tensi permaneant, unde homo ceu statua redditur immobilis. Quare catochus exquisitus est motus ablatas, cum abolitione receptionis obiecti tangibilis totius corporis, dependens a densitate, cum frigiditate & siccitate nervorum motiuorum. Hæc definitio colligitur e Galeno, com. 56. sect. 2. l. 1. prorrh. non autem ex aliis locis, nam cap. 3. lib. de diff. sym. & alibi, respicit Galenus ad catochum spurium. Forma huius mali est motus ablatas, cum abolitione receptionis obiecti tangibilis; patientes enim immoti manent. Unde catochus distinguitur a tetano, & a catochus notho. A tetano; nam in hoc est motus corruptus, quia omnes muscoli moventur ad suum principium. Distinguitur a catochus notho, quem etiam coma vigil nuncupant; quia in hoc, secundum Aëtium, patientes quandoque movent manus ad caput; quod nequaquam fit in exquisito. Quoad sensum tactus; ait Galenus, homines in catochus tangibilia non percipere. In definitione diximus, ablatam esse receptionem obiecti tangibilis; non autem functionem tactus esse ablatam; ut constaret, vitium hoc non esse positum in iudicio, sed in receptione: iudicium enim in sensu tactus attinet ad cerebrum, quod non est læsum; receptio autem pertinet ad nervos, qui sunt læsi. Subiectum huius accidentis est totum corpus: patientes enim manent immoti secundum omnes partes.

*Definitio.**Forma.**Subiectum.*

Causa efficiens, est densitas, cum frigiditate & siccitate nervorum motiuorum. Ut hæc intelligantur; supponendum, nervos constare e portione interna cerebri, seu medullari; & externa, seu membranea. Quemadmodum igitur nervi in paralyti afficiuntur secundum internas partes, in convulsione secundum externas; ita in catochus secundum utrasque afficiuntur: ut propter densitatem spirituum animalium radii non transeant; propter frigiditatem & siccitatem nervi rigidi evadant. Diximus autem in definitione nervos motivos affici, quoniam hi, ut duriores, facilius a frigido & sicco indurescunt. Quia ergo nervi molles non afficiuntur; ideo patientes cum Galeno audiunt, vident, sed oculi tamen non moventur: & quia noxa non attinet ad cerebrum; recordantur & imaginantur. Cæterum cognoscere oportet, ob quam causam nervi ita afficiantur. Paulus proponit materiam frigidam & siccam, id est, melancholicam; quæ materia melancholica est vapor;

*Causa efficiens.**Causa catochi est vapor.*

cum hoc malum cito fiat & cito desinat, vt quatuor vicibus, aut pluribus quoque eodem die reuertatur: neque vacuatio aliqua sensibilis apparet, quia scilicet est vāpor. Hic vapor, copia sua potest densare, & frigiditate atque siccitate veluti congelare: Materia e qua hic vapor generatur, est humor melancholicus, id est, frigidus & siccus. Agens causa, quæ hunc vaporem producit, interdum est calor imbecillis infra caput, dum videlicet vapor generatur e melancholia, infra caput collecta: semper autem agens est calor debilis capitis; & est capitis intemperies frigida, & sicca, secundum Galenum aph. 3. sect. 2. quæ intemperies vaporem frigidum & siccum, prodeuntem a loco extra caput, frigidiorē & sicciorē reddit. In catochō ergo exquisito materia est melancholica: vnde, dum Aëtius ait, catochum fieri a sanguine, loquitur de catochō notho.

Differentia. A forma sumuntur tantum differentiæ secundum Magis & Minus: A subiecto non sumuntur differentiæ: nam semper est totum. Ab efficiente: Vapor generatur In capite, vel Extra.

Signa. Catochus in genere patet. Differentiæ a forma secundum magis & minus, cognoscuntur e diuturnitate & frequentia accessionum. Quoad causam efficientem; num vapor generetur in capite, vel extra; cognoscitur e traditis in serm. de dol. cap.

Præsidia. A vapore sumuntur hæ indicationes: vapor dissoluendus est, & retrahendus, si habet impetum in caput. A materia e qua, cum sit humor melancholicus frigidus & siccus; quid indicet, patet. Ratione agentis; cerebrum est calefaciendum & humectandum.

Prognostica. Hoc malum, quantum attinet ad accessionem, cito & facile superatur: nam vaporis vehementia ratione essentia est remissa: nec adest insignis vehementia ratione dignitatis, quia vapor afficit neruos, non cerebrum: & ob id dicit Galenus com. 5 6. sect. 2. l. 1. prorhet. adulescentem illum euasisse. Sed notandum; cum Aëtius inquit, catochum esse periculosiorem lethargo; quod respiciat ad catochum nothum, ad vitium mistum ex inflammatione phrenitica & lethargica; addit enim aquam frigidam esse noxiam, quod augeat inflammationem. Maior est difficultas in præseruatione: quia cerebrum est frigidum & siccum: vt assit vehementia essentia & dignitatis.

Curatio. Materia extra accessionem vsurpanda, patet e dol. cap. a materia melancholica. In accessione id solum notetur, Rhasin probare *oleum sesaminum, quod est calidum & siccum in secundo, & addit duodecimam exphorbii partem*; quia videlicet, respicit ad discussionem vaporum in accessione. Nam extra accessionem oportet calefacere, & humectare.

CAPVT

CAPVT XXII.

De Tremore.

TREMOR solum pertinet ad motum, ad differentiam torporis, seu stuporis: ideo primo de Tremore dicendum. Per tremorem autem intelligimus morbosum; malum scilicet in quo totum mobile sursum & deorsum mouetur, cap. 2. lib. 2. de caus. sympt. & in l. de tremore, & aphor. 4. sect. 1. lib. 3. epid. Generatur hoc malum; dum causa morbifica occurrit corpori; vi cuius radii spirituum animalium ita deficiunt, vt, dum facultas motrix, voluntati obtemperans, ad mouendum insurgit, & membrum quidem attollit, sed non detinet, quin membrum, siue mobile, suo pondere deorsum tendat. Quare tremor morbosus, est motus prauus a sursum ad deorsum, assiduus, totius mobilis neruosi, dependens a facultate motrice, mouere tentante, præter naturam onerata. Forma est motus prauus a sursum ad deorsum: nam cap. 2. lib. 2. de caus. sympt. vult Galenus, tremorem esse motum prauum, ad differentiam imminuti, qui imminutus plerunq; est in stupore. Præterea, vt tremor est motus prauus; distinguitur a paralyti, in qua motus est ablati. Dicimus; a sursum ad deorsum; vt tremor distinguatur a conuulsione, in qua est quidem motus prauus, sed membrum retrahitur. Notandum autem quod dicimus, a sursum ad deorsum; non, sursum deorsum; oportet enim exquisitissime loqui in definitione: ratio autem est; quia mobile, quatenus sursum mouetur a virtute, potius diminute mouetur, quam corrupte: at motus deorsum prauus est, nam mobile deorsum mouetur, cum non deberet moueri; & hic motus dependet a pondere, seu onere, inuita virtute. Addimus in finitione, causa formæ; quod sit assiduus motus; ad differentiam torporis, qui sane etiam est motus prauus, qui fit a virtute sursum, a pondere deorsum; sed quia torpor est levis paralyti membri, ideo membrum ægre sursum mouetur, vt statim decidat, vnde fit huiusmodi motus per interualla; vt per quoddam interuallum post decidentiam, sursum attollatur membrum: contra in tremore hic motus est assiduus. cap. 2. lib. 2. de caus. sympt. cap. 5. lib. de tremor. Et hinc quoq; Auicennas ait, tremorem fieri a motu lacertorum secundum continuitatem. Subiectum est mobile totum neruosum. Mobile dicimus; ad exprimendum subiectum commune omni speciei tremoris: tremor enim interdum pertinet ad totum corpus, interdum ad partem: dum ergo dicimus mobile; potest hoc mobile esse vel totum, vel pars. Addimus, totum, scilicet mobile; ad differentiam palpitationis, in

Nomen.

Generatio.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

qua non mouetur totum membrum, cap. 5. lib. de palpit. Addimus, neruofum; vt conftet, neruum eſſe præcipuam partem ſubiecti tremoris: vnde Galenus cap. 3. lib. 4. diff. pulſ. ait, tremorem ſpectare ad ſolos neruos; intelligens partem principalem.

Cauſa efficiens.

Efficiens cauſa, eſt facultas motrix, mouere tentans, præter naturam onerata. Quatenus enim tremor dependet a facultate motrice, diſtinguitur a palpitatione, & legitima conuulſione: vnde Galenus cap. 3. & 4. lib. de trem. ait, tremorem eſſe ſymptoma motricis imbecillis, quæ tentat mouere membrum. Dicimus oneratam eſſe facultatem, ad differentiam rigoris, cuius cauſa eſt ſola expulſrix; tremoris autem cauſa eſt, & facultas motrix, & mobilis membri pondus, & pondus quidem præcipuum ſibi vendicat locum: vnde Galenus, reſpiciens ad hoc pondus, ad hoc inuoluntarium, agens. cap. 6. lib. de tremor. inquit, tremorem eſſe motum inuoluntarium; quod ſi absolute intelligatur, eſt falſum. Addimus facultatem motricem oneratam eſſe præter naturam; ad differentiam tremoris non morboſi; vt ſi fiat tremor ob onus iuſto grauius, quod baiulis contingit; vel ob timorem. Cum igitur in tremore concurrat onus præter naturam, explicandum eſt, ob quam cauſam mobile euadat ponderoſum. Sciendum igitur

Cauſa motus deprauati in tremore.

1. Læſa facultas, ob denſitatem.

in tremore motum deprauari, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum, cap. 2. lib. 2. de cauſ. ſymp. cap. 3. & 5. lib. de trem. Læditur facultas ob morbum; qui morbus eſt denſitas in poris neruorum, vt radii ſpirituum animalium ſaltem exigui permeent; vnde facultas motrix ſtrenue membrum mouere nequit. Denſitas hæc, vel eſt Semidenſitas, vel Integra denſitas: hæc ſecundum omnes partes mobilis, illa ſecundum aliquas; nam vtroq; modo radii deficiunt. Vnde Galenus inſinuans integram denſitatem, inquit, tremorem fieri, dum humores prorsus obſtruunt, id eſt, dum integra eſt denſitas. Quod ſi igitur integra fieret denſitas ſecundum omnes partes, eſſet paralyſis. At tremor fit, dum integra denſitas eſt ſecundum aliquas tantum partes, ita vt reliquæ fibræ non denſentur. Cæterum denſitas & integra, & non integra, producit a ſucco craſſo, viſcido, impacto; ad differentiam torporis, in quo humor nõ eſt penitus impactus; ideoq; motus fit, qualis eſt in incipiente paralyſi, teſte Galeno loc. cit. Succus ille craſſus ac viſcidus, eſt ſuccus melancholicus, & vt plurimum pituitoſus. Cum ergo tremor fiat, læſa facultate ob denſitatem; merito Auicennas dixit, tremorem eſſe morbum instrumentalem. At ſi fiat tremor ob errorem

Cauſa denſitatis.

2. Error externus.

Vitium radiorū fluentium, & fluxorum.

externum; hic error pertinet vel ad Virtutem, vel ad Mobile vel ad Vtrumq;. Ad virtutem pertinet error, dum vitium eſt ſecundum radios ſpiritus animalis, quatenus hi nequeunt facultatem influxam ſeruare robuſtam.

nam: dum igitur error spectat ad solam virtutem, vitium est in radiis fluentibus ad mobile. Dum error spectat simul ad virtutem & mobile, vitium est in radiis fluxis. Quoad errorem igitur causam virtutis: hic error positus est in defectu radiorum spirituum, ut vitium radiorum, sequatur vitium spirituum. Vitium autem in spiritu est, quoniam spiritus vel Non generatur, vel si generatur Resolvitur. Non generatur, vitio vel Materiae e qua, vel vitio Agentis. Vitium agentis est; dum cerebrum iusto est frigidius, ut contingit in decrepitis: & huc pertinent causae, quae cerebrum plus iusto possunt refrigerare. Vitium materiae e qua, est inopia alimentum; ideoque tremor oritur post morbos, vi quorum facultas nequit alimentum idoneum conficere: idem evenire potest ob immodicas evacuationes, cum sensibiles, tum insensibiles, ut non infimum locum obtineat euacuatio quae fit per coitum. Spiritus autem generati resolvuntur in deliquiis animi. Error pertinens ad mobile, est pondus mobilis: quemadmodum contigit illi ancillae, cui in puerperio sanguis non fluxit: & Avic. merito etiam proponit potum copiosum. Error simul pertinens & ad virtutem, & ad mobile, est id quod agit in mobile cum violentia; siue sit Deleterium, ut punctio animalis venenati; siue Non deleterium; & hoc siue sit Qualitas, siue Materia. Qualitas (secundum Avic.) est caliditas adurēs, agens cum impetu; & frigiditas vehemens, vi cuius homines interdum quasi semimortui & tremantes evadunt, dum iter faciunt per loca frigidiora. Quoad materiam, tremor fit ab humore, vehementi qualitate praedito, cuiusmodi est bilis: unde Galenus aph. 26. sect. 6. dicit, in febribus ardentibus fieri tremores, quoniam biliosi humores ad nervos transfluunt. Haec ergo causae habent rationem erroris: respectu quidem virtutis, quatenus aduersantur radiis; respectu mobilis, quatenus laedunt calidum innatum.

Pondus mobilis.

Agens in mobile cum violentia.

Ratione formae, discrimen tantum est secundum Magis & Minus. Ratione subiecti, tremore afficitur, vel Totum corpus, vel corporis Pars. Notandum autem cum Avicenna, si tremor fiat in utraque manu, non necessario tremorem esse in pedibus; contra, si tremor sit in pedibus, necessario etiam esse in brachiis. Hic Avicen. sermonem habet de tremore, cuius causa potest esse communis manibus & pedibus; eamque causam affert triplicem. Prima causa est; dum a capite fluit materia, natura conatur servare spinalem medullam, ut materia morbifica fluat in ramos proximos, manuum scilicet & brachiorum, ad differentiam pedum. Secunda causa; si fluat materia in principium spinalis medullae, natura facilius expellit materiam ad proximas partes, nimirum ad brachia & manus. Tertia causa est; quia facultas motrix in pedibus, non eget tam copiosis radiis spiritus animalis, ut manus; & hoc factum est propter maximam necessitatem pedum, qui totum corpus sustinere debent.

Differentia.

Cæterum, cum facultas non suscipiat magis & minus: validæ virtutis in pedibus causa est; tum neruorum durities quæ maior est in pedibus, quam in manibus; (:quo enim nervi magis recedunt a cerebro, eo duriores euadunt:) tum calidum innatum neruorum pedum, quod efficacius & robustius est, quam in manibus: & Auicennas hoc calidum innatum pedum, vocat spiritum motuum; vt propter spiritum motuum robustiorem in pedibus, non sit opus radiis ita copiosis, quemadmodum in manibus. Quoad differentias, quæ sumuntur a causa efficiente Tremor fit Læsa facultate, aut ob Errorem externum. Si fiat læsa facultate, fit ob densitatem, procedentem a materia, vel Pituitosa, vel Melancholica. Error externus pertinet, vel ad Virtutem, vel ad Mobile, vel ad Vtrumq;. Si ad virtutem; quatenus Spiritus vel Non generatur, vel Resoluitur. Si ad mobile, est materia onerans. Si ad vtrumq;, est quod violenter agit: & hoc Deleterium, vel Non deleterium: Si non deleterium; est Qualitas, vel Materia.

Signa.

1. Tremor in genere oculis conspicitur; vt etiam differentia a forma, & subiecto. Quoad causam efficientem. Si fiat tremor læsa facultate; cognoscitur ex absentia erroris externi: item e præcedenti destillatione vel abolita, vel imminuta, citra aliam euacuationem. Vtrum autem materia sit pituitosa, vel melancholica; cognoscitur e signis traditis in dol. capitis. Si fiat
2. tremor, ob errorem externum: primum si hic attineat ad virtutem, quoniam spiritus non generantur vitio agentis; cognoscitur e signis, indicantibus cerebrum frigidius, & hinc ex ætate senili: Si non generentur spiritus vitio materiæ e qua; cognoscitur e signis inopiæ alimenti, vt e morbis prægressis, e vacuationibus. Si spiritus resoluantur; cognoscitur ex animi deliquio. Si error attineat ad mobile; cognoscitur e repletionem cibi vel potus: præterea e suppressa aliqua euacuatione; vt contigit illi ancillæ puerperæ. Si error spectet ad vtrumq;; cognoscitur e punitione animalis venefici; ex insigni calore vel frigore occurrente, vel etiam e febre ardente infestante, &c.

Indicationes.

Galenus cap. 5. lib. de tremor. recte eos reprehendit; qui in omni tremore vtuntur calorificis; nam interdum etiam refrigerandum est. Vnde ab essentia sumendæ sunt indicationes: essentia autem tremoris posita est, in forma, subiecto, & efficiente. A forma non sumuntur indicationes, quia forma non indicat vtile. A subiecto sumuntur indicationes, quatenus mobile neruosum requirit præsidium, proportionem seruans, in omni affectu neruorum. Quoad causam efficientem; hæc est morbus, vel error externus. Morbus est densitas, procedens a materia: indicatio ex vsu, non sumitur a densitate, sed a materia: materia ergo quatenus secundum speciem est

A subiecto.
A causa efficiente.

ciem est pituitosa, vel melancholica; indicat præsidia vacuantia determinata: quatenus secundum vitium, est copiosa, frigida, crassa, viscida, quiescens, & quatenus interdum mouetur, ac generatur vel in capite, vel in ventriculo, vt materia pituitosa, vel in hepate, vt melancholica; patet quid hæc vitia indicent. Si causa efficiens sit error externus: si pertineat ad virtutem, & hoc fiat, quoniam spiritus non generantur ob frigiditatem cerebri; oportet cerebrum calefacere: Si spiritus non generentur ob inopiam alimenti; indicatur alimentum augens. Si error pertineat ad mobile; cum sit materia copiosa, indicat vacuans. Si error ad vtrumq; attineat, siquidem causa sit venefica, requirit bezoarticum: si calida, frigidum; si frigida, calidum; si materia febrilis, hæc euacuanda & attemperanda.

Tremor despiciendus non est, cum mutetur in paralyfin. Multiplex autem tremoris euentus sumi potest a vi differentiarum. Ratione formæ, vt motus prauus est vehementior, ita etiam tremor est vehementior. Quoad subiectum: tremor in toto peior est, quam in parte: si in parte, tremor periculosior est, pro partis dignitate: ratio horum est, quia maior est vehementia dignitatis. Auicennas addit, tremorem in sinistra parte esse magis periculosum; quod non fit propter vehemenciam essentiæ, sed quia pars sinistra affecta, significat nobis vehemenciam ratione facultatis: nam calidum innatum (quod est facultatis instrumentum) sinistræ partis facilius cedit & succumbit. Quoad differentias ratione causæ efficientis; si est morbus, vix curatur; nam morbus est densitas, producta a materia, quæ summe vehemens est secundum essentiæ: vnde sæpenumero hic tremor comitatur homines vsq; ad mortem. Si causa efficiens sit error externus; si hic error pertineat ad virtutem, vt spiritus animales non generentur; si in causa est cerebri frigiditas, vt in senibus, non recipit curationem; quia adest vehementia, & ratione essentiæ, cum sit insignis frigiditas, & ratione dignitatis, cum hæc frigiditas occupet cerebrum. Si hoc fiat ob inopiam alimenti; pro varia vehementia varie prognosticandum, verbi gratia, si inopia sit alimenti ob ieiunium, ob coitum, &c. his remotis aderit alimenti copia. Si spiritus resoluantur; vario modo prognosticandum, pro vehementia deliquii animi, & causarum deliquii: & de his in propriis capitibus dicendum. Si error spectet ad ponderosum mobile; materia ponderosa euacuata, tremor euanescit, cap. 5. lib. de tremor. Si error pertineat ad vtrumq; ; si causa sit venefica; pro vi veneni prognosticandum. Si causa non sit venefica, si fuerit qualitas; tremor facile superatur: Si fuerit materia; cum Galeno aphor. 26. sect. 6. in tremore, qui occurrit in febre ardente, vacuata materia, etiam tremor euanescit.

Curatio.

Vena sectio.

In tremore probatur venæ sectio, dum sanguis peccat in ratione causæ principalis, c. 5. l. de trem. c. 5. l. de venæ sectione aduersus Erasist. vnde Hippocr. in puerpera venam secuit, quia sanguis erat suppressus, & habebat rationem causæ principalis. Non autem secanda est vena, si sanguis habeat rationem causæ sine qua non: ratio est; quia in tremore (cum non fiat hic motus prauus, nisi quando homines tentant se mouere) corpus potius quiescit, & per quietem refrigeratur tum corpus, tum calidum innatum: vnde, si euacuetur sanguis, qui habet rationem causæ sine qua non; maior noxa, quam emolumentum sequitur; quoniam per venæ sectionem ex accidenti refrigeratur corpus. Sed notandum, vt, quando sanguis habet rationem causæ, sine qua non possumus curare tremorē, venæ sectio suppleatur cucurbitulis, & potissimum cibi parcitate; vt sanguis imminutus non amplius curationem impediat. Animaduertendum quoque, si cum tremore forte coniungatur vitium, requirens venæ sectionem, cauendum esse a venæ sectione quantum fieri potest; dico quantum fieri potest; nam si quis tremore affectus corriperetur pleuritide, angina, &c. cui dubium venam esse secandam? sed non ratione tremoris. Quoad vsum: Quantum, seu quid agendum specificum: sanguis non est euacuandus in multa copia; imminuta enim copia tremor tollitur; quod si autem tremor non cesset, sanguis minuatur saltem cibi parcitate; & nisi cesset tremor, venæ sectio potius repetenda est, quam vt liceat vnica vice sanguinem copiosum euacuare. Quoad Vbi: Hipp. in fœmina, cui suppressa erat purgatio puerperii, aperiebat venam tali, id est, saphenam. At, si sanguis redundet in toto, secanda vena brachii, Auicennas & Paullus, probant cucurbitulas, cum magna flamma admotas, & scarificatas, appositas parti affectæ, sed post totius & capitis euacuationem. Probantur autem hæ cucurbitulæ non in quocunq; tremore, sed solum in eo, qui fit a materia densante, vt materia illa euacuetur. Sunt autem applicandæ variis partibus, prout variæ partes sunt affectæ: verbi gratia si vitium sit in principio spinalis medullæ; applicandæ sunt ceruici; Paullus applicabat vertebris vsq; ad lumbos.

Cucurbitula.

Pharmacia.

Medicamentum nervorum.

Medicamenta respiciunt vel subiectum, id est proportionem nervorum, vel causam efficientem. Quæ nervorum proportionem respiciunt, in omni nervorum malo possunt usurpari; vnde probatur castorium, nisi aliquid in corpore calidum prohibeat; probantur magna antidoti: Auicennas commendat cerebrum leporis assum, brassicam, altheam. Hæc medicamenta misceri possunt aliis, quæ respiciunt causam efficientem.

1. Si tremor fiat a densitate.

Interna.

Ratione ergo causæ efficientis: si fiat tremor a densitate, seu materia densante; primum vacuandum est totum, & caput, medicamentis quæ in tremore vehementia esse debent: deinde ascendendum ad alia; vnde Auicennas

cennas probat castorium, cum melle scillitico, cum ruta, cum scolopendrio: additq; Auicennas semina maluarum, propter emollitionem: probat etiam succum eupatorii, una cum cerebro leporis asino: probantur etiam alia calefacientia. Hæc administranda sunt actu calida. Auicennas etiam probat iura animalium pinguium, ut castratorum pinguium, agni pinguis; de quibus etiam loquitur in ferm. de paralyti. Paullus ascendit ad rubrificatia. Nos addere possumus, decoctum guaiaci, sassafras, & alia de quibus diximus in dol. cap. a materia pituitosa, & melancholica. Ex eodẽ loco & usus pater: hic tamen quædam monebimus. In tremore igitur tale medicamentum componi potest: ℞. puluer. ruta, scolopendrii, cerebri leporis asini an. ʒij. castorii ʒjss. (hæc medicamenta attenuant ac detergunt materiam, fouentq; neruorum proportionem) seminum malua, althæa an. ʒj. succi eupatorii depurati cum saccharo ʒss. succi brassica ʒss. mithridatii antiqui ℥iiij. mellis scillitici ʒij. dianthos ʒij. Mis. & seruetur hoc medicamentum in vase vitreo, & vas vitreum detineatur per aliquot dies in aere calido. Hoc medicamentum e toto potest expugnare materiam, densitatis causam, & neruos roborare. Dosis sit a ʒss, vsq; ad ʒij, si hoc medicamentum exhibeatur ante decoctum guaiaci, vel sassafras; nam in tremore oportet quandoq; hoc decoctum exhibere per 40. dies ante syrupum. Quod si non exhibeatur decoctum guaiaci, vel sassafras, & solummodo detur medicamentum propositum, dosis eius esse debet a ʒj. ad ʒss. Hoc medicamentum tantæ est utilitatis, ut & materiæ morbificæ vires dissipet, & expultrix vehementer insurgat ad expugnandum materiam. Quoad usum: dosis modo maior erit, modo minor, pro actiuitate materiæ. Præterea hoc medicamentum est exhibendum post purgationem totius; & per plures dies, si materia præsens sit per plures dies. Et est exhibendum per os, ut ipsius vis ad neruos perducatur. Extra quoq; medicamenta sunt applicanda: ut oleum de costo, de castorio, vulpinum, & alia; ut ad sinapisinos ascendere liceat. Probantur quoq; emollientia, ut ius carni pinguium, & potissimum ius tauri pinguioris, cum radice cucumeris agrestis, cum malua, althæa. Et hæc medicamenta sunt applicanda parti primo affectæ. Causa resolutionis, probantur etiam balnea saluta, ut aqua marina, item balnea sulphurea. Causa remollitionis, probatur balneum aqua dulcis, sed cum iuribus pinguioribus. Hæc ergo medicamenta sunt vsurpanda, dum tremor sit læsa facultate, ob morbum.

Externa.

At si tremor fiat ob errorem externum: si error attineat ad virtutem, ut spiritus non generentur, ob cerebri frigiditatem, cum Auicenna singulis 10. diebus oportet exhibere pil. cochias; exhibet etiam ʒij. stæchados, ad calefaciendum cerebrum: probantur etiam ea, quæ proposuimus in dol.

2. Si tremor fiat ab errore externo.

2. cap. ab intemperie frigida, cum pituita. Si non generentur spiritus ob inopiam alimenti, tunc cibis occurrendum, cap. 5. lib. de tremor. non tamen desistendum a medicamentis, quæ occurrere possunt vitiis, vi quorum deficit alimentum, verbi gratia si deficiat alimentum, ob immoderatum fluxum sanguinis, occurrendum medicamentis, quæ fluxum sistunt. Si spiritus resoluantur, vt in deliquiis cardiacis, in leipothymia; calorifica extreme sunt noxia, & potius probantur frigida, de quibus in sermon. de cardica. Si error attineat ad mobile, verbi gratia si fiat tremor e copioso vino; cum Auicenna probatur *oleum paratum e cucumere asinino, e cannabe, ex handacocha, id est, trifolio communi*. Si error pertineat ad virtutem & mobile; si causa sit venefica; confugiendum ad doctrinam de venenis. Si causa sit vehementer refrigerans, verbi gratia potus frigidioris aquæ; cum Rhasi probatur *balneum*, ea ratione administratum, vt homo sudet; & deinde oportet vt in Sole moretur, vel saltem ingrediatur *balneum sulphureum, vel marinum, & inungatur oleo de costo*. Si materia sit calidior; caput inungendum est *oleo communi & refrigerante, vt violaceo*, quo caput rigandum. Hæc medicamenta applicanda non tantum capiti, sed etiam a prima vertebra vsq; ad lumbos. Probatur medicamentum, paratum e *cru-da farina hordeacea, qua sit oleo & aqua diluta*. Et quia hic tremor fieri solet in febribus; dum febris remittit, Paullus vngit corpus *oleo veteri*: & si febris perdurat, vritur *balneo cum oleo, aut hydreleo, cum frictione molli*. Dieta patet.

CAPVT XXIII.

De Torpore, seu stupore.

Nomen.

TREMORI quodammodo similis est torpor. Loquimur autem hic de torpore in genere, qui prædicatur de quacunq; torporis specie: intelligimus enim illud malum, in quo necessario tactus imminuitur, interdum & motus voluntarius violatur, dum enim vitium est in tactu, non necessario etiam est in motu, cap. 5. lib. 1. de sympt. caus. In sensu enim tantum est vitium, si afficiantur nerui sensitiui. Quod si motus voluntarius solum vitietur; nisi admodum insignis sit læsio, tunc est noxa in neruis motiuis. Cum ergo detur torpor, in quo vitium tantum est in tactu, sine vitio motus; detur etiam torpor in quo est vitium solum in motu, sine vitio in tactu: nos per torporem intelligimus illud malum, in quo vitium necessario est secundum tactum, vt tactus locum obtineat principalem: nec præter rationem: nam omnes nerui sunt sensitiui, non omnes motiui; ac pro-

ac proinde sensus tactus principem locum sibi vendicat. Torpor, sic acceptus, generatur, dum corpori nervoso occurrit causa morbifica, vi cuius necessario afficitur corpus nervosum, propter imminutam receptionem obiecti tactus; & quandoque etiam ita afficitur, ut motus quoque laedatur. Cum autem vitium in motu non habeat locum in quolibet torpore, in definitione omittendum. Torpor igitur exquisitus & genericus, est receptio imminuta obiecti tangibilis nervi sensitivi, dependens a frustratione tactus. *Generatio.*

Forma torporis, est receptio imminuta obiecti tangibilis. Dicitur receptio, ad differentiam iudicii: nisi enim error fieret in receptione, non esset error in iudicio. Dicitur receptio imminuta; ad differentiam receptionis corruptae, quae fit in dolore; & ad differentiam receptionis ablatae, quae locum habet in paralyti. Additur, obiecti tangibilis; ad differentiam obiecti visibilis; si quidem & visio imminuta potest statui stupor oculi; at non est stupor exquisitus, de quo loquimur, ad tactum pertinens. Sed dubitatur; nam Gal. c. 2. l. 2. loc. aff. ait, stuporem esse insignem refrigerationem. Responsio: Galenus ibi respicit ad stuporem, ut effectiue consideratur: nos autem in praesentia eum sumimus formaliter. Quare stupor exquisitus semper est receptio imminuta obiecti tangibilis. Sed quandoque fieri potest, ut stupor habeat annexum vitium in motu; quemadmodum accipitur a Galeno c. 1. l. 1. de sym. caus. ubi ait, torporem esse compositum ex difficultate sensus, & motus; ut a paralyti non genere differat, cum & haec pertineat ad sensum, motumque voluntarium, sed magnitudine, quia paralyti producitur a causis validioribus. Sed notandum, si in stupore sensus imminuatur, & coniunctum sit vitium in motu; motum esse praeu, seu corruptum, praesertim ut membrum decidit, quemadmodum euidenter scribit Galen. c. 2. l. 2. de caus. symp. Differt autem torpor a tremore: quia in torpore, dum cadit membrum, non ilico sursum attollitur, sed interiecto euidenti interuallo; & ratio est, quia virtus imbecillior est in torpore, quam in tremore: unde torpor est incipiens paralyti. *Forma.*

Subiectum torporis, est nervus, quatenus est sensitivus; & proinde nervus mollis, qui est sensitivus; & durus, quatenus, potest esse sensitivus. In omni ergo torpore, subiectum est nervus, ut sensitivus; in aliquo torpore, est nervus, ut motivus. Hinc Galenus ait, torporis causam contentiuam esse in nervo, c. 5. l. 1. de sym. caus. Sed oritur dubium, e c. 2. l. 2. loc. aff. ubi Galenus confutat Archigenem, dicentem, quod stupidus dolor pertineat ad nervos: stupor enim, ait Galenus, est indicium dispositionis, id est, frigiditatis, non autem loci; nam stupor non modo ad nervos pertinet, sed etiam ad venas, arterias, carnes, &c. Responsio. Stupor dupliciter sumi po- *Subiectum.*

test: primo, vt sensibilibiter non apparet, & sic stuporis subiectum potest esse pars alia a parte nervosa; sed hic non est stupor exquisitus: secundo, vt sensibilibiter apparet, & sic residet in tali subiecto, quod suos affectus potest sentire, & pro voluntatis imperio moueri potest; & hoc subiectum est nervus.

Causa efficiens.

Tandem in definitione diximus, dependens a frustratione tactus: nam modo frustratur solum tactus; modo cum facultate tactrice frustratur etiam facultas motrix. Quare intelligendæ sunt causæ, ob quas hæ facultates frustrantur. Frustratur igitur, vel ob Morbum, vel ob Errorem externum.

1. Angustia.

Si ob morbum; est affectus, qui cum Galeno c. 5. l. 1. de sym. caus. est stuporis causa continens; in quo stupore facultas læditur, & proinde ob morbum: vt iure Galenus proponat stuporem succedentem repletioni. At morbus talis est, vi cuius a cerebro ad nervos virtus transmitti prohibetur: quare hic morbus necessario est nerui angustia; vnde hunc stuporem Auicennas nominat morbum instrumentalem. Caterum hæc angustia non est integra: est tamen intensior, quam in tremore; vnde torpor levis paralyticus dicitur, cap. 2. lib. 2. de caus. symp. Angustia hæc, cum Galeno cap. 5. lib. 1. de sym. caus. in neruo meatu habente, id est, in neruo optico, est obstructio & compressio: in neruo autem non habente meatu, est constipatio, subsidencia (: quæ densitas dicitur, c. 2. l. 2. de caus. sym.) & compressio.

Constipatio.

De vitiis nerui optici, in affectibus oculorum loquemur. Quoad angustiam nerui meatibus destituti; constipatio est, dum neruus crassescit, duriorque euadit, vt pori occludantur, & impediatur transitus facultatis, id est, radiorum spirituum animalium. Nerui autem crassiores & duriores euadunt, propter succum glutinosum & crassum: Qui succus est vel alimentalis, vel excrementitius. Alimentalis, si nerui alimentum sit crassius & viscidius. Succus autem est excrementitius, si torpor fiat e suppressa aliqua euacuatione: vnde Galenus ait, torporem fieri ab humore excrementitio, cap. 2. lib. 2. de caus. symptom.

Subsidentia.

Subsidentia fit a frigore violento; & secundum Auicennam, a siccitate, & humiditate; a siccitate, quatenus per hanc neruorum fibræ & membranæ, id est, partes extrinsecæ colliguntur & vniuntur: ab humiditate, quatenus nerui remolliuntur, vt claudantur pori.

Compressio.

Compressio morbosa (: ad differentiam compressionis non morbosæ, quæ, verbi gratia, fieri potest a ligamentis :) fit a causa, residente quidem extra neruum, sed in corpore: vt, a tumore vel inflammatorio, vel non inflammatorio. Quod si facultas frustratur ob errorem externum: hic error attinet, vel ad Virtutem, vel ad Membrum. Si ad virtutem; idem est dicendum, quod in tremore: Nam spiritus vel non gignuntur, vel resoluuntur.

2. Error externus.

Vitium spirituum animalium.

soluuntur: non gignuntur vitio agentis, si caput sit frigidius, ut in senio-
ribus; non generantur, vitio materiæ, dum deficit alimentum, ob cau-
sas vacuantes. Si resoluantur spiritus; fit stupor; dum proxima est synco-
pe, & dum mors est propinqua. Si error pertineat ad membrum, cum A- *Vitium ca-*
uicenna, pertinet ad calidum innatum membri, quatenus calidum inna- *lidi innati*
tum patitur secundum complexionem, secundum substantiam, seu quan-
tatem. Secundum complexionem patitur a causis refrigerantibus, ut ab
opiatis, scorpione aquatico, torpedine pisce. cap. 8. lib. 5. de vl. p. cap. 2.
lib. 2. loc. aff. hæ enim causæ spiritum seu calidum insitum refrigerant. Vn-
de notandum, causam refrigerantem dupliciter agere posse; primo, ut
densat, unde stupor fit læsa facultate, ob morbum: secundo, ut minuit, seu
remittit caliditatem caloris innati; & tunc fit stupor ob errorem exter-
num, non læsa facultate. Patitur autem calidum innatum secundum quan-
tatem, dum eius substantia, vi caliditatis vehementis dissolvitur; ut con-
tingere potest in balneis calidioribus, in febribus ardentibus. Hæ ergo
sunt stuporis causæ: & formæ eadem, quæ in tremore: ut differentia tan-
tum sit secundum magis & minus.

Quoad differentias a forma: Receptio imminuta obiecti tangibilis, *Differentia*
vel Simplex est, vel etiam Coniuncta cum læsione motus. Ratione sub-
iecti; sumuntur differentiæ & a neruo, & a nerui sede. A neruo: nam hic
vel tantum est Sensitiuus; vel & Sensitiuus, & motiuus. A sede nerui:
nam neruus pertinet vel ad Totum, vel ad Partem. Quoad causam ef-
ficientem; stupor fit Læsa facultate, aut ob Errorem externum. Si læsa
facultate; si propter Constipationem, Densitatem, vel Compressionem.
Si ob errorem externum, pertinet ad Virtutem, vel ad Membrum:

Stupor in genere patet e verbis ægrotantis, nam æger fatetur se ta- *Signa.*
cilia ægre percipere; &, si moueri cogatur, dolere, si quiescat, non do-
lere, cap. 2. lib. 2. loc. aff. Causa autem cur per motum dolor excitetur,
per quietem, nullus; est: quia cum in stupore sensus sit imminutus, fa-
cultas non insurgit ad expellendum excrementa tertiæ coctionis: dum
autem homo mouetur, hæc excrementa agitantur, unde expultrix cum
impetu insurgit ad expellendum; & quoniam hæc excrementa tertiæ co-
ctionis vi mouentur, soluunt continuum, unde dolor fit: in quiete au-
tem non soluitur continuum, ideoque non fit dolor. Sed hæc questio sa-
tis est difficilis. Differentiæ ratione formæ; num læsio sit tantum in tactu, *Signa diffe-*
an vero etiam in motu; manifestæ fient ab ægris. Ratione subiecti; si diffe- *rentiarum.*
rentiæ sumantur a neruo; an læsus sit neruus sensitiuus, an motiuus; æger
patefaciet. Si sumantur differentiæ a sede nerui; an afficiatur patiens

secundum totum, vel secundum partem; cognoscetur e symptomatis, totum vel partem affligentibus. Ratione causæ efficientis; idem dicendum, quod de tremore.

Indicationes.

Quoad præsidia: conueniunt cum tremore: cura enim stuporis & tremoris eadem.

Prognostica.

Vitium hoc despiciendum non est: si enim protrahatur, degenerat in apoplexiam, epilepsiam, spasmus, & potiss. paralyfin, cum sit levis paralyfis. Augetur vero periculum, pro vehementia differentiarum. Quoad formam: stupor periculosior, si noxa est, & in sensu, & in motu; & præsertim si noxa sit vehemens, & perdurans. Ratione subiecti, vt significat vehementiam dignitatis; stupor est periculosior, quo plures partes occupantur; & quo viciniore sunt cerebro. Ratione causæ efficientis idem dicendum, quod de tremore. Sed notandum cum Auicenna. si stupor sit in toto, hominem mori vna die. Non loquitur hic Auicenna de quolibet stupore: nam paralyfis ad totum perrinens, non perimit hominem vna die, licet multo sit vehementior, quam stupor: loquitur autem de stupore, procedente ex insigni spirituum resolutione; vnde Auicenna dicit, hunc esse stuporem; qui euenit prope mortem, in hoc enim stupore nulla prorsus desideratur vehementia. Secundo, Auicenna dicit; torporem a siccitate difficilime curari, quia adest insignis vehementia ratione essentia.

Curatio.

Materiae eadem locum hic habent, quæ in tremore: vnde nec a Paulo, neque ab Aëtio proponuntur.

CAPVT XXIII.

De Paralyfi.

Nomen.

QUONIAM torpor est levis paralyfis, idè iam de paralyfi dicemus. Per paralyfin, seu resolutionem; intelligimus exquisitam; vitium scilicet in quo aufertur motus voluntarius; quamuis interdum auferatur solum motus, interdum cum motu etiam sensus; ea tamen ratione, vt non lædatur facultas principalis, nec omnes corporis partes resoluantur, quoniam non esset paralyfis, sed apoplexia.

Generatio.

Generatur paralyfis, dum corpori occurrit aliquid præternaturam; vi cuius musculus orbatur facultate motrice, vt prorsus mouendi munere priuetur;

Definitio.

vnde membrum concidere necesse est. Paralyfis ergo est motus ablatus musculi, dependens a frustratione facultatis motricis. Definitio hæc explicatur cum Auicenna in prop. cap. & cum Galeno cap. 6. & vlt. l. 1. loc. aff.

c. vlt.

c. ult. l. 3. de l. aff. c. 3. & 4. l. 4. l. aff. c. 5. l. 1. de caus. sym. c. 2. l. 2. de caus. sym. c. 5. l. de atra bile. Forma est motus ablati; ad differentiā stuporis, in quo *Forma.* imminuitur, videlicet, secundum motum sursum: & ad differentiā tremoris atque convulsionis, in quibus vitiis motus deprauatur. Sed in paralyfi motus ablati interdum est solus, interdum coniunctus est sensus ablati.

c. ult. l. 3. de loc. aff. Subiectum est inusculus, qui est organum motus voluntarii: non autem subiectū est corpus vniuersum, sic. n. esset apoplexia. *Subiectum.*

Causa efficiens est frustratio facultatis motricis: quā distinguitur motus ablati in paralyfi, a motu ablato diuerso a paralyfi. Nam, secundū Galenum c. 2. l. 2. de caus. sym. quies est triplex: vna est, quæ fit a sola potentia, dum videlicet brachium sublatum immotum seruatur, vnde hic est motus tensiuus, qui fit a sola potentia; & hæc quies non habet locum in paralyfi: altera quies nec procedit a potentia, nec a causa morbifica, dum scilicet sanum brachium super solidū aliquod reclinatur, vt quiescat; in qua quiete facultas non frustratur, sed potius secundum naturam otio fruitur; ideoque nec hæc quies in paralyfi locum habet: tertia quies proficiscitur a causa morbifica, vi cuius facultas motrix otari cogitur, quēadmodum in paralyfi. Intelligendum igitur, quā ratione muscoli frustrentur facultate motrice. Dicimus ergo frustrari facultatem, quoniam vel læditur, *Causa efficiens.* vel Error aliquis externus occurrit. Facultas læditur; dum in musculo motui destinato, & motu priuato, adest morbus. Error autem externus locum

habet; dum vitium est extra musculum, siue illud vitium sit morbus, siue non sit morbus. Quare in paralyfi, musculus motui destinatus priuatur vi animali, quoniam hæc vel a cerebro in musculum influens, non suscipitur, vel quoniam non influit. Non suscipitur a musculo; ob intemperiem motusculi vel frigidam, vel frigidam & humidam: nō autem fit paralyfis (secundum Auicem.) ob intemperiem calidam, nec ob intemperiem siccam, alias etiam corpora, hectica febre correpta, paralyfi afficerentur; quod tamen non accidit: Ratio est, quia calidū non aduersatur radiis spirituum animalium, nec aduersatur calido insito ipsius musculi: contra, frigidū inimicum est & radiis & calido insito. Non ergo intemperies calida, sed frigida potest esse causa paralyfis. Et potuit hoc Auic. accepisse a Galeno, qui c. 6. l. 1. de loc. aff. admittit, paralyfin in quibusdam fieri corporibus, quæ residerēt super lapides frigidos, vel diu versantur in aqua frigida; vt hinc musculi refrigerentur, & non possint facultatem admittere. Notandum autem hanc frigiditatem pertinere ad musculos; sed potissimum secundum portiones neruosas. Præterea hæc causa refrigerans, est vehemens, longe diuersa, a frigiditate & humiditate hyposarcae, in qua nec afficiuntur nerui, neque

Frustratio facultatis motricis.

1. Si facultas influens, non suscipiatur.

usque adeo vehemens est frigiditas; unde nec paralytis fieri potest. Et cum hæc intemperies pertineat ad musculos, secundum partes nervosas; hæc intemperies non habet locum in ductibus, seu viis, per quas facultas influit, quia per ductus solum influit facultas animalis cum radiis: at musculi multifariam concurrunt; nam facultas per musculorum nervos influit & suscipitur; præterea a musculis fit motus, seu actio: ob id non in ductibus, sed in musculis dyscrasia frigida est causa paralytis. Porro, si fiat paralytis, quoniam facultas a capite ad subiectas partes non influit; tunc non influit, vel quia transmittitur quidem, sed prohibetur transitus; vel quia non transmittitur. Transitus prohibetur ob morbum vel nervi, vel spinalis medullæ: & si nervi, vel in musculo, vel extra musculum: inter morbos tamen in nervis, & in spinali medulla, exiguum est discrimen: quod si enim nervi musculorum resolvantur, est paralytis per essentiam; si resolvantur nervi extra musculos, vel spinalis medulla, est paralytis per consensum. Sufficiat ergo hoc loco simul recensere morbos, tum nervi in musculis, & extra, tum spinalis medullæ.

2. Si facultatis transitus prohibeatur.

Solutio unitatis.

Angustia.

I.

II.

III.

Morbus ergo est, vel soluta unitas, vel angustia. Soluta unitas est causa paralytis; quia vis animalis, secundum naturæ leges, influit per nervos continuos: hinc Gal. c. ult. l. 3. loc. aff. ait, paralytin interdum fieri propter spinæ incisionem. Angustia est morbus pororum: nimirum constructio seu repletio, id est, compressio; deinde constipatio, quæ improprie vocari potest obstructio: denique densitas: nam eadem sunt causæ stuporis & paralytis, magnitudine tantum differentes, c. 5. l. 1. de caus. sym. c. 2. l. 2. de caus. sym. Cum ergo eadem sint causæ; breuiter quædam monebimus, circa compressionem, constipationem, & angustiam compositam e compressione atque constipatione. Compressio fit e luxatione vertebrarum: non tamen quælibet luxatio vertebrarum spinæ est causa paralytis, c. 3. l. 4. l. aff. nam primum oportet, ut luxatio affatim & repente fiat, non sensim, alias non excitat paralytin: præterea si luxatio fiat secundum rectitudinem, non fit paralytis; si in obliquum, siquidem luxatio fiat in vertebra cervicalis, fit paralytis; si fiat secundum lumborum partes, non fit paralytis; ratio est, quoniam in lumbis totus nervus perdit e vertebra superiori; in cervice autem e loco medio inter vertebram superiorem & inferiorem; ut necessario in cervice nervus comprimatur, præsertim si subsequatur inflammatio. Constipatio fit, quoniam nervi replentur, a succo crasso, vel alimentali, vel excrementitio. Quoad excrementa, Avic. insinuans differentiam inter convulsionem & paralytin, statuit, materiam excrementitiam morificam in spasmis occupare nervos, secundum partes externas, seu membranosas, a meningibus prodeuntes; in paralyti autem occupare nervorum partes internas, seu medullares, prodeuntes a cerebri substantia. Angustia, mista e compressionem & constipationem, prodit

prodit a tumore: nā tumoris materia, vt penetrat, habet vim constipandi vt cōprimit, habet vim cōprimendi. Si deniq; fiat paralyfis, quoniā vis non trāsmittitur; est paralyfis, quæ succedit inflāmatiōi vulnerū musculorum tēporalium: fit autem quoniam vis animalis confluit in partem inflāmatam, vt pars illæsa paralyfi afficiatur. Omitto cerebri morbos; nam si vi horum morborum non trāsmitteretur facultas, fieret potius apoplexia.

3. Si facultas non trāsmittitur.

Quoad differētiās a forma; vel Motus solus est ablatuſ, vel Simul etiam ſenſus. Ratione ſubiecti; paralyſis attinet vel ad Dextram partem, vel ad Sinistram, vel ad Vtramque: Et hinc, ad Caput, vel Infra: Et ſi infra, ad artus Supernos, vel Infernos. Quoad cauſam efficientem: in paralyſi virtus vel non Influit, vel non Suſcipitur: ſi non influat, vel nō Trāsmittitur, vel Retrocedit, vt in inflāmatiōe, quæ ſubſequitur vulnuſ musculorū tēporaliū.

Differentia.

Paralyſis in genere patet; vt etiam ſecundū differentias a forma, & ſub- iecto. Differentiæ a cauſa efficiente, patent e traditis in ſerm. de torpore. Breuiter tamen ſciendum: ſi paralyſis fiat, quoniam facultas nō ſuſcipitur ob frigiditatem, cognoscitur e cauſis prægreſſis refrigerātibus. V.g. ſi fuerint applicita opiata, ſi homo ſederit ſuper lapidem frigidum, vel etiam diu in aqua frigida fuerit cōmoratus. Si fiat paralyſis, quoniā virtus non influat; ſi fiat ob partium morbos; cognoscere oportet morbos, & morborum ſedem. Morbus autem eſt ſoluta vnitas, vel anguſtia. Soluta vnitas facile cognoscitur, nā prægreſſa eſt cauſa incidens, vt poſt incisionem ſtatim ſubſe- cuta ſit paralyſis. Anguſtia, denſitas; cōpreſſio, conſtipatio, miſtusque affe- ctus e cōpreſſione & conſtipatione, facile cognoscuntur e traditis de tor- pore; verbi gratia, denſitas cognoscitur e prægreſſa cauſa refrigerante; cō- preſſio, ex ictu, e luxatione; conſtipatio, e præcedēte victu craſſiore, e ſup- preſſa aliqua euacuatione; affectus miſtus e cōpreſſione & conſtipatio- ne, cognoscitur e ſignis, indicātibus tumores. Morbi ſedem quod attinet, num ſedes ſit musculus, an vero ſedes ſit extra muſculum, cognoscitur e c. 6. l. 1. l. aff. V.g. ſi malum ſit in muſculo, vt in muſculis manus, cognoscitur e prægreſſa percuffione, vel frigiditate ſecundū manum; & præterea e ma- cie ſecundum manum, quia ratione quietis, quæ eſt in paralyſi, pars ema- ciatur: cognoscitur etiā, ſi iuuant ea, quæ parti reſolutæ, id eſt manibus ap- plicātur. Quod ſi cōtra eueniat; iudicandū eſt mali radicem eſſe extra par- tē affectam, extra muſculum. Vtrum autē mali ſedes attineat vel ad neruos, vel ad ſpinalem medullā; cognoscitur e c. 3. l. 4. loc. aff. ad quam rem opus eſt tenere originem neruorum, tum a cerebro, tum a ſpina. Poſtremo, ſi fiat paralyſis, quoniā facultas retrocedit; cognoscitur e prægreſſo vul- nere musculorum tēporalium, præſertim dum inflāmatiō ſubſequitur.

Signa.

1.

2.

3.

*Indicatio-
ner.*

Præsidia sumuntur, sicut etiam in tremore, a subiecto, & causa efficiente. Ratione subiecti, seruanda est corporis nervosi proportio. Ratione causæ efficientis, patet, si fiat, verbi gratia, ob frigiditatem, membrum esse calefaciendum: si fiat, quia vis non influit, propter solutam unitatem, oritur indicatio vniendi: si propter densitatem, calefaciendi; quia densitas non est ex usu, sed causa densitatis, nimirum frigiditas. Si morbus sit compressio; si a luxatione, vel a tumore; his occurrendum; unde, verbi gratia, oritur indicatio, os reponendi in propriam sedem; & sic de reliquis. Si morbus sit constipatio; si fiat ab alimento crasso, oportet attenuare: si ab excremento, oportet excrementum euacuare. Si morbus sit mistum quid, e constipatione & compressione; indicatio sumenda est a tumore. Si denique paralytis fiat, quia facultas retro cedit; occurrendum vulnere musculorum temporalium.

*Prognostica
in genere.*

Licet paralytis hominem non occidit, ita tamen ad functiones ineptum reddit, ut eum mori satius esset, c. ult. l. 3. loc. aff. non ergo negligenda. Varie autem prognosticandum, pro vi differentiarum. Paralytis in genere maxime est periculosa; si præter essentiæ vehementiam, cōiungitur etiam vehementia facultatis, verbi gratia, si membrum resolutum, magnitudinem, & colorem naturalem seruat, non est vehementia facultatis; contra, si non seruat: & præsertim (:quemadmodum Auic. notat:) si lateris resoluti oculus imminuatur: hæc enim indicant facultatis imbecillitatem, ut membrum non possit nutriri: & oculus imminutus indicat etiam spiritus animalis defectum: quare est insignis vehementia ratione facultatis. Quoad differentias a forma: paralytis minus est periculosa, si solum lædatur motus, vel sensus: magis, si in utroque sit noxa. Quoad subiectum, paralytis est peior, in qua plures musculi corripuntur: est enim signum vehementiæ secundum essentiæ, & formæ, & efficientis. Quoad differentias a causa effici.

*Prognostica
differentia.*

I.

II.

III.

1.

2.

si fiat paralytis, quoniam non suscipitur facultas, ob musculum frigiditate affectum; hæc est curabilis; unde piscator ille, c. 4. l. 4. de loc. aff. celeriter sanatus est. Si paralytis fiat, quoniam prohibetur transitus facultatis animalis: si morbus sit soluta unitas; est paralytis incurabilis, quia nervus sectus coalescere nequit. aph. 19. sect. 6. & propterea in talibus paralyticis curatio non aggradienda. Si angustia sit densitas; & hæc paralytis facile curatur: nam est affectus frigidus, qui a calido potest vinci. Si angustia sit compressio, si simplex sit compressio, si quidem pēdeat a luxatione vertebrarum; cum Auic. ut plurimum est lethalis: nā nervi insigniter contunduntur atque atteruntur: & præterea luxatas vertebrae, ad pristinam sedem reuocare, est admodum arduum. Si cōpressio sit ex ictu, secundum Auic. si nervi

vehementer conterantur; malum est incurabile: si non vehementer atterantur; est curabile: Signum autem est nervos vehementer atteri, si post ictum ilico oriatur paralytis; si non ilico oriatur paralytis post ictum, non vehementer conteruntur nervi, sed fit potius paralytis, ratione phlegmones quæ ictui succedit. Si autem angustia sit constipatio; si fiat ab alimento crasso; vix curari potest: ut etiam, si fiat ab excremento viscido, cap. 4. lib. 4. loc. aff. Si angustia sit vitium; mistum e compressione & constipatione; cum causa sit tumor vel inflammatorius, vel non inflammatorius; uterq; tumor vinci potest: at facilius tumor inflammatorius: unde Galenus, respiciens ad tumorem inflammatorium, cap. 6. lib. 1. loc. aff. ait, paralytin ex inflammatione spinæ curari 7. diebus: respiciens autem ad tumorem non inflammatorium, qui ad scirrhosum vergit, cap. 4. lib. 4. loc. aff. gloriatur se hominem perfecte sanasse, qui afficiebatur paralyti ob tumorem non inflammatorium. Si fiat paralytis, quoniam virtus retrocedit; hæc ut plurimum est lethalis: nam vulnera, & inflammationes musculorum temporalium, ita se habent, ut nulla prorsus desideretur vehementia.

Quoad materiam cheirurgicam: quædam notanda circa venæ sectionem, cucurbitulas, fonticulos. Quoad venæ sectionem: in paralyti secanda vena, si sanguis vehementer peccet. Peccat autem sanguis in paralyti; sub ratione causæ principalis, si paralytis fiat ab inflammatione, cum hæc a sanguine fiat. Peccat etiam sanguis quandoq; ut causa sine qua non potest fieri curatio, per alia remedia; ut si sit sanguis copiosus. At notandum, non esse in paralyti vacuandum sanguinem ea copia, qua peccat, verbi gratia si peccet ad lbj. satis est vacuare ad ℥ viij. Ratio est: quia, secundum Aetium, partes resolutæ, causa quietis refrigerantur; ut non sint magis refrigerandæ, per copiosam sanguinis evacuationem. Quoad usum: dicemus quædam, circa Quando, & Vbi. Quoad quando: Avicennas & Alexander secant venam ante alias materias; nam sanguis vincit alia indicantia: ideoq; in paralyti, secundum Aetium, a venæ sectione ordiendum. Quoad Vbi: Aetius monet, detrahendum esse sanguinem a parte sana; nam in hac sanguis redundat, & virtus partis sanæ permittit. Quoad cucurbitulas: Avicennas probat & scarificatas, & non scarificatas; ut scilicet fiat vacuatio sensibilis, & insibilis. Scarificatæ probantur; si paralytis materia sit copiosa, non impacta: non scarificatæ; si sit impacta. Quoad usum. Quando: Si cucurbitulis utamur causa materiæ existentis in loco affecto, oportet his uti post venæ sectionem; nam fluxa materia, vincitur a materia existente in toto. Vbi. Avicennas applicat cucurbitulas super capita musculorum. Si pars non admittat cucurbitulas; secundum Aetium hæc applicari poterunt par-

*Curatio.
Vena sectio.*

Cucurbitula.

Sanctoria.

tibus vicinis. Quoad cauteria: Aetius vrit circa cauitatem occipitii, in futura coronali, & circa futuram coronalem ad latera: & inquit beneficio vlcera fluentium, hominem sanitatem recuperare. Conueniunt autem cauteria, non in omni paralyfi, sed in ea, quæ producitur a pituita, genita in capite; & quæ producitur a spinali medulla. Si ergo materia morbifica subsistentiam habet in principio spinæ, & in capite; Aetius vlcera excitat, & in occipitio, & futura coronali. Vnde si constipatio pertineat ad os sacrum, etiam hæc pars inurenda est.

Medicament.

1. *Vacuante sensibilibiter.*

Pilula foetida.

Medicamenta alia sunt Vacuantia, alia Alterantia. Vacuantia vacuant Sensibiliter, vel Insensibiliter. Alterantia respiciunt vel morbum vel proportionem neruorum. Quoad vacuantia, & primum per meatus sensibiles: in paralyfi frequentiore, quæ producitur a constipatione, ob pituitam; Auicennas cap. 1. de neruorum malis, probat purgantia vehementia; quia materia morbifica est crassa & viscida; nec virtus permittens desideratur, cum nerui non sint partes principales. Probat igitur *pilulas de euphorb.* Rhasis probat *pilulas foetidas.* Alexander probat *hieras magnas, recipientes colocynthidem.* Quoad *pilulas foetidas*, componuntur e medicamentis purgantibus in secundo, tertio, quarto, gradu: in secundo quidem gradu purgat *centaurium minus*: in tertio, *hiera, sagapenum, opopanax, colocynthis*, quæ purgat in tertia mansione tertii; in quarto purgat *euphorbium, elaterium*. Cum his purgantibus, in harum pilularum compositione, miscentur copiosiora adiuuantia, quam corrigentia: vnde hoc medicamentum est purgans in tertio, circa tertiam mansionem. Est autem pilularum foetidarum dos minima, ℞ ij, vel ℥ ss. summa ℞ viij, vel ℥ ij ss. quæ summa dos, est pars decima totius compositi medicamenti. Sed dubitatur: nam si pilulae foetidae exhibeantur in summa dosi, nimirum ad ℥ ij ss. tunc euphorbium exhibebitur vnica vice ad ḡ xv. cum tamen summa eius dos non excedere debeat ḡ xij. Responsio. Pharmaca purgantia si sola exhibeantur, non debent summam dosin transcendere. Quod si autem pharmacum soluens cum aliis exhibeatur, siquidem non fiat fermentatio; ne tunc quidem purgans ultra summam suam dosin exhibendū. Si autem fiat fermentatio, licet summam dosin transcendere, quia fermentatione vis purgantium refringitur. Quare pilulae foetidae, nisi sint fermentatae, non sunt in hac dosi exhibendae. *Hiera Alexandri*, componitur ex *aloe, agar. polypodio, opopanace, sagapeno, veratro, colocynthide, scammonio*: miscetq; Alexander, accommodata tum adiuuantia, tum corrigentia. Dubitatur autem de scammonio. Nam Alexander monet, dum exhibetur medicamentum purgans, nihil esse miscendum loco stimuli, qualis stimulus est scammonium.

Hiera Alexandri cap. 10. lib. 1.

nium: nam purgans, propter scammonium, seu stimulum, redditur inutile: dum enim volumus purgare pituitam, vel melancholiam, quæ materie cum difficultate purgantur; non prodest medicamentum purgans cito ad ventrem deferri, sed expedit, ut diu moretur in ventriculo, ut efficacius agat, & melius vis purgantis distribuatur. Hoc pernoscing etiam Auicennas, iubet ut post hieram non bibatur aqua, vel propinetur aliquod dilutum; quo scilicet hiera in stomacho moretur. Qua ergo ratione Alexander, in compositione illius medicamenti, ad purgandum pituitam, immiscuit scammonium? Responsio. Si fiat fermentatio, potest scammonium misceri cum medicamentis: & sic Alexander hic miscuit. Si autem non fiat fermentatio medicamenti, si exhibeatur ad materiam frigidam purgandum; cum Alexandro nil est miscendum, quod stimuli habeat rationem, neque scammonium, neque aliud. Si autem medicamentum purgans non fermentatum exhibeatur, ad purgandum materiam calidam vel biliosam, licet miscere aliquid loco stimuli: cum enim purgans sit calidum, prodest ut diu non moretur in ventriculo & corpore: dum enim materia calida est purganda, probabile est, corpus etiam esse calidum; ideoque hoc non est reddendum calidius, ob moram longam purgantis. Hinc Hippocrates com. 12. lib. 2. de ratione victus. quia vitium erat febrile & calidum, post purgans ilico exhibet *ptisanam*, ut medicamentum non diu moretur, sed statim descendat. Quoad usum, digrediamur tantum *vsus.* circa Quantum, & Quando. Quoad quantum: Rhasis exhibet pilulas fœtiditas ad 3 j β. quæ summa est dosis, potestque imminui, pro actiuitate *Cauto tanta dosi videndum.* causæ. Quoad quando agendum, Auicennas ait, fortiora medicamenta esse exhibenda, solum post quartum, septimum, vel decimum quartum diem: quia ante quartum diem, magis potest cruditas, ad prohibendum purgans. Nec obstat, quamuis dicat Rhasis, curam esse incipiendam a pilulis fœtidis: nam Rhasis comparat materiam non crudam, cum morbifica, sed materiam existentem in toto, ad differentiam materie existentis in parte; quia dubio procul incoandum est a purgatione totius, sed, ut diximus, post quartum; propterea quod procedente malo, materia morbifica magis potest ad indicandum, quam cruditas ad prohibendum. Notandum etiam circa quando agendum: Rhasin pilulas exhibere pluribus diebus: nam dabat singulis tribus diebus, tribus vicibus: deinde ante quartam vicem, quiescebat per aliquot dies: ratio est, quia respiciebat ad vim materie indicantis, & virtutis permittentis: quia enim materia diu est præsens; ob id pluribus vicibus purgans est propinandum: causa autem virtutis, per intervalla, quia melius fert virtus.

*Vacuantia
insensibili-
ter.*

Cap. 18. li. 3.

*Vfus resol-
uentium.*

Medicamenta vacuantia insensibiliter, cum Auicenna, debent esse fortia & pingua: Fortia hoc est vehementer calida, & admodum tenuis substantiæ; & ratio est, quoniam nerui & spinalis medulla profundas sedes obtinent, Debent esse pingua, vt horum ope medicamenta fortia diutius hæreant, nec eorum vis euanescat; & præterea pingua hæc medicamenta prohibent generationem scirrhi. Cæterum, quoniam medicamenta vehementer resoluentia, minuunt substantiam calidi innati; Auicennas cum calidis in paralyti miscet frigida, quæ calidi in sui dissipationem prohibent: Auicennas igitur cum calidis miscet *semen endiuia*: & Galenus cap. 12. lib. 7. *κτ' αιν*, miscet *oleum myrtinum*. Notandum autem vt refrigerantia, quæ cum calidis miscentur, sint moderata, non autem vehementia, vt est *opium*. Sed dubitatur, quia Galenus cap. 5. lib. 6. *κτ' αιν*, ad paralytin componit medicamentum ex *opio* & *hyoscyamo*, quæ vehementer sunt frigida. Responsio. Frigida cum calidis bifariam possunt misceri; nimirum vt agunt vel in corpus, vel in medicamentum calidum: si miscentur frigida medicamenta, vt agant in corpus, non debent vehementer esse frigida, quia neruis aduersantur: si autem misceantur frigida, vt agant in medicamenta, & quidem in calida, non est inconueniens, frigidiora misceri, vt *opium*; sed tunc est necessaria fermentatio, per quam frigida ita infringuntur, vt corrigant & conseruent calida, nec corpus refrigerent, sicut ante fermentationem, quemadmodum videmus refrigerare theriacam recentem. His ita constitutis, patet, cur Arabes & Græci vtantur medicamentis calidis, mistis cum emollientibus & refrigerantibus. Vnde in paralyti probatur medicamentum filii Zachariæ, laudatum a Mesue, quod est *℥. costi ℥j. euphorbii, piperis an. ℥j. cum triente, castorii ℥j. olei de costo ℔ss, fiat decoctio in duplici vase. Et si medicamentum valentius desideretur, addere licet ℥iij. vini generosi, vt cyprii, & fiat decoctio ad consumptionem vini. Verum ne diffluat medicamentum, cum Paulo miscenda est; pro ℥j. huius medicamenti, ceræ in vino lotæ ℥j. Mesues etiam ad paralytin e densitate, probat medicamentum confectum e vulpe. Quare probatur *oleum vulpinum*; & licet etiam replere ventrem vulpis, æquali portione saluia, artemisia, origani, baccarum lauri, ruta, & potissimum radicibus cucumeris agrestis; & coquantur vulpes, vel cum aqua marina, vel cum aqua sulphurea, vel etiam cum vino, ad consumptionem vulpis, vt fiat exacta decoctio. Et applicetur decoctio, applicetur item vulpes loco affecto. Auicennas probat thermas resoluentes: vt liceat uti & aquis, & lutis, & stufis. Probatur etiam in hac paralyti vapor, seu suffumigium, e pyrite, siue molari lapide, cum aceto medicato cum propositis medicamentis. Quoad vsum. Quantum: In hac paralyti probatur summa dosi.*

dosis medicamentorum; nam materia morbifica est frigida, crassa, viscida, impacta, ideoque tantæ est ætuitatis, ut non cedat medicamentis, nisi vehementer agant, id est, nisi dentur in dosi summa; ita ut etiam quandoque ratione summæ dosi possit febris excitari; nam, secundum Auicennam paralytici a febre iuuantur: unde Rhasis *confectionem anacardinam, calidam in tertio gradu, exhibet ad z ij.* nostris temporibus aliquot granâ dare solemus. Quomodo. Oportet hæc medicamenta administrare eo modo, ut valide agant: quare Mesues iubet, ut in sicco balneo fiat frictio partium, *cum costo, cum aniso, dauco, urtica, cum oleo confecto e sinapi, e scammonio, agarico, turbith, & colocynthide.* Quando: Auicennas circa rubrificantia admonet, ne tanto tempore detineantur, ut locus exulceretur. Sed hinc quis inferre posset: Si locus non est exulcerandus. Ergo non probantur vesicatoria, & cauteria: quod tamen est falsum? Responsio. Si rubrificantia applicentur magnæ parti corporis, ut toti cruri; non debent detineri, donec exulcerent: nam virtus partis prohibet, dum videlicet, pars, densitate affecta, est satis vasta & magna: tunc ergo tandiu detinenda medicamenta, donec pars rubicunda euadat; & dum pars rubicunda reddita comprimitur digitis, si rubicunda permaneat etiam post compressionem, ilico auferatur medicamentum, quia imminet exulceratio. At si medicamenta applicantur exiguæ parti corporis, ut ossi sacro: tunc licet exulcerare. Quoad Vbi agendum: resoluentia sunt exhibenda per os, & applicanda. Quæ exhibentur, respiciunt materiam ubique subsistentem: hæc enim penetrant ad omnes corporis partes. Quæ applicantur, respiciunt materiam subsistentem in determinata parte. Notetur autem ut intus solum iucunda vsurpentur: quia oris & ventriculi virtus non permittit ingrata, quæ tamen interdum extra vsurpari queunt.

Alterantia respiciunt morbos, & neruorum proportionem. Quoad 2. *Alterantia.* morbos; si est frigiditas, cum Galeno cap. 4. lib. 4. loc. aff. probantur calorifica: ut maxime probetur *mora in vino alterato cum calefacientibus medicamentis propositis.*

Medicamenta quæ respiciunt proportionem neruorum, sunt proposita in cap. de tremore. Maxime probatur *acorus conditus saccharo, vel melle: item castorium, cerebrum leporis assum, granapini magna, id est, matu- ra.* Et hæc sunt alterantia, quæ calefaciendo magis iuuant, ratione neruorum, quam ratione aliarum partium. *Appropriata neruis.*

Quoad dietam, aer sit calidus & siccus ratione materiæ. Cibus autem sit attenuans, minuens, causa materiæ: at causa virtutis, cibus sit mediocris: causa proportionis neruorum, cibus debet confici, e seruantibus propor- *Dietæ.*

tionem. Quare in paralyſi probantur cibi optimi ſucci, conditi calēſcientibus & ſiccantibus. Vnde recte Rhafis exhibet, *iūs ciceris, cum oleo & ſinapi*. Et Meſues dat *cappares, conditas aromatibus*. Abſtinendum autem ab aceto, quod nimia violentia agit in neruos. Quoad victum imminuentem; hic admodum erit minuens: vnde Auicennas exhibet *aquam hordei*, non pro potu, ſed pro cibo, *aquam mellis, carnes leues auium*. Ratione virtutis, cibus erit mediocris; vt *perdices, columbi, pulli gallinacei* moderata copia aſſumti. Quoad cibum, qui ſeruat neruorum proportionem; Auicennas exhibet *nucleos pineos*, ſed in ſecunda menſa, ideoq; amminiſtrandi ſunt pro opſonio in parua quantitate, & non pro condimento. Vnde errant, qui in paralyſi admittunt magnam quantitatem pinearum; quia bonum quidem & copioſum ſuccum gignunt, ſed craſſum, & difficile coquantur: & proinde ſi pineæ vere pro cibo exhibeantur, victus non eſt tenuis, non mediocris, ſed plenus, & craſſefaciens, qui in paralyſi maxime eſt noxiuſ. Præterea, pro opſonio probatur *acorus conditus ſaccharo, vel melle: item eryngii radices, ſimiliter condita*. Quoad uſum. Quando cibandum. In paralyſi e pituita, materia morbiſica primis diebus vincit virtutem; & poſt quatuordecim dies materia vincitur a virtute: nam primis diebus materia eſt copioſior, nondum euacuata, virtus robuſta, non defatigata a medicamento; contra poſt quatuordecim dies: propterea ante decimumquartum diem, probatur victus minuens & tenuis; poſt decimumquartum diem probatur victus conſeruans. Quoad potum, Auicennas probat magis *aquam*, in paralyſi e pituita: nam vinum deſert materias in neruos: & in paralyticis, vtpote frigidity affectis, vinum facile aceſcit; acida vero neruis inimica. Rhafis ergo probat *mulfam*, non admodum aquoſam: Meſues parat *cum ſaluia & maiorana*. Verum in morbo longo, & potiffimum cauſa ventriculi, licet etiam ſecundum Auicennam *vinum* concedere, ſed antiquum, quia hoc non ita facile aceſcit. Probat etiam medicatum, cum calidis, pro poſitis in dol. cap. a pituita. Quoad uſum vini: quantum: in parua quantitate vinum eſt exhibendum; ſic enim nec ita facile aceſcit, nec deſert materias in neruos. Quomodo: potus in paralyſi non ſit actu admodum frigidus, nam frigida nocent neruis, & ſecundum eorum temperiem, & ſecundum eorum calidum inſitum. Quoad quando: vinum non eſt exhibendum ante quatuordecim dies, ſed poſt.

Potus.

CAPVT XXV.

De Conuulsione.

PER conuulsionem, seu spasmus cum Galeno cap. vlt. lib. de palpit. *Nomen*
 intelligimus prauum motum, quo membra ita afficiuntur, ut muscu-
 li ad propria principia vi contrahantur. Differt ergo spasmus a spaf-
 mate: nam spasma est malum, in quo nerui partes citra incisionem, expe-
 riuntur unitatis solutionem, cap. 2. lib. 2. meth. cap. 1. lib. 3. meth. cap. 1.
 lib. 6. meth. spasmus autem est motus prauus membri. Porro loquimur
 hic & de notha, & de exquisita conuulsione: quia ambæ genere conue-
 niunt. Generatur autem conuulsio, dum causa morbifica occurrit ner- *Generatio*
 uo, cuius vi, nobis inuitis, musculi ad proprium principium retrahuntur:
 ut ad musculi retractionem, etiam membrum retrahatur, & motu con-
 uulsiuo afficiatur. Conuulsio igitur est motus prauus retractionis mobi- *Definitio*
 lis, dependens a musculis contractis præter naturam a neruis. cap. 1. & 2.
 lib. 2. de caus. sympt. cap. 8. lib. 1. de motu muscul. Forma est motus prauus *Forma*
 retractionis, cap. 1. lib. 2. de caus. sympt. quo conuulsio distinguitur a pa-
 ralyti, in qua non est motus prauus, sed ablatus. Additur retractionis, ad
 differentiam tremoris, in quo motus est sursum ad deorsum; at in conuul-
 sione est motus prauus, sed retractionis. Ratione mobilis, hic motus est
 affectio: ratione agentis, est actio; animalis quidem in legitima conuul-
 sione, naturalis in spuria. Subiectum est mobile, seu id, quod motu volun- *Subiectum*
 tario mouetur, quod a musculo mouetur: & sic distinguitur hic motus
 prauus retractionis, a motu prauo retractionis in singultu, qui attinet ad
 ventriculum, qui non est organum motus voluntarii.

Causa efficiens, sunt musculi præter naturam contracti a neruis: nam *Causa effi-*
 conuulsio est motus inuoluntarius, in quo musculi ad suum principium *ciens.*
 retrahuntur, aphorism. 39. sectio. 6. Nam musculi in spasmō non exten-
 duntur, non transferuntur, non tensi manent: sed contrahuntur, cap. 8.
 lib. 1. de mot. muscul. Additur, præter naturam; ad differentiam contra-
 ctionis musculorum secundum naturam, cap. 6. lib. 3. loc. aff. cap. 1. lib. 2.
 de symptom. caus. Sed cum musculi retrahantur interdum a neruis, inter-
 dum a ligamentis: in spasmō a neruis contrahuntur: at si membra a liga-
 mentis contrahantur, manent contracta, non conuellantur.

Cæterum, nerui functio læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem *Causa affe-*
 externum: Læsa quidem facultate, in spasmō legitimo; ob errorem ex- *ctionis ner-*
 ternum in notho. *us.*

*I. Laſaſa-
cultas.*

*Conuulſio
repletione.*

Species.

Quoad læſionem facultatis; ad hanc reſpiciens Hippocrates, aphor. 39. ſect. 6. ait: conuulſionem fieri vel ex inanitione, vel e repletione: nam in vtraque conuulſione neruus morbo afficitur: quem Auicennas ſtatuit eſſe morbum in magnitudine imminuta ſecundum longitudinem neruorum, quia nerui breuioreſ redduntur. Sed imminuta hæc magnitudo ſecundum longitudinem, coniunctam habet magnitudinem ſecundum latitudinem; vel auctam, & tum eſt conuulſio e repletione; vel imminutam, & eſt conuulſio ex inanitione. Quoad conuulſionem e repletione; huius cauſa eſt materia: cuius ſpecies eſt humor, non vapor, cap. vltim. lib. de palpit. vapor enim muſculos implet, non neruos, cap. 2. lib. 2. de cauſ. ſymptom. Hic humor eſt ſanguis, pituita, vel melancholia: bilis namq; excluditur a ſpaſmo e repletione orto: antequam enim excitet magnitudinem in neruo, expellitur ab expultrice: hinc Galenus cap. vlt. lib. 12. method. ait; conuulſionem fieri, vel ex inanitione, vel e repletione, vel a mordaci, id eſt, a bilioſo humore; bilis ergo a materia replente diſtinguitur.

1. Sanguis autem eſt cauſa ſpaſmi, dum facit inflammationem: vnde Galenus cap. 2. lib. 2. de cauſ. ſympt. ait: ſpaſmum e repletione fieri ex inflammatione; & idem dicit cap. 1. lib. 1. de mot. muſcul. Porro phlegmone in parte neruoſa, eſt cauſa ſpaſmi, vel illius partis inflammatae, vel totius corporis. Si inflammatio ſit cauſa ſpaſmi partis inflammatae; tunc eſt conuulſio e repletione, de qua loquimur: ſi autem ſit cauſa conuulſionis totius corporis, eſt conuulſio, quæ non fit e repletione, ſed ob errorem externum; vnde Galenus comm. 34. lib. 3. prognost. ait: conuulſionem fieri ex inflammatione partis neruoſæ, dum pars neruoſa originem, id eſt, cerebrum in conſenſum ducit.

2. A pituita frequentius fit ſpaſmus, quam ab aliis humoribus; nerui enim alimento pituitoſo nutriuntur; at ſi hoc non vincatur, abundat excrementum pituitoſum, quod ſpaſmi cauſa eſſe poteſt. com. aphor. 26. ſect. 2.

3. Melancholia rarius ſpaſmi eſt cauſa. Quoad vitium materiæ; hoc pertinet ad ſubſtantiam, dum conuulſio fit ab inflammatione, in qua ſanguis putreſcit: ad copiam, nam morbus eſt in magnitudine; ſucci enim copioſi anguſtant corpora neruoſa, cap. vlt. lib. de palpit. ad qualitatem, ratione pituitæ & melancholiæ, quæ ſunt materiæ frigidae, viſcidae, craſſæ; vnde Galenus aphor. 70. ſect. 5. ait: conuulſionem fieri e lentis humoribus: vitium ſpectat ad quietē, cum ſucci quieſcāt præter naturā in neruis, non enim parum impacta eſt materia in neruis, aphor. 70. ſect. 5. & coarctatur hæc materia ſecundum partes neruorū externas, quæ conficiuntur e membranis: hinc, quia

quia materia conuulsionis est admodum crassa, & magis impacta, quam in paralyfi, recte iubet Rhafis, in spasmo corpus magis esse inungendum, & magis fricandum oleo de costo, quam in paralyfi. Causæ generantes has materias, patent ex alibi dictis. In conuulsione ex inanitione nervi exsic-
cantur. Nervorum siccitas in hac conuulsione, pertinet vel ad Solidam *Conuulsio ex inanitione.*
substantiam nervi, vel ad Roridam humiditatem. Si absumatur solida ner-
ui substantia; conuulsio hæc producitur a causa vehementer & cum im-
petu siccante: vnde Galen aph. 1. sect. 5. ait, ab helleboro albo conuulsio-
nem fieri ex inanitione, dum substantia nervi violenter & cum impetu *Exsiccatio solida nervorum substantia.*
siccatur. Hæctica febre correpti, non conuellantur; quia hæc corpora sen-
sim, citra impetum, exsiccantur. Proinde si repentina fiat exsiccatio, idem
contingit nervis, quod chordis vehementer siccatis, c. 6. l. 3. loc. aff. Causa
autem hæc, vehementer, & cum impetu siccans, est vacuans Sensibiliter,
vel Insensibiliter. Sensibiliter, vt dum fit conuulsio a veratro vehementer
soluente. aph. 1. sect. 5. cuiusmodi etiam est conuulsio, quæ fieri solet per
immoderata profluvia muliebria. aph. 5 6. sect. 5. Insensibiliter euacuans
causa, est, tum Siccans, tum Simul & siccans, & calefaciens. Siccans, vt si
conuulsio fiat a vigiliis, aph. 1 8. sect. 7. Siccans causa & calefaciens simul,
est tum Morbus, tum Causa. Morbus, vt phrenitis, vt febris: phrenitidem
proposuit Galenus, c. vlt. l. de palp. c. vlt. l. 1 2. meth. febrem proposuit, cap.
vlt. l. de palp. aph. 1 3. sect. 7. c. 2. l. 2. de caus. sym. Oportet autem vt febris sit
vehemens, & cum violentia siccans. Præter morbum potest etiam esse
causa, ex aph. 1 3. sect. 7. vt si fiat conuulsio ob feruorem ambientis, ob cau-
teria, ob escharas, seu crustas, quæ vi ignis excitantur. Quod si in spasmo ex
inanitione, minuatur rorida humiditas nervi; hic spasmus siccus dicitur *Exsiccatio rorida humiditatis.*
ab Auicenna, & producitur a frigiditate, id est, ab opiatis, vel opio, con-
gelante roridam humiditatem. De hac conuulsionis specie, nec Altima-
rus, nec alii quicquam. Accepit autem Auicennas a Galeno, c. vlt. l. 1 2.
meth. vbi ait, conuulsionem fieri ex ingenti frigore, quod efficit quippiam
veluti gelu.

Quoad conuulsionem, quæ fit ob errorem externum: hanc Auicen-
nas vocat, spasmus non proportionatum ad materiam; scilicet in qua; *I I. Error externus.*
hoc est, ad subiectum: inter hunc enim spasmus, & subiectum non est
proportio: nam spasmus est motus voluntarius: subiectum autem est mo-
bile nervosum, quod in conuulsione spuria subiectum est, non facultatis
motricis, sed expultricis; spasmus enim non proportionatus fit a causa,
quam nervi refugiunt, & expellunt: pertinet ergo ad facultatem expultri-
cem. Hæc causa, secundum Auicen. specie est multiplex: potest esse Sub-

1. Vapor.

2. Humor
aeris.

3. Frigus.

Causa refri-
gerans, quo-
modo spa-
smum effi-
ciat.

4. Venenum.

5. Dolor.

stantia, potest esse Qualitas. Substantia est Vapor, vel Minera. Qualitas est Materialis, vel Spiritualis. Materialis, est Venefica, vel Non venefica. Vapor quidem proponit Gal. c. 2. l. 2. de caus. sym. vbi vult, conuulsionem fieri a flatu implente musculos, non nervos: Vapor autem ut plurimum est frigidus; ideoque producit conuulsionem satis leuem, quam Auicenna vocat saltum; vulgo dicunt crampe. Minera est humor calidus, mordax, & perinde irritans expultricem: quam causam proposuit Gal. c. vlt. l. 12. meth. dum inquit, conuulsionem fieri e tenui & erodente humore, afficiente nervos, id est, ex humore bilioso. Qualitas materialis non venefica, est frigiditas vehemens, congelans neruum: & hæc frigiditas impertitur nervis a causa Interna, vel Externa. Ad internam causam respiciens Galenus ait, com. 27. l. 4. de ratione vict. conuulsionem totius corporis fieri, ob copiosum sanguinem, venas replentem, ut spiritus non possit penetrare; unde sanguis, veluti in corpore mortuo concrevit, & frigidus euadit, quæ frigiditas nervis impertitur, & conuulsionem efficit. Ad causam externam respiciens Galenus c. 5. l. 9. meth. ait, conuulsionem fieri ob frigidæ potione immo-
 dem immodicam, & importunam. Notandum autem causam refrigerantem tripliciter concurrere posse, ad efficiendum spasmodum. Primo, ut agens in nervos prohibet excretionem excrementorum; unde cum excrementa non vacuantur, fit conuulsio e repletionem, de qua supra diximus: & huc refertur debet, quod Galenus ait, com. aph. 13. sect. 6. frigus nervorum corpora reddere difficilia ad distendendum, ideoque nervos repleri. Secundo modo concurrat frigiditas, ut agit in roridam nervorum humiditatem, illam veluti congelando & inspissando: hinc, quoniam imminuitur rorida humiditas, fit conuulsio e siccitate, quam tetigit Galenus c. vlt. l. 12. meth. Tertio modo concurrat frigiditas, quatenus ceu hostis agit in calidum nervorum insitum, ut nervi expultrix ad expellendum insurgat: hinc fit conuulsio e sanguine frigidior, vel e frigidæ potu, com. 27. l. 4. de vict. c. 8. & l. 9. meth. & hæc est conuulsio, de qua nunc loquimur. Qualitas materialis venefica, produci potest, a causa Interna, vel Externa. Ab interna, ut a vermis defunctis: sicut etiam venenum intus genitum, potest esse causa epilepsie, & perinde multo magis spasmi causa esse potest. Ab externa causa producit: ut si conuulsio fiat a morfu scorpium; quam speciem tetigit Galenus com. 1. sect. 5. aphorismorum, vbi inquit, spasmus fieri propter hellebori albi efficaciam, quæ humiditates ex nervis ad se trahit: hæc ergo vis veratri est venefica. Qualitas spiritualis, est qualitas dolorifica: & hinc oritur conuulsio, quæ fit ab ore ventriculi, c. vlt. l. 12. meth. com. aph. 1. sect. 5. ut est conuulsio quæ fit ab albo veratro; non eo modo, quem
 iam

nam proposuimus, sed dum vi hellebore excitatur vomitus, in quo os ventriculi veluti laceratur. Similis etiam conuulsio fieri potest, dum os ventriculi mordetur a materia mordaci; ut contingit illi adolescenti, qui æruginem euomit. Quamobrem colligendum e com. aph. 1. sect. 5. vera. *Ex hellebore spasmus.* trum multifariam concurrere ad efficiendum spasmus. Primum enim causa est legitimi spasmus, ex inanitione, dum nervos euacuat. Deinde etiam est causa conuulsionis ex inanitione, dum vi sua in distributione vehementer nervos siccat. Tertio est causa conuulsionis citra inanitionem, per qualitatem veneficam, dum trahit tanta cum violentia, ut afficiat nervos, ut hi ad expellendum insurgant. Tandem veratrum concurrit ad spasmus efficiendum, per qualitatem dolorificam, dum videlicet agit in nervos, per medium os ventriculi superius.

Conuulsionis differentia non sumuntur a forma, nisi secundum Magnis & Minus: ut motus est magis vel minus prauus. Ratione subiecti, mobile est Totum, vel Pars, com. 27. l. 4. de vict. com. 34. l. 3. prognost. Cæterum, pro partium varietate, conuulsio variis nominibus donatur. Verbi gratia, cum Galeno c. 2. l. 2. de symp. caus. si conuellantur muscoli mandibulares, vocatur *τετανός*, id est, inuita dentium concussio seu stridor: Si conuellantur oculorum muscoli, dicitur Strabismus: si muscoli oris dicitur spasmus cynicus: & cum Galeno cap. vlt. lib. de palp. si spinales muscoli, mouentes caput, omnes conuellantur, conuulsio dicitur tetanus: si conuellantur muscoli, mouentes caput ad anteriora, vocatur emprosthotonus: si mouentes ad posteriora, opisthotonus. Quoad causam efficientem: *A causa eff.* nerui functio læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Si læsa facultate, est spasmus legitimus: & hic vel e Repletionem, vel ex Inanitione. Si e repletionem; huius causa est Sanguis, Pituita, vel Melancholia. Si ex inanitione; imminuitur vel Nerui solida substantia, vel Humiditas rorida. Si conuulsio fiat ob errorem externum: error externus est Substantia, vel Qualitas. Substantia, est Vapor, vel Minera; sed hæc minera est acris. Qualitas, est Materialis, vel Spiritualis. Sed oritur dubium; *Num dua tantum species spasmus, ex inanitione, & repletionem.* nam Hippocrates vbique tantum proponit conuulsionis duas species; vnā e repletionem, alteram ex inanitione. Et Galenus cap. 3. lib. 8. *α. τὸ π. αἰτ.* se in conuulsione non inuenisse tres species; at in singultu se vidisse tres species. Contra, cap. vlt. lib. 12. meth. scribit aperte, dari spasmus, qui nec ex inanitione, nec e repletionem oriatur. Responsio. Galenus lib. 8. *α. τὸ π.* respicit ad legitimum spasmus, & singultum: at lib. 12. meth. & alibi, respicit ad spasmus etiā nothum, qui fieri potest citra repletionem & inanitionem: & tunc nervus non concurrit, ut organum facultatis animalis, sed ut or-

ganum facultatis expultricis: in spasmō autem exquisito, qui fit ex inanitione & repletionē, nervus concurret vt organum facultatis animalis. Verum alia in singultu est ratio: siue enim fiat ex inanitione, siue e repletionē, siue citra has causas; semper ventriculus concurret vt organum facultatis naturalis: & propterea omnes tres singultus species, sunt exquisitæ: quia singultus exquisitus requirit subiectum, quod sit organum facultatis naturalis, non autem animalis, quemadmodum in spasmō ex inanitione & repletionē.

Signa.

Spasmus in genere patet: sicut etiā differentiā a forma, & subiecto. Quoad causam efficientem, si fiat conuulsio læsa facultate; cognoscitur, quia motus prauus est euidentior. Si fiat ob errorem externum, erit minus evidens: præterea cognoscitur e causis prægressis, de quibus suo loco. An autem spasmus fiat ex inanitione, vel repletionē; facile cognoscitur, e c. 6. l. 3. l. aff. si enim conuulsio fiat a labore, vigiliis, fame, febre ardente, phrenitide; iudicandum, quod fiat ex inanitione. Si contra, homo sit plenus, otiosus, suppressa sit aliqua euacuatio, & subsequatur conuulsio; iudicandum, quod fiat e repletionē: præterea cum Galeno, aph. 26. sect. 2: si conuulsio ilico fiat, iudicandum fieri e repletionē: addit Auicennas, si pars conuulsa, velociter absumat humidum, quod ipsi applicatur, esse conuulsionem ex inanitione; si contra, e repletionē: nisi causa spasmi e repletionē, sit phlegmone; huius enim vi humidum quod applicatur, facile exsiccat. Quibus autem signis cognoscantur causæ conuulsionis e repletionē; patet ex alibi dictis. In spasmō ex inanitione, cognoscere oportet, num inanitio pertineat ad solidam nerui substantiam, an ad roridam humiditatem. Si ergo; verbi gratia, præcessit vehemens frigus; iudicandum, inanitionem attinere ad humiditatem roridam: si prægressa sit causa vacuans, vel sensibiliter, vel insensibiliter; iudicandum inanitionem ad solidam neruorum substantiam spectare. At, si conuulsio fiat ab errore externo; an sit vapor, an materia acris, an qualitas vel frigida, vel venefica, vel dolorifica; patet e traditis in dol. cap. & potiss. in sermone de epilepsia.

Indicationes.

Suppositis præsiidiis, quæ respiciunt neruorum proportionem, cum Galeno c. ult. l. 12. meth. sumendæ sunt indicationes a Forma, & a Causa efficiente. A forma, vt est retractio præter naturam, & perinde doloris causa: hæc indicat remedium, extendens membrum conuulsum. Quoad causam efficientem, hæc est morbus, vel error externus. Si fuerit morbus, siquidem fuerit conuulsio e repletionē, cuius causa sit inflammatio; quid indicet inflammatio, patet. Si morbus sit magnitudo, producta a melancholia, vel pituita; quid indicent hæc materiæ secundū speciem, secundum vitium,

vitium, secundum causam generantem, etiam patet. Si conuulsio fiat ex inanitione; si absumatur humiditas solidæ substantiæ, oritur indicatio humectandi. Si vitium pertineat ad roridam humiditatem, oritur indicatio calefaciendi, quia fit a frigore. Quoad errorem externum, siue sit vapor, siue minera, siue qualitas materialis, aut spiritalis; quid indicent, docuimus in sermone de epilepsia.

Conuulsio interdum est utilis, interdum periculosa, quandoque mortalis. Quoad differentias a forma; prout motus est magis deprauatus, prout retractio est intensior, quo diutius durat; eo periculosior est conuulsio: quia est vehementia essentia. Quoad vehementiam dignitatis; ut plures afficiuntur partes, & quo viciniores sunt cerebro; eo conuulsio periculosior: unde tetanus periculosior est emprosthotono, & opisthotono, quia plures muscoli in tetano occupantur: unde Galenus com. aph. 6. sect. 5. ait, qui tetano capiuntur, quatuor diebus mori posse, nam malum est geminatum, dum plures occupantur partes: quod si homo perduret ultra quartum, & non moriatur, signum est vehementiam essentia esse minorem. Quod si in tetano addatur vehementia facultatis, malum prorsus est lethale. Vehementiam autem facultatis indicat locus affectus; verbi gratia, si conuulsio afficiat musculos, pinnas narium mouentes; significatur vehementia facultatis, quia adest insignis imbecillitas: si enim per nares feratur multus spiritus, ut fiat conuulsio, mors est propinqua, com. 60. l. 2. de ratione vict. nam conuulsio vehemens ratione essentia, est coniuncta cum vehementia facultatis, cum virium imbecillitate. Quoad vehementiam ratione causæ efficientis; in genere, quælibet causa, ut vehementior est secundum essentiam, dignitatem, & facultatem; ita etiam statuendum est magis periculosam esse conuulsionem. Vnde Paulus ait, si labia, palpebræ, aut lingua contrahantur; conuulsionem esse admodum periculosam; nam hæc indicant vehementiam ratione essentia; ut materia morbifica secundum essentiam sit adeo potens, ut possit has partes, cerebro proximas, afficere: indicant etiam vehementiam dignitatis, quatenus significant causæ originem esse in cerebro, vel in ore ventriculi. At si seorsim perpendatur vehementia causarum spasmi: primum, si conuulsio fiat e repletionem; curari potest: c. ult. l. 12. meth. siue fiat hæc conuulsio citra inflammationem, siue cum inflammatione. Nam si fiat citra inflammationem, e pituita, vel melancholia; hæc materie vinci possunt: quandoque enim a febre superatur: unde febris superueniens conuulsioni est salutaris, aph. 26. sect. 2: & aph. 57. sect. 4. ut febris habeat rationem signi, indicantis vehementiam non ad summum insignem. Sed & ætas signum esse potest materiae morbigicæ

Prognostica.

1. a forma.

2. a causis in genere.

Spasmus a repletionem.

*Spasmus ab
inanitione.*

magis vel minus impactæ: vnde Galenus ait, com. 3. 4. l. 3. progn. pueros facile a spasmō liberari. Si conuulsio fiat ex inflammatione; vinci potest, c. vlt. l. de palp. nisi sit inflammatio, quæ sequatur vulnus lethale; tunc enim quælibet vehementia adest. Quoad conuulsionem ex inanitione; si fiat quoniam absumitur solida nerui substantia; cum Galeno c. vlt. l. de palp. est mortalis: nam absumitur substantia calidi innati, quæ seminalis est, vt breui tempore nequaquam possit reparari: hinc Galenus ait, c. vlt. l. 1. 2. meth. si conuulsio fiat e siccitate, esse insanabilem; dum scilicet siccitas est perfecta, id est, dum solida substantia siccatur, non secundum carnem, adipem, vel humiditatem roridam, sed secundum substantiam fibrosam, & membranofam, c. 5. l. 7. meth. vt antequam fiat consumptio humiditatis fibrosæ & membranosæ, homo moriatur. Quod si non ad summum perducatur siccitas; desperandum non est prorsus, c. vlt. l. 1. 2. meth. nisi succedat hæc conuulsio vel feбри, vel phrenitidi; quia tunc summa est vehementia siccitatis. Concludere ergo licet, spasmum e siccitate, difficilime curari, & vt plurimum incurabilem esse: quemadmodum testatur Galenus aphorismo 26. sect. 2. & aph. 57. sect. 4. & aph. 70. sect. 5. & aph. 13. & 18. sect. 7. Si autem conuulsio fiat ex imminutione roridæ humiditatis; curabilis est: propterea quod humiditas congelata vincitur a caliditate. Et propterea Galenus c. vlt. l. 1. 2. meth. hunc spasmum curari posse ait. Si conuulsio fiat ob errorem externum: si quidem sit substantia, & primum si sit vapor: hæc conuulsio, secundum Auicennam, curatur cito, hora vna; si scilicet flatus prodeat a pituita; at si vapor prodeat a materia venefica, conuulsio potest esse admodum periculosa. Si error sit materia mordax; conuulsio est curabilis, c. vlt. l. 1. 2. meth. nam potest vacuari illa materia, qua vacuata cessat conuulsio. Si error sit qualitas, & quidem materialis, non venefica, vt frigiditas; conuulsio est curabilis; & quandoque etiam salutaris, com. 27. l. 4. de vict. nam in hac agitur corpus, & per agitationem incalcescit, vt sanguinis viriū, id est, frigiditas tollatur. Si qualitas sit venefica; est conuulsio periculosa, quia summa est essentiae vehementia, vt colligitur e com. 1. sect. 5. aphorismorum. Si qualitas sit dolorifica: pro varia vehementia causæ dolorificæ, varie prognosticandū. Verbi gratia, si fiat conuulsio ab ore ventriculi, vt afficitur a bile, cum Galeno c. vlt. l. 1. 2. meth. & aph. 1. sect. 5. bile vacuata, cessat conuulsio. At conuulsio notha, quæ interdum degenerat in exquisitam, vt est conuulsio, quæ fit ab helleboro, molestante os ventriculi, hæc est periculosa; sed euadit lethalis, vbi præter causam dolorificam subsequitur vacuatio insignis. Si fiat conuulsio e causa dolorifica partis inflammatae propter vulnus; cum Galeno aph. 2. sect. 5.

*Spasmus ob
errorem ex-
ternum.*

fect. 5. hæc conuulsio, quamuis spuria, vt fit a dolore, est ferme lethalis. Vnde pro varia affectione partis primario affectæ, vario modo est prognosticandum.

Si sanguis in spasmō peccet; vena secanda, com. 28. l. 4. de vict. Quare vena est secanda, si sanguis habeat rationem causæ principalis, vt in conuulsione ex inflammatione; Item in conuulsione, quæ fit a copioso, ac veluti congelato sanguine: Est etiam secanda vena, dum sanguis habet rationem causæ sine qua non, vt in conuulsione e pituita, quæ tamen conuulsio occupat corpus sanguine repletum. Vena ergo non est secanda in spasmō ex inanitione; nam sanguis potius deficit. Notandum autem circa quid agendum specificum in sanguinis euacuatione: si sanguis peccet ad 15j. tantum detrahendas esse 3viij. propter dolorem enim & motū virtus dissoluitur. V s v s. *Quantum.* Causa virtutis, vacuandus est sanguis per plures vices. *Quando.* Statim vena est secanda: nam adest indicans, & virtus in principio non prohibet; quemadmodum procedente conuulsione prohibere posset: hinc Galenus com. 28. lib. 4. de vict. venam tundit ante fomenta, quamuis auctor ille primo vtatur fomentis; Galenus tamen auctorem non sequitur, sed methodum: nouit enim sanguinem in spasmō magis posse copia, quam frigiditate; quare primum secat venam, deinde vtitur calidis fomentis. Antequam autem secunda vice secet venam, vtitur fomentis; nam tunc sanguis minus potest copia, quam frigiditate; cū prima vice sanguis fuerit imminutus. Cucurbitulæ scarificatæ probantur Aë-
tio & Auicennæ, quia vacuant: non scarificatæ non probantur, quia attrahunt, & non vacuant. Quoad *Vbi*: si sanguis in toto exsuperet; cucurbitulæ applicandæ sunt dorso & cruribus: si redundet sanguis in parte determinata; vt varia est pars, ita variis locis cucurbitulæ sunt applicandæ. Aegineta, si crura erant contracta, applicabat postremis vertebris: si manus erant conuulsæ, applicabat septimæ vertebræ: si conuulsio attinebat ad labia, vel palpebras, applicabat cucurbitulas occipiti, & primis duabus vertebris: si aderat tetanus, applicabat ceruici secundum vtramque partem, & pectori qua carnosius est, & præcordiis, & regioni renum. Omitto in præsentia circa cheirurgiam, nerui incisionem, quam probat Galenus cap. 1. lib. 1. de motu musc. nam hæc doctrina spectat ad sermonem de vulneribus.

Quoad medicamenta, multa supponentes: si conuulsio fiat ex inanitione propriæ humiditatis; Rhafis, Paullus, Auicennas probant *aquam dulcem, oleum commune, lac, vt ex his fiat balneum.* Et si conuulsio fiat a causa simul siccante, & calfaciente; Auicen. miscet propositis, *oleum ros. complet.*

*Curatio:
Vena sectione.*

Cucurbitula.

*Paullus cap.
19. de 20. l. 3.*

*Aëtian. c. 1.
l. 3. de meth.
med.*

Pharmacia.

A repletio-
ne.

aquam ros. vt alimentum detineatur, ratione levis astringionis, & vt fiat aliqua refrigeratio: & si causa sit vehementer calefaciens; Auicennas ascendit etiã *ad hordeum fractum sine cortice*, nam cortex siccatur; addit *violas, nymphaam, cucurbitas, melones, lactucam*, & ex his parat balneum. V s v s. *Quomodo.* Balneum debet esse actu vel temperatum, vel tepidum; nam calidum siccaret. *Vbi.* Medicamenta modo toti, modo parti applicanda; prout siccitas vel est in toto, vel in parte. Si autem conuulsio fiat ex inanitione roridæ humiditatis; probantur calefacientia: vt est balneum e vino, vel ex aqua alterata cum calidis, de quibus alias. Si conuulsio fiat e repletionem; & primum si fiat ab inflammatione; curatur medicamentis, quibus occurrere licet inflammationi, de quibus suo loco. Si spasmus fiat citra inflammationem; occurrendum medicamentis, quæ in paralyti sunt præscripta, de quibus supra. Sed iuniores notent; primum circa vacuantia per meatus sensibiles; Auicennam probare vehementia, non mediocria, & causa vacuationis totius, & causa capitis: de quibus dictum in dol. cap. a pituita, & a melancholia. Quoad vacuantia per insensibiles meatus, Rhasis probat valentiora, quam in paralyti, id est, magis calefacientia, & tenuis substantiæ, de quibus etiam diximus. Secundum Aëtium probatur *seseli, id est, siler montanum, cum aceto mulso, aut posca*: non enim est præter rationem, miscere acetum pro vehiculo; quam vis eo pro medicamento principali non debeamus vti. Quantum ad ea medicamenta, quæ applicantur: notandum, Auicennam mirifice commendare, si applicemus *renem tritum cum sua pinguedine*; & ideo probatur *ren arietis, castratorum, caprae, agni, hœdi, vel etiam vituli, bouis, & potissimum tauri*: ren autem est detinendus donec exsicceatur, vel etiam fœteat, & mox alius ren ad-mouendus. Addit Auicennas, membra conuulsa inuoluenda esse *lana, quam madida humidaque oleo est seruanda*. Præterea Auicennas probat *aquam alteratam copioso anetho, in qua decoquatur canis, aut vulpes, usque ad dissolutionem*: & hoc decocto æger semel aut bis est profundendus. Hippocrates aphorismo 25. sectio. 5. in hoc spasmo probat *frigidam*, si copiose effundatur, calefacit enim per accidens, quatenus huius vi calor concentratur & vnitur. At secundum Auicennam, frigida non vtendum, nisi virtus sit robusta, secundum totum corpus, & secundum partem; unde patients erit iuuenis, carnosus, expers vlceris; præterea frigida locum habet, si assit ambiens, vi cuius calor insitus extra immodice moueatur; tunc enim ope frigidæ ab hoc motu liberatur, ideoque hæc materia in aere calido, nõ in frigido administranda; calidum enim innatum non potest ferre concentrationem & æris, & frigiditatis aquæ. Addit Auicennas puerulis calidiora

lidiora non esse admouenda: vt liceat hoc medicamento vti pro pueris: ℞. rad. lili ꝑ℞. anisorum ꝑ℞. croci ꝑ℞. mellis quantum sufficit. Misce. Iubet etiam Auicennas assiduo puerorum membra esse deponenda in aquam alteratam chamemelo, fœnograco, meliloto. Et ex his olea etiam pro pueris possunt parari. Rhasis iubet corpora conuulsa esse inungenda oleo de costo; & valentius ac diutius fricanda, quam in paralyti; nam materia magis est impacta. Si conuulsio fiat ob errorem externum; pro vario errore, varia medicamenta administranda, verbi gratia si error sit flatus, probantur discutientia flatus, de quibus in dol. cap. a flatu, & sic de reliquis.

Ab errore
externo.

Quoad diætam: notandum in spasmo ex inanitione, cum Rhasi & Græcis probari sorbitionem ex alica, & farre, & hordeo, e lacte amygdalino, & potissimum ex aqua carnis destillata, vel agni, vel hœdi. Et, si siccitas foueatur a caliditate, addatis lactucam, semina melonum, cucurbitas. Si non assit caliditas, potestis miscere cum aqua carnis vinum medicatum. Lactuca enim reddit aquam carnis refrigerantem: vinum, eam reddit calefacientem, & citius alentem: vnde patet, aquam carnis destillatam, si sola exhibeatur, esse cibum nec calefacientem, nec refrigerantem. Quoad potum: Si conuulsio sit e congelata rorida humiditate; probatur vinum. Si conuulsio sit e repletionem; Paullus probat victum tenuem, extenuantem. Vnde Auicennæ probatur panis cum melle, & aqua ciceris. Et, si virtus sit debilis, secundum Auicennam est exhibenda caro auicularum. Vnde obiter colligendum, carnem magis nutrire, quam nutriat panis. Potus cum Paulo sit mulsa: & cum Auicenna concedi etiam potest vinum antiquum in parua copia; at post totius & capitis euacuationem.

Diætâ.

CAP. V. T. XXVI.

De Spasmo Cynico.

SVCCEDIT vitium, quod componitur e paralyti & conuulsione: facileq; cognitis simplicibus cognosci poterit. Vocatur autem spasmus cynicus, tortura oris, conuulsio canina, risus Sardonius. Per spasmum autem cynicum intelligimus vitium, in quo facies figuram naturalem non seruat. Generatur hoc malum dum capiti occurrit causa, vi cuius musculi faciei ita læduntur secundum motum, vt figura faciei vitiosa reddatur. Spasmus ergo cynicus est figura præter naturam faciei, dependens a motu præter naturam suorum musculorum. Forma, est figura præter naturam; nam figura deformis euadit. Subiectum, est facies, id est, capitis pars anterior, a capillis ad mentum: vnde intelligimus non tantum os, sed etiam

Nomen.

Generatio.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

maxillas, genas, oculos, frontem. Porro vitiosa figura attinet modo ad dextram partem, modo ad sinistram: & modo ad omnes partes, modo ad aliquas; vnde os interdum est immune; vocatur tamen tortura oris, quia vt plurimum oris figura vitiatur, & quia os præcipua est pars faciei.

Causa efficiens.

Dependet autem oris tortura, a motu præter naturam muscutorum faciei. Ideoq; statuendum hoc vitium formaliter acceptum, esse symptoma: pendet enim a motu præter naturam, ab actione læsa: hic quippe tortuosa oris figura est symptoma, nimirum qualitas mutata, quæ, vt opus, sequitur actionem læsam, id est, motum præter naturam muscutorum faciei. At figura vitiosa, si consideretur vt morbus, non pendet a læsa functione, sed potius est causa læsæ functionis. Dum igitur Auicennas inquit, torturam oris esse morbum instrumentalem faciei; respexit ad causam effectricem principalem, qui est morbus in mala compositione; sicut in paralyti & spasma. Quia autem nos tradimus definitionem per causam formalem; necessario dicimus, torturam oris esse figuram vitiosam faciei, dependentem a motu præter naturam muscutorum. Cæterum hoc

Motus præter naturam.

Musculi faciei.

loco per motum præter naturam, intelligimus motum ablatum, si vitium fiat a paralyti; motum autem corruptum, si a conuulsione. Per musculos faciei, intelligimus musculos, qui mouent maxillas inferiores, alas nasi, labia, & buccas, cap. 13. lib. 9. de vs. p. Quamuis autem horum muscutorum maior pars neruos suscipiat a tertio pari cerebri: nihilominus propositi musculi priuatim ita se habent; vt musculi oculorum neruos sumant a secundo pari cerebri: musculi maxillarum, alarum nasi, & labiorum, a tertio pari cerebri: musculosa autem latitudo, a qua buccæ mouentur, maxima e parte suscipit neruos, a secundo pari spinæ, nonnullos etiam a tertio pari spinæ, & secundum regionem altissimam a quinto pari cerebri, cap. 7. lib. 9. de vs. p. cap. 2. lib. 4. de loc. aff. & in lib. de neruorum dissectione.

Causa motus præter naturam.

Motus autem horum muscutorum præter naturam, fit propter causas vel paralyti, vel conuulsionis: de quibus dictum. At notandum, est cap. 2. lib. 4. l. aff. & cap. 7. lib. de caus. morb. si oris tortura fiat e paralyti; musculos læsos esse, in parte non contracta, verbi gratia si sint resoluti dextræ partis musculi, tunc non operantur; operantur autem musculi sinistræ partis, dum scilicet ad suam originem retrahuntur; dum autem contracti sunt, non distenduntur amplius, quoniam a seipsis distendi non possunt; nec distendi possunt a musculis dextræ partis, quia hi sunt resoluti: & ob id musculi partis non læsæ retracti permanent; secumq; partis læsæ:

muscu-

musculos contrahunt, & contractos seruant. Contra si fiat oris tortura e conuulsione, musculi læsi sunt in parte contracta, verbi gratia si dextræ partis muscoli conuellantur, musculos sinistræ partis non læsos ad se trahunt.

Secundo notandum e captie secundo, libro quarto, loc. affect. in hoc malo musculos non fungi suo munere, quoniam noxa est vel in musculis, vel extra musculos: si extra musculos, vel in neruis, vel in eorum principiis: si in neruorum principiis, vel in spinali medulla, secundum primas ceruicis vertebra; vel in cerebro, sed secundum dimidium cerebri.

A forma non sumuntur differentiæ, nisi secundum Magis & Minus: *Differentia.* prout figura est magis vel minus deformis. Quoad subiectum: figura vitiosa pertinet, vel ad Dextram faciei partem, vel ad Sinistram. Quoad causam efficientem, sumuntur differentiæ & a causa efficiente, & a sede causæ efficientis. A causa efficiente; vt est vel Paralysis, vel Conuulsio. A sede; vt est vel Musculus, vel Nerus: & si neruus, vel secundum Progressum, vel secundum Principium: & si secundum principium, vel secundum Spina, vel secundum Cerebrum.

Tortura oris imminens, secundum Auicennam cognoscitur e faciei *signa.* dolore, e stupore, e palpitatione. Præsens in genere non eget signis. Quoad differentias, quæ sumuntur a forma & subiecto; sunt manifestæ. Quoad causam efficientem, oportet cognoscere Causam, & Sedem causæ. Quantum ad causam: si fiat e paralyti; cognoscitur, quia pars contorta rectificatur per retractionem: Si causa sit conuulsio; rectificatur per extensionem: vt in paralyti pars læsa non sit contracta, in spasma sit contracta. Addit Auicennas torturam e paralyti, indicari e faciei motu imbecillo, e sensu obtuso, & ex eo, quod homo non sentit extensionem: & præterea cognoscitur, quia palpebra inferior delabitur. Si fiat e conuulsione; cum Auicenna vt plurimum adest dolor, sensus non est obtusus, durities adest in musculis, cutis tenditur, & cutis magis elongatur a parte colli; & maiori cum difficultate fit reditus ad naturalem statum.

Quoad sedem causæ: Si sedes sit musculus; figura vitiosa occupat solum partem faciei. Si autem sedes sit extra musculum; si sedes sit neruus, & quidem secundum progressum; noxa erit solum in facie; si secundum principium; etiam noxa erit vltra faciem, verbi gratia si cerebrum sit affectum secundum dimidium; noxa erit secundum dimidium faciei, & dimidium totius corporis. Si sedes sit

spinalis medulla; læsio erit secundum buccas, & partes infra spinam. Cæterum, si noxa sit secundum progressum neruorum; si attineat ad secundum par neruorum cerebri; indicatur a vitiosa figura oculi: si pertineat ad tertium par neruorum cerebri; indicatur e figura vitiosa, occupante dimidium faciei secundum omnes partes: si attineat ad quintum par; cognoscitur e leui noxa buccarum, si spectet ad secundum & tertium par spinæ, & quidem ceruicis; cognoscitur ex insigni noxa buccarum.

Indicationes propositæ sunt in paralyti & conuulsione.

Prognostica.

Malum hoc non est negligendum: nam minatur paralytin etiam extra faciem, minatur epilepsiam, apoplexiam; quia causa morbifica lædit partes cerebro vicinas. Quoad differentias: Figura magis deformis, est periculosior: quia maior recessus a naturali statu. Ratione dignitatis; vt occupat plures partes, ita magis periculosa. Ratione causæ efficientis; cum fiat a paralyti, vel spasmo: hæc superius sunt proposita. Auicennas addit: si oris tortura ultra 6. menses producat, vix curari: nam mali causa est admodum vehemens secundum essentiam: perdurante enim oris tortura, materia euadit magis viscida, crassa, impacta, & proinde maxime recedens a naturali statu.

Cheirurgia.

Auicennas, Paullus, Aetius, probant ligaturam, qua facies reducat, ad formam naturalem. Hoc autem intelligendum est de malo, si fiat e paralyti, non autem si e spasmo: nam in paralyti pars est relaxata, in spasmo contracta. Iidem venam secant, dum assunt sanguinis notæ: & quidem sub lingua. Cucurbitulas etiam scarificatas primis vertebrae applicant. Hoc præceptum locum habet, si oris tortura fiat a paralyti, aut a spasmo e repletionem. Supponunt autem hi auctores, si sanguis in toto redundet, primum cubiti venam esse aperiendam.

Pharmaceutica.

Quoad medicamenta: probantur vehementia, purgantia totum, si opus sit, totumq; sit repletum: ratio est, quia hoc malum cito, quantum fieri potest, expugnandum; si enim diu perdurat, non curatur. Notandum autem cum Auicenna non esse festinanter gargarismis vtendum; nam attrahunt ad partes affectas: vt his vti liceat post sternutatoria. Quoad digerentia, Auicennas probat, *carnem elixam animalium syluestrium, verbi gratia leporis, vulpis, lupi, cerui, apris.* has Auicennas applicat parti affectæ, & sedi mali, & vertebrae colli. Rhasis probat *nucem moschatam* in ore detentam, causa resolutionis materiæ. Auicennas probat *masticatorium ex acoro, pyrethro, nucem moschata:* monetq; vt detineatur in parte affecta. Rhasis quotidie ante cibum vtatur hoc gargarismo: *℞. sinapi ℥iij. mulsæ ℥jss. fiat decoctio ad consumptionem tertiam: deinde adde syr. acetosi, vel oxym. simp. ℥ij. Mis. pro garga-*

gargarismo. Auicennas & Rhasis aerem probant obscurum. Cibus con- *Diaeta.*
uenit, vt in paralyfi, & spasmo. Pro potu, Auicennas probat *aquam mellis.*
Quoad motum, iubet Auicennas vt patiens non moueatur, vsq; ad quar-
tum, vel septimum: dum exercitio vti potest: nam ante corpus est euacuan-
dum: dum autem corpus repletum est, per motum ad caput fluit materia.
Tandem probatur, vt patiens intueatur specula e chalybe, semperq; stu-
deat faciem ad naturalem statum perducere.

CAPVT XXVII.

De Catarrho.

HACTENVS de vitiis attinentibus ad cerebrum, quatenus est or- *Transitio.*
ganum functionum animalium: iam dicendum de vitiis attinenti-
bus ad cerebrum, vt est instrumentum functionis naturalis: pro- *Nomen.*
pterea dicendum est de catarrho, multorum vitiorum fonte. Per
catarrhum autem seu fluxionem, vel destillationem, intelligimus in gene-
re omnem fluxum materiae excrementitiæ a cerebro, extra cerebrum, ad
quamcunq; partem fluat, siue detineatur, siue egrediatur. Non enim hic
sumimus catarrhum, quemadmodum sumit Galenus cap. 4. lib. 3. de sym-
caus. pro catarrhi specie, in qua materia fluit in os: sed loquimur de catar-
rho in genere. Catarrhus ita acceptus generatur; cum cerebro præter na- *Generatio.*
turam occurrit aliquid, vi cuius frustratur facultas naturalis cerebri, vt ce-
rebri excrementum crassum morbificum euadat, & ita e cerebro egredia-
tur, vt corpus lædat. Catarrhus ergo est excrementum crassum, affligens *Definitio.*
corpus, procedens a frustratione alteratricis cerebri. Colligitur hæc defi-
nitio e cap. 2. lib. de organ. odor. cap. 9. lib. 6. de tuend. sanit. cap. 4. lib. 3. de
sympt. caus. & ex Hippocr. lib. de glandibus.

Forma est excrementum crassum, affligens. Paullus ait, catarrhum esse *Forma.*
descensum præter naturam humoris excrementitii e capite in subiectas
partes. Auicennas etiam statuit, catarrhum esse cursum materiae a cerebro.
His nos non aduersamur: etenim hi respexerunt ad explicationem vocis,
ad definitionem notionalē, non ad essentialē: catarrhi enim vox signi-
ficat fluxum. Porro a definitione notionali facile possumus essentialē
colligere, secundum doctrinam pathologicā, quam tradidit Galenus
cap. ult. lib. de differ. sympt. cap. 4. lib. 3. de caus. sympt. Cum enim vox ca-
tarrhi, significet fluxum præter naturam materiae a capite: catarrhus ne-
cessario est quid præter naturam. Genus ergo catarrhi, vel est Causa, vel

Excrementum.

Crassum.

Affligens.

Noxa excrementi crassi cerebri.

Species excrementi mucosi.

Vitium excrementi.

1. Substantia vitium.

2. Quantit.

3. Qualit.

4. Motus.

Terminus a quo: nimirum cerebrum.

Morbus, vel Symptoma. Si symptoma: vel actio laesa, vel qualitas mutata, vel excrementum mutatum. Cum igitur in catarrho fluat materia præter naturam: patet catarrhi genus in definitione essentiali, esse excrementum mutatum. Recte igitur in finitione diximus, catarrhum esse excrementum crassum, affligens. Diximus excrementum, ad differentiam alimenti. Diximus crassum: nam in qualibet coctione duo excrementa segregantur ab alimento: nempe tenue, & crassum: in cerebro, tenue excrementum est vapor, qui in sublime elatus per caluariæ suturas excernitur: crassum, est mucus pituitosus, materia illa mucosa, quæ per membranam perforatam egreditur, & perducitur ad nares, & potissimum ad os. Excrementum in catarrho necessario est crassum: nam si quandoque tenue sit, semper tamen mistum est cum crasso. Diximus affligens; ad differentiam excrementi crassi non lædenti.

Hoc excrementum, quatenus habet vim affligendi & lædendi, parit febres catarrhales, intemperantias, malas compositiones, solutam unitatem. Intelligere ergo oportet huius excrementi speciem, & vitium. Quoad speciem: est substantia mucosa, vel Sincera, & vocatur mucus pituitosus; vel Permista; idq; aut cum Sanguine, & dicitur mucus sanguinolentus, cruentus; aut cum Bile, & est mucus biliosus; aut cum Melancholia, & est mucus melancholicus. Quoad vitium: hoc excrementum, secundum Galenum cap. ult. lib. de diff. sympt. a naturali statu discedit, vel Tota substantia, vel Quantitate, vel Qualitate: & dum Galenus proponit excrementum ut præter naturam excernitur, innuit vitium secundum Motum: ut proponit excrementum, quod præter naturam detinetur, innuit vitium secundum Quietem: non ergo Galenus omittit vitium secundum ubi. Quoad vitium in substantia: est excrementum cerebri, quod est præter naturam, non ratione loci, sed secundum substantiam a toto genere, verbi gratia excrementum putridum, veneficum, venereum. Quoad vitium in quantitate: excrementum vel Abundat, vel Deficit. Quoad qualitatem: pertinere potest ad Primam, vel Secundam. Ad primam: ut excrementum est vel calidius, vel frigidius. Ad secundam: & vel ad modum substantiæ, ut est crassum, aut tenue, aut viscidum; vel ad propria sensuum obiecta, nimirum ad colorem, odorem, saporem. Ad colorem, dum excrementum hoc mucosum ab albo recedit, ut est excrementum rubicundum, flauum, viride, nigrum. Ad odorem, dum male olet. Ad saporem, si est dulce, amarum, acre, salsum, acidum. Quoad motum: in hoc oportet perpendere terminum a quo, spatium, & terminum ad quem. Terminus a quo est cerebrum,

Brum, cap. 9. lib. 6. de tuend. sanit. com. aphor. 13. sect. 3. Oportet autem scire, qua ratione cerebrum habeat rationem termini a quo. Cum Galeno igitur cap. 4. lib. 3. de sympt. caus. oportet perpendere excernendi modum, qui duplex est: fit enim vel per transmissionem, vel per attractionem. Transmissionis modus, attinet ad terminum a quo, & ad terminum ad quem: modus attractionis saltem ad terminum ad quem. Quantum igitur ad terminum a quo: cerebrum, ut a se propellit excrementum concurrat dupliciter: primum, ut iusto euadit robustius, ut in hoc reventrix cedere cogatur: secundo, ut expultrix ab excremento impellitur. Robustior euadit expultrix; dum subito, vi externi frigoris, partes cerebri densantur, dum capite repleto, subsequitur aeris frigiditas, & ea vehemens, ut materia exprimatur infra: comm. aphorism. 13. sectio. 3. ut catarrhus fiat grauior, si aer est frigidus & siccus, quam si frigidus & humidus: aer enim frigidus & siccus, in causa est, ut violenta magis fiat expressio. Impellitur autem expultrix ab excremento, dum peccat copia, vel qualitate, vel copia & qualitate simul: copiosum enim excrementum suo onere afficit expultricem; & si colliquetur, qualitate etiam afficit.

Spatium per quod, cum Hippocrate lib. de gland. est multiplex. Estq; *Spatium*: vel Secundum, vel Præter naturam. Si secundum naturam; spatium pertinet ad Nares, &c. Si præter naturam; est Amplum, vel Angustum: amplum, est Oesophagus, Tracheia: angustum attinet vel ad Vacuitates, seu inania inter membrum & membrum, vel ad Organa: & si ad organa, vel Naturæ, vel Animæ: naturæ organa, sunt Venæ & Arteriæ: animæ, sunt Spinalis medulla & Nerui.

Terminus ad quem, est Totum, vel Pars. Si totum, fit febris catarrhalis: Si pars, potest esse quælibet pars extra cerebrum. Et hæc pars attinet ad Artus, vel ad Ventres: ad artus, verbi gratia dum fiunt dolores articulares catarrhales: ad ventres, & vel ad Abdomen, Thoracem, Caput. Ad abdomen; verbi gratia si fiat dolor colicus catarrhalis, vel fluxus alui catarrhalis, vel gonorrhoea catarrhalis. Ad thoracem, ut est tumor catarrhalis in pleura, in pulmone, ut dum materia destillat in pulmones, & tunc Galenus catarrhum nomine generis appellat destillationem, comm. aphorism. 12. sectio. 1. Si fluat materia ad caput, id est, ad partes capitis extra cerebrum: fluit vel ad Oculos, Nares, Aures, Os, aliasve capitis partes, verbi gratia si materia fluat ad oculos, fit epiphora catarrhalis: si fluat in nares, vocatur Coryza seu grauedo, capite quarto, libro 3. de sympt. caus. com. 49. lib. 2. prognost. si in os, nomine generis.

ris dicitur catarrhus: si in fauces, dicitur raucedo: si in gargarionem, dicitur *σαφύλη*, seu acinus: si in glandulas oris, vocant *ἀνθαδάς*, & *παγιδύμια*. Sed oportet intelligere; qua ratione hæc omnia dicantur terminus ad quem. Quod si ergo fluxio fiat per modum transmissionis: tunc pars est terminus ad quem, quatenus suscipit: suscipit autem vitio temperiei, vel compositionis. Temperiei; dum hæc est vel Frigida, vel Humida, vel Frigida & Humida: compositionis vitio suscipit pars; dum composita est e vasis amplioribus, vel est confecta e substantia rariore. Si fluxio fiat per modum attractionis; tunc causa termini ad quem est Dolor, vel Calor, sed intensior quam in termino a quo. Quoad vitium ratione quietis: quies est præter naturam; nam mucus pituitosus secundum naturam in cerebro reperitur, quare extra cerebrum præter naturam, nisi tempore opportuno per nares, & potissimum per os egrediatur. Si ergo hoc excrementum in partem aliquam decumbat, & ibi quiescat; sane hæc quies est morbifica. Quamobrem, si excrementum effluat, est symptoma in genere excrementi mutati: dum autem quiescit in termino ad quem, euadit causa morbifica. Hæc de forma.

3. *Quies.*

Subiectum.

Subiectum catarrhi est corpus: vt enim materia præter naturam quiescit in corpore, necessario lædit corpus, verbi gratia in febre catarrhali subiectum est totum corpus.

Causa efficiens.

Causa efficiens, est frustratio alteratricis cerebri; ad differentiam frustrationis alteratricis aliarum partium. Intelligendum ergo qua ratione cerebri alteratrix frustratur. Galenus cap. 4. lib. 3. de sympt. caus. ait: omnia symptomata prodire ex intemperie partium similarium, & instrumentorum morbis, præterea materiæ quantitate, & qualitate. Quod idem est, ac si dixisset, omnia symptomata fieri vel læsa facultate, vel ob errorem externum: quemadmodum ait, cap. 1. lib. 3. de symptom. caus. Sicuti ergo diarrhoea est passio, quæ fit e coctione læsa in ventriculo; ita catarrhus fit e mala coctione in cerebro. Et, sicuti ventriculi coctio læditur, vel læsa facultate, vel ob errorem externum: ita etiam statuendum de cerebri coctione. Galenus loc. cit. respiciens ad facultatem læsam labefactatam, proponit dyscrasias: respiciens ad facultatem læsam impeditam, proponit morbos instrumentorum: respiciens tandem ad errorem externum, proponit materiæ quantitatem, & qualitatem. Hoc igitur loco explicandum, quæ intemperies sit catarrhi causa, quæ compositio, quæ materiæ quantitas, & qualitas.

1. *Dyscrasia.*

Quoad intemperie: catarrhus produci potest ab intemperie Calida, & a Frigida. Frequētius fit a frigida: vnde exquisitissimus catarrhus fit a frigiditate,

ditate, nam cerebri temperies naturalis vergit ad frigiditatem, id est, ad remissum calorem. Vnde Galenus respiciens ad catarrhum qui frequentius occurrit, id est, ad exquisitissimum; hunc inter frigida vitia connumerat, c. ult. l. 2. de temperam. c. 5. l. 1. de tuend. san. aph. ult. sect. 3. Verum & a calida intemperie fit catharrus, com. aph. 12. sect. 3. vnde Galenus c. 9. l. 6. de tuend. san. illos redarguit, qui semper in omni catarrho capiti calida applicabant, credentes catarrhum tantum fieri ab intemperie frigida. Quantum igitur ad intemperiem frigidam: cum Galeno aph. 12. lect. 3. potest esse Remissa, vel Intensa. Remissa producit excrementum pituitosum vel subdulce, vel insipidum: intensa, acidum. Præterea intemperies frigida, potest esse coniuncta modo cum humida, modo cum sicca. Intemperiem frigidam & humidam proposuit Galenus, c. ult. l. 2. de temp. frigidam & siccam aph. ult. sect. 3. Frigiditas autem dupliciter concurrere potest, ad producendum excrementum catarrhale; primum vt agit in alimentum, & hoc non potest vincere; vnde generatur excrementum pituitosum, satis copiosum: secundo, vt vapores excrementitios a corpore elatos nec resoluit, nec permittit vt egrediantur per suturas; vnde condensantur, & misti cum cerebri excremento crasso descendunt; quemadmodum innuit philosophus, circa finem, l. de somno & vig. & c. 7. l. 2. de part. animalium. Quoad intemperiem calidam: hæc potest esse calida, calida & humida, calida & sicca. Concurrit autem vt potiss. calida intemperies generat excrementum cerebri salsum; & potiss. id producitur ab intemperie calida & sicca. Oritur autem dubium, quia Galenus in arte med. c. de signis cerebri, ait: cerebrum calidum & siccum superfluitatibus carere: ideo intemperies calida & sicca non est causa catarrhi. Responsio. Galenus loc. cit. respicit ad cerebrum constitutum intra latitudinem sanitatis: nunc autem loquimur de intemperie morbosa, qua fit attractio copiosioris materiæ. Hinc Auicennas in curatione catarrhi quandoque vtitur frigidis & humidis. Intemperies calida habet vim colliquandi, vt excrementum calidius & tenuius reddatur; præsertim sub mora solis, si patiens olfaciat aromata, quæ præsertim reddunt caput calidius, si patiens sit natura rarioris habitus, vel etiam si rariorem habitum assequatur vi balnei, vel exercitii, vel aliorum. Quoad compositionem: causa catarrhi est angustia, c. 1. l. 9. de vs. p. caput enim veluti tectum est, domui calidæ superpositum, vt recipiat excrementa, quæ si detineantur ob angustiam, fit catarrhus. Error externus, est quantitas & qualitas materiæ extra cerebrum genitæ. Vitium quidem est secundum copiam, dum capiti a iecore, vel a ventriculo impertitur impurum alimentum copiosius; vt, cum non regatur a cerebro, nec

*Frigida.**Calida.**2. Angustia.**3. Error externus.*

vincatur, euadat matéria catarrhi. Qualitate peccat materia, vt est calida vel frigida. Calida, vt pituita salsa, biliola: & huius generatio pendet a iecore calidiore, vel obstructo, vel non obstructo; item ex assumtis calidioribus: ad hæc e toto, febre correpto. Materia frigida præsertim est pituita, quæ est genita vicio vel ventriculi, vel propter assumpta frigida: potest etiam esse materia melancholica, sed raro; nam materia melancholica in exigua copia generatur, estque crassa, vt non ita facile caput petat. Vnde Auicennas dicit, secundum mentem Hippocratis, aph. 42. sect. 2. l. 6. epid. catarrho obnoxios vt plurimum tumore lienis non affici: Galenus in com. rationem reddens, ait hoc propterea euenire, quia vno membro detento, reliqua sana seruantur. Addit Auicennas, fortassis causam esse, quod qui est obnoxius catarrho, est particeps humorum tenuium: dum autem adest lienis tumor, humores sunt crassi, & vix fluxiles.

Differentia. Cum ergo catarrhus sit excrementum crassum lædens: Si excrementum perperatur ratione speciei: catarrhus est Pituitosus, Sanguineus, Biliolosus, vel Melancholicus. Ratione vitii; excrementum peccat secundum Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, vel Vbi. Ratione subiecti, in catarrho læditur vel Totum, vel Pars, & si pars, hæc multiplex esse potest, vt diximus. Ratione efficientis; cerebri alteratrix frustratur vel Læsa facultate, vel ob Errorē externū. Læditur facultas, quoniā vel Labefactatur ob intemperiem, vel impeditur ob angustiam. Frustratur ob errorē; qui est materia peccans Copia, vel Qualitate; cuius multiplex est species & causa generans.

Signa Speciei.

Signa Vitiorum.

1. *Substantia.*

2. *Quantitatis.*

3. *Qualitatis.*

Catarrhus in genere notus est e verbis patientis. Quoad differentias, & primum a forma; a specie; num sit pituita, sanguis, &c. si egrediatur excrementum, oculis conspicitur; si non egrediatur, species cognosci poterit e traditis in serm. de dol. capitis. Quoad vitium excrementi: & primum secundum substantiam; cognoscitur ex iniucundo sapore, & iniucundo odore, & sic catarrhus putridus cognoscitur: veneficus cognoscitur e signis veneni: venereus, e signis luis Venereæ. Quoad vitium secundum quantitatem: maior quantitas cognoscitur e symptomatum maiori vehementia. Quoad vitium secundum qualitatem: & primum quoad qualitatem primam; calidus catarrhus cum Rhasi cognoscitur e pruritu narium, e pruritu palati, e sternutamento; & cum Auicenna, e sensu caliditatis: & præterea e colore excrementi rubicundo, citrino, viridi, & rubedine oculorum, e calidis nocentibus, & frigidis iuuantibus. Frigidus catarrhus ex oppositis cognoscitur. Quoad vitium penes secundas qualitates: an excrementum sit crassum, an viscidum, an tenue, an huius vel illius coloris, odoris, saporis: hæc omnes differentiae notæ sunt medico per visum, & auditum.

tum e verbis patientis. Quoad vitium secundum motum; ratione tertii-
 ni a quo: si capitis expultrix iusto sit robustior reddita; cognoscitur, si ca-
 piti repleto, causa externa, cum impetu refrigerans, occurrerit: Hæc cau-
 sa si desideretur, iudicandum expultricem excitari a materia: copia au-
 tem & qualitas huius materiæ quibus signis cognoscantur, patet ex alibi
 traditis. Quoad spatium per quod, si materia fluat per nares, vel per os; *4. Motus, signa.*
 patet: Si fluat per œsophagum; indicatur ex inappetentia, e nausea, e vomitu, e læsa coctione ventriculi, & e malis ventris inferioris. Si fluat materia *Terminus a quo.*
 per tracheiam; cognoscitur e screatu, e tussi, & difficili respiratione. Si
 fluat materia per vacuitates, per inania spatia membrorum; patiens con-
 queretur de sensu materiæ descendente, ac citra dolorem insignem; præ-
 terea e vitiis non nervorum, sed partium carnosarum. Si fluat materia per
 nervos; cognoscitur e dolore, e nervorū vitiis, utpote e tremore, torpore,
 paralyti, convulsione. Si destillet materia per venas; cognoscitur e tumore
 inflammatorio partium, e cachexia, ex hyposarca, e febre latica, id est,
 catarrhali, e lotio non spumoso, sed in quo apparet spuma, ut spuma ha-
 beat rationem contenti: nam dum materia fluit per venas, vertitur in va-
 pore, qui mistus cum materia humida, per motum & calorem, est in
 causa spumæ. Si materia fluat per arterias; cognoscitur e pulsu molli, in-
 æquali; modo frequenti, modo raro; ut materia catarrhalis modo est
 frigida, modo calida: adhæc cognoscitur e motu pravo cordis, e leipo-
 thymia, e syncope. Quoad terminum ad quem; an sit totum vel pars; *Terminus ad quem.*
 patet e noxis vel totius, vel partis. Vtrum autem terminus ad quem con-
 turrat, vel ut suscipit, vel ut attrahit; non difficulter patebit: nam si ma-
 nus, verbi gratia, antequam afficiatur tumore catarrhali, vel doleat; vel
 calidior sit reddita; patet manum esse terminum ad quem, ut attrahit: si
 hæc desiderentur; ut suscipit: præsertim si manus sit vel frigida, vel hu-
 mida, vel obtineat vasa latiora, vel rarioris sit habitus. Quoad vitium se-
 cundum quietem: ut materia magis vel minus hæret, cognoscitur, ut ma-
 gis vel minus resistit medicamentis. Quoad differentias a subiecto: an *5. Quietis signa.*
 sit totum, vel pars; patet e traditis. Quoad causam efficientem: utrum *Differentia a subiecto, & causa eff.*
 catarrhus fiat læsa facultate, aut ob errorem externum; cognoscitur in-
 de, quod læsio facultatis indicatur e morbis capitis, de quibus suo lo-
 co. Error externus indicatur e signis significantibus materiam caput
 petentem, ut vel copia, vel qualitate peccat: de quibus in dolore capitis
 diximus.

Præsidia cum Galeno c. 14. l. 5. meth. sumuntur a forma, subiecto, & *Indicationes.*
 causa efficiente. Quoad formam; cum sit crassum excrementum, varium *Forma.*

- Species.* & specie & vitio; species indicat præsidium determinatum, verbi gratia; si pituita putrescat, oritur indicatio non simpliciter eradicandi, sed eradicandi pituitam. Quoad vitium excrementi catarrhalis perpendemus vitium quod vtile indicat. Ratione substantiæ; indicatur eradicans: ratione quantitatis; imminuens: ratione qualitatis; per contrarium alterans. Ad hæc respiciens Auicennas, ait, æquabilem reddendam esse materiam.
- Vitium.* Quoad vitium ratione motus: perpendere oportet tum motum, tum terminos motus. Motus vt est præter naturam, indicat remedium remouens hunc motum præter naturam: & huius gratia Auicennas proponit sectionem cursus; per quam non intelligit interceptionem, quia hæc non est præsidium, sed intelligit prohibitionem cursus in genere: nam interceptio est modus prohibitionis cursus, nõ remedium. Si perpendatur motus ratione terminorum; & primum; si vterque terminus perpendatur; ea ratione cursus prohibetur; vt cum in catarrho materia moueatur vel ad partem sinistram, vel ad partem dextram; indicetur remedium retrahens, vel ad partem sinistram, vel dextram, siue hoc fiat per modum reuulsionis, deriuationis vel interceptionis: Vnde Auicennas causa vtriusque termini, proponit motum materiæ ad aliam partem; nimirum, non tantum ad dextrum vel sinistram, sed etiam ad dextrum vel brachium, vel crus: vnde colligitur non superuacaneum fuisse Auicennam. Si perpendatur motus ratione termini a quo; in catarrho a capite fluit materia, vel sursum, vt quando cutis capitis tumore afficitur; vel deorsum: hinc indicatur retrahens ad superiora vel inferiora: Auicenn. huius indicationis causa proponit motum materiæ ad aliam partem. Ratione termini ad quem, quatenus attrahit, ratione doloris; indicatur remedium doloris vel anodynum, vel sanans, vel vtrumque; quatenus attrahit ratione caliditatis; indicatur frigidum. Si terminus ad quem suscipiat, & quidem ob frigiditatem; indicatur calidum: si ob humiditatem, siccum: si ob laxitatem, condensans. Auicennas ad hæc præsidia respiciens, ratione termini ad quem, proponit antecessionem prohibitionis eius, quod timetur generari ex eo: nam dum occurrimus termino ad quem, antequam vel suscipiat, vel attrahat; hæc est prohibitio antecessionis eius, quod timetur generari e vitio termini ad quem.
- Quies.* Quoad vitium ratione quietis; indicatur discutiens: & si materia quiescat, verbi gratia, in manu, indicatur remedium discutiens materiam in manu. Et hoc præsidium non proponitur ab Auicenna: quia dirigitur ad catarrhi effectum, de qua in propriis capitibus dicendum. Verbi gratia, si materia quiescat in pede, pertinet ad sermonem de podagra. Quoad subiectum, siue sit totum; siue sit pars: de his dicendum in sermone proprio, de vitis totius,
- Subiect.*

tiis totius, de vitiis partium. Tandem, quoad causam efficientem: si sit 3. *Causa efficiens.* morbus, siquidem sit intemperies; per contrarium oportet alterare: Si angustia; materia angustans expugnanda. Si causa efficiens est error externus: pro varietate speciei, vitii, causæ generantis, variant indicationes: de quibus in dol. cap.

Catarrhus contemnendus non est: quia ut plurimum est admodum vehementis secundum essentiam, quia ferme omnium morborum est soboles: vnde Galenus ait, c. 8. l. 1. de tuend. sanit. vi catarrhi totum languere. Præ-

terea additur vehementia dignitatis; cum cerebrum sit terminus a quo. Quædam tamen catarrhi species est utilis. Quantum igitur ad differentias *Prognostica differentia.* a forma: si perpendatur vis excrementi, & primum secundum speciem; *Species excrementi.* catarrhus est magis periculosus, si atrabilarius; minus si biliosus, minus si sanguineus; minus si pituitosus; est enim minor recessus a naturali statu.

Quoad vitium excrementi: si vitium sit secundum substantiam; tunc infinis est vehementia secundum essentiam, & propterea catarrhus admodum *Vitium substantia.* periculosus. Si vitium attineat ad quantitatem; ut excrementum in maiori copia hæret; ita catarrhus magis periculosus: & si caput doleat, signum est

copiosæ materiæ: vnde Auicennas dicit, dolorem capitis, coniunctum cum catarrho, fluxionem augere: quia ratione doloris fit attractio: ideo si *Quantitas.* catarrhus est cum dolore capitis, magis est periculosus. Si vitium attineat

ad qualitatem; catarrhus est periculosior, si excrementum sit calidum, *Qualitas.* crassum, viscidum, ingrati saporis, ingrati odoris, & ut magis recedit ab albo colore. Si vitium attineat ad ubi; ratione motus, ratione termini a quo; *Terminus a quo.* periculosior est catarrhus, ut cerebrum maiori cum impetu expellit, com.

aphorismorum 12. sect. 3. Ratione spatii, per quod; cæteris paribus, catarrhus minus est vehemens, si materia fluat per nares: vnde Hippocrates ait, aph. 42. sect. 2. l. 6. epid. ubi est lienis tumor, non esse grauedinem, & contra: quibus verbis Hippocratis non respicitur ad catarrhum in genere, sed ad catarrhum in specie, in quo scilicet materia per nares purgatur; non enim proponit catarrhum, sed grauedinem: & ob id (quod Galeni pace dixerim:) non est reprehendendus Rufus & Sabinus, dicentes, cum sanguis per grauedinem expurgatur, nihil in lienem descendere. Si materia destillet per nares, non ita defluit in lienem: Hæc causa est priuata, non prorsus contemnenda. Quamuis non sit reiicienda Galeni ratio, & communis & priuata: communis, quod raro duo membra corporis æque sint debilia, ideoque materia morbifica decumbat solum in partem magis debilem: priuata, quod grauedo quæ fit a pituita, per nares egrediente, fit e pituita tenui, & aquosa; lienis autem tumor e materia crassa & melancholica. Sed ad

*Termini
ad quem.*

Quietis.

*Prognostica
efficientis.*

*Curatio.
Venæsectio.*

rem, Catarrhus minus est vehemens, si materia fluat per nares; magis vehemens, si per os; periculosior, si per œsophagum; adhuc periculosior, si per tracheiam, nā minatur phthisin: si fluat materia per vacuitates membrorum, minus periculosus est catarrhus; magis periculosus, si per nervos; nec minus periculosus, si per venas, nam minatur febres, atrophiam; pessimus est catarrhus, si materia fluat per arterias, causa enim cordis imminet syncope. Ratione termini ad quem; primū scire oportet; vt terminus ad quem est præstātor, ita catarrhum esse magis periculosum; maxima enim dignitatis adest vehemētia: vnde Celsus ait, si nares habeant rationem termini ad quem, catarrhus est levis; si fauces, est peior; si pulmones, est pessimus; imminet enim tabes secū dum Hippocratem l. de gland. Minus periculosus, est catarrhus; si terminus ad quem attrahat; magis periculosus, si suscipiat; & si suscipiat ob imbecillitatem natiuam, est incurabilis, quemadmodum est podagra catarrhalis hæreditaria. Si perpendatur vitium ratione quietis: vt excrementum catarrhale magis hæret, ita catarrhus magis est periculosus. Si respiciamus ad causam efficientem: magis periculosus est catarrhus, si fiat læsa facultate; & magis si fiat labefactata; & deterior, si labefactata sit ob intemperiem calidiorē, nam generatur excrementū magis vehemens secundum essentiam. Si sit frigida intemperies, & ea in habitu; catarrhus est incurabilis: vnde Hippocrates ait, aph. 40. sect. 2. de stillationes in valde senibus nō superari, non concoqui. Si fiat ob errorem externum; pro vehemētia materiæ, peccantis vel qualitate, vel copia; vario modo prognosticandum: insignis enim est vehementia, si, verbi gratia, materia copiosa, & qualitate peccans extra cerebrū generetur, admodum læsa facultate alicuius visceris; verbi gratia, si fiat catarrhus affecto ventriculo intemperie in habitu, vix curari potest; & sic de reliquis.

Quoad materiam cheirurgicam: probatur venæsectio, si sanguis vehementer peccet. In catarrho sanguis peccare non potest sub ratione causæ principalis, quia non fluit sincerus; sed vt causa adiuuans, vel vt causa sine qua non. Concurrit vt adiuuans; dum catarrho sanguis miscetur cum excremento cerebri: vt propterea statuendum sit hunc catarrhum esse calidum, ob sanguinis permissionem. Cōcurrere etiam potest sanguis, vt causa sine qua non, dum in toto abundat; veluri, cum Mesue, dum corpus est calidum, & sanguineum, & catarrhus est calidus: dum enim corpus est calidum & sanguineum, catarrhus fit vel a pituita salsa, vel a pituita cū bile, vel a pituita cum sanguine; & quomodocunque fiat, semper catarrhus est calidus. Vena ergo tantum est secanda in catarrho calido, vt statuit Mesues, dum sanguis habet rationem causæ adiuuantis, vel sine qua non. Vnde

Rhasis

Rhasis probat venæsectionem in catarrho cum pruritu narium & palati; id est, in catarrho calido. In frigido catarrho igitur non est vena secanda, quia sanguis non habet rationem causæ principalis, nec adiuuantis, nec sine qua non: dum enim catarrhus est frigidus, corpus est frigidum: quare partes obtinent sanguinem exiguum, ut propterea sanguis non possit habere rationem causæ sine qua non, sed potius habeat rationem materiæ remedi iuuantis; quemadmodum etiam febris, secundum Auic. habet rationem materiæ remedi in catarrho frigido. In frigido ergo catarrho venæsectio nocet: primum enim vacuatur sanguis, & materia iuuans; deinde per accidens refrigeratur corpus. Porro in catarrho calido, vehemens sanguinis vitium indicatur; si afficiatur pars magni momenti, si febris sit annexa. Nec tantum secanda est vena, ubi corpus est sanguineum, sed etiam dum descendit ad oculos, ad fauces, ad pulmones; & præsertim si febris sit annexa: hæc enim significant vehemens sanguinis peccatū, dum catarrhus est calidus: si autem catarrhus sit frigidus, licet febris assit, vena non est secanda, quia febris est materia iuuans. Cū ergo in catarrho calido sit secanda vena, id notandum, ut nō copiosius educatur sanguis, nec ea copia, qua peccat: unde venæsectio parca erit, secundū Auicennam: & ratio est, quia in catarrho sanguis non peccat ut causa principalis: relinquenda igitur est aliqua sanguinis copia, ut virtus possit superare causam principalem, & possit etiam perferre medicamenta, quibus uti oportet ad causam principalem. Quoad usum venæsectionis: duo circa Quando monebimus. Primum sciendum, quod Galen. c. 14. l. 5. meth. respiciat ad catarrhum falsum: Si ergo patiens sit sanguine refertus; in eo catarrho sanguis habet rationem causæ sine qua non, & vincit alia indicantia, præsertim si corpus sit robustum: & tunc vena est secanda. At si in catarrho falso, patiens est exigui sanguinis, sanguis non habet rationem causæ sine qua non; ideoque non statim in principio est secanda vena. Dum enim sanguis est exiguus, & copia adest vitiosorum succorū; sane virtus robusta esse nequit: Cum autem necessarium sit uti purgātibus, propter succos vitiosos, quibus purgātibus virtus redditur debilior; propterea secundū Gal. cibus reficiendus est æger: & si per hanc refectionē gignatur sanguis, ea copia, ut habeat rationem causæ sine qua non; ob id Gal. loc. cit. post purgationē vacuat sanguinem; sed reficit vires; & roborata virtute rursus purgat; deinde rursus reficit; & si res suadet, id est, si per refectionem a cibus, sanguis est genitus, ut habeat rationem causæ sine qua non, rursus sanguinem mittit. Secundo, notandum cum Rhasi, secandam esse venam in catarrho, si post appositum pannulum calidum capiti, passio nec tollitur, nec imminuitur. Hic Rhasis

*Vsus venæsectionis.
ἡ ἐπίρρεσις.*

respicit ad catarrhum calidum, in quo materia propellitur a capite refrigerato, a causa externa refrigerante: nam cognouit Rhasis, in principio capitis frigiditatem quandoque vincere sanguinem, quandoque a sanguine vinci. Vincit quidem capitis frigiditas sanguinem, si frigiditas sit remissa, ut cedat pannis calidis; nam a pannis calidis, breui tempore usurpatis, non calefit caput, ut sanguis trahatur, sed solum frigiditas tollitur, & superata frigiditate, malum superatur, hoc est, expressio materiæ catarrhalis cessat. Frigiditas autem capitis vincitur a sanguine, si frigiditas sit ita impressa, ut pannis calidis non cedat; unde cum Rhasi, passio nec adimitur, nec minuitur: ideoque necessarium est ea adhibere medicamenta, quæ magis calefaciant, quam panni calidi; & tunc si sanguis abundaret, traheretur in caput: cum ergo sanguis magis possit, quam capitis frigiditas; primum erit secanda vena. De cucurbitulis notandum circa *vbi*. Auicennas in destillatione ad pectus, non applicat cucurbitulas dorso, ne materia attrahatur ad pectus, & sic materiæ motus vitiosus augeatur: sed applicat supra nucham, circa occipitium, ut fiat retractio per modum interceptionis.

Cucurbitula. Quoad cauteria: sciendum cum Auicenna, in catarrho frigido vlcus esse excitandum in sutura coronali; dum scilicet non adest prohibens, ut est materia copiosa, quæ generatur ob alicuius membri imbecillitatē: ut si, verbi gratia, a ventriculo imbecillo materia copiosa feratur in caput, imbecillius ventriculo existens; si tunc in sutura coronali fieret inustio, totum corpus per locum affectum euacuaretur; quod est inconueniens. Expedit ergo tunc, causa capitis vlcus excitare, vel infra occipitium, vel in brachio; & causa ventriculi in cruribus. Si autem catarrhus sit calidus: probatur vlcus in sutura coronali; nam quauis materia calida facilius euacuetur quam frigida: tamen cum eam habeat subsistentiam, ut per suturam coronalem retrahatur sursum, ne in pulmones descendat: ideo in sutura coronali vlcus excitandum. Cauterium ergo in catarrho frigido, est materia remedii vacuantis, indicati a materia frigida, copia peccante: in calido autem catarrho, est materia remedii tum vacuantis, tum retrahentis, & bin: indicata materia peccante copia & motu.

Pharmacia.

Medicamenta respiciunt Totum corpus, Caput, & Partes quæ afficiuntur in catarrho. Medicamenta quæ respiciunt totum, & caput, proposuimus in dol. cap. At medicamenta respicientia partes, quæ in catarrho afficiuntur, sunt proponenda in propriis capitibus. Verbi gratia, si materia fluat ad pulmones; in vitiis pulmonum de his dicendum. Quare propter iuniores satis sit quædam notare, circa purgantia totum, circa alterantia caput, & circa interceptientia.

Quantum

Quantum attinet ad totum: purgantia solum probantur, dum præsens ^{1. Purgantia} est materia purganda: vnde Galenus comm. 85. lib. 4. de vict. (dum auctor ^{totum.} ille probat *helleborum* in catarrho) monet, non omnibus veratrum esse dandum, nec in omni catarrho; ut interdum soli capiti sit providendum, dum scilicet in toto materia non peccat.

Secundo notandum circa alterantia, & vna insensibiliter euacuantia: ^{2. Alterantia} Alexandrum, cap. de sputo sanguin. redarguere Galenum, cap. 14. lib. 5. ^{tia.} method. in catarrho falso applicantem medicamentum coronali futuræ, confectum e *thapsia* & *fimo columbino*: at Alexander in catarrho calido non probat calida, sed frigida! Responsio. Calefacientia sunt materiæ vacuantes, retrahentes, & calefacientes. Galenus his utitur, ut vacuantibus insensibiliter, & potissimum ut retrahant materiam; non autem ut calefaciant, id est, utitur his propter materiam morbificam, non propter dyscrasiam calidam; nam materia salsa peccat copia, & motu, ut petit pulmones; est ergo minuenda & sursum trahenda, quod consequimur beneficio *thapsia* & *fimi columbini*. Galenus ergo, non loquitur de alterantibus, quia respicit ad indicationes, quæ sumuntur a materia genita, non autem ad eas, quæ sumuntur a causa generante. Contra autem cap. 9. lib. 6. de tuend. sanit. Galenus respiciens non ad materiam, sed ad capitis intemperiem, in catarrho calido probat frigida: de quibus diximus in döl. cap.

Tertio notandum in catarrho calido, circa modum administrandi ma- ^{Stillicidium} terias refrigerantes; Aetium probare ^{frigidum} *stillicidium frigidum* ab alto supra ^{frigidum.} caput, dummodo æger non sit thoracis debilis. At Mesues & Auicennas admonent, in catarrho calido actu frigida, raro esse applicanda: cum enim modus agendi indicetur ab indicante, ut facile vel difficulter patitur; si accidat, capitis caliditate esse intensam, ut non facile cedat, probantur medicamenta actu frigida, dummodo non sit prohibens præsens. In catarrho igitur calido, materia morbifica in thoracem vel actu fluit, vel imminet ne fluat. Si actu fluat; prohibens præsens est materia, ut peccat secundum motum; & propterea prohibet medicamentum actu frigidum: nam huius vi augeretur vitium materiæ in motu, si quidem materia actu fluens in pulmones, per medicamentum actu frigidum magis fluere: Si autem immineat, ne materia fluat; tunc materiæ motus non prohibet, quoniam non est præsens. Quare quod prohibet, cum necessario sit præsens, est thoracis imbecillitas. Et ob id Aetius probat stillicidium actu frigidum; nisi thorax facile offendatur, id est, dum thorax ita est imbecillis, ut promte suscipiat, nec expellat, id est, dum thorax est vel humidior, vel laxior.

Quarto notandum circa interceptientia. Secundum Auicennam & Ga- ^{3. Interceptientia.} *Gg* 3

lenum capite trigesimoprimum, libro tertio, de aliment. non licet uti *papauere*, dum materia iam destillauit in pectus; sed eo uti licet, antequam destillet: nam Quando agendum, indicatur ab indicante presenti, ut vincit alia indicantia. Vnde materia fluens, indicat retrahens; materia fluxa indicat expectorans, euacuans. At fluxa materia magis potest quam fluens; nam materia in pulmones fluxa magis nocet, ut propterea uti liceat medicamento potius euacuante: medicamentum autem retrahens per modum interceptionis, ut *papauer*, materiam fluxam reddit magis rebellem euacuationi. Quare utendum est materia intercipiente, antequam fluat. Cum ergo per somnum materia fluat, & vigiliæ tempore materia fluxa expurgetur: practici *diacodeio* & aliis intercipientibus post cœnam utuntur, hora autem vigiliarum; expectorantibus. Sed de his in malis pulmonum.

*Diatar.
Aer.*

Cibus.

Potus.

Somnus.

Quoad Diatam: & primum quoad aerem; Auicennas suadet in omni catarrho cauendum esse ab aere frigido, & præcipue postquam corpus aeri calido fuit expositum: quoniam materia morbifica vi aeris frigidi propellitur ad subiectas partes, vnde augetur catarrhus. Cibus copiosus in catarrho improbatur: & hinc Auicennas imperat, ut ægri famem & sitim sustineant. Celsus, ad specialia magis descendens, admonet assueti cibo partem dimidiam esse adimendam: quod si patiens non obediat, vomitus erit instituendus: cibus etenim copiosus excrementum catarrhale auget. Et cum somni tempore a copioso alimento prodeant vapores copiosi in caput; cum Melue probatur cœna parciore prandio; nisi sit patiens, qui per 4. horas a cœna cubitum eat, & nisi patiens consueuerit vberius cœnare. Cur autem Galenus in consil. pro puero epileptico probet cœnam prandro largiorem; diximus in sermon. de epilepsia. Quoad potum: in catarrho calido Rhasis prohibet *vinum*: calefacit enim & defert materiam in caput. Et si calori nexa sit humiditas, adhuc magis improbatur vinum; nam caput ut calidum attrahit, ut humidum suscipit. At, si temperamentum sit calidum & siccum, Galenus capite vndecimo, libro primo, de tuend. sanit. vinum admittit: vinum enim habet vim humectandi, & attemperandi bilem, & per lotium, & per sudorem euacuandi. Sed, cum Galeno capite sexto, libro nono, de plac. Hippocrat. vinum erit in parua copia, & subdulce. In catarrho frigido, Auicennas non exhibet vinum, nisi aliquid vrgeat: & exhibet vinum mediocre, post maturationem catarrhi; nam vinum materiam defert in caput. Somnum & vigiliam, radicem esse curationis catarrhi, dicit Auicennas. Prodest igitur ut homo vigilet, quantum fieri potest: nec dormiat interdiu, nec repleto

repleto ventriculo: decubitus non sit supinus. Quibus verbis Auicennas proponit, Quantum, Quomodo, & Quando. Quantum: cum somnus & vigilia sint materiæ, quæ administrantur causa virtutis coctricis & expultricis; & cum in catarrho magis requiratur expulsio, quam coctio; (nam magis in catarrho egemus euacuatione, quam repletionem) propterea in catarrho necessarium est, vt vigilia somnum excedat; cum per somnum fiat coctio & repletio, per vigiliæ distributio & inanitio: vt vigilia in catarrho sit materia iuuans, somnus sit causa morbifica. Quoad modum; quamuis ratione virtutis coquentis parum referat, an homo iaceat supinus vel pronus, vel ad latera, capite eleuato, vel depresso, tamen ratione materiæ catarrhalis plurimum refert: Decubitus enim supinus prohibetur a materia, vt caput petit, nam renes incalescunt, incalescit vena cava, vt vapores copiosi petant caput: Probatur igitur decubitus ad latera. Quoad decubitum, vt sit capite eleuato, vel depresso: scire oportet, quemadmodum materia fluens a capite in thoracem, prohibet decubitum capite eleuato, nam sic facile descendit materia: ita si materia in pulmones fluxit, prohibetur decubitus capite depresso; nam hoc decubitu fit difficilis respiratio, vt repletis bronchiis homo non respiret, nisi recta ceruice, vt in orthopnoea. Quoad Quando agendum: primum probatur somnus nocturnus, nam virtus naturalis noctu concoquit, interdum distribuit, & ratione consuetudinis, & ratione aeris: ratione consuetudinis, nam vt homines consuevere noctu dormire, ita & concoquere; vt si mutetur consuetudo, virtus fatigetur: Ratione aeris, nam aer nocturnus magis fauet motui ad centrum, & ob id coctioni; contra diurnus magis fauet motui ad circumferentiam, & proinde distributioni. *Balneum. Balneum.* aquæ dulcis Auicennas probat, in catarrho calido & frigido. Quoad vsum: & quidem Quando: monet, si catarrhus sit præsens, & sit frigidus, non probari balneum, ante maturationem; in catarrho autem calido probari: nam materia crassa, viscida, frigida non cedit balneo; materia autem calida cedit. Si catarrhus imminet, Auicennas prohibet balneum, quia mouet materiam. Id autem seruandum in catarrho, dum vsurpatur balneum, vt homo sudet: non debet administrari, vt in febre hectica, sed oportet sudare; nam vi balnei, materia vitiosa euacuatur, & retrahitur ad ambitum totius: expedit etiam, vt corpus non sit admodum repletum, nam balneum obesset.

LIBER PRIMVS

CAPVT XXVIII.

De Sternutamento.

Nomen.

Generatio.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Causa efficiens.

1. Expultrix cerebri.

STERNUTAMENTVM est vitium, quod attinet ad expultricem cerebri. Per sternutamentum autem intelligimus illud vitium, in quo est motus cum strepitu, cum motione capitis, vt potissimum materia expurgetur per nares. Generatur hoc malum, vt colligitur e cap. 3. & 4. lib. 2. de caus. sympt. dum causa vehementer, & cum violentia agit in nares, vt ad narium affectionem afficiatur cerebrum, vt cerebri expultrix cum impetu ad expellendum insurgat, vt vehementer concutiat. Verum, cum expulsio sit molienda per nares, seu per meatus non subsidentes; cum sola virtus expellere nequeat, nisi spiritus vehementer impellantur; in hac vehemente impulsione, cum fit collisio, fit etiam sonitus, vt impellatur aer seu spiritus ope musculorum, vt propterea opus fuerit facultate motrice. Sternutamentum igitur est motus prauus cum sono cerebri, dependens ab eius expultrice, stimulata a naso, & adiuta a motrice capitis & thoracis. cap. 1. 3. 4. 5. lib. 2. de caus. sympt. aphor. 39. sect. 6. aphor. 51. sect. 7. Forma sternutamenti est motus prauus cum sono: est enim sternutamentum, motus violentus, aphor. 39. sect. 6. & ob id pro genere habet motum prauum; cap. 1. lib. 2. de caus. sympt. Vnde, quamuis sternutamentum non videatur esse præter naturam; est tamen e genere symptomatum, quoniam est motus violentus, & vehementioris impetus, quam sit tussis. cap. 3. 4. 5. lib. eiusdem. Nec obstat, quamuis sternutamentum interdum iuuat: nam & febris quandoq; utilis est; præter naturam tamen existit. At in sternutamento hic motus instar tussis habet strepitum: vnde Galenus cap. 3. lib. 2. de caus. sympt. ait: sternutamentum genere conuenire cum tussi, ratione scilicet sonitus, vnde etiam Hippocrates aphor. 51. sect. 7. sonitum proponit. Subiectum est cerebrum: vnde Auicenna ait: sternutamentum esse motum proprium cerebri: motus hic, vt attinet ad caput, est passio, vt ad cerebrum, actio. Hinc Galenus ait, cap. 4. lib. 2. de caus. sympt. in sternutamento causam morificam naturam excitare ad actionem.

Hic motus est actio expultricis cerebri: vnde gratia causæ efficientis, in definitione diximus; dependens a cerebri expultrice, stimulata a naso, adiuta a motrice capitis & thoracis. His verbis triplex continetur causa efficiens: prima spectans ad Cerebrum; secunda ad Nares; tertia ad Caput & thoracem. Efficiens causa, quæ pertinet ad cerebrum, est expultrix: nam sternutamentum, ad similitudinem singultus, fit ab expultrice, cap. 2. lib. 2. de caus.

de caus. sympt. vnde & Auicennas dicit, sternutamentum esse motum cerebri, ad expellendum nocuum. Quoad nares: sternutamentum fit, si nares irritentur. cap. 5. lib. 2. de caus. sympt. aph. 51. sect. 7. cap. 4. & 5. li. 2. de caus. symp. Primo quidem irritantur nares, secundo cerebrum: ut si sternutamentum fiat etiam a causa interna, id est, a materia existente in capite, opus sit, ut materia secundum aliquam sui partem in nares feratur: vnde in phreniticis non est sternutatio necessaria, quamvis in phreniticis caput sit repletum materia acri & mordacissima. Porro nares afficiuntur & stimulantur a causa Interna, vel Externa. Vnde cum Galeno aphor. 51. sect. 7. falsum est, omne sternutamentum fieri e capite, id est, a causa interna, cum etiam fiat ab externa, verbi gratia dum nares pennis irritantur. Internam igitur causam proposuit Hippocrates aphor. 51. sect. 7. dum ait, sternutamentum fieri e capite, calefacto cerebro, aut humectato eo quod in capite est inani. Quæ dicta noluit intelligere Galenus, & ideo redarguit Hippoc. Loquitur ergo Hippocr. de sternutamento quod fit a causa interna; ad differentiam eius, quod fit a causa externa. Vnde, sicuti sternutamentum a causa externa, fit citra vitium capitis, si saltem irritentur nares, verbi gratia pennis: ita sternutamentum, procedens ab interna causa, fit a capite male affecto. Hippocrates ergo respiciens ad causam internam, proponit sternutamentum e capite: & statuit fieri calefacto cerebro, aut humectato eo quod in capite est inani. Declaro. Cerebri caliditas bifariam concurrere potest: primo, ut caput calidum generat materiam mordacem, cuius portio, dum petit nares, fit irritatio ad sternutamentum: deinde concurrat calidum cerebrum, sicut in com. inquit Galenus, dum vi caliditatis ita attenuatur humor, ut descendat in nares, siue hic humor reperiatur in ventriculis, siue in spatio, quod cerebrum ambit exterius. At, quoad sternutamentum ut fit inani in cerebro humectato; Galenus contra Hippocr. dicit, hoc esse superfluum ad generationem sternutamenti: nam, ait Galenus, si humor in capite abundet, non facit sternutamentum, nisi in ventum conuertatur: vnde multi, inquit idem, reperiuntur homines, qui copiosum humorem per nares excernunt, non tamen omnes sternutant, sed hi tantum quibus mordax humiditas a capite fluit. Dicendum pro Hippocrate: dum Hippocrates proponit inane capitis humectatum; intelligit repletionem illius spatii interni, a materia mordaci ac tenui, quæ genita est extra caput; ad differentiam sternutamenti, quod fit a capite calefacto: hæc autem materia est vel biliosa, vel salsa, genita in ventre inferiori, quæ petit capitis inania, & hinc nares; ut inde fiat sternutamentum citra capitis caliditatem. Sternutamentum ergo causa interna est materia mordax, a caliditate capitis

2. *Narium irritatio.*

Interna causa stimulas.

Explicatio aphor. 51. sect. 7.

*Externa
causa irri-
tans.*

*3. Motrix ca-
pitis, & tho-
racis.*

Differentia.

vel genita, vel attenuata: & præterea alia e parte, causa interna est materia acris, alibi genita, & in caput fluxa. Hinc facile colligitur in sternutamento cerebri expultricem frustrari ob errorem externum, qui est materia mordax. Quoad causam externam, causa est primo agens in nares, vel soluens continuum, vt penna. aphor. § 1. sect. 7. & cap. § .lib. 2. de caus. sympt. vel simul etiam calefaciens, vt aromata, quæ palata & naribus applicantur. Postremo in definitione diximus: adiuta a motrice capitis & thoracis. Hoc colligitur e cap. 4. lib. 2. de caus. sympt. vbi vult Galenus ad sternutamentum concitandum, caput concurrere, & per se, id est, per musculos capitis; & per neruos pectoris, ac proinde per musculos pectoris. Vnde Hippocrates aphor. § 1. sect. 7. statuit, aerem sonantem non modo prodire e capite, sed etiam ab infra, & proinde e thorace. Quare, cum Auicenna concurrit motrix capitis, ad omne sternutamentum; & motrix thoracis ad perfectum sternutamentum.

A forma non sumuntur differentia, nisi secundum Magis & Minus: vt in sternutamento motus prauus cum sonitu, est vel magis, vel minus prauus. A subiecto non sumuntur differentia: quia semper est cerebrū. Quoad causam efficientē: præcipuæ differentia sumuntur a causa irritante expultricem cerebri: vt hæc causa varia est, secundū Speciem, secundum Affectum (non dico vitium) & secundum Causam generantem. Quoad speciem; causa est Interna, vel Externa. Interna, vel Vapor, vel Mordax mineralis. Externa, vel Soluens continuū, vel etiam Calefaciens. Quoad affectum: ita afficitur causa irritans, vt sit vel Salutaris, vel Morbifica (propterea, quatenus salutaris est, non consideramus vitium, sed affectum: quia enim est salutaris, nō est vitiosa.) Salutaris est, dum agit tempestiue: morbifica, si intempestiue. Si tempestiue agat, non est sternutamentum prorsus præter naturam: vnde Galenus dicit, cap. vlt. lib. de diff. sympt. sanguinis deiectionem, quamuis sit symptoma toto genere præter naturam, non tamen esse præter naturam, si tempestiue fiat. In sternutamento autem differentia est inter causas internas & externas: nam causa externa concurrit, modo vt salutaris, modo vt morbifica; sed non vt affecta secundum propriam essentiam, verum saltem vt bene, vel male vsurpatur: si enim decenter vsurpatur, est materia remedii; sin minus, est causa morbifica, verbi gratia si quis, toto repleto, applicet naribus piper; piper erit causa externa, sed morbifica, quia male vsurpatur. At causa interna concurrit, modo vt salutaris, modo vt morbifica, vt bene vel male afficitur: non ratione vsus, sicut causa externa, sed secundum propriam essentiā. Quoad causam producentē: producit causa interna vel In capite, vel Extra caput: vt diximus.

Sternu-

Sternutamentum in genere facile cognoscitur: sicut etiam differentia *Signa*
a forma. Quoad differentias causæ efficientis; an causa sit externa, vel in-
terna; cognoscitur ex ægro & assidentibus, verbi gratia si sit præsentia aro-
maturatum, facile dici potest, malum prodire ab externa causa. Vtrum autem in-
terna causa sit vapor vel minera: constat e serm. de dol. cap. Sternutamen-
tum si fiat, propterea, quod materia sit male disposita, cognoscitur; si verbi
gratia sternutamentum fiat in principio catarrhi; si fiat toto corpore re-
pleto, si patiens difficulter toleret. Si contra, indicium est materiæ bene
affectæ, & tempestive agentis. Vtrum autem materia genita sit in capite,
vel extra; cognoscitur e traditis in serm. de dol. cap.

Forma in sternutamento utile non indicat. Subiectum, id est, cerebrum, *Indicatio-
nes*
quid indicet, patet. Quoad causam efficientem; cum indicatio sumatur a
causa interna: quid indicet species internæ causæ, siue sit vapor, siue mine-
ra, patet e traditis in dol. cap. Quoad speciei affectum; si causa est bene affe-
cta, ut irritet tempestive; si perfecte agit, nil agendum: si imperfecte, adiu-
uanda. Cum autem imperfecte irritat & agit, quoniam remissa est calidita-
tis, indicat calidum, ut perfecte irritet. Si materia sit male affecta, ut irritet
intempestive; si hoc fiat ratione copiarum, minuenda materia; si ratione cali-
ditatis, oportet refrigerare. Si fiat a capite calefacto, pariter oritur indica-
tio refrigerandi. Si fiat ab inani capitis repleto, oritur indicatio vacuandi:
Et materia, quæ in caput fluit, est retrahenda: Et, si verbi gratia generetur
in iecore calidiori, oritur indicatio refrigerandi iecur.

Sternutamentum, ut signum, est bonum: significat enim virtutem ro- *Prognostica*
bustam: unde Avicennas ait, morti proximum non posse sternutare, pro-
pter virtutis imbecillitatem: ut, si homo e medicamentis sternutatoriis
non sternutat, cum Avicenna non sit sperandum de salute. Quod si ve-
ro sternutamentum sumatur ut habet rationem causæ: modo est utile,
modo non utile: utile, dum materia est bene affecta; nam, secundum Aui-
cennam caput humidius exsiccat, superuacua expellit, capitis grauitatem
sedat: iuuat etiam ad partum edendum, ad secundas excludendum. Non
autem sternutamentum est utile, si fiat intempestive: unde Avicennas di-
cit, malum esse in principio catarrhi, nam caput replet: nocet etiam ster-
nutamentum febricitantibus, dum assiduum est, nam deicit vires: non
est etiam utile, dum sanguinis fluxum per nares promouet: nocet quo-
que si in pectore materia cruda & copiosa resideat. Cæterum, quamuis
noceat: possumus tamen salutem polliceri; nam possibile est caput eua-
cuare, mordacem materiam attemperare, caput calefactum refrigerare, &
caput acroton euacuare.

Curatio.

Quoad materias : sufficiat proponere medicamenta, quæ vel cohibent sternutamentum intempestium ; vel tempestium imminutū adiuuant.

1.

Quoad prohibentia, Auicennas probat *oleum rosæ. oleum de salicibus*. Caput fouet Auicennas *aqua moderate calida*. Probantur odoramenta e pomis, erosis: nisi sit patiens, qui a proprietate rosas ferre non potest. Probantur denuo odoramenta e refrigerantibus, ut *violis*. Auicennas pro infantibus probat, *succum fluentem e renibus integris assis: oportet autem sumere succum, antequam renes et toto coquantur: & potest sumi hic succus, e renib. vi-*

Oribas. cap.

48. li. de cu-

ra loc. affec.

Paull. cap.

49. lib. 2.

Cap. 98 li. 6.

2.

tuli, agni, vel arietis. Si sternutamentum fiat a flatu: cum Græcis probatur *oleum nardinum: probatur medicamentum confectum ex aniso & nigella: nam hæc dissoluunt flatu: unde cessat sternutamentum*. Addit Aetius, secundum Apollonii sententiam, optimum esse, ut *ciconia penna* in cubiculo detineantur; ut impossibile sit, pueros sternutare, his præsentibus: quod si verum est, a proprietate id efficiunt. Quoad medicamenta adiuuantia sternutamentum: Auicennas probat inter leuiora *apium, & aristolochiam: fortiora sunt, albus helleborus, piper, & alia proposita in dol. cap. Diæta his correspondere debet.*

CAPVT XXIX.

De Affectione Hydrocephala.

Nomen.

VITIVM hoc a cerebri excremento pendet. Per hydrocephalam affectionem, seu capitis hydropem, intelligimus illud malum, in quo caput ita repletur excremento aquoso, ut in tumorem attollatur.

Generatio.

Generatur hoc malum, quoniam excrementum aquosum, in capite existens, ob vasorum, vel anapedesin, vel anastomosin, vel diæresin, e vasis egreditur, & in capitis capacitatibus ita colligitur, ut tumorem pariat. Quare hydrocephala affectio est tumor capitis, procedens ab excremento aquoso. Colligitur hæc definitio ex Aetio, cap. 1. lib. 6.

Definitio.

Forma.

Forma huius accidentis est tumor, & proinde magnitudo aucta: quæ si exigua sit, est symptoma; si ingens, morbus. Subiectum est caput; ad differentiam tumoris aliarum partium.

Subiectum.

Causa efficiens.

Excrementum aquosum est causa efficiens, sed continens ex usu: nam hoc excremento posito ponitur tumor; & remoto, saltem quoad sensum remouetur. Porro intelligere oportet excrementi aquosi speciem, vitium, & causam generantem. Quoad speciem; excrementum aquosum vel Sincerum est, vel Mistum cum alia materia. Sincerum, est excrementum tenue

1. Species.

tenue chyloſeas, quæ fit in ventriculo, quod excrementum in iecur distribuitur, & hinc in totum, & hinc in caput; cum hoc excrementum fit sanguinis vehiculum. Mistum cum alia materia, est excrementum serosum, mistum vel cum Cerebri excremento crasso, vel cum Sanguine (:vt testatur Aëtius :) Proinde cum alia materia semper coniungitur excrementum serosum: nam si humor extra capitis vasa elabatur; multo magis serum egreditur, quia tenuius. Vitium pertinere potest ad Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad substantiam; post collectionem materiæ semper; ante collectionem nonnunquam: nam dum materia est collecta, necessario putrescit; antequam colligatur, esse potest non putrida; at quandoque ante collectionem, capite male affecto, potest esse putrida. Quoad quantitatem: peccat copia, quoniam est causa tumoris. Qualitas materiæ collectæ, semper est vitiosa, nimirum viscida & lenta: sed antequam colligatur, interdum potest esse vitiosa, interdum non; quemadmodum de vitio substantiæ diximus. Quoad vbi: secundum motum semper est vitii particeps, vt mouetur e vasis extra vasa. Secundum sedem semper est vitiosa, nam quiescit in morbifica sede, quæ sedes est in capite, & quidem vel Extracranium, vel Intra. Si extracranium, quiescit in spatio, vel Inter cranium & pericranium, vel Inter pericranium & cutim: potest etiam attingere ad Alias partes, vt ad musculos temporales. Si materia intracranium resideat: vel residet Inter cranium & membranas, vel Inter membranas & cerebrum; non tamen in ventriculis, quia fieret epilepsia, apoplexia, carus, aut quid simile. Quoad causam, & potissimum vitii præcipui, hoc est, secundum motum; cum Aëtio materia mouetur, quoniam in vasis contineri nequit, ob causam vel Obscuram, vel Evidentem. Ob obscuram, vt dum fit vasorum apertio, vel secundum tunicas, vel secundum orificia: si secundum tunicas, fit diapedesis, ob humiditatem, vel tenuitatem tunicarum vasorum: si secundum orificia, fit anastomosis, quæ producitur a materia copiosa, vel acri, vel quæ cum impetu mouetur. Si causa sit evidens, est *δαίμων*, quæ fit a plaga, ab ictu: vt frequenter fieri solet in infantibus, dum obstetrices imperitiæ manu duriori partium efficiunt attritionem & disruptionem. Quoad causam generantē; in hydrocephalo aliquo desideratur, v.g. dum fit a causa evidente; locum autem habet in hydrocephalo, in quo materia genita est, antequam vasa egrediatur. Et generatur vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læsa facultate; ob intemperiem frigidam, vel cerebri, vel hepatis, vel ventriculi. Ob errorem externum; si excrementum aquosum sit copiosius, vel ob immodicum potum, vel ob cibos aquosiores.

2. Vitium.

3. Causa generans.

Differentia. Quoad differentias a forma. In hydrocephalo, tumor nonnunquam est Symptoma, nonnunquam Morbus. Subiectum semper est caput; sed magis secundum vnam partem, quam secundum aliam. Ratione causæ efficientis, sumi possunt differentiæ ab excremento aquoso, vt differt specie; vitio, causa generante; quemadmodum diximus.

Signa. Malum hoc facillime cognoscitur: nam tumor persentitur in parte, in qua est collectio, & sentitur tumor mollis, cedens ad digitorum contactum, præcipue, vt Paullus monet, si tumor sit inter cranium & cutim: alias enim minus mollis persentitur ob partes interpositas. Facile etiam differentia a forma cognoscuntur; num tumor sit magnus, vel parvus. Quoad subiectum; qua in parte tumor reperiatur, oculis cõspicitur. Ratione causæ efficientis: excrementum potest esse sincerum vel mistum. Sincerum esse, & solum, cognoscitur; si caput nec sit intemperatum, nec a causa externa attritum vel percussum. Quod si indicia sint capitis frigidioris, humidioris; iudicandum, cum excremento seroso, mistum esse cerebri excrementum. Et, si a causa externa caput sit attritum, statuendum, cum seroso excremento sanguinem esse permistum. Facile etiam cognoscitur excrementi vitium. Si enim sit in substantia; cognoscitur e fœtore. Si in quantitate; e magnitudine tumoris: nam secundum Aërium, interdum tam copiosa est materia, vt futuræ cranii rumpi videatur. Vitium in qualitate, cognoscitur e capitis intemperantia: intensum enim est vitium, si dyscrasia intensa. Vitium in motu cognoscitur e mali origine: si enim, verbi gratia, vitium repente sit obortum, signum est vehementis dyscrasiæ. Materia quiescens cognoscitur; nam vbi quiescit, ibi tumor sentitur: & vt materia magis quiescit circa extimas partes, ita etiam cum Paulo erit magis euidens, & magis mollis. At si materia sit collecta intra cranium; indicatur e grauitate capitis, e vertigine, e sensibus obtusis, e lacrymis; nec persentitur tumor, nisi patiens sit infans, propter ossis mollitiem. Quoad cognitionem causæ vitii; si fuerit *diaprosis*, indicatur e prægressa causa solvente continuum, vt etiam sit prægressus dolor. Si fuerit *diapedesis*, aut *anastomosis*, cognoscitur inde, quod causæ euidentes non præcesserunt: & in diapedesi tumor est minor, quam in anastomosi, quia per tunicas rarefactas materia exigua egreditur, secus per aperta orificia. Ratione causæ generantis: vtrū species humoris genita sit, vel læsa facultate, vel ob errorem externum; cognoscitur ex alibi ppositis.

**Indicatio-
nes.**

Præsidia quæ sunt ex usu, sumuntur a causa tumoris, id est; a specie materiæ, a vitio, a vitii causa, & a causa generante speciem. A specie: si materia aquosa; hæc euacuanda: si mista cum sanguine; etiam sanguis euacuandus. Quoad vitia: materia putrescens eradicanda; non putrida etiam eradicanda;

elcanda; nam cum sit extra sedem propriam, nisi eradicaretur, corrumpē-
retur. Copia minuenda, tanta quanta peccat. Qualitatis vitio non est oc-
currendum: nam dum materia eradicatur, qualitas euanesceat. Quoad vitii
causam; si fuerit diapedesis, vasorum tunicæ densandæ: si anastomosis, va-
sorum ora occludenda: si diæresis, oritur indicatio vniendi. Quoad cau-
sam generantem speciem; ut morbus huius vel illius visceris est in causa
generationis materiæ; ita huic morbo occurrendum.

In genere periculum ex hoc malo imminens decerni nequit. Potissi-
mum periculum pendet a vehementia dignitatis, ut si materia quiescat in
parte externa, malum vincatur: si intra cranium, cum Paulo est vitium in-
curabile; potiss. si materia colligatur intra meninges & cerebrum: nulla
enim pene insignis vehementia desideratur. At cum Aëtio, si forte non
coniungatur vehementia facultatis, licet curationem tentare, sed cum
prædictione.

Prognostica.

Quoad materias cheirurgicas: hæ probantur, dum materia ita copiosa
est, ut resolui non possit, ut non cedat medicamentis, Quomodo autē ferro
sit occurrendum, luculentiss. docet Aëtius. Si materia non sit tam copiosa,
ut medicamentis cessura videatur; Auicennas probat *cochleas integras, quæ
bulliant in decocto artemisie, stæchados, calaminthæ mont. vel cucumeris asini-
ni, vel iberidis, vel ebuli: post cochleæ ita decoctæ, confusæ & calidæ, capiti de-
raso applicentur. Oportet autem ut detineantur, quousque sponte decendant.*

Curatio.

C A P V T XX-X.

De Oculorum affectibus.

AD oculorum mala iam nos conferemus; nam oculus, & secundum
tunicas, & secundum nervos a cerebro oritur; & præterea gratia
melioris vitæ cerebro præ reliquis sensoriis magis inseruit. Cū au-
tem oculus sit organum, e pluribus similaribus partibus conflatum: sine
oculus obnoxius est morbis in intemperie, mala cōpositione, & soluta vnita-
te. Hæc autē vitia ita se habent, ut nomen adipiscantur, prout pertinent ad
Causam læsæ visionis, vel ad Læsam visionē. Quatenus spectat ad causam
læsæ visionis; hæc vitia respiciunt oculum, vel secundum Partem, vel secun-
dum Totum. Si secundum partem; attinent vel ad Vnam partē, vel ad Plu-
res. Si ad vnam partē; spectat vel ad Tunicas, vel ad Angulos. Si ad tunicas;
est vel Annata, vel Cornea, vel Rhagoeides seu vuea. Si malum attineat ad
annatam; est Ophthalmia. Si ad corneam; dicendum de vesica, vlcere, ru-
ptura, hypopyo. Si spectat ad rhagoeidem; agendum de mydriasi, de

Transitio.

*Enumeratio
affectuum
oculorum.*

constrictione pupillæ; de suffusione. Si malum pertineat ad plures tunicas; dicendum de sugillatione, de vngue, de albugine. Si malum pertineat ad angulos; dicendum de epiphora, de rhocade, de encanthide, de ægilope, de anchilope. Si malum attineat ad totum oculum; agendum est de atrophica, de prominentia oculi, de strabismo. Si respiciamus ad visionem læsam; huius causam agendum de læsa visione, & ablata, & imminuta, & corrupta; modo magis interdiu, modo magis noctu; unde de nyctalope dicendum.

De Ophthalmia.

Nomen.

GALENVS C. 2. l. 4. x. ππ. ait, lippitudines esse malum admodum frequens, quare de hoc modo diligenter dicendum. Dicitur ophthalmia a loco affecto, c. 2. l. 2. meth. Latini vocant lippitudinem, respicientes ad excrementa lacrymis similia. Per lippitudinem autem intelligimus tum notham, tum exquisitam; & exquisitam tum remissam, tum intensam. Sicut enim febris notha, febris tamen genere continetur, ita & de lippitudine statuendum. Spuria lippitudo vocatur *νίγξις*, seu conturbatio, seu vacillatio.

Generatio.

Exquisita, sed remissa generis nomen retinet: exquisita magna, ut nigrities oculi ab albo cooperiatur, dicitur chemosis, Auicennæ vardenegi. Generatur, dum materia morbifica ita agit in tunicam annatam, ut eam in tumorem attollat.

Definitio.

Lippitudo ergo est tumor tunice annatæ oculi, procedens a materia morbifica.

Forma.

Forma huius vitii est tumor: qui in lippitudine notha est symptoma; in exquisita est morbus compositus, cum esse possit inflammatio. At si inflammatio solum occupet annatam, ut est morbus compositus, est morbus, qui ex accidente visus actionem impedit: nam est morbus per se tunice annatæ, & per accidens totius oculi, c. 2. l. 1. de sympt. caus. At si inflammatio non solum detineat annatam, sed ita increseat, ut nigrum oculi contegatur, quemadmodum in lippitudine, quæ vocatur chemosis: tunc est morbus, qui prima ratione visionis actionem impedit: nam est morbus compositus, & ita compositus, ut plures occupet instrumenti partes; ut propterea sit morbus primum totius instrumenti, a quo prima ratione perfecta actio celebratur. Subiectum est annata oculi, c. 1. l. 2. ad Glauco. c. 2. l. 4. x. ππ.

Subiectum.

Causa efficiens.

Causa efficiens est materia morbifica. Huius autem materie species, c. ult. l. 13 meth. potest esse tum Minera, tum Vapor. Minera esse potest Sanguis. Bilis. Melancholia, Pituita. Si tumor fiat a sanguine vel bile; est lippitudo exquisita exacte. Si a melancholia, vel a flatibus; est lippitudo exquisita, non exacte. Si fiat e pituita; hæc pituita est vel Non lacrymalis, vel Lacrymalis.

Lacrymalis. Si non lacrymalis; fit lippitudo exquisita, sed non exacte: si lacrymalis, id est, illa pituita, quæ in lacrymas solet commutari; fit lippitudo spuria, quæ *πέραις* dicitur. Vitium materiæ morbificæ, potest attinere ad substantiam; si tumor fiat a materia pūtrida, a materia venerea. Ad copiam; nisi enim materia esset copiosa: tumorem nō pareret. Vitium etiam pertinet ad qualitatem; ad caliditatē, si lippitudo fiat a materia acri; ad frigiditatem, si fiat vel a crassis humoribus, vel a flatibus. Spectat ad quietem; cum materia præter naturam quiescat in annata. Ad motum spectat; cum sit fluxus præter naturam. Huius motus terminus a quo, quandoq; est Totum; quādoque Pars: & si pars, quandoque Ventriculus, quandoq; lecur, quandoque Lien, nonnūquam Vterus, sed præsertim Cerebrū, c. vlt. l. 1; . meth. Spatium, sunt vasa, id est, Venæ & Arteriæ, eæque Reconditæ, aut Evidentes. Addit Auicē. materiam a cerebro descendere, per viam membranarū, vel Extra cranium, vel Intra. Terminus ad quem, est annata tunica: quæ Suscipit propter humiditatē, raritatem: Attrahit propter dolorem vel calorē. Causa generans tum mineræ, tum vaporis, pater ex alibi dictis.

Quoad differentias a forma. Tumor vel est *Σύμπλωμα*, vt in ophthalmia spuria: vel Morbus, vt in exquisita. Ratione subiecti, afficitur annata, vel secundum Vnum oculum, aut Dextrum, aut Sinistrum; vel secundū Vtrumque. Et afficitur annata vel Sola, vnde est lippitudo: vel simul cum Vicinis partibus, vnde est chemosis. Ratione causæ efficientis, sumuntur differentia a Specie, vitio, & Causa generante: vt diximus.

Antequā proponamus signa lippitudinis; primum in genere de signorū fontibus agemus. Aristot. ait c. 25. l. 2. rhet. enthymema fieri posse, tum ex aliis, tum quandoq; e signo. Enthymema constat e propositione & conclusionē. Signum est propositio, c. 27. l. 2. priorum analyt. Forma ergo signi, id est, propositio, subiectum habet animam: propositio enim non est ens extra animam, sed in anima. Causa efficiens propositionis, non est sensus, vt apud empiricos, sed intellectus: est autem intellectus, qui sensibus etiā utitur, quia nihil potest esse in intellectu, quin prius fuerit in sensu: vt necessario ad signi productionem concurrat intellectus, non sine obiectis sensuum exteriorum. Intellectus autem non operatur citra vtilitatem, sed concurret ea ratione, vt id q̄ est ignotū, id est, signatum, cognoscatur a posteriori, nimirum, via demonstrationis, vel ab effectu, vel a causa, sed nō immediata & prima. Hæc, nimirum, causa & effectus, ita se habent ad signatum; vt si necessaria sint, signum dicatur *τεκμήριον*, seu argumentum: si non sint necessaria, nomine generis signum nuncupetur. Signum ergo medicum est propositio, producta ab intellectu, non sine obiectis sensibilibus,

Differentia.

De arte signorum.

Signum medicum, quid sit?

1. *Causa.*

ostendens a posteriori ignotum in arte medica. Hinc sequitur, quod omne signum petendum sit, ab eo quod vel præcedit, vel sequitur signatum: quare vel a Causa, vel ab Effectu. Causa est Interna, vel Externa. Interna est causa efficiens, per modum vel Productionis, vel Consecutionis. Causa interna per modum productionis, est vel præter naturam, vel secundum naturam. Præter naturam, ut species causæ morbificæ, id est, sanguinis, pituitæ, &c. & morbi: quos fontes terigere Hippocrates & Galen. aph. 1. 2. sect. 1. Causa autem secundum naturam est, ut ibidem proponit Galenus, temperatura, ætas, cōsuetudo: & huc etiā pertinet signum, propositum c. 8. art. med. quod sumitur ab his, quæ insunt, secundum essentia rationem, ut est temperies & compositio: signatum, eo in cap. est cōstitutio, cuius causa est intemperies & cōpositio: quod si bona sit temperies, bona cōpositio; sunt causæ bonæ constitutionis. Causa interna concurrens per modum consecutionis, tangitur a Gal. c. 14. l. 9. meth. & est corporis temperies, quæ fuit antequam homo febricitaret: ut ex hac temperie, per modum cōsecutionis, prodeat febris recessus in tali gradu. Causa autem externa est, v. g. aer calidior præcedens febrem; cibi biliosi, præcedentes febrem biliosam. Et hæc est causa externa præter naturam. Causa externa naturalis, est veluti constitutio parentum, ratione filii. Quoad effectum, cum Galeno c. 8. & 10. art. med. effectus produci potest ab agente vel Interno, vel Externo. Si producatur ab agente interno, est effectus in corpore, cuius corporis signatum est cognoscendum. Effectus autem vel est Primarius, vel Secundarius. Primarius est, qui tempore postponitur signato, & a signato producitur, ut verbi gratia, est morbus frigidus ventriculi, si cōferatur cum diminuta coctione, nam tempore præcedit, & est causa coctionis diminutæ: quemadmodum etiam macies in febribus hectica. Effectus autem secundarius est, quem tempore præcedit signatum, & signatū non est ipsius causa. V. g. signatum sit temperies sanitatis instrumenti, signum erit magnitudo, erit figura: & hi effectus tempore posteriores sunt ipsa temperie, non tamen sunt effectus temperaturæ, sed formatricis. Hinc recte Gal. ait, c. 9. l. 1. de vi. p. effectus alteratricis sequi temperiem; formatricis autem effectus accidere temperaturæ, quia non sunt effectus producti. Effectus qui producitur ab agente externo, proponitur c. 10. art. med. ubi dicitur, quod aliud sit præter omnia proposita, nimirum alteratio (: id est, effectus :) quæ sit ab extrinsecus occurrentibus: reliqua autem proposita, erant effectus agentis interni: & hæc alteratio oritur a iuuantibus, a lædentibus; ut signum sit effectus, quatenus est alteratio causæ externæ. In vniuersum ergo signorum fontes rediguntur vel ad causam, vel ad effectum; siue signatum sit præteritum,

2. *Effectus.*

siue præ-

siue præsens, siue futurum; siue signum sit pathognomonicum, siue assidens, siue mox apparens, siue alio modo occurrat.

Auicennas in crasi oculorum ab his fontibus signa petit. Nam, quoad effectum causæ internæ, signa petit ab extremento, ab actione, a qualitate. Quoad actionem; signa sumit ab actione propria & communi. Propria actio est visio: si ergo bona sit visio, indicat oculi temperaturam fortem, id est, in habitu, & æqualem, secundum omnes oculi partes. Si debilis sit visio, indicat defectum, sed intra latitudinem sanitatis, in complexione, & compositione. Bona autem visio est, dum homo & procul, & prope videt, exacte, etiam obiectum minimum, nec a forti visibili læditur. Debilis contra. Actio communis, est animalis; vel naturalis. Animalis; ut est oculi motus, qui si facile fiat, indicat oculi temperiem calidam, aut siccam: si difficulter fiat motus, indicat frigidam & humidam. Actio naturalis manifestatur ex excrementis, ut e copiosis excrementis, verbi gratia, indicatur temperies humida. Quoad qualitatem; cum Auicenna, procedit, causa vel totius oculi, vel partium. Si causa totius oculi; respicere oportet ad qualitatem, ut est obiectum sensuum externorum, vel proprium, vel commune. Proprium, ratione tactus & visus. Ratione tactus e caliditate indicatur temperies calida, e frigidityte frigida, e duritie sicca, e mollitie humida. Ratione visus, e colore rubicundo, citrino, indicatur temperies calida; e colore plubeo, frigida. Quoad obiectum commune, pertinet ad figuram, ad magnitudinem. Figura bona, significat fortitudinem in creatione, & hinc temperiem. Magnitudo proportionata, indicat bonam temperiem. Si respiciamus ad qualitatem, ratione partium oculi: cum Auicenna, e venis magnis indicatur temperies calida: e venis plenis, indicatur humida: e venis exiguis, indicatur frigida: e venis vacuis, indicatur sicca. Tandem, quoad effectum ratione causæ externæ; si alteratio facta a calidis, iuuat, indicatur frigida intemperies, & contra. Ut hinc manifestum sit, oculi nativam temperiem indicari cum Auicenna a necessario consequentibus, & nequaquam ab essentialiter inherantibus. Nam e c. 8. art. med. essentialiter inhærens, distinguitur a necessario consequentibus. ut signa, quæ secundum substantiæ rationem insunt, non sint usurpada in cognitione temperaturæ: nam signatum est temperatura, & temperatura est; quod secundum essentialis rationem inest: Quare idem esset signum & signatum. Ut signa quæ insunt secundum substantiæ rationem, cum sint temperatura, & compositio, solum locum habeant, dum signatum est constitutio, prodiens e temperatura & compositio; siue constitutio attineat ad totum corpus, siue ad partem & instrumentum; siue constitutio sit bona, siue sit mala; & præterea, siue constitutio sit in latitudine sanitatis, siue extra latitudinem. Semper ergo signa tantum sumenda sunt a causa & effectu.

*Oculi sanæ
temperatu-
ram, quæ si-
gna indicet,
secundum
Auicennam.*

Signa lippitudinis in genere.

Signa differentiarum. A forma.

A subiecto.

A causa eff.

Iam loquemur de signis indicantibus lippitudinem. Ophthalmia ergo in genere indicatur e necessario consequentibus, id est, actione, excremento, & qualitate. Actione; ut indicatur e dolore; nam oculus ut exquisiti sensus facile dolet. Indicatur ex excremento, ut in lippitudine excrementum emanat ob raritatem tunicæ. Indicatur e qualitate, hoc est, e magnitudine aucta, quia adest tumor; e rubedine oculi, nam portio etiam exigua sanguinis, albam tunicam reddit rubicundam. Quoad signa differentiarum, & primum ratione formæ: tumorem esse symptoma, & hinc esse *πῆμα*, id est, spuriam lippitudinem cognoscitur e symptomatum remissione, & e prægressis causis externis. Si contra; iudicandum, tumorem esse morbum. Ratione subiecti, differentia patent; an nimirum, subiectum sit vel unus oculus, vel uterque: similiter etiam patet, an tumor cooperiat pupillam, id est, num sit chemosis. Differentia ratione causæ efficientis, sumuntur a materiæ specie, vitio, & causa generante. Quoad speciem, cum sit sanguis, bilis, pituita, melancholia, flatus: Sanguis cognoscitur e dolore extensiuo, ex excrementis quæ plurima non egrediuntur tempore somni: præterea ex excrementis non admodum mordacibus, e rubedine admodum euidenti (: rubedo est signum ophthalmiæ in genere: magna rubedo est signum ophthalmiæ a sanguine:) præterea sanguis indicatur e pulsatione temporum, & e causis prægressis, vi quarum potest sanguis generari, de quibus in dol. cap. Bilem esse in causa ophthalmiæ, cognoscitur e dolore insigni; præterea e sensu mordacitatis, ut veluti oculus exulceretur, e sensu caliditatis; præterea e lacrymis tenuibus mordacibus, quandoque ulcerantibus, citrinis: adhuc e rubedine, sed mista cum flauitie. Pituita indicatur e sensu grauitatis, cum remisso calore, ex excrementis tepidis, vix mordentibus, nisi salsa sit pituita; e viscidis excrementis, ut fiat agglutinatio in somno; præterea e rubedine mista cum albedine. Melancholia indicatur e grauius dolore, sed remisso, citra sensum caliditatis, nisi sit atra bilis; ex excrementis crassis, ad nigrum vergentibus, e rubedine obscura, id est, declinante ad nigrum. Flatuosa materia cognoscitur e dolore extensiuo, sine grauitate; ex absentia lacrymarum, e rubore exiguo, quatenus vi doloris trahitur sanguis. Quoad cognitionem vitii: materia secundum substantiam peccans, & proinde putrida, cognoscitur e tumore calido inflammatorio, ut vehementia sint symptomata. Quantitas maior cognoscitur e maiori tumore: minor, e minori. Quoad qualitatem: quæ signa indicant bilem vel sanguinem, indicant caliditatem: quæ signa manifestant pituitam vel melancholiam, indicant frigiditatem;

nisi

nisi pituita sit salsa, vel melancholia exusta. Quoad vitium secundum vbi: materia magis quiescens cognoscitur, si medicamentis non cedit. Vitium secundum motum, hac ratione cognoscitur: vt fluxus velocior indicetur a symptomatis, prout celeriter oboriuntur. Quoad terminum a quo; an sit totum, vel pars, cognoscitur e signis, indicantibus vitia vel totius, vel partis. Quoad spatium; si euidentis fuerit, cognoscitur e vasorum externorum amplitudine, e pulsu, e frontis extensione, e rubedine, e tumore palpebrarum: si contra, iudicandum erit spatium esse reconditum. Quoad terminum ad quem; num oculus habeat rationem termini ad quem, vel vt suscipit, vel vt attrahit, euidentissime patet e superius traditis.

Cum lippitudo sit tumor annatae oculi, procedens a materia morbifica: a tumore, vt est magnitudo aucta, non potest sumi indicatio utilis. *Indicationes.* Ratione subiecti, in omni oculorum vitio, quod indicat, est calidum oculi innatum, vt est particeps spiritus animalis, residens in humore crystallino: & hoc calidum indicat alimentum, ea copia & qualitate, vt oculi calidum conseruetur. Sed praeterea oculi proportio requirit remedium, fouens oculi proportionem. Ratione causae efficientis, vt haec est multiplex specie, vitio, & causa generante; ita variae hauriri possunt indicationes: quae omnes patent e superius traditis.

Lippitudo in genere est malum curabile, nisi error committatur: cap. 2. *Prognostica.* lib. 4. κ. τόπ. cap. 2. lib. 3. meth. cap. vlt. lib. 13. meth. At pro vehementia differentiarum prognosticum variat. Vnde ratione formae; lippitudo facilius tollitur, si tumor sit symptoma: nam vehementia est remissa & ratione essentiae, & ratione dignitatis, quia non cooperitur pupilla. Si tumor sit morbus, difficilius tollitur, & praesertim si fuerit chemosis: nam adest vehementia insignis & essentiae, & dignitatis, quandoquidem & magnus est tumor, & pupillam tegit. Ratione causae efficientis: prognosticum potissimum petendum ex specie, & vitio. Quoad speciem: Si materia fuerit flatus; facilius cedit, quam minera. Si perpendamus vitium; lippitudo est difficilioris curationis, prout materia est magis putrida, magis copiosa, calida, abradens: quamuis materia etiam frigidior & crassior difficulter superetur, ob vehementiam essentiae. Quoad vitium secundum Vbi: Hippocrates respiciens ad motum, aphor. 17. sect. 6. ait: lippientem alui profluuium corripere bonum: nam vitium in motu non est vehemens, cum materia moueatur ad aluum. Auicennas addit, respiciens ad motum & quietem in regione meridionali, lippitudinem facile curari, propter raritatem pororum, & solutionem naturae ipsorum aegrotantium; contra in regione frigida: Regio videlicet signum est, vitii magis vel minus vehementis

secundum essentiam materiæ morbificæ; nam in calida regione, materiæ morbifica non ita quiescit, propter poros latos; nec ita materia petit oculum, cum moueatur ad alium: Regio ergo calida, ceu causa latitudinis pororum, & lubricitatis, est signum a causa sumtum.

*Euentus
ophthal-
mia.*

Quoad spatium, Galenus capite vltim. libro 13. meth. ait: malum facilius adimi, si materia fluat per spatia externa; hæc enim minoris sunt dignitatis. Vtrum autem euentus lippitudinis futurus sit cito vel tarde; Auicennas declarat, inquiens: lippitudinem esse velocis motus, si lacrymæ magis currant, & sint mordaces; nam indicant velociorem motum materiæ. Contra statuendum si lacrymæ ægre fluant: nam indicant materiæ motum tardiores. Et hæc de prognostico. Ad materias progrediemur.

*Curatio.
Vena sectio.*

Quoad cheirurgiam: Vena secanda est, dum sanguinis vitium est vehemens; quod vitium vehemens indicatur a lippitudine vehementi. Hinc Rhasis iubet venam esse secandam, nisi lippitudo sit levis. Est ergo vena potius secanda in exquisita lippitudine, quam in *μεύξαι*, seu leui lippitudine: levis enim lippitudo designat sanguinis vitium debile. Porro, dum vehemens est sanguinis vitium: sanguis habet rationem vel causæ principalis, vel adiuuantis, vel sine qua non. Sanguis quidem causæ principalis habet rationem, in lippitudine sanguinea: adiuuantis in biliosa, si cum bile sanguis est missus: habet rationem causæ sine qua non, in omni specie lippitudinis.

Cum autem in euacuatione respicere oporteat, ad speciem humorum: recte iubet Galenus in oculorum dolore, redundante sanguine, venam esse secandam: infestante malitia, id est, cacochymia, esse purgandum. commentar. aphorism. 31. sectione sexta, & capite vltimo, libro decimotertio, method. Rhasis, ad quid agendum specificum respiciens; addit: quo fortior lippitudo fuerit, eo plus sanguinis esse detrahendum: nam fortior lippitudo, est signum copiosioris sanguinis. Quoad usum: Auicennas dicit, si lippitudo sit admodum vehemens, esse euacuandum sanguinem, vsque ad timorem leipothymia; nam sanguinis euacuatio plurima, id est, vnica vice vsurpata, sanat spatium vnus horæ: ratio Auicennæ est: dum enim vehemens est lippitudo, insignis est sanguinis actiuitas, a qua sumitur quantum agendum. Liceat etiam mone-re circa vbi: Aetium secare venas supernas, id est, cephalicam. Auicennas inquit, secandam esse cephalicam in omni specie lippitudinis. Rhasis addit, secandam esse cephalicam, e manu, vel brachio, partis oppositæ oculo infirmo: nam Vbi agendum indicatur a sanguine, vt in aliquo loco,

loco subsistit: in hoc malo sanguinis subsistentia capitur, vt sequitur sanguinem, qui vel sua copia affligit oculum, vel motu potest affligere. Si ergo perpendatur sanguinis subsistentia, vt copia sua oculum affligit; vena eiusdem lateris secanda: & si virtus robusta sit, secanda vena brachii; si non admodum robusta, secanda est vena manus. Si autem subsistentia sequatur sanguinem, vt suo motu potest oculum affligere; cum Rhafi vena oppositi lateris secanda; nam quo a longinquiorebus fit euacuatio, eo reuulsio etiam est melior: vt liceat etiam quandoque venas infernas aperire.

Auicennas præter propositas materias cheirurgicas, probat etiam ventosam infra occiput: siquidem est materia strenue retrahens ab oculis. *Cucurbit.*

Dum fluit materia per arterias externas, Galenus probat sectionem arteriarum, cap. vltim. libro 13. meth. Præterea probantur etiam frictiones, & ligaturæ. *Arteriotomia. Frictiones. Ligatura.*

Auicennas laudat cauterium in sutura coronali, in lippitudine, quæ fit a catarrho contumaci. *Cauterium.*

Quoad medicamenta: in ophthalmia probantur, & Anodyna, propter dolorem, & Sanantia. Anodyna, quæ ratione Iudicii sunt administranda; patent e sermone de dolore capitis. Anodyna autem causa Receptionis, sunt Calida, vel Frigida. Medicamenta sanantia, respiciunt vel Materiam morbificam, vel Oculi proportionem. Et si respiciunt materiam; respiciunt materiam vel Extra oculum, vel In oculo. Et si extra oculum; vel in Toto, vel in Capite. De his ergo medicamentis dicendum. *Pharmacia.*

Anodyna frigida sunt, succus lactuæ, solani, pomorum mandragoræ: sed medicamentum etiam confici potest e seminibus & capitibus papaueris, item ex opio. Vnde Rhafis probat collyrium vel Sief album, quod præter cerussam, sarcocollam, tragacantham, recipit etiam opium. *Anodyna.*

Monet autem Galenus capite secundo, libro tertio, method. & capite vltimo, libro duodecimo, method. vt in grauissimis doloribus, non autem semper stupefacientibus utamur, hoc est, opium recipientibus: nam hæc medicamenta nimis nocent oculis, vt quandoque visio ita lædatur, vt nunquam redeat ad statum naturalem. Quare collyrium ex opio probatur solum dum magna necessitas vrget, hoc est, dum dolor est acerbissimus, & potissimum si est vehemens ratione facultatis, id est, dum imminet syncope, & hinc mors. Quamobrem Auicennas non in qualibet lippitudine, sed in ea, quæ fit a materia tenui & corrode-

medicamentum opiatum probat: in hac enim opiatum potius est remedium sanans, quam anodynum; nam sanat materiam, id est, remouet vitium materiæ, vt dolor non reuertatur, quoniam corrigit materiæ tenuitatem & acrimoniam: vt non solum conferat mitigando dolorem, sed ita agendo in materiam, vt materia morbifica non possit amplius soluere continuum, causaq; doloris esse. Improbantur ergo medicamenta opiata, si dolor fiat a flatu. Verum, quoniam medicamentum opiatum agit, non tantum in materiam morbificam, sed etiam in oculi calidum innatum, & in temperiem: ne his noxa accidat, secundum Auicennam probatur cum medicamento opiato, *aqua cum saccharo, aqua cum melle*, vt oculus non lædatur: & Galenus huius rei gratia ascendit *ad collyrium e cinnamomo*. Quoad rectam opiatorum administrationem: & primum, quoad Quantum agendum; non probatur magna dosis, verbi gratia. *℞. si es albi, cum opio ʒß. lactis muliebris, aquæ saccharatæ an. ʒvj. Misce.* Quoad modum: opiatum applicetur actum tepidum. Quoad Quando agendum: vsurpetur dum dolor vincit alia indicantia: quare raro.

Quoad vbi agendum: applicetur temporibus, fronti, prope oculos, & urgente necessitate, intra oculum. Galenus cap. vlt. lib. 12. meth. proponens *medicamentum e castorio, & e succo papaueris*, hoc medicamentum instillat in aures, ratio est; nam huius medicamenti vis perducitur non ad oculos, quia nullæ sunt viæ, sed ad cerebrum, vnde fit somnus; & tunc cerebrum propter somnum, vt organum facultatis iudicantis, redditur ineptum ad iudicandum obiectum dolorificum, ad tempus, id est, tempore somni.

2. Quoad anodyna non opiata, cum Galeno cap. vlt. lib. 13. meth. probatur *album oui: sed probare etiam licet ouorum vitellos, ouum etiam integrum, concussum cum aqua rosacea. Probatur etiam pomum decoctum cum saccharo. Potissimum probatur cap. 1. lib. 4. κ. π. lac recenter expressum ex vberibus iuuenula, & temperata, & bene nutrita. Probatur etiam farina hordei, cum oleo rosaceo, & luteis ouorum. Alexander loco farina hordeacea, utebatur mica panis, cum rosaceo, & ouo.* Sed notandum, oleum esse oculis inimicum; nam dum oleum est particeps excrementi serosi, non est expers mordacitatis: & ob id cum Galeno cap. 18. lib. 2. simpl. oportet vt oleum sit dulce, candidum, & hinc separatum a sero, a portione mordaci: sic enim non erit oculo infensum, & præsertim, si permistum adhibetur. Verum, cum lac opportunum sit medicamentum: notandum cum Auicenna non dimittendum esse lac instillatum in oculum longo tempore; sed remouendum, & omni hora renouandum. Hoc dictum non pertinet ad methodum medendi, ratione primæ materiæ, id est, corporis humani; nam hoc fit, quo-

fit, quoniam lac diu retentum in oculo corrumpitur; hoc ergo pendet e natura lactis, quatenus facile putrescit. Et hinc Auicennas addit, non esse necessarium, vt album oui renouetur; nam si per horam dimittatur, non nocet: oui ergo album hac in parte præstantius est lacte, quamuis lac magis abstergat. Et propterea hæc Auicennæ dicta non pertinent ad Quando agendum. Quoad modum anodynorum: anodynum debet esse emplasticum, in lippitudine ex inflammatione; & in vigore debet esse tepidum; in principio ad teporem aliquem accedere debet: & ratio est, quia in principio adest dolor, & materia per modum percussionis est retrahenda: in statu est quidem dolor, sed materia est vacuanda per resolutionē. Quoad anodynum, quod est calidum in primo, & tenuis substantiæ: cum Gale-
no cap. 1. lib. 4. *κ. τὸ π.* est *spongia, infusa in decocto meliloti, in decocto fœnugra- ci.* Et notandum, e cap. vlt. lib. 13. meth. in vsu cuiuslibet anodynī, & cuiuslibet medicamenti ocularis, superiorem oculi genam, blandissime at- tollendam: & mox medicamentum infundendum.

Medicamenta sanantia, respiciunt materiam, vel proportionem. Ra-
tione materiæ; & primum existentis extra oculum; & primū in toto cor-
pore; probantur lenientia, præparantia, purgantia, varia, pro varietate suc-
corum: de quibus in dol. ca. Id solum monere sufficiat; in lippitudine, non
esse negligenda vacuantia totum corpus: nam oculorum dolores soluun-
tur epoto medicamento soluente; aphor. 31. sect. 6. & præterea Hippocr.
ait; aph. 17. sect. 6. lippientem alui profluuio corripere bonum: quod naturæ
exemplum medicus imitari debet, secundum Galenum in comm. Quoad
medicamenta ratione capitis: Auicennas probat euacuationem capitis, &
per os, & per nares: probat autem medicamenta quæ extrahunt partem
materiæ, non totam, nec trahunt materiam ad oculum: vt probentur mi-
tiora caput euacuantia, de quibus in dol. cap.

*Vacuantia
totum, &
caput.*

Medicamenta ratione materiæ in oculo sunt duplicia: prout materia
morbifica residet, vel Extra tunicam annatam, vel In annata. Si materia re-
sideat extra annatam; cum Auicenna oportet oculos assiduo mundificare
a lacrymis, a lacte instillato, &c. huius gratia oculus abluendus est *cum albo
oui conquassato cum aqua hordei, vel sacchari, nec non rosacea.* Addit Auicen-
nas, contactum esse debere cum facilitate. Ratio est: primum enim mun-
dus est seruandus oculus; nam materia morbifica hærens, dolorem inten-
dit, & medicamentorum operationem prohibet sua præsentia: secundo,
probatur tactus facilis, propter virtutē, quæ dissoluitur ratione tactus dif-
ficilis, quo dolor excitatur, calor intenditur, & materia attrahitur. Ratione
materiæ morbificæ in annata; scire oportet, huius vitium attinere ad Co-

*Topica.
Extergētia.*

piam, vel ad Vbi. Si ad copiam; probantur medicamenta vacuantia, per modum percussionis & resolutionis. Si peccatum sit secundum vbi: vt vitium attinet ad motum, probantur medicamenta retrahentia, per modum percussionis, & interceptionis. Si vitium spectet ad quietem, probantur medicamenta vacuantia per modum resolutionis. Quare proponemus medicamenta interceptientia, reprimentia & resoluentia.

Interceptientia.

Interceptientia cum Galeno capite vltimo, libro decimotertio, method. probantur, dum materia fluit per vasa externa: cuiusmodi est *medicamentum, quod conficitur e rosis, hypocistide, gallis immat. malicorio, sanguine dracon. bolo Armena, santalis, an. part. equal.* Et hoc medicamentum excipi potest succo coriandri, endiuia, vel aqua rosacea: vt, si materia sit frigidior, excipiatur medicamentum interceptiens succo coriandri, vel vino astringente: Et praterea si materia est frigida, addere licet crocum, salem, nucem cupressi: Si materia sit calida, excipiendum medicamentum interceptiens, aqua rosacea, vel etiam aqua plantaginis. Circa vsum sufficiat admonere cum Auicenna medicamentum hoc interceptiens, non esse applicandum oculis, sed vasis, per qua materia fluit. Rhasis applicat fronti & palpebris. Diligenter cauendum, ne hoc medicamentum oculum ingrediatur, nocet enim nimia astrictione. Reprimentia & resoluentia in hoc conueniunt, quod intra oculos sunt immittenda. Quoniam autem oculus promptissime patitur; ad differentiam aliarum partium, qua inflammatione laborant; oportet haec medicamenta aliquid peculiare obtinere; nimirum vt non sint acria, non amara, non falsa, non acida, neque aspera, capite secundo, libro quarto, $\kappa. \pi. \pi.$ capite vltimo, libro decimotertio, method. capite secundo, libro secundo, ad Glaucon. ne talia medicamenta violenter in oculos agendo noxam inferant. Probatur ergo medicamentum, quod sit expers mordacitatis, mediocriter crassum, lentum, laeue, hoc est aequale: expers enim mordacitatis & aequale, agit citra violentiam; crassum vero & lentum, non solum citra violentiam agit, sed praterea etiam diu manet in oculo; vt per moram strenue agat in materiam morbificam, nec frequenter medicus cogatur renouare medicamentum, & hinc palpebras genasque attollere. In ocularibus igitur medicamentis, mordacitas, & asperitas corrigenda. Mordacitas pendet, vel e caliditate, quemadmodum in medicamentis acribus, amaris, & salsis; vel e frigiditate, vt in acidis. Si pendeat e caliditate, medicamenta infundenda sunt bis & saepius, in aqua rosacea, in aqua endiuia, in aqua hordeacea, in lacte. Si mordacitas pendeat e frigida-

Reprimentia.

gidityte; corrigenda est decocto vel passularum, vel caricarum, vel fœnugraci, vel meliloti; vel etiam cum vino subdulci. Quoad asperitatem; cum Auicenn. medicamenta sunt conterenda, vt læuia & æqualia reddantur. Expedit etiam medicamenta diligenter abluere: vnde fœnugracum abluendum est, vt puluis, si quis adest, beneficio ablutionis amoueatur. Quod si ergo contingat, vt medicamentum in puluerem tenuissimum redactum, ab oculo non perferri queat; puluis etiam tenuissimus inclusus panno lineo, immittatur in dilutum, siue sit aqua rosacea, siue decoctum fœnugraci, vt medicamentum instilletur in oculum, per expressionem panni linei: ita enim citra omne incommodum ager. Sed medicamenta non tantum ante ipsorum vsum corrigenda sunt, vt diximus: verum etiam in ipso vfu & administratione. Quæ autem corrigunt, præsertim sunt liquida, quibus collyria excipiuntur, vt est aqua rosacea, album oui, lac, &c. Pro singulis collyrii drachmis, excipiens liquidum sit ab ℥ss. ad ℥j. & si oculus sit exquisitioris sensus, ascendatis etiam ad ℥ij. Hinc Galenus capite secundo, libro quarto, κ. τὸ π. iubet, vt in medicamentis, in quibus valide astringentia dominantur, plurimum albuminis oui, cum paucissimo collyrio misceatur. Si astringens medicamentum non sit ita validum, si collyrium non sit ita astringens: est miscendum cum liquore in minori copia: ratio est: quo enim collyrium magis efficax est ad excitandum dolorem, eo corrigens indicat validius, & proinde in maiori copia, cum in hac sit maior virtus.

Cæterum, quoad reprimentia, cauendum est a vehementioribus, vt est acacia, omphacium, balauft. gallæ immat. &c. capite secundo, libro quarto, κ. τὸ π. hæc enim exasperant, densantque membra, & prohibent resolutionem materiæ; & sic in causa sunt, vt dolor intendatur. Quod si tamen oculi aciem dispersam exacuere & vnire voluerimus, parum quid miscere oportet astringentium vehementium, quoniam oculi substantiam cogunt & astringunt. Dum ergo in lippitudine scopus est solum reprimendi; leuia saltem & mediocria astringentia probantur, nequaquam vehementia. Hinc Auicennas in principio improbat vehementer stiptica, quia tunc temporis ocularia dirigenda sunt ad materiam copiosam & crassam, non ad vniendum aciem oculi dispersam, spiritusq; animales dissipatos, aut ad calidum innatum crystallini vniendum: nam materia copiosa & crassa in principio magis potest ad prohibendum vehementer astringentia, quam oculi acies ad eadem indicandum: contra procedente malo, dum materia morbifica minuitur, & acies oculi dispersa magis magisque dispergitur; tunc vehemen-

ter astringentibus vti possumus, nimirum post principium. Porro commodissima sunt mediocriter astringentia, secundum Galenum loc. cit. nisi in ophthalmia materia sit admodum crassa & frigida, siue humor sit, siue vapor, vt reprimentibus non cedat, capite vltimo, libro decimotertio, method. Galenus igitur loc. cit. probauit *rosarum folia, flores, succum, vt liceat vti aqua rosacea, ascendit ad hypocistidem, ad pompholygem, spodium, amyrum, plumbum vstum & lotum, cerussam lotam: & hac excipi possunt aqua pluuiali, albo oui, aqua rosacea.* Quoad vsum: & primum quoad Quantum, hæc poterit esse formula: *℞. florum rosarum ℥j. tutia lota, spodii loti, cerussa lota, amyli, tragacanthæ an. ℥j. contundantur & fiat collyrium: cuius vsus ratione quantitalis erit: ℞. prædicti collyrii ℥ss. aqua rosacea ℥vj. Misce.* Prima recepta pertinet ad artem componendorum medicamentorum: secunda ad methodum medendi, vt dirigitur ad Quantum agendum. Quoad modum: reprimentia actu frigida applicanda; at frigiditas non admodum erit intensa, nec oculus ligandus, alias reprimentia per oculi contactum calefiunt, & oculum recalfaciunt. Expedit ergo panno lineo tenui, in adfacto in aqua rosacea, fouere oculum: ita enim reprimens efficacius aget. Quoad quando agendum: reprimentia sunt vsurpanda; dum materia morbifica reprimenda non superatur ab aliis indicantibus. Vincitur autem materia reprimenda, a materia replente & totum & caput. cap. i. lib. 4. κ. π. & sic recte nō admittuntur vel reprimentia, vel anodyna, dum corpus est repletum, aph. 31. sect. 6. Non igitur licet vti collyriis reprimentibus, secundum Auicennam, nisi post tres dies. Materia autem reprimenda, dum facta est euacuatio & totius & capitis, vincit alia indicantia: quatenus videlicet materia vel fluit, vel, si fluxit, non est impacta: vnde inter initia solis reprimentibus vtilicer; in augmento debent esse mista cum resoluentibus, cap. 2. lib. 4. κ. π. verbi gratia. *℞. florum rosarum, spodii loti, cerussa lota, an. ℥j. hæc sunt reprimentia: deinde adde, spica, croci, myrrha, thuris, an. ℥v. fiat collyrium siccum. ℞. huius collyrii ℥ij. vitellos ouorum num. ij. aqua rosacea ℥ss. vini stipitici ℥ij. Misce.* Et hoc medicamentum, vt recipit reprimentia in maiori dosi, quam resoluentia; ita magis probatur in initio incrementi, quam versus statum. Quod si malum magis accedit ad statum; resoluentium dosi est augenda. Vnde Galenus capite vltim. libro 13. method. inter resoluentia probat *fomentum, confectum ex aqua dulci, moderate calida; probat decoctum fœnugraci; nam cum Galeno capite primo, libro quarto. κ. π. discutit moderate, calfacit sine morfu, quia succum habet viscidum, vt oui albumen. Probatur etiam fomentum e milio, e thure, e castorio, spica, croco, e fellibus animalium, e feniculo, ex euphrasia, & aliis, propositis a Galeno.*

Notan-

Notandum autem hæc non esse excipienda aqua rosacea, nec albo oui, sed lacte, quod virtute feri, sine morfu vim habet detergendi. Sed medicamenta resoluentia excipi possunt etiam luteis ouorum, aqua feniculi, euphrasia, ruta, & similia. Horum autem vsus, quoad *Quantum* agendum, idem esse debet, qui fuit propositus de reprimentibus. *Quomodo*. Admouentur resoluentia, vel tepida, vel calida: non actu frigida, vt reprimentia. *Quando*. Administranda sunt post vacuationem totius & capitis: c. vltim. l. 13. meth. Auicennas, cum proposuisset vaporem esse administrandum cum tepidis medicamentis; addit, sufficere quandoque bis vti, aut semel, & quandoque esse necessarium, vt iteretur medicamentum, secundum fortitudinem & debilitatem lippitudinis: ratio est: nam indicans, vincens alia indicantia, quo diutius vincit, eo etiam diutius est vsurpandum medicamentum; at indicans diu vincit, dum fortis est lippitudo: Ergo in forti lippitudine repetendum est medicamentum.

Sequuntur medicamenta, quæ respiciunt id quod est secundum naturam in oculo. Hæc ergo vel respiciunt oculi proportionem, & probantur in ophthalmia, siue oculi a principio generationis, bene, siue male sint constituti: vel respiciunt calidum innatum, cum spiritu animali, & probantur in ophthalmia, quando oculi a principijs generationis obtinent calidum dissipabile, verbi gratia, dum sunt prominentes. Proportionem respiciunt secundum Meluem, & Auicennam, *nux moschata cum melle, myrobolani chebula, melle vel saccharo condita, mel, feniculum: unde Auicennas inquit, collyrium ex aqua feniculi omni hora esse mirabile: laudatur etiam chelidonia, euphrasia, verbenaca recta, ruta, antimonium, tutia nutrita in aqua feniculi, in aqua maiorana: probatur etiam collyrium e granatis dulcibus & non dulcibus*. Horum medicamentorum vsus, patet e superius propositis: nam si his medicamentis vtamur, vt reprimentibus, vsus reprimetium seruandus: si vt resoluentibus, vsus resoluentium seruandus. Medicamenta, quæ respiciunt dissipationem calidi innati, cū Galeno c. 2. l. 4. x. π. sunt astringentia, vt *acacia, omphacium, balaustium, galle immatura: hæc enim vniendo & astringendo, aciem oculi exacuunt & intendunt*. Hinc Auic. probat *collyrium e granatis non dulcibus, seu astringentibus*: at monet Galenus, vt his astringentibus nec sinceris, nec copiosis vtamur, sed parum ex his miscere possumus. Quod si ergo contingat in oculo imbecillo non esse materiam; licet vti solo collyrio, e granatis acerbis, cum aqua rosacea: si autem adest materia morbifica, oportet quædam permiscere. Vsus patet e propositis: sufficiat quædam admonere circa modum, & quando. Quoad modum agendi: si hæc roborantia calidum innatum, misceantur cum

Ad dissipationem calidi innati oculorum.

resoluentibus, sunt administranda actu calida; si sincera, actu frigida: ratio est; quoniam, dum sinceris utimur, non adest materia resoluens, quæ prohibeat. Expedit autem secundum Auicem. in cuiuslibet medicamento usu submergere oculum in medicamentum liquidum, & oculus, tunc est aperiendus: probatur ergo vas vitreum, vel argenteum, cōfectum ad portionem magnitudinis oculi, quod vas est replendum liquore, & in hoc est detinendus oculus. Quoad quando agendum: Si hæc medicamenta usurpentur mista cum medicamentis materiæ morbificæ, non licet his uti in principio: si autem solis utamur, licet uti eo tempore, quo oculus est immunis a materia morbifica, nam non adest materia, quæ prohibeat.

Dietæ.

Aër non probatur lucidus, sed purus, expers fumi, vaporis acris, pulueris. Probatur cibus boni succi, qui non mittat vapores in caput, qui sit attenuans, ut dissipet & attenuet materiam; qui sit minuens, si assit materia morbifica: vnde Galenus probat cibi parcitatem, id est, cibū minuentem, c. 2. l. 4. κ. τὸ π. Hinc Auicennas improbat *caules, lentes, lac*; nam hi cibi euaporant in caput: improbantur *aromata, agrumina*, nam caput petunt. Improbantur calidiora in lippitudine ex inflammatione: vnde Rhasis in hac neque dulcia admittit, quia bilescunt. Auicennas etiam prohibet copiam salis, ut propterea sint vitandi cibi crassi, ut sunt *carnes salitæ, cibi qui conficiuntur e posca*. Cum probentur cibi attenuantes, possunt cibi conditi his quæ oculi proportionem respiciunt; ut sunt *nux moschata, euphrasia, feniculum*: quibus uti possumus pro cōdimento & pro opsonio. Cibaria autē condiantur calidis, nisi caliditas corporis prohibeat: ut improbentur in lippitudine ex inflammatione. Tandem, cū proberetur minuens victus; secundum Rhasin, est abstinendū a carnibus. Quoad potū: Rhasis improbat *vinū*, nā calefacit, & petit caput. *Aqua* etiā in magna copia improbatur, c. 6. l. 4. κ. τὸ π. quia cibi vehiculum est, & materias in caput ducit. Vinū aliquādo probatur; nā dolores oculorū soluuntur vini potione, aph. 31. sect. 6. Proinde secundū Gal. in com. in oculi dolore vinum cōuenit, dū in oculorū venulis sanguis crassus cōtinetur, sine corporis repletionē, nā hoc vinum materiā resoluit. Alias aqua detur. Somnus & vigilia erunt moderata. Ager super oculum infirmum non dormiat, nec capite eleuato; & puluinar non sit e plumis, quia phlegmone augetur. Aluus seruetur lubrica: nam alui profluuium in lippitudine bonum. Probatur etiā vacuatio excrementorum tertiæ coctionis: vnde aph. 31. sect. 6. c. ult. l. 13. meth. probatur balneum aquæ dulcis, at toto purgato, & concocta inflammatione; quare in declinatione. Quoad motū & quietem, ratione totius corporis, si respiciamus ad lippitudinē imminētē: ec. 3. l. 5. de tuen. san. probatur frequēs ambulatio, cursus me-

ris mediocris, gestatio in vehiculo, probantur omnia citra fatigationem, & capite dorsoque non inclinatis. Si autem respiciamus, ad lippitudinem presentem, cum Gal. c. 2. l. 4. κ. π. exercitio vtilicet, post mitigationem doloris, & ante balneū: vt probetur mediocris quædā ambulatio. Ratione motus oculi, cum Auicenna motus superfluous nocet; vt immoderatus risus, fletus, aspectus obiectorum paruorum, alborum, splendētium; nam oculi a luce offenduntur, quia spiritus dissipantur, c. 3. l. 10. de vs. p. Vnde Auic. suspendebat pannum nigrum ante oculos, in egritudine, & viridem in dispositione sanitatis, vt spiritus seruantur.

CAPVT XXXI.

De Vesica, seu Pustula corneæ.

HVCVSQVE de affectu annatæ tunicæ: sequuntur corneæ; quorum *Nomen.*
 primū Vesica est. Celsus malum hoc vocat pustulam: Græci phlyctæ- *ἀπὸ τῆς φλύκ-
 ζειν, id est,
 bullire, seu
 bullas face-
 re.*
 nam. Auicennas vocat vesicas: nam cornea instar vesicæ extuberat, cum
 repleatur materia aquosa. Generatur hoc malum: quoniam materia sero- *cap. 28. lib. 3.
 Cels.*
 fa, petens oculos, replet corneam inter corticem & corticem, seu inter *Definitio.*
 tunicam & tunicam, vt cornea in tumorem attollatur. Vt corneæ vesica,
 seu pustula, sit tumor corneæ, procedens a materia aquosa. Vnde forma
 huius vitii est tumor: Quare magnitudo aucta: quæ est modo symptoma,
 modo morbus. Est morbus, dum tumor perducitur ad corneam, vt cor-
 nea præest foramini rhagoeidis. Nam cum Auicenna hic tumor nocet vi-
 sui: ideo est morbus. Subiectum est cornea. Auicennas dicebat, corneam
 repleri secundum partem modo profundam; modo superficialiam. Causa
 efficiens fuit materia serosa: quæ procedit e cerebri excremento, mutato in
 aquosum. Huius excrementi vitium est in substantia; si materia aquosa pu-
 trescat. Est vitium semper in quanto; nam semper copia peccat, quia tu-
 moris est causa. Vitium est in qualitate; cum quandoque hæc materia sit
 calida & acris. Est vitium secundum vbi, secundum motum; quia habet
 impetum in oculum. Secundum quietem; vt præter naturam inter tunicas
 corneæ quiescit. Causa generans patet ex alibi dictis.

Hinc facile ratione formæ colligitur, quod tumor sit vel Symptoma *Differentia.*
 vel morbus. Ratione subiecti: cornea afficitur secundum tunicas vel In-
 ternas, vel Externas. Ratione causæ efficiētis; materia est Putrida, vel Non
 putrida: vel Magis vel Minus copiosa: vel Acris, vel Acredinis expers: vel
 Magis vel Minus mouetur: vel Magis vel Minus est impacta.

Hoc vitium in genere vos cognoscetis ex extensione corneæ: & præ- *Signa.*
 sertim extensionem hanc deprehendetis, si æger supinus iaceat (: notate

c. 29. l. 7.

hoc:) vt diligenter vterque oculus sit inspiciendus. Differentias ratione formæ cognoscetis; Nam si tumor sit insignis, vt occupet corneam secundum regionem quæ antestat crystallino; facile est iudicare, tumorem esse morbum: sin minus, esse symptoma. Ratione subiecti; an cornea afficiatur secundum regionem attinentem ad crystallinum, oculis facile conspiciemus, sine signis aliis. Vtrum autem cornea afficiatur secundum tunicas externas, vel profundas: signa tradentes Aëtius & Auicennas, sic distinguunt: si materia sit inter tunicam primam & secundam, pustula apparet nigra: si inter tertiam & quartam, alba. Cuius discriminis alia ratio proponitur ab Auicenna, alia ab Aëtio. Auicennæ causa fuit: nam dum pustula pertinet ad superficiem, non prohibet visionem ab intuitu rhagoeidis: si autem pustula sit profunda, prohibet. Vnde cum superficialis pustula non probeat intuitum vueæ, hæc vuea vt est nigricans, ita est in causa, vt pustula nigricans appareat. At pustula profunda, non prohibet intuitum rhagoeidis, vt firmetur visio in pustula: vnde pustula alba apparet: nam producitur a materia alba; si exquisita sit pustula seu vesica: nam spuria fieri potest a liquore, seu materia serosa, sanguini permista. Secundum Aëtium vero, si pustula sit in superficie, nigra ea apparet; nam naturalis pustulæ color est niger (: quia respicit ad pustulam, quæ cum serositate sanguinem habet permistum:) At si profunda sit pustula, albicans apparet: nam habet superiacentem corneam albam. Quoniam vero interdum ob tunicæ corneæ erosionem vuea procidit, & superficialis pustulæ speciem exhibet: monet idem auctor exactius hæc esse distinguenda: quoniam varia est curatio. Cognoscitur igitur pustula in superficie: nam vndique est subnigra. Quod si prolapsa fuerit vuea; cognoscetis, quia non erit locus vndique subniger, sicut in pustula, sed color erit inæqualis: nam circa fundum prolapsæ rhagoeidis albedo apparebit, propter corneæ albedinem. Adhæc cognoscetis prolapsam vueam, e mutatione pupillæ, quæ parua fit, vel variatur secundum figuram: nam in prolapsu rhagoeidis, pupillæ figura totunda non seruat; quæ manet, si pustula fuerit superficialis. Ratione causæ efficientis; quæ sint signa speciei, vitii, causæ generantis; patet ex alibi dictis.

Præsidia.

Quoad præsidia: materia in vesica collecta, tota vacuanda.

Prognostica.

Quoad prognosticum; curatio est facilis; curatio est difficilis; & quandoque mutatur in vitium incurabile: quod discrimen pendet e vi differentiarum. Vnde ratione formæ: difficilioris erit curationis, si tumor sit morbus, propter vehementiam essentiae & dignitatis. Adest vehementia essentiae; nam vbi tumor est morbus, est maior recessus a naturali statu.

Vehc-

Vehementia quoque est ratione dignitatis: nam dum tumor est morbus, respicit regionem crystallini. Pustula profundior, cum sit vehementior ratione dignitatis; cum Auicenna est deterior: & præsertim quia cum Aëtio periculum imminet, ne cornea in profundo rumpatur, & hinc vnea concidat, & effluant humores. Ratione causæ efficientis: periculosius est malum, si materia sit putrida, si copiosior, si acrior, si cum impetū oculos petat: Vt, si contingat eum esse impetum, vt rumpatur cornea, mutari solet in vitium incurabile, præsertim si fiat ruptio in partes internas.

Quoad materias: sufficiat proponere, quæ corneæ sunt adhibenda. *Curatio.*
 Vnde quoad materiam cheirurgicam; dicebat Auicennas; si vesica sit magna, ferro curanda: nam vitium est vehemens: indicat ergo remedium vacuans vehemens; cuius materia est. potius ferrum, quam medicamentum. Nam nisi cito euacuetur materia, periculum imminet disruptionis corneæ ad sedem profundam. Quoad medicamentā: probantur acria, si parua sit vesica: sint autem & medicamenta vehementer siccantia: vt conficiendum sit *collyrium e terra Samia torrefacta, e tutia, e cadmia, antimonio, scoria aris, & his ablutis: & gummi addatur, & omnia terantur in aqua pluuiali, & paretur collyrium, quod excipiatur aqua fœnugraci.* Animaduertatis Auicennam addere opium: quia componit medicamentū, quod diu est seruandum, vt propter fermentationem opium obesse nequeat: at si recenti sit vtendum; opium non est miscendum. Propter iuniores *℞ tutia, cadmia, scoria aris, lotarum, ana ℥ss. gummi ℥j. terantur in aqua euphragia, & fiat collyriū. ℞ prædicti collyrii ℥ss. aqua fœnugraci ℥vj. Misc.* Sed notandum Aëtium probare etiam astringentia: quoniam non respicit ad vesicam exquilitam, sed ad tumorem aquosum, qui sit particeps inflammationis. Hoc verum esse, inde scitur; quia addit: mitigata inflammatione, opus esse vti myrrha, croco, nardo, & proinde discutientibus, non astringentibus. Hoc debetis notare, ne in curatione erretis.

CAPVT XXXII.

De Ulcere corneæ.

QUOAD vlcus corneæ; huius nomen patet. Generatur dum corneæ occurrit causa morbifica, quæ in corneæ substantiam per modum vel abrasionis, vel simul etiam erosionis ita agit, vt corneæ substantia absumatur & vnitas soluatur. Huius vlceris definitio est: quod sit soluta vnitas, cum magnitudine imminuta corneæ, producta

*Nomen.**Generatio.**Definitio.*

a causa mordaci. Colligitur hæc definitio e c. 2. l. 13. meth. c. 1. l. 4. meth. c. 1. l. 6. meth. & e c. 1. l. 1. de loc. aff. Quoad formam: fuit soluta vnitas, cum imminuta substantia; vt vlcus sit affectus mixtus e soluta vnitate, & magnitudine imminuta; ad differentiam simplicis vulneris. Subiectum fuit cornea; quæ vlcatur, modo magis, modo minus: Et proinde modo in superficie, modo in profundo. Causa efficiens fuit causa mordax: quæ esse potest & interna & externa. Interna, est succus mordax, tum secundum propriam naturam; vt bilis flaua, bilis atra, a qua producitur vlcus cancrorum: tum ratione putredinis; vt quilibet succus, dum putrescit. Addebat Auicennas; huiusmodi materiam vel aliunde confluere; vel esse reliquias lippitudinis, vel pustulæ seu vesicæ. Causa autem externa sunt medicamenta acria: & cum Auicenna esse potest ictus, percussio.

Differentia.

Differentiæ diligenter propter iuniores sunt tradendæ: vt sciant capere differentias, non modo in vlcere corneæ, sed etiam in vlcere cuiuslibet partis. Sciendum igitur e cap. vlt. lib. 3. meth. differentias non esse capiendas a coniunctis; vt si quis dicat vlcus esse inflammationis, vel expers, vel particeps: nam ex his, ait Galenus, non constituuntur differentiæ. Et ratio est: quia quodlibet seorsim consistit, vlcus per se consistit; inflammatio per se consistit. Quare differentiæ capiendæ sunt, vel ab vlceris materia; & hæ sunt maxime propriæ: vel ab aliquo etiam sunt capiendæ, quod est extra vlcus, quod tamē habet rationem causæ sine qua non; & hæ sunt differentiæ, non tamen ita propriæ, vt priores. Vnde quoad proprias: capiuntur ab vlceris figura, & magnitudine. A figura: vt vlcus est vel Obliquum, vel Rectum, vel Retortum, vel Quolibet alio modo figuratum. A magnitudine etiam capiuntur differentiæ: & primum a longitudine; vt vlcus est vel Longum, vel Breue. A latitudine; vlcus est Latum, vel Arctum seu angustum. A profunditate seu altitudine; vlcus est Superficiale, vel Profundum; seu est Equale, vel Inæquale. Si corneæ vlcus sit angustum & profundum; Græci vocant βόθρον, id est, fossulam; Auicennas vocat aulunum. Si vlcus sit latum & minus profundum; Paullus vocat κοίλωμα; ab Auicenna vocatur luluma, id est, vngula. Quoad differentias non proprias: capiuntur a tempore, a conspectu, generationis ratione, & locis in quibus. Declaro. A tempore; vlcus est Recens, vel Antiquum. Ab aspectu; est Euidens, aut Reconditum. A ratione generationis; vt facta est soluta vnitas, vel secundum Totum, vel secundum Partem. Quamuis hæc differentia pertineat potius ad vulnus. Si differentiæ capiantur a loco, a subiecto, hoc est, a cornea: cum Auicenna sunt quinque species vlceris, quarum tres attingunt ad superficiem, duæ ad profundum. Nec obstat, quamuis Auicennas proponat

*Paullus, c.
2. l. 3.*

proponat septem species: nam duę pertinent ad causam efficientem; non autem ad subiectum, de quo iam loquimur. Itaq; quoad vlcus partium externarum; si pertineat ad primam tunicā corneæ, secundum nigrum oculi, vocatur alchasi, si ad secundam membranam, dicitur Nubes, chateman; nā instat nubis visionem turbat: si pertineat ad coronam, vbi est nigredo, dicitur vlcus coronale, Paulo dicitur argemon: si autem vlcus spectet ad profundiores partes, spectat ad tertiam tunicam, & dicitur luluma, id est, vngula, a Paulo *κοίλωμα*: vel ad quartam, & vocatur aulunum, Paulo fossula. Ratione autem causę efficientis, patet vlcus fieri a causa Externa, vel Interna. Et si interna: hæc differt vel specie, vel vitio, vel causa generante. In præsentia duo notāda: primum causam morbificam, id est, materiam agere & ulcerando, & quandoque inducendo intemperiem calidam. Secundo notādum; si vlcus fiat a materia exusta; si attineat vlcus ad superficiem, vocari ab Auicenna adustium lanosum: si attineat ad profundum, vocari adustium crustosum.

Vlcus non difficulter cognoscitur, e dolore pulsante. Et si fuerit in cor- *Signa*
nea, ad differentiam vlcis tunicę annatę, conspicitur veluti punctum al-
bum: at si vlcus sit in tunica annata, punctum non albicans apparet, sed
rubicundum: nā dum cornea vlcere afficitur, albedo apparet propter al-
bedinem saniei: & dum vi vlcis cornea priuatur diaphaneitate, albū præ-
se fert colorem: nam *αφαιε*, dum terminatur, album cōspicitur. At si vl-
ceretur tunica annata; vlcis sedes rubicunda conspicitur: nam hæc tu-
nica est multis venis referta, vt fluat sanguis; qui quamuis exiguus sit, in mi-
nima copia, euidens tamen rubedo cōspicitur, quoniam in albo corpore
exigua rubedo est euidēs. Sed præterea vlcus indicatur e prægressis causis
vlcis. Facile etiam cognoscetis differentias, quę capiuntur a forma. Nam
quę sit vlcis figura, quę magnitudo; visui patet. Ratione subiecti: si cor-
nea afficiatur secundū primam tunicā; indicatur ex asperitate, & læsa visio-
ne, quę fieri videtur veluti per fumū. Si attineat ad secundā tunicā cogno-
scetis e læsa visione, in qua veluti p nubē intuitus fieri videtur. Si sit species
coronalis vocata; cū Auicenna cognoscetis, quia pertinebit ad regionem
pupillę. Si fuerit in cornea; ex albedine. Si pertineat ad annatam, est per-
mixta rubedo. Si pertineat ad profundum tunicę; vix lumen possunt ferre.

Sequitur pro curatione vlcis corneę, vt de indicationibus agamus: *Indicationes*
circa quas hoc loco ita versabimur, vt inde quisque facile assequatur, quid *ulcerum ge-*
agendum in omni vlcere. Itaque cum vlcus sit soluta vnitas, cum magnitu- *nerales.*
dine imminuta partis viuentis, producta a materia corrodente: ob id indi-
cationes sunt hauriendę, a rebus præter naturam, & a rebus secundum na-

*1. A reb. præ-
ter naturā.*

*Vlceris cu-
ra, quate-
nus a natu-
ra peragi-
tur.*

*Impedimen-
torum sub-
latio.*

*Impedimen-
ta ratione
læsæ faculta-
tis.*

*Impedimen-
ta ratione
erroris ex-
terni.*

*2. Ob mate-
riam fluen-
tem.*

turam. Quoad res præter naturam: cum Gal. l. 3. meth. c. vlt. vlcus indicat agglutinationem, id est, vnionem, vt vulneris labia coniungatur. At cum vlcus sit soluta vnitas, cum magnitudine imminuta (: in vlcere enim caro est imminuta:) carnis defectus indicat præsidium carnem generans. Et si imminuta sit substantia cutis: cutis defectus indicat præsidium, cutim generans, id est, cicatricem inducens. Vt in vlcere scopi tres sint: scilicet carnis generatio, agglutinatio, & cicatrificatio. Verum cum Galeno l. 3. meth. intelligere est operepretium, qua arte caro generetur, qua arte fiat agglutinatio, & cicatrificatio. Itaque sciendum cum Galeno c. 7. l. 3. meth. impletionem cavitatis, id est, generationem carnis, agglutinationem & cicatrificationem, esse naturæ opera; medici vero officium esse, vt docetur c. 6. l. 3. meth. remouere impedimenta: nam secus non est possibile illos scopos assequi. Quantum igitur attinet ad impedimentum; hoc est vel Læsio facultatis, vel Error externus. Huius numeri hæc est ratio: quoniam malum & vitiosum opus procedit vel a læsa facultate, vel ab errore externo: vt cum hæc impedimenta habeant rationem causæ; ideo dictum fuerit a Galeno c. 3. l. 4. meth. has indicationes esse præseruatorias, quia a causa capiuntur. Habent autem hæc impedimenta (: vt admonet Gal. c. 1. l. 4. meth.) vel rationem efficientis causæ, cuiusmodi sunt subiectæ carnis affectus: vel causæ sine qua non, quemadmodum est pilus, arena, & similia, quæ in vlceribus aliquando reperiuntur. Hæc ergo impedimenta cum attineant vel ad læsam facultatem, vel ad errorem externum: quod illa attinet, quæ spectat ad læsionem facultatis; vt iubet Gal. c. 7. l. 3. meth. si in parte vlcerata fuerit intemperies, indicat alterans per contrarium: Si morbus sit tumor, tumoris materia (: quia tumor non indicat:) vacuans poscit: & si caro excreta & aucta habeat rationem tumoris morbifici, est dissipanda. Quoad errorem externum; hic vt rationem habet impedimenti est Communis, vel Proprius. Communis est, qui respicit generationem carnis, agglutinationem, cicatrificationem. Proprius est, qui vnum tantum respicit e tribus prædictis. Quoad communem errorem, est Materia fluens & Causa morbifica, quæ alia est a constitutione partis, ab intemperie, a morbo: & residet hæc causa morbifica in parte vlcerata. Quoad materiam fluentem in partem vlceratam: ab hac varia indicantur præsidia: vt materia fluens varia est secundum speciem, secundum vitium, secundum causam generantem. Propter iuniores; species sit materiæ fluentis, vel Sanguis, vel Alius humor: ab his humoribus determinatæ hauriuntur indicationes. Et pariter sunt hauriendæ indicationes a vitio secundum substantiam, qualitatem, quantitatem, & vbi, & præcipue secundum motum. Et similiter ratione causæ generantis,

tantis, varia sunt hauriēda præsidia: vt alterare oporteat modo iecur, modo
 vētriculum, modo alia viscera, de quorum indicationibus in propriis capi-
 tibus. Quoad errorem communem, vt est causa morbifica residens in par-
 te vlcerata; hæc multiplex esse potest, vt pilus; sordes; materia putrida, ca-
 ro contusa, caro excrecens, sed non ad eam magnitudinem vt sit morbus,
 quia esset læsio facultatis: huius classis est dolor in parte vlcerata, & simi-
 lia, quæ sui præsentia prohibent carnis generationem, agglutinationem,
 & cicatrificationem. Quæ sane causæ in genere indicant ablationem; in spe-
 cie, indicant ablationem specificam: vt pilus; indicat, quod pilus sit aufe-
 rendus. Quoad errorem proprium: primum si respiciat carnis generatio-
 nem; cum Galen. cap. 3. lib. 3. metho. etiam præsentē proba facultate, &
 probō sanguine; cum e necessitate generetur duplex excrementum, v-
 trumq; habet rationem erroris proprii, ratione generationis: vnde ex-
 crementum tenue, vt humidum, indicat siccans; excrementum autem
 crassum, vt replet, indicat vacuans. At, cum euacuationem turbent medi-
 camenta astringentia; minime hæc in carnis generatione sunt admini-
 stranda. Hinc Galenus magis ad specifica descendit cap. 3. lib. 3. meth. vbi
 probat præsidium siccans & detergens primi ordinis: nam remedium sic-
 cans vltra primum ordinem, vt sanguinem fluentem potest absumere, ita
 carnis generationem impedit: indicat igitur siccum, sed non vltra primum
 gradum. At Galenus admonebat vlcus humidius indicare siccius; corpo-
 ris autem temperiem, quo humidior fuerit, tanto medicamentum minus
 siccum postulare: vt si vlcus sit pariter humidum in ægris diuersis, in sic-
 ciori temperamento opus sit sicciori medicamento, in temperamento
 humidiori, minus sicco. Cuius veritatis fundamentum desumitur e cap. 1.
 lib. 5. meth. vbi docet, ea quæ sunt præter naturam, indicare contrarium;
 quæ secundum naturam, simile; vt pars vlcerata siccior sit magis siccanda,
 minus sicca, minus siccanda. Ex his constat, in vtraq; sanitatis intempe-
 rie probari siccum; & hoc siccum præsidium non indicari ab intemperie
 sanitatis, nam humida humidum indicat, non siccum; sed ab humido ex-
 cremento indicari; permitti vero a temperie sicca, non ab humida, verbi
 gratia si ab excremento vlceris humido indicatur siccum in primo gra-
 dum in tertia mansione; causa temperaturæ humidæ prohibetur: vt opus
 sit vti medicamento sicco in primo gradu, sed non in tertia mansione, ve-
 rum in prima. Vnde cum Galeno cap. 3. lib. 3. meth. cum medicamentorum
 siccantium alia magis siccant, alia minus: quæ nam conueniat, iudican-
 dum partim ex vlcerum diuersitate; (vt sunt, vlcus vel minus vel magis hu-
 midum) partim ex ægri temperatura: vt vlceris excrementum concurrat

2. Ob cam-
sam morbifi-
cam, in par-
te vlcerata.

3. Ob excre-
menta, qua
in carnis ge-
neratione
proveniunt.

vt indicans, & gr̃temperies concurrat velut permittens, aut velut prohibens. Quoad errorem proprium ratione agglutinationis: cum Gal. cap. 1. li. 5. meth. probatur magis siccans, quam in generatione carnis, & siccans citra deterfionem, & leuiter astringens. Fundamentum est: quia hic error ad agglutinationem spectans, est duplex: alter est cum Galeno cap. 5. lib. 3. method. sanguis fluens optimus: nam in agglutinatione oportet exsiccare quod affluit, etsi sit optimus sanguis. Alter autem error est carnis genitæ raritas; quæ indicat astringens: at cum minus possit raritas ad prohibendū agglutinationem, quam ad cicatrificationem: ob id, vt in agglutinatione probatur siccius medicamentum, quam in generatione carnis: ita in agglutinatione probatur minus astringens, quam in cicatrificatione. Vt in agglutinatione, descendendo ad remedia determinatissima, locum habeat præsidium siccum in secundo gradu, & astringens in primo. Quoad errorem respicientem cicatrificationem; pariter cum Galeno cap. 5. lib. 3. meth. intelligendum vlcus ad cicatricem perducere generando cutem, quæ e subiecta carne creatur; cutem vero non posse exquisitam regenerari, quia seminalis est; ideoq; generandum aliquid simile cuti: vnde cum cutis carne sit siccior & densior, ob id caro, vt humidior cute, indicat siccans; vt rarior, indicat astringens. Hæc igitur caro non modo indicat siccans & astringens, sed multo magis quam in agglutinatione: nam causa cicatrificationis siccandus est humor, qui etiam in carne continetur, vt hæc euadat densior. Quare in cicatrificatione indicatur remedium siccans in tertio, astringens in secundo. At si inuicem conferatur siccantia, & causa cicatrificationis, & causa, non agglutinationis, sed consumptionis carnis excretæ; cum Galeno cap. 6. lib. 3. meth. sicciora probantur causa carnis excretæ, quam causa cicatrificationis. His ita explicatis, patet cur Galenus cap. 5. lib. 4. method. secundum mentem Hippocratis lib. de vlc. dixerit, vlcus esse humidum, sanum autem siccum; nec vlcera madefacienda nisi vino, cum vltimus finis sit siccatio. Humidum enim est vlcus, hoc est, vlcus tandiu perseuerat, quousque durat humiditas morbifica; & sanum est siccum, hoc est, dum morbifica humiditas est consumpta, quæ scilicet attinet ad generationem carnis, ad agglutinationem & cicatrificationem. Notandum quoque quod Galenus cap. 5. lib. 4. meth. dixit, vlcus, quia vlcus, mediocriter siccans indicare: vlcus enim quia vlcus, id est, quatenus est soluta vnitas, indicat agglutinans, quod cum Galeno cap. 1. lib. 5. method. est siccans in medio constitutum inter siccans ratione generationis carnis, & ratione cicatrificationis. Id autem quod in vlcere est secundum naturam; quamuis indicationes capi possint a temperatura & calido insito partis vlcera-
tæ; tamen

4. Ob sangui-
nari boni af-
fluxum, car-
nisq; genitæ
raritatem.

5. Ob carnis
humiditatem,
& raritatem.

II. Indica-
tiones a re
bus secundū
naturam in
vulcerata
parte.

tamen potissimum capiuntur a calido innato. Ratio est; quoniam temperies conseruatur, nisi vsurpentur medicamenta destruentia temperaturā. At calidum innatum, cum assiduo dissipetur; indicat conseruans: & cum in calido innato seruanda sit quantitas, & hinc substantia & qualitas; ideo a calido indicatur calidum, quod Hippo. aph. 22. sect. 5. calidum suppuratoriū vocat, cuius beneficio cōseruatur substantia & qualitas calidi innati, vnde pars vlcerata optimū generat pus, quod maximū est iecurritatis indicium, nam (vt ait Gal. in com. lib. cit.) nihil mali aduenire vlceri potest, si bonum pus generetur. Hoc autem calidū suppuratorium, oportet vt non modo sit calidum (nam calidū vt calidum secundum naturā simile indicat) sed præterea sufficit, vt sit calidū in primo gradu nō ultra. Vnde Hipp. proponit calidū, quod cutē emollit, dolorē sedat, tenuisq; est substantia: siquidem cum Hipp. & Gal. cutē extenuat, discutit, & vacuat. Sed oppositum videtur propositū esse a Gal. qui l. 5. simpl. ait, suppuratoriū esse viscidę substantiæ, vt poros claudat, ne calor dissipetur. Itaq; pro resolutione: calidū suppuratoriū, quod indicatur a calido, est duplex: vtrumq; moderate calidum, vt non excedat primum gradū; at alterum tenue, alterum viscidum. Id quod est tenuis substantiæ, cum Gal. aph. 22. sect. 5. prohibetur a fluxione & a putredine: nā fluxio augetur a calido, maxime si hoc tenuis sit substantiæ: putredo etiam a calido augetur. Vnde dicebat Hipp. loc. cit. calidū suppuratoriū esse bonum, sed non in omni vlcere, quia nec in putrido, nec in eo quod est cum fluxione. Præterea suppuratoriū tenuis substantiæ prohibetur etiam a carne contusa: nam (c. 5. l. 4. meth. & secundum Hipp. lib. de vlceribus) si caro sit contusa, oportet celerrime suppurare: at hoc præstari non potest suppuratorio tenuis substantiæ, sed opus est suppuratorio viscido. Vnde ἐμπυπκόν viscidū tantum in vlcere probatur, si est cum carne cōtusa: quia hoc calidū est & humidū: in vlcere autē semper oportet exsiccare, nisi caro sit cōtusa; siquidē siccare oportet causa & generationis carnis, & glutinationis, & cicatrificationis: vt propterea recte Gal. c. 7. l. 1. κ. π. π. dixerit, nullum humectans esse commodū vlceribus. Sed statim quis quæret; cur calidū innatum conseruetur suppuratorio tenuis substantiæ, nisi caro sit contusa! Dicendū, causam esse, propterea quod calidum innatū adiutum a suppuratorio tenui agit in bonum sanguinē, cuius portio mutatur in substantiā calidi insiti; vt propterea conseruetur, nec egeat viscido suppuratorio: At dum calidum insitū agit in carnem contusam, quoniam hæc vniuersa vertitur in pus, vt in hac actione nō reparetur substantia calidi innati; ideo dissiparetur & hæc substantia, nisi suppuratoriū esset viscidum. Et hæc de indicationibus & vlceris corneæ, & omnium vlcerum.

Prognosticū. Quoad prognosticum. Oculi vlcus est vitium non contemnendum: quia enim absumitur pars seminalis, non reparatur exacte; ideoq; oboritur cicatrix, vt cornea amittat diaphaneitatē, hincq; lædatur visio. Sed pro varia vehementia differentiarum, vario modo est prognosticandum. Statuendum igitur vlcus magnum esse magis periculosum: nam adest vehementiaratione essentia. Rhases dicebat vlcus corneæ, magis esse periculosum vlcere annatæ: nam adest maior vehementia dignitatis. Si vlcus sit cancrum; est incurabile, vnde destruitur visio, in hoc enim vlcere nulla desideratur vehementia. Et notandum cum Galeno cap. 2. lib. 1. de sympt. caus. in soluta vnitae corneæ, periculum cæcitatis imminere: quia humor albugineus effluit. Dicebat autem Galenus loc. cit. hoc euenire vt plurimum: & propterea testatur puerum visum recuperasse. Recte intelligendus Galenus. Nam loquitur de puero, qui fuit affectus vulnere, vt aliter de vlcere sit statuendum, in hoc enim est deperdita portio corneæ: vt nequaquam salutem polliceri debeatis.

Curatio. Dum igitur curationem hoc vlcus admittit; quantum attinet ad materias cheirurgicas, patet rationabiliter Rhasin, & Auicennā probare phlebotom. cucurbitulas; dum sanguis peccat: neque improbantur fonticuli, dum vlcus fouetur ab excremento fluente ad oculum. Topica. Galenus cap. 2. lib. 4. x. τὸ π. probat *tutiam lotam, collyrium e thure, myrrha, croco, metallicis medicamentis lotis*. Animaduertere autem oportet; si coniunctus sit dolor; addendum medicamentis propositis *auicandidum, succum mandragora*. Rhasis utebatur *Sief albo cum lacte: si dolor aderat*. Si contingat vt vi vlcereis rhagocides procidat; collyrio e tutia addere licet *astringentia: ut liceat uti aqua rosacea, sanguine drac*. Vnde Rhasis huc respiciens, probat collyrium, recipiens *stibium*; quod cum Galeno lib. 9. simpl. siccat & astringit, & propterea cum Dioscoride *ulceramundificat & cicatrifat*. Si eueniat vt vlcus sit sordidum, Galenus loc. cit. addit collyrium e vino, croco, sale, cadmia, melle, & aliis propositis in cap. 7. Auicennas probat syrupum de melle, cum aqua *fennugraci*. At si oculus fuerit exquisitioris sensus; mellis loco prestat uti *saccharo, ad detergendum*. Ad efficiendum cicatricem, probatur *sief propositum a Rhasi*. Et si vlcus ægre ducatur ad cicatricem, potestis cum Galeno cap. 7. lib. 4. x. τὸ π. uti hoc medicamento. ℞. *aris vsti ℥ ij. myrrha ℥ j. piperis ḡ vij. misyos assati ℥ j. croci ℥ ss. vini generosi ℥ iij. vini passi cretici ℥ j ss. arida terantur, & infundantur in vino; & dum vinum erit imbibitum, oportet affundere passum; & deinde medicamentum concutiendum in vase aereo; & lento igne coquendum, ac seruandum in pixide aerea*. Dixta patet.

CAPVT

CAPVT XXXIII.

De Ruptura corneæ.

RUPTURA corneæ, Rhexis, *αῤῥῆξις*, est illud malum, in quo corneæ *Nomen.*
vnitas ita diuiditur, vt vuea procidat. Vt si respiciamus ad solutam
vnitatem corneæ, vocetur ruptio *ῥῆξις*: si ad procidentiam rhago-
eidis, *αῤῥῆξις ῥαγοειδὸς χιτῶνος*, & hoc ad differentiam procidentiae totius
oculi. Generatur hoc malum, dum causa morbifica occurrens corneæ,
ita soluit corneæ vnitatem, vt rhagoeides non possit sedem suam seruare,
sed necessario procidat. Vt *αῤῥῆξις* sit situs præter naturam rhagoeidis,
procedens a soluta vnitate corneæ. Cum Auicenna & Paulo forma hu- *Definitio.*
ius vitii est situs præter naturam. Subiectum est rhagoeides: nam quia hæc
procidens situm secundum naturam non seruat; ideo huius mali est
subiectum. Causa efficiens est soluta vnitas corneæ. Soluitur autem vnitas
corneæ a causa Interna, vt a præcedenti vlcere; vel ab Externa, vt a percus-
sione, a causa incidente corneam.

Quoad differentias: capiuntur a forma & efficiente, non a subiecto: *Differentia.*
nam situs præter naturam subiectum semper est vuea; solutæ vnitatis sub-
iectum semper est cornea. Differentiæ ratione formæ, e Paulo & Au-
cenna: Situs rhagoeidis est vel Magis, vel Minus vitiosus. Hinc si rhagoei-
dis procidat exigua portio, oritur illud vitium, quod vocant *μυοκίφαλον*, id
est, caput muscæ; Arabes vocant affectionem formicalem: Si procidat
maior portio rhagoeidis, fit *σαφύλωμα*, id est vueatio: nam quod egreditur
habet formam vueæ. Si portio plurima procidat, fit *μῆλον*, id est, malum. Et
si accidat, vt vna cum vuea procidat etiam cornea, Auicennas vocat orbi-
cularem affectionem. Ratione causæ efficientis: si malum fiat a soluta
vnitate corneæ; tunc vel Contrahitur callositas, vel Non contrahitur. Et
si afficit callositas, fit *ἥλας*, id est, clauus. Præterea, malum est a causa Externa,
vel Interna.

Signa. Hoc vitium in genere patet. Secundum differentias a forma; *Signa.*
non est opus signis. Ratione causæ efficientis: si fuerit soluta vnitas; an cal-
lum contraxerit, inde patet: quoniam secundum circumferentiam rha-
goeidis appareat albedo corneæ, quæ callum contraxit. Vtrum autem so-
luta vnitas fiat a causa interna, vel externa; patet ex alibi dictis.

Præsidia. Ratione situs præter naturam; rhagoeidis situs restituen- *Indicatio-*
dus: & causa solutæ vnitatis, indicatur vnitio. *nes.*

Vitium hoc secundum Auicennam & Græcos non facile curatur: nam *Prognostica.*

difficultas inde colligi potest, quia arduum est intropellere rhagoeidem, & corneæ solutam vnitatem remouere. At augetur difficultas, pro vi differentiarum. Ratione formæ est minus periculum in formicali: maius in staphylomate: incurabile vitium est $\mu\eta\lambda\omicron\nu$, in hoc enim insignis est vehementia essentiæ. Ratione causæ efficientis: dum reliqua sunt paria, periculum intenditur, si solvatur vnititas a causa vlcerante; vt minus sit periculum si solvatur a causa incidente: dum enim soluitur a causa vlcerante, est maior recessus, quia adest defectus secundum substantiam corneæ. Et si calus sit contractus, incurabile est malum: ob summam vehementiam essentiæ.

Curatio.

Quoad remediorum materias: Causa propterea clauialis, quæ non cedit medicamentis, probatur a Paulo, Aetio, Celso, materia cheirurgica, ratione deformitatis minuendæ: vt confugiendum sit ad ferrum. Auicennas vero ait quosdam propter pulcritudinem eminentiam abscindere: ipse tamen iudicat rectius esse, vt ad ferrum non confugiamus, quoniam forte effunditur materia, & mutatur ad oculum sanum. Quare in hac controuersia id in praxi seruandum: vt si oculus sanus sit imbecillis, & exquisiti sensus, tutius sit a ferro recedere. Medicamenta probantur astringentia. Vnde Auicennas proponit *medicamenta confecta ex aqua, aceto, vino astringente: in quibus vel macerentur, vel bulliant rosa, vel folia oliuæ, polygوني, rubi. Licet etiam terere gallas immaturas, terram sigill. cerussam, & similia. Vnde etiam probatur succus foliorum oliuæ, succus virgæ pastoris, succus polygони. Auicennas inter valentiora probat collyrium ex cineribus, quibus as purgatur: & similiter probat collyrium e croco, amylo, tragacantha, cum albo oui.* Et hoc notandum, si immineat inflammatio, medicamenta non esse excipienda *vino*: si vero dolor vrgeat, vel immineat, non esse excipienda *aceto*.

C A P V T X X X I I I I.

De Puris collectione.

Nomen, Aliud vitium est ὑπόπιον, de quo paulo post, c. 38. Definitio.

PER collectionem puris, seu ὑπόπιον, cum Galeno cap. vlt. li. 14. meth. intelligimus illud vitium, in quo pus colligitur in oculo, & præsertim inter corneam & crystallinum. Generatur hoc vitium, dum tumoris materia in pus mutatur, vt oculus afficiatur tumore sub corneâ, vt lædatur visio. Quare Hypopyon est tumor sub cornea, procedens a materia purulenta. Forma est tumor. Subiectum est oculi regio, sub cornea; Et cum Auicenna sedes potest esse duplex: propinqua, dum pus colligitur inter cor-

ter corneam & rhagoeidem; profunda, dum inter rhagoeidem & crystallinum pus colligitur. Causa efficiens est materia purulenta: quæ procedit e tumore, qui degenerat in abscessum; siue sit tumor corneæ, siue rhagoeidis.

Differentiæ a forma. Tumor est Maior, vel Minor. A subiecto: materia purulenta residet, vel inter Corneam & rhagoeidem: vel inter Rhagoeidem & crystallinum. Ratione causæ efficientis dicendum, abscessum pertinere vel ad Corneam, vel ad Rhagoeidem. *Differentiæ*

Malum hoc in genere patet. In conspectu etiam sunt differentiæ a forma sumtæ: nam oculis intuemur, an tumor magnus sit vel parvus. Ratione differentiarum a subiecto sumtarum; si pus resideat inter corneam & rhagoeidem; pus exactius conspicitur, & affectus oculus sano oculo eminentior apparet. Quantum attinet ad causam effectricem; num sit pus, ita cognoscetis: nam si caput, vel oculus concutitur, mouebitur materia purulenta; & præterea pus esse cognoscetis e præcedente abscessu. *Signa*

Præsidia. cap. vlt. lib. 14. meth. Pus vacuandum. At iuniores recte intelligant Galenum. Tribus modis fieri potest puris vacuatio: primum vt pus simul multum & totum vacuetur: secundo, vt paulatim euacuetur: tertia, vt transferatur seu transponatur in partem ignobilem. Vnde obiter colligatis, transponens non esse indicatum, sed modum euacuationis: ac propterea extra methodum. *Indicationes.*

Secundum Galenum cap. vlt. li. 14. meth. vitium hoc est curabile; quoad puris euacuationem; Nam si forte coniungatur vlcus, aut inflammatio, confugiendum ad propria capita. At, vlcere & inflammatione absentibus; pus vacuari potest. *Prognostica.*

Materia cheirurgica loc. cit. est duplex. Altera; sectio corneæ circa iridem: de qua monet Aetius, acum oblique esse immittendam; & deinde post euacuationem puris oui candidum instillandum; mox integrum ouum cum vino mulso conquassatum, oculo imponendum. Altera materia cheirurgica est transpositio: oportet enim collocare ægros in sella rectos, & caput concutere, vt pus descendat in partem ignobilem. Medicamenta loc. cit. improbantur valide siccantia: nam ea violentia cogunt materiam, vt euadat irresolubilis. Et e cap. 2. lib. 4. x. π. vitanda sunt reprimentia, astringentia: quoniam pus vacuatur per modum resolutionis seu digestionis: vt probentur *collyria e melle, myrrha, croco, fellibus, cum succo fœnugræci, sumariæ, feniculi & similium*, de quibus dicendum in sermone de suffusione. *Curatio. Ca. 28. li. 7.*

LIBER PRIMVS
CAPVT XXXV.

De Dilatatione pupillæ.

Nomen.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Causa efficiens.

HACTENVS de annatæ & corneæ tunicæ affectibus: sequuntur vitia magis spectantia ad rhagoeidem: vnde primò agendū de Mydriasi. Per hanc (quam Auicen. vocat alintisar, Latini dilatationem pupillæ) intelligimus vitium, in quo cum Paulo, Aetio, Rhasi, rhagoeidis foramen ita amplificatur, vt citra mutationem coloris in pupilla lædatur visio. Generatur hoc malum, dum oculo occurrit causa morbifica: cuius vi foramen rhagoeidis præter naturam amplum euadit, vt visio lædatur. Mydriasis ergo est amplitudo præter naturam foraminis rhagoeidis, producta a causa morbifica. Forma huius vitii, est amplitudo præter naturam, vt lædatur visio: vt hoc vitium formaliter sit conformatio morbosa, vt pertinet ad orificia: & est conformatio in orificio quidem, sed ampliore non angustiore reddito. Hanc conformationem esse morbosam, testatur Galenus cap. 2. lib. 1. de sympt. caus. & ratio in promptu est, nam dum pupilla amplior redditur, spatium non impletur spiritu animali, prout opus erat: vt hinc visio lædatur; Vt e sententia Græcorum & Arabum, patientes procul exacte non conspiciant, & obiecta iis minora quam sunt appareant. Non exacte procul conspiciunt; quoniam vbi spiritus animalis est dispersus, radios procul non potest emittere. Cur autem obiecta minora appareant, hoc scire est difficile, & ob id multi multa dicunt. Sed breuitatis gratia, vt hæc veritas cognoscatur; primum scire oportet cur oculis etiam sanis existentibus, obiecta minora appareant? Causa igitur est, quoniam oculus secundum crystallinum, & spiritus animales, magis & secundum omnes partes afficitur ab obiecto proximo: vt obiectum proximum magnum, quantum est, iudicetur ab oculo. At, si remotū sit obiectum, nec strenue nec efficaciter, nec secundum omnes partes partes agit in crystallinum & spiritus: vt, cum minus afficiatur crystallinus, minus afficiatur spiritus; obiectū distans ab oculo iudicetur minus. Idem ergo contingit oculo, dum foramen rhagoeidis amplius euadit: vt, cum spiritus animales dissipentur, non vniuntur, & ob id non afficiantur ab obiecto; quemadmodū cum vniuntur; quia tunc defectus est in receptione, est etiam defectus in iudicio: & propterea obiecta minora apparent. Subiectum huius mali est: vnea, vt est donata foramine. cap. 2. lib. 1. de sympt. caus. Efficiens causa morbifica est vel Natua, vel Afficitia. Natua prodit e prima formatione: afficitia post. Cuius causa est vel Interna, vel Externa. Si interna, est tensio rhagoeidis: tenditur autem vel Propria ratione, vel ex Accidente. Propria

Propria ratione; vt afficitur vel vt Similaris, vel vt Pars instrumenti. Si afficitur vt similaris pars, afficitur sicca intemperie, sed citra consumptionem albuginei: humor enim albugineus si minuatur, fit potius angustia pupillæ, non dilatatio. Quod si rhagoeides vt pars instrumenti afficiatur; tumore afficitur. Tenditur ex accidente; dum rhagoeides a subiectis humoribus ad vtrius similitudinem repletur. Causa externa est ictus. Notandum autem causam percutientem concurrere vel mediate, dum scilicet vi percussione rhagoeides copiosa materia repletur: immediate autem dum vi percussione tunica laceratur, vt foramen amplius euadat.

Differentiæ a forma capiuntur secundum Magis & Minus. A subiecto *Differentia.* non sumuntur differentiæ: semper enim est vicia. Ratione causæ efficientis; dicendum produci a causa Interna, vel Externa: Natiua vel Affcilitia.

Hoc vitium in genere & ratione formæ patet; vt non sit opus signis. *Signa.* Ratione causæ efficientis, causa externa patet. Interna & natiua inde patet, quoniam vitium fuit a principiis generationis. Affcilitia cognoscitur: nam tunica si tenditur propria ratione; præcedunt causæ siccantes, adest tumor: si hæc desiderantur; iudicandum rhagoeidem ex accidente tendi.

In genere hoc malum indicat remedium foramen angustans. Et si non *Præsidia.* foveatur ab aliqua causa, nihil aliud agendum: vt in mydriasi natiua, & in ea quæ oritur e lacerata rhagoeide. At si a causa foveatur, vt in mydriasi affcilitia a causa interna; si vicia tendatur propria ratione, si ratione siccitatis, oritur indicatio humectandi; si ratione tumoris, huius materia vacuanda. Si ex accidente tendatur, subiecti humores euacuandi.

In genere: causa visionis læsæ malum hoc non exigui est momenti. Vnde *Prognostica.* de Galenus c. 2. l. 1. de sym. caus. ait, nullam amplitudinem, siue natiuam, siue affcilitiam esse bonam. Verum pro differentiarum ratione, vario modo prognosticandum. Ratione formæ; periculosius est malum, si foramen est amplius: vnde Auicennas ait, si dilatatio sequatur iridem, non remanere visui aliquid de quo sit curandum: nam summa est essentiæ vehementia. Ratione causæ efficientis; si malum fiat ab interna causa, si hæc natiua sit; cum Auicen. vitium est incurabile: nam vitia formatricis adeo sunt vehementia, vt nequeant expugnari. Si autem causa sit affcilitia, cum Aëtio malum etiā ægre curabile est: nam rhagoeides, vt est corpus membranofum, semel tensum, ita induratur, vt non facile ad statum naturalem redeat. Et si tendatur vi siccitatis, cum Galeno c. 2. l. 1. de sym. cau. difficulter sanatur. Secus si fiat a tumore. Et addit Galenus; si tendatur ratione inflammationis, ratione scirrhi, ratione abscessus, peritum medicum non magno negotio hoc malum posse superare. Quod sane difficulter intelligi

potest: vnde multi interpretes codicem deprauatum dixerunt. Ita igitur intelligendus Galenus; Rhagoeidis tumor bifariam accipi potest: primo modo vt tumor; vnde si est scirrhus, nequaquam facile curatur, imo curari nequit. Secundo modo tumor accipi potest, vt est in causa amplitudinis foraminis, & secundum hanc rationem non est difficile hoc malum expugnare, cum sit sit tumorem minuere; quo imminuto, licet non sit prorsus extirpatus, tensio etiam minuitur, vt non lædatur visio. Si autem altera e parte tendatur vnea ex accidente; pro copia humoris replentis, vario modo prognosticandum: & ob id Rhasis dicebat; si post capitis dolorem foramen dilatetur vsque ad albedinem, patua est spes in cura, ob immodicam materiæ copiam, ob essentiae vehementiam. Si mydriasis fiat a causa extrinseca, e percussione; cum Auicenna est incurabilis. Sed dubitari potest: nam Rhasis ait, si pupilla post percussione dilatetur, non esse timendum, eo quod sanari queat: præterea ipse quoque Auicennas curationem aggreditur. Dicendum pro resolutione: si e percussione vnea laceretur; malum est incurabile: Si autem contingat, vt vi percussione non lacere- tur, sed tumor saltem in ea excitetur, a quo dilatatio foraminis prodeat; curabile hoc est malum.

Curatio.

Materiæ. Sufficiet medicamenta proponere, causa vitii curabilis. Si ergo fiat vi siccitatis; cum Auicenna probantur humectantia: quemadmodum etiam probantur in sicciore crystallino: vnde de his eo in loco. Scire autem oportet optimum medicamentum esse *lac iuuenula optime nutritæ: in cuius penuria substituitur lac recens caprillum, vel etiam vaccinum: & lac imponatur vasi, in quo detineatur oculus.* Si malum fiat ratione tumoris; probantur, quæ fuere proposita in lippitudine. Si e materia replente fiat malum; probantur resoluentia, & tunicam rhagoeidem leuiter astringentia: vt iure Aëtius improbet vehementer refrigerantia & vehementer astringentia. Quare cum Auicenna & Aëtio, probatur *aqua marina, posca aquosa, collyrium e tutia, fellibus, &c.* vt absumatur materia replens. Quantum attinet ad astringentia; Aëtius hæc vocat subastringentia, id est, leuiter astringentia: *vt est collyrium e rosis, croco, cortice thuris; & quod plurimum est, ascendit ad acaciam.* Si malum fiat a causa percutiente, sed non lacerante; huius causa Auicennas probat *emplastrum e farina fabarum excorticatarum, e farina hordeacea, cum aqua foliorum salicis, aut aqua endiuia, aut pauco vino, sed astringente.* Et causa materiæ fluxæ, dum materia non amplius fluit, Auicennas probat *turturis vel columbi sanguinem in oculum instillatum: & deinde ascendit ad collyria resoluentia e myrrha & fellibus, vt materiam dissipet.*

CAPVT XXXVI.

De constrictione Pupillæ.

PER *φθίσις*, seu tabem pupillæ, intelligimus illud malum, in quo præter *Nomen.*
 naturam minuitur foramen rhagoeidis: vnde Auicennas vocat con-
 strictionē pupillæ. Porro hæc tabes pupillæ distinguitur ab atrophia:
 nam atrophia attinet ad imminutionem, seu decrementum omnium par-
 tium oculi: at *φθίσις*, spectat ad imminutionem saltem foraminis, vt docet
 Galenus c. 5. l. 10. de vs. part. Generatur malum hoc, dum occurrit causa
 morbifica, cuius vi rhagoeidis foramen præter naturam angustum reddi-
 tur, vt lædatur visio. Pupillæ ergo constrictione est angustia præter natu- *Definitio.*
 ram foraminis rhagoeidis, producta a causa morbifica. Forma huius vitii,
 est angustia præter naturam, vt lædatur visio. Vt hoc vitium formaliter sit
 conformatio morbosa, prout spectat ad orificium. Subiectum est vuea, vt
 prædita est foramine. Ratione causæ efficientis dictum fuit produci hoc
 malum a causa morbifica, quæ (c. 2. l. 1. de sim. cau.) est causa, cuius vi rha-
 goeides laxatur, non tenditur. Laxatur autem vel Propria ratione, vel ex
 Accidente. Propria ratione, vt tunica afficitur intemperie humida: ex ac-
 cidente, dum concidit. Concidit autem dum humor albugineus deficit.
 Deficit autem humor albugineus, vel ob solutam vnitatem tunicarum, vel
 ob alimenti inopiam.

Differentiæ a forma, sumuntur secundum magis & minus: vt foramen *Differentia.*
 constringitur secundum Magis & Minus. A subiecto non sumuntur dif-
 ferentiæ: semper enim idem est. Ratione causæ efficientis dicendum, la-
 xari rhagoeidem, vel Per se, vel ex Accidente.

Hoc malum in genere, & secundum differentias a forma non eget si- *Signa.*
 gnis. Quoad differentias ratione efficientis: si vuea laxetur ob intempe-
 riem humidam; indicatur e visione obtusa, vt patiens proxima exacte non
 conspiciat: indicatur etiam ex oculi humiditate: & e causis prægressis hu-
 mectantibus. Si autem laxetur e defectu albuginei; cognoscetis, quia pa-
 tiens melius videbit in obscuro, seu aëre non ita lucido: & cum Paulo,
 obiecta maiora iudicabūtur, quam sint. Causa igitur visionis minus malæ
 in obscuro est, quoniam ob defectum albuginei, lumen promptius occurrit
 crystallino, qui humor (c. 3. l. 10. de vs. part.) offenditur a luce. Obiecta au-
 tem maiora apparent: nā dum deficit albugineus, crystallinus superficiem
 planam prorsus non seruat, vt qualitatem aliquā assequatur, vt quēadmo-
 dū in speculo cōcauo res visæ maiores apparent, ita etiam hoc cōtingat in

defectu albuginei. Vtrum autem albugineus deficiat, vi, vel solutæ unitatis, vel inopia alimenti; cognoscetis e prægresso vel vulnere, vel vlcere, vel ex alimenti defectu.

Indicationes.

Præsidia capiuntur a materia efficiente: quæ si fuerit rhagoeidis humiditas, indicat siccans. Si fuerit albuginei defectus; indicat præsidium generans albugineum. Et si defectus foueatur a soluta unitate; patet quid indicet soluta unitas e doctrina ulcerum.

Prognostica.

Quoad prædictiones. c. 2. l. 1. de sym. caus. Angustia morbifica est deterior dilatatione; ob defectum albuginei. At pro vi causæ efficientis augetur & minuitur in curatione difficultas. Vnde si malum fiat ob humiditatem; est minoris discriminis: si ob defectum albuginei, incurabile est malum; præsertim si defectus albuginei sit insignis; ægrius enim est humectare, quam siccare.

Curatio.

Materiæ præsidiorum. Tantum proponemus topica. Si vitium sit ob rhagoeidis humiditatem; probantur siccantia: vt est *collyrium et tutia, felle, ruta, euphrasia, &c.* Auic. hoc collyrium maxime probabat: *℞ floris aris, ammoniaci an. ℥j. croci ʒβ. aloes ℥iiij. moschi. ℥β.* (: Sed si æger erit pauper hic omit- tetur:) excipiat hoc medicamentum aqua feniculi, vel euphrasia. Si malum prodeat e defectu albuginei; probantur humectantia, de quibus dicendum in sermone de sicciore crystallino. In præsentia patere debet maxime probari *lac, & aqua dulcem.* Sed hæc admoueantur fronti & capiti: & quidem actu calida, vt caput attrahat alimentum a iecinore. Notandum autem Paullum oculis applicare medicamentum rarefaciens, acre: Et ratio fuit: nam per rarefactionem suscipitur alimentum ab oculo; per acrimoniam attrahitur. Probabat igitur Paullus *medicamentum confectum ex ammoniaco, croco, arugine, tritis in aqua:* vt propterea neque linctus oculi sit improbandus. At his vtendum cum prudentia, id est, vsque ad oculi calorem, & leuem rubedinem: ultra enim, si quis progrediatur, alimentum attractum dissipabitur.

C A P V T XXXVII.

De Suffusione.

Nomen.

PER *ὑπόχυμα*, seu *ὑπόχυσιν*, id est, suffusionem; seu aquam, vel cataractam; c. 6. l. 7. de plac. intelligimus illud malum, in quo foramen rhagoeidis obstruitur, vt oculi lumen cum externo aëre, oculum ambiente, copulari nequeat. At cum suffusio sit vel Exquisita, vel Notha: in præsentia exquisitam intelligimus, quoniam notha potest pertinere ad partes extra oculum.

oculum. Verum ita loquemur de suffusione exquisita, vt nil desiderari possit, etiam causa notha. Generatur hoc malum, dum excrementum humorosum occupat oculum; vt rhagoeidis foramen ita obstruatur vt visio lædatur. Proinde suffusio legitima est obstructio foraminis rhagoeidis, *Definitio.* procedens ab humore excrementitio. Forma est obstructio: vt etiam testatur Galen. c. 6. l. 7. plac. Et propterea Auicennas statuit suffusionem esse ægritudinem oppilatiuam. Sed notandum, Galenum c. 8. l. de diff. morb. statuere suffusionem esse morbum in numero: vbi respicit ad suffusionem completam; in qua materia morbifica est ita concreta, vt videatur veluti membrana, vt hinc particula addita videatur. At si capiatur suffusio, vt foramen redditur vitiosum; morbus est obstructio. Quare cum solum suffusio perfecta sit morbus in numero; quælibet autem suffusio siue perfecta siue imperfecta, sit morbus in via: huius ratione in finitione proposita est obstructio. Subiectum est vnea, foramine prædita: vt Galenus loc. cit. *Subiectum.* fatetur.

Causa efficiens est humor excrementitius; Auicennas vocat humiditatem extraneam: vt suffusio exquisita distinguatur a notha; notha enim fieri potest, vel a vapore, vel ab humore; & præterea ab humore non extraneo. Declaro: fit suffusio spuria a vapore, cum fiat a ventriculo, cum fiat a capite. A ventriculo c. 2. l. 4. de loc. aff. & c. 2. l. 1. de sym. caus. si enim vapor crudus a ventriculo sursum feratur, fiunt symptomata similia suffusioni, non exquisitæ suffusiones, sed spuria. A capite etiam suffusio fieri potest, quemadmodum Galenus dixit c. 2. l. 4. de loc. aff. dum inquit, in phrenitide succum biliosum in cerebro abundare, qui succus biliosus torrefit, & ex torrefacto hoc succo, prodit fumus; qui in oculos delatus, symptomata suffusioni similia parit: vt propterea sit spuria suffusio. Præterea quoad suffusionem spuriam; vt fit ab humore; hæc etiam proponitur c. 2. l. 1. de sym. caus. Fit autem si humor albugineus ita vehementer crassescat, vt prohibeat visionem: veluti contingere solet in suffusione legitima: vt suffusio procedens a crassiore albugineo; sit spuria, & minime deponenda. Cum autem legitima suffusio procedat ab humore extraneo: indagare oportet huius humoris extranei speciem, vitium, & causam generantem. *Exquisita suffusio.* Species est humor pituitosus: qui licet non semper sit albus, sed quandoque citrinus, quandoque niger; principalis tamen causa est pituita: vt pituita sit species humoris; bilis autem & melancholia dum concurrunt, rationem habent causæ adiuuantis. Quoad vitium: pertinet ad quantitatem: vnde dicebat Auicennas, materiam hæc excrementitiā ita copiosam esse, vt possit angustare totum foramen. Pertinet vitium ad qualitatem; vt

materia est vel Tenuis, vel Crassa: vnde cum Paulo quandoque ita crassescit, vt membranam repræsentet. Sed præterea hæc materia vel est Fluxilis, vel Non fluxilis: vnde Galen. c. vlt. l. 14. meth. dicebat, suffusionem fieri, quandoque ex humore seroso & fluxili, qui punctione euacuatur (: non fit depositio, sed sensibilis euacuatio:) Adhæc vitium esse solet in colore: vt materia est vel aërea, vel gypsea, vel citrina, vel nigricans, vel cineritii coloris, vel coloris albi, qui vergit vel ad colorem margaritarum, vel ad colorem aureum, vel ad glaucum, id est, viridem: quamuis suffusio sit vitium diuersum a glaucomate; vt statuit Galenus c. 6. l. 10. de vsu partium. Vitium etiam attinet ad quietem, dum materia præter naturam quiescit: & cum Galeno c. 1. & 4. l. 10. de vsu part. quiescit inter crystallinum & corneam, vt quiescat modo Inter albugineum & rhagoeidem, modo Inter rhagoeidem & corneam. Quoad vitium secundum motum; ratione materiæ fluxæ; dum materia est tenuis, & nondum firmata. Ratione non fluxæ materiæ; dum mouetur a termino a quo, ad terminum ad quem, per suum spatium. Terminus a quo, esse potest Extra oculum, & In oculo. Extra oculum; dum materia procedit vel a Toto, vel a Parte. In oculo, terminus a quo est oculus, secundum tunicas, vt tumor tunicæ degenerat in suffusionem. Spatium autem est, vt materia fluit per venas, per meatus etiam insensibiles: vt, dum lippitudo mutatur in suffusionem, nam materia mouetur per poros tunicarum. Terminus ad quem, patet e modo dictis de quiete. Quoad causam generantem: ratione agentis cum Auicenna esse potest ventriculus, & cerebrum: ratione materiæ ex qua; victus pituitosus. Verum cum materia pituitosa non generetur concreta; concrescit quatenus diu manet in oculo, & potissimum (.c. 2. l. 3. meth.) ex vsu opiatorum.

Differentia. Differentiæ ratione formæ. Obstructio est vel Integra, vel Non integra. Ratione subiecti; semper est rhagoeides, secundum foramen suum. Ratione causæ efficientis; sunt capiendæ differentiæ a materia, vt differre potest, & Vitio, & Causa generante, vt modo dictum fuit.

Signa. Suffusio in genere cognoscitur e læsa visione; addebat Aëtius cum aliqua impuritate pupillæ. Suffusio autem exquisita, distincta cognoscitur a spuria: nam si a vapore notha fiat suffusio, & prodeat a ventriculo, cum Galeno cap. 2. lib. 4. de loc. aff. in primis vterque oculus æqualiter afficietur: contra in legitima. Secundo, si prodeat a ventriculo; si symptomata etiam per menses aliquot perdurent, pupilla tamen non conspicitur tenebricosa: contra in legitima. Præterea, si prodeat a ventriculo, symptomata visionis intermittunt: contra in legitima sunt perpetua. Insuper si fiat a ventriculo; si contingat, vt fiat perfecta concoctio

Etio in ventriculo, symptomata suffusionis non apparent; at apparent, dum male habet ventriculus: vt ad augmentum & decrementum vitiorum ventriculi, augeantur & minuantur symptomata suffusionis: contra in legitima. Quoad spuriam suffusionem, vt prodit a vapore capitis; cognoscetis hanc e signis phrēnitidis. Quoad spuriam, vt procedit a crassitie albuginei; hæc maxima cum difficultate distincta cognoscitur: & necessaria est hæc cognitio: quia si sit notha, non licet deponere; in vanum cruciantur patiētes. Cognoscetur igitur e noxa æquali in visione: & ratio est, quia æqualiter vi crassi alimenti afficitur albugineus, non magis secundum vnam partem, quam secundum aliam. Adhæc cum albugineus non moueatur, & suffusionis exquisitæ materia quandoque moueatur: dum afficitur albugineus, nec culices, nec muscæ volitantes, apparent, quemadmodum in legitima. Quoad differētiās: & primū ratione formæ, an obstructio sit integra, vel non: cognoscetis e signis indicantibus materiæ vitium secundum quietem; de quibus infra. Ratione causæ efficiētis, cum sit materia: si fuerit pituita, quæ annexam habeat bilem, cognoscetis e colore citrino: si annexa sit melancholia, e colore nigricāte. Quoad vitium: copiosiorē materiam cognoscetis, e vehementia symptomatum: vnde turbulētia vehemens, indicat materiam copiosam. Quoad qualitatē vitium: crassiorē esse cognoscetis, e visione magis imminuta. Fluidam esse cognoscetis, si moueatur ex oculi concussione. Quoad colorem: color non eget signo; ipse enim signum est, verbi gratia, color æreus significat materiam fluidam: gypseus, materiam crassam non fluidam: citrinus, pituitam cum bile: nigricans, cum melancholia: cineritius, pituitam priuatam aquositate: vergens ad margaritalem, pituitam quæ sit particeps diaphancitatis, propter portiones aqueas & æreas: vergens ad aureum, materiam pituitosam, vt est particeps portionis igneæ, eiusque claræ: vergens ad glaucum, portionem igneam, non ita puram. Ratione quietis: cum Auicenna, si quiescat secundum totam regionem pupillæ, denotabitur elæsa visione, secundum totum obiectum: si quiescat secundum partem, visus exacte comprehendet, vel medietatem, vel partem obiecti, scilicet, vt ait Auicennas, propter situm: vt, si materia resideat in pupilla versus tempora, si patiens quid aspiciat e regione temporum, obiectum exacte non conspiciet; si e regione narium, exacte intuebitur obiectum. Si vitium hæreat in media regione pupillæ, obiectum perforatum apparebit. Vtrum enim materia resideat, vel inter albugineum & rhagoeidem, vel inter rhagoeidem & corneam; difficulter cognoscitur. At iudicandum est, materiam residere inter rhagoeidem.

Signa exquisita suffusionis.

& corneam: primum, si pupilla obtenebrata euidentius conspiciatur. Secundo, si a principio non apparuerunt culices volitantes. Contra, si colligatur materia intra albugineum & rhagoeidem; opposita apparebunt: & ratio est; quia dum materia residet inter corneam & rhagoeidem, non potest ita moueri, vt culices obseruari videantur: & quia materia magis proxima est oculis medicorum; ideo etiam obtenebratio pupillæ euidentius conspicitur. Quoad vitium secundum motum: ratione materiæ fluxæ, si moueatur materia, cognoscetis e visione obiectorum, quæ mobilia esse videntur. Ratione materiæ non fluxæ: & primum ratione termini a quo; an sit totum vel pars, cognoscetis e propriis signis. Si autem sit oculus, cognoscetis e vitio precedenti. Verbi gratia, si prægressa est lippitudo. Spatium autem & terminus ad quem, patent e multis propositis: & similiter causa generans.

Indicationes.

Quoad præsidia: cum Galeno c. vlt. l. 13. meth. causa contentiua ex vltu, est materia pituitosa: hæc igitur remouenda, vt non amplius obstruat. At cum plures sint vacuandi modi; nimirum vacuatio sensibilis, & insensibilis: & si insensibilis; per modum percussione, vel digestionis, vel transpositionis: in suffusione sensibilis vacuatio excluditur; nam suffusionis materia non est fluxilis, nisi fiat e seroso humore, quia in hoc conuenit vacuatio sensibilis. Excluditur percussio: nam materia non cedit reprimentibus. Relinquitur ergo vacuatio per resolutionem & transpositionem. At cum materia resoluenda (:quia frigida est & crassa:) non admittat resoluentia: ideo calefacienda & attenuanda: & ne impediat transpositionem tenuitas, ideo est crassifacienda.

Prognostica.

Suffusio modo facilius, modo difficilius superatur, pro differentiarum vehementia. Et potissimum, pro vehementia essentiae materiæ morbificæ secundum tenuitatem, crassitiem, & quietem. Nam dum materia est tenuis, potest euacuari: non autem crassa. Et ob id c. vlt. l. 4. meth. Galenus ait, Suffusione: n incipientem digeri posse: vbi autem diu constiterit, non posse digeri; quia materia est crassior. Cæterum dum materia est crassa, & non cedit resoluentibus, vt vacuanda sit per modum transpositionis; scire oportet, quandoque transponi posse, quandoque non posse. Hoc pendet e vitio secundum crassitiem, & secundum quietem. Declaro: Quoad crassitiem; si patiens nec lumen cernat, quamuis clauso altero oculo pupilla dilateretur, tum adest crassities, quæ non potest transponi. Quoad quietem: si materia quiescat inter albugineum & rhagoeidem, potest transponi; si autem resideat inter rhagoeidem & corneam, non permittatis vt cheirurgi transponant, nec enim transponi potest.

Materia

Materia cheirurgica. Venæ sectio probatur causa sanguinis, ut hic con- *Curatio.*
 currit tanquam causa sine qua non. Nam si materia suffusionis est resol- *Venæ sectio.*
 uenda; calida applicanda, unde sanguis attrahitur. Si materia est transpo-
 nenda, dum materia transponenda est crassefacienda; tum improbatur
 phlebotomia, hæc enim rarefacit, ut cum Auicenna noceat. At dum ma-
 teria crassa est effecta, ut transponi possit, probatur venæ sectio, ne vi pun-
 ctionis sanguis affluat. Vfus sectionis venæ patet ex alibi propositis. Circa *Seto.*
 autem setaceum, quod applicatur infra occipitium, notandum; probari
 in suffusione incipiente, & dum institutum est deponere: nam vi setacei
 oculus liberatur a noua fluxione. Quantum attinet ad punctiōem, ratio *Punctio.*
 ne cuius sit depositio; hanc prohibet immoderata vel crassities, vel tenui-
 tas; item neruorum opticorum, & crystallini vitia, quorum vitiorum vi
 patiens neq; lumen intueri potest, Quare dum sunt vitia in crystallino, &
 æger lumen intueri non potest; non est deponenda suffusio: nam quam-
 uis materia optime deponatur, homo tamen visum non recuperat. Vnde
 hæc vitia prohibent punctiōem ex accidente.

Medicamenta Communia sunt & Propria. De communibus notan- *Medicamē-*
 dum; si institutum sit, materiam, suffusionis causam, insensibiliter vacua- *ta ratione*
 re; opus esse ut medicamentis euacuantibus totum, euacuantibus caput, *totius.*
 & præparantibus, quæ omnia vim attenuandi habeant, utamur: si autem
 institutum sit materiam præparare, non ut insensibiliter vacuetur, sed ut
 deponatur; oportet præparare cum crassefacientibus, *verbi gratia cum de-*
cocto ex alica, meliloto, pineis, oryza, &c. nisi visceris alicuius obstructio pro-
 hibeat. At si scopus sit materiam transponere; probantur medicamenta
 inhibentia inflammationem, quæ excitari posset propter punctiōem, a
 materia affluente; Vnde cum fluat materia, ut calida, ut tenuis; ideo pro-
 bantur refrigerantia & euacuantia succos biliosos: quem in finem optimi
 practici exhibent *potius cichoracea, quam eufragiam, potius rhabarbarum*
quam agaricum. Quoad medicamenta causa materiæ existentis in oculo:
 si materia est vacuanda insensibiliter probantur calefacientia, & attenuan- *Medicamē-*
 tia, sed citra violentiam; Miscenda etiam emollientia. Vnde cum hæc me- *ta ratione*
 dicamenta & possint assumi, & possint applicari: quantum ad assumenda, *materia in*
 probatur *decoctum e guaiaco, e salsa, e sassafras, ex eufragia, feniculo, verbe-* *oculo, vacu-*
naca recta; & addatis radices althæa (emollitionis gratia.) E quibus etiam *anda insen-*
medicamentis possunt pilule parari, exhibenda ante decoctum. Quoad appli- *sibiliter.*
 canda: Galenus in fine lib. 4. *κ. π. π.* probat *fel cum succo marrubii, & mel-* *Interna.*
le: probat myrrham & piper in aequali portione, cum melle. Probatur succus fe- *Externa.*
nicali, fel taurinum cum melle: applicatio item croci & piperis, in aequali dosi,

cum felle taurino. Notandum vero differentias esse inter genera fellis: minus enim acre est fel piscium, magis acre vituli, deinde bouis, deinde tauri: ut acrius sit fel animalium e rapina uiuentium. Et propterea Rhasis conficit collyrium e diuersis fellibus. Parari etiam possunt ex aromatibus. Quod si oculus permittat; potestis cum Rhasi ascendere ad collyrium e sagapeno, euphorbio, colocynth. cum succo feniculi. Insuper ex his & similibus per distillationem parantur olea, quæ efficacissima sunt: & vos his uti debetis. At notandum Auicennâ cap. de cura visus debilis, cum calidioribus miscere stiptica, ut aquam ros. quæ hoc in loco est materia remedii, indicati a calido innato, ut eius substantia dissipatur vi medicamentorum calidiorum, quæ & attrahunt, & possunt excitare dolorem. Omitto linctum oculi; & insufflationem in oculum; & alia: nam de his dicemus in sermone de albugine.

*Incrassatio
materia,
qua deponi
debet.*

Quo autem ad medicamenta causa materiæ ut est deponenda: hæc est crassefacienda, ut possit deponi. Intrinsecus ergo probantur potius alimentalia, quæ præbent alimentum crassum: & oculo applicanda medicamenta confecta e succo alicæ, oryza, e pineis, cum decocto fœnugraci, cum aqua ros. & modico croci, causa penetrationis.

*Viatura
uo.*

Diæta debet esse compar. Quare, si institutum sit materiam insensibiliter euacuare; diæta sit attenuans: vnde cibi condiantur aromatibus, feniculo: & puluis conficiatur e feniculo, eufragia, cum saccharo & cinnamomo. Et patiens in prandio & in cœna, loco aromatum hoc puluere utatur. Si autem materia sit crassefacienda, ut deponatur; probatur crassefaciens, & proinde paratus e farre, alicæ, oryza, e pedibus vitulinis, e casco recenti, e pineis, ex omphacio, &c. Si autem punctio sit usurpanda; probantur cibi, prohibentes inflammationem: ut cibaria sint condienda refrigerantibus, sit abstinentum a vino, & præsertim per 5. vel 6. dies, post administratâ punctiorem.

C A P V T XXXVIII.

De Sugillatione oculorum.

Nomen.

QVONIAM de affectibus oculorum egimus, qui potissimum spectant ad tunicam vel annatam, vel corneam, vel rhagoeidem: restat ut ea quoque persequamur vitia, quæ ad plures tunicas pertinent. Horum primum est Sugillatio; ὑπόσφαγμα; ὑπόπτιον, seu ὑπόχυσις αἱματώδης, id est, suffusio sanguinis, quæ ab Auicenna vocatur Altarfati, ab aliis macula oculi. Per eam nos intelligimus malum, in quo cornea

cum.

cum annata tunica ita afficitur, vt obiecta colorem ad rubrum vergentem præ se ferant. Generatur, dum venulis tum annatæ, tum corneæ occurrat causa, cuius vi sanguis egrediens, ita corneam tingit, vt rubicunda videatur.

Vnde sugillatio est color præter naturam corneæ, procedens a sanguine effuso e venulis tunicarum oculi. Forma est color præter naturam: nam visio læditur. Non proponitur in definitione, color rubeus: nam hic colligitur e causa efficiente, id est, sanguine: neque conuenit definitiones prolixas efficere. Forma ergo est symptoma attinens ad qualitatem visibilem, vt læditur visio ob errorem externum: præsertim quia sanguis non est causa tumoris, nisi sugillatio degeneret in lippitudinem. Subiectum est cornea: nam causa læsæ visionis est color corneæ, non annatæ.

Causa efficiens est sanguis effusus e venulis tunicarum oculi. Vnde Galenus capite primo, libro quinto. κ. π. ait, sugillationem esse e genere effusionum: nam sanguis extra venas effunditur: Et Aetius proponit oculorum tunicas; nam venæ pertinent etiam ad corneam, saltem secundum partem spectantem ad iridem. At cum sanguis egrediatur per anastomosis, diapedesis, & diæresin, secundum Auicennam, cum causa huius mali sit, vel Interna, vel Externa: quoad internam, est sanguis, qui pereat copia, vel caliditate. Si copia; fit effusio per διαρροην, vena enim rumpitur: Si caliditate; fit effusio per ἀνατόμωσιν: vnde Galenus loco cit. ait, raphanum mordendo venarum oscula aperire, vbi tangit anastomosis. Causa autem extrinseca, si concurrat, vt contundit; fit effusio per diapedesis: si vt rumpit; per diæresin: & si immodice agat, ita vt immodice agitur sanguis; per anastomosis.

Vnde ex his ratione formæ dicendum, colorem esse, vel rubicundum, vel liuescentem, vel nigricantem: nam ilico post effusionem rubicundus apparet, mox concrevens liuescit, & tandem denigratur. Non capiuntur differentiæ a subiecto: nam semper est cornea. Quoad differentias ab efficiente causa est Interna, vel Externa.

Hoc malum in genere, & ratione differentiarum a forma patet. Ratio ne efficientis, an causa sit interna vel externa; audietis e patiente. Et si interna; signa sunt sanguinis vel copiosi, vel calidi, verbi gratia si copiosus sit sanguis, color erit exacte rubeus: si peccet caliditate, verget ad citrinum, & patiens sentiet caliditatem.

Præsidia porro considerantibus duo sunt perpendenda: quorum alterum est, Sanguis effusus: alterum, Venarum vitium. Ratione sanguinis:

cum sanguis effusus totus sit morbus; vacuandus. Ratione vitii venarum; indicatur remedium astringens: quod in diapedesi debet esse densans; in anastomosi occludens orificia; in diæresi agglutinans.

Prognostica. Est autem de Galeni sententia loc. cit. hoc malum curabile: nam vasorum vitia sunt exigua: & sanguis effusus, antequam concreascit, facile vacuatur: secus si coeat & crassescat, magis enim a naturali recedit.

Curatio, per astringentia, & discutientia. Vnde cum in curando liceat uti & discutientibus & astringentibus: notandum circa Quando agendum; cum Galeno loc. cit. quantum ad astringentia, hæc probari dum adest præsentia indicantis astringens: & ob id Galenus in principio parum astringentium ammiscebat; ne sanguis efflueret: Dum autem vena in suam naturam redierat, probabat Galenus sola discutientia. Discussientia autem cum sint & imbecillia & valentia: Galenus loc. cit. inter initia probabat imbecillia; fortia in antiqua sugillatione: nam in principio sanguis effusus facile dissolvitur; quia nondum in grumum est conuersus. Notandum vero circa validiora; ne hæc euadant causæ morbificæ, quoniam aciora possunt aperire orificia venarum, ita ut effundatur sanguis per anastomosin. His perceptis, facile intelligitur, cur Galenus cap. 1. lib. 5. κ. τοπ. foueat oculum decocto fœnugraci, & meliloti, deinde utatur collyrio e rosis, & excipiat primum aqua, deinde decocto meliloti & fœnugraci; nam beneficio aqua inhibetur inflammatio; virtute autem meliloti & fœnugraci discutitur sanguis effluxus. Et superato vitio venarum; id est, astrictis venis, probat Galenus fomentum e solo fœnugraco: & probat spongiam infusam in melle; item collyrium e myrrha, cum decocto fœnugraci. Apparet igitur cur Galenus primum utatur leuiter discutientibus cum astringentibus: mox sinceris discutientibus & validis. Et eandem veritatem cognoscens Galenus cap. 8. lib. 4. κ. τοπ. probat sanguinem columborum instillatum e teneris pennis; nam leuiter discutit, & non nihil astringit. Probat etiam inter initia oui album. Rhasis dolore perseuerante probat oui album; cum roseo, inter initia. At postea Galenus accedit ad luteum seu vitellum oui, cum vino; ad melilotum cum vino; ad folia rosarum cum vino: quæ omnia leuiter discutunt & astringunt. Dum autem sugillatio producitur; ascendit Galenus ad thius, bitumen, comam hyssopi, nitrum, myrrham, &c. Vnde Aui-cennas in contumacissima sugillatione ascendit ad medicamentum confectum ex una parte sinapis, & duabus caricarum. Antiqui enim confugiebant ad valentissima medicamenta, & sic curabant.

CAPVT XXXIX.

De Vngue oculi.

PER πτερυγιον, seu vnguem, seu vngulam cum Auicenna, intelligimus malum, in quo tunica annata regitur a substantia carnea, vt lædatur visio. Et quamuis ferme omnes satis leuiter in hoc malo explicando procedant: nos tamen hoc negotium accurate, sed breuiter perscrutabimur. Generatur, dum vegetali facultati, ad oculorum angulos attinenti, luxuriandi datur occasio; vt e sanguine generet carnem, & ita carnem augeat, vt non modo annatæ tunicæ adhæreat, verum etiam corneæ, vt e directo cornea respicit crystallinum, vt lædatur visio. Vnguis igitur est numerus præter naturam auctus oculi; procedens a carne adhærente tunicis oculorum externis. Forma huius vitii est numerus præter naturam auctus. Vnde Galenus in fine lib. 14. meth. iure dixit, pterygion visui officere: Sicuti etiam statuit cap. 2. lib. 1. de sympt. caus. Vnde dicebat Auicennas, vngulam esse additionem coniunctiuæ. Subiectum est oculus: quoniam cum Galeno cap. 2. lib. 1. de sympt. caus. in pterygio pupilla non ex accide[n]te, sed primaria ratione obtenebratur, vt per se sit morbus totius oculi, ex accidente membranarum. Vt per pterygion intelligere oporteat morbosum, in quo auctus est numerus, vt attinet ad plures partes.

Causa efficiens est caro adhærens tunicis externis oculi. In primis hoc malum procedit a carne. Et a carne procedens, constat esse morbum in numero, sed non toto genere præter naturam; ad differentiam calculi, & ad similitudinem sexti digiti in manu, vt docuit Galenus in fine lib. 14. meth. At hæc substantia nõ est seminalis, sed sanguinea, nimirum substantia carnea, quæ potest esse particeps venarum, vt venæ sunt germina venarum annatæ tunicæ. Vnde, dum Paullus ait, pterygion esse neruosam excrescentiam; ita loquitur, quoniam illa caro est admodum similis substantiæ membranæ. Et ob id Rhasis ille doctissimus ait, in vngue esse substantiam panniculo similem. Vnde & Aetius satis proprie loquens, inquit: pterygion fieri carne crescente. Et hinc malum hoc distinguitur a Sebel Arabum, de quo Græci non fuere locuti: & fortasse causa fuit, quia eodem modo curatur vt vnguis. Distinguitur igitur a Sebel: nam Sebel est morbus in numero, procedens a substantia venosa; (non carnosa) vt Rhasis dixerit, esse veluti panniculum, contextum evenis rubeis, crassis, id est, repletis: vbi enim venæ sunt rubæ & crassæ, sunt repletæ. Auicennas ait has venas ita contextas, conspici etiam in superficie corneæ: nam aliter visio non læde-

Nota; πτερυγιον de qua cap. 34. egimus, etiam vocari vnguem: at multum ab hoc distat affectu
Definitio.

Forma.

Subiectum.

Causa efficiens.

Sebel quid?

retur. Incrementum autem venæ suscipiunt, quia tunicae annatae venæ extenduntur; nam cum hæ venæ sint tenues; emanat fumus visionem lædens: & secundum Auicennam prodit hic fumus e venis repletis, a materia fluente, per vasa, vel intra cranium, vel extra. Verum cum in pterygio mali causa præcipua sit substantia carnosæ; duo sunt considerata; scilicet agens, & materia e qua generatur caro. Agens est alteratrix, per vim auctricem, residentem in carne pingui, pertinente ad angulos oculorum, & frequentius ad interiores angulos: vt dixerit Aetius raro prodire a paruis angulis; etsi interdum etiam possit incipere, a palpebra & superna & inferna. Cæterum vt descendamus ad hic & nunc; vbicunq; incipit agere alteratrix, residet in carne, vt alteratrix per auctricem, virtute temperaturæ & calidi innati carnis, carnem augeat: vt cum Aetio ita augeat, vt quandoq; extendatur ad vsq; nigrum oculi. Verum alteratrici facultati datur occasio, vt ultra terminum naturalem carnem extendat, cum Aetio: quoniam vi vel lippitudinis, vel assiduæ fluxionis, caro assecuta est scabritiem, seu inæqualitatem; vnde dum natura seu alteratrix scabrosam carnem æqualem reddere nititur, augmentum morbificum parit. Quoad materiam e qua; principalis, est sanguis. Nam caro & pinguis, & non pinguis, e sanguine generatur. At cum sanguine misceri potest materia excrementitia: vt hinc pterygion generetur, modo durum, modo molle, variorum colorum; prout materia, alia a sanguine, concurrit, vt adiuuans; quia sanguis est principalis.

Differentia. Differentiæ potissimum a carne sunt desumenda. Oportet igitur perpendere, cum Auicenna & Aetio, causam Generantem carnem, & Carnem genitam. Causa generans pertinet ad Angulos, vel ad Palpebras. A carnis genitæ vitio capiuntur differentiæ. Si enim vitium attineat ad substantiam; dicendum carnem esse vel Putridam, vt est cancrosa; vel Non putridam. Quoad vitium ratione quantitatis; caro est Longa vel Brevis; Angusta, vel Lata; Tenuis vel Crassa: Sic enim omnes quantitatis dimensiones consideramus. Vitium in qualitate; caro est Dura vel Mollis: Alba, aut Rubescens, aut Citrina, aut Nigricans. Quietis vitium: caro est Magis vel Minus hærens.

Signa. Malum hoc est vsq; adeo euidens, vt non egeat signis: Scire autem oportet cum Aetio, pterygion cancrosum cognosci, e carne crassa, dura, euerfa, eminentè, nigricante: & tempora per consensum afficiente.

Indicationes. Porro cum Galeno cap. vlt. lib. 14. meth. caro hæc morbosa indicat remedium remouens carnem. At cum vacuationis modi sint plures, vt euacuatio esse possit vel Insensibilis, vel Sensibilis: si caro sit parua, & mollis; medica-

medicamentis insensibiliter vacuantibus occurrendum. Si vero sit magna & dura; materia sensibiliter vacuante est occurrendū, id est, materia cheirurgica. Sed hoc est extra methodum: nam e medendi methodo indicatur remedium carnem adimens: e methodo medicamentorum scimus medicamenta posse adimere carnem exiguam & mollem, non magnam & duram: e methodo materiæ cheirurgicæ docemur, ferrum carnem & magnam & duram posse vincere: e methodo pathologica addiscimus in carne esse eam vim, vt exigua & mollis cedat vacuationi insensibili; non autem magna & dura.

Hoc malum in genere, causa visionis, est vitium non despiciendum: sed. *Prognostica:* vario modo prognosticandum, pro vario carnis vitio. Quod si ergo caro sit putrida & canerosa; cum Aetio malum est incurabile: Nam cancer habet radices, quæ non possunt euelli: vnde adest insignis vehementia. Si autem caro sit copiosior; difficilius vincitur. Et cum Aetio facilius curatur albicans; difficilius rubea vel citrina; in quibus videlicet periculum imminet, ne e medicamentis fiat inflammatio: difficilius est curationis, si nigra; nam causa melancholiæ est dura. Adhæc vt magis hæret, ita etiam difficilius curatur. Aetius addebat, pterygion interdum vtile esse, dum scilicet suffusio est in principio, nam materia mutatur in vnguem: vnde aiebat Aetius, pterygia, in quibus sunt principia suffusionis, non esse curanda:

De materia cheirurgica; ratione oculi Aetius ita clare loquitur, vt non egeat explicatione. At post cheirurgiam, hoc est, post carnis detractionem cum ferro, probantur medicamenta, quæ prohibent tunicam annatam palpebris adherere; probantur quæ possunt prohibere inflammationem; & quæ portionem a ferro relictam extirpant. Vnde ad prohibendum coniunctionem cum palpebris; Aetius probat *muriam acrem, aquam salitam, qua infundit in oculum: Auicennas probat cuminum masticatum cum sale; iubetq; agrum frequenter oculos mouere, nisi dolor prohibeat.* Ad inflammationem arcendum, Auicennas applicat *lanam ouo imbutam.* Tandem ad carnem derelictam eradicandum, proponit *collyria acria, post tres dies; ne fiat inflammatio. Collyria acria quæ sint, alias audiuistis. Et cum Galeno cap. 2. lib. 4. κ. τ. π. ascendendum ad collyrium ex equali portione atramenti sutorii, id est, chalcanti, & salis ammoniaci, & dimidia parte gummi; quæ excipienda aceto. Vos confugere potestis ad oleum ex chalcanto, sed correctum cum lacte.*

*Curatio;
post manua-
lem opera-
tionem.*

Cap. 60. li. 7.

*De Albugine.**Nomen.*

PER albuginem, seu *λίωμα*, intelligimus albuginem exquisitam, ac proinde vitium in quo vicatricis, præsertim corneæ, lædatur visio: & hoc malum etiam dicitur Cicatrix. Generatur dum post vlcus corneæ

Definitio.

fit cicatrix, vt cornea & crassa & densa ita reddatur, vt transitus turbetur tum spiritus animalis, tum speciei visibilis, vt lædatur visio. Quare albugo

Forma.

nil aliud est, quam densitas cum crassitie morbosa corneæ, producta a causa cicatrisante. Forma est densitas cum crassitudine morbosa: nam vbi cicatrix, ibi densitas & crassities, secundum Aetium: qui, dum ait, crassam cicatricem non esse curandam; respexit ad summam crassitiem. Vnde cum forma posita sit in densitate & crassitie; albugo erit morbus in via, vt pori corneæ densiores redduntur: & erit morbus in magnitudine aucta, non secundum longitudinem, & latitudinem, sed profunditatem ratione crassitie.

*Subiectum.**Efficiens.*

Subiectum est cornea. Nam si afficiatur tunica annata, non autem cornea, non lædatur visio. Efficiens est causa cicatrisans: vt hæc albugo distinguatur ab albugine producta a scirrho corneæ, seu pituita imbibita in cornea.

Differentia.

Differentiæ a forma, secundum Magis & Minus: albugo est magis vel minus dura: Vnde Aetius duriores vocat callosas. Item, alia magis, alia minus crassa: vnde Auicennas minus crassam vocat nebulam, magis crassam nomine generis vocat albuginē. Quod subiectum attinet; cum Paulo albugo residet in cornea, vel secundum Superficiem, & a Paulo vocatur cicatrix & nubecula: vel secundum Profundum, & ab eo dicitur albugo. Ratione causæ efficientis dicendum, causam cicatrisantem esse Remissionem, aut Intensionem.

Signa.

Malum hoc in genere patet oculis. Verum ob similitudinem, quam habet albugo exquisita, cum albuginē quæ fit a scirrho; ita distinguetur. Si enim vlcus sit prægressum, est legitima albugo. Signa differentiarum, & primo, ratione formæ. Minus crassa, cognoscitur e colore subalbo, qualis in nebulis conspicitur. Crassior, cognoscitur e colore magis albicante, & visione magis læsa. Ratione differentiarum a subiecto, cum Aetio, superficialis cognoscitur e colore albicante: profunda, e nigricante. Et ratio est: nam profunda, magis est vicina rhagoeidi, vt vicinitatis causa, dum aliqua fit visio rhagoeidis, color appareat nigricans. Ad hæc superficialia cognoscitur ex inæqualitate corneæ: vnde oportet agrum supinum collocare, & diligenter

gēterintueri oculos, an appareat aliqua inæqualitas. Causa efficiens patet e relatione ægri, an nimirum fuerit causa cicatrisans intensa, vel remissa.

Præsidia non capiuntur a causa efficiente; causa enim cicatrisans ab-^{Indicatio-}
est: capienda igitur a præsentī, nimirum ab effectu causæ cicatrisantis. Ef-^{nes.}
fectus est exsiccatio corneæ, pororum densitas, corneæ crassities: quare
oportet humectare, aperire, attenuare.

Vitium hoc vix prorsus auferri potest; siue sit exquisita albugo, siue no-^{Prognostica.}
tha. In illa enim corneæ substantia est mutata in cicatricem, vt plurimum
consequamur, si minuatur cicatrix, quo minimum visioni officiat. In no-
tha, si e scirrho sit, arduum est superare scirrhum: si a pituita imbibita, vin-
ci quidem potest, si materia non sit vehementer impacta. Et addamus, si
cornea afficiatur morphæa, nil aliud polliceri licet, quam coloris mutatio-
nem per tincturam. Cæterum ad exquisitam, quod attinet, prognosticum
variat, pro vi differentiarum: dura enim peior est; si summa durities, incu-
rabilis est: vnde Aëtius inquit, non opus esse cicatricē callosam curare: &
Rhasis ait, in pueris albuginem esse mitiorem; quia in adultis est siccior;
non autem quia in infantibus cornea possit regenerari, vt quidam scripse-
runt: nam idem ob hanc causam in adultis cicatricem non curari statuit,
nisi tenuissima sit: vt curatio non pendeat e generatione corneæ. Præter-
ea, albugo crassior est deterior; magis enim recedit a naturali statu. Vt,
si albugo sit & dura & crassa, non liceat curam aggredi, secundum Aë-
tium. Item: profunda est peior: nam vehementior ratione dignitatis: nec
medicamenta tam facile possunt malum attingere. Cæterum, ne frustra
fiat descensus ad materias præsidiorum; perpendere etiam oportet ma-
la, quæ simul lædunt cum albugine: vnde Aëtius inquit, si fuerit suffusio,
aut glaucedo; vanum esse cicatricem absumere.

Medicamenta topica pertinent vel ad artem curatricem, vel ad artem ^{Curatio.}
exornatoriam, velut albuginem tingentia. Quæ prioris sunt generis, alia
humectant cicatricem, vt facilius attenuetur; alia attenuant. At cum Aë-
tio excoriantia seu exulcerantia, vitanda; cicatrisant enim & cicatricem
reddunt crassiorem. Vsurpanda igitur medicamenta, quæ probantur siue ^{Humectan-}
sit suffusio, siue albugo, tum legitima, tum spuria. Hinc Rhasis probat ^{tia, & atte-}
porem aquæ dulcis calidæ, vsque ad oculorum rubedinem. Vos vti poteritis ^{nuantia ci-}
hoc medicamento: *℞ foliorum malvæ, rad. alb. fænugraci seminis ana P. j.*
aquæ lbj. fiat decoctio. pro vapore. Deinde facta hac euaporatione, vtendum
hoc medicamento: *℞ thuris igniti, & mox in decocto fænugraci extincti zj.*
crocij ℥j. muscilaginis fænugraci zvj. Misce pro collyrio. Eiuldem fere classis
hoc est: *℞ pompholygis lotæ ℥j. mirrhæ ℥ss. croci ḡ. v. muscilaginis fænugraci*

℥ij. Misc. Validius erit medicamentum, si conficiatur e fellibus, & præsertim e felle galli antiqui, vel animalium e rapina viuentium: Et si correctione opus erit, addatis muscilaginem fœnugraci. Efficax est medicamentum ab Auic. propositum. Verbi gratia, ℥ alcyonii loti, sarcocollæ lotæ, ana ℥ss. sacchari candi ℥ij. fiat puluis, & excipiatur decocto fœnugraci. Adhæc ℥ succorum depuratorum feniculi, rutæ, anagallidis, chelidonie mai. an. ℥ss. tutiæ, squamæ aris, aloës ana ℥ss. mellis ros. muscilag. fœnugraci ana ℥j. Et si desideretis validius hoc medicamentum pro qualibet collyrii drachma addatis guttam olei destillati, vel e cinnamomo, vel e feniculo. Si plura desideretis, videatis Galenum c. 7. & vlc. l. 4. x. τ. κ. Rhasis proponit vnum medicamentum, quod alia superat, vt vincat etiam cicatricem brutorum: ℥ chelidonie, feniculi ana ℥x. aqua ℥viij. fiat decoctio ad consumptionē trium partium, deinde cola: postea adde vitri nō perfecte decocti, alcyonii, stercoris stellionis, salis mineralis, sacchari albi ana ℥j. Hæ species infundantur in prædicto decocto, mox siccentur; rursus infundantur, & rursus siccentur; vt postea in oculū possint immitti. Et notetis, quauis e propositis medicamentis quædam habeant vim astringendi, probatur tamen in albugine contumaci: nam astringentia ob crassam substantiam, sunt in causa, vt medicamēta diu persistant, & hinc magis agant. Et notetis, si forte sit albugo non exquisita, siue ex scirrho, siue e pituita imbibita, siue etiam sit incipiens suffusio: admirabile esse medicamentum, si perforetur arundo feniculi in horto a nodo ad nodum, & foramen repleatur sale minerali & saccharo, & deinde cera occludatur, & per noctem detineatur, & mane extrahatur liquor; vt liceat huius liquoris guttam in oculum immittere. Et si legitima sit albugo; addatis puluerem gallarum immaturarum ad saccharum & salem, in arundinem. Et si albugo sit notha; addatis euphragiam. Similiter probatur arundo ebuli: & fiet efficacius medicamentum: præsertim si foramen repleatur colocynthide. Probatur etiam liquor e pane salito, cum marathro & colocynthide: & vocant aquam panis. Postremo admirabile est hoc medicamentum: ℥ frumenti viridis ℥vjss. seminum fenic. ℥ss. salis mineralis ℥ij. foliorum rutæ, eufragiæ, fenic. chelidon. saluiæ, marrubii, cucumeris agrestis, salicis, ana M. ss. sem. fœnugraci, rutæ, ana ℥ij. cinamomi, caryophyllorum ana ℥jss. croci ℥ij. colocynthid. ℥ij. Incidantur herba, contūdantur semina, & infundantur in vino aromatico, ea quantitate, vt supernatet, & immitantur omnia in vas æreum, foramine occluso, & vas exponatur Soli per triginta dies, & frequenter misceatur: deinde fiat destillatio, & seruetur ad vsum. Hæc gratia curationis.

*Albuginem
astringentia.*

Quoniam vero nonnunquam reperiuntur fœminæ albugine detentæ; necessarium est confugere ad artem exornatoriam, vt albugo tingatur: iccirco.

circo probatur *caro mali punica dulcis*, quæ conterenda est, & modica aqua instillanda in oculum: Et huiusmodi etiam aqua albugo est fricanda. Deinde accipiat *succum hyoscyami*, & illinatis albuginem per 15. dies. Hoc enim est medicamentum, quod & tingit albuginem, & dissipare etiã potest.

CAPVT XLI.

De Epiphora.

EX PEDITIS viriis attinentibus ad tunicas: dicendum de malis angulorum. Sunt autem epiphora, rhoeas, encanthis, & ægilops. Epiphoram Auicennas vocat lacrymã, Celsus pituitæ cursum: per *Nomen.* eam vero intelligimus malum, in quo assiduo pituita destillat in oculos, ut cū Auicen. & Rhasi, oculi aquosa humiditate perpetuo sint repleti: ut intelligere hic oporteat lacrymam morbosam, non voluntariam. Generatur, dum (:cum sit species catarrhi:) cerebro occurrit causa præter naturã, vi cuius frustratur vis naturalis cerebri, ut a cerebro excrementum aquosum fluat præter naturã in oculos. Epiphora igitur est excrementum *Definitio.* serosum, affligens oculum, procedens a frustratione alteratricis cerebri. Forma huius vitii est excrementum serosum affligens. Quod cognoscens *Forma.* Auicennas, dicebat, oculos in hoc malo semper humidos esse humiditate aquosa. Additum fuit affligens, id est, lædens oculos: nam modo hoc excrementum nocet angulis, modo visionem turbat: & hac ratione epiphora seu lacryma morbosa, distinguitur a lacryma voluntaria; in qua excrementum serosum; sed sincerum, & citra oculi noxam, per oculos egreditur. Verbi gratia, in mœstitia per modum compressionis; in lætitia per modum dilationis; sicuti etiam vi iræ perseverantis. Vnde, ut epiphoræ forma pateat, explicare oportet serosi humoris speciem & vitium: nam causa generans patebit in causa efficiente. Quoad speciem igitur, est materia se- *Excrementi serosi consideratio.* rosa: quare excrementum tenue, quod generatur in ventriculo: est & excrementum, quod defertur in caput, ut est alimenti vehiculum; & sicuti in caput defertur alimentum copiosum, ita etiam opus fuit copioso sero. Vnde in epiphora excrementum serosum est materia principalis & necessaria. Est materia principalis: quoniam cū serositate misceri potest materia non principalis, ut materia biliosa, pituitosa; sed in exigua copia. Miscetur autem quandoq; materia principalis, at non necessario: dum cum serositate miscetur excrementum pituitosum, sed copiosum: ut materia principalis in hac epiphora sit mistum e sero & pituita: ac pituita, quãvis sit causa principalis, tamen nõ est causa necessaria: quoniã excrementum serosum locum

habet in omni epiphora; non autem pituita. Species igitur est vel Serum, vel serum cum pituita Mistum. Quoad vitium, attinere potest ad Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad substantiam; si materia putrescat, vt in epiphora salsa, in epiphora e lue venerea. Ad quantitatem vitium attinet; vt copia excedit. Ad qualitatem; vt materia est vel calida, vel frigida, vel liquida, compacta, viscida; salsa, acris, vel harum qualitatū expers: Præterea esse potest albicans, vel flauescens. Quantū attinet ad quierem; quiescit vel non quiescit in oculo: & ideo Auicennas ait, quandoque currere lacrymas. Quoad vitium in motu; ratione terminia quo, quamuis possit procedere & a Toto, & a Parte; terminus tamen principalis est cerebrum, & iccirco ait Auicen. principium epiphoræ esse cerebrum. Cerebrum autem euadit terminus a quo; vt materiam vel Non detinet, vel Expellit. Non detinet; dum vi Frigiditatis exprimitur, dum vi Caliditatis colliquatur. Expellit autem, dum expultrix facultas, vi vel Copiæ vel Qualitatis ad expellendum insurgit. Spatium in motu, potest esse Externum, dum materia fluit per venas extra cranium: potest esse spatium Internum, si fluat materia non per nervos opticos, sed per vasa intra cranium. Terminus ad quem est oculus, secundum angulos: vt vel Suscipit, vel Attrahit: Suscipit ob imbecillitatem; quæ pendet ab intemperie, si oculus sit humidior; pendet a mala compositione in via, si oculi substantia sit rarior; pendet a morbo in numero, si caro lacrymalis desideretur. Quæ sane causæ iam propositæ, ante ortum sunt causæ imbecillitatis nativæ: post ortum sunt causæ imbecillitatis accititæ. Oculus autem attrahit, vi vel Doloris, vel Caloris. Subiectum est oculus: in epiphora enim læditur oculus. Vt autem iuniores addiscant terminos huius artis, sciant: si oculus consideretur, vt vel suscipit, vel attrahit, habere rationem termini ad quem: si autem consideretur vt læditur, habere rationem non termini ad quem, sed subiecti: & propterea non sumus superflui in sermone nostro. Causa efficiens est frustratio alteratricis cerebri: principium enim epiphoræ secundum Auicennam est cerebrum. Qua ratione autem alteratrix frustratur; dictum est cap. 27. in serm. de catarrho.

Subiectum.

Causa efficiens.

Differentia.

Signa.

Differentiæ a forma: Excrementum serosum est Sincerum, vel Mistum: vel Hoc, vel Illo modo peccans. A subiecto: oculus læditur, vel secundum se Totus, vel secundum Angulos. A causa efficiente prodit malum a cerebro, vi vel Morbi, vel Erroris externi, vt in catarrho.

Epiphora in genere patet. Ratione formæ: excrementi species, & excrementi vitia sunt notissima e traditis in sermone de catarrho. Ratione subiecti: vtrum oculus afficiatur vel secundum se totus, vel secundum angulos,

gulos, oculis facillime conspicietur. Ratione causæ efficientis repetenda erunt signa, e doctrina de catarrho.

Multis suppositis, indicatis in sermone de catarrho. cum Galeno c. vlt. *Indicationes.* l. 13. meth. in epiphora excrementum secundum speciem indicat remedium determinatum, secundum vitium, indicat contrarium. Et similiter ratione causæ efficientis; si fuerit intemperies capitis, indicat alteras contrarium: vt in sermone de catarrho dictum.

Hoc vitium non prorsus est incurabile. Vnde Galenus ait, cap. vlt. lib. 13. *Prognostica.* meth. diuturnas etiam fluxiones fuisse curatas, oculis dimissis. At pro vi differentiarum, epiphora est incurabilis, curabilis, facile vel difficulter. Vnde, si perpendantur differentiæ ratione formæ, ratione speciei; difficilius malum vincitur, si excrementum sit mistum ex seroso & pituitoso, quia magis recedit a naturali statu. Si vitium perpendamus; malum est magis perniciosum, si excrementum est putridum, copiosum, si viscidum, calidum, salsum, si hæret: & peius etiam est, si caput concurrit vt terminus a quo, si materiam non detinet, veluti contingere solet, dum homo est morti vicinus. Præterea est difficilioris curationis, si materia fluat per vasa recondita: vt testatur Galenus cap. vlt. lib. 13. meth. Difficilius etiam curatur, si oculus suscipiat, quam si attrahat: & si suscipiat ob imbecillitatem natiuam, malum est incurabile; præsertim si imbecillitas pendeat e defectu carnis lacrymalis: nam hac deficiente, etiam post ortum, malum incurabile est. Ratione causæ efficientis; si contingat, vt cerebri intemperies sit in habitu, non debetis polliceri perfectam curationem.

Materiæ. Notandum circa cheirurgiam, e cap. 8. lib. 4. *κτέπ.* si auge- *Curatio.* scat fluxio, accedatque dolor, venam esse secandam. Sic Galenus intelli- *Venæsectio.* gendus, quod venæsectio dirigatur ad sanguinem, quatenus vi doloris fluit, vt immineat inflammatio: ideo venæsectio a Galeno proposita est materia remedii reuulsorii; præsertim cum ibi loquatur de epiphora in corpore quod eget purgantibus, id est, cacochymo. Medicamenta Galenus *Topica.* loco citato applicat vel fronti & temporibus, vel oculis. Quoad priora: *1. Intercipientia.* potissimum ea probantur, si materia fluat per vasa externa: quoniam materia morbificam, per modum interceptionis retrahunt. In epiphora calida, licebit vti hoc medicamento: ℞ ros. rubrarum, myrtillorum ana ʒj. boli Armenæ, sang. Dracon. ana ʒij. hypocist. succi plantag. ana ʒijss. gal-
larum immat. ʒj. excipiantur oui albo; & penetrationis gratia, exiguo aceto. Et in hac epiphora calida non applicetis hoc medicamentum cum panno rubro, sed lineo panno, tenui, infuso in aqua rosacea. Et si epiphora sit frigida: probatur lana infusa in vino astringente; item hoc probatur medicamentum:

2. *Astrin-
gentia, & ci-
tra morsum
siccantia.*

*℥ Gallarum immat. nucum cupressi, sang. Draconis, ana ʒj. croci bortenſis ʒj. excipiantur vel tragacantha, vel resina: & panno laneo, prope oculos admo-
ueantur. Medicamenta autem quæ ipsi oculo sunt applicanda; propo-
nuntur a Galeno cap. 8. lib. 4. κ. π. Quare in epiphora calida, & in frigida,
probantur astringentia, præsertim inter initia: probantur siccantia, quo-
niam absumunt materiam, sed ea sint citra morsum: & interdum refrige-
rantia, si materia sit acris. Vnde in epiphora calida probatur pannus lineus
tenuis, madefactus albo oui, vel aqua rosacea, vel vino granatorum. Si morsus
urgeat, si impetus urgeat; decoquatis melilotum, & capita papaueris in aqua
rosacea. Et dum remissus est feruor, sed præ se ferat pruritum; Auicennas
probat puluerem, prodeuntem e fricatione myrobalanorum cum aqua ros. Si
epiphora sit frigida, probatur tutia infusa in decocto meliloti, vel in vino pas-
so, deinde in aqua cupressi, & postea in aqua maiorana, vel prassii, præsertim fe-
niculi, & eufragia: quibus addatis myrrham, crocum, aloem. Et potissimum
probatur aqua virga aurea, in qua thus exstinguatur ignitum. Et tandem in
contumaci epiphora cum Galeno c. 7. l. 4. κ. π. ℥ cadmie ʒj. fructus erice
ʒj. eris vsti & loti ʒij. myrrha ʒb. acacia ʒiij. gummi ʒb. & seruetur ad vsum. Et
si hoc medicamentum diu, id est, ultra annum est seruandum, addatur ʒj. opii.*

CAPVT XLII.

De Rhoeade.

Nomen.

RHOEAS vel Rhyas, cum quandoque oriatur vi epiphoræ; iam de
ea dicendum est. Per rhoeadem autem quam Auicen. vocat dimi-
nutionem carnis lacrymalis, intelligimus illud vitium, in quo de-
ficit oculi caro, quæ cum Gal. c. 11. l. 10. de v. part. residet in angu-
lo maiore, vbi foramen est ad nares peruium, quod foramen hæc carun-
cula claudit, ne excrementa per oculorum angulos euacuentur; & hinc as-
siduo lacrymari videamur. Generatur, dum occurrit oculo causa morbifi-
ca, vi cuius caruncula lacrymalis ita afficitur, vt eius substantia deficiat. Vt

Definitio.

rhoeas sit quantitas deficiens anguli maioris, procedens a caruncula lacry-
mali, secundum quantitatem deficientem. Colligitur hæc definitio ex Auic.

Forma.

& Galeno c. 16. l. 14. meth. med. Forma est quantitas deficiens: per quan-
titem intelligimus Continuum & Discretam: continuum, dum sit immi-
nutio carnis: discretam, dum prorsus deficit: vt primum vitium sit magni-
tudo imminuta; alterum numerus deficiens. Subiectum est oculus, secun-
dum angulum maiorem. Causa efficiens, est caruncula lacrymalis, vt deficit

*Subiectum.
Causa effi-
cients.*

secundum

secundum quantitatem, vel secundum Partem, vel secundum se Totam. (Sententia autem Græcorum & Arabū, hæc caruncula afficitur vel A primo ortu, vel Post: & si post, afficitur vel a causa Interna, vt a succis acribus, quemadmodum in epiphora; vel ab Externa, vt a medicamentis acrioribus, a ferro incidente, dum in cura prerygii vel ægilopis, errores a cheirurgis committuntur.

Differentiæ a forma: vitium est in quantitate deficiente vel Continua, *Differentia.* vel Discreta. A subiecto: malum est in oculo vel Dextro, vel Sinistro, vel Vtroque. Ab efficiente: causa est vel Natiua, vel Afficititia.

Est autem Vitium hoc prorsus notum, & secundum genus, & secundum differentias: non ergo opus est signis. *Signa.*

Quoad præsidia; c. 16. l. 14. meth. Caro deperdita indicat præsidium, *Indicationes.* regenerans; imminuta, augens carnem.

Si caro prorsus sit deperdita, vitiū est incurabile: nam hæc caro est sper- *Prognostica.* matica, nec potest regenerari. Si autē sit imminuta: curationem admittit: cum foramen occludi possit. At notandū (:vt distinguamur ab empeiricis:) cū hæc caruncula sit neruosa & carnea, & proinde sit pars partim seminalis, partim sanguinea: secundum partem sanguineam incrementum eam admittere, non autem secundum partem seminalem: Quamuis liceat aliquantisper similem efficere carnem, vt præstet eundem vsum, hoc est, vt foramen occludat, perinde ac si similis generetur.

Materiæ. Gal. c. 6. l. 14. meth. videtur proponere duplicis classis medica- *Curatio.* menta: primū mediocriter astringētia: deinde ea quæ e glaucio parantur, & e croco, & quæ nardina vocātur, & e vino confecta. Vnde dum portio sanguinea regeneratur, probātur mediocriter astringētia: dum genita est, vt reddatur similis carni neruosæ ac seminali, probātur magis astringētia, vt collyria nardina, quæ cōficiuntur e gallis immaturis, & aliis valide astringentibus; hinc Paullus etiā probat alumen cum vino. Quare pro generatione carnis probatur vinum cū rosīs & exiguo croco: p carne genita, vt reddatur compacta, id est, similis seminali, probatur vinū astringens, cū gallis, aloe, & exiguo alumine. Vt in hoc malo primū sit vtendum agglutinantibus, mox cicatrifiantibus. Vnde notetur differentiā esse inter generantia carnem in vlceribus, & inter generantia carnem lacrymalem: nam in vlcere probātur siccātia, detergētia, citra astrictionem, ne crassum excrementum cohibeatur: at in generatione carnis lacrymalis, cum debeat generari caro sanguinea, similis neruosæ, opus est magis siccantibus, quam ea sunt quæ conueniunt in generatione carnis in vlcere. Hæc magis siccātia, ita absumunt excrementa, vt medicamenta astringentia nullam inferre noxam queant.

*De Encanthide.**Nomen.*

HOC ADIOPPONITUR Encanthis: Auicennas vocat additionem carnis lacrymalis. Per hanc intelligimus illud vitium, in quo caro lacrymalis suscipit incrementum, vt quandoque palpebræ diduci nequeant. Generatur, dum alteratrici carnis occurrit causa, vi

*Definitio.**Forma.**Subiectum.**Causa efficiens.**Differentia.**Signa.**Præsidia.**Prognostica.**Curatio.**1. Incisio.**2. Cathartica medicamenta.*

cuius alteratrix e sanguine portionem carnis sanguineam maiorem reddit, quam deceat. Vt encanthis sit magnitudo aucta carnis lacrymalis, dependens a portione sanguinea aucta præter naturam. Forma huius vitii est magnitudo aucta; quæ quandoque est morbosa, si cum Auicenna lædatur visio. Subiectum proximum, est caro lacrymalis; hæc enim iusto maior redditur. Remotum subiectum est oculus, secundum angulum maiorem, vt hic angulus sedes est carnis. Vnde si lædatur visio, statui subiectum potest non modo angulus, verum etiam oculus. Causa efficiens est portio sanguinea præter naturam aucta. Vnde cum caro augeatur secundum propriam substantiam sanguineam, vt non gignatur noua caro, quemadmodum in pterigio: ideo *περὺν* est, morbus in numero; encanthis autem est morbus non in numero, sed in magnitudine aucta. Causa autem est sanguis fluens in maiori copia in venas, sed citra violentiam. Nam si violenter flueret, fieret inflammatio, non encanthis. Fluit autem potissimum per modum transmissionis, vt hepar mittit sanguinem copiosorem; quauis etiã concurrere possit attractio, ratione immoderate caliditatis ipsius oculi: vt euenire potest causa dulcis aque tepidæ, si huius vsus sit immoderatus.

Differentiæ a forma. Magnitudo aucta est Morbus, vel Symptoma. A subiecto: afficitur angulus maior oculi Dextri, vel Sinistri, vel Vtriusque, Ab efficiente: caro est aucta vel Magis, vel Minus.

Est autem hoc vitium omnino notum; nec signis eger.

Cum Paulo portio sanguinea aucta, minuenda.

Curabile est hoc malum; nam caro adimi potest.

Materiæ. Auicen. probat materiã incidentem, & cheirurgicam. At mo-

net, vt nō radicitus incidatur, sed solū pars aucta: nā alias fieret rhoëas. Expedit autem ad incisionem confugere, si nō exigua est carnis excrecentia, nam oculus melius sustinet incisionem, quā medicamēta cōsumentia carnē frequenter applicata, quia excitant dolorē. Expedit autem post incisionem *oui album diligenter agitatum aqua ros. oculo applicare*, vt prohibeatur inflammatio. At quoad medicamēta, quæ loco ferri carnē absumunt, ad quæ est con-

est confugiendū, si patientes ferrum nolūt admittere, instar fœminarum: Paullus probat septica, & caustica. Septica sunt quæ exedūt, seu abradunt, vt proin carnem absumant: vt sunt cap. 15. lib. 5. simpl. *auripigmentum*, quod *arsenicum* dicitur, *sandaracha*, *dryopteris*, *pityocampe*, *aconitum*: quæ omnia sine dolore possunt carnem, sed tenellam ac mollem, eliquare. Si autem caro aucta sit durior; probantur caustica, quæ secundum loc. cit. Galeni, sunt calida, & crassæ substantiæ, vt ad similitudinem ignis pariant escharam, vt sunt *chalcitis*, *misy*, *melantheria*, *chalcantum*: vt probetur oleum e *chalcantio*; sed *rosacea* correctum.

CAPVT XLIIII.

De Ægilope, & Anchilope.

PER tumorem magni anguli, intelligimus vitium, quod vocat Auicennas apostema lacrymalium: qui tumor, pro vario statu, vocatur modo anchilops, modo ægilops. Auicennas interdū vocat Garab, quando tumor nimirum degenerat in fistulam, non semper. Generatur, dum materia iuxta magnum angulum ita affligit, vt tumor oboriatur. Ægilops igitur est tuberculū iuxta magnum angulum oculi, procedens a materia morbifica. Forma est tuberculum, secundum Galenum cap. 2. lib. 5. *Forma.* *α. π. π.* Vnde Auicennas ait, quamuis quandoq; emineat, quandoq; extra non appareat; intus tamen adesse tumorem. Subiectum attrinet ad partem magno angulo proximam, secundum Aetium; & Galenus loc. cit. dicit, tuberculum residere inter os nasi, & magnum oculi angulum. Causa efficiens est materia morbifica: quæ est succus vel Alimentalis, vel Excrementitijs. Alimentalis, vt sanguis; siue sit biliosus, siue pituitosus, siue melancholicus. Nec præter rationem: quia hoc malum quandoq; est inflammatorium; & ob id Aetius dicit, incipiente inflammatione, repellentia probari; & Galenus ait, nonnunquam degenerare in abscessum. Potest ergo esse tumor inflammatorius seu tumor procedens a succo alimentario. Notetur cum Paulo abscessum capi bifariā: primo, vt nondū in vlcus erupit, & vocatur tunc anchilops, Auicennas vocat akilus; secundo, vt iam eruptus est abscessus, & dicitur ægilops. Causa etiam esse potest succus excrementitijs, quemadmodum colligere licet ex Aetio, dum materia colligitur in magno angulo oculi, humor scilicet lentus, melleus, aut pultaceus, plerumq; tunica seu folliculo contentus: & hoc vitium etiam anchilops vocatur, quia est tumor non disruptus. Vnde colligere licet e Galeno cap. 12. lib. 14. meth. hunc tumorem prodeuntem a succo excre-

Nomen.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Causa efficiens.

Cap. 37. li. 7.

mentitio, esse de genere vel meliceridis, cum pendet a succo melleo; vel de genere esse atheromatis, cum pendet ab humore pultaceo. Non proponit Aetius succum similem sæuo, a quo fit steatoma: nam dum proponit meliceridem & atheroma; insinuat etiam steatoma.

Differentia. Differentiæ a forma: Tuberculum est Maius, vel Minus: item vel Coniunctam habet solutam vnitatem, vt in ægilope; vel Non habet solutam vnitatem, vt in anchilope. A subiecto: pars afficitur secundum Superficiem, vel Profundum. A causâ efficiente materia, est vel Alimentalis, vel Excrementitia.

Signa. In genere vitium hoc, cum Auicenna est euidens saltem tactui, si non visui: nam vt plurimum conspicitur eminentia, vel saltem percipitur in compressione, vt etiam in compressione fiat dolor. Quoad differentias ratione formæ, & subiecti; hæ patent. Ratione causæ efficientis cognoscere oportet, vtrum tumor sit vel inflammatorius, vel non inflammatorius. Si sit inflammatorius; cognoscitur e dolore, calore, colore mutato, & immobilitate: contra autem si non sit particeps inflammationis; vnde Auicennas ait; hunc tumorem, scilicet sine inflammatione, tactu moueri. Quoad tumorem non inflammatorium; cognoscetis esse meliceridem, e minori duritie; atheroma, e maiori duritie; & si summa sit durities, indicium est steatomatis.

Præsidia. Indicationes capiuntur a materia tumoris, & ab vlcere, si vlcus subsequatur. Quid materia tumoris, quidq; vlcus indicet; suis locis intellexistis.

Prognostica. Vitium hoc e cap. 2. lib. 5. κ. τόπ. est ægre curabile: est enim vehemens ratione essentiae & dignitatis; vt, si negligatur, coniungatur etiam vehementia facultatis. Declaro: est vehemens secundum essentiam; nam tumoris materia satis a natura recedit; quamuis magis recedat in tumore non inflammatorio, vt maxime recedat in steatmate. Adhæc vehementia essentiae perpenditur, dum id quod est præter naturam, non solum multiplex est, sed etiam contrarium. Nam, quæ sunt præter naturam, quo sunt plura, eo vehementius agunt aduersus naturam. Quare perpendere quæ sunt præter naturam ratione numeri, est considerare in prognostico vehementiam essentiae. Præterea quæ sunt præter naturam, dum sunt contraria, vi medicamentorum euadunt vehementiora: nam si malum sit & calidum & frigidum, vt locum habeant contrariæ indicationes; curatio redditur difficilior: quia medicamenta calida augment morbum calidum, ac morbus calidus vel vehemens euadit, vel perseuerat secundum essentiam. Vnde vt applicemus prognosticum nostro proposito; si præter tumorem fuerit vlcus, curatio redditur difficilior: quia quæ sunt præter naturam

turam, sunt plura. In tumore inflammatorio adest cōtrarietas, quæ est causa difficilis curationis: quoniam quæ materiam discutiunt sunt calida, vnde augent inflammationem. Quoad vehementiam dignitatis, ea etiam in hoc malo adest, nam afficitur locus ita oculo vicinus, vt oculus ipse facile lædatur; qui est membrum nobile causa vitæ & commodioris & melioris: & ratio est, quia (vt ait Galenus loc. cit.) medicamenta debent administrari liquida, quæ influunt in oculum, vt oculus lædatur. Adhæc oportet vt medicamenta hæreant; vnde est necessarium ligare oculum, vsq; ad malæ curationem; quam tot diebus perferre est impossibile. Qua de causa, ita referente Galeno, Apollonius medicamenta non scripsit, & Archigenes potissimum vtitur materia cheirurgica; quoniam materia cheirurgica nō attingit oculum, quemadmodum medicamenta. Verum, vt in aliis affectibus, ita & hic prognosticum variat, ratione differentiarum. Ratione enim formæ; difficilioris est curationis, si cum magnitudine, sit coniuncta soluta vnitas: difficilioris etiam curationis est, si tumor occupet partes profundas. Ratione causæ efficientis si fuerit inflammatio, & immineat abscessus, & hinc vlcus; sit vt ægilops sit difficilioris curationis: vnde Auicenna ait: si ruptio fiat ad interiora, malum reddi magis difficile, vt immineat ossium corruptio. Vt ex his colligere liceat, ægilopem difficilius curari, quam anchilopem. At si tumor nō sit inflammatorius: quamuis tumoris materia non exulceret; tamen adeo recedit a naturali statu, vt non cedat vllis medicamentis, sed solum materiæ cheirurgicæ.

Materiæ. Cheirurgica materia in ægilope & anchilope probari potest. Curatio
In ægilope; si assit corruptū; si malum in fistulam degenerarit: vnde Aetius probat cauterium ignitū. In anchilope, Aetius probat superficiem esse secandam, vt folliculus continens materiam adimatur, cum nequaquam cedat medicamentis. Topica vsurpanda sunt, vel simul cum materia cheirurgica, vel sola. Quoad priora, Auicenna. quā administratur cauterium ignitū, oculo applicat *spongiam frigidam infusam, nam inhibetur inflammatio. Addit Aetius lenticulam decoctam cum melle: & remota crusta, probat alumen cum resina terebinthina. Et Paullus applicabat passulas, cum liquida terebinthina in modum emplastri. Et si quis desiderat cicatricem non indecorā, & præsertim dum fœminæ afficiuntur, potest vti cum Auicenna. foliis ruta cum aqua granatorum; quæ e sententia Auicenna. conferunt a proprietate. Paullus addebat ad pulcræ cicatricem efficiendam, rutam satiuam cum lixiuio tritam, & decoctam: lixiuium autē conficiatur e cinere & calce. Quoad topica, quæ sola administrantur; probantur in tumore inflammatorio: vnde dum perducitur ad suppurationem; cum Auicenna. oportet vti pane permisto cum lacte muliebri.*

Et validius reddetur medicamentum addito croco, cum aqua cruce, vel myrrha, cum felle vaccino. Et dum facta est disruptio, probatur erui farina, cum melle, aloe, myrrha. Atq; Paullus probat cochleas tritas cum testis: & licet addere aloem & myrrham: quod medicamentum etiam suppurationem prohibere potest.

CAPVT XLV.

De Atrophia oculi.

Nomen.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Causa efficiens.

Differentia.

Signa.

EXPLICATIS malis, quæ pertinent ad partes oculi: dicendum de vitiiis ad totum oculum attinentibus. Quare de atrophia, prominencia oculi, de strabositate. Itaq; per ἀτροφίαν intelligimus oculi malum, quod Auicennas vocat profunditatem pupillæ. Celsus vocat oculum imminutum. Et ob id intelligimus illud vitium, in quo totus oculus minor euadit, ad differentiam phthisis, in qua oculus minor euadit, solum secundum pupillam. Generatur, dum oculo occurrit causa, vi cuius oculus secundum omnes partes ita priuatur alimento, vt partes omnes imminuantur. Vt ἀτροφία sit magnitudo imminuta præter naturam totius oculi, procedens ab alimenti penuria. Forma est magnitudo imminuta præter naturam. Siquidem cum Aetio oculus paulatim fit minor: vnde excavatur: Aliquando obscurior euadit: Et præterea visum impedit: ita enim locutus est Aetius. Quoniam vt oculus imminuitur, ita etiam cauatur: contra accidit, dum augetur. Præterea, vt spiritus animales deficiunt; ita & obscurus euadit oculus, & visio læditur, præsertim quia calidum innatum deficit, nec seruatur temperies. Subiectum est totus oculus, ad differentiam φθισιος. Causa efficiens est alimenti penuria. Cum Auicenna autem deficit alimentum, quoniam vel Absumitur, vel Non attrahitur ab oculo. Absumitur in febribus, & præsertim coniunctis cum vigiliis; item in vacuationibus vehementibus; in animi affectibus; & Aetius etiam addebat, absumi in vehemente capitis dolore, dum cranium perforatur. Nam vi horum vitiorum, fit dissolutio sanguinis & spiritus. Alia autem e parte alimentum deficit, quia non attrahitur, ob frigus vehemens oculo occurrens.

Differentiæ a forma capiuntur secundum Magis & Minus. A subiecto non capiuntur: semper enim est idem. A causa efficiente alimentum deficit, quia vel Absumitur, vel Non attrahitur.

Pater vitium in genere; & ratione differentiarum a forma. Ratione differen-

differentiarum causæ: facile est cognoscere, an alimentum deficiat, quia absumatur a febribus, & aliis causis propositis: vt etiam facile cognoscitur, si deficiat, quoniam non attrahitur; cognoscitur enim e frigidityte præcedente.

Alimentum deficiens, indicat præsidium augens alimentum. Et si cau. *Indicationes.*
 lassit consumens, huic occurrendum. Et sic de reliquis.

Malum ægre curatur: licet periculum pro vi differentiarum augeatur. *Prognostica.*
 Vnde malum est magis periculosum, si minor sit oculus. Et præterea augetur periculum, vt causæ sunt vehementiores.

Materiæ. Aetius probat *spongiam ex aqua calida expressam. Probatur Curatio.*
etiam lact tepidum infusum in oculum. Expedi etiam caput aqua calida perfundere, & prohibere collyria. Sed dubitatio est, quia Paullus applicat oculo medicamentum acre, confectum *ex erugine*: vt hoc sit collyrium vehemens. Respondendum, Aetium tradere curam solius *ἀτροφίας*, vt proinde etiam cornea sit exsiccata: cuius ratione prorsus sit desistendum a collyriis. At Paullus in eodem capite loquitur & de atrophia, & præterea de phthisi; in qua cum cornea non sit exsiccata, ideo probat acia, vt attrahatur alimentum; vt dictum est supra capite 36. de phthisi oculi.

CAPVT XLVI.

De Expressione oculi.

PER *ἐκπίεσις*, seu oculi expressionem, quam Auicennas vocat *ex-* *Nomen.*
pressionem oculi, intelligimus illud malum, in quo ita exprimitur oculus, vt prominens appareat. Generatur, dum oculo occurrit causa, vi cuius septimus musculus residens in basi oculi, & circumdans neruū opticum; non potest oculum firmare; vnde procidit; & hinc extra propriam sedem permanet. *Εκπίεσις* igitur est situs præter naturam oculi, procedens a musculo, non potente oculum firmare. *Definitio.*
 Forma est situs præter naturam: nam sedem occupat externam. Et si lædatur visio, est morbus in situ: si non lædatur, est symptoma in qualitate mutata, id est, in magnitudine aucta, vt prominens oculus maior apparet oculo profundo. Subiectum est oculus. Causa efficiens est vitium pertinens ad musculum, vt non potest oculum firmare. Et cum Galeno cap. 8. lib. 10. de vs. p. est septimus musculus: quamuis cap. 2. lib. 4. de loc. aff. hic musculus in tres etiam possit diuidi. *Causa efficiens.*
 At vtcunq; dicamus; dum læditur hic musculus, oculus procidit. Dicebat autem Auicennas musculum affici, vel Propria ratione, vel Ex accidenti.

Propria ratione; dum paralyſi afficitur, vt Galenus fatetur cap. 2. lib. 4. loz. aff. Ex accidenti; dum oculus vel ponderoſior euadit, vel violentia aliqua exprimitur extra. Ponderoſior euadit, e fluxione copioſa, vt voluit etiam Aetius. Vi autem exprimitur, ſecundum Aetium, in his qui ſtrangulantur in certaminibus, in difficili partu: Auicennas addit vomitum violentum, vociferationem, &c. vi quorum omnium oculus exprimitur.

Differentia. Differentiæ a forma: Situs eſt Morbus, vel Symptoma. A ſubiecto non capiuntur differentiæ. Ab efficiente dicendum, muſculum non firmare oculum vt læditur, vel Propria ratione, vel Ex accidente.

Signa. In genere malum patet. Quoad differentias, ratione formæ: ſi Situs ſit morbus; cognoscitur e læſa viſione. Ratione cauſæ efficientis ſi muſculus lædatur ratione propria; cognoscitur inde quod pupilla eandem ſeruat magnitudinem; nam oculus non repletur, nec ſentitur a patiente tenſio vehemens. Si ex accidente lædatur; ſi hoc fiat quia oculus euadit ponderoſior; cognoscetis ex auctâ pupilla. Si fiat ex cauſa exprimente; cognoscetis e cauſis prægreſſis, iam propoſitis.

Indicationes. Præſidia capiuntur a forma, & a cauſa efficiente interna. Ratione formæ; indicatur præſidium redigens oculum in propriam ſedē. Ab efficiente, ſi ſit paralyſis materiæ, hæc vacuanda: ſi ſit materia ponderans, hæc vacuanda: ſi ſit materia vi oculum exprimens, & hæc vacuanda. Si eſt dolor in partu; doloris præſidia haurienda.

Prognostica. Vitium hoc vt plurimum curabile eſt. Ratione enim formæ cum Auicenna, ſi leuis ſit egreſſio oculi; facilis erit cura; ſi contra, non leuis. Ratione cauſæ efficientis ſi fiat vi paralyſis; cura eſt ſatis difficilis, vt e doctrina de paralyſi intelligitur. Si fiat ob oculi repletionem, vel coarctationem; eſt vitium curabile, quamuis modo facilius, modo difficilius curetur, pro vehementia cauſarum intenſiore & remiſſiore.

Curatio. Materiæ: Multis ſuppoſitis ac notis, Aetius & Paullus poſt totius euacuationem, probant, & rationabiliter, cucurbitam, quæ occipitio eſt applicanda, vt intro trahatur oculus. Topica duplicia ſunt: & reſpiciunt vel cauſam ſitus, vel ſitum. Quæ reſpiciunt cauſam ſitus; calida & tenuis ſubſtantiæ ſunt, vnde cauſa paralyſis Auicennas probat odoramenta & ſuffumigia cognita e propoſita in paralyſi: vt liceat vti *medicamento confecto e cinnamomo, pipere, caryophyllis, &c.* Et cauſa materiæ ponderantis, conſimilibus eſt progrediendum, vt *medicamento confecto e fenic. anagall. ruta, &c.* Quæ ſitum reſpiciunt, cum Aetio debent vim habere comprimendi. Et propterea Auicennas probat *collyrium e ſumach: item emplaſtrum e farina fabacea, cum roſis, thure, & albo oni.*

CAPVT XLVII.

De Strabismo.

STRABISMVS, strabositas Auicennæ, malum est, in quo vtriusq; oculi non potest esse vnus aspectus. Generatur, dum causa occurrit musculis oculum mouentibus, vt munere suo fungi non possint, vt frustretur facultas visoria, & ita frustretur, vt non fiat vtriusq; oculi vnus aspectus, sed visio inæqualis fiat. Strabismus igitur est visio inæqualis oculorum, dependens a motu præter naturam muscutorum motiuorum. Forma est visio inæqualis: cum Paulo enim strabones secundum rectum non intuentur; quare inæquabiliter. Subiectum non est oculus, sed sunt ambo oculi, quoniam ad rectum intuitum concurrunt ambo oculi. Nomen.

Causa efficiens est motus præter naturam muscutorum motiuorum: nam facultas non frustratur, nisi quia musculis occurrit causa præter naturam, ratione cuius fit, vt functio muscutorum lædatur, vt vel Minuatur, vel Auferatur, vel Corrumptur. In definitione autem propositi sunt musculi, sed motiui, quoniam cum Galeno cap. 8. lib. 10. de vs. p. vt septimus musculus firmat oculum, ita sex alii musculi mouent oculum; vt propterea septimus musculus oculum firmans, ab hac finitione excludatur; præsertim quia dum septimus musculus paralyti afficitur, concidit oculus. Itaque cum malum pendeat a vitio muscutorum: cum Auicenna, neruorum muscutorum affectus est vel Natiuus, vel Ascititius. Si natiuus; huius causa oculi affecti motus imminuitur, ad differentiam non læsi oculi: & hic affectus attinet ad imbecillitatem calidi natiui: nam cum Galeno & Hippocrate apho. 43. sect. 7. mulier amphidexia non fit; quoniam in fœmina neruorum robur desideratur, nam in fœmina calidum innatum nec est ita robustum, nec similariū partium ea est caliditas, vt in maribus. Vnde in præsentia a simili est dicendum, fieri posse, vt vnius oculi musculi imbecilliores, alterius validiores generentur: quare fit visio inæqualis. Affectus ascititius causam habet musculos vel paralyti, vel conuulsione correptos. Causa efficiens.

Differentiæ a forma: Visio inæqualis est vel ad Vnam, vel ad Aliam partem. A subiecto non capiuntur differentiæ, quoniam visio inæqualis spectat ad vtrumq; oculum. A causa efficiente affectus est Natiuus, vel Ascititius. Differentia.

In genere, & ratione differentiarum a forma, malum patet. Differentiæ a causa efficiēte. Si affectus sit natiuus; cognoscitur, quia a principio ortus visio fuit inæqualis: contra, si ascititius. Et si ascititius; vtrum causa sit paralytis, vel conuulsio; petendum est e propriis capitibus. Signa.

Præsidia.

Indicationes capiuntur a vitio musculorū. Si ergo vitium sit natium: indicat præsidium efficiens calidum innatum robustum, id est, calefaciens & nutriens: Calefaciens ratione qualitatis calidi innati; nutriens ratione substantiæ calidi innati. Si affcicitium sit vitium: locum habent indicationes paralysis & conuulsionis.

Prognostica.

Cum Auicenna, si hoc vitium fuerit natium, est incurabile nisi sit admodum recens: quod intelligere non est admodum facile: nam quamuis recens sit affectus, cum tamen sit natius, non videtur curationem admittere. Sciendum igitur, licet vitium sit natium, si tamen sit admodum recens, non esse de salute desperandum. Nam sicut manus sinistra interdum per exercitationem fungi potest munere dextræ manus: ita imbecillitas natua potest corrigi, vt malum tollatur. Si autem malum sit affcicitium; idem est dicendum, quod in prognostico paralysis & conuulsionis dictum fuit.

Curatio.

Materiæ. Si vitium est natium; æquandæ sunt cunæ, & ponenda candelæ accensæ in parte opposita strabositati. Probat etiam Auicennas filum appensum rubrum, cum re rubra, vtpote cum corallis, in parte opposita; vt infans assiduo aspiciat eam partem. Nam hoc exercitium (vt ait Auicen. qui omnia cognouit) confert in æquando oculos. Et vt intelligatis causam, hæc est: quoniam sicut manus sinistra ope exercitii quodammodo euadit dextra, id est, huius obit munia: ita laboris seu exercitii virtute calidum innatum musculorum robur acquirit, vt hi muscoli æque moueant, ac muscoli alterius oculi. Vnde ad præseruandos infantes a strabositate iubet Paullus vt lucerna ponatur e regione oculorum, non ad latera, sed directo, sic enim muscoli æqualiter agunt & se exercent: contra, si a latere ponatur. Si affectus sit affcicitius, probantur medicamenta proposita in paralysis & conuulsione.

CAPVT XLVIII.

*De Læsæ visionis.**Nomen.*

AFFECTVS oculorum foris apparentes, qui causæ sunt læsæ visionis, hucusq; explicauimus: Sequitur, de visione læsa, citra morbum euidentem. Quoad nomen igitur; per malum propositum intelligimus illud vitium, in quo læditur visio citra morbum oculi apparentem; hoc est, citra malam compositionem, tumores, solutam vnitatem, vlcus: vt non excludatur vitiosus color, nam non est morbus. Vnde Paullus respiciens ad quandam speciem huius læsæ visionis, ait: visus obscuritas fit sine manifesto oculi affectu.

Gene-

Generantur dum corpori, siue extra oculum siue in oculo, occurrit cau- *Generatio.*
 sa, vi cuius citra euidentem morbum frustratur facultas visiva, vt lædatur
 visio. Læsa igitur visio, est functio præter naturam oculi, dependens a *Definitio.*
 frustratione visus citra morbum oculi euidentem. Forma est functio præ- *Forma.*
 ter naturam: vnde formaliter hoc vitium est symptoma, attinens ad a-
 ctionem. Additum est præter naturam; in genere: vt ex hoc pateret, fun-
 ctionem omnibus modis posse lædi, id est, imminui, auferri, corrumpi.
 Subiectum est oculus: vt contrahatur functio præter naturam, vt sit fun- *Subiectum.*
 ctio oculi. Notetur: cum in oculo multiplex functio locum habere pos-
 sit: contrahitur hæc functio virtute causæ efficientis; vbi dicitur, depen-
 dens a frustratione visus: vt necessarium sit colligere, hanc functionem
 esse visionem læsam. Nam visio est actio, quæ pertinet ad facultatem viso-
 riam. Additum fuit; citra morbum euidentem: ad differentiam læsæ vi-
 sionis, cum morbis euidentibus, de quibus supra actum est.

In præsentia igitur explicanda est causa, ob quam frustratur facultas vi- *Causa læsa*
 soria. Hanc causam vt intelligatis, legite Galenum c. 2. l. 1. de sym. caus. & *visionis.*
 c. 2. l. 4. de loc. aff. Sciendum ergo cum facultas animalis contrahatur, vt
 reddatur visoria in crystallino: sequi, frustrari hanc facultatem determi-
 natam; quoniam vel Læditur vel occurrit Error externus. Quotiescunque
 læditur, ob morbum crystallini: quotiescunque frustratur, ob errorem;
 qui error est vitium ultra morbos crystallini, quodcunque sit illud vitium,
 siue morbus, siue non. Quoad morbum crystallini, id est, morbum non *1. Morbus*
 euidentem; cum Galeno locis citatis potest esse quælibet Intemperies, & *crystallini.*
 & quædam Compositio. Declaro. Intemperies potest esse octuplex. No- *Intemperies*
 tandum, circa passiuas intemperantias (: id est, quæ attinent ad qualitates *crystallini.*
 passiuas:) ab his intemperantiis produci glaucoma, seu glaucedinem, quam
 viriditatem Auicennas vocat. Et hoc loco sciât iuniores, per oculum glau-
 cum intelligi oculum; dum euadit particeps coloris misti e viridi & albo,
 veluti est color maris, cæli, vnde etiam cæsius hic color dicitur. Color au-
 tem glaucus quandoque est expers, quandoque est particeps splendoris.
 Particeps est, verbi gratia, in oculis noctuæ, felis: vnde hoc vitium quan-
 doque vocatur Glaucopis, ab oculis noctuorum. Huius vitii e Paulo, Aë-
 tio, Auicenna, colligi possunt quinque species: prima attinet ad rhagoëi-
 dem, vt fit a natua humiditate copiosa: secunda fit a siccitate rhagoëidis,
 vt in senibus, in quibus multiplicatur quidem humiditas extranea, sed re-
 soluitur innata: tertia est glaucedo, quæ fit e prægressa suffusione, humore
 iuxta pupillam concreto; quæ species ad differentiam glaucedinis rhago-
 eidis visum impedit: quarta est, dū humor crystallinus præ nimia humidi-

tate glaucus euadit: quinta pertinet ad crystallinum, & est morbosa, & splendoris expers, & fit ab intemperie sicca crystallini. Quod si contingat oculum siccare, propter penuriam humoris albuginei; cum patiens exactius videat in tenebris, quam interdiu, vitium vocatur ab Auicenna algiehar, a Græcis *μύωπις*. Ex his colligere licet glaucedinem produci etiam posse ab humiditate, & siccitate crystallini; quemadmodum ab Auicenna traditum est: nec præter rationem. Fundamentum igitur est; quoniam color viridis copiosiores partes habet opacas; contra color albus copiosiores habet diaphanas; at color glaucus ut mistus e viridi & albo, medio modo se habet. Nam propter copiosam humiditatem, portio diaphana euadit opaca, cum præ nimia humiditate non fiat dissolutio; ut hinc color euadat glaucus, & si albus color suscipiat aliquam viriditatem. Fit etiam color albus glaucus, ratione siccitatis; & dupliciter: primum, dum ratione siccitatis humiditas resoluitur, ut color viridis obscurus degeneret in glaucum, id est, in viridem clarum. Secundo hoc fieri potest, ut color albus degeneret in glaucum, id est, mistum ex albo & viridi, vi siccitatis, qua consumuntur partes diaphanæ, ut opacæ permaneant dominantes, quemadmodum contingit in glaucedine exquisita. Quoad malam compositionem: perpendere oportet crystallini Raritatem & Situm. Quoad raritatem, & eam morbificam; hoc vitium Aëtius cap. 44, lib. 17. vocat oculi debilitatem. Verum hæc est immodica crystallini raritas potius natua. Quoad situm, cum Galeno cap. 12, lib. 10. de usu part. locum habet, ut crystallinus sursum vel deorsum vergit; ut cum obiectum duplex appareat: propterea quod conorum axes in duplici firmantur plano, nam rhagoeidis pars, a qua deflectit crystallinus, crystallinum secat in duas partes. Hic autem situs est vel morbosus, vel non morbosus. Situs non morbosus (: cap. 12, lib. 10. de usu part.) est, dum alterius oculi pupilla manu comprimitur. Morbosus, qui producitur a causa morbifica. Et hic duplex esse potest; nimirum vel non ex usu, hoc est, non indicans utile, ut hunc situm logicum etiam appellare liceat: vel ex usu. Situs morbosus, sed non ex usu, proponitur c. 2. l. 4. de loc. aff. Si nimirum hoc malum fiat a musculis; siquidem remoto vitio musculorum, crystallinus ilico situm recuperat. Situs autem morbosus, & ex usu est: si fiat vel obiectum oculi, vel ob immoderatam fluxionem. Quo autem ad errorem externum; hic vel In oculo est, vel Extra. Si in oculo pertinere potest ad Corneam, ad Humorem albugineum, & ad Spiritus animales. Et cum pertinere possit ad corneam; omissis morbis euidentibus, de quibus dictum est, cum Galeno c. 2. l. de sym. caus. cornea affici potest Crassitie, Humiditate, Colore. Quoad crassitiam &

Raritas crystallini.

Situs crystallini.

II. Error externus, in oculo.

tiem & humiditatē: si vi horum vitiorū afficiatur cornea; malum vocatur *r. Cornea*
Caligo. Vnde quoad crassitiem, cum Galeno c. 5. l. 1. o. de vf. part. hęc ac- *crassities &*
 cidit senibus, in quibus in decrepita ætate cornea rugosa redditur, cornea *humiditas.*
 euadit duplicata, rugis super rugas incidentibus. Humiditas locum ha-
 bet, dum cornea afficitur humida intemperie. Coloris causa producitur *Color cor-*
παράστασις, seu alucinatio. Auicenna vocat imaginationem. Vnde, vt euidentia *nea.*
 reddatur doctrina *παράστασις*: sciendum fieri & ob colorem corneæ vitia-
 tum, & citra colorem corneæ. Ob colorem corneæ, vt in præsentia in-
 telligimus; dum afficitur cornea ab humore, qui contingere potest, vt
 in ictero contingit, in quo radii transeuntes per corneam citrinam, sunt
 in causa, vt omnia obiecta citrina appareant. *παράστασις* autem fit citra
 vitium coloris corneæ, etiam cum Galeno cap. 2. lib. 1. de sym. caus. ob vi-
 tium coloris albuginei. Sed præterea & tertia *παράστασις*, species addi-
 tur: quæ est, dum oculis clausis in obscuro obiecta variorum colorum
 conspici videntur. Et præterea vt hoc intelligatur, scire oportet, colo-
 rem, vt est visus obiectum, dupliciter considerari posse: primo modo, vt
 color fit e mixtione elementorum, dum terra concurrit vt portio opaca;
 aqua & ær, vt portio diaphana; ignis, vt luminosa: Et hic color solum ex-
 tra oculos conspicitur. Secundo modo fit color e varia mixtione lucis &
 tenebrarum, & huiusmodi color etiam intra oculum generari potest,
 ac conspici: vt colligitur e contex. 23. lib. 1. prognost. Galeni, quemad-
 modum euenire potest in phrenitide, in qua vapores torrefacti habent ra-
 tionem tenebrarū; spiritus autem & crystallini splendor, habet rationem
 luminis. Hęc de cornea: Porro, vt e cap. 2. lib. 1. de symp. causis colligitur;
 humoris albuginei vitium attinet ad **Quantitatem & Qualitatē.** Ad quan-
 titatem; vt modo Augetur, modo Minuitur: sed horum vitiorum doctri-
 na patet e traditis de Mydriasi, & de Constrictione pupillæ. Quoad quali-
 tatem; est albuginei Crassities & Color. Crassities perpendenda est, se-
 cundum gradū, situm, & causam efficientē. Secundum gradum, vt humor
 albugineus est vel Magis vel Minus crassus: si remissa sit crassities dicitur
ἀμβλυωπία, id est, visio obscura: si intensa, prodit *ἀμαύρωσις*, id est, visus de-
 structio. Quoad situm seu subiectum crassitiei: crassities pertinet ad al-
 bugineum, vel secundum Totum, vel secundum Partem: & si secundum
 partem, vel secundum Circumferentiam, vel secundum Centrum. Si cras-
 sities perpēdatur ratione causæ efficientis, hęc crassities producitur vel ex
 Alimento, vel ex Excremento: & si ab excremento, vel ab Humore, vel a
 Vapore: & si ab humore, ab humore vel Magis vel Minus crasso: & si a
 vapore, peccante vel Copia, vel Motu. Color albuginei varius esse potest.

2. Albuginēi
 humoris tur-
 tia.

3. Spirituum vitia. Et hæc de vitiis attinentibus ad humorem albugineum. Quantum attinet vitia spirituum: secundum Galenum c. 2. l. 1. de sym. caus. cum ad visionem efficiendum opus sit spiritu animali copioso & puro: ideo vitium attinet ad Quantitatem & Qualitatem. Quoad quantitatem: deficit spiritus animalis, vel e Toto, unde fit Cæcitas; vel secundum Partem, unde Imminuitur visio. Verum utrumque vitium fit ab eadem causa genere, differente solum secundum magis & minus: ut sufficiat dicere solum de causis priuationis spiritus. Oculus ergo animali spiritu priuatur, quoniam spiritus in oculum non influit. Non influit, quoniam vel Retrahitur, vel eius fluxus Impeditur. Retrahitur scilicet in cerebrum, dum exiguus est spiritus, ut sufficiat & pro cerebro, & pro oculo. Sunt autem exigui spiritus, dum vel Resoluantur, ut in euacuationibus immodicis: vel Non generantur, ut in morituris, quemadmodum Galen. ait c. 2. l. 4. loc. aff. unde & Hippocrates aph. 24. sect. 1. l. 6. epid. obscuracionem in ægrotantibus malam esse ait. Si autem spiritus fluxus impediatur; hoc fit propter angustiam vel Ventriculorum cerebri, vel Opticorum. Ob angustiam ventriculorum cerebri, ut in caro, epilepsia, apoplexia: Opticorum autem ut in verrigine tenebricosa, & citra verriginem: vbi, si angustia sit integra in opticis, fit ἀμαύρωσις, modernis gutta serena; si nō sit integra, dicitur ἀμβλυωπία. Quoad vitium spiritus secundum qualitatem, cap. 2. lib. 1. de sym. est spiritus veluti nebulosus, humidus, turbidus. Causa est, immoderata humiditas, vel alimenti, vel cerebri; quamuis etiam concurrat intemperies frigida & sicca cerebri, ad generandum impuros spiritus, quemadmodum in decrepitis. Cæterum, vitium spiritus animalis est vel simplex, vel mistum: simplex est, dum spiritus solum vel est exiguus, vel humidus: mistum, dum spiritus simul est & exiguus & humidus. Quod si ergo spiritus sit exiguus & purus; cum Galeno, loc. cit. proxima homo exacte videt, remota neutiquam; & hoc vitium dicitur μυωπία, lusciositas. Si autem spiritus sit simul copiosus & humidus; homo videt, non tamen exacte nec distincte, & peius videt in obscuro; unde vocatur hoc vitium nyctalops, hoc est, nocturna cæcitas. Si spiritus sit simul exiguus & humidus; homo nec exacte, nec procul videt; ut accedat hoc vitium ad nocturnam cæcitatem, quoniam radii sunt & exigui, & impuri: unde causa exiguitatis non procul diffunduntur; causa impuritatis homo non potest exacte videre. Quoad vitia capitis: pertinent hæc vel ad Opticos, vel ad Cerebrum. Hæc vitia Galenus c. 2. l. 1. de sym. c. vocat morbos facultatis, quamuis habeant rationem erroris externi, si conferantur cum morbis crystallini. Verum quoad opticos: visio læditur aliqua e parte, ob immodicam humiditatem, cuius causa,

spiritus.

III. Error externus extra oculos.

spiritus impuritatem contrahere possunt: sed potissimum opti-
corum vitium, pertinet ad malam compositionem & solutam unitatem. Mala com-
positio, est angustia: quæ si integra sit, vitium vocatur ἀμείνωσις, obscuratio:
vnde Auicenna ait, obscurationem esse obturationem nerui visui: si non sit
integra angustia, vocatur amblyopia. Notandum vero opti-
corum angustiam attinere vel ad horum neruorum substantiam, vel ad meatum. Si ad sub-
stantiam; fit angustia, quæ est pororum densitas, & fieri potest modo a
frigore, modo a materia implente poros, vt dictum est de paralyfi, vt con-
densentur pori, & meatus optici apertus permaneat, vt trāseat spiritus ani-
malis, non facultas, hæc enim non permeat per foramen, sed per propriam
neruorum substantiam. Si autem angustia spectat ad foramen optici; an-
gustia est obstructio, quæ fit a pituita; potest quoque esse compressio, quæ
fieri solet e compressione seu innixu adiacentiū, siue e tumore vel inflam-
matorio, vel non inflammatorio, vt in doctrina paralyfis dictum est. Quo-
ad solutam unitatem; est euident, quādo ob vulnera nerui optici incidun-
tur. Quoad cerebri vitia: esse potest intemperies, quæ est causa spiritus vel
exigui, vel impuri: esse potest angustia, quæ prohibet transitum facultatis
& spirituum, vt in caro, &c. in phrenitide etiam, vt monuit Galenus cap. 2.
l. 4. loc. aff. Quoad vitia infra caput: vitium pertinere potest, vel ad To-
tum corpus, vel ad aliquam Partem. Ad totum, veluti cum Auicenna in
accessionibus febrium: ad partem, utpote ad ventriculum; quando scili-
cet, oculis a ventriculo vapores impertiuntur, c. 2. l. 1. de symp. caus. & c. 2.
l. 4. de loc. aff.

Quoad differentias. A forma: visio est vel Imminuta, vel Ablata, vel
Corrupta. A subiecto non capiuntur differentia. A causa efficiente causa
est Morbus, vel Error externus: vt iam traditum est.

Hoc vitium in genere & ratione formæ patet. At quantum ad causam

efficientem attinet; cum esse possit vel morbus crystallini, vel error exter-
nus: Si fuerit morbus crystallini, & primum, si intemperies; indicabitur e
splendore immutato: & si intemperies sit calida, lædetur a calidis, iuuabi-
tur a frigidis: contra, in frigida intemperie. Si dyscrasia sicca sit; cognosce-
tur ex oculi ariditate: si humida, e lippitudine superflua. Sed præterea dys-
crasiam siccam & humidam cognoscimus e colore glauco. At si glauce-
do fiat e siccitate; patientes vix ferunt lumen, ita vt melius videant in ob-
scuro: contra, si glauco fiat ex humiditate. Quoad crystallini mor-
bum, dum est mala compositio: si fuerit immoderata raritas; cum Aëtio
cognoscitur, quia patiens obiectum nec album, nec splendidum potest
perferre: & præterea e leui occasione oculum claudit, & lacrymatur, &

III. præsertim inter legendum. Situs autem vitiosus cognoscitur e læsa visione, in qua quodlibet obiectum apparet geminatum. Et si contingat, ut ictus non sit prægressus, nec signa sint epiphoræ; iudicandum, hoc malum prodire vitio musculorum. Quoad errorem externum: & primum, si

Cornea vitia.

pertineat ad corneam: cum vitium sit crassities, humiditas, color: crassities cognoscetur ex eo, quod cornea rugosa conspicietur & inæqualis, quemadmodum in senibus: humiditas e læsa visione indicabitur, in qua homo veluti per nebulam seu fumum conspiciere videtur: color cognoscetur & e læsa visione, quia omnia obiecta colore infecta apparebunt; & præterea hic ipse color est potius signum, quam signatum, cum in oculos

Albuginei vitia.

incurrat. Quoad vitium albuginei posthabito vitio in quantitate (: de quo in sermone de mydriasi & constrictione pupillæ dictum est:) cum attinet ad crassitiem, & colorem: crassities cum differat secundum gradum,

2. secundum sedem, & causam efficientem; Quantum ad gradum attinet, crassities intensior indicabitur e visione magis læsa, & pupillæ obscuritate intensiore reddita. Quoad sedem: si crassities attineat ad totum albu-

2. gineum; indicabitur e læsa visione, in qua æquale obiectum secundum omnes partes apparebit æquale: at si ad partem albuginei attineat; si

contingat, ut crassities occupet albugineum secundum rectum, obiectum quod conspicietur, linea recta refertum esse videbitur; si secundum obliquum, obliqua. Si contingat, ut crassities attineat ad circum-

ferentiam; tunc obiecta plura simul non possunt conspici. Si autem crassities occupet centrum; omnia obiecta perforata in medio apparebunt.

3. Quoad causam efficientem, si crassities fiat ex alimento; indicabitur ex æquali læsione, & prægresso alimento crassiore. Si fiat ex excremento; indicabitur ex inæquali læsione albuginei. Et si excrementum sit humo-

rosus; indicabitur e læsa visione, in qua obiecta vitio stabili referta con-

4. spicientur: si e vapore; apparebunt culices, muscæ volitantes. Si vitium ad colorem attineat; color facile conspicitur, non tamen tam facile in albugineo, ac in cornea.

Spiritus vitia.

Quoad vitia spiritus: si spiritus e toto deficiat, indicabitur e visione ablata: si secundum partem, ex imminuta; ut patiens remota non possit videre exacte. Et si deficiat, quoniam retrahitur; indicabitur ex immodicis vacuationibus, ex imbecillitate virium, cuiusmodi prope mortem esse solet. Si fluxus impediatur: cum possit impedi ex angustia vel ventriculorum cerebri, vel opticorum; de his suo loco dicemus. Si ad qualitatem attineat vitium spirituum, cognoscetur e læsa visione, in qua homo non videt exacte, quamvis procul videat. Et si spiritus fuerit tum

exiguus,

exiguus, tum impurus; indicabitur e læsa visione, in qua homo nec exacte, nec procul potest conspiciere.

Quoad vitia neruorum opti^{Opticorum}corum: angustia cap. 2. lib. 4. loc. aff. co^{vitia.}gnoscitur e læsa visione, non apparente aliquo vitio in oculo: & si integra sit angustia, indicabitur ex ablata visione; si imminuta angustia, ex imminuta visione; vt homo procul non videat. Et si angustia attineat ad nerui substantiam, quod aliquando obseruauimus; indicatur e visione ablata, in qua dilatatur pupilla vnius oculi, si alter claudatur. At si angustia ad foramen attineat, cum Galeno cap. 2. lib. 4. loc. aff. si angustia fuerit integra secundum vnum oculum, vt homo prorsus non videat, poterit tamen dilatari pupilla alterius oculi, sed non dilatabitur pupilla oculi læsi. Si oculus afficiatur inflammatione; cognoscitur e rubedine oculorum; e pulsatione, e calore: & si tumor non fuerit inflammatorius, e grauitate: Et si hæc non appareant, angustiam ex obstructione fieri coniectandum est: Et, si soluatur vnitas, e vulnere.

Indicationes, hauriendæ pro curatione læsæ visionis, ferme innu^{Indicationes.}meræ sunt: patent autem e superius propositis: nam, verbi gratia, si lædatur visio ob intemperiem crystallini, alterandum per contrarium, &c.

Non est autem vitium hoc negligendum, causa vitæ & commodioris ^{Prognostica} & melioris. Verum modo facile, modo difficulter, modo omnino non succurri potest. Ratione igitur formæ, dum omnia sunt paria; difficilius remouetur hoc malum, si ablata sit visio. Ratione causæ efficientis, si morbus sit intemperies, difficilius curationis, si in habitu: Augetur difficultas, si intemperies declinet ad siccum; vt in glaucedine: & propterea dicit Galenus capite decimosexto, libro decimo, de vsu partic. glaucedinem potissimum parere cæcitatem. Paullus respiciens ad exactam curationem glaucedinis, ait, omnia glaucomata non curari: ratio esse potuit, quia si fiat glaucedo, glauca reddita rha^{Prognostica}goeide, vel a principio generationis, vel in senili ætate; patet has duas species glaucedinis esse incurabiles: si fiat glaucedo ab humore congelato, hæc etiam species cum Aëtio est incurabilis: si oriatur ab humiditate natua crystallini, etiam incurabilis; non enim vinci potest copia humiditatis crystallini: Si fuerit glaucedinis quinta illa species, quæ exquisita est, & fit ratione siccitatis; hæc etiam est incurabilis, nisi siccitas sit admodum debilis, quemadmodum cum Aëtio in incipiente glaucedine: vt, si aliquantisper sit progressa, actum sit. Ita ergo intelligendus est Paullus. Si autem morbus crystallini sit.

raritas, potest remitti: vnde curationem Aëtius aggreditur. Si vitium fuerit situs, vt si situs vitiosus fuerit; pro varia causa varie prognosticandum. Verbi gratia, si fiat musculorum vitio, vt sunt affecti vel paralyti, vel cōuulsione; confugiendum ad propria capita: & sic de reliquis. Quoad errorem externum, si pertineat ad corneam: in genere, si corneæ vitium sit magnum (: c. 2. l. 1. sym. caus.) visio in totum impeditur. Et, si rugosa sit redita cornea, sicuti in senibus; vitium est incurabile. Si vitium sit humiditas: potest vinci. Vincitur etiam si vitium in colore sit positum: quia materia coloris potest euacuari. Quoad albugineum, si huius vitium fuerit crassities; varie prognosticandum, pro gradu & efficiente causa crassitie. Quo enim maior crassities, eo cura difficilior: vt si auferatur visio, incurabile sit vitium. Adhæc si crassities fiat ex alimento crasso, vix curabilis; & si protrahatur, non potest vinci. Si vero fiat ex excremento: si fuerit humor, curatio est difficilis, & quandoque impossibilis, nimirum, si humor fuerit copiosius, crassus, viscidus, impactus. Si excrementum fuerit vapor, curabile vitium. Similiter si vitium in colore sit positum. Quamuis maior sit difficultas in vincendo colore albuginei, quam corneæ: cum albugineus in loco sit profundiore. Quoad vitium spirituum: si spiritus deficient e retractione, quoniam spiritus non generantur; malum incurabile: nam homines mortui sunt proximi. Si autem spiritus deficient quia resoluuntur propter vacuationes immoderatas; prognosticum varium est, pro vehementia illarum euacuationum. Si spirituum transitus prohibeatur, vel ob angustiam opticorum, vel ventriculorum cerebri; propria capita consulenda. Si vitium pertineat ad qualitatem: si spiritus sit humidior, ob humiditatem vel cerebri, vel alimenti; curabile est vitium: nisi coniuncta sit siccitas ipsius cerebri, vt in ætate decrepita, quia malum tunc incurabile. Quoad vitia opticorum si vitium sit humiditas; curari potest. Si fuerit angustia, & hæc ad substantiam nervorum pertineat; non est malum incurabile. Et similiter, si ad foramen optici, quod tamen vitium difficulter expugnatur, & incurabile est, nisi cito occurramus. Si vitium sit soluta vnitas, actum est. Quoad vitia cerebri, totius corporis, ventriculi; horum vitiorum prognostica e propriis capitibus sumenda.

Curatio.

Quoad materias. Primum causa crystallini notandum; Si fuerit intemperies calida; probari oculorum abluitionem cum frigida, cum aqua rosarum. Si fuerit dyscrasia frigida; abluendi sunt oculi aqua feniculi, euphrasia, vino vel sincero, vel medicato cum propositis. Si humida fuerit intemperies: Rhasis probat puluerem e tutia lota & siccata: & abluat oculos aqua feniculi: addit etiam

etiam aromata, collyria & fellibus, & similia, in doctrina suffusionis tradita. Si intemperies sicca sit: Rhasis caput perfundit tepida: naribus, auribus applicat humectantia, vt *oleum amygd.* totumq; corpus fouet balneo aqua dulcis: iuuat lac oculo instillatum. Quoad raritatem crystallini: huius causa Aetius cap. 44. præter materias diuertentes, vt sunt frictions, & c. probat, vt caput frigida perfundatur, & si opus est, applicetur oculis frigida astringentia, vt *aqua ros. cum sumach.* Quoad situm crystallini vitiosum; materiae sunt petendæ & traditis de paralyti, de conuulsione, de singillatione, de epiphora. Quoad corneam: & primum ratione crassitie; oculus est fouendus lacte, vino dulci, decocto fœnugræci, meliloti, feniculi viridis, (propter siccitatem, quæ in senili viget ætate.) Ratione humiditatis probantur, quæ etiam conueniunt in humidioris crystallini. Ratione coloris vsurpantur discutientia, quæ conueniunt in suffusione; vt est *vinum cum euphrasia.* Quoad vitium spirituum: ratione quantitatis; si deficient, quoniam vel non generantur, vel resoluuntur; occurrendum potius alimentis, vt *pane cum vino aromatico, aqua carnis, & c.* Si deficient spiritus, quoniam prohibetur transitus ob angustiam vel ventriculorum cerebri, vel opticorum; probantur paullo post sequentia. Ratione impuritatis laudantur quæ generant purum sanguinem: quare sint *bona cibaria: & oculo applicetur vinum cum feniculo, & c.* Quoad vitia opticorum: ratione humiditatis, conducunt siccantia, quæ etiam fuere probata in humidioris crystallino. Ratione angustiae opticorum: si malum sit a sanguine; cum Aetio vena secanda; & quam primum fieri potest occipitio cucurbitula applicanda: & si non sit larga sanguinis copia, primum est aperienda vena capitis; mox cucurbita occipiti est affigenda; & præterea totum corpus purgandum; deinde cum Paulo vomitus cum violentia prouocandus: item sternutamentum vehemens excitandum: non alia de causa, nisi vt materia angustans commoueatur, nec figatur; quia actum est, vbi figitur. Vnde in praxi vos hortor ita progredi, vt eadem hora, qua acceditis, iubeatis immitti acrem clysterem: deinde si sanguis est copiosus, aperiatur cephalica: eadem die post vij. horas exhibeatis pil. fœtidas, vel cochias ad $\zeta ij \beta$. Deinde caput vacuetur; & secetur vena frontis; postea vena angulorum: applicetur cucurbita occipitio: & ilico etiam vsurpetur setaceum: & fiat vacuatio per os, per nares, confestim, validis medicamentis. Et deinde cum Paulo & Aetio caput perfundendum aqua salsa actu calida. Licet etiam ascendere ad sinapismum. Oculus foueatur spongia, infusa in aqua marina ac salsa. Probantur etiam collyria, de quibus in doctrina suffusionis & albuginis dictum est. Et præterea statim exhibeatur decoctum e guaiaco, id est, attenuans: & hoc exhibeatur, vt potissimum pa-

Ordo medicamentorum adhibendorum in gutta serena.

tientes sudent secundum caput; quod non est faciendum in reliquis malis oculorum. Quoad vitia cerebri, totius corporis, & ventriculi: propria capita consulantur. Hæc igitur de læsa visione, & de præcipuis oculorum malis dicta sufficiant.

CAPVT XLIX.

De Læso auditu.

Nomen.

Generatio.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

LOQVIMVR hic de qualibet auditus læsione: siue deprauetur, siue imminuatur, siue auferatur. Generatur hoc malum, quoties organo auditus aliquid præter naturam occurrit, vt vel non fiat receptio speciei auditus, vel non fiat iudicium. Nam ad auditum efficiendum necessarium est, vt e collisione corporum durorum ita percutiatur aer, vt excitetur sonus, qui postea per medium aerem debet agere in sensorium, & hoc mouere: vt, postquam mouerit sensorium, & postquam fuerit acceptum a facultate auditrice, iudicetur. Quare læsus auditus est functio præter naturam auris, dependens a frustratione auditus, cap. 3. lib. 4. loc. affect. cap. 3. lib. 1. de caus. sympt. lib. de organ. odoratus, cap. 1. lib. 3. κ. τὸ π. Forma est functio læsa: quæ vel Corrupta est, vt in sibilo & tinnitu: vel Diminuta, vt in subsurditie, & in surdastris: vel Ablata, vt in surditate. Subiectum sunt aures: per quas intelligimus, & partem Principalem, quæ est neruus, ortus e quinto pari neruorum cerebri, (*non secundum omnes sui partes, sed tantum secundum illam portionem, quæ pertinet ad principium labyrinthi, quod est prope cerebrum, non prope aures externas, in qua parte neruus est dilatatus: neruus ergo expansus, est præcipua pars auris, correspondens crystallina in oculo*) & partes Non principales, vt est membrana, quæ est in principio tympani; item ossa, quæ constituunt meatum auditorium osseum, & cartilago, e qua conficitur meatus auditorius externus, qui cartilagineus dicitur. Non propono illa tria ossicula, quia ad rem nostram non pertinent: errant enim valde qui credunt, auditum lædi ob vitia ossiculorum; ignorantq; anatomen: V. Fully. ex pos. et similg. c. in. sub fin.

Causa efficiens.

I. Quibus morbis lædatur auditus.

Causa efficiens, est frustratio facultatis auditricis. Frustratur vel ob Morbos, vel ob Errores externos. Morbus est constitutio præter naturam alicuius organi: & quod est præter hanc constitutionem, habet rationem erroris externi.

Quantum ad morbos: hi possunt perpendi, vel ratione facultatis Communis, vel ratione facultatis Determinatæ. Quantum ad morbos, ratione quo-

ne quorum non potest facultas communis operari, sed frustratur: hi morbi pertinent vel ad Cerebrum, vel ad Nervum quinti paris; hic autem per nervum quinti paris, non intelligo nervum, secundum portionem expansam, quæ locus est facultatis determinatæ; iam enim loquor de facultate communi, quæ nondum est determinata, nondum est reddita auditoria; & ob id per nervum intelligo, ut incipit a cerebro, & ductum habet.

Quantum igitur ad cerebrum: potissimum cerebri morbus est in *Morbi cere-*
via, in angustia; ut in apoplexia, epilepsia, &c. in quibus affectibus *bri.*
homo non audit, ratione facultatis communis, quæ impeditur ob morbum cerebri. Interdum, sed raro, contingit ob morbum frigidum; sed oportet, ut intemperies admodum sit frigida; nam secus non erit in causa læsi auditus. Notandum, ob angustiam cerebri, ita lædi auditum, ut auferatur: ob intemperiem vero non auferri, sed tantum imminui.

Quoad nervum, secundum partem iam propositam, huius mor- *Densitas ner-*
bus est densitas: quia hic non habet foramen, ut opticus, sed habet *ui auditorii.*
substantiam raram; ideoque si afficiatur secundum raritatem, fiatque nervus iusto densior, tunc læditur auditus. Densitas hæc, est Remissa, vel Insignis; Integra, vel Non. Si est integra; non potest permeare facultas: unde homines surdi evadunt, secundum illam aurem, quæ est e regione illius nervi; quoniam scilicet ob densitatem, facultas animalis non distribuitur in nervum expansum. Si densitas non sit perfecta & integra; non prohibetur facultatis transitus, & proinde non auferitur auditus, sed tantum imminuitur; non ob vitium nervi expansi, quem supponimus esse bene constitutum, sed ob densitatem secundum progressum illius nervi. Animalis enim spiritus est organum motus, & sensus, & proinde etiam auditus; nam sine auxilio spiritus animalis, facultas nequaquam exactissime potest operari. Spiritus autem animalis, non ea ratione concurrat ad auditum (sicut plerique falso imaginantur) quemadmodum concurrat ad visum. Nam ad visionem efficiendam necesse est, ut spiritus animalis secundum propriam substantiam producat in oculos; unde nervi optici natura perforati sunt: at in auditu, spiritus animalis non secundum propriam substantiam perducitur in aures; sed in cerebro existens prope principium quinti paris nervorum cerebri, solis instar suos emittit radios, qui vivificant facultatem auditricem. Unde, si nervus densior est redditus, sed non integre; difficulter, & in parva copia, huiusmodi radii, auribus impertiuntur, ideoque auditus fit imminutus.

*Morbi totius
auris.*

*Morbi nervi
expansi.*

*Morbi my-
ninga.*

*Morbi meatus
offei.*

*Morbi meatus
cartilaginei.*

*II. Quomodo
auditus
lædatur ob
errorem ex-
ternum.
1. Ob humo-
rem, vel va-
porem.*

Causæ obstructionis cerebri, & densitatis nervi, sæpe sunt propositæ: sed potissima causa, est pituita. Sequuntur morbi, pertinentes ad facultatem determinatam: Supponendi autem hoc loco sunt morbi noti, totius auris, ut dyscrasiæ, tumores inflammatorii, & non inflammatorii, item solutæ unitates; quæ vitia, ut in qualibet parte, ita etiam in auribus locum habent. Dicemus ergo de morbis, pertinentibus ad auris partes. Principalis pars est nervus expansus: cuius morbus potest esse intemperies, & potissimum frigida, facta a causis refrigerantibus: nam propter hanc frigiditatem, facultas non potest iudicare, ut par est; unde auditus imminuitur. Potest etiam esse morbus in mala compositione, in densitate, in tumore: unde species debite suscipi non potest, ideoque non fit receptio, & per consequens etiam iudicium non fit, quia iudicium necessario supponit receptionem. Si igitur densitas sit integra, aufertur auditus; si non integra imminuitur. Partes non principales sunt (:myninga, membranula, ita a barbaris dicta:) ossa, cartilagine: mitto tria ossicula, quia cum moueantur a musculo, hic potius est instrumentum naturæ, quemadmodum etiam musculus abdominis: nec enim hæc ossicula conducunt, ut melius fiat actio, sed tantum ad tutelam, seu custodiam: ut in anatomicis demonstrabimus.

Quantum igitur ad myningam; huius morbi sunt in mala compositione, & potissimum est densitas præter naturam, quæ est in causa, ut species soni non possit distribui intra aures: unde aboletur receptio, si densitas sit integra; imminuitur, si non integra. Oritur autem densitas, cum ob copiam humiditatis, seu pituitosi humoris; tum propter cicatricem, quæ interdum sequitur vlcera. Sequuntur ossa, quæ constituunt meatum auditorium intimum: hic meatus ea ratione afficitur; quatenus repletur humoribus, qui a cerebro ad aures fluunt. Cartilago, efformans meatum auditorium externum, afficitur; quoties hic meatus repletur, vel a materia interna, quæ a capite confluit; vel ab externa, quoties caro plus iusto excrescit post vlcus; potest etiam repleri a quocunque tumore; item repleri potest, ut ego vidi, si quis imprudenter immittat gossipium intra aures, & ibi detineat, ut per diuturnam retentionem, concurrente aliqua humiditate, ad summam duritiem perducatur.

Præterea auditus læditur, ob Humorem, ob Vaporem, ob Aerem externum, & ob Aerem seu calidum ingenitum. Quantum ad humorem, & ad vaporem: si contigat, ut meatus non angustetur; tunc huiusmodi humor, vel vapor, potest permisceri cum calido ingenito auris; e qua permistione calidum ingenitum necessario euadit impurum, ut imminuatur auditus, sed ob errorem externum. Insuper, vapor dum exitum quærit, solet esse:

let esse in causa tinnitus & sibili; non quatenus permixtus est calido ingenito (nam calidum innatum, seu complantatum, insertum in nervo expanso, est illud quod recipit speciem: sensibile autem positum supra sensorium, non causat sensationem) sed quatenus cum impetu mouetur in spatio, quod est inter nervum expansum, & fenestram tympani. Dum enim vapor hic quærit exitum, vel sponte, vel impulsus; mouetur cum impetu, a principio meatus, id est, a nervo expanso, ad finem meatus, id est, ad fenestram tympani: in hoc spatio non est aer ingenitus, sed externus: & propterea dum iste vapor cum impetu motum habet in illam fenestram; percutitur ab osse, ratione cuius percussione fit sonus, & sibilus. Dum igitur humor & vapor invicem miscentur, in meatibus illis auditoriis, osseis: vapor quærit exitum circa partes illas osseas, quæ pertingunt ad aerem externum, id est, circa illas fenestras tympani, & proinde percutitur ab ossibus, unde sonus editur: cum enim hic locus aliqua e parte distet a nervo expanso, a præcipuo organo auditus, hinc fit, ut hic sonus seu strepitus sentiatur, quia tunc sensibile non est positum supra sensorium.

Aer etiam extrinsecus solet causa esse tinnitus & sibili. Nam ut fiat auditus, necesse est aerem externum ingredi aures, non per myringam, per meatum cartilagineum, sed per os, per nares, ad quas partes pertingunt meatus auditorii. Et hoc est, quod optime dixit Philosophus, meatus auditorios pertingere ad aerem externum, ut hunc suscipiant. Porro aer hic externus, necessario ingreditur aures, ut coniungatur cum calido innato nervi expansi: nam, sicuti in oculis cum calido innato crystallini coniungitur spiritus animalis; unde visionis organum luminosum & igneum vocatur, & tenuissimum, dum sermo est de calido innato crystallini, non simpliciter de crystallino: eodem modo nervus expansus, habet suum calidum ingenitum, quod debet esse aereum, vel aeris particeps; alias enim non posset affici, seu pati a sono, cuius subiectum est aer: unde, ut hoc organum recipiat sonum, ut postea fiat iudicium; necessarium fuit, ut calidum ingenitum esset aereum, non luminosum. Et, sicut calidum innatum oculi conservatur beneficio spiritus animalis, qui defluit a cerebro: ita calidum ingenitum aurium, cum sit aereum, & aer non producat in cerebro, sed sit aer iste externus: ideo necessarium fuit, ut meatus auditorii connexum haberent cum aere, ut aerem susciperent. Verum, quia aer, ingrediens meatum auditorium, non potest commutari in aerem ingenitum, nisi beneficio facultatis alteratricis, existentis in nervo expanso: si contingat, ut nervus expansus sit intemperatus; tunc

2. Ob aerem
externum.

non potest aerem externum susceptum, mutare in substantiam calidam sui ingeniti: & hic aer, dum conuerti nequit in calidum ingenitum, non potest ibi quiescere, sed commouetur & agitur in meatu illo otileo, siue in labyrintho, siue in cochlea: ac proinde fit sonus, quia aer percutitur ab ossibus: percipitur autem hic sonus, seu strepitus, quia locus ille aliquantum remotus est a neruo expanso. Talis autem sibilus seu tinnitus est perpetuus, quia causa est perpetua: perseverat enim intemperies, & assiduo aer ingreditur. Intemperies hæc plerumque est frigida: sed interdum etiam calidior esse potest.

3. Ob aerem
innatum.

Denique læditur auditus ob vitium aeris ingeniti. Hac autem ratione auditus imminui, & obtusus fieri potest: non autem potest fieri sibilus. Fit autem auditus obtusus, dum aer hic ingenitus, siue calidum ingenitum redditur vitiosum & impurum: Sicuti enim puritas organi est causa bonæ receptionis, & exacti iudicii; ita impuritas sensorii est causa obtusi & diminuti auditus. Cur autem ob calidum innatum vitiosum, non possit fieri sibilus; causa hæc est. Licet enim aer iste ingenitus moueatur; (nam calidum innatum mouetur) non tamen ita mouetur, ut deserat neruum expansum, ut mutet locum; & ideo dicitur complantatus aer: motus autem eius est, quoniam sursum & deorsum mouetur, in eadem tamen parte, in eodem neruo expanso: quod cum ita sit, non potest esse causa sibili; quia sensibile positum supra sensorium, non causat sensationem. Redditur autem impurum hoc calidum ingenitum, & ab Extrinseco, scilicet ab impuro aere; & ab Intrinseco, quoties alimentum impurum suggeritur neruo expanso.

Differentia.

Differentiæ a forma: Auditus vel est Corruptus, ut est sibilus; vel Diminutus, vel Ablatus. A subiecto: afficitur auris vel Tota, vel secundum Partem: &, si secundum partem, vel Principalem, vel Non principalem. Ab efficiente: auditus læditur, vel ob Morbum, vel ob Errorem externum.

Signa.

Malum in genere patet; sicut & differentiæ a forma: quia æger conqueritur de auditu deprauato, imminuto, aut ablato. Quoad differentias a subiecto; facile cognoscitur an auris sit læsa, vel cerebrum: & quæ auris pars: nam si, verbi gratia affectus sit in meatu externo; obseruabitur angustia, caruncula, cum instrumento auriculari, nec potest tangi myringa.

Signa causa
efficient.
Cerebri mor-
bi.

Quoad causam efficientem: primum, si fiat malum ob morbum cerebri; cognoscetur e signis apoplexiæ, epilepsiæ; de quibus suo loco.

Si mor-

Si morbus sit angustia, seu densitas, secundum quintum par nervo- *Nervi ab-*
rum; cognoscetur, quia non erunt signa apoplexiæ, epilepsiæ, & vi- *gustia.*
tium subito inuadit. Et prout angustia vel est integra, vel non integra;
pro eo auditus modo aufertur, modo imminuitur, sed citra sibilum;
nam ob angustiam huius quinti paris, auditus non deprauatur. Si mor- *Vitium nervi*
bus fuerit in nervo expanso; cognoscetur, quia præter id quod non *expansi.*
sunt signa vitii cerebri, læsio tantum est in sensorio auditus, non au-
tem in visu, olfactu, vel alio aliquo sensorio: præterea, extra nihil ma-
li apparet. Et quia huiusmodi nervus expansus potest lædi, & ob intem-
periem, & ob densitatem: intemperies cognoscetur, quia malum fit
paulatim, angustia cognoscetur, quod cito fit hoc malum, & præser-
tim solet contingere, quoties cohibita est aliqua consueta cerebri eua-
cuatio.

Morbi myringæ cognoscuntur; quia observatur fluxio ad illam par- *Myringæ*
tem: præterea æger fuit expositus aeri frigidiori nudis auribus. Si vi- *morbi.*
tium myringæ fiat ex ulcere; facile cognoscitur, quando post vlcus ex-
citatur cicatrix adeo densa, ut auditus auferatur: quod etiam contin-
gere potest ob alias causas, ut ob fluxionem. Quare maxima diligen-
tia est opus, ut cognoscatur an auditus sit ablatus; ob morbum my-
ringæ, vel potius nervi expansi: quod sic cognoscitur. Sumatur fer- *N.B.*
rum longitudine cubiti; & una extremitas imponatur supra dentes,
altera autem extremitas imponatur, verbi gratia supra chordas citha-
ræ: & quispiam ferro commoveat chordas citharæ: tunc, si æger sen-
tit sonum citharæ, surditas dependet a morbo myringæ: si non sen-
tit, surditas dependet a morbo nervi expansi, ut prorsus extincta sit
vis facultatis. Nam auditus fit, quoties sonus, excitatus a percussione
aeris inter duo dura corpora, recipitur in aere, tanquam in subiecto, &
per medium aerem perducitur ad sensorium auditus, nimirum ad ner-
vum expansum.

Dupliciter autem potest perducí: primum, per meatum cartilagine-
um, per aures externas, & tunc oportet speciem soni permeare per my-
ringam; ideoque si myringa densior est reddita, species permeare ne-
quit, neque cum aere interno in tympano uniri potest; ac proinde non
fit auditus. Secundo species soni perducitur ad nervum expansum, non
per aures externas, sed per os, in quo sunt meatus quidam, pertingentes
ad meatus osseos auditorios, per quos, propter conservationem calidi in-
geniti semper ingreditur aer, & sic fieri potest, ut sonus percipiatur. Qua-
re si morbus sit in myringa, non in nervo expanso; ferro dentibus pa-

tientis apposito, & percussa cithara; patiens sentiet strepitum & sonitum illum.

*Meatum
vitia.*

Sequuntur signa indicantia angustiam secundum meatus. Si ergo angustia fuerit in meatu cartilagineo, seu externo; stylo seu specillo facile deprehendetur, & manus impedimentum sentiet. Secus enim si angustia sit secundum meatus osseos, seu internos. Porro hic meatus redditur angustus, vel secundum Labyrinthum, vel secundum Tympanum. Si angustia tantum sit secundum tympanum; æger persentiet sonum, si dentibus ferrum apponatur: si in labyrintho, non sentiet; nam species, siue ingrediantur per meatum cartilagineum, siue per os, necesse est, ut permeent per fenestram illam, quæ pertinet ad labyrinthum. Distinguitur etiam angustia hæc ab intemperie; quoniam hoc malum cito fit.

*Errorum
externorum
signa.*

Quoad signa errorum externorum: si humor sit in causa, ut vel aer, vel vapor plus iusto moueatur, ut non habeat liberum motum ac transitum; cognoscetur, quod aderit sibilus & tinnitus, quo affligente, ægrotantes dicent, se persentire strepitum veluti currentis aquæ; propterea quod ratione vaporis, ut habet permixtum humorem, non potest fieri sonus exactus. Si error pertineat ad vapores sinceros, ita ut nulla permixta sit humiditas, quæ obliniat meatus osseos, aderit sibilus, instar soni campanæ; quia concussio illa fit ab ossibus, non madefactis ab humore. Si causa læsi auditus est in aere externo: cognoscitur e tinnitu; quia aer non potest regi a calido ingenito, ideoque percutitur ab ossibus, unde fit sonitus: est autem hic tinnitus perpetuus, quia perpetuo aer ingreditur, agitur, concutitur. Denique vitium esse in calido ingenito, seu implantato; cognoscitur e diminuto auditu: nam dum hoc calidum, quod est organum facultatis, redditur impurum; necesse est, etiam auditum fieri impurum seu obtusum: nec aderunt signa indicantia intemperiem, vel cerebri, vel nerui, vel alterius partis, de quibus suo loco.

Indicationes.

Posthabitis indicationibus inutilibus; considerabimus tantum morbos qui ex usu sunt. Obstructio, angustia, sunt morbi logici, non ex usu, nihil enim indicant, sed causa tantum ipsorum indicat. Quare morbi, in præsentia, sunt morbi ex intemperie; & præsertim intemperies nerui expansi, qui præcipua est auris pars: quare si intemperies est calida, indicat frigidum; si frigida, calidum. Præterea id quod ex usu indicat, est humor, & vapor: quæ materiæ indicant euacuantia, & discutientia: unde & alterare, & euacuare potissimum oportet.

Quoad

Quoad differentias formales: primo intuitu videtur peior affectio, *Prognostica.* dum auditus est ablatuſ: quod tamen non eſt dicendum. Nam quamuis, dum cætera ſunt paria, peior affectio eſt ablatuſ audituſ, quam corruptuſ, aut deprauatuſ: interdum tamen ſurditaſ remouetur, & audituſ recuperatur; tinnituſ autem extirpari nequit. Propterea perpendere oportet, & locos affectoſ, & cauſas efficientes. Quantum ad locos affectoſ: quo partes profundiores ſunt offenſæ, cæteris paribuſ; eo curatio redditur difficiliſ: medicamenta enim efficaciuſ agunt in partes proximas, & externas, quam in remotas & intimas. Quantum ad cauſas efficientes: Si morbuſ occupet neruum, vt a cerebro fertur in meatuſ auditoriuſ; curatio eſt difficiliſ. Imo hoc malum magiſ eſt contumax, quam anguſtia opticoꝝ; quia hic neruſ non afficitur anguſtia, ſed potiuſ denſitate, & permeat per meatuſ anguſtoſ oſſeoſ, vt neque viſ Diaboli illuc poſſit perducī, dum malum eſt aliquantiſper progreſſum. Et hoc ideo moneo; ne ſuſcipiatiſ curationem, ſi malum ſit in neruo expoſito, & ablatuſ ſit audituſ ob malum nerui expoſiti, & vitium aliquoſque ſit progreſſum. Et maior eſt difficultaſ, vbi adeſt denſitaſ: cum difficiliuſ ſit, euacuare, quam alterare. Si malum pertineat ad myringam, & morbuſ ſit denſitaſ e cicatrice, vlcuſ ſubſequentē; tunc, ſi audituſ ſit ablatuſ, actum eſt; euident enim ſignuſ eſt, denſitatem nequaquam medicamentiſ ceſſuram: ſi imminutuſ tantum ſit audituſ, & malum recens, cicatrix illa non eſt vſque adeo denſa, & poſſumus aliquid polliceri. Si vero anguſtia ſit ſecunduſ meatuſ: ſiquidem ſecunduſ meatuſ cartilagineuſ, malum tolli poſteſt, & quandoque facile tollitur; quia eſt externuſ, vt meatuſ expurgare poſſimus. Maior eſt difficultaſ, ſi anguſtia ſit in tympano: attamen aliqua ſanationiſ ſpeſ relinquitur. Quod ſi anguſtia ſit in labyrintho, & malum ſit progreſſum, vt audituſ auferatur; impoſſibilis eſt curatio, quoniam nimis eſt recondituſ labyrinthuſ, & oſſeuſ quoque: proinde tunc nō debetiſ curandoſ ſuſcipere ægrotanteſ. Quoad erroreſ externoſ: Si humor eſt cauſa læſi audituſ; ſpeſ reſtat, quia humor euacuari poſteſt. Sic etiam ſi vapor ſit; diſcuti poſteſt. Si aër ſit in cauſa, quia perpetuſ eſt ſibiluſ, ſatiſ difficile eſt hoc malum tollere, quia prodiſt, ob inſignem & confirmatam dyſcraſiam nerui expoſiti: proinde primo quoque tempore occurrenduſ, antequam malum inualeſcat.

De materiæ cheirurgica, non eſt quod multa dicamus. Nam ſi in corpore redundabit ſanguis; erit euacuandus, quia habet rationem cauſæ ſi- *Curatio.*
ne qua non. Idem de cucurbituliſ ſtatuendū. Nec eſt præter rationem *Cheirurgia.*
vti fonticuliſ; præſertim vt homineſ, quæ male habent ſecunduſ vnam

aurem, præseruentur, ne etiam secundum alteram lædantur: vnde et in auditu etiam ablato, in qua nulla est spes salutis, possumus vti fonticulis, vt illæsam aurem, sanam conseruemus. Ad eandem intentionem probatur setaceum: ideoque si inter initia ad setaceum deueniatur, potest aliqua sanationis spes esse. Vesicatoriis quoque & auersionem & deriuationem moliri possumus.

Pharmacia.

Quoad medicamenta, non proponemus ea, quæ respiciunt totum, vel caput: de his enim alias sæpe. Id solum notandum; in morbis frigidis aurium, opus esse vehementer purgantibus; vt sunt *pilula cochia*, *euphorb.* licet etiam ascendere ad *antimonium*; optimum est permiscere *pilulas Arabicas*.

Localia.

Ratione capitis; prosunt masticatoria, & vehementissima sternutatoria; vt cum impetu excutiat materia, quæ pertinet ad aures. Topica debent

Frigida.

esse frigida, vel calida: frigida in intemperie calida, & contra: præterea ob discussionem humorum & vaporum calida conueniunt. Frigida sunt, *lactuca*, *viola*, *nenuphar*, & si calor sit intensus, *papauer*: his tamen semper miscenda sunt calefacientia, *anethum*, *thuis*, *fœnugracum*, *chamamelum*, &c. Nam hæc & vehicula sunt frigidorum, & præterea conseruant calidum innatum ipsius auris. Sed vitia sæpius sunt frigida; ideoque calefacientia locum

Calida.

habent: sæpe etiam euocandi sunt ac discutiendi vapores: & præterea licet vti, verbi gratia, *cepa*, *coctâ sub cineribus*, *allio*, *aromatis*, *oleis destillatis*; nam auris sustinet vehementissima siccantia: & propterea licet etiam ascendere ad *castorium*, ad *crocum*, cum *aceto scillitico*, ad *amygdalas amaras*, *aristol.*

Modus administrandi

rutam, *iridem*, *ameos*, *cuminum*, *daucum*, *cyclaminum*, *euphorbium*, tandem ad utrumque *veratrum*, ad *colocythidem*. Inter initia autem potissimum permisceri debent emollientia; vt est *radix alibæ*, *rad. cucumeris agrestis*, *ammoniacum*, *adeps anseris*, *anguille*. Quod si forsitan ob calidiora medicamenta excitetur inflammatio; imponatur *unguentum rosaceum*. Hæc medicamenta varie possunt administrari; potissimum in modum Vaporis, in

Vapor.
Sacculus.

modum Sacculi, in modum Tentæ. Vaporis specie sic vsurpentur: ℞ *colocyth.* ℥℥. *utriusque veratri* ℥iij. *euphorb.* ℥j℥. *cinnamomi*, *caryophyll.* ana ℥j.

Contundenda contundantur, incidenda incidantur crasso modo, & infundantur in vino, verbi gratia, in vini ℔ij. *aquæ ardentis* ℥℥. Misce pro vapore. Vinum hoc calefiat in aliquo vase, & vapor admittatur per arundinem, cuius vna extremitas in vas, alterum in meatum cartilagineum auris læsæ per-

tingat. Si homo bene habeat secundum alteram aurem, hæc ne recipiat vaporem munienda est, madefaciendo eam vino rubro, & aqua rosacea, mistis; ne fiat inflammatio, vel attractio: nam suffumigium posset aurem sanam calefacere. Sacculus: ℞ *colocyth.* *utriusque veratri*, ana ℥℥. *cyclamini* ℥iij.

ut ziiij. cepa ꝑ℥. fiat sacculus, & calidus applicetur. Prodest etiam mox applicare panem, recens e furno extractum: & praesertim si sit medicatus, confectus cum propriis medicamentis. Tenta etiā remedium est efficacissimum: Ꝛ co- Turunda. colocynth. veratri albi ana ꝑ℥. euphorbii ꝑ℥. fiat tenta, id est, turunda excepta, vel melle, vel succo cepae, vel succo raphani. Hic autem considerata patientis natura: nam si facile toleret, tenta confici potest cum succo cepae: sin minus, cum melle: si adhuc delicatior fuerit, cum carne caricarum. Sic enim medicamentis datur consistentia: & formantur instar turundae; quæ modo maior, modo minor erit, pro ratione auris affectæ. Tenta detineatur per 2. 3. 4. vel etiam 5. dies: nam colocynthis, quæ proprietate ducit pituitam, mora hac ita deducitur a potentia ad actum, ut fiat pituitæ attractio; mora etiam diuturna, pituita attenuatur ac detergetur, ut attenuata ac deterfa, a proprietate colocynthidis mirifice attrahatur.

CAPVTL.

De læso Olfactu.

N genere hic loquimur de læso odoratu; siue deprauetur siue *Nomen.* imminuatur, aut auferatur. Producitur hoc malum, quoties in *Generatio.* organo odoratus aliqua e parte fit recessus a naturali statu. Ideoque tenendū, quomodo fiat olfactus secundum naturam. Oportet igitur, ut ab obiecto corpore vapor procedat; qui nares ingreditur, si corpus odorabile proximū est; si vero remotū, tunc a corpore odorabili prodit vapor, qui in aëre existens speciē parit, ut species per mediū aërem deferatur in nares. Sunt enim animalia, quæ per plura miliaria persentiūt odores corporū; ubi dici nequit, vapores multiplicari per tātum spatium. Porro species petit nares, per foramina ossis ethmoidis, & per foramina membranæ cerebri, ac suscipitur in carunculis mamillaribus, in substantia vaporosa caruncularum mamillarum, quæ nihil aliud sunt, quā portiones ventriculorum anteriorum cerebri: quare in substantia vaporosa species suscipitur, & in legitima substantia illarum caruncularum fit iudiciū. Hinc colligitur, lædi olfactum, quoties aliquid morbificum occurrit, vel naribus externis, vel ossibus, vel mēbranis, vel cerebro, secundum extremitates dictas; ut sic species vel non recipiatur, vel non iudicetur, ut decet. *Definitio.* Quamobrem Læsus olfactus est functio præter naturā narium, dependens a frustratione olfactus, c. 3. & 4. l. 1. de caus. sym. c. ult. l. 3. loc. aff. c. 3. l. 3. κ. τ. π. *Forma.* Forma, est functio præter naturam, Corrupta, Imminuta, vel Ablata. Subiectum sunt nares: per quas intelligimus quodlibet olfactus organum. *Subiectum.*

*Cerebri
morbi.*

*Organi ol-
factus mor-
bi.*

*Error ex-
ternus.*

Differentia.

Causa efficiens frustrationis olfactus, est vel Læsa facultas, vel Error ex-
ternus. Læditur facultas animalis; eaque vel Communis, vel Determina-
ta. Communis læditur a morbis cerebri; scilicet Intemperie & Angustia. Intemperies potissimum est frigidior & humidior, maxime anteriorum cerebri ventriculorum. Angustia est, vt in apoplexia, epilepsia. Facultas determinata læditur morbo organi vel Principalis, vel Non principalis. Organum principale, sunt carunculæ mamillares: quæ affici possunt, in-
temperie & angustia: nam insignis dyscrasia potest esse causa læsi olfactus, præsertim secundum iudicium: angustia autē est causa, vt lædatur olfactus, quia species vel non, vel vix suscipiuntur, ob malam compositionem. In his etiam carūculis, est morbus quidam natiuus, nimirum vitiosa propor-
tio illarum caruncularum, qua homines non possunt ferre odores iucun-
dos, sed magis delectantur ingratis (: sicut quidam ratione ventriculi ab-
horrent a caseo, vt vomant, si exhibeatur :) & hic morbus est reconditus, nec curatur per indicationes. Morbus organi non principalis, est angustia in foraminibus membranæ, quæ instar cribri perforata est: item angustia in osse ethmoeide: præterea, angustia in externis naribus, quæ in catar-
rho; seu grauedine solet affligere; item in inflammatione; in cancro; in
extrescētia carnis; in tumore carnosio, qui fit a succo crasso & viscido, qui, si intra nares detineatur, sarcoma dicitur, si exstat extra nares, polypus: tan-
dem externarum narium morbus est vlcus, quod dicitur ozæna, in quo
quo potissimum deprauatur olfactus. Error externus, cuius ratione fa-
cultas frustratur; primum potest esse vapor putridus, scaturiens a naribus, a cerebro; dentibus, gingiuis, ventriculo, & aliis partibus: vnde olfactus
deprauatur, & iniucundus euadit (: sicut etiam deprauatur actio sensus ta-
ctus, in dolore :) Error etiā externus, potest esse humor, non quocunque
modo, sed impactus in principali organo, in carunculis mamillaribus; qui
humor causa est actionis deprauatæ, vt fœtida placeant; sicuti contingit
in ventriculo, dum pica adest.

Differentiæ a forma patent: vt etiam a subiecto, nares enim afficiun-
tur. Quoad efficientem: olfactus læditur Læsa facultate, vel ob Errorem
externum. Et, si læsa facultate, vel ob morbū Cerebri, vel Principalis orga-
ni, vel Membranæ, Ossis ethmoeidis, Narium externarum. Error exter-
nus, vel est Vapor putridus, vel Humor biliosus.

Malum in genere notum est: sicut etiam differentiæ formales; num
scilicet olfactus sit imminutus, ablati, vel corruptus. Locus in genere pa-
tet. Quoad differentias a causa efficiente: & primum, quoad morbum ce-
rebri, hic cognoscitur, quia non tantum noxa est in olfactu, sed etiā in aliis
sensibus.

sensibus. Morbus organi principalis cognoscitur; quia est læsio in solo ol-
 factu; item materia fluit per nares, quia non est angustia in foraminibus,
 sed in carunculis mamillaribus: præterea non adest raritas, quæ adest dum
 est angustia in spongocide: Quod si cognouimus noxam esse in organo
 principali: distinguendum, an sit intemperies, vel alius morbus. Si sit in-
 temperies, sit paullatim: si obstructio, ilico: si inflammatio, dolor præces-
 sit, inflammato enim organo hoc principali, fieri non potest, quin & mem-
 branæ cōpatiantur: si malū organi principalis sit proportio; cognoscitur,
 quia odor aliis indiuiduis iucundus, huic erit ingratus: & hoc semper fit,
 quia vitium est natium: Si malum fuerit in membrana; respiratio aliqua
 e parte est difficilis; quia illius membranæ foramina cōferunt ad respira-
 tionē: neque adest raritas, quia locus ille satis est recōditus. Si in ethmoei-
 de sit angustia; non fluit materia per nares, respiratio læditur, adest raritas,
 & intra nares nihil mali cernitur. At si malum sit in externis naribus; gra-
 uedinem oculis conspicietis: similiter si adest cancer, ozæna, vlcus. Quo-
 ad errorem externum: Vapor cognoscitur, quia olfactus est deprauatus;
 conqueritur patiens de ingrato odore. A qua autem parte producat vapor,
 cognoscitur e propriis signis. Humor est in causa, dum est impactus:
 unde interdum omnia fœtida apparent, interdum, quæ boni sunt odoris
 displicent, & magis placent iniucunda: at hoc nō semper fit, quia hoc ma-
 lum non est natium, nec proportio mala est, sed vitiū est in errore exter-
 no; nimirum, in humore morbifico; qui aut est putridus, aut non. Si putri-
 dus, omnia fœtida apparent: si non putridus, apparent alia symptomata.

Indicationes sumuntur a causa efficiente. Morbi cerebri quid indicent, *Indicatio-*
 patet. Quoad morbos caruncularum mamillarum: intemperies indicat *nes.*
 alterans per contrarium: angustia quid indicet, patet: proportio similiter
 patet. Angustia membranæ, & ethmoeidis, cum pendeat a crassa & viscida
 materia; indicat attenuans, detergens. Quoad morbos externarum na-
 rium; quid grauedo, aut inflammatio indicent, suo dictum loco. Si cancer
 est; nulla spes reliqua. Vbi polypus, sarcoma; indicatur attenuatio & dis-
 cussio. Ozæna, seu vlcus fœtidum, quid indicet, suo loco diximus. Quoad
 errorem: vapor indicat dissoluens: humor, attenuans, ac detergens, quia
 viscidus.

Quoad differentias formales: cæteris paribus, malum difficilius cura- *Prognostica.*
 tur, si olfactus est ablatus; facilius, si imminutus, aut corruptus. Quoad
 causam efficientem: morbi cerebri, an possint curari, nec ne, suo loco di-
 ctum. Quoad morbos organi principalis: intemperies in habitu, vix po-
 test amoueri, & præsertim dum est causa ablati olfactus. Dum angustia est

antiqua, curare impossibile est: nam si pēdet a materia pertinaciter impa-
cta in carunculis mamillaribus, locis abditis; non est possibile remouere
materiam. Secus autem si antiqua non fuerit. Proportio, quia est vitium
narium, tolli nequit: fieri tamen posset, vt symptoma illud remoueretur,
manente morbo interim, si suppeteret materia præsidi admodum efficax:
sæpe enim actus secundus remouetur, manēte primo. Angustia menbra-
narum & ossium, satis difficulter tollitur: vbi tamen malum est recēs, non
desperandum. Quoad morbos narium externarum: grauedo potest re-
moueri, sicut & inflammatio, polypus, sarcoma, ozæna: cancer tolli ne-
quit. Quoad errorem externum: vapores excuti, humores dissolui facile
possunt: sed maiori difficultate superantur humores.

Curatio.

*Ad obstru-
tionem eth-
moidis.*

Quoad materias præsidiarum: non loquemur de remediis totius capi-
tis, nec de morborum cerebri cura, neque de intemperie. Si angustia fue-
rit; materias auxiliorū quæretis, in angustia optidorum. Ratione propor-
tionis, nō suppetit materia similis: sed cōsulo, vt, nisi aliquid phibeat, fre-
quenter administretis *magnas antidotas*, per os. Et, si quid prohibeat, ve-
luti iecoris caliditas, permisceatis aquam aliquam refrigerātem. Præterea
licet vti iis, quæ sunt iucundi odoris. Si vitium fuerit in ethmoide: vten-
dum propositis in angustia optidorum. Possunt etiam intra nares imponi,
*castorium, succus cyclamini, colocynthis, veratrum utrumque: licet etiā ascen-
dere ad euphorbiū, elaterium.* Et permiscenda sunt iucunda, vt, *aromata, mo-
schus, asa dulcis.* Vti his possumus in modum vaporis, & in modum liquo-
ris: Diligentiam autē adhibebit minister, qui in nares instillat succos, cum
pulueribus; ne portio horum medicamentorum, quæ ingrata sunt, per fo-
ramina palati in os perueniat, ideoq; æger aquam ore detineat, vt, si medi-
camentum in os ingrediatur, non ita facile lædat. Quoad vitia narium ex-
ternarum. Quantum ad grauedinem, medicamenta patent e catarrho: in

Ad polypum

præsentia tantum loquemur de polypo, & ozænis. Quoad polypum, vsur-
pāda est materia cheirurgica, potissimum gratia totius: deinde post totius
expurgationem, tumor ille ferro absumendus, nisi cancrusus sit polypus.
Hoc malum enim vel non, vel difficulter & longo temporis spatio remo-
uetur. Quoad medicamenta: Galenus c. 3. l. 3. simp. probat *nasturtium, al-
bum veratrum, lotionem cum vino odorato.* Hoc etiā in polypo & sarcoma-
te, est efficax: ℞ *aluminis scissi, myrrha, sandaracha, ana ℥j. gallarū, atramen-
ti sutoru vsti ℥ss fiat puluis, qui imponatur super polypum.* Aliud: ℞ *misys as-
sati ℥j. pulueris sacchari ℥ss. Misc. & applicetur.* Quando ægri nolunt admit-
tere vehementia, Galenus probat medicamētum: *e granatis recentibus con-
tusis, ita vt moderate coquatur id quod exprimitur: deinde permittere oportet
vt sicca-*

Et siccetur: postea redigatur in puluerem, & applicetur: potest excipi cum melle, ut medicamentum detineatur, quantum fieri potest. Si mollior sit polypus, fiat medicamentum e granatis austeris: si durus, ex acidis. Si his non cedat malum, deueniendum ad caustica. Si fuerit ozæna, quandoque in ozæna est crusta, quæ primo est auferenda: unde applicetur adeps anseris, butyrum, unguentum rosaceum, oleum cum cera & adipe gallina: Maxime etiã prodest vapor aque calida moderate: ut horum beneficio crusta reddatur mollis, & facile possit remoueri. Et cum facta fuerit emollitio, probatur sternutatio, quia tunc crusta expellitur. Crusta remota; oportet vlcera, quia sordida sunt, mūdare. Si sordities est remissa; uti possumus saccharo, melle, pulu. rosarum, pulu. scabiose, CC. nec improbatum unguentum de cerussa, præsertim si suspicio sit alicuius inflammationis. Si maior fuerit sordities; tunc confugiendum ad ea, quæ magis siccant, & mundificant. Sed aduertendum, an hæc vlcera, ita sordida, sint corrosiua, nec ne? Si corrosiua fuerint, siccantibus vtendum, & astringentibus; ut est succus rubi cum alumine. Si sit corrosio vehemens; eschara est excitanda, deinde adimenda. Excitatur causticis. Quibus tollatur, diximus. Et, si patiens est fortis; oportet escharam efficere cū ferro candente. Eschara ablata; vtendum mundificatiuis, ut veratro præsertim albo, nasturtio, calamintha cum melle, sulphure cum aceto: in usu est oleum sulphuris, & chalcantho: possumus uti unguento Egyptiaco, & pastillis illis siccantibus, Andronii, Pasionis, & Polyida. Quoad errorẽ externum: hic est Vapor vel Humor. Si vapor sit extra nares: occurrendum illis partibus, a quibus promanat: ut si procedat ab ore, gingiuis, &c. his prospiciendum medicamentis propriis. Si vapor reperiatur in naribus: euaporatio facta curetur discutientibus medicamentis, & quæ simul sunt iucundi odoris: V.g. ex aniso, dauco, feniculo; cū vino odorato: vapor enim e tali prodiens vino; reliquos vapores potest discutere. Quoad humores impactos in carunculis mamillaribus; horum causa vtendū illis, quæ habet vim attenuandi, quæ sunt calida: & tenuis substantiæ: de quib. diximus in cura angustię neruorū optidorum.

CAPVT LI.

De narium Hemorrhagia.

HÆMORRHAGIA narium, est exiens mutatum sanguinolentum narium, cap. vlt. l. de diff. symp. cap. 2. li. 3. de caus. symp. tex. aliquot. l. 3. prorhet. Dicitur exiens sanguinolentum; ad differentiam aliorum mutatorum, quæ per nares possunt egredi. Cum autem sanguis per nares non egrediatur secundum naturam; fit ut hoc exiens, toto genere sit præternaturalis.

Definitio.

Hæmorrhagia critica, & symptomatica.

turam. Quod si tamen fluxus narium sit criticus, & tempestive fiat; non est toto genere præter naturam, imo secundum naturam: at fluxus symptomaticus per nares, toto genere præter naturam est, & ratione materiæ fluētis, & ratione temporis. Dicitur, exiens mutatum narium; ad differentiam egredientis per alias vias. Sanguis autem, qui per cavitatem naris egreditur, interdum fluit a venis arteriisque cerebri, e quibus descendens egreditur; interdū a vasis narium fluit, quæ a palato prodeunt, & ad nares perreptant.

Causa.

Porro hoc exiens mutatum est symptoma, quod insequitur aliud symptoma, & necessario sequitur actionem læsam, nimirum læsam retentionem; si enim in venis retineretur sanguis, non efflueret. Actio autem cum lædatur, vel læsa facultate, vel ob errorem externum: statuimus in hæmorrhagia narium, actionem lædi, non ob errorem externum, sed Læsa facultate.

e.2. l.5. meth.

Quoniam vero facultas vasorum læsa est; necessario morbus erit in vasis.

Et hic morbus secundum Galenum, est *Διέρρηξις*, *Διαπύδνησις*, vel *Αναστόμωσις*.

Διέρρηξις est soluta vasorum unitas: quæ producitur vel ab Interna causa, vt a sanguine copioso, frangente venas, a sanguine calido & mordaci, a sanguine flatuoso & rumpente: vel a causa Externa, vt a contundente, ab incidente; vnde post plagas fluxus sanguis sequitur. *Διαπύδνησις* est morbus non in soluta unitate, sed in mala compositione, & conformatione, nimirum, raritas secundum vasorum substantiam: dum enim tunicæ venarum & arteriarum, propriam seruant densitatem, sanguis continetur: vbi autem iusto humidiores & rariores euadūt tunicæ, sanguis egreditur. Fit hic morbus a sanguine tenui & aquoso. *Αναστόμωσις* est immodica apertio orificiorum vasorum: estque morbus in mala compositione, seu conformatione, nimirum, in via: ac producitur vel a causa Interna, vt a sanguine vel copia, vel caliditate nimia expultricem irritante; vnde facultas insurgēs, tanto sanguinem impetu propellit, vt vasorum orificia recludantur: vel a causa oritur Externa, quæ vim habet relaxandi, vt balneum aquæ dulcis.

Differentia.

Differentiæ a forma: Fluxus narium est Criticus, vel Symptomaticus. A loco: progreditur e vasis Cerebri, vel Narium: vasa, sunt Venæ, vel Arteriæ. A causa efficiente: egreditur ob Diæresin, Diapedesin, Anastomosin.

Signa.

In genere hæmorrhagia facile cognoscitur. Quoad differentias a forma: si fluxus est criticus; salutaris est: nam symptomata, quæ ante fluxum homines exercebant, euanescent, & fluxus facile fertur: at si est symptomaticus: interdum fluxus ægre sustinetur, & pulsus euadit languidior. Differentiæ a loco: Si egreditur a venis narium, ægri molestiam quandā in naribus sentiunt: præterea hic fluxus facile cedit medicamentis, quia locus est proximus: adhuc causæ prægressæ, offendūt potius nares, quam caput.

caput. Si egreditur e venis cerebri; fit contra: maxima enim cum difficultate coercetur fluxus, quia locus est reconditus: causæ morbificæ occupant potius caput, quam nares. Vtrum fluat a vena, an vero ab arteria, facile cognoscitur: si enim ab arteria; sanguis est admodum calidus, flavus, tenuis, & magno cum impetu egreditur: contra, si e vena; erit rubicundior, nigricans. Quoad causam efficientē: an sit soluta vnitas, raritas, apertio orificiorum; facile cognoscitur: vbi enim est raritas, multa copia non egreditur. Num sit reclusio orificiorum, an soluta vnitas, cognoscitur e prægressis causis, quas prius attulimus, quæ possunt vel continuum soluere, vel orificia aperire, de quibus etiam in doctrina de dolore capitis: vbi quoq; proposuimus causas, producentes sanguinem calidum, aut flatulentum, &c.

Si fluxus est criticus, nequaquam est coercendus, nisi sit immodicus; *Indicatio.* tum enim eadem indicat, quæ symptomaticus. Hic ergo indicat, quod sit *nes.* coercendus. Si fiat a soluta vnitate; poscit remedium vniens, glutinans: si a raritate, condensans: si ab immodica apertione, astringens. Sed causæ etiam vtile indicant, potissimum sanguis; qui, vt copiosus, indicat minuens; vt calidus, refrigerans; vt tenuis, crassefaciens; vt flatulentus, discutiens; vt impetum habet, reuellens. Vt autem a variis causis producitur, varia indicat, verbi gratia si fiat a iecore calidiore, indicatur remedium refrigerans iecur, &c.

Quoad prognostica: potissimum quoad fluxum symptomaticum, hic *Prognostica.* modo magis, modo minus periculosus est, & ratione loci, & ratione causæ efficientis: ratione loci; si procedat a vasis cerebri, periculosior est, quam si a vasis narium: & si ab arteria, quam si a vena. Ratione causæ efficientis; facile sedatur, si fiat ob raritatem: non ita facile, si ob reclusionem: ægerime, si ob solutam vnitatem. Vnde, quo sanguis fuerit copiosior, calidior, tenuior, maiori cum impetu agitatus; eo malum est contumacius.

Quoad materias cheirurgicas, probatur venæ sectio: sic enim minui- *Venæ sectio.* tur sanguis, refrigeratur vniuersum corpus, & proinde nimius sanguinis feruor adimitur: & cum venæ sectio sit materia remedii reuulsorii, huius beneficio compescimus impetum sanguinis. De vsu. Si summa est vehementia, expedit confertim sanguinem vacuare, vsq; ad animi deliquium: sin minus, repetitis vicibus, vsu ita poscente, sanguis detrahi potest. De loco: aperienda vena cubiti dextri, si sanguis egreditur e nare dextra; sinistri, si e nare sinistra. Galenus cucurbitulas applicat, e directo naris affectæ, *Cucurbitula.* modo sinistro hypochondrio, modo dextro. Non dicemus de frictionibus, ligaturis dolorificis; quibus vtendum, ceu materia reuellente.

Medicamē-
ta genera-
lia.

Materiae medicinales multae possunt proponi. Lenientia, praeparantia, purgantia, alterantia, ex alibi traditis constant: nam si malum sit a sanguine feruente; qui generatur a iocinore calidior; utemur sero lactis, aquis Beatae Virginis, aquis Veronensibus, & similibus refrigerantibus.

Medicamē-
ta specialia.
Δωδμήεις
ἀπὸ τοῦ.

Sed ratione loci affecti probantur, quae habent vim refrigerandi, & constringendi. Quaedam etiam occulta iuuant qualitate: ut, succus stercoris recentis asini, intra nares impositus; puluis cochlearum vstarum, cuius drachmis singulis, commisceantur singula unciae cretae, addaturq; acetum rosaceum, & hoc medicamentum, fronti applicatum, mirifice iuuat. Laudantur etiam iaspis, & mentha de callo suspensa. Rhases probat basilicum cum caphura; licet enim ocimum proprietate occulta iuuat, quia tamen calidum est, nocere potest, unde caphura ei miscetur: id quod in aliis etiam huius generis faciendum. Prodest puluis e sanguine draconis, acacia, hypocistide, & aliis id genus, permistis cum omphacio, cum succo cydoniorum, &c. quae possunt intra nares imponi.

Num vinū
conueniat.
calefacit.

De potu. Abstinentum a vino: nisi virtus magis possit ad indicandum: quia vinum calfacit, & petit caput, unde fluxus narium augetur: Virtus tamen imbecilla, requirit propter spiritus, dum syncope imminet, aut leipothymia. Vinum ergo detur oligophorum, & in pauca quantitate, permistum cum frigida, & actu propinetur frigidum: sic enim succurremus: virtuti languenti, nec fluxum sanguinis multum intendemus.

C A P V T L I I.

De Affectibus dentium.

Dentium af-
fectus.

DENTES consideramus, vel quatenus Generantur, vel quatenus Geniti sunt. cap. 8. & 9. lib. 5. π. π. Dum oriuntur infantibus, difficulter & cum dolore producuntur: ideo agendum de difficili dentium ortu. Dum geniti sunt, aut Actu laeduntur, aut Ne laedantur metus est. Si periculum laesionis imminet; huius ratione agendum de praeservatione dentium. Si actu dentes afficiuntur, vel Dolent, vel Perforantur, vel Mouentur, vel Perferre nihil queunt, vel Colore aliquo vitioso afficiuntur.

I. De dentitione, seu ortu dentium difficili.

Causa.

Oritur hoc vitium ob crassitiem gingiuarum, & earum visciditatem. Ideo gingivae sunt emolliendae & extenuendae; dolorq; qui acerbus esse solet, mitigandus.

Curatio.

Oblinendae sunt gingivae lacte asinino, vel canino, quod a proprietate iuuare.

are creditur. Galenus lib. 5. x. π. Præterea secundum Auicennam prodest litus ex oleo liliorum, & amygdalarum dulcium, si nonnihil cyperi addatur, nimirum semiscrupulus ad oleorum unciam. Vrgente dolore, Auicennas ascendebat etiam ad succum solani. Verum non est vtendum hisce valentioribus, nisi dolores sint maximi. Tutiora possunt comparari auxilia ad dolorem simul & crassitiem; si gingivæ infantis oblinantur butyro recenti, loto & decocto lactuca. Galenus remedium commendat appropriatum, *cor- ticem cocbleæ de collo suspensum*; ego vero dentes eo tangi seu gingivas ma- luerim.

II. De præservandis a noxa dentibus.

Præservandi sunt dentes, vt permaneant temperati, stabiles, & mundi. Vnde cauendum a masticatione durorū, vt ossium: a nimium vel frigidorum, vel calidorum contactu: maxime cauendum, ne quis post vsum frigidorum, ilico vtatur calidis, vel contra; cum natura nō ferat has repentinas mutationes. Galenus pro præservatione dentium probat, *vt decoquamus radicem tithymali in vino, vsq; ad consumptionem vini dimidii, & eo decocto se- mel in mense inungamus.* A corrosione præservantur, si perfricentur alu- mine & myrrha: quod si hoc medicamentū nimis videatur astringens, mel- le excipiatur, verbi gratia ℥.iam dictorum 3 ℥. mellis 3 ℥. Præterea Galenus, ad reddendum dentes nitidos, odoratosq; & ad præservandum a dolore, & erosione, a motu; dicit, bonum esse medicamentū *ex hyssopo, tragacan- tha, & sphondylia: hac trita, excipiantur melle & sale, cum paucopipere pulve- risato; & fricentur dentes.* Aetius medicamentum proponit, cuius vltus per 7. dies a dolore præservat dentes: ℥. succi racemorum vitis alba lbj ℥. cor- ticum rad. mori 3 ℥. coquantur ad consumptionem medietatis succi: & hoc me- dicamento abluantur dentes, ante prandium, & ante cœnam, per dies septem continuos. Auicennas etiam fricabat dentes melle, saccharo, sale: tum os vino abluabat. Deniq; remedium hoc prophylacticum est *facilimum: semper dentes a sumto cibo sale fricentur, & os vino abluatur.*

III. De dolore dentium.

Dentes pulsante dolore afficiuntur, vt Gal. lib. 5. x. π. c. proprio, ait: ad radicem enim dentiū nervus inseritur, a tertio pari neruorū cerebri: vnde dentes in radice dolent, nō in superiori parte, quod apparet, dum dētes li- ma abradimus citra dolorē. Pulsans fit dolor, ratione affectus inflāmatorii: potest autē dens tali affectu corripī, quoniā augetur, vt recte Aetius expli- cat. Dū enim nervus, denti insertus, propriū alimentū allicit, huiusq; por- De sensu dē- tium.

Definitio.

tionem in propriam substantiam conuertit : quod tunc restat, & non potest in substantiam conuerti, residet in cauitatibus dentium; & quia est excrementum nerui vtile, ideo non putrescit, sed augetur dens, & quia augetur, inflammatorio quasi affectu afficitur, & sic dolore pulsante. Porro dolor dentis, est tristis sensatio, dependens a solutione continui dentis. Excluditur hac definitione dolor gingiuarum, & nerui: quamuis ex hoc loco, omnium horum dolorum curatio, manifesta esse queat.

**Causa effici-
entes odon-
talgia.**

Dolor dentium, dependet a soluta vnitate interna. Soluitur vnitas ab Intemperie, & Materia. Intemperies potest esse quæcunq; , tum Simplex, tum Composita: frigiditate tamen potissimum dentes afficiuntur, quæ neruis, ossibus, dentibus inimica est, aphorif. 18. sectio. 5. Materia, soluens vnitatem, est Corpulenta, vel Vaporosa. Corpulenta, est Excrementitia, & Alimentalis. Excrementitia potest esse materia quæcunq; , & Putrida, & Non putrida, & interdum etiam Vermes prodeunt a materia putrida. Alimentalis materia, est excrementum illud vtile nerui, e quo dens veluti inflammatione afficitur; hæc tamen non est vera inflammatio. At gingiue vere possunt inflammari, & dum inflammantur, affectio dicitur *επουλις*: quod si gingiuarum etiam caro augeatur, huiusq; ratione dolores fiant, affectio dicitur *παρφυλις*. Materia vaporosa & flatulenta interdum vrget in radice dentium: aliquando vapores a ventriculo prodeuntes, dentes percutunt; & hi acidiores esse solent. Quantum ad externas causas, solet fieri dolor dentium ex acidis, vt ex acido lacte, e sorbitionibus, & esculentis acidis, atq; acerbis; quia hæc acerbæ tanquam comprimunt, & sic continuum solvunt.

**Differentia:
doloris den-
tium.**

Dolor dentium modo est grauatiuus, modo constrictiuus, interdum exasperatiuus, quandoq; mordicatiuus, aliquando pulsans, nonnunquam stupidus, qui *αἴμαρδία* dicitur, estq; dolor, dentibus proprius. Aliud enim est, si stupore dentes afficiantur, qui dolor stupefactiuus dicitur; non stupidus: si autem hic dolor, ob causas refrigerantes, non soluentes continuū, sed tollentes sensum: item cum neruus dentis est obstructus, aufertur sensus, & non est dolor, sed stupor, qui via est ad paralyfin: hic dolor stupefactiuus, vel est in dente, vel in neruo, vel in gingiuis: & nascitur a causa interna, vel externa.

Signa.

Signa generalia notissima sunt: æger enim de dentis dolore conqueritur. Quoad signa differentiarum a forma; nūm dolor sit stupidus, vel mordicans, æger referet. Quoad differentias a loco affecto: oportet cognoscere, an sit dolor in gingiuis, vel in corpore dentis, vel in neruo substrato: si in gingiuis, aderunt signa inflammatae gingiue, color gingiuarum erit mu-
tatus;

tatus, & dum gingivæ digitis comprimuntur, dolor reddetur intensior; dolor medicamenti cedit, quia doloris causa est in superficie. Si vero dolor sit in nervo, vel in dente, contra fiet; nam compressis gingivis, dolor non augebitur. Vtrum vero sit in dente, an in nervo; distinguendum. Si in dente; dolor non ita profundus ab ægro percipietur; potest aliqua esse mutatio in dentis colore; patiens dicet, dolorem molestare tantum secundum longitudinem dentis. Si in nervo, dolor sentietur profundus, & non molestabit secundum longitudinem, sed distendetur potius secundum gingivas, sicut nervus extenditur, unde potius secundum latitudinem dolor percipietur. Quoad cognitionem causarum efficientium; vtrum fiat a causa interna vel externa; ægri referent, num præcellerit causa externa, nec ne. Si causa sit interna, signa intemperiei, e doctrina de capitis dolore, petantur. Signa materiæ: ut sanguinis, dolor grauatius, & sapor subdulcis: pituitæ, dolor extensius, & vel salsus, vel insipidus: melancholiæ, dolor obstructivus, & sapor acidus: bilis, dolor mordax, & sapor amarus. Si oriatur a materia alimentali dentis; erit dolor pulsans, color dentis ad liuorem verget, non in superficie tantum, sed in toto dente, ideo oportet limula aliquantisper dentem conterere, quod fit sine dolore: quando vero color dentis in superficie mutatur, dum dentes sunt immundi, id non fit ratione alimenti, sed ob alias causas, post tradendas.

Signa causarum.

Dolor indicat mitigantia dolorem. Causa, si sit intemperies; alteranda per contrarium. Si materia; tum, si hæc est impacta; erit discutienda, & eradicanda: si non impacta; reprimenda & reuellenda: habita tamen totius primo ratione.

Indicationes.

Dolor dentium intensissimus est, & maioris momenti, quam dolor capitis. lib. 1. c. 10. quod verum est, ratione symptomatum: at ratione causarum, dolor capitis multo est periculosior, & multo maioris momenti, præcipue si est intra cranium; causa enim propior est cerebro, & multa mala minatur, cæcitatem, apoplexiam, epilepsiam, &c.

Prognostica.

Cheirurgia refertur vel ad sanguinem in corpore existentem, vel ad dentem. Sanguis enim quando dolori causa est; euacuandus venit; ut in dolore ac inflammatione gingivarum. Addit Rhasis in dolore per consensum, a parte sanguine repleta, venam esse secandam. Pro reuulsione secanda est vena cubiti. Hirudines admoveere possumus venis gingivarum. Secundum Auicennam, cucurbitulam scarificatam applicare licet. Quantum ad cheirurgiam, quæ dirigitur ad dentem; ait Galenus, si dolor est in profundo, perforari posse dentem acu ignita: ubi tamen cauendum, ne reliqui dentes & gingivæ afficiantur; ideo pasta, vel cera dentes sunt ob-

Curatio.

linendi. Si cætera non conueniunt; dens extrahendus, si dolor est in dente, non in neruo, aut gingiuis: debet autem extrahi, si est perforatus, vel mobilis; alias minime, quia febres & inflammationes fieri possunt.

*Apophle-
gmatisimi,
cuius gratia
hic in vsum
veniant.*

Medicamenta quod attinet: pro euacuatione capitis, non vtendum masticatoriis, sed apophlegmatismis, vacuantibus pituitam. Galenus lib. 10. meth. iubet masticare staphisagriam: sed tamen masticatoria non conueniunt, quia non debemus euacuare caput per locum affectum: proinde Galenus isthoc masticatorio non vtitur, pro capitis euacuatione, sed pro euacuatione materiæ, quæ dolorem in dente causat, quæ materia fluxa est: ea propter enim vult nos dolente dente vti debere masticatorio.

*Topica.
1. Ad dolo-
rem.
Anodyna.*

Localia, quædam respiciunt Dolorem, quædam Causas doloris. Dolor remouetur, interdum medicamentis citra extractionem dentis, interdum dens extrahitur medicamentis, de quibus suo loco. Medicamenta, quæ referuntur ad dolorem, sunt mitigantia dolorem: e quibus mitiora primum vsurpanda, vt *decoctum violarum, decoctum seminum & florum lactuca, florum nymphae*; postea ascendendum ad valentiora, *ad mandragoram, ad emulsionem seminum papaueris albi, ad solatrum*; (quo semper sine delectu utebatur Archigenes, quamobrem recte a Galeno reprehenditur.) Et si dolor sit internus, ratione penetrationis, *addatis aliquid aceti*: si autem in gingiuis sit dolor, *non vtendum aceto, sed lacte, & præcipue asinino*. Vsu poscente, si videlicet syncope ob dolorem imminet; *opio vtendum*, vt quando dolor profundus est, *sumatur opii ḡj. croci ḡj. addatur modicum sapa*; & dolore sopito *ilico os abluatur decocto saluie, roris mar. maioran. hyssopi*: possunt etiam *hec in vino decoqui, vt sic noxa, ab opio impressa,*

*2. Ad causam doloris.
Gingiuarum
inflammatio.*

adimatur. In gingiuis existente dolore, ad causam tollendum leuioribus vti possumus: validioribus, si dolor sit in neruo & dente. Ad tollendum autem dolorem gingiuarum, progredimur cum reprimantibus & discutientibus. Reprimentia, si validiora sint, faciunt in gingiuis quid simile contusioni; quia intus comprimunt. Discutientia, si validiora sint, inducunt quid simile abrasioni; quia abradunt gingiuas. Proinde non validioribus, sed leuioribus in gingiuarum dolore vtendum; quia gingiua est proxima. Hinc Galenus proponit *oleum lentiscinum, quod fieri debet e succo expresso e fructibus lentisci*. Oleum hoc actu calidum ad moueatur, nam *moderate reprimat & discutiat*. Inter initia possumus *miscere aliquid olei rosei*. Tum progrediemur cum *decocto meliloti*; postea *fœnugraci, malua, caricarum, præcipue pinguium, quibus in statu vtendum*: post addenda quæ magis discutunt, vt *decoctum e malua, maiorana, roremarino*. Acetum vitetur in cura gingiuarum, secundum Aetium: aut sit paucum, non admodum acre, *mistura*

mistum cum aliis medicamentis. Si dolor esset in gingivis, ut hæ fierent Gingivæ san-
guinolentæ.
cruentæ; Galenus sumit duas partes aloes, unam aluminis, myrrhæ tantun-
dem, & hunc pulverem gingivis adhibet: cessante autem fluxu sanguinis, gin-
givas melle abluit.

Si dolor dentium sit stupidus: fricentur dentes portulaca, & hæc masti- Ripadina.
cetur; nam cum ille dolor fiat ab acidis, exasperantibus; per lentorem portulaca
tollitur. Si acida exasperantia sint friabilia; tum non possumus uti portulaca,
verum oleo communi, butyro, pinguedine aliqua, ut anatis; item lacte asi-
nino, quod optimum est, ob crassitiem: possumus etiam dentes sale fricare, & te-
pida post ablucere.

Dolore non existente stupido; si fiat ob caliditatem, occurremus re- Dolor e ca-
liditate.
frigerantibus, quæ fuere proposita: acetum est optimum, item decoctum
violarum, lactacæ, hordei, acetosæ, &c. Quidam tantum sentiunt calorem, ut
ipsis dens comburi videatur; quos Aetius sic curavit: sumit niuem, mis-
cuit cum melle & oleo rosaceo; & tepidum hoc, non actu frigidum, dentibus
admouit. Ad eandem intentionem, Auicennas imponit succos propositos: &
caput inungit oleo rosaceo & aceto; ut sic refrigerato capite, postea etiam den-
tes per consensum refrigerentur. In dyscrasia frigida, utendum contrariis, su- Dolor e frī-
gore.
perius propositis: præcipue confert fomentum e sale & milio. Aetius et-
iam abluit os cum decocto e pyrethro, e roremarino, nigella, calamintha mon-
tana, dictamno Cret. & aliis. Decoctio fiet in aceto: fieri etiam potest in vino,
quod calefacit. Ut autem prohibeatur exulceratio, quam calida hæc face-
re possunt, Galenus utitur succo rosarum, & permiscet aliquid lactis, præci-
pue asinini. Auicennas probat, si dente dolente masticeretur pyrethrum, lu-
teum oui assati, panis calidus statim ac e furno extrahitur; unde etiam huius
panis euaporatio in dentes prodest. Conducunt fomenta e sale & milio frixis,
& orobo, quæ extrinsecus applicabuntur. Galenus & Auicennas hoc medi-
camentum usurpant: Munitis aliis dentibus cera, aut pasta, sumatur ra-
musculus sehoenanthi, qui igniatur, item pyrethrum in oleo ferventissimo ex-
calfactum, admotusq; specillo tangatur dens: huius medicamenti, ut causa sit
recondita, iuvat tamen.

Si dolor fiat a sicca intemperie; conferunt humectantia: ut buty- Dolor e sic-
citate.
rum, adæps gallinaceus, quibus dentes inungantur: os colluatur lacte asi-
nino, decocto malvæ, fœnugraci, caricarum pinguium. Astringentia le-
dunt: unde a medicamento e moris facto plurimos noxam percepisse Aetius
scribit.

Si dolor causatur a materia; conveniunt Reprimentia & Discutien- Dolor a ma-
teria.
tia. Reprimentia, ratione materiæ nondum impactæ: ut decoctum

e gallis immaturis, e rosis, e floribus malorum granatorum, ex horum cortice; & hac decoquantur vel cum posca, vel cum vino astringente: prodest ueni-
diamorum. Discutientia respiciunt materiam iam impactam; suntque
calida: quæ in frigida dyscrasia proposuimus. Notandum vero, sit ne ma-
teria hæc corrupta, an vero alimentaria, Si corrupta & putrida, interdum
generantur vermes: ideoque occurrendum suffumigio ex allio, porro, scor-
dio, radice cucum. agr. colocynthide: magis confert uti suffumigio, quam his
admotis os abluere, quia admodum essent ingrata. Si materia est alimenta-
lis, ut in dolore pulsante; Galenus probat nucleum persicorum, & permi-
scescit cum myrrha, cum aristolochia, puluere iridis, & aliis, quæ siccando copio-
sum alimentum absumunt.

Vsus propo-
sitorum me-
dicamento-
rum.

Hæc de remediis: pauca iam de usu. In affectu frigido, medicamenta
sunt adhibenda calida, in calido tepida; vitentur enim actu frigida: discu-
tientia sint calida, repercutientia tepida. Utendum his medicamentis &
ante prandium, & ante cœnam, 4. horis post prandium, & quidem pluri-
bus vicibus.

Inuātia per
idosus neg-
elav.

Sunt quædam medicamenta, occulta proprietate agentia, ut cornu
ceruiustum & tritum: dens canis mortui, si comburatur in furno, &ustus cum
pasta misceatur: senecta serpentis, combusta, trita, cum melle permista, denti-
busq; adhibita: ranunculus admotus brachio e directo dentis dolentis, confert
ratione reuulsionis, quia exulcerat & vesicam excitat,

Medicamē-
ta dentē ex-
trahentia.

Postremo dentis dolor tollitur, medicamentis, quæ dentem extra-
hant: unde Galenus pyrethrum per 40. dies macerat in aceto acerrimo; si mo-
ram ferre non queamus, pyrethrum aceto incoquatur acerrimo, ad consumptio-
nem trium quintarnum, ut si sumantur ℥x. decoquantur ad consumptionem
℥vj. supra dentem dolentem ponatur. Eodem modo utitur succo tithymali. Aetius
vermes terrestres siccant, comburit & aspergit: & deinde limula dentis aliquam
portionem tollit: sed ego magis considerem in pyrethro. Licet autem hæc me-
dicamenta non e toto dentem euellant: in causa tamen sunt, ut facile de-
in extrahi queat. Diæta medicamentis respondere debet.

IIII. De perforatione dentium.

Curatio.

Perforantur dentes a succo erodente. Vitium est manifestum. Indican-
tur vniuentia solutam continuitatem, & extirpantia illum succum vitio-
sum. Solutam quidem vnitatem tollere non possumus, at prohibere pos-
sumus ne maior fiat. Ergo quoad cheirurgiam, licet accipere ferrum igni-
tum, & in foramen dentis perforati immittere; quia sic ulceratio non pro-
cedit

cedit ulterius; prius tamen aliis dentibus prospiciemus, eos pasta vel cera muniendo: urgente necessitate demum adhæc confugiendum. Deinde medicamenta debent esse discutientia, & astringentia.

V. De mobilitate dentium.

MOBILITAS dentium, oritur secundum Galenum, a causa Interna, vel *Causa.* Externa. Interna est defectus alimenti, ut in senibus, quod etiam fieri potest in conualescentibus, & in his qui inedia utuntur; deficiente enim alimento, dentes minuuntur, & locelli fiunt ampliores. Idem fit ob nimiam humiditatem nervi, qui subternitur radicibus dentium. Fit etiâ ob succos & humores abrascentes, ut in morbo Gallico. Item ob diminutionem gingivarum; vel quia abrasuntur gingivæ, vel quia cruentæ fiunt. Externa causa, est ictus, plaga, &c. Indicatio oritur reficiendi, si est defectus ali- *Indicatio-* menti: siccandi, si nervus humidior: & sic de aliis causis: præcipue tamen *nes.* notandum, astringendas esse gingivas iis, quæ ad firmitatem dentium conducunt. Hæ indicationes omnes possunt absolui, excepta in senibus *Prognostica* alimenti refectiione.

Quoad cheirurgiam: si dens mouetur ratione ictus, sicque accidat, ut *Curatio.* nimis promineat; limula tolletur prominentia; postea occurretur astringentibus, & reprimentibus, *erosis, e malicorio.* Si causa mobilitatis sit interna, ut defectus alimenti in senibus & aliis ætatibus; conveniunt tum cibi, tum astringentia. Si nervus humidior; prosunt siccantia: ut *pompholyx, pulvis ireos, myrrha, &c.* Si in causa sint succi vitiosi: conveniunt discutientia, proposita prius. Si fiat ob imminutas gingivas; in dolore gingivarum medicamenta tradidimus. Circa victum notandum, ut homines comedant liquida, non mastigent, sed potius sorbeant: quia dentes mobiles difficulter mastigant.

VI. De hebetudine dentium.

HEBETUDO dentium, est affectio manifesta, c. 8. l. 5. *κ. τ. π.* in ea nec frigida: nec calida homines ferre possunt. Fit interdum a calore, plurimum tamen a frigore, interdum ob exquisitum sensum: si postremum, nec calida, nec frigida ferre queunt: si frigus assit remissum, non possunt ferre frigida, quia frigida intemperies a frigidis læditur: si vero intensus sit vel calor, vel frigus, tunc patiens nec calida, nec frigida potest ferre. Et hoc experimento probatur: Sunt enim duo, quorum alter habeat manum frigidissimam, alter frigidam tantum: uterque eodem modo, eodemque tempore, admoveat manum igni: is qui manum habet moderate frigidam,

Causa & Signa.

non sentiet dolorem, sed iuuabitur; at qui manum habet valde frigidam, sentiet maximum dolorem: nec enim ferre potest contrarium propter summam resistentiam maximæ frigiditatis.

Indicationes.

Prognostica.

Medicamenta.

Quoad curam, si fiat a calore, refrigerandum: si a frigore, calfaciendum: si ob sensum exquisitum, refrigerandum & crassefaciendum; nam refrigerantia, sensum minuunt seu obtundunt; incrassantia tollunt tenuitatem, & raritatem dentis, quæ *διὰ τὴν ὀξείαν* causa est. Quod si exquisitus hic sensus insit a principiis generationis; difficulter tollitur.

Galenus & Auicennas, in frigore *utuntur oleo parato e synapi*: in calore *utuntur portulaca, caphura*. Sed notandum, in sensu exquisito, cum caphura: & succo lactucæ misceri debere astringentia.

VII. De nigrore dentium.

PER nigrorem intelligimus colorem nigrum, non liuidum, qui fit ob copiam alimenti in dolore pulsante. Nigredo dentium oritur ob succos vitiosos, qui in superficie hærent.

Tollitur autem *pulvere cornu ceruini, aristolochia, & ossium sepie*; quo sæpe fricandi dentes: deinde lima abradendi: denique abluendi vino odorato. Ita & dentes redduntur nitidi, & oris halitus soluens.

CAPVT LIII.

De Faucium affectu, qui Angina dicitur.

Nomen.

AGEMVS hoc capite de exquisita angina: de qua etiam Galenus loquitur; cap. 3. lib. 4. de loc. affect. Ideoque considerabimus anginam, tanquam affectum inflammatorium. Ac proinde, si vel ad asperam arteriam, vel ad œsophagum descendat catarrhus, seu materia pituitosa: angina illud vitium statui non debet. Verumtamen de exquisita angina ita loquemur, ut, quid notha, seu spuria sit, inde quoque elucescat.

Generatio.

Ad generationem exquisitæ anginæ, necessarium est, ut sanguis in fauces confluat, & ita suscipiatur, ut meatus ad fauces pertinentes comprimantur, adeo ut hinc difficilis fiat tum respiratio, tum deglutitio.

Definitio.

Quare angina exquisita, est compressio faucium, procedens ab inflammatione; c. 3. l. 4. de loc. aff. comment. 18. lib. 3. prognost. com. 20. l. 4. de vict. aph. 34. sect. 4. aph. 22. 16. sect. 3. aph. 53. sect. 2. l. 1. prophet. c. 20. l. 4. de caus. puls. com. 30. l. 4. de rat. vict.

Forma.

Forma est compressio, quæ est species angustia: nam angustia prædicatur

tatur de subsidencia, de coalescentia, de constipatione, de obstructione, & de compressione: quæ differentia hic explicanda non est, sed supponenda; proponitur a Galeno in l. de diff. morb. Loco igitur formæ statuimus compressionem: ratio patebit e causa efficiente. Quævis hæc definitio non prorsus est formalis: nã in angina necessario læditur respiratio: vt angina formaliter potius sit symptoma, quã morbus, seu compressio. Nos autem curationis gratia tradidimus per morbum, per causam efficiẽtem, sed non admodum remotam. Ideoque hæc definitio est causalis, non formalis.

Subiectum, sunt fauces: per quas intelligimus illam capitis partem, quæ constituta est e gula, & larynge, id est, principio tracheiæ arteriæ: siquidem in angina vt plurimum vtraque pars afficitur, licet modo hæc magis, modo illa. *Locus affectus.*

Causa efficiens, est inflammatio: qua angina exquisita, a notha distinguitur: quemadmodum per subiectum, distinguitur angina ab inflammatione glandularum iuxta linguam. Per hanc etiam causam, distinguitur ab œdemate, & scirrho; qui tumores si quandoque fauces occupent, non est angina exquisita, sed notha. Præterea, ex hac causa illud etiam colligitur, anginæ angustiam esse compressionem, non obstructionem: nam dum inflammatione afficiuntur muscoli, spectantes ad fauces; est necessarium, vt meatus ad fauces pertinentes angustentur: vnde hæc angustia est compressio, quia fit ab inflammatione. Huc ergo respiciens Galen. com. 20. l. 4. de ratione vict. ait, anginam esse inflammationem, vt inflammatio sit anginæ genus: nam indicatio ex usu, non sumitur ab angustia, vel compressione, sed ab inflammatione. Et hinc patet anginam, procedentem a luxatione vertebrarum colli, non esse legitimam: nisi forte ad luxationem vertebrarum subsequatur inflammatio. Porro, cum inflammatio sit tumor sanguineus: per sanguinem possumus intelligere, & biliosum, & pituitosum, & melancholicum. Exquisitissima tamen angina est, quæ fit a sanguine feruente & bilioso. Causa generans sanguinis biliosi, est hepar calidius. Causæ fluxionis sanguinis explicatæ sunt in phrenitide: fluit enim sanguis quandoque per modum Attractionis, veluti si fauces plus iusto calefiant, aut dolore afficiantur; quandoque fit fluxio per Transmissionem, si fauces sint imbecilles, laxæ, aptæ ad suscipiendum. *Causa efficiens.*

A forma non sumuntur differentiæ, nisi secundum Magis & Minus: quia omnis angina exquisita est compressio. A subiecto sumuntur differentiæ, notatu dignæ, quæ maxime conferunt ad prognosticum, & curationem: de quibus Gal. loquitur, com. 18. l. 3. prognost. c. 3. l. 4. de l. aff. aph. 34. sect. 4. Subiectum, sunt fauces; quæ pertinent ad guttur, & ad œsophagũ seu gulã. *Differentia.*

Fauces ergo interdum magis sunt inflammatae secundum Guttur, interdum secundum Oesophagum. Si inflammatio magis afficit guttur; pertinet ad partes gutturis, vel Internas, vel Externas. Si ad internas, verbi gratia, quando afficiuntur illi muscoli, qui laryngem mouent, ad vocem efficiendam, fit Cynanche. Si inflammatio occupat potius externos gutturis musculos, fit Paracynanche, quæ via est ad cynanchen, quia inflammatio musculorum externorum, nisi diligens medicus prospiciat, progreditur ad musculos etiam internos. Si inflammatio magis afficiat gulam, inflammari possunt muscoli Interni, vel Externi. Si interni, dicitur Synanche. Si externi, vocatur Parasyanche. Quoad causam efficientem, cum sit inflammatio; potest hæc inflammatio esse tumor vel Biliosus, vel Pituitosus, vel Melancholicus. Angina quidem, quæ fit a pituita, est notha: sed quæ fit a sanguine pituitoso, est exquisita, verum non exacte. Quomodo autem detur vitium, exacte vel non exacte exquisitum, in doctrina de febribus dicemus. Sumuntur etiam differentiae, ut sanguis in angina efficienda fluit, per modum vel Attractionis, vel Transmissionis.

Signa.

Vitium hoc in genere facile cognoscitur: quia ægrotantes euidenter conqueruntur de angustia circa fauces, vnde impeditur & deglutitio, & respiratio: præterea hæc angustia non est sine dolore. In oedemate, & proinde in angina notha, est angustia, sed sine dolore; quia hæc materia non habet illū impetum, ut soluat continuū. Sed in exquisita angina, quomodocunque sanguis fluat, siue per attractionem, siue per transmissionem, eo fluit impetu, ut soluat continuum, & dolorem excitet: quia sanguinea materia est calida. Præterea in angina exquisita necessario est febris, & quidem continua: si autem sit notha, non necessario est febris. Formales differentiae facile cognoscuntur, num compressio sit insignis, vel remissa: prout scilicet ægri magis vel minus conqueruntur de angustia. Quoad differentias a subiecto: si sit cynanche, ubi scilicet affecti sunt muscoli interni; cognoscitur, quia adest orthopnoea, non possunt spirare, nisi recta ceruice, quoniam difficilima est respiratio: dolor est admodum acerbus: præterea in partibus externis non cernitur aliqua mutatio in colore, quia malum est intus. In paracynanche, dolor non est ita acerbus; nec respiratio ita difficilis, ut in cynanche: præterea circa ceruicem apparet aliquis tumor: compressa ceruice, dolor exacerbatur, quia inflammari sunt muscoli externi. Synanche cognoscitur; quia adhuc minor est respirationis difficultas, quam in paracynanche: sed deglutitio maxime difficilis fiet, ut vix possit aqua permeare. In parasyanche deglutitio quidem erit difficilis; sed multo minori difficultate fiet respiratio: præterea rubedo apparebit in ceruice

in ceruice: persentietur dolor, loco contrectato, quia inflammatio extra vergit. Quoad causas efficientes: facile cognoscetur, an sit sanguis biliosus, an pituitosus, an melancholicus, e propriis signis: verbi gratia, si sit sanguis biliosus; dolor erit admodū intēsus, sensus caliditatis vehemētissimus, febris insignis, ardentissima, &c. Facile etiam cognoscetur, num fluat per modum attractionis, vel transmissionis; vt in doctrina de phrenitide diximus. Verbi gratia, si ante anginam prægressus est in ceruice dolor, vel aliquis calor; iudicandum est, fluxam esse materiam, per modum attractionis: sin minus, per modum transmissionis.

Indicationes desumēdæ ab his quæ sunt ex vsu: quare pro vario sanguinis peccato, variæ hauriendæ sunt indicationes: verbi gratia, biliosus sanguis & calidus, indicat refrigerantia. Præterea in phrenitide diximus de reprimentibus & aliis. Nec hic repetenda sunt frustra. Indicationes.

Malum hoc periculo non caret; quia afficitur locus deglutitioni destinatus, & spiritui: præterea est annexa febris continua, quæ maxime calori innato aduersatur, vt omnes actiones naturales lædantur. Quare si mitior occurrat angina, non parui ea est facienda: quia nisi medicus diligenter progrediatur, lethalis euadere potest. Quoad differentias: varie prognosticandum. Quoad compressionem: quo compressio est vehementior, eo magis timere oportet. Similiter cynanche est pessimus affectus, vt ante quartum interficiat, quandoque eodem die: secundum Galenum, com. 16. 17. 18. l. 3. prognost. & vt dicā, quod sentio, ferme omnes moriuntur. Minus est periculū in paracynanche, quia afficiuntur muscoli externi; vnde hæc ad septimum protrahitur: interim tamen & ipsa satis est periculosa. Synanche adhuc minus est periculosa, quam paracynanche; quia respiratio minus læditur, licet in synanche maxime lædatur deglutitio, vt nec aqua permeare possit: at sine cibo aliquanti spermanere possunt homines, sine respiratione non possunt: & hoc eo magis, quod in angina maxima est respirationis necessitas, cum propter febrem augeatur necessitas euentandi calorem cordis. Omnium minime periculosa est parasyynanche; quia parum læditur respiratio & deglutitio; est quidē læsa deglutitio, sed non est ablata; nam potio potest permeare. Quoad causam efficientem: si fiat a sanguine melancholico, seu atrabilario; actum est. Si a sanguine pituitoso; potest quidem tolli, sed est diuturnior. Tandem, notandum: si in angina tanta sit respirandi difficultas, vt per os spuma erumpat; nunquam curationem esse aggrediendam, sed cito futuram mortem prædicendam: signum enim hoc lethale est. Hæc spuma eiusdem est naturæ, & easdem habet causas, quas etiam habet spuma in apoplexia. Prognostica.

*Cynanche est p.
mo affectus.*

*com. aph. 12.
sect. 1.*

B.

Chirurgia. Venæsectio conuenit; quia sanguis habet rationem causæ principalis: nam inflammatio est affectus sanguineus: attamen, prout magis vel minus sanguinea est inflammatio, pro eo etiam sanguis in maiori vel minori quâtitate est educendus. Celerrime autem in angina ad venæsectionem confugiendum, dummodo assunt permittentia: nam in hoc morbo sanguinis præsentiam consequitur insignis vehementia sanguinis; læditur enim respiratio: sine qua vita consistere nequit. Quoad ubi agendum: in angina sanguis redundare solet in toto, in capite, & in faucibus: quare ratione sanguinis in toto existentis, secanda est vena cubiti; & magis quidem cubiti, quam pedis; quia per venam cubiti non modo vacuatur sanguis in toto existens, sed aliqua etiam fit deriuatio a faucibus: vt expediat etiam secare venam magis proximam, scilicet cephalicam, quoniam etiam ad caput respicimus. Deinde propter sanguinem, subsistentem in capite, expedit secare venam capitis, & applicare hirudines post aures. Post accedendum ad locos magis proximos, & aperiendæ venæ narium. Tandem aperiendæ venæ sub lingua. Non tamen in quolibet ægro ita procedendum; sed pro necessitate. Nam si per venæsectionem insigniter minuatur malum, non debetis cruciare ægrotantes: ubi autem malum est contumax, dicto modo procedendum. His administratis, si malum vergere videtur ad externas partes, adiuuanda est materia, & ceruici cucurbitulæ scarificatæ applicandæ: quando enim reliquæ sanguinis euacuationes sunt administratæ, maxime confert mouere sanguinem ad circumferentiam: vnde Galenus dixit, aph. 3. sect. 6. bonum esse, si tumor extra appareat: Et sic materia ad circumferentiam attrahenda. Ego in hoc casu nihil dico de sectione illius partis, quia his temporibus desiderantur, qui sciant operari. De cucurbitulis, quibus vti licet loco venæsectionis, alias diximus.

Pharmacia.

Medicamenta respiciunt totum & fauces. Totum respicientia sunt, quæ vacuant humorem in corpore peccantem, siue sit pituita, siue bilis, siue melancholia. Et in hoc malo oportet festinare; quia summa est vehementia humoris, impetum ad fauces habentis; vnde læditur respiratio, & mors imminet. Mea igitur sententia, magis potest hæc materia, quatenus auget tumorem faucium, quam possit materia furiosa. Materia enim furiosa, eam ob causam vacuanda est ante coctionem; quia periculum est, ne petat partem principalem, & sic mortem inferat. Sic & in angina imminet mors, quia læditur respiratio. Quare in praxi obseruandum, vt electiue educantur, ilico post sanguinis euacuationem propinentur, non ante. Verum, quando cynanche est cum synanche, id est, quâdo tumor detinet fauces, & secundum guttur, & secundum gulam, vt difficilis admodum sit

dum sit respiratio & deglutitio: tunc non est dandum pharmacum, sed clysteribus acrioribus vtendum: verbi gratia in angina biliosa hoc modo. ℞. decocti maluarū, centaurii minoris, &c. ℥j. elect. de succorof. (nam scammonium recipit.) ℥iij. mellis ros. ℥ij. ol. communis ℥iij. salis communis ℥ss. Mis. pro clysmo. Multo acrior debet esse clyster, si angina sit pituitosa. Si tantum cynanche infestet, vt difficilima quidem sit respiratio, sed deglutitio non sit ablata; detur pharmacū in potu, nō in bolo, verbi gratia in angina biliosa hoc modo. ℞. rhab. el. ℥iij. fiat infusio in decocto fructuū, & facta diligēti expressione adde manna opt. ℥iij. Mis. fiat potio brevis. Post hanc potionē detur seri lactis caprini a ℥j. ad ℥ij. Potione quidem vacuatur bilis: vt autem vacuatio fiat citra insignem caliditatem corporis, quia adest febris, exhibetur serum lactis. Nec præter rationem est in tali angina, etiam sequēti die serum ad ℥iij. vel iij. exhibere.

Quoad topica: inter initia licet vti reprimentibus, ne inflammatio au- Localia.
geatur: & propterea succus mororum maxime probatur, unde diamoron in. Reprimen-
usu est. Et possumus succū mororum, vel etiam diamoron dissolvere cum aqua tia.
rosacea, plantaginis, cum aqua portulacæ. Deinde vero potestis addere nonnihil
sapa, vt mitigetur etiam dolor: postea nonnihil sacchari ad detentionem: & præ-
terea potestis ascendere ad usum mellis. Et maxime solet conferre medicamen-
tum illud e nucibus: & potestis inter initia miscere succum malorum granato-
rum, cydoniorum. Vrgente necessitate, quando obseruatur insignis fluxus,
non solum ad rhuopsoniorum, omphacium, sed etiam ad balaustium, mali-
corum, ad hypocistidem, acaciam ascendendum. Sed his non vtendum since-
ris: permisceri debent glycyrrhiza, iuiuba, passula, carica, &c. Notandum, in
angina quandoq; dolorem esse acerbissimum, cuius ratione maxima po-
test fieri attractio: propterea adhuc mitigandum, medicamentum non
tantum fieri debet e iuibis, fœnugraco, passulis, sapa, &c. sed ascendendum
etiam est ad serum lactis, & vrgente necessitate, ad ipsum lac. Sed agrotantes
hæc non deglutiant, verum in ore detineant, & exspuant. Addere etiam licet se-
mina papaueris albi, quorum ℥ss. miscenda cum sero, vel etiam cum lacte. Et
his potissimum vti licet in angina biliosa. Si autem sit pituitosa; locum non
habent hæc vehementer repellentia: verum diamoro possumus addere deco-
ctum e nucibus cupressi. Et postea oportet sensim ascendere ad resoluentia; Resoluentia.
quibus vti licet in quacunq; angina. Nam sicut Galenus, cap. 20. lib. 13.
meth. in dissolutione materiæ iisdem vtitur medicamentis, tam in phre-
nitide, quam in lethargo: ita nos in qualibet angina, iisdem vti possumus
resoluentibus. Quare ægri in ore detineant medicamentum, confectum
e caricis, e fœnugraco, e mulsæ cum origano, cum hyssopo, thymo, calamintha

montana, pulegio, &c. his enim uti licet, pro resolutione materiae. Præterea extrinsecus ad ceruicem medicamentis utendum, non quidem reprimentibus, nam interficeretur æger; sed hoc, vel simili, tuto inter initia uti possumus: ℞ flor. cassiæ nuper extr. ℥ iij. sapa ℥ β. caricarum ℥ ij. ol. amygd. dul. ℥ j. Mis. & applicetur: dolorem enim mitigat citra repercussionem. Ad idem propositum possumus applicare panem, decoctum cum lacte: & possumus addere oui vitellum: ita enim dolor mitigabitur. Procedente malo, oportet etiam ad discutientia ascendere: & si dolor urgeat, hoc modo medicamenta miscere possumus: ℞ sapa (ratione doloris) floris cassiæ nuper extr. an. ℥ iij. nidi hirundinis. ℥ vj. (ratione resolutionis: solet esse admirabile medicamentum) Mis. fiat emplastrum, & applicetur. Procedente malo, non contenti sitis solo nido hirundinis: sed cum eo misceatis resoluentia, quæ fuere proposita, ut sunt ruta, pulegium, &c. Maxime probatur cinis cochlearum, cancrorum. Sumantur horum cinerum ℥ ij. nidi hirundinis ℥ vj. aceti, vel mellis scillitici ℥ β. & cum oleo resolutivo fiat medicamentum. Probatur etiam ceratum sacrum, cerine, & similia resoluentia. Urgente necessitate, opus est confugere ad sinapismos, quibus materia euocetur ad partes externas.

Instrumentum ad faciliorem deglutitionem comparatū. Quoad victum. Cum ægri deglutire nequeunt, cannula immittenda intra gulam, ut fiat cibariorum deglutitio. Sed quando adest inflammatio in illa parte, nimis irritatur. Propterea consulo, ut non, nisi maxima necessitas urgeat, ad cannulâ hanc confugiatis. Probo magis, ut paretur aliquod instrumentum, ad modum fistulæ, quod imponatur prope œsophagum: & præterea assit vesica, munda, repleta portione nutriente, & hæc vesica sit apposita fistulæ, ut in clysmis fieri solet: post impetu quodam vesica comprimatur, ut etiam cum impetu portio illa deducatur ad œsophagum. Quosdam desperatos, ob famem, fistulæ huius beneficio restitutos vidi.

FINIS LIBRI PRIMII.

PRACTI-

PRACTICÆ MEDICINÆ

Liber Secundus;

DE THORACIS, ET

PARTIVM EO CONTENTA-

RVM AFFECTIBVS.

CAPVT I.

De Tussi morbosa.

IN morbis tractandis ordine resolutiuo vti solemus: nam gratia finis versamur circa nomen, essentiam, species & signa: gratia autem principiorum, quibus finem assequi licet, agimus de indicationibus, prognostico, & de materiis præsidiorum. Quantum ergo ad vitia attinet ventris medi, seu thoracis; agemus de Tussi morbosa, de Asthmate, de Pleuritide, Empyemate, Peripneumonia, Sanguinis sputo, Phthisi, Palpitatione cordis, & Syncope.

Tussis, Græcis *πύξις* dicitur. Estq; alia Morbosa, quæ procedit a causa aduersaria expultrici: alia Non morbosa, quæ fit concurrente sola voluntate, citra expultrici molestiam. Nos in præsentia de morbosa dicemus: in qua euidenter admodum & efficaciter fit strepitus; ad differentiam illius accidentis, quod præcedit tussim, & *κέρχρος* dicitur: quod vitium respondet nausæ, quæ vomitus est *αὐτόρρομος* cap. 4. libr. 2. de caus. symptom. *κέρχρος* enim est levis impetus tussendi, & differt a tussi secundum minus. Sic ergo de tussi loquemur, vt etiam pateat quid sit agendum circa *κέρχρος*.

*Methodus explicando-
rum affectuum:
de qua & su-
pra, cap. 7.
lib. 1.*

Nomen.

*De morbi
natura, in
genera.*

Sed priusquam tradatur definitio; cognoscendum est, primo, quæ sit

Yy

*Operationis
tres causa.*

morbi natura: secundo quomodo fiat tussis morbosa. Quoad primum, ut sciatur quænam sit morbi essentia: oportet intelligere, quonam modo fiat operatio secundum naturam; & quomodo ratione morbi lædatur operatio. Quare dico, ad edendum operationem, potissimum tria, & ea quidem necessario, concurrere: vnum est, quod præcipuum locum sibi vendicat, & præcipuus operationis est auctor; nimirum Facultas, quæ concurrit, ut *QVO*. Alterum est Suppositum, quod concurrit ut *QVO*: quo sensu Philosophus dixit, non pupillam videre, non visum, sed oculum totum. Tertium est id, quod gratia operationis concurrit, ut *CVM QVO*, id est, ut instrumentum, (non ut principale agens, quod est anima) ut instrumentum præcipuum (ad differentiam non præcipui) quod nihil aliud est, quam

*Operatio tri-
bus læditur.*

1. Cōstitutio, (ad differentiam calidi innati.) Hinc sequitur, ut dum bene habent hæc tria, bona fiat operatio, neq; sit operatio læsa propter morbum: contra, ut actio euadat morbosa, necesse est, ut hæc tria male habeant. Primum quidem, quoad facultatem; necessarium est, si debeat lædi, ut frustretur: ita tamen ut hæc frustratio necessario pendeat a vitio & suppositi & instrumenti; ad differentiam frustrationis facultatis, dependentis ab errore externo; quia tunc non est morbus. Quare facultas frustratur & læditur, (quamvis proprie loquendo, facultas lædi nequeat, quia non suscipit magis & minus), dum eius frustratio non dependet ab errore externo, sed a vitio suppositi, & instrumenti, id est, constitutionis. Ut morbus, formaliter acceptus, sit læsio facultatis, seu impotentia facultatis ad agendū: & hac ratione formaliter omnis morbus est in secunda specie qualitatis.
2. Quoad suppositum, quod concurrit, ut *QVO*; necessarium est, ut male afficiatur: nam suppositum bene affectum, bene operatur, ubi est intra limites sanitatis. Quare, cum sanitati opponatur ægrotudo, est necessarium, ut male sit dispositum. Ergo ratione suppositi, omnis morbus est dispositio præter naturam. Et hoc modo omnis morbus est in prima specie qualitatis.
3. Quoad instrumentum, quo mediante agit suppositum, aut suppositi facultas; cum hoc instrumentum sit suppositi constitutio: sicuti, dum constitutio est secundum naturam, bona editur operatio: ita, dum est præter naturam, læditur operatio. Quare ratione instrumenti, præcipui, omnis morbus est constitutio præter naturam. Sed hoc loco notandum, constitutionem esse genus quoddam subalternum. Generis autem subalterni natura, cum seruetur in natura suorum analogatorū; fit ut constitutio, quæ consistit in temperie, pertineat ad qualitatem; quæ in compositione, ad magnitudinem, ad numerum; & secundum hanc rationem cōstitutio dirigitur ad prædicamentum quantitatis. Sicut ergo omnis morbus, ratione fa-
cultatis

cultatis & suppositi est in prædicamento qualitatis: ita ratione instrumenti, id est, constitutionis, modo est in qualitatis categoria, modo in aliis. Hinc fit, ut varie morbus definiri queat. Nam ratione facultatis, morbus est læsio facultatis: ratione suppositi, morbus est dispositio præter naturam: ratione instrumenti, morbus est constitutio præter naturam. Notandum autem hæc tria ita se habere; ut læsio facultatis, & dispositio præter naturam, pendeant a constitutione præter naturam; non contra: & propterea tantum constitutionem, non læsionem facultatis, non dispositionem præter naturam esse morbum, ex usu indicantem utile. Non tamen hoc est statuendum de omni constitutione præter naturam: nam obstructio, verbi gratia est constitutio præter naturam non tamen ex usu; quia sublata obstructionis causa, ilico obstructio tollitur. Et hoc significavit Gal. c. 1. l. 1. de loc. aff. inquit, dari morbos usque adeo solutu faciles, ut quamprimum tollitur causa efficiens, ilico evanescat morbus. Hinc facile colligitur, constitutionem esse causam continentem (de qua tot nugas proferunt multi) & læsionis facultatis, & dispositionis præter naturam. Quamobrem, necessario morbus fit, quoniam facultas læditur: læditur autem facultas, quia suppositum male disponitur: Suppositum autem male disponitur seu afficitur, quoniam eius organum læditur, quoniam redditur præter naturam suppositi constitutio. Morbus ergo formaliter est læsio facultatis. At si definiatur effectiue, & primum non ex usu, id est, ut non indicet utile; est dispositio præter naturam. Quod si definiatur effectiue: sed ex usu; est constitutio præter naturam.

Morbus varie definiri potest, pro varia consideratione læsionis.

Τὸ συνεκτὸν καὶ ἀπὸ τοῦ.

Quomodo porro efficiatur tussis, colligitur e Galeno cap. 7. l. 4. meth. c. 3. & 4. l. 2. de sympt. caus. Cum igitur tussis significet strepitum quendam, formatum in larynge, ob aerem percutsum a larynge, beneficio musculorum: sciendum est, hunc non esse quemlibet aerem, sed eum, qui a pulmone in laryngem effertur, & cum violentia quadam impellitur: impellitur autem ab expultrice pulmonis, ut pulmo est destinatus & attractioni & emissioni aeris. Quare dum pulmo virtute sua expultrice aerem expellit, duo requiruntur: scilicet muscoli, & id quod irritat expultricem. Muscoli quidem necessarii sunt; quia pulmo ad tussim efficiendam impellit aerem per arterias, per tracheiam, quæ cum sit cartilaginea non potest ita constringi, ut noxa per aerem vehementer commotum expellatur: ideoque hæc agitatio sine musculis fieri nequit. Sed oportet etiam adesse irritans, seu molestans; quod agit in pulmones, præsertim secundum asperas arterias, & potissimum secundum asperarum arteriarum membranas, quatenus hæ membranae sunt sensus participes. Fit ergo tussis, quoniam aer, vi efflatus, impellitur a pulmonis expultrice, irritata, & adiuta a musculis.

Genero tussis.

*Definitio
formalis.*

*Definitio ef-
fectiua.
Finis.*

Forma.

Subiectum.

Quare tussis formaliter ita definiri potest: quod sit vox, dependens à larynge, aerem vi efflatum percutiente. Nam vox, ut sonus, est motus aeris percussus: ideoque sonus in larynge, est motus aeris, sed vi impulsus, seu efflati. Quare forma in hac definitione, est vox, seu sonus, seu motus. Subiectum, est aer, vi efflatus. Causa efficiens, est larynx percutiens. Verum hæc formalis definitio potius pertinet ad philosophos, nec est ex vñ, id est, non indicat vtile. Propterea tussis effectiue ita est definienda: quod sit efflatio violenta, tracheæ pulmonis, dependens ab expultrice, adiuta a voluntate, & irritata; ut irritans expellatur. Porro causa finalis hic apponitur; quia, licet agamus de tussi morbosa præter naturam, accidit tamen interdum, ut hæc sit utilis. Idem enim statuit Galenus cap. 3. lib. 5. loc. aff. ubi ait, tussim esse accidens naturale, non quod sit secundum naturam, sed quod sit symptoma spectans ad facultatem naturalem: nam per tussim expelluntur quæ sunt infesta: sicuti etiam expelluntur per sternutamentum, per singultum, per nauseam. Et huc etiam quadrat, quod cap. 7. lib. 2. simpl. dicitur; tussim esse passionem ingentem causa salutis, ut quæ guttur infestant, expellantur. Gratia ergo huius utilitatis proposuimus causam finale. Cæterum, in finitione etiam diximus, tussim esse efflationem violentam. Sic cap. 3. lib. 2. de sympt. caus. tussis dicitur, exitus aeris incitatus: & cap. 4. lib. eiusd. dicitur vehementissima efflatio. Et com. 1. 2. sect. 1. lib. 1. epid. dicitur, tussim fieri a spiritu concitato, vehementer impulsio. Sed cum efflatio sit symptoma, & quidem actio; necesse est, ut pertineat ad aliquod membrum: quare in definitione diximus; tracheæ, seu asperæ arteriæ. Addimus, pulmonis: nam Galenus cap. 5. lib. 2. de sympt. caus. ait, musculos vehementer se iniicere pulmoni, ut multam, celerem, seu vehementem moueant efflationem. Et cap. 10. lib. 2. de crisi bus dicitur, pleuram, quæ vicina est pulmoni, huic communicare affectionem, ut fiat tussis. Pater igitur tussim pertinere ad pulmones: non tamē ad quasvis eius partes, sed ad asperas arterias. Hinc Galenus aph. 46. sect. 6. dixit: si tubercula in pectore, in pulmone existentia, nihil emittunt, fieri difficilem respirationem: si autem hæc tubercula aliquid emittant ad asperas arterias, tunc fieri tussim. Et cap. 8. lib. 7. de vñ part. ait: si sanguis effundatur ex arteriis læuibus in asperas, fieri tussim. Hoc modo etiam alia Galeni loca intelligenda sunt. Dum enim cap. ult. lib. 4. loc. aff. dicit, in hepatis inflammatione tussim fieri: sciendum, tussim excitari tunc, quando ab hepate caliditas, vel vapor impertitur pulmoni. Sic cap. 5. lib. 4. loc. aff. dicitur; sanguinem, guttur irritantem causare tussim: scilicet quatenus per medium guttur pulmo afficitur. His & Auicennas assentitur, inquit, tussi expelli nocumenta a pulmone: & addit; præter pul-

ter pulmonem alia etiam esse membra, sed communicantia pulmonis cum tussis fieri nequeat, nisi vitium communicetur pulmonis: quare concludit, tussim fieri affecto pulmone, vel primario, vel per consensum.

Sequitur in definitione: dependens ab expultrice. Nam statuimus, in tussi efflationem illam violentam esse actionem facultatis expultricis. Vnde Galenus, com. vlt. l. 3. de iis, quæ in offic. med. ait; tussim esse motum præter naturam facultatis naturalis; ad differentiam vitalis: & quidem, expultricis pulmonis, & pectoris. Addit c. 4. l. 2. de causis sympt. hanc facultatem expultricem esse vnam e facultatibus naturalibus. Et cap. 6. dicit, expultricem, ob vehementem motum se concitare in tussi vehementer; ita vt tussis sit motus quidam expultricis, sed validus. Sic etiam Auicenn. ait, tussim esse e motibus, quibus natura expellit, quod contristat. Postea in definitione diximus: adiuta a voluntate. Nam Galenus c. 4. l. 2. de sym. caus. statuit, musculos pectoris concurrere ad tussim, dum contrahunt pulmones. Et l. 5. de loc. aff. ait: tussim excitari a validissima & celerrima thoracis constrictione. Et c. 8. l. 4. de loc. aff. ait: sine vehementi thoracis constrictione, tussim effatu dignam non fieri. Et com. 43. lib. 2. progn. ait, tussis causam principalem esse duplicem; vnam esse id, quod habet initium motionis; significans facultatem voluntarie motricem, quæ vna est e principalibus causis, siquidem per violentam thoracis constrictionem, spiritus foras pellitur, & secum materiam educit. Ergo prima causa e principalibus, est facultas mouens, non spiritus, vt male quidam in margine notant, qui profitentur Græcas literas, interim tamen Galenum tantum in superficie intelligunt. Notandum, quod Auicennas dicit, facultatem hanc motricem, spectare ad musculos pectoris, & ad septum transversum. De musculis pectus contrahentibus, difficultas non est: sed de septo. Hoc ergo, licet non contrahat pectus, sed tantum dilateret; attamen conducit ad tussim: quia dum fit dilatatio, attrahitur & inspiratur copiosus aer, per septum; qui sic copiosus attractus, mox per contractionem copiosus etiam excernitur; & sic in causa est, vt tussis vehemens fiat. Quod de re legatis etiam interpretes Auicennæ. Cæterum thoracis muscoli, alii sunt superiores, alii intercostales. E superioribus concurrunt quintus & sextus musculus. Ex intercostalibus, qui pertinent ad costas exquisitas; exteriores muscoli non concurrunt ad tussim, sed interiores: at exteriores, qui spectant ad costas nothas, auctores sunt contractionis, & proinde tussis. Addit Galenus c. 15. l. 5. de vf. part. musculos abdominis; qui & ipsi sunt auctores motus voluntarii. Præterea diximus, irritata: nam expultrix non sponte concurrit, sed irritata. Vnde Galenus c. 4. l. 2. de sym. caus. ait; tussim

Causa: 1. expellentes, seu mouentes. Facultas expultrix.

Musculi pectoris.

Num diaphragma ad tussim faciat.

Quinā musculi ad tussim concurrant.

2. Causa irritantes.

*Dyscrasia.**Tussis sicca.**Soluta vnitas.**Mala compositio.*

sim esse motum facultatis naturalis, quæ cogitur a causa morbifica. Quod etiam proponit c. 3. & 6. l. eiusd. Et comment. 43. l. 2. progn. ait; principalem causam esse materiæ vitium, quod irritat expultricem. Postremo diximus: *ut irritans expellatur*. Hinc enim distinguitur morbosa tussis, a non morbosa. Vnde Galenus cap. 4. lib. 2. de sym. caus. ait: in tussi propelli materiam, vias obstruentem: idemque ait, com. 3. sect. 5. lib. 6. epid. aph. 2. sect. 4. cap. 7. lib. 2. simpl. medicament. Porro causa irritans, secundum Auicennam, est Interna, vel Externa. Interna est vel Coniuncta, id est, immediata, vel Antecedens, id est, mediata. Coniuncta causa, secundum Auicennam est effectus causæ corporeæ, id est, effectus materiæ morbificæ: qui effectus, vel est Intemperies, vel Solutio unitatis, vel Cõpositio morbosa. Intemperies, est calida, vel frigida, vel humida, vel sicca; vel sine materia, vel cum materia, & potest esse cum qualibet materia sanguinea, biliosa, pituitosa, & melancholica. Hic Auicennas non proponit materiam purulentam: quia cognouit, propositas materias posse in pus mutari. Deinde notandum, quod Auicennas statuatur, intemperiem humidam sine materia, causam tussis esse posse. Licet enim non soluat continuum; quia tamen morbosa est, & proinde infensa, potest causa esse, nõ quidem doloris, quia nõdum fit solutio unitatis, sed alicuius tristici sensationis: quemadmodum etiam contingit, vt ratione grauitatis, materiæ aggrauantis, fiat sensus grauitatis, non dolor; quia materia aggrauat & contristat, citra solutionem unitatis. Eodem etiam modo, humida intemperies sine materia, quatenus noxa est, potest esse causa tristici sensationis, vt expultrix insurgat ad expellendum, sed citra solutionem unitatis. Postremo notandum, per intemperiem, esse intelligendam intemperiem inæqualem; vt proponit Galenus cap. 4. lib. 2. de sympt. caus. & cap. 8. lib. 4. loc. aff. Vt plurimum autem causa tussis, est intemperies frigida: vnde Galenus ait, cap. 13. lib. 5. meth. tussim fieri, refrigeratis instrumentis spiritus: & recte quidem, nam cap. 4. l. 2. de sympt. caus. ait, si soli muscoli afficiantur, non fieri tussim, sed eam affectionem, quæ dicitur *κίρχνος*. Sed notandum, si tussis fiat ab intemperie sine materia, eam vocari tussim siccam, seu aridam, sicut etiam nuncupat Galenus com. 12. sect. 1. l. 2. epid. & aph. 54. sect. 4. Dicitur autem tussis sicca, quia nullum adest sputum, nulla exspuitur materia. Et hæc de intemperie. Præterea Auicennas inter causas proximas recenset solutam vnionem; quam vocat resolutionem singularis, vt contingit in phthisi: & hæc soluta vnitas est materiæ mordacis, de qua agemus in doctrina de phthisi. Tandem inter causas proximas, proponitur mala compositio: ad quam respiciens Auicennas, dicit, tussim fieri propter Apostema, id est, tumores, &

res, & Oppilationes, quæ omnia sunt vitia in mala compositione. Vnde etiam Galenus comment. 24. sectio. 2. lib. 6. epid. ait; tussim malignam fieri ex humore, defluente a capite, ex vlcere viscerum spirabilium, ex abscessibus, ex empyemate, & frequenter ex obstructione & asperitate, quæ asperitas pertinet ad malam compositionem. Cum igitur frequenter tussis fiat propter obstructionem, seu asperitatem: hinc Galenus obstructionem potissimum proposuit, cap. 7. lib. 4. meth. & cap. 4. lib. 2. de symp. caus. dum ait, per tussim expelli eas materias, quæ vias obstruunt. Asperitatem proponit Galenus cap. 4. lib. 2. de sym. caus. cap. 7. lib. de morborum different. comment. 12. sectio. 1. lib. 1. epidem. aphorif. 54. sectio. 4. Hæc de causa intrinseca proxima.

Quoad causas antecedentes: Auicennas proponit Repletionem, & Antecessorem causam. Antecessorem causarum corporearum, ad causas coniunctas. Per repletionem intelligit materiam in corpore existentem, non in thorace, nam hæc esset proxima materia: materia autem corpus replens, multiplex esse potest; nimirum pituitosa, melancholica, & quælibet materia. Per antecessorem corporearum causarum, intelligit causas, & Generantes materias, & Tribuentes impetum ipsi materiæ. Causæ generantes sunt, verbi gratia, calidius hepar, vt generat bilem: sic enim caliditas hepatis est causa præcedens causas corporeas, generans causas corporeas. Sic ratione frigiditatis capitis, generatur materia pituitosa, quæ causa est tussis; vnde Galenus ait, senes tussi corripere, qui caput habent frigidum. aphorism. ultim. sectio. 3. cap. 2. libro 2. de temperamen. Causæ autem antecedentes, non generantes, sed impetum, seu motum tribuentes, sunt causæ quæ efficiunt, vt materia fluat in thoracem, vel a Toto corpore, vel ab aliqua Parte, vt plurimum enim procedit a capite. Porro hic fluxus fit, vel per Transmissionem, vel per Attractionem. Causæ impetum tribuentes per transmissionem, pendent, & a parte Transmittente, & a Suscipiente. A transmittente, quatenus est robusta: a suscipiente, vt est imbecillis, frigida, humida, laxa. Fluxus autem fit per attractionem, quoties pars quæ attrahit, nimirum pectus, vel Dolore vel Calore afficitur. Hæc de causis internis.

Quoad externas, seu primitiuas; hæc, secundum Auicennam lædunt, vel in Complexione, vel in Formis: in complexione, quatenus alterant: in forma, quatenus sunt in causa malæ compositionis, seu angustia. Vt plurimum autem tussis fit propter aërem ambientem: propterea Hippocrates, com. 24. sectio. 2. lib. 6. epid. ait; tussim aridam, & parum irritantem fieri ex aëre: vt, si homines loquantur, aut os hiet, tunc potissimum fiat.

tussis; quando autem non loquuntur, non fiat tussis: nam ore aperto, aer frigidus attrahitur, qui molestans causa est tussis. Sic etiam Galenus aphoril. 15. sect. 3. ait, dominante vento frigido, tussim fieri. Sed fit etiam tussis ex alia causa refrigerante, nimirum e niue & glacie, quæ pectori sunt inimica, aph. 24. sect. 5. Et addit Galenus c. 9. l. 10. meth. quandoque medicamentum frigidum, thoraci admotum, tussim excitare. Auicennas addit fumum, puluerem, cibos acidos, poticos, portionem cibi vel potus, quæ tempore masticationis, aut potionis, ob hominum negligentiam, dum simul loqui & edere volunt, descendit in tracheiam. Et hæc de definitionis explicatione.

Differentia. Sequuntur differentia: & primum a forma: cum enim tussis sit efflatio, hæc efflatio. Magis vel Minus est vehemens. Subiectum est pulmo; qui afficitur secundum asperas arterias, easque vel Omnes, vel Aliquas; & si secundum aliquas, vel secundum Dextram partem, vel secundum Sinistram. Ratione causæ efficientis, cum ea sit facultas expultrix, ut irritatur ab aliqua causa morbifica: dicendum, hanc causam esse Internam, vel Externam: internam, esse. Proximam, vel Remotam: externam, vel Necessario, vel Non necessario ocurrentem. Non facimus mentionem istarum differentiarum tussis, quibus dicitur Arida, vel Humida; nam hæc sunt differentia accidentales, quæ non pendent a definitione. Arida est tussis, in qua nihil expuitur, com. 17. sect. 2. l. 6. epid. & com. 12. sect. 1. l. 1. epid. quod fit, vel quia non adest materia; vel quia materia quæ adest, excerni non potest, propter visciditatem, crassitiem, aut tenuitatem.

Signa. Tussis in genere facile cognoscitur, e strepitu illo euidenti. Quoad differentias, primo desumtas a forma; ut tussis est efflatio vel magis, vel minus violenta; hæc facile cognoscitur, ex ægri relatione, qui magis minusve violentam esse tussim ait. Quoad differentias a subiecto: si pulmo secundum asperas arterias omnes afficiatur, tussis est admodum acerba, & omnis decubitus est molestus: si autem lædatur pulmo secundum partem, tunc percipitur noxa in parte dextra vel sinistra, & patientes conqueruntur magis de vna parte, quam de alia. Quoad causam efficientem tussis: num sit interna, vel externa, referet patiens; qui etiam poterit narrare, quænam sit causa: verbi gratia, quod tussi fuerit correptus, post admotum thoraci medicamentum frigidum. Si vero patiens affirmet, nullam esse prægressam causam externam: colligitur, tussim produci a causa interna. Et hæc est immediata, vel mediata. Immediata est intemperies, mala compositio, soluta unitas. Intemperies esse cognoscitur, quando nullum adest signum, vel malæ compositionis, vel solutæ unitatis: de quibus signis in suis

suis capitibus. Si igitur nullum sit signum aliorum morborum, & indicium sit intemperiei: cognoscitur dyscrasiam esse sine materia, si tussis prorsus sit arida: nam licet interdum etiam in dyscrasia cum materia nihil excerni queat, ut & tunc arida sit tussis; nihilominus hæc tussis non est prorsus arida, sed dum perseverat, necessarium est, ut aliqua portio materiae amittat visciditatem aut crassitiem, & sic aliquid excernatur. Et cum intemperies possit esse calida, frigida, humida, & sicca: calida, cognoscitur e sensu caloris in thorace seu pectore; item e siti, non qualibet, sed quæ frigida inspiratione sedatur, non expiratione (*: omnis quidem sitis pertinet ad os ventriculi: sed causa principalis sitis, interdum est in ore ventriculi, & tum sedatur potione; interdum residet in pulmone, intemperie calida affecto, quæ communicatur ori ventriculi, unde etiam sitis fit, quæ inspiratione aeris frigidi sedatur; & hæc est illa sitis pulmonis, quæ calidam intemperiem pulmonum indicat:*) indicatur etiam e rubedine faciei; dum enim pulmo est iusto calidior, fit euaporatio in faciem; præterea indicatur e pulsu magno, dilatantur enim arteriæ, dum pulmones sunt calidiores & latiores, unde magni pulsus; indicatur denique e causis prægressis, verbi gratia, si prægressæ sunt causæ calefacientes: sed cognoscitur etiam e iuvantibus, quia calida nocent, frigida iuvant. Frigida intemperies ex oppositis facile cognosci poterit: quia oppositorum eadem doctrina. Signa ergo erunt, quod homines non sentiant caliditatem in pectore: nec sitis erit intensa; nam ratione tussis commouentur pulmones, & agitati incalescunt, ut fiat quidem sitis, sed admodum exigua. Reliqua signa patent, &c. Sicca intemperies inde cognoscitur, quod augetur motu, fame, & aliis causis siccantibus. Humida cognoscitur e causis oppositis, & præsertim si prægressæ sint causæ humectantes. Compositæ intemperies, e signis complicatis cognoscuntur. Quoad cognitionem materiae: morbifica materia indicatur e sputo: nam si fuerit dyscrasia sine materia, nullum est sputum. Species autem materiae, cognoscitur e sputo determinato. Verbi gratia, si per tussim excernatur pituitosa materia, iudicabitur tussim originem ducere a pituita. Quoad malam compositionem, hæc est, asperitas, obstructio, tumor. Asperitas cognoscitur e tussi sine sputo; præterea e causis prægressis, quæ habent vim exasperandi de quibus suo loco dictum. Obstructio cognoscitur e difficultate spirandi: præterea e prægressis causis, quæ obstruere possunt, verbi gratia, e victu crassefaciente. Tumor cognoscitur e propriis capitibus; verbi gratia, si fiat tussis ob tumorem pleuræ, e capite proprio cognoscetur. Soluta unitas ut sit cognoscenda, petatur e cap. de phthisi. Quoad causas internas mediatas: hæc sunt vel reple-

tio, vel antecessio causarum, &c. Repletio cognoscitur e propriis signis, indicantibus plenitudinem; de quibus in proprio capite. Quoad antecessionem causarum, hæ sunt vel generantes, vel tribuentes impetum. Generantes cognoscuntur e suis signis; de quibus in propriis locis. Verbi gratia, si gignatur pituita a cerebro frigidiori, erunt signa cerebri frigidi. Quoad causas tribuentes impetum: cum hic impetus, seu fluxus fiat vel per transmissionem, vel attractionem: cognoscitur fieri per attractionem, ubi in thorace erit dolor, vel calor. Si hæc non allunt; indicium est materiam fluere per modum transmissionis.

*Indicatio-
nes.*

Quoad indicationes, cum tussis sit efflatio violenta pulmonis, dependens ab expultrice irritata: Efflatio seu causa formalis non indicat, non est ex usu; quia dependet a causa efficiente. Subiectum est pulmo, qui secundum suam proportionem requirit simile, quod pneumonicum dicere liceat. Effectrix causa est expultrix irritata. Causa igitur expultricem irritans, cum sit interna, vel externa; interna, proxima, vel remota; proxima, morbus, & primum morbus in intemperie: oritur ergo indicatio alterandi per contrarium, &, si intemperies habeat materiam morbificam annexam, materia suas habet indicationes; prout ea materia est mistum præter naturam, lædens pulmones, quemadmodum in methodo medendi fusius declarauimus. Præterea morbus, ut immediata causa, est mala compositio; nimirum asperitas, quæ indicat læuigans: item obstructio, quæ ipsa non indicat utile; sed obstructionis causa, siue materia; quæ copiosa, indicat imminuens, crassa attenuans, viscida detergens. Morbus etiam est tumor, ratione malæ compositionis. De remotis indicationibus, in propriis agemus capitibus. Verbi gratia, de Pleuritide. Quoad solutam unitatem: de huius indicationibus dicendum capite de Phthisi. Causa interna non proxima, est repletio, vel antecessio causæ. Repletio indicat vacuans; idque varium, pro repletionis diuersitate. Verbi gratia, si repletio sit sanguinea, indicat sanguinem vacuans, &c. Quoad antecessionem causarum: hæ causæ sunt vel generantes, vel tribuentes impetum. Causæ generantes contrarium indicant, exempli gratia, si causa seu materia tussis generetur a frigidiori cerebro; oritur indicatio calefaciendi. Si sint causæ tribuentes impetum; verbi gratia, si tussis fiat per modum transmissionis, cum pulmo recipiat ob imbecillitatem, humiditatem, laxitatem, oritur indicatio densandi, &c. Si per modum attractionis; si ratione caloris, oportet refrigerare; dolores lenire. Si denique causa sit extrinseca; non indicat, nisi sit præsens, & intra corpus: & prout ea causa varia est, pro eo varia indicat, exempli gra-

pli gratia, si tracheiam ingrediatur mica panis, est vacuanda, &c.

In genere autem hic nihil prædici potest: modo enim tussis periculosa, modo non. Ratione differentiarum formalium: ut efflatio in tussi est magis vel minus violenta; ita magis vel minus intenditur periculum: unde Auicennas ait, tussim vehementem, perducere ad sputum sanguinis. Quoad differentias a subiecto: prout pulmo secundum plures partes est male affectus; pro eo periculum augetur. Quoad differentias a causa efficiente: pro malignitate, vi ac potentia causæ irritantis, augetur periculum. Unde Galenus, com. 18. sect. 3. l. 6. epid. ait, periculosam esse tussim, si humor a capite destillās, fuerit tenuis, acris; siue fiat excretio, siue nō; si enim non fiat, putrescit materia, & pulmones erodit: si autem fiat excretio materiæ tenuis & acris, fit tussis admodum violenta, vi cuius caput repletur, & rursus materia destillat, facitque ut vas aliquod frangatur. Contra vero tussis periculosa non est, si fiat ex intemperie, ex asperitate, e qualitate ambientis. Et hinc cap. 9. lib. 10. meth: Galenus ait, si tussis fiat e medicamento refrigerante, thoraci appposito; si auferatur medicamentum frigidum; tussim sedari. Et cap. 4. lib. 2. de sym. caus. ait; hanc tussim tolli per spiritus cohibitionem facile, nisi forte valida sit intemperies. Non tamen prorsus despicienda tussis, quæ fit ex intemperie: nam cum Galeno cap. 13. l. 5. meth. adolescens quidam, ob frigiditatem, sanguinem exspuit ad dimidiam heminam.

Materiæ cheirurgicæ, respiciunt vel sanguinem, ut Venæsectio; vel quamlibet materiam, ut Fonticuli. Cum ergo tussis fiat a variâ causâ, quælibet materia potest administrari; de quibus in propriis capitibus: verbi gratia, si tussis fiat vi pleuritidis, de venæsectione in eo loco diligenter loquemur. De fonticulis, si fiat e destillatione, egimus supra, cap. 27. lib. 1. de catarrho. Circa sanguinem id monuisse sat sit; venam in omni morbo secandam esse, si sanguis peccet, vel ut causâ principalis, vel sine qua non; idque tum habere locum, si sanguinis peccatum sit vehemens, secundum formam, qualitatem, vel motum: ubi tamen necessarium etiam est, ut vires permittant.

Medicamenta respiciunt Totum; vel Partem affectam, scilicet thoracem. Quæ totum respiciunt, pertinent ad discursum generalem. Medicamenta thoracis sunt, Intercipientia, Vacuaria, Alterantia. De intercipientibus Gal. c. 4. l. 7. x. ππ. Talia sunt sacchar. viol. bolus Arm. santali, cydonia, tragacanthæ, corallia, terra Samia, balauſtia, hypocistis, amyli, hyosciamus albus, succus acaciæ, succus symphyti, plantaginis, papauer, Gal. etiā opiū addit; q̄ fermentatū esse oporteret, sed nemo vestrū propinet. Hæc medicamenta intercipientia

Prognostica.

Curatio.

Medicamenta.

Intercipientia.

Al. ex ad. e. w.

probantur in tussi a materia calida; cuiusmodi est biliosa materia, item pituitosa salia; præterea si tussis materia sit tenuis. At si materia sit frigida, propositis adiciantur *myrrha, mastiche, ibus*. Notandum circa papauer, quod etiam probatur c. 31. l. 1. de alim. ex eo confici *Diacodeion*, de quo c. 2. l. 7. κ. τ. π. Capita scilicet papaueris macerantur ex aqua per diem naturalem; lento igne coquantur donec flavescant: deinde succus exprimitur; post additur mellis dimidium, & decoquitur ad mellis Attici consistentiam. Sed aduertendum aquam debere esse puram, non destillatam, quæ fluxerit per canalem plumbeum, posset enim esse causa dysenteria: Potestis etiam loco mellis accipere saccharum, & medicamentum conficere in forma solida, in rotulis. Interdum loco mellis sapa sumi potest; præsertim si fluxus sit violentus. Huius medicamenti beneficio somnus conciliatur, & materia fluens intercipitur. Quoad rectam eius administrationem, dosis sit moderata, duo cochlearia satis magna: quæ dosis augeri vel minui potest, pro copia & qualitate destillationis, & ratione corporis patientis: nam frigidioribus, senibus, & hyeme, dosis sit minor; calidioribus, maior. Quia ergo quantum agendum sumitur ab actione indicantis: ideo Galenus respicit ad actiuitatem materiæ indicantis, cuius summa actio, tanquam a signo significatur a copia & qualitate materiæ. Ibidem Galenus, respiciens ad permittentem virtutem, proponit temperaturam, ætatem, anni tempus: dum enim, verbi gratia, materia est copiosior, calidior, tenuior; est maioris actiuitatis, quæ significatur a copia, qualitate: & hæc indicat quantum agendum. Virtus autem robusta permittit; quæ signis his deprehenditur, nimirum temperatura calida, ætate florente, ambiente calido. Quod si horum opposita affuerint, medicamentum in minori dosi administrandum, quia est minor actiuitas, & virtus imbecillior. Quoad modum, possumus uti in forma mollis electarii, seu opiatae, & in rotulis; pro patientis placito. Quoad quando agendum: Auicennas in cap. de catarrho monet; intercipientis medicamentum non esse exhibendum, quando materia est in pectore: nam, cum quando agendum indicetur a præsentia indicantis, quamuis assit indicans, materia sc. fluens; attamen si cõtingat ut materia sit fluxa in pectus, hæc materia prohibet intercipientis. Errant igitur medici, qui assiduo intercipientibus vtuntur. Quoad ubi agendum, cum materia habeat consistentiam in ore, medicamenta ori sunt applicanda.

Expectorantia.

Sequuntur ea, quæ vacuant materiam in pectore contentam: ℞. syr. de prassio, oxymelitis scillit. ana ℥j. piperis albi ḡ x. pinearum, penidiõrum ana ℥ß. Mis. fiat eclegma. Hæc medicamenta necessaria sunt, quia alias materia in pectore consistens sensibilibus euacuari nequit, c. 32. l. 3. de off. med. Explicanda

canda autem horum medicamentorum facultas. Tussim excitant mordentia & pingua. cap. 16. lib. 2. simpl. nam tussis fit, dum in gutture, seu principio tracheae est inaequalitas (: per viam enim aequalem aer sine tussi fertur) quam viae inaequalitatem mordacia inducunt exasperando, pingua illinendo & replendo. cap. 17. lib. 2. simpl. Inter leuiter mordacia numeratur *melicratum*, *oxymeli*: *melicratum* probatur in materia crassa; *oxymeli* in viscida, quia hoc maiorem habet vim deterforiam, com. 2. lib. 3. de ratione vict. (*Hippocrates* com. 10. lib. 3. de ratione vict. ait, *melicratum* pulmonem mollire, sputum mediocriter educere, tussim mitigare, habere vim attenuandi; quamvis plus quam mediocriter sputum viscidum faciat: at si *melicratum* sputum faceret viscidum, obesset? *Galenus* ait, *Hippocratem* per *emphasin* locutum esse: cum enim *melicratum* non valenter attenuet; si contingat materiam esse admodum crassam & viscidam, cum hanc nequeat vincere & attenuare, relinquit viscidam, non facit viscidam.) Sed ad rem: in crassa materia probatur *melicratum*, in viscida *oxymeli*. Ratio petitur e com. 2. lib. 3. de vict. acut. ubi *Galenus* dicit, humores per tussim vacuandos debere esse consistentes moderate; tenuiores enim & fluidiores effugiunt aerem, & ab eo impelli non possunt; viscidiores autem nimis haerent; & crassiores iusto non cedunt. Quare crassiores sunt attenuandi, medicamentis moderate humidis, ut *melicrato*, quod moderate attenuat. Viscidiores humores expectorandi sunt: id quod fit, non iis quae humida tantum sunt, sed insuper etiam deterforiis, ut est *oxymeli*. Idem testatur *Galenus* cap. 8. lib. 4. loc. aff. Hinc *Auicennas* probat *syrupum de hyssopo*, ubi opus est abstersione. Et *Galenus* cap. 1. li. 7. x. ππ. haec medicamenta in tres classes diuidit: alia enim laeuigant asperitates, & illita inaequalitatem promouent, sicq; tussis sunt causa: ut, quae conficiuntur *e passo*, *e gummis*, *tragacantha*, *glycyrrhiza*, *amylō*, *pineis*, *penidiis*, *syrupo violaceo*, *saccharo candito*, &c. Alia contraria his sunt, nimirum mordacia; quae probantur, si materia euacuanda sit copiosa, crassa, viscida: talia conficiuntur *e pipere*, *cassia lignea*, *cinnamomo*, *galbano*, *resina terebinth.* unde *Galenus* cap. 8. lib. 2. de antid. ex his conficit medicamentum, quod vocat *Athanasiam*, efficacissimum: hoc modo. ℞. *piperis albi* ℥xl. *costi*, *meu*, *asari*, *agarici*, *scordii*, *dauci Cretici*, *petroselini* an. ℥ss. *croci*, *myrrhae*, an. ℥j. *cinnamomi*, *cassiae lignae*, *fl. iunci odorati* an. ℥jss. *mellis*, quantum sufficit, *Dosis*, auellana. Tercio sunt alia medicamenta media, quae leuiter, citra acrimoniam, detergent: & probantur in tussi, quae fit a materia non admodum copiosa, nec viscida. Fiunt *e succo prisanā*, *ex amygdalis dulcibus*, *fabis elixis*, &c. cuiusmodi etiam potest esse *buglossa*, est enim calida & humida, cocta q; cum *melicrato* conuenit in tussi cum asperitate, li. 6. simpl. cap. de bu-

Obiectio
soluitur.

*glossa. Huius classis etiam est caro dactylorum. Hæc & similia maxime conueniunt in tussi ex asperitate, quæ scilicet habent aliquam humiditatem, & non mordent; cap. 9 §. art. med. Iam formulam proponemus: ℞. piperis albi ḡ x. syrupi de prassio, oxymelitis scillitici an. ℥ j. penid. pinearum an. ℥ ss. Mis. pro lambitio. Ratio est: quia cito, tuto, incunde curandum. Vt cito curetur, materia morbifica opponenda sunt contraria: Supponentes ergo materiam euacuandam esse pituitosam, frigidam, crassam, viscidam; proponimus piper, quod calefacit & attenuat; item syrupum de prassio, cum oxymelite scill. quæ calefaciunt, attenuant, detergent. Hæc tria, quia sunt materia contraria indicanti, constituunt basin huius medicamenti. Vt autem tuta sit euacuatio, oportet permiscere penidia, pineas, quæ obtundunt reliquorum acrimoniam, quæ alias guttur abradiposset. Medicamenta basis sunt in maiori copia: nec enim oportet e toto vim basis vincere, sed solum temperare. Tandem, ut euacuatio fiat cum facilitate & incunditate; medicamentum hoc est confectum e dulcibus & incundis pineis & penidiis. Sed notandum, in tussi a pituita frigida, crassa, & viscida, non semper propositum medicamentum idem esse administrandum, & eodem modo; sed vario modo esse componendum. Quare diligenter aduertendum, quæ sit actiuitas materiæ euacuandæ, & partium, in quas medicamentum inducitur. Quo enim materia fuerit frigidior, copiosior, crassior, viscidior; eo maiorem materiæ actionem significat: & propterea basin e summa dosi medicamentorum conficere debemus. Quoad partem; pars est os & guttur: os, quo magis abhorret ab amaris, eo maior dosis esse debet dulcium, nisi forte patiens habeat alium fluidam, infestetur vermibus, &c. tunc enim a dulcibus abstinendum. Quoad guttur; si fuerit aridius, & satis laxum, vt possit exulcerari; minuenda est dosis acrium medicamentorum. *Vsus* remedii huius: Si materiæ euacuandæ summa fuerit actiuitas, verbi gratia summa dosis erit ℥ j. Quoad *modum*: si materia vacuanda fuerit admodum contumax, insignis resistentiæ, difficilis passionis: debetis exhibere medicamentum minus fluidum: si contra, magis fluidum, vnde lambitium cum diluto permisceri potest. *Tempus* est, vbi adest materia, & nihil prohibet, id est, vbi totum est vacuatum, & ventriculus non est repletus.*

Pneumonia.

Tandem κατ' ἰδιονυχρησται hoc in affectu nonnulla prodesse creduntur, quod occulta quadam vi pulmones mirifice roborent: huius generis est fere omnis pulmo, præcipue tamen vulpis. Hinc laudatur eclegma e vulpis pulmone. Et quidam e pulmonibus vulpis, vituli, & castrati, additis salvia, hyssopo, capillis Veneris, radicibus ari & glycyrrhizæ, &c. liquorem vitreis organis eliciunt: huiusq; ℥ iij. cum saccharo crystallino albo propinant.

C A P V T

CAPVT II.

De Respiratione deprauata.

DEPRAVATA respiratio pertinet ad vitia pulmonis: & intelligi- *Nomen.*
mus respirationem crebriorem. Hæc autem est motus depraua- *Definitio.*
tus pulmonis, dependens ab angustia bronchiorum. Pro intelle-
ctu huius definitionis quædam de respiratione secundum naturam di-
cemus.

Respiratio secundum naturam, est motus eleuationis & depressio- *Respiratio*
nis pulmonum, procedens a thorace, causa vitæ. Vnde Galenus capite *secundum*
tertio, libro septimo, de administra. anatom. dicit, respirationis secun- *naturam.*
dum naturam principalia organa esse tria; scilicet pulmonem, thora-
cem, & cor: pulmo est organum principale, vt dilatatur & compri-
mitur, vt afficitur & patitur, non vt agit: ergo in respiratione inter
membra quæ afficiuntur, pulmo principalem tenet locum. Thorax,
est principium seu organum respirationis, in ratione agentis: habetq;
se thorax ad respirationem, vt oculus ad visionem; sicuti enim visio est
præcipua oculi actio, ita respiratio est præcipua functio thoracis. Er-
go thorax est præcipuum organum in ratione agentis, vt agit per mu-
sculos, & potissimum per septum transuersum: vt iure voluntaria sit
respiratio, quæ ita ad thoracem pertinet, sicut ambulatio ad crura. ca-
pite nono, libro primo, de difficili respiratio. Cor etiam præcipuum
est organum respirationis, non quod afficiatur, nec in ratione agentis,
sed in ratione finis; nam respiratio propterea fit, vt cordis calor refri-
geratione & ventilatione seruetur. capite nono, libro septimo, de vsu
part. Cum igitur in respiratione pulmo principaliter afficiatur; thorax
principaliter agat; & cor sit organum, seu membrum, propter quod
pulmo afficitur a thorace: Sequitur, quod crebra respiratio morbosa
præter naturam, sit motus præter naturam pulmonis, dependens ab
angustia bronchiorum. Formalis causa est motus prauus, corruptus, *Forma.*
præter naturam: qui motus est affectio, ratione pulmonis; actio au-
tem ratione thoracis. Subiectum est pulmo, qui in respiratione naturali *Subiectum.*
recte afficitur, recte comprimitur & dilatatur; in respiratione autem præ-
ter naturam, male afficitur.

Effectrix causa est angustia bronchiorum pulmonis. capite 10. libro *Causa effi-*
1. de difficili respirat. (respiratio crebra, quæ per cursum fieri solet, non est *ciens.*

- præter naturam, sed quæ fit ob angustiam bronchiorum.) Porro angustia est genus quoddam, quod prædicatur de Coalescentia, Subsidentia, Compressione, Constipatione, & Obstructione. cap. 7. lib. de diff. morb. & de caus. morb. Coalescentia ab hoc negotio excluditur, quia sequitur vlcus partium: dum autem pulmones exulcerantur, moriuntur potius homines, fitq; potius phthisis, quam vitium de quo iam loquimur. Subsidentia potissimum fit a causis astringentibus & refrigerantibus: causæ autem hæ refrigerantes & astringentes, rationabiliter potius sunt excludendæ, quia asperæ pulmonis arteriæ, cum donatæ sint substantia dura, cartilaginea, non possunt subsidere, vel per astringentia, vel per refrigerantia. Subsidentia autem, vt monet Auicennas, quandoq; sed raro fieri potest ob ariditatem, arefactionem. Auicennas etiam proponit respirationem morbosam fieri posse a causa refrigerante: sed non ea ratione, quod ob frigiditatem bronchia subsideant; verum quia ob hanc generatur & colligitur materia pituitosa, crassa, quæ postea difficilem reddit respirationem. Compressio hic locum habet, quæ fit a materia, quæ est extra bronchia, videlicet circa vertebra thoracis, vt contingere solet in gibbositate, com. aph. 46. sect. 6. item a materia existente in pulmone, sed extra asperas arterias, vtpote si materia repleat pulmonis arterias non asperas, sed leues. cap. 11. lib. 1. de diff. resp. qualis respiratio morbosâ corripuit Medicum illum Antipatrum, cap. vlt. lib. 4. loc. aff. Hæc materia, compressionis causa, esse potest & Vapor, & Minera: Vapor, copiosus & crassus: Minera, potissimum pituita: item tuberculū, tumor, qui in thorace existens comprimit bronchia. Constipatio etiam locum habet, & proponitur, cap. 11. lib. 1. de diff. resp. producitur a tuberculo crudo existente intra bronchia: nam si extra, fit compressio. Obstructio etiam causa esse potest crebrioris respirationis: fit a materia copiosa, vel crassa, vel viscida: potestq; esse Vapor & Minera, verbi gratia pituita, quæ fit intra bronchia, non extra, lib. 4. de rat. vict. Et hæc ea est species difficilis respirationis, quæ vt plurimum accidit. Hæc autem materia vel in pulmone generatur, ob intemperiem pulmonum, præsertim frigidam, vel quandoq; gulæ, com. 26. sect. 3. apho. interdum a capite fluit, vel ab aliis etiam partibus, vel a toto: & hæc fluxio fit vel transmissa, vel attracta. Transmissa, & proinde recepta ob imbecillitatem pulmonum, ob frigiditatem, humiditatem, laxitatem; quemadmodum attrahi solet, vel ratione doloris, vel caloris.
- Differentia.* Motus hic deprauatus differentias admittit secundum Magis & Minus, prout est magis vel minus frequens. Si enim est minus frequens, minus densus, vocatur Difficilis anhelatio seu respiratio: si magis densus, dicitur

circa Asthma; & omnes asthmatici nuncupantur, com. aphor. 46. sect. 6. si maxime sit frequens, vocatur Orthopnoea, com. 21. lib. 4. de rat. vict. quia ægrotantes non possunt respirare, nisi recta ceruice. Ratione subiecti, id est, bronchiorum, vel afficiuntur Omnia pulmonis bronchia, vel Quædam: & si quædam, vel Dextra, vel Sinistra. Ratione causæ efficientis; hoc malum fit ab angustia, quæ est Subsidentia, Compressio, Constipatio, vel Obstructio.

In genere frequens respiratio facile cognoscitur: distinguendum tamen *Signa.* est e cap. 4. & 7. lib. 4. de loc. aff. num fiat ratione ardoris, vel imbecillitatis, vel potius ratione angustia. Si ob ardorem; cognoscitur, quia respiratio est maior & frequentior; cum caliditate; apparet thoracis calor & faciei rubedo; quia dum pulmones incalescunt, & thorax feruet, fit euaporatio in caput, ut facies rubeat. Si ob imbecillitatem; non assunt signa ardoris, desiderantur signa angustia; narium pinnae evidentissime contrahuntur, & thorax collabitur. Si ob angustiam; cognoscitur, quia totus thorax celeriter & frequenter dilatatur, nec assunt imbecillitatis signa. Et ex his facile cognoscuntur differentia formales; an respiratio sit magis vel minus frequens: nam si fuerit difficilissima respiratio, coguntur sedere, quando scilicet est orthopnoea; quod non contingit, ubi est valde frequens. Subiectum etiam, seu locus affectus facile cognoscitur: nam si affecta sint omnia bronchia, sæuissima est læsio; si non omnia, mitior est affectio. Vtrum affecta sint bronchia dextra, vel sinistra; cognoscitur e vario decubitu; pro ut magis patiuntur si in vno latere decumbant, quam in altero, ut de tussi diximus. Quoad causam efficientem; si fuerit subsidentia; indicatur e pulsu duro; præterea adest situs, lingua est aspera; prægressæ sunt causæ exsiccantes. Compressio cognoscitur, quia difficilior erit inspiratio, quam expiration: quia compressio fit a materia extra meatus. Cum autem compressio fiat a materia, cognoscere etiam oportet, quæ sit hæc materia, & quis locus materiae. Materia potest esse vapor, vel minera. Si vapor; non aderit sensus grauitatis: contra, si minera. Quoad locum, in quo detinetur materia, compressionis causa: si materia resideat in læuibus arteriis; atq; ita fiat compressio asperarum arteriarum, secundum Galenum cap. vltim. lib. 4. loc. affect. cognoscitur ex inæqualitate pulsus; contra, si fuerit extra læues arterias. Quoad constipationem; quæ producitur a tuberculo; cognoscitur, quia difficilis est respiratio, sed citra stertorem; quia non adest materia, quæ petat laryngem, quæ sit in causa, ut non fiat sonus acutus; sed potius fit difficilis respiratio, citra hunc stertorem: & difficilis hæc respiratio fit sensim; quoniam tuberculum paullatim generatur; estq; diffi-

lis illa respiratio assidua, quia semper est præsens tuberculi materia. Obstructio cognoscitur, quia est difficilis respiratio, sed cum stertore: nam materia sui humiditate (vt de voce diximus) est in causa, vt aer pertinens ad laryngem non efficiat vocem sonoram, sed potius cum stertore & inæqualitate: præterea cognoscitur, quia fit subito, & desinit difficilis respiratio per excretionem materiæ. Quæ autem materia sit, cognoscitur e propriis signis: verbi gratia si sit pituita, excernetur pituita: si pus, hoc excernetur.

Indicationes.

Præsidia sumuntur ab essentia indicantis: ideoq; confugiendum ad cap. 6. lib. 7. *κ. το π.* Forma nihil vtile indicat. Subiectum est pulmo, qui requirit potius, quam indicat: quia eius proportio latet. Quoad causam efficientem; angustia non est ex usu: species etiam angustiae non sunt ex usu, quia licet morbi sint, remota tamen causa illico euanescent, libro primo, de loc. affect. Quare causæ angustiae sunt ex usu. Subsidentiae ergo causa, cum sit siccitas, indicat humidum. Compressionis causa, si fuerit vapor, indicat discutiens, siue vacuans per insensibiles meatus: si minera, hæc varias habet indicationes, pro vario peccato: vt, verbi gratia sit vacuanda, detergenda, attenuanda; respiciendo ad copiam, crassitiam, visciditatem. Stipationis causa, nimirum tuberculum crudum, est concoquendum, attenuandum, materia vacuanda, vt loco cit. Galenus docet. Si obstructio sit; cum huius causa sit materia copiosa, crassa, vel viscida; patet quid indicet hæc materia.

Prognostica.

Malum in genere graue est, quia respicit vitam; cum adempta respiratio ne fere de vita actum sit. Quoad differentias formales; maius est periculum, quo respiratio difficilior: vnde orthopnoea periculosior est asthma- te, cæteris paribus. Quoad differentias a subiecto; grauius est malum, si totus pulmo afficiatur. Quoad differentias a causa efficiente: si fuerit subsidentia, malum est periculosissimum: quia partem impense exsiccatam humectare, difficile est. Compressio, si fiat e vapore, minus periculosa: si e minera, vt pituita, difficilior superatur. Si fuerit causa tuberculum, adhuc est peius: vnde Hippocrates aphorism. 46. sectio. 6. dicit; qui gibbi ex asthma- te fiunt ante pubertatem, moriuntur: nam tubercula augentur, & thorax angustatur, vnde sequitur suffocatio. Quo ergo tubercula maiora, eo maius periculum. Idem de constipatione dicendum: difficilis enim respiratio a constipatione orta, admodum periculosa est, quia fit e tuberculo. Cæterum, tuberculum minus durum, est magis periculosum; propterea quod deducitur ad suppurationem, vnde fit phthisis. Quoad obstructionem; si fiat e vapore, vitium minus periculosa: si e minera, periculosum.

culosum: si e pituita, magis periculosum: si e pure, vt in empyemate, malum periculosissimum. Postremo maxime augetur periculum, si vires sint imbecilliores, quales esse solent potissimum in senio extremo, com. aphor. 40. sect. 2.

Materiae referuntur ad Totum, ad Pectus, & ad Paroxysmum. Ad totum refertur potissimum materia cheirurgica. Ergo, quoad venae sectionem: si vrgeat necessitas, secundum Paullum, vena secetur, & sanguis detrahatur, quantum vires permittunt. Fiat autem hoc antequam medicamenta thoraci applicentur ratione pituitae: alias sanguis in thoracem attrahetur. Auicennas dicit in asthma a vapore fumoso, & ab humore in sinistro cordis ventriculo, conferre sectionem basilicae venae sinistri brachii. Hic respicit Auicennas ad feruentem sanguinem, in sinistro cordis ventriculo; quia in hoc magis feruet. Quod si alia sanguinis sit substantia; vt si asthma foueatur a suppressione haemorrhoidum; haec aperiendae, non basilica. Praeterea in asthma inueterato, quod aliis remediis non cedit, probatur vstio, secundum collum, pectus, dorsum (nisi enim ad vstionem deueniatur, moriuntur) circa medium vertebrarum, & circa medium costarum. Sint autem vstiones mediocriter latae: & mediae inter superficiem & profundum: sinendumque vt vlcerum vstione excitata diu fluant. Aetius ita administrat: Quoad quantitatem; vstiones sint satis latae, mediocriter profundae, pro actiuitate materiae; ideoque cum materia sit insignis actiuitatis, vstio non debet esse angusta, sed lata. Quoad modum; fieri debent ferro, modo magis, modo minus candente, prout maior vel minor est materiae resistentia. Quoad tempus; oportet his vti, dum adest praesentia indicantis, quod nimirum tunc temporis maxime possit & vrgeat. Ad vstiones igitur deueniendum, si materia morbifica non cedit aliis remediis: & oportet vlculcula diu fluere, & diu esse praesentia, prout materia morbifica sua praesentia magis perseuerat. Quoad vbi; vstiones sunt efficiendae in collo & thorace; ibi enim materia habet substantiam, & per illam regionem est ductus asperae arteriae. Sunt autem efficiendae vstiones in spatiis intermediis vertebrarum & costarum: nam ossa prohibent exitum materiae. Quod si materia fluens, quae hoc malum fouet, prodeat a capite: non est imitandus Aetius; sed vstio facienda in sutura coronali; quia materia non fluxa, sed fluens, & etiam fluxura ibi iam habet substantiam, & vacuatur vstione in capite excitata. Ita si malum foueatur a materia, quae procedat a toto: tunc vstiones & brachiis, & cruribus adhibendae.

*Curatio extra accessiōnem.
Venasectio.*

Vstio; ad materiam, quae pertinaciter bronchiis adheret.

Cap. 57. li. 8.

Pharma-
ceia totum
respiciens.
Cathartica
valentissi-
ma.

Medicamenta, quæ totum respiciunt, requirunt discursum generalem, siue sint lenientia, siue præparantia, siue purgantia. Id notandum; in hoc malo fortissima medicamenta conuenire, quia peccatum materiæ est vehementissimum, & materia diu perseuerat. Hinc Paullus validissimis purgat, & continuam satis instituit purgationem; & probat etiam *colocynthidem*; Rhasis *elaterium* (non mirum est quod iam pauci curantur: quia saltem damus parum agarici.) Elaterium ergo non tantum in hydrope dandum, sed etiam in asthma & orthopnoea, cum fiunt a crassa materia. Galenus etiam cap. vlt. lib. 7. $\kappa\tau\epsilon\pi$. probat vehementissima. Possumus ita præscribere, cum Galeno: $\mathcal{L}$. *sinapis* $\mathfrak{z}$ j. *salis communis* $\mathfrak{z}$ β . *elaterii* $\mathfrak{g}$ xv. *terantur cum aqua, & fiant pastilli; alternis diebus exhibeantur. Conficit autem Galenus octo pastillos: ut in quolibet pastillo sint $\mathfrak{g}$ ij. elaterii, nec tamen integra duo. Ut autem tuta sit curatio, ante horum pastillorum administrationem præmitti debent clysteres; & post pastillos, mulsæ $\mathfrak{z}$ vj. exhiberi debent.* Communiter practiçantes nostro tempore, exhibent pilulas singulis 30. diebus, sed neminem curant. Galeni ergo imitatione, si malum contumax sit, suadeo, ut, si non alternis diebus, saltem singulis quatuor vel quinque diebus exhibeatis vnum propositorum pastillorum. Nam *ratione sinapis attenuatur pituita: ratione salis fit deterfio viscida pituita: ratione elaterii euacuatur. Mulsæ autem superbibitur, ut huius beneficio elaterium cuius descendat, habet enim vim quandam veneficam, & naturæ nostræ aduersam, cum in parua copia sumtum, valenter purget: ideoq; diu in corpore morari non debet.* Sic Auicennas, hac ductus ratione, post colocynthidem exhibet mulsam: exhibet autem colocynthidem, modo in maiori copia, modo in minori; prout est maior actiuitas pituitæ: si dat in minori quantitate, exhibet mulsæ $\mathfrak{z}$ iij. & post tres horas, ab exhibita colocynthide, quia exigua colocynthis non potest ita obesse: si dat in maiori quantitate, exhibet mulsam copiosam, nimirum $\mathfrak{t}\mathfrak{b}$ β . & citius, id est, non post tres horas, sed post horam, ne copiosior colocynthis diu in corpore manens, obsit. Hic colocynthis est indicans, relata ad mulsam: (alias colocynthis, ut materia remedii, est indicatum, seu requisitum a pituita) indicatum autem est detergens: quia enim colocynthis viscidam habet naturam, quæ facile hæret; ob id indicat detergens, cuius materia est mulsæ. Quoad vsum: *quantum*, sumitur ab actione colocynthis; ideo copiosior colocynthis, cum sit maioris actiuitatis, maiorem dosin mulsæ indicat: *quando*, sumitur a præsentia indicantis, sed vehementis: copiosior ergo colocynthis, quia magis vrget, & magis est velox, ergo etiam citius mulsæ exhibenda, ut non

non sint expectandæ tres horæ, sed liceat propinare in parua copia statim post exhibitam colocynthidem.

Sequuntur medicamenta quæ respiciunt materiam morificam, in pe-
ctore contentam: quæ est Vapor, vel Minera. Si vapor: uti possumus oleo *Discutien-
de spica, laurino, rutaceo, anethino, chamamelino: item maiorana, aniso, cymi- tia vaporē.*
no: probantur etiam diacyminum, magna antidoti. V s v s. Quoad Quan-
tum. ℞. ol. de spica, rutacei, anethini, chamamelini ana ℥ss. pulu. anisorum, cy-
mini, fenic. ana ℥ss. cera lota vino aromatico ℥jss. Misce ad ignem, fiat linimen-
tum. Modus varius esse potest: ut inunctio, fomentum, emplastrum, cera-
tum, sacculus; pro passione seu resistantia materiæ morificæ: Si enim
vapor discutiendus fuerit frigidus, admodum crassus, potius utendum em-
plastris, vel ceratis, quam simplici inunctione. Tempus: post totius eua-
cuationem: materia enim totum replens, habet rationem prohibentis.

Si minera causa est asthmatis; videndum num sit Pituita, vel Tumor si- *Pituitam
educantia.*
milis abscessui. Si ergo fuerit pituita (: ut plerunque :) crassa & viscida; e c.
vlt. l. 7. x. to x. probantur attenuantia & detergentia, sed citra insignem cali-
ditatem: fugienda frigida astringentia, nam prohibent potius dissolutio-
nem pituitæ. Auicennas etiam improbat diuretica fortia; nam hæc extra-
hunt subtile: & propterea opus est aliqua humiditate; ut pituita crassa e-
ducatur: quale est decoctum fœnigraci, cum ficibus, melle copioso, & passulis:
loco mellis uti licet, saccharo, vel penidiis, granis pini, dactylis, liquiritia, &c.
quæ sunt permiscenda cum acribus detergentibus. Tale ergo cum Galeno erit
medicamentum: ℞. succi scilla cruda, mellis ana ℥ij. fiat decoctio, adde pru-
na, ad expectorandum materiam: detur ℥j. Vel tale fiat: ℞. passul. abiectis a-
cinis, fœnigraci loti ana ℥ss. aqua lbj. fiat decoctio, donec passula, & fœnum gra-
cum dissoluantur: deinde adde anisorum, sulphuris viui ana ℥j. ammoniaci,
castorei, melanthii ana ℥ij. aqua diluantur, & fiant catapotia, & exhibeantur
cum ℥vj. mulsæ calidæ, vini melliti. Vel tale parietur: ℞. sulphuris viui, semi-
nis ruta sylvest. ana ℥j. aristolochia rotunda, absinthii, ammoniaci, abrotani, ana
℥ss. terantur cum aceto, & fiant pastilli, a ℥j. ad ℥jss. Galenus dat tres pastillos,
pondere ℥j. & mane, & sero. Nostro tempore hoc non fit: ideo non curamus.
Enula probatur l. b. 6. simpl. cap. propr. primo decoquitur sub cineribus, deinde
cum melle fit lambitium. Dioscorides maxime probat in potione botryn. & est
valde efficax, ad dissipandum materiam in thorace contentam. Auicennas pro-
bat ius galli decrepui, de quo diligenter loquitur Mesue: venter galli medica-
mentis convenientibus implendus. Quoad medicamenta ad mouenda: ℞. ca-
ricas N° vij. farina lolii, mellis ana ℥j. cera ℥ss. Misce ad ignem, applicetur i ho-
raci. Quod si materia sit summæ resistantiæ; medicamentis eo modo uten-

dum, vt maxime penetrent; id quod fit specie vaporis, fumi, suffumigii: hoc modo: ℞. *styracis, abrotani, terebinthina, sandaracha, sinapis, cardamomi, anapart. aq. cum aqua, fiant pastilli*: ℞ *Auicennas excipit adipe vaccino; mollientia sc. miscens cum acrib. & detergentibus.*

Tuberculum.

Quoad tuberculum, cuius ratione fit asthma, seu difficilis respiratio: probat Gal. attenuantia & siccantia, l. 7. c. 10. π: vt sunt *macis, nux moschata, piper, caryophylli, cinamom. zingiber*: possumus addere *galliam moschatam*, & excipere *syrupo de corticibus citri*. Extra applicandum medicamentum, ad siccandum tuberculum. Verbi gratia, ℞. *resina pini sicca ℥j. iridis ℥jss. salis arug. arimoniaci, ana ℥j. rad. cucum. sylu. centaurii min. ana ℥ij. olei communis, aceti, ana ℥ij. Metalla cum aceto dissoluantur, herbe contendantur, & cribro excutiantur, liquabilia liquentur, colentur, omnibusq; unitis, fiat emplastr.*

Subsidentia.

Si asthma fiat propter subsidentiam; non vtendum est attenuantibus, vel detergentibus, sed contrariis, nimirum humectantibus: quorum materia est *lac asininum, secundum Auicennam; item caprinum: licet etiam uti penidiis cum lacte, hordeo, amygdalis, dactylis pinguibus, &c.*

Appropriata.

Præterea in hoc malo probantur quæ a proprietate possunt prodesse, & sunt ea, quæ respiciunt proportionem pulmonis, vt *pulmo vulpis, pulmo erinacei sylvestris: siccatorum dosis. est. ℥ij. unde probatur loboch de pulmone vulpis.*

Dieta.

Varia: diæta pro causarum varietate: verbi gratia, in asthma a subsidentia, victus debet esse humectans: si fiat ab obstructione, attenuans. Vinum sit medicatum, *e botrypotissimum, vt Paullus probat: item e guaiaco, & pectoratis medicamentis suo loco propositis. Poterit vinum hoc tempore vindemia parari.*

Curatio in paroxysmo.

Hæc extra paroxysmum agenda sunt. Quod si essetis præsentis tempore paroxysmi: iubeatis, vt æger sedeat bronchiis dilatatis, & pectus sit nudum sine indumentis; aer frigidus, vel per se, vel ventilatus flabellis; quia cum exiguus aer eo tempore inspiretur, oportet id supplere frigiditate, alias æger suffocaretur. Eo tempore pectori applicanda sunt laxantia temperata, vt *oleum amygd. decoctum malua, pinguedines gallina, suis, vituli, &c.* Probantur etiam diuersiones, cum frictionibus, ligaturis, balanis, & si possibile est cum clysmis actioribus. Paullus cognoscens summam vim huius paroxysmi, dat in potu ℥ij. *aphronitri, cum mulsæ lbss.* quia imminet suffocatio. Auicennas exhibet *centaurium maius, & contundit: postremo, urgente necessitate, exhibet ℥ss. salis, quia mors imminet, & ℥ij. nasturtij, cum mulsæ ℥v.* Si vsus postulare videatur, his uti potestis: sic enim vacuatur & dissoluitur materia pituitosa, quæ est causa paroxysmi. Et hoc tempore, nimirum,

mirum in paroxysmo victus debet esse tenuissimus. Hæc de respiratione difficili.

CAPVT III.

De dolore Thoracis.

PR O P O N I M V S dolorem thoracis; respicientes ad pleuritidem & ^{Nomen.} exquisitam & notham. Dolor ergo thoracis est sensatio corrupta ^{Subiectum.} organi tactus thoracis, dependens a solutione unitatis. Ad dolorem efficiendum necessarium est, vt qualitas tangibilis vel prima, vel secunda, occurrat corpori sensitivo; vt violentia quadam agat, & sic continuum soluat: quæ solutio est obiectum sensus (: non proprium, sed commune, id est, motus, productus a qualitate tangibili:) impropportionatum: vnde ita agit, vt producatur sensatio violenta, & corrupta, non imminuta, vel ablata: & hinc obiectum hoc impropportionatum, impertitur sensui communi; qui hoc obiectum impropportionatum iudicat & cognoscit vt iniucundum; & vt iniucundum offertur sensitivo appetitui, vt fugam arripiat, fiatque dolor, qui voluptati est contrarius.

Forma ergo doloris thoracis, est sensatio corrupta. Ideoque hoc vitium non est morbus, non causa morbi, sed symptoma; nimirum actio corrupta. ^{Forma.} Medicus confundit actionem & passionem; quia est artifex sensitivus: idemque motus etiam apud Philosophos, dicitur actio, ratione agentis; passio, ratione patientis. Est autem hæc actio corrupta, non quidem quod aliter fiat, quam debeat, sed quia fit cum violentia: nam obiectum dolorificum, quatenus vt dolorificum sentitur, non est deceptio, sed quia fit cum violentia. Notandum autem sensationem tristem, seu depravatam, esse causam formalem secundum Medicos, non proprie: si enim proprie loqui velimus, est affectio præter naturam, quæ tanquam ab efficiente efficitur a sensatione corrupta; nam quod afficitur, est appetitus sensitivus, & sensorium externum. Appetitus hoc modo afficitur; obiectum commune, tanquam impropportionatum offertur; vnde Philosophus text. 20. l. 2. de anima, dicit, vbi dolor & voluptas, ibi appetitus: quod accepit ab Hippocr. aph. 7. sect. 2. vbi inquit: *ὁ πόσος ποίνοντες ἐν τῷ σώματι, τὰ πῶνὰ τῶν πόνων ἐστὶ ἀδανόνηται. Ἰσχυρίσιν ἢ γνώμην νοσέει.* Ecce dolor refertur in sensum internum. Quare, secundum Philosophos, doloris forma est affectio sensus interni: apud medicos autem sensatos, forma doloris statui potest sensatio corrupta sensorii externi; quatenus in sensorium externum referuntur præsidia, de quibus non philosophus, sed medicus loquitur, vt docet Galen. c. 7. l. 12. meth.

Subiectum. Subiectum doloris, est organum tactus thoracis: per organum autem tactus intelligimus partem quæ ita afficitur & cruciatur a qualitatibus tangibilibus, vt afficiatur sensus communis. Quare hoc sensorium externum tactus, necessario est pars nervosa, c. 6. l. 3. de plac. c. 5. l. 7. de plac. c. 9. l. 3. de vsu part. Vt autem dolorem hunc ab aliis doloribus distinguamus; addimus, thoracis: per thoracem intelligimus partes nervosas thoracis, membranas, musculos: excluduntur cum Auicenna, cor, pulmones, ossa. Porro partes illæ nervosæ sunt organum tactus, solum ratione receptionis, non ratione iudicii: nec enim caro, nec cutis, nec nerui sentiunt, ratione iudicii.

Causa efficiens omnis doloris. supra f. 26.

Efficiens causa est solutio unitatis. Hac dolor a gravitate distinguitur, quæ tristis sensus est, sed fit a materia copiosa, ponderosa, citra solutionem unitatis, l. 2. l. aff. Per solutionem autem unitatis intelligimus motum quandam violentum, aliquid quod est in fieri, & proinde obiectum commune, & quod per se est sensibile, quod tamen (: ad proprii sensibilis differentiam :) non agit sine proprio, non sine qualitate tangibili. Et hæc solutio unitatis, vt colligitur e com. 34. l. 3. de fract. est realis, ita tamen vt sit modo euidens, modo ratione contemplabilis; verbi gratia, in vulnere, est euidens unitatis solutio: in inflammatione, si ratione sanguinis soluiatur unitas, fieri potest vt illa soluta unitas non sit euidens, ad sensum, sed tamen realis, ac ratione contemplabilis. Notandum autem nullam solutionem unitatis esse morbum: quia morbus est in facto esse, solutio unitatis in fieri. Hinc Galenus cap. 2. lib. de differen. morborum, inquit; si membrum sit inflammatum, citra exulcerationem, non esse morbum in soluta unitate. Porro solutionis unitatis causa est qualitas tangibilis, & Prima, & Secunda: Quoad primam qualitatem, est intemperies inæqualis, intemperies in fieri, non in facto esse: & potest esse omnis intemperies, tam Simplex, quam Composita, humida tantum excepta: ratio est, quia humida non potest solvere continuum. Qualitas secundæ tangibilis, proponitur a Galeno, c. 7. l. 12. meth. eaque rumpendo, frangendo, incidendo, vel erodendo unitatem soluit: quare hæc secunda qualitas est quiddam durum, graue, crassum, tenue: ruptio fit a graui & crasso: contusio, a duro & graui: incisio a tenui, sed citra caliditatem: erosio, a tenui cum caliditate. Quare solutio unitatis fit a qualitate tangibili, quatenus ea est causa vel Interna, vel Externa. Nam quoad primam qualitatem, interna est Continens, vel Contentum. Continens: vt intemperies partis, vnde intemperies vnius partis agit in aliam partem, & eius unitatem soluit. Potest esse contentum: vt materia seu humor in corpore existens, qui alterando soluit continuum, verbi

verbi gratia, sanguis, calefaciendo. Externâ autem causa, quæ pariter alterando agit: vt, verbi gratia, si dolor fiat ratione medicamenti calidioris applicati. Similiter secunda qualitas tangibilis, potest esse causa Interna & Externa. Interna, vel Vapor, vel Minera; vt vel contundendo. vel rumpendo, vel frangendo, vel abtundendo potest continuum soluere; quod etiam efficere potest distendendo, sicuti potissimum contingit in pleuritide. Et hæc de causis solutæ unitatis, internis, & externis.

Iam tractabimus causas doloris Pleuritici, e c. 15. l. de constit. art. c. 10. *Causa pleuritidis.* l. 2. de crisi bus, com. aph. 33. sect. 6. c. 9. l. 2. de loc. aff. Pleuritidis ergo causa est sanguis: quia omnis inflammatio necessario est affectus sanguineus. At hic sanguis multiplex esse potest: nimir. succus sanguineus, calidus & humidus; biliosus; pituitosus; & melâcholicus. Potissimū tamen in pleuritide est sanguis tenuis & biliosus: quia pleura eam obtinet densitatem, vt difficulter suscipiat sanguinem crassum, pituitosum, melâcholicū. Causæ generantes sanguinem patent: verbi gratia, iecur calidius, generat sanguinem biliosum. Item causæ, sanguini genito impetum tribuentes, patent: harum enim vi sanguis, qui causa est pleuritidis, vel attrahitur, vel suscipitur: attrahitur, ratione doloris, & caloris; vnde interdū contingit inter initia dolorem esse in pleura, qui nondum sit pleuritis, seu inflammatio; sed postea, dolore perseverante, fit attractio sanguinis, & hinc inflammatio. Suscipitur sanguis ob imbecillitatem pleuræ, ob laxitatem, vt in iis sit, qui singulis annis pleuritidē corripī solent. Hæc de definitione.

Quoad differentias formales, multiplex potest esse species, prout tristis *Differentia.* sensatio varia esse potest: vt in dolore cap. ostendimus. In pleuritidē tristis sensatio potissimum est pungitiua, quia membrana afficitur. Quoad subiectum: hoc est Membrana, vel Musculus: membrana, Interna, vel Externa: musculus, vel Diaphragma, vel Intercostales; & hi vel Interiores, vel Exteriores. Quoad causam efficientem; dolor lateris prodit a qualitate tangibili vel Prima, vel Secunda; Interna vel Externa.

In genere dolor facile cognoscitur, patiens enim de dolore circa pleu- *Signa.* ram conqueritur. Differentias a forma manifestat etiam patiens: dum conqueritur de dolore pungituo, vel de alio. Quoad differentias a subiecto: cognoscendum, an crucietur thorax, vel secundum totum, vel secundum partem: & si secundum partem, num secundum dextram; sinistram, anteriore, posteriorem, superiore, inferiore: quod patiens declarabit. Membranæ affectæ esse cognoscuntur, e dolore pungituo; musculi e dolore laxatiuo, & si dolor erit inflammatorius, etiam e dolore pulsante. Deinde cognoscere oportet, quænam mēbrana sit affecta; quis musculus læsus. Mē-

branæ aliæ sunt Externæ, vt perioſtiũ, quod eſt extra pleuram, & coſtas intus & extra ambit; dicitur autem externa membrana, quia ſupra pleurã eſt: aliæ membranæ ſunt Internæ, vt pleura, & mediaſtinum. Perioſtium affectum eſſe cognoscitur; quãdo æger, dum decumbit in dolentem partem, magis cruciatur, verbi gratia, ſi conqueratur de dolore in dextra parte, decumbens ſuper dextram partem magis dolebit; quia per hunc decubitum comprimitur perioſtium. Practici vulgares errât, dum ſtatuunt, ſi æger ſuper parte affecta decumbēs peius habet, dolorẽ eſſe in parte externa ipſius pleuræ: nam hæc membrana eſt ſatis tenuis; vt, ſi inflammetur ſecundum partem internam, neceſſario etiã pars externa afficiatur: quare Galen. per externam pleuram intelligit perioſtium, non veram pleuram. Et ſic læſum eſſe perioſtiũ cognoscitur. Cum autẽ perioſtium circumdet coſtas, ſecundum partẽ internam & externã: cognoscitur inflammationem eſſe potiſſimum ſecundũ partem externam, quando digitorum preſſu dolor exacerbat. Quod ſi pleura ſit læſa; cognoscitur, quia decubitus ſuper latus dolens minus eſt moleſtus: contra, per decubitum in latere oppoſito, pleura extenditur, & tenſa dolet acerbius. Mediaſtinum læſum eſſe cognoscitur; quia dolor affligit per medium pectus, uſque ad infimam partem thoracis: ſi vero ſuccingens coſtas membrana afficiatur; dolor potius eſt ad latera. Quoad muſculos: ſi afficiatur Septum; dolor erit circa nothas coſtas & augebitur inſpiratione, cui diaphragma deſtinatum eſt. Si reliqui muſculi afficiantur, facile cognoscetur: dolor enim augebitur ad compreſſionem thoracis, modo magis, modo minus, prout muſculi intercoſtales vel interiores, vel exteriores afficientur, verbi gratia, ſi exteriores afficiuntur, per leuem compreſſionem exacerbat. Quoad cauſas efficien-
tes: cognoscendum, an fiat ſolutio vnitatis, vel a qualitate, vel a materia: & ſi a qualitate, num a prima, vel ſecunda. Quoad primam: cognoscitur, quia dolor eſt ſtabilis, non errans, ſine grauitate. Et hæc prima qualitas, cum multiplex eſſe poſſit; ſi fuerit caliditas; cognoscitur e dolore inſigni, cum ſenſu caliditatis: cauſæ calidæ præceſſerunt: calida nocent: frigida iuuant. Si frigiditas; cognoscitur ex oppoſitis. Si ſiccitas; cognoscitur e dolore remiſſo, citra ſenſum vel caliditatis, vel frigiditatis: cauſæ exſiccãtes ſunt prægreſſæ: exſiccantia nocent, humida iuuant. Quoad materiam, vel ſecundam qualitatem tangibilem: hæc materia poteſt eſſe Vapor, vel Minera. Si vapor; cognoscitur e dolore errante: Si flatus exiſtat ſatis craſſus, vt dolor ſit ſummus; patebit e dolore, qui erit citra omnem grauitatem: & cognoscitur præterea a iuuantibus, quia iuuant diſcutientia. Si eſt minera; dolor eſt ſtabilis, & cum grauitate. Præterea, cum minera eſſe poſſit vel
cum.

eam, vel sine putredine: si non est putrida, non aderit febris: si putrida, contra; tumque illa erunt signa pleuritidis, de quibus Galenus c. 15. de const. art. c. 10. l. 2. de crisi. c. 8. l. 4. de caus. puls. nimirum dolor pungens, difficilis respiratio, tussis, pulsus serratus, febris continua. Dolor quidem est pungens; eo quod membrana est inflammata. Respiratio est difficilis, frequens, crebra: nam ob materiam, inflammationis causam, non potest dilatari pleura, unde hic defectus frequentia suppletur, ideoque est difficultas, nam frequentia intenditur, quia augetur necessitas, ratione febris. Adest tussis; quia pulmo compatitur. Pulsus est durus; quia pleura afficitur, quæ est corpus densum: & pulsus euadit serratus, quia pleura ob sui resistantiam inæqualiter a materia obsidetur: est velox & frequens, ob caliditatem febrilem. Febris est continua: nã fuligines assiduo cor perit, a pleura inflammata. Quænam autem sit materia pleuritidis, cognoscitur ex Avicenna & Galeno, com. aph. 33. sect. 6. nam si sputum sit rubicundum causa est sanguis: si flauum, bilis: si nigricans, melancholia: si albicans, pituita. Sed quoniam in pleuritide, frequenter materia a capite destillat, sputum albicans non potest humorem detegere: ideo aduertendum, num iuncta sit destillatio. Sic etiam sputum nigricans interdum non est signum melancholiæ, sed pleuritidis lethalis: præsertim si inter initia præcessit sputum rubicundum, flauum; quod postea nigricans sequitur. Si pleuritis sit sicca, sine sputo: cognoscitur materia, e signis, indicantibus dominium, vel sanguinis, vel alterius humoris in toto corpore.

Præsidia sumuntur a forma, subiecto, & causa efficiente. Forma est tristis sensatio: quæ sumitur ratione & iudicii, & receptionis. Si ratione iudicii; indicatur remedium, mentem ad alia auertens: nam fortibus detenti imaginationibus, delata sub oculos non vident: & digladiatores interdum vulnerantur, ut non sentiant, quia imaginationem alio habent conuersam. Receptio non pertinet ad mentem, seu sensum interiorem, sed ad organum; huius ratione indicatur anodynum; quod triplex proponitur, cap. 18. lib. 5. simpl. digerens, suppurans, & stupefaciens. Hæc tria sunt indicata: ergo necessario tria indicantia: quia vnum non nisi vnum indicat. In tristi ergo sensatione, quæ non ad iudicium, sed ad receptionem refertur, consideramus vel ipsam receptionem, vel opus quod necessario sequitur receptionem. Si consideramus ipsam receptionem, ad hanc concurrunt facultas & organum: si enim, verbi gratia, manus percutiatur, non posset excitari dolor, vel receptio dolorifica, nisi facultas a cerebro ad manum transmitteretur. Concurrunt ergo ad receptionem facultas & organum. Facultas nihil indicat, quia non patitur. Organum, quia pa-

Indicationes.

titur, indicat. Porro organum producitur a facultate generatrice (:vt in anatomicis docuimus:) quæ agit per potentiam vel alteratricem, vel formatricem. Quoad alteratricem; organum ad recipiendum aptum efficitur ab alteratrice calidum. Hæc ergo temperatura calida, quæ in tristi sensatione habet rationem causæ morbificæ, indicat contrarium, nimirum frigidum narcoticum: calidum quippe organum, indicat frigidum. Galen. inquit, hoc impropriissime esse anodynum: aduersatur enim temperaturæ, seu calido innato, id est, iis quæ secundum naturam se habent. Deinde generatrix per potentiam formatricem, organū sensus tactus facit rarū: vbi enim nerui sunt molliores, sensus est magis exquisitus, vt in orificio superiori vētriculi: quia vbi maior raritas, ibi spiritus animalis promptius mittit suos radios, quorum beneficio facultas sensitua est magis apta ad recipiendum. Organum ergo, vt rarum, habet rationem causæ morbificæ, in tristi sensatione: ideoque indicat emplasticum, vel suppurans, quatenus hoc densare potest. Et hoc proprie est anodynum; est enim moderate calidum, nec aduersatur calido innato: non tamen est propriissime anodynum, quia, licet densans nō aduersetur organo, vt est particeps calidi innati; aduersatur tamen organo in eo quod hoc debet esse rarum; nam densitate organi raritas imminuitur, vt radii spirituum animalium non ita promte transmittantur. Tertio & vltimo, si consideretur tristis sensatio, & quidem receptio, ratione operis; indicatur leuiter digerens, quod calidum est in primo, & tenuis substantiæ. Hoc opus est materia, quæ dolorem sequitur, seu quæ a dolore attrahitur; non materia quæ præcedit dolorem (: hæc enim est causa efficiens:) sed quæ ante dolorem non fuit, & opus est tristis sensationis: in dolore enim dum facultas expultrix ad expellendum insurgit: tunc concurrit in partem dolentem aliquid sanguinis & spiritus, vt pars dolens aliquo modo repleatur: vt docet Galenus c. 3. l. 13. methodi. Et hæc materia, quæ sequitur dolorem & receptionem, est illa quæ indicat digerens. Hoc indicatum, secundum Galenum, est propriissime anodynum: cum enim sit calidum, non aduersatur temperaturæ organi, seu calido innato: & cum sit tenuis substantiæ, non aduersatur raritati. Quare tristis sensatio indicat Auertens mentem ad alia, Frigidum, Densans, moderate Discutiens. Subiectum, seu thorax quid indicet, patet: & forsitan pleuritis potest requirere secundum sui proportionem remedium pleuriticum, quod quidam pro secreto habent. Quoad causam efficientem: solutio vnitatis non indicat vtile: qualitas autem tangibilis indicat, vt est causa solutionis vnitatis, & proinde doloris. Prima qualitas, indicat alterans per contrarium, verbi gratia, caliditas refrigerans. Secunda

Secunda qualitas, est materia, nimirum Vapor, vel Minera: vapor indicat discutiens; minera sensibilibiter euacuans, verbi gratia sanguinea sanguinem vacuans. Cæterum, cum hæ materiæ sint mistum præter naturam, lædens hominem secundum thoracem: hinc variæ sumuntur indicationes. Cum enim sit mistum præter naturam; peccare potest secundum formam, qualitatem, & quantitatem. Vitium secundum formam potest esse duplex: vel enim materia est putrida, & indicat eradicans; vel non est putrida, habet tamen formam & naturam aduersariam corpori nostro, vt materia venefica, virulentia Gallica; & hæc non indicat, quia non est nota essentia, sed requirit alexipharmacum. Peccatum secundum quantitatem indicat minuens. Secundum qualitatem vitium, indicat alterans per contrarium, calidum indicat frigidum. Peccatum secundum qualitatem motiuam, indicat reuulforium, deriuatorium, reprimens. Peccatum in quiete, indicat discutiens. Si sumatur materia, vt lædit; si vehementer lædit, indicat remedium vehemens seu validum; vt lædit thoracem, indicat remedium vacuans per tussim.

In genere de periculo nihil statui potest: quidam enim dolor est periculofus, quidam vacat periculo. Quoad differentias igitur formales, vt tristis sensatio est magis vel minus vehemens; ita etiam intenditur discrimen. Quoad differentias e subiecto, cæteris paribus; dolor magis est periculofus, si occupat partes internas. Quoad differentias a causa efficiente; sufficiat vim materiæ perpendere: nam si, verbi gratia fiat dolor in thorace, vele vulnere, vele contusione; non pertinet ad vos, sed ad cheirurgos de prognostico loqui. Materia potest esse vapor, vel minera. Si minera; cæteris paribus, dolor magis est periculofus, quia facilius vapor expugnari potest. Quoad mineram, de ea saltem materia loquemur, quæ potest esse causa pleuritidis: & cum fiat pleuritis a sanguine; oportet sanguinis vim, seu vehementiam perpendere. Sanguis ergo, causa pleuritidis, est mistum præter naturam, pleuram lædens. Quatenus sanguis est mistum, oportet considerare, an sanguis sit purus, an potius biliosus, pituitosus, melancholicus. cap. 15. libr. de constit. art. & cap. 10. libr. 12. de crisi- bus. Si sanguis sit vel purus, vel biliosus; pleuritis erit minus periculosa: si melancholicus, summe periculosa: non ita si pituitosus, quamuis sit diuturnior, quam si in causa sit sanguis biliosus, aut purus. Si perpendamus vim sanguinis, vt est præter naturam: peccatum est secundum formam, quantitatem, qualitatem. Quoad peccatum secundum formam; si sanguis fuerit summæ actiuitatis, est pleuritis periculosa, verbi gratia sanguis in pleuritide est summæ actiuitatis, dum pleuriticus laborat morbo Gallico: iccirco summum est

prædicendum periculū. Quod si sanguis, qui causa est pleuritidis, sit summe putridus; pariter pleuritis est admodum periculosa, & ferme lethalis. Quoad vitium in quantitate: quo sanguis copiosior, eo malum magis periculosum. Quoad qualitatem, sanguis calidior, & tenuis, citius potest vinci: at viscidior, crassior, tardius. Quoad peccatum sanguinis in quiere: quo magis parti adhæret sanguis, eo periculosior pleuritis, soletq; in empyema degenerare. Quoad motum materiæ; pleuritis periculosior, si morio fiat per modum transmissionis, quam per modum attractionis. Vnde Hippocrates aphor. II. sect. 7. a pleuritide peripneumonia, malum: nam dum materia mouetur intro, ad pulmones, malum; si extra, est potius bonum. Si deniq; consideremus sanguinem, vt lædit: quo vehementius lædit, eo periculosior pleuritis. Hinc Galenus cap. 5. lib. 4. de præfag. e puls. dicit: si pulsus sit maxime durus, euidenter serratus, paruus, creberrimus; lethalis est pleuritis: quia hi motus nobis significant vehementissimam læsionem sanguinis. Si perpendamus sanguinem, vt lædit pleuram: si verbi gratia lædat pleuram secundum partem sinistram, est pleuritis deterior, propter sinistram cordis ventriculum.

Curatio:

*Vena sectio,
dolore ascen-
dente: phar-
macum, de-
scendente.*

Quoad materias, primum de cheirurgicis loquemur. Dicit autem Aui-
cen. inflammationi thoracis cōmuniter conuenire venæ sectionē. At vero
Hippocr. com. I. lib. 2. de rat. vict. acut. ait, dolore ascendente esse secan-
dam venam; descendente, esse vtendū pharmaco. Hoc loco ergo duplex
est indicatū; scilicet remedium vehemens, vacuans sanguinē, cuius mate-
ria est venæ sectio; & remediū vehemens, vacuans humorē alium a sangui-
ne, cuius materia est niger helleborus, peplus. Si duplex indicatū, ergo du-
plex indicans, alterum, sanguis; alterū, succus non sanguineus. Hippoc. au-
tem ad hæc duo indicantia respicere, inde probari potest; quia loco citato
non loquitur de omni pleuritide, sed de ea quæ fit a sanguine, misto cū alio
succo: nam a principio illius secundi libri de rat. vict. vsq; ad 11. & 12. con-
textū, loquitur de illa pleuritide, in qua licet fomēta tentare, quibus dolor
sedetur; & si fomentis dolor non minui, sed intendi videatur, confugit ad
venæ sectionē, & ad pharmacum. Quod si pleuritis, de qua loquitur Hipp.
esset pleuritis a solo sanguine facta, citra permissionē: non institueret curā
tentatiuā; nec enim ita fuit ignarus, vt non cognosceret affectū exquisitē
sanguineū. Patet igitur, ratione huius curæ tentatiuæ, proponere Hippoc.
eam pleuritidē, quæ fit a sanguine, permisto cū alio succo: ideo duplex in-
dicans, sanguis, & succus ab hoc diuersus. Cur autē Hippocr. dolore ascen-
dente sanguinē vacuat; descendēte purgat? Respicit ad citā celeremq; do-
loris remotionē: agit enim de insigni dolore, quem fomentis mitigare nō
potuit,

Potuit, imo qui inde auctus est. In remouendo hoc dolore, respicit ad essentiam indicantis; quæ petenda est a motu materiæ peccantis, prout scilicet inclinatione & impetum habet sursum, vel deorsum. Quare in pleuritide, quæ fit a sanguine permisto cum aliis succis, si dolor vehemens sit, qui formentis non cedat; mitigandus est euacuatione materiæ fluxæ; quod fit, dolore ascendente per venæ sectionem, descendente per pharmacum. Permittens supposuit Hippocrates: at Galenus ut interpres, id proponit: Si enim febris sit vehemens, quamuis minus utile sit dolore descendente venam secare, est tamen tutius: magis quidem utile est pharmaco uti; quia pharmaco euacuatur materia, quæ est causa doloris, non item per venæ sectionem, scilicet dolore descendente: tutius tamen est secare venam, quando febris est intensa; tunc enim virtus non potest sustinere caliditatem pharmaci, & febris. Et hæc de illo Hippocratis loco.

Licet aut pleuritis sit inflammatio, & affectus sanguineus, sanguinis vacuationem indicans: non tamen semper secanda est vena, quamuis virtus sit robusta, exempli gratia in pleuritide cum sputo sanguinolento: vnde Hipp. circa finem sect. 3. lib. 6. epid. non mittit sanguinem in pleuritide, in qua sanguis exspuitur: Gal. rationem affert, quia inflammatio est mitis. Quidam hac decepti auctoritate, nunquam secant venam, si sputum sit sanguineum. Sed nos ad methodum & fundamenta reuocantes omnia, distinguere debemus, dum sanguis exspuitur, num sanguinis peccatum sit vehemens, nec ne. Si non est vehemens, mitis est inflammatio; qualis ea fuit, quæ ab Hippocr. proponitur: dum scilicet sanguis qui fluit, egreditur, non retinetur, ideoque sensibilibiter dolor imminuitur; e quibus mitis cognoscitur inflammatio: ideoque tunc non est secanda vena; quia sanguis in hac miti inflammatione a materia euacuatur per tussim. Si peccatum sanguinis sit vehemens, inflammatio non est mitis: dum scilicet æger exspuit sanguinem, sed in parua copia, & dolor non minuitur, sed intenditur potius; quia scilicet maior est portio sanguinis fluentis, quam eius qui excernitur: proinde vena secanda, cum vitium sanguinis sit vehemens. Patet ergo, an in pleuritide venam secare liceat.

Circa quid agendum specificum; notandum, vacuari debere sanguinem ad 15 j. si ad 15 j. peccat. Sed hoc est peculiare in pleuritide, sanguinem statui peccantem, qui non modo fluit, verum etiam fluxit: nam sanguis fluxus est in causa doloris, quem per venæ sectionem volumus imminuere: vnde merito Hippocrates t. 10. libro 2. de vict. ratio. permittit egredi sanguinem, usque ad eius mutationem; quia hæc nobis significat mutari sanguinem etiam fluxum, qui actu causat dolorem. Vtus venæ sectionis. *Quantum agendum*, sumitur ab actione sanguinis. Si ergo summa

Si sputum sanguineum, num secanda vena. Vallasius aliter interpretatur, in suis commentariis.

fit sanguinis actio, verbi gratia si dolor sit vehementissimus, ratione copiosi sanguinis: vnica vice & confertim sanguis vacuandus. Supponere autem oportet virtutem robustam: si enim debilis sit; vel repetenda venæ sectio, vel cucurbitulis scarificatis complere oportet. *Modus agendi* desumitur a passione sanguinis, vt facilius, vel difficilius egreditur. Quare in pleuritide a sanguine bilioso, foramen faciendum est angustum; amplum, si fiat a sanguine melancholico; medio modo, si a pituitoso, vel puro. Quoad *quando agendum*: oportet intelligere, quæ vena sit primum secanda, & quo tempore vena secanda. Cum autem quando agendum, sumatur a præsentia indicantis, & absentia prohibentis; statim ab initio, quamprimum indicantis sanguinis præsentia adest, & nihil prohibet, venâ tundenda. Nec obstat, quod Hippocrates venam Anaxioni die octauo aperuit: nam, vt Galenus notat, a principio non fuit vocatus, alias etiam a principio venam secuisset; quia indicans adest, & nihil prohibet, præsertim virtus inter initia non prohibet, quia fortis est.

*Nūm fomentis ante venæ sectionem
vtili liceat.*

Dubitatur, num liceat venam secare post fomenta, mitigantia dolorem? Nam Hippocrates libr. 2. de vict. rat. inter initia inquit, dolorem lateris tentandum esse fomentis sedare. Quæ auctoritas male intellecta, multis est exitio. Si enim summo mane ad pleuriticum accedatis, nec venam aperiatis, sed applicetis fomenta: fieri potest, vt maior copia sanguinis attrahatur; at postea circa vesperam, propter inuasionem febris, non licet venam secare, & sequentem tamen diem expectare est lethale; quia nimium augetur inflammatio. Loquitur ergo Hippocrates de vera pleuritide; non de dolore qui fit a flatu: nam præter id, quod signis Hippocrates flatum cognoscere potuit: si flatus non cedat fomentis, quomodo Hippocrates esset arbitratus eum cessurum venæ sectioni? Loquitur ergo de pleuritide, & dolore inflammatorio, de pleuritide exquisita, quæ fit a sanguine: in qua, si non iuuent fomenta, iuuet remedium sanguinem vacuans. Non autem loquitur Hippocrates de qualibet pleuritide sanguinea; nec enim in omni sanguinea progredi possumus cura tentatiua. Quod si ergo pleuritis fiat a sanguine, sed exiguo & in parua copia; nec manifestum sit, an in corpore sit copiosa materia, ob humorum retrocessum: licet tentare fomentis, num doloris causa dissolui queat: & cum in corpore non subsit humor, non sit attractio nouæ materiæ, ideoq; remouetur pleuritis, & curatur affectus inflammatorius citra venæ sectionem: neq; enim venâ secanda est, nisi sanguis affectus sit vitio vehemente. Sed si contingat, vt in hac cura tentatiua, post applicatum fomentum non leniatur dolor, sed intendatur; cum hæc intensio significet corporis repletionem, & vi-

rium

um sanguinis vehemens: tunc vena secanda est, monente Hippocrate. Quod si offeratur corpus quadratum, plethoricum, quod pleuritide laboraret: fomentis locus non est, sed ante fomenta vena est secanda. Aliud etiam *Auicenna* oritur dubium: quia Auicennas quarta, primi, cap. 20. de phleboto. dicit: *sententia enarratur.* cum euacuare volueris, prius seda dolorem: ergo videtur primum dolor fomentis sedandus, deinde vena secanda. Galenus com. aph. 23. sect. 1. dicit: in vehementissimis doloribus, maximum esse remedium ad leipothymiam usque vacuare. Galenus igitur statim euacuat, nec prius fomentis utitur. Quare confugiemus ad methodum, pro lite hac dirimenda. Versamur circa quando agendum, quod sumitur a presentia indicantis, & absentia prohibentis; ita ut magis possit indicans, quam prohibens. Hic ergo perpendere debemus vehementiam doloris, qui sedari debet; & vehementiam sanguinis, qui euacuari debet: & si magis possit dolor, prius fomentis utendum: si magis sanguis, vena ilico secanda. Quod si igitur vena aperienda sit remota a loco dolente: primum dolor sedari debet, post tunc vena: quia magis potest dolor, quam sanguis ille remotus, qui dolorem vel nullo modo, vel tarde auferre potest: ideoque sententia Auicennae haec est: Cum a longinquo vacuare voles, prius dolorem seda. At si vena secanda est proxima; magis potest sanguis, quam dolor; & per venam proximam apertam vacuatur sanguis, qui actu causat dolorem; ideo in doloribus vehementissimis Galenus, respiciens ad venam proximam, ante fomenta venam secabat. Ergo, si sanguinis assit vehementia, semper ante fomenta vena est diuidenda.

Quoniam vero plures interdum venae sunt secandae: videndum quae primo, quae secundo incidenda. Auicennas in thoracis inflammatione, primum secat saphenam oppositi lateris: deinde venam brachii oppositi: tertio venam brachii eiusdem lateris. Hic ergo proponitur & Vbi, & Quando agendum. Quoad *vbi agendum*; respicit Auicennas ad triplicem subsistentiam sanguinis; ideo enim tres venas secat. Nam si materia fluxa, quae consistentiam habet in pectore, sit exigua: sufficit interdum secare tantum saphenam, ut euacuetur materia in toto existens, & ad locum distantem fiat reuulsio. Si autem maior sit copia materiae fluxae, oportet secare venam eiusdem lateris. Tres denique venas secat Auicennas, quando triplex est sanguinis subsistentia: accidit enim interdum, ut corpus vniuersum sanguine sit repletum: quare, cum sanguis habeat subsistentiam circa partes inferas, infra iecur; merito probatur sectio saphenae: & cum sanguis etiam habeat subsistentiam supra iecur, secundum partem & dextram, & sinistram; recte secatur vena utriusque brachii. Haec ergo ratio est, cur triplex tundenda vena.

Qua vena aperienda: Et, si plures, quo ordine.

Quoad quando agendum: Auicennas primo secat saphenā, deinde venam brachii oppositi; tertio eiusdem lateris: non quod semper ita sit agendum, sed tum, quando adest præsentia indicantiū; & nihil prohibet: Si ergo materia fluxa, pleuritidis causa, sit exigua; quæ autē fluit, & fluxura est, sit copiosa: tunc adest præsentia sanguinis indicantis: sed magis potest materia fluxura, quam fluxa, quia dolor est exiguus, qui nobis patefacit, nō esse admodum vehementē vim sanguinis fluxi. Quia ergo quando agendū, indicatur a præsentia eius cuius vis est vehementior; materiæ autē fluxuræ, nō fluxæ, hoc in casu, vis est vehementior: ideo Auicen. secare debuit alias venas, quam eiusdem lateris. Cæterum, dum perpendimus materiam fluxuram; hæc vacuari potest per venam brachii oppositi, & per saphenā. Auicennas saphenam secat: quia magis potest materia, quæ est circa artus in febribus; quo magis enim a lōginquis attrahes, tanto magis reuelles; efficacior enim reuulsio, quæ fit a longinquioribus partibus: ideoq; interdū sufficit remouere sanguinis impetum, per solam sectā saphenam. Non ergo voluit Auicen. semper tres venas esse secandas: quia & vna interdū sufficit, aliquādo duæ, &c. Si enim dolor sit exiguus, & corpus repletū satis; primo saphena scindenda: a cuius sectione dolor vel minuitur, vel non. Si minuitur; iudicare possumus, per saphenę sectionē, sufficientem factā esse reuulsionem, vt alia venę sectione opus nō sit. At si dolor perseveret; cogimur secare venā oppositi lateris, vt ab alio latere fiat reuulsio: nā existente perseverantia doloris, sed exigui, magis potest vehementia sanguinis fluxuri, quā fluxi, quia dolor exiguus: quare secūdo loco vena brachii oppositi secanda. Et si ab huius sectione dolor euanescit, nec vehementia intenditur, nihil aliud agendū. Quod si perseveret, tertiā venā aperire cogimur. Nec huic sententiæ Gal. aduersatur: licet dicat, sectionem venæ ab opposito latere, vel nihil, vel tarde iuuare. Cum enim Gal. agat de quando agendum; respicit ad præsentiā vehementis indicantis. Ideoq; si dolor sit vehemens, qui, verbi gratia fomentis non cedat, sed augeatur, vel etiam ante fomenta vehemens sit dolor: hic significat, sanguinem fluxum esse vehementē, maximeq; posse ad indicandum: ideo quamprimum vena eiusdem lateris aperienda, quia per saphenam, vel oppositum latus, sanguis fluxus non ita potest euacuari: & cum sanguis fluxus sit in causa doloris vehementis, cum nō euacuetur per venę sectionem oppositi lateris, remanet dolor; quare remedium nullum: & dolor permanet diutius, quam par sit; quare tardum remedium. Cum autem ad curandum medici plerunq; vocentur, quādo malum quodammodo progressum est, & dolor est vehemens: certe tunc vena eiusdem lateris aperienda est.

Quoad

Quoad Cucurbitulas scarificatas; quandoq; conueniunt loco sectionis venæ, cum virtus debilis est, quæ venæ sectionem tolerare nequit: vel, etiam si vires mediocres sint, si tamen vniuersum sanguinē peccantem per venam sectam educere nō licet, post venæ sectionem id supplendū est cucurbitulis scarificatis. Quoad locum: Aetius applicat thoraci. Vbi notandum: quatenus cucurbitulæ sunt vicariæ venæ sectionis, eas nequaquam applicandas esse loco affecto (sicut etiā de venæ sectione diximus) sed eo modo administrandas, vt fiat reuulsio, & deriuatio, quæ est mistum quiddam ex euacuatione, & reuulsione. Idcirco cucurbitulæ, venæ sectionis loco adhibitæ, applicari debēt vel infra thoracē, vel in brachiis; nequaquam dorso, loco affecto. Quatenus autem cucurbitulæ propria ratione considerantur, vt auxilium topicum; respiciunt materiā fluxam, & euacuationē non totius corporis, sed repletionis determinatæ: & quia hic sanguis fluxus subsistentiā habet in thorace; pro euacuatione determinata cum Aetio cucurbitulæ applicandæ sunt thoraci. Vt imur cucurbitulis loco venæ sectionis, in principio: contra, cucurbitulis gratia repletionis determinatæ, non vt imur inter initia, sed post euacuationem totius.

Medicamenta in pleuritide respiciunt Dolorem, vel Pleuram, vel Causam efficientē. Dolorem respiciunt anodyna: quæ vel propriissime ita dicuntur, vel proprie, vel improprie. Propriissime anodyna sunt, quæ moderate discutunt, calida sunt in primo, & tenuium partium: vt *oleum anethinum, chamæmelinum, fœnumgracum*. Quoad vsum: ℞. *ol. anethini, chamæmel. an. ʒ. ss. pulu. tenuiss. anethi ʒj. Misce.* Applicetur moderate calidū, nam materia morbifica discutienda id indicat, quæ calido cedit, frigido nō cedit: erit autem moderate calidū, quia affectus inflammatorius valde calidum prohibet. Vtendū hoc medicamento, quando dolor est vehemens, & nihil prohibet: prohibet autem materia replens totum: quare prius aut vena secanda, aut saltem alius mollienda, antequā hæc medicamenta applicentur. Locus patet: si enim pleuritis sit in dextro latere: illa subsistentia indicat parti dextræ esse adhibendum anodynū. Sequuntur anodyna proprie ita dicta, nimirū densantia, quæ humida sunt, vt *malua, althæa, lac, butyrum, amygd. dulces, aqua temperata moderatæ caliditatis, hydreleum, farina triticea, panis triticeus mediocriter coctus, adeps gallinaceus, suillus*. Hippocrates fomētis ante venæ sectionē vtitur, vt inde cognoscat, an materia copiosa sub sit in corpore. Nos autē loquimur de fomentis, quibus post venæ sectionē vti licet, ratione doloris vehemētis, quæ sunt humectantia, densantia, emplastica, suppurantia (applicentur vt libet.) Quoad vsum. ℞. *panis triticei, decocti in lacte ʒij. Viere. Præterea. ℞. malua. alth. an. M. B. aqua lbij fiat.*

Cucurbitu-
la scarifica-
ta.

I. Anodyna.

Discutien-
tia.

Densantia.

decoctio ad consumt. tertia partis, pro fomento. Possumus eodem modo pinguedines applicare. Quoad modum: his tepidis vtendum, & fomentis & inunctionibus. Sumantur vesicæ, & dimidia parte repleantur propositis medicamentis. Admirabile est, si hæc medicamenta parentur cum omento: verbi gratia. ℞. omentū vel castrati, vel vituli, vel suis, calefiat moderate cum oleo amygd. dulc. cum oleo sesamino, & similibus. Tempus patet, nimirū post venæ sectionē, & postquam corpus bene expurgatum est. Quoad vbi: his anodynīs densantibus non tantum vtendum applicando, sed etiam exhibendo. Nam vbi agendum indicatur a subsistentia indicantis. Si ergo pleuritis sit interna, intra costas: medicamenta applicita, non ita facile possunt permeare, dolor est acerbus, qui non cessit venæ sectioni, cuius insignis doloris ratione virium lapsus imminet, & membranarum corruptio: ideo cogimur iudicare, sanguinis subsistentiam esse in parte interna: & tunc hæc anodyna (quod pauci sciunt) exhibenda sunt. Consulo igitur, vt urgente necessitate, exhibeatis ol. amygd. dulc. recens expressi ℥ viij. Ne autem ratione olei inflammatio interna augeatur; permiscenda est bona quantitas aqua hordei: sic enim dolor mitigatur, nec feruor intenditur. Et tutius est his vti, quam illis medicamentis, quæ sunt frigida, & improprie anodyna dicuntur. Galenus t. 33. lib. 1. de rat. vict. opiata in pleuritide improbat; nec enim sanant, sed sensum tollunt, & sunt in causa, vt respiratio admodum difficilis euadat. Auicennas in dolore admodum intenso, qui digerentibus non cedit, vtitur frigidis, potissimum si vigiliæ infestant: exhibet semina papau. albi, cum saccharo, quod deterget hoc modo. ℞. emuls. sem. pap. ℥ iij. sacchari ℥ j. addantur duo vel tria cochlearia ptisanæ hordeaceæ colatæ. Medicamēta hæc non exhibeantur actu frigida, quia virtus prohibet causā respirationis; licet frigida magis obtunderēt doloris causam. Quoad quādo: exhibeantur si est dolor vehemētissimus, qui vigiliarū sit causa. Quoad vbi: hæc extra applicari non debēt, maxime enim læderetur respiratio; sed intro per os tantū dāda sunt.

*Frigida, seu
opiata.*

*I I. Appro-
priata.*

Sequuntur medicamenta, subiectum, seu pleuram respicientia: talia sunt dens apri, flores rubri papaueris, quorum magna copia est tempore messis: ego non raro sum vsus, dolor enim sedatur, & pleura roboratur, vt materiam expellat morbificam. Quoad vsum: ℞. dentis apri ℥ j. flor. papau. rubri ℥ j. addatur syr. de liquirit vel de capill. Ven ℥ ss. Mis. Quoad modum, potest esse lambitium, vel electarium. Efficax hoc est electarium: ℞. pulu. dentis apri ℥ ss. sem. rubri papau ℥ j ss. confusus syr. maluarum ℥ j ss. cum syrupo viol. fiat electariū, cuius dosis a ℥ j. ad ℥ ss. exhibeatur per vnā, vel duas horas ante omnem cibum. Sepe detur: quia mitigatur dolor, euacuatur materia, fouetur pleuræ proportio.

Quoad

Quoad materiam medicinalem, quæ causam efficientem respicit potissimum in pleuritide: hæc medicamenta referuntur ad materiam, vel existentem in Toto, vel in Thorace. Quæ totum respiciunt, postulant discursum generalem. Vnum notandum, circa *quando* purgandum. Hippocrates dolore descendente, inter initia pharmacum propinat, ut peplum, helleborum. Vult ergo in principio esse exhibendum: sicut enim dolore ascendente vena secanda est inter initia; ita descendente, purgandum inter initia, nisi febris prohibeat. Dolore quidem ascendente pharmacum solvens in declinatione propinandum; nam in principio secatur vena; in declinatione autem cum materia sit concocta, nec assit cruditas, nec febris vehemens, adest indicans, & nihil prohibet. At si dolor descendat, pharmacum modo in principio, modo in declinatione exhibendum; prout adest indicans, & non adest prohibens. Si igitur in principio assit indicans, & non assit prohibens: tunc in principio solvens erit exhibendum. Non adest prohibens, si febris sit remissa: tunc enim magis potest materia morbifica ad indicandum, quam febris ad prohibendum. Idcirco Galenus ait: si febris sit vehemens, non esse purgandum; si non sit vehemens, etiam exhibendam esse colocynthidem. Sed dubitatur, quomodo, dolore descendente, in principio, materia, quæ adhuc cruda est, magis possit ad indicandum, quam vel febris, vel materiæ cruditas, ad prohibendum? Non potest responderi, materiam illam turgere: ea enim turget & furiosa dicitur, quæ huc illuc agitur, ut ignoretur in quod viscus ruere possit, metusque sit, ne petat partem aliquam principem: at materia in pleuritide habet raptum ad partem ignobilem, & ad partem quam medicus cognoscit. Quare dicendum, hanc materiam morificam esse crudam, & habere impetum deorsum, ad partem inferiorem pleuræ: hancque materiam, ut habet impetum deorsum in pleuram, magis posse ad indicandum pharmacum, quam cruditas ad prohibendum. Ratio est, quia Hippocrates loquitur de pleuritide, in qua est dolor vehemens; non de omni, sed in qua dolor fomentis non cedit. Dum igitur augetur dolor ob impetum materiæ; occurrendum est, ne ob materiæ impetum, maxima excitetur inflammatio. At fomentis occurrere non possumus. Ergo solvente pharmaco materia hæc euacuanda: ideo materia magis indicat, quam cruditas prohibeat, quamque febris remissa prohibeat: præsertim quia hæc materia, quatenus impetum habet deorsum, facile redditur obediens pharmaco deorsum trahenti. Si febris sit intensa, Avicennas noctu purgat: nos vel die, vel noctu, prout adest indicans, & abest prohibens. Si enim pleuriticus noctu peius habeat, interdum purgamus; quia morbi vehementia

noctu prohibet. Auicennas autem ita loquitur, vt significet, dolore descendente, cum summa vehementia materię, impetum deorsum habentis statim inter initia pharmacum esse exhibendum, ita vt etiā noctu demus, si circa vesperam vocemur, diem sequentem non expectantes. Quod si autem febris fuerit vehemens, secundum Galenum vena secanda, etiam dolore descendente: & eodem die vti possumus medicamento inferius vacuante, sed leniente: Verbi gratia, mane secetis venam, circa vesperam exhibeatis leniens.

Discutientia vaporum.

Repellentia materiam fluentem.

Quoad materiam fluentem, in thorace contentam: si sit Vapor, non est verus dolor pleuriticus: & tunc vti licet *anetho, chamamelo, feniculo, cumino, dauco, aniso, petroselino, aromatibus, & aliis*; quę sua caliditate non nocēt, quia affectus non est inflammatorius. Si autem materia fluens fuerit Minera: repellentibus & astringentibus parce vtendum, c. 17. l. 11. meth. impediunt enim thoracis dilatationem. Sufficit ergo *oleum rosaceum potius completum, quam omphacinum, cum aceto*. Et, si materia sit biliosa, addatur *oleum violaceum, vel potius aqua violarum*: si pituitosa, *oleum chamamelinum, mastichinum*. Vtus sit pro discrimine indicantium, verbi gratia, si materia sit biliosa, & proinde huius sit maior actio quam pituitę; potestis *oleum ros. completum* in maiori quantitate pręscribere, quam in pleuritide a sanguine pituitoso. Quoad modum: cum Galeno cap. 15. libro 1. ad Glauc. in calida fluxione vtendum est oxyrrhodino, actu frigido; in frigida, tepido; quod in genere de inflammatione dictum, in pleuritide locum non habet, nunquam enim in hac actu frigidum esse debet medicamentum, quamuis in fluxione biliosa minus calidum esse debeat. Quoad quando: vtendum his medicamentis, dum adest pręsentia indicantis: nimirum in principio, dum materia fluit, & non est impacta. Oportet autem abesse prohibens. Prohibet in principio materia existens in toto & thorace. In toto, dū est admodū copiosa: quare in primis vena secanda, antequam vtamur reprimentibus. Per materiam in thorace existentem, intelligo materiam, quę est in aliquo viscere thoracis, & mouetur in thorace existens, vel a corde, vel a pulmone ad pleuram: verbi gratia, quando peripneumonia mutatur in pleuritidem: in hoc casu reprimentibus ager necaretur, quia impetus est a parte nobili ad ignobilem: & reprimentia pręterea prohibentur a virtute debili cordis, pulmonis, quatenus hæc viscera propter imbecillitatem facile suscipiunt. Quamobrem, si adest illis, quę tamen non sit ratio pleuritidis; si adest peripneumonia; si homines sunt obnoxii palpitatiōi cordis: significatur harum partium imbecillitas; ideoque tunc nullo pacto reprimentibus vtendum. Quo-

ad vbi:

adubi: patet, quod parti dolenti sint adhibenda medicamenta.

Si materia iam fluxa sit, ac nondum impacta: si fuerit sanguis, præfer- *Expectoran-*
tim feruens ac biliosus: exhiberi debent, *syrupus violaceus; iuiubinus, de^{ria}.*
capillis Vener. item iuiuba, sebesten, amyllum, saccharum candum, amygdala,
semina frigida mai. & minora. Si sanguis non sit ita feruens, his adiunge-
mus *syrupum acetosum simplicem.* Si sanguis sit pituitosus; addemus *oxy-*
meli simplex, syrupum liquiritia, syrupum de farfara; loch de pino, loch de
pulmone vulpis: & parabimus eclegma, e melle; e mulsu: nam ratione san-
guinis pituitosi opus est detergentibus. Si sanguis fuerit melancholicus; *Cum aceto*
aduertendum, an sanguis ille sit exustus, nec ne. Si exustus fuerit; addatis *paratorum*
syrupum de pomis simpl. syrupum violarum, mucilagines seminis althæa, malua- *usus vitetur*
rum; addatis passulas, caricas. Si non fuerit exustus; satis erit, uti medica- *ubi neruo-*
mentis, quibus etiam utimur ratione pituitæ, id est attenuantibus, ratio- *sum genus*
ne crassitie. Hæc igitur sunt medicamenta, quibus utimur pro euacuan- *imbecillum*
da materia, in thorace & pectore existente. De *Vsu.* Dosis augetur *est, in pue-*
vel minuitur, pro varia ratione indicantis: nimirum pro copia, caliditate, *ris, macilen-*
crassitie, tenuitate, visciditate. Ratione ergo bilis, quæ calida ac tenuis *tis, hysteri-*
est, & proinde summæ actionis, ita præscribemus: *℥. syrupum viol. ʒjß.* *cis, &c.*
sacchari candi violacei ʒß. emuls. semin. melon. cucurb. ana ʒiij. Mis. fiat lam-
bitium. Si sanguis fuerit pituitosus, crassus, viscidus; ita præscribatur:
℥. oxymeli simpl. ʒjß. syrupi de farfara ʒß. penidiorm ʒiij. Mis. & fiat
lambitium. Quoad modum: lambitium potest esse magis vel minus li-
quidum. Minus liquidum conuenit, dum maior est resistentia, diffici-
lior passio; ut si sanguis sit pituitosus & melancholicus: contra, si bilio-
sus. Quoad quando agendum: his medicamentis utendum, dum adest in-
dicans, & nihil prohibet. Indicans adest, dum materia morbifica egredi-
tur pleuram: hoc enim tempore materia mouetur in pulmones, & per
tussim ope eclegmatum excernitur: non debet manere in thorace, quia
oritur empyema: lambitiuis igitur utendum, quando materia egreditur
pleuram; ergo quamprimum: nam in pleuritide inflammationis materia
etiam inter initia resudat, sicut in ophthalmia. Quare inter initia ecle-
gmatis utendum, nisi assit prohibens. Prohibet autem primum mate-
ria existens in toto. Male igitur quidam practici in prima visitatione *Error quo-*
prescribunt lambitiua (: sunt quasi sceminæ, isti Medici:) nam materia *rundam.*
in toto existens prohibet: eclegma enim exhibiturum est in causa tussis;
tussi autem agitantur pulmones, thorax, & pleura: ideoque si corpus sit
repletum, maius sit nocumentum, ratione attractionis nouæ materiæ,
quam iuuamentum. Quare & post venæsectionem, & post leniens,

lambitiua demum præscribi debent: potestque & sanguis vacuari, & leniens exhiberi, eodem die; nec enim cunctandum. Prohibetur etiam lambitium, a materia, quæ euidenter replet ventriculum, & præsertim a materia cibali. Hinc boni practici lambitiua exhibent ante cibum; & minimum per duas horas post cibum. Vbi agendum, patet: materiæ enim subsistentia indicat, medicamentum per os esse exhibendum.

*Resoluentia
materiam
impactam.*

Tandem opus est medicamentis, quæ mineram seu materiam impactam vacuent; non potest autem vacuari, nisi mutetur in vaporem. Quare hæc medicamenta debent esse calida, tenuis substantiæ: hæc sunt mitia, mediocria, vehementia: quibus vtendum, prout materia postulabit. Inter mitia recensere licet, quæ proponuntur ab Hippocrate & Galeno, l. 2. de rat. vict. nim. *spongia madefacta in aqua calida, fursures, milium, althæa, chamamelum, fœnumgracum.* Mediocre medicamentum, secundum Hippocratem, & Galenum, loc. cit. confici potest *ex orobo: item ex anetho, hyssopo, origano.* Vehementius medicamentum conficitur *e sale, dictamno Cretico, halcyonio, iberide & sinapi.* Quoad quantum agendum; ita præscribi potest: *℞. fursurum M. ss. orobi, milii, ana ℥j. Misce fiat sacculus & applicetur.* Quoad modum: hæc medicamenta actu calida administrantur, modo magis, modo minus, pro resistentia. Forma potest esse inunctio, fomentum, ceratum, sacculus, vesica. Quoad quando agendum: his vtendum, dum adest materia impacta, nec aliquid prohibeat. Prohibet autem materia existens in toto: licet enim ab initio quædam fiat resolutio, & medicamentum iuuare videatur, postea tamen nocet, quia pars laxior redditur, & fluxio augetur: quare totum ante omnia euacuandum, c. 2. l. 2. ad Glaucon. Præterea prohibet materia in thorace seu pectore existens, sed nondum impacta: hæc ergo linctuum ope primum vacuanda est; deinde accedendum ad materiam impactam. Vbi agendum patet: possumus enim resoluentibus vti & intus, & extra. Intus ea administrari debent, quæ sunt iucunda: nam virtus oris & palati prohibet iniucunda.

Vitus.

Diæta, pro causæ varietate variat. In biliosa pleuritide victus magis debet esse refrigeras, quam in pituitosa. Victus autem in hoc affectu inflammatorio non erit plenus, nam interficerentur ægri; sed tenuis: Dabitur ergo *ptisana colata, & parata potius sine carne. Licet exhibere panem, vel in aqua, vel in iure dilutissimo. Licet exhibere mulsam, & eam potius aquosam.* Nam beneficio huius victus, materia ex accidenti euacuatur: & virtus robusta solet permittere. De usu ciborum. Quoad quantum agendum; pro actione materiæ morbificæ, & actione virtutis, oportet augere, & imminuere quantitatem. In pleuritide summa est actio materiæ, si copiosa est materia:

teria: quo ergo materia copiosior, eo minus cibi alimentalis exhibendum. Virtutis autem actio summa est, si debilis est virtus: nam virtus robusta est despicienda: quare virtute robusta existente, cibus admodum exiguus est exhibendus. Quoad modum: sit liquidior cibus, si maior resistentia materie. Quoad quando agendum: Hippocrates t. 44. l. 1. de rat. vict. proponit ptisanam, melicratum, & aquam, victum scilicet admodum tenuem, usque ad nonum diem. Male ergo faciunt, qui ilico deveniunt ad cibum plenum. Addit Galenus com. 23. l. 1. de rat. vict. si os madescat, & sputum a pulmone prodeat; bonum esse, sorbitionem exhibere, & sorbitionis quantitatem augere. Et in com. 25. ait; quod, quo plus expurgatur materie; eo plus cibi sit offerendum, usque ad iudicationem. Et com. 22. dicit: antequam appareat sputum, sorbitionem esse exhibendam exiguam. Et com. 25. dicit: mane sorbitionem esse exhibendam; vespere autem cibum: sorbitio est victus magis tenuis; cibus, minus tenuis. Hæc ad methodum reuocanda. Dum est sputum, dum os madescit; virtus magis potest ad indicandum alimentum, quam materia morbifica ad prohibendum. Contra, dum non est sputum; materia morbifica magis potest ad prohibendum alimentum, quam virtus ad indicandum. Ratio: dum enim sputum adest, fit euacuatio materie morbificæ: & eo tempore, præter id, quod minuitur materia morbifica, sputum etiam vacuatur pertussim, ut pulmones laborent; ubi autem labor, ibi non prodest fames. Præterea Galenus in cœnâ exhibet cibum minus tenuem; non quod hoc semper observandum sit: sed quod eo tempore consuetudo esset, ut liberalius cœnarent, quam pranderent. Respicit ergo Galenus ad consuetudinem; quæ non est iudicans; sed signum manifestans nobis virtutem, quæ magis eo tempore cibum potest regere. Quoad potum: Hippocrates com. 40. l. 3. de rat. vict. improbat *aquam crudam, quia non permeat. Coquenda igitur, & alteranda attenuantibus, aceto, hordeo, & similibus.* Admittitur etiam *vinum aquosum exiguum.* Et com. 2. atque 4. l. 3. de rat. vict. videtur probare *vinum dulce, sed non admodum crassum.* Hinc quidam satis sunt in vino præbendo audaces. Igitur quoad usum, & quando agendum: aqua est exhibenda tempore cibi, ut sit cibi vehiculum: & virtus non prohibet, plerunque in declinatione. Vinum etiam exhibendum tempore cibi, ut vehiculum: prohibet autem inflammatio: quare quândiu illa adest, non debet vinum exhiberi, com. 2. l. 3. de rat. vict. com. 21. l. eiusd. magis enim nutrit vna portio mellis, quam duæ portiones vini aqueæ. Quare præsentē febre, & existente inflammatione, non debet vinum dari, sed potio iam proposita.

Potus.

CAPVT IIII.

*De Empyemate.**Nomen.**Definitio.*

PER empyema intelligimus illud vitium, in quo thorax repletur materia purulenta, cap. 2. l. 2. meth. c. 8. lib. 5. meth. c. 9. l. 4. de caus. puls. com. aph. 27. sect. 6. Generatur hoc malum, quoniam pus præter naturam replet cavitatem thoracis. Empyema ergo est constipatio cavitatis thoracis, prodiens a pure. Forma huius vitii est constipatio: quare angustia determinata, id est, distincta ab obstructione, & reliquis angustiarum speciebus. Subiectum est thorax, ut obtinet cavitatem: nam si perpendatur thorax non secundum cavitatem, sed potius quantitatem; empyema potest statui morbus in magnitudine aucta.

Causa.

Causa efficiens est materia purulenta: ad differentiam humoris & aquositatis. Discurremus ergo circa pus: de quo Galenus agit, c. 3. 6. 8. & 9. l. 5. simp. & com. aph. 47. sectio. 2. & c. 5. l. 4. meth. & c. 16. l. 11. meth. Per pus intelligimus contentum, non continens; & proinde mistum a toto genere præter naturam: est enim opus protus inutile & superuacaneum; ut ratione agentis aliqua e parte sit naturale, quatenus ad huius generationem concurrat, non modo calor præter naturam, sed etiam calor naturalis. Est autem pus opus, quod sequitur thoracis vel expulsionem, vel coctionem: Expulsionem, dum aliunde fluit, & non generatur in thorace: cum videlicet, propter copiam, & propterea ob errorem externum expulsio læditur, ut expultrix non possit expellere; sicut contingit post anginam, post peripneumoniam, post pleuritidem; quando hæ inflammationes ad suppurationem deducuntur. Pus sequitur coctionem; quoties generatur in cavitatem thoracis. Vnde empyema, non semper sequitur inflammationem; sed quandoque generatur materia purulenta in cavitatem thoracis, ut in destillatione a capite, ut colligitur e Galeno & Hippocrate, aph. 30. & 38. sect. 7. in qua coctione & generatione puris, quandoque læditur facultas, ob thoracis intemperiem, productam a materia destillante: sed quandoque id fit, & potissimum ob errorem externum. Error externus est materia destillans: quæ, cum sit excrementitia, non potest verti in alimentum, sed mutatur in pus, quod tamen non legitimum est, sed spurium; quemadmodum exquisitum est pus, quod prodit a loco inflammato.

Differentia.

Quoad differentias a forma: constipatio est Maior vel Minor. Quoad subiectum: thorax repletur, vel secundum Omnem cavitatem; vel secundum Par-

dum Partem, eamque Dextram, vel Sinistram, Quoad causam efficiente: n: pus generatur vel Extra, vel Intra cavitatem.

Signa Galenus tradit c. 7. & 8. l. 4. de loc. aff. & l. 2. prognost. com. 60. & seqq. In genere empyema cognoscitur e sensu grauitatis, in profundo thoracis; e fluctuatione; e difficili respiratione, & cum aliquo fœtore; e tussi, quæ primo est sicca, mox cum materia purulenta; e niacie; & si progreditur, subsequitur hectica febris; a pure enim putridi vapores eleuantur, qui cor petunt, eiusque solidam substantiã ponunt in calefacto esse. Quoad signa differentiarum a forma: cognoscitur maior & minor constipatio, e vehementia & remissione symptomatum. Quoad differentias a subiecto: si pus, verbi gratia, sit in cavitare dextra, patiens melius decumbet in dextra parte. Et, cum Auicenna, si applicabitis linteum madefactum thoraci, secundum vtramque partem, & dextram, & sinistram; citius id exsicabitur secundum partem, in qua est materia purulenta. Quoad differentias a causa efficiẽte: Si empyema succedit anginæ, peripneumoniæ, pleuritidi; facile cognoscitur pus esse legitimum, & extra genitum: si autem succedat destillationi, oppositum statuendum.

A forma non sumuntur indicationes ex usu. A subiecto non sumitur *Indicationes.* indicatio, nisi vt roborentur thoracis viscera. A causa efficiente, id est, a pure sumuntur indicationes; quatenus est mistum a toto genere præter naturam, lædens thoracem. Vt mistum præter naturam; oritur indicatio eradicandi, quia a toto genere est præter naturam. Si viscidum; oritur indicatio detergendi: si acre; attemperandi. Vt lædit vehementer; indicat remedium vehemens: ad quam vehemenciam respiciens Galenus, dicit interdum narcoticis esse opus. Vt lædit thoracem; indicatur remedium tussiculare, id est, vacuans per tussim.

Vitium in genere periculosum est: dū enim materia a toto genere præter naturã in cavitare thoracis adest; nisi euacuetur spatio 40. dierũ, actum est. Quoad differentias formales; malum est periculosius, si constipatio est maior. Quoad subiectũ; malum periculosius est, si tota cavitã afficiatur, quam si secundum partem fiat repletio: si repleta est sinistra cavitã, periculosius est vitium, ratione sinistri ventriculi cordis. Quoad causam efficiẽtẽ; malum est periculosius, vt pus est magis putridum, vt est copiosius, vt acrius & viscidius. Hinc Hippoc. aph. 44. sect. 7. dicit; si effluat pus album, ægros periculum euadere. Adhæc malum est peius, vt pus magis hæret: vt vehementius lædit; vt extra thoracem generatur. Si empyema succedat anginæ, peripneumoniæ, pleuritidi; peius est, quã si sequatur destillationem.

Quoad præsidiorum materias; patent e pleuritide: notanda quædam.

Venæsectio.

proponemus, circa sectionem venæ, & sectionem thoracis. Auicennas venam secat. Galenus autem c. 7. l. 4. de loc. aff. ait, eos qui empyemate laborant, vires habere imbecilliores: quare non videtur adesse virtus permit- tens venæsectionem? Pro resolutione sciendum: si empyema fiat e destil- latione, virtutem posse esse robustam. Deinde si fiat empyema ex inflam- matione, id bifariam accidere potest: primum, si fiat ruptio inflamma- tionis ante maturationem, antequam sanguis e toto in pus conuertatur; & tunc adhuc est sanguis, & propterea sanguis est euacuandus: & virtus potest esse robusta, quia malum non est admodum progressum, cum san- guis nondum sit in pus conuersus. Et de hoc empyemate loquitur Aui- cennas: ideoque dicit; si apostema rumpatur ante maturationem, erum- pit sanguis; quare necessaria est venæsectio. Sed si ruptio fiat post matura- tionem, tunc non adest sanguis, sed pus: ergo non est sanguis vacuandus: & virtus tunc est debilis. Et ad hoc empyema respicit Galenus. Sectio tho- racis est materia vehementis remedii, vacuantis pus. Vnde Auicennas ait; si materia purulenta sit copiosa, vt non possit 40. diebus euacuari, thora- cem esse perforandum. Et Galenus com. aph. 27. sect. 6. probat thoracis v- sionem, perforationem, dum est pus plurimum, vt euacuari non posse videatur. Dum ergo pus affectum est vitio vehementi, neque debilibus auxiliis cedit, oportet ad v- sionē confugere: nisi enim fiat euacuatio spa- tio 40. dierum, nulla est spes salutis. Quoad vsum: & primo, quoad *quan- tum agendum*: si fuerit summa actio puris; confertim pus est euacuandum: sed quia virtus est debilis, sensim id, & pluribus vicibus præstare oportet, vnde Hippocrates cognoscens virium infirmitatem, dicit; qui suppurati sunt, siue vrantur, siue secantur, si pus vniuersum fluxerit, omnes moriun- tur. aph. 27. sect. 6. Quoad *modum*: si vehemens puris est resistantia, licet vti ferro candente: & si virtus sit debilis, foramen non sit admodum am- plum: amplius, si non ita debilis. Quoad *quando agendum*: sectio vel v- sio instituenda, quando adest præsentia indicantis, id est, quando non potest pus expurgari spatio 40. dierum. Quod *vbi agendum*: pro varia substan- tia thorax aperiri debet, modo in dextra, modo in sinistra parte. At ossa prohibent: iccirco perforatio est facienda inter costas. Virtus etiam me- dullæ spinalis & viscerum prohibet: vnde perforatio facienda est, inferne sursum numerando, in costis legitimis, inter tertiam & quartam, vel quar- tam & quintam; ratione viscerum: præterea perforatio debet esse re- mota a spinali medulla, per tres digitos, citra extremitatem costarum. Hec de cheirurgia.

Thoracis perforatio.

Medicamenta cōmunia supponimus. Ergo proponemus tātum m edi-
camenta

menta respicientia pus in thorace existens: Pus ante 40. diem est vacuan- ^{Expurgatia}
 dū: ne cogamur ad perforationem confugere. Animaduertendum igitur, ^{pus e caui-}
 nū pus moueatur, vel quiescat. Si moueatur; quandoq; mouetur ad vnam ^{tate thora-}
 partem, quandoq; ad aliā. Si moueatur, verbi gratia ad aluum: exhibeatur ^{ci.}
manna, mel violatum solut. tandem agaricus: probantur etiam clysmi e melle
rosac. & ptisana; melenim rosaceum detergit, ptisana detergit, & acrimoniam
puris attemperat, ne intestina abrasantur. Si ad renes impetum habeat: ex-
 hibenda diuretica; *reterach, petrosel. asparagi; feniculum, & alia diuretica*
valentia: quibus mitiora permisceantur, ratione acrimoniae puris, ut sunt syrup.
de capillis Ven. semina frigida. Si pus impetum habeat simul & ad renes, &
 ad aluum: maxime probatur *iuss galli, mediocriter antiqui, cum melle rosato,*
ut fiat euacuatio per aluum; & cum diureticis, ut fiat euacuatio per renes. Si ad
 pulmones impetum habeat: oportet uti *loch de pulmone vulpis, oxymelite*
simpl. & scillitico, potest aliquid manna addi; & ratione acrimoniae puris ali-
quid syrupi violati, non nihil liquiritia. Si motum habeat ad cutim: post per-
 forationem maxime probatur *mulsa, modo magis, modo minus diluta, pro*
visciditate & acrimonia puris. Si deniq; conquiescat materia purulenta, id
 est, non habeat impetum: applicari debent *alibaa, ol. lil. alb. cerine; empla-*
strum sacrum, & similia, quae possunt materiam impactam attenuare & dissol-
uere. Quod si ob puris acrimoniam dolor sit intensissimus, Auicennas stu- ^{Narcotica.}
 pefacientibus utitur, sed cum moderatione, ne respiratio reddatur diffi-
 cilis. Possumus ergo uti *seminibus pap. albi, non ultra ʒ iij. vel iij. idq; in do-*
lore vehementi.

Dieta ad proportionem respondebit: Quare si pus impetum habeat ad ^{Dieta.}
 aluum; cum cibis *beta miscenda, & alia lubricantia: possumus etiam cibariis*
addere, mel, caricas, passulas, ut aluus fiat lubrica. Si ad renes impetum ha-
 beat; cibis permiscenda *semina melonum, petroselinum.* Et sic de aliis. Po-
 tus similiter praestituendus: & nisi sit febris, vinum exhibere licet.

CAPVT V.

De Peripneumonia.

PERIPNEUMONIA pene ut pleuritis curatur: quare de ea pauca. In-
 telligimus autem inflammationem pulmonis, cap. 2. lib. 2. ad Glau-
 c. Generatur hoc vitium, quia sanguis fluit in pulmones, & ita agit in
 pulmones, ut calefiant, & tumeant. Peripneumonia ergo est tumor cali-
us pulmonis, procedens a sanguine. Forma est tumor calidus: vnde pul-

Ddd 3

Nomen. Peripneu-
nia est infla-
tio pul-
Definitio.
Peripneumonia est
tumor calidus pulmonis
procedens a sangu-

Causa efficiens.

mones in peripneumonia afficiuntur duplici morbo; in aucta magnitudine, quia est tumor; & in intemperie, quia est tumor calidus. Subiectum est pulmo; non pleura, ut in pleuritide. Causa efficiens est sanguis, quia affectus est inflammatorius. cap. 2. lib. 4. de præfag. puls. cap. 9. lib. 2. loc. aff. Ut plurimum peripneumonia fit a sanguine pituitoso, quamvis possit etiam alius esse sanguis: sicut pleuritis promptius fit a sanguine bilioso, cap. 10. lib. 2. de cris. cap. 12. lib. 4. de caus. puls. pulmo enim laxus est, & bilē susceptam non facile detinere potest; pituitam autem utpote viscidam, facilius. Cæterum, cum sanguis, peripneumonix causa, sit mistū præter naturam, lædens pulmones: quatenus est mistum; potest esse quilibet sanguis, sed præcipue pituitosus. Quatenus præter naturam; peccatum sanguinis esse potest secundum formam, si sit putridus; secundum quantitatem, si copia peccat; secundum qualitatem & primam, & secundam, tum alteratricem, tum motricem; sicut declarauimus in pleuritide. Ut autem hic sanguis lædit; lædit potius vehementer. Ut lædit pulmones; eos vel Totos, vel secundum Partem lædit.

Differentia.

Quoad differentias a forma: ut peripneumonia est tumor calidus, differentia est secundum Magis, vel Minus. A subiecto: pulmo Totus, vel secundum Partem afficitur. Ab efficiente: sanguis est Purus, vel Permistus: Item, sanguis vel Attrahitur a pulmone, vel Transmittitur in pulmonem; & vel a Toto, vel a Parte.

Signa.

In genere peripneumonia indicatur e respiratione, dolore, tussi, pulsū vitioso, febre assidua, & colore maxillarum mutato. cap. 9. lib. 2. loc. affect. cap. 7. lib. 4. de loc. aff. cap. 2. lib. 4. de præfag. e puls. cap. 12. lib. 4. de caus. pulsuum. Respiratio difficilior est, quam in pleuritide; nam maior est necessitas euentandi caloris. Dolor, ad differentiam pleuritidis, est grauatiuus, & satis remissus, non cum sensu punctionis. Ideo estote diligentes: nam interdum medici vocant peripneumoniam, pleuritidem obscuram, & interdum putant esse flatus: unde agri vinum bibunt, & moriuntur; sicut accidit Fallopio. Tussis molestior est, quam in pleuritide; quia primario afficitur pulmo; in pleuritide per consensum. Pulsus est mollis, velox, creber, inæqualis; qui quandoq; magnus videtur, nam vehementer percutitur arteria; sed est tamen languidus, quia vis seu facultas frangitur. Facies deniq; est rubicunda, ob euaporationem sanguinis in caput. Quoad differentias a forma: symptomata vehementiora, indicant affectionem vehementiore. Quoad differentias a subiecto; si afficiatur totus pulmo; dolor ille grauatiuus, omnes partes thoracis occupabit. Quoad differentias a causa efficiente: quis nā sit sanguis peccans, cognoscetur e traditis in pleuritide.

Quoad

Quoad præsidia, secundum Auicennam & Rhafim, eadem est cura peripneumoniarum & pleuritidis: ut differentia tantum sit ratione subiecti. Hic ^{Indicatio- nes.} ergo indicatio oritur corroborandi pulmones.

Malum autem hoc maxime est periculosum: cum enim sanguis vehementer lædat & summæ sit actiuitatis, ac resistentiæ; si contingat virtutem esse debilem; vitium prorsus est lethale, solis Sacerdotibus relinquendum. cap. 5. lib. 10. meth. Quoad differentias formales: ut tumor est maior, ita peius vitium. A subiecto: maximum periculum, si totus pulmo afficiatur. Ab efficiente: vehementia sanguinis ponderanda, ut in pleuritide: ubi notandum, peripneumoniam a sanguine bilioso, quæ raro fit, esse periculosissimam; solet enim interdum fieri, ob bilis copiam, & crassitiem, & ob pulmonis imbecillitatem: quæ pessima sunt. ^{Prognostica.}

Quoad materiam cheirurgicam: Rhafis in principio basilicam secat: deinde curat malum: ut pleuritidem. Vnica enim basilica in peripneumonia est secanda, & quidem statim; nam sanguis est affectus vitio vehementi, & vehementer lædit pulmones: præterea virtus in peripneumonia, quamuis robusta, cito tamen succumbit; contra, in pleuritide. Quoad quando: adest indicans, sanguis vehementer lædens, & imminet virtutis lapsus: ergo quamprimum vena secanda. Quoad ubi: sanguis subsistentiam habet circa pulmones: ergo basilica aperienda. Medicamenta conueniunt, quæ in pleuritide: differentia est secundum magis & minus: nam sanguis magis lædit in peripneumonia, quam in pleuritide: quare omnia sunt vehementiora. Præterea discrimen est in loco affecto: in pleuritide læditur pleura; in peripneumonia, pulmo. Ideoque medicamentis miscenda sunt, quæ pulmonem respiciunt, ut sunt *pulmonaria*, *pulmo vulpis puluerisatus*. Reliqua petendæ cap. de pleuritide, & de tussi. Idem de diæta iudicium: præcipue in peripneumonia a *vino* abstinendum, magis enim nocet, quam in pleuritide, quia est inflammatio visceris intimioris, quod malum suam affectionem cordi communicat. ^{Curatio.}

CAP. V. T. VI.

De Sputo sanguinis.

SPUTUM sanguinolentum est malum frequens, quod multos iugulat ob medicorum inertiam: ideo de hoc malo diligenter tractabimus. ^{Nomen.} Potest autem dupliciter sumi sputum sanguinolentum: non principaliter,

cum succedit inflammationi, verbi gratia quando in pleuritide sputum cruentum eiicitur; & de hoc non loquimur. Secundo igitur modo per sputum sanguinolentum intelligimus sanguinem; per os egredientem, & immediate procedentem e vasis sanguinem continentibus: ad differentiam sputi cruenti non principalis, quod fit, dum sanguis non immediate e vasis exit, sed e capacitate membri. Generatur malum hoc, dum causa aliqua præter naturam occurrit vasis sanguinem continentibus, ita ea afficiens, vt facultas retentrix vasorum non possit sanguinem retinere, vnde per os egreditur.

Generatio.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Hoc ergo sputum cruentum, est exiens sanguis oris, procedens a læsa retentione vasorum sanguinem continentium. Forma est exiens sanguis, cap. vlt. lib. de diff. sympt. cap. vlt. lib. 3. de sympto. caus. cap. 2. lib. 5. meth. Est exiens mutatum: non morbus, non causa, sed symptoma; non actio læsa, non qualitas, sed exiens; & cum exiens mutatum possit esse varium, hic est sanguinolentum: vbi per sanguinem intelligimus & venalem, & arterialem, ad differentiam alterius materiæ, quæ potest egredi. Subiectum, per quod egreditur, est os: ad differentiam sanguinis egredientis per nares, vel per alias partes. Hoc exiens a toto genere est præter naturam, ratione loci, quia sanguis per os egreditur; ad differentiam sanguinis per vterum exeuntis, is enim locus a natura destinatus est sanguini exeunti, ideoq; illa excretio non est præter naturam ratione loci. Non tamen sputum sanguineum toto genere præter naturam est, omnibus modis, & simpliciter: quia interdum egreditur sanguis non putridus; interdum citice per os egreditur: dicitur ergo toto genere præter naturam, ratione loci.

Causa efficiens.

1.

2.

Causa efficiens, est læsa retentrix vasorum sanguinis. Quare duo explicanda: primo, quæ nam sit causa læsæ retentionis: secundo, quæ sit causa ob quam vasa, sanguinem detinentia, afficiantur. Causa ergo læsæ retentionis est id, a quo pendet exiens hoc mutatum: quod cum sit symptoma secundum, necessario dependet a primo (*primum symptoma, est actio læsa, quæ immediate morbum sequitur: secundum est tum qualitas mutata; tum exiens; quæ a primo dependent.*) Primum symptoma est actio: quæ multiplex esse potest: attractio, retentio, concoctio, expulsio. In definitione proposuimus retentionem, non alias actiones; nam hæc vasa a natura genita sunt ad sanguinem detinendum; ideoq; si contingat vt horum vasorum lædatur retentio, egreditur sanguis. Læditur autem retentio, non ob errorem externum, sed læsa retentrice, eo modo, quo facultas lædi potest, id est, quatenus vas, sanguinem continens, quod est sedes facultatis retentricis, afficitur aliquo morbo. Nam in sputo sanguineo, necesse est vas affici ali-

quo.

quō morbo. Hic morbus quandoq; est mala compositio, nonnunquam soluta vnitas. Mala compositio est duplex: primū Anastomosis, id est, apertio immodica præter naturam orificiorum vasorum: qui morbus pertinet ad conformationē, vt consistit in meatu. Anastomoseos huius causa interna, est sanguis copiosus & calidior, qui sui copia & caliditate quādoq; præter naturam orificia vasorū aperit. Externa causa esse potest balneum aquæ dulcis, item aloe, &c. Alter morbus pertinens ad malam compositionem, est Diapedesis, id est, raritas præter naturā meatuum, qui pertinent ad tunicas vasorum. Huius morbi causa potissimum esse solet sanguis tenuior, ferosior. Hi duo morbi sunt malæ compositionis, vt expresse Galenus in lib. de diff. morb. asserit. Interim tamen Galenus cap. 1. lib. 3. meth. videtur anastomosin & diapedesin referre ad solutam vnitatem: vbi sciendum, hos ipsos morbos non quidem esse in soluta vnitate, sed posse esse causas solutæ vnitatis: hæc enim fieri potest, ex immodica apertione, & raritate; cum non infrequens sit, vnum morbum sequi alium. Tandem est alius morbus, soluta vnitas: a Galeno loc. cit. dicitur διαρρηξις, id est, dissolutio. Huius solutæ vnitatis causa interna, potest esse sanguis copiosus & flatulentus, qui facit solutam vnitatem non quamlibet, sed ruptionem: fieri item potest soluta vnitas a sanguine acri, qui abradendo efficit solutam vnitatem: vnde hæc soluta vnitas non est simplex, sed necessario habet aliquid permistum, scilicet deperditionem substantiæ partis: & hæc causa potissimum est pituita salsa. Causa extrinseca, potest esse quælibet primitiua, quæ cum impetu agit; siue sit, verbi gratia pondus onerosum, siue vox immoderata, vel quælibet alia externa causa, quæ aut contundendo, aut incidendo, potest vasorum vnitatem soluere. Per vasa autem continentia sanguinem, intelligimus vasa pertinentia ad pulmonē, ad guttur, ad os, ad caput, ad ventriculum, ad hepar, ad lienem, ad vterum. Anastomosi magis obnoxia sunt vasa calidiora & humidiora, quæ promptissime afficiuntur & reserantur. Diapedesi obnoxia sunt tenuiora. Quoad diæresin; si vasa fuerint tenuia & mollia, promptissime abraduntur, & franguntur a causa extrinseca: si crassa & dura facilius dissoluuntur ab interna causa, verbi gratia sanguine replete, flatulento, nam vasa dura quia non possunt extendi, rumpuntur.

Quatenus sanguis exiens est mistum: potest esse Sincerus sanguis, vel Permistus cum aliis humoribus. Vt autem est præter naturam, secundum formam vel est Putridus, vel Non: secundum quantitatem, Magis vel Minus copiosus: secundum qualitatem, Primam quidem, calidus est vel frigidus; secundum qualitatem Secundam; est huius vel illius coloris, odoris, saporis, &c. Præterea perpendere oportet motum: vbi respiciendum

ad modum, & ad terminum a quo. Ad modum, vt egreditur Critice, vel Symptomatie: item, cum Spuitione, cum Sreatu, cum Tussi, cum Vomitu. Quoad terminum a quo; differentia oriuntur, vt prodit sanguis a Vena, vel ab Arteria; & vel pulmonis, pectoris, gutturis, oris, capitis, ventriculi, iecoris, lienis, vteri. Quoad differentias a causa symptomatis: fit exitus sanguinis, vel ob Malam compositionem, vel ob Solutam unitatem: si ob malam compositionem, vel Anastomosis, vel Diapedesis: si ob solutam unitatem, vel Simplicem, vel cum Deperditione partis, vt quando fit ex abrasione.

Signa.

In genere vitium hoc est manifestum. Quoad differentias symptomatis huius, vt est mistum; num sanguis per os egrediens sincerus sit, an permixtus cum alia materia; oculis conspicitur. Quatenus autem est præter naturam, & primo secundum formam: an sanguis sit putridus, nec ne; odor indicat, & sapor: de quo conqueretur ægrotans. Quoad vitium secundum qualitates primas & secundas: sanguinis sputum in genere seipsum manifestat, an calidum, crassum, magis vel minus rubicundum, huius vel illius odoris; quæ vel ex ægri relatione, vel aspectu, manifesta fiunt, verbi gratia si calidum erit, ægrotus dicet, se persentire sensum caliditatis: crassities & color oculis cognoscuntur. Quoad modum sanguinis egredientis: cognoscendum, an exeat vel per simplicem expuitionem, vel per sreatum, vel per tussim, vel per vomitum. An vero exeat per viam crisis, vel non; cognoscitur e tolerantia ægri: nam si exiens est criticum, ægri facile tolerant: & si quandoque contingat in febribus putridis, in ardentibus, signa erunt coctionis: si contra, erit symptomaticum exiens. Circa terminum a quo, cognoscendum, an egrediatur a vena, vel arteria, capite secundo, libro de atrabil. si ab arteria prodeat, sanguis est admodum calidus, satis tenuis, potius flauus, quam rubicundus, & saltu quodam impetuoso exit: contra, si a vena.

A qua parte sanguis prodeat.

Deinde etiam cognoscendum, a qua parte sanguis prodeat. Si ergo egrediatur e pulmonum vasis, non nisi per tussim excerni potest; nullus dolor erit, quia pulmo sensu caret, & præsertim eo sensu, ob quem dolor oboriri potest. Si a pectore prodeat, egreditur quidem cum tussi, sed potest esse dolor, quia pectus seu thorax non caret sensu tactus. Potest etiam fieri, vt prodeat a capite, & tussi excernatur, sine dolore: hinc si contingat, vt sanguis in capite existens, descendat in pulmones, & hinc per tussim, ac sine dolore per os egrediatur; aderunt signa capitis male affecti. Si autem prodeat a pulmone, non assunt signa malorum aliarum partium. Et præterea accidere potest, vt simul cum sanguine

guine egrediatur pulmonis substantia; & tunc sanguis procul dubio a pulmone prodit: sed hoc rarissimum est. Oportet autem diligenter obseruare, quæ per tussim excernuntur: nam interdum pituita crassa & viscida tussi eiicitur, habens sanguinem permistum: vt aliqui interdum suspicentur, substantiam illam albicantem esse substantiam pulmonis: at hoc falsissimum est; nam in pulmonis substantia non est visciditas. Præterea, cum hoc sit rarissimum, cognoscitur sanguis prodire a pulmone, quoties est spumofus: nam a capite spumans esse non potest. Sed dubitatur, cur non sanguis etiam a capite in pectus descendens, spumofus fiat? nam spuma fit e materia humida & vaporosa, concurrente, vel calore, vel motu, vel vtrisque. Si ergo sanguis a capite in pectus destillet; adest materia humida, scilicet sanguinea, & materia vaporosa, scilicet aer, qui assiduo inspiratur, & expiratur; adest etiam motus, nam sanguis a capite in pectus descendit, & a pectore in os ascendit, ideoque adest motus: in eo etiam loco calor est: præterea dum sanguis tussi expellitur, necessario generatur spuma. Sed respondendum; spumofum sanguinem, differre a sanguine cum spuma. Sanguis spumofus est, qui secundum omnes sui partes & internas, & externas, est refertus spuma: & hic solum a pulmone prodit. Sed si spuma sit in sanguinis superficie, hic a capite procedit, & potius dicitur cum spuma, quam spumofus. Quare sanguinem sputo reiectum, diligenter virgulto agitatum lustrare debetis. Si a pectore prodeat sanguis, non est spumofus, ob rationem dictam: non copiosus, non admodum feruens: at qui a pulmone, est feruens: præterea sanguis erit nigricans (qualis a pulmone non prodit) & quandoque grumofus, quia egreditur venas pectoris, & per moram aliquantulam grumescit: possunt etiam apparere noxæ circa thoracem, verbi gratia si prægressa sit aliqua causa percutiens thoracem, & subsecutum sit sputum sanguinolentum. Si prodeat a gutture; egreditur cum screatu: adest quoque tussis, sed exigua. Si ab ore; egreditur simplici expuitione. Si a capite, frequens est screatus, titillatio quædam est in gutture: sanguis est cum spuma, non spumofus: Aetius addit; præcedere dolorem capitis, grauitatem & calorem capitis, vertiginem, ebrietatem, plagam capitis. Si prodeat a ventriculo, sanguis est exiguus, nam paruæ sunt ventriculi venæ: egreditur cum vomitu: mistus est cum pituita, nam hæc in ventriculo generatur. Si prodit a iecore, vel liene, cum vomitu excernitur, quia primum petit ventriculum, sed est copiosus: & quidem, si e liene, nigricans est, possuntque adesse lienis vitia: contra, si a iecore.

*Causarum
signa.*

Si prodeat ab utero, varius est sanguis, prout varia est materia illa menstrualis; assunt indicia affecti uteri; est tempus, quo alias fluere menses consueverunt, iam tamen suppressi sunt, unde tale sputum succedit. Quoad signa causarum: anastomosis cognoscitur, quia egreditur sine dolore: præeesserunt, vel assunt causæ, quæ possunt anastomosin efficere, verbi gratia si sanguis in corpore sit copiosus, calidus; si prægressus usus immoderatus balnei aquæ dulcis. Diapedesis cognoscitur, quia est sine dolore, & sanguis necessario exiguus, tenuis, serosus. Diæresis cognoscitur, quia dolor esse potest præsens, qui fit, non ratione corporis proprii vel venæ, vel arteriæ, (vt in methodo anatomica docuimus) sed propter partes vicinas, & potissimum propter externas membranas, quæ nervosæ sunt: cognoscitur etiam, quia per initia sanguis exiguus egreditur; at quia diæresis indies augetur, copiosior etiam tum exit sanguis, & confertim, cum impetu. Si forte diæresis producat a causa abradente, verbi gratia si causa abradens sit salsa pituita, adest catarrhus saluus a capite in pectus, cui succedit sputum sanguinolentum; tunc enim suspicio esse potest, diæresin a causa abradente esse excitatam. Si fiat diæresis a causa frangente, ab incidente, pungente, & similibus, citra abrasionem; iudicandum diæresin esse simplicem, non cum deperditione substantiæ.

Indicationes.

Cum autem exiens sanguinolentum oris, procedat a læsa retentione: ob id oculi dirigendi sunt ad Sanguinem, & ad læsam Retentionem: cap. 5. 13. 14. lib. 5. meth. cap. 4. lib. 7. x. τίπ. Sanguis pro vario peccato varia indicat: copiosus, imminutionem; calidus, refrigerationem; tenuis, incrassationem: ratione motus, oportet reuellere, intercipere. Et cum sanguis vehementer lædat, opus est vehementi remedio: Retentio, vel retentrix læsa, nihil ex usu indicat. Anastomosis autem indicat astringentia: diapedesis, condensantia: diæresis, vniencia, & agglutinantia; quandoq; autem dum scilicet in diæresi adest etiam deperditio substantiæ partis, quando fit propter abrasionem, tunc præter vniens, opus est etiam sarcotico, regenerante quod est deperditum.

Prognostica.

Cæterum sanguis per os egrediens, qualiscunque fuerit, malus: aphorism. 25. section. 4. Auicennas ait, non omne sputum sanguinis esse timorofum, sed quoddam esse cum sanitate: vbi scilicet intelligit sputum cruentum non principale, quod apparet in inflammationibus; in pleuritide enim, verbi gratia si adest sputum sanguineum, est potius bonum, & significat ruptionem apostematum. Galenus autem loquitur de sputo sanguinis principali: de quo & nos agimus. Hoc in genere non vacat periculo: quod tamen pro vi differentiarum variat. Nam quoad sanguinem; malum

malum est periculosius, si sanguis sit putridus, copiosus, calidus, tenuis, flavus, salsus, spumofus, cum tussi. Ratione loci: vitium est periculosius, si ab arteria, quam si a vena, c. 7. l. 5. meth. Periculosum est hoc malum, si a pulmone: nam si subsequatur inflammatio, in totum ægrotantes non possunt sanari, c. 14. l. 5. meth. Minus periculosum, si ex aliis partibus; unde Hippocrates aphor. 37. sect. 7. ait, qui euomunt sanguinem, sed sine febre, malum est non admodum periculosum. Diapedesis minus periculosa: magis anastomosis: maxime diæresis, & potissimum, si fiat ex erosione. Præterea Galenus c. 14. l. 5. meth. ait; incisionem & fractionem posse curari: at si fiat diæresis a causa abradente, impossibile esse, ut in totum sanetur: ut fusius explicabimus in serm. de phthisi.

Huic medicus ita occurrat, ne subsequatur inflammatio.

Quoad materiam cheirurgicam: venæsectio conuenit, quia adest indicans, nimirum sanguinis peccatum vehemens; non tamen semper omnibus modis, sed quandoque copia, interdum solo motu seu imperu, ad vasa vel huius vel illius partis. Interdum autem virtus prohibet, ut in muliere illa Romana, quæ per quatrimum ieiunarat, c. 13. l. 5. meth. Si igitur permittat virtus, semper vena aperienda. *Vsus.* Auicennas in plethora aperit saphenam, postea basilicam. Sanguis enim in illa repletionem habet subsistentiam supra & infra iecur. Quoad *quando agendum*, primum tundit saphenam: nam in sputo sanguinis opus est reuellere, & reuulsio potior est, ad magis longinqua facta: propterea vena remota primum aperitur, deinde proxima. Addit Auicennas in sputo sanguinis e catarrho non valde bilioso, opus esse statim phlebotomare. Hic proponitur quid agendum, & quando. Quid agendum; dum ait, esse venam secandam, in sputo sanguinis non valde bilioso, ad differentiam valde biliosi; nam in catarrho valde bilioso, non est secanda vena, sed oportet purgare; iuxta Hippocratis sententiam; si talia purgantur, qualia, &c. Quoad *quando*; dicit. statim: nam adest indicans: unde si nihil prohibeat, quamprimum est secanda vena. Addit Auicennas, in sputo sanguinis a pulmone; secandam esse basilicam partis solutæ unitatis; & phlebotomiam fieri debere subtilem, ac interpolatam tribus horis. pro conseruatione virtutis. Hinc etiam Galenus, c. 8. lib. 5. meth. in sputo sanguinis a fractura vasorum pulmonis. quamprimum incidit venam internam, & bis, terve vacuat, causa reuulsionis: posteriori etiam die venam secat, si fortis fuerit virtus. Ex his verbis colligitur quantum agendum, quando, & vbi. Quoad *quantum agendum*; Auicennas proponit phlebotomiam subtilem, per quam non intelligit foramen paruum, hoc enim a tenuitate & crassitie sanguinis indicatur; sed intelligit venæsectionem talem, in qua, licet sanguis copia peccet, verbi gra-

Curatio. Venæsectio.

ria, ad lbij. tamen non educitur vna vice ad lbij. sed in parua copia, & vicibus pluribus. Causa huius præcepti est: quia in sputo sanguinis, necessario semper sanguis peccat secundum motum, & interdum secundum copiam. Ergo semper indicatur remedium reuulsorium; & interdum vacuans. Sanguis ratione copiae magis potest; ratione motus, minus: nam sanguis copiosus & præsens actu operatur; ratione motus operatur tantum sanguis proximus vasi affecto, non remotus. Cum ergo non ita vigeat sanguinis vehementia, ratione motus: iccirco Auicennas sanguinem educit in parua copia, & vicibus supplet. Protinus autem secatur venam, quia sanguis vehementer peccat, & adest præsentia sanguinis vehementer peccantis. Si contingat, vt perseueret hoc vitium vehemens: etiam sequenti die adest præsentia; ideoque vena tunc etiam aperienda. Quoad *vbi*: vena cubiti interna, eiusdem lateris aperienda; prout vas pulmonis afficitur secundum partem dextram, vel sinistram. Hinc Galenus com. aphor. 3 2. sect. 5. in vomitu sanguinis ob suppressionem mensium, secatur saphenam; quia respicit ad subsistentiam, quæ sequitur essentiam indicantis, id est, impetum sanguinis. Quoad reliquam materiam cheirurgicā, Galenus in fine lib. 1. ad Glauc. si sanguis a liene prodeat, cucurbitulam magnam sinistro hypochondrio adhibet: si a iecore, dextro.

Cucurbitula magna.

Medicamentum, ratione totius. Expurgantia materia acrem.

Galenus cap. 14. lib. 5. meth. in sputo sanguinis imminente, e catarrho, quamprimum probat medicamentum *ex aloe, e scammonio, e colocynthide, ex agarico, e bdellio, & gummi Arabico*: vt plura excrementa possint euacuari. Sed cum aloe aperiat venarum orificia: ego nescio, an in sputo sanguinis liceat vt tali remedio. Et augetur difficultas, quia Galenus hæc medicamenta quamprimum exhibet, etiam ante coctionem; non tantum aloem, sed etiam colocynthidem, medicamenta vehementissima. Sed methodus Galenū tuetur: non enim de sputo sanguinis præsentis loquitur; sed de imminente, non e qualibet causa, non ex anamastosi, nõ e copia sanguinis, sed e catarrho, in quo ob materiam acrem imminet sputum sanguinolentum ex abrasione: materia enim catarrhalis est acris, peccat in qualitate: ergo non imminet apertio, sed abrasio. Proinde medicamentum ex aloe confici potest, quia non est apertio actu, sed est periculum abrasionis. Ob eandem causam ante coctionem exhibet medicamentum electiue purgans, in principio, cruda adhuc existente materia: adest enim indicans, quod magis potest quam prohibens. Indicans est succus vitiosus, qui potest esse in causa abrasionis, & sputi cruenti, & tunc malum esset insanabile: ergo materia, quæ potest esse in causa mali insanabilis, vehemens est, & multum potest; & quidem magis quam furiosa: nam furiosa huc & illud mouetur, vt peri-

ut periculum sit: ne petat partem principalem, quam si petat, actum est: interdum autem non petit partem principalem, quod si fit, non est periculum mortis. Sed materia hæc catarrhalis, quoties excitat spurum sanguinis, excitat vitium necessario mortale. Cum igitur materia furiosa magis possit ad indicandum, quam eius cruditas ad prohibendum: multo magis coctio negligenda est in sputo sanguinis e mordacibus succis, præsertim dum imminet abrasio. Quamobrem in sputo sanguinis præsentis, & imminenti, quamprimum, non expectata cōcoctione, pharmacum soluens est propinandum: quia materia catarrhalis, quæ abradit, vel abradere potest, magis potest ad indicandum, quam cruditas ad prohibendum.

Sequuntur medicamenta magis determinata. Hæc respiciunt, vel materiam catarrhalem, vel sanguinem. Materia catarrhalis perpenditur, vel ut fluit, vel ut fluxit. Si fluit, cum Galeno cap. 13. lib. 5. meth. oportet uti *theriaca, sed recenti, verbi gratia, quatuor mensium: quod si recentis copia non sit, utamur Mithridatio recenti: si nec hoc præsto sit, utamur reque Nicolai, Philonio Rom. quæ tamen duo non debent ita recentia esse, sed unius anni.* *Intercipientia, & in-crassantia materiam catharralem fluentem.* His enim utimur ratione materiæ fluentis; & iam supponimus totum esse vacuatum. Dum igitur corpore vacuato materia adhuc fluit; oportet intercipere, crassefacere, medicamentis propositis. Si ob defectum theriacæ & Mithridatii, cogamur uti Philonio; non sincero uti debemus, sed permiscebimus *saccharum rosaceum, ut maior sit dosis sacchari ros.* Quod si tantus non sit impetus materiæ fluentis: possumus uti *saccharo rosacco, vel eiusdem anni, vel etiam antiquo, cum bolo Armeno.* V s v s. Quoad quantum agendum, ita præscribatur: *℞. theriaca recentis ʒj. fiant boli. Vel: ℞. Philonii Rom. saltem unius anni ʒj. sacchari rosati ʒij. Misce.* Sequens magis tutum est, & frequentius potest exhiberi: *℞. sacchari antiqui rosati ʒj. boli Arm. ʒij. Misce: exhibeatur hoc duabus vicibus.* Quidam imprudentes Medici describunt electaria adeo crassa & dura, ut sint instar lapidis: & hi a pharmacopolis deridentur. Ideo si ob summam materiæ indicantis actionem, cogamur uti bolo Armena in magna copia, & permisceatur saccharum rosaceum; debemus etiam addere aliquod medicamentum liquidius, ut electarium possit deuorari. Si igitur scopus sit incrassandi, ut materia fluens intercipiatur: permisceri possumus *syrupum de rosis siccis, vel syrupum myrtinum.* Porro Galenus theriacam, gratia interceptionis, exhibet post clysteres acutos: quia alias materia in toto existens prohibet: quare prius vacuanda: & cum non semper medicamenta per os exhiberi queant, sed administrandi clysteres acuti: & post clysmos uti oportet intercipientibus. Præterea Galenus exhibet theriacam (: quod etiam in re-

liquis incircipientibus obseruandum:) non modo post aeres clysteres, sed etiam post ligaturas artuum: reuellebat enim materiam ad partes longinquas viliores. Post, capiti *stercus columbinum* applicabat, volens in primis diuertere materiam, quæ est in capite, & hoc fluxura erat. Non autem oportet statim confugere ad theriacam: ideo Galenus exhibebat theriacam, quando ægrotantes debebant dormire: ratio est, quia tempore somni adest materia descendens: ergo est præsens fluens; neq; adest prohibens, quia iam erat facta euacuatio, reuulsio. Hæc de materia vt fluit.

Euacuantia materiam catarrhalē fluxam.

Si respiciamus ad materiam, fluxam in pulmones: hæc vel est materia catarrhalis, vel sanguis. Si materia catarrhalis sit fluxa, oportet vti *melle cocto, saccharo, melle rosaceo aliqua e parte cocto*; quia hæc euacuant, & detergunt, & mitia sunt; nam in sputo sanguinis periculum est, ne vehementer expectorantia intendant anastomosis, diapedesis, diæresin: quare *non utimur melle crudo, sed cocto & rosaceo*. Aliquando materia catarrhalis satis est contumax, vt cogamur confugere ad valentiora, *ad syrupum de farfara, de hyssopo, ad lochi de pulmone vulpis*: de quibus in sermone de tussi. *Vs vs: quando agendum.* Galenus c. 13. l. 5. meth. post secundum diem vtitur mitioribus, & valentioribus quinto die, nam primis diebus adest præsentia indicantis: secundo die adest indicans, scilicet materia iam fluxa, sed adest etiam prohibens, id est, morbus vasis, scilicet anastomosis, diapedesis, & diæresis; qui morbi egent quiete, cum per motum, & per tussim augeantur: ideoque non oportet tam cito ad vehementiora accedere, & tutius est mitioribus illis vti.

Sanguinem fluxum & concretum dissoluentia, & euacuantia.

Quod si materia fluxa, sit sanguis fluxus: si forte sit principium concretionis in principio, secundum Auicennam, exhibendum est *acetum cum aqua, id est, posca*. Si forte tussis exacerbetur, ab aceto abstinendum, aut non nisi exiguo vtendum. Vnde Galenus, cap. 8. l. 5. meth. post sectam venam, tribus vicibus, post ligaturas, post frictiones, ratione sanguinis fluxu dat poscā dilutam, id est, aquam copiosam, cum aceto exiguo; & exhibet tepidam, bis & ter, ternis horis. Hic quid agendū, capitur a sanguine concreto & fluxu; qui indicat dissoluens; cuius materia est posca diluta. Quoniam vero hæc excitat tussim, quæ vasis morbum, nimirum anastomosis, diapedesis, & diæresin, augere potest; ideo si tussis molestat, cum Auicenna prorsus est abstinendum ab aceto; & loco poscæ tutius est vti mulsa. Quoad morbum: Galenus dat poscam tepidam, non calidam, non frigidam: sanguis enim grumosus sua passione & resistentia, indicat medicamentum actu calidum; quia frigidum non dissoluit: cum autem caliditas intensa prohibeatur a morbo vasis (calidum enim augeat anastomosis, diapedesis,

pedesin, diaresin:) igitur Galenus vsus est posca tepida. Quoad *quando agendum*: Galenus vitur in principio; quia tum adest indicans, sanguis grumosus: sed quia prohibet materiæ copia; ideo prius euacuat, imminuit: & quia prohibet materiæ impetus; ideo primum reuellit, & postea vitur posca. Non autem vitur posca assiduo, sed vicibus interpolatis: quia assiduum vsu prohibet morbus vasis; nam tussis augetur.

Iam vero morborum medicamenta sunt tractanda. Apertio flagitat astringentia: fractio, agglutinantia: erosio, agglutinantia, & renutrientia. Inter astringentia debilia numerantur, *rosa, terra sigillata, manna thuris, cortex ve thuris, cortex pini, fructus spine Egyptiaca, lapis hematites*. Vehementiora sunt; *balaustrum, hypocistis, rubus opsoniorum, omphacium, galla immatura, malicorium, præstantissimum conficitur medicamentum ex hyoscyamo*. Vehiculum aptum eligendum est, his medicamentis astringentibus, c. 4. l. 7.

κ. π. Si ergo sanguis prodeat ab hepate, permisceatur *agrimonia, petaphyllum, filix mas*. Si a liene: *ceterach, tamariscus*. Si a capite: *betonica*. Si a pectore, *ammi, anisum, spica, farfara, saccharo & melle etiam uti licet*. Nec propterea mirandum, quod Galenus cum astringentibus miscet ammi, anisum, spicam, quæ vim habent aperiendi; vitur enim his gratia vehiculi. Notandum; si materiâs vehiculorum in substantia permiscemus, ut anisum, spicam, &c. pro ʒj. astringentium, sufficere ʒij. vehiculi, ut seruetur duodecupla proportio. *Vsus*. Quoad *quantum*: e dictis formulas concinnare facillimum est. Modus ex alibi traditis patet. Notetis circa *quando*

agendum: prius occurrendum esse copię & motui sanguinis, cap. 6. lib. 5. meth. nec ilico astringendum, sed post reuulsionem, & euacuationem totius.

Idem dicendum de agglutinantibus: præter enim astringentia, addenda sunt emplastica, viscida: vnde probatur *consolida, tragacantha, plantago, albumen oui*. *Vsus*. Circa *quando*, monet Galenus cap. 8. lib. 5. meth.

his vtendum esse post totius euacuationem. Cæterum, si malum sit ex erosione, Auicennas probat vsu *thuris, myrti, sanguinem Dracon. plantaginem, semen portulacæ*. Galenus cap. 6. lib. 5. meth. ait; si erosio sit exigua, exhibendos pastillos.

Andronis, Polyde, pastillos e charta combusta; qui habent vim absumendi materiam fluxam, & purulentam. cap. 1. libro 3. κ. π.

& conficiuntur e vehementissimis medicamentis, tum ex aliis, tum e chalcantio. Vnde aliqui habent pro secreto in sputo sanguinis, *oleum destillatum e chalcantio, cuius guttam j, aut summum guttas ij. exhibent, cum aqua plantaginis*.

Si ergo ex erosione sanguis paullatim exit, statuit Galenus hos pastillos esse exhibendos. Si autem sanguinis fluxus sit profusior & copiosus, oportet uti vehementer astringentibus; deinde his astringentibus

Astringentia.

Agglutinantia.

oportet permiscere dictos pastillos; & tandem oportet exhibere solos pastillos, sed dissolutos *cum succo, vel decocto erubo, e myrto, e lentisco, e cotoneo, e mespilis*. Et ante horum administrationem in primis toti est præuidendum. Sic ergo Galenus versatur circa *quando* agendum: primo occurrit toti: deinde exhibet sola astringentia, post miscet pastillos, denique solos dat pastillos. Quando agendum, sumitur a præsentia indicantis vehementioris: iccirco Galenus inter initia toti prospicit: adest enim indicans, sanguis replens totum, fluens in locum affectum: opus est ergo remedio & minuente sanguinem, & reuellente. Et hoc est venæsectio; qua primum vtendum est, quia magis potest sanguis, quam reliqua indicantia, quam morbi vasorum; quia licet non semper habeat rationem causæ principalis, habet tamen rationem causæ sine qua non. Præterea, si inuicem conferamus pastillos, & medicamenta astringentia: si sanguis paullatim fluat, oportet prius vti pastillis, quam astringentibus. Sermo enim hic est, de sputo sanguinis ex erosione, vbi est soluta vnitas, cum deperditione substantiæ partis. Ratione deperditæ substantiæ, oportet vti medicamento exsiccante, absumente purulentam materiam, quæ generatur in abrasione, quæ impedit nutritionem, incarnationem: indicatur ergo siccans, cuius materia est pastillus. Subito deuenit Galenus ad pastillos ita vehementes: quia vbi malum progreditur, actum est. Medici nostri his nunquam vtuntur: dant saccharum rosatum, bolum Armen. aquam rosarum: & omnes ægri moriuntur: quoniam nisi fiat exsiccatio ex integro, non est possibile tolli solutam vnitatem. Vrget igitur maxime purulenta materia, quæ siccans indicat: propterea solis pastillis utebatur Galenus. Soluta vnitas, indicat vniens, seu astringens vehementer. Si igitur sanguis fluat paullatim; magis potest quod indicat siccans, quam quod indicat astringens: quia vbi sanguis paullatim fluit, soluta vnitas est exigua: quare non multum potest: magis igitur potest quod indicat siccans: Sufficit ergo solis vti pastillis. At si sanguis in magna copia fluat, & vitium producat ex erosione (: de quo iam loquimur :) primo oportet vti solis astringentibus, quoniam magis potest soluta vnitas, quam purulenta materia: soluta enim vnitas magna est, cuius signum est magna sanguinis perfusio, ideo maximum imminet periculum: & proinde nisi ilico occurramus vehementer astringentibus, tanta potest fieri perfusio sanguinis, vt homo ilico moriatur. Vbi imminet mors, ibi indicans est vehemens. Ideo Galenus primo vtitur solis astringentibus: secundo vtitur vehementer astringentibus & pastillis; quia vtrumque indicans est æque vehemens, est præuens vtrumque; nana
eo tempo-

eo tempore æqualiter potest materia abradens, & soluta vnitas: ideo cum astringentibus permiscantur pastilli siccantes. Tandem vitur solis pastillis: quia eo tempore ita imminuta est soluta vnitas, virtute astringentium, vt occurrendum saltem sit materiæ abradenti, propterea vitur solis pastillis, non despiciens tamen solutam vnitatem: Excipit enim pastillos aliquo succo astringente, Verbi gratia: ℞. pastilli ʒj. succi plantaginis, vel rosarum, vel similis ℥ss. Circa quando agendum, notandum in astringentibus (: si ea conferamus, non cum siccantibus, sed cum astringentibus:) esse incipiendum ab imbecillioribus, cap. 15. lib. 5. meth. vbi scilicet periculum vitæ non imminet: a vehementioribus contra, si imminet vitæ periculum; tum enim malum est vehemens; potest esse in causa mortis, vel phthisis, quare statim vtendum validioribus. At si non adest hoc discrimen, præsens quidem est id, quod indicat astringens; sed hoc indicans non est ita vehemens: quare neque licet vti vehementi medicamento.

Diæta erit refrigerans, crassifaciens. Potio, secundum Auicennam, sit *Viæna* aqua pluuialis, cum bolo, cum rosis; aqua chalybeata: hæc enim stiptica sunt. Vinum non conuenit. At si leipothymia & syncope oriantur, probatur vinum, sed quod profit ratione virtutis; non noceat, ratione rerum præter naturam: quare sit pauciferum, in copia exigua, chalybeatum, actu frigidum: ita enim consulemus viribus, fluenti sanguini, & morbis vasorum.

CAPVT VII.

De Phthisi.

PER PHTHISIN intelligimus non omnem tabem, seu omnem corporis consumptionem, sed illam tantum maciem, cuius causa est vlcus pulmonis. *Nomen* commen. aph. 10. sectio. 3. commen. aph. 8. sectio. 4. commen. aph. 16. sectio. 7. Sed ita de phthisi loquemur; vt appareat etiam cognitio & cura, cuiuslibet maciei. *Generatio* Generatur hoc malum, dum causa morbifica occurrit pulmoni, & ita in eum agit, vt pulmo afficiatur vlcere, & vt vi vlceris generetur sanies, materia purulenta; a qua necessario emanat vapor saniosus & putridus, qui ita in cor agit, vt solida cordis substantia afficiatur morbo calido, vt hinc calor influens a corde in totum, euadat igneus & præter naturam, totique corpori communicetur, vt totum corpus corripiatur hectica febre, & hinc e necessitate subsequatur macies.

Definitio.

Pthhisis ergo est magnitudo imminuta, cum caliditate & siccitate totius, producta ab vlcere pulmonis, cap. 1. lib. 2. de prælag. e puls. cap. 9. lib. 6. de tuend. san. lib. 5. method. medendi, comment. 17. sectio. 1. lib. 1. epid. com. aphor. 16. sectio. 3. com. aphor. 9. sectio. 5. com. aphor. 16, sectio. 7.

Forma.

Forma est magnitudo imminuta, cum caliditate & siccitate. Magnitudo imminuta, primum est symptoma; deinde morbus: dum enim in corpore fit macies, imminuitur magnitudo, & inter initia habet tantum rationem symptomatis, quia propter hanc nondum læditur actio: sed malo procedente, ita imminuitur, vt non sit amplius symptoma, sed morbus, actionem lædens. Diximus, cum caliditate & siccitate: vbi intelligimus morbum, non symptoma. Galenus nuncupat febrem paruam, id est, febrem hæcticam. Distinguitur ergo hæc tabes ab illa macie, quæ fit e senio; a macie, quæ fit ob intemperiem frigidam & siccam. Hinc etiam necessario sequitur; cum totum afficiatur hac febre hæctica; facultatem naturalem labefactari, ob morbum calidum & siccum partium simularium: vnde, cum hæc alteratrix non possit concoquere alimentum, non nutritur corpus; & præterea substantia genita absumitur a caliditate & siccitate. Quia igitur bona substantia non regeneratur, & genita absumitur, siue sit pinguedo siue caro; necessario sequitur macies. Subiectum est totum corpus: ad differentiam maciei alicuius partis.

Causa efficiens.

Causa efficiens est vlcus pulmonis: hinc enim pthhisis hæc distinguitur a quacunque alia tabe. Vlcus autem pulmonis potest esse in causa maciei totius: quia ab huius sanie prodit fuligo, quæ ita afficit cor in calefaciendo, vt fiat febris, vt caro genita absumatur, nec alia generari possit. Cum autem vlcus (: cap. 1. lib. 4. meth.) sit soluta vnitas, cum magnitudine imminuta partis vlceraat: causa eius non potest esse quæcunque, sed materia abradens. cap. 1. libro 1. de loc. affect. Hæc materia vim habet abradendi, vel Propria ratione, vel ex Accidente: propria ratione, cum sua natura potest abradere, citra putredinem; vt bilis, quæ mordax est, item pituita salsa: ex accidenti potest abradere materia, ratione putredinis, vnde materia acris euadit, nimirum, quilibet humor putrescens. Quando igitur Galenus dicit, vlcus fieri vel propter cacochymiam, vel propter putredinem: per cacochymiam insinuat materiã propria ratione abradentem: per corruptelam autem seu putredinem, materiam ex accidenti abradentem. Sed notandum cum Galeno comment. 17. sectio. prima, libro primo, epid. materiam quæ potest esse in causa vlcus pulmonis, vel Aliunde fluere, vel Non. Aliunde non fluit, verbi gratia, dum vas

*Causa vlcus pulmonis.**Materia exulcerans, vel aliunde fluit, vel nō.*

dum vas pulmonis rumpitur, & sanguis in pulmone putrescit, qui postea putridus exulcerat: idem fieri potest, si vlcus fiat e peripneumonia. Aliunde fluit, verbi gratia si fluat ex inflammatione vicinarum partium; & potissimum hoc fit, dum materia destillat a capite, com. aphor. 13. sect. 3. Præcipue hoc malum nascitur ab anno 18. ad 35. quia in hac ætate, & multi errores in victu committuntur, & vasa promte possunt abradi, com. apho. 29. sect. 3. Quæ vero sint causæ generantes has materias catarrhales, a capite prodeuntes, satis diximus cap. de catarrho.

Quoad formam: cum sit magnitudo imminuta cum febre: secundum *Differentia* Magis & Minus est differentia. Quoad subiectum: pulmo abraditur, vel secundum Vasa, vel secundum Substantiam: &, vel secundum Dextram, vel Sinistram partem. Quoad causam efficientem materia abradit vel Propria ratione, vel ob Putredinem. Item, prodit vel Ex affecto pulmone; vel Aliunde fluit.

Malum hoc non difficulter cognoscitur. cap. 5. lib. 1. loc. aff. cap. ult. lib. 4. de loc. aff. cap. 11. lib. 4. de caus. puls. Nam quoad actionem læsam, adest *Signa in g-* tussis vehemens: pulmonis enim exulceratio est malum insigne, maxime *neris.* irritatur expultrix. Tussis est sine dolore: quia in pulmone, non est tantus sensus, ut dolor possit oboriri: &, si aliquis reperitur sensus, id fit potius ratione membranarum. Præterea hoc malum, quoad actionem læsam, cognoscitur e pulsu febrili & hectico: est autem pulsus hecticus, sed cum quadam mollitie, quæ mollities non observatur in febre hectica, ubi pulmo non est exulceratus: mollities enim pulmonis est in causa. Cognoscitur etiam e reiectis, seu exeuntibus: nam materia purulenta tussi excernitur: quod sputum purulentum, in aquam proiectum, descendit; & prunis impositum foetet; ideoque percontandi etiam sunt assidentes, num sentiant ægri exspuitionem foetidam, præter consuetudinem. Interdum accidit, ut sputum descendat, & foeteat, nec tamen sit pus: fieri enim potest, ut a capite pituita destillet in pulmones, & putrescat: quæ ratione putredinis, foetet; & quia gravis est, potest descendere. Vnde memini videre me nonnunquam sputum male olens, & fundum petens, sine febre, ac proinde sine vlcere & phthisi: vidi etiam tale sputum cum febre, sed sine phthisi; nam ægri sanitati sunt restituti. Quare diligenter ligno aliquo explorandum, num sit pus, vel pituita, nam pituita est viscida, quæ non facile continuitatem e toto deperdit, quia non est lentum, ut pituita. Cognoscitur etiam phthisis ratione qualitatis mutata: nam calor in toto est mordax, præsertim in thorace: quia adest febris hectica, & fomes est in thorace. Cognoscitur etiam e macie. Vbi vlcus est in pulmone, semper perseverat

Signa differentiarum.

macies, & indies augetur. Si igitur interdum appareat macies, quæ aliquo modo minuatur, & regeneretur aliquo modo caro; non est phthisis: ubi enim phthisis, ibi vlcus pulmonis, & proinde febris, & macies. Hoc dico, quia interdum destillationes in pectus delapsæ, præsertim in iuuenibus, suppurantur, seu deducuntur ad quandam consistentiam, puri similem: unde ratione putredinis fiunt febres, sequitur macies, citra phthisin. Cognoscitur etiam e colore plumbeo circa faciem: præterquam quod a cibo facies rubicunda euadit: cum enim totum corpus male habeat, non generatur bonum nutrimentum, unde color plumbeus: sed a cibo, cum fiat euaporatio in caput, hinc fit rubedo in facie, circa genas, quia a pulmone in faciem mittuntur vapores. Differentiæ a forma facile cognoscuntur: an scilicet magnitudo sit magis vel minus imminuta: an caliditas in toto, sit magis vel minus intensa. Hæc cognoscuntur ex intensione, & remissione symptomatum. Quoad differentias a subiecto: si vlcus sit secundum propriam pulmonis substantiam: cognoscitur, quia quandoq; exspuentur carunculæ, cum tussi, nimirum propria substantia pulmonum: & vel non egreditur sanguis, vel admodum paucus. At si malum sit secundum vasa: si afficiatur tracheia, exiguus etiam erit sanguis: sed apparebunt reiecta bronchia, scilicet portio aliqua membranæ. Si vlcus fiat secundum venas, vel arterias; egredietur sanguis in magna quantitate. Quoad differentias a subiecto; prout afficitur pulmo secundum partem dextram, vel sinistram: erunt querelæ circa illam partem. Quoad differentias a causa efficiente: Si materia abradat propria ratione; cognoscitur, quia sputum est falsum, amarum: sin minus, signum est, materiam abraderi non propria ratione, sed ex accidente. Num autem materia prodeat ex ipso pulmone, an aliunde fluat, ita cognoscitur. Si enim verbi gratia præcedat fractura vasis in pulmone, vel si fiat a peripneumonia; cognoscitur, non esse fluxionem ex aliis partibus. Si vero aliunde fluat, cognoscitur; quia vel succedit inflammationi vicinarum partium, vel destillationi.

Indicationes.

Cum phthisis sit magnitudo imminuta, cum febre; producta ab ulcere pulmonis: indicatio sumi debet, a magnitudine imminuta, a febre, ab ulcere, & a pulmone. Magnitudo imminuta, indicat autionem; esse scilicet regenerandam substantiam deperditam in toto. Ratione febris, oportet refrigerare, & humectare. Vlcus, vt est soluta vnitas, indicat agglutinans (*cicatrizans locum habet in vlceribus externis, in quibus cutis est deperdita; ideo oportet substantiam carream conuertere in cutim: quod non est facien lum in internis.*) Quatenus autem in ulcere deperdita est substantia, indicatur regenerans id quod deperditum est. Porro non medicamen-

amentum, sed natura, agglutinat, & regenerat: medicamenta solum aufe-
runt impedimenta, quæ obstant facultati, quo minus possit, vel regene-
rare carnem, vel agglutinare. Talia autem impedimenta in phthisi sunt,
tum morbus, vi cuius facultas naturalis læditur: tum aliquis error exter-
nus. Quare indicationes sumendæ sunt a morbo, & errore externo. Quo-
ad morbum: cum in phthisi necessario sit febris, quæ est morbus totius:
igitur est etiam morbus calidus pulmonis: præsertim quia in ulcere etiam
gignitur sanies calida, cuius etiam causa incalescunt pulmones. Quare
pulmonis intemperies calida, utpote quæ causa est, quo minus recte fa-
cultas agere possit; indicat refrigerans. Error externus potest esse com-
munis, & proprius. Communis dicitur, qui pertinet tum ad renutritio-
nem, tum ad agglutinationem. Et hic nihil aliud est, quam succus peccans
& extra pulmonem, & fluxus etiam, verbi gratia salsa pituita. Hic succus,
prout varie peccat, pro eo variæ sunt indicationes: de quibus sæpe alias.
Error externus proprius respicit vel solam renutritionem, vel agglutina-
tionem. Si respiciat tantum renutritionem, indicat siccans, detergens:
propter duplex excrementum, tenue, humidumq; quod siccans poscit;
& crassum, quod indicat detergens. Si respiciat agglutinationem, indi-
cans est humiditas alimentalis, seu naturalis, quæ non conservationem,
sed destructionem potius indicat: quia habet rationem causæ morbificæ,
sine qua non. Hæc humiditas alimentalis, in præsentia potest esse duplex:
apposita, & nõ apposita. Apposita indicat siccans, ut absumatur & dissipe-
tur: non apposita indicat repellens. In agglutinatione igitur etiã absumen-
dæ sunt materiæ alimentales; secus enim nunquã fieri potest agglutinatio,
propter impedimentum. Pulmo deniq; requirit, quæ sibi sunt familiaria.

His scopis satisfacere, tum difficile est, tum vero impossibile. capite 5. *Prognosticæ*
libro 4. de loc. affect. capite 8. 11. 14. libro 5. meth. Nam si indicationes
inter se conferantur; febris indicat humectans, ulcus siccans. Præterea si
seorsim indicationes perpendamus: causa febris, satis difficile est scopos
explere: nam est morbus in habitu: licet enim hectica febris inter initia
sit in habitudine, promte tamen in habitum degenerat. Augetur diffi-
cultas in remotione febris, quia fouetur ab ulcere; quo non sublato, fe-
bris tolli nequit. Præterea summa est difficultas in regeneratione, &
agglutinatione, tum ob pulmonis morbum, tum ob errorem exter-
num. Ob morbum pulmonis, quia oporteret morbum pulmonis ca-
lidum auferre. Quoad errorem externum; si respiciamus ad commu-
nem regenerationi & agglutinationi; non admodum difficile est sangui-
nem euacuare: maior difficultas est in remotione cacochymix: & hanc

ob causam insanabile est vlcus, quod fit ex erosione vitiosi succi. Difficultas etiam est ratione erroris externi proprii, causa regenerationis materiae deperditæ: nam deficit materia alimentalis, deficit materia seminalis. Præterea necessario excrementa abundant: quia in regeneratione carnis, necessario duplex generatur excrementum, quod cum per tussim debeat euacuari, lacerantur pulmones, & illo motu etiam inflammantur. Si respiciamus ad errorem externum proprium, causa agglutinationis: licet humiditas alimentalis, & appositæ, & non appositæ possit absumi; nihilominus non potest esse agglutinatio stabilis; quia cavitās in vlcere pulmonis non potest repleri: ergo post agglutinationem relinquitur fistula callosa, quæ eo facilius disrumpitur, quo cavitās amplior relicta est. Ex his colligitur, quamprimum esse agglutinandum: nam ab initio cavitās minor est, ideoq; non tam facile disrumpitur; hominesq; diutius possunt viuere.

Curatio:

Cheirurgia:

Fortibus, secundum Auicennam, vena aperiri potest. Fonticulis etiam, videlicet, in fluxu a capite: nam dum vlcus pulmonis fouetur a destillatione e capite, indicatur fonticulus, remedium reuellens; nec adest prohibens; præsertim quando vlcus est exiguum, malū recens: præmitti tamen prius debet euacuatio totius. Alexander ait, in vlcere antiquo, & in phthisi progressâ, non esse fonticulis & cauteriis ægros afflictos magis cruciandos. Si malum sit admodum vehemens; cauterium affigendum est in sutura coronali, vt fiat reuulsio. Et si destillatio foueatur ab infernis partibus, a iecore; cauteria etiam in cruribus excitentur. Non sunt hæc differenda, vt multi iam solent: postea enim nihil tale est faciendum. In copiosa destillatione, non tantum dictis partibus cauteria affigenda; sed etiam infra occipitium. Quamprimum igitur occurrendum: postea enim vbi affectus est calidus in pulmone, & imminuta est fluxio: cauterium occludi potest.

Pharmaceutica.

1. Toti, vt prospiciendum.

Medicamenta respiciunt totum, febrem, regenerationem eius quod deperditum est in vlcere pulmonis, agglutinationem, & proinde excitationem calli, tandem ipsos pulmones. Quæ totum respiciunt, valde sunt necessaria: hoc tempore non recte administrantur, propterea pauci curantur. Fui his diebus Venetiis, & ægro præscripsi ℥j. oxymelitis, & ℥j. mellis rosati, vt detergeretur pituita in ventriculo existens, quæ erat in causa multarum nozarum. Pharmacopola errore misit ℥x. & æger accepit ℥viij β. medicamento ex oxymelite simpl. & rosato. Id medicamentum vehementer agens in pituitam, aliquam molestiam excitauit; sed postea ita descendit in intestina pituita, & ita fuit excreta, vt omnia symptomata mitigarentur. Quare oportet medicos esse audaces nonnunquam. Auicennas.

cennas etiam in phthisi causa totius exhibet *pilulas cochias*: communes practici non exhibent, & male faciunt. Fluxioni enim statim occurrendum est; nam bene sperandum, vbi non magna cauitas est in vlcere: fit autem magna, vbi malum producitur; id quod fit ob materiam in pulmones influentem. Quare hæc materia est euacuanda. Post vnam igitur alui lenitionem, post duos vel tres syropos, quamprimum cum Auicenna exhibendæ sunt *cochiæ*, vt totum expurgetur, & caput euacuetur: & sic fluxioni occurratur. Quod de *cochiis* dico; idem intelligendum de aliis soluentibus fortibus: nam vitium succi peccantis est vehemens, & habet rationem causæ sine qua non: ergo validum purgans dabitur, potissimum quia virtus permittit, quæ id procedente malo prohibet. Nam inter initia, licet sit febris hectica, est in habitudine, non in habitu: & dum est in habitudine, virtus in febre hectica adhuc nihil est perpeffa. cap. 9. lib. 1. de diff. feb.

Febris poscit refrigerantia: de quibus alibi. Notandum circa vsum *lactis*, ad refrigerationem, & humectationem. Lac ab Auicenna in phthisi probatur: nam ratione *butyri* potest humectare, æquare succos acres, & etiam substantifice humectare: ratione *seri*, deterget: ratione *partis caseosæ* agglutinat. Tempore quo agglutinare volumus, lac non est exhibendum: sua enim humiditate prohibet calli generationem, & facit vt non ita absumi queant humiditates alimentales. Quare licet vti lacte; sed ante tempus agglutinationis, ad deterfionem. Et quo magis progreditur materia; lac exhibendum, quod minus deterget, minus humectat; quale esset *lac astringens, chalybeatum*. Sed de lacte fusius, agemus in doctrina de febribus hecticis. cap. 28. lib. 6.

Medicamenta carnem regenerantia, sunt ea quæ vlcus mundificant: nec enim caro generari potest, nisi fiat mundificatio. Quia igitur duplex gignitur excrementum; Auicennas probat *mulsam, aquam cum saccharo*: & si assit copia puris, vtitur etiam expectorantibus, vt *syrupo de hyssopo, de liquiritia*: de quibus cap. de tussi.

Causa agglutinationis, Auicennas probat *saccharum rosatum vnius anni, cum bolo Armena, cum terra Lemnia, cum pulmone vulpis*. Licet etiam ad validiora ascendere; ad *theriacam, Mithridatium, diacyminum*, vt absumatur humiditas alimentalis; licet assit febris hectica. Sic præscribi potest: *℞. terra Lemn. ʒ iij. amyli, boli Armen. ros. rub. an. ʒ β. carabe. gran. myrti, an. ʒ vj. cancrorum adustorum, sem. portulacæ, an. ʒ xv. corall. rub. tragacanthæ, spodu, semin granat. siluestr. an. ʒ v. succi resiccati feniculi, succi liquirit, an. ʒ vij. cum succo portulac. & aqua ros. fiant pastilli: dosis ʒ j. per multos dies. Medicamentum hoc agglutinat, inducit callum: quia non modo potest humidi-*

tates excrementitias absumere, sed etiam alimentales. Huius fere generis quædam proponuntur a Galeno cap. 2. lib. 7. κ. τὸ π. Pro vehiculo *mel potest misceri: quo medicamenta ad vlcus pulmonis deducuntur.* cap. 7. lib. 4. meth. Ex his colligitur, ascendendum esse ad vehementer siccantia, quia alias non inducitur callus. Quare ad *pastillos Andronios in phthisi confugiendum.* Hodie non vtuntur: ideo homines non curantur. Quidam empeirici, curant phthysicos ad tempus, his medicamentis callum inducentes, qui non ita cito rumpitur, si exigua est cauitas, & si cito occurritur. Aliqui habent pro secreto (& ego suadeo vt exhibeatis, in initio ad guttas ij, vel tres) *oleum e chalcantho, cum aqua rosæ, vel cum succo plantaginis, & modico saccharo, ratione penetrationis.* His pro agglutinatione, & calli excitatione vtendum. *Vsus.* Quoad *quantum agendum:* Auicennas exhibet saccharum rosatum in magna copia, quia summa est actio indicantis. Quoad *quando:* Auicennas exhibet saccharum ros. omni hora, semper enim adest præsentia indicantis; quare etiam tempore cibi, & ante, & post cibum, vt cibum sit agglutinans. Hoc obseruandum omnino est: licet hodie non obseruetur. Quoad *tempus:* ad fortiora quamprimum est confugiendum: vnde si in phthisi exhibendum sit oleum e vitriolo, & saccharum rosaceum; primo oleum e vitriolo exhibendū: nam inter initia adest præsentia indicantis vehementissimi, quia indies augetur macies; præterea inter initia virtus non ita prohibet, sicut procedente malo; nam tandem hectica in habitudine, transfertur in habitum, macies indies intenditur: vt virtus siccantia medicamenta & fortiora, melius permittat inter initia.

s. *Appropriata pulmoni.*

Causa pulmonis profunt, *pulma vulpis, cancri combusti, pulmonaria, cornu cerui.* Hæc virtutem & proportionem pulmonis seruant, & quædam etiam, vt ceruinum cornu, vim exsiccandi habent.

Diatæ.

Victus siccans esse debet. cap. 5. lib. 5. meth. cap. 2. lib. 7. κ. τὸ π. nec semper oportet vti benedicta illa ptisana. Aer ergo sit exsiccans, siue natura, siue arte: & dum per inspirationem attrahitur, habeat vim siccandi pulmones vlceratos. Similiter cibi sunt parandi cum siccantibus. Quoad potum; Auicennas non prohibet *vinum album pauciferum, in principio*, id est, antequam succedat vel febris, vel inflammatio. Nam in sputo sanguinis, quod minatur pulmonis vlcus, antequam fiat febris, & potissimum in habitu, antequam fiat inflammatio, licet vinum exhibere. At dum febris, vel inflammatio est excitata; Auicennas probat potius *aquam pluuialem, aquam astringentem.* Tempore igitur agglutinationis nequaquam vti licet vino; quia tum adest febris. Et optimum est etiam inter initia abstinere a vino. Et forte Auicennas inter initia *vinum exhibet album.* Et reue, vt mundificet pe-

ficet pectus, ratione tenuitatis vini; prater ea, ut viris robustas reddat: nam malo procedente, prorsus a vino desistendum; ideo, ut virtus diuturnitati morbi possit sufficere, ab initio vinum propinat. Sic enim Hippocrates iubet, inter initia magis consulendum viribus, diæta & potu quam in statu. Et hoc potissimum in vlcere pulmonis faciendum: in hoc enim febris subsequitur, & euadit in habitu, ut e toto vinum prohibeatur. Quare potius vtendum aqua chalybeata, aqua correctâ cum succo granat. cum rhu opson. cum myrtis; ut exsiccentur humiditates alimentales, & fiat agglutinatio & callus: callus enim quamprimum id fieri potest, excitari debet, eoq; omne fere est dirigendum consilium.

CAPUT VIII.

De Cordis Palpitatione.

CORDIS propria & præcipua functio est, generare calorem naturalem: est enim cor fons vitæ, & proinde causa illius caloris, qui est nexus animæ cum corpore: ad hanc caloris generationem necessarius est cordis motus, qui cum in palpitatione deprauetur, medicus hunc studio summo conseruare conabitur. Huius vitii natura recte intellecta; patebit etiam, quid in aliis cordis vitiis sit agendum: nam ad hoc malum procreandum concurrunt dyscrasiæ & materiæ morbificæ, quæ ad alia etiam cordis vitia solent momentum afferre. Palpitationem cordis, Aui- *Nomen;* cennas cordis tremorem vocat: vbi tremor non proprie accipitur; nam proprie spectat ad instrumentum, motui voluntario destinatum. Intelligimus autem omnem cordis motum deprauatum; ad differentiam imminuti, ut sit in leipothymia; & ad differentiam ablati, saltem quoad sensum, ut in syncope. Licet autem de motu deprauato agamus: hinc tamen etiam patebit, quis sit motus imminutus & ablati, quomodo etiam his occurrendū. Fit hoc malum, dum causa morbifica cordi occurrens, ita agit, ut vis *Generatio;* pulsifica, destinata motui cordis, ita frustretur, ut cor motu prauo afficiatur, & præter naturæ leges eleuetur, ac deprimatur. Cordis ergo palpitatio est motus prauus cordis, dependens a frustratione facultatis pulsificæ: *Definitio.* Seu, est eleuatio & depressio praua cordis, dependens a frustratione motricis cordis. Forma est motus prauus: ad differentiam imminuti, & ablati ad sensum. Sed cum in legitima cordis palpitatione, motus sit tardus & rarus: videri potius imminutus posset, quam deprauatus? Respon- *Forma.* sio: licet motus tunc sit tardus & rarus: nihilominus cor magis dilatatur,

quam pro naturæ lege: & hæc violenta dilatio est in causa motus deprauati: sic etiam præternaturam deprimitur magis, quam sit opus. Cum igitur sit excessus & violentia in eleuatione ac depressione: ideo motus hic est deprauatus. Verum, quia sermo est, non solum de legitima palpitatione, sed etiam de notha, id est, de quolibet prauo cordis motu: hic motus bifariam contingit. Primum, ut cor mouetur instar vtrium, dum oleo, vel alia materia replentur & inaniuntur: & hic motus cordi occurrēs, est motus cordis prauus, sed a toto genere præternaturæ. Alio modo præternaturam cor potest moueri, ad similitudinem follium fabrorū, dum replentur quatenus attrahunt: & hic motus est quidem præternaturam, sed non toto genere. Subiectum est cor: ad differentiam palpitationis aliarum partium. Cor autem subiectum idoneum est palpitationis, quia habet cavitates, & meatus.

Subiectum.

Causa efficiens.

Causa efficiens, est frustratio facultatis pulsificæ. Hac particula cordis palpitatio differt a motu prauo voluntario, qui in conuulsionibus oriri solet. Facultas pulsifica, non est motrix voluntaria, sed naturalis, quæ vitam respicit, non meliorem vitam; & quidem est facultas naturalis tum attractrix, tum expultrix. Hæc duplex facultas in palpitatione frustratur. In legitima quidem palpitatione, in qua cor mouetur instar vtrium, attractrix cordis ita frustratur, ut nullo modo concurrat: sicut etiam in conuulsione legitima facultas animalis non concurrat: ideoque legitima palpitatio est motus solius morbi, nimirum rei præternaturæ: nec enim attractrix concurrat; quemadmodum etiam dum vtres replentur, non concurrat attractio vtrium. At in palpitatione notha, in qua cor mouetur ad similitudinem follium; attractrix quidem frustratur, quia non operatur ut decet, sed tamen ipsa concurrat, licet præternaturæ, sicuti dum replentur folles materia attracta. Quare spuria palpitatio non est motus solius morbi. Expultrix concurrat in legitima & notha palpitatione. Nam in legitima palpitatione, dum cor secundum sui cavitates instar vtrium repletur a materia morbifica; nisi cordis facultas expultrix ad expellendum concurreret, sane animal moreretur. Quare palpitatio cordis ratione attractionis, est motus solius morbi, in legitima palpitatione: nequaquam autem ratione expultricis. Quamobrem in qualibet palpitatione expultrix concurrat. Sed notandum, attractricem alio modo frustrari, quam frustratur expultrix. Attractrix frustratur ob errorē externū in legitima palpitatione: in notha interdum ob morbum. In legitima, attractrix semper frustratur ob errorē externū, non ob morbum: nam quoties fit palpitatio ad similitudinem vtrium, citra morbum concurrat materia replens morbifica. At in notha palpitatione cōcurrit morbus, qui po-

qui potest esse intemperies, mala compositio, soluta vnitas. Intemperies potest esse calida (: loquimur de notha palpitatione :) potest esse inflammatio, erysipelas: ratione quorum morborum ita afficitur cor, vt moueatur motu præter naturam, qui motus non est tardus, nec rarus, sicut in legitima palpitatione, sed frequens, velox, com. aphor. 65. sectio. 4. & vocatur *καρδιασμός*, morsus cordis. Præterea potest esse mala compositio, tumor, angustia. Tumor potest esse calidus, frigidus. Calidus non potest ad augmentum perducì, sine morte patientis. Angustia etiam locum habet: vnde Auicennas dicit, fieri tumorem, quia clauditur cursus sanguinis, vel spiritus; vnde necessario vis pulsifica cor præter naturam eleuare nititur. Est etiam soluta vnitas, sicut solet contingere in cordis vulnere. Sed monet Galenus c. 2. l. 5. de loc. affect. si contingat vulnus in cordis substantia, fieri motum cordis prauum, si autem in cavitatibus, non fieri motum cordis, sed homines ilico mori. Postremo, præter morbos, est error externus; qui potest esse Humor quilibet, cor occupans (: in notha palpitatione :) potest esse Vapor quilibet, excepto crasso; quia palpitatio quæ fit a vapore crasso, est legitima. Concurrent etiam causæ externæ, vt causa venefica, animi accidentia immoderata; in animi enim motibus cor palpitat, sed est palpitatio obscura. c. 3. l. 6. de plac. c. 1. l. 8. de plac. c. 10. l. 4. de diff. puls. Causa efficiens palpitationem legitimam, nihil est aliud quam flatus, seu materia flatulenta frigida; quæ materia generatur ab agente frigido, ab intemperie frigida, siue sit in corde, siue extra cor. Vnde Galenus c. 5. l. de palpit. respiciens ad legitimam palpitationem, inquit; omnem palpitationem esse effectum frigiditatis. Hinc quidam male inferunt, palpitationem esse symptoma, quod pendeat a morbo frigido: nam palpitatio pendet a flatu, qui generatur a frigido.

Quoad formam; cum palpitatio sit motus prauus, compositus ex eleuatione & depressione; est similis eleuationi & depressioni, vel Vtrium, vel Follium fabrorum. Quoad subiectum: Cor afficitur, vel secundum Cavitates, seu vètriculos, vel secundum Vasa, id est, venas & arterias: item, afficitur vel secundum Dextram, vel Sinistram partem. Quoad causam efficientem: in palpitatione est vel Morbus, vel Causa: morbus est intemperies, tumor, angustia, vulnus, soluta vnitas. Causa est Interna, vel Externa: interna est Humor, vel Vapor: externæ, possunt esse venena, animi accidentia: ita tamen, vt legitima palpitatio (: quemadmodum diximus :) fiat tantum e flatu copioso, frigido, crasso.

Palpitatio in genere cognoscitur, si tangamus patientem & secundum Signa. carpum, & secundum pectus. In carpo cognoscitur e vehementi pulsus

mutatione: in pectore, quia motus erit præter naturam. Aduertendum autem hunc motum esse internum; non in partibus externis; quia tunc potius est aneurisma, id est motus pertinens ad arterias extra cor. Quoad differentias formales: Si motus sit similis motui vtrium (vt in legitima palpitatione, quæ rarissima est, & curationem ferme non admittit) est motus tardus, & rarus. Si motus sit similis motui follium fabrorum, vt in palpitatione notha: motus est velox & frequens. Quoad differentias a subiecto: num malum sit in dextra, vel sinistra parte; &, an afficiantur vasa cordis, an potius ventriculi: hoc cognoscere est admodum difficile, & fortasse impossibile: &, si aliqua coniectura hoc licet assequi, hæc est: si contingat, malum esse circa ventriculos, difficilima est tolerantia. Sed non multum refert hoc cognoscere. Quoad causam efficientem. Intemperies calida cognoscitur e motu frequenti, veloci, e calida spiratione, e siti, e causis etiam prægressis, quæ poterāt calefacere. Tumor cognoscitur; quia motus est satis magnus, frequens, velox, inæqualis, inordinatus, respiratio difficilima, adest febris, leipothymia, syncope; & antequam tumor inflammationis deducatur ad augmentum, homo moritur; vt moriatur, antequam pulsus fiat durus. Angustia pariter cognoscitur e motu veloci, frequenti, respiratione difficili, prægressæ sunt causæ obstruentes. Vulnus seipsum manifestat. Causa externa cognoscitur, e relatione astantium: si, verbi gratia, prægressa sunt animi accidentia immoderata; si suspicio est de veneno. Contra, si hæc non præcesserunt, causa erit interna. Si fuerit humor, quicumque sit, semper pulsus est frequens, & velox. Quis autem sit humor, e propriis capitibus discendum, e signorum arte. Si vapor calidus & tenuis, est motus frequens, & velox: Si frigidus & crassus, vt in palpitatione legitima; motus est tardus & rarus.

Indicationes.

A forma, seu prauo motu, non sumitur utilis indicatio. A subiecto corde, sumitur indicatio vitalis. Cor, proportionatū aliquid requirit per suam proportionem: Adhæc per suum calidum innatum indicat vt conseruetur, ratione quantitatis alimentum; ratione qualitatis, calidum simile. Quoad causam efficientē: morbus calidus, indicat frigidū. Tumor & angustia, non indicant vtile: materia autem quæ actu facit tumore & angustiam, indicat sui euacuationē. Soluta vnitas, dimittenda sacerdotibus. Humor & vapor, pro vitii varietate, varia indicant. Causa externa non indicat; vel indicat sui eradicationem, v.g. venenum extra corpus genitum, habet rationem causæ externæ; intra corpus autem assumptū, subit naturā causæ internæ. Quid autē exacte venenū indicet, suo loco dicetur: inf. nimir. c. 4. l. 7. Iā supponatur, veneni curationem nos consequi posse, non tantum experientia, sed etiam methodo, & ratione.

Palpitatio in genere despicienda non est: quia permutari potest ad syn- *Prognostica.*
 copen, & ad mortē. Vehemens autē hoc vitium est ratione dignitatis, quia
 læditur motus cordis. Sed periculū variat, pro vi differētiarum. Nam quo-
 ad differētiās formales: Si motus sit instar vtrium, palpitatio est periculo-
 sissima. Vnde Gal. c. 2. l. 5. de loc. aff. ait: Qui sæpe & breui intervallo fuere *aph. 42. se-*
 correpti palpitatione, omnes ante senectutē moriūtur. Loquitur hic Gal. *lib. 2.*
 de palpitacione legitima, quæ vehemens est ratione causæ, & ratione vir-
 tutis; non ratione morbi, quia legitima fit tantū ob errorē externum. Cau-
 sa est flatus copiosus, frigidus, crassus, occupās cavitates cordis. Est ergo in
 hac causa vehemētia dignitatis; quia occupat cor: est vehemētia essentia;
 quia flatus copiosus, frigidus, crassus, ideoq; longo tempore durans: adest
 vehementia facultatis, quia in legitima palpitacione malū non perfertur a
 facultate, vnde subsequitur pulsus debilis, leipothymia, interdum syncope
*(morbus mali moris, seu malignus, habet vehementiam facultatis, nō quartam
 & novam quandam vehementiam.)* Quare cū in palpitacione legitima fla-
 tus vehementia sit insignis; & virtus etiam ita debilis, vt non possit nō ad-
 mittere flatus: merito Gal. dixit, hos ante senectutem mori. Quoad subie-
 ctum; cæteris paribus, palpitatio magis est periculosa, dum cor offenditur
 secundum sinistrā partem, quam dextram: est enim maior vehementia ra-
 tione facultatis: item palpitatio periculosior, si cor læditur secundum ca-
 vitatē, quā si secundū venas, vel arterias. Quoad causam efficientē: Si pal-
 pitatio fiat a cordis caliditate in habitu; vix adimi potest: in habitudine est
 maior spes salutis, ratione vehemētiæ facultatis. Si tumor sit in causa; vi-
 tium mortale, c. 2. l. 5. loc. aff. quia adest vehemētia triplex, & virtus est de-
 bilis. Si angustia sit causa; malum difficulter tollitur, non tamen est mor-
 tale. Si vulnus; actum est. Quoad materiā: si materia est in causa illius mo-
 tus, qui sit instar vtrium; curationem perfectam nō admittit, vt homines e
 toto possint liberari: quia hæc materia, id est, flatus copiosus, frigidus, cras-
 sus, habet triplicem vehementiam. Si causa sit venenū, siue extra, siue intra
 corpus genitū: vix tolli vitiū potest, quæ habet triplicē vehemētiā. Si fiat
 ratione timoris, iræ, &c. curari potest, quia nō adest summa illa vehemētia.

Quoad materiam cheirurgicam: proponemus tantum notatu dignio- *Curatio.*
 ra. Venæsectio probatur, redundante sanguine, c. 5. l. de palp. loquitur au-
 tem ibi Galenus de palpitacione legitima, a flatu copioso, frigido, crasso;
 in qua peccat sanguis, non vt causa principalis, sed vt sine qua non: si ergo
 sanguis tunc redundet, vacuandus; alias flatus discutientibus vti non pote-
 rimus, quia cor calidis illis potius replebitur, quam euacuabitur. Auicen-
 nas, si palpitatio fiat a sanguine melancholico, venam secatur: quia sanguis in

vitio hoc vehementissimo, habet rationem causæ principalis, vel sine qua non. *Vsus.* Auicennas ilico secatur venam; nam adest præsentia vehementis indicantis, & nihil prohibet: & hoc faciendum est, actu etiam existente palpitatio; nam interdum durat accessio, & perducit ad leipothymiam, ad syncopem, ad mortem; ut necessarium sit exonerare naturam, præsertim quia virtus non prohibet; nec enim resoluitur virtus, sed potius suffocatur. In præseruatione, tempus veris eligendum, c. 2. l. 5. loc. aff. tunc enim adest sanguinis abundantiæ, & tunc imminet, ne materia repat in cor; virtusque tunc est robusta. Vbi agendum patet. De cucurbitulis, hirudinibus, cauteriis, gratia præseruationis, sæpe alias diximus.

*Pharmacia.
Cor alterantia.*

Medicamenta totum respicientia, aliunde parent. Iam alterantia saltem proponemus: quorum nonnulla sunt temperata, quædam frigida, alia calidiora. Auicennas inter temperata cordialia recenset, *aurum, argentum, buglossam, hyacinthum, quinquefolium, adiantum.* Inter frigida numerat, *acetum, acidum citri, margaritas, corallia, carabe, caphuram, santalos, rosas, spodium, terram sigillatam, poma, violas.* Inter calida proponit *doronicum, Zedoariam, moschum odoratum, ambram, sericum crudum, crocum, been utrumque, caryophyllos, lignum aloes, melissam, cardamomum, cubebas, folia & semina citri, folium; enulam, calamintham montanam, dictamnium Creticum, aromata.* Galenus maxime commendat castorium, c. 2. l. 5. loc. aff. c. 5. l. de palpit. Possumus nos addere, magnas antidotos, *diambram, diamoschum, galliam moschatam, electarium calidum letificans Rhasis.* Addit Galenus loc. cit. *pyrethrum, euphorbium, sulphur, thermas nitrosas, & salsas.* In omnibus malis cordis, secundum Auicennam, fugienda sunt vehementer calefacientia, vehementer refrigerantia, & vehementer astringentia: nam a calidioribus virtutis substantia dissoluitur: a frigidioribus, qualitas refrigeratur; astringentia cohibent excrementa, quæ in nutrimenti confectione generantur: nec enim faciunt ut nimis concentretur calor, quemadmodum plurimi dicunt, quia virtus nihil aliud in se claudit, quam bonam quantitatem & qualitatem sui subiecti, suæ substantiæ; ita ut astringens non immediate respiciat virtutem. Porro addit Auicennas: in cordis intemperie frigida, audacter vti licere calidis; in calida autem non ita audacter frigidis vtendum; quia hæc opitulantur quidem ramo, id est, corpori cordis, dyscrasia calida laboranti; sed officiunt radici, id est, calido innato, quod est vinculum corporis cum anima; quia enim hoc est primum, quod post conceptionem gignitur (ut in tractatu nostro de foetus formatione ostendimus:) ideo radix iure dicitur. Quare non video, cur quidam temperiem cordis a calido innato non distinguunt. Nam in frigida cordis intemperie, *calidis*

calidis occurrimus, quibus non cogimur frigida miscere; quia calida hæc medicamenta citra frigidorum permissionem nō nocent cordi, quia hoc est redditum frigidius; neque nocent calido innato, quia est quasi simile quiddam. At in calida intemperie, frigidis occurrimus; quibus tamen calida etiam miscere cogimur, propter calidum innatum; & præterea etiam gratia vehiculi.

Usus medicamentorum, patet ex alibi dictis. Propter iuniores, si palpitatione fiat a causa potissimū frigida: ℞. *cinnamom. agallochi, serici crudi, calamintha mont. ana* ℥ij. (*hæc sunt instar basis*) *moschi, ambra, gallia moschata, ana* ḡv. (*pro adiuvante: quamvis etiam possint rationem basis habere*) *dianthos* ℥ij. *cum syrupo de corticibus citri, fiat electarium. Dosis a* ℥j. *ad* ℥j. Posset addi aliquid leuiter astringens, ut est *pulvis mastiches*: nam dum viscus frigidum calefacere tantum volumus, possumus calidis uti sine astringentibus: at si volumus frigidam materiam euacuare, crassam & copiosam materiam diffilare; omnibus modis astringentia permiscenda sunt. Quare in cordis palpitatione, si institutum est cor frigidum calefacere; possumus ab astringentibus abstinere: nam ubi adest intemperies frigida, non imminet dissipatio. At si propositum nostrum est materiam morbificam dissolvere; admiscenda sunt moderate astringentia, quod observatur in tumoribus ventriculi, iecoris, & similium partium: licet enim virtus ipsa indicet solum, ratione quantitatis & qualitatis; dum tamen calidis utimur, ad materiam morbificam dissoluendum; periculum est, ne etiam dissoluatur substantia calidi innati: propterea in hoc casu astringentia permiscemus.

CAPV T IX.

De virium dissolutione, id est, de Leipothymia, & Syncope.

PER virium dissolutionem intelligimus & leipothymiam, seu animi *Nomen.*
deliquium, & syncopen. *comment. aph. 41. sectio. 2. & c. 14. lib. 1. ad*
Glauc. Generatur hoc malum, dum corpori aliquid præter natu- *Generatio.*
ram occurrit, vi cuius summa cum violentia spiritus vitalis in corde aggra-
uatur, unde cordis virtus imminuitur, & debilitatur. Virium ergo dissolu- *Definitio.*
tio est virtus debilis cordis, dependens a frustratione motricis cordis.
Forma est virtus debilis, id est, motus præter naturam, non deprauatus, *Forma.*

Hhh

Subiectum.

sed debilis, id est, nonnihil imminutus, nonnihil etiam ablatus quoad sensum: quia si omnino tolleretur, non esset virium dissolutio, sed mors: est igitur virtus debilis. Subiectum est cor: quod læditur & secundum attractionem, & secundum expulsionem.

Causa efficiens.

Efficiens causa est frustratio motricis. cap. 5. 6. 7. lib. 12. meth. cap. 14. lib. 1. ad Glaucl. cap. 2. lib. 5. loc. affect. comment. 48. lib. 2. de rat. vict. Quidam volunt, palpitationem pertinere ad vim pulsificam, seu motricem cordis: syncopen ad facultatem cordis vitalem. At hæc ridicula sunt: nam in syncope quiuis cernit, minui & auferri pulsus; quæ sane spectant ad vim pulsificam, ad vim motricem cordis: hæc vis pulsifica, est attractrix, & expultrix. Vitalis autem facultas nihil aliud est, quam alteratrix facultas cordis: sicut enim coctrix, seu alteratrix ventriculi vocatur *χλωκὴ*, coctrix iecoris, *αἷμαλοποιητικὴ*, id est, sanguificatrix; ita coctrix, seu alteratrix cordis vocatur vitalis. Cæterum, frustratur facultas motrix cordis ob errorem externum (non læditur, sed frustratur.) Quamuis enim in syncope cor afficiatur morbo: hic morbus tamen non est læsio huius facultatis, sed aliarum. Error autem hic externus nihil aliud est, quam vitalis spiritus præter naturam cum violentia aggregatus in corde. Hinc Aui-cennas dicit, syncopen fieri propter congregationem caloris & spiritus in corde; ut reliquæ corporis partes sint orbatæ spiritu, ut mortuæ videantur. Ergo error externus est causa morbifica, nimirum, spiritus vitalis, summa cum violentia in corde aggregatus. Et hoc contingit huic spiritui, quia læditur retentio cordis. Læditur autem retentio cordis, vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Propria ratione, quando læditur retentio citra expulsionem: ex accidenti, quando læditur propter expulsionem. Si retentio lædatur citra expulsionem; spiritus aggregatur propter causam resoluentem: dum enim causa resoluens agit, nisi id quod residuum est, in corde aggregaretur, ilico moreretur animal. Si retentio lædatur vitio expulsionis; tunc aggregatur spiritus propter causam non resoluentem, sed contrariam, id est, suffocantem. Quare virium dissolutio fit vel per Resolutionem, vel per Suffocationem. Resolutio fit, dum læditur retentio, citra vitium expulsionis. Hæc retentio læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas retentrix ob morbum cordis (:hic tamen morbus non est in causa immediata:) & quidē ob morbum in via ampliore, non angustiore; cuius causa esse potest immoderata caliditas, coniuncta cum humiditate. Error autem externus, est spiritus vitalis exiguus; item eiusdem tenuitas immoderata; iusto enim tenuior facile resoluitur. Porro spiritus exiguus est per Se, vel per Accidens

Resolutio spirituum.

cidens. Per se est exiguus, cum non generatur copiosus. Non autem generatur copiosus, vel Læsa alteratrice, vel ob Errorem externum. Læditur alteratrix, seu coctrix, vel vitalis facultas ob morbum, & potissimum ob intemperiem frigidam & siccam: & hic morbus est causa syncopes mediata, quia generat exiguum spiritum, qui facile resoluitur. Error externus est succus crudus, qui non est aptus, ut mutetur in copiosum spiritum vitalem, quamvis cor optime sit temperatum. Huius ordinis etiam est inedia: nam etsi optime cor sit constitutum; in inedia tamen non potest copiosus spiritus vitalis generari. Per accidens autem spiritus est exiguus, quando generatur quidem, sed non detinetur in corpore: quod fit ob calorem insignem, immoderatas vigilias, inanitiones, motus immoderatos, &c. his enim spiritus, etiam in magna copia generatus, minuitur & euacuatur.

Deinde fit dissolutio virium per Suffocationem: unde vel Læditur facultas, vel occurrit aliquis Error externus. Læditur ob morbum in via, in angustia; quæ fieri potest materia copiosa, vel crassa; Interna, vel Externa. Causa interna, est succus prauus, corruptus; qualis esse solet, in suppressione mensium, puerperii: potest etiam succus esse veneficus, ut in febribus pestilentibus, in retentione seminis. Causa externa est aer prauus, pestilens; cibi similes; potiones; & animi pathemata, ut timor.

*Suffocatio
spirituum,
& caloris.*

Quoad formam: motus debilis, vel Imminutus est, ut in leipothymia; vel Ablatus, id est, insigniter debilitatus, aut ad sensum saltem ablatus, ut in syncope. Quoad subiectum: læditur cor, secundum partem Dextram, vel Sinistram. Quoad causam efficientem; hæc est Resoluens, vel Suffocans; quarum differentia e dictis patent.

Differentia

In genere hoc malum cognoscitur, quia pulsus euadit paruus, debilis, secundum omnes dimensiones: ad differentiam pulsus læsi in palpitatio-*Signa* ne. Deinde cognoscitur e facie pallore suffusa, quia spiritus, & cum spiritu sanguis reuocatur ad cor: unde ob eandem causam externa frigent. Cognoscitur etiam e sudore, & humiditate rorida, ac præsertim circa frontem, quia aliqua e parte compatitur cerebrum: erumpit autem illa humiditas rorida; quia partes, calore destitutæ, nequeunt substantificam humiditatem detinere: & frigida erumpit hæc humiditas rorida; quia exit per poros cutis frigida: frigida autem est cutis ob reuocationem caloris.

Differentiæ formales, facile patent: nam si fuerit syncope; omnia symptomata sunt vehementiora, quam in leipothymia: præterea syncope indicatur ex amissione vocis, nec possunt loqui; quod non contingit

in leipothymia. Ægri autem dum ad se redeunt, recordantur casus: ad differentiam epilepticorum, qui non recordantur; quia in syncope magis læditur cor; in epilepsia magis cerebrum.

Differentiæ a subiecto ita cognoscuntur: si enim symptomata magis urgent secundum partem sinistram: indicium est potius cor affici secundum partem sinistram: & contra. Quoad differentias a causa efficiente: facile resolventes causæ a suffocantibus distingui possunt. Verbi gratia, si homo afficiatur macie, si præcedat insignis vacuatio, immoderatus corporis motus, lætitia effusa, cibi parcitas, inedia; fieri solet virium dissolutio a causa resolvente. Si contra cohibeatur aliqua euacuatio solita, homo plus iusto comedat & bibat, timore corruptus sit; statuendum, virium dissolutionem fieri a causa suffocante.

Indicationes.

Vitales indicationes sumuntur a subiecto, & causa efficiente. A subiecto, ut dictum est cap. de palpit. cordis. A causa efficiente: Si sit causa resoluens; si immoderata apertio, indicat occludens, astringens: Si immodica euacuatio, quæ sit ob immodicum impetum materiæ; motus ille cohibendus, & quandoque etiam reuellendus: est enim reuellendus causa curationis: nam si, verbi gratia, fiat syncope, ob immoderatum sudorem, secundum totum corpus licet astringere, non licet reuellere: at si fiat syncope e resolutione, ob fluxum sanguinis narium, licet reuellere ad infernas partes. Si vero resolutio fiat, quia non gignuntur spiritus, ob intemperiem cordis frigidam; indicatur calefaciens: & sic de reliquis. Quod si cum frigiditate est coniuncta siccitas; simul humectandum. Si malum fiat a causa suffocante; obstructio non indicat; materia autem obstructionis, copiosa, crassa, viscida, indicat minuens, attenuans, detergens. Si malum fiat non propter morbum; sed ob errorem externum; hic error pertinet ad causam externam, vel internam. Externa non indicat. Interna causa est materia, quæ potest esse toto genere præter naturam, ideoque eradicanda: potest esse copiosa, unde minuenda.

Prognostica.

Vitium hoc periculosissimum, via est ad mortem: afficitur enim pars quæ gratia vitæ præcipuum locum obtinet. Quoad differentias: Syncope periculosior est quam leipothymia. Periculosius etiam malum, si pars sinistra afficitur. Quoad causam effectricem; cæteris paribus, periculosius malum, si sit a causa resolvente, quam suffocante. Dixi, cæteris paribus: nam si suffocatio fiat a causa pestilente, venefica: certe malum est quasi lethale.

Curatio. Phlebotomia.

Præseruatio spectat ad hunc, vel illum morbum: ideoque hac dimissa, de curatione mali præsentis agemus. Quæritur autem primum, an actu existente syncope, vena sit secunda, nec ne? Hoc videtur colligi posse e Gal. com. 24.

81. 1. 1. 1. 4. de rat. vict. probatur enim venæ sectio in pulsus carētia. Et ratio est; quia in syncope triplex est sanguinis peccatum in signe, indicans venæ sectionem, scilicet in forma, in quantitate, & motu. In forma, quando sanguis ita prauus redditur, vt non sit aptus ad nutriendum; cum sit putrefactus, cum sit in via ad putredinem: & iccirco euacuandus est. Peccatum in quantitate est, cum sanguis probus peccat secundum copiam, vt in habitu athletico, quemadmodum Hippocrates dicit aphor. 3. sect. 1. & cum hoc vitium sit vehemens, egemus materia vacuante vehementi. Tertium peccatum est ratione motus: quia fieri potest, vt sanguis probus copia non excedat, nec signa assint plenitudinis; sed peccet tamen secundum motum, vt immineat aliqua inflammatio; verbi gratia si aliquis, probum habens sanguinem, nec copia excedentem, cadat ab alto, vel percutiatur: ratione illius ictus fieri potest, vt sanguis motum præter naturam acquirat, cui motui, tanquam vitio, occurrendum sit, euacuando simul & reuellendo. In syncope igitur locum habere potest triplex hoc peccatum: potest enim syncope fieri a sanguine prauo & inepto nutritioni: potest fieri a sanguine copiosiori, vt in plethora: potest fieri a sanguine peccante secundum motum, verbi gratia dum sit suppressio mensium; vt hic sanguis impetum ad cor habeat: item, si fiat syncope ex immoderato fluxu sanguinis narium, nam & tunc sanguis in motu peccat. His positis, dicimus, *in syncope actu existente, non esse secandam venam; nisi peccatum sanguinis sit secundum copiam.* Quare vena secari potest, si vitium sanguinis sit simul in quanto & forma: item, si simul in quanto & motu: at si in forma tantum, vel in motu tantum; venam aperire maxima esto religio. Fundamentum sumitur e vi indicantis sanguinis, & e vi virtutis. Nam ad venæ sectionem non tantum indicans, sed etiam virtus robusta permittens requiritur. Si ergo in syncope actu existente consideremus vim sanguinis indicantis: certe summa eius vis est, quando vel sola copia peccat, vel simul cum copia & in forma, & in motu: imminet enim præsentaneum suffocationis periculum, ob immodicam copiam: sicut etiam ignis ab immodica lignorum copia suffocatur. Præterea adest etiam permittens, id est, virtus: quando scilicet patiens non est priuatus carne, & virtus robusta est secundum solida, secundum carnosum genus. Dubium igitur tantum est de virtute secundum spiritus. Virtus igitur secundum spiritus dupliciter potest esse debilis: vel quia resoluitur, & hæc imbecillitas prohibet venæ sectionem, vel quia suffocatur, quæ non prohibet venæ sectionem, sed permittit; nisi enim illico copia tollatur, de repente suffocantur spiritus, & æger moritur. Ideo Galenus locis citatis, in pulsus carentia secat venam. *Vsus.* Quoad quan-

tum: non confertim euacuandum, in multa copia: virtus enim permittit quidem venæ sectionem, non tamen concedit vacuationem copiosam. Quoad *tempus*: vena secanda est, actu exsistente syncope, quia adest præsentia indicantis sanguinis, & virtutis permittentis. Quoad *vbi*: vena varia est secanda, pro varia subsistentia sanguinis, verbi gratia si corpus sit plethoricum, ut sanguis in toto existat; cum sanguinis fons sit hepar, licet basilicam aperire. Si fiat syncope e suppressione mensium, puerperii, & sanguis sit copiosior; aperienda est vena inferna: quia est materia & vacuans sanguinem, & simul impetum sanguinis reuellens. Peccatum sanguinis in solo motu, coerceri potest ligaturis, cucurbitulis: Sic etiam peccatum sanguinis in sola forma, aliis præsidiiis tolli potest. Frictiones, ligaturæ, euulsio pilorum capitis & barbæ, possunt cum utilitate administrari, in syncope a suffocatione. Si autem e resolutione fiat syncope; licet interdum etiam uti ligaturis & frictionibus, non indifferenter, sed secundum partes remotas contrarias, verbi gratia si fiat syncope ob immoderatum fluorem alui, oportet fricare & ligare brachia: si ob narium hæmorrhagiam, crura liganda sunt, & fricanda.

Ligatura,
frictiones.

Medicamē-
ta excitā-
tia eos qui
animo lin-
quuntur.

Quoad medicamenta, quibus egemus actu exsistente syncope. Si fiat e resolutione, oportet uti frigidis: ut sunt *aqua frigida, rosacea, acetum, &c. quæ fronti, & faciei applicanda*. Si fiat syncope e suffocatione, calidis utendum: vnde expedit fricare partes, & palatum etiam *mithridatica confectio- ne, & theriaca, aliisq; non modo calidis, sed etiam ingratis, & iniucundis, ut virtus suffocata expergiscatur. Conducit etiam magnopere nasturtium, nigella, diasinapi, &c. quæ intra nares immittenda, ut excitetur sternutamentum, cuius virtus suffocata excitetur*. Notandum; si in syncope, forte e suffocatione, hæc sternutamenta administrentur, & homo non sternutet, (non existente vitio in naribus, vel carunculis mamillaribus) actum esse: ideoq; discedat medicus.

Vitius.
Aer.

Quoad diætā: aer probatur purus, ut materia alimenti spiritus: probatur etiam aer ut materia remedii. Et in syncope e resolutione probatur aer frigidus. In syncope autem e suffocatione, non probatur aer calidus, sed potius moderate frigidus, cap. 14. lib. 1. ad Glaucl. ratio est: quamuis enim virtus suffocetur, & fiat concentratio spirituum; attamen probari aer calidus non potest, quia in syncope e suffocatione adest magna necessitas euentandi calorem, ne suffocetur; ideo potius opus est inspiratione aeris frigidi: quod etiam observatur in asthmate, in difficili respiratione; quamuis hæc fiant a materia frigida & pituitosa, aere tamen egemus frigido, propter necessitatem euentandi caloris. Quoad cibum. Non pos-
sunt ma-

Cibum.

Sunt masticare. Si ergo fuerit syncope e resolutione; probatur potio ex aqua carnis, e capi destillato; & adcelerem penetrationem, cum aqua carnis etiam vinum miscendum: unde probatur vinum aromaticum. His tamen non in omni syncope vtendum: nam si fuerit e suffocatione, & præsertim e copioso sanguine; a vino abstinendum. Nec obstat Galeni dictum, cap. 4. 5. lib. 12. meth. omnibus, qui actu detinentur syncope, vinum esse exhibendum: non enim absolute intelligit omnes, sed omnes de quibus ibi loquitur: loquitur autem ibi de syncope, quæ non fit a copioso sanguine, sed a succis biliosis, pituitosis: & proinde idem Galenus cap. 14.

lib. 1. ad Glauç. non omnibus vinum
exhibet.

m. Jul. A 39.

FINIS LIBRI SECVNDI

PRACTICÆ MEDICINÆ

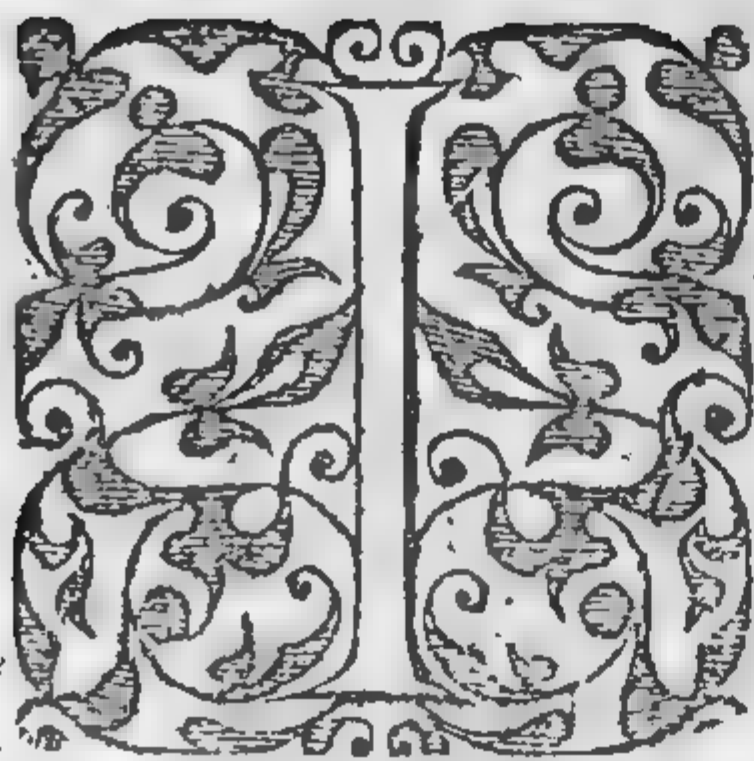
Liber Tertius;

DE PARTIVM IMO
VENTRE CONTENTA-
RVM AFFECTIBVS.

CAPVT I.

*De Lasa deglutitione: quæ OEsophagi
est affectio.*

Transitio.

*Quid agen-
dum hoc li-
bro, & quo
ordine.*

INSTRUMENTA corporis humani pertinent vel ad Ventres, vel ad Artus. Si ad ventres; vel ad Caput, vel Thoracem, vel Abdomen. Cum igitur hactenus capitis & thoracis affectus præcipuos mediocri diligentia simus prosecuti: deinceps mala ad ABDOMEN spectantia proponere instituimus.

Sciendum vero abdomen causa tum vitæ, tum commodioris vitæ in se continere Hepar; & huius causa Ventriculū, Intestina, Vesicam felleam, Lienem, Renes, Vesicam urinariam: gratia autem speciei Genitalia vocata organa, tam virilia in maribus, quam in fœminis muliebria. Nos igitur circa omnium harum partium vitia digrediemur: nec citra diligentiam: siquidem in quolibet vitio versabimur circa nomen, definitionem, differentias, signa, præsidia, prognosticum, & præsidiorum materias: & assiduo conabimur doctrinā historicam euitare, & scientificam amplecti: maxime vero dum sermo fit de præsidiorum materiis; nostrum institutum erit, non simpliciter trade-
re rece-

re receptas, (quod pertinet ad empiricos) sed tradere artem, formulas seu receptas præscribendi. Verum, quanquam abdominis pars præcipua sit iecur, nihilominus nos primum de ventriculi malis dicemus: & ratio est, propterea quod ventriculus est instrumentum, cui primo quæ assumuntur occurrunt: primum enim virtus ventriculi aliquantisper vincens cibaria & potiones, in causa est, ut quæ ingeruntur, deinceps apprime vincantur ab hepate. Cæterum hoc loco per ventriculum intelligimus totum viscus, duabus constans partibus; nimirum meatu quem transeunt, quæ assumuntur; deinde vtre in quem suscipiuntur: ideo ne vitium in defectu a nobis committatur; per ventriculum intelligemus non modo susipientem partem, nempe ventriculi corpus, quod ventriculū vocant; sed etiam partem quæ eorum quæ ingeruntur est ductus, quam partem œsophagum vocare consueverunt. Quamobrem agendum nobis erit de vitiis tum OEsophagi, tum Corporis ventriculi: & primum œsophagi; quia quod assumitur, primum œsophagum, postea ventriculum adit.

Quantum igitur ad vitia œsophagi: secundum Auicennam membrum hoc obnoxium est cuilibet vitiorum generi: siquidem intemperie, mala compositione, & soluta unitate corripitur. At cum omnia hæc mala, ut insinuare videtur Auicennas, consentientia esse videantur, prout vni officiant deglutitioni, propter quam œsophagus est creatus: ob id de læsa deglutitione sermo instituendus: nam læsæ deglutitionis doctrina recte concepta, nihil quod ad œsophagi malā intelligendum necessarium vel utile esse videtur, desiderari poterit. Quoad nomen, *τρομος* relinquo Grammaticis: per læsam autem deglutitionem intelligimus illud vitium, in quo homo præter leges naturæ, cum aliquid per os ingeritur, ita afficitur, ut quod assumitur, nequaquam secundum naturæ statuta ab ore in ventriculum descendere valeat: ut propterea læsam deglutitionem audire oporteat genericam. Huius mali, ut definitio promptius elucescat, primum (ut moris nostri est) læsæ deglutitionis generatio explicanda: & facilioris doctrinæ gratia quomodo deglutitio secundum naturam celebretur, ostendendum. Sciendum ergo cum Galeno cap. 8. lib. 4. de usu part. cap. 11. lib. 5. de usu part. cap. 5. lib. 6. de usu part. & cap. 8. lib. 3. de facult. naturalibus, & cap. 5. lib. 5. de loc. affect. a quo accepit Auicennas prima, primi, cap. ult. & lib. 3. fen 13. cap. 1. ad deglutitionem secundum naturam celebrandum, necessario concurrere facultatem, tum naturalem, tum voluntarie motricem. Quoad naturalem: scire oportet, esse attractricem & expultricem. Quantum ad attractricem; potissimum spectat ad œsophagum, aliquo autem modo ad ventriculum. Ad œsophagum attinet; ut per rectas fibras, in

Affectus œsophagi.

Nomen.

Generatio.

Ut fiat deglutitio secundum naturam.

œsophagi tunica interna insertas, cibum ad œsophagi initium expressum; in partes penitiores attrahit. Spectat etiam ad ventriculum; ut per rectas fibras fit attractio. Hinc fit, deglutitionem optimam expleri, si appetentia ciborum deglutitionem præcedat: nam dum vigilat appetentia ventriculi, non dormit attractrix; ut propterea deglutitio ægre perficiatur, nisi appetitus præeat: quod euenit in assumptione vel ciborum, vel medicamentorum iniucundorum. Quo autem ad expultricem: est hæc œsophagi facultas, quæ ope fibrarum transuersarum, tunicæ externæ adhærentium, cibos in œsophagum attractos, in ventriculum protrudit. Quoad facultatem morricem: duplex est; altera laryngem sursum trahit; reliqua autem cibum ad œsophagi initium exprimit. Facultas autem motrix, quæ laryngem sursum pellit, attinere potest ad hyoeidis ossis musculos, qui laryngem sursum in tantum eleuant, quantum gula deorsum trahitur. Expedi autem laryngem ascendere: nam secus, cum larynx tota sit cartilaginea, cibi descensum inhiberet. Nec vero sursum larynx eleuata eandem sedem seruat: verum (cap. 8. lib. 3. de facult. natural.) completa deglutitione, luculenter descendere cernitur. Id autem assequitur per rectas fibras, insertas internæ tunicæ ventriculi: quæ sane tunica, cum intus inuestiat tum gulam, tum os, tum præterea intrinsecus secundum summitatem arteriæ seu laryngis extendatur; fit, ut dum gula a ventriculo deorsum trahitur, simul etiam summa arteria trahatur, & proinde larynx descendat. Motrix autem quæ cibum ad œsophagi initium exprimit, attinet ad faucium musculos: qui dum ad suum principiū trahuntur, cibum in œsophagum depellunt. His sic constitutis, patet, cibum assumptū descendere & tractu & pulsu. Ut cum Auicen. deglutitio secundū naturā bifariam peripedi possit: altero modo, ut incipit deglutitio, altero ut perficitur. Ut incipit, fit ope attractricis œsophagi, & virtute muscutorum: ut autē perficitur, fit virtute expultricis œsophagi, & virtute attractricis oris ventriculi. Hæc Gal. cognoscens, iure c. 5. l. 5. de loc. aff. dicit, gulæ duplicē esse vsum: nam in deglutitione gula concurrit dupliciter; primū instar viæ, ut deglutitionis auctor est facultas tum muscutorū, tum ventriculi: concurrit deinde in ratione organi operantis, ut deglutitionis est opifex gulæ facultas, siue attractrix, siue expultrix. His explicatis facile colligitur, deglutitionem naturæ leges egredi, dum aliquid occurrit præter naturā, turbans vel gulam, vel vicinos musculos, vel ventriculū, ut gula, quemadmodum decet, vel non attrahat, vel non expellat. Et si muscutorū vicinorum motus lædatur, vel ventriculi attractio infestetur: dubio procul quoq; deglutitio præter naturam oboritur. Quare deglutitio læsa est functio præter naturā gulæ, dependens a frustratione

Ut fiat deglutitio præter naturā.

Definitio.

stratione facultatis deglutitricis. Definitum est accidens præter naturam: necesse est ergo ut pateat eius essentia per formam, subiectum, & causam effectricem. Quoad formam: dixi esse functionem præter naturam; ut de- *Forma.* glutitio morboſa diſtingueretur a naturali: Et, ut præter naturam; proponitur forma generica, complectens deglutitionem Ablatam, Imminutam, & Corruptam. Subiectum est gula: ut diſtinguatur hæc functio præter na- *Subiectum.* turam, a functione præter naturam cuiuslibet alterius instrumenti.

Causa efficiens est frustratio facultatis deglutitricis: ut diſtinguatur de- *Causa effi-* finitū a functione gulæ frustrata, ut nutritur. Vnde explicare oportet, quā *ciens.* ob causam facultas deglutitrix frustratur. Sciendū, frustrationem hæc pendere vel e læſione facultatis, vel ab Errore externo. Quoad læſionē faculta- *Læſa facul-* tis: locū hæc habet, dum gula afficitur morbo, vi cuius deglutitrix facultas *tas.* vel Labefactatur, vel Impeditur, vel Vtrumq; patitur. Error autē externus, attinet ad omnem gulæ noxā, quæ est extra constitutionem gulæ, id est, extra intemperiem, extra malam compositionē, extra solutam vnitatē. Id ergo omne, quod est extra constitutionē, habet rationem erroris externi, siue sit vicinarū partiū morbus, siue nullus sit morbus partiū. Declaro cum Gal. & Auicen. cap. proprio. Primū ergo quoad læſionē facultatis: ut morbus est multiplex, ita multiplex est facultatis læſio. Hinc cum morbus esse possit, tum simplicis, tum mixtæ potentiæ: si sit simplicis potentiæ, facultas vel labefactatur, vel impeditur. Si autem sit morbus mixtæ potentiæ, simul facultas & labefactatur & impeditur. Quoad morbū simplicis potentiæ, vi cuius facultas solum labefactatur; est verbi gratia intemperies quælibet secundū Auic. potissimū tamen intemperies frigida, humida, sicca, ut contingit in febribus: etenim si interna gulæ tunica corripitur intemperie, labefactatur facultas attractrix: si externa, labefactatur expultrix: si vtraq; tunica morbo corripitur, etiam vtraq; facultas labefactatur. Quoad morbū simplicis potētiae, vi cuius facultas impeditur; est morbus in Mala cōpositione, & in Soluta vnitate: propter malā compositionē, via seu ductus angustatur; propter solutā vnitatē via redditur inæqualis. Mala cōpositio est: angustia, hoc est, Obstructio, Cōstipatio, Coalescētia, & Compressio. Obstructio fit a materia simpliciter replēte œsophagū; quæ materia multiplex esse potest, ut materia destillans a capite, itē secundū Auic. vermes numerosi: vnde obstructionis materia concurrit, quatenus peccat, vel copia, vel crassitie, vel visciditate & lentore. Cōstipatio fit dū nascitur caro, post vlcus œsophagi, qñ ad agglutinationē pducitur; tūc .n. caro ita potest cōcrescere, ut cōstipetur œsophagus. c. 2. l. 3. de symp. caus. Coalescētia fit, cū post ulceris œsophagi agglutinationē, citra carnis excrescētiā, angustus redditur.

*Error ex-
ternus.*

œsophagus, cuius angustiae causa immediata, non est caro, ut in constipatione, sed cicatrix. Compressionis causa est, quod extrinsecus comprimit gulam: siue sit tumor partium vicinarum, vel non inflammatorius, vel inflammatorius, ut in angina: siue etiam cum Auicenna sit vicinarum vertebrarum luxatio ad interiora. Soluta unitas, est vlcus: de causis autem vlceris, dicemus in sermone de vlcere ventriculi. Quoad morbum mistae potentiae, qui deglutitricem facultatem tum labefactat, tum impedit; hic morbus est gulæ tumor, siue frigidus, siue calidus: per intemperiem enim morbosam labefactatur facultas; per magnitudinem auctam impeditur. Hæc de morbis. Quoad errorem externum; hic potest esse causa Externa, vel Interna. Causa interna, cum Auicenna, est vitium partium vel Vicinarum, vel Non vicinarum. Vitium partium vicinarum, attinet vel ad Musculos vicinos, vel ad Ventriculum. Ad musculos, ut afficiuntur vel Paralyti, vel Conuulsione, vel Tumore. (*Sed duo hic notanda primo. Si hæc mala dirigantur ad deglutitionem, ut prodit a facultate animali, esse vitia, propter quæ leditur facultas animalis: Si autem dirigantur ad deglutitionem, ut prodit a facultate naturali, hæc causas esse errores externos, non morbos. Secundo notandum; si musculi afficiantur tumore, ut vi huius tumoris solum ledatur motus musculorum, esse vitium, quod attinet ad errorem externum: at si vi tumoris, non modo ledatur motus musculorum, verum etiam gula angustetur & comprimatur; tunc etiam ladi facultatem, & proinde habere rationem morbi.*) Porro error externus spectat ad ventriculum, si citra noxam œsophagi ventriculus afficiatur inappetentia, ut non attrahat cibum. Ad partes non vicinas spectat error, dum læditur deglutitio ob debilitatem virtutis: ut in fine morborum acutorum contingit; in his enim omnium partium calor languet. Error externus, prout spectat ad causas externas, est vitium in his quæ ingeruntur: ut dum ingeruntur crassiora, male masticata, & dum confertim ingeruntur.

Differentia.

Differentiæ a forma: Deglutitio vel Aufertur, vel Male fit: si male fit, Imminuitur, aut Deprauatur. Differentiæ a subiecto: Afficitur gula, secundum partem Internam, vel Externam: secundum Supernam, vel Infernam. Differentiæ a causa effectrice: Deglutitio læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum: horum subdiuisio e traditis patet.

Signa.

Deglutitio in genere, & secundum differentias a forma, non eget signis: æger enim conqueritur de deglutitione, & de hac vel ablata, vel imminuta, vel corrupta; quæ corrupta deglutitio fit vel cum dolore, vel cum prauo motu. Quoad differentias, ratione subiecti: Si gula sit affecta secundum partem supernam; tumor quandoq; oculis conspicitur: & ilico assumto cibo

*Differentia
a subiecto.*

cibo deglutitionis impedimentum sentitur. Si pars inferna sit affecta; cibi aliquantisper libere descendunt, sed mox in transitu iter turbatur. Vtrum autem gula afficiatur secundum tunicam externam, vel internam, patebit e cognitione differentiarum, quæ sumuntur a causa efficiente. Quoad differentias a causa efficiente: hæc est morbus, aut error externus. Si morbus, & primum si sit intemperies; ex eo deprehenditur, quia cibus difficulter descendit, sine sensu angustiae. Et si ob intemperiem labefactetur attractrix; cognoscetur inde, quod cibus tum liquidus, tum solidus descendet, sed ægre. Si labefactetur expultrix; cognoscetur, quod cibus liquidus descendet, non autem solidus. Si dyscrasia ad calidum declinet, indicabitur e sensu caliditatis, & causis calidis prægressis: contra, si ad frigidum. Si verget ad humidum, cognoscetur ex oris humiditate, e priuatione sitis, e prægressis causis humectantibus: contra, si ad siccum. Si morbus sit angustia; indicabitur e cibo, ægre descendente, sed cum sensu angustiae. Et si angustia fuerit obstructio; indicabitur e difficili & inæquali deglutitione, siue dolore: vtrum autem obstructionis causa sit vel materia destillans, vel vermis; cognoscetur e propriis capitibus. Si angustia sit constipatio; indicabitur e difficili & inæquali deglutitione citra dolorem, citra sitim, citra febre: & præterea vlcus est prægressum. Si causa sit coalescentia; indicabitur e signis ulceris (coalescentia enim vlcus sequitur) sed minor erit difficultas in deglutitione, quam dum sit a tumore carnosio; quoniam a cicatrice producitur exigua angustia. Et si angustia sit compressio, si fiat a tumore partium vicinarum; signa erunt tumoris, vt in angina: si sit vertebrarum luxatio; indicabitur e prægressa causa luxationis, & intendetur deglutitionis noxa in supino decubitu. Si causa sit vlcus; indicabitur e dolore, qui tempore deglutitionis intendetur: item e siti, e puris excretionem, e prægressis causis ulcerantibus. Si causa sit tumor gulæ; indicabitur e difficili & inæquali deglutitione: & si tumor fuerit frigidus, non aderit sensus caliditatis, non febris, non sitis, non dolor: Si tumor sit calidus, contra. Sequitur cognitio erroris externi. Hic est causa interna, vel externa. Si interna: & primum si vitium sit secundum musculos ossis hyoeidis; cibus protruditur ope musculorum faucium, & quidem intra oesophagum; sed cibus solidus vix descendit, cum prohibeatur a tracheiae substantia cartilaginea, quæ sursum non attollitur, propter vitium musculorum hyoeidis. Si vitium sit secundum musculos faucium, indicatur inde, quod cibus non truditur intra gulam, vnde vel non descendit, vel vix descendit. Et si musculi afficiantur paralyti; deglutitur solum cibus liquidus; idque fit, vel quoniam musculi hyoeidis laryngem sursum non trahunt, vel quoniam mu-

*Diff. a causa
effic.
Dyscrasia.*

Angustia.

Vlceris.

Tumoris.

*Erroris ex-
terni signa.*

sculi faucium cibum deorsum nō pellunt. Si vero muscoli afficiantur conuulsione: & quidem si faucium muscoli conuellantur, vt vi retrahantur ad suum principium; fiet vt cibi in gulam impellātur, nobisq; inuitis cibi descendāt: Si muscoli hyoeidis cōuellantur; sursum trahunt laryngē, & hinc sursum pellunt cibum, & præsertim cibum liquidum: solidus enim cibus pōdere suo descēdit, nec ita facile cedit motui cōuulsuo, quemadmodum liquidus. Si error attineat ad ventriculū; indicabitur ex appetētia. Si error spectet ad partes remotas; indicabit e morbis, q vires dissipare potuerūt. Si tandē error attineat ad causas externas; eger & assidētes referre poterūt.

Indicationes.

Præsidia sumuntur ab essentia indicantis: essentia autem deglutitionis posita est in forma, subiecto, & causa efficiente: sufficit tamen præsidia ex usu solum capere a causa efficiente. Si igitur fiat deglutitio læsa facultate: & primum, si morbus sit intemperies; indicat alterans per contrarium: magis autem particularia, in sermone de intemperie ventriculi persequemur. Si morbus sit angustia; indicatio capitur a causa continente ex usu, non ab angustia. Si igitur angustia sit obstructio; materia obstructionis erit vacuanda; si angustia sit constipatio; caro excreta absumenda: Si angustia sit coalescentia; cicatrix atterenda, siue consumenda: Si angustia sit compressio, & quidem si compressionis causa sit tumor; materia tumoris vacuāda. (non consideramus in tumore magnitudinem auctam, quia est morbus nō ex usu.) Si compressio fiat ob vertebrarum luxationem; situs vertebris restituendus. Si morbus sit vel vlcus, vel tumor: indicationes tradentur in sermonibus de vlcere ventriculi, & de tumore ventriculi. Si deglutitio lædatur ob errorem externum: hic est causa interna vel externa. Si interna, & si attineat ad musculos, siue afficiantur paralyti, siue cōuulsione, siue tumore: indicationes petantur e propriis capitibus. Si error ad ventriculum attineat: huius indicationes explicabuntur in serm. de læsa appetentia. Si error attineat ad partes remotas, id est, ad cor, & ad cerebrū; de his suis dicemus locis. Tandē, si error sit causa externa; ab hac nō sumitur indicatio.

Prognostica.

Vitium præsens negligendum non est, cum citra deglutitionem homodiu viuere nequeat. At vis differentiarum vt varia est, ita varium minatur periculum. Si ergo reliqua sunt paria; ratione formæ deglutitio est periculosior, si sit ablata. Ratione causæ efficientis, pro varia vehementia, vario modo prognosticandum: nō tamen proponemus hic vehementiam causæ efficientis; cum illa prognostica plurimorum vitiorum, opportunius locis propriis explicentur, Breuiter tamen sciendum: si mali causa sit intemperies, curari posse: at ægrius si dyscrasia sit in habitu, & si sit sicca; nam maior est recessus. Si morbus sit angustia, nulla est angustia quæ ob vehementiam,

mentiam essentiae deterior sit, quam compressio a luxatione vertebrarum: unde Auicennas huius curam, ceu deploratæ, non proponit. Materia obstructionis, constipationis, & propositorum tumorum, saltem secundum aliquam partem vinci potest, quod dico propter tumorem carnosum constipantem, & potiss. propter cicatricem, quæ est causa coalescentiæ. Si vehementia dignitatis perpédatur; ut causa cruciat magis prope ventriculū, malū est magis periculosum. Si deniq; causa efficiens sit error; pro diuersa vehementia erroris, varie prognosticandum: quod e propositis facile colligi potest.

Circa materias praesidiorum breues erimus: e propriis enim capitibus peti possunt. Quoad materiam igitur cheirurgicam: si deglutitio auferatur, & malum medicamentis non cedat, oportet candelam ceream in gulam immittere: & huius beneficio plerique sanitati sunt restituti. Acrius aut, si malum fiat e paralyti, cucurbitulas mento esse affigendas.

Quoad medicamenta, quinque sunt notanda: tria quidem sunt communia: quartum respicit intemperiem humidā: quintum inflammationem. I. Exhibenda sunt medicamenta crassa & viscida: & si opus est attenuatione ac deterfione, miscenda sunt crassa & viscida, ut diutius hæreant, & operetur: operatio enim fit in tempore, & per contactum, v.g. dum causa deglutitionis, quæ producit a materia viscida, utimur *melle, vel saccharo; miscere oportet farinā amyli, albū oui, tragacantham, quæ basin corrigunt, sicut albuminis oui visciditas sacchari vim fluidā corrigit, interim tamē saccharū minus detergere facit.* Quod si medicamēta, quæ cum detergentibus & attenuantibus miscētur, habent etiam vim deterforiam; nō corrigunt tantum, sed etiā adiuuant basin. Sed hæc nō pertinent ad methodum medendi, verū ad methodum simpliciū & compositorū: ad methodum quidē simplicium, dū dicimus crassa & viscida esse eligēda; ad compositorum methodū, vbi de medicamentorum mistione agimus. Et hoc primū est documentū, quod Auic. proponit in c. de cura vlcere gulæ. II. documentum: Medicamenta ea arte sunt administranda, ut paullatim bibantur: hic enim *agendi modus* indicatur a resistantia indicantis: gulæ vitium nō cedit medicamentis, nisi ab his tangatur: propterea sensim oportet medicamentum descendere. Resistentiæ autem signum hic est pars affecta, nimirum gula, secundum suam compositionem; ideoq; compositio est signū. III. Medicamenta sunt applicanda super dorsum inter duas spatulas: nam *Vbi agendum* indicatur a subsistentia vitii: subsistit autem in gula, quæ post tracheiam descēdit inter duas spatulas: & hinc gulæ situs, est signum subsistentiæ, a qua Vbi agendum indicatur. Si ergo accidat, ut in deglutitione musculi paralyti afficiantur, cum Actio acria, id est, resoluentia applicanda sunt parti iuxta tonsillas.

Curatio.

Cheirurgia.

Pharmaceutica.

1. Canon.

2. Canon.

3. Canon.
cap. 17. l 13.
metho med.

4. Canon: ad humiditatem:

IIII. Si deglutitio fiat ob humiditatem: probantur medicamenta stiptica & calefacientia: hæc ut seruent calidum innatum, quod ab humore obruitur; illa ut siccent; qualia stiptica sunt *rosa, balauſtia, &c.* calida sunt, *anisum, been utrumque, ſpica, myrrha, &c.* Quandoque cum stipticis frigidis miscenda sunt calida fortia, quæ non tantum respiciunt calidum innatum, sed corrigunt stiptica, ne frigiditate noceant. In hac miscella Auicennas maxime probat *aniuden, quem puto eſſe ſuccum odoratum laſerpitii, vul-*

5. Canon: ad phlegmonem:

1.

go ben Zoin dicitur. V. Dum gula inflammatione afficitur; probantur medicamenta tum applicanda; tum aſſumenda. Applicanda ſunt medicamenta dorſo inter ſpatulas: & primum reprimentia composita ex odoriferis, & fructibus propositis in curatione apoſtematum ventriculi; cuiusmodi eſt medicamentum hoc: ℥. ol. roſati completi ℥j. olei cydoniorum ℥ſſ. (*hæc conſtituunt baſin*) aceti ℥iij. (*penetratione baſin adiuuat:*) cera lota in aqua roſac. ℥iſſ. (*duturniore mora facit ut medicamentum in agendo ſit efficacius*) Miſce, & fiat linimentum. Deinde Auicennas accedit ad medicamenta reprimentia, & digerentia. Vnde reprimentibus iam propositis addit *ammoniacum, bdellium, ficus, adipes, ut fiat digestio.* Tertio neglectis reprimentibus, aſcendit ad reſoluentia: vnde conficit medicamentum e *granis lauri, e pyrethro, ex iride, ariſtolochia, & ſimilibus digerentibus.* Tandem ſi inflammatio gulæ, ad ſuppurationem mutetur (quod declarabimus in ſermone de tumore ventriculi.) probat Auicennas medicamentum conſectum e *ſinapi, e gummi, e ruta ſylueſtri: & aſcendere licet ad ſimum columbinum, ut abſceſſus diſrumpatur.* Quoad ea quæ abſumuntur, propter inflammationem, probat Auicennas medicamentum conſectum e *lente, e ſpodio, e mucilagine pſyllii, e ſemine portulacæ, & aqua cucurbitæ: quod medicamentum reprimendi vim habet.* Deinde hiſ reprimentibus addit reſoluentia, ut ſunt *aqua feniculi, ficus, daſtyli, lac amagdalinum.* Poſt reprimentibus diſmiſſis, probat *farinam orobi & ciceris.* Tandem ſi ruptione opus ſit (niſi enim abſceſſus diſrumpatur, homo moritur) laudat ſorbitiõnem conſectam

e *radice lilii cœleſtis, ex amygdalis amaris, & praſſio, additque ficus, cum exiguo ſinapi: ut hoc medicamento fiat ruptio, & homo deglutire queat.* Diæta hiſ proportionẽ reſpondebit: de qua tamen in ventriculi dyſcraſiſ.

CAPUT II.

De differentiis affectuum ventriculi: & primum de Dyscrasia.

IACTENVS de œsophagi malis: nunc dicendum de vitiis Corporis ventriculi. Plura autem sunt ventriculi vitia: tum quia ventriculus est instrumentum, e pluribus partibus similaribus compositum: tum quia est instrumentum functionum & animæ, & naturæ, non tantum communium, sed etiam propriarum. Si sumatur ventriculus, ut est organum e partibus similaribus compositum; vitia eius sunt morbi, & a morbis nomen assumunt: si vero consideretur ventriculus, ut est organum functionum; vitia eius sunt symptomata, & a symptomatis nomen accipiunt. Dicendum igitur nobis est, & de Morbis & de Symptomatis. Quorum omnium numerus arte est eliciendus, hoc modo. Ventriculus primum consideratur ut instrumentum, e similaribus compositum. Similium partium morbus est *Intemperies*. Si ventriculus sumatur, ut est quid dissimilare & compositum: eius vitium est *Mala compositio*, potiss. in magnitudine vel imminuta, ut *Paruitas ventriculi*; vel aucta, ut *Tumor ventriculi*. Vitia autem ventriculi partibus similaribus & dissimilaribus communia, sunt *Vlcera*. Hæc de morbis. Symptomata respiciunt ventriculum, ut est plurimum functionum organum. Functiones sunt Communes & Propriæ. Communis functio potiss. attinet ad tractum: unde dicendum de *Dolore*, seu *Cardialgia*. Propriæ actiones ventriculi, sunt *Attractio*, *Alteratio*, *Expulsio*, *Retentio*: hæ actiones dicuntur propriæ, quatenus referuntur ad cibum & potum, in quæ agit ventriculus, ut fiat chylus: quatenus autem hæ actiones respiciunt alimentum, quo ventriculus alitur, sunt potius functiones communes, sicut ipsa nutritio est communis actio. Quamvis autem institutum nostrum sit versari circa has actiones, quatenus propriæ sunt: ita tamen digrediemur, ut nihil desiderari possit circa communes functiones. Quantum igitur ad attractionem; hæc postulat naturalem appetentiã, nam appetentia præter naturam nocet attractioni; ideo dicendum de *Appetentia læsa*. Et cum appetentiæ obiectum sit duplex, nempe *Cibus*, & *Potus*: gratia cibi, dicemus de *Fame morbofa*: gratia potus, de *Siti morbofa*. Ratione famis morbosæ, patere poterit essentia & curatio, *Diminutæ appetentiæ*, *Fastidii ciborum*, *Destructionis appetitus*, *Famis vaccinæ*, *Appetitus canini*, & *Picæ*, seu *malaciæ*. Eodemque modo de qualibet siti morbofa dicendum. Quoad alterationem, quæ secunda est ventriculi actio; huius causa dicen-

*Ventriculi
affectuum
enumeratio.*

*Morbi ven-
triculi.*

*Symptoma-
ta ventriculi.*

dum de Concoctione ventriculi morbosa. Quoad expulsionem; loquimur de Singultu, de Vomitu, de Cholera. Quoad retentionem esset dicendum de Lienteria & Cœliaca: de quibus tamen commodius in malis intestinorum, ubi de alui fluxu loquemur.

Vitia igitur ventriculi quæ explicabimus, hæc sunt: dyscrasia, paruitas, tumor, vlcus, cardialgia, fames, sitis, læsa chylicatio, singultus, vomitus, & cholera.

De intemperie ventriculi: & primum de Definitione & Causis.

- Nomen.** Per intemperiem, malam complexionem, *δυσκρασίαν*, intelligimus morbosam intemperiem, ad differentiam intemperiei sanitatis: Galen. c. 2. l. 4. meth. morbosam hanc intemperiem vocat imbecillitatem. Generatur hæc intemperies (vt insinuat Galenus c. 3. l. 7. meth.) dum ventriculo causa alterans occurrit, ita agens in ventriculi temperamentum, vt hoc degeneret in intemperiem, atque ita recedat a naturali statu, vt ventriculi actio lædatur. Proinde ventriculi intemperies morbosa, est morbus partium similarium ventriculi, procedens a causa alterante. Forma est morbus, genus proximum intemperiei: per quam formam definitum distinguitur, & a temperie, & ab intemperie sanitatis; quia dicimus intemperiem de qua loquimur esse morbum. Subiectum sunt partes similes ventriculi: quo subiecto definitum distinguitur a mala compositione, quæ & ipsa morbus est, sed non partium similarium, verum dissimilarium. Addimus; Ventriculi: vt definitum distinguatur ab intemperie aliarum partium similarium.
- Generatio.**
- Definitio.**
- Forma.**
- Subiectum.**
- Causa efficiens.** Causa efficiens, est causa alterans: qua definitum distinguitur ab ulcere ventriculi; quod licet sit morbus partium similarium ventriculi, non tamen fit a causa alterante, sed a causa solvente continuum. Ratio huius causæ efficientis hæc est: quod complexionalis qualitas, e mutua actione & passione primarum qualitatum emergit: vt complexio vnica sit qualitas secunda, in qua tamen viget potentia modo vnus qualitatis, modo duarum. Cum ergo intemperies fiat e mutatione naturalis temperamenti: a causa alterante eam fieri necesse est. c. 3. l. 7. meth. Galenus c. 8. l. 2. de fac. natural. ait, intemperiem non esse morbum, sed causam primorum morborum: crasis enim est præcipuum organum facultatis naturalis, in primis corporibus, id est, in partibus similaribus; quæ si vitiosa reddatur, & in intemperiem mutetur, oritur læsio facultatis partium similarium, cuius læsionis causa contentiua est intemperies: nam actio læsa, immediate pendet a læsione facultatis, & hæc proxime pendet ab intemperie morbosa.
- Porro

Porro causa hæc alterans multiplex est, secundum Speciem, secundum Vitiū, & secundum Causam generantem. Quoad Speciem: causa alte- *Species.*
rans est Interna, vel Externa. Interna est Continens, vel Contentum. Con-
tinens est membrum vicinum ventriculo: vt omentum, hepar, lien: si
enim vi lienis ita refrigeretur hepar, vt oboriatur hydrops; mirum esse
non debet, si etiam a membris vicinis ventriculus possit alterari. Conten-
tum potest esse quilibet Humor, & Flatus, c. 11. l. 7. meth. Externa causa
occurrit Necessario, vel Non necessario. Necessario; vt sex res non natu-
rales, potissimum cibus & potus, quæ integris facultatibus in ventriculum
agunt. Non necessario occurrunt medicamenta Assumta & Applicata. *Vitia*
Quoad vitia specierū; licet varia sint, necessario tamen in proposito mor-
bo attinent ad qualitatem primam. Materia enim morbifica ventriculum
reddit intemperatum, quatenus vim habet calefaciendi, refrigerandi, hu-
mectandi, siccandi, vel coniunctim hæc faciendi. c. 11. l. 7. meth. Horum
autem vitiorum discrimen dependet tum e vario vitio humorum, tum e
diuersitate ipsius ventriculi, id est, e varia dispositione ventriculi. Decla-
ro: E vitio materiæ: nam si, verbi gratia, humor sit pituita, pituita est frigi-
da & humida; quod si tamen fiat, vt pituita plurimum excedat per frigi-
dum, parum per humidum; erit in causa frigida intemperiei, non humi-
dæ: at si vehementer excedat, & secundum frigiditatem, & secundum hu-
miditatem; causa erit dyscrasie compositæ, nimirum, frigida & humida.
Quoad dispositionem ventriculi, hæc quoque concurrit: nam si ventricu-
lus sit calidus & humidus secundum naturam; vi pituitæ frigida & humi-
dæ, fieri potest sola intemperies humida: in habentibus enim symbolum
facilis est transitus: vnde cum ventriculi tunica obtineant exiguam calidi-
tatem, & assiduo in ventriculo generetur succus pituitosus, fieri potest vt
ventriculus facilius & frequētius corripiatur intemperie frigida & humi-
da. Causa generans, perpendenda est potiss. ratione contenti, id est, humo- *Causa gene-*
ris, siue materiæ. Contentum generatur In ventriculo, vel Extra ventricu- *rans.*
lum: nā pituita non tantū in ventriculo generatur, sed etiā in capite, e quo
destillare potest in ventriculum. Sed prætereā generatur humor in iecore.
Gignitur humor, vel læsa facultate, vel ob errorē externum. Sed de humo-
rū generatione alias. Iā proponemus causas magis speciales, intemperiei
Calidæ, Frigidæ, Siccæ, Humidæ. Quantum ad causas intemperiei calidæ; *Calida dys-*
secundum Gal. c. 2. l. de caus. morb. hæ sunt vel Internæ, vt materia biliosa, *crasia causa.*
materia putrida, materia sanguinea; vel Externæ, vt calidi cibi, potio calida,
medicamenta calida, & exhibita, & applicata. Quoad causas intemperiei *Frigida in-*
frigida: secundū c. 3. l. de caus. morb. interna causa potest esse Continēs, & *temperiei*
causa.

Contentum. Continens concurrit, vel Immediate, vel per Medium: Immediate, vt pars vicina frigida reddita, nimirum iecur, lien, omentum, diaphragma, abdominis muscoli: additur etiam ventriculi siccitas, cap. 7. lib. 7. meth. quia dum siccitas perdurat, succedit frigiditas: nam deficiente nutrimento, quod fit e succo calido, rationabile est partem reddi frigidam. Causa continens, mediate concurrens, est hepar, non vt frigidum, sed vt calidum: quia, vt calidum, consumit pinguedinem, & potissimum omenti, vt hinc ventriculus refrigeretur. Causa interna, vt habet rationem contenti, est materia melancholica, materia pituitosa, materia flatulenta: nam hæc materiæ sua frigiditate, reddere possunt ventriculum frigidum. Externa causa esse potest, frigidus cibus, frigidus potus, frigida medicamēta, & potissimum solent esse opiata admodū frigida. Quoad intemperiem siccam, vt huius causæ intelligatur, oportet scire, quot humiditates pertineant ad partem viuentem, non enim oritur intemperies sicca, nisi humiditas absumatur. Sciendū ergo e c. 5. & 6. l. 7. meth. c. 11. l. 10. meth. in parte viuentis quinque esse humiditates: prima continetur in venis & arteriis exilibus partis viuentis: & hæc humiditas est sanguis veluti dealbatus, qui dum vasa egreditur, mutatur in alias humiditates: Reliquæ autem humiditates extra vasa continentur; quarum vna est elementalis, tres autem sunt vitæ seu animæ. Elementalis humiditas est causa, vt mistum vnitatem seruet: hac enim humiditate deficiente, mistum in cinerem dissoluitur. Tres reliquæ humiditates sunt, quarum ope partes vitæ fruuntur; ad quod præstandum, cōcurrunt vel mediate, vel immediate. Mediate concurrit humiditas, quæ continetur extra vasa, in animalis partibus, ad similitudinem roris dispersa; vnde humiditas rorida dicitur: hæc generatur ex humiditate vascula egrediente; & in alias mutatur humiditates, ope quarum partes immediate vitæ fruuntur. Humiditas autem quæ immediate vitæ respicit, est duplex; quia & partes viuentes sunt duplices, aliæ sanguineæ, vt partes carnosæ & pingues; aliæ spermaticæ, vt partes nervosæ, fibrosæ, membranæ, &c. sic etiam altera humiditas est Sanguinea, altera Seminalis; vtraque conseruatur ope humiditatis roridæ; & quidem e portione puriore, humiditas seminalis. Et quoniā hæc humiditates potissimum pertinent ad substantiam calidi insiti partium sanguinearum & spermaticarum, propterea diximus eas vitæ immediate seruare. Quamuis igitur quælibet pars viuens quinque obtineat humiditates; nihilominus intemperies sicca tantum est triplex: nim. dum absumitur humiditas rorida, sanguinea, seminalis. Elementaris. n. permanet etiā post mortem; quoniā sola putredine, vel combustionem dissipatur. Humiditas etiā vasorum exilium excluditur: nā vascula nō sunt de essentia partis,

partis, sed sunt organa communia: vnde hanc humiditatem ab aliis diuersam esse, Galenus scripsit, cap. 6. lib. 7. meth. Siccus ergo est morbus, si absumitur humiditas rorida: siccior, si sanguinea: ad summum siccus, si seminalis. Huc Galenus respiciens, cap. 11. lib. 10. meth. inquit: causam siccantem primum agere in roridam humiditatem, secundo in sanguineam, tertio in seminalem. Porro iam explicanda est causa consumens has humiditates. Dicimus ergo cum Galeno cap. 4. lib. de morb. caus. & cap. 6. lib. 7. meth. morbum siccum oboriri, dum sanguis deficit: vnde causa absumens sanguinem, est causa siccans. Hæc causa est Interna, vel Externa. Interna, est Continens, & Contentum. Continens, verbi gratia hepar, dum calore suo immodico sanguinem consumit. Contentum, verbi gratia materia biliosa, materia melancholica, dum vi siccitatis, & bilis etiam vi caliditatis, dissoluunt humiditatem, sicut melancholia frigore suo eandem potest exprimere; melancholia item exusta, calida instar bilis, calore humiditatem dissipat. Causa externa est diæta siccans; vt cibi conditi aromatibus, cibi saliti, agrumina (id est, cepæ, porrum, &c.) vinum generosum antiquum, paucitas cibi & potus. Huius classis est euacuatio, præsertim per vomitum. Adhæc, motus corporis & animi immoderatus. Item, medicamenta purgantia, aquæ thermæ: deniq; omnia medicamenta calefacientia & exsiccantia. Quoad intemperiem humidam: primum scire oportet, quot modis morbus humidus oboriatur. Fit ergo morbus humidus, ob humiditatum exsuperantiam: sicut ob harum penuriam, siccitas. Exsuperantia alia est secundum Quantitatem, alia secundum Qualitatem. Secundum quantitatem, dum humiditatis substantia augetur secundum copiam. Secundum qualitatem, dum humiditatis substantia humidior redditur. Vnde, si contingat alimentalem humiditatem deficere secundum copiam, & excedere secundum humiditatem: patiens erit affectus morbo & sicco, & humido: sicco, vt humiditas deficit; humido, vt humiditas qualitate humidior afficitur: & sic idem membrum, secundum eandem partem & eodem tempore, corripitur morbo & sicco, & humido: Nectamen eodem tempore assunt contraria: nam, cum morbus siccus fiat e penuria alimenti, huic opponitur copia: at morbus humidus, fit a materia humidior, vnde penuriæ opponitur abundantia, non humiditas: ideoq; , si morbus humidus fiat a copia alimenti, hic non potest coniungi cum morbo sicco; quia copię opponitur inopia & penuria. Ex his patet, humidum esse morbum, dum & humiditatis substantia redditur copiosa, & dum redditur humidior. Causa humiditatis copiosioris, e cap. 5. lib. de caus. morb. est sanguis, copia peccans.

*Humida in-
temp. causa.*

mediatæ sunt, a quib. sanguis potest multiplicari. Causa porro, quæ substantiâ humiditatis reddit humidiorē, vel est Interna, vt pituita humidior, sanguis humidior, qui præsertim in hydrope hypofarca vigere solet: vel Extēna, vt cibi humidiores, fructus, potus aquæ, medicamenta humectantia. Hæc de causis dyscrasiæ simplicis: e quib. etiam cōpositæ possunt intelligi.

De Differentiis.

*Differentia
a forma.*

IAM de differentiis agemus. Forma intemperiei est, quod lædat operationem: vnde perpendi debet, Vis lædendi, & Terminus, ad quem nisi perueniat intemperies, non læditur actio. Formales ergo differentiæ sumi debent, & a vi seu facultate, & a termino. Facultas sumitur, vel vt Agit, & agendo est in causa, vt læsa facultate lædatur actio: vel vt Imprimitur vis, in parte similari. Si primo modo vis capiatur: tunc, si vis est simplex, etiam intemperies est Simplex: si composita, Composita. Simplex intemperies, est Calida, Frigida, Humida, vel Sicca, Composita intemperies, perpenditur secundum vires Diuersas, aut Contrarias. Si secundum diuersas; est intemperies, vel calida & humida, vel calida & sicca; vel frigida & humida, vel frigida & sicca. Si perpendatur secundum vires contrarias; tunc intemperies est vel calida & frigida, vel humida & sicca. Notandum autem est, primum de intemperie calida & frigida, quod sit inæqualis, cum non omnes particulæ in hac intemperie æqualiter afficiantur, e cap. 1. lib. de inæqual. intemper. sæpe enim ventriculus, verbi gratia secundum os superius afficitur intemperie calida, ob vapores biliosos; at secundum fundum, frigida, ob pituitam: vnde intemperies hæc composita, frigida & calida, ad diuersas pertinet instrumenti partes. Secundo notandum circa intemperiem compositam, humidam & siccam; eam attinere posse ad eandem particulam eiusdem instrumenti, quoniam non producitur a contrariis causis; cum morbus siccus fiat ob penuriam humiditatum; humidus autem ob præsentiam agentis qualitate humida. Hæc, si facultas sumitur, vt Agit. Si vero sumatur, vt vis intemperiei Imprimitur in parte similari: pater cum Galeno cap. 5. lib. de caus. morb. partes alterari, vel solis qualitatibus, vel affluente materia: vnde intemperies dicitur, vel Cum materia, vel Sine materia. Si sumantur differentiæ a termino intemperiei: hic terminus est vel Absolutus, vel Respectiuus. Si sit absolutus; intemperies est vel in Habitudine, vel in Habitu. Quæ est in habitudine, potest esse inæqualis: quæ in habitu, æqualis. Si terminus sit respectiuus; perpenditur, quatenus refertur ad terminum temperamenti naturalis: vnde dyscrasia a naturali crasi recedit, vel per Vnum, vel per Plures gradus. Sed ambigitur hoc loco.

Hoc loco, de diuisione dyscrasie in materialem & immaterialem. Hæ enim
 differentie quibusdā videntur essentielles, e. c. 5. l. de diff. morb. in quo Gal.
 tradit morborū differentias essentielles. Aliis autē hæ differentiæ nō viden-
 tur essentielles: nam Gal. c. vlt. l. 3. meth. iubet, non esse sumendas differen-
 tias ab his, quæ per se cōsistere possunt; quia sunt potius affectus compo-
 siti, vt vlcus cum inflammatione: vnde nō essent differentie vlceris essen-
 tiales, aliud esse cum inflammatione, aliud sine inflammatione: Eodē mo-
 do & intemperies, & materia, seorsim consistere posse videntur, verbi gra-
 tia si sit frigida intemperies, cū materia pituitosa, fieri potest, vt remouea-
 tur materia pituitosa, & remaneat intemperies. Respondemus: differen-
 tias prædictas esse essentielles, pertinentes ad morbum partiū similarium:
 nam in parte simili, a Gal. c. 5. l. de morb. diff. duæ constituuntur differen-
 tie morborū, quatenus scilicet pars afficitur intemperie vel cum materia,
 vel sine materia: vbi Gal. e propositio loquitur de differentiis essentialibus.
 Sic etiam c. 12. l. eiusd. loquens Gal. de compositis morbis partium simila-
 rium, proponit 4 dyscrasias compositas sine materia, & totidē cum mate-
 ria. Quod si pars similis afficiatur intemperie, cum tumore, affitq; pitui-
 ta, sic tamen vt pars corripiatur intemperie, non ratione pituitæ, sed sine
 materia: præterea si alia sit intemperies, cum materia, siue tumore, ita ta-
 men, vt non producat huius ratione morbus: (potest enim magnitudo
 quædam esse non morbosa, c. 12. l. de diff. morb.) certe maximū erit disci-
 men, inter dyscrasiam hanc cum materia, & illam sine materia. Sed obiectio-
 nibus etiam propositis satis faciemus. Sciendum igitur, materiā fluentem
 dupliciter posse accipi: primo modo, vt materiæ qualitas alia est ab intem-
 perie: verbi gratia si intemperies sit frigida & humida, materia autē calida
 & sicca; & hoc modo materia nō est de essentia intemperiei. Secundo mo-
 do accipi potest materia, vt est eiusdē qualitatis cum intemperie, verbi gra-
 tia dyscrasia frigida & humida, cum pituita frigida & humida: & hoc modo
 materia potest esse de essentia dyscrasie. Notandū autē hoc loco est, quo-
 modo materia sit de essentia intemperiei: maxime, cum morbus sit accidens,
 materia autē substantia: non scilicet quod sit forma, quia morbi forma est
 accidens; sed quod gerat vicē formæ, quatenus est causa contentiua ex usu.
 Licet autē hæc materia sit causa cōtentiua ex usu: nō tamen ea posita, vel re-
 mota, ponitur etiā vel remouetur intemperies; potest enim pituita in dyscra-
 sia cū materia remoueri, manente intemperie frigida & humida. Sed ma-
 teria dicitur causa contentiua, quatenus cōcurrit ad constitutionē speciei
 morbi: ad similitudinē sanguinis in inflammatione, & bilis in febre biliosa:
 nam, vt absente sanguine, inflammationis species desideratur; & nō præsentē

Contra Mi-
 chaëlem Ga-
 uassetium,
 cap. 10 lib.
 de reb. præ-
 ternat.

materia biliosa, species biliosæ febris non adest, sic non præsentem materia, aboletur species intemperiei cum materia: Et proinde materia ita coniungitur cum intemperie, ut utrumque per se consistere nequeat. Recte ergo a nobis statutum est, citatam differentiam essentialem esse: ut species hæc, nimirum intemperies cum materia, distinguatur ab alia specie, nimirum ab intemperie sine materia. Quoad differentias ratione subiecti: & a subiecto. primum quoad intemperiem sine materia: dicendum, ventriculum affici, vel secundum Totum, vel secundum Partem. Si secundum partem, vel Supernam, vel Infernam. Causa autem materiei dicendum, ventriculum lædi a materia, ut residet vel in Cavitate, vel in Tunicis ventriculi. Quoad differentias ratione causæ efficientis; e superioribus facile colligi potest, ab efficiente. quoad speciem, causam esse Internam, vel Externam: quoad Internam, habere rationem, vel Continentis, vel Contenti: quoad Externam, occurrere vel Necessario, vel Non necessario. Quoad vitium; positum est in qualitate Simplicis, vel Compositæ. Quoad causam generantem, præsertim attinentem ad contentum; dicendum, quod hoc generetur vel In ventriculo, vel Extra: & hoc vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum.

De Signis.

Signa intemperiei in genere. Nunc ut cognosci debeat intemperies, tradendum. Intemperies igitur in genere, ut est intemperies ventriculi; cognoscitur cum Avicennâ, si concoctio non sit bona, nec tamen in ventriculo fuerit tumor, vel vlcus, neque corruptio in cibo: tunc enim dyscrasia ventriculum esse corruptum; iudicare oportet. Unde Galenus ait, ventriculum esse intemperatum, si male concoquit; cap. ult. lib. 2. de temper. Quoad signa differentiarum, & primo earum quæ sumuntur a forma: quatenus 1, intemperies est Simplex, vel Composita. 2, ut est sine, vel cum materia. 3, ut est in habitudine, vel habitu. 4, ut est vel in primo gradu, vel in alio. Num sit dyscrasia simplex, vel composita; cognoscitur e signis simplicibus, vel compositis: verbi gratia cum Galeno cap. 8. lib. 7. meth. si noceant tantum calida, indicatur intemperies calida tantum: si etiam austera noceant, indicatur etiam sicca intemperies. Sufficiet ergo proponere signa dyscrasiæ simplicis. Igitur quoad Calidam intemperiem; cum Avicenna cognoscitur ex effectu, & causa. Ab effectu, ut producitur ab agente interno, vel externo. Ab interno; & primum indicatur ab actione, hoc est, e siti, e fame imminuta, e sensu caliditatis, e prava cibi concoctione, nisi prorsus deiciatur virtus. Notandum coctionem pravam non esse signum propria ratione, sed virtute.

tate exeuntium: ut prava coctio secundum hanc rationem sit signatum, exiens autem signum. Dum ergo prava sit coctio, exeuntia sunt signa intemperiei calidæ, si egrediatur ructus nidorulentus, cap. 1. lib. 3. de caus. sympt. si saliva lutosa, id est, lenta & viscida, nam calore absumuntur partes, quæ sunt fluxiles, non viscidæ: præterea, si qualitas mutata, id est, si caliditas ad tactum appareat, circa ventriculi regionem: item, si afflit extuberantia venarum, nam sanguis in venis abundat, quia cum prauus generetur, ob intemperiem calidiorem, natura ab eo abhorrens ipsum non attrahit. Indicatur etiam calida intemperies, ab effectu agentis externi, dum scilicet frigida iuuant, calida nocent: Indicatur etiam a causa: ut prægressa est causa calefaciens, verbi gratia ex assumtis aromatibus, & similibus.

Frigida intemperies e contrariis indicatur: nimirum e siti imminuta, e fame intensa, e sensu frigiditatis, e coctione vel ablata, vel imminuta, vel corrupta: quomodo autem cognoscatur læsa coctio, dicemus in sermone de læsa coctione ventriculi: corrupta a frigida dyscrasia coctio, e cap. 1. lib. 3. de caus. sympt. indicatur e ructu acido, non nidorulento, præsertim, si cibi ingerantur; vel frigidi, vel temperati: indicatur etiam e tepore ad tactum: item, ex alteratione noxia frigidorum: e prægressa causa refrigerante.

Intemperies sicca, indicatur e siti, e fame cibi liquidi & elixi, non assati: dyscrasia enim morbosa differt a non morbosa, quod hæc similia, illa contraria appetat: cap. 63. art. med. Indicatur etiam e sensu tensionis, quem ægrotantes referunt: indicabitur e coctione imminuta; ubi enim siccitas, ibi deficit calidum innatum: indicabitur e magnitudine abdominis imminuta; ex alteratione siccantium molesta, & alteratione humectantium iucunda: tandem e prægressa causa exsiccante.

Humida intemperies cognoscitur e siti imminuta, e fame exigua, & e fame cibi siccioris, siue assati. At si excessus sit in humiditate secundum quantitatem; (morbus enim humidus duplex a nobis supra est propositus) indicatur ex appetentia imminuta, sed citra nauseam: Signa vix ad erunt coctionis læsæ; quia est excessus secundum quantitatem: indicabitur etiam e magnitudine abdominis aucta, sed citra tumorem: indicabitur ex alteratione molesta cibi copiosi, quia morbus pendet a copia: indicabitur ex utilitate pauci cibi: & e præcedenti victu copioso. Si in morbo humido excessus sit secundum qualitatem; indicabitur e nausea, e saliva copiosa, e mollietate abdominis, e carnis magnitudine imminuta: præterea ex alteratione noxia humectantium, & prægressis causis humectantibus.

Hæc de signis intemperiei simplicis; & proinde etiam compositæ.

*Num intem-
peries sit Cū,
an Sine ma-
teria.*

Secundo loco cognoscendum est: num sit intemperies Cum materia, vel Sine materia. Dyscrasia sine materia est iudicanda, secundum Auicennam, si desiderentur signa materiae morbificae: cum materia, si assint. De signis autem indicantibus materias, mox suo loco agemus.

*Num intem-
peries sit in
habitu, vel
habitudine.*

Tertio cognoscere oportet, num intemperies sit in habitu, vel habitudine. Intemperies in habitu cognoscitur, si symptomata sint vniformia, si alteratio vix sit sensibilis. Intemperies autem in habitudine, cognoscitur e symptomatis, quæ modo intenduntur, modo remittuntur; non enim sunt vniformia: & patiens dum iuuatur, euidenter iuuamentum per sentit.

*Signa gra-
dū intem-
periei.*

Quarto oportet cognoscere, num intemperies sit in primo gradu, vel in aliis gradibus. Si ergo symptomata sint remissiora, indicant malum esse in primo gradu: si intensiora, in aliis gradibus, verbi gratia e siti, aliqua e parte aucta, indicatur dyscrasia calida in primo gradu: ex intensiori autem siti, indicabitur intemperies calida intensior, in secundo gradu, &c.

*Signa diffe-
rentiarum a
subiecto.*

Quoad differentias a subiecto: primum, an intemperies lædat ventriculi partem supernam, vel infernam; cognoscitur e symptomatis determinatis, verbi gratia e læsa appetentia, indicatur intemperies in parte superna, vt etiam e singultu: cōtra e symptomatis attinentibus ad læsam coctionem, indicatur dyscrasia secundum partem infernam. Et quia intemperies quandoq; est coniuncta cum materia: an materia lædat ventriculum, vel secundum cauitatem, vel secundum tunicas, ita cognoscetur: si enim lædatur secundum cauitatem, indicabitur e fluctuatione, e nausea, ad quam sequitur vel vomitus, vel alui deiectio. Si materia lædat secundū tunicas; indicabitur e nausea, sed cui non succedat vomitus; & præterea indicari potest e singultu.

*Signa diffe-
rentiarum a
causa effi-
ciente.*

Quoad differentias ratione causæ efficientis; sufficit versari circa cognitionem speciei: nam cæterorum cognitio pertinet potius ad propria capita. Igitur quoad speciem: an sit causa interna, vel externa; cognoscitur e relatione ægrorum & assidentium. Interna potest esse Continens, vel Contentum. Quoad continens: an sit iecur, lien, omentum, diaphragma, musculi abdominis; cognoscetur e propriis capitibus. Si causa interna sit contentum: est vel sanguis, vel bilis, vel melancholia, vel pituita, vel vapor. Sanguis indicatur e præcedente appetentia, quæ mox est imminuta: præterea e sputo dulci, e vomitu sanguinis, e miti caliditate, e magnitudine abdominis, e venis sanguine repletis, e tolerantia vacuationis sanguinis, e causis aptis ad generationē sanguinis, vt sunt temperatura calida & humida, ætas adulescentiæ: præterea indicatur e victu sanguineo, id est, ex aere, vino, e cibis

*Sanguinis
signa.*

cibis boni & copiosi succi, e simili potu, e somno, e evacuatione sanguinis suppressa, e quiete & animi & corporis non admodum excedente. Bilis indicatur e siti, e sputo amaro, e vomitu bilioso, & reliquis excretionibus biliosis: præterea e mordaci caliditate, ilico erumpente, ex abdominis gracilitate, e tolerantia vacationis bilis, & e causis bilis, vt sunt, calidum & siccum iecur, iuuentus, parentes biliosi: indicatur etiam e vacatione biliosa cohibita, & præterea e motu immoderato corporis & animi, & proinde ex ira. Melancholia indicatur e fame intensa, e sputo acido, & reliquis excretionibus melancholicis, & proinde nigricantibus: indicatur etiam e frigidityte secundum abdomen, e gracilitate, e tolerantia vacationis melancholiæ: e prægressis melancholiæ causis, ex iisdem quoq; præsentibus, vt iecur calidum & siccum, quod causa est generationis; nam vt detineatur melancholia, in causa est obstructio & tumor lienis: indicatur etiam ex ætate consistente, ex aere autumnali, e cibis melancholicis, e vino nigro crasso, e vigiliis, e vacatione melancholiæ intermissa, e mœrore & timore. Pituita indicatur e siti imminuta, nisi salia sit pituita: indicatur præterea ex inappetentia, e sputo pituitoso, & reliquis excretionibus pituitæ: item ex abdominis tepore & mollitie, e tolerantia vacationis pituitæ: e causis, vt temperatura frigida ventriculi, temperatura frigida cerebri: item e senio, e parentibus pituitosis, ex aere frigido & humido, e cibis pituitosis, e simili potu, e somno, ex impedita, seu intermissa pituitæ euacuatione; ex immodica quiete corporis & animi. Flatus, seu vapor indicatur e sensu extensionis citra grauitatem, e dolore errante, e flatibus erumpentibus, ex abdominis tepore, magnitudine, duritie, sed non permanente, nam flatus erumpit: præterea ex vili flatuum eruptione, ex aere frigido, e cibis flatulentis, e potu flatulento, e flatuum eruptione cohibita.

signa bilis.

Melancholia signa.

Pituita signa.

Flatus signa.

De Præsidis, seu Indicationibus.

His cognitis, ad præsidia accedendum: quæ sumuntur ab essentia illius, in quod diriguntur præsidia. Essentia autem huius mali in eo consistit, quod sit morbus partium similarium ventriculi, productus a causa alterante. Præsidia ergo desumenda erunt, ab intemperie morbosa, a partibus similaribus ventriculi, & a causa alterante. Morbus, seu forma huius affectus, nimirum intemperies; indicat alterans per contrarium, capite 1. libro 8. *method.* capite 4. libro 2. *method.* cap. 3. lib. 7. *method.* At contrahitur morbus per differentias, Differentiæ primum sumuntur a forma: & quidem vel a potentia, vel a termino dyscrasiæ. Si a potentia; vel vt Agit,

Indicationes.

A forma, seu intemperie.

1. vel vt Imprimitur. Quatenus agit intemperies: si simplex sit, indicat alterans contrarium simplex: si composita, compositum. Notandum circa siccam intemperiem, e cap. 6. lib. 7. meth. siccitatem curari; si meatus contracti dilatentur; ac quod in vicinas particulas est compulsum, retrahatur; & similis partis propria humiditas, nutrimento humectante resarciatur. Hæc verba dupliciter possunt intelligi: primo, vt hæc sint indicata: vt scilicet meatus contractus, indicet remedium dilatans: vt humiditas alimentalis, compulsa in vicinas particulas, indicet retrahens: vt alimentum similis particulæ deficiens, indicet reparans alimentum. Hæc expositio mihi non satis facit: tum quia per numerum tot indicationum prolixior redditur methodus medendi: tum potissimum quoniam remedia & dilatantia & retrahentia, non sunt remedia specifica, contenta sub generico humectante: qui enim veram profitentur methodum, oportet vt progrediantur a generico ad specificum, ita vt specificum contineatur sub generico. Secundo ergo modo explicandus mihi videtur Galenus: nempe a morbo sicco indicari humectans: modos autem humectationis pertinere non ad methodum medendi, sed ad materias; quæ plures esse possunt; cum aliæ materiæ partem exsiccata humectent dilatando, aliæ retrahendo, aliæ replendo. Sumitur etiā indicatio ab intemperie, quatenus imprimitur in parte similari. Et tunc intemperies, vel est Sine materia, vel Cum materia. Si sine materia; indicatur solum alterans per contrarium. Si cum materia; indicatur remediū per contrarium alterans, sed coniunctū cum remedio remouente materiā: vt remedium genericū sit per contrarium alterans: sub quo continetur duplex remedium minus genericum, videlicet, vel solum alterans, vel simul remouens materiam. Remedium solum alterans, non admittit subdiuisionem. Circa remedium alterans simul & remouens materiam, duo sunt notanda: primum, hoc esse indicatum curatorium; quia etiam remedium genericum est curatorium; cum sumatur a materia, a qua constituitur species intemperiei cum materia. Secundo notandum, varium esse hoc remedium, & pro varia specie, & pro vario vitio materiæ. Si enim verbi gratia intemperies sit frigida, cum materia pituitosa; indicat remedium calefaciens, coniunctum cum remedio remouente materiam pituitosam. Ita pro varietate vitii materiæ, indicatur alterans, coniunctum cum remedio, verbi gratia pituitam copiosam vacuante, frigidam calefaciente, viscidam detergente, &c. Si differentia sumantur a termino, & primum a termino absoluto; dyscrasia est vel in habitu, vel in habitudine. Si in habitudine; indicat remedium per contrarium alterans, breuiori tempore. Si in habitu;

habitu; indicat remedium per contrarium alterās, longiori tempore, cum in diuturniore morbo efficacior facta sit alteratio. Verbi gratia, si dyscrasia sit frigida in primo gradu, sed in habitudine: indicat calidum in primo, sed breuiori tempore calefaciens. Si differentiae sumantur a termino respectiuo; intemperies est in gradu primo, vel in aliis gradibus: & proinde indicatur alterans per contrarium, in primo, vel in aliis gradibus.

Quoad indicationes a subiecto: praesidia sumi debent a partibus similibus ventriculi. Et haec praesidia sunt vitalia, quia diriguntur ad custodiam vitae ventriculi. Cum autem ventriculi vita, sit operatio animae ventriculi; & facultas animae ita contrahatur, ut euadat *χλωρική*, id est, mutatrix cibi in chylum: & haec facultas contrahatur beneficio proportionis partium similarium ventriculi: tandemque haec facultas contracta agat, mediantibus instrumentis, nempe constitutione & calido innato: ideo praesidia sunt desumenda, a proportionem, a constitutione, & a calido insito. Proportio ventriculi, quia recondita est, non indicat, sed requirit remedium simili proportionem donatum, quod stomachicum vocari potest. Constitutio, est crasis, compositio, & vnitas. Crasis indicat similia, in omni vitio ventriculi; nisi intemperies sit morbosa, de qua nunc loquimur: tunc enim non sumitur indicatio, quia crasis non adest: omnis autem indicatio sumitur a praesenti. A compositioe & vnitate, in intemperie non sumuntur indicationes: si enim partis viuentis seruetur quantitas & qualitas; seruatur etiam compositio & vnitas. Calidum insitum, indicat praesidium, quod seruet substantiam & qualitatem calidi insiti: vnde indicat praesidium, tum alimentale, ratione substantiae; tum moderate calidum, ratione qualitatis conseruandae. Haec de praesidiis, quae sumuntur a parte, nimirum a ventriculo. Non fecimus mentionem astringentium; & eorum quae sensum ventriculi exquisitum obtundunt. Nam quantum ad astringentia, haec non indicantur a ventriculo: licet enim Gal. in morbis partium principum, dum indicatio est laxandi & digerendi, misceat astringentia: haec tamen non pertinent ad methodum medendi, sed ad methodum componendi: laxantia enim medicamenta, quae indicantur a materia euacuanda, quoniam dissipant calidum insitum, ideo astringentibus sunt corrigenda. Proinde astringens est indicatum non a ventriculo, sed a medicamento relaxante. Quoad ea, quae obtundunt sensum exquisitum: id quod indicat, & prohibet, non est sensus exquisitus, sed calidum insitum, cuius substantia dissipatur violentia doloris, maxime si pars sit sensus exquisiti. Sicut ergo calidum insitum, indicat suae substantiae conseruationem, ita etiam prohibet omnia, quae eandem substantiam possunt dissipare, ut sunt medicamenta strenue detergentia, &

*Indic. a sub-
iecto.*

I.

II.

III.

*Astringen-
tia, a quo
indicentur.*

*Obtunden-
tia τὴν δυνά-
μιν.*

medicamēta dolorifica. Quod autē hęc possint calidum innatū dissolvere: nos cognoscimus e sensu exquisito: qui signi, nō indicātis habet rationem.

*Indicatio a
causa effie.*

Causa efficiens multiplex est, secundum speciem, vitium, & causam generantem. Secundū speciem, causa est Externa, vel Interna. Ab externa nulla sumitur indicatio. Ab interna, sumitur indicatio determinata: verbi gratia, si malum fiat a vitio frigido; indicatur calidum. Sed si species sit pituita; indicatur remedium calefaciens pituitam: & sic de cæteris. Quoad vitium: hoc in malo præsentī potissimum pertinet ad primam qualitatem: ut si, verbi gratia, causa alterans sit refrigerans, oriatur indicatio calefaciendi. Cæterum, si vitium, & præsertim ratione contenti, annexum est, cum alio vitio; alia etiam prodeunt præsidia: Vnde, si, v.g. materia putrescat, est eradicanda: si copiosa, minuenda: si crassa, attenuanda: si tenuis, crassefacienda: si viscida, detergenda: si præter naturam moueatur, retrahenda. Notandum circa peccatū in quiete: Si seruanda esset contrarietas, quies indicaret præsidium non mouens. At, mea sententia, vitium in quiete non est indicans ex usu: tū, quod quies est motus priuatio; tū quod quies penderet e materiæ copia, frigiditate, crassitie, & visciditate, quę vitia in causa sunt materię quiescētis, ut impediatur expultrix, quo minus materiam expellere, & hinc mouere valeat. Vtiles ergo indicationes sumuntur e copia, frigiditate, crassitie, & visciditate: non autē e quiete. Tandem ratione causę generātis, perpendenda est causa contenti: nā pro varia causa, varii sunt scopi hauriendi: v.g. si bilis generetur ab hepate calidiore, hepar refrigerandum est: & sic de reliquis.

De Præsignis.

*Prognostica
in genere.*

VENTRICULI intemperies in genere, malum est non exigui momēti: nam omnis vehementia dignitatis adest. Dignitatis autem vehementia est duplex: vna ratione præcipui organi facultatis operantis: altera, ratione loci, in quo celebratur functio. Vtraq; est in ventriculi dyscrasia. Nā vehemētiā ratione organi proponit Gal. c. 12 l. 7. meth. dum asserit, morbū in intemperie esse digniorem, quoniā & materię dignitas est alia a temperie, & temperies est dignior aliis instrumētis, nimirum, compositione & vnitatem. Vehementiam ratione loci, tangit Gal. c. vlt. l. 7. meth. dum dicit, ventriculi opus omnibus particulis esse pernecessariū, ad portionem iecoris.

*Prima dif-
ferentia a
forma.*

*Intemperies
simplex.*

Discrimen tamen pendet a vi differentiarum, ratione Formę, & ratione Causę efficiētis. Forma est simplex, vel cōposita: sine materia, vel cum materia: in habitu, vel habitudine: in hoc vel in illo gradu: respicitq; ventriculum, ratione vel loci, vel proportionis. Primū, si capiatur ut Simplex: est Calida, frigida, humida, vel sicca. Gal. c. 5. l. 7. meth. confert dyscrasias:
primum.

Primum actiuas cum passiuas: deinde actiuas inuicem: tertio passiuas inuicem. Sumit autem hoc in loco Galenus prognosticum a vehementia essentiae intemperiei, ratione resistentiae, quatenus contraria est, non virtuti, sed materiae praesidiorum: (omne enim vitium opponitur inimico suo, nimirum virtuti, & materiae praesidiorum:) vnde hoc in loco dyscrasia vehemens statuitur, quae vehementer opponitur materiae praesidiorum, & huic vehementer resistit: minus autem vehemens dyscrasia, quae facilius cedit medicamentis. Primum ergo Gal. confert actiuas cum passiuas: statuens, facilius & breuiori tempore curari actiuas, longiori passiuas: morbi. n. calidi & frigidi, corriguntur qualitatibus quae maximae sunt actiuitatis; calidi a frigido, & contra: morbi autem humidi & sicci, corriguntur a materia debili, & magis materiali, id est, exiguae actiuitatis. Proinde secundum vehementiam essentiae, morbi calidi & frigidi sunt remissiores; humidi & sicci, intensiores, id est, vehementiores. Secundo Gal. inuicem confert actiuas, intemperiem, nimirum calidam & frigidam; quae conueniunt, quoniam pari quodammodo tempore remouentur; quia vehementia, relata ad materias praesidiorum, par esse videtur, cum medicamentum tam calidum, quam frigidum, sit insignis actiuitatis; ut ferme eodem tempore frigidum medicamentum corrigat morbum calidum; & medicamentum calidum, morbum frigidum. Addit autem Galen. *quodammodo*: quia calor efficacior est ad agendum, quam frigus; non tamen multo est efficacior; maxime, quia membrum morbo frigido affectum densius euadit, nec ita admittit medicamentum calidum. Addit Galen. intemperiem calidam & frigidam discrepare in eo, quod tutius sit calefacere, quam refrigerare. Tertio Gal. inuicem confert passiuas, nimirum dyscrasiam humidam & siccam: quae dissentiunt, quod sicca longiori tempore vincitur & remouetur; humida breuiori: quia in morbo humido vehementia essentiae, relata ad materias, est remissior; in morbo sicco intensior: humidus quippe morbus refertur in materiam siccam, quae sola materia potest humiditatem consumere: at morbus siccus opponitur materiae humectanti, quae e. c. 7. l. 7. meth. non sola humectare potest, sed necessarium est concurrere partem sicco morbo affectam, ut materiam humectantem alliciat, attrahat, apponat, agglutinet, & assimilet; quae functiones admodum aegre fiunt. Addit Gal. dyscrasiam humidam & siccam, in eo conuenire, quod aequale tutum est, humectare, & siccare. Ceterum, cum Gal. adiungit; tutius esse, occurrere calidis, quam frigidis: & aequale tutum esse, morbum humidum, & morbum siccum vincere: notandum, haec non pertinere ad artem prognosticam, sed ad materiarum doctrinam, qua docemur medicamenta calida tutius agere in morbum frigidum, quam frigida agant in morbum calidum: vnde securitas in calefaciendo & refrigerando est impar;

nisi enim corpora vicina parti læsæ valida sint, timor est ne a refrigerantibus lædantur, quam noxam calidum medicamentum non infert. Præterea e doctrina materierum discimus, in usu siccantium & humectantium medicamentorum, parem esse securitatem, quia utraque sunt exiguæ actiuitatis, ut propterea membrum, parti læsæ vicinum non lædatur. Hinc, cum intemperies humida, vincatur a materia sicca, quæ sola agit ad differentiam humectantis; & citra periculū, ad differentiam frigidi: propterea Gal. statuit c. 9. l. 7. meth. intemperiem humidā omnium facillime curari. Hæc de prognostico, ratione dyscrasie simplicis. Quoad dyscrasiam compositam; hæc ægrius curatur, quam simplex: nam in composita; vehementia essentia est intensior, quia malum est geminatum: magis enim possunt duo inimici, quam unus. At si inuicem cōparentur dyscrasie compositæ; omnium grauissima est frigida & sicca, & ideo ad corrigendum difficilima, e c. 7. lib. 7. meth. quibus verbis Gal. respicit ad vehementiā essentia, collatā & ad vires, & ad materias: ad vires, dum ait, omnium esse grauissimam; nam vita & virtus in calido & humido consistunt, quibus morbus frigidus & siccus e diametro repugnat: respicit Galen. ad materias, dum addit, morbum frigidum & siccum ad corrigendum esse difficilimum; ratio patet: nam, cum opus sit materia tum calefaciente, tum humectante; medicamentum vehementer calefaciens, etiam siccatur, ut siccando noceat; medicamentum autem humectans, siccitatem non corrigit, nisi (ut audiistis) beneficio eius quod nutritur, id quod debile est, cum sit frigidum & siccum. Cæterum, si compositio in intemperiebus attineat ad qualitates contrarias; verbi gratia, dum adest morbus calidus & frigidus, humidus & siccus: viget vehementia essentia, relata ad vires & materias: ad vires, nam malum duplicatum est: ad materias, nam quæ materia corrigit unam dyscrasiam, auget contrariam. Si consideremus intemperiem Sinemateria & Cum materia: difficilius curatur intemperies cum materia; nam duo sunt inimici. Quod si materia cū intemperie coniuncta similis sit, facilius curatur, & contra: c. 10. l. 6. de tuen. val. quod prognosticum pendet e vehementia essentia, relatæ ad materias: nam si inuicem consentiant intemperies & materia, idem medicamentum utrumque corrigit; secus, si dissident: v. g. si materia sit frigida in calico ventriculo. In hac autem discrepantia materia & dyscrasie, peius est succum frigidum esse in ventriculo calido; quam succum calidum in ventriculo frigido: nam medicamentum vacuans etiam calefacit, ut ventriculi frigiditatem corrigat, caliditatem augeat. Porro, intemperies in habitu, difficilioris est curationis, quam quæ in habitudine: sumto scilicet fundamento a vehementia essentia, relatæ non ad vires, sed ad materias: nam

*Intemperies
composita.*

*Intemperies
cum & sine
materia.*

*Intemperies
in habitu, &
in habitudine.*

nam intemperies tam in habitu, quam in habitudine, potest esse calida in primo, in eadem parte, & potest esse causa leipothymia: ut utriusque dyscrasie æqualis sit vehementia, & essentia, & dignitatis, & facultatis. Discrimen in eo est, quod morbus in habitu minus cedit medicamentis; & hæc est vehementia essentia relatæ ad materias: Si intemperies sit in hoc vel illo gradu; difficilius est curationis, quæ per plures gradus recessit: nam vehementia essentia ad vires relatæ, est intensior: unde cum Galeno, loco citato, intemperies sicca in ultimo gradu est incurabilis; ad quem si nondum peruenerit, curari potest.

*Graduum
consideratio.*

Tandem, intemperies respicit ventriculum ratione loci, vel proportionis. Ratione situs, vel loci; ventriculus turbari potest, secundum partem supernam vel infernam. Et quidem, malum magis est periculosum, si afficiat ventriculum secundum partem supernam. c. 6. l. 5. de loc. aff. Sed dubitatio oritur: nam ventriculus videtur obtinere vim digniorem & præstantiorem secundum partem infernam; quia præcipua ventriculi actio, nim. concoctio in fundo ventriculi perficitur? Statuendum igitur ventriculi dyscrasiam esse vehementiorem ratione dignitatis, in fundo ventriculi: at intemperiem partis superioris magis esse periculosam, propter vehementiam facultatis: nam ob *proximitatem* oris ventriculi, facile cordis facultas collabatur, ut fiat syncope. Unde obiter notandum, vehementiam dignitatis, superari a vehementia facultatis. Intenditur quoque periculum, dum os superum afficitur, quatenus obtinet compositionem, secundum quâ ipsius vitia cor in cõsensum trahunt, ratione situs vicini; & cerebrum quoque per nervos, ut augeatur dignitatis vehementia. Quoad intemperiem, ut respicit ventriculum, ratione proportionis; difficilis redditur curatio, si proportio ventriculi est imbecillis: nam duplex est malum, verbi gratia, si quis habeat proportionem, ut non admittat vacuantia, quibus tamen opus est, propter intemperiem cum materia: sane difficilius redditur curatio. Hæc de prognostico differentiarum a Forma.

*Prognostica
differentia a
subiecto.*

1.

2.

Sequuntur prognostica differentiarum a causa efficiente. Quia vero prognosticum est sumendum a vehementia eorum, in quæ præliorum materia diriguntur: ob id capiendum est prognosticum a vehementia causarum efficientium; non omnium, sed præsentium & internarum. Causa interna est Continens, vel Contentum: a quorum vehementia petendum prognosticum. Quoad speciem igitur causæ efficientis: dum cætera sunt paria, difficilius occurrere possumus continentibus quam contentis: nam continentia non possunt eradicari, quamvis periculum intendatur: contenta possunt eradicari, & promptius flatus. Notandum quod vehementia, quæ

*Prognostica
differentiarum
a causa
efficiente.*

sumitur a specie causæ efficientis, statui possit vehementia & dignitatis, & essentia; sed diuersa ratione: dignitatis quidē, si inuicem conferatur continentia & contenta; nam continentia sunt digniora: & inter contenta, humores sunt digniores, flatus ignobiliores. Hæc vehementia proponitur a Galeno c. 12. l. 7. meth. nam dum comparat succos vitiosos, & ventriculi intemperiem: dicit intemperiem esse vehementiorem dignitate, quia scilicet etiam temperies dignior est succis: quare & vitiosa continentia sunt digniora contentis; nam continentia vitæ munia obeunt, & obtinent organum actionis præcipuum, nempe temperiem: humores autem non viuunt, ideo sunt ignobiliores: & licet ad actionem conferant; hoc tamen fit secundario, quatenus in ratione obiecti concurrunt. Flatus nec viuunt, nec habent rationem obiecti: ideo ignobiliores. Quod si inuicem conferamus Continentia & Contenta; continentia sunt digniora, & proinde in causa difficilius curationis, quo digniori functioni sunt destinata: quare maior dignitatis vehementia attinet ad iecur, minor ad lienem, adhuc minor ad omentum. Quoad contenta; maior est dignitas succi alimentalis, minor excrementitii, adhuc minor vaporis. Hæc de vehementia dignitatis ratione speciei. Additur vehementia essentia, quatenus refertur non ad vires, sed ad præsidiorum materias. Et hanc insinuauit Galenus c. 5. l. 7. meth. vt supra citauimus. Quoad prognosticum ratione vitii speciei; patet pro varia vehementia vitii, vario modo esse prognosticandum: vt, si vehementia sit in summo, malum sit incurabile: verbi gratia, si frigidioris ventriculi causa sit omenti frigiditas in summo, & in habitu; malum est incurabile: & præsertim si hæc frigiditas attineat ad hepar. Idem statuendum est de causa generante, verbi gratia, si frigiditas ventriculi prodeat a pituita, quæ generatur a capite, affecto summa frigiditate, & in habitu; malum est incurabile: & sic de reliquis.

De materia Cheirurgica.

*Curatio.
Phlebotomia*

*tract. 1. fen
3 lib. 3.*

Quoad materias; & primum Cheirurgicas: suppositis fonticulis, & aliis, de quibus alias dictum, breuiter de venæsectione loquemur. Itaque in ventriculi intemperie vena est secanda, dum sanguis est præsens, & vitio insigni affectus; in ratione causæ vel principalis, vel adiuuantis, vel sine qua non: & dum virtus robusta permittit: secus nequaquam. Cum autem dyscrasia sit cum materia, vel sine materia: si sit sine materia, vena secari potest in intemperie calida, frigida, humida; non in sicca. Ratio est: Quantum enim ad calidam intemperiem, Auicennas cap. 18. inquit, stomachum

machum igneum, posse esse in causa generationis sanguinis vitiosi, vt a membris non alliciatur, vnde venæ replentur: hic ergo sanguis vitiosus per venæsectionem est euacuandus. Notandum, sanguinem in calida intemperie sine materia, non posse esse causam principalem, vel adiuuantem: est enim intemperies sine materia; vt sanguis nec sit causa principalis, nec adiuuans; maxime, quia residet in locis, admodum remotis a ventriculo. Sed neque habet rationem causæ sine qua non: nam cum sanguis resideat in venis remotis a ventriculo, & extimis, vt venæ tumidæ conspiciantur, si vsurpentur causa calidioris ventriculi medicamenta refrigerantia, non est periculum, vt sanguis fluat in ventriculum: & ideo curatio per sanguinem non impeditur. Cum ergo in calida intemperie sine materia, sanguis, nec habeat rationem causæ principalis, nec adiuuantis, nec sine qua non: dubitatur, qua ratione vena secetur? Pro resolutione dicendum; sanguinem euacuari, quoniā habet rationem causæ principalis, sed non vt refertur ad intemperiem ventriculi, verū vt est, vel esse potest causa & principalis & adiuuans aliorum morborum: vtpote, dū præsentia sua est in causa, vt corpus non nutriatur, immineatque febris putrida; nam sanguis vitiosus facile putrescit. Quoad intemperiem frigidam, in hac potest secari vena, quia sanguis peccare potest in ratione causæ sine qua non: nam in intemperie frigida, dum medicamenta calida applicantur ventriculo, sanguis in corpore abundans fluere potest in ventriculum, vt fiat tumor: & hoc monuit Galenus c. 11. l. 7. meth. At notandum sanguinem redundare, si ventriculi intemperies fuerit remissa, & in habitudine: nam si intensa sit, vel in habitu, non generatur chylus, qui possit in copiosum sanguinem mutari. Vnde Auicennas c. 19. loquens de signis complexionis frigida ventriculi, inquit: Si corpus egeat phlebotomia, a qua non sit excusatio, hanc nocere: his verbis insinuauit, si homo frigidiorē obtinens ventriculum egeat phlebotomia, videlicet ratione alterius affectionis, verbi gratia, si angina afficiatur, vt non sit excusatio a phlebotomia, hæc nocet, ratione frigiditatis ventriculi, quia malum intenditur, cum venæsectio ex accidente refrigeret. Quoad *humidam* intemperiem, si fiat e copiosa humiditate probatur venæsectio; nam sanguis redundans, mutatur in copiosam humiditatem: vnde sanguis habet rationem causæ principalis, estque detrahendus, vt imminuatur humiditas. Si humiditas fiat e qualitate; non secanda vena, quia non habet rationem causæ sine qua non: nam dum utimur siccis & astringentibus, fluxio non imminet. In *sicca intemperie*, quia sanguis deficit; patet in hac venam non esse secandam. Et tandem, quoad intemperiem cum materia: si materia sit sanguinea; vena secanda,

quia tunc sanguis habet rationem causæ principalis. Si autem materia alia sit a sanguine; vena secari potest, si sanguis habeat rationem causæ adiuuantis, vel sine qua non, ratione intemperiei, vel si habeat rationem causæ principalis, merito alterius morbi, ut supra dictum. *Vsus* patet ex alibi dictis: præsertim, quia in sermone de tumore ventriculi, maxime inflammatorio, de recta administratione venæ sectionis loquemur.

De Medicamentis.

Pharmacia.

De materia Chæirurgica hæcenus: iam de Medicinali. Materia medicinalis dirigitur vel ad Materiam morificam, vel ad Intemperiem, vel ad Proportionem ventriculi. Medicamenta quæ respiciunt materiam, diriguntur ad intemperiem, vel in Genere, vel in Specie. Per intemperiem in genere, intelligimus intemperiem, & sine materia, & cum materia: per intemperiem in specie, intelligimus intemperiem cum materia. Medicamēta, quæ diriguntur ad materiam morificam intemperiei in genere, respiciunt materiam, quæ vel Cedit medicamentis, vel Non cedit. Si primo modo; sunt medicamenta Vacuantia sensibiliter: quæ, si dirigantur ad primas superfluitates, vocantur *Lenientia*; si ad cacochymiam, dicuntur *Purgantia*. Si medicamenta secundo modo referantur ad materiam, quæ non cedat vacuantibus; dicuntur *Preparantia*, quæ præparant materiam, ut cedat vacuantibus. Medicamēta, quæ respiciunt materiam morificam intemperiei in specie, id est, materiam impactam, qua constituitur species intemperiei; hæc vocantur *Resolventia*, id est, vacuantia insensibiliter. Quoad medicamenta, quæ diriguntur ad intemperiem; sunt medicamenta *Alterantia per contrarium*. Medicamenta denique respicientia proportionem, sunt *Alterantia per similia*, id est, stomachica medicamenta. Patet ergo, quia ratione dicendum sit de medicamentis Lenientibus, præparantibus, purgantibus, resolventibus, alterantibus per contrarium, & stomachicis.

1. Lenientia.

Quoad Lenientia; omissis Vomitoriis & Clysmis, de quibus alio egimus loco magis opportuno, nim. c. 7. l. 1. & c. 17. l. 6. dicemus de lenientibus, quæ per os exhibentur causa primarum superfluitatum. Superfluitates sunt Frigidæ, vel Calidæ. Si frigidæ, id est, pituitosæ: animadvertere oportet, num materia illa pituitosa, detineatur in ventriculo calidiore, vel frigidiore. c. 10. l. 6. de tuen. san. Si in ventriculo calido sit pituita, siue sit tenuis, siue crassa, siue viscida; siue in cavitare resideat, siue aliquantis per sit impacta, uti licet *cassia, syrupo rosat. solut. manna, melle violaceo solut. & ut plurimum ascendere licet ad mel. ros. solut.* Sed, cum hæc materia reperiatur in ventriculo calido; oportet hæc medicamenta dissolvere cum decocto *endive,*

Pituita in ventriculo calido.

diuina, acetosa. Verbi gratia ℥. flor. cassia recens extr. ℥j β. manna el. ℥ij. cum saccharo fiat bolus. Notandum, nos cum cassia non miscere semina anisorum, quæ calida sunt, quoniam supponimus ventriculum esse calidum. Si malles potionem: ℥. mellis ros. sol. ℥ij. mellis viol. sol. ℥iiij. decocti acetosa parum, fiat potio brevis. Hic basis est mel viol. sol. quia opus est euacuare pituitam: sed quia pituita reperitur in ventriculo calido; ideo utimur melle, sed violaceo: & quoniam mel violaceum, non est usq; adeo potens, præsertim dum pituita est viscida; ideo in ratione adiuvantis medicamento addimus, mel ros. solutivum, quod efficacius est melle violaceo solutivum. Verum, cum in utroq; medicamento reperiatur mel, quod calore suo ventriculo calidiori posset obesse: ideo in ratione corrigentis basin, nos dissolvimus hoc medicamentum cum decocto refrigerante. Cæterum notare oportet circa hieram, eam in calidiori ventriculo obesse: quamvis, dum adest pituita admodum copiosa, admodum crassa & viscida, tunicisq; adhærens, exhiberi queat; sed vel cum cassia, ut calor remittatur; vel post hieram ilico propinandum aliquod decoctum refrigerans, ut aqua hordeacea, aut serum lactis ad ℥vj. vel viij. hæc enim non tantum refrigerant, sed etiam abstergunt. Si pituita reperiatur in ventriculo frigidiore: & quidem si tenuis sit pituita; probatur manna, cum melle ros. sol. verbi gratia ℥. mellis ros. sol. ℥iiij. manna el. ℥ij. cum decocto mentha, fiat potio brevis. Si pituita sit crassa, viscida, si in cavitare; licet exhibere mel ros. sol. sed licet etiam dare hieram, quæ materiam crassam attenuat fluxilemque reddit. In potione medicamentum præscribetur sine hiera, propter amaritudinem, hoc modo. ℥. mellis ros. sol. ℥v. oxymelit. simp. ℥j β. cum decocto betonica, fiat potio brevis. Si placeat exhibere hieram, & mel ros. sol. id fiet hoc modo. ℥. specierum hieræ ℥iiij. cum melle ros. sol. fiat boli. Deinde, ℥. mellis ros. sol. ℥iiij. decocti anisorum parum, fiat potio brevis. Primum exhibebitur bolus; deinde potio. Si materia pituitosa sit impacta, ut non cedat hieræ, sed medicamentis egeat præparantibus, quæ diutius morantur in ventriculo, quam euacuantia: huiusmodi non est hiera, si exhibeatur ut medicamentum leniens. Sunt practici nonnulli, qui nunquam hieram exhibent, nisi prius aliquod attenuans propinent: in quo recte faciunt, dum materia pituitosa in tunicis residet, & impacta est; tunc enim non ilico est exhibenda hiera in ratione lenientis: errant vero dum idem observant, materia residente in cavitare; nam hieræ facultas est, attenuare & educere pituitam, in cavitare residentem.

Hierapicra.

Pituita in ventriculo frigido.

Alucinatio quorundam.

Si superfluitas sit biliosa: Et primum, si in ventriculo calidiori sit bilis tenuis; utemur manna, syrupo ros. sol. syr. viol. sol. tamarindis, cum decocto refrigerante. verbi gratia ℥. syr. viol. sol. manna el. an. ℥ij. decocti hordei, cum ℥iiij. pulpa tamarindorum, parum: fiat potio brevis. Si biliosa superfluitas sit

Bilis in ventriculo calido.

Bilis in frigido ventriculo.

crassa, probatur *cassia*: nam bilis cedit cassiæ, dum modo resideat in cavitāte ventriculi: si enim in tunicis sit firmata, postulat præparantia, de quibus suo loco. Si bilis sit in ventriculo frigidiori; licet uti *manna*, *syruporosol.* *dissolutis in decocto calefaciente, ut betonica*: possumus etiam uti medicamentis a Gal. c. 10. l. 6. de tuen. valitud. c. 11. l. 7. meth. med. propositis: nimirum *mulsā, in qua coctum sit absinthium*; hoc enim medicamentū succum biliosum tenuem in ventriculo contentū, deorsum propellit. Si bilis fuerit crassior; probatur *hiera*, quæ crassam bilem, tunicis adhærentē, attenuat; nam bilis facilius cedit, quam pituita: præterea hiera est medicamentū euacuans, & frigidum ventriculum calefaciens: ut iure dixerit Auicē. non esse vtilius medicamentū in ventriculi morbis, qui a materia prodeunt, quam est hiera. Additq; Auicē. *hieram cum decocto absinthii esse ultimum medicamentum.*

Hiera compositio, & dosis.

Quibus verbis respicit ad vacuationem bilis: nam e c. 10. l. 6. de tuen. san. si pituita in ventriculo detineatur, absinthii potio est aduersissima, quia absinthium astrictione sua pituitā ventriculo magis affigit. Cum ergo hiera adeo nobile sit medicamentū, quædam circa eam notanda: Componitur hiera ex *aloe, cinamomo, xylobalsamo, asaro, spica, croco, & mastiche*: secundū Gal. c. 11. l. 7. meth. c. 10. l. 6. de tuen. san. c. 1. l. 2. *κ. π.* Conficitur quidē ex aloē lota, si volumus magis roborare, & minus euacuare: vel ex aloē nō lota, si minus roborare, magis purgare volumus: nam per lotionē portiones tenues vacuantes absumuntur, & partes terrestres remanent. Sed cum hiera sit medicamentū, non astringens, sed sensibiliter euacuans; sit præterea calefaciens, attenuans, & hinc insensibiliter euacuans: scire oportet, cum basis huius medicamenti sit aloē; si institutū est magis sensibiliter euacuare, oportet ut medicamentum conficiatur e basi in multa dosi: si contra, in minori dosi: maior dosi erit aloes $\text{℥} \text{cxx}$. reliquorum $\text{℥} \text{vj}$. minor dosi erit, aloes $\text{℥} \text{lxxx}$. reliquorum $\text{℥} \text{vj}$. Et si cōtingat, ut patiens dolori capitis sit obnoxius; dosi croci est minuenda. Sicut ergo discrimen est in compositione huius medicamenti, ita est diuersitas in dosi: vnde Gal. c. 11. l. 7. meth. statuit hieræ summam dosin esse $\text{℥} \text{β}$. minimam $\text{℥} \text{j}$. At c. 1. l. 2. *κ. π.* statuit summam dosin hieræ esse $\text{℥} \text{j}$. minimam $\text{℥} \text{β}$. Ratio est: nam dum animus est vacuare sensibiliter; opus est medicamēto in maiori dosi: & sic intelligendus est Gal. c. 11. l. 7. meth. dum autem calefacere volumus & attenuare; oportet medicamentū exhibere in minore dosi; nam medicamentum alterans, ut possit attenuare & alterare materiam, est necessariū, ut diutius in ventriculo permaneat, & propterea in minori copia exhibendū; nam si in magna offeratur, cito impetū habebit ad aluum, præsertim si basis medicamēti sit in magna copia, verbi gratia si hiera cōponatur ex aloes $\text{℥} \text{cxx}$. non potest

Vide supra, pag. 51.

potest diu in ventriculo permanere, ad differentiam hieræ, ut componitur
 ʒ lxxx. aloes. Cum ergo in presentia sermo sit de hiera, ut de medicamen-
 to leniente; oportet ut componatur ex aloë vel non lota, vel vix lota: &
 oportet ut recipiat aloes ʒ cxx. & dosis sit a ʒ j. vsq; ad ʒ ʒ.

Vsus lenientium quamuis pateat ex alibi dictis, notandum tamen circa *Utendi ra-*
quantum agendū, cum indicetur a prima superfluitate, ratione act. uitatis: si *tio.*
 superfluitas fuerit pituitosa & copiosa, & admodū frigida, & proinde sum-
 mæ actiuitatis; ad summā dosin oportet ascendere. Quoad *modum agendi*,
 cum sumatur a superfluitate, ut resistit: si verbi gratia superfluitas sit pitui-
 ta frigida, crassa, viscida, & hinc contumax; oportet exhibere medica-
 mentū leniens in forma solida, nam diutius moratur in ventriculo, & hinc ma-
 gis agit. Potissimū probatur leniens solidum, si amarū fuerit: nam medica-
 mentū amarum liquidū, non ita permittit virtus oris. Circa *Quando agen-*
dum, cum capiatur ab indicante præsentī, vincente alia indicātia: quia hoc
 sæpe euenit, ideo sæpe leniens exhibendum. *Vbi agendum*, sumitur a sub-
 sistētia superfluitatis in ventriculo: vnde leniens per os est exhibendum.

Quoad præparantia: hæc, cum Gal. c. 11. l. 7. meth. c. 10. l. 6. de tuen. san. *II. Præpa-*
 probantur causā materiæ existētis vel in Ventriculo, vel in Reliquo cor- *rantia.*
 pore. Si resideat in ventriculo, & materia sit crassa, viscida, tunicis impacta,
 non cedit medicamētis, nisi attenuetur & detergeatur. Illa materia est Fri-
 gida, vel Calida. Quoad frigidā: & primum si resideat in vētriculo calidio. *Frigida ma-*
 re, probantur attenuantia & detergētia, sed citra calorē, ut *oxymeli simplex*: *teria præpa-*
 & si vētriculi caliditas sit intensior, probatur *syrupus acetosus simplex*: si cali- *ratio.*
 ditas sit remissior, licet vti *syrupo de betonica, melle ros.* Sed hæc sunt triuialia:
 magis recōdita sunt proponēda, quibus nō citra utilitatē vsi sumus. Vnde,
 si materia sit frigida in calido vētriculo: ʒ pulu. *quinquefolii, rad filicis ma-*
ris, pulu. liquiritia, capillorū Ven. specierū diarhod. Abb. an. ʒ ʒ. sacchari opti-
mi ʒ iij. cum aqua acetosa, fiāt rotula. Dosis huius medicamēti sit a ʒ j. ad ʒ ʒ. ʒ
 est efficax medicamentū ad attenuandum materiā, citra caliditatē ventriculi,
 ʒ magis agit quā syrupi. Si ventriculus sit frigidior, cum Gal. loc. cit. proba-
 tur *diatrion piper. diacalamintha*: licet etiam vti *oxymelite scillitico, melle scilli-*
tico: sunt enim medicamēta satis efficacia, ad pituitā attenuandū ʒ detergendū,
 in ventriculo frigido. Licet etiā vti hoc medicamēto: ʒ pulu. *salvia, maiorā.*
calaminthe mont. cinamomi, macis an. ʒ ʒ. sacchari optimi ʒ iij. cum aqua ci-
namomi, fiāt rotula: eritq; medicamentū iucundum ʒ efficacissimum, dosis a ʒ j.
ad ʒ ʒ. Probātur etiā medicamēta, quæ vacuāt insensibiliter: de quib. infra. *Calida ma-*
 Quod si materia sit Calida: & primū si ventriculus etiā sit calidior; vtemur *teria præpa-*
syrupo acetoso simplici, de succo acetosa, de acido citri bene maturi: ʒ magis præ- *ratio.*

derit medicamentum ex his succis confectū. si conficiatur sine saccharo, vel cum exiguo admodū saccharo: nam dulcia in membro calidiore bilefcunt: unde probatur succus acetosa, cum succo acido citri, & exiguo aceto. Et si optetur medicamentū non ita fluidum, licet addere puluerem: *verbi gratia* ℥. pulueris foliorū acetosa, radicis quinque folii an. ℥j. cum succo acetosa vel citri, fiant pilule v. & exhibeantur. Si materia sit biliosa, & hereat in ventriculo frigidior; probatur oxymeli, cum syrupo acetoso simplici: licet etiam simul propositos pulueres exhibere, cum oxymelite simplici. At si materia morbifica sit extra ventriculum; cum generetur, in iecinore: de hac suo loco dicendum.

*Ratio vten-
di.*

Quoad vsum præparantium: admonebimus quædam circa Quomodo, & Quando agendū. *Modus* sumitur ab indicante, prout facile vel difficulter patitur a contrario. Si ergo materia morbifica ægre patiatur; medicamentū vsurpandum secundū talem modum, vt efficaciter agat: at eo efficacius agit, quo diutius moratur; id quod assequitur per formam solidā: Proinde præparantia (quod pertinet ad methodū componendi medicamēta) debent esse potius solidioris consistentiæ, vt pilulæ, boli, rotulæ, si materia præparanda sit crassior ac viscidior, siue in ventriculo sit, siue vltra. Quoniā autem solidum, nō potest agere in materiam remotam: ideo indicat adiuuans, id est, deducens in locum distantem: vnde cum solidis medicamentis miscenda sunt liquida, tanquam vehiculū. Hæc ratione practici præparant materiā in ventriculo existentem, exhibendo medicamenta, sine dilutis; quibus optimi practici vtuntur, dum materia est vltra ventriculū. Quoad *Quando agendū*: hoc sumitur ab indicante præsentē, vincente alia indicantia. Cum igitur in ventriculo frigido referto pituita, longo tempore perseverat indicans; ob id diu, & proinde quotidie medicamentis vti licet, si virtus permittat. Permittit autē virtus frequentē vsum medicamentorū calidorū, citra iniucunditatē agentium; vt est diatrion piper. diacalaminthes, quibus quotidie vtī possumus: contra, hiera, propter amaritudinē, non possumus assiduo vtī, c. 10. l. 6. de tuen. san. Non tamen nimis raro hiera vtī debemus, sed frequenter, dum in ventriculo frigido & humido materia est impacta: præsertim si hiera componatur e ℥lxxx. aloes, non autē e ℥cxxx. Præcipiendū ergo est pharmacopœis, vt habeant species hieræ duobus modis cōpositas. Dum enim præparare volumus; efficacissima est hiera e ℥lxxx. si eius ℥ij. vel ℥j. sumatur, & cum saccharo, vel melle bolus conficiatur, & frequenter exhibeatur. Medicamentū enim hoc præparans erit saluberimū.

III. Purgantia.

Iam quoq; agendum est de purgantibus, quæ respiciunt cacochymiam, id est, prauos succos in corpore existentes: de quibus egimus cap. 7. lib. 1. & cap. 19. lib. 6. vnde circa vsum horum medicamentorū in præsentia tria *monere*:

monere satis fuerit. Primo studendum, ut mitiora purgantia exhibeantur: vitenturq; *confecta e scammonio, helleboro, & colocynthide*: nisi forsitan cum intemperie ventriculi sit coniunctum aliquod vitium summi momenti. v. g. apoplexia, aut epilepsia; quæ cogunt nos ad vehementiora confugere; id quod tutius facere possumus, si intemperies sit frigida & humida. Nisi igitur cogat malum maioris momenti, non licet ascendere *ultra agaricum, rhabarb. senam, polypodium, epithymum*. Secundo notandum, cum soluentibus esse miscenda medicamenta stomachica, quæ proportionem ventriculi fouent, de quibus suo loco. Hæc autem potissimum probantur, si non tantum corrigant soluentia, sed etiam intemperiem. verbi gratia; si in morbo calidiore ventriculi, cum soluentibus misceamus *acetosam, acidum citri, violas*: in frigida autem intemperie licet miscere *saluiam, mentham, aromata, vinum aromaticum*. v. g. in calidiori intemperie recipe *rhabarb. el. ʒj. infundatur in sufficienti decocto acetosa, & endiuie: & facta diligenti expressione, adde syrupi violacei, solidæ manna el. ana ʒij. Misce, & fiat potio brevis, qua expurgabitur biliosa materia, citra detrimentum ventriculi calidioris*. Si ventriculus sit frigidior, & velimus exhibere rhabarbaram, ita præscribendum: *ʒ. rhabarb. el. ʒj. vini aromatici ʒij. fiat infusio in sufficienti quantitate decocti salvia & mentha: & facta diligenti expressione, adde mellis rosati solutini, manna el. ana ʒj. Misce & fiat potio brevis*. Tertio notandum, ut non ascendamus ad summam dosim; propter virtutem imbecillam in ventriculo, quia hic intemperie laborat.

Sequuntur medicamenta resoluentia, quibus utimur propter materiam impactam in ventriculo. Hæc medicamenta sunt calida, & tenuis substantiæ: nimirum *aromata, vinum aromaticum, salvia, calamintha montana, e-ryngium, ammi, feniculum, botrys, maiorana, oxymeli scillit. mel scilliticum*, sed possumus etiam scillam conficere cum saccharo, loco mellis, cum corpora sunt delicatiora: uti etiam licet sale theriacali, nam vehementer discutit. uti licet radice anthora, magnis antidotis. sed antiquis: præterea uti possumus diatrion-pip. diacalamintha, diagalanga; licet etiam ascendere ad confectionem anacardinam: efficacissimum etiam medicamentum est hiera, confecta cum ʒ lxxx. aloës, non cum ʒ cxx. Item uti possumus guaiaco, sassafra, quæ & Indica sassifragia dicitur, salsa, china. Sed notandum, cum hæc medicamenta calefaciāt & liccent, differentiam esse secundum magis & minus: nam in ventriculo frigidiore, referro pituita, probantur valentiora: si autem ventriculus afficiatur intemperie calida, causa bilis, debilioribus uti oportet. Verbi gratia, si ventriculus sit frigidus, & pituita repletus, possumus exhibere *sassafras cum vino*: *Auicennas ascendit etiam ad rubrificantia*. In calidiore ventri-

*Stiptica,
quādo sint
miscēda re-
soluentibus.*

culo, propter bilem, vti licet china, sine vino; & cum carne, nisi coniuncta sit siccitas. Sed de resoluentibus vberius loquemur in sermone de tumore ventriculi. At hoc loco intelligere oportet, an cum resoluentibus sint miscenda astringentia? Auicennas capit. 24. in cura generali malorum ventriculi, inquit: non euacues medicamenta resoluentia a stipticis & astringentibus, vt conseruetur virtus. Cum resoluentibus ergo miscet astringentia. At idem Auicennas capit. 33. inquit: Si humor sit frigidus & humidus, oportet vti resoluentibus, nec miscenda sunt stiptica; error enim is est maximus, siue sint cibi, siue medicamenta. Pro resolutione scire oportet, sermonem esse de vacuantibus ventriculum, vel Sensibiliter vel Insensibiliter. Medicamenta quæ sensibiliter euacuant, sunt calida sicca, & impetu quodam agunt; vnde necessario dissolueretur substantia calidi innati, nisi miscerentur astringentia. Medicamenta autem insensibiliter euacuantia, sunt, quæ diriguntur ad humorem imbibitum in tunicis: hic humor, vel est particeps caliditatis, vt bilis; vel siccitatis, vt melancholia; vel expers est & caloris & siccitatis, vt pituita, quæ generatur in ventriculo frigidior. Si humor particeps fuerit caliditatis, cum absumatur substantia calidi innati, a caliditate humoris: propterea cum resoluentibus sunt miscenda astringentia: quia calidum innatum sustinere non potest dissipationem, quæ fit & ab humore calido, & a medicamento calido. Si humor fuerit particeps siccitatis, vt melancholia; cum vi siccitatis absumatur calidum innatum, ob id miscenda etiam sunt astringentia cum resoluentibus: quia calidum innatum dissiparetur & ab humore sicco, & a calido medicamento. Si humor impactus sit particeps frigiditatis & humiditatis; cum a frigido humore non dissipetur substantia calidi innati, sed potius vi humiditatis suffocetur, & vi frigiditatis remittatur calor insiti calidi; ob id medicamenta resoluentia non sunt corrigenda astringentibus: vnde Auicennas, si humor est frigidus & humidus, non miscet astringentia. Non ergo perpetuo improbantur astringentia, sed vbi resoluenda est pituita.

5.
*Alterantia
per contra-
rium.
Calida in-
temperies.*

Dicendum modo de Alterantibus per contrarium. Si ergo simplex sit intemperies: & primum, si intemperies calida, probatur *medicamentum confectum* erosis, violis, cichorio, endiua, soncho, acetosa, hordeo, acido citri, cydoniis, lactuca, aceto, caphura. Si insignis sit calor; ascendamus ad *papauer*, ad *aquam frigidam*. Sed notandum, cum frigidis calida esse miscenda, ita tamen vt frigida sint copiosiora. Vnde medicamenta exhibeantur in conseruis; iubeatis vt non imponatur saccharum in quantitate consueta, sed in

MINO-

minori; ideoque saccharum rosaceum ita præscribendum, ut conficiatur cum minori copia sacchari, propterea quod dulcia bilescunt. Si autem medicamenta hæc frigida applicentur, cum frigidis oportet miscere *masticem*, quamvis intemperies sit calida: verbi gratia, *℞. olei violati ℥j. succi lactuce ℥ss. olei mastichini ℥ss. cera lota in aceto 3℔ss. Misce & fiat linimentum.* Calida cum frigidis miscenda sunt: quia frigida profunt quidem, ut tollunt morbum calidum, sed nocent ut minuunt caliditatem calidi innati. Notandum circa usum istorum medicamentorum, Auicennam in capite de cura intemperiei calidioris dixisse; cum emplastras stomachum frigidis medicamentis, caue ne septum attingas: unde expedit medicamentum applicare inferius, circa umbilicum. Et si contingat ut medicamentum sit iusto frigidius, adhuc magis nocebit. Desumit hoc a Galeno capit. 8. libr. 7. meth. ubi scribitur, frigida præcordiis applicata, æstum ventriculi remittere, sed lædi respirationem, propter diaphragma. Huic ergo documento oportet calidis occurrere: nam ratione caliditatis ventriculi opus est frigidis; sed ratione respirationis opus est calidis: & ideo monet Galenus, ut post usum calidorum redeamus ad frigida, quæ tamen non præcordiis, sed versus umbilicum sunt applicanda. Et ob id cum Galeno capit. 8. libro 7. meth. in insigni caliditate, si vicina corpora ventriculo non sint robusta, tutius est progredi mitioribus, & iis longiori tempore. Quod etiam observandum est in his quæ assumuntur: si enim in intemperie calidiore ventriculi velimus exhibere aquam frigidam; animadvertere oportet, num æger sit robustus vel imbecillis secundum gulam: si enim sit imbecillis, nequaquam frigida est exhibenda; ut monuit Galenus loco citato.

Quoad intemperiem frigidam; cum probentur medicamenta calidiora, duo circa hæc sunt notanda. Primum, ut non sint vehementer calefacientia: hæc enim, quatenus habent vim exsiccandi, possunt obesse, & morbum siccum inducere: loquimur enim hic de intemperie frigida simplici, & supponimus temperiem in passivis qualitatibus. Quare in frigida intemperie simplici, probatur *conserva e betonica, conserva e salvia, erore marino*: probatur *aromaticum rosatum*: probantur aqua *Mutinenses*, *D. Petri*: non probantur aqua *Aponenses*, quia iusto sunt calidiores, & siccant. Probatur etiam oleum *masticinum*, *chamamelinum*, cum parva quantitate olei de *spica*. Auicennas, cognoscens in hac intemperie calidiora posse nocere siccando, miscet *adipem gallinae*, ut medicamentorum vinum siccantem corrigat. Quare & vos si uti volueritis calidioribus, poteritis administrare *cum omento*, vel *vituli*, vel *castrati*. Probare etiam possumus *Zingiber*

*Frigida intemperies.
i. canon.*

*sed conditum cum saccharo: licet etiam exhibere diatrion pip. sed cum vino: nam, mel, saccharum, vinum, substantifice humectant: ut propterea etiam probetur piper, sed cum cibis, qui roxam siccitatis tollunt. Exhibere etiam licet calidiora, sed cum iure, obeandem causam. Secundo notandum est, ut medicus cum calefacientibus misceat astringentia, ne dissoluatur substantia calidi innati. Ob id Anicennas probat, ut cum decocto spica misceatur aliquid mastiches: nam beneficio mastiches prohibemus dissolutionem calidi innati. Potest igitur probari huiusmodi medicamentum: ℞. olei nardini ℥j. cera ℥ss. Cera autem liquetur in oleo nardino: & postquam medicamentum hoc est refrigeratum, adde mastiches ℥ij. Misce. Basis est oleum nardinum, ut habet vim calefaciendi: cera habet rationem adiuuantis, quatenus est in causa, ut diutius permaneat medicamentum, & magis efficaciter agat: additur mastiche, ut habet rationem corrigentis; corrigit enim oleum nardinum, ne dissolvat substantiam calidi innati. Sed præterea hoc locum habet. ℞. olei de spica lb. ij. mastichini lb. j. olei amygd. dulc. lb. ss. vini generosi lb. j. schœnanthi, spica, nuclei moschati, macis ana ℥ij. mastiches ℥j. menthe viridis M. ss. malvarum p. j. Contundenda contundantur crasso modo: & fiat infusio per diem naturalem, & fiat decoctio in duplici vase, ad consumptionem vini: deinde colentur pro stillicidio. Possumus etiam uti hoc oleo, maximo cum fructu, in ratione fomēti, cum omento: optimum enim est medicamentum, cum sit compositum e calidis, & e corrigentibus; nimirum humectantibus & astringentibus. Quoad usum horum medicamentorum, sufficit quippiam monere circa *Ubi agendum*: id est, circa ea, quæ extrinsecus adinvenientur. Sciendum igitur discrimen omne inter calida & frigida: nam frigida prohibentur a virtute: id est, a septo transverso, seu a calido insito septi: calida autem non prohibentur: unde Galenus cap. 5. lib. 7. meth. dixit, tutius esse calefacere quam refrigerare. Cæterum si contingat, ut pars vicina sit calido morbo affecta: tutius est applicare calida versus umbilicum, & regionem sinistram; quia in dextra regione caliditas iecoris potest prohibere.*

Cautio in applicandis calidis.

Humida dyscrasia.

Quoad humidam intemperiem: huius causa probantur medicamenta siccantia; sed citra caliditatem & frigiditatem; quia hic agimus de dyscrasia tantum humida: ideoque si medicamenta exsiccantia sint frigida, oportet ea calidis corrigere; & si calida, frigidis corrigenda. Probatum ergo medicamentum confectum ex resiccantibus calidis & frigidis inuicem mistis: inde enim resultat medicamentum siccans, citra calorem & frigus. Vsurpari potest medicamentum, quod conficitur e rosis, coralliis, santalis, e bolo Arm. ex omphacio, quinquefolio, sumach. Hæc sunt siccantia frigida. Calida sunt

sunt, *nux cupressi, mastiche, agrimon. beton.* Ex his confectū medicamentū, siccabit citra caliditatem & frigiditatem. Notandū, cum e propositis medicamentis alia sint astringentia, vt *rosa, corallium, omphacium* &c. alia aperientia, vt *quinquefolium, betonica, agrimonia*: si contigat, vt alius sit lubrica, nec patiens sit correptus aliqua obstructione; probari adstringentia: si autem alius sit stiptica, & patiens sit correptus obstructione aliqua, vel obnoxius sit obstructioni; præferri aperientia. Vnde Paullus c. 37. lib. 3. probat in hac intemperie *acetum scilliticum, ius oliuæ sale conditum.* Cautio. Quo ad vsum medicamentorum vt applicantur, notare oportet, si ad caliditatem vergant siccantia, vel etiam sint temperata in actiuis, & sint non adstringentia; ventriculo possunt applicari, vt etiam septrum attingant. At si medicamēta exsiccantia sint frigidiora, vel adstringentia, nō debent septrum applicari; nam læditur respiratio. Vbi agendum indicatur quidem ab intemperie humida, vt lædit ventriculum: sed prohibetur a virtute septri; quæ tamē septri virtus non prohibet adstringentia, ratione quantitatis, vel qualitatis; nec septri virtus indicat quod est contrarium adstringenti: vnde fit, vt non liceat adstringentia applicare, quia euadunt causæ morbificæ, quatenus lædunt respirationem.

Si intemperies sit sicca, & simplex; remissa est: nam intemperies sicca Sicca intemperies. intensa, coniunctam habet aliam qualitatem. Probantur igitur causa sicca dyscrasie *materie alimentales*, de quibus suo loco: nam intemperies sicca, fit a penuria alimenti. Notandum tamen, non esse contemnenda medicamenta humectantia: quamuis enim hæc nō repleant, vt alimenta; meatus tamen contractos dilatant, & alimentum impulsū in vicinas partes reuellunt: quemadmodum est *malua, althæa, borago, buglossa, poma, passule dulces, adeps vituli, gallina, omenta, lac, aqua dulcis, vinum dulce.* Quæ medicamenta, extra vsurpata, humectant, non solum dilatando meatus contractos, sed etiam retrahendo alimentum. Sed præterea quæ assumuntur in ratione alimenti, replent. v. g. *poma, borago, buglossa, amygdala, lac, vinum.* Sed notandum, vt iis quæ applicantur, misceantur adstringentia: proposita enim medicamenta, vt habet vim laxandi, ita calidi innati substantiā dissipant: vt profit addere *mastichen.* Quare in sicco ventriculo hoc medicamentū possumus præscribere *℞. ol. amygd. dulc. ℥. iij. ol. mastichin. ℥. j. vini dulcis, non generosi, ℥. j. foliorum malu. borag. bugloss. ana P. j. passularum dulcium ℥. j. mastiches ℥. iij. Mis. pro stillicidio, contusis contundendis.* *Hoc oleo poteritis etiam omentum calefacere, & applicare.*

Haftenus de medicamentis, quæ alterant simplicem intemperiem: sequuntur ea, quæ dyscrasiam compositam alterant. Et primū, si intemperies Cal. & hū. dyscrasia.

fuerit calida & humida: notandum e cap. 9. l. 7. meth. humiditatem vincia caliditate: ideoque, cum caliditas attrahat, & ventriculus humidior suscipiat, imminere inflammationem. Quare si intemperies calida sit intensa, probatur potio frigida: nam quamvis etiam frigida humectet; tamen relicta humiditas non minatur insignem noxam, & facile cedit siccantibus. Cæterum probatur etiam mistum medicamentum, confectum e refrigerantibus & siccantibus, quæ medicamenta, quia seorsim sunt proposita, in morbo tum calido, tum humido; ideo iam non repetenda sunt.

*Cal. & sicc
dyscrasia.*

Quoad intemperiem calidam & siccam: cum Galeno cap. 8. & 9. l. 7. meth. & cum Auicenn. respicere oportet ad gradum caliditatis & siccitatis, ut pateat, num liceat uti vehementer refrigerantibus, potissimum aqua frigida. Vnde quoad intemperiem calidam; si fuerit remissa, non ultra primum gradum; probantur moderate frigida, non autem probatur frigida potus. Si contra caliditas sit intensa, in secundo vel tertio gradu, probatur potus frigida, nisi virtus prohibeat. Virtutis autem statum patet facit siccitas: hæc enim si remissa sit, significat virtutem, tolerantem frigida potum: vnde Auicennas ait, hominem quandoque sanari integre potu frigida, dum non est siccitas superflua. Quod si intensa sit siccitas, denotat, quod virtus frigidam perferre nequeat: vnde Galenus cap. 9. l. 7. meth. ait, dum cum siccitate est coniunctus calor, refrigerantia non esse adeo secunda; nam ubi siccitas in ventriculo intensa est, totum etiam corpus siccum redditur: tunc igitur aqua copiosa, vi sua permeat in partes, in quibus penuria est rorida humiditatis, carnis, adipis; ideoque ea violentia tangit calidum insitum, ut hoc necessario secundum caliditatem patiatur: quod non euenit, si coniuncta sit humiditas. Cæterum, si non uti liceat aqua frigida; cum Galeno uti oportet minus frigidis, ut tutius, quamvis longiori tempore, homo sanitati restituatur: vnde probatur medicamentum confectum e violis, lactuca, amygdalis, pomis, floribus maluarum &c. Ventriculo igitur hoc medicamentum applicari poterit: *Recipe ol. violacei lb. iii. olei amygd. dulc. rosacei completi ana lb. i. vini dulcis, aqua vel communis, vel rosacea, ana lb. ss. foliorum lactuca, maluarum, violarum ana P. i. mastiches ziii. Mis. & fiat infusio &c. & pro stillicidio, & pro fomento, cum omento. Probatur etiam omentum in hac intemperie, madefactum lacte. Quoniam autem sermo est de siccitate, in qua totum corpus siccatur; probatur etiam balneum cum inunctione: balneum conficitur ex aqua dulci, moderate calida, ut non excitet sudorem: inunctio conficitur ex oleo amygdalino, & exiguo tum oleo violaceo, tum vino subdulci. Ratio horum medicamentorum hæc est: propositum nobis est, corpus siccatum substanti-*

stantifice humectare, id quod fit ope alimenti: balneum & inunctio, non quidem sunt alimenta; sed tamen ita concurrunt, ut corpus alimento in iecinore genito, repleatur: non enim posset totum corpus alimentorepleri, nisi attraheret alimentum, susciperet, apponeret, agglutineret, & assimilaret. Balneum igitur meatus, siccitate contractos, dilatat, ut libere alimentum fluat; id quod balneum præstat moderata sua caliditate & humiditate: præterea balnei caliditate attrahitur alimentum, & hinc retrahitur, quod in vicinas partes vi siccitatis est compulsus: insuper calore balnei fouetur qualitas id est caliditas calidi innati, ut fiat assimilatio: denique propter humiditatem balnei, alimentum suscipitur. Inunctio, quatenus conficitur ex oleo id est e lenta materia; facit ut alimentum attractum non euaporet, sed detineatur, apponatur, agglutinetur: quatenus autem conficitur ex oleo amygd. & e vino; calefaciendo conseruat calidum insitum ut fiat assimilatio. Additur autem oleum violaceum exiguum: nam huius virtute alimentum detinetur: & in præsentia sermo est de morbo calido; ut oleum violaceum frigiditate sua proffit: si enim siccitati non sit annexa caliditas, sed frigiditas: expedit abstinere ab oleo violaceo.

Quoad intemperiem frigidam & humidam: probantur vehementer calefacientia; ut fuerunt resoluentia, proposita causa pituitæ. v. g. aromata, *guaiacum, sassafras, vinum generosum, angelica odorata &c.* In præsentia addere licet Aponenses aquas, quia sermo est, de intemperie frigida & humida. Probandur etiam olea destillata ex aniso, feniculo, aromatibus; cum quibus oleis destillatis possumus conficere rotulas: pro zi. sacchari, sufficit ut imponantur gutta ij, vel iiii. olei destillati. Cum autem hoc vitium sit admodum frequens, præponam optimum stillicidium, quod, meo iudicio, longe est efficacius, quam stillicidium aquarum Aponensium. ℞. ol. de spica lbiii. de absinthio lbii. olei decocto lbj. vini vel Cyprii, vel ad summum generosi lbj. aqua vita ziiii. cinamomi, macis, nucis moschatae, zingiberis, caryophyllorum ana zi. sassafras zi. mentha, maiorana, origani, melisse, calamintha mont. ana P.ß. seminis feniculi, cymini, anisorum, dauci, ammos, ana zii. ß. Mis. pro stillicidio. Licet etiam hoc oleo vesicas bubulas semireplere, & applicare ventriculo. Licet quoque hoc oleo decoquere ouorum vitellos, & applicare ventriculo. Vnde etiam laudatur ceratum ex aromatibus, & cera lota in aqua vita.

Verum si dyscrasia frigida non fuerit coniuncta cum humiditate, sed cum siccitate; si frigiditas sit remissa; probatur conserua e floribus maluarum, e floribus borag. bugloss. & addatis quintam partem conseruae beton. vel sextam partem conseruae e floribus roris marini. Et foueatur ventriculus extra eodem fomento, quod fuit propositum in sicco ventriculo: sed in præsentia,

quia coniuncta est frigiditas, vinum debet esse magis copiosum, & magis vinosum: & similiter oleum mastichinum: & prae ea addere potestis melissam viridem. Quod si contingat, ut aer sit frigidior, cum Galeno c. 7. l. 7. meth. oportet uti lana, medicamento hoc imbuta: nam aer frigidus in ratione causae, est signum frigiditatis magis contumacis. Et quia totum exsiccatur, oportet balneum non nihil calidius esse, quam in simplici siccitate: addanturque maluae, flores chamamelae. Fiat inunctio secundum totum cum oleo amygdalino, chamamelino, & cum vino non ita exiguo, ut in simplici siccitate. Si annexa sit intensa frigiditas; probatur conservae melissa, cum melle. Et extra, augenda est dosi mastiches, vini, & melissae viridis. Quamvis autem aer non sit frigidior, licet tamen uti lana medicamento propositio imbuta: licet etiam uti omento. Balneum calidius esse oportet: ita tamen ut non prouocetur sudor. In inunctione augeatur copia vini, & olei chamamelini. Galenus c. 7. meth. lib. 7. in dyscrasia sicca cum intensa frigiditate, peculiare proponit medicamentum. pix enim arida, liquata cum oleo amygdalino exiguo: & hoc medicamentum actu calidum usurpandum.

Cal & frig.
dyscrasia.

In calida simul & frigida intemperie; intra oportet administrare temperata: nam & calida & frigida obessent. Conficiendum ergo medicamentum e borag. bugloss. endiu. cichorio, violis, rosis, quibus addantur betonica, absinthium, salvia, exiguum cinamomum. Haec medicamenta exacte sunt miscenda, ut resultet mistum temperatum: id quod consequimur per decoctionem, & potiss. per fermentationem, id est si diu permista maneant, antequam administrentur; & sub radiis solaribus detineantur, vel in hypocausto. Formula haec erit: ℞. conservarum borag. cichor. rosacea, e betonica, roremarino, ana ℥i. pulueris cinamomi ℥i. cum syrupo de acido citri, & de corticibus citri. fiat electarium: cuius dosi a ℥ii. ad ℥i. Medicamenta quae extra administrantur, fundo debent applicari, versus umbilicum: debent etiam supra admoueri, in fine pectoris. Verum oportet ut diuersa sint medicamenta: calida enim ea parte ventriculo sunt applicanda, ubi viget intemperies frigida, & frigida, ubi viget calida intemperies. Si intemperies calida detineat os ventriculi, & septum sit imbecillum: essent quidem medicamenta frigida supra, id est circa finem pectoris applicanda; non tamen id licet, propter septi imbecillitatem: ideoque praecipendum agro, ut in ore detineat frigida medicamenta, quale est, aqua hordei, cum emulsione seminum melonum, nam ob continuitatem tunicae, haec frigiditas communicatur ori ventriculi, & non laeditur diaphragma.

Hum & sic.
ca dyscrasia.

In humida & sicca simul intemperie; propter siccitatem probantur alimenta, de quibus cito agemus: propter humidam dyscrasiam, probantur

tur siccantia, superius proposita, in intemperie sicca; ne tamē his morbus siccus augeatur, v. g. exhibendus est *pulvis quinquefolii, cum iure, saccharo, vel melle*: nam quinquefolium, vt exsiccans, occurrit morbo humido; medicamentum autem illud, quatenus est alimentale, ratione iuris, sacchari, vel mellis, occurrit morbo sicco. Et hæc dicta sint de alterantibus per cōtrarium.

Proponenda deniq; sunt stomachica id est quæ fouent proportionem *Stomachica seu appropriata.* ventriculi. Auicennas ergo probat *pelles intrinsecas ventris gallinacei*: quāuis parui faciat hoc medicamentū Galenus. l. ii. simp. est tamē medicamentum quod obesse non potest. Probat etiam Auicennas *coralliū in potu*, ad 3℔ & propterea etiam *coralliū de collo suspendit*. Notandū autem cum Galeno c. 24. l. 5. simpl. medicamenta a proprietate operantia, nō iuuare in omni morbo illius partis, sed interdū qualitate euidenti nocere posse: p inde qualitates illæ noxiæ corrigi debent. Ita in ventriculo frigido & sicco; si exhibeatur coralliū, quod & ipsum frigidum siccumq; existit; nocebit, nisi a medicamento calido atq; humido corrigatur. Mesues probat *chebulas & emblicas*: sed cum *myrobolani sint frigida & sicca*; in morbo frigido & sicco vel non debent administrari; vel corrigi debēt melle aut saccharo, quæ sunt materia calefacientes & alimentales. Præcipuū locum inter medicamēta a proprietate conferentia, obtinent *magna antidoti, quæ componuntur e multis medicamentis stomachicis*: verum quoniam euidenter calefaciunt & siccant, in morbo calido & sicco nocēt; in frigido & humido omnibus reliquis sunt anteponendæ: vnde in tali morbo quidam pro secreto habent: ℥. *minæ aromatica* ʒj *theriaca antiqua* ʒj *vinum aromaticum cum mentha preparati* ʒ℔. Misc. Hæc de medicamentis.

De victus ratione.

Restat tandē, vt de materia etiam diætetica loquamur. De aere egimus in malis capitis & thoracis. In cibo & potu, primū cōmunia quædam afferemus: deinde in specie de diætā in intemperie & sine materia, & cum materia, loquemur. Communia quædam Auicennas proponit, de quantitate & qualitate. Quoad quantitatem, ait: ciborum immodicam copiam esse inimicam ventriculo: & hinc corpus hominis gulosi non augeatur, quia cibus iusto copiosior digeri nequit. Quoad qualitatem, & primo reconditam; inquit Auicennas, quæ displicent esse fugienda, quoniam sunt noxia ventriculo, & ipsius proportioni aduersantur. Quoad qualitatem euidentem; ait ea quæ stiptica non sunt, ventriculo nocere, vt lac,

Diætā.

Copia ciborum vitāda

Natura aduersa itemq; relaxantia, fugienda.

medulla, cerebellum, acetosa, grana pini: hac enim habent vim laxandi, quamvis grana pini etiam propter crassitiem & visciditatem noceant, cum sint difficilis coctionis: valeant igitur qui tam libenter concedunt nucleos pineos. Laxantia autem nocent, quia dissolunt calidum innatum ventriculi, quo tamen maxime est opus, ad chylum elaborandum. In sicco tamen ventriculo, in quo meatus contracti sunt, tuto usurpantur quæ meatus contractos laxant ut lac: nec enim dissolutionis calidi innati metus est.

*Diaeta in dyscrasia sine materia
Frigida temper.*

Sed ad magis specialia descendemus. Quoad intemperie sine materia & primo frigidam; probatur cibus facilis coctionis & facilis distributionis, & exigui excrementi. Cibus condiendus est calidis & iucundis; nim. aromatibus, roremarino, salvia, feniculo, petroselino, melissa, mentha &c. Pro potu sit vinum quod accedat ad vinosum, non recens: & sit vel sincerum vel medicatum cum absinthio, salvia, guaiaco &c. Si patiens non bibat vinum, probatur aqua, sed iam prædictis calidis alterata. Potus non exhibebitur vehementer actu frigidus: quia intemperies frigida est. In Calida intemperie probantur cibi conditi hordeo, cucurbita, emulsione seminum melonum, lactuca, soncho, endivia &c. Potus sit aqua aut vinum pauciferum. Potio evidenter actu frigida concedi potest. In Humida intemperie probatur cibus ex aviculis montanis, e perdicibus, turturibus, pullis gallinaceis, sed assis. Condiuntur cibi aceto, sale, coriandro, aromatibus, sed in parua copia, ne oriatur morbus calidus. In Sicca dyscrasia, Galenus cap. 6. l. 7. meth. probat lac humanum, non improbat asininum. At ne ace scat in ventriculo, misceatur mel vel saccharum, sed in parua copia; dum in actiuis non est excessus. Sed de lacte opportunius infra cap. 28. l. 6. de febre hectica. Addit Galenus, si æger non delectetur lacte, posse exhiberi cremorem ptisanæ, vel alicæ. Probatur etiam usus recentium ovorum. Item panis purus, non fursfuraceus, coctus in furno, ut equaliter coquatur, fermentatus, ut facile coquatur in ventriculo & distribuatur. Probatur etiam panis salitus in sicco ventriculo, ut distribuatur, & sic occurrat siccitati totius corporis. Hinc sale condiendi sunt cibi viscosi, ut cochlea, testudines, alica: non autem ptisanæ, & reliqua cibaria, quæ facile distribuuntur. Ex in praxi notandum est, ut dum siccitas in ventriculo tantum existit, totum vero corpus nondum est resiccatum; ut a sale abstineamus, nec demus panem salitum, quia hic tantum probatur ratione siccitatis totius corporis. Probat etiam Galenus pisces saxatiles, decoctos cum iure albo, id est aqua, oleo exiguo, porro & anetho: ratio est, ut velox fiat distributio. Notandum tamen, si patiens non egeat anetho, ab hoc abstinendum esse, nam si Galenus abstinet a lacte, dum æger non delectatur lacte, multo magis debemus

Calida.

Humida.

Sicca.

nos abstinere ab anetho. Probat etiam Galenus *alas Et testes gallinaceorū,* qui ad uberiores humectationem lacte sint nutriti. Probantur carnes molles: nam duriores sunt difficilis coctionis & distributionis: unde non probatur *suilla caro*, quamvis maxime nutriat, quoniam facultas non potest coquere. In sicco ventriculo prodest, ut ter in die naturali homo cibetur. Potus non debet esse *vinum adstringens*: nam omnia austera sunt contraria siccitati. cap. 6. l. 7. meth. quia humiditatem alimentalem absumunt, imbibunt, & exprimunt in sinum ventriculi, trudentque ad vicina membra. Idem tamen Galenus eodem in loco, probat vinum adstringens? Dicendum pro resolutione: in sicco ventriculo probari vinum aquosum, quod pauci caloris particeps mitius agit in calidum innatum, nec hoc dissolvit, sed secundum substantiam & qualitatem conseruat: quod ab aqua fieri nequit, unde non aqua, sed vinum aquosum probatur. Cum autem hoc vinum sit tenuis substantiæ, sicut facile descendit in ventriculum, ita etiam facile rursus egrederetur, cibumque, cuius est vehiculum, incoctum secum duceret: oportet ergo leuiter esse adstringens, ut cibus in ventriculo detentus concoquatur. Neque ob leuem adstrictionem siccitatis imminet periculum: quia hoc vinum non ita est adstringens, ut humiditates alimentales ebibat, absumat, vel exprimat in cavitatem ventriculi, partesve vicinas; quemadmodum est vinum austerrum, de quo loquitur Galenus in principio capitis. Vinum generosum, cum admodum sit calidum, ferit vires imbecilles: nam calidum innatum, quod in ventriculo sicco non fouetur ab humiditate alimentali, quæ resiccata est, facile a vino meraco dissolvitur. Quare in sicco ventriculo licet *uti vino aquoso adstringente sed leuiter*: atque ita nulla est discordia in dictis Galeni.

*Galenus cō-
ciliatur.*

Hæc de cibo & potu, ratione simplicis dyscrasiæ. Quoad intemperiem compositā: in calida & humida intemperie, cibi sunt condiendi frigidis & siccantibus; quæ non debent esse adstringentia, si patiens secundū abdomē afficiatur obstructionibus, vel sit obnoxius obstructionibus: ideoque cibi tunc condiendi *endivia, soncho, aceto, succo citri, limonis; sed isti fructus sint optime maturi, ne adstringant; licet etiam condire succo aurantii non acerbi.* At si obstructionis non sit metus, condiantur cibi adstringentibus; ut *granatis acerbis, omphacio, mīna cydoniorum simplici, succo citri, limonia, sed hi fructus sint immaturi; licet etiam cibos condire aurantiis acerbis, cerasis acerbis.* Notandum tamen, ut adstringentia moderate usurpentur ne fiat obstructio. Potus sit *vinum pauciferum*, modo magis, modo minus adstringens. Probatur etiam *aqua similiter alterata.* Quoad

*Dyser. com-
pos.
Calida
humida.*

intemperiem Calidam & siccam: e Galeno cap. 6. 7. & 8. l. 7. meth. si siccitati iunctus sit calor remissus, probatur *lac*, ut in intemperie sicca tantum: discrimen solum est, ut ratione caliditatis annexæ *mel*, quod lacti miscetur, minuat, ut gustu vix percipiatur: vel tutius loco mellis saccharo uti possumus, v. g. in lactis lb. s. impoere possumus sacchari zj, vel in lapu violacei z. s. Quoad reliquos cibos, probantur iam propositi, in intemperie sicca tantum, relictis tamen condimentis calidis. Potus erit *vinu*, sed magis aquosum, quā in intemperie sicca tantū. Potio non sit admodū actu frigida, nisi aer sit calidior, qui feruore suo morbum calidum magis ad patiendū difficilem reddat. Si cum siccitate coniunctus sit calor intensus, licet sitis urgeat, lac tamen, quia siticulosus est noxium (aph. 64. sect. 5.) in hac dyscrasia non proponitur a Galeno, c. 8. l. 7. meth. nisi caliditas refringatur: lac enim ob feruorem ventriculi insignem corrumpitur. Cibi ergo probantur cōfecti ex hordeo, lactuca, melonibus, cucurbita, anguria &c. Potus sit vel *vinum*, sed admodū aquosum, vel *aqua* siue simplex, siue hordeacea: optimus potus est, si fiat e destillato iure longopulli, cum succo anguria: qui potus maxime cōuenit, in ventriculo admodū calido & sicco. Quoad intemperie Frigidam & siccā; in hac quoq; animaduertere oportet, num siccitati annexa sit frigiditas remissa, vel intensa. Si remissa: probatur *lac cum melle copiosiore*, quā in temperie sicca tantum. v. g. in lactis lb. s. miscere possumus mellis zi. s. vsq; ad zj. Cibi condiendi sunt *melle & saccharo copiosore*. Probantur etiam cibi magis actu calidi. Potus sit *vinum minus aquosum*, & *pluriū annorum*, quā in dyscrasia sicca tantum. Si cum siccitate coniuncta sit frigiditas intensa, cum lacte mel adhuc copiosius miscebitur: ut liceat etiam mel solū exhibere; si enim decoctū sit & despumatū, ferme totum mutatur in alimentum. Cibi condiendi *melle & saccharo*, in magna copia, ut cibi magis calefaciant. Potus sit *vinum calidius*, magis generosum & antiquum, quam in sicca intemperie tantum. Si patiens vinum non bibat: detur ius cum melle vel saccharo, vel etiam *mulsa* detur sed meracior, cum aliqua portione cinamomi.

Frig. humida. In Frigida & humida intemperie, probantur cibi, qui fuere propositi in intemperie frigida. Condiendi sunt cibi calidioribus, ut aromatibus & aliis. Idem de potu dicendum. Quoad intemperiem Calidam & frigidam; sicut medicamenta temperata probauimus; ita etiam victus temperatus probatur. Cibi ergo condiendi sunt, condimentis tum calidis tum frigidis: nam ita cibus erit temperatus. *Vinum sit mediocre*, non vinosum, nec aquosum: vel etiam uti licet *aqua*, seu iure, quæ tamen debent alterari hordeo & cinamomo. Quoad intemperiem Humidā & siccam; pbantur materiæ alimentales, quæ admodū fuere ppositæ, in temperie sicca tantū. At ratione

ratione humiditatis abstinendum ab humidioribus. Probantur igitur *anacula montana, columba turriales. Cibi sint assi: conditi exiguo aceto. Potus sit vinum medicatum, cum quinquefolio, vel capillo Veneris, in quibus est aliqua vis siccandi.*

In intemperie cū materia, varia ratio victus est, pro vario vitio ipsius materiæ, secundum quantitatem & qualitatem. Ratione quātitatis; probatur victus minuēs, cuius beneficio materia morbifica insensibiliter euacuatur. Vnde cibus dabitur in exigua copia, nisi quid prohibeat: prohibet aut virtus, si sc. materia morbifica non nisi longo tempore absumi potest; veluti si pituita sit copiosa, crassa, viscida, frigida. Vitiū in qualitate materiæ, est primū in prima qualitate: vt si materia morbifica sit calidior, probetur victus frigidior; de quo in intemperie calida diximus: si cōtra materia sit frigidior, probetur cibus calidus. Et sic de reliquis. Si vitium sit in qualitate secunda: si materia adhæreat, quoniam est crassa & viscida; probatur victus attenuans (:victus tenuis dirigitur ad quantitatem materiæ: victus attenuans, ad qualitatem secundam:) nimirum calidus & tenuis substantiæ: at varius, pro discrimine materiæ, & pro statu virtutis. Si ergo materia fuerit crassior; probatur victus magis attenuans, vt in dyscrasia frigida & humida, cum materia pituitosa: quem victum permittit & materiæ frigiditas & virtus. Si permittentia non assint, mitioribus est occurrendum: non autem permittit intemperies calida: nam calidum a calido augetur: nec permittit virtus in sicco morbo; quæ enim sunt calida & tenuis substantiæ, dissoluūt calidum innatum, quod est exiguum in sicca intemperie. Tunc ergo cibi con-
diendi sunt attenuantibus citra caliditatem, vt *quinquefolio, feniculo viridi, radicibus petroselini, non seminibus; & ab aromatibus est desistendum.* Hæc de cibo & potu.

*Dyscrasia
cū materia.*

Reliqua patent. Sufficit cum Auicenna notare, quoad inanitionem, vt aluus seruetur lubrica, vt homo fugiat Venerem. Quoad motum, vt caueat patiens secundum ventriculum a vomitu laborioso: nam per motum hunc violentum, dissoluitur substantia calidi insiti.

*Alui bene-
ficio.
Vomitus.*

CAPVT III.

De paruitate ventriculi.

XPLICATIS vitiis pertinentibus ad ventriculum, vt ventriculus est constitutus e partibus similaribus: modo agemus de vitiis attinentibus ad ventriculum, vt est instrumentum, & quid dissi-

Transitio.

Nomen.

Definitio.

Causa efficiens.

Frustratio generatricis vitio calidi insiti seminis, & materis sanguinis.

milare. Hæc vitia sunt Paruitas & Tumor. Primum igitur de paruitate dicemus, propterea quod est vitium natium. Per paruitatem autem ventriculi intelligimus vitium in respectu ad reliqua membra, ad totum corpus: non enim intelligimus paruitatem simpliciter, sed in respectu ad alia membra, ut si ventriculus sit parvus, iecur autem magnum, totum corpus magnum. Hoc vitium generatur, dum parentibus occurrit aliquod noxium, vi cuius emittritur semen ita deficiens, ut generetur calidum insitum ita vitiosum, ut facultas generatrix ita frustretur, ut procreetur ventriculus plus quam decet minor. Est igitur ventriculi paruitas magnitudo imminuta ventriculi, producta a frustratione generatricis. Forma est magnitudo imminuta: quæ, ut est magis vel minus imminuta, & proinde ut magis vel minus proportionem caret, ad magnitudinem reliquorum organorum; ita magnitudo hæc imminuta locum sibi vendicat modo symptomatis, modo morbi symptomatis, in qualitate mutata, id est, in magnitudine diminuta, quæ cum parum deficiat a proportionem reliquorum instrumentorum, non est causalæ actionis: non igitur morbus est, sed symptoma. Paruitas autem ventriculi habet rationem morbi, dum multum recedit a magnitudine reliquorum instrumentorum, ita ut lædatur actio, & per consequens sit morbus. Subiectum est ventriculus, ad differentiã paruitatis aliorum instrumentorum.

Causa efficiens, est frustratio facultatis generatricis: ut hæc paruitas nativa, de qua loquimur, distingueretur a paruitate acquisita, quæ evenire posset in macie ventriculi. Et propterea intelligendum, qua ratione frustretur generatrix: quod difficilimum est. Quare sciendum, e traditis a nobis in doctrina de formatione fœtus; frustrari generatricem, ut residet in utero, id est, in calido primigenio existente in utero: ut vitium attineat ad calidum insitum, non autem ad uterum, sicuti quidam credunt. Si enim eveniat ut uterus sit parvus: in causa erit parvi tum ventriculi, tum reliquorum instrumentorum: in præsentia autem est sermo de paruitate solius ventriculi. Unde, ut veritas satis recondita elucescat, confugiendum ad Galenum, c. 11. li. de arte med. ubi statuit, parvum caput necessario esse malum: caput autem magnum, esse modo bonum, modo malum; bonum, si producat ab insita virtute robusta, quæ copiosam & optimam materiam efformare possit, ut caput sit tum magnum, tum bene formatum: caput autem magnum est malum, si prodeat non a robore facultatis, sed solum a copia materiæ; tuncque producit caput magnum, sed non concinne formatum. Ex his verbis colligendum, virtutem procreantem instrumenta, esse insitam, & modo robustam, modo imbecillam: & præterea agere virtutem procreantem instrumenta in materiam modo bonam, modo malam, Unde hoc loco duo sunt intel-

intelligenda: primum, quid sit hæc insita virtus, vt etiam constet, quod sit eius subiectum: deinde, quidnam intelligere oporteat per materiam vel bonam vel malam, e qua organa formantur. Et hæc duo breuiter explicabimus. Quoad primum, per insitam virtutem intelligimus facultatem generatricem a parentibus tributam: cuius subiectum fuit semē eiaculatum; deinde subiectum fuit semen cum sanguine, in calidum primigenium conuersum: vt propterea facultas generatrix resideat in calido primigenio. Ad quod respiciens Galenus in com. aduersus Lycum, ait, animalia sortiri primam generationem e calido innato. Proponit primam generationem, ad differentiam secundæ: siquidem animalia in secunda generatione sortiuntur partes solidas & viuentes; in prima autem generatione calidū insitum. Amplius cum facultas generatrix resideat in calido insito; est modo robusta, modo debilis: non propria ratione, quia nō suscipit magis & minus; sed hoc fit, prout calidū primigenium est, modo robustū, modo debile: vt calidum insitū secundum quantitatem & qualitatem quandoq; bene habeat, quandoq; male: vnde si contingat vt calidum insitum sit copiosum & bene temperatum; est sedes & organum generatricis robustæ: si contra, debilis virtutis. Ceterū, cum calidū insitum generetur e parentum semine: vt varium emittitur semē, ita fit varium calidum insitum. Sciendum autē varium profundū semen, non modo pro discrimine parentum, vt parentes probū vel improbum semen tribuunt, in diuersis congressibus; verum etiā discriminē esse in semine, quod vnico congressu emittitur. Nā in eodē coitu præstantius est semen, quod primo effunditur, quia magis est in testibus elaboratū & est magis spiritu vitali plenum: ideoq; in tertia & posterioribus eiaculationibus emittit semen minus elaboratum; & in superfluo coitu emittitur etiā semen cruentum, crudum & incoctū. Quare si eueniat, vt seminis portio melior attineat ad hepar, minus proba ad vētriculum; fiet, vt fœtus melius formetur secundum hepar, quā secundū ventriculum: vt hinc ventriculus fieri possit paruus. Verū id quoq; sciendū, semē eiaculatū esse quoddam mistū e spiritu vitali, & humore. humorē autē probū prodire a pariete qui optimū sanguinem generat, & qui testes habet robustos: spiritū probū emanare, tū ab optimo corde, tū ab aliis partib. Iccirco necesse est semen in quantitate & qualitate esse optimū: ita tñ vt semen capiat quantitatem ab humore, qualitatem a spiritu. Vitalis autē spiritus a corde prodiēs primū reliquis impertit partib. mox ab his procedens, progredit in humiditatem seminalē tēpore coitus: quo fit, vt cū ad generatricē attineat simile generare, si cōtingat, vt spiritus prodeat a parente donato magnis oculis, fœtus similis producat; & similiter si prodeat a vētriculo paruo, fiat vētriculus paruus.

Quare constitutum sit, per calidum insitum esse intelligendum calidum primigenium: per insitam vero virtutem, a Galeno propositam, intelligere oportere facultatem generatricem; cuius subiectum est calidum: quod si bene habet secundum quantitatem & qualitatem, est sedes virtutis robustæ; si contra, debilis: tandem materiam e qua, esse sanguinem maternum. Hinc liquet, si virtus sit robusta in calido insito; & sanguis maternus bene habeat secundum quantitatem, & secundum qualitatem; produci optima instrumenta: si autem contingat, ut vitium sit in virtute insita, hoc est, e parte calidi insiti, & probitas in sanguine materno: ut dum pater est male constitutus, mulier autem probe habet: tunc organa procreantur vitiosa, & præsertim male figurata & intemperata: etenim imbecilla virtus, ratione calidi insiti vitiosi, materiam etiam optimam vincere non potest. Si autem vitium sit in sanguine, non in virtute: si sanguis deficiat; organa creabuntur exigua sed bene figurata: Si autem sanguis abundet; producetur organa magna, at male figurata. Si sanguis vitiosus sit ratione qualitatis; generantur organa intemperata. Si denique vitium sit & in virtute, & in sanguine: si sanguis deficiat; organa producentur exigua, & male figurata: Si abundet sanguis; organa creabuntur tum magna, tum monstrosa. Ex his igitur colligendum, ventriculum iusto minorem creari, si calidum insitum sit particeps facultatis generationis impertitæ a spiritu, prodeunte a parente, donato paruo ventriculo. Interim tamen non semper pater paruum obtinet ventriculum; sed fit etiam parvus ventriculus, si calidum insitum, ut attinet ad ventriculum, sit imbecillum: ut quamvis sanguis maternus sit copiosus, exiguus tamen a calido imbecillo attrahatur. Quod si absolute sanguis maternus deficiat; paruitas oritur non modo secundum ventriculum, sed etiam secundum omnes partes. Ex his colligere licet, imminutam magnitudinem nativam accidere ventriculo, dum frustratur facultas generatrix vitio vel calidi innati, vel vitio simul Sanguinis materni.

Differentia.

Ceterum ventriculi paruitas modo Magis, modo Minus est disproportionata. Proditque hoc vitium, quoad differentias, a causa efficiente, vel solum a Calido insito; vel & a Calido insito, & a sanguine materno.

Signa.

Galenus c. 71. art. med. admonet quandoque ventriculum esse adeo eminentem, id est, vergentem ad exteriora, ut tangentes facile magnitudinem & paruitatem ventriculi agnoscant: ut propterea parvus ventriculus ita constitutus non egeat signis. Si autem ventriculus situm obtineat profundior, cum Auicenna ventriculi paruitas indicatur e difficili tolerantia cibi copiosi, ut patientes repleantur ante saturitatem cibi.

Præsidia.

Quoad indicationes: attinent hæ ad præseruationem: nam paruitas
ventri-

ventriculi est effectus generatricis, e materno sanguine; quorum nullum est præsens: indicatio autem sumitur a præsenti. Quare in præsentia scopi debent esse præseratorii: ut homo præservedetur a malis, quæ vi paruitatis ventriculi occurrere possint. At cum hæc mala prodeant a vitiis, attinentibus ad opera, id est, a vitiosis operibus parvi ventriculi: sciendum hoc opus esse vel alimentale, vel excrementitium. Opus alimentale est chylus quantitate deficiens, qui non sufficit pro alendo corpore: unde *ἀρεσφία* imminet. Quare huiusmodi opus ita deficiens, indicat remedium, producens chylum copiosum, ut sufficiat pro corporis nutritione. Opus excrementitium est prima superfluitas, quæ, ut noxia, indicat remedium expellens, seu euacuans.

Prognostica.

Licet nulla sit spes ampliandi ventriculum; quia desideratur tum agens, tum materia e qua: non tamen est impossibile scopos præseratorios explere. Verum facilius est, primas superfluitates vacuare: minus facile, procurare, ut chylus generetur ita copiosus, ut sufficiat pro totius corporis nutritione, difficultas autem varia offertur, pro ratione paruitatis ventriculi, & temperamenti, & totius corporis. Nam difficultas magis magisque augeatur, quo ventriculus erit minor, in respectu ad totum corpus: nam opus est copioso alimento, quod ventriculus parvus non potest coquere. Difficultas augetur, si annectatur intemperies: nam ventriculus dyscratus adhuc ægrius concoquit. Et difficultas etiam intenditur, si totum corpus fuerit calidum & siccum: hoc est, absumentes copiosum alimentum: & si etiam totum corpus fuerit rari habitus, nam fit dissolutio.

Quoad materias præsidiarum, & primum cheirurgicas: in defectu chyli deficit sanguis: quare non secunda vena. At ratione excrementi, & præsertim, si aliud non sit lubrica, probantur fonticuli. *Curatio.*

Quoad medicamenta: probantur lenientia proposita in serm. de intemper. ventriculi, & roborantia. Auicennas probat vomitum bis in mense, si homo facile euomat. Quare oportet leuioribus vomitoriis uti: ut *oxymelito simpl. in iure tepido.*

Dietæ.

Quoad dietam: cum Auic. probatur cibi copiosi alimenti, & exigui excrementi. Sed hi cibi debent esse copia exigui, propter ventriculi paruitatem: sed pluribus exhiberi debet vicibus in die: nam causa nutritionis opus est copioso alimento; quod ventriculus nequit capere, cum sit parvus. ideo pluribus vicibus cibi euchymi, & multum nutrientes sunt offerendi.

Ppp.

CAPVT IIII.

De Tumore ventriculi.

ENTRICVLVS cum non modo corripitur magnitudine imminuta, verum etiam aucta: & magnitudo aucta possit esse & natia, & ascititia: de natia non est dicendum; præsertim cum huius natura pateat e superius propositis, & præterea magnus ventriculus sit in causa potius boni quam mali operis. Propterea dicendum est de magnitudine aucta ascititia, quæ vocatur Tumor: qui cum sit malum & frequens, & periculosum; ideo diligenter de eo dicendum. Et quidem in præsentia diligentiores erimus: ita in tumoribus aliarum partium breuissimi erimus. Quoad nomen: cum Galeno, libro de tumor. præter naturam, capite 1. scire oportet, tumorem bifariam accipi posse: primum, vt attinet ad quantitatem primam; deinde vt spectat ad quantitatem non primam. Declaro. Per primam quantitatem intelligimus tumorem prodeuntem a materia, sola peccante copia, vt hæc materia, verbi gratia, est bona vel caro, vel pinguedo: per non primam quantitatem intelligere oportet vitium, seu tumorem, qui spectat ad materiam, peccantem non modo secundum quantitatem, verum etiam secundum qualitatem; vt verbi gratia est tumor qui fit a bile copiosa, vnde fit a bile & copiosa, & calida, siccaque; ac proinde a materia, & copia, & qualitate peccante. In præsentia igitur per tumorem intelligimus spectantem ad quantitatem non primam. Vt institutum sit, dicere de ventriculo non carnosiore, non obesiore; sed correpto inflammatione, erysipelate, œdemate, scirrho, cancro, carbunculo, abscessu, & inflatione. Et fortasse quædam intelligetis, rara, & a nobis diligenter meditata. Verum cum tumor sic acceptus cum Galeno, possit esse tum morbus, tum symptoma: in præsentia per tumorem intelligimus morbosum. Adhæc cum vi tumoris morboſi lædatur actio ventriculi, & vt ventriculus est instrumentum, & vt obtinet partes similes: nunc principaliter sermo erit de tumore ventriculi, vt est instrumentum: secundario vero, vt ventriculus obtinet partes similes. Verbi gratia: cum inflammatio sit morbus in compositione & intemperie: principaliter respicimus ad inflammationem, vt est morbus in compositione. Tumor igitur hunc in modum acceptus, sic generatur: dum nimirum ventriculo occurrit materia peccans,

Nomen.

Generatio.

cans & copia, & qualitate, vt ventriculus & augeatur, & alteretur, atque ad eam perducatur magnitudinem & intemperiem, vt ratione v- *Definitio.*
triusque lædatur actio. Quare ventriculi tumor est magnitudo aucta
cum intemperie, lædens operationem ventriculi, procedens a mate- *Forma.*
ria, copia, & qualitate peccante. In qua definitione forma est ma-

gnitudo aucta cum intemperie, lædens operationes: nam tumor mor-
bosus, est morbus compositus e magnitudine aucta & intemperie: vn-
de proponitur a nobis tum magnitudo, tum intemperies eo excessu,
vt lædatur actio; & propterea magnitudo aucta sit morbus, & intem-
peries sit morbus. Vnde Galenus capite primo libr. tertio de caus.
symptom. ait; ventriculi actionem lædi ob morbos partium dissimila-
rium, hoc est, ob inflammationem, ob erysipelas, & hinc ob magni-
tudinem auctam, seu tumorem: quo loci Galenus proponit ventri-
culum, vt est quid dissimilare. Idem Galenus respiciens ad intemperiem
capit. 2. libr. de tumor. præter natur. statuit, in inflammatione partem non
modo augeri secundum quantitatem, sed etiam alterari secundum qua-
litatem. Quare tumor erit morbus, in mala compositione, & in intem-
perie: siquidem dum humor peccat & copia, & qualitate; ita qualitate
alterat, vt citius noceat qualitate, quam copia: verbi gratia, si sanguis fluat
in ventriculum, primum est causa morbi in intemperie; secundo est causa
morbi in mala compositione: & propterea dicit Galen. cap. 12. libr. de diff.
morb. inflammationem necessario esse morbum in intemperie, non ne-
cessario in mala compositione. Subiectum est ventriculus: vt distinguatur *Subiectum.*
tumor, de quo iam loquimur, a tumore aliorum instrumentorum. Et cum
ventriculus vix afficiatur tumore secundum se totum; dicitur subiectum
tumoris secundum sedem vel Internam, vel Externam; vel Dextram, vel
Sinistram; vel Infernam, vel Supernam. Quamuis intemperies, ad differen-
tiam magnitudinis auctæ, vt plurimum totum ventriculum afficiat.

Causa autem tumoris est materia, copia & qualitate peccans: ad dif- *Causa effi-*
ferentiam tumoris, qui produci potest vel a carne, vel a pinguedine; quæ *ciens.*
materiæ, sola copia peccant. In hac materia perpendi debet Species, *I. Species*
Vitium, & Causa generans. Quoad speciem: est Vapor, vel Minera. Va- *causa effici-*
poris ratione fit tumor, quem Auicennas vocat inflationem, potestque *entis.*
etiam dici tympanites ventriculi, Paulus vocat flatum ventriculi, Ae-
tius nominat inflationem. Minera, est Sanguis, Bilis, Pituita, Me-
lancholia, & Pus. Quoad materiam sanguineam: esse potest vel San-
guis, vel Ichor sanguinis. Si fuerit sanguis: fit tumor, qui vocatur in- *Sanguis.*
flammatiō, in qua inflammatione capit. 2. libr. de tumor. præter natur, san-

Ichor sanguinis.

Bilis flaua

Vide supra pag. 70.

Pituita.

Melancholia.

guis non modo fluit, sed fluxus detinetur, & sic tumorem procreat: & ob id Galenus ait, c. 12. lib. 2. cris. sanguinem in loco impactum, putrescere, & hinc creare inflammationem. Si autem fuerit ichor sanguinis, fit tumor, qui dicitur erysipelas. Concurrit autem sanguinis ichor, modo Sincerus, modo Mistus cum flaua bile: vnde Galenus respiciens ad Sincrum sanguinis ichorem. cap. 1. lib. 2. ad Glauc. dicit, e sanguine feruescente & tenuissimo, fieri erysipelas: vbi per sanguinem tenuissimum intelligit ichorem sanguinis, qui etiam rubra bilis dicitur. Respiciens autem Galenus ad ichorem sanguineum, mistum cum bile flaua, cap. 10. lib. de tum. præter nat. inquit, erysipelas fieri a bile, mista cum sanguine: vbi per sanguinem necessario intelligit ichorem: nam bilis mista cum humore sanguineo, caussat non erysipelas, sed erysipelas phlegmonodes. Biliosa vero materia est, quæ caussat erysipelas, capit. 1. libr. 14. meth. aph. 2. sect. 1. & cap. 5. lib. 2. de diff. feb. Notandum autem cum erysepelas sit vel Internum, vel Externum: Internum fieri posse a bile, tum sincera, tum mista: externum autem solum produci posse a bile flaua mista, vel cum ichore sanguinis, vel cum serositate, vt sit bilis, quam vocant pallidam. Confirmatur hoc Galeni testimonio. Nam primum respiciens ad internum erysipelas cap. 7. lib. 3. l. aff. statuit phrenitidem, & hinc erysipelas internum fieri non solum a pallida bile, verum etiam a flaua. Et com. 10. lib. 1. prorhet. voluit fieri phrenitidem a bile etiam æruginosa: etenim, si phrenitis fit ab atra bile, multo magis fieri potest a bile æruginosa. Quod vero attinet ad erysipelas externum, Galenus cap. 10. lib. de tum. præter nat. inquit, erysipelas fieri a bile mista, vel cum sanguine, vel cum aquosa sanie; vt si bilis sit sincera, non mista, cum Galeno loco citato, sit causa vlceris, non tumoris. Quare cum in præsentia sit sermo de tumore ventriculi, & proinde de tumore interno: statuendum fuerit, bilem concurrere posse & sinceram & mistam: Si sincera sit bilis, est flaua bilis, vel etiam supra flauam, sed infra atram: mista bilis est, vel cum ichore sanguinis, vel cum serositate. Hæc de materia biliosa. Quoad materiam pituitosam: Galenus ad hanc respiciens, cap. 10. lib. de tum. præter naturam, statuit, vi pituitæ procreari posse tumorem duplicem, hoc est, œdema, & scirrhum. Hi autem tumores inuicem conueniunt, vt sunt pituitosi; differunt autem pro vario vitio pituitæ: infra discriminis causa patebit, cum de vitio speciei loquemur; nunc enim versamur circa speciem materiæ, non circa vitium. Quoad melancholiā: ab hac fit scirrhus, cancer, carbunculus: qui tumores, cum prodeant e vario melancholiæ vitio, de hoc suo loco dicemus. Quoad materiam pur-

purulentam; hæc est in causa abscessus. Hæ ergo sunt species materiæ, a qua *Par.* produciuntur tumores. Vnde, si species sint simplices, tumores sunt simplices & exquisiti: si autem species inuicem misceantur, sunt tumores mixti & nothi, v.g. si tumor fiat a solo sanguine, fit inflammatio: si misceatur cum sanguine bilis, fit inflammatio erysipelatodes; si pituita fit inflammatio œdematosa, vel etiam scirrhusa, si melancolia, fit inflammatio scirrhusa, cancerosa, vel etiam particeps carbunculi. Hæc de specie materiæ morbificæ.

Quantum ad vitium speciei; hoc est in substantia, quantitate, qualitate, & ubi. Quoad *substantiam*: cum hoc vitium positum sit in putredine; locum habet in inflammatione, in erysipelate, in cancro, carbunculo, & abscessu: nam in inflammatione, ut dicitur cap. 2. l. de tum. præter nat. sanguis in loco perspiratione priuato ita detinetur, ut putrescat: quare est peccatum in substantia: in erysipelate etiam bilis ita putrescit, ut sit in causa putridæ febris: idem est dicendum de cancro, & de carbunculo: quamuis materia morbifica minus putrescat in cancro non exulcerato, magis in exulcerato cancro, adhuc magis in carbunculo: in abscessu etiam patet, pus esse materiam putridam id est peccantem secundum formam. Ut colligere liceat, tumorem flatulentum, œdema & scirrhum non prodire a materia putrida, nisi sit salsa pituita, quæ potest esse putrida; sed tunc fit œdema nothum, ut sit veluti erysipelas nothum: quemadmodum & causus nothus fit e pituita salsa. Quoad vitium secundum *quantitatem*; hoc vitium est commune omni speciei; nam tumor est magnitudo lædens operationes, quare fit a copiosa materia. Quoad vitium secundum *qualitatem*: hoc vitium perpendendum est & in genere, & in specie. Si in genere; in nulla specie materiæ desideratur: & ratio est; quoniam ventriculi tumor annexa habet intemperie. Si sermo fiat de vitio secundum qualitatem in specie: varium est vitium, pro varietate speciei: vnde quoad *statum*, vitium est secundum frigiditatem & crassitiem: si enim vapor sit calidus vel tenuis, non potest colligi ea copia, ut sit causa tumoris: vnde inflatio est tumor cum morbo frigido. Quoad *materiam sanguineam*; cum sit vel sanguis, vel sanguinis ichor: si fuerit sanguis; vitium positum est in caliditate & humiditate: verum, cum Galeno c. 2. l. de tum. præter nat. calidior euadit sanguis: ut propterea e c. 12. de morbo. diff. inflammatio sit morbus calidus & humidus. Si autem materia sanguinea sit ichor; vitium statui debet, in insigni caliditate & tenuitate, ut accedat ad naturam bilis: ut propterea non modo calefaciat, sed etiam siccet. Hinc Galenus c. 1. l. 2. ad Glauc. ait, e sanguine efferuescente & tenuiss. fieri erysipelas, quod est tumor calidus & siccus. Quoad *bilem*; huius

2. Vitium causa tumoris. Substantia vitium.

Quat. vitium Qualitatis vitium.

1.

2.

3.

vitium positum est in calore & siccitate : vt propterea tumor biliosus sit tumor calidus & siccus. Quoad *pituitā*; esse potest salledinis vel expers, vel particeps. Si sit expers salledinis; est pituita frigida, humida; modo tenuis modo crassa. Vnde cum Galeno c. 1. l. de tum. præter naturā si tenuis sit pituita, fit œdema; si crassa, fit scirrhus. Hinc œdema est tumor frigidus & humidus: scirrhus autem est tumor frigidus & humidus, sed qui accedit ad siccum, vt colligitur e cap. 7. & 9. l. 5. simpl. Si pituita sit salsa; vitium consistit in calido & sicco: vt propterea fiat tumor calidus & siccus. Quoad *melancholiam*; cum Galeno c. 2. l. de tum. præter naturā & c. 4. l. de atra bile; si melancholia sit expers exustionis, quæ vocatur nigra bilis; ab hac fit tumor scirrhus, frigidus, siccus, & durus. Verum, cum durities multiplex esse possit: operæ pretiū est, vt intelligatur, quot modis tumor durus produci possit. Sciendum igitur cum Galeno c. 4. l. 5. simpl. duritiem fieri, dum corpus vel siccescit, vel concrescit, vel nimium repletur: vt causæ ad duritiem concurrentes esse possint vel simplices, vel coniunctæ. Quoad siccitatem; siccatur corpus validis exercitiis, sole ardente, inedia, febre ardente: & sicari etiam potest corpus a siccantibus medicamentis, citra refrigerationē. Quoad concretionē, seu congelationem, congelatur corpus a vehemēti frigore. Frigoris autē causā multiplex esse potest; vna a foris incidentibus, vt est aer, aqua frigida, medicamenta refrigerantia, quibus quādoq; aliqui medici abutuntur in erysipelate: secunda causā est dyscrasia frigida partis: tertia est humor fluens frigidus. Quoad repletionē; corpus repletur a copioso humore. Quod si causæ duritiei inuicē coniungantur, mista fit durities, v. g. durities fit per exsiccationē & congelationē, si quis laboret in frigore; est enim causā siccans, & causā refrigerans: durities autē fit per repletionem & congelationem, si tumor fiat ab influxu materiæ frigidæ; nam a materia fluente, ratione copię, fit repletio; ratione frigiditatis fit congelatio. Si fiat durities per siccationē, congelationem, & repletionem, est tumor, qui producitur a materia copiosa, frigida, & sicca, sicut contingit in scirrhus. Si vero materia melancholica sit parcipes exustionis; vocatur atrabilis: & huius vitium positum est in calore, siccitate & crassitie: vnde fit tumor qui annexum habet morbum calidum & siccum. Cæterum admonet Galenus cap. 13. l. de tum. p. nat. si contingat, vt hæc materia, seu atrabilis, non ferueat, tumorem fieri cancrosum. Additque cap 8. si non ferueat, & sit minus acris; vel calida, fieri cancerum non exulceratum: si acrior euadat, produci cancerum exulceratum: & si efferuescat, fieri carbunculum. Si autem materia fuerit *purulenta*; fit abscessus: & cum omne pus sit calidum, abscessus est tumor, qui habet coniunctum morbum

bum calidum. Si vitium prehendatur secundum *vbi*: quoad quietem; *Motus & quietis vitia* semper materia præter naturam quiescit. Quoad motum; hoc vitium locum habet in tumore, quando materia generatur extra ventriculum: quod vitium desideratur in tumore flatulento, si flatus generetur in ventriculo: desideratur etiam in tumore pituitoso, si pituita generetur in ventriculo: præterea & in abscessu hoc vitium desideratur, si pus generetur in ventriculo: etenim si pus gignatur extra ventriculū, & fluat in ventriculū, abscessus non producit, sed alia mala oriuntur. Et propterea cum motus sit perpendendu, in tumore, qui producit a materia, q̄ extra ventriculū generatur: in motu cum sint quatuor, mobile, terminus a quo, spatium per q̄, & terminus ad quē. Quoad mobile; patet quod nam sit, ex iis quæ de specie diximus. Termin⁹ a quo, potest esse modo totū corpus, modo pars. Totū, si materia in toto corpore colligatur, siue sit sanguis, siue ali⁹ humor. Potest esse pars. v.g. iecur, ratione sanguinis & bilis; & si fuerit melancholia, lien, iecur; si pituita, cerebrū. Siue .a. sit totum siue pars corporis; utrūq; concurrir in ratione termini a quo, vt ventriculū superet, penes transmissionē; & terminus a quo superetur a ventriculo, penes attractionē. Spatium per q̄, sunt vasa, & potiss. venæ. Terminus ad quē, est ventriculus; vt vel attrahit, vel suscipit. Attrahit vi caloris vel doloris: suscipit ob intemperiem vel frigidā, vel humidā, vel frigidā & humidā; suscipit etiā ob raritatē: vt ventriculus ob mollitiē & raritatē facile suscipiat: vbi notandū, raritatē esse vitiiū natiuū, intēpiē esse vitiiū, tū natiuū, tum accititiū. Hæc de vitio speciei.

Causa generans materiā morbificā, dirigitur ad flatū, sanguinē, bilem, pituitam, melancholiā, & pus. Quoad *flatū*; cum Aetio, Paullo, Auicenna, cū flatus pro sui generatione requirat materiā e qua, & agens; vitium attinere potest, modo ad agens, modo ad materiam e qua, modo ad vtrumq;. Ad agens; dum ventriculi caliditas spectat vel ad calidum innatū imbecillum, vel ad intemperiem ventriculi: vt quamuis cibus nō offeratur flatulentus, tamen ob imbecillitatem caliditatis ventriculi, vertatur in flatum. Attinet autem vitiiū ad materiam, dum ventriculus repletur vel humore pituitoso, vel similibus cibus, id est vt ait Auicenn. si cibus sit in quo viger humiditas extranea: etenim, dum etiam est calidus ventriculus, non potest extraneā illam humiditatem resolvere, & propterea in flatū mutatur. Vnde si ventriculus sit refertus materia flatulenta; si in hanc agat frigidus ventriculus, cum Paullo & Aetio ita agit, vt nullū vaporē efficiat, ob imbecillitatē; nam frigidus ventriculus nec potest attenuare, nec consumere, nec cibū dissolvere. Si .a. in materiā flatulentā agat ventricul⁹ nō frigidus, sed vehemēter calid⁹: generatur flat⁹ nebulosus, verū in pauca quātitate, vt p̄ vnū vel alterū.

3. Causa generans materiam tumoris.

- auctum enacuetur. Quare flatus generatur e materia flatulenta, ab insigni caliditate: at non est ita copiosus, ut possit esse in causa tumoris. Caterum cum Auicenn. inflatio fieri etiā potest a materia melancholica: sed tunc est tumor flatulentus coniunctus cum siccitate. Pertinet deniq; vitium simul ad agens, & ad materiam e qua: dum calor est debilis, & materia est flatulenta. Quoad *materiam sanguineā*; cum esse possit, vel sanguis, vel ichor sanguinis: quoad sanguinem; patet, copiosum sanguinem generari ex alimento bono, & copiosi succi, a iecore calido & humido. Quoad ichorem; huius materia e qua, est sanguis: agens, calor intensior partis, in qua reperitur sanguis. Et ob id scribit Galenus cap. 2. l. de tum. præter natur. sanicm tenuiorem sanguinis, id est ichorem sanguinis, in inflammatione, generari e sanguine vi caliditatis inflammatoriæ, & proinde intensæ. Quoad *bilem*; patet eam generari e cibis biliosis, ab hepate calido & sicco. Quoad *pituitam*; & primum non saliam; hæc generatur e materia frigida & humida, id est e portione cibi frigida & humida; a frigido ventriculo, atque etiam a cerebro. At si pituita sit salsa, cum sit calida; sciendum, quod generetur ab agente tum putredinali, tum non putredinali. Et ob id sciendum cum Philosopho, causam immediatam falsedinis esse vaporem calidum exustum, mistum cum materia aquea. Hic vapor calidus necessario generatur a causa calefaciente: at causa hæc est putredinalis, dum v. g. pituita ob putredinem fit salsa: namq; calor putrefaciens, agens in pituitam, producit vaporem exustum; qui ut permiscetur cum portione aquea, est in causa falsedinis. Calor autē est nō putredinalis, veluti cum pituita sit salsa, ob mitionem salsæ serosæ humiditatis, quæ serosa humiditas reddita est salsa, quia a calore insigni, portio serosæ humiditatis est conuersa in vaporem exustum, qui mistus cum aquosa humiditate hanc salsam reddit: ut si deinde hæc humiditas serosa salsa, misceatur cum pituita non salsa; pituita hæc euadit salsa: veluti, si misceatur aqua salita, cum iure dulci, ius euadit salsum. Quoad *melancholiam*, ex alibi dictis patet generari a caliditate hepatis: quamuis atra bilis generetur a caliditate intensiori. Quoad *materiam purulentam*; cum Galeno com. vlt. l. 1. prognost. huius generationis gratia supponere oportet, requiri materiam e qua, & agens. Materia e qua, est sanguis, dispersus per exiguas partes in loco inflammato: ut cum hic sanguis sit extra venas; non mutetur in substantiam partis: unde est materia, e qua generatur pus: quare est materia prorsus nec benigna, nec maligna. Agens est calor partis inflammatae: & est particeps gradus tum caloris naturalis tum caloris præter naturam: ut beneficio gradus naturalis, sanguis coquatur; vi autem gradus caloris præter naturam.

naturam, putrescat: ut pus sit quiddam mistum, e sanguine partim concocto, partim putrefacto. Hinc pus optimum obtinet partes concoctas plurimas, putrefactas paucas: contra autem se habet, pus pessimum: sicuti mediocre pus, medio modo. Vnde cum portio concocta sit albicans, ad similitudinem partis, sit æqualis, sit levis; portio autem putrefacta sit foetida: facile colligere licet, optimum pus esse candidum, æquale, læue, & minime foetidum, seu exigui foetoris, ut fiat ab ingenito calido, sed non plane vincente, propter calorem putredinalem, & materiam non prorsus benignam.

Si tumor ventriculi perpendatur secundum formam: cum sit magnitudo aucta, cum intemperie, lædens operationes; cum magnitudo aucta sit morbus, lædens operationes: differentia est secundum Magis & Minus. At tumor, ut habet iunctam intemperiem, diuisioni subiicitur: nam intemperies vel est Frigida, ut in tumore flatulento; vel Calida & humida, ut in inflammatione; vel Calida & sicca, ut in erysipelate, in cancro, in carbunculo; vel Frigida & humida, ut in œdemate; vel Frigida & sicca, ut in scirrho; vel Calida, ut in abscessu. Hi autem tumores ita se habent, ut detineant ventriculum vel secundum Totum, vel secundum Partem: & si secundum partem, vel Internam, vel Externam; Dextram vel Sinistram; Superiorem, vel Inferiorem; Posteriores, vel Anteriores. Tandem ita se habet hic tumor, ut ratione efficientis secundum speciem fiat, vel a Vapore, vel a Minera. Si a minera, a materia vel Sanguinea, vel Biliosa, vel Pituitosa, vel Melancholica, vel Purulenta. Et ratione vitii materiae; dicendum, ratione substantiae; materiam vel esse Putridam, vel Non putridam. Ratione quantitatis, in copia Maiori, vel Minori. Ratione qualitatis primæ, materiam esse Calidam, vel Frigidam: & si calida fuerit, esse vel Calidam & humidam, vel Calidam & siccam: & si fuerit frigida, esse vel Frigidam & humidam, vel Frigidam & siccam. Ratione secundæ qualitatis, statuendum, esse vel Crassam vel Tenuem. Ratione quietis, dicendum, Magis vel Minus quiescere. Ratione motus; ut mouetur a termino a quo; mouetur vel a Toto, vel a Parte: ratione termini ad quem; ut ventriculus vel Attrahit, vel Suscipit. Et postremo, ratione causæ generantis, dicendum; ut materia morbifica est varia, ita diuersam esse causam generantem, prout vitium dependet e Parte vel Materia, vel Agentis, vel Vtriusque.

Facilime sensus tensionis manifestat ventriculi tumorem in genere: quamuis vix percipiatur in œdemate. Verum cum tumor possit esse modo maior, modo minor: cognosceris, e vehementia & remissione symptomatum. Verbi gratia, si remissa sint symptomata, tumor indicatur parvus.

Differentia.

I.

II.

III.

Signa.

I. Differentia a forma.

Verum autem cum magnitudine morboſa ſit coniunctus morbus vel cal-
 dus, vel frigidus, vel etiam alius morbus: cognoscitur potiffimum e cog-
 nitione differentiarum, quæ capiuntur a cauſa efficiente: verbi gratia, dum
 cognoscimus tumorem fieri a ſanguine; patet etiam cum magnitudine
 coniunctum eſſe morbum calidum & humidum.

2. Differen-
 tia a ſubie-
 cto.

Verum ſi afficiatur totus vĕtricus; ſenſus vel dolorificus, vel grauita-
 tis, cruciabit ſecundum omnes partes: vt, quomodocunque decumbat æ-
 ger, noxā percipiat. At ſi tumor fuerit in parte, & quidem interna; cogno-
 ſcitur e dolore, ſi aſterior euadet, dum cibus ingeritur, & dum cibus con-
 coquitur. Ratio eſt: quia dum cibus aſſumitur, per fibras rectas attrahitur,
 vt eo tempore tunica interna agitetur: cum ergo dolor per quietem mi-
 teſcat, per motum exacerbetur; & cum labore tunica interna ventriculi
 in deſcenſu cibi; ideo hoc tempore dolor intenditur. Et ſimiliter dum ci-
 bus concoquitur, cum cibus internam tunicam tangat, ſua copia, & quan-
 doque etiā qualitate eſt in cauſa, vt tumor validius ſoluat cōtinuum. Si au-
 tem afficiatur vĕtricus ſecundum partem externam; cognoscitur, ſi poſt
 cibi concoctionem dolor augetur; & ratio eſt; quia poſt cibi concoctio-
 nem cibus ventriculum egreditur, vnde deſcendit in inteſtina, in meſente-
 rium, vt in his partibus aliquantisper cibus concoctus detineatur: vnde
 dum cibus egreditur ventriculum, cū expellatur per fibras trāſuerſas, quæ
 ſunt inſertæ in tunica externa; dolor in hoc egreſſu augetur: dum autem
 cibus in inteſtinis detinetur, & in meſenterio, ſimiliter intenditur dolor,
 quia cibus vĕtricum ſecundum tunicam externam comprimit: ſed præ-
 terea & vapor, ſi acris ſit, ſi poſt cibum concoctū petat ventriculū; eſt etiā
 in cauſa, vt dolor augeatur. Si autem tumor occupet ventriculum ſecun-
 dum partem dextram, vel ſiniſtrā: cognoscitur facillime e ſede doloris. Si-
 militer, ſi afficiatur vĕtricus, ſecundum partem infernam vel ſupernam.
 Et, cæteris paribus, ſi tumor eſt in parte ſuperna, dolor eſt acerbior: quia
 pars ſuperior, eſt exquisitoris ſenſus. Præterea cum affici poſſit vĕtricus,
 ſecundū partem anteriorem, vel poſteriorem; tumorem eſſe in parte an-
 teriore, tactu deprehendi poteſt, vt ſignis non ſit opus: ſi tumor ſit in par-
 te poſteriori; ſi malum in poſteriori parte pertineat potius ad externā tu-
 nicam, cognoscitur, quia æger peius habet, dum ſupinus decumbit: ſi au-
 tem tumor in parte poſteriori ſpectet potius ad internas partes, cognosci-
 tur, quia æger peius habet, dum pronus decumbit, quia moleſtior eſt ille
 decubitus, per quam pars affecta magis comprimitur.

3. Differen-
 tia a cauſa eff.

Quoad differentias, quæ ſumuntur a cauſa efficiente: oportet cogno-
 ſcere cauſæ morbificæ ſpeciem, vitiū & cauſam generantem. Quoad ſpe-
 ciem, cum

Si enim cum sit materia flatulenta, sanguinea, biliosa, pituitosa, melancholica, & purulenta: Flatulenta indicatur e dolore extensiuo, citra sensum grauitatis; & præterea tangenti apparet ventriculus instar tympani; ventriculus item calidus ad tactum non deprehenditur; nec febris necessario subsequitur; adhæc iuuant, quæ discutiunt flatus; & causæ sunt prægressæ, a quibus possunt flatus generari. Vtrum autem materia sit, vel sanguinea, vel biliosa, vel pituitosa, vel melancholica: cognoscitur e signis, de quibus diximus in sermone de intemperie ventriculi cum materia. Sequuntur signa indicantia materiâ purulentam, vt sunt, prægressa inflammatio, in qua; cum symptomata remitti deberent, intenduntur potius; quoniam scilicet sanguis nõ resoluitur, sed mutatur in pus; in puris autem generatione dolores & febres, & proinde symptomata augentur. Quoad vitii cognitionem: & primum vitii in substantia: Si materia, verbi gratia, est putrida; indicatur e febre, & reliquis signis, indicantibus vitium quod est in caliditate, de quibus suo loco. Si vitium sit in quanto; prout maius est vel minus vitium, ita indicatur e vehemētia & remissione symptomatum: vt euident sit, quo vehementiora sunt symptomata, eo materiam magis in quanto peccare. Quoad vitium in qualitate; & primum, cum possit esse materia calida vel frigida, tenuis, vel crassa: quoad materiam caliditate peccantem; cum Auicenna hæc cognoscitur ex insigni dolore: vbi enim insignis est caliditas, cum violentia soluitur vnitas: indicatur etiam ex inappetentia, ex siti; & in præsentia supponatis causam & inappetentiæ & sitis, nam de his in propriis capitib. agemus: præterea indicatur materia calida e sensu caliditatis secundum regionem ventriculi: insuper e febre. Verū, cum dentur gradus in caliditate: caliditas minus intensa indicabitur e symptomatibus mitioribus; intensior contra ex intensioribus: vt, cum mitior sit caliditas in sanguine, intensior in ichore sanguinis, intensior in biliosa materia, adhuc intensior & cōtumacior in atra bile, & intensissima sit caliditas in atra bile efferuescente; ex his qui prudens medicus erit, cognoscet, & inflammationem, & reliquos tumores calidos. Si enim sit inflammatio; mitior est caliditas, quam in reliquis tumoribus calidis. Cognoscitur etiam materia calida peccans e febre. Et quia ratione materiæ calidæ in consensum sæpe ducitur cerebrum; cognoscitur e delirio. Quoad falsam pituitam; hæc non attingit bilis, vel atræ bilis caliditatis gradum, quia non est ita calida falsa pituita: vnde fit, vt symptomata eius sint mitiora. Materia frigida, indicatur ex apperentia, e carentia sitis: præterea e sensu frigiditatis secundum regionem ventriculi: ex absentia febris: & e prægressis causis, quæ possunt materias frigidas generare. Vtrū autem materia sit re-

*Signa causa
generantis.*

nuis vel crassa; hæc vitia potissimum perpenduntur gratia pituitæ: siquidem pituita esse potest tum tenuis, tum crassa: nam sanguis mediocritatem seruat; ichor & biliosa materia, sunt materiæ tenues: melancholia est materia crassa. Itaque pituita, cum possit esse modo tenuis, modo crassa: tenuis indicabitur e mollitie secundum ventriculum: crassa cognoscetur e duritie: & hinc cognoscere licet, an sit vel œdema, vel scirrhus; cum œdema fiat a materia tenui, scirrhus a materia crassa. Quoad vitium secundum motum: & primum, ratione termini a quo; cum esse possit vel totum, vel pars: totum cognoscitur ex aliqua cohibita euacuatione, ope cuius totum prius euacuabatur, verbi gratia; si aliquis sit consuetus vacuare sanguinem per nares, & supprimatur hæc vacuatio, & subsequatur inflammatio: statuendum est moueri a toto. Pars autem in ratione termini a quo, indicabitur e signis indicantibus huius vel illius partis vitium, verbi gratia, si tumor oriatur post capitis grauitatem, post suppressam capitis vacuationem, vel per os, vel per nares; iudicandum est, terminum a quo esse cerebrum: & sic de reliquis. Quoad causam generantem: cum causa concurrans ad generationem, sit materia e qua, & sit agens: Si vitium attineat ad materiam e qua; indicabitur e viciu præcedenti: verbi gratia, e cibis prægressis flatulentis, indicatur tumorem flatulentum generari a materia e qua. Si vitium pertineat ad agens; cognoscitur a mala dispositione alicuius partis: verbi gratia, si ventriculi tumor sequatur frigiditatem & humiditatem cerebri, facile poteritis iudicare, vitium non pertinere ad materiam e qua, sed ad agens, id est, ad intemperiem frigidam & humidam cerebri. Quod si contingat vt fiat tumor, posteaquam prægressus est victus malus, & sint signa imbecillitatis alicuius partis; dubio procul statuendum, vitium attinere non modo ad materiam e qua, sed etiam ad agens. Et quod dictum est de cerebro, deque ventriculo; dicendum est de qualibet alia parte: verbi gratia, si sint signa calidioris iecinoris, & sit, verbi gratia, erysipelas; facile iudicare poteritis, causam generantem attinere ad iecur, ad hoc determinatum agens. Quod si patiens, præter iecoris caliditatem sit vsus cibis biliosis; etiam leui negotio cognoscetis, vitium ratione generantis, pertinere ad vtrumque.

Indicationes.

I.

II.

III.

*Indicatio e
specie.*

Præsidia non sumuntur a forma, quatenus hæc constituitur in magnitudine aucta, quæ non indicat vtile: Sed intemperies indicat per contrarium alterans. Quoad subiectum: cum sit ventriculus; quid indicet, & quid requirat, proposuimus in sermone de intemperie ventriculi. Materia autem morbifica indicat. Si enim perpendatur species, nihil aliud indicat, quam remedium determinatum: verbi gratia, si materia sit sanguis, & ratione

& ratione quantitatis opus sit euacuare, ratione caliditatis, refrigerare; habetis remedium vacuans, remedium refrigerans: sed neutrum est determinatum: euadit autem determinatum ratione speciei; quia ratione sanguinis, remedium vacuans determinatur ad sanguinem; refrigerans determinatur ad sanguinem. Quoad materiæ morbificæ vitium; si ad substantiam spectet; indicat eradicans: huiusmodi est materia flatulenta, putrida, & purulenta. Si vitium in quantitate; oritur indicatio minuendi. Modi autem minutionis plures esse possunt: fit enim minutio sensibiliter, vel insensibiliter. Insensibilis minutio fit per modum percussione, resolutionis, vel exsiccationis; quemadmodum locum habet in œdemate, teste Galeno cap. 3. lib. 2. ad Glauc. Si vitium pertineat ad qualitatem; hoc vitium perpendendum est secundum qualitatem primam, vel secundam. Quoad qualitatem primam; oportet per contrarium alterare: verbi gratia in tumore a flatu, oportet calefacere: in inflammatione refrigerare: in œdemate ac scirrho calefacere. Quoad secundam qualitatem; materia crassa attenuanda, tenuis, si fluxa est, non debet incrassari. Quæri autem potest, quid statuendum sit de duritie, & de indicationibus ratione scirrhi? Sciendum igitur cum Galeno cap. 4. lib. 5. simpl. cum tumor durus fiat a materia dura, propterea indicari præsidium emolliens: at cum hoc præsidium emolliens sit nimis genericum; ideo subdit Galenus, cum vna non sit indurantium essentia, sed triplex, ob id nõ vnicam esse medelam. Cum autem indurantium triplex natura in eo posita sit, quod materia morbifica peccat copia, frigiditate, & siccitate: ideo oportet causa tumoris duri euacuare, calefacere, humectare: vt hæc sint præsidia emollientia. Quamuis Galenus dicat loc. cit. a medicis proprie vocari præsidium emolliens, quod dirigitur ad duritiem, quæ fit a frigiditate: & si fiat durities a siccitate, nuncupari humectans: si a copia, vacuans; non autem emolliens. Sed de nominibus nihil erimus solliciti. Ad rem. In scirrho ratione materiæ duræ, oportet emollire; quare euacuare, calefacere, humectare. Quoad vitium, attinens ad vbi: hoc pertinet ad quietem, & motum. Ratione quietis, nihil ex usu indicari potest. Quoad motum; indicatur remedium retrahens ad partes alias, a ventriculo. Quoad causam generantem: variæ sunt hauriendæ indicationes, vt varia esse potest causa generans: verbi gratia si causa generans sit immoderata iecoris caliditas; oritur indicatio refrigerandi, &c. Cæterum quædam monebimus circa causam generantem purulentam materiam, in abscessibus. Hæc ergo postulat præsidium in inflammatione, si metuitur ne hæc degeneret in abscessum: nam si fiat inflammatio, quæ citra abscessum possit terminari; non est cogitandum de præsidio re-

*Indicationes
a vitio.*

*Indicationes
a causa ge-
nerante.*

*De præsidio
abscessuum:
& unde Sup-
purantia in-
dicentur.*

spiciente causam generantē pus. Si igitur inflammatio in pus & in abscessum mutetur: studendum est vnice vt sanguis in bonum pus mutetur. Licet enim suppuratio non sit vera concoctio; propterea quod pus etiam optimum, nec indiuiduum, nec speciem seruat; est tamen puris generatio maturitas quædam putrescentis sanguinis, & hinc quoq; concoctio, sed metaphorica; in qua portio benigna requiritur sanguinis, quantum fieri potest, & requiritur etiam calor naturalis. Cum igitur expediat, vt pus generetur, sed bonum, quantum fieri potest: iccirco ad duo respicere oportet: nimirum ad sanguinem, vt habet rationem materiæ e qua; & ad calorem naturalem, vt habet rationem agentis. Quoad sanguinem, cum a benignitate recedat, vt putrescit; & quanto magis putrescit, tanto magis recedat a naturali statu: iccirco ne putrescat, oritur indicatio refrigerandi & siccandi: cum putredo vigeat, vi caliditatis & humiditatis. Cæterum, cum sanguis putrescens quandoq; ad frigidum vergere possit; ideo oritur indicatio calefaciendi. Si contingat, vt sit crassior; oritur indicatio attenuandi: si tenuior; incrassandi, vt bonum generetur pus. Quoad agens: cum sit calor naturalis, qui turbatur & offenditur in suppuratione a calore extraneo: ideo in puris generatione indicationes sunt capiendæ, a calore tum extraneo, tum naturali. Vnde ratione caloris extranei, oritur indicatio refrigerandi: ratione autem caloris naturalis, hic seruandus est, secundum substantiam, seu quantitatem & qualitatem. Et cum caloris naturalis substantia sit vaporosa, qualitas sit caliditas: ratione substantiæ indicatur præsidium vaporosum; ratione caliditatis indicatur præsidium calidum, in eodem caliditatis gradu, in quo est pars, in qua debet fieri suppuratio. Et quia hæc dicta sunt magni momenti; non fuerit præter rationem, vtrumq; dictum probare Galeni testimonio. Et primum, quoad præsidium vaporosum; hoc insinuauit Galenus cap. 4. lib. 5. simpl. (*ubi mirari subit, quomodo hæc Galeni loca intelligant, qui statuunt non esse differentiam inter calidum insitum, & temperiem.*) Galenus ait, cataplasma e triticea farina confectum in natura temperata calorem non alterare; sed tantum in substantiam agere: vnde cap. 5. subdit, catellos, ventriculo impositos, calorem secundum substantiam & copiã augere, non secundum qualitatem: vt cap. 7. concludat, medicamentum pus mouens, ad differentiam emollientis, quantitatem potius, quam qualitatem augere: & propterea medicamentum pus mouens, quantitate potius quam qualitate agere. Et fundamentum est: nam calidum innatum secundum substantiam assiduo dissipatur; permanet autem idem caliditatis gradus, nisi aliquod extrinsecus occurrat: vnde pus mouens, cum sit calidum in eodem gradu, in quo est calor; caloris

qualitas

qualitas non mutatur: & cum idem seruetur caliditatis gradus; calor naturalis secundum qualitatem non patitur. Hinc medicamentum pus mouens, quamuis tenuitate sua calefaciat; non dicitur tamen agere, quia non mutat caliditatē caloris naturalis, sed eam seruat. Verum cum pus mouens sit calidum & humidum, & proinde obtineat substantiā, quæ promte euaporat: ideo medicamentū suppurans habet substantiā vaporosam similem substantiæ calidi innati: ut propterea substantia calidi innati augeatur a vapore, seu a substantia vaporosa, prodeunte a suppurantibus. Proinde cum calidum mutetur secundum substantiā, & augeatur beneficiis suppurantiū: secundum hanc rationē patitur calidum innatum secundum substantiā, id est, secundum quantitatem: ideoque; sicuti calidū innatum secundū substantiā absumitur, ita operæpretium est ut reparetur. Et, cum hæc sit vis medicamenti suppurantis, ut augeat caloris quantitatem, non qualitatem; iure Gal. dixit, suppurans agere nō qualitate, sed quantitate. Ex his igitur colligi potest, satis differre suppuratorium ab emolliente. Sed Gal. c. 2. l. 5. simpl. ait, pus mouens esse calidum & humidum: & hac ratione fieri, ut corporis humiditas secundum substantiam consumatur, ut astrictione sit opus: & concludit Galenus, medicamenta suppurantia, nec substantiam absumere, nec augere. Propterea, cum e Galenō suppurantia modo augeant substantiā calidi innati, modo imminuant, modo nec augeant, nec imminuant: ideo ut intelligatis Galenum, sciendum, humiditatem in corpore existentem, bifariam considerari posse: altero modo, ut pertinet ad partes similes, siue sit humiditas rorida, siue sit humiditas apposita: deinde consideratur humiditas, ut pertinet non ad partes viuentes, sed ad calidum insitum. (*Calidum insitum aliud est a temperamento: crasis enim pertinet ad partes similes, seu viuentes: calidum innatum est quid extra partes viuentes: ideoque, calidum insitum obtinet humiditatem, quæ est alia ab humiditate partium viuentium.*) His cognitis, satisfaciētes difficultati, dicimus: si primo modo sumatur humiditas, ut pertinet ad partes similes; hæc non augeatur a suppurantibus: Si autem secundo modo sumatur humiditas, scilicet ut attinet ad calidum innatum; secundum hanc rationem pus mouens potest augere substantiam calidi innati: & ita est intelligendus Galenus capite quinto. Hæc solutio est Galeni capite quarto, libro quinto, simplic. ubi ait, pus mouens naturales partis humiditates, nec augere, nec minuere: sed augere naturalis caloris humiditatem, non partis. Haftenus igitur locuti sumus de præsidio vaporoso. Quoad præsidium calefaciens; indicatur hoc a calido insito: quod ut seruetur, suppurans postulat in eodem caliditatis gradu, in quo est calidum innatum.

Hæc veritas confirmatur Galeni testimonio: ait enim cap. 2. lib. 5. simpl. pus mouens esse ita calidum & humidum, vt caliditate producat similem corpori. Et addit cap. 5. pus mouens, obtinere crasin æqualem: vt vim habeat potius conseruandi, quam alterandi partes, in quibus fit suppuratio: vt in suppuratione augeatur humiditas, & calor conseruetur. Cæterum animaduertere oportet, non adesse materiam, quæ possit & substantiam augere, atq; etiam calorem cōseruare, nisi omnia assint, quæ adiuumentum præstent: vt si verbi gratia sanguis, qui debet mutari in pus, iusto sit humidior, & caro sit contusa. Propterea in phlegmone, dum animus est pus generare; ratione sanguinis, si contingat vt sit vitiosus, per contrarium corrigendus, calor extraneus remittendus, & refrigerandus: opus etiam est augere substantiam caloris naturalis, & seruare temperiem. Sed dubitatio oritur: si quidem quispiam suspicari posset, nos fuisse diminutos. Nam Galenus cap. 8. lib. 5. simpl. ait, medicamentum suppuratorium opus esse, vt sit emplasticum, viscidum: & rationem reddit, inquiens: cum pori nostri corporis debeant occludi, vt halituosus spiritus includatur; opus esse, vt pus mouens sit viscidum. Nihil autem nos de visciditate diximus? Responsio facilis est: etenim verum est, ad suppurationem celebrandum opus esse præsidio, donato caliditate simili, cum caliditate corporis, & vaporosa substantia, & præterea opus esse, vt sit emplasticum. Verum hoc præsidium ita se habet, vt ea ratione qua proponitur calidum, dirigatur in qualitatem caloris, id est, indicatur a qualitate caloris: vt vaporosum, dirigatur in substantiam caloris, id est, indicatur a substantia caloris. At viscidum, nõ dirigatur in calidum innatum: quia si dirigeretur, doctrina nostra fuisset diminuta: dirigatur ergo in medicamentum pus mouens, quod est calidum, humidum, vaporosum; & propterea, vt est tenue, cum huius causa vim habeat nocendi, eget correctione, & proinde mistione viscidi medicamenti: nisi contingat, vt medicamentum pus mouens sit etiam viscidum, quemadmodum est triticea farina: at si verbi gratia vsurpetur aqua dulcis; optimum est permiscere oleum, vt corrigatur aquæ tenuitas, & medicamentum fiat calidum, vaporosum, & emplasticum. Verum cum hæc doctrina pertineat ad methodum medicamentorum: ideo de præsidio hoc emplasticum rationabiliter in sermone de indicationibus nihil a nobis dictum fuit.

*Prognostica,
in genere.*

Tumor ventriculi est malum insignis momenti: nam necessario adest vehementia & essentia, & dignitatis. Essentia quidem adest vehementia; nam dum tumor lædit operationes, vt nõ habeat rationem symptomatis, sed morbi; dubio procul est magnus recessus a naturali statu: quare insignis vehementia essentia. Et præterea intenditur vehementia essentia; quoniam

in ven-

in ventriculi tumore, de quo loquimur, quæ sunt præter naturã, sunt plura: siquidẽ annexa est intemperies; est enim morbus in magnitudine aucta, cum intemperie. Dignitatis adest vehementia: nam afficitur ventriculus, qui ducere potest in consensum præcipua viscera: & cum Gal. ca. 17. li. 11. meth. instar hepatis alimentũ concoquit pro toto corpore: ut in tumore tumiecoris, tum ventriculĩ, opus sit tenuiori cibo, quã in aliis tumoribus. Vnde Gal. c. 5. l. 10. meth. loquens de ventriculi inflammatione, ait: vitium esse mortiferũ, his patientibus, qui imbecillas obtinent vires: nam inflammatio prohibet alimentũ, quo tamẽ eget virtus debilis. Adhæc vehementia dignitatis intenditur, cum hoc vitium spectet ad intemperiem: quoniam cum Gal. c. 12. l. 7. meth. etiam temperies dignitatẽ sibi vehementem vendicat. Concludendum ergo tumorẽ ventriculĩ non exigui esse momenti. Sed pro vi differentiarũ periculum intenditur. Quoad differentias ratione formæ, cum sit magnitudo aucta cum intemperie: quoad vehementiã essentia, ratione magnitudinis auctæ; ut magnitudo est vel magis, vel minus aucta, ita intenditur & minuitur periculũ. Ratione autẽ intemperiei; quid possit intemperies, diximus in serm. de intemperie ventriculi. Quoad vehementiã dignitatis; est summa vehementia, si afficiatur totus ventriculus: remissior vehemẽtia, si afficiatur secundum partẽ. Et quoad partem; est remissior dignitatis vehemẽtia, si afficiatur ventriculus secundum partẽ externam. Quoad internam; remissior est vehementia dignitatis, si afficiatur ventriculus secundũ partem internã, nam minus imminet vehementia facultatis. Quoad differẽtias quæ sumuntur ab efficiente, primũ varia est vis, pro varietate speciei, pro discrimine vitii, pro diuersitate causæ generantis. Declaro, sed posthabita vehementia dignitatis; idem enim dicendũ esset, quod modo est propositũ. Quoad speciẽ: cum sit flatus, sanguis, bilis, pituita, melancholia, & pus: notandum, flatum magis recedere a naturali statu, quam recedat sanguis; minus tamen periculosum esse tumorem flatulentum, quam sit tumor inflammatorius: ratio est; quia licet vehemẽtia essentia sit intensior in flatu, quam in sanguine, ut hæ materiæ secundũ speciem perpenduntur: tamen si inuicem cõferantur penes vitia, cum sanguinis vitium sit vehementius vitio flatus, propterea statuendũ, tumorem flatulentum esse minus periculosum. Quoad mineram; malum est mitius, si fiat a sanguine, quã si fiat vel ab ichore sanguinis, vel a bile, siue flaua, siue atra. Ut, si seruetur paritas, minoris discriminis sit inflammatio, quã erysipelas, cancer, carbunculus: nam horum tumorũ materiæ magis recedunt, quam recedat sanguis. Si autem materia sit vel pituitosa, vel melancholica; sunt materiæ quæ secundum speciem magis recedunt a natura, quam sanguis:

Prima differentia a forma.

Prima differentia a subiecto.

Prima differentia a causa efficiente.

Prima speciei.

natura enim posita est in calido & humido, qualis est sanguis; pituita autem est frigida & humida; melancholia frigida & sicca: interim tamen inflammatio est magis periculosa œdemate & scirrho: nam sanguis est maioris actiuitatis, vt immineat vehementia facultatis. Quare vehementia essentiae, prodiens a materia specifica, prout recedit a naturali statu; & præterea vehementia facultatis, prodiens a causa specifica; ita se habent, vt necessarium sit statuere, maius esse discrimen, dum adest maior actiuitas: & hinc fit, œdema & scirrhum, cum pendeant a specie magis recedente a naturali statu, sed exiguae actiuitatis, tumores esse minus periculosos, quamuis longiori tempore possint expugnari. Si inuicem conferantur pituita & melancholia, statuendum est, melancholiam magis recedere a natura, nec minoris esse actiuitatis: & proinde scirrhum esse magis periculosum œdemate.

Prima vitii. Tandem si materia sit purulenta: huius vehementia, si dirigatur ad speciem, est satis insignis: siquidem pus etiam optimum est a toto genere præter naturam, & propterea minatur vehementiam facultatis: nec præter rationem, quoniam est malum, quod sequitur inflammationem, vi cuius facultas reddita est debilis: & præterea non est materia purulenta exiguae actiuitatis, cum producat vlcus. Quod si perpendatur materiae vitium, & primo secundum substantiam: si materia sit putrida, malum est magis periculosum, nam magis recedit a natura: & propterea quo putredo est insignior, eo etiam tumor est periculosior. Idcirco recte statui potest, inflammationem, erysipelas, cancrum, carbunculum, abscessum, esse vitia admodum periculosa: atque prout hæc mala pendent a materia insigniter putrescente, fit etiam, vt magis hi tumores periculosi euadant; quoniam vehementiae insigni essentiae additur vehementia facultatis. Secundum quantitatem vitium quo maius est, ita etiam augetur periculum: vnde Galenus capite nono, libro de tumor. præter naturam dicit; dum magna est inflammatio, imminere gangrænam, & hinc sphacelum, & mortem: ratio est; quoniam in gangræna membrum corripitur solum secundum partem, in sphacelo secundum totum. Notandum autem oriri hæc incommoda, cum Galeno capite nono, libro secundo, ad Glaucon. propterea quod gangræna fit e magna inflammatione, & hinc e copioso admodum sanguine, vnde sanguis ita abundat, vt arteriæ ex angustia loci non possint attolli: quo fit vt adimatur transpiratio: ademta autem transpiratione calor insitus suffocatur, & materia inflammationis malignior euadit, hincque vis impertitur cordi, & sequitur mors.

Si pro-

Si prognosticum capiatur a materia, vt peccat secundum qualitatem; primum, quoad caliditatem & frigiditatem, statuendum est, vitium esse magis periculosum secundum caliditatem, quam secundum frigiditatem: ratio est: nam vbi viget caliditas, est contrarietas inter indicationes; quæ contrarietas non adest, dum materia peccat frigiditate: & propterea dum viget caliditas, vehementia essentiae est insignior. Hoc confirmatur: nam dum materia caliditate peccat, resoluentia materiam, vt calida, caliditatem intendunt: in tumore autem frigido, resoluentia, quatenus calida, frigiditatem remittunt. Et si inuicem conferantur tumores calidi; quo materia erit calidior, malum erit magis periculosum: vnde erysipelas est malum magis periculosum, quam inflammatio; quoniam in erysipelate caliditas est intensior. Idem est statuendum de materia frigida. Quoad materiam, vt est vel crassa, vel tenuis; crassa est periculosior: vnde scirrhus est vitium periculosius, quam œdema: & propterea carbunculus, cum producat a materia & vehementer calida, & crassa; ob id hominem citius interficit, quam cancer. Quoad vitium secundum quietem; sicuti materia magis quiescit, ita vitium est magis periculosum: vnde flatus facilius superatur, difficilius tumor œdematosus, adhuc difficilius tumor scirrhus; quoniam in scirrho materia pertinacissime quiescit. Quoad motum; pro varietate & termini a quo, & termini ad quem, varie prognosticandum. Ergo, si moueatur materia a termino a quo principali, vt a cerebro, & eo ipso vehementer affecto; & ventriculus in ratione termini ad quem, potius suscipiat, quam attrahat; malum erit periculosius: si contra, minus periculosum. Quoad causam generantem; si vitium attineat solum ad materiam e qua; tumor facile superari potest. Excipitur autem abscessus. Hac enim ratione in tumore flatulento, si fiat e cibis flatulentis; in erysipelate, si bilis fiat e cibis biliosis; bona est salutis spes: at si in abscessu sanguis sit vehementer putrefactus; tunc, quamuis vitium sit solum ratione materiae, tamen vitium est periculosum: quoniam e sanguine vehementer putrefacto, generatur pus, quod pessimum est: & propterea vehementia adest secundum essentiam. Quoad agens: cum sit dyscrasia partis, & praeterea sit etiam partis calor naturalis; dubio procul periculosior est tumor, si intemperies est admodum intensa, & calor naturalis imbecillis: siquidem adest admodum insignis vehementia essentiae: contra statuendum, si intemperies sit remissior; si calor naturalis minus imbecillis.

Ratione euentus; quomodo futurus sit ad bonum, vel malum, dixi.

Rrr. 2.

Prima causa generantis.

Euentus qualis est quando sperandus.

mus: vtrum autem cito vel tarde sit futurus; huius cognitio desumitur a materia, & intemperie. Quoad materiam; sicuti materia modo velocius, modo tardius mouetur; ita etiam indicat de euentu. Quare in tumore frigido tardus euentus, quoniam materia tarde mouetur; quemadmodum in œdemate, in scirrho, ad differentiam inflammationis, & erysipelatis. Quoad intemperiem; prout intemperies est maioris resistentiæ: ita est in causa tardioris euentus: quemadmodum est intemperies in habitu, ad differentiam intemperiei in habitudine.

De Curatione.

*Cheirurgia.
Sanguinis
vacuatio.*

QVOD materiam cheirurgicā; hæc dirigi potest, vel ad Sanguinem, vel ad Alias materias. Si dirigatur ad sanguinem; patet probari venæ sectionem, hirudines, cucurbitulas: quotiescunque vitium est in sanguine. Quare cum in tumore calido vix fieri possit, vt non peccet sanguis: iccirco in tumoribus calidis, propositas materias vsurpabimus. Excipitur tumor calidus purulentus. Nam cum hic tumor purulentus, id est, abscessus, sequatur inflammationem; & rationi consonum sit, venam fuisse sectam, causa inflammationis; & vires esse debiles: non præter rationem est desistendum a vacuantibus sanguinem in abscessu. Cæterum, quoad tumores frigidos, id est, inflammationem, œdema, & scirrhum: in his cum generetur chylus pituitosus, vi cuius sit, sanguinem potius deficere: propterea in tumoribus frigidis non est sanguis vacuandus. Hæc de cheirurgia, vt respicit sanguinem: vsus ex alibi propositis patet. Quoad cheirurgiam, vt respicit alias materias a sanguine: materiæ hæc morbificæ vel Fluunt, vel sunt Fluxæ. Si fluant; probatur fonticuli, & potissimū in tumoribus frigidis. Si autem materiæ sint fluxæ; materia cheirurgica probatur in abscessu, & in tumore flatulento. Declaro: quoad abscessum, quandoque ad ferrum confugiendum: non tamen in omni abscessu. Vnde Galenus ait, cap. 5. lib. 13. meth. Si pus notabile in suppurante particula sit contentum, non expedit, quod nonnulli faciunt, protinus incidere; sed digerentibus est procedendum. At si contingat puris copiam non posse superari a medicamentis, oportet secare: nam oportet pus egredi, quod digestionem non cedit. Dicit autem Galenus loc. cit. secandum esse, vbi pus notatur editissimū; nam ibi cutis est tenuissima: & probat Galenus sectionem non magnā, quæ myrti folia imitetur: in qua incisione, cū longitudo sit maior latitudine, obiter admonet Galen. in abscessu inguinū longitudinem per transversum esse ducendā, non autem per membri rectitudinē.

*Aliorum hu-
morum va-
cuatio.
Pus vt edu-
cendum.*

E qui-

Equibus verbis colligendum: primum, cum pus vacuari possit, & insensibiliter, & sensibiliter; tutius esse insensibiliter euacuare: Verum, si puris copia vrgeat, necessarium esse sensibiliter euacuare. Secundo colligendum; cum materia quæ euacuatur sensibiliter, sit tum medicamentis, tum materia cheirurgica sensibiliter vacuanda: quoad medicamenta, deinceps proponenda, hæc probantur, dum abscessus attinet ad partem internam. Quoad ferrum; ad hoc confugiendum, dum abscessus extra vergit: incisioque utilis est eo loci, vbi pus est magis imminens; ibi enim tenuior cutis est. His verbis Galenus respicit ad *vbi agendum*, ratione ferri: nam cum vbi agendum indicetur a subsistētia secundum regionem ventriculi; quemadmodum sectio ratione materiæ morbificæ opportunior est in regione attinente ad ventriculum; expedit tamen causa virtutis, non indifferenter secare, sed incidere partem, cuius sectionem melius sustinet virtus: hæc autem pars est tenuior quam cognoscimus ex eminentia puris. Præterea notandum, cum Galenus dixit, probari sectionem ad similitudinem foliorum myrti: proponere Galenum sectionis *modum*, qui est extra methodum medendi, & attinet ad doctrinam materiæ cheirurgicæ. Et ideo extra methodum medendi datur non tantum methodus medicamentorum, & alimentorum, sed etiam materiæ cheirurgicæ. Ratione flatulenti tumoris; si dolor vrgeat, (c. 6. l. 2. ad Glauc.) magna cucurbitula, cum copiosa flamma applicanda, vbi est flatus.

*Flatuum
vacuatio.*

Non loquar de communibus medicamentis: de his enim dixi in cephalalgia, & dyscrasia ventriculi: & quæ desiderantur, proponuntur in doctrina de febribus. In præsentia autem oportet respicere ad medicamenta, quæ diriguntur ad materiam tumoris. Et in genere ratione cuiusque materiæ debent esse medicamenta euacuantia: causa abscessus etiam pus mouentia. Et præterea si perpendamus medicamenta causa abscessus; sunt vacuantia insensibiliter: dum materiam vel intro pellunt, vel foras euacuant, vel siccando absumunt. De his ergo dicendum: ut constet in quibus tumoribus hæc medicamenta sint vsurpanda; & quæ magis in vno, quam in alio. Reprimentia dimittenda sunt in tumore flatulento, in œdema, in scirrho, in abscessu: nam horum tumorum materiæ, reprimentibus non cedunt, sed vi reprimentium magis contumaces euadunt. Probantur autem in inflammatione, in erysipelate, cancro, carbunculo. Verum in tumore calidiore reprimentia sint magis efficacia. Atque in omni tumore notandum, e cap. 20. lib. 13. meth. dum medicamenta exhibentur, *abstinendum esse a chalcantho, misy, sorty, &c.* quibus vis corrumpens est mista. Exhibet autem hæc Galenus cap. 6. lib. 5. meth. nam in sputo

Pharmacia: ad materiam tumoris.

1. Reprimentia.

Cautio, de reprimentibus vitriolaris & acris.

sanguinis ex erosione probat pastillos Andronios, qui conficiuntur e chalcantio. Sciendum chalcanthum, & alia id genus medicamenta, bifariam accipi posse: vel ut astringunt, vel ut siccantur. Si capiantur ea ratione, qua astringunt, & habent vim reprimendi; non sunt medicamenta hæc e chalcantio exhibenda: ratio est, quia non caremus medicamentis aliis, quæ sunt amica naturæ, quæ reprimere & ipsa valeant ad similitudinem chalcanti: verbi gratia, balauustum, hypocistis, quæ non minus astringunt, quam chalcanthum, & propterea non debemus uti chalcantio, cum alia sint medicamenta tutiora, æque astringentia. Si sumantur vitriolata, ut habent vim siccandi: his medicamentis quandoque uti cogimur; dum scilicet celerrime est exsiccandum, quemadmodum in profusione sanguinis, e materia erodente: nam si ilico occurramus, nisi quamprimum materia illa abradens absumatur & exsiccet, nulla relinquitur salutis spes: & potissimum medicamento e chalcantio uti cogimur; quoniam desiderantur alia medicamenta amica, quæ ita siccent, quemadmodum pastille e chalcantio confecti. Sed ad rem redeamus: cum in tumore ventriculi opus sit uti reprimentibus, modo intensioribus, modo remissioribus, ut tumoris materia, est vel magis, vel minus calida: primum, si tumoris materia ab insigni feruore recedat, id est, si non sit admodum calida; probatur medicamentum confectum *e mentha, mastiche, absinthio, & mina cydoniorum simplici*. Si calidior sit materia; probatur medicamentum confectum *e rosis, santalis, e caphura, e cydoniis, e myrto, granatis, & succo immaturo vel limonis, vel citri, atque omphacio*. Quoad rectam horum medicamentorum administrationem; in primis quoad quantum agendum: cum reprimentia possint esse vel minus, vel magis frigida; præterea possint administrari & intus, & extra: quoad minus frigida, & quæ potius assumuntur, seu intus administrantur, hoc præscribi potest: *℞. pulueris mentha, mastiches, absinthii pontici ana ℥. xv. cum mina cydoniorum simplici, fiant pilule, N° v. & omnes exhibeantur*. Si autem medicamentum est applicandum, hoc modo præscribetur: *℞. olei rosar. completi, mastichini, de absinthio ana ℥ss. pulueris mastichis, nucum cupressi, specierum diarrhod. Abb ℥ vij. cera lota in vino tenui ℥ij. Misce, fiat linimentum. Animaduertetis in hoc medicamento reprimente imponi ceram, lotam, non vino crasso, sed tenui, ut sit vehiculum reprimentium*. Quoad reprimentia frigidiora, & primum si exhibeantur: *℞. pulueris rosarum rub. corallorum rubrorum, santalorum rub. ana ℥ss. caphura ℥ v. cum omphacio, vel vino granatorum, vel succo cydoniorum, fiant pilule, N° v.* Si autem medicamentum est applicandum: *℞. carnis cydoniorum, sub cineribus decocta, carnis*

Materia re-
primētium.

Vsus reprimē-
tium.

pirorum

*pirorum immaturorum similiter decocta ana ℥ss. succi passularum immatura-
rum ℥iij. granati integri & contusi ℥ij. pulueris ros. rub. santalorum, corticis
cucurbita, portulacæ ana ḡ vij. olei cydoniorum, myrtini ana ℥vj. olei masti-
chini ℥ss. farina hordeacea ℥j. fiat emplastrum.*

Quoad *modum*; in tumore calidiori, reprimentia actu frigida, sed mo-
derate, exhibeantur & moderate calida admoveantur. In tumore autem
minus calido, actu calida sunt vsurpanda reprimentia; at minus calida sunt
exhibenda, magis actu calida dum applicantur. Ratio est: quoniam tu-
moris materia calidior, valentius fluit & mouetur, ideoque ægrius cedit
reprimentibus: unde, quæ actu frigida sunt, cum efficacius reprimant,
in calidiori materia potissimum probantur. Verum actu frigida vehe-
menter, prohibet calor ventriculi: siquidem ventriculi calor similia po-
stulat: & multo magis actu frigida, prohibentur, a partis externæ calore;
nam hic est imbecillior calore ventriculi: accedit, medicamenta quæ ap-
plicantur actu frigida, vim suam reprimentem non posse communicare
materiæ lædenti ventriculum, quemadmodum efficere possunt, quæ ex-
hibentur intro: & ob id reprimentia actu frigida possunt exhiberi, non
debent autem applicari.

Quoad *quando agendum*: reprimentia administranda, dū materia mor-
bifica reprimenda præsens, vincit alia indicantia: quare sunt administran-
da, & post totius euacuationem, & dum materia fluit, vel iam iam est fluxa,
& nondum est impacta. Et ob id reprimentia probantur in principio &
augmento; & valentiora in principio: non probantur in statu, neque in
declinatione; nam impacta materia reprimentibus non cedit. Nec im-
probandi sunt medici, qui & in statu, & in declinatione vtuntur oleo ma-
stichino, vel de absinthio: nam hi prudentes medici his medicamen-
tis non vtuntur tanquam reprimentibus, sed gratia caloris naturalis, ne
dissoluatur: ideoque hæc astringentia miscent, ad corrigendum resol-
uentia.

Quoad *Resoluentia*, e c. 4. l. 2. ad Glau. sunt duplicia: nimirum vel debi-
lia, & vocantur Emollientia: vel validiora, & nomine generis dicuntur Re-
soluentia. Quoad emollientia, de his dicit Galenus; emollientia vocari,
quæ calorem habent tepidum, non vehementem; & humiditatem nec
multam, nec omnino minimam: etenim, vbi minima est humiditas, me-
dicamenta plus quam oportet siccant; vbi autem copiosior est humi-
ditas, medicamenta nihil omnino resoluunt. Emollientia igitur habent
vim resoluendi: dicant alii quicquid velint. Et Galenus cap. 2. libro 5.
simp. ait, emollientia esse calida & humida; ea ratione, vt sint calidiora

2. Emollien-
tia, seu resol-
uentia im-
becilliora.

pus mouentibus, & ob id intensiorem accendant caliditatem, quam sit in corpore patiente, vt resoluant, hincque resolutio fiat vi caliditatis, cui humiditas non suffragatur, quoniam humiditas est admodum exigua; sed nec humiditas refragatur, quoniam admodum copiosa non est. Quare emollientia, cum vim obtineant resoluentem, & dum fit resolutio, fiat exsiccatio: rationabiliter Galenus cap. 6. lib. 5. simp. statuit emollientia calefacere & exsiccare: calefaciunt quidem, nam sunt calidiora corpore patiente: siccant quoniam vi caliditatis, insensibiliter per halitum digerunt. Quanquam autem emollientia, & pus mouentia excedunt caliditate, & calidiora sunt corpore patiente; tamen non sunt magnopere calida: & hinc cap. 6. lib. 5. simp. & cap. 4. lib. 2. ad Glauc. Galenus ait; emollientia præter id, quod sensim per halitum digerunt, materiam concretam, seu congelatam fundere; vt materia quid simile patiat, illis, quæ sub Sole funduntur. Et propterea cum emollientia non nihil sint calidiora passo, & præterea aliquantisper humida; fit vt hæc medicamenta prorsus aduersentur, duritiei: nam, cum durities fiat a concretionem, a repletionem, & a siccitate; & hæc omnia concurrant in scirrho: medicamenta emollientia, per calorem occurrunt concretioni: per calorem intensiorem caliditate corporis, occurrunt repletioni, vt insensibiliter minuunt: & tandem emollientia, quatenus humiditatem continent, occurrunt siccitati: & propterea materia morbifica siccior, sicuti ope humiditatis attemperatur, ita a caliditate promptius funditur & digeritur. Cum ergo hæc sit emollientium natura; iure Galenus cap. 4. lib. 2. ad Glauc. pro exemplo proponit medullas, adipem, & cap. 7. lib. 5. simp. proponit bdellium, styracem, galbanum, ammoniacum, sed probatur etiam malua, althæa, & hæc simplicia secundum radices, secundum folia, flores, & mucilaginem: addatis passulas dulces (non acerbæ) fœnumgræcum, melilotum. Inter composita, *emplastrum de meliloto, diachylon simplex, diachylon cū gummis.* Vnde pro iunioribus si medicamenta exhibeantur: ℞. ammoniaci ℥ss. cum mucilagine althææ, fiant pil. iij. quibus denoratis, exhibeatis ℥j. passularum, cum decocto rad. althææ ad ℥j. Acceptis pilulis pro emollitione: hoc ilico medicamentum exhibeatur: ℞. caricas N°. iij. passularum dulc. ℥j. rad. alth. ℥ij. aque communis lbj. fiat decoctio ad consumptionem vnius tertie. ℞. prædictæ decoctionis ℥ij. fiat potio. Si autem extra sint applicanda emollientia: ℞. medulle vitulinæ, adipis anserini, ana ℥ss. ammoniaci, bdellii, ana ℥j. mucilaginis althææ, seminum lini, ana ℥ij. olei amygd. dulc. ℥j. & pro relaxantium correctione mastiches ℥ss. *Misce.* Hæc de quantum agendo, ratione emollientium. Quoad modum: emollientia actu calida sunt administranda: nam

Materia re-
molliētium.

Vsus emol-
lientium.

da: nam agunt caliditate, & præterea materia emollienda ope caliditatis funditur: adhæc materia vacuanda magis cedit actu calidis. Quoad *tem-
pus*: utendum emollientibus, dum materia dura præsens vincit alia indi-
cantia, id est, dum durities pendet a concretione & siccitate; siquidem, si
pendeat solum a repletionem, prout materia replens vincit, pro eo licet uti
potius vehementer resolventibus, quam emollientibus. Hæc dicta sint de
emollientibus, id est, de debiliter resolventibus.

Quoad *valide resolventia*; hæc sunt calida & sicca, tenuium partium, & 3. Resoluen-
tia valide.
probantur in tumore tum calido, tum frigido: & ob id Galenus cap. 21.
lib. 13. meth. eadem probat, & in phrenitide, id est, in tumore calido, & in
lethargo. De quibus resolventibus diximus in dyscrasia frigida ventricu-
li cum materia. Sed propter iuniores notandum; probari medicamen-
tum, si conficiatur e *schoenantho, calamintha, maiorana, serpillo, melissa, aro-
matibus, guaiaco, sassafras*: & inter composita probatur *diatrion piperis, an-
diacynum, diagalanga*: probantur etiam trochisci de *habarb. magna antidoti*:
item olea & cerata ex his confecta. Hinc Galenus cap. 6. l. 2. ad Glauc. in tumo-
re flatulento probat medicamentum confectum ex oleo, in quo ebullierint me-
dicamenta calida, & tenuis substantie: quemadmodum est *cuminum, semen
apii, marathri, dauci, & similia*. Et si contingat, ut frigidior sit ventri-
culus, licet addere *rutam, grana lauri, oleum laurinum, item vinum gene-
rosum*, in quo fieri debet decoctio in duplici vase, ad consumptionem vini. Aui-
cennas ad resoluendum materiam in potu exhibebat *castorium, cum oleo
antiquo, & aceto scillitico*. Ut mirandum non sit, si nos hoc tempore non
extirpemus tumores ventriculi, quia solum mitioribus utimur. Vnde Vsus resol-
uentium.
propter iuniores: ℞. *castorii ℥ij. olei antiqui, aceti scillitici ana ℥j. Misce,
& fiat potio. Aetius dicit, aristolochiam longam & rotundam ad ℥j. exhi-
bendam. Dat etiam decoctum calaminthæ, aut polii scilicet montani, cum exi-
guo melle, & paucissimo pipere, tenuissime trito. Probat etiam Aetius oxillum
talum,ustum bibitum. Idem ad extra probat vesicam bubulam, aqua & oleo
sempiternam; sed loco aquæ, etiam vino uti licet. Et urgente necessitate, ascen-
dit etiam ad cataplasmae sinapi. Hæc de resolventibus: quorum usus patet
e traditis de intemperie ventriculi. At notandum, pituitam, œdematis In œdemate
astringentia
miscenda
resolventibus.
causam, quid peculiare postulare. Nam expedit, cum medicamentis ca-
lidis & siccis, tenuisque substantiæ, miscere astringentia: quod Galenus
tradit cap. 3. libro 2. ad Glauc. statuens, in œdemate curationis inten-
tionem esse mistam; cum expediat aliquid substantiæ dissolvere, & ali-
quid congregare, & restringere: nec præter rationem; siquidem e cap. 6.
libro 7. meth. austera medicamenta humiditatem absumunt, dum par-*

tim ebibunt, partim in sinum ventris per exiguos meatus humiditatem exprimunt, partim ad continentes partes trudent: Et propterea hæc sunt medicamenta quæ euacuant, seu consumunt; sed exsiccando, non autem quod euocent materiam ad circumferentiam: ut componantur hæc medicamenta ex aceto, sale, cinere; ideoque probatur *lixiniū cum alumine*. Hæc de medicamentis causa cuiuslibet tumoris: excepto tamen abscessu.

4. Suppurantia.

Materia suppurantes.

Quoad medicamenta igitur, quibus uti licet gratia abscessus; scire oportet hæc esse pus Mouentia, & pus Euacuantia. Quoad pus mouentia; sunt quæ fouent calidum innatum, quod pus optimum generat, & præsertim si foueatur. Quare probantur medicamenta calida, humida, vaporosa, viscida: & cum Galen. cap. 8. lib. 5. simp. non mordacia, seu acria, quæ vim habent liquandi, attrahendi, & non adhærent parti: Oportet autem ut medicamentum pus mouens parti adhæreat. Quare e cap. 4. lib. 5. simp. probatur *farina triticea, quæ e cap. 8. libro 5. simp. debet esse pura, sine furfuribus*; siquidem est calida, humida, emplastica, in mordacitatis expers: probatur item medicamentum confectum e *caricis pinguioribus, e dactylis pinguibus, ex amygdalis dulcibus, althæa, malua, oleo communi, adipe suillo, vel gallinaceo*. Quibus medicamentis quandoque addenda sunt frigida, quandoque calida: frigida quidem, ratione calidioris sanguinis, vel calidioris ventriculi; item, si a calore extraneo turbetur calor naturalis: calida vero ratione frigiditatis vel sanguinis, vel ventriculi. Quoad frigida igitur; erunt veluti *decoctū cydoniorum, violarum, cum exiguo lacte vel asinino, vel caprillo*; & si horum copia non adest, licet uti lacte vaccino. Calida sunt, veluti medicamentum confectum e *granis pini, cum exiguo croco*: licet etiam uti radicibus petroselini, sed viridibus; quia loquimur non de resoluentibus, sed de pus mouentibus. Præterea probatur medicamentum confectum e *sapa*. Ad hæc probantur semina lini, radices cucumeris agrestis, farina orobi, oleum anethinum, liliorum alborum, diachylon cum gummis. Hæc de pus mouentibus. Quorum usus hic esse potest; si pus mouentia exhibeantur: ℞. *caricarum, dactylorum ana ℥ss. lactis amygdalini ℥j. sapa ℥ss. Misce. Et huius medicamenti dosis sit a ℥ij. ad ℥j.* Si autem pus mouens est extra administrandum: ℞. *adipis suilli, rad althææ sub cineribus decoctæ ana ℥ss. olei amygd. dul. ℥j. farina triticeæ puræ ℥vj.* & fiat emplastrum. Modus horum medicamentorum est, ut medicamentum pus mouens nunquam actu frigidum administretur. Et tempus opportunum est, dum sanguis, qui in pus mutari debet, vincit alia indicantia: & patet vincere alia indicantia, dum ea est copia, ut non possit resolui. Et locus etiam patet: nam, cum & calor

naturalis,

naturalis; & sanguis in pus mutandus, subsistentiam habeant secundum ventriculum: & per os, & extra hoc medicamentum est administrandum: quamuis liberalius modo intro, modo extra; prout sanguis attinere videtur ad partes vel intimas, vel extimas.

Cum autem medicamentis quoque pus sit vacuandum: non impro-^{s. Euacuan-} bantur proposita resoluentia. Sed oportet etiam quandoque confugere^{tiā pus, sen-} ad medicamenta vacuantia sensibilibiter: quæ habent vim attenuandi, la-^{sibiliter.} xandi, & soluendi continuitatem parietum abscessus; ut hinc pus facile egrediatur: veluti est medicamentum confectum *e decocto caricarum, passu- larum, glycyrrhizæ, maluarum, addita mulsæ, cum pipere, & radice ireos.* Et vr- gente necessitate, ascendendum *ad synapi, cum sale;* quo assumpto medica- mento agitandus est ventriculus vomitu, tussi, sternutamento, ut fiat dis- ruptio. Et si contingat, ut post ruptionem pus non euacuetur; estote di- ligentes, & exhibeatis *mel rosatum solut.* Et deinde fiat agglutination: sed de agglutinationibus in sequenti capite. Notandum, ut exhibeantur me-^{usus.} dicamenta in summa dosi, quoniam vehemens est puris actiuitas: & ex- hibeatis actu calida, non frigida. Et præterea, quamprimum exhibeatis: nam periculum est in mora. Et expedit tum exhibere, tum quandoque applicare. comment. 40. lib. 1. prognost. & cap. 7. lib. 2. ad Glaucl. Diæta pater, ex alibi dictis.

CAPVT X.

De Ulcere ventriculi.

PER ventriculi vlcus, intelligimus solutam vnitatem, distinctā a vul-^{Nomen.} nere: nam de vlcere, non de vulnere loqui instituimus. Generatur^{Generatio.} ventriculi vlcus, dum causa morbifica agit in ventriculum; & ita agit, ut ventriculi substantia per modum modo abrasionis, modo vna erosio- nis, absumatur, & vnitatis soluat. Atque ob id vlcus ventriculi est solu-^{Definitio.} ta vnitatis, cum magnitudine imminuta ventriculi, producta a causa mor- daci. Hæc definitio colligitur e Galeno passim, & lib. 3. 4. & 5. methodi: quemadmodum alibi fusius declarauimus, in sermone de vlcere cor- neæ. Quare Forma est soluta vnitatis, cum imminuta substantia: hinc^{Forma.} que vlcus est affectus mixtus e soluta vnitatis, & magnitudine imminu- ta. Subiectum est ventriculus: quo distinguitur vlcus ventriculi, ab vl-^{Subiectum.} cere aliarum partium. Causa efficiens, est causa mordax; ad differentiam^{Causa effi-} vulneris: de cuius specie & vitio saltem dicemus; nam ex alibi traditis^{ciens.}

dis patet causa generans. Quoad speciem; causa est Interna vel Externa. Interna esse potest quilibet succus, & cum Auicenna etiam materia catarrhalis, & atra bilis; vnde prodit vlcus cancriforme. Externa causa potest esse Necessario occurrens, vt agrumina, id est, allium, cepæ, &c. vel Non necessario occurrens, veluti medicamentum corrodens, venenum corrodens. Quoad vitium; quamuis pertinere possit ad substantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi: tamen communiter & necessario spectat ad caliditatem, cuius causa fit exulceratio: quod cognoscens Auicennas, inquit, vlcus fieri propter acuitatem humorum; additque, multoties etiã fieri e catarrho mordicante, recipiente putredinem. Notandum Auicennam rationabiliter addere putredinem: nam succus mordax esse potest vel propria ratione, vt bilis flaua, bilis atra; vel succus mordax esse potest ratione putredinis, non propria ratione, veluti in pituita, & materia catarrhali. Statutum ergo sit vitium commune in caliditate situm esse. Quantitatis vitium est copia: vnde Galenus c. 3. l. 3. de temp. ait, agrumina cutim exulcerare, nam sincera applicantur; & præterea cutis calor cedit, non resistit: non ita exulcerantur partes interne ab agruminibus, quoniam calor magis resistit, & præterea cum copioso cibo miscentur agrumina: quare opus est ad vlcerandum copia insigni.

Differentia. Differentiæ quæ ad vlcus externum attinēt, iam a nobis omittantur: agimus enim de interno. Ratione ergo formæ; soluta vnitas, cum magnitudine imminuta, dyscrasiæ calidioris vel est Expers, vel Particeps: & intemperies, est vel in Habitudine, vel in Habitu; vt vlcus cacoethes prodeat. Ratione subiecti: vlcus vel est in ventriculi parte Superiori vel Inferiori. Quoad causam efficiētem, vlcus producitur a causa Interna vel Externa.

Signa. Secundum Auicennam ventriculi vlcus indicatur e dolore pungituo, vlceroso, præsertim dum in ventriculum aliquod in suaue descendit; quo fit vt quiete dolor mitior euadat. Indicatur etiam ex inappetentia, e siti, e ructu foetido, (quia vbi vlcus, ibi pus) e vomitu saniei, & e causis prægressis vlceris. Cæterum cum vlcus possit corripere vicinas partes; id est, vel gulam, vel superna intestina; hæc ita distinguuntur: si enim ingula sit vlcus; indicabitur e dolore in posteriori parte inter spatulas; item e dolore cruciante a collo seu ceruice, vsque ad pectoris initium, & præsertim intendetur dolor tempore deglutitionis. Si autem attineat vlcus ad intestina; indicabitur e dolore affligente circa vmbilicum, & infra, & dolor acerbior euadet tempore expulsionis. Si autem vlcus sit in ventriculo; indicabitur e dolore vigente in regione ventriculi, & augebitur dolor, dum cibus ingreditur ventriculum, dum etiam concoquitur, & præterea dū transmittitur

mittitur in intestina, nam hoc tempore mouetur ventriculus. Quoad signa differentiarum; & primum ratione formæ: si coniuncta sit intemperies calida, cognoscetur e suis signis. Quoad differentias ratione subiecti; hæ differentię patent e traditis de tumore ventriculi. Et similiter patent differentię, quę sumuntur a causa efficiente.

Quoad præsidia: & primum si sumantur a rebus præter naturam: soluta vnitas, indicat vnientia: causa magnitudinis imminutæ, oritur indicatio regenerandæ carnis. Cum igitur opus sit præsidio & vniente, & carnem generante; cum sint præsentia impedimenta, hæc remouenda. Impedimenta autem sunt, vel Morbus, vel Causa. Si ergo morbus sit vel calida intemperies, vel tumor: quid indicent hi morbi, suis locis dictum. Si autem quod impedit est causa; hæc causa vel est Communis, vel Propria. Si causa sit communis; est tum Materia fluens, tum Alia causa a constitutione morbi. Quare ratione materiæ fluentis, varię oriuntur indicationes; pro varietate fluentis materiæ, & secundum speciem, & secundum vitium, & secundum causam generantem: quemadmodum alibi exacte docuimus. Ratione autem causæ morbificæ, diuersæ a morbo; siue sit dolor, siue pituita, siue sordes: his, contrariis occurrendum. Si autem causa impediens sit propria; primum si propria sit, vt respicit generationem carnis; hæc causa impediens, nihil aliud est, quam duplex excrementum; nempe tenue, & crassum. Et hoc loco notandum, vtrumq; excrementum, cum sit toto genere præter naturam, indicare præsidium e toto eradicans. Verum ratione excrementi tenuis, vacuare oportet per modum siccationis: ratione autem crassi, per modum deterfionis. Si autem causa impediens propria dirigatur ad agglutinationem; cum id quod impedit, sit sanguis etiam optimus fluens, & præterea raritas carnis; ob id oritur indicatio absumendi sanguinis, per modum exsiccationis; & oritur indicatio carnem raram leuiter densandi. Alia autem e parte, ratione rerum secundum naturam, in vlcere oritur calidum suppuratorium, id est, indicatur calidum, simile caliditati caloris naturalis: sed hoc calidum suppuratorium tenue indicatur; cum in vlcere ventriculi non sit caro confusa.

Ventriculi vlcus est malum grauissimū, & ferme lethale, ob vehementiam dignitatis: corripit enim hoc vlcus ventriculum, nimirum viscus spermaticum, quod chylicationi destinatum est, & *ὡς ἀνδρ.* Cum igitur ventriculus sit membrum spermaticum; dum consumitur, exacte non potest refici. Quatenus autem ventriculus, est chylosi destinatus; oportet ventriculum admittere cibum & potum: & hinc curatio redditur difficilior, tum quia virtus laborat causa cibi, ad concoquendum cibum; tum quia cibi &

*Prognostica,
in genere.*

potiones vim medicamentorum refringunt; & præterea dum cibi & potus descendunt, secum ducunt medicamenta, quæ cum hæere nequeant, parum agunt. Et tandem curatio est difficilior, ob sensum exquisitum: huius enim vi in consensum ducitur cor; patitur cerebrum; nec detergentia valida possunt administrari; propterea quod dolor fit intensus, hincq; principes partes ita compatiuntur, ut subsequatur vehementia facultatis.

Prima differentiarum.

1.

Sed pro vi differentiarum, discrimen etiam est varium. Nam ratione formæ; cum sit soluta unitas, cum magnitudine imminuta, quandoq; coniuncta cum intemperie; ratione essentia insignior est vehementia, si soluta unitas est maior, & si magis est imminuta substantia; magisq; intenditur periculum, si annexa sit intemperies, quoniam insignis est recessus a naturali statu. Quo fit, ut, si intemperies sit in habitu, vitium sit mortale: nam intemperies in habitu, est in causa vehementia essentia adeo insignis, ut non possit extirpari: & propterea, (quod in externis patet partibus) cancer est periculosior carbunculo; hic enim suppurari potest, ille non potest; quamvis in carbunculo atrabilis sit efferuescens: & ratio est, quia in carbunculo intemperies est in habitudine, in cancro est in habitu. Præterea si ulceris sedes perpendatur; periculosius erit vlcus, si afficiat partes superiores, si quidem subsequitur syncope, tabes: ratio est; quoniam intenditur vehementia dignitatis & facultatis. Quoad differentias ratione causæ efficientis; vlcus ventriculi erit periculosius, si fiat a materia vehementer putrida, a materia copiosiori, acriori: veluti si fiat vlcus a virulentia venerea copiosa, atrabilaria: & ob id Galenus cap. 5. lib. de atra bile testatur, vlcus ab atrabile esse incurabile.

2.

3.

Curatio.

Quoad præsidiorum materias. Primum si sanguis copia sua impediatur ulceris repletionem; vena secanda, si virtus permittat. At virtus non permittit, si vlcus est progressum. Præterea dum vlcus progreditur, deficit sanguis.

Pharmacia.

Detergentia.

Quoad medicamenta; sufficiat hæc proponere, causam Generationis carnis, & Agglutinationis. Causa generationis carnis, probantur medicamenta vacuantia excrementa, per modum Deterfionis, & Exsiccationis: quæ cum Galeno cap. 7. lib. 4. meth. non debent esse mordacia: nam prohibentur mordacia a ventriculi virtute, cuius virtutis signum est sensus exquisitus. Verum expedit, ut validiora administrentur; pro excrementorum copia, & lentore. Contra si res habuerit, id est, si excrementa non sint ita copiosa, nec ita lenta; probantur debiliora, & præsertim in ventriculo æstuante. Quare probatur aqua saccharata, aqua hordeacea, cum seminibus melonum, probatur serum lactis vel sincerum, vel cum lacte, probatur aqua.

B. Vir.

B. Virginis, aqua Veronensis. Expedit quandoq; in his medicamentis immiscere mannam, vel syr. ros. sol. quoniam opus est ut deter sum excrementum euacuetur, non vomitu, sed vel per aluum, vel per renes. Si autem excrementum fuerit viscidius, quemadmodum esse potest in ventriculo nō æstuantē; probatur mel non coctum, probatur mulsā non aquosa, probatur ius cicerum, cum melle, & succo passul. Probatur etiam aqua tegula, qua reperitur in agro D. Petri, cum melle ros. solut. Et si excrementum in vlcere fuerit putrilaginosum; cum Auicenna potestis ascendere etiam ad hieram: sed deinde exhibeatis vel serum, vel aquam hordei. Quoad vacuantia per modum siccationis, quibus utimur gratia excrementi tenuis; probantur tragacantha, thus, mastiche, sarcocolla, cornu cervi, cum aqua hordei, vel cum sero. Exsiccantia.

Quoad agglutinantia; cum Galeno cap. 7. lib. 4. meth. vti licet hypocistide, balauistiis, gallis immat. malicorio, succo plantag. &c. Notandum in calidiorē ventriculo hæc medicamenta esse administrandā, cum aqua vel plantag. vel rosacea. Si autē frigidior sit ventriculus, exhibeatis cum decocto menthae, cum vino austero: abstineatis a melle, quoniā abstergit. Neq; obstat; quamuis Galen. loc. cit. proponat mel, simul cum glutinantibus: Galenus enim miscet mel, in ratione vehiculi, quoniam respicit ad vlcera remota; nos autem in præsentia loquimur de vlcere ventriculi; & propterea non est opus melle, seu vehiculo. Quinimō in praxi obseruetis, vt medicamentum diu maneat in ventriculo: ideoq; non probatur dilutum admodum copiosum. Et præterea proderit ad mouere medicamentum epice navali, addita mastiche, bolo Arm. sang. Diac. & similibus astringentibus. Quod cognoscens Actius, applicabat ceratum ex oleo aut melino, aut rosaceo, cum aliqua portione thuris. Diata erit compar.

CAPUT VI.

De Cardialgia.

PER dolorem oris superni ventriculi intelligimus illud malum, quod Nomen. vocant Cardialgiam, id est, cordis dolorem. Vnde Galenus cap. 2. lib. 2. meth. ait, esse vitium, quod nomen capit a symptomate & loco affecto, id est, corde; at per cor, non intelligit Galenus quod clauditur a thorace; sed intelligit os ventriculi supernum, quod teste Galeno capite 1. libro 8. κ. π. vocabant cor medici antiqui. Vnde ex eodem Galeno, aphorism. 65. sectio. 4. cum cardialgia capiatur pro crebro & veloci cordis motu, & capiatur pro affectu oris ventriculi: in præsentia accipitur pro affectu oris ventriculi. At non accipitur pro omni dolore ventriculi:

siquidem e cap. 8. lib. 2. de plac. medici non omnem oris ventriculi dolo-
rem, vocant cordis dolorem, seu cardialgiam; sed illum tantum dolorem,
in quo acrimonia humorum mordet: & propterea subdit Galenus mor-
sum fieri in angore, dum morfiunculae euidenter in ore ventriculi crean-
tur. Quare colligendum, morfiunculas, seu morsum, quandoq; esse eui-
dentem, quandoq; non ita euidentem. Si euidenter sit; est cardialgia admo-
dum exquisita: si non ita euidenter, est cardialgia exquisita, sed non exacte. In
praesentia autem de utraq; sermo est. Et ob id Galenus com. 30. lib. 3. progn.
ait. medicos morsum oris ventriculi vocare cardiogmum, & cardialgiam.
Vnde Galenus com. 30. sect. 1. lib. 1. prorhet. per cardiogmum intelligit
cordis, seu stomachi morsum. Ideoq; notandum, cum tres sint voces; ni-
mirum cardialgia, cardiogmus, & cardiaca: cardialgiam esse nomen gene-
ris: cardiogmum, speciei, in qua specie est euidenter morsus: cardiacam esse
Generatio. nomen speciei, in qua malum producitur a causa venefica. Cardialgia in
genere producitur, dum causa morbifica agit in os ventriculi, & ea vio-
lencia agit, ut soluat continuum, & producat qualitatem dolorificam, spi-
ritalem, infensam calido insito ventriculi; hincque fiat tristis sensatio; vi-
cius compatiatur cor; ut hinc fiat mutatio in pulsu; hincque cor afficia-
Definitio. tur vel leipothymia, vel syncope. Et propterea cardialgia est sensatio cor-
rupta oris superni ventriculi, dependens a solutione unitatis, cum qua-
litate dolorifica, vehementer infesta, seu noxia.

Forma. Forma est sensatio corrupta: quod cognoscens Galenus cap. 7. lib. 1. de
sympt. caus. ait, cardialgiam esse symptoma e tactorio genere. Vnde no-
tandum, e cap. 8. lib. 2. de plac. tristem sensationem quandoque esse eui-
dentem, quandoque non: unde aegrotantes de dolore quandoque con-
queruntur, quandoque non, & communiter vocant angorem. Verum
siue euidenter, siue non euidenter sit tristis sensatio; attinet ad tactum.

Subiectum. Subiectum est os supernum ventriculi, quod tactus est organum, seu
subiectum. Quod hoc sit verum, ait Galenus cap. 9. lib. 5. de usu part. pro-
ponens sensoria tactus; tactus sensorium esse internas manus partes, & os
ventriculi. Quae sit horum verborum ratio, intelligetis e clarissimis ana-
tomicis. Sensus enim tactus potissimum viget in his duabus partibus; sed
differentiter: viget in internis partibus manus potissimum gratia melioris
vitae: quia nihil potest esse in intellectu, nisi prius fuerit in sensu. Proponit
aut Gal. os ventriculi, respiciens ad commodiorē vitam: propterea quod in
ore ventriculi, beneficio huius tactus, fit appetitus cibi & potus; quae cōdu-
cunt ad commodiorē vitam. Gal. c. 1. l. 8. & c. 8. l. 2. de plac. & c. 7. l. 1. de
sympt. caus. statuit cardialgiā esse symptoma, quod attinet ad os ventriculi.

Notan-

Notandum autē, per os ventriculi in hoc affectu opus esse intelligere pares viuentes, neruofas, & substantiā calidi insiti; quod calidum insitū potissimum afficitur in angore, non in dolore: & hinc qualitas spiritalis molesta impertitur portioni neruofæ; vnde fit tristis sensatio, quam vocant cruciatum, seu angorem.

Dependet hoc vitium a solutione vnitatis, cum qualitate dolorifica vehementer infesta: nam doloris causa immediata est solutio vnitatis, qua tenus est obiectum improporcionatum tactus, & proinde est obiectum commune, hoc est motus: vt docuimus cap. 7. l. 1. de dol. capitis. Addidimus cum soluta vnitatem coniunctam esse qualitatem dolorificam vehementer infestam: perquam particulā distinguitur cardialgia a doloribus, in quibus non viget hæc qualitas dolorifica, vi cuius qualitatis imminet leipothymia & syncope. Vnde cum dolore non annectitur angor; quē admodū cum cardialgia angor coniungitur. Hinc Galenus cap. 7. l. 1. de symptom. caus. ait, cardialgiam esse symptoma satis infestum: quia respexit ad qualitatem illam infestam, vnde quandoque nascitur syncope cardialgia. Sed iam explicandum, qua de causa oriatur solutio hæc vnitatis, cum qualitate ita infesta. Prodit ergo hoc malum semper ab Agente, seu vitio agentis; nonnunquam etiam e parte Patientis. Et hinc si paritas seruetur in agente, & discrimen sit in passo; in cardialgia non est exigua differentia: verbi gratia si malum producat ab humore prauo erodente, & os ventriculi non sit exquisiti sensus; malum erit mitius: si *δυσφορμία*; deterius; quia producit qualitas dolorifica vehementer noxia. Et propterea Alexander cap. 9. l. 7. scribit: in cardialgia a virulento humore si os ventriculi sit exquisiti sensus, hunc patientem statim mori: nam qualitatis noxiæ auctor est, tum humor virulentus prauus, tum exquisitus sensus. Cæterum, cum præter *δυσφορμία*, cardialgiæ etiam causa sit, quæ ita continuum soluit, vt spiritalis qualitas emergat infesta; iure hæc causa explicanda. Causa igitur est Interna, vel Externa. Interna potest esse Vapor, & Minera. Minera potest esse Viuens, vt vermis; vel Vitæ expers; & tunc potest esse Ichor, vel Humor, & potissimum humor biliosus. Externa causa esse potest medicamentum acre, venenum. Et huiusmodi causæ agunt, prout vitium obtinent, secundum Formam, vel secundum Qualitatem, vel Vtroque modo. Secundum formam; dum causa est toto genere præter naturam. Secundum qualitatem; dum causa est calida, acris, mordax. Vtroque modo; dum causa est & toto genere præter naturam, & simul mordax. Notandum, si causa sit toto genere præter naturam; hunc affectum a medicis vocari cardiacum: si vitium sit in

Causa efficiens.

Exquisitus oris ventriculi sensus.

Causa soluens continuum.

Species huius causa.

Vitii causa.

euidenti acrimonia; vocari cardiogmum: si non sit in ita euidenti acrimonia, dici cardialgiam. Sed breuiter circa vitia singularum specierum digrediemur. Quoad causam igitur internam; & primum quoad vaporem; toto genere hic præter naturam est, veluti vapor prodiens a verme. Minera vitæ particeps, toto genere præter naturam, est vermis vita præditus: vermes enim ad similitudinem perniciosorum humorum lædere solent, ideoque Alexander statuit cardiacum affectum fieri a lumbricis. Vermes autem agunt vel vapore, vnde fit angor: vel punçãoe, vnde fit dolor. Si minera sit vitæ expers; potest esse ichor, quem proponit Galenus, com. 3. sect. 3. l. 1. prorhet. inquit, cardialgiam fieri, dum copia sanguinis in venis aceruata, tenue serū, id est ichor, os petit. Quoad humorem; si sit venificus, pater hunc esse toto genere præter naturam. Sed potest etiam esse calidior mordax. Galenus igitur respiciens ad vitia toto genere præter naturā, c. 2. l. 5. de loc. aff. ait, in cardialgia affici os ventriculi, a venenoso humore: respiciens autem ad mordacitatem, c. 7. l. 1. de symp. caus. ait, cardialgiam produci a succis mordacibus; id quod etiam docet. cap. 14. l. 1. ad Glaucon. Et cap. 8. l. 2. de plac. insinuans, exquisitam exacte cardialgiam produci succo mordaci; asserit, cardialgiam tantum appellari, cum acrimonia humorum mordet. Et cum bilis sit humor mordax; Auicennas l. 4. fen. 1. tract. 2. cap. 21. inquit, in febribus dolorem stomachi procreari ex effusione bilis ad stomachum. Et Galenus aph. 75. sect. 4. ait, cardialgiam fieri a flaua bile, ebulliente in tunicis ventriculi. Vnde colligi potest, humoris peccantis vitium secundum quietem, in hoc positum esse, vt in tunicis ventriculi occludatur & quiescat: quod etiam scribitur cap. 24. l. 2. de aliment. & com. 30. lect. 1. prorhet. & apud Hippocratem com. 30. l. 3. prognost. Vnde non mirandum, si Hippocrates com. 24. l. 2. de ratione vict. statuit, cardialgiam fieri ex inedia: per hanc enim venter bile repletur; vnde morsu & contristatione afficitur ventriculus hincque victus dissoluitur. Hic Galenus per morsum intelligit dolorem, vt ab humore soluatur vnitas: per contristationem, intelligit qualitatem dolorificam. Eadem de causa Galenus cap. 8. l. 2. de plac. ait, morsum ventriculi fieri non solum dolore correptis, sed etiā e fame; præsertim si coniuncta sint vehementia exercitia: ventriculus enim bile repletur. Causæ externæ sunt venena, & medicamenta acria.

Differentia. Quoad differentias; & primum a forma: in cardialgia sensatio corrupta est Euidens, vel Non euidens. Euidens dicitur morsus; non euidens, angor; cap. 1. l. 8. *απ. τ. π.* Angor semper adest; interdum & mor-

& morsus; cap. 8. l. 2. de plac. Ideoque in cardialgia est angor vel solus, vel simul cum tristi sensatione euidenti. Causa est; cum enim semper in cardialgia dissoluatur substantia calidi insiti, ideo semper est angor; & quia interdum soluitur vnitas partium viuientium, fit tristi sensatio euidens. Ratione subiecti; in hoc malo semper afficitur os ventriculi: verum in morsu soluitur vnitas partis viuentis; in angore soluitur vnitas calidi insiti: & propterea dicendum, in cardialgia solui vnitatem, vel, solius calidi innati, vel simul etiam partium neruofarum & viuientium. Quoad causam efficientem & primum, si secundum speciem perpendatur; dicendum, cardialgiam fieri a causa Interna, vel Externa. Si ab interna, vel a Vapore, vel a Verme, vel ab Ichore, vel ab Humore, & præsertim bilioso. Externa causa, est Medicamentum acre, vel Venenum. Si causa efficiens perpendatur solum secundum vitium; est vel Toto genere præter naturam, vel Calida & Acris.

Nisi patientis mens ægrotet, ipsemet hoc malum indicabit. Sed cognoscitur etiã e pulsu frequenti, paruo; quia cor compatitur: item, e corporis inquietudine, nõ enim potest eger in vna lecti parte se continere; cū enim in cardialgia homo euadat debilis, muscoli nec breuem tensionē efficere possunt, vt a patiente perferatur; nec præterea mediã figuram inter flexam & extensam homo tolerare potest: vnde, licet æger impotens sit ad motū, alias tamen alio partes proiicit, desiderans consequi figurã dolore carentem; quã cum inuenire nequeat, tandē fit inquietudo, quoniã patiens tristi sensatione afficitur; vnde quasi onus quoddam excutere cupiens, alias aliam figurã appetit, ideoq; patiens semper est in motu, c. vlt. l. 1. de motu muscul. Indicatur etiam hoc malum e frigiditate extremorum: quoniã calor & spiritus intro trahuntur. cap. 5. l. de trem. Item indicatur e sudore circa faciem, & circa pectus; ratio est, quoniam in hoc malo ita compatitur caput & cor, vt facultas retentrix alimentalem humiditatem non possit retinere: ac proinde sudor non tantum indicat cardialgiam, sed eam insignem. Differentiæ quæ sumuntur a forma, ita sunt cognoscendæ, vt inquiramus, an cum angore connexa sit tristi sensatio euidens, nec ne: sed has differentias æger manifestabit. Quoad differentias ratione subiecti; manifestantur a differentiis formalibus: nam solus angor, indicat solutã vnitatem calidi insiti; si coniungatur euidens dolor, indicat solutionem vnitatis in parte viuente. Quoad differentias ratione efficientis, an causa sit interna, vel externa; æger & affidentes patefacient. Sed quoad internam causam; si fuerit vapor, indicatur e solo angore. Si autem annexus sit dolor euidens, indicatur minera. At minera, si fuerit vermis,

*Signa ingo-
nere.*

Signa diff.

signa erunt vermium. Si fuerit ichor, cum Galeno. com. 38. sect. 3. l. 1. prorhet. indicatur e coniuncto lumborum dolore: si quidē plurima abundantiae portio, ad infernas partes repens, est in causa, ut, si hæc materia detineatur, (cum consueverit defluere per hæmorrhoides; si non euacuetur, lumborum dolor producat. Si autem fuerit bilis; indicatur ex amaritudine oris, e vomitu bilis, e febre biliosa, & reliquis bilis indicibus. Vtrū autem causa sit venefica, vel solū acris; ita scitur: si est venefica, etiā citra *δυσθυμία* ventriculi, facile sequitur leipothymia, & syncope, fit extremorum frigiditas; contra, si materia non sit venefica.

Indicatioes.

Quoad præsidia: secundum Galenum cap. 1. l. 8. *κατὰ τόπον*. & cap. 14. l. 1. ad Glauc. sumuntur a tristi sensatione, ab ore ventriculi, & a causa solvente continuum. Vnde a tristi sensatione indicatur anodynum, præsertim si tristic sensatio fuerit euident. Quid per anodynum veniat intelligendum diximus in dolore cap. Quoad os ventriculi; ratione proportionis, requirit remedium fouens proportionem; ratione calidi insiti, cum moueatur præter naturam ad circumferentiam, indicatur præsidium impellens calidum insitum ad centrum. Quoad causam soluentem continuum; secundum speciem, indicat determinata. Secundum vitium, si a toto genere præter naturā, indicat eradicans: & si venefica, alexipharmacū: si acris, indicat refrigerans. Quibus præsidiiis habitis, facile auctores intelligentur. Quoad anodynum igitur; hoc insinuauit Auicennas, l. 3. fen. 13. tr. 1. cap. 34. ubi in ventriculo sensus exquisiti, probat narcotica cum facilitate. Quoad præsidia oris ventriculi, ratione calidi insiti ad hoc præsidium respexit Alexander cap. 10. l. 7. ubi probat, quæ particulas resolutas possunt confirmare, hoc est impellere ad centrum, calidum insitum. Et Galenus cap. 1. l. 8. *κατὰ τόπον*. in morsu oris ventriculi, & in anxietate seu angore, probat communiter adstringentia. hæc enim morum immodicum calidi insiti ad circumferentiam compescunt. Præsidia causæ soluentis continuum tangit Galenus, cap. 1. l. 8. *κατὰ τόπον*. dum ait; plerisque miseri calefacientia & siccantia. Vnde cap. 24. l. 2. aliment. probatur in cardialgia, polenta, seu farina ex hordeo viridi assato, cum succo punicorum. Et cap. 14. l. 1. ad Glaucum, probatur vacuantia per aluum: ibi enim respicit Galenus ad causam soluentem continuum, quæ causa ut plurimum est minera, & ob id ut plurimum cum astringentibus miscenda vacuantia, & præsertim insensibiliter vacuantia. Notandum autem cum materia morbifica possit vacuari sensibiliter & insensibiliter in cardialgia; Galenus utramque vacuationem proposuit. Insensibilem probat; per modum resolutionis, per modum siccationis, per modum

modum repercussionis, & reuulsionis. Resolutionem & exsiccationem, insinuat cap. 1. lib. 8. κατ. ππ. vbi probat calefacientia & siccantia. Calefacientia vacuant per modum resolutionis: siccantia, per modum siccationis. Respiciens ad siccationem & repercussionem ca. 24. lib. 2. alim. probat polentam cum succo punicorum; polenta enim humorem siccatur: quare euacuat per modum siccationis: succus autem punicorum euacuat per modum repercussionis. Neq; Galenus neglexit reuulsionem: nam cap. 14. lib. 1. ad Glauc. proponit vacuantia per aluum. Quoad sensibiliter vacuantia, per vomitum, & per aluum; hæc proponit Galenus cap. 14. lib. 1. ad Glauc. Et iccirco materia residens in cavitae ventriculi, vacuanda sensibiliter: quiescens in tunicis, vacuanda insensibiliter.

Cum Hippocrate & Galeno com. 74. sect. 2. lib. 1. epid. cardialgia est symptoma semper prauum, nedum in principio. Per hæc verba insinuat Galenus, esse symptoma, quod molestat in angore, peius in principio: nam materia est magis copiosa, nec a medicamentis correcta. Atq; Hippoc. vna cum Galen. aph. 65. sect. 4. ait: cordis, id est, stomachi morsum esse malum: licet deterius sit malum, quod pertinet ad morsum veri cordis; quoniam cor est dignius ore ventriculi. Rationabiliter autem cardialgia est periculi plena: nam omnis ferme viget vehementia. Quælibet enim cardialgia fit a causa admodum infensa, & hinc multum recedente a statu naturali: quare adest insignis vehementia essentia. Additur vehementia dignitatis: nam afficitur os ventriculi, ita vt cor consentiat. Et si contingat, vt os ventriculi sit exquisitioris sensus; coniungitur vehementia facultatis: vnde cum Alex. homo statim interit. Adhæc cum immineat, vel actu sit leipothymia; adest vehementia facultatis: vnde Galen. ca. 5. l. de trem. ait, in deliquiis ventriculi robur solui: hinc tremor; hinc calor mouetur ad extra, & vires dissipantur per sudores. Vnde ait Galenus, hos calefacere, esse errorem maximum: cum oporteat potius refrigerare & astringere. Sed dubitatur? nam Galenus ca. 5. li. 2. de caus. symp. ait: per dolorem animam contra moueri, ac moueatur e gaudio; hincq; similia maximo timori produci symptomata: nam vi doloris color corporis euanescit, homines refrigerantur, & quandoq; moriuntur; sicuti euenit his qui timent. Si ergo dolor, instar timoris est in causa motus ad cætrum: quomodo in cardialgia est motus ad circumferentiam? Responsio. Si dolor sumatur vt tristis sensatio; motus fit ad centrum: at si sumatur ratione qualitatis dolorificæ, & causæ mordacis continuum soluentis; est motus ad circumferentiam. Quare statuendum, cardialgiam in genere esse malum periculosum. Verum, periculum intenditur pro vi differentiarum. Ratione enim formæ; si cum angore iungatur

*Prognostica
in genere.*

I. Different.

dolor euidens, malum est periculosius: quia quod est præter naturam, est magis numerosum. Vnde Galen. c. 1. lib. 5. loc. aff. ait, nonnullos in syncope e stomacho mori. Ratione causæ eff. patet, si paritas seruetur, deterio- rem esse cardialgiam, si fiat a minera, quam si a vapore. Et si fiat a causa venefica, peius est malum, quam si fiat a causa acri, non venefica. Et propterea Alexander respiciens ad prauitatem causæ, ait, cardiacum affectum, prodeuntē a verme, esse mortalem.

*Curatio.
Phlebotomia.*

Auicenn. l. 4. fen. 1. tr. 2. ca. 30. improbat venæ sectionem. Galenus autem ca. 14. l. 1. ad Glauc. dum ratione alterius affectus vena est secanda, iubet, vt primum cardialgiæ vehementia refringatur: quoniam vt plurimum cardialgia non fit a sanguine, & virtus languet. Dictum autem est vt plurimum non fieri a sanguine: quoniam secundum Gal. com. 38. sect. 3. l. 1. prophet. cardialgia quandoq; fit e sanguinis ichore; dum scil. in venis aceruatur sanguis, qui per hæmorrhoidas vacuari consuevit. Non ergo est præter rationem, in hac cardialgia hæmorrhoides aperire.

*Pharmacia.
Vomitus & aluo purgatio.*

Quoad Medicamenta; probantur Vacuantia Sensibiliter, & Insensibiliter; præterea Firmantia calidi impetum ad extra: & Alexipharmaca. Quoad sensibiliter vacuantia; Galenus cap. 14. lib. 1. ad Glauc. ait, si contingat e vitiosis humoribus fieri cardialgiam; hos humores *aqua moderata calida, aut hydrelei potu per vomitum esse euacuandos*: hæc enim medicamenta attemperat vitiosos humores. Sed necessarium est excitare vomitum, si contingat vt patiens difficulter euomat: curandum est, ait Galenus, omnibus modis, vt æger euomat. Et propterea os ventriculi, manus & pedes debent calefieri: sique his remediis vomitus non fiat, procurandus est *digitis, & pennis oleo intinctis*, vt irritetur expultrix. Et si eueniat, homines horum ope non euomere: *rursus oleum calidum est exhibendum*: hoc enim oleum sæpius solet vomitum prouocare, & ventrem molliorem facere. Euacuatio autem, quæ per aluum fit, solet esse utilis: vnde, inquit Galenus, nisi sponte accidat, *glandibus* vtendum. Et propterea etiam Auicennas ait, vomitum iuuare, & clysmum leuem conuenire. Alexander c. 10. lib. 7. vacuans & confirmans ventriculum, probat medicamentum quod vocat Glycy: & optimum est, vt exhibeatis ægrotantibus: præscribetur ergo hoc modo: *℞. aceti ℥vj. corticum radicum fenic. ℥ij. aloes hepatica ℥vj. mellis optimi, seu Attici ℥iij. fiat eclegma. Atque Alexander exhibet cochlearia ij. aut iij. hoc est, ℥vj. aut ℥viij.* At animaduertendum ne sit febris: tunc enim non conuenit. Et ob id Galenus cap. 14. lib. 1. ad Glauc. non proponit hieram: quoniam loquitur de symptomatibus seu cardialgia cum febre: ideoque non est discordia inter

Alo-

Alexandrum & Galenum. Cæterum Galen. ad vacuandum bilem, probat *coctam absinthii in melicrato decoctam & potam*. Quod medicamentum non est medicamentum simpliciter vacuans, quemadmodum oleum, verum etiam astringens: nam absinthium ponticum astringendo roborat. Hæc de vacuantibus sensibilibus.

Quoad vacuantia insensibiliter; quæ euacuant per modum resolutionis, oportet ut sint calida: quæ euacuant per modum Siccationis, debent esse sicca: quæ euacuant per modum Repercussionis, oportet ut sint astringentia. Quo fit, ut *medicamentum confectum e melicrato & absinthio*, omnes facultates obtineat. Et in hoc admirari oportet summam diligentiam Galeni. In melle enim est vis detergendi, & resoluendi, ratione caliditatis: in absinthio, per eius caliditatem, est vis resoluendi; per siccitatem, siccandi; per astringentiam habet vim repellendi, & præterea compescendi motum immoderatum calidi insiti. Non ergo illi sunt improbandi, qui utuntur *seminibus citri*: hæc enim semina præter vim alexipharmacam, per modum resolutionis etiam vacuant. Sic etiam in cardialgia probantur *rad. & sem. feniculi, melissa, & similia resoluentia*.

Quoad firmantia calidi insiti imperum, & proinde astringentia: ad hæc respiciens Galenus capit. 14. lib. 1. ad Glauc. ait, membra esse roboranda, & Admotis, & Assumptis: veluti inter ea, quæ assumuntur, est *potio absinthii*. Alexander probat *succum granatorum, & grana etiam*. Avicennas exhibet *parum syrupi de malis cydoniis, cum syrupo acetoso, vel omphacio*. Et propterea etiam uti licet *rhu opsoniorum, & vino cydoniorum, quod est in communi usu*. Hæc ergo probantur inter astringentia. Ex his potest fieri medicamentum, quod applicitum roboret: verbi gratia, *℞. ova integra num. iij. oleorum mastich. de absinth. cydoniorum ana ℥j. fiat decoctio in sartagine, & in fine adde pulueris specierum diarhod. Abbatis, aromatici rosati, coralliorum, ana ℥ss. Misce. & fiant placenta*. Probatur etiam *fomentum e vino rubro, alterato cum rosis, absinthio, mastiche, &c.*

Quoad alexipharmaca; probantur *semina citri, semina acetosa, quæ præter vim bezoarticam non calefaciunt, unde & in feбри his uti licet; & quod maius est, manifeste astringunt, roborant*. Licet etiam uti *coralliis, santalis, margaritis, hyacintho, foliis auri, bolo Arm. terra sigill. efficacissimum est medicamentum, lapis bezoar præsertim orientalis*. Et, nisi febris prohibeat, primum locum sibi vendicant magna antidoti. Ratio est, quia magnæ antidoti, ut medicamenta calida vacuant per modum resolutionis; ut sicca, per modum siccationis; ut recipiunt astringentia, per modum repercussionis; & præterea per vim

constringentem calidi insiti dissolutionem prohibent; atque virtute proportionis mirabilis habent vim alexipharmacam, & omnium partium corporis, atque hinc oris ventriculi, & cordis proportionem fouere possunt. Vnde non mirandum, si auctor ille, qui edidit librum de Theriaca ad Pamphilianum, & ad Pison. ca. 15. fateatur, theriacam tamquam ad vitam reuocasse cardiacos.

Astringentibus semper utendum: vacuantibus cum syncope adest.

Ceterum, cum in cardialgia probentur vacuantia & astringentia: dubitatio oritur circa *Quando agendum*: nam Galenus cap. 14. lib. 1. ad Glauc. monet in principio non esse utendum astringentibus, sed quando partes alui sunt expurgatae: dum enim humor detinetur, non licet astringere, sed calefacere, hoc est, vacuationem sensibilem adiuuare, vel per vomitum, vel per aluum. At contra idem Galenus cap. 1. lib. 8. κατ. τὸ π. iubet in morfu seu angore communiter probari astringentia; plerisque autem opus esse miscere calefacientia & siccantia. Hinc igitur plerumque miscet calefacientia & siccantia: semper autem utitur astringentibus. Ita etiam Alexander primo omnium utitur astringentibus; mox vacuantibus; quemadmodum erat medicamentum ex aloë. Responsio. *Quando agendum* capitur ab indicante praesente, sed vincente alia indicantia; ideoque cum indicans sit motus immoderatus calidi insiti, & materia morbifica; si magis potest motus importunus calidi insiti, vsurpanda sunt astringentia; dum autem minus potest, sunt administranda vacuantia. Quare dum syncope vel adest, vel imminet; tunc magis potest motus calidi insiti, quam materia morbifica: si autem contra nec praesens sit syncope, nec usque adeo immineat, tunc magis potest materia morbifica, quam motus calidi insiti. Ob id dum Galenus loc. citat. lib. 1. ad Glauc. probat vacuantia; respicit ad cardialgiam, in qua syncope non adest. Et dum lib. 8. κατ. τὸ π. probat in morfu & angore astringentia, insinuat, in qualibet cardialgia probari astringentia: quoniam in omni cardialgia viget motus importunus calidi innati. At Galenus non dicit, his astringentibus omni tempore esse utendum: supponit enim administranda esse astringentia in omni cardialgia; sed tempore opportuno. Nec Alexander improbandus, qui primum utitur astringentibus: respicit enim ad cardialgiam, in qua magis potest motus calidi insiti: nam agit de cardialgia, in qua imminet syncope. Atque hinc Alex. dum conquiescebat affectus, id est, dum refringebatur motus calidi innati, ut syncope non immineret, utebatur vacuantibus.

Vitæ ratio

Sequitur Diæta. Si adest sudor; Celsus ad hunc prohibendum, probat aerem non calidum, cum fenestris patentibus. Quod si talis sit cardialgia, in qua extrema frigent: prodest, extrema inungere, manibusque excalfactis partes

partes fricare & fouere. Præterea Celsus ad reficiendos spiritus, naribus admouet *rosas & vinum*: vnde probari possunt odoramenta, quæ fiunt ex aceto, rosis, pomis aurantiis, citro & violis: aer enim ita alteratus spiritus reficit. Cibus sit medicinalis, non facilis corruptionis, qui saltem per aliquam siccitatem, seu per modum siccationis absumat. Quare probantur cibi astringentes, non admodum facilis coctionis, & exsiccantes. Hinc Galenus capit. 24. lib. 2. alim. edoctus ab Hippocrate lib. 2. epid. sect. 1. circa principium, exhibet *polentam succo punici aspersam*, semel in die: nam succus mali, punici, moderatur motum calidi innati, ne nimis ad circumferentiam feratur; reprimit etiam materiam: polenta vero datur quia non facile corrumpitur ab æstuante ventriculo; & facultate siccandi, materiam morbificam absumit. Notandum, quod Galenus hoc solo cibo solum semel in die vtatur: id quod locum habet in ea cardialgia, qua mulier illa torquebatur, cuius causa erat humor vitiosus & copiosus, quo ventriculi os ita replebatur, vt nauseabunda esset mulier, ideoque potius euacuatione, quam repletionem erat opus. Si vero cardialgia teneat corpus, quod in diem non ferat; cibus & bis & ter in die est exhibendus. Auicenna cap. 30. si oriatur syncope, ante vel prope paroxysmum, exhibet *frustum panis, cum aqua granatorum, vel cum aqua agrestis*: & si subsequatur syncope, dat etiam *panem cum vino antiquo*, sed in parua copia; nimirum ad 3ij. Præterea probatur cremor hordei in frigidatus, cum granis granatorum, & iure: exhibetur actu frigidus, ne ita facile vincatur a calido igneo, in ventriculo existente, & per consequens corrumpatur: cuius rei gratia idem etiam cremor munitur granatis. Consummatissimus Alexander, probat cibos difficilis coctionis, quia hi difficulter corrumpuntur: vt *mala mediocriter astringentia, pyra persica, vuam austeram*: & si æger sit valde calidus, & humores sint nimium rodentes, exhibet *panem etiam cum frigida*. His autem cibis Alexander vtitur inter initia: reliquo autem tempore paulatim exhibet, quæ ægre coquuntur, & acres succos attemperare possunt; vt est *vuluula, id est, uterus, & omasum, id est, pingue intestinum*: admittit *buccinas, cochleas, cancos, ventriculos anserum, malum citrium sine cortice*, nam in cortice est vis calefaciendi. Monet autem Alexander, cito esse occurrendum cibo. Et Celsus addit, si vires sint debiles, cibum esse exhibendum non multum, sed sæpe; sic enim nutrit, nec onerat. Vnde probatur *destillatum caponis, vituli, & potissimum pedum vitulorum, item destillatum e cochleis*: oportet enim viscidum esse, ne corrumpatur. Quoad potum: Celsus *vinum* fugit, nisi sit sitis & virtus concidat: ideoque si æger in tuto est, curandum, ne ad imbecillitatem redeat, idque cibis validis, remoueo vino: at si metus sit,

agrum deficere posse, probantur cibaria in vinum intincta, vinum autem debet esse austerum & mediocre. Quod si eger cibum absumere nequeat: vinum exhiberi potest, sed actu frigidum, & in mediocri copia: idem etiam facere licet, si cibi euomantur. Addit Celsus, in alium quandoque iniiciendum esse *ptisanam cremorem, vel etiam alicam*: hæc enim infusa vires tuentur: vaporibus enim a cremore prodeuntibus, reparatur substantia vaporosa calidi insiri, quamvis non fiat nutritio partis viventis. Quoad inanitionem & repletionem, cum in cardialgia quandoque, noceat inanitio per sudorem, iure Celsus corpus aspergit pulueribus astringentibus, ut *myrti, rubi, vel etiam arida fece vini austeri*: & urgente necessitate oblini corpus *gypso*, ad inhibendum sudorem. Vnde mirandum non est, si hoc tempore cardialgia affecti moriuntur, quia medici permittunt sudare.

CAPVT VII.

De Fame morbosa.

Nomen.

PER famem morbosam intelligimus famem præter naturam, id est, laxam appetentiam attinentem ad cibum, ad differentiam sius. Hæc autem vel Aufertur, vel Imminuitur, vel Corrumptur. Generatio famis morbosæ, patebit e generatione famis secundum naturam. Pri-

Appetitus
quoduplex.

mum supponendum, appetitum vel esse mortalem, ut est naturalis & animalis; vel immortalem, ut est rationalis & voluntas. Appetitus naturalis, excitatur a penuria similis; animalis, a bono apparente; naturalis a bono vero. Porro naturalis appetitus confert ad vitam, ad vitam commodiorem, & ad meliorem vitam. Declaro. Appetitus naturalis, id est, vis concupiscibilis, quatenus respicit vitam, non est facultas simpliciter naturalis; seu simpliciter necessaria ad vitam; (*nam facultates simpliciter ad vitam necessariae sunt solum quatuor, attractrix, retentrix, alteratrix, & expultrix; quarum nulla est facultas concupiscibilis*) sed est facultas, cuius causa melius celebratur operatione necessaria ad vitam, nimirum attractio: hinc fit, ut facultas concupiscibilis quodammodo statui possit attractionis principium; dum enim adest appetentia, fit attractio; dum non adest, fit potius expulsio. Hic appetitus inest omnibus animalis partibus, quæ conuenientem omnes qualitatem desiderant, c. 6. l. 3. fac. natur. inest etiam plantis, c. vlt. l. 6. de plac. idemque eum non influentem, sed insitum esse oportet. Si capiatur facultas concupiscibilis, quatenus respicit commodiorem vitam; huius principium est hepar. c. 18. l. 6. vlt. part. c. vlt. l. 6. de plac. ideoque laborante iecinoris facultate, perit cibi & potus

appetitus.com. 13. sect. 3. l. 3. epid. Hinc liquet, quod concupiscibilis causa vite, dirigatur ad id quod est simile cuiuslibet parti: causa autem commodioris vite, pro conseruando indiuiduo, referatur ad cibum; pro specie seruanda ad Venerē. Et propterea facultas hæc concupiscibilis non est insita, sed influit ab hepate in os ventriculi, vt homo cibum, potumq; appetat; & in pudenda, ad Veneris desiderium. Si denique capiatur concupiscibilis causa melioris vitæ; est sane iam proposita concupiscibilis. Verum cum Galen. c. 5. l. 7 de plac. accipitur hæc facultas cōcupiscibilis, prout vincitur & regitur a facultate irascibili & rationali, vnde homo secundum iustitiā viuit. Animalis, seu sentiens appetitus, residet in cerebro, tanquā in fonte; & influit præcipue in pudenda, & in os ventriculi. Vnde apparet vim appetentē diuersam esse a facultate tactrice: quamuis vtraq; facultas a cerebro, per nervos sexti paris in os ventriculi influat: per eundem enim neruum influit & motus & sensus; quare & tactus & animalis appetentia. Sicuti enim eadem lingua particeps est gustus & tactus: ita idem vētriculi os, eadem réperie & proportionē est donatum, vt per eosdem nervos, vtramq; vim admittat. Ex his facile patere potest modus, quo fit fames & sitis.

Iam vero explicandum est, quomodo fames dicatur appetitus calidi & sicci; sitis frigidi & humidi. Per siccum igitur intelligere oportet solidum; per humidum liquidum: vnde secundum Hippoc. facilius est impleri potum quam cibo; hoc est, liquido, quam solido. Hic duplex appetitus, solidi scilicet & liquidi, ideo est necessarius, quia solido, id est, cibo, seu alimento, solide corporis partes nutriuntur; liquido autē solidum alimentum deferitur. Vnde, si exacte loqui volumus, fames erit appetitus alimēti; sitis erit appetitus vehiculi alimenti. Quo autē intelligatur, cur fames sit appetitus calidi, & sitis frigidi: supponendum est e. c. 6. l. de rigore, ad calidum innatum attinere substantiā, qualitatem, & motum, tum ad centrum, tum ad circumferentiam. Penes hæc igitur calidum innatum læditur: secundum substantiam quidē, si deficiat alimētum; secundum qualitatem, id est, caliditatem, si aliquod frigidum occurrit, vt extinguatur, instar flammæ, quæ ab aqua extinguitur; secundum motum ad cētrum, si grauatur a copia; secundum motum ad circumferentiā, si ab immodico calore dissoluatur, sicut exigua flāma a maiori dissipatur. Notandum obiter, vitium in motu esse causā noxæ caloris natui secundum substantiā: nā dum calor a copia grauatur, substantia euadit impura; dum a calore afficitur, & extra mouet, substantia minuitur. Quare cum expediat per famē & sitim, nō modo corpus nutrire, verum etiā calidum insitum custodire, per calidum seruat motus caloris, ne plus iusto cōcentretur; per frigidum autem custoditur calor, ne plus quam decet extraferatur: vn-

*Quomodo
fames sit ap-
petitus cali-
di sicci: sitis,
frigidi & hu-
midi. Arist.
tex. 28. li. 2.
de anima.*

de calidum ad famem attinet, frigidum ad sitim. Nam in fame locum habet alimentum siccum, id est, solidum, in quod, dum agit calidum, ita concentratur, ut suffocari posset, nisi ex calidi extra ad circumferentiam eius motus servaretur. At in siti locum habet humidum, id est, liquidum, nempe cibi vehiculum; quia calor innatus extra, & ad circumferentiam movetur, idque eo magis, quo cibus est calidior, & ambiens aer calidior. Ut ergo hic calor ad extra motus compescatur, opus est frigido: unde post cibos calidiores, & tempore æstivo, potus etiam frigidior desideratur. Sitis ergo est appetitus frigidi & humidi: licet enim sitientes plerumque magis appetant vinum, quam aquam: utrumque tamen cibi est vehiculum, & actu frigidum effertur: vini autem desiderium potius accidit ratione gustus & voluptatis; unde Aristoteles dicit com. 28. li. 2. de anima, saporem esse cibi & potus condimentum.

*Generatio
famis natu-
ralis.*

- Porro, ut intelligatur, quomodo fiat fames secundum naturam: scierdū est ec. 7. li. 1. de symp. caus. in fame quinque esse motus: primus, est in initio totius corporis: secundus, est appetentia membrorum naturalis alimenti & potionis: tertius est ventris suctio: quartus, est sensus suctionis: quintus, pertinet ad appetentiam animalem. Tres priores motus sunt naturales, seu spectant ad functionem naturalem; reliqui duo ad animalem: unde à Galeno fames & sitis recensentur modo inter naturæ functiones, ut c. 4. lib. de diff. symp. modo inter animales actiones, ut ca. 7. lib. 1. de symp. caus.
- 1 Totius corporis in initio fit, quoniam corpus assidue consumitur: unde
 - 2 & necessaria est instauratio seu resectio. Concupiscentia naturalis fit, concurrente facultate concupiscibili insita, ut partes inanitæ repleantur: cibo enim restituitur, quicquid siccioris substantiæ effluxit; potione autem quicquid humiditatis effluxit. c. 2. l. 1. de tuen. san. Ventris suctus attinet ad
 - 3 ventriculi venas, quæ inanitæ concurrunt attractrice vi, unde attrahunt ab ore ventriculi, vi cuius attractionis os ventriculi supernum afficitur motu, qui motus intenditur a melancholia, quæ ventriculum contrahit & movet, cap. 4. lib. 5. vñ. part. Vbi tamen notandum, si cum motu coniungatur frigiditas, fieri famem; si caliditas, oriri sitim; quia appetitus non est rei præsentis, sed absentis: hinc melancholia agens in ventriculum, quia frigida est, causat famem; contra, bilis calida, in causa est sitis: unde in ventriculo suctionis producit motus, & obiectum commune, quod coniunctum habet proprium obiectum, nimirum in fame frigidum, in siti calidum. Sensus suctionis & receptio obiecti fit ab attractione venarum ventriculi, & causa agente in os ventriculi sui, vel caliditate, vel frigiditate. Hæc receptio fit in ore ventriculi, quatenus ventri-
 - 4

ventriculi os est organū tactus, beneficio neruorum, quos a cerebro suscipit: insigniter autē os ventriculi afficitur, tum ob neruorum mollitiem & magnitudinem, tum ob vim concupiscibilem a iecore impertitam. Quare os ventriculi, quatenus organum tactus est, afficitur a proprio obiecto, nim. a calido in siti, a frigido in fame: afficitur item a communi obiecto, nim. a motu. Appetentia animalis fit in ore ventriculi, quatenus hanc suscipit a cerebro per neruos; vnde Auicennas dicit, Ventriculum suscipere neruos a cerebro, vt acquirat sensum, per quem percipiat famem; hoc est acquirat appetitum sensitium, cuius vi animal ad cibum & potum se conuertat. Cæterum, vis appetens non insita, est ventriculo, sed influit a cerebro, dum impellitur & excitatur ab obiectis sensuum externorum; primum quidem ac principaliter a tactu, secundario ab obiectis aliorum sensuum: vnde Aristoteles l. 2. de anima dicit, tactum esse sensum alimenti; ceteros autē sensus per accidens concurrere: nam secundum Philosophum, alimur e calido, frigido, humido & sicco, quæ sunt obiecta tactus; reliqui vero sensus per accidens concurrunt; nihil enim ad alimentum conducit color, sonus, odor; & si odorata nutriunt, hoc fit, quatenus sunt calida, vel frigida, vel humida, vel sicca, non autem vt odorata. Sic & sapor concurrit vt condimentum, non vt alimentum. Ad hæc vis animalis in cerebro residens, etiam principaliter excitatur ab obiecto tactus; ex accidenti ab obiecto reliquorum sensuum: quoniam tactus obiectum primum afficit os ventriculi, prout est organum tactus; obiecta autem reliquorum sensuum non agunt in os ventriculi, sed in propria organa, & propterea mediantibus, vel oculis, vel auribus, vel naribus, vel lingua: vnde ita afficitur cerebrum, vt animalis appetentia excitetur, & excitata influat in os ventriculi, & tandem desiderium replendi emergat. Ex his igitur colligi potest, ingerendorum appetentiam secundum naturam fieri; primo, dum membra inaniuntur; secundo, dum inanita attrahunt a venis ventris; tertio, dum venæ inanitæ attrahendo ventriculi os agitant; quarto, dum ventriculi os afficitur, vt affectionem cerebro impertiat; quinto, dum in os ventriculi influit animalis concupiscentia, necessario impulsæ ab obiecto tactus oris ventriculi, ex accidenti autem ab obiecto reliquorum sensuum. Vnde obiectum tactus est essentialis causa famis & sitis; obiecta reliquorum sensuum, sunt causa vt melius fiat & famis & sitis: v. g. si quis post inediam famelcat, & vel optima inspiciat cibaria, vel de his sermo fiat, vel olfaciat, vel guster, augebitur cibi cupiditas; quia facultas sentiens vna impellitur ab obiecto & tactus, & aliorum sensuum.

Fames naturalis quid sit?

Hinc fames naturalis ita definiiri potest: quod sit appetitus secundum naturam oris ventriculi, procedens ab eius motu, dependente a penuria alimenti, gratia instaurationis animalis. Forma, in hac finitione, est appetitus secundum naturam; ad differentiam famis morbosae. Subiectum est os ventriculi supernum. Causa efficiens est motus, quo afficitur os ventriculi ob penuriam alimenti, ad differentiam sitis in qua scilicet adest non alimenti penuria, sed vehiculi alimenti. Finalis causa est animalis refectio & instaurationis.

Famis morbosae generatio.

Quare fames morbosae generatur, dum corpori occurrit aliquid praeter naturam, vi cuius facultates aliqua, appetitioni cibi destinatae, ita suo munere frustrantur, ut functio appetentiae animalis oris ventriculi usque; adeo laedatur, ut praeter naturam euadat. Proinde fames morbosae est concupiscentia animalis praeter naturam oris ventriculi, dependens a frustratione concupiscibilis cibo destinatae. Forma est concupiscentia animalis praeter naturam; ad differentiam concupiscibilis naturalis (: unde colligitur famem esse symptoma ad actiones attinens). Est autem praeter naturam, ad differentiam concupiscibilis secundum naturam; & proinde ad differentiam famis secundum naturam. Hec igitur concupiscentia animalis, pertinet ad causam formalem: nam quavis in fame lesio esse possit secundum concupiscentiam naturalem, ea tamen habet rationem causae efficientis, non formalis. Subiectum Galenus proponit c. 1. l. 8. n. τὸ π. ubi famem recenset inter symptomata oris ventriculi.

Causa efficiens.

Causa efficiens in finitione proponitur, his verbis: dependens a frustratione concupiscibilis, cibo destinatae. Dicimus cibo destinatae ad differentiam sitis morbosae; quae pendet a frustratione concupiscibilis potui dicatur. Hic explicanda causa, ob quam concupiscentia animalis frustratur: frustratur autem vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Propria ratione; dum vitium est in quinto motu: ex accidenti, dum lesio est in reliquis quatuor motibus; nempe in sensu suctionis, in suctu, in vacuatorum appetentia naturali, & totius corporis inanitione. De horum motuum

Appetitus animalis vitia.

Vitia concupiscentiae animalis, residentis in cerebro.

vitiis dicemus. Animalis igitur appetentia frustrari potest, quatenus pertinet vel ad Cerebrum (antequam scilicet in os ventriculi influxerit.) vel ad Os ventriculi prout ab hoc suscipitur. Si primo modo sumitur, ut ad cerebrum attinet; functio huius facultatis concupiscibilis laeditur, vel Laesa facultate, vel ob Errorem externum. Laeditur facultas ob morbos vel Cerebri, vel Nervorum sexti paris. Ob morbos cerebri; veluti in apoplexia, epilepsia, caro, & aliis cerebri morbis; vi quorum prohibetur fluxus facultatis concupiscibilis a cerebro in os ventriculi. Laeditur autem facultas ob morbos nervorum sexti paris; quando huiusmodi nervi afficiuntur potissimum densitate; cuius causa esse solet tum quaelibet materia

Dea-

Densans, tum Refrigerans. Sed de malis cerebri & nervorum alibi. Cæterum hæc vitia ita se habent, ut dum Integra est angustia, fames auferatur: si Non integra, fames minuatur. Quod si concupiscibilis actio lædatur ob errorem externum; hic error est, vel Vitiosa cerebri proportio, vel Obiectum impropportionatum. Vitiosa proportio viget in his, qui etiam famescunt, dum intuentur murem, vel dum de mure fit sermo; nam quamvis famescant, ilico tamen fames prorsus aboletur: unde huiusmodi homines & nausea & quandoque vomitu afficiuntur. Obiectum impropportionatum principaliter attinet ad sensum Internum, vel Externum. Ad internum; veluti dum immoderata animi accidentia occurrunt: idem enim his evenit, quod iis, qui fortibus imaginationibus detinentur, qui ob oculos posita non cernunt, nec aspiciunt, ut phreniticis quandoque accidit: si enim magis potest obiectum morbificum, quam obiectum impellens facultatem concupiscibilem ad cibum; necessario fames vel minuitur, vel auferitur: contra, si obiectum sit potens ad impellendum concupiscentiam; fames intenditur, unde patiens, ut phreniticus violentia quadam cibum petit. Si obiectum impropportionatum spectet ad sensum externum; attinet vel ad Visum, vel ad Auditum, vel ad Olfactum, vel ad Gustum, (de tactu dicemus in suctionis sensu; attinet enim ad os ventriculi.) Visus obiectum concurrat ad destruendum, appetitum, dum vim internam auerit ad excitandum animalem appetentiam: verbi gratia si in mensa aliquis videat manum humanam coctam, vel euomentem aliquem, licet famescat, ilico tamen destruitur appetitus. Quoad auditum; fames auferitur, si quis comedens audiat loquentem de rebus tetris & iniucundis. Olfactus auferit famem, si devorentur fœtida; si etiam offeratur aliquis cibus, qui obtineat odorem proportioni organi olfactus adversarium, veluti accidit, dum aliquis caseum comedit, & eius odorem percipiens veleum non admittit, vel reuomit. Quoad gustum; destruitur appetitus, dum iniucunda assumuntur: & hæc vel simpliciter sunt ingrata, vel uni certo individuo sunt iniucunda, aliis autem grata: & tunc vitium pendet a vitiosa proportionem linguæ illius individui; veluti si aliquis casei saporem prorsus respuat. Hæc igitur sunt vitia animalis concupiscentiæ, ut attinet ad cerebrum. Si vitia concupiscibilis animalis perpendantur, ut spectat ad os ventriculi, id est quatenus facultas a cerebro ori ventriculi est impertita: tunc huius facultatis functio læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, dum os ventriculi afficitur, vel Intemperie, vel Mala compositione, vel Soluta unitate: de quibus morbis iam supra egimus.

*Appetitus
animalis
vitia, ut
spectat ad
orificium
ventriculi.*

Si ledatur ob errorem externum; hic error positus est in proportionem culpata oris ventriculi; veluti dum homines inscicalem in ferculis allumunt; unde fit, ut quamvis nec odorem, nec saporem casei percipiant, nausea tamen fiat, ac destruat appetitus. Notandum autem hoc loco, proportionem oris ventriculi a naturali deflectere & recedere; quoniam vel Deficit, vel Excedit. Si deficiat; sunt homines qui vix appetunt; si excedat; sunt homines, qui nimis appetunt, ut, dum comedunt ac bibunt, magis edere ac bibere cupiant. Verum cum appetentiam animalem adiuuet naturalis concupiscentia prodiens ab hepate; in ratione erroris externi concurrat cum Avicenna debilitas hepatis. Hæc sunt vitia concupiscentiæ naturalis.

II.

*Sensus su-
ctionis vi-
tia.*

*1. ratione
cerebri.*

Sequuntur vitia attinentia ad sensum suctionis; qui motus spectat ad facultatem tactricem. Hæc igitur facultas (cum instat concupiscibilis animalis a cerebro ori ventriculi communicetur) frustrari potest, ut attinet vel ad Cerebrum, vel ad Os ventriculi. Quatenus ad Cerebrum attinet; lædi potest ob morbos cerebri, & nervorum sexti paris; ut modo diximus, de concupiscentia animali. Si occurrat error externus; occurrit dum in ore ventriculi suctio recipitur; non autem ratione iudicii, quia hoc fit in cerebro, non in ore ventriculi. Itaque error externus esse potest cerebri proportio, vel quia vis sentiens & indicans tangibilis distrahitur ab obiectis aliorum sensuum, quatenus hæc obiecta sunt efficaciora, sicut diximus de concupiscentia animali. At differentia est inter concupiscentiam animale & tactum: quoniam ratione concupiscentiæ animalis, obiecta agunt indifferenter in vim sentientem; ratione autem tactus obiecta determinate agunt in facultatem iudicantem obiecta tangibilia, veluti dum a viuo verme os ventriculi pungitur: nam in ore ventriculi fit affectio, vi cuius ita afficitur cerebrum, ut facultas sentiens distrahatur a iudicio suctionis, quæ suctio fit ab alia causa agente in os ventriculi: & huius ordinis sunt vapores vermium defunctorum, materiæ veneficæ, & putridæ; nam vi harum causarum magis afficitur os ventriculi, ut est organum tactus, quam a suctione. Si suctionis sensus attineat ad os ventriculi, quæ recipit obiecta tangibilia; receptio hæc læditur vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbos oris ventriculi, qui iam propositi sunt, vi quorum fit fames morbosa; nam licet fiat suctio, ea tamen non sentitur, ut decet; unde, si prorsus non sentiatur suctio, aufertur actio; si vix sentiatur, id est cum difficultate, imminuitur; si plus sentiatur, corrumpitur. Declaro. Et primo si perpendatur intemperies; Galenus com. aph. 20. sectio 2. & com. 11. sectio 1. l. 3. epid. dicit: si intemperies

*2. ratione
oris ventri-
culi.*

peries summa fuerit, sensus suctionis non fit: nam ut inquit Auicennas, virtus perit, quoniam organum ob summam intemperiem prorsus ineptum redditur. Hæc summa intemperies, est Frigida, vel Calida. Si frigida; fit fames vaccina seu magna, quæ est affectus frigidus, coniunctus cum siccitate, c. 7. l. 3. de sym. caus. At si alia e parte sit summa caliditas, etiam cum siccitate coniuncta; non fit sitis, quoniam suction non recipitur. Si autem intemperies non sit summa, a qualibet intemperie, excepta humida, suctionis receptio intenditur & augetur. Cæterum discrimen est inter tactum, & animale appetentiam: nam animalis appetentia, quacunque dominante intemperie indifferenter se habet ad cibum & potum; tactus non indifferenter. Ratio huius discriminis est: quia appetentia animalis ab alia facultate naturali impellitur, nempe a sensu interiori; tactus minime, cum ab obiecto recepto, ut offertur sensorio iudicanti, sensus interior potius impellatur, non impellat; hincque in fame procedat obiecti tangibilis receptio, in cerebro iudicium, & mox sequatur impulsio, prodiens a facultate sentiente, in concupiscibilem animalem: unde concupiscibilis animalis impulsio descendit in os ventriculi; & fit fames. Itaque cum tactus ad differentiam concupiscibilis non indifferenter se habeat ad cibum & potum; fit, ut si ventriculi os, tanquam organum suctionis sensus, afficiatur intemperie frigida, intendatur fames, & minuatur sitis: si afficiatur intemperie calida, minuatur fames, intendatur sitis: si afficiatur intemperie sicca, augeatur & fames, & sitis: si humida, fames minuatur, sed magis sitis. Ratio est: nam cum appetitus cibi & potus fiat, quoniam afficitur os ventriculi suctione; suction autem similis est solutioni unitatis; & solutio unitatis fiat a calido, frigido, sicco, non ab humido; fit ut ab humido non excitetur appetitus, sed potius minuatur; licet magis minuatur sitis, quam fames: nam præter id, quod non fit suction ab humido, adest præsentia humiditatis; sitis autem fit ob humidi penuriam. Quo autem ad caliditatem, frigiditatem, siccitatem; quamvis a qualibet fiat suction: tamen, cum fames sit appetitus calidi, sitis autem frigidi: ob id, dum caliditas mouet tactum, per hunc sensum interior impellit appetentiam animalem in frigidum; dum enim viget caliditas, adest penuria frigidi, unde minuitur cupiditas calidi, & augetur oriturque frigidi appetitus; hincque fames minuitur, & sitis augetur. Contra autem accidit, si frigiditas agat in tactum: fames enim intenditur, & sitis minuitur. Quoad causam siccantem: vel est intemperies sicca Coniuncta cum actiuis, vel est Solus. Si coniuncta; quoniam inuauat & intendit suctionem, ideo auget sitim, si caliditati iungatur; & famem, si frigiditati com. 19. sect. 4.

aphorism, & cap. 30. li. 1. simp. Si autem sola sit siccitas, in penuria alimenti augetur fames; in penuria vehiculi alimenti, augetur sitis. Hæc de intemperie. Quoad malam compositionē; cōcurrit, quatenus angustat nervos oris ventriculi: quo fit, ut os ventriculi nō afficiatur a suctione: ob angustia enim tactrix facultas influens a cerebro, non suscipitur in ore ventriculi. Quoad solutam vnitatem; est in causa deiectæ appetentiæ; propterea quod os ventriculi magis afficitur a morbo in soluta vnitate, quam a suctione: vnde, licet vtrumque obiectum offeratur sensorio tactus; tamen iudicium dirigitur potius ad obiectum, quod promouetur vi solutæ vnitatis, quam suctionis; quia obiectum efficacius & potentius, sensum iudicantem ad se allicit, ut reliquorum obiectorum iudicium non exerceat. Quoad errorem externum hic attinet tum ad Proportionem oris ventriculi, tum ad Causas, quæ ventriculi sensum vel exquisitum, vel obtusum reddunt. Si exquisitus reddatur, intenditur appetitus: si contra, minuitur. Quoad proportionem; hæc spectat ad os ventriculi, quatenus est organon tactus; & ideo pro varia proportionem vario modo afficitur: & hinc in aliquo individuo suctione remissa magis afficit os ventriculi, quam in alio individuo suctione intensa; cuiusmodi viget in his, qui famem vel sitim nequaquam perferre possunt. Quo vero ad reliquas causas; præsertim sunt veneficæ, & vehementer refrigerantes; vi quarum licet fiat suctione, non tamen sentitur. Vnde non est mirandum, si opiata appetitum destruant: si etiā Galenus dixerit com. aph. 21. sect. 2. ab ære frigidiore primum tactum excitari, mox exstingui, hincque os ventriculi a suctione non affici.

III.
Suctionis
vitia.

Laesa suctione
ratione causa
in ventriculi
orificio.

Si autem perpendamus suctionis vitia, ita se habet; aut enim non fit suctione, vnde appetitus aufertur: aut debiliter fit suctione, vnde appetitus minuitur: vel suctione iusto fit intensior, vnde appetitus deprauatur. Et ob id, cum suctione sit motus oris ventriculi, dependens a causa agente os ventriculi: læditur hæc suctione, dum causa viget vel In ore ventriculi, vel Infra: vnde primum afficiuntur venæ ventriculi, mox afficitur os ventriculi. Quo igitur ad causam immediate agentem in os ventriculi: huius perpendenda & Species, & Vitium. Quoad spēciem; cum Galeno c. 7. l. 1. de sym. caus. & c. 9. l. 6. de tuen. san. com. aph. 21. sect. 2. & com. 1. l. 4. de ratione vict. causa est Interna, vel Externa. Interna, Vapor, & Minera. Si minera; potest esse Sanies, prodiens vel ex vlcere, vel ex abscessu: potest etiam esse Humor. Externa causa, potest esse medicamentum, venenum, aer, cibus, potus, com. 34. l. 2. de victus ratione. & com. 1. l. 4. de rat. vict. & com. aph. 19. sect. 4. & cap. 27. l. 3. alim. Vitium attinere potest.

pōtest ad Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad substantiam, vt est succus vitiosus, qui est in causa picæ. At potissimum locum habet vitium in quanto, & in quali: nam vitium secundum vbi, cōmune est & quanto & quali: nisi enim causa moueatur in os ventriculi, & ibi quiescat; copia vel qualitate non ager; cum per contactum actio fiat. Cæterum, cum causa lædat vel Copia, vel Qualitate: quoad Copiam, huius causa suctio auferatur, vel saltem minuitur; dum vel excedit, vel deficit; nam si excedat, siue causa sit interna, siue externa; tum copia replet os ventriculi, & impedit, quo minus corrugari & agitari possit; quamuis a venis ventriculi fiat attractio: vnde pituita copiosa, residens in ore ventriculi, impediens suctionem, est causa inappetentiæ. Et pariter, quoad causas externas; vt ait Galenus capit. 27. libro tertio de alimen. pingues & lenti cibi ita celeriter implent, vt appetitus euertatur. Quoad vitium in qualitate; concurrunt materia, quatenus agit Caliditate, Frigiditate, Siccitate, Humiditate. At est discrimen: nam materia concurrens humiditate, est in causa vt minuatur suctio: qua autem concurrunt reliquis qualitatibus, causa est suctionis intensioris; nam suctus affinis est solutioni vnitatis, quæ a qualibet causa fieri potest, excepta humiditate. Quare, vi materiæ humidioris, minuitur desiderium cibi & potus; vi autem reliquarum qualitatū, intēditur appetitus; circa cibum quidem, si materia est frigida; circa potum, si calida, si sicca: nam dum frigiditas suctionem parit, ita afficitur os ventriculi, vt obiectum offeratur sensui interiori, qui sensus, cum agnoscat præsentiam esse frigidi, facultatem appetentem impellit ad appetitum illius, cuius est penuria. Idem de reliquis causis, in os ventriculi agentibus, statuendum. Sed notandum, cum intenditur fames vel sitis; desiderium esse vel boni, vel mali, tum cibi, tum potus. Desiderium est boni, quando quis appetit bonas carnes, bonum vinum: mali desiderium est, si appetat carbonem, aquam turbulentam, vrinam. Huius discriminis causa colligitur e Galen. in arte med. capite de signis ventriculi; dum dicit, intemperantias morbosas a naturalibus differre: nam intemperantiæ naturales, similia appetunt; morbosæ contraria. Vnde ventriculus secundum naturam calidus, in penuria cibi appetit cibum calidum: frigidus autem natura ventriculus, appetit frigidum. Contra ventriculus præter naturam calidus, appetit cibum frigidum. Hæc differentia inde pendet: dum n. ventriculus secundum naturam est constitutus, eget conseruantibus, quæ similia sunt, vnde dum fit suctio, ita afficitur sensus interior, vt concupiscentiam animalē impellat in penuria cibi, ad desiderium cibi, & in penuria cibi, in ventriculo secundum

Vnde desiderium boni, mali vel cibi & potus.

*Ventriculus
male affe-
ctus contra-
riū appetit.*

naturam calido, impellat ad desiderium cibi calidi; propterea quod, sensui interiori offertur suctio cum sensu caliditatis naturalis conseruandæ, vnde concupiscentia animalis, impellitur ad desiderium similis. Si ventriculus sit præter naturam calidus, sensui interiori offertur suctio, cum sensu caliditatis morbosæ, non conseruandæ, sed destruendæ: vnde concupiscentia animalis impellitur ad desiderium non similis, sed contrarii, nim. frigidi, vt morbus calidus dissipetur ac vincatur; & præsertim quia concupiscentia animalis, influxa in os ventriculi, fouetur a concupiscentia naturali, a iecinore pdeunte, quippe quæ semper appetit q̄ conseruat, ac veluti fugit, quod est inimicū: ideo cum in ventriculo, calido morbo affecto, caliditas sit inimica & contraria, ppter ea fit appetitus contrarii. Sed explicandū etiam est, cur in ventriculo male affecto appetitus sit intensus ad contrariū, q̄ modo bonum est, vt quando quis appetit capones; modo malum, vt quando carbones appetit. Dicendū, discrimen p̄dire a causa morboſa, q̄ suctionis auctor est; quæ causa vel minoris, vel maioris est actiuitatis. Minoris est actiuitatis; quotiescunq; min⁹ recedit a naturali statu, nec pertinaciter adhæret ori ventriculi. Maioris est actiuitatis; dum causa magis recedit a naturali statu, & hinc est a toto genere præter naturam, & præterea magis impertitur ori ventriculi: impertitur autē nō secundum fibras, nam fieret singultus; sed secundū portiones membranofas, quæ admodum euenire solet prægnantibus, præsertim ad secundum vel tertium menſem; nam prægnantes hoc tempore scatent succis vitiosis secundum ventriculū. Verum & in viris similes succi redundare possunt, præsertim in scabiosis, in elephanticis. Itaque succi, qua sunt præter naturam, sunt in causa appetitus contrarii; quatenus sunt exiguæ actiuitatis, sunt in causa appetitus quidē contrarii, sed boni: Si succi sint præter naturam, sunt in causa appetitus præter naturā & quatenus sunt insignis actiuitatis, sunt in causa appetitus contrarii, nō boni, id est nō alimentalis, sed medicinalis. ratio est, quia prauus succus potius a medicamento, quā ab alimento corrigitur. v. g. calx est efficacior ad absumendum materiam impactam, quam panis bis coctus: vrina etiam magis strenue absumit succum vitiosum, quam aqua: nam alimentum magis a corpore patitur, quam agit; medicamentum magis agit, quam patiatur. Succus igitur prauus est causa cupiditatis succi prauī, & proinde sibi similis. Vnde Galenus cap. 7. l. 1. de sym. caus. ait, vitiosum succum excitare appetentiam, naturalis affectus similitudine; quæ admodum enim naturalis affect⁹ efficit appetitū similis, hoc est & naturalis, & boni; ita succus vitiosus excitat appetitū similis, hoc est vitiosi, prauī, nim. efficacis actiuitatis: quamuis discrimen sit: nam quod

quod desideratur ob affectum secundum naturam, naturale est, & conseruat affectum naturalem: quod autem desideratur causa succi vitiosi, est quidem simile, nam est vitiosum & prauum, non est autem alimentale, sed destruit succum vitiosum, quia omne morbosum refertur in sui destructionem. Alia ex parte læditur suctio, ratione causæ, quæ viget infra os ventriculi, utpote in venis ventriculi, & fundo ventriculi. Cum ergo suctio secundum naturam fiat, dum ventriculi venæ naturaliter trahunt ab ore ventriculi: sequitur, suctionem leges naturæ egredi, dum venæ vel non attrahunt, vnde fit inappetentia; vel imminute attrahunt, vnde fit imminuta appetentia; vel plus iusto attrahunt, vnde oritur fames canina. Cæterum, dum venæ repletæ sunt, vis attractrix, & naturalis concupiscentia cessat a suo munere; dum sunt inanitæ, attrahunt, & naturaliter appetunt: ideo dicendum de causis tum Replentibus, quæ causæ sunt inappetentiæ; tum Vacuantibus, quæ causæ sunt famis, & faciunt ut lædatur attractio & concupiscibilis naturalis venarum, quæ ab ore ventriculi attrahunt. Quoad causas replentes; e capit. 7. lib. 1. de symptomat. caus. attractio venarum læditur, vel ob Morbum venarum, vel ob Errorem externum. Venarum morbi sunt tumores, obstructions, a materia replente prodeuntes; sed principem locum obtinet caliditas, quippe quæ succos fundendo implet, cum hi fusi, locum maiorem occupent. Error externus esse potest materia replens ventriculum, potissimum secundum fundum; & præsertim esse solet succus crudus collectus, cuius classis etiam sunt succi excrementitii, qui interdum propter famem in ventriculum confluunt; dum enim diu fames urget, ventriculus succos vitiosos allicit, qui replentes, attractionem impediunt, ita ut fames tunc in inappetentiam degeneret. Inanientes causæ sunt venarum frigiditas, quæ exprimendo vacuat: item calor corporis robustus absumens, vnde qui plurimum habent calidi, plurimum absumunt, attrahunt, & denique valenter appetunt. Inanitionis etiam causa est, retentricis imbecillitas, siue simpliciter, siue in respectu ad expultricem, quemadmodum contingit in immoderatis euacuationibus. Huius ordinis est etiam vermis alimentum consumens.

*Suctio laesa
ratione
causa in ve-
nis & fundo
ventriculi.*

Tandem, si respicimus ad totius corporis inanitionem; dum hæc imminuitur, fit inappetentia; dum augetur, fit fames. Immodica euacuatio, & absolute talis est, & in respectu ad assumpta alimenta: & fit, tum per sensibilem vacuationem, tum per cibi parcitatem. Imminuta autem inanitio fit, dum quod effluit, modicum est: hoc autem est vel simpliciter modicum, sicuti in corpore densioris cutis; vel est modicum respectu illius quod in-

*IIII.
Vitia inani-
tionis totius
corporis.*

geritur, quod experiuntur homines in delitiis vitam agentes, qui die noctuq; potant & otiantur.

Differentia. Quoad Differentias a forma: Concupiscentia animalis redditur præter naturam, quatenus vel Non fit, vel Male fit. Si non fit; Adest naturæ famēs, vel Non adest: si adest, sit famēs vaccina, seu magna, in qua, licet inter initia vigeat apperentia animalis, ilico tamen aufertur, & adest famēs naturæ, videlicet insignis indigentia alimenti. Si autem non adest famēs naturæ; fit famēs, quæ dicitur Inappetentia, seu cibi fastidium, id est, *ἀνορεξία*. Si animalis concupiscentia male fiat; tunc vel Imminuitur, & fit Famēs imminuta; vel Corruptitur, & tunc intensum est desiderium, vel simpliciter cibi, & fit famēs canina; vel pravi cibi, & dicitur *πίση*, pica, seu malacia. A subiecto non sumuntur differentia, cum malum solum ad os ventriculi pertineat. Ratione causæ efficientis; cum malum pendeat a frustratione concupiscibilis cibo destinata; dicendum, frustrari vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Harum causarum subdivisio patet e supra dictis.

Signa.

Signa diff. a caus. effic.

Cognitio famis morbosæ in genere, patebit ab ægro: sicuti etiam differentia a forma: dicit enim æger, vel nihil se appetere, vel vix appetere, vel plus quam deceat. Quoad differentias ratione causæ efficientis; cum malum fiat, quoniam frustratur concupiscibilis animalis, vel propria ratione, vel ex accidenti: hoc cognoscitur, e præsentia, & absentia signorum læsionis, vel propria ratione, vel ex accidenti: de quibus signis seorsim dicendū. Itaq; si frustretur propria ratione, cum causa morbifica attineat vel ad Cerebrum, vel ad Os ventriculi: si spectet ad Cerebrum; si læsio fiat ob morbos cerebri; signa erunt morborum, de quibus in propriis capitibus. Si lædatur ob errorē externum: si error externus sit cerebri proportio, cognoscetis inde, quod lædetur appetitus, quam primum obiectum vel visui offeratur, vel de eo fiat sermo, v.g. de mure. Si error sit obiectum improporcionatum; si attineat ad sensum interiorem; deprehendetis ex immoderatis animi accidētibus, e delirio. Si error attineat ad sensus externos; cognoscetis ex obiectis sensuum externorum, v.g. si ilico post intuitum manus humanæ decoctæ, concidat appetitus, facile est cognoscere, mali causam esse obiectum visus; & sic de reliquis. Si autem frustratio concupiscibilis pertineat ad os ventriculi: si læsio fiat propter morbos oris vetriculi; signa erunt morborum, de quibus supra. Si lædatur ob errorem externum: si error sit mala ventriculi proportio; cognoscetis, si malum oboriatur post aliquod assumptum, in scio ægro: adhæc cognoscetis e defectu, vel excessu fæmie perpetuo appetentiæ, citra causam euidentem. Mali autē causam esse

iecinoris debilitatē; cognoscetis e signis indicantibus vitia hepatis, de quibus suo loco. Si frustretur cōcupiscibilis ex accidenti: & primum, si vitium sit in sensu suctionis; si vitium attineat, vel ad cerebrum, vel ad nervos; signa petendae propriis capp. Si vero mali causa sit error externus: si error fuerit vitiosa proportio; indicabitur, si prater noxas vel ventriculi, vel aliarum partium, homo plus iusto vel appetat, vel a cibo abhorreat: id enim fit, quoniā in cerebro est proportio, vi cuius facultas sentiens, vel est pigra, vel nimis vigilans ad excitādum animalē appetentiam. Obiectum autem distrahens facultatem, cognoscetur; quoniam occurrit obiectum, quod est efficacius suctione; veluti si pungatur ventriculus. Si autem vitium attineat ad os ventriculi, si causa sint morbi; signa erunt morborum oris ventriculi, de quibus diximus. Si error externus sit proportio; cognoscetur ex eo, quod non plus iusto famem vel ferre, vel non ferre possunt. Si error sint venena, vel opiata; horum signa aderunt. Si deinde mali causa sit vitium in suctione non in sensu suctionis: si vigeat in ore ventriculi; oportet cognoscere speciē & vitium huius causæ. Si causa sit interna, cognoscetis, quia nulla externa causa est progressa. Vtrum autem interna causa sit vapor, vel minera; & quæ minera; cognoscetis e signis, traditis in malis ventriculi. Externæ causæ cognoscuntur e patiente & assidentibus. Quoad causam vitii: omisso vitio in quanto, & vbi, quoniā in his tantum est differentia secundum magis & minus, vnde discriminē cognoscitur ex intensiōe & remissione symptomatum, si vitium sit in substantia; indicabitur e desiderio pravi cibi, vt carbonis. Si vitium sit in qualitate; caliditas cognoscetur e diminuta appetētia; frigiditas e fame aucta, siccitas similiter e fame aucta, & præsertim si annexa sit frigiditas, nam si cum siccitate coniungatur caliditas, indicabitur e siti aucta: humiditas ex imminuta appetentia cognoscetur. Si autem frustretur concupiscibilis vitio appetentiæ naturalis venarum ventriculi: si malum pendeat a causa replente; si hæc causa replens sit morbus, hoc est, intemperies calida, tumor, obstructio: cognitio patet e traditis signis morborum ventriculi. Si autem causa sit error externus, cum sit materia replens ventriculum; si materia sit paulatim collecta; cognoscetur e fame, quæ sensim imminuta est. Si autē hoc factum sit vi prolixioris famis præcedentis, vt nō paulatim sit collecta materia, sed violentia quadā attracta; cognoscetis e fame prægressa, e ieiunio. Si causæ sint inanientes; si fuerit frigiditas; patebit e signis indicantibus frigiditatem ventriculi secundum fundum, de quibus dictum est. Si calor robustus consumat; cognoscetur e temperatura calida principalium viscerum, e carnosio habitu, ex ætate florente. Si causa inaniens sit imbecillitas retentricis; cognoscetis e fluxu ventris.

- 4 Si vermis sit absumens; signa erunt vermium, de quibus infra. Tandem si appetentiæ vitium sit positum in inanitione totius corporis: excedens inanitione indicabitur ex inedia, exercitio intenso, & similibus; deficiens inanitione contra indicabitur e curis densitate, & cum Auicenna ex otio.

Indicationes.

A forma nihil ex usu indicatur. Causa subiecti, oportet servare calidum insitum oris ventriculi, & oportet fouere proportionem. Ratione efficientis, cum efficiens sit vel morbus, vel error externus: Si morbus; quid indicent morbi, tum ventriculi, tum aliarum partium, petendum e propriis locis. Si causa sit error externus; si causa interna; si ad ventriculum attineat; quid indicet, dictum fuit: si autem ad alias partes; suis etiam locis dicetur. Si causa sit externa; hæc non indicat.

Prognostica.

Fames morbofa in genere est vitium non despicendum; quoniam aduersatur instaurationi animalis, unde est vehementia essentiae: & attinet ad os ventriculi, quare vehementia dignitatis. Verum discrimen est pro vi differentiarum. Unde ratione forme, cum fames vel auferatur, vel minuitur, vel corrumpatur: si paritas seruetur, periculosius est vitium, si auferatur fames: ideoq; Hippoc. aph. 6. sect. 7. ait, inappetentiam esse malum, & praesertim in morbis diuturnis; nam patitur homo secundum totum corpus, secundum ventriculum, secundum caput: secundum totum quidem, quoniam non nutritur; secundum ventriculum & caput, quoniam facultas sentiens suo munere destituitur, desinit, & ad interitum properat: quo fit, ut dum inappetentia protrahitur, consequatur vehementia facultatis; si quidem cum Hippoc. aph. 5. 9. sect. 7. fames corpora siccet; & siccare est deducere ad mortem. Sed notandum, cum fames sit quadruplex; Inappetentia, Fames canina, Pica, & Fames vaccina. Si fuerit inappetentia; si patiens copioso alimento non egeat, periculo vacat; veluti in principiis morborum materialium. At si patiens alimento egeat, veluti in morbis diuturnis, in pueris, in euacuationibus immoderatis; tunc malum non est exigui periculi: nam virtus concidit, unde adest vehementia facultatis: quod potissimum euenit, dum prorsus aboletur appetentia; nam admodum recedit a naturali statu, & multo magis, quam imminuta appetentia. Si fuerit fames canina; si fuerit cum desiderio boni cibi, inter initia vincipoteft; at dum producit, periculo non vacat, & cum Auicenna, degenerat in famem vaccinam: quo enim fames canina diutius durat, eo fit vehementior; & quandoq; coniungitur vehementia facultatis, hincq; oriuntur syncope, & homines moriuntur: nam in fame canina cibus ingeritur supra cibum incoctum, cibus etiam euomitur, unde corpus non alitur, & vis ventriculi hebescit, ideoq; fit fames naturæ. In pica, cum sit desiderium prauis cibi, vitium est curabile, quoniam pendet a succo vitioso, qui vacuari potest: & ob id Ga-

id Galenus cap. 7. lib. 1. de sympt. caus. ait, pręgnantes hoc malo sollicitari, quandiu succi in ventriculo vigent. Sed notandum, malum esse mitius, quo desiderium fuerit cibi minus prauum; quia tunc malum producitur a materia minus recedente a naturali statu; & propterea est vehementia essentię non admodum intensa. Vaccina fames est admodum periculosa: nam cito annectitur vehementia facultatis, quia cum Actio animi deliquia oboriuntur. Ceterum, si prognosticum capiarur a vi causarum efficientium; pro vehementia causarum augetur & minuitur periculum. Quę autem sit vis causę, hoc est & morborum, & erroris externi; patet ex iis quę dicta sunt in malis ventriculi. Hoc loco quędam notanda, circa intemperiem, & circa proportionem. Circa intemperiem statuit Auicennas, cum inappetentię causa efficiens esse possit caliditas & frigiditas; vitium esse deterius si producatur a frigidityte; nam a caliditate appetitus minus intenditur, a frigidityte magis; & propterea si accidat, vt vi frigiditytis destruatut appetitus, hoc fit ob insignem frigiditytem. Quare cum inappetentię causa esse possit tum frigiditytas, tum caliditas: cum frigiditytas magis recedat a naturali statu, & hinc sit vehementior secundum essentiam; ob id frigiditytas est causa deterioris inappetentię. Circa proportionem scire oportet, quemadmodum proportio est natina, introducta a principiis generationis; & immutabilis: at fieri potest, vt facultas a proportionē contracta, quandoq; a secundo actu, id est; ab operatione deficiat; sicuti etiam magnes deficere solet ab attractione ferri, secundo actu, e contactu adamantis: ita colligere etiam licet, famem morbosam, a proportionē prodeuntem, corrigi posse, non destructa proportionē: nam stante vita, necessario permanet proportio; at proportio ita potest affici, vt cum non conseruetur facultas, facultatis actio, & hinc actus secundus pereat.

De materiis breuiter dicemus. Quid enim postulent morbi ventriculi, cerebri & neruorum; dictum est suis locis. Scorsim autē circa quamlibet famē digrediemur. Quo igitur ad inappetentiam attinet: cum Actio, Paulo, Alexandro, & Auicenna, cum malum fiat potissimum, quoniam ventriculus vel repletur, vel intemperatus redditur: quantum attinet ad repletionem ventriculi; probantur vomitoria, si æger ad vomitum sit procliuis: sin minus, probantur vacuantia per aluum. Vnde pro vomitorio *aquam copiosam ut potius ad 10 jss. Et tepidam, frequenter exhibebimus.* Alexander improbat *mullam*, vt quę intemperiem latentem corpori insinuet: quod proposuit Alexander, quoniam vomitorio vitur causa bilis, & iccirco mulla improbatut, quia potest calefacere, & in bilioso corpore in bilem mutari. Id quod intelligendum de mulla meraciore, quę multam mellis copiam recipit.

Curatio.

H. a. vogel.

Ad repletionem ventriculi.

Paullus enim probat mulsam, scilicet dilutissimā, cum copiosissima aqua. Sed quia vomitoria nocent iis qui difficulter euomunt: (ventriculus enim vellicatur, distenditur, & hinc appetitus magis subuertitur) ob id studendū, vt quantū fieri potest, vomitus facile fiat: ad quod consequendū cibis humectantibus & potionibus occurrendū; sic namq; recrementa humorosa supernatant, hincq; facile educuntur per vomitum. Et ob id etiam Paullus ante tepidam exhibet vel ptisana cremorē, vel ouorum lutea. At si prorsus difficulter vomat patiens; probatur potius aloe, quam scammonium: hoc enim stomachū offendit, & propterea vel non exhibendū, vel in parua copia, & malis cotoneis castigatū; unde exhiberi potest Diacydonites, confectū cum exiguo scammonio, seu diacrydio. Quod si Paullus, cum reliquis, admittit scammoniū, nobis etiam licebit vti rhabarbaro. Causa vero cur Græci scammonio, sint vsi, & cur nos rhabarbarū admittamus, est; quoniam expedit quam celerime bilē vacuare: nam expedit appetitū reuocari. Verum cum medicamenta facilius per aluum euacuent, cum Paulo copiosa & temperata alimenta prius exhibēda: quare per duos vel tres dies exhibere licet ouorum vitellos, in iure conquassatos: licet etiam exhibere cremorem ptisanae, & similia. Verū, si humores vacuandi sint crassi & viscidi: exhibere poteritis specierū hiera ℥ss. cum melle rosato solutiuo. Et vt humores cedant, cum Actio probatur oxymeli, item cibi parati cum aqua salita, & proinde sal, cappares, oliuæ, & similia attenuantia, & incidentia. Optimum in hoc malo est medicamentum, si exhibeatur mellis ros. solut. ℥v. cum oxym. simpl. ℥ij. Si autē ventriculus sit intemperatus; si intemperies calida; Auicē. probat frigida potum, sed ea quantitate, qua calidū innatum non exstinguatur: vnde exhibere licet a ℥jss. ad ℥ij. & potius repetere. Alexander probat quæ cum aceto parantur. Quare exhibere licet poscam, id est, aquam cum aceto, lactucam, endiniam, aceto conditas, vt refrigeretur ventriculus. Paullus exhibet panem posca imbutū, & opsonium e lacte & aceto paratū; potest etiam confici cibus e portulaca cum aceto (: per opsonium intelligimus cibum ab aliis separatū, veluti est salsa, quæ conficitur e petroselino, ex amygdalis, & aliis id genus.) Auicē. etiam extrinsecus probat medicamentum confectū ex oleo rosaceo, carne cydoniorum, rosis, cum exiguo mastiches: verbi gratia ℥l. carnis cydon. decoctæ sub cineribus ℥j. olei ros. complet. ℥jss. pulu. rosar. ℥jss. mastiches ℥ss. Misce, & fiat emplastrū. Mastiche miscetur ad corrigenda medicamenta frigida, & vt seruetur calidum innatum. Si autem intemperies fuerit frigida; Auicē. proponit decoctum piperis, cinamom. diatrion piper. diacalaminth. mithridatium. Alexander probat theriacam, decoctum ruta, anisorum; probat allia, ius columbae, & vuarum passarum: vix enim passæ stomacho sunt gratæ, con-

Ad intemperiem ventriculi.
Calida.

Frigida.

tempe-

temperant succos malignos, & crudos concoquunt, & nutriunt. Alexander cum Paulo probat *vinum vetus, & conditū, id est, calidis alteratum*, de quibus in sermone de frigido ventriculo. Extra aut probat medicamentū, confectū *ex oleo de spica, de absinth. mastichino, additis mastiche, xyloaloe, gallia moschata, maci, & aliis ab Auicenn. propositis*. Verū admonet Paullus, si forte contingat, ut sit patiens qui simulet inappetentiam; quoniam desiderat sibi concedi inutilia; tunc oportet patientes grauitur reprehendere, ut utiles cibos admittant. Si non obediunt, & hinc contabescant; expedit cibum parum deteriore exhibere. Cibaria autem cum Paulo ita parāda sunt in hoc malo, ut facile deuorentur: quæ non multa egent masticatione, iniucunditatem afferunt, & appetentiam euertunt.

Fames canina sequitur. Hæc si fiat citra inanitionem; cum suctio in hac intendatur, vi vel frigida intemperiei, vel materie acidæ: e dictis patet, quæ medicamenta conueniant. Id solum cum Aetio notandū: probari cibaria, quæ & sensum suctionis obtundunt, seu compescunt; & materiā morbificam attenuant, ac incidunt, ut facile possit euacuari. Ad sensum suctionis obtundendum; Gal. com. aph. 21. sect. 2. probat lenta, & pingua; nam hæc replent os ventriculi, ut a suctione nō ita afficiatur. Aetius probat iniucunda, & quæ in magna copia accepta parce nutriunt. Hinc cōueniunt *pultes, placenta cum melle copioso, aut oleo plurimo, aut adipe anserino, gallinaceo, suillo; item malua, cerebella. Præterea lac, vel solum, vel cum melle: item oryza cum lacte: & amygdala, nuces pineæ*. Abstinentiū ab acidis & astringentibus: nam hæc suctionem intendunt. Quoad incidentia & attenuantia; probantur cibi conditi *allio, porro, thymo, satureia, origano, &c.* (vnde non est mirū, cum ita varia sint vsurpanda, quod patientes sæpe nō restituantur sanitati.) Probat *etiam vinum alteratū calamintha, salvia, guaiaco, sassafras, &c.* Vinum autem sit *tenuis, fuluum, odoratum, non valde vetustum*: & dabitur tum ieiuno, tum post sumtum cibū, in magna copia, id est, secundū Aetium, quantum homo bibere potest; quoniā hoc vinum ventriculū calefacit, humores acidos destruit: ideoq; solū vinum quandoq; sufficit, ad perfectā curationem; quam in sententiā Hippocr. aph. 21. sect. 2. ait, famē vini portione solui: ubi per famem, intelligitur canina (teste Gal. in com.) facta vel ab intemperie frigida, vel ab humore acido: & gloriatur Gal. se multos, indefinenter famescētes, sanasse vino abundanter exhibito. Quod si fiat fames canina vi inanitionis; medicamēta & cibi probantur, quæ a dictis plurimū distant. Aloe tūc insensibilissima est, ut etiā incidentia & tenuantia. Probatur autē densantia cutim; ut medicamentū confectum *ex oleo omphacino, cum myrto, aut rosis, ad lentū ignē decoctis*. Licet etiā, vrgēte necessitate, immisce-

Ἡ κωροξία, ἢ κωροξία, ἢ κωροξία. Ad frigidā dyscrasiam, materiam acidam, & sensum suctionis.

Ad inanitionem.

re alumen scissile, prius in aceto tritum: pro singulis scilicet olei omphacini uncis, misceri poterunt singuli scrupuli aluminis. Cibus Aetius probat stabiles, id est, qui ægre corrumpantur, ut cochleæ sunt, & omne genus ostreorum. Probat etiam carnem suam ætate florentium, & potissimum probat ventres & vulvas suam: & in summa probat cibos tarda coctionis, & tarda distributionis: unde & ova indurata, aut in sartagine frixa, imo panem non fermentatū. Vinum, in fame canina ex inanitione, potius ledit, teste Galeno: quare exhibenda aqua, vel vinum astringens. Notandum cum Aetio, circa quantum agendum, in cibis crassefacientibus, & medicamentis astringentibus, quæ extra applicantur; ut, quantum accessio imminuitur, tantum etiam minui debere cibos crassos, & medicamenta astringentia; ne aliud grauius suboriatum malum, dum crudis crassisq; succis corpus repletur.

Μαλακία, ἢ
κίτλα.

Vacuantiā.

Discutien-
tia.

Roborantiā.

Quoad Picam: in hac oportet succum in ore ventriculi impactū discutere; & in cavitate existentē euacuare; & ventriculum roborare ne sulci-
piat. Quoad vacuantiā igitur; nisi vomitus sit admodum difficilis, probatur
ius pulli tepidum, cum syrupo acetoso simplici, vel etiam cum oxymelite: & vñ
postulante, ad succum raphani ascendere licet, præsertim si vtero non gerat:
hæc enim mitius tractanda, ne fiat abortus. Et ob id Aetius exhibet aquam
tepidam, præcipue si fœmina ventriculū habeat repletum humore acri, aci-
do, aut falso. Si patiens maxima difficultate vomat; probantur species hieræ,
mel ros. sol. cum oxymelite: si vtero gerat, hieræ species non conveniūt, quia
menses prouocant. Si litū appetat patiens; secundum Auicē. exhibeatur
aqua, cum vomitorio, ad lbjß. & in ea dissolvatur lutum mundū ad 3j. Quo-
ad discutientiā succos impactos in ore ventriculi; probatur diatriox piper.
diacalamintes, & potissimū licet consicere pilulas e quinq; granis ammos, ma-
cis, saffras, & Zingiberis, fiat pil. num. vij. cum oxymelite scillit. hoc medica-
mentum summa vehementia discutit succos. Probatur etiam oxymeli scilli-
ticū. Quoad roborantiā os ventriculi; Aetius probat succū mali punici dul-
cis, cum mentha sicca, sed aspersa cremore portulacæ, vel inspersa decocto polygo-
ni: quæ habent vim astringendi. Probantur & alia astringentia; ut est confectio
e santalis, & diacydonites cum saccharo. Extrinsecus probatur cataplasma,
confectum e rosis, gallis immaturis, malicorio, myrto, coroneis, quæ baseos erūt
loco: addenda quæ tenuis sint substantia, pro vehiculo: item quæ corrigant frigi-
da, ne calidum insitum ledatur: pro correctione frigidorū, addatur mastiche &
absinthium pro vehiculo, misceatur feniculum, cymnū, aromata: basis autem
in maiori erit quantitate, verbi gratia ℥. rosarū, gallarum immaturarū, ma-
licorii, myrtillorum an. 3j. carnis cydon. decoctæ sub cineribus 3ß. mastiches,
absinth. an. 3ß. fenic. cymini, cinamom. an. ḡ v. Misc. & fiat cataplasma.

Cibus

Cibus proportionem respōdebit. Victus mediocris erit, nisi sit prægnaus: *Diat.* tunc enim suasa Aërii, cibum oportet exhibere in minori copia, si scilicet prægnaus sit, in qua multus sanguis collectus sit. Si patiens cibos respuat; occurrendum variis & iucundis opsoniis. Si terram patiens appetat; prodest exhibere *amylum recens* (secundum Aëtium) vice terræ. A dulcibus opsoniis abstinendum, quia ventriculi os laxant. Et, si patiens delectetur dulcibus, miscenda astringentia: vnde opsonium fieri posset *e saccharo, cum succo cydoniorum*. Ad minuendum sensum succionis in pica, probantur *pedes, rostra, ventriculi porcorum*. Verum ante cibum, dum institutum est succos discutere, Aëtius exhibet *olivas sale cōditas, vel v. vel vj. amygdalas amaras*. Dum propositum est ventriculum firmum reddere, exhiberi potest, *vel polenta, vel panis, cum succo cydoniorum, aut punicorum macedanatus*. Post cibum Aëtius probat *passulas*. Et, si periculum est vomitus, probat *poma granata, pira*. Pro potu probat *vinum fulvum, odoratum, antiquum, & pro robore ventriculi subastringens*.

Vaccina fames, vel Exquisita est, vel Notha, seu spuria. Exquisita est, *Βάσιμος.* quæ fit a frigidityte agente in os ventriculi; vnde primo intenditur animalis appetentia; mox aufertur, & relinquitur fames naturæ. Notha fit (secundum Alexandrum) ab immodico calore agente in os ventriculi: vnde calidum innatum ita dissolvitur, ut nisi æger cibum assumat, animo deficiat. In malo igitur utroque adest alimenti penuria: ideoque alimentis occurrendum, in exquisita calefacientibus, in spuria refrigerantibus. Quoad *Medicamenta.* medicamenta famis vaccinæ exquisitæ: probantur medicamenta proposita in temperie frigidi ventriculi, verbi gratia, uti licet *dianthos, conserva e betonica*. In fame autem vaccina spuria, probantur proposita in calidiori ventriculi intemperie, ut est, verbi gratia, *saccharum rosatum, conserva ex acido citri, &c.* At cum Alexandro notandum, ab opio cavendum esse, licet intensus sit feruor. *Vrgente tamen necessitate, probantur magnæ antidoti, sed recentes.* Item *Philon. Roman.* hac enim opium recipiunt, sed *plurimis calidis mistum*. Expediit autem his miscere *conservas calefacientes, ut est diakthon*. Proinde Alexander opium sincerum prohibet quod nonnulli cum frigida exhibebant. Quoad ea quæ admouentur in fame vaccina notha; probatur *emplastrum e carne cydoniorum, additis oleo ros. cum rosis, & exiguomastiches*. Quoad diætam: primum in vaccina fame exquisita, probatur aër alteratus, *ambra, Diæt.* *moscho, cinamom. aniso, maci, &c.* licet etiam odorari carnem assatam; ita enim aër aptus redditur, ad reficiendos spiritus. Probatur odor vini aromatici cum aceto. Præterea in penuria materierum, cum Galeno l. de med. facile parabil. cap. 15. licet etiam ad olfaciendum porrigere *acetum, fructus odo-*

ratos, & terram aceto madefactam. Cibi sint euchymi & eupepti. Vinum probatur vinosum. Si fames vaccina sit notha; probatur aer frigidus: quare odoramenta fiant ex aqua rosacea, rosis, aceto, pomis, violis, caphura, &c. Cibos Alexander probat qui ægre coquuntur, ut oryzam, & alia superius dicta. Alterandi cibi sunt in hac fame notha, endivia, lactuca, portulaca. Vinum erit pauciferum, & subastringens.

CAPVT VIII.

De Siti morbosa.

Nomen.

Generatio.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Causa efficiens.

PER hanc intelligimus sitim corruptam, hoc est, intensiorem redditam; siue sit immoderatæ potionis, siue potionis prauæ. Excludimus sitim ablatam, & imminutam: harum enim doctrina patet e traditis de fame morbosa. Proinde corrupta sitis generatur, cum corpori aliquid præter naturam occurrit, vi cuius os ventriculi afficitur, ut hæc affectio impertiat sensui interiori, & hinc impellatur animalis appetentia, ut ea lege influat in os ventriculi, ut desiderium potus præter naturam intendatur. Sitis ergo corrupta, est concupiscentia animalis deprauata, oris ventriculi, dependens a frustratione concupiscibilis potio destinata. Forma huius vitii est concupiscentia animalis (de qua supra) deprauata: ad differentiam & sitis secundum naturam, & præter naturam; sed ablata & imminuta. Subiectum est os ventriculi.

Ratione efficientis, diximus, quod dependeat a frustratione concupiscibilis potui destinata: ad differentiam famis. Iam ergo proponendæ sunt causæ, ob quas hæc facultas frustratur. Galenus c. 3 o. l. 1. simpl. ait, sitim fieri, partim humoris inopia, partim caloris copia. Dum enim vehiculi est inopia, insurgit appetitus huius humiditatis, huius liquidi. Præterea dum adest calor immoderatus, est priuatio frigidi; unde plus iusto calidum insitum extra mouetur: quare excitatur appetitus frigidi, ut retundatur caloris motus ad extra, & prohibeatur dissolutio. Cum igitur humoris inopia fiat appetitus humidi, caloris inopia, appetitus frigidi; nihil aliud fit, quam sitis. Immediata quidem sitis causa vnica est; cum vnus affectus non possit habere duplicem causam; sed mediata, est multiplex, quæ tamen ad duos principes fontes reducit, nimirum ad duplex vitium humiditatis roridæ oris ventriculi: quorum vnum attinet ad quætitatem imminutam, dum humiditas deficit; alterum ad qualitatem, dū humiditas non deficit, sed efferuescit. Porro indagandæ sunt causæ, ob quas rorida humiditas, & deficit & efferuescit. Deficit, cum Auic. Alex. & reliquis, propter causam

Internam,

Internam, vel Externam. Interna causa, est morbus siccus oris vetriculi, & humor siccus, & renu diabetica affectio. com. aph. 19. sect. 4. Externa causa non necessario occurrens, est veluti medicamentum solvens, nimium purgans; medicamentum etiam astringens & exprimens humiditatem; item venena exsiccantia: Causa externa necessario occurrens, est veluti cibus stipticus, consumens humiditatem: item defectus potionis, com. aph. 27. sect. 5. item immoderata inanitio, vigiliae, timores, mœrores, dum excedunt. Effervescit rorida humiditas; ob causam Internam, vel Externam. Interna, est causa calefaciens; quæ vel simplex est Qualitas, vel Humor calidus. c. 30. l. 1. simpl. Simplex caliditas detinens os vetriculi, vel est causa Præcipua, vel Sine qua non. Causa præcipua, seu principalis, est intemperies vetriculi calidior, quæ suborta sit citra vitium caliditatis alterius partis. com. aph. 19. sect. 4. Caliditas autem sine qua non, est caliditas affligens os vetriculi, sed impertita ori vetriculi vel a Toto, vel a Parte. com. 1. l. 4. de ratione victus. Si caliditas sit in toto, vel in febre ardenti, sitis omnino parit e necessitate. Si fuerit caliditas in parte; sitis non oboritur, nisi pars primo affecta proxima sit vetriculo, aptaque sit ad producendum sitim: primum locum cum Galeno, tenet os vetriculi; secundum, vetriculi corpus; tertium, œsophagus; quartum, pulmones; quintum, ieiunum intestinum. Ratio est: nam os vetriculi est pars, sine cuius affectione non fit sitis: reliquæ partes sitim committunt, quatenus in consensum ducunt os vetriculi, h. e. vbi impertuntur veluti caliditate ori vetriculi. Dum Gal. pulmonem proponit, non excludit cor, quatenus cor est viscus in thorace contentum: vnde Avicen. statuit, sitim fieri a corde, & a pulmone, dum hæc viscera inualescunt. Præterea, cum sitis fiat a ieiuno intestino; iure Avicen. ait, etiam fieri ab hepate. Quin etiam, cum Avicen. a cerebro, si insignè contraxerit feruorem, caliditas impertiri potest ori vetriculi; indeque sitis excitari. Avic. non fuit superfluus, nec Galen. diminutus: hic enim per modum exempli loquitur; ille e propositio. Hæc de simplici caliditate, quæ est in causa sitis. Quoad materiam: potest esse Vapor, vel Minera. Vapor est febrilis; item salus vapor, prodies a materia aquosa in hydrope ascite; vnde Avic. ait, sitim fieri in hydrope, quoniam phibetur transitus humiditatis, quæ membra humectare debebat: dum ait, membra privari humiditate, intelligit sitim naturæ, non animæ; ratione vetriculi, intelligit sitim animæ; nam materia aquosa, seu potulenta, si detineatur, falsa evadit, & hinc mittit in os vetriculi vapores salios, & calidos, vnde fit sitis. Quæadmodum etiam vermis mortuus, vapore calido potest sitim parere. Quoad humorē seu minerā, præferrim est materia biliosa, itē salia pituita. At humoris vitiū, quandoque est a toto genere præter naturā; veluti si quis

*Defectus
humiditatis
rorida.*

*Effervescen-
tia humidi-
tatis rorida.
I.*

II.

appetit urinam, c. 7. l. 1. de sym. caus. sed hic humor vergit ad calidum, ad differentiam humoris, qui picæ est causa. Cæterum & vitium in substantia esse potest, dū humor putrescit. Sed perpetuo vitium situm est in caliditate, qua afficitur bilis amara, pituita dulcis, pituita potissimum salsa. Causa externa non necessario occurrens, est medicamentum calidum, vel acre, vel salsum. com. aph. 19. sect. 4. præterea & medicamentum purgans, qua euacuat, & humiditatem absument (: si enim concurrat ut calidum, humiditatem accendit.) Huius ordinis est venenum calidum. Efficax admodum causa sitis est viperarum punctio, quoniam emittitur virulencia, cuius forma est tantæ actiuitatis, ut sui calore, ceu organo, vehementer accendat oris humiditatem, & vehementer siccet, ac absumat. Secundum Auicennam igitur, vinum viperinum, ceu veneficum, sitim parit. Causa autem externa necessario occurrens, est aer æstiuus, præsertim si eo tempore fiat iter. Concurrit etiam cibus vel copiosus vel calidus, vel crassus, vel lentus. Copiosus quidem cibus, causa est sitis; nam huius gratia laborat calor ventriculi, unde efferuescit humiditas, præcipue quia cibus copiosus non facile descendit, unde vicinus manens ori ventriculi, suo vapore humiditatem accedit. Quo fit, hanc sitim somno sedari: quippe qui est in causa, ut calor uniat, & non ita laboret. Somnus etiam prodest cum Galeno, com. aph. 27. sect. 5. quoniam est in causa, ut descendat id quod facit sitim. Calidus deinde cibus in causa est sitis, quoniam humiditatem accendit: unde scissimum, & erysimum, ut calida sunt, faciunt sitim. c. 30. l. 1. alim. quemadmodum etiam cibi aromatibus conditi, & cum Auicenna: pisces saliti. Cibus denique crassus & lētus potest esse in causa sitis, instar cibi copiosi; quoniam calor laborat, & in attenuatione, & in deterfione. Præterea causa sitis est potio calida, ut vinum, aqua salsa. com. 35. l. 2. de ratione vict. & com. 1. l. 4. de rat. vict. & com. aph. 27. sect. 5. Auicennas addit somnum, tanquam causam sitis, si scilicet fiat super cibum calidum: nam in causa est, ut vapor calidus perat os ventriculi. Auicennas etiam addit motum vehementem & linguæ, & totius corporis: & tandem iram: nam huius causa humiditas oris ventriculi accenditur.

Differentia. Quoad differentias, ratione formæ; concupiscibilis intensior, est vel simpliciter Potus, vel Portionis prauæ. A subiecto non sumuntur differentiæ. Ratione efficientis; suctio est immodica, quoniam oris ventriculi humiditas, vel Deficit, vel Feruet. Atque utcumque se habeat; defectus & feruoris causa est, vel Interna, vel Externa.

Signa. Sitis in genere ab ægro fit euidens: sicut etiam differentiæ a forma. Ratione causæ efficientis; cum oris ventriculi humiditas vel deficiat, vel accendatur;

accendatur; cum Auicenna deprehendetur, e signis presentibus vel inopiæ humiditatis, vel excedentis caliditatis. Quoad causas inopiæ humiditatis, & proinde quoad causas siccantes: si causa siccans sit intemperies ventriculi; signa patent e proprio loco. Et similiter si in causa fuerit humor siccans. Si causa sit, morbus renum; sunt signa diabeticæ affectionis. Si causa sit accendens humiditatem oris ventriculi; utrum sit vel caliditas, vel humor calidus; cognoscetur e traditis de intemperie ventriculi calida, vel sine materia, vel cum materia. Utrum autem caliditas sit vel principalis, vel sine qua non; deprehendetur e signis, vel indicantibus, vel non indicantibus vitium extra ventriculum: verbi gratia, e febre cognoscetur, caliditatem esse sine qua non, & a toto prodire. Si in iecinore fuerit inflammatio; pariter cognoscetur ex hac inflammatione, caliditatem esse sine qua non, & prodire ab hepate. Et sic de reliquis. Num causa sit vapor, vel humor; cognoscetur e traditis in sermone de intemperie ventriculi; ubi tradita sunt signa cuiuslibet & vaporis, & humoris.

Secundum Galenum c. 30. l. 1. simp. si sitis fiat ex humoris inopiâ; humectare oportet: si e caloris abundantia; si simplex sit caliditas, oritur indicatio refrigerandi; si humor, vacuandi. Indicationes.

Non autem est contemnendum hoc vitium: quia, ut & fames, nocet refectioni corporis. Si autem perpendamus differentias: ratione formæ; sitis est magis periculosa, si fuerit desiderium prauæ potionis. Ratione causæ efficientis: si causa efficiens sit vehementior; malum non tantum periculosum est, sed interdum etiam lethale: & propterea Galenus cap. 7. l. 1. de causis sym. ait, obiisse quosdam, qui pertinaciter sitim sustinere voluerunt: & nonnullos obiisse, qui malignam aquam immoderate biberant: præterea, qui viperam comederat, & qui vinum viperinum biberat: obiit etiam ex inopia & feruore humiditatis, qui vinum vetus ad ebrietatem hauserat. Vbi notandum, sitim non fuisse mortis causam, sed fuisse occasionem, ut homo impatiens vinum biberet immodice, quod vinum deinde mortis fuit causa: sicut etiam contingit ei, qui ardenti correptus febre, immodice frigidam bibit. Sed ad rem: Causa admodum vehemens est in causa mortis: nam insigniter afficitur os ventriculi, ut emergat qualitas spiritalis ita infensa, ut cordis calor euertatur, & homo pereat. Prognostica.

In hoc malo pro diuersitate causarum variis uti oportet præsidiorum materiis: cap. 30. lib. 1. simp. Nam in siti a siccitate, omne acetum im- Curatio.
probat. In siti a caliditate & siccitate, probatur acetum, sed aqua mistum. Aceti usus.
Tandem in siti, a pituita salsa, probatur acetum simplex. Acetum enim sitenue refrigerat, & humectare non potest, expedite permeat, incidit;

Vacuantia.

Refrigerantia, & humectantia.

Diata, in siti tenenda.

quare in siti e siccitate improbat, cum exsiccet: in siti e caliditate & siccitate, probatur, sed aqua mistum; nam acetum refrigerat, aqua permista humectat: probatur denique acetum simplex in siti, cuius causa est falsa pituita, quoniam refrigerat falsam calidamque pituitam: præterea pituitæ humiditatem siccat, crassitiem incidit. *Vacuantia* probantur in siti, quæ fit a matetia. Proinde cum Alexandro, si patiens facile euomat; si peccet bilis; probatur *aqua hordeacea tepida, & simplex aqua tepida*. Auicennas dicit, aquam frigidam sitim augere, & tepidam minuere: quoniam vi aquæ frigida bilis, quæ est in causa sitis, magis detinetur, & virtute tepida euacuatur. Si pituita falsa sitis sit causa; probatur *aqua hordeacea, cum oxymelite*. Et si æger difficulter vomat; probantur varia per aluum lenientia: de quibus alibi diximus. Quoad *alterantia*: probantur, quæ fauces possunt alterare: ea enim alteratio ori ventriculi impertitur. Quare cum Galeno, com. aph. 54 sect. 4. dicendum, febre ardenti correptos, non siti-re, si a tussi sicca leuiter irritentur; quoniam per tussim oris partes humectantur. Iure igitur Auicennas probat *frigidam*, administratam super linguam. Confert in ore detinere *nucleos prunorum, folia lactuca, immersa in frigida*: probantur *caules lactuca*. Et cum Aetio probatur *liquiritia*. Vii etiam licet *cremore pampinorum vitis, succo portulacæ, succo cucumeris*: probantur etiam *grana puniceorum, arantii, probantur limones, frusta melonum quæ sunt prope corticem, anguria, cucumeres*. Possumus hoc medicamento vti: ℞. *seminum cucumeris hortensis, melonum, amygdal. dulcium, diacodeion in forma solida, cum saccharo, ana ʒj. cum albumine ouorum fiant pilule*. Et, si malum non cedat; hæc medicamenta non tantum in ore sunt detinenda, sed etiam deuoranda.

Cæterum, si eueniat, vt immoderatus sit vini appetitus, vt propterea homo ebrius euadat; bifariam possumus occurrere: primum, remediis, quorum beneficio homo a copioso vino abstinet: deinde medicamentis, quorum beneficio homo citra ebrietatem bibat, quantum libuerit. Quoad primum, potius alimentis quam medicamentis occurrere potest: ideo in doctrina de diata simul hæc persequemur. Auicennas igitur in siti predeunte a pulmone probat aëris frigidi attractionem: quare urgente feruore pulmonis, expedit prope os detinere vas frigida repletum. Cibus (nisi sitis prodeat a falsa pituita) probatur refrigerans & humectans. Vnde Galenus cap. 4 lib. 3. de temperam. probat *lactucam*: & cap. 9. lib. 1. de aliment. & cap. 5. lib. de ptisana, probat *ptisanam hordeaceam*. In summa probantur cibi propositi in calidioris & siccioris ventriculo. Si autem sitis prodeat a falso humore; cum Alexandro ad deterfionem probantur *cibi salsi*, vt cap.

et capparēs, salsamenta, pisces saliti: c. 6. l. 7. Quoad potum, si sitis procedat ex inopia alimenti; vinum exhibendum, quale sine noxa bibere consueverunt. Si sitis prodeat e caliditate; aqua exhibenda. com. aph. 27. sect. 5. Si e bile fiat sitis; probatur aqua. Si e salia pituita; cum aqua oportet miscere acetum. Tandem si immodicum sit desiderium vini: & primum, ut patiens ab hoc appetitu vindicetur, probatur vinum detentum in vase, in quo, patiente inscio, immissa sit vel anguilla, vel lacerta viua, vel testudo lacustris, vel semina caulium. Probatur etiam vinum medicatum, cum myrto, vel granatis. Cæterum Auicennas circa vsum potus probat, ut non bibatur aqua plurima subito: vnde Philosophus probl. 57. sect. 1. ad extinguendum sitim laudat potum exiguum, sed frequenter exhibitum. Probat quidem paruam dosin: nam licet possit esse indicans summæ actiuitatis, tamen virtus prohibet; quoniam aqua copiosa mortificat calidum insitum, secundum Auicennam: verum gratia sitis atque etiam virtutis, oportet frequenter exhibere. Et si contingat, ut indicans sit admodum vehemens; potio exhibenda est etiam tempore noctis, com. aph. 27. sect. 5. quod non faciendum, si modica sit sitis, quoniam sitis non valde intensa per somnum corrigitur. Si sitis fiat e caliditate; secundum Aetium, probantur vigiliæ, quoniam refrigerant: & propterea somnus (ut supra dixi) super cibum calidum, sitim excitat. At si fiat sitis a siccitate; cum Aetio & Auicenna probatur somnus. Et similiter si fiat ex humore: nam per somnum coquitur humor & descendit. In siti e siccitate; quia labor siccatur, improbantur tum corporis, tum animi motus, secundum Hippocratem. text. 31. l. de fal. diarr.

Vt vini oriatur fastidiū.

V. Font. Med. Pract. c. 8. p. 35.

Plura, de diata.

Quod si patiens summe vinum appetat, ac facile inebrietur: occurrendum præsidiiis & assumtis, & applicitis. Quoad assumta; antequam homo vinum bibere incipiat, oportet ut hauriat duo vel tria cochlearia olei communis simplicis, extracti ex immaturis oliuis, & oportet addere sem. caulium $\mathfrak{D}$: oleum quidem supernatando prohibet ascensum vini vaporum; & quia factum est ex oliuis immaturis, propellit etiam vapores vini ad partes infernas, præsertim si misceatur puluis caulium; summa enim est inimicitia inter caules, & vitem: nam si brassica prope vitem plantetur, discedere ab inuicem hæc duo videntur. Quoad ea quæ ad mouentur; roborandum est caput, & abluendum e lixiuo, & aqua alterata cum brassicis. Videatur Galenus, cap. 1. lib. 2. $\mathfrak{E}$ $\pi\alpha\tau\eta\sigma\iota$

Ad auertendum ebrietatem.

*De læsa chylicatione.**Nomen.*

PLEX in ventriculo celebratur coctio; vna cibi, altera chyli: nam ope alteratricis cibi primum mutatur in chylum; mox chyli portio ope eiusdem alteratricis in substantiam conuertitur ventriculi. Nos in præsentia versabimur circa concoctionem, vt

ad cibum refertur, cuius opus est chylus: mutationem autem cibi in chylum, vocamus chylicationem. c. 1. l. 3. de sym. caus. Per chylum vero non oportet intelligere cremorem ptisanæ, substantiam albam, aut lac; sed cibum, mutatum in quandam substantiam, quæ conuenientem assequitur qualitatem, vt in iecinore in sanguinem cōuertere possit. Quoniam ergo impossibile est, vt error, qui in prima actione committitur, corrigatur in secunda coctione: sequitur, quod per chylum non debemus intelligere substantiam simpliciter liquidam, & albam; sed eam, quæ obtinet conuenientem qualitatem, quam acquirit ab alteratrice ventriculi. Quod si enim e bruto sanguis extrahatur, sanguis est; sed nō est sanguis, qui in humano iecinore in sanguinem sit conuersus: ideo in sanguinem in humano iecinore debet conuertere. Dicemus ergo de læsa chylicatione, & quidem in genere, hoc est, quatenus Aufertur, Imminuitur, & Corrumpitur. Malum hoc

Generatio.

ita sumtum, hoc modo generatur: oportet ventriculo aliquid occurrere præter naturam, vi cuius chylicatio (vel propria ratione, vel frustratione reliquarum facultatum, famulantium chylicationi) ita frustretur, vt mutatio cibi in chylum præter naturam efficiatur. Vnde sic potest definiri:

*Definitio.**Forma.*

Læsa chylicatio est functio præter naturam ventriculi, dependens a frustratione chylicatricis. Forma, est functio præter naturam, quare quid genericum, quod prædicatur de chylicatione ablata, imminuta, & corrupta. Nam cum Galeno cap. 4. lib. de diff. sym. in coctione triplex est vitium nempe cruditas, concoquendi tarditas, & prauitas. Cruditas, seu ἀπείκτιστος dicitur, si nulla omnino alteratio fiat, cap. 1. lib. 3. de sym. caus. Si autem cibibus alteretur, non ramen sicut oportet, cruditas a Galeno adhuc vocatur, at non vt prius. Et propterea dum nulla fit alteratio, vocari potest cruditas simpliciter: dum fit aliqua alteratio, sed non vt fieri debet, fit cruditas secundum quid, quia in hac non priuatur, sed deprauatur. Cæterum, hæc alteratio deprauata duplex esse potest: nam vel alteratio tarde fit, & cibi nondum conuenientem mutationē susceperunt: & vocatur βραδύτης, seu tarda

tarda coctio: vel fit alteratio, vt cibus corrumpatur omnino, vnde cum Galeno naturalem gratiam cibus prorsus recipere nequit; & hæc proprium nomen non habet, sed licet nobis *δαφθορά*, id est, chylicationem corruptam nominare. Notandum igitur differentiam esse, inter imminutam & corruptam coctionem: nam in diminuta, cibus naturalem gratiam suscipit, sed tempore longiori: in corrupta nequaquam cibus suscipit naturalem gratiam. Et propterea dum dicit Galenus, in tarda coctione cibum nondum conuenientem mutationem suscipere; nil aliud vult, quam cibum, qui nondum conuenientem mutationem suscepit decenti tempore, tandem tarde mutationem decentem accepturum. At dum Aetius dicit, interdum contingere, (scilicet in bradypepsia) vt cibus nunquam propriam mutationem accipiat; intelligit, secundum aliquam cibi partem: nam si cibus secundum omnes partes propriam transmutationem non susciperet; secundum nullam partem nutrirer: ideoq; in tarda coctione fieret atrophia, non gracilitas; quæ non penetrat ultra pinguedinem & carnem, sicut macies: quod tamen citato Galeni loco aduersatur. Subiectum est ventriculus; per quod distinguitur a frustratione læsa aliarum partium: intelligere autem oportet ventriculum præsertim secundum fundum. Vnde Auicennas dicit, nocumenta digestionis sequi nocumenta in inferiori stomacho.

Efficiens causa, his verbis describitur: dependens a frustratione chylicæ: qua particula, distinguitur læsa chylicatio, a læsa ventriculi attractione, retentione, & expulsionem, cap. 1. lib. 3. de sympt. caus. Frustratur autem chylicatrix, vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Hoc vt intelligatur, supponendum e cap. 8. & 11. lib. 3. de facult. natural. ventriculum, instar cuiuslibet partis, quatuor facultatibus esse donatum; nempe alteratrice, attractrice, retentrice, & expultrice: quæ facultates, præter communes functiones, quas gratia nutritionis obeunt, id etiam in gratiam totius corporis præstant. Vnde alteratrix cibum mutat in chylum: attractrix re-ctis fibris contractis, cibum attrahit: retentrix fibris obliquis cibum attractum vndiq; amplexatur, & donec in chylum mutetur, continet: expultrice deniq; fibris transuersis tum quodlibet excrementum, tum chyli portionem superuacaneam expellit. Chylicatio igitur propria ratione dicitur frustrari, dum deficit a suo munere, citra frustrationem reliquarum facultatum. Cum Galeno igitur, cap. 1. lib. 3. de sympt. caus. chylicatrix propria ratione frustratur, vel quia Læditur, vel quia aliquis Error externus occurrit. Læditur facultas ob morbos ventriculi. Vnde, si morbi sint in intemperie, Labefactatur facultas: si in mala compositione, Impeditur. Et

Subiectum.

Causa efficiens.

Chylica facultatis frustratio.

Frustratio

χυλάσις

propria ratione.

1. Ob morbos ventriculi.

de his morbis suo loco diximus. Galenus ait, facultatem labefactari, ob intemperies quasdam actiuarum qualitatum: quasdam dicit; intelligens intemperiem ægritudinis, ad differentiam intemperantiarum sanitatis: proponit autem tantum actiuas qualitates, quia respicit ad intemperantias, ut sunt causa ablatae actionis breui tempore, id est, ut sunt magnæ actiuitatis: quod fit a calido, & frigido, non ab humido & sicco. Quod si ab humido auferatur actio, hoc fit per mediam hydropem: & si per siccitatem auferatur actio, hoc fit interuentu senii, vel marasmi. Notandum per quamlibet valde intensam intemperiem auferri coctionem, seu actionem: ita tamen, ut citius & magis lædant qualitates actiuæ; & inter actiuas cum Auicenna magis lædat intemperies frigida, quia magis nocet calido insita. Hæc de causis, ob quas læditur chylicatrix propria ratione. Dubitatur autem num etiam lædi possit ob errorem externum. Nam Galenus cap. ult. lib. 1. de loc. aff. ait, naturæ actionem semper lædi affecto organo: si ergo semper afficitur organum; semper læditur actio vi morbi, non autem propter errorem externum. Responsio. Organi affectio non semper est morbus, sed interdum est error externus, vi cuius afficitur organum, & quidem organum naturæ, ad differentiam organi animæ, id est, facultatis animalis: & recte quidem, nam animalis facultas influit, naturalis est insita: unde error qui afficit organum naturæ, est etiam error ex usu, id est, indicans vtile. Sed ad rem. Si chylicatrix frustretur propria ratione, ob errorem externum: Galenus cap. 1. lib. 3. de sympt. caus. statuit errorem externum triplicem esse, nempe attinentem ad Ventris excrementum, ad Cibum, ad Tempus somni. Ratio nostri hæc est. Error externus rationem habet causæ morbificæ: & hæc Interna est, vel Externa. Si interna, est excrementum in ventriculo detentum. Si externa, hæc est Principalis, vel Secundaria: principalis est cibus; secundaria, est somnus exiguus. Cibus quidem est causa præcipua: nam ad coctionem celebrandum duo potissimum concurrunt, nimirum agens & passum: agens est ventriculus; passum est cibus. Et propterea dicit Auicennas cibi coctionem lædi, quatenus vitium est, vel in receptore cibi, id est, in ventriculo, vel in cibo. Somnum autem exiguum esse errorem in ratione causæ non principalis, inde facile colligitur; quoniam, licet nullum sit vitium, vel in ventriculo, vel in cibo; tamen si error committatur in somno, ut somnus iusto breuior sit, læditur actio. Quare Auicennas summa diligetia respiciens ad causas non principales; inquit, coctionem lædi, ut vitium est in rebus accidentibus, superuenientibus post assumptum cibum, quemadmodum est somnus exiguus. Quare Galenus per vitium in tempore somni, insinuauit omnes causas ex-

Tas externas, sed non principales: nam in eodem capite proponit etiam vitæ rationem, in censu erroris externi, quia proponit equitationem, piscationem, ambulationem, nauigationem, Venerem, balneum, &c. Itaq; cum error externus sit triplex, nimirum excrementum, cibus, & ea quæ extrinsecus superueniunt: quantum attinet ad excrementum; potest esse Vapor, sed potissimum Humor: hicq; humor esse potest Pituitosus, Biliosus, Melancholicus. Excrementi autem vitium multiplex esse potest, nempe Putridum, vt quilibet humor: præterea Frigidum, vt excrementum pituitosum, & melancholicum: Calidum, vt bilis, pituita salsa, bilis atra exusta. Præterea vitium esse potest in excremento, quatenus Moram trahit in ventriculo; & quatenus Aliunde fluit: oportet autem fluere, secundum Auicennam a capite, ab hepate, splene, & aliis partibus: siquidem & generatur quandoq; in ventriculo, quandoq; extra. Cæterum, Galenus cap. 1. lib. 3. de sympt. caus. ait: si excrementum sit calidum; chylicationem corrumpi, in qua corruptione cibus mutatur in chylum nidorulentum: hoc autem excrementum calidum & nidorulentum varii potest esse nidoris; modo enim tanquam virus, modo lutum, modo crudos pisces, modo indicibilem putredinem olet. Si autem excrementum sit frigidum, si cibus permisceatur; corruptio fit acida; de qua locutus est Galenus cap. 4. lib. 5. de vsu part. Quod si excrementum frigidum non permisceatur cibo; tunc coctio imminuitur. Auicennas ait, coctionem cibosq; corrumpi, quia cibi vel acquirunt qualitatem, non proportionatam ad aliquam qualitatem consuetam, vel putrescunt cibi, vel aduruntur, vel acescunt. Quibus hoc vult: Si excrementum toto genere sit præter naturam, quamuis non putridum, cibos affici qualitate insueta: si autem excrementum putrescat, cibum putrescere: si excrementum sit calidum, cibos aduri, & nidore affici: si frigidum sit excrementum, cibos acescere. Hæc de excremento. Quoad ci-

1. Excrementum in ventriculo.

2. Cibus.

1.

2.

3. grauis, diuq; manens in ventriculo; &, si non coquatur, remanet vel cru-
 4. dus, vel imminute coctus. Si vitium attineat ad causam efficientem; si cau-
 sa sit natura, est cibus natura prauus, vt fungi. Si causa sit ars; dirigitur ars
 vel ad vnum cibum, vel ad plures. Si ad vnum cibum ars dirigatur; est velu-
 ti, frumentum boni succi, quod vitium contrahit ob malam artem, si ni-
 mirum diu seruetur, vt ab avaris fieri solet, vel si in loco humidiorē ser-
 uetur, vt corrumpatur. Ita si ouum boni succi, per coctionem durius eua-
 dat. Artificium dirigitur ad plures cibos, vt sunt cibi qui conficiuntur e
 5. pasta & lacte, quemadmodum sunt tortæ. Tandem, si capiatur cibus vt
 usurpatur: quoad quantum agendum; si vitium sit in excessu, cibus nō vin-
 citur; non coquitur, vnde crudus permanet: si in defectu, veluti exurit, vnde
 6. fit corruptio nidorulenta. Quoad modum; cibus nocet, dum iusto
 7. vel calidior, vel frigidior usurpatur. Quoad tempus seu quando agendum;
 bifariam perpenditur: primum, vt cibus exhibetur horis diuersis; inter-
 uallo scilicet quinque, vel sex, vel plurium; aut pauciorum horarum; & si
 committatur error, vocatur a Galeno intempestiuitas. Deinde perpendi-
 tur tempus, quatenus cibus eadem hora offertur: dum in eodem prandio,
 vel in eadem cœna plures exhibentur cibi; vnus prius, alter posterius: &
 si contingat error, a Galeno dicitur, incongruus ordo. In vtroq; vitium
 est, quando cibus exhibetur, præsente aliquo quod prohibet; id est, quod
 vincit indicantia alimentum. Si enim diuersis horis exhibeatur cibus: id
 quod prohibet, seu vincit, est materia existens vel in ventriculo; vel infra
 ventriculum: in ventriculo, dum hic repletus est vel cibo, vel excremento;
 Auicennas vocat, repletionem in stomacho, dum cibus supra cibum inco-
 ctum ingeritur; innuens repletionem a cibo: præterea, remanentiam al-
 terius, diuersi scilicet a cibo; innuens repletionem ventriculi ab excre-
 mento. Materia infra ventriculum existens etiam prohibet, quo minus
 recte fiat coctio: ideoq; vtile est, primum materiam exercitiis distribuere,
 mox cibum exhibere. Vnde Auicennas dixit, errorem externum consiste-
 re in tempore cibandi, si assumatur cibus post expulsionem cibi primi, id
 est, cibi in chylum conuersi, ante exercitium consuetum. Quoad cibos qui
 eadem hora exhibentur; id quod prohibet, est cibus prius assumptus. Cum
 enim cibus sit vel tardæ, vel velocis digestionis; item, vel astringens, vel
 aperiens: si prius assumatur cibus tardæ digestionis, sui præsencia prohibet
 cibum velocis digestionis; alias enim fieret supernatio & corruptio. Sic
 cibus stipticus prius sumptus, prohibet cibum aperientem: nisi (monente
 3. *Extrinse-* Auicenna) præmittatur cibus stipticus ad cohibendum alium. Sequitur
 4. *-cus superue-* causa externa secundaria, seu superueniens ventriculo; vi cuius venter non
 5. *-nientia.* conco-

concoquit, nec concoquere tentat. Hæc autem causa est primum aer, peccans vel substantia, vel in modico calore aut frigore: quibus omnibus coctio læditur. Huc facit, potus copiosus, potus deficiens, somnus exiguus, vigiliæ: nam cibus eget somno gratia concoctionis. Addit etiam Auicennas importunum & vehementem motum tum corporis, tum animi. Læditur etiam coctio, si illico post cibum quis Venere utatur, balneo, equitatione, cursu, &c. Sic chylicatrix propria ratione læditur.

Sequuntur causæ, ob quas chylicatrix ex accidenti læditur seu potius frustratur: quæ diriguntur ad Attractionem, Retentionem, & Expulsionem. Attractio, cum Galeno cap. 2. lib. 3. de sympt. caus. læditur, quoniam vel Aufertur, & dicitur paralytis vetriculi: vel Imminuitur, dum vix & longo tempore fit attractio, & dicitur stupor: vel Corrumpitur, dum fit cum malo ventriculi motu, nempe cum palpitatione, vel singultu, vel concussione, vel veluti tremore. Læditur igitur attractio vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Facultas læditur ob morbos, de quibus supra diximus: præsertim autem ob intemperiem frigidam, humidam, quamuis a qualibet morbosa intemperie lædatur. Porro, ut intelligatur, quid statuendum sit de qualibet intemperie, facultatem lædente: sciendum (cum Galeno cap. 3. lib. 3. de sympt. caus. & cum Auicenna prima, primi, cap. proprio de virtutibus naturalibus) caliditatem omnibus facultatibus esse communem: humiditatem autem iuuare concoctionem, præsertim secundum nutritionem, & potissimum secundum incrementum: siccitatem autem reliquis tribus opitulari. At in concoctione seu alteratione, intensior requiritur caliditas, quam humiditas; ne tamen ita sit intensa, ut colliquet: hinc fit ventriculū iuuari a caliditate vicinarum partium, ut omenti, &c. Remissiori caliditate opus est in attractione: adhuc remissiori, in expulsionem: maxime remissa, in retentione. Hinc fit, retentricem & expultricem a frigiditate, sed per accidens, iuuari. Siccitas a concoctione excluditur: magis viget in retentrice; minus in attractrice; adhuc minus in expultrice: & ratio est, quoniam attractrix siccum requirit, quatenus apponit; præsertim autem attractrix quæ operatur sine fibris; nam quæ fibris evidentibus operatur, non apponit, & proinde ita sicco non eget. Sic retentrix etiam astringendo siccum postulat. Quod si inuicem conferamus caliditatem cum siccitate: in retentrice, magis adiuuat siccitas, quam caliditas; contra in attractrice: expultrix autem magis eget caliditate, quam siccitate, quoniam ad motum cōfert caliditas; ad quietem siccitas: in retentrice autem tempus motus est breue, tempus quietis longum; contra in attractrice, tempus motus longum, quietis breue: in expultrice nulla quies est, sed

*Frustratio
χυλώσεως
ex accidente.
1. Attractio
læsa.*

tantum motus, in quo tamen motu cum fiat quædam densitas ad exprimendum accommodata, siccitas auxiliatur. Vnde colligendum, coctricem iuuari præsertim a calido nativo, & proinde a calido cum humido: reliquas autem facultates adiuuari a calido naturali assciturio. Ideoque cum in pueritia vigeat calor natiuus; merito in pueris magis viget coctio, quam reliquæ functiones: & propterea pueri parum plerumque valent secundum retentionem, quia retentrix præ cæteris siccum magis postulat. Facile hinc patet, attractricem præsertim lædi ab intemperie frigida, ab intemperie humida. Et, si intemperies sit remissa, & in habitudine; ventriculus incipit relaxari, unde ægre fit attractio: si autem intemperies sit intensa, vel in habitu; tunc iam relaxatus est ventriculus, ita ut cibum trahere prorsus non valeat. Si autem lædatur attractio ob errorem externum: e cap. 2. lib. 3. de sympt. caus. si error sit causa interna; est materia quæ citra medium morbum ventriculum exercet, siue hæc materia pariat singultum, siue concussionem, siue veluti tremorem, siue palpitationem. Si causa sit externa; est materia vel medicinalis, vel cibalis, quæ præ nimia humiditate rectas fibras laxat, vel aliquem e propositis motibus molitur, quoniam hi motus fieri etiam possunt a causa externa. In retentione bona, cibi vndique a ventriculo tangi debent, & tandiu detineri, donec concoquantur. Hæc læditur tripliciter: primum enim Aufertur, dum cibus ne exiguo quidem tempore detinetur, ut in leienteria: secundo Imminuitur, dum secundum aliquam tantum partem cibus tangitur a ventriculo; vel saltem ante consummatam coctionem egreditur; vel etiam dum ambo hæc concurrunt: tertio Corrumpitur: dum ciborum fit amplexus, cum aliquo e propositis motibus. Porro si facultas hæc lædatur; læsio pendet a ventriculi morbis, qui præsertim ventriculum affligunt secundum fibras obliquas: morbi autem sunt, intemperies, mala compositio, & soluta unitas: de quibus supra. Intemperies frigida & humida retentricem lædunt penes detentionem; caliditas & siccitas ventriculum offendunt, penes amplexum; siccitas enim facit, ut cibus a ventriculo non tangatur. Quoad malam compositionem; læditur retentrix a magnitudine imminuta nativa, unde non concoquitur cibus idoneus, sufficiens ad nutritionem totius, quoniam ventriculus non potest continere tantum cibi, quantum oportet. Quoad solutam unitatem; retentrix impeditur potius a vulnere, quam ab ulcere; quoniam ob vulnus cibus non detinetur: propter ulceris autem dum pars ulcerata irritatur a cibus, expultrix insurgit; quare non est vitium in retentione, sicut in vulnere. Si autem retentrix frustretur ob errorem externum: si error externus sit causa interna; est ex-

*a. Retentio
laxa.*

cremen-

crementum vel flatulentum, vel aquosum, vel copiosum, vel humidum: at potissimum ab excremento flatulento & aquoso retentrix frustratur secundum amplexū. Addit Auicen. vitiosos humores, & potissimū mordaces. Si error externus sit causa extrinseca; hæc causa est cibus flatulentus, copiosus, humidus, & cum Auicen. etiā calidus, cibus grauis. Huius classis etiam est potio immodica, quæ vera est fluctuationis causa, secundum Galenum. Auicennas addit potionem calidam, vnde fit patientes iuvari potu frigido. Potio quidem copiosa facit, vt ventriculus non amplexetur cibos: calida autem potio facit, vt eos non detineat ventriculus. Expulsio naturalis fit, e cap. 7. lib. 4. vsu part. dum omnes ventriculi partēs astringuntur, & solum orificium infernum recluditur: vnde chylus in descensu ad intestina, alio modo descendit virtute expultricis, ventriculo scilicet secundum omnes partes constricto; alio modo descendit læsa retentrice, laxato nimirum ventriculo secundum omnes partes. Hinc sequitur, expulsionem naturæ limites egredi; dum vel Aufertur, veluti in intenso voluulo, in quo vitio materia fecalis seu stercorosa ita transmittitur ab intestinis, vt ventriculus hanc prorsus admittat, eamq; nequeat infra expellere. Expulsio autem Imminuitur, quemadmodum in remisso voluulo. Vel Deprauatur expulsio, sicuti in palpitatione, singultu, vibrato motu, veluti tremore, nausea, vomitu, & cholera: de quibus infra. Læditur expultrix, Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Facultas læditur ob ventriculi morbos; præsertim dum occupant fibras transuersas. Morbi autem sunt, intemperies, mala compositio, & soluta vnitas. Ab omni intemperie læditur expultrix: sed potissimum a frigida, ab humida, a frigida & humida. Nam quamuis intensior requiratur calor in coctione & attractione, quam in expulsionem: tamen in expulsionem caliditas siccitatem vincit: vnde potissimum ab insigni frigiditate expultricis functio aufertur; a remissiori imminuitur. Si morbus sit calidus; tunc actio corrumpitur, & intempestiue fit expulsio. Malæ compositionis causa est angustia, secundum os infernum ventriculi, e capite 2. libro 3. de symptom. caus. quod in quibusdam voluuli speciebus euenit, in quibus os infernum vel e toto, vel secundum partem occluditur. Hic Galenus quasdam species voluuli proponit. quia voluulus etiam fit ob angustiam intestinorum. Angustia autem est obstructio, quæ fit a materia copiosa, crassa, viscida: sed angustia etiā esse potest cōstipatio & compressio, productæ a tumore vel cōstipante, vel comprimente. Quoad errorē externum, in ratione causæ internæ; potest esse materia, id est, vapor & minera: & peccans secundū formā, siue materia sit putrida, siue nō putrida: & peccās etiam secundū quantitatem,

3. Expulsio
læsa.

ut copiosior materia, vel secundum qualitatem. At materia calida, instar materiae a toto genere praeter naturam, & copiosae; est causa expulsionis depravatae: contra, materia frigida, est causa imminutae expulsionis. Concurrit etiam error, in ratione causae externae: verbi gratia, medicamentum purgans est causa expulsionis corruptae: opiata, sunt causae expulsionis imminutae.

Differentia. Quoad differentias: ratione formae, Chylificatio vel Non fit, & dicitur cruditas; vel Male fit; tuncque aut Tarde, & dicitur tarda coctio; aut Corrupte, & dici potest chylificatio corrupta, quae est vel Acida, vel Nidorulenta. Ratione efficientis; chylificatio frustratur, vel Propria ratione, vel ex Accidenti.

Signa.

Differentia a forma.

In genere hoc malum ab aegro patet: & praeterea cognoscitur e mutationis excrementis. Quoad differentias formales; num chylificatio sit ablata, imminuta, vel corrupta; cognoscetur e c. 4. l. de diff. sympt. Ablata enim coctio indicatur; si cibi ingesti nullam suscipiunt mutationem, unde etiam ova integra deiciuntur. Imminuta coctio cognoscitur e cibis, qui longo tempore concoquuntur. Corruptaprehenditur e ructibus: at corruptio acida, indicatur e ructibus acidis; nidorosa, e nidorulenta. Sed notandum, ructus indicare coctionem corruptam, si procedant potius e chilo, quam e cibo; dum nimirum post cibum concoctum perseverant ructus acidi.

Secunda differentia ab efficiente.
Coctio laesa per se, signa.

Quoad differentias efficientis: & primum, si frustretur chylificatrix primaria ratione; tunc laeditur chylificatio, quamvis cibus facile descendat in ventriculum, & decenti tempore detineatur, verbi gratia si quis cum appetitu capiat ova, & decenter detineat, tamen excernat, quemadmodum accipit: iudicandum, chylificationem propria ratione frustrari: si contra, secundario. Verum, cum frustretur chylificatrix, quoniam vel laeditur, vel occurrit error externus: si signa erunt morborum; iudicandum facultatem laedi: si minus; iudicandum frustrari chylificatricem ob errorem externum: verbi gratia, si post assumpta ova copiosa & frixa, coctio corrumpatur; facile patet, frustrari facultatem ob errorem externum: qui error quandoque est causa interna, veluti est materia in ventriculo. Quare cognoscendum est, num malum procedat vel laesa facultate, vel ratione huius materiae, seu erroris. Gal. c. 4. l. 1. de loc. aff. ad hoc cognoscendum, iubeat panem offerri, si corruptio erat nidorulenta; mel autem si corruptio erat acida: quibus assumtis, ait Galenus, si, quod egreditur, & praecipue per vomitum, fuerit Syncerum, sine mixture humoris vel calidi, vel frigidi; iudicandum est facultatem laedi: Si autem sit humor permixtus; indicatur laesam esse coctionem ob errorem externum. Et cum illa materia, habes rationem erroris externi, egrediatur quidem, si in cavitate ventriculi resideat; non autem egrediatur, si in tunicis

fit impacta: ob id statuendum, coctionem (si humor permistus non egrediatur) potius lædi vi materiæ, quam morbi, si appetentiæ symptomata magis sint contumacia: exēpli gratia, si materia calida fuerit, sitis erit magis contumax: si frigida, fames insignior erit: quæ symptomata mitiora erunt, simplex si fuerit intemperies. Cum autem chylicatio frustreretur, vel ob morbum, vel ob errorem externum: quæ sint signa tum morbi, tum errorum, alibi dictum est.

Si frustreretur chylicatio secundo: primum, si frustreretur vitio attractricis: indicabitur e cibo, qui descēdit vel citra delectamentum, vel cum difficultate; vel etiam quia vētriculus secundum os supernum aliquo motu pravo afficitur. Si autem vitium attineat ad retentricem: & primum, si vitium sit in *complexu cibi*, e c. 4. l. 3. fac. natural. complexus ablatus & imminutus; indicatur e flatu, & fluctuatione cum sonitu, seu strepitu: nam flatus occupat spatium inter cibum, & ventriculum, & sic prohibet complexum: sic etiam materia aquosa fluctuans, est in causa, ut cibus non possit a ventriculo tangi; quia aquosa materia spatium in ventriculo occupat: & propterea e solo flatu indicatur complexus imminutus; e sola fluctuatione cum sonitu, indicatur complexus ablatus; e flatu autem vna cum sonitu, indicatur complexus imminutus, dummodo non ingerantur cibi flatulenti; nam si assumantur, indicatur complexus ablatus; quia dum gignitur flatus, vitiumque fuerit potius causa ventriculi, quam cibi; facultas non ita languet, cum flatus fiant quidem a calore imbecillo, non tamen ita summe imbecillo. Tandem complexus corruptus, indicatur e pravis motibus, si hi fiant tempore complexus. Quo autem ad *detentionem*, e c. 4. l. de sym. diff. detentio ablata indicatur e leienteria, in qua cibi nō mutati egrediuntur; at ilico egrediuntur, ad differentiam læsæ coctionis propria ratione; & præterea egrediuntur citra morsum, ad differentiam leienteriæ, quæ fit vitio expultricis. Detentio imminuta indicatur e cœliaca affectione, (de qua suo loco) si nihil sit in intestinis, quod ciborum semicoctorum exitum prohibeat: nam si tale fuerit; indicatur imminuta detentio, e cibi corruptione, quoniam cibi semicocti facile corrumpuntur, unde per alium descendentes foetidi sentiuntur: cum foetore autem erit mordicatio, si cibi sint acres; erit inflatio, si assumti cibi sint flatulenti: vtrumque experientur ægri, si cibi fuerint tum acres, tum flatulenti: neutrum autem sentient ægrotantes, si cibi probi sint accepti; tunc enim solum corrumpuntur, & fiunt graeolentes: quia ob diminutam detentionem semicocti descendunt. Tandem deprauata indicatur detentio e pravis motibus, si fiant tempore detentionis. Expulsio e c. 4. l. de diff. sym. & c. 2. l. 3. de sym.

*Signa læsa
tractricis.*

*Signum re-
tentricis læsa.*

*Signa læsa
expultricis.*

caus. si sit ablata; indicatur ex ileo, seu voluulo, in quo nihil a ventriculo in intestina impellitur. Diminuta indicatur expulsio, e tarda excretionem. Deprauada, e prauis motibus, quæ fiunt tempore expulsionis: sed præterea e fluxu alui, cum morfu; ex intempestiua & veloci excretionem. Hæc de signis.

Indicationes.

Quoad præsidia; parent. Nam chylicatio, siue lædatur primario, siue secundario; siue læsa facultate, siue ob errorem externum: quid hæc indicent, dictum fuit in prioribus affectibus ventriculi. Notandum autem excrementorum alui deiectionem præcipuum esse cruditatis remedium.

Præfagia.

Quoad prognosticum; patet hoc e traditis de intemperie ventriculi, & reliquis ventriculi morbis. Notandum tamen in genere, malum esse non negligendum: vnde mater ægritudinum Auicennæ dicitur; quia est vitium vehemens ratione dignitatis, cuius causa morbi innumeri oriri queunt: nisi enim medicus sit diligens, æger maxima incurrit mala. Verum pro vi differentiarum, periculum est varium. Nam quoad differentias a forma; cum Galeno c. 1. l. 3. de sym. caus. chylicatio ablata, minatur atrophiam: imminuta, gracilitatem: corrupta, erysipelata, caneros, vlcera serpentia, &c. præsertim si corruptio fuerit nidorulenta: nam si acida extiterit, minatur hydropem, & cū Auicenna minatur recidiuam. Ratione causæ efficientis, admonet Galen. loc. cit. in errore externo vehementiā esse remissio-riorem: vnde dicit, symptoma, quod e cibis oritur, facile corrigi; quod autem sit e virtutis collapsu, id est ex intemperie, & præsertim in habitu, esse malum, quod in leienteriam, & in hydropem finitur. Addit Auicennas; si coctio lædatur a materia, facile curari: & si accidat, aut propter malitiam complexionis, aut debilitatem virtutis, ægre curari. Per virtutis debilitatem, non intelligit effectum morbosæ complexionis; nam iam dixit, malum ægre curari, propter malitiam complexionis: intelligit igitur imbecillitatem calidi innati. Errant igitur, qui intemperiem cum calido innato confundunt.

Curatio.

*Ratio decu-
bitus tem-
pore somni.*

Materiæ præsidiorum patent e vitiis ventriculi. Sufficit ex Auicenna, vnum monere, circa decubitus tempore somni, qui erit supra latus sinistrum; ita enim iecur ventriculum comprehendit, suoque calore fouet. Decubitus autem super dextrum latus, descensui cibi fauet: nam ventriculus in parte dextra infernum obtinet orificiū, per quod chylus a ventriculo in intestina descendit. Et ob id Auicennas in curatione cibi supernantis, & tarde descendentis, probat tempore somni decubitus in dextro latere. E quibus obiter colligatis, salutare esse in priori somno decumbere super latus sinistrum, in posteriore tempore super dextrum.

CAPVT X.

De Singultu.

PER SINGULTVM intelligimus quemcunque singultum, & hinc *Nomen.*
 omnem ventriculi motum, in quo ventriculus quasi conuulsionem *Generatio.*
 pati videtur. Generatur hoc malum, dum noxium occurrit ventricu-
 lo, præsertim secundum omnes fibras: vnde expultrix insurgit ad noxium
 expellendum, ea violentia, vt dum nititur expellere, fibræ ita afficiantur,
 vt ventriculus veluti conuulsione affici videatur; & proinde ita prauus
 oboriatur motus, vt vicissim fiat tensio, ac dilatatio. Quare singultus est *Definitio.*
 motus prauus tensionis & dilatationis ventriculi, dependens ab expultri-
 ce præter naturam impulsâ a causa agente in fibras. Forma singultus, est *Forma.*
 motus prauus tensionis, & dilatationis. Sic enim cap. 1. lib. 2. de caus.
 sym. Galenus ait; motum prauum esse genus commune conuulsionis,
 tremoris, rigoris seu motus vibrantis, palpitationis, vomitus, & singul-
 tus. Quare per hanc particulam singultus distinguitur a vitiis, in quibus
 functio vel aufertur, vel imminuitur: quia singultus est motus prauus.
 Hic motus prauus, est cū tensione & dilatatione: est enim veluti conuul-
 sius: nam in singultu fit contractio, sicuti in conuulsione; & stoma-
 chus sic afficitur in singultu, sicuti musculus in conuulsione, comment.
 aph. 3. sect. 7. quia nimirum in singultu ventriculus contrahitur. Galenus
 proponit motum veluti conuulsiuum: nam conuulsio pertinet ad orga-
 num animæ; singultus ad naturæ organum: ideoque e comment. aphor.
 39. sectio. 6. singultus proprie non est conuulsio, sed quidam motus, cum
 vomitu genere conueniens: nam & singultus & vomitus, sunt vitia ad na-
 turæ organa spectantia. Cæterum, singultus est motus vehementior vo-
 mitu: nam in vomitu natura euidenter expellit, quæ solum in ventriculi
 spatio latiori continentur: in singultu autem ea expelluntur, quæ resident
 in loco penitior: vnde singultus non parum assimilatur motui conuul-
 siuo. Hinc Auicennas statuit, singultum esse motum compositum instar
 spasmii, vt scilicet sit contractio & dilatatio, seu flexio, & extensio; vel mo-
 tus cum tensione dilatatiua, vt videlicet quadam vicissitudine fit tensio, &
 dilatatio. Tenditur ventriculus (secundum Auicennam) dum vel fugit
 quod nocet, aut præparatur ad motum fortis expulsionis, atque ita dilata-
 tur: dum enim expellit ventriculus, ita se habet, vt arcus, sagittas proii-
 ciens. At cur Galenus com. aph. 39. sect. 6. ait, singultum esse motum, vo- *Dubium sol-*
 mitur.

mitu vehementiorem: contra Auicenn. inquit, singultum esse motum debiliorem vomitu? Responsio. Singultus & vomitus bifariam possunt accipi: primum, ut utrumque vitium est motus ratione subiecti, & proinde passio: secundo hæc vitia capi possunt in ratione causæ efficientis, & tunc hi motus non sunt passionibus, sed actionibus. Si sumantur pro passionibus; singultus est motus vehementior vomitu, quoniam ventriculus in singultu magis patitur, nam læditur a materia impacta; in vomitu afficitur a materia, residente in cavitare. Si hi motus capiantur pro actionibus; vomitus est motus vehementior singultu, nam per vomitum fit vacuatio sensibilis; secus per singultum.

Subiectum. Subiectum huius affectus est ventriculus: ad differentiam conuulsionis, cuius subiectum est organum facultatis animalis motricis, nimir. musculus. Ventriculus autem e c. 2. l. 3. de sym. caus. nec secundum os, nec secundum se totum, est musculus: quare ventriculus est subiectum singultus, quatenus est facultatis naturalis organum. Per ventriculum autem intelligimus & corpus ventriculi, & œsophagum: nam in singultu ventriculus quandoque afficitur magis in vna parte, quandoque magis in alia: modo scilicet secundum se totum; modo secundum gulam, modo secundum os superius, com. aph. 3. sect. 7. quod orificium supernum c. 6. l. 5. loc. aff. solum proponitur singultus subiectum; non sane, quod id tantum singultus subiectum sit, sed quod ibi verba fiant de vitiis oris ventriculi; & præterea hæc est pars, qua affecta magis afficitur ventriculus. Auicennas etiam dicit, singultus motum attingere, aut ad totum ventriculum, aut ad meri, id est, œsophagum.

Causæ efficiens. Ratione causæ efficientis, diximus: dependens ab expultrice præter naturam, impulsæ a causa agente in fibras. Singultus est motus solius expultricis, c. 1. l. 2. de caus. sym. ad differentiam conuulsionis & palpitationis; quæ vitia sunt motus solius morbi: item ad differentiam tremoris, qui est motus & morbi, & naturæ. Nec obstat, licet Galenus dicat, c. 2. l. 3. de sym. caus. singultum esse commune symptoma expultricis, & retentricis: nam singultus capitur, vel pro effectu, seu symptomate, & sic est symptoma solius expultricis; vel sumitur pro causa efficiente, & sic est commune symptoma tum retentricis, tum expultricis: nam si singultus fiat ab expultrice, irritata a causa morbifica, dum chylus expellitur a ventriculo; singultus est causa læsæ expulsionis: at si fiat singultus eo tempore, quo retentrix cibum detinet; singultus est causa læsæ retentionis: ita, si fiat singultus eo tempore, quo facultas attractrix cibum attrahit; singultus est prauus motus attractricis, & propterea singultus est causa prauæ attractionis. Galenus.

dum singultum sumit pro causa efficiente, ait, eum esse symptoma commune expultricis & retentricis; nec attractricis meminit: quia scilicet nondum de attractrice erat locutus. Proinde postea verba faciens de attractione, statuit attractricem prave attrahere, propter prauos motus; de quibus sæpe dixisse se ait; nimirum in sermone de læsa retentione, de læsa expulsion; ubi inter reliquos motus etiam singultum proposuit. Quare singultus, ut est prauus motus, potest etiam esse causa læsæ attractionis. Constitutum igitur sit, singultum esse motum solius expultricis, quemadmodum in finitione diximus. Hinc singultus distinguitur a reliquis motibus; vim ventriculò inferentibus, & præsertim a cõuulsione, palpitatione, & tremore; quatenus singultus est motus solius naturæ; hoc est, expultricis. Cæterum, cum præter hos motus sit veluti tremor, sit nausea, sit vomitus, sit motus fibrans: distinguendi sunt hi motus a singultu. Ventriculi veluti tremor (nec enim vero tremore ventriculus afficitur) ē c. 2. l. 3. de sym. caus. dicitur ille motus; in quo, sicut in legitimo tremore, facultas motrix nititur membrum sursum attollere, membrum autem suo pondere non cedit: sic etiam vis ventriculi studet, ventriculi corpus cum cibo coniungere, ac veluti attollere; at ventriculus sui grauitate reluctatur. At quoniam in hoc motu non concurrit vis animalis; quemadmodum concurrit in legitimo tremore, sed concurrit facultas naturalis; ob id dicitur veluti tremor, qui ratione ponderosi ventriculi statui potest motus morbi; ratione autem naturæ concurrentis, censeripotest naturæ motus, hoc est, retentricis, & expultricis; nam retentrix propter ciborum amplexum, ventriculum quodammodo attollit; expultrix autem præter os infernum, totum ventriculum astringit, & proinde veluti attollit. Excipitur concoctrix: quæ citra motum euidentem agit. Excluditur attractrix; dum enim hæc fibris utitur rectis, ventriculus deorsum potius trahitur, quam quod sursum impellatur. Singultus ergo est motus solius expultricis: veluti tremor; est motus mistus morbi, & retentricis, atque expultricis. Nausea, vomitus, & motus vibrans, sunt etiam motus solius expultricis, quemadmodum singultus: nam in nausea expultrix noxia expellere contendit: in vomitu natura expellit sensibiliter: motus denique vibrans, qui etiam concussio dici potest, & rigor, fit a solâ expultrice: quemadmodum enim in febribus fit rigor, quia expellitur materia per totum corpus; ita in motu fibrante secundum totum ventriculum, irritatur expultrix; quemadmodum in nausea expultrix irritatur solam secundum supernam partem: præterea in nausea expultrix irritatur a materia impacta; contra in motu vibrante irritatur a materia quæ mouetur, nec citra impetum. Cum igitur

*Distinctio
singultus ab
aliis motib.*

*Quasi tre-
mor.*

*Nausea, vo-
mitus, vi-
bratio.*

nausea, vomitus, motus vibrans, sint motus solius expultricis, quemadmodum singultus: diximus in definitione, ad distinctionem, singultum dependere ab expultrice, impulsam a causa præter naturam, in fibras agente. Nam in singultu expultrix præter naturam contrahit ventriculi fibras: primum enim rectas fibras & obliquas contrahit; quæ tamen secundum naturam contrahuntur ab alia facultate, rectæ scilicet ab attractrice, obliquæ a retentrice: fit etiam contractio præter naturam, dum expultrix transuersas contrahit ad superiora; cum naturaliter contrahantur ad inferiora, quia chylus expellitur per os infernum. Quia igitur in singultu, præter naturam contrahuntur fibræ, modo rectæ, modo obliquæ, modo transuersæ; iure varius ac multiformis oritur singultus. Et cum hæc contractio sit morbifica, quoniam causa morbifica potissimum agit in ventriculum secundum fibras; ob id singultus distinguitur a nausea, vomitu, & motu vibrante: nam in nausea expultrix impellitur a causa agente in portionem ventriculi membraneam, & materia seu causa in ea impacta est: in vomitu impellitur a causa agente in portionem membraneam, sed hæc materia residet in cavitare, non est impacta: in vibrante motu impellitur a causa agente in portionem membraneam, sed quæ per ventriculi corpus impetu mouetur: at in singultu expultrix præter naturam impellitur a causa agente in fibras.

*Subdiuisio
causa.*

*Morbus in
imminuta,
vel aucta
magnitudi-
ne.*

Causa igitur cuiuslibet singultus immediata est expultrix, præter naturam fibras contrahens, impulsam a causa morbifica agente in fibras. Iam exponendæ sunt causæ, ob quas facultas expultrix frustratur: id autem fit, vel quia Læditur, vel quia Error aliquis externus occurrit. Læditur expultrix a causa vel Quantitate, vel Qualitate peccante. com. aph. 13. & 39. sectio. 6. Causa quantitate peccans est Inaniens, vel Replens: vnde emergit singultus vel ex inanitione, vel e repletionem, & vterque fit ratione morbi: si enim fiat ex inanitione, fibræ afficiuntur morbo in magnitudine imminuta, secundum breuitatem, & nullo modo aucta: si e repletionem, fibræ afficiuntur morbo in magnitudine aucta secundum latitudinem, imminuta secundum longitudinem. Hinc, cum fibræ promptius repleantur, quam inaniantur: fit, vt singultus a repletionem frequentius oriatur; ex inanitionem autem adeo raro, vt quodammodo anceps sit, an detur, com. aph. 13. sect. 6. Et ob id Galenus c. 3. l. 8. *κ. τὸ π.* dicit, an singultus fiat ad similitudinem conuulsionis ob nimiam vacuationem, dignum esse considerationem: innuens, singultum ex inanitionem raro oboriri. Et Alexander, c. 13. l. 7. ait, singultum ex inanitionem raro contingere. Porro singultus ex inanitionem, cum Alexandro, Auicenna, & reliquis, fit a causa vacuante vel Sensibilitate, vnde

ter, unde fit in dysentericis, & quomodocunque plus iusto sensibilibiter vacuatis: vel fit a causa vacuante Insensibilibiter, veluti ob immoderatam famem, ieiunium, ob febres, quæ habent vim siccandi; nam singultus ex inanitione, non fit simpliciter e febre intensa, sed perseverante, ideoque Auicennas ait, fieri in postremo seu ultimo febrium ardentium: & Rhasis addit, fieri post febrem. Singultus e repletionem, producitur a materia replente, sed ea lege, ut fiat tumor, vi cuius fibræ secundum latitudinem augeantur. Quæ autem tumoris sint causæ, suo loco diximus. Et hæc de singultus causis, quantitate peccantibus, vi quarum expultrix læditur: unde morbi oriuntur per se totius ventriculi, & ex accidenti fibrarum.

Si lædatur expultrix a causa qualitate agente; ventriculus afficitur vi *Dyscrasia* vel Frigiditatis, vel Caliditatis. Si afficiatur vi frigiditatis; capitur frigiditas, ut simplex frigiditas, quæ, ut contraria, immediate agit in organum *calida & frigiditas.* expultricis: nam, secundum Auicennam, frigiditas singultus causa est tribus modis: vno modo, mediate, duobus immediate. Mediate concurrunt frigiditas; dum vi frigiditatis, alimenti portio excrementitia, quæ deberet diffilari, detinetur; nam frigiditas corpora, & potissimum nervosa, ad diffilandum difficilia reddit. comment. aphor. 13, sectio. 6. & hinc excrementitia portio, quæ non diffilatur, immediate concurrunt; frigiditas autem mediate. Concurrunt etiam immediate frigiditas, cum Auicenna, prout frigiditas est, vel cum materia, vel sine materia. In præsentia ergo cum sermo sit de simplici qualitate, intelligere oportet frigiditatem sine materia. Patet autem eam immediate concurrere, siue sit sine materia siue cum materia. Si autem qualitas vergat ad calidum; hæc accipitur, ut contraria, immediate agens in ventriculum: siquidem & caliditas tribus modis potest esse singultus causa, vno mediate, duobus immediate. Mediate concurrunt caliditas, secundum Auicennam, dum ab ea caliditate producitur vapor, qui non dissolvitur: unde causa immediata singultus est vapor; mediata caliditas. Immediate concurrunt caliditas, vel cum materia, vel sine materia. In præsentia accipitur sine materia. Hæc autem caliditas vigere solet in febre ardente, non ut siccet; (nam suo loco de febre siccante diximus) nec consideratur hoc loco febris ardens, ut mittit vapores febriles; sed ut simplex caliditas ventriculo impertitur; nam febris est intemperies calida omnium partium simularium corporis.

Hactenus constitutum sit, singultum fieri læsa expultrice, & proinde ob morbum, vel in mala compositione, id est, in magnitudine imminuta, vel aucta; vel in intemperie calida aut frigida.

*Error exter-
nus.*

*Qualitas
spiritalis.*

Vapor.

Lumbrici.

*Humor, &
ichor; horū-
que vitium
in copia, &
qualitate.*

Si autem alia e parte expultrix frustretur ob errorem externum: sciendum cū Gal. com. aph. 1. sect. 5. & com. aph. 13. & 39. sect. 6. & com. aph. 10. & 17. sect. 7. & com. 69. l. 4. de ratione vict. & potissimum c. 3. l. 8. x. τίπ. errorem esse causam Internam, & Externā. Interna, est Quālitās, vel Materia. Materia, est Vapor, vel Minera. Minera, vel est vitæ Particeps, vt vermis; vel Expers vitæ, vt Humor vel Ichor. Quantum ad qualitatem attinet; qualitas est spiritalis, & proinde a toto genere præter naturam: quo respiciens Aëtius, ait, singultum fieri in tetanis, in animi deliquiis, in altiori sopore: in tetanis, vt arbitror, quia qualitas spiritalis ventriculo impertitur a nervis, non vapor, non aliqua materia: in animi deliquiis impertitur a corde: in sopore profundiore, a cerebro, Et hinc etiā Auicenn. scribit, singultū fieri in capitis percussione, quia tunc spiritalis qualitas a cerebro cōmunicatur ventriculo. Materia autem cum possit esse vapor: est vapor a toto genere præter naturam; veluti sunt vapores prodeuntes a vermibus, item a fecibus, veluti in voluulo exitiali, quemadmodū fatetur Galenus com. aph. 10. sect. 7. Huius ordinis est vapor putridus, prodiens a materia putrescente. Vnde mirum non est, si singultus fiant in febribus pestilentibus. Præterea vapor copia peccare potest: & iccirco dicit Auicennas singultum fieri a vapore, qui producitur a calore, sed non potest dissolui; quare copia peccat. Peccare etiam potest qualitate, & præsertim caliditate: sicuti est vapor febrilis; qui, licet prodeat a materia febrili, nempe putrescente; tamen agit potius ratione caliditatis, quam putredinis: & ob id Auicennas ait, singultum fieri per communitatem, seu consensum a toto. Aëtius addit, singultum fieri a vapore febrili, præsertim dum corripitur inflammatione, vel ventriculus, vel aliquod viscus: nam vapor e loco inflammato petit ventriculi fibras. Si causa singultus sit minera, & quidem si sit vitæ particeps; est vermis: qui in præsentia (ne fiat confusio) statuitur causa singultus, non vapore, sed morfu. Si minera vitæ sit expers; potest esse quilibet succus, siue sit humor, siue ichor, dummodo hæc materia sit præter naturam, siue venefica, siue putrida; & hinc a toto genere præter naturam; siue etiam copia peccet. Ad quem singultum Galen. respiciens c. 3. l. 8. x. τίπ. ait, singultum fieri propter frigiditatem, & repletionem: vbi Galenus per frigiditatem insinuat, singultus causam immediatam esse materiam copiosam, nam a frigidityte prohibetur difflatio: per repletionem autem intelligit materiam copia peccantem, etiam si vi frigiditatis non prohibeatur difflatio. Vnde Galen. seipsum explicans, com. aph. 14. sect. 6. ait, frigiditatem, inhibentem difflationem, esse in causa repletionis. Et ob id etiam Aëtius in singultu e frigiditate, non tātum vtitur calefacientibus, sed etiam

sed etiam vacuantibus, quia respicit ad copiam. Auicennas etiam hanc causam proponens; dicit; singultum fieri a re nocente, sui grauitate; quare copia. Et Alexander proponit excrementa grauantia, & copiosa. Vt manifestum sit; singultum fieri a copiosa materia: id quod bifariam fieri potest: primum, quatenus copia materiae fit tumor; ideoq; fit singultus; in quo frustratur facultas; quia vi morbi læditur: deinde fit singultus, quatenus vi copiosae materiae grauantis; citra tumorem, fit singultus, & proinde ob errorem externum. In minera est vitium etiam in qualitate: proinde Galenus cap. 3. lib. 8. *κ. ππ.* ait; singultum fieri ob mordaces humores: & praeterea ob humores medicamentaria qualitate praeditos: quibus verbis Galenus significat, humores mordaces genitos, vi causae internae, & vi causae externae. Generantur quidem mordaces humores a causa interna; dum vi caloris, vel inflammationis, vel febris generantur: at a causa externa generantur, si acre usurpetur medicamentum; quod succos; antea etiam non acres, sua qualitate medicamentaria, id est, acrimonia afficiat. Et quamuis singultus fieri possit a quolibet succo mordaci; & hinc a pituita salsa; tamen frequentius fit a succo bilioso; nam hic succus suapte natura est calidus & siccus. Vnde, dum vi causae morbificae eius calor intenditur, & petit ventriculum; fit singultus: ideoq; Galenus com. aphor. 17. sect. 7. ait; singultum e bile, fieri a causa calida, a flaua bile, quae etiam copiosa generatur vi inflammationis iecinoris. Si autem error sit causa externa; cum Auicenna est venenum; ac potissimum acre: item piper, allium, lac corruptum, & similia quae singultum excitant, dum ingesta partes penitiores, id est, fibras adeunt, vnde expultrix non sine violentia irritatur. Hinc Galenus com. aphor. 39. sect. 6. dicit; singultum fieri, si quis acre aliquid deglutiat, vt piper, vel per se solum; vel cum melle; mox vinum bibat; aqua calida temperatum; quoniam calida potio, piper deuehit ad interiora; ad fibras.

Quoad differentias ratione formae: cum singultus sit motus prauus tensionis; & dilatationis: dicendum; motum hunc vergere, vel ad Rectum, vel ad Obliquum, vel ad Transuersum, prout variae fibrae afficiuntur. Ratione subiecti dicendum; singultum attinere vel ad ventriculi Corpus, vel ad eius Os, vel ad Gulam. Ratione causae efficientis; dicendum; expultricem frustrari, vel quia Læditur, vel quia Error externus occurrit. At notandum, Galenum cap. 3. lib. 8. *κ. ππ.* dicere, differentiam esse inter conuulsionem & singultum: nam legitima conuulsio, est duplicis tantum speciei, nempe ex inanitione, & repletione: legitimus autem singultus triplici specie donatur: fundamentum est; quia legitimae conuulsionis subiectum, est organum animae; seu facultas animalis: singultus autem exquisiti

Causa externa.

Differentia.

subiectum, est organum naturæ: ideo conuulsio si fiat ab expultrice, est conuulsio spuria; contra singultus ab expultrice est legitimus.

Signa.

Singultus in genere seipsum prodit, quoniam est auditus obiectū. Differentias a forma æger patefacit; num scilicet ventriculus trahatur magis secundum rectum, vel obliquum, vel transuersum. Sic etiam æger manifestabit differentias a subiecto; ostendet enim sedem affectam. Et præterea si gula afficiatur; indicabitur e difficili degluritione, e propulsione cibi in os, præsertim si fiat retractio fibrarum rectarum ad superiora. Si afficiatur os ventriculi; acerbum erit vitium: vnde vix fit sine angore, sine leipothymia. Si malum infra cruciat; nec angor, nec leipothymia aderit. Ratione causæ efficientis; cum singultus fiat, vel læsa facultate, vel ob errorem externum: distinguetis e signis, quatenus vel assunt, vel absunt, aut læsa facultatis, aut erroris externi. Vnde, cum singultus ortus e læsione facultatis, prodeat vi morbi, qui est vel mala compositio, vel intemperies: quoad malam compositionem, & primum in magnitudine imminuta; indicabitur e prægressis causis inanientibus: verbi gratia e præcedenti fluxu, e ieiunio, e febre ardenti, &c. Magnitudo aucta indicabitur e prægressis causis replentibus; de quibus supra diximus. Si morbus sit intemperies frigida, aut calida: harum signa patent ex intemperie ventriculi. Si singultus fiat ob errorem externum, cum hic error sit causa interna, vel externa: num externa sit prægressa, & quænam; patefaciet æger, & assidentes. Si sit causa interna, si qualitas spiritalis; indicabitur a præsentibus affectibus, a quibus hæc qualitas procreatur: verbi gratia si in tetano oriatur singultus; iudicandum, singultus causam esse qualitatem spiritalem. Si causa interna sit materia, siue vapor, siue minera; patet ex alibi traditis.

Indicationes.

Praesidia sumuntur ab essentia, quæ attinent ad formam, subiectum, & causam effectricem. Forma est motus prauus, & proinde symptoma, a quo non sumitur indicatio, nisi habeat rationem causæ: id est, nisi sit admodum vehemens. Cum Galeno igitur capite 1. libro 12. meth. symptoma indicat remedium sedans, id est, mitigans, non sanans. Quare in præsentia indicatur remedium sedans singultum. Sed hoc nimis genericum est remedium: quare specificum est inueniendum. Cum igitur singultus vehemens, pendeat ab insigni caliditate oris ventriculi, quæ viget in ventriculo sensus exquisiti, vt testatur Alexander; & præterea viget in singultu a materia mordaci: propterea remedium sedans singultum, frigidum esse oportet vehementer, vt oris ventriculi caliditas insignis vincatur: vnde & stupefaciens indicatur, quod Aetius probat in.

bat in singultu a causa mordaci. Quoad subiectum; cum sit ventriculus: quemadmodum in quolibet ventriculi vitio, eius calidum insitum seruandum, & proportio fouenda, secundum partes carnosas, & secundum membranas; ita priuatim in singultu oportet fibrarum proportionem seruare: & ideo Alexander proponit medicamenta, a proprietate singultum expugnantia. Effectrix causa, quia multiplex est; indicat etiam remedium contrarium multiplex. Si fiat ex inanitione; indicatur remedium replens: si e repletionem; vacuans. Si e qualitate spiritali; indicatur remedium materiale, quo praesente qualitas spiritalis non agat: unde, sicuti radii solares, praesente nube, suo munere fungi nequeunt; ita qualitas spiritalis, praesente aliqua materia, agere nequit. Actius igitur respiciens ad qualitatis spiritalis dissipationem, assiduo bibendam exhibet, aut mulsum, aut aquam puram, moderate calidam.

Singultus in genere, nec malus est, nec bonus: quia quidam singultus est incurabilis, quidam vix curatur, quidam facile curatur; aliquis est utilis. Et ob id Auicennas dicit, in signis crisis, singultum quandoque esse bonum, quandoque malum. Quare vis differentiarum perpendenda. Ratione formae igitur singultus est admodum periculosus, si triplex vehementia insignis assit: nimirum quoad vehementiam essentiae, si in singultu fuerit insignis tum tensio, tum dilatatio: quoad vehementiam dignitatis, si afficiatur os ventriculi, si omnes fibrae afficiantur: quoad vehementiam facultatis, si immineat leipothymia. Ratione causae efficientis; cum haec sit morbus, vel error externus: si morbus, si fuerit singultus ex inanitione; cum Galeno commenta. 69. libro quarto, de ratione victus fere curam non recipit; nam admodum recedit a vita, quae in humido posita est. In hunc sensum Auicennas ait; si singultus fiat a siccitate, est timorofus: si tamen siccitas non sit confirmata, humidis curari potest. Alexander etiam dicit, hunc singultum esse periculosum: at se nouisse quendam, frigida seruatum. Si singultus fiat e repletionem; vinci potest, siccantibus & abstergentibus. commentar. 69. libro quarto, de ratione victus. nec enim vitium in materia ita vehemens est secundum essentiam, ut vacuantibus non cedat; nam etiam sternutamento euacuatur. comment. aphor. 13. sectio. 6. & proinde a singultu habito, sternutatio superueniens bonum: nam ut sternutatio materiam vincit, ita est signum vehementiae non insignis materiae morbificae. Si singultus causa sit morbus calidus, vel frigidus: patet quid sit praedicendum de his morbis.

Quoad errorem externum; si sit qualitas spiritalis, singultus est lethalis:

nam est effectus causæ admodum vehementis, & multum recedentis a naturali statu. Proinde Aetius ait: si singultus eueniat in altiori sopore, aut animi deliquiis, aut tetano; mortem non longe abesse: singultus enim signum est summæ vehementiæ soporis, animi deliqui, & tetani. Si causa, seu error externus sit materia morbifica; hæc vinci potest, nisi pendeat a causa nimis vehementi. Propterea dicit Galenus, com. 69. lib. 4. de ratione vict. singultum a mordaci humore procedentem, vacuatione sanari. Ad-ditum autem fuit, singultum prodeuntem a materia, expugnari posse; nisi materiæ opifex sit nimis vehemens; utpote si qua fuerit inflammatio. Et ob id Hippocrates aphor. 3. sect. 7: dicit, a vomitu singultum, & oculorum ruborem, malum: nam si post vomitum perseveret singultus, & singultus vi vomitus non adimatur; indicium erit inflammationis vel cerebri, vel ventriculi; & præsertim, si oculorum rubor coniungatur. Si ergo singultus materia fouetur ab inflammatione viscerum; singultus maxime est periculosus; quia eius causa, id est, materia, pendet ab efficiente admodum vehementi, nimirum a viscerum inflammatione. Auicennas etiam ait, quando vomitus non sedat singultum, & rubor est in oculo, est malum: innuens, vomitum esse signum insignis vehementiæ causæ singultus. Si error sit causa externa; pro varia vi vario modo prædicendum: verbi gratia singultus erit periculosus, si fiat a veneno: facile superabitur, si a pipere. Et Aetius iubet, in lethali singultu præclara remedia non esse usurpanda.

Curatio.

Cheirurgia.

Quoad materiam cheirurgicam: cum non liceat venam secare, nisi sanguis peccet; ob id Auicennas in singultu, cuius causa est inflammatio, venam secat; nam inflammatio est malum sanguineum. Et hinc Alexander venam secat, tantum in singultu ex inflammatione; nisi vires dissuadeant, quæ maxime in singultu concidunt, quoniam singultus violentia promte calidum insitum dissoluitur. Auicennas probat cucurbitulas sine scarificatione, quæ insensibiliter vacuant materiam morbificam, quæ viget in singultu e repletione: eas autem admouet ventriculo, ventri inferiori, & in medio spatularum, præsertim dum singultus œsophagum exercet; nam iuxta dorsum œsophagus post trachæiam ascendit.

Pharmacia.

*Singultum
sedantia.*

Medicamenta triplicia sunt: quædam enim respiciunt singultum, quatenus est symptoma vehemens; id est, quatenus rationem habet causæ; & hæc sunt sedantia singultum: quædam autem respiciunt fibrarum proportionem; quædam deniq; singulis causis aduersantur. Quoad medicamenta sedantia singultum; Aetius probat refrigerantia: vnde vti licet succo lactuca, diacodeion, nymphaea, lacte papaueris albi; & Auicennas ad philoniū Rom. ascendit; quod medicamentum probatur non tantum ut stupefaciens, sed etiam ut re-

ut roborans, resoluens, & expellens: philonium enim quatenus frigida recipit, stupefacit: quatenus non permittit calidum insitum dissolui, habet vim roborandi, nempe ope moderate astringentium & refrigerantium: qua vero recipit calida & tenuis substantia, resoluit: qua suscipit, quæ possunt iuuare a proprietate, est in causa ut facultas expultrix noxia expellat. Cæterum quamuis in singultu vehementiori probentur stupefacientia: tamen causa virtutis oris ventriculi non facile tolerantur: vnde & corrigenda sunt, & non nisi in parua copia danda; nec debemus excedere philonii ℥j.

Materiae, quæ respiciunt proportionem fibrarum, proponuntur ab Alexandro: inquit enim, si multis arte tentatis æger non iuuetur, etiam ad naturalia confugiendum. Inter reliqua proponuntur festuca aut lapilli, et terra sublata, si capiti singultientis imponantur, ipso ignorante. Proponuntur etiam a proprietate conferentia, in potu, apium, asarum, daucus, castorium: quibus tamen non in omni singultu utendum; quia in singultu ex inanitione, suo calore & siccitate magis obessent. Et iccirco Auicennas prudenter ait; in singultu a materia frigida, castorium mirabilem obtinere proprietatem, datum ad ℥j.

Sequuntur medicamenta respicientia causam efficientem. Si ergo singultus sit ex inanitione; cum Alexandro probatur aqua temperata: unde etiam testatur quendam frigida sorbitione fuisse seruatum. Probat etiam aquam hordeaceam, cum lacte amygdalino. Quod si singultus fiat ex inanitione, citra causam calefacientem, utpote ex immodica euacuatione; probatur aqua temperata: at si singultus fiat ex inanitione, vi causæ calefacientis; probatur frigida. Auicennas exhibet lac recenter mulctum, succum citrullorum, aquam cucurbitæ: & alia refrigerantia ac humectantia. Verum cum his uti liceat & intus & extra: quæ intus vsurpantur, cum Alexandro creberrime sunt exhibenda, & cum Rhasi, paulatim: ratio est, quia medicamentum sic administratum, diutius contingit ventriculum, & efficacius operatur. Quæ extra applicantur, cum Rhasi sunt applicanda vertebris cervicis, ut oleum amygdalinum, sed cum frictione penetrabili. Si singultus prodeat e repletionem; cum Auicenna probantur medicamenta vacuantia sensibiliter, & insensibiliter. Sensibiliter, per vomitum, per alium: vnde præter vomitoria laudantur species hieræ. Insensibiliter vacuantia, vel propria ratione, vel per medium motum materiam vacuare possunt. Quæ propria ratione vacuant, sunt calida, tenuis substantiæ; ideoque materiam euacuant per modum resolutionis & deterfionis; ut est succus laserpitii, oxymeli, daucus, cuminum cum melle. com. 69. lib. 4. derat. videt. hæc medicamenta decoqui possunt cum melle, ad consistentiam eclegmatis. Probat etiam castorium e posca, acce-

tum mulfum, acetum scilliticum. Auicennas probat zingiber decoctum in aqua cum penidiis: item probat magnas antidotos, ad dissoluendum materiam. Alexander applicat ventriculo oleum, in quo decoquit castorium, styracem & mastichem; & inter coquendum, oleum ruta agitatur: ideoque licet etiam decoquere in duplici vase cum vino, ad consumptionem vini. Auicennas etiam ascendit ad rubrificantia. Et propterea in singultu etiam stillicidio vti licet. Medicamenta per medium motum vacuantia, sunt quæ sternutationem promouent: a sternutatione enim singultus remouetur. aphor. 13. sect. 6. Huius ordinis cum Auicenna est, repentina aspersio frigida super faciem; nam mouet cum labore, seu medio motu. Vnde notetis, frigidam habere vim discutiendi, sed per medium motum. Sin autem singultus fiat e morbis frigidis, siue etiam e calidis: confugiendū ad morbos calidos & frigidos ventriculi. Si singultus fiat a materia: quæcunq; sit materia; patet etiā, quibus medicamentis sit vtendum. Si fiat singultus ex excrementis rodentibus & corruptis: probantur medicamenta detergentia, attemperantia, vt quæ ex hordeo parantur. Addit Alexander hos non esse purgandos, scilicet soluentibus: nam lenientibus vti licet, vt manna, syr. viol. sol. cassia.

Victus ratio.

Diæta varia instituenda, pro varietate causæ: verbi gratia si singultus fiat e frigidityte, probatur aer calidus. Quoad cibum: si singultus fiat ex inanitione; probatur lac, & carnes bonæ, sed copia exigua. Si singultus fiat e repletionem; cum Auicenna probatur victus attenuans, & ieiuniū. Idem de potu dicendum. Quoad motum & quietem: quies corporis & animi probatur in singultu ex inanitione: contra, in singultu a repletionem probatur motus, & quidem motus cum labore, vt est vociferatio. Alexander probat aurium & oris occlusionem; nam cum Auicenna hinc vnitur & augetur caliditas, vnde impetum acquirit ad exeundum versus poros, & quærit attractionem aeris, vnde humor mouetur. Et propterea in hoc singultu cum Auicenna confert ira, timor, gaudium; sed oportet vt repente eueniant: sic enim non sunt contraria, sed conueniunt in motu.

C A P V T X I.

De Vomitu, & Nausea.

Nomen.

Generatio.

SEQVITVR, vt de Vomitu dicamus; ita tamen vt nausea etiam pateat. Per vomitum autem intelligimus vitium, in quo materia sensibilibiter per os a ventriculo intempestiue expellitur. Generatur vomitus cum Galeno cap. 4. lib. 5. vsu part. & cap. 2. lib. 3. de caus. sympt. cap. 3. lib. 2. de caus.

caus. symp. dum ventriculo occurrit causa, ita eum infestans, ut eius expultrix ad expellendum insurgat, sed intempestive: quo fit, ut os ventriculi recludatur, & tunicæ prius distentæ contrahantur, & ope fibrarum transversarum sursum per œsophagum, & demum per os materia sensibilibiter expellatur. Quare vomitus nil aliud est, quam motus prauus ventriculi, dependens ab expultrice, expellente materiam per os sensibilibiter. Forma est motus prauus: cap. 3. lib. 2. de caus. symp. ad differentiam motus secundum naturam, & proinde vomitus tempestivi: item ad differentiam motus præter naturam, qui est ablati, vel imminutus. Vomitus ergo formaliter est actio læsa, quæ fit cum motu euidenti: ad differentiam læsæ actionis, quæ fit citra motum euidentem. Subiectum est ventriculus: ad differentiam functionum cum motu aliarum partium.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Ratione causæ efficientis, diximus: dependens ab expultrice, expellente materiam per os sensibilibiter. Diximus, dependens ab expultrice: quoniam actio cum motu ventriculi potest esse attractio, retentio, expulsio: at cum aliquid euomitur, est actio expultricis. Expellitur autem materia per os, seu viam oris; ad differentiam expulsionis per anum. Idque fit sensibilibiter, ad differentiam nausæ: nam expultrix in vomitu agit in materiam residentem in cauitate, & præsertim supernatantem, com. aph. 39. sect. 6. & cap. 3. lib. 2. de caus. symp. At in nausea expultrix agit in materiam impactam, unde fit vacuatio insensibilis. Differt autem nausea a subuersione: nam ventriculi subuersio fit, dum appetentia ventriculi læsa est ratione cibi, ideoque subuersio non fit, nisi cibo assumpto: nausea autem fit sine cibi assumptione; secundum Aetium. Porro quæritur, cum vomitus sit actio, an possit referri in exiens mutatum? Vbi sciendum, vomitum dupliciter accipi posse; nimirum ut vomitus in aliud refertur, quod fit vel symptoma, vel efficiens. Si capiatur vomitus, ut refertur in aliud symptoma: potest recenseri inter exeuntia; nam est exiens, quod refertur in læsionem expultricis. Quare secundum hanc rationem, vomitus formaliter est exiens mutatum: effectiue, est expulsio læsa: cum enim vomitus sit exiens, sequitur læsam esse expulsionem. Et hoc modo sumitur a Galeno, cap. vlt. lib. de diff. sympt. nam ibi Galenus loquitur de symptomatis, quæ consistunt in exeunte mutato. Si sumatur vomitus ut symptoma, quod non refertur in aliud symptoma, sed in causam: formaliter est actio læsa; nam actionis læsio immediate refertur non in symptoma, sed in causam efficientem, quæ est facultas frustrata, vel ob morbum, vel ob errorem externum. Et hoc modo sumit Galenus, capite tertio, libro 2. de caus. symptom. nam ibi loquitur de motibus seu actionibus prauis.

Causa efficiens.

Diagnosia affectum cognatorum.

Vomitum e quo symptomatum genere.

*Quomodo
vomitum sit
opus natu-
ra: & quo
modo præter
naturam.
1. Ratione
loci.*

*2. Ratione
speciei agen-
tis.*

*3. Ratione
modi actio-
nis.*

Nobis placuit sumere secundo modo: quatenus est symptoma, quod refertur in causam efficientem: ratio est; quia vomitus secundo hoc modo acceptus, magis genere conuenit cum singultu, nausea, & reliquis malis, quæ motum illegitimum pro communi genere habent. Deinde etiam quæritur: cum vomitus sit motus prauus, an possit esse secundum naturam? Dicimus in vomitu perpendendum esse, vel locum per quem excernitur materia, vel agens, quod ad expellendum concurrit. Si perpendatur locus, per quem materia excernitur; statuendum, vomitum esse a toto genere præter naturam, non quidem absolute, sed ratione loci, per quem excernitur materia; nam a natura non est creatum os ventriculi, ut per illud materia euacuetur. Et secundum hunc modum Galenus loquitur, cap. ult. lib. de diff. sympt. statuens, sanguinis profusiones & vomitiones toto genere esse præter naturam; ad differentiam vacuationis, quæ fit per aluum, vesicam, vterum; quæ membra, ad differentiam ventriculi, destinata sunt ad excretionem; unde excretio sanguinis per vterum, non est a toto genere præter naturam. Si autem perpendatur in vomitu agens, quod ad excernendum concurrit; capitur vel secundum speciem, vel secundum actionem. Si secundum speciem; e cap. 1. li. 2. de caus. sympt. est speciei vel vnius, vel duplicis. Vnius est speciei, dum solum est vel secundum naturam, vel præter naturam. Duplicis speciei est, dum vnum est secundum naturam, aliud præter naturam. Si ergo agens sit duplicis speciei; motus statuitur mistus, ut sit opus & morbi & facultatis, veluti torpor. Sin agens sit vnius speciei; fit motus qui comitatur morbosos affectus, quemadmodum palpitatio & conuulsio: unde hic motus statuitur a toto genere præter naturam. Quod si agens vnius sit speciei, & fiat motus solius facultatis; statuitur opus solius naturæ, ut sternutatio, tussis, singultus, vomitus. Galenus quidem vomitum gratia exempli non proponit cap. 1. lib. 2. de caus. sympt. sed tamen cap. 3. lib. eiusd. proponit, dum ait; vomitum esse expultricis actionem: unde vomitus tussi assimilat, quatenus uterque motus solius est expultricis. Et ob id, secundum hanc rationem, vomitus statui potest motus, a toto genere secundum naturam. Si autem capiatur agens secundum actionem: perpendimus vel modum secundum quem fit actio; vel tempus in quo fit actio. Si perpendamus modum secundum quem fit actio; hic duplex est e cap. 1. lib. 2. de caus. sympt. prout expultrix impellitur a causa vel morbosa, vel non morbosa. Unde, sicuti excretio, quæ per aluum fit, potest esse motus solius naturæ, nec irritata a causa morbifica, quoniam hæc est vacuatio, quæ fit per locum, vacuationi a natura destinatum, & proinde hic motus non est symptoma, quia actio secundum naturam obitur: ita contra in vomitu fit excretio per locum inanitioni non destina-

Alinatum, & fit quidē expulsio a natura, sed quatenus a causa morbosa violēter agitur. Et propterea quemadmodū singultus est motus solius naturæ, a causa morbosa violēter coactæ, & proinde est motus prauus: ita etiam vomitus est motus prauus, & proinde symptoma, quia est opus naturæ, sed coactæ. c. 3. l. 2. de caus. sympt. Si denique perpendamus tempus in quo fit actio: fit vel tempestiue, vel intempestiue: c. vlt. l. de diff. symp. Tempestiue fit, cum expellitur quod contristat: intempestiue si aliorum fiat euacuatio, non molestantium. Quare si vomitus tempestiue fiat, quamuis sit toto genere præter naturam, quatenus fit per os ventriculi; nondum tamen præter naturam est, quia fit cum prouidentia de animalis salute, & virtutis robore. Vnde com. aph. 2. sect. 1. dicitur, in vomitibus spontaneis, si talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & facile ferunt ægro-
 4. *Ratione tēporis, quo fit actio.*

tantes; vacuantur enim quæ corpus infestant: ideo si vacuentur non molestantia, grauitur ferunt ægri, quia educitur materia non morbosa, cuius præsentia custodiebatur virtus. Quare si tempestiue fiat vomitus, est opus naturæ: si intempestiue, est symptoma. Verum dum est naturæ opus, nulla actio læditur, vt in sudore, alui deiectione, vrina: hæ enim vacuationes, etsi multo ampliores ægris occurrant, quam pro naturæ modo; non tamen inter symptomata recensentur, sed inter naturæ opera, dum fiunt non solum nulla actione læsa, sed etiam cum virtutis robore, & prouidentia animalis salutis. Quare cum vomitus tempestiue factus sit opus naturæ, non læsa aliqua actione: nos hic loquimur tantū de vomitu intempestiuo, qui est prauus motus, & symptoma, & ratione loci toto genere præter naturā.

Iam dicendum, quænam causa expultricem ad vomitum incitet: id autem facit tantum error externus. Hic error, quatuor modis cōsiderari potest: secundum speciem, vitium, causam generantem, & modum quo concurrat ad facultatem irritandum. Quoad speciem; materia est causa Interna, vel Externa. Interna, vel est Vitæ particeps, vt vermis: vel Expers, & aut materia Alimentalis, aut Excrementitia. Si alimentalis; succus vel Chylosus, vel Sanguineus. Si chylosus; vel Coctus, vel Crudus; & hinc particeps vel Pituitæ, vel Succu crudi. Si sanguineus; vel est Sincerus, vel Particeps succi alimentalis, siue pituitosi, siue biliosi, siue melancholici. Materia excrementitia, vel est Non prima, vel Prima. Non prima est, quæ fit ex alia excrementitia: prima, quæ non fit e priori. Non prima, vt vermis defunctus; hic enim generatur e putri materia. Prima attinet ad coctionem vel Primam, vel Sequentes. Si ad primam; est materia Fæcalis, vel Serosa. Si ad sequentes coctiones; pertinet vel ad Secundam, vel ad Tertiam. Si ad secundam; excrementum est vel Biliosum, vel Melancholicum. Si ad

*Causa effici-
 cientis sub-
 diuisio.
 1. A specie.*

terciam; materia excrementitia est vel Sanies, vel Mucus cerebri. Externa causa, concurrit Necessario, vel Non necessario. Non necessario occurrens, potest esse venenum, medicamentum. Necessario; cibum, potus.

2. A vitio.

Quoad vitium: si attineat ad substantiam; est materia vel Simpliciter toto genere præter naturam, ut vermis vivens, venenum: vel est toto genere præter naturam, non simpliciter, sed ratione Putredinis, ut est vermis mortuus, & quælibet materia putrida. Si vitium ad quantitatem spectet; est quælibet materia, copia grauens. Si ad qualitatem; est materia calida, siue sit bilis, siue putrida salia. Si vitium attineat ad *Vbi*: si ad quietem; vitium in hoc positum est, ut materia residet in cavitate ventriculi, supra fundum, & supernatat. Si ad motum spectet vitium: terminus ad quem est Ventriculus; terminus a quo, vel Totum, vel Pars; ut sæpe diximus.

Cerebro vul-
nerato bilis
vomitus su-
peruenit.

Sed notandum, quomodo in dissectione cerebri, bilis vomitus superuenire dicat Hippocrates, aphor. 50. sectio. 6. Galenus ait, id fieri, quoniam cerebrum præcisum, citissime suam passionem ventriculo communicat, id est, qualitatem spiritalem, vi cuius partes proximæ ipsi ventriculo, & proinde iecur, superfluitates, præsertim tenues & biliosas, & serosas, dimittunt in ventriculum: ut hic motus materierum a iecore in ventriculum fiat per modum transmissionis, cum ventriculus imbecillis euaserit, vi qualitatis spiritualis; & ita imbecillis, ut vicinas superfluitates admittat; quæ deinde superfluitates, dum irritant expultricem, per vomitum educuntur. Causa generans varia est, pro discrimine materiæ: ut alibi diximus. Postremo, si capiatur materia penes modum, quo irritat expultricem: concurrit vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Propria ratione; dum materia morbifica, suapte natura, id est, vi proprii vitii agere potest. Ex accidenti autem dum vitium attinet non ad materiam, sed ad ventriculum: quod vitium positum est, vel in morbis, vel in destructione appetentiæ cibi. Si in morbis est situm; morbus est vel Intemperies, vel Mala compositio, vel Soluta unitas. In intemperie, verbi gratia, si ventriculus sit frigidior, cibum etiâ exiguum euadet copiosus: si ventriculus calidior sit, cibum etiam non mordax irritare poterit. Mala compositio, est, verbi gratia, angustia in orificio inferno ventriculi: unde materia non potest infra expelli, ideoque irritat expultricem ad superiora. Soluta unitas, est vlcus, vi cuius a cibo etiam proba facultas irritatur. Si vitium sit positum in destructione appetitus cibi; fit vomitus ex imaginatione obiecti iniucundi; utpote si quis aliquem vomentem intueatur, ilico potest euomere cibum etiam probum; nam ita afficitur imaginatricis organum, & dum impellitur animalis appetentia, hæc ita influit in os ventriculi, & hoc ita afficit, ut dissipetur ci-

3. A causa
generante.
4. A modo
irritationis.

petur cibi appetentia, & cibi attractio; vnde potio expultrix irritatur a cibo bono.

A forma non sumuntur vomitus differentiae, nisi secundum magis & minus, prout est Magis aut Minus prauus: & hinc vomitus statuitur Magis aut Minus vehemens. Ob id, ratione differentiarum a forma, non licet dicere, vomitum esse vel criticum, vel symptomaticum: nam vomitus criticus fit tempestive, & est naturae opus, non symptoma, de quo hic loquimur: quare non est motus prauus, nisi sit vomitus criticus imminutus. A subiecto non sumuntur differentiae: nam subiectum est ventriculus. Causa efficiens est error externus: cuius variae sunt differentiae, secundum speciem, vitium, causam generantem, & modum quo concurrat ad irritandum expultricem: de quibus supra. Id notetur, si vomitus fiat ab errore, in ratione causae internae; vocari vomitum spontinum.

Vomitum in genere est manifestum. Sed morbificus vomitus, distinguendus est ab eo, qui est naturae opus. Si igitur cōferat, & leuiter ferant patientes; est vomitus secundum naturam: si contra; praeter naturam: de quo nos iam loquimur. com. aph. 2. sect. 1. Differentiae a forma patent. Sic etiam differentiae a causa efficiente patere possunt ex alibi traditis. In praesentia sufficiant signa materię morbificae irritantis propria ratione, & ex accidenti. Igitur si materia propria ratione laedat; cognoscitur inde, quod materia quae euomitur, est vitiosa: si ex accidenti; indicatur e materia egrediente inculcata. Vtrum autem ventriculi vitium positum sit, vel in intemperie, vel in mala compositione, vel soluta unitate; suis traditum est locis.

Quoad praesidia: cum vomitus sit motus prauus, procedens a materia irritante expultricem: praesidia potissimum sunt capienda a materia irritante, quoniam hac superata ilico cessat vomitus: interdum tamen etiam a vomitu, quatenus prauus est, praesidia haurire cogimur. Quo igitur ad materiam; cum perpendatur secundum speciem, vitium, causam generantem, modum quo ad irritandum concurrat: quoad speciem; indicantur praesidia determinata. Quoad vitium; varia indicantur praesidia, de quibus alibi. Nunc duo notanda, ratione vitii secundum vbi. Primum est Alexandri; qui c. 1. l. 7. ait: si crudi humores solum redundant in ventriculo, & non e toto corpore confluant; aegrotantes medicamentis sollicitandos non esse: si autem humores e toto corpore confluant in ventriculum; probari interdum sanguinis missionem, interdum purgationem, interdum vtrumque. Per crudos humores in toto ventriculo redundantes, intelligit Alexander portiones cibi frigidas & crassas, qui non potuerunt in chylum cōverti: vnde hi crudi succi non egent euacuatione, sed potius alteratione, vt concoquantur, & in

alimentum mutantur: & ob id Alexander solò victū hōs crudos humores mutat. Cum igitur succi crudi peccare possint copia, & necessario sint frigidi, crassique: ob id opus est euacuatione, calefactione & attenuatione: quorum præsidiōrum materiæ cum Alexandro, attinere debent potius ad victum, quam ad materiam cheirurgicam, aut medicinalem: nam per victum tenuem humoris copia minuitur; per victum calidum, vincitur frigiditas, & ob id succi crudi ita disponuntur, vt a calore naturali coquantur. Quoad humores, qui confluunt e toto corpore in ventriculum, cum peccent copia & motu; sunt minuendi, & retrahendi: quia vitium vehemens est, postulatur etiam vehemens præsidiū; cuius materia, causa sanguinis est venæ sectio; causa reliquorum humorum, medicamentum purgans: ideoque iure cum Alexandro maioribus vtendū remediis. Alterum, quod notandum diximus, spectat ad vomitum criticum imminutum; vbi quaeritur, a quo indicetur remedium adiuuās. Hoc vt intelligatur, primo sciendum, differentiam esse inter vomitum symptomaticum & criticum: ille enim fit intempestiue, ideoq; est prauus, & symptoma: hic autem fit tempestiue, & est vel integer, in quo tota materia vacuatur, ideoque ab eo nulla debet sumi indicatio; vel est imminutus, in quo non tota vacuatur materia, quia, licet fiat tempestiue, tamen nec ita vehemens, nec perseverans est, quemadmodum requirit materia morbofa: proinde vomitus criticus imminutus non est opus naturæ, sed symptoma, nimirum actio læsa imminuta. Causa huius vomitus est materia, cuius vitium positum est in motu; quia minus vacuatur, quam decet: & proinde hic motus imminutus adiuuandus. Denique, cum interdum contingat, vt antequam materia e toto vincatur, vires patientis collabantur: fit, vt etiam a vomitu, quatenus est symptoma, indicatio hauriatur: quoniam est symptoma habens rationem causæ, id est, lædens vires. Cum igitur vomitus formaliter acceptus sit motus prauus, in quo necessario aperitur os supernum ventriculi; propterea indicatur remedium occludens os ventriculi, videlicet astringens. Vnde Galenus, com. aph. 3. 7. sect. 7. vomitum sanguinis curat astringentibus & refrigerantibus; astringentia respiciunt apertionem orificii, & in vomitu sanguineo, diapêdesin, anastomosin, vel diarrhesin venarum, a quibus erumpit sanguis: refrigerantia diriguntur ad sanguinis caliditatem, cuius causa sanguis facile fluit.

Pronostica. Quoad vomitum in genere, nihil certi potest statui circa euentum. Quoad differentias ratione formæ: si vomitus sit criticus diminutus; facile adiuuari potest. Si autem vomitus sit symptomaticus; quo est vehementior, eo periculosior. Ratione efficientis: cum causa efficiens sit multiplex, ex

tiplex, ex alibi dictis pater quid minetur: verbi gratia, quoad speciem; vomitus est peior, si attrahibilis; mitior, si pituita: nam attrahibilis magis recedit a naturali statu. Quoad vitium; peior est vomitus, si fiat a pituita putrida, quam si a copiosa: nam materia putrida est magis inimica. Quoad causam generantem; vomitus est magis periculosus, si fiat a materia genita potius vi morbi, quam erroris externi: verbi gratia, cum Galeno com. 39. sect. 2. progn. bilis porracea est in causa vomitus minus periculosi, si generetur in ventriculo ex oleribus, quam si generetur ratione morbi in venis: nam si bilis generetur ob errorem externum, non est ita prava, & unus tantum est inimicus; ac si generetur ob morbos in venis, est peior, & duplex est hostis. Quoad motum, secundum quem causa concurrat ad irritandum expultricem; periculum est maius, dum pendet a materia, propria ratione agente; & præterea ex eo, vi cuius materia etiam proba vomitum efficit: verbi gratia, si vomitus fiat a pituita copiosa, vel cibo copioso; vomitus erit minus periculosus: magis periculosus si fiat a bono cibo, sed vi ulceris: nam vlcus magis recedit a naturali statu, quam vel pituita copiosa, vel cibibus copiosus. Sed oportet etiam ad artem prognosticandi dirigere Hippocratis aphorismum 37. sect. 7. ubi inquit: quicumque euomunt sanguinem, si sine febre, salutare; si cum febre, malum. Hic statuitur sanguinis vomitus cum febre esse magis periculosus. Licet enim non sit discernimen in specie; nam in utroque vomitu, & sine febre, & cum febre, euomitur sanguis: differentia tamen est in sanguinis vitio, & numero rerum præter naturam. Quo enim ad vitium; sanguis est calidior in vomitu cum febre; quare magis recedit a naturali statu, & proinde vehementior est secundum essentiam. Quo vero ad numerum; in vomitu sine febre, naturæ inimicus est sanguis peccans, & venarum vitium, id est, diapedesis, anastomosis, vel diæresis: in vomitu autem cum febre, etiam præter proposita vitia est inflammatio, & febris sequens inflammationem. Ergo sanguinis vomitus cum febre, malum. Redigemus etiam ad prognosticum, context. 38. l. 2. prognost. ubi Hippocrates ait; Vomitus est utilis, si fiat a pituita, ac bile, si maxime permisceantur, & præsertim si materia non fuerit valde crassa, neque multa; sinceræ enim vomitiones deteriores sunt. Respicit Hippocrates ad vehementiam materiæ penes causam generantem. Quod artificium cognoscens Galenus, ait in commento; humorem biliolum sincerum multam indicare caliditatem, generantem scilicet bilem: contra, pituitam sinceram, indicare frigiditatem vehementem, generantem pituitam. Hoc confirmatur ab Hippocrate, context. 39. ubi ait, varios colores, id est, porraceum, liuidum, aut nigrum, esse ma-

*Explicatur
aph. 37. sect.
7. de vomitu
cum & sine
febre.*

*Alius Hipp.
locus enar-
ratur: de
colore mate-
ria vomitu
relecta.*

lum: quod verum est, quatenus hi colores indicant causas generantes admodum vehementes. Cum ergo Hippocrates respexerit ad vehementiam causæ generantis; recte statuit, vomitum materiæ mistæ, e bile pituita, esse utilem, id est, minus malum; materiæ autem sinceræ esse deteriores: ratio est, quia, sicut mista materia generatur ab intemperie remissiore; ita & vomitus mistæ materiæ minus est malus. At vomitus materiæ sinceræ est deterior: nam bilis sincera, id est, summe flava, & vitellina, indicat insignem caliditatem; pituita sincera, & acida, insignem frigiditatem, scilicet generantem. Cæterum, materia sincera est signum maioris vehementiæ, non tantum ut est sincera, sed etiam ut est crassior: nam cum Galeno sincerus humor crassior existit, pituita quidem propter frigiditatem astringentem quasi concreta; bilis autem propter caliditatem euaporantem tanquam allata. Vnde colligitur, materiam etiam copiosam esse indicium causæ generantis vehementioris. Et hinc Hippocrates locis cit. iure statuit, vomitum materiæ vitiosæ, affectæ pravo odore, malo colore, esse malum; quia indicat causam generantem vehementer peccantem. Materia enim fœtida & putrida indicat agens, in quo calor præter naturam dominatur. Materia pravo colore infecta etiam est mala: quia pravi colores significant causam generantem admodum vehementem: nam porraceus color, vi caliditatis morbosæ genitus, indicat insignem caliditatem in venis: materialiuida & nigra, differunt secundum magis & minus, quare niger color indicat peiorem causam generantem. Sufficiat iam circa nigrum tantum calorem digredi. Nigra igitur redditur materia, vel ob mixturem nigræ materiæ, vel citra mixturem. Si reddatur nigra ob mixturem materiæ; cum Galeno, context. 22. lib. 2. prognost. dum excretio ab atra bile tingitur, oportet ut materia nigra sit copiosa, nec modice mista, nam secus exeuntia essent liuida, non nigra. Materia autem nigra potest esse atra bilis, vel melancholia: peior est excretio atræ bilis, quia magis recedit. Si autem vomitus fiat materiæ nigræ citra mixturem alterius materiæ; hic color indicat causam generantem, admodum vehementer vel refrigerantem, vel calefacientem. Et hinc Galenus context. 29. l. 2. prognost. ait, nigredinem fieri ob vehementiam frigiditatis, vel caliditatis. Ob frigus quidem; dum sanguis congestus in globos nigrescit: frigore enim sanguinis partes diaphanæ exprimuntur. Ob calorem; dum sanguis contrahit nigredinem, si veluti comburatur: calor enim insignis portiones diaphanas dissolvit. Partibus igitur diaphanis dissipatis, dominantur opacæ; & hinc materia nigra euadit. Constitutum igitur sic, materiam quæ euomitur, ratione pravi coloris indicare vehementiam essentiaæ causæ generantis:

rantis: ut hinc periculosus sit vomitus. Iccirco Hippocrates text. 40. lib. 2. prognost. ait: si homo omnes vomat colores, exitiale. Nam dum plures sunt colores, plures sunt sinceræ materiæ, quæ se inuicem quidem contingunt, sed non sunt exacte mixtæ, quemadmodum requirit vomitus materiæ non sinceræ: plures autem illæ sinceræ materiæ, nil aliud indicant, quam in corpore multas haberi difficiles affectiones: nam cum causa generans sit vehemens, & propria ratione, & ut numerosior; iure hic vomitus Hippocrati est exitialis.

Alexander in vomitu procedente a toto, probat venæsectionem, si sanguis abundat. Auicennas secatur venam, si patiens sit repletus sanguine; & primo secatur basilicam: nam sanguis subsistentiam habet in iecinore, estque copiosus, & vires inter initia sunt robustæ. Mox, si reliquiæ sanguinis supersunt, secatur venas pedum: quia sanguis non est ita copiosus, nec ita potens, virtus etiam non est ita firma, ut primo tempore. Denique, si adhuc assint sanguinis reliquiæ, & virtus sectionem venæ non possit perferre; Auicennas cucurbitulas cum scarificatione cruribus applicat. Paullus cucurbitulam cum magna flamma admovent circa umbilicum: & addit violentas frictiones, vehementes ligaturas secundum crura; ad materiam retrahendum.

Curatio.

Cheirurgia.

Medicamenta, quibus vomitui occurrendum, respiciunt vomitum vel Imminutum, vel Superfluum. Ad imminutum vomitum probantur medicamenta, quæ sensibilibiter per vomitum euacuant. Vnde Auicennas decimatertia, tertii, tract. 5. cap. 12. inquit, vomitum vomitu abscindi: quod in vomitu superfluo locum non habet, in quo timorosum est fluxu fluxum curare, quarta, primi, cap. tertio. Itaque in vomitu imminuto, cum Galeno, cap. 11. lib. 7. meth: si materia sit pituitosa, crassa, viscida, probatur hoc medicamentum: ℞. succi raphani ℥vj. oxymelitis simplicis ℥ss. iuris pulli tepidi ℔bj. Misce pro vomitorio. Si materia sit minus crassa, minus viscida: Galenus exhibet mulsam cum aceto in cremore ptisana, verbi gratia, ℞. mulsæ ℥ij. aceti ℥ss. cremoris ptisana hordeacea ℥viij. Misce pro vomitorio. Si autem materia sit biliosa; possumus exhibere ℥x. aqua tepida, vel simplicis, vel hordeacea, cum ℥j. syrupi acetosi simplicis. Quod si admodum acris & mordax sit biliosa materia; loco aqua tepida uti possumus iure pingui. Si autem materia sit melancholica, dummodo non sit atrabilaria; probatur mulsæ, cum succo raphani in iure. Si autem vomitus fuerit materiæ sanguineæ; non probatur vomitorium, nisi sanguis sit vel concretus, vel immineat, ne concreseat: tunc enim probatur mulsæ calida (non tepida) ad ℥viij. cum syrupo acetoso, ad ℥ss. cum melle ad ℥ss. & hoc si

Pharmaceutica.

Vomitoria.

immineat sanguinis concretio. Quod si iam concretus sit sanguis; probatur malsa ad ℥vj. cum decocto vel matricaria, vel thymi, vel etiam ebulli, urgente necessitate, ad concretionem dissoluendum; dosis decocti erit ad ℥iij. His medicamentis si non cedat malum, quia de vita patientis agitur; propinare cogimur aquam cineris, seu lixivium, ad ℥v. cum lacte ficuum, ad quantitatem ℥j. cum bdellio, & opoponace, ad dosin ℥ij. Auicennas probat ℥ij. coaguli leporis, & aqua menthae ℥ij. cum salis contriti ℥ij. Improbatur autem vomitorium in vomitu sanguinis, dum menses sunt suppressi: nam non decet sanguinem menstruum per os euacuare: attamen, cum exitiale sit, hunc sanguinem menstruum in corpore detineri; occurrendum potius materia cheirurgica, de qua suo loco.

*Cohibentia vomitum.
1. Reuellentia, sensibiliter, & insensibiliter.*

In vomitu superfluo probantur medicamenta Reuellentia, & Astringentia. Reuellentia sunt vacuantia Sensibiliter, vel Insensibiliter. Sensibiliter vacuantia, sunt medicamenta per clysteres infusa: nam medicamentum per os exhibitum, potius egreditur per vomitum: quare non reuellit, non retrahit, ideoque potius nocet. Auicennas probat clysmos acutos; quos ait, multoties vomitum abscindere. Reuellentia insensibiliter vacuantia, sunt calida medicamenta, & tenuis substantiæ. Quare cum Auicenna mirabile est in sedando vomitu calefacere extremitates. Nec sibi contradicit Auicennas, dum decimatertia, tertii &c. scribit, in frigidationem extremitatum sedare vomitum velocem calidum: respicit enim ad vomitum, qui habet rationem causæ, ut est vomitus, in quo velociter mouetur materia calida: extremitates namque refrigeratæ, frigiditatem impertiuntur ori ventriculi, quod inde astringitur, & vomitus sedatur. Hic igitur refrigeratio extremorum dirigitur ad vomitum, non ad materiam. Contra, extremorum calefactio, non respicit vomitum, sed materiam vomitus, quam ad inferiores partes retrahit: ideoque Auicennas proponit medicamenta vehementer calida, ita ut etiam ad rubrificantia ascendat, & ad exulcerantia, quæ sæpius cruribus applicat, reuulsionis gratia.

2. Astringentia, in materia frigida.

Astringentia vomitum respiciunt, quatenus est symptoma, habens rationem causæ. Cum autem vomitus fiat a materia frigida, vel calida: Si materia sit frigida; & primum si sit materia melancholica; cum Auicenna quantum fieri potest abstinendum ab astringentibus, hæc enim materiam melancholicam crassiores reddunt. Vnde & in vomitu a pituitosa materia astringentibus mitioribus utendum; & proinde iis medicamentis, quæ parum etiam attenuare valent. Quare in vomitu a materia frigida, probatur *diacydonites cum melle: probatur saccharum rosaceum*

etiam

etiam unius anni, sed cum mastiche, mentha, thure: pro singulis unciiis sacchari rosacei, sufficit miscere ℥j. propositorum medicamentorum: & hac uncia in duas doses diuidatur. Extra autem probatur oleum de absinthio, de mentha, mastichinum, verbi gratia ad ℥β. cum pulvere mastiches, mentha, absinthii, & gallarum immaturarum ad ḡv. pro singulo medicamento: & addantur ℥ij. cere elota cum vino astringente fiat linimentum. Probatur etiam panis torrefactus, madefactus vino maluatico, cum pulvere nucum cupressi. In vomitu a materia calida, probantur astringentia valentiora, id est, frigida, crassa: quoniam oportet os ventriculi occludere, & calidam materiam attemperare, tenuemq; crassefacere. Quare probatur syrupus de granatis, syr. de ribes, de cydoniis, rosatus e siccis rosis, myrtinus: & hi syrupi exhibendi, vel cum aqua plantaginis, vel cum aqua chalybeata. Probatur etiam saccharum rosaceum vetus, diacydonites, sed non cum melle, ut prius, sed cum saccharo. Probatur diacornu, quod est medicamentum mirabile. Si vomitus adeo sit vehemens, ut cum Auicenna deficiat curatio: ascendendum ad semen lactuca, deinde ad semen papaueris, prater ea ad corticem papaueris nigri, & urgente necessitate, ad corticem radice mandragora, & tandem ad philonium Rom. & proinde ad recipientia opium: unde Auicennas probat trochiscos Amaricos nuncupatos, qui conficiuntur e seminibus anisorum, apii, ex absinthio, cinamomo, opio, & castorio. Opium est basis, cuius virtute potissimum sedatur vomitus: absinthium sua vi astringente opium adiuuat: castorium est alexipharmacum opii; cuius tum odor, tum sapor corrigitur aniso, cinamomo, & reliquis iucundis, quæ etiam ut calida, opii frigiditatem corrigunt. Extrinsecus probatur medicamentum ex oleo rosaceo, melino, myrtino, cum exiguo mastichino, additis pulueribus coralliorum, santalorum, malicorii, cum cera. Formula patet e supra dictis. Probatur etiam panis torrefactus, madefactus aqua rosacea, vel vino astringente, additis pulueribus modo dictis. Addit Auicennas extremorum refrigerationem: quemadmodum si manus pedesq; in frigidam immergantur.

Astringentia in calida materia.

Gal. cap. 3. lib. 8. x. τοπ.

Dixta varia est, pro varia vomitus causa. Secundum Auicennam igitur in vomitu e cibi corruptione, probantur cibi, suavis odoris & saporis: qui calidi sint in corruptione acida; frigidi, in nidorosa. Tandem addit Auicennas in vomitu contumaci, in quo virium lapsus imminet, esse exhibendam aquam carnis, e pullis, & extremitatibus hœdorum & castrorum: quæ aqua sic conficitur. Pulli, & extremitates hœdorum atq; castrorum in aqua elixantur: deinde aqua illa abiicitur: mox rursus decoquantur carnes in alia aqua, quousque dissoluantur: deinde carnes teruntur in mortario, & hinc aqua exprimitur: cui deinde sunt miscenda vel semina, vel aro-

Vitioratio.

Aqua carnis, vires instaurans.

mata, modo calida, modo frigida, pro mali conditione. Hic aquam carnis parandi modus tunc probatur, cum vires collabuntur ob immodicam vacuationem; in qua opus est alimento velociter nutriente, neque ita dissipabili. Hac de causa Auicennas accipit cum carne pulli etiam animalium extremitates, quæ viscidum & firmum præbent alimentum. Et eandem ob causam, primum pullos elixat, mox aquam abiicit; quoniam per primam elixationem portiones tenues, & facile dissipabiles euaporant, & dissoluuntur: remanent autem portiones magis firmæ & solidiores, quibus causa fluxus egemus. Quod si autem vires concidant citra fluxum; satius est in aqua carnis paranda, tenues etiam portiones seruare: neque carnibus pullorum, animalium extremitates tunc sunt addendæ, nam potius obessent. Cæterum, cum aqua carnis ab Auicenna proposita, in virium lapsu vi vomitus, stabile alimentum præbeat, verum non celeriter nutriat: ideo prudentissimus Auicennas, cum aqua carnis dat *parum vini, quoniam vinum omnium celerrime nutrit.* Auicennas etiam addit, paullatim cibum esse exhibendum, ne motus motui addatur. Vnde cum quies profit, statuit Auicennas curæ radicem esse somnum. Et hæc de Vomitu.

CAPVT XII.

De Cholera.

Nomen.

PER choleram, seu Barbarorum cholericam, intelligimus illud vitium, in quo patiens secundum ventriculum ita turbatur, ut materia & per os, & per sedem euacuetur. Vnde sermo noster dirigitur, ad choleram exquisitam & notham; humidam, & aridam.

Generatio.

Generatur cholera, dum materia morbifica agit in ventriculum, non secundum unicam tantum partem, sed e capite secundo, libro tertio, de symptom. caus. secundum totum ventriculum, id est, secundum partem supernam & infernam: hincque expultrix adeo irritatur, ut materia & per os, & per aluum expellatur. Cholera igitur est motus prauus ventriculi, dependens ab expultrice, expellente materiam per vtrumque os.

Definitio.

Forma.

Forma est motus prauus capite secundo, libro tertio, de symptom. caus. qui motus prauus est expulsio, & hinc functio deprauata, quam Alexander vocat immoderatam perturbationem. Auicennas dicit, choleram esse motum materiæ morbificæ: nam loquitur de fluxu, & accipit hoc

pit hoc vitium in ratione exeuntis mutati: Galenus autem in ratione læsæ actionis: Quare non sibi repugnant. Subiectum est ventriculus to- *Subiectum.*
tus, secundum partem superiorem & inferiorem.

Ratione causæ efficientis, diximus: dependens ab expultrice, expel- *Causa effi-*
lente materiam per vtrumque os. Vnde cholera distinguitur ab eo vi- *ciens.*
tio, quod quidam choleram esse credunt, cum tamen non sit; vt monet
Galenus tex. 103. libro quarto, de ratione victus. loquens enim de arida
cholera inquit: Cum spiritus vitii causa interdum retineantur, inter-
dum exeant; si spiritus retineantur, non gignitur cholera: probabilius
enim est, choleram vocare, dum spiritus & vapores egrediuntur, non
autem dum retinentur. Hactenus ergo patet, choleram pendere ab
expultrice, expellente materiam per vtrumque os. Iam inquitendum,
quam ob causam expultrix ad expellendum insurgat. Cum igitur expul- *Materia ir-*
trix concurrat vt causa præter naturam: dicendum in qualibet cholera *ritans expul-*
eam frustrari ob errorem externum, non læsa facultate: nam immedia- *tricem.*
ta causa est materia, ita aduersaria ventriculo, vt expultrix summa vio-
lencia insurgat ad expellendum. Hinc Galenus capite secundo, libro
tertio, de caus. symptom. scribit, in cholera ventriculum expellere quod
offendit. Id igitur quod offendit, considerandum est, secundum spe-
ciem, vitium, & causam generantem.

Quoad speciem, est causa Interna, vel Externa. Interna e con. 103. li- *1. Species*
bro quarto, de ratione victus. potest esse Vapor, vel Minera: vapor est *materia.*
causa cholerae sicca: minera potest esse causa cholerae tum sicca, tum
humida; humida quidem, si materia morbifica per os & aluum eua-
cuetur, copia effatu digna: sicca, si causa sit materia biliosa (secundum
Alexandrum) verum materia in parua copia egreditur; vnde, nisi flatus
vel vapores egrediantur, vitium dignum non est nomine cholerae.
Quantum ad mineram; potest esse Chylus, vel Humor: & humor, vel
Pituitosus, seu aquosus, vel Biliosus, non tantum bilis flaua, sed cum A-
uicenna etiam æruginosa; quare esse potest etiam porracea, & vitelli-
na. Causa externa, non necessario occurrens, sunt medicamenta acria,
venena. Externa causa, necessario occurrens, attinere potest ad cibum,
ad potum: vt est cibus facilis corruptionis, vt lac: item e capite 4. libro 2.
aliment. pepones, dum probe non coquuntur: similiter fungi, si non
vincantur. capite 4. lib. de cibis bon. & mod. fucci: item potio putrida vel
vini, vel aquæ.

Quoad vitium speciei: & primum quoad vapores; hi sunt acres: tex. 2. *Vitium*
103. lib. 4. de ratio. vict. vi enim acrimoniæ corpora nervosa mordentur. *materia.*

Quoad mineram ; esse potest quilibet succus , siue sit chylus , siue humor , dum hic succus est putridus , & proinde toto genere præter naturam. Verum in cholera exacte exquisita , ut vult Galenus loco citato est materia acris ; nam habet modum generationis communem cuilibet cholerae : sicuti enim cholera humida , fit ex acri humore ; ita cholera sicca , fit ex acri vapore. Diximus autem choleram exquisitissimam fieri a minera acri ; quoniam cum Aetio fit cholera e cruditate , non modo nidorosa , sed etiam acida : at magis exquisita cholera prodit e corruptione nidorosa. Quoad causas externas , si fuerit venenum ; patet vitium esse secundum substantiam ; sed potest annecti acrimonia. Si autem sit medicamentum , est calidum : quare acre. Et idem dicendum est de cibis ac portionibus.

3 Causa generans.

Quoad causam generantem ; & primum quantum attinet ad vaporem , cum sit vapor acris ; generatur rationabiliter e minera acri , sed viscida ; ut minera hæc nequeat expelli , quia si expelleretur , non esset cholera sicca. Quoad mineram ; potissimum generatur tripliciter : nempe , vitio vel eorum quæ ingeruntur , vel ventriculi , vel iecinoris. Generatur minera vitio eorum quæ ingeruntur , dum (cum Galeno loco citato) cholera fit ex acri humore , qui e comestorum corruptione prodiit ; veluti est cholera , cum Alexandro , quæ fit ob frigida applicita , aut ab aqua frigida , siue admota , siue bibita. Auicennas , dum quasi interpretatur Alexandrum , inquit , choleram fieri e potu frigida in ieiunio , sequente cibo crasso : nam dum post ieiunium ingeritur cibus crassus & difficilis coctionis ; vi ieiunii iusto citius attrahitur chylus , & proinde crudus ; præsertim cum a causa refrigerante , vel assumpta , vel admota , reddatur ventriculus ad cibum crassum concoquendum imbecillior. At in hac cholera , cum Aetio , vomitus acidus oboritur. Materia etiam gignitur vitio ventriculi : & cum Alexandro proprie cholera nuncupatur. Cum Auicenna magis fit æstate & autumno , propter debilitatem digestionis ; quia tunc calor imbecillior est : minoratur autem hyeme & vere ; quia tunc firmior est calor. Tandem generatur minera vitio iecinoris & venarum : nam calore hepatis & venarum , succus biliosus generatur : ideoque mirum non est , febricitantes quandoque cholera corripiri. Alexander inquit , hanc esse choleram e bile prodeuntem. Et Hippocrates aphorism. 30. sectio. 3. ait , post iuvenilem ætatem vigere choleram , quæ scilicet fit a bile , tunc temporis collecta ; licet enim eadem in iuventute generetur ; non tamen ita colligitur , sed expellitur.

In for-

In forma, differentia est secundum magis & minus, quatenus motus est Magis vel Minus prauus: A subiecto non sumuntur differentiae: nisi dicamus, ventriculum magis affici, vel Supra, vel Infra. Ratione efficientis, causa est Interna, vel Externa.

Hic affectus in genere indicatur e nausea, siti, e tristi sensatione secundum totum ventriculum & intestina, ex angore, quia vehementer afficitur os ventriculi. Præterea compatiēte corde, indicatur e pulsu læso: & compatiētibz neruis, cum Aetio indicatur e contractione musculorum manuum, & pedum. Tandem indicatur e materia, supra & infra erumpente. Differentias a forma æger patefaciet: num scilicet motus sit magis vel minus prauus.

Quoad differentias a subiecto: si magis afficiatur ventriculus secundum partes supernas, symptomata magis cruciabunt supra: si magis secundum partes infernas, contra.

Quoad differentias ratione efficientis: primum an cholerae causa sit interna, vel externa, cognoscitur ex ægro & assidentibus; dum externam causam vel prægressam, vel non prægressam dicunt. Si sit causa interna: si vapor; dicet æger se percipere vaporem acrem exeuntem. Si sit minera; oculis materia conspicietur: ita ut species materiae etiam visu deprehendatur. Quæ autem sit causa generans, patet ex alibi dictis.

Quoad præsidia: cum cholera sit motus prauus ventriculi, dependens ab expultrice materiam expellente & supra, & infra: a motu prauo, ut est symptoma, habens rationem causæ, cum plus iusto utrumque ventriculi os relaxetur, oritur indicatio astringendi. Deinde, ut hic motus pendet ab expultrice, quæ irritatur a materia, cum haurienda sint præsidia a specie materiae, a vitio, & a causa generante: Quoad speciem; determinata indicantur præsidia; unde si bilis peccet, medicamenta dirigenda sunt in bilem; si cibus, in cibum, secundum Alexandrum. Pro varietate vitiorum; varia indicantur contraria remedia. Unde, secundum Alexandrum ratione copiosæ materiae, opus est vacuare; causa bilis calidioris; opus est refrigerare, &c. Similiter patet varias causas generantes; varia postulare præsidia: unde, secundum Alexandrum in cholera prodeunte ab imbecillitate stomachi, roborandus est ventriculus, eiusq; intemperies remouenda.

Cholera in genere est malum periculosissimum; nulla enim deest vehementia. Quatenus enim omnis cholera est motus admodum prauus; adest insignis recessus, & proinde insignis vehementia essentia. Et qua-

Eeee

tenus cholera pendet a materia admodum molesta expultrici; augetur vehementia eſſentiæ. Præterea quatenus malum attinet ad totum ventriculum; adest vehementia dignitatis. Quatenus autem læditur pulsus, & vel imminet, vel superuenit ſyncope; vehementia adest facultatis. Hinc, ſecundum Alexandrum cholera eſt acutiſſimus affectus, qui ſyncopen inſignem, & hinc immodicam virium reſolutionem inducit. Verum pro varia vi differentiarum, intenditur, & minuitur periculum. Vnde cholera magis eſt periculofa, ſi motus ſit magis prauus, ſi magis vigeat ſecundum os ſupernum, ſi cauſa magis recedat a naturali ſtatu: verbi gratia deterior eſt cholera, ſi fiat a bile æruſinoſa, quam ſi a flaua. Idem de externis cauſis ſtatuendum. Hinc Galenus capite quarto, libro de cib. bon. & mod. ſucci, ait, a boletis deuoratis neminem obiſſe; vi autem cæterorum fungorum alios mortuos eſſe, alios proxime ad mortem acceſſiſſe. Quamuis autem cholera periculoſiſſimum ſit malum, quod celerem necem minatur: cum Rhafi tamen non proſus eſt deſperandum. Et cum Alexandro celerime eſt occurrendum, nam etiam leuis moratabem committit, & periculum affert.

Curatio.

Cheirurgia.

Quoad materias igitur cheirurgicas; Rhafes probat artuum ligaturas, tanquam materias remedii reuellentis. Ligandi autem & fricandi ſunt artus, modo ſuperni, modo inferni, modo vtrique; prout ſubſiſtentia ſequitur materiam, quæ impetum ad os vel alium habet, modo inæqualem, modo æqualem. Si enim æqualis ſit impetus; frictions & ligaturæ probantur ſecundum omnes artus, id eſt, manus & pedes: ſi impetus ſit inæqualis; & ſi vehementior ad os, oportet ligare artus infernos; ſi ad alium, ſupernos. Rhafes præterea ad inhibendum vehementiorem impetum, magnam cucurbitam ſtomacho adhibet, ſine ſcarificatione: quæ tamen in arida cholera non probatur, ſed in humida, in qua neq; cibus detinetur.

Pharmacia.

Vacuantia.

Medicamenta probantur Vacuantia & Aſtringentia. Vacuantia probantur in cholera ſicca, vt vaporum minera euacuetur. Probantur etiam in humida cholera cum Alexandro, ſi fiat e cibis corruptis; ſi etiam fiat a bile, in qua nil mentione dignum erumpit. Vacuantia autem hæc frigida ſint oportet: quia feruens eſt materia morbiſica. Quare Alexander cum reliquis probat *mulſam, ſed dilutam: & ſi ager non libenter mulſam admittat, iubet aquam tepidam liberaliter eſſe bibendam.* Probatur etiam ſerum lactis caprini, vel vaccini; ſed ſine ſeminibus melonum: cum non ſit inſtitutum per lotium vacuare, quia corrupta materia non debet per

bet per mediam iecur permeare. Cum lactis autem sero, gratia vomitus, misceri debet oleum, vel butyrum: gratia deiectionis per alium, misceri possunt manna, syr. ros. solut. tamarindi. Non improbantur aqua Veronenses, vel B. Virginis. Probantur item clysteres e cremore hordei, e sero lactis, addito saccharo cum oui vitello, sed sine sale. Quoad usum, notandum circa exhibitionem aquæ, quatenus est materia remedii vacuantis per vomitum; Rhafin exhibere aquam copiosam, moderate calidam, sæpe, & quamprimum. Ratio est: quoad quantum agendum; probat aquam copiosam; quia pauca non potest vacuare: & præterea, quia summa est actio materiæ morbificæ, cum naturam cogat ad expellendum per utrumque os. Quoad modum; probat aquam moderate calidam, id est, tepidam: hac enim acris materia attemperatur, & ventriculi orificia laxantur, unde materia promptius euacuatur. Quoad tempus; propinat aquam quamprimum; nam materia morbifica præsens vincit alia indicantia; unde Alexander iubet, choleram celerrime esse curandam. Sæpe autem exhibetur aqua; quia perseuerat materia præsens, vincens alia indicantia. Quoad ubi; aqua usurpatur per os; quia materia morbifica residet in ventriculo.

Astringentia medicamenta Exhibenda sunt & Applicanda. Rhafis *Astringentia* exhibet trochiscos de olibano, cum aqua & niue, & rob seu succo granatorum: exhibetque semel, ac iterum. Componuntur hi trochisci, e mastiche, olibano, cubebis, cardamomo, gallia moschata, caryophyllis, & caphura: quæ omnia medicamenta sunt calida, excepta caphura. Rob autem granatorum, sic conficitur: Succus granatorum acetosorum in vas mittitur, in quo detineatur, donec pars crassior resideat: deinde purior portio accipitur, & decoquitur ad inlepi consistentiam: deinde in eum adhuc calentem imponuntur stipites menthe viridis, qui eo usque detinentur, donec succus refrigeretur. Basis in trochiscis est thus: in rob granatorum, basis est succus granatorum. Basis autem medicamenti compositi e trochiscis, rob granatorum, aqua, & niue; sunt trochisci: nam institutum est tuto astringere, & citra detrimentum calidi insiti. Cum igitur astringentia frigida, nimium cogant calidum innatum: ob id medicamentum recipit astringentia calida, ut est thus, & reliqua. Verum pro adiuuante, gratia astrictionis, additur caphura, quæ sui frigiditate occludit orificium ventriculi. Et ob id etiam additur rob de granatis, cum niue, seu aqua gelida. Quoniam igitur cholera est vitium calidum: iccirco pastilli ex olibano, compositi e plurimis calidis, non exhibentur sinceri, sed cum succo granatorum, id est, cum

medicamento frigido & astringente. *Vsus* hic esse potest: *℞. trochisc. de olib. ʒj. rob. de granatis ʒvj. aqua gelida ʒß. Misce.* Quoad modum; exhibeatur hoc medicamentum actu frigidum, quoniam validius astringit. Quoad tempus; exhibet Rhasis hoc medicamentum, dum apertio orificiorum vincit alia indicantia: nimirum dum vomitus, vel ventris deiectio vehementer fiunt, & symptomata terrefacientia superueniunt. His medicamentis astringentibus addere possumus ea, quæ in doctrina de vomitu proposuimus: & quæ proponemus in sermone de fluxu alui. Addit Rhases, si in cholera admodum insignis sit vacuatio; pedes & crura madefieri debere aqua gelida: & , malo urgente, pedes, cruraque, in propositam aquam immitti debere: nam artubus refrigeratis, frigiditas ventriculo impertitur, unde clauduntur orificia, & fluxus sistitur.

Vitæ ratio.

Quoad diætam: probatur aer, reficiens spiritus, qui in cholera dissipantur: quare, cum Rhasi, pulli sunt assandi, & ante nares scindendi. Quoad cibum; si ægritudo quieuerit, & vacuatio non amplius perseveret; secundum Rhasin probantur alimenta leuia, id est, facilis coctionis. Si autem vacuatio perseveret in cholera, ut syncope vel immineat, vel etiam assit: si immineat, exhibet Rhasis panem, infusum in succo granatorum, cum vino; & monet idem auctor, ægros esse cogendos ad comedendum; & si euomant, iterum atque iterum dandos cibos; nam virtus vincit alia indicantia: & potissimum ad vinum confugiendum, si superueniat syncope. Hinc Alexander ait: si vomitus perseveret, probari mentha decoctum, quod stomacho gratum est, & naturaliter ad hunc affectum accommodatum, cui tamen vinum misceri debet: notat enim Alexander se multos nouisse, qui e sola vini potione, præter spem mortis periculum euaserint. Ad corpus facilius nutriendum probatur a Rhasi, balneum aquæ dulcis, per horam: nam facile attrahitur alimentum. Et si contingat conuulsionem oboriri: balneo aquæ dulcis addi debet aliquod pingue, ut est butyrum, oleum: inuat etiam mirifice balneum e solo oleo. Hæc de ventriculi malis.

CAPVT

CAPVT XIII.

*De natura, usu, vitiisque præcipuis Intestinorum: & primum de Dolore intestinorum Colico, atque Ilia-
co: simul etiam de Aluo præternatu-
ram cohibita.*

DE ventriculi malis hucusque diximus. Quia autem intestina pro-
xima sunt ventriculo, & ab eius orificio inferiori oriuntur: de in-
testinorum malis iam agemus. Primum autem vitiorum nume-
rum indagabimus: quod vt recte fieri queat, de intestinorum na-
tura quædam præmittemus. Intestina igitur sunt instrumentum, cōfectum
e tribus tunicis, fibris transuersis & rectis, pinguetudine, & organis com-
munibus. Quamuis autem intestinum, vnum sit corpus continuum: ita ta-
men formatum est, vt secundum partem, attinentem ad ventriculum, sit
magis tenue; secundum partem qua sedem spectat; minus sit tenue. V-
trumque autem & tenue, & non tenue intestinū, in tria diuiditur. Intesti-
num igitur, quatenus est vnum corpus, existit causa communis utilitatis:
quatenus autem partes habet, discrimen aliquod est in usu & functioni-
bus. Hoc vt intelligatur, sciendum: intestina conferre, causa materiæ &
alimentalis, & excrementitiæ. Materia alimentalis, est chylus: qui, dum in
ventriculo est affectus suam perfectionem, intestinis eget, vt ductibus,
per quos, tanquam per viam, hepar petat. Si contingat, chylum secundum
aliquam partem non esse adeptum perfectionem: intestina chylum im-
perfectum perficiunt. Hinc Galenus c. 8. l. 4. de vs. part. ait; intestina esse or-
gana distributionis: & cap. 17. l. 4. de vs. part. in intestinis cibum mutari in
chylum: & c. 12. l. 5. de vs. part. ait, intestina esse coctionis organa, non tan-
tum distributionis. Cum ergo intestinum, gratia alimenti, sit organum dis-
tributionis, & coctionis: quantum attinet ad distributionem, sciendum
cum Galeno c. 17. l. 4. vsu part. in intestinis chylum perfici, & fieri fe-
cum excretionem, vt bona fiat distributio. Conferunt autem intestina ad
distributionem, e c. 3. l. 6. loc. aff. quatenus sunt ductus: nam ventriculus
chylum in ieinum intestinum per duodenum transmittit, & iecur a ven-
triculo trahit. Vnde intestina non agunt, non attrahunt a ventriculo. Nec
obstat, quod intestina fibras rectas habent: nam hæc tantum sunt ad tute-
lam transuersarum. cap. 17. lib. 4. vs. p. Proinde chyli distributio est actio

Transitio.

De natura
& usu inte-
stinatorum.Chyli dis-
tributio, &
plenior ela-
boratio, ope
intestinarum.

*Excrementorum excre-
tio, & v. r.
niam gene-
ratio in in-
testinis.*

ratione ventriculi expellentis, & hepatis attrahentis: vsus autem pertinet ad intestina, non actio. Porro, secundum Auicennam, omnia intestina concurrunt ad digestionem, id est, ad chyli distributionem; recipiunt enim venas hepatis seu ramos mesaraicarum; plures quidem intestinum ieiunum, pauciores reliqua: proinde chyli distributio magis viget in tenuibus intestinis, quam in crassis, cap. 17. & 18. l. 4. de vsu part. Quoad concoctionem: si perpendamus chyli imperfecti coctionem; cum intestinorum tunica interna similitudinem habeat cum interna ventriculi tunica: recte intestinum statuitur organum coctionis. cap. 12. lib. 5. vsu part. At cum calor magis vigeat in tenuibus intestinis; ob id tenuia intestina potissimum alimentum coquunt. cap. 18. lib. 4. de vsu part. Hæc de materia alimentali. Excrementum, in quod agit intestinum, est excrementum mutationis cibi in chylum, & non est quodlibet excrementum: quoniam in ventriculo, præter chylum triplex generatur excrementum; sicuti etiam in venarum coctione triplex reperitur excrementum; nempe biliosum, melancholicum, & serosum. cap. 2. lib. 3. de sym. caus. Nec obstat, quod passim Galenus dicit, in qualibet coctione duplex tantum generari excrementum, nimirum tenue, & crassum. Excrementum enim bifariam sumitur. Primum, ut prorsus est inutile, & nullo modo in sanguinem verari potest: sicuti accipit Galenus cap. 1. lib. 6. de tuen. san. inquiens; excrementum vocari ciborum substantiam, quæ in nutrimentum non abit: ut est excrementum serosum, seu humidum; & fecale, seu siccum. Deinde sumitur excrementum, ut secundum aliquam sui partem est utile, ut in sanguinem mutari possit: sicut sumitur a Philosopho, cap. 18. lib. 1. de gen. animal. dum ait, pituitam esse utile excrementum primi alimenti, id est, chyli, quod in sanguinem mutari potest: vnde & Gal. c. 8. l. de atrabile ait; pituitam quæ in ventriculo generatur e cibis pituitosis, in hepate mutari in sanguinem, scilicet secundum portionem alimentalem; nam portio excrementitia, depulsa ad intestina, cum nequeat acquirere formam fecis, alba cum fecibus egreditur. His sic positis: verum est, in qualibet coctione duo tantum esse excrementa, sed inutilia. Et propterea non est inconueniens tertium excrementum generari, quod in sanguinem possit mutari. Quo autem ad Galenum cap. 2. lib. 3. de caus. sym. dum proponit tria excrementa, quorum nullum in sanguinem mutari potest: id hoc modo accipiendum. In sanguificatione duplex tantum producit excrementum; biliosum scilicet & melancholicum: Galenus proponit etiam tertium, nimirum excrementum serosum, & prorsus inutile ad alendum; quod, licet in venis non generetur (: est enim tenue chyliificationis excrementum in ven-

in ventriculo genitum.) reperitur tamen in venis, & in generatione sanguinis; quia hoc excremento opus fuit, vt vehiculo chyli. Perpetuum igitur est, in omni coctione duorantum inutilia generari excrementa. Cum ergo constet triplex excrementum in ventriculo generari; serosum, fecale, & pituitosum; quæ singula vna cum chylo in intestina mittuntur: iam explicandum est, quidnam circa hæc tria excrementa agāt intestina. Quoad excrementum serosum; in hoc non agunt intestina, sed concurrunt, vt ductus: fit enim distributio serosi excrementi, vt sit portionis alimentalis vehiculum. Quoad excrementum fecale, & pituitosum; intestina bifariam concurrunt: nimirum quatenus agentia, & quatenus rationem habent loci agentis. Qua enim sunt agentia, respiciunt feces: quatenus sunt locus agentis, respiciunt vermes. Declaro magis. Quoad fecale excrementum; intestina concurrunt ad fecum expulsionem; expulsio est actio. Ideo Galenus c. 17. l. 4. vlt. part. ait, omne intestinum vnā speciem motus habere, hoc est, expulsionem; & propterea intestina obtinere villos transversos: id quod etiā asseritur c. 3. & 4. l. 3. de symp. caus. Differentia tamen est inter intestina: nam tenuia magis respiciunt chyli distributionem; crassa magis expulsionem fecum: c. 18. l. 4. vlt. part. Hinc Philosophus ait, intestina esse conceptaculum excrementi sicci, c. penult. l. 3. de partib. anim. Nec ad detentionem fecum opus fuit fibris obliquis: quia spiræ, seu circumvolutiones sufficiunt. Et dum Galen. c. 7. l. 3. fac. natural. inquit, in tenuibus intestinis stercus generari; significauit excrementū chyliificationis crassum, separari a chylo, & a sero; quod tamen integre demū fit in crassis intestinis. Principaliter ergo productio fecū, attinet ad tenuia intestina; integra autē creatio ad crassa: quæadmodum etiā fatetur Hippoc. l. de carnibus. Quare cōstitutum sit, intestinum esse organum expulsionis fecum, & hinc pituitosi excrementi. Quoad intestina vt vermes respiciant: supponēdū in præsentia, vermes generari in intestinis, e materia putrida, existēte in intestinis: agēs autem non esse calorē intestinale, sed calorē insitum materiæ putrescētis. Quare intestina cōcurrunt vt sedes, in qua e putrescente materia vermes generātur. E dictis igitur cōstat, intestinū esse organum distributionis, concoctionis, expulsionis, & sedes generationis vermium.

Auicennas circa singula intestina digreditur, scribens: duodenum genitum esse ad expellendū feces a stomacho; non enim hæc expulsio de chylo accipi potest, qui expellitur a ventriculo, & attrahitur a iecinore. Ieiunum, ait, expellere infra, præsertim quia bilis e vesicula felle prodiens, mouet expultricem, cum mordicatione. In ileo autem intestino dicit morari cibum: vbi chyli portio imperfecta perficitur, & feces segre-

Vsus intestinorum fecū. dum Auicennam.

gantur a chylo, & expelluntur. Cæcum statuit recipere a supra, & expellere infra, ut etiam sit fecum locus, in quo detinentur: & addit, in ruptura inguinis facilius descendere, quia non admodum coniunctum est cum mesenterio. In Colo ait, esse aggregationem fecum, expressionem, & gradationem ad expellendas feces, post complementum residui e cibo. Denique ad rectum intestinum refert expulsionem fecum ad extra.

Vitia intestinorum principalia.

His ita explicatis: constat, intestinum esse instrumentum animæ, ratione nervi; & instrumentum naturæ, ratione reliquarum partium. Quatenus igitur intestinum est animæ instrumentum; est obnoxium DOLORI. Quatenus autem est organum naturæ; cum intestinum sit destinatum coctioni chyli, non perfecte elaborati in ventriculo; & distributioni chyli; & expulsionem, tum fecalis excrementi, tum pituitosi: quatenus intestinum est organum destinatum coctioni, & expulsionem; est promta sedes VERMIVM; quoniam dum chylus non perficitur, dum excrementa non expelluntur, putrescunt, indeque vermes oriuntur: tandem, quatenus intestinum accommodatum est distributioni chyli, & excretionem excrementorum, facile corripitur ALVI FLUXU, & STIPTICITATE. Cum autem stipticitas cruciet patientes in dolore præsertim iliaco, & colico: ob id, brevitatis causa, de hac stipticitate in sermone de dolore intestinorum agemus. Propterea concludendum, intestinorum vitia discutienda esse, Dolorem, Vermes, Fluxum alui.

De dolore Intestinorum.

*Nomen.
Generatio.*

PER dolorem hic intelligimus omnem intestinorum dolorem. Generatur, si qualitas tangibilis ea violentia agat in intestina, ut fiat solutio continui; quæ solutio continui in ratione motus violenti, & pro-

*Definitio.
Forma.*

inde obiecti communis impropportionati, ea vi agit in intestina, quatenus sunt corpora nervosa, ut corrupta fiat tum affectio, tum receptio; quæ instanti impertiuntur cerebro, & sensui interno, a quo sensu interno iudicatur iniucundum; unde sensus interni actio est tristis: & hinc ad differentiam voluptatis male afficitur vis appetens, hincque fit dolor, id est, affectio voluptati contraria. Dolor igitur intestinorum est sensatio corrupta intestinorum, dependens a solutione unitatis. Forma est sensatio corrupta, quæ, si capiatur ut eius subiectum est intestinum; potius est affectio, quàm actio; actio enim ad cerebrum attinet, quatenus iudicat, ut in doctrina de dolore capitis docuimus. Hæc autem affectio; ad intestina attinens, est corrupta, quia fit cum violentia. Subiectum huius mali est intestinum: quo hic

Subiectum.

dolor.

dolor distinguitur a dolore aliarum partium. Intestinum autem est subiectum doloris, quoniam nervos recipit, a sexto pari cerebri: & proinde omne intestinum dolori est obnoxium; potissimum tamē Colum, eo quod longum est & anfractuosum, & cum Alexandro crassum ac densum; vnde causa dolorifica moram in eo trahit, ac continuum soluit.

Causa effie.

Ratione efficientis; diximus, dependere a solutione unitatis, quo hic dolor contrahitur ad sensum tactus; cum in omni sensu dolor fiat, citra solutionem unitatis, tactu excepto. Et hinc etiam distinguitur hic dolor a gravitate; quæ est sentatio corrupta, prodiens a materia ponderosa, sed citra unitatis solutionem. Porro in causa unitatem solvente, consideratur species, vitium, causæ generantes specierum, & causæ easdem detinentes. Quoad speciem; causa est Interna vel Externa. Interna est materia, vitæ vel Particeps, vel Expers. Particeps; ut vermis; vnde Avicennas dicit, colicam dolorem fieri, dum plurimi vermes congregantur. Si causa sit vitæ expers, est Vapor, vel Minera. Vapor præsertim est Pituitosus, licet etiam Biliosus esse possit. Minera est vel Alimentalis, vel Excrementitia. Alimentalis, est Sanguis. Excrementitia spectat ad coctionem Primam, vel Secundam, vel Tertiam. Ad primam spectat materia vel Pituitosa, vel Fecalis. Ad secundam id est, iecinis coctionem spectat materia vel Biliosa, vel Melancholica. Ad tertiam spectat, Sanies, Calculus. Causa externa necessario occurrens, est Cibis vel Potus: Non necessario occurrens, medicamenta, venena, ferrum, lapis, ligna, & similia; quæ soluendo continuum, vel abradunt, vel frangunt, vel contundunt, vel incidunt; quæ potissimum referenda sunt ad Assumenda, & Foris incidentia.

Subdivisio.

1. Species causa.

*colica à ver-
mibus!*

Vitium speciei multiplex esse potest: quælibet tamen causa concurrat soluendo continuum, vel Copia, vel Qualitate: verbi gratia, lapis, ut toto genere præter naturam, non soluit continuum, sed ratione duritiei, seu ratione qualitatis. Ita virulentia venerea, materia putrida; soluit continuum, ratione qualitatis, ut calida, ut acris. Sed explicanda sunt singula vitia, utpote a quibus utiles indicationes sumuntur. Breuiter ergo digrediendum circa propositas causas. Et primū supponendum: commune esse cuilibet causæ, quantum attinet ad *vbi*, materiam præter naturam quiescere in intestinis, siquidem actio sit per contactum. Deinde, quoad motum, seu vitium in motu, sciendum, si causæ gignantur in intestinis, vitium quidem esse secundum motum, sed in ratione causæ adiuuantis. Et ob id Galen. cap. 5. l. 2. loc. aff. dicit, materiam quæ mouetur, dolorem parere vehementiorem, quam quiescentem. At principaliter concurrat materia morbifica, ut agit vel Copia, vel Qualitate. Quod si causæ non gignantur in intestinis, annectitur

2. Vitium speciei. Communia quadam.

*Lumbrici.**Vapor.**Minera in genere.**Sanguis.**Excrementa.*

etiam vitium secundum motum, quatenus materia mouetur, vel Attracta, vel Transmissa. His suppositis: quoad vermes; vitium est in substantia; cum vermes sint toto genere præter naturam. Spectat etiam ad quantitatem; nam cum Auicenna plures congregantur. Pertinet ad qualitatem secundam; dum vermes mordent, instar materiæ acutæ, quæ soluit continuum. Quoad vaporem: vitium est in substantia; dum vapores procedunt e putri materia. In quantitate; dum vapores sunt copiosi. In qualitate, dum sunt calidi, frigidi, vel crassi: vnde dolor colicus præsertim fit a vapore copioso, frigido, crasso. Quoad mineram: primo sciendum, commune esse vitium secundum substantiam, materiæ & alimentali, & excrementitiæ, dum hæ materiæ putrescunt: vnde Auicennas ait, oboriri dolores colicos, iliacos, per ægritudines pestilentes, qui proinde contagiosi sunt. Cæterum, si seorsum perpendatur minera: & primum, si fuerit alimentalis; si sanguis, sanguinis vitium est toto genere præter naturam, dum venas egreditur, & decumbit in intestina, & concrevit; vnde postea copia & frigiditate soluit continuum. Sanguis etiam concurrit, quatenus inflammationis intestinorum est auctor. Quare, ut putrescit, est vitium secundum formam: est autem causa doloris, quatenus copia & caliditate soluit continuum. Quoad materias excrementitias, si sint primæ coctionis, ut materia pituitosa, & fecalis: pituitosa esse potest putrida, copiosa, frigida, crassa, lenta, veluti pituita acida, & vitrea: potest esse calida, ut salsa pituita. Materia autem fecalis peccat secundum substantiam, si putrescat: ac præsertim peccat copia & duritie: quo fit, ut dolor potissimum fiat e fecibus copiosis, siccis & duris, licet etiam interdum ex acrimonia fecum fiat. Quoad excrementa secundæ coctionis; cum sit materia biliosa & melancholica: Bilis peccare potest, ut putrida, copiosa, calidior. Melancholia autem peccat frigiditate; nisi vel putrescat, vel exuratur: tunc enim caliditate soluit continuum. Quoad excrementa tertiæ coctionis; cum sit hoc excrementum vel sanies, vel calculus: Saniei vitia attinent ad substantiam: pertinere etiam possunt ad copiam: at necessario sanies vi caloris soluit continuum. Calculus toto genere est præter naturam: soluit autem continuum copia, & præsertim duritie. Ex his facile intelliguntur vitia causæ externæ: quorum tamen vitiorum cognitione non valde est opus, cum a causa externa non sumatur indicatio.

3. Causa generantes.

Quoad causas generantes propositas species: Vermis generatur e materia putrescente in intestinis, a calido insito materiæ putrescentis. Vapor generatur e minera, potissimum pituitosa, e calido intestinorum imbecillo: vnde

lo: vnde minera mutatur in vaporem, quem calor imbecillis dissolvere non potest. Sanguis est causa doloris, dum vel grumescit, vel inflammationem excitat: concrefcit autem, quoniam deest causa præseruans sanguinem a concretionem, nimirum vena quæ concurret vt locus conseruans locatum, & spiritus vitalis; quæ duo desiderantur, dum sanguis venas egreditur, & in intestinis colligitur. Dum autem sanguis inflammationis est auctor; cum peccet copia & caliditate: copiosi sanguinis causa attinet ad intestina, vt præter naturam vel suscipiunt, vel attrahunt. Calidioris autem sanguinis causa, est caliditas existens in parte inflammata. Pituita generatur e cibis pituitosis, a ventriculi calore debili. Feces generantur e ciborum portione terrestri, a calore ventriculi: & segregantur a portione chyli, & feri, in intestinis: vnde quo copiosior est cibi portio terrestris, eo etiam feces copiosiores generantur: & quo diutius detinentur feces, eo duriores euadunt. Bilis & melancholia generantur e portione excrementitia, non cibi, sed chyli, a calore iecoris: vnde portio tenuior mutatur in bilem, crassior in melancholiam. Sanies generatur e sanguine seminale; a calore tum naturali, tum præter naturam. Calculus raro generatur in intestinis: vnde id Galenus nec vidit, nec audiuit. cap. 2. lib. 6. loc. aff. Ego tamen testor me vidisse calculum ad magnitudinem oui gallinacci, excretum a patiente, obnoxio dolori colico, & qui solum aquam potauerat; fuitque hic Excellentissimus Frisimelica, qui aliquando grauissime afflictus, excreuit hunc calculum. Generatur autem calculus e crassa, & viscida materia, a calore vel intensiori, & celeriter agente, vel remissiori, & longiori tempore operante. Cum igitur in intestinis vigere possit materia, quæ diutius detineatur; ea in hac mora verti potest in lapidem; præsertim, si intestinorum calor intendatur, vel obstructionis, vel inflammationis vi, vel deniq; medicamento calidioris. Hæc de causis generantibus,

Quoad causas detinentes. hæc locum habent in dolore Colico, & Iliaco. In colico enim dolore difficilis fecum est excretio. In iliaco autem dolore, secundum Galenum, com. aph. 44. sect. 6. nihil exit inferius; neq; ex acerrimo clystere: vnde etiam aph. 10. sect. 7. ait, in ileo nihil ad inferiora descendere: hoc autem fit, quia expultrix non potest se exonerare, propter angustiam partium infernarum: vnde cogitur natura violenter ad superiora materias extrudere. Et ob id e c. 2. li. 3. de caus. sym. dolor iliacus fit e priuatione expultricis. Cum ergo materia detineatur propter angustiam: hæc esse potest Obstructio, Constipatio, Compressio, & Subsidentia. Excipitur autem illa angustia, quam vocant coalescentiam: nam tanta est intestinorum amplitudo, vt, dum in vlcere fit agglutinatio, non possit ea.

Causa detinentes.

Obstructio. fieri coalescentia, vi cuius materia intus detineatur. Obstructio igitur fit a crasso flatu: fieri etiam potest a quolibet humore, a sanie copiosa, & proinde potius a sanie abscessus, quam a sanie ulceris: verum promtius fit obstructio a copioso flatu, & crassa tum pituita, tum melancholia: vix autem fit a bile, vel grumoso sanguine, vel sanie. Sicut enim flatus, & materia pituitosa ac melancholica, sunt materiae quae paulatim colligi possunt, & ea copia cumulari, ut obstruant: ita sanguis extra venas egressus, bilis, sanies, sunt materiae adeo infensae, ut nequaquam ea copia acerventur, ut coli obstructionem faciant; nisi forte, quod raro fit, haec materiae confertim, non paulatim unica vice ad intestina confluant. Quare notandum, in dolore intestinorum interdum eandem materiam, tum angustiam, tum dolorem committere; interdum vero aliam materiam dolorem parere, aliam obstructionem. Dum enim copiosus est flatus, solvit continuum, & obstruit: dum autem flatus non est copiosus, dolorem efficit flatus occlusus; quod autem obstruit, non est flatus, sed est pituita, vel quid aliud a flatu. *Constipatio.* fit ex inflammatione, e vermibus, e calculo, e fecibus. Fit ex inflammatione non qualibet, sed ea quae occupat propriam intestinorum substantiam, & usque adeo internam occupat sedem, ut occludatur intestinum: quare insignis est inflammatio, cuius causae propositae sunt in ventriculi inflammatione. E vermibus fit constipatio, dum cum Avicenna plures congregantur: de causis vermium suo loco. E calculo oritur constipatio, si magnus fuerit. Oritur etiam e fecibus copiosis, & aridis: unde alius constipatur. *Illic autem commode proponemus causas aluum constipantes.* Feces secundum naturam excernuntur, dum ex intestinis tempestive expelluntur ab expultrice. Alius igitur astricta est, dum feces praeter naturam detinentur in intestinis. Et haec detentio sequitur laesam expulsionem, quoniam expultrix frustratur. Frustratur autem, vel quia ad expellendum non impellitur; vel quamvis impellatur, expellere tamen nequit. Quoad primum, cum expultrix irritetur a sensu tactus; non irritatur, dum vitium est in tactu. Unde tactus laeditur, vel Laesa facultate, vel ob Errorem externum. Laeditur facultas sentiens; vel Communis, vel Determinata. Communis; ob morbos cerebri, vel ductuum, id est, nervorum. Determinata; praesertim secundum receptionem, dum intestinorum nervi densitate afficiuntur; siue densitas fiat a materia, siue a frigidityte, cuius auctor est medicamentum stupefaciens. Tactus autem receptio laeditur ob errorem externum; dum bilis non fluit a iecinore ad intestina, quemadmodum contingere solet in icteritia citrina; dum etiam homines utuntur cibo paucio, siquidem generantur feces exiguae, non irritantes. Sin autem expultrix intestinorum irritetur,

retur, & tamen expellere nequeat: tunc expulsio lēditur, vel Lēsa facultate, vel ob Errorem externum. Lēditur facultas, & primo labefactatur, ob vitiosas intestinorum intemperantias: quæ octo esse possunt, cum Aetio, quatuor simplices, totidem compositæ, quas ad eam magnitudinem perducī oportet, vt expultrix imbecilla reddatur. Impeditur autem facultas ob intestinorum angustiam, tum eam, de qua diximus, tum de qua dicemus: nam verbi gratia, sicut obstructio flatus detinet, ita etiam pote st detinere feces: similiter compressio, sicut flatus detinet, ita etiam feces potest detinere. Hinc Aetius dicit, feces cohiberi, propter inflammationem partium, recto intestino vicinarum; veluti propter inflammationem vesicæ, & vteri. Si autem expultrix non possit expellere ob errorem externum: pendet a causa Interna, vel Externa. Interna sunt feces, quæ vel Sincere sunt, vel Mixtæ cum alia materia. Si capiantur feces vt sincere; vitium cōtrahunt penes copiam, qualitatem, & motum. Penes copiam; si iusto sint copiosiores; quæ procreantur e cibis copiosioribus. Vitium est in qualitate; dum feces siccae & aridae euadunt: id quod fit ob causas Internas vel Externas. Internæ causæ sunt, habitus totius corporis rarus, & calida intemperie; vnde humiditates totum petunt, & feces remanent siccae: adhæc vis immoderata attractricis membrorum, veluti euenire solet in cōualescentibus, in quibus plurima fit distributio humiditatis in corpus: febris etiam ea est vis, vt humiditates absumat: adhæc cōiungitur hepatis, mesaraicarum, & vicinarum partium immoderata caliditas, vi cuius fecalis humiditas euocatur: præterea huius ordinis est intestinorum siccitas, siccans feces. Externæ causæ debent sumi, ab Assumendis, Foris incidentibus, Faciendis, & Vacuandis. Ab assumendis; dum feces siccantur a medicamentis siccis exhibitis, a cibis solidis, siccantibus, assis; a potu exiguo, & siccante. Foris incidentia sunt, medicamenta sicca applicita, aer calidus, vt æstiuus & fornacis. Facienda sunt, immoderatus motus corporis vel animi. Ea quæ vacuantur, sunt copiosæ vacationes per lotium, per sudorem: vi enim horum exsiccantur feces. Tandem vitium in fecibus penes motum est, dum præter naturam ascendunt: quod fit, dum homo ad excernendum feces impellitur; diutius tamen excretionem cohibet, & ob id, dum infra essent depellendæ, sursum præter naturam mouentur: vnde alius fit stiptica. Mixtæ feces, vel cum Pituita, vel cum Flatu sunt mixtæ. Si cum pituita; sui lentore sunt in causa, vt non expellantur: causæ harum fecum, sunt medicamenta viscida, cibi lentī, vt est caseus. Si cum flatu sunt mixtæ, vi flatus suspenduntur feces, vnde deorsum expelli nequeunt: causa autem sunt cibi flatulenti, vt legumina. Hæc de errore externo, qui pendet a causa in-

terna. Si error externus (ob quem facultas expultrix non potest feces expellere) capiatur a causa externa: spectare potest ad Assumenda vel Admonenda. Assumenda sunt medicamenta astringentia, exhibiti cibi astringentes, & præsertim cum Actio, assumti ante dulcia & pingua. Admonenda sunt, veluti dum astringentia abdomini applicantur. Et hæc de constipatione. Compressio fit e vicinorum membrorum tumore, vel inflammatorio vel non inflammatorio, vi cuius comprimuntur intestina; veluti est tumor vel partis sinæ iecoris, vel lienis, renum, vesicæ, uteri. Vnde notandum, vicinas partes, tumore affectas, bifariam concurrere: primo, quatenus comprimendo sunt in causa detentionis fecum, a quibus fit constipatio: & de his supra locuti sumus. Deinde quatenus tumor comprimens est causa detentionis materiæ diuersæ a fecibus, a qua materia soluitur vnitas: & hoc modo in præsentia intelligimus. Subsidentia oritur, dum intestina naturalem mutant situm. Fit autem ob flatus intestina contorquentes, vel quia ligamenta disrumpuntur, vel peritonæum soluitur: vnde intestina modo in scrotū, modo inter peritonæum & abdomen, & præsertim in inguina dilabuntur. Ligamentorum autem & peritonæi ruptio fit, vel e flatu impetente, vel casu ab alto in ventrem, vel alio ictu, vel vulnere, & similibus, quorum vi propositæ partes dissoluuntur, vnde intestina subsident, & materiæ detinentur. Hæc de causis cuiuslibet doloris intestinorum.

Subsidentia

Num in crassis an tenuibus intestinis atrociores sint dolores.

Sed priusquam ad differentias accedamus, loca quædam difficilia explicabimus. Galen. igitur c. 5. l. 2. loc. aff. ait, vehementiores dolores esse in tenuibus intestinis. Et ibidem tamen, ut etiam c. 2. li. 5. loc. aff. scribit, vehementiorem esse dolorem in crassis intestinis, ob crassam substantiam; non ita vehementem in tenuibus, propter raram substantiam; vel etiam in crassis intestinis leuiorem esse dolorem, si causa sit lenior. Responsio. Dolor intestinorum penes causam efficientem bifariam sumi potest: primo, ut sit a materia frigida & crassa, veluti a pituita, vel a flatu crasso: deinde ut sit ab aliis causis, veluti ab inflammatione, ab aridis fecibus. Si primo modo dolor accipiatur, statuendum dolores colicos, & proinde dolores crassorum intestinorum vehementiores esse doloribus iliatis: vnde Galen. ca. 5. l. 2. loc. aff. proponit illos dolores colicos, quos præcedit cruditas, & flatus: & subdit, ex huiusmodi doloribus, scilicet prodeuntibus a pituita & flatu, vehementiores fieri in crassis intestinis, mitiores in tenuibus. Hinc Galen. c. 2. l. 6. loc. aff. ait, probabile esse, frigidos, crassos, & viscidos humores, aut flatus, dolores parere vehementissimos in crassis intestinis, ob substantiam crassam & densam: secus autem esse statuendum de tenuibus intestinis, quorū tunicae sunt raræ, vnde non tã diu causas morificas detinent. Quod si do-

si dolores fiant ab inflammatione, ab aridis fecibus; statuendum, vehementissimos dolores oboriri in tenuibus intestinis; quoniam doloris causa, siue sit inflammatio, siue sterces, diu moram trahere potest, etiam in tenuibus intestinis; quæ cum sint exquisitioris sensus, quam crassa intestina, hinc acerbius cruciantur. Et ob id Galen. c. 2. li. 6. loc. aff. cum proposuisset dolores prodeuntes e flatibus & pituita; subdit, interdum alios esse dolores, id est, prodeuntes ab aliis causis efficientibus, qui vehementissimi sunt, & in sublimioribus intestinis eueniunt; vt qui ab inflammatione, vel aridis fecibus producuntur. Secundo notandum, quomodo Auic. statuat, dolores iliacos ab iisdem produci causis, a quibus colici? Id autem hoc modo intelligendum. Cum sermo fiat de dolore, quatenus est vel intensior, vel remissior, in ileo, & colo: quoad intensiorem dolorem; si fiat e pituita & flatu, attinet ad crassa intestina: si ab inflammatione, vel a fecibus, pertinet ad ileon. Quoad remissiorem dolorem; si fiat ab inflammatione, spectat ad crassa intestina: si e crassis humoribus, ad ileon. Tertio notandum, Hippocratem dixisse, aph. 44. sect. 6. Quibus e stillicidio vrinæ ileos superuenerit, in septem diebus pereunt; nisi febre superueniente satis vrina fluxerit. Galenus in com. ait, hanc Hippocratis sententiam aduersari & experientia, & rationi. Experientia, dum testatur Galenus, se plerosque vidisse, qui mingere non poterant, nec paucos mortuos esse, quibus supra modum extensa erat vesica: nullum tamen ileosum euasisse. Aduersatur autem rationi, nam cum in tumore vteri in prægnante non producatür ileos; multo minus excitabitur ob tumorem vesicæ: quoniam vesica suo tumore rectum tantum intestinum potest comprimere: vteri autem tumor potest etiam comprimere superna intestina, cum ad præcordia extendatur. Sed ego sentio ita intelligendum esse Hippoc. Per vrinæ stillicidium non intelligitur stillicidium prodiens ab inflammatione vesicæ, sed a pituita frigida: nam auxilio est febris, quæ sane non iuuat ratione inflammationis, sed ratione pituitæ. Per iliacum autem intelligit Hipp. ileon, cuius causa est pituita. His positis, addimus, non esse impossibile, vt quis primū patiatür vrinæ stillicidium, mox dolorē iliacum: quoniā euenire potest, vt aliquod sit individuū adeo repletum pituita, vt repletio fiat, & secundū vesicā, & secundum intestina. Vnde non dicit Hippocrates, stillicidio vrinæ semper succedere ileon: sed, quibus, &c. insinuans hæc vitia non corripere quoscumque, sed aliquos tantum, id est, pituita repletos secundum vesicam & intestina: quoniam ob repletionem vesicæ fit stillicidium, & comprimitur aliquantisper rectum intestinum: ob repletionem autem intestinorum, pituita sui copia replet; sui frigidityte sensum reddit obtusum; sui visciditate

Quomodo colica & iliacæ ab iisdem causis oriuntur.

Explicatio aphorismi difficultatis, de ileo stranguria superueniente.

non permittit feces descendere. Vnde ileos non fit e tumore, sed e pituita. Et homo perit, nisi beneficio febris vacuetur pituita per lotium: cum enim homo non possit sustinere & stillicidium, & ileon; dum immunis euadit a stillicidio, sperandum deinde est, ileum posse superari.

Differentia.

I

Differentiæ quæ a forma sumuntur, respiciunt vel subiectum, vel causam efficientem, vel vtrumq;. Differentia respiciens subiectum, est dolor Pungitiuus; hic enim proprius est membranarum; intestinum autem est corpus membranofum. Differentiæ quæ respiciunt causam efficientem, respiciunt vel Speciem, vel Vitium speciei. Si speciem, cum species sit Vapor, aut Minera; si vapor, est dolor expers grauitatis; si minera; est dolor particeps grauitatis. Si autem perperdamus vitium, hoc est vel Simplex, vel Compositum. Si vitium est simplex; & primum, si in quantitate; dolor est extensiuus, a materia copiosa; in quo dolore intestina secundum profunditatem extenduntur, ad differentiam doloris tensiui, neruorum proprii, in quo est tensio secundum longitudinem, non secundum profunditatem. Si autem vitium sit in qualitate, cum sit qualitas, vel caliditas, vel frigiditas, vel siccitas (excipitur enim humiditas, a qua non fit dolor) si vitium in caliditate sit positum: dolor prodit mordicatiuus, cum sensu caliditatis. Si vitium sit frigiditas; dolor est mordicatiuus, cum sensu frigiditatis. Fit autem hic dolor, dum intestinorum caliditas resistit causæ refrigeranti, nam secus non fieret dolor, sed potius tolleretur sensus. Si vitium sit siccitas; fit dolor exasperatiuus. Si deinde vitium attineat ad motum; dolor fit turgens, seu errans. Si ad quietem; erit dolor stabilis. Si causæ vitium sit mistum: v.g. si spectet ad qualitatem, veluti est durities, & ad motum; dolor fit contusiuius, cuiusmodi est dolor qui fit a calculo, qui cum impetu mouetur. Si autem vitium pertineat ad qualitatem simul & quietem; dolor fit compressiuius. Si deinde dolor respiciat subiectum, atque efficientis vitium oritur dolor modo perforatiuus, modo actualis. Nam dolor perforatiuus attinet ad membrum membraneum & crassum, quemadmodum est colon, in quod agit materia crassa, & impetu agens. Actualis dolor idem subiectum postulat: at differt ratione efficientis, quia causa efficiens est minus crassa, & minori cum impetu agens. Notandum vero hanc actionem vt vel maiori, vel minori cum impetu efficitur, attinere ad materiæ vitium, quandoque in qualitate, quandoque in motu. In qualitate, vt materia est magis vel minus frigida. Vnde cum materia admodum frigida sit vitrea, sui crassitie & visciditate quiescens: doloris perforatiui auctor esse potest; veluti, dum pituita ea est, qualis a Galeno locis propositis exprimitur, quo dolore etiam Galenus fuit correptus. Quandoque etiam vitium attinet ad motum; veluti dum pituita mutatur in flatum, qui si in-

tense

tenſe moueatur, dolorem parit perforatium, ſi remiſſius moueatur, acua-
 lem. Quoad differentias, quæ capiuntur ratione ſubiecti: dolor afficit inte-
 ſtina vel Omnia, vel Aliqua, & hæc vel Superna, vel Inferna. Differentiæ ra-
 tione cauſæ efficientis, ſumuntur a Specie, a Vitio, a Cauſa generâte, a Cau-
 ſa detinente, ſeu colligente. Quoad ſpeciem: cauſa eſt Interna, vel Externa.
 Quoad vitium, hoc eſt, Principale, vel Adiuuans. Principale, eſt in Quanto,
 vel Quali. Adiuuans in Motu, vel Quiete. Cauſa generans, eſt Morbus, vel
 Error externus. Cauſa colligens, cum ſit Anguſtia, pendet a cauſa residen-
 te vel In inteſtinis, vel Extra inteſtina. Si intra; eſt Obſtructio, vel Conſtipa-
 tio. Si extra; eſt Compreſſio, vel Subſidentia.

Malum hoc in genere indicatur e dolore abdominis, ſecundum regio-
 nem inteſtinorum. Dolor autem cum Auic. ſemper eſt pungitiuus. Verum
 cum inteſtina ſedem habeant proximam renibus, & præſertim colon: ideo
 tradenda ſunt ſigna, diſtinguētia dolorem colicum a renali. Etenim, quam
 uis cum Gale. c. 2. l. 6. loc. aff. nil obſit, etiam ſi inter initia ignoremus, an do-
 lor ſit inteſtinalis, vel renalis; propterea quod in vtroque dolore anodynus
 occurrimus: attamen progrediente malo expedit ſcire, an dolor ſit inteſti-
 nalis, vel renalis; quoniam diuerſis occurrendum remediis. Signa igitur e
 c. 2. & 3. l. 6. loc. aff. capiuntur & a communibus vtriq; dolori, & a propriis.
 Cōmunia ſunt, dolor abdominis, vomitus, nauſea, alui ſtipatio, dolor dorſi,
 crurū tremor, & impotētia ſeclendi corpus. Quoad dolorē pertinentē ad
 abdomen, affectis inteſtinis dolor eſt pūgitiuus: læſis renibus, dolor eſt gra-
 uatiuus: quoniā tactus viget in inteſtinis ſecundum propriam membranā,
 in renibus aut ſecundum membranā ambientem. vnde, ſi inteſtina dolore
 afficiātur, intenſior eſt dolor; remiſſior, ſi renes. Indicatur etiā dolor inte-
 ſtinorū e dolore amplum ſpatiū occupante: cōtra, renalis indicatur e dolo-
 re, locum anguſtum cruciante: ratio eſt, quia renes occupant anguſtam ſe-
 dem, inteſtina amplam. Adhæc dolor colicus, quamuis incipiat modo a
 dextris, modo a ſiniſtris, quemadmodum renalis: tamē colicus dolor dum
 incipit a dextra parte, affligit regionem infra renem dextrum, atq; per in-
 ferioſorem ventriculi ſedem, in dextra parte aſcendit in ſedem, cui ſiniſter
 ren ſubiacet: vnde cum Galeno dolor colicus interdum locum renibus e-
 minentiorem affligit. Si autem colicus dolor a læuo latere incipiat; progre-
 ditur verſus abdomen & pectinem: quo fit, vt partes magis anteriores, quā
 poſteriores petat. Contra renalis, ſi accidat vt lapis deſcēdat; primum par-
 tes detinet ſupernas, mox infernas inuadit, & circa poſteriores potius par-
 tes, quam anteriores vergit. Deinde diſtinguūtur hi dolores; quoniam do-
 lor colicus repente inuadit, quia breui tempore anguſtatur inteſtinum:

*Signa.
 Diagnofis
 colici, & ne-
 phritici do-
 loris.*

*Communia
 ſigna vtriq;
 dolori.*

Propria signa utriusque doloris.

Signa diff. a forma & subiecto.

Iliaci doloris signa.

renalis autem dolor non repente, sed longo inuadit tempore, nam lapis non cito creatur: Et si aliquando renalis dolor cito intendatur ac repente; hoc non euenit inter initia, sed post lapidis generationem, dum moueri incipit. Præterea renalis dolor inanitionis tempore magis cruciat; colicus mi-tescit, ciboq; assumpto intēditur; ratio est; quia repletionis tempore, ventriculus repletus, colon comprimit, dum autem ventriculus est vacuus, compressio desinit: in dolore autē renali, cibus in ventriculo existens, nō comprimit renes, sicuti quando descendit, & ab assumpto cibo dolor renalis mi-tescit, quoniam cibi portio tenuior & aquosior, dum petit renes, vim obtinet anodynæ. Indicatur etiam dolor colicus e dolore qui potest esse errans: at renalis indicatur e permanente dolore. Atq; dū obseruatur morus; percipitur secūdam vreterum progressum, dum per hæc vasa lapis in vesicam prolabitur. Quoad reliqua communia symptomata: sufficiat in iis vehementiam & tempus perpendere. Quoad vehementiam; in dolore colico, vehementiora sunt, vomitus, nausea, alui stipatio: contra in renali dolore, vehementiora sunt dorſi & crurum tremor, & flectendi corporis impotentia: ratio est, quia intestina magis consentiunt cum ventriculo, renes autē cum dorſo & cruribus. Quoad tēpus: in colico dolore quæ magis affligunt, etiam citius inuadunt: atq; ad eundē modum in dolore renali. Et propterea in dolore colico citius oritur vomitus, quam in renali dolore: & tardius in dolore colico inuadit dolor dorſi: cōtra in dolore renali, citius oritur dolor dorſi, quam vomitus. Tandē etiam distinguuntur propriis indiciis. Dolor renalis indicatur ex excretionē arenularū, vel calculi e lotio mutato, e stupore femoris: quæ signa si non affint, indicatur dolor colicus. His addi potest alteratio, quā pariunt iuuantia, vel lædentia: nā si conquiescat patiens per vomitum, vel deiectionē alui; dolor colicus indicatur: Sin quiescat patiens per mictionem calculi, arenularum, vel craſſi lotii; indicatur dolor renalis. His igitur signis renalis dolor a colico distinguitur.

Differentias a forma patefacit æger, dicens cruciari se dolore extensiuo vel alio. Quoad differentias a subiecto: Si omnia intestina afficiātur; dolor affligit totum abdomen: cōtra, si non omnia; & quidem, si malum sit in supernis intestinis, e c. 2. l. 6. loc. aff. magis superatur a portionibus, quam a clysteribus; contra si sit in infernis. Cæterum, cum dolor attinens ad superna, præsertim sit iliacus, ad inferna, colicus: quoad Iliacum dolorem; e cap. 2. lib. 6. loc. aff. & comm. 6. sect. 2. lib. 3. epid. indicatur e dolore aliquantisper ad præcordia ascendente: & cum Actio, e difficili expiratione, quæ interdum fœtet; non quod vapores putridi prodeunt a pulmone; sed quoniam putridi vapores prodeunt a ventriculo, miscentur cum aere qui

qui expiratur. Indicatur etiam hic dolor e nausea; quia vapor hæret in tunicis ventriculi. Item e vomitu, ita vt ægri neque potum continere queant: nam secundum Aetium, dum malum intenditur, omnia sursum feruntur, ideoq; fit vomitus, non tantum cibi, potus, bilis, pituitæ, sed interdum etiam stercoris; qua etiam de causa ructus sunt foetidi. Hic autem notandum, omnia indicia ad foetorem attinētia, esse indicia ilei insalubris: deinde materiam foetentem esse posse tum vaporem, tum mineram. Indicatur etiam dolor iliacus ex integra alui stipitatione: vnde Gale. com. aph. 44. sect. 6. & com. aph. 10. sect. 7. ait; hoc cōpetere omni & soli exquisito dolori iliaco, ad differentiam doloris colici, & iliaci non exquisiti: nam in dolore colico exquisito sufficit difficilis excretio; in iliaco exquisito, necessaria est integra stipatio. Proinde Auicennas respiciens ad dolorem iliacum exquisitum; dicit in ileo podicem ita astringi, vt neq; specilli extremum suscipere possit; quæ integra stipatio locum non habet in dolore iliaco non exquisito. Sed oritur dubium: nam Hippoc. cō. 6. sect. 2. l. 5. epid. proponit, mulierē iliaco dolore affectā, in qua deiectiones erant crudæ & tenues; & tamen dolor iliacus erat exitialis & exquisitus. Sciendum ergo Hippoc. proponere dolorē iliacum, prodeuntem ex inflāmatione: vnde quēadmodum in inflāmatione oculorum effluit materia tenuis; ita etiā in inflammatione intestinorum: vnde non descendunt feces, non descendunt intestinorum excrementa, sed descēdit inflammationis materia tenuis. Cæterum, cum dolor iliacus occupet vel totum intestinum, vel partem: si totum intestinum detineatur, indicatur e dolore cruciante circa vtrumq; ileum, præterea circa medium ventrem, circa vmbilicum, vt omnes hæ partes doleant: Si autem dolor cruciet intestinum ileum secundum partem; si intestinum afficiatur secundum mediam regionē, indicatur e dolore in ileo sinistro; si secundum principium, indicatur e dolore circa iecur; si secundum finem, indicatur e dolore circa ilium dextrum, propter humiliorē sedē renis dextrī. Quoad dolorē Colicum; cum colon afficiatur modo totum, modo secundum partem: si totum affligatur, indicatur e dolore cruciāte circa vtrumq; ilium, & infra vmbilicum, & supra versus ventriculi fundum: Si afficiatur secundum partem, & quidem mediam, indicatur e dolore in ilio sinistro; si secundum principium, in ilio dextro; si secundum finem, indicatur e dolore non ascendente ad vmbilicum, sed prope.

Sequuntur signa indicantia differentias, quę sumuntur a causa efficiente. Quoad speciem; an causa sit interna vel externa: patet ex alibi dictis. Quoad causas internas: si fuerint vermes; assunt horum signa. Si species sit vapor; indicatur e dolore sine grauitate, e dolore extensiuo, propter

*Quomodo
cruda ac te-
nues deie-
ctiones in ileo.*

*Quandā in-
testini pars
afficiatur.*

*Colici dolo-
ris signa.*

*Signa diff. a
caus. effic.
Signa spe-
ciei.*

copiosos flatus, e dolore errante, nō stabili, e rugitibus copiosis, e fecibus bubulis similibus, quæ ob copiosos flatus aquæ supernatāt: indicatur etiā e prægressis causis, quæ potuerunt generare flatus: præterea ex vtili alteratione, quā æger percipit, dum flatus erumpunt. Quoad *sanguinem*, si *grumescat*, indicatur e dolore cum sensu grauitatis, e dolore extensiuo, ratione copię; præterea e refrigeratione totius corporis; item e prægressis causis violentis, vi quarum sanguis venas egredi potuit: tandem indicatur e comodo & vtilitate, quam sentit patiens, dum fit sanguinis grumosi deiectionio. Si *sanguis sit inflammationis auctor*; indicatur e dolore cum sensu grauitatis & caliditatis, e dolore extensiuo, e dolore permanente, e febre, & reliquis inflammationis signis. Quoad *pituitam*, indicatur e dolore cum sensu grauitatis, e dolore extensiuo, e mordicatio, sed cum sensu frigiditatis, nisi salsa sit pituita; indicatur etiam e dolore permanente, nisi misti sint flatus, tunc enim etiam indicatur e fecibus bubulis similibus: & Auicenna monet, in dolore colico, magis suspensas esse feces, vbi magis dominantur flatus: indicatur etiam e prægressis causis generantibus pituitam: & ex vtilitate, dum excernitur pituita. Quoad *feces*; indicantur e dolore grauatio, extensiuo, citra sensum caliditatis, vel frigiditatis: præterea e cupiditate excernendi; e dolore exasperatio, propter siccitatē fecū; e dolore cōpressiuo, propter duritiē; e dolore quiescente; & e deiectione fecis duræ, quibusdā mucilaginis obuolutæ; nā dum feces diu morantur in intestinis, pituita adheret: præterea indicatur e prægressis causis, vel generantibus, vel colligentibus feces: nec non e cōmoditate percepta, dum feces deiciuntur. Quoad *bilis*; indicatur e dolore, cum exiguo sensu grauitatis; bilis enim ob tenuitatem non ita est ponderosa: indicatur e dolore non admodum extensiuo, quoniā admodum copiosa bilis non colligit: indicatur e dolore mordicatio, cum insigni sensu caliditatis, ita vt interiora, secū dum Alexan. vti videantur; & præterea indicatur e siti inextinguibili, e biliosa deiectione, e febre biliosa, e causis prægressis generantibus bilem; e iuuamento vacationis bilis, & refrigerationis. Quoad *melancholiam*; indicatur e dolore cum exiguo sensu grauitatis, nec admodum extensiuo; nam melancholia non est ita copiosa, vt pituita: indicatur etiam e dolore mordicatio, cum sensu frigiditatis, nisi melancholia sit exusta: indicatur e dolore compressiuo, propter duritiem; e dolore quiescente, e rustibus acidis, e nigris deiectionis, e causis prægressis, quæ possunt producere melancholiam, e communi vacatione melancholiæ, quæ prodest. Quoad *sanem*; indicatur e dolore, cum sensu grauitatis, e dolore extensiuo, siquidem in abscessibus sanies copiosa viget: indicatur e dolore mordicatio, cum sensu caliditatis, e

puru-

purulētis deiectionibus, e prægressis causis abscessus, ex emolumento vacuationis santei. Quoad *calculus*; indicatur e dolore, cum insigni sensu grauitatis, & admodum extēsiuo, e dolore experte morsus, & sine sensu vel caliditatis, vel frigiditatis: indicatur e dolore contusiuo, si moueatur calculus; e dolore compressiui, si quiescat: e prægressis causis generantibus calculum: postremo e iuuamento deiectionis calculi. Et præterea, si contingat, vt antea quoque patiens liber euaserit a dolore, per calculi excretionem; & nunc simili dolore crucietur: coniiciendū, hunc etiam dolorem prodire e calculo. Et hoc consequimur virtute non signi, sed exempli. Hæc de signis specierum. Sequuntur signa, quæ indicant vitia. Vitia principaliter spectant ad quantitatem & qualitatem; & vt adiuuantia, spectant ad substantiam, & vbi. Quoad vitium secundum formam; cum sit materia venerea, vel quælibet putrida materia: venerea indicatur e propriis signis: putrida indicatur e dolore mordicatiui, cum sensu caliditatis, quia putrida materia est calida: indicatur etiam e fœtida excretionem, e febre. Quoad vitium in quantitate; indicatur e dolore extensiui. Vitium in qualitàte: si sit secundum caliditatem; indicatur e dolore mordicatiui, cum sensu caliditatis: si qualitas sit frigida; indicatur e dolore mordicatiui, cum sensu frigiditatis. Vitium in siccitate; indicatur e dolore exasperatiui. Vitium in motu, indicatur e dolore errante: in quiete, e dolore stabili. Si vitium sit mistum, sitque indifferens ratione subiecti, vt detineatur pars membranacea & crassa; si contingat, vt vitium sit maioris actiuitatis, indicatur e dolore perforatiui: si minoris actiuitatis, indicatur e dolore acuali. Quoad cognitionem causæ generantis; hæc cognitio petenda est e propriis capitibus. Quoad cognitionem causarum detinentium; cum hæ causæ pertineant ad angustiam, quatenus est vel obstructio, vel constipatio, vel compressio, vel subsidencia: quoad obstructionem, patet e signis causæ obstruentis: & idem de reliquis dicendum. Causæ autem hæ manifestari debent in propriis locis.

Signa vitii.

Signa causa generantis, & detinentis.

Quoad præsidia: cum hoc vitium sit sensatio corrupta intestinorum, dependens a causa solvente continuum: quantum attinet ad sensationem corruptam; dum habet rationem causæ, indicat anodynum. Quoad intestina; horum proportio postulat remedium fouens proportionem. Quoad causam soluentem continuum; in genere indicat remedium non anodynum, sed sanans. Et cum causa interna sit multiplex, secundum speciem, vitium, causam generantem, & detinentem: hæc omnia indicāt contraria præsidia: de quibus sæpe diximus.

Indicationes.

*Præfagia.**Progn. diff.
a forma, &
subiecto.**Pr. diff. a
causa effi-
ciente.*

Quoad prægnosticum: hoc malum in genere nõ est despiciendum; quia omnis vehementiæ particeps esse potest: & primum vehementiæ essentia; nam dolor, quatenus est sensatio corrupta, admodum recedit a naturali statu, nim. a sensu iucundo. Adest vehementia dignitatis; quoniam afficiuntur intestina, quæ, ut sensum exquisitum habentia, principes partes in consensum trahunt. Facultatis etiã vehementia vel adest, vel imminet; quia cum Galeno c. 14. l. 1. ad Glaucon. omnis dolor vires exsoluit. Cæterum, suppositis rebus secundum naturam: quoad differentias formales; ratione vehementiæ essentia, dolor vehementior est periculosior. Ratione dignitatis; dolor magis periculosus, si afficiantur tenuia intestina; tunc enim malum est acutissimum; & proinde periculosum; com. 6. sect. 2. libr. 3. epidem. unde iliaci vix possunt conualescere: cap. 2. l. 6. loc. aff. Porro cum præcipui intestinorum dolores, sint Iliacus, & Colicus: circa hos digrediemur. Iliacus ergo dolor magis est periculosus, si totum intestinum afficiatur: minus periculosus, si intestinum secundum partem lædatur: & adhuc minus periculosus, si intestinum secundum partem infernam crucietur: quoniam dolor, quo partes occupat vel plures, vel superiores, eo vehementior est ratione dignitatis. Colicus etiam dolor non vacat periculo, propter sensum exquisitum; unde & homines animi deliquio fatigati obeunt, & manus sibi violentas inferunt. cap. 1. l. 2. κατ. 6π. Quod si dolor urgeat secundum umbilicum; est minus periculosus: nam ibi est pars inferior, & minoris dignitatis, in quam partem etiam clysteres strenue agunt. Si dolor afficiat partem sinistram; magis est periculosus; nam dignitatis vehementia intenditur. Et adhuc periculosior est dolor, si dextra quoque pars afficiatur: maximum enim adest discrimen, si totum intestinum afficiatur. Quoad vehementiam facultatis; quo tristis sensatio erit vehementior, eo dolor erit periculosior. Hinc Galenus com. 48. l. 2. de rat. vict. ait; ob dolores sæpe pulsus deficere, & oboriri animi deliquium. Prauus igitur est dolor iliacus & colicus, dum coniungitur vehementia facultatis, ut dum animi deliquia, & syncopæ oboriuntur. Vehementia etiã facultatis indicatur a perpetua extremorum frigiditate, unde Galenus cõ. 6. sect. 2. l. 3. epid. ait: iliacam ad perniciem tendere, dum perpetua est extremorum frigiditas. Frigiditas autem est signum vehementiæ, non modo facultatis, (quia vires læduntur) sed etiam essentia; quia plurimus est recessus a naturali statu. Si perpendatur vis differentiarum ratione causæ efficientis; eadem est ratio & in forma, & in causa efficiente, merito vehementiæ & dignitatis, & facultatis: ut sufficiat digredi circa vehementiã essentia. Itaque cum causa efficiens perpèdatur secundum speciem, vitium, causam generantem & de-

& detinentem: cum reliqua pateant; sufficit quædam breuiter admonere. Hippocrates ergo aph. 44. sect. 6. ait: quibus e stillicidio vrinæ ileos superuenerit, in septem diebus pereunt, nisi febre superueniente copiosa vrina fluxerit. Hippocrates hoc loco prognosticum capit a vehementia essentia, vt pertinet ad vehementiam duplicis causæ, id est causæ doloris iliaci, & causæ stillicidii: vnde si febris superueniat, & vrina fluat; vrinæ fluxus cū febre, est signum vehementiæ materiæ secundum essentiā, sed non admodum in signis, cum vincatur a febre, & patiens restituatur: nam cum antea duo essent mala; vnicum tantum permanet, cum iam superatum sit stillicidium. Galenus addit, in iliaca vomitum stercoris esse exitialem. Hoc prognosticum pendet a vehementia essentiæ speciei; & a vitio speciei: a specie; quoniam dum per os excernitur materia fecalis, excernitur materia, quæ summe recedit a naturali statu: a vitio speciei etiam pendet prognosticum, nim. a motu fecum, nam feces mouentur ad superiora, & propterea vitium est vehementissimum. Auicēnas sequentia symptomata lethalia esse dicit, dum fœtorem præ se ferunt; ea autem sunt, stercoris vomitus, sudor, anhelitus, ructus, flatus per sedem erumpentes: fœtor enim minatur periculum, quia indicat insigne vitium secundum substantiā. Primum autē pponit stercoris vomitum, quia stercus secundū omnes sui partes petit os; ideoq; vapor min⁹ est malus: deinde pponit sudorē, q̄ indicat copiosos esse vapores, habentes imperiū ad omnes corporis partes: reliqua, q̄ pponit, sunt signa vaporis minus copiosi, quia vapor vnicā tantum partē petit: tertio ergo sequitur anhelitus, qui signū est grauis vitii, præsertim si vapor petat pulmones: quarto est ruct⁹ fœtidus, q̄ min⁹ est piculosus, quia est signū vaporis, qui in os mouetur: quinto sunt flat⁹ per sedē exeuntes, q̄ potius sunt signū salutare, seu motus salutaris; adest enī materia, q̄ mouetur ad infernas partes; attamen malū signum est, quaten⁹ significat materiā esse putridā. Hippocrates etiam aph. 10. sect. 7. ait: ab ileo vomit⁹, singultus, desipientia, vel conuulsio, malum. Sumitur hoc prognosticū a vehementia essentiæ materiæ fecalis, secundū quantitātē, & motum: quorū vitiorū signa sunt symptomata ab Hippocrate pposita: nam, vt Galen⁹ in cō. inquit, hæc symptomata sunt ab intestinis a se expellere stercus appetentib⁹. Ad copiā quidē attinet vitii, quatenus intestina appetunt expellere feces, diu molestantes, quā tēporis diuturnitate sterc⁹ copiosum est aggregatū, q̄ licet nō moueatur, ita tamē afficit intestina, vt qualitas spiritalis impertiatur ventriculo, vnde vomitus fit, non fecum, sed materiæ existentis in ventriculo. Deinde vitiiū attinet ad motum: nā, cum Galeno, stercus ascendit, vnde læditur ventriculus; ideoque fit singultus, & compatiēte neruorum

principio, fieri potest desipientia & conuulsio. Galenus com. 6. sect. 2. li. 3. epid. cum Hippocrate statuit, in ileo maligno esse extremorum frigiditatem: de qua dictum est, supra. Ibidem ait, dolorem esse periculosum, quoties urinae sunt pravae. Prava urina est signum vehementiae causae secundum essentiam; nimirum & fecum, & tumoris inflammatorii, cuius vi feces detinentur; idque duobus modis: primo, quatenus recedunt a naturali statu, ut ducunt in consensum genus venosum, unde urina est prava: secundo, quatenus vitium duplicatur, est insignis vehementiae; intestinorum enim vitium intensum, coniungitur cum vitio venarum: unde Galenus ait, si urina sit bona, parvam salutis spem ab ea peti posse; si autem prava sit, non parum facere ad malum; nam quando malum intestinorum habet coniunctam pravam urinam, non est simplex affectio. Acrius ait; ileon esse malum pueris familiare; at naturalis humiditatis beneficio pueros euadere: senibus non admodum accidere: si tamen corripiantur, fere nunquam euadere. Prognostici huius haec est sententia. Aetas puerilis est signum virtutis robustae, praesertim secundum calidum insitum: unde naturalis humiditatis beneficio pueri euadunt: oppositum de senibus est statuendum. Praeterea puerilis aetas est signum vehementiae essentiae remissioris causae morbificae; ut materia nec sit ita copiosa, nec arida, ut in senili aetate: si igitur pueri frequenter afficiuntur, id sit ob intestinorum paruitatem, quae proinde ab exigua materia angustari possunt. Quoad prognosticum, ratione causae detinentis: quoad obstructionem; potest expugnari: nam pituita & copiosa, & frigida, & crassa, & lenta, vinci potest. Constipatio acrius superatur: etenim causa est insignioris vehementiae, quam causa obstructionis: siue constipatio fiat a verme, siue ab arido stercore, siue a calculo: multo deterior est constipatio, si fiat ab inflammatione; unde Paulus dicit, colicam inflammatoriam, inter omnes esse grauissimam; nam minatur ileum, quoniam sanguis magis potest, ut sit vehementia secundum essentiam, admodum insignis, penes copiam, & potissimum quietem, cum sanguis in inflammatione sit vehementer impactus. Quoad compressionem; huius causa cum sint tumores partium vicinarum; pro varietate tumorum, vario modo prognosticandum. de quibus in propriis capitibus. Quoad subsidentiam; pariter pro varia causa; varie prognosticandum.

De Curatione.

*Curatio
Chirurgia*

SEQUUNTUR praesidiorum materiae: & primum cheirurgicae. Auicenna cum Graecis statuit in dolore intestinali secandam esse venam, si san-

si sanguis vehementer peccet; in ratione causæ vel principalis, quemadmodum in dolore prodeunte ab inflammatione: vel in ratione causæ sine qua nō, vt in dolore a flatu, a pituita, sed in corpore sanguine repleto. Propterea cum dolor iliacus frequenter fiat ab inflammatione, & frequentius quam dolor colicus: recte magis frequenter secatur vena in dolore iliaco. Quoad vsum, & primum quoad *Quando*: Rhasis inter initia secat venam: Aetius, antequam topica vsurpentur: Auicennas, si secanda sit basilica & saphena; primum basilicam, mox saphenā aperit. Cum enim quando agendum sumatur ab indicante præsente, vincente alia indicantia; inter initia vena est secanda: quia sanguis ita vincit, vt nihil prohibeat. Et, ante topica vena est secanda: nam sanguis ita vincit, vt dum est præsens, topica prohibeat: quia sanguis, vi localium, fluere in intestina. Tandem, si vena & cubiti & pedis sit secanda; illa primum tundenda: quia magis potest sanguis subsistens supra iecur, quam infra. Quoad *Vbi* agendum: omnes venam cubiti secant: Auicennas basilicam. Alexander tali venam tundit; si dolor fiat ab inflammatione, ita adauicta vt vrinam supprimat, aut si sanguis etiam ad vesicam pertingat. Hæc enim loca ostendit varia sanguinis subsistentia: vnde, cum sanguis subsistat in iecore, & venis intestinorum; secanda basilica: modo dextra, modo sinistra, prout dolor sollicitat regionem dextram, vel sinistram: Et, cum sanguis fluat in vesicæ vasa, hincque infra iecur; vena pedis secanda. Cucurbitulæ scarificatæ probantur loco venæsectionis, dum prohibetur venæsectio. Eadem quoque probantur, quatenus propria ratione agunt, & non vicem gerunt venæsectionis, veluti in dolore ab inflammatione: sed hæc cucurbitulæ propria ratione agentes, vsurpantur post totius euacuationem, & applicantur parti inflammatæ; ad differentiam cucurbitularum, quæ vicem gerunt venæsectionis; nam sanguis in parte inflammata subsistit. Cucurbitulæ etiam non scarificatæ probantur: vnde Galenus c. vlt. l. 12. meth. probat cucurbitulam maximam: & Paullus administrat cum flamma copiosa, post totius euacuationem: applicat autem abdomini, potissimum secundum vmbilici regionem. Hic igitur a Galeno & Paulo, proponitur necessitas, & vsum. Quoad necessitatem; cucurbitula est materia remedii, vehementer discutientis flatum; nam etiam citra excalfactionem partis vehementer trahit, c. 6. l. 13. meth: ideoque in dolore colico e flatu, est veluti incantamentum. c. vlt. l. 12. meth: Quoad vsum: probatur cucurbitula quam maxima, nam summa est flatu actio: deinde probatur cum flamma copiosa, id est, vehementer agens, nam flatu copiosus & crassus est difficilis passionis: tertio, probatur post totius euacuationem, nam materia

Cucurbitula.

H h h h

replens prohibet : tandem applicatur abdomini, & potissimum vmbilico, nam flatus subsistentiam habet in abdomine, & præsertim secundum vmbilicum : & quia in his locis non adest ventriculus, lien, aut iecur, ideo hæc viscera non prohibent applicationem cucurbitulæ.

Frict. ligatura, &c.

Tandem laudantur etiam cheirurgicæ materiæ, quæ sunt materia anodynæ, ratione iudicii ; ita agentes, vt sensorium iudicans afficiatur causa dolorifica vincente : vincitur autem ab affectione dolorifica intensiori, quia dolor remissus a vehementiori exstinguitur. Tales autem sunt frictiones vehementes & dolorificæ, similes ligaturæ, cucurbitulæ cum dolore applicitæ, parti non dolenti. Hæ materiæ cheirurgicæ, quatenus dolorem excitant, sunt materiæ anodynæ, ratione iudicii ; quatenus autem retrahunt ab intestinis, sunt materiæ sanantes ; quoniam causam doloris principalem respiciunt.

Pharmaceutica.

Materia medicinalis est triplex ; scilicet materia Anodynæ, materia remedii Sanantis, & materia Proportionis.

I. Anodyna.

1.

Quoad materiam anodynæ : Anodynum quadruplex est, vt in doctrina de capitis dolore monstrauius : vnum ratione iudicii, alterum ratione causæ adiuuantis, tertium & quartum, ratione receptionis. Quoad anodynum ratione iudicii ; cum pertineat ad materiam cheirurgicam, medicinalem, & diætericam ; de materia cheirurgica dictum est ; de diæterica dicetur suo loco. Ergo, quoad medicinalem materiam ; probatur medicamentum, vi cuius excitetur dolor admodum intensus, in parte diuersa ab intestinis : verbi gratia, si patiens gestet vesicantia, vel fonticulos ; tunc locis exulceratis applicanda sunt acria medicamenta, vt *helleborus niger & albus, euphorbium, sinapi, &c.* Quoad materiam remedii anodynæ, ratione causæ adiuuantis ; cum Galeno c. i 8. l. 5. simp. probatur *oleum anethinum, chamamelinum ; item commune, in quo ebullierint anethum, chamamelum, & cuminum in parua copia ; licet etiam addere vinum album tenue.* Ratio horum medicamentorum est, quoniam cutim rarefaciunt, & ad circumferentiam trahunt humores ac vapores. Quoad vsum horum medicamentorum, sufficiat modum agendi explanare. Proinde hæc medicamēta actu calida admoueantur : ea tamen lege, vt medicamentum actu calidum existens, primum caliditatis gradum non excedat ; nam si excedat, est materia remedii, non anodynæ, sed sanantis. Quoad anodynum ratione receptionis, hoc duplex est, nempe materia calida instar corporis patientis, & materia lenta, instar suppurantis : nec non materia frigida. Medicamentum calidum, e cap. 7. & 8. lib. 5. simp. est *hydrelæum, farina triticea, panis triticeus, sed modice coctus, adeps suillus, butyrum, lac bubulum, lac ouillum, amygdali-*

amygdalinum, mucilagines malua & althae, omenta animalium, aqua dulcis moderate calida. Alexander anodynus humidis miscet modo frigida, modo calida; ut eodem tempore occurrat & dolori, & causæ doloris. Proinde, si dolor colicus sit e frigido humore; probat *balneum aquæ dulcis*, quod dolorem quidem mitigat, sed non curat. Si dolor fiat a causa calida; uti possumus, vel sinceris anodynis, vel miscere possumus frigida; ut sunt *viola, hordeum, &c.* & hoc medicamentum ita mistum, est tum anodynum, tum sanans. Si dolor fiat a causa frigida; addi possunt *anethum, melilotus, fœnumgracum, chamamelum, oleum amygdalarum amar.* quod & ipsum est medicamentum & anodynum, & sanans.

Vsus. Quoad *quantum*: medicamenta proposita in summa dosi sunt usurpanda, si summa sit actio indicantis: unde quandoque licet exhibere *oleum amygdalinum, usque ad lbj.*

Quoad *modum*: si difficilima sit passio indicantis; administrandum est medicamentum ut efficacissime agat: veluti dum vesicæ medicamentis implentur, secundum Aëtium. Redditur autem strenuum valde medicamentum, si in modum stillicidii admoueat: & præsertim, cum Auicenna, si liquore seu decocto conueniente repleatur vas, in cuius fundo plura sint foramina; deinde vas illud eleuetur a patiente, ad longitudinem staturæ humanæ; & liquor dimittatur supra ventrem; sic enim stillæ frequentes destillantes efficacissime operantur: probari autem potest vasculum, quod est in communi usu, pro irrigandis hortis; & hoc medicamentum Auicennas ait esse vehementis iuuamenti. In quolibet autem dolore, siue fiat a causa frigida, siue a calida; obseruandum, ut anodynum usurpetur actu calidum, non frigidum: verum in dolore a causa calida, caliditas erit moderata, id est, tepor potius, quam caliditas; in dolore a causa frigida, caliditas teporem excedet. Licet enim doloris calidi resistentia ab anodyno actu frigido magis vincatur: id tamen prohibet, primum materia doloris, quæ indicat vacuans per modum attractionis: deinde prohibet intestinorum calor insitus, qui calida indicat. Quare cum difficilior sit passio materiæ frigidæ, quam calidæ; ob id anodynum actu magis calidum administrandum, in dolore a causa frigida.

Quoad *tempus*: his vtendum, dum dolor vincit materiam replentem: at materia replens vincit, præsertim si anodynum applicetur, secus si exhibeatur: nam dum applicatur anodynum calidum, materia in toto existens fluit in partem dolentem: at si exhibeatur, si anodynum sit destitutum vi vacuante, potest esse in causa, ut materia fluat: si vero facultatem habeat euacuandi, si materia replens totum sit sanguis, primum sanguis

vacuandus; si materia replens sit alia a sanguine, quamprimum vtendum hoc anodyno exhibito: ℞. olei amygdalini dul. ℥vj. olei amygdal. amar. ℥ij. mellis ros. sol. ℥i℥. si modo dolor fiat a materia frigida: nam si fiat a calida materia; exhibeatur *oleum amygdalinum, cum manna, vel syrupo violaceo solutino*. Quoad Vbi agendum, cum intestina afficiantur, propterea quod receptio subsistentiam habet in intestinis: recte medicamenta & abdomini possunt applicari, & per os exhiberi; vtputa dum oleum propinatur, quod in iliacis mirabile esse Galenus ait, in l. de medic. facile parabil. ita vt homo, etiam si fere stranguletur, huius tamen medicamenti beneficio seruari queat. Sed notandum, in quolibet dolore intestinorum, anodynum posse applicari abdomini, & regioni dolenti. At si dolor occupet tenuia intestina, anodynum probatur per os; si crassa, per sedem. Frigida medicamenta, ratione receptionis sunt *lactuca, nymphaea, succus solani, mandragora, hyoscyamus, capita papaueris, semina papaueris, opium, philonium Rom. requies Nicolai, pilula de cynoglossa, magna antidoti recentes*.

Stupefacien-
tibus quo in
casu possi-
mus vri.

Locum autem habent opiata, dum vehemens est dolor, maximaque vrget necessitas: c. vlt. l. 12. meth. Vrget autem necessitas, dum dolor colicus fit, vel a succo calido, vel a frigido & crasso, sed cui vapor est mistus; & præterea dum adest febris: Ratio Galeni est; quia in dolore a succo calido, magis potest dolor, quam causa doloris; nam dolor pendens a materia calida, vehementissimus est: materia autem calida est tenuis, est etiam calida: vnde, cum stupefacientia sint frigida & sicca; primo sensui torporem inferunt; secundo, humorum acrium tenuitatem cogunt & crassefaciunt; tertio, materiæ caliditatem extinguunt. In dolore a succo frigido & crasso, cum flatu atque febre, etiam magis potest dolor, quam causa: quia a flatu fit dolor intensissimus; vnde magis potest, quam materia frigida, præsertim si febris sit annexa. Contra statuendum est de dolore a succo frigido, vel sine flatu, vel cum flatu, sed citra febrim: nam vbi non est flatus, ibi nec dolor tam atrox esse potest: si autem sit flatus, & febris absit, cui non corrigatur opiatum a febre, ob id ab opiato desistendum. Et hæc Galenus de dolore colico prodidit. At, si dolor sit iliacus, a flatu, etiam sine febre; cum Rhasi probatur opiatum, vt philonium, &c. si vehemens sit dolor, vt syncope immineat: plurimum enim potest dolor, quia adest vehementia essentia; item dignitatis, quia dolor est non in colo, sed in ileo; præterea additur vehementia facultatis, quia syncope imminet: & potiss. augeri potest dolor, quia flatus summa cum violentia distendunt. Verum non probatur quodlibet opiatum, sed philonium, quod reppit medicamenta calida, & flatus discutientia. Vnde sciendum, etiam in dolore

dolore a causa calida, & in dolore a causa frigida cum flatu & febre, probari quidem opiata, sed non sincera: nam licet magis possit vis doloris, quam causæ, & caloris insiti: attamen dolor non potest tantum, ut causam morificam, & calidum insitum, prorsus despicere liceat; præsertim, cum intestinorum temperamentum non sit admodum calidum, nec intestinorum calidum insitum sit admodum robustum. Quare opiatis calida misceri possunt. Rhasis autem opiatis etiam interdum addit soluentia; ut *scammonium*. Vbi notandum, non esse miscenda opiata cum soluentibus, si principale institutum sit ventrem soluere; opiata enim vim soluentium turbant, & actionem impediunt. Interdum tamen cum opiatis licet miscere soluentia; dum scopus est vehementiam doloris compescere, & materiam in intestinis existentem euacuare: & præterea soluentia efficiunt, ut opiata breviori tempore retineantur, & minus refrigerent. Rhasis miscet scammonium, quod acrimonia sua irritat expultricem, ut materia proxima expellatur. Hæc de opiatorum necessitate. Quoad *usum* opiatorum, & primum, quoad *quantum*: si summa sit actio doloris, summa dosis probatur: unde philon. datur ad ʒj. & Rhasis suum philonium, quod Romano mitius est, exhibet ad ʒjß. Quoad *modum*: opiata non actu frigida sunt admouenda; nam partis affectæ calor prohibet. Quoad *quando*: opiata sunt usurpanda, dum dolor vincit alia indicantia, id est, si sit intensissimus cap. 1. & 7. lib. 12. meth. & si assit metus syncopes. Quoad *ubi agendum*: Aetius & Auicennas exhibent per os, & immittunt per sedem: at virtus melius sustinet immissa per sedem, quam exhibita. Sed causa subsistentiæ indicantis, in dolore iliaco, præstat per os exhibere; in colico per sedem immittere. Hæc de materia medicinali remedii anodynii.

Quoad materiam medicinale remedii sanantis; digrediemur circa I I. *Sanans* dolorem e Vapore, e Pituita, e Bile, ex Inflammatione, & e Febris. *remedium.* Quoad dolorem a vapore prodeuntem, quem Auicennas vocat Colicam *Ad colicam* ventosam; & primum, quoad ea quæ exhibentur: Auicennas probat *flatulentâ.* *Interna.* *medicamentum confectum e semine carui, ruta, in decocto anisorum, feniculi, cymini, dauci, &c. Vel decoquantur hac in vino generoso, aut in mulsâ meraciori.* Rhasis probat confectiorem e baccis lauri, exhibitam cum vino generoso, vel cum aqua alterata aniso, similibusq;: & hoc medicamentum omnibus antepōnit. Mesues, ceu admirabile, laudat oleum de kerva, quod efficacissime flatum discutit. His addi possunt, diacyminum, diacalamintha, diagalanga, magna antidoti, sed antiquæ, sassafras, anthora, guaiacum, ius galli repleti cum discutientibus flatum. Admirabilia sunt, quæ potissimum apud Germanos reperiuntur, olea destillata e feniculo, & aromatibus. Hæc sunt discutientia flatum. Quoad

vsus, & primum, quoad *quantum*: Rasis in dolore vehementiori exhibet confectionem e baccis lauri ad ℥j. Auicennas exhibet olei de kerua, primum ℥iij. deinde singulis diebus addit ℥ij. & ḡv. & ascendit ad ℥xss. hincque singulis diebus adimit ℥ij. & ḡv. donec dosis descendat ad ℥iij. Quare in eodem dolore exhibet dosim maximam, infimam, & mediocrem. Ratio autem hæc est: In dolore colico e flatu, summa est actio flatus: quare ascendendum fuit ad summam dosim. At quia vapor, ob crassitiem, perseverat, ut necesse sit medicamentum longiori tempore vsurpare; proinde, licet a flatu summæ actiuitatis, summa dosis medicamenti indicetur; virtus tamen eam non permittit; ideoq; medicamentum etiam in mediocri & infima dosi exhibendum. Et quia virtus facilius fert summam dosim, dum sensim assuescit: ob id Auicennas ab infima dosi, ad summam, per mediocrem sensim progreditur: & dum factus est ascensus ad summam dosim, cum imminuta sit actiuitas flatus, & vires sint defatigatæ; recte dosis minuitur: & cum subinde magis minuatur vaporis actio, eodem etiam modo dosis minui debet, donec superetur vapor, ut actio sit infima, & proinde minima dosis sufficiat. *Modus* autem est cum Rhasi, ut medicamentum exhibeatur actu calidum: nam vapor crassus, quatenus ægre discutitur, indicat efficax discutiens, id est, medicamentum actu calidum. Quoad *quando* Rhasis exhibet discutiētia flatus multis vicibus. Auicen. exhibet oleum de kerua, vsq; ad 22. dies: quoniā indicans perseverat. Si autē medicamenta per sedem immittantur, probantur proposita medicamenta: sed licet etiā addere iniucunda, quia virtus intestinorū ea permittit, virtus autem oris non permittit; talia sunt, *oleum anethinum, ol. de castorio, &c.* Auicennas habet clysmum efficacissimum, ad flatus expugnandum: ℞. *succiruta* ℔ iij. & in huius penuria *ruta copiosa decoquatur in aqua* ℔ xij. ad consumptionem trium partium; deinde ℞. *vel succiruta, vel decocti prædicti* ℔ iij. *hyssopi, ruta, origani, anethi, chamameli, calamintha montana an. P. j. seminum lini, fœnigraci, petroselini, feniculi, dauci, an. ℥ij. fiat decoctio ad consumptionem duarum partium. Deinde* ℞. *prædicti decocti* ℔ j. *olei chamamelini completi* ℔ ss. *fiat decoctio ad consumptionem decocti, adde castorii* ℥j. *opopanacis* ℥ij. *adipis anatis* ℥j. (*ad emolliendum feces*) *Mis. pro clystere.* Dosis huius clysmi ascendit ad ℥vij. & ℥iij. non ultra, & aliquando solum immittuntur ℥v. Nam hic Auicennas respicit ad dolorem vehementiorem, prodeuntem e flatu summæ actiuitatis: ideoque requiritur medicamentum strenue agens in flatus; ut est clysmus, constans medicamentis vehementibus, copiosis. Summa dosis est ℥vij. & ℥iij. quia hoc est totum medicamentum. Vnde colligitur contra aliquos practicos, clysteres esse efficacissimos, etiamsi ad

Alio subi-
sienda.

libras,

libras non immittantur: modo componantur e medicamentis & copiosis, & vehementibus. Ex his etiam patet, quæ abdomini sint applicanda: ea enim sunt proposita. Circa *modum* tantum notandum; efficacissimum esse medicamentum, si proposita semina flatus discutientia, immittantur in vas cinere calente repletum. Et hæc de Colica flatulenta. Applicanda.

Si dolor colicus fiat a pituita: inter Vacuantia sensibilibiter, probantur Lenientia, & Soluentia. Quoad lenientia; probatur *mel rosatum solutivum*: Colica phlegmatica.
Auicennas probat hieram, sed admonet agaricum non esse miscendum, ne scilicet excitetur vomitus, qui in dolore colico, cum alui suppressione, non est tutus; nec licet uti agarico, quia trahit materiam ad locum læsum. Circa *usum*, & primo circa *quando*, notandum; quamprimum utendum esse lenientibus; nam materia morbifica vincit alia indicantia, nisi quandoq; materia morbifica vincatur a vehementiori dolore, ubi anodynus utendum; quamvis etiam lenientia anodynus misceri queant, ut si exhibeantur species hieræ, mox oleum amygdalinum. Quoad *ubi agendum*, usurpanda sunt lenientia, & per os, & per sedem, pro materiæ subsistentia: in iliaca per os, in colica per sedem. Quoad soluentia: probatur *agaricus*, & *potissimum* 2. Purgantia.
diaturbith, quoniam non ita imminet vomitus e diaturbith, sicuti ex agarico. Rhasis probat *medicamentum e turbith, zingibere, & saccharo*: & *ascendit ad euphorbium, ad colocynthidem*. Aetius *utitur colocynthide, per noctem infusa in vino generoso: id quod aliqui pro secreto habent*. Præterea in dolore iliaco Aetius ascendit ad elaterium, cum terebinthina: hinc verbi gratia uti licet, elaterii ḡ iij. cum terebinthina zj. Rhasis probat pilulas, quas vocat *iliacas. * De his vi-
Dubitatur autem circa medicamentum Rhasis, quod vocat *medicamentum de rara ob-* de raræ ob-
de gallia: nam præter aromata recipit scammonium, quod bilem attrahit; servationes
& recipit succum cydoniorum, qui refrigerat & astringit, in dolore a pituita! Dodonai.
Arculanus soluens hanc difficultatē, ait, in codice aliquid desiderari, unde cap. 36.
addit, turbith zxxviij. Hæc soluto nimis est puerilis. Sciendum igitur Rhasin sermonem habere de ileo, prodeunte a causa frigida, cum alui stipatione & nausea: unde sermonem habet de ileo vehementissimo, in quo vi stipationis, & nausea imminet vomitus fecum. Conficit igitur Rhasis medicamentum ex aromatibus, ut frigida materia attemperetur, attenueturq; & ut aromatum familiaritate, & suavi odore nausea compescatur. Insuper vero, ut materia descendat (non ascendat) miscet tum mastichem, tum succum cydoniorum. Scammonium autē miscet ad ḡ vj. ut cum acre sit medicamentum, & bilem alliciat, & sua acrimonia expultricē irritet; quatenus autē bilem attrahit, est in causa, ut bilis attracta ipsa quoq; irritet expultricem. Quoad *usum* soluentium; notandum circa *quando*; cum capiatur ab indi-

3. *Discutiē-
tia.*

4. *Discutiē-
tia simul &
vacuantia.*

cante vincente alia indicātia: dum dolor ita est vehemens, vt nisi materia expellatur, subsequatur fecis vomitus; soluentibus vtendum: nam talis materia, quæ minatur vomitum fecum, magis potest, quam materia furiosa, seu turgens; quæ cum vincat cruditatis vehementiam, multo magis materia minans vomitum fecum, cruditatem superabit. Accedit, materiam non esse in venis mistam cum bonis succis, nam reperitur in intestinis. Verum, si cacochymia vigeat in toto; non licet ante coctionem soluens exhibere: Quare Auicennas monet, ne ilico vtamur clysteribus acutis. Sequitur vt de Alterantibus agamus: quæ etiam insensibiliter vacuare possunt. De his Galenus capite vltimo, libro duodecimo, method. præcipit, cauendum a vehementer calefacientibus, nisi etiam vehementer digerant: nam frigidos, crassos, & lentos succos liquant, & mutant in flatus; vnde dolor intenditur. Ea autem calefacientia improbantur a Galeno, quæ sunt crassæ substantiæ, nō quæ tenuis: quamuis potissimum ea probentur, quæ sint tenuis substantiæ, & non vehementer calida, quæ incidunt simul & coquunt pituitam, nec vertunt in flatum. Interim tamen etiam, sed minus, probantur, quæ sunt tenuia & vehementis caliditatis: succos enim liquant quidem & in flatus mutant; verum quia tenuia sunt, flatus discutiunt: vnde dolor quidem intenditur, sed non perseuerat. Cum ergo probentur, quæ valenter calefaciunt, hoc est, quæ ascendunt vltra secundum caliditatis gradum; & probentur quæ infra subsistunt: iure Alexander lib. 10. probat *succum foliorum rhamni, cum vij. vel viij. granis piperis, & duobus cochlearibus mellis*. Quamuis autem e lib. 8. simplic. rhamni succus sit frigidus, vel in fine primi, vel in principio secundi: eo tamen Alexander vtitur, quia est attenuans in secundo gradu: nec frigiditate obest, quoniam ob mel & piper, medicamentum euadit tenue, & moderatæ caliditatis. Aetius probat *radices verbenæ rectæ, tenuiter contusas, & decoquit in aqua, ad consumptionem duarum partium*. Auicennas mirabile medicamentum conficit, ex equali portione castorii, piperis, anisi, ad ʒjß. Galenus cap. 4. lib. 9. α. π. probat *cinerem cornu cerui iuuenis, cum pipere albo, & myrrha: pro cornu ʒj. accipi possunt reliquorum ḡ ij*. Notandum autem circa *quando agendum*, dum hoc medicamentum, & similia in modum fomentivsurpantur; dixisse Alexandrum, nisi dolor ope fomentorum mitescat, non opus esse diu calefacere, neq; ad vehementiora esse confugiendum, quoniam materia copiosa prohibet: quare materia primo vacuanda, mox fomentis, quod residuum est, dissoluendum. Quantum deniq; ad vacuantia & insensibiliter, & sensibiliter; probatur *ius galli antiqui, cum calorificis propositis alterati; sed, additis soluentibus, vt est turbith, cum carthamo, seu cnico.*

anico. Huius classis est oleum e seminibus lini, & amygdalarum amararum, addito nitro, & mellerof. sol. Alexander in potu probat aquas sulphureas & bituminosas, & exhibet dolore actu existente. At expedit simul exhibere mellerof. solut.

Si dolor fiat a bile; Galenus cap. 7. lib. 12. meth. in quolibet dolore probat Refrigerantia & humectantia; in aliquo autem dolore (scilicet a bile) probat Vacuantia bilem, videlicet dum bilis retinetur: in aliquo autem dolore probat Astringentia, scilicet dum aluus est liquidior. Cognoscenda igitur sunt medicamenta refrigerantia & humectantia; vacuantia bilem; & astringentia. Quoad refrigerantia & humectantia; probatur *medicamentum compositum e violis, pomis, lactuca, nymphaea; conficiatur autem vel sine saccharo, vel cum exiguo saccharo. Præsertim autem probatur frigida potus, nisi aliquid prohibeat: hoc enim gloriatur Alexander e toto se dolorem biliosum sanasse; quia vi huius vincitur & materia morbifica, & causa generans. Quoad vacuantia, cap. 7. lib. 12. meth. probatur hiera, qua Alexander tantum utitur, si bilis solum in intestinis vigeat; nam si aliunde fluat, addit scammonium. Dubitare autem quis posset, cur præfertur hiera, medicamentum calidum, præsertim cum vis vacuatoria attineat solum ad aloem? quare tutius videretur, uti vel sola aloë, vel simul cum refrigerantibus? Pro resolutione dicendum; si contingat bilem pertinaciter hære in intestinis; probari hieram: & huc Alexander & Galenus respexerunt: Alexander enim proponit bilem tunicis affixam. Quod si bilis non admodum hæreat; aloë sine aromatibus probatur, & secundum Auicennam, misceri debet cum prunis. Unde probantur etiam tamarindi, manna, syr. ros. sol. quæ in aqua hordei sunt dissoluenda. Si bilis aliunde confluat, loco scammonii rhabarbaro utendum. Et si eueniat bilem esse affixam, ut hiera sit opus; ne vi calidorum lædatur patiens, vel hiera est exhibenda cum aliquo refrigerante, vel post hieram exhibendum apozema refrigerans, ut est aqua hordei, vel cichorii. Denique quoad astringentia; hæc probantur; dum aluus est liquidior, & imminet dysenteria. Galenus cap. 7. lib. 12. meth. probat halicam, coctam in aqua, immistis granis mali punici: probatur etiam cremor rhois opsoniorum, probantur austeri fructus. De aliis astringentibus in fluxu alui dicendum.*

Si dolor intestinorum prædeat ab inflammatione; probantur medicamenta Vacuantia, & Refrigerantia, præsertim si inflammatio sit feruidior. Quoad euacuantia; probantur & quæ exhibentur, & quæ immituntur. Quoad exhibenda; Auicennas inter lenientia probat *medicamentum, confectum e cassia, sebesten, syrupo violaceo solutino, & tamarindis, dissolutis cum decocto vel hordei, vel endiuia. Et, si bilis exsuperet; Auicennas*

Colica biliosa.

1.

2.

3.

Colica ab inflammatione.

1.

ascendit ad scammonium, sed tempore opportuno, apparentibus signis co-
 ctionis: at tutius est rhabarbaro vii, cum cassia. Per sedem proban-
 tur infusa e cassia, oleo violato, cremore hordei, lacte, & fero: hæc enim
 2. medicamenta & vacuant, & refrigerant. Quantum ad refrigerantia;
 & primum, quoad ea quæ assumuntur; Auicennas probat citrulos,
 aquam citrulorum, mucilaginem seminum psyllii, & quæ in dolore colico,
 a bile citra inflammationem fuere proposita: excipitur autem frigida
 potio, quoniam internis inflammationibus nocet. Quoad ea
 quæ admouentur; eadem probantur quæ dicta sunt in ventriculi inflam-
 matione.

Colica, ab
 alui fecibus
 retentis.

Quoad dolorem a fecibus prodeuntem; probantur Emollientia, &
 calida atque acria expultricem Irritantia. Quoad assumenda; proba-
 tur ius galli decrepiti, & oportet ut decoquatur, secundum Auicennam ad-
 dito sale, anetho, polypodio, & quandoque cum carthamo; Alexander
 vinum addit, ut medicamentum euadat incundius. Probat Auicennas
 ius spinachiorum, prunorum. Alexander ascendit ad pilulas de euphor-
 bio, & de plumbo, nam in plumbo est pondus, unde descendit, & secum
 ducit feces. Et in hoc malo ferme lethali, quia imminet vomitus ster-
 coris, quidam sunt, nec improbandi, qui vtuntur argento vivo, seu
 Mercurio per os, quia descendit. Quare in malo hoc contumaci est etiam
 confugiendum ad elaterium, ad antimonium, ad nucleos pincos purgan-
 tes: sunt enim efficacissima soluentia, & liberant hominis a morte vicina.
 Quoad ea, quæ infunduntur per sedem; probat Auicennas clysteres con-
 fectos e maluis, alibaa, fœnugræco, fursuribus, caricis, & ex his para-
 tur decoctum, cui additur saccharum rubrum, oleum amygdalinum,
 butyrum, pinguedines; item ad irritandum expultricem, sal & colocyn-
 this. Et si feces vehementer resistent, probatur clyster administra-
 tus secundum modum ab Alexandro propositum, nisi assit inflamma-
 tio. Quoad ea quæ applicantur: circa umbilicum applicabuntur bu-
 tyrum, oleum amygdalinum, adipēs, fel bovis, elaterium, unguentum
 Agrippæ, unguentum de cyclamino. Et hæc de materia medicinali sa-
 nante.

III. Appro-
 priata.

Quoad materiam remedii, respicientis proportionem intestino-
 rum: e capite quarto, libro nono, κατὰ τόπον. probatur cochlea cru-
 da, trita, cum duobus cyathis, id est, 3 xxvj. vel vini, vel aquæ. Proban-
 tur interanea gallinarum, trita, reposita in vas fictile. Ventriculum qui-
 dem gallinarum aliquando parui facit Galenus, non omnia intestina: &
 aspernari videtur in malis ventriculi, non intestinorum: unde hoc medi-
 camen-

amentum non est spernendum. Galenus præterea libro decimo, simplicium, capite de stercore, in dolore colico, sine inflammatione, probat *stercus lupinum*, & exhibet cum sale, & pipere; sed in colica frigida: nam in calida debet exhiberi cum aqua, ut puta ad 3j. *Auicennas* probat *intestinum lupinum*: quia potest esse aliqua proportio inter *intestinum*, & *intestinum*. *Dioscorides* probat *alaudam assam comestam*. *Auicennas* in potu probat *cornu cerui vstum*, quod etiam medicamentum proponitur capite quarto, libro nono. κ. τ. π. Reliqua apud *Aetium* & *Alexandrum* videnda.

Sequitur materia diætetica. Quoad cibum, de hoc dicendum ut re- *Diatæ.*
spicit vitium, in Quanto, & in Quali. Primum ergo, ut respicit vitium *Cibus.*
in quanto; ad minuendum materiam, cum *Alexandro* abstinendum a *carnibus*, si vires permittant: siquidem, ut monet *Auicennas*, vel ob doloris vehementiam, vel ob vacuationem, virtus quandoque ita languet, ut expediat exhibere *aquam carnis*, *ouorum vitellos*, *panem in iure*, & *vinum*. Secundo, si capiatur victus, ut dirigatur ad vitium in qualitate; cum dolor fiat a causa modo frigida, modo calida: si a frigida, e capite ultimo, libro duodecimo, method. probatur *allium*, nam flatus discutit, & sitim non infert, ut sit rusticorum *theriaca*. *Dioscorides* ait, *allium* sitim parere: est enim calidum & siccum in quarto, e libro octauo, simplicium. At sciendum, *allium* ad differentiam ceparum sitim non excitare, quia *cepa* e libro septimo, simplicium, non modo est calida & sicca in quarto gradu, verum etiam est crassæ substantiæ. Quare cum *Galenus* loco citato loquatur de dolore colico, prodeunte e crassa & viscida pituita: *cepa*, dum agit in pituitam, ob propriam crassitiem non dissipatur; sed agit in tunicas ventriculi, & sitim excitat. At *allium*, cum sit tenuis substantiæ, agens in pituitam, ob suæ substantiæ tenuitatem dissipatur; quare non agit in tunicas, & propterea sitim non excitat. Vnde si *allium* ingeratur in nudum ventriculum, non refertum pituita, sitim promouebit. Et hinc *Galenus* capite ultimo, libro secundo, aliment. probat *allium* in corporibus non biliosis, sed pituitosis: Quare in colica frigida probatur *allium* crudum, in robustis corporibus; in reliquis coctum. *Alexander* probat *usum porrorum in magna copia*: item *apium*, *asparagum*, *succum amygdalarum cum melle*, & *pipere*: quibus etiam condienda est *ptisana*, ut sic vim refrigerandi amittat (hic obiter notandum, ne in febribus ita alteretur *ptisana*, ut vim refrigerandi amittat.) *Auicennas* cibos condit aromatibus. Postre-

mo, quoad dolorem a causa calida; Alexander probat *ptisanam*, si citra
mistonem porri aut salis exhibeatur, quoniam sine sale refrigerat, & bilem
abstergit. Probat etiam ouorum lutea: unde obiter colligitur, ea refrigerare,
& proinde in febribus exhiberi posse, contra aliquos. Probantur olera, ut la-
tuca, poma. Cucurbita improbat, nam secundum Alexandrum vi qua-
dam naturali colo aduersatur. Probantur pisces dura carnis, ostræ, cochleæ
marina, pedes bubuli, ventriculi suum, &c.

Potus.

Quoad potum: in colica frigida Alexander probat *vinum album*, re-
nue, non astringens, & generosum: unde cap. vltim. lib. 12. meth. Galenus
ait, agricolam e meraciori vino bene habuisse. Alexander probat *vinum*
medicatum, siue *anisatum*, siue *apiatum*. Quod si patiens vinum non ad-
mittat, Auicennas probat *syrupum de melle*, cum speciebus. Probatur et-
iam tunc potus a Rhasi propositus: verbi gratia, si quis capiat mellis lbj.
aque lbj. & decoquat ad spissitudinem iulepi: deinde cuilibet libra addat
piperis puluerisati 3ij. in panno ligati: post refrigerato syrupo fiat expressio.
Aetius probat potum exiguum, licet homo sitiat; nam copiosa humi-
ditas fauet pituitæ. Auicennas ad mitigandam sitim, probat *iulepum*,
cum potu mistum, nam ratione dulcedinis, potus magis penetrat. Et
tandem in dolore a causa calida, Alexander probat *aquam*, etiam extra
accessionem. Et præsertim abstinendum a vino, in colica ex inflam-
matione.

C A P V T X I I I I.

De Vermibus intestinorum.

Nomen.

VE M A D M O D V M Galenus capite 7. libro 1. x. π. a pediculis
morbum pedicularem vocat: ita nos a vermibus vermicula-
rem appellabimus. Cum autem vermis attinere possit ad plu-
res corporis partes: nunc intelligimus, quatenus spectat ad in-
testina. Generatur hoc malum, dum in intestinis creantur vermes, qui
ita intestina afficiunt, ut corripiant morbo in numero aucto. Quare
morbus vermicularis intestinorum, est numerus præter naturam au-
ctus, prodiens a verme. Forma est numerus auctus: nam in hoc mor-
bo est generatio substantiæ, quæ antea non erat. cap. 8. lib. de morb. diff.
& cap. penult. lib. 14. meth. Numerus auctus est morbus, quatenus est
constitutio præter naturam, lædens operationes: nam huius supposi-
tum vsq; adeo male afficitur, ut facultas ad agendum impotens reddatur:
omnis

Generatio.

Definitio.

Forma.

omnis quippe morbus est lesio facultatis, quæ pendet a mala suppositi dispositione, & quæ dependet a mala constitutione corporis patientis. Subiectum in hac finitione, est intestinum: ad differentiam morbi vermicularis aliarum partium. c. vlt. l. 14. meth. *Subiectum.*

Causa efficiens est vermis: qua causa numerus auctus præter naturam intestinorum, ab alio eorum numero distinguitur. Porro, cum vermis (e fine l. 14. meth.) sit substantia; toto genere præter naturam; ea autem, quæ præter naturam sunt, possint esse vel causæ, vel morbi, vel symptomata: statuimus, vermes esse causam, & symptomata. Nam vermis habet rationem causæ efficientis, sed contentiue, & ex usu, quatenus concurrit ad constitutionem speciei morbi: ideoque est causa efficiens, quæ gerit vicem formæ. Declaro. Et primum, si vermis capiatur, ut causa contentiua ex usu, qua posita, ponitur & ipsa constitutio præter naturam, & qua remota, remouetur: secundum hanc rationem vermis est semper morbi in numero causa, quia assiduo adest substantia, quæ ante non fuit: interdum vermis etiam causa est angustiae & constipationis, cum copia excedit, & replet. Et secundum hos modos vermis est causa contentiua ex usu; nam præsentem verme, necessario est numerus auctus; eo absente, imminutus: id quod etiam statuendum est de verme præsentem copioso & repleto, ubi tunc adest constipatio; eo autem absente, abest. Si autem capiatur causa contentiua, ut concurrit ad constituendam speciem morbi; vermis concurrit ad constituendam speciem morbi vermicularis, quemadmodum sanguis concurrit ad constituendam inflammationem: sicuti enim hæc sine sanguine esse non potest; ita nec morbus vermicularis sine verme. Cæterum vermis etiam rationem habet symptomatis, quatenus est excrementum mutatum; nam si egrediatur, egreditur quod non deberet secundum naturam egredi: si detineatur, detinetur, quod secundum naturæ leges non erat detinendum. Iam etiam circa vermium causas digrediemur. Loquemur autem de verme viuentem: cuius doctrina explicata, patet etiam de mortuo quid sit statuendum. Generatur autem vermis in intestinis, dum in his colligitur pituita, quæ calido prædita, putrescit: unde dum calor pituitæ robustus, agit in pituitam putrescentem, sole concurrente, procreatur animal vermiculare. Quare vermis est animal vermiculare, toto genere præter naturam, in intestinis genitum, e pituita putrescente, a calido pituitæ robusto. Dicimus esse animal vermiculare toto genere præter naturam: ut pateat natura vermis; siue refertur ad naturam in communi, siue ad naturam humanam. Nam, ut refertur ad naturam in communi: non est elementum, non mistum, sed animal; & secundum Auicennam, non

Causa efficiens.

Causarum vermium plenior consideratio.

Vermis, quid.

est animal muscale, sed vermiculare; quod idem potest in hac definitione, ac rationale in definitione hominis; denotat enim formam vermis, quæ quia latet, ita est circumscribenda. Si autem vermis referatur ad naturam humanam; est toto genere præter naturam, nam generatur substantia, quæ non deberet generari. Notandum cum Avicenna, si conferatur vermis cum materia adeo putrida, ut vermis ex ea generari nequeat; vermem minus obesse, quam materiam putridam: ideo quæ melius esse, ut e materia fiat vermis, quam ut materia remaneat secundum se pura, id est, insigni-

Locus generationis vermium: & num etiam in ventriculo generantur.

ter putrefacta. Deinde diximus: in intestinis genitum: ad differentiam vermium, qui extra intestina generantur, ut in auribus, & aliis partibus.

Vermes lati solum in intestinis generantur, e cap. 19. lib. 5. de trist. animal.

Cum autem sermo etiam fiat de vermæ lædente ventriculum, quæritur, an in ventriculo generentur vermes. Respondet Aristoteles cap. 3. lib. 4. meteor. vermes non fieri in cibi coctione, sed in segregata putrefactione in

inferiore ventre, qui tamen aliquando sursum ascendunt. Galenus comment. aphor. 26. sectio. 3. tradit, ascarides generari in extremo recti intestini; latos autem vermes generari in omnibus intestinis; rotundos magis in superioribus generari: nec ullam facit ventriculi mentionem. Ratio autem hæc est: Vermes fiunt concurrente materia humida, & viscida:

humida, ut putrescat; viscida, ut obtineat calorem robustum: quæ cum desiderantur in ventriculo, non autem in intestinis; iure vermes non in ventriculo, sed in intestinis procreantur. Desiderari autem hæc in ventriculo, non in intestinis, patet: nam pituita in ventriculo est mista cum cibo, cum chylo, cum excremento & tenui, & crasso, ac residet in loco

amplo: unde, licet pituita putrescat in ventriculo, non tamen est particeps caloris idonei ad generationem vermium, tum quia ob mixturem aliarum materierum, & maxime excrementi serosi, non potest obtinere lentorem, ut calor robustus seruetur; tum etiam, quia ob loci amplitudinem pituitæ calor dissipatur. Contra, in intestinis pituita est secreta ab

alia materia, & detinetur in loco minus amplo: unde, quatenus est separata, non adest materia, quæ eius lentorem refringat; quare calor potens servatur, maxime quia in intestinis minor est capacitas, & quia etiam spiræ reperiuntur, quæ caloris robori suffragantur. Materia vermium e-

qua, est pituita putrescens: unde Galenus comment. aph. 26. sectio. 3. ait, vermes fieri e putredine: & Aristoteles cap. 3. libro 4. meteor. ait, vermes fieri in segregatione putrefacta. Aëtius dicit, in principio accessionum generari vermes; respicit enim ad substantiam e subiacente corruptione, id est, ad materiam quæ incipit putrescere; quare in principio morbo-

Materia e qua; lumbricorum.

rum non

rum non fiunt vermes, nisi prius materia incipiat putrescere: deinde addit Aëtius, vermes generari in vigore respiciens ad substantiam, quæ putrescit ob malitiam morbi, vi cuius, vt calidi alieni, allicitur calor e materia, vt putrescat: tandem subdit, in declinatione vermes accipere substantiam e permutatione omnium in melius, id est, e materia minus putrescente, quam in statu. Vnde recte scribit Auicennas, satius esse, vt materia suscipiat formam vermis, quam vt remaneat vehementer putrida. Verum in putredine est latitudo: vnde secundum Auicennam, vel est putredo remissa, & tunc fiunt vermes rotundi; vel est vehemens, & fiunt ascarides, nam calor putredinalis magis viget in infernis intestinis; vel est in medio constituta, & fiunt vermes lati. Porro, materia putrescens e qua vermis generatur, est pituita: quæ ob humiditatem, & visciditatem ad vermis generationem est idonea. Hinc Paullus dicit, vermium omnium originem prodire e cruda & crassa pituita, putredini accommodata, id est, humida. Auicennas ait, vermium materiam esse phlegma, quod in intestinis calefit, & putrescit. Notandum autem phlegma in intestinis collectum, esse vermium materiam dupliciter: primo, vt seruat formam phlegmatis; secundo, vt degenerat in pus pituitosum, veluti in vlceribus: vnde si sanies in vlcere non sit pituitosa, non generatur vermis. E melancholia, bile, sanguine, non fit vermis. Melancholia enim est frigida & sicca: quare longinqua a proportionem vitæ: nec adest calor potens in melancholia ad generandum vermem. Bilis autem ita est calida, vt ex ea non gignatur animal humidum, seu vermis humidus, ob contrarias complexionem: cum enim vermis sit moderate calidus, & magis humidus; a vehementi caliditate bilis ita consumitur humiditas, quæ etiam in bile est exigua, vt non possit vermis generari. Sed nec e sanguine generatur vermis: quia sanguini custodia est attributa, cum omnia membra vehementer sanguine egeant: præterea sanguis proportionem responderet carni, ossi, id est, partibus viuentibus, quibus animal secundum naturam est donatum; non autem vermi: insuper sanguis ad differentiam pituitæ, non est materia quæ funditur ad intestina, & in eis remanet. Quibus verbis innuit Auicennas, sanguinem non facile putrescere, cum a natura custodiatur: & si putrescat, non esse materiam idoneam, ad formam vermis suscipiendam, cum sit materia, mutari idonea in carnem & ossa, quorum natura est admodum diuersa a verme; nam vermis collatus ad naturam humanam, est toto genere præter naturam: adhuc sanguis non mutatur in vermem, quoniam non effunditur ad intestina; & si fundatur, non remanet; & si remaneat, grumescit, vnde ita refrigeratur, vt si subsequatur putredo, non sit

*Causa effi-
proxima.*

particeps caloris, qui fermis opifex esse queat. Nec obstat, quamvis conspicatur vermis quandoque rubeus, quandoque flauus, interdum niger: nam id euenit, vel quoniam aliqua portio horum succorum cum pituita miscetur, vel quia a ferme aliqua fit suctio. Nec obstat, quod Paullus dicit, interdum bilem vna cum lumbricis egredi: nam id fit, quoniam bilis petit vel ventriculum, vel intestina. Tandem in definitione diximus: a calore pituitæ robusto: hæc enim est causa efficiens proxima; nam remota est Sol. Proxima hæc causa proponitur ab Aristotele l. 4. mete. cap. de putredine, vbi statuit, generari bestias, quoniam naturalis calor rei putrescentis, idemque discretus ab ambiente, facultatem habet cogendi ea, quæ sunt excreta ab ambiente. Quare vermis fit, dum fit putredo a calore infuso rei seu pituitæ putrescentis. Oportet autem calorem esse robustum: nam secus ab alieno calore ita dissiparetur, vt materia tota putresceret, nec in vermem mutari posset. Auicennas hac de causa dicit, vermem fieri a factore potenti. Et Galenus com. aph. 26. sect. 3. dicit, solam putredinem non sufficere, ad vermium generationem, verum calorem plurimum requiri. Hinc cum Hippocrate, pueri adultiores corripiuntur vermibus; nam in valde tenellis, non generatur pituita ita viscida, vt sit particeps caloris ita intensi, vt generet animal. Hæc de definitione.

Differentiæ.

Quoad differentias: cum hoc malum sit numerus auctus præter naturam intestinorum, procedens a verme: Ratione formæ dicendum, numerum auctum esse vel Solum, vel cum Constipatione. Ratione subiecti dicendum, morbo corripì intestina vel Superiora, vel Infima, vel Media. Ratione efficientis, sumendæ sunt differentiæ a verme. At cum vermis sit animal vermiculare, in intestinis genitum e pituita putrescente, a calore pituitæ robusto: ratione formæ, cum Aristotele c. 9. l. 5. de hist. animal. & Galeno com. aph. 26. sectio. 3. tres sunt lumbricorum species: alii enim sunt Teretes, qui sunt longi, rotundi, graciles, & a nonnullis vocantur serpentes: alii sunt Lati, qui cucurbitini vocantur; nam assimilantur seminibus cucurbitæ: & Galenus hunc vermem c. 17. l. 14. meth. vocat ceriam, nam fasciam longam & latam præ se fert: alii denique sunt Parui, qui ascariides dicuntur, id est, escam rodentes. Auicennas quatuor species videtur recensere, attamen has tres solum proponit: nam per vermes rotundos & longos, intelligit primam speciem: per rotundos & breues, intelligit ascariides: per latos, siue sint longi, siue breues, intelligit secundam speciem; nam vermes lati & longi nil aliud sunt, quam connexus plurium vermium latorum, sed breuium. Ratione loci, in quo vermes generantur, ita sunt sumendæ differentiæ; cum locus ille sit intestinum; secundum Auicennam, lon-

nam, longi & rotundi generantur in superioribus intestinis, & quandoque ultra cubiti longitudinem producuntur: vermes lati generantur potissimum in mediis intestinis, id est, in colo, & cæco; quâvis interdum gignantur in omnibus intestinis, vt extendantur ad ventriculum, & sedem; vnde quandoque, vt quidam referunt, lōgitudine æquant 30. pedes. Ascarides generantur in recto intestino, & magni non euadunt, quia vna cum fecibus excernuntur. Ratione materiæ e qua; cum sit pituita putrida, a chylo separata; cum Auicenna tripliciter se habet: vnde, si exigua sit tum putredo, tum segregatio, vermes fiunt longi & rotundi; & hæc pituita viget in primis intestinis, in quibus pituita minus secreta est a chylo; & viget calor, vnde non admodum praua euadit pituita. Si autem summa sit putredo materiæ pituitosæ & segregatio, generantur ascarides; & propterea ascarides cum Auicenna generantur e deteriori materia, quæ in recto intestino exuberare solet. Si autē pituita medio modo se habeat, procreatur lati: & ob id dicit Auicennas, materiam latorum esse vehementius putrescentem, materia longorum; hæc autem pituita redundat in mediis intestinis, & vsque adeo adhæret intestinorum tunicis, vt vermis veluti e tunicis enatus videatur. Hinc Paullus & Aëtius dicebant, latos lumbricos esse quasi mutationem annaræ membranæ in vermem: dicunt *quasi*: nam vermis non fit e membranis, sed e pituita, & e viscositatibus, secundum Auicennam, fixis in superficie intestinorum, vt membrana in vermem mutari videatur. Tandem ratione causæ efficientis; cum sit calor potens; ab hoc non sumuntur differentia, nisi secundum magis & minus: vnde calor magis potens, generat vermem magis viuidum; minus potens, minus viuacem.

Cum autem morbus vermicularis, tanqua a causa continente prodeat a verme: sufficet de signis vermium dicere. In genere vermis indicatur ex effectu & causis. Ex effectu, id est, e læsa functione, exeunte mutato, & qualitate mutata. E functione: & primum e rixa, id est, temerario delirio: præterea ex horribilitate locutionis, ex emissionē linguæ, e voce aliquando intercepta, ex insigni intestinorum dolore, eoque perforatiuo, e conuulsuo motu, e scalptu narium, e dentium stridore in somno, e siti, ex ira aduersus expergeficientes, e pulsu imbecillo, e motu cordis prauo, vt cor veluti palpitare videatur. Quoad exiens mutatum; indicatur vermis e salivæ expulsi in nocte, vnde os est humidum, e vomitu pituitæ non citra foetorem, præterea e vermibus excretis, ex egestionē alui sæpe liquida. Quoad qualitatem mutatam; indicatur vermis e ventris tumore, hydro-pico simili, e labiis per noctem humidioribus, per diem siccis, ex oris fœ-

Signa in genere.

tore (:vnde etiam fœminæ agnoscunt vermes:) præterea e mutato oculorum colore. Quoad causas; indicatur vermis, e prægressis causis, quæ vermium opifices esse possunt. Horum signorum causæ facile patent ex Avicenna, præsertim cum omnia signa pendeant a vi vermium putrilaginosa, quæ in consensum ducit cor, cerebrum, & ventriculum.

Signa differentiarum.

Quoad signa differentiarum: ratione formæ, cum sint vermes longi, lati, & ascarides: longi indicantur e dolore prope fundum ventriculi, ac si patiens mordeatur; indicantur etiam e noxa attinente ad ventriculum, verbi gratia, e nausea, siti, cibi inappetentia, singultu, & difficultate deglutiendi. Latî indicantur e fame; nam alimentû absumunt, vnde tēpore famis, symptomata intenduntur; indicantur etiam e deiectione simili seminum cucurbitæ. Ascarides indicantur e pruritu ani; vnde patiens ratione pruritus se vehementer scalpit, & vi pruritus quandoque syncope oboritur. Quoad reliquas differentias; circa has non est laborandum: nam si capiantur a loco, in quo generantur vermes; dum cognoscimus vermes esse rotundos, cognoscimus etiam generari in superioribus intestinis, &c. Ita si differentia sumantur a materia e qua: dum patet vermes esse rotundos, constat etiam generari e materia, minus & separata, & putrida, &c. Si capiantur differentia ab efficiente; cum differentia sit solum secundum magis & minus: quemadmodum vermis procreatur a calore magis vel minus potente; ita cognoscimus has differentias e verme, vt est vel magis, vel minus viuus: vnde magis viuax, magis mordet; & si, dum excernitur, magis mouetur, est etiam magis viuax. Medicus ergo vermes excretos inspiciat.

Indicationes.

- Quoad præsidia: indicās ex vñ est vermis. Cū autem vermis sit animal genitum e pituita putrescente: ob id indicationes sunt sumendæ a verme, tum quatenus est animal, tum quatenus sit e pituita putrescente. Ideoque perpendenda species, vitium, & causa generans. Quoad speciem; hæc duplex est: nempe animal & pituita: a quibus prodeunt præsidia determinata, quæ diriguntur vel ad vermem, vel ad pituitam. Quoad vitium ratione vermis, quatenus est animal; vitium spectat ad substantiam, quantitatem, qualitatem & motum. Ad substantiam pertinet, quatenus vermis est substantia tum animata, tum in toto genere præter naturam. Quatenus est substantia animata & vita prædita; indicat remedium exanimans & mortiferum: vnde, cum vita seruetur ope substantiæ dulcis, & destituatur vi amaritudinis: iure Galenus lib. 7. simp. cap. de brassica, statuit, enecantia vermes esse amara: vt enim dulciâ vertuntur in substantiam vermium, vnde vermes seruantur; ita amara, cum inepta sint pro
- vermium

vermium nutritione, vermes enecant. Nec præter rationem vermis, quatenus substantia animata, indicat mortiferum: nam vermis mortuus facilius expellitur, siquidem viuens, vicinas intestinorum partes apprehendit; mortuus autem cum fecibus vacuatur. Si deinde vermis capiatur ut substantia toto genere præter naturam; indicat eradicans. Vitium quantitatis hoc loco perpendendum non est; cum remedium eradicans omnem quantitatem dissipet. Quoad vitium in qualitate; cum vermis sit calidus & humidus, indicat refrigerans & siccans. Quoad motum, hic duplex est: alter, ut vermis petit ventriculum, & hinc iursum mouetur; unde indicat retrahens infra, siue retractionis causa sit, ut vermis fugiat, veluti dum amara supra vsurpantur; siue illa causa sit, ut vermis non fugiat, sed alliciatur, veluti dum dulcia infra vsurpantur. Alter motus est, dum vermes fugiunt amara, vi quorum expedit, ut vermes interficiantur. Quare, cum vermis moueatur procul ab amaris, indicat attrahens ad amara, hoc autem est dulce.

Quantum ad pituitæ vitium; ut putrida, indicat eradicans: & si eradicari nequeat, ut copiosa, indicat minuens; ut humida, siccans; ut viscida, detergens; ut mouetur ad intestina, retrahens. Ratione causæ generantis; sufficit perpendere præsidia, causa pituitæ: nam nisi generetur pituita, vermis non potest generari. Vnde si, verbi gratia, pituita generetur ob ventriculi mala, ob ventriculi, scilicet intemperiem; huic contrariis occurrendum, ut suo loco docuimus.

Morbus hic non exigui est momenti, cum vigeat insignis vehementia essentia: est enim maximus recessus a naturali statu, tum ratione vermium, qui toto genere sunt præter naturam; tum ratione materiæ e qua, cum sit materia putrida. Quare ob insignem vehementiam essentia, non raro præter vehementiam dignitatis, subsequitur vehementia facultatis, ut patientes periclitentur. Vnde Paullus dicit, plerosque, nulla lumbricorum cura habita, a vermibus fuisse exesos, & conuulsos obiisse.

Cæterum hæc mala intenduntur & remittuntur pro varia vehementia differentiarum, & patientis robore, ac imbecillitate. Cum autem huius vitii differentia capiantur a vermibus forma, & materia pituitosa: expedit perpendere vim speciei, vitii & causæ generantis. Vnde quoad vermem; & primum quoad speciem, cum sint tres species; Auicennas statuit minus prauos esse ascarides; deteriores esse teretes; deterrimos esse latos & longos; nam si lati sint & breues, his peiores sunt teretes. Ratio Auicennæ est: quia, licet ascaridum materia sit magis putrida, tamen minus

III.

*Prognostica
in genere.*

*Prognostica
different.*

I.

periculum imminet, quatenus ascarides & parvi sunt, & cum fecibus prompte expelluntur, & præterea a visceribus magis distant: nam, ut sunt parvi significant vitiū in genere exiguum; ut cum fecibus facile expelluntur, significant vitium in quiete remissum; ut distant a visceribus, colligere licet, vehementiam dignitatis non esse insignem. Quod si vero contingat, ut ascarides sint magni, & diu detineantur: omnia, secundum Auicennam, sunt intensissima, succeduntque syncopæ & mortes. Dum enim ascarides vastiores euadunt, insigne est vitium in quantitate: quatenus autem diu detinentur, est vitium vehemens in quiete: & ut syncopas pariunt, est insignis vehementia facultatis. Lati vermes si etiam sint longi, sunt deteriores longis & rotundis; quamuis enim in rotundis magis possit vehementia dignitatis, quatenus generantur in supernis intestinis; tamen in latis & longis materiæ vitium in forma est vehementius: & similiter secundum quantitatem, & visciditatem: & præterea, ut pertinaciter quiescunt: & tandem dest dignitas vehementiæ, cum lati attingere possint etiam ad superiora intestina. Secus statuendum, si lati sint teretes.

II. Et hætenus de prognostico a specie. Quoad vitium speciei; primum, si capiatur secundum substantiam, quatenus vermis est substantia animata; referri potest ad alium vermem, vel animatum, vel defunctum. Si referatur ad animatum; cum Aëtio vermes rubri, sunt peiores albis, quoniam rubri aluntur sanguine, & hinc probum alimentum consumunt; contra, albi nutriuntur pituita: & ob id in rubris locum habet vehementia insignior essentiæ, cum magis aduersentur naturæ vermes rubri, quam albi. Si autem vermis referatur ad mortuum; cum Aëtio viuentes sunt defunctis deteriores: contra, cum Auicenna, defuncti sunt peiores viuentibus. Aëtius respexit ad vehementiam essentiæ; ratione resistentiæ, aduersus non virtutem, sed medicamenta euacuantia: nam ægrius excernuntur vermes viuentes, unde expedit illos interficere: quare vermis viuens, est signum vehementiæ insignioris ratione resistentiæ. At Auicennas respexit ad vehementiam essentiæ, aduersus virtutem, ratione materiæ e qua: nam quo magis putrescit materia; eo breuioris vitæ creantur vermes. Vnde vermis defunctus est signum insignis vehementiæ essentiæ, materiæ putrescentis, in corpore exsuperantis. Quoad vitium secundum quantitatem: patet, vermes maiores, & numerosiores, deteriores esse parvis, paucioribus: etenim, dum vermis est maior, vel numerosior, maior est recessus a naturali statu, & propterea insignior est vehementia essentiæ: quæ referri potest in virtutem, ut magis lædit; & in medicamenta, ut magis resistit. Quoad vitium secundum qualita-

tem;

rem; vermis calidior est peior; nam est magis viuax, & hinc magis recedens a naturali statu: vnde adest vehementia essentiae ratione virtutis, ut magis læditur; præsertim ut patiens magis mordetur. Et præterea adest vehementia essentiae ratione præsidiorum; cum facile non cedant interficientibus medicamentis: quia scilicet vermes sunt magis viuaces. Quoad vitium in quiete; vermis est deterior, quo magis detinetur. Vnde dicit Auicennas, ascarides, si diu detineantur, esse periculosos. Quoad vitium secundum motum; perpendere oportet tempus, & terminum ad quem. Quoad tempus; cum Auicenna & Græcis satius est, ut vermes generentur circa declinationem morborum, quam circa vel initia, vel vigorem: nam dum vermis inter initia egreditur; significat insignem putredinem, vi cuius natura intempestiue ad expellendum impellitur. Dum vero vermis in vigore egreditur; significat immodicam malitiam, vnde totis viribus natura nititur vermem expellere. At si circa declinationem; significat mutationem in melius. E dictis igitur colligendum, vermem inter initia egredientem, esse signum vehementiae insignis essentiae materiae morbificae: dum autem egreditur in vigore, esse signum insignis vehementiae, & essentiae, & facultatis; dum in declinatione egreditur, esse signum remissae vehementiae, tum essentiae, tum facultatis. Quoad terminum ad quem; cum Galeno com. 18. lib. 2. prognost. melius est, ut vermes deorsum pellantur, quam ut sursum ascendant. Vnde pessimum, si moliantur ad peritonæum vermes: & si, ut Paullus notat, ex inguinibus erumpant. Quoad vitium speciei, ut dirigitur ad materiam e qua; patet malum esse periculosius, ut pituita hæret magis vel putrida, vel copiosa, vel viscida, vel quiescens: siquidem tunc essentiae vehementia est insignior. Quoad causam generantem; perpendenda hæc est causa potissimum pituitæ: vnde vario modo prognosticandum, pro varia ventriculi conditione, ut alibi diximus. Verum addendum: propositas vehementias intendi, si cum vermibus annectatur vel febris, vel alui profluuium. Nam multiplex malum peius est quam simplex. Præterea, quoad febrem; febris primum vermium alimentum absument, vnde vermis magis affligit: secundo, cum calor febrilis vermem infestet; vermis redditur magis infensus. Tercio, febris, ut postulat frigida, prohibet calida, non permittit amara; quare est in causa ut vermis non pereat, & hinc perseueret vehementia vermium, penes vitium secundum substantiam. Quarto, si febris sit putrida, cum vi-geat putredo, exsuperat materia, e qua vermis producitur. Quare febris est signum multiplicis vehementiae essentiae insignis, & vermis, & materiae e qua. Quoad alui profluuium; cum Auicenna satius est, si vermes vna

cum fecibus exeant, quam si alui fluxus sit coniunctus; nam feces citra spirituum iacturam excernuntur; alui autem fluxus languorem inducit, praesertim si fuerit fluxus alui sanguineus. Quare alui profluuium est signum insignis vehementiae facultatis. Tandem vehementia quaelibet insignis indicatur, & potissimum facultatis, si anhelitus sit frequens, frigidus, intumescat corpus; & praesertim si oculi immoti conspiciantur, prorsus desperandum est, quia summa est facultatis vehementia.

Curatio.

Cheirurgia.

Quoad praesidiorum materias: in hoc malo, venae sectio non probatur; nam per venam sectam nec vermes, nec materiae qua, id est, pituita, evacuantur. At si forte cum hoc malo sit annexum malum sanguineum; probatur venae sectio. Quod si aliquis obnoxius vermibus sit, propter copiosam pituitam, quae in ventriculo generatur: probari possunt fonticuli in cruribus, ad praeservandum.

Pharmacia.

Phlegmago-

Quoad medicamenta; haec diriguntur vel ad Patientem non lactentem, vel ad Infan-tem exsugentem lac. Quoad patientem non lactentem; materia medicinalis est duplex: alia respicit Materiam e qua, alia Vermes. Respicientia materiam e qua, diriguntur ad Pituitam; & vel ad Vitiapituitae, vel ad Causam generantem: de quibus in sermone de intemperie ventriculi diximus. Nunc sufficiat admonere; si pituita tantum resideat in primis ductibus, praesertim probari *species hiera*: Si autem etiam in toto abundet, probari *agaricum*, non *rhabarbarum* (quod plerique usurpant) licet enim hoc amarore suo prosit ad enecandos vermes; nocet tamen; ut allicit non pituitam, sed bilem; inde enim relinquitur pituita, qua dominante, sopores, epilepsiae, apoplexiae, & mortes succedunt. Quare pro pituita in toto exsuperante probatur *agaricus*; nam huius vi educitur pituita, & cum Mesue egreditur etiam vermis: siquidem amaritudine *agarici* vermes pereunt; & ob vim soluentem, una cum pituita egrediuntur. De usu autem *agarici* in sermone de affectibus ventriculi diximus.

Enecantia lumbricos.

Medicamenta, quae vermes respiciunt, sunt Interficiencia, Allicientia, Eradicantia. Interficiencia seu enecantia vermes; enecant vel Citra astrictionem, vel Cum astrictione. Si citra astrictionem; sunt Calida, aut Frigida. Si cum astrictione; astringunt vel Leuiter, vel Insigniter. Calidis vrendum, si febris non inhibeat: frigidis autem, si febris vrgeat. Non astringentia vsurpanda, si aluus non sit lubrica; probantur astringentia si aluus fluat: & si moderate fluat, leuiter astringentia probantur; si autem larga.

larga sit fluxio, ascendendum ad magis astringentia. Calida interficientia citra astrictionem, diriguntur vel ad Omnes vermes, vel potius ad Vnicam speciem.

Quoad priora, quæ respiciunt vermes indifferenter; Auicennas cum reliquis probat *abrotanum*, *costum amarum*, *citri semina* & *cortices*, *persicariam*, *persici folia*, *persicorum nucleos*, *scordiam*, *magnas antidotos*, sed antiquas. Teretes vermes magis respiciunt, *absinthium vulgare*, *santonium*, cuius femina saccharo condita sunt in communi usu; hoc autem medicamentum & interficit vermes, ratione amaritudinis seminum, & eosdem allicit, ratione sacchari. Vti etiam possumus *lupinis amaris*, *centaurio minori*, *ruta*, *hyssopo*, *iua*, *nasturtio*, *prassio*, *thymo*, *cymino*, *heliotropio minori*. Democritus maxime probat *stercus muris puluerisatum*. Latos magis iugulant, *anchusa*, *lauri bacca*, *cardamomum*, *nigella trita cum sale*, *filix mas* & *fœmina*; quamvis *filix fœmina* in fœminis sit suspecta, quoniam e sententia *Dioscoridis* est causa sterilitatis. *Ascarides* ab iisdem necantur, a quibus lati.

Frigida enecantia sunt, *acetum*, *hordeum*, sed cum cortice, *cornu cerui*, *lactuca agrestis*, *succus citri*, *limonis*, *arantii medii saporis*, sed sumantur hi succi e fructibus maturis, nam immaturi astringunt: probatur *oxymeli*, *syrupus acetos. simplic.* Aetius probat vermes terrenos siccatos, numero vij. cum sapa, aut cum mulsa. Probatur etiam radix graminis quæ in communi est usu; nam e libro sexto simplicium, hac radix est frigida, sicca, subdulcis, subacris, subacerba: qua frigida & sicca, aduersatur vermi calido & humido: quatenus est subdulcis, allicit vermes, ne fugiant ab interficientibus: quatenus est subacris, vermium humiditatem absorbit: quatenus est subacerba, diu moratur; vnde efficaciter agit in vermes; nec alium reddit stipticam, cum levis sit astrictionis, præsertim cum sit subdulcis, subacris. Probatur etiam oleum: unde cibi oleo potius sunt condiendi, quam butyro: contra clysteres parandi: nam butyrum allicit vermes; ab oleo fugiunt: etenim, sicuti butyrum est acrimoniæ expers, ita oleum, e capite 18. libro 2. simplic. nisi beneficio artis candidum reddatur, non est expers mordacitatis, siquidem mordax est portio olei ferosa.

Quoad interficientia quæ vna astringunt, & primum quæ leuiter astringunt; sunt *rosa*, *cichorium*, *mastiche*, *cortex radicis mori*, & cum *Aetio absinthium*, *portulaca*, *myrtus*, *sumach*, *plantago*, &c. Hæc de interficientibus. In quorum usu notandum; quod vermes necantia

non debeant balani forma administrari, nisi in ascaridibus. Præterea, si superiora intestina afficiantur, & vermes ad ventriculum ascendant; clysteres allicientes parari debent: si descendant, & affectio spectet ad intestina crassa; clysteris amaris utendum, qui vermes attingere possunt; non autem glandibus amaris, quæ non ultra rectum intestinum possunt ascendere: ideoq; in vermibus longis & rotundis locum habent balani allicientes: nam interficientes, quia non statim possunt vermes attingere, & in eos agere; faciunt ut sursum repant: quod in enematibus non metuendum, quæ contactu statim necant.

2. Allicientia.

Quoad Allicientia; hæc locum habent, dum vermes viuunt: & plerunq; interficientibus misceri solent. Accedunt autem ad calidum & humidum; & sunt pingua; ut *saccharum, mel, favi mellis, lac, butyrum, adipēs, sapa, medulle expertes acrimonia*. Porro, quoad ubi agendum; dum vermes in ventriculo subsistunt, allicientia non sunt per os exhibenda, sed per sedem, ne vermes ascendant. Glandes hoc in casu non debent oleo inungi, quod inimicum est vermibus, nec eos prolektare potest. Si vermes in ventriculo subsistentes ad os habeant impetum, & homo facile euomat; allicientia in ore sunt detinenda, non deuoranda; ut *saccharum, & os sape lacte colluendum*, ut alliciantur. Expellentia & eradicantia, ut plurimum sunt amara; ut *aloe, eaq; non lota, si robustus sit patiens: unde maxime probantur species hieræ, item pilula Rufi, & agaricus, carthamus, iris, decoctum ebuli, epithymi; ascendere etiam licet ad veratrum nigrum & colocynthidem. Paulus etiam euphorbium & scammonium exhibet: ideoq; nec rhabarbarum improbandum vide-*

3. Expellentia.

Cholagoga tur. quatenus usurpanda.

Sed notandum; scammonium & rhabarbarum, ut bilem allicientia, improbari in vermibus, quemadmodum supra diximus: probari autem, quatenus amarore vermes interficiunt, acrimonia absument vermium humiditatem, & expultricem irritant. Quare si bilis in toto reperiatur, & vermes subsistant in primis viis; hæc medicamenta probantur, vel citra minimam dosin, vel ad summum in minima dosi: quoniam enim non vacuare bilem, sed amarore vermes necare est animus; iccirco subistimus infra minimam dosin, qua non allicitur bilis, sed vermes iugulantur. *His addi possunt fella. Cum Aetio probatur oleum omphacinum, ad ℥j℔. Quoad usum: licet summa sit actio vermium; non tamen simpliciter summa dosis soluentium exhiberi debet, & præsertim bilem ducentium: unde rhabarbari summa dosis erit ℥j. scammonii ḡv. Præterea quoad ubi; iniucunda, ut fel, possunt umbilico aptari. Interficiantia supra umbilicum applicari debent, ne ascendant vermes, dum fugiunt medicamenta: at euacuantia ipsi umbilico sunt imponenda. Circa ascarides notandū, quoad ubi agendum; pos-*

dam; posse per inferius amara administrari. Vnde Aetius quandoq; ascendit ad *pastillos Andronios*, qui vehementer siccant, & materiam vermium, nimirum pituitam, siccando absumunt.

De Victus ratione.

QVOD AD Diætam: notandum, an assit febris, & alui profluuium, nec *Diæta.* ne. Si enim non assint; cum Auicenna probantur cibicales facientes & siccantes, attenuantes, detergentes, expertes pinguedinis & dulcedinis, & potius acres, vel acidi: hi enim cibicales faciendo & siccando prohibent pituitæ generationem; siccando aduersantur humiditati vermium; attenuando crassam pituitam attenuant; detergendo viscidam dissipant; & vermes hærentes mouent: quatenus autem cibus est expers dulcedinis & pinguedinis, adimitur vermibus alimentum. Vnde Aetius probat *allium*: Auicennas probat *ius cicerum, folia caulium, oliuâs salitas, nuges siccas, amygdalas, persica, feniculum sale & aceto conditum, cappares, carnes salitas, carnes columbi siluestris*. Victus tenuis improbatur: alias enim vermes magis rodunt intestina & ventriculum: ideo parum cibi, at sæpe exhibendum. Potus proportionem respondebit. Quod si patiens febricitet; probantur *cibi parati ex hordeo, & cum Aetio e ptisana, decocta cum plurimo oleo omphacino*. Cibi condiantur *aceto, acido citri, &c.* Si annexus sit fluor alui; cum Auicenna cibi condiantur *rhoe opsoniorum, seu sumach, succo granatorum, omphacio, aceto ros. & similibus*. Si alius sit nimis auarus; cum Aetio probatur *halica, cum decocto sebesten, ptisana cum copioso oleo omphacino*. Et his vtendum, si patiens non sit lactens.

Si autem patiens sit infans lactens: diriguntur materiæ ad Nutricem, & Infan- *Cura infan-*
& Infan- tum.
tem. Ratione nutricis conueniunt iam proposita medicamenta. Ratione infantis probatur *fel tauri, vel aliorum animalium, probatur aloe, farina lupinorum, mel*: Et hæc sunt applicanda vmbilico. Expedit etiam *allium ad mouere prope os infantis*. Aetius probat *salis granum in ore detentum, ut liquefiat, & deglutiatur; nam vi acridinis, vermes statim subsident*. Probantur *glandes emelle*. Si pruritus vrgeat, cum Aetio ignitis lapidibus anus fouenda, quia pueri non possunt perferte pruritum. Incantamenta omitto; non enim ad rationalem medicum pertinent: & si quis scire cupiat, videat Sauonarolam in sermone de vermibus.

Hæc dicta sint de morbo vermiculari intestinorum.

*De Alui seu intestinorum fluxu, in genere.**Nomen.**Generatio.**Definitio.**Forma.*

INTESTINA sunt instrumenta, per quæ egrediuntur excrementa crassa primæ coctionis, dum homo secundum naturam est constitutus. Quod si materia per hos ductus non secundum naturam egrediatur: oboritur illud vitium, quod vocant alui profluuium: quando scilicet per aluum egreditur materia, quæ non deberet egredi. Generatur hoc vitium, dum intestinis occurrit causa morbifica, cuius vitæditur ipsorum retentio. Profluuium igitur alui, est exiens mutatum materiæ morbificæ; dependens a laxa retentione intestinorum. Forma est exiens; ad differentiam excrementi quod detinetur, vt contingit in alui stipticitate. Exiens mutatum dicitur; ad differentiam excrementi secundum naturam. Materiæ morbificæ; ad differentiam simpliciter fecum, quæ sunt excrementa secundum naturam.

*Materia
morbifica
quotuplex.*

Hæc materia morbifica, quæ egreditur, necessario est minera; ad differentiam vaporis: nam si soli flatus erumpant, non est alui fluxus. Porro hæc materia morbifica, est cibus, com. 13. lib. 2. prognost. cap. 11. lib. 1. de cris. Cibus autem bifariam perpenditur: primum, vt Non est mutatus; secundo vt est Mutatus in ventriculo. Si egrediatur cibus non mutatus; fit fluxus Leientericus, Cœliacus: vt differentia sit solum secundum magis & minus. Si autem cibus sit mutatus; mutatio consideratur secundum triplices coctiones. Quoad mutationem primæ coctionis: hæc materia est vel Alimentalis, in quam mutatur cibus in prima coctione: vel Excrementitia. Si alimentalis; fit fluxus Chylosus, quia chylus egreditur. Materia excrementitia primæ coctionis, est excrementum stercorosum, crassum: vnde appellant fluxum Stercoralem. Si consideremus hanc materiam, scilicet cibum, vt mutationem suscipit in secunda coctione: vel est materia Alimentalis, vel Excrementitia. Si alimentalis; est sanguis; quare fit profluuium sanguinis, quod largiori voce dicitur Dysenteria. Si materia fuerit excrementitia; quandoque est Humor, quandoque Ichor. Per humorem intelligimus excrementum Biliosum, Melancholicum: per ichores, quemlibet succum alimentalem: & dicitur hic fluxus Diarrhoea, communi voce profluuium. Si consideretur mutatio in tertia coctione; est materia vel Alimentalis, vel Excrementitia. Per alimentalem intelligimus materiam pinguem, pinguedinem, humiditates alimentales; vnde

Vnde fit fluxus, qui dicitur Colliquatiuus. Si vero materia sit excrementitia, non potest esse nisi præter naturam: & solet in ea copia generari; vt, si defluat per intestina, excitetur profluuium alui. Hæc materia duplex est: alia pertinet ad solum Cerebrum: alia potest spectare ad Alias etiam partes. Ad cerebrum pertinet; quando excrementum tertiæ coctionis ipsius cerebri, quod vocant pituitam seu mucum, demittitur ad intestina: & appellatur profluuium Cerebrale, catarrhale. Ad alias partes spectare potest excrementum, sed potius internas; quando in harum partium abscessibus generatur copiosum pus, quod ad intestina fluit: & dicitur fluxus Purulentus. Sed accidit etiam interdum, vt per aluum reiiciantur calculi, vermes: quos tamen nos non proposuimus; quia in fluxu alui præcipuas materias attulimus, cum quibus accidit quandoq; , vt vermes & calculi sint coniuncti. Hæc de materia morbifica: & quotuplex ea sit. Iam explicandum est, quot modis materia morbifica peccet. Peccat autem in Substantia, Quantitate, Qualitate, & Vbi: capite 2. & 6. libro 8. de placitis. In substantia; si exiens corrumpatur, & acquirat formam toto genere præter naturam, quandoque remissæ, quandoque insignis actiuitatis: verbi gratia, si in feбри pestilenti fiat fluxus materiæ pestilentialis: hæc enim materia suscepit mutationem secundum substantiam, & formam accepit maximæ actiuitatis: dantur enim gradus: ad quod interdum respiciens Galenus, dicit; febres pestilentes ab aliis differre, secundum excellentiam putredinis. Vitium in quantitate est; quando materia, collata cum iis, quæ per os assumpta sunt, quantitate excedit. Vitium in qualitate, est in Prima, vel Secunda: in prima; vt si fiat fluxus materiæ calidioris, vel frigidioris: in secunda; vt si fiat fluxus materiæ immutatæ secundum colorem, odorem, vel consistentiam. Tandem si motum perpendimus localem, seu lationem; quoties in fluxu materia præter naturam mouetur, dicitur peccatum in motu; vt sit fluxus Symptomaticus. Addimus in definitione: profluuium alui; ad differentiam profluuii aliarum partium.

Vitia materia morbifica.

Vltimo dicimus: dependens a læsa retentione. Sermonem enim in præsentia habemus de symptomate secundo; ad differentiam primi, id est, læsæ actionis (*primum dicitur symptoma, quod immediate morbum sequitur: secundum, quod sequitur primum; vt hoc loco exiens mutatum. cap. 2. libro 3. de caus. sympto.*) Retentio autem quia prorsus est in fieri, vt omnis actio, nihil indicat: ideoque causæ læsionis afferendæ. Retentio læditur, quando eius facultas frustratur. Frustratur autem primario facultas retentrix intestinorum, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum.

Causa efficiens.

Frustratio retentricis: primario.

2. Ex acci-
dente.

Læſio facultatis fit ob morbum, qui pertinet ad inteſtina: & vel occupat inteſtinorum Tunicas, vel Vaſa. Si tunicas; eſt intemperies inſigniter humida: vnde potiffimum contingere ſolet cœliaca. Si ad vaſa ſpectat: eſt morbus vel in Compoſitione, vel in Soluta unitate. Si in mala compoſitione: pertinet ad Poros vaſorum, & eſt diapedeſis; vt fiat fluxus ſanguinis per aluum, per diapedeſin: vel occupat Orificia vaſorum; & tunc fit profluuium ſanguinolentum, per anastoſin. Si in ſoluta unitate; fit fluxus ſanguinolentus a *δαρέρει*. Error externus, eſt materia immodica, quæ non poteſt a retentrice detineri. Si facultas inteſtinorum retentrix ſecundario fruſtratur: id accidit, quia fruſtratur vel Expultrix inteſtinorum, vel Motrix, deſtinata a natura propter alui excrementa detinendum. Expultrix quandoque læditur ob Vlcus, vt fit in dyſenteria; quandoque ob Inflammationem. Quibus vitiis exiſtentibus, materia irritat expultricem; non quia habet vim mordendi; nec quod ſui copia extendat; ſed pondere; vt colligitur e cap. 13. lib. 3. facult. natural. vbi Galenus vult expultricem inſurgere ad expellendum, non modo ratione morſus, vel copię; ſed etiam ratione ponderis. Per pondus intelligit materiam, quæ propria ratione ob ſui copiam, non deberet quidem aggrauare; ſed aggrauat tamen, quia relata ad vires fit ponderoſa: vt contingere ſolet, quando inteſtina ſunt affecta vlcere, vel inflammatione. Præter morbos expultricis poteſt eſſe error externus: vt materia copioſa, mordax. Cauſa denique lædens eſt motrix pertinens ad ani muſculum, cuius officium eſt partem occludere, vt non aſſiduo excrementa reiiciantur & expellantur: hic muſculus ſi paralyſi afficiatur; oboritur fluxus alui: & hac ratione retentrix inteſtinorum non propria ratione, ſed ex accidenti fruſtratur.

Differentia.

Cum ſermo fiat, de profluuiio alui in genere: differentia debet capi a materia quæ fluit; a loco, vnde fluit; & a cauſa efficiente. A materia fluente tot ſumi poſſunt differentię, quot ſpecies & vitia materiæ morbificæ ſupra ſunt propoſita. Quoad locum, vnde fluit: materia fluit vel a Toto, vel a Parte: ſi a parte, vel ab Hac, vel ab Illa: & ab inteſtinis vel Supernis, vel Infernis. Quoad cauſas efficientes profluuium alui fit, quando fruſtratur retentrix, vel Propria ratione, vel ex Accidenti.

Signa differentia. a materia.

Vitium hoc in genere patet. Quoad differentias, primo quæ a materia capiuntur: materia quæ egreditur, oculis ſubiicitur; an ſit cibus qualis aſſumptus eſt, an chylus, an feces, & quæcunque alia materia. Quoad vitium: peccatum in ſubſtantia, id eſt, corruptio, cognoscitur e fœtore,

fœtore, supra naturalem fœtorem; e morfu, vbi enim corruptio & putredo, ibi calor extraneus, & materia mordax. Vitium in quantitate cognoscitur, si exeuntia sunt in maiori quantitate, quam conueniat pro ratione assumptorum. Vitium in qualitate cognoscitur; verbi gratia, si materia peccet secundum caliditatem, ægrit testabūtur in exitu se sentire materiam calentem; & præterea indicatur ex acrimonia: si materia peccet secundum frigiditatem, contra. Vitium in qualitate secunda facile patet; mutatio sc. secundum consistentiam, colorem, &c. Quoad vitium in motu locali; cognoscitur profluuium nō criticum, sed potius symptomaticum, e mala tolerantia patientis; & quia in lotio coctionis indicia desiderantur. Quoad differentias termini a quo: materia fluit a toto, si prægressa sit totius corporis repletio: verbi gratia, si quis cōsueuerit pati fluxum sanguinis per hæmorrhoides; & hæc excretio post supprimatur, & sequatur profluuium sanguinis, præsertim melancholici: signum est materiam collectā in toto esse, & a toto fluere. Idem de parte statuendum: materiam scilicet potius ab hac parte, quam ab alia prodire, ob dispositionē partis, &c. verbi gratia, si quis copiosissimam habeat euacuationem per os, & per nares excrementi pituitosi cerebri; & cohibita hac euacuatione succedat profluuium alui pituitosæ materiæ; tunc cognoscitur prodire a cerebro. Et sic de reliquis. Causa efficiens cognoscitur e propriis vitiis: verbi gratia, si erunt signa humiditatis immodicæ; iudicandum est labefactatam retentricem facultatem. Cognoscitur autem humiditas, quia celerrime & citra morsum euacuantur, quæ ingeruntur. Si morbus pertinens ad retentionem sit diapedesis, vel anastomosis, vel diæresis; egreditur sanguis: de quibus in sermone de sputo sanguinis, cap. 6. lib. 2. Si hoc malum fiat vitio expultricis; aderit inflammatio, vlcus. Signa autem sunt, intestina his vitiis detineri; dolor, febris, &c. de quibus cap. de Dysenteria. Si vitium spectet ad facultatem morricem; aderunt signa paralysis illius musculi: de quibus alias: item inuitis ægrotantibus, & citra morsum egredietur materia.

Signa different. a causa efficiente.

Indicationes vtilis, capiuntur ab Exeunte, & Efficiente. Ab exeunte, Indicatio primo a peccato exeuntis materiæ: vt si vitium in substātia, eradicandum: nes. in qualitate, alterandum contrariis: in quantitate, minuendum: in motu, retrahendū. Ratione efficientis: si capiantur indicationes a morbis, quorum vi facultas frustratur; retentricis morbus, scilicet immodica humiditas, indicat siccum. Quoad morbum secundum vasa; diapedesis indicat densum; anastomosis, astringens; diæresis, agglutinans. Quoad morbos expultricis: si fuerit vlcus, patet indicatio: si inflammatio, itidem indica-

Prognostica. tio patet, e doctrina de tumore ventriculi. De paralyfi musculi alias. In genere de periculo nihil certi potest statui. Quoad differentias igitur formales; cum proposita sit materia, eius tum species perpendi debet, tum vitium. Quoad speciem: si est fluxus cibi non mutati; est admodum periculosum, quia materia est vehemens ratione dignitatis, scilicet ventriculi; quia læsa est actio principalis, nimirum coctio ventriculi. Adest etiam vehementia essentia, quia est insignis recessus ab excremento naturali. Adest vehementia facultatis corpus regentis; quia ubi cibus egreditur, quemadmodum assumitur, virtus ferre non potest. Ideo fluxus cibalis maxime est periculosus, & lethalis; si scilicet vires infirmæ sint, & fluxus diu duret. Fecum fluxus, non est admodum periculosus: quia in hac materia non est triplex illa vehementia. Similiter etiam discurrendum circa materiam exeuntem, quæ generatur in secunda, & tertia coctione. Notandum; cæteris paribus alui profluuium semper magis esse periculosum, quoties egreditur materia alimentalis, quam si excrementitia: vnde fluxus sanguinis periculosus est; maxime autem colliquatius. Quoad materia vitium: si est in forma, dum scilicet exiens est corruptum; profluuium satis est periculosum: præsertim quia adest vehementia facultatis; nam omnis materia corrupta, est maligna, mali moris, quæ duo pertinet ad vehementiam facultatis: cæterum intenditur hoc periculum, prout forma est maioris actiuitatis. Si vitium in quanto: malum periculosius, si in maiori copia egreditur: quia ubi maior copia materia, ibi maior recessus a naturali statu, maior vehementia essentia, & facultatis. Si vitium in qualitate: fluxus periculosior, ob vehementiam essentia, qui magis a naturæ modo recedit: verbi gratia, fluxus atræ bilis pessimus, quia peccatum in qualitate est insigne. Vitium in motu eo periculosius, quo maior impetus: tunc enim maior vehementia essentia. Quoad subiectum: profluuium est magis periculosum, si intestina superna afficiantur, quam si inferna: quia maior dignitatis vehementia. Quoad efficientes: si perpendamus morbos; ut vehementiores sunt, ita fluxus periculosior. Si humida intemperies; non est ita desperandum: licet augeatur periculum, si hæc fuerit in habitu: quia adest vehementia essentia. Si in causa sit diapedesis, vel anastomosis; est levis vehementia: multo peius est alui profluuium, si sit diæresis.

Quoad expultricem; si morbus sit inflammatio; pro vehementiori vel remissiori inflammatione varie prognosticandum. Similiter dicendum de vlcere: quemadmodum diximus de tumore, & vlcere ventriculi. De motrice, seu paralyfi alias. (*In prognosticando respicimus ad vehementiam*

mentiam rerum præter naturam, & ad virtutem. Vehementia facultatis, non pertinet ad vires, sed ad res præter naturam. Quando enim consideramus vires, tum consideramus res secundum naturam; prout scilicet virtus est robusta, vel imbecillis. Declaro: Si materia sit mordax, cuius ratione dolor excitetur, & alui profluuium: hoc non pertinet ad res secundum naturam, sed præter naturam: quia perpendimus materiam, quæ ita est mali moris, ut non regatur. Amplius vero in eodem subiecto proposito, dum ratione materia illius mordacis, excitatur animi deliquium; consideramus, an patiens sit iuuenis, vel senex; boni habitus, an mali; carnosus, an emaciatus: & hoc est respicere ad vires.) In alui profluuium si vires sint imbecilliores, est periculosum. Ideo Hippocrates aphor. 12. sect. 5. in tabidis fluxum esse lethalem dixit; quia in his virtus debilis. Et Galenus cap. 5. lib. 2. ad Glaucon. qui scirrhus hepatis tenentur, si corripiantur alui profluuium, ait esse lethale; quia vires succumbunt. Ita, cæteris paribus, magis periculosum est profluuium, in senili ætate, in puerili, quam in florente, quia vires citius collabuntur. Idem iudicium est de temperatura & habitu, quatenus sunt signa virtutis debilis, vel robustæ.

Quoad venæsectionem; hæc non conuenit, nisi sanguis peccet. Sanguis autem in alui profluuium tantum peccare potest, ut habet rationem causæ principalis; non ut habet rationem causæ sine qua non; quia si posset sic peccare, esset etiam euacuandus. Declaro: Sanguis habet rationem causæ principalis in profluuium sanguinis: quare aperienda vena, ut sanguis, qui præter naturam in intestina habet impetum, retrahatur: nisi enim fiat retractio, periculum est, ne vires omnino collabantur. Ita etiam sanguis habet rationem causæ principalis, in profluuium alui, quæ fit ob inflammationem intestinorum: quia inflammatio fit a sanguine, tanquam a causa principali. In reliquis fluxibus, non potest sanguis habere rationem causæ sine qua non; multo minus causæ principalis: nam si fluxus sit materiæ biliolæ, vel pituitosæ; possumus his causis occurrere citra euacuationem sanguinis; hic enim veluti frenum est, moderans succos calidos, & frigidos. In nonnullis quidem affectibus vena secatur, gratia sanguinis, qui habet rationem causæ sine qua non: verbi gratia, in frigida dyscrasia ventriculi hoc facimus, propter sequentem curationem: oportet enim ventriculo applicare medicamenta calida, quæ attraherent a toto in ventriculum, si sanguis adesset; ideoque hic haberet rationem causæ sine qua non. At in profluuium alui non applicamus attrahentia, nec calida, nec relaxantia; sed frigida potius astringentia. Et ob id semper ad fundamenta oportet respicere. Altimarus præbat venæsectionem, sed non explicat, num semper, nec ne.

Curatio.

Venæsectio.

Si sanguis peccet ratione qualitatis: sat est refrigerare, non euacuare: si ratione tenuitatis; crassefacere. Quandoque est vitium ratione quantitatis: ideoque minuere licet sanguinem per venæsectionem. Sed semper in quolibet fluxu alui, qui fit a sanguine principaliter concurrente, vitium est in motu; ideoque vtendum venæsectione: cuius beneficio nō solum minui-
mus sanguinem, si copia peccet, sed etiam retrahimus ab intestinis. Quare si vires sint robustæ, vena secanda: sin minus, ad cucurbitulas cōfugien-
dum. Venæsectio & cucurbitulæ, sunt materiæ remedii vacuantis sangui-
nem; ideoque non indicantur in methodo medēdi, sed extra methodum. In profluuiio igitur alui, cum sanguis peccet, interdum ratione copię; sem-
per autem ratione motus; prout vehementius est peccatum, prout virtus robustior; ita etiam magis audacter vtemur venæsectione. Si non sit tanta
vehementia, si vires dissuadeant; vtemur potius cucurbitulis. *Vsus.* Dū ve-
na est secanda, non fiet euacuatio in magna copia: sed potius reuulsionis
gratia pluribus vicibus est quid detrahendum. Quoad *quando*: oportet
maxime festinare, eadem hora: quia in profluuiio alui, a sanguine, princi-
paliter indicante, adest præsentia sanguinis peccantis, & virtus non prohi-
bet: sed in progressu facile prohibere potest, quia in fluxu alui, virtus non
potest robusta manere: Quare etiam noctu, eadem hora qua cœperit flu-
xus, secari debet vena superior; quia vtimur venæsectione reuellendi cau-
sa. Sed cum profluuium alui a sanguine duplex sit; vel citra inflammatio-
nem intestinorum, vel cum ea: Si citra, satius est pertundere cephalicam,
tanquam remotiorem: sin assit inflammatio, potius basilica scindenda.
Cucurbitula. Probantur etiam cucurbitulæ scarificatæ, & non scarificatæ. Scarificatæ;
La. quando non possumus venam secare: & hæ applicandæ sunt potius supe-
rioribus partibus; si non sit coniuncta febris, thoraci, dorso; si febris con-
iuncta sit, applicabuntur brachiis, & ibi ad libitum extrahi sanguis potest.
Non scarificatæ cucurbitulæ diuersas obtinent facultates, pro variis locis:
Si applicentur supernis partibus, vel dorso, vel brachiis, vim habent re-
uellendi: & his vti licet, non modo in fluxu alui sanguineo, sed in quolibet
fluxu, reuulsionis gratia. Si autem cucurbitula non scarificata applicetur
abdomini; non permittit materiam fluxam egredi, vt Auicennas notat.
Notandum ne sit affectus inflammatorius: neve sit corpus repletum.
Quod de cucurbitulis non scarificatis, partibus supernis applicandis, di-
ximus: idem quoque de frictionibus & ligaturis statuendum; ad retrahen-
dum, scilicet materiæ impetum.

*Pharma-
ceia.*

Quoad medicamenta: materia corrupta, eradicanda: copiosa, minuen-
da: mala qualitate affecta, alteranda; nimirum, tenuis incrassanda; impe-
tum fa-

tum faciens retrahenda, reuellenda, deriuanda. Id quod vim habet eradican-
dandi, potest etiam minuere, reuellere: verbi gratia dum euacuatio fit
sensibiliter per vomitum, per aluum, per lotium, & quandoque per sudo-
rem. Quare in alui profluvio vti possumus *tamarindis, prunis, myrobala-
nis citrinis, cepulis, emplicis, nigris*; dum institutum est, humores minuere *Vacuantia*
per aluum: permisceri autem debent *rose, santala*: quia in profluvio alui, *per aluum*
cuiuscumque sit materiae, necessario fit aliqua calidi innati dissolutio; prae-
sertim dum euacuantia adhibemus. Ideo non improbandus *syrupus ros.*
solutivus, qui dissolvitur in decoctione endiu. cum santalis. Probatur rheum,
cum santalis, rosis. Probatur aqua B. Virginis. Et in fluxibus materiae ca-
lidioris, *aqua B. Virginis Veronenses, sunt optima*; quia minuunt materiam
morbificam, contemperant succos acres, & (quod maximum est) non
permittunt substantiam calidi innati dissipari. Si forte sit profluvium
pituitosae & salis materiae; cum periculum immincat dissenteriae, cum
materia mordicare incipiens hæreat in intestinorum partibus; maxime
probo vsum *aquarum Tectutii in agro Pistoriensi*: si exhibeantur huius
aqua lb ij, vel lb iij, per quatuor horas ante prandium. Nec erit præter ra-
tionem, si ante cibum exhibeatis aliquid, quod vim habeat corroborandi
intestina, nimirum aliqua adstringentia, ut *qua parantur rosis.* Materiae
propositae sic possunt præscribi. *Recipe pulpa tamarind. diapruni non*
solut. ana ʒss. pulu. ros. ʒj. cum succo ros. fiat bolus. Vel, *Recipe rhei immaturi*
ʒj sacchari rosati ʒiij. fiat bolus. In fluxu bilioso hoc medicamento vtun-
tur; sed rheo immaturo, cum saccharo rosato; ne substantia calidi innati
dissoluatur. Administrantur talia in forma consistenti; licet & liqui-
da non improbentur. Quoad *tempus*: debetis quamprimum exhibe-
re: quia adest praesentia indicantis: & in profluvio alui periculum est, ne
dissoluantur vires. Quoad *ubi agendum*: interdum per os, interdum
per sedem sunt immittenda; ratione diversae subsistentiae: si enim in-
testina superna sint affecta, non est ita tutum per os exhibere soluen-
tia.

Quoad alterantia; oportet variis vti, prout multiplex esse potest ma-
teria. In praesentia notetur, si peccatum sit secundum substantiam; pro-
desse *salsam parillam, chinam, & antidotos recentes, dum homo correptus est*
lue Gallica, & adest alui profluvium: tunc enim non desistendum a salsa,
quia malum pendet a virulentia Gallica. Secundo notandum, ut cum
medicamentis respicientibus varias materias, misceantur leuiter adstrin-
gentia; ut *ros. cichor. absinth. agrimonia &c.* quia in fluxu alui necessario
perditur substantia calidi innati. Quare, si ratione materiae morbi-
M m m m

ficæ cogamur vti attenuantibus, luxantibus, hæc maxime nocent nisi leuiter adstringentia misceantur. Tertio notandum, vt caueatis a dulcibus: hæc enim quia calida & humida, reddunt materiam fluxilem & laxam: potissimum ergo nocent, quando fluxus fit a calida materia, in corpore calido. Quarto notandum; si alui profluuium tussim iunctam habeat; abstinendum esse ab adstringentibus: si tussis non assit, omnia leuiter adstringentia locum habere. Veruntamen, cum medicamenta adstringant, vel per crassam, vel per viscidam substantiam: dum adest tussis, admittuntur adstringentia, quæ viscidam habent substantiam; vt est *tragacantha*, *farina amyli*, *symphytum*, *plantago*. Quinto notandum, ne vtamur iis quæ recipiunt *acetum*: & potissimum ab acri & copioso aceto est abstinendum. Formula huiusmodi sit: *Recipe succi sonchi depurati zij. pulueris salsa zj. tragacantha 3ß. sp. e santalis 3ß. Misce, & fiant boli.* Hoc medicamentum virulentiam gallicam, seu profluuium inde dependens, alterat: quia autem sonchus, & salsa parilla aperiunt atque laxant; pro corrigenda basi, & potissimum salsa, permiscemus 3ß. vel spec. santal. vel tragacanthæ. Quoad *usum*, monet Auicennas, liquida nocere: potius formam consistentem prodesse.

III. Medicamenta, quæ respiciunt vitium materiæ secundum motum, quæ scilicet habent vim retrahendi, sunt medicamenta diuertentia, quæ scilicet per vomitum euacuant: quibus vti licet, si ventriculus non sit debilis. *Diuertētia.* Vomitoria sunt præparanda cum iuribus pinguis, cum succo raphani. Nō *Vomitoria.* licet vti valentioribus. Cauendum ab oleo: ne nimium relaxetur ventriculus. Possunt etiam diuertentia esse medicamenta, quæ per sudorem euacuant. *Sudorifera.* Extra licet vti balneo moderate calido. Licet inungere ventriculum cum oleo anethino, chamamelino. Totum inungere licet, excepto abdomine: propter laxantia enim, intestina plus iusto reciperent superfluitates. Si corpus febre affectum non sit, Auicennas ad sudorem prouocandum etiam probat *vinum aquosum*; non pro potu, nec pro vehiculo cibi, sed pro medicamento euacuante per sudorem. *Diuretica.* Præterea medicamenta retrahentia possunt etiam esse deriuantia, id est diuretica: vt sunt *serum*, *mel cydoniorum*, *lupuli*, *asparagi*. Non igitur præter rationem est, cum alterantibus miscere diuretica.

IV. Oportet etiam vti medicamentis, materiam fluxilem, crassam reddentibus. Hæc sunt adstringentia, modo validiora, modo debiliora, pro tenuitate materiæ, & dissolutione calidi innati. Valentiora sunt, e cap. *s. l. s. meth. balauſtia*, *hypocistis*, *rhus opsoniorum*, *acatia*, *malicorium*, *meſpila*, *galla*. Debilia; *manna thuris*, *cortex pini*, *terra sigillata*. In profluuiis al-

uio alui admodum pertinaci, medicamentum efficacissimum ad incrassandum proponitur ab Auicenna: & est *caseus antiquus salitus*; qui saepe lauari & decoqui debet, ut prorsus euadat salis expers. Dosis ʒj, cum succo cydoniorum. Aetius & alii ad sistendum aluum probant coagulum equi, & aliorum animalium: quod sane ita administrari oportet, ut et toto sal amoueatur. Formula sit talis: Recipe pulu. gallarum immat. rhois opsoniorum, myrtillorum ana ʒj. cum succo cydoniorum, fiat pilula & exhibeantur. Extra hoc modo: Recipe carnis cydoniorum ʒij. pulu. ros. spodii, boli Arm. ana ʒj. ol. cydon. myrtini, ana ʒvj. cera lota cum vino austero ʒij. Misce, fiat linimentum. Circa quando agendum, Auicennas ait: si fuerit alui fluor materiae putris, & vires non sint debiles; non utendum esse adstringentibus; quia talis materia eradicanda est: cogimur tamen interdum admiscere adstringentia, gratia calidi innati. Quoad opiatum; hoc est materia remedii, indicati a causa morbifica, ut peccat vel caliditate, vel tenuitate: ea tamen ratione, ut utrumque vitium secundum essentiam sit vehementissimum: ubi enim talis est materia, infestant longę vigilię, adest dolor. Opiata autem sunt, *Philonium Roman. requies Nicol. pilula de cynoglossa, antidoti recentes* &c. Quę Auicennas probat, quia materiam tenuem crasse faciunt; vigilias mitigant, sensum obtundunt. Sed hæc solent debiles vires extinguere: fateturque Auicennas, se vidisse vnum defunctum e suppositorio opiato. Proinde permittens adesse oportet, nimirum vires robustas: nam si calidum innatum secundum qualitatem fiat debile, extinguetur ab opiato. *Vsus.* Summa dosis opiatorum erit ʒj. *Tempus:* cum adest præsentia indicantis, id est materia iam proposita: & virtus permittit. Quare non expectandum est, ut materia morbifica, quę est vehemens secundum propriam essentiam, acquirat vehementiam ratione facultatis, ut fiat animi deliquium: ideo non est differenda administratio opiatorum. Quoad *Vbi*, possunt administrari per os, & per sedem.

Opiata

Diæta medicamentis respondebit. Auicennas improbat dulcia, salsa, acria: & cum cibis miscet moderate adstringentia, magis vel minus, prout necessitas postulare videtur.

Diæta

CAPVT XVI.

De Leienteria.

Quamuis plures sunt species alui fluxus: de duabus tamē solum agam: quibus recte intellectis, iter ad reliquas curandum patebit facilimū.

- Nomen.** Per leienteriam intelligimus omnem fluxum, in quò id quòd assumendo ingreditur, citra mutationem expellitur; siue hic fluxus procedat ex intestinis tantum; siue etiam simul e ventriculo. Generatur hoc malum, dum aliquid præter naturam occurrit intestinis, ita ut retentio auferatur: unde quòd ingreditur intestina, affatim, & non mutatum exit. Leienteria ergo est fluxus alui esculentorum non mutatorum; dependens a retentrice abolita intestinorum. Genus est fluxus alui: quòd contrahitur per differentiam: propterea diximus; esculentorum non mutatorum. Per esculenta non mutata, cum Galeno com. aph. 1. sect. 6. intelligimus cibum: ut si quis comedat carnem vitulinam, eandemque nondum in chylum mutatam deiciat. Præterea per esculenta non mutata, intelligimus etiam chylum. Si enim non intestina solum lædantur, sed etiam ventriculus; cibus egreditur: at si lædantur sola intestina; egreditur chylus, sed permanens non secretus a fecibus.
- Generatio.** Postremo diximus: dependens a retentione abolita intestinorum: quòd colligitur e cap. 2. l. 6. loc. aff. com. aph. 22. sect. 3. com. aph. 12. sect. 4. com. aph. 1. sect. 6. & cap. 11. l. 1. de crisi. cap. 2. l. 3. de sym. caus. In quolibet leienteria frustratur facultas retentrix: & vel Primario id est propria ratione; vel Secundario, propter vitium expultricis. Retentrix vel Labefactatur, vel Impeditur. Labefactatur ab intemperie frigida & humida, vel sine materia, vel cum materia pituitosa, frigida: & hæc est exquisitissima leienteria. Addit Auicennas interdum præcedere intemperiem calidam, cuius ratione retentrix mortificatur; quando nim. ob vehementiam caliditatis dissipatur substantia calidi innati, & hinc succedit frigiditas. Quæ autem sint causæ intemperiei frigida & humida, item pituitæ acidæ, diximus cap. de intemperie ventriculi. Impeditur retentrix, secundum Aetium; quando intestina afficiuntur cicatrice, quæ solet succedere dysenteria. Et in hoc malo chylus tantum elicitur; non autem cibus nondum mutatus. Hæc potius notha est leienteria. Galenus com. aph. 1. sect. 6. non reprehendit antiquos, qui hanc leienteriam proponebant; sed eos, qui credebant hanc solam esse causam leienteria. Egreditur ergo chylus, cum non possit permeare ob densitatem cicatricis: & talis exit, qualis in intestina ingreditur. Expultrix facultas læditur ab ulcere: dum enim materia petit partem exulceratam, irritat expultricem, quæ insurgens ita agit, ut retentrix secundario lædatur. De causis ulceris, in ulcere ventriculi diximus. Quoad alteratricem, hæc labefactatur ex accidenti: nam cibus exit incoctus, quia non retinetur, sed cito deicitur: si enim retineretur, etiam concoqueretur.

Differen-

Differentiæ sumuntur potissimum a materia, quæ egreditur, & a causa efficiente. Materia est Cibus, vel Chylus. Efficiens, est retentrix frustrata, vel Primario, vel Secundario. Si primario; vel læditur ob intemperiem frigidam & humidam; vel impeditur ob cicatricem & densitatem. Secundario, ob vitium expultricis, id est, ob vlcus.

Læuor intestinorum in genere facile cognoscitur, ex egressu velociusculentorum non mutatorum. Oculis etiam conspicitur materia; num cibus vel chylus egrediatur. Quoad differentias a causa efficiente. Si retentrix labefactetur, egreditur cibus; si impediatur, chylus; & prægressa est dysenteria, cicatrix. Si vitium sit in expultrice, signa sunt vlcis.

Porro, supponentes indicationes generales, de quibus in alui profluvio diximus; tantum specifics proponemus. Igitur, quoad virium retentricis, si labefactatur ob intemperiem frigidam & humidam: oritur indicatio calefaciendi & exsiccaudi. Si annexa sit pituitosa materia; patet quid indicet. Si retentrix impeditur ob cicatricem, & densitatem; oritur indicatio rarefaciendi; & si coniuncta sit durities, emolliendi. Quoad vitium expultricis; locum habent vlcis indicationes: de quibus cap. de vlcere ventriculi diximus, & infra etiam dicemus.

Hic fluxus in genere admodum est periculosus, ratione dignitatis: præterquam enim quod læditur retentio, etiam concoctio ex accidenti læditur. Est insignis vehementia essentiae; nam exiens, plurimum recedit a naturali statu; cum enim feces egredi deberent, egreditur cibus; vel chylus. Sæpe etiam adest vehementia facultatis: nam vires ferre non possunt egressum cibi vel chyli; unde mala tolerantia, & leipothymia facile sequuntur. Quoad differentias a materia: Leienteria est periculosior, si egreditur cibus; minus, si chylus: dum enim cibus egreditur, vehementia dignitatis est intensior; quia læditur ventriculus, non tantum intestina. Et est etiam maior vehementia essentiae: nam ab excretionibus secundum naturam magis recedit cibus non mutatus, quam chylus. Quoad causam efficiētem, leienteria admodum periculosa est, si retentrix propria ratione lædatur. Cum autem retentrix possit labefactari, & impedi: si impediatur; malum fere incurabile; quia cicatricis densitas non potest e toto amoueri. Licet vero ratione cicatricis hic fluxus eroto sit incurabilis: nihilominus tamen homo ita affectus, diutius vivere potest; quam si retentrix labefactata sit in causa mali: nisi enim breui & primo tempore curetur, fieri non potest, ut homo diu viuatur; quia, dum cibus non mutatus egreditur, succedit atrophia. Si impediatur; chylus non totus egreditur, quia cicatrix non occupat tota intestina: unde chylus permeare potest per illa loca, quæ cicatrice non sunt obducta.

Curatio.**Lenientia.**

Vena in hoc malo secanda non est, quia potius defectus est sanguinis. Notandum circa communia medicamenta, ratione retentricis; si verbi gratia, leienteria fiat ab intemperie, sed cum materia, hæc euacuanda est: non enim semper astringendum est, sed considerandæ causæ. Exhiberi ergo potest *mel rosa. solutivum*, & potissimū *hiera. verbi gratia, ℞. sp. hiera zij. pul. absinthii ℥ss. cum melle rosa. solut. fiant boli*. Cum autem leienteria fieri possit, ob vitium vel expultricis: quibus medicamentis potissimum communibus, utendum sit, dum leditur retentrix; iam docuimus. Si autem fiat vitio expultricis; nimirum ob vlcus: utendum *syrupo rosa. solutivum, vel*

Præparatia.

manna cum sero chalybeato. Quoad præparantia; si retentrix lædatur, materiæ exhibendæ sunt *cum salvia, mentha, cum diatrion pipereon*; ratione pituitosæ materiæ. Contra, si oriatur vitio expultricis, dandum *decoctum e soncho, hepatica, hordeo*; ideoque frigidis hic utendum; sicuti causa retentricis, ca-

Purgantia.

lidis. Ob id diligenter oportet cognoscere veras causas malorum. Notandum autem in leienteria, & cœliaca affectione (: tantum enim differunt secundum minus:) non utendum esse vehementer purgantibus: quare nō licet ultra proposita ascendere. Quæ autem medicamenta materias per lottium euacuent; in generali fluxus doctrina proposuimus.

Medicamen**ta specialia.****Cicatricem****attenuat.**

Quoad leienteriam ob vitium retentricis; retentio vel labefactatur, vel impeditur. Labefactatur ob intemperiem frigidam & humidam: quare occurrendum calefacientibus & siccantibus: de quibus egimus in sermone de ventriculi dyscrasia frigida & humida. At si impediatur ob cicatricem; cum Aetio utendum acribus, valde attenuantibus: verbi gratia: *℞. oxymeli scill. mellis rosa. ana ℥ss. spec. diatrion piper. ʒj. conseruæ e flor. malu. ʒiij succi cidoniorum ʒij. Misce, pro aliquot vicibus*. Oxymeli hic ponitur, ut cicatricis densitas attenuetur. Mel rosatum idem præstat; sed minus efficaciter: & præterea beneficio rosarum est in causa, ut non ita fluat medicamentum. Adduntur species diatrion pipereon, ad efficaciorē operationem & rarefactionem. Conserua e floribus maluarum additur, gratia emollitionis. Tandem adiungitur cydoniorum succus, ut medicamentum moram trahat, & ratione moræ fiat actio. Quia autem interdum contingit, ut cicatrice hac existente, corpus ita sit constitutum, ut calida ferre nequeat; propterea hæc corrigenda sunt cum aliquo refrigerante, quod interim attenuandi ac detergendi vim habeat: ut est *hordeum, cremor hordei*. Vel, iam proposita medicamenta propinate; & postea aliquid hordei exhibere. Si leienteria fiat vitio expultricis: medicamenta peti possunt e cap. de vlcere ventriculi: item e cap. sequenti de Dysenteria.

Dixit

Diæta proportionē respondeat. Et proinde si labefacta sit retentio; *Diæta* occurrendum cibis calefacientibus & siccantibus. Si autem fiat leienteriaratione cicatricis; oportet vti cibis extenuantibus, rarefacientibus: unde Aetius probat cibos acres, & cum aromatibus. Si fiat ratione vlceris, ratione expultricis: cum vlcus fiat a materia calida & mordaci; cibis frigidis occurrendum.

CAPVT XVII.

De Fluxu alui sanguinolento.

PER fluxum alui sanguinolentum, cum Galeno cap. 4. lib. 5. de caus. *Nomen.* symptomat. intelligimus omnem alui fluxum, in quo sanguis egreditur: nimirum, fluxum Hepaticum, Dysenteriam, Tenesmum; dummodo sanguis per aluum egrediatur. Generatur, dum *Generatio.* aliquid morbificum & præter naturam occurrit venis intestinorum; cuius causa sanguis ibi non retinetur, sed per aluum egreditur. Vitium *Definitio.* igitur hoc est fluxus alui sanguineus, dependens a læsa retentione venarum intestinorum. Genus est alui fluxus: quod contrahitur per vocabulum sanguinis; ad differentiam aliorum alui fluxuum. Per sanguinem autem intelligimus & purum, & mistum, etiam cum reliquis succis excrementitiis.

Addimus; dependens a læsa retentione venarum intestinorum; ad differentiam hæmorrhoidum. Læditur autem retentrix ob morbum, vel in Mala compositione, vel in Soluta unitate. Mala compositio est diapedesis, id est, immodica raritas tunicarum venarum in intestinis: item anastomosis, id est, immodica apertio orificiorum venarum. Soluta unitas dicitur diæresis, quando unitas venarum in intestinis soluitur, ea. vlt. li. 5. loc. *Diapedesis.* aff. cap. vlt. lib. 3. de caus. symptomat. cap. 2. lib. 5. meth. In diapedesi egreditur sanguis serosus; qui ob tenuitatem facile egreditur. Per sanguinem *Sanguinis serosi & ichorosi distinctio.* autem serosum, non intelligimus ichorosum: sanguis enim serosus est potius frigidus; & est verus sanguis, permistus cum serositate, id est, cum excremento tenui, quod generatur in coctione prima, seu ventriculi. Sanguis autem ichorosus est, qui ob causam aliquam calefacientem vertitur in ichorem: ita ut portio illa ichorosa sit feruens, calida; e qua fiunt erysipelata, febris synochus, vel cum, vel sine putredine. In præsentia igitur per sanguinem serosum, intelligimus frigidum, aquosum, vergentem ad aliquam albedinem, ut similis sit loturæ carnis animalis

*Anastomo-
sis.*

recens mactati. Et generatur a iecore frigidiorē: quod sua frigiditate non potest segregare serum a vero sanguine. In anastomosi egreditur sanguis vel copiosus, vel acris atque mordax: talis enim sanguis orificia venarum referare potest. Copiosus sanguis generatur a iecore calido & humido, e bonis & copiosis cibis: vel colligitur, suppressa aliqua consuetudine vacuatione, quemadmodum etiam colligi potest, quoties artuum aliquis est abscessus. Et hunc fluxum vocant cruentam dysenteriam. Acris sanguis generatur a iecore calido vehemēter, sita ut in passivis potius annexa sit siccitas, quam humiditas. Hæc autem caliditas vel est propria, vel ex accidenti. Propria; dum iecur a principio generationis redditum est calidius; vel etiam dum effectum est calidius, sed citra obstructionem. Ex accidenti; quoties iecur calidius redditum est, propter obstructiones; unde calor iecoris intenditur; generatur sanguis mordax; & impeditur etiam transitus sanguinis per venam cavam, qui propterea truditur ad venas intestinorum, earumque orificia recludit. Quoad diarrhesin; soluta unitas potest fieri, ratione vulneris, ruptionis, contusionis. Sed hæc ad cheirurgos pertinent. Nos in præsentia diarrhesin perpendimus, ut sit per modum abrasionis, quemadmodum in exulceratione. Hæc exulceratio vocatur Dysenteria intestinalis: & si occupet rectum intestinum, dicitur Tenesmus, ubi non tantum sanguis egreditur, sed adest etiam fere assidua excernendi cupiditas, eaque sæpe inanis. Causa est materia mordax: ut capit. de ulcere ventriculi diximus. Hæc autem materia, ut traditur com. aph. 26. lect. 4. abradit, primo pinguedinem, deinde superficiem internam intestinorum; tandem veram intestinorum substantiam. Species huius materiæ colligi possunt e commentar. aph. 12. lect. 3. & commentar. aphorism. 26. sectio. 4. Sunt autem bilis, flava scilicet & atra; ideoque etiam bilis media inter flavam & atram; item pituita salsa; sanguis acris; & sanies. Et, si tenesmus a flatu oriatur; est notus tenesmus.

Differentia.

Fluxus sanguinolenti differentiarum sumuntur a Sanguine, a Loco, & ab Efficiente. Sanguis vel est Purus, vel Permistus: vel peccat Copia, vel Qualitate: Si qualitate, est tenuis, vel acris. Quoad locum: prodit a venis intestinorum Supernorum, vel Infernorum. Causa efficiens est vel Mala compositio, nimirum diapedesis, aut anastomosis: vel Soluta unitas, seu diarrhesis.

Signa.

*Diagnos
ac hæmor-
rhoidibus,*

In genere hoc malum facile cognoscitur. Sed oportet distinguere fluxum hunc sanguinolentum, ab hæmorrhoidibus. Si igitur fluxus sit hæmorrhoidalis, egreditur sanguis sincerus: adestque tensio, & tu-
mor

mor aliquis circa venas : quandoque etiam orificia illarum venarum reclusa esse apparent. His absentibus, iudicandum est, sanguinem effluere a propriis intestinorum venis. Quoad differentias, quæ a sanguine sumuntur; Si sanguis copia tantum peccet; egreditur ruber; & ilico concrescit: & egreditur sine dolore, quia non est mordax. Si autem fuerit serosus; egreditur satis tenuis, non rubicundus, sed leuiter admodum rubeus, instar loturæ carniū animalium recens mactatorum: non concrescit, ob permistum serum: & egreditur sine dolore, quia nondum est particeps acrimoniæ; estque potius frigidus, quam calidus. Si egreditur sanguis acris; cognoscitur e flauitie; & quia cum aliquo dolore egreditur, habet enim vim mordicandi. Quoad differentias a loco; e ca. 2. lib. 6. de loc. aff. cognoscitur, sanguinem erumpere a partibus superioribus, si mistus appareat cum excrementis: in eo enim transitu fit mistio: præterea pinguedo vel nulla excernitur, vel admodum exigua: adhæc clysteres non iuuant. Si horum opposita assint: dicendum, sanguinem effluere e venis inferiorum intestinorum. Quoad differentias efficientis; Si causa est diapedesis: sanguis exit serosus, vel aquosus, sine dolore. Si anastomosis; egreditur sanguis copiosus, rubore infectus, aliquando acris, cum mordacitate aliqua. Diæresis cognoscitur e dolore, quia soluitur vnitas: adhæc quia egreditur aliqua sanies, in dysenteria enim sanies generatur. Cæterum, cum diæreseos, & proinde dysenteria causa possit esse multiplex; nimirum bilis flaua, atra, salsa pituita, sanguis acris, & sanies in abscessu genita: hæc materiæ cognoscuntur e fluxibus prægressis: verbi gratia; si fluxus bilis flauæ prægressus sit, & subsequuta dysenteria; facilis tunc est coniectura, hanc dysenteriam originem ducere e flaua bile. Idem de reliquis est iudicium. Potissimum saniem in causa esse deprehenditur, si prægressus est abscessus.

Signa diff.

I.

2.

3.

Præsidia sumuntur a Morbis, a Causis, & a Virtute. Quoad morbos: diapedesis indicat densans: anastomosis, angustans: diæresis, vniens. Quoad causas: Diapedesis producit a sanguine seroso, quare hic inaniendus, deriuandus ad renes: cum per renes portio illa serosa potissimum sit euacuanda. Adhæc, cum hic sanguis generetur a iecore potissimum frigido: oportet iecur calefacere. Anastomoseos causa est sanguis, vel copiosus, qui indicat minuens; vel acris, qui indicat attemperans. Et cum gignatur a iecore calidiori, indicatur refrigerans. Diæreseos causa est succus abradens: qui euacuandus: sanguis fluens arcendus, siue per reuulsionem, siue per deriuationem. Re-

Indicatioes.

Nnnn

liquæ diarrheas & vlcerum indicationes accuratius pertractantur capit. de vlcere ventriculi. Quandoque in diarrheâ, & proinde in dysenteria coniunctus est dolor, qui indicat calidum, vel tenuis substantiæ, vel viscidæ; aut frigidum: de quibus alibi copiose diximus. Virtus indicat alimentum.

Prognostica.

In genere de periculo nihil certi statui potest: fluxus enim alui sanguinolentus interdum rarissime remouetur: interdum remouetur a sola natura, sine medicamentis; vt testatur Galenus capit. 2. lib. 1. loc. aff. Quoad sanguinem, qui egreditur; Si verbi gratia sanguis peccat copia, fluxus est minus periculosus: nam minor adest vehementia, & secundum essentiam, & secundum facultatem. Si sanguis serosus exeat; fluxus magis est periculosus: quia intensior est vehementia essentiæ, & facultatis. vehementia quidem essentiæ maior, quia sanguis serosus magis recedit a naturali statu, quàm sanguis sola copia peccans. Adest vehementia ratione facultatis; quia dum sanguis alimentalis generatur serosus, virtus nō sustinet sanguinis euacuationem, quia est exiguus. Intenditur etiam periculum, quia generatur sanguis serosus ob intemperiem frigidam iecoris. Si acris egrediatur sanguis; fluxus periculosior est, quam dum egreditur copiosus; sed minus idem est periculosus, quam dum egreditur serosus; ratio pender a vehemētia essentiæ; non enim debet sanguis acris esse, ideoq; magis a natura recedit, quam copiosus, minus quam serosus. Præterea maior est recessus, si iecur est frigidius, vt dum sanguis serosus exit; quam si calidius, vt dum acris exit. Quoad differentias a loco: reliquis paribus, fluxus est magis periculosus, si materia prodeat a venis intestinorum superiorum: nam e parte rerum præternaturam, maior est vehementia ratione dignitatis, & facultatis: ratione dignitatis, quia superiora intestina sunt digniora, vtpote quæ distributioni chyli sunt destinata: ratione facultatis, nam dum fluxus est in tenuibus intestinis, dolores sunt vehementiores, quia non ita facile sustinentur, idque præsertim ob consensum, quem cum principibus partibus obtinent maiorem, quam crassa. Quoad differentias ab efficiente; cæteris paribus, facilius tollitur diapedesis; difficilius anastomosis; adhuc difficilius diarrheâ, quia hic est vlcus, quod si magnum fiat, etiam lethale est malum, comment. aphorism. 26. sect. 4. Notandum autem in vlcere intestinorum augeri & minui periculum pro vehementia causæ abradentis, vt diximus de vlcere ventriculi: Si enim fiat ab attrahibile, actum est; si est cancrum, lethale, nam summa est vehementia essentiæ; & sic de reliquis. Virtus quod debilior, eo malum periculosius. Vnde ad vires respiciens Galenus commentar. aphorism. 43. sect. 6. ait; si lienosi afficiantur dysenteria longa, subsequi

Subsequi aut hydropem, aut leienteriam, aut mortem; quia virtus est debilis. Hinc etiam commentar. aphorism. 23. sectio. 7. ait: a deiectione sincera difficultas intestinorum, malum: nam & causa praua est, & virtus debilis. Item comm. aphor. 3. sect. 6. ait; in longis difficultatibus intestinorum, inedia & fastidio, malum; & cum febre, peius: hæc enim significant virtutem debilem.

Quoad materiam cheirurgicam; dum sanguis vehementer peccat, & vires permittunt, vena secanda est. Hinc Alexander in dysenteria, si sit inflammatio cum dolore, si corpus iuuenile, boni temperamenti, & vires permittant, sique malum oriatur a primitiua causa; venam brachii secat, & sanguinem euacuat ad lb. ij. Nam si hæc conditiones in vnum non concurrant: cum eodem Alexandro, potius per vices, & copia exigua sanguis euacuandus. Aetius etiam interdum venam secat: & quidem plus mittit sanguinis, si maxima inflammatio; & præsertim si cohibita sit consueta euacuatio. Porro cum fluxus pendeat vel a diapedesi, vel anastomosi, vel diæresi: oportet scire, quid agendum in quolibet vitio, circa vacationem sanguinis. In diapedesi, vena secari non debet: quia sanguis bonus est exiguus: adest sanguis serosus, qui potius diureticis vacuandus est, non per venæ sectionem. Præterea, vbi sanguis generatur serosus, iecur est frigidum: non ergo magis debet refrigerari per venæ sectionem. In anastomosi, si sanguis sit copiosus, venæ sectione detrahi debet, & in magna copia: si acris sit sanguis, potest etiam secari vena, sed non in tanta copia; sic enim primo euacuabitur sanguis acris; secundo ex accidenti refrigerabitur iecur calidius. Quoad diæresin; secanda est vena, si diæresis originem ducat a sanguine mordaci, & præterea si annexa sit inflammatio, cum hæc proprie fiat a sanguine. Quoad *tempus*: statim in prima visitatione vena secari debet; quia in fluxu vires cito possunt reddi debiles. Quoad *vbi*, probatur potissimum, ut cubiti vena secetur; quia non modo fit sanguinis euacuatio, sed etiam reuulsio: & sic occurrimus non tantum sanguini copioso, acri, sed etiam sanguini, qui præter leges naturæ mouetur. Cucurbitulæ, & alia, alibi dicta sunt.

Quoad medicamenta: in Diapedesi oportet vti diureticis, & calidis: diureticis, propter sanguinem serosum; calidis, propter frigiditatem hepatis. Quare medicamenta parentur e ceterach, asparago, origano, feniculo, cum iure cicerum, hoc modo. ℞. pul. ceterach, asparagi, origani, feniculi, ana ꝯ. viij. iuris cicerum ꝯ. viij. Misce. Causa iecoris refrigerati vtendum cyphoide,

Curatio.
Vena sectio.

Pharmacia.
Ad diapedesin medicamenta.

*magnis antidotis, trochiscis de absinthio, eupatorio: maxime probatur decoctum
sassafras. Causa loci affecti, ad partem densandum, uti possumus clystere con-
fecto e vino austero, cum verbasco, & nucibus cupressi. Quibus etiam extrinle-
cus fomenti forma utendum.*

*Ad anasto-
mosin.*

In anastomosi utendum medicamentis, quæ respiciunt sanguinis cali-
ditatem & motum. Quare in hoc casu (non in omni fluxu) utendum
aquis Beata Virginis: quæ agrum interficerent, si fluxus prodiret a san-
guine serolo, per diapedesin. Vri etiam possumus sero lactis chalybeato,
cum semine melonum. Vel, ℞. succi endiviae depurati ℥℥. pul. ros. ℥ij. corall.
rub. ꝑ. xv. misce, pro una vice. Gratia intestinorum, utendum clystere com-
posito ex aqua Beata Virginis; vel e sero chalybeato, cum vino austero, additis
rosis, & succo plantaginis. Verbi gratia. ℞. puluer. rosati ℥j. succi plantaginis
℥vj. aqua Beata Virginis, vini austeriani ℥v. misce pro clysmo. Vino hic v-
timur ratione moderatæ alicuius caliditatis, ad conseruandum cali-
dum innatum: est tamen austerum, quia etiam oportet occurrere ana-
stomosi.

Ad diarefin.

*I
Vacuantia.*

Quoad diarefin: utendum medicamentis, quæ respiciunt succum mor-
dace, exulcerantem: & quæ diriguntur ad vlcus, & ad dolorem: nam
in dysenteria quandoque dolor acerbissimus patientes cruciat. Quoad
succum igitur mordentem; si hic fuerit bilis flaua; oportet hanc va-
cuare: quare probatur *syrupus ros. sol. tamarindi, potissimum cum cassia,
pruna Damascena (: quæ Alexander probat:) serum lactis chalybeatum.*
His flaua bilis euacuatur, nec augetur mordacitas, nec diarefis cura-
tioni officimus. Si fuerit pituita salsa; exhibeantur *myrobal. Kibule,
cum melle rosato soluto.* Sed quia pituita salsa est mordax: debetis hæc
medicamenta dissoluere, vel cum sero, vel cum hordeo, cum detergen-
tibus, & potissimum etiam refrigerantibus. Si materia fuerit atra bi-
lis; probantur *myrobal. nigra, syrup. viola. solut. cum sero, ratione calidita-
ris.* Si autem vlcus fiat cancriforme; hæc cum prædictione exhibebuntur:
est enim lethale, & curari non potest. Si materia mordax sit sanies, ut
in abscessibus: probatur *mel rosatum solutum, mel viol. solut. cum sero lactis.*

*II
Ad vlcus.*

*I. Mundifica-
tia vlcus.*

Quoad *usum.* hæc euacuantia quamprimum sunt exhibenda: nisi enim
hæc materiæ mordaces euacuentur, prohibent vlcusis agglutinationem.
Porro, ratione vlcusis, medicamenta esse debent Mundificantia, Implen-
tia, Agglutinantia. Mundificantia leuiora sunt, *furfures, hordeum, lupini,
fumaria, mel crudum mel rosatum, mulsæ, orobus, parietaria, amygdale amara,
serum lactis, aqua Beata Virginis.* Vehementiora sunt, *prassum, gentia-
na, aqua oliuarum salutarum, aqua piscium salitorum: quidam addunt urinam.*
Vehe-

Vehementissima sunt, quæ proponuntur a Galeno c. 5. l. 9. x. τὸ π. *charta combusta, calx viva (:nō extincta:) cadmia, sandaracha, squama aris, sulphur, asvstum: & inter composita, trochisci de charta combusta.* In dysenteria igitur his uti possumus, pro ulcerum discrimine: debilioribus, in minori ulcere; vehementioribus in grauiori. Pastilli modo citati, ita fiunt: *Recipe charta combusta 3x. sandaracha, auripigmenti, squama aris, aluminis scissi, calcis viue, omphacii, ana 3v. croci, opii ana 3ij. conterenda conterantur; cum vino myrtino, fiant pastilli.* Hic fortia contriguntur: & ne vlcus fiat corrosiuum ob acria medicamenta, miscetur omphacium, quod prohibet ulteriorem corrosionem. Præterea Galenus calcem exstinguit, cum succo plantaginis, ob eandem intentionem. Conficit medicamentum cum vino myrtino adstringente, & prohibente corrosionem. Interdum loco vini, utitur decocto rosarum. Respiciens ad dolorem, qui in dysenteria esse solet, quia ab acribus medicamentis exacerbari posset, ideo permiscet opium: pro cuius correctione crocum addit. Quoad *usum*: fortioribus in pauca quantitate utendum. *Modus & tempus* patient. Quoad *locum*: pro substantia mali in intestinis tenuibus, vel crassis, uti debemus medicamentis: obseruantes, ut fortiora non per os exhibeantur, sed tantum per inferiora. *Implentia* cavitatem sunt, *sarcocolla, mastiche, bolus Armena, cortex iurys, cum vino stiptico.* Quibus supra & infra uti licet: si infra; addere possumus *consolidam, siue tutiam.* Nec est abs re, hæc medicamenta diluere *cum cremore vel alicæ, vel cochlearum, vel testudinum.* Agglutinantia proponuntur a Galeno cap. 7. l. 4. meth. & cap. de ulcere ventriculi. Hæc vim habet siccandi, adstringendi: ut, *balanitia, galle, malicorium, rhus opson. rosa, cum decocto cydoniorum, myrtillorum, rubi:* & nisi inflammationis sit suspicio, *cum vino etiam austero.* *Recipe baccarum myrti 3j. mala cotonea mediocria numero ij. aqua tb v. scobis, seu limatura corticis vel loti arboris, vel pini 3ijss. fiat decoctio ad tertias.* Cum Acrio licet hoc medicamento uti etiam in potu: exhibet, quantum homo bibere potest. Sed licet etiam infundere per clysterem. *Causa doloris* licet uti anodynis: quæ triplicia sunt, propriissima, propria, & impropria. In dysenteria propriissimis uti non possumus, quia & calida sunt in primo, & tenuis substantiæ; ideoque vim habet laxandi: in fluxu autem laxare non licet. Probantur igitur anodyna propria, & impropria: hæc frigida sunt; illa substantiæ viscidæ. Propria sunt *seuum caprinum, quod est magis stipticum quam hircinum, licet hircinum, magis resoluat.* Probatur etiam *adeps suillus*, qui utrumque seuum superat in mitigando dolore: quia autem non habet vim stipticam, non

2. *Implentia.*3. *Agglutinantia.*III. *Ad dolorē.**Anodyna digerentia.*

licet eo sincero vti, sed aliquid adstringens, & magis condensans permiscendum. Ad quod fundamentum respiciens Auicennas, vtitur *butyro, sed cum sanguine draconis*. Galenus cap. 1. l. 12. meth. probat *succum tragi, & seuum hircinum: ceratum rosatum, mitigat dolorem, roborat: præterea addi potest cremor hordei; ut medicamentum aliqua e parte accedat ad improprie anodynum, ratione alicuius sed exiguae frigiditatis*. Probatur *cremor alicæ, ius arietis, ius castrati*. Ad mitigandum dolorem præstantissimum est, quod conficitur *e iure intestinorum brutorum*. Sicut etiam probatur *ius confectum e testudinibus, ex anguillis, & cochleis*. Omentum castratorum animalium optimum est. Pro clystere ita ordinabitur: *Recipe seui hircini ℥ij. ouum integrum, iuris intestinalis ℥vij. misce pro clysmo*. Sal non imponendus. Non iniiciatur clyster admodum calidus. Possumus etiam inunctione vti: *Recipe butyri ℥℔. seui hircini ℥vj. sanguinis dracon. ℥j. olei mastichini, cydon. ana ℥℔. Misce, & fiat inunctio*. Fomentum: *Recipe decocti tragi, hordei, alicæ, ana ℥ii. olei mastichi. ℥i. myrtini ℥℔. fiat optima conquassatio, & pannus infusus applicetur abdomini*. Quoad improprie anodyna, probatur *mandragora, hyoscyamus, papaueris semina, capita, & opium ipsum*. Sed notandum, circa *quando agendum*; non vtendum esse his medicamentis, potissimum quæ opium recipiunt, nisi dolor sit vehementissimus, & vires possint sustinere; interdum enim ne suppositoria quidem ex opio ferre possunt. Post usum horum, *ut Philonii, vel similium, intestina abluenda sunt cum vino, ut corrigatur detrimentum, & frigiditas, quæ ab opiatibus induci solet*.

*Anodyna
frigida.*

*Ad dolorem
in tenesmo.*

Quantum ad dolorem in tenesmo; potissimum probantur suppositoria. In dysenteria autem omnino studendum, ut homines præleruentur a tenesmo: nam in descensu materiæ acris vix fieri potest, ut non subsequatur tenesmus. Ideo fiat *suppositorium e seuo hircino*. Potissimum autem iuuat, si vel paretur in seffus vel fiat euaporatio *e decocto florum verbasci, cum butyro, cum caulibus*. Vrgente dolore, addantur etiam *capita papaueris. V. G. Recipe flores caulium, flores verbasci, ana M. j. capita papau. albi, numero viii. butyri ℥iii. aquæ ℔vi. fiat decoctio ad quartam partem, & fiat euaporatio*. Potest etiam administrari fomentum. *℥. chamameli, tapsi barbati ana M. j. flo. calendula M℔. fiat sacculus, qui calefiat ex aqua feruente; vel e vino optimo, si causa sit frigida; sediq; admoneatur*. Præterea in causa frigida, *lignum nucis aut cupressi bene calidum podici applicetur: quod sane opem ferre solet haud mediocrem*. Si dolor & egerendi conatus vehemens sit, ac superioribus nihil cedat; *balanis e seuo aut pingue-*

Dista.

pinguedine, cum cera, miscenda sunt narcotica, ut Philon. athanasia, &c.

Diæta varia esse debet, pro discrimine causarum: respondebitque medicamentis, verbi gratia si fiat fluxus ob diapedesin, *vinum* est exhibendum; si ob diæresin, nequaquam, cum sit dysenteria, feruor & inflammatio in intestinis.

CAPVT XIIIX.

De Hepatis affectibus: & primum De Hydrope.

SANGUIFICATIO respicit vitam, non meliorem vitam. Sanguificatrix autem facultatis instrumentum legitimum, est sola iecoris constitutio. Ideoque vitia illa excutiemus, vi quorum male habet iecur secundum constitutionem. Per constitutionem intelligimus temperamentum iecoris, & compositionem. Non loquor de calore innato, seu de spiritu innato (: sunt hæc duo synonyma :) quia hic spiritus non est verum instrumentum huius facultatis; quamuis sæpe Galenus dixerit, spiritum seu calorem innatum esse animam, aut primum animæ instrumentum. Ratione temperamenti iecoris, agemus de Hydrope: ratione compositionis, de obstructione: ex his reliqua vitia facile patebunt.

Iecoris affectus præcipui.

*Nomen.
Generatio.*

Hydrops ita nominatur, quia necessario in hoc malo peccat materia serosa, aquosa, in omni hydropis specie. Generatur hoc malum dum iecori aliquid præter naturam occurrit, vi cuius ita læditur sanguificatio, ut producat materia, quæ sit opus quoddam præter naturam: quæ, dum propellitur in cavitatem abdominis, sui præsentia ita replet cavitatem, ut abdomen augeatur. Hydrops igitur nihil aliud est, quam tumor inferioris ventris, procedens a serositate. Forma est tumor: qui in hydrope quandoque est morbus, quandoque symptoma. Si enim magnitudo hæc aucta, est causa læsæ operationis; est morbus: sin minus, symptoma, quando scilicet tumor in abdomine parvus est, ut non lædatur actio abdominis, sed & musculi abdominis, & reliquæ partes, suo officio fungantur. Quod si tum forte aliqua actio lædatur, est ex alia causa. Subiectum proprium est venter inferior, ad differentiam partium aliarum, & hydropis capitis, seu ventris supremi, & hydropis thoracis. Per ventrem inferiorem, intelligimus vniuersum abdomen.

*Definitio.
Forma.*

Subiectum.

Efficiens causa, est serosa & aquosa materia: sicut enim nomen huius vitii indicat, necesse est, ut magnitudo fiat a materia aquosa

*Caus. eff. est
materia se-
rosa.*

ctiones non tantum iecoris, sed etiam musculorum abdominis, & septi transversi : contra, si symptoma. Præterea, an cum magnitudine aucta, iungatur morbosa intemperies ; cognoscitur, quia abdominis partes non nutriuntur ob intemperiem. Quoad causam efficientem, & primū quoad proximam ; e. c. 3. l. 4. de dignoscend. puls. sic cognoscitur : tangi debet abdomē, pulsari, & commoueri : nam si fuerit anasarca, ad tactum & compressum excitabitur fouea, quæ pituitæ est indicium. Si pulsu exaudiatur sonus, instar tympani, significatur flatus, & tympanites. Si commoueatur æger de latere in latus ; & murmur, strepitus, ac veluti fluctuatio quædam aquæ secundum abdomen audiatur ; est ascites. Interdum hydropes permisti sunt : verbi gratia, si in compressione observetur fouea, cum duritie, & pulsu sonitus non audiatur ; erit tympanites : nam quia in hoc hydrope permistus est flatus, item aqua copiosa ; hæc aqua prohibet, quo minus sonitus e copioso flatu audiatur : & hoc cognoscitur e duritie, quæ tactu observatur, indicat enim flatus copiam. Quod si ascites solus sit ; nec sonitus percipitur, nec durities. Quoad causas remotas ; si materia gignatur, læsa facultate ob intemperiem iecoris frigidam ; prægressæ sunt causæ, quæ iecur potuerunt refrigerare : vt immodicus frigida potus, immoderatum sanguinis profluuium, tumor frigidus vicinarum partium, &c. Verbi gratia, si quis patiatum tumorem lienis, & hydropicus euadat, facile causa cognoscitur. Quod si hæc abfuerint, & vitia potius ad ventriculum pertineant : dicemus, materiam genitam esse ob errorem externum.

Indicationes.

Tumor, momentaneam habet permanentiam, & remota causa cedit : proinde non indicat vtile. Morbus indicat vtile : ideo si adest frigiditas abdominis, indiget calefactione. Vtiles igitur indicationes desumuntur a causa efficiente. Hæc duplex est : alia proxima, alia remota. Quoad proximam : materia vaporosa, indicat vacuans per insensibiles meatus ; sicut etiam minera, quatenus in vaporem conuertitur. Minera autem per se considerata, vaporu contradistincta, indicat vacuans per meatus sensibiles, ideoque euacuanda, siue sit pituita, siue aqua. Quoad causam remotam ; hæc est vel materia genita (*:nam indicatio sumitur a presenti ; ideoque non a materia generanda :*) vel causa generans. Genita materia est, quæ nondum producit tumorem, & nondum collecta est in cavitare (*: alias enim esset proxima materia :*) & hæc non tantum indicat euacuans, vt materia, quæ in cavitatem fluxit, & proxima dicitur ; sed etiam ratione motus & fluxionis indicat vacuans reuulsorium, deriuatorium. Causa generans hanc materiam, est iecoris dyscrasia : quæ indicat alterans per contrarium. Quoad causam causæ : si morbus sit vel in liene, vel in aliis partibus vici-

bus vicinis; quid indicent harum partium morbi, e propriis capitibus petendum. Vitales indicationes desumuntur a subiecto; non tamen ab abdomine, quia non est pars præcipua, quæ eam obtineat præstantiam, ut ab ea indicationes vitales haurire cogamur: vnde interdum neglecta abdominis virtute, abdomen pertunditur. Per subiectum igitur hoc in loco, non intelligimus subiectum morbi, sed causæ morbificæ, causæ generantis: quod subiectum est hepar, interdum lien, interdum ventriculus. Sed sufficiat solum versari circa iecur: quod sane, ad similitudinem ventriculi, per suum calidum innatum indicat moderate calefaciēs, nutriendus: & per proportionem substantiæ suæ propriæ requirit Hepaticum auxilium, quod foueat & roboret propriam iecoris substantiam.

Indicatio a subiecto causa generantis.

Malum hoc ab initio non est incurabile: comment. 111. lib. 5. de vict. ac. Augetur periculum pro vi differentiarum, ut interdum spes omnis aboleatur. Quoad formam: deterior est hydrops, si tumor morbus est; si annexa intemperies frigida morbosa. Quoad differentias a subiecto (: non morbi, quia hoc subiectum idem semper est:) causarum efficientium primarum; tympanias difficilius curatur, quam ascites.

Prognostica.

Quoad differentias a causa efficiente. Si causa proxima, sit materia flatulenta, difficulter vacuari potest, quia per meatus insensibiles educenda: ut autem residet in cavitatem internam peritonæi, ægerrime euacuatur: quo respiciens Aëtius, dicit: tympaniam difficilius curari. Si respicias ad causam remotam, generantem has materias; cum materia aquosa fiat a iecore frigido magis intenso, quam flatus & pituita: ob id dixit Auicennas, ascitem difficilius curari. Non ergo pugnat cum Aëtio, qui respexit ad proximam causam. Præterea pro discrimine causæ remotæ, varie etiam prædicendum. Si iecoris frigiditas sit coniuncta scirrhus; mors prædicenda. Et si fiat e scirrhus lienis, qui sit incurabilis; etiam impossibile est, iecoris frigiditatem, quæ fouetur a scirrhus lienis, e toto superare. Sed differentia est: quia si scirrhus in iecore est, citius perimit. Si contingat, verbi gratia, ut fiat per morbum acutum (: nam huic interdum hydrops succedit, com. 1. lib. 2. prognost.) ut plurimum lethalis est: hydrops; quia in iecore est insignis noxa, & virtus est debilis, ob morbum acutum præcedentem.

Secunda est vena, dum in corpore hydropico peccat sanguis, & virtus permittit. Virtus potest esse robusta in quacunque hydropis specie, etiam in ascite; vnde Auicennas in ascite abdomen perforat, cum virtus est valde fortis. Sanguis peccat, si fiat hydrops e suppressione sanguinis menstrui, hæmorrhoidum. commen. 111. lib. 4. de vict. acut. & hic hydrops

Curatio: Venæ sectio.

non est tympanias, non ascites, sed hypofarca: imo si esset ascites, non prohiberetur venæsectio, si sanguis peccaret ob suppressam aliquam euacuationem. Errant igitur qui ad solam auctoritatem respiciunt Galeni, dicentis, non esse secandā venam in hydrope, nisi sit hypofarca, & fiat e sanguinis suppressione. Hinc Auicennas, ad methodum respiciens, dicit in ascite secandā esse venam, dum hydropicus conqueritur de dolore lateris: significans, si hydropicus afficiatur etiam inflammatione, pleuritide, angina, &c. venam esse secandam, cum in his malis peccatum sanguinis sit vehemens.

*Vesicatoria,
& fonticuli.*

Præterea in hydrope vesicatoria probantur, quæ possunt abdomini & cruribus opportuno tempore applicari. Probantur & fonticuli, nisi aliquid prohibeat, in ascite: prohibet autem quandoque virtus, pertinens ad crura; quia cruribus sunt administrandi, ut colligitur e com. aph. 8. sectio. 6. Si enim in hydrope crura sint tumefacta; virtus crurum prohibet exulcerationem fonticulorum; cum periculum sit, ne vlcera putrilaginosas, & gangrænosas euadant. Si ergo tumida sint crura, locum non habent fonticuli: si nondum sint tumida; optimum est vlcera excitare fonticulis.

Punctio.

*παροξύση
σις.*

Præterea in ascite probatur punctio secundum vmbilicū, & scrotum; ubi hæ partes tumidiore apparent, ob aquæ præsentiam. Prodest etiam punctio secundum talum. c. 3. l. 9. κ ππ. Probatur setaceum circa scrotum, si pars illa est aqua repleta. Tandem ad abdominis perforationem confugiendum, dum summa est vis materiæ aquosæ, ut mitioribus euacuari nequeat. Summa vehementia cognoscitur; quando breui tempore copiosa aqua generatur. Euacuatio in hac materia, non fiat confertim, quia virtus non potest sustinere. *Tempus*, est præsentia indicantis, si nihil prohibet. Quando ergo copiosa est materia, & virtus fortis; non debemus expectare dum patientes proximi sint morti. Quoad *Vbi*: perforatio facienda in abdominis parte dextra, si lien est affectus; in sinistra, si iecur; per tres digitos sub vmbilico versus latera. Indicatur hoc a subsistentia aquæ. Aqua indifferenter subsistit in qualibet parte ventris inferioris: nec tamen quælibet abdominis pars indifferenter aperitur; quia affectus, secundum aliquas partes prohibet, secundum aliquas permittit. Dum enim affectio est in liene, oportet ut æger decumbat in parte sinistra: & hic decubitus est magis commodus, ratione huius ægri; quod si ergo foramen in hac parte fieret, vix posset præcaueri, ne aqua assiduo egrederetur. Eadem ratio est de iecore. Cucurbitulis etiam, & aliis cheirurgicis materiis uti licet: magna potissimum cucurbitula, cum multa flamma, abdomini in tympanite admoueri potest.

*Cucurbitu-
la.*

*Medica-
menta.*

Præsuppositis medicamentis communibus, de appropriatis loquemur: ea sunt

ea sunt Euacuantia, Alterantia, & Corroborantia. Vacuantia vacuant vel per *Διαφύγνιν*, vel per Sensibiles meatus. Sensibiliter vacuantia, alia respiciunt causam remotā tumoris, alia proximam. Materia remota, est aqua, vel pituita. Aqua euacuari potest per aluum, & per lotium. Per aluum euacuatur materia aquosa *succo iridis, succo soldanella, succo ebuli, & sambuci*. Respicimus hic ad materiam, quæ nondum in abdominis cavitatem est collecta, sed colligi potest: ideoq; cum adhuc sit in venis & ductibus, non egemus remediis vehementissimis, nec ad elaterium ascendendum. Pituitosa materia euacuatur *agarico, carthamo*: non licet vti colocynthide. De *rhubarbaro* nihil dicimus, quia in hydrope est instar pestis; cum non bilis, sed pituita sit euacuanda. Utendum igitur agarico; non vehementioribus: quia respicimus ad pituitam, quæ residet circa iecur, & partes vicinas. *Vsus. Quantum*: succi propositi exhiberi possunt a ʒij. ad ʒvj. Et his utendum, toto ferme morbi processu, non tantum ante vehementiora, sed & post, prout aderit præsentia huius materiæ, quæ regeneratur, & nondum est perducta ad locum, ut tumorem efficiat. Licet etiam gratia huius materiæ vti diureticis proprie dictis. Quoad *modum*: potius administrantur in pulvere; quia omnis materia humida, sua humiditate actuali nocet.

Vacuantia
materiam
remotam.

V. D. Seno prax
¶ 6. s. 2. c. 3. 2.

Quæ causam proximam tumoris sensibiliter vacuant; debent esse efficacissima. Ratione aquæ igitur probamus *elaterium, antimonium*; quia hæc materia reperitur in illa cavitatem abdominis, quæ est inter peritonæum & intestina, ubi non sunt meatus: unde necessarium est, ut medicamentum summa violentia attrahat materiam illam aquosam: ideo licet vti *elaterio* ad ʒij. iij. iij. & *ultra, cum pilulis alephanginis, pro correctione elaterii*. Ratione pituitæ, ascendendum ad *trochiscos alhandal, qui conficiuntur e colocynthide*: probantur *pilule foetide, de euphorbio*. *Vsus: quando*: His utendum post initiora: primum enim mitioribus, utendum, deinde valentioribus, & rursus validioribus, pro præsentia materiæ vel proximæ, vel remotæ. Quoad euacuantia insensibiliter; probatur *medicamentum e cochleis, Aetii: medicamentum ex artemisia, decoctum in vino genoso, & dictamno Cretico*. *Emplastrae baccis lauri maxime probantur*. Si mittatur homo in aceruum frumenti, sub radiis solaribus; est mirabile. *Sudorifera probantur, & præsertim novum illud instrumentum ligneum, quod ad exigendos sudores, in morbo potissimum Gallico, iam usurpari solet*. Probatur *emplastrum confectum ex albo veratro: unguentum Agrippæ*.

Vacuantia
materiam
proximam.

Roborantia sunt calida, ut *decoctum guaiaci, sassafras: item hepar lupi valde commendatur*. In viuendi ratione, ab omni humido abstinendum.

Alterantia,
& roboran-
tia.

Plenior affectuum iecoris explicatio: & primum de vitiis ad hepar, ut membrum simile, spectantibus.

*Morbi iecur
infectantes.*

ECVR potest considerari, ut membrum simile & dissimile: ideoq; variis morbis affici potest, cap. 6. lib. 8. x. τὸ π. cap. 7. lib. 5. loc. aff. Ratione partium similarium affici potest iecur Intemperie; item Imbecillitate, quam vocant hepaticam affectionem; præterea Cachexia & Hydrope. Ratione partium dissimilarium, affici potest iecur Obstructione. Quod si consideretur iecur simul & ut simile, & ut dissimile; afficitur Inflammatione, Scirrho, Ulcere. Inflammatio, quatenus est intemperies, pertinet ad partes similes: quatenus tumor, seu magnitudo aucta, ad dissimiles pertinet. Idem dicendum de tumore scirrhoso. Ulcus est soluta unitas, quæ in partibus similaribus & dissimilaribus locum habet. Si iecur consideretur ratione suæ proprietatis, ut pars determinata; potest detineri morbo Gallico, de quo nos infra operis huius libro quinto agemus.

De iecoris Intemperie, Imbecillitate, Cachexia, & Hydrope: primo quidem de Definitionibus, & Causis.

*Dyscrasia
nomen.*

*Dyscrasia
iecoris,
quid?*

Per intemperiem intelligimus morbosam: quia versamur in parte curatrice, non in parte tuendæ sanitatis. Galenus enim cap. 4. lib. 2. temper. aliam facit intemperiem sanitatis, cuius ratione membrum est vel neutrum, vel insalubre, persistit tamen intra latitudinem sanitatis. Alia intemperies est ægritudinis, cuius ratione membrum egreditur limites sanitatis, & non est amplius neutrum, sed ægrum. *Est autem intemperies, temperamentum naturale immutatum, ladens operationes iecoris.* Est crasis naturalis immutata: quia dum fit intemperies, fit morbus, qui procedit ex immutatione naturalis temperamenti. Est autem temperies mutata: & propterea morbus non est in fieri, sed in facto esse: morbus non consistit in mutatione, sed in mutato esse. Quæ autem sint causæ, ob quas naturale temperamentum immutatur; diximus cap. de intemperie ventriculi: verbi gratia cibus calidior, medicamentum calidius; hæc enim ut ventriculū calidiorē

rem reddere possunt, ita etiam iecur. Quod de causa calefaciente dicimus; idem de refrigerante, & reliquis dicendum. Facultas iecoris attractrix & alteratrix potissimum læduntur ob intemperiem frigidam: retentrix ob dyscrasiam humidam: expultrix ob siccam. cap. 2. lib. 3. de symp. caus. Hinc colligendum, si iecur afficiatur intemperie frigida; succedere hepatis imbecillitatem, cachexiam, & hydropem: quando enim non est admodum intensa intemperies, fit iecoris imbecillitas: si intensior, fit cachexia: si adhuc magis intendatur, fit hydrops.

Imbecillitas iecoris vocatur affectus hepaticus, per quem interdum Galenus videtur intelligere frigidam intemperiem. At lib. 8. α. π. imbecillitatem iecoris etiam ex aliis intemperantiis oriri, statuit; cum dicit, pleraque hepatis affectiones, initium ducere ab illis deiectionibus, in quibus excreta similia sunt loturæ carnis animalis recens mactati. Verum quidem est: quod illæ deiectiones non perseverant, dum malum progreditur, sed mutantur, pro discrimine intemperiei: vnde optime locutus est Galenus, quando dixit, initium capere a deiectionibus. Inter initia sunt illæ deiectiones; mutantur autem malo progrediente, ut infra in signis trademus. Et forsitan Altimarus hoc non vidit. Exquisita imbecillitas & proprie dicta, refertur ad intemperiem frigidam; ratione cuius attractrix iecoris non attrahit, ut deberet; & sanguificatrix diminute sanguificat: vnde imminuitur functio attractricis & alteratricis, ratione frigiditatis. De causis autem intemperiei frigida, locuti sumus cap. de intemperie ventriculi.

Quod si frigida iecoris intemperies magis confirmetur; introducit Cachexia, id est, malus habitus totius corporis: quod vitium est via ad hydropem, sicut imbecillitas ad cachexiam. Fit cachexia (quicquid dicat Altimarus) quando non fit bona nutritio, ob tertiam coctionem læsam. Læditur autem coctio hæc tertia, (sicut etiam coctio ventriculi, c. 1. l. 3. de sym. caus.) non tantum ob intemperiem partium, ut Altimarus velle videtur; sed etiam ob errorem externum, id est, ob vitium alimenti: maxime cum vitium primæ coctionis non possit corrigi in secunda; nec secundæ vitium in tertia. Læditur ergo coctio illa tertia, ob noxium alimentum, id est, ob vitiosum & improbum sanguinem, qui generatur ratione intemperiei iecoris frigida. Hæc autem est Exquisita Cachexia. Notha enim secundum Auicennam fieri potest, etiam ob vitium pulmonis; quando aqua in pulmone colligitur. Quare Cachexia est deformitas totius, procedens ab intemperie frigida iecoris. Hinc colligitur, malum hoc esse symptoma, consistens in qualitate mutata; quæ qualitas mutata refertur in frigidam intemperiem iecoris, tanquam in morbum præcipuum.

Hydrops.

Si intemperies magis magisque confirmetur, cachexia degenerat in hydropem, seu aquam intercutem. Hoc malum fieri nequit, nisi iecur afficiatur frigida intemperie. Temperamentum enim iecoris mutatur in frigidius, ut alimentum non conuertatur in probum sanguinem, sed vel in aquositatem, vel in sanguinem pituitosum, vel in flatu. Et hic est hydrops exquisitus, in quo iecur per essentiam afficitur; ad differentiam Nothi hydropis. Galenus. c. 7. l. 5. d. loc. aff. dicit, in hydrope affici iecur, interdum primario, interdum secundario. Quod male quidam interpretantur; interdum per essentiam, interdum per consensum. Si enim in omni hydrope iecur afficitur dyscrasia frigida; quomodo potest affici per consensum? Quare statuendum, iecur semper per essentiam affici: frigidam tamen hanc dyscrasiam aliquando in iecur primo introduci, interdum primo in alias partes, & ab his postea in iecur: verbi gratia, si quis post ieiunium bibat aquam frigidissimam & copiosam: verisimile est, hinc iecur primo refrigerari, ob quam refrigerationem non fiat bona sanguificatio. Interdum autem ab aliis partibus frigiditas iecori impertitur. ca. 5. l. 2. ad Glauc. ut, si ob scirrhum lienis hydrops oriatur: cum enim ratione tumoris lien reddatur frigidus, hanc suam frigiditatem iecori communicat, ut iecur afficiatur frigido morbo. *Hydrops ergo est tumor ventris productus ab intemperie frigida iecoris.* Tumor interdum est morbus, si ad insignem perducatur magnitudo, ut functionem lædat, interdum est symptoma, cum non lædit functionem: ut explicatur c. 12. l. d. diff. morb. Quare Galenus ad varia respiciens, varie loquitur: nec ob id sibi contradicit, ut Argēterius existimat: nam in lib. de tumoribus præter naturam, circa finem, connumerat hydropem inter tumores, quatenus est morbus. At l. d. diff. sym. c. 4. vult, hydropem esse symptoma, & quidem in genere functionis læsæ. At obiicitur: si tumor est symptoma; non tamen est læsa actio, sed qualitas mutata? Respondendum Galenuum loco citato, hydropem considerare ut symptoma est, non ventris inferioris, sed iecoris: iecoris morbus est frigida dyscrasia; symptoma vero est læsa sanguificatio. Dicitur tumor ventris inferioris, ad differentiam hydropis, qui fit e pulmone, & est tumor in ventre medio. Hic tumor ventris inferioris, producitur a frigida intemperie iecoris, ad differentiam hydropis nothi. Porro frigida iecoris intemperies in hydrope semper adest, secundum Auicennam; quia calor iecoris imminuitur, tum quia resoluitur, tum quia interdum exstinguitur: nam calor iecoris naturalis interdum repente imminuitur, interdum autem longiori temporis spatio remittitur. Et hoc Auicennas desumpsit e Gal. com. 1. l. 2. prog. & ca. 7. l. 5. loc. aff. c. 5. l. 2. ad Glauc. & com. aph. 22. sect. 3. Addit Galenus, intemperie hanc

*Definitio hydropis.**Frigida iecoris intemperies: & huius causa.*

hanc frigidam, esse vel Cum tumore iecoris, vel Citratumorem. Dum est citra tumorem; hoc fit, vel ratione causæ Calefacientis, & proinde dissolventis calorem naturalem (:sicut minor flamma a maiori dissipatur, ut etiam insinuat Alexander:) vel ratione causæ Refrigerantis. Quæ autem sit causa calefaciens, quæ refrigerans; dictum est in ventriculi intemperie: verbi gratia, immodicus usus medicamentorum calefacientium, usus frigidorum, copia frigida. Admonet Gal. imminui calorem iecoris, quia causæ calorem imminuentes, agunt in iecur, vel Immediate, vel per Medium. Immediate, dum verbi gratia e potione frigida iecur refrigeratur (hic in curatione respiciendū ad iecur, non ad aliam partem.) Interdū causæ agunt per medium; quod vel est Totum corpus, vel aliqua corporis Pars. Totum corpus multis de causis refrigerari potest: interdum propter febres, quæ calorem dissolunt; interdum ob immodicas euacuationes, quæ corpus refrigerant: idem accidit ob suppressam vacuationē consuetam, vel mensium, vel hæmorrhoidum: sic enim totum refrigeratur, & frigiditas iecori impertitur. Pars autem refrigerata iecori impertitur frigiditatem, vel per simam partem, ut refrigeratus ventriculus, refrigerata intestina, mesenterium refrigeratum, lien vitio frigido laborans: vel pars iecori frigiditatem communicat, per vias spectantes ad partem gibbam; ut sunt partes spiritales, nimirum pulmo, item renes & uteris. Hæ sunt causæ hydropis.

Sed pro recta hydropis curatione, paullo altius causas eius rimari oportet. Hydrops omnis fit a iecoris frigiditate: com. aphor. 1. r. sectio. 4. attamen discrimen est: nam, si intensior sit frigiditas, oritur Ascites, quia aqua *Causa triū hydropis specierum.* producitur, seu aquositas, & sanguis serosus: si frigiditas remissior, producitur vel sanguis pituitosus, vnde Hyposarca; vel flatus, vnde Tympanias. Loquemur ergo de causis materiæ aquosæ, pituitosæ, & flatulentæ.

Materia aquosa, secundum Auicennam, est causa coniuncta ascitis, seu tumoris abdominis (non intemperiei frigida, cuius est effectus.) Hæc *Ascitis causa.* materia aquosa frigida est & humida, quia producitur ab intemperie, non calida, sed frigida; effectus autem sapiunt naturam suarum causarum: item oritur e potione frigida, ex usu cucumeris, anguriæ, melonum. Hæc aqua dum egreditur per abdomen, aut per alias vias, foeret, nec videtur putredinis expers: vnde qui ascite laborant, interdum magna siti afficiuntur; vapores enim ab aquosa materia prodeuntes, calidi, sicciq; petunt os ventriculi. Frigida quidem hæc est materia, quia producitur a frigido: sed postquam genita est, cum sit excrementitia, & resideat in loco, qui familiaris & naturalis non est aquositati; putrescit, & ratione putredinis calorem acquirit: vnde sitis, & reliqua fiunt. Hæc materia aquosa, est portio cibi &

P p p p

*Quibus de
causis mate-
ria aquosa
in corpore
colligatur.*

potius: quos dum natura conficere non potest, producit sanguinem aquo-
sum: interdum & lotium ipsum permiscetur, nam ascite laborantes, exi-
guum reddunt lotium. Residet hæc materia inter Zirbum, & Siphac, id
est, inter omentum & intestina, vt pertingat etiam ad diaphragma. Sed
dubitatur, cur hæc materia in corpore colligatur? & cur potius in pro-
posito loco, quam in aliis? item per quas vias in hanc abdominis capaci-
tatem deferatur. Secundum Auicennam, colligitur hæc materia in cor-
pore, vel ratione Facultatis; vel ratione Materiæ, vel ratione Viarum. Ra-
tione facultatis, vel Segregantis iecoris, vel Attrahentis renum. Dum
enim iecur est robustum, & optima fit sanguificatio; fit etiam segrega-
tio & expulsio excrementorum, & proinde serositatis: quæ omnia fiunt
a valido iecore. Sin accidat, vt iecur frigidius euadat; non potest propria
munia obire, non recte sanguificat, non segregat: & hic est exquisitissi-
mus hydrops, quia fit vitio iecoris. Si autem renes consideremus; dum
sunt robusti, valide attrahunt: dum imbecilles sunt, & præsertim dum
frigidi, non attrahunt, & proinde serositas colligitur. Et hic est hydrops
spurius: præsertim si cum frigiditate renum, non fuerit coniuncta frigi-
ditas iecoris. Vitio autem materiæ hoc fit; quoties materia vel plurima
est (vt Auicennas inquit) vel non bene digesta. Plurima est, cum aliqui
frigida copiosissima vtuntur. Et animaduertendum; si accidat, vt simpli-
citer retineatur potio, & venter intumescat, hic est hydrops spurius, qui
facile tollitur: Si vero non modo detineatur potio, sed etiam refrigere-
tur iecur; tunc hydrops est legitimus. Materia autem non bene digesta
est, dum non bene concoquitur a iecore: & hic est hydrops exquisitus.
Ratione viarum fit hydrops, quoties viæ angustantur, & potissimum
viæ ad renes pertingentes. Angustantur autem vel ratione materiæ co-
piosæ, crassæ, vel viscidæ, interdum ratione calculi, ratione apostema-
tis, inflammationis. Hæ causæ sunt, per quas materia in corpore retine-

*Cur mate-
ria potissi-
mū in abdo-
mine coacer-
uetur.*

tur. Sed cur potissimum residet in cauitate abdominis? Auicennas di-
cit hoc fieri, ob imbecillitatem partium, ob propinquitatem, & ob mi-
nus incommodum. Ob imbecillitatem partis: quia partes debiles faci-
le suscipiunt: illa autem pars laxa est & debilis. Accedit propinquitas: est
enim cauitas illa maxime proxima parti affectæ: quia iecur in ventre in-
feriori residet. Denique minus detrimentum est; nam copiosa aqua
diu potest in illa cauitate detineri, citra ægri interitum, & citra do-
lorem.

*Quibus viis
materia a-
quosa in ab-
domen con-
fluat.*

Sed per quas vias hæc aquositas deferatur? Plures sunt modi proposi-
ti ab Auicenna. Primus esse potest, quem proponit Galenus, comment.
aphoris

aphorism. 55. sectio. 7. vbi vult, iecur interdum scatere quibusdam pustulis, seu vesicis, aqua repletis, quæ postea, dum disrumpuntur, sunt in causa, vt necessario illa aquositas in abdominis cavitatem dilabatur. Interdum citra has vesicas materia in iecore residet, & in cavitatem fluit. Interdum fluit per venas mesaraicas. Interdum per vmbilicales venas, quæ disrumpuntur. Interdum hic fluxus fit, si vas aliquod vrinarium disrumpatur: tunc enim serosa materia confluit in cavitatem abdominis. Et hic est exquisitus hydrops, in quo materia gignitur a frigiditate iecoris: & nisi ab hac gignatur, non est exquisitus hydrops, per quasvncq; vias materia fluat.

Quod de aqua & ascite iam diximus; idem dicendum de sanguine pituitoso, de hydropo hyposarca: qui, si exquisitus esse debet, necessarium est, vt sanguis pituitosus gignatur a iecoris frigiditate. Hinc Auicennas dicit, in hyposarca tertiam coctionem lædi, ita vt materia alimentalis partibus adhærere nequeat; vnde partes tument, & fit tumor œdematosus. Hæc coctio læditur, vel vitio Partis, vel vitio Materiæ. Ratione partium corporis; cum refrigeratæ sunt: vt contingere solet iis, qui degunt in locis humidis, palustribus, in carceribus humidioribus: ob has enim causas extremæ partes corporis, ita refrigerantur, & languent; vt, licet ad partes optimum deferatur alimentum, non tamen mutari possit, nec regi a partibus tumentibus. Et hic hyposarca nothus est, quia non fit vitio iecoris. Vnde hyposarca interdum non admodum difficulter curatur; si scilicet non sit exquisitus. Interdum coctio tertia læditur vitio materiæ. Hæc materia, quæ causat tumorem totius, interdum est materia non pituitosa, sed liquefacta; quemadmodum accidit in febribus. Quando igitur colliquamenta fiunt, & angustia est in viis renum: non est impossibile materiam liquefactam, protrudi ad externas corporis partes: quæ cum non possit in substantiam partium conuerti; intumescunt partes. Sed hic spurius est hydrops, imo neq; hydropis nomen meretur: cum potius fiat ratione causæ calfacientis. Interdum est materia pituitosa, quæ ad partes deferatur: ideoq; cum vitiosum alimentum affluat, læditur coctio, non vitio partium, sed vitio ipsius materiæ. Hæc autem materia triplicem habere potest generationis modum. Primum enim hæc materia pituitosa produci potest, ob victum pituitosum: & hic non est hydrops legitimus. Deinde hæc materia fieri potest ob errorem ventriculi, ob dyscrasiam ipsius: & frequenter solet contingere eiusmodi hydrops, sed non est exquisitus, cum non fiat vitio hepatis, sed ventriculi. Tertio fieri potest a frigiditate, & diminuto calore hepatis: & hic est hydrops anasarca exquisitissimus.

*Tympania
causa.*

Idem prorsus dicendum de materia flatulenta, quæ tympanitis est causa. Hæc materia flatulenta producitur, vel ratione Materiæ, vel ratione Agentis, secundum Auicennam: quod a Galeno desumisse videtur, qui cap. 7. lib. 14. meth. vult, materiam flatulentam generari, interdum a calore diminuto, interdum a calore auctiore reddito: nec enim flatus tantum producantur a frigida intemperie. Quod si materia flatulenta producat ab intensiori calore; hoc necessario fit ob materiæ vitium, quæ suapte natura est flatulenta, vt sunt legumina: Et hic hydrops non est exquisitus, cum non fiat ob iecoris frigiditatem. Si flatus fiant vitio agentis: in tympania multiplex potest esse agens: nimirum intestina frigida, ventriculus frigidus: interdum contingere potest, vt iecoris intemperies potius calida sit, quam frigida, inter initia, quando fit vitio ventriculi, non iecoris. At si fiat iecoris vitio, est exquisitissimus hydrops. Sed oritur dubitatio: nam com. aphor. 11. sect. 4. dicitur, ascitem produci ab intemperie frigidiori; hypofarcam & tympaniam, a remissiori. Hinc ergo sequi videretur; quod, sicut iecur primo remisse, deinde intense frigidum fit; ita etiam patiens primo hypofarca, vel tympania, postmodum ascite, apprehendi debeat? Cui tamen experientia repugnat; cum multi ab initio statim ascite, eoq; legitimo, corripiantur? Responsio: Causæ refrigerantes interdum adeo sunt potentes, vt breuissimo temporis spatio inducant dyscrasiam intense frigidam; vnde quamprimum fit, ascites. Præterea notandum, has materias in hydrope plerunq; esse permistas: vt interdum tumor abdominis producat e materia pituitosa, & aquosa, & flatulenta. Frigida enim intemperies, siue intensa sit, siue remissa, has materias potest producere; idque ob diuersitatem materiæ & ciborum; non ratione agentis: sic cibi quædam partes sunt aquosæ; aliæ quæ facile in pituitam vertuntur, nonnullæ quæ in flatum. Idem in sanis quoq; conspiciamus: iecur enim sanum, vnica constans temperie, per eam e variis ciborum partibus, non tantum sanguinem generat, sed etiam alios succos alimentales.

De Differentiis.

Differentia.

Intemperies, vel est Sine materia, vel Cum materia. Quæ sine materia, est Simplex vel Composita, vt diximus cap. de intemperie ventriculi. Si cum materia: hæc est sanguinea, pituitosa, biliosa, melancholica, flatulenta. Cum autem intemperies frigida occurrat: si remissa fuerit, oritur Imbecillitas dicta: si intensior, Cachexia: si adhuc intensior, Hydrops: Et, si ratione dyscrasie frigide intensioris, producat pituita, fit Anasarca; si flatus, Tympanias; si aqua, cum summa est intemperies, fit Ascites.

De Si-

De Signis.

Ad iecoris dyscrasias cognoscendum, oportet excrementa inspicere, *Dyscrasia iecoris signa.* c. 7. l. 5. loc. aff. Si enim hæc vitiosa sint, & nullus error commissus in cibis, ratione vel quantitatis, vel qualitatis, vel ordinis: statuendum, esse vitium aliquod internum, id est, intemperiem alicuius partis, potissimum ventriculi, vel iecoris: id quod e corporis colore internosci potest: si enim nulla in corporis colore appareat mutatio, intemperies est ventriculi; si color mutetur, iecur intemperatum est. Nos ad hoc signum a colore sumtum (: cui multum Galenus tribuit, ut etiam Auicennas, cap. proprio:) alia addere possumus. Dum enim ventriculus læditur, non modo excrementa sunt mutata, sed etiam aliquid chyli excernitur. Quæ autem sit intemperies, num calida, frigida, humida, sicca; cognosci potest e cap. de intemp. ventriculi: & ex iis quæ proponit Galenus c. 6. l. 8. *α. π. π.* Verbi gratia, si calidior fuerit intemperies, aderit cibi inappetentia, potionis appetentia, id est, sitis: pulsus frequens, velox: deiectiones biliosæ. Et quia intemperatum est iecur, interdum etiam aliquid sanguinis egreditur; ut quidam dysenteriam esse suspicentur, sicut Galenus dicit, cum tamen non sit: vomitus biliosus, interdum bilis æruginosæ, secundum Alexandrum, lotium flauum: caliditas mordax, præsertim secundum plantas pedum, & volas manuum: scabrities linguæ: corpus emaciatum. His addi possunt causæ calefacientes prægressæ: ite quod ægri calidis læduntur, iuuantur frigidis. Si dyscrasia, frigida: erit potius cibi appetentia, nulla sitis, pulsus tardus, rarus; excrementa pituitosa, &c. Si humida intemperies; nulla sitis, pulsus mollis, excrementa humidiora; lotium spissum, crassum, secundum Auicennam, neque corpora gracilia: præcessere causæ humectantes, iuuantur siccis, læduntur humidis. In sicca intemperie, omnia sunt opposita. Quod de intemperie simplici diximus: item de composita statuendū, signis coniunctis. Si intemperies annexam habeat materiam: num hæc materia sit sanguis, bilis, pituita, melancholia, flatus: cognosci potest ex iis, quæ diximus cap. de intemp. ventriculi.

Hepatica affectio, cognoscitur ex excrementis. c. 7. l. 5. loc. aff. c. 6. l. 8. *Imbecillitas hepatis signa.* *α. π. π.* Non sufficit, eam indicari e subrubicundis excrementis, quæ similia sunt loturæ carnis, &c. sed cum imbecillitas hepatis multiplex sit; distincte cognoscendum, quænam facultas potissimū lædatur. Si enim læsa fuerit attractrix; deiectiones erunt liquidæ, chylosæ, quia chylus non attrahitur. Si alteratrix, id est, sanguificatrix; tunc apparebunt deiectiones illæ, similes loturæ carnis. Si retentrix fuerit debilis; non tantum hæc deie-

ctiones apparebunt, similes loturæ carnis, sed etiam frequens erit deiectionio, quia retentrix læsa, non retinet, ut opus est: hoc non fit dum alteratrix læditur. Si expultrix læditur; potius est alui stipticitas, & exigua deiectionis.

*Cachexia.
signa.*

Malus habitus facillime cognoscitur: totius enim corporis habitus sub-
tumidus veluti est. Sed distinguendum, an hoc vitium productum sit, vel
ratione partium externarum corporis, vel ratione materiæ. Si vitio par-
tium; præcesserunt causæ, quæ potuerunt partes labefactare, refrigerare,
humectare: verbi gratia, si quis decubuerit in carceribus subterraneis, in
locis frigidis & humidis. Si nihil tale præcesserit; iudicandum, cachexiam
ortam esse, ratione materiæ, seu pravi alimenti ad partes delati. Vtrum
autem alimentum hoc vitiosum sit redditum, vel ob errorem externum,
in cibis, vel ob vitium ventriculi, vel ob vitium iecoris; e propriis capiti-
bus cognoscendum: si præcessit prava viuendi ratio; si sunt indicia læsi
ventriculi: his non apparentibus, indicatur hepatis intemperies. Cache-
xia autem triplex est: nam est via ad hydropem, vel ascitem, vel hyposar-
cam, vel tympaniam. Si via fuerit ad tympaniam; flatus dominantur, sunt
querelæ de flatibus: unde tympanites imminet. Si hyposarca immineat;
in toto corpore apparet veluti flauities quædam & extumescencia, ini-
tium œdematosi tumoris, qui sane non apparet in cachexia tendente ad
ascitem, vel tympaniam. Si ascites immineat, lotium sensibiliter imminui
conspicitur.

*Hydrops
signa.*

Hydrops facile cognoscitur e tamore ventris inferioris, qui effatu di-
gnus est; adest sitis, difficultas anhelitus, &c. Præterea e commen. 3. lib. 2.
prognost. adest tumor pedum, in omni specie hydropsis, magis tamen in
vna, quam in altera. Quoad signa differentiarum: num hydrops origi-
nem duxerit a causa vel calefaciente, vel refrigerante; cognoscitur ex iis
quæ fuere prægressa. An hydrops subsistat, vel cum tumore scirrroso ie-
coris, vel citra: cognoscitur ex indiciis tumoris scirrrosi; de quibus pro-
prio capite. Præterea oportet distinguere, an causa hydropem faciens,
agat in iecur vel per aliquod medium, vel immediate: Si enim nullum fue-
rit vitium in toto, si nulla etiam sit noxa in parte corporis; certe hydrops
ortus est a causa, quæ sine medio iecur reddidit intemperatum: verbi
gratia, si hydrops frigidæ potum secutus est; cui dubium est, sine medio
eum esse causatum? Quod si, verbi gratia, præcesserit scirrhosus lienis; pa-
tet quod ex hoc duxerit originem. Si solita vacuatio sit suppressa; facile
est concludere, e toto originem duxisse, & a toto iecur fuisse affectum.
Quoad species hydropsis; e cap. 3. libro 4. de dignosc. puls. oportet ab-
domen

domen tangere, percutere, & ad latera conuoluer. Compresso enim abdomine, si fouea inducatur, tanquam in pasta; est anasarca, tumor œdematosus, pituitosus. Si pulsu sonitus audiatur, vel etiam durities percipiatur; est tympanites: percussio enim & collisio flatum, edit strepitum. Sed præterea etiam duritiem considerare oportet: si enim percusso abdomine hydropici, non audiatur sonitus, interim autem sit durities; etiam tunc est tympanias: nam durities illa non potest fieri a pituita, nec ab aqua, sed a flatu. E duritie ergo infertur tympanites, licet non sit sonitus: sed is non est verus tympanites, sed permixtus cum ascite: unde cum venter sit repletus flatu, & aqua; ratione flatus sit durities; aqua autem impedit, quo minus sonitus possit audiri. Si deuoluto ægro de latere in latus audiatur fluctuatio; cognoscitur aquositas, & ascites. Cognito ascite, quæritur an aqua genita sit vitio vel virtutis, vel materiæ, vel viarum. Si vitio virtutis; vel iecoris non segregantis, vel renum, non attrahentium. Cognoscitur autem e signis indicantibus intemperiem frigidam iecoris; de quibus diximus: e signis indicantibus intemperiem frigidam renum; de quibus capite proprio. Si fuerit ratione materiæ; vel est copiosa, vel non bene digesta. Si copiosa; præcessit frigida potus immodicus. Si non bene digesta; assunt signa cruditatis, excrementa cruda, vt supra diximus. Si ratione viarum: cognoscitur, quia est angustia, vel in renibus, vel in vicinis partibus. Et de obstructione renum, dicendum in proprio cap. Idem dicendum de hyposarca: oportet enim cognoscere, an productus sit, vel vitio partium, vel materiæ: idque e causis prægressis. Materia sua habet signa indicantia.

De Indicationibus.

In intemperie, oritur indicatio alterandi per contrarium. cap. 3. lib. 2. *Dyscrasia meth. cap. 3. lib. 7. meth. & pro specie dyscrasie, diuersa oritur indicatio alterandi, siue simplex fuerit intemperies, siue composita. Si materia sit coniuncta; præter alterationem, oritur indicatio euacuandi: euacuatio autem pro materiæ varietate variat: verbi gratia, si dyscrasia est cum materia sanguinea, oritur indicatio euacuandi sanguinem, &c.* *Dyscrasia quid indicet.*

Imbecillitas pender e frigidiore iecoris intemperie: ergo oritur indicatio calefaciendi. *Imbecillitatis indicationes.*

Quoad cachexiã; indicationes hauriendæ sunt a partibus extimis; a materia quæ decumbit in partes extimas; atque a iecore, hæc materiam producente. Si consideremus extimas partes, quæ veluti subtumidæ apparent: *Cachexia indicatio nos.*

considerari oportet imbecillitatem partium, quæ potest esse natiua, & ascititia. Natiua non indicat, dependet enim e lege naturæ, quia a natura factum est, ut in corpore aliquæ partes essent robustiores, transmittentes; aliquæ imbecilliores, ut sunt partes externæ: unde partes externæ non sunt corroborandæ, quia remearet materia in viscera, in partes principes, quæ a natura redditæ sunt robustiores. Imbecillitas partium ascititia originem ducit ex erroribus, qui committuntur circa habitationem in locis frigidis, & subterraneis humidioribus: unde hæc imbecillitas consistit in intemperie frigida & humida partium. Ratione ergo huius imbecillitatis ascititiæ oritur indicatio roborandi, partes externas calefaciendi & siccandi, ut beneficio huius roboris possit alimentum a toto regi. Si consideremus materiam, quæ est in causa cachexiæ; oritur indicatio euacuandi, quæcunque sit illa materia, quia noxia est. Si consideremus partem generantem, est iecur frigidum: quare oritur indicatio roborandi, id est, calefaciendi iecur; prius tamen totius habita providentia.

Hydropis indicationes:

In curatione autem hydropis, Galenus tres intentiones proponit, circa finem l. 2. ad Glauco. Primo, ut sanemus durum tumorem visceris. Secundo, ut admoveamus, quæ possunt humiditatem exsiccare. Tercio, ut in potu præbeamus præsidia, quæ urinam ciere possunt. Hæc dicta ad rei naturam reuocanda. Hydrops igitur est tumor ventris infimi, productus a frigida hepatis intemperie. Respiciendum ergo ad tumorem, & ad causam tumoris. A tumore oritur indicatio euacuandi materiam, e qua tumor producitur, siue sit aqua, siue flatus, siue pituita, &c. Et hoc est, quod Galenus dicit, applicanda esse medicamenta humores dissipantia, id est, quæ eradicant humorem abdominis. Quoad causam; hæc duplex est: materia, quæ nondum fluxit in ventrem, licet genita sit, fluere tamen potest: altera causa, est frigida iecoris intemperies. Materia genita, quæ nondum fluxit in cavitatem ventris inferioris; indicat reuellentia, & potissimum deriuantia materiam per lotium, si materia talis sit, quæ facile possit per illas vias deduci: si alia est, per alium. Hinc Galenus, ratione aquositatis, in potu offert diuretica, ut fiat deriuatio materiæ ad renes, & vias lotii. Vitium iecoris est causa, vi cuius potest noua noxia materia generari: ratione huius vitii oritur indicatio roborandi iecur: si tantum est frigida intemperies, oritur indicatio calefaciendi: At si iecur, non tantum afficitur frigida intemperie, sed etiam tumore scirrroso, & proinde afficitur mala compositione; oritur indicatio, non tantum calefaciendi; sed etiam, ratione duri tumoris, molliendi & discutiendi: unde Galenus proponit sanantia durum visceris tumorem, respiciens ad vitium iecoris, ad causam generantem.

generantem nouam materiam. Tres igitur præcipuos scopos Galen. proposuit: discussionem tumoris; reuulsionem materiæ, & roborationem iecoris.

De Prognosticis.

IECORIS intemperies vitium est non contemnendum: quia viscus læsum est præcipuum, quod natura; quantum potest, tueri conatur: ideo dum intemperatum euadit, vitium non caret periculo. Discrimen variat, pro specie dyscrasiæ, vt diximus cap. de intemp. ventriculi. Dyscrasia in actiuis, facilius corrigitur, quam quæ in passiuis est, &c. *Dyscrasia.*

Imbecillitas vitium peius est, quam simplex intemperantia: nam dyscrasia in imbecillitate est intensior; cum sit malum, quod hydropem minatur, nisi celerrime occurramus, c. 6. l. 8. *κ τὸ π*. Si tamen diligentia adhibeatur, curari potest. *Imbecillitas.*

Maior difficultas est in cachexia, quæ hydropi propior est, quàm imbecillitas. Attamen & hæc curari potest; dum modo, vt Auicennas monet, non prodeat ex hydrope pulmonis, quæ notha est cachexia: item si non prodeat e morbis acutis, quia hæc maxime est periculosa. *Cachexia.*

Galenus com. 1. 1. lib. 4. de vict. acut. eos errasse monstrat, qui tympaniam solum curari posse crediderant: nam etiam ascites, & hypofarca interdum curantur. Hydrops ergo interdum lethalis est; interdum curatur, modo facilius, modo magis difficulter, pro discrimine causarum & symptomatum: verbi gratia; si hydrops fiat post morbum acutum, est lethalis, comment. 1. & 3. lib. 2. prognost. quia vires redditæ sunt imbecillæ, & iecur est refrigeratum. Attamen Hippocrates aphor. 5. sectio. 7. ait: a furore hydrops, bonum. Furor autem existit in morbis acutis; & sic hydrops morbis acutis succedens, videretur bonus pronuntiari? Responsio. Hydrops a furore bonus est, non absolute, sed secundum quid: non ratione furoris, qui dum perseverat, celerrime homines percunt: Si ergo hydrops succedat, succedit vitio acuto, ideoque malus est, & incurabilis: dicitur autem bonus secundum quid, quia hydropici diutius vivere possunt, nam homines celerius pereunt ratione furoris. Præterea Hippocrates ait, aphor. 43. sectio. 6. si lienosis succedat intestinorum difficultas, & hæc protrahatur in hydropem; moriuntur: quia validissimæ causæ præcessere: primum enim præcessit tumor lienis, ratione cuius potest refrigerari iecur, & debile reddere totum corpus: succedit dysenteria, quæ, ratione tum euacuationis, tum doloris, vires potest labefactare ac dissolvere: vnde si postea succedit hydrops, necessario homines pereunt. Gale-

nus cap. 5. lib. 2. ad Glauc. ait, tumorem hepatis scirrhum ab initio sanari posse; antiquum esse incurabilem, unde patientes hydropici fiunt, & necessario moriuntur, quidam tardius, quidam citius: citissime quidem illi, in quibus alui fluxus coniungitur: vires enim valde dissipantur, dum iecur patitur scirrhum, & hydropem, aluique fluxus accedit. Hippocrates tamen aph. 29. sect. 7. inquit, ventris fluxum fortem esse bonum: ubi loquitur de hypofarca (:non de hydrope in genere:) qui non fit ob tumorem scirrhum lienis; & præterea si euacuatur materia, quæ euacuari debet: Nos autem supra loquebamur de alui fluxu, qui coniunctum habet hydropem, scirrhumque lienis, unde vires prosteruntur. Addit Auicennas, hydropem e liene procedentem esse minus prauum, quam qui e iecore primario oritur; lien enim non est membrum principale, ut iecur. Hæc sunt prognostica ratione causarum. Quoad symptomata, Auicennas dicit, pessimum esse hydropem, dum ea quæ excernuntur admodum fœtida sunt: indicant enim corruptionem; & summam virium imbecillitatem. Pessimus etiam hydrops est, dum quasi portiones quædam carneæ aluo reiciuntur: indicant enim iecoris corruptionem, & citam mortem afferunt. Præaus est hydrops, quando in alui deiectionibus aliquid sanguinolentum conspicitur: tunc enim non euacuatur materia, quæ hydropis causa est, sed sanguis, qui non deberet vacuari. Sumuntur etiam prognostica a lotio: Quanto enim lotium magis est exiguum, tanto deterior hydrops; quia significatur materiam in ventrem decumbere. Eo etiam peior hydrops, quo magis coloratum est lotium: non enim tingitur ob iecoris caliditatem, sed ob partes sanguinis; neque ratione frigiditatis portio serosa a sanguine segregatur. Lotium igitur coloratum est primum signum: & interdum summe tinctum apparet, frigido interim existente iecore. Pessimum etiam est signum, dum adest anhelitus difficultas, dum tussis molesta est; tales enim morti sunt proximi. Quoad differentias hydropis: secundum Auicennam, ascites maxime periculosus; & quidam dari potest hypofarca, leuior cæteris speciebus: ut in medio tympanias collocatus videatur. Aëtius autem dicit, tympaniam esse peiorem ascite, ut etiam Altimarus. Auicennas fundamentum sumit, e com. aph. 11. sect. 4. ubi Galenus inquit, aquositate, quæ viget in ascite, produci ab intemperie frigidior, quam sit frigiditas, producens flatum & tympaniam. Si ergo in ascite iecur redditur frigidius, quam in tympania; ascites videtur magis lethalis. Et minime periculosus anasarca videtur; quia materia pituitosa fit ab intemperie minus frigida, quam sit frigiditas producens vel aquam, vel flatum. Auicennas igitur respexit ad causam, quæ producit materiam. At Aëtius respexit

Quanam hydropis species periculosior.

ad ma-

ad materiam, quæ tumorem causatur: facilius enim remouetur aquo sitas, quam flatus: nimirum per punctiōē abdominis, qua flatus vacuari nequit.

De Curatione.

In dyscrasia iecoris, si sanguis redundat, est euacuandus, & quidem valido auxilio, quia vehemens affectus. Vnde potissimum venæsectio conuenit in calida intemperie, in qua sanguis redundare potest. Et licet tum sanguis vacuatur, tum iecur refrigeratur.

*Venæsectio
in dyscrasia
hepatum.*

In iecoris imbecillitate, generatur improbus sanguis, qui euacuandus est: & si eum natura euacuat, medicus non debet euacuare: si autem natura non euacuat, arte sanguis educendus. Hinc Galen. cap. 6. lib. 8. *κ ππ.* non proponit venæsectionem; quia (ut ibidem inquit, & cap. 2. lib. 3. de sympt. caus. & cap. 7. lib. 5. de loc. aff.) loquitur de iecoris imbecillitate, in qua euacuatur materia similis loturæ carnis recens inactatæ, id est, in qua egreditur sanguis ille crudus, qui gignitur ob imbecillitatem iecoris: cum ergo in hac imbecillitate assint excrementa cruenta, non egemus euacuatione quæ fit arte. Quod si materia, & sanguis ille in corpore detineatur, ob suppressionem hæmorrhoidum, aut mensium: tum sane, quia sanguis redundat, isque malum fouet, & a natura non vacuatur; artis ope est subtrahendus, & quidem venæsectione, utpote valido auxilio, quia iecoris imbecillitas est affectus insignis & validus: dummodo ætas, & vires permittant. Ætas potest permittere. Sed etiam vires possunt permittere: nam si aliquando in hydrope virtus ita valida est, ut venæsectionem permittat; multo magis in hepatis imbecillitate; quia in hydrope, ob intensiorem intemperiem, vires magis sunt prostratæ: præterea e com. 1. lib. 4. de rat. vict. in hypofarca licet venam secare; ergo, multo magis in iecoris imbecillitate. Et hoc est, quod præcepit Auicennas: non enim in qualibet iecoris imbecillitate venam aperit, sed in ea, cuius causa est suppressio hæmorrhoidum, vel mensium; ut periculum sit extinctionis caloris, nisi sanguis euacuetur. Altimarus non meminit venæsectionis: forsan quia Galenus c. 6. l. 8. *κ ππ.* non proponit venæsectionem in cura imbecillitatis iecoris. Capite enim nono eiusdem lib. proponit quidem venæsectionem, sed ibi non loquitur de imbecillitate iecoris, sed de alio affectu, nimirum, de tumore. Quomodo autem Galenus non admittat venæsectionem, & quomodo Auicennas eandem admittat, e iam dictis patet. Mensibus autem suppressis, potissimum aperiendæ sunt venæ inferiores. Hirudines hæmorrhoidibus affigendæ. Et, si vires non usque adeo constant, loco sectionis venæ crura scarificanda: cucurbitulæ applicandæ sunt.

*Nā in iecoris,
imbecillitate
venam secare
licet.*

cruribus, popliti, & supra malleolos. Quod si iecoris imbecillitas contra-
max sit, ut iecur non exacte possit corroborari; ad præservandum potius,
ne incidant ægri in cachexiam, vel hydropem, probantur fonticuli & cau-
teria, quæ cruribus, sunt administranda.

*Venæsectio
in cachexia.*

De cachexia idem dicendum, quod de imbecillitate. Avicennas enim
venam aperit, dum oritur e retentione sanguinis. Et quia in hydrope ali-
quando venæsectio convenit; multo magis in cachexia, in qua vires non
sunt ita languidæ. Præsertim autem confugiendum ad emissaria, ut præ-
serventur homines ab hydrope.

*Num in hy-
drope vena
secanda.*

Quoad hydropem; Altimarus saltem verba Galeni proponit, & nil
aliud. Galenus com. 111. l. 4. vict. ac. ait in hyposarca venam posse aperiri,
dummodo oriatur e suppressis mensibus, vel hæmorrhoidibus, vel ex alia
causa, quæ plethorica sit: ascitem autem vel tympanitem, neminem au-
sum fuisse per venam sectam curare. Ergo e Galeni sententia venæsectio
competit tantum in hyposarca, & quidem in illo solo, qui oritur a sangui-
ne retento. Avicennas autem venæsectionem approbare videtur, etiam
in ascite & tympanite: nam in cap. de ascite inquit: si hydrops sit ascites,
& homo correptus sit pleuritide, quamprimum esse secandam venam;
deinde curandum esse hydropem. Et in hyposarca dicit, aperiendam esse
venam, & magis in hoc, quam in reliquis. Quare in reliquis etiam admit-
tit venæsectionem. In tympanite ait, venæsectionem locum habere,
quamvis raro. Hic ad vera fundamenta confugiendum. Nunquam se-
canda venâ, nisi assit indicatio euacuandi sanguinis; nisi sit peccatum san-
guinis. Peccatum igitur sanguinis hoc in loco duobus modis perpende-
re oportet: Primo, ut hydropem fouet, ut est origo hydropis. Secundo,
ut fouet non hydropem, sed alium morbum, qui cum hydrope coniun-
gitur. Si primo modo consideramus sanguinem, quatenus hydropem fo-
uet; redundat sanguis tantum in hyposarca: dum enim malum diu pro-
greditur, & fit ascites, ac tympanites; magis atque magis refrigeratur ie-
cur, ut non possit esse illa sanguinis copia, quæ tantum redundat in ana-
sarca. Propterea si obruatur calor, sicque iecur refrigeretur ob retentum
sanguinem vel mensium, vel hæmorrhoidum, vel alium; tunc sanguis
originem & fomentum præbet hydropi anasarca: & nisi occurramus,
usque adeo suffocabitur calor, ut non modo sit anasarca, sed etiam fiat
ascites, ac tympanites. Oritur igitur indicatio euacuandi sanguinem: &
quidem valido auxilio, quia validum vitium. Et hoc ipsum Galenus pro-
ponit, com. 111. lib. 4. de vict. acut. ubi venam secat in anasarca; respiciens
ad sanguinem qui fouet hydropem, qualis redundat tantum in anasarca.

Si autem

Si autem consideremus sanguinem, quatenus fouet morbum cum hydrope coniunctum, siue cum anasarca, siue cum ascite, siue cum tympanite: necesse est sanguinem euacuare. Ponatur enim quis ascite correptus, (est enim hic leuior hydrops) & simul etiam anginam patiatur: si venam aperiamus, iecur magis refrigerabitur, & augebitur hydrops: si non aperiamus venam, ilico homo strangulabitur. Quare necessarium est venam aperire: vt imminenti morti occurramus. Et hoc significauit Auicennas: nam cap. de ascite, proponit tales hydropicos, qui conqueruntur de dolore catarrhali ex inflammatione: ideoq; ait, propter morbum coniunctum quamprimum venam secandam, postea hydropem curandum esse. Quare Auicennas hoc loco venæ sectionem non dirigit ad hydropem; quia præcipit, vt post venæ sectionem curetur hydrops. Si ergo aperienda est *Quæ vna* vena, ratione anasarcæ; secantur venæ infernæ, hæmorrhoides aperiuntur *secunda.* hirudinibus, & secantur, quæ propositæ sunt in iecoris imbecillitate. Quod si aperiuntur venæ, non ratione hydropis, sed ob vitium coniunctum cum hydrope; si verbi gratia fuerit angina, cephalica tundenda (nec enim respicimus ad sanguinem fouentem hydropem, sed morbos iunctos hydropi:) vel aliæ secandæ venæ, pro diuersitate morborum, cum hydrope coniunctorum.

Sed præterea in hydrope aliquando confugiendum est ad cucurbitulas, ad vesicatoria, ad cauteria, ad punctiones, ad setaceum, & perforationem abdominis. Cucurbitulæ non scarificatæ, secundum Rhasim, & magnæ, & cum copiosa flamma, abdomini applicantur in tympania, post *Cucurbitula.* totius purgationem: flatus enim discutunt valentissime.

Vesicatoriis potissimum in ascite vtendum: quamuis & in anasarca non improbentur: possunt enim serositates educere. Possunt affigi variis partibus, videlicet cruribus, imo etiam abdomini. Vnde non tantum vni licet vti vesicatorio, vt in febribus pestilentibus, sed pluribus, pro rei necessitate: ideoque in vtroque crure duo fieri possunt, in abdomine 4: est enim affectus rebellis, & omnia tentanda, antequam ad perforationem deueniamus. Vesicatoria fieri possunt *e batrachio, vel flammula lous, ex allio, e lepidio, potissimum e cantharidibus.* Nec formidandæ sunt cantharides, quod noxam inferant vesicæ: si enim extrinsecus vsurpentur, levis est noxa, quæ facile corrigi potest. Cantharides etiam semper præsto sunt. Ita præscribatur: ℞. pulu. cantharidum preparatarum ℥ss. (non ordino pro duobus vel tribus vesicatoriis, vt in febribus pestilentibus, sed pro viij. & decem) pulueris sinapis ℥ss. fermenti ℥vj. (alii solent accipere ℥j. & ℥jss. at sufficiunt ℥vj. imo iij.) aceti scillitici parum, fiat pasta. Acetum scilliticum

non est in causa, ut cantharides non operentur; ego enim sapius usus sum: si non imponatur, neque tum erit malum. Aduertendum autem quia hydrops est morbus diuturnus; & vesicatoria operantur solum per 3. 4. aut 6. dies; quid postea sit agendum. Nam dum vesicae disrumpuntur, aqua egreditur: & dum postea imponimus folia hederæ, vel vitis, cum butyro; purgatio plerunque succedit per 3. vel 4. dies, non ultra: at in hydrope aliquando vacuationem produci oportet per 20. 30. aut plures dies. Et hoc etiam observandum est in febre pestilenti. Quidam denuo vesicatoria solent applicare. Sed si admoveantur iisdem partibus, quibus prima vice applicata fuerunt; excitantur dolores acerbissimi, & vires resolvuntur. Quare vel illis partibus non affigenda; vel (quod melius est) illis partibus applicandum *emplastrum sacrum*, quod *diadictamnium* vocatur, quoniam ingreditur dictamnium creticum: hoc enim medicamentum vim habet euocandi a centro ad circumferentiam. Et (quod obiter dico) si in ascite appliceretur toti ventri, optime facit.

Cauteria.

Cauteria in hydrope locum non habent, si tumida sunt crura: ulcera enim in hydropicis difficulter curantur. aphorism. 8. section. 6. quia exsiccationem postulant, cum interim hydropica corpora humidiora sint. Præterea calor in hydropicis languet; ut periculum sit, ne ulcera cancerosa euadant. In vesicatoriis autem alia ratio est, quæ potius excoitationes sunt, & tantum partes superficiarias corrumpunt; cauteria autem altum subeunt. Ego vidi, tumore pedum præsentente, & ascendente, supra genu factum esse cauterium, indeque obortari gangrænam, & miserum obiisse. Quod si crura nondum sint tumida, nondum labefactata; possumus cauteriis uti: sic enim homines præservantur, & mitior hydrops tollitur, & forsitan etiam sæuior. Aui-cennas in capit. de ascite, proponit cauteria: prius tamen abdomen perforat: & sic procul dubio cauteriis utitur ratione præseruationis, non ratione curationis. Quare in ascite, si tumidi sunt pedes; locum non habent cauteria. Si non sunt tumidi; possumus iis uti, & ante perforationem, & post eam. Ante perforationem; cum crura non sunt tumefacta: his enim id interdum efficimus, ut perforatione non sit opus. Post perforationem utimur cauteriis; ut homines præseruemus, ne rursus incidant in hydropem. Quod si enim contingat, ut aliquis hydropicus citra perforationem sanetur: si videatur periculum imminere, ne rursus fiat hydrops, (quod periculum in

ascite

ætate declinante imminet) optimum etiam est post remotum hydropem cauteriis uti.

Per punctiones & scarificationes, quæ talis applicantur, aqua copiosa effluit, per locos decentes: capite tertio, libro nono. *κ. τ. π.* Sed in ascite non tantum expedit perforare partes inferiores; verum etiam secundum Aetium acubus interdum pungere licet scrotum, quia in hydropse aqua in scrotum descendit: & experientia optimum hoc fuisse remedium comprobavit. *Punctiones.*

Setaceum fit ferro candente, quo perforatur cutis scroti, dum materia descendit in scrotum. Possumus igitur punctiōibus, vel setaceo uti: prout ægri magis vnum auxilium, quam aliud admittunt. *Setaceum.*

Abdominis perforatio est maximum præsidium: quo utendum, quando præsentēs sunt scopi & indicantes, & permittentes. Indicantes scopi, sumuntur e rebus præter naturam: quæ sunt hydrops, & materia aquosa. In solo ascite licet perforare: in reliquis speciebus non. Quod si autem hydrops ascites fuerit lethalis; verbi gratia si originem duxerit e scirrho iecoris; si subsecutus fuerit morbos acutos, &c. aut si alia signa lethalia affuerint: non est ad hoc præsidium confugiendum. Quoad materiam aquosam, in abdominis interstitio collectam: aduertendum, num tumor sit amplus, nec ne: si magnus, indicat perforationem: si parvus, nequaquam. Deinde, si non modo sit magnus tumor, sed etiam celerrime ad hanc magnitudinem peruenerit; etiam hoc velox incrementum indicat perforationem. Tertio; si, exhibitis hydragogis, aquositas euacuatur, nec tamen tumor imminuitur, sed vel in eodem consistit, vel etiam augetur (: quia maior est portio materiæ quæ regeneratur, quam quæ euacuatur:) ex hoc etiam indicatur perforatio cutis. Ratio autem cur modo dicta indicent perforationem, hæc est: dum enim hæc conspiciuntur; indicant tantam esse hydropis vehementiam, ut non sit cellurus reliquis præsiidiis, sed tantum maximo huic præsidio, nimirum perforationi abdominis. Scopii permittentes & prohibentes, sumuntur e rebus secundum naturam, & non naturalibus. Auicennas non perforat abdomen, nisi corpus fuerit valde forte, id est, quod post perforationem possit mediocre perferre exercitium, & minorationem cibi: tale autem corpus est, quod non est gracile, in quo non est macies, præsertim circa femora & umbilicum. Dum ergo acceditis ad patientes, non expectetis donec fiant debiles; quia frustra postmodum hoc auxilio utemini. Quare corporis macies prohibet. Requiritur etiam ætas florens, media inter puerilem & senilem. Quoad res *Perforatio abdominis. Indicantia. Permittentia παρὰ φύσιν.*

Ratio. uten-
di.

non naturales : aer debet esse temperatus, non calidior, nec frigidior: tempore igitur hyemis, aer alterandus. *De tempore.* Dicit Auicennas: non audeas perforare abdomen, quandiu possibilis est alia cura. Hoc Moderni ita explicant; omnia prius esse tentanda, quam ferrum. At maximus hic est error: nam Auicennas etiam post perforationem aliis auxiliis utitur. Quare id vult docere Auicennas; non esse ascendendum ad perforationem abdominis, nisi præcognoscamus, malum aliis leuioribus præsidiiis tolli non posse. Dum ergo videmus tumorem celerrime incrementum, & alia proposita: ilico est confugiendum ad hoc remedium: Quod si enim omnia prius voluerimus tentare; procul dubio gracilis reddetur patiens, & virtus prohibebit. Si igitur præcognoscamus malum tanti esse vigoris, quod omnibus resistat auxiliis, præterquam perforationi; audacter ad hanc confugiendum est, non tamen citra prædictionem: necessariis enim indicandum, malum esse periculosum, & vnicam spem salutis restare, quæ in hoc posita sit auxilio. Hora eligenda est, in quibus non replet ventriculum. *Quomodo;* vero auxilium hoc administrandum sit. Albucasis docet, & cheirurgi norunt. *De loco.* Perforatio fieri debet per tres digitos infra umbilicum, potius versus latera. Ratio est: quoniam ibi non sunt tot partes nervosæ, tot tendines, ut in media parte. Ut autem sciatur, num perforatio fieri debeat in parte sinistra, vel dextra: advertendum, num hydrops originem duxerit e tumore lienis, vel iecoris; an vero nullus sit tumor; quia etiam citra tumorem hydrops fieri potest. Si tumor sit lienis, perforanda pars dextra: si iecoris, sinistra. Memini perforatum esse quendam Hebræum, qui spatio 24. horarum obiit: quia nocte sequenti (in die enim facta est perforatio) effluxit copiosissima aqua, ita ut pavimentum conclauis aquositate illa permeasset: quod factum est, quia noctu patiens decubuit super latus perforatum; unde tota nocte egressa est aqua, & tandem sequenti die ipsa anima. Quare si tumor est in liene, perforandum latus dextrum: tunc enim patientes minori molestia decumbunt in latus sinistrum, quia non ita suspensum est viscus eo decubitu: ideoque si tum etiam latus sinistrum esset perforatum, facile noctu aqua in maxima copia egrederetur: quod non fit, si latus dextrum est perforatum. Si iecoris sit tumor, pars sinistra perforanda: ob dictam rationem. Si hydrops sit citra tumorem iecoris, vel lienis; oportet ægros interrogare, in quo latere melius & frequentius dormire soleant: nam eius oppositum erit per-

Quantum ex-
trahendum.

forandum.
Extrahenda porro est per foramen non vniuersa aquositas, sed maxima eius;

ma eius portio: quia quod reliquum erit aquæ, cæteris præfidiis poterit eradicari. Id autem non confertim, sed sensim faciendum. Male igitur quidam singulis vicibus ad 3. vel 4. libras aquæ educunt; dicentes, nisi in magna copia aqua educatur, tunc maiorem esse portionem eius quæ regeneratur, quam quæ euacuatur. Maximus hic est error: nam singulis diebus aqua educi debet, non ad libras, sed in parua copia: & exhibenda sunt ea, quæ iecur corroborant, ne gignat adeo copiosam aquositatem: tunc enim minor erit portio quæ regeneratur, quam quæ vacuatur. Pauca ergo aqua, & ea sensim vacuanda. Quod etiam Hippocrates affirmat, aphor. 27. sect. 6. dum suppurati, inquit, & hydropici, vruntur vel secantur; si pus, vel aqua vniuersim effluerit, moriuntur: quia (vt Galenus addit) imminuuntur vires, ob spirituum exitum: & viscera etiam ventris inferioris (quæ antea ratione aquositatis tumida erant, nec in deorsum tendebant) post aquam confertim euacuatam collabuntur, & secum ducunt superna viscera, quæ laxiora fiunt; vnde vires concidunt. Quare poteritis euacuare ad 3. v. vj. aut viij. singulis vicibus, modo magis, modo minus, pro virium tolerantia. Quare suasu Auicennæ tangatis pulsum, & semper manum arteriæ admotam teneatis: & dum incipit virtus vel parumper debilitari, desistendum ilico; nec expectanda euidentis imbecillitas.

De medicamentis communibus, nimirum de lenientibus, præparantibus, purgantibus, & corroborantibus, sæpe diximus. Auicennas in hydropem vomitoriis vtitur; quia his fit reuulsio ad superiores partes, ne materia decumbat in cavitatem. Priuata medicamenta alia sunt Euacuantia, alia Alterantia: & per alterantia intelligimus non tantum calfacientia, sed etiam refrigerantia, humectantia & exsiccantia: quia loquimur de intemperie iecoris qualibet. Euacuantia respiciunt potissimum hydropem, eiusque materiam, vel Fluxam in cavitatem, vel Eluxuram. Materia fluxura euacuanda est interdum per vomitum, interdum per secesum, interdum (& potissimum) per lotium, interdum per sudorem. De vomitoriis alias diximus: iam tantum particularia præfidia proponemus. Per lotium euacuantia sunt diuretica; quæ (quicquid alii dicant) diriguntur tantum ad materiam, quæ potest decumbere in cavitatem; non ad materiam quæ iam est collecta: hæc enim per lotium euacuari nullo modo potest: & licet hoc fieri posset, non tamen deberet fieri: nam materia in cavitatem residens, si per lotium euacuanda esset, oporteret vt rursus ingrederetur iecur; at non est committendum, vt materia noxia membrum nobile ingrediatur. Diuretica igitur non vacuant aquam fluxam,

Medicamenta.

Diuretica.

Rrrr

sed eam quæ fluere potest ; & sic ne fluat prohibent. Hinc Galenus diuretica in potu addit , libro secundo , ad Glaucon. in fine : quæ multa sunt , & proponuntur a Galeno capite tertio , libro nono. *κ. π. π.* item ab Auicenna , Aetio , & aliis. Præstantissima autem sunt , quæ conficiuntur *e radice filicis , ex asparagis , e spica nardi , e feniculo , petroselino , di- Etamno Cretico , calamintha montana , pulegio , cinamomo , maci , caryo- phyllis , nuce moschata , e speciebus dialacca , e speciebus diacurcuma , diacy- mini , diacalamintha .* Cum intensioribus autem mitiora sunt permi- scenda : nimirum *capillus Veneris , ceterach , liquiritia , ius cicerum , & alia* quæ possunt calidiora illa attemperare . Sed non dari debent copiosa diluta (: qualia propinantur si non adest hydrops :) non igitur excedent liquores ζ iij. vel vj. & expedit propositis medicamentis vti in puluere. Poterimus ergo exhibere , verbi gratia *specierum diacurcuma , vel diacala- mintha* $\mathfrak{D}$ j. & cum syrupo de corticibus citri conficere pilulam : post quam de- uoratam propinabimus iuris cicerum ζ iij. vel vj.

*Canthari-
des, diureti-
cum vehe-
mentissimū,
in ischuria
hydropico-
rum.*

Interdum hydropici patiuntur lotii suppressionem : vnde non tantum augetur aquositas in abdomine , sed etiam imminet mors repentina. Qua- re in promptu habere oportet remedium aliquod potens : vt est vsus *can- tharidum* , quæ maxime in ascite per os exhibendæ. Sed has Dioscori- des capite 1. libro 6. vesicæ ceu venenum aduersari dicit , eamque exul- cerare. Nec est , vt quis dicat , Dioscoridem aliud sensisse , dum libro 2. cantharidibus ad hydropem vtitur : ibi enim e mente aliorum loquitur. Galenus capite 6. libro 2. de antidot. aliquo modo videtur improbare vsum cantharidum , cum Asclepiade. Auicennas cap. de hydrope , scri- bit , quosdam fuisse , qui exhibuerint cantharides ; seque eum putare er- rorem maximum. Hippocrates contra cantharides in potu probare vi- detur , com. 124. libro 4. vict. acut. & Galenus admittit in commentar. itemque libro 11. simplic. Quare sciendum , exhiberi posse cantharides , quibusdam seruatis conditionibus. Primum , si in hydrope (& etiam in aliis casibus) lotium ita sit suppressum , vt non cedat aliis auxiliis : quia ergo mors imminet , cogimur ad validissima confugere. Et hoc facien- dum est , quando lotium est suppressum , non vitio vesicæ ; (sic enim posse- mus occurrere syringa ipsi angustiae) sed ob vitium renum , quod in hy- drope solet contingere. Præterea notandum , vt cantharides propinen- tur integræ. capite sexto , libro secundo , de antidot. Dum enim extrin- secus cantharides applicamus , ad vesicæ excitandum , vtimur solo ven- tre , reiectis alis & pedibus ; hæc enim in causa sunt , vt venter non possit ita valide operari ; nec periculum est vt partes extrinæ lædantur , solo ven- tre appli-

ere applicato. At si intro exhibentur cantharides, ad duo oportet respicere: primum, ut operentur, & lotium prouocent, cuius gratia ventrem exhibemus: deinde, ne inferant insigne detrimentum, cuius gratia permiscemus alas & pedes, quæ partes in causa sunt, ne venter ita noceat vesicæ. Quinetiam ex seruandæ sunt conditiones, quas proponit Galenus capite vigesimo tertio, libro tertio, simplicium, ut exhibeantur in parua copia, & permiscæ cum aliis medicamentis, potissimum cum iis, quæ in causa sunt, ne vesica plurimum patiatur. Quare poteritis exhibere *cantharidem unam integram, cum ℥j. vel pulu. ruta, vel spica, vel cum aliquo consimili. Et superbibendum detur aliquid pingue, ut iuris pulli pinguis ℥iiij. vel vj. ut colligitur e com. 124. lib. 4. vict.* Hoc modo utiliter & tuto dantur cantharides, in hydrope, & aliis lotii suppressionibus. Ego ab omnibus desertos, cantharidum usu restitutos vidi.

Auicennas *urinam* in potu exhibet: ut etiam Galenus capite tertio, libro nono. *κατὰ τόπον*. attamen libro decimo, simplicium ait, esse auxilium ingratum & abominabile. Conuenit quidem, quia calfacit, detergit, aperit, quæ omnia prosunt hydropi. At si patiens non libenter admittat, non debemus ea vti; quia non desunt alia medicamenta. Quod si sponte quis expetat, dari debet. Præterea Aetius monet, in ascite ferme toto curationis tempore exhibenda esse diuretica: quia in ascite assiduo generatur aquositas; ideoque ea assiduo est deriuanda ad vias lotii. Fiat ergo ius, superius propositum a Galeno: sic enim frequenti diureticorum usu, & diminuimus materiam, & calefacimus.

Alia diuretica.

Per sudorem etiam euacuandum, quod faciunt eadem proposita diuretica: in rerum autem affectibus declarabimus, quæ magis prouocent lotium, quæ magis sudorem. Quare iisdem vtendum, quæ fuere proposita, exceptis cantharidibus. Commendatur etiam *guaiaci & sassafra-sia decoctum*. Præterea excitandus est sudor medicamentis, quæ extrinsecus admouentur, & potissimum *balneis siccis*, quæ conficiuntur ex herbis calfacientibus, & aqua calida: vix enim homines restitui possunt, nisi sudent.

Hydrotica.

Est etiam aquositas sensibiliter vacuanda per secessum. Medicamenta quæ hoc præstant, vel respiciunt materiam nondum delapsam in cavitatem abdominis; (de cuius materiæ euacuatione in præsentia loquimur) vel eam, quæ iam decubuit in cavitatem. Vtrobique medicamenta conueniunt quæ sunt hydragoga: at ratione aquæ collectæ, exhibenda sunt robustissima; ratione aquæ nondum delapsæ, mitiora, quia hæc materia est fluxilis, tenuis, ac facile attrahitur, præsertim quia assunt ductus, per quos.

Hydragoga.

facile attrahitur. At materia aquosa, quæ in cavitatem abdominis fluxit, non reperitur in iecore, neque in venis, sed extra eas. Vnde, licet tenuis sit; difficilius tamen elicitur, quam materia crassa, viscida, pituitosa & melancholica, eo quod hæc materia crassa melancholica, quæ euacuatur per secessum, reperitur in venis: at materia aquosa est extra venas, ideoque non sunt ductus commodi, per quos ad intestina deueniat.

*Ad aquam
in venis ad
huc haren-
tem.*

Quare vtendum est remediis valentissimis, quæ deleteria sunt, & ad grana tantum exhibentur. Quoad materiam, quæ nondum defluxit, possumus vti *succo iridis, radice iridis, a ʒij. vsque ad ʒvj.* & proponuntur a Dioscoride, Auicenna, Aetio, & Galeno capite 3. libro 9. *κ. π. π.* In eadem quantitate prodest *succus qui extrahitur e secundo cortice sambuci: item succus qui extrahitur e radice ebuli.* Possunt hæc medicamenta exhiberi, cum *mulsâ ʒiij. vel iij.* Potest exhiberi puluis, cum *mulsâ.* Possunt decoqui folia

*Ad aquas
in cavitatē
delapsas.*

in iure pulli, vel columbi: & exhiberi folia brassicæ marinæ. Materia quæ in cavitatem fluxit, non potest euacuari superioribus medicamentis, nisi exhibeantur in maxima quantitate. Quæ autem vere id præstant, sunt vehementissima: eaque vacuant vel sensibiliter, vel insensibiliter. Sensibiliter vacuant, *succus tithymalorum, grana cataputia, antimonium præparatum.* Ego elaterio vtor: incipio a ʒjss. quia est validissimum medicamentum, & postea exhibeo ʒij. iij. ad v. sed sensim: nec augenda dosis, nisi materia euacuanda postulet, & vires tolerant. Formula: ʒl. elaterii ʒij. pil. alephang. ʒj. cum succo iridis, fiant pilule. Quidam hydropici non possunt admittere elaterium, sed in syncopen labuntur: ideo his non est dandum. Quidam facile ferunt. Qui elaterium non possunt admittere, ii neque antimonium ferunt, quod vehemens est, & admodum periculosum: idem de succo tithymali statuendum. Ego tunc imitor Aetium: Sumo radicem cucumeris agrestis, & incisam redigo in puluerem, cuius pulueris ʒj. immitto in vinum generosum, vt maluatium, ad ʒxij. vel xiiij. macero per triduum; & exhibeo vinum hoc cum puluere, tribus vicibus, per tres dies continuos: postea intermitto per 3. vel 4. dies; & rursus exhibeo per triduum; rursus intermitto, & rursus exhibeo. Sic enim tumor citra ægri molestiam minuitur: radix enim illa vino corrigitur, quod etiam corroborat ventriculum & iecur. Composita medicamenta huius generis, sunt pilula de sagapeno, fœtida, de euphorbio, de elaterio: est etiam medicamentum illud, quod alkalkangi vocant, & recipit proposita medicamenta. Ego magis probo elaterium, vel puluerem radice. Elaterium autem non vna tantum vice exhibendum, sed singulis hebdomadibus semel, per vices v. aut vij. vt pluribus vicibus aqua euacuetur.

Pro

Profunt etiam ea quæ extrinsecus applicantur, c. 3. l. 9. κ. ππ. Vnde Mesue laudat *unguentum factum ex artanua, seu cyclam. unguentum Agrippa, & proponit medicamentum factum ex elaterio.*

CAPVT XX.

De obstructione hepatis.

OBSTRUCTIONE Avicennæ dicitur mater ægritudinum iecoris: & est species angustiae, c. 8. l. de diff. morb. Generatur autem dum humor *Generatio.* iecoris meatus ita replet, ut fiat morbosa obstructio, vi cuius necessario lædatur operatio totius hepatis. Quare iecoris obstructio, est angustia mor- *Definitio.* bosa iecoris, producta ab humore, replente meatus iecoris. Forma est an- *Forma.* gustia, ad differentiam ampliacionis & dilatationis meatuum. Est autem angustia morbosa, ad quam immediate sequitur læsio actionum: non autem illa angustia, quæ intra sanitatis latitudinem consistit. Subiectum, est iecur. Licet enim causa obstructionis primo agat in meatus iecoris, non tamen hi tantum afficiuntur morbo, sed totum iecur, c. 6. l. 2. meth. Obstructio potest esse morbus vasorum ex accidente; prout accidit, vasa esse particulas iecoris; ceu membri instrumentalis. Hic autem morbus per se statuitur tantum totius iecoris, quoniam actio quæ læditur, est actio totius hepatis, quam obit iecur, ut est membrum dissimulare. Quare angustiae morbosae subiectum est iecur.

Causa efficiens, est humor. Si enim meatus repleantur ab alia materia, *Causa efficiens.* ut a calculo, quod interdum in ictero accidit; tunc illa angustia non est obstructio, sed constipatio. Hic autem humor, modo est Sincerus, modo Permistus cum flatu. Dicimus, humorem replere meatus, ad differentiam compressionis, quæ fit a materia extrinsecus detenta, quæ comprimendo angustat: & ad differentiam subsidentiæ, quæ fit citra humorem replentem: & ad differentiam coalescentiæ, cuius causa est cicatrix. Porro obstructio non est ex usu, & permanentiam habet momentaneam; nam remota causa, sponte evanescit. cap. 1. lib. 1. loc. affect. Ideo natura humoris, a qua utiles indicationes sumuntur, accurate cognoscenda. Hic ergo humor, quatenus est mistum, & substantia interdum Pura est minera, interdum Permistum habet vaporem, seu flatum. Quoad quantitatem, obstructio fit, non tantum a materia quæ toto genere est præter naturam, & putrida, ut est sanguis corruptus, sed etiam a materia, sola copia peccante. Est etiã peccatum aliquando in qualitate secunda: si materia est crassa,

ut melancholia, pituita, sanguis; aut viscida, ut pituita. Hæ materiæ generantur In iecore, vel Aliunde confluunt. Generantur autem in iecore, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbos, potissimum ob dyscrasias. Error externus est, dum iecori bene constituto, offertur vitiosus chylus, siue producat vitio ventriculi, siue ob errorem externum. Interdum materia non generatur in iecori, sed confluit vel a Toto, vel a Parte, a capite, a ventriculo, a liene, ab utero. Et hic confluxus fit, vel per modum Attractionis, dum iecur est calidius, aut dolore afficitur; vel per modum Transmissionis, dum iecur imbecillum est redditum, & ad fluxiones suscipiendas maxime idoneum.

Differentia. Ratione formæ differentia tantum est secundum Magis & Minus. Sed notandum cum obstructione aliquando coniungi posse intemperiem, ut duplex sit morbus, & tunc etiam a forma sumi possunt differentia. Si ex intemperie ita lædatur actio, ut generetur humor vitiosus, qui est causa obstructionis: tunc intemperies illa non est recensenda inter morbos, sed inter causam efficientem, quatenus generat humorem obstruentem. Quod si intemperies illa talem succum non gignat; non tamen ex hoc propriæ differentia sunt hauriendæ: nisi dicamus, obstructionem esse coniunctam cum alio morbo, sicut etiam cum obstructione febris esse potest. Quare veræ differentia sumuntur a subiecto, & causa efficiente. Quoad subiectum: obstructio occupat iecur secundum partem Sinistram, vel Gibbam. Ratione causæ efficientis; sumuntur differentia, vel ab humore, de quibus supra dictum: vel a meatibus iecoris, id est, a subiecto, non morbi, sed humoris, id est, causæ efficientis. Hi ergo meatus sunt venæ partis Gibbæ, vel Sinistæ: Præterea vel pertingunt ad Vescicam felleam, unde fit icterus citrinus: vel ad Lienem, unde icterus niger; vel ad Reliquas partes sinas iecoris, unde fit simpliciter obstructio iecoris.

Signa generalia.

Vbi obstructio est morbosa (secundum Auicennam cap. proprio, & Galenum cap. 2. lib. de cib. bon. & mal. succ.) ægri gravitatem quandam persentiunt secundum iecoris regionem. Et quia impedita facultas non exacte sanguificat: cognoscitur e mutatis excrementis, potissimum e lotio exiguo, quia obstructio transitum impedit. Sic etiam cognoscitur ex aliqua mutatione coloris corporis totius, faciei; &c. pallor enim quidam notatur, quia non generatur sanguis ille floridus, quemadmodum antea.

Signa differentiarum.

Quoad differentias formales, quæ improprie sunt differentia: cognoscitur obstructio maior vel minor, e conditione symptomatum: nam quo

quo sunt vehementiora, eo maior obstructio. Quoad differentias a loco affecto, e cap. 7. libro 5. loc. affect. cognoscuntur: nam si, verbi gratia, in parte gibba fuerit obstructio, fieri potest, ut, dum tanguntur hypochondria, abdomen secundum illam regionem resistat: atque hinc etiam fit, ut partes ad thoracem spectantes magis lædantur: & cum septum transversum comprimatur, aliqua oritur respirandi difficultas: & talis patiens maxime conqueritur, se non posse scalas ascendere, ut antea: & ob leuem etiam motum corporis percipit in anhelando difficultatem, quia iecor secundum partem conuexam est affectum, quæ maiorem habet consensum cum partibus thoracis. Si vero secundum sinistram iecor affectum fuerit; tactu nihil percipitur, quia illa pars est satis remota: nec ita patientes conqueruntur de impotentia ad motum, nec de difficultate anhelitus. Magis autem in consensum ducitur ventriculus: unde inappetentiæ oboriuntur. Hinc etiam facile sitis excitatur. Et fieri potest, ut alui excrementa non sint vere sanguinolenta: liquida esse possunt, quia chylus non permeat: sed cum chylus in iecur perducere nequeat, quia obstructum est, alui excrementa apparent, vel non sanguinolenta, vel si sanguinolenta conspiciuntur, sunt sanguinolenta non vere & proprie, sed instar loturæ carnis nuper mactatæ; ut non nihil cruoris in iis conspiciatur, quia chylus, quamuis non potest e toto in sanguinem mutari, tamen rudem aliquam acquirit mutationem. Quoad differentias a causa efficiente. Differentiæ erant duplices; vel ratione materiæ humoris, vel ratione subiecti humoris. Quoad differentias ratione humoris; an id corpus quod obstruit, sit vel sanguis, vel pituita, vel bilis; & qua ratione gignatur; & quo modo confluat; alterius est loci, ubi traduntur signa huius vel illius humoris dominantis, & signa indicantia causas generantes. Quoad differentias, ratione subiecti, non morbi, sed causa efficientis: si materia obstruens occupabit meatus, pertinentes ad vesicam felleam; color aderit citrinus, & aderunt reliqua signa citrinæ icteritiæ. Si vero obstruantur viæ respicientes lienem; cognoscetur e corporis colore nigro, & signis icteritiæ nigræ. Si vero materia occupat reliquas partes; non erunt indicia icteritiæ; sed erunt excrementa mutata sanguinolenta, & non sanguinolenta: ut, si fiat obstructio viæ in gibbo iecoris, erunt sanguinolenta, quia in parte sinistra non obstructa generatur sanguis, qui tamen non potest distribui, ob vias obstructas, spectantes ad partem gibbam; retrocedit ergo cum excrementis per aluum effluens, & alui excrementa reddit sanguinolenta: quod non apparet, si reliquæ viæ fuerint obstructæ.

II.

III.

IIII.

Præsidia.

Vtiles indicationes sunt Vitales & Præservatorix. Quoad vitalem; hæc indicat conseruans: Indicatio enim vitalis, tantum sumitur a virtute, cuius essentia pertinet ad calorem innatum iecoris, qui nihil aliud indicat, quam calidum moderate, & astringens moderate. Medicamentum autem hepaticum, sumitur etiam a virtute iecoris, sed ab essentia ignota, ideo non indicatur, sed requiritur tantum. Hæc igitur essentia nobis ignota, nihil aliud est, quam sedes & domicilium virtutis; nimirum, proportio quædam determinata & ignota, peculiaris iecori. Proportio hæc requirit remedium simile: quia inter proportionem datur similitudo & dissimilitudo: verbi gratia, inter proportionem magnetis & ferri, datur similitudo.

Differentia.

Differentia autem est inter proportionem: quia una est maioris actiuitatis, alia minoris: hinc facultas illa, quæ limitatur a proportionem magis efficaci, habet rationem patientis: exempli gratia, maxima dissimilitudo est inter proportionem magnetis & adamantis: sed proportio adamantis est efficacior: & ideo quamprimum fricamus magnetem, ilico desistit a proprio munere: vnde necesse est repetere medicamenta, quæ viuificant hanc proportionem a proprietate.

Indicationes.

Indicationes præservatorix desumuntur a materia, & a causa generante materiam: verbi gratia, si obstructio fiat a materia copiosa, indicat minuens: si a crassa, attenuans: si a viscida, detergens. Et merito causæ generantis, si materia viscida pituitosa generetur a ventriculo frigido; oritur indicatio calefaciendi.

Prognostica.

Obstructio est vitium magni momenti: quia læditur sanguificatio ad vitam necessaria. com. penult. lib. 1. de salub. diæta. Et, vbi adest obstructio, est initium & fundamentum omnium morborum. Variat periculum, pro vi differentiarum. Quoad formales differentias, quantumvis improprias; prout obstructio maior vel minor est, ita maius vel minus est periculum.

Quoad differentias a subiecto; cæteris paribus, maius est periculum, si iecur afficitur secundum partem gibbam, quam secundum sinistram: ratio est, nam ea pars magis remota est, & promptius contrahit in consensum.

Quoad differentias a causis efficientibus; deterior est obstructio, si fiat a minera tantum, quam si a minera & vapore simul seu flatu: facilius enim vacuatur flatus. Satis etiam periculosa est illa obstructio, quæ fit a materia toto genere præter naturam, a materia putrida; & tunc cum obstructione plerumq; febris iungitur, vnde vires bifariam patiuntur, tum ratione morbi iecoris, tum ratione febris. Minus periculosa est obstructio facta a materia, quæ pec-

quæ peccat sola quantitate, quam quæ fit a materia crassa & viscida: nam facilius materia copiosa minuitur, quam crassa attenuatur. Intenditur etiam vel minuitur periculum, prout materia fuerit magis vel minus crassa & viscida: unde, si fiat a materia melancholica, quæ est crassissima, ut sæpe durities contrahatur; fieri vix potest, ut homo sanitati restituatur. Quod dictum est de materia, idem intelligendum de causa generante, prout magis vel minus efficax fuerit.

Venæ sectio locum habet, si adest indicans, nimirum sanguis, & vis ^{Curatio.} eius vehemens. Hinc Avicennas dicit, in iccoris obstructione esse se- ^{Phlebotomia.} candam venam, quando sit antiqua. Quod non superficialiter intelligendum: nam si semper expectare vellemus, donec antiqua fieret obstructio, hæc certe ita augeretur, ut valde esset periculosa. Item si fiat obstructio a materia pituitosa, viscida, crassa; si hæc antiquetur, non est vena secanda, quia non peccat sanguis: & secundum Galenum capite 14. libr. 11. meth. per venæ sectionem non remouetur obstructio, quæ producitur a crassa & viscida materia; idque eo minus, quo magis est antiqua. Avicennas ergo per obstructionem antiquam insinuat vehemens in sanguine peccatum. Ideoque si obstructio fiat a sanguine, non cedente leuioribus præsidiorum materiis, vena est secanda. Quoad *ubi agendum*; sanguis habet eam subsistentiam, ut commode euacuetur per venam basilicam. Si autem obstructio oriatur a suppressis mensibus; tunc sanguis eam habet subsistentiam, ut promte euacuetur per saphenam: præsertim quia sanguis peccat secundum motum, dum impetum habet ab utero in iecur, ab infra ad supra; ut deorsum reuelli expediat, & proinde venæ infernæ secandæ.

Probantur etiam fonticuli secundum crura, præsertim in obstructione, ^{Fonticuli.} quæ non fit a sanguine, sed a crassa viscida materia, quæ aliquando ita est rebellis, potissimum si coniuncta est frigida intemperies iccoris vel ventriculi, ut fonticulis uti cogamur, quo materia noua, quæ regeneratur, non fluat ad venas, sed potius ad crura reuellatur.

Medicamenta alia communia, alia determinata. Communia sunt, quibus etiam in aliis morbis est locus: & sunt quæ determinatos humores ^{Phlegmæ.} possunt euacuare. Unde, si pituita peccet, utendum agarico; si melan- ^{Vacuantia.} cholia, epithymo, sena, polypodio; si bilis flava, rhabarbaro. Circa hæc medicamenta notandum: a plerisque errores committi, potissimum ^{Error quorundam in usu} in usu rhabarbari: opinantur enim nos in qualibet iccoris obstructione tuto uti posse rhabarbaro. Si namque a bile fiat obstructio, probatur rhabarbarum: si a pituita, vel melancholia, nequaquam: præfer-

2 tim quia pituita est tenuis. Quod si peccet pituita crassa, vel melan-
 cholia, nocebit vsus rhabarbari: euacuat enim bilem, quæ sui præ-
 sentia habet rationem materiæ sanantis, cum sua caliditate remittat fri-
 gus pituitæ, & melancholiæ; attenuet etiam, atque aliquo modo de-
 tergeat. Est etiam alius error circa rhabarbari vsum. Cum enim hic
 morbus diuturnus sit, præcipiunt Medici, vt æger frequenter, id est,
 singulis vel alternis diebus, masticer rhabarbarum, & deuoret. At
 hoc pessimum est consilium: vacuatur enim bilis, quæ non peccat,
 & proinde non est euacuanda: & intenditur quoque obstructio, quia
 rhabarbarum non administratur in infusione, sed in substantia, quæ
 ob crassitiem in causa est, vt obstructio augeatur. Errant etiam, quia
 exhibent rhabarbarum mastigandum cum passulis, vt iniucunditas tol-
 latur: sed hac ratione rhabarbari substantia perducitur ad iecur, ad lo-
 cum obstructum: dulcia enim sunt vehiculum aliorum: vnde vasa illa ma-
 gis obstruuntur. Quare non indifferenter vtendum rhabarbaro: sed pro ma-
 teriæ diuersitate, remediis diuersis vtendum.

*Vitalia re-
 media: respi-
 cientia tum
 proportionē,
 tum cal. in-
 natū iecoris*

In obstructione, vt etiam in hydrope, opus est vtivitalibus: vt est
hepar lupi, cyphocides Galeni cap. 7. lib. 8. ἡγία τὸ π. magna antidoti, ab-
absinthium, mentha: & hæc sunt calefacientia. Refrigerantia sunt, *ro-*
sa, vel saccharum rosatum, cichoracea, vt endiuia, cichorium, sonchus.
 Hæc sunt materiæ medicamenti vitalis: quædam tamen sunt hepa-
 tica, quædam non. Vitalia sunt, sed non hepatica, quæ non respi-
 ciunt proportionem iecoris, sed manifestis qualitatibus respiciunt ca-
 lidum eius innatum, quod indicat moderate astringens. Hac de cau-
 sa Auicennas in obstructione hepatis, vtitur attenuantibus & deter-
 gentibus, vt remoueatur peccatum materiæ, vt crassa scilicet attenu-
 etur, & viscida detergeatur: quare hæc sunt præseruatoria. His au-
 tem permiscet astringentia, vt seruetur iecoris calidum innatum: ta-
 lia sunt *rosa, cichoracea, absinthium*, non ratione omnium faculta-
 tum, sed ratione facultatis astrictoriæ. Quare absinthium, verbi gra-
 tia, est materia remedii vitalis, & præseruatorii: vitalis, vt habet vim
 astringendi & muniendi calorem naturalem: præseruatorii, vt habet
 vim detergendi. Hæc igitur quæ respiciunt calorem, sunt quidem
 vitalia, quia conseruant calorem, sed non sunt hepatica, nisi im-
 proprie, cuiusmodi est *agrimonia, &c.* Hepaticum ergo est *hepar lupi.*

*Obstructio
 cū dyscrasia
 calida.*

Si obstructio hepatis coniunctam habeat intemperiem calidam; re-
 spiciendo ad materias vitales, sic possumus præscribere: *Recipe trochi-*
scorum cyphocidis ℥ijss. hepatis lupi ℥ss. pulueris agrimonia ℥ijj. conserua
cich.

cich. rosarum. ana ℥jss. cum syrupo de succo sonchi, fiat electarium. Cuius dosis a ℥ij. ad ℥j. Ratio huius medicamenti. Institutum est conseruare iecoris facultatem, conseruando scilicet eius calorem innatum, per illud, quod habet similitudinem cum proportionem iecoris : propositum etiam est, remouere dyscrasiam calidam iecoris. Trochisci igitur cyphoeidis, respiciunt proportionem iecoris, & parum calefaciunt : cuius gratia adduntur refrigerantia. Iecur lupi est basis, & est materia remedii vitalis ; præcipua enim causa est corroborationis hepatis : quemadmodum propria caro iecoris est præcipua causa sanguificationis: ideo immiscetur hoc medicamentum in magna satis quantitate, ad ℥jss. & præsertim quia per primas qualitates non potest nocere. Puluis agrimonie miscetur, vt iuuet attenuando, & per moderatam caliditatem hepatis calorem conseruet : non autem obest calore suo, quia non pertransit primum gradum. Miscetur conserua rosarum & cichorii, vt remittatur calida iecoris intemperies : deinde vt ob leuem vim astrictoriam, iecoris calor vniatur: tertio, quia dulcia iecori amica sunt, hæc medicamenta vehiculum sunt reliquorum, & sunt in causa, vt medicamentum citius perducatur ad iecur. Additur syrupus de succo sonchi, vt medicamentum acquirat eam consistentiam, quæ oblectat ægros.

Si iecoris obstructio coniunctam habeat frigiditatem; medicamentum tale erit : *Recipe hepatis lupi ℥jss. mithridati antiqui ℥ij. pulueris absinthii ℥ij. conserua ex absinthio, e foliis agrimonie viridis ana ℥jss. cum syrupo de corticibus citri fiat electarium, cuius dosis a ℥ij. ad ℥j.* Hepar lupi, in hoc medicamento, tota substantia prodest : & cum in actiuis sit temperatum, nec calore, nec frigore potest obesse. Mithridatium proportionem habet similem proportioni iecoris : & præterea calefacit. Absinthium per leuem astrictionem conseruat hepatis calidum innatum: & ob caliditatem, remittit frigidam intemperiem. Conseruæ remittunt intemperiem. Et quatenus tum ipsæ conseruæ, tum syrupus de corticibus citri, constant saccharo, faciunt vt medicamentum facile attrahatur a iecore, & retineatur ab eius retentrice, quæ iucunda & suauia retinet. His medicamentis roborandum est hepar, & secundum calidum innatum, & secundum proportionem. Quoad vtendi rationem : circa *quomodo agendum* notetur, vt medicamentum aliqua ex parte sit liquidum ; quia ea est passio principaliter indicantis, nimirum caliditatis iecoris, & proportionis requirentis. Si enim iusto liquidius sit medicamentum, præterlabi-

Obstructio cum intemperie frigida

Vtendit.

tur, & ita non superatur passio indicantis, sed potius resistit, non cedit. Nec medicamenta actu frigida administrentur: quia calidum innatum, prohibet actu frigidum. Et, si hepar obstructum sit frigidius, medicamentum magis actu calidum propinabitur. *Tempus utendi* est, quando adest præsentia indicantis; & nihil prohibet. Semper adest præsentia indicantis; quia perpetuo adest calidum hepatis in actu, semper adest proportio. Veruntamen non semper licet uti hoc medicamento, quia potest aliquid adesse, quod sit efficacius ad prohibendum, quam virtus ad indicandum: id autem est materia replens totum, & potissimum proximos ductus, ventriculum, venas mesaraicas. Talis ergo materia habet rationem causæ, sine qua non: si enim præsente hac materia exhibeantur proposita medicamenta, sequitur insigne detrimentum, quia hæc materia una deducitur in iecur, & obstructio augetur. *Vbi.* Medicamenta intus & extra vsurpari possunt: magis tamen probo ut exhibeantur, præsertim medicamenta quæ tota forma agant, quæ respiciunt proportionem; ad differentiam illorum, quæ respiciunt calidum innatum, quæ sunt moderate calida & astringentia. Ratio est, quia ubi agendum sumitur a subsistentia principaliter indicantis. Quare, ratione proportionis iecoris, potius exhibenda sunt medicamenta, quam applicanda. Et hinc etiam astringentia, quæ respiciunt calorem innatum, tutius exhibentur, quam applicantur: nam absinthium, verbi gratia, assumptum, roborat aliqua e parte, astringit, euacuat; quod non facit applicitum.

*Ex pœgælungæ,
seu infarctus
liberantia.*

Præservatoria remedia diriguntur ad materiam, quæ est causa obstructionis. Vnde semper admiscenda sunt attenuantia, detergentia, moderate tamen calida, in omnibus compositionibus. Interdum in receptis permiscenda sunt calefacientia, refrigerantia, aliquando emollientia, semper moderate astringentia. Moderate astringentes materias proposuimus, ubi egimus de materiis vitalibus. Materie attenuantes sunt, *securidace folia & semen; mirabiliter enim attenuant, & exobstruunt; chelidonium maius, id est, fumaria, non autem herba denticularis, qua non utendum; pentaphyllum validissime attenuat, citra caliditatem; tormentilla attenuat, & non nihil astringit; filix mas valde probatur; item* *Alucinatio* *betonica, agrimonia, absinthium.* Vulgares practici respicientes ad verba Galeni, non ad sensum, in obstructione hepatis utuntur *absinthio & eupatorio*; in obstructione lienis, *ceterach & capparibus.* At interdum in hepatis etiam obstructione, potius utendum est *ceterach & capparibus, quam absinthio & eupatorio.* Ratio sumitur a recta indicantium

cantium cognitione: nam hæc medicamenta sunt materia remediū non vitalis, sed præseruatorii, id est sunt materia remediū nō requisiti, sed indicati: igitur ab essentia nota indicantis. Remedium igitur attenuans, indicatur a materia crassa: hæc si vehemens sit, indicat medicamentum vehemens attenuans; si debilis, attenuans debile. Aduertatur autem, dum materia crassa obstruens statuitur vehemens; non statui vehementem ratione actiuitatis, quia actiuitas non dependet a crassitie, sed potius a resistantia. In obstructione igitur, materia crassa, prout vel magis vel minus est crassa; ita etiam indicat remedium magis vel minus attenuans, magis vel minus vehemens. Et quia cognouit Galenus, cæteris paribus, obstruentem materiam esse crassiorem in liene, quam in iecore: ideo statuit in lienis obstructione opus esse capparibus, aspleno, quæ vehementer attenuant. At si materia iecur obstruens admodum sit crassa (nam interdum lapidescit:) ob vehementem resistantiam expedit ad vehementissima ascendere, ad ceterach, ad cappares. Si cum obstructione iuncta sit intemperies frigida; possumus addere *hyssopum, feniculum, prassium, quod aliqui pro secreto habent*. Si iuncta sit caliditas, cum superius propositis miscenda *cichoracea, hepatica, acetosa*. Si materia aliqua e parte duritiem contraxerit, permiscenda sunt, *malua, althea, amygdala dulces, liquiritia, passula dulces, carica, mel, saccharū*. Dulcibus tantum ratione ventriculi uti debemus id est in parua copia: alias vertuntur in bilem. Quoad *usum* propositorum medicamentorum: si iecur obstructum sit a materia satis crassa, quæ non e toto induruerit, & sit iuncta frigiditas; vtendum hoc medicamento, quod attenuat, detergit, & remouet obstructionis causam, & frigiditatem coniunctam. *Recipe pulu. securidacæ ℥j. trochisc. de eupatorio ʒvj. pulu. fr. marie ℥ss. mihridatii antiqui ʒii. hepatis lupi ʒiiss. conserva e foliis viridibus agrimonie ℥iiii. cum syr. de absinthio, fiat electarium, cuius dosis a ʒii. ad ℥i.* Hoc medicamentum constat non tantum ex attenuantibus & detergentibus, verū etiā e vitalibus, quæ respiciunt calidum innatū iecoris, & eius proportionem: sed in minori quantitate posita sunt vitalia, in maiori præseruatoria: nam imposuimus ℥j. securidacæ, quia institutum est potissimum oppugnare materiam, obstruentem, non neglecta tamen proportionem, & calido innato. Quoad *quando*: prohibere potest usum huius medicamenti, materia replens ventriculum, primas vias, & totum corpus. Prius ergo totum euacuari debet. Sed oportet hoc medicamentum exhibere per plures dies: ideoque in magna quantitate præscripsimus, quæ excedit ℥vj, vel viii. dum enim perseverat indicans, materia frigida, longo tempore perseverandum est in usu huius medicamenti, & consimilis. Hoc medicamentum per os.

Vtendi ratio.

exhibendum. Possunt etiam extrinsecus applicari medicamenta, quæ ex oleis & similibus medicamentis conficiuntur.

Dietæ.

Victus respondeat. Si ergo fiat obstructio a materia sola copia peccante; probatur victus tenuis (, non dico attenuans:) ut copiosa materia minuatur. Si fiat obstructio a materia viscida, crassa; obesset victus tenuis: ideo probatur victus medius inter plenum & tenuem. Hic autem victus mediocris debet esse attenuans. Dulcibus utendum, non ut cibis, sed ut condimentis, id est in parua quantitate. Galenus improbat *vina dulcia*. Exhiberi potest *aqua, cum exiguo vel mellis, vel sacchari*. Vbi vinum concedi potest, dabitur *vinum tenuis substantia, & admiscebitur parua portio vini dulcis, ratione condimenti*.

CAPVTV XXI.

De ictero, seu Aurigine.

Generatio.

PER icteritiam intelligo flauam & nigram. Generatur, dum bilis excrementitia ita detinetur inter partes corporis cutaneas, ut color a naturali

Definitio.

statu mutetur, & euadat præter naturam. Icterus ergo est color præter naturam in cute totius corporis, procedens a bile excrementitia. Forma, est color præter naturam, id est, symptoma, nim. qualitas mutata visibilis: multiplex autem est hic color, put huius causa est multiplex. Subiectum est cutis tota; ad differentiam cutis secundum partem aliquam: unde v. g. in erysipelate mutatur color cutis, sed in illa tantum parte, in qua est erysipelas.

Causa efficiens.

Efficiens, est bilis excrementitia; ad differentiam alimentalis, & aliorum succorum: nam in anasarca mutatur color totius corporis, ut quandoque color roseus albus euadat, ratione pituitæ. Bilis porro est Flaua, vel Atra; seu melancholica: item, vel est Toto genere præter naturam vel Non: toto genere præter naturam est putrida, qualis in febribus esse solet. (Auicenna negare videtur, icteritiam dari in febribus: sed loquitur de icteritia principali, quæ non fit in febre: at icteritia non principalis fit ratione febris, quia sequitur eam.) Cum igitur loquamur de qualibet icteritia, iure diximus hanc biliosam materiam posse esse putridam, cuiusmodi redundat in putridis febribus. Cæterum, hæc materia non potest esse causa icteri, nisi cutem occupet, & eius colorem mutet. Biliosa materia bifariam in cute reperitur: primo, quia talis in cute Generatur, deinde, quia Fluit in cutem. Generatur in cute, si sit iusto calidior: tunc enim alimentum etiam probum, in cutem delatum, mutatur in bilem. Fluit autem materia, potius transmissa, quam attracta; quia

iecoris

iecoris partes solent esse calidiores, quam cutis: vt attractio a cute, tanquā minus calido, fieri nequeat. Quod si tamen cutis sit calidior, adiuuatur fluxio. Materia ergo hæc transmittitur ab hepate: quia eius expultrix insurgit ad expellendum vel ratione Copiæ, vel Qualitatis. Copiosa est materia duobus modis: vel quia in magna copia Gignitur, vel quia tantū Col- ligitur, & non euacuatur, sicut opus esset. Si primo modo hoc fiat; id con- tingit, vel Læsa facultate iecoris ob temperiem calidiorē; vel ob Erro- rem externum, cibos & potus in magna copia assumptos, qui facile in bilē mutantur. Si altero modo bilis sit copiosa; hoc fit vitio Iecoris, vel Aliarū partiū, per quas deberet euacuari. Si vitio iecoris; sit ratione obstructionis, vi cuius nō potest ita expelli, vt par erat: vnde collecta materia adeo stimu- lat & grauat, vt ad partes cutaneas expellatur. Vitio aliarū partium; vt Lie- nis, & Vesicæ felleæ. Lienis vitio; dum non Attrahit, vel non Suscipit. Nō attrahit, ratione frigiditatis. Non suscipit, quoties afficitur vel obstructio- ne, vel tumore. Ratione felleæ vesicæ fit; quia vel non Attrahit, vel nō Su- scipit; vel ratione angustia, vel tumoris: & angustia quandoq; in vesica fel- lea est constipatio, producta a lapidibus: nam vidi aliquot ictericos, quo- rum cadaueribus apertis, in vesica fellis copiosi lapilli sunt inuenti. Postre- mo, ratione qualitatis insurgit ad expellendum. Et hæc qualitas vel est Venefica, vel Non. Non est, sicut fit in febribus putridis, in quibus ma- teria eam acquirit acrimoniam, vt expultrix ad expellendum insurgat. Hæc expulsio potest esse Critica, vel Symptomatica. Qualitas venefi- ca est quando aliquis mordetur a vipera, secundum Auicē. & Galenum: c. 7. l. 5. loc. aff. viperæ enim morsus ita afficit sanguinē, vt vertatur in bi- lem excrementitiā veneficā, vt expultrix iecoris eam expellat ad cutim. Quomodo autē ab vno morsu viperæ sanguis iecoris mutetur in biliosum hoc excrementū; non ita facile intelligitur. Ego sentio, post morsum ma- teriam veneficā per solutam vnitatem corpus ingredi; non tamen agere in partes cutaneas: quia non est verisimile, veneficā illā materiam vi sua primum petere omnes partes extrinsecas, sed solum illam quæ mordetur. Nō autem vna corporis pars prius, alia posterius colore illo bilis afficitur, sed omnes simul: quia bilis hæc excrementitia procedit a quodā fonte, qui eam per proprios canales trāsmittit ad omnes corporis partes, eodē tem- pore: vnde etiā eodem fere tempore mutatio apparet secundū vniuersam cutim. Hic autē fons est iecur: nec enim cor esse potest, alias sæuiores fierēt symptomata. In morsu ergo viperæ magis videtur affici corpus secun- dum partes venosas: & hinc vis venefica primū impertitur iecori & prius quā cordi. Neq; hoc aduersatur naturę veneni, quod est corruptiuū cordis

*Quomodo
morsu vipe-
ræ homo fiat
auriginosus.*

& confertim: non est corrumpens, sed corruptiuū; nisi enim occurrāmus, habet facultatem, qua potest corrumpere cor, & interficere hominem. Non tamen hinc concluditur, venenum ante cor non posse alias partes primum offendere: nam cantharides primum offendunt vesicam, lepus marinus pulmones, & postea cor: sic venenum in morfu viperæ, prius petit hepar, quam cor. Dum autem petit iecur, fit vt sanguis in excrementitiam bilem mutetur, & acquirat prauum colorem, vnde postea mutatur color totius cutis. Hæc autem actio fit a veneno, a proportionē maioris inæqualitatis, vt magis possit venenum, quam sanguis, aut iecur in facultate alteratrice. Venenum igitur per suam facultatem quæ est maxime actiuitatis, ope suæ proportionis, quæ est non organum, sed locus conseruans & domicilium facultatis veneficæ, summæ est actiuitatis. Et, cum dissimilitudo sit, inter proportionem veneni & sanguinis, & hepatis; fit vt facultas veneni maioris sit actiuitatis, causa proportionis; facultas hepatis, minoris; sanguinis, adhuc minoris: & cum non possit sanguis resistere saltem secundum aliquam sui partem; ita vincitur a veneno, vt corrumpatur, & fiat toto genere præter naturā, & color mutetur. Hepatis autem facultas, cum sit minoris actiuitatis, quam veneni; cedit facultati veneni; sed non ita sicut sanguis, quia magis resistit: (nam minoris actiuitatis est sanguis, quā hepar) vnde hepar nō ita corrumpitur a veneno vt sanguis. Hinc fit, vt licet aliqua e parte patiatur iecur, nō tamē corrumpatur: ratione passionis fit, vt adimatur actus secundus facultatis alteratricis, vt non possit alterare & vincere, non possit regere sanguinem, sicut opus esset. Hinc igitur sequitur, vt, cū summa sit vis veneni; sanguis per propriam vim nō possit resistere, & quodammodo relinquatur a iecore, ac necessario corrumpatur, & ita corruptus ad partes cutaneas transmittatur. Tanta autem est veneni violentia; vt nisi medicus quam celerrime occurrat, venenum, vt est corruptiuum cordis, ita actu etiam corrumpat. Hoc verum esse, ostendit curatio; secundum illud Hippocratis. Auicennas enim respiciens ad vim veneni, dicit adiuuandam naturam bezoartico, quod potest superare venenum. Nam venenū eā habet potentiam, vt superet naturam humanā. c. 4. l. 3. de temperam. Et hinc Auerrhoes collect. 3. dicit, venenū per accidens curari a medicamento bezoartico; quia medicamentum nō agit in venenum, alias per se fieret curatio, non per accidens, sed agit in corpus humanum, & ita agit, vt, cum natura non possit vincere venenum, allequatur eam virtutem beneficio bezoartici, quæ est supra humanam, ratione cuius, ita roboratur, vt vincat venenum. Quod cognoscens Auicennas dicit, bezoarticum medicamentum esse in causa, vt venenum vincatur, quia conseruat & auget sa-

get sanitatem & virtutem in spiritu. Sanitas consistit in temperie, compositione, & vnitate. Bezoarticum nihil præstat ratione horum trium. Sic etiam venenum in icteritia dum agit in hepar, non mutat temperiẽ: nam si mutaretur temperies, ea nõ ita cito restitueretur sanitati. Per sanitatem autem Auicennas intelligit bonã affectionẽ facultatis. Declaro. Corpus sanum donatum est facultate, quẽ ita afficitur, vt bonas edat operationes: si enim fuerit morbus, si lædatur temperies facultatis; affectio nõ est ampli⁹ secundum naturã, sed præter naturã, vt merito sequantur actiones læsæ: vt secundũ hanc rationẽ morb⁹ sit læsio, sit affectio præter naturã facultatis, sicuti sanitas est affectio secundũ naturã facultatis. Nec secundũ hunc modum possum⁹ intelligere sanitatẽ ab Auicẽna ppositã: quia, licet hæc sanitas nõ sit temperies, nõ compositio, non vnitatis; tamẽ ab his dependet, vt illa habeant rationem causæ continentis, quia posita in temperie, ponitur mala affectio, & remota, remouetur: similiter, posita temperie, compositione, & vnitate, sequitur sanitas, bona affectio facultatis. Vnde non possumus intelligere secundum hunc modum, quia nec venenum mutat temperiem, nec bezoarticum mutat temperiem. Quod dico de intemperie, idem dicendum de compositione & vnitate. Præter hæc tria igitur necessario requiritur pportio, quæ est domiciliũ facultatis, vt facultas maioris & minoris actiuitatis reddatur, non modo beneficio constitutionis & spiritus, verum etiam virtutẽ sui domicili, siue proportionis, in qua est virtus conseruatiua locati. Quare similitudo est inter proportionem bezoartici & corporis viuentis: & proportio bezoartici est in causa, vt seruetur facultas maioris actiuitatis, beneficio cuius ita roboratur facultas corporis humani, vt acquirat potestatem super humanam, quia secus non possent vinci venena. Acquirat autem superiorem virtutem, & viuificatur atque augetur sanitas; quia facultatis affectio redditur magis robusta ob bezoarticum, quod habet proportionem similem, cuius beneficio facultas fit robustior. Hinc in ictero venenum non agit in constitutionem, sed in proportionem: sicut etiam adamas agit in magnetem, & sui præsentia in causa est, ob proportionis diuersitatem, vt tollatur actus facultatis, vt facultas non possit agere. Hoc igitur modo agit venenum in iecur, vt facultas eius non possit regere sanguinem. De spiritu eadem est ratio. Si bezoarticum auget sanitatem in parte viuente, & virtutem in spiritu; necesse est, vt venenum aduersetur spiritui: nam morbum ostendit cura. Et cum bezoarticum sit amicum omnibus corporis partibus, & cõseruet virtutem in spiritu innato; necesse est, vt in omnibus partibus reperiatur spiritus. Quare mor-

in viperæ venenum petit hepar, & sanguis acquirit colorem præter naturam, & transmittitur ad cutem, unde huius color mutatur.

Differentia. Quoad differentias a forma: icteritia est Nigra, vel Citrina. Quoad efficientem: icterus prodit a bile Flava, vel Atra, quæ perpetuo toto genere est præter naturam. Sciendum autem materiam præter naturam bifariam accipi posse. Primo modo, ut prorsus, & secundum propriam essentiam transgreditur limites naturæ; sicut est materia putrida. Deinde ratione loci, in quo reperitur: quando scilicet ille locus non est destinatus huic materiæ a natura; sicut contingit materiæ, a qua causatur icterus. Præterea ab efficiente sumuntur differentiæ; prout hæc materia Generatur in cute, vel aliunde Confluit. Et, si aliunde; bifariam fit, quia transmittitur vel ratione Copiæ, vel Qualitatis. Si ratione copiæ; vel quia Generatur, vel Coaceruatur. Qualitas tandem est Evidens, aut Recondita.

Signa. Icterus in genere facile patet: præsertim si aspiciatur album oculi, quod facile inficitur. Mira naturæ est providentia, quod in ictero aliquando cornea tota afficitur colore citrino, præterquam secundum regionem qua ante crystallinum locatur. Hinc sæpe icterici inspicientes parietem album, album iudicant: interdum quodlibet obiectum citrinum esse putant. Quoad differentias formales; facile conspicitur, an color sit citrinus, an niger, vel tendens ad nigrum, qualis est viridis. Quoad differentias ab efficiente; facile cognoscitur e colore, num sit flava, vel atra bilis. Num autem hæc materia sit putrida, vel non; cognoscitur e febre putrida adiuncta. Præterea cognoscendum an fluat, nec ne: nam si non fluat materia a iecore ad cutem; paullatim fit hic morbus, totum corpus tactui se offert calidum, pulsant vehementer arteriæ ob caliditatem, & non mutantur excrementa. Si autem fluat; malum brevi tempore ortum est. Sed notandum, tametsi transmittatur materia a centro ad superficiem; non tamen fieri rigorem, ut in febribus: quia in febribus materia transmittitur summo cum impetu, in ictero sensim. Porro materia transmittitur, quia peccatum est vel in copia, vel qualitate. Copia duobus modis potest contingere; & quia generatur, & quia colligitur. Generatur ob vitium calidius hepatis; seu, ob vitium in cibo. Si e cibo; cognoscitur ex ægro. Si ob vitium iecoris calidioris; tum lotium maxime erit coloratum: & si immittatur pannus lineus, tingetur colore citrino, vel nigro: alui autem deiectio non erit albicans, sed colorata, quia non adest angustia aliqua, vi cuius colligatur excrementum, & impediatur transitus bilis ad intestina. Vtrum autem vitium hepatis calidum, sit intemperies, vel inflammatio, vel erysipelas: cognoscitur e propriis capitibus. Si altero modo produ-

producatur icterus a bile, non ut copia peccat, sed quia colligitur; hoc fit, quando bilis in decenti copia generatur, & non euacuatur, sed ob cumulationē ita fit copiosa. Si fiat vitio lienis, vel iecoris, vel vesicæ felleæ; sic distinguendum. Nam si vitio hepatis; erunt signa obstructionis. Si vitio lienis; præter id quod nigra erit icteritia, aderunt signa indicantia vitia lienis: ut, si colligatur excrementum melancholicum, quia non attrahitur aliene, ob eius frigiditatem; cognoscetur e signis propriis frigidi lienis; & tactu nullus percipietur in liene tumor. Si colligatur excrementum melancholicum, quia lien non suscipit: percipietur tensio, & quandoque tumor, ac durities in liene, pro diuersa mala dispositione lienis. Si colligatur vitio vesicæ fellis; cognoscetur e colore citrino; deinde quia feces non sunt citrinæ, sed albicantes. Si vero fiat ratione qualitatis; præter id quod ægri acrimoniam persentient, aderit etiam febris. Sed aduertendum in febribus hunc materiæ fluxum aliquando criticum, aliquando symptomaticum esse. Criticus est; quando prægressa sunt coctionis signa, æger facile perfert, febris minuitur. Si symptomaticus; opposita fiunt. Si denique materia fuerit venefica; cognoscitur e signis veneni, sed potissimum color ad viridem vergit, mutatur pulsus; nimirum licet venenum non statim petat cor, breui tamen tempore fertur in cor.

Præsidia tantum sumuntur ab efficiente: a colore enim non sumitur indicatio: neque icterus niger albo remedio, tanquam cōtrario curari potest. Bilis ergo excrementitia, ut toto genere præter naturā est, indicat eradicans: verum ut hæc materia eradicetur, ratione cutis indicatur laxans, rarefaciens. Indicationes in hoc malo non sumuntur a subiecto: ideo, dum rarefaciens medicamentū indicatur a densitate cutis, cutis nō est subiectū icteri, sed habet rationē efficientis, sine qua nō. Non potest euacuari bilis, quia cutis sua densitate prohibet. Præterea, cum hæc materia generetur in cute, vel aliunde cōfluat: ut generatur in cute, & producitur a cute calidiori; cutis indicat refrigerans. Si autem fluit; si perpendamus motum, si est criticus, est adiuuandus: si autem symptomaticus, quia est ad locos decentes, nimirum ad partes cutaneas & ignobiles, neque tum est inhibendus. Quare indicatio sumitur a materia, prout vel grauat, vel irritat facultatem, id est prout peccat vel copia, vel qualitate. Si copia; respiciendum ad causam, ratione cuius adest bilis copiosa. Duplex est causa, alia generans, alia colligens. Generans, cum sit vitiū calidū hepatis; indicat remedium refrigerans. Si colligens sit causa; colligitur vitio obstructionis iecoris, vel lienis, vel vesicæ felleæ: unde pro discrimine vitiorū variæ sumi

Indicationes.

debent indicationes: verbi gratia, si colligatur ob frigiditatem lienis, ostenditur indicatio calefaciendi: si ob tumorem scirrhum, refrigerandum, attenuandum, emolliendum. Si vero vitium sit in qualitate; si qualitas est evidens, indicatur attemperans: si venefica, recondita; non indicat, quia non est nota eius essentia in veneno, sed potius requirit bezoarticum.

Prognostica. Vitium hoc non est contemnendum: nam quamvis prima facie ad decorationem pertinere videatur, nihilominus dum protrahitur, pertinet ad artem curandi, quia egreditur latitudinem sanitatis. Distinguitur ergo curatio ratione differentiarum. Quoad formales; cæteris paribus, ægrius remouetur icterus niger, quam citrinus. Quoad efficientem: si ab atra bile procedit, difficilius curatur, quam si a flava. Præterea periculosior erit, si a materia putrida, si a venefica; & præsertim nisi illico occurramus. Quoad materiam; hæc sumitur ut fluit, vel non fluit. Si accipiatur ut fluit; possumus salutem polliceri, quia totum calidius redditum, potest refrigerari. Si vero alia e parte icterus fiat, ut materia quæ fluit, fluat transmissa vel ob copiam, vel malam qualitatem: si ob copiam, vel quia generatur, vel quia colligitur: si generatur copiosa bilis ob errorem externum; possumus audacter salutem polliceri, ut cito etiam remoueat. Si autem gignatur læsa facultate iecoris; varium erit prognosticum: ut quandoque etiam impossibile sit icterum remouere: verbi gratia si generetur copiosa bilis ob inflammationem, vel erysipelas, potissimum hepatis, vix fieri potest, ut homo restitatur. Si autem ob simplicem intemperiem calidiorē; non erit curatio difficilis. Sin autem copiosa sit materia, quia colligitur propter obstructionē vel lienis, vel hepatis, vel vesicæ felleæ: prout mala erit dispositio huius vel illius partis, ita prognosticandum: verbi gratia, si fiat ob scirrhum lienis, nemo salutem promittet: si contingat ob constipationē vesicæ felleæ, quæ producat a calculis generatis in vesica fellis; quis salutem polliceretur? Quoad malam qualitatem; hæc est putrida, vel venefica: si putrida, ut in febribus, sitque hic motus criticus; optime sperandum; contra, si symptomaticus: ut colligitur com. aph. 64. sect. 4. Si materia fuerit venefica; cito evanescit, si celerrime occurramus. cap. 7. l. 5. loc. aff.

*Curatio
Phlebotomia.*

Vena, secundum Græcos, secanda est, si multitudo sit sanguinis, si dolor in iecore vel liene. Arabes probant venæ sectionem, ubi venæ sunt repletæ. Non igitur in omni ictero vena secanda, dum sanguis redundat, sed ubi peccatum sanguinis est vehemens. Licet autem icterus fiat a bile excrementitia; sanguis tamen in eo duobus modis peccare potest: vel ut habet rationem causæ sine qua non; quia in ictero non possumus occurrere materiæ fluxæ, neque fluxuræ, neque etiam generanti, nisi prius euacuetur sanguis

sanguis: vel, ut habet rationem causæ principalis; quoties imminet, ut ob hepatis caliditatem sanguis conuertatur in bilem excrementitiam. Sanguis autem est vacuandus non confertim, sed paulatim, & per vices: nam ob bilem redundantem, & quæ miscetur cum sanguine, fit, ut partes non bene alantur, sed vires euadant debiliores. Ilico autem vena secanda, quia inter initia adest indicans, nec adest prohibens. Locus varius eligendus, pro varia sanguinis subsistentia. Galenus c. 1. l. 9. *κτ. ππ.* secabat venam sub lingua, respiciens ad sanguinem subsistentem in capite. Auicenna cucurbitulam scarificatam applicabat lieni; ut huius beneficio attraheretur excrementum melancholicum a liene: & propter frigiditatem lienis, applicari potest cum magna flamma, ut fiat valida attractio.

Vacuantia.

Vomitoriis utendum, quia & euacuatur corpus a materia, & fit reuulsio. Pro vomitorio licet uti *decocto malua, cum succo raphani, cum agarico etiam non preparato, cum oxymelite.* Licet etiam uti soluentibus aluum: & licet ascendere ad vehementiora, cap. ult. lib. 5. loc. aff. verbi gratia, *dacrydium, belleborum nigrum, item ad colocynthidem,* ratione pituitæ; quia in iestero quandoque fiunt obstructions e copiosa & contumaci pituita, ut necessarium sit ad valentiora confugere, ut ad *troch. albandal.* sed virium ha beatur ratio.

Quoad peculiaria medicamenta, alia diriguntur ad materiam fluxam, alia ad fluxuram. Quoad fluxuram; respiciunt causam vel generantem, *Ad materiã fluxuram.* vel colligentem. Quoad generantem; esse potest immodica iecoris caliditas: unde Rhasis probat *succum endiuia, solatri, cum aqua hordei* (aduertendum, non semper opus esse calidis attenuantibus) *utebatur etiam trochiscis de caphura, cum succo granatorum:* item frigidis astringentibus, quia iecur ob caliditatem generat bilem. Utebatur succo granatorum, ut materia remedi vitalis, ut imminueretur caliditas hepatis. Quod de frigidis dictum, de aliis etiam intelligendum. Si materia colligatur; confugiendum ad ea, quæ remouent causas, ob quas materia colligitur. Causæ sunt innumeræ; de quibus propriis capitibus. Sed quia obstructio solet esse frequens causa, & secundum vesicam felleam, & secundum iecur atq; lienem: exempli gratia vnum medicamentum proponemus, cui in obstructione contumaci locus est: *℞. limatura chalybis* (in diebus canicularibus optime preparata ex *Infusio lima aceto acerrimo, in quo sint decocta rad. althæe*) *℥j. pul. anchusæ, cornu cerni, a- tura chalib. grimon. ceterach, fumar. parietar. ana ʒij. cinamomi ʒj. vini ℥xij.* Vinum autem sit modo magis, modo minus generosum, pro dispositione corporis: fiat infusio, & detineatur sub radiis solaribus 8. dies. Dosis sit ab ʒj. ad ℥ss.

Ratione materiæ fluxæ oportet uti balneo aquæ dulcis, alterato cum mal. *Euacuatiã*

materia *e* *his, maiorana, anetho, &c.* quorum beneficio cutis laxetur, aperiantur pori, attenuetur materia, atque ita in cute existens euacuetur: ad quod appime conducit sudatorium, quod hoc tempore in usu est, pro faciliore sudore eorum, qui morbo Gallico laborant.

CAPVT XXII.

De Scirrho Jecoris.

Nomen.

Definitio.

SCIRRHVS iecoris, est morbus compositus: & interdum succedit inflammationi. Intelligimus autem hic per scirrhum, tum exquisitum, tum non exquisitum, id est, & sensus expertem, & participem. cap. 16. lib. 14. method. Iecoris ergo scirrhus est tumor præter naturam, frigidus, durus, & corpulentus. Dicitur tumor præter naturam, & proinde morbus in magnitudine. Hic autem tumor est frigidus, com. 21. l. 4. de rat. vict. cap. 4. li. 2. ad Glauc. cap. 6. lib. 14. method. cap. 8. lib. 8. *ἡ γὰρ τὴν*. Nam cum hic tumor fiat a frigida materia, tumor etiam, seu effectus erit frigidus. Hinc colligitur, quod sit morbus, non tantum in aucta magnitudine, sed etiam in intemperie frigida. Et sic scirrhus distinguitur ab omni tumore præter naturam calido, nimirum ab inflammatione, erysipelate, cancro. Dicitur etiam tumor durus, commen. 21. lib. 4. vict. ac. capit. 8. libr. 8. *ἡ γὰρ τὴν*. capit. 4. lib. 2. ad Glauc. vbi ad curandum scirrhum probantur emollientia. Et sic distinguitur a tumore œdematoso. Postremo dicitur tumor corpulentus, apud Galenum locis citatis, vbi vult, scirrhum causari a materia viscida, crassa, corpulenta: ad differentiam tumoris flatulenti, seu vaporosi.

Causa eff.

Quoad causas scirrhi internas: fit e materia vel glutinosa, vel crassa, vel simul & glutinosa & crassa: nam materia scirrhi peccat vel ratione crassitie, vel visciditatis, vel ratione vtriusque. Quare scirrhus fieri potest, non tantum e materia melancholica, sed etiam e materia pituitosa: nam melancholia crassa est, non viscida: pituita autem viscida est, & interdum crassa. Nam Galenus capit. 4. libr. 2. de differen. febr. loquens de febre putrida, pituitosa vult non totam materiam pituitosam exuri, sed ratione visciditatis non nihil relinqui: at materia melancholica in febre quartana instar ossis comburitur, quia sicca est, non viscida. Quare cum fiat scirrhus e viscida materia; dicendum, non tantum fieri e melancholia, sed etiam e pituita. Sed dubitatur: nam Galenus capit. 4. lib. 2. ad Glauc. & capit. 4. lib. 14. method. ait, scir-

scirrhum succedere inflammationi, & comitari erysipelas: Quomodo igitur fit e melancholia, e pituita? Responsio. Inflammatio degenerat in scirrhum, quando sanguis crassescit, & acquirit naturam melancholiæ. Succedit etiam scirrhus erysipelati, non omni, sed quando Medici præter modum & importune refrigerantibus vtuntur: nam pars adeo redditur debilis, vt non tantum humores collecti crassescant, verum etiam proprium alimentum non possit regi, sed euadat viscidum & crassum; vnde scirrhus. Præterea sunt causæ externæ, quæ proponuntur cap. vlt. libr. de cib. bon. & mod. suc. & cap. 4. lib. 2. ad Glau. vt sunt cibi crassi & viscidi, victus crassifaciens, vinum crassum. Præterea fieri potest e causis non necessario occurrentibus, hoc est, ex errore medicorum, dum nesciunt recte tractare vel inflammationem, vel erysipelas.

Quoad differentias a loco affecto: iecur scirrhu afficitur secundum partem Simam, vel Gibbam. c. 7. l. 5. loc. aff. A materia, hæc est viscida, vel crassa, id est, Pituitosa, vel Melancholica. *Differentia.*

Scirrhus iecoris in genere, cognoscitur e sensu grauitatis, etiam si scirrhus exquisitus sit: pressu enim dolor sentitur, quia vicinæ partes sensitiuæ ob tumorem iecoris comprimuntur, & earum vnitas soluitur. Aegri melius decumbunt in latere dextro, quam sinistro: nam si in sinistro decumbant, tunc latus scirrhu detentum comprimit ventriculum, vnde fit dolor veluti contusiuus, ratione ponderis. Sensus grauitatis ob membranam inuestientem maxime adest, si scirrhus non est exquisitus: si exquisitus, non item, licet ob compressionem partes vicinæ doleant. Sed non tantum respiciendum ad dolorem, num assit, nec ne: verum ad diuturnitatem & contumaciam affectus. Si enim non cedit remediis, iudicandum, esse exquisitum scirrhum; & hic non est suscipiendus, quia non potest curari: at non exquisitus cedit remediis. Adest autem sensus grauitatis sine febre, ad differentiam inflammationis: nam scirrhus est tumor frigidus: inflammationem iecoris necessario comitatur febris; scirrhum non necessario, sed contingenter. Insuper scirrhus hepatis cognoscitur e pulsu euidenter duriore, quia tumor hic multo durior est, quam tumor inflammationis. capit. 4. libr. 1. de prælag. puls. capit. 9. lib. 4. de prælag. puls. Secundum Auicennam quoque cognoscitur e lotio diminuto. E qualitate etiam mutata, visibili, & tangibili: e visibili; corpora emaciata conspiciuntur, quia non recte fit sanguificatio, neque etiam distributio: præterea color corporis mutatur, quod peculiare est, in affectibus iecoris & lienis. E tangibili;

Quia in regione iecoris tumor durus percipitur, præsertim si inflammatio fuerit in parte gibba, c. 7. lib. 5. §. hoc. aff. Aduertendum autem hunc tumorem durum euidentius percipi, quando patiens vel rectus manet, vel etiam decumbit in parte sinistra, quia magis descendit tumor ille infra costas, unde magis conspicuus apparet. Notat Galenus hoc esse verum, nisi succedat hydrops: tunc enim venter aqua repletur, quæ impedimento est, quo minus tactu durum tumorem persentire queamus. Quoad differentias: num sit in parte gibba, vel sinistra; cognoscitur e cap. de inflam. iecoris. De signis etiam materiæ pituitosæ & melancholicæ, suo loco.

Indicationes.

Cum scirrhus sit tumor frigidus præter naturam, vt necessario iecur afficiatur imbecillitate, & morbo in magnitudine aucta: quoad imbecillitatem oritur indicatio corroborandi. Cum vero hæc imbecillitas prodeat e frigida intemperie; corroboratio erit calefactio iecoris. Ratione magnitudinis, ratione materiæ, oritur indicatio remouendi materiam; quæ tamen indicatio non est utilis, cum non præscribat remedium. Cum vero hæc materia interdum sit viscida, interdum crassa, interdum viscida & crassa, semper autem dura: propterea oritur indicatio interdum abstergerendi, aliquando attenuandi; interdum simul abstergerendi & attenuandi, semper autem emolliendi; totius habita ratione. c. 8. l. 8. κατ. τὴν. c. 4. li. 2. ad Glauc. c. 4. lib. 14. meth. c. 6. lib. 5. §. de simp. med.

Prognostica.

Hos scopos interdum absoluere possumus, interdum nequaquam. Scirrhus enim inter initia non exquisitus sanari potest; exquisitus nunquam. c. 4. lib. 2. ad Glauc. adest enim frigida illa intemperies, & adest durities, quæ nullis mollientibus cedit. In scirrho ergo exquisito, si concurrat fluxus ventris, celeriter moriuntur: si non iungatur ille fluxus, aliquandiu perdurant. Quare scirrhus iecoris ab initio est periculosus, & difficulter curatur: antiquus autem curari nullo modo potest.

*Curatio.**Materia**cheirurgica.*

Vena secanda non est, quia imminet hydrops: materia enim non est sanguinea, sed pituitosa, melancholica, crassa, viscida: venæ sectio refrigeraret iecur, antea frigidum. Secundum Auicennam & Aetium vti possumus cucurbitulis scarificatis, quæ iecoris regioni applicentur. Licet etiam illis partibus applicare vesicatoria, caustica medicamenta, cum Aetio, de quibus alias; & vlcera diutius sunt aperta detinenda. Prius autem totum expurgandum. Expedit etiam gratia reuulsionis cauteria affigere cruribus, dum crura non sunt tumida.

*Vacuatio
totū corpus.*

Sequuntur medicamenta. Suppositis præparantibus & lenientibus; abstinendum a soluentibus valentissimis, propter iecoris infirmitatem. Debilioribus ergo secundum Auicennam vtendum, quæ euacuant pituitam, melan-

melancholiam: Si malum non cedit leuioribus; cogimur ad fortiora ascendere. Quare Galenus c. 15. l. 13. meth. utitur *clystere acerrimo, e centauro min. & colocynthide. Auicenna* ad *belleb. album* ascendit, qui valentissime per vomitum vacuat. Extremis morbis, extrema opponenda remedia.

Topica sunt emollientia, digerentia, attenuantia, corroborantia: c. 4. *Localia.* l. 2. ad Glauco. c. 8. l. 8. x. ππ. Vti ergo possumus *medulla ceruina, medulla vituli, adipe gallina, vituli, anseris; bdellio, ammoniaco, thymiamate; itē rad. althæa, maluarum cucumeris agrestis.* Hæc digerunt & emolliunt. Oportet etiam addere attenuantia: vt sunt *myrrha, calamintha, origanum, serpillum, aromata.* Corroborantia sunt *absinthium, myrobalani, mastiche.* Quando ergo vti volumus *emplastro, vel melle, misceatur oleum mastichinum, oleum de absinthio;* vt non tantum emolliamus & digeramus, sed etiam corroboremus. Optimum est, si pars affecta oblinatur *luto D. Bartholomæi,* quia in eo est maxima vis emolliendi. Præterea permisceatur *lutum D. Bartholomæi, cum luto D. Helena, vel D. Petri, quæ in collibus Euganeis exstant, prope Patanum.* Sequens remedium, corpore expurgato, mirabiliter emollit, digerit, roborat, quod expertum est sæpe: ℞. *pulpa colocynth. partes iij. radicis cucum. agrestis partem j. & modicum absinthii: includantur sacculo, qui assiduè detinatur in loco laeo.*

Quoad interna: Aëtius pro dissoluendo tumore scirrroso iecoris, maxime probat *anagallidis succum ad 3j: vel ʒiij. possumus etiam puluerē anagallidis exhibere. Dat cum mulsa: & si febris non erant vehementes, dabit cum exymelue.* Probat etiam, tanquam efficacissimum medicamentum, quod componitur e *sabina puluere, & e fece arida vini, id est e fece quæ reperitur in fundo dolii, præsertim in quo detentum fuit vinum dulce: datque ad quantitatem cochlearis, ad quantitatem drachma.* Hoc se restituisse dicit, scirrhum, vbi hydrops imminuit. Probat etiam medicamentum, quod parari potest ex *aquali portione fœnugraci, costi, petroselin, eupatorii: dat 3j.* Vehementissimum pharmacum, secundum Aëtium, est *ammoniacum, cuius 3j cum mastiches granis ʒiij exhiberi intro poterit.* Sed duo sunt medicamenta, quibus felicissime vti possumus: nimirum, *decoctum sarse pariglia, quod parabitur cum medicamentis iecur respicientibus: verbi gratia, cum agrimon. petrosel. rad, althæa; ratiōne emollitionis.* Alterum auxilium est *usus chalybis, cuius li-* *Aëtius c. 11. l. 10. L. Mercat. c. 6 & 18. l. 2. de aff. mul.*

Victus mediocris erit & attenuans: vt dicit Galenus, ab initio lib de attenuat. eo enim vitia diuturna eradicantur. Hunc etiam probat Aëtius. Potus erit similis. Interdum in cibis possumus concedere *amigdalas, pi-*

stacia, secundum Aëtium. Ager in latere dextro decumbat; secundum Avicennam, nam hic decubitus conducit ad dissoluendum tumorem scirrhum iecoris.

CAPVTV XXIII

De ulcere iecoris.

Definitio.

oc vitium Aëtius nuncupat colliquamentum: quia emaciatur & velut liquatur totum corpus. Est autem vlcus iecoris, nil aliud, quam soluta vnitas iecoris, ex erosione producta. Potissimum succedit inflammationi, quæ ad suppurationem produci-
tur. Potest etiam fieri citra inflammationem prægressam, ex acris succis. Interdum vidi iecor vlceratum, ratione affectus gallici morbi, ratione mordacitatis materiæ.

Differentia.

Quoad differentias: affici potest iecur secundum partem Simam, vel Gibbani. Ab effectrice causa: succedit Inflammationi, vel Non.

Signa.

Cognoscitur vitium hoc ex exeunte murato, dum est purulentum: & interdum adest aliquid sanguinis, aliquid materiæ cruentæ. Hinc medici interdum decipiuntur, arbitantes esse dysenteriam, quando materia saniosa, & sanguinea egreditur; ob cuius acridinem aliquis in intestinis persentitur dolor: Sed inde discernitur; quia sensus quidam grauitatis & pun-
ctionis etiam persentitur in regione iecoris, ob consensum membranæ. Et præsertim hæc deiectiones apparent, dum vlcus est in parte sima: nam si gibba pars fuerit exulcerata, indicia vlcis potius petenda sunt e lotio, quod erit purulentum, nec tamen aderunt signa vlcis vesicæ, neque vlcis renum. Quoad differentias ab efficiente: si præcessit inflammatio, quæ suppurata fuit; euident est, hoc vlcus succedere inflammationi, & fieri ratione materiæ purulentæ. Si non præcessit inflammatio; originem duxit e succis acris, vt dictum fuit in sermone de ulcere ventriculi. Indicationes petendæ ex eodem loco.

Prognosis.

Vitium, secundum Aëtium, est periculosissimum: ægri enim emaciantur. Est vitium incurabile; salutem polliceri non possumus: nam est vlcera-
rata pars præcipua, quæ deperdita non potest regenerari, cum qua consentiunt partes principales; vnde fere omnes moriuntur.

Curatio.

Vena secanda non est, quia vires non possunt perferre, etiam si sanguis redundauerit: Si enim vlcus succedat inflammationi, vires iam per præcedentem inflammationem sunt languidæ. Si autem vlcus non producat ex inflammatione, sed ortu ducat ex acris materia; hæc peccat in qualitate: vnde

Vnde a natura sanguinis recedit, ut potius purgandum sit, quam vena secanda. Medicamenta & Diæta, petenda e cap. de ulcere ventriculi. Aëtius recurrit ad præsidia, quibus utimur in ulcere pulmonis, renum, vesicæ. Vnde pro mundificatione ulceris, licet uti *sero lactis caprini, cū mulsæ, vel cum saccharo, &c.* Priuatim autem hoc est obseruandum, ut hepatica medicamenta permisceantur. Propterea Aëtius permiscet *Cypheos medicamentum*: de quibus supra, cap. 17. & 20.

(*Patanii quidam deplorato iecoris ulcere laborauit, homo robustus alias, & nauticis laboribus addictus. Huic Medicus tum temporis Venetus clarissimus, H.S. præter reliquorum Medicorum consilia, curauit abdominis partem in regione iecoris nouacula aperiri, ut plurimum puris per vulnus efflueret. Vnde postmodum bene curato vulnere homo superstes mansit: & triennio post, saltauit ac laborauit, nihil sentiens incommodi.*)

Historia curati ulceris iecoris.

CAPVT XXIII.

De inflammatione Iecoris.

VITIVM hoc est tumor præter naturam sanguineus iecoris. Occupat autem iecur, & quatenus simile, & quatenus dissimilare. Ut simile; quia necessario adest intemperies calida. Ut dissimilare; quia adest tumor, morbus in magnitudine. Subiectum est iecur. c. 7. l. 5. de loc. aff. vbi per iecur intelligimus carnem iecoris: nam materia sanguinea ingreditur porositates iecoris, & ita iecoris substantia tumida euadit. Et quamuis in hoc malo iecur interdum magis affligatur secundum partem simam, interdum ~~vna~~ magis secundum partem gibbam: at tamen iecur secundum partem vtramq; afficitur: dum enim pars sima inflammatur, etiam gibba fit particeps inflammationis, & contra; ob partium connexum. Materia non tantum est sincerus sanguis, sed etiam pituitosus & melancholicus. Quæ materia sanguinea confluit in porositates iecoris, vel per modum Attractionis, ob dolorem, aut calorem; vel per modum Transmissionis, dum materia ad iecur transmittitur a Toto, vel Parte. Iecur autem suscipit ob imbecillitatem ascititiam (: natura enim iecur, ut partem principem, robustam condidit:) obortam ob noxas, quas iecur perpellum est.

Definitio.

Subiectum.

Causa efficiens.

Differentiæ possunt sumi e loco affecto, & materia. Iecur enim afficitur magis, vel secundum partem Simam, vel Gibbam. Materia est Sanguis, vel Pituita, vel humor Biliosus, vel Melancholicus.

Signa.

Signa triplicia proponemus. Primum indicantia inflammationem iecoris. Deinde, discernentia inflammationem iecoris, ab inflammationibus partium vicinarum, id est, membranæ succingentis iecur, mesenterii, musculorum abdominis, qui in parte dextra resident, & notharum costarum partis dextræ: vnde multi fuere decepti, credentes esse pleuritidem, cum tamen esset iecoris inflammatio. Tertio afferemus signa differentiarum.

I.
Signa inflā-
mationis ie-
coris, in ge-
nere.

1. Sensus gra-
uitatis.

2. Febris.

3. Molestia
decubitus in
latera.

4. Pulsus.

Designis primi generis. Inflammatio iecoris cognoscitur secundum Gale- num cap. 7. lib. 5. loc. aff. cap. 4. 8. & 9. lib. 2. loc. aff. cap. 7. lib. 4. caus. puls. primum e sensu grauitatis in regione iecoris, & dextri hypochondrii: & interdum accidere ait Galenus, vt costæ in consensum ducantur: nam in quibusdam iecur annectitur costis per membranas aliquas, in quibus ne- cessarium est, vt grauitatis sensus etiam costis communicetur; non autem in illis, in quibus membranæ hæc desiderantur: in plerisque tamen repe- riuntur illi nerui. Quare Galenus ait, id *interdum* accidere. Sed quia et- iam in obstructione & scirrho iecoris est sensus grauitatis, sciendum, in inflammatione, cum sensu grauitatis coniunctam esse febrem, quæ ili- co cum sensu grauitatis oboritur: in obstructione autem & scirrho, licet aliquando accidat febrem coniungi, præcessit tamen febrem sensus gra- uitatis. Et, si accidat (: quod non est impossibile :) vt eodem tempore in obstructione appareat grauitatis sensus, & febris oriatur, cognosceris per alia signa. Notandum dum Alexander dicit, febrem consequi tantum ma- gnā inflammationem; cum non de omni febre loqui, sed de ardenti: alias in omni inflammatione, etiam exigua, necessario est febris. Præterea cognoscitur hoc vitium, quoniam grauitatis sensus affligit patientem, siue decumbat in latere dextro, siue sinistro: minus autem affligitur, dum supi- nus decumbit: ratio est, dum ~~ager~~ ager in dextro latere decumbit, oppri- mitur iecur a pondere ventriculi, & intestinorum: dum decumbit in late- re sinistro, tenditur iecur inflammatum, vnde consentit membrana, atque lien, & grauitatis sensus magis augetur. Hæc non fiunt, dum homo supi- nus iacet. Cognoscitur etiam e pulsu, cap. 7. lib. 4. caus. puls. Pulsus enim fit celerior, frequentior, inæqualis; item, durus, serratus, & vibrans. Ratio. Cum enim inflammationis ratione, quatenus est affectus calidus, augea- tur necessitas euentandi calorem cordis; hinc fit celerior & frequen- tior pulsus: cui frequentię inæqualitas succedit. Deinde quia non mo- do est affectus calidus, sed etiam est morbus in magnitudine (: tumor enim est :) hinc fit durities in pulsu, ratione arteriarum quæ tendun- tur. Et, cum non æqualis fiat tensio; hinc arteriæ corpus inæqualiter dilatatur, & pulsus non tantum est durus, sed etiam serratus. Et cum

tendantur

tendantur arteriæ ratione tumoris; id etiam accidit, ut vis pulsifica agens in arteriam, arteriæ corpus habeat non ita cedens, sed resistens; unde fit pulsus vibrans. Sed dubitatur, si pulsus serratus indicat inflammationem iecoris; quomodo alias Galenus dixerit, eum esse perpetuum indicium pleuritidis? Responsio. Pulsus inflammationum duobus modis perpendi potest: vel ratione inflammationis, vel ratione loci inflammati. Si consideretur pulsus ratione inflammationis; quatenus inflammatio est tumor, cum tendantur arteriæ, est pulsus durus, serratus. Et hoc modo intelligere oportet Galenum, ubi voluit, pulsus esse durum & ferrinum in inflammatione iecoris. Si consideretur pulsus ratione partis inflammatae: si pars fuerit humida, laxa; si conferamus pulsus membri laxi, quando hoc membrum non est inflammatum, ad seipsum quando est inflammatum; pulsus membri laxi non inflammati erit mollis; pulsus autem membri laxi inflammati, erit durus, ratione inflammationis. Sed si conferamus pulsus membri laxi inflammati, cum pulsus membri duri inflammati: pulsus membri laxi inflammati, in relatione ad pulsus membri duri inflammati, erit mollis. Propterea Galenus, loquens de inflammatione pulmonis, inquit, esse pulsus mollem, non quod in inflammatione sit pulsus mollis, sed in relatione ad pulsus, qui reperitur in inflammatione membri duri. Quare dum inflammatur membrana succingens costas, cum sit corpus multum membranosum, quod maxime tenditur ratione inflammationis: hac de causa Galenus dixit, pulsus ferrinum esse proprium pleuritidis; quia est maxime evidens, ratione loci affecti inflammati. Quare Galenus sibi non contradicit, Ideoque, cum Galenus cap. 8. lib. 8. *κ. ππ.* dicat, iecur esse membrum compagis humidioris; propterea in inflammatione iecoris non potest esse pulsus ferrinus; si conferatur iecur ad membrum durum; potest autem esse, si conferatur iecur ad seipsum non inflammatum. Et tali igitur pulsus cognoscitur iecoris inflammatione, & præsertim e pulsus febrili & duriori. Præterea secundum Galenum cap. 7. lib. 5. loc. aff. cognoscitur, ex inappetentia, e cibi fastidio. Etsi, quæ admodum molesta est. Indicatur etiam ex alui excrementis cohibitis, nisi cum iecoris inflammatione sit coniuncta hepatica affectio, quæ debilitas iecoris nuncupatur, in qua deiectiones similes sunt loturæ carnis. Dubitatur autem quomodo cum inflammatione iecoris possit coniungi hepatica affectio; quæ prodit ex intemperie frigida iecoris. Responsio. Non est impossibile, ut hepatica affectio prodeat ex intemperie calida: sicut enim fit ratione frigiditatis, quando iecur non potest alimentum exacte separare; ita etiam fieri potest ratione intemperie calidæ, cu-

*Galenus locum
conciliatur.*

*s. A'rogia.
d. Sitis.
7. Alnus
dura.*

ius ratione alimentum iusto citius attrahitur a ventriculo ad iecur; & cum chylus crudus attrahatur, non potest e toto vinci: vnde possunt fieri deiectiones illæ. Alius igitur stiptica est, nisi sit coniuncta hepatica affectio.

8. *Lotium.*

Indicatur etiam e lotio non copioso, secundum Auicennam, quoniam aquositates absumuntur. Et est lotium coloratum, ratione feruoris sanguinis, vel bilis.

9. *Vomitum.*

10. *Calor*

totius.

11. *Color*

totius.

12. *Lingua*

color.

Præterea indicari potest, e vomitu bilis flauæ vitellinæ, & interdum æruginosæ: nam non est impossibile, vt in iecoris inflammatione huiusmodi materiæ generentur. Insuper significatur e mordaci calore totius corporis, ratione febris quæ adest: quamuis interdum, dum inflammatio est maligna, extrema refrigerentur. Mutatur etiam color totius. Et, lingua apparet rubicunda, deinde nigra.

11. *Signa diagnostica.*

Sequuntur signa, distinguentia iecoris inflammationem, ab inflammationibus partium proximarum; nimirum membranæ iecoris, mesenterii, musculorum abdominis, & pleuræ, prout adhæret

Inflammatio tunica iecoris.

hæc costis; dextræ partis. Inflammatio membranæ hepatis inuestientis, secundum Auicennam, & Aetium, non difficulter distinguetur; ob dolorem insignem, qui non est in iecoris inflammatione; cum membrana iecur circumdans sit sensitiva, ad differentiam substantiæ iecoris. Præterea pulsus erunt duriore: & febris erit admodum intensa; præsertim quia inflammatio occupans membranam potius producit a sanguine tenui, bilioso, feruido, quam a sanguine melancholico, & crasso.

Mesenterii inflammatio.

Quod si inflammatio occuparit mesenterium, e cap. 7. lib. 5. loc. affecti cognoscetur; quia præter id quod non erit facta mutatio in colore totius corporis, (non enim mutatur color ob inflammationem mesenterii, vt inflammato iecore) symptomata erunt remissiora; quia non inflammatur pars principalis. Præterea in excrementis alui primum apparebit quædam tenuis sanies; dein procedente inflammatione, cum magis materia concoquetur, cum excrementis exhibet materia quædam ad similitudinem puris, magis concocta: rationem reddit Galenus loco citat. nam dum inflammata est pars, quæ habet tegumentum a substantia aliqua tenui, etiam in initio inflammationis aliquid resudat; vt in ophthalmia obseruatur; quod tamen crudum est, quia inter initia morbi: at vero quod

Musculorum abdominis inflammatio.

postea egreditur est magis concoctum. Si inflammati sint muscoli abdominis partis dextræ; ita distinguetur: non enim erit color totius mutatus. Præterea si inflammatio occupauerit partem gibbam iecoris, tactu obseruabitur tumor rotundus, instar figuræ iecoris: contra sensum delitescet, si in musculis fuerit inflammatio. Insuper iecore inflammato, facile distinguetis, per tractantes cutim abdominis, non enim consentit cutis: contra;

si in-

si inflammantur musculi, præcipue externi: imo, interdum apparebit cutis rubicunda, dum externi musculi sunt inflammari. Si pleuram teneat inflammatio, prout spectat ad nothas costas dextri lateris; distinguetur e dolore, tussi, pulsu, colore corporis. cap. 9. lib. 2. loc. affect. E dolore; quia *Pleuritis dextra, ad costas spu- rias.* grauius ægri læduntur, siue in latere dextro, siue in sinistro decumbant: faciliusq; decumbunt supini inflammato iecore: non ita cruciantur symptomatis, ut grauitate, difficultate anhelitus, &c. Hoc non apparet, dum inflammatio est in pleura: nam prout inflammatio detinet vel internam, vel externam partem, ita etiam exacerbatur dolor, dum decumbit vel in parte dextra, vel in parte sinistra, ut cap. de pleuritide diximus: præterea potius est dolor pungitiuus, quam sensus grauitatis. E tussi etiam distinguuntur. In iecoris enim inflammatione tussis semper acida est, sine sputo, quia nulla materia corpulenta defluit ad pulmones: fit tamen tussis, non quod comprimantur pulmones, sed quia caliditas insignis impertitur pulmoni, unde excitatur tussis, quæ tamen acida est: In pleuritide est cum sputo; si non inter initia, saltem procedente malo. Item, in pleuritide pulsus est durus, ferrinus; in iecoris inflammatione mollis, si conferatur cum pulsu inflammationis pleuræ, ut supra diximus. Præterea distinguuntur ratione coloris in toto corpore; qui mutatur in intemperie iecoris; non mutatur in pleura inflammata.

Quoad signa differentiarum: differentia sumuntur a loco affecto, & *III. Differentiarum signa.* materia inflammationis. Quoad locum affectum; e capite septimo, libro tertio, loc. affect. si fuerit inflammatio in parte gibba, tumor tantu apparebit, dummodo magna sit inflammatio; & nisi incumbentes musculi sint impedimento; impediunt autem quando corpus non est gracile, sed carnosum & pingue: & propterea tunc necessarium est ad alia signa confugere. Possumus ergo distinguere e symptomatis: si enim symptomata, pertinentia ad partes thoracis, fuerint grauiora, quam symptomata quæ spectant ad intestina, ad ventriculum; dicendum, inflammationem occupare partem gibbam: Si opposito modo se habeant symptomata, ut grauiora sint, quæ spectant ad ventriculum; statuendum iecur esse inflammatum magis secundum partem sinistram.

Differentia desumptæ a materia, an sit sanguis, an pituita, an bilis, an succus melancholicus; cognoscentur ex alibi propositis. In præsentia hoc admonere liceat; e capite 7. libro 5. loc. affect. Si verbi gratia inflammatio oriatur e sanguine bilioso, ut sit erysipelas, vel particeps erysipelatis; læuissima erunt symptomata, febris ardens: remissior autem erit febris,

si fuerit succus pituitosus & melancholicus. Ex accessionibus etiam materia inflammationis deprehendi potest, si diligentia adhibeatur. Licet enim febris sit continua: attamen ægri interdum alternis diebus affliguntur, interdum singulis, interdum de quarto in quartum.

*Indicatio-
nii.*

Præsidia petantur e cap. de inflammatione ventriculi. Breuiter tamen sciendum, e cap. 8. lib. 13. meth. indicationes ratione inflammationis vel esse Curatrices, vel Præseruatrices. Curatrices sunt refrigeratio & euacuatio: quia in inflammatione est morbus in intemperie calida, vnde refrigerandum; est in materia & magnitudine, vnde euacuandum. Dyscrasia calida, & magnitudo aucta sunt duo morbi; quia offendent actiones similes & dissimiles. Intentiones autem præseruatrices, virtute quarum prohibere oportet, ne augeatur phlegmone; hæc diriguntur in materiam vel fluentem, vel Fluxuram. Ratione fluentis, oritur indicatio reprimendi: ratione fluxuræ in genere oritur indicatio reuellendi; in specie autem, si fluxura sit materia per modum attractionis, oritur indicatio mitigandi dolorem, si id fiat ratione doloris; oritur indicatio refrigerandi, si attractio fiat ratione caloris. Si fluxio fiat per modum transmissionis; roborandum est iecur, ne suscipiat: & mandanti etiam parti occurrendum, ne generet; prius tamen totius habenda ratio.

Prognostica.

Periculosus & lethalis est hic affectus: est enim intemperies, magnitudo aucta, detinetur pars præcipua, imminet hydrops, secundum Auicennam, & atrophia, e lib. de puls. ad tyrones: nam in hepatis phlegmone, iecur læditur, & ratione generationis sanguinis, & ratione distributionis. Verum vt periculi diuersitas deprehendatur, oportet considerare differentias, & ea quæ consequuntur inflammationem iecoris. Si consideremus differentias, & primum desumtas a loco affecto; dicit Auicennas deteriorem esse inflammationem, dum occupat partem gibbam, quam quando detinet partem sinam: ratio est, quia partes thoracis, & proinde nobiliores magis patiuntur dum inflammatur iecur secundum partem gibbam, ad differentiam inflammationis detinentis partem sinam. Galenus cap. 7. lib. 5. loc. affect. testatur, grauiora esse symptomata, dum iecur secundum partem sinam inflammatur: vbi non aduersatur Auicennæ; non enim loquitur de omnibus symptomatis, sed spectantibus ad ventriculum, vnde sunt sitis, inappetentia, nausea, & reliqua ventriculi symptomata, quæ magis molesta sunt. Sed non propterea illa inflammatio magis est periculosa: vnde etiam subdit Galenus, inflammata parte conuexa, tusses magis molestare. Constitutum igitur sit, deteriorem esse inflammationem partis gibbæ. Quoad differentias a materia: non est ita periculosa inflammatio, quæ

tio, quæ fit e sanguine: periculosior est, quæ fit e succo bilioso; quia erysipelas adest, & febris ardens, minaturq; tabem, in lib. aduersus Iulian. in aphorismos. Nec periculo vacant illæ inflammationes, quæ fiunt e succo melancholico; facile enim degenerant in scirrhum, vbi res desperata. Si consideremus ea quæ consequuntur: Singultus in iecoris inflammatione, malum: aphor. 17. sect. 7. rationem reddit Galenus tum alibi, tum in com. nisi enim vehemens sit inflammatio, non ita afficitur ventriculus, vt fiat singultus: quare si adest singultus, praua est inflammatio. Similiter dum annectitur febris ardens, minatur tabem. Et, secundum Auicennam, dum coniungitur alui fluxus, homines moriuntur: & per alui fluxum, intelligimus fluxum symptomaticum, qui non fit cum tolerantia virium, vnde cum vires languidæ sint, necessario moriuntur ægri. Galenus enim cap. 5. lib. 10. meth. ait in inflammatione iecoris vnicam esse spem salutis, nempe virium robur: vnde viribus languentibus ægri succumbunt.

Vena secanda est; quia affectus sanguineus. Quamprimum autem venaturdenda, secundum Auicennam; & quidem ante reprimentia: nam *Curatio.* *Cheirurgia.* secus facile fiet scirrhus, & maxime intendetur inflammatio, si discutientia adhibeantur. Aetius ait, secandam esse venam primo die, itemque secundo, & septimo, dum dolor molestat: innuens, primo die venam aperiendam: & si augeatur inflammatio, si intendatur grauitatis sensus, dummodo sint permittentia, etiam septimo venam secari posse. Vacuandus autem est sanguis non iteratis vicibus, sed confertim: nam in maximis inflammationibus nullum maius est præsidium, quam euacuare vsque ad animi defectum. aphor. 23. sect. 1. Secanda autem basilica dextri lateris: cap. 11. lib. 13. meth. quod etiam voluit Aristotelis cap. 4. lib. 7. de hist. animal. Si hæc vena lateat; aliæ venæ brachii tundantur. Quod si suppressi sint menses; aperiatis venas infernas! Si virtus non esset ita valida vt ferat venæ sectionem; applicabuntur cucurbitulæ scarificatæ cruribus: reuellunt enim a capite (lib. de hirudine) multo magis a iecore, & præsertim inter initia. Secus autem dicendum de cucurbitulis, quæ applicantur parti affectæ, ratione euacuationis materiæ fluxæ & impactæ: suntq; præsidium topicum.

Medicamenta alia Communia, alia Propria. Communia sunt lenientia, præparantia, purgantia. Circa Lenientia notandum, interdum his *Pharmacia.* vtendum per superius, interdum tantum clysmis vtendum. Si enim inflammatio partem gibbam occupat; licet vti lenientibus per superius: *Communia medicamēta: 1. Lenientia.* nam quamuis horum vis & potestas producat non tantum ad tenuia intestina, verum etiam ad mesaraicas, & ad portas iecoris; tamen locus

inflammationis non irritatur, quia est in parte superiori gibba. Quare poteritis exhibere *mel rosatum solutuum, mannas; nec spernendi tamarindi*, ut simul educantur superfluitates, & mitigetur feruor inflammationis. At si inflammatio fuerit in parte sima; non debent exhiberi lenientia per superius, quia afficiuntur venæ mesaraicæ, maxime afficitur ventriculus, vitium est in parte proxima, in parte sima, quæ agitur a lenientibus: propterea clysmi sufficiunt, qui mediocres esse debent; in inflammatione pituitosa, *e maluis & furfuribus, vel alio simili*: si inflammatio fuerit feruidior, sit *ptisana hordeacea colata, decoctum hordei, sint refrigerantia, item oleum violaceum, cui addetur aliquid olei rosati completi*, ad corroborandas partes vicinas, partes iecoris.

2. Præparantia.

In Præparantibus notandum; si inflammatio feruidior; utendum refrigerantibus, *cichoraceis, hepatica, &c.* si non est ita feruens; utendum *agrimonia, betonica, &c.* Potius autem conueniunt decocta, quam syrupi: &, si syrupi exhibeantur, ita temperabuntur, ut mistum non sit dulce: Alexander enim suadet, ut in iecoris inflammatione maxime vitemus dulcia. Aut ergo non exhibeantur syrupi, aut exhibeantur sine dulcibus.

3. Purgantia.

In Purgantibus animaduertendum, quæ nam iecoris pars sit inflammata. Si enim pars gibba inflammatur; non sunt exhibenda, soluentia, secundum Auicennam, sed euacuantia per lotium. At, si pars sima est inflammata; utendum euacuantibus per aluum. Si enim secus fecerimus, reddetur natura imbecillis, irritabitur præter rationem inflammatio. Et hoc sumsisse potuit Auicennas a Galeno capite decimoquinto, libro decimotertio, method. ubi vult, partem simam esse purgandam per aluum, gibbam per lotium. Quare, si pars gibba est inflammata; debemus exhibere lenientia, de quibus superius locuti sumus; non autem soluentia: quia materia illa euacuanda est per lotium: nisi fortasse natura tentaret euacuationem per aluum, & diminute: vnde, apparentibus signis concoctionis, poteritis naturam adiuuare. Si inflammata fuerit pars sima; probat Galenus capite decimoquarto, decimoquinto, & decimosexto, libro decimotertio, method. *carthamum seu cnicum, vrticam, radicem polypodii, possumus miscere aliquid epithymi: & urgente necessitate inquit Galenus se exhibuisse veratrum nigrum, cum ptisana hordeacea colata. Nos exhibere possumus rhabarbarum, si redundarit bilis; agaricum, si inflammatio sit pituitosa; si melancholica, senam, epithymum, polypodium, nigrum veratrum.* Vnde in praxi notandum, ad valentiora ascendendum esse, non in inflammatione biliosa, sed præsertim in melancholica; quia

lica; quia hæc potest degenerare in morbum incurabilem, nimirum in scirrhum. Quod si materia causans inflammationem resideat in partibus gibba: occurrendum, secundum Galenum, *diureticis, apio, petroselino, betonica, dauco, asaro, asparagis, &c. de quibus in renum affectibus*. Exhibenda autem sunt hæc medicamenta, quando concocta est materia, non ante: nam (libro decimotertio, method.) qui inter initia purgare volunt, inflammationes reddunt pertinacissimas. Quare soluentia exhibeantur concocta materia; siue per superius exhibeantur, siue per inferius infundantur.

Prius medicamenta sequuntur, dum inflammatio occupat partem finem. Hæc referuntur ad Materiam, & ad Iecur. Et sunt Reprimentia, ac Resoluentia. Reprimentia conueniunt & ratione materiæ, & ratione loci affecti: capite decimoquinto, & decimosexto, libro decimotertio, method. Materia enim feruens refrigeratur ope reprimentium: fluxa autem, sed nondum impacta, retrocedit, unde non augetur inflammatio. Conducunt etiam ratione loci affecti: iecur etenim inflammatum & calefactum exigit refrigerantia, qualia sunt reprimentia. Præterea iecur postulat roborantia, quibus tonus ipsius seruetur, qualia sunt astringentia, & reprimentia. Reprimentia autem vel vere talia sunt, id est, frigida, vel calida. Frigida sunt, *oleum rosatum omphacinum, oleum cydon. myrtinum, succus cydon. succus vitis, omphacinum, sumach, acetum, santali, diatrion santal. unguentum santalinum, unguentum Mes.* Et quæ reprimunt citra refrigerationem: ut *nucis cupressi, nucis quercus, mastiche, oleum mastichinum, & oleum absinthii acerbum maxime confert in affectibus hepatis.* Hæc ergo reprimunt, tum refrigerando, tum citra refrigerationem: illis utendum in phlegmone feruente & biliosa; his, in pituitosa & melancholica, ne fiat scirrhus. Quoad modum: non debent actu frigida applicari iecori. cap. 12. lib. 13. meth. nisi esset erysipelas, & insignis feruor, ut monet Auicennas: tunc enim inter initia id fieri posset. Quoties tamen non est feruor summus, oportet moderate calida applicare. Neque sinceris utendum reprimentibus, nisi fuerit erysipelas; quia non est periculum, ut fiat scirrhus. Secus autem dum inflammatio est pituitosa, vel melancholica. Quare cum reprimentibus miscenda etiam sunt aperientia, & propterea tutius est, uti reprimentibus calidis, quam frigidis. Ratio autem quare attenuantia sint miscenda; sumi potest e cap. 15. lib. 13. meth. primum ratione materiæ, quæ non tantum fluida est, sed etiam fluxa, unde & sensus grauitatis adest: egemus ergo non tantum reprimentibus sed etiam attenuantibus, seu laxantibus. Deinde ratione loci affecti, nimirum iecoris; in quo

Topica, ad inflammationem concaua iecoris partis. Reprimentia.

tum substantia perpendi debet, tum situs. Quoad substantiam; iecur non est donatum substantia laxa & molli, ut cerebrum & pulmo: quare sincera reprimentia non ita possunt penetrare per crassam iecoris substantiam. Quoad situm iecoris; hoc viscus potius interna sede, quam externa est collocatum: ideo medicamenta non ita facile possunt perduciri in locum profundiorē, & propterea egemus aperientibus; unde *absinthium* est optimum præsidium; nam ratione partis amaræ est tenuis substantiæ, estq; vehiculum partis crassæ, partis astringentis, ac reprimentis. Hinc Galenus *absinthium* in oleo decoquit vase duplici; & carnem cydon. decoquit in aqua, possumus etiam in vino decoquere: facta decoctione *absinthii* & cydon. accipit oleum, quod iam susceperat vim *absinthii*, & vinum quod susceperat cydonii facultatem, quandoque etiam addit carnem cydon. omniaque simul mista decoquit: postea accipit pulv. myrobalan. verbi gratia in inflammatione pituitosa pulv. myrobal. chebul. & pulv. rad. ireos, ut non tantum reprimat, sed etiam attenuet, pro singulis uncis olei & aqua, sumatur utriusque pulveris ʒß. Tandem miscet Galenus aliquid cere, verbi gratia ʒij. Quoad quando: utendum reprimentibus, non modo in primo, sed omni tempore, non quia assiduo materia fluat, sed ratione loci affecti iecoris. Quoad locum: medicamenta hæc applicanda regioni iecoris: non autem intro danda, quia habent vim astringendi. *Forma* potest esse unctionis, linimenti, emplastri, cerati.

Digerentia. Resoluentia quoq; non erunt sincera, sed permista cum reprimentibus: unde uti possumus calefacientibus & siccantibus, quæ proposuimus cap. de intemper. ventriculi: ut sunt, *oleum vetus, oleum irin. decoctum calaminta, hyssopi, pulegii, &c.* Notandum autem, & præsertim in inflammatione melancholica, ut permisceantur emollientia, ne fiat scirrhus: ut sunt *adipes, medulle*, de quibus cap. de scirrho.

Suppuratio phlegmones. Licet vero summo sit studio cavendum, ne phlegmone iecoris in supurationem terminetur; cum inde vlcus relinquatur, fere immedicabile: attamen si e febris & doloris intensione, suppurari materiam cognoscimus; hac quoq; in parte natura deferenda non est, sed emollientibus & maturantibus iuuanda: verbi gratia, ℞. rad. alth. fol. malua, fl. chamæmeli, an. M. j. farina hordei tantundem, sem. lini ʒß. bulliant: dein pistentur: & add. pingued. gallina, quantum sufficit pro cataplasmate. Addi etiam possunt carica, fœnum græcum, oleum amygdal. vitelli ouorum, crocus, &c. itemq; ad visceris tonum coma *absinthii*. Hinc abscessus rumpendus est, vlcusq; tergendum ac glutinandum: quemadmodum capite 4. & cap. 23. huius libri docuimus.

Victus

Victus quo tenuior, eo citius remouetur in phlegmone: virium tamen *Diat.*
 habenda ratio. Improbantur *allium, malum punicum*; nam abstinendum
 est a cibo viscido, astringente, crasso, ne superfluitates in iecore detinean-
 tur, dum meatus angustantur a viscidis, vt ab allio; & ab astringentibus, vt
 est malum punicum. Abstinendum etiam ab aperientibus, quæ acria sunt,
 quia irritant partem inflammata. Vitanda etiam aperientia dulcia; vt
manna, syrupi; quia iecur intumescit, nisi permisceantur amara, vel acida.
 Quare cauendum ab usu aromatum, & acrium. Oportet autem vti deter-
 gentibus & aperientibus citra acrimoniam, citra dulcedinem: vnde Gale-
 nus probat *ptisanam colatam*. Sed quia non omnes possunt perferre ptisa-
 nam, præcipit Alexander, vt exhibeamus *panem tritum, vel etiam pisces*,
 præsertim dum inflammatio est feruidior, biliosa: cibus etiam miscet *amy-
 gdalas*, quæ non sunt valde dulces, & habent vim aliquam attenuandi, ape-
 riendi. Cibi condiendi *aceto, acetosa, endiuia*, quia aperiunt & refrigerant:
 & si insignis est inflammatio, licet ascendere ad *lactucam*. A vino absti- *Potus.*
 nendum. cap. vlt. lib. 4. meth. Conuenit *aqua hordei: item aqua alterata
 cum modico carnis: ubi virtus est debilis; sit ius longum, & alteratum endiuia,
 hepatica*. Optima autem est *aqua hordei*, quia refrigerat, abstergit, & pro-
 pterea minuit obstructions. Auicennas aquam hordei in inflammatione ie- *Codex Aui-
 cenna resti-
 tuitur.*
 coris suspectam esse dicit. Sed puto codicem esse corruptum, & pro aqua
 hordei, legendam esse mulsam: quod transcripsisse videtur a Galeno, præ-
 sertim c. 14. l. 13. meth.

Si autem gibba iecoris pars sit inflammata: statim in prima visitatione, *Ad hepatis
 si alius non fluat, & sit inflammatio e sanguine, conuenit talis clyster: ℞. cōuexi phle-
 gmonem.*
*aqu. hord. mulsæ ana ℥ss. ol. viol. rosati completi ana ℥j. cassia extracta ℥ss. oui
 vitellum, misce pro clysmo*. Et eadem visitatione iubeatis, vt aperiatur vena
 basilica dextri brachii, & sanguis emittatur pro virium tolerantia. Insti-
 tuatur victus tenuis, vt est *ptisana, aqua hordei*. Ordinetur syrupus, quem
 bis in die accipiat. Et expedit, vt die sequente exhibeamus lenituum; quia
 non sufficit clysmus: sermo enim est de inflammatione partis gibbæ. Sy-
 rupus sit: ℞. *syrupum ros. sol. ℥iiss. manna el. ℥ss. decocti tamarind. quantum
 sufficit. fiat potio brevis*. Facta euacuatione per clysmum, per venæ sectio-
 nem, per lenituum: reprimens fiat; ℞. *ol. ros. completi, cydon. ana ℥vj. de ab-
 sinth. ℥ij. pulu. santal. ℥ij. cera ℥ss. Misce pro linimento, quod applicetur regioni
 iecoris.*

*De affectibus Lienis, in genere: & speciatim
de Duro splenis tumore.*

*Iecoris &
splenis affe-
ctuum disci-
men.*

*1. Differen-
tia ratione
morborum, &
causarum
morborum.*

*2. Signorum
ratione, dif-
ferentia.*

*Curationis
discrimen.*

*I.
II.*

A VICENNAS, Paullus, Aëtius, scribunt, curationem vitiorum lie-
nis admodum affinem esse curationi vitiorum iecoris. Discrimen.
tamen est in parte Pathologica, Semeiotica, & Curatiua. Quoad
pathologicam partem: lien magis obnoxius est morbis frigidis, iecur ca-
lidis: & proinde lien non ita facile afficitur inflammatione, minus ery-
sipelate, quam hepar; frequentius autem scirrho, quia allicit sanguinem
crassum & melancholicum, qui frigidus est: vnde lien ob leuem causam
refrigeratur, & tumore scirrholoso afficitur. Lien a natura constitutus est, vt
mundificet sanguinem a crasso, & melancholico excremento: vnde lien
optime constitutus tum censetur, cum temperatus est, & liber ab obstructio-
nibus, vt possit attrahere, & concoquere crassum sanguinem, huncque in
alimentum conuertere, & quod reliquum est expellere per venas in ven-
triculū, vt fames excitetur; postea hoc excrementū in naturaliter haben-
tibus per intestina secedit. Quod si autem lien male affectus sit, colligitur
succus melancholicus in corpore, qui non expurgatus facit nigrū icterum.

Quoad partem Semeioticam; in hac perpendicularuntur signa Diagnostica,
& Prognostica. Quoad ea quæ præsentia indicant, el. 5. de loc. aff. disci-
men est; quia, sicut affecto iecore, symptomata potius occupant partem
dextram; ita affecto liene, sinistram. Insuper, quemadmodum in malis ie-
coris color, dum mutatur, fit citrinus: ita in malis lienis fit nigricans, quia
abundat sanguis niger. Quoad prognostica; discrimen proponitur ab Aë-
tio: Cæteris paribus malum hepatis est grauius malo lienis: quia iecur est
pars præstantior. Vnde si inflammatur vtrumque viscus, inflammatio in
hepate est periculosior, quā in liene. Quamuis enim ex Hippocrate mor-
bi magis sint periculosi, qui non sunt proportionati cum parte affecta:
præstantia tamen iecoris plus potest, quam dispositio in liene.

Quoad partem curatiuam; & quidam cheirurgiam: differentia est pe-
nes modum & locum. Quoad modum; in venæsectione amplius erit fo-
ramen, dum lien afficitur, quam dum hepar. Quoad locum; in malis ie-
coris tunditur basilica dextra: in vitis lienis aperitur basilica sinistri late-
ris; aut communis, si hæc nō appareat; aut cephalica; aut, si & hæc lateat,
vel etiam, si virtus non sit admodum robusta, saluatella sinistra, inter quar-
tum &

tum & quintum digitum; secundum Alexandrum, Paullum, Auicennam & Galenum, c. 2. l. 9. κ. π. Quoad materiam medicinale: discrimen est secundum vim medicamentorum: nam e c. 17. l. 13. meth. & c. 5. l. 2. ad Glau. causa lienis oportet uti vehementioribus, siue sint alterantia, siue vacuantia. Ratio sumitur e partis dignitate & sede: quia hepar est viscus magis excellens; ideo non fert adeo fortia: & sedes iecoris est in loco magis propinquo, lien in remotiore. Utendum etiam vehementioribus gratia materiae; quæ est frigida, crassa, terrestris, contumax. Cum ergo in malis lienis uti oporteat vehementioribus, quæ vires non ferunt; occurrendum est mitioribus, sed in maiori quantitate. Insuper cum Auicenna misceatis *acetum*, ut sit aliorum vehiculum. Quoad modum euacuandi; e Galeno, differentia est; quia iecur potest euacuari his, quæ euacuant per aluum, & per lotium; lien per aluum solum, quia non est via, per quam possit expurgari per vesicam. Nec tamen propterea in malis lienis prohibentur diuretica. Galenus enim respicit ad materiam coniunctam, fluxam, & existentem in liene: unde causa materiae antecedentis, ne fluat in lienem, & tumor eius augeatur, optimum est uti diureticis. Ultima differentia est ratione præsidii vitalis: in malis hepatis, utendum hepaticis: in lienis, splenicis, qualia sunt secundum Auicennam, *ammoniacum, allium sylvestre, secundum Aëtium quoque lien noctua. Cappares & asplenium non sunt splenica; nec absinthium & agrimonia sunt hepatica: sed differunt, quod alia sunt vehementia, alia remissiora.*

His igitur obseruatis; cognita iecoris affectuum natura, de splenis etiam vitiis facile statui poterit. Quare & nos hoc loco, breuitati consulentes, solum Splenis scirrhum, quo frequentius corripitur, tractabimus.

De scirrho Lienis.

Quoad materiam cheirurgicam; Galenus c. 2. l. 9. κ. π. iubet, ut aperiat^{Generatio.}ur vena post aurem sinistram & extrahatur sanguis ad ℥ij. vel iij. quo^{Cheirurgia.} oblinatur tumor. Fatetur Galenus hoc esse summum præsidium, agens a proprietate potius contraria, quam simili: ipse vocat naturalem contrarietatem: nam inimicitia est inter sanguinem extractum, & materiam tumoris. Circa materiam cheirurgicam Aëtius ascendit ad vesicatoria, ad cauteria: & vlcera diutius aperta detinet, ut materia egrediente per locos exulceratos tandem desinat tumor. Quare in tumore contumaci ad hæc accedendum: prius tamen totum expurgari debet, & materia tumoris, quantum fieri potest, remolliri, nam mollior reddita promptius credit.

*Interna at-
tenuantia &
emollientia:*

Quoad materiam medicinale: oportet ea uti intus & extra. Intrinsicus cum Aëtio & Auicenna utendum zij. lienis equi pulverisati, & alii sylvestris: & bibatur post pulverem oxymelitis lbß. ut pulvis deducatur ad lienem, materia attenuetur & detergeatur. Allium contundatur, extrahatur succus, & resiccatus in pulverem redigatur: huius pulveris recipe ℥j. ammoniaci dissoluti in aceto 3ß. (acetum sit in quo sint macerata rad. scilla; vel sit acetum scilliticum.) pulv. lienis equi, vel asini ℥ij. cum oxymelite scillitico, parentur pilule, vel boli. Dentur. Et hæc est vnica dosis. Datur per quatuor vel quinque horas ante cibum: & ilico propinatur oxymelitis lbß. Si quis non potest perferre oxymeli sincerum, detur dilutum: Verbi gratia, ℥. oxymelitis 3ij. decocti scilla, tamarisci, seminum securidace 3iij. Detur per plures vices. Non improbo decoctum sarsæ parillæ: redditur efficacius, si in eo decoquantur scilla, & tamariscus: causâ emolliitionis, potest etiam decoqui radix alihæa: & ut fiat adhuc efficacius, potest in facta decoctione quater & sæpius extinguere chalybs ignitus. Hoc decoctum salsæ chalybeatum detur mane & sero per quatuor dies: & ante decoctum dentur ℥ij. vel iij. pulveris, & duæ vel tres pilulæ superius descriptæ. Idem seruetur in exhibendis his pilulis, quod diximus in lue Venerea. Dabitur ante cibum syrupum. Cibus sit medicinalis, contrarius humori scirrhi. Probatum vinum chalybeatum, quod est valde efficax, non tantum ad absumendum tumorem lienis, sed etiam ad eradicandum materiam; quæ causa est obstructionis in quacunque parte ventris inferioris. Hoc tantum discrimen notari debet: Si materia est in iecore, sunt adhibenda hepatica: si in liene, splenica: si in utero, uterina. Vnde in tumore scirrroso lienis sic præscribatur: ℥. limatura chalybis lbj. (in diebus canicularibus sub radiis Solis hac limatura infundatur per tres aut plures dies in aceto acerrimo, in quo sint macerata rad. alihæa.) pulv. ceterach, securidace, tamarisci, cort. rad. capp. ana 3ij, cariophyll. 3j. lienis equi, vel asini 3iij. vini generosi lb xvj. fiat infusio per dies octo vel decem, & in tempore calido detineatur vas sub radiis solaribus; in frigido, in hypocausto: & vas vitreum sæpe commoveatur in die: & post diem decimum hoc vinum detur. Dos ab 3ij. ad 3viij. servatis servandis, de quibus alias. Dabitur enim per quinque horas ante prandium in lecto, & decumbat æger in latere sinistro; dormiat, si potest; deinde surgat, ambulet, si potest, per stadium, & ultra. In illis diebus alius fluat sponte, vel arte.

*Limatura
chalybis.*

*Emollientia
externa.*

Oportet etiam præsidis extrinsecus emollientibus uti. Fomentum prodeste maluis, alihæa, rad. cucumeris sylvestris. Medicamentum etiam emollis, adipibus, e quibus diachylon conficitur. Efficaciora quædã proponam. Acris sumit lapidem molarem, vel pyritem, redigit in laminam, vel pulvere m

Sin.

Si in laminam redigatur, oportet eam calefacere ope vaporum prodeuntium e feruente aceto scillitico. Praestat etiam applicare puluerem. Medicamento hoc vti licet, post emollitionem aliquam: ℞. succi fol. helleb. alb. ℥j. pulu. lapidis pyritis, vel molaris ℥℔. succi cucum. agrestis ℥iij. ammoniaci dissoluti in aceto (in quo sit macerata medulla colocynth.) ℥iij. ol. de capp. amyg. amar. ana ℥℔. cera lota in decocto colocynthidis, vel albi veratri ℥j. Misc. & applicetur. Possumus etiam accipere partes æquales succi allii syluestris, & succi albi veratri, cum oleis amygd. dulc. & amararum.

Victus sit compar: nimirum medicinalis, qui materiam illam absumat. *Diaeta.* Ante pilulas igitur propositas probatur potus chalybeatus: chalybs in aqua exstinguatur, non in vino, quia amarescit, & dein aqua cum vino miscenda. Et quia non semper licet dare aquam, sed vinum sincerum; possumus vti vino medicato e ceterach, tamarisco. Addi potest aqua, fortior facta chalybe ignito & exstincto.

CAPVT XXVI.

De scirrho Lienis dilucida magis commentatio.

GENERATUR hoc malum, dum lien afficitur intemperie frigida, & in tumorem attollitur. c. 6. & 9. l. 14. meth. Scirrhus enim lienis *Definitio.* est tumor frigidus lienis, productus ab humore indurato. Non recte definitur tumor durus: est enim accidens præter naturam, & potius morbus, quam causa, aut symptoma. Cum ergo sit morbus, erit in magnitudine aucta, & in frigida intemperie. Quia ubi est scirrhus, etiam non exquisitus; fieri non potest, ut pars affecta non laboret morbo frigido. Euenire autem potest, ut magnitudo sit parum aucta, & habeat potius rationem qualitatis mutatae, quàm morbi. Recte igitur diximus: esse tumorem frigidum: quia in omni scirrho, necessario est tumor, & frigida dyscrasia. Formalis igitur causa claudit in se duplicem morbum. Efficiens causa *Causa efficiens.* est humor durus; ad differentiam flatus, nam ab hoc etiam duri tumores fiunt, ut in tympanite. Non sufficit, ut humor sit frigidus viscidus; sed etiam oportet, ut sit durus. (*ratione duritiei oritur indicatio emolliendi, quæ non est curatiua, sed præseruatina; quia respicit causam efficientem, nimirum humorem durum: quia autem scirrhum definiunt tumorem durum, ut durities habet rationem formæ; coguntur fateri emollitionem esse indicationem curatiuam: & sic omnia confundunt.*) Causa igitur efficiens est humor durus: ut distinguatur ab œdemate, & quocunque tumore non scirrroso. Talis hu-

mor potest esse Pituita & Melancholia: libro 8. *cap. 4.* libro 2. ad Glau. *cap. 4.* libro 1. 4. meth. Reliqui humores, vt Sanguis, & potissimum Flaua bilis, licet tenues sint, nihilominus habent partes crassas. Vnde etiam inflammatio, & interdum erysipelas, degenerant in scirrhum, quando, scilicet humorum tenuiores portiones ab imperitis medicis dissoluantur, vnde remanent crassæ, quæ induratae scirrhum faciant.

Differentia. A forma non sumuntur differentia, nisi secundum magis & minus: vt scirrhus maximus possit exquisitus censer. Nisi forte quis dicat, cum esse morbum frigidum, & sic esse Magis vel Minus frigidum. Ratione tumoris, hic est Morbus, vel Qualitas mutata. Neque a subiecto sumuntur differentia: nisi dicamus, lienem affici vel magis, vel minus, secundum partem vnam, quam alteram. Ab efficiente sumuntur differentia: humor enim durus plurimum est Melancholicus, interdum etiam Pituitosus, raro Sanguis, vel Bilis.

Signa. Ad tactum sentitur durities: & mutatur color secundum faciem. An sit exquisitus cognoscitur; quia dum digitis premitur, ægri non sentiunt dolorem. Facile etiam cognoscitur efficiens: verbi gratia, si erysipelas est prægressum, vel inflammatio; rationabile est, vel e sanguine, vel e bile crassiore promotum fuisse scirrhum. Sin minus; sunt signa pituitæ, vel melancholiæ dominantis; neque prægressum est erysipelas, vel inflammatio.

Præsidia. Indicatio tantum est calefaciendi: quia a forma sumitur indicatio curatiua: morbus est frigidus, ergo indicantur calefacientia. A morbo in magnitudine aucta non sumitur indicatio, quia hic morbus est ratione contemplabilis. A subiecto oritur indicatio vitalis: ratione caloris enim oritur indicatio moderate tum calefaciendi, tum astringendi. Ab efficiente sumitur indicatio præseruatoria: & cum hæc materia sit humor durus, emolliendum: &, quia materia dura, potest esse crassa, viscida, ideo detergendum, intidendum. Auferenda autem sunt impedimenta, quæ in causa sunt, vt non possint scopi propositi impleri: ideo toti prospiciendum.

Prognostica. Hisce scopis satisfacere arduum est: scirrhus enim est affectus contumax, & ratione loci affecti, & ratione materiæ. Quoad differentias formales; si scirrhus ita sit frigidus, vt sit exquisitus, non potest homo prorsus liberari. Quoad locum affectum; prout viæ magis vel minus obsidentur, vel secundum superficiem, vel secundum partes profundas; ita etiam maior & minor erit difficultas in cura. Ratione efficientis peior scirrhus est a melancholia, quam a pituita: & quo durior fuerit, eo cura difficilior. Licet autem scirrhus sit exquisitus; is tamen ita quoque immi-
nuipos-

minui potest, ut homo diu possit vivere: dum scilicet ita occurrimus, ut iecur non trahatur in consensum; si enim iecur refrigeretur, actum est; nam necessario subsequitur hydrops, deinde mors: unde scirrhus hepatis citius interficitur, quam lienis.

Vena secanda est si sanguis redundet; & si virtus sit robusta. Quare inter iniria scirri sanguis mittendus; tunc enim duo propositi scopi adesse possunt: non autem quando est progressus, quia hydrops sequeretur. Secanda autem basilica sinistra: & si virtus non sit admodum constans, saluatella sinistra; vel aperiendæ hæmorrhoides. Curatio.
Venæsectio.

Vesicatoria probantur in scirrho contumaci, quatuor, vel quinque, & satis vehementia: hoc modo. ℞. pulv. canthar. ℥v. pulv. euphorbi, verat. nigri, veratri albi, ana ℥ij. fermenti ℥ij. aceti scill. parum. fiant pasta pro vesicatoriis (dum in febrib. malignis utimur vesicatoriis, sufficiant medicamenta vesicantia; quia postea fit attractio ratione doloris, & caloris; atque receptio, ratione imbecillitatis. At in scirrho lienis miscemus medicamenta, quæ attrahunt: non solum qualitate manifesta, sed etiam recondita: nam euphorbium attrahit pituitam; helleborus niger melancholiam, albus melancholiam. & pituitam: unde, prout scirrhus est melancholicus, vel pituitosus, vel mistus, diversa medicamenta imponenda: plerumque tamen sit a succo melancholico; permisto cum pituitoso.) Applicanda vesicatoria, quando adest præsentia indicantis, nimirum materia scirri: & quando nil prohibet, ut est corporis repletio, & immoderata materiæ durities: unde totum corpus prius purgandum, & materia emollienda; post applicanda vesicatoria. Tandiu vesicatoriis utendum, quandiu adest præsentia indicantis, nisi aliud prohibeat. Virtus non permittit ut diutius feruentur, quam decem, aut quindecim dies: tunc enim claudantur, & post factam considerationem quiescant ægri per quindecim aut viginti dies, & postea rursus applicentur, quia non excitabitur tantus dolor. Vbi agendum sumitur a subsistentia materiæ in liene: applicanda igitur abdomini sinistro, circa lienis sedem. Vesicatoria.

Sed ob scirri contumaciam, etiam ad cauteria ascendendum, quæ sunt efficacissimum remedium: alias hydrops sequitur; non enim sufficit ol. de capparibus, nec diacbylon in aceto maceratum, quibus vulgo utuntur, citra emolumentum. Aëtius & alii in affectibus iecoris ad cauteria ascendunt: ergo hæc lien, ut membrum minus præstans, multo magis sustinet. Cauteria autem dupliciter uti possumus: primum, ratione materiæ, quæ nondum causat, nec fouet scirrhum; & tunc fonticuli excitabuntur in cruribus, potissimum in sinistro: Secundo, ratione materiæ, quæ actu causat scirrhum; de quibus nos potissimum loquimur. Cauteria ergo pro ma-

gnitudine tumoris, plura, vel pauciora inurentur. Et hæc proprie dicuntur cauteria, quorum beneficio fit euacuatio, non reuulsio: unde crurum vlcera, non sunt proprie cauteria. Vrentur autem quando adest, præsentia indicantis, id est, quando malum aliis medicamentis & vesicatoriis non cedit. Cauteria autem diutius aperta teneri possunt quam vesicatoria. Et fiant ferro candenti, vel caustico. Applicentur regioni lienis. In vlcus immittatur *pila ex ambra, cinere; potissimū e radice vel medulla arundinis, aut ebuli, & imponatur frequenter pulvis veratri nigri, si ager potest perferre, item veratri albi.* Porro non confugiendum ad vesicatoria & cauteria, propter molestiam, nisi quando aliter fieri non potest.

Medicamēta interna, extenuātia splenem.

Sequuntur peculiariora medicamenta, respicientia materiam a qua scirrhus producitur. Vti possumus purgantibus vehementibus: causa pituitæ *medicamentis e colocynthide confectis; causa melancholiæ, iis quæ sunt ex helleb. nigro.* Verum supposita totius purgatione, quoad peculiariora medicamenta, *pulvis lienis asini satis efficax est ad absorbendum materiam scirrhi, si intro assumatur a ℥ss. ad ℥ij. & ut perducatur ad lienem, addatur ℥iij. vel vj. vini albi, tenuis substantiæ, generosi; nisi febris prohibeat; sic enim prius occurrendum esset febril. l. 9. & τὸ πρῶτον. Primis diebus macerentur radices althææ, & capparum, cum febris ceterach. Eodem modo vti possumus pulvere hepatis lupi, cinere vespertilionum ad ℥ij. cum aceto mulso, vel cum aceto scillitico. Et, cum liceat per plures dies exhibere; vel in aceto, vel mulsæ macerentur medicamenta iam proposita. Obseruetur etiam, sicut in lue Venerea, ut singulis decem diebus aliquod medicamentum electiue ducens, vel pituitam, vel melancholiam, prout in corpore redundabit, exhibeatur. Præstabit etiam, ut alternis diebus administrentur clysteres ex albo veratro: horum enim beneficio, materia, quæ aliqua e parte funditur, attrahitur ad intestina. Dabuntur etiam pulueres e prassio, tamarisco: magis proderunt, si cum vino chalybeato exhibeantur. Antiqui hoc proponunt efficacissimum, quod tamen nunc non est in vfu. ℞. semin. eruca ℥ss. piperis, ammoniaci, spica, scolopendr. ana ℥ij. arida cribrentur, ammoniacum autem dissoluatur in aceto scillitico: fiant pilule, quarum dosis a ℥ss. ad ℥ij. & exhibeantur cum ℥v. aceti vel mulsæ. Aëtius probat admirabile, quod nos hoc modo poterimus præscribere. ℞. rad. capparum, tamarisci, limatura chalybis preparat. ana ℥vj. ammoniaci ℥j. semin. securidaca ℥ss. stœchad. absinthii ana ℥ij. scolopendr. ℥x. fiant pilule: dosis a ℥j. ad ℥iiij. Est efficax propter chalybem: ut sufficiant ℥iiij. nec licet ascendere ad ℥ij. Exhibeatur cum ℥ss. vel aceti, vel vini fortissimi. Medicamentum omnium efficacissimum, in scirrho valde contumaci:*

Limatura chalybis.

℞. lima

℞. limatura chalybis ℥j. maceretur in aceto acerrimo (in quo macerata sint radices alibae, asparagi) & ponatur sub radiis solaribus: aceto postea reiecto exsiccetur limatura, & redigatur in pulverem tenuissimum: huius ergo chalybis, ita preparati, ℞. ℥. pulv. securidacae, guaiaci, sarsae, ceterach, tamarisci, rad. capparum, serpilli, salis theriacalis an. ℥ij. vini, vel aceti, vel poscae, ℥xij. Imponantur hac omnia in vase vitreo, & vas ponatur ad radios solares, vel in hypocausto, & frequenter in die concutiat, ut fiat optima commistio, idq. per 10. 15. aut 20. dies. Dosis ab ℥ij. ad ℥viij. pro materia & magnitudine scirrhii: virium tamen ratione aulpicandum a minima dosi, & sensim per mediocrem ad summam ascendendum. Actum calidum, non frigidum exhibeatur; quia sic indicat passio materiae resistentis. Bibat autem patiens hoc medicamentum decumbens in lecto per horam, in latere sinistro: deinde surgat, ambulet, & se exerceat ad sudorem. Post integram corporis purgationem assumat, per quinque horas ante prandium; & per plures dies; donec omne illud vitium absumatur. Tota quantitas sit ℥xij. vini: quia adest praesentia virium, & nihil prohibet.

Extrinsecus probantur emollientia, quae conficiuntur ex ammonia- Externa, & co, bdellio, adipibus, medullis. Unde exstat diachylon simplex, cum gummis: emollientia, emplastrum de meliloto efficacissimum est. Lutum D. Bartholomaei efficacis- & extenuantia. simum est. Hinc ascendendum ad extenuantia, ut sunt stœchas, cappares, tamarisci, nasturtium, myrrha: item ad fortiora, ut sint sinapi, colocynthis, veratrum album & nigrum. Licet uti luto D. Petri, D. Helena, quia magis resolvunt, quam emolliunt. Vti etiam possumus sacro cerato. Habemus etiam emplastrum cerine vocatum. Maxime probatur suffumigium e lapide molari, vel pyrite: vel super lapidem ignitum proiciatur acetum, in quo macerata sint praedicta emollientia: & cum resolvere volumus, in aceto maceranda sunt discutientia proposita, potissimum dictamnus. Cæterum, cum lien debeat succum melancholicum attrahere, concoquere, expellere; opus est ut eius calor conferuetur; qui ab emollientibus & resolventibus dissipatur: quare his permiscenda sunt leuiter astringentia, ut ol. mastichinum, absinthium. cap. 2. lib. 9. x. π. Galenus tali utitur medicamento: ℞. myrrha, manna thuris an. ℥ij. sinapi, nasturtii an. ℥ij. aceti scillit. quantum sufficit. Sinapi & nasturtium contendantur & cribrentur: manna thuris, & myrrha dissolvantur in aceto, & redigantur ad formam emplastri. Hoc efficaciter scirrhum lienis dissolvit.

Victus debet esse mediocris, & moderate attenuans. Fiat vinum medicinalum tempore vindemiae, cum propositis medicamentis, & praesertim cum ceterach, tamarisco. Quidam habent pro secreto, si vinum con-

seruetur in vase confectio e tamarisco: & si patiens bibat e cyatho, qui confectio
 eius sit e tamarisco.

CAPVT XXVII.

De Renum Affectibus: & primum de Diabete.

*Renēs qui-
 bus tenean-
 tur affecti-
 bus.*

Nomen.

Generatio.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

*Causa effi-
 ciens.*

RENES; quia sunt partes instrumentariae; obnoxii sunt morbis: in intemperie, in mala compositione, & soluta unitate. Nos igitur tractabimus de Diabete, Calculo renali, & Ulcere. Quibus cognitis: omnia alia renum vitia, facile curari poterunt. De diabete, quia rarissimus est affectus, breuiter & confuse Galenus loquitur; capite tertio, libro sexto, de loc. affect. capite ultimo, libro de different. symptomat. capite duodecimo, libro primo, de crisi. Per diabete[m] autem intelligimus illud vitium, quo homines plurimum mingunt: redduntque lotium confectum & copiosum, ut biberunt: hocque malum dum progreditur, homines contabescunt. Intelligimus autem hic tam exquisitum, de quo Galenus locis citatis, (cuius auctoritate Medici decepti, saepe aegros interficiunt) quam spurium. Generatur hoc malum, dum aliquid morbificum occurrit corpori, cuius ratione intus ita laedantur renes, ut sicut lotium confluit in renes, ita etiam egrediatur, & hinc mictio fiat copiosa. Diabetes igitur est exiens serosum renum; dependens a laesa actione renum. Forma est exiens: ergo symptoma secundum. Hoc autem exiens est materia serosa, aquosa; ad differentiam aliorum exientium, siue sit pus, siue sanguis, siue aliud quippiam. Quod autem in diabete egreditur est lotium: unde Auicennas dicit, illos mingere sicut bibunt.

Subiectum sunt renes, ad differentiam vesicae; quemadmodum optime declarat Galenus locis citatis, potissimum cap. 1. libr. 6. de loc. affect. ubi euidenter asserit, quamuis copiosum lotium possit conspici, non modo in diabete, sed etiam in aliis affectibus: in diabete tamen necessario vitium esse secundum renes.

Addimus: dependens a laesa retentione renum. Cum enim exiens mutatum sit symptoma secundum: necessario in primum refertur, quod est actio laesa. Laesa autem hic est non expulsio, sed retentio. Porro re-

tentio.

retentio læditur, vel Læsa facultate retentrice renum; vel ob Errorem externum. Dicimus retentionem lædi, læsa retentrice: propria enim ratione, & immediate, nulla alia facultas læditur. Nec obstat, quod Galenus dicit crudum, & nequaquam coctum lotium emitti: hoc enim primaria ratione non spectat ad coctricem, seu alteratricem; quæ coqueret sane, si detineretur; quia autem non detinetur, ideo non alteratur: vitium igitur in retentione est.

Læditur autem retentrix ob malam compositionem, ut optime proponit Auicennas; inquit, hoc malum fieri, quando meatus, seu orificia nimis sunt aperta: ut morbus immediatus, ratione cuius læditur retentio, sit morbus in mala compositione. Et hinc Alexander dixit, opus esse astringentibus: quia cognovit malum esse in immoderata apertione.

Causa immoderatae huius reclusionis, est Interna, vel Externa. Interna, est Humor, vel Serum. De humore loquens Aetius, dicit: diabete fieri ab humoribus imbibitis in renibus; ab humoribus acribus, mordacibus, falsis; qui ob acrimoniam abradere possunt, & recludere orificia vasorum. Altera causa interna est serum, seu lotium, quod aperit orificia, tum quatenus impetu ad renes fluit, tum quatenus est copiosum. Fluit autem lotium, seu serum, vel quia Attrahitur, vel quia Transmittitur. Attractionem Galenus tetigit locis citatis; transmissionis autem non meminit, ne vno quidem verbo: unde Medici his adducti auctoritatibus crediderunt, nullum diabete fieri per modum transmissionis: quod tamen est falsissimum. Si lotium fluat, quia attrahitur ab immodica renum caliditate; est diabetes exquisitus, in quo refrigerare oportet. At vero etiam per modum transmissionis serum potest fluere; ubi potius calefacere oportet; & hic Diabetes nothus est.

Hanc speciem cognovit Aretæus; qui dixit, diabete aliquando fieri in morbis acutis, quando cum impetu materia aquosa fluit ad renes. Et hanc fluxionem etiam cognovit Auicennas; dum voluit, quandoque in diabete renes esse frigidiores: quando igitur renes sunt frigidi, tunc impossibile est fluxionem fieri per modum attractionis, sed fit per modum transmissionis, ut pars robusta transmittat ad debilem. Porro lotium aperit etiam orificia, ratione copiae. Quare videndum, quibus de causis lotium fiat copiosum. Fit igitur copiosum, quando generatur a iecore calidiore: ubi enim iecur calidius est, facile plus iusto funditur

sanguis; quemadmodum fieri solet a diureticis calidis & siccis. Quod si contingat in toto etiam corpore immoderatam caliditatem exsuperare; adhuc copiosius lotium gignitur. Præterea multum fit serum, ob copiam potus: plurimum autem bibunt homines, interdum ob sitim, interdum ob pravam consuetudinem. Causa externa, quæ potest orificia vasorum relaxare, possunt esse Assumpta, vel Applicata. Assumpta; ut immodicus usus diureticorum, ut diasatyrionis, quo iam homines videntur, ut sint ad Venerem efficaces, sed postea mingunt. Applicata possunt esse, dum renibus applicantur iusto calidiora, & potissimum quæ laxant; ut immodicus usus balnei aquæ dulcis; & immoderata applicatio relaxantium.

Differentia. Quoad formam, & locum affectum; differentia tantum est secundum Magis & Minus. Quoad causam efficientem hæc est Interna, vel Externa. Interna; Humor, vel Lotium. Lotium, quatenus vel Impetu fluit, vel Copiosum est. Impetu fluens, vel Attractum, ut in legitimo diabete; vel Transmissum, ut in spurio. Copiosum lotium generatur, vel a Caliditate iecoris, aut totius; vel ratione Copiosi potus. Causa externa, vel Assumpta est, vel Applicata.

Signa in genere. Malo hoc imminente, secundum Avicennam, & Græcos, excrucatur os & labia: lotium præter consuetudinem in maiori copia emititur. Et quo magis progreditur malum, eo euidentius cognoscitur. Nam patientes emaciantur, & tandem tabidi euadunt: quia dum lotium per corpus non perducitur, sed ilico per vesicam excernitur, deficit τὸ τῆς τροφῆς ὄχημα.

Signa differentia. Quoad differentias: Num apertio orificiorum excitata sit a causa interna, vel externa; cognoscitur ex ægro & assidentibus: verbi gratia, fatebuntur se usos esse diureticis, balneo aquæ dulcis, longo tempore, & præsertim secundum renes: tunc enim statuendum, malum a causa externa esse ortum: Sin minus hæc affuerint; ab interna. Cum autem causa interna sit humor, vel lotium: si humor imbibitus sit & impactus; patientes circa renes gravitatem percipiunt, & tristem sensum, qui oritur a falsedine & acrimonia humorum. Si causa fuerit lotium; nulla aderit gravitas: nam sicut lotium fluit, ita egreditur, non retinetur, nec facit gravitatem. Cæterum, cum serum sit in causa, ratione tum impetus, tum copię: Quoad impetum; cognoscendum est, an materia serosa fluat attracta, an potius transmissa. Si fluat per attractionem; ægri sentiunt caliditatem circa renum regionem, conqueruntur de fervore:

feruore renum: calida applicata nocent, frigida iuuant, & hoc malū potissimum corripit iuuenes calidi temperamenti, & qui calidos habēt renes. Si fluat transmissa; non aderit incendium in renibus: fieriq; potest, vt post morbos acutos hoc malum fuerit subsecutum, transmissa sc. ad renes materia: præterea, frigida nocent, calida iuuant: obseruaturq; hoc malum, in temperamenti frigidis, in senibus, & etate decrepitis. Lotium autē copiosum, si generetur e copiosa portione, cognoscitur ex ægro: si ob immodicā sitim bibere cogantur, idē ex ægro intelligitur. Quod si homines copiosa portione non vtantur, & tamen copiosum lotium gignatur: iudicandum est huius causam esse internam: quæ, si fuerit iecoris immoderata caliditas, cognoscetur hæc e propriis signis: si autem totius corporis immodica sit caliditas, etiam hæc propriis indicabitur signis.

Præsidia in hoc malo tātum sumuntur ab efficiente: possuntq; esse tum *Indicationes.* curatoria, tum præseruatoria: licet alias a causa efficiente tātum præseruatoriæ sumantur indicationes. Quare sciendum, causam efficientē diabetis duplicem esse: aliam proximam, aliam remotam. Proxima est immodica apertio orificiorum: q̄, licet statuatur causa efficiens diabetis, est tamē morbus, quē immediate sequitur læsa retentio: oritur ergo indicatio adstringēdi, secundum Alexandrū. Remotior causa, seu materia, q̄ vere est effectrix, est humor, vel lotiū. Humor indicat sui euacuationē. Lotium fluit vel attractum, vel transmissum. Quatenus ergo impetū habet in renes; indicat sui reuulsionem, deriuationē: quatenus attrahitur; oportet refrigerare, secundum Alexandrum, cum attractio illa fiat ab immodico renum colore. Si lotium fluit transmissum; oportet potius calefacere, quia pars suscipit ob imbecillitatē. Si sumatur lotiū, quatenus copiosum est: si gignatur ob caliditatē totius, vel hepatis; oritur indicatio refrigerandi totū & iecur. Sin homo ob sitim plurimū bibere cogatur; siti occurrendum. A causa externa, non sumitur indicatio.

Malum hoc periculosum est; nisi enim occurratur, celeriter homines *Prognostica.* tabe moriuntur. Inter initia leui negotii expugnari potest: in progressu a. vt plurimum redditur inexpugnabile, quia vires fiunt languidæ. Sed p̄ differentiarum ratione, variat periculum: v. g. si immodica apertio originem traxerit a causa externa, leuiori negotio tollitur, quā si ab interna: nec enim ita facile humores interni impacti euacuari possunt. Itē si lotium profluat attractum, facilius curatur, quam transmissum; præsertim quia hoc malum, transmissio sc. lotio, senes corripit. Non est impossibilis curatio, si copiosum gignatur lotium ob caliditatem iecoris, aut totius; hæc enina remitti potest: item si fiat ob sitim, confugiendum ad caput de siti.

Curatio
vena se-
ctio.

Auicennas & Græci inter initia moderate sanguinē detrahunt: si malum sit inueteratum, nequaquā. Sanguis in hoc malo peccare potest potissimū vt causa sine qua non: nec enim renibus occurrere possumus, priusquā totum sit euacuātū. Non ergo in omni diabete sanguis mittendus, sed quādo sanguis peccat, toto sc. repleto. Monet autem Auicennas, sanguinē moderate esse detrahendum; licet fieri possit, vt in magna copia peccet: nam vires magnam vacuationem nō permittunt; quia ob defectum vehiculi alimentī, corpus nō nutritur, vt debebat, vnde necessario vires debilitantur: & quāuis ab initio forsan nondum debilitatæ sint; medicus tamē in venæ sectione nō modo præsentes, sed etiā futuras vires respicere debet. Si malū inueteratū est, nullo pacto vena secanda; nō q̃ malum inueteratū hoc prohibeat; sed quia vires debilitatæ prohibent, quarū signū est malū inueteratū.

Medicamē
ta.

1. Lenientia

Græci adhibent *cassiam cum tamarindis*: v. g. ℞. fl. cass. recens extr. ℥viij. pulpa tamarind. ℥v. misc. fiat bolus. Notandum nō imponi magnā quantitatem tamarindorum; quia institutū est aluum lenire, & mitigare impetum materiæ biliosæ. Quare male nonnulli plurimos pulueres miscent, *liquiritia, sem. melon. anisi &c.* sic enim medicamentū fieret diureticum, a quo inter initia cauendū. Auicēnas hoc medicamentum quidē pponit: & præterea clysmos moderate refrigerātes, *ex hordeo, lacte, & sero lactis, ol. viol. fol. viol. mal. & similibus*: his tamen nō semper vtendū est. Imo p̃batur interdū maxime vsus huius medicamēti: ℞. mel ros. sol. ℥v. iuris pulli parū, misc. fiat potio. Si patiens nolit potionē: potestis exhibere *cassiam cū myrobal. chebul. emblic.* vt proxima pituita euacuetur. Quod ea de causa admoneo: nam si fuerit exquisitus diabetes, in quo lotium fluat attractum; cum iecur sit feruidum; oportet vti lenientibus supra p̃positis. Sed si fuerit nothus, in quo fluit lotium potiss. transmissum, cum ætati senili plurimum accidat, cauēdum a refrigerantibus. Quod de lenientibus dixi, idem de reliquis intelligi volo.

2. Preparā
tia.

In diabete ergo exquisito, refrigerantia ita præscribantur: ℞. fol. cich. endiv. hepatica, ana P. s. aqua hord. ℥ss. fiat decoctio ad consumpt. quintæ partis: huius decocti ℞. ℥iiij. (accipio in magna copia, ratione sitis.) syrupi ros. ℥ss. misc. pro potu. In diabete a. notho, cū in ventriculo, & reliquis partib' exsuperet pituita, vt in senili ætate, præsertim decrepita: vtendum est melle, non syrupo, rosato; non aqua hordei, sed potius confectæ mentha: v. g. Recipe mellis ros. oxymel. simp, ana ℥vj. cum aquis vel decoctis appropriatis, fiat potio.

3. Vacuan-
tia.

Quoad euacuantia: euacuandum per aluum, vomitum, lotium, sudorē. Per aluum, in exquisito diabete, hoc modo ℞. pulu. rhei ℥iiij. pulp. tamarind. fl. cassia ana ℥iii. cum saccharo fiat bolus. In pituitosa materia euacuanda: ℞. agar. trochiscati ℥iiij. pul. myrob. cheb. emblic. ana ℥ii. cū melle ros. fiat pil. vel bo-

vel bolus. Quoad euacuantia per vomitū: in exquisito diabete expedit *copiosam frigidam praeberē, ad ℥iuii: post hanc exhibita illico excitare expultricē ad vomitū, penna oleo intincta, vel simili.* Aduertendū illico opus esse post exhibitā frigidam incitare expultricē; nam secus aqua descenderet ad renes, & non prouocaretur vomitus: hic a. iuuat, tum gratia reuulsionis, tū quia litim mitigat. In diabete non exquisito; exhibeantur *oxymelitis simp. ℥ii. cū iuris pulli tepidi ℥ix.* Sudor prouocari potest, nō his quæ assumuntur, quia materia adduceretur in renes, sed his quæ applicantur: utpote instrumēto q̄ est in cōmuni vsu, in curatione luis Gallicæ: eo a. tempore, quo hoc instrumēto utimur (de diabete hoc intelligatur, nō de aliis affectib⁹.) renes inungemus, in diabete exquisito, *unguēto rosaceo; in spurio, oleo mastichino, cum pulucre nucum cupressi.* Euacuantibus per lotiū utimur in hoc affectu, nō propter euacuationē totius, sed & renes repleti euacuentur: nō n. his utimur, si renes nō sunt repleti. In diabete exquisito, hoc utēdū: *℥. emuls. sem. melō. cucurb. citruli, anguria, ana ℥vi. feri lactis optime depurati ℥iuii. misce.* In diabete notho: *℥. fol. ceterach, rad. asparagi ana P. β. iuris cicerū rub. ℥iβ. fiat decoctio ad consumptionem tertiae partis: post expressionem, Recipe huius decocti ℥x. pulu. ceterach ℥i. misce.*

Quoad alterantia: in diabete exquisito frigida cōueniunt. Possum⁹ ergo *4. Alterantia exhibere aquas B. Virginis, aquas Veronenses, ad ℥b. vi. viii. vel x. iij. serū lactis tian. ad ℥iuii. vel v. Licet exhibere saccharum violatū, cum fl. nymph. &c.* Renibus applicari possunt, in frigidans Galeni, *ol. viol. & expertus sum, mirū in modum prodesse. Applicatio sol. magnorum nymphae prodest, quæ (ut frigida sint) saepe renouabuntur; vel folia ipsa refrigerāda sunt cū spongia, in aqua frigida madefacta.* In diabete nō exquisito, uti possum⁹ cōseruae betonica, ut perducatur ad renes, cōserua dianthos, licetq; ad magnas antidotos ascendere. Applicare licet oleū mastichin. de spica Foveri possunt renes spongiae & vino madefacta. Ut hinc appareat maximum esse discrimen inter nothum & exquisitum diabetem.

Tandem adstringentia pponenda sunt, quibus in omni diabete loc⁹ dat⁹, quatenus fit ab imōdica meatuū aptione. In exquisito igit⁹ diabete *℥. troch. de spod. de balaust. ana ℥i. sacchari ros. antiqui ℥ii. pulu. ceterach, ut sit vehiculū, & β. cum omphacio fiat electar. Dosis sit ℥β.* Vrgente necessitate, quia interdum imminet syncope, licet ascendere *ad theriacā recentem, ad Philō. Rō.* nam secus obirent. Extrinsecus applicare potestis *ol. ros. nō modo cōpletum, sed etiam omphacinum: verbi gratia Recipe ol. omphacini ros. ℥i. pulu. balaust. gall. immatur. cort. gran. ana ℥i. cerā ℥i. misce.* In spurio diabete, adstringentia erunt moderatiora: *Recipe pulu. mastich. boli Arm. ana ℥i. sacchari confecti e mentha ℥i. & gratia vehiculi, cōserua betonica ℥β. cum*

5. Adstringentia.

Syrupo de mentha, fiat electar. cuius dosis a zij. ad iij. vel iiij. prout indicantis actio erit vehemens. Extrinsecus applicandum oleum mastichinum, cum pulv. cupressi. Et in ingentinecessitate, ascendatis ad unguentum Comitisse, & unguentum de corticibus castanearum, & dissoluatis cum oleo mastichino.

CAPVT XXIIIX.

De calculo Renum.

Generatio.

Definitio.

Forma.

Subiect.

Causa efficiens.

Dubium soluitur.

Calculus renalis, seu potius vitium calculosum, renale dicitur ad differentiam vitii calculosi vesicæ. Generatur hoc vitium, dum calculus in renibus genitus, ita lædit renes, ut non possint amplius recte operari. unde vitii calculi geniti, renes morbo afficiuntur. Quare hoc vitium calculosum nihil aliud est, quam morbus renum, procedens a calculo, in renibus genito. Forma huius vitii, nim. calculi, est morbus, ubi intelligimus & solutam unitatem, & malam compositionem; & hanc quatenus pertinet ad numerum, & ad malam conformationem; quæ, cum in se claudat superficiem, figuram, meatus, cavitates; præsertim intelligimus vitium in meatibus. Quare hoc vitium calculosum potest esse morbus in soluta unitate, item in numero, item in via, in angustia. Subiectum, sunt renes; non calculus; quia morbi subiectum semper est pars viva. Causa effectrix est calculus. Porro calculum tres illos morbos excitare posse, demonstrandum est. Morbum igitur in via lapis potest producere: si enim sanguis, v. g. ob sui copiam & crassitiam potest in causa esse obstructionis; certe & calculus renum meatus angustare & constipare potest. Præterea, quatenus calculus adhæret renibus, est morbus in numero, toto genere præter naturam; sicut in manu sex digitos habente, est etiam morbus in numero, non tamen toto genere præter naturam. (*hic manus est subiectum morbi: morbus est accidens, nim. numerus: causa efficiens, est substantia nim. sextus digitus; nec enim quisquam sanus digitum morbum esse dixerit, licet Fernelius & Argenterius Gale. hoc ascribunt, quod digitus sit morbus; cum tamen hoc ne somniauerit quidem Galenus.*) Quare dum calculus est in renibus, est morbus in numero, quia renes morbo afficiuntur: sicut enim calculus obstruens est in causa, ut renes afficiantur morbo in via; ita etiam calculus renes numero præter naturam afficiens, est in causa, ut renes afficiantur morbo in numero. Sed dicet aliquis: cur sanguis, qui in phlegmone causa est auctæ magnitudinis, non etiam est in causa numeri aucti? sicut n. calculus parti adhæret, ut aliquid præter naturam, ac superfluum; ita etiam sanguis parti adhæret inflammatæ: id quod etiam de pituita, & alio humore dici posset? Attamen Galenus in his non statuit

statuit morbum in numero: sed tantum ratione sexti digiti, ratione calculi & lumbricorum, ratione membranæ in suffusione? Respondendum: partem viventem affici morbo in numero, quando parti viventi adhæret materia, quæ non amplius est humor; veluti est sextus digitus, membrana, calculus, vermes, imo etiam pus, nam existente pure in aliqua parte, pars ista detinetur morbo in numero. Hoc autem non est dicendum de sanguine, & aliis humoribus: qui in causa quidem esse possunt auctæ magnitudinis, non autem aucti numeri; cum partis ratione in subire nequeant. Constitutum igitur sit, calculum in rene existentem, esse causam efficientem morbi: qui morbus varius est, modo angustia, modo numerus auctus, modo soluta unitas: prout calculus vario modo renes afficit. Morbus in via, & numero, est ratione contemplabilis: at morbus in soluta unitate, est ex usu: in illis saltem ad calculum respiciendum est: in hoc, non tantum ad calculum, sed etiam ad solutam unitatem. Quare cum sibi præcipuum locum vendicet calculus, ut causa efficiens: diligenter eius natura est attendenda, e Galeno *De calculi natura.* cap. 17. lib. 3. fac. alim. c. 2. l. de cib. bon. & mod. succi. c. 4. l. 14. meth. com. i 5. sect. 3. lib. 6. epid. Cum autem calculus sit substantia, dicendum de ipsius materia, & causa generante. Materia lapidis est pituita; quæ sola ob suam humiditatem & viscositatem in causa esse potest, ut partes uniantur, & unitæ in calculum degenerent. Hæc pituita vel Sola est, vel cum alia materia Commista: quæ quandoque est pus viscidum; licet posset etiam alia materia esse: unde Galenus locis citatis proponit sanguinem melancholicum, flavum, rufum. Causa hanc materiam generans, (: nondum dico de causa generante lapidem :) multiplex esse potest, & in pluribus corporis partibus residere; in hepate, renibus, ventriculo; modo in pluribus, modo in paucioribus partibus. Declaro. Residet in renibus; cum verbi gratia renum inflammatio degenerat in pus, in abscessum. Quandoque causæ generans residet in iecore; ut dum calculus sit e materia sanguinea, biliosa, melancholica: & potissimum hoc fit in iecore, vel læsa facultate, vel ob errorem externum: læditur facultas, ob intemperiem calidam: errores autem externi desumendi sunt e mala victus ratione. In ventriculo residet causa generans pituitam: quæ & ipsa generatur læsa facultate ob intemperiem frigidam; vel ob errorem externum. Quæ omnes materiæ genitæ fluunt in renes; quandoq; Attractæ, ob renum caliditatem; quandoq; Transmissæ ob renum frigiditatem. Causa generans calculum nihil aliud est, quam calor. ca. 17. l. 3. de fac. alimentorum, ubi proponitur calor intensus & ardens: sed potest etiam esse calor non admodum ardens, ut proponitur com. aph. ult. sect. 3. Calor vehemens & ardens præcipuus

De calculi natura.

Materia.

Causa generans materiam lapidis.

Causa generans calculum.

*Contra Ferneli-
um.*

residet in renibus; non principalis autem, & quandoque famulans in iecore. Calor iecoris intensus, subministrat & disponit materiam, ut postea in renibus facile mutetur in lapidem: ut calor renum sit principalis, qui ultimam formam dat materiæ. Quare calculus generatur a caliditate renum, quamvis hæc caliditas non sit adeo intensa; sicut contingit in senibus; in quibus calor licet non sit adeo vehemens, producit tamen calculum; sed hoc fit longo tempore; ad differentiam calculi, qui a calore intenso cito generatur, eo quod summa vi partes tenues absumentur, ut remaneant crassæ, ac cito materia lapidescat. Fernelius addit calculosam constitutionem: insinuans, præter calorem aliam esse causam; quod tamen est falsum. Sane reperiuntur quædam individua, admodum obnoxia renali calculo; licet nec ventriculum habeant admodum frigidum, nec renes admodum calidos: ut fatendum sit, renes horum individuum ita esse constitutos, secundum proportionem, quæ est domicilium facultatis alteratricis (hæc enim in loco est) ut facultas alteratrix, mediante calore renum, quo ceu instrumento utitur, calculos gignat, & ad hos gignendum sit efficacissima. Deceptus ergo est Fernelius, credens proportionem esse causam efficientem: hæc enim proportio, tantum est domicilium facultatis alteratricis, quæ calore, ceu organo, lapides gignit. Quare inter causas instrumentales, præter propositas, nullas alias referre licet.

Differentia.

Quoad differentias a forma: morbus calculosus vel est in Angustia, vel in Numuro, vel in Soluta unitate. Quoad subiectum: vitium est in Vtroque rene, vel Altero tantum. Ratione efficientis; differentia sumuntur a calculo, & a causis calculi. A calculo; ut est Parvus, vel Magnus; Vnus, vel Multiplex; Lævis seu æqualis, vel Asper seu inæqualis. Quoad causam, hæc est Materia vel Generans. Materiâ vel est Sola Pituita, vel pituita Permista cum alia materia, quæ est vel pus, vel alius humor. Causa generans hanc materiam, vel est Ventriculus frigidus, vel Hepar calidius, vel etiam Renes inflammatione affecti, ut materiam purulentam gignant. Causa generans calculum, est causa vel Subministrans, ut immodica iecoris caliditas; vel Principalis, ut renum caliditas, siue intensa, siue remissa, siue organum sit debile, siue robustum.

*Signa inge-
nere.*

In genere hoc malum cognoscitur, e cont. 5. sectio. 1. li. 6. epid. e dolore grauatiuo in regione renum. Quod si dolor interdum non tantum grauatiuus sit, sed etiam intensus, ac pungens: non pertinet ad generalia calculi signa, sed est signum certæ alicuius differentia. Augetur dolor (secundum Galenum) post cibum, ubi descendit intra ventriculum, quia comprimuntur renes. Imminuitur dolor, post deiectionem alui, quia non fit illa compressio.

presso. Præterea stupor sentitur circa femora & crura. Lotium primo redditur crassum, deinde, cum retinetur materia, redditur aquosum ac tenue: quandoq; minguntur arenæ, quandoq; etiam calculi. Ideoq; hoc lotio apparēte, facile distinguitur dolor renum, a dolore colico. c. 1. l. 6. loc. aff. Quoad differentias formales: si adest angustia; non ita copiosum redditur lotium: si morbus in numero, & in soluta unitate; acerbissimus est dolor, & cum lotio non nihil sanguinis egreditur. An alter ren, an vterq; affectus sit: cognoscitur e sede doloris. Quoad differentias ab efficiente. magnus calculus cognoscitur e vehementia doloris, qui indies intenditur, cum augeatur calculus; dolor acerbissimus est; vixq; potest fieri, quin solvatur unitas. Nō egredietur sanguis, si lapis non fuerit asper. Materia e qua, facile cognoscitur: v.g. pituita permixta cum pure, cognoscitur; quia est prægressa inflammatio, quæ perducta est ad suppurationem. Si permixtus fuerit sanguis, cognoscitur e dominio sanguinis, vel huius, vel illius: & præsertim e colore arenularum, si eiciātur; qui modo cinereus est, modo rubicundus, modo flavus. A qua causa gignatur hæc materia; cognoscitur e signis indicantibus, vel caliditate hepatis, vel frigiditatem ventriculi. Facile etiam cognoscitur causa, a qua generatur calculus, an sit calor renum intēus, vel remissus: aderunt signa caliditatis in regione renum. Vtrum autem calor renum sit organū facultatis, quæ fouetur a proportionē nativā, a domicilio nativo; cognoscitur inde, quod patientes ob leuissimam causam generant calculos.

Quoad præsidia: Hippoc. inquit: quiescere nō conducit, sed exerceri, nō repleri. Iuvenes veratro purgare, poplitē incidere, per vrinas vacuare, attenuare, ac mollire. Non facit mentionem refrigerationis renum; nec remotionis causarum, producentium calculos. Quare sciendum, Hippocra. his verbis respexisse ad indicationes & remedia, causa calculi geniti; non autē causa calculi, vt potest generari. Nos respicere oportet ad calculum, utroq; modo acceptum. Quoad calculum genitum; consideravit Hippoc. eum esse toto genere præter naturam, ideoq; euacuandum. Et quia in renibus reperitur, non potest eradicari, nisi per ea, quæ renes euacuant: ideo dicit, urinaria euacuare. Porro in corpore patiente nonnulla reperiuntur, quæ hanc calculi eradicationem impediunt; quorum alia ad totum corpus, alia ad renes pertinent. Hippoc. ad hæc ambo respexit. Impedimentum totius est repletio: cui nisi occurramus, calculum euacuare non possumus. Repletio fit, vel a sanguine: vel ab alio succo. Quoad sanguinem; Hipp. poplitē incidit. Quoad succū recedentē a natura sanguinis; dicit, iuvenes purgare veratro: & quia hæc materia euacuanda cruda est, dicit esse cōcoquendū: additq; nō oportere repleri, nec quiescere, sed exerceri; vt scilicet hoc modo

Signa diff.

*Indicationes,
in calculo iā
genito.*

*Ind. ad præ-
cauendum
calculi gene-
rationem.*

crudi humores(: quemadmodum Galenus in comm. monet:) ad matura-
tionem & coctionem perducantur. Impedimentum ad renes pertinens,
duplex est; materię crassities; & viarum angustia: ideo Hippocrates attenu-
at, & emollit. Quod si calculus in renibus genitus non sit, sed imminet, ne
gignatur: indicationes sumendę sunt, a materia, a causa generante tum ma-
teriam, tum calculum. Ratione materię e qua; si verbi gratia fuerit pituita,
hęc euacuanda, ac diuertenda, ne fluat in renes: idemq; de omni alia mate-
ria statuendum. Causa generans materiam, si verbi gratia, fuerit iecur cali-
dus, refrigerandum: si ventriculus frigidior, generans pituitam, calefacien-
dum; & sic de reliquis. Causa generans calculum, est calor renum: qui vel
est organum simpliciter facultatis, tunc oritur indicatio refrigerandi; vel
est organum facultatis summę actiuitatis, hęc autem summę est actiuita-
tis ratione sui domicilii, suę proportionis, quę non indicat, sed requirit
tantum præsidium renale.

Prognostica.

In genere malum hoc est satis infensum, quia dolorificum: postea malū
est vehemens saltem ratione resistentiæ. Quod si calculus renalis diu per-
duret; vitium fit incurabile, & comitatur vique ad mortem. Periculum ta-
men variat. pro vi differentiarum, & pro vi ac dispositione corporis affecti.
verbi gratia, si corpus affectum vires habeat imbecilles; vitium magis est
periculosum, sicut in corporibus gracilibus. Quoad differentias formales;
si morbus fuerit in angustia, vel numero; prognosticum sumitur ab effi-
ciente causa, non a morbo, qui non est ex vlu. Quod si fuerit soluta vni-
tas; morbus curatu est difficilimus. Ratione subiecti; multo peius est, si
ambo renes afficiantur. Ratione causę efficientis; malum peius, si calculus
maior, asperior, oblongus peior, quam rotundus: sic enim & maiorem in-
fert dolorem, & difficilius euacuatur. Ratione materię e qua; si hęc fuerit
viscidior, copiosior; difficilior est remotio. Quoad causam, quę materiam
generat, siue sit calor iecoris, siue frigus ventriculi; recurrendum ad pro-
pria capita: eo supposito, si intemperies non in habitudine sit, sed in habi-
tu, fieri vix posse, vt homines a calculo præseruentur. Quoad causam, quę
calculum generat: si simpliciter fuerit caliditas partis; aliquo modo salu-
tem polliceri potestis: at si calor renum sit in habitu (: quod maius est:) si sit
organum facultatis summę actiuitatis; vix fieri potest, vt e toto præseruen-
tur; veluti contingit illis ægris, qui a calculosis orti sunt parentibus: id ta-
men his præstari potest, ne tam frequenter, neq; ita vehementer a calculo
lædantur.

*Curatio.
Vena sectio.*

Si sanguis sit copiosus; est emittendus. com. 5. sect. 1. libr. 6. epid. San-
guis hic aliquando habet rationem causę principalis; aliquando, sine qua
non.

non. Causæ principalis rationem habet, quando verbi gratia calculus vel producitur, vel produci potest, ob inflammationem renum; aut si fiat, vel fieri queat e pituita, vna cum sanguine. Quod si sanguis his modis non concurrat, interim tamen copiosus sit, habet rationem causæ sine qua nō: quia nec calculus, nec pituitosa materia euacuari potest, nisi sanguis copiosior existens fuerit eductus. Quia ergo sanguis in hoc malo est vehemens; remedio etiam vehementi opus est, nimirum venæsectione. Verum non oportet sanguinem vacuare in ea copia, in qua peccat, v.g. si peccet ratione copię ad lb. j. nō debet lb. j. educi, licet sanguis ita indicet: virtus enim hanc quantitatem prohibet; quia dum adest calculus, dolor affligit; & calculus suapte natura est malum diuturnum. Cur vero Galenus tantum emittit, quantum peccat? Quia nimirum respicit ad calculum, nondum actu genitum: tunc enim potest sanguis vacuari ea copia, quæ indicatur; quia virtus non prohibet. De usu. Hippocrates aperit venam poplitis; Galenus vel hanc ipsam, vel eam quæ ad malleolos decurrit. c. 11. lib. 13. meth. Sed tamen in praxi etiam cubiti venas aperiri oportet. Vbi agendum enim sumitur a sanguinis subsistentia: & quia sanguis quandoque subsistit in partibus iecoris; necesse est aperire venas cubiti: si autem subsistat circa renes, & infernas partes; vena poplitis, vel malleolorum tundenda. Cucurbitule etiam non scarificatæ locum habent; quæ (quatenus tantum ad calculum respicimus) primum applicandæ renibus, sensim postea deorsum progrediendo ad inguina, vt sic calculus in vesicam descendat: & hoc indicat subsistentia calculi, præsertim, quatenus obtinet prædictam positionem.

Trallianus probat *myrtum*, gratia euacuationis calculi: dubitatur tamen, quæ ratione tuto vti queamus medicamento hoc astringente, ad expellendum calculum. (*Myrtus non legitur in quibusdam Tralliani codicibus. Hic facultatibus constat contrariis: non solum enim astringit, sed etiam acrimoniam quandam habet admistam. ca. 18. lib. 2. de alim. facult. propter partes quasdam tennes & calidas vt Galenus in fine lib. 7. de simpl. medicam. fac. asserit. Et hinc Dioscorides urinam cire myrtum prodidit memoria, ca. 128. lib. 1. de mat. med. vt etiam Auicenna cap. 446. tractat. 2. lib. 2. & Actius cap. 152. lib. 3. Interim notandum, astringentia contra calculum & urine difficultates adhiberitum coniuncta diureticis, vt hac in renibus eo diutius detineantur; tum per se aliquando sola, vt renibus debilibus robur addatur: huius generis sunt spongiolæ seu pilulæ, quæ virgis rosæ caninae annascuntur, glandes, lentiscus, rubus, &c. quæ lotiæ promouendo apta esse monet Dioscorides.) sed vt methodice progrediamur: materiæ medicinales respicere debent, materiam e qua fit calculus; calculū ipsum; intemperaturas; proportionem. De remediis, quibus vten-*

Cucurbitule.

Pharmacia.

Admate Jun gratia materie equa, sæpe dictum est, siue vacuent pituitam, siue alios
riam calculu- humores: id tantum notetur, si calculus sit genitus, vehementiora esse ad-
lo. hibenda; si nondum genitus, mediocriter. Quare suppositis lenientibus, præ-
 parantibus & purgantibus; loquemur de iis, quibus utimur gratia calculi
 iam geniti.

2. Remedia
a. calculū
iam genitū.

Frangentia

Post generalia igitur euacuantia, probantur medicamenta lapidē com-
 minuētia: euacuantia lapidē comminutum: itē deferentia has materias re-
 mediorum: remoranti, quæ sunt in causa, ut medicamenta frāgentia diu in
 renibus morentur; lapidis enim confractio est motus, seu actio, quæ non
 fit in instanti: probatur etiā obliuentia, ut lapis iam confractus leniori ne-
 gotio per vias transire queat: tandem profunt dissoluentia flatus, quia dum
 calculus est genitus, sæpe oboriuntur flatus, qui nisi dissoluantur, dolo-
 rē ge-
 minatur a lapide, & a flatu. Comminuunt, secundū Græcos, manifesta qua-
 litate, ciceres, extractum e ciceribus viridibus; vel, si desint virides, uti possumus
 exsiccatas, coctas, & postea conuulsas, ut extrahatur succus; & est efficax ad fran-
 gendum calculū renum (fateor enim me nescire, quæ calculū in vesica frangere
 queant) Probatur polytrichū, capillus Veneris, acetū scillit. quod est efficacissimū,
 asparagi radices & semina, in id autē sylvestres asparagi sunt efficaciores; betoni-
 ca, semē albae, cappares: & admirabile est medicamentū, quod conficitur e gra-
 nis ficuum: licet etiā uti semin. graminis sed sem. ficuum est efficacius. Probatur
 lapis Iudaicus, cortex lauri, cardamō. pulegium, fructus paliuri, saxifragia val-
 de laudatur, sed vereor ut legitima habeatur. Prodest vitrum cōbustum, oleum
 amygd. amar. & consulo, ut urgente necessitate exhibeatur hoc oleum, quia non
 tantum lapidem frangit, sed etiam oblini, laxat, & aperit vias. Probatur oleū
 abietinum. Terebinthina plurimum tribuo, maxime Cypria. Extremitates poli-
 montani, quibusdam pro secreto sunt. fueruntque ex Istria aduecta, quibus e-
 go renales calculos euacuari, interdum integros, interdum confractos. Radicibus
 ononidis feliciter usus sum: quæ nonnullis secreta sunt. Comminuentia lapides
 tota forma, describuntur ab Aetio, & reliquis. Probatur ergo lapis qui repe-
 ritur in spongia, lapis etiam vesicae in pulvere exhibitus, cines scorpionum, cinis
 scarabaeorum, cinis testarum ouorum, & praesertim eorum, e quibus sunt exclusi
 pulli, cinis lumbricorum terrestriū, & leporis decollati, cicada arida trita, sang.
 hirci, si optime sit confectus, sang. galli decrepiti, eodē modo confectus, ut hircinus.
 Aliqui pro secreto habent, ossa capitis lucii piscis puluerisata, dentes apri, puluerē
 estercore murium. Inter composita, est ole. de cicerib. de cicadis, de lepore com-
 busto: licetq; etiā parare magnas antidotos. Quæ autē possunt euacuare lapidē
 iam confractum, sunt diuretica, ut apium, petrosel. fenic. Sequuntur ea, quæ
 efficiunt, ut medicamēta diutius persistant in renibus, ut polypod. nax. pinea,
 spongiola,

Terebinthi
na insignes
habet viros
leniendi &
detergendi
partes uri-
narias; om-
um pene &
veterum &
recentiorum
suffragio:
maxime G.
Fallopj, Io.
Cratonis &
Fr. Valle
riola.
Diuretica.
Detinentia.

Spongiola, & capitula sylvest. ros. myrtus: unde Alex. composuit medicamentum e myrto. Oblinentia sunt passula, amygd. dulces, althaa. Inter dissoluentia flatus, probantur diuretica proposita, quæ cum calida sint, tenuisq; substantiæ, possunt flatus discutere: unde reliquis medicamentis permisceri possunt, semina apri, anethi, dauci, feniculi. Oblinentia.
Carminantia.

Alexander c. 4. l. 9. composuit medicamentum, quod vocavit manum Dei, ob præstantiam in lapide frangendo: fit e myrrha, myrto &c. Efficax hoc est: *Recipe pulv. betonica, sem. ficuum, cinerum scarab. cicadarum, leporis combusti ana ʒj. hæc sunt basis: adde pulveris sanguinis hirci, qui etiam concurrit ad basin; deinde pulveris ros. rubr. ana ʒj. (.rosa faciunt, ut basis diutius in renibus moretur.) sem. althaa ʒss. obliniunt: conseru. de beton. ʒj. cum aceto scillitico fiat electarium. Dosis a ʒij. ad ʒss. Quoties post huius usum apozema exhibetur, est efficacissimum. Si etoto renalem calculum velis cōminuere, & expellere: oportet medicamentum exhibere in portione, & in magna quantitate, cuius beneficio confectum medicamentū ad renes perducitur, lapidemq; euacuat. Hoc autem medicamentū est cōficiendum e decocto cicerum: Recipe decocti cicerum rub. lbss. in quo macera per horas 4. vel 5. ononidis ʒvi. & polii montani P.ʒ. & post infusionem, oportet fieri decoctionem ad tertiam partem, ut ibi. maneat, exhibeatur illico post exhibitū medicamentū, a nobis modo propositū, detur actu calidum. Tempus: quando adest præsentia indicātis, & nihil prohibet: quod prohibet, est materia replens totum: unde necesse est primū vacuare validis purgantibus, de quibus diximus. Item, quod prohibet, est viarū angustia: quare ante hæc medicamenta extrinsecus utendū est iis vnctionibus, quæ vias laxant & molli- Laxantia de
tus urina.
unt; e maluis, alth. ol. amygd. scorpion. butyro: optimum etiā est sedere in balneo
aqua dulcis, alterato cum malua, althaa. Quoniam autem nō ita cito calculi
frangi potest: ideo non sufficit hoc medicamentum vna vice, & die exhibere,
sed pluries: spatium enim quinq; sex, aut septem dierum lapis frangitur,
& cōminutæ partes singulis diebus excernuntur. Quod si medicamentum
in promptu nō sit; et tēpore hoc paretur: ʒ. sang. hirci ʒi. pulv. ceter. ʒss.
cum syrup. cap. ven. vel ros. (propter morā & permanentiā) fiant boli, vel pilule.*

Quoad causam generantem materiam, e qua fit lapis; est ventriculi frigiditas, iecoris caliditas: de quibus loco proprio. Quoad causam generantem calculum: ratione intemperiei calidæ renum, vel iecoris, probatur refrigerans, ut serum lactis caprini, aqua refrigerantes. 3 Alterantia

Renum proportionem respiciunt, magna antidoti: quidam pro secreto habent renes suillos exsiccatos, & in pulverem redactos: licet ergo exhibere 4 Renū pro-
portionem
speculantia.
huius pulveris, cum ʒss. theriaca, & fiat bolus cum syrupo capill. Veneris.

Abstinendum in victu ab his quæ conficiuntur *e pasto & lacte*. Quoad inanitionem; saluberrimum est, ut corpus mundum seruetur; & potissimum ut fiat euacuatio per vomitum, ut assuescant ægri ad vomitum; sic enim non aggregatur materia, e qua lapides generantur.

CAPVT XXIX.

De Ulcere Renum.

Definitio.

Causa effic.

Vlcus renale nihil aliud est, quam vnitas soluta, cum deperdita substantia renum, producta a materia corrodeute. Forma est soluta vnitas, cum diminuta substantia; ad differentiam vulneris, in quo sæpe tantum est soluta vnitas, l. 4. meth. ab initio. Subiectum sunt renes. Efficiens est materia abradens; ad differentiam vulneris compositi, in quo & vnitas soluta est, & ablata portio substantiæ: sed vulneris causa incidens est, vlceris abradens: commentar. aphorism. 75. sect. 4. cap. 2. lib. 6. loc. aff. E quibus locis etiam colligitur, quod hæc materia possit esse sanguis, pituita, bilis vtraque, & materia purulenta. Sanguis esse non potest, nisi habeat vim corrodeudi, ideoque non est sanguis quocunque modo acceptus, sed ut reperitur extra venas & arterias: dum enim sanguis vasa egreditur, & retinetur in renibus, ita acris euadit, ut abra dat. Exit autem extra vasa sanguis, vel per diapedesin, quod contingit, dum sanguis iusto est tenuior; vel per anastomosin, siue fiat a copia sanguinis, siue ab impetente, id est, a sanguine, qui magno impetu mouetur, siue etiam ab acriori sanguine: vel per diæresin, quæ fit potissimum a calculo: potest quidem fieri ob alias causas quæ abradunt, sed etiam fieri potest a calculo renali, non sane (ut quidam putant:) quod calculus immediata sit vlceris causa, nec enim mordax est calculus; sed quia contundit, & ob inæqualitatem vnitatem soluit; dum autem soluit vnitatem vasorum, egreditur sanguis, qui postea putrescens, & euadens mordax, vlceris causa est immediata. Idem dicendum de pituita salsa, de bile flaua, de atra, sed adusta, quæ causa est vlceris cancrofi & atrabilarii, quod raro contingit. Fit etiam vlcus a materia purulenta, quæ interdum generatur in renibus; interdum extra eos, supra renes, non infra. Dicō autem supra: nam cum inflammatio alicuius partis degenerat in abscessum; quoties abscessus disrumpitur, ad inducendum vlcus necessarium est, ut abscessus sit in superiori parte, ut per hunc situm materia purulenta in renes descendat; & nisi expurgetur materia purulenta; necessario fit vlcus renum. Et quod dictum

dictum est de inflammatione partium supernarum, idem dicendum de inflammatione renum.

Vlcus porro renum a forma dicitur Magnum, vel Paruum. A subiecto, *Differentia.* afficitur ren vel Vterque, vel Alteruter: item, vel secundum Superficiem, vel secundum Profundum. Causa efficiens est Sanguis, Pituita, Bilis flaua, Bilis atra, vel Purulenta materia.

Vlcus renum, vt in genere sit cognoscendum, docetur cap. 3. l. 6. loc. *Signa.* aff. & com. 75. 76. sect. 4. aph. Primum indicatur e pure, quod per plures dies mingitur: nam si per pauciores dies excernatur, fieri potest, vt procedat ab abscessu, citra renum exulcerationem. Indicatur e dolore circa lumbos. Item, si cum pure excernantur arenulae, & portio renum, sed hoc rarissimum est: & si cum pure egrediantur carunculae veluti capilli: praeterea indicatur e pure, non admodum foetente, quia in renibus est calor, qui magis aptus est ad incrassandum succos, quam calor vesicae: item, pus est satis permixtum cum lotio, ob longitudinem viae; secus autem apparet in vlcere vesicae: praeterea facilis fit mictio, quae non ita facilis est in vlcere vesicae. Non indicatur a febre: quia febris non necessario comitatur vlcus renum: cum pus non detineatur sed euacuetur. Quoad differentias formales: an vlcus magnū sit, vel paruum, cognoscitur e copia puris, e vehementia & debilitate symptomatum. Num vterque ren affectus sit, vel vnus tantum; facile patiens ostendet. Vtrum autem vlcus sit, vel secundum superficiem, vel secundum profundum, ita cognoscitur: quia si secundum partes profundas; copiosum erit pus, & sanguis cum pure egredietur. Quoad causas efficientes, an sit sanguis, an pituita, an bilis flaua, vel atra; cognoscitur e propriis signis. Si autem fuerit pus; cognoscitur e signis indicantibus progressam inflammationem, progressum abscessum.

In vlcere oritur duplex indicatio: vniendi nimirum & regenerandi car- *Indicatio-*
nes. Haec autem praestari nequeunt, nisi remoueantur impedimenta; quae *nes.*
sunt, mala renum constitutio, & externus error. Impedimenta, quae pertinent ad constitutionem renum, sunt vel intemperies, & oritur indicatio quae contrarium alterandi; vel tumor, & oritur indicatio materiae tumoris euacuandi. Quoad errorem externum, vel est Communis, vel Proprius. Communis est, per communiter impedire potest & unionem, & regenerationem carnis: estque nihil aliud quam sanguis peccans; si ergo hic peccet copia, est imminuendus; si motu, reuellendus; si qualitate, alterandus. Error proprius est, qui respicit priuatam regenerationem carnis: estque excrementum, quod in generatione carnis prouenit; & hoc cum duplex sit, tenue indicat moderate siccans; crassum, detergens. Error proprius in agglutinatione, & vniione, non est san-

guis, non excrementum, sed materia alimentalis, & humiditas torrida, quæ
imo etiam apposita, quæ sui præsentia impedit unionem; atque ob id non
modo indicat siccans remedium; sed magis siccans.

Prognostica. Vlcus renum in genere satis est periculosum: cō. aph. 6. sect. 6. nam pars
ulcere affecta quiescere deberet; renes vero assiduo operantur. Augetur
periculum: præterquæ enim q̄ renes assiduo trahunt materiã serosam, ac-
cedit etiam quod illa materia sit acris, vt potius faciat ad vlcus incrementum,
quam decrementum. Admonet autẽ Galen. magis periculosum esse
vlcus vesicæ; quia ægrius agglutinari potest, propter substantiã membra-
neã. Quoad differentias formales; quo maius vlcus, eo periculosius. Item
magis est periculosum si vterq; ren afficiatur: & quidem si secundum par-
tes magis profundas. Quoad causam efficientẽ; p̄ varia vi causarum, variis
prædicendũ. Si est ab atrabile, actum est, quia vlcus est cancrum. Secus
statuendum, si minus prauæ fuerint materiæ. Respiciendum etiam ad vi-
res: si infirmæ sint, vt in gracilibus, in senili ætate; spes salutis est exigua.

Curatio.

**De tergen-
tia renes.**

Cheirurgica prætermittam: quia de cōmuni euacuatione sæpe dixi. Le-
nientia, præparantia, & purgantia etiam supponenda sunt. Peculiarior autẽ
sunt Euacuantia, & Agglutinantia. In vlcere igitur renum, post corporis
expurgationem, illico confugiendum ad medicamenta, quæ possunt renes
mundare, ab excremento tum tenui, tum crasso. Maxime probatur aqua
saccharata: & si contingat, vt corpus perferat calida medicamenta, loco a-
qua saccharatæ, vt possimus mulsam terebinthinam. Si vlcus fiat a pituita salsa
ratione visciditatis vt possimus valido medicamento detergente, quia
vlcus cito sanandum, nam secus incurabile euadit. Si saccharum non suf-
ficit; exhibeatis mulsam; quod si caliditas, vel renum, vel corporis prohi-
beat; non propterea abstinendum est a mulsâ, sed tunc potestis vt mulsâ
pro ratione magis dilutâ: si enim caliditas non prohibeat, imponatis mel in maio-
ri quantitate; si prohibeat, in minori; & addatis semina melonum; hoc modo: Re-
cipe mulsæ aquosæ lbj. emuls. sem. melon. ℥iij. Si caliditas non prohibeat, potestis
vti mulsâ meraciori: & addatis ceterach, & ascendatis ad feniculum, & cito
expurgetis renes. Ideo etiam probamus serum lactis: decur ad lbj. & vt sit
efficacius, addantur emuls. sem. melon. ℥ii. si non nihil mellis addideritis, erit ef-
ficacius. Sic etiam terebinthina liquore conuenienti nouies vel decies laxari de-
bet, vt acrimoniam deponat.

**Consolidan-
tia vni.**

Quando vlcus est mundum redditum, festinare oportet ad agglutinan-
tia: quæ conficiuntur ex amylo, tragacantha, bolo Arm. & in hoc casu maxi-
me probatur terra sigillata: præterea medicamenta sunt conficienda ex acacia, &
succo barbae hircinae, sanguine draconis. Sed notandũ, q̄ error in hac cura est
causa

causa mortis; vt illico post mundificationē, hoc, vel simile, conficiatur: *Tragacanthæ, boli Arm. terra sigill. farina amyli, ana zi. cum syrupo cap. Ven. sem. cum emuls. sem. melon. fiat pasta. Dosis a zi. ad zii. & post deuoratū hoc medicamentū illico exhibeantur, aqua hordei ꝑvi. aut ꝑviii. cum emuls. sem. melon. ꝑi. vt hoc sc. medicamentū sit vehiculū agglutinantis. Et vbi exhibueritis quotidie per vi. aut viij. dies continuos; conficiatis aliud medicamentum, quod sit magis siccans, & magis vniens. Recipe tragacanth. terra sig. sang. dracon. ana ꝑj. acacia ꝑi. cum emuls. sem. melon. fiat pasta: dosis ꝑj. cum aliquo diuretico. Vt autem medicamenta agglutinantia efficacius agant; Externa. prodest vt commorentur in renibus: ad quod assequendum præstat, si renibus applicentur, quæ habent vim non nihil adstringendi & siccandi, veluti est emplastrum confectum e rosis, e myrto, cydonis, e lentibus, sanguine dracon. bolo. Arm. mastich. &c.*

Cibi erunt detergentes, & mundificantes: vnde parentur ex hordeo sem. Diata. melon. e ciceribus, &c. Tempore a. agglutinationis condiendi cibi consolidanda, oryza: vti possumus pedibus vitulinis, & aliis id genus, in quibus est vis agglutinandi, & adstringendi.

CAPVT XXX.

De affectibus vesicæ urinariæ: ac primum de Mictione Imminuta, & Ablata.

Opus vesicæ est mictio: quæ functio, etsi sit voluntaria non tamen Mictio nunc sit actio voluntaria. primum est voluntaria, nam membrum vt agens (non vt afficitur.) non modo est membrum voluntarium, sed etiam naturale. Respiratio est functio e toto voluntaria: etsi enim concurrat pulmo, qui est naturæ instrumentū; pulmo tamen non concurrat vt agens, sed vt passum. Vesica autem ad mictionem concurrat vt agens, quæ non afficitur, sed operatur. Ideo de hac frustratione propria agemus. Mictio fit hoc modo: Mictione naturalis fit. Lotium primum sensim propellitur a renibus in vasa urinaria, a quibus vesica trahit lotiū fibris rectis. At quando Galenus ait, vesicam nō trahere lotium, ita est intelligendus; quod vesica nō attrahat a renibus, sed renes propellant in vesicam per vasa urinaria, & ex his vasis vesica trahat per fibras. Detineretur autem lotiū in vesica, ne continuo homines mingere cogantur: detineretur autem tempore decenti, per fibras obliquas, & per musculum qui cervicē adstringit: postea naturaliter expellitur, ab expultrice vesicæ, per fibras transversas; cui expulsionī opem fert musculus cervicis, dum non

*Differentia
mictionis
præterna-
turam.*

constringitur, sed potius laxatur: opem etiam ferunt abdominis musculi simul cum septo transverso. Porro præter naturam fit mictio, quando recessus est a mictione naturali: qui esse solet, cum mictio aufertur, Imminuitur, vel Depravatur. Cum aufertur, fit lotii suppressio, *ἰσχυρία*: si imminuitur, & cū difficultate egreditur in parua copia, *δυσουρία*; si depravatur, fit lotii incontinentia, ardor lotii, *εὐρυσπρία*, stillicidium cum ardore, dolore: utreque autem hæ noxæ referuntur ad mictionem vel diminutam, vel depravatam.

De Ischuria.

*Causa mi-
ctionis ab-
lata.*

Ischuria est functio ablata vesicæ, dependens a frustratione expultricis lotii. In præsentia causas mictionis imminutæ, prætermittam; sunt enim eadem cum causis ablata; sed differunt secundum magis & minus. Causæ ablatae mictionis, proponuntur a Galeno cap. 1. l. 1. de loc. aff. c. 2. l. 3. de caus. sympt. c. 4. l. 6. loc. aff. sermo autem est, non tantum de actione læsa, de primo symptomate; sed etiā de exeunte, quia *retinetur*, quod egredi deberet. Aufertur autem mictio, vel Læsa facultate, expultrice, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, vel quia Labefactatur, vel quia Impeditur. Per læsam facultatem intelligimus morbum, vel in vesica, vel in musculis cervicis ipsius vesicæ. Quoad vesicam; læditur expultrix, vel quia labefactatur, vel quia impeditur. *Intelligimus hic expultricem, quæ lotium expellit; non quæ propellit excrementa tertie coctionis, tum tenuia, tum crassa, quæ sunt excrementa nutritionis vesicæ.* Labefactatur ob quamlibet intemperiem insignem, & potissimum humidiores, ac frigidiores; cuius causæ possunt esse opiata, & alia refrigerantia: nam dum fit mictio secundum naturā, oportet ut vesicæ corpus contrahatur per transversas fibras, alias non fit mictio. Detinetur igitur lotium, si contingat ut ea sit constitutio in vesica, ut non possit cōstringi: & hoc interdum fit ob errorem externum, tum, ratione lotii copiosi; uti illis accidit, qui cum magnatibus conuersant; qui licet mingendi appetitus adsit, detinent tamen lotium; & hoc in tanta copia augetur, ut vesica non possit amplius contrahi: Fit etiam hoc interdum ob frigidam intemperiem, coniunctam cum humiditate, siue siccitate; quæ in causa sunt, ut vesicæ corpus constringi nequeat. Expultrix vero non la-

*Facultas
vesicæ la-
bectata.*

*Facultas ve-
sicæ impedi-
ta.*

befactatur, sed impeditur ob morbum in mala compositione, nimirum in magnitudine aucta, & potissimum in angustia cervicis, seu colli vesicæ. Dum vesica inflāmatur, lotium supprimitur impedita facultate: fit autem in vesica phlegmone, sicut in aliis partibus. Est etiam vitium in angustia: quæ varia esse potest, sicut varia esse potest materia, quæ angustum reddit mea-
tura

cum cervicis vesicæ; potest esse sanguis concretus, pus crassum, calculus renum, vel vesicæ, caro, tuberculum carnosum; quod vitium accidit post gonorrhæam, post ulcus, dum enim ulcus perducitur ad cicatricem, solet nutrimentum suscipere, & ita caro aucta, solet foramen obturare: potest causa esse tuberculum inflammatorium, quod facile perducitur ad suppurationem: potest esse tuberculum pituitosum, quod non ita facile cedit suppurantibus: fieri etiam potest, ut angustia procedat a materia pituitosa, crassa. His de causis angustus redditur meatus, potissimum ob constipationem & obstructionem; interdum etiam ob compressionem, cum ratione humoris existentis in cervice, meatus ille internus comprimitur. Insuper læditur etiam facultas musculi cervicis; & læditur hæc, quando musculus affligitur morbo, ut dum afficitur convulsione, propter phlegmonem, aut repletionem; item dum afficitur tumore, & proinde morbo aucto in magnitudine; interdum in immodica siccitate; & ratione liuius convulsione ita constringitur, ut non possit relaxari. Præterea concurrit error externus: qui petendus est e causis modo Internis, modo Externis. Internæ causæ possunt esse inflammatio, tumor in partibus vicinis, ut in recto intestino: & huius ratione ita comprimitur cervix vesicæ, ut non fiat mictio, propter angustiam. Idem fit, si renes laborent morbo in mala compositione, ut non possit transire lotium: & hæc dicitur lotii suppressio non exquisita, sed nothæ; quia non est morbus in vesica, sed renibus. Sic etiam si vas urinale rumpatur, urina non descendit. Internis causis etiam materia morbi annumeratur, ut dum lotium copiosum est in causa ablatae mictionis; quia ita extenditur vesica, ut non possit constringi. Colligitur autem lotium copiosum in vesica, quia patiens non sentit vesicam repleti, eo quod sensus tactus in vesica otatur. Otatur autem vis sensifica, quia vel non suscipitur, vel non transmittitur. Non suscipitur, dum noxa est in neruis vesicæ, ut non possint vim animalem suscipere: Non transmittitur, cum est vitium in supernis partibus nerui; vel potius homo aliis negotiis est occupatus. Error e causa externa sumi potest; dum homo plus iusto bibit, & copiosum generat lotium; quod ubi detinetur, est in causa ut vesica non contrahatur.

*Facultas
musculi cer-
vicis, labe-
facta.*

*Error ex-
ternus.*

Mictio aufertur vel imminuitur: quod patiens facile manifestabit. *Signa.* Num autem auferatur læsa facultate, vel ob errorem externum: distinguitur e signis indicantibus morbos vel vesicæ, vel musculi: nam hisce aliquo morbo correptis, erit mictio ablata læsa facultate. Morbus autem vesicæ & musculi, ita distinguetur. Si est in vesica; potest esse intemperies, & mala compositio. Si fuerit intemperies; est in causa, ut expultrix non possit

contrahere corpus vesicæ: ideoq; oportet vt manibus contrahatis vesicam, & cum ex hac compressa redditur lotium, dicendum, esse labefactatam expultricem; si minus, impeditam, vt si fuerit angustia in ceruice, nimirum constipatio, vel compressio, e calculo, vel ex alia materia. Si morbus fuerit in musculis ceruicis; licet comprimatur vesica, non tamen fiet mictio. Præterea etiam cognoscitur læsa facultas, si non assint indicia erroris externi. Porro impeditur facultas vel Vesicæ, vel Musculi. Si musculi; erunt indicia conuulsionis: si signa hæc non sunt, dicendum, impeditam esse facultatem vesicæ expultricem. Cum vero a morbis multis possit impedi; e propriis indiciis morbi cognoscentur: verbi gratia, si fuerit calculus; sentient ægri molestiam, dolorem circa pubem, & potissimum dum equitant, dum per loca inæqualia ambulant: ratione etiam tristis sensus, qui excitatur a calculo, ægri, præsertim pueri, frequenter scalpunt pudenda, potissimum in perinæo; cap. i. lib. i. de loc. aff. præterea sunt signa calculi, & præcessit mictio arenularum. Si vero fuerit inflammatio; per sentiunt ardorem in toto vesicæ corpore, comitatur febris, ita vt hæc inflammatio sit magni momenti. Si materia fuerit carnosa; prægressa sunt vlceris signa, præcessit gonorrhœa. Si fuerit sanguinis grumus; præcessit sanguinis mictio; huic si lotii suppressio succedat, probabile est angustiam prodire a sanguine grumoso: insuper sunt animi deliquia, & refrigerantur extrema, quæ fiunt dum sanguis grumosus detinetur. Si obstructio fiat ab alia materia, vt pituitosa, purulenta; sunt propria indicia: a materia purulenta, verbi gratia, si præcessit abscessus circa renes: vnde, si pus cum lotio egrediatur, & postea mictio auferatur; signum est, mictionem auferri a crasso illo pure. Si præcessit externa causa, cognoscitur ex ægri & astantium relatu: si minus, causa est interna. Cæterum, in suppressione lotii error externus, dum sumitur a causa interna, nimirum a vitio renum in angustia, ita cognoscitur: loca affecta oportet tangere, num tumor sit circa regionem vesicæ, qui adest, dum vesica est repleta: præterea interrogandi ægri, an assit voluntas mingendi; si enim vitium sit in renibus, vt lotium non pertranseat, non adest voluntas mingendi, & ita citra rationem est, vti syringe.

Indicationes.

A functione læsa non sumuntur præsidia. Quare si lotium supprimatur labefactata facultate, oportet vesicam calefacere, si ob frigidam intemperiem labefactatur. Impeditur facultas, ob morbos vesicæ, & musculi. Morbi vesicæ non sunt ex usu; ideoq; ad materias respiciendum est. Si materia est calculus, euacuandus: si caro, tollenda: si pituita, tollenda. Si musculus conuulsione afficitur; si ex inanitione, humectandum; si e repletione,

pletionē, euacuandum. Si fiat ab errore externo, siue sumatur a causa interna, siue externa; quia causa est ex vlu, dummodo sit præsens & perseveret, est remouenda.

His scopis interdum facile, quandoque difficulter, aliquando etiam *Prognostica.* nullo modo possumus satisfacere. Si enim ablata sit mictio, labefactata facultate ob intemperiem frigidam; facile potest vesica comprimi, vt redatur lotium: & hæc frigida intemperies potest tolli a calore, idq; non difficulter omnino. Facile etiam malum tollitur, si ab errore externo oriarur: si enim verbi gratia collecta sit vrina ob negotium; manibus compressa vesica, liberat. At periculosum est malum, si fiat ratione inflammationis, ratione tumoris carnosī, ratione grumosi sanguinis: prout enim materia est magis rebellis, ita augetur difficultas: vt actum fere sit in conuulsione ex inanitione, quæ febribus ardentibus solet succedere, nam isti e lotii suppressione celerrime moriuntur.

In hoc malo confugiendum ad venæ sectionem, ad syringem. Venæ *Curatio* sectio locum habet; si sanguis peccet; vt in inflammatione ceruicis vesicæ: hic quidam decepti, dum putant esse affectum intestinorum, vtuntur clysmis carminatiuis. Circa Syringem notandum: Si suppressio lotii fiat renum vitio, vt vrina non descendat; frustra vtimur syringe. Si in vesica lotium detinetur; neque tum semper ea vtendum: & præsertim dum supprimitur ob inflammationem, quia soluitur vnitas; non enim potest syrinx immitti, nisi dilatetur ceruix, quia tumor intus impedit. Si non affuerit inflammatio; optimum erit ad syringem confugere: & possumus etiam eius loco immittere candelam parua, oblitam ol. communi, vel amygdalino.

Si lædatur mictio ob calculum vesicæ; opus est perforare ceruicem; & lapidem extrahere; quod tuto & feliciter fit a medicis prudentibus: adest enim præsentia indicantis, & nil prohibet. Hæc perforatio interdum est necessaria, dum lotium supprimitur e concreto sanguine; non semper tamen, sed cum sanguis retinetur, & non cedit aliis remediis; prius tamen alia auxilia tentanda.

Medicamenta varia esse possunt, pro varietate causæ: nos circa præcipuas causas digrediemur. Si ergo auferatur mictio a calculo; iam diximus *Medicamenta.* de remediis calculi. Si fuerit grumus sanguinis; necesse est ad valentiora confugere: vnde detur *decoctum nymph. origani, & addatis ℥ij. oxymelitis scillitici.* Si his non resoluator sanguinis grumus; confugiendum ad *li-* *Ad grumos sanguinis.* *xinium, in potu dando ℥vj. vel vij. & syrupi cap. Ven. ℥j. vel ℥j. emuls. sem. anelon. & ℥j. calcis vine,* vt vult Aetius. Virgente necessitate non impro-

bantur *cantharides*; non est abs re, uti extrinsecus, & immittere per syringem. Vel medicamenta parentur *ex aqua maris, & muria, de lixivio acerrimo, & calce*: satius est iis uti extrinsecus, deinde intrinsecus. Uti etiam possumus nonnullis, quæ occulta qualitate iuuant: ut est *vesica danula puluerisata, a 3 j. ad ij. cum aliquo diuretico. Commendatur etiam pulvis cancerum fluuiatilium, & marinorum in eadem quantitate.*

CAPVT XXXI.

*Iterum de suppressione seu retentione lotii paullo
luculentius agitur.*

Causa.
1. Angustia.

SUPPRESSIO urinae fit, Laesa facultate expultrice, aut ob Errorem externum. Si laesa facultate; vel Labefactatur, vel Impeditur. Si impeditur; est Compressio, Constipatio, Subsidentia, vel Obstructio. Compressio est, dum foramen colli vesicae ita angustatur, ut expultrix lotium expellere nequeat. Haec compressio fit a tumore siue calido, siue frigido, vicinarum partium, nimirum intestini recti, & in mulieribus uteri. Constipatio fit a multis causis: a tumore, non partium vicinarum, sed qui occupat collum vesicae; siue sit tumor inflammatorius, siue frigidus: fit etiam constipatio a calculo, in renibus, aut vesica genito, qui protrusus ad orificium ceruicis vesicae, meatum ita occludit, ut lotium supprimatur: praeterea fit a tuberculo (: tumor est morbus in magnitudine aucta, secundum propriam substantiam ceruicis vesicae: tuberculum autem est parvus tumor, qui non obsidet substantiam ceruicis, sed meatum, cuius parietibus adheret:) tuberculum autem triplex esse potest, nimirum carnosum, quod fit post vlcus, & praesertim post vlcus, quod sequitur gonorrhoeam: item callosum, quod fit sensim e crassa & lenta materia: item phlegmonosum, de quo com. aphor. 82. sect. 4. cuius causa est materia sanguinea. Subsidentia fit, quando aliqua cum violentia subsidet meatus ceruicis: id quod fit ab immodica siccitate, ut aliquando in febribus ardentibus: potest etiam fieri propter conuulsionem, ut Galenus statuit, commenta. 17. section. 3. libro primo, prorrh. Obstructio fit ab humore (: angustia enim a pure facta, potius est constipatio, quam obstructio, si exacte loqui volumus.) Humor hic est sanguis, vel Pituita. Sanguis; quoties grumescit; alias enim si fluit, non retinetur, neq; obstruit. Est praeterea pituita lenta & crassa. Labefactatur facultas ob intemperiem potissimum frigidam, cuius ratione vesica constringi nequit. Frustratur etiam facultas expultrix ob erro-

2. Intemperies.

3. Urina nimis replens vesicam.

ob errorem externum; qui nihil aliud est, quam lotium copiosum; cum scilicet vesica adeo repletur lotio, ut expultrix nequeat contrahere vesicam, quamvis nullum sit vitium in musculis, vel ceruice. Et ideo lotium hoc copiosum, ut causa immediata frustrationis facultatis, cum non sit morbus, est error externus. Repletur autem vesica lotio copioso, nobis vel Inuitis, vel Volentibus. Inuitis quidem nobis; dum vis animalis sensifica, vel non Suscipitur, vel non Transmittitur, ut in vesica non sit sensus præsentis lotii (: *Mirror Altimarum, & alios, qui putant, facultatem contractricem, differre ab expultrice.*) Non suscipitur facultas animalis, dum in nervis ad vesicam pertinentibus est angustia: cum ergo facultas non sentiat lotium, hoc nobis inuitis multiplicatur. Hæc autem potest vocari paralytis vesicæ (: *est alia etiam paralytis in vesica, spectans ad ceruicis musculum: cum huius motus ita aufertur, ut non fiat suppressio, sed incontinentia lotii: at de hac paralytiam non loquimur, sed de illa, quæ spectat ad nervos vesicæ, quorum beneficio vesica, naturaliter habens, se repleti lotio sentit, & ad expellendum insurgit.*) Non transmittitur sensus ad vesicam, in deliriis, phrenitide, lethargo. Interdum lotium aggregatur, nobis volentibus: stimulamur enim ad mitionem, sed mingere nolumus, quia negotiis sumus occupati.

Differentiæ non sumuntur a forma, neque a materia. Quoad causam *Differentia.* efficientem; lotii suppressio fit, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læsa facultas, Labefactatur vel Impeditur. Impeditur ob compressionem, constipationem, subsidientiam, vel obstructionem. Error externus, est lotium copiosum, quod acervatur nobis inuitis, vel volentibus.

In genere hoc malum facile cognoscitur; quia homines mingere ne- *Signa.* queunt. Distinguendum autem est, cum supprimatur lotium, ob læsam vesicam, vel quia malum sit in renibus: altera enim propria suppressio est, altera impropria. Suppressio propria est, quando adest desiderium mingendi: præterea circa vesicæ regionem est dolor ac tensio. Hæc non assunt, si malum pertinet ad renes: tunc enim lotium in vesicam non fluit, Quoad differentias a causa efficiente. Si labefactatur facultas; signa assunt frigiditatis, præcessere causæ refrigerantes, verbi gratia, dum medici ad vesicæ inflammationem curandum vsi sunt nimis refrigerantibus: cognoscitur etiam, quia hoc symptoma fit paullatim, & non subito: paullatim enim fit intemperies: præterea cognoscitur, quia, si vesica manibus comprimatur, patiens mingit. Si facultas impediatur ob angustiam: angustia in genere indicatur inde; quod, licet manibus vesica comprimatur, homo tamen non mingit. In specie, compressio nōscitur e signis indicantibus tumorem vicinarum partium, nimirum uteri, intestini recti. Constipatio-

nis causa varia est: si, verbi gratia, fuerit lapis, vrina repente supprimitur; & ratio est, quia calculus potest repente impetum habere in ceruicis meatum: præterea, si homo commoueatur, si supinus decumbat, mingit; quia fieri potest, vt lapis descendat, & relinquat meatum ceruicis: itē in pudendis ægri sentiunt pruritum, vt frequenter scalpant pudenda: fieri etiam potest, vt prægressa sint calculi renalis indicia, & descenderit calculus a renibus per vasa urinaria in vesicam, neque extra vesicam egressus sit calculus: pathognomonicum & perpetuum signum calculi in vesica est ardor lotii, semper enim mingunt cum dolore. Si interdum contingat, vt sit suspicio vel falsæ pituitæ, vel lotii acrioris, vt ardor vrinæ ex his causis prodire videatur: possumus distinguere ex arenulis, seu calculis alias excretis; & tandem beneficio syringis. Si constipatio fiat a tumore; tactu sentitur renitentia. &, cum tumor possit esse calidus, vel frigidus: calidus tumor & inflammatio cognoscitur e vehementi dolore, e sensu caliditatis, e febris: frigidus, contra. Tuberculum cognoscitur immisione candelæ: nec enim tactu hoc deprehenditur, cum sit intra meatum; sed candelæ immisione euidentis impedimentum sentitur. Tuberculum autem carnosum esse iudicabitur, si præcesserit gonorrhoea, ad quam vlcus sit subsecutum. Callosum cognoscitur e duritie, quæ in candelæ immisione sentitur; assunt signa pituitæ; præcessit non suppressio lotii, sed difficultas mingendi. Phlegmosum cognoscitur e dolore, & calore. Constipatio a pure fieri cognoscitur, quia post abscessum ex aliqua parte egressum est pus: vnde si succedat lotii suppressio, iudicandum e retento pure produci. Subsidentiam fieri e siccitate; cognoscitur, e febris ardente, & siccitate totius. Si fiat e conuulsione, hanc oculis potestis percipere: Obstructio, si fiat a sanguine; cognoscitur, quia sanguis præcessit in lotio; & cum retinetur sanguis, quia grumescit, non modo supprimitur lotium, sed etiam pulsus fit debilis, fit syncope, vt totum corpus refrigeretur, quia sanguis extra proprium locum existens, non modo vertitur in grumum, sed etiam quodammodo materiam veneficam acquirit. Si obstructio fiat a pituita; cognoscitur, quia ante suppressionem egressa est materia pituitosa, quæ postea detinetur, & causat obstructionē. Error externus cognoscitur, quia malum subito fit: &, si vesica manibus comprimatur, hæc compressio iuuat. Vtrum autem lotium copiosum sit collectum, nobis inuitis, aut volentibus; facile cognoscitur.

Indicationes.

Præsidia sumuntur ab efficiente causa suppressionis: possuntq; esse curatiua, & præseruatiua. Si efficiens est morbus, sunt curatiua; sin minus, præseruatiua, quæ tamen in arte curatrice, ratione finis vniuersalis, possunt nuncu-

principari curatoria. Si ergo facultas labefactatur ob intemperiem frigidam; oritur indicatio calefaciendi. Si impediatur facultas ob angustiam, siue sit compressio, cōstipatio, &c. nulla sumitur indicatio curatiua ex usu, sed omnis est præseruatoria, quæ sumitur a causa angustię: verbi gratia, si angustia fiat ob sanguinis grumum, indicatur eradicans, dissoluens. Quoad errorem externum; si fiat nobis inuitis; excitanda est virtus sensifica, quæ sopita est; euacuanda materia, quæ replet neruos, &c.

Suppressio lotii in genere est vitium periculosum, nisi enim occurramus, fiunt dolores, conuulsiones, tremores, desipientiæ; quia partes principes in consensum trahuntur, & cito etiam ægri moriuntur. *Prognostica.* Quoad differentias: Si facultas labefactatur; tollitur quidem suppressio lotii, per vesicæ compressionem, sed non tollitur causa: quia calefacienda est frigida vesica; quod consequi possumus, sed non ita facile, præsertim si intemperies frigida fuerit in habitu. Si impediatur facultas, & primum per compressionem; oportet perpendere vim, & vehementiam tumorum vicinarum partiū. Quoad constipationē, si fuerit tumor inflammatorius; vitium satis periculosum. Si tumor frigidus; vix adimitur longo temporis spatio. Si fuerit vesicæ lapis; transponitur, sed non potest frangi, sicut calculus renalis, ideoq; ad sectionem confugiendum. Si tuberculum fuerit, siue carnosum, siue callosum; impossibile est, integram curam explere, sed minuire tantum possumus: locus enim est reconditus, medicamenta abluuntur, causa morbifica resistit. Si tuberculum fuerit phlegmonosum; quandoq; suppuratur, & fit ruptio, vnde homines liberantur. Si pus fuerit; potest euacuari: sed vlcus ægre cōsolidatur, & pro vario statu vlceris, & pro vario loco. Si fuerit subsidencia, & fiat ratione siccitatis; maxime difficulter malū hoc remoueri potest. Si cōuulsio ex inanitione: actū est: si e repletionē; difficulter curatur. Si cōuulsio nō proportionata ad materiā; potestis polliceri salutē, quia materia potest euacuari. Si fuerit obstructio: si a pituita; curari potest: si a sanguinis grumo; maxima est difficultas; vnde Gal. e tali causa vnū tantum vidit curatū, c. 3. l. 6. l. aff. nam sequitur maior putredo, & tandē mors; ideoq; in hac suppressione maxime festinandū. Quoad errorem externū: Si lotiū colligatur copiosum nobis inuitis, in paralyfi neruorū; malū est incurabile, quia locus nimis profundus. Si fiat e phrenitide & lethargo; videatur propria cap. Si nobis volētibus; facile & spōte curatur.

Quoad materias præsidiorum: probatur venæsectio, si sanguis peccet, *Curatio.* vel vt causa principalis, vt in phlegmone ceruicis vesicæ; vel vt causa sine *Cheirurgia.* qua non, habens rationem impedimenti, vt si sit copiosus in toto; impetu commotus, in forma peccans. Notetur circa quando: Si sanguis habet ra-

tionem causæ principalis; vena secunda. actu existente symptomate, id est, lotii suppressione: nam si voluerimus uti vel synange, vel relaxantibus, vel diureticis; interficiemus ægros. Sed si sanguis habet rationem causæ sine qua non; vacuandus est extra accessionem. Licet etiam confugere ad sectionem in peritonæo. In calculo non improbat candela, neque syrx: hac tamen in phlegmone non utendum, quia hac præsentem non possumus pertransire in vesicam, & augemus phlegmonem. Manu etiam comprimere licet vesicam: quia, nisi sit angustia, tolletur lotii suppressio.

*Medicamen-
ta ad sym-
ptoma actu
affligens.*

Medicamenta totius supponam. Propria, vel respiciunt Causas, ut vlcus, inflammationem, calculum, &c. de quibus suis locis: vel Symptoma, quorum usus est actu existente lotii suppressione; de quibus pauca afferimus. Quare nisi sit inflammatio, probatur *medicamentum confectum ex amomo, acoro, ammoniaco, aniso, & asaro, & amygdalis amaris, dauco, costo, myrrha, rubi tinctorum, sabina, virga aurea, quam aliqui habent pro secreto.* Si reliqua non conferant, licet adscendere ad *cantharides*, quia agitur de vita: verbi gratia, si aliter non possumus, licet hoc uti medicamento: ℞. *integram cantharidem (quia alæ alexiteria sunt ventris) pulueris vesicae danulae, id est, mustela, pulueris cancrorum fluviatilium & marinorum ana ℥j. cum syrupo cap. Ven. fiant pilulae. Post pilulas exhibeatis iuris cicerum rubeorum ℥iij. vel v. & succi raphani ℥ij.* Licet etiam uti compositis illis medicamentis; ut *elect. Iustino, de ciceribus.* Denique omnia lapidem fragentia vsui sunt, actu existente suppressione; dummodo non sit inflammatio. Probantur etiam extrinsecus applicita. Nisi ergo sit phlegmone, hoc utamur: ℞. *bacc. lauri ℥ss. anethi, fol. malua parietaria, ana P. s. succi raphani, farina cicer. rubrorum, butyri, adipis anatis, ol. de scorpion. ana ℥ss. ol. lil. alb. ℥j. Misce.* Hoc, & alia huius generis applicentur super pinæum, & secundum regionem intestini recti. Et his partibus applicetur vesica bubula, his oleis semiple-na. Probatur *inseffus in balneo aqua dulcis, cum malua, althea, &c. & magis prodest inseffus in oleo communi, ut partes relaxentur, & lotium possit permeare.* Multum possunt *clysteres*; quibus ego interdum solis lotii suppressionem curavi, cum aliis non cederet: fiant e laxantibus, emollientibus. Potissimum præstat vsus medicamentorum quæ per os assumuntur, tempore in seffionis. Ratione symptomatis, accipere possumus *cimicem viuentem, & mittere in foramen glandis, ut vis sopita excitetur.* Si horum copia non sit; imponatis *aliquid salis.* Et his addatur diligens viuendi ratio: quæ potius causas respicit, quam symptoma seu præsentem suppressionem.

CAPVT XXXII.

De mictione deprauata.

DEPRAVATA mictio dicitur Stranguria, & vrinæ stillicidium. Fit *Causa.* vel Læsa facultate, vel ob Errorē externum. Læditur facultas, ob morbum Vesicæ, vel Musculi. Vesicæ morbus primum est vlcus: tunc enim non detinetur lotium, sed fit mictio cum difficultate, & ardore. Deinde alius vesicæ morbus est, qui inducitur a calculo, non quidem angustante meatum ceruicis, sic enim potius esset cōstipatio, & mictio ablata, vel imminuta; sed quatenus est morbus in numero: hic enim numerus auctus sui præsentia est in causa, vt cum difficultate & dolore fiat mictio, ac potissimum ægri torquentur circa finem mictionis. Musculi morbus est paralytis: vnde musculo laxato, præter volūtatē lotium egreditur. Insuper hæc actio læditur ob errorem externum: qui est desumendus e causis Internis & Externis. Internæ, sunt mala, non vesicæ, non musculi, sed vicinarum partiū: vt si fuerit tumor, inflammatio, non in parte inferiori, sed super vesicam, semper cōprimitur vesicæ corpus, vt deprauata fiat mictio; quod vtero gerentibus cōtingit. Adhæc occurrit materia acris, & lotium acre, permistum cum acri materia, cum salsa pituita, cū sanie, cum materia biliosa: nam dum iusto acrior redditur vrina, cogitur homo iusto frequentius mingere, & ideo deprauatur mictio. E causis externis potest error desumi, quatenus redditur lotium acre: nam mordax fit lotium, modo ob feruorem iecoris, renum; modo ob prauum victum & potum, vsumque frequentem ciborum & potuum acrium.

Num autem mictio deprauata procedat a læsa facultate, & ob errorem *Signa.* externum; sic cognoscitur: Si enim lædatur facultas; adest vel vlcus in vesica, vel paralytis. Si sit vlcus; lotium redditur cum dolore, perſentitur acrimonia, mordacitas, & interdum egreditur sanies, quæ ab ulcere procedit. Si fiat a paralyti; fit mictio sine dolore, citra voluntatem. Si fiat ob errorem externum: si causa sit interna; erunt signa caliditatis hepatis & renum, salsæ pituitæ, bilis, neque in viuendi ratione error est commissus. Quod si post agrumina copiosa, post aromata fiat ardor vrinæ, & mictio corrumpatur; procul dubio corrumpitur ob errorem externum, qui fit a causa externa.

Præſidia ſumuntur a causis lædentibus facultatem, & ab errore exter- *Indicatio-* no: verbi gratia, in ulcere sunt indicationes ulceris, de quibus cap. de ulcere *nes.* ventriculi. Error externus, qui præſens est, remouendus.

Prognostica.

Consideranda autem hic est vis causarum & morborum: verbi gratia, si ob lotium acre deprauatur mictio, quod sit tale redditum a causa primitiva; facile tollitur vitium: difficilius autem si a caliditate renum & iecoris: & adhuc difficilius si ex ulcere; nec tamen credendum vesicæ vlcus omnino non posse curari; nam si diligentes eritis, antequam figat radices, non erit impossibile. Est etiam magna difficultas, ubi paralytis est in causa, quia est vitium satis rebelle. lib. 1. de locis affect. Et sic discurrendum per morbos & causas.

Curatio.

Medicamentis variis vtendum, pro differentia causarum: verbi gratia, si fiat a paralyti, calorificis vtendum. Si ex ulcere; vtendum iis, de quibus in ulcere ventriculi est dictum. Differentia tamen est, quia in ulcere vesicæ, medicamenta immittere possumus per syringem. Debent autem parari sero lactis cum saccharo, & primo detergentia, deinde siccantia moderate. Medicamentum paretur sarcocolla, ethure, etragacantha. De agglutinantibus alibi egimus. Gal. 1.4. meth. proponit medicamenta, quæ competunt parti ulceratæ. Porro in mictione deprauata, & potissimum in lotii incontinētia, secundum Auic. & Paul. vti possumus quibusdam a proprietate iuuantibus; vt est puluis paratus a gutture gallinae, puluis e vesica snilla, & quidam hoc pro secreto habent, potissimum in pueris, qui non possunt retinere lotium. Est & puluis testiculi leporis, cerebri eiusdem: quibus uti licet a ʒj. ad ʒiij. Et vt ha materia in vesicam perducantur, miscenda sunt diuretica.

Appropriata.

CAPVT XXXIII.

De partium Genitalium vitiis: & primum
de Gonorrhoea.**Definitio.**

MEMBRA generationi destinata, affici solent gonorrhoea. c. vlt. l. 6. loc. aff. c. 10. l. 1. 4. de vs. part. c. 4. l. 3. de caus. sym. Est autem hoc vitium in quo fluit semen. Huius ergo seminis fluxus, est exiens mutatum seminis, assiduo per colem egredientis. Est autem exiens mutatum, non toto genere præter naturam, ratione materiæ exeuntis;

Causa.

quia per colem secundum naturæ leges solet egredi semen. Est autem præter naturam, quia intempestiue egreditur, nobis inuitis, assiduo. Hoc symptoma secundum, refertur in actionem læsam retentricæ, quæ pertinet ad vasa spermatica: nā si intus præter naturam semen detineretur, non fieret gonorrhoea. Hæc autem actio læditur vel Læsa facultate, vel ob Errorem externū. Læditur facultas retentrix vasorum seminalium, quia vel Labefactatur, vel Impeditur. Labefactatur ob intemperiem quamlibet insignem, & potissi-

potissimum humidiorē, vi cuius ita laxantur vasa, vt seminalis materia non detineatur. Hęc autē humida intemperies, potest esse vel simplex, vel coniuncta cum calida. Impeditur facultas, ob malam compositionem; ob immodicam apertionem vasorū; siue fiat ex immodico coitu, siue ab immodico exercitio & motu. Læditur vero ob errorem externum, ob vitium seminis: quod sane vitium, vel est in Quantitate, vel Qualitate. In quanto; cum est copiosum, siue ex intermissa Venere, siue e copiosis cibis. Peccatum est in qualitate vel Manifesta, vel Recondita. Si in manifesta; vel Prima, vel Secunda. In prima; cum semen est calidius, mordax: siue tale sit a iecore calidiore, siue ab assumtis acribus & calidis. In secunda qualitate est etiam vitium; dum semen est redditum vel tenuius, vel putridum. Redditur tenuius; quia non concoquitur, sed crudum permanet, siue e frigidity vasorum, siue iecoris & ventriculi, siue e frigidis assumtis: nam dum crudum permanet, est etiam fluxile, & liquidum, vt non detineri possit. Peccatum in secunda qualitate, potius comitante formam, quā materiam, est, dum semen putrescit; quod fit, quando concurrente extraneo calore a natura non potest regi. Qualitas recondita est, dum semen afficitur virulentia gallica, quæ expultricem irritat, vt non possit detineri: potest etiam ea virulentia esse, qualis viget in leprosis, & elephanticis.

Actio hic læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Et, dum semen egreditur, modo exit pene Flaccido existente, modo Extenso. Nec hoc aduersatur Galeno. Dum enim hoc vitium sincerum est, semen exit pene flaccido existente: at si gonorrhoea coniunctum habeat aliud vitium, vt priapismus, egreditur semen pene extenso.

Facilime vitium hoc in genere cognoscitur, quia assiduo semen egreditur. Quoad differentias: Labefactata facultas cognoscitur e signis superflue humiditatis, e prægressis causis humectantibus, vt sunt, potus frigide, balnea aquæ dulcis. Et, si coniuncta sit frigiditas; adest sensus frigidi, nulla adest mordacitas: secus, si assit caliditas. Impedita facultas cognoscitur, quia prægressa est immodica Venus & intempestiva; præcessit immodicum exercitium; nec sunt indicia culpata seminis. Si lædatur actio ob errorem externum; opposita erunt signa. Et primo, si semen copiosum sit in causa, exit semen non infectum, non iusto liquidius, non mali odoris, non vitiosi coloris, sine acrimonia. Si vitium sit in qualitate manifesta: & quidem in prima, dum calidius est; non exit citra dolorem, est citrinum & biliosum, assunt indicia biliosi ventriculi & iecoris, præcessit vsus calidorum. Si qualitas secunda est tenuitas; exit aquosum, sine sensu caliditatis; assunt indicia cruditatis in iecore, testibus, & ventriculo. Si sit putridum; cogno-

scitur e fœtore, ex indiciis putredinis, & cum morfu egreditur. Si est qualitas recondita; sunt signa luis Veneræ, lepræ, elephantiaſeos.

Indicationes.

Si hoc malum fiat labefactata facultate; oportet exsiccare, modo calefacere, modo refrigerare. Si impedita; oportet occurrere reclusis meatibus, est astringendum. Si ob errorem externum; si semen sit copiosum, oportet minuere: si calidius, refrigerare: si tenuius, crassefacere: si putridum, refrigerare & siccare. Si recondita sit qualitas; dentur alexipharmaca, aduersantia illi virulentia.

Prognostica

In genere hoc malum non est contemnendum: aduersatur enim indiuiduo, quia æger contabescit; & speciei conseruationi, quia hæc corpora infœcunda euadunt. Quoad differentias: Si malum procedat a labefactata facultate; tolli potest exsiccando, & refrigerando. Si fiat impedita facultate; illa apertio curari potest astringentibus. Si fiat ob errorem externum; facile occurrimus seminis copia: & possumus calidius refrigerare: difficilius est malum, si semen tenuius sit & crudum; tunc enim tanta est imbecillitas partium, vt difficulter possimus partem intemperatam ad naturalem crasin reducere. Difficulter etiam putredini, & virulento semini possumus occurrere; præsertim si virulentia gallica sit, vel elephantica.

Curatio.

Si sanguis redundat, vena secanda: sed parce demendus sanguis, quia in hoc malo egreditur semen, quod est reliquum vltimi alimenti.

1. Remediorum materiae variae sunt, pro causarum varietate. Dum enim labefactatur facultas ob humiditatem, si cōiuncta sit caliditas; oportet vti refrigerantibus & siccantibus, & vna astringentibus, tum intus, tum extra: *V.g. ℥. sacchari antiqui ros. ℥j. coral. alb. ℥ss. santal. citrin. ℥ss. cydon. ℥ss. Detur duab. vicib. Regio inter testes & anum inungatur ol. ros. compl. omphacino, myrtino: pro singulis olei uncis, addatis ℥ss. pulueris refrigerantis & exsiccantis, vt balauſt. malicorii: & pro qualibet uncia olei, addatis cera ℥j. vel ℥ij. ad consistentiam.*
2. Si cum humiditate sit coniuncta frigiditas; occurrendum est calidis & siccis: parentur igitur medicamenta *e mastiche, nuce cupressi, o mentha, thure, vino astringente.* Horum vsus, intus & extra. Si lædatur actio impedita facultate, ob immodicam vasorum apertionem; propositis vti licet; non ea tamen ratione, qua refrigerant & exsiccant, sed potius vt astringunt.
3. Si vero ob errorem externum lædatur actio: si vitium seminis sit in quanto; oportet iis vti, quæ copioso semini aduersantur: vnde conficiatur medicamentum *e semine cannabis syluestris, e semine filicis, lactuca, foliorum nymphae, semin. & fol. calamintha, periclymeni:* sed horum seminum sit moderatus vsus, quia nō solum imminuunt semen, sed etiam reddunt infœcundum. Si vero peccatum sit in qualitate euidenti, vel prima,
4. *vel se-*

vel secunda: si in prima, hoc fit dum semen est calidius; unde vtendum refrigerantibus, intus & extra: paretur ergo medicamentum, non tantum *erofis*, & *cichoraceis*, sed etiam *elactuca*, & refrigerantibus potissimum *hepar* & *renes*: unde quidam vtuntur medicamento parato ex *aqua rosacea*, *succo limonis*, & *albumine oui*. In gonorrhœa calida licet etiam vti aquis, quæ sunt subsalsæ, vt *B. Virginis*, & *Tellutii*, nam refrigerant, Nec improbandus vsus *seri lactis caprini*. Extra etiam refrigerantia sunt adhibenda renibus: possumus igitur inungere unguenta rosæ, Mes. refrigerante Galeni. Licet applicare folia frigida viridia *nymphae*: & in hac gonorrhœa (non in omni) confert gestare laminam plumbeam, perforatam tamen. Si vitium sit in qualitate secunda, hæc respicit vel materiam, vel formam; materiam, dum semen est tenue; formam, dum est putridum. Tenue, frigidum & crudum, producitur ob frigiditatem, ratione cuius non potest corrigi; ob id, si dentur refrigerantia, licet crassefaciant, magis tamen lædunt: Si dentur astringentia, interficiunt. Oportet ergo vti caloricis, corroborantibus calorem; vt calor maxime redditus robustus, concoquat semen, quod concoctum redditur crassum. Vnde in hac gonorrhœa caloricis vtendum, intus, & extra: talia sunt *aquæ Aponenses*, & alia remedia. Si semen sit putridum, non est astringendum, quod alii faciunt: non vtendum aqua rosæ cum albo oui, sed refrigerantibus & exsiccantibus citra astrictionem; unde medicamentum parabitur ex *aqua acetosæ*, *succo limonis*, & *succo acidi citri immaturi*; vt siccando, refrigerando, & aperiendo occurratur putredini: conueniunt ea, quæ febribus putridis (: putredo per euentationem minuitur: astringentibus augetur:) Si virulentum fuerit semen; oportet alexipharmacis occurrere, tum communibus, quibus vtimur in omni materia virulenta & deleteria, vt sunt *magna antidoti*; tum determinatis, verbi gratia si virulentia sit elephantica, præstat vsus *salis theriacalis*, intus & extra, vsus *olei viperini*.

CAPVT XXXIII.

De Impotentia coeundi.

Hoc vitium est læsa facultas, quæ pertinet ad membra destinata generationi. Actio hæc varie lædi potest: & vt læsionis modi intelligantur, oportet videre, quomodo secundum naturam fiat coitus. Secundum Galenum ad coitum duo sunt necessaria: *co-* *Coitus na-*
lis erectio, & *seminis eiaculatio*. Ad erectionem tria sunt necessaria: *spiri-* *turalis.*
lis.

*Semini-
eiacu-
lacio.*

tus, sanguis, & instrumentum motui voluntario destinatum, musculi scilicet colis. Hæc autem tria ita se habere debent. Spiritus vitalis oportet ut sit copiosus, non crassus. Quidam obijciunt: in coitu non tantum colis erigitur, sed ita erectus permanet: Ergo hoc fit ob crassum spiritum. Errant: nam hoc fit ob copiam; quia continuo suggeritur copiosus spiritus, & purus. Sanguis & ipse est necessarius, ut huius opera nutriatur & foveatur colis, & non gracilescat, si solum spiritum copiosum & purum suscipiat. Spiritus procedit ex arteriis; sanguis e venis. Oportet etiam ut musculi recte sint constituti: qui vim animalem susceptam, ita foveant ac retineant, ut optima organa animalis facultatis. Ad seminis eiaculationem tria sunt necessaria: primo, ut bonum semen generetur: secundo, ut hoc genitum transmittatur ad penem, in illas vesiculas, & ibi detineatur: tertio oportet, ut ingrediatur meatum urinarium, & per illum expellatur in uterum. Quare, quoad seminis generationem, ut optimum in testibus generetur, oportet ut producat ex optimo sanguine; & vasa seminalia sint aperta, ut per ea sanguis in testes deferatur, & in his acquiratur optima proportio, & temperatura decens. Ut autem semen genitum deferatur in vesiculas dictas, prope penem; oportet, ut semen genitum non sit crassius, & viæ sint apertæ. Tandem, ut fiat eiaculatio; oportet ut meatus colis sint reclusi, & meatus urinarius apertus, colis musculi optime constituti, quia hi etiam tum ad erectionem, tum ad eiaculationem concurrunt.

*Causa impo-
tentia τὸ ἄ-
φροδισια-
σμεν. 2.*

Ex his est concludendum: impotentiam coeundi noxam esse, vel secundum Erectionem, vel secundum Eiaculationem. Erectio lædi potest, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, quoties morbus est in Cole, vel in Musculis. Morbus in cole est intemperies, & potissimum frigida; item frigida & sicca, ut in senili ætate, & in athletis, in quibus partes istæ afficiuntur intemperie frigida, ob immodicum otium. In musculis vitium est, cum afficiuntur paralyti. Error externus est causa ablatæ erectionis, dum est defectus vel secundum Spiritum, vel secundum Sanguinem. Spiritus autem variis modis solent deficere: & potissimum, quia vel non generantur, vel non deferuntur. Non generantur, dum corpus est frigidum, potissimum vero cor; unde qui cor frigidum habent, non sunt apti huic negotio. Si non deferuntur; hoc potest esse, quia aliquis meatus occlusus est; vel quia spiritus in alias partes auocantur, ut accidit illis, qui præ nimio timore afficiuntur, & moriuntur. Unde etiam si corpus sit refertum spiritu vitali copioso; si afficiantur timore, facile est, ut spiritus non deferatur in colem, sed in alias partes remotas, ut etiam ob immodicam lætitiā fieri solet. Insuper est vitium in sanguine, dum non gignitur, quantum

quantum opus est, in frigido corpore, in ætate senili. Ratione etiam imaginationis nimis agitantur & commouentur spiritus, ut in penem non confluant: & ob id impotentia oritur. Eiaculatio etiam læditur vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbum, non solum colis, sed etiam testium, & meatuum prodeuntium a testibus in colem, quia omnes istæ partes conducunt ad eiaculationem; in qua est necessaria generatio seminis, & eius transmissio. Vnde, quoad testes, non generatur semen læsa facultate, id est, oriantem proportionem, ut in pueris: sed hæc non est impotentia præter naturam, sed e naturæ legibus, quia hæc proportio non viget, nisi in florente ætate. Quare potissima causa est intemperies; & potest esse quælibet. Eiaculatio igitur seminis lædi potest vel læsa facultate, vel ob errorem externum. Læditur facultas, cum morbus detinet vel vasa, vel testes; quæ vasa a testibus in colem deferuntur, vel in musculos. Et esse possunt morbi in intemperie & mala compositione, & potissimum in via: sic intemperies frigidior est in causa, ut semen non emittatur, quia non generatur. Si penis afficiatur angustia, mala compositione; functio læditur, læsa facultate, seu potius impedita. Error externus petendus est ex improbo sanguine, cuius vitio non potest probum semen generari: de cuius sanguinis causis alias diximus, siue simpliciter deficiat, siue sit vitiosus. Impotentia igitur coeundi, est actio ablata colis, famulantis generationi, non citra violentiam oborta. *Definitio.*

Coeundi difficultas, seu impotentia oritur, vel læsa Erectione virgæ, vel ablata seminis Eiaculatione. Et utraq; functio lædi potest Læsa facultate, vel ob Errorem externum. *Differentia.*

In genere hoc vitium facile cognoscitur e relatu patientis, e facie: *Signa.* ubi barbam albicantem conspiciatis, impotentes dixeritis. Quoad differentias: an fiat, quia non erigitur colis, vel quia non fit eiaculatio; patientis dicet. Si contingat hoc vitium, quia non erigitur colis; distinguendum, an hoc fiat læsa facultate, vel ob errorem externum: si enim, verbi gratia, colis satis flaccidus, frigidus, & exsanguis conspiciatur; procul dubio hoc fit læsa facultate. Si contra, vitium est in toto, secundum iecur & cor.

Eodem modo, si ablata sit eiaculatio seminis, propter facultatem, vel errorem externum; cognoscitur, quia aderunt signa morborum, aderit indicium testium frigidorum, angustiarum: ut, si post gonorrhoeam fiat vlcus in cole, & vlcus deducatur ad cicatricem, deinde impediatur eiaculatio; non fit hoc ob aliam causam, quam quod propter cicatricem pori colis fuere occlusi: & sic de reliquis.

hinc !

Haud Veneris mijs tam credas, cui pallida barba est.

Contra vero si vitium fuerit in errore externo: verbi gratia si patiens fuerit frigidi ventriculi, si emaciatus, ut non gignatur semen: tunc enim impeditur seminis eiectio ob errorem externum.

Indicationes.

Scopi sumuntur a morbis ex usu, & ab erroribus externis: verbi gratia si malum oriatur ob frigidam intemperiem colis; calefaciendum, &c.

Prognostica.

Prout autem malorum vis magis & minus vehemens fuerit, ita vario modo prædicendum: verbi gratia, si malum sit ob frigiditatem colis, testium; non est desperandum de curatione. Si procedat a cicatrice; actum est. Et sic per causas discurrendum.

Curatio.

Adhibenda ea sunt, quæ a proprietate conferunt, id est, quæ spiritus vivificant, & semen producant copiosum: ut secundum Avicennam venter & cauda scinci, pudendum aridum cervi, radix orchias, id est, testiculi maioris canis, & alia similia.

Vena sectio.

Vena non audacter secetur: quia copia spirituum maxima in coitu egemus, ideoque etiam sanguine copioso. Ratione igitur huius affectus non est secanda vena; licet quandoque ratione alterius affectus secari possit, veluti si fiat coeundi impotentia ab obstructione; occurrendum est deobstruentibus, & calefacientibus: ubi, si totum sanguine refertum sit, sanguis primo est euacuandus valido auxilio, quia morbus magnus imminet, quia ratione medicamentorum calidorum, quæ deberent exhiberi, imminet inflammatio, aut febris: ideo tunc secanda est vena.

Medicamenta.

Quoad medicamenta, peculiaria tantum proponemus: causarum servato ordine. Impotentia coeundi fit, vel quia virga non erigitur, vel quia semen non eiectur in uterum. Virga non erigitur, ratione vel spirituum, vel colis, vel musculorum. Quoad spiritus; deficiunt vel simpliciter, vel secundum quid. Si simplex sit defectus, sunt reparandi: ubi utendum duplicibus remediis, secundum Galenum cap. ult. lib. 6. loc. aff. primo restituentibus & reparantibus spiritus, deinde producentibus flatus, ratione quorum fieri possit erectio. Generantia spiritus, sunt tum cibi, tum medicamenta corroborantia & calefacientia cor: de quibus in affectibus cordis. Speciatim vero hic notandum, ut sint odorata: qualia sunt diamoschu, dianthon. Extrinsecus etiam præter inunctiones ab aliis propositas ratione coitus, confici potest sacculus e serico, in quo ponatur gossipium, cui involutum sit aliquid moschi, ambræ, Zibethi. Hoc auxilium cor reddit calidum, & respicit spiritus. Flatus producentia proponuntur a Galeno lib. 7. simp. quæ sunt calida & humida: ut maior radix testiculi canis, minor enim est acida, gracilis, ac destituitur humiditate flatulenta; contra maior, seu inferior plena est illa humiditate. Huius generis sunt fabæ, ciceres, semina cruce, urtica, rapum, pastinaca.

3m *pi; pastinaca, cerebellum passeris, virga cerui arida, radix enula, bacea hedera: inter compasua diasatyrion.* Quidam, vt Macarobus, pro secreto habent *cepas frixas cum butyro.* Sed ab his abstinendum; quantum fieri potest, quia sunt in causa pessimi odoris, & malæ respirationis. Si sit vitium spirituum secundum quid: hoc erit, vel ratione viarum, vel ratione motus spiritus. Si ratione viarum, vel erunt obstructæ, vel nimis latæ. Si obstructæ; erit occurrendum deobstruentibus: vnde conducit *diasatyrion*, & *proposita medicamenta, quæ exhibentur cura galanga, & aliis deobstruentibus. Ius cicerum maxime confert.* Si apertæ nimis erunt viæ; vtendum *testiculo canino, cerebello passeris: sed his vtendum cum astringentibus, cum succorof. cydoniorum.* Extrinsecus foueri debent partes *infrigidante Galeni, aqua rosea.* Si autem defectus sit spirituum secundum quid ratione motus: Si spiritus dilatentur; præcipiatis, vt ante coitum abluatur os *aqua ros.* & cordis regio madescat ex *aqua ros.* vt fiat refrigeratio, & concentratio spirituum; ne dilatentur. Si defectus sit spirituum, quia concentrantur, nomine timoris, aut curæ: remoueatur omnis timor, & cura. Si vitium sit ratione sanguinis: hoc erit in substantia, quantitate, vel qualitate. Quoad substantiæ vitium: si sanguis sit putridus, & corpus cacochymum; *epicrasi vtendum: & tunc abstinendum a coitu, vt sanguis corrigatur, & semen generetur.* Quoad vitium quantitatis: Si defectus sit sanguinis simpliciter; vtendum cibis, de quibus postea. Si fuerit defectus secundum quid; vel est ratione viarum, vel ratione attractricis colis. Si sit ratione viarum obstructarum; vtendum deobstruentibus, valentioribus, quam supra ad arteriarum obstructions vsi fuimus; & quandoque ascendendum *ad castorium, & magnas confectiões.* Si vitium sit ratione attractricis colis, quæ languida est ac debilis; cum Aetio calefaciendum, humidificandum: vnde vsus esse potest *olei caryophyllorum, cui addantur oleum recens amygd. adeps suillus recens, ambra pro odore: & inungatur colis.* Si vitium sit in musculis; vtendum medicamentis respicientibus paralyfin, vt materia discutiatur. Et hæc medicamenta non solum administranda sunt peni, sed etiam perinæo, & circa os sacrum; quia nerui & viæ ab illis partibus proueniunt. Conueniunt autem *stillicidia aque Aponensis* circa illud os sacrum: quia excalfaciunt, & deobstruunt.

Si vitium sit, quia semen non eiacularur; vt semen emittatur, primum requiritur, vt generetur: ad quod hæc tria sunt necessaria; materia, viæ, agens. Quoad materiam; debet esse sanguis bonus, qui generatur ratione ciborum. Si igitur producatur sanguis frigidior; calefaciendum hepar, & ventriculus. Si in viis sit vitium, quia obstruuntur; deobstruendum.

Quoad vitium agentis: si defectus sit natiuus; aut nil, aut parum effici potest: & tunc est potius calefaciendum. Si vitium sit ascititium; pro diuersitate affectuum in illis partibus, diuersis est vtendum præfidiis. Si sit scirrhus, emollientibus agendum. Si egrediatur semen, sed non deferatur ad penem; calefacientibus opus est. Aëtius testatur quendam noctu eiecisse semen, non autem in coitu: ratio; quia semen erat crassum, & e parte frigidum: vnde noctu, cum calor vigeat in interioribus, aperta sunt vasa seminaria, & eiectum semen: tempore autem coitus, cum externæ partes sint calidiores, internæ frigidiores, vasa, ratione frigiditatis aperiri non potuerunt, nec semen eiaculari. Hunc se curasse Aëtius gloriatur calefacientibus, & cum castorio. Si oriatur vitium, quia semen non peruenit ad fistulam, cum hoc fiat ob cicatricem; si dura est cicatrix, & inueterata, nihil agendum: si recens, intromittatur *candela cerea, oblita cum medulla ceruina, vel bonis, cum adipe, addaturq; moschus, ambra, &c.* Si vitium sit in languida expultrice; si obstructi sunt nerui; conueniunt deobstruentia, vt in paralyfi. Si autem fiat ratione paralyseos illorum musculorum; conueniunt ea quæ tollunt paralyfin.

Diatæ.

Cibus & potus medicamentis respondeant. Quare si defectus est sanguinis & spirituum; profunt ea, quæ gignunt sanguinem copiosum, & spiritus; *vt caropullorum, caponum, phasianorum, oua sorbilia, testes gallorum.* Si flatus sunt gignendi: prodest *cibus cum iure cicerum, cum eruca, cum seminibus pastinacæ, rapæ, cum hormino.* Si opus sit semine magis acri, ad facultatem quasi sopitam irritandum; *sunt pisces ostreacei, legumina.* Cibi etiam aromatibus condiendi. Vnde monachi hoc habent pro secreto: *accipiunt columbos & decoquunt cum macere; sic etiam capones decoquunt, vt cum his sint magis strenui ad coitum.* Habetis carduos artis hoccos appellatos, quos potestis edere cum modico piperis albi, & modico salis. Cum semen frigidum est, & expultrix debilis; quærendi sunt cibi varii, pro diuersitate causarum. Condiantur cibi modo melle, modo lacte, modo butyro: vnde conferunt *ona frixa, cum butyro; cepa frixa cum saccharo, & etiam cum vino.* Compositio sequens optima est; eo tamen obseruato, vt fiat varia decoctio, cum variis, pro diuersitate causarum: ℞. *pinearum, amygd. dul. pistaciorum an. ʒj. dactylorum ping. castanearum, auellan. an. ʒß. testiculi maioris canini, id est, radicis maioris orchios, cerebri passerum, an. ʒij. caudæ scinci ʒjß. sem. anisi, feniculi, urtica: eruca, pastinaca, an. ʒß.* Decoquantur omnia, *vel in lacte, vel in vino dulci, seu antiquo, seu musto, precipue cum flatus multiplicare volumus; vel decoctio fiat cum melle, & saccharo: in fine decoctionis adde piperis albi, Zingiberis, galangæ, an. ʒj. moschi ʒß. Misce, & fiat confectio:*

confectio: quæ potestis uti tribus, vel quatuor diebus ante coitum, ad quantita-
tem 3 ℥. vel 3 j. non modo semel, sed vel bis in die. Potus respondeat. Vinum
 optimum sit, cum est defectus spirituum vel sanguinis. *Mustum* flatus *Potus.*
 multiplicat. Quoad animi accidentia; fugiantur tristitia: assint spectacula,
 colloquia, lectiones rerum Venerearum.

CAPUT XXXV.

De Priapismo, vel Satyriasi.

PRIPISMVS est colis affectus, admodum periculosus, & molestus, *Nomen.*
 cap. ult. lib. 6. de loc. affect. cap. 2. lib. 2. meth. cap. 4. lib. 3. de sympt.
 caus. Per priapismum autem Galenus intelligit affectum, in quo pe-
 nis præter voluntatem erectus permanet. Paullus ait, in hoc affectu vir-
 gam pati tensionem inuitam, citra palpitationem: si autem cum tensio-
 ne assit etiam palpitatio, tunc vocat Satyriasin. Sed apud Galenum, si-
 ue sit palpitatio, siue non, modo penis tensio sit inuita, dicitur Priapif-
 mus, vel Satyriasis. Quidam definiunt, quod sit erectio virgæ inuita: quæ
 nominis saltem declaratio est, non definitio, ac si diceremus, indumen-
 tum esse vestimentum. Priapismus igitur est actio deprauata facultatis *Definitio.*
 motricis inuitæ colis, dependens a tumore permanente vaporoso. For-
 ma est actio deprauata: quia fit erectio, quæ fieri non deberet: estque
 inuita, & præter voluntatem. Cum autem omne symptoma referatur in
 morbum: hoc refertur in tumorem permanentem colis: per quam par-
 ticulam distinguitur ab eo tumore penis, qui est affectus in compositio-
 ne, in magnitudine aucta, quæ fit tempore coitus: talis enim tumor & ere-
 ctio non permanet, sed perit post coitum.

Hic autem tumor non est inflammatorius, nec scirrhusus, sed flatu-
 lentus, & vaporosus, qui pender a materia vaporosa. Vapor hic duplex *Causa efficiens.*
 esse potest: vel Spirituosus & viuificus, vel Flatulentus, qui in neruo co-
 lis detinetur. Crebrius fit priapismus a spiritu, quam a flatu. cap. ult. lib. 6.
 loc. affect.

Fit autem tum a spiritu, tum a flatu, ratione horum vel Copiæ, vel Qua- *Arteriarum vitium.*
 litatis. Fit enim priapismus, quando arteriæ ad colem deuenientes, secun-
 dum sua orificia aperiuntur, vnde maxima copia spiritus procumbit in ner-
 uum fistularæ colis. Ad hanc igitur nimiam apertionem orificiorum, ceu ad
 vitium principale, respiciens Gal. refert priapismum in morbum arteria-
 rum. Nos autem ad tumorem eum referimus, respicientes ad vitium proxi-

mum. Si ergo copiosiores sunt spiritus & semen, ut plus iusto aperiantur orificia arteriarum; intumescit penis: quod accidit iis, qui soliti sunt uti Venere, & postea intermiserunt. Ideo in athletis non est periculum de priapismo, licet habeant robustum corpus; nec enim generant semen copiosum, licet abstineant a Venere. Sic igitur priapismus a spiritibus fit, ratione copiae. Accidit etiam hoc ratione qualitatis, cum semen redditum est acre; ut ratione acrimoniae & tenuitatis, aperiantur orificia arteriarum, quibus apertis, spiritus in illas pariter confluunt, & causant priapismum: quod illis accidit, qui patiuntur gonorrhoeam, e semine acriori, & qui utuntur acri victus ratione. Fit etiam hoc vitium ratione flatuum aperientium orificia arteriarum & venarum: quibus apertis, erumpunt spiritus, una cum flatu, ut fiat priapismus. Et hoc dicit Galenus accidisse illi, qui non consuetus erat se cingere, & deinde se cinxit; in eo enim flatus multiplicati sunt, ob aperta arteriarum orificia. Ob has causas tumor fit in priapismo ratione spirituum.

Colic vitiū.

Fit etiam a flatibus, qui generantur in ipso nervo fistulari: & dupliciter generari possunt: primo ratione imbecillitatis colis, secundo ratione materiae. Ratione imbecillitatis generantur; cum partis illius calor redditur debilior. Ratione materiae; si ab aucto penis calore attrahatur materia cruda & frigida, quae neque a fortiori partis calore elaborari possit. Vnde flatus non tantum generantur a calore debili, sed etiam fortiori, quia materia mala resistit calori. Hinc colligit Auicennas hoc vitium fieri in iunioribus, non pueris, nec senibus, quando delinquant in victus ratione: ob id ratione alimenti non possunt undiquaque boni flatus generari; ratione autem caloris fortis potest fieri tensio ob nimiam laxitatem partis: in senibus autem fieri nequit, ob frigiditatem magnam.

Dubia quaedam.

Sed oritur dubitatio: cum priapismus sit erectio penis inuita; quomodo Galenus capite ultimo, libro sexto, loc. affect. dixerit, priapismum fieri e concepta libidine? Notandum, desiderium libidinis posse esse, nobis volentibus, & nobis inuitis. In priapismo ergo est erectio virgæ, sine desiderio libidinis, vel cum desiderio, nobis tamen inuitis. Dubitatur etiam; quare Galenus dicat priapismum esse symptoma. capite 4. libro 3. de caus. symptom. capite ultimo, libro 6. loc. affect. contra autem, esse tumorem & morbum, cap. 7. & 8. lib. 14. metho. Hæc enim contradictio esse videtur. Responsio. Si priapismus consideretur formaliter, est symptoma: si effectiue, est morbus, quatenus hoc symptoma dependet a tumore, ut a causa efficiente. Galenus ergo cap. 4. lib. 3. de caus. sympt. dicit priapif-

priapismum esse symptoma; quia loquitur de causis symptomatum: at l. 14. meth. considerat priapismum, ut morbum, quia ibi docet indicationes & artem curatiuam, nullæ autem indicationes proprie sumuntur a symptoma. Alia difficultas est: nam c. ult. l. 6. loc. aff. inquit Galenus, se vnum vidisse, qui sit passus priapismum e flatibus: duos tamen curauit. Responsio. Flatus possunt dupliciter generari, vel vitio agentis, ob debilem calorem colis; vel vitio materiæ flatulentæ. Si considerentur flatus, quatenus producuntur vitio agentis; hic priapismus rarissime fieri potest; quia partes cum sunt frigida, non ita facile possunt rendi. Si vero flatus generetur ratione materiæ; priapismus frequenter fieri potest: de quo Galenus loquitur, duos se curasse dicens.

Priapismus fit vitio vel Arteriarum, vel Colis. Si vitio arteriarum: fit a *Differentia* spiritu, quia orificia vasorum aperiuntur, vel ob semen copiosum, vel ob acre, vel ob flatulentum. Si vitio colis fiat; fit ratione flatuum, qui generantur, aut ratione Partis, ob debilem calorem, aut ratione Materiæ. Hinc Paullus dicit, priapismum esse vitium necessario compositum, quia non est semper inflatio adiuncta. Præterea est vitium vehemens secundum quid, non simpliciter; ratione partis, habentis consensum cum principibus partibus: est vitium acutum, & diuturnum, vnde Paullus cucurbitulas admoendas esse dicit: non autem est diuturnum e propria natura; sed cum ad est inflatio; vnde diuturnitas est ratione inflationis, non ratione priapismi. Præterea est vitium particulare & determinatum, si consideretur ratione symptomatis; est enim actio deprauata colis, erectio inuita: at si consideretur ratione morbi, id est, tumoris, non est vitium determinatum, sed indeterminatum, quia etiam potest alias partes occupare.

Priapismus in genere facile cognoscitur; quia colis rigidus permanet, *Signa* citra desiderium libidinis, neque tumor ita delitescit, est enim rubicundior. Differentiæ distinguuntur e c. ult. l. 6. de locis affect. Si nulla sit palpitatio in cole, & maxime lædatur a medicamentis calidis; dicendum, esse priapismum e vapore confluente. Contra, si pendeat a materia flatulenta, quæ genita sit in cole; aderit palpitatio, & iunabitur a calidis, flatusque dissoluentibus. Quod si cognoscatur priapismus factus esse, ex affluente materia vaporosa: confluit hæc materia, quia orificia arteriarum aperiuntur, vel ob seminis copiam, vel ob eiusdem acrimoniam, vel ob flatus impetu quodam in illas partes erumpentes. Si sit e copia seminis; præcessit abstinencia a coitu; præcessere causæ & cibi semen generantes. Si sit e seminis acrimonia; præcessere indicia seminis acrioris, cibi acres, conditi aromatibus, & quibus sanguis fuit redditus acrior, & sic etiam semen; præ-

*Alii existi-
mant, cin-
tura com-
primente
lumbos ca-
lesieri.*

terea est feruor in renibus. Si fiat e flatibus; cognoscitur, quia homines. præter consuetudinem cincti fuerunt; cuius ligaturæ causa flatus fuerunt. detenti; postea soluto ligamento cum impetu prorumpunt in illas partes, e quo impetu aperiuntur orificia arteriarum, vt flatus illi deueniant in partes colis, & tensionem faciant. Si vitium pendeat e materia flatulenta, quæ genita fuit in pene; cognoscitur e palpitatione. Si flatus generatus sit ob partis debilitatem, nimirum ob colis intemperiem, seu calorem debilem; tunc præcessit pigritia ad coitum. Si autem malum sit e vitio materiæ; adest potius caliditas in pene, ita vt ratione insignis caloris facta fuerit attractio materiæ, quæ cruda est & mala e propria natura, vt neque ab insigni calore possit elaborari.

*Indicatio-
nes.*

Priapismus dependet a tumore vaporoso, cuius ratione periculum inflammationis imminet; ad quam prohibendam, oritur indicatio refrigerandi colem. Quoad vaporem, non considerata inflammatione: perpendi debet vapor qui actu est in cole, & qui non est actu in cole. Ratione vaporis, actu existentis in cole, adest indicatio illum absumendi, & dissoluendi. Quoad prohibitionem, ne rursus vapor in cole reperiat, nullæ sunt indicationes: quia (: vt diximus :) hic vapor vel affluit, vel in cole generatur. Affluit, ob apertionem orificiorum vasorum; providendum igitur, ne orificia magis aperiantur: cum autem apertio procedat a copioso semine; semen copiosum genitum, vacuandum per coitum; & ne amplius gignatur in tanta copia, occurrendum cibis, non generantibus semen copiosum. Si pendeat a semine acri; temporaneum. Si a minimo impetu spirituum & flatuum; ille impetus est tollendus: ideo partes cinctæ & ligatæ sunt dissoluendæ. Si generatur flatus in cole, ratione agentis, id est, caloris debilis; est indicatio calefaciendi. Si ratione materiæ, quia tunc concurrat calor auctior; refrigerandum: ratione autem materiæ, crudæ, crassæ, frigidæ; calefaciendum, extenuandum, incidendum.

Prognostica.

An autem his possimus satisfacere, colligitur e Galeno, cap. ultimo, libro 6. loc. affect. cap. 7. libro 14. meth. Licer enim hoc vitium curationem admittat, non tamen est sine periculo. Hinc Aëtius inquit esse malum maxime periculosum, cum procedat e copioso semine, quia quandoque fiunt conuulsiones insignes, syncope, refrigerationes partium, tandemque mors.

Curatio.

Venæsectio.

Ad imminenti phlegmonem arcendum, probatur venæsectio: omnes secant venam cubiti, non inferiorem. In hoc enim affectu capimus indicationem venæsectionis potius a repletionem totius, quam partis affectæ; quia in priapismo illo, qui est sine inflammatione, oritur hoc vitium a ma-

teria.

teria vaporosa, quæ non euacuatur per venæsectionem: ideo venæsectio respicit euacuationem totius: vnde eligendus locus, per quem commodè totum vacuari potest: hic autem locus est superior, ideoque commodè vena cubiti secari potest. Accedit quod hoc etiam fit ratione multitudinis sanguinis, pendentis a iecore: vnde per venas superiores reuellitur sanguis, & inflammatio imminens tollitur. Si esset inflammatio in pudendo; conueniret venæsectio inferior. Interdum conuenit cucurbitula scarificata, coli admodum, non ratione priapismi, sed ratione inflammationis, quæ aliquando priapismo est coniuncta. In tali igitur casu, in declinatione, toto expurgato, potest adiuuari cucurbitula: sed est remedium admodum molestum: ideo melius erit vti aliis.

Cucurbitula.

Quoad medicamenta communia: improbaturs usus soluentium, cum horum ratione fluxiones causentur, ad partes coli vicinas. c. 9. l. 9. x. π. c. 8. l. 14. meth. Et sic multo magis improbantur diuretica. Vomitoria maxime conueniunt. In iis autem qui non facile vomunt, vti possumus soluentibus, sed ea sunt leuiora; vt *mel. ros. sol. syr. ros. sol. sena, ad melancholiam; rheum, ad bilem; agaricus, ad pituitam.* Quoad peculiaria: Galen. proponit refrigerantia, calefacientia, & attenuantia. Quidam autem dicunt, non ita libere calidis esse vtendum, quod vim habeant aperiendi orificia arteriarum, vt malum augeatur. Nos pro Galeni defensione dicimus; vtendum esse calidis, sed frigidis admistis. Præterea concedo, si priapismus fiat a vapore confluyente, quod non conueniant: attamen non improbantur in priapismo, qui fit e vapore, genito in parte, ratione materiæ; quæ tamen medicamenta calida sint moderate. Si igitur priapismus fiat ratione vaporis confluentis; vtendum refrigerantibus, vt est *oleum omphacinum; & ratione penetrationis additur aliquid aceti, vel aliquid succi polygani.* His refrigerantibus possumus inhibere phlegmonem, & impetum spirituum, & claudere orificia arteriarum. Sed præter hæc respiciendum ad causas seminis copiosi, ad acrimoniam seminis, ad impetum spirituum. Vnde Paullus ait, priapismi curam coincidere cum cura gonorrhoeæ: quia ratione seminis copiosi, vtendum est propositis in gonorrhoea e copioso semine. Idem dicendum de acri semine. Ratione spirituum, impetum facientium, oportet resolvere: & præcipue curare, vt cincturæ laxentur. Ratione vaporis iam influxi in penem, vtendum resoluentibus temperatis, quæ non excedant primum caliditatis gradum: vnde prodest *fomentum e chamamelo, sem. lini, foliis malus, meliloti.* Flatus proprie dicti, indigerent valentioribus: sed ad spiritus, qui non sunt veri flatus, his propositis vtendum. Si materia genita sit in cole, & quidem vitio agentis; tunc vtendum calefacientibus;

Medicamenta. Vacuantia.

Alterantia.

cap. 57. lib. 3.

excepto principio; quia in principio occurrendum temperatis, vt *ol. ros. completo*, quo inhibeatur inflammatio. Deinde cum calidis & extenuantibus progrediendum: tunc enim non est periculum, vt aperiunt magis orificia vasorum, quia in hoc priapismo non sunt aperta: vnde vtendum oleis *chamameli, ruta, lil. alborum, cum aromatibus: & fomentis e chamamelo, e foliis & baccis lauri, e feniculo, aniso*. Si autem ratione materiae flatus oriatur in pene: medicamentis totum respicientibus occurrendum, ne materia gignatur. Ratione materiae impactae, vtendum calefacientibus, & extenuantibus. Et quia temperies partis calidior est, ideo vtendum moderate refrigerantibus: & in hoc casu vtendum moderatis, vt *fomento e chamamelo, e malua*. Si maxime vrgeat caliditas partium: moderate refrigerantia adhibenda, secundum Galenum, vt *ol. ros. completum*; nec ascendendum ad lactucam. Medicamentis etiam remissis calefacientibus, extenuanda est ac dissoluenda materia, quia tunc non adest periculum inflammationis: temperatis igitur vtendum; & sensim ad validiora ascendendum, vt *ad rutam, anisum, feniculum*. Hæc sunt medicamenta extrinseca. Intrinsecus conueniunt, proposita in gonorrhoea.

Dietæ.

Victus sit tenuis, quia morbus acutus. Modo sit calefaciens & extenuans; modo refrigerans & crassefaciens. Refrigerans quidem, si priapismus sit e spiritu confluyente, vbi orificia claudenda: item cum pendet a semine acriori. Calefaciens autem, cum pendet a flatu genito in cole, ob frigiditatem, cum debilitate colis. Tali victu vtendum quamprimum, & post purgationem corporis. De potu idem dicendum: qui modo sit refrigerans;

& crassefaciens, vt *potus vini austeri*: modo calefaciens, & extenuans,

vt *vinum dulce*. Hoc accipiatur de declinatione; nam in-

ter initia a vino abstinendum, cum imminet inflammatio.

PRACTE

PRACTICÆ MEDICINÆ

Liber Quartus;

DE VTERI AFFE-
CTIBVS; SEV, MORBIS MV-
LIEBRIBVS.

CAPVT PRIMVM.

*Vitiorum matricis enumeratio: & primum de Mensibus
præter naturam cohibitis.*

ARTES corporis humani, aliæ conferunt ad con-
seruationem Indiuidui, aliæ ad cōseruationem Spe-
ciei. Quæ ad indiuidui conseruationem conferunt,
aliæ conferunt ad Vitam, aliæ ad Bene viuere. Quæ
ad vitam, sunt Cerebrum, Cor & Iecur. Quæ ad be-
ne viuere, sunt Oculi, Aures, Nares. Quæ ad conser-
uationem speciei conferunt, sunt Testes & Pudenda:
in fœminis est Matrix, seu vterus. Galenus ab
init. lib. 14. de vs. par.

*Diuisio par-
tium corpo-
ris humani.*

In præsentia nos de vteri vitiis agemus. Accipitur autem vterus duo-
bus modis: primo, vt est pars viuens, conueniens cum aliis partibus vi-
uentibus: secundo, vt est pars viuens, sed destinata. Si primo modo acci-
piatur vterus, capitur vt instrumentum alicuius facultatis: nam secus non
potest esse pars viuens. Vt autem vterus est organum facultatis, potest es-
se organum simile, vel dissimile. Quare vterus obnoxius est morbo
in intemperie, in soluta vnitæte, & in mala compositione: quatenus scilicet

*Vterus qui-
bus affecti-
bus prahen-
datur.*

Eeeee

consideratur, vt pars viuens, sed indifferens. Si autem secundo modo accipiatur, vt pars determinata; secundum hanc rationem respicit conseruationem speciei, non autem indiuidui. Et hoc modo vterus destinatus est purgationi menstruæ, conceptioni, atque partui. Quare loquemur de læsa purgatione, de læsa conceptione, & de læsa parturitione. Quod si vteri functiones lædantur; hoc fit Læsa facultate, vel ob Errorē externum. Læsa facultate; propter morbos. Vnde si dixerim de his læsis actionibus, necessarium etiam erit, vt dicā de omnibus morbis vteri. Nam quantū læsam vteri purgationem menstruam attinet: hæc purgatio læditur, vel quia Auferitur, vel quia Imminuitur, vel quia Corruptitur. Si auferitur; huius ratione dicendum est de suppressis mensibus. Si imminuitur; dicendum de imminutis mensibus. Si deprauatur; bifariam hoc contingit: primo, quia sanguis egreditur: secundo, quia alia materia a sanguine egreditur. Si primo modo; corruptitur purgatio, vel ratione copię, vel ratione modi exeundi. Si ratione copię; huius causa dicemus de profluvio mensium. Si peccatum est penes modum; huius gratia loquemur de stillicidio mensium. Si autē corruptitur purgatio, quia egreditur alia materia a sanguine; agendum erit de coloribus mensium; id est, de profluvio albo vterino. Et hæc vitia sunt læsæ purgationis. Conceptio, vel Auferitur, vel Imminuitur, vel Corruptitur. Causa ablatae conceptionis, loquemur de sterilitate. Causa imminutæ conceptionis, agemus de tarda & rara cōceptione. Merito deprauatæ conceptionis, loquemur de fœtu imbecilli, de mola, de monstro. Parturitio potest Auferri, Imminui aut Corrupti. Gratia ablatae parturitionis, loquemur de abortu: Causa imminutæ, loquemur de tarda parturitione: Causa corruptæ, de difficultate partus, cum fœtus aliquando editur mortuus, dolore acerbissimo; vel secundinæ relinquuntur. Et hi sunt particulares vteri affectus; quatenus matrix speciei conseruationem spectat: Si vero consideretur ratione indiuidui; communia vitia sunt præfocatio, inflammatio, vlcus, &c. De quibus ordine deinceps loquemur.

De suppressis mensibus, id est, de Purgatione ablata.

Nomen. Suppressorum mensium causa vehementior est; imminutorum minus vehemens. Quare suppressio & imminutio differunt tantum secundum magis & minus. Voco potius menses suppressos, quam suppressionem mensium. Suppressio enim est actio læsa, at menses suppressi, sunt excrementum mutatum. Rectius vitium hoc donatur nomine excrementi, quam

quam actionis: quia excrementum refertur in actionem, & eam sequitur; non contra. Menses ergo præter naturam suppressi nihil aliud sunt quam excrementum sanguinolentum cohibitum præter naturam uteri, dependens ab expulsiōe ablata. Forma, est excrementum sanguinolentum præter naturam cohibitum. Dicitur excrementum; quia in præsentia formaliter sermo est de symptomate; quod nō est actio læsa, non qualitas mutata. Est autem symptoma secundum, quod sequitur primum, nimirum actionem læsam. Vnde actio læsa habet rationem causæ efficientis; symptoma habet rationem effectus, seu operis. Hoc autem opus potest esse duplex: Velenim egreditur, quod non deberet egredi, & est exiens; vel non egreditur, quod deberet egredi, & non est exiens, sed excrementum. Quapropter in definitione dixi esse excrementum, ad differentiam exeuntis. Hoc autem excrementum est sanguinolentum; ad differentiam alterius excrementi, quod non est sanguinolentum. Dixi, præter naturam: ad differentiam excrementi sanguinolenti, quod nō egreditur quidem, non est tamen vitiosum, non est symptoma, quia præter naturam non detinetur, veluti sanguis menstruus, qui non effluit, tempore gestationis fœtus; tempore etiam, quo mulieres lac exhibent: hic, licet detineatur, non est tamen præter naturam, nec est vitium, de quo loquimur. Dixi, præter naturam cohibitum: in hoc enim malo sanguis non semper detinetur in utero: quandoque in utero, quandoque in reliquo corpore: quandoque fluit ad uterum, quandoque non: Et, si fluit, quandoque transmittitur in alias partes. Dum ergo dicimus excrementum cohibitum; hæc vox est generica, cuiuslibet suppressioni sanguinis præter naturam conueniens, siue reperiatur in venis uteri, siue non reperiatur. Vnde ex his facile colligi potest, excrementum sanguinis præter naturam cohibitum, nihil aliud esse, quam corpus quoddam, quod recedit a sanguine menstruo secundum naturam se habente. Tenenda igitur est natura sanguinis menstrui secundum naturam.

Quare sanguis menstruus est excrementum sanguineum, genitum a calore fœminæ, propter speciei conseruationem. Dicitur excrementum: quia hic sanguis nec quantitate, nec qualitate prodest fœminæ: nec enim eo nutritur. l. de atra bile. Est ergo quid superuacaneum: vtile tamen, gratia speciei: quia secundū Auicennam tres sunt partes huius sanguinis, duæ benignæ, vna maligna. Altera benigna conuertitur in alimentum fœtus; altera in lac mutatur: maligna detinetur in utero, ad tempus vsque partus. Causa efficiens, est calor fœminæ, remissior quam calor maris. c. 5. l. 2. de sem. c. 6. l. 14. de vs. part. Fœmina enim omnis natura frigidior est mare

Definitio.

Excrementum.

Sanguinolentum.

Præter naturam.

Sanguis menstrualis secundum naturam, quid?

*Quomodo
fœmina di-
catur cali-
dior mare.*

*Vfus mēstrui
sanguinis.*

*Cur menses
effluant ab
an. 13. ad 50.
c. 1. & 5 li. 7.
bistor. ani-
mal. c. 20. li.
1. de gen.
animal.*

bene constituto: vnde fœmina nō potest esse amphidexia, quod contingit in corpore robusto, calidiore, cuiusmodi non potest esse fœmina. com. aph. 43. sect. 7. Cur autem calor fœminæ, & non maris, aptus esse possit ad generationem sanguinis menstrui, patet e Galeno, loco citato, & c. 2. l. 3. de caus. puls. nam ad generandum sanguinem excrementitium superfluum, opus est quidem calore generante, non autem dissipante ac dissolvente: talis est remissior, seu mitior; intensus quippe dissipat. Quare statutum sit generari hunc sanguinem a calore fœminæ, id est, debiliori. Neq; obstat, licet Hippocrates l. de morb. mul. videatur asserere, fœminam esse calidior mare: vnde & Galenus l. 3. de caus. puls. dicit, fœminis pulsus esse frequentiores. Dicit Hippocrates, fœminas esse calidiores, quia sanguinem habet calidior; & esse calidiores viris, quia habent sanguinem calidior viris: ita vt sanguis non pendeat a caliditate fœminæ: sed contra caliditas fœminæ pendeat a caliditate sanguinis: nec enim dicit Hippocrates; fœminam ideo habere sanguinem calidior, quia fœmina est calidior: insinuat enim caliditatem non nativam, sed ascititiam, pendente a sanguine calidiore excrementitio ac superfluo. Quia igitur sanguis fœminæ est calidior, & hic magis redundat in fœmina, quam in masculo; iccirco, quoad ascititiam caliditatem fœmina est calidior mare: licet hic calidior sit illa, quoad caliditatem nativam. Et hac etiam de causa, pulsus fœminis est frequentior. Causa finalis generationis sanguinis menstrui, est conseruatio speciei: nam, secundum Auicem. aliqua portio sanguinis, vertitur in alimentum fœtus, aliqua portio in lac pro conseruatione infantis; vnde sanguis iste aliquando per plures menses detinetur in corpore fœminæ, propter conseruationem speciei. Et hoc proposuit Hippocrates, & Galenus aph. 60. sect. 5. c. 5. lib. 2. de sem. c. 8. l. 14. v. p. nisi enim sanguis hic in corpore detineatur tempore gestationis fœtus, impossibile est, fœtum esse sanum: itemque, nisi detineatur eo tempore, quo fœminæ lactant, infantes maximam faciunt iacturam. Sicut autem hic sanguis cōfert ad speciei conseruationem: ita est in causa maximi detrimenti indiuidui fœminæ: quæ sæpius periclitatur, nisi debito tēpore sanguis hic collectus egrediatur per vterum: ab ætatis anno 13. vsque ad 50. singulis mensibus, excepto tempore imprægnationis & suctionis lactis. Cur autem hoc tempore effluat, ratio est: quia saluberrimum est, eo tempore hunc sanguinem effluere, quo generatur: non autem generatur ante annum decimum tertium, neque etiam post quinquagesimum: id quod verum est *ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ*. Ante decimum tertium annum non egreditur sanguis, quia venæ sunt angustiores, quæ procedente ætate dilatantur: vt Hippocrates ait, l. de genitura.

tura. At vero hoc simpliciter ita acceptum, mihi non satisfacit. Si enim hæc venarum angustia est vnica & sola causa, quod menses non fluunt, & non potius absentia sanguinis superflui ante decimum tertium annum: cur non puellæ tum temporis maxima incommoda patiuntur? Ratio est evidens, eaque eadem in qualibet ætate: dum enim adest aliquid superfluum, si diu id detineatur, detrimentum affert. Quare dicendum, in hac ætate sanguinem per vterum non excerni, quia non generatur superfluus: ob immodicam enim huius ætatis humiditatem calor hebescit, & non fit usque adeo aptus ad sanguinem superfluum generandum. Accedit etiam quod fœminæ in hac ætate egent copioso sanguine, non ratione nutritionis, sed ob augmentum. Præterea in hac ætate puellæ in assiduo versantur motu, ut ob vehemens exercitium sanguis genitus dissoluatur. Hæc ergo quia ita se habent, necessario etiam euenit, ut venæ sint angustæ, exiles, & inanitæ, non turgescences, nec refertæ sanguine, ut postea. Post quinquagesimum annum non fluunt menses: quia tunc calor ita languet, ut cruditates vigeant, & propterea sanguis exsuperare nequeat. lib. 14. vs. par. In mediis ætatibus copiosior generatur sanguis, vnde venæ sunt amplæ: & propterea expedit pro salute fœminæ, ut hoc tempore effluat. Cur autem singulis mensibus effluit hic sanguis? ut Hippoc. ait lib. de septim. & octim. partu. Quia non conueniebat assiduo fluere, sed per intervalla mediocria. Licet enim sanguis ille secundum aliquas portiones sit benignus, secundum aliquas tamen est satis noxius: ideoque diu detineri non potest, citra noxam fœminæ. Cum ergo fœmina statui quodammodo possit parvus mundus; non fuit abs re, ut secundum motus Lunæ, & proinde quolibet mense sanguis hic egrederetur. Egreditur autem secundum leges naturæ in debita quantitate, & per aliquot dies. Debita mensura, ex Hippocrate, est quantitas lb jß. dies sunt tres: quamuis fœminæ etiam sanæ, per pauciores interdum dies purgentur: id quod contingit pro copia & qualitate sanguinis: prout enim sanguis est copiosior, ita etiam in maiori quantitate effluit, & per plures dies: sic calidior, tenuior, paucioribus diebus effluit; contra, frigidior, crassior.

Cur singulis mensib sanguis hic effluat.

Quantum egrediatur sanguinis menstrui & quandiu?

Ex his colligitur, tunc menses esse præter naturam suppressos, quando in fœmina sanguis non fluit, sed detinetur ab anno decimo tertio ad quinquagesimum, dummodo non sit vtero gerens, dummodo non lactet infantem. His non existentibus, si sanguis non effluat; morbificum est, & præter naturam. Quare in definitione, ratione causæ formalis, recte diximus; mensium suppressionem violentam esse excrementum sanguinis cohibitum præter naturam. Subiectum est vterus: vnde diximus, esse

Suppressi menses præter naturā.

Subiectum.

excrementum vteri; ad differentiam sanguinis, qui per alios ductus effluit, per os, per nares.

*Causa effici-
ens mensium
suppressionē,
est ablata ex
pulsio.*

Quoad causam efficientem, diximus, dependere ab expulsionem ablata. Malum hoc, est symptoma secundum, nimirum excrementum, quod sequitur primum, nimirum actionem læsam, id est, expulsionem ablata. Dum enim menses secundum naturam se habent, egreditur hoc excrementum, & proinde ab expultrice expellitur: contra, si præter naturam se habent menses, & cohibeantur, necessarium est, expultricem frustrari, ita ut actio auferatur, quia in præsentia loquimur de mensibus e toto suppressis. Porro læditur actio, id est, aufertur expulsio, quia frustratur expultrix. Fru-

*Læsiæ facul-
tatis expul-
tricis, ob v-
teri morbos.*

stratur expultrix, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læsiæ facultatis nil aliud est, quam morbus: de quibus morbis loquitur Galenus com. aph. 2 8. & 5 7. sect. 5. c. 4. l. 3. de symp. caus. Morbi vteri, alii Proprii sunt, qui pro subiecto per se habent corpus vteri: alii non Proprii, qui occupant ligamenta, ceruicem vteri, venas & vasa, quæ potissimum ad collum vteri pertinent. Notandum autem nos in præsentia loqui de qualibet suppressione mensium violenta, præter naturam. Multis enim modis fieri potest, ut sanguis non erumpat. Primo, si fluit quidem in vteri regionem, sed ob impedimentum in vtero, non egreditur, sed retinetur. Secundo, si sanguis a toto quidem transmittitur in vterum, sed is ab vtero non recipitur, verum transmittitur in alias partes; unde egreditur non per vterum, sed interdum per nares, interdum per os, interdum per alias vias. Tertio, si non fluit, nec transmittitur in vterum. De his ergo omnibus mensium suppressionibus loquimur in genere, non tantum causa sanitatis fœminæ, sed etiam causa conseruationis speciei: dum enim sanguis in vterum fluit, sed non euacuatur, est in causa, ut morbo corripiatur fœmina: dum vero sanguis non egreditur per vterum, sed per os, vel nares, vel etiam si omnino non fluit, licet hoc non afferat fœminæ detrimentum, nocet tamen con-

*Retentio san-
guinis qui in
vterum iam
influxit.*

seruationi speciei, quia turbatur cōceptio. His ita constitutis, morbus, qui causa est suppressionis mensium, interdum est mala compositio, ut excludatur soluta vnitas, & intemperies; interdum est intemperies. Si enim menses supprimantur, quia sanguis recipitur quidem in vtero, sed propter impedimentum non potest effluere: tunc locum habet tantum mala compositio. Si autem menses supprimantur, quia sanguis in alias partes transmittitur, excipitur quidem soluta vnitas, sed non intemperies: nam si menses supprimantur, quia sanguis fluens in vterum propter impedimentum aliquod non egreditur, hoc non potest puenire a soluta vnitate, quia soluta vnitas est potius in causa, ut magis effluat sanguis. Neque, etiam intemperies est, proponenda; nulla. n. dyscrasia

dyscrasia immediate, id est, citra aliū morbū, potest esse in causa, ut sanguis detineatur. Intemperies autem potest esse causa alterius morbi, qui morbus nihil aliud est, quam mala compositio, morbus in via, qui in genere potest vocari angustia. Hæc angustia, quatenus pertinet ad poros uteri, vocatur densitas: ut pertinet ad orificia vasorum uteri, retinet nomen generis & dicitur angustia. Densitas fit a frigido: cum frigido autem interdum iungitur siccitas, interdum humiditas, aliquando neutrum. Densus fit uterus, si cum frigido vel neutrum iungatur, vel humiditas: Durus fit, si annectitur siccitas. Densitas est morbus in via: durities nō est morbus, sed symptoma, qualitas mutata, pducta nō ab intēperie proposita tantū, sed etiā a materia frigida pituitosa, a materia melancholica. Præterea producit densitas a causa externa, maxime a frigidis medicamētis applicatis, a frigidiorē aere, dū præsertim uterus frigido aeri occurrit tēpore mensiū, tempore partus, hoc enim tempore uterus facillime patitur. Angustia, quæ causa est suppressorum mensium, multiplex esse potest: nimirum obstructio, coalescētia, constipatio, compressio, & subsidētia. Obstructio producit a materia crassa, copiosa, viscida. Coalescētia fit post uteri vlcera, quæ, dum ad cicatricem perducuntur, fit ut vasa coalescant. Constipatio fieri solet ob carnem annatam, ob pelliculam ab Actio propositam, quæ uteri os claudit. Compressio fieri potest a tumoribus vicinarū partium, & ab omento pinguiori reddito. Subsidētia evenit, quoties uterus loco movetur, siue distorqueatur ad latera, siue occultetur sub rectum intestinum. Hi sunt morbi, ob quos suppressi menses, eo quod sanguis influxus detinetur in utero, & non potest expelli. Sequuntur morbi, vi quorum sanguis per uterum non egreditur, non quia detinetur in utero, sed quia ab utero in alias regiones expellitur: vnde interdum contingit spurum sanguinis, interdum fluxus narium, interdum quippiam aliud. Proinde e Galeno c. 4. li. 3. de symp. caus. & com. aph. 57. sect. 5. hic morbus nihil aliud est, quam robur vasorum uteri. Hoc autem robur, est morbus, quia ratione huius læditur expultrix: ergo est noxium robur. Hic autem morbus nil aliud est, quam intemperies calida & sicca: quia dum frigida & humida matrix evadit, redditur impotens ad expellendum; potens autem & robusta evadit pars per caliditatem & siccitatem. Hoc robur, hic morbus calidus & siccus uteri, est naturalis, vel ascititius. Hæc de læsione facultatis. Error externus nihil aliud est quam sanguis. Huius vitium varium. In quantitate enim vel Deficit, vel Exsuperat. Deficit propter febres, & diuturnos morbos, propter inediam, insignes motus, exercitia insignia: vnde, quia menses non erumpunt, fœmina concipere nequit. Exsuperat sanguis ob co-

Densitas vteri.

Angustia.

Si sanguis ad alias partes propellatur ab utero.

Error externus.

piofos cibos, ob otium, & reliquas causas, quæ possunt plethoram gignere. In qualitate peccat sanguis, dum est frigidior, viscidior, crassior. Secundum motum peccat sanguis, dum impetum habet non in vterum, sed in alias partes.

- i. Differentiæ sumuntur a Forma, & causa Efficiente. Idem enim semper est subiectum, seu locus affectus, id est, vterus. In definitione diximus, menses suppressos esse sanguineum excrementum, cohibitum præter naturam. Cohibitum est, vel quia Non detinetur in vtero, vel quia Detinetur. Quoad causam efficientem: expultrix frustratur vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Et, si læsa facultate; ob morbum, qui est vel densitas, vel obstructio, vel coalescentia, vel constipatio, vel compressio, vel subsidencia: vel morbus calidus, vel frigidus. Si ob errorem externum; hic est sanguis, qui peccat qualitate, quantitate, vel motu.

Vitium hoc in genere facile cognoscitur: dum scilicet intra decimum tertium & quinquagesimum annum, menses non apparent: nec conceptionis assunt indicia. Quoad differentias a forma; intelligendum, num sanguis cohibeatur, vel quia retinetur, vel quia non retinetur. Si non retineatur; non est dolor in vtero, non sunt symptomata vterum affligentia: sed potius adest vel fluxus sanguinis narium, vel sputum sanguinis: unde non apparent menses, quia sanguis cohibetur; ita tamen ut non retineatur in vtero. Si in vtero retineatur; ex Hippoc. de morb. mul. & l. de natura pueri, indicatur e dolore in imo ventre, e dolore in lumbis: ratio est, quia sanguis hic retentus continuum soluit, & proinde dolorem efficit. Unde ex Hipp. l. c. non fit dolor, quamvis tempore gestationis fœtus & imprægnationis sanguis detineatur in vtero; quoniam sanguis, qui tempore gestationis fœtus in vtero detinetur, non soluit continuum: dum autem præter naturam supprimuntur menses, sanguis soluit continuum. Ratio est: nam tempore, quo fœtus in vtero detinetur, & tempore quo fœtus lactatur, sanguis confluit in vterum citra impetum, quia assiduo fluit, singulis horis, sed paullatim, ac sensim, citra violentiam; unde continuum non soluitur. At, dum supprimuntur menses præter naturam non influit assiduo, sed in corpore generatur, acervatur, & tempore mensium a natura confertim & cum impetu in vterum impellitur: ut ob hanc violentiam solvatur unitas, & tunc oboriatur dolor. Præterea indicatur e febre, ex horrore: dum enim sanguis præter naturam detinetur, excrementitius est, non regitur, sed putrescit; com. aph. 61. sect. 5. unde oboriuntur febres, & quandoque a natura ad extimas & sensitiuas partes materia protruditur, ut subsequantur horrores: quæ sane non eueniunt, dum sanguis non retinetur, & per os, naresve effluit.

effluit. Indicatur etiam e delirio, vt Hippoc. tradit lib. de morb. mul. nam dum sanguis præter naturam detinetur, fiunt euaporationes in caput; unde deliria, eaq; diuersa, pro discrimine sanguinis qui detinetur; talis enim vapor, qualis minera. Indicatur etiam e lacte: si enim mulier, quæ nec peperit, nec vtero gerit, lac habet, indicium est mensium suppressorum: aph. 39. scd. 5. Generatur autem lac in mensium suppressione, quia sanguis fluens in vterum, cum non possit expelli, in vtero detinetur, & secundum aliquam sui partem potest deduci in mammas, per venas māmarias, communes vtero cum mammis. Quod si sanguis etiam fluat ad mammas, per venas proprias mammarum, non per communes; conuertitur in alimentum mammarum; vel, si exsuperet, nō mutatur in lac, sed oboritur tumor, inflammatio. Generatur autem lac in mammis a proprietate mammarū, e sanguine aliquantisper elaborato in venis vteri & mammarum communibus: nam in his venis (:ad differentiam propriarum venarum:) est proprietas, beneficio cuius sanguis potest a mammis in lac conuertri. Sicut enim chylus præparatur in venis mesaraicis; & spiritus animalis in plexu retiformi: ita lac in venis mammatiis. Quare si non sint signa gestationis vteri, & mulier non peperit: tunc lactis præsentia indicat mensium suppressionem. Quoad sanguinem, vt detinetur propter morbos; & proinde, quoad cognitionem differentiarum, quæ capiuntur a causa efficiente: primum cognoscere oportet, an frustretur expultrix læsa facultate, vel ob errorem externum: id quod cognoscitur e præsentia, vel absentia vnius aut alterius: verbi gratia, si fuerint signa erroris externi, non fit a morbo: contra, si non sint erroris externi indicia. Oportet autem scire signa cuiuslibet causæ efficientis. Densitas cognoscitur, quia prægressæ sunt causæ refrigerantes, exposita fuit mulier frigidiori aeri. Obstructio cognoscitur e signis indicantibus sanguinem crassum, viscidum. Coalescentia deprehenditur, quia necessario prægressum est vlcus. Cōpressio cognoscitur, quia vel assunt tumores vicinarū partium (: quorum propria sunt signa:) vel omentum est redditum pinguius, vt in admodum obesis. Constipationem obstetrices cognoscunt, siue sit caruncula, siue pelliculæ. Subsidentia facile cognoscitur: siue enim ad latera, siue sub intestinum rectum reuoluatur vterus, præter id quod fœminæ præsentiant, obstetrices etiam facile obseruant. Quoad robur, id est, morbum calidum & siccum; cognoscitur, quia fœminæ quodāmodo sunt viriles, habēt vocē grauiorē, sunt calidiores, hirsutæ, caliditas circa vterū persentitur, pars illa facile excādescit. Errorē etiā externū facile possumus cognoscere; siue sanguis peccet copia, siue qualitate, siue motu. Si enim copia peccet, v.g. si deficiat; mulier est emaciata,

Signa differentiarum a causa efficiente.

Morborum signa.

prægressi sunt, vel etiam assunt morbi, ut febris quartana; vi quorum morborum sanguis necessario deficit. Contraria apparêt, si sanguis exsuperet. De qualitate, dictum alias. Quoad motum, an confluat in hanc vel illâ partem, noscitur e signis propriis.

Indicatiões.

Morbi quid indicent.

Error externus quid indicet.

Locus affectus quid indicet.

Prognostica.

Progn. differetiar. a forma.

Præsidia utilia sumuntur a causa efficiente, & a loco affecto. Causa efficiens est frustratio expultricis: quæ potest frustrari ob morbum, & ob errorem externum. Morbus multiplex esse potest, nimirum densitas, obstructio, coalescentia, constipatio, compressio, subsidencia, & robur. Densitas, cum quodammodo pendeat a causa refrigerante; ob id indicat præsidium calefaciens. Et, si cum densitate coniuncta sit durities; erit indicatio non modo calefaciendi, sed etiâ humectandi, emolliendi. Obstructio non indicat utile: utilis aut indicatio sumit a causa, id est, a materia; quæ ut copiosa, indicat imminuens; ut crassa, attenuans; ut viscida detergens. Coalescentia nihil aliud indicat, quam remedium siccans, dissipans illam cicatricem. Constipatio, cum fiat vel a carne, vel a pellicula; indicat remedium extirpans carnem, pelliculam seu membranâ. Compressio si fiat a tumore; quid indicet tumor patet e doctrina de tumore ventriculi: Si fuerit pinguedo; indicat exsiccans. Subsidencia indicat remedium, quod restituat uterum in propriam sedem. Robur in viragine, indicat humectans & relaxans. Error externus est sanguis: hic copia peccans, si exsuperat, indicat minuens; si deficiat, addens. Si peccat qualitate; sanguis frigidior indicat calefaciens; crassior attenuans, &c. Si peccat motu; indicat reuellens, retrahens ad partes inferiores. Quoad locum affectum; præsidia sumuntur a proportionem uteri, a calore uteri, & quandoque a sensu uteri. Proportio seruanda est, pro conseruatione partim indiuidui, scilicet fœminæ; partim, & potissimum speciei: unde requiritur interdum præsidium, quod a proprietate, & qualitate recondita suffragatur utero. A calore indicatur remedium calorificum, conseruans calidum. Calor quidem conseruatur a calido, & ab astringente, cuius vi calor non dissoluitur, sed vnitur: ventriculi calor, indicat remedium astringens: at calor uteri, potius calidum indicat, quia purgatio, seu fluxus sanguinis menstrui astringentibus prohiberetur. Sensus uteri interdum exquisitus est, ut non possit perferre medicamenta acra: & sic uterus indicat mitigans. Hoc mitigans remedium, est præseruatorium: uterinum & calorificum, sunt remedia vitalia.

Malum hoc in genere non est despiciendum: nam quamuis interdum non obsit fœminæ, detrimentum tamen affert conseruationi speciei, quia turbatur conceptio. Quoad formam; hæc est excrementum sanguineum præter naturam cohibitum; idque vel quia non detinetur in utero, vel quia detine-

detinetur. Malignius aut & periculosius est illud excrementum, quod retinetur in puerperio, tempore fetus; ut ait Gal. con. 73. sect. 3. l. 3. epid. ratio est: quia tempore gestationis uteri, benignior portio sanguinis vertitur in alimentum fetus, aliqua portio etiam benigna demittitur in mammas, & conuertitur in lac: pessima illa portio remanet in utero, & relinquitur, ut tempore partus expurgetur. Si ergo detineatur; pessima est retentio, & pene deleteria; quæ retenta purgatio sæpius foeminas interficit. Menstrua autem purgatio minoris est discriminis, si cohibetur quidem, sed non suscipitur. Et hoc proponit Hippoc. aph. 33. sect. 5. inquit; in suppressione mensium, fluxum sanguinis narium bonum esse: ratio est, quia sanguis, quamvis non egreditur per uterum, non retinetur tamen in utero, sed per nares egreditur: & id non simpliciter est bonum, sed ratione foeminæ; non aut ratione conceptionis; quia nisi recte fluant menses, aboletur conceptio. At si sanguis supprimatur, ita ut in utero suscipiatur: tunc hæc suppressio est multo peior, quam dum supprimitur, non tamen suscipitur. Si enim sanguis intus retentus supprimitur, peius est; quoniam succedunt vitia, vel secundum uterum, vel secundum totum corpus, vel secundum viscera. Declaro, ex aph. 57. sect. 5. & c. 5. l. 6. loc. affe. Dum supprimuntur menses, & materia detinetur; progressu temporis materia tumorem efficit, ut & circa ilia tumores obseruentur, quia detinetur materia. Totum etiam quandoque afficitur, cum Galen. com. 1. sect. 1. l. 6. Epid. c. 9. l. 4. de prælag. e puls. nam vi huius suppressionis corpora febre afficiunt; quandoque etiam hydrope, morbo valde periculoso. Præterea etiam viscera afficiuntur, dum detinetur hic sanguis: si. n. petat mammas, succedit furor, & lædit pars princeps, nimirum cerebrum, aph. 40. sect. 5. quod non semper, sed quandoque contingit; imo raro id accidit, secundum Gal. in com. quia sanguis suppressus est admodum feruens, ut non possit regi a calore mammarum, & non possit in lac conuerti; quo fit, ut sanguis hic feruens euaporet in caput, & furorem efficiat. Ex his constat quid prædicendum sit merito differentiarum, quæ capiuntur a forma. Considerari etiam debet subiectum, uterus. Si enim foemina non peperit, deterior est mensium suppressio, quam si peperit. l. 1. de morb. mul. nam uterus in foemina quæ nondum peperit, non est ita solitus impleri; quare, si repleatur ob sanguinem menstruum, eo magis affligitur. Contra, si mulier peperit, quia solitus est uterus impleri, non ita affligitur. Quare, quod proponitur ab Hipp. de prognostico, referendum est ad uterum, ad locum affectum. Causa efficiens, est morbus, vel error externus. Cæteris paribus, deterior est affectio, si fiat ratione morbi; sed non semper: nam si v. g. contingat ut supprimantur menses ob defectum sanguinis, quod deficiat ob febrē hecticam, ob phthisin; nulla est spes salutis.

quauis hęc suppressio fiat ob errorē externum. Quoad morbos; hi pnt esse natiui, vel ascititii: c. ult. l. 3. sym. caus. Cæteris parib⁹, peior est suppressio, quæ procedit a morbo natiuo. Sed præterea cū morbus possit esse multiplex: quoad densitatē; non est impossibile hanc remouere, licet. n. calefacere: verum difficilius euadit negotium, si cum densitate coniuncta est durities. Quoad obstructionē; facilius remouetur malum, si fiat a materia copiosa, quam si a crassa, aut viscida. Quoad coalescentiam; impossibilis est curatio: non possunt deleri cicatrices. Quoad constipationem; curari potest: nam & caro adiecta, & pellicula potest abscindi. Quoad compressiōnem; si fiat a tumore; pro discrimine tumoris varium est prognosticum, vt diximus in doctrina de tumore ventriculi. Si procedat a pinguedine; potestis præsentē pinguedinē facile absumere. Sed si a principiis generationis ortum habuerit pinguedo; sæpe huiusmodi fœminæ steriles permanent, quia menses supprimuntur. Quoad subsidentiā; potest vterus in pristinam sedē reduci: nisi forte malum originē ducat a fractis vinculis, quia tūc actū est. Si fuerit robur; curari potest: quia nō est impossibile refrigerare & humectare, & imminuere robur illud conceptioni infensum. Hippoc. l. 1. de morb. mul. ait, si mensium suppressio perseueret per sex menses, & non remoueatur ante sextum mensem; non esse possibile, vt fœminæ restituant. Sed refragatur experientia, & Gal. com. 29. sect. 3. l. 6. epid. Respōsio: Hippocrates loquitur de fœmina quæ patitur deliriū, anxietates, obmutescētiā, aut defectum insignem, sitim, & alia id genus sæua symptomata: fieri enim tunc non potest, vt malum hoc ultra sex menses producat, quia nō possunt adeo sæua symptomata tolerari. Si aut menses supprimantur, neq; hęc symptomata fiant; mensium suppressio, perdurās ultra sex menses, pōt tamē amoueri. Quod de morbo dictum est, idem de errore externo dicendum: si enim v.g. menses supprimantur ob copiosum sanguinem, non est difficile; maior est difficultas ob defectum, ob qualitatem, ob impetum.

Curatio.

Vana sectio.

Galenus loc. citato gloriatur se curasse mulierē illam venæ sectione: cui, licet emaciata, venę tñ fuerunt repletæ: ideo Galen. venā secuit, & sanguinem eduxit ultra lb. iij. nam dum hoc malum nō fit e defectu sanguinis, sed ex redundantia, vena est secanda, quia sanguis in hoc casu habet rationem vehemētis: nam licet qñq; nō noceat mulieri, habet tñ rationē vehemētis, quia prohibet conceptionē. *Vsus.* Quoad quantum agendum; si redundet sanguis ad lb. iij. est etiā rationi cōsentaneū, vt in hac quātitate educat. Sed Gal. l. c. euacuat sanguinē scđm hęc rōem, vt tribus vicib. sanguinē educat: prima vice lb. j. β. secunda lb. j. tertia ʒ viij. Hic Galenus insinuat rectam administratiōē sectionis venæ, penes quantitatē: vult enim Gale. secandā esse

esse venam non vnica vice, sed pluribus, quia sanguis ille in foemina redundans, non erat summæ actionis, quia actu non efficiebat morbum, sed poterat efficere, & præsertim in foemina emaciata, in qua vires quidem erant validæ secundum solida, non tamen secundum carnosum genus. Tutius ergo erat vacuationem partiri, & ratione virtutis, & potissimum ratione sanguinis, quia actio non erat summa. *Quomodo.* Foramen non fiat angustum, quia sanguis menstruus est crassus, vt difficulter egrediatur per foramen angustum. Et hoc de modo. *Quoad tempus:* in suppressione mensium, Medici fere omnes hoc observant, vt venam aperiant prope tempus mensium, per 3. aut 4. dies ante tempus mensium. Galenus interdum venam aperit indifferenter quolibet tempore, interdum per 3. aut 4. dies ante menses. c. 11. & 18. l. de cura. per venæ sectionē. Medici etiā per 10. aut 15. dies ante tempus mensium secant venam brachii. Quare sciendū, quando agendū sumi a præsentia indicantis, id est, a sanguine. In suppressione mensium adest præsentia indicantis, & prope tempus mensium, & procul ab eo. Dum menses supprimuntur; sanguis in corpore redundat omni tempore. Cur igitur vena inferior secatur prope tempus mensium; vena superior alio tempore? *Responsio.* Sanguis in hoc malo dupliciter a medicis perpenditur: primo, vt quiescit: secundo, vt mouetur. Quiescit, procul a tempore statuto mensium: mouetur autē prope tempus mensium. Licet igitur semper assit præsentia sanguinis: tamen sanguinis præsentia, vt cōsequitur sanguinis essentiam, vt mouetur; hæc præsentia nō est semper, sed locū habet prope tempus mensium, quia eo tempore mouetur sanguis: at sanguinis præsentia, vt cōsequitur essentiam sanguinis quiescentis; hæc præsentia locum habet, non in imminentibus mensibus, sed procul a tempore mensium. Galenus ergo respiciens ad præsentiam motus, id est, ad sanguinē, quatenus mouetur; secatur venam per 3. aut 4. dies ante tempus mensium, quia tunc sanguis agitari incipit: & si negligentia, vel inscitia medici nō fuerit vena secta per 3. aut 4. dies ante menses, licet etiā eo tempore, quo menses incipiunt, venam secare: porius tamen secundū Galenum, ante mensium tempus venam aperienda. Galenus etiā c. 5. l. 9. meth. eo tempore quo menses diminute fluunt, venam aperit: quia tū adest præsentia sanguinis, vt mouetur. Nec propterea improbandi sunt practicantes, dū venas alio etiā tempore aperiunt: quia adest præsentia sanguinis quiescentis. *Quoad ubi agendum;* Galen. c. 11. l. 13. meth. & c. 11. ac 18. l. de cur. per venæ sectionē probat sectionē venæ infernæ. Aetius secatur venam non modo pedis, sed etiā brachii. Vbi agendū, indicatur a subsistentia sanguinis, quæ duplex est in suppressione mensium: alia cōsequitur essentiam sanguinis vt mouetur, alia vt quiescit. Si respicia-

3. v. 4. dies ante
tempus mensium

mus ad subsistentiam sanguinis qui mouetur; venæ infernæ secandæ sunt: & huc auctores illi respexerūt: secāt enim venā vel tempore mensium, vel prope menses: vnde patet eos tunc loqui de venæ sectione, vt respicit sanguinē qui mouetur. Si vero respiciamus ad sanguinis subsistentiam, vt consequitur sanguinem quiescentem, sanguis quiescit supra iecur in toto corpore; ideoque ad vacuandum sanguinem superfluum quiescentem, vena brachii secanda, per quam promte & facile sanguis euacuatur.

*Cucurbitu-
la: primum
scarificata.*

Quoad Cucurbitulas, & primū scarificatas; Galen. c. 18. l. de cur. per venæ sectionem, inquit, aduertendum esse, an mulieres sint vel nigræ, & graciles, vel albæ & carnosæ. Si enim nigræ sint & graciles, venam esse secandam: si albæ & carnosæ, cucurbitulas scarificatas esse applicandas. Venæ sectio est materia remedii vehementis, vacuantis sanguinē quemcunq;, id est, crassum & tenuem. Cucurbitulæ autē scarificatæ sunt materia remedii debilis, vacuantis sanguinē potissimum tenuem. His ita positis, si fœmina nigra & gracilis patiatur mensium suppressionem, probatur venę sectio, & interdū cucurbitulæ scarificatæ: si autē fœmina alba & carnosæ, nō probatur venæ sectio, sed solū cucurbitulæ scarificatæ. In nigra enim fœmina redūdat sanguis crassus, qui potest per venam sectā euacuari: adest indicatio, nihil est q̄ prohibet: vnde Galenus recte probat venæ sectionē. Si tamen cōtingat nigram fœminā esse debilem, vt venæ sectio ob virtutis imbecillitatē prohibeatur; licet cucurbitulas scarificatas applicare. Neq; hoc aduersatur Galeno: is enim in nigra pbat venæ sectionē seruatis seruandis, id est, dū non assunt prohibētia, nimirū virtutis debilitas. Si sanguis supprimitur in fœminis albis, indicat sui vacationē; virtus etiā potest esse robusta: nec enim fœmina alba semper est ita debilis, vt prohibeat venæ sectionē, p̄sertim quia fœmina alba, aliis morbis laborās, sustinet venę sectionē brachii, in qua virtus magis robusta requiritur, q̄ in sectione venę pedum. Quod si ergo virtus pōt esse robusta, cur Galenus venæ sectionē improbat? Hoc proposuit Galenus, quia cognouit adesse indicans, sed p̄terea etiā adesse p̄hibens, q̄ est, non quidē virtus totius, q̄ robusta esse pōt, sed exilitas venarum: in alba enim fœmina, venæ sunt angustæ, latentes & profundæ, p̄sertim secundū crura; vnde vena aperiri nō potest. Sic etiā Galenus, loquens de sectione venarū cubiti, in affectibus iecoris, dicit secandā esse basilicā, dum modo appareat: at, si non appareat, secandā esse mediam. Sic etiā cum in fœmina alba & carnosæ vena sit angusta & recondita; iure cucurbitulæ potius applicantur. Quod *modum* administrationis: Si mulier nigra & gracilis, in qua venæ appareant, sit imbecillis, vt p̄hibeatur venæ sectio; huius loco cucurbitæ scarificatæ adhibendæ: & cum in ea fœmina exsuperet sanguis

guis crassus, cuius passio est difficilis, & summa resistantia: ab hac difficili passione indicatur modus, beneficio cuius crassus etiā sanguis egrediatur: q̄ consequi possumus, si ante appositionē cucurbitulæ fomentis per tempus aliquod partē foueamus, spongia madefacta in aqua calida moderate, & expressa: sic enim funditur sanguis, vt facilius egrediatur. Cucurbitulæ *Cucurbitula sicca.* non scarificatæ in suppressione mensium proponuntur a Galeno, c. 19. li. 1. meth. vbi ait, cucurbitulas non scarificatas, esse applicandas cū magna flamma pubi & inguinibus, post corporis inanitionem. Proponit Galenus rectam administrationē harum cucurbitularum, penes *quantū, quando & ubi.* Ob difficilem enim passionē sanguinis suppressi, applicantur cum copiosa flamma. Et quidem post corporis inanitionem; quia materia replens totum, sui præsentia prohibet administrationē cucurbitularum. Locus indicatur a sanguinis subsistentia: ideoq; siue in alias partes sanguis moueatur, siue in vterum impetum habeat, sed imbecillum; inguinibus ac pubi applicandæ sunt cucurbitulæ, tanquam materia remedii vel adiuuantis, vel reuellentis: adiuuantis, dum sanguis in vterum fluit, sed motus est imbecillus, qui adiuuandus est: reuellentis, cum tempore mensium sanguis non fertur ad vterum, sed in superiores partes mouetur.

Quoad hæmorrhoides: oportet cognoscere, num liceat applicare hiru- *Hæmorrhoides.* dines hæmorrhoidibus. Hirudines igitur appositæ hæmorrhoidibus, sunt materia remedii deriuatorii, id est, euacuantis sanguinem, qui residet circa vteri regionem: non tñ hic sanguis est impactus, alias materiæ deriuanti non cederet. Hæc ergo cū sit natura hirudinum; dubitatur num carū tutus sit vsus. Galen. enim c. 8. li. de p̄cognit. vbi proponit historiam vxoris Boethi, q̄ muliebri profluuiū patiebatur, probat materias deriuantes, euacuationē per lotium, per sedē, & proponit et euacuationē per hæmorrhoides. Hic loquitur Galen. nō de profluuiō sanguinis menstrui, sed de profluuiō muliebri, id est, humoris nō sanguinei. Quare in mensium suppressione nō pōt probari materia deriuās; magis enim mēses supprimerentur: si. n. materia deriuans remoratur fluxum mensium, ergo nō conuenit in suppressione. At Hipp. aph. 33. sect. 5. ait in suppressione mensium, si sanguis fluat e naribus, bonum: & Galen. in com. ait, non tñ bonum esse sanguinis euacuationē per nares, sed et per aluum, & proinde per hæmorrhoides. Ergo hirudines probari videntur. Ego huius sum sententiæ, dum menses sunt suppressi, & præsertim eo tempore quo menses fluere deberent, nequaquā hirudinibus dari locum; potius enim per deriuationem prohiberetur fluxus, quam adiuuaretur. Notandum igitur, si respiciamus ad cōceptionem & conseruationem speciei, ad quam ordinatus mensium fluxus requiritur;

non probari hircines. Et huc respexit Galenus: volēs enim vxorē Boethi fecundam reddere, vsus est remediis deriuantibus, ad adimendum illud muliebre profluuium, quod erat in causa sterilitatis. Si respiciamus salutem fœminæ, non conceptionem; expedit vt applicentur hircines, vt sanguis euacuetur; sicut enim pdest fœminæ, vt sanguis educatur per nares, ita etiā prodest, vt per hæmorrhoides euacuetur, si per vterū fieri nequeat.

*Medicamē-
ta.*

Sequitur materia medicinalis: quæ respicit Locum affectum, & Causam efficientem. De medicamentis locum affectum respicientibus, agemus in sermone de læsa conceptione. Causa efficiens, est Morbus, vel Error externus. Non agemus hic de medicamentis remouentibus morbos: siue enim sit inteinperies, siue tumor, &c. medicamēta peti possunt e doctrina affectuum vetriculi. Error autem externus, licet multiplex esse queat, nos tamē loquemur de medicamentis quæ respiciunt sanguinē, vt est crassior, viscidior, immobilis, & sic loquemur de medicamētis prouocantibus menses. Quia autē non tuto licet vtī prouocantibus menses, nisi corpus expurgetur; ob id quædam monebimus circa lenientia & purgantia. De præparantibus enim sæpe alias dictū fuit. Quoad lenientia, Galen. c. 18. l. de euacuatione per venæ sectionē, & c. 3. l. 8. x. τὴν. potissimū probat *species hieræ simplicis*: quia nō modo habent vim leniendi aluum, expurgandi primas superfluitates, ratione aloes, sed etiā prouocandi menses, ratione aromatū. Quare interdū exhibitione specierū hieræ & alius lubrica redditur, & sanguis ēt per vterū effluit. Quoad *quādo agendum*, Galenus exhibet hieram ilico post balneum, & eo tempore, quo fœminæ virtute balnei caliditatē percipiunt. Ne ramen fœmina sit repleta: quia tunc vi balnei vteri partes laxæ euadent, vterusq; replebitur, & succedet inflammatio. Hieræ igitur species eo tempore probantur, quo adest præsentia indicantis, & nil prohibet: sanguis suppressus, indicat: repletio totius prohibet. Quare totū prius expurgandum. Ergo inter initia ad leniendam aluum detur hiera, prætermisso balneo: corpore autem expurgato, licet vtī speciebus hieræ ilico post balneum. Quoad soluentia: practici proponunt *magnas hieras*, vt

- I.** *Lenientia.* *Hermetis, Archigenis, Logadit, Rufi*: quibus tamen non indifferenter vtendum. Si enim in corpore fœminæ exsuperat non tantum pituita, sed etiam bilis flaua, vel atra; licet vtī omnibus hieris propositis, excepta hiera Rufi, præsertim sola, quæ probatur in succo pituitoso: priores enim hieræ non modo recipiunt *colocynthidem*, sed etiam *veratrum nigrum*, & *scammonium*, & propterea his vtendum, dum omnes succi exsuperant: efficacissima est hiera Hermetis, quæ colocynthidem, helleborum, & scammonium in maiori quantitate suscipit. Hieram Rufi, seu diacolocynthidos, probatur

probatum dum sola pituita exsuperat. Quoad *rectam administrationem*, & primum quoad *quantum agendum*, summa dosi, secundum Aet. c. i i i . l. 3 est $\zeta\beta$. minima ζj . Paullus ca. 7 i . l. 3. monet summam dosim esse ζij . minimam $\zeta j\beta$. Vt autem pateat, quinam auctor sit imitandus; sciendum in medicamento-
rum dosim esse summam, mediam, & minimam, pro varia conditione actio-
nis principaliter indicantis, id est, succi peccantis: summa enim actio indi-
cat summam dosim. Sed hoc modo non dirimitur lis inter Paullum & Ae-
tium. Quare tutius imitari possumus Paullum: cum haec medicamenta so-
lutiua sint violenta. Quod si Aetii partes tueri placeat; dicendum sermo-
nem de hieris magnis duplicem esse posse: loquimur enim de pharmacis
aut fermentatis, aut non fermentatis. Per fermentationem medicamenta
secundum suas vires non parum refringuntur: ideoque Aetius respicit ad hic-
ras fermentatas, quarum vires refractae sunt, ut summa dosi esse queat $\zeta\beta$.
Paullus autem respicit ad hieras recens confectas, in quibus cum medi-
camenta proprias vires seruiant, tutius summa dosi statuitur ζij . Hoc ve-
rum esse, testatur theriaca, quae recens stupefacit; antiqua vigilias exci-
tat, ob opium fermentatione refractum. Quoad *quando agendum*, Hippo-
crates purgans mulieres mensium suppressionem patientes, monet ad-
uertendum esse, an purgatio fiat per vomitum, vel per aluum. Si fiat per
vomitum, ante pharmacum non adhibet vtero fomentum: si per al-
uum, antequam pharmacum propinet, fomentum vtero adhibet. Dum
enim per vomitum euacuatio est instituenda, materia mouetur sursum, &
fomentum quod vtero admouetur, est in causa, ut materia deorsum im-
petum habeat: fomentum enim ut habet vim laxandi; sui praesentia pro-
hibet, quo minus uti liceat vomitorio. Quare recte statuit Hippoc-
ratus exhibetur vomitorium, nequaquam fomentum esse adhibendum.
Dum autem per aluum vacuare volumus, adest praesentia indicantis, ma-
teria noxia, quae deorsum mouetur; quem motum etiam adiuuat fomen-
tum, quatenus in causa est, ut materia deorsum moueatur, quemadmodum
etiam pharmacum: unde natura non defatigatur duplici & contrario
motu. Sed quare Hippocrates primo utitur fomento, deinde phar-
maco purgante? quia fomento vterus laxus redditur, quae laxitas est
in causa, ut etiam materia purganda fundatur, non ita haereat, & ob id fa-
cilis a pharmaco attrahatur. Et quia hieras magnas non modo in-
grediuntur soluentia, sed etiam aromata; fit ut non modo fiat pur-
gatio per aluum, sed quandoque etiam menses prouocentur; & praesertim
si adhibeatur fomentum laxans vterum.

Sequuntur medicamenta prouocantia menses, & ea quae sunt vehi-

Ggggg

III
Ducentia
mensis.

cula. Menses ducentia, sunt tenuis substantiæ: eaque vel Calida, quæ validiora sunt; vel Frigida, quæ imbecilliora. Frigidis interdum propter febres, vel alios affectus calidos est utendum: ut sunt *capilli Veneris, virides tamen, polytrichum, & potissimum radices oxalidis sylvestris, nam domestica oxalidis radices menses cient debilititer*. Calida probat Hippocrates in libro de superfœtatio. quorum alia sunt vehementissima, alia minus vehementia. Vehementissima extremis morbis comperunt: ut *alumen Egyptiacum, cantharides, colocynthis, elaterium, flos aris, lac sicus, tithymalus, album veratrum, euphorbium*. Hoc tempore morbi non curantur, quia medici sunt nimis timidi, nec usurpant præterquam pulegium & capillum Veneris. Minus fortia ab eodem Hippocrate probantur, libr. secundo de morbo mul. ut *myrrha* (: unde Rhases probat trochiscos de myrrha:) item *piper, sal, xiphium & gladiolus, cuius succus mirabilis est, & satis vehemens, non vehementissimus*. In libro autem de superfœtatione pariter inter minus fortia ab Hippocrate probatur *radix ari, artemisa, bulbæ ciclamini, cuius & radice & foliis uti licet: item cardamomum, castorium, nitrum, peplus, scilla: unde trochisci e scilla a plerisque laudantur; item stapisagria, thapsia*. Galenus capit. decimooctauo libro de curatione per venæsectionem, similiter inter minus fortia probat *scabinam, dictamnium Creticum. Aetius addit thlaspi, nigellam, feniculum, daucum, petroselinum*. Mediocria sunt secundum Hippocratem, *semen anethi, cupressus: non autem exhibeantur bacca cupressi*. Galenus loco citato probat *calamintham, pulegium, apium, petroselinum*. Huius sunt farine *cappares, chamadrys, betonica, rubia, scordium, asarum, peonia, bacca fraxini: probatur etiam rectus usus foliorum & radicum mercurialis, quod mirabile est medicamentum*.

Rubia a-
stringit: qd
iuniores ob-
seruarunt
medici.
Oxungla
eorum qua
menses pro-
mouent.

Vehiculi rationem habent dulcia & odorata. Inter dulcia utendum *saccharo, melle, vino dulci, liquiritia, passulis, malua, & alihæa*. Odoratis etiam vterus delectatur: unde practici miscent *ambram, moschum, galliam moschatam, & aromata*; nam aromata tum ratione suavis odoris, sunt vehiculum reliquorum, tum propria ratione menses possunt prouocare ob caliditatem & tenuem substantiam.

Recta admi-
nistratio eo-
rum qua mē-
ses ducunt.

Hactenus de medicamentis cientibus menses: dicendum de recta eorum administratione. Quoad quantum agendum; pro varia actione principaliter indicantis sanguinis suppressi, varia dosi probatur. Si enim summa sit actio, medicamenta in summa dosi sunt administranda: unde Rhasis præscribit: *Recipe trochisc. de myrrha ℥iij. decocti seminum iuniperi ℥viij.*

℥viij. fiat. potio. Hæc est summa dosis: nostro enim tempore trochi-
 sci dantur ad $\mathfrak{z}\beta$. vel ad $\mathfrak{z}\jmath$. unde vitia non curantur. Quod si deco-
 ctum e seminibus iuniperi paretur cum melle, vel saccharo, adhuc efficacius
 erit medicamentum, quia minus difficulter permeabit ad vias vteri. Hip-
 pocrates in lib. de superfoet. probat hoc medicamentum: *Recipe ta-*
da minutim concisa, quæ pinguis sit, nam quo pinguior eo melior, ℥j. sem. apii.
cumini Ethiop. ana ℥β. iheris ℥ij. coquantur e vino odorato dulci. Dosis sit
moderata. Galenus lib. 2. de antidot. præscribit: *℥. dictamni Cretici ℥j. polii*
montani ℥jβ. piperis longi ℥ij. ruta sylvestris ℥ij. scordii ℥jβ. fiat pulvis tenuis-
simus: ℥. pulueris huius ℥j. mulsi ℥viij. fiat potio. Et hæc etiam est magna do-
 sis. Merito autem proponitur vinum mulsum, quia ratione dulcedinis fa-
 cile permeat ad vias vteri. Non propono libros de medicinis facile pa-
 rabilibus, quia sunt suspecti, licet quædam in iis reperiantur effica-
 cissima remedia. *Modus agendi* varius probatur, pro varia conditio-
 ne passionis sanguinis suppressi. Galenus capit. 18. libr. de curat. per ve-
 næsectionem, probat vt medicamenta redigantur in puluerem tenuissi-
 mum: sic enim administrata medicamenta efficacius agunt in sangui-
 nem, vt sanguis non ita resistat, sed magis cedat. Galenus etiam commen-
 tar. aphorism. 36. sectio. 5. & alibi probat, linimenta, fomenta, pes-
 saria, & suffumigia. Præ omnibus autem modis probantur suffumigia,
 aphorismo. 28. section. quinta: sic enim medicamentum efficacissi-
 me agit, & ipse etiam suffitus aromatum muliebria ducit, & maxime
 confert, dum modo non assit gravitas capitis; hebescit enim vis me-
 dicamentorum in transitu, dum exhibentur forma pulueris, potionis,
 pilularum, boli, antequam perducantur in vterum, quod non fit, si
 modo suffumigii administrantur. Præterea hæc medicamenta, quæ
 in potu vel bolo exhibentur, cum sint calida (nam menses ducentia
 sunt calida;) sæpe transitu suo lædunt iecur calidius, ideoque tutius
 magis conuenit suffumigium; quia sæpe menses supprimuntur ob san-
 guinis crassitiem, qui crassus sanguis generatur in iecore calido. An-
 teponitur etiam hic modus reliquis, secundum Galenum: quia re-
 periuntur quædam fœminæ, quæ non permittunt clysteres, pessaria,
 admittunt autem suffumigia. Suffumigium etiam magis penetrat.
 Est ergo hic modus utilissimus, & nihil est quod prohibeat, præter-
 quam capitis imbecillitas: sunt enim fœminæ, quibus cerebrum
 facile turbatur ab aromatibus. In administrando autem suffumigio
 duo notanda, secundum Galenum: primo, vt cingantur fœminæ: de-
 inde, vt fumus per cannulam ascendat in ceruicem vteri: ita enim

3 sustinendum non facile petit caput. Quoad *quando agendum*, secundum Hippocratem, menses ducentia sunt administranda post corporis purgationem: materia enim totum replens, prohibet; quia euocans menses vel non posset peruenire; vel, si posset peruenire, secum duceret materiam totum replentem, cum detrimento foeminae. Et debent haec medicamenta administrari per plures dies, ante prandium per quinque horas, & ilico post balneum. Per plures dies exhibet Hippocrates; quia sanguis suppressus ob crassitiem & visciditatem ita est contumax, ut diu sit praesens: quare, cum per plures dies perseueret praesentia sanguinis, per plures etiam dies medicamenta sunt administranda. Exhibet etiam Hippocrates per quinque horas ante prandium, quia cibi praesentia prohibet: mortiferum enim est menses ducentia, & quidem valida, exhibere, nisi ventriculus cibi sit vacuus, vel cibus exacte sit concoctus: alias enim chylus crudus, vi medicamentorum menses ducentium, traheretur in venas, iniecur, in uterum; unde menses magis supprimerentur. Illico a balneo Galenus administrat, quia ilico a balneo non adest praesentia prohibentis, (: nam suppono balneum administrari post purgationem totius, ieiunio & vacuo ventriculo:) & adest permittens, quod coindicat hoc medicamentum, nimirum laxitas uteri; quia laxus uterus facile admittit haec medicamenta; laxatque cutem vi balnei. Hippocrates autem incipit a leuioribus, & postea fortibus utitur: deinde rursus leuioribus, & mox fortioribus, &c. quae vicissitudine quadam continuat. Respicit enim ad sanguinem suppressum vehementem; & proinde ad indicantia & remedia vehementia. Nam si malum esset debile, non liceret uti vehementioribus, sed debilioribus tantum; quia debet esse proportio inter medicamenta & affectus praeter naturam. Utitur autem permutatim vicibus, primum debilibus, deinde fortibus, &c. quia respicit non modo ad praesentiam indicantis, sed etiam ad praesentiam prohibentis, ad virtutem, quae interdum prohibet, interdum permittit. Dum medicamenta fortia sunt adhibenda, natura, seu virtus ea non facile sustinet, nisi aliquantisper assuescat: quare primum mixiora sunt exhibenda; & progressu temporis fortiora, dum non amplius adest prohibens; tunc enim adest praesentia indicantis vehementissimi, & virtus assuetata permittit. Post fortia Hippocrat. rursus utitur debilibus: quod bifariam fieri potest, primo, ut in debilibus istis permaneamus usque ad remotionem mali: deinde, ut is non insistamus usque ad finem mali, sed aliquo tempore leuibus utamur, postea rursus fortioribus. Et hic uterque modus in praxi obseruandus est: non tamen indifferenter. Si enim contin-

gar,

gat, ut post fortia medicamenta maxime imminuatur vehementia affectus morbifici, & sanguis debilis reddatur: tunc sufficit post fortia uti debilibus, ad finem mali; quia adest praesentia indicantis debilis, non vehementis. At si contingat, ut post fortia sanguis adhuc vehementiam conservet: necessarium est vicissim uti debilibus & fortibus: debilibus quidem utendum, quia virtus non permittit assiduum usum vehementium; potest enim eum aliquandiu perferre, sed non longo tempore. Quare gratia virtutis prohibentis non possumus perseverare in vehementibus; sed cogimur uti debilibus. Quia autem perseverat vehementia indicantis; dum natura aliquod robur accepit, rursus, secundum Hippocratem, fortibus uti licet, quia non adest praesentia prohibentis. Quoad *ubi agendum*. Haec medicamenta possunt per os exhiberi, & extra applicari circa regionem uteri, pro indicantis subsistentia. Medicamenta fortissima, ut *euphorbium*, *elaterium*, *squama aris*, *succus tithymali*, non sunt exhibenda, sed applicanda. Licet enim *ubi agendum* indicetur a subsistentia sanguinis: virtus tamen quandoque permittit, quandoque prohibet. Virtus oris ventriculi, & partium infernarum prohibet, ut nequaquam haec sint per os exhibenda: virtus autem uteri, & praesertim secundum partes cutaneas, permittit. Odorata utero applicanda, non naribus, quia hoc indicantis subsistentia requirit: sanguis enim, qui inclinationem habet ad partes infernas, indicat remedium adjuvans, non reuellens: dulcia ergo, quia attrahunt ad inferas partes, ideo partibus infernis applicanda sunt, non naribus.

Victu attenuante Galen^{us} pluresque liberavit. com. aph. 3 6. sect. 5. quod *Diaeta*. accipiendum, non de qualibet suppressione mensium, sed de illa, quae fit a crasso & viscido sanguine. Quisnam sit hic victus, alias dictum est. Iam notandum circa condimenta; quamvis in *aceto* vis sit attenuandi, id tamen vitandum esse, quantum fieri potest, quia infensum est partibus nervosis, & utero: com. 3 9. l. 3. vict. ac. Quare cibi vel non condiendi sunt aceto, vel exiguo, nec admodum potenti. Condiendi autem sunt cibi dulcibus, quorum virtute ciborum facultas facile perducitur ad uterum. Sed dulcibus his tantum utendum ut condimentis, & vehiculis, non ut cibo, id est in parva copia; nam feminae quae hoc malum patiuntur, frequenter obnoxiae sunt iccoris, lienis, & viscerum obstructionibus; quae a dulcibus copiosis magis obstruuntur, & in tumorem attolluntur. Quoad *quando agendum*: Galenus c. 18. l. de cur. per venae sectionem, probat victum attenuantem, per 8. vel 9. dies ante tempus statutum mensium. Indicans enim, nimirum sanguis praeter naturam cohibitus per 8. vel 9. dies ante statutum tempus mensium, indicat propellendum esse sanguinem ad uterum, ut egrediarur

Indicans hoc loco non est virtus, quæ indifferenter præsens est, & his diebus, & aliis, sed sanguis suppressus. Vnde hoc tempore sanguis adest, qui impetum habet in vterum, qui impetus naturalis est, sed imminutus, & proinde adiuuandus: quare indicat remedium adiuuans hunc morum, cuius materia est victus attenuans, quo vtendum hoc tempore, quia adest præsentia sanguinis, qui impetum habet in vterum, sed diminutum.

CAPVT II.

De immoderato sanguinis per vterum profluuiio.

Generatio. **A**D generationem huius vitii necessarium est, vt aliquod noxium occurrat venis vteri; vi cuius vteri venæ non possint sanguinem continere, unde per vterum effluit in maiori copia, quam decet. **Definitio.** Profluuiū ergo sanguinis immoderatum, est exiens sanguinolentum immoderatum vteri, dependens a læsa retentione venarum vteri. Forma est exiens sanguinolentum immoderatum. Exiens dicitur; ad differentiam excrementi quod detinetur: sanguinolentū dicitur; ad differentiam exeuntis, quod nō est sanguis, vt fit in profluuiio vterino & muliebri, vbi egreditur materia a sanguine diuersa. Dicitur immoderatum; quia sanguis egreditur in maiori quantitate, quam decet: ad differentiam profluuii sanguinis secundum naturam, in quo est exiens sanguinolentum, sed moderatum: item hoc dicitur ad differentiam profluuii præter naturam, vt est stillicidium mensium, & stillicidium sanguinis per vterum; egreditur enim exiens sanguinolentum, sed in minima copia.

Causa efficiens.

Causa efficiens, est læsa retentio vasorum vteri. Quamuis autem per terminos formæ & subiecti, definitum satis limitatum videtur: causam tamen efficientem etiam apponi necessarium fuit, qua scilicet malū hoc distinguitur ab eo fluxu sanguinolento & immoderato per vterum, qui interdū fit, dū menses suppressi sunt vel imminuti per duos aut tres menses, & postea quarto mense, v. g. præter consuetum naturæ ordinem sanguis per vterum effluit in maxima quantitate, id est in maiori, quam deceat pro consuetudine mulieris, vt si v. g. solita sit fœmina singulo mense euacuare sanguinem ad lbjß. euacuet ad lbiiij. Hoc sane est exiens sanguinolentū immoderatum vteri, sed aliā habet efficientē causam, nim. robustā expultricem venarum vteri, cui, secundū naturæ leges, cedit retentrix. At nostri mali, ppositi causa efficiens, est læsa retentio. Læditur a. retentio necessario ob læsionē facultatis, id est ob morbos, nō ob errorē externum. c. vlt. l. de diff. sym. c. 2. l. 3. de

Læsa retentio vteri.

l. 3. de caus. sympt. c. 2. l. 5. meth. sicut etiā docuimus in fluxu sanguinis nariū, & de sputo sang. Morbus est triplex, diapedesis, anastomosis, diēresis; & proinde in via, in meatu, in soluta vnitate. Fiunt a. hi morbi quandoque ob noxas præcipuas vteri, quandoq; ob vitium, q̄ principaliter pertinet, vel ad totum corpus, vel ad sanguinē: vnde merito dicit Galenus, p̄fluuium hoc fieri vel vitio Vteri, vel Totius, vel Sanguinis: com. aph. 57. sect. 5. quia nō respicit ad vitia cōmunia immediata, sed ad vitia principalia, ad vitium in quod medicus consilium dirigere debet. Quoad vitia vteri, potiss. locū habet anastomosis, & diēresis. Anastomosis, id est reclusio orificio-
rum venarum fit ob immoderatū vsum balnei relaxantis, ob fomentum relaxans vtero adhibitum; quandoq; etiam ob immoderatū coitum. Diē-
resis & soluta vnitatis, vt monet Hip. l. 2. de mor. mul. fieri solet in difficul-
tate partus: nam vasa quandoq; disrumpuntur, quandoq; etiā in partu ali-
quid noxium relinquitur in vtero, q̄ putrescens, acre & mordicans euadit,
vt solutam vnitatem, imo vlcus efficiat; vnde, si venæ abradantur, hoc ma-
lum producitur. Quoad vitia totius; vi malorū totius, vterus secundum ve-
nas affici potest quolibet morbo, & propositis, sc. anastomosi, diēresi, dia-
pedesi, id est immodica laxitate & raritate tunicarum venarum. Nam dum
totum afficitur, vt prauo sanguine repleatur (q̄ potiss. fit, vbi fœmina male
habet secundū ventriculum, vbi iecur languet:) fieri potest, vt in toto col-
ligatur vitiosus sanguis, qui, cum a toto detineri nequeat, protruditur ad
vteri vasa. vnde, si tenuis est, fit diapedesis; si copiosus & impetuosus, fit a-
nastomosis; si acris & mordax, diēresis. Quoad vitium sanguinis; pariter
a sanguine vitioso, citra totius languorem, omnes hi morbi oriri possunt.
Si n. sanguis fuerit tenuior, per diapedesin effluit: si copiosus, p̄ anastomo-
sin: si acris, salsus, mordax, p̄ diēresin, quia ab hoc sanguine vnitatis soluitur.

Quoad differentias, q̄ sumuntur a forma; exiens hoc sanguinis varium esse potest, put varium est, quod egreditur. Varium a. esse solet, præsertim
in ratione misti, & proinde secundum Substantiam, & Qualitatem. Secun-
dum Substantiam, seu formam, vel est Putridum, vel Non putridum. Se-
cundum qualitatem; hæc est Recondita, vel Euidens: & secundum euidētē,
exiens hoc vel est calidum, vel frigidum; vel tenuius, vel crassius; vel huius,
vel illius odoris, coloris. A subiecto non sumuntur differentia; nam idem
est locus affectus: nisi quis forte dicat, venas vteri affectas esse, vel dextras,
vel sinistras. A causa efficiente: malum hoc fit ob noxam vel Vteri, vel To-
tius, vel Sanguinis.

Malum hoc in genere facile cognoscitur; quia oculis sanguis egrediens
conspicitur, & quidem in magna copia. Porro secundum Galenū cap. 5.

Signa in
genera

Signa diff.

l. 6. loc. aff. profluuium sanguinis copiosi, interdū est noxium, de quo nōs hic loquimur; interdum salutare, quod fit a robusta expultrice. Distinguntur autē e mala tolerantia fœminæ; quæ cognoscitur, tum e Galeno l. c. tum e mutatione coloris fœminæ, qui fœdus est; item e tumore pedū, vnde & hydrops imminet, item e læsione appetitus, e læsa coctione. Hippocrates l. 2. de morb. mul. addit, nos hoc malum cognoscere e colore exeuntis rubro; ad differentiam profluii muliebri, quod nō est rubicundum, sed alterius coloris. Et quia in profluo muliebri interdum materia egreditur colore rubicundo donata; nam sanguis vteri rubicundus est: ideo Hippocrates addit, præter rubrum colorem necessariō materiā egredientem grumescere; ichor autem non grumescit. Quoad differentias formales: ex odore sanguis putridus a non putrido distinguitur; aliæ qualitates e colore percipiuntur. Differentias a loco mulier significabit: num scilicet malum sit in parte dextra, vel sinistra. Quoad differentias a causa efficiente; oportet cognoscere, an sit diapedesis, anastomosis, vel diæresis. Diapedesis cognoscitur, quia sanguis fluit citra dolorem, & est tenuis, aquosus, vt vix concrescar, præterea in exigua quantitate egreditur, sed per plures dies: vnde hac ratione profluuium est immoderatum, quia copiosus sanguis egreditur; cuius signum est, quod fœminæ non perferunt. Anastomosis cognoscitur, quia sanguis egreditur sine dolore, confertim, & sanguis exiens euidenter concrescit. Diæresis cognoscitur, quia sanguis cum dolore effluit, suntque signa euidentia solutæ unitatis. Verum cum sanguis effluat propter morbos, propter læsionem retentricis; dictumque sit, hæc mala fieri ob præcipuum vitium vel vteri, vel totius, vel sanguinis: hæc vitia principalia ita cognoscentur. Si enim præcipuum vitium ad vterum pertineat; id cognoscetur; v. g. exitu, e plaga secundū vterum, e fomentis relaxantibus vtero adhibitis, & reliquis causis prægressis, iam propositis. Si vero princeps malum spectet ad totū; id cognoscetur e malo colore totius, & inappetentia, e læsis coctionibus. Notandum autem hæc signa quandoque indicare hoc profluuium in genere; quandoque vero indicare profluuium, vt fit vitio totius. Si primo modo, color fœdus totius, & reliqua proposita vitia non præcesserunt, sed fuerunt subsequuta: v. g. color fœdus totius corporis subsequitur profluuium sanguinis immoderatum, vt hydrops etiam immineat. Sed si hæc signa præcedant profluuium hoc immoderatum: tunc sunt indicia huius profluii non in genere, sed vt fit vitio totius. Si denique malum præcipuum referatur in sanguinem; cognoscetur sanguis vel copiosior, vel tenuior, vel etiam acrior, e propriis signis: de quibus alias.

Præf.

Præsidia sumuntur a virtute, & a causa efficiente. Quid n. locus affectus, seu uterus indicet, dicemus in læsa conceptione. Quoad virtutē; sermo est in præsentia de profluvio immoderato, quod necessario est contra tolerantiam virtutis, quia calor dissolvitur. Profluvium ergo hoc, ut immoderatum, ratione virtutis, ratione caloris qui dissipatur, indicat remedium cōcentrans, adstringens, cuius beneficio uniatur calor, qui plus iusto dissolvitur. Præsidia etiam haurienda sunt a morbo: idq; dupliciter: primo, ut est talis morbus, & ut potiss. fit a tali causa: unde diapedesis, indicat cōdensans; anastomosis, adstringens, obferans; diæresis, si simplex, agglutinans; si, mista id est si cavitate habet annexā, indicat remedium nutriens. Quatenus a. hæc mala fiunt vel ab utero, vel a toto, vel a sanguine; aliæ oriuntur indicationes. Vitiū vterivarium, varia indicat: v. g. si morbi hi procedant a materia putrescente, existente in utero; hæc materia eradicanda. Si fiat vitio totius; oritur indicatio roborandi ventriculū, iecur; horum viscerum intemperie corrigendo per contrarium. Si fiat vitio sanguinis; varia est indicatio; si enim tenuis sit sanguis, indicatur crassefaciens: si acrior, attemperans: Si peccat secundum motum seu impetum; motus simpliciter indicat remedium, beneficio cuius quiescat. Impetus a. ad uterum indicat reuellens. Nihil dico de sanguine copioso: quia cum profluvium sit superfluum, nō adest copia, sed potius penuria sanguinis.

Malum hoc in genere non est despiciendum; quia noxam affert, & speciei, & individuo. Speciei; quia turbat conceptionem, dum eam prohibet, vel, si forte fœmina conceperit, solet esse in causa abortus. Nocet etiam individuo fœminæ, secundum Hippocratem, aph. 57. sect. 5. & Galenum cap. 9. l. 4. de prælag. pul. fœminæ enim cachexia afficiuntur, hydrope, patiuntur animi defectus, cōuulsiones. Si animi defectus fiat in profluvio sanguinis immoderato, est symptoma admodum infensum fœminæ. Si autem eveniat fœminis, ut contingere solet, præ timore nimio, non debemus usque adeo exhorrescere: modo non fiat ob longam evacuationem. Conuulsio etiā pessima est, ut colligitur e cō. aph. 56. sect. 5. ubi ait; dū cōuulsiones fiunt, quādo pars nervosa afficitur, has conuulsiones nō esse usque adeo lethales, quia cerebrū facile cōpatitur: at, si pars affecta non sit nervosa, & vi huius succedat conuulsio, pessima hæc est, quia cerebrum ducitur in cōsensum cū parte nō nervosa, ob vehementiam affectuū. Quia igitur vter' nō est membrū nervosum, sed membraneum; fit, ut dum utero affecto subsequuntur conuulsiones, hæc sint lethales. Quoad differentias formales, vitiū est maioris piculi, si q; egreditur est putridum, virulentū, acre. Quoad differentias a loco affecto; maius adest piculū, si vter' secundū omnes partes af-

ficiatur. Ab efficiente; maius est periculum, si fiat ob diarrhesin: minus, si ob diapedesin. Cum autem hæc mala fiant quandoque ob vitium vteri, quandoque torius, quandoque sanguinis: facile est perpendere vim horum vitiorum; de quibus alias diximus.

*Curatio
Phleboto-
mia.*

Rhasis venam secat; itemq; Aetius. Rhasis respicit ad profluuiū immoderatum, vt sanguis copia non peccet. Et proinde in sermone de indicationibus, nihil diximus de imminutione sanguinis. Venæ sectio est materia remedii vehementis, sed reuulsorii, indicati a sanguine, peccante, nō qualitate, sed impetu: & ita impetu, vt vitiū hoc sit vehemens, cuius gratia necesse sit confugere ad materiam remedii vacuantis reuulsorii vehementis; quod nil aliud est, q̃ venæ sectio. *Quoad usum: circa quando*, duo sunt observanda: Primū, quod Rhasis venā secat nō vno die sed pluribus. Hic non loquitur de quantitate discreta, quia nō respicit ad sanguinē vt copia peccat, sed vt peccat motu. Quatenus ergo peccat secundū motum; eius præsentia (: quæ indicat quando agendū:) est perpendenda: quæ cū perseueret plures dies, propterea etiā Rhasis p plures dies venā secat. Secundo notandum, Rhasis ait, per hebdomadā vtendum esse adstringentib⁹, & tunc, si profluuiū crescat, nō esse secandā venā: at, si non crescat, secandā esse venam. Rhasis ergo primū vtitur adstringentib⁹, postea venā secat. Aetius contra, primū secat venā, postea vtitur adstringentib⁹: nam si primo adstringentia vsurpent, noxa creat fœminę, vt hydrops & alia mala immineant. Responsio. Vterq; auctor respexit ad præsentia indicantis. Rhasis q̃dem respexit ad profluuiū immoderatū sanguinis, in quo sanguis in maiori copia, q̃ decet, est egressus; vt in sanguine peccatū sit solū secundū motum, nō a. secundū qualitatem; in quo malo adest præsentia caloris indicantis, q̃ calor dissoluitur; vt necessariū sit vti adstringentib⁹, beneficio quorū nō modo occurrimus calori, sed etiam motui sanguinis, quia adstringentia possunt cōpescere impetū sanguinis. Quare perseuerante hac præsentia indicantis, licet p̃gredi medicamentis adstringentibus. His si nō cedat sanguis suo impetu; hic impetus, hoc peccatū in motu est vsq; adeo vehemens, vt indicet remediū reuulsoriū vehemens, cuius materia est venæ sectio. Rhasis igitur, dum adest hæc præsentia indicantis, & malū non cedit adstringentibus, eo tempore probat venæ sectionē. Aetius vero respexit ad superfluū sanguinis, q̃ non modo immoderatū est, sed immoderatū euadere potest. Quod sane imminet ratione & impetus, & copię sanguinis. Ideoq; merito copię non esset tutū, imo maxime periculosum, ante venæ sectionē adstringere: quia peccatū in copia magis potest ad indicandū euacuationē, q̃ calor ad adstringendum. In praxi ergo ita p̃cedendū. Si obseruet sanguinis egressus in maiori copia,

copia, quā decet; imitandus est Rhasis: at, si immineat immoderatum pfluuiū (quod cognoscitur, quia superiorum simile quippiam contingit:) sequendus est Aetius, quia copiosus sanguis non est adstringentibus in corpore detinendus. Quoad locum: secandæ sunt venæ cubiti; quia talis est substantia indicantis, & præsertim ut subsequitur motum sanguinis.

Quoad Cucurbitulas; Hippocr. has applicat non modo spatulis, sed etiā cruribus. Aetius etiam scapulis. Cucurbitulæ scarificatæ, in hoc malo, sunt materia remedii indicati a sanguine, ut peccat, non copia, sed motu potius. Quare sunt materia remedii & reuulsorii, & deriuatorii. Cucurbitulæ, ut reuellentes, sunt applicandæ scapulis; sic n. sanguis descendens sursum trahitur. Cucurbitulæ a. ut deriuantes applicandæ sunt cruribus: nam caua vena descendit in lumbos, & in duos ramos diuiditur, qui per crura descendunt, a quibus quædam venæ deducuntur in vterum: ideoque per has fit deriuatio. Auicē. hac in parte imitatus est Galenū, q. c. 8. l. de præcogn. in pfluuiio muliebri (non sanguinis.) pbat euacuationē per lotiū, per sedē; & proinde probat remediū deriuatorium. Cucurbitulæ non scarificatæ probantur magnæ, & cum flāma copiosa ad motū māmīs. l. 2. de morb. mul. aph. 50. se&. 5. c. 19. l. 13. meth. quia huiusmodi cucurbitulæ sunt materia remedii reuulsorii, indicati a sanguine, ut impetū habet in vterum. Recte a. modo iam declarato administrantur. Nā cum summa sit actio sanguinis, qui impetū habet in vterum; ideo magis probantur cucurbitulæ. Et, cum summa sit resistentia; probantur cum magna flāma. Præterea probantur ea ratione, ut modo applicantur vni parti, modo alteri, prout præsentia sanguinis magis impetū habet secundum vnā partē, quā secundum alterā. Tandē applicantur māmīs, vel potius sub mammis, merito substantiæ sanguinis, ut peccat secundum motum: siquidē cōmunes sunt hæ venæ & māmīs, & vtero: vnde sanguinem promte ad superiores partes trahunt, ut ita coerceatur motus sanguinis ad vterū factus. Sed prohibere solet virtus respirationi destinata. Quare, si eueniat, ut dum applicantur hæ cucurbitulæ, lædatur respiratio, (ut monet Galenus:) non sunt his partibus applicandæ. Sed hoc loco occurrit difficultas, quia superius dictum est, e mente Hippoc. & aliorū, probari in hoc malo cucurbitulas, quæ scarificatæ cruribus applicantur. Cur ergo cucurbitulæ non scarificatæ, cruribus, & ipsæ applicantur? Responsio. Quia scarificatæ non modo attrahunt sanguinem per modum deriuationis, sed etiā euacuant. Cucurbitulæ a. non scarificatæ attrahunt, non euacuant, & propterea non applicantur cruribus. Ligaturæ sunt materia reuulsorii præsidii. Quoad ubi: Galē. c. 14. l. 1. ad Glauc. in hoc malo iubet esse ligandos artus supernos brachii: faciendasque plures & fortes ligaturas, quia

Cucurbitula.

Ligatura.

sur a cū resistētia sanguinis. Plures probāt; vt significet, quādo, admini-
 strātū ligaturā, nō esse partes ligatas detinendas per horā; alias mortuæ q.
 exaderent: idē per vices ligare & soluere oportet. Sic ergo Gale. brachio-
 rū ligaturas pbat. Hippocr. verol. 2. de morb. quē secuti sunt Auicē. Paul-
 lus, Aetius pbat ligaturas & secundū brachiū, & secundū crura supra ge-
 nua. Cur igit Gale. tantū applicat partib⁹ supernis Hippoc. supernis & in-
 fernis? Responsio. Vbi agendū indicatur a subsistentia principaliter indi-
 cantis, id est sanguinis, motu peccantis. Huius a. duplex esse potest subsistē-
 tia, altera supra vterū, q̄ consequitur sanguinē, vt mouetur a supra ad infra,
 id est ad vterū: merito cuius, pbantur ligaturę in brachiis, vt sanguis q̄ mo-
 uetur in vterū, ad superna retrahatur. Altera subsistentia est infra vterū, q̄
 cōsequitur essentiā indicantis sanguinē pariter vt peccat secundū motum,
 q̄ est a partib⁹ infernis, ad partes supnas, id est a femoribus ad vterū: & tunc
 ligatura supra genu est administrāda, vt retrahatur sanguis ascēdens, vt per
 has ligaturas descendat: sicuti potiss. dum feminæ sanguine reperiuntur
 refertæ secundū femur. Concordia a. Galeni & Hippocr. facile patebit e
 quæstione sequenti, de *quando agendū*. Galē. igitur applicat ligaturas bra-
 chio, eo tempore quo his solis vtitur ligaturis. Hippocr. eodem tempore
 & hora vtitur ligaturis & secundū brachia, & secundū coxas. Horum ratio
 talis est: Quādo agendum sumitur a præsētia indicantis: dum sanguis mo-
 uetur a supra ad infra, habet impetū ad vterum; reuellendum ergo nisi ali-
 quid phibeat, hoc est tempus opportunum. Hippocr. a. & ipse respexit ad
 indicantia quādo agendum. Vnde, dum adest hoc profluuiū, adest impet⁹
 sanguinis ad vterum, id est a supra ad infra. Sed dum ligaturæ administrātur,
 id fieri solet, vt sanguis existens infra vterum, impetum habeat ad vterum,
 moueatur ab infra ad supra: & propterea Hippocr. nō ligat coxas tantum
 (.nec enim posset defendi.) sed ligat coxas eo tempore, quo etiā ligat bra-
 chia; vt beneficio duplicis ligaturæ eodē tempore cohibeat vtrumq; mo-
 tum ad vterum, siue sit a supra ad infra, siue ab infra ad supra. In praxi ergo
 obseruandum, vt dum ligantur coxæ supra genua, primum ligentur partes
 supernæ, deinde infernæ; & primū etiam dissoluantur ligaturæ coxarum,
 posteriori tempore ligaturæ brachiorum. Oportet a. vt ligaturæ secun-
 dum brachia sint fortiores ligaturis partiū infernarum. Et e dictis ratio est
 in pmtu: primum n. sunt ligandi artus superni, quia nisi ligentur, nō adest
 præsētia indicantis ligaturas partiū infernarum. Et ob eandem rationem
 primum etiam dissoluere oportet ligaturas partium infernarum. Et quia
 efficaior est impetus a supra ad infra, quam ab infra ad supra, ideo ligaturæ
 partium superiorum debent esse fortiores.

Quoad

Quoad materias medicinales; nihil dicemus de respicientibus totum. *Pharmacia.*
 Loquemur t̃at̃um de materia medicinali gratia sanguinis, morborum vteri, & virtutis. De his medicamentis breuiter agemus, quia omnia similem vim & facultatem habent. Quantum ad sanguinem; is peccat in hoc malo sui tenuitate, acrimonia, impetu. Vnde in hoc malo vtendum fomentis refrigerantibus, crassefacientibus, & proinde astringentibus. Merito aut̃e morborum vteri; cum vteri viæ sint plus iusto peruiæ; pariter probantur medicam̃ta crassefacientia, refrigerantia, & proinde astringentia. Gratia virtutis, vt dissipatur calor, egemus crassefacientibus & astringentibus. Quare agendum de medicamentis frigidis & astringentibus. Hæc autem duplicia sunt: alia quidem crassefacientia citra stupefactionem: alia crassefacientia & simul stupefacientia. Crassefacientia citra stupefactionem, possunt esse materia rem̃di indicati a sanguine, & a morbo, & a virtute. At crassefacientia cum stupefactione, nequaquam possunt esse materia rem̃di indicati a virtute; quoniam virtus potius prohibet, cum debilis est. Crassefacientia citra stupefactionem, crassefaciunt & astringunt, vel sine *1. Astringentia & incrasantia simpliciter.* lentore, vel cum lentore. Quæ crassefaciunt citra lentorem, probantur præsertim in anastomosi; quæ cum lentore, in diarr̃esi. Quoad priora, Hippocrates lib. 2. de morb. mul. probat *corallum, cornu cerui, santal, gallas immaturas, rosas, myrtum, mesp̃ila, sorba, malicorium, mora immatura, & omnia acerba.* Quæ crassefaciunt vna cum lentore, sunt *symphytum, tragacantha, carabe, trochisci de carabe sine opio, colus Arm. plantago, albumen oui, pedes vitulini, farina citra fermentum.* Quoad vsum, & primo quoad dosin; probatur dosis modo minor, modo maior; pro actione morbi principaliter indicantis. Quoad modum; vti licet quandoq; forma linimenti, quãdoq; forma infusius, pulu. boli, potionis. Quoad quando; sunt administranda, dum adest præsentia indicantis, & nihil prohibet; prohibet autem materia obstruens viscera, & præsertim dum hæc medicamenta per os exhibentur. Vbi. Possunt autem hæc medicamenta exhiberi, & applicari. Quoad ea quæ exhibentur; Hippocrates li. 2. de morb. mul. exhibet *zj. mororum rubi siccat̃orum, cum zj. pasta, id est, farina sine fermento.* Et dum Hippocratis propositum erat adhuc magis crassefacere, ascendebat ad maiorem dosin, respiciens ad maiorem vehementiam actionis sanguinis. Vnde morbo imminente permiscebat *zj. pasta, & exhibebat cum vino nigro astringente, nisi esset febris; quia vbi febris, loco vini aqua vti oportet.* Præterea Hippoc. exhibebat *malum punicum decoctum cum vino proposito, dum non erat febris.* Probat̃ur etiam inter alia semen pomi granati contritum, & exhibebat cum polenta, id est cum farina confecta e viridi hordeo assato. Vigente necessitate, idem Hip-

pocrates exhibebat ℥j. stercoris muli, quod comburebat & conterebat, exhibebatq; cum vino astringente. Sic probabat spongiam, eamq; contritam cum vino exhibebat. (: hoc fœminę habent pro secreto :) Licet etiam exhibere saccharum rosaceum antiquum, diacydonium, diamorum a ℥ij. ad ℥ss. Galen. hoc exhibet. ℥. corall. balaust. ana ḡ. x. gummi ḡss. excipiantur albo oui, & exhibeantur cum aqua & vini ℥vij. Auicennas hoc probat: ℥. mūmie, terra sigillat. boli Arm. orientalis, gallarum immaturarum, sang. drac. gallia moschata, aluminis ana ḡss. caphura ḡ. ij. Soluantur syrupo myrtino. Gallia vititur tanquam vehiculo, est enim calida sicca; tenuis substantię; nec cohibet menses sed potius prouocat: & si conferatur cum basi medicamenti, quę constituitur e crassefaciētibus, & astringētibus in ea est proportione, quę seruanda est in recta medicamentorum compositione. Dubitatur autem cur alumen proponatur. Per alumen igitur non intelligitur crudum alumen, sed cōbustum, quod sæpe etiam extinctum sit in lacte cha'ybeato, vel in sero lactis chalybeato: beneficio enim huius præparationis nō est amplius mordax & abradens, sed habet vim astringendi citra omne detrimentum. Quoad externa; Hippocrates lib. 2. de morb. mul. potissimum probat poscam cum foliis rosarum; huius loco etiam uti possumus vino astringente. *Practici applicant unguentum Hippocratis dictum, unguentum Comitisse, unguentum de castaneis.* Possunt autem externa medicamenta administrari forma inunctionis, fomenti. Pectini etiam actu frigida applicari possunt, ea tamen frigiditate, ut fœmina horrore non afficiatur: qui modus indicatur a passione indicantis, nimirum sanguinis fluentis; qui cum vehementer resistat, efficacius requirit medicamentum, quale est, si actu frigidum applicetur. Sed præterea probantur astringentia, quę habent vim stupefaciendi, quę conficiuntur ex opio: unde probantur *trochisci de Carabe cum opio*, & magis probantur descripti a Rhase, quam a Mesue, quia illi recipiunt opium in minori quantitate. Hæ exhibentur. Hippocrates etiam applicat medicamentum confectum ex hyoscyamo & cicuta. Hæ materię indicantur a sanguine, sed non facile permittuntur a virtute vteri: nam calor vteri indicat calidum; ut periculum sit, ne plus iusto hebescat, propter frigidiora medicamenta. Quare miscenda sunt, quę ob crassitudinem substantię astringunt; ob caliditatem autē calorem seruant, ne ita a stupefacientibus lædatur; ut est *masliche meniha, baccæ cupressi*, &c.

Dieta. Victum crassefacientem probat Hippo, qui indicatur a sanguine tenuiore, & plus iusto fluxili. Probat autem cibum assum, & panem assatum sub cineribus. Hic modus agendi, indicatur a sanguinis passione, ut scilicet cibus crassefaciens magis crassefiat. In lue Gallica exhibetur panis assatus, ea ratione.

Externa.

2. Astringē.
tia narcot.

tione, ut virulētia gallica valēter siccet. Neq; obstat, quod habet aliquā vim crassefaciendi. Licet n. in lue non sit utēdum crassefacier tibus, sed at-
 tenuantibus, & euacuantibus materiam per sudorem, per insensibilem
 transpirationem: utimur tamen pane proposito causavehementis exsicca-
 tionis; & impedimento, scilicet crassitiei, occurrimus decocto guaiaci, sar-
 sę parillę, &c. quibus materia satis attenuatur, euocatur ac dissipatur.

*Panis assus
in morbo
Gallico.*

CAP. V. T. III.

De Stillicidio mensium.

PER mensium stillicidium intelligimus fluxum sanguinis, dum fit stilla-
 tim, & e necessitate cum dolore, ut monet Aetius. Doloris enim cau-
 sa peculiare caput huic malo donatur; alias sufficerent ea quę propo-
 sita fuere in sermone de suppressione & profluuiio mensium. Gene-
 ratur hoc malum, dum sanguis cum impetu fluit in vterum, & eo cum im-
 petu, ut soluat continuum, & hinc dolor excitetur, & stillatim egrediatur
 sanguis: quia sanguis suo impetu ita agit in vterum, ut necessario expultrix
 proprio munere frustretur. Quare stillicidium mensium est exiens san-
 guinolentum stillatitium vteri, dependens a frustratione expultricis vena-
 rum vteri. Dicitur exiens; ad differentiam excrementi, quod detinetur.
 Sanguinolentum, ad differentiam exeuntis, quod non est sanguis. Stillati-
 tium; ad differentiam exeuntis sanguinei, quod non stillatim egreditur, sed
 in magna copia.

Nomen.

Generatio.

Definitio.

Quoad causam efficientem; diximus, dependere a frustratione expul-
 tricis vasorum vteri: ut hoc malum distingueretur a profluuiio mensi-
 um, quod fit per diapedefin: hoc enim fit, dum sanguis stillatim & sensim
 egreditur, sed sine dolore, ob frustrationem retentricis. Inquirenda igitur
 est causa, ob quam expultrix frustratur, Aetius cap. proprio inquit,
 quandoque esse causas specie diuersas, id est angustiam multiplicē, virium
 debilitatem, sanguinis multitudinem, sanguinem pituitosum, & sanguinē
 feculentum. Huius numeri ratio talis est. Expultrix frustratur, vel quia læ-
 ditur facultas, vel ob Errorē externum. Læsio facultatis est morbus. Facul-
 tas autē læditur, si vel Labefactatur, vel Impeditur. Labefactatur ob quālibet
 intemperie immodicā. Nā quoad calidā; secundum Auic. licet expulsio fiat
 a calido per se, quēadmodum a frigido per accidens; verum tamē intensior
 requirit caliditas in cōcoctione, quam expulsionē: ut immoderata caliditas
 expultricē possit labefactare. Sed præterea intēperies frigida potest esse in

*Causa effi-
ciens.*

causa: nam licet frigiditas adiuuet expulsionem, hoc tamen fit secundario & per accidens, vt potius conferat ad reddendum idoneum mistum, quã ad viuificandum facultatem: vnde intemperies frigida facultatem labefactare potest. Præterea cum expulsio fiat potius a sicco, quam humido; gratia humiditatis intemperies potest expultricem labefactare. Sicca etiam in causa esse potest: nam licet a sicco fiat expulsio; siccitas tamẽ magis fauet retentrici: vnde siccitas valentior potest facultatẽ expultricem labefactare. Constat ergo labefactari expultricem ob intemperiem. Ad quæ vitia respiciẽs Aetius, proposuit debilitatem virium. Si vero expultrix impediatur; impeditur ob morbum in mala compositione, ob angustiam; quæ esse potest coalescentia, constipatio, compressio, subsidẽtia, & obstructio: has omnes insinuans Aetius, proponit angustiam multiplicem. Porro frustratur expultrix ob errorem externum: qui nil aliud est, quam sanguis: qui peccat vel Copia, vel Qualitate. Quoad copiam, Aetius proponit sanguinis multitudinem. Sanguis qualitate peccans, potest esse viscidus, vel crassus: ille pituitosus, hic feculentus.

Differentia. Sufficit autem differentias sumere ab efficiente causa. Fit ergo hoc malum, quia vel Læditur facultas, vel aliquis Error committitur. Læditur facultas, vel quia Labefactatur, vel Impeditur. Error adest, quia sanguis peccat Copia vel Qualitate.

Signa. Malum hoc in genere facile cognoscitur: stillatim enim egreditur sanguis, & cum dolore. De signis differentiarum in suppressione mensium diximus.

Indicatiões. Quoad præsidia: sufficit hæc haurire a dolore: reliqua enim tradita sunt in mensium suppressione & profluvio. Quare præsidia sunt sumenda a dolore, & a causis doloris: de quibus alibi diximus.

Prognostica. Idem de prognostico statuendum, quod in mensibus suppressis dictum est: oportet enim perpendere vim morborum & sanguinis.

Curatio. Aetius proponit materias, quæ potissimum respiciunt dolorem. Vnde quoad materiam cheirurgicam, hæc proponit ratione causæ doloris, quia per materiam cheirurgicam remouetur dolor, ob remotionem causæ. Aetius ergo proponit sectionem venæ, cucurbitulas scarificatas, & non icarificatas, hirudines & ligaturas.

Phlebotom. Quoad venæsectionem, ait: si dolor perseveret post fomenta, secandam esse cubiti venam, & sanguinem pro virium ratione detrahendum: deinde rursus fomenta esse iteranda. His verbis Aetius proponit, tum necessitatem venæsectionis, tum rectam administrationem. Quoad necessitatem venæsectionis; proponit venæsectionem, respiciens, nõ modo ad remedium genericum, sed etiam specificum. Quoad reme-

remedium genericum; id quod indicat remedium vehemens, vacuans sanguinem, nihil aliud est, quam sanguis, vi vehementi affectus: quam vehementiam exprimens Aetius inquit, si post fomenta dolor non minuitur, venam esse secandam: hinc enim evidens fit, sanguinem esse vehementem, qui non cedit fomentis. Remedium specificum insinuat, dum ait, sanguinem esse vacuandum, pro virium ratione. Hoc in loco non respicit ad usum, id est, ad quantum agendum, sed ad remedium specificum: sicut enim sanguis ut vehemens, indicat vehemens remedium; ita sanguis, ut copiosus, indicat remedium vacuans sanguinem in magna copia. Hoc in loco iubet Aetius, sanguinem esse vacuandum in ea quantitate, quæ requiritur pro virium ratione: hoc enim remedium specificum indicatur a copia sanguinis; coindicatur & permittitur a viribus. In aliquibus morbis magis potest sanguinis copia, quam virtus: in quibusdam contra. Prudentissimus Aetius cognoscens in stillicidio mensuram circa quantitatem sanguinis euacuandi, magis ad vires quam ad copiam sanguinis esse respiciendum, quia in hoc malo sanguis stillatim egreditur: ob id dixit, sanguinem esse vacuandum, pro ratione virium. Præterea proponit rectam administrationem, & præsertim quando & ubi agendum: quia reliqua nota sunt. *Quando?* Iubet esse secandam venam post fomenta: unde proponit fomenta sectioni venæ; & rursus post venam sectam utitur fomentis. Nam quando agendum, sumitur a præsentia indicantis. Nonne ante fomenta aderat præsentia sanguinis? Si post fomenta adest præsentia sanguinis: multo magis ante fomenta? Imitatus est Aetius Senem, qui lib. 2. de rat. vict. ait, in pleuritide dolorem fomentis esse sedandum; & si non cedat fomentis, venam esse secandam: utebatur enim fomentis, ut cognosceret an materia esset copiosa, necne; & proinde, an indicans esset vehemens, necne. Sic Aetius, ut cognoscat, an sanguis, causa doloris stillicidii, sit vehemens, necne; utitur fomentis: & ubi per fomenta cognoscit, sanguinem esse vehementem, dum scilicet non cedit fomentis, statim ad venæ sectionem confugit: & post venam sectam, cum refracta est vehementia indicantis, fomentis utitur. Quoad *ubi*; secat venam cubiti: talis enim est sanguinis subsistentia, qui consequitur impetum sanguinis a supra ad infra.

Cucurbitulas etiam probat Aetius, si malum non cedit fomentis: quarum tres aut quatuor, citra scarificationem, pectini & inguinibus applicat: & si dolor perseveret, etiam cum scarificatione, ita ut immoderata sanguinis quantitas euacuetur. His verbis proponit auctor cucurbitularum necessitatem & usum. Quoad necessitatem; duo proponit: primum,

Cucurbitu-
la.

cum dicit, cucurbitulas esse recensendas inter validiora auxilia: cognouit enim cucurbitulas esse materias remediū & discutientis, & deriuantis; & proinde euacuantis tum sensibiliter, tum insensibiliter. Cucurbitulæ enim scarificatæ sensibiliter euacuant. Cum ergo malum non cedit fomentis; patet doloris causam ita esse vehementem, ut ad validiora sit accedendum; non quidem validiora, ratione venæ sectionis, sed ratione fomentorum. Alterum circa necessitatem tangit Aetius, dum ait; immoderatam sanguinis quantitatem esse euacuandam; quia in hoc malo licet non euacuetur sanguis in multa copia, ex aliqua tamen parte euacuatur, ut sufficiat moderata sanguinis euacuatio: & ob id per cucurbitulas sanguis detrahendus non ad libras, sed ad vncias. Quoad *usum*: & primum *quantum agendum*: applicandæ sunt modo tres modo quatuor cucurbitulæ: prout enim maior est sanguinis actio; pro eo pluribus vel paucioribus cucurbitulis utendum. Quoad *modum*: applicandæ sunt interdum cum, interdum sine scarificatione; prout varia est passio sanguinis: si enim sanguis facile cedat, probantur non scarificatæ: si maior sit resistentia sanguinis, probantur scarificatæ. Eo autem tempore probantur quo adest præsentia indicantis, quam præsentiam significant fomenta, dum his sanguis non cedit. In praxi notandum, ante fomenta quandoque adesse præsentiam indicantis; cum insignis est dolor. Tutius autem est primum uti fomentis, deinde cucurbitulis. Licet vero ante fomenta assit præsentia sanguinis; quia tamen per cucurbitulas euacuatur sanguis potius tenuis, quàm crassus; dum sanguis crassus est, sua crassitie prohibet usum cucurbitularum: ad crassum enim sanguinem fundendum & attenuandum, expedit uti fomentis; post quem usum adest præsentia sanguinis, neque crassities amplius prohibet, quia non adest. Quoad *vbi*; applicat pectini & inguinibus, propter subsistentiam sanguinis, dolorem in utero excitantis.

Hirudines. Post cucurbitulas, ait Aetius, hirudines pectini & inguinibus esse applicandas; quia æque iuuant ad attrahendum, atque cucurbitulæ. His verbis Aetius proponit hirudinum necessitatem, & potissimum quando agendum. Necessitatem; cum inquit, æque iuuare ad attrahendum, ac cucurbitulas: dum enim sanguis sui vehementia perseuerat, ad excitandum dolorem; est necessarium etiam confugere ad hirudines, quæ æque trahunt ac cucurbitulæ, non simpliciter, sed dum adhibentur post cucurbitulas scarificatas. Hoc ergo in praxi obseruandum, ut post applicationem cucurbitularum scarificatarum, non rursus applicentur cucurbitulæ, ne intensior dolor excitetur. Ut autem sanguis euacuetur, optimum est,

est, ut hirudines applicentur aliquibus foraminibus: ita enim copiosus sanguis egredietur sine dolore, qui metuendus esset, si rursus applicarentur cucurbitulae. Pauci hoc observant, quia pauci intelligunt Aetium. Quoad *quando agendum*: applicandae sunt hirudines post cucurbitulas: quia post eas adest praesentia indicantis; & nihil prohibet.

Postremo probat Aetius, ut fasciis ligentur extremitates infernae, & superiora: nam harum beneficio coercetur impetus sanguinis in vterum, siue motus sit a supra ad infra, siue contra. *Ligatura.*

Medicamenta proponit Aetius, quae referuntur ad dolorem, tum quatenus symptoma est, tum quatenus a sanguine, tanquam a causa, excitatur. Quoad priora medicamenta, a dolore indicatur frigidum & humidum. Sed de materia frigida & stupefaciente nihil meminit Aetius, quia non probatur: in mensium profluvio probatur, quia in stillicidio materia non evacuat ut opus est: unde opiatum non est utendum. Sat ergo fuit Aetio, proponere medicamenta humectantia, beneficio quorum mitigatur dolor. Vnde potissimum probat *lanam succidam, cum vino & oleo rosaceo*. Probat *vesicam semiplenam medicamentis humectantibus; verbi gratia, oleo sesamino, amygd. dul. lil. alb. decocto malva, alth. fenigraci, meliloti, &c.* Sic probatur *usus butyri, medullarum, adipis, potissimum vitulini, gallinae, suilli: quorum beneficio hebescit aliqua e parte calor & acuties*. Quae causam doloris respiciunt, sunt resolventia: unde Aetius propositis medicamentis addit *rutam, artemisiam, matricariam, semen lini, anethi: addit etiam terebinthinam oleo liquatam*. Et urgente necessitate ascendit ad *encathismata, ad epithemata, ad sinapismos, ut sinapi & euphorbio etiam utatur, ad causam doloris eradicandum*. Et haec applicat partibus propositis. Praeterea probat *medicamentum e pyrethro, & staphide agria confectum, in quibus est vis calefaciendi, attenuandi, exsiccandi, & dissoluendi*. Sufficiat monere circa *modum*. Aetius inquit, *balnea naturalia calida esse applicanda, & aquam marinam frigidam esse adhibendam*. Modus indicatur a passione indicantis. Cognovit Aetius, talem esse passionem sanguinis, ut difficulter cedat resolventibus. Quare balnea sulphurea, ut efficacius agant, actu calida sunt administranda. Ex altera parte, passio doloris indicat sui resistentia, ut actu frigidum medicamentum administretur. Non igitur mirum est, si Aetius ad utriusque indicantis passionem respiciens, modo actu calida, modo actu frigida administrat. *Resolventia.*

Quoad dietam; cauendum est ab acris & flatulentis: acris enim dolorem exacerbant: & flatulenta, & proinde crassa atque viscida, sunt in causa, ut cum maiori difficultate sanguis egrediatur. Quorum utrumque cauendum in hoc modo. *Vitium.*

*De profluio albo.**Nomen.*

Itium hoc dicitur profluuium album, muliebre, vterinum. Hippaph, 36. sect. 5. appellat menses decolores: quia menses colorati sunt menses rubri; hi autem fluores non seruant colorem decentem. Et Galen. c. vlt. l. 3. de sym. caus. sub eodem nomine profluuii

*Generatio.**Definitio.*

albi claudit & profluuium muliebre, & profluuium vterinum. De omnibus igitur his malis hoc in capite dicendum. Generatur hoc malum, quando materia morbifica excrementitia in venis vteri existens, ita irritat expultricem, ut hæc materia per vterum egrediatur. Malum ergo hoc est exiens excrementitium venarum vteri, procedens a frustratione expultricis vteri. Exiens dicitur; ad differentiam excrementi quod non excernitur, sed retinetur. Excrementitium; ad differentiam sanguinis, qui est exiens alimentale, quod dum in corpore retinetur, potest in alimentum conuertere. Secus autem statuendum est de exeunte in profluio albo, quod est exiens excrementitium. Hoc exiens cum Galeno c. 5. l. 6. loc. aff. non modo potest esse humor, sed etiam ichor. Humor scilicet pituitosus, biliosus, melancholicus, & atrabilis. Sanguis autem non proponitur; quia in hoc malo primaria ratione non egreditur, licet quandoque per viam consecutionis aliqua portio egredi possit. Quoad ichorem; potest esse quilibet ichor: nam Galen. l. cit. proponit ichorem aquosum, subpallidum, & rubrum: aquosus est ichor pituitæ; subpallidus, humoris melancholici; ruber, sanguinis & bilis, quia ichor bilis subruber est. Constitutum ergo sit hoc exiens excrementitium esse & humorem, & ichorem. Subiectum, sunt venæ vteri: ad differentiam aliorum vasorum; verbi gratia, ad differentiam vasorum seminalium, ut distinguatur hoc vitium a gonorrhoea. Præterea per venas distinguimus hæc mala a meatu vesicæ, ut hoc malum distinguatur a profluio lotii, arenu-
larum. Diximus vteri; ut hoc exiens distingueretur ab exeunte per venas, non vteri, sed aliarum partium.

*Subiectum.**Causa efficiens.*

Quoad causam efficientem; diximus: procedens a frustratione expultricis. Ut per hanc particulam distingueretur hoc malum a profluio sanguinis: qui, licet ratione foetus posset habere rationem alimenti, non excrementi; ratione tamen foeminae rationem habet excrementi: ut sit exiens excrementitium venarum vteri: sed hoc non procedit a frustratione facultatis expultricis, verum a retentricis frustratione. At exiens in albo profluio, procedit a frustratione expultricis. Inquirendum ergo quam ob causam frustretur facultas expultrix. Dicimus eam frustrari non

non læsa facultate, id est, non ob morbum, ut colligitur ex Hippocr. l. 1. de morb. mul. & c. 5. l. 6. loc. aff. ubi inquit, profluuium muliebri fieri, utero nequaquam affecto. Si uterus non afficitur; certe locum non habet læsio facultatis, sed solum error externus. Nec obstat, licet idem Gal. loc. citato dicat, in profluuiio uterino affici uterum: nam morbus, quo uterus afficitur in profluuiio uterino, non est morbus pertinens ad expultricem, sed ad alteratricem. Constitutum ergo sit, fieri ob errorem externum: qui nil aliud est, quam materia excrementitia, a nobis proposita. Hęc materia, ut colligitur e c. 5. l. 6. loc. aff. & c. ult. l. 3. de caus. sym. generatur quandoque; In utero, quandoque Extra uterum. In utero, in profluuiio uterino; quia frustratur concoctrix, quandoque ob morbum. i. intemperiem frigidam, quæ etiã humiditatem coniunctam potest habere; quandoque ob errorem externum. i. ob sanguinem crudum, qui detinetur in acetabulis uteri. i. in orificiis venarum uteri; ut sanguis sic pituitosus & crudus redditus, sui copia aggrauet expultricem; & ita egrediatur. Extra uterum generatur ad eundem modum, vel Læsa facultate, vel ob Errorē externum. Læsa facultate; ob morbum quandoque ipsius capitis; ut interdum fiat profluuium album a capite refrigerato, humectato: quandoque ob morbum ventriculi frigidum & siccum, & præsertim in profluuiio pituitoso: quandoque ob morbum iecoris, cum iecur afficitur morbo calidiore, ut sanguis biliosus, melancholicus, & similes ichores producantur. Sed præterea hi succi, hæc excrementa possunt generari, ob frustrationē alteratricis, propter errorem externum, id est, ob prauam viuendi rationē; quæ, prout varia est, ita solet esse causa, ut varii succi generentur: v. g. si diæta fuerit pituitosa, mulier usa fuerit cibis pituitosis, potu aquæ; sanguis iure produci-
tur pituitosus. Sic si vescatur cibis calidioribus, bibat vinum meracius; generantur succi acriores, biliosi, atrabillarii.

Quoad differentias formales: Cum hoc malum sit exiens excrementum; differentia sunt penes Essentiam, & penes Vitium. Penes essentiam; ut sit Humor, vel Ichor. Si humor, vel pituita, vel bilis flaua, vel atra. Peccatum est in qualitate, quantitate, vel motu. In præsentia admonere sufficiat penes motum; ex aph. 3. 6. sect. 5. hoc excrementum, ut assiduo mouetur, facere profluuium perpetuum; ut per intervalla mouetur, facere profluuium per intervalla: & hoc est vitium, quod vocant menses decolores, modo anticipantes, modo postponentes. Quoad differentias a subiecto: venæ uteri vel sunt Corporis uteri, vel Cervicis uteri. Quoad causam efficientem; ab hac prodeunt differentia illæ, qua dicitur profluuium Muliebri, vel Uterino: muliebri id dicitur, in quo excrementum generatur extra uterum: uterinum, in quo excrementum generatur in utero.

*Signa in ge-
nere.*

*Signa diffe-
rentiar. a for-
ma.*

*Signa diffe-
rentiarum a
subiecto.*

*Signa diff a
caus. effic.*

Distinguitur hoc profluuium, ab mensium profluvio immoderato, his tribus; nimirum substantia, colore, & motu illius quod egreditur. Quoad substantiam; in profluvio sanguinis excrementum substantiam habet, quæ concrefcit: at in malo nostro proposito, id quod effluit, non concrefcit. Quoad colorem; is exacte rubicundus est in profluvio, de quo supra diximus: in loc. autem malo color non est rubor, vnde profluuium album vocatur. Et, si contingat, cum excrementis egredi aliquam sanguinis portionem, non tamen color erit ruber; vnde Hippoc. vocat menses decolores, quia hoc excrementum destituitur illo rubicundo colore. Quoad motum; profluuium sanguinis menstrui nō est ita perpetuum, quemadmodū profluuium muliebre, quod per annos etiam aliquot continuo durat; in super menses decolores, non seruant certas periodos, sed incertas. Ex his malum hoc in genere cognoscitur. Quoad signa differentiatum formalium; oportet perpendere materiam penes speciem, & vitiū. Species est ichor, vel humor: cuius dignotio traditur l. i. de morb. mul. nam si v.g. sit ichor; cognoscitur materiam egredi tenuem, & veluti aqueam, si substantia spectetur: si humor, exiens obtinet substantiam crassiore, instar mellis. Species ichoris ita deprehenditur: si pituitosus sit, erit excrementum albicans; si melancholicus, sub pallidum; si biliosus, sub rubrum, flavesces. cum materia quæ egreditur apparebit; si sit ichor sanguinis, colorem rubicundū referet, nullus tamen grumus apparebit, non concrefcet, quia non est sanguis, sed eius ichor. Si fuerit humor; oculis conspicietis quis nam sit: & signa aderūt huius vel illius prædominantis. Sed notandum, quod aliquando vna cum humoribus aliqua portio sanguinis egreditur, quæ ita humorum colorem turbat, vt primo intuitu non ita euidenter liceat peccantem humorem cognoscere. Attamen secundum Hippocr. l. i. de morb. mul. & secundum Aëtium, hi succi deprehenduntur, si panni infecti seruētur per diem, deinde vero simplici lotionē abluantur, postea in vmbra siccantur: nam lotura sanguinis portio abluitur, & humor derelinquitur, qui vario modo pannum tingit, vt modo albicans conspiciatur, ratione pituita; modo citrinus, ratione bilis; modo nigricans, ob melancholiam. Quoad differentias a subiecto; num egrediatur materia per venas corporis vteri, vel potius ceruicis; ita distinguetur: dum materia egreditur per venas ceruicis, nō solet esse admodum copiosa, quemadmodū dum effluit per venas vteri, quia copiosiores sunt: Secundo, dum materia egreditur per venas vteri, post conceptum, tempore gestationis vteri, profluuium cessat; at si materia fluat per venas ceruicis vteri, etiam post conceptum, tempore gestationis vteri, profluuium illud perseuerat. Quoad differentias causæ efficientis; oportet cognoscere, an excremen-

excrementū gignat vel in vtero, vel extra, id est, an profluuiū sit muliebre, an potius vterinum. Distinguentur, primum ratione copiae; nam dum materia generatur extra vterum, copiosa est, & copia etiam in profluuiū muliebri excernitur: si gignatur in vtero, non est admodum copiosa, licet ex Hippocr. sententia assiduo putrida materia descendat. Secundo distingui poterunt e signis, indicatibus vitia vel totius, vel alicuius partis non ignobilis, vt iecoris, ventriculi, cerebri: si enim assint signa indicantia vitia partium extra vterum; dicendum, materiam generari extra vterum: si contra vterus perpeffus sit aliquam contusionem vel corruptionem; statuendum potius materiam generari in vtero, profluuium esse vterinum. Tertio internosci poterunt per colorē: nam si materia gignatur in vtero, color materiae erit albus: si extra vterū, non erit ita albus: ratio est, quia cum materia confluat in vterum per venas supra vterū, vix fieri potest, ob sanguinis praesentia, quin illius excrementi color non nihil mutetur. Quarto distinguentur: nam si profluuium fuerit muliebre, id est, materia gignatur extra vterum, post fluxum mensium secundum naturam, profluuium muliebre minuetur, quia hoc excrementum tempore statuto vna cum sanguine menstruo est euacuatū, vt cum cessauerint menses, nō videatur esse profluuiū adeo copiosum, quemadmodū ante menses: oppositū est, si profluuiū fuerit vterinū, si materia gignatur in vtero: nam cum haec materia resideat in orificiis venarū, haec nihil aliud est, q̃ succus quidam pituitosus, & proinde viscidus: vnde tēpore mensium humores viscidi a sanguine menstruo agitantur, sed propter visciditatē non ita facile effluunt. Dum vero menses cessant, materia haec iam commota, & aliqua e parte extersa ab expultrice expellitur, vt merito post menses hoc profluuium augeatur.

Quoad praesidia: suppositis vitalibus, ea sumenda sunt ex indicantibus *Indicantes.* ex usu, & proinde ab excremento. Galenus c. 8. lib. de praecognit. loquitur tantum de profluuiū muliebri, quo cruciebatur vxor Boëthi. Nos ea ad omne profluuium, tum muliebre, tum vterinum, trāsferre possumus. Sunt ergo desumenda praesidia ab excremento, vt perpendi potest penes qualitatem, copiam, motum, atq; vt ab agente morbifico producitur. Penes copiam; indicatur minuens, vacuans: q̃ praesidium etiā cognouit Hippoc. aph. 36. sect. 5. vbi ait; vbi foeminae patiuntur menses decolores, purgatione indigent. Merito qualitatē; alterans per contrarium. Causa motus, indicatur deriuans, reuellens: & proinde indicatur remedium euacuans per lotium, per sedem, merito praesidii deriuantis: gratia autem reuellentis, indicatur remedium euacuans per sudorem, indicatur vomitorium. Galen. non meminit vomitorii; quia non respicit ad quodlibet profluuium, sed

ad indiuiduum; mulierem quæ habet ventriculum imbecillem, vnde non potest vomitoriis vri. Ea autem ratione qua excrementum producitur; pro vario generante, varia oriuntur præsidia: verbi gratia si producat excrementum a cerebro frigido & humido, oritur indicatio calefaciendi & siccandi cerebrum: si a calido iecore, refrigerandi.

Prognostica. Scopi propositi maiori e parte possunt expleri: nec tamen vitium contemnendum est, quia obest conceptioni: & si quandoque concipiat mulier, potest euenire facile vt fiat abortus. Pro discrimine tamen differentiarum malum est magis vel minus periculosum. Hippoc. aph. 36. sect. 5. insinuare videtur, deterius esse hoc malum, si portiones alimentales in excrementa mutantur, & effluant.

Curatio.

Vena sectio.

Vena secanda non est in profluvio muliebri: sed potest secari in profluvio vterino: quia in profluvio muliebri extra vterum in toto corpore redundat succus vitiosus, recedens a natura sanguinis; vt locum habeat purgatio. At in profluvio vteri, causa mali est excrementitia, maxime recedens a natura sanguinis. Sed fieri potest, vt, licet hoc excrementum redundet in vtero, nihilominus in toto corpore redundet sanguis; & cum hic habeat rationem causæ sine qua non, & proinde sit vehemens, sit vt venæ sectio administrari possit.

Materia medicinalis.

I.

Vacuante.

2. Vacuante per aluum.

Medicamenta sunt triplicia; Vacuante; Alterantia partes, quæ succos improbos producant; Corroborantia virtutem, quæ sunt astringentia. I. Vacuante, vacuant materiam existentem Extra vterum, vel Intra. Priora euacuant per aluum, per lotium, per cutim, per vomitum. Quoad vacuante per aluum, Galenus cap. 8. lib. de præcogn. probat medicamenta quæ vacuant aquam. Nec tamen conceditur vsus *elateris*, quod strenue aquositatem educit; nam fœmina molliissimum & laxum habet ventriculum, qui vsus elaterii ferre nequit. Quod si occurrat mulier robustum habens ventriculum, nec tamē huic esset exhibendum elaterium; supposito, quod profluvium procedat ab ichore pituitoso: vt enim possumus medicamentum hydragogo, sed non vehementissimo, quale est elaterium, quia hæc materia aquosa non residet in cavitatem abdominis, e qua in aluum non sunt manifesti ductus, vt in hydropē, sed in venis; nam per venas affluit, non in cavitatem abdominis, sed in venas vteri, vnde promte vacuari potest. Præterea quia materia est tenuis & fluxilis, facile potest educi. Vnde laudantur *ebulus*, *brassica silvestris*, *soldanella*, quibus materia peccans per lotium & aluum euacuatur.

2. Diuretica

Probantur etiam quæ per lotium euacuant, deriuando; vt *apium*, *asarum*, *aqua incocta*, & *exhibita*, quibus abluuntur renes, & vesica. Hæc tamen

men, si alio modo administrentur, menses cient: nimirum si exhibeantur cum dulcibus, *melle & saccharo*, quorum virtute ad vterum deducuntur: quae de causa Galenus cap. 3. lib. 8. *ἡγίαν τὴν*. ad prouocandos menses probat *bieram, sed cum mulsâ*, cuius dulcedine medicamentum pro vehiculo vtitur. Notandum tamen, *apium, & asarum*, non exhibenda esse in quolibet profluvio muliebri decolori: sed etiam alia multum diuersa, pro varia foeminae constitutione. Si enim malum oriatur ob redundantem succum non aquosum, sed pituitosum; exhibebitur *agaricus*, non *succus ireos*: si ob succum biliosum; dabitur *rhubarbarum*. Idem statuendum de diureticis. Galenus enim in vxore Boëthi probat *apium & asarum*, vere diuretica, id est, calida, sicca, & tenuis substantiae; quia illa foemina habebat ventriculum imbecillum, & totum corpus erat frigidum, ac humidum. At si biliosa sit foemina, in qua exsuperent succi acres; uti possumus diureticis improprie dictis, id est, quae non ob caliditatem, sed ob substantiae tenuitatem potius lotium promouent, ut sunt *semina frigida maiora & minora*.

Quoad ea quae per cutim euacuant, Galenus loco citato, inquit, se iussisse, ut foemina quae patiebatur profluvium muliebrem aquosum, primo frigeretur mollissimo linteo, deinde asperrimo. Vtitur ergo primum frictione molli, deinde aspera: post hanc vngit corpus solo melle multum cocto, & frigido actu, ea frigiditate, quam praese fert aqua fontis aestiuo tempore. Hic duo sunt declaranda. Primum necessitas propositarum materiarum. Deinde modus; & praesertim penes id quod adhibet mel coctum, & actu frigidum. Quoad primum: Frictio mollis, est materia remedii euacuantis per cutim, qua pori aperiuntur: frictio aspera, est materia remedii alterantis, siccantis totum corpus, quod in illa foemina erat iusto humidius: mollis enim frictio cutim rarefacit; dura, asperaue cogit & siccant, lib. 2. de tuend. valetud. Probat deinde mel sincerum, tanquam materiam remedii alterantis, id est, calefacientis & siccantis totum corpus illius foeminae, quae erat frigida & humida: & recte probat citra piceam & resinam; haec enim calidiora noxam inferre possunt, humiditatem praedominantem liquando, quae postea maiore impetu in vterum fluere posset. Hac ergo de causa Galenus mel solum probat. Quoad rectam administrationem mellis; probat Galenus mel multum coctum, & frigidum actu ea frigiditate, quae est in aqua fontis aestiuo tempore. Modus indicatur a passione indicantis. Institutum Galeni erat, corpus humidius siccare; ita ut indicabat nimia molities, nimia humiditas. Quare cum difficulter illa foemina pateretur, cum summæ esset resistentiae; medicamentum siccans ita erat administrandum, ut vehementer exsiccaret. Mel autem quo ma-

3. Vacuatio
per cutim.

gis coquitur, eo magis crassescit, & proinde eo magis cogit, siccatur: ut reat probetur mel multum coctum. Probatur autem potius actu frigidum, quam calidum: quia sic indicat passio humiditatis, nimirum prompta liquatio, quam ex usu arenæ Galenus cognouerat. Si ergo mel administratur actu frigidum, prohibetur liquatio: quæ etiam ob asperas frictions imminabat. Quare artificiose Galenus est progressus: ut merito dignus fuerit quadringentis aureis. 400 gold.

4. Vomitoria.

Quoad euacuantia per vomitum; hæc non proponuntur a Galeno loco citato: quia mulier imbecillum habebat ventriculum & totum corpus: non autem decet per partem imbecillam vacuare. Si fœminæ sint, quæ facile vomant, ita ut ventriculus vomitoria perferat; danda sunt vomitoria, quia euacuant per modum reuulsionis.

Vsus vacuantium.

Quoad rectam administrationem vacuantium medicamentorum; Galenus loco citato probat, ut primo die exhibeatur medicamentum purgans aquam; secundo die, diureticum; tertio die rursus aquam ducens, sed in minori dosi, quam primo die; deinde a quarto die, ad decimum quintum exhibet diuretica, interdum autem interponit, quæ per aluum euacuant. Unde his diebus quotidie per horam ante prandium & ante cœnam fricat corpus primum sindone molli, deinde aspera; & postremo melle ungit. Quare hinc colligitur, Galenum primo euacuare per aluum, secundo per lotium, tertio per cutim, deinde permutatis vicibus modo hoc, modo illo vacationis genere uti. His verbis insinuat Galenus *quando agendum*. Cognouit in illa fœmina magis posse præsentiam materiæ aquosæ, quæ debebat per aluum euacuari; & proinde primo utitur medicamentis aquam euacuantibus. Secundo cognouit magis posse præsentiam materiæ, quæ circa iecur residet in venis emulgentibus circa renes; quam potest præsentia materiæ, quæ ad totam cutim spectat: & ob id ante euacuantia per cutim, probat diuretica. Tertio die rursus exhibet medicamentum aquam ducens: quia cum non liceat primo die totam materiam per aluum vacuare, repetenda fuit euacuatio, in minori tamen dosi die tertio, in maiori, die primo: ratio est, quia primo die ut maior erat copia materiæ, ita actio erat vehementior, quæ proinde maiorem dosin indicabat. Quarto die Galenus per cutim euacuat, deinde etiam totum roborat, quia magis potest præsentia materiæ, quam præsentia imbecillitatis: quare primum utitur frictione molli, deinde aspera, postremo inunctione. His autem utitur ante prandium, & ante cœnam: quia cibis sui præsentia prohibet. A quarto denique usque ad quintum decimum per vices modo vno, modo altero utitur medicamento; prout adest præsentia vel huius, vel illius indicatis. Tandem

Tandem quoad euacuantia, probantur ea quæ vacuant materiam in vtero existentem. Vnde Hippocrates lib. de morb. mul. in profluvio vteri muliebri, ad euacuandum materiam in vtero, probat vt lauetur vterus *succo ficuum immaturarum & siluestrium*. Probat etiam medicamentum paratum *ex sicca resina, e foliis tamarisci, e semine lini, quæ in vino indebat, & cum adipe anserino per cysterem infundebat*: quo medicamento administrato, Hippocrates vterum aceto colluebat. Auicennas probat clysteres confectos *e decocto ireos, & brassica*. Et pessaria etiam parari possunt, *e medulla cucumeris silvestris, & aliis*. de quibus in suppressis mensibus egimus, quæ vim habent attenuandi, & detergendi.

5. *Vacuatio in vtero contentam materiam.*

Probantur etiam medicamenta quæ respiciunt causam, a qua generantur succi propositi excrementitii: de quibus alibi. Prout enim varium est produciens, pro eo variis vtendum medicamentis: vt, si a ventriculo frigido & humido producat; probantur calefacientia & exsiccantia, *aqua sulphurea, guaiaci decoctum, & quæ sunt proposita in malis ventriculi*. Si produciens sit iecur calidum; probantur frigida, *aqua refrigerantes, aqua B. Virginis*.

II. *Medicamenta respicientia causam generantem succos.*

Postremo probantur astringentia, quibus virtus vteri roboratur. Vnde ab Auicenna & Paulo probantur medicamenta, quæ etiam conferunt in profluvio sanguinis immoderato. Hippocrates probat medicamentum confectum *e rosis, myrto, rubo*. Et propter calorem vteri, qui calida indicat, probat medicamentum confectum *e mastiche, mentha, thure, foliis cupressi, foliis viridibus olivæ, & hac administrat, vel cum cera, vel cum farina lentium, vel etiam cum vino acerbo*. Præterea Hippocrates urgente necessitate ascendit ad medicamentum, quod fit *vel ex aqua, vel e vino astringente, alterato cum balauistiis, gallis, malicorio, myrto*: & ratione caloris vteri, iuncum odoratum addit: quia non est tutum frigidis vti sinceris. Aetius in hoc malo probat medicamentum, quod ceu medicina delectabilis Aspasia vulgo dicitur, estque in communi usu apud meretrices: si enim fœmina se se abluat frequenter hoc medicamento, veluti virgo videtur: Sumuntur *galla immature, per octiduum in aqua macerantur: deinde in hanc aquam lina immittitur, & ea non exprimitur, sed siccatur, & frequenter applicatur*. Circa ubi agendum, notare oportet, medicamentis astringentibus, non vtendum esse per os, ne in visceribus obstructions excitentur: vel saltem desistendum a vehementer astringentibus. Hippocrates autem hæc applicat pectini; quia principale indicans in vtero subsistentiam habet. Quoad quando agendum; in hoc morbo, siue sit profluvium vteri, siue muliebri, hæc non adhibenda sunt eo tempore, quo secundum naturæ leges men-

III. *Corroborantia vterum.*

ses effluunt: quia sanguis menstruus, ut mouetur & egreditur per vterum, sui praesentia prohibet administrationem horum astringentium.

Vitus.

Dieta medicamentis respondeat. Hippoc. l. 2. de morb. mul. probat, *lactis bubulum copiosum recens emulsum*. Qui tamen cibus non indifferenter est exhibendus. Si enim femina ob profluvium reddita sit emaciata, lac probatur, quia non modo aliqua e parte crasse facit, sed etiam vehementer nutrit, & praesertim si multa copia exhibetur. Quod si emaciata non sit, & praesertim si obstructions assint; ab usu lactis abstinendum.

CAPVT V.

De vitiis circa conceptionem: & primum de Sterilitate: ad quam rectius intelligendam, fecunditatis natura prius explicatur.

Transitio.

Absolutis vitiis, pertinentibus ad Purgationem mensium: dicendum modo de vitiis, quae pertinere videntur ad Conceptionem. Quae cum multifariam laedi possit, de quolibet vitio dicendum: & praecipue de Sterilitate, de Monstro, de Mola. Sed quoniam rectum est index suimet & obliqui: necessum est, ut primum digrediamur circa conceptionem secundum naturam. Vbi tria explicabimus: primo modum, secundum quem fit conceptio: deinde essentiam conceptionis: tertio, signa, quibus distinguimus feminas fecundas a sterilibus.

Modus conceptionis secundum naturam.

Ad conceptionem celebrandum necessarium est, ut mas cum femina, non citra oblectationem, coniungatur, ut ab utroque fiat eiectio seminis fecundi, partim quidem in vterum, partim in uteri cervicem: ea tamen ratione, ut, quae seminis portio coniicitur in cervicem, ab uteri attrahente in vterum attrahatur, a retentrice ita retineatur, ut os uteri claudatur, & his peractis exacte utrumque semen misceatur, & beneficio facultatis, seu proprietatis conceptricis uteri, vis illa in semine existens, quodammodo sopita, excitetur, ut ex porrecta foetum formet, & efficiat.

Essentia conceptionis qua definitione explicatur.

Quoad essentiam: Conceptio secundum naturam nihil aliud est, quam alteratio seminis fecundi, procedens ab alteratione uteri, propter speciei conservationem. Quoad formam; dicitur alteratio secundum naturam: quatenus enim a facultate prodit, non est opus, sed actio; quae non est animalis, non vitalis, sed naturalis, quatenus actio naturalis potest esse attractio, retentio, expulsio. Hac ergo alteratione actio est distincta a reliquis functionibus. Subiectum est semine fecundum, nimirum id quod alteratur: quo haec alteratio distinguitur ab illa.

ab illa quæ est sanguinis, alimenti. Causa efficiens est alteratio vteri; ad differentiam alterationis quæ fit ab alteratrice aliarum partium, verbi gratia testium. Et quia alteratrix vteri duplex est, priuata & communis; ut pateret, hoc in loco concurrere, non priuatam, sed communem; additum est, propter speciei conseruationem: nam priuata alteratrix, agens in alimentum, ita alterat alimentum, ut nutriatur & conseruetur vterus, ut conseruetur fœmina. At alteratrix dum agit propter conseruationem speciei; illa quidem a Medicis potest nuncupari conceprix, quæ excitat viuificam facultatem, in semine sopitam, beneficio proportionis vteri, quam sibi præscribit ac limitat hæc proprietas, facultas hæc conceprix: sicut sanguificatrix ad sanguificandum concurret beneficio proportionis iecoris, quam sibi præscribit & limitat sanguificatrix, opem tamen ferente calido.

Sed pro exacta explicatione definitionis, duo a nobis tradenda sunt: primum, quid sit semen fœcundum: deinde, quæ eius sit vis, seu quomodo fœtus formetur. Semen ergo nihil aliud est, quam mistum ex excremento utili, & spiritu, procedens a mare & fœmina, in vtero permistum. Semen fœcundum est mistum; quia eius substantia non est simplex, sed mista e spiritu, & excremento vitali utili. Spiritum proponit Philosophus cap. 3. lib. 2. de gen. animal. ubi vult, in semine esse spiritum, qui semen fœcundum faciat, & proportionem respondeat, τὸ τῷ ἄσπρῳ στοιχείῳ; eius enim calor non absumit, sed potius generat & conseruat. Hoc etiam fatetur Galenus cap. 4. & 8. lib. 1. de sem. & Hippocrates lib. de genitur. quod semen fœcundum plenum sit spiritu, & potissimum vitali: unde fit, ut illi qui nimium Veneri indulgent, peius habeant e minima seminis emissionem, quam e copioso sanguinis fluxu, seu per os, seu per nares; non alia de causa, quam quod cum seminis emissionem spiritus vitalis dissipatur. Altera seminis portio est excrementum utile: per quod intelligimus cum Philosopho reliquias vltimi alimenti, id est, sanguinis. Nam primum alimentum est cibus, secundum chylus, tertium & vltimum sanguis. Errant igitur, qui per vltimum alimentum intelligunt humiditates alimentales: siue enim vltimum alimentum statuatur humiditas rorida, siue apposita, siue agglutinata; hæ humiditates non possunt amplius regredi tempore coitus; id quod multo minus de assimilata cogitandum est; quia in vasis seminariis circa principia euidenter conspiciuntur sanguis, qui postea in semen mutatur; unde in coitu immoderato etiam sanguis eiacularur. Per excrementum ergo utile intelligimus sanguinem; qui habet rationem excrementi, id est, superuacanei. Cum autem

Semen fœcundū quid: & quibus constet partibus.

*A sexu v-
troq; semen
emittitur.*

*Semen unde
decidatur.*

*Elaboratio
seminis in
testibus.*

semen constitutum sit e spiritu & sanguine; & proinde e materia vaporosa, & corpulenta humida: necessario sequitur, semen esse spumosum, vt testatur Galenus capite quinto, libro primo, de sem. cap. nono, libro decimo quarto, vs. par. assunt enim causæ spumæ, nimirum materia vaporosa & humida, calor & motus. Procedit semen a mare & fœmina, mediate vel immediate: immediate, quando a testibus procedit; mediate, quando ab aliis partibus. Necessarium autem fuit, semen tum a mare, tum a fœmina prodire: semen enim fœcundum debet esse calidum, quam caliditatem semini non potest tribuere calor fœminæ, qui debilis est, propter conseruationem & augmentum fœtus, vt scilicet fœmina copiosior sanguinem produceret, quem procul dubio calor fœminæ auctior assumeret. Interim tamen muliebri semen, ad calorem illum spermaris maris contemperandum, requiritur; vt nimirum copulato & prorsus confuso vtroque semine, *κρᾶσις σύμμετρος*, & conueniens generationi moderatio oboriatur. Procedit autem semen (: teste Hippocrate lib. de genitur. & Galeno capite quarto & quinto, libro secundo, de sem.) a toto corpore, & a præcipuis partibus: mutilati enim liberos non mutilatos procreant. Ratione utilis excrementi, semen procedit a toto: ratione spiritus, a principalibus partibus, maxime a corde. Nam quoad sanguinem, vt habet rationem utilis excrementi, si procedit ab vna tantum parte, aut a paucioribus; partes illæ summum detrimentum percipiunt, quia sanguine nimis priuantur: at, minus incommodum sentiunt, dum sanguis non ab vna tantum parte, sed a toto procedit. Huc respiciens Hippocrates dicit, semen prodire a toto, ab omnibus partibus, & ab omni humore, id est, a sanguine, in toto corpore contento. Quoad spiritum; non erat opus, vt a toto procederet, sed tantum a principalibus partibus. Nam vim eam accipit spiritus in virtute principum partium; vt licet sanguis procedat a corpore mutilato, nihilominus liberi procreentur integri, quia in spiritu, vt procedit a principe parte, est vis, qua integre potest fœtus produci. Constat ergo qua ratione semen mediate procedat a mare & fœmina. Immediate a testibus oritur, cap. decimo quarto, decimo quinto & penult. libro primo, de sem. capite quarto, libro secundo, de semi. nam semen vltimam perfectionem a testibus acquirit: quia in vasis seminariis aliqua vis est generandi semen; non tamen fœcundum generatur, nisi vltimam perfectionem acquirat in substantia testium. Vnde Galenus dicit, si quis summa cum dexteritate nequaquam lædens vasa seminaria, nec superiorem membranam, retrahat testes, gigni semen, sed non fœcundum: nam proprietas seminalis non modo in testibus re-

bus residet, sed in omni parte corporis spermatica: differentia autem est, quia in testibus est vis summæ actiuitatis, in reliquis partibus minoris actiuitatis. In reliquis autem partibus generari semen facile e Galeno probatur: seminales enim partes e semine aluntur & conseruantur, quod semen non in testibus generatur (: alias toti transmitteretur semina a testibus:) sed in singulis corporis partibus, in quibus tamen vis gignendi semen remissa est, vt tantum seminis generetur, quantum sufficit ad conseruationem illius partis indiuiduæ. Hinc recte Galenus ait, de perditam substantiam arteriæ non posse reparari; at substantiam deperditæ venæ, (: quamuis & hæc sit pars spermatica:) interdum reparari posse: ratio est, quia arteria tunicas sextuplo crassiores habet, ad cuius restaurationem copioso semine opus est, quod non potest generare vis illa seminalis arteriæ. Vena autem tunicam habet tenuem, quæ non eget adeo copioso sanguine: vnde si patiens sit robustus, valido colore donatus, qualis est calor natiuus qui viget in pueris; fieri potest, vt portio deperdita reparetur. In testibus autem summa vis est generandi seminis; quam cognouit Hippocrates text. vigesimo septimo, sectione quarta, libro sexto, epidem. & Galenus capite penultimo, libro primo, de semi. In parastatis quidem etiam semen gignitur, sed id fœcundum non est, nisi commisceatur cum semine, quod generatur in legitima testium substantia: sicuti etiam semen fœminæ fœcundum non est, nisi cum virili misceatur. Summa autem vi testes donati sunt, non præter rationem: nam ad conceptionem opus est semine copioso, crasso, lento & albicante, vt tota interior vteri superficies oblinatur, capite quarto, libro secundo, de sem. quare ad generandum semen copiosum, crassum, lentum, necessarium fuit, vt summa vis inesset testibus. Deinde, quia semen fit e sanguine, e materia rubra, quæ necessario alba debet euadere; necesse est, vt strenue sanguis concoquatur, quod fieri non potest, nisi virtus testium sit robustissima. Licet autem summa sit vis in testibus; non est tamen adeo insignis vt semper producat semen æque fœcundum, vt colligitur e capite tertio, libro secundo, de semin. ideo in secunda eiaculatione & reliquis, minus fœcundum generatur, & semper minus lentum, & magis tenue. Constat ergo semen fœcundum esse mistum e spiritu & excremento utili, procedens a mare & fœmina.

Postremo diximus, semen maris & fœminæ exacte in vtero misceri; *Confusio fœ-* quia respiciunt vnum finem, nimirum generationem vel maris, vel fœ- *minis viri-* minæ. capite 11. libro 14. vs. par. commen. 11. lib. 1. de natur. hum. cap. 4. *usque.* lib. 2.

*Generatio
seminis.*

*Eiaculatio
seminis.*

Porro ad conceptionem recte celebrandam, requiruntur quædam communia mari & fœminæ; quædam priuata, quæ fœminam potissimum respiciunt. Communia sunt, Generatio seminis, Euacuatio seminis & Voluptas. Priuata, quæ tantum fœminæ competunt, sunt seminis Attractio & Retentio. Ad generationem seminis opus est determinata complexione, & ætate vtriusque. Quoad complexionem; cum Galen. aph. 6; .sectio. 5. locum habet temperies, ubi viget calor, id est, instrumentum generationis seminis & sanguinis: vnde corpora temperata, vel parū recedentia, vt calida & humida, maxime referta sunt sanguine & semine. At intemperies intensa, & potissimum similis in vtroq; sexu, in causa est vt auferantur actiones. Remissa intemperies potest semen generare, præsertim si dissimilis, id est, si fœmina sit frigidior, mas iusto calidior, vel contra: nam in hac commutatione fit seminis mistio ea ratione, vt alterum semen remittat vitium alterius. Quoad ætatem; mulier sit ætatis florentis, cap. 2. lib. 2. de san. tuen. cap. 4. lib. 14. de vl. par. quia in priori ætate, ubi corpora maxime augentur, est defectus seminis, alimenti: in postremis ætatibus desideratur agens, calor, qui potest semen fœcundum reddere. Plato in lib. de rep. suadet, vt mas cum fœmina coniungatur ab anno trigesimo ad quadragesimum. Quoad seminis euacuationem; sciendum, quomodo fiat, & quo tempore. De primo, Galenus commen. aph. 6; .sectio. 5. dicit, non eiaculari semen quia a spiritu propellatur, sed potius quia comprimatur tensione vasorum. Non propellitur a spiritu; quia hic ita permistus est cum materia seminali, vt & ipse spiritus egeat propulsione. Spiritus ergo non propellit, sed vna cum excremento propellitur: quia totum illud mistum eliditur, & exprimitur: nam tensione vasorum fit hæc eiaculatio & a mare, & a fœmina. A mare, ea ratione & modo, vt compellatur in ceruicem vteri: vnde maris virga esse debet recta, & longitudinis decentis. Fœmina autem eiaculatur semen, non modo in ceruicem, sed etiam in fundum vteri, per apices, id est, per cornua vteri. cap. 13. lib. de sectione vteri. Quo fit, vt tempore imprægnationis semen illud quod eiaculatur in ceruicem, egrediatur, nisi fiat superfœtatio: quod autem eiaculatur per cornua in fundum vteri, residet vsque ad tempus partus, circa tunicam intestinalem, vel allantoidem dictam. Quoad tempus eiaculationis, e Galeno, capite septimo, libro primo, de semin. probatur eiaculatio quæ fit eodem tempore; ita enim fit exacta mistio, & semen vnum ab altero fouetur. Oritur autem difficultas, quia Hippocrates lib. de natu. pueri, videtur asserere, tempus eiaculationis esse vel incipientibus, vel cessantibus mensibus, non autem tempore

mensium:

mensium: rationem insinuassee videtur Galenus c. ult. l. de diff. vulvæ: nam dum menses fluunt, facile fieri potest, ut sanguine menstruo semen contaminetur. At videtur eadem esse ratio, dum menses incipiunt fluere, quia tunc natura insurgit ad expellendum in vterum sanguinem, tempore vnius mensis collectum: quod si tum fiat seminis eiectio, obruitur a sanguine? Crediderim ergo Hippocratem ita esse intelligendum, conceptioni fœminam non esse idoneam, nisi menses fluere incipiant: nam cui menses nunquam fluxere, concipere nequit, quia non potest semen adhærere. Quare expectandum, donec in fœmina appareant menses: & si inceperunt, & ea etiam vice rursus cessarunt; uti licet coniunctione, gratia conceptionis: tunc enim ratione inæqualitatis, quæ in orificiis vasorum reperitur, ilico post menses, semen facilius adhæret.

Quoad voluptatem; ad hanc efficiendam concurrit materia serosa: *Voluptas in capite 9. libro 14. vsu part. & præter hanc concurrit etiam humor, qui est usus venereo.* similis spermati; qui generatur in illis locis prope collum cervicis, quos parastatas vocant; ut hæ partes sensu exquisito donatæ, ob summam cognationem, insigni voluptate afficiantur: at, si contingat, has materias, ob causas morbificas, plus iusto acriores euadere, soluitur vnitas, & dolor sequitur. Aduertendum tamen, talem materiam, quæ est similis spermati, in fœminis fœcundam non esse; ut merito in coitu eiectetur in cervicem, & non ingrediatur vterum, quia non attrahitur ab vteri attractione: in viris vero, qui calidiores sunt, hæc materia seminalis, cum reliquis permista, reddit semen fœcundum. Hac ergo de causa dixit Hippocrates, l. de genit. voluptatem insigniorem esse in mare; licet fœmina duplici ratione afficiatur voluptate, quatenus semen tum eiectatur, tum suscipit. Hæc de communibus mari & fœminæ.

Priuata, erant attractio, & retentio seminis. Ratione attractionis; expedit ut os vteri recludatur, & vterus sit bene constitutus. Quoad retentionem; oportet ut semen detineatur in vtero, & hæreat: cap. 3. libro 14. vs. part. & l. de superfœt. Quare expedit, ut virtus retentrix sit robusta, ut os vteri claudatur. Et necessarium est, ut sit prægressa euacuatio menstruorum, ut semen adhæreat, & contineatur. Ex his patet, quid sit semen fœcundum.

Quoad vim huius seminis; Galenus cap. 10. lib. 1. de sem. ait: Semen fœcundum esse principium vegetabile, quod beneficio conceptionis deducitur de potentia in actum: quod vegetabile principium, e semine, tanquam e materia determinata, venas, arterias, nervos, & reliquas corporis partes efficit. Quare hic cognoscendum, primo, quomodo adhæc est effi-

*Spermatin
attractio &
retentio.*

*Potentia fœ-
minis.*

*Quomodo
semē sit cau-
sa confor-
mationis.*

ciendum concurrat semen fecundum. Secundo, quomodo formet. Ter-
tio, quomodo foetus conseruet & augeat. Quarto, quæ sit causa similitu-
dinis & dissimilitudinis inter liberos & parentes. E sententia Hippocratis,
ita referente Galeno cap. 1. lib. 1. de sem. concurrat semen, & ut agens, & ut
passum, seu materia e qua fit foetus. Spiritus seminis, cui vis est summa, ra-
tionem habet agentis. Altera autem seminis pars, nimirum excrementum
utile, habet rationem materiæ. Nec aduersatur Galen. dum c. 2. l. 1. de sem.
ait, sanguinem menstruum esse materiam, semen esse agens: ibi enim vult,
semen magis obtinere rationem agentis, menstruum materiæ. Præterea
semen fœminæ hoc imprimis præstat, ut vniuersum vterum madefaciat:
non enim potest tanta esse copia seminis maris, ut vndique corpus vteri
contingat. cap. 7. lib. 1. de sem. cap. 1. & 4. lib. 2. de sem. cap. 11. lib. 14. vlt.
part. Semen item fœminæ est id, e quo producitur allantoides tunica. Po-
stremo semen fœminæ est alimentum seminis virilis.

*Fœtus for-
matio.*

In Ferneliū.

Secundo explicandum, quomodo formeretur foetus. In semine, ut sub-
iecto, residet principium vegetabile, quod est facultatis naturalis, non vi-
talis, non animalis. cap. 10. libro 1. de sem. Hoc tamen vegetabile princi-
pium, non est temperamentum: quia qualitates sunt organa, hoc autem
vegetabile principium est quid superius. cap. vlt. lib. 2. de temperam. Non
voluit Galenus, ut quidam imaginantur, hoc principium esse diuinum: Si
enim est vegetabile, est etiam mortale & corruptibile: non ergo diuinum.
Statuit tamen esse supra cal. frig. &c. quia hæc sunt organa, illud au-
tem habet rationem agentis principalis, quod sane merito anteponen-
dum est organo, licet vtraque ad effectum producendum concurrant.
Statuendum ergo formari foetus, quia in semine residet hoc principium
vegetabile. Vnde sciendum hoc loco, e qua materia hoc vegetale princi-
pium, quod semini est tributum, mediantibus spiritibus producat foetus.

*cap. 3. l. 2. de
facult. nat.*

Dicendum cum Hippocrate ab initio libri de natura foetus, produci e se-
mine viri & fœminæ, & e puriore portione sanguinis menstrui: ratio est,
quia hæc omnes materiæ e spiritu & humore constant, ut beneficio vtriuf-
que fiat, ut principium vegetale ex his formet foetus. Sed aduertendum,
non indifferenter iis materiis uti principium vegetale: primum enim ge-
nerantur inuolucra, deinde producitur foetus. Inuolucra tria sunt: pri-
mum est *αγίον*, quod generatur e parte impuriore seminis viri & fœmi-
næ; & est illud inuolucrum, in quod pertingunt vasa imbecilliora. Alte-
rum est membrana allantoides, quæ producitur e semine fœminæ, cap. 6.
& 10. l. 1. de sem. cap. 4. lib. 2. de sem. Tertium dicitur *ἀπύριον*, quod produ-
citur e semine adhuc magis impuro: & cum membrana hæc proxima sit
foetui;

fœtui, dicitur ab aliquibus indusium; & generatur in omnibus (: nam inter capacitatem amnii & allatoidis colligitur humiditas, usque ad tempus partus; cuius contactu fœtus lederetur, nisi hac interueniret membrana:) non in quibusdam tantum, vt obstetrices statuunt: interdum simul cum chorio egreditur: interdum autem chorion ita adhæret vtero, vt cum fœtu tantum egrediatur membrana amnios. Quoad formationem fœtus; sciendum e Galeno cap. 8. lib. 1. de sem. iecur generari e sanguine venoso, cor ex arteriali, cerebrum e solo semine. Vbi Gal. ita intelligendus est; cerebrum gigni e solo semine, reliqua autem principalia viscera, non e solo semine, sed etiam e sanguine vel venoso, vel arterioso. Non autem omnes partes fœtus simul generatur; sed prius id, quod melius est ratione fœtus: vt primum iecur, deinde cor, post cerebrum: fœtus enim primo eget nutritione, postremo motu. Eodem tempore viscera præcipua generari incipiunt; sed vnum prius perficitur altero. Vnde quatuor tempora fœtus licet concipere, e c. 9. l. 1. de sem. Primum est, dum adhuc apparet semen & genitura dicitur: secundum, dum conspicitur substantia carnea: tertium, quando absoluta sunt tria viscera, nondum tamen perfecti artus, & adhuc dicitur fœtus: quartum, quando artus sunt absoluti, & Hippocrati dicitur infans. Tempus fœtus (: ex Hippocrate l. de septimestri partu:) longissimum est dierum quadraginta duorum: potest autem esse minus longum, quia mas perficitur spatio triginta dierum, fœmina vt plurimum spatio quadraginta duorum dierum: & hoc probat Hippoc. l. de nat. pueri: sumpta ratione a genitura, a purgatione, & abortu. A genitura; quia semine fœminæ est minus calidum, & magis humidum; vt ob id non tam cito possit concreescere, & ratione remissioris caloris, non ita cito possit efformari. A purgatione; quia experiëntia sæpe est comprobatum, dum fœmina parit marem, purgari in triginta diebus; dū autem fœmina nascitur, purgationem durare ad 42. dies. Abortus hoc etiam manifestum facit: quia si est fœminæ abortus, non est fœmina perfecta, nisi post 36. dies, circa diem 42. si autem fiat abortus maris, & fiat post triginta dies, obseruabitur fœtus perfectus. Tempus autem infantis, cum Hippocrate lib. de nat. pueri tale est: si fuerit mas, mouetur mense tertio; si fœmina, quarto: mas enim fit e sanguine calidiori, & proinde principium est efficacius, & reddit infantem idoneum ad suscipiendum motum in breuiori tempore. Hinc etiam colligi potest, cur fœtus quandoque vnicus sit, quandoque multiplex. Si enim semen sit continuum, non diuisum, vnus est fœtus; si diuidatur, multiplex esse potest. In brutis autem potiss. diuiditur; quia matrix brutorum, cellulas habet euidenter separatas: in fœmina autē huiusmodi cellulae, non conspiciuntur; ap-

parent solum duo obtusi anguli, vnde interdum separatur semen, vt multiplicetur fœtus. Multiplices autem fœtus interdum iisdem inuolucris teguntur, interdum separatis: iisdem, si idem fuerit sexus, quia tunc maxima est similitudo in semine, ratione cuius fit, vt idem inuolucrum sufficiat: contra fit, si dissimilitudo sit in sexu, vt cum mas & fœmina producantur.

*De conser-
uatione seu
alimento
fœtus.*

Tertio, propositum est loqui de alimento fœtus: quod est sanguis, & lac. Sanguinem proposuit Hippocrates l. de nat. pueri, & Galenus cap. 6. lib. 1. de sem. est enim purior & inculpata portio sanguinis menstrui, qui gratia nutritionis fœtus confluit in vterum, sed non eo modo, quo sanguis menstruus tempore menstruorum: tunc enim confluit potissimum per modum transmissionis, vt expultrix insurgat ad expellendum, nec attractrix aliqua e parte concurret: at dum nutritur fœtus, assiduo confluit, & potissimum attractus confluit a facultate attractrice fœtus. Subiectum huius facultatis attractricis est semen; quod Galenus dicit nutriri, non tamen est vera nutritio. Statutum ergo sit, fœtum sanguine nutriri. Sed præterea nutritur lacte. cap. quarto, libro decimo quarto, de usu part. com-
aphor. 37. sectio. 5. nam interdum fœtus tam copioso eget alimento, vt sanguis non sufficiat, præsertim quia fœtus nutritur sanguine dulcissimo & purissimo: vnde cum sanguis deficiat, merito tanquam simili nutritur lacte. Et hoc præcipue fit mensibus postremis, quibus fœtus est magnus, & copioso eget alimento.

*Quibus de
causis nati
parentibus
similes, vel
dissimiles
fiat.*

1.

2.

Postremo, proposuimus explicare causam similitudinis, & dissimilitu-
dinis. Similitudo consideratur secundum speciem, sexum, & effigiem: c. 2. & 5. lib. 2. de sem. Quoad similitudinem speciei; cum fœtus fiat e semine maris & fœminæ, & sanguine menstruo; spiritusque concurret, & spiritus potissimum pendeat e substantia materia, & hæc dominetur in fœmina (: nam præter semen adest sanguis menstruus :) fit rationabiliter, vt fœtus sequatur secundum speciem fœminam: vnde ex oue & hirco, nascitur ouis: e capra & ariete, caper. Sexus, sequitur semen robustum, secundum Hippocratem lib. de genitura. Si vir non admodum robustus, rem habeat cum fœmina non robusta, generabitur fœmina: si autem cum fœmina robusta, licet maris semen non sit robustum, ita tamen semen fœminæ aget in semen maris, vt ex hoc semine producaturs mas. Sic eadem fœmina cum vno viro producit marem, cum alio fœminam; prout mas habet semen magis vel minus robustum. Si ergo semen emittitur robustum & calidum, siue maris, siue fœminæ, generatur mas; si non robustum, fœmina. Hinc mas produciturs, dum fit conceptio in dextra

dextra matrice, & dum mas est robustior secundum dextrum testem. Et hæc omnia oriuntur ex vnica causa, quia in parte dextra est maior caliditas, & producitur semen robustius. In dextro enim latere positum est iecur, & propterea in illa parte venæ laxiores & completiores deducuntur. Sic etiam semen maris robustius & calidius, procedit a teste dextro. Hippocrates lib. de superfæt. Galenus cap. 5. lib. 2. de sem. Hinc secundum Hippocratem, mas concipitur, si testiculus sinister stringatur arcte, quantum citra dolorem fieri potest, vt cum imperu prodeat semen a dextro teste.

Cur autem gemelli modo sint mares, modo fœminæ, modo mas & fœmina; nulla alia est ratio, quam semen: si enim semen maris & fœminæ sit robustum, vterq; fœtus erit masculus: si amborum semen sit imbecillum, vterq; erit fœmina. Si autem maris semen sit robustum, fœminæ imbecillum; euenire potest, vt semen imbecillum, vincatur a robusto semine maris, & ita vterq; fœtus erit masculus. Si semen maris sit imbecillum, & fœminæ robustum, & semen maris vincatur a semine fœminæ; rursus vterq; fœtus erit masculus. Si robustum semen vincatur ab imbecillo alterius; (quia interdum robur est exiguum, imbecillitas autem intensa) tunc vterq; fœtus erit fœmina. Quod si maris semen sit varium, vt aliqua portio sit summe robusta, aliqua imbecilla; si quidem semen in prima eiaculatione est robustius; fieri solet, vt merito portionis robustioris generetur mas; merito imbecillioris, fœmina: vnde alter gemellorum est mas, alter fœmina. Aliquando in postrema eiaculatione adeo imbecillum est semen, vt fœmina concipiat fœtum duplicem, quorum alter mas est, alter monstruosus, & quãdoq; etiam mola: & hinc testata est experientia, fœminā peperisse simul & fœtum integrum, & monstrum; & quãdoq; post fœtum integrum, in vtero mansisse molam. Hoc iis euenire solet, qui plus iusto Veneri indulgent. Quoad similitudinem effigiei; explicandum, primo, cur infans interdum magis sit similis matri, interdum patri. Secundo, cur secundum aliquas partes infans sit similis patri, secundum aliquas matri. Tertio, cur infans quãdoq; sit maxime dissimilis. Quoad primum; huius causa recenseri videtur ab Hippocrate, in lib. de aere, & aquis: vbi causam transfert in vim seminis, & vim menstruorum, quatenus in his est spiritus, qui a toto procedit. Si ergo semen fœminæ sit robustius, fœtus magis similis est matri: si contra, patri. Et licet plerunq; semen maris sit efficacius; nihilominus præter semen fœminæ, adest etiam vis in sanguine menstruo: vnde si contingat fœminam esse robustam, & refertam sanguine probo spiritali, fit vt fœtus maxime assimiletur matri. Quoad secundum; cur fœtus secundum aliquas partes magis sit similis patri, secundum ali-

quas matri: in causa est vis seminis secundum partem spiritalem. Hippocrates lib. de genitur. cap. 1. lib. 2. de sem. Cum ergo semen procedat a toto, ab hac vel illa parte, ut a capite, a thorace, &c. si foemina sit robustior mare, secundum caput, mas autem sit melius constitutus secundum thoracem, quam foemina; infans secundum caput magis assimilatur matri, secundum thoracem magis patri assimilatur: ratio, quia semen a foemina procedens, procedit a capite robusto, & proinde a portione seminis, in qua est vis efficacior, quam in portione seminis maris. Quoad postremum; sciendum, cur foetus dissimilis gignatur. Causa autem refertur in vim seminis, ut procedit a capite forti, & fixae imaginationi destinato: nam ob vigentem imaginationem tanta vis semini tribuitur, ut concipiatur foetus, qui prae se ferat figuram illius imaginationis. Est autem duplex imago: altera, concurrit tempore coitus, altera post coitum. Tempore coitus est vis seminis, ut procedit a capite: post coitum, locum habet, non in patre, sed in matre tantum, quoties mater obiectum aliquod concipit, ut causa illius fortis imaginationis vis tribuatur, non semini, sed sanguini menstruo, & potissimum primis diebus.

*Signa foecunditatis.
2. In foemina.*

His explicatis, cognoscendum est, num foemina sit foecunda, vel sterilis. Secundum Hippocratem lib. de superfœt. & aphor. 59. & 62. sect. 5. primum foeminam lavare oportet, post menstruas purgationes, & galbanum igne coctum vtero applicare, & foeminæ ventri alligare; deinde post 6. aut 8. horas, oportet experiri, an in vertice foeminæ appareat odor galbani, nec ne: si appareat, foemina est foecunda. Idem explorabat Hippocrates suffumigiis e myrrha, aromatis; foeminam ita ligabat, ut non posset per infernas partes suffumigium euaporare: & si ad os odor perducebatur, dicebat, foeminam esse foecundam; si minus, sterilem: nam dum odor galbani perducitur ad caput, signum est, uterum non esse dyscratum, nec obstructum, nec durum.

3. In mare.

Num mas foecundus sit; ex vrina & semine cognoscitur. In vrina maris, secundum Auicennam, hordeum est macerandum, deinde hordeum illud sepeliendum; & si germinet, indicium est foecundi maris. Probat etiam, ut in vrinam immittatur sulfur viuum, & vrina aliquandiu seruetur: si enim putrescente vrina generetur vermis, statuendum est virum illum esse foecundum; si minus, sterilem. Addit etiam Auicennas, præcipiendum esse, ut mas mingat super lactucam, quæ si non exarescat, indicat marem foecundum. Quoad semen, cum Auicenna & Aristotele cap. 6. lib. 3. de gen. animal. si maris semen proiciatur in aquam, & descendat; mas foecundus est: quia semen crassum & ponderosum, bonum.

Num

Num autem aptitudo sit ad procreandum mares, vel fœminas, ita cognoscitur, e com. 27. sect. 4. lib. 6. epid. nam in mare, in ætate adolescentiæ dexter testiculus prius turgescit, & mamma in fœminis: dextra enim pars, ut robustior & calidior, maxime confert ad generandum marem: præterea qui sunt calido temperamento; potius mares procreant.

Num quis aptus sit ad procreationem maris, vel fœmina.

Cognoscitur autem fœminam concepisse, e cap. 2. lib. 1. de sem. & cap. 3. lib. 3. facult. natural. quia fœmina in coitu quodammodo persentit uterum conuelli & retrahi; quia fit attractio, & retentio seminis: nec enim fieri potest conceptio, nisi attrahatur & retineatur semen. Mas etiam conceptionem aliqua e parte, sed raro, potest animadvertere: sentit enim mas in coitu, pudendum ab utero retrahi, ac si a cucurbitula retraheretur. Obstetrices os sentiunt clausum, citra tamen duritiem: ubi enim durities, occlusio est morbosa. Præterea aphor. 41. sect. 5. si post assumptam mulsam, fœmina in ventre tormina sentiat, facta est conceptio: quia ob uterum clausum flatus, qui excitantur a mulla, non habent liberum exitum. Imprægnatio etiam cognoscitur ex angustia oris uteri (aphor. 54. sect. 5.) quæ etiam perseverat; nam si non duret, fit abortus. Præterea indicatur e vertigine, dolore lumborum, e cibi fastidio, e nausea, vomitu, pica, e vitiiis noxisque ventriculi, quia hic compatitur in gestatione uteri: deinde e suppressione menses; unde adest corporis grauitas, languor, desidia: quæ tamen symptomata apparent citra horrorem & febrem aph. 61. sect. 5. c. 7. l. 1. de sympt. caus. c. 5. l. 6. loc. aff. Interdum tamen & prægnantibus menses fluunt; aliquando etiam albicantes menses: quia materia hæc egreditur per venas non uteri, sed ceruicis uteri, & maxima cum utilitate fœtus. Ex Hipp. lib. de nat. pueri, indicatur fœtus in utero, e motu quem fœminæ in utero sentiunt, citra dolorem, quia non fit a flatu. Præterea vbera intumescunt, quia lacte replentur. Item, cum Hipp. lib. de superfœt. indicatur ex oculis albidis: quia dum fœtus est in utero, sanguis copiosus, & spiritus copiosus confluunt in uterum, ut reliquæ partes non ita spiritu abundant. Addit Auicennas, urinam; quæ in principio decolorata est, in ultimis mensibus coloratior fieri: in postremis enim mensibus ob magnitudinem fœtus comprimuntur vasa, viscera, plus iusto vnitur calor, & ita lotium magis coloratum euadit.

Facta cœceptionis signa.

Quoad signa sexum indicantia, Hipp. ad distinguendum fœtum masculinum a fœminino, l. de superfœt. dicit; masculinum indicari, si mamma dextra magis turgescat, & prius turgescere incipiat, quàm sinistra: significatur enim fœtum residere in uteri dextro. Præterea mutatio percipitur in oculis: si enim a statu naturali maior sit facta mutatio in dextro; indicatur masculus. Sic & e colore: e cō. aph. 42. sec. 5. si fœmina gerat masculum, magis est colorata: quia

Signa sexum indicantia.

virtute caliditatis maris, totum fœminæ corpus magis incalescit, & bene coloratum euadit: hilarior quoq; est mulier, & ad omnia magis prompta: dum progredi incipit, dextrum pedem proponit: pulsiùs dextræ manus validior: Quod si tamen fœmina in victu delinquat; potius decolorata euadit. Indicatur etiam masculus e motu validiore. Hoc tamen signum fallax est, si fœtus masculus sit imbecillis; nam tunc cum impetu moueri non potest: signa autem tunc assunt fœtus imbecilli; de quibus suo loco. Potissimum autem fœminæ obseruabunt motum in dextra parte. Indicatur etiam e lacte, secundum Hippocrat. lib. de steril. si enim lac proiectum supra folia condensetur, masculum indicat, quia vegetum calorem significat.

Signa numeri fœtus.

Oportet etiam cognoscere an in vtero fœtus sit vnus, vel multiplex. Gemelli assunt, si venter præter consuetudinem intumuerit. Solet etiam accidere, vt mulier duos fœtus gerens, vnum pariat; & nisi obstetrix sit diligens, alter fœtus relinquatur in vtero: tuncq; periculum est, ne mulier pereat. Hinc igitur iubet Auicennas, vt inspiciatur prioris infantis vmbilicus: & si appareat ruga, vel nodus, statuendum, adhuc alium fœtum restare in vtero. Si gemelli assint, qui eodem tempore concepti sint; eodem etiam tempore pariuntur. Cognoscuntur eodem tempore esse concepti, si os vteri prorsus fuerit clausum: nam in superfœtatione non exacte clauditur. Hoc etiam deprehenditur, quia post primam conceptionem, non fuere signa nouæ conceptionis.

De Sterilitate.

Generatio.

Definitio.

Causa efficiens.

Dyscrasia.

ERGO quoad conceptionem morbosam; primum agendum de conceptione ablata, quæ Sterilitas dicitur. Generatur, quia aliquid morbificum occurrit vtero, vicuius ita frustratur conceprix, vt prorsus aboleatur conceptio. Hoc ergo malum nil aliud est, quam functio ablata vteri, dependens a frustratione conceptricis. Forma est functio ablata; nimirum symptoma, quod neq; est effectus, neq; opus, sed actio ablata. Causa efficiens, est frustratio conceptricis. Frustratur facultas, vel quia læditur, vel ob Errorem externum. Læditur necessario ob morbum vteri: quia hæc facultas pro subiecto habet partem viuentem, nimirum vterum. Facultas læditur, quia Labefactatur, vel Impeditur, cap. 1. lib. 3. de symp. caus. Labefactatur ob intemperiem: impeditur ob malam compositionem, & solutam vnitatem. Intemperies potest esse quælibet, si sit insignis: aphor. 62. sect 5. Frigida intemperies bifariam concurrere solet, primo immediate, & hinc statui potest morbus: secundo mediate, id est, per medium morbum.

motum in mala compositione; ut aliqua e parte intemperies frigida habeat locum causæ morbificæ. Declaro. Frigida intemperies est causa immediata sterilitatis, dum ita agit in semen, ut, cum in conceptione concepatrix vis in semine existens excolatur; contra frigiditate vis seminis magis sopiatur, & etiam exstinguatur. Mediate autem concurrit, dum ob intemperiem frigidam uteri corpus densum euadit. Calida intemperies semen torrefacit & exurit; ut vis in semine existens dissipetur. Humida intemperies vim seminis obruit; unde ob insignem humiditatem retentrix læditur, ut semen non contineatur. Sicca intemperies absumit pabulum caloris, qui est instrumentum conceptricis; unde, dissipato pabulo, calor dissoluitur, & concepatrix oriatur. Hæ intemperantiæ sunt in causa sterilitatis, dum sunt intensæ. Et interdum sunt Natiuæ; interdum Ascititiæ.

Quoad malam compositionem, hæc est mala conformatio, magnitudo vitiosa, vitiosus situs. Mala conformatio, est superficies uteri lævis, non aspera: & hæc vel natiua, vel ascititia: natiua, quando foemina tempore etiam statuto non fruuntur menstrua purgatione; unde, cum non aperiantur orificia vasorum, uterus secundum internam superficiem est adeo lævis, ut non possit semen continere; & proinde non fieri possit conceptus. Ascititia fieri solet post vlcera, quæ ad cicatricem perducuntur. Sed hæc læuitas, non ita potest causa esse sterilitatis, ut prior; quia non pertinet ad totum uterum, sed ad unicam tantum partem exigua, quia vlcus uteri magnum curationem non admittit. Præterea, quoad conformationem; est vitium in meatibus: nimirum vel immodica apertio, nam dum os uteri nimis est reclusum, semen contineri nequit; secundum Hippocratem lib. de genit. vel angustia, & potissimum compressio; quandoque etiam constipatio. Compressio recensetur ab Hippocrate lib. de superfæt. & lib. de natur. mul. & aphorism. 46. sectio. 5. & fit ob immodicam pinguedinem omenti. Constipatio est, quando membrana annascitur ori. Præterea morbus est in meatibus, non modo oris uteri, sed etiam vasorum uteri, quæ vel seminis sunt, vel alimenti, id est, sanguinis. Si fuerint vasa seminis, quandoque nimium recluduntur, ut fieri solet in gonorrhoea, ut ab immodico fluxu seminis virile semen corrumpatur, nec possit hære. Vitium est etiam, si hæc vasa nimium occludantur; quia attractrix uteri, non potest semen muliebrem attrahere, ob angustiam & constrictionem illorum vasorum. Quoad vasa alimenti, pariter vel recluduntur, vel angustantur. Si recludantur, conceptio aboletur: quia ob assiduum influxum sanguinis, semen hære non potest.

Mala compositio.
1.

M m m m m

test. Quod si nimis angustentur, neq; tunc potest hærere; quia desiderantur cotyledones.

2. Quoad magnitudinem; est morbus in magnitudine potius aucta, ut est tumor quilibet vterum occupans, siue sit inflammatio, siue erysipelas, siue carbunculus, cancer, œdema, scirrhus, siue etiam tumor flatulentus, siue aquosus, ut contingit in hydrope vteri: de quibus in malis ventriculi diximus. Hi tumores vel occupant Sedem vteri, vel Ceraicem: & si fundus sit affectus, semen non detinetur, sed effluit: si occupetur vterus secundum ceraicem, semen non attrahitur. Notandum autem circa flatulentum tumorem & aquosum, falsum esse, horum tumorum, vel materierum, a quibus hi tumores producuntur, unicam esse sedem: nam quandoq; materia in vtero colligitur; quandoq; in vesicis, quæ præter naturam in vtero generantur (quia si in iecore generantur, multo magis in vtero: ut Aetius non sit reprehendendus) & quandoq; hæ materia colliguntur inter vteri tunicas; ut colligere licet ex Hippocrate, in lib. de nat. mul. interdum etiam hæ materia in vteri capacitate continentur, ore vteri occluso.

Præterea est vitium in vitioso situ, cum Hippocrate in lib. de steril. qui situs potest esse vitiosus & sursum, & deorsum. Deorsum, quando sit procidentia vteri, secundum dextram, & sinistram partem. Causam situs vitiosi, & præsertim sursum, Galenus cap. 5. lib. 6. loc. affect. dicit, esse repletionem, & proinde tensionem ligamentorum, ut in suppressione mensium. Ferrius voluit causam esse laxitatem ligamentorum, non tensionem: dum enim ligamenta laxantur, vterus liberum habet motum, & proinde noxia fugit, iucunda persequitur. Hæc erroris plena sunt: nam dum fœminæ patiuntur vteri procidentiam, & ascensum; situs stabilis est, qui mutari non potest, siue iucunda, siue iniucunda adhibeantur, nisi præsidia habeant vim euacuandi. Aduersatur etiam Hippocrati; qui voluit in ascensu vteri conceptionem aboleri, quod vterus non possit moueri, ita ut nequeat semen attrahere. Id quidem verum est, quandoq; fieri posse, ut vterus modo in vnam partem, modo in aliam moueatur. Sed hic situs non est stabilis, quia non pendet a repletionem ligamentorum. Statuendum ergo cum Galeno, si tendantur ligamenta, sursum attolli vterum: ut, si æqualiter repleantur, attollatur sursum vterus, nec magis ad dextram, quam sinistram vergat: at, si repleantur vincula dextræ partis, vterus situm habet in dextra parte, & in eam mouetur. Et hoc vitium ab Hippocrate vocatur distorsio vteri, quando magis declinat ad alterutrum latus. Vteri situs deorsum vocatur descensus vteri: & si maxime descendat, vo-

dar, vocatur prolapsus; procidentia. Hoc vitium fit laxatis ligamentis, minus in descensu, magis in procidentia, ut euenire solet in difficili partu. Impeditur etiam facultas ratione vlceris, vi cuius semen nequaquam detineri potest, ut proinde aboleatur conceptio. *Ulceris.*

Alia vero e parte frustratur conceptrix ob errorem externum: qui *Error ex-* potissimum petendus est a semine; quia conceptio secundum naturam *terna.* celebratur, cum conceptrix agit in semen fecundum. Quare error externus est desumendus a vitioso semine. In semine oportet perpendere, & Generationem, & Eiaculationem.

Quoad generationem seminis; vitium est ratione causæ quandoq; Internæ, quandoq; Externæ. Interna, est mala totius corporis dispositio: unde hydropicæ vix possunt concipere. Quoad externam causam; Hippocrates in lib. de genitur. proponit sectionem arteriarum post aures; tunc enim cerebrum copioso spiritu privatur, quo fit ut a cerebro non demittatur semen fecundum, quod tamen, ratione spiritus agentis, necessario procedere debet a partibus principibus, & proinde a cerebro. Præterea inter externas causas recensere licet ebrietatem; nam copiosi spiritus petunt potius caput, quam internas partes.

Quoad eiaculationem seminis; vitium est penes causas Externas, & Internas. Internæ, sunt vitia, quæ pertinent ad testes, & potissimum maris, & ad penem maris, & ad vasa seminaria maris & fœminæ. Vitium testium proponit Hippocrates aphorif. 63. sectio. 5. Galenus eum aphorismum Hippocrate indignum arbitratur. Sed non intellexit. Cum enim in aphorismo 62. Hippocrates proposuisset causas sterilitatis e parte fœminæ, quæ spectabant ad dyscrasias vteri: in 63. inquit, similiter in maribus; innuens, sicut vteri dyscrasia est in causa sterilitatis, ita dyscrasias testium maris esse causas sterilitatis: proponit enim quatuor dyscrasias, primo humidam, non totius hominis (in hoc enim fuit deceptus Galenus) sed testium maris. Si enim in 62. aphorismo locutus est de intemperie non totius fœminæ: sed tantum vteri; fuit pariter necessarium, ut in hoc aphorismo loqueretur de intemperie non totius maris, sed tantum testiculorum. Respiciens ad humidam intemperiem, ait, sterilitatem fieri, quoniam propter corporis testium raritatem spiritus extra fertur, ut semen non transmittatur ad os vteri. Quoad siccam intemperiem, ait, aboleri conceptionem, quia propter spissitudinem humoris non exit foras. Ob testium frigidam intemperiem, semen non incalescit, sed torpidū euadit, unde ad os vteri transmitti nequit, sed colligitur in testibus. Ob caliditatem semen plus iusto torretur, cogitur & crassescit, ut nequeat eiaculari.

Quoad vasa seminaria, vitium est in angustia, vi cuius semen non potest eiaculari. Hæc autem angustia, siue sit obstructio, siue compressio, occupat vasa, non prope vterum, non vt inseruntur in vterum: quia angustia in vasis vbi vtero inseruntur, est morbus vteri, de quo diximus antea. Quoad vitia penis; est angustia, vi cuius impeditur seminis eiaculatio: est quandoque longitudo immodica, vi cuius diutius moratur semen, antequam in vterum transmittatur. Hanc eandem noxam patitur semen, propter obliquitatem penis. Ob breuitatem etiam immodicam, non potest semen eiaculari, vt decet. Quoad externas causas; error est in tempore eiaculationis: nam nisi eiaculatio vtriusque ferme fiat eodem tempore, non fit conceptio. Et hoc obseruant perfidi homines, qui concumbentes nolunt conceptionem fieri. Error etiam potest fieri ab externa causa, vt ab odio: hoc enim si adest, vix fieri potest conceptio.

Differentia.

Quoad differentias a causa efficiente. Fit sterilitas & aufertur conceptio, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Si læsa facultate; vel Labefactata ob intemperiem vteri, vel Impedita ob malam compositionem, vel ob solutam vnitatem. Si autem ob errorem externum; hic desumendus est e seminis vel Generatione, vel Eiaculatione.

Signa.

Signa morborum vteri, intemperierum, tumoris, peti possunt e malis ventriculi. Malum autem hoc in genere non difficile noscitur, e signis conceptionis, antea traditis. Cum Hippocrate aphorism. 59. & 62. sect. 5. facile cognoscuntur intemperantiæ vteri, præsertim e suffumigiis aromaticis.

Indicationes.

In præsentia sufficit præsidia proponere, quæ respiciunt vterum, secundum eius proportionem, quæ requirit vterinum remedium. Calor vteri, indicat calorificum, vniens & conseruans calorem vteri. Præseruatoria autem respiciunt non proportionem & calorem vteri, sed sensum vteri exquisitum; hic indicat obtundens sensum: quia non dirigitur ad conseruationem, veluti vitale, sed ad destructionem. De præsidiis quæ sumuntur a morbo, id est, a dyscrasia, mala compositione, vlcere, item a semine; alias suo loco agitur.

Prognostica.

Vitium hoc non est contemnendum, quia agitur de speciei discrimine. Pro vi morborum & causarum, quandoq; bene sperandum est; aliquando prorsus desperandum. Et hoc loco digrediendum esset circa vim intemperierum, circa vim tumoris & solutæ vnitatis. Quorum prognostica e malis ventriculi petenda.

Hippo-

Hippocrates in lib. de superfoet. probat in foeminis venæsectionem, *Curatio.*
bis in anno, secundum manus & pedes: nam respexit ad principale indi- *Venasectio.*
cans, ad foeminas quæ non concipiunt, quia sanguis in corpore exsuperat.
Cum ergo malum perseveret, expedit bis in anno venam secare. Et cum
redundet in toto corpore, nec impetum habeat in uterum; recte proba-
tur sectio venarum brachii, & pedum. Vnde vulgares errant, qui asserunt
foeminas steriles euadere, si iis venæ pedis pertundatur. Quod est contra
Hippocratem, rationem, & experientiam.

Vnicum proponam medicamentum, quod ex iis componitur, quæ *Roborans*
proportionem, & calorem uteri respiciunt: ℞. rad. maioris testiculi, id est, *uterum.*
satyrii, dentis apri, testiculorum vulpis, apri, matricis suille fecunda, coaguli
leporis, ana ʒj. macerentur in lacte mulieris fecunda: sileris, hormini, erysimi,
eruce, saluæ, pastinacæ sylvestris, ana ʒij. (Et hac basin constituunt.) Ad-
iuuantia addantur; bacc. iuniperi, xyloal. galliæ moschata, cyperi, caryophyll.
ana ʒß. succi seu liquoris nucis muschata ʒij. (huius ratione medicamentum
facile perducitur in uterum.) Conserua e floribus citri ʒiiij. Cum syrupo de cor-
ticibus citri, fiat electarium, cuius dosis a ʒj. ad ʒß.

CAPVT VI.

De Monstro.

FORMATRIX, dum foetum formare nititur, dupliciter errat: vel
enim formatio deprauatur, & fit Monstrum; vel aufertur, & fit
Mola. Monstrum autem hic dicimus, quod raro accidit, & re. *Nomen.*
cedit ab effectibus consuetis, non ad bonum, sed ad malum, tur-
pe, deforme. Generatur, quia aliquid noxium utero occurrit, vi cuius *Generatio.*
necessarium est, ut actio formatricis deprauetur. Monstrum ergo est ani- *Definitio.*
mal in utero genitum, a deprauata formatrice. Animal dicitur; ad diffe-
rentiam molæ, quæ non viuit vita animalis. In utero ad differentiam ani-
malium, quæ in aliis partibus generantur. A deprauata formatrice; ad
differentiam animalis non monstrosi; ad differentiam foetus probi & in-
culpati. Monstrum enim est opus quoddam contra naturam: quare ne-
cesse est, ut consequatur aliquam actionem læsam, quæ nihil aliud esse
potest, quam formatio deprauata. Læditur actio, quia facultas læditur. *Causa efficiens.*
Hoc ergo loco formatrix frustratur. Facultas frustrari potest Læsa facul-
tate, vel ob Errorem externum. De hoc autem diu anceps fui: nam ubi *directio, de*
læsio facultatis, ibi necessario morbus: & ubi morbus, ibi necessario *subiecto for-*
matricis.

subiectum pars viuens, quia morbus & sanitas sunt passionēs corporis viuentis. Facultas formatrix, non videtur pro subiecto habere vterum; quia hic est subiectum conceptricis: Si autem formatricis subiectum sit semen, cum sanguine menſtruo; hæc, quia contenta sunt, non viuunt, & propterea non possunt esse subiectum morbi. Quare, si formatrix frustratur, statuendum frustrari tantum ob errorem externum? Pro veritate dicimus, formatricis subiectum inter initia, & potissimum ante sextum diem, non esse viuens: vnde Hippocrates genituram appellat, non fœtum: post hos dies, licet fœtus non sit formatus, quia non perficitur ante triginta dies, imo fœmina non nisi post triginta sex dies formatur: igitur post sextum diem, cum fœtus incipiat viuere vita plantæ, est subiectum formatricis, est subiectum viuens.

*Formatrix
statuitur ob
ineptiā ma-
teriae d. g. j. s.
61.*

Et secundum hanc rationem statuere licet, formatricem lædi vel frustrari ob morbum, qui est morbus fœtus, non vteri; & quidem fœtus, vt viuunt vita plantæ, non animalis. Sed cognoscendum est, quod vitium esse possit in facultate formatrice. Quidam igitur voluerunt, monstrum esse erratum non ratione agentis vniuersalis, sed particularis; vt proinde aliqui dixerint, vitium esse & errorem ratione materiæ, vt refert Philosophus text. octuagesimo secundo, lib. secundo, physicæ acroaseos, & cap. quarto, libro quarto, de gen. animal. quidam dixerunt monstrum esse errorem naturæ; quemadmodum enim errores fiunt in arte, ita etiam in natura. Galenus cap. 9. lib. de caus. morb. cap. 2. lib. 2. de diebus decret. videtur asserere, monstrum esse errorem naturæ. Ego statuo agens nec vniuersale, nec particulare errare posse: & proinde monstrum non esse errorem naturæ siue vniuersalis, siue particularis. Proprium vegetabile, vis formatrix in semine residens, quæ est agens particulare, dirigitur ab agente vniuersali, ab intelligentia non errante: & cum hæc vis formatrix agat in materiam, secundum dispositionem materiæ; necessarium est, vt opus & effectum producat, ita vt nequaquam aberraret; imo aberraret, si, agens in materiam certo modo dispositam, efformaret quid præter dispositionem illius materiæ. Sed hoc efficere non potest: igitur natura nec vniuersalis, nec particularis potest aberrare. Sed cur ab Aristotele & Medicis monstrum statuitur inter errores externos? Per errores, intelligunt effectus noxios.

*Monstrum
duplex.*

Porro monstrositas & praua efformatio potest esse duplex; primo, secundum speciem; deinde secundum compositionem tantum. Secundum speciem; quando fœminæ concipiunt animalia bruta, & serpentes quandoque pariunt. Vnde hæc conformatio diuersa est ab illa, in qua editur fœtus.

foetus humanus, sed qui caput habet vitulinum; quod caput, ut colligitur e Philosopho, non est caput vituli, sed humanum, licet figuram habeat vituli. Sed quandoque, ut dixi, generantur animalia, quæ prorsus & vere sunt extra speciem humanam. Datur etiam aliud monstrum, in quo non est dissimilitudo secundum speciem; dum scilicet foetus humanus est, sed solum secundum compositionem. Quoad causas monstri: Monstrum secundum speciem semper fit ob errorem externum, non ob morbum. Cum autem error externus capiatur a semine, a sanguine, & utero: vitium potissimum petendum est a semine: quod vitium duplex est; primum, quando foemina attrahunt semen bestiarum. Sed quandoque etiam fieri potest e vi seminis, quæ imprimitur ob fortem imaginationem; interdum enim tantum potest imaginatio, qua parentes bestias concipiunt, ut semini per spiritus tanta fiat impressio, ut bestiae formantur. In eadem autem specie, quandoque potest frustrari facultas ob morbum post primos dies, ob intemperiem, & præsertim frigidam; nam cum vis formatrix egeat calore robusto ad formandum foetum; si foetus nondum efformatus iusto sit frigidior, facile formatur foetus monstrosus.

Quoad monstrum secundum compositionem; fieri solet monstrum, quia error est in compositione, id est, in cōformatione, magnitudine, numero, situ. Quoad malam conformationem; quandoque inæquales sunt partes, quia semen est iusto crassius, est intemperatum: quod fit, ut etiam ob intemperiem & inæqualitatem male figuretur foetus. Et hoc testatur Galenus cap. 14. 15. art. med. ubi vult rationi consonum esse, figuram ob materiae vitium, & ob potentiae imbecillitatem, vitari: non quod hoc accidat errore formatricis; sed per potentiae imbecillitatem insinuavit calorem debilem. Cum Hippocrate etiam in lib. de genit. figura quandoque, sed rarissime vitari potest, causa vteri: quando uterus inæqualis est, & potissimum secundum substantiam. Fit etiam error quandoque in magnitudine aucta, quandoque imminuta: aucta; cum materia sanguinis est iusto copiosior, & præsertim, si cum copia est connexa prava materiae qualitas. Fit error in magnitudine imminuta, e defectu seminis, sanguinis, e parte vteri: sed hoc rarissimum est, quia uterus est extensibilis. Aduertendum autem, vel totum foetum esse paruum, si simpliciter deficiat sanguis, vel magis secundum vnum membrum, prout semen procedit a parte imbecilli: ut reperiantur foetus, qui exiguas habent partes, veluti parentes. Præterea est vitium in numero deficiente & excedente: Deficiente; dum est error in sanguine; nam ubi hæ materiae

*Monstrum
secundum
speciem.*

*Monstrum
secundum
compositionem.
T.*

II.

III.

deficiunt, fieri potest, vt foetus fiat aliqua parte orbatus. Notandum cum Hippocrate in lib. de semestri partu, nasci pueros aliqua parte orbatos, sed propter abscessum, qui foetum afficit octauo mense, sed non est vitium formationis, vis enim formatrix perdurat ad quadragesimum secundum diem.

IIII. Postremum vitium circa monstrum est vitiosus situs. Quandoque enim fit, vt iecur locetur in parte sinistra, lien in dextra. Philosophus causam reddens, cap. 4. lib. 4. de gen. animal. dicit, non aliam esse causam, nisi quia cum impetu materia ad indecentes locos defertur: vt, si portio sanguinis, e qua confici debet iecur, propellatur in sinistram partem, fit monstrum, in quo est vitium secundum situm.

Differentia. Differentiae sumi possunt a forma, & causa efficiente. A forma; vt animal hoc monstrosum vitiosum est redditum secundum malam compositionem, id est, secundum confirmationem, magnitudinem, numerum, & situm. Quoad causam efficientem. Formatrix frustratur vel laesa facultate, id est, ob vitium sanguinis, vel seminis, vel quandoque etiam vteri.

Signa. Monstrum in genere oculis conspicitur: vt & differentiae a forma. Efficientis causae differentiae; cognoscuntur e signis indicantibus vitia parentum, vel e parte seminis, vel e parte sanguinis menstrui, vel e parte vteri.

Indicationes. Quoad praesidia: in monstro genito vitium tollendum est: verbi gratia, sextus digitus. Deinde prohibendum est, ne monstrum generetur: quod consequimur, adimendo vitia e parte vel seminis, vel sanguinis, vel vteri: verbi gratia, si immineat monstri generatio a frigidiori semine, orietur indicatio calefaciendi corpus, vt gignatur semen non ita frigidum, &c.

Prognostica. Vtrumque autem praestare est possibile, & quandoque impossibile. Quantum ad inhibitionem generationis noui monstri; si immineat ex imaginatione parentum, e mala viuendi ratione, possumus polliceri inhibitionem. Si autem immineat ob intemperies antiquas parentum, ob prauitatem vteri, & inaequalitatem substantiae vteri; impossibile est, vt aliquid boni polliceamur. Pariter, quoad monstrum iam genitum; si sextus digitus sit, facile potest amputari. Si mala conceptio secundum nervos opticos, secundum meatum auditorium, vt infantes nascantur surdi, caeci; actum est. Ex his facile potestis colligere, quandoque scopos facile posse absolui, quandoque nequaquam.

Curatio. Materiae sunt variae: causa sexti digiti; confugiendum ad materiam cheirurgicam. Ad inhibitionem generationis noui monstri; si imminet:

per e mala viuendi ratione; bona victus ratio constituenda. Et sic de reliquis.

CAPVT VII.

De Mola.

PER MOLAM exquisitam intelligimus carnem quandam rudem, in- *Nomen.*
formem, quæ est vita prædita; ad differentiam tumoris durioris vte-
ri, quem aliqui medici, sed improprie nuncupant molam. *Generatio.*
Generatur, quando aliquid morbificum vtero occurrit; vi cuius, quod concipitur,
formari nequaquam potest, ut idoneum sit ad formam animalis suscipien-
dum. Mola igitur est caro præter naturam in vtero genita, procedens *Definitio.*
a formatione ablata. Est caro præter naturam quia officit, licet vita sit
prædita. capit. decimotertio, libro decimoquarto meth. Diximus, in vte- *Causa efficiens.*
ro: ad differentiam carnis, quæ potest in aliis corporis partibus generari.
Tandem diximus, procedere a formatione ablata, ad differentiam molæ
nothæ, id est; tumoris duri, quem Aëtius vocat molam, qui non proce-
dit a formatione ablata. Porro formatio hæc aboletur; secundum Hippo-
cratem lib. de morbis mul. ob crassam genituram: non enim molâ gigni-
tur citra permissionem seminis maris, cap. septimo, lib. decimoquarto, v. *scilicet d. Hippocr. lib. 1. de morbis mul. lib. 7.*
part. Quod si quandoque virgines pariant molam; non est mola exquisi-
ta. Quare genitura crassa est in causa: nam huius ratione ea fit conceptio,
ut vis formatrix, principium illud vegetale, quodammodo obruatur, ut
non possit formare. Hoc etiam Aristoteles libro 4. de genit. animal. pro-
ponit; ubi vult molæ causam esse humorem concoctu difficilem: qui ni-
hil aliud est, quam crassus succus, vel humor. Auicennas proponit multi-
tudinem materiæ, a qua scilicet vegetale principium obruitur. Præterea
addit in causa molæ esse coitum, in quo matrix comprehendit aquam mu-
lieris, & extendit eam cum nutrimento, & propter defectum virtutis ma-
sculi non fit conceptio, ut foetus formari possit. Per quæ verba voluit si-
gnificare, defectum non tantum e parte sanguinis menstrui, sed etiam e
parte seminis: dixit enim fieri propter defectum virtutis masculi, id est, se-
minis maris. Molâ ergo est morbus in numero aucto, quod vitium fit ra-
tione formatricis ablata: frustratur autem formatrix ob errorem exter-
num, id est, ob vitium Seminis, vel Sanguinis.

De differentiis.

Differentiæ sumendæ sunt a loco, & causa efficiente. A loco; ut residet *Differentia.*

Nnnnn

in vtero, secundum Vnam, vel Alteram partem. Ab efficiente; vt fit vitio Seminis vel Sanguinis, maris aut fœminæ.

De Signis.

Signa.

1. Mola in genere indicatur, cum Hippocr. de morb. mul. e tumore ventris inferioris, qui minor est, quam in muliere vterum gerente, sed tumor producit ad eam magnitudinem, ad quam producit, dum mulier fœtum gerit, vsque ad octauum mensem. Licet ergo tumor sit minor, est tamen cum maiore sensu grauitatis, quam quando fœminæ fœtum gerunt: quia fœtus ratione portionis serosæ, in qua innatat, non est ita pöderosus,
2. vt mola: præsertim, quia mola est substãtia satis crassa, dura, & grauis. Præterea indicatur, quia non adest in ventre conspicuus motus: infans enim moueri incipit, mas tertio, fœmella quarto mense; quo exacto, si venter intumescat, & motus non persentiatur, coniiciendum est, adesse molam.
3. Hoc etiam cognoscitur, si, dum mulieres mouentur de latere in latus, sentiunt, propter descensum materiam illam moueri; sed citra motum sui corporis nullum animaduertunt motum. Addit Hippocrates, mammas tumidas euadere, sed lac non adesse: dum enim mola adest, ita refrigeratur vterus, vt vbera in cõsensum trahantur, vt nequaquam possint sanguinem in lac conuertere: & hoc est euidentissimũ signum molæ. Præterea etiam cognoscitur, quia procedente tempore fœminæ sentiunt aliquem dolorem in imo ventre, quem non sentiunt, dum vtero gerunt. Quoad signa differentiarum: num pars vteri dextra vel sinistra sit affecta; indicabit noxa, quæ in vna magis quam altera parte sentietur. Vtrum fiat vitio patris, vel matris; cognoscitur e signis indicantibus vitia patris, vel matris.

De Indicationibus.

Indicationes.

Mola, vt substantia toto genere præter naturam, indicat eradicans. c. 13. l. 14. meth. Sed quia non cedit remedio eradicanti ob duritiem, & crassitiem, indicat molliens, & attenuans, Et quia his tuto vti non possumus, nisi totius rationem habuerimus; iccirco toti prospiciendum.

De Prognosticis.

Prognostica.

Secundum Philosophum c. 7. l. 4. gen. animal. & Hippoc. l. 1. de morb. mul. interdum durat quinq; aut plures annos: sæpe autem quatuor menses. Et potissimum bene est sperandum, si non vnica est mola, sed plures: nam, si vnica; magis hæret, & ad maiorem magnitudinem perducitur, ita vt, secũdum Paullum, periculum immineat hydropis. Secundum Hippocratem, si mola est antiqua; curatio non nisi cum prædictione suscipienda.

De Cura-

De Curatione.

Quoad materias: Auicennas secatur venam cubiti & pedis, quia scilicet *Curatio.*
 sanguis redundat in foemina, & habet urgentis rationem: nam cum oportet *Cheirurgia.*
 admodum calidis uti, posset fieri ad uterum attractio a toto, unde in
 utero excitaretur inflammatio. Per venæ sectionem etiam adimitur ali-
 mentum molæ, quæ sanguine nutritur. Et cum per phlebotomiam mo-
 ueatur mola, non ita resistit expultricī. Secantur autem venæ supernæ &
 infernæ, propter sanguinis subsistentiam supra & infra uterum. Hippo-
 crates l. i. de morb. mul. probat cucurbitam scarificatam, applicatam ute-
 ro, ad laterum mollitudinem, & probat detractionem copiosi sanguinis;
 quia respicit sanguinem circa uterum existentem, qui assiduo attrahitur
 a mola pro nutritione: quo fit, ut cum copiosus sanguis attrahatur, copio-
 sus sit euacuandus: & præsertim quia medici est institutum, ne mola nu-
 triatur, sed priuetur sanguine. Applicat utero ad laterum mollitudinem,
 propter sanguinis subsistentiam circa uterum.

De Medicamentis.

Præsuppositis medicamentis totum respicientibus, descendemus ad pri- *Medica-*
 uata: quibus non utendum, si assit prohibens, id est, materia replens to- *menta.*
 tum. Mollentia ergo, verbi gratia, fomenti forma parentur *ex althea, mal-* *Mollentia.*
lea, erad. cucum. agrestis, e pinguedinibus, adipibus. Hoc tempore expedit et-
 iam detinere *emplastrum diachylon cum gummis, de meliloto,* quæ pectini,
 perinæo, & posteriori etiam parti applicetur. Probantur etiam attenuan- *Attenuan-*
 tia: quæ ob caliditatem, & tenuem substantiam, tum materiam crassam at- *tia, & ex-*
 tenuant, tum expultricem irritant ad expellendum. Unde ab Hippocrate *pultricē irri-*
 lib. i. de morb. mul. similiter probantur & assumpta, & applicata. Exhibe- *tātia, id est,*
 bitur ergo *dictamnus Creticus, & castorium cum vino: Verbi gratia, ℥. ca-* *mensos du-*
storu ℥℥. dictamni Cretici ℥℥. cum vino odorato dulci exhibeantur, ut vis me- *centia.*
 dicamentorum promptius perducatur ad uterum. Aëtius etiam probat
odoramentum eruta & aceto. Auicennas probat quæ abortum efficiunt:
 unde licet applicare *fel bouinum, cum filice foemina.* Hippocrates lib. i. de
 morb. mul. probat *clysmum ex acris,* id est, ex iis quæ possunt menses pro-
 uocare. Quare cum Hippocrate lib. 2. de morb. mul. abluere licet uterum,
 & in eum infundere *muriā cum succo gladioli & aceto.* Et, ut unico ver-
 bo dicam, conferunt quæ fuere proposita in suppressione mensium.

CAPVT VIII.

De abortu: ubi etiam de partu secundum naturam agitur.

Partus definitio.

Forma.

Tempus.

Fœmina cur non semper eodem tempore pariat.

SEQVNTVR vitia quę pertinent ad leſam parturitionem; vt Abortus, & Partus difficultas. Vt autem hæc intelligantur, dicendum de partu secundum naturam. Partus est expulsio infantis in caput, tempestiue procedens ab expulsionem vteri, concurrentibus infante & matre, cum vtriusque salute, propter speciei conseruationem. Diximus, esse expulsionem infantis in caput, cum Hippocrate in l. de nat. pueri, & de septimestri partu: siquidem dum infans egreditur secundum caput, nullum patitur detrimentum in reliquis corporis partibus. Non ergo est naturalis partus, si egrediatur non secundum caput, sed secundum brachia, pedes, vel alias partes. Diximus tempestiue: tempus enim partus est ut plurimum a septimo mense ad vndecimum. c. 7. l. 7. de nat. animal. Sæpe autem decipiuntur mulieres (ait Aristot.) quia fieri potest, ut vterus repleatur flatu, & supprimantur menses tantum, nec tamen mulier sit prægnans: & post hoc tempus euenire potest, ut erumpat menses, & mulier cum viro coniungatur, & concipiat: ut tempus conceptionis sit hoc postremum, non prius. Licet autem opportunum tempus sit a septimo ad vndecimum, sæpius tamen fœminæ pariunt nono mense, minus frequenter septimo, rarius decimo, rarissime vndecimo. Excluditur octauus mensis: quia fœtus octimestris non viuit. Quamuis secundum Aristot. c. 4. l. 7. de nat. animal. fœtus octimestris quandoq; sit vitalis, præsertim in Æthiopia, & potissimum in fœminis fœcundis. Explicandum autem cur fœmina diuersis temporibus pariat. Et primum videtur contradictio esse in verbis Aristotelis: nam c. 10. l. 4. de gen. animal. ait, equæ fœminæ non idem esse tempus pariendi, sed interdum citius, interdum serius parere. At lib. 7. de hist. animal. statuit, soli fœminæ humanæ contingere, ut diuerso tempore pariat, non autem brutis. Ita est intelligendus Philosophus: ut, si sermo sit de eadē vnaque fœmina equa, semper eodem mense pariat: at, si de pluribus equabus loquamur, vna equa vno mense parit, alia alio. Cur autem bruta vno mense pariunt, homo diuersis? Statuendum cum Philosopho c. 10. l. 4. de nat. animal. debitam magnitudinem esse in causa, ut fiat parturitio; quæ debita magnitudo citius producitur in fœtu masculino, quam fœminino, beneficio caloris: quod habetur etiam c. 4. l. 7. de nat. animal.

Magnitu-

Magnitudinem autem statutam esse causam parturitionis, inde colligitur; quia dum fœtus est adeptus decentem magnitudinem, ut illius beneficio possit propria munia obire, non amplius vtero includi debet: & proinde egreditur. Præterea cum Hippocrate in lib. de natur. pueri, cum fœtus est allecutus debitam magnitudinem, eget copioso alimento, ut conseruetur; at cum deficit alimentum, calcitrat, & disruptis inuolucris egreditur. Quia ergo determinata hæc magnitudo fœtus, in brutis eodem tempore producit; in homine, non eodem tempore; fit ut sola bruta eodem tempore pariant. Cur autem decens illa magnitudo in brutis solis eodem tempore acquiratur, in causa est similis viuendi ratio: homo enim maximam in viuendi ratione dissimilitudinem committit: ideo mulieres diuerso tempore pariunt. Quæritur etiam, cur octimestris fœtus non sit vitalis? *Octimestris partus, non est vitalis.* Non potest causa transferri in solum motum, quod fœtus mense octauo moueatur: nam si septimo est parturitio, sexto est motus: si decimo, mense nono est motus. Quare potius cum Hippocrate lib. de septimest. partu statuendum, causam esse, quia octauus mensis efficit vnum e quadragenariis. Tria enim sunt quadragenaria, in quibus vitæ periculum subit fœtus. Primum est in primo mense, vnde tunc facile fit abortus: Alterum in octauo mense: Tertium post partum. Cum igitur in octauo mense sit secundum quadragenarium, & proinde sit tempus, quod discrimen fœtui afferre potest, & eo tempore fœtus laboret; si tunc fœtus egrediatur, vitalis esse non potest, quia non potest pati periculum secundi quadragenarii, & etiam tertii. Nec Aristoteles medicis repugnat: non enim dicit octimestrem partum simpliciter esse vitalem, sed tantum in fœcundis, quæ concipiunt fœtus robustissimos, qui possunt perferre violentiam vtriusque quadragenarii.

Diximus postea in finitione partus; quod fiat ab expultrice vteri. Gale- *Causa efficiens partus.* nus enim cap. 3. lib. 3. de facult. natural. inquit, os matricis aperiri, ut etiam ait, cap. 9. lib. de diff. vuluæ, & capite 7. libro 15. vsu part: Concurrit autem infans, & mater: infans, calcitrando, & disrumpendo inuolucra, secundum Hippocratem lib. de natur. puer. & com. 1. sect. 1. lib. 6. epid. Quoad matrem; non tantum concurrit vteri expultrix, sed etiam mulier voluntarie concurrit per musculos abdominis, cap. 3. lib. 3. facult. natural. Hinc obsterrices fœminas parturientes hortantur ad expellendum fœtum.

Diximus, cum vtriusque salute: nam secus non esset partus secundum naturam. Et quoad matrem, partus est cum eius salute; si bene purgetur; ea *Causa finalis.* tamen ratione, ut multo copiosior sit purgatio primis diebus: ut, si partus est maris, sufficiat purgatio, a 20. die, vsq; ad 30. si ergo eritis apud has fœ-

minas; post 30. diem, si peperit marem, non debetis tentare purgationem, quia iam purgata est. At si partus fuerit foeminae, purgatio fit a 25. die, ad 42. Quo vero ad salutem pueri; cum Hipp. lib. de octim. partu, fit partus cum salute pueri, dum partus est facilis: periculum enim imminet ne pereat, si partus sit difficilis, quia infans extra uterum mutat aerem, alimentum, excrementum, indumentum, umbilicum: nam intra uterum omnes partes erant occlusae praeter umbilicum, contra post partum occlusus est tantum umbilicus.

De Abortu.

Nomen.

PARTVS qui non fit secundum naturam, est Abortus, vel Difficilis partus. Per abortum cum Hippocrate lib. I. de morb. mul. intelligimus illud vitium, in quo perditur foetus; siue egrediatur, siue in utero detineatur.

Definitio.

Generatur dum aliquid morbosum occurrit utero, vi cuius expultrix ad expellendum insurgit. Abortus ergo est partus praeter naturam foetus immaturi, procedens ab expulsionem uteri laesa. Dicitur, partus praeter naturam, quia potest esse haec actio laesa, & actio praeter naturam, vel ablata, vel corrupta. Ablata; dum foetus perditur, & in utero detinetur, ut non possit excludi: unde medici quandoque coguntur deuenire ad ferrum. Corripitur autem, quoties excluditur foetus immaturus: ad differentiam partus difficilis, in quo tempestive excluditur foetus maturus & perfectus.

Causa efficiens.

Causa efficiens est laesa expultrix uteri: nam in abortu expultrix irritatur, cap. 12. lib. 3. facult. natural. Laeditur autem expulsio, primum ob molem foetus, secundo ob pondus, tertio ob morsum. Moles immodica, ita grauat expultricem, ut ad expellendum insurgat: sic etiam pondus: licet enim foetus non sit affecutus insignem molem, potest tamen esse ponderosus ratione virtutis, & ob id aggrauare expultricem. Morsus etiam ob mordacitatem & acrimoniam potest expultricem irritare. Porro causa abortus est vel in Foemina, vel in Utero, vel in Foetu. Quoad foeminam aliae causae sunt Internae, aliae Externae. Internae sunt morbi: nam dum foemina utero gerebat morbis corripitur, facile in consensum trahitur uterus, & expultrix ad expellendum irritatur. com. 7. sect. 2. lib. 3. epid. Hi autem morbi plures esse possunt, secundum Galenum com. aph. 55. sect. 5. ut febris, pro cuius vi, magis vel minus abortus periculum impendet. Praeterea, ex aph. 27. sect. 7. tenesmus solet esse causa abortus: nam vi doloris in recto intestino, & vi inanis illius cupiditatis excernendi, maxime compatitur uterus. Sic conuulsio est causa abortus; quia irritatur & totum corpus, & uterus, com. 30. sect. 1. lib. 1. epid. Quoad causas externas: est aer hyemis australis pluuio-

nam

nam per præcedentē aeris constitutionem laxatur & repletur uterus; & si succedat cōstitutio sicca & frigida, vix fieri potest, vt non fiat expressio fœtus, & proinde abortus. Auicē. addit aerem balnei. Gal. aphor. 44. sect. 5. proponit cibi parvitatē & prauitatem: dum enim fœtus alimento destituitur, perditur; & ob prauum alimentū, male nutritur, vnde redundant praua excrementa, quorū vi fit morsus. Idem dicendum de motu immodico, de superflua inanitione: nā immoderata euacuatio est causa abortus. aph. 31. & 34. sect. 5. & proinde etiā profluuium sanguinis, menses superflui, immodicus motus, & immoderata animi accidentia, vt ira, timor, tristitia. Tandem sunt causæ externæ, non necessario occurrentes, venæ sectio, medicamenta male administrata. Explicandum etiam, quomodo hoc vitium contingat ratione vteri. Cum Gal. ergo, aph. 43. sect. 5. vteri erysipelas solet esse causa abortus, nam in consensum ducuntur partes principes, præsertim iecur, vt gignatur vitiosus sanguis, vi cuius perditur fœtus. Sic etiam vteri inflammatio & vlcus. Item mucor acetabulorum, aph. 45. sect. 5. & lib. 2. de morb. mul. vnde potissimum fit abortus 2. & 3. mense: nam in primo mense non multum penderat fœtus: post tertium vero mensem mucor acetabulorum absimitur, vt tunc nō immineat abortus. Causa etiam abortus esse solet immodica paruitas vteri, cum Hipp. in lib. de superfœt. nam dum uterus est iusto minor, & fœtus ad quandam magnitudinē productus est; cum nequeat amplius augeri, ob vteri paruitatem, necesse est, vt perdatur. Postremo fit etiam abortus ratione fœtus, cap. 2. 3. & 12. lib. 3. facult. natural. dum semen patris vel matris vitiosum est.

2.

3.

Quoad differentias a forma: abortus est partus præter naturā vel Ablatus, quando fœtus nō excluditur; vel Corruptus, quādo fœtus excluditur, sed immaturus. Quoad efficiē. abortus fit, vitio Mulieris, Vteri, vel Fœtus.

Differentia.

Imminens abortus cognoscitur e gracilitate matris. aph. 44. sect. 5. cum enim mater emaciata est, eget copioso alimento, vt non sufficiat alimentū pro matre & fœtu, vnde abortus imminet. Indicatur etiā imminens abortus e gracilitate mammarū, præsertim si gracilitas repente inuadit: aph. 37. sect. 5. c. 8. l. 14. vs. p. Vnde Hipp. dicit, aph. 35. sect. 5. quæ corrupturæ sunt fœtus, his mammae extenuantur: si vero rursus duræ fiant, dolor aut mammas, aut coxas, aut oculos, aut genua infestabit, & nō corrumpent fœtum. Dum enim gracilescunt mammae; significant defectū alimenti, vnde fœtus corrumpitur: quod si contingat, mammas rursus intumescere; cum materia morbifica deserat vterū, & petat mammas, & alias etiam corporis partes; hinc dolor occupat vel mammas, vel alias partes: materia scilicet morbifica vterum relinquire: vnde fœminæ non abortiunt.

Signa imminentiis abortus.

*Signa præ-
sentis ab-
ortus.*

Præsens abortus cognoscitur, quia prægressa est gracilitas mamma-
rum: & obstetrices oculis abortum conspiciunt. Oportet autem obstetri-
ces esse diligentes: nam interdum contingit, ut fœmina vtero gerens ex-
pellat per vterum sanguinem copiosum, & imprudentes obstetrices ima-
ginantur fœminam commisisse abortum, quod tamen falsum est: nō enim
factus tunc est abortus, sed imminet: & dum imminet, prohibere oportet;
quod fit astringentibus: si autem factus est, laxantibus occurrendū. Quare
obstetrices diligenter intueri debent materiam quæ egreditur, an sit san-
guis, an caro, an genitura, an fœtus: quia, dum fit ablutio cum aqua; facile
conspiciunt, an sit factus abortus, nec ne. Quoad signa differentiarum; &
primum a forma: partus corruptus cognoscitur, quia fœtus immaturus
egreditur: Si autem parturitio sit ablata, id est, fœtus mortuus detineatur
in vtero, cognoscitur cum Actio & Hippocrate lib. de superfœt. & lib. 1. de
morb. mul. primum e motu, quia fœminæ non percipiunt amplius mo-
tum; vel si morus aliquis est, instar lapidis mouetur, ut in molâ, quatenus
mulier de latere in latus se conuertit. Præterea quæ per vterū egrediuntur,
impense corrupta sunt & fœtida, subsequitur fœbris, oculi subfusci, desti-
tuti spiritu animali; dolor adest, & in pectore persentitur frigiditas. Quo-
ad differentias a causa efficiente: siue hoc malum fiat vitio fœminæ, siue vi-
tio vteri, siue fœtus; cognoscetur e propriis signis.

*Indicatio-
nes.*

Quoad præsidia; aduertendum, an factus sit abortus, an potius immi-
neat. Si factus est; fœtus detinetur, vel excluditur. Si detinetur; expellen-
dus, tanquam aliquid toto genere præter naturam. Si expellatur; indicat
remedium adiuuans, ut facile & cito expellatur. Deinde, cum immineat,
ob vitium vel fœminæ, vel vteri, vel fœtus; his vitiis est occurrendum. De
indicationibus horum morborum alibi.

Prognostica.

Secundum Hippocratem lib. 1. de morb. mul. abortus peior est partu;
id est, fœmina magis patitur in abortu, quam in partu, ut non raro moria-
tur. Et hæc fuit sententia Hippocratis comment. 7. sectio. 2. lib. 3. epid. &
com. 1. sect. 1. lib. 6. epid. ratio est, quia intempestiue ad expellendum in-
surgit; coacta a causa morbifica, & sæpe deleteria. Periculum autem pro
vi differentiarum variat. In maiori ergo discrimine versatur fœmina, dum
fœtus mortuus in vtero detinetur: nisi enim a natura expellatur, vel
ope prudentis medici; necessario fœmina moritur. Si excludatur; non est
tantum periculum. Sic quoad differentias a causa efficiente pro varia ea-
rum vi, vario modo prognosticandum: verbi gratia, prout febris erit de-
terior; ita etiam maius periculum portendet. Si fiat ob erysipelas; vix fie-
ri potest, ut non pereat, & necessario etiam succedit abortus & mors.

Si fiat:

Si fiat ob vteri paruitatem; perditur quidem fœtus, sed mulier propterea non perit. Si fiat ob mucorem acetabulorum; neque tum fœmina perit; & hoc vitium possumus amouere.

Quoad materias; venæ sectio quandoq; pbatur: v. g. si mulier sit correpta febri, merito febris sanguis vacuandus. Quandoq; etiam fieri solet vt fiat abortus, cum fœmina sanguine nimis abundat, quo fit, vt cum impetu decumbens in vterum, sit in causa, vt fiat abortus, vnde venæ sectio probatur. Quandoque fuit secta vena cum maxima vtilitate, vt fuerit fœmina præseruata ab abortu. Expedit potissimum primis mensibus venam secare; quia adest præsentia indicantis, id est sanguinis copiosi: quo etiam tempore fœtus non eger adeo copioso alimento. Neque primis mensibus adest prohibens, vt postremis: in his enim virtus fœtus non ita permittit, non ita coindicat. Atque tutum est venas supernas pertundere, quia sanguis supra iecur subsistit; præsentia abortus imminet, si fiat impetus sanguinis a supra ad infra. Præterea quandoque opus est ferro & manuali operatione ad extrahendum fœtū mortuum, quemadmodū docet Aetius. Ad hæc autem configiendum; quoties ope medicamentorum non potest egredi fœtus mortuus: de quibus medicamentis loquemur in partus difficultate.

Quoad medicamenta; primū animaduertere oportet, an fœtus obierit. Cum Hippocrate igitur l. i. de morb. mul. oportet fouere vterum oleo liberum alborum, malua, althæa, radicibus cucumeris agrestis, & addere oportet butyrum, adipem, medullas, vt e toto, quantū fieri potest, vterus laxetur: quæ secundum hunc modum facile excluditur fœtus mortuus. Sed præterea cū Hippocr. acria etiam applicare oportet, pposita in suppressione mensiu. Item cum Hippocrate purgationes pos exhibendæ: vnde ascendendū est ad helleborum nigrum, elaterium cum myrrha: ℞. elaterii ḡ. ii. aut iii. myrrhe ℞. Necesse est etiā confugere ad sternutatoria: vt expediat naribus immittere struthium, nigellam, elaterium: per sternutamenta enim fœtus excludi potest. Sed de medicamentis, q̄ possunt fœtum mortuum expellere, dicendum sequenti capite. Si excludatur fœtus, sed immaturus; cū Hippocrate in l. de exsectione fœtus, si nō secundum caput exeat, oportet retundere fœtū, vt in caput descendat. Si a. fiat exclusio; in primis animaduertere oportet, an actu excludatur, an vero ne intempestiue excutiat mer' sit; dum n. actu excluditur; cum Auicēna abstinendū ab adstringentib⁹, & oportet vti laxantibus: ne, q̄ fieri nō raro solet, relinquuntur in vtero membranæ, vel excrementa praua tempore puerperii: vnde, si adstringentibus vtemur, peribit sine dubio fœmina. Ob id Auicēnas im pbans adstringētia

Curatio.

Phlebotomy.

Medicamēta.

1. a.

Ad exclu-

dendū fœ-

tum.

1.

2.

Ooooo

Adhibe. dū abortum. proponit *suffragium e bellio, hyssopo, origano, e sinapi*: vnde & excluditur fœtus, & excrementa expurgantur felicissime. Si fœtus non sit mortuus, neq; tamen excludatur, sed immineat abortus, & fœtus regrediatur; tunc est saluberrimū vti adstringentibus: quorum beneficio efficitur ne mulier abortiat, sed fœtum conseruet. Et ideo cum Auicenna & reliquis probatur *trochisci de carabe, de spodio, probantur saccharum rosatum antiquum, cum bolo Arm.* & adstringentibus, de quibus in fluxu immoderato diximus. Secretum quoq; mulieribus est Italicis ad prohibendū abortum, grauidis propinare in ouo sorbili puluerem cocci infectorii, pauco mastiches addito. Extra etiam obstetrices, dum hoc periculū animaduertunt applicabunt dorso vngentum e castaneis, vngentū Hipp. Aliq; imaginantur (: q̄ ego ignoro:) adamantē gestatum in digito, præseruare fœminas ab abortu: quēadmodū etiā Dioscor. & Aetius dicunt, lapidem ætitem idem præstare, si ad sinistrum brachium alligetur. Sed ego magis probo adstringentia.

Ut tractata que aborti se solent.

Postremo animaduertere oportet, dum nō est abortus factus, sed piculū imminet, nō tamen ita præsentineū; num mulier vrero gerat, vel nō. Si gerit; pbentur moderate adstringentia, vt roborentur ligamenta. Si nō gerit, & alias grauida abortiuit; optimū est præseruare. Vnde put abortus committitur vel vitio fœminę, vel vteri, vel fœtus, id est seminis parentū; ita occurrendum variis medicamentis, put varia causa est abortus, de quibus in p. rio cap. v. g. si mulier abortiat ppter mucorē acetabulorū, oportet, antequā vtero gerat, acetabula siccate, & euacuare mucositates illas, de quarū euacuatione supra diximus. Ideo propriis capp. hæc medicamenta sunt proponenda.

CAPVT IX.

De Pariendi difficultate.

Nomen.

Generatio.

Definitio.

PER partus difficultatē intelligimus vitiū, in quo fœtus maturus non expellitur, vt opus est. Gignitur hoc malū, quia vtero aliquid morbificū occurrit, vi cuius vteri expultrix frustratur. Partus ergo difficilis, est partus præter naturā maturi fœtus, pcedens a læsa expulsionē vteri. Partus autē præter naturā dicitur tribus modis: primo, quia parturitio aufertur, id est quando fœtus maturus nō excluditur, sed detinetur in vtero: secundo quia minuitur, quoties longiori tempore fit, quam fieri deberet: tertio quia deprauatur; quoties fit cū dolore iusto acerbiorē, & vti plurimū cum noxa vteri. Dictū est maturi; ad differentiā abortus, in quo est fœtus immaturus.

Proce-

Procedit autē a laxa expulsiōe. Frustratur autem expultrix, vel quia Læditur, vel ob Errorem externum. Læditur, ob morbos vteri. Error *causa eff.* *ciens.* *1.* externus, est vitium Fœminæ, Fœtus, vel Membranaū. Quoad morbos vteri, primum est immodica siccitas, vi cuius fœtus nō potest facile excludi, quē admodū opus esset. Præterea est angustia, i. morb⁹ in via: tumor vteri, id est morbus in magnitudine aucta: item paruitas vteri, secundum Auicennā. Et tandem potest esse vlcus, soluta vnitas. Ob hos igitur vteri morbos, læditur vteri expultrix, vt partus fiat cum difficultate. Quoad vitia fœminæ; ea pertinent vel ad Totum corpus, vel ad Partem determinatam. Morbus totius, ex aph. 55. sect. 5. est febris; quæ si adest tempore partus, hunc reddit difficilem. Sed præterea in causa est habitus fœminæ obesus. Item ætas maturior, ante decimum quartum annum: si quidem tunc viæ sunt adeo angustæ, vt partus fiat difficilis. Sic etiam seniores, vt post quadragesimum annum difficulter pariunt, ob viriū imbecillitatem. Præterea cum Hippocrate l. de nat. pu. mulier partui non assueta, parit cum difficultate: vt etiam mollis ac delicata, quæ noxas & dolores non facile tolerare potest; item quæ non facile parturire potest. Partes etiam, quæ vtero vicinæ sunt; laboriosum reddunt partum: verbi gratia, si vesica calculo afficiatur; si hæmorrhoides tumeant; si intestina sint repleta flatibus; si læsi sint masculi abdominis. Quoad vitia fœtus; si moriatur, est causa difficultatis part⁹: quia ad sui exitum nil potest conferre, eo q̃ non viuit. Quoad fœtum viuentem; si perpendamus sexum; in partu fœminæ maior est difficultas, quia mas robustior est fœmina. Quoad vim fœtus; si imbecillis fuerit, siue mas, siue fœmina, est in causa difficultatis partus. Secundum Hippocratem namque l. 1. de morb. mul. fœtus robustus, & proinde valide calcitrans, facile excluditur. Quoad magnitudinem; magnus fœtus est causa difficultatis partus, quia ægre excluditur. Fœtus etiam iusto minor, quia non habet iustum pondus, potest esse causa difficultatis partus: licet maior fœtus sit causa maioris difficultatis quā minor. Quoad fœtus quantitatem discretā; cæteris paribus, fœtus duplex, id est gemelli, sunt in causa difficilis partus, præsertim si accidat, vt vterq; eodē tempore in vteri cervicem decumbat. Quod deniq; ad figuram; si fœtus fuerit biceps, cū difficultate excluditur. Si mala fuerit figura, vt in caput non descendat; necessario est causa difficilis partus. Quoad membranas inuoluentes fœtum; si crassiores fuerint, difficulter pariunt fœminæ: ob crassitiem enim immodicam, non facile possunt expelli. Tensiores etiam causa sunt difficultatis partus; quia citius quam par est disrumpuntur, vt aquositas iusto citius egrediatur, quæ sui præsentia lubricando est in causa, vt fœtus cum facilitate egrediatur: vnde hæc postea dum effluxit, partū non potest iuuare.

Hi ergo errores desumpti sunt a causis internis. Quoad causas externas; est aeris immoderatus excessus, inedia, timor, coitus tempore imprægnationis, ut statuit Hippocrates l. de superfæt. Et quoad causas fortuitas; difficilis est partus propter imperitas obstetrices, propter adstringentia quæ utero applicantur, propter odora menta, quæ naribus applicantur. Ob has ergo causas læditur expulsio vteri.

Differentia Differentiæ sumi possunt a forma & causa efficiēte. Quoad formā; actio aufertur, quando fœtus maturus moritur in vtero; vel Imminuitur, vel Deprauatur; idq; Læsa facultate, aut ob Errorem externum.

Signa. Imminens partus difficultas indicatur, si purgamenta egrediuntur ante partū: secundum Hippoc. in l. de exsectione fœtus. Præsens facile cognoscitur: nam secundū Aristotelē l. 7. de hist. animal. dolor magis affligit circa posteriora, quā anteriora. Differentiæ e propriis indiciis facile deprehendantur. Nam differentias formales quæ attinet; quibus signis cognoscatur fœtus mortuus in vtero, declaravi. Quoad differentias a causa effic. dicendum esset de signis morborum vteri: fœminę, & partium vteri: quæ patent. Causa externa per se manifesta est.

Indicationes. Præsidia sumuntur a causis, ob quas frustra expultrix: ut sunt morbi vteri, morbi totius fœminæ, febris, vitia vicinarum partiū, calculus vesicæ, tumor hæmorrhoidum, & alii affectus, de quibus suis locis.

Prognostica. Vitium hoc magni est momenti: nam facile accidere potest, ut huius ratione fœmina sputo sanguinis, & phthisi corripatur, præsertim si difficultas fiat partus, & purgatio prohibeatur, si ob partus difficultatem vterus inflammetur, ut dicit Hippocrates, com. 85. sect. 3. l. 3. epid. Bene autem sperandum est, si fœmina sternutarit. aph. 35. sect. 5. Quoad differentias formales; satis perniciosum est, si fœtus immaturus moriatur. Circa differentias a causa efficiente facile digredi possumus.

Curatio. Quoad materiam cheirurgicam: Hippocrates l. 1. de morb. mul. si mulier erat sanguinea, secabat venam in malleolis, quia institutum erat Hippocratis, sanguini illi copioso impetum dare in vterum, ut beneficio illius impetus extruderetur fœtus. Acrius fœtum mortuum ferro iubet extrahi, si sc. non cedit medicamentis, quæ ibi præscribit.

Medicamenta. Medicamenta secundum Paullū probantur laxantia, quibus viæ aperiuntur; ut facilius egrediatur fœtus: & ideo præbat *oleum dulce calidum, oleum lil. alborum, amygd. decoctum malvæ, altheæ, hydreleum, ut inde fiat in seffus*: ita n. facile excluditur fœtus. Sufficit nunc proponere medicamenta, quibus utendum, ubi mortuus est fœtus: non n. facile admittendum, ut cheirurgi ad ferrum confugiant. Hippocrates ergo lib. 1. de morb. mul. exhibi-

exhibet elaterium, cum ranunculo, v.g. ḡ.ij. vel iij. exhibet cantharides inter-^{* imo exigua}
 gras, quia alae sunt alexiteria ventris, scil.^{* cantharidis} unam cantharidem, cum castorei^{portionem:}
 ḡj. & cymini Aethiopici ḡss. Et ad eandem intentionem probat per superi-^{ait enim,}
 us & inferius, quæ menses valide prouocare possunt. Sequenti medica-^{ng. v. p. id est}
 mento saepe foetus mortuus exclusus est: ℥. pul. sabine, calamintha montana^{mixta.}
 cinamom. dictamni Cretic. myrrha, castorei ana ḡss. croci ḡ. vj. decocti cicerum
 rub. ℥. vj. syr. de capill. Ven. ℥. ij. Misce & fiat potio. Tutius hoc est, quā quod 3
 ex elaterio, vel cantharidibus constat. Si fiat partus difficultas vitio mem-
 branarum; si crassiores sint, iubet Aetius, vt obstetrix summa cum dexteri-
 tate membranas laceret: & si tenuiores fuerint, iubet Galenus cap. 5. lib. 4
 15. vs. p. vt in vterum aliquid liquidum immittatur, cuius beneficio partes
 lubricæ euadunt; cum humor egressus sit, ob nimiam membranarum te-
 nuitatem. Idem Aetius probat albumen oui, cum decocto malua, aut foeni
 graci, aut cremore ptisanæ, aut cum oleo amygdal. dulc. Secundum Auicen.
 a proprietate conferunt lapis magnes detentus in sinistra manu. Expedi et- 5
 iam suffire vterum cum ungula asini vel equi. Probatur etiam suffumigium
 paratum cum oculis piscis saliti. Applicant etiam corallum in coxa dextra: &
 quandoq; alligant femori lapidem acetem.

CAPVT X.

De Præfocatione ab utero.

ACTENVS de particularibus vteri affectibus diximus: restant ^{Transitio.}
 vitia vteri communia, quæ sunt præfocatio, inflammatio, vlcus.
 Cum autem e doctrina de affectibus ventriculi & iecoris pateat
 quid agendum sit in vlcere & inflammatione vteri; his omiſſis,
 tantum circa vteri præfocationem digrediemur. Galenus cap. 5. lib. 6. loc.
 aff. mulieres præfocatione detentas, vocat hystericas, id est, secundum vte-
 rum affectas. Dicitur autem præfocatio, quia hæ mulieres strangulari &
 suffocari videntur. Communiter hoc malum definire solent; quod præfo-
 catio vteri sit intemperies frigida vteri, dependens a venenata qualitate. ^{Nomen.}
 Verum impossibile est, in vteri præfocatione esse intemperiem frigidam,
 e Galeni sententia. Nam ca. 7. lib. 3. de loc. aff. dicit, id quod cito fit, & cito
 desinit, non posse referri in intemperiem: hoc ea ratione dicit, vt probe e-
 pilepsiam non posse referri in intemperiem. Et hoc etiam de præfocatio-
 ne statui potest, quæ cito fit, & cito desinit; desinit enim, & interficit ali-
 quot horarum spatio. Præterea si referretur præfocatio vteri in intempe-
^{Definitio}
^{Altimarij}
^{aliorum.}

riem vteri; certe hæc esset insignis intemperies : quia ratione huius præfocationis totum corpus mulieris refrigeratur , ita vt mortis imaginem præbeat: quod fieri non posset, nisi insignis esset illa dyscrasia; Quod si hæc esset insignis dyscrasia; non posset tolli, nisi medicamenta calida applicarentur vtero: at Galenus capit. 5. libr. 6. de loc. aff. dicit , curari præfocationem vteri, siue fiat e retento semine, siue e sanguine menstruo, nullo prorsus adhibito auxilio ratione corporis vteri. Ergo non potest esse intemperies vteri. Ego affectum hunc sic definiendum puto ; quod præfocatio vteri, sit refrigeratio totius corporis & vteri, dependens a veneno frigido , propter obstructionem vasorum, ad vterum pertinentium. Dicitur refrigeratio totius corporis; quia ita secundum totum refrigerantur mulieres, vt mori videantur. Dicitur etiam refrigeratio vteri; quoniam frigiditas totius corporis, in vteri strangulatu provenit a frigiditate vteri. Cum refrigerationem dico; nolo intemperiem; refrigeratio enim est symptoma & affectio; intemperies est morbus. Quare ego præfocationem vteri non refero in dyscrasiam frigidam, tanquam in morbum vteri; sed in refrigerationem, id est, qualitatem mutatam tangibilem, & proinde in symptoma. Dependet autem hæc refrigeratio a veneno frigido. Et hoc symptoma refertur in morbum in mala compositione, in via, nimirum in obstructionem vasorum ad vterum pertinentium. Hæc autem obstructio secundum Galenum, fit e retento semine, vel sanguine menstruo. Nam vidua quædam, vt Galenus refert, quæ a coitu abstinuerat, quamvis menses ipsi fluebant, incidit in vteri strangulatum; a quo postea conualuit, vbi post colorifica admota partibus inferioribus, & per contretationem illarum partium, excretum fuit copiosum semen. Vnde patet, etiam e retento semine fieri præfocationem. Differentia tamen est inter præfocationem causatam e semine, & causatam e sanguine menstruo. Dum enim fit e retento semine, non retrahitur vterus ad latera, vel ad partes superiores: at, dum fit e sanguine menstruo; retrahitur vterus vel sursum, vel ad latera; quia venæ ad vterum delatæ replentur & humectantur, & proinde replentur vincula illa, quibus dorso vterus alligatur : vnde ratione huius humectationis ac repletionis illa vincula retrahuntur ac abbreviantur, & hinc vterus retrahitur. Constitutum ergo sit, præfocationem vteri fieri ex obstructione vasorum deuenientium ad vterum, quæ vasa continent semen & sanguinem menstruum: quibus retentis sequitur refrigeratio tum vteri, tum totius corporis, & inde hæc præfocatio.

*Auctoris
definitio.*

Causa efficiens.

Scd

Sed contra sentire videntur Hippocrates & Aetius. Nam Hippocrates libr. 1. de morb. mul. dicit, vteri præfocationem fieri, quando venæ inaniuntur, & siccatur uterus. Responsio. Vasa vteri sunt duplicia; alia deferunt materias ad uterum, semen scilicet & sanguinem menstruum: alia autem sunt venæ propriæ vteri. Præfocatio vteri fit, quia venenum frigidum generatur, propter obstructionem vasorum, non vteri, sed vasorum ad uterum pertinentium. Dum igitur vasa, materias deferentia ad uterum, obstruuntur; certum est, quod tunc venæ vteri inaniuntur, unde siccatur uterus, qui antea irrigabatur & humectabatur ratione tum sanguinis menstrui, tum seminis. Inaniuntur autem venæ vteri, quoniam obstruuntur vasa deferentia materias ad uterum. Et sic explicandus est citatus Hippocratis locus. Præterea Hippocrates ibidem ait, fieri vteri præfocationem in prægnantibus enimio labore, & cibi fastidio: uterum enim ratione laboris incallescere; & foetum alimento privari, propter inappetentiam. Hinc videtur vteri præfocatio potius consistere in caliditate, quam in frigiditate. Responsio. Hippocrates vult significare, ratione caloris & laboris uterum incallescere, & calefactum attrahere. Cum autem assit cibi fastidium, dum mulieres comedunt citra appetentiam; plurimæ superfluitates colliguntur, & alimentum bonum est paucum; iuxta illud, Quod sapit, nutrit: hæc autem superfluitates attrahuntur ab utero, ratione caliditatis; unde vasa replentur, quibus repletis fit obstructio, & his obstructis fit præfocatio. Quare præfocatio refertur in obstructionem, non autem in dyscrasiam frigidam. Aetius etiã nobis contrariari videtur; qui dicit, fieri præfocationem, dum uterus refrigeratur mensibus prodeuntibus. Admodum difficile est intelligere, quid per hæc verba velit Aetius. Nam si statuit, vteri præfocationem fieri e sanguine menstruo prodeunte, eo quod ratione menses immodice prodeuntium, uterus refrigeratur: quomodo igitur fit præfocatio e menstruo sanguine retento? Responsio. Dum adest præfocatio vteri; coniungitur etiam syncope, vel saltim animi defectus. Aetius ergo respiciens ad syncopen, quæ fieri potest ob affectum uterum; cognovit syncopen non modo fieri posse in suppressione mensium, sed etiam e profluvio mensium: nam si fiat evacuatione sanguinis vel per uterum, vel per aliam quamcunq; partem; si sit immodica, potest syncopen producere. Ideo dicendum, quod illa præfocatio, de qua loquitur Aetius, non est vera præfocatio: dum enim est vera præfocatio, & secundum Hippocrat. l. 2. de morb. & secundum omnes medicos naribus odorata admota, maxime nocet; foetida autem inferioribus partibus admota obsunt. Quare in præfocatione odorata adhibenda sunt partibus

*Hippocratis
locus expli-
cantur.*

*Aetii loci
ca. 62. l. 19.*

inferioribus, fœtida naribus. At hæc ita fieri nequeunt, in mensum profluio: dum enim cum hoc est syncope, odorata naribus, fœtida imis partibus sunt ad mouenda. Quare penitus cōtraria est ratio curationis. Sermo igitur est de syncope, quæ fit, dum mulier afficitur obstructione vasorum, ad vterum pertinentium, quæ pendere potest, e retentione vel sanguinis menstrui, vel seminis vel etiam a nimio fluxu sanguinis mensuri. Et ob id Aetius non loquitur de vera præfocatione vteri, sed de cōiuncta cum syncope, quæ ab vtraq; causa dicta prouenire potest.

Differentia.

Præcipuæ differentię proponuntur a Galeno cap. 5. l. 6. loc. aff. Fit enim vteri præfocatio ob retentum vel Semen, vel Sanguinem menstruum. Quoad communes differētias: præfocatio est vitium solubile: præterea est vitium vehemens & simpliciter, & secundum quid. Simpliciter quidem, quia est magnus recessus. Secundum quid vero; quoniam est affectio in parte consentiente cum partibus principibus. Præterea est vitium chronicum, instar morbi conitialis; sed ratione totius morbi. Est autem exacte peracutum, ratione accessionis; quoniam breui spatio potest interficere. Est præterea vitium commune, & indeterminatum, quia adest obstructio in illis vasis; quæ est morbus indifferens, quoniam alias etiam partes occupare potest.

Signa.

Cognoscitur autem mulier præfocata, quoniam repente & ilico affligitur, & insigniter, quandoq; obmutescit, quandoq; in syncope labitur, quandoq; leiporhymia oboritur, quandoq; fiunt conuulsiones, quandoq; epilepsia. Distinguendum autem, num epilepsia, vel syncope fiat vitio cordis, vel cerebri, vel vteri: & ideo recurrendum ad signa indicantia malas affectiones harum vel illarum partium.

Signa diff.

Dum cognouimus vteri præfocationem; oportet videre an ille strangulatus proueniat e retento semine, vel menstruo. Galenus dicit, multo deteriorem esse eum, qui fit e retento semine; vnde pulsus deficit, & inspiratio non solum læditur, sed etiam auferitur, quia calor in corpore mulieris exiguus permanet, quia scilicet refrigeratur totum corpus, quia refrigeratur vterus, propter obstructionem vasorum deferentium semen ad vterum: semen autem illud in venenum conuertitur: quod (pro more venenorum etiam aliorum, vt scorpii, viperæ, &c.) ilico vim suam veneficam toti corpori communicat. Dum igitur fit tanta refrigeratio corporis, vt exiguus calor in eo permaneat: potest etiam respiratio auferri, manente tamen vita: remanet autem transpiratio, quamuis respiratio auferatur; illa quippe sufficere potest pro vitæ sustentatione in hoc casu, quoniam corporis calor exiguus per transpirationem satis euentari potest, nec maiori eget ventilatione. Hinc decipiuntur

practici

præfici illi, qui (vt experiantur an mulier præfocata sit mortua, nec ne;) ori mulieris hystericae solent apponere flocculos lanæ, qui si non moueantur, dicunt esse mortuam: sic speculum ori adhibitum, si non inficiatur, dicunt esse mortuam. Et thoraci poculum aqua plenum imponunt: & si aqua non moueatur, mortuam dicunt propter ablatam diaphragmatis actionem, quæ ad respirationem necessaria est. Sed hi decipiuntur; quia signa proposita non indicant ablationem vitæ, sed ablatam respirationem, cum quæ tamen vita stare potest, quoniam permanet transpiratio. Quare si præfocatio fit e retento semine, grauiora sunt symptomata, quam vbi fit e retento sanguine menstruo. Aliud signum est apud Galenum & Aui-cennam: quando enim strangulatus fit ob retentum sanguinem menstruum; vterus conuertitur vel sursum, vel ad latera; id quod sensibilibiter interdum ab obstetricibus obseruatur. Dum autem fit e retento semine, talis conuersio non obseruatur. Præterea si fiat ob semen retentum; indicatur ex intermissa solita Venere. Notandum autem, Galenum reprehendere illos, qui dicunt, strangulatum fieri ob vteri commotionem. Ideoque Hippocrates dum libr. 2. de morb. mul. attestatur, vterum ad præcordia ascendere, non vult, eum vere ascendere, sed vim illam veneficam, & insigniter refrigerantem, communicari præcordiis, & hinc toti corpori: vnde, si communicatur cordi, fit syncope, si cerebro, fit epilepsia. Quod hoc verum sit, inde patet; quia dicit, vterum descendere ad coxas, non secundum proprium corpus, sed secundum vim: Sic etiam dicendum, quod secundum vim ad præcordia ascendat.

In præsentì vteri strangulatu, oritur indicatio exobstruendi, & prohibendi, ne obstructio magis augeatur: vnde oritur indicatio reuellendi. Ratione vero imminentis præfocationis, oritur indicatio euacuandi, tum sanguinem menstruum, tum semen: & oritur indicatio prohibendi, ne hæc retineantur Et deniq; totius ratio habenda.

Affectus hic vehementissimus est, qui aliquando paucarum horarum spatio interficit. Optimum autem est, vt, si mulier præfocata mortua esse videatur, seruetur triduum, id est, horas 72. & si tunc corpus foeteat, mors cognoscitur: si enim insignis est affectio, interdum videtur mortuæ mulieres, & tamen reuiuiscunt. Sæuior est affectio, si fiat a retento semine, quam si a sanguine menstruo: tum ob causam ante dictam, tum ob angustiam temporis. Malum peius est, si coniuncta est syncope. Si assunt sternutationes, bonum: aph. 35. sect. 5. Quare præfocatio est vitium admodum periculosum; quod tamen curationem quandoque admittit, si nullus

committatur error: alias in principio maximus fit progressus, si negligē-
tius tractetur.

Curatio.

Cheirurgia. Quoad cheirurgiam. In præfocatione actu existente, si fuerit e retento
semine, non conuenit venam secare, quia tunc non adest indicatio vacuan-
di sanguinem: quod etiam statuit Auicennas. Si vero strangulatus pendeat
e retento sanguine menstruo: sanguis euacuandus. Et, cum præfocatio sit
morbus vehemens, non secundum quid, sed simpliciter; ideo valido auxi-
lio sanguis debet euacuari, scilicet per venæsectionem, dummodo ætas &
vires permittant. De viribus dubitatur: quia in strangulatu adest syncope,
nimirum præceps virium lapsus, Videamus igitur, num in hoc vitio ita cō-
stent vires, vt admittant venæsectionem. Galenus ca. 3. l. 10. meth. & c. 5. li.
12. meth. ait, vires consistere in spiritibus, carnosio genere, & solidis parti-
culis. In præfocatione vires sunt languidæ, ratione spirituum: possunt au-
tem validæ esse ratione carnosii generis, quoniam non omnes hystericae
sunt excarnes: possunt etiam esse validæ vires in solidis particulis. Sed obii-
ciat quis, Galenum c. 5. lib. 12. meth. dicere, vires esse validas in solidis par-
ticulis, quando solidæ partes sunt bene temperatæ: at in præfocatione vte-
ri non possunt esse bene temperatæ, quia adest refrigeratio in toto corpo-
re, & proinde in solidis particulis. Huic dubitationi satisfacit Galenus cap.
2. lib. 3. de præfag. e puls. vbi ait, cor vel incaluisse, vel incalescere: si cor in-
caluit, languidæ sunt vires; si incalescit, possunt esse validæ. At præfocatio
vteri est affectio, id est refrigeratio; non autem est intemperies: & ob id
non est in facto esse: non ergo est frigiditas, seu frigida dyscrasia, cuius ra-
tione vires constare nequeant in solidis, sed est refrigeratio. Quare vires
constant, quoad solidas partes, & quādoq; etiam, quoad carnosum genus,
quamuis deficiāt ratione spirituum. Ideo in præfocatione a sanguine mō-
struo, vena secari potest. Hinc Galenus com. 23. & 24. li. 4. de vict. rat. secar
venam ἐν τῇ τῶν φλεβῶν ἀπλήψει, vbi patiens obmutuit, & est carētia pulsus, ac
proinde syncope: vnde in syncope etiam acuta existente, licet venam secar-
re, vt c. 9. li. 2. docnimus. Auicen. reprobat phlebotomiam: sed ibi loquitur
de præfocatione e retento semine: probat autem in eo strangulatu, in quo
vterus retrahitur: si enim ad dextram retrahatur, saphenam dextram secat;
si ad sinistram, aperit saphenam sinistram: si sursum retrahatur, vtramque
saphenam tūdit. Retrahitur autem vterus, ad harum aliquam positionem,
vbi fit præfocatio ob retentionem sanguinis menstrui: Et, dum adest hæc
retractio, tum actu adest syncope, & præfocatio. Quare Auicennas in præ-
focatione actu existente secar venam: Et recte: quia imminet caloris suf-
focatio, cuius præsentaneum remedium est venæsectio. Diebus elapsis præ-

præfui curationi mulieris, quæ in die octies correpta fuit vteri strangu-
latu: & noluit admittere venæsectionem alter medicus, qui aderat. In-
uito tamen illo medico, secta fuit vena: & ipsa statim euasit. Quare arda-
cter in tali casu ad venæsectionem accedendum: alias mulieribus pereun-
dum esset. Quod si venæsectioni aliqua de causa non sit locus: accedendum
ad cucurbitulas scarificatas. Auicennas capit. prop. docet, quando magis
vti possimus cucurbitulis, & quando magis venæsectione: quem hac de re
consuletis.

Inter initia præfocationis, optimum est vti aliquo euacuante, electiue *Medicamen-
ta generalia*
educente; vt si vtiatur *suppositorio acri*. Et male faciunt illi, qui statim ab
initio deueniunt ad frictiones, & odoramenta, siue hæc sint odorata, siue
fœtida: quoniam oportet prius totum vacuare, & potissimum vteri par-
tes. Et, si opus sit venæsectione, ad hanc statim deueniendum, eua-
cuato prius corpore, cum aliquo supposito. Deinde accedendum ad
frictiones.

Quoad medicamenta peculiaria: in paroxysmo non possumus dare *Specialia*
conyzam, castorium, sulphur coctum, & alia quæ proponuntur ab Hip-
pocrate, lib. 2. de morb. mul. Verum quidem est, quod ad præseruatio-
nem vti liceat aperientibus, & prouocantibus menses: de quibus suo lo-
co. Sed vbi est accessio, non est possibile ea exhibere: nam mulieres hy-
stericæ non possunt deglutire, cum veluti mortuæ iaceant. Vi ergo a-
perietur os, & infundetur *castorium*, quod ratione fœtoris conducit.
Tempore autem præfocationis, si sit e retento semine; obstetrices su-
mant *bombacem, vellanam, imbutam oleis rerum aromaticarum, vt oleo
cariophyllorum, moscho, ambra, Zibetho*, eamque penitus in pudenda
ponant. Quinetiam contrectando partes illas agitent, vt semen proiicia-
tur: vt Galenus refert cap 5. lib. 6. loc. aff. Si mulier viro desponsata fuerit,
vir penem inungat *oleis prædictis, vel Zibetho, &c.* & cum ea coeat: hac e-
nim ratione, partibus illis commotis, mulier experge fieri potest, & semen
emittere, vnde liberetur. Si præfocatio sit e retento sanguine menstruo;
tempore accessionis licet vti *radice cyclaminis, & caulibus mercurialis*. In

omni causa inungentur pudenda & partes vteri, rebus odoratis:

naribus vero apponentur ingrata, vt sunt *asa fœtida, gal-*

banum, castorium, & alia fœtida, quæ sunt

in communi usu.

Ppppp

Appendix: qua differitur, in humano genere virginitatem non posse certis & indubiis notis astrui.

PROBABILIA signa virginitatis in mare sumuntur e mutatione odoris & vocis: in femina, ex hymene, & venarum congerie, quibus os cœuicis vteri affici consuevit.

Odoris mutatio.

Causa 1.

Causa 2.

Vocis mutatio.

Quoad odorem; ante coitum putant similem seruari; at post deflorationem, eum mutari ad insuauem & hircinum. Verum nos statui-
mus in pubertate hanc odoris mutationem accidere, quod semen eo tem-
pore gignatur. Dum enim semen procreatur, spiritus vitales largius quam
antea in testes diffunduntur, reliquum autem corpus eos pauciores habet,
ideoque natura, spirituum copiosorum ope destituta, humores & excre-
menta non ita superat, vt antea; vnde necessario odoris mutatio. De-
inde vis feminis generatrix, ante feminis generationem quasi sopita, eo
tempore quo semen producitur, ita excitatur, vt semen gignat, & vim
suam, id est, qualitatem quandam realem toti corpori impertiatur: vn-
de humores & excrementa corporis, a pristina odoris bonitate desci-
scunt, caroque vniuersa similem affectionem contrahit. Hinc castra-
torum animalium carnes iucundiores; non castratorum insuauis, siue
Venerem exerceant, siue non; quamuis euidentior sit in iis mutatio, quæ
Venere vtuntur. Quia igitur odoris mutatio fit, quoniam semen gignitur:
ab ea non potest vllum signum certum virginitatis, vel deflorationis sumi.

Vocis mutatio duplex est: vel enim vox pura, seu sonora, in impuram, seu
raucam mutatur; vel acuta in grauem. In pubertate igitur, non e coitu, sed
ob feminis generationem, vocis puritas non retinetur. Cum enim vox sit
sonus aeris efflati, dependens a glottide mota: fit vt vox sonora fiat, dum aer
efflatus a pura glottide percutitur. At in feminis generatione vtrumq; de-
sideratur: vnde vox impuritatis fit particeps; quia spiritus deficiunt; & vis illa
feminalis toti, & proinde etiã laryngi impertit. Acute vocis causa immedia-
ta, est aer velociter impulsus: tarde agitatur, aer est causa grauis vocis. Quare
in pubertate vox fit grauior, non e coitu necessario, sed e constitutione la-
ryngis, & generatione feminis: e cōstitutione laryngis, quia instrumētum an-
gustia, vt in pueris, est causa vocis acutæ, eo quod aer velociter impellitur: at
in pubertate instrumēta sūt ampliora, vnde aer tā velociter moueri nequit

Esemi-

Et seminis generatione; quia spiritus vitales in testes decumbunt, minoreque copia ad reliquas corporis partes deferuntur, unde aer minori impetu agitur. Quare e vocis mutatione, non sumitur certum indicium virginitatis, aut deflorationis.

Quoad fœminas: & primum quoad Hymnem; huius causa efficiens est facultas generatrix, quæ cum semine parentum in vterum deducitur. Materia e qua, sunt portiones fibrosæ & membranosæ, pertinentes vt plurimum ad os cervicis (: nam secundum Aetium in quibusdam fœminis in ipsius pudendi labiis solet hæc membrana generari; in quibusdam etiam circa vteri osculum.) quæ ita extenduntur, luxuriante facultate generatrice, vt membrana hæc pducatur. Finalis causa huius membranæ nulla est, quæ eius generatio non est necessaria; cum aliquando generetur, aliquando non; vt omnes anatomici farentur. Et Aetius hanc membranulam inter morbos recenset, tantum abest, vt utilem eam existimet. Præterea, cum fœtu in lucem edito, natura etiam materias seminales gignat (: vt patet in tumoribus folliculis donatis, pterygio, & Sebel:) non mirum est, si tempore formationis fœtus pars aliqua etiam non necessaria procreetur. Ergo absentia hymenis, non arguit mulierem esse defloratam; nec præsentia certum est virginitatis indicium: nam si foramen sit amplius, seminis ingressus non impeditur, maxime si virile pudendum non admodum vastum, muliebre autem per amplum sit.

*Hymen:
Vide Colitum,
& Param.*

c. 96. lib. 16.

*Venarum
congeries.*

Quod venarum congeriem attinet, non negamus fieri posse, vt circa os cervicis venulæ non nihil extendantur. Cum enim hoc fiat in vitio, quod Arabes Sebel vocant (: in quo venosa substantia ita extenditur, venulæque inuicem ita inseruntur, vt ex iis veluti panniculus quidam efformari videatur:) non mirandum, si in generatione fœtus, facultas illa generatrix luxurians, e venulis ad os cervicis attinentibus, formet contextum quendam venarum, quibus disruptis sanguinis effluat. Sed neque harum venarum generatio est perpetua: unde nec latentibus his venulis, necessario violata est virginitas; nec apparentibus, necessario est integra: potest enim euenire, vt hæ venulæ in congressu sanguinem non emittant, si scilicet venarum cumulus sit exiguus, pudendum fœminæ vastum, virile paruulum.

Quamobrem defloratio, vel natura regi vel arte ita occultari potest, vt interdum etiam periti Medici & obstetrices fallantur.

PPPP 3

PRACTICÆ MEDICINÆ
 Liber Quintus;
 DE ARTHRITIDE, ET
 LE VENEREA.

SECTIO PRIOR:

De articulorum doloribus.

Nomen.

Generatio.

Definitio

Subiectum.

Er arthritidē intelligimus dolorem cuiuslibet articuli, quemlibetq; dolorē articulare, secundum cō. aph. 55. sect. 6. & dirigitur hæc vox ad cheiragrā, ad podagrā, ad gonagrā, ad dolorē coxendicū, & deniq; ad omnes articulorū dolores. Desumpta est vox, ab actione læsa, quia dolor vocatur; & a loco affecto, quia dicitur articularis: hic a. dolor intelligitur, prout fit a materia, nō a simplici qualitate. Verumtamen ita de hoc dolore loquemur, vt etiā pateat quid agendū sit, si dolor a simplici qualitate oriat. Generatio huius mali, insinuatur a Galeno cō. aph. 49. sect. 6. Materia n. fluens ad articulos, necesse est, vt ligamenta repleat; nō n. fit dolor articularis, si sola articulorū cavitās repleatur: neq; sufficit, vt solū afficiatur *περίσσεια*: necessariū ergo est repleri ligamenta, q̄ repleta, dum cōprimunt tendines, & reliquas neruōsas partes vicinas, solvunt continuum, cōprimendo, vnde dolor, oritur. Proinde dolor articularis, est tristis sensatio partiū neruōsarū articulorum, depēdens a solutione vnitatis, facta a cōpressionē ligamentorū. Causa formalis est tristis sensatio: quę in doctrina de dolore capitis explicatur. Subiectū, sunt partes neruōsę articulorum *id est*

id est nerui, tendines, periostion; non ligamenta, quoniam non sentiunt, quibus hæc subiectum sint causæ efficientis. Diximus articulorum; ad differentiam aliarum partium. Per articulum (secundum Galen. c. 5. l. 12. de usu p.) intelligimus ossium compositionem, factam propter motum voluntarium: ad quam constitutionem articulorum concurrunt ossa, cartilagine, membrana, ligamenta, tendines, nerui, caro musculosa, vasa, cutis, ipsaque; membrana carnosæ. At subiectum huius doloris, sunt solæ partes sensitiuæ, id est nerui, tendines, membranae.

Causa efficiens huius doloris, est solutio unitatis, dependens a compressione ligamentorum: ut colligitur e c. 80. art. med. & cap. 2. l. 10. κατ' ἔπε.

Causa effie.

vbi communis causa doloris articularis statuitur tensio. Porro materiam tendentis subiectum, sunt ligamenta; si n. partes nervosæ, id est nerui, tendines, replerent, fierent convulsiones: unde Paullus c. 78. l. 3. ait, non esse inflammationem inter internodia, sed circa articulos, quia ibi resident ligamenta: hoc autem non est perpetuum, quia interdum replentur ossium cavitates, interdum materia residet inter os & periostium.

Ligamenta repleri in arthritide.

Vtrum ergo hoc ad ligamenta pertinens, potest dici morbus in aucta magnitudine, tumor; item si ossium cavitates replentur, potest statui morbus in cavitate. Ad ligamentorum a. repletionem requi-

Vnde fiat ligamentorum repletio.

runtur tria, humoris Copia, humoris Motus, & articulorum Imbecillitas; cō. aph. 28. sect. 6. Primum ergo de humore copioso duo explicanda: vnum,

1. Humoris repletis species.

quisnam sit hic humor: alterum, quæ eius causa. Humor occupans articulos, principalis causa doloris, est Sanguis, vel Pituita: non bilis; hæc enim adeo mordax est, ut potius vlcera excitet, quam tumores: non melancholia; quæ in

magna copia non generatur, & propterea adeo crassa est, ut vix aliquid reperiatur quod eius vehiculum esse queat, unde a sola melancholia, vel non fit dolor articularis, vel rarissime. Porro Sanguis vel Sincerus esse potest, vel Permistus

cum bile, cum pituita, cum melancholia: ut bilis, pituita, melancholia habeant rationem humoris principalis, sed non sinceri, verum permisti, ita ut sanguis tamen prædominetur. Pituita, potest esse sincera, vel permista sanguini,

bili, melancholia: ita tamen, ut pituita prædominetur. Hi ergo humores duo rationem habent causæ principalis, in dolore articulorum. Vehiculum a. horum hu-

ἑξ ὧν

morum multiplex esse potest: interdum est serum, id est excrementum tenue, primæ coctionis; interdum ichor, id est materia præter naturam reddita, genita e tenuiore parte humoris; potest quoque esse bilis flava. Hæc doloris sunt causæ:

plurimum quidem pituita, interdum tantum etiam alii succi, ut sanguis, a quo fit dolor articulorum inflammatorius. Causa huius humoris, qui est arthritidis

Causa humoris repletis.

auctor, Generans est vel Colligens. Generans patet ex alibi dictis: nam

quis humor generatur ab aliquo agente ex aliqua materia: v. g. sanguis

generatur a iecore calidiore, e bono & copioso chylo: pituita a

frigiditate vetriculi, e cibis pituitosis &c. Causa colligēs, est suppressa aliqua consueta vacuatio: vnde aph. 29. lect. 6. dicitur, *ὡς ἂν πρὸς αἵματι, ὡς μὴ τὰς καὶ μὴ νύκτι* *αὐτὴν ἐκκλίπη.* Hinc etiā saepe arthritidis oritur, dū vacuatio p̄ nares supprimit̄.

Hactenus de humore copioso. Cæterū causæ q̄ faciunt vt humor mouea-
tur, sunt, humoris Copia, Qualitas, Expultricis robur, Viarum amplitudo.

2.

*Caus. motus
humorum.*

Dum n. humor iusto est copiosior, aggrauat facultatē, vt ad expellendum
insurgat. Qualitas noxia expultricē irritat. Robur etiam expultricis requi-
tur: nisi n. pars, in qua repitur materia, robustā obtineat expultricem, non
expellit, nō transmittit, sed potius suscipit. Viarū etiam angustia, transitum
impedit. Viæ a. p̄ quas hæc materia mouetur, sunt vasa .i. venæ, arteriæ, præ-
terea spatia media inter cutem & carnē, vt statuit Ferneli⁹, sed nō hæc sola,
vt ipse male arbitratur. Viæ redduntur laxiores, e balneo aquæ dulcis, c. vlt.

*Imbecillitas
articularū.*

l. ii. meth. Articulorū imbecillitas est Natiua, vel Afficitia. Natiua; quæ a
principio generationis adest, & hæc impressa est fœtui, vel tempore cōce-
ptionis, vel post. Tempore cōceptionis, cū patiens est ortus e prauo semi-
ne parentū qui articulos habuere imbecillos. Post cōceptionē; cum imbe-
cillitas in vtero a matre contrahit̄, q̄ prauo vtitur alimēto, cuius vi ligamē-
ta euadunt laxa, frigida, humida, & p̄inde admodū apta ad suscipiendū sup-
fluitates. Imbecillitas afficitia oriri potest a causis, q̄ agunt posteaquā pa-
tiens in lucē edit⁹ est: & hæc sunt Internæ causæ, vel Externæ. Internæ; vt hu-
mores: v. g. si quis copiosam gignat pituitā, vt alimentū euadat pituitosum,
hoc decumbens in articulos, potest ossa & ligamenta humidiora & frigi-
diora reddere. Externæ causæ, vel Necessario occurrunt, vel Nō necessario.
Necessario; vt viuendi ratio, cuius vi partes articulorū laxantur, refrigerā-
tur, humectantur; vt aer frigidus, cibus pituitosus, pot⁹ plus iusto frigidior,
vinū copiosum: (nam dū non regitur a natura, refrigerat, & maxime articu-
lis officit; somnus immoderatus, meridian⁹, immoderata repletio, & potiss.
immodetata inanitaio, vnde Venus arthritidē causat; similiter & quies im-
modica, & motus immoderatus intempestiu⁹, tū corporis, tum animi: hæc
omnia in causa sunt, vt partes articulorū laxę reddātur. cō. aph. 16. 20. 22.
& vlt. sect. 3. & cō. aph. 28. 29. 30. 49. 55. sect. 6. & c. 5. l. i. de alim. fac. l. de
cibis bō. & mal. succ. c. vlt. l. i. meth. c. 4. l. 14. meth. c. penult. l. 10. x. τὸ π.
Nō necessario occurrentes causæ sunt; vt si qs articulis applicet refrigerā-
tia, versetur in locis frigidis & humidis, illegitime balneo aqua dulcis utat̄.

Differentia

Differentiæ sumuntur a forma, subiecto, & causa efficiente. Forma est
tristis sensatio; quæ modo Magis, modo Minus est molesta. Subiectū sunt
partes articulorum, vel Omnium, & dicitur arthritidis, dolor articularis;
vel Quorundam; vnde, si occupat articulos manuum dicitur cheiragra: si

pedum

pedum, podagra; si genu, gonagra; si coxas, *iquas* dicitur. Causa effectrix, est humor Copiosus, Mobilis, & Articulorum imbecillitas. Humor, est Sanguis, vel Pituita: sanguis aut solus, aut cum pituita, vel bile, vel rarissime cum melancholia: pituita vel sincera, vel mista cum sanguine, bile, aut rarissime cum melancholia. Copia huius humoris, vel est Maior, vel Minor. Mobilitas: mouetur humor, vel per Transmissionem, vel per Collectionem quandoque: semper tamen locum habet transmissio, ut e superioribus patet. Articulorum imbecillitas, vel est Natiua, vel Ascititia: natiua; tempore conceptionis, vel post: ascititia, a causis internis, vel externis; & his aut necessario, aut non necessario occurrentibus.

In genere arthritidis patet; nam arger de dolore circa articulos conqueritur. Hic autem dolor distinguitur ab eo qui non fit a materia, & qui vere articularis non est; quia in arthritide necessario sunt signa humoris redundantis; de quibus suo loco. Differentiæ a forma facile patent; num dolor magis vel minus sit intensus. Differentiæ a subiecto: num afficiantur articuli omnes, vel saltem aliqui; demonstrabunt ægri. Differentiæ a causa effectrice: Si est sanguis sincerus, exsuperans, citra aliorum ammissionem; cognoscitur e calore satis miti; non enim ita mordax est, ut calor bilis flauæ, aut pituitæ salsæ; est tamen satis copiosus, si conferatur cum pituita influente, in qua fere nullus apparet calor: partes etiã tunc sunt rubentes: tumor est satis insignis; corpus est temperamenti calidioris & humidioris: habitus carnosus: ætas florens: tempus veris: patiens usus est optimis & copiosis cibis: suppressa esse potest consueta vacuatio, ut per hæres, &c. Si est pituita; calor est exiguus: color albicans: tumor mollis, præsertim inter initia; temporis enim progressu, pituita in tophos degenerat: tandem pituitæ aderunt signa, quæ alibi traduntur. Quoad per mistos humores: si sanguis cum pituita fuerit mistus; calor est mediocris, non ita intensus: rubedo moderata, vergens ad albedinem: color subrubeus potius, quam rubeus: tumor mediocris: signa vtriusque humoris dominantis; Verbi gratia, si ventriculus sit frigidus, aut simul caput; & calor cum humiditate abundet in iecore, ut gignatur copiosus sanguis. Si sanguis sit cum bile mistus; calor erit intensior, mordacior: rubedo cum flauedine quadam: & signa erunt vtriusque humoris redundantis. Si sit mistus cum melancholia; calor erit remissus: rubedo modo vergens ad flauedinem, albedinem, sed habens quandam obscuritatem: & signa aderunt vtriusque humoris. Si pituita cum sanguine permista fuerit; calor erit satis remissus: color albicans, cum exigua quadam rubedine, sed ma-

Signa generalia.

Specialia.

Sanguinis.

Pituitæ.

Mistosum.

- gis ad albedinem declinabit, quia prædominatur pituita: aderunt signa vtriusque humoris. Si pituita sit cum bile; calor non erit remissus, quia bilis est acris: color albicans, sed aliqua e parte pallescens, ut est color paleæ: aderunt signa humoris vtriusque. Idem statuendum de melancholia; color enim ad nigredinem & opacitatem verget. Quoad motum: si humor mouetur per solam transmissionem: tum in parte ad articulos pertinente, non præcessit aliquis dolor, vel calor, antequam articularis obortus est dolor. At si prægressus sit dolor vel calor, quorum ratione fit attractio; facile patet, humorem fluere, non tantum per modum transmissionis, sed etiam attractionis. De imbecillitate articulorum, num sit nativa, an æscititia; & illa e semine, an alimento matris, hæc, sitne e causis internis vel externis: facile referre poterunt ægri & astantes.
- Motus.* Cum autem hoc malum sit tristis sensatio, quæ dependet a materia, replete ligamenta; necessario indicationes vtilis ab his tribus tantum sumuntur: nimirum a tristi sensatione, a materia, & a ligamentorum imbecillitate. Tristis sensatio, indicat anodynum, quod est triplex; primum frigidum; deinde humidum moderate & viscidum; tertio calidum in primo, & tenuis substantiæ; capite decimo nono, simpl. libro quinto. Hoc scilicet indicatur a dolore, quatenus consideratur ratione receptionis: nam si iudicium spectemus, tristis sensatio indicat remedium, quod mentem ad alia auertat. Quoad materiam; ratione speciei, si sanguis sit in causa, scopi diriguntur ad sanguinem; si pituita, ad pituitam, &c. Ratione vitii, in qualibet materia, perpendimus copiam, motum, causam generantem & colligentem. Copia indicat minuens. Motus, ni quid obstat, indicat auertens; si nimirum sit præter naturam & inutilis: quod si dolor articulorum fiat a materia, quæ per viam crisis mouetur, ut quandoque in febribus putridis malignis accidit; hic motus non est inhibendus. Causa generans indicat contrarium: verbi gratia, si caput gignat pituitam, ob intemperiem frigidam & humidam; indicat calfaciens & siccans. Causa colligens, indicat contrarium: verbi gratia, si menses sint suppressi, ratione materiæ obstruentis; oportet materiei occurrere, si sit crassa, attenuando, si viscida detergendo. Ligamenta cum suscipiant, ob frigiditatem, humiditatem, laxitatem; indicant calida, sicca, densantia. De virtute indicante nihil dico: quia communis est omnium morborum.
- Imbecil art.* De Arthritide in genere statui non potest, num sit facilis, vel difficilis curationis: sed differentias lustrare oportet. Alexander ait, podagram cognitam, non difficulter tolli; quod de recenti verum est: nam nodosa cognoscitur; est tamen incurabilis. Forma huius mali est tristis sensatio: ergo
- Indicatiões.*
- 1.* *Vide supra fol. 37. 38.*
- 2.*
- 3.*
- Prognostica.*
- A forma.*
- ubi

ubi dolor seu tristis sensatio intensior, arthritis est magis periculosa: est enim vehementia secundum essentiam, & interdū etiam ratione facultatis, cū dolor concitat animi deliquium. Quoad subiectum: hinc nulla oriuntur prognostica. Nam quantū ad articulum, ut est magis vel minus præstās; pertinet ad vehementiam dignitatis, ac proinde ad differētiās a causa efficiente; quatenus ratione articuli affecti, maior vel minor est vehementia; unde articulus solū rationem habet signi. Quoad articulum, ut est dexter, vel sinister; arthritis in parte sinistra difficilius curatur, secundū Auicennā: hoc vero nō pertinet ad locum affectum, sed ad virtutem, magis in dextro, minus in sinistro robustam. Si perpendimus subiectū, quatenus nervi sunt subiectū tristis sensationis; nec hoc quidē spectat ad locum affectum, sed ad virtutem robustiorem, vel imbecilliore: nam *ἰσχυρότης*, est signū virtutis debilis. Denique subiecta materiæ replentis, id est, ligamenta, non ad locum affectum spectant, sed ad causam efficientem, ut infra patebit. Porro causa effectrix, est humor, & articularum imbecillitas. Humor si copiosior, crassior, viscidior, durior, ita ut tophi generentur; malum primo est difficilius, post incurabile. Humoris motus diuturnior, difficiliorem reddit curationem. Augetur difficultas, si motus non tantum fit per modum transmissionis, sed etiam per modum attractionis. Quoad causam generantem; curatio est difficilior, si maior est vehementia essentiae: verbi gratia, si cerebri intemperies, generans pituitam, aut ventriculi frigiditas, sit in habitu: minus est periculi, si in habitudine. Quoad causas colligentes; curatio est difficilior, si insignis essentiae adest vehementia: verbi gratia, si materia obstruens sit admodum copiosa, crassa, viscida, ut vacuari nequeat; sicut interdum fit in suppressis mensibus. Quantum ad imbecillitatem articularum; difficulter curatur nativa: item, acquisita, si frigus & humor est in habitu. Quoad virtutem; difficilior est curatio, si

*A subiecto.**A causa effici.**A virtute.*

Ad curationem progrediamur: & primum ad materiam cheirurgicam, Sanguis e lib. 10. *ἡγρὰ τὸ π.* c. 2. in arthritide vacuandus est, si rationem habet causæ principalis, vel sine qua non. Circa *quando agendum*: Vena aperienda tempore veris: adest enim indicans & permittens. Aetius inquit statim esse secandam venam: Auicennas, non statim; ne humor commoveatur, ut fluat. Aetius scilicet respexit arthritidem imminētem:

*Curatio.
Vena sec.*

cum enim quis quotannis per interualla corripitur arthritide, verbi gratia, in fine veris; non expectabimus finem veris, sed statim, antequam malum accedat, venam aperiemus: adest enim indicans, sanguinis copia, quæ nisi educeretur, tempore consueto veniente, fluere, doloremque efficeret: unde tum nihil prohibet phlebotomiam. Auicennas autem respexit ad dolorem actu præsentem, cum materia iam est in motu: adest quidem indicans, sed prohibet materia, quæ cœpit moueri: nam per venæ sectionem omnes corporis humores commouentur. Interim victus ratione & aliis, de quibus suo loco, id efficiendum (: sed moderate tamen :) vt ne ita fluat humor; & dum non amplius fluit, vena secanda. *Vbi agendum:* pro varia subsistentia, variæ venæ tundendæ: si ergo sanguis exsuperans existat in toto corpore, verbi gratia, in ischiade, possumus & infernas, & supernas venas aperire. Cucurbitulæ possunt administrari, ratione totius & partis. Ratione totius; pro varia subsistentia sanguinis, variis partibus possunt applicari; vt dorso, cruribus, &c. Ratione partis; cucurbitulæ scarificatæ sunt applicandæ loco affecto: verbi gratia, in dolore coxendicum, coxendici, & cum copiosa flamma, secundam Galen. li. 10. c. 10. π. vt vacuatio fiat sanguinis iam fluxi. Venam possumus secare, & cucurbitulas administrare dorso & cruribus, ratione totius, ante exhibitionem pharmaciæ: at materia in toto existens, prohibet loco affecto cucurbitas applicari. Cauteria non sunt locis affectis affigenda, sed robustioribus, vt per hæc loca materia peccans euacuetur. Vt edum est cauteriis corpore euacuato, antequam arthritidis sit reddita tophacea; tunc enim frustra adhiberentur. Pluribus locis applicanda: verbi gratia, in coxendicis dolore, non vni parti candens ferrum applicandum, sed 4. 5. 6. aut 7. locis: sic enim extirpari potest dolor arthriticus, & homines a claudicatione præseruantur: aph. 60. sect. 6.

Medicamēta respiciētia materiam. Medicamēta respicere debent Materiam, Partem & Dolorē. Materiam respicientia, sunt Lenientia, Præparantia & Euacuantia. Lenientia variant, pro ratione superfluitatis. Si enim hæc sit in vetriculo, cōuenit leniens vomitorium; vt hoc: ℞. succi raphani ℥ij. oxymelitis simpl. ℥j. β. iuris ping. & non saliti ℥viij. Misc. pro vomitorio. Notandum, Auicennam in arthritide non probare acetum & oxymeli: his tamen in vomitorio vti licet: nec enim tunc penetrat acetum, sed pituitam in vetriculo incidit, & abstergit: at in syrupo & electario prohibetur. Clysteres lenientes, fiant e leuioribus, etiam in dolore coxendicis: nam licet in hoc probentur clysteres acriores, e centauro minori, & colocynthide; non tamen admittendi sunt inter initia, ante venæ sectionem, & leuem euacuationem: nam si istorum, in dolore coxendico, facile ad locum affectum materia attrahitur.

bitur. Per os etiam exhiberi possunt, lenientia, quæ aluum subducunt, ea-
que varia.

Præparantia etiam pro materiæ ratione varia sunt: de quibus alibi. Id *Præparantia.*
notandum; ab aceto abstinendum esse.

Probantur vacuantia a remotis partibus, tum Sensibiliter, tum Insen- *Vacuantia.*
sibiliter. Quæ sensibiliter vacuant, sunt varia; prout materia euacuanda est, *1. αἰσθητὰς.*
vel pituita, vel melancholia, vel bilis. Notandum vero secundum Auicennam, in arthritide phlegmatica, præter agaricum & colocynthidem, rhabar-
barum esse miscendum: cholera enim facit currere phlegma: unde proban-
tur pilule cochiae: si melancholia peccet, fiant cochiae cum helleboro. Maxime
etiam valent pil. de hermodact. Mesua: quadam affectu sunt malignitate,
sed oportet ut castigentur: & non tantum pituitam vacuant, sed vias etiam
angustant, ut homines ab aliis paroxysmis præseruentur. Formula talis e-
rit: ℞. pil. de hermodact. ʒj. cochiarum, mastichin. ana ʒj. cum syr. de beton. fiat
pil. num. v. Non improbantur vomitoria; unde in pertinaci arthritide, &
ischiaide, antimonio uti possumus, & clysmis acerbis. Hic tamen circa quan-
do agendum obseruetur, ut hæc soluentia non exhibeantur, nisi fluxus ma-
teriæ iam cessauerit; quia soluentia humores magis exagitant.

Sunt etiam usurpanda quæ insensibiliter euacuant, tum Intus, tum Ex- *2. ἀσθητὰς.*
tra. Intra corpus varia dari possunt, pro vario humoris dominio: si enim *Interna.*
humor exsuperans est calidus; exhibeatur decoctum salsa parille, guaiaci, chi-
na, cum cichoraceis; quia oportet attenuare, discutere, & rarefacere, sine ca-
liditate. Si humor sit frigidus ac pituitosus, ut plerumque; detur decoctum
guaiaci, sassafras, cum iua, stæchade, salvia, betonica: probantur antiqua anti-
doti, aqua sulphurea, & similia calefacientia, ac attenuantia, de quibus in lue
venerea agemus, & alibi. Alexander medicus senior, ad materiam pitui-
tosam proponit medicamentum efficacissimum; quod vocat Diacoralliū:
℞ corallū, non nostri marini, (:habet enim vim astringendi; at hic aperienti- *Διὰ κοραλ-
lis lib. ii.
utile natu-
ris humidis.*
bus opus est:) sed anagallidis ʒij, hæc insignem habet vim attenuandi & absu-
merendi humores pituitosos, calidoque innato partium animalis est amica: adde
myrrhā ʒiiij. quæ valde detergit, & ad remota penetrat, menses valide mouet:
caryophyl. ʒss. rhapontici ʒj. quod mirabiliter detergit. folii ʒss. raro bonum
inuenitur; ego bis tantum vidi; eius loco imponemus nardi indica ʒvj, vel ʒj.
rad. pæonia ʒj. aristoloch. rot. longa, ana ʒij. spicanardi ʒiiij. fiat pulvis tenu-
issimus: & exhibeatur ad ʒj. summo mane, ante cibum per 6 horas, cum tepida
ʒv. Medicamentum hoc calefacit, siccatur, attenuat, detergit, incidit pitui-
tam, calefacit ligamenta, propter odorata restaurat spiritus. Quia plus iu-
sto est calidum; exhibetur cum tepida, ne nimium corpus exurat. Alexan-

der quotidie exhibet, per centum dies, intermittit dies 30; rursus exhibet 100 dies, deinde intermittit 30 dies; postea rursus exhibet, non quotidie, sed diebus alternis per 160 dies. Hodie hoc medicamentum non est in usu: unde mirum non est, arthritidem curari non posse, quia antiquorum præcepta non observantur. Exhibetur per centum dies, quia indicans diu perseuerat: 30 diebus intermittitur, propter virtutem: postea virtute roborata, rursus exhibetur: denique ratione & indicantis, & virtutis, alternis diebus exhibetur, &c. Locum saltem habet in dolore pituitoso, vetusto, & non tophaceo: ut Alexander statuit. Datur per 6 horas ante cibum; quia natura non potest eodem tempore & cibum regere, & adeo efficax medicamentum: distributio ergo huius medicamenti sit spatio horarum 6, vel 7 aut 8, si ægri ferre tandiu famem queant. Datur cum tepida; ut melius penetret. Diacorallium omnibus anteponendum est: ad eundem tamen scopum facit *terebinthina Cypria*, & *castorium*. Hæc de iis quæ intro dant.

Externa.**Reprimen-
tia.**

Extrinsecus, pro vacuatione applicantur Emollientia, Digerentia, aliquando Reprimentia, sed raro. Reprimentibus non licet uti in ischiade; quia materia non cedit: in reliquis articulis, & præsertim, si fluxio sit materiæ calidæ, uti possumus, secundum Alexandrum, *medicamento e cortice malorum punicorum, erhoe, e farina hordei, cocta in vino austero: pro singulis unciis farina, imponere possumus pulueris* D B .

Emolliētia.

Si materia sit frigida; addantur folia *terebinthi, cupressi*. Emollientibus potissimum utendum in dolore antiquo; quia probabile est, materiam aliquo modo duram esse redditam. Loco igitur affecto applicare possumus, secundum Galenum, cap. 2. lib. 10. $\chi\alpha\lambda\kappa\alpha\ \tau\omicron\pi$. *ammoniacum, aceto dissolutum, cum cera; sumentur enim hæc in portione aequali, addetur vigesima quarta croci pars; possunt etiam addi medulle, adipis, ut patet cui vis*. Emolliens efficacissimum, quo & in arthritide, & in quolibet affectu a duriore materia uti licet, proponitur a Galeno, cap. 2. lib. 9. $\chi\alpha\lambda\kappa\alpha\ \tau\omicron\pi$. Nos sic præscribemus: $\mathcal{R}$ *bdellii, adipis vitulini, ammoniaci thymiamatis, iridis ana* $\mathcal{Z}$ ij . *opopanacis, galbani, thuris, flor. roris mar. styracis, an.* $\mathcal{Z}$ ij . *piperis* D j . *ol. iuniperini* $\mathcal{Z}$ ij , & $\mathcal{Z}$ ij β . *vini quātū sufficit, fiat emplastrū*. Oportet medicamentum arida cōtundere & cribrare: ammoniacū aut opopanacem, & thus, dissolvere in vino: huic medicamento miscentur piper, & alia attenuantia, ac digherentia, ut sint emollientium vehiculum. Ad emolliendum etiam materias duras, maxime probatur *caseus antiquus, decoctus cum iure carnis suilla salita: ut luta etiam sint imponenda, quale S. Bar-*

Digerentia.

tholomei. Digerentia calidiora sunt emollientibus, tenuiorisque substantiæ, c. 2. l. 9. $\chi\alpha\lambda\kappa\alpha\ \tau\omicron\pi$. Efficax erit medicamentum, *compositum e cera, lota in vino, siue decocto lauri, præterea e pipere, ex oleo antiquo: (: quod efficacissi-*

mum

num est: ut quandoque cognouerim pertinacissimas materias sublatas esse, eo oleo, quod Brixia reperitur:). Probantur etiam, quæ conficiuntur ex auripigmento, alumine scissili, calce uina, myrrha, ruta, lauro, abrotano, resina terebinthina, castorio, sulphure uino, iberide: licet ascendere ad sinapi, & thapsiam. Inter digerentia valida sunt, euphorbium, succus cucumeris agrestis, utrumque veratrum, colocynthis, lacti thymalorum. Veteres etiam ad ferrum ignitum ascendebant. His non utendum, nisi post emollientia, & post exactissimam purgationem. Detineantur ad 4 aut 6 horas: ante & post prodest usus balneorum sulphureorum, quia sic materia illa prorsus tollitur. Laudantur etiam suffumigia. Hæc probantur ratione materiae morbificæ.

Ratione partis, Auicennas probat ossa humana, redacta in puluerem: nos, si non humana, saltem brutorum ossa, in insigni articulorum dolore, pulueris facta, exhibebimus cum antidotis; præsertim si a pituita ortus sit dolor. Probatur etiam ad partes illas roborandum, oleum mastichinum salitum, vinum austereum, vinacea, quæ modice densant.

II.
Roborantia
partem &
exsiccantia.

Postremo, medicamenta dolorem respicientia, sunt, oleum anethinum, fœnumgracum, cum melle, uino; ouum integrum cum uino, cum lacte chalybeato, cum furfuribus in lacte decoctis: oui vitellus, cum oleo rosaceo: semina psyllii, macerata in aqua, ut euadant viscida, quæ debent misceri cum farina hordei: Licet uti succo hordeaceo, seu cremore ptisanæ. Urgente dolore, ubi leiopothymia imminet, ascendere licet ad succum solani, lactucam, sempervivum, & farinam hordeaceam. Tandem etiam exhibere possumus philonium, vel quid proportionem respondens, ut sunt magnæ antidoti, sed recentes. Opium extrinsecus interdum uti licet, si dolor est intensissimus, & intemperies calida, & natura calidior, & dolor coxendicis: sed opium esto exiguum, cum croco: verbi gratia opii ḡ ij. croci ḡ iij. cum posca, vel farina hordeacea.

III.
Anodynæ.

Victus ad proportionem respondere debet; alius in pituitosa materia, alius in reliquis: & pro potu, ut li-

Dietæ.

cet melicrato.

POSTERIOR QVINTI

LIBRI SECTIO:

DE MORBO GALLICO.

CAPVT I.

De Nomine, Definitione, & Causis virulentiae Gallica, seu Luis Venerea.

Nomen.

Generatio.

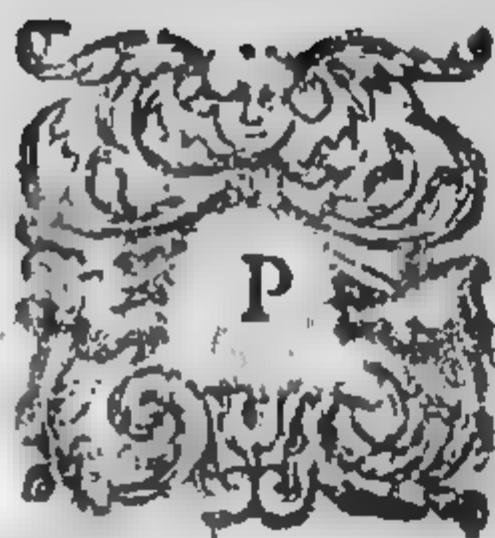
Definitio.

Excrementum.

Præternaturam.

Toto genere.

Species excrementi venerei.

ER Luem Veneream intelligimus id quod habet rationem causa efficientis, non autem effectus, ut febrem, &c. In humano corpore ea primum generari nequit, sed extrinsecus accedit, & corpus hominis ingrediens, contactu id suam substantiam mutare potest: hinc licet ab initio exigua sit; sensim tamen, dum corpus in suam substantiam vertit, augetur.

Lues ergo venerea, est excrementum præter naturam a toto genere, potens multifariam ledere hominem, genitum ex humana substantia, a simili.

Dicitur primo *excrementum*, id est, contentum excrementitium; ad differentiam continentis, & ad differentiam contenti alimentalis: nam etiam si interdum continens, id est, caro, vel os, &c. interdum etiam alimentum, id est, sanguis, materia fiat luis; necesse tamen est, ut tunc & continens, & contentum alimentale in excrementum degeneret.

Secundo, dicitur *præter naturam*, id est, excrementum prorsus inutile, & morbificum; ad differentiam excrementi naturalis, seu secundum naturam.

Tertio, dicitur *a toto genere*, ad differentiam excrementi, quod quidem præter naturam est, sed non a toto genere, ut bilis excrementitia morbifica: at materia luis venereæ, cum necessario sit putrida, patet, quod toto genere sit præter naturam. Porro hæc luis materia secundum Speciem potest esse quodlibet excrementum in corpore hominis; nimirum sanguis, pituita,

*tu*ita, bilis utraque, ichor, serum, lac, semen, sanies; dum scilicet in hanc virulentiam degenerant. Hoc autem excrementum in omni lue necessario præter naturam est, secundum hæc 4 vitia, scilicet secundum formam, putredinē, caliditatem, lentorem. Primum enim forma luis certa sui proportionē aduersaria est humano corpori: vnde non nisi alexipharmacis deleri potest. Hinc tamen non sequitur, quod sit morbus nouus, a proprietate occulta; omnis enim morbus, aut est dyscrasia, aut mala compositio, aut soluta vnitas: interim causa morbi noua generari potest, quæ tamen non nisi modo dictos morbos inducere potest. Materia luis etiam est *putrida*: nisi enim putredo adesset, non esset malum contagiosum, vt passim in problematis Aristot. testatur. Quod si vapores ab hac materia putrida eleuentur, & cor petant (: quod tamen fit rarissime:) febris excitatur. Tum hæc virulentia est *calida*: vnde in corpore exustiones apparēt: & hinc ægri dolores ac feruores sentiunt, si materia sit copiosa. Hoc tamen notandum, non uniuersam luis materiam esse virulentam: dum enim sunt verbi gratia gummata tumoris durioris, vele crassa pituita, vele melancholia; portio huius materie virulenta, sæpenumero beneficio medicamentorū dissipatur, remanet vero frigida, quæ non est virulenta: vnde & tumor ille non amplius est Gallicus. Postremo hæc materia, necessario aliquid lentoris habet: vt enim vitium fiat contagiosum, oportet validam fieri actionem & impressionem; quæ cum iusto fiat tempore, mora opus est, & lentore.

In materia etiam pituitosa virulenta portio calida est.

Quarto, in definitione dictū est: *potēs multifariā ledere hominē*. Vbi duo sunt declarāda: primū, quotuplex sit hæc lēsiō: deinde, qd in homine lædat; totūne, an pars? Lues igit venerea, producit causas morbificas, morbos, & symptomata. Quoad causas; dum hæc lues agit in corpus, producit materias morbificas, primū calefaciēdo, deinde putrefaciēdo, tandē mutādo id qd in corpore est, in materiā virulentā. Lues em̄ hæc summæ est actiuitatis; eiusq; actiones oēs a forma, ceu præcipuo agēte, pcedunt; q̄ tñ forma agit mediātib. instrumētis: sic p caliditatē, calefacit; si diu actio perseueret, materia nō modo reddit calidior, sed etiā corrūpit, & ita alterat, vt putrescat; id qd præcipue fit rōe lentoris, cuius gratia diu agēs virulentia, tandē causas morbificas, toto genere pter naturā efficit. Quoad morbos: lues pducit dyscrasias, tum cōes, tum determinatas: cōes, vt febres; si enim virulentia hæc agat in spiritus, eosq; feruidiores reddat (: qd fieri pōt:) ephemeræ oriūtur: si fuligines emittat putridas, vt accendātur cordis humores, fiūt putridæ: si caliditas impertiat solidis, fit hectica. Hinc experiētia testat, interdū homines febre correptos, curari nō potuisse, nisi beneficio alexipharmaci. Intēperiem etiā determinatam producit: si enim lues satis est feruida, inq; iecore

Effecta luis. Causa mor- bifica.

Morbi.

R r r r r

viget; calidā in hoc dyscrasiā excitat. Producit etiā morbos in mala compositione: vt obstructiones, tumores, veluti sunt bubones, gummata, verrucæ, pustulæ, &c. Bubones, sunt tumores inflammatorii circa partes adenosas inguinū; fiunt e sanguine, sed permisto cum lue venerea. Gummata, sunt tumores duriores, qui fiunt a materia crassa, sed semper mista cum lue venerea: & hæc si mordacitatis expers est, gummata fiunt sine ulcere; si vero sit mordax, gummata sunt cum exesione & exulceratione, itemq; ossis corrosione. Verrucæ sunt tumores admodum duri; fiunt e materia dura, exigua. Pustulæ fiunt e materia tenuiore, acri & mordaci: vnde saepe exulcerationem coniunctam habent. Sed enim lues nō modo hos in aucta magnitudine morbos producit, verū alios etiā in numero diminuto: vnde interdū accidit casus dētiū; interdū aliqua pars corporis deperdit, vt nasus, &c. Deniq; luis vi, morbi in soluta vinitate excitantur, id est, vlcera, quæ tñ vna etiā morbi sunt in magnitudine imminuta. Si vlcus occupat penem, vocant cariem; si pedes, manus, & partes ani, vocant rhagades; in reliquis partib. simpliciter dicunt vlcera. Symptomata a lue plurima producuntur: potissimum dolores, qui varias corporis partes occupāt; tinnitus aurium admodū rebellis: gonorrhoea, cum lues agit in vasa feminaria: depilatio, seu glabrities, cum lues petit pilorum radices, id est, qñ lues permiscet fuligini, a qua fouentur & generantur pili.

Symptomata.

De sede luis Venerea.

Hæc de effectis luis. Sequitur vt tradamus, quidnam in homine a lue Venerea ladatur; totumne an pars? Dicimus ergo subiectū effectus ipsius virulentia, posse esse & Totum, & quālibet corporis Partē. Nam febris, quæ luis est effectus, totius corporis vitiū est, vnde & cordis: hæc enim lues summæ est actiuitatis, & contraria nō vni parti, sed omnib. & toti humanæ naturæ; nō solū facultati naturali, vt quidā nugant. Subiectum vero non effectus luis, sed ipsius virulentia, in quo propria luis substantia, ceu in fomite, & principali domicilio reperitur, pōt esse pars multiplex: frequentius tamē iecur affici solet, quia hoc malum plerūq; oritur ob Veneris vsum, in quo, ratione motus & caloris, pori illius partis recluduntur, vt lues promptum habeat in iecur transitum. Sed hoc nō est perpetuū: lues enim etiā aliam corporis partem petere pōt (omne enim agens, in passum proximum agit:) vnde interdū cerebrū patitur, dum capitis oboriuntur dolores, dum itē facultas animalis, & principalis, & nō principalis languet: interdū afficit ventriculus, vel lien: possunt etiā reliquæ corporis partes esse putridæ, præter solū cor, q ob calorem, densitatē, & robur, nequaquā præcipua luis sedes esse potest.

Materia luis e qua.

Quinto, in definitione dictum est: genitū ex humana substantia. Materia enim e qua, est substantia hominis: per quam & contenta, & continētia intelliguntur (spiritus in lue Gallica excluduntur: quia possunt pati & alterari, nō autem

antem putrescere: ut c. 39. lib. 6. de febris, demonstrabimus.) Contenta sunt succi corporis, tum alimentales, tum excrementitii, ut ichor, serum, lac, semen, &c. Continentia, sunt partes tum sanguineę, ut carnosę, pingues, adiposę: tum spermaticę, ut ossa, &c.

Postremo, in definitione dictum est: *genitum a simili*, id est, a lue venerea, quę in partem vicinā, quam tangit, alterando agit: ut colligitur c. 99. *Causa efficiens.* art. med. Hęc ergo lues quę rationem habet efficientis, extrinsecus accedit: non enim hęc sponte in corpore humano generari potest, ut venenū. *(nil facit ad curationem, si quis immodica diligentia, primum luis auctorem inquirere velit: idem enim esset, ac si quis querere vellet, ovumne prius sit genitū, an gallina!)* De modis igitur, quibus hęc virulentia homini accidit, plenius disseramus. Homo nondum infectus, luem accipit, vel In utero, vel Extra uterum. In utero, dupliciter: vel e Semine parentum infectorum, maxime si laborēt gonorrhoea Gallica; hoc enim semen degenerat in calidum innatum pessimum, unde lues summe maligna: vel ex Alimento, ut si mater lue sit infecta, vel post conceptum inficiatur, sic enim sanguinem, lue infectum, fœtui subministrat. Quod si homo suscipiat virulentiam extra uterū: suscipit Per concubitum, vel Citra. E concubitu accidit ut plurimum: eo enim pori aperiuntur, partes incalescunt, & virulētia illa facile in vaporem vertitur, qui corporis partes ingreditur. Citra concubitum etiam fit; ut si puer lac sugat, e nutrice infecta: itē, si puer infectus lac sugat e nutrice non infecta, eo contactu nutricem potest inficere: sic & per osculum hoc potest contingere, unde fœmina fœminam inficere potest: per lintheamina etiam sudore venereo, vel sanie infecta, lues cōferri potest, si quis in iis dormiat; non enim hoc est impossibile.

CAPVT II. De differentiis.

 Vælibet lues, homini contraria est secundum formam: alia tamē *Differentia.* Magis, alia Minus. Interdum maius est vitium secundum formā, quam secundum caliditatem, interdum contra: præterea, interdum est minus vitium secundum putredinem, quam secundum caliditatem: interdum est intensius vitium secundum lentorem, quam secundum alias qualitates. Differentiæ ab effectis: lues potest producere, vel Causas, vel Morbos, vel Symptomata. Causas producit, vel solum Alterando, vel etiā Corrumpendo. Morbus, est Intemperies, Mala compositio, vel Soluta unitas. Symptoma est vel actio læsa, vel Exiens mutatum, vel Qualitas mutata. Ratione subiecti, afficitur vel Totum, ut in febris; vel Pars, ut in re-

liquis vitiis, potissimum tamen hepar. Materiae qua, est Contentum, vel Continens. Causa efficiens consideratur vel penes Substantiam & essentiam; vel penes Originem: quantum ad essentiam, est differentia secundum Magis & Minus; alia efficacior, alia, &c. Quoad originem, extrinsecus accedit, idque vel In utero, vel Extra uterum.

CAPVT III. De signis.

Signa generalia, luis iam in corpore agentis.

Signa luis, alia sunt Generalia, alia Specialia. Generalia, indicant lue in vel Manifestam, vel in corpore Latitantem. Si manifeste agat lues; indicatur ex effectis: quæ sunt Symptomata, & Morbi. Symptomata sunt, dolor pruriginosus, ob luis acrimoniam: præterea dolor ulcerosus. (*pruriginosus spectat magis ad partes extimas; ulcerosus ad intimas: cum enim materia luis sit viscida & lenta, non ita fluxilis; plurima eius portio in partibus intimis detinetur, & dolorem ulcerosum facit.*) Indicatur etiam e dolore, qui potissimum circa vesperam cruciari incipit: hæc enim est hora, in qua moueri incipit materia melancholica, quæ sæpenumero in lue Venerea adest, cum sit materia putrida, calida, & exusta: per noctem ergo dolor inteditur, quia humor exustus non ita facile tum distillatur, ob frigus noctis, porosque clausos; ob Lunæ etiam, quæ humoribus dominatur, operationem; tum quod natura quietior materiam tunc digerere nititur, ut Auicennas docet cap. 4. tracta. 1. fen. 2. lib. 4. Potest vero & alius humor cum lue interdum permixtus esse, qui de die magis affligat. Sæpe magis cruciantur partes intermediae: nam lues promptius agit in partes carnosas, in musculos, quam in tendines, in ligamenta, inque partes ad articulos spectantes. Indicatur etiam e gonorrhoea, non tamē qualibet, (*nam quadam γυνόρροια citra lue Gallicam oriri potest.*) sed satis fœtente, quia lues est putrida: color ipsius vergit ad liuiditatem, interdum ad nigredinem; nam lues est materia exusta: non est cum tolerantia ægrotantis; materia enim seminalis, quæ partium spermaticarum alimentum esse debebat, ob prauitatem egreditur; contra gonorrhoea e copioso semine orta, fit cum tolerantia: maximeque lues indicatur, si gonorrhoeam non præcessit coitus immoderatus, quem alias citra luis suspicionem gonorrhoea sequi potest. Indicatur etiam e casu pilorum, siue congenitorum, siue postgenitorum, siue omnium: lues enim sua malignitate & acrimonia pilorum radices abradit; permixtaque fuliginibus, e quibus pili generantur, facit ut hæc nequaquam idoneum sint pilorum alimentum.

Indicatur:

Indicatur præterea e febre, quæ solet circa vespertinam exacerbari: causa e dictis patet. Indicatur e tumoribus, bubonibus, &c. e casu dentium: præfertim si non fuerit prægressum venenum, q̃ potuerit gingivas abradere. Indicatur e carie, e scissuris in manibus, & pedibus, & circa anum. Præterea e prægressis causis: verbi gratia, si prægressus sit coitus, siue aliæ causæ, de quibus supra. Indicatur etiam e iuuantibus; quando vitium, siue sit febris, siue aliud, non cedit nisi alexipharmacis.

Quod si lues, in corpore latitans (*z annos enim aliquot nonnunquam deli- rescit:*) ob exiguam copiam nō agat; cognosci debet, & Ante curationem, & Post curationem. Ante curationem, prudens medicus observabit, num caries ilico sit orta post coitum, necne. Quibusdā enim qui mane vtuntur venere, circa vespertinam caries erumpit; & tunc coniiciendum est, luem adhæsisse peni in coitu, & hūc exulcerasse; non autē penetrasse in corpus: & hi nō sunt cruciandi decocto guaiaci. Quidam vero non ilico post coitū corripuntur carie, sed demum post triginta vel quadraginta dies, & tunc statuendum est in corpore latitare luem, & e coitu vapores in iecur, inque partes intimas penetrasse; deinde post aliquot dies, luem transmissam esse ad penem, & vlcuscula excitasse. Post curationem etiam cognoscendum est, num lues e toto sit victa, necne. Indicatur autem latitare adhuc virulentia, si caries quidem curata est, sed cum difficultate; idque magis, si post vlceris curationem remaneat aliquis tumor, & durities. Præterea, si gonorrhoea sit, citra immoderatum coitum; signum est, vasa imbecillia esse facta, non ob nimium coitum, sed potius ob malignitatem materiæ venereæ. Insuper lues post curationem relicta esse cognoscitur, si effecta, hoc est, morbi & symptomata non prorsus abolentur: item, si homo post concubitum, etiamsi coitu vtatur summa cum prudentia, vlcera tamen in pene accipiat; signum enim est relicte luis. Idem cognoscitur, si cura non fuit diligens, & si brevis; verbi gratia, per 15 dies, &c.

Signa generalia, morbi Gallici latentes.

Num lues e toto sit curata.

Sequuntur iam signa specialia differentiarum. Differentiæ formales sumuntur ab excremento lædente secundum magis & minus, penes formam, quantitatem, putredinem, caliditatem, lentorem: quæ omnes differentiæ cognoscendæ sunt. Quoad formam: cognoscendum an sit summæ actiuitatis, necne? Summæ autem est actiuitatis, si patiens infelix vnico tantum congressu infectionem est lucratus: item, si citra coitum: præterea, si cito incipit lædere; sic enim noui quosdam, qui post mensem a contracta lue, symptomatis fuere afflictī sauiissimis: summæ etiam actiuitatis signum est, si non adest tolerantia. Exigua actiuitas con-

Signa specialia. Forma.

trariis arguitur. Quoad vitium secundum quantitatem; cognoscitur lues vehemens, si totum corpus, pluresve eius partes occuparit: contra, si pauciores. Quoad putredinē: insignis putredo cognoscitur e gonorrhoea admodum foetente, ex ulceribus foetentibus, e putrida febre. Caliditas valde vehemens cognoscitur, a doloribus acerbis, ex ardore in gonorrhoea, e pruritu, e feruore in locis affectis, siue sint ulcera, siue alia vitia. Lentor vehementior iudicatur, pro symptomatum perseuerantia: licet enim symptomata sint exigua, difficulter tamen cedunt, ratione lentoris.

Effectuum. Differentiæ ab effectis, num scilicet lues excitarit morbos, an symptomata; & quales sint morbi, qualiave symptomata; cognoscuntur e propriis signis: verbi gratia, si sit febris, cognoscitur e signis febris: si bubo, e signis bubonis, &c.

Subiecti. Differentiæ a subiecto. Subiectum, vel effectui luis, vel ipsi lue subiicitur. Effectui subiicitur totum corpus, aut pars corporis. Totum subiici effectui, cognoscitur e febre, eque macieriorius: partem vero e vitiiis determinatis; vt, si gonorrhoea assit, cognoscitur locus affectus. Subiectum ipsius virulentiae, est pars interna vel externa. Externa, oculis conspicitur. Interna potest esse ventriculus, iecur, lien, cerebrum, & in foeminis uterus. Si est ventriculus; lues forsitan ex osculo infectæ excitata est, præsertim si ilico homo bibit, vel comedit: tunc etiam vitia luis e chylo potissimum emanant; & querela est de læsa *χολάσει*, circa ventriculum. Iecur luis fomes esse cognoscitur, si malum originem duxit e coitu; si bubo sit circa inguen dextrum; si etiam reliqua symptomata magis pertinet ad dextram partem: potissimum si sanguificatio læsa est (*: quæ tunc leditur, non læsa facultate, sed ob errorem externum, id est, ob præsentiam luis: quamuis interdum etiam possit coniungi morbus iecinoris; sed hoc extra propositum:*) Si lien sit fomes, cognoscitur e lienis tumore; e bubone in inguine sinistro; reliqua etiam symptomata sinistram partem magis vexant: præterea indicatur e mali contumacia: si enim lien male habet, non potest expurgari excrementum melancholicū; q̄ vbi lue inficitur, ægerrime extirpari potest. Si cerebrum luis est domicilium (*: q̄ ego aliquando obseruaui:*) malum incipit e pannis infectis applicatis capiti; præterea cognoscitur e dolore, & reliquis noxis, quæ primum occupant caput; hinc e doloribus articularibus, dum potissimum hi dolores a capite prodeunt lue affecto. Uterus deniq; fomes luis esse cognoscitur e suppressis mensibus, vel etiam nimium fluentibus post coitum, e gonorrhoea, ex vteri doloribus, e molestia circa mammas, quæ utero consentiunt, e carie circa pudenda,

Differen-

Differentia a materia e qua. Hæc materia est Contentū, vel Continēs. Si est contentū alimentale; cognoscitur e difficili tolerantia, quia corpus non nutritur, cum alimentum sit infectum: si autem sit excrementitium, non ita difficilis est tolerantia: quæ autem sint excrementa, id est, num sint biliosa, pituitosa, vel melancholica; cognoscitur e propriis signis: verbi gratia, si sit materia melancholica, signa aderūt dominantis melancholiæ; & malum erit contumacissimum. Quoad continentia, num sit pars carnosā, an pinguis, an seminalis, vt ossa; facile cognoscitur.

Signa differētiar. a materia e qua.

Quoad causam efficientem; cognoscendum est, an lues originem duxerit vel in vtero, vel extra vterum: quod e relatione assidentium & patientis facile cognoscitur. Si enim infans verbi gratia, in lucem editus, corripiatur hac lue, nec aliquid extrinsecus contigerit: tunc sane in vtero contracta erit lues. Num vero orta sit e semine, an vero post conceptionem ex alimento matris; facile sciri potest: nam si parentes fuerunt infecti lue venerea, e semine malum est contractum. Si extra vterum; facile cognoscitur, an per coitum, an causa lactis, an causa nutricis, an per pannos; e relatione assidentium & ægrotorum.

Signa causa efficientis.

CAPVT IIII. De præsidiis.

Etiam si lues aliqua e parte experientia, & sine methodo curatur, plurimum tamen per indicationes, & methodum amouetur. Præsidia ergo desumenda sunt e luis essentia, nimirum ab excremento, a læsione, ab homine: non a causa efficiente, quæ externa est: nec a materia e qua; si enim hæc iam in luem mutata est, sufficit indicationes sumere a lue genita, id est, ab excremento venereo; si vero in luem nondū est conuersa, huic occurrimus, dum toti prouidemus: verbi gratia, si fiat ex humore, humor est euacuādus. Sufficit ergo a tribus, in definitione propositis, petere indicationes. Quoad excrementum; quatenus toto genere est præter naturam, indicat remedium eradicās, id est, prorsus euacuans: c. 6. lib. 1; meth. Quatenus autem obtinet proportionem, quæ est domicilium formæ cōtrariæ, indicat alexipharmacum. Ratione putredinis; si excrementum hoc putrefactū est, ea quoq; de causa toto genere est præter naturam, & eradicans indicat: si vero rum demū putrescit, indicat refrigerans & siccans; nam calor extraneus, & humiditas, causæ sunt putredinis. Ratione caliditatis, indicat frigidum. Quatenus lentum excrementum, indicat detergens. Hæc sunt vitia, quæ necessario insunt excremento. Interdum vero euenit, vt excrementum hoc sit crassum; vnde attenuans indicat: interdum est durum, vt in lue melancholica contingere potest;

Indicationes.

1. ab excremento.

2. a læſionib. tunc indicat emolliens. Quoad læſiones: varię indicationes ſumi poſſunt, pro varia læſione: de quibus in propriis capitibus: verbi gratia, ſi læſio fuerit febris; oriuntur indicationes febriles, &c. quas in curatione harum læſionum non negligemus. Quoad hominem; indicationes ſunt ſumendę, vt homo ſecundum varias partes eſt ſedes luis venereę: interdum ſcilicet ſecundum ventriculum, quandoque ſecundum iecur, lienem, cerebrum, vterum. Horum igitur viſcerum calidum innatum, ratione craſeſ, indicat calidum; ratione ſubſtantię, indicat alimentum. Proportio horũ viſcerum, requirit ſimile: vt hepar hepaticum, &c. Totum autem corpus humanum, ratione virtutis indicat alimentum. Cæterum, cum nō poſſimus occurrere, vel virulentię, vel læſioni, vel homini, ſiue ſecũdum totum, ſiue ſecundum partem, niſi toti ſit proſpectum: ideo toti occurrimus, idq; varie, pro varia totius conſtitutione: dum enim corpora ſunt impura, nec alexipharmacis, nec topicis, nec alimentis occurrendum.

CAPVT V. De præſagiis.

Prognostica.

Doctrina prædictionum dependet a vi Rerum præter naturam, & a virtute. Quoad res præter naturam; conſiderare oportet vehementiam & luis, & ſymptomatum. Quoad luem, ſat eſt, ſi digrediamur circa vehementiam luis genitę, non generantis: lues enim generās, eſt ſignum vehementię luis genitę; vt ſi quis accipiat luem a vehementer infecta; tunc affectio vehemens in fœmina, eſt ſignum vehementię luis genitę in homine. Quantum ergo ad vehementiam, ratione dignitatis; hæc deſumitur a nobilitate partium: minor enim eſt vehementia, ſi lues obſideat lienem, intenſior ſi ventriculum, adhuc intenſior ſi iecur, adhuc magis, ſi cerebrum: & in fœminis intenſior eſt, ſi vterum, quam ſi lienem detineat. Vehementia ratione eſſentię maior eſt, prout luis forma eſt maioris actiuitatis (: quod vt cognoscatur, docuimus :) item, prout lues magis eſt putrida, calida; lenta, craſſa, dura: item, ſi excrementum prodiit a materia melancholica, vel a materia alimentali: in hac enim maior eſt reſeſſus a naturali ſtatu. Vehementia facultatis locum habet, ſi lues adeo ſit intenſa, vt oboriantur conuulſiones, leipothymię, pulſum infirmitas, ſyncope, & proinde difficilis tolerantia: hoc potiffimum ſit, ſi virulentia ſit alimentalis, & ſi partes ſint exquisiti ſenſus. Quoad luis effecta; in ſingulis triplicem hanc vehementiam conſiderare oportet, ſiue ſint morbi, ſiue ſymptomata; vt febris, dyſcraſia iecoris calida, obſtructio, tumores, caſus dentium, vlcera: verbi gratia, ſi in lue ſit vlcus pulmonis,

monis, summa est vehementia ratione dignitatis, &c. Quantum ad virtutem; bene sperandum, si ea est robusta, id est, si corpus est boni temperamenti, boni habitus, in florente ætate, & facile sustinere potest præsidiorum materias: contra, si virtus debilis.

CAPVT VI. *De parte curationis cheirurgica.*

IN curatione luis curabilis, primum dicendum de materia cheirurgica, ratione totius. Probatur ergo venæ sectio, si sanguis habet rationē, vel causæ principalis, vel causæ sine qua non. Causæ principalis rationem habet; dum lues generatur e sanguine; dum præterea corpus lue affectum, morbo sanguineo, vt inflammatione laborat. Rationem habet causæ sine qua non; si hæc & reliqua mala, non sint orta e sanguine, sed ex alia materia. *Vsus.* Ea autem copia sanguinis detrahenda est, quæ peccat: & confertim, si vires permittant: citissime enim lues extirpanda, & proinde si sanguis hoc impediat, sane confertim est euacuandus, dummodo vires non prohibeant; vel etiam ipsa lues, inguina petens. Nam experientia comprobatum est, interdum per bubones suppuratos & apertos, luem e toto esse extirpatam, vt nō opus fuerit alia medicatione. Motus ergo luis ad inguina, prohibet venæ sectionem. Hinc medicus prudens, si inguina videt intumescere, nullam euacuationem molietur; sed obseruabit, num tumor ad maturationem deueniat, necne. Si producit ad maturationem beneficio vel naturæ, vel medicamentorum, de quibus suo loco; permittendū est, vt locus aperiatur. Quod si e loco aperto sanies egrediatur; summa prudentia medicus animaduertet, num hæc vacuatio per inguina, sit futura sufficiens, necne. Sufficientem cognoscer; si malum sit recens, si non coniuncta alia symptomata, si copiosa effluat materia. Quod si ex oppositis iudicetur vacuationem per inguina nō sufficere; eodem tempore vena secanda est; nec enim lues tunc prohibet. Ne tamen materiæ impetus tollatur; id animaduertendum, vt variæ secetur venæ, pro varia subsistentia. Si enim subsistentia fuerit in capite; secanda est cephalica, modo dextra, modo sinistra, prout affectio dextrā, vel sinistram partem occupare videbitur. Si in ventriculo, aut iecore; basilica dextri lateris aperienda: si in liene; basilica lateris sinistri: si in vtero; saphena tundenda. Quod si bubo sit præsens; si adest spes suppurationis, infimas venas secare oportet: si spes suppurationis nulla refter, respiciendum est ad subsistentiam circa iecur, & basilica dextra secanda.

Quoad Fonticulos, ratione totius: si lues sit cōtumax, nec medicamen- *Canteria.*

Sssss

tis cedat; non improbatursus fonticulorum, quo lues perpetuo euacuetur. De loco: si fomes fuerit caput; excitentur vlcera in brachiis: si iecur, ventriculus, lien, vterus; in cruribus.

CAPVT VII.

De medicamentis communibus, ratione totius.

πὲρ φαρμάκων
καὶ τοῦ πρώτου
ἰατρικοῦ ὅλου
ἰατρικῆς

TOTVM.

Lenientia.

Ateria medicinalis, respicit vel Totum, vel Luis virulentiam vel Effectus, id est, morbos & symptomata. Medicamenta quæ respiciunt totum, sunt Lenientia, Præparantia & Purgantia. Roborantia hic non habent locum: quia hæc respiciunt fomittem, & locum determinatum. Lenientia debent esse varia, prout varia est superfluitas. Si ergo lues est calidior & biliosa; cauendum ab hiera: contra si lues sit pituitosa, si ventriculus, & primi ductus pituita repleti, licet vti speciebus hieræ.

Præparantia.

Præparantia quoque variant, pro varietate materiæ præparandæ: hæc tamen simul respicere debent vitia luis, secundum formam, putredinem, caliditatem, lentorem, & interdum etiam duritiem: præstat enim eodem tempore ad exitum præparare materias, & virulentas, & non virulentas. Sic ergo propter formam luis, si materia præparanda sit calida; cum syrupis misceri possunt, *acetosa, vel acidum citri, vel quinquifolium, vel capillus Veneris, vel sonchus*: si materia sit frigida; potius miscenda sunt, *melissa, cortex citri, sem. citri*. Propter luis putredinem permisceri possunt, *acetosa, acidum citri, acetum, adiantum*: & hæc potissimū, si materia præparanda fuerit calida: quod si nō sit insigniter calida; siccis licet occurrere, etiam si non sint frigida, vt est *agrimonia, ceterach*. Propter caliditatem virulentie, permiscere oportet *cichoracea*: quod si adhuc sit calidior, permiscere licet *violas*: si adhuc intensior calor, *lactucam & nymphaeam* miscbimus. Ratione lentoris, permiscendū est *hordeum, oxymeli simplex*: si viscidior materia, licet ascendere ad *oxymeli compositum, ad hyssopum, prassium*. Hæc cū vim habeant attenuandi, etiam materie crassiori occurrunt. Si materia sit dura; permisceri debent, quæ conficiuntur *epomis, boragine, buglosso, liquiritia, althæa, malua*. Ex his variæ remediorum formulæ præscribi possunt: verbi gratia, si materia calidior sit præparanda, & annexa sit luis durities. ℞. syr. de succo acetosæ, acetosi simpl. de liquiritia, ana ℥ij. aqua hordeaceæ, alterata cū acetosæ, endiuia, boragine, & althæa ℥iiij. v. vel vj. Hic decocti quantitas multū superat quantitatem syruporum, quia materia præparanda est calida: ideoque dulcia, quæ facile bifescunt & calorem concipiunt, parce miscemus.

Purgan-

Purgantia varia esse debent, pro diuersitate succi purgandi. Quoniam ^{Purgantia.} ergo in lue venerea, ob caliditatem, & exustionem, potissimū vigent succi atri: maxime probantur medicamenta, confecta *epolypodio, epithymo, helleboro nigro: unde practici cōmode pilulas cochias cum helleboro exhibent.* Notandum autem in lue opus esse purgatione diligenti & exacta: cum enim lues hæc per omnes regiones euacuetur; maxime, in vaporem versa, per poros cutis: sane humores in corpore existentes, & hanc luis vacuationem impediētes, diligenter sunt educendi. Bene ergo faciunt illi practici, qui etiam syrupis compositis vtuntur, & repetita purgatione: laudantur etiam illi, qui singulis decem diebus, dum patiens decocto vtitur, purgantia exhibent. Syrupi compositi hæc potest esse formula: *℞ syr. de fumar. compos. de polypodio ana ℥j. β. decocti boraginis, hordci, endiu. ℥iij. Misc. pro syrupo.* Si desideretur syr. comp. magis efficax; addantur decocto, *sena ℥ij.* Hi autem syrupi compositi, exhibendi sunt post primam purgationem, id est, inter primam & vltimam purgationem, vt sit interuallum 8. aut 10. dierum. Exhibeantur diebus alternis: intermediis vero diebus, propter caliditatem purgantium & luis, poteritis exhibere decocta & refrigerantibus, *e cichoraceis, & similibus.* Si enim corpus agre ferat medicamenta calida, expedit alternis diebus vti sero lactis. Præterea eo die quo purgans sumitur, decoctum ligni intermittendum est: ne natura eodem tempore diuersis motibus affligatur. *Minimum probent usus Jalappa dicta.*

CAPVT VIII.

De medicamentis Gallico morbo propriis; tum Alterantibus, tum Vacuantibus: & primo de eorum viribus.

Dictum hætenus est de medicamentis totum respicientibus: sequuntur ea quæ respiciunt luem: & hæc sunt Alterantia, aut Vacuantia. Alterantia, alterant qualitate Recondita, vel Euidente. ^{Medicamēta respiciētia Luem.} Si recondita; respiciunt luis peccatū secundum formam: si euidenti; aduersantur lui, vt peccat secundum putredinem, caliditatem, lentorem, & quandoq; duritiem. Vacuantia, vacuant, vel impellendo expultricem, vel roborando expultricem, vel attrahendo, idque aut ratione caloris, aut ratione similitudinis. Quæ attrahunt ratione similitudinis, inimica sunt homini, & amica lui: ideoq; iis non est vtendum, nisi summa sit necessitas: potius autem reliquis vtendum. Porro materiae alteran-

Medicamēta respiciētia Luem. Alterantia & Vacuantia.

tes & vacuantes, sunt: *guaiacum, salsa, china, sassafras, hydrargyrum & antimonium.*

Guaiacum.

Guaiacum, secundum formam simile est naturæ humanæ: est simile facultati alteratrici, factque ut hæc melius agat in materias morbificas; simile etiam est facultati expultrici. Calidum & siccum est in gradu secundo: tenue est, ita tamen, ut etiam particeps sit alicuius crassitie, ad differentiam falsæ: est etiam pingue, acre, & bene odoratum. Ex his facultates guaiaci facile colligi possunt: quia enim formam habet naturæ humanæ similem, sua alteratione ita roborat alteratricem, (: non enim luem alterat:) ut alteratrix robusta reddita, adimat luis actum secundum: ut licet non euacuetur lues, operari tamen nequeat; sicut & adamas magneti actum secundum adimit. Præterea guaiacum per formam suam, ita roborat expultricem, ut luem expellat (: guaiacum non expellit.) Tum guaiacum propter calorem, habet vim resoluendi, & imminuendi luem; per siccitatem corrigit putredinem: per tenuitatem attenuat: per pinguedinem emollit, quin etiam nutrit: per amaritudinem abstergit: per acrimoniam irritat expultricem: per suauem odorem, spiritus reficit. Notandum autem corticem esse sicciozem, & magis conferre quam lignum, si lues est vehementioris putredinis: in reliquis lignum est anteponendum cortici.

Sassa pariglia.

Sassa parilla secundum formam similis est naturæ humanæ: in qualitatibus actiuis est temperata, nequaquam calida; quia nec salsa est, nec amara, nec odorata, & quod magis, nec dulcis: ut hinc pateat, si a temperie recedat, potius ad frigidum vergere: sicca autem est in fine secundi, id est, in tertia secundi gradus mansione; nam evidentissime siccatur, ut ad tertium pene gradum accedere videatur. Præterea est medicamentum tenuissimum, & quidem ita tenue, ut nullius astrictionis sit particeps, ad differentiam guaiaci: habet enim omnes partes tenuissimas & uniformes. caret pinguedine, amaritudine, acrimonia: odoris etiam expers est. Ex his facultates falsæ colligi possunt. Secundum formam, salsa postponenda est guaiaco: licet enim forma utriusque similis sit naturæ humanæ; guaiaci tamen forma maioris est actiuitatis, & facultatem naturalem magis roborat. Quoad temperiem, salsa in qualitatibus actiuis magis est efficax, & magis luis caliditatem castigat, quam guaiacum; imo guaiaci calor, potius auget calorem luis. Ratione siccitatis, salsa magis iuuat, quam guaiacum, quia magis corrigit luis putredinem, est enim siccior. Salsa etiam propter tenuitatem guaiaco est anteponenda: citius enim luem penetrat, ut sit vehiculum ligni: unde quidam recte in doloribus Gallicis intensioribus, potius occurrunt salsa, quam guaiaco. Quatenus autem expers est astrictionis;

tionis; nocet calido ventriculi innato, videlicet dissipando: vnde quidam nugantur falsam inimicam esse ventriculo ratione formæ. Quatenus caret pinguedine; non emollit, nec nutrit. Prout caret amaritudine & acrimonia; nec abstergit, nec irritat expultricem: vt & sic guaiaco fit postponenda. Postremo cum sit citra odorem; spiritus non recreat.

China secundum formam similis est naturæ humanæ, quamuis sit postponenda guaiaco. In actiuis qualitatibus est temperata, quia nec salsa, nec amara, nec acris; subobscura tamen dulcedine donata videtur, qua cū salsa careat, fit vt minus ad frigidum vergat china, quam salsa. Sicca est in primo: vnde corpora emaciata eam melius ferunt. Tenuis est; ita tamen vt etiam alicuius densitatis sit particeps, ad differentiam salsæ. Est pinguis (dum bona est.) citra amaritudinem, acrimoniam & odorem. Hinc ratione formæ, guaiacum est valentius alexipharmacum, quam china: salsa tamen & china, æquales esse videntur. China per temperiem in actiuis qualitatibus, corrigit luis caliditatem; minus tamen quam salsa. Per siccitatem corrigit luis putredinem; sed minus quam guaiacum, minus etiā quam salsa. Propter consistentiam minus penetrat, quam salsa; quæ tenuitate vincit reliqua omnia. Per pinguedinem magis emollit, & magis nutrit; vt hac ratione omnibus reliquis alexipharmacis anteponatur. Quatenus amaritudine, acrimonia & odore caret; postponenda est ligno.

Sassafras, secundum formam, est medicamentum simile naturæ humanæ: calidum & siccum in fine secundi, tenue, non pingue, leuiter amarum, acrius ligno, & ligno etiam odoratius. Minus ergo roborat facultatem naturalem, quam guaiacum: quia ratione formæ amicum quidem est naturæ humanæ; non tamen ita vt guaiacum. Per caliditatem resoluit; sed nocet augendo calorem luis. Per siccitatem strenue corrigit putredinem. Per tenuitatem attenuat, & penetrat. Cum autem pinguedine careat, non alit, nec emollit. Per amaritudinem detergit, sed minus quam guaiacum. Per acrimoniam irritat expultricem. Per odorem, spiritus reficit. Ratione ergo siccitatis & odoris, ligno anteponitur.

Hydrargyrum venenum est, & secundum formam humanæ naturæ aduersatur. Secundum temperiem frigidum est, non siccum. Id in primis explicandum, qua ratione luem venereum euacuet. Non id facit per modum attractionis: licet enim applicetur & inungatur cruribus; per os tamen fit euacuatio. Statuendum ergo quod fiat per modum impulsione (non enim datur tertium.) Expultricem ergo partium facultatem, hydrargyro vel roborari, vel irritari necesse est; hydrargyrum autem quia venenum est, non roborat, sed irritat: similia roborat, vt guaiacum, &c. Sic ergo hy-

*China**Sassafras*

*Hydrargyrū
ad luem cō-
tinuacissi-
mam effica-
cius est pra-
dictis. Sape
autem vir-
tus non ad-
mittit.*

drargyrum & facultati expultrici infensum est, & potissimū neruosis partibus, propter temperamentum frigidum, quo facultas ipsius, ceu instrumento, calidum innatum exiguum neruorum, facile oppugnare potest. Hinc practici in malis neruorum, non vtuntur hydrargyro ad luem Veneris expugnandum. Hinc etiam omnes artifices, qui hydrargyrum tractant, licet natura robusti sint, necessario tamen secundum neruos afficiuntur, & vt plurimum post 3 vel 4 annos, tremoribus, & aliis neruorū noxis corripuntur. Cum ergo hydrargyrum, expultrici potissimum neruorum maxime sit infensum, neruique a cerebro ducant originem: fit vt hydrargyrū sua forma, mediante frigiditate, ita agat in neruos, vt & cerebrum compatiatur. Vi scilicet frigiditatis hydrargyri, lues ad caput sursum impellitur, per modum percussionis; & dum sic perducitur in caput, nō in substantiam cerebri; cerebrum, ob suum robur, non permittit suscipi frigidū: vnde expultrix cerebri (: quæ sanitatis tempore cerebri excrementa crassa per os euacuat:) valde irritata surgit, & nō sensim, sed magno impetu, materiam ad fauces, ad venas linguæ, & ad gingiuas propellit, vt per os excernatur; vnde etiam tumor illarum partium sequitur.

Stibium.

Antimonium vehementer purgat, per vomitum & secessum: sed quantum ego experientia colligere potui, rarissime luem superat. Vt, mea sententia, ab eius vsu in lue prorsus sit desistendum.

CAPVT IX. De vsu guaiaci.

*Vsus prae-
dictor. medica-
mentorū.*

*Quaecum li-
gno sint per-
miscenda.*

*Adiuuātia
alexiphar-
maca.*

*r. Ratione
luis.*

Porro edocendum videtur, quomodo & Guaiacum, & Hydrargyrū, vsurpari debeant. De Guaiaco quinque dicenda: primum, quomodo cum reliquis medicamentis miscendum: secundo, quæ debeat esse quantitas: tertio, quis modus: quarto, quando hoc medicamentum sit exhibendum: quinto, vbi administrandum. Quæ ergo cum ligno *per-*
miscentur, vel sunt Adiuuantia, quæ faciunt, vt guaiacum cito vincat luem: vel Corrigentia, quæ faciunt, vt tuto & cum iucunditate vincat. Adiuuantia, sunt Alexipharmaca, vel Non sunt: & vtraque respiciunt aut Luem, aut Subiectum luis. In lue, varia sunt vitia. Formæ luis, ita aduersatur ligni forma, vt ad roborandum simpliciter expultricem, quo luem expellat, cæteris alexipharmacis non habeat opus; nil enim maioris est actiuitatis, quam guaiacum. Sed quatenus euacuatio non fit simpliciter, verum ad loca determinata; varia misceri possunt iuuantia, prout expultrix euacuationem tentat, eaque diminuta est. Si enim natura renter vacuationem *diminu-*

diminutam per aluum; possunt lenientia, & leuiter soluentia misceri, vt scilicet cum decocto exhibeantur, *mellis ros. sol. vel syr. de polypod.* ℥ ij. Nec est, vt quis dicat, hunc esse motum contrarium: falsissimum enim est, quod nonnulli pro axioma habent, guaiacum expellere luem per sudorem: roborat quippe expultricem cuiuslibet partis, & proinde etiam expultricem ventriculi, ac intestinorum. Quod si ex aluo conclusa, & sudore, cognoscamus expultricem ad partes cutaneas expellere: non debemus soluentia cum guaiaco miscere, sed sudorifera; vt *carduum benedictum*. Sic causa lotii, sunt miscenda *sem. melon. adiantum, capillus Veneris, ceterach, fenic. anisum*. Et hæc de vitio luis secundum formam. Ratione putredinis, cum guaiaco misceri possunt, *ipsius cortex, salsa, sassafras*. Ratione caloris, lentoris, interdum etiam crassitie, ac duritie, diligentes nos esse oportet. Ob luis calorem, miscetur *salsa, & china*. Ob lentorem, guaiacum non eget missione cæterorum; magis enim reliquis est amarum. Ob crassitiem, quæ interdum adest, miscentur *salsa & sassafras*: Ob duritiem miscetur *china*. Hæc de adiuuantibus, luem respicientibus. Quoad subiectum luis: si hoc sit proximum, verbi gratia ventriculus, aut iecur; guaiacum non eget aliis; sed tenuitate propria, in luis sedem permeare potest: at si remotum sit subiectum; miscentur *salsa & sassafras*; vt si lues in capite sedem habeat. Hæc de adiuuantibus alexipharmacis.

2. Ratione
subiecti.

Sunt vero & alia adiuuantia, non alexipharmaca, quæ spectant vel Luē, vel Subiectum luis. In lue hic non consideramus formam; quia hanc sola alexipharmaca respiciunt. Propter putredinem igitur, cum alexipharmacis possunt misceri *quinquefolium & adiantum*. Si lues sit calidior; miscebimus *cichorium, endiuia, cichoracea, sonchum*. Si intensa sit visciditas; amariora miscenda, vt *scordium & prassium* (: male fit, quod hæc non sint apud omnes in vsu.) Ob crassitiem miscebitur *radix filicis maris*, quæ maxime attenuat. Ratione duritiei, cum alexiteriis decoquenda *glycyrrhiza, althea, malua, &c.* licet etiam uti *ammoniaco*, quod quidem non miscetur cum decocto, sed permiscetur cum guaiaco, dum in puluere datur.

Adiuuātia,
non alexi-
pharmaca.

1.

Cæterum adiuuantia non alexipharmaca, quæ subiectum luis spectant; pro huius varietate variant. Si enim luis subiectum sit ventriculus; miscebuntur cum alexipharmacis, *coriandrum, myrrha, absinthium*: quod artemedendi docet, quamuis apud plerosque non sit in vsu. Si iecur sit sedes; & sit calidius, quod sæpe contingit; miscebimus *cichoracea, hepaticam, aquam communem, nec improbantur aqua destillata organis vitreis*: si autem frigidius sit, vt interdum contingit (: imminet enim quandoque hy-

2.

drops.) miscebinus *agrimoniam*, & loco *aquæ vinum*. Quidam enim lue affecti, obiere hydrope, aliisve morbis, ob medicorum negligentiam. Si lien sit sedes; miscentur *ceterach*, *phyllitis*, *cappares*; possumus etiam in lienis tumore, cum decocto *guaiaci* miscere *vinichalybeati semuniam*. Si cerebrum sit sedes; miscebinus *betonicam*, *maioranam*, *stæchadem*, *saluiam*, *hyssopum*, *odorata*, ut portionem *cinamomi*, & nisi quid prohibeat, etiam *vinum*: nam & in oculorum dolore, secundum Hippocratem, *vinum meracum* prodest, quia producitur ad caput. Si vterus sit sedes; miscebinus *adiantum*, *matricariam*, *artemisiā*, *origanum*, *pulegium*: & nisi quid sit quod calida prohibeat, etiam *myrrha* utemur, eo modo, quo supra *ammoniaco*.

Corrigētia.

Hæc de adiuuantibus. Corrigentia respiciunt noxas, quæ e *guaiaco* imminēt. Forma eius, cum sit similis, non indiget aliquo corrigente. Ratione caloris, si lues sit calidior, ut si sit febris, vel calida iecoris intemperies; miscebinus *salsam*, & *chinam*, item *aquam*, *cichoracea*, *hordeum*, &c. quæ *guaiaci* calorem attemperant. Siccitas *guaiaci* prodest ratione putredinis: nocere autem potest in lue melancholica, si patiens sicciorem habet ventriculum, si patiens secundum totum corpus sit exsiccatus, quod non semel observaui: corrigi ergo debet permistione *buglossi*, *boraginis*, *maluæ*, potissimum *carne pulli*, *vituli*, vel *caponis*. Ratione tenuitatis, & pinguedinis, non potest nocere: & proinde hac ratione non eget corrigente. Si patiens ipsius amaritudinem perferre nequeat; miscebuntur *passula*, *liquiritia*. Acrimonia eget corrigentibus: quæ in caliditate iam proposita sunt. Ratione odoris, non eget corrigente. Et sic patet, quomodo cum *guaiaco* reliqua medicamenta sint miscenda.

Formula.

Guaiaci decoctum cum aqua.

Porro formulæ medicamentorum contra luem, tripliciter componi possunt: cum *Aqua*, cum *Iure*, & cum *Vino*. Cum *aqua* lim. ℞ *guaiaci*, seu *scobis guaiaci* ℥ ss. *corticis guaiaci*, *salsæ*, ana ℥ ij. *china* ℥ j ss. *aquæ fontis* ℥ xij. fiat infusio per diem naturalem: deinde fiat decoctio, ad consumptionem dimidii, pro syrupo. Deinde ℞ quod residuum est, & colatura primi decocti, *aqua* ℥ xvij. fiat infusio per tres vel quatuor horas, & fiat decoctio ad consumptionem tertiæ partis, pro potu. Reliqua adiuvantia, vel corrigentia, si iucunda sint; simul cum alexipharmacis decoqui possunt, antequam fiat decoctio pro potione: ita tamen, ut quæ longiorem coctionem non ferre possunt, circa decoctionis finem imponantur; si contra, a principio. Hinc, cum sit decocti colatura, *passulæ* imponendæ sunt in peria, ut exprimendo decoctum transeat per *passulas*.

Si ve-

Si vero quæ miscentur sint ingrata; tunc duplex seruari modus potest. *Cautio de ingratis, decocto permiscendis.*
 Primum enim si illa ingrata sint herbæ potissimum virides, quæ corru-
 ptionis syrupi causa esse possunt; vt *borago, bugl. melissa, endiu.* coqui debent
 cum portione syrupi, non cum toto decocto. Guaiaci enim decoctum
 coquitur ad remanentiam librarum vj. quæ in triduum sufficiunt; quo
 tempore facile decoctum putresceret, si herbæ virides simul essent in-
 coctæ. Proinde e sex libris decocti, possumus sumere lbj. & dūm, verbi
 gratia, mane hoc decoctum calefit, vt exhibeatur, possunt herbæ impo-
 ni. Alter modus hic est: Si ingrata miscenda, non sint causa putrefactio-
 nis decocti, veluti herbæ exsiccatae; tunc coquatur guaiacum in lbj. xij.
 aquæ; ad consumptionē lbj. iij. vt videlicet supersint lbj. viiij. non vj. postea
 fiat colatura. Hinc sumatur residuum guaiaci, salsæ, & reliquorum alexi-
 pharmacorum: atq; cum aqua fiat potio. Deniq; accipiantur illæ lbj. viiij.
 quæ erant præparatae pro syrupo (non pro potu:) illisq; imponantur her-
 bæ illæ ingratae, & fiat decoctio ad consumptionem tertiæ partis: tunc
 enim remanebunt lbj. vj. quibus vti oportet pro syrupo. Sic ergo, dum po-
 tio medicamenta illa ingrata non suscipit, iucunda parari potest. Hæc de
 decocto cum aqua.

At vero cum iure sic præscribetur: ℞. *guaiaci, china, an. ℥j. lbj. salsæ ℥j.* *Decoctio.*
aqua lbj. vj. fiat infusio per 24. horas: deinde adde carnis pulli ℥j. fiat deco- *guaiaci cum*
ctio ad consumt. medietatis. Potus præscribendus, vt supra: ℞. *quod resi-* *iure.*
duum est: aqua lbj. x. fiat decoctio ad consumt. lbj. iij. pro potu.

Hic notandum, & alexipharmacorum & aquæ, minorem esse quan-
 titatem in hac recepta, quam in præcedente; quia facile corrumpitur ra-
 tione carnis: ita vt tempore calidiore, ea saltem quantitate sit hoc medi-
 camentum præscribendum, quæ vnum in diem sufficiat.

Secundo notandum, cum in carnis vsu, respiciamus ad corporis ma-
 ciem, salsæ (vt pote plus iusto siccantis) minorem esse dosin: qua de cau-
 sa etiam guaiacum non excedit dosin chinæ; quæ, vt pinguior, guaiaco hic
 est anteponenda.

Tertio obseruandum: cum quidam ægri non possint iure pro potu
 vti; carnem esse post potum demum incoquendam; vt etiam prius de her-
 bis iniucundis dictum est. Cæterum advertere etiam oportet, non esse fa-
 ciendam decoctionem in iure: nam cum opus sit longa decoctione, syru-
 pus, vel decoctum illud, falsum euaderet.

Cum vino alexipharmaca ita exhiberi poterunt: ℞. *guaiaci ℥ viiij. cor-* *Decoctio*
ticiis ℥ iij. salsæ, sassafras an. ℥j. aqu. lbj. xij. post infusionem sufficientis aquæ fiat *guaiaci cum*
decoctio ad consumptionem duarum tertiarum, vt scilicet remaneant lbj. iij. *vino.*

Deinde adde vini generosi lb iij. & fiat levis decoctio (vinum enim non debet diu coqui) deinde cola, exprimendo, pro syrupo. Pro potu: ℞. quod residuum est, decoquatur in aqua lb xvj. ad consumptionem dimidii: deinde addantur vini lb iij. Misceantur pro potu.

Hæc sufficiant de mistione guaiaci, & cum alexipharmacis, & cum aliis medicamentis. Vnde etiam patet, quæ ratione salsa & china, cum reliquis misceri queant: verbi gratia, de salsa: ℞. salsa lb β. coriandri ℥ β. aquæ lb x. fiat decoctio ad consumptionem dimidii, pro syrupo. Hic coriandrum corrigit salsam; quæ cum omnis sit experta astrictio, ventriculo nocet.

**II. Dosis sy-
rupi.**

Alterum, quod supra explicandum proposuimus, est de quantitate. Syrupi ergo dosis est ab ℥ iij. ad lb j. Errant, qui & mane & sero decocti ℥ vij. exhibent: maior enim dari quantitas debet ante prandium, quam ante cœnam: si mane dantur ℥ vij. ante cœnam dabuntur ℥ v. Ratio est, quia inter prandium & syrupum vespertinum est minus intervallum, quam inter cœnam & syrupum matutinum: verbi gratia, syrupum exhibemus hora decima, prandium est hora decimaquarta: secundum syrupum hora vigesima prima, cœnæ hora vigesima quarta: vnde spatium est horarum decem. Dosis autem pulueris guaiaci & reliquorum, est a ℥ j. ad ℥ iiij. hoc modo: ℞. pulueris guaiaci, salsa an. ℥ ij. betonice ℥ j. cum syrup. de beton. fiant pilulæ: quæ duabus vicibus exhiberi possunt. Betonica hic imponitur: quia supponimus fomitem & subiectum luis venereæ esse caput.

**Dosis pulue-
ris.**

**III. Modus
vtendi.**

Tertium explicandorum caput, est de modo vtendi. Si luis passio requirat, vt guaiacum efficaciter agat: non modo in forma liquida, sed etiam consistente exhibere oportet: ideo simul pilulæ, vel electaria e guaiaco confecta, exhibeantur cum decocto. Præstat etiam tunc actu calidum exhibere decoctum: sic enim melius prouocat sudorem, melius penetrat, melius venas ingreditur, melius agit in facultatem alteratricem, & expultricem. Circa sudorem notandum, vt prouocetur vel pannis calidis, vel cucurbitis repletis aqua, quæ sub axillis applicentur; res certa est: aqua commodè decoquitur cum residuo potionis: licet vti tegulis, hypocaustis vulgatis; maxime etiam probatur nouum illud instrumentum ligneum. Experientia compertum habeo, melius alio modo quosdam sudare, quam alio: propterea varios pono modos. Quod si lues sit melancholica, & corpus aliqua e parte vergat ad siccitatem; præstat sudorem prouocare aqua dulci, quæ actu sit calida. In primis autem tenendum; vt non statim post assumptum decoctum, sed per horam post, sudor prouocetur: ne-

**Ad sudorem
facilius pro-
liciendum.**

ut: necesse enim est, medicamentum aliquantisper in ventriculo morari, ut deducatur ad actum. Id etiam observandum, ut panni, qui inficiuntur sudore, non simpliciter siccantur sub radiis Solis, ignisve beneficio, sed necessarium est lavare, ut lues illa per sudorem extracta, e toto deleatur.

Quarto, quoad Quando agendum; sciendum, decoctum dari debere, dum est præsens lues, & nihil prohibet. Lues præsens esse potest, per 30. 40. 60. aut plures etiam dies: ad minimum ergo decoctum exhiberi debet per 40. dies: Quod si lues perseveret, nos etiam in decoctis perseverabimus: sed post dies 50. sufficit semel in die exhibere: post 60. dies, si summe pertinax sit malum, impossibile est tandiu homines in cubiculis detineri: unde singulo mane exhibebimus quoddam electarium, per horas 4. ante prandium.

Si ergo corpus sit calidius, vel iecoris calidioris: ℞. *salsa* ℥j β. *ligni guaiaci* ℥ β. *pulu. sonchi* ℥.vj. *hepatis lupi* ℥j. *conseruae cichoraceae* ℔ij β. *cum syrupo de stœchade, fiat electarium: dosis a ℥ij. ad ℥j.* Hic *salsa* & *lignum*, respiciunt *luem*: *sonchus*, *cichorium*, *hepar lupi*, respiciunt *iecur calidum*: hoc enim electarium potissimum probatur in lue venerea, cuius fomes est iecur. Conserua in hoc medicamento imponitur ad ℔ij β. nam pro qualibet pulueris drachma, conseruae vncia esse debet: sunt autem ℥xxx. ergo & vnciae conseruae erunt triginta, id est, ℔ij β. Si corpus sit frigidius: ℞. *guaiaci* ℥j β. *corticum ligni salsa an.* ℥ β. *pulueris agrimonie* ℥.vj. *hepatis lupi, mithridatii antiqui, cypheos an.* ℥.ij. *conseruae e fo- liis viridibus agrimonie* ℔ij. *cum syrupo de agrimon. fiat electarium; cuius dosis sit, ut supra.*

Hæc de luis præsencia. Prohibere autem possunt usum decocti, Materia morbifica, Cibi copia, & Virtus. Materia enim morbifica prius est vacuanda, & purgandum corpus, deinde alexipharmaca danda. Quamvis autem corpus mundatum sit: cum tamen alia subinde generentur excrementa; nisi liberaliter natura vacuet, nos ea iuuabimus clysmis, imo etiam soluentibus, exhibendo singulis decem diebus aliquod soluens, de quo suo loco diximus.

Deinde cibi copiosi præsencia prohibet: dandum ergo decoctum, per 4. vel saltem per 3. horas ante cibum. Virtus prohibet, non ratione qualitatis (: nam calidum innatum potius iuuatur a caliditate alexipharmacorum:) sed ratione suæ substantiæ, quæ dissolvitur, si iusto diutius decoctum exhibeatur, sique in aere calidiori. Falluntur ergo qui optimum exhibendi decocti tempus esse putant in media æstate: virtus enim non.

potest perferre dissolutionem & aeris calidi, & guaiaci: potissimum quia decoctum dari non potest, nisi patiens soluentibus vtatur, quæ & ipsa calidum dissipant. Aer frigidior, quamuis sudorem inhibere videatur ratione qualitatibus; potest tamen calidis corrigi, ne tanta fiat *πῦρ ἐμφύτου θερμῶ* dissolutio, quanta in æstate: præterea etiam non semper sudor prouocandus in vñu ligni, sed facultatis expultricis motus attendendus; alexipharmaca quippe omnium partium expultricem roborant. Temperatus quidem aer, ad ligni vñum, commodissimus est: minus tamen virtus æstate, quam aliis temporibus sustinere potest.

V. Vbi agendum.

Quinto, vbi agendum, indicatur a luis subsistentia. Si enim lues sit in partibus internis, per os medicamentum exhibendum. Si in crure, cruri applicandum remedium, &c.

Hæc igitur de guaiaci vñu dicta sufficiant.

C A P V T X.

De Preparatione & vñu Argenti viui ad morbum Gallicum, forma inunctionis, & suffitus.

Hydrargyri preparatio. Adiuuantia.

SI lues iam dictis medicamentis vinci nequit, summa urgente necessitate, ad *Hydrargyrum* confugiendum. Hoc eget adiuuante, & corrigente. Ratione formæ hydrargyrum non eget simili iuuante; est enim forma venefica, quæ non augenda: nec tamen oportet ea addere, quæ formam habent prorsus dissimilem; hæc enim non adiuuant, sed impediunt. Iuuantia ergo non a tota forma, sed manifestis qualitatibus hydrargyrum iuuabunt: tales qualitates sunt, tenuitas, acrimonia, amaritudo. Per tenuitatem ammistorum, vis hydrargyri penetrat; frigida enim opus habent penetratione. Amara iuant, vt fiat luis deterfio. Acris irritant expultricem. Huiusmodi sunt *castorium*, *bacca lauri*, *bacca iuniperi*, *horumq; olea*. Datur etiam adiuuans per crassitiem, nimirum *cera*, quæ sua consistentia facit, ne hydrargyrum fluat, sed magis cuti hæreat, & efficacius agat: ne tamen cera lædat, potest abluui *decocto baccarum lauri*, vel *prassii*. Corrigen-
tia. tia non solum qualitate manifesta, sed etiam tota forma concurrunt: vt *salina hominis iciuni*, quæ hydrargyrum exstingui solet; præterea *antidoti*, *theriaca* & *mithridatium*. Frigiditatem hydrargyri corrigunt, calida, pingua, odorata: Hydrargyrum enim frigidum eget ca-

*Corrigen-
tia.*

reget calidis, quæ vim resoluendi habent, vt magis penetret: talia sunt, olea e baccis lauri, & baccis iuniperi, vinum, theriaca, mithridaticum. Pingua miscenda sunt, ne e violenta hydrargyri actione, & vsu horum medicamentorum, nerui plus iusto siccantur, aut etiam partes motui voluntario destinatae, quæ copioso egent humore oblinente: hoc præstat *axungia suilla*; præterquam quod sua consistentia facit, vt permaneat hydrargyrum. Denique odorata sunt permiscenda, vt aromata, & præsertim *crocus*: spiritus enim ratione veneni facile læduntur, quos odore grato *crocus* reficit; petit etiam caput (: vnde eum in capitis dolore fugiendum suadet Galenus, cap. 1. lib. 2. x ππ.) & proinde hydrargyri quoque adiuuans & vehiculum est, quod caput petere in curatione volumus. Hæc autem *Inunctio magna* copia mediocri cum hydrargyro miscenda, ne eius vim extinguant. *No-* *gis tuta est* *suffumigio.* tandum autem medicos vti inunctione & suffumigio. Suffumigium, quia partes petit spirituales, minus est tutum: potest tamen vsurpari, si patiens sit robustus secundum thoracem, seu pulmones, & malum sit pertinacissimum: suffumigium enim efficacius est inunctione: quia vapores per os naresque inspirati, cerebrum petunt, vt ad expulsionem insurgat. Formulainunctionis hæc esse potest: ℞. hydrargyri salina ieiuni extincti ℥ss. ax. *formula.* *ungia suilla* ℥ij. misce summa cum diligentia per horam: deinde adde olei laurini, de iunipero, viperini ana ℥j. misce per semihoram: post, adde pulu. castorei ℥ij. baccarum iuniperi, baccarum lauri, ana ℥ij. Et hic puluis sensim miscendo aspergatur: dein adde croci ℥ss. cera lota vino maluatico ℥j. misce per duas horas. Suffumigium erit huiusmodi: ℞. hydrargyri precipitati, sublimati, sandaracha Græcorum, auripigmenti, ana ℥ss. baccarum lauri, baccarum iuniperi, ana ℥iiij. cum resina terebinthina, diluta in decocto baccarum lauri, fiat pasta pro suffumigio.

Hæc de hydrargyri compositione: sequitur recta eius administratio: *Vsus hydrargyri.* Primum ergo, quoad *Quantum agendum*; e proposita inunctione sumenda, modo vncia vna, modo duæ, modo tres, prout actio luis est vehementior. *Quantum.* De modo. Oportet hoc medicamentum actu esse calidum: debetque inunctio fieri fricando, ab inferis ad superna: sic enim per poros vis medicamenti facilius ingreditur; contraria frictione pori potius clauduntur: frictio fiet cheirothecis, non manibus nudis. Calidius autem medicamentum erit, frictioq; vehementior, quo luis passio est difficilior. Vt vero penetret medicamentum, necesse est, vt actu calidum seruetur: quare partibus inunctis applicabuntur petiæ lineæ, & intus immittenda stupa, confecta e cannabe. Quoad *quando*: si præsens est lues, & nil prohibeat; in- *Quando.* unctio fieri debet semel, bis, ter, &c. non tamen vltra septem vices: si enim

Quidprohi-
beat inun-
ctionem.

¶

Vbi.

Quid post
inunctionem
faciendum,
si euacuatio
sequatur.

Artus vs
roborandi.

tum non exspuit, nulla spes restat. Per luem præsentem, intelligimus eam, quæ simul cum præsentia indicat, id est, quæ nondum cedit, nec euacuatur: quod si enim quis exspuere incipiat, post secundam inunctionem, sufficit ter inungere; quia illa lues etsi præsens sit, expurgatur tamen, neque noua eget inunctione. Prohibere potest inunctionem, materia totum replens corpus, quæ facit, vt hydrargyri vis permeare nequeat; vnde in artubus manet, & interdum, ad vsque medullam ossium ingreditur: Prius ergo corpus purgare oportet, & efficere, vt quotidie fluat aluus. Prohibet etiam materia replens ventriculum: vnde vnctio fieri debet per quatuor horas ante prandium, priore cibo bene concocto: Hinc recte practici quotidie clysmis vtuntur si æger non excernit. Prohibet denique virtus debilis, & secundum partes, & secundum totum. Secundum partes; dum, verbi gratia, adest vlcus, aut morbus aliquis in partibus oris: quod si harum partium affectus aliquis non amplius præsens sit, sed prægressus, si quidem ortum traxit e lue venerea, vt vlcus linguæ, oris, labiorum, non prohibet inunctionem, quia non adest imbecillitas, quæ prohibeat: si vero quis, non detentus lue venerea, obnoxius sit anginæ, & postea lue corripiatur; nequaquam est inungendus, excitaretur enim angina. Neruorum quoque virtus inunctionem prohibet: si enim lue affecti, vel laborent, vel saltem obnoxii sint stupori, paralyti, vel doloribus articulorum (: qui tamen non sint gallici:) prohibetur inunctio: alias enim et toto vis neruorum adimeretur. Virtus totius prohibet, quando adest febris, siue sit venerea, siue non. Si patiens non febricitet, facta autem inunctione febris sequatur: non est pergendum. Macies prohibet, ceu signum virtutis debilis secundum totum: item pulsus debilis: item, si patiens est puer, non enim ferre potest inunctionem, adestque neruorum infirmitas: senes etiam eam non queunt ferre. Quoad *vbi agendum*, oportet inungere artus, citra articulos, inter articulum & articulum.

Facta inunctione (: ne hæc noceat :) videndum, num euacuatio succedat, nec ne. Si succedat; patiens inbebitur *aurum detinere in ore*: hydrargyrum enim ab expultrice capitis in os protusum, auro adhæret, ob *συμπύκνωσιν* quandam, vnde oris partes non ita inficit. Præterea, quia vi huius inunctionis, totus aer cubiculi inficitur; ne hunc prauum aerem æger inspiret, odoratis corrigendus est, vt potius ad calidum vergat; partesque inunctæ tectæ atque calidæ seruentur, quemadmodum dictum est. Dum vacuatio facta est mediocris, cognoscimus hydrargyrum penetrasse: proinde artubus occurrendum, ne partes nervosæ afficiantur: abluantur artus *vinamaluatico*, vel quotidie, vel saltem alternis diebus. At si copiosior facta.

facta sit euacuatio, artus fouendi vino, cū lacte alterato; vngendi etiam artus sunt melle, una cū castorio, vel oleo de castorio. Tandem absoluta purgatione, probatur balneum secundum totum corpus, ex aqua communi, alterata cū salina, beton. calamintha mont. iua, dictamno Cret. erit balneū ita calidū, vt sudet æger. Si forte corpus sit siccus; vngantur artus oleo de castorio, confecto in duplici vase, cum vino. Consulo etiam, vt oleo addatis magnas antidotos, imitatione Galeni, qui post opii administrationem calidis vtitur, vt vitium, ab opio excitatum, deleat. Idem quoque de suffumigio est statuendum. Hac inunctione, quæ hydrargyri nocumentum corrigit, non solum vngendi artus, secundum articulos, partesque reliquas; sed etiam spinæ medulla, & vertebræ. Hac de causa etiam assumendæ sunt magna antidoti, cum conseruis capitalibus, & foliis auri. Verbi gratia, ℞. mihrid. anti- qui ℥ij. fol. auri N^o vij. conserua e floribus roris mar. beton. ana ℥j. cum syrupo de corticibus citri, fiat electarium: cuius dosis ℥ij. vel iij. Quod si oris partes ob vacuationem afficiantur, vt oris sequantur vlcera; tunc e cornu cerui, scabiosa, quinquifolio, virga aurea, & foliis auri, paratur puluis, qui partibus ulceratis applicetur. Si vlcus ita aperiatur, vt sanguis copiosus effluat, e cuius effluxu immodico, periculum immineat; sumatur puluis rosarum, cum puluere myrtillorum & sumach, ad ℥ss. excipiantur succo plantaginis, & intra os immittantur. Hæc de medicamentis, quæ administranda sunt, cum vacuatio per os succedit.

Electarium
rokorans.

Oris vlcera.

Si autem non fiat euacuatio; vtendum est medicamentis, quæ hydrargyrum e corpore trahant: vnde probatur medicamentum, cuius virtute copiosus erumpat sudor: tale est hypocaustum, & balneum, ita actu calidū, vt sudorem prouocet. Vt autem sudor efficaciter magis proliciatur, aqua balnei alteranda est medicamentis calidis, de quibus supra, potissimum calamintha mont. carduo sancto, dictamn. Cret. Balneum sæpius est repetendum. Qui balnea non ferunt; iis artus inungantur (: quamuis etiam post balneum probetur inunctio artuum, vertebrarum, & omnium articulorum :) cum oleis de castorio, de costo, in duplici vase decoctis, cum vino, & rebus iam propositis calidis & aromatibus; decoquantur ad vini consumptionem: post colaturam, misceatur cera lota vino maluatico generoso, addantur folia auri: formula erit talis: ℞. oleorum de castorio, de costo, ana ℥ij. vini aromatici ℔ss. dictamni Cret. calaminthe montana, cardui sancti, guaiaci, ana ℥ij. cinnamomi, macis, ana ℥j. urgente necessitate sinapi ℥ij: contundenda contendantur crasso modo, & fiat infusio per duodecim horas: deinde fiat coctio in vase duplici, ad consumptionem vini: postea cola, & serua hoc oleum in vase vitreo. Deinde recipe huius olei ℥jss. fol. auri N^o vij.

Si non sequatur euacuatio; quomodo argētum viuum e corpore prosequendum.

Inunctio
præstantissima.

ceratō & vino generoso ziiij. Misce ad ignem, & sufficiat pro unica vice. Inunctio cum hoc oleo, est præstantissima, ideoque sæpius iteranda: antequam autem fiat, partes inungendæ, potissimum articuli, foueantur vino maluatico calente, vt roboretur calidum innatum, iam aliqua e parte male affectum vi hydrargyri: post forum & siccationem fiat inunctio. Hæc de materia medicinali, respiciente & Totum corpus, & Luis virulentiam.

CAPVT XI.

De curatione Symptomaticorum luis Gallicæ affectuum.

*Medicamē-
ta respicien-
tia Effecta
luis.*

VPEREST, vt dicamus de medicamentis, quæ Morbos, & Symptomata, seu effecta luis venereæ respiciunt. Inter morbos recensuimus febres, casum dentium, bubones, gummata, verrucas, pustulas, caries, ossium corruptionem, vlcera reliqua, rhagadas.

Inter symptomata; dolores, tinnitum, gonorrhoeam, depilationem.

Febris.

Febris ergo si non sit Gallica, vt si e guaiaci decocto subsequatur febris; primum feбри occurrendum intermisso decocto; vt in februm doctrina proposuius. At si febris sit ob lue venefica; lues primum tollenda: tunc enim febris tolli non potest, nisi exhibeantur alexipharmaca. Hic autem cum totius, tum luis habenda est ratio. Non enim tuto lūi occurrere possumus, nisi prius totum sit expurgatum, & febris remota. Ratione totius ergo primum secanda vena, nisi febris sit hectica. Ceterum, febris gratia, omnia quæ adhibentur erunt mediocria: Verbi gratia, si febris sit putrida, non vtemur *pilulis cochis cum helleboro*, quibus vteremur, nisi coniuncta esset febris, &c. Ratione luis, alexipharmaca debent esse mitiora, dum adest febris, quæ a lue prodit, præsertim si sit hectica: in qua hectica non improbo *salsam*, sed magis probo *chinam*, quia non ita siccatur & miscere oportet *cichoracea*, *buglossum*, *lactucam*, & præterea *carnem*: non licet uti *cor-tice*, non *guaiaco*, non *sassafras*. Existente etiam hac febre, sudorem prouocare non licet, quia virtus non permittit, sed requiritur *balneum* moderate calidum: licetque totum inungere, *oleis amygd. violaceo*, permista aliqua portione decocti, vel *salsa*, vel *china*, imo etiam *guaiaci*, sed in parua copia. Ratio est: nam beneficio balnei fit attractio alimenti ad partem; beneficio visciditatis fit appositio alimentum, & agglutinatio; a moderata caliditate olei amygdalini, & frigiditate olei violacei, intemperies febrilis corrigitur, vt fiat assimilatio; vi guaiaci, medicamenta penetrant ad ossa, caliditas guaiaci lūem euocat, guaiacum roborat expultricem, vt sic eodem tempore & lues &

lues & febris amoveantur. Hic occurrit dubium: cum enim alexipharmaca lue sint aduersa; si guaiacum partibus externis applicetur, videri posset, lue ad interiora retrocedere? Responsio: alexipharmaca roborant facultatem expultricem, quæ, si, verbi gratia, in capite vlcerato existat, lue expellit per locos decentes, non intro, sed foras: vnde practici in vlceribus, & malis externis, recte cum medicamentis reliquis alexipharmaca miscent; sed rationem forsitan ignorant.

Dubium.

Quoad casum dentium; oportet detergere materiam illam, quæ in causa est, vt gingivæ abradantur. Maxime igitur probatur *oleum e sulphure, cum oxymelite scillitico, & pulvere guaiaci*: postea etiam roborare & astringere oportet; vnde probatur *medicamentum compositum e mastiche, nucibus cupressi, gallis immaturis, pulvere plantagin. ros. hypocistid. probatur etiam vinum austerum, cum aqua rosac. & succo plantagin. & modico vel guaiaci, vel reliquorum alexipharmacorum.*

Casus dentium.

Bubones celerrime ad suppurationem sunt producendi: si perduciqueunt, per illam partem molienda est luis euacuatio, licet bubo non molliatur. Si ergo in inguine apparet tumor; natura iuuanda est, applicata ventosa, cum flamma, citra scarificationem: deinde apertio procuranda *cum althæa, adipe suillo, farina hordei seu frumenti, oleis lil. alb. amygd. dulcium: ex his fiat cataplasma: vel applicetur diachylon magnum.* Si materia suppuretur; non expectanda est integra & absoluta suppuratio, sed apostema immaturum est aperiendum, vt quam citissime egrediatur virulentia: & facta apertione, foramen diu (: per dies quadraginta, vel etiam sexaginta :) apertum detineatur, turunda, parata *cum melle & alexipharmacis.* Quod si præsentem tumorem, materia admodum sit rebellis, nec suppurari incipiat; causticum applicandum: deinde, si eschara virtute *butyri* corrumpatur ac putrescat, ea amota (: vt in fonticulis fieri solet :) imponenda est *pilula, confecta e cicere, vel potius e medulla sambuci: aut conficiatur pilula e cera, non simplici, sed diligenter lota in decocto guaiaci, cui permista sit portio sinapi, colocynthidis, si lues videatur pituitosa; portio scammonii, si biliosa; veratri, si melancholica.* Non solum autem hoc decocto ceram lauare licet; sed etiam puluerem e propositis parare possumus, & cum cera hac lota conficere pilulam, quæ sane medicamentum efficacissimum.

Bubones.

Materia gummatum est dura & crassa: eget mollientibus & attenuantibus: si ergo intro exhibentur medicamenta, cum decocto miscebimus *althæam, & salsam augebimus.* Extra applicabimus *medullas, adipem emollientes, ammoniacum, bdellium, radices althæa, radices cucumeris agrestis, sed cum alexipharmacis: probatur etiam diachylon cum gummis: probatur caseus an-*

Gummata.

Vuuu

tiquus cum axungia suilla, ut liceat etiam colocynthidem & veratrum imponere. Vrgente necessitate ad precipitatum oportet confugere, & ad apertionem cum caustico: locusque teneatur apertus.

Verruca.

Verrucæ, si ligaturam admittant, ligandæ serico: & cum per ligaturam verruca est extirpata, radici etiam prospiciendū; vnde radix verrucæ madefacienda est aqua alterata cū alumine & cortice guaiaci. Si verruca sit plena, eamque habeat conformationem, ut non possit ligari; imitantes Aëtium, primū admovebimus ammoniacum cum aceto, deinde aquam ardentem, in qua macerata sint althæa, ad emollitionem, guaiacum, quin & (: vñ exigente :) precipitatum, squama aris, calx exstincta cum oleo viperino: quidam addūt puluerem verruca pro maximo secreto; addi etiam potest sal mineralis. Quia autem ob horum medicamentorum caliditatem, phlegmones imminet periculum; ideo ad arcendum inflammationem, circumcirca, & supra proposita medicamenta admoveatur unguentum de cerussa.

Pustula in ore.

Pustulæ, si oris partes affligunt; illæ partes fouendæ sunt decocto guaiaci, quod patiens assumit: si dolor illis sit iunctus; proudest serum lactis chalybeatum; siccatur enim, & dolorem mitigat. Si pustulæ serpant; sero chalybeato addantur plantago, rosa. Si feruor annexus sit; sero chalybeato addatur hordeum & lactuca. Si pustulæ sint putrilaginosæ; addantur sero lactis, scabiosa, cornu cerui, alumen roche: ut pro quavis feri uncia, misceantur scabiosa & reliquorum, a ḡ. v. ad x. Si pustulæ in aliis sint partibus; locus affectus oblinendus est spuma decocti guaiaco, possumus etiam addere scabiosam & aristolochiam rotundam: si contumaces sint pustulæ; ascendendum ad precipitatum: si dolor vrget, addendum serum hircinum, serum lactis chalybeatum. Verum huiusmodi pustulæ sæpe decocti solius virtute extirpantur.

In aliis partibus.

Caries.

In carie, oportet siccare, cum puluere tutiæ, cum puluere lithargyri, cū puluere cort. guaiaci; superponitur unguentum et tutia. Si plurimæ sint sordes, imponatur Egyptiacum, oleum e chalcantio, potissimum probatur precipitatum, superponatur unguentum de cerussa, ne oboriatur inflammatio. Post mundificationem, sufficit petia, madefacta in guaiaco, & unguentū de tutia.

Ossis corruptio.

Quoad corruptionem ossium; quamprimum ad fortiora veniendum. Si ergo os corruptum est detectum; uti oportet oleo e sulphure, e chalcantio, ferro candente, si citra periculum potest administrari: ne autem oboriatur inflammatio, imponatur unguentum de cerussa, quod magis probo, quam linimentum simplex, quia recipit solatrum, calido innato maxime aduersum. Vbi extirpata est lues; oportet replere, agglutinare, cicatrice obducere.

Vlcera.

Quantum ad reliqua vlcera, pari ratione curantur: id potissimum obseruandum,

seruandum, vt cum reliquis medicamentis iungantur alexipharmaca, quorum beneficio expultrix loci affecti roboratur, vt virulentiam expellat.

Rhagades sepe adimuntur beneficio *decocti*: si non cedant, fouendæ *Rhagades* partes *guaiaco*, *scabiosa*, *scordio*, *quinquefolio*: si durities annexa est, addatur *sen fissura*. *althea*, *malua*, *calx exstincta cum adipe gallina*, *ammoniaco*. Si admodum vehemens sit lues, vt non cedat; probatur inunctio *ex hydrargyro*, qualis proposita fuit: potest adhiberi *precipitatum*: licet suffumigare partes affectas, volas manuum & pedum. Potestis etiam hoc vti, quod admodum est efficax: ℞. *hydrargyri salina exstincti* ℥ij. *pulu. guaiaci* ℥ij. *scabiosa*, *scordii ana* ℥j. *cera lota decocto scordii* ℥ij. *misce pro linimento*.

Quoad dolorem; ratione Luis, oportet vti alexipharmacis: in internis *Dolores* medicamentis, augenda est dosi *salsa*: extra, ratione Luis, partes fouendæ *guaiaco*, quod ad roborandum expultricem efficacius est, quam *salsa*. Ratione Doloris, oportet occurrere dolori, & respicere tum ad causam, tum ad dolorem, vt habet rationem symptomatis. Quoad interna igitur; *china* dosi augēda, magis enim potest ad mitigandū dolorem, quā *salsa* & *guaiacum*: permiscenda etiam *althea*, *malua*, quandoque ascendendum ad *Mithridatum recens*, in quo *sc. opii* viget facultas. Extra parti dolenti applicetur medicamentum confectū *ex anetho*, *malua*, *althea*, *meliloto*, *fœnugraco*. Respectu doloris, non luis, probatur medicamentū, paratum *ex adipibus*, *e lacte cū pane*: probatur etiam omentū vituli vel castrati, quod sit calefactū cum propositis medicamentis: nequaquā autem opiū in partib. externis usurpandum.

In tinnitu aurium, corpore & capite expurgato, vtendum oleo destillato *e Tinnitus* *guaiaco*, cum adipe anserino: probatur Elixir cum oleo amygd. amar. Vehementioribus vti oportet, quia aures sustinent medicamenta fortissima, & quia malum pertinacissimum: his ergo medicamentis per aliquot menses vtendum.

Gonorrhoea si non cedit decocto guaiaci post viginti dies; aliis vtendum. Intus, ℞. *sem. lactuce*, *viticis*, *cannabis*, *ana* ℥ij. *pulu. salsa* ℥j. *conserue gallica*. *e nymphæa* ℥ij. *e betonica* ℥j. cum syrupo de capill. Veneris fiat electarium, cuius dosi a ℥j. ad ℥ss. ante syrupum matutinum. Hic betonica & capil. Veneris, usurpantur pro vehiculo reliquorum. Extra oportet peritonæo applicare medicamentum, confectum ex oleo mastichino, quod sit decoctum in vase duplici, cum vino austero, addito thure, additis nucibus cupressi, & gallis; facta decoctione, per expressionem fiat olei colatura. Ad singulas huius olei uncias, addatur cere ℥ss. lota vino austero potissimum alterato cum guaiaco.

In depilatione, abradantur pili Luna crescente: & nihil profus applicetur primis quindecim diebus, quibus decoctum bibitur, licet vrgeant *Depilatio & pruritus*.

ægri: sæpe enim solius decocti vi resurgunt pili. Post dies quindecim potest aliquid applicari; id tamen non sit astringens, ne lues cohibeatur. Vtemur aliquo roborante, crassæ substantiæ, sine astrictione: vnde caput abluatur *lixinio moderato, confecto cum abrotano, cum fursariis*: potestis ascendere ad radices cannarum, eas in lixinio decoquendo: potest etiam incoqui scabiosa, fumaria. Si ægros exerceat pruritus, addatur *hordeum*. Si coniuncta sit ariditas, addatur *malua*. Hæc autem inunctio in depilatione probatur: ℞. *olei amygd. dul. ℥j. decocti guaiaci ℥ij. abrotani ℥j. thapsia ℥ss. fiat decoctio in duplici vase, ad consumptionem decocti: deinde cola, & adde faui mellis ℥ss. oui vitellum, olei e caryophyllis non destillati. ℥ss. Misce.* Efficacissimum etiam est *oleum e fauo mellis, oleum e vitellis ouorum*. Semper tamen miscenda sunt alexipharmaca. Hæc de medicamentis.

CAPVT XII.

De victus ratione in lue Venerea.

Aër.

Cibus & potus, tempore purgationis.

Victus, tempore quo decoctum assumitur.

SEQUITVR Diæta. Aër probatur calidus, in cubiculo propter sudorem, ac ἀπνοίῃ ἀδύλον. Errant ergo, qui ægris permittunt, vt cubiculo egrediantur; impeditur enim transpiratio. Victus, tempore purgationis sit mediocris, & potius vergat ad pleniorē: pro statu corporis debet esse medicinalis, vt in corpore bilioso refrigerans, &c. potus *vinum aquosum*. Contra, si corpus sit frigidius, vt in senili ætate, tempore frigido, ante purgationem sit *vinipotus*, victus non refrigerans. Tempore autem medicationis, quo decoctum assumitur, & quo hydrargyrum administratur, alia opus est victus ratione. Quoad decoctum; cibus circa primos & vltimos dies, minus tenuis esse debet; nec de extremo in extremum est transeundum sine medio: tempore autem interiecto abstinere oportet a carnibus; vt si æger decoctum sumat per quadraginta dies; decem primis & postremis diebus caro conceditur; per viginti dies medios non conceditur, nisi vires sint debiles, vt in hæcticis. Probantur etiam tunc *amygd. dulces, passula, pistacia*. Panis interdum conuenit mediocriter coctus; si ventriculus est debilis, si corpus obstructionibus obnoxium, si corpus emaciatum & hæcticum, si lues sit melancholica. Aliquando panis assatus, seu bis coctus dari potest. Licet hic a Galeno vbi de alimentorum purorum facultatibus agit, c. 2. l. 1. exigui nutrimenti, & difficilis coctionis statuatur. Vnde & a nonnullis, sed immerito, damnatur: cum hoc loco non saltem alimentum, sed etiam medicinæ gerat vicem. Proinde si vētricus sit robustus;

si non

si non sit periculum obstructionum; si corpus non sit emaciatum; si lues maiori e parte sit pituitosa; non modo panis biscoctus prodest; sed interdum etiam prodest panem conficere cum aqua, alterata alexipharmacis; item dare pilulas ex alexipharmacis ilico ante cibum, vt sic alimentum e toto reddatur medicinale, & aduersarium lvi venereæ. Non semper ergo reprehendi debent, qui in lue panem biscoctum, seu assatū exhibent. *Carnibus* etiam modo assis vtendum, modo elixis; his in lue melancholica, illis in pituitosa. Quoad *modum*: Cibus alterantibus, modo calidis, modo frigidis vtendum; pro varia corporis egri constitutione. Cibus in prandio parior, quam in cœna: ratio est, quia bis in die syrupum exhibere oportet, vnde propter maius interuallum, inter cœnam & syrupum matutinum, cibus maiori quantitate assumi potest. Potus est *secundum decoctum*, quod modo paratur cum aqua, modo cum vino, modo cum carnis iure. Hæc obseruanda, dum exhibetur decoctum. Cum hydrargyri inunctionem am- *Viſus, tem-*
ministramus, eo tempore, quo homo potest masticare, dentur *carnes, pa* *pore vsus hy*
nis, vinum aquosum, non forte (vt quidam nebulones) post inunctionem *drargyri.*
enim imminet oris inflammatio. Dum vero homo masticare non potest, detur *contusum, destillatum, vitetur vinum*, quia actu est inflammatio, estq; periculum ne patientes suffocentur: dum incipiunt masticare, possumus exhibere *carnem, vinum*. Quoad *somnum*, dormiant ægri per horam post *Somnus.*
assumptum syrupum, nec ilico sudent. *Aluus* fluat quotidie, ne luis impe- *Euacuatio.*
diatur expulsio. *Motus* tum corporis, tum animi, sint potius citra medio- *Exercitiū.*
critatem: *ὅπου γὰρ λιγέει, οὐ δὲ πονέειν*, aphor. 16. sect. 2.

Et hæc dicta sint de luis venereæ curatione: quæ licet malum sit perti- *Conclusio.*
nacissimum, e toto tamen expugnari potest, si quæ attulimus, studiose
peragantur. Nec vos laborum ac diligentiae pœniteat, in malo hoc fre-
quenti & peræque lucrosissimo: dixerim quippe citra iactan-
tiam, me e Gallicæ luis curatione ultra octode- *icxviii (viii).*
cim millia coronatorum lucra-
rum esse.

PRACTICÆ MEDICINÆ
Liber Sextus;
DE FEBRIBVS, IN
GENERE ET SPECIE.

CAPVT I.

*De Febris essentia & signis, in genere: ubi quedam
ea de re dubia soluuntur.*

*Methodus
Auicenna.*

IN doctrina febrium Auicennam sequemur, in prima sen libri
Quarti. Agit autem primum de Febris in genere. 2. de Epheme-
ra. 3. de Putridis. 4. de Hecticis. 5. de Pestilentibus. 6. de Va-
riolis & morbillis. 7. de Febribus apostematum. 8. de Febribus
positis. 9. de Recidua.

generalis. 1.

Febrū
doctri.
est vel

specialis:
Febris est

primaria

Recidua. 9.

simplex

Symptomatica. 7.

Composita. 8.

principalis

non pesti-
lens orta e

Pestilens: tum

contentis

cōtinentibus:

ipsa febris. 5.
comitātia febrim. 6.

tenuioribus:

Ephemera. 2.

crassioribus:

Putrida. 3.

Hectica. 4.

Definitio.

Febris est calor extraneus accensus in corde.

*Modus ge-
nerationis.*

Generatur autem febris dum causa calefaciens corpori occurrit, & in-
cor agit, vt cor ponat in calefacto esse, vel secundum spiritus, vel secun-
dum hu-

dum humores, vel secundum solida. Dum enim aliquod horum in calefacto esse positum est; calidum insitum cordis redditur igneum; eaque caliditas calidi ignei communicatur spiritui vitali, & sanguini, per venas & arterias: hincque partibus similaribus totius corporis ita conferitur, vt hæ non modo secundum calidum insitum, sed etiam secundum temperiem afficiantur: temperies enim degenerat in intemperiem igneam: vnde & naturales totius actiones læduntur, labefactata alteratrice ob morbum calidum. Calor autem igneus generatur in corde, vel Labefactata alteratrice cordis, in hectica: vel ob Errorem externum, in reliquis febribus; excipitur solum febris pestilens, in qua cordis solida substantia morbo afficitur.

Febris est calor.] Cum in corde sint quatuor substantiæ; spiritus vitalis, sanguis, solida substantia, & calidum innatum: Auicennas hic per calorem, intelligit eum, qui ad substantiam calidi innati pertinet; non ad spiritum vitalem, sanguinem, aut solida: Loquitur enim de febre in genere, id est, de calore in facto esse, in omni febre. Calor autem hic est accidens, non substantia: quia calor febrilis communicatur e corde toti corpori: substantia autem calidi innati (: cui calor ille igneus ceu subiecto inhæret:) non deserit cor: proinde sola ipsius qualitas corpori communicatur.

*Explicatio
definitionis.
Calor.*

Extraneus.] Nec enim hic calor est secundum naturam: remanet tamen semper aliquis gradus calidi naturalis.

Calor præter naturam.

Accensus.] Id est, non imminutus est calor, sed auctus. Ita tamen vt semper gradus caliditatis secundum naturam supersit: alias enim homo vivere non posset, si vinculum animæ, id est, calidum innatum, toto genere esset præter naturam. Hinc Auerrhoes cap. 3. lib. 3. collectan. ait, febrem esse calorem compositum e naturali & extraneo:

In corde.] Licet enim calidum innatum in qualibet sit corporis parte; non tamen est febris, nisi calor toti corpori communicetur: quod a nulla parte fieri potest, præterquam a corde. Per cor autem intelligit partes cordis viuentes; non spiritus, aut sanguinem, sed solidam cordis substantiam. In omni enim febre accensus est calor nativus cordis, & positus in calefacto esse: at solida cordis substantia in quadam febre solum incalescit; in quadam vero ponitur in calefacto esse, vt in hectica.

Pergit Auicennas. *Et procedens a corde, mediantibus spiritu & sanguine, per venas & arterias, in totum corpus.*] Quoniam febris est morbus communis totius corporis: non sufficit dicere, quod febris sit calor accensus in corde: sed addendum, communicari vniuerso corpori: idq; per spiritum &

Calor corporis communicatur toti.

sanguinem; repente, non paulatim, per partem post partem: quem transmissionis modum Galenus cap. 2. lib. de caus. morb. attingit. Hinc etiam Galenus cap. 7. lib. 1. de cris. ait febrem esse passionē venoli generis; quod non ratione febrium putridarum dictum est, ut multi perperam sentiunt; sed in genere, ratione omnis febris.

Febris primum lædit operationes naturales.

Addit: *Et inflammatur in ea inflammatione; non ut caliditas ira & laboris, cum non ultimatur; sed ita, ut sit impressa, & noceat operationibus naturalibus.* Calor cordis toti corpori celeriter impertitur, duobus modis: primum, ut calor præter naturam toti impertiatur, qui non sit morbosus, sed adhuc persistat intra limites sanitatis; ut in ira: secundo, ut calor sit morbosus, ultimus, operationem lædens; ut in febre. Cum autem febris sit intemperies totius; necesse est primum lædi functiones naturales, quarum organum præcipuum est temperamentum, quod ad partes similes pertinet.

*Febris definitio causa-
lis.*

Febrium signa communia.

E dictis ergo tota erit febris definitio: quod sit calor præter naturam, accensus in corde, & hinc ad totum procedens, lædens operationes naturales.

Restant proprietates, quæ febris naturam consequuntur: eas igitur e definitione deducemus. Febris est calor igneus cordis: necessario igitur sequitur respiratio frequens: & exspiratio calida. Quatenus hic calor per arterias communicatur; pulsus sequitur celer. Prout fertur per venas; sequitur aliqua in lotio mutatio, ut ad flauum vergat colorem: nisi aliquid hoc prohibeat, nimirum crudorum succorum exsuperantia, aut offensio meatuum urinae, aut assumpta. Tandem, quatenus hic calor impertitur toti; sequitur calor mordax. Hæc ergo signa possunt esse febris in genere.

Obiectiones quædam diluuntur.

A. meior.

Cur Auicenna febrē definit per causam efficientem, loco generis.

I. Contra totam finitionem. In accidentis perfecta definitione, debet esse causa formalis, loco generis: subiectum, & causa efficiens, loco differentia. At ab Auicenna causa efficiens loco generis ponitur, non loco differentia: nam calor igneus in corde accensus est causa efficiens febris; formalis autem causa, est intemperies calida totius: ut cor sit subiectum cause efficientis, totum corpus subiectum cause formalis. Peccauit ergo Auicennas. Responsio. Auicennas hic non tradit formalem definitionem, in qua prior lex locum habet, sed causalem: respicit enim tanquam Medicus, ad id quod magis indicat. Hinc tamen facile definitio formalis colligi potest: *Febris est intemperies calida totius, lædens actiones naturales, producta a calore igneo cordis.*

Febris finitio formalis.

II. Contra partes definitionis. Num febris sit calor? In febre syncopali statuit

Auicenna

Auicennas pulsum esse tardum & raram: qui frigiditatem cordis arguit? Responsio. Si febris cum syncope iungitur; pulsum ab utraque mutari oportet; & magis a syncope, quia hæc febre est multo vehementior. *Præterea in febricitantibus morti propinquis, exspiratio solet esse frigida? Responsio:* hoc fit ob cordis refrigerationem: & proinde etiam pulmones refrigerantur. Circa mortem autem affectus febrilis (:sicut omnes etiam alii affectus:) mutatur in frigidum, & cor frigida intemperie afficitur: *tex. penult. sect. 4. lib. 6. epid.* etiam si febris ardentissima præcesserit. Hinc Galenus ait, in tumoribus calidis, si partes liuidæ fiant, tum degenerare in frigidos, *cap. 2. lib. 2. ad Glauc.*

Omnis febris in caloris genere subsistit.

1.
2.

Quæritur etiam num calor in febre sit unica qualitas, an multiplex: cum sit secundum naturam, & conseruans; item præternaturam, & destruens? Responsio: Febris est vna calida intemperies calidi innati cordis: quæ tamen conflata est e pluribus gradibus: quorum quidam sunt præter, quidam secundum naturam; illi destruunt, hi conseruant & concoquunt. Vnde etiam medici duos habent scopos, nimirum conseruationem gradus secundum naturam, & destructionem gradus præternaturam.

Gradus caloris in febre, secundum & præternaturam.

Dubitatur, num cor sit subiectum cause efficientis, ut cap. 4. lib. 1. de differ. feb. statuitur. Contra enim facere videtur, quod lib. 11. meth. dicitur, in omni febre cor affici simili intemperie; cum ea febre, in qua cor primo afficitur. At ubi cor primum est calefactum, est morbus in corde. Si ergo in reliquis febribus est similis affectus; in omni febre est morbus in corde: & proinde cor subiectum est causa formalis, non efficientis? Responsio. Cum solida cordis substantia afficitur, intemperies calida morbosa est, ut in toto: at in reliquis febribus similis est intemperies, scilicet in qualitate, non in eo, ut sit morbosa: licet enim actiones cordis, ut pulsus, &c. in iis lædantur, id tamen non fit ob morbum, sed ob errorem externum, id est, ob calidum innatum igneum; quod calidum innatum igneum, numeratur inter errores externos, quia est extra partis constitutionem.

Num cor sit subiectum cause efficientis.

Ambigitur, num totum corpus sit subiectum febris? Si enim partes similes totius sunt in calefacto esse, & non in fieri: sequi videtur omnem febrem esse hæticam? Responsio. Caliditas morbosa in facto esse, vel in habitu est, ut in Hætica; vel in habitudine, ut in Ephemeris & Putridis. Et proinde licet in omni febre partes solidæ sint in calefacto esse: quia tamen ista caliditas, non semper est in habitu; non inde euinci potest omnem febrem esse hæticam. Vnde etiam Galenus cap. 1. lib. 8. meth. febrem *ἐξ ἑλκῶν* & *ἐκ τῶν* distinguit. *Secunda ratio contra idem est, e cap. 5. lib. de inæqual. intemperie, In putridis, ait, solida non sunt calida in facto esse; alias enim actio cuiuslibet par-*

Num totum corpus sit subiectum febris.

Alia ratio soluitur.

XXXXX

ticula lederetur; cum tamen quadam actiones non ledantur, ut constat. Responsio. In hecticis febribus est intemperies æqualis; unde in his æqualiter læditur actio omnium particularum corporis: quia morbus scilicet in omni corporis parte existit. In ephemera autē & putrida, est intemperies inæqualis (non ratione diuersarum qualitatum, quando eodem tempore, corpus secundum aliquas partes calidum est, secundum aliquas frigidum, aut partim siccum, partim humidum; cap. 6. lib. de caus. morb. sed ratione eiusdem qualitatis calida, quæ in una parte intensior est, quam in alia, & in una parte morbosa esse potest, in alia non morbosa:) & proinde in aliqua parte est sanitas, in aliqua morbus; unde in his febribus quarundam, non omnium actionum, sequitur læsio. Hinc fit in ephemeris & putridis esse dolorē, quoniam una pars violenter in reliquam agit; nullum, autem esse dolorē in hecticis, quia violenta & dolorifica actio non fit ab æquali, sed a proportionē maioris inæqualitatis. Unde concluditur, totum corpus febris subiectum esse: ita tamen, ut modo æqualiter, modo inæqualiter sit affectum.

*Num febris
necessario af-
fectus sit
siccus.*

Vocatur etiam in disceptationem, num febris affectus sit tantum calidus: an vero calidus & siccus simul: id est, nū sit affectus simplex, an compositus? Et videtur compositus: quia conueniunt refrigerantia & humectantia, cap. ult. lib. 8. meth. & cap. 14. lib. 9. meth. quia etiam expresse id asseritur com. aph. 16. sect. 1. & cap. 3. lib. 1. de temper. Responsio: febris necessario est morbus calidus, interdū etiam siccus: nec enim in ephemera, febris est morbus siccus: nam tum siccus dicitur morbus, cum siccitas est in facto esse; quæ sane difficillime remouetur: at facile pellitur ephemera. Hinc Galenus cap. 2. lib. de caus. morb. febres recenset inter morbos calidos simplices. Hinc etiam cap. 1. lib. 6. de loc. aff. idem ait, in febribus causis iecur affici dyscrasia calida; sæpe etiam sicca, non tamen semper. Febris enim semper est calidum vitium, in facto esse, & caliditate morbosa: est etiam vitium siccū, sed non semper in facto esse, nec semper siccitate morbosa. Omnis quidem febris indicat refrigerans & humectans: sed refrigerans semper est indicatum curatorium: humectans, est curatorium, si siccitas est morbosa; præseruatorium vero, si non est morbosa siccitas.

C A P V T II.

De Causis febrium primitiuis.

*Alia vena
legenda.*

CAUSÆ primitiue febris, e cap. 3. lib. 1. de diff. febr. vel Necessario, vel Non necessario occurrūt. *Necessario occurrunt*, sex res non naturales: ut sunt aer, cibus & potus, somnus & vigilia, inanitio & repletio, motus & quies,

quies, animi accidentia. Quantum ad aerem: Galenus ait, febres fieri propter frigiditatem, propter ardorem Solis, propter aerem pestilentē, propter aerem corporis febricitantis, quem exspirat, vt in febre pestilenti, in phthisi. Respiciens ad cibum, & quidem ipsius copiā; proposuit crapulam: respiciens ad qualitatem; proposuit prauos cibos. Respiciens ad potum; proposuit ebrietatē. Ratione somni & vigiliarū; vigilias proposuit. Ratione inanitionis & repletionis; proposuit cruditatē. Ratione motus; proposuit laborē. Ratione quietis; proposuit exercitia solita intermissa. Ratione animi affectuū; proposuit iram & tristitiā. Causæ non necēssario occurrētes, sunt medicamenta, venena, materiæ cheirurgicæ, præter rationē vsurpata.

Ab his ergo causis calor in corde præter naturam excitatur, *ratione vel Motus, vel Caloris*. Et tristitia quidem a solo motu; ex ira, a motu, & a calore. Porro *motus* pertinet vel ad Animā, vt in ira, tristitia: vel ad Corpus, vt in labore: motu animi primum cor incalescit, deinde corpus: motu corporis; primum muscoli incalescunt, deinde cor: & calor ille musculorum non est febris, nisi quatenus cordi cōmunicatus, ab hoc in vniuersum corpus deriuatur. *Calor*, seu causa calefaciens, vel Ingreditur corpus, vel Non ingreditur. Ingrediens substantia calida, calorem sane auget: vt sunt cibi, portiones, medicamenta, venena calida. Calefaciens autem citra motū, & citra ingressum in corpus, vel Extrinsecus adhæret corpori, vt contactus Solis, ignis, medicamenti calidi: vel iam In corpore reperitur; & hoc vel detinet calidum, ne effluat; vel propter putredinem, calorem auget; quæ materia putrescens, si calorem simplicem cordi communicat, producit ephemeram; si vaporem putridum, generat putridam. Et hinc apparet, quomodo 5. modi generationis caloris, a Galeno propositi (*nimirum motus, adbasio rei calida, detentio calidi effluxus, mistio calida substantia, putredo:*) dichotomia Platonica comprehendiqueant.

*Quomodo
his causis fe-
bris excite-
tur. ca. 2. li.
de cau. mor.
cap. 3. lib. 1.
de diff. feb.*

CAPVT III.

De Diuisione febrium: & primum de Differen-
tiis Principalibus.

A VICENNAS duobus modis febres diuidit, primum secundum Aliorum sententiam, deinde secundum Propriā. Alii enim diuidebant febres in Principales, quæ non ab alio morbo oriuntur, & in Accidentales, quas falso putabāt nō esse morbos, sed saltē symptomata. Reuocet hanc diuisionē Auic. quia omnis febris est morbus: deinde quia nō est essentialis. A Gal. tamē admittitur, aph. 66. & 73. sec. 4. & aph. 42. sec. 7. Quia negari nō

*Diuisio vete-
rum, in Prin-
cipales, &
Acciden-
tales.*

Obiectio cō-
tra Auicennam.

potest, alias febres esse principales, alias non principales, vt quæ sequuntur inflammationes & obstructions partium. Improbatur eadem cap. 5. lib. de diff. morb. quia non est petita a principalibus differentiis. Admittit tamen Auicennas febres accidentales, tanquam morbos: & ait, febres abscessuum, & obstructionum esse accidentales. Quod tamen postremum absurdum videtur. *Si enim febris ex obstructione orta, est accidentalis: tum omnis putrida est accidentalis, quia pendet & fouetur ab obstructione, cap. 9. lib. 1. meth.* Responsio. Obstructio vasorum, si consideratur extra viscera, febrem principalem excitat: si intra viscera, est accidentalis febris, quæ ab obstructione, & morbo alicuius visceris fouetur: & hæc febris correspondet febri apostematis.

Diuisiones
Auicennæ.

Postea Auicennas diuidit febres e mente propria: primum per differentias principales, deinde per non principales. In quibus omnibus secundum Galenum cap. 1. lib. 1. de diff. febr. & cap. 1. lib. 1. ad Glauc. procedendum a summo genere, per subalterna, ad specialissima. Principales differentia a febris essentia sunt desumenda, quatenus scilicet est febris: non principales autem a febre, quatenus est morbus.

Principales
differentia,
a calore.

Principales ergo differentia sumuntur a febris essentia, id est, a calore: quæ lib. 1. de diff. feb. trib. modis capitur: primum vt secundum magis & minus differt: secundo, vt differt ratione subiecti: Tertio, vt differt ratione modi ipsius motus. Quia enim tribus modis quodlibet vitium vehemens dici potest; propterea his tribus modis Galenus distinxit calorem. Prima vehementia, est *essentia* eius, quod est præter naturam; in qua essentia perpendimus recessum a naturali statu: vnde quo maior est recessus, eo vitium est vehementius: Ratione huius vehementia Galenus calorem febrilem distinxit secundum magis & minus. Hinc febris ardens est vehemens: quia calor intensus, & magnus recessus a statu naturali. Hæctica est debilis, quia calor debilis. Alia vehementia est *dignitatis*: quæ etsi ex alio etiam desumi possit, pertinet tamen hic ad subiectum: quo enim pars subiecta, in qua vitium residet, est nobilior; eo vitium vehementius. Sic inflammatio in pede est debilis, in hepate vehemens. Hac etiam ratione calor febrilis distinguitur, prout viget, vel in spiritibus vitalibus cordis, vel in humoribus, vel in partibus solidis. Hinc hæctica vehementior est putrida & ephemera. Tertia vehementia est *facultatis* corpus regentis: vt si dolor sit insignis, est vehementia essentia: & quidem si sit in ore ventriculi, est vehementia dignitatis: & si coniuncta est syncope, est vehementia facultatis. Et hinc differunt febres secundum modum motus caloris: qui modus motus nil est aliud, quam transitus velox aut tardus de vno subiecto in aliud.

Sic in

Sic in hectica, calor febrilis agens in solidam cordis substantiam; progressu temporis potest etiam in humores & spiritus agere. Et in ephemera, calor primum agens in spiritus; potest etiam in humores & solidam substantiam agere. Hic igitur modus motus vel est Velox, cum calor transit a subiecto crasso ad tenue: vel Tardus, si a subiecto tenui ad crassum transit. Hinc hectica reliquis est vehementior, ratione facultatis corpus regentis, ratione modi motus; quia transitus fit velocior, a solidis, ad spiritus & humores. Nec tamen hinc sequitur omnem hecticam necessario ephemeram & putridam habere coniunctam: quia hectica febris sua vehementia agit in spiritus & humores, non ut cor ponat in calefacto esse (: tunc enim febres ephemeræ & putridæ orirentur :) sed ut spiritus & humores a facultate regi nequeant, quod indicant, syncope, exustio spirituum, pulsus inæqualitas.

Ad hæc fundamenta reuocari possunt febrium diuisiones ab Hippocrate institutæ. text. 29. sectio. 1. lib. 6. epidem. *Febres aliæ manui mordaces, aliæ mites.* Hæ differentię pertinent ad calorem maiorem, vnde febris mordax; & minorem, vnde mitis. Tactus enim hic ad calorem, id est, febris essentiam nos deducit. *Deinde febres aliæ sunt arida, salisuginoſa, πικρὴ ῥώδεις, id est, flatu plenæ, tactui humectæ.* Hic auctor respexit ad vehementiam dignitatis, id est, ad differentiam caloris a subiecto. Per febres enim aridas, intelligit hecticas. Per salisuginoſas intelligit putridas: humoribus enim accensis, fit effluxus ad partes cutaneas, vnde quasi salsa quædam tangi videntur. Per πικρὴ ῥώδεις intelligit pestilentes, quas aspectu horribiles esse dicit. Per humectas, intelligit ephemeræ, quæ in spiritu, id est, substantia vaporosa consistunt. *Præterea ait Hippocrates, alias febres esse valde rubras, alias pallidas, alias liuidas, &c.* Et hoc ait ratione facultatis corpus regentis: calor enim hic signum est vehementiæ facultatis regentis. Febres enim rubræ sunt, in quibus licet sanguinem vacuare ad animi deliquium, quia vires tolerant, non concidunt. Febris ergo hæc rubra, non est vehemens, sed debilis, ratione facultatis regentis. Liuidæ sunt febres, in quibus est defectus sanguinis & calidi innati, vñ sunt febres in syncope.

Et hæcenus de differentiis principalibus. Sequitur ut agamus de differentiis minus principalibus: prius tamen generalia quædam de Morbo præmittemus.

LIBER SEXTVS

CAPVT IIII.

*De morbi definitione generalia quædam proponuntur ad
sequentem doctrinam scitu necessaria.*

QVONIAM differentia februm non principales, seu communiores, sumuntur a morbo in genere, locus hic postulat, paucis morbi naturam ut explicemus: quoniam ferme omnes hactenus multum hac in re sunt alucinati. Definitio igitur morbi triplex esse potest: quia ad operationem edendum tria concurrunt. Primum *facultas*, qua corpus operatur: & hoc præcipuum est. Deinde *suppositum*, quod operatur: unde non pupilla, non vita videt, sed oculus. Tertio *instrumentum*, cum quo, seu quo mediante facultas agit: & hoc licet multiplex esse possit, præcipuum tamen locum obtrinet constitutio, id est, intemperies, compositio, & unitas: reliqua omnia, quæ extra constitutionem sunt, habent rationem erroris externi. Quod si ergo hæc tria, id est, facultas, suppositum & constitutio bene se habeant; tum bona sit actio: si male, actio læditur. Et sicut ad bonam actionem necesse est, ut omnia tria bene habeant: ita ad malam, omnia tria male habeant, necesse est. Differentia tamen est: quia in sanitate requiritur non tantum facultas bona, & suppositum bene dispositum; sed etiam quælibet constitutio bona, id est, temperies, compositio & unitas: at in morbo ut lædatur operatio, est quidem necessarium, ut male habeat facultas, ut male disponatur suppositum, ut non bona sit constitutio; non tamen requiritur, ut quælibet constitutio reddatur mala, sed sufficit ad malam operationem, vel intemperies, vel mala compositio, vel soluta unitas. Si igitur respicimus ad facultatem; definitur morbus, *lesio facultatis, seu impotentia agendi*: & hac ratione omnis morbus erit in secunda qualitatis specie. Si respicimus ad offensam suppositi; *morbis est dispositio præter naturam, lædens operationes*: qua ratione omnis morbus est in prima specie qualitatis. Si respicimus ad constitutionem; *morbis est constitutio præter naturam, lædens operationes*: & hoc modo morbus non potest ad certum genus reuocari, quia constitutio non est genus uniuocum, sed analogum, cuius analogata in diuersis reponuntur generibus: ut intemperies ad qualitatem refertur, magnitudo ad quantitatis prædicamentum. Hinc ergo colligitur morbum esse læsionem facultatis: dispositionem præter naturam: & constitutionem præter naturam.

Deinceps morbi materia & forma inuestiganda. Sicut enim substantiæ compositæ sunt e materia & forma, id est, ex potentia & actu: ita etiam accidentia e materia constāt & forma. Et sicut materia & forma substantiæ, etiam

Definitio morbi triplex esse potest.

Tres causa operationis.

Tam sanitate, quam morbum tribus constare.

1. Finitio.

2.

3.

Morbi forma & materia.

iam ipsæ sunt substantiæ: ita materia & forma accidentium, sunt accidentia. E substantia enim & accidente non potest fieri vnum per se. Morbi igitur materia (non in qua, id est, subiectum, sed e qua, id est, causa, qua est imperfectio: cum prior materia in qua, accidentibus tribuat perfectionem:) seu potentia, est lætio facultatis (non enim est causa formalis:) Ratio est, quia hæc potentia perficienda est: ac dependet immediate a mala dispositione subiecti: & dispositio suppositi, habet rationem potentiæ, respectu constitutionis: vt constitutio mala in morbo sit forma, bona in sanit. - 2. Constitutio autem mala est forma: quia perficit, & veluti dat esse dispositioni præter naturam, & læsioni facultatis: vt, quamprimum ponitur constitutio præter naturam, necessario etiã ponatur dispositio præter naturam, & lætio facultatis. Et propterea constitutio est id, quod primo & per se lædit actionem: est enim præcipuum instrumentũ, & immediatũ: ex hac deinde necessario dependet dispositio præter naturam: ex hac rursus necessario dependet lætio facultatis. Facultas quidẽ principaliter concurret ad actionem obeundũ: non tñ immediate, sed mediãte instrumento, nim. constitutione.

Materia, est lætio facultatis: forma est mala constitutio.

Licet igitur dictum sit, morbũ tribus modis posse definiri: potissimum tamen per constitutionem definiri debet: hæc enim est forma & actus. Et sic etiam Galenus in l. de diff. morb. definit morbum. *Constitutio ergo morbi genus est*, nimirum actus, seu perfectio, tum dispositionis præter naturam, tum læsionis facultatis. Addit *præter naturam*; ad differentiam constitutionis secundum naturam; non ad differentiam dispositionis præter naturam, aut læsionis facultatis. Alii etiam addunt in morbi finitione; *primo & per se lædens operationes*: Quod ineptissimum. Si enim hæ particule sunt distinguentes & determinantes genus; oportet esse aliam dispositionem præter naturam, quæ non primo læderet operationes: itemq; aliam, quæ nec primo, nec per se læderet actiones: quod tamẽ falsum est: quia omnis constitutio præter naturam, primum & per se lædit operationem. Neque est quod aliquis dicat: *in hydrope lædi sanguificationem a morbo frigido iecoris, quem, verbi gratia, produxerit frigidus lienis morbus; & propterea sanguificationem non immediate a morbo frigido lienis esse læsam?* Responsio. Constitutio hic non sumitur pro morbo, sed pro causa alterius morbi: nam pro morbo, immediate læditur actio lienis, non hepatis. Galentis nunquam ait, morbum esse constitutionem primo & per se lædentem operationes: licet dicat, esse affectum primo & per se lædentem, &c. Affectus enim vox generalis est, potestque esse error externus, causa morbifica.

Morbus per constitutionem definiendus.

Præter naturam.

Περισσόλογια quorundam in morbi finitione.

Obiectio.

Quare ita morbus definiendus est, quod sit constitutio præter naturam, lædens sensibiliter operationes. Et hæc differentia est necessaria: Constitutio

Vera morbi differentia: in finitione usurpanda.

1. enim est quædam præter naturam, quæ tamen intra lãritudinem sanitatis subsistit: vnde etiã c. 4. l. 4. de temp. int ēperies datur & sanitatis, & a gritudinis. Adiectione igitur illa constitutio nō morbosa, præter tamen naturã, remouetur: vt etiam docet Gal. c. 8. & c. 88. art. paru. & c. vlt. l. 2. de fac. nat.
2. Præterea explicata definitione morbi formali: quia tamen forma hæc est accidens, quod aliqua perfectione eger, quæ subiectum est: ideo ad hoc addendum in definitione, quod morbus sit constitutio præter naturam sensibilibiter lædens operationes corporis vitæ prædicti. Tandem etiam, in definitione accidentium requiritur causa efficiens, ad differētiã formæ substantialis, hæc enim materiæ inest sine vllō medio, nec pendet ab externa aliqua causa, vt simul sit essentia, & causa rei in substantia. Accidēs vero producit ab externa causa, quæ ab essentia accidentis diuersa est: nec igitur animus acquiescit in cognitione quiditatis accidentis, nisi etiam cognoscatur causam quiditatis, quæ est causa efficiens. Duplex autem morbi causa efficiens: antecedens, & continens. Antecedens est, quæ producit constitutionem ex vsu: ita vt causa remota, constitutio tamen iam producta: non statim remoueat: vt pituita in ventriculo excitans dyscrasiam frigidam: hic licet humor frigidus remoueat, morbus tamen frigidus manet, & est ex vsu; opus enim est præterea calidis medicamentis. Continens, seu contentiua causa, est quæ producit constitutionem non ex vsu: ita vt causa hac remota, sponte effectum cedat: sic enim inflammatio est morbus, nimirum aucta magnitudo, quæ tamen ita producit a sanguine, vt hoc euacuato, sponte tumor dissipetur, nec præterea quicquam sit agendum.
3. Absolutissima ergo hæc erit morbi definitio: *Morbus est constitutio præter naturam, lædens sensibilibiter operationes corporis viuētis, producta a causa morbifica.*

Morbi causa interior efficiens duplex.

Perfecta morbi definitio.

C A P V T V.

De minus principalibus, seu communibus Februm differentiis.

Differentia communes.

1. Constitutio præter naturam.

N. proposita morbi definitione tria continentur, Forma, Subiectum, & Causa efficiens: a quibus communes febris differentiæ sumi possunt. Quantum igitur attinet constitutionem præter naturam, lædentem actiones; duo communia locum habent: primum, vt constitutio Est; deinde, vt constitutio Agit. Si perpendimus constitutionem vt Est: tunc vel perpendimus Tempus, in quo est: vel Modum, secundum quem est. Si tempus; Febres aliæ Nouæ, alia Antiquæ. Modum con-

dum consideramus vel Citra relationem ad alias res præter naturam, vel Cum relatione. Si citra relationem; Febris dicitur esse in Habitu, vel in Habitudine: quæ differentiæ ponuntur cap. 1. lib. 8. meth. Si modus essendi cum relatione perpenditur; Febris alia dicitur Simplex, alia Composita: cap. 3. lib. 2. de differ. febr. Compositæ febres rursus, vel ipsæ sunt inter se compositæ; vel cum aliis rebus præter naturam: c. 14. li. 1. ad Glau. Si inuicem componuntur: tunc vel hæc sunt cum ephemeris, vel cū aliis putridis: vt in speciali doctrina febrium compositarum dicitur. Aliæ res præter naturam, quæ cum febribus nonnunquam coniunguntur, sunt vel morbus, vt dyscrasia, mala compositio, soluta vnitas; vel symptoma. (*: Galenus cap. 4. lib. 3. de cris. ait, cum acutis morbis necessario coniungi vel febres, synochos, vel continuas biliosas. Vbi loquitur de morbis acutis secundum propriam naturam, qui habent materiam velocis motus, vel sanguinem, vel bilem: non autem loquitur de acutis ratione loci & partis affectæ, vt est apoplexia, quæ non necessario febrem habet adiunctam, cum tamen sit morbus acutissimus:*) Symptoma autem, quod cum febre coniungitur, non est quodlibet, sed vehemens tantum, & quod rationem habet causæ, tex. 69. li. 4. de vict. acut. & vtile indicat: vt si cum febre bis, aut semel appareat singultus, non statim dicendum, hanc febrem esse coniunctam cum singultu: oportet enim vt aliquantisper perseueret. Sic cōiungitur febris cum actione læsa, vt cum paralyti, cum syncope: aut cum exeunte mutato, vt cum fluxu alui, cum suppressione mensium: aut cum qualitate mutata, vt cum insigni frigidityte: vnde & Auicennas in hoc cap. ait, febres alias esse calidas, alias frigidas. Hæc de constitutione, prout est.

Quantum ad constitutionem, quatenus agit; in hac operatione consideramus vel Tempus, vel Vehementiam. Si tempus; febris est brevis, vel longa, Si vim actionis, febris est Salubris, vel Insalubris. 2. adens operationes.

Ratione subiecti, id est, corporis humani viuentis; febris est Proportionata, vt causus in corpore calido & sicco: vel Non proportionata, vt causus in corpore frigido & humido. Quantum ad causam effectricem, quæ secundum propriam naturam agit; sumuntur differentiæ, vcl a propria natura, seu idea causæ, vcl a læsione ipsius causæ. Quantum ad ideam, causa efficiens, vel est Febris, vel quid Aliud a febre. Vnde etiam illæ differentiæ, quod Febris dicitur Incipiens, vel Non incipiens: verbi gratia, si febris hæctica fiat e calidioribus medicamentis, est hæctica incipiens: si fiat e putrida, aut ex ephamera, dicitur febris hæctica non incipiens. Quoad læsionem causæ; dicimus causam antecedentem ita lædere, vt læsio vel sit Communis, vel Non Communis: vnde febres dicuntur Populares, vel

Yyyyyy

Sporadica. Et communes subdiuiduntur: quia sunt vel Endemia, vel Epidemia: hæ quando latio communis fit in tota regione; illæ quando in certa vrbe: cap. 2. 3. 4. lib. 1. de differ. febr. & circa initium libr. 1. e-
pidem.

CAPVT VI.

*Soluuntur quedam dubia, circa diuisionem
februm.*

*Synochus
putredinis
expers, ad
ephemeram
pertinet.*

VERITVR, num præter tria prima februm genera, detur quartum. Videtur enim primum synochus non putris, ad nullam trium primarum specierum referri posse: nam putrida non est; nec etiam ephemera, quia ultra diem durat? Responsio; e ca. 1. & 2. lib. 9. meth.

ephemera bifariam sumi potest; primum vt ephemera est & re, & nomine; calefacti enim sunt spiritus, si rem spectes; & diem non excedit, nomen si vrgeas: secundo, vt est ephemera re, non nomine: & huiusmodi est synochus sine putredine, quæ fit ob sanguinis feruorem, quo spiritus cordis inflammantur.

*Pestis est
putrida.*

Is quid etiam agitur, pestis quo referenda sit; cum a quibusdam febris a tota substantia dicatur? Responsio; pestis est putrida; differt autem a putrida non pestilenti ratione causæ antecedentis, nõ ratione formæ: quia causa antecedens in pestilenti febre, est materia venefica, quæ a materia reliquarum putridarum differt per excellentiam putredinis, quæ excellentia facit, vt hæc materia euadat venefica.

*Chylus in
ventriculo
putrescens,
facit febrem
putridam.*

Quidam etiam aiunt, chylum, in ventriculo putrescentem, excitare febrem? Responderi autem potest, febrem illam esse putridam: e chylo enim putrefacto, vapores putres cor petunt; vnde cordis humores ponuntur in calefacto esse; & sic fit putrida.

*Vehementia
triplex.*

Dubatur, num febris vehemens, maligna, mali moris, & insalubris, coincidat, nec ne? Hoc vt soluatur, scire oportet, quid nam sit vitium vehemens malignum, mali moris, insalubre. Vitium igitur vehemens est vitium præter naturam, vehementer agens in virtutem. Vehementia autem est triplex. cap. 15. & 16. l. de constit. art. & c. 12. l. 7. meth. Essentiæ, Dignitatis, Facultatis. Ratio numeri est: nam dum vitium vehementer agit in facultatem, facultas vel Resistit, vel Cedit. Si resistit; vitium lædit vel simpliciter, vnde oritur vehementia essentiæ: vel in respectu ad præstantiam actionis;

actionis; vnde vehementia dignitatis ortum trahit. Et hæc vehementia dignitatis duplex est: aut enim respicimus Præcipuū facultatis instrumentum, quod est temperies; aut Partem, in qua fit actio: priori modo vehemens est dyscrasia, posteriori; vitium partis magis præstantis. Si facultas cedit; oritur vehementia ratione facultatis: vt si tumor parvus sit in ventriculo, cum syncope; hic tumor ratione essentiæ est debilis, magnitudo enim modice elata est: ratione dignitatis est vehemens, quia est in parte, quæ proximum habet consensum cum parte principe: ratione facultatis etiam vehemens est, quia inflammatio ita lædit, vt excitet syncopen. Per facultatem autem intelligimus & eam quæ totum corpus, & eam quæ partem determinatam regit. Totum corpus regens facultas, ad tria præcipue viscera pertinet, cerebrum nimirum, cor, & hepar: item ad communia organa, nervos scilicet, arterias & venas. Signa autem vehementiæ ratione facultatis, pulcre explicat Galenus cap. 14. l. 1. ad Glauc. Vehementia enim facult. animalis, cognoscitur e motu voluntario debilitato, item e delirio, quoties nimirum hæc vitia fiunt ob cerebri intemperiem: si enim motus imminuatur ob angustiam, vt in epilepsia, paralyti &c. tunc motus ablatus non est signum vehementiæ facultatis. Vehementia facultatis vitalis cognoscitur e pulsi debili. Vehementia fac. naturalis cognoscitur e reiectione sanguinis, primum tenuioris. Deinde etiam crassioris. Alia etiam est vehementia facultatis quæ partem regit determinatam: vnde humorem malignum proponit Galenus, qui erodit, & putrefacit: vt abrasio partis signum sit vehementiæ facultatis regentis partem determinatam. Porro vehementia non tantum pertinet ad morbum, sed etiam ad causam morbificam, & ad symptomata: non enim morbus tantum vehementer lædit, sed etiam causa & symptoma, vt colligitur e cap. 9. l. 8. meth. Vehementiam morborum proponit Galenus cap. 12. l. 7. meth. & cap. 3. l. 1. de crisi, ubi morbi magnitudinem, & mores proponit: per magnitudinem morbi, intelligit vehementiam essentiæ & dignitatis; per mores intelligit vehementiam facultatis. Sic causa morbi tripliciter vehemens est, cap. 12. l. 7. meth. & com. aph. 43. sect. 4. nam potest & magis recedere a naturali statu, & esse in parte præstanti, & lædere facultatem. Idem de symptomatis est statuendum: vt si dolor insignis in ore sit ventriculi, excitans syncopen.

Vitium malignum vocatur, a Galeno interdum, quod vehemens est ratione essentiæ; interdum, & magis proprie, quod vehemens est, ratione facultatis. Vitium mali moris etiam proprie intelligitur, quod vehemens est ratione facultatis.

*Vehementia
etiā in cau-
sis & sym-
ptomatis lo-
cū habet.*

*Malignitas,
& vitiū
mali moris.*

Non semper
hectica aliis
febris succi-
cedit.

Quæritur, num hectica incipiens detur: cum semper spiritus prius & humo-
res, quam solida calefieri queant. Sciendum ergo, posse interdum hecticam
statim ab initio prehendere: nam pro maiori vel minori resistentia passi,
quandoq; vnum, quandoque alterum afficitur: si enim in corde humor sit
frigidi, & solida calida; tum probabile est, solida prius affici a causa calefa-
ciente; cap. 1. 7. & 8. lib. 1. de diff. febr. cap. 5. libr. 10. meth. At hoc
raro fit.

CAPVT VII.

De corporibus preparatis ad febres.

Apti ad fe-
bres.

ALLENVS ad febrem putridam disposita esse ait corpora calida
& humida; ad ephemeram, calida & sicca. cap. 7. lib. 8. meth. Et
his cap. 8. lib. 8. meth. addit corpora calida tantum, & sicca tan-
tum; utpote in quibus spiritus facile inflammantur: demum &
corpora temperata, quæ symbolica sunt, contra, quam frigida & humida,
frigidaq; & sicca: postremo addit, reliqua temperamenta non ita facile ve-
xari tentarique febribus. Corpora autem frigida & humida, item frigida
& sicca, non facile febribus corripiuntur, quia frigidum maxime resistit
causæ calefacienti. *Dubitatur autem, quomodo aphorism. 16. sectio. 3. dici
videatur, corpora frigida & humida maxime febribus esse obnoxia?* Re-
sponsio. Ibi humida tantum proponuntur: quæ absque dubio satis
sunt obnoxia febribus putridis. Videatur commentar. 22. sectio. 3. lib. 3.
epidem.

CAPVT VIII.

De Horis, seu Temporibus febrium.

ACTENVS de Idea & Magnitudine febris: sequitur de eius
Motu; qui cognosci nequit, sine temporum & horarum do-
ctrina: unde iam de temporibus febrium dicendi locus esse vi-
detur. Proponemus igitur primum essentiam temporum; se-
cundo differentias; tertio rationem tempora cognoscendi, ut appareat in
quibus febribus reperiuntur.

Tēpus quid.

Tempus sumitur dupliciter, e ca. 35. l. ad Thrasibulum: primo pro tem-
pore materie remedii, id est, pro quando agendum: deinde pro parte ipsius
morbi,

morbi, de quo iam loquimur. Hoc tempus definitur a Galeno c. 35. & 37. l. ad Thrasyb. q. sit *motio causarum in corpore febricitante*. Vbi notandum tempus duob. modis accipi posse, nim. secundum suum esse vel formale, vel materiale. Secundū esse formale, tempus non est motus, sed numerus motus secundū prius & posterius; numerat n. ab anima, a qua ita dependet, vt extra eā esse non possit. Secundū esse materiale, dependet, a continuitate & successione, & proinde a motu: & sic esse suum non in anima habet, sed extra animam, vt sit quippiā reale extra animam. Et hoc postremo modo Galenus definiuit. Per causas autem in hac definitione Galenus intelligit id omne, q. habet vim agendi & ledendi; vt est nō tantum causa morbi-
fica, sed etiā morbus & symptoma, in quibus omnib' tēpus locum habet.

De temporum differentiis, dierumque medicorum computatione.

Tempora sunt 4, vt docetur c. 2. l. 1. de totius morbi tēporibus: nim. Principium, Augmentū, Status, Declinatio. Et hęc tempora, vel sunt Vniuersalia, seu cōmunia, q. perpenduntur ratione totius febris: vel Particulatia, seu determinata, q. perpenduntur in accessionibus, seu periodis febrium. Tempora igitur vniuersalia pertinent ad tria, quoniā etiam tria sunt præter naturā: ad febrē, causam febris, & symptomata, q. hæc tria habent rationē lædentis. Vnde apparet tempora nō sumi ratione intensiōis & remissiōis rerū præter naturā: nam in omni hectica a principio ad finē, febris parua, remissa & æqualis permanet, nec intenditur. Oportet igit vt tempora capiantur ab actione febris; vt *principiū* febris sit, dum febris agere incipit, & eo tempore actio est ita remissa, & læsio ita exigua, vt natura nondum reagat. *Augmentum* est, dum febris magis lædit, ita vt virtus reagere incipiat. *Status* est, dum summa est actio inter febrem & naturam. *Declinatio* est, dum imminuitur actio & læsio febris, ita vt virtus superet. Dum dicitur febris agere, per febrem intelligitur, vel causa efficiens, vt calor accensus in corde: vel causa formalis, vt dyscrasia calida partium similarium viuentium totius corporis. Sic etiam virtus, seu natura, seu facultas, in reagendo duplici vtitur instrumento: nimirum ratione cordis & causæ efficientis, vtitur calido innato cordis: ratione formæ, vtitur temperie partium similarium corporis. Pugna igitur febris & naturæ, est inter gradus caloris secundum naturam, & caloris præter naturā: in declinatione enim v. g. ita vincit natura, vt prorsus deleantur omnes gradus præter naturam, & causæ efficientis febris, & causæ formalis.

Temporum febris partitio.

Tempora definiuntur actione febris & natura.

Febris quo instrumento agat.

Natura vt reagat.

Vnde prin-
cipiū nume-
rationis die-
rum sit pe-
tendum.

Dies medi-
corum.

Quaritur autem unde incipere debeamus numerare dies febris. Respon-
dendū e c. 5. l. 5. Aetii, numerandos esse dies, ab illo tempore, quo sensibi-
liter laeduntur operationes, id est quo patiens eget decubitu, non autem
quo decumbit: multi enim licet egeant decubitu, non tamen decum-
bunt.

Porro de *die medicorū* notandum est, cum esse breuiorem vulgari: nam
20. dies vulgares, constituunt medicos dies 21. Galenus n. c. 9. l. 3. de dieb.
decretoriis, ait, mensem lunare esse coniungendū cum mense apparitionis:
quia corpora febricitantia potiss. afficiuntur secundū mutationem pertinentē
ad hos menses. At mensis lunaris habet dies 27. horas 8. mensis apparitio-
nis habet dies 26. horas 12. Ideo si duo hi menses vniantur, fiunt D. 53. H.
20. vt vnus mensis habeat dimidiū, nimirum D. 26. H. 22. Septenarius igitur
medicorum absoluitur spatio 6. dierum vulgarium, & hor. 17. $\frac{1}{2}$: vt tres
septenarii medici, absoluantur diebus 20. vulgaribus, & hor. 4 $\frac{1}{2}$. dies enim
medicus constat horis vulgaribus 22 $\frac{6}{7}$. id est scrup. primis 51 $\frac{1}{2}$: ita vt a sin-
gulis diebus vulgaribus paullo plus vna hora sit detrahendum.

D. med. D. vulg. D. med. H.
21 — sunt 20. — Ergo 1 continet 22. 51'. 25".

24. H.

1
68 3 43
* 8 8 (H. 22. $\frac{8x}{21} | \frac{6}{7} — 60 — 368 (51' ; &c.$
211 21 | 7 — 1 — 77
2

Principiū.

Principium febris totius (non paroxysmi:) tribus modis dicitur, cap.
19. l. 1. cris. primum pro morbi insultu: secundo pro tribus primis die-
bus, sicut accipiebat Thessalus: tertio pro quarta morbi parte, sicut nos in
praesentia capimus. Hoc principium determinatur per cruditatem, ma-
teria enim cruda in virtutem agit, virtus autem seu calor non reagit. Et
quidem si cruditas est exacta (: cap. 17. l. 1. cris.) prima principii pars est: si

Augmentū.

nō exacta, id est, si aliqua leuicula sit coctio, est secunda pars principii. *Aug-*
mentum est, quando natura euidenter agit in materiam morbificam, id est,

Status.

quando coctio euidenter apparet, ita vt humores vel coquantur, vel cor-
rumpantur; tunc enim pugna est euidenter inter materiam & calorem. *Sta-*
tus est, dum summa est pugna inter naturam & materiam, vt tum perfecta

Declinatio.

fit vel coctio, vel corruptio. *Declinatio* est, quando materia non modo
exacte cocta est, sed etiam aliqua e parte euacuata: ad declinationem e-
nim tantum pertinet materia concocta, nequaquam autem corrupta.

Obici

*Obiici autem hic posset, cur Galenus dicat l. 3. de cris. in declinatione mate-
riam esse coctam : parum tamen materia superesse, qua nondum sit co-
cta?*

Responsio. In statu est necessariū, vt materia sit exacte cocta; non tamen
necessariū est, vt semper tota sit exacte cocta: quia non semper est homo-
genea, alia enim tenuior, alia crassior est: sufficit igitur ad constituendum
statum, vt materia perfecte sit cocta secundum maiorem sui partem. Mor-
bus interim nō redditur periculosus ratione materiæ, seu portionis non-
dum coctæ, quia est declinatio: sed potest tamen excitare nouum mor-
bum, a quo periculum immineat; sic enim a reliquiis recidiuæ fiunt. Et
hæc de temporibus vniuersalibus, quæ pertinent ad totam febrem, & ad
materiam totius febris, & ad symptomata, quæ comitantur febrem a prin-
cipio vsque ad finem, prout symptomata incipiunt, augentur, consistunt,
& declinant.

Particularia tempora, nōn pertinent ad totam febrem, sed ad perio- Particul.
tempora.
Periodus.
dos. *Periodus autem est tempus intensiōis & remissionis, cum febris ab eo-
dem ad idem redit: vt, febris incipit verbi gratia hora 10: redibit ergo hora
10. Et, febris incipit cum rigore: redibit ergo cum rigore. In periodo au-
tem clauditur Typus: qui nil aliud est, quam ordo intensiōis & remissionis
comprehensus a periodo.* Typus autem est Primus, vel Secundus: consi- Typus.
stens, vel Mobilis: Simplex, vel Compositus. Primus typus est, quando in
periodo brevis est accessio, & longa remissio, secundus contra: vt v. g. ty-
pus primus sit quatridianus, in quo brevis accessio, longa remissio: typus
secundus, sit quotidianus. &c. Typus consistens est, qui seruat eandem
horam: Mobilis contra, qui vel anticipat, vel postponit. Simplex est, qui
pertinet ad vnicam tantum febris speciem; compositus, contra.

Tempora vniuersalia in singulis febribus declarantur.

NON a eadem temporum ratio est in omnibus febribus. Nam in febrib. Tempora
febr. inter-
mittentiū,
in quibus
materia de
loco ad locū
mouetur.
materia quandoq; mouetur a venis extra venas; quandoq; non moue-
tur, sed quiescit. *In febribus igitur intermittentiis, in quibus primum mate-
ria mouetur de loco ad locum, sunt 6. tempora (. cap. 4. & 6. l. de morb.
temp.) nimirum principium, inæqualitas, incrementum, status, de-
clinatio, & integritas, seu interuallum. Tota enim periodus diuidi-
tur in accessionem, quæ pars est deterior; & remissionem, quæ be-*

1. *Principiū* nignior: ad accersionem pertinent 4. priora tempora; ad remissionē duo posteriora. Principiū est, quando materia incipit moueri, & natura nondū cœpit agere in materiam. Alucinatus ergo fuit Fernelius, & recte ab Altimaro reprehenditur, q̄ dixit, rigore esse principium accersionis; est n. tantum signū principii; quoniam si adest frigus, vel rigor, est principiū piodi: c. 3. & 4. l. de tot. morb. temp. Quod si rigor esset principium; tunc in omni principio accersionis necessario esset febris: q̄ tamen falsum est. Nec tamen Altimarus recte loquitur, q̄ voluit rigore non esse principiū febris, sed accersionis. Nam Galē. t. 39. l. 4. acut. vict. inquit: dū frigus est, nō oportet cibare, nam febris imminet; si imminet: nondum igitur eius principiū. Et in l. de inæq. intemperie ait; rigore esse, dum materia nondū putruit: q̄ si materia nondum est putrida, febris etiam nondū est. Sic 2. c. 10. l. meth. ait, febrem inuadere cum horrore; si principium febris est cum horrore; ergo horror non est principium, Inæqualitas, seu *ἀνισομελία* est, quando materia incipit putrescere, ita vt putridæ fuligines cor petant, calorq; febrilis extra cor diffundatur; & dum expanditur febrilis calor, natura aggrediatur pugnam aduersus materiam. Augmentum est, cum calor æqualiter est expansus per omnes partes, gradus vero intenditur, virtus reagit in materiā morbificam. Status est cum in calore febrili omnibus modis est æqualitas, id est, quando calor & expansus est per omnes partes, & seruat eundem gradum, Declinatio est, quando est inæqualitas in calore secundū gradum, id est calor minuitur, & natura vincit; & proinde e Galeno penult. text. l. 1. de ratione vict. ob victoriam naturæ calor febrilis deserit cor, & inuadit extrema, ac pedes: propterea cibandus eo tempore est, calore ad pedes descendente. Integritas, seu interuallum est, quando febris non adest. Hæc tamen 6. tempora, ad 4. possunt restringi: nam inæqualitas secundū partem priorem reducitur ad principium, secundū posteriorem, ad augmentum: Integritas vero non est tempus febris, sed periodi; & propterea Galenus cap. 1 l. 1. ad Glauc. admittebat, vt patientes quartanam febrem in interuallo propria obirent munera, se que exercerēt; quod non esset morbus eo tempore. Et hæc de febre intermittente, in qua materia mouetur de loco ad locum.

Tempora febr. intermittentiū, in quib materia non mouetur de loco ad locū. Datur vero etiam febris intermittens, in qua materia non mouetur de loco ad locum, sed retinetur in parte. Galenus enim cap. ult. l. 2. de diff. feb. ait, interdum in corporis parte esse imbecillitatem, vt non modo generentur superfluitates, sed etiā vt hæ expelli nequeant: necessario igitur putrescunt: & propterea fit febris putrida; quæ deducitur ad intermissionem, euacuata materia. Quia vero adhuc persistit, imbecillitas in parte; necessario ad-

rio adhuc regenerantur superfluitates; quæ cum non possint expelli, putrescunt, & aliam accessionem generant. In his ergo febribus principium est, cum superfluitas incipit putrescere, & tum in parte calor accenditur ratione putredinis, cuius caloris vi ad hanc partem fit fluxio a reliquis partibus: & proinde hoc tempore partes reliquæ, priuata calore & sanguine, refrigerantur, ut hæc, refrigeratio sit priuatiua, non positiua. Augmentum est, cum a materia putrida fuligines putridæ cor petunt, ita ut accensi sint humores cordis, & calidum innatum cordis sit redditum igneum: unde calor febrilis in totum transmissus est: & hoc tempore natura in febrem agit, & natura partis agit in materiam. Status est, dum ad summum feruoris perducta est materia, & summa est pugna inter calorem & materiam. Declinatio est, si natura superat, & euacuatur materia in hac victoria; & hoc quidē specie sudoris, si materia est tenuior, expultrix robustior, pori cutis ratiore: si contra, euacuatio fit forma vaporis. Facta euacuatione non est amplius febris, sed integritas:

Continua febres ad integritatem nunquam deueniunt. Et hæc vel non habent tempora particularia, vel habent. Non habent tempora particularia, in quibus materia non mouetur, sed putrescit in magnis vasis, citra motum; & hæc absoluuntur vnica tantū accessione, nec habent periodos. Habent autem tempora particularia ex febres continuæ, in quibus materia mouetur, & motus est in venis. Motus vero hic, vel est ad venas remotissimas, & tunc quinque illa tempora, princip. inæqualitas &c. satis sunt euidentia & distincta: vel ad venas non ita remotas, & tunc tempora non ita sunt distincta, sed principium, inæqualitas, & augmentum, confunduntur.

Porro in febribus *hecticis* tempora perpendenda sunt tātum ratione essentia febris: non autem ratione symptomatum, quia cum febris hectica suapte natura sit debilis, debilia etiā sunt symptomata, ut horum tempora non sint perpendenda: nec etiā ratione materiae tempora sunt perpendenda, quia hectica non fouetur a materia propria, ut tertiana. Desumenda igitur tempora ab essentia, non ratione gradus febris, qui semper idem est; sed ratione actionis in humiditatem roridam cordis: cap. 9. l. 1. de diff. febr. Principium ergo est, dum calor febrilis ita agit in humiditatem roridam cordis, ut eam plus iusto calefaciat, sed nondum incipiat consumere. Augmentum est, quando incipit consumere: & hoc tempore natura incipit reagere. In statu, est summa pugna, & facta est consumptio humiditatis roridæ, quæ fieri potest in hac febre salubri. Declinatio est, quando humiditas rorida incipit restaurari, propterea quod natura vincit.

1.

2.

3.

4.

Tempora,
februm cō-
tinuarum.

Tempora
febris he-
ctica.

1.

2.

3.

4.

Zzzzz

In hac ergo febre virtus seu id quod agit, non est humiditas rorida, (hæc enim patitur, consumitur, restauratur:) sed facultas naturalis residens in corde, quæ calido innato cordis, & temperamento cordis, vitur pro instrumentis, secundum gradus naturales. Febris autem essentia, per gradus non naturales aduersatur humiditati roridæ, inflammando & consumendo.

*Tempora
febris ephemeræ
exquisita.*

In febre ephamera, quæ & re & nomine talis est, non possunt sumi tempora a materia, quia nulla est: nec a symptomatibus, quia hæc satis sunt debilia: nec ab essentia seu forma ephemeræ, quæ est morbus calidus in toto, non habens permanentiam ex usu. Capienda ergo sunt tempora ephemeræ ab eius essentia, quatenus hæc pertinet non ad causam formalem, sed ad efficientem: causa autem efficiens, erat spiritus vitalis, primo in corde accensus, qui calidum cordis reddit igneum: tempora ergo capi debent, ab hoc calore igneo reddito ut, vel incipit, vel augetur, vel consistit, vel superatur.

*Tempora
synochi imputris.*

In febre, quæ re tantum, non autem nomine est ephamera, id est in synocha non imputris, tempora capiuntur ab essentia, a materia, & a symptomatibus: & ab essentia, tum ratione formæ, tum ratione causæ efficientis; ut e superius dictis patet. A materia; quatenus hæc febris producitur ab excrementis ichorosis, a sanguine calidiore non putrefacto. A symptomatibus; dum hæc incipiunt, intenduntur, consistunt, & remittunt. Et hæc de temporibus vniuersalibus in febribus salubribus.

*Tempora
vniuersalia
februm in-
salubrium.*

In febribus insalubribus & lethalibus, non reperiuntur omnia tempora; non enim in iis est declinatio; quia in declinatione nemo moritur. Habent ergo interdum tria tempora; interdum duo: quandoque vnum tantum: pro ut mors sit vel in principio, vel augmento, vel statu: cap. 1. l. de tot. morb. tempor. In principio quidem fit mors, si febris sit valde vehemens, & virtus maxime imbecilla: si autem non sit tanta vehementia, nec tanta virtutis imbecillitas; æger in augmento moritur: si adhuc minor; in statu: cap. 2. l. 1. de crisi.

De temporibus februm particularibus.

ET hæcenus dictum sit, quomodo tempora vniuersalia in febribus reperiuntur. Deinceps docendum, quomodo particularia reperiuntur, & in salubribus, & in insalubribus. Quoad salubres: & primum quoad hæcticas, in his non reperiuntur tempora particularia. In ephemeris autem aliquibus

bus reperiuntur: etiam si multi nō sine maximo errore hoc negent: in quibusdam enim sunt accessiones non duæ tantum, sed etiam vsq; ad septem. c. 3. l. 10. meth. necesse ergo est, vt in his etiam sint tempora particularia, quæ pertinent ad materiam morificam. Quoad putridas febres, hæ sunt Intermittentes, vel Continuæ. In intermittentibus reperiuntur 6. tempora. Continuæ vel sunt Continentes, vel Continuæ proportionatæ. Continentes non habent tempora particularia, sed tantum vniuersalia; quia vna tantum accessione absoluuntur. Continuæ proportionatæ, si materia putrescit in venis remotissimis, habent 5. tempora particularia; si in venis non ita remotis, 4.

Tempora particularia in febribus salubribus.

Quantum ad febres *insalubres*; hæ possunt habere tempora 4, vel 3, vel 2, vel 1, vt docetur cap. 9. l. 3. de cris. Occidunt enim potiss. in principio, dum materia est vel copiosior, vel crassior: vel coniuncta est magna inflāmatio: occidunt etiā in augmēto & statu, dum vehementia rerū p̄ter naturam est mitior: occidūt deniq; in declinatione, propter virtutis imbecillitatem; quæ quamuis potuerit resistere vehementiæ rerū præter naturam per tria tempora, ob imbecillitatem tamen dissoluitur habitus, id est substantia calidi innati, vnde mors in declinatione.

Tempora particularia in febribus insalubribus.

Dubia quedam circa febrium tempora discutiuntur

Queritur autē de temporibus tum Vniuersalibus, tum Particularibus, num coincidant ea, quæ a materia, symptomatibus, & essentia sumuntur? Hoc ad curationem multū facit. De vniuersalibus. Si conferatur essentia febris, cū materia, quæ fuit in causa febris, & cum symptomatib⁹ pathognomonicis; tum tempora coincidunt: vt eodē tempore sit principium ratione essentia, ratione materia, & ratione symptomatū. Ratio est: nam quoad materiam; ab hac efficitur & fouetur febris, vt dum vis materia est debilis, etiā febris sit debilis. Hic tamen notandum, paritatem esse seruandam ratione copiae materia, & essentia ipsius febris: nam in syncho decrescēte ratione materia non est declinatio, sicuti ratione febris, quæ decrescit: & ratio est, quia non seruatur paritas materia, cum hæ euacuetur; non tamen est declinatio ratione materia, quia materia non est concocta & victa.

Quando coincidunt tempora vniuersalia, ab essentia, causa, & symptomatibus sumt.

Quoad symptomata pathognomica; horum etiam tempora coincidunt cum essentia febris: quia febrem, vt vmbra corpus se-

quantur. *Obiectio.* Quomodo igitur ait Galenus com. 29. aph. sect. 2. in statu fortiora esse symptomata: morbum a. siquidem salubris sit, mitiorē? *Responsio:* in statu morbus est vehementior, ratione essentiae: & sic etiā symptomata in statu sunt vehemētia, ratione essentiae: sed ratione facultatis regentis, fieri potest ut symptomata tunc sint mitia. Sic etiā t. ult. l. 3. de vict. acut. dicit, affectū esse mitiorē, id est debilem, scilicet ratione facultatis: symptomata autem fortiora, id est intensiora, scilicet ratione essentiae.

*Quando nō
coincidāt tē
pora uni
uersalia.*

*Tempora
particula-
ria nūc co-
incidant.*

*Nūc in omni
febris salu-
bris, sint 4.
tempora.*

Quod si vero conferatur febris, cū materia noua, & symptomatibus nō pathognomonicis; tempora nō coincidunt. Ratio est: nam materia noua agere incipit, dum morbus est in augmento: similiter symptomata non necessario dependent a febre, ut propterea non habeant idem tempus.

Similiter statuendum est de temporibus particularibus, quod ratione essentiae nō coincidunt: nam materia in accessione primum facit rigorem, antequam febrem efficiat: proinde aliud est tempus febris, aliud materiae.

Controuertitur etiam, num in omni febris salubris reperiantur 4. tempora.

Responsio. Affirmatur a Galeno cap. 1. l. de tot. morb. temporibus: & c. 7.

& 17. l. 1. de cris. ita ut etiā in detruncatione colli reperiantur. *Obiicitur*

autem quod Galenus c. 2. l. de tot. morb. temp. ait, quae in instanti generantur, ut

febris, carere principio? At respondendum, principium essentiae, non capien-

dum a febre, ut generatur: producitur enim veluti in instanti: sed ab essen-

tia febris, ut est genita febris, ita ut incipiat agere: hoc enim est principium.

Obiicitur etiā e cap. 47. l. ad Thrasjb. acutos morbos, quamprimum inuadunt,

ad summum ascendere, & proinde carere augmento? Respondendum, e c. 4. l.

de morb. temp. in morbis salubribus 4. reperiri tempora, sed non semper

ex usu, quia interdum celerrime pertranseunt, nec satis semper perdurant:

ut cōtingit in acutis. Obiicitur deniq, ex eodem loco proxime citato, nim. c. 47.

l. ad Thrasf. morbos qui indicantur, carere declinatione? Respondendum: om-

nes morbos salubres habere 4. tempora, nisi praesidio vel naturae, vel ar-

tis tollantur: vnde Galenus c. 9. l. 3. de cris. ait, morbos carere declinatio-

ne ob crises repentinas.

*Num quis
mori queat,
in declina-
tione uni-
uersali.*

Quaritur, num mors contingere possit in declinatione vniuersali. Negatur

cap. 5. & 9. l. de cris. vnde & Hippocrates aph. 45. sect. 2. l. 1. epid. ait,

coctionem polliceri securitatem: & ratio est, quia natura superat, & vi-

ctrix est. Obiicitur tamen: homo potest mori in declinatione particulari. Et etiā

in vniuersali. Responsio consequentia: nā virtus est fortior in principio vniuer-

sali, in quo est declinatio particularis. Responsio. In declinatione vniuersa-

li, natura iam victrix est, & superauit; non a. agit & superat. Contra vero in

particulari declinatione materia morbifica ratione totius nondum est vi-

cta. No-

Etia. Notandum autem hoc loco, quod si materia sit heterogenea; tum ratione portionis crudæ, mortem posse contingere, etiam in declinatione vniuersali: non tamen fit mors in declinatione huius morbi, sed in alio tempore morbi noui subsequenti, seu ceciditæ. *Obiicitur etiam e text. 67. lib. 3. prognostic. in peripneumonia non sufficere coctionem; sed etiam exspuitione opus esse: posse enim agrum mori, etiam facta coctione, id est, in declinatione, nisi exspuatur.* Responso. Periculum mortis non impendet ratione huius morbi, sed alterius succedentis; materia enim excrementitia, licet cocta sit, nisi exspuatur, corrumpitur, nouumque facit morbum, in quo (: ante tamen noui huius morbi declinationem:) æger moritur. *Obiicitur etiam e capit. 4. libr. de temp. tot. morbi; in detruncatione cernicis reperiri quatuor tempora, & tamen esse mortem?* Respondeo. Ratione detruncantis sunt quatuor tempora, hic enim (: quia motus fit successiue:) incipit & definit: at ratione solutæ vnitatis præter naturam, hæc in principio interficit. *Obiicitur deniq; e cap. 4. lib. 9. meth. in syncho decrecente hominem posse mori?* Responso. In syncho decrecente est declinatio, sed ratione febris essentiæ, non autem ratione materiæ; hæc potest esse in principio, augmento. Sicut etiam Auicenn. ait, hominem posse mori in declinatione variolarum; quia est declinatio ratione variolarum, non tamen ratione morbi & febris.

Signa temporum Vniuersalium.

SIGNA temporum vniuersalium potissimum referuntur ab Auicenn. ad Statum. Proponuntur autem duodecim. I. *Idea, seu species morbi*, quæ ^{1. species morbi.} potissimum per motum significat statum futurum: velox enim motus, significat statum cito futurum; tardus, tardum. Diximus ideam potissimum significare per motum: nam significat etiã per vehementiam: vt febris vehemens secundum essentiam: qualis est ardens, significat cito statum futurum. Sic morbus vehemens ratione dignitatis, vt inflammatio pulmonum, indicat cito statum futurum. Sic morbus vehemens ratione facultatis regentis, vt febris pestilens, significat cito futurum statum. II. *Signum est motus aegritudinis, ratione accessionum*: paroxysmi enim breues, significant statum proximum: longi, longinquum. Quod si febris prorsus nullos habeat paroxysmos, vt continua; indicatur status omnino proximus. III. *Signum est Figura*: Si enim facies, vna cum hypochondriis cito extenuetur; tum indicatur febris acuta, & velocis motus: si autem corpus non minuitur; secundum comment. aphorism. 28. sectio. 2. signum est longitudinis; quia

hoc fit ob cutē densam, aut humorem crassum. Notandum, hoc signum in febre tantum vehementi locum habere: nam in ephamera, licet hæc brevis sit, non tamen mutatur figura.

4. virtus.

5. tempus.

IV. Signum est virtus: si enim virtus cito fiat debilis; indicatur morbus acutus, & velocis motus. *V. Signum est tempus anni*, & ætas si enim hæc vergat ad caliditatem; indicant materiam calidam, & breuitatem morbi: si ad frigiditatem; contra. *Huc etiam pertinet cæli status, regio, consuetudo, institutum vite. Eadem etiam ratio est mensis, ac diei.* Aerius enim c. 162. serm. 3. l. 1. mensem lunarem diuidit in 4. septimanas; e quibus prima a nouilunio assimilatur veri, & febres quæ in ea incipiunt, non sunt admodum longæ: altera assimilatur æstati, & febres huius sunt breuiores: tertia quæ incipit a plenilunio, assimilatur autumnno, & febres parit longiores: quarta assimilatur hyemi, & febres huius adhuc longiores. Sic & dies aphor. 15. sect. 1. l. 6. epid. diuiditur in 4. partes: in tempus matutinum, quod veri assimilatur; in meridiem, quæ æstati; in vespertinam, quæ autumnno; in noctem, quæ hyemi. Hinc nocturnæ febres sunt longiores diurnis, quia nox assimilatur hyemi: quod verum est ratione humorum; interdum enim mouentur humores calidiores, noctu frigidiores. At ratione præsidiorum, diurnæ febres sunt diuturniores nocturnis, secundum aph. 6. sect. 3. l. 1. epid. quia materię præsidiorum nocturnon commode administrari possunt. Vt enim hoc signum valeat, oportet esse paritatem in copia & quantitate materię: nam si æstate febris fiat a materia copiosa & frigida; hyeme, a non copiosa & calida: tū certe febris hyemalis erit breuior. Oportet etiam febres esse eiusdē speciei: vt febris biliosa æstiuæ, breuior est biliosa hyemali: fieri tamē potest vt biliosa hyemalis, sit breuior quotidiana æstiuæ. Oportet etiam febrē fieri a materia: nā simplex intemperies calida, sine materia dubio procul longior est in æstate, quam in hyeme. Postremo oportet materiam esse excrementitiā, non alimentalem: nam materia alimentalis in hyeme citius concoquitur.

6. pulsus.

7. rigor.

VI. Signum, est pulsus frequens, velox, magnus: indicatur febris acuta & velocis motus. *VII. Signum est rigor*: Si enim febres incipiunt cum rigore, sunt longiores: rigor enim significat materiam esse minus vehementem, ratione facultatis, quia computruerit extra venas. Rigoris autem absentia, significat materiam putrescere in venis, & vehementiorem esse, ratione dignitatis, & ratione facultatis, ideoq; breuiorem: ratione dignitatis, quia materia est in venis: ratione facultatis, quia facultas non potest expellere extra venas. Rigor etiam præsens, si sit breuior, febrem indicat breuiorem: est enim a materia pauca.

IX. signum est hora accessionis: Si enim febris incipit eadem hora, sig. *8. hora accessionis.* significatur longa; Si anticipat; siquidem anticipatio est inæqualis, significatur augmentum, si æqualis, status. Si postponit, indicatur declinatio. Locum autem habet non quælibet anticipatio, sed quæ effatu digna est: cap. 3. l. 1. de cris.

IX. signū, vehementia symptomatū in accessionibus: si enim symptomata intenduntur, significatur augmentum; si remittuntur, declinatio; symptomatum enim vehementia; indicat vehementiam materiæ morbificæ, & hinc motum velocem. *9. vehementia symptomatum.*

X. signum, longitudo & breuitas accessionum: Si enim accessio posterior, longior est priori, indicatur augmentum; si contra, declinatio. *10. duratio accessionū.*

XI. dispositio euacuationis: Si enim in priori accessione fiat euacuatio per sudorem, & succedens accessio sit vel æque longa cum priori, vel etiam longior; indicatur febris longa, & materia copiosa. *11. dispositio euacuationis.*

XII. signum, coctio & cruditas, in vrina: In lotio ergo sunt signa cruditatis, coctionis, vel corruptionis: eaque debilia, euidentia, vel perfecta. In cruda vrina, substantia est tenuis; color albus; nulla contenta. In coctione debili, lotium tenue; color ab albo ad rufum vergens; contentum aliquod in lotio. In euidenti coctione, lotium aliquam habet crassitiem; color magis accedit ad rufum; in vrina conspicitur nebula. In coctione perfecta, lotium habet mediocrem crassitiem: colorem rufum, vel subflauum; rufum in corporibus temperatis, subflauum in calidioribus & biliosis: hypostasis lotii alba, læuis, æqualis. Debilis corruptio significatur lotio tenui; colore subnigro; contentum nullum adest. Corruptio euidentia si sit, lotium e parte euadit crassum; nigredo augetur; nebula conspicitur, non albicans, quemadmodum in coctione, sed liuescens, & subnigricans. Si perfecta est corruptio; tota lotii substantia est nigra, & cum sedimento nigro. Ex his igitur signis coctionis & cruditatis Galenus cap. 16. l. 1. de cris. pronuntiat: si vrina aquosa permaneat, indicari statum longinquum; significat enim materiam maxima cum difficultate concoqui. Quod si autem

post cruditatē appareant signa coctionis, bonum; si corruptionis,

lethale. Methodus autem Auicennæ Semeioti-

ca. hæc est:

Sequitur de signis indicantibus tempora particularia.

Principii signa.

PRINCIPIUM indicatur e pulsu coarctato, propter materiam suffocantem: ut pulsus ita coarctatus, sit tardus secundum diastolē, rarus secundum internam quietem, quæ diastolen præcedit: præterea velox secundum systolen, & frequens secundum externam quietem, quæ systolen præcedit. Maior n. necessitas est in expellendo, quā in attrahendo: & propter eā velocitas ac frequentia magis pertinet ad systolen. Secundo indicatur principium particulare, e colore plumbeo, subliuido, frigore extremorum, pedum, manuum, narium, &c. calor enim cum spiritu & sanguine, ad partes interiores reuocatur. Tertio indicatur e pigritia: nam partes motui voluntario destinatae, sensuque tactus præditæ, aliqua e parte molestantur a materia morbifica; & eo magis, quo magis mouentur. Quarto indicatur principium ex angustia, id est, tristitia & dolore; idque propter rigorem horroremque. Quinto, indicatur e somno profundo: inter initia facile dormiunt ægri: dum enim calor ad cor retrahitur, cerebrum aliquantisper refrigeratur. Sexto indicatur, quod ægri vix palpebras alleuare possunt: quia, ut in tertio dictum est signo, materia mouetur extra, & partes molestat.

Septi-

Septimo indicatur, quod in ore saliuā exsuperat: nam in principio accessionis fit concussio, rigor & horror, secundum partes oris: cuius ratione materia saliuālis exprimitur, quæ residet in glandulis circa linguæ radicem. Octauo, tussis molestat plerumque: quia tenuis portio illius humiditatis saliuālis ad principium tracheiæ protruditur; vnde tussis sicca. Nono, æger in principio & statu, magis cruciatur, quam in augmento: nam in incremento nec calor est summus, vt in statu; nec ita concentratur, sicuti in principio. Et hæc sunt signa principii particularis *presentis*. Ad præcognoscendum autem principium particulare *futurum*; obseruare oportet horam præcedentis paroxysmi: vt si secundus paroxysmus anticipet per duas horas, probabile est tertium paroxysmum posse anticipare per duas horas: capite septimo, libro secundo, de diff. febr. *Augmentum* indicatur e pulsu magno, frequenti, & calore expanso ad omnes partes. *Status* indicatur e summo calore, eoque consistente, qui nec augeatur, nec minuatur: item, e vehementia symptomatum: & e pulsu maiori, veloci, frequentiori, quam fuerit antea. *Declinatio* indicatur e remisso calore: pulsus pene ad naturalem accedit: adest sudor, & tandem febris eradicatio: & hæc quidem vera sunt in declinatione salubri. Interdum vero etiam in declinatione mortali, est quædam dispositio, similis dispositioni salubri: hæc tamen a salubri distinguetur e pulsu, capite nono, libro tertio, de cris. Si enim calor febrilis remittit; pulsus tamen ad naturalem non accedit (: vt in salutari declinatione :) sed contra fit debilis, magisque inæqualis, ac inordinatus; cum declinatio est læthalis.

Augmentis signa.
Status signa.
Declinationis signa tū vera, tum falsa.

CAPVT IX. De ephemera febre.

Ephemeræ sæpe, in morbos graues & incurabiles transeunt, si negligatur earum curatio: capite vltimo, libro octauo, meth. cap. secundo, libro primo, ad Glauc. Vocantur ephemeræ; quoniam non pertranseunt diem; com. aph. 55. sectio. 4. & capite secundo, libro decimo, meth. quippe cum calor ipsarum in substantia tantum spirituosa subsistat. Ephemera autem est febris producta a spiritibus vitalibus præter naturam excafactis, Modus generationis est talis: Causa calefaciens, primum in calefacto esse constituit spiritus vitales, in corde existentes. Licet enim interdum causa calefaciens sit primitiua, quæ alia parte prius calefaciat, quam cor; quemadmodum radij Solares primum calefaciunt caput: illa tamen caliditas, a parte excafacta impertitur cordi,

Nomen.

Definitio.
Modus generationis.

Aaaaaa

vt spiritus vitales cordis in primis ponatur in calefacto esse: vnde calidum cordis innatum redditur igneum: hincque toti calor communicatur.

De causis ephemerarum.

Causa ephemerarum.

De causis ephemerarum Galenus diligenter loquitur, cap. 2. lib. primo, ad Glauc. & capite vltimo, libro secundo, de cris. & capite secundo atque 5. lib. 8. meth. Causa igitur morbifica, vel per Motum, vel per Calorem, vel per Vtrumque agit: vt supra cap. 2. diximus. Per calorem agens, agit vel Actu, vel Potentia: item, per Se, vel ex Accidente. Et hæc causa est Primitiua, vel Antecedens: pertinetque (:cap. 85. art. par.) ad assumenda, facienda, retinenda, extrinsecus occurrentia. Assumenda excedunt copia, vel qualitate. Facienda excedunt, vel deficiunt. Extrinsecus occurrentia hic perpenduntur, quatenus nimis calefaciunt. Quæ retinentur; ea vel euacuantur cum debeant retineri; vel retinentur, cum debeant euacuari. Ad hæc ergo capita respiciens Auicennas: quantum ad facienda; proponit laborem, iram, tristitiam. Quoad assumenda; crapulam, ebrietatem, &c. Quoad extrinsecus occurrentia; dolorem, apostema externum, id est, bubonem. Quoad retinenda; obstructionem, quæ tamen adeo magna non est, vt in putridis febribus. Notandum autem, quod ait, proprium esse ephemerarum, non fieri a causa antecedente, sed a primitiua. Id quod Galenus capite septimo, libro primo, de differ. febr. non quidem proprium, sed inseparabile facit ephemeram. *Hoc tamen videtur dubium esse: nam Galenus capite quarto, libro octauo, meth. proponit ephemeram ex obstructione, qua non fit a causa externa, sed ab antecedente. Et hanc capite primo, libro nono, meth. & capite secundo, libro decimo, meth. ait, solui unica die, vt sit & re & nomine ephamera.* Responsio. Ephamera, vel re & nomine talis est, vel re tantum. Re & nomine, quando diem non transcendit, calorque in spiritibus est accensus. Hæc duplex est: altera exacte exquisita, altera non exacte exquisita. Exacte exquisita est, quam Galenus cap. vlt. lib. 8. meth. & cap. 8. lib. 5. meth. ait, non esse in fieri, sed in facto esse, vt hectica, id est, non foueri a causa interna. Non exacte exquisita est, quæ fit ex obstructione ita exigua, vt diem non pertransseat: & hæc a causa antecedenti fieri potest. Ephamera re tantum, est febris synochus sine putredine: calor enim eius accensus est in spiritibus: sed tamen diem transit: & hæc quoque fieri potest a causa antecedente. Loquitur ergo Auicennas, de exquisita exacte.

Num ephamera causam habeat Antecedentem.

De

De signis ephemerarum.

Auicennas septem proponit signa. I. est, quod ephemera exacte ex-
quisita non fit a causa antecedente, sed a primitiua. II. signum est, quod
non incipit cum coarctatione pulsus, vt putridæ: quia in ephemera non
fit concentratio caloris & sanguinis, sicuti in putridis. Præterea, vt pluri-
mum (: non tamen semper :) inuadit sine rigore, pigritia, somno, &c. quæ
in inuasionibus aliarum febrium apparent: Causa huius est; quod non ad-
est materia, quæ per partes sensitiuas mouetur, vt in putridis. III. signum
est calor mitis, parum mordax. capite septimo, libro primo, de diff. febr.
residet enim in subiecto vaporoso. Et hic in quibusdam ephemeris, pri-
mo contactu mitis apparet, vt in ephemera ab ebrietate: in quibusdam,
vt in ephemera ex ardore solis, cutis calor primum apparet mordax, dein-
de fit mitis, quoniam procedit e spiritibus. II II. signum est, quod in vri-
na primo die apparet concoctio, vrinaque rufa est, seu bene colorata. ca-
pite septimo, libro primo, diff. feb. capite 2. libro primo, ad Glauc. cap. 13.
lib. 2. de crisis.

Ut autem horum symptomatum ratio reddi possit, lotii natura paucis explicanda. Lotium igitur est excrementum tenue, genitum e portione aquosa eorum quæ per os sunt assumpta. Est igitur serosum hoc & aquosum excrementum chylicationis: & conficitur in ventriculo: formam autem urinae, ut nimirum dicatur excrementum sanguinis, suscipit in venis cavæ ventera simum iecoris, non in venis portæ ad cauum iecoris. In venis autem, dum coquunt, duplex segregatur excrementum; alterum tenue, crassum alterum. Tenue, est bilis excrementitia, quæ genita in iecinoris parte sinistra, non fuit expurgata per vesicam felleam: & propterea in venas perducta, beneficio caloris venarum miscetur cum excremento seroso: ut hoc, licet in ventriculo album fuerit genitum, in venis tamen cavæ, ob混tionem bilis excrementitiæ, reddatur coloratum, subflauum, subrufum. Crassum excrementum venarum, est portio, quæ non exacte miscetur cum excremento seroso; & propterea degenerat in contentum, nebulam, hypostasim. Quod si ergo nullum sit vitium in assumptis, in ventriculo, in hepate, in venis; generatur lotium optimum: substantia eius mediocriter erit crassa: color vel subrufus in frigidioribus corporibus; vel subflauus in calidioribus: sedimētum album, læue, æquale. Optimum etiam mingitur lotium iam generatum, si nullum sit vitium in partibus per quas pertransit, ut in renibus, in vesica, in meatu urinario.

*Ratio reddi-
tur urina in
ephemera.*

His ergo sic breuiter explicatis; cum in ephemera vitium sit in spiritibus, non in reliquis partibus: recte dixit Galenus, urinam in ephemeris similem esse, naturalivt exigua admodum sit mutatio: magis tamen esse coloratam, quam secundum naturam, quia calor febrilis per venas diffunditur. Hoc autem verum est de ephemera, quatenus est ephemera: si enim aliquid connectatur, quod lædat partes prius propositas; mutatio etiam in urina fiet: vt si ephemera sit e cruditate, lotium euadet crassius.

V. pulsus.

V. signum est pulsus bonus, sine signis inflammationis, non inæqualis in vna arteriæ compulsionem, vel leuiter saltem inæqualis, qui soluta febre statim ad naturalem redeat: id quod proprium & inseparabile est ephemerarum. capite secundo, libro primo, ad Glauc. Addit Galenus capite septimo, libro tertio, de præfag. e puls. pulsus ephemeræ mutari in magnitudine, celeritate, & crebritate, vt fiat magnus atque vehemens. Præterea ait capite septimo, libro primo, de diff. febr. inseparabile & proprium esse ephemeræ, quod pulsus ad magnitudinem & celeritatem effectum dignam accedit, quod frequentia a proportionem deficit secundum exteriorem quietem, vt nullo modo systole ad celeritatem tendat, vel (: si hoc aliquando contingat :) ita leuiter, vt vix percipiatur. Pulsus etiam ephemeræ dicitur æqualis, mollis, ordinatus. capite decimo tertio, libro secundo, de cris.

*Digressio ad
generale do-
ctrinam de
PULSIBVS.*

Vt autem tum hac, tum quæ in reliquis febribus de pulsu afferemus, recte intelligi queant; doctrina pulsum paulo altius repetenda fuerit. Quare docebimus quid pulsus, quot eius differentiæ, quæ differentiarum causæ, & quomodo cognoscantur.

Pulsus quid?

Pulsus est motus dilatationis & contractionis arteriarum, procedens a vi pulsifica, vt seruetur calor insitus partium. Per partes, intelligo omnes, excepto corde: sic enim Galenus, capite duodecimo, libro decimo sexto, de vsu part. ait, arterias propterea inseri partibus, vt seruent caloris symmetriam in omnibus præterquam in corde: id quod arteriæ motu efficiunt; cuius beneficio calidum innatum nec dissoluitur, nec suffocatur, nec ignescit.

*Differentia:
pulsus.*

Ex his differentiæ pulsum facile patent. Pulsus enim vel consideratur Absolute; vel Respectiue, collatione ad alios pulsus facta. Si absolute consideratur, differentiæ sumi possunt, a Forma, a Subiecto, & a Causa efficiente (: non a fine, qui semper est vnicus :) Forma pulsus, est motus geminus, scilicet dilatationis, & contractionis, in tempore factus. Qua-

tenus:

tenuis ergo pulsus fit in tempore; pulsus est vel Moderatus, qui fit in tempore moderato: vel Immoderatus, qui fit in tempore non moderato: & hic est Velox, aut Tardus. Quatenus motus est geminus, necesse est intermedium esse quietem: hinc pulsus vel est Moderatus secundum quietem, vel Immoderatus, prout quies vel moderata est, vel immoderata: & Immoderatus secundum quietem, est Rarus, vel Frequens. Rarus est, cum inter quietem & quietem est longum interuallum: frequens, si breue. Subiectum pulsus sunt arteriæ. Arteria autem duobus modis potest considerari: primo, vt Corpus: secundo, vt Genitum a facultate generatrice. Arteria, vt corpus considerata, tribus constat dimensionibus. Dimensiones autem vel Scorsim considerantur; Longitudo, Latitudo, Profunditas, seu altitudo: vel Coniunctim. Ratione longitudinis, pulsus est Moderatus, vel Immoderatus: & hic Longus, vel Breuis. Ratione latitudinis, pulsus est Moderatus, vel Immoderatus: & hic Latus, vel Angustus. Ratione profunditatis, pulsus est Moderatus, vel Immoderatus: & hic Altus, vel Humilis. Si dimensiones simul sumantur; tum pulsus, vel est Moderatus secundum corpus & quantitatem arteriæ, vel Immoderatus: & hic Magnus, vel Paruus. Secundo modo arteria consideratur vt corpus genitum a facultate generatrice. Generatrix autem agit per Alteratricem, aut per Formatricem. Si per alteratricem; tunc tribuit arteriæ Temperiem, & Consequentiam temperiem. A temperie non sumuntur pulsus differentia: nisi quis velit dicere, pulsus esse Calidum, aut Frigidum. Consequuntur temperiem durities, & mollities: vnde pulsus vel Moderatus dicitur secundum id quod temperiem consequitur, vel Immoderatus: & hic Durus, vel Mollis. Formatrix porro arteriam efficit vel magis, vel minus cauam: vnde pulsus vel Moderatus secundum cauitatem, vel Immoderatus: & hic Plenus, vel Vacuus. Causa effectrix pulsus est facultas naturalis: attractrix quidem, in dilatatione arteriarum; expultrix vero in contractione. Et hæc facultates concurrunt, vt influunt a corde, adiuuante tamen calido insito ipsarum arteriarum. Hinc ergo pulsus, vel est Moderatus secundum facultatem seu causam efficientem, vel Immoderatus: & hic Vehemens, vel Debilis. Hæc de pulsu absolute considerato. In pulsu autem respectiue considerato, perpendimus Æqualitatem, Ordinem, & Rhythmum seu proportionem. Hinc pulsus Æqualis, vel Inæqualis: Ordinatus, vel Inordinatus (: notetur, inæqualitatem comprehendi posse, & in uno pulsu, & in pluribus: ordinem autem necessario in pluribus, non in uno tantum.). Proportionatus, vel Improportionatus.

Sequitur, vt de causis differentiarum pulsus agamus. E pulsus finitione

Tempus motus.

Quies.

2. A Subiecto.

Dimensio arteria.

Arteria durities & mollities.

Arteria cauitas.

3. A causa efficiente.

Pulsus relate considerato.

*Causa differ-
entiarum
pulsuum.*

patet, ad producendum pulsus tria concurrere : nempe facultatem, instrumentum, & usum: hæc enim tria si eundem seruant statum, pulsus non mutantur: contra autem mutatur pulsus, si hæc tria mutantur. Facultas autem mutatur, quando idem robur non seruat: instrumentum mutatur, si non sit æque obediens facultati: usus mutatur, si vel excedat, vel deficiat. Causæ autem mutant facultatem, instrumentum, vel usum, sunt Naturales, vel Non naturales. Naturales mutant iam proposita citra violentiā. Non naturales mutant cum violentia: & hæc vel Intra sanitatis limites adhuc consistunt; quæ mutant cum quadam violentia, sed leuiore: vel Excedunt latitudinem sanitatis, & morbosæ sunt; quæ magna violentia mutant, ut pulsus fiant naturalibus dissimilimi. Naturales causæ sunt, ætas, habitus corporis gracilis, vel quadratus, gestatio vteri, &c. Non naturales causæ, intra tamen sanitatis latitudinem, sunt cibus largior, parcior: potus copiosior, magis exiguus, calidior, frigidior: balneum calidius, frigidius: exercitatio cum virtutis tolerantia, &c. Morbificæ causæ pulsus mutant, vim vitalem Dissoluunt, aut Grauant. Dissoluunt; inedia, morbi prauitas, syncope, dolor, vacuatio. Grauant; causa morbifica, & organorum rumor. Ex his differentiarum propositarum causas facile reddere possumus. Primum enim quoad differentias a forma: velox pulsus fit, si usus excedat, id est, si calor intendatur, si augeatur copia vaporis fuliginosi aut fumosi: calor respicit diastolen, vapor systolen. Frequens eandem habet causam, nempe calorem & vaporem: in hoc tamen facultas non est ita robusta, ut in veloci: hinc frequentia supplet, quia magnitudine & velocitate non potest. Rarus contra, elege oppositorum fit, si usus deficit, & facultas non est vegeta. Quoad differentias a subiecto: in pulsu a dimensionibus sufficit scire causas pulsus magni & parui. Magnus fit, si arteria est mollis, facultas robusta, usus excellens: paruus contra. Durus fit, si arteria est durior: mollis, si mollior. Plenus fit, si facultas est robusta, arteria capax, & particeps spiritus sanguinisque copiosi. Quoad differentias a causa efficiente: Vehemens fit, si facultas sit robusta: debilis contra. Pulsuum relate sumtorum causæ etiā reddi possunt e dictis. Inæqualis enim fit pulsus, si arteria angusta, insignis durities, vel mollities; facultas admodum imbecillis, vel resoluta, vel suffocata. Usus solus, citra mutationem in arteria, & facultate, vix potest pulsus inæqualē reddere; nisi mutatio fiat a contrario, ut dum adest ira simul cum timore. Inordinatus fit a causis pulsus inæqualem producentibus, sed iis maioribus & efficacioribus. Importionatus pulsus, vel sine rhythmo, fit ab usu mutato. Rhythmus autem nil aliud est, quam proportio quædam inter diastolen & systolen, secundū motum;

motum, ac secundum quietem. Differentia autem magna est, inter pulsum æqualem & proportionatum: æqualis enim pulsus, necessario requirit æquale tempus motus & quietis; rhythmus autem modo æquale tempus motus & quietis, modo inæquale, admittit. Exempli gratia in pueritia pulsus est proportionatus, si in systole & diastole sit æqualitas secundum motum & quietem. At in adolescentia diastole magis viget, multoq; magis in iuuentute: hinc in iuuentute pulsus velox secundum diastolen & systolen, est improportionatus: & sic videtis, quomodo pulsus æqualis esse possit sine rhythmo. In ætate consistente, diastole minus est velox. In senectute rhythmi proportio requirit, ut systole adhuc velocior sit diastole. Horum autem causa est: quia in pueritia calor & vapor æqualiter vigent: in adolescentia magis calor: in iuuentute calor est acrior: in ætate consistente fuligines abundant: in senectute calor minuitur. Ut tandem proportionis causa sit, usus secundum naturam, secundum ætates: quotiescunq; enim in his fit mutatio, mutatur proportio.

Tandem restat, ut quomodo pulsus cognoscendi sint, edoceamus. Quoad differentias formales: pulsus velox cognoscitur, si digitus cum impetu percutiatur; tardus contra. Frequens est, si aduertimus arteriam cito vel redire, vel fugere, sed citra impetum, nisi cum frequentia iuncta sit velocitas: rarus contra. Quoad differentias a subiecto: Magnus est, dum arteriam tribus digitis tangentes, observamus motum arteriæ excedere illos digitos: si parvus fuerit, tangentibus videbitur cen filum tenue. Durus, percutit digitum, instar corporis duri: mollis contra. Plenus est, si digitus percuti videatur a corpore repleto. Quoad differentias a causa efficiente: in Vehemente pulsu, digitus vehementer percutitur, & si comprimatur arteria, non cedit: debilis contra. Quoad pulsus respectivos: in æquali nulla percipitur mutatio, vel in vno pulsu, vel in pluribus: at si fuerit inæqualis, mutatio deprehenditur. Ordinatus nullam habet mutationem: inordinatus habet mutationem in pluribus pulsibus. Num autem pulsus sit cum rhythmo, nec ne; non ita facile comprehendi potest: colligitur tamen, si pulsus præter naturam sit inæqualis, si item inordinatus, cum necessario etiam esse sine rhythmo.

Et hæc de pulsibus Simplicibus: breuiter iam etiam de Compositis differendum est. Hecticus pulsus est, qui semper similis manet, estque compositus e frequenti, paruo, & imbecilli: Causa eius est facultas imbecillis. Differt a reliquis pulsibus compositis: quod neq; inæqualis est, neq; inordinatus. Myurus, vel meiurus, id est, decurtatus, seu mutilus, est parvus & debilis: & hic duplex est, Reciprocus, & Non reciprocus: Meiurus reciprocus est, dum reuertitur, magnus; & huius causa est facultas minus debilis:

*Nota signa-
que pulsuum.*

*De composi-
tis pulsibus.*

Non reciprocus est, cum paruus existens, manet paruus; & huius causa est facultas imbecillior: ideoq; hic peior est, quam reciprocus. Deficiens est pulsus, qui prorsus euanescit; vnde minor est & imbecillior meiuero: Et si contingat, vt pulsus deficiens sit non reciprocus; deterrimus est. Serrinus est, in quo digitus videtur a serra secari, c. 10. lib. 2. de cris. fit per inflammationem loci neruosi. Vndosus est pulsus, in quo arteria in modum vnde asurgit inæqualiter; vt modo sit altus, modo humilis, non admodum magnus & vehemens: Huius causa est vitium, q̃ pertinet ad instrumentum, non ad facultatem. Vermiculans, præter ictum instar vndæ est admodum creber, paruus, debilis: Huius causa est virtus imbecillis. Formicans peior est vermiculante: & propterea est crebrior, minor, debilior, & annexa habet tarditatem: indicium est virtutis admodum prostratæ. Conuulsius est inæqualis in sede arteriæ, vt arteria solum ex vtriusq; terminis conuelli videat, veluti quædam corda intensa: vnde est pulsus durus & paruus. Vibratus est inæqualis in sede arteriæ: partes tamē arteriæ quædam sursum, quædā deorsum mouentur, vt hic pulsus magis inæqualis sit, quam conuulsius. Intermittens est inæqualis, & potissimum in raritate: huius causa est facultas, potius oppressa, quam resoluta. Intercurrens est inæqualis in crebritate: huius causa est facultas oppressa, sed minus quam in intermittente pulsu. Caprifans (:ita dictus, q̃ capras imitetur:) est, in quo dum motum arteriarum desisse putamus, e tempore velocius quam prius mouentur: vt sit inæqualis potissimum scdm velocitatē & vehemētiā: cuius causa est facultas oppressa.

*ditur ra
tio pulsuum
in ephemeris fe-
bribus.*

Ex his ergo quæ hæctenus dicta sunt, facile rationem reddere possumus pulsuum in ephemeris. Primum ergo dictum fuit, pulsuum esse naturalem, & inæqualitatis expertem: in ephemera enim nō est putredo, non est materia facultati noxia: vt si aliqua sit inæqualitas in vno pulsu, est q̃ diastole velocior existit: & hæc tamen inæqualitas omnino est exigua, & soluta febre prorsus euanescit. Dictum etiam est, pulsuum mutari ad magnitudinē, celeritatem, & crebritatem. *At oppositum videtur asserere Galenus c. ult. l. 2. de cris. ubi ait, commune esse omnibus ephemeris, pulsuum ad paruitatem & frequentiam promoueri, & nonnunquam ad magnitudinē.* Vbi sic legere oportet Galenum; q̃ commune sit ephemeris, pulsuum ad magnitudinē & celeritatem promoueri; nonnunquam tamen ad frequentiam: sicut etiā scriptum est c. 7. l. 1. de diff. febr. Nam in ephemeris in solo vsu est excessus, magis ratione caloris, quam vaporis: vt propterea in ephemeris pulsus primum mutetur ratione magnitudinis, secundo ratione velocitatis, tertio interdū, sed non semper, ratione frequentia, quando scilicet in ephemera summus est excessus, & virtus non est admodum robusta (:notetur autem q̃ veloci-
tas &

tas & frequentia pertineant ad diastolen.) Cur autem pulsus in ephemera sit æqualis, mollis, ordinatus; e iam dictis euidens est. Durus tamen interdum esse potest, nō per se, sed ratione annexi; vt si ephemera fiat a causa vehementer siccante: c. 7. l. 1. de diff. febr. Hinc patet ephemeram indicari e pulsu fere naturali, aliquantisper velociori, frequenti, magno, nō duro, vehementi, vix inæquali & ordinato.

VI signum ephemeræ, est species seu idea febris: ab initio enim leuiter toleratur diaria: augmentum non pertransit duas horas: in statu nō est insignis feruor, nec vehementia symptomata: desinit spatio 24 horarū, cum modico sudore, aut rore, aut vapore. *Dubitatur autem quomodo ephemera terminetur per sudorem; cum in hac febre non sit materia, seu humor?* Responsio: Serosum excrementum, tertiæ coctionis, q̄ vehiculum est sanguinis, in sano corpore insensibiliter transpirat: at in ephemera mutatur in sudorem, rorem, vel vaporem. VII signum est alteratio (: quæ fit ab extrinsecus occurrentibus:) modo iuuans, modo lædens: vulgo hæc signa vocant iuuantia & lædentia; attamen proprie a iuuantibus & lædentibus non capiuntur signa, sed ab alteratione. Indicatur ergo ephemera e balneo, si iuuat, ita vt non succedat horror insolitus: ad differentiam putridarum: c. 2. l. 1. ad Glau. ratio est, quoniam in ephemera non sunt humores, qui balneo liquantur, & hinc in partes sensitiuas fluant.

VI. Idea febris.

VII. Alteratio iuuans, & lædens.

De transitu Diariæ in alias febres.

Cæterum oportet etiam cognoscere, quomodo ephemera in alias febres permutetur. Id autem fit ob errorē medici, vel ægri, c. 2. l. 1. ad Glau. maxime ob diætā, eamq; non tam largā, quam tenuiorem. Corpus enim calidum & siccū, laborans ephemera, si vtatur inedia; tunc ephemera, secundum Auicē. transit in hecticā incensuam, id est, quæ vehemens est, non quidem ratione essentiæ (: quia hectica est debilis & pusilla, vt supra diximus:) sed ratione facultatis, quæ in corpore calido & sicco nō resistit, sed cedit, vt celerrime fiat marasmus torridus. Hectica autem fit ob inediam; quia hæc materiam acriorem, calidiorem, & siccio rem reddit: nam per inediam, cum calidum innatum, quod nunquam est otiosum, nō queat agere in alimentum absens, agit in obiectum præsens, nimirum in sanguinem, & excrementum, vt propterea hoc obiectum reddatur acrius, & bilis pallida vertatur in flauam, flaua in vitellinam: & lotiū hinc redditur magis coloratū, tempore inediæ c. 12. l. 1. de cris. c. 1. l. 14. meth. c. 1. l. de venæ sect. ad Erasist. In alias etiam febres mutatur ephemera, si nō adhibeamus materias aperientes: nam quia prohibetur transpiratio, fit putredo. Facile

Ephemera in alias febres permutatio: vt in hecticam.

Mutatio ephemeræ in putridam.

Bbbbbb

*Signa per-
mutationis.*

autem cognoscitur hæc ephemera permutatio e modo declinationis: Si enim declinatio fiat citra omnem euacuationem, item si sit longa, difficilis, pulsus perseveret præter naturam, symptomata protrahantur; indicatur mutatio in alias febres. In quam autem febrem fiat permutatio, e propriis signis cuiusque speciei apparet.

CAPVT X.

De Indicationibus ephemerae: deque Prognostico, & Materiis remediorum.

*Indicantia
tria.*

Indicationes ephemerae sumuntur a febre, causa, & virtute: quæ a febre sumuntur, primum habent locum ratione inuentionis: quæ a virtute, ratione dignitatis: quæ a causa, ratione executionis. Quod vero Gal. c. ult. l. 8. meth. ait, *in ephemeris raro indicationes capi a viribus*; id nõ absolute, sed respectiue est intelligendum, ratione reliquorum indicantium: virtus enim quia plerunq; in ephemeris robusta est, despici solet: absolute tamen in omni ephemera est consideranda. Notandum etiam est, ephemeram exacte exquisitam, carere causa interna; & proinde requirere simplicem sanationem: c. 1. l. 10. meth. unde in hac febre indicatio a causa non sumitur.

1. Febris.

Dubium.

Febris igitur indicat refrigerantia & humectantia, siue actu, siue potestate; siue per se, siue per accidens. *Dubitatur autem num indicatio refrigerandi & humectandi, sit curatoria, an preseruatoria? Febris enim ephemera, euanescit, ad remotionem feruoris spirituum: unde cum refrigeratio indicetur a spiritibus cordis, & non a toto corpore, indicatio videtur esse preseruatiua, non curatiua?* Responsio. Indicatio quæ capitur a spiritu calefacto, est curatiua: alias defendi non posset Galeni fundamentum, ephemera ideam esse morbum calidum, cum feruore spirituum. Sicut enim in pleuritide, c. 4. l. 3. de crisis, sanguis actu inflammationem produciens, id est, causa contentiua, indicationem curatiuam præbet, quia respicit ideam (: unde ut sanguis minuitur, ita magnitudo etiam minuitur:) pari ratione in ephemera spiritus accensus præbet indicationem curatiuam. Ab idea enim ephemeræ sumitur indicatio refrigerandi; quæ idea nõ simplex est, sed composita e morbo & causa contentiua. Breuiter: ab idea sumitur curatiua indicatio: ut patet in pleuritide, c. 4. l. 3. de crisis: at spiritus calefacti, pertinent ad ephemera ideam; his enim refrigeratis, febris euanescit. E spiritibus sumitur indicatio curatiua.

II. Virtus.

Virtus, id est, natura, seu substantia quanta & qualis, indicat alimentum ratione quantitatis & qualitatis. Virtus autem alimentum indicat bifariam:

primo

primo vt virtus ab alimento conseruatur, & sic indicat alimētum bonum, secundum quantitatem, & qualitātē: altero modo, vt virtus agit in alimētum, & sic virtus debilis indicat *ὀνεια*, quæ facile cedunt. Cū igitur ephemera lædat organum facultatis coctricis, opus est alimento quod cedat.

Causa in ephemera non exacta, est indicans præseruatorium, & indicat *III. Causa.* sui ablationem.

Indicationes ephemerae, quatenus hæc mutatur in alias febres, sumuntur a causa. Hæc autem causa est materia, vel serosa, vel humorosa, siue sit plenitudo, siue cacochymia; vt opus sit euacuatione: necessariū ergo est aperire poros; ne in alias ephemera transeat febres.

Indicatio ephemera, qua in alias febres mutatur.

De Prasagio.

Predictos scopos facile implere possumus, quia virtus est robusta, & febris debilis: præterea in ephemera non adest vehemētia causæ & symptomatum; & propterea motus brevis est, facileq; tollitur morbus, nisi committatur error.

Prognostica.

De materiis remediorum, in ephemera.

In cibo Auicennas proponit, primum alimenti vires: secundo materiā: tertio vsum. Quantum ad alimenti vires: proponit alimentum & nutriens tantum; deinde & nutriēs & simul vacuās. Cibus enim vim habet nutriendi, quatenus assimilatur: hic enim & roborat corpus, id est, partes viuentes, quæ nutriuntur; & auget calorem, seu substantiam calidi ignati. c. 2. l. 3. de temperam. Cibus autem medicinalis, vel vacuat, vel alterat, præter vim alimentalem. Pro diuersitate autem causæ cibus variat: nam in ephemera e labore, probatur cibus augēs, ratione virtutis: in ephemera ex obstructione, probatur cibus minuens, ratione materiæ morbificæ. Laudat autem Auicennas *panem infusum in aqua, addito vino*, vt magis penetret: & hunc cibum iubet exhiberi in ephemera, quæ cum horrore inuadit. Multi medici putauerūt hanc esse putridam, indeq; innumeros errores in praxi admiserunt. Ephemera enim cum horrore inuadens, est, quæ corripit corpora biliosa: quoniam in his corporibus, dum patiūtur in ediam, calidum innatum intense agēs in succum alimentale, hunc reddit mordacem, qui vbi in partes extimas transmittitur, in causa est horroris (& hanc febrē tertio in tertium accessiones habere Gal. ait, c. 4. l. 10. meth.) Quoniam autē fit horror, cutis stipatur: rigor enim omnis cutē stipat, vt infra c. 14. probabimus: vnde fuligines non egrediūtur, sed cor petunt: & hinc fit febris, quæ est ephemera, quia nō habet locum putredo. Sic igitur Gal. c. 5. l. 10. meth. distinguit febrē putridā, a febre q̄ fit ppter mordacitatē succi exal-

1. Cibi facultates.

2. Cibi materia.

Ephemera inuadens cū horrore.

*Examen ci-
bi medicina-
lis Auicenn.*

*Dubium de
cibo coctū
difficili.*

*Aliud du-
bium, de vi-
no.*

*3. Quando
cibandum,
in diaria.*

facti & acris redditi, a calido ingenito corporis biliosi. In pposito aut cibo medicinali, e pane, cū vino & aqua: panis est basis, q̄ nō eget correctione. Qm̄ enim febris inuadens cū horrore, fit in corpore calido & sicco, q̄ inedia est passū; necessario deficit succus alimentalis: & p̄pterea op̄ est alimēto boni succi. Deinde, q̄a calidū innatū in hac febre succos attenuat, opus est alimēto mediocris crassitudinis: cui⁹ materia potissimū est panis. c. 26. l. 3. de fac. alim. Qm̄ aut nō tantū alimēto, sed etiā refrigeratione op̄ est in hac febre; panis vero nō refrigerat: addit adiuuās frigidū, ad basin, cui⁹ materia est aqua. Præterea quia etiā cita & veloci op̄ est refectiōe, & panis nō ita velociter penetrat: op̄ est adiuuāte, cui⁹ materia est vinū. *Dubitatur autem hic, cur Gal. c. 3. l. 10. meth. in ephmera cū horrore, in gracili corpore, probet hanc integrā, ex aqua calida, cū granis mali punici? hic. n. cibus nō est facilis digestionis?* Rñsio. Auicennas p̄posuit panē cū vino, id est, cibū facilis digestionis; q̄a respexit ad nutritionē totī⁹ corporis. Galen. aut respicit ad imminētē syncopē, in stomacho bilioso, de quo ibi loquit̄: respicit ergo ad vētriculū, & nō ad totū corpus, vt Auicēnas. *Cōtrouertitur quoq̄, de vino: nā Gal. c. 3. l. 10. meth. in ephmera cū horrore vinū exhibet solū die vndecimo, propter syncopen.* Rñsio. Galen⁹ nō exhibet vinū nisi vndecimo, rōe potus: Auicennas aut ante exhibet vinū, nō rōe potus, sed rōe cōdimenti, & adiuuātis basin. In putridis aut vinū nō debet exhiberi, vt a quibusdā fit, p̄pter hanc Galeni auctoritatē, male intellectā. Quoad vsum, Auicēnas p̄ponit *Quando cibandum*, vt magis necessariū: & ait, cibū in declinatione ephemeræ dandum esse. Excipit autē ephmera cū horrore in corpore bilioso: nā in hac febre in principio cib⁹ est dādus, ne succedat syncope: vnde Galen. beneficio panis cum vino exhibiti, & horrore, & febrē prohibuit: c. 3. & 4. l. 10. meth. Qm̄ igit̄ hæc febris cū horrore inuadit de tertio in tertiu, prodest ante horrore cibare; aut etiā, si illud tēpus iam sit neglectū, imminente horrore: vel, si & hoc tēpus sit neglectū, exhibēd⁹ est cibus post horrore, decrescēte paroxysmo: nec expectāda integritas. Rō est: q̄a p̄sentia indicātis vehementioris cibū flagitat, etiā imminēte accessione, aut horrore p̄sente: vel enim syncope seq̄t̄, vel febris fit molestior: fit aut molestior, q̄a nisi cib⁹ exhibeatur, calidū innatū efficaci⁹ agit in succū, eūq; reddit acriorē ac mordaciorē, vnde febris intēdit̄. Hoc etiā loco in principio nō adest aliquod prohibens, quia nec adest materia q̄ prohibeat (:vt in febrib. putridis:) nec febris prohibet, q̄ tū imminēte accessione, tū tēpore horroris nōdū adest, & nōdū est febris. At post horrore febris subseq̄t̄; & p̄ptea p̄hibet cibū in augmento, ac in statu; p̄mittit aut in declinatione: nā in augmento & statu, p̄ febrē organū facultatis coctricis ita est lēsū, vt cibū nō regat: sec⁹ aut in declinatioe. *Præterea*

Præterea etiam *aquam frigidam* probat Auicennas: eiusque & vires & *Aqua frigi-*
 vsum proponit. Quantum ad vires: aqua datur vt medicamentum; deinde *da.*
 etiam pro potione. Vt medicamentum datur, quatenus refrigerat spiritus
 vehementer accensos, in periculo hectice. c. 5. lib. 10. meth. potis. quia vir-
 tus permittit, nec est materia quæ prohibeat. Frigida pro potu nō copiose
 sumenda, dum viscera sunt debilia: vnde Galenus capite tertio, libro deci-
 mo, meth. in corpore cal. & sicco, *vinum*, exhibet post diem vndecimum,
 quia ante vndecimum prohibetur vinum a febre in spiritibus, propter
 hecticam. *Vinum autem dum exhibetur, aquosum erit:* cap. 3. lib. 8. metho-
 di. Quoad vsum; Auicennas frigidam non prohibet in principio; nam
 virtus est fortis.

Proponit etiam *balneum aqua dulcis*; quod vim habet refrigerandi, hu- *Balneum,*
 mectandi, vacuandi, sensibiliter & insensibiliter, porosq; aperiendi: idque *eiusq; par-*
 præstat balneum, ratione variarum suarum partium, cap. 10. lib. 10. meth. *tes. vide sup.*
 Quatuor autem sunt partes principales: aer calidus, solium calidæ, solium *pag. 117.*
 frigidæ, sudatorium: quibus licet etiam inunctionem addere, tanquā par-
 tem minus principalem. *Aer*, calefacit, laxat, fundit, vacuat. *Solium calida*
moderate, vim habet moderate calfaciendi & humectandi. *Solium medio-*
criter frigida, refrigerat mediocriter, densat, prohibet dissolutionem sub-
 stantiæ calidi insiti. In *sudatorio*, sudor adhærens abluatur. *Inunctio* si fiat
 tantum in fundendo & leniendo, citra frictionem, stipat: vnde Galenus
 capite secundo, libro octauo, metho. in ephemera e cutis densitate, vti-
 tur oleo cum blandissima frictione. Hinc igitur Galenus capite tertio, li-
 bro primo, ad Glauc. balneum secundum aerem probat, in ephemera e
 cutis densitate, & in ephemera ex inflammatione inguinum: in reliquis aut
 quam primum ab aere recedendum suadet, quia non est opus euacuatio-
 ne. Solium calidæ, probatur in omni ephemera; humectat enim & at-
 temperat calorem febrilem, acresque vapores euocat. Solium frigidæ,
 non probatur in ephemera e bubone: neque in ephemera e densitate.
 Sudoris deterfio probatur in ephemera, vbi locum habet aer balnei. Po-
 stremo inunctio, si fiat cum oleo tenui: verbi gratia, chamæmelino, pro-
 batur in ephemera e densitate: contra, in ephemera e labore improba-
 tur, quia non est opus euacuatione. Notandum autem ne aliquid prohi-
 beat: veluti materiæ copia, vt in ephemera e nauseabunda satietate: quali-
 tas, vt in ephemera ex obstructione; in ephemera cum catarrho frigido:
 morus, vt in ephemera cum alui fluore. Debet autem balneum in declina-
 tione administrari.

Quin etiam in genere Auicennas *frictiones* proponit: quæ vel molles sunt, *Frictiones.*

& habent vim aperiendi; vel duræ & asperæ, & habent vim stipandi. Longa etiam efficacius agit, quam brevis. Probatur autem frictio in ephemera ex obstructione, & e repletione, nō in ea quæ est ex inanitione. Galenus tamen c. 3. lib. 1. ad Glauc. in omni ephemera frictiones molles vsurpat: interdum cum panno resiccato, quæ siccant & euacuant; vt in ephemera, quæ eget euacuatione: interdum cum panno madefacto, manibus inunctis iis quæ poros aperiunt, vt humor olei vel aquæ ingrediatur & humectet, in ephemera e vapore, & ab euacuatione. Conueniunt autem frictiones tempore balnei, & post balneum.

*Euacuatio
totius.*

Postremo *euacuatio totius* probatur in ephemera ex obstructione, e nauseabunda satietate, & soliditate, id est, repletionem vel sanguinis, vel alterius succi. Licet igitur in ephemeris, quandoque secare venam, quandoque purgante medicamento vti: dum scilicet succus vehementer peccat, putridaq; minatur. Vtimur ergo illis remediis vehemētibus: non quod ephemera sit vehemens, sed quod humor vehemens sit. Et hæc de ephemeris.

CAPVT XI.

De definitione & causis febris putridæ: simul de Putredinis natura in genere.

A Vicennas de Putridis loquitur in genere, & in specie. In genere, primū agit de indicationibus, secūdo, de signis, tertio, de indicatis & materiis. Hoc autem primum caput in quatuor partes diuidi potest: primum enim agit de causis putredinis: secundo, de loco in quo viget causa putredinis; ibi, *& quandoq; putredo communis toti*, &c. tertio, de numero humorum putrescentium; ibi, *& humor recipiens putredinem*, &c. primo, de differentiis putridarum febrium, vt capiuntur a materia & loco; ibi, *& putredo cholera facit tertianam*, &c.

Quomodo

generatur

putrida. c. 5.

l. 1. de diff.

feb.

Putrida

quid?

Modus, quo generatur febris putrida, hic est: A succo putrescente vapor putridus eleuatus cor petit: & humores cordis accedit, ponitq; in calefacto esse: vnde deinceps calidū cordis innatum redditur igneum: & hinc calor extraneus præter naturam impertitur toti corpori: & tunc est febris.

Putrida igitur febris, est febris, producta ab humore cordis primū calefacto, citra putrefactionem. Dicitur *ab humore cordis*, &c. propter differentiam ephemeræ & hæcticæ. Dicitur *citra putrefactionem*; ad differentiam putridæ pestilentis: putrescunt enim humores extra cor, non in corde, nisi in febre pestilenti.

Quoniam

Quoniam febris putridæ causa, est humor putridus, & corruptus; de putredine erit dicendum: & primum de *generatione humorum*, quæ putredini opponitur. Sic enim contraria sese mutuo explicant. Oportet igitur cognoscere, quænam sit materia, e qua humor generatur: secundo quodnam sit agens: tertio, quodnam sit opus. Materia humorum e qua, est cibus, ut in chylum mutatur. c. 4. lib. 8. de placit. Agens est hepar, ad quod totum hæc actio perfecta pertinet, ratione propriæ compositionis ipsius: actio autem eadem, quatenus nō consideratur ut perfecta, sed ut incipiens; tunc concurrit hepar per propriam carnem, & proinde per temperiem propriæ carnis, non per compositionem, & per calidum insitum, quod habet permixtum spiritum naturalem. Tertio, humor est opus, particeps sanguinis, & utriusq; bilis: lib. 1. de natura humana. Notandum autem Galenum hoc loco excipere pituitam: licet enim hæc in massa humorum etiam contineatur, c. 4. l. 8. de plac. & tex. 23. l. 1. de natura humana; tñ pituitæ efficiens non est hepar, sed ventriculus. Hinc c. 8. lib. 2. de fac. natural. dum proponit hepar, quatenus calore suo producit humores, non meminit pituitæ. E tribus his succis, sanguineus est solum alimentalis: reliqui & alimentales, & excrementitii. Quoniam enim a quatuor humoribus constamus, & generamur; ex his etiam nutrimur: c. 8. lib. 1. de elementis. c. 2. & 4. l. 2. de elem. Et si autem omnes succi sint alimentales: succus tamē sanguineus primum locū obtinet, c. 4. li. 2. de elementis. quia calidū innatum, cum spiritibus, & solo sanguine regeneratur: vnde hic tam naturæ est familiaris, ut in *ἐπεκκεῖται* ad extremum retineatur: text. 30. lib. 1. de natura humana.

De generatione humorum.

1.

2.

3.

Iam etiam misti generationē, quæ putredini opponitur, tradere oportet. Aristoteles libro 4. meteor. ait, mistum generari, quotiescunque elementa miscentur. Sed quomodo miscentur? Calidum habet rationē agentis, humidum habet rationem passi: utrumq; tamen eget adiuvante; calidum nimirum eget frigido, ut temperetur, ne absumat & dissipet humidum; frigidum igitur ad misti generationem secundo concurrit. Humidum præterea eget sicco, quo firmetur & stabiliatur, ut actionem calidi retineat. Misti ergo generatio fit a calido, per frigidum temperato, quod calidum agit in humidum, sicci beneficio stabile redditum.

Generatio misti.

Putredo & corruptio misti, contraria est generationi: & fit dum misti elementa dissoluuntur: vnde elementa in generatione & corruptione contrario se modo habent. Calidum enim nec terminat humidum, nec terminum gradumq; suum seruat: frigidum non temperat calidum, sed exstinguit: humidum a sicco non seruatur, sed separatur & egreditur, ut corpus putridū foris humidum appareat, tandemq; remaneat portio sicca; omnis

Corruptio corporis misti.

*Causa effi.
putred.*

*Putredo
quid.
1. Motus.
Corruptio:
motus ad
corruptionē.
2. Mobile.*

*Putredine
res corrup-
pitur secūdu
totam sub-
stantiam.*

enim putredo tendit ac degenerat in terram, vel in fimum, vel in situm; id-
que pro diuersitate misti putrescentis: vt in cadauere humano, cum putre-
scunt primum succi, in circumferentia cadaueris apparet situs: cum putre-
scunt partes carnosæ, apparet fimus: tandem cum ossa putrescunt, fit cinis
& terra. Cum autē putredo fiat, quod calidum a frigido exstinguatur, &
humidum a sicco separetur: causa horum reddenda. Ait igitur Aristote-
les frigidum in misto exstinguere calidum, quoniam calidum misti immi-
nuitur, frigidum autem suum retinet gradum, nec minuitur. Calidum au-
tem misti imminuitur, ab ambiente calidiore: vt quemadmodum magna
flamma exigua ad se allicit, ita ambiens calidius, misti caliditatem ad se
trahit, vnde misti calidum minuitur. Deinde vero vt calidum misti, attra-
hitur ab ambiente calidiore; ita simul educitur humidum; vnde humidi
& sicci fit separatio. Quoniam igitur calidum minuitur a frigido, & educi-
tur etiam ab aliena caliditate, scilicet ambientis: recte dixit Aristoteles, ca-
lidum & frigidum esse causas effectrices putredinis; & putredinē esse com-
munem passionem, frigiditatis propriæ (: quæ exstinguit calorem propri-
um:) & caloris ambientis. Dum autem ait Philosophus, putredinem esse
interitum proprii caloris, in quouis humore, ab externo calore factum:
respicit ad omnem putredinem, tam secūdu totum, quam secūdu par-
tem; tam naturalem, quam præter naturam. Quamuis illa definitio nō sit
integra: proponit enim tantū modum, quo mistum, antequam putrescit,
a proprio statu recedit. Putredinis autem finitio hæc esse potest: quod sit
corruptio misti secundum totam substantiam, procedēs a frigiditate pro-
pria, vna cum calore ambientis. Dicitur *corruptio*, id est, motus ad nō esse,
in misto iam putrefacto. Galenus autem cap. 8. lib. 11. meth. ait esse muta-
tionem ad corruptelam; respiciens videlicet ad mistum semiputridum.
Additur, *corruptio misti*: ad discrimen corruptionis elementi, quæ non est
putredo, sed tantum corruptio: solum enim mistum est obnoxium putre-
dini: & elementum si putrescit, tātum in ratione misti putrescit, quatenus
admittit substantiam vaporosam, e quatuor elementis constantem. Addi-
tur, *secundum totam substantiam*: vt putredo distinguatur a corruptione a-
nimati: cum enim animal moritur, est corruptio misti, sed non secundum
totam substantiam; manet enim cadauer, quod deinde putrescit. Corru-
ptio ergo misti, quatenus hoc est animatum, fit, quādo dissoluitur substan-
tia calidi primegeniti, quod vinculum est animæ cum corpore. Per totam
autem substantiam, intelligi oportet partes corporis putrescentis: si enim
in Socrate putrescit vnā libra sanguinis; non totus putrescit Socrates, sed
tota libra sanguinis. Similiter dum aqua putrescit, non tota putrescit, sed
tota

tota substantia illius portionis impuræ. Hoc modo vinum, cum in acetum mutatur, non totum putrescit, sed pars humidior, seu ichorosa: unde in locis nonnullis vinum decoqui solet, ut absumatur humor, qui causa esse posset corruptionis & putredinis. Cum autem finis putredinis sit terra, finis, vel situs: in aceto situs reperitur. Proinde acetum licet frigidum sit, obtinet tamen etiam quandam caliditatem, cap. 19. lib. 1. simpl. Frigidum est, quia propria vini caliditas est imminuta; ut acetum dicatur vinum mortuum, cap. 17. lib. 1. Calidum vero statuitur, quoniam portio ichorosa putrescit; cuius finis est situs, qui cum aceto miscetur: & cum hic sit calidus, *ἡ οἶκα ἔστι θερμότε.* sit ut acetum alicuius caloris sit particeps. Acetum ergo propria natura est frigidum: e putredine tamen alienam caliditatem est adeptum. c. 2. lib. 4. simpl. Cæterum, quoniam putredo est corruptio proprii caloris, in vnoquoque humido; ita ut fiat iactura caliditatis & humiditatis misti, totaque corrumpatur substantia: breuiter iam de Calido, & Humido dicendum. Calidum est quod patitur in putredine: & illud calidum est in misto, quatenus est mistum: non enim est calidum quod ingenitum vocatur, & per mortem dissoluitur; cum hoc pertineat ad mistum, non quatenus mistum, sed quatenus animatum est. Calor ergo ab Aristotele proprius dicitur, qui est in misto; ad differentiam eius qui est extra mistum. Humidum, in quo *ἢ ὕδατος.* calor corrumpitur, est cuiuslibet misti; siue hoc reperiatur in elemento, siue in alio misto, eoq; aut animato, aut inanimato. Elementa putrescunt, quatenus redduntur impura a misto vaporoso, quod putrescere potest: excipitur ignis, c. 4. li. 5. de gen. animal. Metalla etiã putrescere possunt, quia sunt mista: sed difficulter, propter densitatem. Hæc de subiecto. Quoad *3. Μομφ.* causam efficientem; dictum est, *putredinem produci a frigidityte propria, una cum calore ambientis.* Et hoc dicitur, ad differentiam combustionis, quæ etiam est corruptio misti secundum totam substantiam: sed hic calor naturalis misti, vincitur a calore igneo; in putredine autem a frigido & a calore ambientis. Per *ὑποτέλειαν θερμότητα* enim Aristoteles intelligit calorem ambientis: unde addit, tempore frigido mista minus putrescere: calor enim ambientis tunc est exiguus: putredo autem non producit, nisi ambientis calor sit intensior, alias enim internum calorem euocare nequit. Hinc ignis non putrescit; quia nil reperitur extra ignem, quod sit igne calidius. Mistum etiam quod mouetur magis seruatur a putredine: propter motum enim misti calor ambientis fit languidior. Hinc magna Aristoteles ait a putredine vindicari: quia calorem habent validiorem. Hinc etiam proble. 15. sect. 5. ait, quod putrescit, calidius inter initia euadere, ascriptio calore: quod & Galenus probat, c. 6. l. 2. de temper. Eadem quoque de causa in prohibita transpiratione fit putredo:

Cccccc

*Adiuuantes
causa putre-
dinis.*

quia calor fit intensior. Hæ ergo duæ putredinis causæ sunt primæ & necessariæ: frigiditas propria, & calor alienus. Præter has vero etiam causæ quædā sunt adiuuantes: vt si sanguis in parte collectus, a natura non regitur, nec diffatur, putrescit, c. 9. l. 2. de febr. Sic etiā immobilitas auget putredinē: quia per quietē corporis putrescētis calor putrefaciens efficacius agit, sect. 1. l. 3. epid. Perpetua autem causa adiuuans putredinis, est calor asscitiuus impressus in misto putrescente: vnde pro vi causarum, mistum, citius, vel tardius, magis vel minus, putrescit.

*Differentia
putredinis.*

Putredinis differentiæ sumuntur a Mobili, & Mouente. A mobili: putredo est vel secundum Totum, vel secundū Partem. Secundū totum; dum totum cadauer putrescit. Secundum partem; cum verbi gratia pomum, secundū dimidium putrescit. A mouente: mouens agit vel e lege naturæ, vt dum cadauer putrescit, & dicitur putredo naturalis: vel citra legē naturæ, & dicitur putredo præter naturam. Et hæc in genere de Putredine dicta sunt.

De causis februm putridarum.

*I.
Cā putredi-
nis in cibo.*

Cum putredo humoris, sit corruptio humoris secundum totā substantiam, a frigiditate propria, vna cū calore ambientis: causas putredinis humorū oportet sumere, ab humore, & ab ambiente, id est, a mobili & mouente. Mobile, seu passum, est humor putredini aptus: qui fit e cibis humidis. Humiditas hæc ciborum est Naturalis, vel Asscitiua. Naturalis; est Alimentalis, vel Excrementitia: hæc magis, illa minus putredini apta. Alimentalis humiditas est, qualis est in *laete*. Excrementitia, est Naturalis, vel Præter naturam. Naturalis est Serosa, vel Humorosa. Serosa; cū maior cibi portio mutatur in excrementū serosum: vt in *fructibus humidioribus, horariis, fugacibus*. Humorosa est in fructibus qui mutantur in succum crudum; vt sunt *cucumeres*. Humiditas excrementitia præter naturam, nō est aquosa, nec cruda, sed praua: vt in cibo malo secundū substantiam, in *brassica scilicet, fungis, &c.* Humiditas asscitiua cōsideratur in cibo, vel Ante assumptionem, vel Dū assumitur. Ante assumptionem, est humiditas, quæ prodit a malitia artificii: vt Auicennas vocat: Malitia autem artificii multiplex est: perpenditur enim ratione cibi Simplicis, vel Compositi. Ratione simplicis; dū frumentum, hordeum, & alia, quæ sua natura bonæ sunt humiditatis, non recte seruātur: sed ob malum artificium vitiāntur. Ratione cibi cōpositi; dū coqui cibos male miscent, vt ratione huius misticionis generentur humores, qui facile putrescunt. Humiditas asscitiua dū cibo assumitur, prodit ex importuna ciborū exhibitione; vt dum vel cibo ingeritur, priori

priore nondū cōcocto; quæ malitia horæ ab Auicenna dicitur: vel *Nauis* cibi prius quā *in* *venis* allumuntur, vt caro bouina ante lac; quæ malitia ordinis est Auicennæ. Hæc de vitio ciborū. De sapore & odore nihil dictum est: quia non sunt causæ, sed signa cibi putrescibilis. Quod de cibis dictū, de potu etiā intelligendum; vt de vino corrupto, de aqua feculenta, &c. Causæ putredinis humorū, quæ sumūtur a mouente, id est, ab aere ambiente sunt duplices: ambiens enim redditur intensior, propter causam Internam, vel Externā, vt est aer pestilentia, lacunarū. Interna, est obstructio: huius causa est humor, peccans Copia, vel Qualitate, crassitie nimirū aut siccitate. Humorū autē causæ sunt Generantes, vel Detinentes. Generantes sunt Internæ, vel Externæ. Internæ generant materiā vel Copiosam, vel Crassam, vel Viscidam. Copiosam, hepar calidū & humidum. Crassam & viscidam; ventriculus frigidior; maxime si hepatis iuncta sit caliditas: ab hepate enim calidiore iusto citius attrahitur chylus. Externæ quoq; vel generant materiam copiosam; vt aer temperatus, copiosus cibus & potus, somnus, quies, vel crassam & viscidā; vt aer frigidus, cibus frigidus, similis potio, somnus, quies, medicamenta frigida. Detinentes causæ sunt habitus densus, temperamentū frigidum, cibi astringentes, vt cydonium, mespila, &c. cibi cōditi astringētibus, omphacio, &c. potus astringēs, aluus astricta, somnus, quies, medicamenta astringētia. Hæ obstructionis sunt causæ. Cæterum obstructio interdū sola est, interdum causam habet adiuuantem. Obstructio sola concurrit, dum prohibetur transpiratio, seu euentatio. Causa adiuuans est vel Materia genita quæ agit, vel Cibus crudus. Si materia agit, tunc hæc actio, seu hic motus pendet, vel e faciendis, vt dū fit motus post nauseabundam satietatem: vel e foris incidentibus, vt e balneo, solis ardore: vel ex assumendis, vt dum assumūtur calida super repletionem. Si cibus sit crudus & incoctus, pendet e dimissione cautelæ: vt si quis solitus sit scuto tegere ventriculum, & dimittat; tunc enim ventriculus nō potest cibum concoquere. Hæ sunt causæ, quæ possunt humores putrefacere. Notandum vero humores putrescere interdum cum prohibita transpiratione, interdum sine prohibita transpiratione. At in febre putrida semper necesse est prohibitam esse transpirationem: alias enim humoris putrescentis fuligines cor non peterent, sed egrederentur.

Causa putredinis ab ambiente sumta.

In loco, de quo fit putredo.

Putredo fit vel in Toto, vel in Parte. In toto; cum materia putrescit in omnibus venis. In parte; dū humoris putrescentis origo pertinet ad mem-

Putredo vel in omnibus venis: vel in certa parte.

CCCCC 2

brum determinatum: vnde illud membrum nominatur Focus putredinis, c. vlt. lib. 2. de diff. feb. cap. 4. & 20. lib. 11. meth. Cæterum membrum determinatum euadit fomes putredinis, quoniam præter naturam repletur. Repletur autem præter naturam, quoniam vel suscipit, vel Attrahit, c. vlt. de diff. feb. lib. 2. Suscipit propter debilitatem. Attrahit autem propter Caliditatem, aut dolorem. Doloris autem causa præcipua, vel est Sensus exquisitus, vel Causa dolorifica.

De numero humorum putrescentium.

*Humores 4.
possunt pu-
rescere.*

Deinceps Auicennas tradit putredinis differētiās, desumptas ab humore putrescente. Cum autē humores quatuor possint putrescere, bilis, pituita, melancholia, sanguis: ob id quatuor sunt differentiæ putredinis. Hoc loco notandū, in succis esse portionē & alimentalem, & excrementitiā. Alimentale Gale. proponit c. vlt. l. de inæq. intēp. & t. 18. l. 1. de natura humana. Excrementitia patet in bile, pituita & melancholia. Sanguis autem si se habeat secundum naturam, tunc portionem solū alimentalem obtinet: si præter naturā sanguis sit affectus, etiam excrementitiā obtinere potest, quæ est ichor, e quo febrem oriri putridam infra demonstrabimus.

*Ichorem esse
quid distin-
ctum a lotio.*

De ichore autem quædam breuiter admonebimus. Esse autē ichorem testatur Galenus c. 4. l. 1. prorrh. ait enim serum bilis atræ, misceri cū excremento seroso: vbi serum bilis atræ, id est, ichorem, distinguit ab excrementis serosis, id est, a lotio. Item, c. 9. lib. 1. de tuend. san. ait, sanguinem optimum, nec seroso, nec aquoso liquore esse permistum: vbi serum distinguitur ab aquoso humore, id est, ab ichore. Et aph. 37. sect. 2. l. 6. epid. sanguinem ichorosum proponit. Sciendum autē ichorem semper esse præ-

*Ichor omnis
præternatu-
ram.*

ter naturam: vnde Galenus loco cit. monet, cū omnis sanguis ichorosus sit malus, ab Hippocrate vocari quandoq; bonum, id est, minus malū. Hinc t. 4. l. 1. de nat. hum. ait, ichorem generari in morbis grauib. Dicit autem Galen. ca. 2. lib. de tum. præt. naturam, ichorem esse tenuiorem sanguine, & generari e sanguine, a calore inflammatorio. Vnde & Philosophus ca. 4. li. 2. de par. an. dicit, saniem esse portionem dilutam, siue aquosam sangui-

*Ichoris cau-
sa.*

nis: & addit, quod sit pars vel nondum concocta, vel corrupta: quibus significat, saniem seu ichorem, esse partem sanguinis aquosam, frigidam, nō concoctam, quæ a calore coquente vel vincitur, & in sanguinem vertitur, vel nō vincitur, & in serum, id est, in ichorē mutatur. Et sic manifeste ichor

*Ichoris vox
improprie
usurpata.*

discernitur a lotio; quod non est materia corrupta, nec in sanguinem pōt mutari. Improprie autē Galen. ichoris voce vtitur, c. 13. l. 3. de natural. fac.

vbi

vbi ait, ventriculum in inedia excrementis impleri, quæ sint sanies biliosa, pituitosa, & serosa, id est, ichor bilis, pituitæ, & lotium seu serum. Quoniam enim semper ventriculus tempore famis hæc excrementa attrahit; necesse est, vt semper in corpore nostro, secundum naturam generentur. At ichor est contra naturam. Ergo non loquitur de veris ichoribus. Quod si quis dicat veros ichores esse secundum naturam: quæso, cur igitur ichor sanguinis & melancholicæ non etiam generatur, & a ventriculo per inedias attrahitur? Licet autem per famem attrahatur serũ, & pars tenuior pituitæ, itemque bilis; non tamen a ventriculo attrahitur sanguis: quia excrementa tantum in fame trahuntur ad ventriculum, nõ autẽ alimenta: at portio sanguinis tenuior, nõ est excrementitia. Nec melancholia attrahitur, quæ ob crassitiem non ita trahi potest, vt bilis: & præterea excrementum melancholicum est adhuc alimentale, saltem causa lienis; excrementum autem biliosum nulla e parte est alimentale. Constitutum ergo sit, ichorem esse excrementum præter naturam, prodiens e tenui portione cuiuslibet humoris. Sicut autẽ humor accipitur & pro aggregato quatuor humorũ, & pro vnico tantum humore: ita ichor primum est massa ichorosa; quæ põt esse sanguinea, biliosa, &c. deinde est ichor sanguineus, pituitosus, biliosus, melancholicus.

*Ichor quid,
& quomodo
plex.*

CAPVT XII.

De differentiis putridarum febrium.

IN hac capitis parte Auicennas febres distinguit. 1. ab idea, seu specie humoris. 2, a loco in quo materia putrescit. 3, a materia accessionis. 4, a vehementia dignitatis, essentia & facultatis.

Quemadmodum igitur quatuor sunt idæ humorum; ita etiam quatuor sunt species febriũ putridarum: scilicet biliosa, sang. pit. melancholica. *Hic vero dubitatur, cur Gal. c. 8. & 9. l. 2. de diff. febr. sanguineam febrem omittat?* Rñsio. Si quæritur de numero febrium putridarũ; tunc necessario quatuor species putridarũ constituuntur; negari enim nõ põt sanguinem putrescere; quod etiam Gal. fatetur, c. 5. l. de cur. per venæ sect. At si quæstio est de numero periodorũ, tres tantum sunt differentia; cum sanguis non obtineat propriam periodum, vt ait Galen. c. 9. l. 2. de cris. Et huc respicit Galenus si quando 3 species putridæ proponit.

*I. Diff. ab
idea humo-
rum.
Obiecto.*

Sequuntur differentia a loco. Per locum intelligitur sedes, in qua putrescit humor faciens febrem; non autem focus, seu fomes. Ait ergo Auicennas, materiam putrescere vel In venis, vnde oriuntur febres Cõtinuæ: vel Extra venas, vnde Intermittentes. Sanguis quidẽ saltem in venis pu-

*II Diff. a lo-
co.*

trescit: contra reliqui succi, & in venis, & extra putrescere possunt. Intermittentium sunt 3 species, Pituitosa, Biliosa, Melancholica. Continuae subdiuiduntur, ratione Venarum, & ratione Materiae. Ratione venarum; materia putrescit in Omnibus venis, vel saltē Plurimis, seu proximis cordi, & prodeunt febres continuæ, continentes, quæ ab Auicenna conclusæ nuncupantur: aut contra putrescit materia Non in venis omnibus, vel proximis cordi, & oriuntur continuæ proportionales. Ratione materiae, datur continua sanguinea, pituitosa, biliosa, melancholica. Porro febres continentes sunt in triplici differentia: nam si equaliter se habent, dicuntur Nomotonæ, si inæqualiter, & quidem si augentur, dicuntur Epacmaesticæ; si decrescunt, Paracmaesticæ dicuntur. Continuae etiam proportionatæ sunt triplices; cap. 2. lib. 2. de diff. feb. primum genus pertinet ad bilem, & dicitur tertiana continua proportionata. Secundum genus pertinet ad bilem & pituitam, & quotidie inuadit, sed accessiones sunt dissimiles, quia febris simplex non est. Tertium genus pertinet ad melancholiam, & ad quartanas.

Obiectio, humores in venis non putrescere.

Alexander autem c. 2. l. 1. 2. aduersus hanc Galeni differentiam affirmat, humores in venis potius comburi, quā putrescere. Si enim putrescerent, aut generarentur in venis animalia, quæ aliquando per urinas excernerentur? Respon-

Num materia intermittentium extra venas putrescat, an intra?

Dubitat, num materia, quæ a venis extra mittitur, putrescat in venis, an potius extra? Alexander loco citato inquit; in febribus intermittentibus materiam putrescere in venis: quod inde probat, quia in intermittentibus indicia sumimus a lotio; lotium autem indicat putredinem in venis. Respon-

III. Diff. materia accessionis. ubi quædā prius explicatur.

Quantum attinet ad differentias a materia accessionis desumptas; quædam prius de accessionibus & periodis dicenda sunt. De accessione dicendum; primo, cur inuadat? secundo, cur inuadat cum rigore, horrore, frigore, vel inæqualitate, vel sine his? Periodus vero perpendenda ratione principii, & ratione finis. Ratione principii, explicandum; primo, cur febris redeat? secundo, cur alia velocius, alia tardius reuertatur? tertio, cur reuertatur statutis diebus, vt pituitosa quotidie? quarto, cur redeat quandoque eadem hora, quandoque diuersa? Ratione finis declarandum, cur quædā accessio longiore tempore, quædam breuiore perducatur ad finem.

Primum

Primum igitur, *quantum ad causas innationis*; e c. ult. lib. 2. de diff. febr. *Causa innationis: in non periodicis.*
 aduenire oportet, an febris habeat periodos, nec ne? Si enim nullos habet reditus, tum unicam tantum habet accessionem, in qua nulla corporis pars præ aliis determinate læsa est; sed male se habent humores, in valis vel omnibus, vel plurimis, vel proximis: ut duret febris, quādiu per seuerat putredo, vel calor febrilis. In febribus autem quæ periodos habent, offensum est membrum determinatū; idque modo unicum, modo multiplex. *Causa innationis in periodicis. & isque*
 Unicum; si materia non fluit de vno loco ad alium: multiplex, contra. Si ergo febris fiat citra fluxionem; tunc pars determinate læsa dupliciter afficitur: primum enim superfluitates generat, deinde eas non potest expellere, unde necessario putrescunt. Hinc ergo colligitur aduersus plerosque, in intermittentibus citra fluxionem, non moueri materiā extra venas. Unde etiam Gal. c. 7. l. de trem. ait: in febre ardente, bilem contineri in valis; in tertiana vero intermittente, vel per carnes moueri, vel per carnes a natura expurgari; tanquam copiosior humor in ipsis carnibus sit creatus. Generantur autem superfluitates, vel læsa facultate partis ob intemperie, vel ob errorem externum, id est, ob vitiosum alimentum. Pars non expellit genitas superfluitates, vel expultrice labefactata ob intemperiem, vel impedita ob angustiam, aut ob errorem externum, id est, ob materiæ copiam, crassitiam, aut visciditatem. Si multiplex læditur membrum, materia de loco in locum fluit. Fluxio autem fit per modum transmissionis, vel attractionis. *aut*
 Transmittens membrum necessario robustius est suscipiente: ut expultrix insurgat ad expellendum. Insurgit autem excitata vel copia, vel qualitate, vel vtraque. Hoc tamē membrum transmittens, quatenus superfluitates generat, obtinet aliquam imbecillitatem: & in febribus potissimū esse solet, ventriculus, iecur, lien, cerebrum. Suscipiens membrum imbecillius est transmittente: inq; hoc potissimū viget frigiditas, humiditas, raritas, ignobilitas, c. 1. l. 2. ad Glanc. In attractione, aliud membrū est a quo fit attractio, aliud attrahēs. Quoad locū a quo fit attractio; pro varia ei⁹ dispositione, variæ species materiæ attrahuntur: ut a iecore calido & humido, fit attractio sanguinis: a iecore calido & sicco, fit attractio bilis, &c. Attrahens, ratione caloris, vel doloris attrahit.

Cur aut accessio innadat cū rigore, vel sine rigore (: q̄ secūdo loco erat propositum:) id Auicēnas infra proprio explicat capite. De quo nos cap. 14. *2.*

Tertio, cur febris redeat; facile explicatur ex aph. 63. sect. 4. Si enim finita accessione nullum relinquatur vitium, in mēbro; non reuertitur accessio: si relinquitur, cōtra. Differētia aut est inter primā accessionē & subsequētes, *3.* *Causa perāodi.*
 ratione materiæ putrescentis: ut colligitur e c. ult. l. 2. de diff. feb. In prima

enim accessione, materia quæ putrescit est vnica, vt exempli gratia in tertiana est bilis flaua. At in accessionib. sequentib. materia quæ putrescit est triplex: vna est præcipua, vt materia biliosa, in tertiana: secunda est superfluitas putrida relictâ in præcedente accessione in parte, id est, extra venas: tertia est sanguis, confluens a reliquis partib. in partes debiliores, qui etiâ putrescit, quoniam & reliquiis putridis miscetur, & in partē detrusus non diffilatur. Huc igitur respiciens Gal. c. 15. li. 11. meth. ait saluberrimum esse, in omni putrida, tam continua, quam intermittente, sanguinem mittere: cognouit nimirum etiam in intermittentibus peccare sanguinem.

4. *Quarto queritur, Cur accessiones velocius, aut tardius redeant? Respõsio.*
Causa frequentia pe- riodorum. Si plures febres coniunctæ sint, vt tertiana & quotidiana: frequentior fit accessio. Causa autem cur plures febres coniungantur, peti potest e c. ult. l. 2. de diff. feb. Nam si accessio fiat per modum attractionis; tum pars attrahens imbecillior redditur, vt putrescant & excrementa, & sanguis; vnde febris accenditur a priore diuersa: quare febre simplici perseverante; & duplices & triplices oriri possunt febres. *In febribus autem simplicibus queritur, cur pituitosa citius redeat, tardius biliosa & melancholica?* Plato in Timæo respiciens morum, ait, febres continuas fieri ex igne pituitosas ex aëre, hic enim celerius mouetur quam aqua: biliosas ex aqua: melancholicas e terra. Sed nos veras causas inuestigabimus. Accessiones redeunt, quoniam noua materia putrescit: ideo citi⁹ redit accessio, si materia adest quæ citius putrescit. At in febre pituitosa, causæ putredinis sunt validiores, minus in biliosa, adhuc minus in melancholica. Pituitosa igit citius redit, & c. Causæ autem facilioris putredinis sunt in copia, & qualitate materiæ: materia vero quædam regeneratur, quædam in priori accessione relinquitur. *1. Copia materia quæ regeneratur.* Quantum ad *materiam pituitosam*, & primū eam quæ regenerat: hæc citi⁹ regeneratur, q̃ bilis & melancholia, in ea copia, vt nouā possit accessionē causare: nam pituita fit e portione ciborū frigida, humida & viscida; & producit a vētriculi calore, q̃ lōge remissior est calore hepatis. Hinc fit vt hui⁹ materiæ portio exigua dissoluatur, q̃a & mobile viscidū est, & mouēs est calor remissus: copiosa igit relinquit. *Bilis* generat⁹ & in vētriculo, & in hepate; vt in febre biliosa docebim⁹. Si in vētriculo; est bilis porracea, c. 6. l. 2. de temper. & fit e cibis calidiorib⁹: agēs aut est vētriculi calor, sed iusto intensior. Hinc fit, vt nō tā celeriter: vt in pituita: iusta bilis copia queat colligi, q̃ febrē excitet: maior. n. fit dissolutio, q̃a & mobile est calidū, & mouēs est vehemēs. Si bilis in hepate gignat⁹: materia e qua, est pars tenuior ipsius chymi; agēs est calor hepatis, q̃ intensior est calore vētriculi, a quo pituita producit: Hinc fit materiæ dissolutio, vt tā cito cumulari nequeat, q̃m dm pituita.

Melan-

Melancholia denique fit e chymi portione crassa: quæ est admodum exigua; in chylo enim crassa quæ sunt, in feces abeunt: agens est hepatis calor, qui intensior est calore ventriculi. Hinc fit vt melancholia sufficiens ad febrem excitandũ, longissimo tempore regeneretur: materia enim e qua fieri debet, est exigua; ratione vero caloris fit aliqua dissolutio. Quantum ad qualitatem materiæ: pituita est frigida, humida, viscida, quandoque crassa: bilis est calida, sicca, tenuis: melancholia, frigida, sicca, crassa. Hinc, licet bilis ratione caloris & tenuitatis magis sit fluxilis quam pituita: quia tamen tardius regeneratur, ideo tardius etiam accessionem facit. Vt melancholia omnibus modis tardius moueatur, quoniam cum exigua est, tum frigida & crassa. Portio autem relicta in priore accessione, vocatur inquinamentum: c. 7. & 10. l. 3. de puls. Hoc inquinamentum in febre pituitosa est copiosius, quam in biliosa, & melancholica: c. 4. l. 2. de diff. febr. Cum ergo in accessione febris pituitosæ; non parum inquinamenti relinquatur; festinat secunda accessio.

2. *Qualitas.*3. *Reliquia.*

Quinto queritur, Cur statutis diebus febres reuertantur: pituitosa quotidie; biliosa die tertio; melancholia quarto? Responsio. Causa nulla alia adest, quam propria humorum natura. Vnde si humoraliam naturam suscipit; accessio etiam variatur. c. vlt. l. 2. de diff. febr. vt dum bilis flaua mutatur in atrâ; sicut prius accessiones erât die tertio, ita deinde quarto reuertuntur.

V. *Causa fixarum periodorum.*

Sexto queritur, cur accessiones modo cum ordine, modo sine ordine reuertantur? Vbi sciendum in ordinationem in paroxysmis dupliciter sumi posse: primũ, vt paroxysmi anticipant, vel postponunt: secũdo, vt paroxysmus primo erat triduanus, post euasit quatrduanus. Si primo modo sumatur in ordinatione: causa est in humoribus, in mēbris, in materiis auxiliorũ. Humor enim, si eadem copia, & qualitate, eodem tempore regeneratur; accessiones seruant ordinem: sin minus, cōtra: si enim materia citius regeneratur, accessio anticipat; si tardius, postponit. Quoad membra; si accessio fuerit citra fluxionem, paroxysmus ordinem seruat, si membrum seruat eandem dispositionem: at si euadat imbecillius, paroxysmus anticipat. Si accessio sit cum fluxione materiæ: & fluxio fiat per transmissionem; ordinem seruat paroxysmus, quandiu in membro mandante & suscipiente similis manet dispositio: at si, verbi gratia, in membro mandante sensus exquisitior euadit, accessio anticipat; si contra, postponit. Quod si per attractionem fiat fluxio, non mutatur ordo, si pars attrahens seruet eundem statum & caliditatis & doloris: at si calor intendatur, accessio anticipat. Materiæ auxiliorum si non mutantur, seruat ordo in paroxysmis: at si febricitans vtatur cibis copiosioribus, vel calidioribus, anticipat accessio. Secundo autem

VI. *Causa ordinis & inordinationis paroxysmorum.**Cur paroxysmi anticipet, vel postponent.*

1.

2.

3.

Cur paroxysmi mutetur species.

modo si sumatur inordinatio: eius causa est mutatio humoris, febrem efficientis: mutatio autem illa fit dupliciter, primo cum vnus humor in alium transmittatur, vt bilis flaua in atram: deinde, si alius atq; alius humor transmittitur, vt si prius bilis transmissa est, & postea transmittatur pituita. Et vtraque hæc mutatio fieri potest a causa & interna & externa. Ab interna; verbi gratia, dum iecur, calidius redditum, bilem flauam mutat in atram: item, dum in febre biliosa, ventriculus frigidus gignit pituitam, vt e tertiana fiat quotidiana. Ab externa; verbi gratia, dum e victu calidiore. & medicamentis calidioribus, bilis flaua mutatur in atram: Item, dum e cibo frigido, & medicamentis frigidis, non amplius bilis, sed pituita generatur.

VII.

Causa breuitatis, & longitudinis accessionum.

Septimo, & postremo queritur, cur accessiones modo longiores sint, modo breuiiores? Respōdetur e c. 3. 5. & vlt. l. 2. de diff. feb. causam esse in materia, virtute, & habitu corporis. Materia enim est causa longitudinis, si sit copiosa, frigida, crassa, viscida: breuitatis, si pauca, calida, tenuis; nam citius dissipatur. (*hic Galen. motum & quietem Auicenna cōprehendit.*) Virtus si robusta sit, breui tempore materiam expurgare potest, vnde brevis accessio: cōtra debilis, longam accessionem efficit. (*hic Galenus sensum exquisitum Auicenna complectitur.*) Habitus corporis densior, est in causa longitudinis accessionum: rarior breuitatis. Causis ergo longitudinis concurrentibus; interdum adeo longa est accessio, vt, licet febris sit intermittens, dicatur tamen continua, non quidem simpliciter, sed continua per subingressum.

Cōtinua per subingressum.

Num in intermittētibz materia semper mittatur a venis, extra venas.

Verum, antequam progrediamur; explicandum est, an materia in febrilibz intermittētibz semper transmittatur a venis extra venas: quod vt cognoscatur ad curationē per est necessariū. Communis plerorumq; est opinio, semper materiā e venis extra ferri. At hi errant: nā c. vlt. l. 2. de diff. feb. interdum accessio fit per transmissionem, vt materia in mesaraicis, tanquam in foco resideat. Quod si igitur communis illa opinio vera esset: materia transmitteretur primū a mesaraicis, quæ sunt debiliores, ad mēbra robustiora, nim. in iecur, & hinc in magna vasa, & hinc in venas quæ collocatæ sunt in ambitu totius, & tandē extra venas. Quod tamen fieri nequit: cum in fluxione, quæ fit per transmissionē, necessarium sit, vt pars mittat ad debiliore, non ad fortiorem.

Communis opinio reuocatur.

Fernelii sententia.

Alia Fernelii est opinio, qui voluit intermittētium originem esse circa præcordia, ventriculū, diaphragma, caua hepatis, lienem, pancreas, omentū, & mesenterium. Has partes ait membranas obtinere sensu præditas, & neruos a sexto pari cerebri prodeuntes: vt proinde his partibus, exquisite sentiētibz, totū corpus compatiatur, & pueritate, acrimonia & impetu materiæ, rigor, horror, vel frigus producat. Quæadmodum igitur, inquit idem, dū pars vlcera pūgitur, fit horror: ita etiam

etiam in intermittētibz fit, dum partes *καὶ ὁ δὲ* a materia morbifica molestantur. Sed cōtra Ferneliū ratio est demonstratiua: Si enim focus materiæ est in parte, sensu exquisito prædita; tūc in omni intermittēte esset dolor, & grauitas circa præcordia: q̄ falsum. Verum quidem est in pūctione vlcerae partis, totum corpus horrore affici; cuius rationē suo loco affere-

Confutatio.

mus: sed cū illa pūctio in parte vlcera dolorē excitet acerbū, videtur in intermittētibz etiā, cum materia morbifica pungit præcordia, dolorem in his esse necessariū, cuius ratione horror totius oboriatur. Veruntamen quoniā Fernelius vir fuit summæ auctoritatis; nō abs re fuerit, fundamēta eius præcipua penitus euertere. Primū ergo fundamentum esse potest: Si

Pugnatur contra Ferneliū rationes.

materia in intermittētibz a venis extra mittitur: tū in qualibet febre materia peccabit in venis. Consequēs falsum: ergo Antecedēs. Respōsio. Hoc argumētum pugnat saltē contra cōmunem opinionē, quod in omni intermittēte materia transmittatur a venis: quam & nos reiecimus: nam in aliqua intermittente, a præcordiis ad totum transmittitur. Alterum Ferneliū fundamentum: *Impossibile est, tam cito materiam in venis existentem separari a*

1. Ratio.

sanguine, & ad extrema depelli? Respōsio. Datur quædam intermittens, in qua materia e venis expellitur: verum illa transmissio non fit ita subito: sed principium durat etiam per horas. Quantum vero ad frigiditatem quæ subito fit: dicendum, illam non fieri a materia, quæ extra venas transmittitur, non enim est frigiditas positiua, sed priuatiua. De quibus terminis infra. Tertium argumentum Ferneliū: *Quartana continua est rarissima: propterea quod materia melancholica raro in venis putrescit. Quoniam autem quartanae intermittentes sunt frequentissima, & diu durant: necesse est earum materiam, quæ sane copiosa sit oportet, non esse in venis, nec e venis extra mitti?*

2. Ratio.

3. Ratio.

Respōsio. Quartana cōtinua raro cōtingit, quia melācholia raro putrescit in venis: idq; ea de causa, q̄ melācholia in venis abundās, est excrementū, nō alimentū, & quidē excrementū præter naturā, etiā bilioso excremento malignius. c. vlt. l. 2. de fac. nat. hinc fit vt e venis expellatur, & proinde raro in venis putrescat. Verū quoniā interdum copiosa melācholia & generatur, & colligitur (vt in propr. cap. demonstrabimus:) fit vt tunc etiā ad ambitū totius transmittatur, & quartanas intermittētes, diuq; durātes faciat.

NB.

Concludatur igitur febrem intermittentem esse, vel Sine fluxione, vel Cum fluxione. Sine fluxione; vt cum excitatur a materia in vētriculo genita & putrescente: atque hæc solis lenientibus curatur. Cum fluxione; si materia e venis extra mittitur, vel interdum per alios fluit ductus: huc Galen. respiciens c. 6. l. 2. de cris. ait, materiam intermittentium deferri vel per venas, vel per totum corpus.

Differentia febrium a materia accessionis.

4. *Differen-
tia a vehe-
mentia.*

Sequuntur differentiae a vehementia. Aliae febres sunt vehementiores, aliae debiliores, ratione dignitatis, essentiae, vel facultatis. Ratione dignitatis; si materia putrescat in venis, ut in continuis: ratione essentiae; si febris valde accendit, ut in ardente: ratione facultatis; si pulsus sit imbecillis, praeterquam in principio paroxysmorum.

CAPVT XIII.

De signis putridarum febrium.

ABSOLUTA doctrina, de essentia generica & specifica febrium putridarum; de Signis agit Auicennas: indicationes enim capiuntur ab essentia nota: nota autem fit essentia per signa. De his ergo quatuor tradit. I. agit de signis febrium putridarum in genere, quatenus scilicet haec ab ephemera & hectica distinguuntur. II. de signis continuæ febris, quatenus haec ab intermittente distinguitur. III. de signis, quae indicant quomodo & differant, & conueniant putridae. IIII. de significationibus accidentium febrium.

I. *Signum a
causa.*

Primum generale signum febris putridae est, quod non oriatur e causa primitiua, sed ex antecedente. Et hoc signum soli putridae conuenit, non autem omni: c. 7. l. 1. de diff. feb. quaedam enim putridae ab externa fiunt causa. De ephemera ex obstructione, quae non exacte exquisita est, Auicenn. hic non loquitur: haec enim ex antecedente causa oritur. Nec sermo ipsi est de hectica, quae fit ex ulcere pulmonis: confert enim putridam, cum hectica incipiente ante alios morbos. Alterum signum, a pulsu & respiratione sumitur: putridarum inseparabile indicium est systoles velocitas, c. 7. l. 1. de diff. feb. & ratio est, quia assunt fuligines putridae, quae necessario sunt expurgandae. Hoc autem intelligendum est, dum febris perseverat: nam dum putrida intermittit, & ad integritatem perducitur (: quod in quibusdam fit :) tum diastoles potius adest velocitas, non systoles. Putrida igitur febris indicatur ex inaequalitate pulsus febrilis: nam in hac calidum innatum cordis magis igneum redditum est, quam in ephemera; unde in pulsu ephemerarum inaequalitas febrilis prorsus dissoluitur. Pulsui etiam par est respiratio: nam

II. *Pulsus,
respiratio.*

III. *Calor
totius.*

expiratio est velox. Tertium signum a calore totius corporis sumitur: qui mordax est, non suavis, ut in ephemeris. Et hoc signum putridis conuenit inseparabiliter: c. 7. l. 1. de diff. feb. Per mordacem autem calorem intelligit Galenus fumosum & fuliginosum; ad differentiam caloris flammæ, qui in ephemeris & hecticis locum habet. Dari autem tale calorem triplicem, ostendit

Transitio.

Gal. c. 1. l. 3. de praesag. e puls. Haecenus de signis, quae putridam respiciunt, quatenus

quatenus est febris, id est, quatenus inuadit, quatenus est vitium cordis, quatenus est morbus totius. Deinceps signa tradit, quæ respiciunt putridam, vt fit a materia. Quartum igitur signum, est corporis præcedens dispositio ad febrem putridam, quæ soli, sed non omni conuenit: in quibusdam enim putridis præcedit lassitudo, pandiculatio, oscitatio, anhelitus constrictio, venarum hypochondriacarum tensio, capitis dolor & pulsatio, &c. quæ reperiuntur in febribus, in quibus materia mouetur de loco ad locum. Quintum signum est frequentia pulsus: pulsus coarctatus, id est, submersus & paruus: interdum magnus & vehemens, non admodum velox. Ratio est: quia in putrida facultas a materia opprimitur: præterea dum materia incallescit, pulsus fit frequens: dum facultas insurgit ad expellendum, pulsus fit magnus & vehemens. Cum ergo hinc pateat pulsum esse inæqualem: Galenus cap. 7. lib. 1. de diff. feb. dixit, pulsus inæqualitatem in principio & augmento, signum esse putridarum proprium quidem, sed non inseparabile, quia soli putridæ, sed non omni conuenit. Soli putridæ conuenit, scilicet respectu ephemeræ & hæcticæ: nam alias etiam vitiosis humoribus in ventriculo collectis, pulsus oritur inæqualitas. Licet vero pulsus inæqualis fiat a materia putrescente, quæ in omni putrida reperitur: in quadam tamen putrida, pulsus non est inæqualis; vt in tertiana exquisita, cuius materia adeo tenuis est, vt facultatem non oneret. Sextum signum, est diuersitas caloris in principio & augmento: calor enim non semper est flammeus. Et hoc soli putridæ conuenit, sed non omni: in tertiana enim propter leuitatem materiæ non euidenter apparet. Septimum signum, est, quod fiat euacuatio in prima periodo, ad differentiam ephemeræ: quia enim putrida febris a materia producit, hæc per sudorem copiosum vacuatur. Excipitur tertiana intermittens, propter leuitatem materiæ. Octauum signum, est augmentum non permistum, non proportionatum, non simile, prolixum. Non permistum est illud augmentum, quod dissimile est principio; ad differentiam augmenti ephemerarum: indicat vero materiam, cuius actio in principio diuersa est, ab actione in augmento. Non proportionatum est, dum finis augmenti, dissimilis est principio augmenti; ad differentiam augmenti ephemerarum: & hoc indicat materiam, cuius diuersa est actio in principio & fine augmenti. Non simile est, dum calor in principio est fumosus, in augmento fuliginosus & flammeus; ad differentiam augmenti ephemerarum, in quibus calor semper est flammeus. Longum autem est augmentum; ad differentiam ephemerarum, in quibus ultra 2. horas non durat: proinde significat materiam quæ cito & æqualiter non accenditur. Sequuntur deinceps signa respicientia materiam ra-

IIII. Corporis dispositio ad putridam.

V. Pulsus inæqualis.

VI. Calor inæqualis in principio & augmento.

VII. Euacuatio in prima periodo.

VIII. Ab augmento.

Transitio.

IX Signū. rione loci in quo putrescit. Febris ergo intermittens distinguitur ab ephemera, quia incipit cum rigore, aut horrore; & vt plurimū terminatur cum sudore, & habet periodos determinatas. Continua distinguitur ab ephemera: quia vel incipit cum tepore, si fuerit proportionata; vel sine tepore, si continens. Dissimilitudo etiam continuæ & ephemerae iudicatur ex vrina, e pulsu, e terminatione & quiete symptomatum. Sequuntur signa indicantia vehementiam maiorem in putridis, quam in reliquis: vt sunt quæ indicant primum maiorem vehementiam febris; sitis, dolor capitis, nigredo linguæ, impotentia quiescendi: quæ proueniunt a summo calore, cuius causa est materia putrida. Vehementia putridæ febris ratione facultatis indicatur, e pulsu modo magno, modo forti, modo paruo, modo debili; quia materia putrida diuersimode agit in cordis humores: & hæc dicuntur ad differentiam ephemerae, in qua pulsus semper est robustus: atq; ad differentiam hecticæ, in qua dum pulsus euadit debilis, postea non amplius fit robustus. Vehementia materiae indicatur, ratione facultatis, e pulsu magno, inæquali, in quo systole est velocior: lotium in principio crudum, aut parum coctum.

XI. Signum,
a vehementia materia.

II. Traduntur signa febris continuæ, quatenus hæc ab intermittente distinguitur. Pulsus continuarum est intensior quam intermittentium.

1. Tempus excedit 24. horas: cap. 5. & 8. lib. 1. ad Glau. In principio continuæ nō apparet rigor, vel horror, qui in intermittentibus est euidentis: nam rigor fit, dum materia transmittitur ad venas remotiores. Vnde in continua exquisita non est rigor *sui ratione*, id est, quatenus est continua, huius enim materia in venis est: accidit tamen, vt, dum materia a venis magnis ad paruas & remotissimas transmittitur, portio quædam extra venas mittatur; at hoc nō fit ratione continuæ: in intermittentibus vero rigor fit propria intermittentis ratione. Non tamen semper in intermittentibus fit rigor: quia interdum materia adeo est benigna & exigua, vt debili suo motu rigorem efficere nequeat. Quod si rigor sit longus & intensus, indicat febrem cōtinuam per subingressum: si exiguus & breuis, indicat vere continuam proportionatā, cuius materia in venis remotis putrescit. Augmētī symptomata variāt in putridis: modo enim intendūtur, modo minuuntur.

Signa differentiarū ab humoribus.

III. pars huius capitis continet signa differentiarum, a 4. speciebus desumptarum. Diuiditur autem in 4. membra. Primum traduntur signa, quibus discernuntur 4. species febris, biliosa, sanguinea, pituitola, melancholica. Secundo traduntur signa, quibus conueniunt. Tertio traditur documentū causa tactus. Quarto traditur documentū causa vehementiæ. *Biliosa* igitur febris indicatur e motu; mouetur enim e tertio in tertiū; nisi sit adusta, id est,

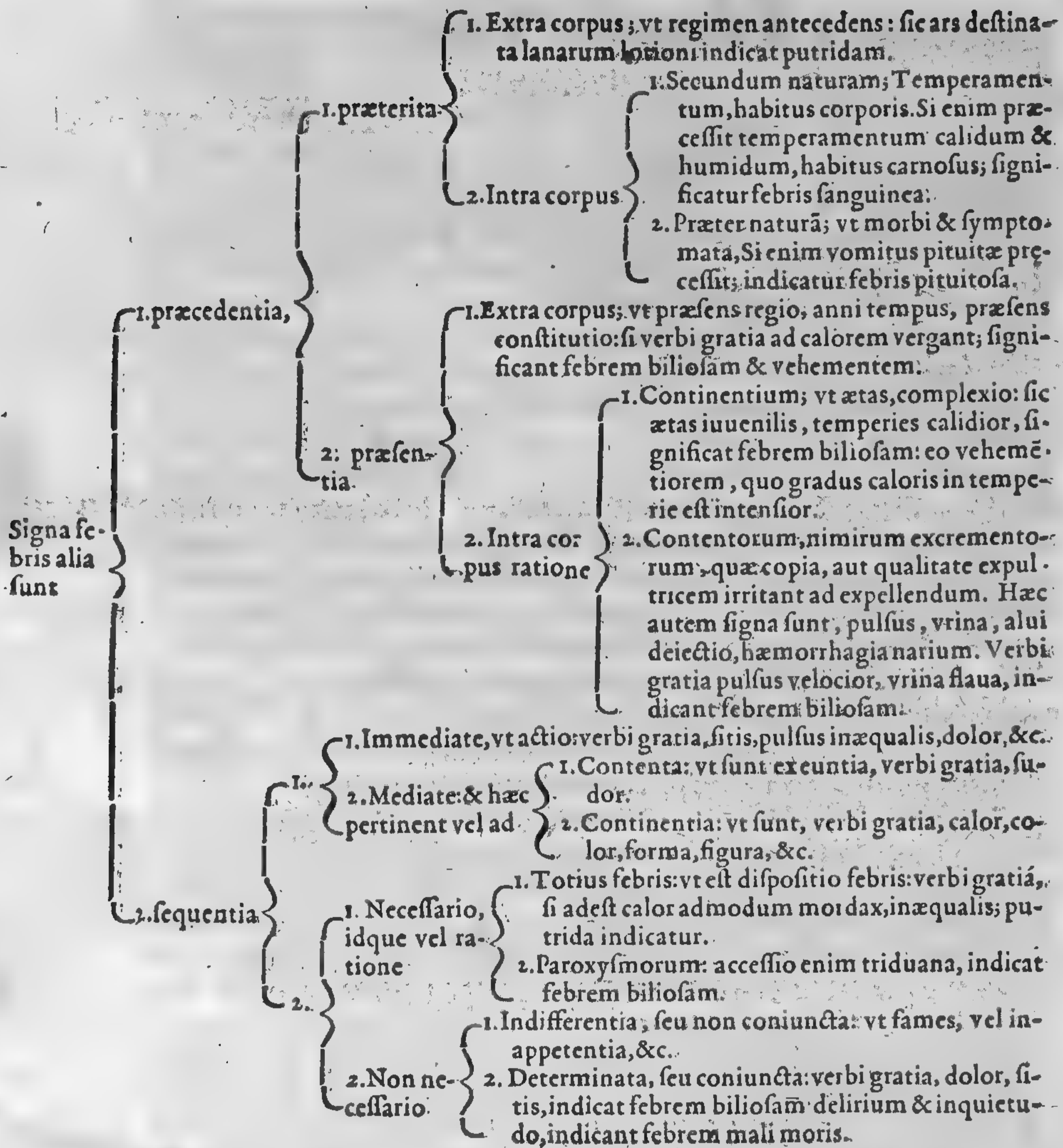
ista, id est, ardens, vel cōtinens, quæ vnica accessione absoluitur. Deinde in biliosa pura, est celiditas acuta, magna, mordicas: acuta, id est, quæ cito expanditur, propter materiam tenuem, cum exquisite pura biliosa, non habeat permistam pituitam, vel melancholiam. Tertio biliosa pura indicatur, quod sit salubris, id est, est debilis ratione facultatis. Quarto habet motum breuē: nam biliosa pura intermittens, raro pertransit septimā periodum, continua vero hebdomade finitur. *Sanguinea* indicatur, quia vere est continua, non per subingressum. Calor etiam vehemens est in sanguine, cum lenitate; non mordicans, vt in biliosa. Motus velox est: perducitur enim ad statum in quarto. *Pituitosa* pura intermittens quotidie mouetur: calor est lenis, motus tardus, ob frigidam materiam facultas non parum læditur, quia integritatis tempus est admodum exiguum. Continua pituitosa potius est debilis, quam vehemens, vt aliquo modo hecticæ sit similis: differt tamen ab ea, quod in pituitosa pulsus est mollis. Pituitosa etiam pura distinguitur a non pura, seu notha: hæc enim minorem habet paroxysmum & breuiorem, ob bilis permistionem cum pituita: quod si vero pituitæ non bilis, sed melancholia permisceatur, contra iudicandum est. *Melancholica* non est acuta, sed longa, propter frigus: virtus etiam tolerat ob longitudinem interualli.

Commune porro est quartanæ, tertianæ & continuæ & intermittenti, vt terminentur vomitu, alui solutione, per sudorem, per vrinam: siq; febris sit ardens, etiam per hæmorrhagiam narium. Conuenientia.

Tertio Auicennas proponit documentum ratione motus. Tarditas & velocitas motus referenda est ad totam febrem. Nam ratione partis fieri potest, vt febris brevis habeat principium longum, aut aliam partem longam: vt in tertiana intermittente, longius tempus est principium: in febre conclusa, id est, continente longius tempus est status: in biliosa proportionata, est declinatio, in quotidiana, est status & declinatio: similiterq; in quartana. Præceptum de tarditate & velocitate motus.

Postremo traditur præceptum causæ vehementiæ. In curatione non est committendus error: alias febris salubris euadit lethalis. Præceptum de curatione.

In IIII. capitis parte Auicennas signorum applicationem tradit: & ex signis deducit nos in cognitionem signatorum, pertinentium ad putridas febres. Ea autem hic breuiter ob oculos ponere placuit. Signorū applicatio.

CAPVT XIII.

De Rigore.

ANTEQUAM ad curationem putridarum accedat Auicennas, prius de Rigore agit. Nos ergo in hac doctrina ita procedemus, vt exponamus. 1. modum generationis rigoris. 2. definitionem rigoris. 3. discrimen rigoris & cognatorum symptomatum. 4. rigoris differentias. 5. omnia febribus applicabimus.

*De rigore
quid tra-
dendum.*

Galenus cap. 6. & 7. lib. de rigore, voluit rigorem fieri a materia frigida, a calida, præterea dum vlcus irritatur, item dum inflammatio mutatur in abscessum, præterea cum occurrit obiectum aliquod horrendum, vel secundum visum, vel secundum auditum. Videndum ergo quæ sit communis causa. Idq; vt appareat; modum generationis rigoris ita describemus. Ad rigorem generandū, necesse est vt corpori occurrat aliquod noxium, vi cuius corporis partes, destinate motui voluntario & sensui tactus, refrigerentur; vt refrigerationis iudicium in sensu fiat; & tanta etiam refrigerationis in dictis partibus sit violentia, vt frigus ipsarum calido nativo cordis communicetur; quod deinde cum impetu reconcentretur & expandatur, & hinc rursus concentretur & expandatur: hunc enim caloris cursum & recursum, sequitur partium sensitiuarum expulsio, facultate nimirum expultrice a causa noxia irritata, & a cordis calore adiuta, ea violentia, vt fiat concussio, motus prauus, & rigor totius corporis.

Causa rigoris.

Modus generationis.

Hinc rigor nil aliud est, quam vibratio totius corporis, dependens ab expultrice, irritata a frigiditate, mediante cordis calore refrigerato. Forma rigoris est *vibratio*, id est, motus deprauatus, seu numerosus & densus, propter breuitatem quietis, & celer, propter impetum. cap. 1. & 2. lib. 2. de caus. sympt. Quatenus ergo rigor dicitur vibratio, distinguitur a motu ablato & diminuto; item a motu palpitationis, qui numerosus aut densus non est. Subiectum rigoris est *totum corpus*. Et hinc rigor ab horrore distinguitur, cuius subiectum non est totum corpus, sed solum cutis. Per totum intelligimus partes externas, id est, cutim, partes carnosas, partes musculorum, cum vicinis partibus neruosis: vt viscera excludantur. Hinc Galenus cap. 5. lib. 2. de caus. sympt. ait in rigore musculos omnes vibrari, & cum his articulos, vt fiant extensiones & inflexiones præter voluntatem.

*Rigor quid.
Forma ri-
goris.*

*Subiectum
rigoris.*

Efficiens principale, est *facultas expultrix*; ad differentiam conuulsionis legitimæ, quæ non est motus expultricis. cap. 6. & in fine lib. 2. de caus. symp. Notandum autem in motu prauo concurrere interdum solam cau-

*Causa effici-
ens rigoris.*

Eccccc

*Expultrix
irritatur a
frigore vehe-
menti.*

*Frigiditatis
causa.*

1.

2.

*Instrumen-
tū, expultri-
cis, est cali-
dū nativū.*

sam morificam, vt in legitima conuulsione; interdum solam naturā, vt in sternutatione; interdū vtramq; vt in tremore. De rigore vero Gal. c. 2. l. 2. de caus. sympt. duo dicit; primum, eum instar tremoris, esse motū mistum, & naturæ & causæ morificæ: secundo subdit, in rigore motū omnem esse expultricis. Dum igitur inquit, rigorem esse motū solius naturæ: intelligit solam naturā concurrere ad vibrationē efficiendum. At dum ait, rigorem esse motum mistum; intelligit adesse expultricē, & præterea causam morificā, quæ expultricem irritat. Expultrix porro irritatur, tum a frigiditate, tum ab aliis causis: ita tamen vt in omni rigore frigiditas sit necessaria. Frigiditas hæc est, de qua Gal. c. 6. l. de inæq. intemperie loquitur: vbi ait, rigorem produci ab inæquali intemperie, id est, ab extremorum frigiditate, vt agit in cor calidum. Hanc frigiditatem vehementem esse oportet, quæ repellat, & cum violentia atq; dolore agat. Hinc enim c. 6. l. de rig. Gal. ait, si homo in aquam frigidam coniiciatur, eum non rigere, nisi diu moretur. Præterea hæc frigiditas non solum est positiua, sed potest etiam esse priuatiua: vnde c. 7. l. de rig. Gal. ait, in tertianā esse rigore, quoniam humor motū vehementi per sentientia corpora deferatur; vnde sanguis & calor in viscera refugiant, vt extrema frigida reddantur. Frigiditatis autem illius causa est Interna, vel Externa, c. 7. l. de rig. fit enim a frigore externo, & a corporis dispositione, vt in febribus. Causa interna est materia vitiosa; idq; vel propria ratione, vel ratione loci in quo colligitur. Vitium autem triplex est, Copia, Qualitas, Motus. Copia requiritur; quoniam omne agens agit in determinata quātitate: & quoq; copiosius, eo magis agit. Quoad qualitatem non debet esse materia mitis: vnde Gal. c. 5. l. 2. de cris. proponit materiam mordacem, siue sit calida, siue frigida. Id tamen verum est, materiam frigidam esse causam frigiditatis positiuæ; calidam priuatiuæ: vt testatur Gal. c. 6. l. de rigore. Quoad motum; hunc proponens Gal. c. 5. l. 2. de caus. sympt. inquit, rigorem fieri a materia commota, & agitata: & c. 6. l. de rigor. ait, non fieri rigorem, nisi materia cum impetu feratur. Externæ causæ variæ sunt, cap. 3. lib. 2. de cris. & cap. 6. lib. de rigore: nimirum aqua frigida, medicamentum calidum vlceri applicitum, ratione cuius fit dolor, vnde calor refugit ad viscera, vt in partibus extimis sit frigiditas priuatiua. Ad causas etiam externas pertinet, obiectum visus & auditus, quod tamen ita vehemens esse oportet, vt timorem efficiat, cuius ratione calor intro reuocetur, & exteriora calore priuata refrigerentur. Cæterum causa rigoris instrumentalis, est calidum innatum influens cordis: vnde rigor affectus calidi nativi cap. 6. lib. de rigor. dicitur. & cap. 7. lib. eiusd. Galenus ait, calidum innatum in rigore fieri veluti instrumentum facultatis expul-

expultricis: ait, *veluti*; nam præcipuum instrumentum cuiuslibet partis est temperamentum, & spiritus insitus; hæc tamen a calore cordis influente iuuantur.

Cum autem rigor sit affectus calidi natiui refrigerati: inuestigare oportet, quis nam sit hic caloris affectus. Galenus cap. 6. lib. de rig. ait, natiuum calorem, instar flammæ, 4. modis affici posse: primum ob materiæ defectum: secundo, dum in sole splendor contabescit: tertio, dum a lignorum copia suffocatur: quarto, dum a copiosa aqua exstinguitur. Ratio horum 4. modorum inde pender; quod calidum innatum est substantia per se & semper mobilis: vnde tria locum habent in calido innato, Substantia, Qualitas, & Motus. Ad substantiam pertinet illud vitium, quod dicitur inanitione substantiæ. Ad qualitatem, seu calorem pertinet læsio a frigido. Motus autem calidi natiui duplex est, intra & extra: cuius ratione duplex occurrit vitium; alterum, quotiescunq; extra ab immodico calore dissoluitur calidum innatum; alterum, dum intus a materia opprimitur, sicuti flamma a copiosis lignis. In rigore vero calidum innatum læditur tantum secundum qualitatem; non secundum substantiam, aut motum. Si ergo calidum cordis in rigore afficitur secundum caliditatem; igitur læditur a frigido: nil enim læditur, quam calor influens, & proinde pura qualitas. Notandum autem hunc calorem in rigore reddi vaporosum: quia calor influens illiditur in ea, quæ obstant, quæ sane vertuntur in vaporē. Dum ergo calor influens euadit vaporosus, efficacius percutitur, & efficacius percutit: vnde fit, vt rigor ab initio sit remissior, mox autem reddatur intensior.

Calor natiuus 4. modis afficitur.

In rigore calidū nat. tantum læditur secundū qualitatem.

Exposita rigoris definitione: tertio iam loco sequitur, vt rigorem a cognatis symptomatis discernamus: nimirum ab horrore, inæqualitate, & frigore. *Horror* igitur (cap. 6. lib. de rigor.) est sensus frigiditatis, cum dolore, & cum concussione cutis, reliquo non moto corpore: vnde horror est vibratio solius cutis, non totius corporis; dependens ab eadem causa, aqua & rigor. Hinc, cum in horrore extrema refrigerentur; Galenus lib. 11. meth. ait, horrorem, ob cutis constipationem, febres & augere si iam factæ sint, & nouas quoq; excitare. *Inæqualitas*, quam Auicennas fractionem vocat, est, dum quis in corpore inæqualitatem sentit, quam verbis explicare nescit: est igitur via ad horrorem, nimirum vibratio admodum remissa solius cutis. *Frigus* est sensus frigiditatis citra dolorē: Auicennas vocat frigus purum. Est autem sensus frigiditatis partium extimarum, dependens a qualitate tactili, citra solutionem unitatis refrigerante. Ab his igitur rigor facile discernitur. Conueniunt enim inæqualitas, horror, & rigor, quatenus fiunt ab excrementis mordacibus, tanquam a causa interna, vt in

Rigoris, & cognatorum symptomatum discrimin.

Collatio

putridis febribus: differunt autē & ratione excrementorū, ut agunt; & ratione partium, ut patiuntur ab excrementis. Excrementa differunt copia, morfu, & motu: partes, ut patiuntur, differunt virtute, sensu tactus, & motu. Vnde quoad excrementa, si horum vitia sint debiliora, id est, si sint pauca, parum mordacia, & debilis motus, fit inæqualitas: si validiora, horror: si adhuc validiora, rigor. Quoad partes: si minus sunt dispositæ, fit inæqualitas: si magis ad patiendum dispositæ, fit horror: si maxime, rigor. In maiori enim quanto, maior virtus: mordaciora, efficacius stimulant: motus velocior, est causa symptomatis vehementioris; hinc rigor vehementissimus a bile, quia frigidi succi nō possunt ita esse tenues, ut vehementissime moueantur. Virtus imbecilla facile patitur; contra corpus robustū, quod bene habet & secundū temperiē & secundū calidum insitū: Sensus acutus, qui est in corpore prædito nervis magnis & mollibus, facile patitur; ratione magnitudinis nervorū, spiritus animalis radii copiosiores distribuuntur; ratione mollitiei, qualitas tactilis efficacius agit: Motus quo maior, eo facilius partes rigent. Quantum ad frigus attinet, si intelligatur illud frigus, quod reliqua symptomata consequitur, fit ab eadem causa, sed remissiore: vnde primum fit frigus, mox horror, tandem rigor. Si accipiatur frigus purum, hoc est frigus positivum; fit hoc a materia frigida, quæ citra unitatis solutionem refrigerat.

Inæqualitas.

Horror.

Rigor.

Frigus.

Restat postremo, ut quæ iam dicta sunt febribus applicentur. Inæqualitas igitur, si cæteri affectus non subsequantur, reperitur in continuis proportionatis: si vero reliqui succedant, tum reperitur in illis febribus, in quibus reliqui existunt affectus similes. Horror, cap. 8. lib. 2. de diff. febr. reperitur in quotidiana, nisi materia ad summum attenuetur: item in tertiana notha. Rigor, cap. 6. lib. de rig. reperitur in quotidiana, tertiana, quartana, intermittentibus; sed in principio accessionis: in febre ardenti reperitur in fine, aphor. 58. sect. 4. Discrimen tamen a Galeno statuitur, cap. 7. lib. de rig. quia rigor in quotidiana est longus, non magnus, nisi corpus vehementer agitetur: in tertiana est cum sensu punctionis; in quartana cum sensu frigiditatis, ac si quis per loca admodū frigida iter faciat. Frigus privativum reperitur in febribus putridis mali moris: positivum, in quotidiana intermittente e dulci pituita, cap. 4. lib. 2. de cris. & cap. 8. lib. 2. de feb. diff. reperitur etiam in quotidiana continua, cap. 8. lib. 2. de feb. ubi Galenus vult, in hemitritæo esse frigus, ratione quotidianæ cōtinuæ, quia materia pituitosa exigua extra venas propellitur, cum præsertim in hemitritæo bilis possit pituitæ esse vehiculum. Reperitur etiam frigus in primis quartanarum accessionibus.

CAPVT

CAPVT XV.

De curatione putridarum in genere: & primum de Præfidiis.

AVICENNAS ad curationem accedens, materias adiuuantium proponit: respicitque ad materiam morbificam in hoc septimo capite: ad virtutem in octauo & nono: ad febris vehementiam in decimo: ad symptomata, in pluribus sequentibus capitibus. Nos autem in explicatione huius capitis tractabimus, I. de Indicationibus. II. de materia cheirurgica & medicinali. III. de materia diætetica. *Transitio.*

De indicationibus in putridis.

In putridis triplex est indicatio: Vitalis, Curatoria, & Præseruatoria. Indicans vitale dirigatur ad custodiam animæ, vt operetur; operatur autem per organa, quæ sunt partes viuentes; itemque spiritus insiti & influentes: vnde ab his indicatio vitalis sumitur, non autem ab humidioribus, vel a sanguine; hic enim animæ organum non est, sed opus sanguificæ facultatis. Sanguis tamen vitiosus, quatenus rationem subit causæ morbificæ, est indicans. Prout autem virtutis custodia multiplex est, pro eo etiam indicata vitalia variant. Alia enim sunt generica, nimirum quantitas & qualitas: alia specifica, certa mensura, & apta qualitas: alia determinata, cibus, potus, spiritus: c. 5. l. 1. r. meth. materia vero est panis, &c. & proxima sanguis, roridaque humiditas. Indicans curatorium, est causa continens ex usu, & quidem causa vel læsæ facultatis, vel læsæ functionis: vt in morbo læditur, actio ob læsionem facultatis; facultas læditur ob intemperiem: quia tamen læsio facultatis est causa continens non ex usu; ab ea non sumitur indicatio, sed a causa quæ læsionem efficit, si modo hæc alicuius sit momenti: in phlegmone enim magnitudo est læsio facultatis, sed nihil vtile potest indicare; vnde in phlegmone indicatio curatiua sumitur a sanguine influxo, & a morbo calido, hæc enim phlegmonis ideam, a qua indicatio capitur, constituunt. Sic putridæ febris idea constituitur a morbo calido, & a caliditate in humoribus cordis, quæ est causa continens ex usu: ab his ergo sumitur indicatio curatoria. Indicans præseruatorium, præcipue sunt humores: potest esse dyscrassa, quæ humores generat: item lumbrici, calculi. In putridis igitur ab humoribus sumitur indicatio prophylactica: non quidem a vitiis humorum, in substantia, quantitate, qualitate, &

*Indicans vitale.**Indicans curatorium.**Indicans præseruatorium.*

motu locali. Si enim (:quoad substantiam:) humor prorsus corrumpitur, indicatur totalis euacuatio: vt si sanguis mutatur in bilem excrementitiam, vel putrescit. Quantitas deficiens, vel excedens, indicat additionem, vel imminutionem. Qualitas prima vel secunda mutata, indicat contraria. E motu, si non fit, oritur indicatio mouendi: si motus male fit; & quidem si imminutus est, oritur indicatio adiuuandi: si deprauatus, retrahendi, vel coercendi. Et hæ sunt indicationes genericæ & specificæ: determinatæ autem indicantur a specie materiæ, & a definito gradu vitii materiæ: vt si sanguis abundat ad libram vnam, indicatur minuens sanguinem, & quidem ad libram unam. Et sic indicatio præseruatoria capitur a materia. Sumitur deinde etiam a symptomatibus, prout hæc rationē habent causæ.

*Indicationes
in putridis,
unde orian-
tur.*

His ita positis, in febribus putridis indicatio sumitur a viribus, febre, & causa. c. 8. & 10. l. 1. meth. Virtus roborantia indicat: vt superet putredinē, & succos concoquat. A febre oritur indicatio & curatoria, & præseruatoria. Curatoria; vt portio febris facta curetur: præseruatoria; vt portio, quæ est in generatione, prohibeatur. Curatio fit per refrigerantia; & per eradicantia materiā omnino putrefactā. Præseruatio respicit patiens, vel agens. Patiens, est humor qui incipit putrescere: idque interdum fit, quia humidus est, vnde oritur indicatio siccandi; semper vero dum humor putrescit, calidior euadit, vnde oritur indicatio refrigerandi. Quoad agens, hoc vel est principale & immediatum, vel sine quo nō & mediatum. Principale, est calor extraneus, intensior calore naturali humoris putrescentis: hinc indicatio oritur refrigerandi. Agens sine quo non, est quod impedit transpirationem caloris: & hoc est vel densitas, vnde indicatio rarefaciendi; vel constrictio, vnde indicatio fundendi; vel obstructio, quæ vel facta est, vel est in fieri: si facta est, ipsa obstructio nil indicat quod sit ex vfu; materia autem actu obstruens, vtile indicat; quæ si copia peccat, minuenda; si crassitie, attenuanda; si visciditate, detergenda: si autem obstructio sit in fieri, indicans in corpore quidē existit, sed extra locum obstructum, in quem tamen potest confluere: vnde huius causa opus est affluxum obstruentium succorum compescere: hinc cū succus fluens sit multiplex, indicatio etiam multiplex oritur: verbi gratia, si sit sanguis, euacuandus; si vero sit succus a sanguine diuersus, & quidem supra iecur subsistat, indicat purgans: & si succus, non sit præparatus, indicat præparans: si infra iecur subsistat succus, lenienda est alui. Hinc igitur scopi in putrida febre sunt, *alui lenitio, sanguinis euacuatio, succi nō sanguinei preparatio, purgatio, materia obstruentis minutio, attenuatio, deterfusio, caloris putridi refrigeratio, materia putrescentis refrigeratio, & exsiccatio, materia putrefa-*

*Conclusio
indicatio-
num.*

Et erat

Et eradicatione, febris facta refrigeratio, virtutis corroboratio. Et hæc de indicantibus.

De prognosticis in doctrina speciali tradendum.

CAPVT XVI.

De materia cheirurgica: & primum de Phlebotomia.

PRACTICI tria considerare solent: indicans, indicatum, & materiam *Præfagium.*
 indicati. Sic sanguis est indicans; euacuatio sanguinis, est indicatum:
 venæsectio, est materia indicati. *Venæsectio igitur est materia remedii* *Venæsectio*
indicati a vitio vehemente, per se, sensibiliter & confertim sanguinem vacuans, & *quid.*
ex accidente refrigerans. Venæsectio indicatur a vitio vehemente sanguineo: breui enim tempore vacuat, quod in affectibus vehementibus est necessarium. cap. 6. lib. de venæsect. contra Erasistr. c. 10. l. de curat. per venæsect. Facultates venæsectionis duæ sunt: vacuare, & refrigerare. Vacuat enim sanguinem, per se; ad differentiam victus tenuis, qui per accidens vacuat: sensibiliter; ad differentiam frictionis: confertim; ad differentiam & propositarum materierum, & maxime ad differentiam cucurbitularum, & hirudinum. Dum igitur confertim vacuat venæsectio, simul impetum & cursum largitur humoribus in venis existentibus. Deinde etiam alterat phlebotomia, dum per accidens corpus refrigerat, detractio sanguine: com. aph. 2 3. sect. 1.

Deinceps explicandum, quid requirat venæsectio, vt materia remedii: *Venæsectio-*
 & quid requirat, quatenus vehementer agit: id est, quidnam venæsectio- *nem indi-*
 nem indicet, & quid eandem vel permittat, vel prohibeat. Sicut igitur o- *cantia.*
 mnis materia remedii supponit aliquod indicans: ita etiam *venæsectio in-*
dicatur a vitio vehemente, quod vel ad sanguinem pertinet, vel ad morbum ca-
lidum. Sanguis, vt morbificus est, indicat remedium; remouens vitiū sangui-
 nis: & hoc est remedium genericum. Vitium autem sanguinis pertinet vel *Vitium san-*
 ad substantiam, vel ad quantitatem, vel qualitatem, vel vbi: & de his qua- *guinis in sub-*
 tuor vitiis, prædicatur vitium genericū; e quatuor autem vitiis specialibus *stantia, quæ-*
 nullum de altero prædicatur. Indicans ergo genericum est vehemens vi- *sitate, &*
 tium sanguinis; non autem plenitudo, vt alogi quidam tradunt. Licet autem *motu, indi-*
 vitium sanguinis quadruplex esse possit; excluditur tamen qualitas, in ve- *cat venæse-*
 næsectione: si enim sanguis simpliciter est calidus, indicat refrigerās, cuius *ctionem.*
 materia potius est medicamentum simpliciter refrigerās, quā venæsectio
 quæ vacuando refrigerat. Tria autē reliqua vitia indicant venæsectionem.

Nam ratione substantię, si sanguis propriam qualitatem non seruet, vt alere amplius nequeat, putrescit: vnde educendus est (*:NB. qualitas hic sumitur, ceu signum sanguinis corrupti:*) c. 11 l. 9. meth. Secundo, sanguis euadit inutilis in plethora, quoad vasa, & quoad vires: indicat igitur remedium minuens; cuius materia venæsectio. Tertio, sanguinis imperus, indicat remedium retrahens & reuulsorium: cuius materia est venæsectio. c. 11 l. de venæsect. Quarto, si morbus aliquis sit vehementer calidus, eique non sit annexum aliquod sanguinis vitium, e tribus iam propositis; tutius est refrigerare medicamentis: at si est annexum vitium sanguinis; locum habet venæsectio, quę tunc materia est remedii præseruatorii & curatorii simul, ratione sanguinis; atque curatorii, ratione morbi calidi. Dum igitur Galenus inter scopos venæsectionis proponit morbi magnitudinem; non de indicante loquitur, sed de signo, quod vitium sanguinis vehemens detegit: sicut enim in sanis, validę tensiones vel grauitatis sensus, significant vitium sanguinis vehemens; nimirum plethoram ad vasa, vel ad vires: ita in ægris morbus vehemens, significat vitium vehemens sanguinis, & sic non est indicans, sed signum. Hactenus quid requirat venæsectio vt materia indicati.

Morbus vehementer calidus, cum vitio sanguinis, indicat venæsectionem.

Morbi magnitudo, non indicat venæsectionem.

Phlebotomiam per-mittentia; nimirū, Vires.

Porro venæsectio, quatenus vehementer agit; conuertim euacuat, spiritusque exhaurit: vnde *necessario virtus robusta requiritur, quę venæsectionem permittat: oportet autem vires & iam esse presentes, & tales etiam quę post venam apertam possint sufficere.* Vires de quibus hic loquimur, pertinent ad quantitatem & qualitatem partium viuentium & spirituum, maxime tamē ad partes spermaticas & principales (*:hinc Gal. præcipue ad cor respicit pullum explorās c. 6. & 13. l. de venæsect.*) Vnde, si imbecillitas sit secundum partes seminales, vt in pueris (*: in quibus substantia partium seminalium, & substantia calidi innati facile dissoluitur:*) etiam si virtus secundum carnem & spiritus, sit robusta; prohibetur tamen venæsectio. At si robur assit secundum partes seminales, vena est secanda: nam imbecillitas secundum partes carnosas nō prohibet venæsectionem, vnde mulieri emaciatae aperta est vena, aph. 29. sect. 3. l. 6. epid. Spirituum etiam imbecillitas, si fiat ob nimiam concentrationem non prohibet phlebotomiam: vnde Galenus text. 23. 82. & 111. l. 4. de ratione vict. in syncope, e cōcentratione, venam secat. Si autem imbecillitas sit in spiritibus, quia nimium dissoluuntur; hæc venæsectionem prohibet: vnde Galenus c. 13. l. 5. meth. in muliere affecta sputo sanguinis propter ieiunium, non secat venam: nam in dissolutione, spiritus & secundum motum, & secundum quantitatem patiuntur; in concentratione vero tantum secundum motum.

Ad vir-

Ad virtutem autem omnia reliqua prohibentia referri possunt, vt ætas, ambiens, &c. *Ætas* enim florida solum admittit phlebotomiam, id est, quæ media est inter pueritiam & senectutem, seu annum decimū quartum & septuagesimum: in hac enim ætate virtus bene se habet, secundum omnes species substantiæ, id est, & secundum partes viuētes, & secundū spiritus, secundum copiam & qualitatem: hæc ergo virtus robusta est ante & post venæsectionem. Puerilis ætas prohibet venæsectionē: licet enim ante venæsectionem virtus sit robusta, secundum omnes substantias, ratione quantitatis & qualitatis; tamen post phlebotomiam succumbit & dissoluitur calidum innatū promptissime, propter humiditatem & molliem, ac propter temperamenti caliditatem: t. 19. l. 4. de ratione vict. Ætas senilis prohibet venæsectionem: quia in hac etiā ante venæsectionem virtus est debilis: paruum enim viuentium & spirituum quātitas est exigua, & qualitas est immoderata frigiditas: vnde & per venæsectionem, quæ & vacuat & refrigerat, virtus necessario concidit. Succorum crudorum copia, & ipsa quoque virtutis debilis est signum: indeque venæsectionē impedit. c. 13. l. de venæsect. Per succum vero crudum non intelligimus biliosum, melancholicum, pituitosum, aquosum (:qualis in hydrope:) nam hīs existentibus possunt dari vehementia purgantia, quæ postulant virtutem robustam: sed intelligimus (:c. vlt. l. de plen.) succum crassiores pituitoso, albicante (: vnde etiam corpus albicans:) & minus flatulentum, qualis in vrinis subsidet; & hic generatur in voracitate, crapula, otio, vel etiam cum cibis bonus non tandiu detinetur in ventriculo, vt in bonum chylum verti queat, sicut vi balnei contingit. Distingatur autem succus crudus a pituitoso: nam hic necessario generatur, e chyli portione analogā, potestq; mutari in pituitam excrementitiā atque alimentalem, hæc vero in sanguinem pituitosum, qui partes frigidas & exsanguies nutrit: & sic, pituita dominante, virtus potest esse robusta. Succus crudus non necessario generatur; & generatur e cibi portione non solum pituitosa, sed ex ea quæ in bonum sanguinem mutari deberet: vnde ex eius abundantia, sanguinis defectus arguitur; quo deficiente, virtus, alimento priuata, succumbit, corpusque refrigeratur: & hinc in copia succorum crudorum virtus patitur secundum quantitatem, & qualitatem. Tandem *aër circumfusus, regio, & anni tempus*, ad virtutem, cū signa, referri possunt: si enim aër admodum calidus aut frigidus est, prohibet venæsectionem, cap. 14. libro 1. ad Glauc. cap. 20. lib. de venæsect. In calido ergo aëre, significatur virtus imbecillis in futurum; quæ scilicet vacuationem & sectionis venæ, & aëris calidioris perferre nequeat: in frigidiorē autem aëre, virtus non potest

Omnia reliqua prohibentia ad virtutem referuntur, cū signa.

1. *Ætas.* 14. 17

2. *Crudorum succorum copia.*

3. *Aër ambiens.*

FFFFF

ferre phlebotomiam; quia non fert refrigerationem & venæsectionis, & aëris.

Conclusio.

Haëtenus igitur patet, venæsectionem esse materiam remedii, indicati a sanguinis virio secundum substantiam, quantitatem, & motum, atque a vehementi caliditate; permittique a virtute robusta.

Recta administratio phlebotomia.

Vena in omnibus putridis secanda: quia sanguis peccat in omni putrida.

Sequitur de recta administratione venæsectionis, id est, quantum, quomodo, quando, & ubi venæsecanda: quæ indicantur ab essentia respectiua, nimirum ab actione, passione, præsentia, & subsistentia; prout hæc essentiam indicantis subsequuntur. Explicandus autem hic est locus Galeni c. 15. l. 1. 1. meth. cur saluberrimum esse dicat, in omnibus putridis aperire venam, nisi ætas & vires prohibeant: Ratio autem est, quia primum corpus refrigeratur: deinde vacuatur sanguis, qui in omni putrida rationem habet materię morbigicę: hac tamen distinctione, vt habeat rationem causę principalis in febribus sanguineis; causę sine qua non, in febribus non sanguineis; nam in tertiana, verbi gratia, quia bilis non potest vacuari citra corporis calefactionem, oportet sanguinem vacuare, ne incalescat & corrumpatur; vel habet rationem causę adiuuantis, quatenus in periodo febrium, ad focus, & partem imbecillam confluit, c. ult. l. 2. de diff. feb.

Quantitas duplex.

1.

2.

Quantitas vel respicit Quid agendum, vel vsum. Primo modo sumitur cap. 9. lib. de venæsectio. vbi dicitur, vacuationis quantitatem indicari a morbo vehemēti, virtute, ætate, &c. per quantitatem hic intelligitur copia sanguinis, quæ est lbj. vel lbij. &c. vt libra sanguinis indicet quid agendum, id est remedium vacuans libram sanguinis. Secundo modo sumitur cap. 12. & 21. lib. de venæsect. quando scilicet quæritur, num libra sanguinis vacuanda sit vna vice, an pluribus.

Quantum agendum.

Quantum igitur agendum, indicatur a maiori vel minori actiuitate indicantis: & permittitur a virtute magis vel minus robusta. Hinc in continuis, sanguis paucioribus vicibus est detrahendus: in his enim sanguis peccat in maiori quantitate, & eius maior est actiuitas. Vnde cap. 16. l. de venæsect. & aph. 23. sect. 1. & cap. 4. lib. 9. meth. in febribus vehementissimis sanguis vacuatur vnica vice, ad leipothimiam vsque. Sed necesse est, vt virtus valida hoc permittat. Secus enim tutius est quantitatem partiri: c. 7. l. de venæsect. contra Erasistrat. & hoc potissimum in reliquis putridis seruandum, vnde Galenus cap. 14. l. 1. 1. meth. in putridis non vacuat sanguinem ea quantitate qua est auctus, ne intempestiue nutrire cogamur. Et hinc in putridis magis ad virtutem est respiciendum, quam in cæteris morbis: præsertim quia venæsectio, nec obstructionē a materia crassa, viscida, copiosa, perfecte tollit, nec putredinē aufert: cum ergo relinquatur portio

portio materiæ putrescentis, opus est virtute, quæ & concoquendo, & vacuando materiam vincat.

Modus agendi, indicatur a vehementia resistentiæ, & consistit in foramine ampliore, aut arctiore: per amplius egreditur sanguis crassior, & vitalis spiritus copiosior. Permittitur autem a viribus. In febre igitur melancholica, ratione materiæ foramen amplum indicatur. *Quomodo agendum.*

Quando agendum, id est, dies & hora venæsectionis, indicatur a præsentia indicantis vehementioris; siue hoc sit res præter naturā, id est, causa, morbus, symptoma; siue virtus: vrgens enim est vehementius, magisque potest, sicut etiam causa potior affectu est. Diem igitur quod attinet, perpendere oportet vitiū sanguinis, vehementiā succi crudi, vehementiam materiæ accessionum, & vehementiam symptomatum (*hic omittitur vis febris & virtutis: febris enim a venæsectione per accidens tollitur: virtus vero si robusta sit, permittit; si debilis, prohibet: dū ergo prohibetur venæsectio, quid opus est de vusu verba facere?*) In putridis igitur quāprimū vena est secanda, nisi aliquod e iam propositis prohibeat. Quo autē sanguis est vehementior, eo citius secanda est vena: vnde aph. 3. sect. 1. ob imminens periculū, statim Hippoc. venā aperit. Et Gal. c. 4. l. 2. meth. in syncho putrida statim venā tundit; ad differentiam synochi sine putredine. Ratio est, c. 2. l. 10. meth. quia vires in dies fiunt debiliores. At vero præsentia succorum crudorū, & materiæ accessionum, ac vehementiū symptomatū, conferenda est cum sanguinis vehementia. Succus enim crudus ut plurimum magis vrget, quā sanguis: interdū tamen & sanguis magis potest. Si etenim crudus succus, id est, cibus nō concoctus, qui residet in primis viis, infra hepar (:ad differentiam crudi succi ultra hepar:) sit copiosus, & sanguis non sit insignis vehementiæ; tum succus crudus magis potest: nā c. 5. l. 4. de tuen. san. phlebotomia materiam per iecur in totū corpus distribuit, quæ noxa maior est, quā utilitas e detracto sanguine. Hinc c. 14. l. 11. meth. ait mittendū sanguinē, si vētris absit cruditas. Et c. 5. l. 9. meth. itēq; c. 20. l. de venæsect. ait, si præcedat cibi cruditas, differendā esse venæsectionē, dum cibus concoquatur. Quod si tñ sanguis vehementer vrgeat, etiā ante coctionē secanda vena. Materia accessionis magis vrget quam sanguis: vena enim secanda die mitiori, non circa exacerbationem: in die accessionis materia morbifica magis potest ad prohibendum, quam sanguis ad indicandum; cum natura vim & materiæ, & venæsectionis perferre nequeat. Symptomatis vehementibus occurrendum ante venæsectionem, nisi per ipsam venæsectionem remoueri queant: vnde Auiennas ait, si vacuare vis, prius dolorem sedā, nisi hic per venæsectionem cedat. Hinc etiam Galenus cap. 14. l. 1. ad Glauc. primum

*Nam vena-
sectio eodem
die, an diuer-
sis repetenda.*

*Qua hora
vena inci-
denda.*

*Quana vena
tunden-
da. c. 16. l. de
venasect.*

occurrit ori ventriculi, ante venæsectionem. Constitutum igitur sit, in putridis prima die venam esse secandam: nisi aliquid cogat differe; quod nil est aliud, quam succus crudus, materia accessionis, & symptoma vrgens, non cedens venæsectioni. Quod si vero necessarium sit venæsectionem bis terue iterare: id in euacuatione eodem die faciendum; in reuulsione diuersis: in euacuatione enim respicimus ad vitium in quanto; in reuulsione ad vitium in motu: magis autem potest vitiū in quāto. Hinc in angina, omnibusque affectibus inflammatoriis, item in febribus putridis sanguineis, eodem die venæsectio iteranda; in non sanguineis febribus diuersis diebus, prout videlicet regeneratur sanguis peccans substantia, vel quantitate. Postremo, quoad horam: dum insignis est vehementia sanguinis; vena qualibet hora secanda. Vnde Galenus c. 12. & 21. de venæsectione. in febre acutissima qualibet hora secuit. Quod si obftet, cibus, vel chyli excrementum crassum, vel symptomatis vehementia; tunc cibus prius est concoquendus: feces primum vacuandæ sunt clysmo: symptomatum denique vehementia fugienda: vnde in intermittentibus, hora venæsectionis procul ab accessione erit; in continuis proportionatis, hora erit remissionis; in continentibus, hora mitior.

Vbi. Secanda autem est basilica dextra in putridis, nisi sit febris melancholica, in qua basilica sinistra aperienda. c. 11. l. 1. ad Glauc. licet enim sanguis in toto affligat, ita vt per quamlibet venam euacuari posse videatur, quædam tamen partes præcipuum locum obtinent: nam in febribus sanguineis, sanguis fomentum habet a iecore; in pituitosa & biliosa febre, sanguis pendet a iecore. Hæ ergo venæ in putridis secandæ sunt, nisi aliquid impediat, nimirum vel virtus vel pars affecta. Virtus quippe in febre diuturna, si non sit valde robusta; tutius est, secare venas remotas & exiles; vt saluatellam, quæ est inter annularem, & minimū digitum: vel eam quæ inter pollicem & indicem est. Nec huius venæsectio prorsus a Galeno improbatur: c. 14. l. de venæsectione. ibi enim respicit ad largam euacuationem, quæ per saluatellam fieri nequit. Quoad partem affectam; si, verbi gratia, febris putrida foueatur a sanguine menstruo retento; tunc vena pedis secanda, non brachii: Item, si caput sit affectum; humeraria externa aperienda, imo vena frontis. Et sic de reliquis.

De Cucurbitulis, cum scarificatione.

*Cucurbitu-
la, quid.*

Cucurbitula scarificata est materia, per se sensibilibiter, sed paulatim vacuans sanguinem, & ex accidente refrigerans. Et si vero paulatim vacuet; potest tamen

tamen totum corpus vacuare: vnde Galenus cap. 4. lib. 4. de tuen. san. dicit, eam cum venæ sectione idem valere: quod etiam affirmat cap. 10. eius. lib. cap. 11. lib. de venæ sectio. & cap. 5. lib. 13. meth. differt igitur tantum a venæ sectione, quod non confertim, sed paulatim euacuet. Hinc venæ sectioni scarificatio proxima esse dicitur, com. aphor. 17. sectio. 2. & Auicennas vocat vicariam phlebotomiæ. Porro cucurbitula scarificata, vacuat vel Totum, si sit numerosa, mediocriter profunda, siq; sæpius applicetur: vel Partem, si contra. Vt autem etiam crassus effluat sanguis, secundum Auicennæ præceptum, cap. de ventosis, oportet balneare, & vnam horam morari. Quamobrem in praxi hoc obseruandum, vt sponsia madefacta in aqua dulci tepida locus foueatur, quo sanguis attenuetur & fundatur. Addit Auicennas scarificationem venæ sectioni anteponendam esse: & magis conferre ad mundificandam cutim: scarificatio enim primum e venis capillaribus vacuat, quæ deinde a proximis trahunt, vt ab intimis etiam fiat euacuatio: at venæ sectio nisi repetatur, cutem non mundat; vt tradit Galenus cap. penult. lib. 4. de tuen. san. Hæc de facultatibus cucurbitulæ.

Facultates
cucurbitula.

Cucurbitula scarificata, quatenus vicaria est venæ sectionis, *indicatur a vitio vehementi sanguinis*. Licet enim hoc vitium primum indicet vehemens remedium, & confertim vacuans: quia tamen virtus minus robusta existens, non tolerat; quærenda est materia minori vehementia agens, & longiori tempore vacuans (: ita si propter vires, non licet uti medicamentis, verbi gratia, frigidis in eo gradu, quem indicat ventriculus calidus; tunc moderatis refrigerandus ventriculus, sed longiori tempore; cap. 8. lib. 7. meth.) Quatenus autem cucurbitula propria ratione vsurpatur, *indicatur a sanguinis vitio non ita vehementi*.

Quid indi-
cet cucurbi-
tulam.

De usu, seu recta administratione cucurbitularum. Quoad quantum agendum: Si sanguis est actiuitatis vehementis, vtpote dum scarificatio est vicaria phlebotomiæ, licet sanguinem peccantem vna vice educere: si contra, pluribus. *Modus* respicit resistantiam, quæ pendet e copia & crassitie. *Ratione* crassitie, partes aqua tepida fouendæ; *ratione* copię, administrandæ sunt cucurbitulæ magnæ, numerosæ, sæpius repetitæ; punctiones etiam erunt numerosæ, & mediocriter profundæ. Sic enim sanguis copiosus & crassus vacuatur. *Quando*, indicatur dum præsens est indicans, nilq; prohibet. Primum ergo secanda est vena, si vires permittunt: deinde, in putridis febribus, perseverante sanguinis vitio, dum vires non permittunt, vel sanguinis peccatum minuitur, scarificatione vtendum. *Quoad ubi*: in febribus putridis cucurbitulæ scarificatæ non sunt applicandæ dorso: ratio, nam febris producitur a calore igneo cordis; huius au-

Vsus.
Quantum.

Quomodo.

Quando.

Vbi.

Cap. 1. fen
4. lib. 1.
Error quo-
rundam.

tem domicilium est thorax; quem, vt partem affectam, inter initia turba-
re non licet. Hinc Galenus cap. 19. lib. de venæ sectio. iubet partem affe-
ctam ante totius vacuationem non esse vacuandam: ideoq; capite affecto,
per crura molienda est euacuatio. Pari consil. cap. 17. lib. 11. meth. in in-
flammatione thoracis & pulmonis, cum non expediat reprimere materiã
morbificam, sed foras trahere; non concedit Galenus vt cucurbitulæ tho-
raci applicentur, ante totius vacuationem; quia scilicet materiam e toto ad
pulmonem trahunt, siue cùm, siue sine scarificatione adhibeantur. Cucur-
bitulæ igitur in putridis, cum Oribasio, applicandæ sunt partibus ignobi-
lioribus. Vnde Auicennas cap. de ventosis, ait, si cruribus applicentur cu-
curbitulæ scarificatæ, eas vicarias esse venæ sectionis: at quoniam crurum
imbecillitas, interdum non admittit scarificationem, addit Auicennas, ap-
plicatas natibus, & caput, & totum corpus vacuare. Præterea vero Aui-
cennas ait, ventosas supra alchael, id est, inter duas spatulas positas, vicem
gerere sectionis basilicæ: cum igitur in putridis basilica sit aperienda, qui-
dam hac ducti auctoritate, male dorso applicant cucurbitulas. Sciendum
ergo locum hunc Auicennæ verum esse in morbis sanguineis pectoris;
in quibus cucurbitula sanguinem vacuat deriuando, vt in pleuritide: non
autem valere in morbis, in quibus per basilicam totum corpus vacuatur.
Hinc in febribus, cum non vrgeat sanguis in thorace; tutius est applicare
cucurbitulas partibus remotis, nimirum cruribus, secundum Aetium cap.
de scarificatione: cui sententiæ accedens Galen. com. aphor. 17. sect. 2. sta-
tuit tibiarum scarificationem proximam esse venæ sectioni: & cap. 4. ac 10.
lib. 4. de tuen. san. iubet vel venam incidere, vel malleolos scarificare, non
dorsum. Hæc de cucurbitula, vt est vicaria venæ sectionis.

Vsus cucur-
bitula per se
& primario
requisita.

Quo vero ad *cucurbitulam scarificatam*, quæ accipitur propria ratione, nõ
vt vicaria; hæc probatur dum sanguinis vitium non est vehemens: & respi-
cit euacuationem vel totius, vel certæ partis. Si primo modo; oportet sca-
rificare partes infernas. Si secundo modo, id est, si scarificatio administre-
tur pro euacuatione partis; toto prius vacuato, cucurbitula variis partibus
applicari potest, prout variant partes affectæ: verbi gratia si exanthemata
sint in dorso, dorsum scarificandum. At notandum, in muliere prægnante;
cucurbitulas, gratia euacuationis totius, nec partibus infernis, nec dorso,
sed brachiis applicandas esse. Et hæc de cucurbitulis.

De Hirudinibus.

Hirudines
quid; earũq;
facultas.

Hirudines sunt materia, qua pungendo aperiunt ora venarum; unde per se
sensibiliter, sed paulatim sanguinem vacuant, instar cucurbitula scarificatæ.

Diffe-

Differunt a venæ sectione; quod totum vacuant, sed longiori tempore; sicut etiam apertio hæmorrhoidum: cap. 4. lib. 4. de tuen. san. Differunt a cucurbitulis; quod vacuant minori molestia. Interdum ergo cucurbitulis, interdum potius hirudinibus vtendum, causa alicuius priuati, pertinentis ad ægrum: verbi gratia. Si vires non admittunt phlebotomiam, nec homo assuetus sit sanguinem per hæmorrhoides vacuare, vel si circa hæmorrhoides sint vlcera; expedit potius crura scarificare. Contra, si suppressa sit hæmorrhoidum vacuatio, cruraq; male affecta; hirudinibus potius vtendum. Vacuatur autem per hirudines is potissimum sanguis, qui in illis existit venis, quibus hirudines applicantur: inde consequitur vacuatio sanguinis, contenti in reliquis venis, siue is sit tenuis, siue crassus. Quidam tamen crassum sanguinem egredi negant, cum hirudo exiguum faciat foramen. His respondeo, foramen illud a sanguinis impetu dilatarı posse: aut, si non ampliatur, attamen, si locus spongia foueatur, vt Oribasius iubet cap. 16. lib. 7. med. collect. crassum sanguinem attenuari, & per foramen exiguum egredi, dico: quod frequentissime experientia comprobauı.

Quinam sanguis per hirudines vacuetur.

Quoad *usum*; hic idem est cum cucurbitulis: sufficit quædam proponere circa *ubi agendum*. In putridis ergo febribus; si hirudines applicantur gratia totius; tunc applicabuntur hæmorrhoidibus, cruribus, brachiis, & quidem brachiis potissimum in muliere prægnante, magis enim in his probantur hirudines, quam cucurbitula scarificata, & sæpe experimur, citra abortum sanguinem fuisse euacuatum. Ratione partis si applicantur; vt variæ sunt partes repletæ, ita variis partibus applicandæ; verbi gratia causa capitis, applicabuntur post aures, item temporibus, naribus, quandoq; etiam linguæ.

Vsus. Vbi agendum.

Cæterum hæmorrhoides variis materiebus aperiri possunt: vt frictione cum foliis ficus, cum pannis asperis, item scarificatione crurum, & sectione venarum crurum: cap. vlt. lib. de hirudin. Galeni. item cap. 10. & 19. lib. de venæ sectione. Ratio est; dum enim hæmorrhoidum fluxus supprimitur, sanguis, qui deorsum fluere deberet, sursum mouetur: quod si igitur hirudinibus, sectioneq; & scarificatione crurum deorsum moueatur; facile impetum recuperare potest. Verum differentia est inter hæc aperiencia: nam hirudo est materia remedii specifici & determinati; trahit enim sanguinem deorsum, & determinate ad hæmorrhoidas: venæ sectio autem & crurum scarificatio, sunt materia remedii solum specifici, non determinati; trahuntur enim tantum deorsum. Vnde, si maior necessitas est aperiendi hæmorrhoidas, vtendum materia remedii & specifici & determinati.

Hæmorrhoidum apertio.

*Per hamor-
rhoides va-
cuatur san-
guis & me-
lancholicus,
& biliosus.*

Quæritur autem num per hæmorrhoidas saltem vacuetur sanguis melancholicus & crassus, an vero etiam biliosus & tenuis? Respondeo, vtrumq; vacuari. Primum, probo de melancholico: nam Hippocrates aph. ult. sect. 6. lib. 6. epid. dicit hæmorrhoidas sanguifluas, prohibere incipientem atram bilem, & sanare durum lienem: & aphor. 11. sect. 6. ait, hæmorrhoidas superuenientes melancholicis, esse bonum, quia euacuetur sanguis crassus: quod etiam Galenus asserit com. aphor. 21. sect. 6. Secundo, biliosum etiam sanguinem apertis hæmorrhoidibus vacuari probo: nam per ora venarum quilibet sanguis egreditur, imo crassiore facilius prodit tenuior: vnde miror eos, qui hoc adeo manifestum negant. Hac de causa Hippocrates, tex. 37. sect. 3. lib. 6. epid. ait, hæmorrhoidibus laborantes, non corripimur morbo laterali, neq; peripneumonia, neq; phagedænis, & aliis morbis, quorum quidam producuntur a sanguine bilioso. Per hæmorrhoidas ergo vacuatur sanguis non tantum in febribus melancholicis; sed etiam in biliosis. Hinc, dum sanguis biliosus impetum habet in caput, vt immineat delirium phreniticum; per hæmorrhoidas licebit sanguinem biliosum euacuare. Vt autem componatur pugna, quæ videtur esse inter propositas auctoritates, dicendum; sanguinem per hæmorrhoidas vacuari, vel naturaliter, vel non naturaliter: naturaliter quidem sanguis crassus, non tenuis, & proinde hæmorrhoides suppressæ aperiuntur, vt sanguis crassus vacuetur: Et sic intelligendus est Hippocrates aphor. 11. & 21. sect. 6. præsertim cum Galenus aphor. 11. sect. 6. dicat, venas hæmorrhoidales aptas esse *natura*, vt euacuent sanguinem crassum. Non naturalis autem vacuatio potest esse sanguinis cuiuslibet, id est, tenuis, & crassi: quo modo Galenus loquitur, aphor. 37. sect. 3. lib. 6. epid. Et hæc de materia cheirurgica.

C A P V T X V I I.

De materia Medicinali: & primum, de Lenientibus per os, seu de Vomitoriis blandis.

*Quid. dein-
ceps agendū.*

MATERIA medicinalis est Vacuans, & Alterans. Cum autem in febribus putridis respiciendum sit, & ad Materiam morbificam, & ad Partes viuentes: primo nos loquemur de medicamentis, quæ propter materiam morbificam vsurpantur: secundo de iis, quæ partem, ipsamq; febrim respiciunt: infra cap. 20. Materiam morbificam igitur hic consideramus aliam a sanguine: nam sanguinem potissimum respicimus in doctrina de materia cheirurgica, quam iam absoluimus.

Materia

Materia proinde morbifica, alia a sanguine, & per consequens excrementitia, est Prima, vel Secunda: prima hæret in primis viis citra iecur; secunda ultra hepar subsistit. Prima superfluitas causa copię indicat vacuās, seu minuens, quod determinate vocatur *Leniens*. Cum autem prima superfluitas triplex sit (:in febribus scilicet putridis, nō in omnibus morbis:) scilicet pituitosa, biliosa, fecalis: hinc fit, vt leniēs etiā triplex indicetur, respiciens nimirū superfluitatem, vel pituitosam, vel biliosam, vel fecalē: & hinc etiā triplex materia remedii, quæ vim habet vacuādi primas superfluitates. Ceterum hoc leniens duplex est: vacuat enim aut per Os, aut per Aluum. Ratio est: quia licet materiæ vitiū (:aph. 21. sect. 1.) pertineat ad corruptionem, auctiōē, imminutionem, alterationē, & lationē; in præsentia tamen vitium perpenditur tantū secundū lationem: Primæ ergo superfluitatis latio, vel Non fit, vel Male fit. Si latio nō fit, sed superfluitas detinetur, indicatur mouens; idq; determinate mouens vel sursum ad os, quod dicitur *Vomitorium*, vel deorsum ad aluum, & dicitur *Leniens aluum*. Hæc autem remedia determinata indicantur a materiæ inclinatione: in genere enim materiæ quies, indicat mouens; sed inclinatio, indicat motum determinatum, ratione termini ad quem. Inclinatio autem seu propensio, num sursum sit, vel deorsum, cognoscitur e signis præteritis: verbi gratia si suppressa sit consueta vacuatio per vomitum, cognoscitur inclinatio ad superiora. Et hæc inclinatio, est bona, vel mala: bona verbi gratia si solitus est homo pituitam per vomitum facile euacuare; contra, mala, si cum difficultate, & prauis symptomatibus, vt cum syncope &c. vnde inclinatio mala per superius, indicat vacuans per inferius; & bona per superius, indicat vacuās per superius. Quod si primæ superfluitatis latio fiat, id est, si prima superfluitas moueatur, & quidem bene; motus hic adiuuandus: sin male, retrahendus. Bene mouetur, si fertur ad loca decētia, sed debiliter, ita vt materia tota nō euacuetur: vnde hic motus non vt omnino bonus, sed vt imbecillis, indicat iuuantia: cō. aph. 21. sect. 1. Male mouetur, si ad loca non decētia fertur materia, vt ad partes principes, ad loca quæ effluxu carent, verbi gratia ad cor, pulmones, thoracem. Est vero & alius motus omnibus numeris bon⁹; cum humor per loca vergit conferentia, vt vniuersa materia per optimam crisin vacuetur: com. aph. 20. sect. 1. Sunt aut loca conferentia, dum vacuatio confert, & virtus sustinet, verbi gratia intestina, ventriculus, vesica, vterus, cutis, pori, palatum, nares. Constitutum igitur sit, *leniens vomitorium* indicari a materia, quatenus habet inclinationem ad superiora imminutā (:ad differentiam lenientis per aluum; q; indicatur a prima superfluitate, quatenus inclinationem habet ad inferiora imminutam.)

Materia in primis viis indicat Leniens, per os, & aluum.

Inclinatio materiæ sine motu.

Inclinatio materiæ cū motu.

Vomitariū, a quo indicatur.

Gggggg

*Vomitoria
differentia.*

Caterum materia vomitoria licet in genere triplex sit, Vehemens, Debilis, Mediocris: hic tamen, quia verba saltem facimus de vomitorio leniente, non de vomitorio purgante; omissis vehementibus, saltem debilia & mediocria proponemus; quæ vtraque in putridis probantur, pro materia copia, qualitate, & inclinatione ad os: nam materia copiosior, frigidior, crassior, viscidior, & inclinationem sine motu obtinens; vomitorium poscit mediocre; quæ contra, debile.

*Formula,
seu quantũ.*

Debile vomitorium fit *ex aqua hordei, e iure pulli, aceto, vel syrupo aceto-* *fo.* Si mediocre desideratur, additur *oxymeli simplex, succus raphani.* Exempli gratia debile vomitorium hoc erit: $\mathcal{L}$ iuris pulli $\mathfrak{z}$ x. syr. acetosi simpl. $\mathfrak{z}$ ij. dosis ab $\mathfrak{z}$ viij. ad $\mathfrak{z}$ xij. Mediocre sic præscribetur: $\mathcal{L}$ oxym. simpl. $\mathfrak{z}$ ij. succi raphani $\mathfrak{z}$ j. β . iuris pulli $\mathfrak{z}$ xiiij. pulueris cymini, $\mathfrak{g}$ v. In hoc vomitorio, basis est ius pulli, quod copia aggrauat expultricem, vt expellat. Quoniam autem hoc vomitorium debet esse mediocre, ob superfluitatem viscidam & crassam: certe ius pulli sufficere nequit, quod vim detergendi & incidendi non habet: propterea adiuuans additur, nimirum *oxymeli*, quod attenuat ac detergit. Adiuuat etiam basis *succus raphani*, qui ratione alicuius acrimoniæ irritat sopitam expultricem. *Cyminum* & iuuantis & corrigentis habet rationem: iuuantis, quia attenuat, & quia etiã satis ingratum ac iniucundum est (*vomitoreis enim sunt addenda, quæ ingratum habent saporem: si enim iniucunda addantur, expultrix non insurgit ad expellendum, sed potius viget attractrix, & retentrix: unde hoc in loco cinanomum, quia gratum est, non additur, licet attenuandi vim habeat.*) corrigentis rationem potest habere, si verbi gratia ventriculus sit frigidior, qui ab oxymelite frigido lædi queat, huic frigiditati occurrimus cymino; quod etiam flatus, qui interdum viget, discutit. Hæc quoad quantum agendum. *Modum agendi* quod attinet; oportet vomitorium administrari & liquidum, & tepidum: nam ratione tepiditatis euadit iniucundum: vnde humoris inclinatio abolita excitatur, & imminuta intenditur. Quoad *quando agendum*: vtendum vomitorio, dum superfluitas reperitur in ventriculo, & nihil prohibet. Quare interdum pluribus diebus vtendum vomitorio, si pluribus diebus perseveret præsentia materiæ. Hora opportuna est, qua ventriculus non est famelicus; nam tunc viget expultrix: præterea hora opportuna debet esse tepidior: nam expultrix ea hora citra dissolutionem calidi innati expellit. *Vbi agendum*, patet.

Quomodo.

Quando.

De Lenientibus aluum.

*Leniens al-
uũ quasi ha-
beat viros.*

*Materia medicinalis aluum leniens, habet vim per inferiora vacuandi pri-
mas superfluitates ultra iecur existentes, citra attractionem: ex autem super-
fluitates*

fluitates pertinent ad ventriculū, ad mesaraicas, ad intestina tenuia & crassa. Porro, vt medicamentum aluum moueat, oportet esse humidum, lubricum, acre vel salum: his enim qualitatib. venter ad excernendum irritatur. c. 45. l. 2. de fac. alim. & c. 24. l. 1. de fac. alim. Si autem medicamentū simplex tale non sit, quod has omnes qualitates obtineat; miscemus plura: vt pro humiditate, miscemus *aquam velius*: pro lubricitate, *oleum, butyrum*: pro acrimonia, *aromata, mel*. pro faldedine, *salem*.

Differentia est inter lenientia: quod acriora, & magis salsa, sunt efficaciora: quib. vtendum, si materia est copiosa, frigida, crassa, viscida, si inclinatio sine motu obtinet. Hinc in febribus pituitosis & melancholicis fortiora locum habent; in sanguineis, & biliosis, mitiora. Applicationis etiam ratione differunt materiae lenientes: pro varia enim materiae subsistentia, administrantur vel per Os, si materia contineatur in ventriculo, in mesenterio, in intestinis supernis; vel per Inferiora, si in crassis intestinis.

Medicamenta ergo per os exhibenda, quae aluum leniunt, sunt aut Debiliora, vt *syrupus rosarum solutiuus, syrupus violarum solutiuus, manna, cassia, tamarindi, diaprunum non solutiuum, serum lactis*: aut Efficaciora, vt *mel rosatum solutiuum, mel violatum solutiuum, hiera simplex*. de quorum nonnullis, breuiter quaedam admonebimus: nimirum de manna, cassia, tamarindis, sero lactis, hieraeque speciebus. *Mannam* Galenus proponit c. 39. lib. 3. de fac. alim. habet autem vim vacuandi superfluitates tenues: sed ob dulcedinem mutatur in bilem, dum ventriculus vel est calidior, vel est repletus succis calidioribus: dulcia enim dum a calido patiuntur, amarescunt, & hinc in bilem conuertuntur. In huiusmodi ergo ventriculo manna est corrigenda *endiua, soncho, cichorio, acetosa, &c.* *Cassia* excedit vires mannae: nam vacuat superfluitates & tenues, & mediocriter etiam crassas. Preterea, quia moderate calida est, refrigerat, obtundit acrimoniam, humectat, habetque portiones alimentales, sed facile in flatus vertitur, qui extendendo dolores insignes excitant. Cassia ergo antequam exhibeatur est decoquenda, secundum Rhasim c. 83. li. 9. ad Alman. coctione enim dissoluitur portio, quae in flatus mutari posset: quod idem euenit in hordeo, fabis, &c. quae portionem flatulentam deponunt, si coquantur: coquit autem Rhasis cassiam *cum succo cichorii*. Quod si cassia exhibeatur non cocta, corrigenda est *aniso, feniculo, seminibus citri, &c.* quae crasso modo sunt contundenda (: nam ea tantum tenuissime puluerisari debent, quae ad loca longinqua debent penetrare. c. 7. l. 4. de tuen. san. alia vero ruditer sunt contundenda. Hinc species diaspolitici, nitrum, cuminum, piper, ruta, si in puluerem terantur, prouocant lotium; si ruditer contendantur, mouebunt aluum. Idem testa-

Differentia
a viribus, et
loco admini-
strandi

Materia al-
uulnientes.

Manna.

Cassia.

Tamarindi. tur Auicennas c. 5. tract. 1. l. 2.) Tamarindi, secundum Mesuem, vacuant superfluitates tenues, biliosas, & refrigerant: vnde in febribus biliosis, & valde calidis probantur. Neque astringunt tamarindi: alias eorum vsus in putridis febribus non esset ita tutus. Aluum mouent, non astringendo, vel comprimendo, sed lubricando: quia pingues sunt, participes dulcedinis & aciditatis, expertes acerbiratis & austeritatis, qui sapes sunt astringentes. Hinc Mesues myrobalanos, quæ comprimendo vacuant, corrigit

Serum lactis lenientibus, inter quæ etiam tamarindos recenset. *Serum lactis* habet vim attenuandi, & aluum mouendi. Vacuat, ratione humiditatis, quæ causa principalis est; & quia etiam particeps est qualitatis acris; id quod seri generatio testatur. Est enim serum excrementum tenue primæ coctionis; genitum in ventriculo; ex assumptorum portione aquosa, excrementitia, frigida & humida: acrimoniam vero acquirit in iecinore, propter amissionem paucae bilis excrementitiæ. Hoc serosum excrementum defert sanguinem in mammas: vbi lac fit, constans triplici substantia, cap. 15. li. 3. de fac. alim. Vix autem alit serum, quia pene totum est excrementitium: vnde Galenus c. 10. l. 1. ad Glauc. pro victu tenui, serum lactis proponit. Laudatur serum caprinum, vel vaccinum, permixtum cum medicamento aliquo leniente.

Hierapicra: *Hiera* non excedit mesenterium c. 11. l. 7. meth. habet tamen vim calefaciendi, siccandi, vacuandi materias viscidas & crassas. Vis quidem hieræ purgans, non pertransit iecur, vt Gal. ait: attamen experientia comprobatur, vim eius aperientem iecur transire; hieræ. n. species, prouocant menstrua. Hiera igitur probatur solum in intermittentibus pituitosis: & est corrigenda cum frigidis, vt *cassia*, & similib. Cæterum in praxi notandum, quod tamē pauci obseruant, hieram ab initio ea ratione exhibendam, vt non transeat ultra iecur: quia non licet inter initia, agitare materias ultra iecur, maxime in febribus putridis: vnde pharmacopoeis iniungendum, vt species hieræ conficiantur cum mētis ruditer contusis, non tenuissime puluerisatis, inter putridarum initia.

Dosis lenientium: supra pag. 50. Sequitur de *Vsu* lenientium: & primum de *Quantum agendum*. Dosis syrupi rosati sol. & syr. viol. sol. potest ascendere ad lb̄ β. Mellis aut rosacei sol. ad ℥ v. mellis viol. sol. ad ℥ v β. manæ ad ℥ iiij. cassiæ, tamarindorum, diapruni non sol. ad ℥ ij. feri ad lb̄ v. vnde Gal. c. 15. l. 3. de alim. ait, veteres ad aluum vacuandam, plurimum vsos fuisse sero: secus aut statuendum de sero, quod gratia alterationis exhibetur, de quo suo loco. Dosis hieræ specierum, non transcendat ℥ j β. in febribus putridis, in quibus, cum sola hiera vti non liceat, non potest ita copiosa exhiberi: in aliis tamen morbis etiam ultra ℥ iiij dari potest; vnde Aëtius c. 68. l. 16. in vteri stragulatione, ad integram alui ductionem spec. hieræ ℥ β exhibet. Tandem circa lenientium dosim obseruet, vt in lenientibus. similes liberaliores, in purgantibus admodum auari.

Exigente

Exigente igitur re, sequentia præscribi possunt. Si prima superfluitas sit *Formula:*
 summæ actiuitatis, itēq; tenuis, & biliosa: ℞ syr. ros. sol. ℥v. decocti endiuia, *Materia te-*
 vel acetosa parum: fiat potio brevis. Vel hoc modo: ℞ syr. ros. sol. ℥iij. seri lactis *nus calida.*
 caprini, optime depurati parum: fiat potio brevis: cui patiens superbibat, seri
 optime depurati ℔iij. & hæc causa est, quod syr. ros. sol. tantum ℥iij. præscri-
 ptimus. Vel: ℞ manna electa ℥iij. seri ut supra preparati parum. fiat potio bre-
 vis: Vel: ℞ florum cassie nouiter extracta ℥viij. pulpæ tamarindorum ℥℔.
 manna electa ℥iij. & si contingat, ut patiens sit obnoxius flatibus, addatur semi-
 num citrimundatorum ℔℔. Misc. & cum saccharo fiant boli. Si prima super- *Materia te-*
 fluitas sit quidem tenuis, sed non calida & biliosa, verum aquosa: & præ- *nus, aquo-*
 sertim si ventriculus febricitantis fuerit frigidior; ita præscribendum: *sa.*
 ℞ syr. ros. sol. ℥v. iuris pulli parum, fiat potio brevis. Si prima superfluitas *Materia*
 sit calida, non tenuis: ℞ mellis ros. sol. ℥v℔. (: non utimur syr. ros. sol. quia *crassa cali-*
 superfluitas est crassa, non tenuis:) deinde, cum materia sit calida, addimus *da.*
 vel endiuia, vel seri parum, fiat potio brevis. Vel: ℞ florum cassie nouiter ex- *Materia*
 tracta ℥x. pulpæ tamarindorū. manna electa ana ℥ij. cum saccharo fiant boli. Si *crassa, frigi-*
 superfluitas crassa sit & frigida: ℞ mellis ros. sol. ℥v℔. iuris pulli parum, fiat *da.*
 potio brevis. Vel: ℞ flor. cassie nouiter extracta ℥℔. manna electa ℥ij. aniso-
 rum ruditer contusorum ℔j. cum saccharo, fiant boli. Si superfluitates sint *Materia*
 crassiores, quales in febribus pituitosis dominari solent: ℞ specierum *crassior &*
 hiera ℥iij. florum cassie nouiter extracta ℥j. manna electa ℥℔. cum saccharo *pituit.*
 fiant boli. Vel eandem materiam: ℞ specierum hiera ℥j. (: est basis:)
 cassia nouiter extracta ℥iij. (: quæ corrigit, refrigeratione; & iuuat lubrici-
 tate:) Misc. cum saccharo fiant boli. Quibus febricitans superbibat hoc me-
 dicamentum: ℞ mellis ros. sol. ℥iij℔. iuris pulli parum. Misc. & fiat potio bre-
 vis. Mel basis est: ius adiuuans, & vehiculum. Ob hanc potionem de pon-
 dere hieræ & cassiæ aliquid in bolis detraximus.

Modum agendi, indicat superfluitatis resistantia, nisi aliquid prohi- *Quomodo.*
 beat. Si ergo materia fuerit crassior, & maioris resistantiæ; prodest le-
 niente vti forma boli, qui diutius in ventriculo moratur, & efficacius agit:
 si contra, forma potionis. Additum est, nisi aliquid prohibeat: verbi gra-
 tia, si febricitans non potest bolum deuorare, cogimur potionem dare.
 De hiera notandum, quod boli forma sit exhibenda, ne nimium iniucun-
 da sit assumptio, propter amaritudinem.

Tempus agendi, indicat superfluitas præsens citra hepar, & præsertim *Quando.*
 supra crassa intestina; nisi aliquid prohibeat. Lenientia igitur & primis
 diebus danda febricitantibus; & sequentibus, si procedente febre aliæ
 superfluitates primæ generentur. Quod prohibet, præter virtutem, est ci-

bus in ventriculo existens, qui prius est concoquendus. Prohibet etiam materia actu causans paroxysmum: unde leniens non est exhibendum in die accessionis, vel prope accessionem. Ad hæc prohibet in signis vehementia, tum sanguinis, tum cacochymia: dum enim insignis est vehementia sanguinis, leniens non est exhibendum, sed ilico vena secanda, præmisso tantum clystere: si autem cacochymia turgat, & proinde sit insignis vehementia, non est leniens dandum, sed statim purgans. Et hæc de medicamentis per os exhibendis, cum materia in primis viis subsistit supra crassa intestina.

*Lenientia per
inferiora
administranda.
Clyster, eiusque
facultates.*

*Materia
clysmi.*

Formula.

Quomodo.

Quando.

Quod si materia sit in crassis intestinis, nimirum superfluitas fecalis: medicamenta per inferiora sunt administranda: & vel liquida immittenda sunt instrumento aliquo, vt Clysteres: vel solida imponenda, vt Suppositoria. Clysteres sunt vehementiores suppositoriis, & virtutem postulant robustiorem. Vacuant primas superfluitates, citra nocumentum ventriculi; ad differentiam lenientium, quæ per os exhibentur. Exonerant autem intestina crassa, & his vacuatis, materia tenuium intestinorum descendit. Non probantur hic vehementes, sed mediocres, & debiles: quia sermo est de materia non purgante, sed leniente. Debiles conficiuntur e malua, violis, beta, hordeo, quæ possunt decoqui in aqua, vel iure: probatur etiam succus beta, oleum commune, butyrum, serum, saccharum rubrum, oui vitellus. Mediocribus clysmis præbent materiam, fursures, linozostis, huius succus, mel rosatum, electarium lenitium, hiera, oleum chamamelinum, sal. Dosis ultra puerilem ætatem potest ascendere ad ℥ ij. Debilis ergo clysmi hæc erit formula: ℥ sacchari rubri ℥ ij. olei communis ℥ iij. succi beta ℥ j. oui vitellum, salis communis ℥ ss. decocti hordei, maluarum, violarum ℥ j. Clyster mediocris: ℥ mellis rosati ℥ iij. electarii lenit, ℥ j. succi beta ℥ ij. olei chamamelin. ℥ iij. oui vitellum, salis ℥ j. decocti fursurum ℥ j. Misce pro clysmo. Et hæc de quantitate. Modus administrandi, non pertinet ad instrumentum e ligno, vel alia materia, sed ad medicamenta, quæ magis, vel minus calida iniiciuntur; item, magis vel minus fluida vsurpantur. Si enim materia fuerit frigidior, & viscidior; medicamenta etiam magis minusve calida & fluida erunt. Notandum tamen, vt sint calida moderate, quò detineri queant. Quoad quando agendum: vti oportet clysmis, dum intestina sunt repleta: nisi prohibeat, vel cibus iam assumptus, vel accessionis materia: hora ergo paroxysmi non est iniiciendus clyster; quia virtus non potest sustinere molestiam & accessionis, & clysteris. Notandum tamen, si forte contingat, vt tempore accessionis materia petat os ventriculi; nos cogi etiam in accessione clysteribus

vtl

vel, quia materia illa magis potest: sed propter virtutem patientes e le-
cto non surgent, quia in lyncopen inciderent. Hora sit ante cibum.

Suppositoria etiam lenitionis gratia fiant e melle & sale. *Vsus* patet,
e traditis de clysteribus. Notandum ramen circa *quando agendum*, v- *Glandae.*
surpanda esse suppositoria etiam post clysteres, dum e clymo non sit
lenitio.

CAPVT XVIII.

De preparantibus, seu Concoquentibus.

Actenus dictum est de medicamentis, quæ respiciunt materi-
am citra hepar existentem: iam dicendum de medicamentis,
quæ respiciunt materiam ultra hepar. Et hæc medicamenta
sunt Præparantia, ac Purgantia. *Præparantia, seu concoquen-*

Transitio.

Præparantia.

tia diriguntur ad materiam febris putridæ, quæ cruda commodè non va-
cuatur; contra, concocta cedit pharmaco. De *Coctione* igitur, & Cru-

De coctione

ditate quædam dicenda sunt. Mistum animatum (: vt Aristoteles docet
libro quarto meteor.) & generatur & conseruatur: generatur genera-

*& crudita-
te.*

tione; conseruatur coctione. Conseruatio autem duplex: vna secundum
speciem, quæ fit ea coctione, quam Aristoteles Maturitatem vocat, & hu-
ius opus est semen, cuius virtute fit generatio alterius similis: altera con-
seruatio est secundum indiuiduum, quæ fit per Coctionem, vnicam qui-
dem ratione finis, id est, conseruationis indiuidui; at duplicem ratione
efficientis; nam vt fit a calore naturali insito, dicitur Elixatio; vt fit a calo-
re naturali asscitis, vocatur Asslatio. Coctioni autem opponitur crudi-
tas: cuius item tres sunt species, Immaturitas, Levis coctio, Frixio, seu
tostio. *Coctio* igitur non artificiosa (: de qua Aristoteles agit, gratia faci-

Coctio quid.

lioris doctrinæ:) sed *qua fit in animali, nil aliud est, quam perfectio misti per-
fectibilis, profecta a calore naturali & proprio coquentis, causa sua conserua-
tionis.* Forma igitur coctionis est perfectio, id est, deductio e potentia ad
actum, ex imperfecto ad perfectum. Licet aut mistum mutetur secundum
substantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi: hæc tamen perfectio coctio-
nis pertinet ad substantiam & qualitatem; vt concoctio sit motus mistus e
mutatione in substantia, & motu in qualitate. In coctione enim est mu-
tatio secundum substantiam; quia cibus mutatur in substantiam partis vel
sanguineæ, vel seminalis. Est etiam motus secundum qualitatem; nam
mutationem in substantia præcedit alteratio; vnde Galenus commen. 4.

lib. 4. de ratione vict. ait, quæ coquuntur euadere crassiora. Et Galenus capite quarto, libro secundo, de fac. natural. coctionem quæ ad substantiam & qualitatem pertinet, distinguit a chylosi & hæmatosi: ait enim coctionem esse alterationem & mutationem alimenti in propriam qualitatem corporis nutriendi: sanguificationem autem tantum esse alterationem, non perfectam coctionem. Respexit autem Galenus capite quarto, libro secundo, de fac. natural. & aph. 44. sectione secunda, libro primo, epid. ad coctionem specificam; videlicet causa conseruationis indiuidui, non speciei. *Subiectum* seu mobile, quod afficitur motu & mutatione, est mistum perfectibile, non perfectum, capax tamen perfectionis: si enim non est capax perfectionis, non coquitur; vt in homine ferrum. Hoc mistum Aristoteles vocat oppositum passiuum, id est, aptum admittere motum & mutationem. *Causa efficiens* est calor naturalis, ad differentiam caloris præter naturam, qui causa est cruditatis & corruptionis; qui etiam calor proprius est partis concoquentis, id est, temperiem eius complet, ad differentiam non proprii, cuiusmodi est calor balnei, qui etiam ad coctionem concurrir, tanquam adiuuans extrinsecum: proprius tamen calor est causa præcipua, ideoque in definitione ponitur. Hinc etiam Galenus cap. 4. li. 2. de natural. fac. ait, coctionem fieri a calore innato, & iuuari a materia mediocriter calida, cuiusmodi est balneum. *Finis* est conseruatio concoquentis, & secundum speciem, & secundum indiuiduum. Ex his facile colligitur, quod *cruditas sit imperfectio misti perfectibilis, a calore proprio diminuto coquentis. Forma* cruditatis est mistio secundum qualitatem & substantiam: mistum enim hoc non est aptum ad conseruationem, vel speciei, vel indiuidui; ita vt perseuerante cruditate, concoquens deducatur ad infœcunditatem, & dissipetur. *Subiectum* est mistum perfectibile, seu oppositum patibile: quod in genere & coctioni & cruditati subiicitur. *Efficiens causa* est calor proprius diminutus, id est, calor proprius coquentis, qui tamen a naturali recedit, ac fit præter naturam, ratione defectus; vt in senectute, & frigidis corporibus. *Fine* ac bono caret cruditas; tendit enim ad malum.

Cruditas
quid?

Coctionis
species.

1. Maturitas
quid?

Porro concoctio, vel recipit Speciem, & dicitur Maturatio: vel Indiuiduum, & retinet nomen generis, diciturq; Cõcoctio, quæ fit per modum Elixationis, vel Assationis. Vnde colligitur quod *maturitas sit cõcoctio misti seminalis, causa conseruationis coquentis, secundũ speciem*. Forma est concoctio, id est, perfectio in qualitate & substantia, prodiens a calore naturali & proprio. Subiectum, est mistũ perfectibile quidem, sed seminale; ad differentiam alimentalis, quod est subiectum in elixatione & assatione. Quo-
niam

niam ergo mistum in maturatione mutatur secundum qualitatem & substantiam, ut euadat semen perfectum, quo concoquens secundum speciem conseruatur: patet maturitatem non tantum in fructibus locum habere (: ut quidam philosophastri imaginantur:) sed etiam in animalibus, quæ in testibus semen conficiunt. Vnde Aristoteles exempli saltim gratia maturitatem applicat fructibus, facilioris doctrinæ causa: & subdit, in cæteris et rebus, scilicet animatis, simile perfectionis genus comprehendere. *Elixatio & assatio, Concoctio sunt concoctio misti alimentalis, propter conseruationem indiuidui: unde Galenus*

Specialis, contra maturitatem distincta, quid?

ad has duas coctionis species respiciens, aph. 44. sect. 2. li. 1. epid. ait, concoctionem esse deductionem coctibilis, id est, misti alimentalis in substantiam coquentis. Hæc autem concoctio fit per modum Elixationis, vel Assationis. *Elixatio est concoctio misti alimentalis, a calido humido: & similis est elixationi artificiali, cuius subiectum est substantia humida aquea. Assatio est concoctio misti alimentalis, prodiens a calore, tum sicco, tum alieno: & sic distinguitur*

2. Elixatio quid?

3. Assatio quid?

ab elixatione, quæ fit a calore humido, & natiuo. Quæritur autem cum assatio sit concoctio: quomodo fiat a calore alieno? Respondendum, assationem necessario fieri a calore naturali ad differentiam caloris præter naturam: at hic calor naturalis & proprius corporis concoquentis, vel nativus est & insitus, vel assciritivus: commen. aph. 22. sectione 1. nativus quidem viget in primis ætatibus, quæ participes sunt humiditatis; unde calor iste naturalis est causa elixationis: assciritivus autem viget ætate progrediente, cum humiditas minuitur, & qualitas caloris intenditur; unde hic calor naturalis, sed assciritivus causa est assationis; & a Philosopho propter exiguam humiditatem vocatur siccus; quia vero assciritivus est, vocatur alienus. Sciendum autem in calore & natiuo & assciritio vim esse absorbendi, ut propterea omnia quæ coquuntur fiant crassiora. At in elixatione partes internæ sunt sicciores externis: contra in assatione, externæ sunt sicciores internis, quia in assatione meatus contrahuntur, ut humor insitus effluere prohibeatur. Hinc etiam species cruditaris facile cognoscuntur. Nam *immaturitas est cruditas materia seminalis, prodiens a calore imminuto: siue (: ut Philosophus ait:) calor propria ratione exiguus sit, siue humor maturandus exsuperet. Lenis coctio, elixationi opposita, est cruditas materia alimentalis, prodiens a calore nativo diminuto, propter frigiditatem & humiditatem.* Vnde notandum, si hæc frigiditas & humiditas pertineat ad elixans, fieri leuem coctionem læsa facultate; ut dum ventriculus est affectus morbo frigido & humido: si vero pertineat ad id quod elixatur, fit hæc cruditas ob errorem externum; verbi gratia, dum

Cruditatis species.

1. Immaturitas.

2. Lenis coctio.

Hhhhhh

3. *Frixio.*

cibi frigidiores & humidiores copiosi ingeruntur. *Frixio denique seu tostio, qua opponitur assationi, est cruditas materia alimentalis, prodiens a calore asscitio diminuto, qui non potest aequaliter alimentum conficere.* Imminuitur autem vel propria ratione, vel ratione alimenti humidioris: ut apparet in frixione arte facta. Tostio igitur fit, aut propter exterioris ignis tenuitatem; aut propter aquæ vim, qua res assanda abundat.

*De coctione
materia mor-
bifica.*

Ex his ergo nunc statuendum, ad quam speciem pertineat *coctio humoris morbifici*. Sciendum ergo, quod ad nullam e propositis speciebus redigi possit: materia enim morbifica concoquitur, nec generationis, nec nutritionis gratia, sed ut purgetur: non est igitur legitima coctio, sed concoctio metaphorica, qualis est in tuberculis, pituita, &c. Hanc tamen metaphoricam coctionem Philosophus ob similitudinem mauult ad maturitatem referre, quam ad elixationem, vel assationem. Sicut enim in maturitate, id est, in coctione materiæ seminalis, minor portio mutatur in substantiam vel testium, vel vasorum seminalium; maior vero in semen perfectum, quo species conseruetur: ita in coctione materiæ morbificæ, minor portio vertitur in alimentum, & substantiam partis; maior in excrementum purgandum, sed tamen mitius. Contra in elixatione & assatione, id est, in coctione materiæ alimentalis, maior portio vertitur in ali-

*Maturatio
humoris mor-
bifici quid?*

mentum. *Maturitas igitur metaphorice accepta, est concoctio innati humoris materia morbifica, prodiens a calore naturali; ut cedat pharmaco attrahenti, & naturæ expellenti.* Forma, est perfectio & concoctio: quæ potest tum ad substantiam & qualitatem, tum ad qualitatem tantum pertinere. Ad substantiam & qualitatem, causa portionis alimentalis, quæ euadit alimentum coquentis. Ad qualitatem tantum, causa portionis excrementitiæ: quamuis enim mitior materia excrementitia; tamen remanet adhuc materia excrementitia, ut sit purganda. *Subiectum* huius concoctionis est innatus humor materiæ morbificæ, id est, portio alimentalis: materia enim morbifica in corpore viuente, vix expers esse potest portionis alimentalis. Vnde Galenus aph. 44. sectione secunda, libro primo, epid. ait, maturitatem esse concoctionem eorum, quæ sunt præter naturam: & addit differentiam coctionis materiæ præter naturam, & secundum naturam: si enim materia sit secundum naturam, maxima pars cōcoquitur, & minima est semicocta: contra si materia sit præter naturam, quod assimilatur exiguum est, plurimum autem semicoctum. Aristoteles igitur respiciens ad utramq; portionem, ait, in maturatione materiæ morbificæ, partem concoquentem alia ad se trahere, nimirum partem alimentalem; alia expellere, nimirum partem excrementitiam: quod etiā de excretionem post coctionem scribit.

scribit Gale. com. aph. 22. sect. 1. *Causa efficiens* maturationis materiae morbificae, est calor naturalis. Sic Galenus ait, c. 4. l. 2. de fac. nat. concoctionem & alterationem alimenti, & excrementi, fieri a calore innato: & t. 22. li. 2. de ratione vict. ait, coctionem materiae morbificae, fieri a calore non sicco, sed humido & vaporoso, qui in animalibus iuuatur a materia mediocriter calida, id est, a balneo, &c. calor enim vt moderatus, adiuuatur a simili.

Notandum autem varia esse, quae coctionem materiae morbificae iuuant: *Concoquendum nimirum* calidiora, frigidiora, incrassantia, attenuantia. Materia enim morbifica consideratur, vel quatenus concoquitur, vel quatenus est concocta. *facultas.* Primo modo considerata, vt concoquitur, permistam habet portionem alimentalem: & haec materia, vt cruda, requirit moderate calida, quo crassior euadat: quatenus autem impedimenta habet, coctionem prohibentia, alia eaq; varia requirit medicamenta. Impedimenta illa pertinent ad qualitates primas vel secundas. Ad primas, materiae caliditas, aut frigiditas: vnde refrigerantia, vel calefacientia miscenda. Hac ratione pituitam Galen. concoqui dicit a calore febrili, com. aph. 57. sect. 4. Ad secundas qualitates pertinet materiae crassities & tenuitas: vnde modo incrassantia, modo attenuantia miscenda: (omnis quidem coctio fit incrassando: sed ratione impedimentorum, interdum oportet crassefacere, interdum subtiliare.) Altero autem modo considerata materia morbifica, prout concocta est, & separata per maturitatem a portione alimentali: haec materia nequaquam est incrassanda. Vnde Galenus t. 23. li. 3. prognost. ait, corporis humores tenuiores paratissimos esse ad excretionem: & com. aph. 24. sect. 1. inquit, humorem purgandum fluxioni paratum, id est, tenuem esse debere. Hac distinctione, loca Galeni in specie pugnancia, vere conciliari possunt. Et haec de coctione materiae morbificae.

De materiis medicinalibus, quae materias morificas concoquunt, in *Materia concoquentes.* doctrina speciali dicendum. Duo tamen sunt maxime communia medicamenta, quibus in omni fere putrida febre vti licet: nimirum *Syrupus simplex, & oxymeli simplex.* Syrupus conficitur ex aqua, saccharo & aceto: *Syrupus acetosus simplex.* habetque vim refrigerandi, detergendi, incidendi, attenuandi. Dum refrigerat; remittit calorem putredinalem, & infringit feruorem excrementi calidi. Incidendo, pituidam viscidam, friabilem reddit. Detergendo, pituitam viscidam remouet a parietibus vasorum. Attenuando, praeparat pituitam & melancholiam crassam. Siccitate non nocet, quia ex aqua conficitur: imo siccitate prodest, quia imminuit materiae humiditatem, quae in causa est facilioris putredinis: vbi tamen siccitatis timor est, hic syrupus exhibetur cum diluto humectante. Frigore etiam suo non nocet pituitae fri-

gidæ: syrupi enim huius frigiditas remissa est; & præterea calidiora in for-
Oxymeli. mulis misceri possunt. *Oxymeli compositum est, ex aqua, aceto, & melle.* Stren-
 nue deterget, nec febres accendit. c. 4. l. 8. meth. Quod si febris vehemen-
 tior sit, expedit diluere: vnde secundum Galenum t. 3 o. l. 3. de ratione vict.
 oxymeli parum aceti habens sitim sedat, mellisque noxam inhibet. Hæc
 duo medicamenta in eo conueniunt, quod vigilias faciant: vnde in putri-
 dis febribus, si vigilæ sunt pertinaces, his vel non vtendum, vel in exigua
 copia, admittis aliis. Præterea etiam conueniunt, quod ratione aceti læ-
 dunt intestina dysenteria obnoxia. t. 3 2. lib. 3. de ratione vict. Differunt
 autem ratione mellis, quod saccharo calidius est: vnde in febribus vehe-
Quibus di- mentioribus potius syrupo acetoso, quam oxymelite vtendum. *Ius pulli,*
luendi syrupi. calorem habet admodum similem calori naturali: vnde in putridis febli-
 bus syrupi diluendi sunt iure pulli; quia hoc materiam morbificam attem-
 perat, caloremque naturalem iuuat. Possunt etiam alii liquores cum syru-
 pis misceri, parati e coquentibus, per Destillationem, Decoctionem & In-
 fusionem. Destillatio fit in vase plumbeo, figlino, vel vitreo: beneficio vel
 solius ignis, vel ignis cum aqua. Decoctio fit vel simpliciter, vel in vase du-
 plici. Infusio, est levis, vel insignis. Destillatio in vase plumbeo non proba-
 tur, abraditur enim portio plumbea, quæ nocet: probatur in vase figlino,
 & potissimū in vitreo, maxime in balneo Mariæ. Decoctio institui debet a-
 perito pharmacopœo, vt quæ citius coquuntur, tardius iniiciantur: & ma-
 gis probatur in vase duplici, ore vasis occluso. Infusio maxime omnium pro-
 batur: vnde Mesue, c. de myrobal. ait, medicamenta magis fieri aperiencia
 per infusionem, quam per decoctionem. Insignis autem est infusio, si sim-
 plicia infundantur in diluto actu calido; & dilutum, quantum fieri potest,
 calidum seruetur: secus enim levis est infusio, & potius mæfactio.

Quantum. De *Vsu.* Syruporum dosis est ab ℥iii. ad ℥vi. Vt, *℥ syr. acetosi simpl.*
℥ii. iuris pulli ℥iiii. Misc. pro syrupo. Sciendum autem dosin variari,
 pro actiuitate materię morbificæ. Actiuitas autem maior est, primum in
 maiori copia materię: deinde etiam maior est actiuitas, in materia excre-
 mentitia, separata a materia alimentali (:ad differentiam materię morbifi-
 cæ: permixtæ cum materia alimentali:) & hæc proinde statim præparanda,
 & euacuanda est; alias peior redditur: qua de causa recidiuæ etiam peiores
Quomodo. solent esse, morbo priore. *Modus* syruporum, pertinet ad qualitates primas
 & secundas. Ad primas: verbi gratia, bilis, vt resistit ratione caliditatis; in-
 dicat syrupū actu frigidum exhibendum: pituita cōtra. Perpetuo tñ requi-
 runtur etiam permittentia: vt, ventriculus interdum phibet actu frigida.
 Quoad secundas qualitates; exhibemus syru-
 pos magis vel minus liquidos:
 itera

Item medicamenta exhibentur forma pulueris, trochiscorum, electarii; & scilicet materia præparanda est insignis resistentiæ, vt contingit in febribus diuturnis pituitosis. Notandum autem cum syrupi exhibentur, vel cum diluto, vel sine diluto; item dulces, aut alterius saporis; hoc non pertinere ad methodum medendi, sed ad compositionem medicamentorum: diluta enim miscentur, vt sint vehicula syruporum: sic ius pulli vehit syrupum acetosum: dulcia autem miscentur, propter syrupi iniucundum saporem.

Quoad *Quando agendum*: Exhibendi sunt syrupi, dum præsens est materia concoquenda, & præparanda: nisi aliquid prohibeat. Primum ergo exhibendi sunt causa materiæ morbificæ, mixtæ cum alimentali. Deinde exhibendi sunt causa materiæ morbificæ separata ab alimentali. Porro prohibens, est prima superfluitas; plenitudo totius; portio materiæ excrementitiæ separata ab alimentali; & quandoq; virtus imbecillis. Dum enim prima superfluitas est præsens; timendum, ne per syrupos ultra hepar deferatur, vnde obstructions augerentur: quare primo lenienda aluus, deinde syrupi exhibendi. In plenitudine totius, primum sanguis est euacuandus, ne a syrupis agitetur; neve ab his, si calidi sint, putredo oriatur. Portio materiæ excrementitiæ separata ab alimentali, magis potest ad indicandum purgans; quam materia morbifica mixta cum alimentali possit, ad indicandam concoctionem: quare in febribus putridis, in quibus per vices est concoquenda materia; vna die oportet intermittere syrupos, & exhibere purgans, cuius beneficio portio excrementitia secreta ab alimentali euacuetur. Virtus deniq; nimium debilis, interdum cogit medicum, vt cibum exhibeat singulis quatuor horis; vt non possint dari syrupi: vbi tamen medicus prudens, iura alterata præbet, quibus & nutrit, & simul concoquit. Hora, omnis esse potest, qua præsens est materia coquenda: nisi quid prohibeat; nimirum cibus, materia accessionis, aut virtus. Cibus enim assumptum prius concoqui oportet: deinde exhibendus est syrupus: vnde Gal. t. 3. l. 3. de ratione vict. syrupos exhibebat ante cibum. In accessionum principio, syrupi non sunt dandi, sed ante accessionem: vnde Hipp. t. 40. li. 3. de ratione vict. nolabat aquam esse exhibendam dum pedes frigent, id est, in principio accessionis, quia virtus nimis defatigatur a materia accessionis. Virtus prohibet, dum est debilis, verbi gratia propter vigilias; vt non liceat febricitantem excitare a somno, propter materiæ concoctionem.

CAPVT XIX.

De medicamentis Purgantibus.

Haftenus de medicamentis præparantibus. sequitur de purgantibus. *Medi Purgantia quid*
H h h h h h 3

*camentum purgans est illud, quod potest euacuare materiam separatam ab ali-
mentali: seu, purgans est materia remedii, indicati a cacochymia. c. 11. l. de ple-
nitudo. Breuiter ergo dicendum de cacochymiae speciebus, vehementia, &
differentia e latione, seu inclinatione. Species cacochymiae tres sunt, Pituitosa, Biliosa,
cacochymia. & Melancholica: vnde indicatur vomitorium, soluens, diureticum, sudo-
riferum, vacuans vel pituitam, vel bilem, vel melancholiam. Deinde, caco-
chymia, quo vehementior, eo & purgans vehementius sit oportet. Inclina-
tio cacochymiae quadruplex est, c. 9. li. 11. meth. nimirum ad Venticu-
lum, Aluum, Renes, & Poros cutis: vnde indicatur remedium vomitoriũ,
soluens, diureticum, sudoriferum.*

I. De Vomitoriis.

*Quando per
vomitũ va-
cuare liceat.
1. Ratiõe in-
clinationis
materia.*

*2. Ratione
loci.*

*Conciliatio
Hippocratis,
& auctoris
l. de sal. dia-
ta.*

*Permittẽtia
vomitoriũ.*

Cacochymiae inclinatio vel abolita est, vel imminuta: si est abolita; reuo-
canda & excitanda, nisi cacochymiae vitium sit in substantia, id est, nisi sit
putrida: materia enim putrida, nõ habens inclinationem, per os ventriculi
non est deducenda. Si materia habeat inclinationem, sed imminutam; hæc
iuuanda: ita vt etiam putrida materia, quæ sponte impetũ habet ad os ven-
triculi, vomitum prouocandum suadeat: quia enim inclinationem habet
ad os ventriculi, non detinetur tam diu vt lædere queat os ventriculi, sed il-
lico pertransit: quod aperte Gal. c. 9. l. 11. meth. affirmat. Præterea si abo-
lita sit inclinatio; cacochymia existens, in locis superioribus, quæ vias ha-
bent sursum, per superiora est purganda; in partibus inferioribus, quæ vias
habent deorsum, per inferiora educenda est. Verbi gratia si pituita est ge-
nita in ventriculo, & nullam habet inclinationem, per vomitũ est educen-
da: quod si inclinationem habeat ad inferiora, vacuanda est per aluũ. Hinc
facile conciliari possunt loca quæ pugnare videntur: Hippoc. enim aph. 4.
sect. 4. ait, æstate per superna, hyeme per inferna esse euacuandum: contra-
rium vero iubet auctor l. de salub. diætã, com. 15. Vbi dicendum, Hippoc.
respexisse ad inclinationem materiæ imminutam: bilis enim per æstatem
in iecinore genita, inclinationem habet imminutam ad superiora; ideoq;
vomitũ vacuanda: pituita autem per hyemem in ventriculo genita, inclina-
tionem habet imminutam ad inferiora; ideoq; per sedẽ purganda. Auctor
vero l. de salubri diætã, respexit ad inclinationẽ abolitam; bilis enim æstate
genita, in parte inferiore, nimirum hepate, nullamq; ad os habens inclina-
tionem, per aluũ euacuanda: pituita vero hyeme genita in ventriculo, par-
te superiori, nullã habens ad aluũ inclinationẽ, per superna est euacuanda.
Semper autẽ hic permittentia oportet supponere: si em̃ virtus sit debilis,
omne purgans prohibetur: sic e morbo graciles, nullã ferunt purgationẽ:
aph. 35.

aph. 35. sect. 2. natura aut graciles, & facile vomētes p supna purgādi sunt.

De vomitoriorum varietate, in doctrina febrium speciali agetur. Num autem valentioribus, an debilioribus vti debeamus, ita estimandū. Si materia euacuanda est putrida, validiorib. non vtendum: quia putrida non vacuatur per vomitum, nisi habeat inclinationē; quod si ergo inclinationem habet, facile & leui medicamento euacuari potest. Si materia non est putrida, vehementioribus vti licet; præsertim si non assit inclinatio (quæ in materia non putri, non est necessaria:) vnde in quartana *album veratrum* adhibetur. De vsu vomitoriorum cap. 17. satis dictum est.

*Quando va-
lentioribus
opus sit vo-
mitoriis.*

II. De Soluentibus.

Medicamenta per aluum purgantia, varia sunt, pro cacochymia specie: de quibus in doctrina febrium speciali. Hoc in genere obseruandū, e c. 11. l. 2. de alim. cum soluens acre sit, & calidum, in putridis febribus, a validioribus abstinendum esse; præsertim in continuis, & continentibus. Quoad *quantum agendum*; a summa dosi recedere tutius est. Purgantium *modus*, est potio, validior bolus, adhuc validior pilulæ: quib. pro materiae resistentia vtendum. Respicere tamen oportet ad prohibentia. Si enim febris sit admodum vehemens; cauendum est a forma boli, & maxime pilularum; quoniam medicamenta purgantia in his formis plus iusto calefaciunt. Qd si ægrotans non possit medicamenta assumere, nisi in forma pilularū: tum post pilulas deuoratas, aliquod decoctum refrigerās propinabimus, verbi gratia $\frac{3}{4}$ v, vel $\frac{3}{4}$ vj *seri lactis, aut aquæ hordeaceæ, vel iuris alterati cā endiuia.* Quoad *quando agendum*: & primum, quo die purgans exhibendū sit; mox in quæstione, de minoratione materiae explicabitur. Quoad horam: pharmacum interdum exhibetur per quinq; aut sex horas ante cibum; interdū per semihoram tantū: semper tamen hora esse debet, qua cibi assumpti sint concocti, & infra ventriculum distributi: ratio petitur e c. 13. l. 2. de ratione vict. pharmacum enim tria requirit: primum, vt e potentia in actum ducatur, ab alteratrice: deinde, vt ab expultrice distribuatur ac deferatur ad materiā purgandā: tertio, vt materia purganda ab expultrice pellatur a circumferentia ad centrū, quam expultricē iuuat pharmacū, & per facultatē acrem irritantē, & per facultatē attrahentē. Quia igitur post assumptū pharmacum ventriculus exercetur & agitur, dum medicamentū e potētia ad actum deducitur, itemq; dum distribuit: patet, cibū tunc oblatū, duo incur rere incōmoda: primū enim virtus agitur, quæ eodē tempore deberet, & expellere materiā attractā, & retinere cibum: deinde ob cibi præsentia vis pharmaci exsoluit, vt nō succedat purgatio, quemadmodū deberet. Si er-

*A vehemen-
tius soluen-
tibus cauen-
dum.*

*Quantum,
Quomodo.*

Quando.

go virtus permittat, pharmacum detur per 6 horas ante cibum: sin minus, detur saltē per mediā horam ante pastū, quemadmodū Hippoc. præbuit, t. 12. l. 2. de ratione vict. (: nunq̃ vna cum cibo:) & tunc cibus sit tenuis, vt *cremor ptisane*. Pharmacum porro sui præsentia non prorsus prohibet somnum: quia in somno facilius de potētia ad actū deducitur: distributionē aut pharmaci somnus impedit, quā promouent vigilie. Quod si pharmacum sit debile, ait Auicennas, quarta, primi, c. 5. æger non indormiat: alias enim natura coquet medicamentum. *Vbi agendum*, patet, ratione substantiæ, nimirū per os medicamentū esse offerendū, nisi id ventriculi aliquod vitiū prohibeat: tunc em̃ per sedē lenientia medicamēta sunt iniiciēda: & si æger nō admittat clysmos, licebit vmbilico applicare *urguentum Agrippe*, aut de *cyclamino*, seu *artanita*, vt sic *cacochymia* euacuetur.

III. De Diureticis.

Diuretica
-calida &
-seca.

Humida.

Quā diu-
retica in fe-
bribus locū
habeant.
Apiū propo-
nitur inter
nō vehemen-
ter calefa-
cientia.

Cur in febre
bus diureti-
cis permisce-
atur calida.

Medicamenta quæ per lotium euacuant materiam morificā, id faciūt qualitatib. primis, vel secūdis. Primis; calore, siccitate, humiditate. De calore & siccitate Gal. agit c. 13. l. 5. simpl. quib. qualitatib. etiā tenuitas (: qualitas secunda:) iuncta est, qua sanguis attenuatur, fundit, & portio serosa a crassa separatur. Tale ergo medicamentū est calidum in tertio, tenuis substantiæ, & acre: vt *semen apii*, *petroselinū feniculi*, *dauici*, *ammios* &c. Quæ per humiditatem agunt, sunt valde aquosa: vt *fructus humidiores*, *semina melonum*: sic c. 6. l. 2. de alim. Gal. ait, *cucumeres minus humidos esse peponibus*, idcoque minus *urinam mouere*. Hæc autem humiditas, tenuis & aquosa vt sit oportet: tali enim humiditate renes gaudent; vnde ad renes fluens, materias morificas secum defert. Diuretica etiam quædam agūt per qualitates secundas: vt *hordeum*, *ceterach*. Semina frigida tum maiora, tum minora, humiditate & tenuitate lotium prouocant: vt *semina cucurbitæ*, *cucumeris*, *melonum*. Ex his igitur variis diureticis, in febre continente, dum putredo totum corpus occupat, probātur, quæ citra valentē calorem & siccitatē lotium prouocare possunt: vt *cremor ptisane*, *mulsa*, *oxymeli*, *apomeli*, *apii radix decocta in aqua potabili*. c. 9. l. 11. meth. Sed dubitatur quare apium proponatur inter ea, quæ non vehementer calefaciunt? cum tamen c. 13. l. 5. simpl. apium dicatur valenter calefacere: & propterea c. 4. l. 8. meth. in febrib. improbatur *mulsa cum apio*, calefacit enim vt vinum. Responsio. Apium lib. 11. meth. proponitur in aqua: vbi non ita calefacit, ac in mulsa, l. 8. meth. Deinde l. 11. meth. radices apii proponuntur. at l. 8. meth. & l. 5. simpl. de apii semine instituitur sermo. Dubitatur etiam, quare in febribus putridis, non utamur diureticis solum frigidis? Responsio. Quoniam materia putrefacta

Etā quāmpriūm euacuanda est: at quæ tantum sunt frigida, non sunt ita efficacia, sicuti quæ moderate sunt calida, vt *radix apii*, vel *petroselini in aqua*. Vnde prout calor febrilis maior, aut minor est; pro eo, magis aut minus calida, eaque in maiori aut minori dosi misceri possunt.

Quoad *usum*; & primum ad *Quantum agendum*, id in praxi obseruandum, vt diuretica exhibeantur in maiore dosi, quam præparantia; & proinde vsque ad ℥x. secundum hanc formulam: ℥ *capillorum Veneris viridum*, fol. *betonica*, *ceterach*, ana P. j. rad. *petroselini* ℥ ss. aqua *hordeacea*, alterata cū *liquiritia* ℥ vij. fiat *infusio suff. aq.* & facta *expressione* adde, syr. *acetosi simpl.* ℥ j ss. *seminum melonum* ℥ ij. Misc. per diuretico. Quoad *modum*: Quomodo. diuretica actu calida, non frigida sunt amministranda. Efficaciora redduntur, si pulueres propositorum simplicium misceantur in aqua hordeacea.

Quoad *quando*. Diureticis vtendum non est primis diebus, dum materia cruda est; alias enim non vacuatur, sed solum agitur a diureticis: l. i. ad Glau. in cura febris pituitosæ. Hora autem qualibet exhiberi possunt, nisi quid impediat, nimirum cibus. Hic enim prohibet diuretica medicinalia, non alimentalia, quæ cum cibis misceri possunt. Diuretica siquidem medicinalia, vt *betonica*, *ceterach*, quia ventriculo non sunt familiaria, tamdiu in ventriculo non detinentur, donec cibus concoquatur, sed cibum crudum secum ducunt. Alimentalia vero, vt *semina melonum*, *radices petroselini*, *asparagi*, ob familiaritatem in ventriculo detinentur, donec cibus assumtus coquatur.

IV. De euacuantibus per poros cutis.

Vacuantiæ per meatus cutis sunt, quæ materiam morbosam a centro ad Impellentia, circumferentiam mouent: idque vel Impellendo, vel Attrahendo. Quæ & attrahētia. impellendo mouent, habent naturam diureticorum: eadem enim materia & lotium, & sudorem potest ciere: c. 9. l. i. meth. Lotium quidem; si renes sint calidiores, cutis densa, si materia residet in conuexo hepatis, & inclinationem habet ad renes. Sudorem contra, si renes sunt frigidi, pori cutis rari, si materia resideat in venis cuti proximis, & inclinationem habeat ad cutim. Horum igitur materia patet eiam dictis. Attrahentia autem sunt, quæ moderate calefaciendo, cutim rarefaciunt, vt *chamamelum*, *balneum tepidum*, c. 9. lib. i. meth. Vnde oleo *chamamelino* vti licet, quod non constipat, vt quidam dicunt, qui ratione visciditatis omnia olea stipare existimant: sunt enim quædam olea laxantia, vt *Sabinum*, cap. 2. lib. 8. meth. Hinc & Auicennas probat inunctionem cum oleo *chamamelino*, & vtitur frictione cum vino albo, & aqua tepida.

*Balneum in
putridis.*

Balneum in putridis summe utile esse potest; sed iam in vltimo non est, dubio procul cum detrimento ægrotantium. Galenus cap. 10. lib. 11. meth. balneum in putridis, omnibus materiis anteponebat: quia vacuantia per aluum, urinam, sudorem, sunt calida; balneum autem minus calidum. Probat item balneum in putridis, cap. 7. li. de marcore, siue putridæ sint solæ, siue cum hæcticis. Præterea c. 20. l. 11. meth. ait, balneum in putridis iuuare: quia humor abunde vacuatur, & calor febrilis transpirat; balneum enim excrementa humida & fuliginosa educit. At notandum ex eodem cap. 20. l. 11. meth. balneum materiam morificam trudere ad articulos, id est, ad partes ignobiles, humores liquando, & vias dilatando: vnde cauendum, ne febricitantes sint obnoxii doloribus articulorum, ita vt sint sensus exquisitioris; virtus enim præ nimio dolore succumberet. Prohibetur autem balneum, secundum Galenum loco citato, si adest imbecillitas visceris alicuius principalis, vel consentientis cum principali.

Quomodo.

Quoad *modum*. Galenus ca. 10. l. 10. meth. ait, in febribus quæ oriuntur ex inflammatione, vel putredine, probari balneum caloris moderati; tepidum scilicet non actu frigidum: in hæcticis autem febribus probari balneum actu frigidum: ratio est: quia in hæctica opus est refrigeratione; in putrida opus est, vt materia per cutim euacuetur. c. 20. lib. 11. meth.

Quando.

Quoad *quando agendum*. Balneo vtendum, dum materia per cutim vacuanda est præsens, & non adest prohibens. Prohibet febris vehemens: cap. 20. l. 11. meth. tunc enim balneo in declinatione vti licet, non in statu. Præterea prohibet materia copiosa, cruda, c. 10. l. 11. meth. & hinc c. 7. li. de marc. vult, balneum esse administrandum post materiæ concoctionem. Sed notandum, quod ca. 9. l. 11. meth. Galenus ait, si febris sit vehemens, vt est continens, non esse vtendum vino, lauacro, nec inunctione cutim rarefaciente. Ratio est: quia febris vehemens habet rationem urgentis, cum calidum innatum & secundum substantiam consumat, & secundum motum extra moueat, ac dissipet: vnde, si adhiberentur rarefacientia, calidum innatum prorsus euanesceret. Obiicere hic quis posset inunctionem re-

Inunctio Aetii in febribus malignis: infra cap. 31.

soluentem Aetii, ex oleo, aqua & nitro; quæ practici in febribus malignis & continentibus vtuntur. Responsio: in febribus malignis, accidentibus ad febrem pestilentem, optimum est, vti inunctione Aetii, quæ materiæ morbi veneficam vacuat: licet enim hic & febris vehemens sit ratione essentiali, quia intensissima; & materia vehemens ratione essentiali, quia maligna, plurimumq; a naturali statu recedit: magis tamen potest vehementia materiæ quam febris: quia nisi materia hæc vacuetur, imminet etiā vehementia facultatis, nimirum casus virtutis. Cæterū Aetius ita occurrit materiæ, vt in-

vt interim febrim non omnino negligat: quare propter materiã, vtitur nitro; ppter febrẽ, miscet aquã. Qd si aut materia nõ sit maligna; tunc febris vehementia magis potest: quo respiciẽs Gale. c. 9. l. 1. meth. prohibet inunctionem. Tempus autem inunctionis sit hora ante cibum.

De iis quæ impulsione euacuant, hoc notandũ est; vt, cū per os exhibeã- *Recta admi-*
tur, in maiori *dosi* administrẽtur, q̃ diuretica, nimirũ ad lbj. *nistratio im-*
ctu dẽtur calida. *Tempus*, vt dentur post diuretica, deinde, vt prius exhibeã- *pellentium.*
tur impellentia, post attrahentia; materia enim in gibbo hepatis existens, primo est vacuãda diureticis; deinde vtendũ impellentibus, quæ materiam attenuat, & in vaporẽ mutant; postremo attrahentib. quæ tantũ attrahũt.

Appendix: de tempore exhibendorum soluentium.

Quãdo purgantia exhiberi debeãt, breuiter Hipp. pponit, aph. 22. sect. 1. *Purgãdum,*
inquit. Πίπωνα φαρμακείαν, καὶ κινέειν, μὴ ἀμεί. μὴ δὲ ἐν δόχῃσιν, ἢ μὴ ὀργᾷ. τὰ δὲ πλεῖστα. *quãdo adest*
ἢ ὀργᾷ. Quibus verbis statuit materiã morbificã esse purgandã, dum adest *indicans: &*
indicans ita vehemens, vt nihil prohibeat. Prohibens autem est Virtus, & *abest prohi-*
Materia. De virtute Hippoc. nil dicit: quia cõmunis est, in administratione *bens.*
cuiuslibet materiæ. Proponit igitur solũ materiam, quæ nõ est sanguis, sed materia excrementitia præter naturã; quæ vel concocta est, vel cruda: item, vel turgens, vel non turgens. Hæc igit materia vel Similia indicat, vel Dis- *Indicans, est*
similia. Similia, si per omnia indicat purgans, vt materia morbifica conco- *materia præ-*
cta: hæc enim quatenus est excrementitia, indicat purgans; quatenus con- *ter naturã,*
cocta, nõ prohibet, sed potius permittit. Dissimilia; si e parte indicat pur- *cocta.*
gans, e parte prohibet: vbi vires interdũ magis prohibent purgãs, interdũ magis indicant. Primum enim si materia cruda est; vires magis prohibent, *Prohibēs, est*
q̃ materia excrementitia indicet purgans. Deinde, si materia est turgens & *cruditas, ne*
furiosa; vires magis indicat purgans, q̃ prohibeant: quia materia turgens ma- *turget ma-*
gis potest ad indicandum, q̃ cruda ad prohibendũ. Furiosa enim materia *teria.*
vrget: quoniã ex ea periculũ imminet, ne in partẽ aliquã ruat principem. Postremo addit Hippoc. plurimũ vero nõ turget. Vbi medicos monet, vt, *Materia ve-*
licet raro turgeat materia, nõ tamẽ raro purgantib. vtantur, sed frequẽter. *nenata, &*
Nam reperiunt materiæ, quæ magis vrget, q̃ materia furiosa, id est, maius *partem prin-*
periculum portendunt; & per consequens etiã magis indicat purgans. Ta- *cipem petēs,*
les autem materiæ sunt & Venenatæ, & Actu ad partem aliquam principẽ *magis indi-*
ruentes. Venenata enim materia, celerrime cor occupare, & hominẽ in- *cat, quã tur-*
terficere potest: magis ergo potest, q̃ furiosa, & proinde statim purganda; *gens.*
præsertim si talis sit venefica qualitas, quæ alterantib. nõ cedat. Hinc Gal. *1. Venenata*
c. 4. l. 1. de diff. feb. & l. 8. meth. ait in pestilentia illos sanitati restitutos es- *materia.*
se, qui per vomitum, & alui fluxũ sint purgati. At aph. 57. sect. 3. l. 3. epidẽ. *Obiectio.*

Obiectio
alia.

inquit, in constitutione pestilenti, cum alui fluxu, neminem esse sanatum. Vbi sciendum, non contigisse mortem, e fluxu alui; sed e copia crudorum humorum, cum quibus virtus consistere nequit. Nec etiam obstat, quod apho. 22. sect. 4. dicitur, bilem atram, morbis incipientibus exeuntem, lethalem esse: hæc enim bilis atra non est venefica, nec furiosa, nec impetum petit partem principalem; sed cruda est, & permixta cum materia alimentali. Quamobrem si indicantium est dissensio, e duobus malis, minus est eligendum. Materiam quidem crudam, non purgare ab initio, sed expectare coctionem, & declinationem, bonum est: attamen si turgens est, aut venefica; necesse est, ut vel crudam educamus, vel declinationem expectantes mortem ab illa materia illatam videamus. Minus ergo timenda est

2. Materia
actu par-
tem princi-
pem petens.

noxa cruditatis, quam veneni, καὶ τὸ ὀρζασμὸν. Secundo, materia, quæ euidenter habet impetum in partem præcipuam, id est, quæ actu ad partem principem mouetur; magis vrget, quam furiosa, in qua solum imminet impetus in partem principalem. Hinc Galenus cap. 8. lib. de venæ sectione; ait, incipiente inflammatione, si suspicemur inflammationem fore magnam; curationem auspicandam esse a vacuatione, id est, phlebotomia, aut purgante (*ecce, purgat inter initia*): ne materia impetum habens ad partem, magnam inflammationem suscitet: nec enim præparantia, si ea ante purgans dare vellemus, inflammationem prohibere possunt: & facta iam inflammatione, non amplius tutum est purgare; materia enim collecta & impacta, non cedit pharmaco. Cæterum, expedit etiam purgare materiam, dum habet im-

3. Materia
petens partē
principi con-
sentientem.

petum ad partem non principem, quæ tamen cum principali consentit. Hinc cap. 2. lib. 6. meth. Galenus in punctura nerui, succum vitiosum protinus purgat, non expectat coctionem; priusquàm enim absolueretur coctio, cerebrum traheretur in consensum, homoque moreretur.

Num mate-
ria iecur pe-
tens purgan-
da.

Dubitatio autem hic oritur: *nam Galenus dum incipit inflammatio hepatis, non utitur pharmaco: cum tamen materia impetum habeat in partem principem?* Responsio. Ea materia, quatenus est excrementitia, indicat purgans: quatenus cruda, prohibet: quatenus impetum habet in iecur, indicat purgans, sed tale quod retrahit. Cum autem omne purgans attrahat ad hepar, fit ut in inflammatione iecoris purgans prohibeatur. Longissime enim materiam a parte affecta retrahere oportet, non ad partem attrahere. Vnde quoque in principio inflammationis oculi Gal. purgat; quia sic materia ab oculis retrahitur.

Brevis ἀνα-
κεφαλαιωσις

Ut autem breuiter totum comprehendamus negotium, sic statuendum. Materia morbosa alia a sanguine, vel est Cocta, vel Cruda. Si cocta; purganda. Si cruda; vel Non admittit coctionem, vel Admittit. Si non admittit; ea cruditas non prohibet purgans: ut in ascite aqua liceat ex abdomine

cuacua-

euacuare, etiam non coctam, quia coctionem omnem respuit. Si materia cruda coctionem admittit; vel Venenata est, vel Veneni expers. Si venenata; ilico purganda. Si materia cruda est expers veneni; vel Quiescit, vel mouetur. Si quiescit; primo concoquenda est, deinde purganda. Si mouetur: tunc terminus ad quem vel Latet, vel Patet. Si latet, vt in materia furiosa; ilico ante coctionem materia hæc purganda. Si patet; tunc impetus fit ad loca vel Conuenientia, vel Non conuenientia. Si ad conuenientia; tunc inuandus est, & primum materia coquenda, deinde purganda. Si ad non conuenientia loca fiat impetus, id est, ad partem vel principem, vel consentientem principi; cohibendus est impetus, id est, materia ilico purganda est, neglecta concoctione: nisi purgantis vi, impetus augeatur, vt dum materia iecur petit, vbi a purgante desistendum,

CAPVT XX.

De medicamentis alterantibus.

Materia medicinalis, cap. 17. in duo summa diuisimus genera, nimirum in materias Vacuantes, de quibus hætenus: & in Alterantes, de quibus iam pauca. Alterantibus vtimur causa partium viuientium: de quibus in doctrina speciali febrium agemus accurate: nunc de eorū vsu & applicatione paucula subnectemus.

Galenus igitur, cap. 3. lib. 12. meth. ait, non vtendum esse perfusionibus antequam superfluitates magna e parte coctæ sint & euacuata: nec sola ad mouenda esse relaxantia, sed *absinthium* addendū, nisi febris sit magna. E quibus colligimus, topica nō debere vsurpari, toto corpore repleto; nam vel laxant & trahunt a toto corpore, vel astringunt, & cogunt materiam. Obiter quoque colligitur, in febribus ardentibus non esse vtendum *absinthio*; sufficit oleum mastichinum; de quo alibi.

Quod quantum agendum: Cum vna vncia conseruæ sufficit permiscere specierum $\mathfrak{D}\mathfrak{B}$, ad $\mathfrak{D}\mathfrak{j}$, præsertim æstate: nam hyeme ad $\mathfrak{z}\mathfrak{B}$. licet ascendere. Exempli gratia, *℥ conserua cichoracea, ex acido citri, ana $\mathfrak{z}\mathfrak{B}$. specierum diarhod. abb. $\mathfrak{D}\mathfrak{B}$. Misc. pro duabus vicibus.* Modus agendi multiplex esse potest: alterantibus enim vti possumus & liquidis, & consistentibus, vt forma boli, pilularum, &c. item, dum extra applicantur, licet vt inunctionibus, linimentis, vnguentis, emplastris, ceratis, fomentis, sacculis, stillicidio, &c. Tempus applicandi alterantia, est, cum præsens est indicans, & nihil impedit: potissimum autem impedit materiæ præsentia. Vnde Aui-cennas probat trochiscos refrigerantes, post coctionem & vacuationem

Transitio.

Topicis non vtendū, toto repleto.

Quantum.

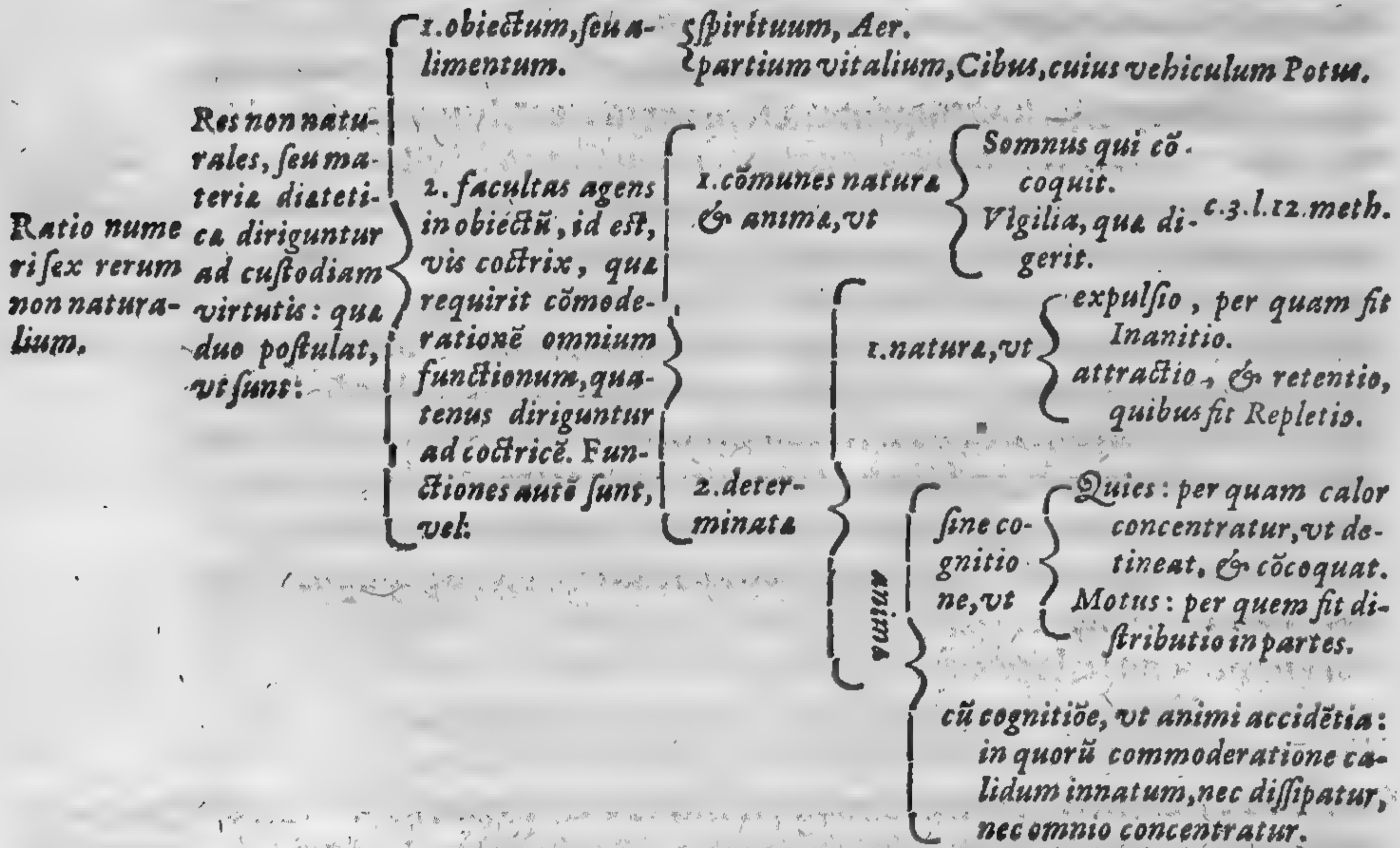
Quomodo.

Quando.

ubi. materia: id quod Galenus etiam iubet, cap. 15. & 16. lib. 11. metho. item, cap. 14. lib. 1. ad Glauc. *Ubi agendum* variat, pro variatione partium alterandarum: modo enim medicamenta sunt applicanda ventriculo, modo alteri parti.

CAPVT XXI.

De materia dietetica in febribus.

De Aere.

Aer est materia, tum alimenti, tum remedii. Aer in febre putrida sumitur, ut materia iuuans: & habet rationem vel Alimenti, vel Remedii. Ut materia alimenti indicatur a virtute: vnde Galenus c. 3. lib. 11. meth. ait, virtutis substantiam spirituosam, custodiri respiratione & transpiratione: quod idem affirmat c. 5. li. 12. meth. Ut materia remedii, indicatur a re praeter naturam, c. 14. l. 9. meth. Quare cognoscendum, qualis aer in putridis febribus sit usurpandus. Cum ergo tria sint, quae in putridis agendorum indicationem praebent, virtus, causa febris, & febris ipsa: c. 1. l. 10. meth. quantum attinet ad virtutem; aer debet esse purus, non putridus.

dus & infectus, c. 5. l. 12. meth. Quoad causam; si hæc sit materia putrida: quæ calida est & humida (: ratione enim humoris fit putredo; & ratione putredinis materia illa euadit calidior;) egemus refrigeratione & perspiratione, c. 8. l. 11. meth. ideoq; inspiratio debet esse aeris frigidi & sicci (: hoc accipe de aere qui respiratione in corpus ingreditur;) aer autem qui extra administratur, debet esse temperatus; calidior enim febrem auget; frigidus poros cutis densat, & transpirationem impedit. Si materia non sit putrida; varius probatur aer, pro discrimine materiæ morbificæ, verbi gratia, si materia sit biliosa; aere opus est frigidus & humidus: & sic de reliquis. Ratione febris, aer eligi debet frigidus & humidus.

Cum igitur constet, aerem in putridis debere esse purum, frigidum, siccum, temperatum, non astringentem, non densantem, frigidum & humidum: si aer præsens talis sit, seruandus: sin minus, arte talis est parandus, c. 8. l. 10. meth. verbi gratia, impurus redditur purus, beneficio *rosarum, aqua rosacea, aqua violacea, succo citri, aurantii, &c.* hic enim aer inspiratus, roborat spiritus, & materiam putridam iuuat, maxime si alteretur *aceto*. Non inspiratus, sed extra occurrens aer, erit temperatus: vnde febricitans non debet corpus nudum aeri exponere, nõ debet brachia, & pedes detegere. Hac ratione virtutis, & causæ. Ratione febris; si aer sit calidior, eligi debent cædes subterraneæ, ad boream spectantes, hominum frequentia arcenda, nam & hæc aerem calidiorem reddit: solum aspergendum est frigidis, & irrorandum: vnde *folia vitis, nymphae* probantur, &c. de quibus in febribus hæcticis, cap. 28.

Aer artificiosus, ut alterandus.

De Cibo: & primum, ut est alimentum.

Cibus est materia primum alimenti, ratione virtutis, & dicitur materia vitalis: deinde remedii, idq; vel ratione materiæ morbificæ, & dicitur materia præseruatoria; vel ratione febris, & dicitur materia curatoria. Materia cibi, quatenus est alimentum, & ad virtutem dirigitur, sumitur e plantis & animalibus: c. 3. l. 3. de alim. e quibus modo materia e plantis, modo ex animalibus magis laudatur. Nam c. 2. l. 8. meth. olera & fructus postponuntur ouis, & canibus; quia in his plurimum alimentum, exiguum excrementum; in illis contra. At c. 26. lib. 3. de alim. quædam animalia postponuntur quibusdam plantis; vt pisces pani. Probatur etiam caro pullo- rum, caporum, hædorum, vitulorum, phasianorum: perdices & francolini omnibus anteponuntur, vt & auiculæ montanæ. Sed quoniam discrimen est, circa carnes, oua & pisces, de his breuiter dicendum.

Cibus tripliciter consideratur. Alimentorum differentia.

*Carnis dif-
ferentia.*

Discrimen inter *carnes* sumitur a specie, a partibus, a vitestium, ab ætate, ab alimento, a loco, a vitæ instituto, & præparatione, c. 2. 19. & 21. lib. 3. de alimen. Quoad *speciem*; Suilla caro generat sanguinem optimum & copiosum, nullumque alimentum magis nutrit. Bouina minus est lenta, sed crassior, ut gignat sanguinem melancholicum. Ouilla est succi deterioris. Caprilla etiam mutatur in succum vitiosum. Volucra minus alunt, sed facilioris sunt coctionis, quam gressilia. Et, si inter se comparentur, caro turdorum, merularum, est durior carne perdicum & attingenarum (: sunt francolini :) Adhuc durior est caro turturum, & palumborum, anatum : phasianorum autem caro similis est gallinarum carni, sed suauior. Pauonum caro est durior. Quoad *partes*; Carnosæ vertuntur in sanguinem bonum : nervosæ in pituitosum. Viscera laudatorum animalium, generant sanguinem meliorem. Hepar anserum (: quod optime norunt Ibræi :) est iucundissimum, boni & copiosi nutrimenti. Alæ etiam anserum sunt facilis coctionis : his tamen alæ gallinarum anteponuntur. His antecellunt gallorum testiculi, qui gignunt succum bonum, copiosum, facile coquuntur. Testes contra suum, boum, capri, sunt mali succi, & difficilis coctionis. capite septimo, libro tertio, aliment. Quoad *vim testium*; prout hæc magis viget, pro eo caro peior redditur : unde caro castratorum suauior est, & non infecta. Quoad *ætatem*; Carnes animalium augescentium sunt præstantiores, quam eorum quæ florentis sunt ætatis : his adhuc peiores sunt carnes animalium nouellorum & seniorum; hæ enim duræ, siccæ, nervosæ, difficilis coctionis, exigui alimenti; illæ mucosæ, scatentes humiditate excrementitia, sed facile descendunt, ac proinde sua lubricitate ad alium astrictam profunt. Quoad *alimentum*; Bonum alimentum in causa est, ut bonæ sint carnes : praua edulia, contra. Quoad *locum*; Quæ in stagnis, & locis palustribus degunt, carnes habent humidiores, excrementitias; difficilis coctionis : contra, quæ in montibus degunt. Quoad *vita institutum*; animalia domestica sunt humidiora : syluestria contra. Quoad *præparationem*; hæc spectant vel coctionem, vel ea quæ iniiciuntur. Coctio est assatio, elixatio, frixio : elixatio vel simplex est, vel in patinis. Carnes assæ & frixæ, habent vim siccandi; elixæ simpliciter, humectant : elixæ in patinis, medio modo se habent. Pro variis autem iniectis, carnes varias nanciscuntur facultates, ut si aromata iniiciantur, carnes habent vim siccandi. Et sic de reliquis.

*3. a præpa-
ratione.*

*OVORVM
differentia.*

Quoad *OVA*; horum differentia sumuntur, a specie animalium, a tempore, & coctione. capite 22. libro tertio, alimen. Gallinarum enim & phasia-

phasianarum oua sunt præstantissima: praua sunt anserum. Ratione *temperis*; recentiora sunt meliora. Ratione *coctionis*; perpenditur vel Gradus, vel Modus coctionis. Gradus; quatenus magis, vel minus coquuntur: hinc sorbilia minus nutriunt: dura difficulter coquuntur: tremula, id est, medio modo se habentia inter sorbilia & dura, optime nutriunt, nec sunt difficilis coctionis. Quoad modum coctionis; oua elixantur, assantur in cineribus, friguntur in sartagine, & suffocantur, quando scilicet coquuntur in vase obturato foramine. Tremula optima sunt, & præcipue suffocata: secundum locum tenent elixa: tertium quæ coquuntur in cineribus: pessima sunt frixa. Notandum autem oua sorbilia esse eligenda, dum volumus ut alius fluat, & ventriculus non est nauseabundus: vbi autem nausea vexatur ventriculus, maxime a sorbilibus cauendum.

Quoad *Pisces*; saxatiles optimi sunt; cap. 28. & 30. lib. 3. alim. generant *Pisces.* enim sanguinem mediocrem: & huiusmodi pisces perpetuo sunt boni; nec enim mutant alimentum; nec locum, nec vtuntur aquis dulcibus. At coctio est quadruplex: nam elixantur, friguntur, assantur in craticulis, & in patinis. Elixatio bona est: frixio & assatio probantur in sanis: coctio in patinis est causa cruditis. Febricitantes ergo potissimum vti debent elixis: quia in febribus egemus cibis facilis coctionis, cum in iis semper coctio lædatur. cap. 8. lib. 2. de facult. natural. Et hæc de materiis ciborum, vt respiciunt virtutem.

De Cibo medicinali, vt respicit materiam mor- bificam.

CIBVS respiciens materiam morbificam, est indicatum non vitale, sed præseruatorium. In putridis autem materia morbifica est Putrida, vel Non est putrida. Si sit putrida; probantur cibi refrigerantes & siccantes, non humectantes: vt *succus aurantii maturi, endiuia, acetosa, acetum, acetositas citri.* Hic autem quædam de aceto, & acetositate citri dicenda sunt. *Acetum* est potentia frigidum, tenuissimum: quia tamen iunctam habet aliquam caliditatem & siccitatem, ideo, si refrigerare & humectare volumus, *aquam* miscere debemus, ea copia, vt bibi possit: dum autem exsiccare volumus, non humectare; acetum exhibere debemus, non cum frigida, sed potius cum acido citri. Quoad *acidum citri*; de toto fructu breuiter differemus. Galenus cap. 37. lib. 2. alim. malum citrium perpendit Theorice, & Practice. In theoria habet Physiologiam, Semeioticam, Pathologicam. In physiologica parte, proponit Structuram & Facultates. Quoad structuram, tres

*Qualis ci-
bus conue-
niat, si ma-
teria sit pu-
trida.
Acetum.*

*Malum Me-
dicum: cuius
exemplo ra-
tio simpli-
cia tractan-
di docetur.*

Kkkkk

partes describit, tegumentum, carnem, succum: semen ibi omittit, quia loquitur de citrio, ut habet rationem alimenti; semen autem nec alimentum est, nec condimentum alimenti. Quoad facultates; tegumentum est aromaticum, suavis odoris & saporis, suauem obtinet acrimoniam, & difficulter coquitur: pars media nec acida est, nec acris: intima est acida. Semen ioticam partem insinuat Galenus, cum ait; per duritiem & callositatem nos cognoscere, tegumentum esse difficilis coctionis. Pathologicam supponit, ex alibi dictis: verbi gratia, si malum citrium sit putrefactum, euadit causa morbifica: & sic pertinet ad *παθολογίαν*. Quoad practicam partem; addit Galenus, corticem esse utilem in ratione alimenti, quamuis difficulter coquatur: partem intimam coniici in acetum imbecille, ut reddatur acrius: carnem comedi cum aceto & garo, id est, sale, ut saporis hebetudo imminuatur, & fiat sapor acutus.

Qualis conueniat cibis in materia non putrida.
 1. Ratione vitii materia.
 2. Ratione vehementia materia; qua indicatur a morbo acuto.

Si materia non sit putrida, oportet perpendere & vitium huius materiae, & vitii effectum, id est, febrem. Vitium materiae multiplex esse potest, prout multiplex est materia in febribus; verbi gratia, si materia sit biliosa, probatur cibus refrigerans & humectans. In genere autem cum putrida ab obstructione oriatur, probatur cibus attenuans, detergens; ut *semina melonum, ptisana hordeacea*: Vitari autem debent, *caro agnina, anates, anguilla, &c.* Si consideratur materia, ut efficit febrem magis vel minus acutam: opus etiam est cibo magis vel minus minuente. Victus enim minuens indicatur a materia, non a virtute: materia enim morbifica, indicat euacuationem; cuius remedii materia est cibus; per accidens vacuans: si namque resolutio quæ fit a calore, & reparatio quæ fit ab alimento, sint æquales; virtus seruetur, & eundem retinet statum: si autem cibi portio minuitur; calor naturalis agit in materiam morbificam, & illam dissipat. Si victus parum minuit, dicitur Tenuis: si multum, Tenuissimus. Et vterque subdividitur. Tenuis enim vel est Simpliciter tenuis; cuius materia est *ptisana hordeacea integra*: vel Exquisite tenuis; cuius materia est *cremor hordei, in moderata copia*. Tenuissimus vel Non in extremo est; cuius materia est *mulsa*: vel In extremo; cuius materia est *oxymeli*. De inedia breuiter dicemus. Inedia est priuatio: sola existens non vacuat, nec per se, nec per accidens, nisi longo tempore: oportet ergo cum ea coniungi, vel acrem calorem, vel corporis motum: & hinc animalia in latebris degentia, non vacuantur; quia sola est inedia, non adest acris caliditas, neque motus. Inedia igitur neque indicatum est, neque indicati materia; sed sequitur per consecutionem quandam: ut virtus indicat alimentum; materia morbi vehemensissima prohibet: quod si ergo virtus robusta sit, materiae indicatio praeualet;

Inedia.

ualet, id est, alimentum prorsus prohibetur, vnde subsequitur cibi abstinentia: non aliter atq; si sanguis vehemens, phlebotomiam indicet, virtus vero debilis eam prohibeat; tum enim per quandam consecutionē emergit abstinentia a venæ sectione.

De cibo medicinali, quatenus a febre indicatur.

Cibus a febre indicatur refrigerans & humectans. Materia sumitur ab oleribus, a fructibus, a granis. Quoad olera, probatur *cichorium domesticum* (: agreste enim recte a Galeno improbat *lib. de cib. boni & mal. succi* :) probatur etiam *borago*, *buglossa*, *lactuca*: cum his carnes coqui possunt: licet etiam hac aqua incoquere, & condire oleo atq; aceto. Cibus, qui febris indicat. Olera.

Fructus omnino sunt vitandi, quia facile corrumpuntur: quidam tamen causa appetitus probantur, vt *pruna*, *cerasa*, *poma*, *pyra*, sed non astringentia: neq; improbantur in febribus *amygdale dulces*, nam attenuant & detergunt, c. 29. l. 2. alim. nec despiciendæ *passule dulces*, quæ stomachum non dissolunt, nec aluum subducunt, sed contemperant, mediocriter abstergunt, & exiguum oris ventriculi mordicationem obtundunt, c. 10. l. 2. alim. vnde *passule dulces* aluum non mouent, sicuti falso quidam credunt, nisi addantur quæ possunt lubricare. *Cucurbita* propter succum aqueum, tenuem, refrigerant & humectant, sed parum alunt, facile subsident, nec ægre coquuntur, nisi corrumpantur, id quod fit, ob vitiosam præparationem, aut succum prauum in ventriculo febricitantis coaceruatum, aut si nimis diu in ventriculo hæreant. *Pepones* sunt illi fructus, quorum caro prope semen est iniucunda: sunt frigidi, & valde humidi, cum vi deterforia, quæ magis viget in seminibus. c. 4. l. 2. alim. *Melopepones* sunt illi fructus, quorum caro, semen continens, est iucunda, & esculenta, vt qui *Clodia* nascuntur: c. 5. l. 2. alim. & huius quoq; classis est *anguria*, cuius caro, semen continens, esitatur: melopepones minus humidi sunt, quam pepones, nec ita prauus succi, minus mouent vrinam, tardius descendunt, nec ita celeriter in ventriculo corrumpuntur. Vnde colligitur febricitantibus potius melopepones & angurias, quam pepones concedi posse. Fructus.

Quantum grana attinet; breuiter de *Tritico*, *Halica*, & *Hordeo* agemus. *Triticum* densum, est alimenti copiosioris: Rarum, habet copiosius excrementum furfuraceum. Panes varie inde conficiuntur: puri enim fermento egent copioso, & insigni subactione, nec statim post subactionem sunt coquendi, & præterea diu sunt assandi: contra, panes furfuracei, egent fermento pauciori, subactione leuiori, assatione breuiori. Addit Galenus, eum panem facile concoqui, & distribui, qui plurimum fer- Grana. Triticum.

mentatus & subactus est, & moderato igne æqualiter coctus, & assatus (ignis enim ardentior; primo occurſu partem extra indurat, vt intus crudus permaneat. Vnde obiter colligitur, plurimum eos errare, qui in lue venerea panem assatum, seu biscoctum exhibent; qui sane in lue non conuenit, nisi ventriculus sit robustus, & corpus nec obstructum, nec emaciatum, cum talis panis exigui sit alimenti, & egre distribuatur.) Panis furfuraceus parum nutrit, sed vim habet detergendi & lubricandi: cap. 12. lib. 1. alim. In febribus probatur panis lotus, qui minus alit, & non obstruit, cap. 5. lib. 1. alim. estq; in medio calefacientium, & refrigerantium, cap. 9. lib. 1. alim. Est autem panis lotus, qui in frusta diuiditur, inq; frigidum sæpe immergitur. *Halica* est alimenti copiosi & lenti: ideoq; nocet in hepatis obstructione, & dum calculi est suspicio. cap. 6. lib. 1. alim. Potest autem mitigare vehementem ventriculi mordicationem, maxime si coquatur, & coletur, vt cremor hordei. luvat etiam in superflua alui deiectione, cap. 3. lib. 1. 2. meth. *Hordeum* est frigidum & siccum in primo gradu, lib. 7. simpl. Et cap. 9. lib. 1. alim. ait; siue ex hordeo fiat panis, siue ptisana, siue polenta, vim habere refrigerandi; pro varia autem præparatione; hordeum modo siccare, modo humectare: habet vim siccandi, si frigatur; humectat, si fiat ptisana; vnde cap. 1. lib. 1. alim. dicitur, hordeum elixatione humidum, & natura frigidum esse.

Ptisana ut præparanda. Quoniam vero *ptisana hordeacea* magni est vsus, eius præparatio enarranda erit. Galenus lib. de ptis. & cap. 9. lib. 1. alim. hordeū primo coquit igne valido, vt in tumore attollatur, & hinc flatus dissipentur: secundo coquit lento igne, æqualiter, ne portio alimentalis dissoluatur: tertio, coquit ad consistentiam chyli, seu cremoris: si enim superflua fiat decoctio, hordeū redditur viscidum, quod facile obstruit. Cæterum Galenus cap. 9. lib. 1. alim. hordei decocto quædam ammiscet. In principio enim dum incipit concoqui; miscet ea, quæ ad tumefactionem hordei conferunt, vt *oleum, anethum, porrum, &c.* Cum intumuit hordeum; addit ea, quæ concoctionem faciunt æquabilē, vt *acetum*, quod incidendo portiones crassas æquales reddit tenuibus. Cum hordeum exacte coctum est; sub tempus edendi, immiscet *salem tenuem*, qui vim habet attenuandi, & detergendi; ne cremor sit crassior aut viscidior. Ex hoc coctionis modo, prodit liquor moderate humidus, sitim arcens, refrigerans & humectans; lentus, lævis, continuus, lubricus; vnde aluum seruat lubricā; abluens, detergens, aperiens, nō astringens, nec tormina gignens. Porro cum hordeo in febribus misceri possunt, & alimenta, & condimenta. c. 18. l. 1. ali. Alimenta; vt *carnes probe*, quo ptisana magis nutriat. Cōdimenta, causa suauitatis, & alterationis: verbi gratia propter attenuationē & deterſionē miscetur *oxymeli*: propter refrigerationē.

frigerationē & humectationē *lactuca*: propter lotii prouocationē, *semina melonū*: propter visciditatē *sal*, in sanis quidē misceri potest, sed in febris a sale abstinendum. De aqua dubitatur, quādo hordeo sit affundenda? *Aqua, quādo affundenda.* Si a principio affundatur aqua, quæ ad finem vsque sufficiat; periculum est, ne longa decoctione salsa reddatur: quod etiam in optima aqua, diu decocta, fieri solet; c. 3 2. l. 3. alim. Quod si affundatur ea copia in principio, vt sufficiat pro tumefactione: & hac abiecta, mox noua infundatur, quæ ad finem sufficiat: tum fiet iactura succi alimentalis, quē hordeum in aquam solet deponere: c. 44. l. 2. alim. c. 3 2. l. 3. alim. Quare a principio aqua est affundenda, quæ sufficiat pro tumefactione: deinde relicta portione illa exigua, addenda noua aliqua, vt sufficiat ad perfectam concoctionem. Quod si vero, ptisanam abicantem quis desideret; is aquam post tumefactionem abiiciat: & causa nutritionis carnem addat.

De recta ciborum administratione.

QVOD quantum agendum: Si cibus sumatur pro alimento: virtute debili existente in febricitantibus, plus cibi dandum: virtus autem robusta, despicienda est. Si cibus sumatur pro materia remedii; tunc pro vehementia materiæ morbificæ & febris, cibi copiosiores exhibendi: verbi gratia, si materia sit calidior, si febris intensior; augeri debet dosi *aceti, acetosæ, & similia*. Hinc Galenus com. aph. 17. sect. 1. ait, dum corrupta est materia, cibos copiosiores esse exhibendos, scilicet medicinales, non alimentales: impura enim corpora (aph. 10. sect. 2.) quo magis nutriuntur, eo magis læduntur. Cæterum si opus sit cibo medicato copioso: virtute existente robusta, dari debet multum, & raro; si contra, parum & sæpe. *Modus* capitur ab indicante, vt resistit cibo. Hinc cibus alimentalis, si virtus debilis sit, liquidus debet exhiberi, forma contusi, destillati. Cibus autem medicinalis modo actu calidus, modo actu frigidus datur: calidus, si materia sit pituitosa; frigidus, si biliosa. Quoad quando agendum: Cibus alimentalis indicatur a virtute, prohibetur a materia morbifica: dabitur ergo quādo virtus magis potest, nimirum semper in declinatione, vt plurimum vero in principio (:loquimur hic de temporibus vniuersalibus:) contra in augmento & statu, res præter naturam plus possunt. Declaratio: in declinatione res præter naturam superatæ sunt; virtus autem ob pugnam præcedentium temporum debilis, refectione indiget: in principio virtus seruanda est, vt ad statum perdurare queat; & tunc etiam res præter naturam sunt leuiiores, ac minus possunt. Dictum est, virtutem vt plurimum in prin-

Quantum.

Quomodo.

Quando.
De temporibus vniuersalibus.

In declinatione & principio virtus poposcit cibum.

cipio magis posse, quam materiam: nam interdum materia plus potest; si nimirum, licet in principio non admodum agat actu, magnam tamen potentiam habeat ad agendum, ita ut immineat vitium vehemens, & pene incurabile: tunc enim indicat victum minuentem, & tenuem. Vnde Auic. Paullus, Mesues, in principio paralyseos (: morbi longi:) victum probant tenuissimum: nam periculum est, ne materia deducatur ad nervos, & paralytis fiat incurabilis. Eodemque consilio Hippoc. t. 48. & 49. l. de fract. in principio luxationis magni articuli, prohibet cibum, quamuis sit morbus diuturnus. In augmento & statu, magis possunt res præter naturam, quam virtus; idque ut plurimum; nam interdum virtus debilis magis potest, dum nim. virtutis substantia dissolvitur; verbi gratia, in pleuritide, si materia in augmento copiosa per tussim euacuetur, ita dissolvitur virtus, ut magis cibum indicet, quam materia eundem prohibeat, maxime quia materia morbifica euacuatur. Cibus, ut materia existit remedii; in augmento, & potissimum in statu, maiore dosi exhibendus; isque & vacuans, & alterans: tunc enim res præter naturam sunt vehementiores. In statu igitur causa vacationis, probatur victus tenuissimus: causa alterationis, maior copia ciborum alterantium, *lactuca, acetosa, &c.* Hactenus de temporibus vniuersalibus. Quoad particularia tempora; prohibetur cibus, & a materia quæ replet totum corpus, & a materia quæ est causa accessionis. Vnde Galen. l. de ptis. respiciens ad materiam, replentem totum; cum eadem die sit vena secanda, & cibus exhibendus, iubet primum venam esse secandam. Respiciens vero ad materiam, quæ accessionis causa est; cum Hippoc. aph: 11. sect. 1. in accessionibus a cibo abstinendum esse ait. Hora cibandi ita ediscenda. Si febris sit intermittens, & intervallum longum obtineat: possumus exhibere cibum per quatuor, quinque, aut sex horas, ante accessionem; virtus enim adest indicans, & nil prohibet. Si vero intermittens breue habeat intervallum; cibus exhibendus vel in statu, vel imminente accessione: ut modo una hora, modo alia sit eligenda, prout virtus magis potest: si enim virtus resoluitur, virtus magis potest, & propterea imminente accessione dandus cibus: si autem virtus suffocatur, materia morbifica magis potest, & proinde circa statum cibus exhibendus. In febre continua proportionata, eligenda est hora minoris afflictionis; hac enim materia minus potest. In non proportionata, id est continenti, secundum cap. 5. l. 11. meth. eligenda est hora, qua æger facilius cibum sustinere potest: hæc autem est hora diei tepidior, & hora consueta tempore sanitatis.

In augmento & statu res præter naturam prohibent cibum

Quando cibus medicinalis dātur

De temporibus particularibus

Hora cibandi.

Dubium de varietate ciborum

Circa cibos dubitatio oritur. Nam Galenus t. 35. l. 3. de ratione vict. ait, cibos multiplices, & facultate dissimiles, ventris perturbationem facere; ut oxymeli-

non

non sit exhibendum, nisi ingestus cremor hordei prius sit coctus: Attamen pra-
etici exhibent ptisanam cum amygdalis, cum contuso: imo eodem prandio, ea hi-
bent, ouum, panatellam, carnes. Responsio. Ea quæ exhibetur, vel omnia ha- A. 1005.
 bēt rationem cibi: vel vnum habet rationem cibi, reliqua condimenti, seu
 opsonii. Id quod habet rationem condimenti, licet cibis permiscere: nā ali-
 mentū seruat vires proprias, & virtute cōdimenti, redditur iucundius gu-
 stui, ac olfactui, & efficacius cōtra materiā. Hinc Gal. l. i. ad Glauc. in tertia-
 na notha, probat *ptisanam, cum pipere*: quare & *oxymeli*, prout habet ratio-
 nem condimenti, in parua sc. copia, ad ℥β. (nam ratione cibi potest dari ad
 ℥iij. & ℥iiij.) Si vero omnia quæ miscētur rationem habent alimenti; tunc
 febris vel est brevis, vel longa. Si brevis præstat cibū simplicem exhibere;
 vel saltem permiscere cibos facultatis similis (: nō cremorem *ptisana*, qui est
materia vicius tenuis, & *oxymeli*, quod est *materia vicius tenuissimi*.) Cate-
 rum, si in febre acuta virtus sit debilior: eodem prandio licet exhibere cre-
 morem *ptisana*, cum *destillato*: quia hæc nō sunt adeo dissimilia facultatibus,
 vt ventrem perturbare possint: alimentum enim ex his cibis permistum,
 nutrit ratione destillati, cōtusi; refrigerat & humectat, ratione *hordei*; præ-
 terea lotiū potest prouocare, ratione *seminum melonū*; & somnū inducere,
 si misceantur *amygdala*. Si febris sit chronica; optimum est cibos exhibe-
 re pauciores: sed tamen quia morbus est lōgus, & grique allueti, ac nausea-
 bundi; plures cibos offerre cogimur; vt *oua, panatellam, carnes, fructus*.

De Potu.

Potus est cibi vehiculum: & consideratur, ratione virtutis, materiæ, &
 febris. Quoad virtutē; potus probatur purus: cuius materia est *aqua*, quæ
 interdū nutrit, & *vinum*, quod semper nutrit. Aqua cruda, quoniam crassa,
 diutius moratur, & in bilioso vētriculo amarescit: t. 40. l. 3. de ratione vict.
 proinde coqui debet, vt euadat tenuior, & bonū cibi vehiculū: non nutrit
 autē aqua, nisi decoquatur cū *carne*, vel *misceatur saccharū, aut mel*. Vinum
 probatur purū, non recens, tenuis substantiæ, confectū e bonis & maturis
 vuis, puri odoris & saporis, album vel rubrum, nam rubrū est crassum, sicut
 & dulce crassum est; t. 2. l. 3. de ratione vict. aquosum probatur, quod ca-
 put non lædit, & vrinas mouet; c. 4. l. 12. meth. Ratione materiæ morbifi-
 cæ, si hæc sit putrida, laudatur potus refrigerans & siccans: vt *aqua cū ace-*
to, cum acido citri. Si materia non sit putrida, varius conuenit potus, pro dis-
 crimine materiæ: verbi gratia, in materia pituitosa, prodest *aqua cum mel-*
le, cum cinamomo. Ratione febris, conuenit *aq. hordei, cum iulepo violaceo*.

Vinum igitur & aqua, in ratione potus maxime locum habent: vinum

Quando vi-
num conue-
niat febrici-
tiantibus.

1.

2.

3.

enim potissimum indicatur a virtute, & causa; aqua potissimum indicatur a febre. Videndum ergo quinam porus conueniat febricitantibus. Quoad virtutem; si hæc sit robusta, vinum non est dandum: quia febris magis potest ad prohibendum; c. 6. l. 7. meth. Hinc, cum febris magis possit in principio, augmento, & statu, virtus autem in declinatione: vinum exhibendum est in declinatione. Aqua autem si propinetur, non debet alterari *calamintha, origano, &c.* quia sic nimis calefaceret, vt vinum. c. 4. l. 8. meth. Si debilis est virtus; vel debilis est per suffocationem, vel per resolutionem: si per suffocationem; hæc sit ab humore vel tantum copioso, vel copioso & crudo. Si suffocatio fiat a succo tantum copioso; minus potest virtus, vnde c. 14. l. 1. ad Glauc. a vino prorsus abstinet Galenus, in hoc casu. Si virtus sit resoluta, & hæc resolutio pertingat ad solida, non est vinum dandum; vnde in marasmo torrido, vino Galenus interdicit. l. de marc. c. vlt. Si resolutio pertineat ad spiritus; vinum est dandum, quia virtus magis potest ad indicandum. Quoad febrem; hæc est vehemens, aut mediocris. Si vehemens est, & acuta, in qua appareant symptomata secundum caput, vel saltem suspicio delirii; penitus a vino vinoso, & a vino aquoso sincero abstinendum: & danda est vel aqua; vel vinum aquosum, non sincerum, sed aqua permistum, si videlicet virtus debilis sit, vt magis possit, quam materia petens caput: t. 41. l. 3. de ratione vict. Galen. c. 3. l. 8. meth. Et tunc etiam ad prohibendam vini euaporationem, frigida superbibenda. Si mediocris sit febris; moderate vinum exhibendum, nisi aliquid prohibeat: diligenter enim perpendenda sunt, virtus, materia morbifica, febris & symptomata: si ergo virtus non sit robusta, materia concocta, febris moderata, nec symptomata prohibean, verbi gratia, capitis grauitas, aut delirium, &c. vinum est dandum, sed aquosum, quod febricitantibus minori noxa datur, quam reliqua. c. 3. l. 8. meth. tex. 4. & 7. & 41. l. 3. de ratione vict. qui postremus locus, a multis male intellectus, plurimis causa fuit exitii. Quoad materiam morbificam; febris vel est continua, vel intermittens. Si continua; materia cruda prohibet vinum: prohibet item materia concocta, si sit copiosa: non copiosa, permittit vinum aquosum, nisi febris vehementia prohibeat. In intermittente, vinum prohibetur tantum a materia cruda, non a concocta: (vt in continua.) Vnde Galenus c. 9. l. 1. ad Glauc. ait, a vino esse abstinendum, antequam materia concoquatur; quod verum est, si febris est intermittens, & longum habet interuallum, vt est exquisita tertiana & quartana: secus statuendum est in febre tertiana notha, & quotidiana, quia breue est interuallum. Hæc de cibo & potu.

Dereli-

De reliquis rebus non naturalibus.

Reliqua ad viuendi rationem pertinentia, manifesta sunt. Cōstat enim somnum probari moderatum, & non in principio accessionum: aph. 1. sect. 2. Alius erit lubrica seruanda: Quiescant febricitantes in lecto: præterquam in quartana. Spes sit salutis. &c.

CAPVT XXII.

De febribus putridis in specie; & primum de febribus biliosis.

HACTENVS putridarum febrium doctrina generalis: specialis sequitur. Speciales autem febres quatuor sunt, Biliosa, Sanguinea, Pituitosa, Melancholica. *Biliosa febris, est febris putrida, qua producitur a bile putrescente.* Biliosa febris. Causæ bilem generantes sunt, calida intemperies, præsertim hepatis, interdum etiam ventriculi, præterea victus calidior, medicamentū calidius. Causa. Differentiæ sumuntur a Materia, & Loco. A materia; vt bilis est vel alimētalis, vel excrementitia: excrementitia potest esse, pallida, flaua, vitellina, porracea, æruginosa, cœrulea: vt testatur Gal. aph. 14. sect. 5. l. 6. epid. Porracea bilis generatur in ventriculo, e cibis calidioribus & prauis succi: c. 6. l. 2. de temperam. Additur a Galeno bilis rubra. t. 4. l. 1. de natura humana, quæ tamen nihil aliud est, quam ichor sanguinis, quod etiam colligitur e c. 2. de atrabile. Pallida ergo bilis minus est calida: cœrulea calidissima. Quoad differentias a loco: materia biliosa putrescit vel extra venas, vel in venis: vnde oriuntur febres Intermittentes vel Continuæ. Primum ergo de biliosa intermittente. Differentia.

De tertiana intermittente exquisita.

Tertiana intermittens exquisita, est febris putrida, producta, a bile sincera, extra venas putrescente. Definitio. Dicitur, *a bile sincera*; ad differentiā bilis mistæ cum aliis humoribus: & dicitur *extra venas*; ad differentiā tertianæ continuæ.

Causa bilem generans; est Error externus, vel Intemperies calida. Causa.

Differentiæ capiuntur a Materia & Loco: vt colligere licet e Galeno, c. 8. l. 2. de diff. feb. aph. 5. sect. 5. l. 1. epid. aph. 23. sect. 2. l. 6. epid. A materia Differentia. si capiantur; tum vel a Cópia, vel a Qualitate sumuntur. A copia; si bilis 1. A materia. est exigua, fit tertiana exquisita exacte; quæ nõ excedit 12. horas: si copiosa, fit tertiana, quæ simpliciter tertiana vocatur, & hæc ad differentiā prioris. excedit horas 12. vt paroxysmus perduret vsque ad horam vigesimam:

LIIII

si maxima bilis sit copia, oritur tertiana extensa vocata, cuius accessio potest produci, usque ad 40. horas. A qualitate sumuntur differentiae, ut bilis magis vel minus est calida: minus calida, est pallida; calidior est flaua; deinde vitellina, porracea, æruginosa; calidissima cœrulea. Hæc autem febris, de qua nos loquimur, a quacunque fiat bile, semper est exquisita, non notha. A loco sumuntur differentiae, ut materia prodit vel a iecinore, seu venis proximis hepatis, vel a vesica fellea, vel a ventriculo; quamuis ut plurimum prodeat ab hepate. Vnde, ut locus est vel vnicus, vel multiplex; ita etiam febris prodit simplex, duplex, vel triplex. Duæ vocantur tertianæ, dum ab vno foco vno die, ab alio, alio die, prodit materia: duplex autem vocatur febris, si materia a duplici foco eodem die prodeat.

e. A loco.

Signa.

Febris hæc cognoscitur, non ut febris, nec ut putrida, quia hæc signa suo loco fuerunt proposita; sed cognoscenda est, ut sit a bile. Signa ergo omnia vergunt ad calidum & siccum: quare & causæ externæ, ut victus calidior, medicamenta calidiora; & causæ internæ, ut temperamentum calidum & siccum hepatis; & symptomata, ut rigor cum sensu punctionis & caliditatis; sitis; excrementa omnia biliosa, lotium biliosum. Signa differentiarum a materiae copia: minor copia indicatur a paroxysmo, qui non pertransit duodecim horas: maior, cum paroxysmus durat ad horam vigesimam: maxima, cum protrahitur ad horas quadragesimas. Differentiæ a materiae qualitate, cognoscuntur e vehementia symptomatum: ut si bilis sit calidissima, quemadmodum cœrulea, omnia symptomata vehementissima sunt: cognoscuntur etiam ex exeuntibus mutatis: verbi gratia, si euomatur bilis porracea, statuendum est, a bile porracea febrem oriri, &c. Differentiæ a loco, sic noscuntur: si vnicus sit focus, febris est simplex: si focus duplex, est febris duplex. Quis vero sit locus, num scilicet ventriculus, an hepar; cognoscitur e signis, quæ illarum partium affectiones indicant: de quibus suo loco.

Indicationes.

Indicationes hic non sumuntur a febre, nec a putrida; de his enim alibi dictum; sed a bile. Bilis ergo per contrarium est alteranda, & vacuanda. Virtutis indicatio patet alibi.

Prognostica.

Quoad *περὶ γνων*: Tertianæ intermittens periculo vacat. aph. 5. sect. 3. l. 1. epidem. & aph. 43. sect. 4. nam febris non est admodum vehemens, ratione essentiae, quia est intermittens; materia morbillica, non est admodum vehemens, ratione dignitatis, nā putrescit extra venas: nec adest vehementia, ratione facultatis, cū virtus resistat. At differentia est, ratione materiae, & loci. Quoad materiam copiosior & calidior, est peior: ut si fiat a bile cœrulea. Quoad locum; si iecur est focus, peior: sic, si plures sunt fomites, peius.

Materiae

Materiae remediorum. Primum cheirurgica. In hac febre conuenit *venæsectio*. *Venæsectio.* *venæsectio*; peccat enim sanguis, vel vt sine quo non, vel saltem vt habet rationem adiuuantis: quemadmodū supra e Galeno c.vlt.l. 2. de diff.feb. diximus. Virtus autem in exquisita exacte prohibet venæsectionem: vnde Galenus l.i.ad Glau.c. proprio. de cura tertianæ intermittentis exquisitæ, non secatur venam: hæc enim febris necessario fit, anni tempore calido, regione calida, constitutione calida & sicca; quibus existentibus, virtutem debilem esse, necesse est, vt venæsectionem sustinere nequeat. In reliquis autem febribus exquisitis, sed non exacte, licet venam secare: cum nihil prohibeat. Vtus venæsectionis, patet alibi.

Sequitur materia medicinalis. Primum lenientia: *℞. flor. cass. nou. extract.* *Lenientia.* *℥ij. pulpa tamarind. ℥iij. manna electa ℥ij. Misc. & cū saccharo fiant boli.* (Notandū, hic nō proponi calida, quia febris est tertiana exquisita, a bile sincera.) Si patiens cupiat leniens in potu. *℞. syr. ros. solut. viol. sol. manna electa, ana ℥jss. decocti hordei, cum ℥iij. pulpa tamarindorū, q.s. Misc. fiat potio brevis.*

Quoad præparantia: *℞. decocti hordei, alterati endiuia, acetosa & lactuca, ℥vj. pro syrupo.*

Notandum, *saccharum* & dulcia hic non proponi; quia in corpore bilioso dulcia facile bilescunt. Præterea notandum, si in febre proposita bilis sit calidior, cuiusmodi est vitellina, porracea, & ruginosa; addendam esse *lactucam* in decocto iam præscripto, maiore copia; ita vt quantitas lactucæ excedat quantitatem endiuie: adiungenda etiam tunc est *nymphaea*. Prodest etiā pro præparatione materiae biliosæ vti *℔j. seri caprini, optime depurati, cum succi endiuia, vel etiā lactuca vsq; ad ℥j.* Vtus syruporū e generalib. patet. *Præparantia.*

Quoad electiue purgantia. *℞. flor. cass. nou. extra. ℥vij. rhab. el. puluerisati ℥iij. manna el. ℥ij. Misc. & cū saccharo fiant boli.* *Purgantia.* In hoc medicamento ponitur rhab. quod bilem trahit: miscetur cassia, quia alias rhab. nimis calefacit: beneficio mannæ, facilius & citius fit purgatio: Purgans in modum potionis: *℞. rhab. electi, minutim incisi, non puluerisati ℥jss. fiat infusio in decocto hordei: & facta diligenti expressione, adde manna el. syr. ros. sol. ana ℥ij. Misc. & fiat potio brevis.* Obiter hic notandum, non corrigi rhab. hoc in loco spica, schœnantho, vel vino aromatico: quia versamur in curatione tertianæ exquisitæ: vbi a calidis abstinere oportet.

Quoad alterantia, seu refrigerantia; his vti licet. Intus, & Extra. Intus, *℥. seri lactis caprini, optime depurati ℔j. emulsionis sem. melonum, ℥ij.* *Alterantia.* Licet autem loco emulsionis sem. melon. vti ℥j. *succi endiuia.* Et si intensior sit caliditas, licet admiscere ℥jss. *succi lactuca.* Notandum hic non proponi *saccharum rosaceum, conseruam cichoraceam, &c.* quia propter saccharum

in hac febre exquisita non approbantur. Extra: ℞. succi endiuia, succi lactuca, ana ℥j. aceti ℥ij. Mis. & applicentur hepati. Pro ventriculo: ℞. succi cichorii ℥j. aceti ℥ij. olei mastich. ℥ss. admista hic vides calida; non item in iecore; quia ventriculi calor exiguus.

Diaeta.

Quoad materiam dieteticam: Si febricitans non sit delicatus, satis est uti cremore ptisana hordeacea. Delicatis autem licet exhibere lactucam, cucurbitas, anguriam, oua, pisces saxatiles, carnes volucrum pullorum, &c. Possunt etiam concedi fructus, ut poma, pyra, pruna. Alexander etiam in hac febre concedebat persica, carnes peponum, & maxime melopeponum, praesertim ubi sitis urget. Sed fructus parce dandi, saltem ad degustandum. Quoad potum: Galenus l. i. ad Glauc. delicatis concedit vinum aquosum tenue, in exigua quantitate, dum morbus incipit concoqui; in maiori quantitate, dum morbus prope est ut solvatur, nimirum in declinatione: ratio est, quia virtus eo tempore indicat, & materia non prohibet: at ante declinationem tutius est, uti aqua.

De tertiana intermittente notha.

Definitio.

Tertiana intermittens notha, spuria, seu non exquisita (: quia fit e bile non sincera :) *est febris putrida, producta a bile mista predominante, putrescente extra venas.* Proponitur in hac febre *bilis*; ut distinguatur a sanguinea: proponitur *bilis mista*; ut distinguatur ab exquisita, quae fit a bile sincera. Notandum autem in hac spuria, non modo bilem oportere esse coniunctam cum alio humore, sed mistam: Si enim, verbi gratia, fiat febris e pituita & bile, non exacte mistis, erunt duae febres, una biliosa, altera pituitosa; ut in hemitritæo: at ubi exacta mistio est facta, febris est simplex, sed spuria. Additur in definitione, *predominante*: nam si, verbi gratia, bilis cum pituita misceatur, ut pituita praedominetur omnibus modis, id est, & ratione quantitatis, & ratione vigoris, febris erit pituitosa, non tertiana. *Extra venas*, dictum fuit, ad differentiam, biliosae nothae continuæ. Porro mistio bilis fit interdum cum humore omnibus modis contrario, nimirum cum pituita, quae frigida est & humida; unde constituitur tertiana notha exacte, de qua loquitur Galenus l. i. ad Glauc. c. proprio (: non loquitur ibi de qualibet notha, quod non cognoscens Alexander, temere Galenum redarguit:) interdum vero bilis miscetur cum humore non prorsus contrario, nempe cum melancholia, quae frigida est & sicca; unde producitur tertiana notha, sed non exacte.

Causa.

Causae febris, & putredinis patent e generalibus. Causae generantes bilem propositae fuerunt in febre biliosa exquisita. Causae aliorum humorum pituitae & melancholiae, proponuntur suo loco.

Bilis

Bilis mista est cum Pituita, vel cum Melancholia: præterea mista est vel *Differentia.*
cum Vnicatantum materia, vel cum Vtraq;.

Signa indicantia bilem, proposita fuerunt in biliosa exquisita. Signa pi- *Signa.*
tuitæ & melancholiæ patebunt suo loco.

Indicationes dirigi debent ad humorem, & intemperiem membro- *Indicatio-*
rum affectorum. Quoad humorem, seu materiam, quæ est bilis permista *nes.*
pituitæ, aut melancholiæ; indicatur alterans & purgans. Quoad dyscra-
siam; indicatur alterans per contrarium; verbi gratia ratione pituitæ, quæ
generari potest a ventriculo frigido & humido, oritur indicatio calefa-
ciendi & siccandi: aut si ventriculus existat siccus, humectandi. Præterea
ratione bilis & melancholiæ, oportet iecur refrigerare; quia iecur cali-
dius, generat humorem biliosum, & melancholicum.

Vt hæc febris intermittens est, vacat periculo. At ob mitionem bilis *Prognostica.*
cum pituita, vel melancholia, longiori tempore curatur.

Sanguis si mittendus videtur, ab initio statim secunda vena: cap. 10. li. 1. *Vena sectio.*
ad Glauco. nam virtus ab initio robustior est, & phlebotomiam permittit.

Leniens esse potest huiusmodi: ℞. mellis ros. sol. syr. ros. sol. an. ℥ ij ℥: iuris *Lenientia.*
pulli parum, fiat potio brevis. Hic mel ros. sol. proponitur causa matetæ pi-
tuitosæ; syr. ros. sol. propter bilem: dissoluuntur autem in iure; quia in hac
febre ventriculus, pituitæ auctor, non ita sustinet aquam: vnde ius potius
probat. Bolus fiet hoc modo. ℞. flor. cass. nou. ext. ℥ j. mannæ el. ℥ ij.
specierum hieræ simplicis ℥ j ℥. Mis. & cum saccharo fiant boli. Hiera po-
nitur causa pituitæ.

Præparans bilem pituitæ permistam: ℞. syr. de cich. simpl. mellis rosati *Præparatio.*
an. ℥ j. decocti cichorii, betonica ℥ iij. Mis. pro syrupo. Si autem bilis sit permista
melancholiæ: ℞. syr. de endiu. de boragine, an. ℥ j. decocti cichorii, borag.
℥ iij ℥. Dum autem febris hæc progreditur, ascendere oportet ad syrupos
valentiores, id est, magis detergentes & attenuantes: vt, ℞. syr. de cich.
comp. Byzantini, de 2. rad. an. ℥ ℥. decocti endiuia, petroselini, feniculi, melissæ
℥ iij. Mis. pro syrupo.

Purgantia: si bilis mista sit cum pituita: ℞. rhab. el. ℥ iij. agarici trochis- *Purgantia.*
cati ℥ j. fiat infusio in decocto endiuia & betonica, sufficiente autem & facta
diligenti expressione, adde mannæ elect. mellis ros. sol. an. ℥ ij. Mis. & fiat po-
tio brevis. Et hoc seruandum, si bilis est copiosior pituita. Purgans etiam
exhibetur in infusione, hac formula: ℞. rhab. el. ℥ j. agarici ℥ j ℥. infun-
dantur in decocto cichorii & betonica: deinde facta diligenti expressione ad-
de, mellis ros. sol. mannæ el. an. ℥ j ℥. fiat potio brevis. Notetur hic dosin aga-
rici maiorem esse, quam rhab. licet in hac febre bilis prædominetur: nam

interdum non ratione quantitatis, sed solum ratione vigoris prædominatur: & propterea dosis agarici debet esse maior. Boli forma est talis: ℞. flor. cass. recens tracta. ℥j. manna el. ℥ij. pulu. rhab. electi, agarici trochisc. an. ℥j. Mis. & cum saccharo fiant boli.

II. Si bilis mista sit cum melancholia: ℞. rhab. el. ℥. iiij. fiat infusio in decocto fructuum, cum ℥. iiij. foliorum senæ, & ℥j. passularum: & facta diligenti expressione, adde syr. ros. sol. manna el. an. ℥ij. Mis. & fiat potio brevis. Notetur in hoc medicamento non esse agaricum, nec mel ros. quia non peccat pituita. Bolus: ℞. elect. lenit. flor. cass. nou. ext. an. ℥. β. confect. Hamech ℥ij. rhab. electi ℥ij. cum saccharo fiant boli.

Roborantia. Medicamenta roborantia, respiciunt hepar calidum, ut generat bilem, vel melancholiam: & respiciunt ventriculum frigidum, ut generat pituitam. Quare si intus medicamentum est assumendum: ℞. conserva e flor. cich. conserva beton. an. ℥j. spec. diarh. abb. aromatici ros. an. ℥j. Mis. & poterimus exhibere a ℥ij. ad ℥vj. pro singulis vicibus. Alterans extra admo- uendum, causa ventriculi: ℞. ol. mastichini ℥j. spec. arom. ros. ℥j. cera ℥j. Mis. ad ignem. Causa hepatis: ℞. succi cich. ℥j. β. aceti ℥ij. spec. diarh. abb. ℥j. Mis. Modus administrandi patet e doctrina generali: verbi gratia, me- dicamentum causa ventriculi magis actu calidum esse usurpandum.

Vitius. Quoad materiam dieteticam; Cibus debet esse mediocris: nam febris non est brevis. Debet esse refrigerans, propter bilem: calefaciens, propter pituitam: humectans, propter melancholiam. Parabitur ergo epti- sana, endivia, acetosa, ratione bilis: addetur oxymeli, vel piper ruditer contu- sum, petroselinum, propter pituitam: addetur cibus borago, bugl. melissa, ra- tione melancholiæ. Potus erit aqua cum oxymelite: probatur etiam aqua saccharata, aqua cum boragine, præsertim causa melancholiæ: nec ius im- probatur. Vinum in declinatione conceditur: nam in hac febre prohibet materia cruda, prohibet etiam febris, quia breue habet interuallum.

C A P V T XXIII.

De tertiana Continua, primum exquisita; dein- de notha.

Definitio. Biliosa continua exquisita, est febris putrida; producta a bile sincera, in ve- nis putrescente. Bilis hæc sincera, & non permixta cum alia specie mate- riæ, est alimentalis, vel excrementitia: excrementitia est humorosa, vel ichoro-

ichorosa: vt colligitur ex tex. 1. & 13. lib. 4. de ratione vict. aphor. 59. sect. 4. cap. 3. & 6. lib. 2. de crisibus. Causæ bilem generantes, sunt calefacientes & exsiccantes; vt dictum est in tertiana intermittente exquisita: Differentia est; quia in continua, causæ & internæ, & externæ sunt vehementiores. Causa.

Differentiæ sumuntur a Materia & Loco. A materia; vt est alimentalis, vel excrementitia: & excrementitia, vel humorosa, vel ichorosa. Sed notandum tertianam continuam exquisitam exacte, seu exquisitissimam, fieri e bile flaua excrementitia humorosa; in quam bilem omnes causas, & internas & externas conspirare oportet: vnde si febris fiat a bile vitellina, æruginosa, vel cœrulea, febres fiunt biliosæ continuæ, sed non exacte exquisitæ; hæ autem dicuntur febres *Colliquatina*, ob insignem caliditatem. Differentiæ a loco, seu venis: Venæ sunt vel proximæ cordi, vel remotæ: & remotæ vel admodum sunt remotæ, vel in medio modo se habent: vnde, si venæ sint proximæ, vehemens est caliditas, vt calor vniuersus ad interiora confugiat, vt interiora vrantur, exteriora algeant: & hæ febres dicuntur *Leipyria*. Differentia.

Signa bilem indicantia, proposita sunt in biliosa intermittente: sed in hac febre sunt intensiora: vt, pulsus est velocior, sitis magis molesta, vigiliæ magis contumaces, &c. Signa indicantia bilem in venis putrescentem, sunt, absentia rigoris, non adest sudor, non integritas seu interualum. Signa differentiarum a materia: si materia biliosa sit alimentalis; cognoscitur e difficili tolerantia, ægri vix se mouere possunt. Si materia sit excrementitia ichorosa; cognoscitur e facili tolerantia; quæ non erit ita facilis, si materia excrementitia sit humorosa, & præsertim si sit calidior, cuiusmodi est bilis vitellina & reliquæ. Signa differentiarum a loco: Si materia putrescat in venis omnibus; cognoscitur, quia unica est accessio; & hæc febris dicitur *ardens exquisita*. Si materia putrescat in venis tantum remotioribus; cognoscitur, quia est febris continua proportionata, id est, quæ habet plures accessiones, proportionem respondentem tertianæ intermittenti. Si materia putrescat in venis mediis; erit febris continua proportionata, quæ accedit ad continentem, satisq; conuenit cum exquisita, & communiter dicitur *febris ardens*. Si materia putrescat in venis circa aliquod viscus, (: NB. facit enim ad curam :) vt circa iecur; in ea parte summa est noxa, ægrotantes circa iecur percipiunt insignem feruorem. Signa.

INDICATIONES respiciunt bilem: quare oportet alterare & vacuare. Indicationes.

Prognosticū. Continua febris periculosa est, aphor. 43. sect. 4. adest enim vehementia & febris, & materiæ, & symptomatum. Febris est vehemens ratione essentia; quia maxime calida & sicca. Materia est vehemens ratione dignitatis; quia putrescit in venis: materia etiam vehemens est ratione essentia; quia valde est calida. Symptomata semper vehementia sunt ratione essentia: interdum etiam vehementia sunt ratione dignitatis & facultatis, ut facultas non ferat, sed cedat, & periculum augeatur. Ratione differentiarum a materia; periculosior est febris, si materia sit alimentalis: & si materia sit excrementitia, periculosior est humorosa, minus periculosa ichorosa. Materia etiam, quo calidior (ut si sit æruginosa:) eo magis augeat periculum. Ratione differentiarum a loco; periculosior est, si materia putrescat in venis cordi proximis. Intenditur periculum, si vires debiliores.

Vena sectio. Circa materiam chæurgicam: Cum bilis peccet in venis, necessario sanguis incalescit, ut possit putrescere: quare sanguis vacuandus, nisi per venam sectam immineat periculum *ebullitionis choleriæ*: nam tunc phlebotomia mortis esset causa. Hoc autem periculum imminet, dum bilis putrescit in venis, non totius corporis, sed alicuius partis determinatæ; tunc enim post venam sectam, deducitur in venas communes totius, quarum sanguis iam est imminutus: dum ergo bilis post venæ sectionem petit venas communes, miscetur cum exiguo sanguine, qui restat; & sic post venæ sectionem maior copia bilis reperitur in venis, quam ante venæ sectionem: unde necessario fit ebullitio choleriæ.

Lenientia. Leniens: ℞. flor. cass. nou. ext. ʒ. x. pulpa tamarind. ʒ. β. manna el. ʒ. ij. Mis. & cum saccharo fiat bolus. Vel: ℞. syr. ros. solutini, manna el. an. ʒ. ij. aqua hordei, cum ʒ. ij. pulpa tamarindorum, parum: fiat potio brevis. Notandum hanc dosin esse magnam; quia summa est actio bilis: unde Auicennas vult, has febres in principio lenificationem fortiolem, id est, lenientia in magna dosi postulare.

Præparatio. Præparetur hoc modo: ℞. aqua hordeacea, alterata soncho, lactuca, nymphaea (& papauere interdum) ʒ. viij. Hic non imponimus saccharum, quia bile sceret. Ascendimus ad nymphaeam, papauer, quotiescunque sit a bile æruginosa feruente: ut exhibere liceat hos syropos actu frigidos; & bis in die.

Purgantia. Purgans in continua non debet esse acre: unde medicamenta non sunt conficienda *escammonio*. Si ergo febris fuerit biliosa proportionata, hoc medicamentum præscribetur: ℞. rhab. el. ʒ. iij. infundantur in sero lactis caprini, optime depurato, & alterato lactuca; & facta diligenti expressione, adde syr. ros. sol. manna el. succi ros. an. ʒ. j. β. Mis. & fiat potio brevis. Bolus: ℞. pulueris

neris rhab. electi ʒj. flor. cass. nou. extracta ʒvij. pulpa tamarind. ʒij. manna el. ʒj ʒ cum saccharo fiant boli: & iubeatur patiens post deuoratos bolos, feri ʒj. superbibere.

Si febris biliosa sit continens, non tantum a scammonio, sed etiam a rhab. abstinendum: vt colligitur e rex. 11. lib. 2. de ratione vict. ratio est, quia hæc febris est feruidissima. Quare *℞. manna el. ʒiiij. feri lactis caprini, optime depurati, parum; fiat potio brevis: deinde iubeatur patiens superbibere feri ʒjiiij.* Vel etiam loco propositi medicamenti licet exhibere frigidam, cap. 5. lib. 9. meth. hæc enim bilis feruorem exstinguit, & huius etiam beneficio bilis euacuatur. Sic ergo frigida est materia reme- Frigida po-
tus in febr.
continenti. dii, indicati & a bile, & a febre; quin & a siti, quæ in hac febre vrget. In febre igitur ardente, de qua nunc loquimur, maxime prodest potus frigida, vt admonet Galenus tex. 12. lib. 4. de ratione vict. sed oportet, vt virtus permittat, quemadmodum Galenus scribit cap. 5. lib. 9. meth. & cap. 9. lib. 11. meth. Prohibetur autem frigida, a virtute debili; deinde ab indicante, quod contrarium frigida, id est; calidum & siccum remedium postulat; vt est verbi gratia, materia frigida, materia etiã calida, sed impa-cta (: quæ vacuari nequit, nisi medicamento calefaciente, & attenuante:) vt contingit in inflammatione. Sed notandum, febris vehementiam interdum adeo esse insignem, vt magis possit ad indicandum frigidam, quam materia impa-cta ad prohibendum. Quod cognoscens Aetius, ad vtrumque indicans respicit, & probat frigidam fractam, verbi gratia, si misceatur *aqua calida quinta pars, cum frigida:* vnde etiam expedit dare *aquam decoctam hordei; vel anguria.* Quoad vsum, & primum quantum agendum: si frigida exhibeatur causa totius febris; æger maximam copiam hauriet, quantum potest: cap. 5. lib. 9. meth. si vero detur non causa totius febris, sed ratione alicuius symptomatis, vt sitis ratione; debet exhiberi ea copia, quam homo vno haustu haurire potest: tex. 43. lib. 1. de ratione vict. Et sic hæc auctoritates facile conciliantur. Quoad modum: aqua exhiberi debet actu frigida, nisi aliquid prohibeat, capite 5. libro 9. method. Quoad quando agendum: frigida exhibenda est, dum materia est concocta. capite 5. libro 9. method. Et, si febris sit insignis caliditatis, sufficit coctio mediocris, non integra, cap. 16. lib. 9. meth. nam si, existente febre insigni, expectare velimus exactam coctionem, homo corripitur febre hectica.

Quoad medicinas alterantes: Refrigerantia probantur, maxime, si Alterantia. aqua non est exhibita. Medicamentum ergo intro dandum, tale esse potest: *℞. feri ʒj ʒ. succi lactuca ʒj. Misc.* Vel: *℞. aqua hordei ʒj. succi en-*
M m m m m m

diuia ℥ ℞. *nymphae* ℥ ij. *Misc.* & fiat potio. Vt hinc colligatur, non esse dulcia miscenda: nec semper benedictis illis conseruis esse vtendum. Extra vsurpari potest hoc: ℥. *succi endiu. lactuca, pampinorum vitis, cucurbita, an.* ℥ ℞. *acetositis citri* ℥ ij. (: causa penetrationis:) *Misc.* Hoc medicamentum applicandum est hepati: sed præterea etiam thoraci, propter hecticam imminuentem.

Vitæ.

Quoad materiam diatericam. Aer admodum frigidus probatur: quare aqua frigidissima prope os ægri ponenda, vt aerem illum refrigeratum inspiret. Cibus debet esse frigidus & humidus: vt *ptisana cum lactuca*. Potus sit *aqua*. Reliqua sunt manifesta.

De Tertianâ continuâ nothâ.

Definitio.

Biliosa continuâ nothâ, est febris putrida, procedens a bile mista prædominante, putrescente in venis.

Differentia.

Differentiæ sumuntur a materia & loco. A materia; vt dictum est de tertianâ intermittente nothâ, eodem prorsus modo. A loco; vt dictum est de continuâ exquisita.

Signa.

Quoad Signa; hæc patent, quatenus est febris, quatenus putrida, & quatenus continua. Quoad materiam biliosam permistam: & hæc signa patent ex doctrina nothæ intermittētis.

Indicationes.

Indicationes etiam manifestæ sunt: siue sumantur a virtute, siue a febre; siue a materia permista: nam de indicatione huius materiæ, locuti sumus in tertianâ intermittente nothâ.

Prognosticū.

Febris hæc periculosa est, quia est continua, in qua materia putrescit in venis.

Vena sectio.

Quoad materiam cheirurgicam. Cum vena secanda sit in nothâ intermittente; cap. 10. lib. 1. ad Glaucl. multo magis in continua febre vena est secanda.

Pharmacia.

Materia medicinalis eadem probatur, quæ proposita fuit in nothâ intermittente. Differentia est, quod in hac febre probentur & minus calida, & magis frigida; quoniam febris est continua. Et idem de diætâ dicendum.

CAPVT XXIII.

De Febre Sanguinea.

PER febrem sanguineam, intelligimus omnem sanguineam, excepta *Definitio.*
 pestilenti; de qua suo loco. *Febris ergo sanguinea est febris procedens a*
sanguine peccante in venis, citra venenositatem (: non dico citra malignita-
 tem:) In definitione hac communi, non dicimus, quod sit febris putrida:
 quia quædam sanguinea non est putrida. Dicimus, *procedens a sanguine*; ad
 differentiam aliorum humorum. Addimus, *peccante*; scilicet & ratione pu-
 tredinis, & citra putredinem. Per sanguinem autem hic intelligimus & mas- *Febris san-*
 sam sanguineam, & quartum succum: vt colligitur ex aphor.;. sect. 1. cap. 9. *guinea spe-*
 lib. 2. de diff. feb. & cap. 12. lib. 2. de cris. Massa autem sanguinea, vel Effer- *cies.*
 uescit tantum, vel Putrescit. Efferuescit Remisse, vel Intense. Si feruor re- *Massa san-*
 missus sit; oritur febris sanguinea, quæ *Synochus sine putredine* dicitur. Si *guinea.*
 intensus sit feruor, necessario generantur ichores, & portiones quædam
 excrementitiæ, putredini obnoxia, quæ putrescunt; vnde fit febris san-
 guinea, quæ *Synochus cum putredine* dicitur. Si vero massa sanguinea pu-
 trescat; fit febris sanguinea, quæ dicitur *Synochus pestilens*: de qua in præ-
 sentia non loquimur. Porro succus ille quartus, vel Feruet tantum, vel *Succus quar-*
 Putrescit. Feruet Remisse, vel Intense. Si feruor est remissus; tum febris *tus.*
 imminet. Si intensus; tunc quartus ille succus, degenerat in materias ex-
 crementitias, vt aliæ febris species oriantur: verbi gratia, si ob insignem
 feruorem sanguinis; portio tenuis degeneret in bilem flauam, fit febris
 biliosa, non sanguinea, &c. At, si quartus putrescat; putredo vel est remis-
 sa, vel intensa. Si remissa; sanguis putrescit sub forma sanguinis: & tunc
 febris fit *sanguinea, quæ tamen vocatur febris quodammodo biliosa*, pro-
 pter similitudinem; est tamen sanguinea. Si putredo sit intensa; tunc
 sanguis degenerat in excrementum, vt fiat febris non sanguinea, sed al-
 terius speciei.

Dictum etiam fuit in definitione, sanguinem putrescere *in venis*: vt pa-
 teret febrem sanguineam esse febrem continuam; & distingui a febre,
 quæ fit ex inflammatione. Postremo addidimus, *citra venenositatem*; vt
 hanc febrem distingueremus a pestilenti.

Causæ sanguinem generantes, sunt calefacientes, & humectantes: vt, *Causa san-*
 hepatis calidum & humidum; cibi calidi & humidi, itemq; boni & copiosi *guinis.*
 succi; potus vini; otium, &c.

Differentia. Differentiæ sumuntur a Materia, & Loco. A materia; Sanguis vel accipitur pro massa, vnde synochus Cum putredine, & Sine putredine: vel pro quarto succo, vnde febris sanguinea, quodammodo vel biliosa, vel melancholica. A loco: Sanguis peccat in venis vel Totius, vel Partis. Si totius; vel in magnis venis, vnde synochus oritur; vel in paruis, vnde oritur febris sanguinea proportionata. Sic in parte est febris, quæ oritur ex inflammatione; de qua alibi.

Signa.

Signa febris sanguineæ in genere sunt, quæ indicant sanguinem peccantem: vt sunt, pulsus magnus, plenus, velox; caliditas mitis, non valde mordax. cap. 3. lib. 9. meth. cap. 9. lib. 2. de diff. febr. Præterea signa sunt sanguineæ febris, causæ generantes sanguinem; vt hepar calidum & humidum; victus, produciens copiosum sanguinem. Signa differentiarum a materia: si materia sit massa sanguinea; cognoscitur inde, quod febris est synochus, seu continens, non habens accessiones, præter unicam. Hæc est putrida, vel non putrida: Si putrida; lotium a naturali est mutatum, pulsus inæqualis, calor in toto mordax; quemadmodum de putridis in genere dictum est: Si hæc signa non assint, synochus est sine putredine. Si materia est quartus succus; cognoscitur inde, quod febris est proportionata, plures habens accessiones. Signa differentiarum a loco: Si sanguis putrescat in magnis vasis; cognoscitur inde, quod vnica est accessio: si in paruis; cognoscitur e pluribus accessionibus.

Indicationes.

Quoad indicationes: sanguis alterandus, id est, refrigerandus; & vacuandus.

Prognostica.

Febris sanguinea non est lethalis: quia ratione sanguinis, non est vehementia insignis penes essentiam: vel enim feruor est, vel levis putredo: dum vero insignis est putredo, febris oritur pestilens, de qua iam non agimus. Cæterum febris sanguinea est minus periculosa, si efferuescat sanguis; & præsertim si feruor non sit insignis, vt in synocha sine putredine. Si ad copiam materiæ respicimus; synochus increescens, minus tuta est, quam decrescens, & homotona: porrio enim putrescens excedit portionem quæ resolvitur. Cæterum, si recte vsurpentur materiæ, febris hæc vincitur: sin minus, interficit.

Vena sectio.

Quoad materiam chæirurgicam; si phlebotomia omittatur; summum imminet discrimen. capite 4. lib. 1. meth. nam sanguinis vitium est vehemens. Quare etiam ad leipothymiam (: non ad syncopen :) confertim sanguis est vacuandus: quia virtus in hac febre admodum est robusta. Reliqua administratio patet e generalibus.

Leniens.

Materiæ medicinales probantur, quales in febribus biliosis. Vnde leniens

leniens medicamentum sit: ℞. flor. cass. nou. ext. ℥j. pulpa tamarind. ℥iiij. manna el. ℥ij. cum saccharo fiant boli.

Præparans esse potest: ℞. syr. acetosi, syr. de succo acetosa, ana ℥v. decocti Præparans. acetosa, hordei, lupulorum, ℥iiij. Misc.

Medicamentum purgans, sit leniens modo propositum: nisi contin- Purgans. gat, vt sanguis mutetur vel in bilem, vel in melancholiam: tunc enim addere licet, propter bilem quidem, rhabarb. propter melancholiam vero, senam.

Medicamentum alterans (secundum Galen. c. 5. l. 9. meth.) debet esse Alterans. frigida, si venæ sectio est prætermissa. At si secta fuit vena, refrigerantibus vt licet remissioribus, vt serum lactis, cum succo endiuia, & reliquis, de quibus in febre biliosa.

Quoad materiam diætericam; cum sanguis sit copiosus & calidior: ob Diæta. id probatur victus minuens, & refrigerans: vnde cibi alterandi, quemadmodum in biliosa febre dictum est.

CAPVT XXV.

De Febre Pituitosa.

PER febrem pituitosam, intelligimus omnem febrem pituitosam, ex- Definitio. cepta pituitosa syncopali; de qua suo loco. Febris autem pituitosa est febris putrida, procedens a pituita putrescente. Pituita est Alimentalis, Pituita ali- vel Excrementitia. Alimentalis, est portio chyli frigida & humida, quæ in mentalis vt sanguinis penuria, in sanguinem mutari potest. Et hæc alimentalis pituita putrescat. putrescere potest, vel vt alimentalis, vel vt excrementitia. Si putrescat, vt alimentalis; oritur febris pituitosa continua, & pituita dulci. Quod si pituita alimentalis, antequam putrescit, euadat excrementitia; variae prodeunt febres, & continuæ, & intermittentes: prout alimentalis pituita in variam excrementitiã mutatur. Mutatur vero a causa calefaciente, aut refrigerante. Calefaciens; pituitam alimentalem mutat in falsam: siue hoc fiat per c. 6 l. 2. de putredinem; siue per admissionem falsæ serosæque humiditatis; siue, vt diff feb. Auicennas ait, ob permissionem amaræ bilis: omnibus enim his modis, vapor calidus & exustus, cum materia aquea permiscetur, quæ verâ falsi saporis causa est secundum Philosophum. Ob putredinem falsa fit pituita: quoniam calor putredinalis, agens in pituitam nondum falsam, producit vapores exustos, qui cum portione aquea permiscentur. Deinde citra putredinem falsa fit pituita: quando serosa humiditas falsa; pituitæ non falsæ permiscetur: genita autem est illa falsa humiditas a calore, qui in serosam

*Excrementitia pituita
ut sit febris
causa.*

humiditatem agens, produxit vapores exustos; hi deinde misti cum aquosa portione humiditatis, serositatem illam salfam reddiderunt. Ita etiam amara bilis, permista pituitæ, calore suo in pituitam agens, producit vapores exustos, qui cum portione aquosa pituitæ misti, causa sunt falsedinis. Sic igitur pituita salfa, quæ secundum Alexandrum est calida, & sicca, a causa calida generatur. Secundo pituita alimentalis a causa refrigerante mutatur in acidam, imo si intensum sit frigus in acidam vitream. Hæc de pituita alimentali. Excrementitia pituita, vel generatur in ventriculo, & proprie pituita dicitur: vel in cerebro, & vocatur mucus pituitosus: vel etiam in nervosis partibus, cap. 4. lib. 13. meth. quæ improprie pituita vocatur. Pituita in ventriculo, vel cerebro genita, febris causa esse potest: non item, quæ in partibus nervosis gignitur. Cæterum, pituita hæc excrementitia, vel est naturalis, vel præter naturam. Naturalis expertis insignis qualitatis, est insipida instar aquæ, vel subdulcis (*: non dulcis: nam hæc est alimentalis:*) Pituita excrementitia præter naturam, particeps est qualitatis effatu dignæ: nimirum caliditatis, ut salfa pituita: vel frigiditatis, ut acida, & vitrea. text. 31. lib. 1. de nat. hum. cap. 2. lib. de atra bile, cap. ultim. lib. 2. de fac. natural. Gypseam omittimus, quia non est causa febris. Hinc ergo colligere possumus, pituitam calidam & salfam, produci a calore, qui viget vel in capite, vel in hepate, vel, quod rarer est, in ventriculo: pituitam vero frigidam, falsedinis expertem generari a causa frigida, quæ in capite, aut ventriculo viget, maxime si prægressus sit victus pituitosus, id est, frigidus & humidus.

*Cur hyeme
copiosa pi-
tuita repo-
riatur: cum
tamen hi-
emis θερμώ-
τεται.
c. 8. l. de atra
bile.*

Hoc loco dubium quoddam dissolvendum, de pituita, quam Hippocrates hyeme generari asserit, text. 31. lib. 1. de nat. hum. Contra vero aphorismo 15. sect. 1. hyeme ventres naturæ calidissimos esse ait: ut proinde potius sanguis, quam pituita hyeme produci videatur? Responsio. Hyeme quidem calor nativus ventriculi, copiosus est secundum substantiam, quoniam non dissolvitur, nisi aliquot violentum occurrat: nihilominus pituita admodum copiosa hyeme reperitur, ob tres causas. Prima, quia hyeme copiosa generatur: nam homines tunc vescuntur cibis pituitosis, & bibunt vinum recens, quæ omnia materia sunt pituitæ generandæ. Secunda, causa est, quia pituita hyeme genita, non mutatur in sanguinem, sicuti aliis anni temporibus: mutatio in sanguinem, fit in hepate & venis: at frigus hyeme penetrat ad iecur, & potissimum ad venas; ac proinde pituita iam genita non potest ita mutari in sanguinem. Tertia causa est, quia pituita hyeme non potest dissolui, ut æstate; pori enim corporis sunt stipati. Unde hyeme copiosa pituita viget.

Differen-

Differentiæ sumuntur a Materia, & Loco. Materia est Alimentalis, vel *Differentia.*
 Excrementitia: Alimentalis est dulcis. Excrementitia est Naturalis, vt insi-
 pida: vel Præter naturam, quæ aut Calida, vt salsa; aut Frigida, vt acida & vi-
 trea. Febris tamen exquisitissima, fit e pituita naturali excrementitia. Dif-
 ferentiæ a loco. Pituita putrescit Extra venas, vel In venis: & hinc febris
 pituitosa, est intermittens, vel continua. Quod si continua febris pituitosa
 producat a pituita salsa, vocatur *causæ notus*.

Pituitosa febris indicatur in genere, in causis internis & externis, pitui- *Signa.*
 tã generatibus: c. 4. l. 2. de diff. feb. c. 5. l. 1. ad Glauc. de quib. supra. Præterea
 indicatur ex exeuntibus pituitosis, vt e vomitu pituitoso, similiq; alui deie-
 ctione, &c. Signa differentiarum. Si salsa sit pituita; signa sunt caliditatis indi-
 catio, vt sitis: adest etiã vomitus salsæ pituitæ. Si pituita sit acida; signa sunt
 frigiditatis, vomitus materiæ acidæ. Si pituita sit vitrea; signa sunt frigoris
 intus, v. g. signa admodum frigidi ventriculi, vomitus pituitæ vitreæ, simi-
 lisque alui deiectio. Quoad differentiās a loco. Si pituita putrescat in venis;
 signa sunt febris cōtinuæ, de quibus suo loco: si extra venas; signa sunt in-
 termittētis de quibus etiã in doctrina generali egimus. Cæterum febris con-
 tinua, a pituita subdulci, vel insipida, ab Auicē. *Latica* dicitur, similisq; est
 hecticæ: ne igitur medici decipiātur, has ita ab inuicē distinguere oportet:
 in latica singulis dieb. aliqua intus observat; & cutis nō euadit arida, vt in
 hectica, sed albicās, & subhumida, rōe pituitæ: p̄terea ē signa pituitæ assunt.

Pituita est alteranda, & vacuanda. Alterantia, sunt calefacientia: exce- *Indicationes.*
 ptis iis, quæ salām pituitā alterant refrigerando, quatenus est calida; alte-
 rantia dein sunt attenuantia, & detergētia, ratione crassitudinis, & visciditatis.

Pituitosa febris, non est prorsus salubris: & potius diuturna, quā brevis; *Prognostica.*
 vnde longo tēpore potius expugnatur. At periculum maius est, minusve;
 ratione materiæ, & loci. Quoad materiā: minus est periculosa, quæ fit a pi-
 tuita insipida: magis periculosa, quæ a salsa, vel acida. Lōgiori tēpore cura-
 tur, quæ fit a pituita acida, maxime si etiã sit vitrea: c. 6. l. 2. de diff. feb. in vi-
 trea. n. est insignis vehemētia essentiæ. Quoad locū: magis periculosa est,
 si materia putrescat in venis, quā si extra: additur. n. vehemētia dignitatis.

Venæsectionem Galen. c. 12. l. 1. ad Glauc, non proponit, quia non con- *Phlebotomia.*
 uenit, in quotidiana exacte exquisita (: de qua ibi Galenus loquitur :) nam
 in hac febre necesse est, vt omnes causæ in vnā pituitam dirigantur; vt ni-
 mirum aër sit frigidus, tempus hyemis, constitutio frigida, & regio frigida:
 quibus existentibus, virtus venæsectionem permittere non potest; vt e
 doctrina generali patet. Quod si febris non sit exacte exquisita; licet ve-
 nam secare. Vfus e generalibus patet.

Leniens, si pituita non sit salsa: ℞. mellis ros. sol. ℥vss. iuris parum: fiat potio brevis. Si pituita sit salsa: ℞. flor. cass. nou. extr. ℥j. manna electa ℥ss. anisorum ruditer contusorum ḡviij. Misc. cum saccharo fiant boli. Si pituita sit acida, & febris internittens: ℞. specierū hiera ℥ss. cum melle ros. sol. fiat boli.

Præparan-
tia.

Præparans, si pituita sit salsa: ℞. syr. de cich. simpl. de beton. ana ℥j. decocti cich. beton. ℥iij. Misc. pro syrupo. Si pituita sit frigida: ℞. oxymelitis simpl. syr. de beton. mellis ros. ana ℥ss. iuris alterati cum beton. meniba, & cich. ratione febris, ℥iij. Misc. pro syrupo. Si frigidior sit pituita; vtendum est syrups compositis, hoc modo: ℞. syr. de beton. compositi, oxymellitis scillitici, ana ℥ss. syr. de stæch. ℥vj. decocti petroselini, feniculi, hyssopi, cichorii propter febre. ℥iijss. Mis. pro syrupo.

Purgantia.

Purgans, si pituita sit salsa: ℞. agar. trochiscati ℥iiij. infundatur in suff. q. decocti betonica & cichorii: & facta diligenti expressione, adde, mellis ros. sol. ℥iijss. Bolus, ad pituitam salisam: ℞. agar. trochisc. ℥iiij. flor. cassia, propter salisam pituitam, ℥j. manna el. ℥ij. Misc. & cum saccharo fiant boli. Si pituita non sit salsa: & primum sit fuerit insipida: ℞. agar. trochisc. ℥iiij. diaphæn. seu electarij de dactylis ℥iij. propter febre: flor. cass. nou. ext. ℥viij. Misc. cum saccharo fiant boli. Si pituita fuerit acida: ℞. agar. trochiscati ℥jss. fiat infusio sufficiens aqua in decocto stæch. & facta diligenti expressione, adde diaphæn. ℥iijss. mellis ros. sol. ℥iij. Misc. & fiat potio brevis. Poterimus etiam vti hoc medicamento: ℞. pil. coch. ℥jss. mastichinarum ℥ss. cum melle ros. sol. fomentur pil. vj. post assumptas has pilulas, patiens superbibet ius alteratum cichorii ratione febris.

Roborantia.

Medicamentum roborans respicere debet non tam febre, quam partes generantes pituitam. Quare causa salisæ pituitæ, hepar calidius eget refrigerantibus: causa pituitæ insipidæ & acidæ, ventriculus atque caput postulant calefacientia. Ratione igitur salisæ pituitæ, huiusmodi medicamentum intus vsurpari potest: ℞. conferva cich. ℥j. conf. betonica ℥ss. specierum diarrhod. alb. ℥ss. Misc. pro tribus vicibus. Extra hoc applicabitur: ℞. succi cich. ℥vj. succi absinth. ℥iij. aceti gratia penetrationis ℥j. Misc. & applicetur hepati. Causa autem pituitæ frigidæ, medicamentū hoc intus exhibeatur: ℞. conf. beton. dianthos ana ℥j. specierum diatrion piper. diacalaminth. ana ḡviij. Misc. & sat erit pro quatuor vicibus. Probantur etiam magna antidoti in hac febre, nimirum theriaca, & mithridatum. Si medicamentum extra est adhibendum, causa ventriculi, ℞. oleorum de spica, de absinth. mastichini, de nucem moschata, ana ℥ss. pulueris macis, nucis moschata, caryophyll. ana ḡv. cera lota vino maluatico ℥j. Misc. & applicetur ventriculo; dummodo ventriculus non modo sit frigidus, sed etiam humidus: nam

dus: nam si siccitas dominetur, ab hoc medicamento, abstinendum: sed de his potius dicendum in affectibus ventriculi. Causa capitis ꝛ puluerum beton. stœch. hyssopi ana ʒss. Applicetur hic puluis future coronali; & superponatur ceratum de betonica, vel etiam ceratum sacrum. Dieta ad proportionem respondeat.

CAPVT XXVI.

De febre Syncopali.

Febbris pituitosa, non modo ea est, de qua iam diximus, sed etiam syncopalis, quæ & pituitosa, & interdum etiam biliosa est. Sic autem vocatur, quia syncope vel adest, vel imminet. *Definitio. & causa.* Febris ergo syncopalis, est febris putrida, procedens a materia, vehementer ladente os ventriculi. Hæc materia est pituitosa & biliosa. c. 2. 3. 4. 5. l. 12. meth. Materia pituitosa, est pituita copiosa, crassa, cruda, quæ aliquando coctionem non admittit: est item succus crudus, qui improprie pituita dicitur: & secundum Auicennam interdum est pituita tenuis, sed raro. Causæ generantes patent e febre pituitosa. Materia biliosa est bilis flaua, dein etiam, quæ deterior, vitellina, æruginosa, cœrulea: potestque materia biliosa, tum crassa esse, tum tenuis. Causæ generantes patent e febre biliosa. Additur in definitione, materiam illam vehementer ladere os ventriculi, ut cor in consensum trahatur: e vehementi enim oris ventriculi læsione, spiritus modo dissoluuntur, modo alterantur, modo vtrumq; patiuntur: vnde leipothymia, vel syncope oritur.

Differentiæ sumuntur a materia: quæ est Pituita, vel Bilis: quarum vtraque vel crassa, vel tenuis. Si materia est crassa; dicitur *syncopalis humorosa*: quæ si fit a pituita crassa, dicitur exquisita exacte. Si materia est tenuis; dicitur *syncopalis minuta*: quæ, si fiat a bile tenui, exquisita exacte dicitur: at si fiat pituita a tenui, nequaquam dicitur exquisita exacte. *Differentia.*

Febris syncopalis facile cognoscitur: quia vel imminet, vel adest leipothymia, aut syncope: ægri noxam percipiunt secundum ventriculum. Signa differentiarum, sunt signa indicantia pituitam, vel bilem: de quibus suo loco dictum fuit. *Signa.*

Indicationes sumuntur a materia, vt est alteranda, & vacuanda. Alteratio est multiplex: nam materia cruda est concoquenda: frigida pituita, calefacienda: materia bilis refrigeranda: materia crassa humorosa, attenuanda: materia tenuis quæ peccat in febre syncopali minuta, crasse facienda. Et in hac febre virtus potissimum secundum spiritus custodienda. *Indicatio- nes.*

Nnnnn

Prognostica. Periculosa est hæc febris: nam adest vehementia materiæ, & ratione cōsentientiæ, quia admodum recedit a naturali statu: & ratione dignitatis, quia afficitur os ventriculi: & ratione facultatis, propter deliquiū animi. Quoad syncopalem humorosam; periculosior est, quæ fit a pituita admodum copiosa. c. 3. l. 12. meth. Quod si crudus succus ea cruditate affectus sit, ut coctionem nō admittat: febris hæc est mortalis: quia id quod est præter naturam, est vehementissimum, & virtus debilis. Si non sit tanta copia materiæ; aliqua salutis spes esse potest, quamuis hæc materia cruda non admittat coctionem: ratio est: quia, dum hæc materia summe cruda, est exigua, natura admittit alimentum; non autem, si sit copiosa: & præterea, materia cruda exigua, licet non admittat coctionē causa nutritionis; attamen præparationē quādam & maturationē admittit, ut possit expelli. Vnde nō est e toto desperandum. Syncopalis vero minuta, curationem admittit: c. ult. l. 12. meth. quamuis producat eriam a materia æruginosa; nisi virtus sit admodum imbecillis, vel aliqua sit inflammatio in visceribus: tunc enim mors prædici potest.

**Venæsectio.
Friccio.**

Quoad materiam cheirurgicā: nō conuenit venæsectio: quia adest cacochymia, succus crudus, & virtus est debilis. In syncopali autem humorosa, probatur *friccio*, tanquā materia euacuans. c. 3. l. 12. meth. primū friccio debet esse sicca, lintheis mediocriter asperis: postea oleo relaxante, ut *anethino*, fricare oportet. Friccio statim in principio fieri debet: vacuatione enim opus est in hac febre, cuius materia est friccio: aliam enim vacuationis materiā hic usurpare non licet. Friccio debet administrari superne deorsum: & primo fricāda crura, secundo brachia, tertio spina dorsi: deinde artus, id est brachia, crura, rursus spina, & ultimo artus: a frictione ergo artuū incipiendum, & in ea desinendū. Hæc friccio in febre syncopali minuta improbat: ut testatur Galenus c. 6. l. 12. meth. Non ergo in qualibet syncopali fricare licet.

Lenientia.

Quoad materiam medicinalem: in syncopali humorosa probantur lenientia, infra administrata: tutiusque est *suppositoriis* uti quam *clysteribus*: e qua vero materia parentur, dictum est in doctrina generali. Lenientia autem per os exhiberi non possunt, quia os ventriculi non permittit.

Præparantia.

Præparantia nō seorsim, sed vna cum cibis danda: verbi gratia si velimus *oxymeli* exhibere, cum *cremore hordei* exhibemus.

Purgantia.

Purgans nequaquam dandum: permearet enim per os ventriculi, excitaretq; syncopen, si non adesset, & mortem inferret.

Roborantia

Roborantia ventriculū, locum habent: quorū materia, in syncopali humorosa, est *oleū de absinthio*. Non tamē illico 1. die, ut qdam faciunt, ventriculus

culus est inungendus, sed pcedere debent frictiones, & materiam magna e parte concoctā & euacuata esse oportet. In syncopali minuta, pbatur medicamentū adstringens, c. 6. l. 12. meth. cuiusmodi est *oleum melinū*. Ad inhibendū sudorē, q in hac febre copiosus esse solet; inspergere oportet puluerē, paratū *erosis*. Vnde Auicē. inungebat pect^o cū *santalīs* & *aqua rosacea*.

Quoad materiā diæteticā; in syncopali humerosa, pbatur aer tēperat^o; in minuta refrigerans & adstringens, ac p inde alteratus *rosis*, *cydoniis*, *foliis cydoniorū*, *foliis myrti*. c. 3. & 6. l. 12. meth. Quod cibum attinet; in syncopali humerosa, pbatur *mulsa cum hyssopo*. Quod si æger ab hoc cibo abhorreat, Galen^o pbat *cremorē hordei*, cum *oxymelite*. Galen. etiam admonet, si forte pulsus fiat imbecillior; exhibendū esse panē, e vino diluto, aquoso, nisi prohibeat inflamatio: hac n. ptesente, actū est. NB. *Mulsa* probatur minus cocta, si alu^o est stiptica, vel saltē non fuit immoderate: magis a. cocta, dū alu^o immodice fuit, hac n. magis nutrit, & aluū non subducit. Quod si plus iusto alui fluxus vigeat; loco *mulse*, pbatur *cremor hordei*, vel potius *cremor halica*. Circa *oxymeli* notandū, e c. 3. l. 12. meth. illud æstiuo tempore actū frigidum esse exhibendum, licet patiens assuetus sit vti calidis actū: contra hyeme actū calidū *oxymeli* dandum est, licet cōsuetudo sit frigidorū actū, vbi Galen. aerē magis respicit, q̄ consuetudinem: ratio est; quia in hac febre aer calidior rationē habet causę morificę, liquat n. materiā, quemadmodum aer frigidus vim habet cogendi: dum vero aer calidior crudū humorē liquat, piculum imminet, ne materia liquata, pulmones & cor petat. Cibus a. in syncopali minuta conuenit, qui nō facile dissipatur, vt *sorbitio ex halica*: *mala punica*, *pyra*, *vitelli ouorum*, *testiculi gallorum*, *cerebrum suillum*, sed diligenter assatum. Porus sit *vinum aquosum*, actū frigidum. Reliqua patēt e doctrina generali.

Diaeta: in syncopali humerosa.

mulsa.

oxymel.

In syncopali minuta.

CAPVT XXVII.

De febre quartana; & cognatis aliis.

Febbris quartana, seu melancholica, est febris putrida, procedens a bile nigra putrescente. Bilis nigra, est Melancholica, Sanguinea, Cholerică, & Pituitosa. Nigra bilis melancholica, est Alimentalis, vel Excrementitia. Alimentalis, est quartus succus massę sanguinę, vergens ad frigidū & siccum: vt propterea sit alimentum ossium, partium frigidarum, & siccicarum. Excrementitia, est Naturalis, vel Præter naturam. Naturalis, est excrementum crassum hepatis, e quo producitur *quartana exquisita exalta*. Præter naturā nigra bilis, generat^r ex alimentali, & ex excrementitia: si vis

Definitio. Bilis nigra quadruplex 1.

exurens sit remissa, generatur excrementum, quod melancholia dicitur; si intensa, oritur excrementum, quod atra bilis nuncupatur. Bilis nigra sanguinea, fit e sanguine: eius nimirum portione vel tenuiore vel crassiore. Si e portione tenuiore; primum fit bilis flaua, mox atra. Si e portione crassiore; exustio vel remissa est, vel intensa: si remissa, fit melancholia, excrementum si intensa fit, atra bilis. Bilis nigra cholericæ, fit e flaua bile, & vocatur, atrabilis. Bilis nigra phlegmatica, ab Auicenna proposita, non fit e quolibet phlegmate, sed e salso; hoc enim primum degenerat in flauam bilem, deinde in atram; vt colligitur e cap. 2. l. 4. simpl. & aph. 42. sect. 7.

Causa. Causæ in hac febre cōcurrunt calefacientes & siccantes; vt vel generant melancholiam, vel humores assant; & modo in melancholiam mutant, si sint remissiores; modo in atram bilem, si sint calidiores; siue hæ sint internæ, siue externæ.

Differentia Differentiæ sumuntur a Materia, & Loco. Materia, seu bilis nigra, est melancholica, sanguinea, biliosa, pituitosa. A loco: materia putrescit in venis, aut extra venas: vnde febris continua, vel intermittens.

Signa. Febris hæc in genere facillime cognoscitur. Nam præter periodos quartiduanas, causæ generantes melancholiam, vel præcesserunt, vel sunt præsentes. Signa differentiarum: si fit a materia melancholica, omnia sunt mitiora: si ab atra bile, intensiora. An vero sit melancholica, sanguinea, biliosa, pituitosa; cognoscitur e signis, indicantibus dominium huius vel illius humoris.

Indicationes. Indicationes monstrant alterantia, & vacuantia. Alterantia, modo calefaciunt & humectant, si materia sit melancholica: modo refrigerant & humectant, si materia sit bilis atra. Cum autem quælibet materia, siue melancholica, siue bilis atra, sit crassa: semper etiam oportet attenuare.

Prognostica. Prognostica variant pro vi differentiarum. Quoad differentias igitur a materia: salubris est febris, si materia sit melancholica; nam vehementia essentiae est remissa. r. 4. s. 3. l. 1. epid. Si materia sit atrabilaria, febris est admodum periculosa; quia maxima essentiae vehementia. Quoniam vero materia melancholica est crassa, in causa est longitudinis; vnde quartana per annos durare potest. Quoad differentias a loco: intermittens non est periculosa ratione dignitatis loci; continua contra (*non loquor hic de vehementia febris, sed causa: alias enim ratione febris, quartana etiam intermittens, satis periculosa esse potest.*)

Phlebotomia. Venæ sectio probatur in quartana continua, in intermittente exquisita exacte (secundum Galenum l. 1. ad Glauc. c. de cura quartanæ exquisitæ exacte.) in melancholica sanguinea. Non autem ita probatur venæ sectio in quar-

in quartana phlegmatica, & minus in biliosa; nā cacochymia potius viget. Notandum vero (. & hoc potiss. in intermittente exquisita exacte.) tum demum venam aperiendam esse, cum sanguis melancholicus reperitur in venis pertinentibus ad totum corpus: si enim biliosus sanguis, in venis totius corporis resideat, melancholicus vero in venis circa hepar; vena nequaquam tundenda. Hoc vero vt cognoscamus, post venam sectam obseruare debemus, quisnam sanguis effluat: si egrediatur niger & melancholicus, permittamus effluere: si flauus egrediatur, statim suppressere oportet; indicat enim sanguinem melancholicum non residere in venis totius; vnde per venam sectam copia eius non minueretur, sed eius vires potius intenderentur, detracto humore contrario. De administratione venæ sectionis, & de apertione venarum hæmorrhoidalium, in generali doctrina dictum.

Medicamentum leniens, in quartana melancholica non atrabilaria: *℞ Lenientia. elect. lenitini 3x. manna el. 3ij. cum saccharo fiant boli.* Si febris melancholica sit sanguinea: *℞ flor. cass. nou. ext. elect. lenit. ana 3v. manna el. 3ii. cū saccharo fiant boli.* Notandum in priore formula, cassiam non proponi, quā in quartana non sanguinea, color tam insignis non est, vt in sanguinea, in qua cassiæ flor. refrigerantes misceri debent. In quartana pituitosa. *℞ flo. cass. nou. tr. 3j. specierum hieræ 3iβ. manna el. 3ij cum saccharo fiant boli.* Hic species hieræ respiciunt superfluitatem pituitosam, quæ habet rationem materiæ antecedentis: cassia est corrigens, quia materia pituitosa putrescens, versa est in atram bilem, valde calidam. Potio in eadem *℞ mellis ros. sol. 3iiii. mellis viol. sol. 3iβ. iuris, alterati boragine, parum, fiat potio breuis.* In quartana biliosa *℞ flor. cass. nou. ext. 3x. manna el. 3ii. cum saccharo fiant boli.* Species hieræ non adduntur, neque electarium lenitium, propter feruorem materiæ biliosæ, & atrabilariæ. Potio in eadem. *℞ syr. viol. sol. manna el. ana 3iβ. decocti endiuie, boraginis, parum: fiat potio breuis.*

Præparans in quartana melancholica: *℞ syr. de borag. de liquiritia, de lupulis, ana 3β. decocti borag. melissa, ceterach 3iii. Mis. pro syrupo.* In quartana pituitosa: *℞ oxymelitis simplicis, syr. de succo buglossæ ana 3i. decocti beton. melissa, borag. 3iii. Mis. pro syrupo.* Hic betonica & oxymeli proponuntur propter pituitam: in priori recepta non proponuntur, quia illa respicit febrem quartanam melancholicam. In quartana biliosa *℞ syr. violati, s. de pomis simpl. ana 3vi. decocti hord. endiu. lactuca (. non utimur betonica.) 3iiii. Mis. pro syrupo.* Hic violis, hordeo, lactuca utimur, quia materia est atra bilis, humor calidus & ficcus.

Purgans, seu vacuans medicamentum vacuat Sensibiliter, vel Insensibi-

Vacuans sensibiliter.

liter. Vacuans sensibiliter, in quartana melancholica ꝯ corticum radicibus hellebori nigri ℥iiii. feniculi, cinamomi (.correctionis gratia ana ḡ v. fiat infusio in decocto ceterach, & cichor. cum ℥ii. fol. sene: & ℥i. passul. dulcium & facta diligenti expressione, adde manna el. syrup. de polypodio ana ℥i℥. Mis. & fiat potio brevis. Bolus in eadem: Recipe electarii lenitini ℥i. conf. Hamech. manna el. ana ℥ii. Mis. & cum saccharo fiant boli. Albo veratro non utimur: quia nimis est periculosum medicamentum. In quartana pituitosa: Recipe agar. troch. ℥iiii. fiat infusio in decocto beton. cum ℥iii. fol. sene, & ℥i. passul. & facta diligenti expressione, adde mellis ros. sol. ℥ii℥. Mis. & fiat potio. Vel: Recipe agar. troch. ℥i. electarii len. ℥vii. manna el. ℥ii. cum saccharo fiant boli. In quartana biliosa: Recipe rhab. electi ℥iiii. fiat infusio in decoctione endiuia, cum ℥ii℥. fol. sene, & ℥i. passul. & facta diligenti expressione, adde manna el. syrupi de polyp. ana ℥i℥. Mis. & fiat potio brevis: cui patiens superbibat ℥i℥. seri lactis caprini, optime depurati: & hoc ob febrem immensam, cuius materia atrabilaria; & ob iecur calidius. Bolus in eadem: Recipe pulu. rhab. el. ℥i. (.ratione bilis.) confectiois Hamech (.ratione atrabilis.) ℥ii. flor. cassie ℥vii. (.ut attemperetur medicamentorum propositorum caliditas) manna el. ℥ii. cum saccharo, fiat boli. Cum autem febris valde sit calida, non sufficit cassiam adiacere, sed pdest etiam, ut patiens superbibat ℥i℥. seri.

Vacuantiā
insensibiliter.

Medicamentum vacuans insensibiliter, est calidum, siccum, tenuis substantiæ cuiusmodi est diatrionpipereon, diaspermation, quod sit epipere, ruta cymino & nitro. Huius classis est medicamentum, quod conficitur e feniculo, petroselino, & similibus. quorum forma est exiguæ actiuitatis, ad differentiam magnarum antidotorum, quarum forma est magnæ actiuitatis.

De theriaca, & mithridatio.

Notandum autem hæc medicamenta insensibiliter vacuantiā, in quartana atrabilaria nequaquam usurpari debere: Galenus enim ea proponit in melancholica exquisita. Præterea dum hæc medicamenta administrantur, oportet miscere boraginem, buglossam &c. Ut: Recipe diatrionpipereon ℥ii: deinde patiens superbibat, decocti borag. vel buglossæ, vel cich. ad ℥iiii. Quod si febris melancholica (.non atrabilaria.) sit contumax ut sæpe fit, probatur radix china cum boragine decocta: patientes autem dum hoc decoctum assumunt, sudare debent.

At vero hic notandum, medicamenta magnæ actiuitatis secundum formam, ut est Theriaca, & Mithridatium, non probari, nisi post concoctionem materiæ, & aliquam etiam materiæ euacuationem, quod de reliquis non est statuendum; verbi gratia possumus uti diatrionpiper. &c. & aliis.

& aliis, quorū forma nō est magnę actiuitatis, ante theriacā, & mithridatiū: vnde Galenus magnas antidotos tam cito exhiberi prohibet, ne e quartana simplici, fiat duplex, vel triplex; ex intermittente, continua; ne augeantur obstructions, febresq; intendantur; quando scilicet ob summam actiuitatem, materia cum impetu plus iusto agitur.

Medicamenta alterantia duorum sunt generū. I. Calefacientia, ratione ventriculi generantis pituitā; & ratione lienis, qui frigidity affectus excrementum melancholicum exacte nec suscipit, nec regere potest: probantur igitur in quartana melancholica & pituitosa. E. G. *Recipe conserua beton. dianth. sacchari boraginacei ana ℥℥. Mis. pro tribus vicibus.* II. Refrigerantia, causa iecinoris calidioris, quę probantur in quartana biliosa & atrabilia: verbi gratia *Recipe sacchari violati ℥℥. & eger superbibat tibi. feri: vel ℥℥. aqua hordeacea, alterata endiuia, & quandoque lactuca.*

Dieta medicamentis proportionē respondere debet. Victus igitur erit mediocris, quia longa est quartana. Cæterum, modo debet esse calefaciens, vt in quartana melancholica, & pituitosa; modo refrigerans, vt in biliosa. Vinum probatur in melancholica & pituitosa: non in biliosa & atrabilia. Reliqua patent.

De Febris Quinctanis, Sextanis, Septimanis, Nonanis.

Quartanis affines.

Febres quinctanę, sextanę, septimanę, & nonanę, referuntur ad quartanam melancholicam, eandemque admittunt curationem. Notandum autem quinctanam fieri ab atrabile; reliquas non ab atra, sed a materia melancholica: vnde quinctana febris deterior est, & maxime periculosa, quoniam maior est vehementia essentię. com. 2. 7. 9. sect. 3. l. 1. epidē.

CAPVT XXIIIX.

De febris Hecticis.

HActenus de febris putridis egimus: sequuntur Hecticę. Hectica a. *Nomen.* febris, secundum Gal. c. 7. l. 1. de diff. feb. dicitur, quia habitū corporis ita comprehendit, vt si progrediatur, ad differentiā reliquarū febrium, euadat morbus in habitu. *Hectica igitur est febris, pro-*

- Definitio.** *ducta a primaria accessione solidorum cordis, citra venenositatem.* Hæc definitio est explicanda, e cap. 1. & 9. l. 1. de diff. feb. Quatenus igitur hectica dicitur *febris*; necesse est, ut sit morbus calid⁹ in toto, & in facto esse, q^{uod} tamē modo est in habitu, modo in habitudine. Errant igitur vehementer, q^{ui} credunt omnem hecticam esse morbū calidū in habitu: nam morbus in habitu, ad differentiam morbi in habitudine, semper est difficilis curatu; at datur hectica, quæ inter initia facile curatur. Ergo etiam datur hectica in habitudine. Additur in finitione: *producta a primaria accessione solida substantia cordis*: ad differentiā ephemeræ, quæ sit a primaria accensione spirituum; & putridæ, quæ producitur a primaria accensione humorum: at in hectica, cor afficitur morbo, seu intemperie morbosa: unde in hectica cordis actiones læduntur, læsa facultate; in ephemera & putrida tantum ob errorem externum. Hic morbus calidus in corde, modo est in habitudine, modo in habitu: si est in habitudine; virtus cordis nondū patitur, quia hoc tempore substantia virtutis cordis nondum est imminuta, sed solum calefacta: unde etiam facilis est curationis. Per *primariam accensionem*, intelligimus principalem, non primam in tempore. Nam cor modo primo afficitur, ut si hectica fiat ex ira: modo cor non primo afficitur, ut si fiat hectica ex inflammatione ventriculi, pulmonisve ulcere, c. 8. l. 10. meth. Quia ergo prima accensio non semper ad cor spectat, principalis autem semper; ideo hæc in finitione proposita est.
- Causa.** Causæ, quæ efficiunt principalem illam accensionem, sunt calefacientes, & exsiccantes, sed *citra venenositatem* (.ad differentiam febris pestilentis, quæ etiam est morbus in corde, sed producitur a causa venefica.) Causæ igitur hæc calefaciens & siccans, citra venenositatem, est Interna, vel Externa. Interna, est soboles seu effectus morbi Cōmunis, vel Determinati. Communis morbi soboles est, nimirum febris, siue hæc sit ephemera hecticam producens, siue putrida diuturna, & potissimum febris ardens. Est autem effectus morbi determinati, verbi gratia empyematis, ulceris pulmonis, inflammationis diurnæ plerarumq; partium, ut ventriculi, intestini, coli, renum. &c. Præterea alui fluxus in causa esse potest, maxime si febrem habeat annexam. Externæ causæ, sunt medicamenta calefacientia & siccantia, plus iusto vacuantia: viuendi ratio similis: ira etiam non infimum locum obtinet.
- Effectus caloris in febre hectica: nim. absorptio humiditatis rorida carnosæ & primigeniæ.** Explicandum iam est, quomodo principalis accensio, id est calor febrilis, agat, tum in cor, tum in partes similes extra cor. Sciendum igitur, e cap. 6. l. 7. meth. & c. ult. l. 10. meth. humiditates partium similarium, extra venas existere; ad differentiam quartæ humiditatis, quæ residet in ve-

nis capillaribus. Hæc partiū similarium humiditas, extra venas existens, in duplici est differentia: nam vel Mutatur, vel Non mutatur. Humiditas quæ mutatur, est humiditas rorida, quæ conuerti & mutari potest in alias humiditates. Humiditas, quæ non mutatur, vel est Sanguinea, vel Spermatica. Sanguinea, est humiditas adiposa, seu carnosa. Seminalis, est humiditas radicalis, quæ conseruat vitæ radicem, scilicet calidum primogenitum. In has ergo tres humiditates, quæ & in corde, & extra cor reperiuntur, agit calor febris hecticæ. Quoad cor: calor febrilis primum agit, in humiditatem cordis roridam, eamque feruidam, seu efferuescentem reddit: deinde eandem incipit consumere: postremo eam prorsus absumit. cap. 9. libro primo, de differ. febr. At extra cor (*: quoniam ultimum quod ficcatur, est cor:*) primum, dum calor febrilis humiditatem roridam cordis feruidam reddit; hoc eodem tempore consumit humiditatem roridam partium similarium extra cor: postea, cum calor febrilis incipit absumere humiditatem roridam cordis; hoc eodem tempore absumit humiditatem carnosam extra cor: postremo, dum febrili calore, cordis rorida humiditas consumta est; iam consumitur radicalis humiditas, non in corde, sed extra cor.

Differentiæ capiendæ sunt a Calore cordis, ab Humiditate, & Causis *Differentia.* efficientibus. A calore; vt est in Habitudine, vel Habitu. Ab humiditate: vt cordis humiditas rorida, vel Efferuescit, vel Incipit absumi, vel Consumta est, vt in marasmo, siue hectica tabida. A causis: vt causæ sunt Internæ vel Externæ: item, causæ sunt Morbi, vel Non morbi: vnde datur hectica incipiens, & non incipiens, vt Galenus testatur, capite octauo, lib. 1. de diff. febr.

Hectica febris *in genere* cognoscitur, e calore mordaci, quia calor febrilis solidas partes afficit; vt hic calor potissimū sentiatur in corpore arteriæ, etiam post balneum: c. 9. l. 1. de diff. febr. Calor etiā debilis est: nam hectica est parua ratione essentia, quoniam solida (*: ad differentiam humorum:*) eundem statum seruant, & in corde, & extra, libro tertio, de præfag. e puls. Tum etiam calor est æqualis; quia non adest materia, quæ accendatur, nec spiritus acceduntur, sed solida, quæ æqualiter afficiuntur, licet primo in habitudine, deinde in habitu. Præterea hectica in genere cognoscitur, quod caliditas pertinens ad cor, per vnam vel alteram horam a cibo augetur & intenditur: idque hac ratione: nam propter calorem febrilem in corde, rorida humiditas efferuescit, & procedente febre incipit etiam absumi: ob hanc igitur necessitatem, dum cibus est assumtus, portio liquidior & tenuior, antequam totus cibus in iecur distribuatur,

perducitur in cor, ad restaurandum id quod absumitur, unde calor cordis augetur, ut calor fiat inæqualis, & per consequens fit sensus caliditatis (*ubi enim inæqualitas, ibi sensus caliditatis*): alias autem hectici calorem febrilem non sentiunt, ob caloris æqualitatem: cap. 5. lib. 1. de inæq. intempe.

5. Insuper hæc febris cognoscitur, si causæ febris hecticæ, vel præcesserunt, vel præsentibus sunt: ut si vlcus est in pulmone, &c. Hectica igitur in gene-

Hectica etiã ab initio facile cognoscitur.

re facile cognoscitur, etiam in principio: falsumque illud vulgatum est axioma, hecticam in principio facilis esse curationis, sed difficilis cognitionis: nec enim hæc Galeni est sententia, capite nono, libro primo, de differ. febr. ubi statuit hecticam, cui putrida annexa est, difficulter cognosci in

1. principio; eam vero quæ sola est, facilis esse cognitionis. *Signa differentiarum*; & primum *a calore*: Si calor sit in habitudine; præsentia sunt signa ephemerarum, capite nono, libro primo, de differ. febr. quare pulsus non est debilis (*ut male quidam volunt, hecticam indicari est pulsū debile: hoc non est verum in principio, dum calor est in habitudine*): quia scilicet virtus nondum aliquid est passa: febrem hectici tunc sentiunt aliquo modo; sed vix. Si autem calor sit in habitu; ægri non sentiunt febrem (: secundum Auerr. commen. 3. lib. 4. collect.) & pulsum habent debilem, quia

Signa differentiarum.

2. scilicet virtus a calore in habitu maxime patitur. Secundo, *signa differentiarum ab humiditate*. Si rorida humiditas efferuescat; sunt signa, quæ diximus iam comitari calorem in habitudine: si rorida cordis humiditas incipiat absumi; tunc pulsus est debilis, & calor magis mordax, corpus emaciari incipit, quia iam extra cor consumitur humiditas sanguinea, id est, adiposa, seu carnosa. Si denique rorida cordis humiditas sit consumpta; pulsus non modò debilis est, sed etiam durus, ob siccitatem; & æger nil nisi ossa & cutis esse videtur. Tertio, *signa differentiarum a causis*: num hectica sit incipiens, vel ex aliis morbis orta; cognoscitur e propriis signis: Exempli gratia; si corpus donatum sit calido & sicco temperamento, & febris ardens prægressa fuerit; facile cognoscimus, præsentem febrem esse hecticam, quæ ex ardente febre duxerit originem.

Indicationes.

Indicationes per se sumuntur a febre, & virtute: febris indicat refrigerantia & humectantia: virtus indicat alimentum. Ex accidenti autem interdum capiendæ sunt indicationes a materia, quæ impedimento esse potest, quo minus & febre, & virtuti occurrere possimus: hæc autem sunt corporis excrementa, quæ ob id sui euacuationem indicant.

Prognosticæ.

Prognostica variant ratione differentiarum: Idcirco quoad differentias a calore; hectica in habitudine facile curatur, quia non adest vehementia ratione facultatis: in habitu, contra. Quoad differentias ab humiditate

miditate cordis rorida: si hæc humiditas tantum efferuescat, febris facile curatur: si incipiat absumi, cum difficultate tollitur: si sit consumpta, e toto curari nequit; cum enim hæc febris sit morbus calidus & siccus, curari potest vt morbus calidus, non autem potest curari vt siccus; dum enim partium humiditas radicalis seu seminalis consumitur, vsque adeo labefactata est illarum partium facultas alteratrix, vt nullo pacto semen possit regenerari, quod sufficiat ad reparandum humiditatem seminalem deperditam. Quoad differentias a causis: si hectica fiat ab vlcere pulmonis, est incurabilis, etiam in principio, id est, quando calor est in habitudine, seu quando solum efferuescit humiditas; causa enim incurabilis est, nimirum vlcus pulmonis.

Quoad materiam cheirurgicam; venæ sectio non probatur in hac febre: quia potius defectus est sanguinis. *Venasectio.*

Medicamenta interdum probantur, dum scilicet excrementa in corpore redundant: cæterum sint lenientia, non purgantia; quæ cum acria sint, calefaciunt & siccant, ideoque faciunt vt habitudo in habitum transcat. Vtri ergo possumus *cassia, manna, syr. ros. sol. species hieræ* vitandæ sunt. Proposita autem medicamenta, si administrantur in potione, cum iure dissolui debent. Clysteres similiter parentur *ex oleo & iure*. Præparantia hic locum non habent, nec purgantia: quia febris est immaterialis. Si gratia vacuationis medicamentum sit repetendum: id semper leniens erit, nunquam soluens. *Lenientia.*

Alterans vsurpatur Intus, & Extra. Intus: si corpus biliosum sit; dulcia sunt fugienda, quia bilescunt, Si corpus non sit biliosum; probatur *saccharum rosaceum*, quia refrigerat & humectat. Cæterum in quolibet corpore hectica laborante, siue biliosum sit, siue non biliosum, probatur *decoctum hordei, lactuca*; probatur *thj. seri optime depurati, cum succo lactucæ*. Præterea etiam probatur *frigida ad thij*, dum febris est in habitudine, vel dum incipit esse in habitu, vt immineat marasmus: non ergo differenda est exhibitio frigidæ; nam quo citius exhibetur, eo magis efficax est, ad expugnandum febrem, & virtus est robustior, & proinde magis permittens. Alterans, quod extra administratur, potest esse *balneum aquæ dulcis*: quod primo tepidum est administrandum, deinde frigidum, ita vt ne sudent ægri: vtimur enim balneo, non vt vacuante, sed vt alterante, id est, refrigerante & humectante. Vt vero alimentum, balnei beneficio attractum, non dissipetur; præter balneum frigidæ, probatur etiam *inunctio*, quæ fiat secundum artus, & secundum thoracem. Secundum artus, licet corpus inungere *oleo amygdalino, violaceo & vino* *Alterantia interna.*

Externa alterantia.

subdulci, vel posca aquosa, quæ ad penetrationem largitur, & refrigerat atque humectat. Sic ergo possumus præscribere: ℞ ol. amygd. dulc. violacei, ana ℥ss. posca aquosa ℥ij. Misc. Ne autem inunctione ægrilædantur, oportet pharmacopœo iniungere, ut oleum amygd. sine igne conficiat; si modo humectare debet. Ad thoracem hoc probatur: ℞ ol. violacei, succi lactuce ana ℥ss. causa penetrationis, posca diluta, vel acetositatis citri ℥j. Misc. Probatur etiam in frigidans Galeni, maxime in principio. dum rorida humiditas efferuescit. Quare non expectandum, ut progrediatur malum; sed tempestiue occurrendum.

Dieta. Quantum ad diætam: aer sit frigidus & humidus. Cibus sit augens, non minuens; quia deficit alimentum: præterea sit optimi succi, facilis concoctionis & distributionis: itemque sit refrigerans ac humectans. Optima igitur carnes, & reliqua proba cibaria condienda sunt *seminibus melonum, cucurbita, lactuca, boragine.* Probatur lac optimum, ut est humanum, deinde asininum, & caprillum; nisi assit prohibens, nimirum materia febris putridæ, materia catarrhi frigidi, materia catarrhi copiosi, dolor capitis, materia tendens hypochondria; quibus præsentibus, lac cum maximo detrimento datur. Quod si æger frigidum habeat ventriculum lacti miscere possumus $\frac{1}{2}$ vel $\frac{1}{3}$ sacchari: ut si exhibentur lactis ℥ss. permisceatur sacchari ℥j. Quoad lactis usum. Exhiberi potest ab ℥ij. usque ad ℥x. quæ dosis non excedenda: c. 10. l. 10. Quoad modum: lac exhibendum actu calidum. Tempus exhibendi, est ante somnum, & ante cibum; cibus dari non debet, nisi lac prius sit concoctum. Potus, contra plerosque practicos, non erit vinum, hoc enim habitudinem in habitum mutat: unde & Galenus cap. ult. lib. de marcor. vinum improbat, in hæctica tabida. In marasmo quidem syncopeo probat; sed id tantum propter resolutionem spirituum, vinum enim celerrime reficere potest spiritus, qui sane cito egent refectione. Hæc ergo de hæcticis.

CAPVT XXIX:

De Febris Pestiferæ Definitione, Causis, Differentiis, Signis.

Nomen. Per febrē Pestilentē intelligim⁹ febrē quæ citro potest interficere; & intelligimus febrē cōtagiosam, siue fiat ex aere, siue ex aliis causis, quomodo cunq;. Sic ergo accepta, nihil aliud est, quā febris, producta a veneno calido putrefactino. Cum dicimus, quod sit febris; febrem pestilentē a peste distinguimus, quæ interdū esse potest sine febre, dum vitium partes exteriores afficit, nec

nec cordi communicatur: vt colligitur e balneo, aph. 25. & 57. sect. 3. lib. 3. epidem. & lib. 9. simpl. cap. de bol. Arm. Dicimus, *producta a veneno*: ad differentiam reliquarum febrium, quæ non sunt pestilentes. Addimus, *a veneno calido*: ad discrimen morbi venefici frigidi. Tandem adiungimus, *putrefactiuo*: ad differentiam morbi venefici calidi, nō putrefactiui, vt contingere solet vi arsenici.

Iam vero confirmandum ratione & auctoritate, in febre pestilenti, esse venenū calidum & putrefactiuum. Ratio. *Venenum* est, quōd, licet copiosum non sit, cito tamen potest interficere: at talis est materia febris pestilentis. Ergo est venenum. *Calidum* autem est hoc venenum, quia habet effectum calidum, scilicet febrem. Est etiam *putrefactiuum*, quia producit febrem putridam & contagiosam. Auctoritate quoq; hæc confirmantur. Quod sit *venenum*, testatur Gal. cō. 4. l. 2. de nat. hum. vbi dicit, in euaporationibus quandoq; affici corpora, potius substantiæ proprietate, quā nuda qualitate; innuens, vehementem formæ actiuitatē, & proinde vim veneficam. Hoc venenum esse *calidum*, idem statuit, aph. 29. sect. 1. l. 1. epidem. cum ait, in febre pestilenti interiora exuri. Venenum hoc esse *putrefactiuum*, fatetur Galenus c. 5. l. 1. de diff. febr. vbi ait, omnem febrem pestilentem fieri a putredine.

In pestilenti febre esse venenum calidum & putrefactiuum.

Intelligendum autem est, *quomodo iam dictum venenū concurrat ad producendum febrem pestilentem*. Concurrit ergo quatenus vehementer agit in cor: obtinet enim formam magnæ actiuitatis; vt, licet instrumentum, id est, calor non sit vehemens, nihilominus vehemens noxa imprimatur. Quoniam autem cor constat spiritibus, humoribus, & solidis: videndum, quidnam hæc tria a pestifero veneno patiantur. *Spiritus* in genere affici possunt, secundum substantiam, vel qualitatem. c. 5. li. 12. meth. secundum substantiam, dum corrumpuntur, quoniā nimis vel diffunduntur, vel concentrantur: secundum qualitatem, dum alterantur, id est, incallescunt, aut refrigerantur, id quod fit ab alterante, cuius forma est magnæ, vel exiguæ actiuitatis. Cæterum spiritus putrescere non possunt: nam, vt aliquid putrescat, oportet continens esse calidius; vnde ignis non putrescit, quia igne nihil calidius: deinde requiritur etiam, vt id, quod debet putrescere, euadat impurum; vnde aer, aqua, terra, non putrescunt, nisi secundum partē euadant impura: at spiritus cordis vitales, non admittunt impuritatem, id est, humiditatem putredinis capacem: putrescere igitur nequeūt. Quamobrē statuendum, venenū pestilens ita agere in spiritus vitales, vt eos vehementer calefaciat, vnde calidum cordis innatum redditur igneū, & hoc deinde primum in spiritus agens, ephemeram producit pestilentem, quæ putrida

Quomodo venenum pestilens in cor agat.

Spiritus vt afficiantur in febre pestifera.

NB.

etiam est, sed non formaliter, verum ratione causæ efficientis, quatenus a veneno putrefactiuo producitur. Notandum vero hanc febrem necessario degenerare in putridam vel hecticam; quia venenū, non solum in spiritus, sed etiam in humores ac solida agit: qua de causa Galenus non meminit febris ephemeræ pestilentis. Quoad *humores cordis*; hi vel tantum a veneno calefiunt, dum scilicet humores extra cor putrescunt, & ab his vapores prodeunt, qui cordis humores tantum in calefacto esse ponunt, sed non putrefaciunt: vel simul etiam putrescunt, dum nimirum insignis est vis veneni, & potissimum dum inspiratur, nam ilico perducitur in cor, ut humores cordis & calefiant & putrescant. *Solida vero cordis* ab hoc veneno semper afficiuntur intemperie calida morbosa (: ad differentiam febris putridæ non pestilentis, quæ licet ardens sit, solida tamen non afficit dyscrasia calida morbosa, ut pestilens:) quæ Gal. docet, c. 3. l. 3. de prælag. e puls. ratioque est; quoniam venenum formam habet magnæ actiuitatis, ita ut efficaciter agat, & solidam quoque cordis substantiam morbo afficiat; qui tamen morbus calidus, non semper est in habitu, sed primo etiam in habitudine esse potest: hinc ergo pestilens hectica oritur. Notandum vero solida cordis calefieri quidem, non autem putrescere: quia sic vita stare non posset. c. 2. l. 5. de loc. aff. Ad hæc tria respiciens Auicennas, ait, aerem pestilentem corrumpere complexionem spiritus cordis, id est, calefacere spiritus: deinde putrefacere, quod circumdat spiritum, id est, humores: tertio accendere calorem præter naturam, scilicet in solidis: quarto, hunc calorem diffundi in corpus, id est, excitari febrem.

Porro de origine veneni pestilentis agendum: de qua Gal. c. 3. & 4. l. 1. de diff. feb. & ab initio l. 1. epid. & c. 3. l. 3. de prælag. e pulsu. Venenum ergo pestilens, vel Extrinsecus accedit, vel In corpore generatur. *Extrinsecus* accedit, aer, cibus, potus, seminarium contagii, & venenum putrefactiuum.

Aer pestilens, est causa febris pestilentis exquisitæ, non omnis febris pestilentis, ut multi credunt. Aer autem euadit pestilens, dum mutatur, non secundum qualitatem solum, sed secundum substantiam, ut vel suscipiat vaporem veneficum, vel putrescat. Vaporem veneficum quilibet aer suscipere potest; calidus, humidus, frigidus, siccus. Putrescit autem non quiuis aer, sed tantum calidus, ac humidus: ut ait Gal. ab initio l. 1. epid. & ab init. sect. 3. l. 3. epid. Cæterum inficitur aer, a causis Infernis, vel Supernis. Ab infernis causis infectus aer, est Conclusus, vel Liber. Conclusus; ut aer carcerum, sepulchrorum, putei diu occlusi. Si liber sit aer; venti vel Dominantur, vel Non dominantur. Si dominantur venti; hi vel Ferunt venenū pestilens, vel Non ferunt. Deferre possunt, venti quilibet, non tantum austrini. Si venti venenū non secum vehunt, sed alio modo excitant, tantum sunt australes: quia hi aerem calidior-

calidiorem & humidiorē reddere possunt. Si ventri non dominantur, tunc vapor pestilens, quem aer suscipit, prodit a propinquis, nimirū ab Elementis, vel Mistis. Ab elementis; vt cū putrescit aqua proxima, vel terra: omnia enim elementa secundum partem possunt putrescere, excepto igne. A mistis; v.g. a cadaueribus non combustis, a pannis pestilenti veneno infectis. Hæ sunt causæ infernæ. Supernæ causæ, aerem inficientes, sunt certi siderū aspectus; quorū causa certo tempore aer humectatur, & putrescit. Quoad cibum, & potum; producitur febris pestilens, dum cibi putrescunt, dum aqua est putrida quæ bibitur, vt contingere solet tempore caritatis annona, & in præliis. *Seminarium pestilens*, est materia quæ dā pannis inhærens, inuisibilis; sunt autē reliquæ misti insigniter putrefacti: & est potius situs, quam terra, aut fimus. Tale fuit seminariū, q̄ viguit Venetiis, locisq; proximis, & in hac etiam ciuitate, ante decennium. *Venenum calidum putrefactum*, vel inspiratur, agitq; per vaporē; ideoq; primum in cor agit: vel cū esculentis ingreditur, & primum agit in ventriculum, hepar, venas, deinde in cor. Quodnam autem hoc sit venenum, impium est docere: ideo nō expectabitis. Haftenus de veneno, q̄ extrinsecus accedit. Illud autē q̄ in corpore gignitur, nihil aliud est, quam excrementū veneficum: de cuius generatione in doctrina venenorum agemus. Notandum vero hoc excrementum non totum esse veneficum, sed habere etiam portionem aliquam excrementitiā non veneficā; secundum veneficā tamen portionē agere, calefaciendo & putrefaciendo succos vicinos, tum excrementitios, tum alimentales, modo extra cor, modo in corde: vnde febris oritur pestilens.

Differentiæ sumuntur a Febre, & a Veneno. A febre: pestilens febris est vel Putrida, vel Hæctica: ephemera omittitur, quia necessario statim in putridam, vel hæcticam degenerat. Differentiæ a veneno, sumuntur tum ab eius Specie; tum a Causa efficiente. A specie: vt veneni species est, aer, cibus, potus, seminarium, venenum externum, excrementum in corpore. Ab efficiente: vt venenum generatur vel extra corpus, vel in corpore.

Signa alia sunt febris pestiferæ imminentis, alia præsentis. Signa febris imminentis, sumuntur e corporis dispositione, & præsentia causarum. Si enim corpus sit impurum, aut imbecille ex aliqua euacuatione, facile inficitur tempore pestilentia. Quomodo autem cognoscantur præsentis causæ, infra docebimus.

Præsentis autem febris, in genere indicatur, si causæ sunt præsentis, & homo febricitat, & virtus robur non seruat; quoniam cor morbo afficitur calido, quo nec in ephemeris, nec in putridis non pestilentialibus afficitur.

Signa differentiarum a febre. Putrida pestilentis signa proponit Gal. c. 1. Putrida.

2.

3.

pulcrum

Anno Christi
1576.

4.

II. Interna.

Differentia.

Signa immin
entis febrisSigna præ
sentis febris,
in genere.

linum.

Sitis.

in ignis ferro,

*velty magni, et
quens.*

l. de cibis boni & mali succi. c. 3. & 4. l. 3. de præf. e pul. c. 8. l. de inæq. intép. aph. 48. sect. 4. & aph. 57. sect. 3. li. 3. epid. & aph. 29. sect. 1. li. 6. epid. & l. 9. simpl. c. de terra Samia. & c. 4. l. de atra bile. Ea autem sunt: delirium, sitis, sensus insignis feruoris, vt æger intus vri videatur: venenum enim calidū, vapores mittit in caput, vnde delirium; in os ventriculi, vnde sitis; in viscera, vnde vri videntur. Indicatur etiam febris putrida, ex anhelitu magno & frequenti: nam succi vehemēter putrescunt. Item ex impotentia quiescendi; vnde loco consistere non possunt; quia materia pestilens turbat partes musculosas. Indicatur etiam e vigiliis: e pulsu plerunq; frequenti & paruo, quia virtus plerunq; est debilis: ex excrementis, cum fœtore, & colliquatione; fœtoris causa est summā putredo; colliquationis causa est calor intēsus, præsertim quatenus instrumentum est formæ magnæ actiuitatis. Nō semper autem quæ excernuntur, sunt cum fœtore & colliquatione; sed dum aluus est lubrica. Adest etiam repeditas extremorū: nam intro calor refugit; adsunt vibices, & maculæ citra tumore, pustulæ, carbunculi, bubones, parotides, tumores circa axillas, vlcera maligna, & potissimū oris inflammatio, ob euaporationem. *Hæctica* indicatur ex anhelitu fœtido: nam in hæctica pestilenti cordis facultas ita succumbit, vt succos regere nequeat; quare putrescunt. Indicatur etiam e pulsu debili: nam in hæctica pestilēti, morbus celerrime, & necessario est in habitu, non in habitudine tantum. Pulsus autem secundum velocitatem & frequētiā non multū mutatur, in hæctica pestilenti, quæ fit ab initio; non in omni: in tali em hæctica, cordis contenta sunt frigidiora, & continentia calidiora, vt propterea in pestilentiali constitutione, continentia, tanquam magis disposita, primum accendatur, fiatq; potius febris hæctica, quam putrida. c. 3. l. 3. de præf. e pul. hinc ratione contentorum cordis, quæ, q̃ frigidiora sint continētibus, primo non affieuntur, pulsus deberet esse rarus & tardus; ratione autem continentium, quæ calidiora sunt, deberet esse velox & frequens: proinde mediū est inter rarum & frequentem, interq; tardum & velocē, vt hac ratione similis videatur pulsui sanorum; differt autē q̃ mediū non sit secundum debilitatem & vehementiam, secundum paruitatem & magnitudinē; est enim debilis & paruus, quia maxime languet facultas. Indicatur etiam hæctica, q̃ æger febrem non sentit: præterea lotium non mutatur, quia vitium non est in succis: calor etiā in hac febre est acris, sed debilis, & æqualis: vt supra quoq; de febre hæctica retulimus.

Signa specierū veneni.

Signa differentiarum a veneni tum specie, tum causa efficiente, sequuntur.
Aer cognoscitur esse pestilens, cum aues nidos relinquunt, & animalia pleraque e putri materia generantur, eaq; admodum sunt frequentia: item si panis,

panis, caro, aut quippiam simile, aeris expositū, iusto citius putrescat. Cum autem aer sit pestilens propter vapores, aut propter putredinē: cognoscitur pestilens esse propter vapores; quando nō apparet humidus, nō crassus, nō turbulentus; vapor enim pestilens aerem non crassēfacit: cognoscitur aut pestilens propter putredinem; cum aer apparet humidus ac turbulētus, vt Sol exoriens vix deprehendatur. Cum deinde inficiatur aer, a causis super-
~~nis~~ vel infernis: si sit causa superna; cognoscitur inde, quod prāgressa est constitutio calida & humida, cōstitutio pluuiosa. Si causa sit inferna; facile apparet, vtrum aer sit conclusus, an apertus: & si est apertus ac liber; facile scire possum⁹, num aer infectus sit propter ventos; venti enim seipso manifestant. Si venti ferant pestilentia; non sunt necessario australes, spirāt vero e loco pestilentiali, & aer non est turbidus. Si autem venti nō deferāt vapores pestilenciales; id cognoscitur, quia necessario sunt venti australes, & aer apparet humidus, ac turbidus. Quod si venti nulli spirent; vapor veneficus prodit ex elementis, aut mistis. Si ex elementis; & primum si ex aqua; hæc est pinguis, & tactu tepida, virescens, multiplicantur ranæ, & alia animalia e putri materia in aqua orta, pisces etiā quandoq; moriūtur. Si e terra procedit vapor; cognoscitur inde, quod terra euadit sterilis præter consuetudinem, vigent terræmotus, animalia cauernas fugiunt. Si vapor e mistis procedat; cognoscitur, quia mista sunt præsentia, siue sint cadauera, siue panni infecti copiosi. Quoad cibum, & potum; facile possumus intelligere, num febricitās vsus sit cibis aut potionibus corruptis & putrefactis. Quoad seminarium; cognoscitur, si febris oborra est propter indumenta. Venenum externum non ita facile cognoscitur, quia clam & dolose ab hominibus perfidis administrat: at ex aliarum causarū absentia coniectari licet, venenū extrinsec⁹ datū esse. Excrementū cognoscitur; si signa aliarū specierū nō assint; & potiss. si ante febrē corp⁹ erat cacochymicū, & male dispositū.

Quoad veneni causas, an venenum extra, vel intra corpus sit genitū; cognoscitur, si causæ externæ præcesserunt, vel non præcesserunt: id quod as-
 fidentes indicare possunt. Signa cau-
sarum.

CAPVT XXX.

De ratione Præcauendi febrem pestilentem.

Indicationes aliæ sunt Præseruatoriæ, aliæ Curatoriæ. Quando ergo febris pestilens imminet: indicantur præsidia, quorum beneficio corpus munitur, ne afficiatur a veneno pestilenti. Cum autem indicatio sumatur ab eo quod est intra corpus, non extra: hic etiam desumetur a Veneno in corpore existēte, & ab ipso Corpore: ita vt & ve-

Pppppp

- nenum non agat in corpus, & corpus non patiat a veneno (*Medici occurrunt quidem aeri, unde nemora comburuntur de Hipp. sententia: non tamē propterea sumitur indicatio ab aere, nam hoc est extra medendi methodum, ut in differentiā generali de methodo diximus.*) Venenum quodlibet, cum toto genere præter naturam sit, indicat eradicans. Quoad corpus; perpendere oportet tum Contenta, tum Continentia. Quoad contenta: pro vario vitio contentorum, variæ oriuntur indicationes: si enim contentum peccet secundum substantiam, indicat eradicans: si secundum quantitatem, minuens, &c. Sic etiam pro varia specie contentorum, oriuntur variæ indicationes, sed determinatæ: v.g. si contentum copia peccans, est sanguis, hic minuendus, &c. Continentia pertinent, vel ad Totum corpus, vel ad Cor. Si continentia *ad totum* pertineant; respicimus vel ad complexionem, unde si humidius est corpus, oritur indicatio exsiccandi: vel ad conformationem, unde si densus est corporis habitus, indicatio oritur rarefaciendi. Quantū *cor* attinet, licet in corde multa reperiantur, ut anima, facultas, utriusq; domicilium, & instrumentum: nullum tamen ex iis vim habet indicandi, præter domicilium & instrumenta; per domicilium intelligo propriam cordis substantiam, peculiari proportionē donatam; per organa vero cordis constitutionem, & potissimum temperamentum cum calido innato, & spiritu vitali. In præsentia aut remedia potissimum respiciunt proportionem substantiæ cordis, & temperiæ: si enim hæc bene habent, non est indigentia calidi innati, vel spiritus vitalis. Cordis ergo proportio indicat remedium, cuius propria substantia sit domiciliū facultatis, cuiusq; forma adeo insignis sit actiuitatis, ut cordi humano robur addat, viresq; largiat supra facultates humani corporis, & supra venenū; ne cor a veneno opprimatur, sed illud potius expellat. Complexio cordis, si bona, seruanda: si improba, bona efficienda. Hinc Auicennas c. 4. tract. 1. l. 2. ait: *theriaca* proprietatem esse, temperare membri essentiam, id est, propriam substantiam, seu proportionem; & complexiōnem quoq; eius membri temperare. In materia ergo remedii, 1. o cordis, duo sunt necessaria; primum propria substantia, ut domicilium maioris actiuitatis, deinde complexio.

*Prognosticū
prophylacti-
cum.*

Prognosticū sumi debet e conditione veneni, & corporis. Si enim summa sit vis veneni, corpus resistere non potest, nisi fugam arripiat. Si contra, sperare oportet, posse præseruari. Verbi gratia. Si aer sit vehemente putrefactus, corpus humidius, impurum, densum; præseruari non potest. Si contra; potest præseruari.

*Materia chi-
rurgica.*

Quoad materiam chirurgicam: in sanguinis abundantia probatur venæ sectio, si virtus eam admittat: Sin minus, conueniunt hirudines, cucurbitulæ

culæ scarificatæ. Probantur etiam fonticuli in brachiis, vel cruribus, vt aſſidua fiat euacuatio.

Materia medicinalis, & in primis leniens, varia eſt adminiſtranda, prout *Lenientia*. varia eſt prima ſuperfluitas. Cauendum autem eſt ab humidioribus, vt a *cassia*, a *syr. roſ. ſol.* Auicennas probat *pilulas ex aloe, myrrha, & croco*: euacuant enim primas ſuperfluitates, habent vim exſiccandi, & ſuffragantur proportioni cordis: exhibebat quotidie ʒ j. vos frequenter poteritis exhibere. *Idem eſt Elix. Propriet. Paracels. qd ex yſem gſtat. v. d. Coll. p. 170.*

Præparantia etiam varianda, pro varietate contentorum. Cauſa pituitæ, probantur calida, vt *betonica, myrrhis, ruta, ſemina citri, &c.* quibus tamen in curatione nequaquam vti licet; febris enim prohibet calida. Cauendum autem ab aſtringentibus, cuiuſmodi eſt *aqua agreſta, & cætera*. licet enim Auicennas probeſt aquam agreſtæ, & aſtringentia; is tamen ibi non reſpexit ad materiæ præparationem, ſed ad diſſolutionem calidi innati.

Purgantia multiplicia eſſe poſſunt, prout materia variat. Notandum *Purgantia*. autem in præſeruatione exſpectandam eſſe concoctionem; in curatione nequaquam; cum venenum præſens ſit, & tuto purgationem differre nõ queamus: quamprimum ergo purgandum. Quoniam vero interdum imminente febre peſtifera, venenum actu in corpore reperitur: exhiberi poſteſt medicamentum vacuans inſenſibiliter, quod venenum e corpore attrahat, & a tota forma, & ratione caliditatis. Formula talis eſſe poſteſt, quã nonnulli pro ſecreto habent: ʒ *arsenici* ʒ j. *dictamni Cretici, ſinapi, cinnamomi ana* ʒ x. *ambra odorata, benzoini, ana* ʒ v. *Miſ. & fiat ſacculus, qui debet applicari ſub axillis.* Hic baſis eſt arsenicum: reliqua ſunt adiuuantia: quatenus enim ſunt tenuis ſubſtantia, vehiculum ſunt arsenici; quatenus calida, attrahunt extra ad circumferentiam; odorata ſunt corrigentia, vt cinnamomum, ambra, aſa odorata.

Alterantia, quatenus agunt a tota forma, reſpiciunt proportionem & *Alterantia* ſubſtantiam cordis: quatenus autem calida ſunt vel frigida, reſpiciunt complexionem cordis. Si enim corpus v. g. eſt frigidius, cauſa vel temperamēti, vel ætatis, vel aeris, &c. probantur calida: ſi contra, frigida. Quæ ergo agunt a tota forma, ſi ſint calida, iis frigida miſcere oportet, quando corpus præſeruandum eſt calidius. Calida autem ſunt, tum ſimplicia, tum compoſita. *Calida.* Simplicia ſunt, *angelica, carduus benedictus, cortex, citri, ſemina citri, dictamnus Creticus, myrrhis, ſcorzonaria* (: aliqui enim habent pro ſecreto:) *melissa, cortex ligni aloes, moſchus, ambra odorata, benioinum, trifolium, betonica, pimpinella, ſaſſafras* (: quod admirabile :) *Zedoaria.*

Compositum medicamentum hoc esse potest: ℞ pulu. fol. ruta ʒ xx. nucum ʒ ij. salis, caricarum, ana ʒ v. Dosis est a ʒ j. ad ʒ β. Inter composita etiam laudantur, diamoschu, gallia moschata, magna antidoti.

Frigida. Quoad frigida; probantur acidum citri, acetosa, succus quinquefolii, aurum, margarita, caphura, corallia, hyacinthus, santali, bolus Arme. terra sigil-

Calida temperanda. Notandum autem in his medicamentis miscendis, calida esse temperanda frigidis astringentibus permistis, nimirum margaritis, santalis, coralliis; quæ astringendo calidi innati dissolutionem impediunt, quam calidiora facere possunt.

Formula calidorum. Quoad usum horum medicamentorum. Exempli gratia. Calidum intus administrandum: ℞ conservæ beton. flor. rosmar. ana ʒ j β. Mithridatii antiqui ʒ iij. pulueris myrrhidis, scorzonaria, sassafras, ligni aloes, fol. ruta, Zedoaria, ana ʒ j. gallia moschata ʒ β. cum syrupo de corticibus citri, fiat electuarius, cuius dosis sit a ʒ j β. ad vj. Calidum extra administrandum: ℞ Mithridatii antiqui, theriaca antiqua ana ʒ j. pulueris sassafras, dictamni Cretici, Zedoaria, ana ʒ β. gallia moschata ʒ v. vini aromatici parum. Misc. & applicetur regioni cordis. Vel: ℞ myrrhidis, dictamni Cretici, sassafras, cardui benedicti, ligni alqes, Zedoaria, pimpinella, corticis citri ana ʒ ij, croci ʒ β. gallia moschata, moschi odorati, ambra odorata, ana ʒ v. Misc. & fiat culcitra, vel sacculus, quem continuo agri gestabunt, applicitum regioni iecinoris, & cordis. Intus etiam licebit uti scorzonaria condita. Et extra non improbat oleum Magni Ducis, quod potissimum sit e magnis antidotis, & hyperico.

Formula frigidorum. Frigida medicamenta intus adhibenda: ℞ seri lactis caprini, vel vaccini, optime depurati lb j. succi citri ʒ β. Misc. quotidie potest exhiberi in præseruatione. Vel: ℞ aquæ extracta ex fabis viridibus lb β. succi acetosa ʒ β. Misc. Vel: ℞ conf. ex acetosa, ex acido citri ana ʒ ij. fol. auri numero vij. margaritarum, trium santalorum ana ʒ vij. Misc. dosis a ʒ ij. ad ʒ j. Frigida extra admouenda: ℞ fol. aurantii, citri, limonis, rosarum, acetosa, ana P. j. caphura ʒ j. trium sant. ʒ β. Misc. fiant culcitra. Prodest etiam applicare cordi, succum citri, succum acetosa, & aquam ros. ad ʒ β. cum aceti ʒ ij. Pulvis lapidis bezoar ad ʒ v. probatur.

Visus ratio. Quod diætam attinet; Aer alterandus est; calidior enim non corrigendus frigidis; & frigidus calidis, quæ fuere proposita. Aer autem multis modis potest alterari, potissimum tamen pilulis, seu pomis, quæ pro olfactu manibus versantur: Exempli gratia tempore calidiore: ℞ flor. siccatorum citri, limonis, aurantii, nymphae, rosarum, santalorum, ana ʒ β. corticis mali citrii ʒ j. β. ambra odorata ʒ v. tragacantha ʒ ij. Cum aqua ros. vel aceto fiat pila, seu pomum.

Tempore

Tempore autem frigidiorē: ℞ *nucis moschata, macis, sassafas, caryophyll. ligni aloes, styracis calamita ana ℥j. benzoin ℥℔. moschi ḡviij. ambra ḡiij. ladanī ℥iij. cum aqua cinamomi, vel vino aromatico, fiat pasta, pro pila, seu pomo.* In prima recepta non proponitur moschus, nec benzoin, quæ calidiora sunt; sed sola ambra, quæ minus est calida. Quoad *cibum* in præseruatione, si corpus sit repletum, probatur *cibus* minuens: si vero sit inanitum, augens *cibus* conuenit: oportet vero *cibum* condire frigidis & siccis, vt *aceto, acetosa, acido citri, succo aurantium, limonum*; & nisi imminet obstructio, vel affit alui fluxus, licet etiam *cibos* condire *omphacio, agresta, granatis.* *Cibus* ergo his refrigerantibus & siccantibus conditur, vt mutetur in humorem non facile putrescibilem. Si esculenta sint vitiosa, vt tempore caritatis annonæ, vel si aer sit pestilens; tunc carnes priusquam coquantur, maceranda sunt in *aceto, vel omphacio, cum exiguo sale: mox ex aqua ablunde, vt sal remoueatur: & deinde coquenda sunt, ac cōdienda, vt supra proposuimus.* Potius *cibis* respondere debet: notandum id solum, potum sic esse administrandum (:de Auicennæ sententia:) ne homo sitiat; quia sitis corpus accendit, taleque corpus accensum, a veneno pestifero calido promtius afficitur: hacque de causa potus etiam calior improbatur. Cauendum est ab immodico *motu* & corporis, & animi: ne corpus incalescat.

CAPVT XXXI.

De curatione Febris Pestiferæ.

Actenus *περιλαχόντες* febris pestilentis: sequuntur *παρασκευαίαι*. *Præsidia.* Indicationes ergo Curatoriæ sumuntur a Febre, a Causa & Virtute. Indicationes a *febre* patent e doctrina generali. Quantum ad *causam* febris pestilentis; ea est vel materia, in quam agit venenum, vel est venenum. Materia vel est putrefacta, vel imminet ne putrescat. Putrefacta indicat eradicans, quod a specie materiæ determinatur; verbi gratia, bilis putrefacta, indicat eradicans bilem. Si autem imminet ne materia putrescat; ratione copię indicat minuens; ratione qualitatis indicat siccans: nam materia copiosa & humidior facillime patitur a veneno putrefactiuo. Quoad venenum pestilens; vt venenum, indicat eradicans, & a tota forma alterans, nimirū alexipharmacum: vt calidum, indicat refrigerans: vt putrefactiuum, nil indicat; dum enim vacuatur, & a tota forma alteratur, & refrigeratur venenum, dum item occurritur materiæ putrescibili; venenum putrescere non potest: ideoque vt putrefa-

PPPPPP 3

Actiuum non indicat. Quoad *virtutem*; Virtus totius indicat alimentum: virtus cordis requirit bozoarticum per proportionem.

Prognostica.

Febris pestilens multos solet perimere, & cito. aph. 20. sectione tertia, libro tertio, epid. nam insignem habet vehementiam essentiae, quia adest exustio: & vehementiam dignitatis, quia exustio est intus, & afficiuntur solida cordis: postremo vehementiam facultatis, nam virtus facile succumbit. Proinde, si perpendimus febriū differentias: hectica pestilens est prorsus incurabilis. capite 3. lib. 3. de præs. puls. Causa febris pestilentis, vehemens est ratione, quia materia est venefica, toto genere præter naturam, & præterea summæ actiuitatis (*: calculus renalis etiam est toto genere præter naturam, sed non est summa actiuitatis:*) adest etiam vehementia dignitatis, hæc enim causa cor petit: est vehementia facultatis, quia vi huius causæ prompte virtus succumbit. Quoad symptomata; hæc quoq; in febre pestilenti omnibus modis sunt vehementia. Quoad virtutem, hæc vt plurimum debilis euadit. In hac salutis vnica spes est sita, si nimirum robusta sit, vt excrementum veneficum possit expellere: c. 12. li. 5. meth, aph. 20. sect. 3. lib. 3. epid. Maximum ergo salutis indicium est, si virtus ita est robusta, vt materiam ad partes extimas detruda.

Venæsectio.

Quoad materiam cheirurgicam. *Venæsectio* locū habet, si sanguis peccet; nam vitium vehemens est in hac febre: si sanguis non peccet, non est tundenda vena. Hinc Galenus venam secat, aph. 26. sect. 3. lib. 1. epid. vbi sermo est de Critone, repleto sanguine: non autem secat venam, cap. 1. l. de cibis bon. & mal. succi, vbi respicit ad annonam, cuius causa adest caco-chymia. Verum si vena est aperienda, præter sanguinis vitium, etiam permittentia oportet adesse: vt in doctrina generali diximus. Vfus venæsectionis e generalibus patet: vnicum saltem notandum: in putrida pestilenti illico, prima hora venam esse secandam, quia statim virtus concidit: hac de causa Hippocrates aph. 26. sect. 3. li. 1. epid. non secuit venam, quia

Cucurbitula.

ab initio non accesserat; æger proinde tertio die obiit. Quoad *cucurbitulas*; si vsurpentur loco venæsectionis, secundum Oribasium partibus infernis sunt applicandæ: si vsurpentur causa symptomatum, vt vibicum, macularum, aut pustularum, sunt administrandæ post totius euacuationem, possuntque non tantum partibus infernis, sed etiam aliis, vt dorso, applicari. Reliqua patent e doctrina generali: vbi & de hirudinibus.

Lenientia.

Medicamenta lenientia per os, non probantur ante venæsectionē, nam statim vena est secanda, vt nulla mora interponatur: nec probantur post

venæ-

venæsectionem, quia tunc purgante, nō leniente opus est, in febre nimirum pestilenti contagiosa, de qua iam loquimur. Sufficit ergo in hac febre quamprimum tali clysmo uti, ante venæsectionem: *℞ mellis ros. ℥iij. elect. de psyllio ℥ss. olei communis ℥iij. salis communis ℥j. iuris alterati fursuribus & malua lbj. Misc. pro clystere.*

Præparantia non probantur, quia materia est venefica, quæ non præparanda, sed ilico expurganda: nisi forte contingat, ut febris pestilens mutetur in non pestilentem; tunc enim materia non est venefica, & potest præparari medicamentis, de quibus in febrium doctrina speciali diximus.

Præparantia.

Vacuantia, vacuant per Vomitum, per Aluum, per Vesicam, per Cutim. Vomitorium non probatur, nisi febris pestilens oriatur e veneno assumpto: vnde *℞ succiraphani ℥j. oxymelitis simpl. ℥ij. butyri recentis ℥iij. iuris pinguis ℥viij. Misc. pro vomitorio: cuius beneficio & acrimonia veneni assumpti attemperabitur, & venenum ipsum vacuabitur.*

Vacuantia.

Vomitoria.

Quoad medicamentum per aluum vacuans, utendum est validioribus, propter venenum pestilens. Hinc causa bilis, oportet uti *dacrydio, non rhab. tantum.* Causa pituitæ, oportet uti *colocynthide, non agarico, sed trochiscis albandal.* Causa melancholiæ, oportet uti *helleboro nigro, non sufficit sena.* Vnde quidam in Germania pro maximo secreto habent *pilulas Comitum de Solms, quæ nil sunt aliud, quam pilula de euphorbio, ut accepi ab vno ex generosis illis Comitibus.* E quibus intelligitur, ad vehementissima esse confugiendum. Cæterum propter febris feruorem, miscenda sunt refrigerantia: si enim medicamentum datur in bolo, addenda *castia*: si in potione, miscendum *serum*: si in pilulis, *serum est superbibendum.* Verbi gratia, pro purgatione bilis: *℞ dacrydii ℥ss. flor. cass. nou. extr. ℥j. cum saccharo fiant boli.* Pro purgatione pituitæ: *℞ pilu. cochiarum, de euph. ana ℥ss. mastichinarum ℥j. cum succo citri fiant pil. numero v. & ager superbibat lbj. seri.* Pro melancholiæ purgatione, *℞ pilu. cochiarum cum helleboro preparatarum, fætidarum ana ℥ss. de sumaria ℥j. cum syrupo de pomis fiat pilula, numero v. & ager superbibat seri lbj.* Cæterum hæc medicamenta statim post venæsectionem exhibenda sunt, id est, intra horas decem aut duodecim a venæsectione: materia enim venefica, magis vrget, quam turgens: quod etiam in doctrina generali est explicatum. Vnde Auicennas ait; incoandum esse a venæsectione vel pharmaco.

Purgantia.

Huius generis est pilula Georgii Wirch. in epist. Langii.

Quoad medicamentum vacuans per vesicam; probantur frigida (non calida:) ut *serum, bordeum, capillus Veneris, semina frigida*: de quibus in do-

Diuretica.

Strina generali. Maxime probatur *aqua extracta e siliquis fabarū, una cum fabis*. *Vsus*: hæc medicamenta post venæ sectionem & purgationem administranda.

*Attrahētia
foras.*

Supr. c. 19.

Medicamenta vacuantia per cutim, non debent per os exhiberi: alias enim caliditas *ῥεῖκνῇ* fit *ἰκλνῇ*. Tantum ergo extra sunt administranda, vt venenum foras trahant. Attrahunt autem vel per Similitudinem, vel per Caliditatem, vel per Vtramq;. Ratione similitudinis, seu formæ, quæ magnam habet actiuitatem, attrahit *arsenicum*, de quo in præseruatione. Attrahens ratione caloris; vel attrahit citra excitationem vesicæ, vel excitando vesicam. Citra excitationem vesicæ attrahit *inunctio Actii*: *℥ olei communis, aqua communis ana ℥iij. nitri ℥iij. Misc. & fiat inunctio secundū totum corpus*. Quod si extrema sint frigidiora, loco olei communis vti potestis, *oleo anethino ad ℥iij. & aqua ad ℥j. & nitro ad ℥β*. Vesicantia, id est, quæ attrahunt excitando vesicam, maxime probantur: vnde Galenus c. 12. lib. 5. meth. omnes fere euasisse scribit, quibus scatebat corpus vlceribus. Hæc autem medicamenta cōfici possunt e *ranunculo, flammula Iouis, allio, & potissimum e cantharidibus*. Verbi gratia. *℥ cantharidum preparatarum ℥iij. sinapi ℥j. fermenti ℥jβ. cum aceto scillitico fiat pasta pro vesicatorio*. Huic vesicatorio superimponi debet *diachylon simplex, vel cum gummi*; vt nimirum vesicatorium detineri queat (: est enim per 24. horas detinēdum :) Postea remota vesica, applicetur *butyrum*: & deinde *ceratum sacrum* per aliquot dies: debetque artubus applicari. Nec hoc medicamentum nocet calefaciendo, vt quidam somniant; nam per accidens refrigerat: neq; etiam proprietate nocet, nam cantharides primum agunt in vesicam, quod nocumentum vt subito apparet, ita subito ei possumus occurrere. Cauteria in curatione non habent locum; quia operantur post 8. dies: probantur autem in præseruatione. Medicamentum denique attrahens, ratione & similitudinis, & caliditatis, est *oleum viperinū, & potissimum oleum Magni Ducis*. Cæterum quæ operantur ratione similitudinis, efficaciora euadunt, si addatur *arsenicum*: hoc enim per similitudinē validissime attrahit.

Alterantia.

Theriaca.

Quoad medicamentum roborans, seu alterans: hoc alterat vel Qualitate manifesta, vel Tota forma. Si manifesta qualitate; probatur alterans frigidum, quia febris est calida, & venenum etiam pestilens est calidum. Si tota forma agit, habet organum Frigidum aut Calidum. Quod habet organum frigidum, probatur; omnibus enim modis iuuat: quod organum habet calidum, improbatur. Vnde *theriaca* improbatur, quia habet formam magnæ actiuitatis, calefacit vehementer, caloremque cordis *ῥεῖκνῇ*, facit *ἰκλνῇ*: & hoc maxime, quia necessarium est, vt in magna quantitate exhibeatur;

exhibeatur, & bis in die, ob veneni præsentiam, c. 1. lib. 1. de antid. Hinc Auicennas in præseruatione probat magnas antidotos, in curatione vero saltem proponit refrigerantia: vnde aerem & cibum frigidis saltem corrigit, & non calidis: metuit etiam calorem sacchari: vnde multo magis theriacæ calor formidandus. Obiectio. *Scribitur cap. 16. l. de ther. ad Pisonem, theriacam etiam peste correptis mederi?* Responsio: primum liber ille non est Galeni: deinde locus ille recte est intelligendus: hoc modo: Si theriaca exhibeatur ante febrem pestilentem, eam in causa esse, vt vel homo nõ corripatur, vel saltem correptus non ita lædatur. Porro probatur theriaca in peste actu existente, sed sine febre. Nec improbat in aliis febribus non pestilentibus; c. 7. & 16. lib. 1. de antid. vnde probatur in quartana intermittente. Auicennas alterantia hæc probat: *aquam frigidam copiosam, trochiscos de caphura, serum lactis cū aceto, & aqua rosacea, item aquam cum aceto: præterea succos refrigerantes sine saccharo* (metuit enim calorem sacchari:) *vt succum cichorii, endiuie, sonchi, præsertim acetosa & citri.* Huius loci etiam sunt, *folia auri, margarita, cornu cerui, hyacinthus, succus quinquefolii: nam siccant, citra calorem, & sunt bezoartica.* Quamobrem ℞ *fol. auri, ss. 3. cornu cerui ℥ j. lapidis bezoar ḡ xv. hyacinthi ℥ ss. margarit. ḡ vij. succi citri quantum sufficit, & redigantur in formam pilularum, vel boli: distribuatur in portiones 4. vel 5. tot vicibus assumendas, bis in die, idque vel ilico ante cibum, vel per horas quatuor ante cibum.* Extra probantur frigida, sed citra astrictionem: vnde ℞ *aqua acetosa ℥ iij. acidi citri, aceti ana ℥ iij. Misc. & applicetur cordi.*

Quoad diætam. Aer frigidus est alterandus. Cibus condiatur aceto, acetosa, acido citri, succo limon. arantiorum, vt cibus euadat refrigerans & siccans. Potus nequaquam sit vinum, nisi syncope vrgeat; sed aqua, velius, alteratum propositis.

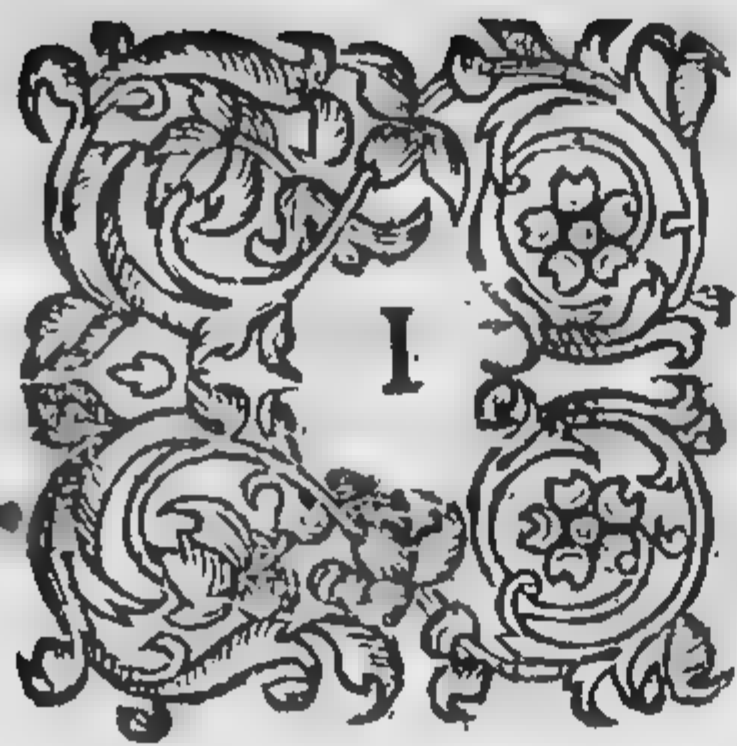
Q999999

PRACTICÆ MEDICINÆ
Liber Septimus;
DE VENENIS.
CAPVT I.

*De Nomine & Definitione Veneni: tum quo
modo in corpus agat.*

*Propositio
tractandorū.*

IN Veneni natura explicanda, breuiter ac perspicue ita progrediemur. 1. agemus de nomine seu voce Veneni. 2. de Essentia. 3. de Differentiis & Speciebus. 4. de Signis, quibus deprehendi venena possunt. 5. de Præsidiiis seu indicationibus. 6. de Prognosticis. 7. de Materiis præsidiorum. 8. His in genere ita traditis, quasdam etiam Venenorum species explicabimus; nimirum præstantiores; vt sunt,

Napellus, Anacardus, Opium, Veratrum album, Cantharides, Canina rabies, &c.

Nomen.

*Venenum vt
distet ab ali-
mento & me-
dicamento.*

Quantum ad Nomen, notanda est differentia, inter alimentum, medicamentum, & venenum; e cap. 4. lib. 3. de temperam. Alimentum enim est mistum quod secundum totam substantiam (: & proinde etiam secundum qualitates; nã ubi forma amittitur, etiã temperies petit :) vincitur a corpore nostro (: si decenti quantitate sumatur; mustũ enim copiosum non vincitur :) vt in substantiam corporis nostri transeat. Medicamentum est mistum, quod secundum quamlibet qualitatem mutatur & alteratur a corpore nostro. Venenum est mistum, quod nequaquam secundum substantiam mu-
tatur.

tatur a corpore nostro, sicq; corpus nostrum lædit. *Dubitari autem potest, Quomodo Galen. dicat me-*
quare medicamentum hic definiatur, quod a corpore alteretur: cū tamen medi-
camentum potius alteret ipsum corpus, ut lactuca refrigerat, quatenus est medi-
camentum. c. 1. lib. 1. de alim. Respondendum, Galen. li. 1. de alim. agere de *vinci a cor-*
 vi medicamenti erga corpus, id est, de facultate eius, qua in corpus agere *pore.*
 potest; hac enim actione vincuntur causæ morbificæ. At l. 3. de temp. do-
 cetur de vi humanæ naturæ erga alimentum, medicamentum, & venenum:
 ubi alimentum vincitur secundum totā substantiam, medicamentū secun-
 dum omnem qualitatem, venenum nec secundum substantiam, nec secun-
 dum qualitatem vincitur, sed hoc potius vincit corpus (: *Notandum hic per*
naturā Galenum intelligere & substantiam, & temperiem, quæ e quatuor qua-
litatibus elementorum consurgit: substantia autem ista nihil est aliud nisi for-
ma substantialis; non materia, quæ nihil agit. Hinc functiones manifesta sunt,
quæ a temperamento prodeunt; constat enim num temperies sit cal. frig. &c. fun-
ctiones autē occulta, quæ a forma prodeunt:) Vt autem intelligatur, quomodo
 medicamentū a corpore vincatur, hæc consideranda sunt. Mista, quæ cum *Gradus agē-*
 natura humana conferuntur, habent formā similem, vel dissimilem: & v- *di efficacia*
 traq; habent agendi facultatē vel infimam, vel summam, vel mediocrem. *mistorum.*
 Mistum ergo formæ similis, sed minimæ actiuitatis, vincitur a natura hu- *1. forma si-*
 mana secundum formam, quia hæc maioris est actiuitatis: & hoc mistum *milis.*
 dicitur alimentum. Si forma similis sit actiuitatis summæ; non potest vinci
 a corpore: & hæc in minima dosi prodest, in maxima obest, id est, rationem
 habet veneni: huiusmodi sunt omnia Bezoartica, id est, alexipharmaca, &
 alexiteria. Si forma similis sit facultatis moderatæ; tum interdum vincitur
 quoad actū secundum, id est, secundū accidens; est enim medicamentum:
 (: solum autē alimentum secundum actū primum:) interdū non vincitur, &
 tunc iuuat, quia forma similis est. Mistū formæ dissimilis nullū secundum *2. forma dis-*
 actum primū vincitur, sed tm̄ quoad secundum. Forma ergo illa dissimilis, *similis.*
 si sit minimæ facultatis; vincitur a natura humana: sicuti etiā vincitur ma-
 gnes ab adamante, vt ferrum nō trahat. Forma dissimilis, si sit summæ acti-
 uitatis; vincit naturam humanam, & est venenum. Si forma dissimilis sit
 facultatis mediocris; modo vincit, modo vincitur. Dictum ergo est a Ga-
 leno, medicamentum vinci secundū omnem qualitatem, id est, remitti &
 refringi; ad differentiam alimentī, quod secundum substantiam vincitur;
 & veneni, q̄ secundum nullam qualitatem vincitur, sed vincit. (: *Distat ve-*
nenum a medicamento deleterio: Venenum habet formam dissimilem naturæ
humane, & interficit in dosi summa, minima, mediocri: nec vnquam potest esse
medicamentum. Sed medicamenta deleteria formam habent similem, & in mi-
Differentia
veneni, &
medicamēti
deleterii.

nima dosi iuuant, in summa interficiunt, quia sunt summae actiuitatis: & hæc venena sunt pessima, quia ob similitudinem incunda sunt, ac interficiunt sine ullo signo.)

In qua signi-
ficatiõe vox
veneni hic
usurpetur.

Veneni porro vocem hic non ita accipimus, vt Dioscorides libro 6. vbi omnia, quæ in copia immodica interficere possunt, venena nominat: vt vinum, mustum, crocum, &c. Nec etiam loquimur de veneno, quod est extra corpus humanum, & sic est res naturalis; sed quod reperitur in corpore, in id agit, præter naturam est, ac causa morbifica.

Definitio.

I. Ven. est
qualitas.

Venenum ergo ita acceptum est *qualitas corruptiua confertim cordis hominis*. Genus est *qualitas*: quia hoc omni veneno competit: & quidē hæc qualitas interdum pura & sincera est, interdum vero necessario in substantia. Venenum, quod sit pura qualitas, est in basilisco (: vt colligitur e l. de thér. ad Pison.) qui solo intuitu hominem interficit, id est, sincera qualitate, nō substantia. Sic Auicennas ait, esse serpentem, qui, si ab homine hasta percutiatur, hominem interimat, dum scilicet per medium illud lignum, qualitatem veneficam brachio hominis communicat, quæ deinde cor petit.

Obiectio.

Calida venena mai-
oris sunt acti-
uitatis, quā
frigida.

Obiici autem hic potest, quod Galenus capite 19. lib. 3. simpl. ait, *frigida venena agere quantitate; calida qualitate?* Responsio. Galenus id propterea dicit, quia frigida venena in minima dosi non corrumpunt corpus, sed a corpore vincuntur, & secundum portionē alimentalem in alimentū vertuntur. c. 4. l. 3. de temperam. atq; sic ratione quantitatis debent interficere, quia hæc subiectū est qualitatis copiosioris, & quia in maiore quāto est maior virtus, non quod a quanto procedat actio. Calida autem venena in summa, minima, & mediocri dosi interficiunt (: non tamē si dentur infra minimam; quia cuiuslibet medicamētī determinata est dosi, sic $\frac{1}{100}$ scintilla ignis non calefacit, &c.) Et licet in calido etiam veneno sint portiones alimentales; non tamen vinci possunt a natura humana, ob summam admisti veneni actiuitatem, q̄ abradit & putrefacit, antequam in alimentum vertatur:

Toto genere
præter natu-
ram, dupli-
citer dicitur.

quod in frigido nō fit. Hinc calida venena toto genere præter naturā sunt, & quidē simpliciter, id est, in qualibet dosi: frigida toto genere præter naturā sunt, id est, secundū genus, speciem & indiuiduum; sed non simpliciter, verum secundū quid, id est, secundū dosin summam & mediocrem. Venena autē calida, licet toto genere & simpliciter sint præter naturam; in-

Venena ca-
lida interdū
iuant.

terdum tamen corpus humanum non corrumpunt, sed iuant: primo, quando alias materias permiscemus, nimiam actiuitatem tollentes; vt si cū cantharidibus miscentur ea quæ acrimoniam auferunt. Secundo, cum exhibentur infra minimam dosin. Sic ergo patet *venenum non agere, nisi per insignem qualitatem*: com. 75. sect. 3. lib. 3. epid. Galen.

Sequitur

Sequitur, vt explicemus quænam sit illa qualitas. Est ergo Euidens, vel Recondita. cap. 4. lib. 3. de temperam. Auicen. lib. 2. fen. 1. tract. 4. Auer. 5. coll. 22. Euidens; calor, frigus, &c. Recondita, vel Dissimilis est corpori humano, vt in venenis toto genere præter naturam & absolute, vt in napello: vel Similis, vt in iis quæ toto genere præter naturam sunt, secundum quid; & hæc rursus vel est Alterans, vt in bezoarticis, in theriaca; vel Attrahens, vt in purgantibus.

*Venefica
qualitatis
differentia.*

Deinceps de *subiecto* huius qualitatis. Venenū igitur generatur vel Extra corpus, vel In corpore. Extra corpus, ex Elementis, vel Mistis. Ex elementis, iisque impuris, omnibus, præter ignem, qui calore omne venenum absumit: huius qualitatis subiectum est vapor, ab aqua, aere, vel terra procedens. E mistis ortum venenum, vel ex Inanimatis, vel Animatis oritur. Ex inanimatis, vt mineralibus: cuius subiectum est substantia misti inanimati, eaque vel terrestris, vel aquosa, vel vaporosa: terrestris, quando mista in puluerem minimum rediguntur: aquosa, quando a pestiferis humoribus extrahitur humiditas aquosa, & oleaginosa: vnde hæc substantia humida aquosa in vaporem vertitur. Ex his, puluis tardius interficit, quia non tam facile penetrat; vapor celerius. Venenum e mistis animatis est vel e Plantis, vel Animalibus. Quod e plantis oritur, subiectum triplex habet; puluerem, aquam, vaporem: & hoc, cæteris paribus, magis est mortiferum, quam quod ex inanimatis sumitur. Venenum ex animalibus ortum, subiectum habet interdum brutum, interdum hominem. Si brutum subiicitur; interdum pars terrestris, interdum aquosa, modo vaporosa subiicitur: terrestris, vt caro, quæ vel per se, vel ex accidente est venefica, per se, vt caro Scorpii; ex accidente, vt caro animalis, a venenato animali demorfi (: NB. *non omnium animalium carnes sunt venenatae, licet venenum suscipiant: vt, cum cerui & apri vulnerantur sagittis venenatis, carnes non redduntur veneficæ, sed excrementa: venenum autem per ablutionem & decoctionem carniū e toto exstinguitur, vt carnes tuto comedi possint. Sic etiam gallinae scorpiones comedunt, quia vincunt portionem alimentalem, cum habeant fortius ventriculum, quam homo: conficiunt enim fabas, & ciharia quadā cruda, quæ homo vel non, vel difficulter coquit: veneficam autem portionem, tanquam excrementitiā expellunt. Longo tamen usu, carnes etiam ab alimentis inficiuntur, vt docet Galen. l. 11. simpl. c. de viperarum carne.*) Hominis deniq; substantia veneno subiicitur, quoties impertitur sola qualitas, vt a basilisco, &c. lib. de ther. ad Pison. huius qualitatis subiectū est aer, dum extrinsecus accedit. Et hoc venenū, qd ab aëalib. pcedit, ceteris parib. deterrimū est.

*Subiectum
qualitatis
veneficæ extra
corpus
humanum.*

*Carnes animalium non
protinus ab
alimentis venenatis inficiuntur, aut a venenata
cruetatione.*

Venenū etiam interdū in humano corpore generatur cō. 17. sect. 2. l. 1.

Qqqqqq 3

prophet. & cō. 75. sect. 3. d. 3. epid. Huius materia potest esse Contentū, & Continens. Contentum; & excrementū & alimentū: vt sanguis menstru⁹, semē, materia alimentalis. c. 5. li. 6. de loc. aff. Continēs; vt partes solidæ, in quas calor putredinalis & veneficus etiā agere potest. c. 5. l. 2 r. meth. Causa efficiens est calor, non simpliciter alterans, sed corrumpens, & nouā formam, humanæ contrariā, introducens. Nisi. n. forma sit cōtraria, nō est venenū. Sic in corruptione naturali, si bonus cibus corrūpitur, id est, interit, & in chylū cōuertit⁹; noua qdē inducit⁹ forma: inter hāc tamē & præcedentem, nō est cōtrarietas, sed similitudo; & altera solū maioris, altera minoris est actiuitatis: vt in carne & sanguine patet: caro. n. fit e sanguine, nō cōtra; q̄a maior est actiuitas in forma carnis, q̄ sanguinis. Sed neq; venenū statim est in corruptione præter naturā: vt dum sanguis mutat⁹ in bilē flauā, id est, in excrementū simile naturali; licet nō possit nutrire, est. n. maioris actiuitatis, q̄ vt a calore corporis vinci queat: forma tñ nondū est cōtraria. Præterea in corruptione præter naturā dum sanguis mutat⁹ in excrementū præter naturā; semp lædit, nō semp aut est venenū: vt bilis vitellina, æruginosa, atra, nō semp est venenū; quia adhuc cedit medicamētis attrahētib. ob formæ similitudinē. Si vero quæ corrūpunt formā acquirūt naturæ humanæ contrariā, tunc demū sunt venena. Si ergo *contentū* euadit veneficū; tunc eius subiectū semper est excrementū. Agēs vero modo in cōtento est; vt si qs mordeat a cane rabido, tūc excrementū veneficū, etiā reliquā excrementa in suā naturā conuertit: modo in cōtinente; vt in febre pestilēti, dū calor partiū solidarum reddit⁹ igne⁹ præter naturā: modo & in cōtento & in continente; vt dum homo rabie corripit⁹, & calor est igneus in cōtentis & partibus solidis: (*N. Venenū caninū magis est pestilēs, quā simile canino, quod in homine generatur: illud. n. contagiosum, hoc autē non.*) Si autē cōtinens est veneficum; subiectum veneni est cōtinēs, vt in sphacelo, a quo ascendēs vapor, & corpetēs, homines celerrime interimit. Totum tñ corp⁹, quādiu homo viuit, nō pōt esse veneficum, seu subiectum veneni scđm totum: & proinde falsum est, quod qdā dicunt, puellā illā napello nutritā, scđm totū corp⁹ euasisse veneficā. Puella. n. ab initio vsa est napello in exigua copia, & sensim afflueuit eius vsui; vt progressu ætatis ob consuetudinē, semp minus ab eo passa fuerit: (a consuetis. n. nō fit passio:) vnde napelli portionē alimentalem, in substantiā partis conuertit, manente adhuc in finibus speciei humanæ; portionem vero veneficam expulit, tum per alias vias, tum per os, vnde etiam osculo homines interfecit: ipsam tamē puellam illud venenū non læsit, propter proprietatem & consuetudinem. Obiectio: *Simile generat simile: caro ergo carnem gignit, non venenum!* Responsio: hoc verū est, nisi

Corruptiones
in quib. mi-
stum non dis-
solvitur.

1.

2.

3.

Contenti ve-
nenati subie-
ctum, & cau-
sa efficiens.

Continētis
venenati
subiectum.

nisi aliquod occurrat impedimentum, vel in obiecto, vel in agente.

Hactenus de veneno intra corpus generato, per corruptionem, in qua nulla fit misti dissolutio: sequitur de ea corruptione, in qua mistum dissolvitur in fimum, terram, ac cineres: id quod fit per *putredinem*. Putredo autem duplex est: alia naturalis, alia præter naturam. Naturalis; quando mistum quod putrescit non calidius sed potius frigidius euadit. li. 4. meteor. Aristot. hic enim ambientis calor non est admodum intensus, nec in misto putrescente imprimatur, sed nativus calor euocatur, ut mistum in fimum abeat. c. 9. li. 2. de diff. febr. Putredo præter naturam est, quando mistum quod putrescit redditur calidius, & fit per exustionem, vel superaffationem, a calore intenso, ut mistum in cinerem degeneret. In utraque autem putredine quidam sunt gradus, ita ut non omnis putredo venefica sit, sed tantum summa putredo. In febre enim pituitosa. v. g. humor adhuc servat formam pituitæ, seu formam non dum veneficam, quæ agarico potest ob similitudinem euacuari: at si pituita ita putrescat, ut venefica euadat; tunc prorsus corrumpitur, & novam induit formam; nec agarico educi potest, sed saltem diureticis, sudorem cientibus, vel calidis attrahentibus ad extimas corporis partes. Putredo igitur magis vel minus est prava ratione loci in quo generatur, ratione materiæ, & ratione causæ efficientis. Ratione loci, dum putrescens in venis putrescit, peius est, quam extravenas. Ratione materiæ; si materia alimentalis putrescit, deterius est, quam si excrementitia: unde deterius venenum e semine, quam e sanguine menstruo, c. 4. l. 6. de loc. aff. natura enim magis tuetur alimentum, quam excrementum, & proinde si natura amplius tueri nequit, sed deserre cogitur, necesse est, calorem præter naturam esse admodum potentem, ac proinde venenum inde fieri magis deleterium. Ratione agentis; quo hoc potentius, eo peius venenum generatur.

Altera definitionis particula est, *corruptiva*. Venenum enim hominis complexionem corrumpit. Unde improprie loquuntur, qui vel torpedinem, vel gallicam virulentiam, veneficam esse dicunt: licet enim in his qualitas sit, corpori nostro infensa; venefica tamen non est, quia non interficit: qualitas enim torpedinis potissimum infensa est facultati animali; qualitas luis gallicæ facultati naturali; qualitas veneni, facultati vitali atque cordi. Venenum ergo non simpliciter alterat, sed corrumpit; ita ut ii etiam periclitentur, qui tractant cadauera eorum, qui venenum assumerunt. Unde Plato in Phædro refert, quod corpora eorum, qui ad supplicium destinati venenum assumebant, ante venenum, non post assumptum, lauare solita: ne scilicet & homines qui lauabant interficerentur.

Modus quo venenum hominem corrumpit, explicatur c. 18. l. 3. simpl.

Corruptio, in qua mistum dissolvitur, id est, putredo.

Non omnis putredo est venefica: alias enim omnis putreda febris esset venenata.

Quamquam putredo malignior.

II. Venenum omne potest interficere hominem.

nimirum quod simili qualitate corpus afficiat; calidum caliditate, frigidum frigiditate, a toto forma agens suo etiam modo: venenum ergo calefaciendo, vel refrigerando corrumpit, id est, calorem natium dissoluit, vel extinguit; medicamenta autem simpliciter alterant. Licet vero quædam venena dicantur calida vel frigida; omnia tamen tota forma contraria sunt, & a tota forma agunt, ut corpus simili affectione afficiant: vi enim veneni abolentur actus secundi facultatum, & ita imminuuntur, ut tandem vigeant actus secundi seu operationes veneni.

Veneni passio, seu e potentia in actum deductio.

1. Alimentum ut alteretur

Sic igitur venena agunt: modo explicandum est, quid ea ipsa a corporibus patiantur, & quomodo e potentia in actum deducantur. Hoc Galen. c. 3. l. 3. de temper. explicat. Omne mistum, ait, est alimentale, vel non. Si est alimentale; vel a corpore vincitur, vel non. Si vincitur, ita deducitur e potentia in actum, ut conuertatur in substantiam partis, & augeat substantiam caloris nativi: unde omnia mista alimentalia calefaciunt, siue sint calida, ut caro columbarum, siue frigida, ut *lactuca*. Si mistum alimentale non vincitur a colore humano; tunc hoc alimentum secundum unam rationem semper refrigerat corpus: secundum alteram, interdum conseruat calorem natium, aliquando minuit, aliquando intendit. Declaro hæc. Secundum primam rationem, dum alimentum non vincitur; non fit nutritio & reparatio substantiæ caloris: minuitur ergo calor, & proinde corpus refrigeratur. Secundum alteram rationem, accipimus calorem, non ratione subiecti & substantiæ, sed ratione qualitatis. Quod si ergo alimentum temperatum est, & non vincitur, sed vincit, ac proinde agit; conseruat caloris nativi qualitatem: nec enim auget, nec imminuit, quia est temperatum. Si alimentum sit frigidum, nec vincatur; imminuit qualitatem caloris, & refrigerat. Si alimentum calidius non vincatur, ut *allium, cepa, &c.* auget calorem.

2. Venenum ut a corpore alteretur.

Mistum non alimentale, agit frigiditate, caliditate, vel tota forma. Quod frigiditate agit, id est, quod potentia frigidum est, nil patitur a calore nostro, nec de potentia in actum ducitur. c. 3. & 4. lib. 3. de temper. etiam si enim actu calidum exhibeatur, caliditas tamen illa sponte dissipatur, non vi caloris nativi. Quod calore agit, id est, quod potestate calidum est, siue simpliciter calefaciat, siue etiã abradat & putrefaciat; dum actu frigidum exhibet, a calore humano alteratur, ac de potentia in actum ducitur. (*Obiectio: supra dictum fuit medicamentum alterari & vinci a corpore, venenum non: quomodo ergo hic dicitur quod venenum a corpore alteretur? Responso: ibi per alterationem intelligitur exacta victoria, & sic venenum alterationes quasdam suscipere quidem potest, vinci autem a corpore nequit.*) In eo quod tota forma agit, similis est ratio: formæ enim organum, modo caliditas est, modo frigiditas.

Obiectio:

Obiectio: dictum est, frigidum a corpore non pati. At contra Galenus cap. 20. lib. 3. de simpl. ait, commune esse cuilibet medicamento, ut patiatur a corpore: imo frigidum magis patitur, quam calidum; hoc enim sua sponte ad partes remotas penetrare potest; illud non, nisi per modum quendam ascititium? Responsio. Secundum primas qualitates, medicamentum calidum patitur a corpore, frigidum non patitur. Secundum qualitates secundas, tum alteratiuas, tum motiuas, calidum a corpore nil patitur, sed frigidum (: & hoc modo loquitur Galenus lib. 3. de simpl. ubi facultates medicamentorum considerat, quæ non tantum a primis, sed etiam a secundis qualitatibus proficiscuntur.) Quantum ad alteratiuas; ut medicamentum agat, oportet in vaporem abire, quod calidum infuso calore præstare potest, nec corporis calore ad id est opus: frigidum autem per se in vaporem vertinequit, resistit enim euaporationi, ac proinde corporis calore opus habet. Quoad motiuas; calidum proprio calore mouetur, & ad corporis partes etiam remotas deducitur: frigidum vero alieno calore opus habet; quia frigus per se quietis est causa.

Tertia definitionis particula est de tēpore quo fit corruptio. Dictum igitur est venenū *confertim & celerrime corrumpere*; spatio diei 1. vel 2. vel ad summum 3. secundum Galenum tex. 75. sect. 3. lib. 3. epid. Vnde febris hectica & putrida, licet cor corumpat, non tamen est venenum, quia non confertim corrumpit. Nec venefica etiam erat aura illa frigida, c. 7. l. 3. de loc. aff. quæ puero (: antequam remedia adhiberentur :) quotidie epilepsiam concitabat. Confertim autem venenum agere, duæ sunt causæ: primum vis & actiuitas veneni insignis, quæ celeriter sanguinem, carnem, & cor inficit: secundo, dispositio animalis, quæ talis est, ut facillime vis intensa toti corpori impertiatur, c. 16. l. 3. simpl. si quis enim tempores frigidiores, digitum in aquam frigidam immittat, repente tota manus refrigeratur; confertim etiā totum brachium, totumque corpus. Venenum ergo, quando in cor cœpit agere; hoc celerrime corrumpit: quando vero nondum cœpit agere, sed in via adhuc est, & ad cor perducitur; modo longius; modo citius interficit, quia modo cito, modo longiore tēpore ad cor perducitur; ob copiam, dispositionem viarum, & crassitiem. Copia enim & quantitas, nisi debita sit, venenum cor non petit: sic qui a cane rabido morfi sunt, non moriuntur, nisi post quatuor aut quinque menses: interim sensim illud venenum se multiplicat, & ubi ad debitam quantitatem redactum est, cor petit, & iugulat. In corporis dispositione, si viæ sint astrictæ, non ita facile permeat venenum. Sic quando venenum crassum est, ut opium, vel non interficit, quia non penetrare potest; vel serius interficit,

Frigidum a corpore patitur, & non patitur.

3. Venenum confertim corrumpit.

Venenū, modo citius, modo tardius ad cor perducitur.

Rrrrrr

*Quomodo a veneno cor-
rumpatur cor.* si ope vini attenuetur. Dicendum vero etiam est, quare ratione a veneno cor
corrumpatur. Homo moritur, ob insignem cordis intemperiem: c. 8. 1. 3.
simpl. Cor autem afficitur, quia dissipatur ipsius calor, secundum vnum a-
liquem ipsius motum (: cordis enim calor duplici conseruatur motu, quorum
vnus est sursum, alter deorsum: & quamprimum vnus motus deficit, illico et-
iam alter deficit, vt homo pereat:.) Venenum calidum, tollit motum deor-
sum: frigidum, tollit motum sursum, deprimit enim ad inferiora. Si vene-
num agat tota forma; hæc vel similis est, vel dissimilis: si similis; tollitur
motus deorsum, quia hoc venenum agit ad similitudinem magnæ flam-
mæ, quæ in minorem flammam agit. Si dissimilis; tollitur motus sursum,
hoc enim venenum, ad similitudinem veneni frigidi, exstinguit calorem
naturalem.

4. Venenum
afficit cor,
mediate, aut
immediate.

Quarta finitionis pars est *cor*: omne enim venenum habet proprieta-
tem cordi aduersam. Afficitur autem cor vel immediate, si venenum non
respicit aliam partem determinatam, præter cor, vt *cicuta*, *napellus*: vel me-
diate, cum venenum partem determinatam respicit, & per mediam istam
partem cor afficit; sic *lepus marinus* pulmones corrumpit, & per hos me-
dios, etiam cor: *cantharides* vesicam, & per hanc, cor.

5. Cor homi-
nis.

Quinta finitionis pars est, quod venenū corrumpat *cor hominis*: multa
enim mista homini venenum sunt, aliis animalibus alimentum: vt *cicuta*
sturnis alimentum est, homini venenum. Et hæc de veneni definitione.

DE CA P V T III

De Speciebus, & Differentiis Venenorum.

Differentia
venenorum
unde su-
munda.

DIFFERENTIAS venenorum tradituri, tantum de Simplicibus,
quæ a natura fiunt, loquemur, non de propositis, quæ arte fiunt.
Differentiæ autem sumuntur a Veneno vt est agens, & a Corpo-
re humano vt est patiens. In veneno autem tria considerantur, pri-
mum id quod producit venenum: secundo natura veneni, id est, materia
& forma: tertio, id quod est productum. Ab his igitur fontibus sumendæ
sunt differentiæ.

I. A causa
efficiente.

Quantum igitur ad causam efficientem; venenum gignitur In corpo-
re, vel Extra. In corpore; vel In venis, vel Extra venas. In venis, Simile est
canino, Pestilens, Putrefactum. Extra venas, est sanguis grumescens. Si ve-
nenum generatur extra corpus; tunc procedit ex Elementis, vel Mistis. Ex
elementis impuris, aëre, aqua, terra; vt fit in febre pestilente. Si e mistis; vel
ex imperfecte mistis, vt e glacie veneno affecta; vel perfecte mistis, iisq; aut
inani-

Inanimatis, vt *arsenicum*; aut animatis, plantis nimirum vel animalibus: plantis, vt *enapello*: animalibus, vt *cancer rabido*, *scorpio*, &c.

Differentia a materia in qua, id est, a subiecto. Subiectum qualitatis veneficæ, est Indeterminatum, aut Determinatum. Indeterminatum; cuius qualitas spiritalis est, & modo vnum, modo aliud subiectum occupat, vt qualitas quæ procedit a basilisco, & a serpente per hastam. Determinatum; cum qualitas materialis proprium habet subiectum, nec alteri subiecto impertitur: vt *venenum caninum* pro subiecto habet contentum excrementum, quod in cane reperitur.

Forma veneni, id est, qualitas, est Euidens, aut Recondita. Euidens, calida, frigida, humida, sicca. Recondita est Alteratoria, vel Purgatoria. A caliditate igitur procedunt venena calida: de quibus c. 18. 19. 22. l. 3. simpl. Calidum autem venenum aliud est simpliciter calefaciens, vt *euphorbium*: aliud etiam attrahens, vt *arsenicum*: aliud corrosiuium, vel putrefaciens. Discrimen inter hæc est: nam simpliciter calefacientia venena non sunt viscida: at quæ abradunt, vel putrefaciunt, viscida sunt, & crassioris substantiæ. Difficilius enim soluitur continuum, quam introducatur dyscrasia: & propterea abradentia diutius in corpore manere oportet, quod sit visciditatis ope, quam calefacientia simpliciter. Corrodentia etiam ac putrefaciencia a se inuicem distinguuntur: illa enim agunt in continentia tantum, & crassioris sunt substantiæ: hæc etiam in contenta agunt, & substantiæ sunt tenuioris. Putrefaciens etiam varium existit: nam interdum introducit calidam dyscrasiam: interdum putrefactionem præter naturam, vt si admodum est calidum, quemadmodum *venenum caninum* & pestilens: interdum introducit putrefactionem similem naturali, in qua quod putrescit refrigeratur, vt si *venenum remisse calidum* est, quemadmodum *fungus putrefactus* (Videl. 2. simpl. ubi fungi frig. & hum. statuuntur; in putrefact: uis tamen mista portio calida asseritur.) Hæc de veneno calido. Frigidum venenum, vt colligitur e can. 2. Auicennæ, vel interficit refrigerando, & inducendo cordi frigidam intemperiem; vnde cordis actio aufertur vel interficit per mediantem malam compositionem, id est, angustiam viarum. Refrigerando interficit *semen hyoscyami*, *mandragora*, *succus papaueris*; quoties confertim in cor producantur: si enim diutius in corpore morantur, tum ita alterari possunt, vt secundum portiones alimentales vertantur in alimentum. Quoniã igitur venenum cito ad cor perducendum debet: fit vt a veneno frigido promptius interficiatur corpus calidius, quã frigidum: vi enim caloris venenũ frigidum attenuatur, facilius mouetur, venæ sunt latiores, cor etiã ob calorem attrahit. Hinc Galenus dicebat *opium* potissimũ inter-

ficere, quoties post ipsius assumptionem bibitur *vinum nec copiosum, nec generosum*: vino enim opium attenuatur, viæ recluduntur: At copiosum & generosum vinum, plus iusto excalfacit, & frigiditatem opii e toto vincit. Hinc *cicuta* alimentum est sturnis, homini venenum: in hoc enim viæ latiores sunt, ut *cicuta* citius ad cor perducatur; in illis viæ sunt angustæ, ut diutius in corpore hæreat, & secundum portionem alimentalem in substantiam sturni vertatur. Nec hoc repugnat historiæ de vetula Atheniensi, quæ citra noxam *cicutam* comedit: hoc enim e consuetudine factum est: nam primo in exigua copia comedit, deinde sensim in maiore, ita ut consuetudine aliam quasi naturam contraxerit. Venenum frigidum per mediam angustiam interficiens, est *plumbumustum*: & hoc quoniam crassioris est substantiæ, & astringens, hominem calidiorem celerius quam frigidiorum iugulat. Siccum venenum, interficit vel exsiccando simpliciter, ut *calx vinæ*, *venenum caninum*: vel abradendo, ut *realgar*. Et hoc etiam corpus calidius citius interficit; tum quia ob caliditatem citius ad cor ducitur, tum quia cum calidiore temperamento facilius & frequentius sicca, quam humida intemperies coniungitur. Venenum humidum est, quod interficit per mediā intemperiem humidam, non putrefaciendo. Vnde historia illius serpentis, cuius morsu tacta erat cutis & carnes, usque ad ossa, ut *marcor* secutus fuerit; huc non pertinet: sunt enim effectus illi putredinis ac putrefacientium venenorum, non humidorum, sed calidorum. Tale ergo venenum reddit corpus humidius, humiditate non alimentali (ut in athletis) sed excrementitia, quæ obsidet partium & præcipue corpus porositates, & hinc calorem cordis exstinguit. Hoc autem mistum non tantum venenum esse oportet, sed etiam necesse est, ut talem adeptum sit substantiam, ut facile ducatur ad cor: & tale est *argentum vivum*, quod facile permeat, ita ut in internis ossium partibus repertum sit, post dissectionem eorum qui *hydrargyro* inuncti fuerant.

Hæc de manifesta qualitate venenorum. Recondita est Alteratoria, vel Purgatoria. Alteratoria est Similis, vel Dissimilis. Simile mistum est, quod e toto est Bezoarticum, vel ferme e toto, ut *theriaca*, quæ in ampliore dosi interficit, ad similitudinem magnæ flammæ. Dissimile mistum, quod tota forma est contrarium, ut *napellus*. Purgatoria seu attrahens qualitas constituit medicamenta purgantia. Purgantia attrahunt sanguinem, vel alios succos. Quæ sanguinem trahunt, admodum sunt venefica, nec ulli hominum cognita: quidam enim qui hoc usus erat veneno, ligatis oculis ad supplicium ducebatur, ne hoc pestiferum aliis patefaceret; ut *Galenus* prodidit memoriæ. Purgantia reliquos succos, dupliciter

Recondita
& alterans
veneni qualitas.
Purgatoria.

dupliciter redduntur venefica, primo, si nimis intensa & violenta est eorum actio, ut in *veratro albo*, quod interficere potest, licet non euacuet humores. Secundo, dum immodicam succorum quantitatem alliciunt, in superpurgatione, unde postremo etiam sanguis vacuatur, & homo perit: hoc vitium non tantum committi potest a vehementi medicamento, ut a *veratro albo*, sed etiam a mediocri, ut ab *agarico*, & *rhabarbaro*.

Porro doctrina purgantium magni est momenti, & diligenter tradenda. Omne purgans attrahit ratione similitudinis, id est, propter similem proprietatem cum proprietate humoris euacuandi: unde proprietas purgantium, similis est proprietati corporis humani: humor enim qui a purgante attrahitur, non semper est veneficus, sed saepe excrementitius vel secundum, vel præter naturam: tale autem excrementum naturale, corpori nostro est simile, & quoque salutare (: nisi in quanto vel quali peccet :) quare etiam purgans hoc excrementum simile est corpori nostro. Purgantia medicamenta, secundum Galen. cap. 24. & 25. lib. 3. simpl. alia habent permistas portiones alimentales nullas veneficas, ut *syrupus ros. solut. cassia*, & forte etiam *rhabarb.* quæ si non purgant, sed a corpore vincuntur, mutantur in humorem familiarem, & in alimentum; ut *rhabarbarum* in sanguinem biliosum: alia permistas habent portiones veneficas (: hæc tamen non attrahunt ratione portionis veneficæ, quæ dissimilis est corpori nostro, sed ratione ammixtæ portionis alimentalis :) ut *scammonium*, *turbith*, *colocynthis*, utrumque *veratrum*; & hæc si non purgant, corrumpuntur in corpore, & generatur materia venefica; nec enim portio alimentalis, propter portionem veneficam vinci potest.

Hic autem dubia quædam soluenda sunt. Primum: num in purgantibus sit portio similis proprietati corporis humani, seu humorum? Negatur hoc: primum, quia Galenus in lib. quos purg. &c. ait, si medicamentum detur corpori sano, non fieri euacuationem, sed colliquationes: si non fit euacuatio, & tamen omnis generis humores in corpore sano existunt; medicamentum sane non trahit ob similitudinem: alias enim in corpore sano etiam traheret? Responsio. Purgatio hic nulla sequitur, non quod soluens simile non sit humori, sed quia materia humorem gratum non expellit, sed eum retinet, & medicamento soluenti refragatur: unde colliquationes fiunt, & difficiles purgationes. Secundo sic negatur: Theriaca inhibet vim purgantium, ob proprietatem suam, quæ dissimilis est proprietati medicamenti, est autem similis proprietati corporis nostri: Quod si theriaca similis est corpori nostro, & dissimilis medicamento; quomodo medicamentum simile erit corpori nostro? Responsio: theriacæ proprietas

Purgantia attrahunt ratione similitudinis.

Purgantia alia benigna, alia maligna.

Num purgantia similia sint corpori humano.

1.

2.

maximæ est actiuitatis, & agit tam in veneficam, quam in similem medicamento proprietatem, cuiusq; actus secundos tollit; sicut magna flamma dissipat minorem: maior enim actiuitas minorem superat.

*Proprietas
medicamen-
ti: efficacior:
quam humo-
ris.*

Dubitatur etiam, *quæ nam proprietas maioris sit actiuitatis, medicamen-
tine, an vero humoris?* Et ratio esse videtur, proprietatem in humore esse efficaciorē, quia humoris maior est quantitas; in maiori autem quanto vis maior. Responsio: medicamento vis maior est: nam attractio fit ratione alicuius indigentia: sicut caro sanguinem attrahit, quia eget sanguine, non contra. Sic magnes est quasi rudimentum ferri, & attrahit ferrum, non attrahitur a ferro. Rhabarb. est quoddam bilis rudimentum: & propterea bilem attrahit, non attrahitur a bile. Vt autem hæc rectius intelligantur, & vt Galeni sententia defendi queat contra Auicennam, (*qui ait, si attractio fieret propter simile: tunc ferrum attrahi potius a ferro, quam a magnete.*) sciendum proprietatem esse triplicem: genericam, specificam, & indiuidualem. Generica, vt animalis. Specifica, vt humana, equina, gallinacea, &c. Indiuidualis, vel determinati indiuidui, vt Socratis; vel partis determinatæ, vt iecoris, cordis, &c. Iam proprietas similis in similem debiliorem agit, non eadem in eandem: vt proprietas animalis, non agit in proprietatem animalis, sed plantæ. Proprietas humana, non agit in humanam, sed in bouinam, gallinaceam, &c. Proprietas indiuidualis Socratis, non agit in proprietatem indiuidualem Socratis, sed in proprietatem indiuidualem alterius indiuidui. Proprietas iecoris non agit in proprietatem iecoris, sed in proprietatem lienis, ossis, &c. in eodem indiuiduo: vnde omnium partium conspiratio, & consensus mutuis.

*Item nõ at-
trahit idē:
sed simila-
trahit simi-
le, cap. 4. fen-
4. lib. 1.*

*Quæ nã pur-
gantia sint
venefica.*

Quæritur, *num omnia purgantia sint venefica?* quod Galenus asserere videtur com. 12. libro 2. de vict. ratione. Vt hoc dissolui queat, notandum, purgantia alia esse vehementia, alia debilia. Vehementia sunt, quæ cum impetu attrahunt, & a partibus remotis, & tollunt impedimenta, quæ purgationem tardare possunt: Si enim impedimentum est in humore crasso & viscido; medicamenta ob calorem & amaritudinem attenuant ac deterguunt: Si in viis est obstructio a crassis & viscidis humoribus; medicamenta hos detergunt: si expultrix sopita sit: excitatur medicamento mordacitate & malignitate. Et hæc vehementia purgantia sunt venefica: de quibus etiam Hippocrates & Galenus loco citato loquuntur, vt *de peplo, de veratro, &c.* Debilia purgantia sunt, quæ attrahunt a proximis, nec impedimenta remouere possunt. Et hæc non sunt venefica: nihilominus & hæc corrigenda sunt, propter os ventriculi.

quod

quod sincera purgantia ferre nequit, capite vltim. libro 3. de simplic.

Denique cognoscendum, *quomodo pharmaca sint venena*: nimirum dum non castigata, & in maiore dosi exhibentur: tunc enim fit *ὑπερπύρεσις*, id est, sanguis euacuatur, & mors sequitur, ob dissipationem caloris vitalis. Cur autem fiat superpurgatio, patet e fine libri 2. de elementis. vbi dicitur, & in nutritione & in purgatione fieri attractionem non modo conuenientis, sed etiam noxii. Vt in nutritione, si caro sit temperata, & sanguis frigidior, caro etiam optima attrahit sanguinem frigidiores. Sic in purgatione, principaliter quidem attrahitur humor familiaris: sed in superpurgatione, cum succus familiaris attractus est, trahitur humor qui promptius euacuatur, id est, qui magis est fluxilis, & simul magis familiaris humori qui primo fuit attractus. Vt, si rhabarbaro bilis educatur, post bilem vacuabitur pituita (*licet enim sanguis magis sit fluxilis, pituita tamen magis familiaris est succo bilioso, quam sanguis, ac proinde prius educitur*;) mox melancholia, quæ minus est fluxilis quam pituita, & licet crassior sit ac minus fluxilis, quam sanguis, prius tamen euacuatur, quia familiarior est succo bilioso, & pituitoso, quàm sanguis; quia illi succi sunt excrementitii: postremo sanguis euacuatur, qui succus est alimentalis. Hic tamen notandum in superpurgatione a scammonio non omnem prorsus vacuari bilem, antequam sanguis effluat, sed maximam saltē eius partem: vita enim sine 4. succis stare non potest, com. 33. libro 1. de natura Humana. Præterea superpurgatio non tantum fit propter pharmaci attractionem; sed potius propter læsam retentionem & expulsionem: cap. 27. & vlt. lib. 3. simplic. Quia enim in superpurgatione, succus familiaris eductus est; non restat alius familiaris medicamento succus, ac proinde maxima e parte cessat attractio, quia agens non agit, nisi assit patiens. Fit ergo tunc superpurgatio læsa retentione & expulsionem: læditur autem facultas retentrix ob morbum vasorum, qui vel in via est, vel in intemperie. In via vasorum, id est, in nimia apertione orificiorum, propter copiam & impetū materiæ expurgatæ. In intemperie, & præsertim frigida, quia in *ὑπερπύρεσι* partes corporis ita fatigantur, vt calor hebescat, & vasa refrigerata langueant, nec succos detinere queant. Læditur ergo expulsio, non læsa facultate sed ob errorem externum: qui sumitur e praua qualitate, seu acrimonia medicamento purgantis. Hæc de venenorum differentiis, quæ e causa efficiente formali, & materiali desumuntur. Auicennas etiam a corpore patiente sumit differentias: quæ facile e dictis patebunt.

*Quomodo
pharmaca
interficiant.
Quo ordine
humores in
ὑπερπύρεσι
educantur.*

*Alia super-
purgationis
causa.*

CAPVT III.

De signis Venenorum.

Signa veneni in genere.

VENENUM in genere modo facile, modo difficulter cognoscitur. Facile; si in corpore agit, vt appareant symptomata venefica, syncope stomachi, anxietas, pallor totius corporis, pulsus imbecillis, &c. Difficulter; si venenum non agit, sed otatur, quia est in minima copia, & in partibus remotis: & tunc considerandæ sunt causæ prægressæ, ac dispositio patientis. Causæ prægressæ; si forinsecus accedit venenum: vt si quis a cane rabido sit demorsus, facile suspicamur venenum latitare: Ita si quis cum inimicis, & veneficis versatus est. Dispositio patientis; si intus venenum latitat; quoties corpus est insalubre, vsus est prauis cibis, dum est suppressa consueta euacuatio vel seminis vel sanguinis.

Num genitum sit in corpore an extrinsecus accesserit? Si igitur homo sanus repente moriatur, cadauer foeteat; liuescat præter consuetudinem cadaueris, foris accessit venenum: si vero corpus insalubre fuit refertum prauis succis, & euacuatio consueta fuit cohibita, venenum intus genitum ipsum iugulauit: vt Galenus docet cap. penult. lib. 6. de loc. aff. In corpore viuentem eadem est ratio.

Num in venis, an extra venas. Si in corpore genitum est venenum; vel Extra venas, vel In venis. Si extra venas, an a sanguine grumescente, in cavitatibus, vt ventriculo, vesica; confugiendum ad signa particularia, de quibus in doctrina de sanguine grumescente. Si in venis; hæc signa non aderunt, sed potius erunt signa febris pestilentis, prægressa est suppressio seminis, vel sanguinis menstrui.

Num ab elementis, an e mistis. Si extra corpus generatum est venenum; vel ab elementis procedit, vel a mistis. Si ab elementis; signa sunt impuritatis elementorum, de quibus in febre pestilenti. Si e mistis; facile cognosci potest, an procedat e mistis animantis: modo clam non sit exhibitum; hoc enim cognoscere fere est impossibile.

Signa subiectorum veneni. Hactenus de signis differentiarum a causa efficiente: sequitur de signis differentiarum a causa materiali, id est, a subiecto veneni. Ratione igitur subiecti, veneni qualitas est spiritalis, vel corporea. Spiritalis cognoscitur, si aliquis afficitur post serpentem hasta percussus, item post aspectum basilisci, & quoties præsens fuit animal, quod qualitatem veneficam spiritalem impertiri potest. Corporea qualitas est terrestris, aquea, vaporosa. Terrestris; si

restris; si venenum in pulvere est exhibitum: aquea; si in diluto & destillato: vaporosa; si homo solo odore afficitur.

Sequuntur signa differentiarum *a causa formali*. Venenum calidum, simpliciter calefaciens, indicatur; cum patiens feruorem in capite sentit; afficitur sibi, & corpus tactui calidum apparet; venæ turgentes conspiciuntur, a calido enim veneno sanguis funditur, vnde etiam oculi rubent. Venenum calidum corrosivum, indicatur ex insigni ventriculi dolore. Putrefaciens indicatur e graui & iniucundo corporis odore: ructus enim & anhelitus sunt foetidi. Putrefactiuum autem modo intense, modo remisse calidum est: si intense, signa erunt intensæ caliditatis. Frigidum simpliciter refrigerans, cognoscitur e somno profundo, stupore, absentia sitis, e frigidity totius corporis. Frigidum constipans, seu angustans, adiunctam etiam habet difficultatem anhelitus. De sicco & humido, nil Auicennas: nec enim hæc facile dantur, nisi caliditas, vel frigiditas assit. Siccum tamen a macie & tabe indicatur. Humidum ex insigni corporis imbecillitate, vt statim corpus iusto grauius euadat: ob nimiam enim humiditatem ligamenta laxantur, vt membra quasi onerosa fiant.

Signa qualitatis manifestæ veneni.

Hæc de qualitate manifesta. Abdita est alterans, vel purgans: *Alterans*, est similis corpori, vel dissimilis. Si simile sit quod exhibetur, vt theriaca, tunc (licet alias salutare esset) pestiferum euadit, quia datur in maiori dosi, quam oportet; & hoc exhibitum est, vel a plebeio, ab empeirico, vel a medico indocto. Si autem a docto daretur: cognosci non posset, cordis enim proprietatem dissipat; propter summam actiuitatem; sicut magna flamma minorem exstinguit: & minus adhuc cognosci posset, si nec sit amarum, nec ingrati odoris; vt homo pereat, antequam sciamus venenum esse in corpore, & post mortem nulla veneni apparent vestigia. *Alterans* qualitas dissimilis cognoscitur, quia mutatur pulsus, fit syncope, erumpunt sudores frigidi, præsertim in fronte, maxime si napellus assumatur.

Signa qualitatis alterantis.

Qualitas *purgatoria*. Si purgatur sanguis, facile cognoscitur: huius generis tamen venenum nemini notum, hoc seculo. Si purgans materia alios attrahat succos; bifariam nocet: intensiue, id est, actione violenta; & extensiue, id est, actione immodica. Si lædit intensiue; fiunt tormina, conuulsiones, nec corpora euacuantur. Si extensiue; insignis fit euacuatio.

Signa purgatorie qualitatis.

A *dispositione corporis* etiam sumuntur differentiæ; quæ facile cognoscuntur. Si enim venenum agit in totum corpus; non est noxa aliqua in membro particulari. Si agit in partem determinatam; noxa in primis in parte illa percipitur: verbi gratia, si cantharides assumantur, patiens noxam sentiet in vesica.

Signa differentiarum a dispositione corporis.

Sssss;

*Conclusio si-
gnorum.*

Hoc igitur modo prima venenorum genera cognoscuntur. De specie-
bus enim specialissimis, in capitibus propriis agendum erit. Monet au-
tem Auicennas, indicia e visu, olfactu, & sapore sumi posse: e visu, vt si quis
eomat hydrargyrum: ex olfactu, si quis percipiat odorem opii: e sapo-
re, eadem ratione.

C A P V T I I I I

De præsidiis venenorum.

*Præsidia ve-
nenorū, vnde
de sumenda.*

AGEMVS iam de curatione veneni in genere: specialia suum in locum
seruantes. Præsidia igitur ab essentia veneni sumenda sunt. Et quo-
niam venenum est qualitas corruptiua cordis hominis: necessario indica-
tiones præsidiiorum sumuntur a qualitate, a corde, & ab homine.

1. A veneno.

Præsidia quæ sumuntur a veneno, seu veneni qualitate, sunt alterantia
vel euacuantia, vt colligitur e cap. 7. lib. 3. de loc. aff. & cap. 6. lib. 13. meth.

Alterantia.

*Bezoarticū
quid?*

& cap. 18. lib. 5. simpl. Alterantia sunt, modo calida, modo frigida, modo a
proprietas occulta iuuant; prout varia est veneni qualitas. Nos potissi-
mum agemus de alterantibus per qualitatem reconditam. Auicennas re-
medium bezoarticum ita definit, cap. 4. fen 1. lib. 2. Albezoar est reme-
dium, quod pro sua proprietate conseruat sanitatem & virtutem in spiri-
tu, vt veneni noxam a se expellat. Vnde colligitur bezoarticum habere

*Bezoarticū
per accides,
& mediate
in venenum
agit.*

proprietatem similem proprietati corporis humani. Patet etiam hinc be-
zoarticum extirpare venenum, non quod agat in venenum, sed quia agit
in corpus humanum, & illud roborat, vt veneno expellendo sufficere
queat. Et sic venenum a bezoartico quasi per accidens curatur: bezoarti-
cum enim non agit in venenum, sed per similem proprietatem (: quæ ta-
men maioris est actiuitatis :) corpus immutat, vt huius actus secundus, vi

*Bezoartica
sunt media
inter vene-
na, & cor-
pus huma-
num.*

veneniam deperditus, reuocetur. Hinc Galenus cap. 18. lib. 5. simpl. ait
bezoartica obtinere mediam quandam naturam, inter corpus humanum.
& venenum: vt, quæ est proportio corporis humani ad bezoarticum, ea-
dem sit bezoartici ad venenum. Quo dicto significat ita administrandas
esse antidotos, ne si largiore dosi exhibeantur, maxima sua actiuitate cor-
pus lædant. Sicut enim bezoarticum vinci non debet a veneno: ita etiam
corpus a bezoartico vinci non debet. Ait etiam loc. cit. bezoarticum esse
medium inter medicamentum, & venenum: medicamentum enim iuuat,
venenum interficit; bezoarticum iuuat si recte administretur, & interfi-
cit, si non recte, sed in maiore dosi exhibeatur. Præsidia euacuantia expli-
cantur.

eantur. cap. 18. lib. 5. simpl. & hæc vacuant qualitate vel manifesta, vel re- *Euacuantia*
 condita. Manifesta qualitas attrahit, vel calefaciendo simpliciter, vel simul *manifesta.*
 abradendo & corrodendo cuticulam, atq; excitando vesicas. Simpliciter
 calefaciens, est remedium calidum, & tenuis substantiæ, quod venenum
 e profundis, id est, a centro ad circumferentiam attrahit. Corrodens &
 abradens, est calidum & crassæ substantiæ, cuius ope parti adhæret; vn-
 de abradit, doloremq; excitat: Et sic vacuatio fit non tantum per attra-
 ctionem caloris & doloris, sed etiam per modum receptionis, quia pars
 redditur imbecillis, & proinde apta ad recipiendum. Occulta qualitas *Occulta.*
 vacuat non per expulsionem, sed per attractionem, propter propieta-
 tem, similem proprietati veneni: vnde Galenus ait, omne venenum va-
 cuari a medicamentis extrinsecus applicatis. Quod tamen dictum non ita
 est intelligendum, tanquam venena semper sint applicanda, & nunquam
 exhibenda: nam & cantharides, & hydrargyrum, vtiliter nonnunquam
 exhibentur: tutius tamen est, venena applicare, quam exhibere. Venena
 autem applicanda sunt, non aduersissima corpori humano, quæ interfi-
 cerent: sed quæ mediam quandam naturam habent inter corpus huma-
 num, & venenum; vt est *caro vipera*, *caro scorpii*: quæ media sunt ratione
 actiuitatis & similitudinis, non enim sunt summæ actiuitatis, vt *arsenicum*,
 nec proprietatis vel omnino similis, vel admodum dissimilis.

Hæc de præsiidiis quæ a veneno sumuntur. A corde languente indi- *II. Præsidia*
 catur remedium cor roborans: & hoc vel euidens est, vel occultum. *a corde in-*
 Euidens est, quod cordis calorem & complexionem conseruat. Recon- *dicata.*
 ditum est, quod cordis proprietatem respicit: & est bezoarticum. Bezo-
 articum autem requiritur, veneno & præsentem, & imminente. Si præsens
 est venenum; tum bezoarticum requiritur, ratione & ipsius veneni, &
 proprietatis cordis. A veneno enim requiritur aliquid, quod propieta-
 tem veneno habeat contrariam, vt virtute huius remedii, ab expultri-
 ce cordis venenum expellatur. Cordis autem proprietas postulat re-
 medium simile, quo roboretur, ad resistendum proprietati veneni.
 Quatenus ergo bezoarticum requiritur a veneno, est præseruatorium:
 quatenus requiritur a proprietate cordis, est vitale. Si immineat vene-
 num, in aere pestilenti, vel ab hostibus; requiritur bezoarticum, quod
 cor ita roboret, vt si forte ingruat venenum, homo non pereat. Bezoar-
 ticum igitur sanitatis etiam tempore requiritur a proprietate cordis (*non*
a veneno, quod præsens non est; cum tamen indicatio a præsentem sumatur:) tan-
 quam remedium vitale.

Alucinatus ergo **AVERROES** est, qui materiam bezoarticam *Dubium ex*
Auerroe.

Ssssss 2

tempore sanitatis non admittit: nam & experientiam habet repugnanti-
tem, & rationem. Si enim bezoarticum exhibitum, præfente veneno, non
dissipat cordis proprietatem; multo minus absente veneno destruet: nam
cum venenum in cor agat, si in bezoartico facultas est dissipandi cordis
proprietatem, adhuc magis destruetur ambabus causis coniunctis, quam
si vna tantum adest. Sed forte excusari potest Auerroes, hoc modo: Bezo-
articum duplex est: alterum maximæ actiuitatis, præditum tamen pro-
prietate simili proprietati cordis e toto; vt est *confectio Mithridatica*, quæ
sanis etiam dari potest. Alterum non est tantæ actiuitatis, & habet pro-
prietatem mediam inter corpus & venenum, qualis est *caro vipera, & scor-
pii*, extracto inde veneno: & hæc tempore sanitatis præter rationem exhi-
bentur: de quibus etiam locutum esse Auerroem vera est simile.

III. Præsi-
dia a toto
sumta.

Præsidia etiam a toto sumuntur. Nam repletio corporis prohibet, quo
minus tuto & festinanter liceat venenum expellere, cap. 7. lib. 3. de loc. aff.
Quare si corporis repletio est æqualis; indicat remedium euacuans: si in-
æqualis; purgatorium, seu electiue ducens.

C A P V T V.

De prognosticis venenorum.

PRIMUM proponemus prognostica differentiarum a causa formali &
materiali: nec enim causæ efficientes hic perpenduntur. Secundo si-
gna trademus lethalia, e quibus sciamus, num homines sanitati possint re-
stitui, nec ne.

Prognostica
differentia-
rum a sub-
iecto.

Quantum ergo ad differentias a subiecto; qualitas spiritalis est effica-
cissima, præcipue quia non habet determinatum subiectum, & momento
per corpus in cor irruit, nihil quod resistat inueniens. Non est tamen o-
mnino desperandum: inuenitur enim remediū, cor ita roborans, vt qua-
litas illa spiritalis dissoluatur, sicut tenebræ dissipantur a lumine Solis. Qua-
litas materialis, si subiectum sit determinatum, minus est periculosa, &
præsertim si subiectum sit terrestre: magis periculosa, si subiectum sit a-
queum: adhuc magis, si aerium; celerrime enim homines per prauos odo-
res intereunt.

Prognostica
differentia-
rum a causa
formali.

Quantum ad causam formalem. Venenum agens a tota forma est ma-
gis periculosum, quam manifesta agens qualitate: in corde enim duo sunt,
complexio & proprietas: complexio stante vita mutari potest: proprietas,
maxime penes motū, mutari nequit; quamprimum enim adimitur actus
proprietatis, id est, motus, homo statim moritur; quia mors nihil est
aliud,

aliud quam quies & immobilitas cordis. Inter venena autem a tota forma, illud magis est pestiferum, quod est maioris actiuitatis. Qualitas manifesta in genere, prout instrumentum est maioris, vel minoris actiuitatis, pro eo etiam vehementiores habet operationes. Non solum enim numerus graduum, sed etiam vis & vehementia (: quæ a forma substantiali procedit :) attendi debet : opium enim venenum est, non aqua ; quia frigiditas aquæ est organum formæ elementaris minimæ actiuitatis ; frigiditas autem opii, est organum formæ misti, quæ forma corpori nostro est contraria. Sic euphorbium est venenum, non sinapi ; licet vtrumq; in quarto sit calidum. (: Vt autem melius hac intelligantur, paullo erunt alius repetenda. Forma misti, est Similis corpori humano, vel Dissimilis. Si similis, est Actiua, vel Passiua. Passiua ; cum mistum illud est alimentale, nam alimentum patitur a corpore. Quo fit, ut qualitas, quæ est organum formæ minimæ actiuitatis, parum etiã agat. Hinc theriaca calida in primo, magis calfacit quam piper vel sinapi, quæ calida sunt in quarto, & pueris piper dare possumus, non theriacam : caliditas enim piperis & sinapi est organum formæ alimentalis passiua : caliditas autem theriaca, est organum formæ quidem similis, sed summæ actiuitatis, cui corpus cedit, non resistit, ut calor in habitum corporis imprimatur. Idem de forma dissimili, seu venefica statuendum. Licet enim omne venenum corpori humano a tota forma sit contrarium : hac tamen forma interdum est summæ actiuitatis, interdum minima, interdum mediocris. Hinc venena, quæ formam habent maximæ actiuitatis, homines interficiunt : etsi in calido, frig. hum. sicco non sit summus excessus : ut est napellus. Venena autem quæ exiguam habent actiuitatē, non dicuntur agere a tota forma, sed per manifestas qualitates intensas, ut euphorbium, opium, &c. quæ tamen ipsa non interficerent, nisi organa essent formæ contraria. Hinc ergo patet, in venenis manifesta qualitate agentibus, vim & actionem vehementem, seu veneficam, dependere e qualitatibus, quatenus sunt organa formæ contraria.) Præterea siue venena sint calida, siue frigida ; celerius nocent corpori calido, quam frigido : in calido enim vis ipsorum citius ad cor perducitur. Calida & frigida venena magis sunt periculosa, quam humida & sicca ; quia illa maioris sunt actiuitatis, si venena calida cum frigidis comparemus, cæteris paribus, calida magis sunt periculosa ; ut cito, & in exigua quantitate homines iugulare possint : Frigida vero a natura superari possunt ; ut alimentales portiones in alimentum vertantur, venæficæ extra corpus protrudantur.

Signa lethalia sunt sequentia symptomata, quæ de salute hominis desperandum esse indicant, secundum Auicennam c. 4. I. Syncope, quæ cor insigniter affici ostendit. II. Si pupilla occultatur, indicat vehementer lædi

Prognosticum
cum qualitate
manifesta.

Qualitates
venenorum
agunt pro ratione
formæ
sua, magis
vel minus
efficacis.

Aliud prognosticum.

Aliud.

Signa iudicanda.

cerebrum, ob consensum cum corde: cor enim si læditur, spiritus vitalis: exstinguitur: hic cum materia sit spiritus animalis, animale etiam languere necesse est; vnde insignis in pupilla fit mutatio. II. oculorum rubor, ob noxam cordis, ita cerebrum lædi arguit, vt sanguinem continere non valens, in oculos defluere sinat. III. Si lingua intra os detineri nequit: quoniam ita languet cerebrum, vt partes relaxentur. V. Si pulsus cadit, & non percipitur, maxima cordis noxa est. VI. Sudor frigidus significat maximam imbecillitatem secundum omnes corporis partes, ita vt partes alimentum proprium non possint continere, vnde humiditas alimentalis erumpit. Quod si ergo hæc conspiciantur signa; spes salutis nulla relinquitur: contra, si non appareant.

CAPVT VI.

De materiis præsidiorum.

Cito agendum.

PROPONEMVS materias cheirurgicas, medicinales & diæteticas, in genere: in quibus etiam rectam administrationem, quantum licet in curatione generica patefaciemus. Commune autem est cuilibet materie circa rectam administrationem seu *Quando agendum*, vt adhibeatur celerrime, antequam cor a veneno petatur.

1. Materia cheirurgica. Phlebotomia.

Materia cheirurgica sunt Venæsectio, Fonticuli, Vesicatoria. Venæsectio locum habet in veneno calido, si corpus sit refertum sanguine, qui vi veneni necessario acrior & feruidior est redditus: qui etiam funditur sic sanguis, & fusus ampliorem occupat locum, vnde venæ apparent turgidæ. Si ergo hoc indicans principale adest, & virtus vel coindicat, vel saltem permittit; vena est aperienda: quæ & per se confert, & per accidens, totum corporis habitum refrigerando. In veneno autem frigido a tota forma, licet corpus indigeat venæsectione; hæc tamen administrari non debet: veneno enim frigido adeo repente corpus refrigeratur, vt virtus nequaquã possit sustinere venæsectionem; geminaretur enim refrigeratio.

Fonticuli.

Cauteria etiam probantur, quibus corpus ab excrementis mundatur, vt non tantopere a veneno lædatur. Probantur autem potius pro præseruatione ante venenum, quam post, id est, in aëre pestilenti: potius ante febrem, quam tempore febris: item potius ante sumtum venenum, quam post: ratio est, quia fonticuli non euacuant superfluitates, nisi post remotionem crustæ, quæ excitatur vel ab igne, vel a caustico; at hic cito opus est auxilio. Post venenum tamen, non omnino negligenda sunt cauteria,

si modo,

si modo venenum non sit admodum copiosum: ut inter initia morsus canis, dum venenum adhuc est exiguum. Notandum etiam, ut quamprimum eschara remoueat, primo aut secundo die: alias tamen in morbis chronicis solent demum remouere die octauo, aut quintodecimo, aut etiam vigesimo.

Vesicatoria, spatio trium aut quatuor horarum, euocant venenum. *Vesicatoria.*

Cum Auicenna etiam licet uti ligaturis, frictionibus, cucurbitulis fictis: ut venenum retrahatur a corde, in partes ignobiles.

Materiae medicinales proponuntur a Galeno c. 18. l. 5. simpl. Sunt autem vel Euacuantes (:quo pertinent Epispastica, id est, attractoria, ratione *4. Materia medicinales.* vel caloris, vel similitudinis:) vel Alterantes. De euacuantibus primum *Vacuantia.*

dicendum: quia haec & substantiam, & vim veneni tollunt: alterantia vero substantiam non adimunt: Prius ergo de remedio efficaciori, id est, de *Primum expellentia.*

vacuante. Vacuans, aut ratione Copiae vacuat, aut ratione Qualitatis. Vacuante ratione copiae, ut possumus in quocunque veneno, siue cognito, siue incognito: c. 7. l. 2. de antidot. Est autem medicamentum *hydrelaum*, *I. Ratione copia hydrelaum.*

dictum: unde hoc uti possumus: ℞. aqua ℥x. olei maturi vel communis, vel amygd. dulc. ℥iiij. Misc. Hoc medicamentum per vomitum euacuat, & qualitate sua omnem veneni vim attemperat, siue calidum sit, siue frigidum; accedit enim ad temperiem. Praeterea efficit hoc medicamentum, ut venenum in corpore existens non ita facile possit partibus adherere, nec abradere queat, licet sit corrosiuum. Sic etiam si corporis pars hoc inungatur, nulla ab adhibitis vesicatoriis (: ut a cantharidibus:) fiet corrosio, quia prohibet substantia oleaginosa, & pinguis. Oportet autem hoc medicamentum in magna copia dare, ad ℥iiij. vel xv. summa enim cum sit veneni actio, summam etiam exhibere dosin conuenit. Oportet etiam dare quamprimum: quia nihil prohibet, & adest praesentia indicantis urgentis. Pluribus etiam vicibus hydrelaum est dandum, bis aut ter, in summa dosi, donec venenum sit vacuatum. Sed quia venenum aliquando in ventriculo residet, aliquando in intestinis; propterea Auicennas hydrelao etiam alia ammiscet, quae per inferiora venenum educunt: nimirum *semen lini mercurialis decoctum, cinerem e vitis confectum ramentis*. Advertendum etiam, an aliquid noxii post vomitum succedat, vel propter venenum, vel propter vomitorium. Si vis veneni sit noxia, post vomitum probat Auicennas *exhibitionem lactis, vel crudi potius butyri*. Si vomitorium laedat, ita ut maximus ipsius impetus, ac violentus motus, inflammationem oesophagi excitet: conuenit exhibere *lacte refrigeratum, aquam hordei, imo oleum rosaceum frigidum*. Quod si venenum in infimis subsistat partibus, probatur purgans per inferiora, ne id tamen sit veneficum. *Purgatio per inferiora.*

Noxa a vomitu ut succurrendum.

Clysmi.

Maxime autem laudatur *agaricus*, qui portiones habet bezoarticas, & alexiterias: euacuat autem venenum non per se, sed per accidens; per se enim ob proprietatem similem pituitæ, attrahit succos pituitosos, & sic ex accidente venenum etiam euacuat. Semper tamen obseruandum, vt purgans medicamentum exhibeatur, quod humori in corpore redundanti respondeat. Optimum etiam est secundum Auicem. confugere ad clysteres, acres quidem, si in superioribus intestinis venenū hæret (: vt sic a partibus longinquis attrahant :) mites vero si in inferioribus. Nunquam tamen, siue in superioribus siue inferioribus intestinis venenum contineatur, a pinguius oleaginis desistendum; quæ scilicet veneno transeunti occurrunt, ne intestinis adhæreat, sed facile præterlabatur.

2. Ratione
qualitatis
vacuantia,
seu trahen-
tia.

Calida at-
trahentia.

Hæc de iis, quæ ratione copiam vacuant. Sunt etiam nonnulla, quæ potius qualitate, quam quantitate euacuant; non expellendo, sed attrahendo. Attractio fit qualitate vel Manifesta, vt caliditate; vel Occulta, sed simili. Quantum ad caliditatem; Galen. c. 7. l. 3. de loc. aff. probat *medicamentum e-
thapsia, sinapi, fimo columbino*: Quæ tamen medicamenta probantur, quoties venenum non est in ventriculo, id est, si non est per os exhibitum, sed potius applicitum aut ingressum per morsum alicuius animalis: tunc enim propter subsistentiam, per partem deorsum venenum educitur. Quod si exhibitum venenū in ventriculum commearit, & hinc in venas; subsistentia non amplius est in parte determinata, sed in toto corpore: vnde calefacientia toti corpori applicamus, quæ venenū a centro ad circumferentiam attrahant: & huius generis est *balneum aqua dulcis calidioris*; quod vna cum bezoarticis usurpari potest. Eodem etiam modo confert. *si magna animalia, vt equi, boues, &c. discindantur, & in horum ventres patientes collocentur*, hoc enim in viris

Ratione si-
militudinis
attrahentia;
primum si
venenum
nondum est
presens.

principibus experientia comprobatum est. Quantum ad qualitatem occultam, seu ea quæ ratione similitudinis attrahunt; videndum num venenum sit in corpore, nec ne? Interdum enim licet venenum nondum sit in corpore, vtimur tamen materia vacuante, quæ mediā habet naturā inter corpus & venenum. c. 8. l. 5. simpl. & proinde tutius hæc applicantur, quam exhibentur: quale est hoc, quod axillis applicatur: ℞. *arsenici ℥j. dictamni Cre-
tici ℥j. sinapi, cinamomi ana ℥ss. moschi, siue ambre gr̃iij.* Ratio huius medicamenti est talis: Arsenicum admodum efficax est venenum: cum autem opus sit materia, quæ nec a toto sit venefica, nec corpori omnino similis (: alias enim non attraheret venenū :) propterea arsenicū corrigimus, ea tamen ratione, ne ipsius operatio, id est, attractio impediatur: miscemus ergo dictamnū, sinapi, cinamom. moschū, quæ proprietates corpori nostro similes habent, & e parte vim arsenici deleteriam summam corrigunt, non ta-
men omni-

men omnino adimunt; quia in parua quantitate miscentur, quia etiam calida sunt, id est, tractionem iuuantia. *Obiectio: Indicatio sumitur a præsenti: Si venenum nondum est in corpore, quomodo indicatur arsenicum?* Respon. In aëre pestilenti, ubi venenum imminet, utimur arsenico, tanquam materia remediis requisiti a veneno præsenti, licet nondum sit in corpore: ope enim arsenici, cum venenum in corpus ingreditur, euocatur & attrahitur extra corpus. Quod si venenum actu est in corpore, vel Ignotum est, vel Notum. Si ignotum: utimur arsenico, ex aliqua parte tamē castigato, quod ratione similitudinis, & vehemētis attractionis, quodlibet venenum potest attrahere. Notum venenum vel agit tota Forma, vel manifestā Qualitate: & in hoc satius est uti determinata materia: ut, si quis morsus esset a scorpione, satius esse scorpionem applicare, quam arsenicum: si a vipera, carnem viperæ: si a cane rabido, ventres cantharidum. *Dubitatur autem, qua ratione scorpionis morsui proprio utilitatē praestet?* Respondetur: ante scorpionis applicationem, venenum cum impetu in cor ruit: post applicationē vero, venenum illud e corpore trahitur; ne amplius ad cor ruat: attrahens enim vis magis est efficax in scorpione, quam in eius veneno: sicut etiam alias caro trahit sanguinem, non contra. Errant igitur, qui negant scorpionem suum venenum extrahere; quod simile trahat simile, non idem, idem. Hic enim non est identitas, sed similitudo, cum duo sint mixta, Caro scorpionis, & Venenum contentum, non continens: caro igitur proprietate simili attrahit venenum. Vnde etiam fit, ut in scorpionis morsu, idem scorpionis proberetur, a quo patiens est morsus, quia per morsum maxima e parte venenum est imminutum: cuius argumentum est etiam hoc, quod si scorpionis duo mordeat indiuidua, magis primum afficitur, quam secundum, quia ab initio venenum magis copiosum est ac deleterium. Cum vero scorpionis præsens non est, probatur *ol. e scorpionis*, quod similitudinem habet carnis, ac mediam naturā inter corpus & venenum. Quoniam vero secundum Auic. in carnibus viperæ & scorpionis, debilis attrahendi vis est, cum mediam naturā habeant inter corpus & venena: iis semper addenda sunt calida, attractionem promouentia, ut *sina-pi, euphorbium*. Hæc autem attrahentia, aliquando applicanda sunt parti demorsæ; aliquando axillis, interdum utrisque; sumta indicatione a veneni subsistentia. Si enim venenum per os sit exhibitum; tunc quoniam facile fieri potest, ut venenum in corde habeat subsistentiam, medicamenta sunt axillis applicanda. Si homo ab animali venefico morsus fuerit; tunc inter initia parti demorsæ medicamenta applicanda: si morsus recens non sit; tunc medicamenta & parti demorsæ, & axillis applicanda; temporis enim progressu, cor petit venenum: vnde duplex substantia veneni, duplicem et-

Prophylactica, unde indicentur.

Attrahentia venenū, actu in corpore existēs.

Quomodo scorpionis morsui proprio medetur.

Carni viperæ, & scorpionis, calida sunt addenda.

Cui parti applicanda sint, qua attrahunt venenum.

iam applicationis locum indicat. Et hæc de materia medicinali vacuante.

*Alterantia
bezoartica.*

Alterantia medicamenta, vel alterant per qualitates Reconditas, vel per Manifestas. Primum autem agendū de his, quæ agunt per qualitates reconditas: his .n. uti licet, non tantum ad venena a tota forma agentia, sed ad ea etiā, quæ qualitate euidenti agunt, ut *opium*, quoniā hæc quoque formam habent contrariā. Agentia igitur a tota forma, si venenum in corpore non adest, sunt materia remedii præservatorii, & requiruntur a proprietate contraria veneno: si autem in corpore sit venenū, sunt materia remedii vitalis, & requiruntur a proprietate cordis. Hæc autem medicamenta, siue venenum exhibitum sit notum, siue ignotum, sunt materia remedii bezoardici.

De Theriaca & mithridatio.

Præstantissima autem proponuntur alexiteria & alexipharmaca *Theriaca*, & *Mithridatium* c. 1. l. 1. de antid. c. 1. l. 2. de antid. a Galeno, & c. 4. ab Auicenna. De horum usu pauca dicenda, quia multi medici peccant. Theriaca superat mithridatium in vno veneno viperino: in morsu enim viperæ utilius theriaca, quam mithridatium exhibetur. In reliquis autem venenis (: præter calida:) mithridatium utilius quam theriaca datur: ut si venenum est incognitum, non tamen viperinum; si agit a tota forma; si agit frigidi-

*Theriaca
& mithridatio in venenis calidis non est utendum.*

tate. In venenis calidis manifesta qualitate agentibus, nec theriaca, nec mithridatio utendum: illa tamē minus nocet, quam hoc: quia theriaca non excedit primum gradum calidi, mithridatium ad secundū ascendit. Quod autem theriaca & mithridatium, in venenis impense calidis sint pestifera, ita patet: Venenum manifesta agens caliditate, vehementer corpus calefacit: theriaca autem & mithridatium vehementissime etiam calefaciunt; licet enim theriaca in primo tantum gradu sit calida, magis tamen calorem in corpore imprimere potest, quam cinamomum quod in tertio est calidum, quia caliditas cinamomi est organum formæ minimæ actiuitatis.

In febribus pestiferis, non sunt danda theriaca, & mithridat.

Neque admodum prodest theriaca ratione formæ dissimilis: quia sermo hic est de veneno calido, cuius forma est minimæ actiuitatis, & proin opus non habet, ut per formam theriacæ maximæ actiuitatis expugnetur. Hinc sequitur maxime eos errare, qui in febribus pestilentibus theriacam exhibent, ac mithridatium: in febre enim pestilenti adest venenum calidum putrefactiū, interiora exurens, ut frigeant exteriora, cuius etiam vis solida cordis substantia (: ad differentiarum aliarum febrium putridarum:) est posita in calefacto esse, sed in habitudine, non in habitu. Dum autem theriaca exhibetur, caliditas illa in habitudine firmatur, habitumque contrahit: ut necessario febris pestilens degeneret in hecticam, & homines moriantur, etiam si optima fuerit theriaca. Auicennas etiam c. 4. alias habet materias, quæ venenis tota forma aduersantur, & eas quidem non ra-

tione,

riore, sed experientia inuentas & comprobatas. Ex Galeni igitur sententia c. 7. l. 2. de antid. probatur *medicamentum confectum e caricis*: si quis enim hoc ieiuno sumat stomacho, is a veneno vix vincitur. Conficitur autem *e caricis, nucibus, ruta, exiguo sale*. Dosis a $\mathfrak{z}\mathfrak{i}\mathfrak{j}$. ad $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$. prout veneni actio magis vel minus est vehemens. *Zedoaria etiam omnibus modis veneno aduersatur.*

*Theriaca
rusticorum.*

Profunt quoque *semina napi siluestris, ad $\mathfrak{z}\mathfrak{i}\mathfrak{j}$. cum maluatico exhibita*. Semen citrii ad $\mathfrak{z}\mathfrak{i}\mathfrak{j}$. cum maluatico datur: ut vinum sit materia vehiculi, cuius gratia citius corroboratur. *Crocus secundum Auicennam spiritus viuificat, dilatat, solidat: ad dosin tamen $\mathfrak{z}\mathfrak{i}\mathfrak{i}\mathfrak{j}$, iugulat*: quia licet proprietatem habeat proprietati cordis similem, tantæ tamen est actiuitatis, ut in nimia copia exhibitus, instat magnæ flammæ spiritus & calorem vitalem dissipet. Postremo Auicennas proponit medicamentum efficax, *e succo & radicibus laserpitii* (:conferunt proprietate, & odorata sunt:) *e semine absinthii santonici* (:est cordiale:) cum melle (:ut consistentiam acquirat, & præterea ut medicamentum euadat iucundum:) & exhibet cum aqua, cum decocto pomorû (:est enim hæc materia cordialis, & ceterorum etiã caliditatem attemperat.) Moderni hæc quinque simplicia proponunt, non contemnenda: *hypericum, vincetoxicum, helenium, aristolochiam longam, & herbam quam vocant dragoncellum. Valet plurimum cyrnu cerui, & unicornu: item lapis qui bezoar dicitur Auicenna. Smaragdum nonnulli pro secreto habent, & exhibent.*

Sequitur, ut agamus de ratione administrandi hæc medicamenta, siue sint euacuantia, siue alterantia. Medicamenta quæ per spiritalem qualitatem operantur promptissime iuuant: sed talia inuenta nondum sunt. Dicunt quidam *adamantem orientalem*, sinistro alligatum brachio, omne venenum superare: sed hoc experientiæ non respondet. Potius ergo medicamenta administranda sunt in puluere, in substantia aquosa, maxime autem in aëria, ut quam citissime expellatur venenum. Parandum igitur *destillatum e magnis antidotis, theriaca & mithridatio: unde oleum illud Magni Ducis non est contemnendum*, præsertim cum experientia testetur vim illud contra venena habere maximam. Substantia autem illa est oleaginosa, quæ dum applicatur corpori, ilico in vaporem vertitur. Medicamentum autem hoc efficacissimum redditur, si *ambra & moschus* miscantur, quæ facile in vaporem abeunt: oleis destillatis etiam aliquid *caphura* addendum, hæc enim cordialis est & theriacalis media, & promptissime in aërem resoluitur, & sic facit ut etiam oleum facile in vaporem vertatur; præterea quoque caliditatem olei nimiam frangit. Proin si oleum illud calidius perferre corpus non queat, miscenda caphura: si vero facile admit-

*Modus ad-
ministrandi.*

*Oleum e the-
riaca & mi-
thridatio.*

*Quantum
agendum.*

tat, loco caphuræ, ambra & moschus miscenda, vt vi hac calidissima feliciter expugnentur venena. Obseruandum quoq; est, si venenum actu sit in corpore: antidotis in magna dosi, vt quintupla, vel quadrupla proportionem esse exhibendas: hoc enim requirit & præsens venenum, & proprietas cordis: Secus, si nondum sit in corpore, quia tunc proprietas cordis solum indicat. Præterea si actu venenum sit in corpore, exhibemus quotidie, & bis etiam de die; quia summa est veneni actio. Et sane præsentia veneni tantum apud Auicennam potuit, vt vomitorio antidotos adiunxerit; eodem videlicet tempore vacuans & alterans. Notandum tamen vomitoriis quidem theriacam esse addendam, V. g. *oleo & aqua permistis*: at si *rhaharb. agaricus, vel aliud soluens* exhibeatur, theriaca miscenda non erit, quia hæc tractionem soluentium impedit: vt tutius sit prius dare purgantia, quæ non quidam similitudine trahunt venenum, sed hoc tamē per viam consecutionis cum materia excrementitia vacuāt: deinde veneno magna e parte educto, licet antidotos exhibere, quarū vi e toto vincatur venenū.

*Antidoti
vomitoriis,
non purgan-
tibus misce-
ri possunt.*

*3. Materia
diagnostica.*

*Victus in
prophylaxi.*

Quoad materiam *diagnostica*, Auicenn. c. 4. improbat *Aerem* conclusum, probat autem odoratum, & alteratum suauibus odoribus, quibus spiritus reficiuntur.

De victu. Si venenum nondum est in corpore, Auicenn. maxime probat victum pleniorē, pro præseruatione a veneno, si timor est, ne venenum exhibeatur: a cibo enim copioso vis veneni fragitur, & facile prouocatur vomitus, quo vna cū cibis venenum expellitur: cibo etiā pleniore meatus venarum replentur, vt corpus tam facile veneno non sit peruium. Fieri etiam potest, vt e variis cibis, aliquis donatus sit facultate bezoartica. In victu tenui, omnia sunt contraria. Quātum ad victus qualitatem, ante venenū assumptū, fugienda sunt cibaria & potiones, in quibus est vapor & odor euidentis: dum enim vtimur dulcibus, salitis, acris, odoratis, non facile percipitur venenū ammissum. Monendi ergo sunt homines, si suspicio est de veneno, vt antequā cibos deglutiant, prius optime mastigent, & degustēt. Summa etiā cauendum est diligentia, ne cibi inficiantur: quod multis modis accidere potest: v. g. si inter decoquendum e recto in lebetem scorpii decidūt; aut si in dolia viperæ (: quæ vino maxime delectantur :) ingrediūtur.

*Victus in
veneno actu
præsente.*

Quod si venenum iam sit exhibitum; vires cito reficiendæ *aqua carnis & vino*. Si tamen venenum per manifestam caliditatem agat; a vino abstinendū, & aqua carnis administranda, correctā tamen refrigeratibus, nim. *acetosa, acido citri*, in quibus etiam vis inest bezoartica. Homines etiam post venenum nequaquam dormiant, c. 7. l. 2. de antid. Gal. Frictionibus & aliis quoque materiis veneno est occurrendum. De quibus hæc sufficiant.

Dubitatio

*Dubitatio hic de Vino viperino dissoluenda est. Dioscorides enim mortiferum esse dicit. At Galenus lib. 11. simpl. cap. de vipera, salutare esse ait, quod experientia in pluribus elephantiacis comprobavit. Galeni etiam sententia Auzcennas cap. de lepra suffragatur. Ut autem dubio huic occurratur, sciendum per vinum viperinum intelligi vinum, in quo extincta sit vipera. In hoc vino duo reperiuntur: *venenum pessimum, & caro vipera*. Venenum, proprietatem habet cordi hominis aduersam: proprietatem tamen habet similem proprietati alterius misti, nimirum virulentiae elephanticae. Sicut enim similitudo est inter magnetem & ferrum; ita etiam inter venenum viperinum & elephantiasin. Fortior tamen est proprietas elephanticae virulentiae, remissior veneni: vnde virulentia elephantica venenum attrahit, non contra. Carnes viperinae vim habent discutiendi, digerendi, dissoluendi, expellendi materias in cute existentes: vnde carnes viperinae in affectibus cutaneis admodum sunt utiles. Venenum igitur viperinum, praeditum est facultate & veneni viperini, & carnis viperinae. Dum igitur elephantico exhibetur: venenum trahitur ad partes cutaneas a virulentia illa elephantica. Confluens autem venenum ad partes extimas, ὀχνηα simul est & vehiculum illius facultatis, quae in carne est viperina: Carnis ergo qualitas a veneno viperino delata ad exteriores partes, agit in virulentiam illam, digerendo, discutiendo, attenuando, ut e toto expellatur elephantiasis. Quod si autem hoc vinum exhibeatur corpori non laeso, siue venenum in corpore sit, siue non; semper mortiferum est: non enim tunca partibus cutaneis attrahitur, sed in cor impetu ruens, necem affert.*

Vitium viperinum quomodo elephantiacis prodest.

CAPUT VII.

De veneni quibusdam speciebus: & primum de Napello.

ABSOLUTA doctrina venenorum communi; ad specialia accedemus. Venenum ergo procedit a mistis, vel inanimatis, ut *arsenicum*: vel animatis. Animata illa, sunt plantae, vel animalia. Plantarum venena vel agunt secundum qualitates manifestas, nimirum vel caliditatem, ut *anacardus*, vel frigiditatem, ut *opiūm*: aut agunt secundum qualitates reconditas, easque vel alterantes, ut *Napellus*, vel purgatorias, ut *veratrum album*. Venenum porro ex animalibus profectum duplex est: aut enim ipsum animal exhibetur, ut *cantharides*; aut venenum per morsum communicatur, ut in *rabie canina*. Nobis igitur sufficiat agere de *Napello*,

Transitio.

Anacardo, Opio, Veratro albo, Cantharidibus, & Veneno canino.

*Natura na-
pelli.*

Napellus est planta venefica vtraq; qualitate, & recondita & manifesta: a tota enim forma summe homini aduersatur, ita vt exhibitus ad 3 β. altero, aut primo etiam die interficiat. In summo etiam calidus est & siccus. Est autem venenum tam dirum, vt sagittis hoc veneno tinctis vulnerata animalia, vi veneni, non vulneris, obeant. Auicennas napellum in lepra & morphæa conferre ait: vbi procul dubio, non sincero, sed castigato, vtitur: vel etiam fieri potest, vt Auicennas eo in loco per napellum intelligat non venenum, sed plantam illam, quæ prope radicem napelli nascitur, & mus napelli dici potest, quæ simpliciter non est venenum. Vt cunq; hæc se habeant, a napello in medicina prorsus abstinendum.

*Vide ani-
maduersio-
nes Fuchsi,
& Mathio-
li, in hunc A-
uicenna lo-
cum.*

*Mus nape-
li: pro quo
muscam le-
gant Angli
Botanici.
Signa.*

Cognoscitur napellum fuisse exhibitum; si tumor inflammatorius labia, os, frontem, oculos corripit, vt oculi præ magnitudine in loco destinato non contineantur. Lingua etiam intumescens, in ore detineri nequit. Totum quin etiam corpus tumore afficitur: nam cum venenum hoc summe calidum sit & siccum, fit vt sanguis fundatur, agiteturq;, vt: spatio ampliore sit opus, vnde tumores existunt. Oriuntur præterea vertigines & epilepsiæ: ob calidi huius veneni euaporationem in caput. Syncope sequitur, & crura collabuntur: quia venenum est summæ actiuitatis, tota forma cordi inimicum, vt omnes vires frangat.

Præsidia.

Venenum hoc, vt substantia, indicat remedium vacuans: ratione autem qualitatis & proprietatis, requirit bezoarticum: ob euidentem qualitatem, indicat refrigerans, & humectans.

Prognostica.

Huius autem veneni summa est vis; vt, nisi diligenter occurramus, celerrime interficiat. Et si forte festinanter non iugulet, periculum impendet vel febris hæctica, vel phthisis: ratio, cum enim napellus celerrime interficiat, occurrendum est remediis, quæ occulta proprietate aduersantur, hæc enim vt plurimum sunt calida; quibus tollitur quidem vis recondita, non autem operatio quæ a manifestis prodit qualitatibus: vnde napellus sua caliditate, in solidis partibus cordis imprimit calorem in habitu, a quo hæctica febris. Deinde cum napellus sit calidus, & erodens; pulmones erodendo phthisin facit. Cito igitur & summa cum prudentia veneno huic occurrendum.

*Materia præ-
sidiorum.
Expellentia
remedia.*

Materia medicinalis vel Euacuans est, vel Alterans. Euacuans est Expellens, vel Attrahens. *De expellente.* Auicennas proponit vomitoria *e decocto napi, & vino, cum butyro, cum decocto corticum glandium.* In hoc autem vomitorio respicit, non tantum ad napelli substantiam, sed omnes etiam eius qualitates. Substantiam respiciens, proponit vomitorium, *id est,*

Id est, euacuans. Cortex glandium, vim habet astringendi, ideoque vomitum non promouet, sed tardat potius: adhibetur vero alia de causa, scilicet, ne venenum adeo repente ad cor transcat; ne etiam lac & butyrum, vias nimium laxent & aperiant. Qualitatem occultam respicit semen napi, & cortex etiam glandis: in his enim est vis bezoartica: misceri etiam vomitorio potest aliquid theriacæ, vt simul vtamur materia vomitorii, & intercipientis, & bezoartici. Euidentes qualitates respiciunt lac & butyrum; quæ siccitatem, calorem, & insignem acrimoniam huius veneni obtundunt. Decoctio etiam fit seminum & corticum in aqua, quæ vim habet refrigerandi. Hinc ergo discimus, eodem tempore exhibenda esse medicamenta, omnibus numeris contraria veneno: maxime vbi potens est.

Attrahens remedium est oleum viperinum, e scorpiis: nec improbo oleum Mathioli e scorpiis destillatum. Prodest etiam oleum Magni Ducis, applicatum arteriis manuum & pedum: axillis etiam, si cor infici incipiat, temporum arteriis, si vertigines & epilepsia assint. Attrahentia praesidia.

Materia alterantes respiciunt qualitatem Reconditam, vel Manifestam. Quantum ad reconditam; probantur magna antidoti, theriaca, Zedoaria, bezoar, vel huius loco potest exhiberi ʒj. diambra, aut diamoschu. Notandum tamen, siue exhibeatur theriaca, siue Zedoaria, siue diamoschu, aut aliud caloricum, semper miscenda esse refrigerantia, quæ tamen sint bezoartica: alias enim hectica vel phthisis metuenda. Probat etiam Auicennas quendam murem e genere soricis, qui frequenter in agro Tridentino reperitur: datur caro & puluis: efficacius esset destillatum, non amplius ligatum a substantia terrestri: Sed hic nus vix capi & comprehendere potest. Alterantes materia.

Medicamentum bonum est, quod conficitur e muscis illis magnis, quæ nutriuntur napello. Nec improbatur planta, prope radicem napelli orta, quæ nus dicitur: radice huius pulueris dari potest ʒß. & ʒj. est enim alexipharmacum napelli. Dubitatur autem qua ratione tuto assumi queant musca quæ napello aluntur, & planta illa: ratione alimenti enim est similitudo inter muscas & napellum: & quoniam inter hominem & napellum est dissimilitudo, inter hominem quoque & muscas erit dissimilitudo. Responsio. In napello partes aliæ sunt alimentales, aliæ veneficæ. Secundum partes igitur quasdam alimentales, similis est proprietas muscis cum proprietate napelli: in hac tamen similitudine proprietas muscarum fortior est, vt muscæ napellum vincant, & partes alimentales in suam substantiam murent. Quantum ad portiones veneficas Musca napello nutrita. Nunc tuto uti queamus muscis napelli.

napelli, hę muscis sunt contrarię: verum quia in muscis est summa vis, partes alimentales vincuntur, & veneficę expelluntur, vt muscę veneno careant, & proprietate sua efficacissima, dum exhibentur, napelli venenum expellere & superare queant.

CAPVT VIII.

De Anacardo.

Natura anacardi.

PER *anacardum* intelligimus non corticem, vel semen, sed liquorem qui inter corticem & semen residet: qui e sententia Auicennę lib. 2. & 4. est venenum per manifestas qualitates, calorem nimirum & siccitatem

Discrimen caloris in sinapi, napello, anacardo.

in quarto gradu. Cum autem *sinapi*, *napellus*, & *anacardus*, sint mixta in ordine quarto calida: differentia horum notanda est. Caliditas enim in sinapi est organum formę alimentalis, hoc est, formę similis humanę naturę: caliditas ergo non est venefica. Calor in anacardo & napello, est organum formę dissimilis, & proinde veneficus est calor: discrimen tamen in eo est, quod forma napelli est summę actiuitatis; vnde napellus est venenum secundum qualitatem manifestam & reconditam: anacardi autem forma est minoris actiuitatis; vnde anacardus venenum statuitur, non vtraq; qualitate, sed euidente solum.

Signa.

Indicaturę feruore in ore, gula, ventriculo, & febre acuta. Est enim anacardus in summo calidus, vnde calidos habet effectus.

Praesidia.

Substantia igitur anacardi est euacuanda: oportet etiam refrigerare & humectare bezoarticis, vt forma dissimilis, etiam si minimę sit actiuitatis, et toto tamen opprimatur.

Prognostica.

Celerrime autem oportet occurrere: alias enim homines obeunt, ratione tum febris acutę, tum delirii.

Materia medica.

Proinde Auicennas vomitorium probat *e lacte, butyro, iurib. pingui- bus*: vt simul & euacuetur venenum, & eius immodica caliditas ac siccitas reprimatur; quam ad rem laudat *aquam hordei, aquam lactuca, oleũ violarum, in sessionem in frigidam*. Suadet, vt nō tantum vtamur potentia, sed actu etiam frigidis: quia hoc venenum non ita promte cedit, ob insignem caliditatem & siccitatem. Auicennas autem non proponit materias attrahentes ad circumferentiam: immodicus enim huius venenicalor prohibet. A proprietate conferunt bezoartica, vt *nucis*: si quis enim anacardum cum nuce masticer, non læditur, nisi in maxima copia sit anacardus. Probantur etiam *grana pini*, quę proprietate sua anacardo aduersantur.

Vtile

Vtile denique est oleum illud, quod conficitur e semine Anacardi. Naturæ ergo mirum in anacardo est opus: portio enim eius alia venefica est, alia bezoartica.

CAP V T I X.

De Opio, & Meconio.

Opium, secundum Galenum c. 7. l. 2. de antid. est lacryma & liquor, qui extrahitur e capitibus papaveris sylvestris. Meconium vero succus est, qui extrahitur non modo e capite papaveris sylvestris, sed etiam e foliis, dum ex vniuersa planta contusa, succus exprimitur. Vtrumque frigidum est in quarto gradu: meconium quidem in principio quarti, opium vltra principium: ita vt differant tantum secundum magis & minus. Natura autem opii mirabilis est: habet enim vim inducendi somnum profundum: præterea etiam excitat pruritum insignem, adeo vt homines excitentur a somno profundo: insuper etiam sensum insignis amaritudinis infert. Qua ergo de causa hi effectus diuersi ab opio proficiuntur? annon enim somnus profundus frigidi, pruritus vero & amaritudo calidi sunt effectus? Dicendum ergo opium substantias habere diuersas: sicut etiam lac & sanguis. Opium enim habet partes frigidas, & crassas; habet etiam partes calidas & tenues. Vnde si exhibetur opium, partes illæ calidæ, ad tenuitatem, facilius expelluntur, præsertim quia sunt veneficæ, & ad similitudinem carnis viperinæ sponte feruntur in habitum corporis, vnde pruritus producitur. Partes autem frigidæ, quia sunt crassæ, in centro cōmorantur; vt nisi assit vehiculum, non ita facile partes illæ ad cor perducantur. Hinc qui opium exhibent vt interficiant, miscent vinum, aut aromata: nec enim portiones opii calidæ possunt esse vehiculum frigidarum, quia vt veneficæ expelluntur, irritantes expultricē; & sponte etiam instar viperinæ carnis ad circumferentiam mouentur: at vinum & aromata possunt esse vehicula, quia non expelluntur a natura, sed potius a iecore & corde attrahuntur.

Opium partes, ita etiam effectus diuersos.

Opium partes calidas & frigidas.

Queritur, autem cum opium habeat partes & calidas & frigidas: cur frigidum saltem esse dicatur, & non potius calidum; præsertim quia forma partium calidarum est venefica: & quia opium excitat pruritum, insigniter sane erit calidum? Responsio. Frigidæ opii partes & quantitate plures sunt, & qualitate seu gradu intensiores, quam calidæ: frigidæ enim in quarto sunt gradu, calidæ in tertio. Licet autem forma vtraque sit dissimilis; quia tamen vtraque etiam non est summæ sed remissæ actiuitatis, & altera tantū

Opium non potest calidum dici.

qualitas in summo; fit vt secundum solas partes frigidas opium dicatur venenum. Nec etiam opium potest esse medicamentum calidum: medicamentum enim dicitur, quatenus iuuat: iuuat autem refrigerando, non calefaciendo; itemque interficit suffocando & extinguendo calorem natium.

Signa.

Signa opii sunt somnus profundus, & pruritus insignis: illo a reliquis venenis calidis, hoc a reliquis frigidis distinguitur. Partes enim calidae, dum expelluntur ad ambitum corporis, pruritus excitant.

Præsidia.

Substantia opii vacuanda. Qualitas euadens contrarium requirit, occulta vero bezoarticum.

Prognosticū.

Celerrime agendum: alias ita imprimit suas qualitates, vt non cedat.

Materia

**præsid. chei-
urgica.**

Materiae præsidiorum cheirurgicæ sunt, & medicinales. Cheirurgicæ sunt frictiones vehementes institutæ asperis linteis, manibus inunctis oleo de castorio, cum sapone accerimo. Utendum etiam ligaturis vehementer adstringentibus, cucurbitulis cum magna flamma, citra scarificationem, vt fiat euacuatio a superficie cutis.

Materia medicinalis, est Euacuans, & Alterans. *Euacuans*, est Expellens, vel Attrahens. Expellens est vomitorium: secundum Auicennam. Galenus autem cap. 7. l. 2. de antid. ad meconium exhibet olea, oxymeli: ad opium, quod frigidius est, - exhibet vinum meracum plurimum, vt sic simul & alteretur per calorem, & euacuetur vomitu per magnam vini copiam. Quando autem homines vomere nequeunt, aut etiam si ad intestina descendit opium, probantur clysteres, fortes quidem secundum Auicennam

Enemata. & Dioscoridem: secundum Galenum autem fortes in meconio, mites in

Conciliatio

Dioscor. &

Galen.

opio. *Qua discrepantia ita solui potest:* mediocribus & fortibus clysmis in meconio vti licet, & in opio; vtriusque enim veneni substantia satis est rebellis: sed in meconio expedit tantum vti acribus; in opio interdum acribus, interdum etiam mitioribus, qui acrimoniam partium opii calidarum attemperare queant. Attrahens materia est oleum valde calidum, & tenuis substantiæ, vt penetret, quale est oleum de castorio & euphorbio, quibus corpus inungendum. Aliquando tamen esset tutius vti balneo aquæ dulcis, aliqua tamen e parte calido, vt acrimonia partium calidarum temperetur, & propter colorem venenum euocetur.

Alterantia.

Alterantia per qualitat. manifestas: probatur medicamentum e satireia, origano, cinamomo: deinde etiam probantur ob partes calidas, acetosa, lac caprinum, ius pingue v. g. cum adipe vituli. Bezoarticum est Castorium, piper, crocus, asa odorata, theriaca, mithridatum. Et si pruritus plus iusto infestet, expedit cum magnis antidotis miscere conseruas refrigerantes.

CAPVT

CAPVT X.

De albo veratro.

Nalbo veratro vis lethalis duplex est: primum, vt nimia violentia attrahit: secundo, vt superpurgationem facit. Substantia eius duplex est: altera similis, dissimilis altera: vtraque tamen venefica. Similis est, qua determinatus succus scilicet melancholia, ratione similitudinis attrahitur: & hæc venefica est propter immodicam actiuitatē: tanto enim impetu humor attrahitur, vt homines strangulentur. Dissimilis est etiā portio in veratro albo, quia est purgans validissimū: & quia dum non euacuat, non in alimentum vertitur, sed in venenū, & causa est, vt succi corrumpantur. Qualitate calidum & siccum est in secunda mansione tertii gradus.

*Natura al-
bi hellebori.*

Si exhibitum est album veratrum, nondum tamen purgat. cognoscitur inde, quod patientes asserunt, sensibiliter se percipere, violenter a capite & partibus remotis attrahi materiam; vt conuulsiones succedant, anhelitus difficiles, & veluti suffocari videantur. Adeo enim vehementer albus helleborus attrahit, vt quandoque cum impetu tanto confluant succi, vt ob viarum occlusionem non fiat purgatio, sed proposita potius oriantur symptomata. Si vero exhibitum veratrum purget; manifesta est superpurgatio, & copiosa euacuatio, quam difficulter agri ferunt, vnde animi defectus & syncope oritur.

Signa.

Cum autem albus helleborus, violenter succos attrahat per venas, & tantopere viribus noceat, vt interdum mors sequatur: præsidia igitur a tribus sumenda: primum a veneno: secundo, a viis per quas materia fuit attracta: tertio a viribus. Quantum ad venenum; substantia indicat euacuans. Qualitas recondita dissimilis, indicat bezoarticum. Qualitas recondita similis, quæ scilicet succum melancholicum attrahit, quatenus violenter attrahit, requirit medicamentum contrarium; quatenus autē a circumferentia ad centrū attrahit, requirit diureticum, tanquā deriuatorium; & sudoriferum, tanquam reuulsorium. Qualitas euidens, indicat refrigerans & humectans. Quantum ad vias; quia mors succedit, in superpurgatione, eo quod viæ nimis recludantur; indicatur adstringens, & claudens. Virtus denique indicat sui custodiam: & virtus cordis, cordiale requirit.

Præsidia.

Hellebori vis summa est: vnde conuulsio oritur. Quod si conuulsio fiat ab inanitione, desperandum. Si autem fiat ob affectum oris ventri-

Prognosticā.

li, & neruorum, ita vt facultas non ob inanitionem lædatur, sed ob errorem externum; tum occurri quidem malo potest, sed difficulter: maxime si sanguis egrediatur, si syncope succedat, si cadat pulsus.

*Materia
praesidiorū.
primū chei-
urgica.*

Materia cheiurgica. Venæ sectionem Diosc. & Auicennas in tractatibus de venenis, non proponunt. At Auicennas quarta, primi cap. 8. ait: si pharmacum soluens exhibeatur, & non succedat euacuatio, sed symptomata sequantur vehementia, præsertim circa superiores partes, tunc necessariam esse venæ sectionem: quia adest principale indicans, nimirum sanguis vi vehementi affectus; adest etiam virtus permittens, alias enim pharmacum dari non potuisset. Dum igitur corpus est robustum licet nō sit pharmacum, sed potius cacochymum; potest tamen affici plenitudine determinata, quæ inflammationem efficiat. Virtus autem interdum adesse potest, vt dum helleborus a medico exhibetur, in dosi maiuscula, & minus correctus, ob ignorantia: interdum autē virtus nō adest, vt dum a carnifice propinatur, hoc sine, vt vires collabantur, vnde tunc venæ sectio locum non habet. Cum igitur hic sermo fiat de helleboro albo, vt de veneno, non licet cum Auicenna venam secare: sed vtendum calidis frictionibus, ligaturis vehementibus, cucurbitulis sine scarificatione cum magna flamma.

*Materia
medicinalis
Euacuant.*

Materia medicinalis multiplex est. Ratione substantiæ veneni est euacuans, interdum per superius, interdum per inferius: prout veratrum vel in ventriculo, vel in intestinis residet: & hoc potissimum intelligitur, dum in *ὡσπερ ἵκτιος* non egreditur sanguis. Vomitorium potest esse *oleum cum aqua tepida*. Si educere volumus per inferiora, vti debemus lubricis, deterforiis & comprimentibus. Hinc probatur *aqua hordeacea*, *oleum amygdal.* Substantiam veratri detergunt *mulsæ*, *decoctum caricarum*, *saccharum rubrum*. Si deterfa est; tum propinanda, quæ vim habent comprimendi, vt *myrobalani*, *tamarindi*. Clysmi etiam prosunt, maxime si non sit purgatio (dum enim perfidi homines veratrum exhibent, purgatio fieri nequit, quia corpus non est præparatum.) clyster autem fieri debet ex eclegmate sequenti: *Recipe radicularum hellebori albi, ℥i. aqua fontis ℔iij. fiat infusio per triduum: deinde fiat decoctio ad consistentiam eclegmatis.* Quod si eclegma non adsit, nec etiam tres dies expectare liceat; breuiori temporis spatio fieri poterit infusio, nimirum hora vna si pro ℔i. veratri, accipiamus aqua ℔iij. Et hoc eclegmate in modum clysmi vtemur, cum aqua sufficiente diluto. Possumus etiam hoc eclegma vltcrius coquere, vt formam accipiat suppositorii: est enim efficacissimum remedium.

sequun-

Sequuntur medicamenta, quæ respiciunt hellebori albi qualitatem. Ratione ergo qualitatis occultæ dissimilis, nil præstantius *theriaca*: quæ, si bona est, actum secundum cuiuslibet purgantis adimit. Ratione qualitatis occultæ similis, quatenus nimis vehementer attrahit, probatur *theriaca*, ad hanc violentiam compescendum: *theriaca* enim proprietas fortior est proprietate veratri. Auicennas etiam & Diosc. laudant *puluerem e floribus nymphaeae*, qui proprietate quadam violentiæ hellebori albi aduersatur. Quatenus autem qualitas occulta similis ad centrum trahit, utendum diureticis & sudoriferis: unde Auicennas proponit *capillum veneris*, *feniculum*, *petroselinum*, *semen melonum*. Sudorem cient *balnea sicca calida*. Ratione qualitatis manifestæ, refrigerantia & humectantia ex usu sunt: ut *nymphaea*, *lactuca*, *malua*, *hordeum*, *viola* &c. Ob vias proponuntur adstringentia, ut *ribus opsoniorum*, *rosa*, *cydon*. quibus post euacuationem materiæ noxiæ seu veneni utendum; dum scilicet sanguis euacuatur, qui salutaris est materia.

CAPUT XI.

De cantharidibus.

IN *Cantharidibus* partes quædam sunt veneficæ, ut venter; quædam alexiteriæ, ut partes, alæ, caput. Quamdiu autem cantharides viuunt, vires vna animalis forma ita ligantur, ut altera pars in detrimentum alterius agere nequeat: nec enim alæ ventri, nec venter alis officit. Dum autem obierunt cantharides, partes illæ destitutæ vinculo, & priuatæ forma illa communi, secundum vires proprias operantur.

In ventre substantia seu forma est venefica, aduersaria proprietati humanæ, & præsertim vesicæ: licet autem cantharides partibus externalibus applicentur, ut occipitio, manibus, pedibus; interdum tamen patientes sanguinem mingunt: cantharides enim sponte vi sua delecteria ad vesicam feruntur. Cantharides sunt calidæ & siccæ in quarto. Et licet ventris forma sit venefica, quia tamen non est summæ actiuitatis, ut in napello; ideo ventres non annumerantur venenis a tota forma, sed calidistantum venenis. Quoniam autem venenum calidum, aliud corrodens est, aliud non corrodens: hoc venenum est corrodens: unde ventris substantia potius crassa, quam tenuis arguitur, e c. 22. & 23. l. 3. simp.

**Extremi-
tes cantha-
ridum.** In *partibus alexiteriis* substantia & forma est similis corpori nostro, ma-
xime vesicæ. (*hinc recte medici, qui vtuntur vesicatoriis, non applicant extre-
mitates, sed tantum ventres.*) Proprietas autem harum extremitatum est
summæ actiuitatis, alias non possent superare proprietatem ventris; cum
omnis actio fiat in proprietate maioris inæqualitatis, præsertim in vene-
nis: & proinde etiam vehementior est proprietas in extremitatibus, quam
in vesica; vnde liquet, vesicam non attrahere proprietate sua extrema-
tes, sed in extremitatibus esse vim, qua sponte in vesicam perducuntur.
Calidæ sunt & siccæ extremitates in tertio & substantia sunt tenui.

Signa. Exhibitas esse cantharides cognoscitur, e feruore circa vesicam obor-
to, ex ardore lotii, e mictu sanguinis, e vertigine, delirio, tandem e syn-
cope.

Præsidia. Substantia euacuanda est. Qualitas euidens, indicat refrigeran-
tia & humectantia. Occulta qualitas requirit alexiteria vesicæ pro-
pria.

Prognosticū. Quoniam verò venenum est corrosiuum, antequam abrasat occur-
rendum: si enim facta est abrasio, difficilis est curatio. cap. 22. & 23. l. 3.
simpl. Galeni.

**Materia
medicina-
les.** Euacuans præsidium potest esse vomitorium, clyster, balneum aquæ
calidæ: vt venenum hoc omnibus modis per vomitum, aluum, poros cu-
tis educatur: Præcedat autem vomitorium, quia tutius est, vt venenum
euacuetur, antequam descendat. Notandum autem cum venenum sit
calidum, a calidis abstinendum esse: & proinde vomitorium atque
clysteres conficiantur e lacte, aqua hordei, & similibus refrigerantibus.
1. Ratione qualitatis euidens, vt imur lacte, sero lactis cum portulaca, se-
minibusque frigidis maioribus, & minoribus, vt sic & veneni exstinguamus
calorem, & vesicæ occurramus. Vtimur etiam diureticis, quorum vi ve-
nenum residens in vesica exstinguitur: quod fit in sessione in decocto
aliquo refrigerante ex hordeo, lactuca, portulaca. Expedi etiam lac
2. & serum in vesicam intrmittere. Postremo probantur alexiteria, vt ole-
um liliorum, & quod efficacius, oleum cydon. Dioscorides maxime laudat
theriacam & mithridatium, quia conficiuntur e pluribus simplicibus, vt
rationi sit consentaneum, esse aliquas proprietates, similes proprietati ve-
sicæ: semper tamen refrigerantia miscenda; quia venenum hoc
est calidum. Vnde multum probantur semina alkekengi: &
extremitates duarum cantharidum cum lacte tuto
exhiberi possunt.

CAPVT XII.

De rabie canina.

*V*enenum caninum Galenus com. 17. sect. 2. l. 1. prorhet. vocat *Natura ve-*
 hydrophobiam: quod tamen nomen veneno canino ab initio *neni canini.*
 non conuenit, sed longe post. Auicen. c. 7. l. 4. ait: rabiē canis es-
 se conuersionem suę complexionis ad melancholiā malignam & veneno-
 sam. Vnde nil aliud intelligit per venenū caninum, quā inquinamentum
 atrabilare. Est inquinamentū; quia affectus est contagiosus: & p̄inde adest
 putredo. Est a. hoc inquinamentū non fimosum, sed cinerulentum; quia
 succus putrescens redditur calidior, & p̄ducitur ab insigni caliditate, vt in
 atram vertatur bilem, quæ assata putrescit. Substantia seu forma huius ve-
 neni est dissimilis, non tamen summæ actiuitatis: & proinde non est vene-
 num a tota forma, quia nec syncopetam facile oritur, nec sudores
 frigidi erumpunt, vt in venenis a tota forma fieri solet. Temperamentum
 est igneum, calidum & siccum. cap. de cancris, l. 11. simpl. comm. 17.
 sect. 2. l. 1. prorhet. Et sane venenum hoc ordine quarto esse cali-
 dum, testatur experientia: cum enim dissectum esset monachi cuiusdam
 cadauer, tria notanda apparuerunt: primo, nulla aderat humiditas aquo-
 sa in pericardio, tota erat consumpta ab hoc igneo veneno. Secundo, si-
 nus cordis conspiciebantur aridi, & sanguine prorsus destituti. Tercio,
 in pericardio portio quædam fuit obseruata ferme combusta, & in pul-
 verem redacta. In definitione ergo sua Auicennas non proponit naturā
 & essentiā huius veneni, sed effectus, qui ab hoc veneno in corpore huma-
 no & canis p̄ducuntur. Per cōplexionem melancholicā, hic nō intelligit
 temperamentum, q̄a contento, id est a succo melancholico, q̄ frigidus &
 siccus est, p̄ducitur; (l. 2. de temperam. Gal.) sed eam cōplexionem melan-
 cholicā, q̄ generare potest succū melancholicū atrabilem, calidū & sic-
 cum. Complexionē a. hanc Auicen. malignam statuit, id est contumacē in
 habitu, quæ maxima cum difficultate amoueatur: vnde etiā vlcera caco-
 ethe: ratio; quia caliditas in habitum imprimitur, cum qualitates sint sum-
 mæ actiuitatis, & organa etiā sint formæ contrariæ.

*Temperies.**Historia ra-
bie interem-
ti.*

Sensit autem Auicennas huiusmodi venena non in continentia solum *Venenū ca-*
 agere, sed etiam in contenta: ait enim: accidit creaturæ vt varietur, & acci- *ninū agit in*
 dit eius complexionī vt alteretur. Insinuans igitur actionem huius veneni *contenta, &*
 in contenta, ait, accidere creaturæ vt varietur. Per creaturam intelligit *continentiā*

suctos: sic enim sanguis cum iccore collatus, creatura est; iecur, creator. Per variationem intelligit, non alterationem solum, sed mutationem formæ & corruptionem. Ista autem corruptio duplex est, primum citra dissolutionem misti; cum sanguis veneno canino corrumpitur, & mutatur in atrabilem: secundo cum dissolutione misti, quando sanguis veneno ita corrumpitur, ut putrescat, & in cinerulentum inquinamentum dissolvatur. Respiciens autem ad complexionem continentium, ait, accidere complexionem ut alteretur.

*Gen ratio
veneni ca-
nini in ca-
ne.*

Hoc inquinamentum, hoc opus, in cane sequitur actionem læsam, id est coctionem canis. Hæc autem læditur (.cap. 1. l. 3. de symp. caus.) vel læsa facultate, vel ob errorem externum. Læditur & labefactatur facultas ob intemperiem calidam & siccam: & hoc potissimum accidit cani, animali satis calido & sicco, ut facile eius caliditas & siccitas incrementum sumat, & ita hoc venenum producat. Hoc igitur fieri potest, impedita facultate ob obstructionem, qua plus iusto calor accenditur. Error etiam externus facultatem lædit; quem duplicem Auicennas proponit: nimirum aerem, cibum, & potum. Aere enim tum calido, tum frigido, succi redduntur atrabilarii & venefici: calore enim succi, accenduntur; frigore stipantur corpora, ut succi, qui vacuari nequeunt, inflammentur. Huc respicientes Diosc. Aetius, Paullus, aiunt rabiem hanc potissimum inuadere æstate & hyeme: oculos enim hi dirigunt ad generationem huius veneni, & rabiem incipientem. At Auicennas, non tantum de incipiente, sed etiam inualecente loquens, addit ver & autumnum, quibus rabies vigere solet: vere enim commouentur succi hyeme geniti: & qui æstate procreati sunt, succedente autumno non possunt dissilari, unde rabies excitatur. Quoad cibum & potum; ait Auicenna. produci hoc venenum, si canis sanguinem putrefactum sorbeat, aut carnes putridas deuoret.

*Generatio
veneni ca-
nini in ho-
mine.*

Idem dicendum de ortu huius veneni in homine. Quoad læsam facultatem; differentia est inter hominem & canem, quod in hoc frequentius generatur, quoniam caliditas canis facilius intenditur. Præterea venenum caninum magis est deleterium, quam quod interdum in homine ob intemperiem calidiorem generatur. Quantum ad errorem externum potissimum in homine gignitur hoc venenum ob præsentiam virulentiae caninæ, per morsum illatæ, quæ initio exigua est copia, postea vero agens in sanguinem, eum in suam naturam conuertit: unde fit, ut a cane rabido demorssi, modo post mensem primum, modo post 6. modo etiā elapso anno, rabidi fiant: quod fit ob variam corporis conditionem. Si enim v. g. canis ciaculetur virulentiam copiosam & ad modum acrem, per morsum; & ho-

mo qui mordet corpus habeat biliosum, præditum succis calidis, qui facile atrabilarii euadūt: tunc breui tēpore, etiā vno mēse, homo rabidus euadit.

Virulentia hæc inter initia, dum adhuc pauca est, & a corde remota, nō agit in cor, & proinde signa rabiei nondum vlla apparent. Cognoscitur tñ venenum esse in corpore hominis a cane demorſi; primū e signis rabiei in cane, qui momordit, apparētib. c. 16. l. de ther. ad Pis. Si enim canis est gracilis, si oculos habet flāmeos, toruos & squalidos, si linguā ore cōtinere nō potest, si huc & illuc vagatur, aurib⁹ pendulis, caput deorsum inclinās, vmbra suam allatrans, spumā ore ostendens, solus currēs, aliis canib. fugientibus, indiscriminatim homines mordere tentans: facile apparet canē esse rabidum, & proin hominem etiam demorſum contagio esse infectū. Præterea alia quoq; secundum Paulum & Aetium sunt experimenta: Dum enim vulnus adhuc est recens, sumantur nucēs, & contusę applicentur vulneri, detineanturq; per noctem integram, & exhibeantur gallinis, vt deuorent. Si enim ab harum esu pereunt, venenum latere patebit. Panis etiam secundum Aetium applicandus est vulneri, vt sanguine inficiatur, & tunc cani exhibēdus: quod si canis nec comedere, nec olfacere velit, in corpore venenum esse statuendum.

Signa veneni adhuc in corpore latitantis.

Canis rabidi indicia.

1.

2.

Si venenum copiosum est, progressu temporis vehementer agit, & cor occupat; & tunc signa sunt euidentissima, quorū ratio reddi fere nulla potest: timent ergo aquam, & omnem humiditatem, licet aqua non sit præſens: interdum intenditur timor, & oritur imaginatio canis; interdum nō intenditur, sed patientes euadunt nauseabundi, adeo vt maxima cum difficultate aquam hauriant: & tandem cum aquam bibunt, illico strangulantur, & pereunt. Ratio ergo videtur talis afferri posse, e c. 16. l. 2. de ther. ad Pis. In rabie canina, ob nimiam siccitatem, est indigētia, & proinde quoq; desiderium humidi: sed quia rabidi mente sunt alienati, humiditatem despiciunt, & ob delirium auersantur id quod iuuare posset. Vt autem hæc melius intelligantur, quædam sunt explicanda. *I. Cur homines rabie affecti timeant.* Responsio. Id fit propter abundantiam succi atrabilarii, a quo vapor ater, melancholicus, ad cerebrum fertur, & spiritum animale tenebricosum reddit, vnde actio læditur, ob errorem externum, id est, ob spiritum animale, tenebricosum redditum. *II. Cur potius aquam timeant, quam aliud obiectum?* Responsio: quia adest indigentia humidi: vt propterea species humida aquæ in cerebrum imprimatur. *III. Cur, si aqua offertur, quandoque intendatur timor; & quandoque nauseabundi euadant?* Responsio. Si aqua præſens non est, timent: præſente ergo aqua magis augetur timor, dum oculis obicitur. Interdū est recordatio morſus, vt ima-

Signa veneni copiosi, id manifestum agentis.

Cur rabidi aquam timeant.

XXXXXX

gignentur adesse canem. Nauseabundi autem euadunt, quia os ventriculi a veneno afficitur, vnde in ore ventriculi sensus quidam tristis excitatur, qui impertitur sensui interiori, estque in causa, vt a cerebro impertiatur vis illa appetens infesta & noxia: vnde quemadmodum si ori ventriculi vis animalis a cerebro recte offertur, bonus sit appetitus, cui famulatur attractrix ventriculi; ita dum vitiata offertur facultas appetens a cerebro, nausea fit, cui expultrix famulatur: inde fit, vt aquam haustam rursus euomant.

IV. Quæ ratione Auicennas dicat, rabidos aquam bibentes perire. Galenus vero asserat, aquam rabidos iuuare posse, ab ipsis tamen respui? Responſio. Rabies canina, vel est inter initia, vel in progressu. Si est in initio; aquæ potus iuuare potest. Si in progressu, & timor perdurat; tunc e potu aquæ homines pereunt, quia spiritus vitalis e toto ferme est dissipatus, vt facile & celerime exstinguatur.

Indiciões. In præſidiis inueniendis, oportet respicere ad Venenum, & ad Corpus, quod venenum admittit. Veneni substantia est euacuanda. Forma requirit bezoartium seu alexiterium: quod feliciter cum vacuantibus coniungitur: nisi enim operatio venefica adimatur, in corpus agit venenum, nec ita facile cedit vacuantibus. Manifestæ veneni qualitates, indicant refrigerans & humectans. Præter venenum, oportet perpendere corpus rabie affectum: in quo ratio habenda & Contentorum, & Continentiũ. Quantum ad Contenta; oportet toti occurrere: vnde indicatur remedium euacuans, præſertim succum atrabilarium. Quoad Continentia; intemperies calida siccaque, indicat refrigerans & humectans: proprietas autem cordis, requirit medicamentum Cordiale.

Prognostica Hoc malum curari potest, si homo nondum rabie est affectus: potest enim venenum extirpari, & cordis proprietas roborari. Sed si homo rabie afficitur, & adest timor aquæ; etiam si omnia adhibeantur, curari nequit. Mentio fit duorũ qui sint sanitati restituti: sed Aëtius inquit, hos non fuisse demorſos a cane, sed ab alio homine: & hi interdum curari possunt, etiam cum incipit aquæ timor.

Vena sectio. Materia chirurgica. In morſu canis rabidi, & cuiuscunq; animalis venefici, optimũ est venã secare, si corpus sit repletum, & venenum sit dispersum: neq; sit tale venenũ, quod ratione similitudinis facile ab alio veneno attrahatur; tũc enim venæ sectione nõ est opus; vt in morſu scorpii, cui sanando applicatur scorpius. Non aut oportet secare venã primo die, sed cũ iam venenum dispersum est, ob absentiam medicorum qui inhibere debent. Ab initio autem venenum in parte vulnerata hærens, indicat euocationem ad superficiem: quod si tunc secetur vena, introducitur venenum.

Laudan-

Laudentur etiam cucurbitulæ & hirudines. Ampliandum est vulnus. Vicinæ partes scarificandæ sunt, vt sanguis egrediatur, & cū eo venenum. Locus ferro inurendus, & eschara celerrime amouenda, vt cito euocetur venenum: id quod spatio bidui possumus assequi, vt etiam magnam escharam euellamus, dum frequenter applicamus butyrum adeo calefactum, quantum patiens sustinere potest. Apertus autem locus per 40. dies seruandus est. Quod si pars demorsa sit exquisiti sensus, hæc adhiberi nequeunt: sed partibus vicinis non demorsis, quæ facilius ferre possunt, prædicta sunt adhibenda: parti autem demorsæ, initia applicari possunt medicamenta, de quibus in materia medicinali. Cum demorsus ministrum habere potest, qui ore exsugat venenum, id non est improbandum: est autem primum, vt fiat citra detrimentū ministri: fiet autem citra noxam, si vlcuscula in ore nulla apparent: & præterea os ipsius fouendum est oleo, quod venenū herere nō permittit. Vlcus autem satis diu apertum est detinendum.

Cucurbitula: sacrificatio.

Exsuctio oris.

Materiae medicinales sunt Euacuantes, & Alterantes. Euacuans, est Expellens vel Attrahens. Expellens est, quod proprietate recondita ita roborat proprietatem corporis nostri, calorē & spiritum, vt hoc venenum facile expellatur. Huius farinae est *medicamentū e cancris fluuiatilibus vstis, & puluerisatis*. E cancris, puta, cauda destitutis, qui vulgo Mollucci dicuntur: Exhibetur hoc ad quantitatem magni cochlearis, quoties primis diebus occurrimus: si vero non primis diebus, est exhibendū ad duo cochlearia. Probatum quoque *alyssum: item, coagulum catuli adhuc lactentis. Ficus syluestris cortex ad ʒj. Magnæ etiam laudentur antidoti, præsertim cum aqua acetosa exhibita*. Hæc tamen medicamenta nō sunt exhibenda, quando homo iam rabie afficitur, sed ante illud tempus, & quamprimum, nisi quod impediatur.

Pharmaceuta.

Expellentia.

Attrahens, qualitate Occulta, aut Manifesta attrahit. Occulta qualitas, similis est vel humoribus, vel veneno canino. Humores enim dum purgantibus euacuantur, simul etiam venenum educitur: vnde probantur *catapotia ex helleboro, elaterium, veratrum album: item, vehementissima medicamenta, vt antimonium*. Et si corpus nō sit ita robustum, vt hæc ferre queat, fiant medicamenta *e sena, polypodio, epithymo, helleboro nigro*. Hæc autem ab initio vsurpanda non sunt, quia materia est cruda, & venenum tantum est in parte demorsa. Post tres autem dies (*semper enim præsentia indicantis est respicienda*;) si venenum per corpus sparsum est, pharmacum exhibendum, etiam si materia nec cocta sit, nec turgeat. Attrahunt etiam quædam similitudinē cum veneno canino; nimirum *medicamentum e ventre cantharidum, cum aquali portione lentium excorticatarum: quod ad ʒss. per plures dies*

Attrahētia.
1.

2.

XXXXXX

2

exhibendum, quia præsentia indicantis per plures dies perseverat: prodest autem hac ratione: cum enim medicamentum ad vesicam perducitur, attrahit venenum, & id cum sanguine excernit, mictu cruento. Inter initia quoque *cantharides loco demorso applicanda: & precipitatum quoque applicari potest: ut etiam hepar canis rabidi*. Quædam denique manifesta qualitate attrahunt. Vnde per initia, dum patientes ratione loci affecti nolunt admittere cantharides, possumus *animalia viva nuper dissecta, parti applicare, ut catulos, columbas, gallinas: hoc enim calore virulentia euocatur, & dolor mitigatur. Vel hoc imponatur: ℞ cineris cancr. fluviat. allii, mentha, gentiane, aristolochia rotunda ana ʒ ij. bacc. lauri, boli Arm. ana ʒ j. cum succo mentha fiat emplastrum*. Progressu etiam temporis, cū venenum per corpus dispersum est, probatur *balneum aqua dulcis calentis*, ut aperiantur pori, & venenum euacuetur.

Alterantia. Materię alterantes, agunt qualitate Occulta, aut Manifesta. Occulta, quæ modo sunt proposita, quæ vincunt calorem corporis & spiritus, ut venenum expellatur. Talia possunt esse materię expellentes & roborantes: *ut serum, aqua fabrorum, aqua acetosa & lactuca*. Hæ aquæ facile ægris dari possunt, ante timorem aquæ: at cum timoris iam adest principium, insciis ægris danda: quare vas aqua repletum sit occlusum: & arte etiam potest confici vas, in cuius parte superiori sit vinum, in posteriori aqua, ut sic decipiantur. Bibere autem poterunt aquam per fistulam longam, ut sic aquam non intueantur.

Victus. De diæta pauca dicenda. Obest victus tenuis, quia succi redduntur acriores & maligniores: sit igitur mediocris. Cibi interdum acriores, interdum mitiores conueniunt: unde secundum Aetium inter initia *allium* exhiberi potest, non autem temporis progressu, sic enim venenum redderetur efficacius. A potu *vini* abstinendum. Progrediente malo etiam a *theriaca* desistendum: & potius refrigerantibus utendum. Inter initia, post triduum, aut quatrimum exhibito pharmaco, & secta *vena*, probatur *agrimonia*, quæ contra virulentiam caninam plurimum valet.

FINIS.

INDEX

INDEX

RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM IN Practica Medicina HIERONYMI CAPIVACCII contentorum.

Serie Alphabetica conscriptus.

A.

A Garicus partes habet alexipharmacas. 1070	Alexipharmacorum natura. 701
Agendi efficacia, seu actiuitas in mistis maior, vel minor. 1049	Algiehar Auicennæ. 302
Agglutinantia: video, vlcus agglut. 346. 349	Alimenta venenata longo vsu carnes animalium inficiunt. 1051
Aipwδia. 346. 349	Alimentales portiones veneno admistæ, aliquando vincuntur, aliquando non 1050
αἴτιον ουερλινγν. 361	Alimēti e potentia in actū deductio. 1054
Akilus Auicennæ. 311	Alimentorum differentia. 997
Albugo oculi. 302	Alimentum vincitur solum secundum a-ctum primum. 1049
Albugo vt tingenda. 305	Alimentum quid. 1048
Albuginei humoris in oculo vitia. 321	Alintifar Auicennæ. 276
Album profluuium. 810	Abdominis musculorum inflammatio. 716
Alchafi, affectus oculi. 267	Abdominis perforatio: vide παρὰ κέρως.
Alchatrab Auicennæ. 113	Abortus causæ. 844. curatio. 847. diff. & signa 845. indicationes & prognostica. 846.
Alex. Tralliani lapsus. 1010	Abortum facientia. 841
Alexander notatur, quod temere Galenū reprehenderit. 237	Abortum prohibentia. 848
Alkalkangi Auicennæ ad hydropem. 690	Abscessus e phlegmone. 506
Alexipharmaca. 525	Abscessus internos rumpentia. 513. 446
Alexipharmaca roborant expultricem omnium partium: nec tantum sudoribus virulentiam exigunt. 890	Accidentia quoque constant materia & forma. 908
Alexipharmaca sanitatis etiam tempore locum habent. 1065. 1066	Acetum, vinum est mortuum. 943
Alexipharmaca nimia dosi rationem habent veneni. 1049. 1058. 1063. 1064	Acetum in arthritide vitandum. 866
Alexipharmaca roborantia cor. 1066. 1072	Acetum nervis inimicum. 210. 397. 795
Alexipharmacum medium est inter corpus & venenum. 1064	Acetum ad sitim. 551
Alexipharmacum quid. 1064	Acetum ledit vterum. 795
Alexipharmacum primo in corpus agit, non in venenum. 1064	Acetum vigilias inducit. 58
	Acetum an in cephalalgia conueniat. 37

Yyyyyy

I N D E X.

Acetum diuersis constat partibus. 943	999.	Antimonium ad arthritidem.	867
Acetum in alui fluxu vitandum.	648	Antimonium in melancholia.	116
Achores.	15	Antimonium raro & vix lucem curat veneream.	884
Acida famem intendunt.	545	<i>ἀνέψια.</i>	554
Acinus.	228	Apium epilepsiam concitat.	154. 163
Actus secundus sæpe remouetur, manente primo.	340. 543	Apoplexia per consensum datur.	166
Acutæ febris indicia.	923	Apoplexia. 164. &c eius causæ. 165. curatio 171. definitio. 164. differentiæ & signa. 167. indicationes & prognostica. 168	
Adamas orientalis gestatus ad venena.	1073.	Apoplexiæ distinctio a cognatis affectibus.	167
Aer auri ingenitus.	330. 331. 332	Apostema: vide, abscessus.	
Aer in phlebotomia consideratur vt signum virtutis.	967.	Appetitus naturalis.	528
Aer pestilens.	1036. 1038	Appetitus quoruplex.	528
Aer quis conueniat in febribus putridis.	996	Appetitus animalis, seu sentiens.	528
Actii locus difficilis.	853	Appetitum, & sensum suctionis obtundentia.	545
Ægilops.	311	Apri dens ad pleuritidem.	394
Ætas consideratur vt signum virium.	967	Aqua carnis instaurans.	587
Affectio circularis in vertigine.	131	Aqua in ascite vbi, cur, & quomodo colligatur.	671.
Affectio ignea spirituum in mania.	121	Aqua inter cutem: vide, hydrops	
Affectio primaria, & per essentiam, non sunt idem.	99	Allium an sitim excitet.	625
Angor: vide, cardialgia.		Allium theriaca rusticorum.	625
Anguria.	1001	Allium appositum exulcerat, assumptum nequaquam.	71
Angustia species & causæ. 138. 165. 166		Aloc non vtendum venis actu resecatis.	
180. 198. 374. 441. 601. 781.		4. 2	
Anhelatio difficilis.	374	Aloc aperit orificia venarum.	412
Aniuden-Auicennæ.	446	Alopecia.	2.
Animalis facultas redditur visoria in cry stallino.	319	Altarfati Auicennæ.	296
Animi deliquium.	431	Alterantia in lue Venerea.	882.
Anodyna dolorifica.	37. 46. 6. 6.	Altimarus notatur. 645. 669. 681. 681.	
Anodyna stupefacientia & opiata. 38. 46.		146. 851.	
185. 255. 256. 348. 394. 403. 587. 618. 649		Alui constipatio.	602
660. 804. 868		Alui profluuium: vide, fluxus.	
Anodyna calida digerentia.	39. 47. 393.	Alucinatio eorum, qui ephemeram cum horrore inuadentem putridam statuunt.	
616. 869		9. 7. 938.	
Anodyna humectantia.	809	Alucinatio quorundam in morbo definiendo	979.
Anodyna frigida non opiata.	256. 348	Alucinatio practicum in designanda externa pleuritide.	384
Anodyna, calidum natium seruantia.	38. 47. 271. 393. 616. 659.	Alucinatio multorum circa diabete.	733
Anodynum in genere. 37. 385. 616. 864.		Alucinatio eorum qui resolutis pincarum copiam imperant.	210
<i>ἀνέψια</i> : vide, inappetentia		Alucinatio multorum circa catochum.	186
<i>ἀντιδοτὶς</i> .	228	Alucina-	
Antidoti vide, alexipharmaca.			

I N C A P I V A C C I I

Alucinatio statuentium omnem hecti-
cam esse morbum calidum in habitu.

1030

Alucinatio vulgaris, hectieam incipien-
tem facile curari, difficulter cognosci.

1031.1032

Alucinatio eorum qui dorso adhibent
scarificationes in febribus putridis.

971.993

Alucinatio multorum de loco vnde ma-
teria intermittentium transmittitur.

952.953

Amara necant lumbricos.

632

ἀμάρωσις.

321.322.323

ἀμβλυωπία.

321.322.323

Amentia: vide, ratiocinatio læsa.

Anacardina confectio.

130.209

ἀνακάρωσις.

372.407 654.797

Anasarca. 662. eius causæ.

673

Anchilops.

311

Aneurisma.

428

Angina. 352. &c. curatio.

356

Angina exquisita & notha.

353

Aqua oculi: vide, suffusio.

Aquæ frigidæ vsus, in ephemera, in febre
continenti.

1015.939

Aquam hydropicorum exsiccantia, &
absorbentia.

667

Aquam hydropicorum vacuantia.

667.

689.814

Ardens febris.

1013

Aræ. 2. harum curatio.

7

Argemon affectus oculi.

267

Argenterius notatur.

670.738

Argentum viuum: vide, hydrargyrum.

Arquatus: vide, icterus.

Arsenicum gestatum, contra pestem.

1041.1046 1070

Arteriotomia.

42.139.255

Arthritis. 860. &c. eius causæ 861. cura-
tio 865. differentia 862. indicationes &

prognostica. 864. signa.

863

Arthritis catarrhalis.

227

Arthritis tophacea incurabilis.

865

Arthritis fit repletis ligamentis.

861

Arthritis quando admittat purgantia.

867

Artes constituuntur memoria, sensu &
mente.

127

Articulos roborantia.

869

Articulorum dolor: vide, arthritis.

Artus læduntur inunctione hydrargyri:
utque succurrendum.

892

Ascarides.

630

Ascites 662. eius causæ.

671

Aspasia, meretricum fucus.

817

Astatio.

983

Asthma.

379

Astringentia in malis ventriculi a quo
inducuntur 459. vsus eorum. 472. 474.

586. 587. 593

Astringentia.

415. 523

Astringentia ut valeant contra calculū

748

Astringentia.

648. 657. 803. 817

Attenuantia 698. 711. 726. 730. 731. 867

Atheroma.

312

Atrophia oculi.

314

Attractio ventriculi læsa.

559

Attrahentia per cutis meatus in febribus
putridis.

991. 992.

Attrahentia venenum e profundo.

1070.

Attractio fit deriuatione & reuulsione.

78

Attractio non fit ab eodem, sed a simili

1060.

Auditus læsio 328. &c. causa efficiens &
definitio. ib. curatio. 335. differentia, &
signa 332. indicationes 334. prognosti-
ca.

335

Auerroes Galenum impugnans confu-
tatur.

104

**Auerroes de alexiteriis sano non exhiben-
dis.**

1065. 1066

Augmentum febris.

915. 916. 918

Auicennæ codex emendatur.

723

Auicennæ laus.

318

Aulunum Auicennæ.

266. 267

Aurigo: vide, icterus.

Auribus instillandum ad oculi dolorem.

256.

Auris nomine quid intelligatur.

228

Auris pars præcipua est neruus expansus.

328

Yyyyyy 2

I N D E X

B.

Balani: vide suppositoria
 Balnea sulphurea ad tremorē 195. in
 mensiū stillicidio 809. ad arthriti-
 dem. 896
 Balneum aquæ dulcis, in Melancholia
 117. 119. in mania 124. in epilepsia 164.
 in tremore 195. in spasmo 219. in ca-
 tarrho 239. in sicca dyscrasia crystallini.
 327. in cal. & sic. dyscrasia ventriculi.
 476. in cholera 594. in colica 617. in al-
 ui fluxu 648. in ictero 707. in mensi-
 bus suppressis. 794
 Balneum cum vino medicato paratum in
 paralyti 209. in spasmo. 210
 Balneum ex oleo in spasmo. 219
 Balneum e lacte in spasmo. 219
 Balneum in ephamera 939. 117
 Balnei partes. 939. 117
 Balneum in hectica. 1033
 Balneum in putrida febre. 992
 Balneum siccum in paralyti. 200
 Balnei vsus in materia venenata 170
 Barba alba segnes in exercenda venere
 indicat. 765
 Basilisci venenum est qualitas sincera.
 1050
 Bechica: vide, expectorantia.
 Bezoar. 1073. 1042. 1046. 1047. 1076.
 1077
 Bezoartica: vide alexipharmaca.
 Bilis nigra quadruplex. 1025
 Biliosa febris. 1007. 1016
 Bilis abundantis signa. 457
 Bilis quo tempore educenda. 116
 Cōπιον, oculi affectus. 266
 Bubones Gallici. 895
 Bubones interdum luem Gallicam peni-
 tus eradicant. 829
 Βύλιμος vide, fames vaccina
 Βραδυπνίξια. 554
 Brassica ebrietatem arcet. 57.

C.

Cachexia: 669 eius signa 676. indica-
 tiones. 677. prognostica. 679. cu-
 ratio. 682

Cacochymiam præparantia & purgātia. 15
 Cæcitas nocturna. 322
 Calculus intestinorum. 601
 Calculus renum. 738. &c. curatio. 742
 Calculum comminuentia. 744
 Calculi natura & causæ. 739
 Calefacere tutius est quā refrigerare. 461.
 Calidam intemperiem corrigentia. 48. 86
 119. 184. 237. 326. 336. 349. 472.
 544
 Calidi innati vitia secundum qualita-
 tem & quantitatem. 199
 Caliditas cur venenata in euphorbio, non
 in sinapi. 1067
 Calidum innatum quot modis lædatur.
 529
 Calidum insitum differt a temperamen-
 to. 501
 Calidum innatum ratione operationis
 dignius est spiritu animali. 133
 Calidum innatum cerebri. 126
 Caligo, ob corneæ crassitiem & humidita-
 tem. 321
 Calor innatus, & spiritus innatus sunt
 idem. 661
 Calor in febre. 901
 Calor natiuus quatuor modis lædi po-
 test. 91
 Caluitium. 2. eius curatio. 11
 Cancer suppurari nequit. 516
 Cancro fluuiatiles ad morsum carnis ra-
 bidi. 1089
 Cancrosus cerebri tumor. 71
 Caninum venenum, seipsum multipli-
 cat. 155
 Canis rabidi indicia. 187
 Canities. 1. 14
 Cantharides ad foetum mortuum eiiciē-
 dum. 851
 Cantharides ad ischuriam hydropico-
 rum. 688
 Capilli vt fului ac nitidi faciendi. 15
 Capillorum color vitiat. 13
 Capillorum defluuiū. 2. huius curatio. 10
 Capillorum defluuium in lue Gallica. 10
 Capillorum defectus. 2.
 Capillorum tinctura. 13. 14
 Capita-

IN CAPIVACCIVM.

Capitalia, seu capiti appropriata: vide, cephalica.

Capitis affectus externi. 2

Capitis affectus inter. 23

Capitis dolor. 23. eius curatio. 41

Capitis dolor ab aere vel ventis. 26

Capitis dolor ex ebrietate. 57. 62

Capitis dolor ex odoribus. 62

Capitis intemperies vt curanda. 48

Caput vacuantia. 53. 54. 84

Cardiaca. 518

Cardialgia 517. &c. causæ 519. curatio 524.

differentiæ 520. indicationes 522. pro-

gnostica 523. signa 521.

Caries in lue Gallica. 896

Caro magis nutrit quam panis. 221

Carnem generantia in cilice. 269. 272.

in lacrymalis penuria. 309. in ulcere.

ventriculi. 516

Carnes animalium telis venenatis vul-

neratorum, tuto edi nonnunquam pos-

sunt. 1057

Carnis differentiæ. 998

Carus communiter dictus. 175.

Carus proprie dictus. 179. &c.

Caro detentus num sentiat. 180

Cassia. 977

Castratorum carnes suauiores. 858

Catalepsis vide, catochus.

Cataphora somnolenta. 175

Cataphora vigil phrenitica. 186

Cataphora vigil pigra & non pigra. 186

Cataracta. vide, suffusio.

Catarrhale profluuium. 641

Catarrhosi vix sunt splenetici. 230. 233

Catarrhus 225 &c. eius causæ 288. curatio

234. definitio 225. differentiæ & signa

230. indicationes 231. prognostica. 233

Catarrhus fit etiam ab intemperie cali-

da. 229

Catarrhus sequitur malam coctionem

cerebri. 228

Catarrhus morborum plurium parens.

233.

Cathæretica medicamenta. 311

Catochus nothus interdum coma vigil

dicitur. 186. 187

Catochus notus mistus est ex inflamma-

tione phrenitica & lethargica. 188

Catochus exquisitus. 186. &c.

Catochi exquisiti & nothi discrimen.

187.

Catochi & tetani discrimen. 187

Causa continens morborum. 361

Causus exquisitus. 1013. nothus. 1021

Cauteria vide, fonticuli.

Cauterii & vesicatorij. d. fferentia. 684

Cephalalgia: vide, capitis dolor.

Cephalica medicamenta 62. 65. 145. 162.

163.

Ceratum quid. 60

Cerebrale profluuium. 641

Cerebrum foetus e quæ materia. 825

Cerebrum est frigidissimum membro-

rum principalium. 176

Cerebrum est sedes facultatis animalis.

176.

Cerebri ventriculi singuli singulis fun-

ctionibus destinati. 72

Cerebri facultates tres sunt determinatæ.

126.

Cerebri facultates interiores sedibus dis-

clusæ sunt. 71

Cerebri crassum excrementum. 226

κέρχρος. 359.

Chalybis præparati vsus in melancholia.

118.

Chalybis limatura. 707. 711. 726. 730.

Chatemian Auicennæ, affectus oculi. 267

Cheiragra. 860. 862.

Chemosis oculi. 248.

Chinæ natura & facultates. 883

Cholera, vel cholirica. 588. & c. curatio.

592.

Cholera arida. 589.

Chylificatio læsa 554. &c. eius causa. 555.

curatio. 564

Chylosus fluxus. 640.

Chylus quid. 554

Cibi fastidium vide, inappetentia.

Cibi putredini apti. 944

Ciborum recta in febribus putridis ad-

ministratio. &c. 1003

I N D E X

Ciborum varietas fugienda.	1004	Collyria anodyna non opiata, frigida.	256. 272.
Ciborum mala præparatio.	944	Collyria ad vlcera oculorum.	272
Cibus medicinalis in febribus putridis.	999. &c.	Collyria astringētia, in proptosi ex vlcere	272. in proptosi vucc. 274. in mydriasi.
Cibus quando exhibendus in ephemera.	938.	278. in suffugillatione, 278. in expressio-	316
Cicatrix oculi.	302	ne oculi.	
Cicatricem inducentia.	270. 272	Collyria attenuantia & detergentia in	
Cicatrifans in vlceribus internis non ha-	420	suffusione. 295. in albugine 303. 304.	
bet locum.		in corneæ crassitie.	327
Cicuta sturnis alimentum, homini vene-	1058	Collyria attrahentia, nim. acria & rarefa-	
num.		cientia, in φθίσι pupillæ, 280. mitia in	
Cinamomi aqua seu decoctum in caput	163	atrophia.	315
euaporat.		Collyria calida digerentia.	257. 326
Citrii mali consideratio.	999	Collyria carnem superfluam eradicantia,	
Κίτριν. 540: vide, pica.		in pterygio. 301. in encanthide.	311
Clysmi acres, num irritare possint apo-	173	Collyria cicatrifantia, in vlcere. 272. in	
plecticos.		rhoeade.	309
Clysteres lenientes in febribus.	980	Collyria, dolore urgente, non sunt exci-	
Cocta vacuanda.	993	pienda aceto.	274
Coeundi impotentia.	763	Collyria ex opio quando locum habeant.	
Cœliaca.	640	255. 256.	
Cœna parcior esse debet prandio in vitiis	163	Collyria emollientia, in cicatrice.	303
capitis.		Collyria humectantia in mydriasi.	278.
Cogitationis domicilium	72	in φθίσι. 280. in siccitate crystallini.	327
Cognitio alia cum, alia sine discursu.	127	Collyria, in metu phlegmones, non sunt	
Χοίλων, oculi affectus.	266. 267	excipienda vino.	274
Coitus secundum naturam vt fiat.	763	Collyria incrassantia, in suffusione quæ	
Coles: vide, penis.		deponi debet.	296
Colica catarrhalis.	227	Collyria intercipientia fluxum in lippit-	
Colica: vide, intestinorum dolor.		tudine. 258. in epiphora.	307
Colicæ appropriata remedia.	624	Collyria mundificantia, in ophthalmia.	
Colicæ a constipatione alui curatio.	624	257. in vlcere corneæ.	272
Colicæ ab inflammatione curatio.	623	Collyria reprimentia fluxum, in lippit-	
Colicæ biliosæ curatio.	623	tudine.	259
Colicæ & nephritidis diagnosi.	607	Collyria resoluentia in lippitudine. 260.	
Colicæ pituitosæ curatio.	621	in hypopyo. 275. in mydriasi. 278. in su-	
Colicæ flatulentæ curatio.	619	gillatione 298. in vitioso colore cor-	
Color e missione elementorum extra o-	321	neæ.	327
culum saltem conspicitur.		Collyria siccantia, in vesica corneæ. 265.	
Color e missione lucis & tenebrarum et-	321	in φθίσι 280. in epiphora. 308. in humi-	
iam intra oculum generatur, & conspi-		ditate crystallini.	326.
citur.		Collyria visum acuentia, ex astringenti-	
Colliquantes febres.	1013	bus.	259
Colliquatiuus fluxus.	641	Collyrium album.	255
Collyria anodyna oplata, in ophthalmia.		Coma proprie dictum.	175
255.		Coma vigil.	185
		Com-	

IN CAPITULO ACCIL

Combustionis & putredinis distinctio. 943	Cordis calor motu sursum & deorsum conseruatur. 1056
Comitialis morbus: vide, epilepsia.	Cordis dolor: vide, cardialgia.
Cōplexio est vnica qualitas secunda. 448	Cordis mot. deprauatus: vide, palpitatio.
Comitoria facultas. 1.	Cordis palpitatio: vide palpitatio.
Conceptio secundum naturam. 818	Cordis proprietates, seu proportio mutari nequit, citra vitæ dispendium. 1066
Conceptionis factæ signa. 829	Cordis solida nō putrescunt viuo anima- li. 1036
Conceptionis vitia. 776. 818	Cordis temperies mutari potest, viuo a- nimali. 1066
Concocta materia nō est incrassanda. 985	Coryza. 217
Concoctio ventriculi corrupta. 555	Coxendicis dolor. 860. 863
Concoctio ventriculi tarda. 554	Crampe, <i>πασμὸς φουώδης</i> . 214
Concoctio ventriculi læsa: vide, chyli- ficatio læsa.	Crisis est præcipuum instrumentum fa- cultatis naturalis. 448
Concoctio in corpore animalis, quid. 981	Criticus fluxus quando sistendus. 343
eius species 982	Crocomagma. 48
Concoctio materiæ morbificæ. 984	Crocus necat immodico vsu. 1073
Concoquentia: vide præparantia.	Cruda non vacuanda, ni turgeant. 993
Concupiscibilis facultas: vide, appetitus.	Cruditas quid 982. eius species. 983
Congelatio: vide, catochus.	Cruditas humorum est signum virtutis. debilis. 967
Constitutio cerebri. 127	Cruditas ventriculi. 554
Contenta vrinæ. 929	CrySTALLINI humoris morbi. 319
Continens febris, & eius species. 948	Cucūeris agrestis radix ad hydrope. 690
Continua febris per subingressum. 952	Cucurbitulæ. 43. 83. 205. 219. 236. 255. 393. 411. 615. 683. 742. 788. 801. 807. 866.
Continuarum febrium subdiuisio. 928	Cucurbitulæ in pytridis febrib. nō sunt dorso applicandæ. 971
Continui solutio non est morbus. 382	Cucurbitularum recta administratio. 971
Continui solutio duplex. 26. 382	Cucurbitulæ facultates. 971
Contracta membra a ligamentis, differūt a conuulsis, quæ scilicet a nervis contra- huntur. 211	Cucurbitulæ. 970
Conuulsio. 211 & c. causæ ib. curatio 219. definitio. 211. differētiæ 215. indicatio- nes & signa 216. prognostica. 217	Cucurbitulas indicantia. 971
Conuulsio est motus inuoluntarius. 211	Cucurbitula magna adhibita, in phreni- tide 83. in hemorrh. nariū 343. in hemo- ptoe 412. in stomachi inflammatione 507. in vomitu 585. in cholera 592. in colica 615. in alui fluxu 646. in hydr. 666. 683
Cōuulsio est mot. prauus, nō ablatu. 147	Cutis e carne creatur. 270
Conuulsio canina. 215. 221. & c.	Cutis vera regenerari nequit. 270
Conuulsio e repletionē. 212. ex inanitionē. ne. 213	Cynanche. 354
Conuulsio flatulenta <i>φουώδης</i> . 214	Cyphoeides. 657
Conuulsio puerorum vt sananda. 221	
Conuulsionis legitimæ tantum duæ sunt species. 215	
Cor pro ventriculi orificio. 517	
Cor foetus e. qua materia. 825	
Cor est sedes facultatis cōmunissimæ. 176	
Cor quomodo Aristoteli sit origo fun- ctionum animalium. 716	
Cor quatuor constat substantiis. 901	
Cor est radix somni. 716	
Cordialia. 120. 430	

D.

D Declinatio febris. 915. 916. 918
Declinatio morbi vera. & quasi. 927
Declinationem morbi attingēs ne-
mo moritur. 920. 922

Yyyyyy 4

I N D E X.

Decoctio artificiose instituenda.	986	Diasatyrium diureticum.	734
Definitio formalis & causalis.	902	Diei & anni partium in febrib. collatio.	924.
Deglutitio læsa. 439. &c. curatio.	445	Dierum medicorum computatio.	916
Deglutitio secundum naturam.	439	Dies medicorum.	916
Deglutitioni facilitandæ comparatum instrumentum.	358	Differentiæ affectuum non sunt petendæ a coniunctis.	266. 453
Deleteria in dosi summa tantum permittunt.	1050	Digerentia: vide, discutientia.	
Delirium ex affecto diaphragmate.	67. 74	Discursus: vide, ratio.	
Delirium melancholicum. vide, melancholia.		Discutientium materiæ. 59. 85. 117. 118. 174. 208. 220. 224. 357. 398. 471. 477. 511. 575. 619. 722. 868.	
Dentes euellentia medicamenta.	350	Dolor capitis.	23. &c.
Dentes qua cautione extrahendi.	348	Dolor dolorem sedat.	46
Dentes unde sentiant.	345	Dolor e quo symptomatum genere.	25
Dentium affectus.	344	Dolor est actio & passio.	25
Dentium casus in lue venerea.	895	Dolor thoracis: vide, thoracis dolor.	
Dentium dolor. 345. curatio.	347	Dolor, num moueat ad centrum, an ad circumferentiam.	523
Dentium dolori appropriata.	350	Dolor refertur in sensum internum.	381
Dentium hebetudo.	351	Dolores luis Gallicæ.	897
Dentium mobilitas.	351	Dolorem mitigans: vide, anodynum in genere.	
Dentium nigror.	352	Doloris differentia. o. &c. signa 34. indicationes 36. prognostica.	40
Dentium ortus difficilis.	344. &c.	Doloris causa efficiens 26. 29. 382. 519. 599	
Dentium perforatio.	350	Doloris generatio.	24. 381
Dentium præseruatio.	345	Dormientibus calor intro vocatur.	176
Dentitio.	344	Dosis minima & ipsa definita est.	1050
Depilatio Gallica.	897	Diuretica. 648. 657. 721. 744. 745. 758. 814.	
Deriuatio.	79	Diuretica in peste.	1045
Destillatio in vase plumbeo improbat.	986.	Diureticorum vsus in febribus putridis.	990. 991.
Destillatio: vide, catarrhus.		Dropax.	93
Detentio. vide, catochus.		Dulcia facile accenduntur & bilescunt.	880.
Dextra corporis pars robustior est sinistra.	827	Duritiei causæ.	492. 499
Diabetes. 732. &c. curatio.	736	Dysenteria.	653. 654
Diacorallium ad arthritidem.	867	Dysuria.	750
Diacodeion vsus in destillatione ad pulmones. 238. intus.	370		
Diacondonites diacrydiatum.	544		
Diadestamanum emplastrum.	684		
Diæta febrium putridarum.	996		
Διαίρεσις.	342. 407. 654. 797		
Διαπύρσις.	342. 407. 653. 797		
Diaphoretica: vide, discutientia.			
Διαφθορά ventriculi.	555		
Diaria febris: vide, ephemera.			
Diarrhoea.	640		
Diarrhoea catarrhalis.	227		
		E.	
		Ebrietas vt præcauenda.	553
		Ebullitio choleriarum Auicennæ.	13. 1014.
		Eclegmata.	397
		Εκπύρεσις.	315
			Εκπύρεσις

INCAPIVACCIVM.

Ερρηκτικὰ: vide, obstructiões expediētia
 Efficiens causa in medica definitione. 24
 Elatemi vsus in asthma 378. in hydrope.
 66. 90. in iacta 6-1. in abortu. 848
 Elementa vt concurrant ad generationē
 mistorum. 941
 Elementum non putrescit, nisi sub ratio-
 none misti. 942. 943. 1035
 Elementorū dissolutio, misti est corruptio.
 Elephantiascos Alexipharmaca. 763
 Elephantiasis vino viperino expugnatur
 1075.
 Elixario. 983
 Emollientia præsidia triplicia. 459
 Emollientia habent vim resoluendi. 509
 Emollientium materiae. 50. 711. 726. 731.
 841. 861.
 Emollientium materiae. 59
 Emplastrum quidnam dicatur. 60
 Emplasticum indicatur in methodo cō-
 ponendi, non medendi. 502
 Empyema. 400. &c. curatio. 402
 Encanthis. 310
 Ephemera pestilens. 105
 Ephemera inuadens cum horrore, non est
 putrida. 937
 Ephemera febris. 927
 Ephemera febris duorū generū. 912. 928
 Ephemera re tantum est synochus impu-
 tris. 928
 Ephemera num etiā a causa interna ori-
 ri queat. 928. 954
 Ephemeræ signa. 929
 Ephemeræ indicationes. 936. prognosti-
 ca. 937. curatio, ibid.
 Ephemerę trāsitus in alias febres. 935. 936
 Ephemerarum causæ. 928
 Ephialtes vide, incubus.
Επιπρασιν: in venæ sectione. 235
 Epiphora. 305
 Epiphora catarrhalis. 227
 Epilepsia per consensum. 151
 Epilepsia 145. eius causæ 149. curatio 161.
 definitio 146. differentiæ 154. indica-
 tiones 157. prognostica 158. signa 156.
 Epilepsia media est inter carum & apo-
 plexiam. 149

Epilepsia non semper fit ab obstructio-
 ne. 154
 Epilepsia non est conuulsio legitima. 147
 Epilepsia per essentiam. 149
 Epilepsiæ appropriata. 162
 Epilepticos excitantia. 161
Επσλς. 346
 Errhina. 56
 Errhina in affectibus oculorum debent
 esse mitissima. 257
 Error: vide, alucinatio.
 Erysipelas externum. 69. internum. 70
 Erysipelas cutaneum non fit a flauabile
 siacera. 71. 490
 Erysipelas quando phlebotomiā admit-
 tat. 82
 Ethmoecidis ossis obstructionē tollētia. 340
Ευαισθησία signi habet rationem, non in-
 dicantis. 459
Ευαισθησία tollentia. 352
 Exanthemata in cutē capitis. 15
 Excremēta duo cuiuslibet coctionis. 226
 Excrementū coctionis venarū triplex. 596
 Excrementū coctionis vētriculi triplex. 596
 Excrementū coctionis venarū duplex. 929
 Expectorantia. 370. 379. 397. 414
 Exornatoria pars medicinæ. 1. 303
 Expulsio ventriculi læsa. 561
 Expultrix ēt citra sensum tactus agiti. 173
 Extrahentia venenum in peste. 1046

F.
 Abæ in somnia pariunt. 183
 Faciem splendidam reddentia. 15
 Facultas animalis influens & non influ-
 ens. 96
 Facultas animæ est organum incorpo-
 reum. 133
 Facultas principalis cerebri, quomodo v-
 tatur spiritu animali. 96
 Facultas non operatur, nisi determinata.
 126.
 Facultates determinantur seu restringū-
 tur proportionē instrumentorum. 126
 Facultates simpliciter necessariae ad vitā
 sunt quatuor. 528
 Facultatis vnus vnica tantum est fun-
 ctio. 126

Zzzzzz

I N D E X.

Fames canina 540. curatio.	545	Ficus in cute capitis.	16
Fames est appetitus calidi & sicci. 529. 532		Finis in definitione medica.	24
Fames est symptoma ad actiones attinens. 532.		Flatus etiam generantur a calore fortiori.	770
Fames morbosa. 528. &c. eius causæ 532, curatio 543. differentia & signa 540. indicationes & prognostica. 542		Flatuum indicia.	457
Fames quomodo sit causa vertiginis. 136		Fluor muliebris seu vterinus.	810
Fames vaccina. 540. curatio.	547	Fluxio: vide, catarrhus.	
Famis naturalis generatio.	530	Fluxus alui in genere 640. &c. causæ 641. curatio 645. differentia & signa 642. indicationes 643. prognostica. 644	
Fastidium cibi: vide, inappetentia.		Fluxus alui sanguinolentus. 653. &c. eius causæ. ib. curatio 657. differentia & signa. 654. indicationes 655. prognostica 656.	
Fatuitas: vide, ratiocinatio læsa.		Fœcunditatis signa.	828
Faucium inflammatio: vide, angina.		Fœtus alimentum in vtero.	826
Fauis.	15. 16	Fœtus formatio.	824
Febribus qui facileprehendantur.	914	Fœtus formationis quatuor tēpora.	825
Febricitantis calor p. n. & secundū naturam subiecto num vnus sit.	903	Fœtus inuolucra tria.	824
Febrilis calor num siccitatem habeat cōiunctam.	904	Fœtus in vtero mortui signa.	846
Febris catarrhalis, latica.	227	Fœtus numerosi signa.	830
Febris quid.	960. 962	Fœtus parenti similis, vel dissimilis. 816	
Febris generatio.	900	Fœtus vnicus vel multiplex vnde.	825
Febris animam agentis mutatur in affectum frigidum.	903	Fœtum excludentia.	847. 850. 851
Febris curat apoplexiam.	171	Fomenta in pleuritide.	390
Febris curat paralyfin: vnde excitatur cōfectione anacardina.	209	Formationis fœtus principium.	824
Febris e chylo in vētriculo putrescente.	912	Formatricis facultatis subiectum.	836
Febris Gallica.	844	Formicalis rupturā corneæ.	273
Febris hectica ab vlcere pulmonum.	418	Fossula, affectus oculi.	266. 267
Febris indicat refrigerans & humectans.	904.	Fonticuli 44. 206. 236. 422. 666. 69. 684. 719. 866.	
Febris omnis caloris genere continetur.	903.	Fonticuli in lue Gallica.	879
Febris subiectum.	903	Fonticulorum vsus ad venena.	1068
Febris tollit spasmus e repletionē.	217	Frictiones.	939. 1014
Febrium causæ euidentes.	904. 905	Frictiones.	43. 209. 436. 592. 616
Febrium differentia.	900. 905. 907. 910	Frigida caute applicanda præcordiis.	473
Febrium signa communia.	902	Frigidæ per fusio in spasmō.	120
Febrium tempora medica.	914	Frigidam intemperiem corrigentia 48. 119. 130. 209. 295. 316. 336. 349. 473. 344.	
Fellis differentia, ratione acrimoniæ.	296	Frigiditas venenata in opio, non in aqua.	1067.
Fœmina mare calidior, Hippocrati.	778	Frigus in febribus.	962
Fernelius refellitur. 738. 740. 824. 832. 862		Frisimelica calculum ano excreuit.	601
Fernelius de origine intermittentiū confutatur.	952. 953	Functiones cerebri principes tria requirunt.	126
Ferrum candens ad apoplexiam, pro capite inurendo.	172	Furfures.	18
		Furor: vide, mania.	

Galenus

G.

G Alenus notatur.	833
Galenus locus difficilis, de mydriasi.	277.
Galli decrepiti ius.	624
Gallica lues facultati naturali aduersatur nec venefica proprie dici potest.	1053
Gallinæ venena sumunt innoxia.	1051
Garab Auicennæ.	311
Gargarismi.	55.224
Gauassetus confutatur.	453
Gemelli, cur sexus eiusdē, vel diuersi.	827
Generatrix facultas est insita in calido primigenio, nec spectat ad vterum.	484
Generatrix, quomodo sit robusta, vel debilis.	485
Generatricis facultatis subiectum.	485
Genus quando formæ, & quando materiarum rationem habeat.	24
Gingivæ sanguinolentæ.	349
Glandes: vide suppositoria.	
Glaucedo, seu glaucoma.	319
Glaucopis.	319
Glycy medicamentum.	324
Gnostica 665. 679. signa.	663. 676
Gonagra.	860. 863
Gonorrhoea.	760 &c.
Gonorrhoea catarrhalis.	227
Gonorrhoea Gallica.	874. 897
Gracilitas, quid a macie, seu atrophia differat.	55
Grauedo.	127
Grumos sanguinis soluetia.	414. 586. 753
Guaiaci natura & facultates.	882
Guaiaci vsus ad melancholiā. 119. ad obstructionē neruorum opticoꝝ. 327. ad tremorē 195. ad asthma. 380. ad arthritidem.	867
Guaiaci decoctum cum aqua 886. cum iure, cum vino.	887
Guaiacum nō est sudoriferum primario, sed roborat naturam quibuscunq; vis vacuantem.	885
Guaiaco quæ permiscenda.	884. 885
Guaiaci vsus ad lues Venereā.	884. 885.
Gulæ situs.	445
Gulosi cur non augeantur.	479
Gummata Gallica.	895

Gutta serena. 322. vt curanda. 327

H.

H æmoptoe: vide, sputum sanguinis.	
Hæmorrhagia narium. 341. &c. causæ, diff. signa 342. curatio.	342
Hæmorrhagia critica & symptomatica.	341. 342. 408.
Hæmorrhoidalis fluxus.	654
Hæmorrhoides vacuant sanguinem melancholicum & biliosum.	974
Hæmorrhoides commode fluunt atrabile vexatis.	111
Hæmorrhoides num aperiendæ, suppressis mensibus.	789
Hæmorrhoidum apertio.	973
Halica.	1002
Handacocha.	196
Hæctica febris.	1029. &c. 1030
Hæctica febris est immaterialis.	1033
Hæctica pestilens.	1036
Hæctica non semper alijs febribus succedit.	914
Hæctica gradus.	1030. 1031
Hellebori nigri vsus.	115. 147
Helleborus albus in melancholia 116. in obliuione.	130
Helleborus albus spasmum inducit.	213. 215
Hepar foetus e qua materia generetur.	825
Hepar in hydrope semper afficitur per essentiam.	670
Hepar in hydrope semper laborat dyscrasia frigida.	670
Hepar inuestientis membranae inflammatio.	716
Hepar totum causa est perfectæ sanguificationis.	941
Hepatica, seu hepatis appropriata.	667. 696
Hepaticus fluxus.	653
Hepatis affectus.	661. &c.
Hepatis & splenis affectuum discriminē.	714
Hepatis imbecillitas, seu affectio hepatica. 669. eius signa 675. indicationes.	681
677. prognostica. 679. curatio.	681
Hepatis inflammatio. 713. curatio.	719
Hepatis intemperies 668. eius differentia 674. signa. 675. indicationes. 677. prognostica. 679. curatio.	681

I N D E X.

- Hepatis obstructio. 691. &c. causæ. ibid.
 curatio 695. differentiæ & signa. 692.
 indicationes & prognostica. 694
 Hepatis obstructio cum intemperie ut
 curanda. 696. 697
 Hepatis scirrhus. 708. &c. curatio. 710
 Hepatis sima per aluum, gibba per lotiū
 vacuanda. 710
 Hepatis vlcus. 712
 Hepatis vlcus sanatum. 713
 Hercules morbus: vide, epilepsia.
 Hiera Alexandri. 206
 Hieræ e Colocynthide dosis. 130
 Hiera picra. 978
 Hiera picra obest ventriculo calido. 467
 Hieræ magnæ seu compositæ. 790
 Hieræ species menses mouent, nec præ-
 gnantibus dandæ. 516. 790
 Hippocrates contra Galenum defendi-
 tur. 241
 Hippocratis locus difficilis de curanda
 pleuritide. 388
 Hircinus odor in puberibus vnde. 858
 Hirudines. 972
 Hirudines. 428. 808
 Hordeum. 1002
 Humida dyscrasia omnium facillime cu-
 ratur. 462
 Humidam intemperie emendantia. 130
 131. 280. 326. 351. 474.
 Humidum excedere potest quantitate &
 qualitate. 451
 Humores constant parte alimentali, &
 excrementitia, sanguine excepto. 946
 Humores partis similis. 450
 Humores nū in venis etiā putrescāt. 948
 Humores oēs putredini sunt obnoxii. 946
 Humores tres partium similiarium extra
 venas. 1030
 Humorū corporis generatio & causæ. 941.
 Humorū in venis aggregatum quot con-
 stet partibus. 941
 Hydragoga: vide, aquam hydropicorum
 vacuantia.
 Hydrargyri natura & facultates. 883
 Hydrargyri inunctio, quæ tutior est suf-
 fumigio. 891
 Hydrargyri suffumigium. 891
 Hydrargyri vsus ad luem Gallicam. 890
 Hydrargyri vsus dissuadentia. 892
 Hydrargyrum corrigentia. 890
 Hydrargyrum cum auro habet *συμπυ-
 ρειαν*. 892
 Hydrargyrum medullas penetrans. 103
 Hydrargyrum nervos lædit. 892
 Hydrargyrum per os exhiberi potest. 624
 Hydrargyrū ut e corpore eorum, qui sine
 effectu, inuncti fuerūt, proleciādū. 893
 Hydrelæum pro vomitorio, in materia
 venenata. 1069
 Hydrocephalus. 244. &c.
 Hydrops. 661. &c. 670. &c. causæ 661. 670.
 curatio 661. 682. definitio 661. 670. dif-
 ferentiæ 661. 674. indicationes 664. 678
 pro hydrops capitis: vide, hydrocephal.
 Hydrops exquisitus & nothus. 670
 Hydrops pulmonis. 669. 679
 Hydrops quinam periculosior. 680
 Hydrops spurius ratione *συντηξέως* in fe-
 bribus. 673
 Hydrotica: vide, sudorifera.
 Hymen membrana. 59
 Hypercatharsis causæ. 1061
 Hypercatharsi eueniente, quo ordine hu-
 mores vacuantur. 101
 Hypercatharsi oboriente, sanguis postre-
 mo vacuatur. 941. 1061
 Hypercatharsis etiam a mediocrib. pur-
 gantibus oriri potest. 1059
 Hypnotica: vide, anodyna stupefacientia.
 Hypochondriaca: vide, melancholia.
 Hyposarca: vide, anasarca.
 Hystericæ mulieres. 851
Ηλος, affectus oculi. 273
 I.
Ichor quid: eiusque natura, causæ &
 generatio. 946. 947
 Ichor improprie ita dictus. 946
 Ichoris & seri distinctio. 653
 Icterus. 700. &c. curatio. 706
 Icterus criticus. 705
 Icterus flauus & niger. 700. 704
Ιδιοναιφελος, & *συμπυρειας διαγνωσις*. 36
 Iecur: vide, hepar.
 Ignis

I N C A P I V A C C I V M.

- Ignis venenum calore absunit. 1040. Infusione vires simplicium vt extrahatur. 986.
- Ileos stranguaria superueniens: vbi difficultas Hippocratea. 605. Instrumentorum actio a forma magis vel minus efficaci regitur. 1067
- Iliaca: vide, intestinum dolor. Instrumentum precipuum cuiusque partis est crasis, & spiritus insitus. 961
- Iliacæ pilulæ Rhasis. 621. Intemperiei species. 452
- Imaginatix pro parte animæ sumta, imaginatur & recordatur. 128. Intemperies quatenus doloris causa sit 27
- Imaginatix etiam iudicat & contemplatur. 127. Intemperies est indicans modo curatorium, modo præseruatorium. 77
- Imbecillitas ventriculi. 448. Intemperies ex vsu, & non ex vsu. 148
- Impellentia per cutis poros in febribus putridis. 991. 992. Intemperies cum & sine materia. 453
- Impotentia coeundi. 763. Intercipientia. 79. 139. 162. 238. 258. 307. 369. 413
- Impulsio. 78. Intermittens febris, pituitosa, biliosa, melancholica. 948
- Inæqualitas, horrore affinis. 916. Intermittentium materia num semper e venis transmittatur. 952
- Inappetentia 540. curatio. 543. Intermittentium febrium materia num putrescat extra venas, an intra. 948
- Incubi affectio comprimens & aggrauans, cur. 141. Intestina chylum distribuunt, & amplius excoquant. 395
- Incubus. 14. &c. Intestina non attrahunt a ventriculo. 595
- Indicans verum non nisi vnum indicat. 78. Intestinorum affectus. 395 &c.
- Indicatio non sumitur ab aere. 1040. Intestinorum dolor 398. &c. eius causæ 399. curatio 614. differentiæ 606. indicationes 611. prognostica 612. signa 607
- Indicatio vitalis. 963. Intestinorum dolores quinam sint atrociores. 604
- Indicatio curatoria. 963. Intestinorum natura & vsus. 395
- Indicatio non sumitur a læsa facultate, sed a causa. 963. Inunctio Actii ad febres malignas. 1289 1046
- Indicatio præseruatoria. 963. Inunctio proprie quæ vocetur. 60
- Indicatio prophylactici vnde petatur. 1071. Ira vitalem spiritum accendit. 131
- Indicatio curatiua sumitur ab idea: quæ modo simplex est, modo composita e morbo & continente causa. 936. 963. Ischias. 860. 863
- Inedia. 1000. Ischuria. 750. 754. curatio 753. 757
- Inediæ tempora ventriculus excrementa attrahit. 947. Iudicium læditura frigido. 128
- Infarctu liberantia: vide, obstructions expedientia. 994. Ius carnis longa decoctione falsum red- ditur. 887
- Inflammatiō hepatis purgans non admittit. 69. **K.**
- Inflammatiō cerebri meningum. 69. **K** Arabitus Arabum. 668
- Inflammatiō modo tumore, modo intemperie definitur. 69. **K** ngpdwµds. 427. 516
- Inflammatiō quo ordine topicis curanda. 85. **K** ngngñjra affectuum. 913
- Inflammatiō oculi: vide, ophthalmia. 489. **Zzzzzz** 3
- Inflatio ventriculi. 489.

I N D E X

L.

L Abiorum & oris ventriculi consensu. 161
 Lac oculis dolentibus commodum. 256
 Lac siticulosi noxium. 482
 Lactis vsus in phthisi 423. in sicca ventriculi intemperie 480. 482. in macie ob profluuium album. 818
 Lactis vsus in hectica. 1034
 Lacrymarum causa in moestitia, laetitia, ira. 305
 Lacrymalis carnis imminutio. 308
 Lacrymalis carnis imminutio nimia. 310.
 Lacrymalium apostema. 311
 Lacrymarum effluxus. 305
 Laetificans compositio. 110
 Laetitas intestinorum: vide, leienteria.
 Lambitiua: vide, eclegmata.
 Lapides in vesicula bilis. 701
 Lapis: vide, calculus.
 Latica febris, & quid ab hectica distet. 1021
 Lenientia aluum. 976. 977. 978
 Lenientia, in lue Venerea. 880
 Leienteria 640. 649. &c. curatio. 652
 Leipothymia. 431
 Leipyriae febres. 1013
 Lepus marinus pulmones corrumpit. 1056
 Lethargus nothus. 87
 Lethargus 87. &c. eius causae 87. curatio 91. diffinitio 87. differentiae 89. indicationes, & prognostica. 90. signa. 89.
 λένωμω oculi. 302
 Lien vehementiora fert auxilia, quam hepar. 725
 Lien appropriata. 725
 Lienis & hepatis affectuum discrimen 724.
 Lienis schirrhosus. 725. &c. 717. &c.
 Ligaturae. 43. 436. 592. 616. 801
 Linimenti nomine quid audiendum veniat. 60
 Lippitudo: vide, ophthalmia.
 Lithiasis: vide, calculus.

Lorium: vide, vrina.
 Lue Venerea detenti quam dietam obseruare debeant. 898
 Lues Venerea e qua materia generetur. 872
 Lues Venerea extrinsecus omnis accedit. 870.
 Lues Ven. non nisi alexipharmacis expugnari potest. 871
 Lues venerea contumax, vt curanda alexipharmacis, forma electarii adhibendis. 889
 Lues venerea 870. &c. eius causae. ibid. curatio, differentiae 873. indicationes 877 prognostica 878. signa 874
 Luis venereae effecta. 871
 Luis venereae sedes. 872
 Luis Gallicae symptomatibus vt occurrendum. 894
 Luluma Auicennae. 166. 267
 Lumbrici intestinorum 626. &c. eorum causae 627. curatio 636. differentiae 630. indicationes 632. prognostica 633 signa. 631
 Lumbrici generantur in variis corporis partibus. 628
 Lumbrici num in ventriculo generentur 628.
 Lumbricorum materia. 628
 Lumbricos necantia. 637. allicientia 638 expellentia. ibid.
 Lumbricus quid. 627
 Lusciositas. 322
 Luxatio vertebrarum spinæ quando possit excitare paralyfin. 102

M.

M Aciei & gracilitatis discrimen. 555
 Macies: vide, tabes.
 Macies oculi. 314
 Macies e senio. 418
 Macies ex intemperie frigida & sicca. 418.
 Macula oculi. 296
 Malacia 540. vide, pica.
 Malignitas affectuum 913.
 Mania, &c. 120. eius diffinitio & causae. 121. curatio 123

Manna

I N C A P I V A C C I V M

Manna.	977	humidum.	125.127
Malum, oculi affectus.	273	Memoriæ detrimentum.	125. &c.
Masticatoria.	55. 224. 348.	Memoriæ sedes.	72
Masticatoria non conueniunt in dolore dentium.	348	Menses decolores.	810
Materia furiosa petēs partem principem, vel consentientem principi, statim vacuanda.	993. 994.	Menses immodici. 796. &c. horum causæ. ib. curatio. 800. diff. & signa 797. indicationes & prognostica 799	
Materia quomodo pertineat ad essentiā intemperiei.	453	Menses mouentia, horumque recta administratio.	792 841
Matrix: vide vterus.		Menses quando fluere incipiant.	778. &c.
Maturatio: vide concoctio.		desinant.	779
Maturitas.	982	Menses quibus viis prægnantibus fluere queant.	819
Medicamentum quid.	1048	Mensis lunaris & apparitionis.	919
Medicamentum & vincitur a corpore, & vincit.	1049	Mensis lunaris cum anni partibus comparatio in febribus.	924
Melancholia 94. &c. eius causæ & definitio. ib. curatio 112. differentia 102. indicationes. 106. prognostica. 109. signa. 104		Mensium periodi causæ.	779
Melancholia hypochondriaca non admittit sectionem venæ cubiti.	113	Mensium stillicidium. 805. &c. curatio. 806.	
Melancholia per consensum a toto.	100	Menstruæ purgationis vitia.	776
Melancholia per consensum a toto responder quartanæ exquisitæ.	115	Menstrui sanguinis & natura & vsus	777
Melancholia per essentiam num admittat venæ sectionem.	112		778
Melancholiæ copiosæ indicia.	457	Menstrui suppressio 776. &c. eius causæ 780. curatio 786. definitio 777. differentia & signa 782. indicationes & prognostica 784	
Melancholiæ hypochondriacæ causæ.		Mentis sedes.	96
100. curatio 113. indicationes 108. prognostica 112. signa 106		Mesenterii inflammatio.	716
Melancholica materia ab initio non est agitata fortibus.	116	Metalla quia densa, difficulter putrescunt	943
Melancholicam materiam generatitia.	101		
Melancholici humoris species & qualitates.	99	Metallorum præparatio vt fiant magis attenuantia.	118
Melancholici quo tempore purgandi.	116	Methodus tradendi affectuum p. n. & cognitionem, & curationem.	23. 438.
Melancholici nonnunquam sanantur abiecta medicina.	116	μῆλον, affectus oculi.	273
Meliceris.	312	Mictio imminuta & ablata.	749
Meliceris in capitis cute.	16	Mictio num sit actio voluntaria.	749
Melopepones.	1001	Mictio naturalis vt fiat.	749
Memoratrix facultas.	127	Misti corporis ex elementis generatio	941
Memoratrix etiam iudicat	127	Misti corruptio & putredo.	941
Memoria læditur ratione posterioris cerebri.	126	Mithridatii temperies.	1072
Memoria parum firma, indicat cerebrum		Mithridatiū non conuenit in veneno calido, nec in febre pestifera.	1072. 1073.
		Mola.	839. &c.
		Monstrosus foetus 835. &c. curatio 838	
		Monstrum non est error naturæ.	836
		Morbi definitio.	360. 361. 908. 910

Zzzzzzzz 4

INDEX

Morbi forma & materia.	908
Morbis speciem constituentia , pertinent ad essentiam morbi.	453
Morbus Gallicus:vide, lues venerea.	209.
Morbus in quo prædicamento.	9 8.361
Mors accidit ob insignem cordis intemperiem.	1056
Mors est immobilitas cordis.	1066 1067
Morbus sacer:vide, epilepsia.	
Morbus totius instrumenti, vel primo, vel ex accidente.	72
Mortuus cordis.	427.518
Mortis & putredinis distinctio.	942
Motus est actio & passio.	381
Motus febris tardus aut veloc.	924
Mucus.	226
Mulier cur non fiat amphidexia.	317
Mulsa in iuuenibus bilefcit.	163
Mundificantia:vide,vlcus mund.	
Muscæ napello victitantes.	1277
Musculi faciei.	222
Musculi oculum mouentes.	317
Musculus oclum firmans.	315 317
Mydriasis.	276
μυοκρίφαλον.	273
Myringa Barbarorum.	330
μύωπία.	322
μύωπις.	320
N.	
Napelli mus.	1076
Napello nutrita virgo,	1052
Napellus.	1076.&c.
Naturales actiones semper læduntur affecto organo.	556
Nausea.	567.576.&c.
Nebula.oculi affectus.	302
Nerui auditorii densitas.	329
Nerui in catacho afficiuntur secundum partem medullarem&membraneam.	187
Nerui in paralyfi afficiuntur secundum partem medullarem.	187.202
Nerui in spasmo afficiuntur secundum partem membraneam.	187.202
Nerui motui duriores sūt sentientib.	187
Nerui pars medullaris & membrana.	187
Nerui quo magis recedunt a cerebro eoduriore.	122
Nervis appropriata medicamina.	124.
Nephritidis & colicæ dignotio.	607
Nigredo vnde.	584
Nigredo sanguinis, vnde.	101
Nubes, affectus oculi.	267
Nutricum purgandarum ratio, gratia infantum.	161
Nymphæa est albi veratri alexiterium.	1083
Nyctalops.	322
O.	
Oblivio: vide, memoriæ detrimentum.	
Obstrictiones expedientia.	698.707
Obstructionis a vapore consideratio.	134
142.149	
Obstructionum causæ.	945
Ocularium medicamentorum mordacitas & asperitas corrigenda.	238
Oculi contusio	238
Oculi debilitas, ob raritatē crystallini.	320.
Oculi exitus.	315
Oculi expressio.	315
Oculi imminutio, Celsi.	314
Oculi inflammatio:vide,ophthalmia.	
Oculi inflammationem reprimentia.	258
resoluentia.	260
Oculi sani indicia.	251
Oculi vacillatio.	248
Oculi vlcus coronale.	27
Oculis adhærentia vt detergenda.	257
Oculis appropriata.	261
Oculorum affectus.	247.&c.
Oculorum affectibus sudor coactus noxius, quia caput replet.	328
Odontalgia:vide,dentium dolor.	
Odoratus:vide, olfactus.	
Odoratus vt fiat.	337
Odorum ingratorum delectatio, vnde.	338.
Oedema poscit etiam adstringentia cum resoluētibus.	511
Oesophagi inflammatio ex impetuosa vomitu.	

IN CAPIVACCIVM.

vomitione. 1069
 Oesophagi situs, ubi topica applicanda indicet. 445
 Oleum dormire facit. 179
 Oleum pretiosum Magni Ducis Hetru-
 riz. 1042. 1046. 1073. 1077
 Oleum oculis inimicum, quia mordax. 356.
 Oleum scorpionum Matthioli. 1077
 Oleum viperinum in peste. 1046
 Olfactus læsus. 337. &c. causæ & diffe-
 rentiæ 338. definitio 337. curatio 340.
 indicationes, & prognostica. 339. signa.
 338.
 Olfactus organum principale sunt carū-
 culæ mamillares. 338
 Omenti vis anodyna. 394
 Operationes manifestæ prodeunt a crasi,
 occultæ a forma. 1049
 Operationis tres causæ. 908.
 Ophiasis. 1072
 Opiata. 46
 Opiata quando purgantibus miscenda. 619.
 Opiata quoq; conuulsionem inuehunt. 213
 Opiata, suffusionis causa. 292
 Opisthotonus. 215
 Opii correctio. 1382
 Opii vehiculum nequeunt esse partes ca-
 lidæ permixtæ. 1079
 Opium, &c. 1079
 Opium calidum dici nequit. 1079
 Opium diuersis constat partibus, unde
 varius effectus. 1079
 Opium in tussi vitandum. 369. 394
 Opium promptius agit, si parum vini non
 generosi superbibatur. 1057. 1079.
 1080
 Ophthalmia 248. &c. eius causæ & defi-
 nitio ibid. curatio 254. differentiæ. 249
 indicationes & prognostica 253. signa.
 252.
 Ophthalmia exquisita & notha. 248
 Ophthalmiæ in suffusionē mutatio. 292
 Ophthalmica: vide, oculis appropriata.
 Opticorum obstructio vt curanda. 327
 Orbicularis affectio oculi. 273

Oris tortura: vide, conuulsio canina.
 Oris ventriculi dolor: vide, cardialgia.
 Oris vlcera post hydrargyri vsum, vt sa-
 nanda. 898
 Orthopnoea. 375
 Ossis corruptio in lue venerea. 896
 Quorum differentiæ. 998
 Oxymelitis compositi vires. 986
 Oxorrhodini vsus in apoplexia, cum cau-
 tione. 173. in epilepsia. 162
 Oxorrhodinum. 58. 86
 Ozæna 338. curatio 341

P.

Palati litus. 1046
 Palpitatio cordis. 415. &c. curatio 429
 Palpitatio legitima est a flatu. 417
 Palpitatio legitima & notha. 406
 Panis assus in lue Gallica. 804
 Panis assus seu bis coctus num. conue-
 niat lue Gallica affectis. 898
 Panis bis coctus in lue venerea. 1002
 Panis delectus. 1001. 1002
 Papauer rhoeas, ad pleuritidem. 394
 Papaueris vsus in destillatione ad pectus. 238. 370
 Paracynanche. 660. 685
 Paralysis linguæ num. fieri queat a me-
 lancholia. 104
 Paralysis 200. &c. causæ 201. curatio 205.
 definitio 200. differentiæ & signa 201.
 indicationes & prognostica. 204
 Paralysis per essentiam & per consensum. 202
 Paralysis non fit ab intemperie calida vel
 sicca. 201
 Paralyticos subiectum est musculus. 201
 Parasyanche. 34.
 Paroxysmi species nonnunquam muta-
 tur. 952
 Paroxysmi cur stasis reuertantur diebus. 951.
 P. aaaaaa

I N D E X.

- Paroxysmi cur anticipent, vel postponant 951.
- Paroxysmi primi & sequentium differentia. 949
- Paroxysmorum febrilium causæ. 949
- Paroxysmorum duratio unde æstimanda 952.
- Partium corporis humani diuisio. 775
- Partus difficilis 848. &c. causæ 849. curatio 850
- Partus secundum naturam. 842
- Partus octimestris non est vitalis. 843
- παραουλis. 346
- Passulæ aluum non mouent. 1001
- Passulæ laxatiuæ. 115
- Parturitionis vitia. 776. 842
- Pedicularis morbus 20
- Pediculorum ortus & causæ. 21
- Penis erectio. 763. 766
- Pepones. 1001
- Perforatio thoracis in empyemate. 402
- Periodorum febrilium frequentia, unde. 950.
- Periodorum febrilium causæ. 945
- Periodus febris. 917
- Peripneumonia. 403. &c.
- Peritia. 128
- Pestem præcauentia remedia. 1041. &c.
- Pestilens febris ab humoribus in corde putrescentibus. 940
- Pestilens febris roboratâ frigida admittit, non calidâ 1047
- Pestilens venenum in corpore genitum. 1041.
- Pestilens venenum vt agat in spiritus, humores. & solida cordis. 1035
- Pestilens febris 1035. causæ 1036. differentia 1037. signa ibid.
- Prophylaxis. 1043. curatio 1049. 1041
- Pestilens febris omnis fit a putredine. 1035
- Pestilentis veneni origo. 1036
- Pestis e quo sit febrium genere. 912
- Pestis nonnunquam potest esse sine febre. 1034
- Pestis Veneta. 1037
- Phlebotomia: vide venæ sectio.
- Phlyctæna: vide, vesica corneæ.
- Phrenitis. 66. &c.
- Phrenitis exquisita est cum delirio perpetuo & febre. 66
- Phrenitis tumultuosa & hectica. 68
- Phrenitis serena. 73
- Phrenitidis causæ 67. curatio 82. definitio 67. differentia 72. generatio 66. indicationes 76. prognostica. 79. signa 73.
- Phtheiriasis. 20
- Phthisis: 417. &c. causæ 418. curatio 412. differentia & signa 419. indicationes 420. prognostica. 421.
- Phthrisis spuria, & destillatione. 410
- Pica. 540. curatio 546.
- Pilorum causæ & generatio. 23
- Pilorum denigratio. 14
- Pilorum excessus. 12
- Pilorum incrementum prohibentia. 13.
- Pilorum tardus ortus. 11
- Pilos attenuantia. 13
- Pilos extirpantia. 12
- Pilule de euphorbio ad pestem. 1341
- Pilulæ pestilenciales Arabum. 1337
- Pilulæ de plumbo. 624
- Pilularum foetidarum dosis. 206
- Pineæ crassi sunt succi. 210
- Pineæ purgantes. 624
- Piscium vsus in febribus. 999
- Pituita acida, vitrea. 1019. 1020
- Pituita proprie dicta & improprie. 1019.
- Pituita lacrymalis. 149
- Pituita unde fiat salsa. 1019
- Pituita cur hyeme copiosa reperiatur. 1020.
- Pituita insipida & sub dulcis. 1020.
- Pituita gypsea non excitat febrem. 1020
- Pituita generatur in ventriculo & cerebro. 494
- Pituitæ differentia: & quomodo hæc putrescens febrem excitet. 1019.
- Pituitæ cursus, Celso. 305
- Pituitæ

I N C A P I V A C C I V M

Pituitæ efficiens non est hepar sed ven- trculus.	941	Pruritus in lue venerea.	898
Pituitæ redundantis signa.	457	Psilothra.	12
Pituitosa febris.	1019	Psydracia.	15
Pituitosa febris cur reliquis citius redeat.	950	Ptarmica.	244.436
Pituitosus mucus.	1020	π/σ/ρ/υ/ζ/ι/ο/υ/.	299
Pleuritis dextra ad nothas costas.	717.	Prisana vt præparanda.	1002
Pleuritis quando venæ sectionem, quan- do purgans flagitet.	388	Pueri retentricem facultatem habent de- bilem.	560
Pleuritis tactu foris dolens, est ab inflam- matione periostii.	384	Puerorum præseruatio a strabositate.	318
Pleuritidi appropriata.	394	Pulmonis inflammatio.	403. &c.
Pleuritidis causæ.	383	Pulmonibus appropriata.	372.380.405.
Pneumonica.	372.380.405.424	Pulifica facultas est naturalis, non vo- luntaria.	426
Podagra.	860.863	Pulsuum cognitio.	933
Polypus.	338. curatio. 304	Pulsuum causæ in specie.	932
Porrigo.	18	Pulsuum differentia.	930.931.
Potus febribus putridis conueniens.	1005	Pulsus ephemerarum causæ.	934
Præfocata ab vtero, quomodo sine respi- ratione viuere queant.	170.854.	Pulsus in genere, quibus de causis muta- tur.	932
Præfocatio ab vtero 851. &c. causæ 852. curatio 856. diff. & signa 854. indica- tiones & prognost.	855.	Pulsus trium concursu producitur.	931.
Præparantia in prophylaxi febris pestife- ræ locum habent, non in curatione.	1337.1341.	Pulsus quid.	930
Præparantia in lue venerea.	880	Punctio hydropicorum.	666.685
Præparantibus quomodo vtendum	986	Punctio, in suffusione.	295
987.		Pupillæ tabes.	279
Præparantium facultates.	985	Pupillæ dilatatio, seu effusio.	276
Præparantia humores.	51.52.469	Pupillæ profunditas.	314
Priapismus. 769. &c. curatio 772.		Pupillæ constrictio.	279
Principium febris.	915.916.917	Purgamenta partus quamdiu durent.	843.
Procidencia rhagoeidis.	273	Purgamenta partus retenta, vim habent exitiosam.	785
Procreatrix. vide. generatrix.		Purgantia.	52.470.
Profluuium: vide fluxus.		Purgantia attrahunt ratione similitudi- nis.	1059
Prognostica vnde sumantur.	40	Purgantia foris applicanda.	990
Prognosticandi ars in quibus sita.	79	Purgantia habent mistas partes alimen- tales, & quædam etiam veneficas.	1059
Proportio dissimilariū partium pendet a compositione.	120	Purgantia cum aliis mista & fermenta- ta, possunt vltra summam dosin. exhi- beri.	206
Proportio similariū partium pender a mixture elementorum.	126.	Purgantia in alui fluxu.	647.652.658
Proprietas compositionis quid.	126	Purgantia in lue venerea.	881
π/ρ/υ/ζ/ι/ο/υ/ p/ρ/υ/ζ/ι/ο/υ/.	273	Purgantia in peste valida requiruntur.	1341
		Purgantia materiam lumbricorum.	636
		638	

I N D E X.

Purgantia per aluum quando cum gua-
iaco possint misceri. 885
Purgantia quando exhibenda. 993
Purgantis maior est efficacia quam hu-
moris qui trahitur. 1060
Purganti quando indormire liceat. 990
Purgantis medicamenti definitio & dif-
ferentia. 987
Purgantium vsus in febribus. 989
Purgantia non omnia sunt venefica. 1060
Purgantia num sint similia corpori hu-
mano. 1059
Purgantia quomodo reddantur venefica. 1058. 1059. 1063
Purgatio materiae veneficae per inferiora. 1069
Puris euacuatio. 506
Puris generatio est maturitas quaedam. 500
Puris optimi notae. 495
Puris collectio in oculo. 274
Purulentus fluxus. 641
Pus e thorace purgantia. 403
Pus mouentia: vide, suppurantia.
Pus legitimum & spurium. 400
Pus omne calidum est. 402
Pus quid, a quo, & quomodo generetur. 400. 494
Pustula corneae: vide, vesica corneae.
Pustulae Gallicae in ore & aliis partibus. 896.
Putredini minus vel magis obnoxia. 943.
944
Putredinis differentiae. 944
Putredinis febrilis locus seu fomes. 945
Putredinis gradus. 1053
Putredinis humorum causae. 944
Putredo. 941. 942
Putredo astringentibus augetur. 763
Putredo desinit in terram, fimum, vel si-
tum. 942
Putredo est inanimatorum. 942
Putredo naturalis & praeter naturam. 1053
Putredo non omnis est venefica. 1053

Putrescens fit calidius, & afficitur calore. 943. 944
Putrida pestilens. 1036
Putrida febris semper habet iunctam trans-
pirationem prohibitam. 945
Putridae febris differentiae ab idea humo-
rum 947. putridae febris causae 944. cura-
tio 961. definitio & generatio 940. dif-
ferentiae 944. indicationes 963. signa. 954
Putrida est continua, vel intermittens. 942. 948

Q.

Qualitas alia materialis, alia spiritalis. 151. 182. 214
Qualitates manifestae veneficae sunt ra-
tione formae contrariae, cuius organa
ipsae sunt. 1067
Quartana continua cur rarissima. 953
Quantitas prima & non prima. 488
Quantitas materiae auxiliorum est du-
plex. 968
Quantitas nihil operatur. 1050
Quartana febris. 1023
Quies non indicat ex vsu. 460
Quies, seu immobilitas membri triplex. 201.
Quinctana febris. 1019

R.

Rabidi cur aquam timeant. 1870
Rabidi fiunt a morfu, modo citius,
modo tardius. 1086
Rabies canina. 1580. &c.
Ratio laeditur ratione mediae cerebri par-
tis. 126
Ratiocinatio laesa. 125. &c.
Raucedo. 228
Receptio specierum laeditur a sicco. 128
Regius morbus: vide, icterus.
Relaxantia nocent ventriculo. 480
Renibus appropriata. 745
Renum affectus. 732. &c.
Renum vlus 746. &c. curatio. 748
Repellentia. 37. 348. 357. 507. 708.
721

Repellen-

Repellentia in tumoribus internis non debent esse acia. 307
 Repellentia thoraci caute admouenda. 95.
 Reprimens dirigitur ad materiam fluentem & fluxam. 78
 Repellentia non cōueniunt in motu critico. 57
 Reprimens non est indicatum. 78
 Reprimentia: vide, repellentia.
 Res non naturales. 996
 Resoluentia: vide, discutientia.
 Resolutio nervorum: vide, paralyfis.
 Respiratio deprauata. 373. &c. eius causæ. ib. curatio 377. differentia 374. indicationes & prognostica 376 signa. 375
 Respiratio est actio voluntaria. 749
 Respiratio secundum naturam 373
 Respirationis læsæ quatuor differentia. 109.
 Respirationis organa. 373
 Respiratio vnde seruetur in apoplexia. 16c.
 Resolutio omnium partium est apoplexia. 200
 Retentio specierum læditur ab humido. 128.
 Retentio ventriculi læsa. 360
 Retractionis modi. 78
 Reuulsio. 79
 Reuulsio spectat materiam quæ nondum fluxit. 56
 Rhabarbari vsus. 695
 Rhagades luis Gallicæ. 897
 Rhæsis. 273
 Rhocas. 308
 Rhyas. 308
 Rhythmus in pulsu quid. 932
 Rigor in febribus. 959. &c.
 Rigoris causa est sola exultrix. 190
 Rigoris & cognatorum symptomatum discrimen. 961
 Risus Sardonicus: vide, convulsio canina.
 Rob granatorum. 593
 Rosarum conserua ad phthisin. 424
 Rubia non mouet menses. 792
 Rubrificantiæ. 8. 119. 145. 209

Ruptura corneæ. 273
 S.
 Salsedinis causa. 494
 Saltus Auicennæ, crampe. 214
 Saluatellæ sectio in chronicis morbis. 83
 Sanguificatricis organum. 661
 Sanguificatricis sedes. 662
 Sanguinea febris. 948. 1017
 Sanguinea febris proportionata. 1017. 1018.
 Sanguinem concretum dissecantia. 414
 Sanguinis exsuperantis notæ. 456
 Sanguinis fluxum sistentia. 344
 Sanguinis sputum: vide, sputum sang.
 Sanguinis fluxus e naribus: vide, hæmorrhagia narium.
 Sanguis menstruus: vide menstr. sanguis
 Sanguis nature thesaurus. 941. 1061
 Saphati Arabum. 16
 Sarcoma. 338. curatio. 340
 Sarsæ parillæ decoctum in scirrho hepatis. 711
 Sarsæ parigliæ natura & facultates. 882
 Sarsæ parillæ decoctum vt parandum. 888
 Sassafrasæ Indicæ natura & facultates 883.
 Satyriasis: vide, priapismus.
 Scammonium offendit ventericulum. 544
 Scarificatio: vide, cucurbitulæ.
 Scientia. 128
 Scitia, & inde composita, ad epilepsiam. 162.
 Scorpius morsui proprio medetur. 1092. 1071.
 Σκίτωμα. 136
 Sebel Arabum. 299
 Sectio abscessus ad pus educendum. 506
 Sectio thoracis in empyemate 402
 Semen ab utroq; sexu emittitur. 820
 Semen fœcundum quid, & quibus constat partibus. 819
 Semen mulieris in coitu effunditur in vteri cœuicem, & fundum. 812
 Semen vnde decidatur. 810
 Seminarium pestilens. 1037
 Seminis effluuium: vide, gonorrhœa.
 Aaaaaa 3

I N D E X

Seminis eiectio.	822	Soluentia: vide, purgantia.	
Seminis generatio, quam requirat com- plexionem & ætatem.	822	Somni causa finalis.	177
Seminis in coitu eiectio.	763. 767	Somni causa est vapor condensatus angu- stans.	176
Seminis potentia & vis.	823	Somni secundum naturam causæ.	175
Senibus cornea rugosa redditur.	321	Somni tempore cessant principes fun- ctiones.	176
Septica medicamenta.	311	Somni tempore quis decubitus conue- niat.	239
Sensus communis qua cerebri parte vi- geat.	72	Somni tempore quis decubitus probe- tur.	364
Sensus, ratione receptionis est passio.	147	Somnus durans post succos confectos est morbificus.	176
Sepultura in apoplecticis quando tardā- da.	170	Somnus est affectio partis sensitivæ.	175
Seri & ichoris distinctio.	653	Somnus replet caput.	239
Serum in ventriculo generatur.	596	Somnus præter naturam.	175
Serum lactis.	978	Sonus duplici via perducitur ad sen- sorium auditus.	333
Seraceum in suffusione. 295. in læso au- ditu 336. in hydrope.	666. 685	Soporifera: vide, anodyna stupefacientia.	
Sexus in utero quibus notis deprehenda- tur.	819	Soporiata: vide, anodyna stupefacientia.	
Sibare Avicennæ.	66	Stupefacientia: vide anodyna Stupefaci- entia.	
Sibilus.	331. 334	Spasma quid.	211
Sicca intemperies triplex.	450	Spasmus: vide, convulsio.	
Siccam intemperiem tollentia. 49. 119. 124. 184. 278. 303. 327. 349. 380. 475.		Spasmus cynicus: vide convulsio canina.	
Sief. vide, collyrium.		Spasmus non sensatus.	155
Signa non capiuntur à iuvantibus & læ- dentibus, sed ab horum effectu seu al- teratione.	935	Spasmus siccus Avicennæ, ab alijs præ- termisus.	213
Signorum medicorum fontes.	2. 9	Spermatice partes interdum reparari pos- sunt.	821
Signum medicum quid.	249	Sphacelus ut interimat hominem.	1052
Signum sumitur a causa & effectu. 250. 251.		Spiritus animalis qua ratione ad auditum concurrat.	329
Singultus. 565. & c. eius causæ. 66. cura- tio 574. differentiæ 571. indicationes & signa. 572. prognostica.	573	Spiritus animalis tenebrosus in melan- cholia.	94
Singultus est motus solius expultricis. 149.		Spiritus animalis num etiam reperiatur in anteriori cerebro.	95
Singultus tres species.	216	Spiritus est instrumentum corporum functionum sensitivarum.	133
Singultum sedantia.	574. 575	Spiritus non possunt putrescere.	872
Sinistræ partis affectus sunt vehementio- res ratione facultatis.	193	Spiritus partes habet igneas & aërias.	97
Sirsen calidum Avicennæ.	66	Spiritus putrescere non possunt.	1035
Sitis pulmonum quæ.	367	Spiritus resoluuntur, vel suffocantur.	432
Sitis est appetitus frigidi & humidus.	529	Spiritus resoluti, vel oppressi. 9. 6. 967. 1035.	
Sitis morbosæ. 548. & c. eius causæ. ib. cu- ratio.	551	Spiritus sunt instrumenta facultatum.	96
Situm fallentia.	552	Spiritus vitalis tenebrosus in melan- cholia.	98
Spasmus non proportionatus ad mate- riam.	213	Spiritus	

I N C A P I T U L A C C I V M.

Spiritus ut reficiendi.	327	Stuporis & tremoris eadem curatio.	200
Spirituum qui ad visionem concurrunt		Suberth.	175
vitia.	322	Subiectum aliud formæ, aliud efficien-	
Splen: vide, lien.		tis.	72
Sputio cruenta: vide sputum sanguinis.		Subsurdities.	318
Spumæ causa.	171. 409	Sudor frigidus in syncope vnde.	433
Spumofus sanguis à solo pulmone pro-		Sudor ut compescendus in cardialgia.	
dit.	409	526. 528.	
Sputum sanguinis. 405. &c. causæ 406.		Sudorem prolestandi modi varii.	888
curatio 411. differentiæ 407. indicatio-		Sudorifera.	689
nes, & prognostica. 410. signa.	408	Suffocatio ex asthma ut prohibenda.	
σάφύλη.	228	380.	
σάφύλαμα, oculi affectus.	273	Suffusio sanguinis in oculo.	296
Status febris. 915. 916. 918. Steatoma.	312	Suffusio oculi, 280. &c. eius definitio &	
Stercoralis fluxus.	640	causæ ibid. curatio. 295. differentiæ &	
Sterilitas 830. &c. eius causæ, ibid. curatio		signa. 292. indicationes & prognostica.	
835. signa.	828. 834	294.	
Sternutamentum.	240. &c.	Suffusio morbus in numero, & in via. 291	
Sternutatio est symptoma præter natu-		Suffusionis spurie & exquisitæ distinctio.	
ram.	240. 242	291.	
Sternutatio virtutem robustam indicat		Sugillatio oculi.	296
243.		Superfluitates.	50. 466. 467
Sternutationem cohibentia.	244	Suppositoria in febribus.	981
Sternutationis commoda, & noxæ.	243	Suppuratio in thorace.	400. &c.
Sternutatoria.	244. 436	Suppuratio, affectus oculi.	274
Stertoris causa.	169. 376	Suppurantia vnde indicentur.	500
Stillicidia.	237	Suppurantis temperamentum.	500. 501
Stillicidia pro ventriculo.	474. 475. &c.	Suppurantium materiæ.	512. 722
Stillicidium in colica.	617	Suppuratorium tenue, & viscidum.	271
Stomachale oleum calidum compositum.		Surditas.	328
474.		Synopalis febris.	1023. &c.
Stomachica: vide, ventriculo appropriata		Syncope.	431
Stomachus: vide, ventriculus.		Syncope pertinet ad vim pulsificam, non	
Strabismus.	215	ad facultatem vitalem.	432
Strabismus.	317	Synopen patientes excitantia.	436
Stranguria. 750. 759. curatio.	760	Symptoma primum & secundum.	406.
Stridor.	215	641.	
Stultitia. vide, ratiocinatio læsa.		Synanche.	354
Stupefacientia nocent oculis.	255	Synochus imputris ephemeris annume-	
Stupidum membrum dum mouetur do-		ratur.	912. 1017
let, alias non.	199	Synochus cum putredine.	1017
Stupor.	196. &c.	Synochus pestilens.	1017
Stupor dentium.	346. 349	Σύννηξις.	641. 27
Stupor exquisitus non est nisi in neruo.		Syrinx, ad calculum.	753
197.		Syrupi acetosi simpl. vires.	985
Stupor num a melancholia fieri queat.		Syrupi quomodo in febribus diluendi.	
104.		986.	

T Abes: vide, phthisis.
 Tactus organum, aliud recipiens, aliud iudicans. 382
 Tactus sensorium. 518
 Tamarindi. 978
 Τάραξις ὀφθαλμοῦ. 248
 Teinismus. 653. 654. 660
 Τεινισμὸς. 249
 Tempora particularia. 917
 Tempora febrium singularium. 917. 918. &c.
 Tempora febrium vniuersalia. 915
 Temporum febris partitio. 915
 Temporum differentiarum. 916. 917. 918
 Temporum particularium in febribus cognitio. 926
 Temporum vniuersalium in febribus cognitio. 923
 Tempus medicum quid. 914. 915
 Tempus anni consideratur in venæsectione vt. signum virtutis. 967
 Tenebræ pauorem incutunt. 95
 Tenebricosa affectio in melancholia. 95.
 321.
 Tertiana intermittēs exquisita. 1007. &c.
 notha. 1010. 6. &c.
 Tertiana simplex vel multiplex. 1007. 1008.
 Tertiana duplex, & tertianæ duæ, vt differant. 1007. 1008
 Tertiana continua exquisita. 1012. &c.
 notha. 1016
 Testes semen elaborant. 820. tetanus. 215
 Theriaca non debet misceri purgantibus 1074.
 Theriaca e caricis, ruta, &c. 1073
 Theriaca cur magis calefaciat quam piper, sinapi. 1067
 Theriaca in febre pestifera reijcitur, licet in prophylaxi, inq; peste sine febre probetur. 1072. 1047. 1048
 Theriaca in febribus caute danda. 118
 Theriaca inconueniens ad venenum calidum. 1073
 Theriaca temperat membrorum omnium complexiones. 1040

Theriaca vim purgantium compescit. 1083. 1019.
 Theriacæ temperies. 1072
 Thermæ factitiæ sulphuræ. 48
 Thoracis affectus. 359
 Thoracis dolor. 381. &c. causæ. 181. curatio 388. differentiarum. & signa 385. indicationes 385. prognostica. 387
 Tinea. 13
 Tinnitus. 331. 334
 Tinnitus aurium in lue Gallica. 897
 Topica non debent vsurpari toto repleto. 995
 Torpedo aduersatur facultati animali, nec proprie est benefica. 1053
 Torpor. 196. &c.
 Torpor & paralysis differunt magnitudine. 197. 202
 Torporis & tremoris discrimen. 197
 Transmissio noxiarum semper fit ad partes debiliores. 952
 Transpiratio interdum sola ad vitam sufficit, sine respiratione. 170
 Transpositio non est indicatum, sed modus euacuationis. 275
 Tremor. 189. &c. huius causæ. 190. curatio 194. definitio. 189. differentiarum 191. signa & indicationes 192. prognostica. 193.
 Tremor cordis: vide, palpitatio.
 Tremor minatur paralyin. 193
 Τρεμὸς. 216.
 Triticum. 1001
 Trochisci Amarici. 537
 Trochisci de charta combusta 659
 Trochisci de olibano. 593
 Tuberculi in asthma curatio. 380
 Tumor est morbus compositus. 489
 Tumor est interdum morbus, interdum symptoma. 69. 661. 670.
 Tumor necessario est morbus in intemperie; non semper in mala compositione. 69
 Tumor ventriculi: vide, ventric.
 Tumores calidi liuescentes degenerant in frigidos. 903
 Tumoris species. 488

Tumorum

IN CAPIVACCIVM.

Tumorū causæ.	489
Tussis morboſa. 359. &c. eius causæ	363.
cūratio, & prognostica. 369. definitio.	362.
differentiæ & signa 366. indicatio-	nes.
Tussis est accidens naturale.	362
Tussis sicca, arida.	364
Tussis vt generetur.	361
Tympanites ventriculi.	489
Tympanites 662. eius causæ.	674
Typus febris.	917

V.

V acuātia primā corporis supfluitatē.	
Vacuantia in lue Venerea	882
Vacuantia per poros cutis in febribus pu-	tridis.
Vacuationem indicantia, per os, aut per	alium.
Vapor obstruens.	134. 142. 149
Vardenegi Auicennæ.	248
Vehementia triplex affectuum.	907. 912
Vehementia affectuum triplex.	79
Vena in febribus quæ tundenda.	970
Vena quo die & hora secanda. 969. 970.	
Venæ sectæ foramen amplius, vel arctius.	969.
Veneficæ qualitatis differentiæ.	1051
Venæsectio. 42. 82. 171. 205. 219. 234. 254.	
388. 411. 435. 464. 615. 657. 665. 681. 682	
742. 786. 800. 806. 856. 865.	
Venæsectio absoluitur simul, vel partite.	968.
Venæsectio ad leipothymiam.	968
Venæsectio in prægnantibus.	847
Venæsectio in omnibus putridis febribus	conuenit.
Venæsectio in veneno calido, non in fri-	gido, locum habet.
Venæsectio in lue venerea.	879
Venæsectio non indicatur a morbi mag-	nitudine.
Venæsectio quando in febre pestilenti lo-	cum habeat.
Venæsectio quid: eiusq; facultates.	965
Venæsectio tentatiua in melancholia. 113	
Venæsectione quantum sanguinis demē-	dum.

Venæsectionem indicantia.	965
Venæsectionem permittentia.	966
Venæsectionis iteratio, quo die commo-	da.
Venæsectionis recta administratio.	968
Venena agunt tota forma.	1014
Venena calida. 1057. frigida 1057. sicca	1058. humida.
Venena calida efficacius operantur quam	frigida.
Venena etiam pessima, nonnunquā in-	uare possunt.
Venena frigida, quomodo dicantur age-	re quantitate.
Venena quænam magis periculosa. 1067	
Venena sanguinem attrahentia ignota.	1058. 1063.
Venena vt vacuanda.	1065
Venenata materia, celerrime vacuanda.	993.
Veneni acrimoniam obrudentia. 1069	
Veneni forma contraria est formæ huni-	næ.
Veneni & deleterii medicamenti disci-	men.
Veneni nomine quid veniat intelligen-	dum.
Veneni notæ, quibus signis lethales de-	prehendantur.
Veneni præseruatio requirit victum ple-	niozem.
Veneno non indormiendum.	1074
Venenorum alexiteria probata.	1073
Venenorum differentiæ.	1056
Venenorum indicationes.	1064
Venenorum indicia.	1062
Venenum quid.	1050
Venenum a corpore nō potest vinci. 1054.	
Venenum calidum putrefactum pestem	suscitans.
Venenum celeriter agit.	1055
Venenum citam desiderat opem.	1058
Venenum citius interficit corpus calidū,	quam frigidum.
Venenum e brutis.	1051
Venenum e corpore foras trahētia. 1050	
Venenum e mineralibus.	1051

Bbbbbb

I N D E X.

Venenum ex elementis.	1051	Vertigo fit tantū ob errorem externum.	
Venenum ex plantis.	1051	133.	
Venenum in homine generatum.	1051	Vertigo minatur epilepsiam & apople-	
Venenum modo citius, modo tardius ad		xiam.	137
cor perducitur.	1055	Vertigo tenebrosa.	136
Venenum omne aduersatur cordi & fa-		Vesica corneæ.	263 &c.
cultati virali.	1051. 056	Vesicæ urinariæ affectus.	749. &c.
Venenum omne est qualitas, vel pura, vel		Vesicatoria.	44. 666. 683. 729
in substantia.	1050	Vesicatoria, ad venena.	1069
Venenum quandoque latitat.	1052	Vesicatoria in peste.	1342
Venenum sub qualibet dosi potest inter-		Veternus: vide, lethargus.	
ficere.	1049	Vibratio ventriculi.	567
Venenum venereum est calidum.	871	Vigiliæ morbosæ.	181 &c.
Venenum vt a corpore alteretur.	1054	Vigiliæ vires prosternunt.	184
Venenum vt corrumpat cor.	1056	Vigiliæ dependent ab effusione spirituum	
Venenum vt vacuandum.	1069. &c.	animalium ad organa sensus & motus	182
Venerem stimulantia.	766. 767. 768	Vigiliarum tempore calor naturalis im-	
Venereorum impotentia	763	modice foras mouetur.	182
Ventosæ: vide cucurbitulæ.		Vini vsus in capitis dolore. 65. in phreni-	
Ventriculi affectus.	447	tide 86. in mania 125. in vertigine 140.	
Ventriculi intemperies. 447. &c. causæ		in epilepsia 133. in paralyti 210. in spas-	
448. curatio 466. differentia 452. in-		mo 221. in catarrho 238. in ophthalmia	
dicationes 457. prognostica. 460. signa		262. in hæmorrhagia narium 344. in	
454.		pleuritide 399. in hæmoptoe. 417. in	
Ventriculi tumor. 488. &c. causæ 489. cu-		phthisi 424. in syncope 437. in cardial-	
ratio 506. differentia & signa 495. in-		gia 527. in cholera 594. in colica 626. in	
dicationes 498. prognostica.	502	alui fluxu sanguinolento 661. in hepa-	
Ventriculi paruitas 483. &c. eius causæ		tis phlegmone. 723. in scirrhu lienis.	
484. curatio.	487	227. in priapismo 774.	
Ventriculi subuersio.	577	Vini commoda.	163
Ventriculi quasi tremor.	567	Vini fastidium vt. conciliandum.	553
Ventriculi vlcus. 513. curatio.	516	Vinum ad dolores oculorum.	86
Ventriculo appropriata.	479	Vinum coctura fit magis durabile.	943
Ventriculum roborantia.	546	Vinum desert materias in nervos.	210
Ventriculus male affectus contrarium ap-		Vinum quando concedatur in febribus	
petit.	58	ephemeris 939. in hecticis 1034. in pe-	
Ventris imi affectus.	438	ste. 1047. in putridis.	1006
Ventris medij affectus.	359	Vinum quando concedi queat in cura-	
Vermes, & vermicularis morbus vide,		tione luis Gallicæ.	898
lumbrici.		Viperæ morfu sanguis mutatur in bi-	
Vermium in intestinis generatio.	597	lem.	701
Verrucæ Gallicæ.	896	Viperæ morsus theriacæ vsu potius, quam	
Vertiginosi cur concidant.	131. 132	mithridatii curatur.	1072
Vertigo. 131. &c. huius causæ 133. curatio.		Viperæ vino delectantur.	1074
138. definitio 132. differentia & signa		Viperinæ carnis facultates.	1075
136. indicationes & prognostica.	137	Viperini vini vsus ad lepram.	1075
		Viros	

I N C A P I V A C C I V M.

Vires considerantur in partibus carnofis, & potiffimum in fpermaticis.	966	Vomitoria. 50. 174. 524. 549. 544. 585. 648. 866.	
Vires vnde & quomodo æftimandæ. 856.		Vomitoria in materia venenata.	1069
Virginitas certo deprehendi nequit. 858.		Vomitotium in peste.	1341
Viriditas oculi Auicennæ.	319	Vomitum cohibentia.	586.
Virilitas exftincta.	763	Vomitus 576. &c. eius cauffæ 577. curatio. 585.	
Virium diffolutio.	431. &c.	Vomitus bilis a cerebri vulnere. 580. 183	
Virtutis vnde figna fumenda.	967	Vomitus naturæ opus, & præter naturâ 577.	
Virriolatis quâdo intro poffimus vti. 508		Vomitus criticus & fymptomaticus. 582.	
Visio obfcura.	321. 323	Vomitus violentus fi œfophagi phlegmonem excitet, vt occurrendû. 1069	
Visio læfa, citra morbum euidentem. 318		Vrina quæ optima.	929
definitio & cauffæ 319. curatio 326. differentia & figna. 323. indicationes & prognoftica 325		Vrina quid.	929
Vilus cur remota minora iudicet.	276	Vrina formam recipit in venis.	929
Visus imaginatio Auicennæ.	321	Vrina vnde coloretur.	829
Visus alucinatio.	321	Vrina coctionem vel cruditatem indicans.	925
Visus destructio.	321. 322	Vrina in ephemeris naturali fimilis eft. 930. (1038	
Vitalis facultas eft alteratrix cordis. 432		Vrina in heftica peftifera non mutatur.	
Vitrioli oleû, in vngue oculi 301. in encathride 311. in fanguinis fputo. 415. in phthifi 424.		Vrinæ hypoftafis vnde.	929
Vlcera gallicæ luis.	896	Vrinæ ftillidum: vide, ftanguria.	
Vlceris curâdi tres fcopi, qui a natura ex- plentur.	268. 421.	Vrinæ potus ad hydropem.	689
Vlceris fanationem impediencia. 268. 515		Vftio in afthmate 377 in empyemate. 402	
Vlcerum differentia.	26	Vteri affectus.	775
Vlcerum indicationes in genere. 267. 516		Vteri fitus vitiofus quas caufas habeat 832	
Vlcus agglutinantia. 270. 272. 415. 4235 517. 659. 748.		Vteri fttragulatus: vide pfocatio ab vtero.	
Vlcus corneæ tunica.	265. &c.	Vterinum profluuium.	810
Vlcus mūdificantia. 423. 516. 658. 713. 748		Vterum purgantia.	817
Vlcus pulmonis: vide, phthifis.		Vterum roborantia.	835
Vlcus nō madefaciendum nifi vino 270		Vterus foeminæ non habet cellulas, in- ftar brutorum.	825
Vnguentum quid nominis.	60	Vua & vucatio, oculi affectus.	273.
Vnguis oculi.	299	ὕπερνον.	274
Vngula, oculi affectus.	266. 267. 299	ὕπερφαρμα.	296
Vocis grauis & acutæ caufa.	858	ὕπερχυμα, ὕπερχυσις: vide, fuffufio.	
Vocis mutatio in pubertate.	858	ὕπερχυσις αἱματώδης.	296
Voluptas rei venereæ.	823	ὕπνωσις.	296
Vomitiones finceræ deteriores.	583	Z.	
Vomitoria.	975. 988. 989	Z Aara Auicennæ.	182

F I N I S.

OPERARVM FESTINATIONE

deprauata, vt emendanda.

P Ag. 2. lin. 18. est s. s. 793. i. autem, pro enim. 8. 28. anseris. 9. 14. colorem. 13. 4. permistis. 17. 37. 20. 8. quæ 21. 13. tantam. lin. 17. proinde. 22. 32. persicaria. 26. 23. Auerrhoes. 29. l. exedente. 30. 6. at, pro aut. 32. 4. qui. 38. 18. tantum. 40. 15. agendum. 4. 2. in marg. a causa doloris. 42. 38. post. lin. 25. materiam 45. 23. subsistentia 47. 22. trasis 54. 30. oxym. scill. 62. 11. anethinum. 68. 20. tex. 76. 6. ubi; 85. 11. 35. 37. digerentia. 86. 26. alibi. 128. 37. memoria, pro obliuio. 139. 34. plantagin. 176. 13. collectan. lin. 24. interius. lin. 36. comedat. 207. 23. 311. 229. 33. compositionem 279. 37. inaequalitatem. 311. 31. ruptus. 313. 24. si os sit. 314. 5. promouere. 322. 11. vt non 330. 14. 19. myringa. 380. 24. pectoralibus. 383. 5. abradendo. 414. 35. modum. 429. 30. quia 446. 23. assumuntur. 4. 0. 503. 504. 505. 516. in marg. prognostica, pro prima. 474. 24. esse, pro omne. 486. 20. generatricis. 508. 3. siccant. 513. 15. agglutinantibus. 522. 30. misceri. 528. 2. assumere. 529. 32. circumferentiam. 549. 24. incallescunt. 554. 12. coctione 556. 24. numeri, pro nostri. 562. in marg. Signa, pro secunda 680. 25. prauum 694. in marg. dele, differentia. 699. 20. vehiculi. 725. in marg. dele, generatio. 746. l. pasta. 763. 27. theriacali intus; & extra usus. 821. 14. calore. 837. 7. speciem. 855. 34. semine 859. 5. hymenem. lin. 28. sanguis. 861. 34. tamen. 889. 30. eam. fol. 143. lin. ult. i. putrefacere. Cetera Lector benivolus etiam non admonitus facile obseruabit.

* Prima edizione (?)

* Durling - No 224.

* ADAMS, 1^a Vol, No 608.

L 1500/

LIBRERIA ANTIQUARIA
BOURLOT DI BIROCCO
P.S. CARLO 183 TORINO
PART. IVA 01102900014
/X EB 22080686
REP4 1500.000
CONT 1500.000
OP-E 31.03.00 0001#
16:21

